413 Theol. 2°

Loco.

D. NICOLAI DE CVSA, CARDI-

nalis, vtriusque Iuris Doctoris, in omniqúe Philosophia incompara-

bilis viri

413 Th. 20

OPERA.

In quibus THEOLOGIAE mysteria plurima, sine spiritu Dei inaccessa, iam aliquot seculis uelata & neglecta reuelantur. Præterea nullus locorum communium THEOLOGIAE non tractatur.

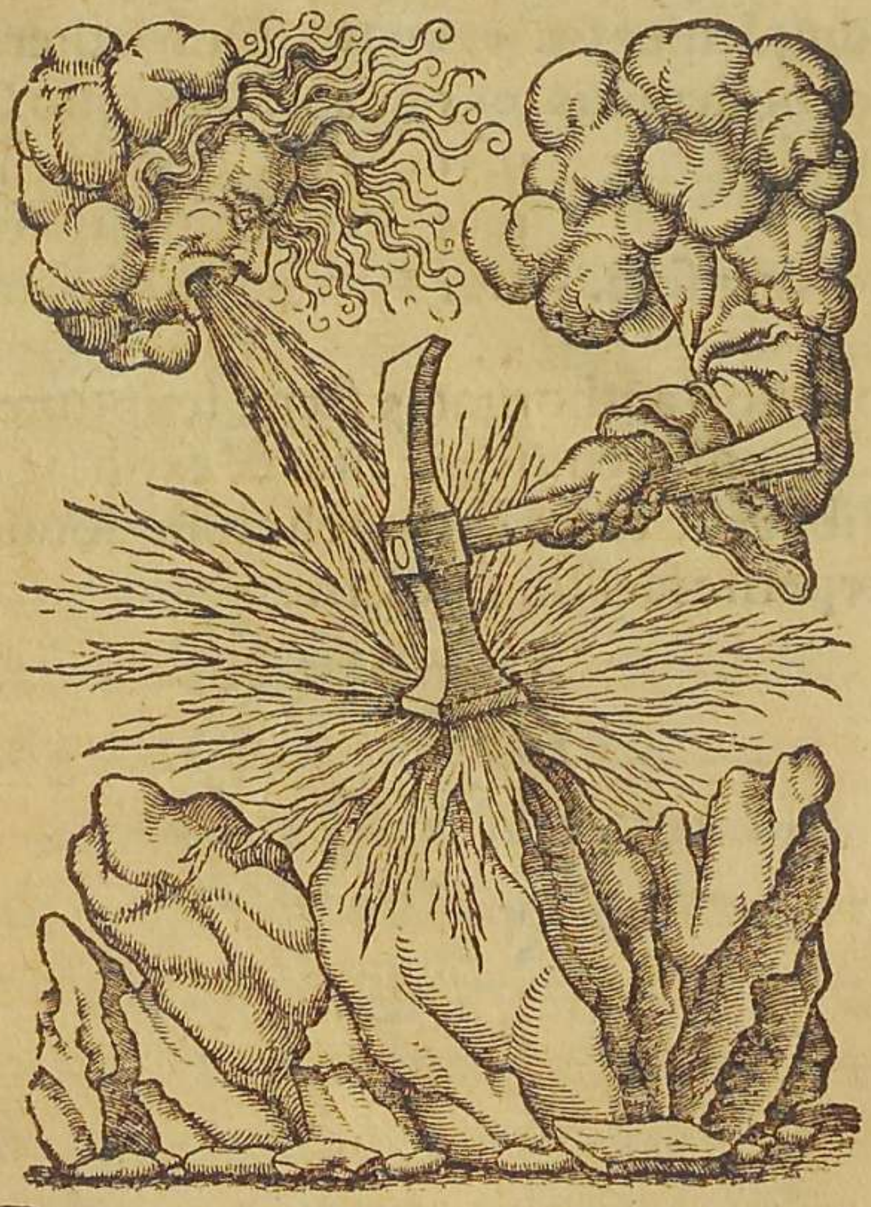
ITEM

In PHILOSOPHIA præsertim in MATHEMATICIS, difficultates multæ, quas ante hunc autorem (ceu humanæ mentis captum excedentes) nemo prorsus aggredi fuit ausus, explicantur & demonstrantur.

POSTREMO'

Ex utroqꝫ Iure de maximis Ciuilibus & Ecclesiasticis rebus consilia & responsa dantur: Et inextricabiles causæ deciduntur.

Librorum Catalogum uersa pagina indicabit.

Cum Priuilegio Cæs. Maiest.

BASILEÆ

EX OFFICINA HENRICPE-
TRINA.

Nicolai de Cusa Cardinalis viri in omnium artium & scientiarum maiorum quoq; facultatum cognitione celeberrimi, Opera in tres Tomos digesta: in quorum Tomis continentur.

TOMVS I.

1	De Docta Ignorantia lib. 3.	fol. 1	10	Compendium, directio unitatis.	233
2	Apologia doctæ ignorantiæ.	63	11	De Possest.	249
3	De coniecturis lib. 2.	75	12	De Beryllo.	267
4	De filiatione Dei.	119	13	De dato Patris luminum.	284
5	De genesi.	127	14	De quærendo Deum.	291
6	Idiotæ lib. 4.	137	15	De uenatione sapientiæ	298
7	De uisione Dei.	181	16	De apice Theoriæ.	332
8	De ludo globi lib. 2.	208	17	De Deo abscondito.	335
9	De fortuna.	223			

TOMVS II.

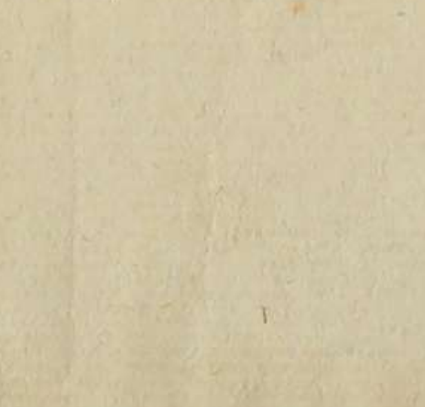
1	De Annunciatione.	fol. 343	5	Epistolarum lib.	825
2	Excitationum lib. 10.	349	6	De Pace fidei.	864
3	De Aequalitate.	364	7	Cribrationum Alcherani.	879
4	De Catholica concordantia.	692	8	De nouissimo die.	938

TOMVS III.

1	De Geometricis trãsmutationib.	939	7	Complementum Theologicum	1107
2	De Arithmeticis complementis.	991	8	De Mathematica perfectione.	1120
3	De Mathematicis complemẽtis	1005	9	Reparatio Calendarij.	1157
4	De Quadratura circuli.	1091	10	Correctio Tab. Alphonsi.	1168
5	De sinibus & cordis.	1095	11	Et alia quædam in fine ex Gaurico in Cusam adiecta.	
6	De una recti curuiq; mensura.	1101			

Quadratura Circuli

Præterea in principio libri authoritates sacræ scripturæ quas Nicolaus de Cusa in diuersis suis Libris diligentissimè citat & explicat, collectæ secundùm ordinem librorum Bibliæ, ut ex ijs Euangeliorum dominicalium & Epistolarum explicationem reperire facillimè possis.

Magnifico D. Rectori vniuer-
sæque Regentiæ florentiſs. Baſilienſis
Academiæ, uiris piis, in omniq; ſcientiarum genere præſtantiſsimis, Typographus S.

NTEA, doctiſsimi prudentiſsimiq; uiri, aliâs ſæpe, potiſsimũ uerò hoc anno, non ſolum ex uobis nonnulli, ſed multi alij docti piiq; uiri, Germani, Galli, Itali, Hiſpani, Angli & Poloni, auidè hæc, quæ hîc habetis, Opera de Cuſa percupientes, me uehementer rogarunt, ut per me impreſſa in plurimorum manus peruenirent. Vos enim & alij prudentia & ſapientia inſignes uiri, ſperatis ex hoc autore plurimũ ad pacem concordiamq; Eccleſiæ & ad philoſophiæ ſtudia utilitatis peruenturum, ſi infelices partes ex horũ lectione monitæ doctæq; (relictis contentionibus & quæſtionibus, nihil ædificantibus, ſed lites & diſcordias ſerentibus) ſe ad Chriſtiformem uitæ probitatem & doctrinam contulerint. Et plericq; pij ſapientesq; uiri ex nationibus quæ adhuc Chriſtianis reliquæ ſunt, deplorantes & expendentes miſerum & periculoſum rerum ſtatum, iudicãt, & nimium rectè iudicant; de eccleſia & imperio Chriſtiano eſſe (quod Deus auertat) actum, niſi huius ſapientiſsimi & ſanctiſsimi uiri ſaluberrimas rationes & conſilia (quæ ante CXL. annos principibus præſcripſit, quo tempore uerus uates multa quæ interea acciderunt præuidit & prædixit) neceſſaria ad omnino neceſſariam reformationem, ſequantur Imperator, reges, principes & omnes magiſtratus. Et Pontifices prælatiq; eccleſiarum non modo ſequantur & admittant ſaluberrima hæc conſilia, ſed etiam omnes in poteſtate conſtitutos obſecrẽt, increpent, doceant, admoneant, et omnibus modis adhortentur, inſtent opportunè & importunè, ut fiat fiat. Videmus enim res Chriſtianorum à temporibus multis in peius lapſas, labi & minari ruinam. Vtinam huius ueri uatis tempore quo data ſunt iam olim, conſilia ad neceſſariam reformationem eccleſiaſticorum & aliorum principum uniuerſæq; Eccleſiæ pertinentia ſecuti fuiſſent, in has difficultates, miſerrimas diſcordias, & rerum omnium confuſionem uentum nunquam fuiſſet. Sed ne uidear tanti emolumẽti opera, tantumq; autorem ob aliam cauſam ex affectuúe tantopere prædicare, præſtare exiſtimaui integerrimi magnoq; iudicio prædíti uiri Iacobi Fabri Stapul. de dotibus Cuſæ teſtimonium & iudicium audire, omittentes aliorum doctorum uirorum præconia & teſtimonia de eius præſtantia, hoc locupletiſsimo teſte contenti. Dicit igitur Stapul. Fuit Nicolaus de Cuſa uitiorum omnium « hoſtis acerrimus atq; publicus inimicus, faſtus, auaritiæ, & ambitionis to- « tus aduerſarius, honeſtorum laborum in decliui etiam ſenecta patientiſsi- «

» mus. Theologiæ Christianæ summus interpres, cœlestisq; arcani antistes
» sapientissimus. Huius uiri plurima extant opera diuina potius quàm hu-
» mana. Fuit eloquentia non tàm forensi quàm Christiana, affectata nus-
» quàm, nusquàm tumens, aut insolenter loquentem efferens, sed simplex in-
» fucataq;, nunquam modestiæ terminos excedens. Talis fuit Cusæ dicendi
» character in quo potius intelligentia quàm sermonis flos requiri debeat.
» Quanquàm nec deest sermonis flos atq; gratia, & magis theologo sancto su
» permundanoq; philosopho accommodus quàm seculari uiro, Theatraliq;
» pompæ dedito. Mathematicas disciplinas nemo profundius penetrauit,
» & illa attingere tentauit in quorum perquisitione nullus maiorum non suc-
» cubuit, quæq; ante omne æuum latuerunt, maxima sacræ Matheseos myste
» ria aperuit. Fuit huic uiro, de Cusa, diuino diuinorum summo interpreti
» incomparabilis cognitio ueræ illius intellectualis & spiritualis Theologię,
» quæ in pace & silentio ueritatem, sanam Christi doctrinam, indagat & do-
» cet, uitæq; exemplo ueritati testimonium perhibet, fuit autem alienissimus
» ab illa Theologia, cauponaria & ambitiosa, quæ sua, non quæ Christi
» sunt, quærit, & in multiloquio perstrepit, obscuritatibusq; & opinionum
» disidijs inuoluitur, &c. Nulla autem Theologia magis iuuamur ad sacra
» adyta et dicta eorum qui augustius & sublimius de Deo philosophati sunt,
» conquirenda, quàm hac de Cusa eminentissimi Theologi & iureconsul-
» ti, &c. Hæc de nostro hoc autore grauissimus testis & incorruptissimus iu
dex Faber Stapul. Nos igitur intelligentes & sperantes cum tot doctis & bonis uiris, Hos Libros tãtum salutis (si Deus misericors, omnium bono-
rum autor, efficax in lectorum animis fuerit) reipub. ciuili, ecclesiasticæ & scholasticæ doctrinæ & disciplinæ allaturos, efflagitãtibus enixè plurimis pijs uiris, nostrum officium negare nõ potuimus. Vt igitur hæc opera per doctos uiros in ordinem redacta & emendata in officina nostra excuderen tur curauimus. Paucula quædam, ut uidentur, apocrypha abijcere noluimus, quia ualde pauca sunt. Porrò uestram ornatissimam locupletissimamq; bibliothecam (erga quam affectus sum quemadmodũ erga liberos indulgens pater) his uoluminibus ornare uolui. Boni consulite, ualeteq; in Domino, ex officina nostra anno

M. D. LXV. mense August.

Vester H. P.

INDEX OMNIVM

eorumquæ in Operibus Nicolai de Cusa Cardinalis continentur.

A

Aaron 760
Abbas Ioachim pag. 743
abdalla 884
abdia 884
abelis oblatio 519
abnegatio quid 631
abrahami circumcisio 923
abrahæ fides, non circumcisio iustificat 926
abrahæ filij soli Christiani 926
abrahę historia 83.922
abrahæ lex 922
abrahæ & Dei pactum 925
abrahæ promissio 883
abraham omnes ante se fuisse qui in Græcia scripserunt 603
abraham quomodo a Deo tentatus & probatus sit 923
abrahã quomodo uidrit Christum 488
abrahamo quando & quomodo Dominus apparuerit 923
abrogatio per nonusum introduci potest 739
absalonis pulchritudo 45.345
absoluti maximi similitudo 27
absolutũ contracto recipit 286
absolutum in contracto 225
abstinentia à sacramento uini & panis, sanitati ꝙe plus poteſt conferre quàm manducatio 831
abstractio ens rationis 30
abstractorum uerius 633
abstracta sunt firmissima 8
abundare et penuriã pati idem Christiano 467
abusus malus 481
accepit Iesus panes &c. expositum 513
acedioſi 651
accidens substantia occasionata 25
accidentia in substantia 225
accidentis & substantiæ mensura 14
accidentis esse 27
accidentia quomodo mẽs nostra faciat 165
actio Christi omnis est nostra instructio 602
actiuitatis summę Deus est 359
acolytalis ordo 702
actualis infinitas 195
actualis existentia unde procedat 260
actualitas 14
actualitas infinita 24
actus finis est potentiæ 29
actu esse seipsum facere nihil potest 34
actu existens omne in Deo est 29
actus omnium est maximũ 18
actuũ principiũ uoluntas 575
actu res corporales splendescere 241
acus nauigantibus uiam ostendens 566
adamas qualis lapis 567
adam animalis 202
adam homo dictus 131
adã noui & ueteris natura 202
adam quare peccare permiserit Deus? 523
adam rex brutorum animalium 931
adam spiritualis 202
adam uiuit in omnibus posteris 627
adam uitis naturę corruptę 521
adæ & Christi similitudo declaratur 883
adæ præsumptio 598
adæ primi parentis lingua 241
adelberti archiepiscopi Mediolanensis liber de mysteriis baptismatis 844
adolescentia domanda est laboribus 405
adolescentes qui laudãdi 405
adolescentum educatio 451
adoptio est gratia 470
adoptionis participatio 120
adoptionis spiritus à patre procedit 530
adoptiui filij quomodo cognoscant patrem 470
adriel angelus mortis 906
adriani Papæ legati ad regem Galliæ 781
adriani primi epistolæ ad Carolum 784
adrianus rex Francię 783
admiratio est omnis plenitudinis finis 641
admiratio excitat nos 465
admirari diuina non scire possumus 43
admiratio stimulus 148
administrationum diuisio 585
admissio ad regnum 530
aduentus Christi quadruplex pag. 423
aduentus spiritus 673
aduersitas & pressura in mundo 671
adulteri 639
adulteris cõmunio negata 758
ægyptij Mahumet propheta habuerunt 912
ęgyptiacorum nefanda, de fortunio & infortunio, casualibus &c. 392
æmulatio carnis 553
ænigmata uaria 272
ænigmatica scientia 268
ęqualitas motꝰ regularis 1040
aër est ante terram 331
aër corpus est 580
aër corpus est spiritus sensitiui 248
aër corruptus corrumpit corpus 545
aëris differentiæ 248
aërem ex aqua fieri 305
αἵρεσις 858
aërem non uidet uisus 244
aër quomodo possit ponderari 176
aër nobilitatur radijs solaribus 545

Index.

aëris pondus 176
aër quomodò ueniat in notitiam ſenſitiuam 244
aërem ſpiritus uiuificat 248
aëris utilitas 448
aër uiuus 248
ætas hominis 111
æternitas Deus glorioſus creaturæ per prædicamenta ſignificantur 253
æternales res nõ ſũt in loco 171
æternitas principatiuè recepta 287
æternitas abſoluta 104
æternitatis imago 212.171
æterna inuiſibilia 250
æternum 5
æterna plura eſſe nõ poſſunt 6
ęterna tẽporalib. ꝓponenda 51
α & ω principiũ & finis in quo coincidant 492
æternitas eſt poſſeſt 255
æternitatis contractio in durationem 287
æternitas principiati 351
æternitas plura eſſe nõ poſſũt 26
æternitas Deo patri ſoli attribuitur 21
æternitas una ſunt unitas, æqualitas & connexio 901
æternitatis ſimilitudo eſt anima 368
æther 248
ætheris etymon 509
æqualitas 5
æqualitatis campus 316
æqualitas entitatis 6
æqualitas eſt quies 372
æqualitas actu impoſsibilis 22
æqualitas ante omnem pluralitatem eſt 901
æq̃litas eſt ipſa formalitas 466
æqualitas gradualis 3
æqualitas genita 372
æqualitas generans 371
æqualitatis ratio in omnibus lucet 372
æqualitas pręciſa ſoli Deo cõuenit 22
æqualitatis præciſio impoſsibilis in finitis 84
æqualitas procedens 372
æqualitatis nihil eſt expers 372
æqualitas natura præcedit inæqualitatem 5
æqualitas in ueritate 247
æqualitas imaginabilis 247
æqualitas maxima 13
æqualitas ſumma 655
æqualitas quã latè pateat 248
æqualitatis ſplendor 247
æqualitate ſublata nihil ſubſiſtit 373
æqualitatis tres hypoſtaſes 372
æquianguli ex trigono 969
affirmatiuè & negatiuè ad Deum aſcendimus 468
affitmationes de Deo ſunt inſufficientes 22
affirmationes incompactæ 19
afflictiones animæ intellectiuę à cõrpore ſolutæ 214
africorum concilium 711
africæ legati 720
afrorum religio 912
afrorum reconciliatio 732
agar Aegyptia 923
agatho ad Conſtant. Imp. 713
agathonis ſynodica epiſt. 713
agens omne naturam trinam participat 134
agelli pauperis diuitiæ 290
ager dominicus 141. 576
agnellus epiſcopus Ferent. 722
agni paſchalis ſacrificium 521
agnus paſchalis quomodo edi debeat 409
agnus in cruce leuatur, exponitur 598
agrippinę cõcil. celebratũ 790
alberici bellum 784
albertus comes Palatinus, & dux Bauariæ 224
albertus Mag. ſuper Matth. 16. caput 693
albericus Romam cepit 784
alchoran animam & ſpiritum pro eodem accipit 895
alchoran Chriſtũ extollit 896
alchoran deridetur à philoſophis 898
alchoran Deum non eſſe autorem 882
alchoran Deus minor omnibus rebus 883
alchoran diu poſt mortẽ Chriſti compoſitus 905
alchoran lex non eſt lex Abrahæ 883
alchoran liber unde nominis ſit 883
alchoran liber plenus turpitudine 912
alchoran malè dicit, Abraham iſſe idololatram 885
alcoran myſteriũ crucis Chriſti ignorauit 905
alcoran non eſſe Dei dictam ob elegantiam 888
alchran nullum prophetam uerit 902
alchran omnib. blãditur 889
alchran præſuppoſitum 880
alchran ꝓpter Rythmos præcunctis Arabicis libris laudatu 886
alchoran quid de morte Chriſti ſeſerit 904. 905
alchoran quid contineat ſecundũ iuiciũ perfectorũ 881. 885
alchoran quomodo Chriſtum laudat 882
alchor quomodo intelligi debeat i quibuſdam locis 896
alchorą quomodo legatur 884
alchora repræhenditur 883
alchora ſacris ſcripturis contradici 882
allegorius ſcripturæ ſẽſus 617
alexandi portæ 787
alexandr de Hal 771
alexandina ſedes 708. 836
alexãdri Marcus ſedebat 709
alfurka 883
alietates inſibiles 82
alimentun quomodo conuertatur in naturam aliti 507. 108
alimentun cuiqꝫ cõueniẽs 299
alipſus ad Generoſum 833
alipij epiſtola 705
alliorum pondus nõ idem 176
algazel in methaphyſica de Deo quid dicat 67
almericus 71
alteritas 5. 219
alteritatem unitas præcedit 26
alteritatem Deus non creat 229
alteritatis omnis ablatio 123
altitudo quid 598

aluminum pondus 176
amabile cum amante coinci-
dunt in Deo 189
amandum quomodo sit 118
amans uerè Christum nihil ti-
met perdere 464
amans Deum cognitus est ab
eo 574
amoris gustus 141
amantes se, quales 651
amantis spiritus pax est ama-
tus 437
amari à Deo 118
amare Christum quid sit 56
amari si uis ama 901
amari non potest quod nõ sci-
tur 901
amari qui uult debet ei assimi-
lari 487
amat Deus ut ametur 679
amantes Deũ ab eo amantur 679
amati uisio pascit sensum a-
mantis 508
amen 551 & 552
ambitio de sedib. in cõcilio 799
ambitiosos etiam in mortis ar-
ticulo ad communionem ad
mitti non debere 758.844
ambitio in sacerdotibus quo-
modo punita sit 844
ambitio in ministris eccleſiæ
quomodo punita sit 758
ambitio Mahumetis 919
amblygõnicũ triangulare 281
ambrosius ad Constantinum
de fidè 829
ambrosius de pœnitentia 698
ambros. epist. ad Sabinum 694
ambros. epist. ad Theoph. 740
ambrosius de dialectica 70
ambrosius Camaldulensis 66
ambulare coram Deo qd sit 535
ambulare oportet sanctos si-
cut Christus ambulauit 469
amicitia est æqualitas 372
amicitiæ morales 420
amicitia mundi est inimica pa
cis 455
amicorum usus in aduersitati-
bus 545
amor ad principatum necessa-
rius est 778
amore ad Deum uenimus 437
amor amabilis 197
amor amans 197
amorem ordinatum uocat A-
postolus, possidere uas suum
in sanctificatione 575
amor Christus est 60
amorosum uinculum inter ani
mam & corpus 464
amorosa connexio 118
amor Dei 20.183.460
amor æternorum est studio-
sus 602
amoris æqualitas 902.372
amoris diuini essentia 901
amoris essentia simpliciſsima
Deus est 198
amor fruitiuus 420
amor generantis & geniti 901
amor in õnibus reperit 901
amor in intellectualibus natu-
ris 901
amor inordinatus 575
amore in cognitionẽ Dei per-
uenimus 589
amor est causa donationis 487
amor fortis est ut mors 544
amor inuisibilium 602
amoris natura, libertas 464
amor necessarius est ad hoc ut
mundus subsistat 901
amoris nexu fœlicitatur intel-
lectus 318
amor nunquàm quiescit 464
amoris uinculatione quadam
constringitur mundus 464
amoris uis mira 614
amor maximè naturale 318
amor motus ordinatè 559
amor mũdi excęcat amãtẽ 590
amor nexus est 512.901
amore nihil desiderabilius 589
amor uniens non est sine uni-
tate 901
amor nõ est sine æqualitate 901
amorẽ ostendit obedientia 668
amor priuatus 806
amor quid faciat 7.461
amor quantò simplicior tantò
perfectior 168
amor rectus 575
amor rei corporalis 504
amoris facietas est solus De-
us 504
amor saluat 461
amor sensibilium 602
amoris seruitium 436
amore spiritus spiritui conglu
tinatur 574
amore sublato nihil subsistere
potest 901
amor sui & mundi huius 312
amor temporaliũ uitiosus 602
amor trãsformat amantem in
amatum 437.487
amor ubi, ibi oculus 183.595
amphilocus Phoci episc. 802
anacleti epist. apocryphæ 771
anacleti Pontificis epistola 734
anagoricus scripturæ sẽsus 617
anastasius Bibliothecarius A-
postolicæ sedis 793
anastasius Papa 705
anathema ultimum 586
anatholius episcopus 721
anaxagoricæ ueritatis funda-
mentum 28
anaxagoras ab Aristotele &
Platone reprehensus 283
anaxagoras primus uidit intel
lectuale principium 274
anaxagoras uniuersi admini-
strationem quib. tribuerit 304
andoralba oppugnata à Tur-
ca 587
andreas episc. Hostiensis 721
andreas primus Christi disci-
pulus 905
angelica natura 540
angelica Hierarchia 13. 24
angeli æterni 228
angeli habẽt spiritũ sanctũ 528
angeli hominum curam ha-
bent 422
angeli intellectibiles 170
angeli officiũ, illuminare 480
angeli præsunt ecclesijs & re-
buspublicis 703
angeli sunt uirtutes Dei 604
angeli quomodo in resurre-
ctione apparuerint 511
angeli rationales de tertio or-
dine 170
angeli uoluntatem diuinã in-
tuentur 228
angeli intelligentiales 170
angeli spiritus quomodo Dé-
um cõ-

um cognoſcant 528
angelicum iudicium 699
angelorum caſus 231
angelorum cognitio, quia eſt, unde homini ſit 603
angelorum chori nouem 170
angelorum dignitas & officium 604
angelos eſſe præpoſitos hominibus 424
angelorum diſcretiones 228
angelorum fœcunditas 597
angelorum intelligentiæ 386
angelorum miniſteria 448
angelorum motus 592
angelorum nomina 434.604
angelorum ordines 228
angelorum ſalutarium rex 614
angelorum uictoria 605
angelorum uiſio 597
angelos prælatos ciuitatib.& nationibus,& regnis 703
angeli regũt ſecũdũ leges 604
angelinitas quomodo eſſendi formam recipiat 287
angelum eſſe qui mouet hominem 603
angelus humanus 110
angelus magni conſilij 440
angelus mortis 906
angelus non eſt ſimul in diuerſis locis 215
angelus uirtus Dei 422
anima 147
anima à creatore auerſa 596
animam compoſitã ex eodem & diuerſo 554
anima cõuerſa ad creaturã 596
anima conſtat ex eodem & diuerſo 215
anima damnata ut oculus uerus in tenebris 470
anima & ſpiritus p eodem 895
anima eſt in qualibet parte corporis 113
anima facit ſe ſimilitudinem rerum 215
animas deſcendere de galapia 170
anima humana ſpõſa nõ amat ſicut ſponſus eã diligit 112.606
anima mouet ſe æquiuocè 215
anima melius uidet incorpora lia quàm corporalia 234
anima mundi dicitur neceſsitas complexionis 168.217
animam nõ in corpore, ſed corpore potius eſſe in anima 607
anima noſtra eſt capax increatæ lucis 506
anima non poteſt occidi 907
animarum nutrix 33
anima inanimato 225
anima intellectiua uera notio eſt 367
animam intellectiuam pati 214
anima in corpore 503
anima in inferno qualis 504
animam modo ſeneſcere 489
animã non eſſe temporalẽ 488
anima rationalis plus ualet cũ cœlum & terra 479.544
anima rationalis eſt creatrix notionalium 232
anima rationalis libera uult eſſe 215
anima rationalis quid ꝙrat 234
anima rationalis ad Deũ creata 564
anima rationalis non pendet à temperamento corporis 215
anima rationalis quomodo ad tempus ſe habeat 232
anima fit ſancta uirtute diuina 454
anima ſine amore eſſe non poteſt 400
anima uiuificat per motũ 486
anima quid 113
anima quomodo educatur de potentia materiæ 743
anima quæ humilior hoc eſt magis capax excelſi Dei 505
anima quibus ſtudijs capacior gratiæ efficiatur 496
anima quæ ſe ad unum neceſſarium non conuertit, nunq̃ in pace erit 461
anima tolli quãdo dicatur 205
animæ humanæ quadruplex motus 606
anima uerbigena 497
anima uiuus numerus 554.555
anima uncta quanto gaudio ſentiat præſentiã Dei ſui 566
animatio 394
Animal non percipit ea quæ dei ſunt 50
At ſenſibile quomodo differat 104
animalium irrationalium rex fuit adam 931
animalia intellectualia 44
animalia non conueniunt omnia in numero ſpecierum exſignorum 245
animalium quatuor figura apud ezechielem 514
animalitatẽ tranſmiſit Adam in poſteros 425
animalium dotes 106
animalium induſtria 676
animalium in matrice habet ſimul omnes partes 509
animalis homo ſub principe tenebrarum 865
animalis ſpecies 112
animalis uiui & mortui non idem eſt pondus 177
animalium motus 104
animalia à uegetabilibus differentia 104
animaliũ quælibet ſpecies habet ſuam perfectionem 204
animarum deformitates 594
animarum differentia 104
animarũ in Chriſto unitas 577
animarũ iuſtarum locus 606
animarum motus 592
animarum ſanctatum ſplendos 418
animatum in anima 225
animæ amplexus 509
animæ creatio 215
animæ deſponſatio in Chriſto 578
animæ diffinitio 541
animæ etymon 509
animæ fidelis potentiã 485
animæ forma 81
animæ immortalitatis argumenta 232.488
animæ lumen 81
animæ operatio nõ ſubeſt tempori 489
animæ paſcuntur uerbo & exemplo 581
animæ peccatricis cæcitas & miſeria 595

anſmæ rationalis duæ potentiæ 672
animæ rationalis multiplicitas 578
animæ ſenſitiuæ uirtus 113
animæ ſupremæ 112
animæ quæ non eſt Chriſtiformis, damnatio 579
animæ uaria opera & functiones 367
animæ uires multiplices 214
animam in corpore eſſe ſimul in diuerſis locis 214
animi notionalis uirtus 367
animus Iouis 360
anni ab Adam ad Noë 934
anni à diluuio ad mortẽ Moyſi 934
anni à Moyſi morte uſque ad Chriſtum 934
anni diſpoſitio quomodo inueſtiganda 179
anni ſolares 516
anni Tharæ & Abrahæ 923
anni tẽpus põderari poteſt 178
anitij ſententia de primatu Papæ 702
anno 1700. poſt natiuitatem Chriſti expectandus nouiſſimus dies 934
annorum computatio de mundi fine & principio multum uariat 934
anſhelmi quæſtio de Chriſti paſsione 9.418
antichriſtus eſt fons omnis malitiæ 392
antichriſti aduentus 705
antichriſtus beſtia 560
antichriſti imago 612
antichriſti ſathanicus ſpiritus cõcitabit perſecutionem 933
anthiochena ſedes 708.731
antipodes cœlum ſurſum habent 30
annunciationis feſtum uirginis Mariæ 343
annunciamus uobis uitam æternam, &c. exponitur 567
apparitionũ Dei differẽtię 288
appellatio ad futurũ aliud concilium 715
appellatio à Synodo ad Papã non admiſſa 728
appellare à quibus liceat 730
appetitus clauditur intra eſſe ſuum 656
appetitus excellentiæ 576
appetitus fertur in infinitũ 197
appetitus naturalis 101
appetitus accidentalis 101
appetitus noxius fræno coercendus 810
appetitus ſcientiæ 298
appetitum triſtis quædam ſenſatio præcedit 1
aphrica fertilis 815
aphricanus hiſtoricus 934
appiarius reſtitutus per Pont. Rom. contra ſentẽtiam Aphricani concilij 732
à plane 36
apocryphæ epiſtolæ 771
apocryphi libri 920
apol. templũ in Vaticano 632
apollinis ſpeculum 390
apoſtolicę epiſtolę paparu 724
apoſtoli habuerũt cor unũ 524
apoſtoli in quibus ſignis acceperunt ſpiritum ſanctum 492
apoſtoli lapides fundamenti Eccleſiæ 727
apoſtoli Pauli raptus 199
apoſtatas priuãdos uiatro 844
apoſtatici ſpiritus 231
apoſtolicum officiũ exercere uolens qualis eſſe debeat 615
apoſt. ſucceſſores qui ſint 488
apoſtolatus Pauli uarius 637
apoſtolicæ ſedes 209
appręhendere non poſſumus diuina niſi prius appræhenſi fuerimus 258
appręhenſio uina 226
apum rex 471
apuleius de Deo Socratis 65
aquæ ante congelationem & poſt, uarium eſt pondus 178
aquam ante terram 331
aquã aſsimulari aię hũanæ 633
aqua aſsimilata ipſi poſſe fieri 305
aquæ benedictæ abuſus 391
aquæ commoditates 448
aquę feruẽtis experimenta 391
aquæ graues malæ 173
aquas non eſſe elemẽtares ſed elementaras 176
aquæ pondus ex tempore uanatur 173
aquam in lapides mutari 176
aqua intelligentiæ 657
aqua in ſua totalitate 530
aqua quid ſit in potentia 635
aquæ quæ meliores ſint 173
aqua ſine medio connectitur terræ 331
aqua ſpiritualis 65
aqua quæ uertit ferrum in cuprum 176
aquarum uiuentiũ puteus 776
aqua uitæ 590
aquę uiuę ſpũs cõparatus 530
aquæ uſus in hoc mundo 635
aquarum uariæ uirtutes ex põdere poſſunt cognoſci 176
aquilegienſis Synodus 713
aquiſgrani celebratũ conc. 790
aquilonaris eſt malignus ſpiritus 513
armiſpicum 390
arabs odoratus 815
arabes fateri trinitatem neceſſe eſt 903
arabes increduli 904
arabes legem Abrahæ perſequuntur & odiunt 883
arabes multi in hora mortis ſe Chriſtianos profitentur 885
arabes neceſſe eſt fateri trinitatem 883
arabia fœlix 787
arabicam linguam ſciuit Mahumet præterea nullam 886
arabum religio 912
aratoſia 787
arbitrium præſupponit intellectum 680
arbor ſolis 623
arbores quid prædicent 623
arcana conſcientiæ quando reuelentur 645
archetypus mundus 219
archiepiſcopi 702
archiflamines 701
archidiaconalis ordo 703
archimedis error 1006.1007
arcus minimi habitudo ad minimam chordam 1018

Index.

archimedis geometria 1004
architam propter philosophiã adĩt Plato 632
arcus & chorda quam inter se habeant habitudinem 992
architectus primus qua regula uti debeat 744
arcuum uires quo pacto cognoscendæ 177
area 1015
arelati conuentus 815
arenarum numerus quomodo possit cognosci 180
arelatensis episcopus 755
arelatense concilium secundũ extra urbẽ celebratũ 720.816
argentum, Aes 55
argenti pondus 174
argẽti uiui amicitia cũ auro 175
argentum uiuum domatur igne, et cõmuni omnibus metallis coniungibile est 175
argenti uiui uis 470
argutiæ philosophorum 153
ariminense concilium 733
arietem mactare 655
aristoteles acutissimus discursor 276
aristot. ab autore notatus 8.283
aristoteles deceptus 305
aristotelis error 275
arithmetica 23
arithmetica complementa 991
arithmetica Deus usus est in mundi creatione 42
arithmeticæ habitudines 991
Arnestus archiepiscopus 855
arnoldus abbas Cisterc. 857
arnulphi bella 784
arrogantia expulit Adam ex Paradyso 539
armatura cœlestis 476
ars 107
ars creatiua absoluta 169
ars creatiua lætitiæ sempiternæ 283
ars creatiua complicãs omne creabile 234.477
ars ęterna ęterni intellect9 477
ars essendi 134
ars imitando naturam assequi non potest 23.595
ars oĩs habet sua elementa 100
ars omnis artis cõplicatiua 134
ars pictoria 134
ars plena rationibus omniuientium 545
ars quõ seipsam augeat 606
artes humanæ imagines sunt diuinæ artis 149
artes naturæ signa sunt 245
artis & naturæ connexio 107
artes magicæ 637
artes omnes creatæ, quantùm possint 298
artes omnes fundantur in æqualitate 372
artes ratiocinandi 117
artes sensibiles 117
artes quibus Deus in creatione usus est 42
artes transmutationum 25
arteriæ continent corporalem spiritum 106
arteriarum spiritus 158
artis infinitę participatiões 430
artis oĩa formantis species 244
artis omnipotentis perfectissima idea 142
artifex diligit suum opus 487
artificialium finis 107
artium ordo 324
aruspiciũ in extis animaliũ 390
asbestus accensus nunquàm extinguitur 670
ascensio 53
ascenditur de imperfecto ad perfectum 235
asellus presbyter 717
assertiones positiuæ sunt coniecturæ 88
assimilatio 129
assimilatiua uis quiescit in formatiua 158.473
astra omnia lucem accipiunt à sole 567
aserismorum damnatio 814
astronomia Deus usus est in creatione mundi 42
astronomica scientia 372
astrorũ iudicia certáne sint 22
astrorum lux potest cerni per immensum spacium 506
astronomorum error 38
astrolabium â quo inuentũ 232
astrologi cum suis imaginationibus fatui sunt 391
astrologica uanitas 390
astutia quorundã animaliũ 379
astulphus rex Longobard. 781
assluerus gesit typum regis regum 557
assumptus est in cœlum &c. explicatum 672
assyriorum rex primus 777
attentio unde 480
athanasius 71
athanasius Alexandrinus 732
atomus quid 102
atomorum infinitas 305
ἄτροπος 36
auaritia 631
auaritia hypocritas arguit 549
auaritia radix est omnium malorum 405
auaritiæ motus quomodo corrigatur 681
auaritiæ species multæ 439
auaritiæ seruus 777
auari regni Dei non erunt participes 639
auaritiam detestatũ est concilium octauum 765
audientia libera omnib. in concilijs dari debet 714
auditus 109
auditus aërem nõ attingit 244
auditus delitiæ 293
auditus porta 245
auditus super audibilia 298
aues mactare 655
auicebron in libro fontis uitre 271
auium uolatus uis quomodo cognoscenda 177
auicẽna fuit de lege Arabũ 912
augurium 390
auguſtini epistola ad Paulinum 852
auguſtinus 8
auguſtinus ad Esitium 833
auguſtinus ad Volusianum de sacramentis 700
auguſtinus contra epistolam Parmeniani 698
auguſtinus contra Rogatistas & Donatistas 851
auguſtinus cõtra Vincentium Rogatistam 835

auguſtinus

auguſtinus de correctione Donatiſtarum 698
auguſtinus de nouiſsimo tempore 695
auro alio aliud eſt ponderoſius 175
auro ādhæret argentum uiuum 175
aurum 55
aurum ignitum 589
aurum ſolum in argento uiuo ſubmergitur 175
aurum pōderoſius eſt alijs metallis 174
aurum Vngaricum 174
auri mineræ ſpiritus 206
auri perfectio 207
auri pondus 174
auri ualor 589
auſonius poēta 777
auguſta Rauracorum quādo deſtructa ſit 783
auguſtus renuit ſe dominū nominari 689
autoritates adminiſtrantiū 585
autoritatem ſtudiō cōferre 134
autoritati ratio alligata 116
autoritatis opinio 137
ἀυθυπόσατον 349
azimū panem conſecrarūt 854
azora Eluael 886.893
azoras 883

B

BAbylon Roma 772
Babyloniæ princeps Sultanus 927
babylonica monarchia 772
babylonicum regnum 772
bahanes patricius 801.710
baldach 879
balliſtarū uires quomodo noſcendæ 177
balſami liquor 586
baſilea quādo ædificata ſit 783
baſilienſe concilium 64
baſileæ in concilio quid Bohemorum legati petierint 850
baſileæ generalis cōuentus habitus 783
baſilienſis & Conſtantienſis conciliorū cōſtitutiones 748
baſilienſis concilij decreta 738
baſilij Imp. in cōcilio orat. 805
baſilius Imperator 783.713
baſilius humillimus 689
baheira multa Mahumeti tradidit 918
baptiſmus Ioannis 563
baptizationis tempus 840
baptizari eſt manducare & bibere 859
barptolemęus theologiam mirificè intellexit 11
bauari 809
beati medium tenuerunt 498
beati mundo corde &c. expoſitum 392
beati qui audiunt uerbum Dei & cuſtodiunt illud 474.512
beati qui habitāt in domo tua, expoſitum 610
beatitudo eſt quid ſufficienti primum 392
beatitudinem eſſe bonum ſtabile 610
beatus omnis in Chriſto ſubſiſtit 103
beatorū ſpirituū notiones 170
beda ſuper Ioannem 859
begardi 71
bella inter prīcipes multa 784
bella quō poſsint pūideri 179
belli indictio 813
beli filius Ninus 777
beniamin 394
benedicta tu in mulieribus, expoſitum 480
benedictio fidelium 628
benedictiones omnes in Chriſto complicatæ 628
berengarij bellum 784
bernardus ad archiepiſcopum Zozonenſem 779
bernardus ad Mediolanenſes ſcribit 849
beryllus 267
beſtia humana 110
beſtiæ character 612
beſtias impelli à natura 216
beſtialis naturæ homo 463
beſtialitatis pronitas 495
bibliæ lib. omnes libros antecedunt 603
birting 359
boēg deus 359
boētius 8
Boētij cōmentator de trinitate 91
bohemi 810
bohemi contra imagines 808
bohemos multis epiſtolis reuocare conatur ad ritum Romanæ eccleſiæ 837.838.&c.
bohemorū nouē petitiones à Baſilienſi concilio 850
bohemorum ſententia de Euchariſtia 758
bombardarum uis quomodo cognoſcenda 177
bona omnia dici participatione unius boni 303
bona regni Dei communia ſunt 516
bona ualde ſunt omnia quæ Deus fecit 307
boni ratio 592
bonifacij octaui profeſsio 756
banifacij papæ epiſt. ad Ruſticum Narbonenſem 730
bonif. archiep. Mogunt. 789
bonif. papa celebrauit cōciliū aduerſus concubinarios 722
bonitas & ſapientia in diuinis idem ſunt 18
bonitas omnis à Dei bonitate fluit 342
bonoſus epiſcopus 740
bonum commune excedit particulare 486
bonum eſt ſuiſpſius diffuſiſsimum 373
bonum eſt quod appetitur 901
bonum eſt communicatiuum ſuiſpſius 487
bonum nullum purum extra Deum 545
bonum ſummum Deus eſt 358
bonum unum per ſe bonū 303
bouillus Mathematicus 988
brauium fidelium 640
bruta non eſſe rationalia 218
burcard. epiſc. Vuormac. 789
burgundiones 809

C

CAecitas qd ſit nemo ſcit niſi ſciat quid ſit uidere 470
cęſar quo loco ſit comparatione ad Pontificem 780
calabriā olim fuiſſe de patrimō
nio

monio ſancti Petri 762
calcedonenſi concilio 714.708
calculatoria ars præciſione caret 22
calidum inſtrumentum animæ 486
calidum omne ab igne 571
caliditas abſoluta 273
califæ in Baldach 898
califa quioam Chriſtianus factus 898
caligo 186
caligo diuinus radius 70
calor inſtrumẽtum naturæ 132
caloris uitalis uires 590
caloris eſt attrahere 544
campaniam aliquãdo fuiſſe de patrimonio Petri 762
cãpi decẽ in quibus poſſumus inquirere ſapientiam 306
campus nexus 317
campus terminus 320
cana quid 632
cantus harmonicus 282
canon duplex 744
canones præferuntur decretalibus 747
canones à quibus ſtatui poſſint 723
canones eccleſiaſtici iuſti qui ſint 723
canonem eſſe debere regulam iudicantis 731
canones condere non dicitur papa 730
canonici quo pacto uiuere debeant 681
canonicus 412
canones cõciliorum tolli non poſſunt 752
canones propriè ſunt qui ab omnibus ſeruari debent 724
canones Niceni concilij inuiolabiles 745
canonibus obediendum potius quàm decretalibus 747
canonibus uires parit conſenſus & uſus 725
canones radices habere in naturali iure 731
canonicorum uita 608
canonum neglectus 821
canonum & decretorum differentia 731
canonum legibus ſe ſubmiſit Leo papa 745
cantandum Deo corde 768
capacitas figurarum 1113
capacitas oſtenſionis ſapientiæ 558
capita Eccleſiæ 709
capillorũ numerus poteſt ponderari 180
capita primi libri de Catholica concordantia 684
capita lib. 2. de Catholica concordantia 685
capita tertij libri de Catholica concordantia 689
capuenſis Synodus 740
cardinales ex quibus conſtituendi 742
cardinales olim erant minores epiſcopis 742
cardinales unde dicti 710
cardinalis Pontifex 742
cardinalitas quid ſignificet 742
carentia 32
carne molles 104
carmania deſerta 787
carnales qui ſint 639
carnis concupiſcentia 412
carnis deſideria exuere 553
carnis uita eſt mors ſpũs 484
carnis priuium 391
carnis cura qualis debeat eſſe 553
carni inclinationi quomodo reſiſtendum 440
caroli Magni donatio 781
caroli Magni interrogatio de baptiſmate 844
caroli tempore de imaginibus in Francia eſt tractatum 711
caroli quarti aurea bulla 810
carthaginenſe ſextum Concilium 767
carthaginenſis prouincia 755
caſtellæ regis orator in comitijs Francofordienſibus 825
caſpij montes 787
caſpium mare 787
caſtitatis uotum non ſeruantibus communio negata 758
cathedra quid ſignificet 707
cathedra uera 706
cathedræ ueritas 705
catholica fides 385
catholicum 711
cauſam omnium perfectiſſimam cognoſcere 385
cauſa finalis duplex 582
cauſa uera uniuerſorum creatrix 133
cauſam primã trinam eſſe 582
cauſare eſt uidere Dei 188
cauſæ primæ poſſe 333
cauſa ſine qua nihil ſubſiſtere poteſt 497
cauſam omnia ſuam ſequuntur 22
cauſa omniũ Idẽ abſolutũ 130
cauſæ primæ non rectè neceſſitatẽ impoſuerunt quidã 283
cauſæ diſtinctæ 582
cauſatum à cauſa eſt 22
celius Symmachus epiſcopus Romanus 722
centrum quid ſit 33
centrum omnium Deus eſt 38
centrum maximæ ſphæræ 18
centrum mũdi non eſt terra 38
centrum infinitum 1109
centrum primum 89
centrum Zenith 39
centralis motus 225
centralior ordo angelorũ 228
centenaria unitas 77
cephas 771.728
cerebri motus 501
cerebro adhæret ratio ſpiritus 115
cerę pondus 176
cerinthus 359
chaos beatos & damnatos ſeparans 266
chaos confuſum 235
chaos mundum præceſsiſſe 33
chao proxima uirtus 235
chalcimica ſophiſtica opera 174. 23
chaldæi quomodo Deum nominent 359
cham inſipiẽter riſit nudatum patrem 776
chananæi uitia 654
charitas eſt uita fidei 507
charitas eſt uia ad ueram uitam 404

charitas eſt nexus quo Chriſtianus nectitur diuinæ immortalitati 568
charitas eſt ut lapis Gigis 590
charitas maxima in quo eſſe poſſit 60
charitas animam mouet 455
charitas facit animã capacem gratiæ 573
charitas facit ſitire 227
charitas poteſt nominari elixir diuinum 590
charitas eſt forma incorruptibilium uirtutum 674
charitas relucet in omnibus uirtutibus 674
charitas ſola ſanctos efficit 587
charitas deus eſt 56
charitas eſt uinculum perfectionis 403
charitas erga ſeipſum & proximum 420 & 431
charitas debet eſſe ad unum amatum 464
charitas conſeruat unitatem cum deo 416
charitas quid 387
charitas charitatis 371
charitas illuminãs & purgans pag. 500
charitas format uirtutes 607
charitas eſſẽtialis Deus eſt 901
charitas omnia ſuperat 598
charitas ad unionem cũ Deo altiſsimè aſcendit 598
charitas uiuificat omnem actũ ſtudioſum 573
charitas ordinata eſt in ſapientia 575
charitas operit peccata 590
charitas quõ augeri poſsit 61
charitas relucet in uirtutibus & eas purgat & ad ſe conuertit 589
charitas ſola diuidit inter filios Dei & perditionis 420
charitatis latitudo 508
charitatis motus uiuus 454
charitatis ſcientia 641
charitatis ordinatę nomina 515
charitatis infuſio 420
charitatis diuinæ umbræ 504
charitatis ardore iungitur anima uitæ ſuæ 491
charitatis ſpiritus 256
charitatis ſpiritus ſignum eſt delectatio 670
charitatis eſca admirabiliſsima 449
charitatis gradus 420
charitatis uirtus ſine qua anima uitã habere nõ poteſt 455
charitatis gradus 60
charitatis filij 590
charitatem qui nõ habet, non uidebit 594
charitatem qui non habet non ſaluatur 420
charitatem habenti quid dominus promittat 488
charitatem in ſe habere 598
charitatem eſſe ſine ſpiritu ſancto eſt impoſſibile 493
charitate ſola Deo iungitur homo 420
charitate formatur ſpiritus 538
charitate formatam oportet eſſe ueram fidem 59
characterũ abuſus multiplex pag. 391
chariſmata uaria 578
chintillanus rex 792
chintillai tẽpore celebratum concilium Toletanum 755
chiromantia ad augurium pertinet 390
cholera augetur ex ira 429
chordę omnes qua uia notæ fiant 998
chordæ habitudo ad arcũ 992
chordæ minimæ habitudo ad minimum arcum 1016
chori angelorum primi ordinis tres 228
chororum 27 figura 90
chriſti ſpiritus in eccleſia 576
chriſti actio omnis noſtra eſt inſtructio 501
chriſti doctrina lux eſt 438
chriſti Eccleſię ſimilitudo 414
chriſtiformes ſunt ſancti comprehendentes 608.641
chriſtiformium uita 226
chriſti exemplum imitandum omnibus Chriſtianis 932
chriſti natiuitatis myſteriũ 884
chriſti tranſmigratio & aſſumptio 906
chriſti mort. cauſa in cruce 908
chriſti nõ ſunt in quibus Chriſti uoluntas non eſt 653
chriſti doctrina admiranda 425
chriſti mors à prophetis prædicta 905
chriſti ſermo omnis charitas eſt 436
chriſti cohæredes ſunt fideles omnes 931
chriſti & Adæ ſimilitudo declaratur 931
chriſti ſcientta 682
chriſti uiæ 65
chriſti opera quibus oſtendit ſe eſſe Meſſiam 920
chriſti charitas quanta 598
chriſti ueſtigia inſequi oportet fideles 442
chriſti regis noſtri põſtantia 502
chriſti uicarius eſt ĩperator 787
chriſti mediatio 639
chriſtum de uirgine natum qui credant 390
chriſti aduentus in nos 423
chriſti ſumusne an non, quomodo ſcire poſsimus 599
chriſti uictoria 467
chriſtiformes ſunt omnes hæredes dei 931
chriſtiformis anima defenditur contra malignum ſpiritum, unctione gratiæ 513
chriſti uiſio 394
chriſti mortis myſteria 664
chriſti transfiguratio 883
chriſti uita eſt forma exemplaris omniũ uiuentium 226
chriſti cultus & religio non uera quid mali adferat 650
chriſti uitam qui non habet non eſt chriſtianus 226
chriſti ſcientia 578
chriſti mortis fructus 883
chriſto conformes tantùm ſalui erunt 511 (459
chriſtianæ uitæ pars optima
chriſtianæ religionis tres ſtatus 546
chriſtianus uerus uincit mundum 539

christianus in Christo est 574
christianus uiuens habet in se uitam Christi 226
christiani sunt filij Abrahę 883
christiani reges sunt 503
christiani nomine tantùm, statuis similes 651
christianum qui recipit, Christum recipit 60
christiani nomine tantum filij mortis sunt 463
christiani multi sub Turca occulti 885
christiani omnes unus homo sunt 578
christiani omnes debent hanc lectionẽ à Domino Iesu propositã: Discite à me, qa mitis sum et humilis &c. tenere 932
christiani ueri thesaurus Christus est 574
christiani lapidei 651
christiani quomodo sint corpus Christi 590
christiani in Christo circumcisi sunt 927
christiani numisma Christi sunt 607
christiani spũ Dei aguntur 576
christiani ueri qui sint 600
christiani quidam nomine, uentrem habent pro deo 651
christiano oĩa relinquẽda 466
christus unus in omnibus 60
christus quando formetur in nobis 660
christus est oĩs plenitudo 51
christus quomodo satisfecerit pro peccatis 51
christus complementum est creaturarum 528
christus Iesus est reuelatio patris 203
christus hæres est ex electione constituentis & merito constituti 930
christus animæ medicina qualis sit 651
christus altare & hostia 446
christus ut exẽplar p̃cesit 932
christus est maxima ratio 55
christus centrum est omnium beatarum creaturarum 227
christus habitat in suis per fidem 59
christus sol9 ducit ad patrẽ 517
christus in fidelibus per fidem inhabitat 256
christus conclusio legis 915
christus in quem locum ascenderit 55
christus est manna absconditum 382
christus iudex uiuorũ & mortuorum 55
christus diuersis sacrificijs exprimitur 695
christus non potest satis amari 60
christus quare se nominauerit Filium & non Deum 882
Christus in ecclesia quomodo sit 600
christus lapis uiuus 376
christus omniũ dominus, rex & rector est 502
christus uia & ueritas 202
christus ostium uiuum 668
christus est plenitudo gratiæ 574
christus est abscõditus in Christianis 629
christus est ratio quæ illuminat 470
christus ipsius posse est perfectissima apparitio 337
christus primitiæ dormientium 53
christus in Isaac p̃figuratus 626
christus legatus Dei patris 537
christus solus partẽ ostẽdit 226
christus principium 349
christus ad iudicandum uenturus est ante annum post natiuitatem suam 1731.939
christus resurrex. expositũ 412
christus uitis gratiæ 521
christo difformes dãnabũt 511
christo accepti qui sint 773
christum regnum ex merito habere 647
christum esse dei nnncium dicit Alchoran 898
christum esse filium Dei, testimonium 647
christũ formari in fidelib. 454
christum iterum crucifigentes qui sint 635
christum in homine esse & hominem in Christo 467
christum quis uerè uideat 226
christum in se habere 598
christum in sacramento esse non localiter 522
christum qui sequitur mortificando carnẽ, erit cũ Christo in resurrectione 574
christum sequentes omnibus pręferuntur 889
christum qui uideant 257
christum crucifixum & mortuum non credit Alchoran 903
christum esse dei filium clarè ostenditur 891
christum sequentes omnibus præferuntur 882
christum pati oportuit 418
christum esse adhuc uiuum in quodã loco amœnissimo credunt Turcæ 890
christũ induere oportet Christianum 574
christianorum uita est abscondita in Christo 629
christianorum una fides & spiritus 572
christianorum regnum ne diuisum sit cauendum est 821
christianorum spiritus 647
christianorum uita in Christo 528. & 529
christianorum gaudium quod nemo tollet ab eis 462
christiana seruitus 436
chrismationis tempus 840
chronica Mahumet 884.9
cibus sapientia 141
cibus uitæ 61
cibus dei sumus 515
cibus uita intellectualis 247
cibus uitæ eruditio 445
cibus immortalis sapientia 299
cibus intellectualis est sapientia uera 533
cibus panis uitæ 531
cibus Christiformis 515
cibus animalium 240
cibo semp op9 est animali 486
cicero de natura deorum 21

Index.

circulus 3
circulus unitas 14
circulus isoperimetrus 99.1016
circulus uitæ in cælo 248
circulus uerior semper potest dari 39
circulus infinitus 16
circulus quō quadretur 970
circulus infinitus est forma formarum 1111
circulus infinitus omnem terminatam figuram in se complicat 1111
circulus isoperimeter est capacissimus 1012
circuli quatuor maximi sphæræ, æquantur superficiei sphæræ 1047
circuli quadrat. difficilis 1004
circuli gloriæ 227
circuli in polygoniam resolutio 1065
circuli descriptio 1109
circuli isoperimetri capacitas 1113
circuli uis omnis in centro occultatur 234
circuli uarij quid figurent 235
circuli sector 983
circuli peripheria 1010
circuli capacitas 1011
circuli circumferentiæ habitudo ad diametrum 1006
circulum quadrare 1004
circulū quadrare plunulas 1061
circulum infinitum quidam dixerunt Deum esse 9
circulorum proportio 969
circulorum mysterium 224
circulos euocauit phia 7
circularis Theologia 17
circulari motu uiam seipsam mouet 216
circulari figura afficimur 1112
circularis curuæ lineæ in rectā resolutio 1004
circulatio perfecta 83
circumcisio signum pacti 535
circumcisio sine fide inutilis est 926
circumcisio octauo die præcepta 927
circūcisio quando instituta 923
circumcisus fuit Abrahā postquam iustificat. fide fuit 926
circumferentia infinita Deus est 38
circumferentia 16
circumferentiæ ad diametrum habitudo 146
circumferentiam mūdus non habet 38
cinis de cinere sumus 441
ciuilis uita que requirat 576
ciuitatis incolis quomodo uiuendum sit 608
claritas quid 666
clarissimi 806
claues discernendi 856
claues ligandi & soluendi habere ecclesiā uniuersalē 705
clemens papa de circumcisione 410
clemēt. epist. ad D. Iacobū 758
clemētis papæ sententia de primatu Rom. episcopi 701.702
clementis papæ epistola ad Iacobum Apostolum 737
cleri nomine in Romana eccle sia qui intelligantur 752
clericus fornicator quomodo puniendus sit 790
clerici non debent se admiscere sæcularibus curis 765
clerici concubinarij 722
cletus post Linum 205
clima medium 174
coactiua potestas 774
cocleares formæ 150
cœlum specificum 135
cœlum clausum ibid.
cœlum secundum, tertium, & rationale 89
cœlum & terra transibunt uerba aūt mea non transibunt, expositum 496
cœlū ab ītelligētijs moueri 596
cœlum thronum esse regis uniuersorum 557
cœlum tertium in quod Apostolus raptus fuit 641
cœlum uisionis arcanorum Dei 639
cœlum intellectuale 89
cœlum se habet ut pater 596
cœli motus per mentem numeratur 171
cœli uirtutes in lapidibus 377
cœli partes oēs mouentur 38
cœli uersio ad creatorem 135
cœli modi cognoscendi 267
cœli forma 422
cœli natura intellectualis uirtutes multæ 589
cœli dispositio præcisè scibilis non est 22
cœli motu omnia nasci 903
cœli enarrātes gloriam Dei 55
cœli hymni sunt de laudibus Dei 312
cœli sunt regna mentis 582
cœlorum ordines nouem 605
cœlorum discretio 231
cœlorum uirtutes spiritu formatæ 134
cœlis in oratione dominica 550
cœlestia nō mutāt colorē 302
cœlestia quare incorruptibilia sint 328
cœlestia spiritus appellarūt 299
cœlestiū corporum ordo 324
cœna in Bethania 491
cœna æternæ fœlicitatis 181
cogi nemo debet ad fidem 918
cogitatio uirtus est animæ 215
cogitationes uidere est solius Dei 474
cognoscere est mensurare 284
cognoscere Dei quid sit 228
cognoscere Deum & diligere, in Deo unum sunt 436
cognoscere omnia quid sit 126
cognoscendi modi in signis quærendi 240
cognoscentis & cogniti similitudo 510
cognitio Dei mystica 622
cognitio sui 116
cognitio fit p similitudinē 246
cognitio intellectualis 48
cognitio fruitiua ultima 681
cognitio intuitiua 126
cognitio imperfectissima 116
cognitio matutina 410
cognitio fit similitudine 152
cognitio intellectualis delectabilissima est 450
cognitio est à Deo sicut uita 295

cognitio

cognitio fœlicitãs & ſatiãs 622
cognitio ſimplicium quiddita tum rerum 273
cognitionis Dei gradus 622
cognitiones uariæ 115
cognoſcitiui moditas 267
cognitiuę potẽtiæ obiectũ 246
color quomodo ſit uiſibilis 114
color in ſuo principio eſt uiſibilis 295
color ſenſibilis 294
color niſi luce iuuetur ſplẽdorem de ſe non mittit 241
coloris forma 286
coloris eiuſdem quæ manent 302
colores quid ſint 240
coloris hypoſtaſis 302
colores quomodo ſe habeant ad uiſum 292
colorem nequit cæcus imaginari 241
colores hominum uariĳ 111
colores harmõicè habẽtes 282
colorũ uarietas in unitate 100
colorum regio 292
colorum uarietas undę exurgat 286
colorum & uiſus habitudo 292
columba uolãs ſimplicitatem ſpirituſſancti figurat 674
columna quadrupla quomodo in cubum reducatur 977
columnæ longæ in breuem & breuis in longam uerſio 978
columnæ rotundæ in cubum mutatio 977
combinationes pulchræ 245
cometæ motus 38
comeſſationes uitandæ 451
communicare 758
communicare uix ſemel conſueuerunt in anno laici 853
communicare non debet qui probat ſeipſum & indignum reperit 858
communicans dignè incorporatur Chriſto 578
communicandi ritus cum pane intincto 839
cõmunicatio ſacramẽtalis 700
communicatio beatifica 420
cõmunicatio & excõmunicatio eundem finem habẽt 839
communicatio graduum 702
cõmunicatio diuerſorum 646
comunicatio ſanctorũ eſt 852
communicationis finis 839
communio eſt ſacramentum pacis 854
communio negata fuit 757
communio pendet à conſilio ſacerdotis 855
communionem non eſſe de præcepto Chriſti 855
compræhendere eſt compræhendi 598
compræhenſio ſanctorum 597
cõpræhẽſio quib. cõtingat 641
cõplexiones hominũ uarię 111
cõplexionis neceſsitas 31.163
cõplicari omnia in poſſeſt 253
cõplicatio omniũ temporũ 26
complicatio uniuerſi 30
complicationes & earum explicationes ſunt diligenter aduertendæ 163
cõplicationes notionales 231
complicatiua uis 230
compoſita ſunt ab eo quod antecedit omne cõpoſitum 339
computationes annorum uariæ 934
commeſſationes 553
concipere mentis 160
conceptus de Deo 258
cõceptus uerbum intellectuale 896
conceptus eſt aſsimilatio 506
conceptus facit peccatũ mentale 421
conceptus uirginalis quid nos doceat 455
cõceptus Dei ſubſtantialis 598
conceptus abſolutus 144
conceptio 454
conceptio intellectualis ſine magnitudine fieri nequit 282
concilium generale 711
concilium pleniſsimum 855
concilium plenarium 716
conciliũ Moguntiæ celeb. 790
concilium Capuenſe 740
concilium Lugdunenſe 836
conciliũ Papię celebratum 722
concilium Baſilienſe ſatis declarat papam ab uniuerſali concilio deponi poſſe 738
concilium Mileuitanum 755
concilium Sardicenſe 728
concil. Phocĳ numeroſum 713
concilium ſextum 761
concilium octauum 732
concilium octauum contra archiepiſcoporum auaritiã 763
concilium proprium habẽt Papa & Patriarchæ 718
conciliũ indicere poteſt Imperator ſine aſſenſu Papæ 796
cõcilium debet eſſe omnibus liberum 713
concilium unde dicatur 711
concilium uniuerſale an ſupra Papam ſit 734
concilium conuocat Papa & Imperator 796
concilium celebrari poteſt, recuſante Papa 712
cõcilia mẽbra ſubſtantialia 809
concilĳ apud Venetos modus 818
concilĳ primas Deus 724
concilĳ Chalcedon. geſta 799
cõcilĳ generalis cõſtitutionis Papa contradicens non auditur 748
concilĳ iudicium infallabilius iudicio Papæ 740
concilia 756
concilia prouincialia 752
concilia particularia per uniuerſalia corriguntur 716
cõcilia eccleſ. occidẽtalis 717
cõcilia uniuerſalia prima quinque 745
concilia regni magni 754
concilia omnia promulgãt canones 711
concilia ſacra debẽt à regibus uenerari 791
concilia uniuerſalia Imperatores conuocant 793
concilia per Imperatores congregata 756
concilia quot fuerint ante Nicenum 717
cõcilia generalia ſæpe etiã uniuerſalia nominantur 717
conciliorũ modus ꝓcedẽdi 716

conciliorum uniuerſalium for ma 721
conciliorum finis qualis debeat eſſe 754
conciliorum canones tolli nõ poſſunt abſq; concilio 752
conciliorum uniuerſalium magiſter ſpiritus ſanctus 744
conciliorum autoritas nõ pendet à congregante 756
conciliorum Baſilienſis & Cõſtantienſis decreta 738
conciliorum rebus ex concordia dependet 733
conciliorum utilitas 752
conciliorum uniuerſalium poteſtas 683
conciliorum eſſentialia 714
conciliabulum 712
conciliabulum Epheſinũ 716
conciliabulorum errores unde oriantur 715
concilijs ſubeſſe Papam 738
concionator niſi ſit ſanctus nihil efficit 634
concionatoris uocatio & officium 615
concionatores ueri, qui 548
cõcionatorem oportet eſſe ardentem in charitate 493
concionatores quomodo debeant eſſe affecti 488
cõcionatores ante nouiſsimũ diem uenturos in Heliæ ſpiritu 933
concionatores q̃ boni ſint 465
concluſio 490
concordans differentia 105
concordantia 96
concordantia quaternaria 96
concordantia à qua cauſa efficiente 692
concordantia ſymbolica 395
concordantia uaria 130
cõcordantia eccleſiaſtica quid ſit 692
concordantia inexpreſsibilis in Deo 693
concordantia in concilijs neceſſaria 714
concordantiæ catholicę inquiſitio 780
concordantiæ catholicæ libri tres 683
concordia eſt æqualitas 372
concordiam omnẽ eſſe in concilio 711
concordiæ unionisq; uinculũ charitas eſt 464
concupiſcentia eſt tenebroſa fœditas 539
concupiſcentia carnis 602
concupiſcentia oculorum 412
concupiſcẽtiæ modificatio 606
concupiſcentię tria genera 631
cõcupiſcẽtiæ diuinę amor 420
confeſsio uitam præſtans 665
confeſsio Petri 739
confirmatio confirmationum omnium Deus eſt 557
configurationes ſpiritus 158
confluentiæ celebratum concilium 790
conformitas imitatiua in Chriſto 641
conformitas Chriſti eſt filiatio 670
confuſio æterna 807
confuſio ubi eſt, nemo tutus eſt 813
congregantis concilium autoritas 756
conica ſuperficies 1034
conicæ ſuperficies & infinitæ portiones 1038
conicum latus 1042
coniectura de nouiſsimo tempore 932
coniecturæ ueriſimiles 103
coniecturæ ſenſibiles 103
coniecturæ intellectuales 103
coniecturarum origo 76
coniecturarum differentię 103
coniecturãtes differentes 103
coniugium 465
coniugalis uita 838
connexa 5
connexio indiuiſibilis 268
connexio 7
cõnexio ab unitate procedit 6
connexio admiranda 29
connexio omnis graduatiua eſt 44
connexio amoroſa 37
connexionis æterna proceſſio 6
connexionis omni creaturauis 421
conradi regis regia inſignia ad ducẽ Saxonię relata, ſunt 784
conrado rege mortuo defecit ſucceſsio regum à Pipino & Carolo 784
conſcientia 645
cõſciẽtia noſtra arguit nos 427
conſcientia teſtimonium 594
conſcientia iudex noſter 511
conſecratæ res 391
conſenſus eſt de eſſentia matrimonij 766
conſilij donum 420
conſidera quomodo iſtud eſt &c. explicatum 510
conſideratio attenta 127
conſideratio de Deo altiſsima 258
conſideratio eſt uirtus aĩæ 215
conſonare omnia 129
cõſtantinopolis captiuitas 587
conſtantinopolis noua Roma dicta 759
cõſtantinopolitana ſedes 708
conſtantinus Imperator Agathoni Papæ 710
conſtantinus fuit à Silueſtro baptizatus 782
conſtãtinus tertius præſes fuit in ſexta Synodo 798
conſtantinus tertius conuocauit ſextam Synodum 794
conſtantinus in Arrianam hæreſim declinauit 782
conſtantini donatio nulla 781
conſtantini donatio 780
conſtantini epiſtola ad Agricolam 815
conſtantini donatio apocrypha 689
conſtantinæ urbis ad conuertus opportunitas 815
conſtantienſis concilij decretis probatur concilium eſſe ſupra papam 738
conſtantienſis concilij decreta 738
conſtitutio omnis debet fundari in iure naturali 710
conſtitutiones humanæ poſſuæ, quæ & quos ligent 723

constitutiones 724
consubstantialitas est summa æqualitas 655
consuetudo mala 634
consuetudo inueterata quid possit 64
consuetudo cum inualescit decreto derogat 840
consules Romani 778
consumatũ est, exponitur 578
consumatio 578 et 579
consumata omnia per Christum 490
contemnere nemo debet alium 545
contemplatio ubi debeat incipere 397
contemplationis gradus 460
contemplationi obsistit uoluptas carnis 549
contẽplationi necessaria 397
contẽplator quomodo pergat ad sui & omnium causam 245
contemplator omnipotentis acceptus ualde 335
comtemplatiua uis in homine 392
contemplatiuæ uiuæ opus est sapientia 576
contemplatiuæ uitę necessaria 397
contemplationes 553
contingentia in creatura 24
contradictoria in diuinis sunt uerissima 202
contradictoria 68
contractionis gradus 30
contractio 28
contractum maximum 27
contractum in absoluto 225
cõtractuum stipulationes 534
contracta omnia cõsistunt inter maximum & minimũ 44
contractę naturę idea 189
contrahibilitas 31
contrariorũ coincidentia 94
contrarietas in sensibili mundo 282
contritio de peccato unde oriatur 427
contritio 405
conuentus imperij plures debent esse 814
conuentus locus aptus Frãcofordia 815
conuersio spiritus nostri 56
conuersio peccatoris ad Deum 543
cõuersio ad Deũ fontẽ uitæ 533
corais in Arabia ciuitas 560
corazaim 560
corinthius à Paulo quare excommunicatus 839
coronam miserum Romani Henrico quarto 783
coronatio imperio nihil addit 789
cor hominis quid 426
cor unum in multis firmitas est 472
cordis munditia 257
corda munda unde 620
cordis motus 501
cornelius papa 758
corpus est in anima 673
corpus uitę gloriosæ 540
corpus regulare tot pyramides cõtinet quot bases 986
corpus uerũ est sine uita 214
corpus dei Christus est 514
corpus in spiritu absorptũ 57
corpus est ppter spiritum 104
corpus Christi spirituale 580
corpus transferri in uitã 514
corpus ubi, ibi & sanguis 853
corpus laboribus exercendum 451
corpus quomodo sit dirigendum 421
corpus in anima 503
corpus spirituale 106
corporis nostri ueritas erit in corpore Christi 60
corporis ascendentis tres gradus 106
corporis temperamentum dependet ab anima 215
corporis esse, quid 336
corporis colligantia 568
corporis Christi mystici unitas 445
corporis rebellio contra animam 362
corporis uiuificatio 113
corporis humani membrorũ dispositio 323
corporis forma 81
corpora beatorũ suas habent mensuras 579
corpora glorificata 580
corporum distinctio 105
corporum differentia 104
corporum nutrix 33
corporum transmutatio 977
corporales res splendescunt actu 241
corporales tantũ creaturæ 361
corporalia ob quam causam sint 135
corrector liber 853
corruptio quid 277
corruptio unde sit 257
corruptio rerum in terra 41
mors quid sit 41
corruptionis continuatio 102
corruptionẽ deus nõ creat 229
corruptibile per incorruptibilẽ eius speciẽ intelligit 327
corruptiones unde 129
κόσμ@ quomõ exortus sit 129
cosmographus homo 244
creare est essentiare 899
creare omnia in uerbo 20
creare ex gratia 627
creare est creari quid sint apud Deum 192.24.250
creauit omnia simul Deus 558
creasse Deum omnia per ratiorem 676
creator Deus 19
creator quomodo uideri possit à creaturis 3
creator & creaturę maximum contractum 45
creator creatura unitur 49
creatura in creatis laudatur 312
creator omnipotens 110
creator quomodo sit omnia explicans 26
creatoris dei manifestatio 282
creatoris cognitio est summa beatitudo 526
creatoris conceptus 595
creatores assimilatiui 500
creatura propria 275
creatura qd à Deo habeat 24
creatura una 24
creatura suo esse contenta 25
creatura numerũ diuinæ mentis

tis aufugere non potest 168
creatura omnis est intentio uo luntatis omnipotentis 275
creatura omnis infinitas finita 25
creatura perfecta omnis 25
creatura alia ab alia pendet 645
creatura noua Christianus 453
creatura semper fuit in æternitate 287
creatura an sit æterna 24 & 25
creatura ad creatorem quomodo se habeat 244
creatura quælibet ordinatâ ad operationem 485
creatura sine Deo nihil est 27
creatura omnis in suo cœlo 135
creatura uniuersum est 29
creatura intra Deum 24
creatura incipit à patre, à filio perficitur, à spiritusancto uniuersali rerum ordini concordat 20
creatura omnis est aliquid cõtractè 290
creatura omnis in Deum ordinata est 361
creatura nihil est sine sapientia 478
creaturæ omnis simplicissimũ principium 276
creaturæ esse est abesse primi 24
creaturæ triplices à Deo fluunt 361
creaturæ omnes sunt Deo curæ 182
creaturæ omnes habent suum esse spirituale in Deo 544
creaturæ sunt interni uerbi ostensiones 244
creaturę uniuersę inuestigatio à priore 694
creaturæ, ut est ex se, conuenit nomen nihili 434
creaturæ initium quomodo simus 289
creaturæ hominis 232
creaturæ quomodo in Deo sint 186
creaturarum perfectio in homine consistit 361
creaturarum sensibilium homo finis est 124
creaturarum completio 431
creaturarum formę quomodo se ad Deum habeant 287
creaturarum uarietas & differentiæ 290
creatio spiritui oris assimilata 133
creatio ostendit Deum omnipotentem 511
creationis finis 498
creationis exemplum 132
creata omnia naturaliter Deũ laudant 312
creata prima 328
creatiua uis 229
creandi uis in mente humana 232
creatiuæ artis participatio 234
creabilia oĩa similitudo sũt 270
creatrix rectitudo 112
credere sibi homo non debet sed cum ālijs conferre 830
credere & non amare 447
credere est manducare & bibere 859
credere Christum esse filium Dei, & in cruce mortuum est uera fides 885
credendum Deo quomodo sit 383
credendum quid 617
credentes omnes habent spiritum qui testificatur 538
credentes renascuntur spiritu sancto 439
credentes dirigit Deus 222
crimen læsæ maiestatis 362
crispum filium Constantinus occidit 782
crux contra crucem 523
crucis mysterium 50.905
crucis signi characteres 391
crucis Christi supremum mysterium 647
cruce gaudent uerè fideles 607
cruciatus interminabilis 140
crucifixus resurrexit 602
crucifixio est Christi glorificatio 883
crucifixum induere 395
crucifigẽtes denuò Christũ 635
crucifigere corpus quid 602
cubus ex columna quadrupla 977
cubus omnis est columna 979
cubi duo inęquales quomodo ad unum reducantur 977
cubi in sphæram transmutatio ibid.
cubicus numerus 30
cubos plures in unum quo pacto colligantur 977
cum omni militia cœlestis exercitus, exponitur 556
cum uenerit paracletus, explicatur 530
cunicæ sectiones 1039
cupido quare Dei nomen meretur 20
cupido quare natura sit dictus 20
cupido filius Veneris 20
cupiditas lupina in pelle agnina 549
cupiditatis seruus 777
cuprei Christiani 651
cupri mixtura in auro & argento quomodo sciri possit 174
cuprum fieri ferrũ, uirtute quarundam aquarum 176
curam prouidentialem omnium habet Deus 681
curæ tẽporali non debent inuigilare metropolitani 762
curiæ Romanæ accessio pernitiosa 820
curuę superficies sectionũ 1039
curuitas non reperitur in infinito 136
curuitas infinita 12
curuitas 429
curui in rectum uersio 940
curuitas non potest esse infinita 1112
curuitates uariæ 1039
cylindrica superficies 1038
cylindricę sectiones 1039
cylindrorum habitudo 1035
cyprianus de unitate eccl. 693
cyprianus ad Nouatianũ 701
cyprianus de aleatore 700
κυριος 358
cyrus rex quot annis Christũ præcesserit 934
cyrilli comment. in Ioan. 523

D

DAmasus papa ad Paulinum 743.712.725
damasus quibus temporibus fuerit 740
Δαίμονες unde dicti 65
damnatio non est ex Deo 438
damnatorum pœnæ 57
dānati iniustè in Synodo quo modo p Papam restitui possint 732
danielis prophetia 934
datum patris luminum 284
dauid de Dynanto 73
debitores sumus &c. exponitur 549
decanatus in Ecclesia 703
decem præcepta pleraq; sunt iuris naturalis 535
decem capitula Moyse à Deo data 535
decor unde 594
decora Dei sunt omnia 311
decisiones iudiciales debent secundum canones fieri 731
decretales 731
decretalibus canones præferuntur 747
defectus 337
definitio quid sit 246
definitio scire facit 308
deus humaniter 109
deus est absconditus ab oculis omnium sapientum 234
deus quomodo humanā mentem creet 168
deus quare dicatur in loco 571
deus ubiq; præsens est 389
deus fœcunditas 901
deus est amor amans 197
deus ubi sit, nolentes indagare, quid fateri debeant 569
deus tempestiuè est inuocandus 423
deus semper uerbū gignit 418
deus in omnib. nostris studijs quærendus 476
deus an in anima habitet quomodo possit sciri 505
deus est in creatura duplicíter 420
deus adest omnibus per essentiam 505
deus est tātū in diligētib. se 350
deus in quo modo luceat in creaturis 66
deus bonus absq; ocio 394
deus ubi māsionem faciat 459
deus quomodo sit omnia complicans 27
deus ubi fuerit ante creationem mundi 570
deus nihil odit quod fecit 503
deus est per gratiam in multis sanctis 503
deus est ratio uniuersi 18
deus esse cōmunicat omnib. 25
deus omnia intuetur 182
deus non potest esse in loco finito 503
deus ex Deo quomodo generatur 200
deus quare sit intelligibilis 67
deus est singularis insingulariter 66
deus plusquàm spiritus est 51
deus extra Paradisum inueniri non potest 202
deus actu est omne quod esse potest 4
deus unus & idem 128
deus finem se facit suorum operum 267
deus ignis consumens 42
deus omnia operatus est propter semetipsum & ut cognoscatur 908
Deus est maximus mūdus 218
deus deorum 344
deus circulus est, cuius centrum est ubiq; 230
deus quomodo & à quibus inueniatur 266
deus præstat omne id p̄ quod ad ipsum mouemur 295
deus uirtus creatiua 125
deus nō reperitur nisi per eum qui omnia linquit 70
θεὸς non est nomen dei 892
deus est uniuersitas rerum 18
deus spiritus sanctus operatus omnia in omnibus 289
deus in loco sancto suo, explicatum 472
deus per uerbum format & reformat 892
deus est tricausalis 219
deus in descensu duntaxat potentialiter accipitur 289
deus est dator formarum 186
deus dat seipsum 286
deus quātum oīa excellat 293
deus communicat se indiminutè 286
deus uult quæri & appræhendi 296
deus lucet in omnibus 295
deus Thesaurus de quo est omne habere 466
deus est fœcunditas 901
deus optimus ad se omnia creauit 41
deꝰ omne ens est nō entiter 69
deus quomodo patefiat 291
deus uidetur ultra coincidentiam contradictoriorum 190
deus nominari non potest 338
deus Alchoran qualis 917
deus est cōplicationum complicatio 152
deus generaliter & particulariter omnia cognoscit 646
deus est in nihilo 27
deus est supra principium & finem 194
deus est plusquam creator 192
deus reuelatur nobis duplicíter 622
deus essentiat 322
deus omnia in omnibus per Christum 62
deus quomodo se manifestauit Abrahæ 535
deus nec inueniri potest, nec propalari posset si esset inuentus 307
deus pater mediante mediatore attrahit spiritū nostrū 680
deus est absolua præsuppositio 148
deus in q̄bus cōuentib. sit 724
deus antiquissimus 307
deus est actu q̄ esse potest 309
deus in solo possest quærendus est 307
deus omni humano subsidio destitutis subuenit 471
deus omnis boni & perfectionis origo 358

deus

deus eſt quies hominis 462
deus eſt infinita fœlicitas 143
deus rex regum quomodo ſit in uniuerſo 505
deus mundi quidditas eſt 28
deus benedictus præciſio intellectus eſt 87
deus omnium quæ ſunt eſt præciſio 598
deus habet curam etiam minimæ creaturæ 182
deus ad omnia ſe habet ſicut uiſus ad uiſibilia 339
deus ſolus præſtat gentem 577
deus qa unitas eſt, pater eſt 15
deus quia æqualitas eſt unitatis, eſt filius 19
deus quia filij & patris connexio eſt, ſpiritus ſanctus eſt 19
deus eſt quidditas omnium 28
deus uult cognoſci 526
deus ſummè maximus quomodo uideri poſsit 8
deus eſſe omnia in omnibus quomodo per ſanctos deprehendatur 598
deus ſpiritus ſanctus eſt unio patris & filij 201
deus quibus modis nos ad ſe trahat 196
deus quomodo adſit omnibus & ſingulis 183
deus baſis eſt lucis 85
deus omnia creauit ut cognoſcatur 679
deus per ignorationē noſcit 322
deus omnia in iuſtitia diſtribuit 605
deus eſt neceſſitas abſoluta 17
deus eſt maxima lux 3
deus eſt maximum 2
deus niſi ſeipſum manifeſtet non inuenitur 296
deus per creaturas uiſibiles manifeſtus fit 25
deum eſſe omnium complicationem 17
deus centrū eſt omnium ſphærarum 38
deus pater habet in ſuis creaturis complacentiam 511
deus per filium ſuum erit in omnibus 61
deus ratio eſt omniū rerum 12
deus abſconditus 526
deus eſt omnium actus 29
deus quomō ſit in omnibus 28
deus fons artis identificādi 134
deus inſubſtantialis 312
deus omnia complicat 194
deus ab æterno creare potuit 19
deus quomodo laudādus 327
dei unius diuerſa nomina apud Græcos 358
dei eſt deificare 131
dei dilectio & miſericordia erga peccatores 183 & 184
dei ſcientia præcedit cuiuslibet ſcientiam 164
deiformis perfectio 207
dei imago 66
dei operum nulla eſt ratio 278
deificans Deus eſt 559
dei efficacia operandi in creatura 571
deiformitas quomodo acquiratur 579
dei imperiū exequit̄ natura 168
dei ſtupenda potentia 297
dei inuiſibilis apparitio mundus eſt 266
dei ignorantia eſt in omni peccatore 504
dei habitaculum poteſt eſſe anima humana 485
dei preſētis in anima ſigna 505
deitas una in trib. perſonis 903
deificatio 129
dei uoluntas et ratio 134
dei manifeſtatio quomodo fiat 250
dei faciē uidens oīa habet 187
dei intellectus magis accedit ad nihil & ad aliquid 13
dei nomen 18
dei abſconditi oſtenſio Chriſtus eſt 627
dei apparitionis ſunt oīa 288
decreta quæ poſſint canones uocari 723
dei nomina 699
dei cognitio eſt diuiniſſima 323
dei prouidentia contradictoria unit 17
dei oculis oīa ſunt aperta 646
dei ſimilitudo uiuens 126
dei cognitio naturalis 622
deiformitas 679
dei benedictione omnia ſunt quod ſunt 311
dei & hominis operum differentia 509
dei eſſentia ſunt quæcunq; in eo ſunt 198
dei cognitio, finis 490
dei capax natura quæ ſit 420
dei conceptio quid 152
dei gloriam in omnibus relucere 526 & 527
dei uiſio ſine medio ænigmatico eſſe nequit in hoc mundo 147
dei conceptus eſt filius 200
dei cultura 21
dei nomen mirabile 568
dei intelligere eſt eſſe eius 26
dei filius in ſede iudiciaria 363
dei uirtutis omnipotentis repræſentatio uniuerſalis 595
dei genus ſumus 289
dei inuiſibilis imago 48
dei opus ſumus, quare diligit nos 487
dei filiatio in Chriſto 226
dei uiua & intellectualis imago 311
dei benedicti bonitas 41
dei infinitas eſt negatiua 33
deo homo unitur per filiū 200
deo conformis quomodo anima poſsit fieri 506
deo cognitus numerus mentium ſeparatarum 167
deo conformari oportet cognoſcentem 510
deo quæ attribuuntur omnia in maxima diuerſitate idem ſunt 16
deo uiuere 524 & 525
deos uaporibus delectari crediderunt 299
deum uidere quid ſit 65
deum nihil eſſe eorū quæ nos aſſequi poſſumus 21
deum altiſſimè cognoſcere eſt ſumma fœlicitas 450
deum dixerūt quidam eſſe circulum infinitum 9
deum potius ignorātia quàm

ſcientia attingi 67
deum omnia accidunt 44
deum eſſe patrẽ luminum 288
deum in nobis manere & nos in deo 420
deum omnia entia appetũt 18
deũ ſuo eſſe omnia laudant 312
deum ſemper omnes nationes coluerunt 65
deum nemo habet ſine ſpiritu Chriſti 56
deum omnia prædicant 229
deũ querendi una uia 296
deum eſſe in nihilo nihil 309
deum inhonorare 419
mundi huius deſiderium 419
deum amare 118
deum uarijs creatutarũ reſpectibus gentes nominarũt 26
deitas eſt unitas infinita 4
delectatio eſt æqualitas 372
delectatio ſumma 276
delectationis carnalis breuitas 421
deliramenta uaria ſuperſtitioſa 391
democritus Abderites 274
dęmõ in quibus habent poteſtatem 474
dæmones quomõ uideant 474
dæmoniorum differentiæ 108
dæmõ animalia ſciẽtifica 422
demõnſtrationes 136
democratia 777
denarius eſt complicatio potentialis 473
denario omnis diſcretio continetur 235
denario omnis numerus unitatis perficitur 82
denaria unitas 30
derelinquere quid 478
deſiderius rex 781
deſiderĳ omnis fons 133
deſiderio maximo deus quærendus 296
deſiderium naturale omnibus ineſt rebus 1
deſiderium ſapientiæ 61.532
deſiderium 592
deſiderium eſſendi modus 368
deſideria carnis in quibus uerſantur 553
deſideriorum nomina ſpiritus noſtri 622
deſideriorum temporalium purgatio 419
deſiderabilium omnium theſaurus 187
deſperatio peruenit ex infirma fide 485
deum eſſendi formam eſſe 25
deſertum intrare myſticè 648
determinata poſsibilitas 238
deuotio in pſallendo 768
deuotionis ſpecies diuerſę 46
διὰ ὁδοῦ clima 174
διὰ πέντε 179
διὰ τεσσάρων 179
διὰ τεσσάρου 156
diaboli inſidiæ quam ſint euitandæ 476
diaboli ſpiritus 896
diaboli ambitio 484
diabolica ſeductio multiplex pag. 931
diaboli præſumptio 556
diaboli inuidia 362
diaconalis ordo 702
dialectica 95
diamas 155
diameter 16
diametri ad circumferentiam habitudo 146
diametri habitudo ad circũferentiã quomõ attingẽda 994
diana fortuna 650
dicendi ars 241
dictatores 786
dictatores ſententiarum 812
diæta Francofordienſis 825
diluuĳ aduentus qualis fuit, talis erit ignis in nouiſsimo die pac. 934
differre omnia 43
differũt omnia præter deũ 22
differentia 96
differentia non eſt ſine concordia 104
drfferentia uaria rerum 130
differentias quomodo mens noſtra faciat 165
diffidatio 813
diffidationes iniuſtẽ 815
diffidationum abuſio tollenda 815
diffidationum modus 813
digeſtio propria 506
dĳ diuerſi quare aſſeruerunt quidam 304
dĳ conditorĳ 304
dĳ multi 358
diligi nõ poteſt incognitũ 503
dilexiſti iuſtitiã &c. expon. 553
diligẽs deũ diligitur à deo 436
diligentes deum filĳ dei uocantur 487
diligentes deum diliguntur ab eo 503
diligentibus deũ ſe donat 298
dilectio eſt cuſtodia legum dei 532
dilectio dei erga nos 448
dilectio filialis 518
dilectio dei erga nos 184
dilectio qua quis ſuam naturam diligit eſt maxima 318
dilectio eſt filialis 196
dilectio paternalis 196
dilectionis cauſa eſt aſſimilatio 487
dilectionis gradus 491
dilectione ſequendus Chriſtus 574
dilectionem pro odio reddũt Chriſtiani 647
dilectione deus cognoſcit 491
dilectiõe pater trahit ſuos 544
diogenis Laertĳ liber de uitis phyloſophorum 298
dionyſius Ariopagites 11
dionyſius pauli diſcipulus 269
dionyſius ad Caium 67
diſcretio omnis à ratiõe eſt 82
diſcretio ſupernaturalis in agibilibus 420
diſcretio ſpirituum ſine ſpiritũ ſancto non poteſt eſſe 423
diſcretio 7
diſcretiones ordinatæ 133
diſcretiua uirtus 231
diſcretiua uis uniuerſalis 287
diſcretionũ genera decem 218
diſciplinarum fons 770 (535
diſciplinã adĳciens infœlix eſt
diſciplina ludus honeſtus non caret 208
diſcipuli boni & mali quales ſint 540

discipuli olim omnibus resignarunt 822
discordia totius orbis 782
discursiua uis 104
dispensare cõtra canones 752
dispensandi causæ 749
dispensatio 750
dispensator est homo 379
dispositio 160
dispositi ad scientiam 284
dissentio ubi est, ibi nõ est Cõcilium 723
dissonantia 135
distantia in deo non distat 254
distinctio modalis 417
distinctio essentialis 417
distinctio est ex cõnexione 466
distinctio indistincta 66
distinctio formalis & personalis in diuinis 387
distinctiones terminorũ 246
distinctum et indistinctum coincidunt in diuinis 198
distributio quinq; panũ et duorum piscium 513
diuina sũt superbis insipida 519
diuina fide magis quàm ratione attingi 148
diuina uita sunt omnia in regno dei 294
diuina speculari facilis est difficultas 143
diuina uisio 510
diuina quomodo oporteat intelligere 66
diuina assimilatio 115
diuina resplendẽtia, ordo 603
diuina trinitas cognoscitur ali quo modo ex intellectuali trinitate 901
diuina assequi non possumus nisi per symbola 8
diuina non possunt uideri nisi in diuino lumine 506
diuina ars creatiua 219
diuinæ uitæ conformitas 500
diuinæ & humanæ naturę copulatio 201
diuinæ mentis modus intelligendi 157
diuina potentia nihil terminat 23
diuinitatem corporaliter habitare in Christo 624
diuinalis color 294
diuinus radius caligo 70
diuinitas radius illuminans naturam 273
diuinus spiritus illuminat intellectum 295
diuinum esse quid 48
diuinorum scientia opus habet mathematicæ notitia 8
diuinitas inuisibilis omnium creatiua 250
diuinatio dãnationi subest 463
diuisio præsupponit connexionem 901
diuisio & alteritas natura simul sunt 6
diuisio ab unitate descẽdit 167
diuisio est mors 485
diuisionẽ p̃cedit cõnexio 901
diuisionis causa 5
diuisionis medium 970
diuisione prior est connexio 5
diuites qui mãmonæ seruiunt non intrant in regnum 596
diuitib. qd dicat scriptura 405
diuitiæ spirituales 442
diuitiæ in paupertate 580
diuitiæ ueræ paupertas spiritualis 577
diuitiæ temporales 596
diuitiæ ueræ in regno dei 596
diuitiæ gloriæ dei 500
diuitiarum cœlestium possessor nõ potest esse pauper 577
diurnus liber Pontificum 745
diuitiarum Dei inexpressibilium ostensio 541
diuitias possidere et non possideri ab ipsis difficile 596
diuitias gloriæ suæ deus notas facit 726
diuersitatis complicatio 26
diuersitatis ordinũ utilitas 766
doctus ab indocto quid differat 243
doctor 49
docere 132
docibiles sumus in hoc mundo 171
docibiles deo 120
doctrina ex deo potest animã ad quietem ducere 606
doctrina qua peruenitur ad spiritum nos ad fœlicitatem dirigentem 681
doctrina Christi est pfectio 516
doctrinæ Christi & philosophorũ nulla est cõparatio 530
doctrinæ rationalis alimenta quædam sunt 103
dæmones appellati angeli 65
doctrinæ ueritatis & uitæ perueršitas in eodem 378
doctior qs sit sciri nõ posse 306
doloris sensus 114
dominus quomodo sit in sibilo tenuis auræ 897
domini iudicium statera 172
domine adiuua me &c. expositum 650
dominica die quid agendũ 451
dominicæ orationis prima petitio 550
domina Abunda 650
dominatio una patris & filij pag. 623
donum Christi complicat uirtutem omnium donorum 528
donum omne ab æterno amore 620
donum perfectum 610
donum scientiæ 420
dono dei omnia habemus 285
donis diuinis non abuti debemus 481
dona spiritussancti 420
dona gratis data sanctis 495
dona spiritussancti uaria 289
dona gratuita dei 500
dona circa actiuam uitam 420
donorum Dei congeries 447
dormiens unio 389
draconis imago 612
duces 809
duellum 391
duodecim Tribus Israel in regno dei suas sedes habere 594
duplicia deus fecit cuncta 523
dum sanctificatus fuero &c. explicatur 679
duratio infinita 104
durationis modi 104

E

EBrietas spiritus 460
Ebrietates 553

ebriosi 639
eccardus 70.481
eccardus super Ioannem 658
eccardi opera 71
ecce ancilla Domini fiat mihi &c. expositum 517
ecce ascendimus Hierosolymam, &c: expositum 645
eccentricus 178
eccentrici motus 178
ecclesia ædificata per Christũ est sine litera 857
ecclesia sequitur Christum ut imago 932
ecclesia dicit manẽs ciuitas 695
ecclesia corpus Christi 453
ecclesia uera fidei 706
ecclesia ex quibus constet 684
ecclesia augmentum Dei 567
ecclesia pro sede 708
ecclesia in episcopo 701
ecclesia non potest ad literam scripturarum obligari 857
ecclesia obligat ad spiritũ 857
ecclesia est sponsa presbyteri 741
ecclesia in sanguine & patientia uincet mundum 933
ecclesia sponsa parabitur sponso Christo ante finem 934
ecclesia unio, & triumphãs 60
ecclesia quomodo per Christum Deo unita 599
ecclesia militans 60
ecclesia quomodo sit una 61
ecclesia Christi occulta 826
ecclesia figurata est in nomine Petri 770
ecclesia supra petram 739
ecclesia quę approbauit firma sunt 775
ecclesia est corpus Christi mystícum 576
ecclesia unum corpus 577
ecclesia est petra 739
ecclesia mater nostra 453
ecclesia in sanctitate à principio mundi creuit 392
ecclesiæ sedes quinq; 709
ecclesiæ res nullius prælati sunt 813
ecclesiæ turbatio & calamitates 806
ecclesiæ fides nõ decipitur ob rituum diuersitatem 857
ecclesiæ totum corpus canones seruare debet 747
ecclesiæ potestas soluendi & ligandi 738
ecclesiæ catholicæ est potestas ligandi 738
ecclesię mẽbrum sis quomodo scire possis 836
ecclesiæ infallibilitas est promissa 738
ecclesiæ corpus habet diuersa membra 501
ecclesiæ deformitas 757
ecclesię oppressio ultimis diebus uentura 934
ecclesia ascensio quando sit futura 934
ecclesiæ fons aquæ uiuæ spiritus Christi 578
ecclesiæ & Christi similitudo 414
ecclesiæ speculum 855
ecclesiæ singulæ suos habent angelos 703
ecclesiæ praxis quomodo interprætetur scripturas 857
ecclesiæ occidentalis concilium etiam uniuersale nuncupatum 717
ecclesię uniuersalis aduocatus est imperator 788
ecclesiæ particulares sunt corpora mystica suorum præsidentium 701
ecclesiæ casus 706
ecclesiæ unio cum Christo 567
ecclesiæ triumphantis & dormientis & militantis loca 699
ecclesiæ ministri nihil immutare possunt 516
ecclesiæ triumphantis pulchritudo 594
ecclesiæ principatus 803
ecclesiæ fundamentum in fide consistit 516
ecclesiæ deformitatis causæ quæ sint 775
ecclesiæ desiderium 704
ecclesiæ operationes 585
ecclesiæ malignãtium nouem ordines 651
ecclesiæ Deo militantium nouem ordines 651
ecclesię corpus tantum ex prędestinatis constituitur 697
ecclesiam uocat Paulus Apostolus supernam Hierusalem 695
ecclesiam repræsentat Synodus 739
ecclesiam diffundendam ante diem iudicij per uniuersum orbem 705
ecclesiarum rapinæ 782
ecclesiastica hierarchía 324
ecclesiastica congregatio 723
ecclesiasticæ possessiones in manu regum siue magistratuum 819
ecclesiast. potestatis radix 704
ecclesiasticarum rerum alienatio 752
ecclesiasticarum regularum capitula 820
ecclesiasticorum errores 736
ecclesiasticorum uarietas & auaritia notatur 548
eclypses solares indicant magnitudinem solis 178
effari quid 292
egidius de repub. 793
ego cui conueniat 436
elationis motus quomodo corrigatur 681
eleazar quomõ imperarit 778
eleazar filius Aaronis 766
eleberitanum concilium 844
electores quales esse debeant 767
electores qua uia & quibus modis debeant uenire ad electionem Imperatoris 817
electores imperij 809
electi omnes erunt reges 516
electi quomodo perueniant in regnum patris 598
electorum iuramentum 816
electorum sedium ordo 810
electorum ius in concilio 798
electi officium 778
electio fideli populo data 743
electio Dei 590
electio discernit 680
electio 450

electio

electio melior successione 778
electiones horarum 392
electionē esse ordinationē 766
electiuū artificiū mirabile 818
elegibile omne est ratione boni elegibile 303
elementum nullum purum 176
elementum ultimum 331
elementum unum ex diuersis facit natura 487
elementum descensus intellectus 171
elementum in elementū quomodo conuertatur 176
elementum quomodo sit in elementato 98
elementa prima combinabilia adinuicem 98
elemēta circulariter unibilia 97
elementa rationalia 97
elementa Geometrica 969
elementa quatuor necessaria esse 97
elementa intellectualia 97
elementa uariè misceri possunt 331
elementa propria sunt cuique arti 100
elementorum motus 38
elementorum uniuersalitas 97
elementorum præcisa compositio 98
elementorum situs & ordo 42
elemētorū specifici motus 440
elementorum coniecturæ 97
elementorum transmutatio 42
elementatiua uirtus 235
elementatiua anima 217
elementatum 97 & 98
elementalis natura 97
elementares motus habere suos spiritus 422
eleemosyna spiritualis & corporalis 384
eliam quomodo Deus instruxerit 897
elicæ descriptio 1006
eligentium et electorum inter se habitudo 766
eligendi modus præstantissimus 817
elixir omnia mutat in aurū 590
elocutio uerbi patris 493
emanatio in diuinis duplex est 386
embadum 1015
ἐνδελέχεια 157
ens & unum conuertuntur 31
ens contractum 27
ens per se 304
ens unum est 230
ens, bonū & unū conuerti 304
entium conditor 353
entium pluralitas sine numero esse non potest 4
entia rationis 229
entitas 6
entitas absoluta 2
entitas actualis maxima 18
entitate carentia 337
entitatis est connectere 229
entificatiua uis 158
epanagnosticon 806
epatis motus 501
epicharmi sententia de creaturarū ad Deū similitudine 307
epicurus 8
epicuri falsa doctrina qua demonstratione confutata sit 8
epicuri sententia de administratione uniuersi 304
epicurei quid de fœlicitate sentiunt 610
epicycli paruus circulus 178
epheſi conciliabulū habitū 716
epheſi Ioannes sedebat 709
episcopus in ecclesia 701
episcopus & plebs sunt unum spirituale corpus 765
episcopus non est qui non est electus 741
episcopalis ordo 702
episcopi & sacerdotes in quibus differant 782
episcopi ordinis sui habitum seruent 764
episcopi officium 454
episcopi olim erant cardinalibus maiores 742
episcopi astra cœli sunt 773
episcopi etymon 412
episcopi in locum Apostolorum succedunt 708
episcoporum promotio 765
episcoporum trāslationes 755
episcoporum spiritualis potestas est una eadēq; omniū 772
episcoporum habitus 764
episcop. sedes in conciliis 709
episcoporum ordo 701
episcoporum potestas 727
episcopis omnibus eadem iurisdictio 727
epistola papæ Ambrosianis inserta 740
epistola Bonifacij papæ ad Eulalium 732
epistola D. Ambrosij 740
epistola S. Greg. notanda 773
epistola Synodi & Agathonis ad Constantinum 718
epistola Alipij, Augustini & Fortunati 705
epistolæ Pont. Rom. 724
epistolæ contra Bohemos 758
epistolæ Nicolai Cusani 825
eratis aliquādo oues errantes, expositum 581
erroris causa 129
errores in sacris unde accidant 73
erunt nouissimi primi et primi nouissimi, expositum 473
esau seruus factus 776
esdra laboriosè recuperauit libros ueteris testamenti 834
esse omniū est datū à patre 286
esse quantò simplicius tātò uigorosius 271
esse omne à Deo esse 24
esse absolutum 225
esse omnia appetunt 133
esse oē fluit ab esse diuino 361
essendi æqualitas 194
essendi modus est inattingibilis 239
essendi forma Deus est 25
essendi modos quomodo intellectus contempletur 238
essendi modi quatuor 32
essendi modus uniuersalis 32
essendi modorum omniū unica ratio 256
essendi modus possibilis 104
essendi forma & actus 18
essendi modi 275
essendi æqualitas 6
essendi possibilitas 255
essendi modorū differentię 103

essentiare quid sit 899
essentialiter in quibus sit 420
essentia cognoscitur per uirtutem 568
essentia principiatum 323
essentia infinita est omnia quæ esse possunt 597 & 598
essentiarũ simplicissima quæ sit 12
essentiam omnia habent in patre 280
essentialis nexus 198
essentiæ hominis non sunt cognitæ 322
essẽtię soli deo cognitę sũt 322
essentiæ contractæ 189
essentiæ à deo 580
essẽtię rerũ incorruptibiles 157
essentiæ sensibilium sunt in speciebus insensibiliter 290
essentiæ genericæ sunt in absoluta essentia ibid.
essentiæ specificę sunt in generibus ibid.
esurientes replẽtur bonis 466
ethebaldus Anglorum rex 790
et crux signum triũphi uitę 523
eua mater uiuentium 48
eua ecclesiam significat 693
euangelium ad Alchoran collatum 882
euãgelium perfectissimè legẽ abrahæ nobis tradidit 922
euangelium perfectum dicit Alchoran 905
euangeliũ dicitur in Alchoran lucidũ & splendidissimũ 887
euangeliũ nemo intelligit nisi habeat spiritum Dei 581
euangeliũ in quo differat à cæteris scripturis 651
euangelij cœlestis cibus 202
euãgelij prędicatio sine charitate est cymbalũ tinniens 573
euangelij summa 375
euãgelij sãcti manifestatio 826
euangelio seruit omnis sacra scriptura 530
euangelio Ioannis quomodo superstitiosi abutantur 391
euangelistæ piscatores 614
euangelizatio non sufficit, sed spirituum nostrorum purgatio, & adaptatio est ad salutem necessaria 471. 529
euãgelizare quib. cõpetat 488
euangelizãs lingua ignea 493
euangelisans qualis esse debeat 488
euangelizantem quæ oporteat in se habere 378
euangelica traditio in sacris literis aperta 529
euangelica regula omnis Christianus dirigitur 681
eucharistia intincta in sanguine 853
eucharistia ad manus olim data communicanti 852
eucharistia requirit uiuum uerbum 626
eucharistia omnium diuinorũ est complementum 617
eucharistia 395
eucharistia noui testamenti sacramentum 536
eucharistia quid 832
eucharistia est sacramentum uerbi 626
eucharistia olim etiam data infantibus 831
eucharistia quibus olim negata 758
eucharistiæ sacramenti uariæ confectiones 857
eucharistiæ sacramentum est filiorum lucis 183
eucharistię sacramentum solũ fide formata capitur 489
eucharistiam etiam olim mortuis infuderuut 554
eugenius Toletanæ ecclesiæ episcopus 722
eulanpius episcopus 802
eulalius episcopus 722
europa populosissima 787
eusebius 275
exarchus quid ad concilium facere debeat 790
exaltatio in humiliatione 581
exaltatio nõ capitur nisi in humilitate 513
exaltatio coincidit cum humilitate 643
excommunicatio est medicinalis 758
excommunicationis finis 839
excommunicatione loco medicinæ usi sunt 854
excommunicat ecclesia ut seruet, non perdat 839
excitationum lib. primus 549
exẽplar rectitudo infinita 146
exemplar figuratiuum 353
exemplar unũ omniũ rerum 12
exemplar ratio est imaginis 66
exemplar symbolicũ rerum 77
exemplar ad exemplatũ quo pacto se habeat 224
exemplar causatiuum 284
exemplaria separata non sunt multa 151
exemplaria oĩm rerũ in una supersubstãtiali cõiũctione 269
exẽplaria p̃cedũt sensibilia 150
exemplatorum omnium unitas est exemplar 225
exemplatũ ad exemplar quomodo se habeat 224
exemplatium uarietas 321
exequiarum impensæ 821
exercitus ordo 324
exercitus publicè alendus 818
exercitium in pluralitate 456
existens unde procedat 324
existendi æqualitas 6
existimatiua uis 512
exorcista 475
exorcistalis ordo 702
exorbitantiæ tollendæ 821
expectatio beatæ spei 631
experientia ueterum 616
extrinseci finis 235
exuperantius presbyter 755
exules sumus in hoc mundo 680
ezechias per fletũ sanatus 399

F

FAbianus papa 747. 853
Facies quid 237
facies est notitia 605
facies cordis nuncius est 103
facies facierum 185
facies solis 186
facies Dei 185
facies multæ optimè pictæ 181
faciẽ omniũ gentium esse Christũ Iesum dicit Alchoran 896
facere posse 330

factum semper implurificabile est 328
facilitas miranda difficiliũ 147
facilitas difficilium 458
facientis posse 337
faciẽdũ quid sit Christiano 617
factum est infactibilis æterni repræsentatio 328
factum posse 330
fabrica ut stabilis sit quid requirat 779
fallacia falsorum hypocritarũ deprehenditur ex rapacitate seu auaritia 549
fallaciæ signa 548 & 549
falsum non est 289
fallunt seipsos qui auditores sunt tantum uerbi & non factores 572
fames ueritatis 489
familia ornatissima & ordinatissima Salomonis 557
fatum 217
fatum in substantia 31.34
faustinus episcopus 717
fausta uxor Constantini 782
fœcunditas 443.444.480.596
fœcunditas diuinæ naturæ 901
fœcunditas intellectualis ibid.
fœdus in Christo perpetuũ 578
fœdus inter Deum & Abrahã et semen eius occultatum 536
fœderis & pactorũ signa 535
fœdera commertiorum 534
fœlix Arelatensis 721
fœlix nemo est nisi sit filius Dei 529
fœlicem regnare quid sit 911
fœlicitas uitę intellectualis 121
fœlicitas sine Domino Iesu nõ est possibilis 202
fœlicitas est donum & gratia Dei 527
Fœlicitas cõsistit in solo deo 392
fœlicitas in hoc mundo non est 610
fœlicitas est in perfecta ueritatis contemplatione 539
fœminea signa in masculinis animalibus 102
fœmininæ gentes quæ 112
fœnum 541
ferrum 140
fœlicitatis æternæ cœna 181
ferrum in cuprum in aqua mutatum 396
ferrum mutari in cuprũ in quibusdam aquis 176
ferri candentis experimẽta 399
ferri mater magnes 564
fertilitas quomodo cognosci possit 179
feudalia statuta 801
fides attingens uitam spũs 444
fides potentiam naturalem supergreditur 506
fides est potẽtia, uisio actus 532
fides Christi iustis est resurrectio 403
fides uera qualis sit quidq; possit 529
fides perfectissima 57
fides in fidelibus continuè augeri potest 61
fides formata 51
fides una unaq; renascẽtia 858
fides sola fœlicitat 249
fides facit animam transire de morte ad uitam 532
fides innocentiæ 517
fides formata dat perseuerantiam 588
fides est uisio ænigmatica 532
fides uera 612
fides quæ mundum uincit 529
fides charitate formata 256
fides omni ad Deum accedenti necessaria est 207
fides ex operib. cognoscit 468
fides est ubi audire coincidit cum uidere animæ 515
fides formata est confessio uitam præstans 665
fides in quo sit 59
fidens potens 59
fides absq; charitate non est fides 59
fides hominum Christiformẽ efficit 59
fides Christi superat naturã 257
fides quæ uincat diabolum & mundum 885
fides à fõte uitæ descendit 384
fides est cibus spirit. nostri 463
fides uera uerè iustificans 463
fides Christi est in nobis si habemus spiritum Christi 500
fides ad sapiẽtiã necessaria 296
fides secundaria quies est 385
fides Christiana una 384
fidei signa 384
fides præparat nostrum spiritum 534
fides purgans corda 563
fides ultimæ quietis 463
fides Christiana est animæ uisus 531
fides est in regno humilitatis 512
fides uera omnẽ sensum & intellectum humiliat usque ad mortem 540
fides quærenda quomõ sit 384
fides à solo deo 384
fides sine charitate est quod corpus sine anima 507
fides facit ut homo diuina intelligat 385
fides facit Impossibile, possibile 541
fides quæ uincit mundũ ducit usq; ad innocẽtiã fideles 541
fideles dirigit intellectum 680
fides recta Dei donum 58
fides nostra nõ ex homine 471
fides uiua continuè pergit ad uisionem Dei 530
fides informis non facit gratum 420
fides per charitatem operans sola operatur salutem 506
fides tantum est in anima humiliata 506
fides uiua iustificat non informis siue mortua 549
fides cognitionẽ præcedit 485
fides diabolica 447
fides reputatur ad iustitiam 463
fides quo perfectior hoc etiam spes & charitas sunt perfectiora 507
fides charitate formata saluat 462
fides est supra naturam 475
fides est conceptus saluatoris in anima 485
fides ad salutem est necessaria quæ charitate formata est 485
fides uera facit ut sequatur homo

homo ueſtigia Chriſti 501
fides uera ſola præſtat uitã 463
fides uincit omnes ſapiẽtes 529
fidei conſummatio 532
fidei quæ ſine charitate eſt dominatur inimicus 485
fidei donum 449
fidei materia in concilio requirit papam 713
fidei mirabiles uires 485
fidei articuli 394
fidei uirtus in intellectu concepta 673
fidei uirtus 347
fidei in Chriſtum uictus 58
fidei eſt intellectum captiuare 444
fidei acquiſitio & lucta 641
fidei uis 119
fidei potentia 60
fidei gradus 60
fidei complicatio 57
fidei deſcriptio Remundi 385
fidei myſteria 57
fidei lumen 290
fidei robur 444
fidei forma eſt charitas 59
fidei ſpiritus neceſſarius ad ſalutem 529
fidei ueritas non poteſt niſi in ſpiritu Chriſti ſubſiſtere 60
fidei uirtutes 384
fidei articulus quintus 600
fidei cognitio quomodo oriatur 538
fidei habitus uerus 506
fidem non attingit ratio 512
fidem Euangelicam ueram ſathan eliminare conatur 885
fidem initiũ eſſe intellectus 57
fidem eſſe ſine dilectione impoſsibile eſt 530
fidem ſufficere ſine ſacramento 672
fidem Chriſti qualem oporteat eſſe 58 & 59
fidem non habet qui non ſeruat mandata Chriſti 429
fidem habẽs Chriſti tranſit in unitatem cum Chriſto 426
fide per charitatem formata iuſtificamur 51
fide carere Alchoran 886
fide acquiſita ars 257
fide & amore conformes euadimus Chriſto 324
fide operante p̃ dilectionẽ acquirit̃ uita, uera ſapientia 552
fide magis quàm ratione attingi diuina 148
fide diſponitur ſpiritus ad gratiam 538
fide charitate formata homo renunciat omnibus quę poſſidet 524
fides ſola eſt per quam homo poteſt ſaluari 517
fide altiſsima, ad altiſsîma ducimur 134
fide uniuntur ſancti uerbo omnipotenti 475
fidelis diſpoſitio 257
fidelis anima habet in ſe fontem uitæ 507
fideles in primitiua eccleſia omnibus reſignarunt 852
fideles quomodo de morte reſurgant 654
fideles ſũt corpus Domini 445
fideles lumine diuino ducuntur ut lupũ rapacẽ fugiant 112
fideles uiuunt etiam ſi mortui fuerint 532
fideles capaces unionis cum Chriſto 532
fideles quomodo parati eſſe debeant ad audiendum uerbum Dei 488
fidelium pater Abraham 628
fidelium corda 673
fidelium curſus 640
fidelium unum corpus 693
fidelibus qualis fides det uictoriam 885
fidelitas 588
fieri poſſe 330
filius eſt actu Deus 31
filius Dei & hominis 101
filius æqualitas 6 & 7
filius bonum patris 487
filius in diuinis eſt oſtenſio patris 289
filius Dei quam ob cauſam potiſsimum miſſus ſit in naturam humanam 679
filius Dei 120
filius conceptus Dei 200
filius Dei medium omniũ 200
filius ratio 200
filius ſplendor eſt patris 217
filium ſeu uerbum quomodo Deus generet 901
filiũ Deũ eſſe intelligibile 552
filij Dei 640
filij Dei quomodo ultimã fœlicitatem aſſequantur 200
filij Dei ſoli poſſunt eſſe ſaluti 529
filij adoptionis ſunt partiales hæredes 500
filij nomen in diuinis 19
filij Dei ex Deo naſcuntur 482
Filij regni qui ſint 639
filij iræ naſcimur 498
filij lucis 379
filiorum lucis et diffidentię differentia 583
filiatio generatur per ſapientiam 482
filiatio in diuinis eſt perfectio 200
filiatio in Chriſto magiſtro 200
filiatio Chriſti & ſanctorum quomodo differat 200
filiatio eſt hæreditas 641
filiatio unigeniti 120
filiatio Dei 119
filiationis nexus 200
filiationis Dei acquiſitio 283
filiationis gaudium ineffabile 120
filiationis ſacramentum 584
filiationis Dei promiſsio 131
filiatiua proceſsio 418
filialiter in filio omnia ſunt 289
figura cuncta uidens 181
figura perfectiſsima 7
figura quatuor rectorum angulorum 1009
figura paradigmatica 85
figura ſubſtantialis, 583
figura eſt ſimilitudo formę 1113
figura circularis præ cæteris nos afficit 1112
figuræ infinitæ 146
figuræ polygoniæ elementũ 15
figuræ multorũ angulorũ 940
figuræ aliæ alijs capaciores
figurarum uaria capacitas 1113

quo-

quomodo cognoſcenda 177
figurarum uerſiones 969
figurarum nomina 434
figurarũ omniũ exemplar 146
figurarum corporalium tranſmutationes 977
figurarum formabilium omnium forma 146
figuralis mundus 356
finees 884
finis intra 582
finis extra 582
finis, requies & bonum idem ſunt 569
finis rerum contractus 27
finis oſtendit qua intentione quid factum ſit 548
finis compræhenſio 680
finis manifeſti 235
finis infinitus 66
finem attingere quid ſit 557
fine huius mundi inſtante erũt mali abundantiſsimi 695
finitum quid ſit 4
finitum nõ poteſt infinito infinitè uniri 201
frigiditas conſeruat à corruptione 624
fiſtularum pondus 179
flatum Dei Chriſtum eſſe dicit Alchoran 896
flauianus Patriarcha 732
flamines 701
flumina omnia reuerti ad locũ unde exeunt 569
fluuiorum mater 98
forma quę dat eſſe Deus eſt 71
forma formarũ eſt maximũ 18
forma omnium formaliũ ad æquatiſsima 260
forma omnis formæ 128
forma oĩs fluit à forma Dei 361
forma ſufficiẽtiſsima in uariis ſignis uariè reſplendens 239
forma domini induit formam ſerui 469
forma eſt ſimilitudo cõceptus mentalis 1114
forma una præciſa omnia formabilia formans 239
forma mundi 31
forma idealis 144
formalis diſtinctio 417
formalis quidditas omniũ formabilium 134
formare 247
formæ & materię nexus 31
formæ generabiles 472
formæ quõ ſint in potentia 33
formæ & materiæ connexio per ſpiritum quẽdam fieri 36
formæ quæ ſola humana arte perficiuntur 150
formæ ſunt quietes quædã 479
formę per motũ inducunt 421
formarum materia 32
formarum omniũ ueriſsimum exemplar 142
formas omnes actu eſſe in poſſibilitate 33
formator Deus 71
formale principium 317
formales ſpecies ſub obiectũ intellectus 322
formatiuum exemplar 353
formicarum prouidentia 379
fons indiuiſibilitatis 274
fons uiuus 227
fons ligna in lapides mutãs 396
fontis aquæ menſura 172
fontibus quibuſdam uis lapides faciendi 176
fortunam omnipotẽtem quidam dixerunt 221
fortunatus ad Generoſum 833
fortunati epiſtola 705
fortunati epiſt. ad Genero. 852
fortitudo hominis quomodo cognoſcenda 177
fortitudo fortium Deus abſconditus 337
fortitudo coincidit cum infirmitate in Chriſtianis 645
fortitudo 606
fortitudinis donum 420
fortitudinis diuinæ & humanæ infirmitatis coincidentia mirabilis 636
fornicarij regnum Dei nõ poſſidebunt 639
fornicationis crimen in eccleſiaſticis perſonis quomodo puniendum ſit 789
fornicationes perſonarũ quæ caſtitatem uouerunt 790
francofordia Arelato compa-
rata 815
francofordia locus aptus ad annuos conuentus 815
francofordiæ ſitus & commoditas ad conuentus principum 816
francofordiæ comitia celebrata anno 1442. 825
filio in diuinis pater non eſt prior 15
friderici ſecundi ſcripta 822
frigus magnum & durabile futurum ex quibus poſsimus conijcere 179
frondium numerus pondere poteſt cognoſci 180
fructus oſtendunt qualis arbor ſit 548
fruitio Dei 392
fumus quomodo poſſet ponderari 177
fumus an aër leuior ibid.
fures ſunt & latrones qui non rectè ad officia eccleſiaſtica ueniunt 766
fures & raptores 551
futurum & præteritum coincidũt cum præſenti in Deo 190
futurorum cognitio 616

G

GAbrielis reuelatio de morte Chriſti 905
Galea ſalutis 476
gallia fertilis 815
gallicana concilia 756
galileæ mare 614
galangæ ſaporem quomodo uinum contrahat 590
gaudium cœleſtium quãtùm differat à gaudio terreſtrium 542
gaudium erit angelis &c. explicatur 542
gaudium Domini 121
gaudium altiſsimum 122
gaudium ineffabile 100
gaudium ſecurum quod 619
gaudium huius mundi 619
gaudium cœleſte quale ſit 619
gaudium temporale & æternum quale ſit 618
gaudiũ electorũ perpetuũ 658
gaudium ex charitate 618

gaudium filiationis 120
gaudiꝝ augmentum 618
gaudia huius uitæ & æternæ qualia 897
gehenna ignis 470
gemma animæ liber 852
geneſis diu ante philoſophos per Moyſen deſcripta 304
geneſeos principium quomodo patres interpretentur 131
geniti in Chriſto q̃les ſint 539
generatio in diuinis 386
generatio praua eccleſiæ malignantium 392
generatio cœleſtis 480
generatio æterna quæ ſit 6
generatio quid ſit 6
generatio intellectus 275
generationum cauſæ 277
generatio continuatio 102
generationes unde 129
gentes oriẽtales quales ſint 112
gentium uitia & uirtutes 111
generans Deus eſt 359
gentiles Deum uariè nominaſſe 20
generica ſigna 242
genericæ eſſentiæ 290
genethliaca uanitas 390
genus 17.27
genus diuinum 597
genera quomodo faciat mens noſtra 165
genera & ſpecies ſunt rationis entia 150
genera decem 164
genera rerum uaria 290
generum pluralitas 44
generalitas 96
generica concordantia 308
geometer naturam imitaẽ 301
geometria Deus in creatione uſus eſt 42
geometriæ utilis eſt ſtatica experientia 180
geometricæ arti quid defuerit ante de Cuſa 1026
geometricæ artis ultima perfectio 1033. 1095
geomantiæ uanitates 390
geometricarum tranſmutationum ars completa 1033
geometricarum tranſmutatio num libri finis 991
germani ſancti uita 650
germaniæ legati in concilio Arelatenſi 720
geſtus lubrici 652
gigis lapis 589
glacies aqua eſt leuior 178
gladius magiſter 916
gladius ſpiritus 476
gladius in Alchoran eſt ultima reſolutio 916
gloria uana ſuperborum & ſapientum huius mundi 527
gloria quid 384
gloria ubi ſit 594
gloria in excelſis Deo, expoſitum 388
gloria uera una eſt genitoris & geniti 525
gloriæ figura 739
gloriæ eſſe 439
gloriæ creatoris oſtenſio eſt finis creationis 557
gloriæ figura 739
gloriæ Dei oſtendendæ cauſa omnia ſunt formata 596
got 359
gomar rex poſt Mahumet ſecundus 884
graduum infinitas impoſsibilis 44
gradus inter Petrum & petram 739
gradibus diſtinguuntur omnia 43
granum frumenti 465
granum poſt euaporationem ſpiritus non creſcit 897
Gratia gratos faciente ſaluamur 420
gratia Dei eſt uita æterna 493
gratia Dei poſſumus qđ poſſumus 61
gratia eſt ſufficientia 645
gratia Dei eſt animæ uita 501
gratia eſt radius ſolis iuſtitiæ 574
gratiæ Dei eruditio 631
gratiæ habitus 506
gratiæ Dei oſtẽſio maxima 528
gratiæ eſſe 439
gratiæ Dei oĩa debemus 296
gratiæ lumine Deus quæren-
dus 392
gratiarum multitudinẽ ſequitur inæqualitas 585
grammaticæ ſcientia 372.
græci ſacerdotes dant Euchariſtiam ad manus 853
græci Euchariſtiam ad manũ dant plebi 853
gregorius Papa ſeptimus 752
gregorius Theologus contra Eunomianos 332
gregorius ad Eccleſiam refert 737
gregorius Nazianzenus 700
gregorius papa 722
gregorij papæ epiſtola 737
gruum dux 471
gummi pondus uarium 176
guttæ uarios phthongos facientes 179
guillermus in rationali diuinorum quid ſcribat 851
guſtꝰ lætificãs Chriſtus eſt 202
guſtus ſapientiæ 139
guſtus uoluptates 298
guſtare quam ſuauis ſit Dominus 420
guſtare dulcedinem Dei quid ſit 184

H

HAbẽti dabitur, expoſ. 479
Habitus 160
habitus ſine ſpiritu in multis religioſis 651
habitus presbyter 720
habitum ordinis ſui ſeruentepiſcopi 764
habitu ſplendeſcere res corporales 241
habitudo ſine numero non intelligitur 156
habitudinis chordæ ad arcum inquirendæ uia 993
habitudinis chordæ ad arcum cognitio 995
habitudines arithmeticæ 991
habitationis locus qualis ſit eligendus 173
hali 881
hæc eſt uoluntas Dei, ſanctificatio ueſtra, exponitur 574
hæc omnia tibi dabo &c. explicatur 648

hæres naturalis 930
hæres ſecundùm conſtitutionem 930
heres omni dicendi modo 930
hæres eſt Chriſtus ſecundū naturam & conſtitutionem 930
hæredis cõſtitutio duplex 930
hæredes Dei ſunt omnes fideles 931
hęreditas immortalis regni 283
hæretici detrũcãt ſcripturas 68
hęretici quidã Rom. Pont. 707
hæreticorum pertinacia 64
hæretica prauitas uicta 706
harmonia in numeris 95
harmonia ex pondere malleorum 179
harmonia in diuerſitate 44
harmonia maxima quæ ſit 23
harmonia eſt æqualitas 372
harmonia ex imparibus componitur 236
harmonię ſanitas & infirmitas ponderatur 180
harmonia quid 95
harmoniæ conſtitutio 576
harmoniæ cauſæ 95
harmoniæ ſpecies uariæ 281
harmoniæ proportionales modi 135
harmoniarum proportio 179
harmonica unitas 95
harmonica habitudo 156
harmonica habitudo eſt ſpecies 281
harmonicæ conſtitutiones 95
heber 923
hebræi unde dicti 923
henricus dux Saxonię in regẽ electus 784
heliæ anima quo igne accenſa fuerit 619
heliæ ſpiritus 933
helicam deſcribere 1004
heliæ ſpiritus rigoris patietur perſequutionem 933
heliæ oratio 588
heliſeus modicum olei multiplicauit 513
heliſei anima quo igne accenſa fuerit 619
helpidius 714
henricus Imp. quartus 783
henricus de Mechlinia 68
henricus excommunicatus 812
heraclij Imp. tempore incepit Mahumet 886
herbarum pondus 173
herbarum uirtutes 336
herennium 692
hæres uerus quis ſit 500
hermes ad Eſculapium 603
hermes Triſmegiſtus 18
hexagoni peripheria 1010
hicmarus archiepiſcopus Remenſis 725
hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, expoſitum 511 & 512
hicmarus Remenſis 709
hierarchia eccleſiaſtica 700
hierarchiæ quàm mirabiliter cohæreant 702
hierarchici ordines bonorum ſpirituum 231
hieronymus ad Ruſticum 741
hieronymi epiſtola ad Algaſiam 693
hieruſalem mater noſtra 453
hieruſalem ſuperna 60.695
hieruſalem ſupercœleſtis 584
hieroſolymorũ epiſcopus 708
hieroſolymorũ epiſcopus fuit S. Iacobus 782
hieremiæ ſanctificatio 393
hilarius Pictauenſis 21
ἥλι& 604
hildebrandi geſta 752
hipparchus 178
hippi opinio de anima 633
hircum mactare 655
hiſpanica concilia 756
hiſpania ſpacioſa 815
hiſpaniæ legati 720
hiſtoria uitæ Ieſu 617
hiſtoriæ Vincentij 782
hiſtoricus ſcripturæ ſenſus 617
hoc ſentite in uobis &c. exponitur 660
hodie 551
holocauſti hoſtia 607
homberti Apocriſarij liber 854
homo 109
homo uiuus eſt hymnus laudum Dei 312
homo deificatus 204
homo interior uiuit de charitate 597
homo interior debet dominari exteriori 520
homo uniuerſi copula quare dicatur 324
homo uiuũ eſt pſalterium 313
homo habet duplicem uenationem 676
homo in humanitate 225
homo pars eſt magni mundi 218
homo eſt perfectus mũdus 218
homo factus ob finem quærendi Deum 292
homo eſt regnum propriũ 218
homo inuolutus tenebris & ſeductionibus 439
homo ſęcundus Deus ſecundum Hermetem Triſmegiſtum 268
homo unde dicatur 116
homo μικρόκοσμ& 47
homo quomodo in Chriſto finem ſeu fœlicitatem attingere poſsit 419
homo quare ultimo creatus ſit 361
homo Deo unitus immortalis eſt 411
homo quomodo ſimilitudinẽ Dei habeat 110
homo quando recedat à pace humana 472
hominum uita uaria 110 & 111
hominum ſtaturæ differentes 111
homo ſolus quæ inuenerit ad neceſſarios uſus 245
homo terrenus 135
homo filius Dei 47
homo quibus donis ornatus ſit 361
homo naturarum unio 615
homo ex quibus conſtet 50
homo humilitatis nouus 202
homo peccator inexcuſabilis 312
homo finis ſenſibilium eſt 124
homo interior incognitus 471
homo poſtremus poſt reliqua animalia creatus eſt 696
homo exterior 516

homo duplex 548
homo uetus eſt de ſenſibili mundo 589
homo inter animãtes ſolus capax eſt beatitudinis 610
homo interior 516
homo perfectus non in accidentalibus cernitur 49
hominis operatio 485
hominis intelligentia 105
hominis finis ut Deo ſimilior fiat 514
hominis cognitio 43
hominis in actiuis prĩcipia 222
hominis cãſus in ignorantiam 134
hominis corporalem naturam multum eſſe cœleſtialem 672
hominis natura duplex 615
hominis ad alia animalia pondus quo pacto cognoſcendum 174
homini q̃ poteſtas data ſit 361
homini præ cæteris animalibus maior notitia eſt neceſſaria 240
hominem poſſe attingere quietem motus 462
hominem eſſe in medio poſitum 489
homines credentes attrahit pater per Ieſum 202
homines abſtractiores cõtemplatiui 110
hominum omnium ſpecifica eſſentia 53
hominum reſurrectio 57
hominum uarietas 290
hominum omnium unus intellectus 167
honeſtum & pulchrũ idem 592
honeſtum ſua ui trahit 592
honeſti ratio 592
honorius Papa 822
honorius Innocentij Papę ſucceſſor 856
honorij liber de animæ ſalutæ 852
honorẽ quantopere expetant omnes ratione utentes 557
honorabile bonum ſcientia eſt 901
horizon temporis & æternitatis 501
horoſius Cordubenſis epiſcopus 732
horolog. ſimplex cõceptus 191
hormiſdæ Papæ epiſtola ad epiſcopos Hiſpaniæ 724
hormiſda Papa epiſcopis Hiſpaniæ 743
hoſtia iuſtificans 445
hoſtia intincta in uſu fuit 839
hoſtia uiuens 655
hugo bellum geſsit 784
hugo de S. Victore 818
hugo cardinalis de ordine mẽdicantium 856
hugo de S. Victore 70
hugo rex diu Romam ſub ſe habuit 784
hungari 810
hũmidum ſpongioſum 161
humanus Deus 109
humanus uiſus 110
humanum iudicium 699
humanum dico propter infirmitatem carnis &c. expoſitum 545
humanatus Deus 287
humanalis potentia 109
humana ſtudia 640
humana natura in Ieſu domino iungitur patri 201
humana natura irremediabiliter lapſa 541
humana maſſa tota in Adam corrupta eſt 653
humana natura diuinæ quomodo uniatur 201
humana mens mundi coniecturalis forma 76
humana ſpecies in genere animalitatis 44
humanæ formæ exemplar 142
humanæ naturæ perfectio in Chriſto 639
humanæ naturæ præſtantia 47
humanę naturę ſubſtantię centrum 50
humanę naturę lapſus 694
humanæ conditionis reparatio 393
humanæ naturæ uariæ dotes & dona 672
humanitas 28
humanitas quid 290
humanitas incontracta 189
humanitas quomodo per deſcenſum, eſſendi formam cõtrahat 287
humanitas una indiuiſibilis 53
humanitas Chriſti una in omnibus hominibus 60
humanitatis natura 46 & 47
humanitatis motus 462
humanitatis regio 109
humilitas quid 505
humilitas quomodo comparetur 519
humilitas exaltat & doctum facit 134
humilitas Chriſtiano neceſſaria 348
humilitatis experimentum 348
humilibus myſteria reuelantur 58
humiliatio maxima 52
humiliatio principis regũ 520
humiliatio neceſſariò requiritur ad fidem 475
hyba 853
hymni laudum uatij 312
hypoſtaſis rerum 332
hypoſtaſis omnium 336
hypoſtaſi carentia 337
ὑποστάσεων diuerſarum æqualitas 229
hypoſtatica unio naturarum in Chriſto 62
hypoſtaticę unionis ueritas 53
hypocritæ omnes tandem deteguntur 548
hypocritæ natura 484

I

Iacob omnium diſciplinarũ fons 776
Iacobus ante S. Petrum finiuit uitam 782
iacobus Apoſtolus ante Petrum Apoſtolum octo annis martyrio deceſsit 738
iacobus Bohemus 846.856
iacobita Baheira 884
iaphet filiũ Noẽ excitatũ 894
ibunt hi in ſupplicium ętern ũ, iuſti autem in uitam æternã, expoſitum 511
icona Dei 181

iconæ ſiue uiſionis Dei liber 646
idem ſuperexaltatum 128
idem abſolutum 127
idem identificare 129
idem efficit idem 127
idea rerum creabilium 607
idea omnipotẽtis artis 142
idea una 12
ideæ rerum omnium non ſunt multæ 151
ideam unum eſſe & multa, ſtare & moueri 299
idearum fons. 535
ideas à natura indiuidui nõ eſſe ſeparatas 299
ideale exemplar 418
iditas 6
identitas 6.26
identitas præcedit diuerſitatem 129
idololatra Abraham non fuit, ſicut mentitur Alchor. 922
idololatræ q̃modo aduerſus dominum uanitates exerceant uarias 391
idololatria inſania eſt 312
idololatria qualis cultura ſit 21
idololatria quare introducta ſit 21
idololatria generalis 653
idololatriam Athenis D. Paulus redarguit 291
idolis ſeruientes 639
ieiuniorum uſus 440
Ieſus Chriſtus ueritas & uia 43
Ieſus copulatio eſt diuinæ, & humanæ naturæ 201
Ieſus primogenitus omnis creaturæ 48
Ieſus Chriſtus quale corpus habuerit 49
Ieſus magiſter magiſtrorũ 202
Ieſus finis eſt omnium 58
Ieſus quomodo ſit coſummatio 207
Ieſus quomodo ſit uerbum uitæ 206
Ieſus luxomnium rationalium ſpirituum 202
ieſus eſt unio Dei & hominis eſt 200
ieſus facies omniũ gentiũ 896
ieſus Dominus quibus ſignis oſtenderit ſe eſſe legatũ charitatis 491
ieſus ipſa hoĩs ſaluatio eſt 612
ieſus autem emiſſa uoce magna expirauit, explicatum 411
ieſus quærit omnem animam errantem 543
ieſus eſt appatitio abſconditi Dei 627
ieſus dicitur à ſaluatione 435
ieſu Chriſti dienoſtri conceptio & natiuitas 49.& 50
ieſu Chriſti mortis myſterium pag. 50
ieſu Domini illuminationes pag. 435
ieſu intellectus 49
ieſu perfectio intelligendi 202
ieſum eſſe abſolutũ maximũ 2
ignatius patriarcha 732
ignis quẽ Chriſtus mittit in animas 619
ignis rapax latens tandem erũpit 548
ignis uirtus 589
ignis locus 658
ignis multiplex uſus 448
ignis conſumens 297
ignis natura & conditiones pag. 297
ignis uirtutẽ in ſe habet noſter ſpiritus 297
ignis infernalis qualis ſit 598
ignis ex aëre fit 305
ignis ad Deum ſimilitudo 331
ignis ſpiritualis 573
ignis 55
ignis influit ſuam uirtutem in terram 509
ignis primum elementum 331
ignis multas Dei ſimilitudines habet 42
ignis potentia 42
ignis in ſe non eſt uiſibilis 589
ignis ſpiritus 586
ignis ſpirituſſancti 934
ignem uocamus igneum 331
igneum non ignem uidemus pag. 589
ignorantes ignorantur 679
ignorantia ſacratiſsima 196
igorantia intellectus mors eſt 648
ignorantia docta campus eſt uenationi ſapientiæ aptus 305
ignorantia docta quomodo in nobis ſit 67
ignorantia eſt mors intellectus pag. 533
ignorantia originis 648
ignorantiæ cognitio humiliat 134
ignorantiam eſſe perfectiſsimam ſcientiã uoluit Dionyſius 67
illuminatio Apoſtoli 290
illuminatio diuina 290
illuminationes diuinę uerè docent 134
illuminationum dona 289
illuminatiua uirtus 256
illuminati qui ſint 343
illuſtres 809
imago quid 611
imago omnia uidentis 181
imago omnis accedit ad ſimilitudinem exemplaris 8
imago ad quam trãsformãtur ſancti 611
imago beſtiæ 612
imago quo pacto ſe habeat ad exemplar 66
imago Chriſti lignea 651
imaginem præcedit ueritas 150
imagines ſpreuit Theodorus Catinus 93
imagines ex templo eĳcientes pag. 808
imaginatio non attingit quod omnem intellectum exuperat 931
imaginatio non quantum non attingit 225
imaginatio offert phantaſmata 230
imaginatio animę uis 161
imaginatio 109
imaginatiua uirtus occultatur in ſenſitiua 235
imaginatiua cognitio 115
imaginatiua uirtus in quanto terminatur 225
imaginationem corrigens ratio 677
immortalis moritur 388

immortalitas 114
immortalitas una 580
immortalitatem fidelibus meruisse Christum 930
immortalitatem animæ negare non possunt sapientiæ gustum habentes 171
immultiplicabile 127
imperium sacrum quomodo à Deo sit 780
imperium in Germanos trãslatum 783
imperium de Græcis translatum non uidetur 783
imperij annui conuentus 814
imperij potentia pacatiua 813
imperij destructio 812
imperij morbis quomodo medendum 814
imperij casus 812
imperio nihil adduntunctio et coronatio 786
imperator præses Concilij 796
imperator est Dominus mũdi non tamen totius 787
imperator cum præsidet quid debeat agere 815
imperator uicarius Christi est pag. 787
imperator quas leges ferr tenetur obseruare 824
imperator caput & primus omnium 809
imperator aduocatus dicit Ecclesiæ Catholicæ 788
imperatoris iuramẽtum quod Papæ & electoribus facit pag. 813
imperatoris officium in Concilijs 796
Imperatoris Alexandri annus primus 1158
imperatoris in Concilijs officia 800
imperatoris officiũ & cura in Ecclesia 808
imperatori quid sit reformandum 821
imperatori laudes notarius dixit in Concilijs 717
imperatorem eligendi ratio pag 817
imperatores aliquando primatum in Synodis dederunt pag. 800
imperatores Concilia congregarunt 756
imperatores quomodo Ecclesiæ sæpe patrocinati sint 822
imperatores Concilia conuocant 793
imperatorum & Ecclesiastico rum contentio de primatu & temporalibus bonis 822
imperatorum coronatio 783
imperialis maiestatis excellentia 786
imperialis potestas non pẽdet à Papa 689
imperiale Concilium 389
imperiale corpus qui constituant 809
imperatoria ad Concilium exhortatio 801
impœnitentia 421
impij iustificatio 529
impij à Salomone uocati 585
impossibile non obligat 843
impositio uocabulorum est libera 149
imaus mons 787
imminerabile 303
imitatio Christi 655
in Cæsarea Palestina Concilium celebratum 1159
in omnibus creare est creari pag. 1119
inalterabile 127
inane 337
inaugmentabile 303
in charitate radicati 596
incantãdi modi fidelibus prohibiti 392
incantatores fatui sunt 391
incredulus filio non uidebit uitam 536
incrementum dat Deus 348
incorporatio 532
indus fluuius 787
indi credunt Christũ de uirgine natum 390
indi quomodo Deum nominent 359
indiuiduum colit suam speciem 282
indiuiduum quo pacto attingatur 114
indiuidui natura cum idea unitur 299
indiuidui omnis quidditas 282
indiuidua 50
indiuiduorum infinitas 98
indiuiduorum differentia 102
indiuisio 5
indiuidualitas quid 372
induere aëre Christum 637
induere quid 580
induimini Dominum Iesum, &c. exponitur 558
inæqualitas 5
inæqualitas est ex æqualitate pag. 466
infantibus etiam sacramentũ panis & uini dederunt olim pag. 831
infernus est uiolentus 505
infernus profundior 658
inferiora quo pacto sint in superioribus 303
infidelitas est animæ cæcitas pag. 531
infinitas trinitati attribuitur 21
infinitus angelus 1116. & 1117
infinitas omnia complicans pag. 195
infinitus circulus 1114
infinita circulatio 1118
infinitas contracta 27
infinitas graduum 44
infinitas Deus est 21
infinitas est rectitudo infinita pag. 1109
infinitati nullum nomen conuenire potest 195
infinitatis Dei excellentia 339
infinitum recipitur finitè pag. 286
infinitum ratio non attingit pag. 510
infinitum centrum 1109
infinitum est incontrahibile pag. 194
infinitum non est mensurabile 1115
infinitum negatiuè 24
infiniti ad finitum non est proportio 2
infiniti pars quælibet est infinita 23

infini-

Index.

Infiniti circuli sunt tetragonus & trigonus infinitus 1111
infinita curuitas esse non potest 1112
influentia stellarum 41
informare 247
informitas 32
ingeniorum uarietas 226
ignis uis 234
initium diei secundum Iudeos pag. 1159
initia annorum uaria 1155
innocentia priuilegiata 517
innocentia est amabilis 495
innocentius tertius literatissimus 845
innocentij tertij summa 853
innocentij Papæ scriptum ad Alexandrinum 709
inordinatus amor est in fatuitate 575
inobedientia quantum malum sit 547
inquisitionum modi 151
instrumenta Dei per quæ operatur 552
insufficientia Calendarij 1159
intelligere unde oriatur & pascatur 559
intelligere essentiæ absolutæ quid 646
intelligere 7
intelligere mentis 160
intelligere Dei quid 26
intelligere est assimilare 899
intelligere primum principium est immortalis delectatio 282
intelligere nihil possumus sine Deo 269
intelligere & diligere in mente coincidunt 504
intelligere seipsum est delectatio summa 276
intelligere est assimilare 253
intelligitur tantùm, quantùm diligitur 584
intelligendi modi mentis 158
intelligendo filium à patre generari 275
intelligens 7
intelligentibus intellectualiter lux infinita lucet 285
intellectus ultima perfectio 115
intellectus agens & passibilis pag. 1116
intellectus descensus 115
intellectus quomodo in ratione descendat 114
intellectus alteritas infinitę unitatis est 115
intellectus per fidem dirigitur pag. 57
intellectus unitas 7
intellectus unde pascatur 206
intellectus esse quid sit 1
intellectus idem cũ intellecto pag. 327
intellectus hominis non est de mundo 50
intellectus naturaliter perpetuus 327
intellectus noster non satiatur nisi in obiecto æterno 57
intellectus quomodo iudicet rationem 678
intellectus non iudicat ex ratione immortalitatem 678
intellectus separatus 126
intellectus creatus quomodo Deo possit uniri 200
intellectus quomodo generet de se uerbum internum 676
intellectus non est à generante sed creante 678
intellectus de Deo est complexiuus omnium intellectuum pag. 170
intellectus sine sapiẽtia fœlix nequit esse 532
intellectus humani uirtus 321
intellectus in omni regente regit 679
intellectus sine appetitu lex est 777
intellectus pascitur uerbo 707
intellectus omnis quid quærat 133
intellectus mors, est à uero auersio 461
intellectus sacietas 461
intellectus quies 385
intellectus diuini & nostri differentia 509
intellectus agentis lumen 592
intellectus possibilis 592
intellectus proficit in schola Christi 470
intellectus uerus quis 327
intellectus optimus seipsum intelligit 552
intellectus est rationis unitas pag. 114.
intellectus est quædam uniuersalis pulchritudo 593
intellectus quæ negatiuè uidet 238
intellectus in tenebris & morte quando sit 531
intellectus uult cognosci 679
intellectus perfectio 113.&114
intellectus quãdo faciat se seruum Dei 463
intellectus diuini similitudines, sunt species 280
intellectus sine gustu sapientiæ qualis 139
intellectus non reperitur in regione rationabilium 293
intellectus in lege naturę uiget omnium author 283
intellectus primum principium 267
intellectus humanus contradictoria transilire non potest 24
intellectus cõditor Platon. est omnium principium 275
intellectus essentias rerum intelligere nequit 276
intellectus quies 115
intellectus similitudo est anima sensitiua 247
intellectus proles est 444
intellectus est super intelligibilia 293
intellectus donum 420
intellectus est rationalium præcisio 87
intellectus practicus 901
intellectus Christi humanus qualis sit 202
intellectus diuini opera 900
intellectus uita 648
intellectus quomodo Deum cognoscat & alia 115
intellectus conditor unigenitus 340
intellectus noster insatiabilis pag. 13

intellectus primus in actu penitus est 276
intellectus creator manifestat se in speciebus 282
intellectus sensualis 106
intellectus Iesu 49
intellectum omnẽ esse de substantia & accidente 170
intellectũ quomodo Christus suis aperuerit 540
intellectum descẽdere ad sensibile 112
intellectum incorruptibilẽ esse signum 488
intellectum unum in omnibus hominibus esse 167
intelligentia mouetur natura pag. 216
intelligentia principium est rationis omnium 81
intelligentia quomodo deuiet 83
intelligentia centrum est secũdi mundi 89
intelligentia ex superno dono 116
intelligentia motrix cœli 275
intelligentia plena formis intelligibilibus 283
intelligentiæ principium 81
intelligentiæ lumen Deus 81
intelligentiæ tot, quot motus distincti in cœlo 603
intelligentiæ locus absconditus 21
intelligentię motuum rectrices 108
intelligentiæ forma 81
intelligentiæ plenæ formis pag. 275
intelligentiæ similitudo 247
intelligentiæ rectrices diuersę 108
intelligentias tot esse quot orbes 439
intelligentias uocant Philosophi, quas Moyses Angelos nominat 603
intellectualis natura supræma pag. 324
intellectualis naturæ fœcunditas 901
intellectualis uigor 105
intellectualis uita 106
intellectualis naturæ operatio 899
intellectualis uenatio 676
intellectualis discretio 133
intellectualis uirtus non est à generante 678
intellectualis natura 107
intellectualis cognitio 115
intellectualis fructus 107
intellectualis musica 95
intellectualis naturę ualor 237
intellectualis natura quomodo sentiat 234
intellectualis naturę generatio 901
intellectualis agri diuitiæ 291
intellectualis uirtus nostra habet diuitias ineffabiles in potentia 290
intellectualis color 294
intellectualis numerus 84
intellectualis uisio est summa fœlicitas 257
intellectualis naturę fœcunditas 900
intellectualis natura quot regna sub se habeat 294
intellectualis naturæ decẽ gradus 289
intellectualis natura sola Deũ gustare potest 498
intellectualis natura 49
intellectualis animę motus nõ cessat 214
intellectualis uitæ cibus 247
intellectualis spiritus in ratione intelligit 295
intellectuali nostrę naturę Deus duo dedit 536
intellectuali nostræ naturæ necessarium alimentum est 299
intellectuali omnis natura seruit 133
intellectuali naturæ incitamẽta data multa sunt 500
intellectuales naturæ quæ Deum dereliquerunt 422
intellectuales naturæ sciunt sibi præpositum regem 293
intellectuales creaturas quare Deus crearit 908
intellectualium spirituum chori nouem 605
intellectualium quies 422
intellectibile 268
intellectibilis uirtus præstantissima est 235
intelligentiale 268
intellectiua uirtus sequitur rerum essentias 322
intellectiua potẽtia homo Deum attingere non potest 680
intellectualiter seipsum mouens 214
intellectuale principium est omnipotens principium 525
intellectuale esse, sine intellectu 140
intellectualia in animalibus signa 105
intellectualiter uiuere 61
intelligibilia sunt superrationabilia 293
intelligibilis res quando uerẽ intelligatur 327
intelligibilium terminus 320
intelligibile quod satiare potest 197
intelligibile 7
intelligibilia omnia complicat uis intellectiua 238
intelligibilia quare incorruptibilia sint 328
intelligibilia pulchriora sunt sensibilibus 302
intentio Dei & animæ rationalis 238
intentio conditoris 279
intentiones secundæ 235
intuendo Deus uidet omnia creata 1119
intrare ad uitam 529
interminum 127
interioris hominis inclinatio pag. 622
intercalares dies 1155
intuitio quid sit 480
interpretatio uocabulorum pag. 296
introspectus rerum 418
inueniri facilius quòd a pluribus quęritur 740
inuentus cito saturatur 209
inuestiturarum ambitus 812
inuisibilia conspici 488

inuisibilia quomodo conspiciantur 250
inuitis nullus præficiendus pag. 765
ioannes Damascenus 879
ioannes Huniad 587
ioannes Baptista lucerna ardens 619
ioannes quomodo sanctificatus sit 393
ioannes Beleth 854
ioannes Venchus 63
ioannis de Mosbach commẽtaria 73
ioannes Andreæ nouella 73
ioannis Scotigenæ libri περὶ φύσεως 73
ioannis Baptistæ sanctitas 585
iocus non excusat à periurio pag. 540
iosephus Historiographus maximus 923
ioseph uenditus 776
iosuæ oratio 549
iouis omnia plena 357
iouis spiritus 637
iouis dies 1156
iouem quare Deum nominarint 20
ira impendit animum 1107
ira frequens auget choleram pag. 420
iracundiæ seruus 777
irascibilis motus modificatio pag. 606
iridis colores 295
iris reconciliationis 363
isoperimetræ 940
ἰσχυρὸς 358
isidorus 714
isoperimetra figura quę capacior sit 940
isoporimeter circulus 1016
isopleuræ 940
ismaëlitæ excluſi in pacto Dei & Abrahæ 883
ismaelitas excludit pactum Dei & Abrahæ 925
ismaelitæ Mahumetani 927
ismaelis genealogia 925
ismaelis circumcisio 923
israel quid significet 19
israel uisio Dei 537
ite & uos in uineam meam, &c. explicatur 643
iterum uenturus est iudicare &c. exponitur 559
iubilus 460
iubilei anni 934
iudæorum de Messia falsa opinio 54
iudæorum pertinacia 64
iudæorum Pascha 1159
iudicata in Concilio firmitatẽ habent à Concilio 800
iudicantis regula 731
iudicium diuinum 699
iudicium sibi manducantes & bibentes 852
iudicium & executio in momẽto fient 56
iudicium 55
iudicij extremi dies 934
iudicij diei aduentus 705
iudicia astrorum 178
iudicio recto qui careant 116
iudiciaria uis 153
iudiciales decisiones 731
iudiciaria spiritualis potestas est omnium episcoporum eadem 772
iudex sequi debet canones & leges 731
iudicis Christi sententia 56
iudices generales 730
iudices terni de prouincijs electi 255
iulianus Cardinalis Pontificis Romani legatus 684
iulianus episcopus Hipponensis 721
iulianus apostata 188
iulius firmicus 20
iulius Papa primus 839
iulij Pontificis sententia de primatu Papæ 720
iulij Cæsaris annus 1157
iupiter omnium rex creditus pag. 304
iupiter quare Deus dictus 20
iupiter suo tempore rex nominatissimus 357
iuramentum imperatoris de nõ reuocandis donationibus 813
iuramentum rei contra testes non admittendum 816
iuramentum ab electoribus imperij præstandum 819
iura naturalia 775
iuris relaxatio 750
iurisdictio omnis à papa ne sit pag. 726
iurisdictio Episcoporm 727
iurisdictionem qui habet, non propterea etiam leges condẽdi potestatem habet 729
ius naturale hominis 222
ius naturale rationi naturaliter inest 730
iustus est in iustitia 574
iustus suum esse à iustitia habet 673
iustus in iustitia 225
iusti merces 557
iustum nõ admittit plus aut minus 145
iustificare ex gratia 541
iustificans iustitia 515
iustificans Deus est 359
iustitia & sapientia non moriuntur 673
iustitia unius mediator 515
iustitia non est in hoc mundo pag. 145
iustitia sine charitate non est iustitia 607
iustitia rex 481
iustitia originalis 395
iustitia in qua animæ potentia sit 606
iustitia absoluta destributiua 606
iustitia notionalis 367
iustitia quid 481
iustitia est in gratia qua saluamur 515
iustitia in quibus rebus attendatur 605
iustitiæ trutina 172
iustitię lorica 476
iustitiæ debentur omnia 481
iustitiæ defectus 813
iustitiæ lumen 116
iustitiæ uiuere 581
iustitiam Deus ostendet in filijs diffidentiæ 541
iustificatio animæ à Deo 454
iustificatio à peccato 654
iustificatio nostra ex Christo 51

K

Καλοδαίμονες 65
κακοδαίμονες 65

L

Λάχεσις 36
lachrymæ Sacræ 399
laicus semper ouis non pastor pag. 805
laici quid in Concilijs sacerdotum possint 789
laicis audire non loqui in Concilijs licet 798
laodicense Concilium 755
lapidis minera 206
lapides uiui 376
lapides aurum attrahentes pag. 492
lapides pręciosi quomodo possint ponderari 175
lapides 12. fundamenti ciuitatis Sanctæ 727
lapides ex aqua fieri 176
lapidum uariæ imagines 377
lapidum uires 377
lapidum præcioſorum ualor pag. 377
lapidicatiua uirtus in quibusdam fontibus 176
lariſſenorum episcopus 743
lasciuientes 651
lantgrauij 809
latitudo quid 598
latrunculi 813
latrunculorum ludus 208
laudis fons Deus est 311
laudis Dei chordæ decem 313
laudis Dei campus 311
laurentius Episcopus Mediolanensis 722
laudandus Deus quia bonus pag. 312
laudabiliũnos habere certam cognitionem 314
laudabilium omnium causa est posſest 326.& 327
laudat opus suum opificem pag. 312
laurentij Martyris legenda pag. 853
lætitia animæ diffunditur per totum corpus 511
lætitia humilians & uiuificans pag. 568
lætitia 246
lætitia gaudiorum 294
lætitiam esse sensum uitæ 508
lætitiam generat charitas 508
lætitiæ excitatio 508
lætitiæ Thesaurus 137
lætitiæ spiritualis signa 446
lectoralis ordo 702
lex Alchoran non est lex 1116
lex bona ex charitate procedit 538
lex oculus est 777
lex iusta etiam reges ligat 793
lex spiritus 555
lex repugnans legi mentis pag. 555
lex naturæ 283 & 181.
lex debet esse moderata pagina 824
lex uiua in principe 270
lex iusta quæ sit 118
lex imperialis 278
lex Moysi est lex naturæ pag. 653
lex, quæ ipsa charitas, non est de hoc mundo 538
lex Moysi triplex 653
lex quibus debeat conuenire pag. 723
lex est possibilium 843
lex naturæ est uita iustitiæ pag. 652
lex de non occupandis alienis statuenda 814
lex sine correctione 811
lex uindictæ 654
lex carnis 555
lex Domini immaculata quid pag. 522
lex uirtus peccati 586
lex duntaxat stultis est posita 776
lex naturę neglecta 535
lex accommodata debet esse regioni 809
lex conuertens animas 522
lex naturæ lucida & concreata 656
lex Salica 908
lex scripta in tabula 633
lex qualis debeat esse 731
lex complicans omnem uiuendi rationem 667
lex superiudicem est 731
lex obedientiæ 667
legis uim habet mos consuetudinis 729
legis imperialis obseruatio pag. 811
legis finis Christus 696
legis opera iustificare non possunt 515
legem ministrari per angelos pag. 604
leges proprias habet quælibet natura specifica 504
legem spiritualem intelligit q̃ Christianus est 453
legem quæ in dilectione consistit solus Christus impleuit 664
leges ubi non dominantur ibi non est politia 777
leges imperiales 824
leges 51
leges naturæ in paucis uerbis complicatæ 535
leges Martij 745
leges moribus utentium approbantur 724
leges firmantur usu 723
legum potissima 51
legum præstantia 777
legum uarietas 809
legum Dei custodia 532
legibus unde uires 725
legatus charitatis Christus est pag. 491
legatione Christi qui funguntur 833
leo catulos per rugitum resuscitat 407
leo Papa ad Martianum pag. 712
leo Papa ad Theodosium imperatorem 716
leo nonus 696
leo Papa ad Concilium Ephesinum 715
leo Papa de approbatione Cõcilij Calcedonensis 744
leo humanus 110

leo imperator ad Theodosium scribit 708
leo Papa non æquo animo Cõ stantinopolitano secundum locum concessit 709
leo Papa 826
leonis noni libellus contra p/ sumptiones 836
lepra qualis morbus 635
lepræ contagium 635.& 636
liber de actibus sylvestri 782
liber uiuus est humanitas Christi 490
liber uitæ 488
liber prauus non est 777
libri de diuinatione & præsti/ gijs ante Diluuium 392
libri digito Dei scripti 137
libro scripto mundus configuratus 133
librorum omnium conclusio pag. 490
librorum in tertio Tomo Catalogus 939
liberius Papa arrianę sectę sub scripserat 716.707.
liberius Papa ad Eustachiũ 715
liberum arbitrium quæ uirtus dirigat 680
libera nos à malo. expositum pag. 551
liberare quis possit 551
libidinis seruus 777
liurprandi historia 784
ligare quæ decreta possint 723
ligandi potestas est Ecclesiæ pag. 738
lingua refrenanda 548
linguæ tot quare sint 501
linguæ omnes hominum unde sint 241
linguarum donum 420
linguarum peritia 241
linguarum cognitio 257
linea infinita est indiuisibilis pag. 12
linea maxima in contracto 28
linea est puncti euolutio 362. pag. & 162
linea maxima quomodo se habeat ad lineas 11
linea essentia 14
linea finita est diuisibilis 12
linea curua 24
linea finita suum esse habet ab infinita 29
lineæ infinitæ passiones 9
lineæ circularis & rectæ coincidentia 1109
lineam infinitam esse circulum pag. 11
linearum finitarum ratio 13
linealis esse causa 24
linum Petro successisse 705
litera non est de essentia Ecclesiæ 857
litera debet ædificationi & spiritui seruire 857
literarum studium 137
literarum diuisio 245
literarum scientia 683
literaturæ ignotæ fundamentum debile 66
literatoriæ sensibiles traditiones 82
litium incommoda 820
litium diremptio 818
litigatorum malorum uox pag. 734 & 737
litigatorum uox 737
liquorum pondera 174
liquefactio 460
locus temporis 569
locus numeri 569
locum quare alter mutet 104
locum proprium omnia petunt 569
locum non occupat spiritus pag. 214
loca nulla præcisè concordant pag. 22
locales Synodi 717
logica inquisitio 68
logica uirtus 235
logica instrumentum 299
logica homini naturaliter in est 68
logica an Theologię prosit 70
logica 95
lombardica historia 675
longitudo quid 598
longitudo absoluta 640
longobardorum historia 822
λόγ☉ quid significet 360
longobardorum rex Adrianus 783
loquimini ad Petram coram eis &c. explicatur 657
loqui in silentio 645
loqui quid 352
loquendum prę meditatè 548
loth uxor uersa in lapidem 306
lotharius imperator & Pontifex 784
ludus nullus honestus est penitus disciplina uacuus 208
ludus Globi 208
ludus taxillorum 821
ludi Globi mysterium 216. & 217. & 220. & 222.
ludouicus Pius Rex Franciæ pag. 784
lumen ad reuelationem gentium 572
lumen diuinæ scientiæ 483
lumen luminis gentium Christus est 483
lumen de lumine 352
lumen sapientiæ per quod reges regnant 503
lumen uultus Dei 309
lumen in omni inquisitione præsupponitur 1110
lumen ueneficum 392
lumen uultus Domini odire pag. 438
lumen solis habet in se omnia quæ sunt solis 623
lumen gloriæ 539
lumen dulce 531
lumen est gloria 483
lumen omnis rationis 288
lumen fidei 384
lumen paternum Christus est pag. 291
lumen gentium 483
lumen uultus Dei 247
lumen discretiuum animale pag. 295
lumen mirabile latens in Apostoli uerbis 286
lumen ratione naturale 427
luminis diuini in nobis signum pag. 438
luminis multæ proprietates pag. 572
luminis fons 204
luminis gloriæ Dei diuitiæ pag. 288

lumine gratię ad Deum trahũtur ſancti 296
lumina quę ducunt intellectualem potentiam ad perfectionem 290
lumina Theophanię 288
lumina omnia uidentur in diuino lumine 483
luminum patrem eſſe Deum pag. 288
luna eſt terrenę naturę 589
luna maiorem eſſe terram 40
luna quare ſit dea uocata 20
luna incorruptibilis eſt 328
lunę regio 41
lunę arbor 21
lunę lumen proprium 40
lunę motus quomodo cognoſcatur & 179.178
lunæ Dies 1159
lunæ ſphæra 658
lunæ influentia 41
lunæ motus 38
lunæ creatio 528
lunæ calor 40
lunæ alimentum ſecundũ quoſdam 299
lunæ quidditas 28
lunares 41
lunatio uiginti nouem dierum pag. 1158
lunatici 41
lunationum 12. annus 1158
lux quæ ſe communicat omnibus 487
lux coloris eſt hypoſtaſis 302
lux per ſe 331
lux intellectualis omnia penetrat 498
lux conſummata 579
lux diſcretiua 248
lux omnium eſt ipſum poſſe pag. 333
lux quare à Deo creata ſit 295
lux inacceſsibilis 442
lux eſt Hypoſtaſis colorum pag. 336
lux corporalis Hypoſtaſis eſt omnium colorum 55
lux intelligentiæ cõditoris 272
lux oſtenſiua Chriſtus eſt 126
lux infinita ſenſibilibus ſenſibiliter lucet 287
lux Deus 21
lux eſt quod eſt in omnibus coloribus 286
lux quæ non uult ſub modio conſtitui 577
lux deſuper data 248
lucifero ſimiles qui ſint 773
lucis plenitudo in ſole 483
lucis ſeminator non eſt inuidus 479
lucis baſis deus eſt 85
lucis claritas 333
lucis uſus & preſtantia 295
lucis æternæ candor 418
lucis æternæ ſimilitudo 302
lucis receptio uaria eſt in uariis mentibus 227
lucis opera 370
lucis filij geniti in uerbo ueritatis 291
lucis cœlum 441
lucis centralis infinitas 227
lucis aut coloris nullares corporalis eſt expers 241
lucis forma 286
lucis alteritas color eſt 114
luciferi lapſus 559 & 560
lucifer princeps malignitatis pag. 614
luci nihil præferendum 531
lucem ſolis participantia 186
lucem gloriæ quomodo mentes uariè recipiant 227
lucida 33
lupi ſunt qui ſua quærunt Eccleſiæ miniſtri 548
lupi rapaces uenientes in ueſtimentis ouium 652
lyram Orpheus inuenit 232

M

MAgnes 140
magnetis formale trahit ad ſe ferrum 401
magnetis uires mirandæ 694
magnetis eſſentia, uirtus & operatio 564
magnetis uirtus in acu pixidis pag. 566
magnitudinis diſciplina 164
magi malefici 390
magicum phantaſtica cœcitas pag. 59
magica 23
magicæ artes damnatæ omnes pag. 463
magiſtri ueri ſermo qualis ſit pag. 487
magiſter omnium operum 120
magiſtri in alio mundo erimus pag. 171
magiſterium fingendi 218
magiſterium ueritatis 120
magiſtratuum inſtitutio 811
magnitudinis nihil eſt expers pag. 326
mahumet nihil firmi reliquit pag. 883
mahumet dixit ſibi Angelum Gabrielem intimaſſe Alchoran 905
mahumet crucis non meminit pag. 906
mahumet literas non ſciuit 886
mahumet ſanguinis effuſiones pag. 918
mahumet inconſtans & uarius 883
mahumet idololatra 881
mahumet in Arabia primus ſeduxit populum 560
mahumet uoluit præſentiam Dei neceſsitare ad omnia quæ aguntur 915
mahumet à quibus acceperit ſuam doctrinam 918
mahumet non poſſe præualere Chriſto 885
mahumet & ſucceſſorum eius chronica 907
mahumet à diuerſis aſtructus pag. 886
mahumet fuiſſe de Corais 560
mahumet beſtia 560
mahumet ſuam gloriam quæſiuit 881
mahumet uoluit præſcientiam Dei omnia neceſsitare 883
mahumet uita in Alchoran ſcripta 889
mahumet Pſeudopropheta pag. 587
mahumet operis finis 883
mahumet contra Dei præcepta Chriſtum in Chriſtianis pe-

perſequitur 883
mahumet in Alchorã ſcribendo, à Iudæis & Chriſtianis adiutus 886
mahumet baptizatum fuiſſe pag. 919
mahumet poſt Chriſtum annis 614. incæpit 886
mahumet qui pro propheta habuerint 912
mahumetis inconſtantia 920
mahumetis lex 54
mahumetani credunt Chriſtũ ex uirgine natum 390
mahumetanæ ſectę rex 788
mahumetana hæreſis 879
maieſtas omnis ſacra & à Deo pag. 779
malum non eſt creatura Dei pag. 229
mali quo plus abundant hoc plus apropinquatur ad finem pag. 695
maligni ſpiritus ſunt diſcordiarum ſuggeſtores 423
maledici 639
maleſici 649
malignantium ſpirituum rex pag. 614
mandata Dei reĳcere quid pag. 767
manducauerũt & ſaturati ſunt &c. explicatum 471
manducare carnem filĳ hominis quid ſit 859
manducare cum mãducari coincidere 450
manducantes de pane Domini non manducantes reprehendere non debent 831
mammon quid 595
mammon maximè ſalutem hominis impedit 596
manna abſconditum eſt Chriſtus 376
mannæ uas 660
mannæ ſapor 377
martĳ die undecimo futurum finem ſolarium reuolutionum 1113
manifeſtus error compoſitionis Calendarĳ 1159
manifeſtationis donum 585
mambræ uallis 923
manſiones pulchræ in regno Dei 594
manuum impoſitio qua oratione fieri debeat 464
manumiſſio non facit liberum ſed diſciplina 776
maranatha 586
marcellus 712
marcellinus Papa 823
marchiones 809
marcus Epiſcopus Alexandriæ 790
mare mater fluuiorum 98
maris profunditas quomodo inueſtiganda 177
maris inſtabilitas temporalem uitam figurat 614
marĳ Victorini libri 73
marinus Arelatenſis 706
maritus & uxor in coniugio quomodo ſe habeant 508
margaritas quærens 378
maria partem optimam elegit, &c. expoſitum 404
maria filia Amram 886
maria mater Chriſti 50
mariæ uirginis opera 460
mariæ uirginis matris Chriſti gratia 616. 494. & 495.
materiæ infinitas eſt priuatiua 33
martem quare Deum uocarint pag. 20
martinus hic pauper, & explicatum 466. & 467.
martius Papa 634
martianus 7
martianus Leoni Pontifici ſcribit 708
martiani leges 745
martini Papæ iudicium contra Sergium 736
martini Papæ Concilium 721
martini Papæ Synodus 782
martyr 538
martyres ſua morte quid mereantur 647
martyres morte uitam adepti ſunt 313
maſculina unitas 107
μάθησις 246
mathematicum ſpeculum 1107
mathematicus numerus eſt imago numeri diuini 155
mathematica perfecto 1120
mathematica complementa pag. 1004
mathematica nos ducunt ad diuina 1120
methematica uiſio 510
mathematica ſunt certiſsima pag. 8
mathematica uerſatur circa intellectualem materiam 281
mathematica quomodo tractarit Ariſtoteles 8
mathematica obiecta 264
mathematica 8
mathematicæ radix 15
mathematicæ uſus in diuinis pag. 8
mathematicalia qualia ſint 258
mathematicalia quare ſint magis intelligibilia 365
mathematicalium ſignorum utilitas 8
matthias de Suetia 561
mater ſuis ne in nido capiatur præceptum 391
maternus Agrippinenſis 706
materia ſemper fuit 255
materia quieſcit in forma cœli 472
materia prima carentia dicta 32
materia poſsibilitas 31
materia prima quomodo quieſceret 472
materia propria quomodo ſit extra res 21
materia prima chaos 244
materialiter quæ non ſint 163
matrimonium unitatem ſpiritus ſignificat 693
matrimonium inter eligentes & electum 766
matrimonium in Chriſto inſe parabile 578
matrimoniũ inter epiſcopũ & plebem 765
matrimonĳ lex 632
matrimonĳ perpetui unio 697
matrimonĳ miſterium 632
matrimonio neceſſarius eſt cõſenſus 741
mauritius imperator 822

maurorum fides 912
mauritaniæ Concilium 725
mauritaniæ legati 720
maximus monachus 70
maximus Antiochenus Episcopus 721
maximum est in qualibet re & in nulla 13
maximum quod Deus est, simpliciſsimè penitus in actu est pag. 18
maximum absolutum 2
maximum quomodo se habeat ad omnia 11
maximè distantium coincidentię 1108
maximum unum est simpliciter 5
maximum absolutè incommunicabile 43
maximum absolutè quod 45
maximitas absolutè 3.27
maximitatis natura 2
mæchis communio negata pag. 758
medius ueſtrum stetit &c. explicatur 562
medium est de essentia ordinis 325
medium absolutum 201
mediator noui testamenti 536
medicus mãsuetisſimus Christus 779
medicus & Medicina Iesus pag. 435
medicus quas differentias habere deberet 173
medico prudentia & experientia usuq; opus est 779
medico utilia statica experimẽta 173
medicina ad complexionis ęqualitatem respicit 372
medicina 25
medicinæ ars requirit cooperationem naturæ 591
medicinam animę spiritualem esse 651
mel Atticum 293
melle ursus delectatur 206
melchiades Papa præcesſit syl ueſtrum 782
melchiades Papa 705
memnon puer 324
memoria uiuificationis noſtrę pag. 533
memoria intellectualis principium est notionum 370
memoria Dei 488
memoria iuuatur ordine 324
memoria imago æterni Dei pag. 582
memoria cœlum 582
memoria intellectualis 368
memoria fœcunditas est 444
memoriæ Thesauri 509
memoriam fecit mirabilium, expoſitum 446
memoratiua ars 324
metallaris materię quies 472
membra Christi sola saluantur pag. 469
membra Christiformia 519
membrorum ordo 118
mendacium odioſum Deo & hominibus 547
mendacium turpe 581
mendacij author diabolus 638
mens speculatiua 1108
mens diuina est terminus omnium 321
mens qualia intueatur 1107
mens numerat 1114
mẽs increata sola terminat noſtram mentem 172
mens generat uerbum 901
mens increata est unitas uniens 157
mens supra semetipsam eleuata 460
mens est numerus se mouens pag. 155
mens liberaliter beneuola 420
mens humana est imago mentis absolutæ 321
mens mensurans cuncta 321
mens omnium suorũ operum terminus est 321
mens ex quibus uirtualiter constet 167
mens non est immerſa corpori 159
mens est harmonia 155
mens non cõcipit absolutum niſi in contracto 505
mens concipiendi uirtus 160
mens abstracta ab exterioribus 460
mens est in absoluto contracta 505
mens est uis uiua unitiua 504
mens est locus Dei 504
mens quomodo se habeat inter Deum & creaturas 504
mens uiua est substantia 154
mens est uis assimilatiua 158
mens complicat idem & diuersum 171
mens ex eodem & diuerſo 157
mens hominis principium est suarum operationum 321
mens non dependet à corpore 171
mens est uiua & incontracta infinitæ æqualitatis similitudo 163
mens seipsam mouet 171
mens à metiendo dicta 582
mens omnia mensurat 162
mens 147
mens est coincidentia unitatis & alteritatis 171
mens noſtra ex quibus compoſita sit 164
mens immortalis 171
mens est uiua lux intellectualis 336
mentis uis intelligentia 160 & 161.
mentis motus perfectus 160
mentis noſtræ exemplar 152
mentis humanæ admirãda uirtus 152
mentis Deiformis motus 1108
mentis concipere & intelligere 160
mentis spirituale esse 1116
mentis passio & intellectus idem 160
mentis forma 1108
mentis uisu quæ attingãtur pag. 68
mentis oculo quæ uideantur pag. 327
mentis organum 510
mentis naturam ab omni uarietate absolutam esse 171
mentis stabilitas ad cõtemplationem requiritur 397

mentis trinitas 164
mentis alienatio 460
mentem quomodo Deus in homine creet 168
mentis compositio 171
menti quare corpus sit datum pag. 1116
menti idem est concipere & rationes intelligere 160
mentem à mensurando dici pag. 149
mentis & animæ differentia pag. 149
mentes cœlestes sint'ne secundũ gradus intellectuales creatæ 170
mentium separatarũ numerus innumerabilis 167
mentaliter intueri quid 1107
mensura absoluta 640
mensura rerum est homo 268
mensura recti curuiq; 1100
mensura à mensurato differt pag. 22
mensura uera & dolosa 468
mensura & mensuratum Deus est 1119
mensura adæquatissima 130
mensura & mensuratum semper inæqualia 5
mensura adæquata in hoc mũdo esse non potest 145
mensura omnium essentiarum pag. 12
mensura mens 149
mensuræ & mensurati coincidentia 1118
mensuræ motus punctorum pag. 1034
mensurati & mensurę differentia 1118
mensurarum coincidentia 640
mensuramus humana ex diuinis 432
mensurare circulum non mensurari 1115
mensurare rationis est 468
mensurans omnẽ durationem æternitas 1115
mentaliter esse 163
mercurius quare Deus dictus pag. 20
mercurio maior est terra 46
meritum Christi 579
meritum passionis Christi 647
meridionalium temperies pagina. 111
merba filius Elheken 884.
messhala 1156
messias nomen unde 567
messiæ nostri ostensio 462
messiam rex Salem figurauit pag. 927
metaphysica Aristotelem declarat diligenter distinxisse uocabula 325
metaphysica Auicenæ 66. & 912
metalli minera 206
metallorum pondera uaria pag. 174
metallorum differentia quomodo reperta sit 174
metrophanes episcopus Smyrnæ 746
metropolitani prouinciarum pag. 742
metropolitani 717
metropolitani 702
metropolitani per se non per suffraganeos debent diuina officia peragere 761
michael & angeli eius, &c. exponitur 603
michaelis Cõstantini prę sumptio 696
michael fortitudo Dei 434
μικρόκοσμος 47.109
midan 1157
millenaria unitas 81.30
milenitanus Romanorum Põtificum Catalogum scripsit pag. 782
mirabilia in mundo 446
miraculum Christi 513
miracula transmutationũ sunt opera Dei 484
miracula non sunt satis indicio hominem esse scriptum in libro uitæ 485
miraculorum uirtus 257
miraculorum operator Deus est 386
miraculorum donum 420
mineræ in pondere uariant pag. 174
mineralis uirtus 859
mineralis uis 206
minar 5
minorem in regno cœlorum esse maiorem 561
ministri in Ecclesia sint'ne falsi aut ueri facilè ex fine sibi proposito deprehenduntur 548
ministerium in Ecclesia 655
minimum quid sit 3
minimum esse maximum 26
misereor super turbam, &c. exponitur 545
misereri proprium Dei esse 544
misericors Deus requirit misericordiam in nobis 511
misericordia Dei 654
misericordia filij 655
misericordia & ueritas obuiauerunt sibi 564
misericordiæ opera 460
misericordiæ infinitę filius 603
misericordiæ opera sancta sũt pag. 589
mitto angelum meum ante faciem tuam &c. exponitur 560
missio spiritussancti 420
modestia in loquendo 548
modus quo omnia fiunt 244
modus Dei est sine modo 540
modus omni modi modus 71
modi in operationibus hominum sunt 454
moduli theatrales in Ecclesia audiri non debent 568
monas 69
monas est omnis numeri principium & finis 328
monas innumerabilis 123
monadẽ omniũ principiũ 314
monachus fornicator quomodo puniendus sit 790
monachi prę lati facti habitum monasticũ seruare debẽt 764
monachi uita qualis debeat esse 412
monachi Coloniæ tẽpore huius autoris qd ex auaritia fecerint 548. 548
monochordũ 208
monarchia quot annis crescat 432
monarchia Babylonica 434. 772
monarchiæ præstantia 778

monachatus ad tonſoralẽ ordi
nem connectitur 702
monachatus quid 607
& 608.
monaſticum habitum ſeruare
debent Epiſcopi ex Mona-
chis facti 764
monaſteria Bizancea 795
monetæ probatio 548
moneta falſa aurum mentiens
pag. 548
monetaregalis 416
monetæ quomodo probandæ
pag. 174
monetario comparatus De-
us 237
mouemur ad Deum naturali-
ter 504
monialis in fornicatione de-
præhenſa quomodo punien
da 790
monopolia eradicanda 821
morbi & aduerſitates animæ
ſaluti ſunt ſæpe 635
mors ſecunda 659
mors eſt animæ & corporis ſe-
paratio 52
mors proinimicis 647
mors quomodo animalibus ac
cidat 464
mors non corrumpit eſſenti-
am 580
mors paſcit uitam 581
mors intellectualis 57
mors quarum rerum ſit 106
mortis cauſa non eſt Deus
pag. 635
mortis regnum eſt in odio 485
mortis Dominicæ fructus 490
mortis præſcientia 647
mortis ſpiritualis infernales tri
ſtitiæ 57
mortem euadere poſſumus ſo
la morte 418
mortem præcauere uelle 418
mortui audient Deum 312
mortui in fide, uiuunt in gloria
pag. 539
mortuis aliquando capilli cre-
ſcunt 218
mortificare uas fictile munda-
næ ſapientiæ 442
mortificatio deſideriorum car-
nis Chriſtianis neceſſaria eſt
pag. 415
mori peccato 581
mori omnino cum Chriſto o-
mnẽ qui uult cũ ipſo in regno
Dei manere, oportet 600
mors quid ſit 113
mori non eſt creatura Dei 229
moriendo fideles intrant in ui-
tam 540
moralis ſcientia homini neceſ-
ſaria eſt 240
moralium myſterio quidã lu-
di non carent 208
moſella flumen 777
motus Globi accidentalis
pag. 213
motus corporum cœleſtium
pag. 174
motus animæ perpetuus 216
motus menſuratur quete æter-
na 1118
motus Zodiaci 178
motus naturalis 213
motus uarietas ex eccentrico
pag. 178
motus uitius ratio eſt 215
motus cum alio non poteſt eſ-
ſe æqualis 22
motus planetarum 22
motus deſcenſionis 1036
motus delectabilis uita eſt 581
motus uiuificandi alter 214
motus animalium 104
motus quid 26
motus omnis quies eſt in Deo
pag. 18
motus omnis ab anima mun-
di 34
motus animatus 275
motus æqualitas & inæquali-
tas 1040
motus compoſitus 1036
motus infinitus cum quiete co
incidit 674
motus habet finem in quiete
pag. 436
motus intellectus agentis cir-
cularis 592
motus non eſt ſine ſpiritu 169
motus primus in cœlo 483
motus requiritur ad opera na-
turæ 509
motus ſolis omnibus præbet u
tem motum 589
motus naturæ à quo principio
ſit 244
motus naturę à motu intelli-
gentię differt 680
motus principium eſt id quod
agit propter finem 680
motus uitalis 245
motus ad uitam 419
motus duo ſpiritus noſtri 422
motus æquales qui 1041
motus inæqualitas 1041
motus mali ſeptem per quos
anima ad mortem ducitur
pag. 434
motus omnis à Deo 37
motus omnis dicitur ſpiritus
pag. 670
motus ſeipſum mouens nõ de-
ficit 171
motus ſpiritus dicitur 398
motus quibus modis in mobi-
le recipiatur 604
motus æqualitas penes tem-
pus 1040
motui aptiſsima eſt rotunditas
pag. 213
motum quomodo deprehen-
dere poſsimus 38
motuum omnium mẽſura qui-
es eſt 18
motuum cœleſtium inſtrumẽ-
ta 171
motuum ſpecifica differentia
pag. 439
motuum complicatio eſt qui-
es 231
motu omnes omnia faciunt
pag. 169
moſes prior Græcis ſcriptori-
bus 603
moſes 19
moyſes in monte ueritatem ui-
dit 932
moyſes & Aaron quales fue-
rint principes 778
moyſi Deum rogãti de fine mũ
di quid reſponſum ſit 934
mulier quomodo marito obe-
dire debeat 578
mulier uir occaſionatus 25
mulier benefaciens 651

Index.

mulier ſurda ex motu labiorũ intellexit 103
mulieris cuiuſdam fictio 548
mulieres plures pmiſit Alchoran 913
multitudo omnis ſubſiſtit in ordine 603
muſæ à poetis uocatæ 133
mundus libro ſcripto configuratus 133
mundus magnus 217
mundus eſt ęternitas principiatiuè contracta 288
mundus prodijt ex potentia 33
mundus contractum maximũ pag. 27
mundus Archetypus 430
mundus humanus 110
mundus ſeruit quærẽtibus Deum 292
mundus quare creatus ſit 207
mundus conſtitutus ad conſtituentem quomodo ſe habeat pag. 357
mundus ſenſibilis eſt figura in ſenſibilis mundi 356
mundus temporalis 356
mũdus in maligno poſitus 423
mundus in ſapientia increata pag. 478
mundus maximus 217
mundus hic Stoicis corruptibilis 306
mundus ſenſibilis eſt liber digito Dei ſcriptus 397
mundus triplex 217
mundus alter Platoni 40
mundi ſenſibilis mortificatione aſſequimur immortalitatem 291
mundi creationis dies 1159
mundi ſphærica rotunditas nõ eſt uiſibilis 200
mundi coniecturalis forma 76
mundi realis forma 76
mundi figura eſt in terræ partibus contracta 39
mundi magni ſimilitudo 217
mundi maximi ſimilitudo 218
mundi principium 130
mundi quæ ſint 412
mundi huius ſapientũ nullus felicitatẽ uerã capere poteſt 103
mundi harmonia 457
mundi perfectio 213
mundi pulchritudinis maior pars 245
mundi duratio à tempore non pendet 213
mundi huius malitia nõ poteſt purum uerbum ferre 933
mundi machina perire non poteſt 42
mũdi infigurabilis imago 356
mundĳ medĳ habitudo 86
mundi huius gaudium triſtitia pag. 618. & 619
mundi tres 89
mundi primi centrum 89
mundi partes omnes ſpirituconexionis conſeruantur 318
mundi centrum 38
mundi & elemẽtorum creatio admirabilis 42
mundi infimi tenebræ 85
mundi ad finem tendentis malitia 736
mundi ſupræmi lux 85
mundi tertĳ centrum 89
mundi corporalis rotunditas qualis ſit 212
mundi machina per ordinem conſiſtit 324
mundi machina admirabilis 43
mundo uiuens Deum non uidet. mundo mortuus Deum uidet 397
mundo huic quando uiuat anima 525
mundum iſtum deſerũt qui cõuertuntur per fidem 56
mundum hunc nunquàm poſſe deficere uoluerunt Peripatetici 306
mundum ex ſe non eſſe uiſibilem 211
mundorum trium figura 85
mundorum tripliciũ figura 90
murmuratio ſignum inuidi & ſuperbi ſpiritus eſt 670
muſica 23
muſica abſtractior 95
muſica ſenſibilis 95
muſica Deus in mundi creatione uſus eſt 42
muſica rationalis 96
muſicæ diſciplinæ 231
muſſelmanni 885
muſſelmanni præferunt Euangelio Alchoran 897
muſſelmanni qui nominati fuerint 916
muſſelmannos quos appellent 900
μυςήριον 675
myſterium mediatoris maximum Chriſti 365
myſteria ſecretiora quomodo ſint inueſtiganda 131
myſteria multa inexplicabilia in uerbis Chriſti 469
myſtica non omnibus proponenda 267
myſtica non debẽt malis & indoctis communicari 64
myſtica Theologia 70
myſtica Theologia facilis 181
myſteriorum diſpenſatio in ſacramento Euchariſtiæ 617
myſteriorum mortis Chriſti ignorantia 905
myſteriorum omnium breuis concluſio 618

N

NAchor 923
napelli radices duæ 523
napelli uenenum 523
naſci ex Deo quid ſit 482
natura quomodo ſit Deus 168
natura diuini præcepti inſtrumentum eſt 304
natura anima mundi 168
natura mixta homo eſt 361
natura nihil poteſt ſine Dei adiutorio 516
natura ſpiritus 37
natura ſpiritui noſtro neceſsitatẽ imponere nõ poteſt 216
naturæ prudentia mirabilis 241
natura 107 natura ſagax 168
natura quomodo agat 132
natura ſubeſt imperio intelligentię 558
naturæ rex Chriſtus eſt 471
naturæ lex 535
naturæ opera ſenſibilia 595
naturæ humanæ attractio ad Deum 201
naturę intellectuales quare ſint incorruptibiles 328

natu-

naturæ ſimilitudo 107
naturæ diſpoſitor 360
naturæ opus 247
natura inſtrumentum compli cans 272
naturæ eſſe 439
naturæ intellectualis Domi nus Chriſtus eſt 518
naturam triplicem creauit De us 540
naturarum combinatio miran da 694
naturarum omniũ natura 187
naturalis forma 1115
naturales res quæ excellunt flu unt in alia 487
natum de carne 454
natiuitas filij Dei 387
natiuitas uerbi diuina 417
natiuitas Chriſti ſpiritualis in nobis 387
natiuitas Chriſti 50
nauis S. Petri rector quis ſit pag. 726
naues quales debeant eſſe 174
nauium inſtrumenta quomo- do fieri debeant 180
nauigantibus iter oſtendẽs in- ſtrumentũ 566
naturalium omnium inueſtiga tio à priore 694
neceſsitas complexionis 221
neceſsitas ineuitabilis 221
neceſsitas abſoluta in creatu- ra 24
neceſsitas abſoluta modus eſ ſendi 32
neceſsitas abſoluta 28
neceſsitas complexionis 31
neceſsitas rerum 360
neceſsitatem complexionis na turæ tribuunt 168
neceſſariũ quid aqud Ariſto- telem 552
necromantiæ quæ ſint 391
negationes de Deo ſunt ueræ pag. 22
nembroth 178.777
neſtorianus fuit Mahumeth pag. 929
neſtoriani 881
neſtorina hæreſis 879
nexus amoroſus 317
nequitiæ cœleſtes 476
nicena Synodus mitigauit ſe- ueritatem in excommunican- do 854
nicena Synodus quomodo cõ ceſſerit Viaticum 855
nycticoracis oculus 285
niceni concilij geſta quam ſan cta debeant haberi 723
niceni Concilij canones 745
niceni Concilij tempore tres ſe des fuerunt 708
nicolaus Papa anathema pro- nunciauit 710
nicolaus de Cuſa S. Florini Cõ fluentiæ decanus 825
nicolaus Papa 766.713
nicolai Papę epiſtola ad Phoci um 746
nicolai quinti Pontificis do- ctrina 1004
niceta Græcus 854
nihil ſeipſum facere poteſt 330
nihil & punctum ferè idẽ ſunt pag. 1114
nihil ſine Deo ſumus 43
nihil obedit Deo 338
nili inũdatio & defectus quid indicent 179
ninus 777
noe filio maledixit 776
noes Iohan 787
nomen eius Ieſus, expoſitum pag. 501
nomen unum Dei ſupra regio nem intellectualem 434
nomen pręciſum omnium re- rum 151
nomen omne poteſt habere cõ trarium 194
nomen maximi 18
nomen Dei ineffabile 133
nomen Dei ineffabile 19
nomen ineffabile omnium no minalium 261
nomẽ Dei non eſt intelligibile pag. 293
nomen ignoratur Dei 192
nominis mutatio Simonis in Petrum magna fuit 771
nominis mutatio 739
nominis præciſi imago 151
nomine uno præciſo cognito omnia cognoſcuntur 151
nomina Dei principalia duo pag. 385
nomina creaturarum 434
nomina diuina de regione in- tellectuali 434
nomina quare imponantur pag. 19
nomina quæ facultas imponat pag. 338
nomina rerum uaria 133
nomina Dei in quibus latent myſteria 20
nomina Dei laudes eius ſunt pag. 318
nomina quibus attributa ſint pag. 4
nomina affirmatiua dei qualia ſint 19
nomina unum ortum habent pag. 597
nomina Deo & creaturis quo- modo conueniant 597
nomina ſunt compoſitorum pag. 339
nominum impoſitio 133
nominum impoſitio eſt libe- ra 149
nominum impoſitio 18
nominum cauſa 138
nominabilitas infinita 151
non in ſolo pane uiuit homo, &c. explicatum 507
non diligamus uerbo neq; lin- gua &c. explicatur 541
non ſumus ancillæ &c. explica tur 658
non uidẽtur creata niſi creator uideatur 1119
non reuelata facie &c. expoſi- tum 610
nonnę uelatæ quomodo puni- endæ in fornicatione depræ- henſę 790
noruegia 787
noruegi 810 (550
noſter in oratione dominica
notio rerum actualis 126
notione participare omnia quę ſunt 299
notiones incertæ 159
notiones rerũ ſequuntur res 322
notiones quas ob cauſas per- dan-

dantur 171
notiones Beatorum ſpirituum indelebiles 170
notiones an ſint concreatæ 153
notionum uniuerſitas 152
notionum conditor 353
noui teſtamenti figura eſt uetus 739
noui inuentio 216
noua quare delectabilia ſit 597
nouiſsimum tẽpus adeſſe 695
nouiſsimi dies qui ſint 932
nouitas 619
nubia regio 787
nubium uſus 448
numerus millenarius eſt cubicus 542
numerus quid 26
numerus eſt modus intelligendi 157
numerus binarius eſt prima alteritas 5
numerus numerans 171
numerus explicans unitatẽ 26
numerus præcipuum ueſtigiũ ducens in ſapientiam 157
numerus explicat & complicat 171
numerus ex mente eſt 1114
numerus eſt æternitas principiata 287
numerus rerum exẽplar 155
numerus aureus 1157
numerus diuinæ mẽtis eſt pluralitas rerum 156
numerus creandarum rerum 8
numerus omnia proportionabilia includit 100
numerus primum rerum exemplar 77
numerus Pythagoricis eſt ſubſtantia 1115
numerus eſt ſymbolicum exẽplar rerum 77
numerus eſt ens rationis 4
numerus unde oriatur 26
numerus omnis incorruptibilis 171
numeri rationales 84
numeri intellectuales 84
numeri eſſe eſt unum 569
numeri principium 4
numeri compoſita unitas 156
numeri omnes terminus denarius eſt 227
numeri aſcenſum eſſe finitum pag. 4
numero ſublato quę non poſſint eſſe 4
numero ex creatis nihil prius pag. 77
numerum eſſe exemplatũ exemplaris unitatis 225
numerum quarum rerum principium ſit 77
numerorum ui omnia conſtitui 2
numerare eſt unũ alterare 198
numerare bruta nequeunt 26
numerare nequit qui mente caret 1114
numerabilium principium 676
numenius 275
numidiæ prouincia 755
numularius 237
numularíj qui ſint 416
nunc & tũc ſunt poſt uerbum Dei 191
nunc eſt eſſentia temporis 569
nũc dimittis, &c. explicatũ 483
nunc 126, 163. 26
nunc æternitatis 569
nuptiarum expenſæ 821
nutrimentum 140
nutrimenta transformantur in naturam aliti 542
nutrimur ex quibus ſumus 507
natura inferior mutat̃ in ſuperiorem 578

O

OBedire uſq; ad mortẽ eſt intrare in uitam 529
obedientia Chriſtiformis 553
obedientia in quibus cernatur 546
obedientia Domini Chriſti in ara crucis 539
obedientia melior eſt quàm uictima 520
obedientia conſummata 660
obedientia uera 524
obedientia ex timore eſt coactio 667
obedientia oſtendit qui ueri q́ꝫ ficti ſint religioſi 496. 497
obedientia irrationalis 547
obedientia uiua quæ ſit 667
obedientia eſt omnibus fidelibus neceſſaria 758
ὄβρυζον aurum 174
obiectum delectabiliſsimum pag. 56
obiectum quęlibet potentia cognoſcit 246
obiecti ſimilitudo 247
oblatio 519
oblatio plenaria 408
oblatio conſummatrix 515
obſcuritas ſacratiſsima 181
obſtinatio 421
obumbrare quid 455
occaſionatus Deus 25
occidentales gentes quales ſint. 112
ocium apud Deum non eſt 359
ocioſa & iocoſa uerba procul à Chriſtiano abeſſe debẽt 547
oculus amoris pes eſt 595
oculus in tenebris 139
oculus carnalis eſt ut talpæ, ſpiritualis ut aquilæ 470
oculus cordis nuncius eſt 652
oculus impudicus 652
oculum cognitionis excæcare pag. 488
oculi mundiſsimi intellectuales ſunt angeli 605
oculorum nutu mentis conceptus depræhenditur 103
occultum omne reuelatur 518
odoratus 109
odoratus in quali aëre fiat 161
odoratus redolens regnum 293
odire 594
offendere in lumen intelligentiæ 427
oleum ſpiritus 513
olei pondus 174
oleorum pondus 176
olfactus ſuper odorabilia 293
olfactus uoluptates 293
oligarchia 777
olympius 706
olympi montis altitudo 509
omnis poſsibilitas contracta eſt 33
omnia in omnibus eſſe 28
omnipotens gloria 525
ὄμ 6

omnipotẽtia patris reuelat in arte & opere 471
omnipotentiæ ars 477
oodiner rex post Gomar 884
œconomica potestas 774
operari Dei 1119
operandi benè facultas à Deo pag. 551
opinio 114
opiniones eccentricorũ 1157
opinionum uarietas sine pertinacia in Ecclesia sæpe incidit 698
opiniones Epicyclorum 1157
oppositiones cubicæ 82
oppositorum coincidentia 64
oppositaiuxta se posita magis eluceſcunt 282
oppositorum oppositio 1118
oppositorum coincidentiam autor sæpe concludere conatus est 367
oppositorum coincidentia pag. 1120.189.1118.
oppositorum una scientia 282
optatus nominauit Papam cõ socium 735
optati & aliorum Episcoporũ scripta de Concilio Zertensi ad Donatistas 851
optimum est suiipsius diffusiuum 286
opera bona ad uitam & salutẽ, ex fide necessaria 296
opera doctorũ sunt argumẽto quòd intellectus uult cognosci 679
opera omnipotentiæ 574
opera nostra perseptem sunt distributa 393
opera dei in omnibus 585
opera mala auertunt animam à bono 438
opera requruntur charitatis in Christianis 549
opera bona gradus habent 460
opera spiritus paracleti 493
opera spiritus huius mũdi 493
opera & uerba ostendunt spiritum qui est in homine 62
opera trinitatis indiuisa 488
opera intellectualis naturæ pag. 670
operũ omniũ suorum finis Deus est 287
operibus probauit Iesus se esse Messiam 920
operib. nostris nihil efficimus sine Deo 544
operatio omnis ex quodam amore procedit 49
operatio maxima 49
operatio animæ est sine tempore 489
operatio declarat qualis res sit pag. 480
operatio quò referatur 485
operationemomnia habent in spiritusancto 289
operationes Dei ab omni modo absolutæ sunt 454
orandum ubi sit 550
oratio Christi consummata pag. 579
oratio dominica 550
oratio 275
orationis efficatia & potentia pag. 588
orationis assiduitas quid possit 649
orationis præstantia & efficatia 549
orationem concludimus per amen 551
orbium intelligentię 108
orbium motrices sunt intelligentiæ 603
orbium motrices intelligentiæ pag. 275
ordinatio Calendarij 1155
ordo in diuersitate 44
ordo est æqualitas 372
ordo iustitialis 118
ordo rerum pulcherrimus 133
ordo omnis ex sapientia 575
ordo dependentiæ 646
ordo est omnium operum Dei pag. 235
ordo perfectissimus 235
ordo in Concilio sedentiũ 798
ordo ubi non est, est confusio pag. 813
ordo rerum est ex sapientia incomprehensibili 497
ordo in homine triplex 481
ordo in interrogando seruandus 324
ordo facit ad intellectum 324
ordo in artib. & scientijs 324
ordo unit multa 603
ordo requirit harmoniam 603
ordo est sapientiæ splendor pag. 324
ordo est imago sapientiæ 324
ordo in omnibus quę ab humana fiunt mente 324
ordo in cœlo & terra 324
ordo æternus est 323
ordo in motibus animaliũ 324
ordo ostendit Deum pium 511
ordinis diuini participatio 324
ordinis ueteris in Ecclesia dissolutio 806
ordinem diuinum cuncta participant 324
ordinem de luce sapientię multum participare 324
ordines in angelica hierarchia pag. 702
ordines religionis Pontificiæ pag. 702
ordinum nouem figurę 90
ordinum omnium exemplar pag. 235
ordinum trium connexio 700
ordinata à Deo sunt 323.660
ordinatissima progressio 90
ordinatio 766
ordinationes quomodo fieri debeant 265
ordinatiua potestas 774
ordinatissima in creatis dispositio 322
ordinandorum qualitas 756
organum natura est diuini intellectus 503
oriens diues 815
ormisdæ epistola ad Remensẽ Archiepiscopum 747
ornamenta cœlestia 638
orpheus lyrę inuentor 232
orthogonij trianguli 280
ostensio patris omnis creatura 289
ostendite mihi numisma &c. expositum 697
ostriacialis ordo 702
ostensiuę rationes 136
otho secundus 810

otho Imperat. et rex Italię 784
otho primus à Frācis elect. 789
otho primus imperator 810
oxygonij trianguli 280

P

pactū Dei & Abrahæ in Christo concluditur 925
pacti instrumentum 535
pacta inter Deum & Abraham 534
pacta commertiorum 534
pactio cum dæmonibus 391
peccatum quid in homine efficiat 485
palladius hæreticus 715
palatium salomonis 557
palmarum die quid gestū 491
panis uiuus eucharistia 616
panis angelorum 466
panis noīe quæ ueniant 546
panis cœlestis dat uitam mundo 449
panis benedictus 854
panis uiuus uiuificat 508
obiectum amatum excitat lęti tiam 508
panis uitæ Christus est 444
panis alimentum in corpore quomodo mutetur 507
panis & uini mysteria 927
panis habet ex deo uirtutē ut paschat 471
panis uiui figura 381
panis unus frangebatur & distribuebatur omnibus in eu charistia 854
panis uitæ & intellectus 856
panis uiuus 650
panes qui manducantur in regno dei 859
panis de cœlo descendens 851
panis de cœlo descendens 350
panis qui reficit Christ. est 450
panis qui de cœlo descēd. 859
panis cœlestis fide pascens animas 617
panis supersubstantialis 550
panis Christus est 382
panis pinguis est uerb. Dei 522
panem nostrum quotidianum &c. exponitur 550
panem fermentatū benedixit Romana Ecclesia 854
panem quomodo Græci consecrent & benedicant 854
panem Eucharistiæ Græci fermento confecerunt 854
panes & pisces multiplicauit Christus 513
pange lingua glorioſi & exponitur 679
πάνθεαρ 20
papa submittit se concilio 740
papa est membrū ecclesiæ 738
papa rector nauiculæ sancti Petri 726
papa nihil potest dimittere nisi pœnitētia uera p̄cedat 516
papa cuinam consilio præferatur & cui non 743
papa non hæreticus deponi potest per concilium 740
papáne sit supra Concilium uniuersale 734
papa non solus statuere potest 725
papa ob negligentiam deponi potest 738
papa contra canones iudicare non potest 730
papa iudicari & deponi potest 737
papa non consentiente nihil statuendum de fide 733
papa unde dictus 1027
papa ob hæresim nondū dānatam non est reiiciendus 734
papa super totam ecclesiam habet ministerium episcopale 725
papa etiam non hæreticus deponi potest 740
papa prelatus in iudicādo particularibus Conciliis 732
papa à quibusdam episcopis conscius nominatus 735
papa non uniuersalis sed tantūm primus est episcop. 730
papæ Nicolao 5. inscribit autor libellū de Matthematicis complementis 1004
papæ uariæ appellationes 735
papæ Agathonis subscriptio in Concilio patriarchali 721
papæ legati primi rogantur in Synodalibus sessionibus 721
papę epistola Ambrosianis inserta 740
papæ sententia in concilio discusa 736
papæ potestas 516
papæ principalia membra 741
papæ primatus 702
papę mores reprobi ferendi à subditis 734
papæ dicti etiam in alijs ecclesiis 709
papam uocarunt quidam episcopi consacerdotem 735
papa ne se nimium extollat 823
papam suspendi posse 741
papam etiam propter negligentiam deponi posse 738
papam solus Deus iudicat 738
papam sine cardinalibus in re summa nihil posse 751
papam fidelem non posse iudicari à Concilio 734
papatus sæpe diu uacauit 823
papatus in quo consistat 741
papale 812
paracletus autem spiritus sanctus qui à parte p̄cedit &c. expositum 49
paradisus significat regnū ecclesiæ 684
paradisi murus 189
paradigmatica figura 85
parentes cæci in iudicando de prole 775
parmenides 18
participatio mutua influentialis 694
participatio orbicularis in creaturis 694
passio Christi 600
passionis Christi meritum 529
passionis Christi commoda 705
pascha Rom. Ecclesiæ 1059
pascha quando fecerunt Asiani 1159
pascha Græcorum & Asianorum 1159
pascha dominico Die celebrā dum, ex quibus causis 1156
paschalis sacramenti error 1159
paschale statutum Nicenæ Synodi

nodi 1160
paſchatis tempus in Niceno concilio ſtatutum 1159
paſcha tranſmigratio 906
paſchaſius legat. pōtificis 721
paſtor Ieſus 581
paſtor bonus 696
paſtorum eſt paſcere 857
paſtoralis cura in Eccleſia 703
paſcentia uerbo & exemplo apoſtolis commiſſa 727
paſcentia mirabilis 581
paſcit nos ſolus deus 476
paſchere uerbo Dei quid 507
paſci à uiuificāte ſapientia 533
paſcentia ſpiritus 496
patiens quos uincat 615
patiens auro ſimilis eſt 615
pati propter iuſtitiam 661
patientia neceſſaria eſt Chriſtianis 416
patientia pacificat bella 615
patiendo uincere 615
pater in filio reuelatur 421
pater eſt actu Deus 31
pater unitas 6 & 7
pater ueſter cœleſtis dabit uobis &c. exponitur 670
pater deus quare ſit 20
pater mundo manifeſtus factus morte Chriſti 467
pater carnis Adam 529
pater patrum 681
patris ſapientia 381
patris ſuprema apparitio 288
patris uerbū, ſapientia &c. 134
patris nomen 550
patrē deū eſſe intellectum 552
patrem & filium uidere eſt eſſe in paradiſo 202
patrem ſe deum intelligere eſt conſubſtantialem filium generare, explicatum 512
patrem nemo nouit niſi filius ei reuelauerit 476
patrum de creatione mundi conſenſus 131
patrum conuentus 711
panibus quinq; hominū quinque millia pauit domin. 513
paruus mundus 217
paternaliter in parte omnia ſunt 280
paternitas dei 187
paternitas in omnibus creaturis 597
paternitas multiplex in patre familias 681
paternitas abſoluta 681
paternitas 596
paternum poſſe primi parentis Adæ 333
patriarcha nominatus epiſcopus Cōſtatinopolitanus 708
patricius 783
patronius præfectus 815
patriciȝ 809
patriarchæ & prophetæ non ſunt mortui 488
patriarchas eſſe architectos Tabernaculi eccleſiaſtici 713
patriarcharum in eccleſia officium 701
patriarchatus Romanus 710
patriarchale Concilium Romæ frequens 720
patriarchales ſedes quinq; 708
patrimonium Petri 762
paruulis præſtat deus ſapientiam 522
paulus apoſtolus qualis prædicator 48
paulus Apoſtolus Gamalielis diſcipulus fuit 1157
paulus Oroſius de Babylone & Roma 772
paulus quomodo excommunicauit 839
paulus raptus de corporalibus ad ſpiritualia 644
paulus Guarnifredus 822
pauli epiſtolæ & ad Epheſios excellentia 693
pauperum oppreſsiones 918
paupertas in hoc mundo 679
paupertas grata eſt filiȝs lucis 539
paupertas uera eſt nihil poſſidere ut ſuum 680
paupertas 466
paupertas ſpiritualis 577
paupertatis uia deus inuenitur 466
pax non eſt niſi ubi mandata dei ſeruantur 484
pax in aduerſitate 580
pax hominibus bonæ uoluntatis expoſitum 497
pax eſt ſalus 485
pax eſt æqualitas 372
pax noſtra Chriſtus eſt 565
pax dei in loco ſancto ſuo 472
pax rationalis 638
pax omnia efficit pulchra 472
pax & quies non eſt in hoc mundo 580
pax huius mūdi inſtabilis 495
pax tricauſalis 497
pax in monte Zion 497
pax deſideratur 497
pax in corpore & unitas 472
pax Dei eſt cū omnibus 498
pax uidetur in coincidētia extremorum 497
pax cœlum beatorum 498
pax unit 497
pax nexus eſt 497
pax dei quę exuperat omnem ſenſum, &c. exponitur 616
pacis locus 497
pacis & gaudiȝ æterni locus 54
pacis conſeruatores ſpūs 425
pacis uinculū Euchariſtia 830
pacis nihil eſt expers 497
pacis expulſio 806
pacem ſtabilem in noſtra peregrinatione petimus 436
pacē habent ſoli Chriſtiani 80
pacificator 497
peccare quare premiſſi ſunt prædeſtinati ad gloriam 524
peccare poſſe non eſt creatura dei 229
peccatum tria mala efficit in anima 485
peccatum contrariatur rationi 485
peccatum omne quod contra charitatē eſt, mortale eſt 421
peccatū nihil ētitatis habet 361
peccatum ſicut putredo in pomo 398
peccatum 427
peccatum ſeparati luciferi 285
peccatum ſtimulus mortis 586
peccatum non eſt à deo 635
peccatum originale diuidit hominem à deo 495
peccatū omne uoluntariū 555

pec-

peccatum corrumpit intelligere 485
peccati consumptio per aquã & ignem 934
peccatum in spiritũ sanctũ 585
peccati seruus 515
peccati mortalis effectus 428
peccati effectus 485
peccati ortus 504
peccati mortalis causa 559
peccatũ quomodo intrauit 131
peccatorum sarcinæ graues deponendæ 469
peccata quæ nõ remittunt 421
peccata in spiritum sanctũ 421
peccata quæ ostendunt nos carnales esse 539
peccata in patrem 241
peccata diuidunt inter nos & deum 564
peccata in filium 421
peccator quibus seruiat 776
peccatores appropinquare ad Iesum 468
peccatores sunt extra sapientiam 575
peccatorum meditatio 420
pelagius 212
pelagij decretalis 750
pennæ uentorum 386
pentagoni latus 1027
per se ens 352
per se 331
per omnia circulus circulo æqualis 1109
peregrinatio nostra ad aliquid tendit 436
perdita anima se abscõdit 543
perfectionaliter omnia sunt in spiritusancto 289
peripateticorum & Pythagoricorum dissentio 1115
peripateticorũ opinio de mũdi generatione 306
peripheria circuli circumscripti 1108
pheripheria omnium una infinita 1109
pheripherię poligonię insunt tres circuli coincidẽtes 1108
peripheria polygoniæ 1010
perpheria circuli infiniti 1118
peripherię tres differẽtes 1108
peripheriam circularem inueniendi ars 1108
persecutio nouissima 705
persarum anni 1155
pheripheriæ quid 1034
perpetui angeli 228
persona absoluti posse 260
persona utriusq; nexus 260
persona ipsius esse 260
personarum in diuinis distinctio est essentialis non numeralis 189
personarum in diuinis quælibet est unitas 31
personarum nomen in diuinis 19
personæ tres in diuinis non sunt tres dij 903
personæ in diuinis tres correlationes 31
personalis unio 920
personales differentiæ in diuinis 760
persecutio qualis non fuit ab exordio mundi est futura ante finem 933
persequutio hereticorum nocere potest 950
persequutionẽ patientur omnes spirituales doctores 933
persarum religio 912
persicum mare 787
pestis futura quomodo possit præuideri 179
petrus Theologorum omnium summitas 829
petrus oritur de ecclesia 742
petrus primus Christi professor 826
petrus figura ecclesiæ est 739
petrus de Ebano 1156
petrus à quibusdam agnoscẽs interpretatur 277
petrus de Tarentasia 410
petrus Cluniacensis 879
petrus à petra 739
petrus in quo maior 738
petri Apostoli primatus 701
petri nomen de Simone 770
petri misericordia 544
petri & pauli primatus 837
phariszi à dño reprehensi 667
phantasia omnia â sensibus accipit 241
phantasmata quomodo intelligibilia sint 114
phantasmata alteritates sunt rationis 114
phãtasticæ cellulæ spiritus 161
philippus imperator primus Christianus ex imperatoribus 788
philo platonicus 422
philomenicus cantus 293
philo Iudæus 835
philo doctus & sapiens 934
philosophia quos decipiat 637
humanæ adinuentiones 637
philosophia quæ comprædendere uult trinam unitatem, omnia rationabilia euomere debet 7
philosophiæ finis 641
philosophiæ clauis Theodori 73
philosophię studium Athenis floruit 291
philosophiam non paruam ludus globi repræsentat 209
philosophus Felix 1156
philosophi ueram sapientiam non cognouerunt 318
philosophi opera Dei non nouerunt 563
philosophorum in Deum quę rendo inutiles labores 307
philosophorum differẽtia magna est 300
philosophi sunt uenatores sapientiæ 300
philosophorum uanitas & superbia 527
philosophorum argutiæ 133
philosophorum omnium consideratio circa unum uersatur 314
philosophos omnes concordanti doctrina 152
philosophorũ finis uarius 296
philosophandi modus maximè rationabilis 236
philosophica inquisitio nondum ad uisionem uenit 68
philosophari est uenatio sapientiæ 298
phoca occupauit imperiũ 822

physica speculatio 264
physicæ ligaturæ 464
physici quomodo opinentur sensationes fieri 161
physiognomi 104
pictura mirabilis 181 & 182
picturæ faciei dei causa 185
pietatis operatio 631
pigris quid dicat scriptura 405
pilati historia 667
pipinus quomodo ad regnũ Franciæ peruenerit 781
pisciũ pinguedo in principio hiemis quid portendat 179
pius papa octauus à Petro 1159
planetæ sub quo loco moueantur 603
planetarum motus 36
planetarum omnium motum solis motu mensurari 22
planetarum uita 299
planicies 1015
plantare 682
plato quomodo conatus sit in Deum uiam pandere 66
plato uenator circũspect. 303
platonis studia 632
platonis error 283
platonis secreta 275
platonis philosophandi modus 236
platonis sententia de Deo præfertur aliorum philosophorum opinionibus 307
platonis forma 31
platonici 8
platonici ad unum se contulerunt 457
plenitudo legis est dilectio, &c. exponitur 636 & 637
plenitudo in uiam Christi 578
plenitudo perfectionis est in Christo 500
plotinus 275
plumbi pondus 175
pluralitas in Deo unitas est 26
pluralitas rerum unde 26
pluralitas in diuinis est sine numero plurali 189
pluralitas in Deo coincidit in singularitate 198
plurificare sine numero 198
pœna consummata 659
pœnæ sunt medicinæ 778
pœnitentia in quibus consistat 609
pœnitentia uera fit non sine dolore 543
pœnitentia post lapsum 854
pœnitentiæ fructus 543
pœnitentiæ & medicinæ locus quærendus 807
pœnitentiã esse uolũtariã 543
poëticam & rythmicam eloquẽtiã habuit Mahumet 886
politica unitas 549
polus in sphęra nõ est fixus 38
poli immobiles non sunt 38
πολυγωνία 49
polygonica figura resoluitur in triangulum 15
polygonia 3
polygonia figura ultima 943
polygoniæ peripheria 1108
polygoniæ finitæ peripheria pag. 1118
polygoniam circulus mensurat 1116
polygoniæ Isopleuræ quomodo transmutari possint 969
polygoniæ 940
polygoniæ & circuli isoperimetri proportio 940
polygoniæ capacitas 1012
polygonias ex rectis constitui 1109
polygoniæ centrum 1005
polycrates Ephes. episc. 1159
pelliculæ propter carnes 235
pondus ex tẽpore uariari 173
pondus medicæ materia 173
pondus auri uarium 174
pondere quomodo ad artem capacitatum uasorum peruenire possimus 180
pondera rerum per stateram capienda 180
ponderum signatura neglecta 173
ponderum differentia 172
pontifex Romanus quomodo Concilijs subsit 738
pontificis imperio seipsas dederunt ciuitates 783
pontifices tẽporales 515 & 516
pontificum pontifex 515
pontificum liber qui uocatur diurnus 745
posse triplex 330
posse absolutum & omnipotens 338
posse ipso nihil prius 336
posse factibilis 337
posse connexionis 337
posse est principium substantiale 337
posse ipsius apparitionis sunt omnia 336
posse ipsum 249
posse lucis 334
posse fieri quomodo sapientes nominarint 308
possessionibus ecclesiasticis possunt sæculares potestates uti 819
possest 250 & 251 & 252
possest causa bonorũ est 326
possest actu ẽ omne posse 307
possest lineale 255
possest est sine initio 256
possibilius intellectus quomodo excitetur 1116
possibilitas determinata 32
possibilitas unde 31
possibilitas determinata 238
possibilitas ad omnia 32
possibilitas materialis 8
possibilitas pura 32
possibilitas uniuersi 32
possibilitas absoluta non potest esse 33
possibilitas increata 255
posteritatis ordo 331
postillator totius Bibliæ Hugo 856
postulare quid sit 284
potentia patris 385
potẽtia principi necessaria 778
potentia Deus est in creaturis 420
potentia per actum contrahitur 33
potentia conseruatiua 815
potentiæ omnis posse 334
potentiæ finis actus est 29
potentię supremum 246
potentiam passiuam semper fuisse affirmare hęresis est 303
potẽtiã oĩa habent in filio 289

potentiarum cognitiuarum obiectum 247
poteſtas diſpenſatiua 729
poteſtas regulata pontificis ſummi 759
poteſtas omnis à Deo eſt 774
poteſtas ligandi 738
poteſtas eccleſiaſtica qualis debeat eſſe, quomodoq; ſit mutata 757
poteſtas nulla aduerſus naturale ius 731
poteſtas regulatiua 774
poteſtas omnis à Deo 503
poteſtas epiſcoporum 727
poteſtas habet poteſtatem in eccleſiaſtica bona 819
poteſtas omnis Dei habet ordinationem 779
poteſtas ſpiritualis in libertate eſt 773
poteſtatis plenitudo quomodo ſit apud Romanorũ Pontificem 726
poteſtates aëris & tenebrarum 439
poteſtates latẽt in populo 743
poteſtate ſumma non utendum 778
practicus amor 420
practica uis in homine 392
pragenſis prouincia 855
præciſio non eſt in hoc mundo 145
præciſio in ratione 93
præceptor quomodo ſit affectus erga diſcipulum 540
præcepta decem 535
præda in uenatione ſapientiæ capta 326
prædeſtinatio 692
prædeſtinationis alta conſideratio 450
prædeſtinatos ad gloriam aliquãdo cadere permittit Deus 541
prædicator euangelij debet ſe ipſum abnegare 615
prędicamentorum decem ſpecies 243
prædicationis actio 404
prædicatores comparat piſtoribus 466
prædicatores qui falſi ſint 548
prædicatorum magna eſt differentia 465
prædicatorẽ omnem eſſe ſanctum 634
prædicare ſine charitate quid ſit 573
præciſum quid 145
præfatio in libros de catholica concordantia 683
prędecti 809
prælatus inutilis deponi poteſt 741
prælati quõ eligi debeant 764
prælatorum electio 741
prælationis ſedium cauſæ 709
presbyter 412
presbyteri Ioannis potẽtia 718
prędes debet eſſe imperator 815
prędidis electio quot & quę re quirat 767
præſides debẽt cõſenſu & electione concordi fieri 798
præſides 809
præſens tempus 367
præſentia 26
præſentia oĩa coram Deo 254
præſentia 126
prędẽtia Deus ẽ in creatura 420
præſumptione peccatur in ſpiritum ſanctum 421
præſumptionis fatuitas 517
præſumptiones Michaelis patriarchæ 836
præſidentia rectè ordinata 821
præſidentiæ ueritas 703
prędidentes prędaricantur 775
præſtigioſum omne damnatum 463
præſtigioſa omina à fidelibus aliena debent eſſe 546
presbyter fornicator quomodo puniendus ſit 789
presbyteri uxor eſt eccleſia 741
præſcientiam Dei omnia neceſsitare credit Alchoran 883
præſulis ſummi poteſtas 759
præterita ſcire eſt homini neceſſarium 616
præteritorum cognitio ducit hominem ad futurorum cognitionem 616
præuiſio Dei nõ neceſſitat 919
primum eſt omnium ratio 12
primum principium non caret ſcientia ſui 372
primatus papæ 702
primũ menſura omnium eſt 12
primum in intentione eſt ultimum in executione 453
primatus petri & pauli 838
primitiua eccleſia qualis fuerit 852
prioritatis ordo 331
princeps mundi huius 493
principes quando in concilijs eſſe poſſint 789
principium materiale eſt poſſe ipſum 337
principia duo poſt unum 355
principiorũ omniũ origo 339
principia eſſentialia eſſe intrinſeca 299
principia quæ ſubſtantiæ inſunt, ſunt contraria 276
principia tria ibid.
principiũ cauſale unum tm̃ 331
principium complicatiuũ 1118
principium noſtrum quomodo guſtetur 139
principium primum fixum 254
principium primum neq; ſtat, neq; mouetur 254
principiũ multitudo mala 358
principium motus 525
principium ſine principio 7
principium cum fine coincidens 569
principium ineuacuabile per omnia principiata 269
principiũ tricauſale apud Platonem 497
principum tres ordines 809
principium contractum 28
principium de principio 352
principium omnipotens 246
principium eſt de eſſentia ordinis 323
principium Deus eſt omnibus principiatis 503
principum excellentia 788
principum ordo in concilio ſedentium 799
principium primiſsionum 357
principium connexionis non cognouerunt philoſophi 318

principũ in Cõciliȝs officia 790
principium nullo modo diuisibile 268
principia minima sunt quantitate, maxima uero uirtute 234
principia in omni facultate 57
princeps prim. intellectus 275
princeps sit unus 778
principis spiritus maligni huius mundi potestas 422
principi Christiano Christus est imitandus 779
principȝ primi positio Theologorum 87
principȝ primi omnium sunt ipsum 275
principȝ esse principium 351
principatus amor 806
principatus temperati 777
principatus est à consensu 730
principatus diuinus 603
principiatum primum 156
principanti tria necessaria 778
principantium tria genera prava 777
principiatum est omne finitum 149
principiatũ sine principio 323
principiatũ de principiato 323
principiatorum omnium simplicissimum principium 276
principiatorum perfectio in quibus sit 261
principiata omnia sunt in suo principio 503
priuatio principium 276
probans seipsum & non manducans de sacramento iudicari aut repræhendi non debet 831
probabilitas quid sit 383
procidere & adorare habent in se confessionem supremæ reuerentiæ 484
proclus de theologia Plat. 304
processio quid sit 6
processio ab utroqȝ 21
processio ordinata 90
processio in diuinis 386
processiones diuinæ in creaturis 591
prodesse reipub. 812
professio Christi 524
professionis forma 745
proficientium numerorum radix 542
profunda 93
progressio naturalis 77
progressio cum regressione 87
progressio trina 235
progressio omnis denario cõtinetur 235
progressio de confuso ad discretum 215
progressionis motus 1036
progressionum omnium una uia existit 105
prophetia ex auditu est 502
prophætia Heliæ 345
prophetiæ donum 420
propheticus spiritus 207
propheticę illuminationes 134
propheta dicitur uidens 537
prophetarum simplices traditiones 133
prophetarum uerbi uirtus 623
prophetarum omnium conclusio & finis 915
prophetarum genealogia 925
prophetarum nullus in Alcoran respuitur 902
prophetarum altissimus 537
promissio Abrahæ facta 924
promotio episcoporum quomodo debeat fieri 765
promulgare quid 747
proportio quomodo intelligatur 1
proportio διὰ πασῶν 179
proportio grata est omni sensui 281
proportio est locus formæ 156
proportio inter infinitum & finitum non potest esse 25
proportio dat speciem subiecto 281
proportio ad ordinem necessaria est 603
proportionandi uis 231
proportio in rebus est causa delectationis 157
proportio surda 940
proportio necessaria ad compositionem 204
proportio est in diuersitate 44
proportionis subiectum 156
proportionis pulchritudo in omnibus 323
proportionem omnia ad se inuicem habent 8
proportionabilitas est incorruptibilis 281
proportionata membra 592
proportionata bene, grata sunt 591
propria quomodo mens nostra faciat 165
prouerbium 740
prouidentia Dei est immutabilis 17
profunditas quid 598
prouidentia Dei contraria quoqȝ complectitur 17
prouidentia diuina contradictoria unit 17
prouidentia diuina 604
prouidentia Dei 183
prouinciæ alicuius magnæ cõcilium uniuersale 717
prouinciale Cõcilium ex quibus constituatur 752
prouincialis Synodus suis prouidere potest 730
prouincialia concilia 717
prouocatio ab episcopo ad Metropolitam 764
proximus unde dictus 658
proximi dilectio debet esse propter deum 421
prudens nemo est à generante patre 678
prudentia seculi huius 379
prudentia 606
prudentia spiritus 498
prudentia harmonię ponderatur 180
prudentia est uita spiritus 498
prudentia humanarum uirtutum forma est 607
prudentia lucis 379
prudentia uirtutum magistra est 778
prusȝ 810
psallendi in ecclesia unus usus aut modus 755
psaltes intelligentia 313
psalmorum multitudo 768
psalterium 313
ptolemæus astrolabium inuenit

inuenit 232
pubescentes sunt laboribus exercendi 405
puella surge & surrexit. exponitur 612
puer crescebat etc. exponit 624
pugna contra spiritum præsumptuosum 425
pulcheria Augusta 716
pulchrum corpus 592
pulchrum et bonum omnibus appetibile 592
pulchrũ in quibus consistat 591
pulchrum quod cum bono conuertitur 592
pulchrum infinitè 69
pulchrum ratio in quibus consistat 591
pulchri & boni uis in omnibus rebus 592
pulchri & boni desiderio omnia ab omnibus fiunt 593
pulchri claritas 592
pulchri proportio 592
pulchrorum forma 592
pulchritudo absoluta 185
pulchritudo formarum substantialium 593
pulchritudo in regno Dei 594
pulchritudo est æqualitas 372
pulchritudo per se 562
pulchritudo propria, est Dei essentia 592
pulchritudinis participatio 593
pulchritudinis absolutæ sunt opera omnia que sunt 593
pulchritudinis nihil est expers pag. 593
pulchritudinis fons 593
pulchritudinis finis amor 594
pulchritudinem omnia exoptant 592
pulchritudines in regno Dei pag. 594
pulchritudines cõtractæ sunt species 593
pulsuum diuersitas quomodo cognoscenda 173
punctare quid 163
punctus in omni quanto reperitur 230
punctus 26
pũctus nõ est plurificabile 211
punctum unum in omnibus atomis 162
puncta æquinoctialia instabilia 1157
pyramis figura 98
pyramis ex phæra 978
pyramidis corporis regularis 986
pyrrhi damnatio 721
pyritis lapis 396
pythagoras 8
pythagoras quomodo philosophatus sit 236
pythagorica rota 179
pythagorici quales 155
pythagorici & peripatetici quare in dicendo differãt 1115

Q

Quadratura circuli quæsita 1004
quadraturę circuli scientia 1135
quaternitas in diuinis imposibilis est 15
quadriuium sine quo nemo recte philosophatur 164
quadrangulum in quadratum pag. 969
quadratum ex triangulo 969
quadrati circulatione quæ sciri possint 1119
quadratura plura in unum uerti posse 969
quadratæ diuersitates 82
quadratura in geometricis transmutationibus 1032
quadratorum proportio 969
quadrare circulum 1004
qualitatum primarum contrarietas seruit tactiuæ facultati 282
quãdo Gręci fecerunt pascha pag. 1159
quantitas 3
quantitas discreta est simplicior quantitate continua 281
quantitatis creata 251
quæcunq; scripta sunt &c. exponitur 615
quærite primum regnum Dei & iustitiam eius &c. expositum 472. 594
quæstores qui ostendunt sanctorum reliquias 652
qui manducat hũc panem &c. explicatur 531
qui per spiritum sanctum semetipsum obtulit, &c. exponitur 659
qui credit in filium Dei &c. exponitur 557
qui facit uoluntatẽ Patris, &c. exponitur 548
qui habet aures audiendi audiat 474
quid Auaris dicatur 405
quid quęrere 332
quodcunq; dixerit uobis, &c. exponitur 632
quodlibet esse in quolibet 28
quidditas rei absoluta 28
quidditas rerum inattingibilis est 3
quidditas quæritur 332
quidditas pura pascit intellectum 507
quidditas rerum semper quæsita 306
quidditas contracta 28
quidditas Dei 622
quidditatis nihil potest per hominem attingi 134
quidditatem omnia habent 333
quidditatiuum principium 337
quies quid 26
quies infinita mensurat omnem motum 1116
quies in septima die 393
quies sabbati interminabilis pag. 478
quies est motuum complicatio 231
quies in Deo maxima 18
quies exuperans omnem sensum 565
quies animalium 421 & 422
quies beata ubi sit 656
quietis terminum omnia petunt 289
quietis uita in Christo delectabilissima 291
quietis imago 368
quietis locus Deus 564
quietem in suo loco omnia habent 569
quinta essentia 570.672
quot diebus cõstat annus 1256

R

RAbi Salomon| 11
rachel 394
radius triplex 572
radium pondus 173
rapaces 639
raphael medicina Dei 434
raphaelis tubæ longitudo 906
ratio quid 55
ratio nulla est operum dei 278
ratio cerebro adhęret 115
ratio discretiua discernit in oculo uisibilia 295
ratio mensurans 268
ratio est mensura 12
ratio in homine intersensum & intellectum 50
ratio tertij mundi centrum 89
ratio præcisio sensus est 87
ratio rerum æterna est 12
ratio Dei 134
ratio ex mente 26
ratio quomodo deuiet 83
ratio pascens 507
ratio uerbo pascitur 486
rationis oculus 509
rationis humanę et bestiarum differentia 114
rationis uiuæ uirtutes 215
rationis supremitas 272
rationis entia 30
rationis motus intellectu infe rior est 19
rationis pręcisio intellectus 87
rationis ascensus 115
rationis uita 114
rationis organum 510
rationis & sensus certamẽ 604
rationi dominari debet intellectus 51
rationem brutis inesse 154
rationem oriri in umbra intelligentiæ 274
rationẽ non habere bruta 216
rationem uigentes aliorumdo mini sunt naturaliter 503
rationes uarias & omnes iudicat intellectus 263
rationes rerum æternæ differentes in Deo non esse uarias 254
rationes demonstratiuæ 136
rationum diuersitas, secundum nostram rationem, in Deo esse nequit 183
rationum clarum iudicium est in intellectu 295
rationum fons 278
rationalibus lux infinita rationaliter lucet 287
rationalis cellula 161
rationalis anima est substantia omnium suarum potentiarum 225
rationalis mensura deficit 130
rationalis motus modificatio 606
rationalis natura quomõ possit Dei unionem assequi 200
rationalis motus 136
rationalis intelligentia Christi 427
rationalis animæ motus triplex 516
rationalis discretio 133
rationalis anima cithara uiua pag. 514
rationalis cognitio 115
rationalis numerus 84
rationale obsequium 655
rationalia| esse omnia animalia 68
ratiocinatio quid 231
ratiocinatio quid quærat 133
realis distinctio 417
rebellio in Adam quomodo facta sit 495
recaredus rex 724
recaredi in Cõcilio concio 791
rectam quadrãti ęqualis quomodo reperiatur 1054
rectam & circularem lineam coincidere 1109
rectam datam in arcum resoluere 1134
rectum est sui & obliqui mensura 13
rectum non admittit plus aut minus 145
recti & cerui cõmẽsuratio 1101
recti in curuum uersio 940
recti curuiq; una mensura 1101
ræceptio Dei descensiua 287
rectitudo 429
rectitudo infinita est exemplar 146
rectitudo non est in hoc mundo 145
rectitudo omnipotens 1112
rectitudo infinita 12 24. 1112.
rectanguli trianguli 280
rectilinealium superficierum transmutatio 969 969
rectilineationis declaratio 1100
redemptio hominis 363
redemptionis nostræ per crucem mysterium 51
reformatione quomodo imperium restituendum 814
reformationũ radix prima 742
regeneramur per matrem ecclesiam 454
regeneratio quo pacto fiat 580
regeneratio in nouissimo Die qualis futura sit 559
regeneratio est quando uetus homo transit in nouam creaturam 629
regeneratio perfecta quomodo contingat 561
regenerationis festiuitas 1159
regenerationis ordo 324
regenerator noui hominis Christus est 80
regimen stabile debet esse patiens 779
regiminum ordo 321
regnum Dei occultatum in abscondito thesauro 64
regnum diuturnum quomodo fiat 778
regnum auditus 95
regnum cœlorum est gratia in spiritusancto 530
regnum Dei est pax absoluta 474
regnum omne ex electione debet actum habere 784
regnum naturæ rationalis duplex 662
regnum cœlorum etiam in hominibus 55
regnum Dei est gaudium in spiritusancto 620
regnum in maligno positum pag. 662
regnum 550
regni uitæ figura 228
regni diuisio 258

regni unitas 358
regni Dei uirtutes & perfectio in omnibus 293
regna ordinata omnia à Deo sunt 503
regna certis spiritibus subesse 423
regnorum differentiæ 583
regula omnium actuum humanorum 484
regula regiminis 744
regulæ patrum quæ contineant 412
regulis obediendum 785
reipublicæ scriptores 793
reipubl. ægrotanti quomodo succurrendum 779
relationes in diuinis 31
religio uera & falsa 638
religio natura hominibus inest 110
religio nō habet finem in hoc mundo 503
religio unde 21
religio Christiana sola hominē ad optatum finē ducit 54
religio uana loquacium 548
religio fluctuat 111
religiones falsæ 637
religionum & ordinum uarietas 649
religionum substantialia 412
religionum omnium rex Christus est 503
religiosorum peruersitas 651
reliquit eum diabolus, & ecce angeli &c. expositum 484
religionis finem qui seipsos faciant 652
religionis obseruantia quid quærere debeat 671
religionis pontificiæ nouem ordines 702
religiosus uerus 496
remigius Remensis 747
remittuntur ei peccata multa, &c. expositum 425
remissio non est extra ecclesiam 551
remundus de fide 385
renasci omnem mente 510
renasci necesse est sanctos 455
renascentia 453
renatorum cibus 858
renouatio interioris hominis fide fit 510
renouari, renasci ibid.
reparatio lapsi quid reqrat 529
repræsentatio Dei oīa sunt 329
reptilium pinguedo in principio hyemis qui portēdat 179
resoluere Arcum datum in rectam 1134
respice Domine de cœlo & uide, &c. explicatur 546
resolutio unius superficiei in plures 975
respub. quibus columnis debeat esse fulta 779
resoluere arcum unius circuli in arcum alterius 1134
resolutio cubi in sphæram 1151
rerumpub. ordo 324
restitutus presbyter apud D. Augustinum 232
resurgent omnes 54
resurrectiō hominis qualis sit futura 494
resurrectio & mors quantum distent 906
resurrectio uitæ 324
resurrectio completa 600
resurrectio quid in nobis operetur ibid.
resurrectio quomodo intelligenda ibid.
resurrectionis solennia 1159
resurrectionis solennitas lux est 1160
resurrectionis argumentatio admirabilis 540
resurrectionis mysterium 92
resurrectio in sepultura 581
resuscitatio à peccato 654
rete instrumentum Euangelistæ 615
retributio in regno uitæ 376
reuelatio patris Iesus 203
reuelatio tātum à paruulis capitur 536
reuelatio ex uerbo 471
reuelationis lumen 433
reuelationis descensio 592
reuelationem uiuificam soli paruuli consequuntur 202
reuelationes circa nomen Dei pag. 434
rex & princeps omnium Messias 358
rex debet esse citharœdus 824
rex omnium 270
rex Salē quid figurauerit 927
reges etiam ligat lex 793
reges 809
requies æterna 598
rhetor 95
rhetoricæ rationes 136
rheticus Augustodunēsis 706
ricoldus 879
richella mater diuitiarum 650
rituum in sacramento panis et uini uarietas 854
rythmimachia 208
robertus de S. Victore scripsit de pœnitentia 854
robertus Linconiensis 70
rodericus de Treuino 825
rogericus Bacon 566
roma occidentalis 787
roma noua 708
romanus Annus 1157
roma filia Babyl. antiquæ 772
romana monarchia 432
romana Synodus plenissima tempore Innocentij tertij 855
romana eccles. est ut cardo 710
romanæ sedi Antiochena cessit 736
romanę sedi omnes subijci 719
romanæ ecclesiæ significationes 710
romanorum reges 778
romanorum Patricius est appellatus Imperator 783
rom. Pont. catalogos qui scripserint 783
rom. Pont. potestas 724
romanus populus 788
romani imperij desolatio 705
romanum imperium quare dicatur Occidentale 787
rosa ex spina producta 283
rothomagense concilium 853
rotunda forma ad motum aptissima 213
rotunditas mundi non est diuisibilis 210
ruhella quid significet in Alchoran 896

ſabbatum lux eſt 430
ſabbatũ ſacramentũ pacti 535
ſabbati lex 654
ſabbato homo quieſcit 430
ſabbati prima 1156
ſabbati dies initium anni Hebræis 1156
ſacerdos miniſter qualis debeat eſſe 446
ſacerdotis officium 396
ſacerdotes ſunt ſal terræ 700
ſacerdotes olim ad inopiam redacti 822
ſacerdotes quomodo plebem curare debeant 853
ſacerdotum & epiſcoporum differentia 782
ſacerdotũ uitia corrigenda 821
ſacerdotum fides 703
ſacerdotum malæ uiæ corrigendæ 821
ſacerdotium 389
ſacerdotium efficax etiam ſine papa 823
ſacerdotiũ imperio ſuperadditum 823
ſacerdotij & imperij ſchiſmata 821
ſacerdotij officium interceſſionabile 704
ſacerdotale officium uim capit à ſpirituſancto 698
ſacramentum corporis & ſanguinis Chriſti eſt cibus intellectualis 445
ſacramentum quibus dari nõ debet 858
ſacramentũ altaris etiam pueris datum 831
ſacramentũ panis & uini quid faciat 578
ſacramentum ſæpe negarunt boni paſtores propter animarum ſalutem 831
ſacramentum ſub utraque ſpecie 758
ſacramentum ſignum eſt alicuius ſignati 831
ſacramentũ ſacramentorũ 532
ſacramentum paſchale eſſe feſtiuitatẽ regenerationis 1160
ſacramentum conſummatę unionis 532
ſacramentum ſupremæ charitatis 584
ſacramentum nullum ſimpliciter neceſſarium eſt 841
ſacramentum eſt ſacræ rei ſignum 845
ſacramentum relictum in memoriam 534
ſacramentum teſtamẽtum nouum 534
ſacramentum ſignum unitatis corporis Chriſti 830
ſacramenti panis & uini tractatio 522 & 523
ſacramenti manducatio 532
ſacramenti res eſt de neceſsitate ſalutis 445
ſacramenti panis & uini uarijtas 854
ſacramenti nomine quid intelligat Nicena Synodus 855
ſacramento abutentes de fonte uitæ bibunt mortem 396
ſacramentalia ſigna 841
ſacrificiorum diuerſitas quid ſibi uelit 695
ſacramentorum ſpiritualis ſuſceptio 843
ſacramentorũ ſacramentũ 700
ſacramentorum miniſtri 700
ſacramẽtorum hierarchia 700
ſacrificij nouæ legis inſtitutio pag. 521
ſacramentorum uirtus 704
ſacramenta inuitis tradi poſſe 741
ſacramenta in uotis eſſe poſſe 843
ſacramenta intelligenda quomodo ſint 855
ſacramenta ſine Deo nihil poſſunt 516
ſacramenta 389
ſacramẽtalem eſum tenemur in uoto habere 859
ſacrificium Chriſtus eſt 446
ſacrilegi qui eccleſias grauant pag. 763
ſacrilegia 546
ſagitta quid 1007
ſagitta quæ differentia nominetur 1027
ſal terræ quare ſacerdotes dicantur 700
ſalis minera 206
ſaluare cuius ſit 435
ſalamandræ ſimilis eſt anima patiens 615
ſalomonis gloria 557
ſalomonis ſapientia 45
ſalus eſt lumen 483
ſalus in ſolo nomine Ieſu 435
ſalus à ſolo Chriſto 463
ſalus omnis à Deo per ſpiritũ ueritatis 527 & 528
ſalutatio non eſt ſine pace 472
ſaluus homo qualis ſis 187
ſaluari ſine Chriſto neminem poſſe 929
ſampſonis fortitudo 45. 345
ſanctus ſpiritus amor eſt 49
ſancti in Deo ſunt 503
ſancti rari 852
ſancti ſunt in charitate radicati 597
ſancti omnes in ſancto ſanctorum ſunt 641
ſancti orant pro nobis 392
ſanctorum ueſtis & cibus eſt Deus 392
ſanctorum uia quærendi Deum 296
ſanctorum eſca 859
ſanctorum communio 658
ſanctorum ſermo 634
ſancta ſanctorum 515
ſanctitas decreſcet uſq; in diẽ iudicij propter Antichriſtum qui in multis eſt 392
ſanctitas quid 420
ſanctitas eſt deiformitas 679
ſanctitas omnis eſt ex charitate 597
ſanctificat Deus ut ſanctificetur 679
ſanctificari uult Deus ibid.
ſanctificetur nomẽ tuum, &c. exponitur 550
ſanctificatio creaturæ 420
ſanctificationẽ quare Deus à nobis requirat 679
ſanctificabilis eſt ſola natura intellectualis 420
ſanctitas acquiritur in Chriſtiformitate 679
ſanguis ſpũs uehiculum eſt 161

ſanguis

ſanguis Chriſti 568
ſanguinis pondus 173
ſanguinis innocẽtis cauſa, mala quæ ſequantur 650
ſanguinis aſperſio perfecta 515
ſanus etiam in aqua percipitur 244
ſaphiri pondus 175
ſapere internum 139
ſapientis conſtantia 775
ſapientes 110
ſapientes qui guſtu loquuntur 139
ſapientis ut plurimum rectè de Deo crediderunt 21
ſapientiam ſoli humiles et ſimplices attingunt 296
ſapientibus huius mũdi Ieſus eſt penitus ignotus 202
ſapientia habitus eſt ipſius intellectus 531
ſapientia humanam induit naturam 419
ſapientia abſoluta 482
ſapientia eſt margarita lucida 379
ſapientia quid in hominis anima faciat 384
ſapiẽtia eſt uapor uirtutis maieſtatis Dei 309
ſapientia Dei multiformis 526
ſapientia uiua omnia bona ſecum fert 572
ſapientia inuenitur ab ijs qui quærunt eam 532
ſapientia conſiſtit in laude Dei 312
ſapientia diuina ubi lateat 321
ſapientia quæ omnibus terminum poſuit 321
ſapientia dignus quis ſit 309
ſapientia incarnata 624
ſapientia eſt paſtus intellectus ſupremæ facultatis in homine 299
ſapientia in diuinis idem ſunt & bonitas 16
ſapientia per ſe 331
ſapientia regenerationis 561
ſapientia quomodo capiat 552
ſapientia eſt princeps regũ 520
ſapientia præſtat immortalitatem 531
ſapientia filij relucet in diſpoſitione rerum 385
ſapientia primogenita 275
ſapientia in quo habitet 141
ſapientia cõparata uirtuti probatæ lapidis 566
ſapientia ab initio creata 275
ſapientia Chriſtus eſt 226
ſapientia habetur ex gratia 433
ſapientia indeficiens uitæ pabulum 139
ſapientia non in libris, ſed in conuerſione ad ſimpliciſsimam formam 142
ſapientia ubi habitet 138
ſapientiæ ſecreta non omnibus aperienda ibid.
ſapientiæ celeritas 254
ſapientiæ ſapor 492
ſapientię deſiderium ineſt omnibus hominibus 380
ſapientiæ aqua 859
ſapientiæ nerui nõ temere credere 829
ſapientiæ delitiæ 514
ſapiẽtię uenatores qui ſint 300
ſapientiæ manſio ubi 479
ſapientiæ præcepta 520
ſapiẽtiæ æternæ admiratio 309
ſapientiæ ſpiritus non habitat in peccatore 141
ſapientię Dei habitaculum 519
ſapientiæ guſtus qualis 531
ſapientiæ clamor 137
ſapientiæ regiones tres 306
ſapientiæ theſauri abſconditi 528
ſapientiæ lumẽ à ſolo Deo 285
ſapiẽtiæ relucẽtia eſt ordo 324
ſapientiæ donum 420
ſapientiæ uenationes 298
ſapientiæ liber 482
ſapientiæ manſio 613
ſapientiam Dei oſtendit ornatus 511
ſapientiam abſconditã eſſe 20
ſaræ fides 346
ſardicenſis concilij ſtatutum contra ambitioſos 758
ſardicẽſis cõcilij decretis quib. communio negata fuerit 758
ſardicenſis concilij canon 756
ſardicenſe cõcilium ſtatuit ambitioſos communione perpetuo priuandos 844
ſarraceni quid tribuãt Deo 351
ſarai 923
ſarracenorum de fœlicitate opinio 610
ſarracenorum religio 54
ſarracenorum pertinacia 64
ſathan nihil poteſt niſi ei permittatur 649
ſarmatæ 810
ſaturni ingenium 20
ſaturni ſpiritus 637
ſaturnum quare deum nominarint 20
ſcabiei diuerſæ ſpecies 428
ſchacorum ludus 208
ſcandala in eccleſia 790
ſcientia inanis eſt in regno præſumptionis 512
ſcientia non eſt de eſſendi modo 239 & 240
ſcientia alia mundi alia Dei pag. 572
ſcientia omnis fit per diſcretionem 236
ſcientia omnipotentiæ 578
ſcientia inflans & humilians quæ 137
ſcientia uocabuli grata eſt homini 325
ſcientia poſſeſsio nobilis 516
ſcientia ignorationis 67
ſcientia omnis ſcibilis 187
ſcientia Dei conuertitur cum uoluntate 655
ſcientia uictoriam uerborum expectans 65
ſcientia rerum ex uocabulis et ſignis 245
ſcientia negatiua de principio eſt obſcura 279
ſcientia Dei ſola eſt præciſa pag. 250
ſcientia ſapida 226.298
ſcientia eſt de numero bonorum honorabilium 901
ſcientia chordarum perfectè iuuenta 1135
ſcientiæ humanæ lætitia inflans 568
ſcientiæ diuinæ ſemen per fidem 648

ſcientiæ quomõ creuerint 137
ſcientiæ rationalis lumen 483
ſcientiæ ſpeculatiuæ 117
ſcientiarum liberaliũ ordo 324
ſcientiarum Mathematicarum certitudo 93
ſcire propter quid 127
ſcire ꝓpter quid, eſt quies intellectus 577
ſcire noſtrũ eſſe reminiſci 370
ſcire nihil poſſumus niſi Deus reuelet 134
ſcire quomodo ſit ignorare 1
ſcire Dei 646
ſciendi perfectio 234
ſciendi deſideriũ completũ 526
ſciendũ quid ſit Chriſtiano 617
ſcire, quia eſt 127
ſciri nihil poſſe 337
ſciẽs quomodo aliquis fiat 127
ſciens quis ſit 338
ſcientes ſciuntur 679
ſcioli quales 651
ſcibilium ſufficientia 151
ſcriba doctus 120
ſcripta ſua unumquemq; fallunt 775
ſcriptura omnis ſacra ſeruit Euangelio 530
ſcripturæ uirtus inuiſibilis 650
ſcripturæ ſequunt ecclеſiã 858
ſcripturæ uſus 615
ſcripturæ auxilio continuatur ætas ætati 616
ſcripturæ quatuor ſenſus 617
ſcripturarum ſenſum aperuit Deus 534
ſcripturas quomodo eccleſia interprætetur 857
ſcripturas Chriſtus aperuit 563
ſcribendi artem primos parentes habuiſſe 241
ſcribendi artis utilitas 241
ſcribentis mens quomodo inueſtiganda 68
ſclaui Deum uocant Boëg 359
ſcorpionis aculei remediũ 523
ſcotigena 70
ſchiſmatis tollẽdi cauſa unum caput in eccleſia 701
ſcholæ reſolutoriæ 123
ſcholaſticus compoſuit illam ſacramenti confeſsionẽ quæ hodie eſt in Romana eccleſia 857
ſcutum fidei 476
ſcutellares formæ 150
ſcythia Septentrionalis 787
ſectarum malarũ reliquiæ 649
ſectiones uariæ 1039
ſector circuli 973
ſeculi huius filij 379
ſeculorum finis 934
ſedete quoaduſq; induamini, &c. expoſitum 436
ſedes in eccleſia capita nominatæ 709
ſedes pro eccleſia 708
ſedes pro tota Synodo 720
ſedis Romanæ ſententia examinatur 721
ſedis Romanę Papa os eſt 724
ſedium imperialium ordinatio 814
ſedulius de Chriſtianis rectoribus 779
ſedulius de Repub. 793
ſedulius de rectoribus Chriſtianis 798
ſeductio motoris maligni 422
ſeme regnum 787
ſemen diuinum 500
ſemen ſpirituale 640
ſemen uerbum Dei 542
ſemen admirationis 102
ſemen diuinum in nobis 470
ſemen eſt uerbum Dei, &c. exponitur 572
ſeminales uirtutes 186
ſemichorda 1007
ſemiramis 777
ſemidiameter circuli 1005
ſemidiamet. multiplicatio 970
ſemitoni præciſio 95
ſergius multa tradidit ipſi Mahumet 918
ſergius monachus 881
ſergius aſſeruit unam uoluntatem in Chriſto 782
ſergij Conſtantinopolitani dãnatio 721
ſermo omnium ſermonum 683
ſermonem Domini Ieſu ſeruare quid ſit 487
ſermones Theologici Gregorij 332
ſenatus Romanus 778
ſenatorum filij 811
ſenenſe concilium 748
ſeniores intellectu uigent 678
ſeparatio animæ & corporis mors eſt 464
ſeptimus numerus eſt quietis 551
ſeptentrionalium tẽperies 111
ſerpens exaltatus in eremo 523
ſeruire ſoli Deo 595
ſeruire Deo in libertate ſpiritus 436
ſeruus ſeipſum hæredem facere nequit 515
ſeruus peccator 777
ſeruum non natura ſed inſipientia facit 776
ſerui cõtemnendi non ſunt 392
ſeruitia coacta 918
ſeruitutis diſcretio 776
ſeruitute deterior inſipientia pag. ibid.
ſenſatio ſenſuum 109
ſenſatio diſcreta non eſt ſine intellectu 113
ſenſationes quomodo fiãt 160
ſenſatio quomodo contrahatur 48
ſenſatio confuſa 82
ſenſus ſpiritualiores 593
ſenſus communis organũ 510
ſenſus quinq; diſtributi in omnes homines 514
ſenſus communis poteſtas 293
ſenſus oritur in umbra rationis 274
ſenſus requirit obiecta contraria 282
ſenſus omnes in quo uiuant 295
ſenſus incapax eſt ſpiritualium 50
ſenſus duntaxat particularia capit 48
ſenſus in uegetabilibus 105
ſenſus intellectualis 106
ſenſus rationis inſtrumentum eſt 82
ſenſus unde diſcernendi uim accipiant 287
ſenſus quomodo ſit in natura intellectuali 234

Sensus omnes particulares in sensu communi uniuntur 646
Sensus cõmunis est positus super omnem sensum 293
Sensu nihil percipitur absq; diuersitate 598
Sensuum instrumentum 161
Sensuũ corrupta desideria 187
Sensuum alij alijs sunt puriores 591
Sensuum usæ 523
Sensuum certitudo 537
Sensuum libri 282
Sensibile ascendere ad intellectum 112
Sensibile est ueri similitudo 327
Sensibilis uita quomodo deuiet 83
Sensibilis mundi schola 126
Sensibilis spiritus educitur de potentia corporis 206
Sensibilis lucis pater sol est 240
Sensibilis uitæ alimenta 299
Sensibilis lucis & intelligibilis conformitas 272
Sensibilis discretiõ 133
Sensibilis numerus 84
Sensibilis ad insensibile nulla est proportio 357
Sensibilis inquietatio qd quærat 135
Sensibilis discretio 675
Sensibilis Deus 287
Sensibiles delectationes in uia mortis 418
Sensibiles motus suos habere spiritus 422
Sensibilia elementa 97
Sensibilia alia naturalia alia artificialia 107
Sensibilia omnia sunt in continua instabilitate 8
Sensibilia hominẽ pascunt 282
Sensibilia in quadam harmonica unione 282
Sensibilium concordantia & differentia 150
Sensibilium omniũ motus 592
Sensibilium essentiæ in speciebus sunt 290
Sensibilium finis 83
Sensibilibus pulchriora sunt intelligibilia 302
Sensibilitas 89
Sensitiua cognitio 115 & 116
Sensitiua anima est imago intellectus 247
Sensitiua uis in brutis & homine quomodo se habeat 216
Sensitiua anima de potẽtia materiæ educitur 743
Sensitiuæ uirtutis supremitas 204
Sensitiuæ & uegetatiuę animę discrimen in brutis & homine 217
Sensitiuæ cognitionis obiectum 246
Sensualis cognitio quæ 48
Sensualis cognitio qualis 51
Sensitiuum in rationali quomodo se habeat 259
Sentire est pati 248
Sentire est animæ sensitiuæ uita 282
Septem diẽs Azymorum 1159
Septimanæ initium 1156
Seueritas qualis olim in ecclesia fuerit 854
Sexus duplex 20
Sic currite ut compræhẽdatis, &c. explicatur 640.680
Siciliam aliquando fuisse papæ 762
Sicut lilium inter spinas, &c. explicatur 616
Sicut 550
Sicut Moyses exaltauit serpentem, &c. expositum 523
Sigismundus Romæ coronatus 783
Sigismũdus quid in Basilien si concilio egerit 801
Sigismundus Imperator 684
Sigismundum exhortatur orator pontificius 808
Signũ sensibile est primò confusum 242
Signum nullum est singularitatis 242
Signa sensibilia 240
Signa signorũ in sensibilib. 241
Signa naturalia 240
Signa a Christo facta 634
Signa ex instituto 240
Signa specifica 242
Signa sensibilia in ecclesia 818
Signorũ uarietas in sacris 700
Signorũ ortus & occasus præci se sciri non potest 22
Signorum cognitio 240
Singulare bonum nunquam desinit 316
Singularia actu sunt 30
Singularitas 96
Silentium occultum 186
Silentium in concilio 754
Siligo in triticum uertitur in solo bono 572
Simile est regnum cœlorum &c. explicatur 638
Simile simile trahit 544
Similitudo Dei & mundi 30
Similitudo absoluti 27
Similitudine ad diuina uehimur 181
Similitudines in diuinis sunt improportionales 71
Similitudines similitudinũ diuini intellectus homo creat 267
Similitudinum operatores sumus 500
Similitudinũ lacte pascimur 191
Simplices apti sunt ad credendum 516
Simplicitas diuina 230
Simplicitas est diuisionum cõplicatio 26
Simplicitas contracta 28
Simplicitatis fœcunditas 623
Simplificare est abstrahere 509
Simplificare quid 279
Simpliciter posse 334
Singularium omnium causa una est 315
Singularissimus Deus 316
Singularitas est incorruptibilis 316
Singularitas singularitatum 66
Singularitas est æternę lucis similitudo 316
Singularitas singularium omnium 315
Singularitate quadam omnia gaudent 45
Sinuum et chordarum generalis ars 1025
Si quis sermonem meum seruauerit, &c. explicatum 487

Siritius Papa 766
Siseni unitatem adorarunt 5
Siſenandi regis Hiſpaniæ & Galliæ religionis obſeruantia 792
ſobrietas 613
ſocrates ad definitiones primum ingenium contulit 308
ſocratis præſtantia 63
ſole intelligentiæ anima formatur 694
ſol mirabilis eſt laudum dei combinatio 312
ſol eſt deus plantarum 623
ſol ſi ſtaret nemo poſſet ferre uirtutem eius 475
ſol non eſt lux 331
ſol maximẽ uiſibilis 97
ſol omnes ſtellas ad ſe conuertit 589
ſol inuiſibilis 67
ſol lucidorum lucidiſſimus 331
ſol quare deus ſit dictus 20
ſol incorruptibilis eſt 328
ſolis uis 604
ſolis commoda 448
ſolis calore quomodo natura utatur 132
ſolis uigor quomodo de potentia in actum attrahat 571
ſolis natura corporalis 579
ſolis annus maximus 1155
ſolis lux prima & maxima 589
ſolis motu poſſitne omnium planetarum motus menſurari 22
ſolis Deiq; ſimilitudo 331
ſolis quidditas 28
ſolis iuſtitiæ ſpũs ſolus efficit uitã beatam ſiue diuinã 589
ſolis facies 186
ſolis ardor in oriente 623
ſolis lux delectabilis uiſui 568
ſolis influentia ad omnia uiuentia requiritur 589
ſolis à terra diſtantia 178
ſolis influentia 41
ſolis uarius uigor 276
ſolis regio 41
ſolis magnitudo quibus modis poſſit inueſtigari 178
ſolis iuſtitiæ radius 498
ſolis creatio 228
ſolis ardor 21
ſoléne terra minor ſit 40
ſolem ſpirituũ qui dixerint 299
ſolem paſchi uapore oceani quidam uoluerunt 299
ſolaris lux negatiuè uidet 238
ſolaris lucis excellentia 238
ſolaris radij inexpreſsibilis fœcunditas 623
ſolaris uis 207
ſolaris luciscauſa 303
ſolares 41
ſolarem annum lunarem excedere 1157
ſolarium reuolutionum finis quando 1113
ſoldanus 883
ſollicitudo tẽporaliũ 595 & 595
ſollicitudo huius uitæ 418
ſomni cauſa 559
ſomniorum fictor propheta interficiendus 390
ſonus quomõ ſe diffundat 241
ſonus alteritas 114
ſophiſtica chalcimica opera quomodo cognoſcenda 174
ſophronius patriarcha Hierosolymitanus 829
ſortes ad facienda occulta 290
ſpanus presbyter 755
ſpectabiles 809
ſpecies meliùs in ænigmate quãtitatis diſcernere uidetur quàm continuè 281
ſpecies omnes diuinæ 282
ſpecies non corrumpuntur niſi per accidens 180
ſpecies omnes cœlum 135
ſpecies dat eſſe rei 281
ſpecies omnis finita eſt 280
ſpecies intentio eſt intellectus diuini 282
ſpecies determinata incorruptibilis 281
ſpecies quomõ attingatur 114
ſpecies ſimilitudinaria omnium rerum 202
ſpecies ſe habent numeri 259
ſpecies diuerſæ ſub generibus 290
ſpecies uerbũ eſt creantis 282
ſpecies & genera 150
ſpecies 27
ſpecies creaturarum ſunt ſpeciales hymni 312
ſpecies quomodo faciat mens noſtra 165
ſpeciei terminis clauditur omnis motus 461
ſpeciei ſimplicitas 282
ſpecie ſua contentatur omnis creatura 307
ſpecierum conceptus 281
ſpecierum participatio ordinis 324
ſpecierum locus eſt uia intellectiua 506
ſpecierũ figurabiliũ locus 353
ſpecierum locus dicitur intellectus 322
ſpecierum propria ſigna 510
ſpecierum uniuerſale ſemẽ 542
ſpecierum locus 479
ſpecifica differentia 308
definitio ſe & omnia definiens 308
ſpecifica forma per ſe non habet eſſe 189
ſpecificæ eſſentiæ in quibus ſint 290
ſpecificę formę ſyllogiſticę 301
ſpecificatio generis 281
ſpecialitas 96
ſpeculum rectum & curuũ 122
ſpecillũ oculare beryllus 276
ſpeculatio circa formã ab omni alteritate abſtractam 264
ſpeculatio phyſica 264
ſpeculatio incorruptibiliũ 230
ſpeculationem eſſe habitationem in pace 472
ſpeculatiua præciſio 335
ſpeculationes 117
ſpeculatiuæ naturæ fœcunditas 901
ſpeculatiuæ inqſitiões tres 263
ſpes ſancta & beata 631
ſpes uera eſt patiens 496
ſpes & memoria quare oblectent 552
ſpei noſtræ eſca 446
ſperantes in ſe Deus beatos facit 473
ſphæra actus 14
ſphæra fixarum ſtellarũ non eſt centrum 38

ſphæra infinita 18
ſphæra ex cubo 977
ſphæra ultima perfectio formarum eſt 18
ſphæræ octauæ terra non eſt centrum 38
ſphæræ ultimę motum omnia participant 213
ſphæræ plures in unam quomodo tranſmutandæ 978
ſphæræ in pyramidem mutatio 978
ſphæræ motus 213
ſphæræ tres lineæ 18
ſphæram infinitam quidam dixerunt Deum eſſe 9
ſphæras euomuit phĩa 7
ſphæricæ ſectiones 1039
ſpirituſſanctus Deus quare dicatur 20
ſpiritus noſter naturę neceſsitatem poteſt imponere 216
ſpũs & uapores in capite 509
ſpiritus Domini repleuit orbem terrarum 421
ſpirituſſanctus nexus infinitus eſt 32
ſpiritus corporalis 106
ſpiritus deſcendentis tres gradus 106
ſpiritus inſtrumẽtũ tactus 161
ſpirituſſanctus in quo poſsit habitare 423
ſpiritus uehiculum animæ 161
ſpirituſſanctus uiuificat 902
ſpiritus Chriſti qualis 896
ſpirituſſanctus ſanctificando uenit 420
ſpirituſſanctus procedit à patre & filio per modum uolun tatis 418
ſpiritus rationalis libertas 574
ſpiritus mortificans carnẽ 382
ſpiritus quomodo ex neruis ad ſenſus inſtrumenta peruẽniat 161
ſpiritus ad perfectum deducit orbem terrarum 289
ſpiritus uegetatiuus 105
ſpiritus in arterijs 158
ſpũs maligni quid poſsint 390
ſpiritus diuinus uarie participatus 423
ſpiritus cõnexionis unde procedat 37
ſpiritus immundos expellere quid ſit 423
ſpiritus perficit quæ generantur à patre 289
ſpiritus fructus 141
ſpirituſſanctus omnia unit & nectit 141
ſpiritus Chriſtianorum liber eſt 437
ſpiritus rationalis uires 216
ſpiritus diuerſitas 158
ſpiritus natura dictus 37
ſpiritus diuinus cuncta mouet 37
ſpũs Chriſti in homine quomodo cognoſcatur 679
ſpiritus hominis conuerſio 56
ſpiritus malignus in mũdo 422
ſpiritus uniuerſorum 36
ſpiritus animalis diſcernit colores 294
ſpiritus potentia quanta 125
ſpũs paſcentia eſt in gratia 574
ſpiritus Ieſu mutat hominẽ 634
ſpiritus Chriſti pignus 500
ſpiritus deſiderij 68
ſpiritus lupinus in quib. ſit 652
ſpiritus cognoſcens in nobis eſt 427
ſpiritus eſt natum de ſpiritu 454
ſpiritus intellectuales uarij 125
ſpiritus noſtri libertas 465
ſpũs hominis imago Dei 617
ſpiritus Dei uarie conſiderari poteſt 524
ſpiritus deſiderij ultimitas 473
ſpiritus uiuificans omnem intellectualem naturam 559
ſpiritus intellectualis cur ad tẽpus corpori unitus ſit 465
ſpiritus ſanctus quomodo deſcenderit in Apoſtolos 492
ſpirituſſanctus uolũtas patris eſt 550
ſpiritus Chriſti non eſt de hoc mundo 679
ſpiritus deceptor in cordibus infidelium 523
ſpirituſſanctus eſt actu deus 31
ſpiritus nexus 200
ſpiritus unus replet oĩa corda fidelium 673
ſpiritus filiationis 382
ſpiritus Chriſti uicit mũdũ 437
ſpiritus adminiſtratorij 136
ſpiritus influentiales 637
ſpiritus mali ſeptem 432
ſpiritus malignus eſt aduerſarius unitatis 485
ſpiritus uitæ 479
ſpiritus latitans ſub ſcriptura 668
ſpiritus qui fertur ſuper aquas 634
ſpiritus ſanctus quare non detur omnibus 670
ſpiritus ſanctus in ſpecie uolantis uiſus 674
ſpiritus in Deum quomodo pergat 680
ſpiritus rationalis quomodo tranſeat in ſeruitutem diaboli 484
ſpiritus pelago ſimilis 530
ſpirituſſanctus ut ad nos ueniat quomodo paratos eſſe oporteat 493
ſpirituſſanctus eſt diffuſa charitas in cordibus fidelĩũ 487
ſpiritus ſanctitiæ non intrat in ſpiritum ſeruilem 529
ſpiritus maligni præſunt uarijs cõcupiſcentiæ motib. 439
ſpiritus humani purgatio 563
ſpiritus propter corpus eſt 104
ſpiritus informis 33
ſpiritus translationis 439
ſpiritus corporalis 105
ſpiritus autẽ paracletus quem mittet pater 525
ſpiritus præſagus 179
ſpirituſſancti ſeptẽ motus 484
ſpirituſſanctus unio abſoluta eſt 62
ſpiritus delectatio 581
ſpiritus hominis quomõ poſſit ponderari 177
ſpiritus qui ſubſunt influentijs cœli 206
ſpiritus beati uident inuiſibilem Deum per Ieſum 103
ſpiritus Domini omnia operatur 207

ſpiritus mali per incantamenta operationes 500
ſpiritus diuini afflatio 285
ſpiritus ſancti donum 528
ſpiritus unius uaria dona 528
ſpirituſſancti connexio 67
ſpūs corporalis in arteriis 106
ſpiritus refectio uerbum uitæ 409
ſpirituſſancti multa attributa 421
ſpirituſſancti præſentia in conciliis 714
ſpiritus paupertas 679
ſpiritus differentia 104
ſpiritus uenire quid 673
ſpiritus ſupremi 105
ſpiritus inferiores 105
ſpiritus connexionis 318
ſpiritus intellectuales ſunt ſicut perfecta metalla 471
ſpiritus adminiſtratorij 604
ſpiritus maligni qui homini conferant 448
ſpiritum in uitro conantes includere fatui ſunt 391
ſpiritum ſanctum habēs quid in ſe ſentiat 421
ſpiritum qui bibit, bibit fontem ſcaturientem 657
ſpiritum ſtatuæ alligari 534
ſpiritumſanctum eſſe actum delectabiliſsimum ex intelligibili procedentem 552
ſpiritum interiorem oſtendūt exteriora 652
ſpiritum Chriſti qui nō habet, Deum non habet 56
ſpiritu Deus omnia formauit 49
ſpiritu ambulandum 555
ſpiritu ambulate &c. exponitur 554
ſpirituum beatorum cum Chriſto connexio 389
ſpirituum diſcretionum ignorans homo decipitur 423
ſpirituū uitalium pondus 177
ſpirituum ſanctorum perpetua eſt Dei laudatio 312
ſpirituum beatorum notiones 170
ſpirituum pulchritudines 594
ſpirituum rebellium damnatio 312
ſpirituum differentia 104
ſpirituum concordantia 104
ſpirituales perfectiones 673
ſpiritualis refectio 844
ſpiritualis quomodo homo fiat 455
ſpiritualis iucunditas 460
ſpiritualis uirtus 234
ſpiritualis loco non circumſcribitur 571
ſpiritualis cultura 534
ſpiritualis motus 136
ſpirituales ſuauitates 901
ſpirituales creaturæ 361
ſpirituales res communicando augentur 516
ſpūales quales debeāt eſſe 476
ſpirituales differentiæ 100
ſpirituale & temporale cōfunduntur 812
ſpirituali creatura, corporalis regitur 645
ſpiritualia & corporalia contrario modo ſe habent 55
ſpiritualia bona 657
ſpiritualia dona continentur in uirtute unius ſpiritus 585
ſpiritualium ordo 694
ſpiratio unde 597
ſphæræ curua ſuperficies quomodo in rectā reſoluēda 1151
ſphæræ concentricæ 1157
ſphæræ maxima portio 1150
ſphæræ in cubū reſolutio 1151
ſphæram in cubum reſoluere 1149
ſplendor gloriæ patris filius 418
ſplendor quomodo proiſciatur 241
ſplendor figura ſubſtantiæ lucis 567
ſponſus animæ 595
ſquillarum pondus 176
ſtannū fit ex argento uiuo 741
ſtare in fide quid ſit 412
ſtatera inſtrumentum reipub. neceſſarium 172
ſtatera poteſt ſciri nullum elementum eſſe purum 176
ſtatera uiua 605
ſtateræ iudicium 172
ſtatuti approbatio per uſū 724
ſtatuti publicatio 724
ſtatica experimenta ad muſicam utiliſsima eſſe 179
ſtatica experimenta 172
ſtatuere non licet 729
ſtatuta plurima Pōtificum Romanorum non eſſe acceptata 724
ſtatuta facere qui poſsint 725
ſtatutorum ualiditas quæ requirat 724
ſtella nobilis terra 40
ſtella quælibet habet ſuos inhabitatores 41
ſtella ſtellæ communicat lumen 40
ſtella nulla alij æqualis 40
ſtellæ in firmamento omnes à ſole iuſtitię habent lumē 589
ſtellæ circulum deſcribunt 38
ſtellę quibus inter ſe differāt 42
ſtellæ incorruptibiles ſunt 328
ſtellarum differentia 579
ſtellarum creatio 328
ſtellarum utilitas 448
ſtellarū illuminatio à ſole 482
ſtellarum multitudo 482
ſtellarum iudicium de ſecundis cauſis 179
ſtellarum non eſt numerus 41
ſtellarum fixarum ſphærę non eſt centrum 38
ſtellarum color & calor 42
ſtellarū motus orbicularis 43
ſtellares motus ſuos habere ſpiritus 422
ſterilitas quō poſsit ſciri 179
ſtipendium regis Chriſti eſt uita æterna 503
ſtirpea uegetabilis 32
ſtoici uerbū Deū aſſerunt 305
ſtructuræ ciuitatum 900
ſtudioſorum uita 296
ſtudioſorum motus 332
ſtultus ſe regere nō poteſt 776
ſua quærentes falſi prædicatores ſunt 548
ſuauitas ſtupenda 7
ſubdiaconalis ordo 702
ſubiectum poſsibilitas 244
ſubleuatio mentis 460

ſublimitas quid 598
ſubſcribere in cõcilijs qui debeant 733
ſubſcribentium ordo in Synodis 717
ſubſtantia incorruptibilis 217
ſubſtantia ſine accidente eſſe nequit 27
ſubſtania aut accidẽs eſt quidquid eſt 14
ſubſtãtię primę ſimplicitas 282
ſubſtantiam nõ capere magis & minus quomodo intelligendum 13
ſubſtantiam eſſe in accidentibus 225
ſubſtantiarum et accidentium diuerſitas 14
ſubſtantiarum omnium ſubſiſtentia 332
ſubſiſtens omne requirit concordiam 453
ſubſiſtentiũ omnium cauſa 352
ſubſiſtens per ſe 350
ſubſiſtentia omnis eſt unio 485
ſubſtantiale eſſe, unde ſit 287
ſubſtantialis forma mẽs eſt 154
ſubſtantialis motus 214
ſucceſsio 230
ſucceſsio in Deo ſine ſucceſſione 191
ſufficit tibi gratia mea 644
ſufficiẽtia omnis in quo ſit 283
ſuffraganeorum opera nõ debent Metropolitani uti 761
ſultanus apoſtata 927
ſultanus quomodo Chriſtum abnegarit 627
ſuperaccidentale 14
ſuperba uia non eſt capax ſapientiæ 519
ſuperbi omnes ſunt ſub principe diabolo 523
ſuperbis quid dicat ſcriptura pag. 405
ſuperbia 631
ſuperbia quid efficiat in ſpiritu noſtro 519
ſuperbia uitæ 412
ſuperbiæ ſpiritus diaboli 523
ſuperbiæ rex inimicus ſalutis pag. 557. & 558
ſuperbiæ multæ ſpecies 439
ſuperbiã debet humilitas uincere 642
ſuperficies quadrãgularis 1006
ſuperficies conica 1938
ſuperficies ſphærica 1038
ſuperficies rectilinearis in circularẽ quo pacto uertat̃ 970
ſuperficiem ſphæræ curuam in rectam reſoluere 1149
ſuperficiem rectam in portionem reſoluere 1149
ſuperficiei unius in plures reſolutio 975
ſuperficiei circularis mutatio in rectilinealem 969
ſuperficiei ſimplicis unitas 82
ſuperficierum trãſmutatio 969
ſuperficierum terminus 255
ſuperintẽdentiæ poteſtas 750
ſuperiora quomodo ſint in inferioribus 303
ſuperſtitiones uariæ damnatæ 391
ſuperſtitiones à chriſtianis longè debent abeſſe 546
ſubſcriptiones exiſtentium in concilio patriarchali 721
ſuperſubſtantiale 14
ſuperſtitio in eccleſia 391
ſuperſtitio ex illuſione diaboli 390
ſurrexit, &c. exponitur 600
ſuſcepim. De. miſericordiã tuam, expoſitũ 503 & 504 & 505
ſtultus ut luna mutatur 775
ſuperbi Deũ non inueniũt 296
ſydus proſperum Iupiter 20
ſyllogismi figuræ 135
ſyllogiſmi combinatio 335
ſyllogiſtica ars 301
ſyllogiſtica uirtus rationis 135
ſyllogiſticæ uenationes 134
ſylueſtri papæ legati in concilio Arelatenſi 717
ſylueſtri Pontificis legati in ſecundo cõcilio Arelatẽſi 720
ſymmachi Synodus 722
ſynodica epiſtola Agathonis pag. 713
ſynodus oẽs repræſentat 729
ſynodus uniuerſæ eccleſię Romæ celebrata anno 1215. 845
ſynodus Nicena 745
ſynodus uniuerſalis quinta 782
ſynodus unde dicta 711
ſynodus Lateranenſis 855
ſynodus Toletana 717
ſynodus phocij frequens 713
ſynodus perfectiſsima & concilium Aquilegienſe 713
ſynodus generalis de uenera-tione imaginũ in Francia 711
ſynodus ſecũda Epheſina 716
ſynodus Romæ apud Lateranum 855
ſynodi uariæ 711
ſynodi prouinciales 717
ſynodi turbatores quomodo tractandi 796
ſynodi Epheſinæ error 713
ſynodi uniuerſales quæ requirant 715
ſynodorum gradus 712
ſynodicæ congregationes differentes 711
ſynodicæ epiſtolæ 725
ſyrenicus cantus 293

T

Tabulæ piſanæ 1156
tabernaculũ ſapiẽtiæ 479
tabernaculum ſupernum 695
tabernaculi eccleſiaſtici architecti ſunt patriarchæ 713
taprobana inſula 787
taciturnitas laudanda in adoleſcente 405
tactus regnum 293
tactus ſuper tangibilia ibid.
tale maximè 331
talpis non opus eſt uiſu 243
tangere quid 548
tauritanum concilium 709. 755
tartarorum rex 788
tartaricè Deus dicit̃ Birtẽg 356
tela ignea nequiſsimi 746
teleſphori decretum 840
telonicus quæſtus utrum iuſtus 818
temperantia 606
templum â Salomone ædificatum 632
templum Dei amans ſpiritus hominis 504
templum fideles ſunt 472
tẽpus celebrationis miſſæ 840
tempus menſura eſt motus 171

tempus est imago sempiterni pag. 305
tempus est ipsius nunc continuatio 372
tempus æternum quare dicatur 212
tempus est imago æternitatis pag. 380
tempus futurum 367
tempus diei potest ponderari 178
tempus præteritum 367
tempus est instrumentum animæ mensurantis 232
tempus ab anima rationali dependet 232
tempus inter diem mortis & resurrectionis 906
tempus nouissimum 934
temporis calorem, frigus & humiditatem quomodo uenari possimus 179
temporis initium Hebræis quod sit 367
temporis mensuræ instrumenta 232
temporis finis pax est 436
temporis complicatio 26
temporis esse est nunc 569
tempore nihil præciosius 380
temporum omnium præsentia 18
temporum mutatio ex aëris pondere cognoscenda 176
tempora extra hodie non sunt pag. 477
temporalia & caduca opprimunt intellectum 671
temporalia æternorum sunt imagines 250
temporalia omnia sunt ab intemporali æterno 353
temporaliū cura & studiū 812
temporalium partio 657
tenebræ in Deo lux sunt 21
tenebræ in quibus occultatur Deus 266
tenebræ obscurantes rationē unde oriantur 489
tenebrarum princeps armatus pag. 567
tenebrarum basis 85
tenebrarum filiorum ignorantia 909
tenebrarum spiritus tentationes 428
tenebrarum princeps quem motum inspiret 603
tenebrarum opera 379
tenebrarum princeps 339
tentare Deum 649
tendandi potestatem nullum habet diabolus nisi illi permittatur 551
tentatio quare permittatur 645
tentationis fructus 645
tentationum aduersitates quibus aduenant 420
tentator malignus 422
tentatoris artes timendæ 484
terferius episcopus 755
terminus rationalis interminabilis 367
terminans principium 1115
terminus motus forma est 1114
terminus interminus 66
terminus interminus 328
termini usuales sunt entia rationis 81
termini infiniti altare 20
termini determinantes omnia pag. 320
terminum uidet anima in omnibus terminatis 367
terminatum quid sit 4
terminatorum ablatio 298
terminatio est uirtus animæ pag. 215
terminatio sine diuersitate esse non potest 1118
terra elementorum fæx 694
terra quasi alter quoddam 42
terra mater 596
terra promptuarium 448
terra elementorum fæx 743
terra non caret motu 38
terra non est centrum mundi pag. 38
terra quomodo ad ignem se habeat 42
terra an sit minor sole 40
tempus intemporale 367
tempus non est apud Deum pag. 431
tempus natiuitatis christi 1157
terræ regio magna est 40
terra ultimum elementorum pag. 331
terra non est infima 39
terra non est minima stella 40
terra in motu non describit minimum circulum 39
terræ naturæ 517
terræ uaria pondera 176
terræ uirtutes uniuersales & confusæ 541
terræ totius pondus 176
terræ conditiones 39
terram ex aqua fieri 305
terra non esse sphærica 39
terram esse maiorem luna 40
terram esse quasi stellam 39
terrarum uarietas 179
terrenorum contemptus 577
terrenorum fuga 581
terrestris generatio 480
tertia die resurrexit, &c. expositum 477
tertrina distinctio 90
tertulianus de Pilato 667
tessera decadites hæretici 1195
testamentum nouum ueritas pag. 739
testamentum uetus in litera, nouum in spiritu 515
testamentum uetus est figura noui 739
testamentum nouum est figura & ueritas 736
testamenti ueteris & noui collatio 515
testamenti noui & ueteris differentia 499
testamenti noui fœdus 36
testimonium summum ueritate exhibitum 539
testimonium perhibentes tres sunt 535
testimonium reddit conscientia 538
testimonium martyrum sanctorum 538
testimonium maximum tulit Christus passione sua 418
τετραγράμματον 16. 135
τετραγράμματον maximi est mysterij 358
tetragonus infinitus 1111
tetragonica forma 1118

thaletis ſententia de creatione mundi 305
thaletis ſententia de poſſe fieri 525
tharæ anni 923
thaurinatium ciuitas 754
theatrales cantus in eccleſia non debent eſſe 768
θεᾶ à uidendo dictus 1119
thebech Benchoras 1156
theodorus latinus contra Imagines 830
theodoricus rex 722
theophania 115
θεοφανία 228
theophaniarum uarietas 289
theologus altiloquus Ioannes 369
theologicalia occulta quomodo manifeſtiſsima fieri poſſint 17
theologi ratiocinantes 87
theologicum complementum figuratum 1107
teſſeradecadites hæretici 1159
theologorum omnium ſummus Petrus piſcator 376
theologorum recẽtiorum uia non recta 83
theologorum error 63
theologia negationis neceſſaria eſt 21
theologia breuis 78
theologia tota eſt ut circulus infinitus 1119
theologia tota eſt in circulo poſita 145
theologia myſtica ducit ad uacationem 65
theologicalia oculo mentis cernuntur 1107
theologia copulatiua 125
theologia negatiua præſtantior eſt 269
theologia uera non poteſt literis mandari 64
theologia myſtica Dioniſij 11
theologia affirmatiua 18
theologia negatiua 21
theologia latiſſima & conſciſa 254
theologia circularis 17
theologia quare dicatur eſſe in circulo poſita 183
theologia diſiunctiua 125
theologia dubia & negatiua & affirmatiua 125
theologia chriſtiana 436
theologiæ diuinæ relucentiæ ſpeculum 262
theologię myſticę facilitas 181
theologiam quomodo D. Bartolomæus deſcripſerit 11
theologiam appellat Ariſtoteles Metaphyſicam 279
theologiam in ſacris literis occultari 64
theologica difficultas facilis eſt 145
theologicę ſpeculationes mẽtis 159
theologici complementi finis 1119
theologicè ſcibilia attingere pag. 1118
theologicalia mentis oculo uidentur 1107
theologicæ uirtutes in quo locum habeant 423
theologicæ uirtutes homini neceſſariæ ſunt 540
θεὸς dicitur ob hoc quia omnia intuetur 182
θεὸς unde dicatur 292
θέω quid ibid.
theoſis 119
θεοτόκος 454
theoriæ apex 392
theoricę ad deũ aſcẽſiones 292
theorice qñ Deus ꝙratur 296
theoremata circa ueritatẽ 901
theriaca 523
theſaurus abſcõditus per quos nobis reueletur 291
theſaurus quem in uaſis fictilibus portamus 612
θεὸς ſuperiora appellarunt 519
theu 358
thomas de repub. 793
thure quare Deos placarit 299
tiberio Cæſari quæ Pilatus de Chriſto ſcripſerit 667
timor effectus fidei 404
timor ſeruilis 420
timentium Deum theſaurus lætitiæ 184
titus imperator cæcum quomodo curarit 471
toletanum concilium 717
toletanum concilium tempore regis Siſenandi 753
tomus tertius 939
tonſoralis ordo 702
tota pulchra es amica, &c. exponitur 591
trahit qualitat. aſſimilatio 544
transfiguratio Domini 511
transformatio ſpeculãtium & amantium 610
transformationes quomodo fiant 610 & 611
tranſlubſtantiatio quando fiat 522
trãslationes epiſcoporum 755
trãſmutatio ſuperficierum 969
tranſmutationes geometricæ pag. 939
trãſmutationes corporum 977
tranſmutationes uariæ figurarum 970
tranſuerſales ſectiones 1039
treuerica urbs 777
treuerẽſis archiepiſcopus 774
triangulus circulus 11
triangulus maximus 14
triangulus infinitus 9.
triangulus in figuris polygonis quomodo ſe habeat 15
triãgulus in æquiangulos 969
triangulus in plures triangulos ſcindi poteſt 969
triangulus trinitas 14
trianguli plures ex triangulo 969
trianguli uarij 280
triangulum eſſe lineam infinitam 10
triangularis figura minimæ capacitatis eſt 940
triangulare orthogonicum 281
triangulare oxygonicum 281
tribulatio ultima 933
trigoni peripheria 1010
tricauſalis cauſa 582
trigonum poſſe mutari in plures æquiangulos 969
trigonus infinitus 1111
trigonus propria figura quantitatis continuæ 259

trigoni isoperimetri capacitas 1011
trigoni exemplar 146
tetragoni latus 1027
trigoni latus 1027
trigona figura minimæ est capacitatis 1113
trigonica forma 1113
trina essẽtia simplicissima 198
trinam unitatem Pythagoras adorandam docuit 6
trinum 15
trinitas in creatura 900
trinitas increata 900
trinitas uniuersi 31
trinitas intellectualis ducit nos ad diuinam trinitatẽ 901
trinitas in altitudine speculationis 497
trinitas tota agit in uerè euangelizante 493
trinitas infinitę perfection. 260
trinitas indiuidua una quomodo dicatur 166
trinitatis similitudo 902
trinitatis opera indiuisa 388
trinitatis sanctę declaratio 882
trinitatis uestigia 20
trinitatis sanctæ expositio 902
trinitatis ænigma 902
trinitatis ænigma 882
trinitatis opera indiuisa 360
trinitatis uestigium 285
trinitatis simplicissimæ sacramentum 359
trinitatis nomen 19
trinitati diuinæ figuras compararunt 9
trinitatẽ in unitate ueneremur pag. 582
trismegisti dictum de nomine Dei 151
tristitia uestra uertetur in gaudium,&c.explicatur 382
tristitia 618
tristitiæ augmentum 618
triticum uertitur in siliginem in solo nonbono 472
triticea siluestria 541
triumphantis ecclesiæ supplicatio 704
triumphantiũ ecclesia 61 & 62
trochi ludus 251
troglodítica regio 787
tropologicus sensus scripturæ pag. 617
tuba Raphaelis 906
tu es petrus &c. explicatum pag. 376.377 & 378
turca uictus 587
turcæ potentia & conatus 587
turci Deum uocant Alla una iber 359
turcorum religio 912
turonense concilium 853
turpia loquentes 912
tyrannis 777

V

VAlor malorum 236
ualor rerum est esse earum pag. 236
ualoris expers nulla est creatura est 236
ualoris omnis causa 236
ualorem omnem complicat Deus 236
ualentinianus ad Theodosium 708
uanitas ex auium garritu 390
uana commixta uerbis sacris pag. 391
uana gloria 525
uanitates superstitionis multæ enumerantur 390
uanitates qui obseruant Deo odibiles sunt 390
uapor quomodo se diffundat pag. 241
uapor ex corde ad cerebrum ascendens quomodo prępa retur 509
uapores suaues quare obtulerint dijs 299
uarius annus 1155
uaria concilia celebrata propter pascha 1159
uaporum turbationes 509
uarietas in omnibus 290
uaticinia occultorum 532
uaticinia uana à Christiano lõge abesse debent 546
ubi natus est rex Iudæorum &c.explicatur 56
ubi est qui natus est rex Iudæorum,expositum 502
ubi est thesaurus tuus, ibi & cor tuum,&c.expositum 574
ubi uenit plenitudo temporis &c. explicatum 499
uegetabilis fructus 107
uegetabilis animæ ortus 274
uegetabilium sensus 105
uegetabilem spiritum perficit solaris uirtus 207
uegetatiuus spiritus 105
uegetatiua uirtus occultatur in sensitiua 235
uegetatiuæ naturæ sensus 105
uegetatiuæ uirtutis opus 56
uelle dei 1119
uenatio animalis 676
uenationes symbolicæ 105
uenenosa animalia 68
ueneti quibus modis eligant ducem 818
uenetiarum Dominij Concilia 818
ueni sanctę spiritus,&c.explicatum 673
uenire ad Deum quid sit 437
uenite post me,&c.exponitur pag. 915
uenus quare Dea sit dicta pag. 20
uenus iouis filia 20
uenter quibus Deus sit 555
uentiseruientes 651
uentri generatio 454
uentorum uis quomodo explorandа 177
uerbum ratio 31
uerbum imperatiuum cunctipotẽtis 257
uerbum dei conditorem intellectum platonici appellãt 30
uerbum uita lux idem 482
uerbum caro factum quare sit pag. 365
uerbũ draconis antichristi 560
uerbum dei quomodo illuminet intellectum 204
uerbum generatur ab intellectu 276
uerbum dei sanat 502
uerbum concionatoris non arridet sine Charitate 493
uerbum abbreuiatum 267
uerbũ dei uiuũ à spiritu Hæliæ pditis cõcionatoribus prędicabitur

tur ante consummationem 933
uerbum in lege scriptum 516
uerbum humanatum 204
uerbū in quo omnia facta sunt pag. 47
uerbum Dei habitudo ad animam 541
uerbum Dei solum potest animam purgare 623
uerbum Dei est spiritus 644
uerbo uiuo pascuntur renati pag. 858
uerbum Dei quo uiuit anima se transfert in animam 487
uerbum internum est perfecta similitudo sui patris 528
uerbum in natura scriptum 516
uerbum consubstantiale 374
uerbum Dei qui libenter audiant 487
uerbum Dei in Euangelio seipsum reuelat 651
uerbum unde dicatur 417
uerbum sine quo nihil factum est 244
uerbum filij Dei audiunt omnia 484
uerbum Dei est lucerna pedum 375
uerbum indesignatum 357
uerbum in diuinis 31
uerbum Dei abbreuiatum super terram 490
uerbum Dei qui debeant annūciare populo 488
uerbum artem & ideam Dei uocat Augustinus 20
uerbum in Euangelio scriptum pag. 516
uerbum & rationum ratio 187
uerbum caro factum, &c. exposítum 481. & 482
uerbum abbreuiatum 620. & 621
uerbum absque contractione in Domino nostro Iesu Christo est 291
uerbum mentale 124
uerbum uocale 124
uerbum intellectuale 124
uerbum æternum pascit uita æterna 531
uerbum est expressio exprimētis & expressi 244
uerbum mentale 49
uerbi delitiæ 514
uerbi semen diligenter custodiendum 648
uerbi potentia 376
uerbi unientis uis 532
uerbi opera 574
uerbi para Maria 661
uerbi essentia nunquàm potest explicari 623
uerbi interni notæ & ostensiones 244
uerbi receptio 542
uerbi formator mens est 244
uercellensis 70
uerbi ratio in diuinis 417
uerbi geniti signa 244
uerbi incarnatio latissimè creditur 390
uerbi descensus 559
uerbi triplex ordo 132
uerbi genitor 123
uerbo uitæ uocati sumus ad cœnam æternæ fœlicitatis 181
uerba Domini sunt spiritus & uita 533
uerborum uarietas quid 244
uerborum uirtus 704
uerum non admittit nec plus aut minus 145
uerum quid 327
uerum inuariabile 507
ueri & boni inquisitionis liber pag. 706
uera sunt tantum 289
uerè filius Dei erat iste &c. expositum 490. & 491
ueritas infinita 30
ueritas de terra orta 364
ueritas in sepulcherrima est 581
ueritas ordinis 484
ueritas absoluta non est cōprahensibilis 67
ueritas in Mathematicis 1107
ueritas ubi reperiatur 338
ueritas ullius rei potest attingi sine circulo unitrino 1109
ueritas absoluta 327
ueritas maximum 5
ueritas illuminans omnem intellectum 204
ueritas uita intellectus 120
ueritas non infigurabilis 268
ueritas mentis forma est 1108
ueritas in indiuisibili consistit pag. 3
ueritas in unitate 338
ueritas abstractissima 56
ueritas fidei & uisionis uita pag. 534
ueritas quid 327
ueritas est in omni loco illocabiliter 570
uernale æquinoctium 1156. & 1160
uerno tempore fuisse mundi initium 1160
ueritas nō cognoscitur nisi spiritu Dei 183
ueritas omnis unde fluat 361
ueritas cōnectitur non attingitur 471
ueritas exemplaris 520
ueritas pascit intellectum 375
ueritas notionalis cognoscibilium 367
ueritas inuisibilis 250
ueritas anteit omnem diuersitatem 598
ueritatis ueræ mansio 393
ueritatis euidentia quid faciat pag. 383
ueritatis doctrina in quibus cō prahenditur 8
ueritatis inquisitio in numeris posita 8
ueritatis potentia & claritas pag. 333
ueritatis lumen in mente 1108
ueritatis regnum ubi possidere possimus 89
ueritatis apprahensio est scientia uera 337
ueritatis uerbum est ars absoluta 288
ueritatis absolutæ intuitio 159
ueritatis apprahensio per fidem 290
ueritatis ęternæ perpetua similitudo 327
ueritatis comprehensio in quibus sit 164
ueritatem uarijs modis Philosophi expresserunt 125
ueritatem omnium præuenit Deus 339

ueritatem nemo nouit niſi ſpiritus Chriſti fuerit in illo 56
ueritatem intelligunt cõfidentes in Chriſto 530
ueritates rerum unde ſint 531
ueriſimile quid 327
uerſio rectilinearum ſuperficierum 971
ueſpertina cognitio 410
ueſtium luxus 821
uetulæ offerentes dæmonibus pag. 391
uetus homo 515.202
uetus teſtamentum eſſe figurã noui 739
uetera placent 683
uia uera arcta eſt,& paucorum pag. 549
uia non eſt alia ad ſalutem quã ea quam Chriſtus oſtendit ſequendam 529
uia ad incerta qualis 8
uiatici conceſsio in Nicena Synodo 855
uiaticum quibus negatum 844
uictor Papa 13.à Petro 1159
uictoria Chriſtianorum aduer Turcam 587
uideri non poteſt effectus ſine cauſa 1119
uidere Dei 1119
uidere in Deo quid 1119
uidere per ſpeculum in ænigmate 268
uidere negatiuè 238
uidere affirmatiuè 238
uidere Dei eſt amare 183
uidendi ſenſus 161
uiennenſis Epiſcopus 755
uigilia quid 559
uigilatio intellectus maximè delectabilis eſt 552
uindicianus Medicus 779
uincentius Rogatiſta 833
uincentius Epiſcopus 733
uinum quomodo alienas uires accipiat 590
uinum Cypricum 293
uinum ex aqua factum 634
uini ſpiritus 590
uini duplex natura 381
uinorum regio 226
uinorum pondus uarium 126
uinea Engaddi 576
uirginitas 429
uirginalis uita 838
uirtus regitiua 703
uirtus Dei omnipotens eſt & irreſtricta 454
uirtus ſtupenda in caligine 186
uirtus infuſa & acquiſita multipliciter differunt 403
uirtus diuina in rebus 135
uirtus formatiua 125
uirtus transformatiua ſpiritus pag. 453
uirtus eſt principiatum 323
uirtus in qua omnia neceſſariò complicantur 151
uirtus diuina animas liberat à malis 651
uirtus ab unione generatur 350
uirtus inuiſibilis in ſcriptura pag. 650
uirtuti infinitæ nihil differt in paucis uel multis paſcere 471
uirtutem cognoſcimus per operationem 568
uirtutis omnipotentis explicatio 186
uirtutes non faciunt beatos ſine Charitate,dono Dei 607
uirtutes quæ ad uirtutes moucᵗ pag. 422
uirtutes creſcunt communicando eas 516
uirtutes omnes ſimul 514
uirtutes ſunt connexę ita ut omnes ſemper ſint ſimul 606
uirtutes immortales 638
uirtutes forma intellectiua formatæ 675
uirtutes abſqꝫ charitate nihil ualent 589
uirtutes cœlorum ſunt pulchritudines in regno Dei 594
uirtutes ueræ diuinæ illuminationes ſunt 56
uirtutum quatuor Cardinaliũ, differentes ſunt ſpecis 243
uirtutum ualorẽ menſurat charitas 589
uirtutum ager 141
uirtutum ordo 324
uirtutum habitus ſunt in ſtudioſis 673
uirtutum omnium uita charitas 464
uirtutum forma charitas eſt pag. 420
uirtutum Dominus Deus eſt pag. 125
uiſus abſolutus complectitur omnes uidendi modos 182
uiſus porta 245
uiſus 109
uiſus abſoluti perfectio 182
uiſus uarietas 182
uiſus contractus 182
uiſus intellectualis nunquã ſatiatur uiſu ueritatis 488
uiſus Dei eſt eſſentia eius 188
uiſus unus acutior alio 182
uiſus centrum eſt ſine colore pagi. 339
uiſus quomodo decipiatur pagina 292
uiſus quẽm uſum preſtet 282
uiſus iudicium de rotundo uerum non eſt 211
uiſus eſt impermixtus 292
uiſio eſt certitudo omniũ ſenſuum 537
uiſio in patria quæ 394
uiſio in ſenſu 394
uiſio Dei perfectiſsima 1119
uiſio Dei æterna eſt 183
uiſio abſoluta eſt contractio eõ tractionum 182
uiſio Phyſica 510
uiſio Dei 181
uiſio noſtra quomodo generetur 292
uiſio in ueritate & facialis 532
uiſio Myſtica 252
uiſio inuiſibiliũ quomodo per uiſibilia fiat 250
uiſio in tenebris 266
uiſio intellectualis ueritatis luce opus habet 226
uiſio ænigmatica 532
uiſio intuitiua 119
uiſionis ſpiritus 294
uiſionis facialis fructus 186
uiſionis ſpiritus puritas 292
uiſione Dei creaturas eſſe 190
uiſionis gradus circuli 226
uiſionis uerum iudicium unde pag. 292

uisionis nostræ instrumenta pag. 292
uisibile sacramentum incredulis inutile est 521
uisibiles naturæ præpositum se habere regem sciunt 293
uisibilium inuisibilitas 266
uisibilium formalis causa 331
uisibilia quædam excedunt uisum 238
uisibilia inuisibilium imagines esse 8
uita in morte 580
uita erat lux hominum 564
uita uiuentium 42
uita in æqualitate consistit 373
uita irresolubilis 106
uita negotiosa 576
uita infinita 598
uita motus 299
uita delectabilis 140
uita in cruciatu 140
uita in cruce 395
uita Christi uniuersalis 501
uita æterna quomodo in cognitione sit 667
uita futura per omnia sacramẽta significatur 532
uita uera charitas 53
uita resolubilis 106
uita æterna æternum gaudium est 464
uita filius est uiuificans 350
uita 106
uitæ diuinæ condonatio 524
uitæ intellectualis pabulũ 1107
uitæ spiritualis refectio 450
uitæ fons perennis 461
uitæ circulus, Zodiacus 589
uitæ longitudinis in primis parentibus causa 616
uitæ Thesaurus infinitus 531
uitæ dator & conseruator 444
uitæ sensibilis fomentum in calore est 574
uitæ quomodo differant 106
uitæ tres 106
uitæ dator Deus est 336
uitam ad nos uenire quid 437
uitam amorem esse 464
uitis uera 576
uitia de nostro habemus 141
uitalis naturæ hypostasis 324
uitia mala quæ sint exterminãda 821
uiuens in uita 226
uiuentium uita 466
uiuentium uita 226
uiuentium uita Deus 74
uiuentibus uitaliter lucet lux infinita 287
uiuere & mori idem fidelibus sanctis 467
uiuificat Deus pater 902
uiuificare animæ conuenit 213
uiuificatio est animæ innouatio 594
uiuendi status 576
uitium 33
uitrum ex cinere filicis 396
uitrum quomodo fiat 132
uitruuius de architectura 173
uitrificatura 897
uitrificatoria ars 132
uitrioli uirtus 176
uitulum mactare 655
uiuentium nutrimenta 305
uiuorum regio est in æternitate 266
uiuendi præcepta 451
umbra mortis 257
unanimitas fortitudo plebis est 472
unctio spiritualis est pascentia uitæ 513
unctio perfecta 515
unctio imperio nihil addit 786
unctio Christi & Christianorum in quo differant 567
unctio purgat 513
unctio unde sit 513
unctio lætitiæ 513
unctione sanctificatur homo pag. 512
ungari destruxerunt Augustã Rauracorum 783
ungues aliquando mortuis crescunt 218
unguenti spiritualis uirtus 512
unio maxima cum est, unitum in uniente 201
unio in Christo superadmiranda 388
unio est uita 485
unio Ecclesiæ 684
unio Dei & hominis Iesus est pag. 200
unio maxima in quibus sit 62
unio Ecclesiastica 62
unio super omnem intellectum pag. 46
unio triumphans 389
unio Deitatis cum humanitate est summa pax 498
unio militans 589
unio sensibilium 96
uuio specialissima 96
unionum omnium unio 62
uniter omnia Dei nomen interpretari debet 19
unitrinum 15
unitrinum absolutum principium 110
unitrinum principium 260
una forma potest esse in alia pag. 1114
unitrinus spiritus hominis 216
una oblatione consummauit, &c expositum 519. & 520. & 521.
unum ens 355
unum superexaltatum 269
unum melius quàm omnia simul 269
unum ens omnem multitudinem complicat 351
unum plura esse 306
unum capacius est quàm ens pag. 314
unum est maximum 4
unum omnia explicitè 1109
unum uniuersum 8
unum incontrahibile 45
unum exaltatum 354
unum est necessarium 350
unum superexaltatum 459
unum incompræhensibile 354
unum absolutè est omnia pag. 457
unum & eius potentia differunt 307
unum omnia 7
unum est uiuificatiuum 456
uniuersum maximum 20
uniuersum unum continuũ perfectum 44
uniuersum quomodo prodierit in esse 28
uniuersum dependet à uolun-

tate Dei 932
uniuersum præcesit omnia 29
uniuersum unum ex uno puncto 1114
uniuersum præcesit omnia 29
uniuersum in quolibet 29
uniuersum in quolibet particulari contrahitur 30
uniuersum unum infinitum esse 22
uniuersi spiritꝰ siue anima 217
uniuersi identitas 28
uniuersi copula homo est 324
uniuersi contractio 30
uniuersi figura 90
uniuersi trinitas 31
uniuersi ordo 324
uniuersi simplicissima mensura 18
uniuersi unitas radix est uniuersorum 30
uniuersi materia 32
uniuersi partes quot 41
uniuersi partes 28
uniuersi forma siue anima 34
uniuersio contractio 43
uniuersitas unde dicta 711
uniuersitas absoluta cum absoluta singularitate coincidit 66
uniuersitas rerũ est inperfectione 165
uniuersitatis opifex 360
uniuersitatis motus unde 421
uniuersitati rerum nullum nomen est 18
uniuersitatum rectores 809
uniuersalis Synodus 711
uniuersalis Ecclesia corpus Christi mysticum 701
uniuersalis Synodus maxima quæ 712
uniuersalium quinq; differenter sunt species 243
uniuersalium locus 108
uniuersalitas 96
uniuersalitas 28
uniuersalia sunt in singularibus 30
uniuersalitatis modus quo in possibilitate omnia uidentur 160
uniuersale Conciliũ supra Papam esse probat decretis Cõcilij Basilienſis 738
uniuersale particulariter recipitur 286
uniuersale Concilium proprie captum est supra Pontificem Romanum 735
uniuersale penitus absolutum solus Deus est 30
uniuersale quomodo sit in intellectu 31
uniuersalia Concilia quæ proprie dicantur 711
uniuersalia Concilia possunt particularia corrigere 716
uniuersalia extra res non esse actu 30
uniuersalia secundũ gradus 30
unitas 5
unitas quarta 30
unitas centenaria 30
unitas indiuinis est trina nõ numeri singularis 198
unitas quæ Deo conuenit est omnia 19
unitas maxima 7
unitas coincidit cum absoluto eodem 129
unitas centenaria est animæ figura 81
unitas est de essentia omnis regni 474
unitas intellectualis 82
unitas dat omni regno subsistentiam 558
unitas harmonica 95
unitas simplicissimi puncti 82
unitas simplicis lineæ 82
unitas in ratione 82
unitas corporalis 82
unitas principium omnis multitudinis 225
unitas ex duobus 632
unitas præcedit omnem multitudinem 901
unitas maximi ab unitate uniuersi quid differat 43
unitas tertia 30
unitas omnipotens 249
unitas Dei nomen 19
unitas incorruptibilis uitæ 106
unitas intellectus 7
unitas unde dicatur 6
unitas est absoluta entitas 4
unitas absoluta quæ sit 4
unitas inattingibilis 87
unitas uniuersalis 2
unitas minimũ est simpliciter pag. 4
unitas trina adoranda 6
unitas absoluta 28
unitas est omniũ complicatio pap. 26
unitas omnia unit 26
unitas est connexio 5
unitas punctus 26
unitas in pluritate 30
unitas prima quæ sit 30
unitas secunda 30
unitas denaria 30
unitatis generatio 6
unitatis conceptus 85
unitatis ratio 85
unitatis campus 314
unitatis perfectissimè conceptio 7
unitati quæ Deo conuenit nihil opponitur 19
unitatem trinam astruebat Pythagoras 5
unitatem omnia petunt 487
unitates uniuersales tres 30
unitates harmonicæ 156
unitatum conceptus 82
unitatum graduationes 86
uocalitatis omnis complicatio dag. 133
uocatum est nomen eius Iesus &c. exponitur 568
uocare Dei, est dare esse 484
uocatio de nihilo 135
uocationi obediendum 615
uocabula rebꝰ imposuit Adam pag. 241
uocabula diligenter distinxit Aristoteles 325
uocabulorum impositio 149
uocabulorum discrimina 149
uocabulorũ distinctiones multa soluunt 325
uocabulorum uis 325
uocabilitas infinita 151
uocum uarietas in unitate 100
uolitiua potentia homo ad Deum peruenire non potest 680
uolo mundare &c. exponitur pag. 654

uolun-

uoluntas dei exemplaria sunt pag. 270
uoluntas increata omnipotens 360
uoluntas libera indeterminata 540
uoluntas nostra in omnibus dependere debet à uoluntate diuina 409
uoluntas obliqua 575
uoluntas mouetur sine successione 510
uoluntas delitiarum cœlũ 582
uoluntas libera 183
uoluntas per electionem terminatur 472
uoluntas animę rationalis 575
uoluntas Dei 550
uolnntas Dei 134
uoluntas diuina 632
uoluntas libera 680
uoluntas non quiescit nisi in eo quod in se complicat omne amabile 472
uoluntas nexus est 444
uoluntas dei est ultima essendi ratio 278
uolũtas in uera charitate quiescit 278
uoluntas procedit à uerbo & mente 901
uoluntatis dei instrumenta 254
uoluntatis libertas 524
uoluntatis liberæ modificatio pag. 606
uoluntatis capacitas 472
uoluntati diuinæ subiacet omnis necessitas & impossibilitas 418
uoluptat. in sapiẽtia unde 552
ueritas priot uestigio suo 552
uoluptuosa uita 576
uoluntatem patris oportet facere intrantes in regnum cœlorum 549
uoluptatẽ amor informat 472
uoluptatum conformitas in matrimonio 632
usus firmat leges 723
usurarij 551
usurariæ deceptiones 821
uotum in sacramento panis et uini 852
uota castitatis 758
uox exercitus uox 49
urna nigra 818
ur chaldæorum ciuitas 923
ut filij lucis ambulate &c. exponitur 655
urna alba quæ uocatur. Ita 818
urinæ pondus 173
urinæ iudicium 173
ursus mellis cibo delectatur pag. 206
uuæ Engaddi 293
uxores plures qui habuerint pag. 913
uuilfredus episcopus Ebroicæ 721

Z

Zacharias chalcedonensis episcopus 744
zacharias papa monarchiam regni Franciæ in Pipinum transtulit 781
zettense concilium 851
zenonis hypothesis 350
zenonis sententia de posse fieri 305
zenith quomodo uideat̃ centrum 39
zizania traditiones hominum pag. 640
zodiacus 148
zodiaci motus quomodo sciri possit 278
zozomus Papa 717

FINIS

VITA D. NICOlai de Cusa ex Ioan. Trittenhemio.

ICOLAVS de Cusa, episcopus Brixinensis, & sanctæ ecclesiæ Romanæ, tituli Sancti Petri ad uincula presbyter cardinalis, natione Teutonicus, ex dioceſi Treuerensi, uir in diuinis scripturis eruditissimus, & Theologorum suo tempore facile princeps, atq; in sęcularibus literis egregiè doctus, philosophus, rhetor, & mathematicus celeberrimus, ingenio subtilis, & eloquio diſertus, trium linguarum Hebraicæ, Græcæ, & Latinæ peritus, uita & conuersatione integerrimus, & singulariter deuotus, animarum salutis amator sincerus & feruidus: qui legatus in Germaniam missus, multa pro reformatione ecclesiæ, & multa utilia fecit & constituit. Scripsit multa præclara uolumina, de quibus extant subiecta:

De uisione Dei.	lib.	1	Pandam nunc quæ uobis.
De Pace fidei.	lib.	1	Fuit ex his qui apud.
Reparatio Calendarij.	lib.	1	Sume sanctissime Papa.
De Mathematicis complementis.	lib.	1	Ad laudem omnipotentis Dei.
Cribratio Alchoran.	lib.	3	Tanta est potestas summi-
De uenatione sapientiæ.	lib.	1	Propositum est meas sa.
De ludo globi mysticæ.	lib.	2	Cum te uideam ad sedem.
Compendium.	lib.	1	Accipe breue compendium.
Trialogus de Possest.	lib.	1	Cum nobis conce.
De Mathematica perfectione.	lib.	1	Sollicita est nobilis mens.
Contra Bohemos.	lib.	1	Nicolaus miseratione.
De Beryllo.	lib.	1	Qui legerit ea quæ in.
De dato Patris luminum.	lib.	1	Et si iam ante. P. V. no.
De quærendo Deo.	lib.	1	Desiderio tuo posſetenus.
De apice theoriæ.	lib.	1	Video te quadam profunda.
De docta ignorantia.	lib.	3	Admirabitur & rectè.
De coniecturis.	lib.	2	Data nunc qualicunq;.
De filiatione Dei.	lib.	1	Tandem me compulit.
De Genesi.	lib.	1	Sæpe delectabilius re.
Idiotæ de sapientia.	lib.	4	Conuenit pauper quidam.
De quadratura circuli.	lib.	1	
De fortuna.	lib.	1	
Directorium speculantis.	lib.	1	Tu nosti nos tres &c.
Excitat. siue Serm. per totũ annum	lib.	10	
Epistolarum ad diuersos.	lib.	1	

Circa Cusam natiuitatis suæ uillam ad ripas Mosellæ in opposito Vrsicastri hospitale celeberrimum in honorem sancti Nicolai episcopi construxit, quod prædijs & redditibus copioſè ditauit, ac libris in omnisscientia pluribus exornauit, Græcis, Latinis & alijs. Moritur sub Frederico Imperatore tertio, Anno Domini M. CCCC. LXIIII. Indictione XII. undecima die mensis Augusti, ætatis suæ anno 63. Romæ sepultus, cuius cor ad prædictum hospitale missum, ibidem in medio chori sub marmore sepelitur. Et alia multa, quæ piè & doctè scripsit, in secunda pagina Tomi primi reperies.

AVTHORITATES
ſacræ ſcripturæ quas Reuerend. in Chriſto

Pater Nicolaus de Cuſa Cardinalis in diuerſis ſuis libris, diligentiſsimè citat & explicat. Hicq̃ collectæ ſecundum ordinem librorum Bibliæ, & primum ex libro.

Geneſeos.

Cap. 1.

DIxit Deus fiat lux & facta eſt lux. Tom. 1. lib. 2, de Docta ignorantia cap. 9. pag. 35. & eodẽ Tom. in Dial. de Geneſ. pag. 133. eodem Tom. lib. de uenat. ſapientiæ cap. 9. pag. 304. Tom. 2. lib. 1. Excit. excitatione. Tu quis es. pag. 353. eodẽ Tom. 2. lib. 3. Excit. excit. Verbum caro factum eſt. pag. 409. Tom 2 lib. 7. Excit. excit. In principio creauit Deus cœlum & terram pag. 583.

Cap. 2. Nomina rebus ab Adamo impoſita. Tom. 1. In Dial. de Geneſi. pag. 133.

Idem. Formauit igitur Deus hominem de limo terræ & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum uitæ & factus eſt in animã uiuentẽ. Tom. & lib. ut ſupra pag. 135.

Cap. 35. Ego ſum Deus omnipotẽs Tom. 1. in Dial. de Poſſeſt. pag. 152. & Tom. 2. lib. 3. Excit. excit. dies ſanctificatus. pag. 456.

Cap. 1. In principio creauit Deus cœlum & terram. Tom. 1. lib. de uenat. ſapient. cap. 9. pag. 304 & Tom. 2. li. 2. Excit. excit. Compleuit Deus die ſept. pag. 393.

Idem. Sol Luna & ſtella prima facta Tom. 1. lib. de uenatione ſapient. cap. 37. pag 328.

Cap. 2. Poſuit Deus hominem in Paradiſo uoluptatis. Tom 2. lib. 1. Excit. excit. In princip. erat uerbum pag. 361.

Cap. 2. Prȩcepit ne commederẽt de ligno poſito in medio Paradiſi. Ibidem.

Idem. Quacunq̃ die comederitis de ligno ſcientiæ boni & mali, morte moriemini. Ibidem pag. 362.

Cap. 3. Quis indicauit tibi quòd eſſes nudus, niſi quòd de ligno de quo prȩceperam, tibi nè comederes, comediſti. Dixit Adam, Mulier quam dediſti mihi ſociam, dedit mihi & comedi. Ibidem. pag. 363.

Cap. 22. & 21. & Actuum. 3. In ſemine tuo benedicentur omnes gentes. Tom. 2. lib. 1. Excit. excit. In principio erat uerbum pag. 362.

Cap. 9. Arcum meam ponam in nubibus, & erit ſignum fœderis inter me & uos. Tom. 2. lib 1, Excit. excit. In principio erat uerbum pag 363.

Cap. 19. Vxor Loth uerſa eſt in ſaxum ſeu ſtatuam ſalis.

Cap. 1. Vidit Deus quòd eſſet bonũ, & ait faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram Tom. 2. li 3. Excit. exc. Verbum caro factũ eſt. pag. 411.

Cap. 2. Et benedixit Deus diei ſeptimo. Tom. 2 lib. 3. Excit. excit. Conſtituite uob. diem ſollen. pag. 430.

Cap. 2. Deus ultimò creauit hominem & inſpirauit ei ſpiritum uitæ. Tom. 2. lib. 5. Excit. excit. Quaſi Myrrha electa pag. 479. & Tom. 2. lib. 7. Excit. excit. Induimi. Domi. Ieſ. Chr. pag. 558.

Cap. 17. Ego Deus omnipotens, ambula choram me & eſto perfectus, ponamq̃ fœdus meum inter me & te & multiplicabo te uehemẽter nimis. Tom. 2. lib. 6. Excit. excit. Qui manduc. hunc panem pag. 535. Tom. 2. lib 3. Cribrationis Alchor. cap. 12. pag. 923.

Cap. 1. Spiritus domini ferebatur ſuper aquas. Tom. 2. lib. 9. Excit. excit. obtulerunt munera pag. 633.

Cap. 15. Ero merces tua magna Tomo 2. libro 9. Excitationum, excitatione. Ite & uos uineam meam pag. 643.

Cap. 9. Maledictus Cham ſeruus ſeruorum erit fratribus ſuis. Tomo 2. libro 3. de Concordantia Catholica in præfa-

tione.pag.776.

Cap.15.& Iacob.2. Credidit Abrahã Deo & reputatum est ei ad Iustitiã. Tomo secundo, in Diallogo de Pace fidei cap.15.pag.875.

Cap.12. Faciam te in gẽtem magnã &c. Tomo secundo libro 3. Crib. Alch. cap.12.pag.923.

Cap.15. Noli timere ego protector tuus. Ibidem ut supra.

Cap.18. Domine si inueni gratiam in oculis tuis &c. Ibidem & capite 15. pag.926.

Cap.22. Tolle filium tuum unigenitum quem diligis Isaac,& uade in terram uisionis &c. ut supra.

Cap.26. Dixit Dominus ad Isaac, ero tecum & benedicam tibi. Tomo lib. cap.ut supra pag 924.

Sermones Excitationum.

Cap.1. Dixit Deus fiat lux & facta est lux. Tomo secundo libro, octauo. Excit.pag.615.

Cap.1. In principio creauit Deus cœlum & terram. Tomo secundo libro 7. Excit.pag.583.

Cap.2. Compleuit Deus die septimo opus quod fecerat & requieuit. Tomo secundo, libro secundo. Excitationũ pag.393.

Exodi.

Cap.3. Ego sum qui sum. Tom.1. In Diallogo de Possest. pag.252. & Tomo secundo libro 3. Excitationum excitatione. Dies sanctifficat.pag.436.

Cap.33. Deum nemo uidit unquam Tomo secundo. In primo prologo lib.1. Cribrat. Alchor.pag 880.

Cap.4. Filius meus primogenitus est Israel. Tomo secundo lib.2. Cribrat. Alchor.cap.17.pag.910.

Numeri.

Cap.23. Non est Deus quasi homo ut mentiatur, neque ut filius hominis ut mutetur. Tomo secundo libro 1. Excitationum.excit. In principio erat uerbum pag.362.

Cap.4. Præcepit uasa cooperiri. Tomo secundo libro secundo. Excitationũ excitatione. Ibant Magi stell.pag.391.

Cap 20. Prende Aaron fratrem tuum & Eleazar filium eius, & pones eos in monte coram omni Populo, & exue Aaron stolam eius, & indue Eleazar filium eius. Et Aaron appositus morietur illic. Tomo secundo libro secundo, de Concordantia Catholica capite uigesimo secundo, pag.766.

Sermo Excitationis.

Cap.20. Loquimi ad petram coram eis. Tomo secundo libro 10, Excitation. pag.757.

Deutronomij.

Cap.6. Audi Israel Dominus Deus uester unus. Tomo primo libro primo 1.de Docta Ignorantia capite uigesimoquarto, pap.19. & Tomo 2.libro 1.Excit. excitatione. Tu quis es pag.350.

Cap.13. Si surrexit in medio tui Propheta, aut qui somnium se uidisse dixerit & prædixerit signum atque portentum, & euenerit quod loquutus est: & dixerit tibi eamus & sequamur Deos alienos quos ignoras & seruiamus eis; non audias uerba Prophetę illius aut sõniatoris, quia tentat uos Dominus Deus uester, ut palàm fiat utrum diligatis eum an nõ in toto corde & in tota anima uestra. Dominum Deum uestrum sequimini & ipsum timete, & mandata illius custodite, & audite uocẽ eius ipsi seruietis & ipsi adherebitis. Propheta autẽ ille aut fictor sõniorũ interficietur, &c. To.2.li.2. Excitationum.excitatione. Ibãt Magi quam uiderant stell.pag.390.

Sermo Excitationis.

Cap.8.Luc.4. Non in solo pane uiuit homo sed ex uerbo quod procedit ex ore Dei. Tomo secundo libro 5. Excitat. pag.507. & libro 6. Excitationum excitatione una oblat.consumauit. pag. 522. Tomo secundo. Epist. 3. ad Bohemos. pag.841.

Iosue.

Cap.24. Non poteris seruire Domino. Deus enim sanctus & fortis & œmulator est. Tomo secundo lib.1. Excitationum excitatione. In principio erat uerbum pag 359.

Iudicum.

Cap.13. Cur quęris nomẽ meum quod est admirabile. Tom. secundo lib. 3.Excit.excit. Dies sanctifficat.pag.432.

Re-

Authoritates.

Regum.1.

Cap.2. Domini enim sunt cardines terræ. Tomo 2.libro 3. de Concordantia Catholica cap.41.pag.823.

Regum.3.

Cap.19. Et ecce Dominus transit,& spiritus grandis & fortis subuertens mõtes &conterens petras, ante Dominum. in spiritu Dominus,& post spiritũ commotio. Non in cõmotione Dominus & post commotionem ignis. Non in igne Dominus & post ignem sibilus auræ tenuis. Tomo 2. libro 1. Cribrationis Alchoran,cap.20.pag.897.

Regum.4.

Cap.4. Propheta Heliseus modicũ olei multiplicauit. Tomo secundo lib. 6.Excitationum excitatione,accepit lepanes pag.513.

Iob.

Cap.4 Nunquid homo Dei comparatione Iustificabitur,aut factore suo purior erit uir. To.2.lib.2. Cribrationis Alchoran.capite 17.pag.909.

Psalmorum.

Psal.45. Vacate & uidete quoniam ego sum Dominus. Tomo 1. In Apologia Doctæ Ignorantiæ pag.65.

Psal.101. Initio tu Domine terrã fundasti & opera manuum tuarum sunt cœli,ipsi peribunt tu autẽ idem ipse est. Tomo.1. In Diallogo de Genesi pag.127.

Psal.32. Verbo Domini cœli firmati sunt & spiritu oris eius omnis uirtus eorum. Tom.1. In Diallogo de Genesi pag. 131.eodem. Tom. libro 3. de Docta Ignorantia,cap.11. pag.59. & Tomo 2.libro 1. Excitationum excitatione. In principio erat uerbum pag. 260. Tomo 2. In Diallogo de Pace fidei capite 9.pag.868.

Psal.148. Laudate Dominum de cœlis laudate eum in excelsis. Tomo 1. In Diallogo de Genesi.pag.131. & eodem. Tom. In lib. de uenatione sapientiæ capite 18.pag 311.

Psal.150. Laudate eum in Psalterio & cythara. Laudate eum in Cymbalis benesonantibus, laudate eũ in cymbalis iubilationis, omnis spiritus laudet Dominum. Tomo 1.lib.de uenatione sapientiæ capite 20.pag.313.

Psal.41. Sicut desiderat ceruus ad fontes aquarum. Tomo 1.libro. De quę rendo Deo pag.296,& Tomo 2.libro 7. Excitationum excitatione, mediùs uestrum stetit pag.595.

Psal.83. Deus Deorum in Sion. Tomo primo. In Diallogo dé Possest pag. 356. & in libro de Berillo capite 37. pag. 283. Tomo eodem libro de uenatione sapientię capite trigesimoquinto,pag.327.

Psal.4. Signatum est super nos lumen uultus tui Domine. Tom.1.in compendio pag.247. Tomo secundo,libro 7. Excitationum excitatione. Annunciamus uobis uitam æternam pag: 568.

Psal.98.& 112. Excelsus Dominus super omnes populos. Tomo primo libro de uisione Dei. capite decimotertio pag.194.

Psal.144. Tu es Deus magnus cuius magnitudinis non est finis. Tomo 1. libro de uisione Dei capite 13.pag 194.

Psal.113. Non nobis Domine non nobis. Tomo primo lib. de uisione Dei capite 5.pag.184.

Psal.49. Deus Deorum loquutus est Tomo secundo libro primo. Excitationum excitatione. In principio erat uerbum pag.359.

Psal.44. Eructauit cor meum uerbum bonum,dico ego opera mea Regi. Tomo secundo libro primo. Excitationũ excitatione,in principio erat uerbum pag.360.

Psal.109. Act.2. Dixit Dominus Domino meo sede à dextris meis. Tomo secundo libro primo. Excitationum excitatione. In principio erat uerbum pag.359.

Idem. Tecum principium in die uirtutis tuæ in splendoribus sanctorum, ex utero ante Luciferum genui te. Ibidem.

Psal.5. Odisti omnes qui operantur iniquitatem. Tomo secundo libro primo. Excitationum excitatione. In principio erat uerbum pag.362.

Psal.88. Non prophanabis testamẽtum tuum,& quæ procedunt de labijs tuis,non facies irrita. Tomo libro Excitatione ut supra pag.302.

Idem. Si autem dereliquerint filij eius legem meam,& in ludicijs meis non ambulauerint, si iustitias meas prophana-

uerint, & mandata mea non cuſtodierint uiſitabo iniquitates eorum & in uerberibus peccata eorum: miſericordiam autem meam non diſpergã ab eo, neq; nocebo in ueritate mea. Ibidem ut ſupra.

Idem. Iuraui Dauid ſeruo meo, uſq; in æternum præparabo ſedem tuam. Ibi.

Pſal. 10 Iuſtus Dominus & luſtitias dilexit, æquitatem uidit uultus eius. Tomo, 2. li. 1. Excit. excit. ut ſupra. pag. 363.

Pſal. 84. Veritas de terra orta eſt. Tomo 1. lib. 1. Excit excit. In principio erat uerbum pag 364.

Pſal. 33. Guſtate & uidete quam ſuauis eſt Dominus, beatus uir qui ſperat in eo. Tomo 2. libro 2. Excitationum excit. Tu es Petrus pag. 276. & lib. 4. Excit. excit. Maria autem optimam partẽ elegit. pag. 459.

Pſal. 94. In manu eius ſunt omnes fines terræ. Tomo 2. lib. 2. Excit. excit. filij huius ſæculi &c. pag. 379.

Pſal. 147. Lauda Hieruſalem Dominum. Tomo ſecundo libro ſecundo. Excitationum, excitatione. Afferte Domino glor. & hono. pag. 393.

Pſal. 90. Eripiam eum glorificabo, eum, longitudine dierum replebo eum, & oſtendam illi ſalutare meum. Ibidem ut ſupra.

Pſal. 32. Dixit & facta ſunt. Tomo ſecundo libro ſecundo. Excitationũ excitatione. hoc facite in meam commemorationem pag. 396. & Tomo ſecundo libro 8. Excitationum excitatione. Veni te & uidete pag. 615.

Pſal. 136. Super flumina Babilonis illic ſedimus & fleuimus, donec recordaremur tui Sion. Tomo ſecundo, libro ſecundo. Excitationum excit. Remittunt ei peccata mult. pag. 399.

Pſal. 55. Poſuiſti lachrimas meas in conſpectu tuo. Tomo ſecundo libro ſecũdo. Excitationum excitatione Remittunt ei pecc. mult. pag. 399.

Pſal. 61. Et diuitiæ ſi affluant nolite cor apponere. Tomo ſecundo lib. 3. Excitationum excitatione. Ne time Zacha. pag. 450.

Pſal. 75. Dormierunt ſomnum ſuum & nihil inuenerunt omnes uiri diuitiarum in manibus ſuis. Ibidem ut ſupra.

Pſal. 50. Exurgam diluculo. Tomo ſecundo libro 3. Excitationum excitatione Ieſum quærit. Naza. pag. 407.

Pſal. 117. Hæc dies quam fecit Dominus exultemus & lætemur in ea. Tomo, libr. excit. ut ſupra pag. 408. & Tom. 3. In Reparatione Calendarij pag. 1159.

Pſal. 26. Exaltabo te Domine quoniam ſuſcepiſti me. Tomo, libro, Excitat. ut ſupra pag. 406.

Pſal. 56. Exurge gloria mea, exurge Pſalterium & cythara, ut ſupra.

Pſal. 2. & ad. Hebr. 5. Filius meus es tu ego hodie genui te. Tomo ſecundo libro 3. Excitationum excitatione. Verbum caro factum eſt pag. 418. & libro 5. Excit. excit. Reſurrexit ter. die. pag. 477. & lib. 9. earundem Excit. excit. Pax Dei quæ exupe. omnem ſenſ. pag. 618.

Pſal. 103. Emitte ſpiritum tuũ & creabuntur. Tomo ſecundo libro 3. Excitationum. excitatione. Paracl. autem ſpirit. pag. 421.

Pſal. 8. Quam admirabile eſt nomen tuum in uniuerſa terra. Tom. 2. lib. 3. Excitationum. excitat. Dies ſanctifficatus. pag. 432.

Idem. Quam eleuata eſt magnificẽtia tua ſuper cœlos. Tomo ſecundo libro 3. Excitationum. excitatione. Dies ſanctiff. pag. 432.

Pſal. 18. Cœli enarrant gloriam Dei & opera eius annunciant firmamentum Tomo 2. lib 3. Excit. excit. Dies ſanctiff. pag. 433.

Pſal. 118. Reuela oculos meos, & conſiderabo mirabilia de lege tua. Tomo ſecundo lib. 3. Excitat. excitatione. pag. ut ſupra.

Pſal. 42. Emitte lucem tuam & ueritatẽ tuã ipſa me deduxerũt & adduxerũt in mõtẽ ſanctum tuũ, & in tabernacula tua Tom. 2. li. 3. Exci. excit. pag. ut ſupra.

Pſal. 84. Audiam quid loquatur in me Dominus Deus. Tom. & li. 3. Excit. excit. Dies ſanctifficat. pag. 436. & lib. 5. excit. Beati qui audiunt uerb. Dom. pag. 474. & li. 6. excit. una oblatione pag. 518.

Pſal. 16. Sub umbra alarum tuarum protege me. Tomo 2. lib. 4. Excit. excit. Reſpexit humili. ancill. pag. 455.

Pſal. 72. Vt iumentum factus ſum apud te. Tomo ſecundo lib. 5. Excit. excit. Erant appropinq. ad leſ. publ. & pec-

ca-

Authoritates.

cato pag.469. Tomo 2.libro 1. de Cõcordantia Catholica capite tertio pag.696.

Psal.141. Educ de carcere animã meam ut confiteatur nomini tuo. Tomo secundo libro quinto. Excitationum excitatione Promisi hodie pag.489.

Psal.18. Lex Domini immaculata conuertens animas. Tomo secundo lib. 6. Excitationũ exc.una oblatione consumauit pag.522.

Psal.54. Quis dabit mihi pennas columbæ,& uolabo & requiescam. Tom. secundo libro 6.Excitationum excitatione perfectus omnis erit pag.542.

Psal.15. Bonorum meorum non eges. Tom.2.lib.7.Excit excit. Cumq; omni militia cœlest. exer. pa.557.

Psal.8. Quoniam uidebo cœlos tuos opera digitorum tuorum Lunam & stellas quæ tu fundasti. Tomo 2.libro 7. Excit.excitatione, uocatum est nomen eius Iesus pag.569.

Psal.45. Vnxit eum prę consortibus suis. Tomo 2.libro 9.Excitat.excit. Puer crescebat.pa.625.

Psal.16. Satiabor cum apparuerit gloria tua. Tomo secundo libro 9.Excitationum. excitatione ut filij lucis ambulate pag 656.

Psal.15. Non derelinques animã meam in inferno. Tomo secundo libro 10. Excitationũ.excitatione, Qui per spiritum sanctũ semetipsum obtulit pag. 659.

Psal.17 Dolores inferni circumdederunt me. Tomo 2.libro 10.Excitationum excitatione ut supra pag.eodem.

Psal.29. Eduxisti ab inferno animam meam. Tomo secundo libro 10. Excitationum .excitatione & pag.ut supra.

Psal.109 Tu es sacerdos magnus in ętternum secũdum ordinẽ Melchisedech Tomo secundo libro primo, de Concordantia Catholica ca.tertio pag.695.eod. To,libro 3.Cribrat.Alch ca.16.pag 927.

Psal.18. Mandatum Domini lucidũ illuminans oculos. Tomo 1.lib.2.de Cõcordantia Catholica capite 20. pag.751.

Psal.118. Lucerna pedibus meis lex tua,& lumẽ semitis meis. Ibidẽ.ut supra.

Psal.5. Dirige Domine Deus in cõspectu tuo uiam meam. Tomo secundo, Epist. secunda ad Bohemos pag 829.

Psal.113. Os habent & non loquentur. Tomo secundo Diallogo de Pace fidei capite septimo pag.866.

Psal.142. Non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens. Tomo secundo Diallogo de Pace fidei ca.15. pa. 876.

Psal.44. Speciosus forma præ filijs hominum, diffusa gratia in labijs tuis, propterea benedixit te Deus in æternũ. Tomo secundo libro 1. Cribrationis Alch. capite 19.pag.896.

Psal.23. Dominus uirtutum & Rex glorię. Tomo secundo libro primo Cribrationis Alch.capite 19.pag.896.

Psal.118. Iniquos odio habui. Tomo secundo,libro secundo Cribration. Alchoran.capite 17.pag.909.

Sermones Excitationum.

Psal.95. Afferte Domino gloriam et &honorem. Tomo secundo,libro secundo Excit.pag.392.

Psal.117. Constituite diem sollennẽ. Tomo secundo libro 3.Excit.pag.429.

Psal.110. Memoriam fecit mirabilium. Tomo2.libro 4.Excitationũ pa.446.

Psal.67. Deus in loco sancto, Deus inhabitare faciens unanimes in domo. Tomo secundo libro quinto Excitationũ. pag.472.

Psal.18, Dies diei eructat uerbũ. Tomo secundo libro 5.Excitatione pa.478.

Psal 73. Respice in testamentum tuum. Tomo secundo libro quinto Excitationũ.pag.478.

Psal.44. Dilexisti iustitiam. Tomo secundo libro sexto Excit.pag.553.

Psal.17. Laudans inuocabo Dominum, Tomo secundo libro septimo Excitationũ.pag.587

Psal.83. Beati qui habitant in domo tua. Tomo secũdo libro 8. Exc.pag.610.

Psal.44. Venite & uidete. Tomo secundo libro 8.Excitatione pag.613.

Prouerbiorum.

Cap.18. Peccator cum in profundũ peccatorum uenerit, contemnit. Tomo secundo, libro secũdo Excitationũ excitatione Remit.ei peccata mult. pag.398.

Cap.6. Vade ad formicam o piger et considera uias eius & disce sapientiam. Quæ cum non habeat Ducem nec præceptorem nec principem, parat in æstate cibum sibi & congregat in messe quod

commedat. Tomo ſecundo, libro tertio Excitat. excitat. Ne time Zach. pag. 405.

Cap. 8. Per me Reges regnant. Tomo ſecundo, libro tertio Excit. excit. Dicite filiæ Sion. pag. 424.

Cap. 30. Stultiſsimus ſum uirorum & ſapientia hominum non eſt mecum. Tomo ſecundo, libro tertio Excit. excit. Dies ſanctificatus. pag. 432.

Idem. Omnis ſermo Dei ignitus eſt clypeus ſperantibus in ſe. Tomo ſecundo, libro tertio Excitation. exci. ut ſupra pag. 433.

Idem. Ne addas quicquam uerbis eius inueniarisq; mēdax. Ibidē ut ſupra.

Cap. 8. Sapientia delectatur eſſe cum filiis hominum. Tom. ſecundo, libro decimo, Excitation. excit. Qui me inueniet pag. 676.

Idem. Sapientiam qui inuenerit, inueniet uitam, & hauriet ſalutem à Domino. Tomo, libro, excit. ut ſupra

Cap. 6. Mandatum lucerna eſt & lex lux. Tomo ſecundo, libro ſecundo de Concordantia Catholica capite uigeſimo. pag. 851.

Sermo Excitationis.

Cap. 8. Qui me inueniet. Tomo ſecundo libro decimo, excit. pag. 675.

Eccleſiaſtices.

Cap. 11. Dulce lumen & delectabile uidere ſolem ſi annis multis uixerit homo, & in his omnibus lætatus fuerit, meminiſſe debet tenebroſi temporis & dierum multorum. Tomo ſecūdo libro tertio Excitat. excit. Ne time Zacharia pag. 405. & libro ſeptimo, earundem Excit. excit. Annunciamus uobis uitam æternam. pag. 568.

Cap. 10. Væ terræ cuius Rex puer eſt. Tomo ſecundo, libro tertio Excit. excit. Dicite filiæ Sion. pag. 424.

Cap. 1. Omnia intrant in mari & nō redundat. Tomo ſecundo libro ſeptimo, Excitation. excitat. Vbi eſt qui natus eſt Rex Iudeo. pag 569.

Canticorum.

Cap. 5. Anima mea liquefacta eſt, ut dilectus meus loquutus eſt. Tomo mihi 2. libro 5. Excita. excit. Beati qui audiūt uerbum Dei. pag. 474.

Sermones Excitationum.

Cap. 1. Tota Pulchra es amica mea. Tomo 2. libro 8. Excit. pag. 591.

Cap. 12. Sicut lilium inter ſpinas. Tomo 2. libro 8. Excit. pag. 616.

Sapientię.

Cap. 7. Ipſa eſt uapor uirtutis maieſtatis Dei. Tomo primo, libro de uenatione ſapientiæ, capite 15. pag. 309.

Ca. 2. Excæcauit eos malitia eorum. Tomo 2. libro 2. Excit. excit. Remittuntur ei pecca. mult. pag. 398.

Cap. 1. Spiritus Domini repleuit orbem terrarum. Tomo 2. libo tertio, Excitationum. excitatione. Paracletus autem ſpiritus, pag. 412.

Cap. 7. Optaui & datus eſt mihi ſenſus, inuocaui & uenit in me ſpiritus ſapientię. Tomo ſecundo, libro tertio, Excit. excit, Paracletus autem ſpiritus, pa. 422.

Cap. 9. Da mihi ſedium tuarum aſſiſtricem ſapiētiam. Tomo ſecūdo libro tertio, Excit. excitatione. Dies ſanctiffic. pag. 433.

Sermo Excitationis.

Cap. 3. Dominabuntur populis. Tomo ſecundo, libro octauo Excit. pa. 605.

Eccleſiaſtici.

Cap. 1. Omnis ſapientia à Domino Deo eſt. Tomo ſecundo, libro tertio Excit. excit. Dies ſanctiſſicatus, pag. 433.

Cap. 24. Tranſite ad me omnes qui me cōcupiſcitis, & à generationibus meis adimplemini. Tomo ſecundo libro 4. Excit. excit. de ſacramento, pag. 450.

Cap. 27. Stultus ut luna mutatur. Tomo ſecundo, libro ſecundo de Cōcordātia Catholica in præfatione, pag. 776.

Cap. 24. Melior eſt iniquitas uiri quā mulier benefaciens. Tomo ſecundo, lib. 9. Excit. exc. Domine adiuua me, pa. 651.

Sermo Excitationis.

Cap. 24. Quaſi myrrha electa dedi ſuauitatem odoris. Tomo ſecundo, libro quinto, Excit. pag 478.

Eſaiæ.

Cap. 7. Si non credideritis non intelligetis. Tomo primo, libro tertio de Docta Ignorātia capite 11. pag. 57. & Tomo ſecundo, libro ſecundo Excitationum. excitatione. Fides autem Cath. hæc eſt, pap. 385.

Cap.

Authoritates.

Cap. eodem Ecce uirgo concipiet & pariet filium. Tomo ſecundo, libro primo, Excit. excit. In principio erat uerbum pag. 364.

Cap. 9. Paruulus natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis. Ibidem ut ſupra

Cap. 7. Adhuc ſexaginta & decem anni. Ibidem

Cap. 45 Rorate cœli deſuper, & nubes pluant iuſtum apperiatur terra & germinet ſeruatorem. Ibidem.

Cap. 66. Si ego qui generationem alijs tribuo ipſe ſterilis ero. Tomo ſecundo libro ſecundo, Excit. excit. fides autē Catho. hæc eſt. pag. 386. & libro tertio, eatundē Excit. excit. uerbū caro factum eſt pag. 418. & libro 9. Excit. excit. loquere, & exhortare pag. 628. & in Diallogo de Pace fidei capite nono pag. 868. & lib. 2. Cribrationis Alch. capite octauo pa. 902.

Cap. 29. Math. 15. Marc. 7. Hic populus me labijs honorat cor autem eorum longe à me eſt. Tomo ſecūdo libro 6. Excit. pag. 548. excit. qui facit uoluntat. Patris mei.

Cap. 43. Omnem qui inuocat nomen meū, in gloriam meā creaui eū, formaui eum, & feci eū. Tomo ſecundo libro ſeptimo, Excit. excit. cū omni militia cœleſtis exercit. pag. 557.

Cap 24. Secretum meum mihi. Tomo ſecundo libro nono, Excit. excit. ſufficit tibi gratia mea. pag. 645.

Cap. 58. Exalta ut tuba uocem tuam Tomo ſecundo libro ſecundo, de Concordantia Catholica capite 32. pag. 767.

Cap. 1. Filios enutriui & exaltaui, ipſi aūt ſpreuerunt me. Tomo ſecundo Epiſt. 5. ad Bohemos pag. 648.

Cap. 52. 1. Petri 2. Qui peccatū non fecit nec inuētus eſt in ore eius dolus. Tomo ſecundo libro ſecundo, Cribrat. Alchoran. capite 17. pag. 910.

Idem. Verè languores noſtros ipſe tulit. Tomo ſecundo, libro, capite, pag. ut ſupra.

Cap. 54. ad Gal. 4. Lætare ſterilis q̄ nō paris, erumpe & clama q̄ nō parturis, qa multi filij deſertæ magis quā quę habent uirum. Tomo ſecundo libro tertio, Cribrationis Alch. capite 13. pag. 924.

Cap. 59. Peccata ueſtra diuiſerunt inter uos & Deum ueſtrum. Tomo ſecū do libro 2. Crib. Alch. capite 17. pag. 909.

Hieremiæ.

Cap. 17. Lausmea Dominus. Tomo primo libro, de uenatione ſapiētiæ, pag. 327. capite 35.

Cap. 23. Peruertiſtis uerba Elohim, uiuentium, Domini exercutium Dei ueſtri. Tomo ſecundo libro primo, Excit. excitatione. In principio erat uerbum pag 359.

Cap. 18. Repente loquar aduerſus gentem & regnum, ut eradicem diſpergam & euertam, ſi pœnitentiam egerit gens illa à malo ſuo, agā & ego pœnitentiam ſuper malo quod cogitaui eis facere. Tomo ſecundo libro primo, Excit. excit. In principio erat uerbum pag. 362.

Ezechielis.

Cap. 28. Tu ſignaculum ſimilitudinis Tomo ſecundo libro ſecundo, Excit. excit. fides autem catho. pag. 386.

Dap 20. Sabbata mea ſanctifficate, & ſit ſignum inter me & uos. Tomo ſecū do libro ſexto, Excit. exci. qui manducat hunc panem pag. 535.

Danielis.

Cap. 7. Et ecce cum nubibus cœli quā ſi filius hominis ueniebat. Tomo ſecundo libro primo, Excitationum. excita. In principio erat uerb. pag 364.

Amos.

Cap. 5. Odio habuerunt corripientē in porta. Tomo ſecundo libro ſecundo, Excita. excit. Remittunt ei peccata multa pag. 398.

Abdiæ.

Si exaltatus fueris ſicut aquila, & ſi inter ſydera poſueris nidū tuū, inde te traham. dicit Dominus. Tomo ſecundo libro tertio, Excitat. excit. Ne time Zachariæ pag. 405.

Ex Michea.

Cap. 5. ex Math 2. Ioan. 7. Et tu Bethleem terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda, ex te enim exiet dux qui regat populum meum Iſrael. Tomo ſecundo libro primo, Excit. excit. In principio erat uerbum pag 364.

Zachariæ.

Cup. 9. Exulta ſatis filia Sion, iubila

filia Ierusalem: Ecce rex tuus uenit tibi iustus & saluator, ipse pauper, & ascendēs super asinam, & super pullum filium asinæ. Tomo secundo, libro tertio, Excita. exci. Dicite filię Sion. pag. 423.

Malachiæ.

Cap. 1. Rex magnus ego sum dicit Dominus. Tomo secundo, libro septimo Excitat. excitati. Et cum omni militia cœlest. exercit. pag. 557.

Authoritates ex nouo Testamento.

Matthæi.

Cap. 7. Nolite proijcere margaritas ante porcos. Tomo primo, In Apollog. Doctæ Ignorantiæ pag 64. & Tomo secundo, Epist. 7. ad Bohemos pag. 857.

Cap. 5. Beati mundo corde quoniā ipsi Deum uidebunt. Tomo primo, Dialogo de Possest. pag. 257. & Tomo secundo, libro primo Excit. excit. Vita erat lux hominum. pag. 365.

Cap. 11. Luc. 10. Abscondit ea à sapientibus & reuelauit paruulis. Tomo primo, In Dialogo de Possest.

Cap. 22. Cuius est Imago hæc & superscriptio eius. Tomo primo, libro primo, de Ludo Globi. pag. 237.

Cap. 11. Hier. 6. Iugum meum suaue & onus meum leue. Tomo primo, libro de uisione Dei, capite uigesimo quarto, pag. 207.

Cap. 23. Super Cathedram Moysi sederunt Scribę & Pharisæi quæ dicunt facite. Tomo secundo, libro secundo, Excit excit. Tu es Petrus pag. 378. eodem Tomo, Epist secunda ad Bohem. pa. 836.

Cap. 16. Quid prodest homini si totum mundum lucretur? Tomo secundo, libro tertio Excit. excitatione. Ne time Zacha. pag. 405.

Cap. 11. Lucæ 7. Tu ne es qui uenturus es an alium expectamus? Eũtes renunciate Iohanni, quomodo cæci uident claudi ambulant & leprosi mundantur. Tomo secundo, libro quarto Excitationum. excitatione. Confide filia. pag. 462.

Cap. 14 Modice fidei cur dubitasti. Tomo secundo, libro quarto Excitationum. excitatione. Confide filia, pagina 464.

Cap. 4. Si filius Dei es dic ut isti lapides panes fiant. Tomo secundo, libro quinto Excitationum, excitatione. Diabol. reliquit eum, & ecce. pag. 475.

Cap. 5. Beati qui esuriunt & sitiunt Iustitiam quoniam ipsi saturabuntur. Tomo secundo, libro quinto, Excita. excit. Promisi hodie, pag. 490.

Cap 3. Potest ex lapidibus his suscitare filios Abrahę. Tomo secundo, libro quinto Excit. excitatione. Cœlum & terra transib. pag. 494.

Cap. 16. Quem uos me esse dicitis? Tomo secundo, libro quinto, Excitationum. excitation Respon. Petr. ait. Tu es Christus, pag. 499.

Cap. 11. Tollite iugum meum super uos, & discite à me quia mitis sum & humilis corde. Tomo secundo, libro quinto Excitationum. excit. Quemadmodū ego feci & uos faciatis. pag. 501.

Cap. 22. Quæ sunt Cæsaris reddite Cæsari & quæ Dei Deo. Tomo secundo, libro octauo Excitationum. excitatione. Ostendite mihi numis. pag. 608. eodem Tomo, libro tertio de Concordantia Catholica, capite quadragesimoprimo, pag. 821.

Cap. 2. Venite ad me faciam uos fieri piscatores hominum. Tomo secundo, libro octauo, Excitationum. exci. Venite & uidete pag. 614.

Cap. 20. Nouissimi erūt primi & primi nouissimi. Tomo secundo, libro nono Excitationum. excitatione. Ite & uos in uineam meam. pag. 645.

Cap. 7. A fructibus eorum cognoscetis eos. Tomo secūdo, libro nono Excitationum. excitatione. Domine adiua me, pag. 652.

Cap. 23. Luc. 20. Væ uobis Hypocritæ. Tomo secundo, libro nono Excitationum. excitatione. ut supra pa, gina. ut supra.

Cap. 7. Qui ueniunt ad uos in uestimentis ouium, sed intrinsecus sunt lupi rapaces. Tomo, libro, excitatione, pagina ut supra.

Cap. 26. Scitis quòd post biduum Pascha fiet. Tomo secundo, libro decimo Excitationum. excitat. In Paraschaues, pag. 667.

Cap. 16. Tibi dabo claues regni cœlorum, & quodcunq; ligaueris. Tomo secun-

cundo, libro 1. de Concordant. Catholica, capite 11. pag. 705. & lib. eod. capite 18. pag. 739.

Idem. Portæ inferi non præualebũt aduersus eam. Tomo secundo, libro 1. de Concordãt. Cath capite undecimo, pag. 705. & Epist. 2. ad Bohemos, pag. 833. & Epist. 7. pag. 857.

Cap. 18. Vbi duo uel tres fuerint congregati in meo nomine. Tomo secundo libro secundo, de Concordantia Catholica capite tertio, pag. 714.

Cap. 16. Tu es Petrus & super hanc petram ędificabo. Ecclesiam meam. Tomo secundo, libro secundo, de Corcordantia Catholica. cap. 7. pag. 720. & cap. 13. pag 727. & cap. 18. pag. 739. Tomo, eodem Epist. 2. ad Bohemos pag. 835.

Cap. 26. Pauperes semper habebitis uobiscum. Tomo secundo, libro secũdo, de Concord. Cath. capite 18. pag 739.

Cap. 18. Si Ecclesiam nõ audierit sit tibi sicut. Ethnicus. Tomo secundo, libro secundo, de Concordantia Catholica capite 17. pag. 737.

Cap. 16. Tu es Christus filius Dei uiui. Tomo secundo, libro secundo, de Cõcordantia Cath. capite 18. pag. 739.

Cap. 12. Luc. 11. Omne regnum in se diuisum desolabitur. Tomo secundo, libro 3. De Concordantia Catholica, capite 30. pag. 813.

Cap. 28. Mar. 16. Ite Baptizate. Tomo secundo, Epist. 2. ad Bohe. pag. 833.

Idem. Sed uobiscum sum usq; ad cõsumationem sæculi. Tomo secundo, Epist 2. ad Bohemos. pag. 835. & Epist. 7. pag. 857.

Cap. 5. Non ueni soluere legem sed adimplere, Tomo secundo, Epist. secundo, ad Bohemos. pag. 853.

Cap. 6. Luc. 11. Panem nostrũ quotidianum. Tomo secũdo, Epist. 7. ad Bohemos. pag. 8553.

Cap. 28. Baptizantes eos in nomine patris & filij & spirituſſancti. Tomo secundo, Epist. 7. ad Bohe. pag. 857. & Tomo eodem libro 2. Cribrationis Alchoran. cap. 11. pag. 903.

Cap. 26. Mar. 14. Luc. 22. 1. ad Corint. 11.

Accipiens calicem gratias agens benedixit, deditq; discipulis suis dicens. Bibite ex hoc omnes. Tomo secundo, Epist. 7. ad Bohem. pag. 860.

Cap. 5. Beati qui persequutionẽ patiuntur propter iustitiam quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Beati estis cũ maledixerint uobis homines, & persequuti uos fuerint, & dixerint omne malũ aduersũ uos mẽtiẽtes ꝓpter me, gaudete & exultate in illa hora, quoniã merces uestra copiosa est in cœlis, sic enim ꝑsequuti sunt & Prophetas q̃ fuerunt ante uos. Tomo secundo, libro tertio Cribra. Alchor. pag. 918.

Sermones Excitationum.

Cap. 13. Simile est Regnum cœlorũ homini quærenti bonas margaritas. Tomo secundo, libro secundo Excitation. pag. 378.

Cap. 7. Qui facit uoluntatem Patris mei qui in cœlis est. Tomo secundo, lib. 2. Excit. pag. 381. & libro 6. pag. 548.

Cap. 2. Intrantes Domum inuenerũt puerum cum matre eius. Tomo secũdo, libro 2. Excit. pag. 389.

Ibi. Ibãt Magi stellã quã uiderant sequentes. Tomo secundo, libro secundo Excit. pag. 390.

Cap. 21. Dicite filiæ Sion. Ecce Rex tuus uenit tibi mansuetus sedens super asinam & pullum filium subiugalis. Tomo secundo, libro tertio Excit. pag. 423.

Cap. 26. Filius hominis uadit. Tomo secundo, libro 5. Excit. pag. 469.

Cap. 9. Confide filia remittuntur tibi peccata tua. Tomo secundo, libro 5. Excit. pag. 469.

Cap. 18. Luc. 9. Mar. 9. Ioann. 13. Videte ne contemnatis unũ de pusillis his. Tomo secundo, libro quinto Excitatione. pag. 470.

Cap. 16. Quodcunq; solueris super terram erat solutum & in cœlis. Tomo secundo, libro quinto, Excit. pag. 471.

Cap. 6. Quærite primum regnũ Dei & iustitiam eius, & hæc omnia adijcientur uobis. Tomo secundo, libro quinto Excit. pag. 472. & Tomo, eod. lib. 8. Excitat. pag. 594.

Cap. 5. Beati mundo corde quoniã ipsi Deum uidebunt. Tomo secundo, libro secundo Excit. pag. 392.

Cap. 4. Diabolus reliquit eum, & ecce angeli accesserunt. Tomo secundo, libro 5. Excit. pag. 475.

Cap.15. Magna est fides tua, fiat tibi sicut uis. Tomo secundo, libro 5. Excitation pag 475.

Cap.25. Habenti dabitur. Tomo secundo, libro 5. Excit. pag. 479.

Cap.16. Tibi dabo claues regni cœlorũ. Tomo secundo, libro 5. Ex. pa. 483.

Cap.5. Veniens offeras munus tuũ. Tomo secundo, libro 5. Exc. pag. 493.

Cap.16. Respondens Petrus ait: Tu es Christus filius Dei uiui. Tomo secundo, libro quinto Excit. pag. 499.

Cap.2. Vbi est qui natus est Rex Iudæorum. Tomo secundo, libro 5. Excita. pag. 502. & lib. 7. pag. 569.

Cap.75. Ioann.9. Ibunt hi in supplicium æternum. Iusti uerò in uitam æternam Tomo secũdo, libro quinto Excitation. pag. 511.

Cap.3. Luc.9 & 3. Hic est filius meus dilectus in quo mihi complacui. Tomo secundo, libro 5. Excit. pag. 511.

Cap.6. Luc 12. Vbi Thesaurus tuus ibi cor tuum. Tomo secundo, libro 8. Excit. pag. 607.

Cap. 22. Ostendite mihi numisma census. Tomo secundo, libro 8. Excitat. pag 607.

Cap.2. Obtulerunt munera. Tomo secundo, libro 9. Excit. pag. 632.

Cap 8. Volo mundare. Tomo secũdo, libro 9. Excit. pag. 634.

Cap.20. Ite & uos in uineam meam. Tomo secundo, libro 9. Excit. pag. 645.

Cap.29 Ecce ascendimus Hierosolimam. Tomo secundo, libro 9. Excitati. pag 645.

Cap.4. Hæc omnia tibi dabo. Tomo secundo, libro 9. Excit. pag. 648.

Cap.14. Domine adiuua me. Tomo secundo, libro 9. Excit. pag. 650.

Marci.

Cap.13. Mat.10. Luc.12. Non enim uos estis qui loquimini sed spiritus Patris uestri qui loquitur in uobis. Tomo primo, libro 2. De Docta Ignorantia capite 10. pag. 37.

Cap.5. Luc.7. Fides tua te saluam fecit uade in pace. Tomo secundo, libro 3. Excit excit. Remittũtur ei peccata. multa. pag. 426.

Cap.22. Math 26. ad Corinth. 1. Epist. cap. 11. Accepit panem & gratias agẽs fregit deditq; discipulis suis dicens, accipite & manducate hoc est corpus meũ, quod pro uobis tradet, hoc facite in meã commemorationem. Tomo secundo, libro 4. Excit. excit qui manducat hũc panem. pag. 444. Tomo secundo, Epist. 7. ad Bohem. pag 860.

Cap.4. Math.7. Mensura qua mensi fueritis, eadem remetietur uobis. Tomo secundo, libro 5. Excit. excit. sperẽt in te omnes q nouerũt. nomen tuum. pa. 468.

Cap.7. Et solutum est uinculum linguæ eius. Tomo secundo, libro 5. Excitationum, excitatione. Beati qui audiũt uerbum Dei. pag. 454.

Cap.13. Luc.21. Erit in nubibus cum potestate magna & maiestate. Tomo secundo, libro 5. Excit. excit. Cœlum & terra transibunt. pag. 494.

Idem. Amen dico uobis non præteribit generatio ista donec omnia fiant. Tomo secundo, libro Excit. pa. ut supra

Idem. Erunt signa in Sole & Luna & stellis & in terris pressura gentium, ut supra.

Cap.14. Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine. Tomo secundo, libro 6. Excitat. excit. qui manducat. hunc panem. pag. 530.

Cap.14. Math.26. Ioan.12. Ad quid perditio hæc, potuerat uenundari multo & dari pauperibus. Tomo secundo, libro 10. Excit. excit. In Parascheue. pag. 666.

Cap.16. Qui non crediderit condemnabitur. Tomo secundo libro 10. Excita. excit. Assumptus est in cœlum. pa. 672.

Cap.9. Math.18. & 20. Luc.17. & 18. Quicunq; uoluerit esse omnium primus sit omnium minister. Tomo secundo, libro 3. de Concord. Cath. cap. 13. pa. 794.

Cap.10. Math.19. Quod Deus coniunxit homo ne separet. Tom. 2. Epist. 2. ad Bohem. pag. 835.

Sermones Excitationum.

Cap.16. Math.28. Luc.24. Iesum quæritis Nazarenum. Tomo secundo, libro secundo Excit. pag. 405.

Cap.16. Iesus autem emissa uoce magna expirauit. Tomo secundo, libro 3. Excit. pag 411.

Ca.5. Mat.6. Luc.7. Cõfide filia fides tua te saluam fecit. Tomo secundo, libr. 4. Excit. pag. 461.

Authoritates.

Cap.10.Math.19.Luc.13. Nouiſsimi erunt primi,& primi nouiſsimi. Tomo ſecundo, libro quinto Excit. pag.473.

Cap.10.Luc.18. Miſerere mei fili Dauid. Tomo ſecundo,libro 5. Excitation. pag.484.

Cap.15. Verè filius Dei erat homo iſte. Tomo ſecundo, libro quinto Excitation.pag.490.& 491.

Cap.13.Mat.24.Luc.21. Cœlũ & terra tranſibunt uerba autem mea non tranſibunt. Tomo ſecundo,libro 5. Excitat. pag.493.

Cap 8. Accepit Ieſus panes,gratias agens fregit dedit diſcipulis ſuis ut apponerent ante turbam. Tomo ſecundo, libro 6.Excit.pag.513.

Idem.Math.15. Miſereor ſuper turbam. Tomo ſecundo,libro 6.Excitation. pag.545.

Cap.7. Ephata. Tomo ſecundo, libro 7 Excit,excit pag.586.

Cap 5. Puella ſurge & ſurrexit. Tomo ſecundo,libro 8.Excit.pag.612.

Cap.16.Math.26.Actuum.1. Aſſumptus eſt in cœlum. Tomo ſecundo, libro 10.Excit.pag.672.

Lucæ.

Cap.9.Mathæi 16. Marci 8.& 9. Oportebat Chriſtum pati & tertia die reſurgere à mortuis. Tomo primo,libro 3. de Docta Ignorantia capite ſeptimo. pagina 53.

Cap.24. O ſtulti & tardi corde qui nõ intellexerunt oportere Chriſtum pati,& ita intrare in gloriã ſuam. Tomo 1.lib.3. de Docta Ignorantia cap.& pa ut ſupra.

Cap 1. Exurgens Maria abijt cum feſtinatione in montana. Tomo primo, Dialogo de Annunciat.pag.246.

Idem. Vnde mihi hoc ut ueniat mater Domini mei ad me. Tomo,Dialogo pag.ut ſupra.

Idem. Ecce enim ut uox ſalutationis tuę facta eſt in auribus meis,exultauit in utero. Tomo & Dialogo,ut ſupra.pagina 47.

Idem. Et beata quæ crediſti , ut ſupra.

Idem. Magnificat anima mea Dominum ut ſupra.

Cap.12. Quis ueſtrum cogitans, poteſt adijcere ad ſtaturam ſuam cubitum unum. Tomo ſecundo, libro primo Excit.excit.Tu quis es.pag.349.

Cap 10. At qui unum eſt neceſſariũ. Tomo ſecundo,libro 1.Exc. Tu quis es. pag.350.& ibid.pag.352.

Idem. Omnia Deus poſuit in eius poteſtate. Tomo ſecundo,libro 1.Exc.excitat.uita erat lux hominum pag.374.

Cap.1. Benedictus Dominus Deus Iſrael, qui fecit redemptionẽ plebis ſuæ Tomo ſecundo , libro primo Excitationum , excitatione In principio erat uerbum pag.378.

Cap.10.Math.10.Ioann.13.Marc.6. Qui uos audit me audit. Tomo ſecundo, libro ſecũdo Excitationum , excitatione. Tu es Petrus.pag.378. & libro 6. Excita.excit. Reſpice Domine de cœlo. pag.547. & Tomo eodem Epiſt.7.ad Bohem,pag.857.

Cap.1. Ecce Ancilla Domini fiat mihi ſecundum uerbum tuum. Tomo ſecũdo,libro tertio Excit.excit uerbum caro factum eſt.pag.410. & Tomo eodem libro ſecundo, de Concordantia Catholica in præfat pag.779.

Cap.10. Nemo nouit Patrem niſi filius,& cui uoluerit filius reuelare. Tomo ſecundo,libro quarto Excit.exc.Ego reſuſcitabo eũ in nouiſsimo die.pa.441.Et libro quinto Excita excit. iam Patres & fratres.pag.476.

Cap.1. Quomodo fiet iſtud,quoniam uirum non cognoſco. Reſpondens Angelus dixit, ſpiritus ſanctus ſuperueniet in te,& uirtus altiſsimi obũbrabit tibi. Tomo ſecundo,libro quarto Excitationum,excitatione Reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ.pag.467.

Cap. 9 . Filius autem hominis non habet ubi caput ſuum reponat. Tomo ſecundo, libro quarto Excitationum, excitatione. Martinus hic pauper. pagina 467.

Cap.11. Filij ueſtri in quo eijciũt. Tomo ſecundo , libro quinto Excitat.excit. Magna eſt fides tua.pag.475.

Cap.17. Adauge nobis fidem. Tomo ſecundo, libro quinto Excitat.excita.ut ſupra.pag.eadem.

Cap.21. Mar.13. Regnum cœlorum exſimilitudine ficulneæ. Tomo 2.libr.5.

Excitat.exci.cœlum & terra tranſibunt. pag.493.

Cap.5. In uerbo tuo laxabo rete. Tomo ſecundo, libro 6.Excita.excit. perfectus omnis erit.pag.544.

Cap.9. Alij dicebant eum Ioannem Baptiſtam, alij Heliam, alij Hieremiam aut unum ex Prophetis. Tomo ſecundo, libro 7.Excitationum,excit. Medius ueſtrum ſtetit.pag.562.

Cap.22. Petre rogaui pro te ut nõ deficiat fides tua. Tomo ſecundo, libro 1.de Concord. Cath.cap.11.pag.705.

Idem. Simon Simon Ecce Sathanas expetijt uos, ut cribraret ſicut triticum, ego autem pro te rogaui ut nõ deficiat fides tua: & tu aliquando conuerſus confirma fratres tuos. Tomo ſecundo, libro 2. de Concord. Cath.cap.17.pag.736.

Cap.10. Dignus eſt operarius mercede ſua. Tomo ſecundo, libro 2.de Cõcord. Cath.cap.32.pag.765.

Cap.14. Qui non renunciauerit omnibus quæ poſsidet non poteſt meus eſſe diſcipulus. Tomo ſecũdo, Epiſt.2. Ad Bohem pag.832. & Epiſt.7, pa.852. & eadem Epiſt.pag.857.

Cap.12 Mat.24. Fidelis ſeruus quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam: ut det illi in tempore tritici menſuram Tomo ſecundo Epiſt.7. ad Bohem. pag.857.

Cap.23.Pſal.30. Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum. Tomo ſecundo, libro ſecundo Cribrat. Alchorã. cap.14.pag.906.

Cap.12. Math.10. Nolite timere eos qui occidunt corpus & poſt hoc non habent quod amplius agant. Timete eum qui poteſt corpus & animam mittere in gehennam ignis. Tomo ſecundo, libro ſecundo Crib.Alch.cap.14.pag.905.

Cap.2. Suſcepit Iſrael puerum ſuum recordatus miſericordiæ ſuæ. Sicut loquutus eſt, ad Patres noſtros Abraham & ſemini eius in ſecula. Tomo ſecundo, libro 3. Crib Alchor.cap.13.pag.924.

Sermones Excitationum.

Cap.9.Mat.16.Mar.9.& 8. Oportebat Chriſtum pati & tertia die reſurgere. Tomo ſecundo, libro 3.Exc.pag.418.

Cap.16. Filij huius ſæculi prudentiores ſunt filijs lucis. Tomo ſecundo, libro ſecundo Excitation.pag.379.

Cap.2. Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus. Tomo 2.lib.2.Excit.pag.387.& pag.388.

Cap.22. Hoc facite in meam commemorationem. Tomo 2.lib.2. Excita.pag. 394.& lib.7.earundem Excit.pag.585.

Cap.7. Remittuntur tibi peccata multa quoniam dilexiſti multum. Tomo 2.l. 2.Excit.pag.398.& eod.libro.pag.425.

Cap.1. Reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ. Tomo ſecundo, libro ſecũdo Excit.pag.403.& libr.4. earundem excitat. pag.454.

Cap.10. Maria autem optimam partem elegit. Tomo 2.libro 3. Excita.pag. 404.& libro 4.pag.456.

Cap.1. Ne timeas Zacharia, exaudita eſt deprecatio tua. Tomo ſecundo, li. tertio Excit.pag.404.

Idem. Ecce Ancilla Domini fiat mihi ſecundum uerbum tuum. Tomo ſecũdo, libro quinto Excit. pag.486.& libro 6.pag.517.

Idem. Aue gratia plena. Tomo ſecũdo.lib.3.Excit pag.418.

Cap.15. Erant appropinquantes ad Ieſum Publicani & peccatores, ut audirent eũ. Tomo ſecundo, libro quinto Excit.pag.468.

Cap.17. Ieſu præceptor miſerere noſtri. Tomo 2.lib.5.Excit.pag.472.

Cap.11. Beati qui audiunt uerbum Domini & cuſtodiunt illud. Tomo ſecũdo, libro 5.Excit.pag.474.& pag.512.libri eiuſdem.

Cap.8. Qui habet aures audiendi audiat. Tom.2.lib 5 Excit.pag.474.

Cap.12. Eſtote parati quia qua hora non putatis. Tomo ſecundo, libro 5. Excit.pag.ut ſupra.

Cap.19. Venit filius hominis quærere & ſaluum facere. Tomo ſecundo, libro quinto Excit.pag.479.

Cap.24. Sedete quoadusq; induamini. Tomo ſecundo, libro quarto Excitat. pag.434.

Cap.1. Benedicta tu in mulieribus. Tomo 2.lib.5.Excit.pag.480.

Cap.7. Ecce mitto Angelum meum ante faciem tuam. Tomo ſecundo, libro quinto Excit.pag.ut ſupra, & libro ſeptimo.pag.560.

Cap.2.

Authoritates

Cap 2. Nunc dimittis seruum tuum Domine Tomo secundo, libro quinto, Excit. pag. 483.

Cap 11. Beatus uenter qui te portauit. Tomo secundo, lib. 5. Excit pag 485.

Cap. 1. Paries filium & uocabis nomen eius Iesum. Tomo secundo, libro 5. Excit. pag 497.

Cap 2. Pax hominibus bonæ uoluntatis. Tomo secundo, pag. 997.

Cap. 1. Nomen eius Iesus. Tomo secundo, libro quinto, Excit. pag 501.

Cap. 6. Quotquot eum tangebant sani erant. Tomo secundo, libro 5. Excitationum, pag. 506.

Cap. 15. Gaudium erit in cœlo super uno peccatore pœnitentiam agente. Tomo secũdo, libro sexto, Excitationum, pag. 542.

Cap. 2. Vocatum est nomen eius Iesus. Tomo secundo, libro septimo, Excitationum, pag. 568.

Cap. eodem. Lumen ad reuelationẽ gentium. Tomo 2 libro 7. Exci pag. 573.

Cap. 1. Missus est Angelus Gabriel. Tomo secundo, libro 7. Excita. pag. 577.

Cap. 2. Puer crescebat. Tomo secũdo, libro nono Excitationũ, pag. 624.

Cap. 11. Pater uester cœlestis dabit uobis. Tomo secundo, libro 10. Excitationum, pag. 670.

Ioannis.

Cap. 12. Nisi granum frumenti in terram cadens mortuum fuerit. Tomõ primo, lib. 3. de Docta Ignorantia, capite 7. pag. 52.

Cap. 1. Quotquot autem receperũt eum dedit eis potestatem filios Dei fieri ijs qui credunt in nomine eius. Tomo 1. In libel. de filiatione Dei pag. 119. & Tomo secundo, libro 1. Excit. exci. Vita erat lux hominum pag. 275 eodem. Tomo libro 5. Excitationum, excitation. Confi de filia remittunt tibi pecca. 469. & lib. 6. earundem Excit. excit. una oblatione consumauit. pag. 519. eodem Tomo, lib. secundo, Cribrat. Alch. capite 16. pa. 982. Et Epist. 7. ad Bohemos pag. 859.

Cap. 17. Claritatem quã dedisti mihi dedi eis, ut sint unum sicut & nos unum sumus. Tomo primo, libro tertio de Docta Ignorantia, capite 11. pag. 58.

Cap. 1. In principio erat uerbum. Tomo primo, libro de Berillo, capite 25. pagina 276. & Tomo 2. libro 3. Excit. excit. Verbum caro factum est, pag. 410.

Cap. 14. Ad eum ueniemus & mãsionem apud eum faciemus. Tomo 1. In Dialogo de Possest. pag. 256.

Cap. 1. Verbum caro factum est. Tomo 1. libro de Dato Patris luminum, capite quinto, pag. 291. & Tomo secundo, libro 1. Excitationũ, excitatione. Tu qs es, pag 352.

Idem. Illuminans omnem hominẽ, Ibidem, ut supra

Cap. 14. 16. 8. 11. & 15. Ego sum uia ueritas & uita. Tomo primo, libro 2. de Ludo Globi, pag. 225. & Tom. 2. libro 3. de Concord. Cath. capite 40. pag. 821. Tomo 2. Epist. 1. ad Bohemos pag. 830. & Epist. 7. pag. 859.

Cap. 8. Tu quis es? Respondit Iesus, principium qui & loquor uobis. Tom. 2. libro 1. Excit. excit. Tu quis es, pag. 349.

Cap. 1. Hoc erat in principio, omnia per ipsum facta sunt. Tomo secundo, li. 1. Excitationum, excitatione, In principio erat uerbum pag. 360.

Idem. Et tenebræ eum non compræhenderunt. Tomo, lib. excit. ut supra. pa. 364. Tomo & libro, ut supra. excit. Vita erat lux hominum pag. 375.

Cap. 1. Hic uenit in testimonium ut testimonium perhiberet de lumine. Non erat ille lux sed ut testimonium perhiberet de lumine, erat lux uera illuminans, &c. Tomo secundo, libro 1. Excit. excit. Vita erat lux hominum, pag 375.

Cap. 14. Pater in eo manens facit opera quæ nemo ante eum fecit. Tomo, libro. excitat. ut supra, pag 374.

Cap. 5. Pater in se uitam habet, ita dedit filio uitã habere. Ibidem, ut supra, & & libro 1. Crib. Alchor. cap 8. pag 895.

Cap. 8. Tunc cognoscetis quia ego sum. Tomo 2. lib. 1. Excit. excita. Tu quis es, pag. 352.

Idem. Ante quam Abraham fieret ego sum. Tomo secundo, libro 1. Excita. excit. ut supra, pag. 353.

Pater meus quem uos Deum dicitis Tomo, libro, excitatione, ut supra, pagina 352.

Cap. 17. & 6. Hæc est uita æterna ut cognoscant te solum Deum uerũ. To. 2. l. 1.

Ex-

Excitat.excit. In principio erat uerbum pag.365.

Cap.12.1.3.8.9. Vt credentes in me ui tam habeant. Tomo,libro, Excit.ut ſupra pag.374.

Cap.17. Clarifica me tu Pater apud temetipſum,claritate quam habui priuſquam mundus fieret apud te. Tomo lib. excit.pag.ut ſupra.

Cap.14.Eſai.45. Si cognouiſſetis me Patrẽ meũ utiq; cognouiſſetis,ut ſupra.

Idem. Qui uidet me uidet & patrẽ. Libidẽ ut ſupra,& libro ſeptimo,earundẽ. Excit.exci.medius ueſtrũ ſtetit,pag.566.

Ibidem. Ego ſum in Patre & pater in me eſt. Tomo ſecundo, libro primo, Excitat.excit. In principio erat uerbum pag.374.

Cap.17.2.25 Et omnia mea tua ſunt, & tua mea ſunt.Ibidem ut ſupra,&libro quinto,Excitat.excit.uerè filius Dei erat homo iſte pag.496.

Cap.12.1.2.8.9. Ego lux in mundum ueni,ut omnis q credit in me in tenebris non maneat.Tomo ſecũdo libro primo Excitation. exc.In principio erat uerbũ. pag.374.

Cap.16.8.13. Exiui à Patre &in mundum ueni,ut ſupra.

Cap.14.3.5.7.8.12. Sermonem quem audiſtis nõ eſt meus ſed eius qui miſit me Patris.Ibidem,ut ſupra

Cap.17.8. Sermo tuus ueritas.Ibid.

Cap.14. Nemo poteſt ad Patrem uenire niſi per me,Ibidem.

Cap.6. Sicut miſit me uiuens Pater, ita & ego mitto uos.Tomo ſecũdo lib.2. Excit.excit. Intrantes Domum inuenerunt puerum pag.389.& Tomo eodem Epiſt.7.ad Bohemos.

Cap.1. Non ex ſanguinibus neq; ex uoluntate carnis. Tomo ſecundo,Excit. excit.gloria in excel. Deopag.388.

Cap.20. Quid ploras mulier. Tomo ſecundo libro tertio, Excit. excit.Ieſum quęritis Nazaren.pag.407.

Idem. Tulerunt Dominum meũ & neſcio ubi poſuerunt eum. Tomo,libro excit.pag.ut ſupra.

Cap.eodem Domine ſi ſuſtuliſti illum dicito mihi ubi poſuiſti eum,ut ego ueniens tollam eum.Ibidem,ut ſupra.

Cap.1. Omnia per ipſum facta ſunt. Tomo ſecundo libro tertio,Excit.excit. uerbum caro factum eſt pag.410.

Idem. Quia quod factum eſt in ipſo uita erat:& uita erat lux hominum. Tomo,libro,excit:pag.ut ſupra

Idem. Et uerbum erat apud Deum.Idem ut ſupra.

Cap.10. Bonus Paſtor animam ſuã ponit pro ouibus ſuis. Tomo ſecundo libro tertio,Excit.excit. Dicite filiæ Sion pag.424.

Cap.15.& 9. Si non ueniſſem & loquutus eis nõ fuiſſem,peccatum non haberent, nunc autem excuſationem non habent.Tomo ſecundo,libro 3.Excit.excit.de peccato pag.427.

Cap.14. Vado & uenio ad uos. Tomo ſecundo libro tertio,Excit.excit.uado & uenio ad uos pag.437.

Cap.6. Nonne ego uos duodecim elegi,& unus ueſtrũ diabolus eſt. Tomo ſecundo libro quarto, Excit. excit.de ſacramento pag.450.

Cap.3. Nunquid poteſt in uentrẽ matris ſuæ denuo introire &renaſci. Tomo ſecundo libro quarto,Excit.exc.Reſpexit humilit.ancil.ſuæ pag.455.

Cap. 8. & 4. Qui ex Deo eſt uerba Dei audit. Tomo ſecundo, libro quinto, Excitationum.excitatione. Promiſi hodie pag 488.

Cap.9. Chriſtus ſputo linſuit oculos cœci, & fecit lutum, & lauit in Siloe & uidit. Tomo ſecundo lib.5. Excit.excit.Beati qui audiunt uerbũ Dei pag.513.

Cap.5. Nemo poteſt uenire ad me niſi Pater traxerit eum. Tomo 2.lib.5.Excit.excit.Perfectus omnis erit pag.544.

Cap.18. Socer Cayphæ qui erat Põtifex anni illius,miſerunt ergo eũ ad Cayphã,erat aũt Cayphas q cõſiliũ dederat.

Idem. Quid me cedis.

Idem. Miſit eũ Annas ligatũ ad Cayphã Pontificẽ, Tomo 2.libro 6.Excit.excit.Ait Ieſus ſicut exaltauit Moyſes ſerpen.pag.523.

Cap.20. Thoma quia me uidiſti credidiſti. Tomo 2.libro ſexto, Excit.exc.qui credit in filium Dei pag.537.

Ibid.&6.&3. Beati qui nõ uiderũt & crediderunt.Ibidem,ut ſupra.

Cap.5. Sicut pater ſuſcitat mortuos, ſic & filius quos uult uiuificat. Tomo 2. libro

Authoritates.

lib.7.Excit.excit.Medius ueſtrum.pag. 595.& Tomo lib.ĩſdem,excit.Trinitatẽ in unitate ueneremur,pag.582.

Cap.6. Si quis mãducauerit ex hoc pane uiuet in ęternum,quia caro mea eſt pro mũdi uita. Tomo ſecundo,libro 7. Excita-excit.Conſumatum eſt,pag.578.

Idem. Spiritus eſt qui uiuificat. Tomo ſecundo,libro 7.Excit.excit.Trinita tẽ in unitate ueneremur,pag.582.& Tomo ſecundo,Epiſt.7.ad Bohem. pa.857.

Cap.8. Qui ex Deo eſt uerba Dei audit.Tomo ſecundo, libro 8. Excit,excit. Agnus in cruce leuatur,pag 599.

Cap 6. Omne qđ uenit ad me nõ eij ciã foras.Tomo ſecundo,libro 8. Excit. excit.Beati qui habitãt in domo tua Domine,pag.610.

Cap.16. Triſtitia ueſtra uertetur in gaudium.Tomo ſecundo,libro 8.Excitationum,excitatione. Quæcunq; deſcripta ſunt,pag.615.

Idem. Confidite ego uici mũdũ.To. 2.li.9.Exc.excit.Puer creſcebat,pa.626.

Cap.2. Quodcunque dixerit uobis. Tomo ſecundo,libro 9. Excitationũ,excit.Obtulerunt munera,pag.632.

Cap.11. Lazare prodi foras. Tomo ſecũdo, libro decimo Excitationum,excitatione,in Paraſcheues.

Cap.7. Quomodo hic literas ſcit,cũ non didicerit. Tomo ſecũdo,libro 10.Excit.exc.Vt nuper dum.pag.683.

Cap.6. Nunquid & uos uultis abire Reſpondit Petrus & dixit,Domine ad quem ibimus, uerbũ uitæ æternæ habes, & nos credimus,& cognouimus quia tu es filius Dei.Tomo ſecũdo,libro primo de Concord.Cath.cap.13.pag.727.

Cap.21. Paſce oues meas. Tõ.2. lib.2. de Concord.Cath,cap.18.pag.739.

Cap.1. Tu uocaberis Cephas. Tomo 2.lib.2.de Conc. Cath.cap.18.pag.739.

Cap.10. Qui nõ intrat per oſtiũ fur eſt & latro. Tomo ſecundo,lib.ſecundo, de Concord. Cathol. capite 22.pag.766.

Cap.13. In hoc cognoſcent omnes quia mei eſtis diſcipuli ſi dilectionẽ habueritis ad inuicẽ. Tomo ſecundo,libro 3.de Concord.Cath.cap.13.pag.794.

Cap.3. ad Rom.5. Sic Deus dilexit mũdum ut unigenitũ filiũ ſuũ pro nobis daret. Tomo ſecundo, Epiſt.2.ad Bohe. pag.831.& eod.Tomo,libro ſecũdo Cribrat. Alchor.cap.11, pag.903. & eodem, libro capite 17.pag.910.

Cap.6. Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & ſanguinem eius biberitis,non habebitis uitam in uobis. Tomo ſecundo, Epiſt.2. ad Bohem.pag.832.& Epiſt.3.pa.841.& Epiſt.7. pag 858.&859.

Cap.3. Niſi quis renatus fuerit. Tomo ſecundo,Epiſt.2.ad Bohem.pag.833. Et Epiſt.7.pag.858.

Cap.14. Non derelinquam uos Orphanos. Tomo ſecundo. Epiſt.2.ad Bohemos pag 835.

Cap.6. Qui credit in me,habebit uitam æternam. Tomo ſecũdo, Epiſt.3.ad Bohemos.pag.841.

Idem. Non habebitis uitam in uobis.Ibidem,ut ſupra.

Cap.14. Vado uobis parare locum. Tomo ſecundo,Epiſt.7.ad Boh.pa.859.

Cap.6. Ego ſum panis uitæ qui de cœlo deſcendi, ſi quis manducauerit ex hoc pane uiuet in ęternum.Tomo ſecundo,Epiſt.7.ad Bohemos pag.859.

Cap.11. Ego ſum reſurrectio & uita Tomo ſecundo, libro 1.Cribrat.Alcho. capite 18.pag.896.

Cap.6. Verba quę loquutus ſum uobis ſpiritus & uita ſunt. Tomo libro,capite,pag.ut ſupra

Cap.15. Spiritum ueritatis qui à patre procedit. Tomo ſecundo,libro ſecundo,Crib.Alchor.capite 11.pag.903.

Cap.5. Neq; enim pater iudicat quẽquam, ſed omne iudicium dedit filio ſuo Tomo ſecundo, libro tertio. Cribrat.Alchoran.capite 17.pag.910.

Cap.18. Regnum meum non eſt de hoc mundo. Tomo ſecundo,libro ſecũdo,Cribrat.Alch.pag.908.capite 16.

Cap.10. Poteſtatem habeo ponendi eã & rurſus ſumendi eã. To ſecundo, li. 2.Crib.Alch.capite 16.pag.909.

Cap.3.Luc.8. Qui non credit iam iudicatus eſt. Tomo ſecundo, libro ſecundo,Cribrat.Alchor.cap.17.pag.910.

Cap.8. Ego ſum lux mũdi,qui ſequitur me non ambulat in tenebris. Tõ.2.li. Crib.Alch.cap,19.pag.913.

Sermones Excitationum.

Cap.1. In principio erat uerbum. Tomo ſecundo,libro 1.Excitat.pag.358.

Idem.

Idem. Verbum caro factum est, Tomo secundo libro tertio Excit.pag. 409. & libro quinto pag.481.& 482.

Cap 8. Tu quis est. Tomo secundo libro primo, Excitation. pag.349.

Cap.1. Vita erat lux hominum. Tomo secundo libro 1. Excitation. pa.364.

Cap.6. Ego sum panis uiuus. Tomo secundo libro 2. Excitation. pag.380.

Cap.15.6.14. In hoc clarificatus est pater meus ut fructum plurimum afferatis Tomo secundo libro 2. Excit.pag.381.

Cap.15. Gaudium meum in uobis sit Tomo secundo libro secundo, Excitatione pag.ut supra.

Cap. 16. Tristitia uestra uertetur in gaudium. Tomo secundo libro 2. Excitatione pag 382.

Cap.14. Amen amen dico uobis si quid petieritis Patrem in nomine meo: Tomo secundo libro secundo, Excitation. pag. ut supra.& libro 5.pag.467.

Cap.eod. Paraclatus autem spiritus Tomo secundo libro 3. Exci. pag.420. et pag.421.& lib.6.pag.525.

Cap.8. Quis uestrum arguet me de peccato. Tomo secundo libro tertio Excitat. pag.427.

Cap.14. Vado & uenio ad uos Tomo secundo, libro 3. Excit.pag.437.

Cap.6. Ego resuscitabo eum in nouissimo Die. Tomo secundo libro 4. Excit.pag.441.

Vt supra. Qui manducat hunc panem. Tomo secundo libro 4. Excit.pag 444.& libro 6.pag.511.

Cap.1. Vt manifestetur. Tomo secũdo libro 4. Excit. pag.451.

Cap.14. Si quis sermonem meum seruauerit. Tomo secũdo libro quinto, Excit.pag.487.

Idem. Paraclerus autem spiritus qui à Deò procedit. Tomo secundo libro 5. Excit.pag.491.

Cap.5. Nemo potest uenire ad me nisi Pater traxerit eum. Tomo secundo libro quinto, Excit.pag.493.

Cap 15. Cũ uenerit Paracletus quẽ mittet. Tomo secundo libro sexto, Excitat.pag.530.

Cap.3. Qui credit in filium Dei. Tomo secũdo libro sexto, Excit pag.537.

Ca.6. Vnde ememus panes. Tomo secundo libro 7. Excitat.pag.559.

Cap.1. Medius uestrũ stetit. Tomo secundo, libro septimo, Excit.pag.563.

Cap.19. Consumatũ est. Tomo secũdo, libro septimo, Excit.pag.578.&579.

Cap.20. Surrexit. Tomo secundo, libro septimo, Excit.pag.600.

Cap.16. Gaudium uestrum nemo tollet à uobis. Tomo secũdo, libro decimo, Excit.pag.669.

Cap.17. Subleuatis oculis. Tomo et libro ut supra.pag.671.

Ex Epistolis Pauli.

Ad Romanos.

Cap.8. Spiritus postulat gemitibus inenarrabilibus. Tomo 1. In Apollogia Doctæ Ignorantiæ pag.67.

Idem. Nescimus quid oremus. Tomo, libro, pag.ut supra.

Idem. Quis nos separabit à charitate Christi, num ignis, gladius. ut supra.

Cap.1. Deus manifestat hominibus ea quæ ĩpsis de eo nota sunt. Tomo 1. In Dialogo de Possest. pag.250.

Cap.11. O altitudo diuitiarum. Tomo 1. libro de uisione. Dei capite 12. pag. 192.& Tomo 2. libro 9. Excit. excit. sic currite ut compræhendatis pag 641.

Cap.1. Christus nõ potest inueniri nisi deposita omni malitia, dolo, stimulatione & inuidia & detractione. Tomo secundo, libro secundo, Excit. excit. Tu es Petrus pag.376.

Cap.13. Non in commessationibus & ebrietatibus. Tomo, & libro, ut supra excit.pag.495.

Cap.5. Charitas Dei diffusa est in chordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. Tomo secundo, lib. septimo, Excit. excit. Si quis non amat Dominum pag.586.

Idem. Regnauit mors in omnibus filijs Adæ, & dominabatur mors propter peccatum. Tomo secundo libro 9. Exci. excit. simile est regnum cœlorũ pag.638.

Cap.13. Potestas enim omnis à Deo habet ordinationem. Tomo 2. libro 3. de Concord. Catholica in præfat. li pa.779.

Cap.10. Corde creditur ad iustitiam ore autem confessio fit ad salutẽ. To. 2. Epist. 2, ad Bohe. pag.830.& Tomo eod. Epist.7. ad Bohem. pag.859.

Cap.

Authoritates

Cap.6. Amplius non moritur. Tomo 2. Epist. 2. ad Bohemos pag. 831.

Cap.14. Qui manducat non manducantem non despiciat, & qui non māducat manducantem ne iudicet. Tom. 2. Epist. 2. ad Bohem. pag. 831.

Sermones Excitationum.

Cap.11. Ex ipso per ipsum & in ipso Tomo secundo libro 4. Excitationū pagina 441.

Cap.6. Humanum quidem dico propter infinitatem carnis. Tomo 2. li. 6. Excitat. pag. 545.

Cap.8. Debitores sumus. Tom. 2. lib. 6. Excit pag. 547.

Cap.13. Induimini Dominū Iesum Christum. Tom. 2. li. 6. Excit. pag. 553. & lib. 7. earund. excit. pag. 558.

Cap.15. Quæcunq; descripta sunt. Tom. 2. lib. 8. Excit. pag. 615.

Cap.12. Plenitudo legis est dilectio. Tom. 2. lib. 9. Excit. pag. 636.

Ad Corinthios. 1.

Cap.13. Videmus enim nūc p speculum in ænigmate. Tom. 1. lib. de Berillo. cap. 14. pag. 270. & Tom. 2. lib. 2. Excit. excit, fides autē Catho. hæc est pag. 386.

Cap.2. Esai. 64. Quia nec auris audiuit nec in cor hominis ascendit. Tom. 1. lib. de uisione Dei. cap. 17. pag. 199.

Cap.3. Neq; qui plantat est aliquid, neq; qui irrigat, sed qui incrementum dat Deus. Tom. 2. lib. 1. Excit. excit. Tu quis es. pag. 350.

Cap.1. Non sint inter uos contentiones. Tom. 2. li. 3. Excit. excitatione. accepistis in quo statis pag. 413.

Cap.13. Charitatem autem non habeam nihil sum. Tom. 2. lib. 3. Excit. excitatione. Paracl. autem spiritus pag. 420.

Ibidem. Charitatem autem non habeam, factus sum æs resonans aut Cymbalum tinniens. Tom. 2. li. 4. Excit. excit. Confide. filia pag. 464.

Idem. Ita ut montes transferam. Tomo 2. lib. 5. Excit. excit. Miserere mei filij Dauid pag. 485.

Cap.15 Omnes resurgemus sed non omnes immutabimur. To. 2. lib. 7. Exci. excit. Consumatum est pag. 579.

Idem. Stimulus enim mortis peccatum est. Tom. 2. lib. 7. Excit. excit. Siquis non amat Dominum, pag. 586.

Cap.6. ad Eph. 5. ad Timoth. 1. Neq; fornicarij, neq; indolis seruientes, neq; adulteri, neq; molles, neq; masculorum concubitores, neq; ebriosi, neq; maledici, neq; rapaces regnum Dei possidebūt. Tomo 2. libro 9. Exci. excitatione. Simile est regnum cœlorum pag. 639.

Cap.11. Iudicium sibi manducat & bibit. Tom. 2. Epist. 7. ad Bohe. pag. 825.

Idem. Probet autem seipsum homo. Tomo 2. Epist. 3. ad Bohe. pag. 841.

Cap.10. Vnus panis & unū corpus multi sumus. To. 2. Ep. 7. ad Bo. pag. 852.

Sermones Excitationum.

Cap.10. Hęc scripta sunt. Tomo secundo libro 7. Excit. pag. 580.

Cap.6. Membra uestra templū sunt. Tomo 2. libro 7. Excit. pag. 584.

Cap.16. Si quis non amat Dominū. Tomo 2. libro 7. Excit. pag. 585.

Cap.4. Sic nos existimet homo. Tomo secundo libro 8. pag. 615.

Cap.9. Sic currite ut comprehendatis. Tō. 2. l. 9. Exc. pa. 640. & l. 10. pa. 686.

Ad Corinthios. 2.

Cap.4. Quoniam Deus qui dixit de tenebris lumē splendescere, illuxit in cordibus nostris ad illuminationē scientiæ claritatis Dei, in faciem Iesu Christi: Habemus Thesaurum istum. in uasis fictilibus, ut sublimitas sit uirtutis Dei, & non in nobis. Tomo 2. libro 8. Excit. excitat. Nos autem reuelata facie pag. 612.

Cap.11. Pericula in mari, & falsis fratribus. Tomo 2. Excit. libro 8. excit. uenite & uidete pag. 614.

Cap.12. Dum infirmor corpore, fortior sum in spiritu. Tom. 2. lib. 9. Excit. excit. Volo mundare pag. 636. Tom. & lib. eisdē exc. sufficit tibi gratia mea. pa. 654.

Idem. An tunc in corpore an extrà corpus nescio, sed Deus scit. Tomo secundo libro 9. Excitationum. excitatione & pag. ut supra.

Cap.4. Semper mortificationē Iesu in corpore nostro circūferimus, ut & uita Iesu manifestet in nobis. Tō. 2. li. 9. Excit. excit. ut filij lucis ambulate. pag. 655.

Sermones Excitationum.

Cap.3. Nos autē reuelata facie. Tomo secundo libro 8. Excit. pag. 610.

Cap. 12.

Cap.11 Sufficit tibi gratia mea. Tomo secũdo libro 9.Excitationũ pag.644.

A Galatas.

Cap.6. Alter alterius onera portate. Tomo secundo libro 3.Excitationũ excitatione. Accepistis in quo statis pag.413.

Cap.4. Filioli mei quos iterum parturio. Tomo libro ut supra, Excit.uidi ciuitatem sanctam pag.454.

Cap.2. Viuo iam non ego sed uiuit in me Christus. Tomo secundo libro 4. Excitationũ excitatione. Martinus hic pauper pag.467. & Tomo secundo libro 9.Excitationum excitatione, Loquere & exhortare pag.629.

Cap.5. Quod si spiritu ducimini nõ estis sub lege. Tomo secundo libro septimo.Excitationũ excitatione,spiritu ambulate pag.555.

Cap.5. Fructus spiritus sunt,charitas gaudium,pax,patientia,benignitas,bonitas,longanimitas,fides,mansuetudo, modestia continentia castitas. Tomo secundo libro 9. Excitationum excitatione,Domine adiuua me pag.652.

Sermones Excitationum.

Cap.4. Vbi uenit plenitudo temporis. Tomo secundo libro 5. Excitationũ pag.499.

Cap.5. Spiritu ambulate. Tomo secundo libro 7.Excitationum pag.554.

Cap.4. Illa quæ sursum est Hierusalem. Tomo secundo libro 7.Excitationum pag.576.

Ad Ephesios.

Cap. Oportet exuere ueterem hominem præsumptionis, & induere nouum humilitatis hominem. Tomo primo libro de uisione Dei,capite 21.pag.202.

Idem. Solliciti semper seruare unitatem spiritus. Tomo secundo libro 3.Excitationum excit.uoca gentes pag.416.

Cap.6. Confortamini in Domino,et in potentia uirtutis eius. Tomo secundo libro 5.Excitationum.excitatione.Iã patres & fratres pag.476.

Idem. State ergo succincti lumbos uestros in ueritate, & induti lorica iustitiæ, & calceati pedes in præparatione Euangelij pacis,in omnibus sumentes scutum fidei,ut possitis tela omnia ignea nequissimi extinguere galeam salutis,& gladiũ spiritus quod est Verbũ Dei, per omnẽ orationem & obsecrationem, omni tempore orantes & in ipso uigilantes. Tom. lib.excit.pag.ut supra.

Idem. Non est nobis lucta ad uersus carnem & sanguinem,ut supra.

Cap.5. Vir caput mulieris quemadmodum Ecclesiæ Christus. Tomo secundo libro 6. Excitationum excitatione 4. una oblatione consumauit.pag.518.

Cap.3. Ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur. Tomo secũdo libro 8.Excitationum excitatione. In charitate radicati.pag.596.& pag.597.

Sermones Excitationum.

Cap.1. Credẽtes signati estis. Tomo secundo libro 7.Excit.pag.581.

Cap.3. In charitate radicati. Tomo secundo libro 8.Excit.pag.596.

Cap.5. Vt filij lucis ambulate. Tomo secundo libro 9.Excit.pag 655.

Ad Philippenses.

Cap.2. Semetipsũ exinaniret, & formã serui acciperet. Tomo secundo libro 1.Excitationũ. excitatione. In principio erat uerbum pag.364.

Cap.3.ad Rom.16. Quorũ Deus uenter est. Tõ.2. libro 9.Excit.excit,Domine adiuua me pag.651.

Sermones Excitationum.

Cap.2.ad Rom.14.& Esa 45. In nomine Iesu. Tõ.2.libr.3.Excitat. pag.430.

Cap.4. Pax Dei quæ exuperat omnẽ sensum. Tomo 2.lib.8. Excit. pag.618.

Cap.2. Hoc sentite in uobis, Tomo secundo libro 10.Excitationũ pag.660.

Ad Colossenses.

Cap.1. In quo habemus redemptionem & remissionem peccatorũ,qui est imago Dei inuisibilis,primogenitus omnis creaturæ. Tomo primo libr. tertio de Docta Ignorantia capite quarto pag.48.

Cap.2 In quo omnes Thesauri scientię & sapientię,abscõditi fuerunt. Tomo primo libro tertio de Docta Ignorantia capite 4.pag 49.& Tomo secundo libro 6.Excitationũ,excitatione, spiritus autẽ Paracletus pag.528.

Cap.1. Omnia per ipsũ & in ipso creata sunt,& ipse ante omnes, & omnia in ipso constant, & ipse est caput corporis Eccl. Tomo, libro, capite,pag.ut supra,

&

Authoritates.

Ad Theſſalonicenſes. 1.

Sermo Excitationis.

Cap. 4. Hæc eſt uoluntas Dei ſanctificatio ueſtra. Tomo ſecundo libro ſeptimo excit. pag. 574.

Ad Theſſaloni cenſes 2.

Cap. 1. Ne reiſciatis mãdata Dei ut traditiones ueſtra ſtatuatis. Tomo 2. lib. de Concordantia Catholica. capite 32. pag. 767.

Ad Timotheum. 1.

Cap. 6. Qui uolunt diuites fieri incidunt in tentationem, & laqueum, & cupiditates multas ſtultas ac noxias quę demergunt homines in exitium & interitũ, ſiquidem. *Radix eſt omniũ malorum cupiditas, quam quidam appetentes erauerunt à fide, & inſeruerunt ſe doloribus multis. Tomo ſecũdo libro 3. Excit. excit. Ne time Zacharia pag. 405.

Ad Timotheum 2.

Cap. 6. Et Apocal. 17. Rex Regum Dominus dominantium. Tomo primo, libro de quærendo Deo pag. 293.

Cap. 1. Omnia in Deo uita ſunt. Tomo 1. In Diallogo de Poſſeſt. pag. 252.

Ad Titum.

Cap. 2. Loquere & exhortare. Tom. ſecundo libro 9. Excit. pag. 626.

Ad Hebræos.

Cap. 1. Per quem Deus fecit & ſæcula. Tom. 1. li. De Berillo. cap. 36. pag. 283.

Cap. 11. In uiſibilibus Deus inuiſibilis cognoſcitur: Tomo 1. lib. cap. pag. ut ſupra.

Idem. Oportet accedentem credere Tomo ſecundo libro 3. Excit excit. Ieſus autem emiſſa uoce pag. 411.

Cp. 4. Non enim habemus Pontificem qui non compati poſsit infirmitatibus. Tom. 2. Epiſt. 3. ad Bohem. pag. 844.

Sermones Excitationum.

Cap. 5. Cum clamore ualido & lachrimis. Tomo 2. libro 3. Excit. pag. 416.

Cap. 7. Intuimini quãtus ſit iſte. Tomo ſecundo libro 5. Excit. pag. 480.

Cap. 10. Vna oblatione conſumauit Tomo ſecundo libro 6. Excit. excit. prima pag. 515. ſecunda 517. tertia ibid. quarta 518. quinta 123.

Cap. 1. Multifariam multiſq; modis. Tomo ſecundo libro nono. Excitationũ pag. 620.

Cap. 9. Qui per ſpiritum ſanctum ſemetipſum obtulit. Tomo ſecundo libro 10. Excit. pag. 659.

Actuum.

Cap. 9. Paulus aſcendens. Tomo primo libro 3. de Docta Ignorantia. capite 11. pag. 58.

Cap. 17. Quod licet ſit, & non abſit à nobis, tamen & tunc propius acceditur, quãdo plus fugiſſe reperitur. Tomo primo in Apollogia Doctę Ignorãtiæ pag. 67. Et eodem Tomo, libro, de quęrendo Deo pag. 291. & Tomo ſecũdo libro primo Excitationum excitatione. Tu quis es pag. 357.

Cap. 17. Deus in uno homine omnes creauit. Tomo primo libro de quærendo Deo pag. 291.

Idem. Genus ergo ſumus Dei. Tomo, libro ut ſupra pag. eadem.

Cap. 4. Ipſe eſt unitas, quæ & ante unum, & per ſe ſcilicet unum. Tomo ſecundo, libro 1. Excitat. excit. Tu quis es pag. 350.

Cap. 10. Chriſtus Iudex uiuorum et mortuorũ. Tomo primo, In Apollogia Doctę Ignorantię. capite nono pagina 55.

Cap. 2. Quem Deus ſuſcitauit ſolutis doloribus inferni. Tomo ſecundo, libro decimo Excitationum. excitatione. Qui ſemetipſum per ſpiritum ſanctũ obtulit pag. 659.

Cap. 1. Surrexit Petrus in medio fratrum dicens, fuit enim turba in unum. Tomo ſecundo libro ſecundo de Concordantia Catholica capite uigeſimo ſecundo pag. 766.

Cap. 15. ad Epheſ. 2. ad Titum. 3. Per gratiam Domini noſtri Ieſu Chriſti credimus ſaluari quemadmodum & illi: Tomo ſecundo Epiſt. prima ad Rodericum de Treuino pag. 826.

Sermo Excitationis.

Cap. 2. Sic ueniet quemadmodum uidiſtis eum euntem. Tomo ſecundo libro ſecundo. Excitationum pag. 380.

Ex

Sacræ Scripturæ

Ex Epistolis Canonicis.

Iacobi.

Cap.1. In hoc enim uerbo ueritatis geniti sumus filij lucis. Tomo primo libro de Dato patris luminũ ca.5. pag.291.

Idem. Omne datũ optimũ, & omne domũ perfectũ. Tomo 1.lib.ut supra capite secundo pag.286.

Idem. Pater noster dat affluenter & nõ improperat. Tom.libro, capite, ut supra pag.285.

Cap.2. Qui in uno offẽdit factus est omnium reus. Tomo 2, Epist.2.sub finẽ ad Bohem.pag.838.

Idem. Fides sine operibus mortua est. Tomo secundo in Diallogo de Pace fidei capite 15.pag.876.

Petri.1.

Cap.2. Ecce pono in Sion lapidem summũ angularem electum, pretiosum, & qui crediderit in me non cõfundetur. Tomo secundo libro 2, Excitationum excit. Tu es Petrus pag.376.

Cap.1. Christus nos regenerauit in spem uiuam. Tomo 2. libro 5. Excitationum excit. Quotquot tangebant eum sani erant pag.507.

Cap.5. Pascite in uobis. Tomo secũdo libro secundo de Concordantia Catholica capite 18.pag.739.

Sermones Excitationum.

Cap.2. Eratis aliquando oues errantes. Tomo secũdo libro 7. Exc.pag.581.

Cap.3. Dominum Iesum Christum sanctificate. To.&lib.ut supra pag.584.

Ioannis.1.

Cap.4. Diligite alterutrum, fratres estis in Christo qui charitas est. Tomo secundo libro 3.Excitationum excit. Accepistis in quo statis pag.413.

Cap.4. In hoc cognoscimus quoniã in eo manemus & ipse in nobis, quoniã de spiritu suo dedit nobis. Tomo secundo libro 7. Excitationũ excitatione medius uestrum stetit. pag.595.

Sermo Excitationis.

Cap.1. Annunciamus uobis uitam æternam quæ erat apud Patrem, & apparuit. Tomo secundo libro 7. Excitationum pag.567.

Apocalipsis.

Cap.21. Mensura hominis quæ & angeli. Tomo primo libro tertio de Docta ignorantia, capite tertio pag.47.

Cap.22. Deus principium & finis. Tom. 1.In Diallogo de Possest pag.254.

Cap.2. Vincenti dabo edere ex manna abscondito & dabo illi calculum candidum. Tom. secundo libro 2.Excitationum excitatione. Tu es Petrus.pag.377.

Cap.8. Tertius Angelus tuba cecinit, & cecidit ẽ cœlo stella magna ardẽs tanquam facula, & cecidit in tertiam partem fluminum & in fontes aquarum, & nomen stellæ dicitur Absinthium & multi homines mortui sunt. Tomo secundo libro 2.Excitationum excit. Ibant Magi stell. quam uiderant sequentes. pag.390.

Cap.22. Ego sum α & ω. Tomo secũdo libro 3. Excitationum excit. Dies sanctificat.pag.436. & libro 7. Excit.ubi est qui natus est Rex Iud. pag.569.

Cap.3. Qui habet clauẽ Dauid. Tomo secundo libro 9. Excitationum excitatione. Multifariam multisq;.pag.621.

Cap.5. Soluere signacula libri clausi. Tõ.2.lib.9.Excit.excit.pag.ut supra.

Sermones Excitationum.

Cap.12. Signum magnum apparuit in cœlo, mulier amicta sole. Tomo secundo libro 2.Excit.pag.397.

Cap.21. Vidi sanctam ciuitatem Hierusalem. Tomo secundo libro 1.Excit. pag.451.

Cap.3. Suadeo tibi emere à me aurum ignitum & probatum. Tomo secundo libro 7.Excitat.pag.588.

Cap.12. Michael & Angeli eius. Tomo secundo libro septimo. Excitationũ pag.603.

FINIS.

NICOLAVS DE Cusa Cardinalis Reuerendissimo Patri Iuliano Cardinali, præceptori suo S.

ADmirabitur & rectè, maximum tuum etiam probatissimum ingenium, quid sibi hoc uelit, quòd dum meas barbaras ineptias incautiùs pandere attento, te arbitrum eligo, quasi tibi pro tuo Cardinalatus officio apud Apostolicam sedem in publicis maximis negotijs occupatissimo aliquid otij supersit, & post omnium Latinorum scriptorum, qui hactenus claruerũt, supremam notitiam, & nunc Græcorum etiam, ad meum istum fortassis ineptissimum conceptum tituli nouitate trahi possis. Qui tibi qualis ingenio sim, iamdudum notissimus existo. Sed hæc admiratio, non quòd prius incognitum hic insertum putes, sed potius qua audacia, ad de docta ignorantia tractandum ductus sim, animum tuum sciendi perauidum, spero uisendum alliciet. Ferunt enim Naturales, appetitum quandam tristem sensationem in stomachi orificio anteire, ut sic natura quæ seipsam sanam conseruare nititur, stimulata reficiatur: Ita rectè puto admirari (propter quod philosophari) sciendi desiderium præuenire, ut intellectus cuius intelligere, est esse, studio ueritatis perficiatur. Rara quidem etsi monstra sint, nos mouere solent. Quamobrem præceptorum unicè, pro tua humanitate aliquid digni hic latitare existimes, & ex germano in rebus diuinis qualemcunq; ratiocinandi modum suscipe, quem mihi labor ingens, admodum gratissimum fecit.

Quomodo scire est ignorare. Cap. I.

DIuino munere omnibus in rebus naturale quoddam desiderium inesse conspicimus, ut sint meliori quidem modo quo hoc cuiusq; naturę patitur conditio, atq; ad hũc finem ea operari, instrumentaq; habere opportuna quibus iudicium cognatum est cõueniens proposito cognoscendi: ne sit frustrà appetitus & ut in amato, pondere propriæ naturę, quietem attingere possit. Quòd si fortassis secus contingat, hoc ex accidenti uenire necesse est, ut dum infirmitas gustũ, aut opinio rationem seducit. Quamobrem sanum liberum intellectum, uerum (quid insatiabiliter indito discursu, cuncta per lustrando attingere cupit) appræhensum, amoroso amplexu cognoscere dicimus, non dubitantes uerissimum illud esse, cui omnis sana mens nequit dissentire. Omnes autem inuestigantes, in comparatione præsuppositi certi, proportionabiliter incertum iudicant. Comparatiua igitur est omnis inquisitio, medio proportionis utens, ut dum hæc quæ inquiruntur, propinqua proportionali reductione, præsupposito possint comparari, facilè est appræhensionis iudicium, dum multis medijs opus habemus, difficultas & labor exoritur. Vti hæc in Mathematicis nota sunt, ubi ad prima notissima principia, priores propositiones facilius reducuntur, & posteriores, quoniam non nisi per medium priorum, difficilius. Omnis igitur inquisitio, in cõparatiua proportione facili uel difficili existit, propter quid infinitum, ut infinitum (cum omnem proportionẽ aufugiat) ignotum est. Proportio uero, cum conuenientiam in aliquo uno simul & alteritatem dicat, absq; numero intelligi nequit. Numerus ergo, omnia proportionabilia includit. Non est igitur numerus qui proportionem efficit, in quantitate tantum: sed in omnibus quæ quouismodo substantialiter aut accidentaliter conuenire possunt ac differre. Hinc forte omnia Py- *Pythagoras.*

thagoras, per numerorum uim, constitui & intelligi iudicabat. Præcisio uerò combinationum in rebus corporalibus, ac adaptatio congrua noti ad ignotum, humanam rationem supergreditur: adeò ut Socrati uisum sit se nihil scire, nisi quòd ignoraret. Sapientissimo Salomone asserente cunctas res difficiles & sermone inexplicabiles. Et alius quidam diuini spiritus uir ait, absc̃ditam esse sapientiam, & locum intelligentiæ, ab oculis omnium uiuentium. Si igitur ita est (ut etiam profundissimus Aristoteles, in prima philosophia affirmat) in natura manifestissimis, talem nobis difficultatem accidere, ut nycticoraci solem uidere attentanti, profectò cum appetitus in nobis frustrà non sit, desideramus scire nos ignorare. Hoc si ad plenum assequi poterimus, doctam ignorantiam assequemur. Nihil enim homini etiam studiosissimo, in doctrina perfectius adueniet, quàm in ipsa ignorantia, quæ ipsi propria est, doctissimum reperiri, & tantò quis doctior erit, quantò se magis sciuerit ignorantem. In quem finem, de ipsa docta ignorantia pauca quædam scribendi, labores assumpsi.

Socrates.

Salomon.

Aristoteles.

Elucidatio præambularis subsequentium. Cap. II.

Maximum.

TRactaturus de maxima ignorantiæ doctrina, ipsius maximitatis naturam aggredi necesse habeo. Maximum autem hoc dico, quo nihil maius esse potest. Abundantia uero uni conuenit. Coincidit itaq; maximitati unitas quæ est & entitas. Quod si ipsa talis unitas, ab omni respectu & contractione, uniuersaliter est absoluta: nihil illi opponi manifestum est, cum sit maximitas absoluta. Maximum itaque absolutum, unum est, quod est omnia, in quo omnia quia maximum. Et quoniam nihil ei opponitur, cum eo simul coincidit minimum, quare est & in omnibus. Et quia absolutum, tunc est actu omne possibile esse, nihil à rebus contrahẽs à quo omnia. Hoc maximum quod & Deus omnium nationum fide indubiẽ creditur, primo libello suprà humanam rationem incompræhensibiliter inquirere (eo duce qui solus lucem habitat inaccessibilem) laborabo. Secundo loco sicut absoluta maximitas, est entitas absoluta per quam omnia id sunt, quod sunt ita & uniuersalis unitas essendi, ab illa quæ maximum dicitur absolutum: & hinc cõtracte existens uti uniuersum, cuius quidem unitas in pluralitate contracta est sine qua esse nequit. Quod quidem maximum, etsi in sua uniuersali unitate omnia complectatur, ut omnia quæ sunt ab absoluto sint in eo, & ipsum in omnibus: non habet tamen extrà pluralitatem (in qua est) subsistentiam, cum sine contractione, à qua absolui nequit, non existat. De hoc maximo uniuerso scilicet, in secundo libello, pauca quædam adijciam. Tertio loco, maximũ tertiæ considerationis subsequenter manifestabitur. Nam cum uniuersum non habet nisi contracte subsistentiam in pluralitate, in ipsis pluribus inquiremus unum maximum, in quo uniuersum maximè & perfectissimè, subsistit actu, ut in fine, & quoniam tale cum absoluto quod est terminus uniuersalis, unitur, quia finis perfectissimus suprà omnem capacitatem nostram, de illo maximo, quod simul est contractum & absolutum, quod Iesum semper benedictum nominamus, nonnulla prout & ipse Iesus inspirauerit, subijciam. Oportet autem attingere sensum uolentem, potius suprà uerborum uim, intellectum efferre, quàm proprietatibus uocabulorum insistere: quæ tantis intellectualibus mysterijs, propriè adaptari non possunt. Exemplaribus etiã manuductionibus necesse est transcendenter uti, linquendo sensibilia, ut ad intellectualitatem simplicem, expeditè lector ascendat, ad quam uiam quærendam studui communibus ingenijs, quantò clariùs potui, aperire, omnem stili scabrositatem euitando, radicem doctæ ignorantiæ, etiam inappræhensibili ueritatis præcisione, statim manifestans.

Quòd præcisa ueritas, sit incompræhensibilis. Cap. III.

QVoniam ex se manifestum est, infiniti ad finitum proportionem non esse, est & ex hoc clarissimum, quod ubi est reperire excedẽs & excessum, non deueniri ad maximum simpliciter, cum excedentia & excessa finita sint, maximum uero tale, necessariò est infinitum. Dato igitur quocunq;, quod non

non sit ipsum maximum simpliciter, dabile maius esse manifestum est. Et quoniam æqualitatem reperimus gradualem ut unum æqualius uni sit quàm alteri, secundum conuenientiam & differentiam genericam, specificam, localem influentialem & & temporalem cum similibus: patet non posse aut duo aut plura, adeò similia & æqualia reperiri, quin adhuc in infinitum similiora esse possint. Hinc mensura & mensuratum, quantuncunque æqualia, semper differentia remanabunt. Non potest igitur finitus intellectus, rerum ueritatem per similitudinem præcisè intelligere. Veritas enim non est nec plus nec minus, in quodam indiuisibili consistens, quam omne non ipsum uerum existens, præcisè mensurare non potest: sicut nec circulum cuius esse in quodam indiuisibili consistit, non circulus. Intellectus igitur qui non est ueritas, nunquam ueritatem adeò præcisè comprehendit, quin per infinitũ præcisiùs comprehendi possit, habens se ad ueritatem, sicut polygonia ad circulum: quæ quantò inscripta plurium angulorum fuerit, tantò similior circulo, nunquàm tamen efficitur æqualis, etiam si angulos usque in infinitum multiplicauerit, nisi in identitatem cum circulo se resoluat. Patet igitur de uero nos non aliud scire, quàm quòd ipsum præcisè uti est, scimus incomprehensibile, ueritate se habente, ut absolutissima necessitate, quæ nec plus aut minus esse potest quàm est, & nostro intellectu, ut possibilitate. Quidditas ergo rerum, quæ est entium ueritas, in sua puritate inattingibilis est, & per omnes Philosophos inuestigata, sed per neminem, uti est, reperta, & quantò in hac ignorãtia profundiùs docti fuerimus, tantò magis ad ipsam accedemus ueritatem.

Circulus.

Polygonia.

Maximum absolutum incomprehensibiliter intelligitur, cum quo minimum coincidit. Cap. IIII.

MAximum quo maius esse nequit, simpliciter & absolutè cum maius sit quàm comprehendi per nos possit, quia est ueritas infinita: non aliter quàm incomprehensibiliter attingimus. Nam cum non sit de natura eorum, quæ excedens admittunt & excessum, super omne id est, quod per nos concipi potest: omnia enim quæcunque sensu, ratione, aut intellectu apprehenduntur, inter se & ad inuicem taliter differunt, quòd nulla est æqualitas præcisa inter illa. Excedit igitur maxima æqualitas, quæ à nullo est alia aut diuersa, omnem intellectum: quare maximũ absolutè, cum sit omne id quod esse potest, est penitûs in actu, et sicut nõ potest maius esse, eadẽ ratione nec minus, cum sit omne id quod esse potest. Minimum autem est, quo minus esse nõ potest. Et quoniam maximum est huiusmodi, manifestum est minimum maximo coincidere. Et hoc tibi clariùs fit, si ad quantitatem, maximum & minimum contrahis. Maxima enim quantitas, est maximè magna. Minima quantitas, est maxime parua. Absolue igitur à quantitate maximum & minimum, subtrahendo intellectualiter magnum & paruum: & clarè conspicis, maximum & minimum coincidere Ita enim maximum est superlatiuus, sicut minimũ superlatiuus. Igitur absoluta quantitas, non est magis maxima, quàm minima, quoniam in ipsa minimum, est maximum coincidenter. Oppositiones igitur, his tantum excedens admittunt & excessum, & his differenter conueniunt, maximo absoluto nequaquam, quoniam suprà omnem oppositionem est. Quia igitur maximum absolutè, est omnia absolutè actu, quæ esse possunt, taliter absq; quacũq; oppositione, ut in maximo minimum conincidat: tunc super omnem affirmationẽ est, pariter & negationem, & omne id, quod concipitur esse, non magis est, quàm non est. Et omne id, quod concipitur non esse, non magis non est, quàm est, sed ita est hoc, quòd est omnia, & ita omnia, quòd est nullum, & ita maxime hoc, quòd est minime ipsum. Non est enim aliud dicere, Deus qui est ipsa maximitas absoluta, est lux: quàm ita, Deus est maxime lux, qui est minime lux. Aliter enim non esset maximitas absoluta, omnia possibilia actu, si nõ esset infinita, & terminus omnium, & per nullum omnium terminabilis, prout posteà in sequentibus (ipsius Dei pietate) explanabimus. Hoc autem omnem nostrum intellectũ transcendit: qui nequit contradictoria,

Quantitas.

tradictoria, in suo principio combinare uia rationis, quoniam per ea, quæ nobis ab ipsa natura manifesta fiunt, ambulamus: quæ longè ab hac infinita uirtute cadens, ipsa contradictoria per infinitum distantia, connectere simul nequit. Suprà omnem igitur rationis discursum, incompræhensibiliter absolutam maximitatem uidemus infinitam esse, cui nihil opponitur, cum qua minimum coincidit. Maximum autem & minimum (ut in hoc libello sumuntur) transcẽdentes absolutæ significationis termini existunt, ut suprà omnem contractionem, ad quantitatem molis aut uirtutis, in sua simplicitate absoluta, omnia complectantur.

Maximum est unum. Cap. V.

EX his clarissimè constat, maximum absolutè incompræhensibiliter intelligibile, pariter & innominabiliter, nominabile esse, uti de hoc manifestiorem doctrinam inferiùs pandemus. Nihil est nominabile, quo non possit maius aut minus dari, cum nomina ijs attributa sint rationis motu, quæ quadam proportione excedens admittunt aut excessum. Et quoniam omnia sunt eo meliori modo quo esse possunt, tunc sine numero pluralitas entium esse nequit. Sublato enim numero, cessant rerum discretio, ordo, proportio, harmonia, atq; ipsa entium pluralitas. Quòd si numerus ipse esset infinitus, quoniam tunc maximus actu cum quo coincideret minimum, pariter cessarent omnia prę̃missa. In idem enim redit numerum infinitum esse, & minime esse. Si igitur ascendendo in numeris, deuenitur actu ad maximum, quoniam finitus est numerus, non deuenitur tamen ad maximum, quo maior esse non possit, quoniam hic esset infinitus. Quare manifestũ est, ascensum numeri esse finitum actu, & illum in potentia fore ad alium, etsi in descensu pariter se numerus haberet, ut dato quocunq; paruo numero actu, quòd tunc per subtractionem, semper dabilis esset minor, sicut in ascensu per additionem maior, adhuc idem: quoniam nulla rerum discretio esset, neq; ordo, neq; pluralitas, neq; excedens & excessum in numeris, reperiretur, imò non esset numerus. Quapropter necessarium est, in numero ad minimum deueniri, quo minus esse nequit, uti est unitas. Et quoniam unitate minus esse nequit, erit unitas minimum simpliciter, quod cum maximo coincidit, per statim ostensa. Non potest autem unitas numerus esse: quoniam numerus excedens admittẽs, nequaquam simpliciter minimum, nec maximũ esse potest, sed est principium omnis numeri, quia minimum, est finis omnis numeri, quia maximum. Est igitur unitas absoluta cui nihil opponitur, ipsa absoluta maximitas, quæ est Deus benedictus. Hæc unitas cum maxima sit, nõ est multiplicabilis, quoniam est omne id, quod esse potest. Non potest igitur ipsa, numerus fieri. Vide, per numerum ad hoc nos deductos, ut intelligamus, innominabili Deo unitatem absolutam propius conuenire, quodq; Deus ita est unus, ut sit actu omne id, quod possibile est esse. Quapropter non recipit ipsa unitas magis nec minus, nec est multiplicabilis. Deitas itaq; est unitas infinita. Qui ergo dixit, audi Israel, Deus tuus unus est, & unus est magister, & pater uester in cœlis, nihil uerius dicere potuit: qui diceret plures deos esse: hic nec Deum, nec quicquàm omnium uniuersi esse, falsissimè affirmaret, uti in sequentibus ostendetur. Nam uti numerus, qui ens rationis est, fabricatum per nostram comparatiuam discretionem, præsupponit necessariò unitatem, pro tali numeri principio, ut sine ea impossibile sit numerum esse: ita rerum pluralitates ab hac infinita unitate descendentes, ad ipsam sic se habent, ut sine ipsa esse nequeant: quomodo enim essent sine esse; unitas autem absoluta est entitas, ut posteriùs uidebimus.

Numerus.

Vnitas.

Maximum est absoluta necessitas. Cap. VI.

OStensum est in præcedentibus, omnia præter unum maximum, simpliciter eius respectu, finita & terminata esse. Finitum uerò et terminatum, habet â quo incipit, & ad quod terminatur, & quia non potest dici, quòd illud sit maius

maius dato finito et finitum, ita semper in infinitum progrediendo (quoniam in excedentibus & excessis, progressio in infinitum actu fieri non potest, alioqui maximum esset de natura finitorum) igitur necessariò est maximum actu, omnium finitorum principium & finis. Præterea nihil esse posset, si maximum simpliciter non esset: nam cum omne non maximum, sit finitum, est & principiatum: erit autem necessarium quod ab alio, alioqui si à seipso, fuisset, quando non fuisset, nec in principijs & causis est (ut ex regula patet) possibile ire in infinitum. Erit igitur maximum simpliciter, sine quo nihil esse potest. Præterea contrahamus maximum ad esse, & dicamus, maximo esse nihil opponitur, quare nec esse, nec minime esse, quomodo igitur intelligi potest, maximum non esse posse, cum minime esse, sit maxime esse. Neq; quicquàm intelligi potest esse, sine esse. Absolutum autem esse, non potest esse aliud quàm maximum absolutè. Nihil igitur potest intelligi esse sine maximo. Præterea ueritas maxima, est maximum absolutè: maximè igitur uerum, est ipsum maximum simpliciter esse uel non esse, uel esse & non esse, uel nec esse nec non esse, & plura nec dici nec cogitari possunt, qualecũq; horum dixeris maximè uerum, habeo propositum, nam habeo ueritatem maximam, quæ est maximum simpliciter. Vnde & si per præmissa manifestum sit, quòd hoc nomen Esse, aut aliud quodcunq; nomen, non sit præcisum nomen Maximi, quod est suprà omne nomen: tamen esse maximè & innominabiliter, per nomen maximum super omne esse nominabile, illi conuenire necesse est. Talibus quidem & infinitis consimilibus rationibus ex superioribus, docta ignorantia apertissimè uidet, maximum simpliciter necessariò esse, ita quòd sit absoluta necessitas. Est autem ostensum, non posse nisi unum esse maximum simpliciter, quare unum esse maximum, est uerissimum.

De trina & una æternitate. Cap. VII.

NVlla unquam natio fuit, quæ Deum non coleret, & quem maximum absolutè, non crederet. Reperimus Minar, in libris antiquitatum annotasse: Sissennios unitatem maxime adorasse. Pythagoras autem, uir suo æuo auctoritate irrefragabili clarissimus: unitatẽ illam, trinam astruebat. Huius ueritatem inuestigantes, altiùs ingenium eleuantes, dicamus iuxtà præmissa. Id quod omnem alteritatem præcedit, æternum esse nemo dubitat: Alteritas namque idem est, quod mutabilitas, sed omne quod mutabilitatem naturaliter præcedit, immutabile est, quare æternum. Alteritas uerò constat ex uno & altero, quare alteritas sicut numerus, posterior est unitate. Vnitas ergo, natura prior est alteritate, & quoniam eam naturaliter præcedit, est unitas æterna. Amplius omnis inæqualitas est ex æquali & excedente. Inæqualitas ergò, posterior natura est, æqualitate, quod per resolutionem firmissimè probari potest. Omnis enim inæqualitas, in æqualitatem resoluitur: nam æquale, inter maius & minus est. Si igitur demas quod maius est, æquale erit, si uero minus fuerit, deme à reliquo quod maius est, & æquale fiet. Et hoc etiam facere poteris, quousq; ad simplicia demendo ueneris. Patet itaq;, quòd omnis inæqualitas, demendo ad æqualitatem redigitur, æqualitas ergo, naturaliter præcedit inæqualitatem, sed inæqualitas & alteritas, simul sunt natura. Vbi enim inæqualitas, ibidem necessariò alteritas, & econuersò. Inter duo namq; ad minus, erit alteritas. Illa uerò ad unum illorum duplicitatem facient, quare erit inæqualitas. Alteritas ergo & inæqualitas, simul erunt natura: præsertim cum binarius sit prima alteritas, & prima inæqualitas: sed probatum est, æqualitatem præcedere natura inæqualitatem, quare & alteritatem, æqualitas ergo æterna. Amplius si duæ fuerint causæ, quarum una prior sit alterna, erit effectus prioris, prior natura effectu posterioris, sed unitas, uel est connexio, uel est causa connexionis. (Inde enim aliqua connexa dicuntur, quia simul unita sunt) Binarius quoq; uel diuisio est, uel causa diuisionis. (Binarius enim, prima est diuisio.) Si ergo unitas, causa connexionis est, binarius uerò, causa diuisionis: ergo sicut unitas est prior natura binario, ita etiam connexio, prior natura diuisione. Sed diuisio & alteritas, simul sunt natura, quare & connexio, sicut

Minar. Pythagoras.

Alteritas. Vnitas. Inæqualitas. Aequalitas.

Connexio Diuisio.

unitas est æterna, cum prior sit alteritate. Probatum est igitur, quoniam unitas ipsa æterna est, & æqualitas æterna: similiter & connexionem esse æterna. Sed plura æterna esse non possunt. Si enim plura essent æterna, tunc quoniam omnem pluralitatem præcederet unitas, aliquid esset prius natura, æternitate, quod est impossibile. Præterea, si plura essent æterna, alterum alteri deesset, ideoq; nullum illorum perfectum esset, & ita esset aliquod æternum, quod non esset æternum, quia nõ esset perfectum: quòd cum non sit possibile, hinc plura æterna esse non possunt, sed quia unitas æterna est, æqualitas æterna est, similiter & connexio: hinc unitas, æqualitas, & connexio sunt unum. Et hæc est illa trina unitas, quam Pythagoras omnium philosophorum primus, Italiæ & Græciæ decus, docuit adorandam. Sed adhuc aliqua, de generatione æqualitatis ab unitate, subiungamus expressiùs.

Pythagoras.

De generatione æterna. Cap. VIII.

OStendamus nunc breuissimè, ab unitate gigni unitatis æqualitatem, connexionem uerò, ab unitate procedere & ab unitatis æqualitate. Vnitas dicitur, quasi ontitas, ab ὄν græco uocabulo, quod latinè Ens dicitur, & est unitas entitas. Deus namq; est ipsa rerum entitas, forma enim essendi est, quare & entitas. Aequalitas uerò unitatis, quasi æqualitas entitatis, id est æqualitas essendi siue existendi. Aequalitas uerò essendi est, quòd in re neq; plus neq; minus est, nihil ultrà, nihil infrà. Si enim in re magis est, monstrosum est, si minus est, nec est generatio æqualitatis ab unitate, quod claré conspicitur, quando quid sit generatio attenditur, generatio enim, unitatis repetitio est: Vel eiusdem naturæ multiplicatio, à patre procedens in filium. Et hæc quidem generatio, in solis rebus caducis, inuenitur: generatio autem unitatis ab unitate, est una unitatis repetitio, id est unitas semel, quòd si bis, uel ter, uel deinceps unitatẽ multiplicauero, iam unitas ex se aliud ꝓcreabit, ut binarium, uel ternarium, uel alium numerũ, unitas uerò semel repetita solum, gignit unitatis æqualitatem, quod nihil aliud intelligi potest, quàm quòd unitas gignit unitatem, & hæc quidem generatio, æterna est.

Generatio.

De connexionis æterna processione. Cap. IX.

QVemadmodum generatio unitatis ab unitate, est una unitatis repetitio: ita processio ab utroque, est repetitionis illius unitatis, siue mauis dicere, unitatis & æqualitatis unitatis ipsius, unitio. Dicitur autem processio, quasi quædam ab altero in alterum extensio: quemadmodum cum duo sunt æqualia, tunc quædam ab uno in alterum quasi extenditur æqualitas, quæ illa coniungat quodammodo & connectat: merito ergo dicitur ab unitate & æqualitate unitatis, connexio procedere, neque enim connexio unius tantum est, sed ab unitate in æqualitatem unitas procedit, & ab unitatis æqualitate in unitionem. Meritò igitur ab utroque procedere dicitur, eo quòd ab altero in alterum quasi extenditur Sed nec ab unitate, nec ab unitatis æqualitate, gigni dicimus connexionem: quoniam neq; ab unitate per repetitionem fit, neque per multiplicationem, & quamuis ab unitate gignatur unitatis æqualitas, & ab utroq; cõnexio procedat, unum tamen & idem est unitas, & unitatis æqualitas, & connexio procedẽs ab utroq; uelut si de eodem dicatur, hoc, id, idem. Hoc ipsum quidem quod dicitur id, ad primum refertur, quod uerò dicitur idem, relatum connectit & coniungit ad primum. Si igitur ab hoc pronomine quod est Id, formatum esset hoc uocabulum, quod est Iditas, ut sic dicere possemus, unitas, iditas, identitas, ita ut relationem quidem faceret iditas ad unitatem, identitas uerò iditatis & unitatis designaret connexionem, satis propinquè trinitati conuenirent. Quòd autem sanctissimi nostri doctores, unitatem uocarunt Patrem, æqualitatem Filium, & connexionem Spiritumsanctum, hoc propter quandam similitudinem ad ista caduca fecerunt. Nam in patre & filio, est quædam communitas naturæ quæ una est, ita quòd ipsa natura, filius patri est æqualis. Nihil enim magis uel minus humanitatis est in filio quàm in patre,

Hoc
Id
Idem.
Id
Iditas
Identitas.
Communitas naturæ.
Pater
Filius

patre,& inter eos quædam eſt connexio. Amor enim naturalis alterum cum altero connectit & hoc propter ſimilitudinem eiuſdem naturæ,quæ in eis eſt,quæ à patre in filium deſcendit:& ad hoc ipſum filium plus diligit,quàm alium ſecum in humanitate conuenientem. Ex tali quidem licet diſtantiſsima ſimilitudine,pater,dictus eſt unitas:filius,æqualitas:connexio uerò,amor,ſeu ſpirituſſanctus,creaturarum reſpectu tantum,prout infrà etiam ſuo loco clariùs oſtendemus. Et hæc eſt meo arbitratu,iuxtà Pythagoricam inquiſitionem,trinitatis in unitate,& unitatis in trinitate ſemper adorandæ,manifeſtiſsima inquiſitio. *Amor.*

Quomodo intellectus trinitatis in unitate,ſupergreditur omnia. Cap. X.

NVnc inquiramus,quid ſibi uelit Martianus,quando ait,philoſophiam ad huius trinitatis notitiam aſcendere uolentem,circulos & ſphęras euomuiſse. Oſtenſum eſt in prioribus,unicum ſimpliciſsimũ maximum: & quod ipſum tale, non ſit nec perfectiſsima figura corporalis, ut eſt ſphæra,aut ſuperficialis,ut eſt circulus,aut rectilinealis,ut eſt triangulus,aut ſimplicis rectitudinis,ut eſt linea:ſed ipſum ſuper omnia illa eſt,ita quod illa,quæ aut per ſenſum,aut imaginationem,aut rationem cum naturalibus appendicijs,attinguntur, neceſſariò emouere oporteat,ut ad ſimpliciſsimam & abſtractiſsimã intelligentiam perueniamus,omnia ſunt unum:ubi linea ſit triangulus ubi circulus & ſphęra:ubi unitas ſit trinitas:& econuerſò:ubi accidens ſit ſubſtantia:ubi corpus ſit ſpiritus: motus ſit quies,& cætera huiuſmodi,& tunc intelligitur,quando quodlibet in ipſo uno,intelligitur unum,& ipſum unum omnia,& per conſequens quodlibet in ipſo omnia,& non rectè euomuiſti ſphęram,circulum,& huiuſmodi,ſi non intelligis ipſam unitatem maximam, neceſſariò eſſe trinam:maxima,enim nequaquam rectè intelligi poterit, ſi non intelligatur trina:ut exemplis ad hoc utamur conuenientibus, Videmus unitatem intellectus, non aliud eſſe, quam intelligens,intelligibile & intelligere:Si igitur ab eo quod eſt intelligens,uelis te ad maximum trãsferre,& dicere maximum eſſe maximè intelligens, & non adijcias ipſum etiam eſſe maximè intelligibile & maximum intelligere,non rectè de unitate maxima & perfectiſsima concipis. Si etenim unitas eſt maxima & perfectiſsima intellectio,quæ ſine iſtis correlationibus tribus,nec intellectio nec perfectiſsima intellectio,eſſe poterit: non rectè unitatem concipit,qui ipſius unitatis trinitatem non attingit. Vnitas enim,non niſi trinitas eſt,nam dicit indiuiſionem,diſcretionem,& connexionem:Indiuiſio quidem ab unitate eſt,ſimiliter diſcretio,ſimiliter & unio ſiue connexio:maxima igitur unitas non aliud eſt quàm indiuiſio,diſcretio,& connexio:& quoniam indiuiſio eſt,tunc eſt æternitas ſiue abſque principio,ſicut æternum â nullo diuiſum,quoniam diſcretio eſt,ab æternitate immutabili eſt:& quoniam connexio ſiue unio eſt,ab utroque procedit,adhuc cum dico unitas eſt maxima:trinitatem dico. Nam cum dico unitas dico principium ſine principio:cum maxima,principium de principio:cum illa per uerbum eſt copulo et unio,dico proceſsionem ab utroque. Si igitur ex ſuperioribus manifeſtiſsimè probatum eſt,unum eſſe maximum,quoniam minimum,maximum & connexio unum ſunt,ita quod ipſa unitas,eſt & minima,& maxima,& unio:hinc conſtat quomodo euomere omnia imaginabilia & rationabilia neceſſe eſt philoſophiam,quę unitatem maximam non niſi trinam,ſimpliciſsima intellectione uoluerit compræhendere. Admiraris autem de ijs,quæ diximus,quomodo uolentem maximum ſimplici intellectione appræhendere,neceſſe ſit rerum differentias & diuerſitates,ac omnes mathematicas figuras,tranſilire,quoniam lineam diximus in maximo,ſuperficiem & circulum & ſphæram. Vnde ut acuatur intellectus,ad hoc te faciliùs indubitãta manuductione transferre conabor,ut uideas iſta neceſſaria atq; ueriſsima,quæ te non ineptè, ſi ex ſigno ad ueritatem te eleuaueris, uerba tranſiumptiuè intelligendo,in ſtupendam ſuauitatem adducent,quoniam in docta ignorantia,proficies in hac uia:ut quantum ſtudioſo,ſecundũ humani ingenij uires eleuato, *Martianus. Intelligens. Intelligibile. Intelligere. Indiuiſio. Diſcretio. Connexio. Vnitas maxima.*

conceditur, uidere pòsſis ipſum unum, ſumm. è maximum, incõpræhenſibile, Deum unum, & trinum ſemper benedictum.

Quòd mathematica nos iuuet plurimum, in diuerſorum diuinorum appræhenſione. Cap. XI.

Mathematica. COnſenſêre omnes ſapientiſsimi noſtri, & diuiniſsimi, ſanctiſsimiq; doctores, uiſibilia ueraciter inuiſibilium imagines eſſe: atq; creatorem noſtrum ita cognoſcibiliter à creaturis uideri poſſe, quaſi in ſpeculo & in ænigmate. Hoc autem, quòd ſpiritualia per ſe à nobis inattingibilia, ſymbolicè inueſtigentur, radicem habet ex iſs quæ ſuperiùs dicta ſunt: quoniam omnia ad ſe inuicem quandam (nobis tamen occultam & incompræhenſibilem) habent proportionem, ut ex omnibus unum exurgat uniuerſum, & omnia in uno maximo ſint ipſum unũ. Et quamuis omnis imago, accedere uideatur ad ſimilitudinem exemplaris: tamen præter maximam imaginem, quæ eſt hoc ipſum quod exemplar in unitate naturæ, non eſt imago adeò ſimilis, aut etiam æqualis, exemplari, quin per infinitum ſimilior atq; æqualior eſſe poſsit, ut iam iſta ex ſuperioribus nota facta ſunt. Quando autem ex imagine inquiſitio fit, neceſſe eſt nihil dubij apud imaginem eſſe, in cuius tranſſumptiua proportione, incognitum inueſtigatur, cum uia ad incerta, non niſi per præſuppoſita, & certa eſſe poſsit. Sunt autem omnia ſenſibilia, in quadam continua inſtabilitate, propter poſsibilitatem materialem, in ipſis abundantem. Abſtractiora autem iſtis, ubi de rebus conſideratio habetur (non ut appendicijs materialibus, ſine quibus imaginari nequeunt, penitùs careant, neq; penitùs poſsibilitati fluctuanti ſubſint) firmiſsima uidemus, atque nobis certiſsima, ut ſunt ipſa mathematicalia: quare in illis ſapientes, exempla indagandarum rerum, per intellectum ſolerter quæſiuerunt: & nemo antiquorum, qui magnus habitus eſt, res difficiles alia ſimilitudine quàm mathematica, aggreſſus eſt. Ita ut Boetius ille Romanorum literatiſsimus aſſereret, neminem diuinorum ſcientiam, qui penitùs in mathematicis exercitio careret, attingere poſſe. Nónne Pythagoras primus & nomine & re philoſophus, omnem ueritatis inquiſitionem, in numeris poſuit? Quem Platonici & noſtri etiam primi, intantum ſecuti ſunt, ut Auguſtinus noſter & poſt ipſum Boetius, affirmarent indubiè, numerum creandarum rerum, in animo conditoris, principale exemplar fuiſſe. Quomodo Ariſtoteles (qui ſingularis uideri uoluit, priores confutando) aliter nobis in mathematicis ſpecierum differentiam tradere potuit, quàm quòd ipſas numeris compararet? Et idem dum de formis naturalibus, quomodo una ſit in alia, ſcientiam tradere uellet, ad formas mathematicas neceſſariò conuolauit, dicens: Sicut trigonus in tetragono, ita inferior in ſuperiori. Taceo de innumeris exemplis eius ſimilibus. Aurelius etiam Auguſtinus Platonicus, quando de quantitate animæ, & eiuſdem immortalitate, & cæteris altiſsimis inueſtigauit, ad mathematica pro adiutorio conuolauit. Iſta uia Boetio noſtro adeò placere uiſa eſt: ut conſtanter aſſereret, omnem ueritatis doctrinam, in multitudine & magnitudine compræhendi. Et ſi uelis ut compendioſiùs dicam: Nónne Epicureorum de atomis & inani, ſententia, quæ & Deum negat, & cunctam ueritatem collidit, ſolùm à Pythagoricis & Peripateticis, mathematica demonſtratione perijt? non poſſe ſcilicet ad atomos indiuiſibiles & ſimplices deueniri, quod ut principium Epicurus ſuppoſuit. Hac ueterum uia incedentes, cum ipſis concurrentes dicimus,

Boetius.

Pythagoras.
Platonici.
Auguſtinus.
Boetius.

Ariſtoteles.

Auguſtinus.

Boetius.

Epicurei.

Epicurus.

cum ad diuina non niſi per ſymbola, accedendi nobis uia pateat, quòd tunc mathematicalibus ſignis, propter ipſorum incorruptibilem certitudinem, conuenientiùs uti poterimus.

Quomodo

Quomodo signis mathematicalibus sit utendum in proposito. Cap. XII.

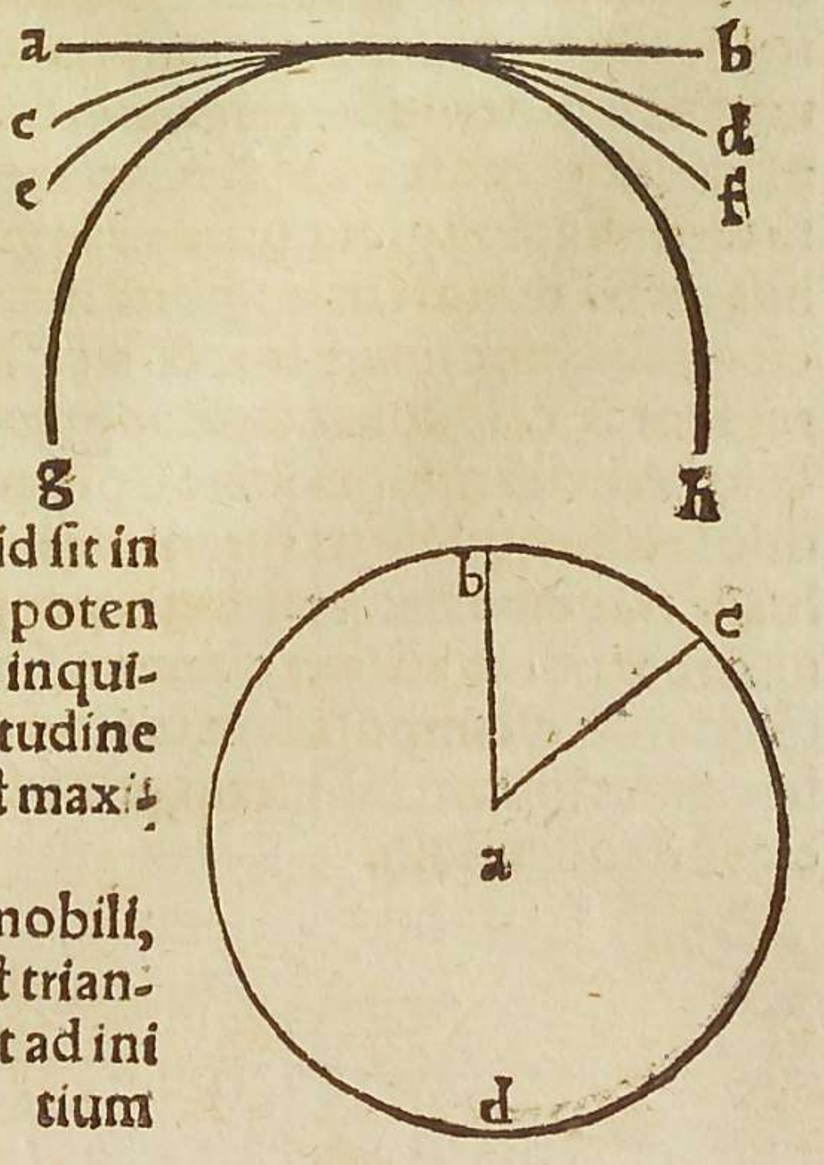
VErùm quoniam ex antehabitis constat, maximum simpliciter, nihil horum esse posse, quæ per nos sciuntur aut concipiuntur: hinc cum ipsum symbolicè inuestigare proponimus, simplicem similitudinem trãsilire necesse est. Nam cum omnia mathematicalia sint finita, & aliter etiam imaginari nequeant: si finitis uti pro exemplo uoluerimus, ad maximum simpliciter ascendẽdi, primò necesse est figuras mathematicas finitas considerare, cum suis passionibus & rationibus. Secundò ipsas rationes, correspondenter ad infinitas tales figuras transferre. Post hæc tertiò, adhuc altiùs ipsas rationes infinitarum figurarum, transsumere ad infinitum simplex, absolutissimum etiam ab omni figura: & tunc nostra ignorantia, incompræhensibiliter docebitur, quo modo de altissimo rectiùs & ueriùs sit nobis in ænigmate laborantibus, sentiendum. Ita igitur agentes, & sub directione maximæ ueritatis incipientes, dicimus, quòd sancti uiri, & eleuatissimi ingenij, qui se figuris applicarunt, uariè locuti sunt. Anselmus deuotissimus, ueritatẽ maximam rectitudini infinitæ comparauit: quem nos sequẽtes, ad figuram rectitudinis, quam lineam rectam imaginor, conuolemus. Alij perititissimi, trinitati superbenedictæ, triangulum trium æqualium & rectorum angulorum, comparârunt. Et quoniam talis triangulus necessariò est infinitis lateribus (ut ostendetur) dici poterit triangulus infinitus, & hos etiam sequimur. Alij qui unitatem infinitã figurare nisi sunt, Deum circulum dixerunt infinitum. Illi uerò qui actualissimam Dei existentiam considerarunt, Deum quasi sphæram infinitam, affirmarunt. Nos autem istos omnes simul de maximo rectè concepisse, & unam omnium sententiam, ostendemus.

Anselmus.
Recta infinita.
Aequilaterus infinitus.
Circulus infinitus.
Sphæra infinita.

De passionibus lineæ maximæ & infinitæ. Cap. XIII.

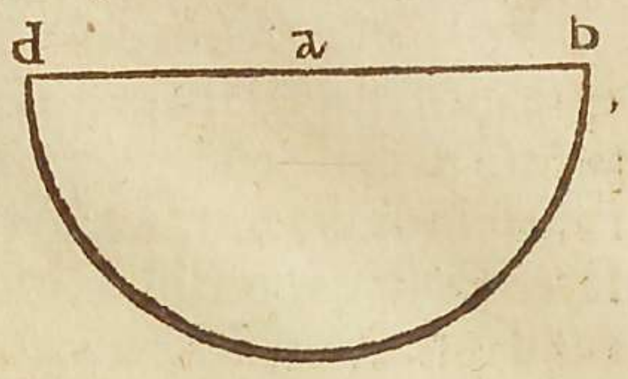
DIco igitur, si esset linea infinita, illa esset recta, illa esset triangulus, illa esset circulus, & esset sphæra: & pariformiter si esset sphæra infinita, illa esset triangulus, circulus, & linea: & ita de triangulo infinito, atq; circulo infinito, idem dicẽdum est. Primum autem quòd linea infinita sit recta, patet: Diameter circuli est linea recta, & circumferentia est linea curua, maior diametro: si igitur curua linea, in sua curuitate recipit minus, quantò circumferentia fuerit maioris circuli, igitur circumferentia maximi circuli, quæ maior esse non potest, est minime curua, quare maximè recta: coincidit igitur cum maximo minimum, ita ut ad oculũ uideatur necessarium esse, quòd maxima linea sit recta maximè, & minimè curua: nec hic potest remanere scrupulus dubij, quando in figura hic lateraliter uidetur, quomodo arcus c d maioris circuli, plus recedit à curuitate quàm arcus e f minoris circuli, & ille plus à curuitate recedit, quàm arcus g h adhuc minoris circuli: quare linea recta a b, erit arcus maximi circuli, qui maior esse non potest. Ita uidetur quomodo maxima & infinita linea, necessariò est rectissima, cui curuitas non opponitur, imò curuitas ipsa maximæ lineæ, est rectitudo, & hoc est primum probandum. Secundò, dictum est lineam infinitam esse triangulum maximum, circulum, & sphęram: & ad hoc ostendendum, oportet ut in lineis finitis uideamus, quid sit in potentia finitæ lineę: & quia quicquid finita est in potentia, hoc infinita est actu, erit nobis clariùs id quod inquirimus: & primò scimus, quòd linea finita in longitudine potest esse longior & rectior, & iam probatum est maximam esse longissimam atq; rectissimam.

Diameter.
Circumferentia.

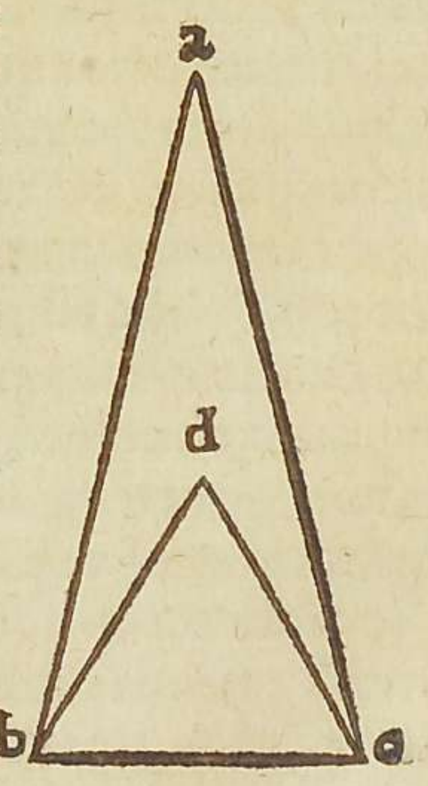
Secundò, si linea a b, remanente puncto a immobili, circumduceretur, quousq; b ueniret in c, ortus est triangulus: si perficitur circumductio, quousq; b redeat ad ini

tium ubi incœpit, fit circulus. Si iterũ è remanente immobili, b circumducitur, quousq; perueniat ad locum oppositum, ubi incœpit, qui sit d, est ex linea a b, & a d, effecta una continua linea, & semicirculus descriptus: & si remanente b d diametro immobili, circumducatur semicirculus, exoritur sphæra: & ipsa sphæra est ultimum de potentia lineæ totaliter existens in actu, quoniam, sphæra non est in potentia ad aliquam figuram ulteriorem. Si igitur in potentia lineæ finitæ sunt istæ figuræ, & linea infinita est omnia actu, ad quæ finita est in potentia: sequitur infinitum, esse triangulum, circulum, & sphæram, quod erat probandũ. Et quia fortasis clariùs hoc uidere uelles, quomodo quæ in potentia est finitum, ea est actu infinitum: adhuc de hoc te certissimum reddam.

Quòd infinita linea sit triangulus. Cap. XIIII.

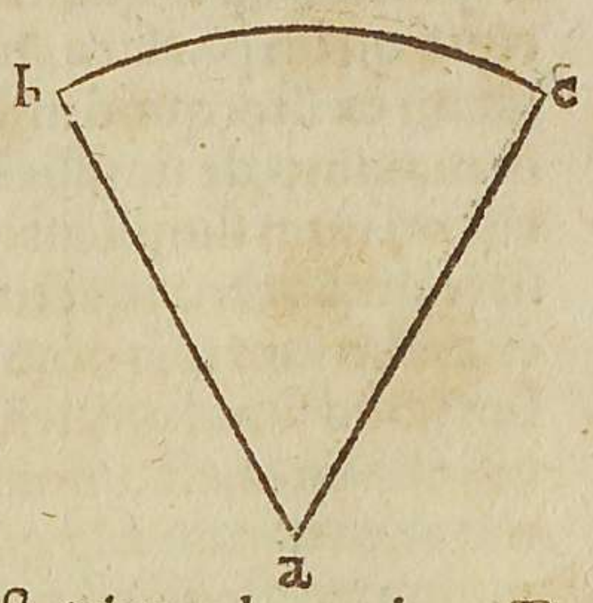
IMaginatiua, quę genus sensibilium non transcendit, non capit lineam posse triangulũ esse, cum improportionabiliter ista in quantis differant: erit tamen apud intellectum hoc facilè. Nam iam constat, nõ nisi unum posibile esse maximum, & infinitum. Deinde constat (quoniam omnia duo latera cuiuslibet trianguli simul iuncta, tertio minora esse non possunt) triãguli cuius unum latus est infinitum, alia non esse minora. Et quia quælibet pars infiniti, est infinita: necessarium est, omnis trianguli, cuius unum latus est infinitum, alia pariformiter esse infinita. Et quoniam plura esse infinita non possunt, transcendenter intelligis triangulum infinitũ, ex pluribus lineis componi non posse, licet sit maximus, uerissimus triangulus, incompositus, & simplicissimus. Et quia uerissimus triangulus est, qui sine tribus lineis esse nequit: erit necessarium, ipsam unicam infinitam lineam, esse tres, & tres, esse unam simplicissimam. Ita de angulis, quoniam non erit nisi angulus unus infinitus, & ille est tres anguli, & tres anguli, unus. Nec erit iste maximus triangulus, ex lateribus & angulis compositus, sed unum & idem est linea infinita & angulus, ita quòd & linea est angulus, quia triangulus linea. Adhuc poteris te iuuare ad huius intelligentiam, per ascensionem à triangulo quanto ad non quantum: nam omnem triangulum quantum, habere tres angulos, æquales duobus rectis, manifestum est, & ita quantò unus angulus est maior, tantò alij minores: & licet angulus unusquisque possit augeri, usq; ad duos rectos excluſiuè, & non maximè secundum principium primum nostrum, admittamus tamẽ, quòd maximè augeatur, usq; ad duos rectos includiuè, triangulo permanente: tunc manifestum est, triangulum unum angulum habere, qui est tres, & tres, esse unum. Pariter uidere poteris, triangulum lineam esse: quoniam cum omnia duo latera trianguli quanti simul iuncta, tantò tertio sint longiora, quantò angulus quem faciunt, est duobus rectis minor, ut angulus b a c, quia duobus rectis multò est minor: hinc lineæ b a, & a c, simul iunctæ, multò longiores sunt b c. Igitur quantò angulus ille maior fuerit, ut b d c, & superficies minor: quare si per positionem angulus ualeret duos rectos, resolueretur in lineam simplicem, totus triangulus. Vnde cum hac positione, quæ in quantis impossibilis est, iuuare te potes, ad non quanta ascendendo, in quibus, quod in quantis est impossibile, uides per omnia necessarium: & in hoc patet lineam infinitam, esse triangulum maximum, quod erat ostendendum.

Quòd

Quòd ille triangulus sit circulus. Cap. XV.

DEinde clariûs uidebitur, triangulum esse circulum. Nam ponatur, quod sit triangulus a b c, creatus per positionem, per circumductionem lineæ a b, quousque b ueniat in c, à fixo remanente, nõ habet id dubium, quando linea a b esset infinita, & penitus circumduceretur b, quousque rediret ad initium, circulum maximum creari, cuius b c, est portio: & quia est portio arcus infiniti, tunc est linea recta b c, & quoniam omnis pars infiniti est infinita, igitur b c, non est minor integro ambitu, circumferentiæ infinitæ, erit igitur b c, non tantum portio, sed completissima circumferentia. Quare necessarium est, triangulum a b c, esse circulum maximum: & quia b c circumferentia est linea recta, non est maior a b infinita, cum infinito non sit maius: nec sunt duæ lineæ, quia duo infinita esse non possunt. Quare linea infinita, quæ est triangulus, est etiam circulus, quod fuit propositum. Adhuc quòd linea infinita sit sphæra, ita manifestum sit: linea a b, est circumferentia maximi circuli, imò & circulus, ut iam probatum est: & est in triangulo de b, ducta in c, ut suprà dictum est, sed b c, est infinita linea, ut etiam statim probatum est. Quare a b, redijt in c, suprà se reditione completa: & quando hoc est, sequitur sphæram necessariò exortam esse, ex tali reuolutione circuli suprà se: & quia suprà probatum est a b c, esse circulum, triangulum, & lineam, habemus nunc probatum, esse etiam sphæram, & ista sunt quæ inuestigare proposuimus.

Quomodo translatiuè maximum se habeat ad omnia, sicut maxima linea ad lineas. Cap. XVI.

POstquàm nunc manifestum est, quomodo infinita linea, est omnia illa actu infinitè, quæ in potentia sunt infinita: habemus translatiuè in maximo simplici pariformiter, quomodo ipsum maximum est actu maximè omnia illa, quæ in potentia sunt simplicitatis absolutæ. Quicquid enim possibile est, hoc est actu ipsum maximum maximè, non ut ex possibili est, sed ut maximè est: sicut ex linea triangulus educitur, & infinita linea non est triangulus ut ex finita educitur, sed actu est triangulus infinitus, qui est idem cum linea. Præterea, ipsa possibilitas absoluta, non est aliud in maximo, quàm ipsum maximum actu, sicut linea infinita est actu sphæra: secus in non maximo, nam ibi potentia non est actus, sicut linea finita non est triangulus. Vnde hic uidetur magna speculatio, quæ de maximo ex isto trahi potest, quomodo ipsum est tale, quòd minimum est in ipso maximum, ita quòd penitus omnem oppositionem per infinitum supergreditur: ex quo principio possent de ipso tot negatiuæ ueritatis elici, quot scribi aut legi possent. Imò omnis theologia per nos appræhensibilis, ex hoc tãto principio elicitur, propter quod maximus ille diuinorum scrutator Dionysius Ariopagites, in mystica sua theologia dicit, beatissimum Barptolemæum mirificè intellexisse theologiam, qui aiebat, eam maximam pariter & minimam: qui hoc enim intelligit, omnia intelligit, omnẽ intellectum creatũ ille supergreditur. Deus enim, qui est hoc ipsum maximũ (ut idẽ Dionysius de diuinis nominibus dicit) non istud quidem est, & aliud nõ est, neq; alicubi est, & alicubi non: nã sicut omnia, ita quidẽ & nihil omniũ. Nam (ut idẽ in fine mysticæ theologię concludit) tũc ipse super omnẽ positionẽ est perfecta, & singularis omniũ causa, & super ablationem oĩm est excellentia illius, qui simpliciter absolutus ab omnibus, & ultrà omnia est. Hinc cõcludit in epistola ad Gaium, ipsum super omnẽ mentem atq; intelligentiã nosci. Et ad hoc concordanter ait Rabbi Salomon, oẽs sapientes cõueniisse, quòd scientię non apprẹhendunt creatorẽ, et non appræhendit quod est, nisi ipse: & appræhẽsio nostra respectu ipsius, defectus appropinquãdi appræhensioni

Dionysius.

Barptolemæus.

Gaius.

Rabi Salomon.

præhenſioni eius. Et propterea, idem alibi concludens dicit: Laudetur creator, in cuius eſſentiæ compręhenſione, inquiſitio ſcientiarum abbreuiatur, & ſapientia ignorantia reputatur, & elegantia uerborum, fatuitas: et iſta eſt illa docta ignorantia, quã
Dionyſius. inquirimus, per quam Dionyſius, ipſum ſolum inueniri poſſe, nõ alio arbitror principio quàm præfato, multipliciter oſtendere niſus eſt. Sit igitur noſtra ſpeculatio, quam ex iſto (quòd infinita curuitas eſt infinita rectitudo) elicimus, tranſſumptiuẽ in maximo, de ſimpliciſsima & infinitiſsima eius eſſentia: quoniam ipſa eſt omniũ eſſentiarum ſimpliciſsima eſſentia, ac quomodo omnes rerum eſſentiæ, quæ ſunt, fuerunt, aut erunt, actu ſemper & æternaliter ſunt in ipſa, ipſa eſſentia, & ita omnes eſſentiæ, ſunt ipſa omnium eſſentia, ac quomodo ipſa omnium eſſentia, ita eſt quęlibet quòd ſimul omnes, & nulla ſingulariter, ac quomodo ipſa maxima eſſentia uti infinita linea, eſt omnium linearum adæquatiſsima menſura, pariformiter eſt omnium eſſentiarum adæquatiſsima menſura: maximum enim, cui non opponitur minimum, neceſſariò eſt omnium adęquatiſsima menſura, non maior quia minimum, non minor quia maximum. Omne autem menſurabile cadit inter maximum & minimum. Eſt igitur adęquatiſsima & pręciſiſsima omnium eſſentiarum menſura, infinita eſſentia. Et adhuc ut hoc clarius uideas, conſidera, ſi linea infinita cõſtitueretur ex infinitis pedalibus, & alia ex infinitis bipedalibus, illas nihilominus ęquales eſſe neceſſe eſſet, cum infinitum non ſit maius infinito. Sicut igitur unus pes, non eſt minor in linea infinita quàm duo pedes, ita infinita linea, nõ eſt maior plus uno pede, quàm duobus: imò cum quęlibet pars infiniti ſit infinita, tunc unus pes lineę infinitę, ita cum tota infinita conuertitur, ſicut duo pedes. Pariformiter, cum omnis eſſentia in maxima ſit ipſa maxima, non eſt maximum niſi adæquatiſsima menſura omnium eſſentiarum, neq; reperitur alia pręciſa menſura cuiuſcũq; eſſentię, q̃ illa, nam oẽs alię deficiunt, & pręciſiores eſſe poſſunt, ut hoc ſuperiùs eſt clariſsimè oſtẽſum.

Ex eodem, profundiſsimæ doctrinæ. Cap. XVII.

ADhuc circa idem, Linea finita eſt diuiſibilis, & infinita indiuiſibilis, quia infinitum non habet partes, in quo maximum coincidit cum minimo, ſed finita linea, non eſt diuiſibilis in non lineam, quoniam in magnitudine non deuenitur ad minimũ, quo minus eſſe non poſsit, ut ſuperiùs eſt oſtenſum: quare finita linea, in ratione lineæ eſt indiuiſibilis, pedalis enim linea non eſt minus linea quàm cubitalis. Relinquitur ergò, quòd infinita linea, ſit ratio liniæ finitæ. Ita maximum ſimpliciter, eſt omnium ratio, ratio autem, eſt menſura. Quare rectè ait
Ariſtoteles. Ariſtoteles in Metaphyſicis, primum eſſe metrum & menſuram omnium, quia omnium ratio. Adhuc, ſicut linea infinita eſt indiuiſibilis, quæ eſt ratio lineæ finitæ, & per conſequens immutabilis, & perpetua: ita & ratio omnium rerum (quę eſt Deus benedictus) ſempiterna & immutabilis eſt. Et in hoc aperitur intellectus magni
Dionyſius. Plato. Calcidius. Phædon. Dionyſij, dicẽtis eſſentiam rerum incorruptibilem, & aliorum, qui rationem rerum æternam dixerunt. Sicut ipſe diuinus Plato, qui (ut refert Calcidius in Phædone) dixit unum eſſe omnium rerum exemplar, ſiue ideam, uti in ſe eſt: in reſpectu uerò rerum quæ plures ſunt, plura uidentur exemplaria. Nam cũ lineam bipedalem, & aliã tripedalem, & ſic deinceps conſidero, duo occurrunt, ſcilicet ratio lineæ, quæ eſt in utraq; & omnibus una & æqualis, & diuerſitas quæ eſt inter bipedalem & tripedalem. Et ita alia uidetur ratio bipedalis, & alia tripedalis. Manifeſtum autẽ eſt, in infinita linea, non eſſe aliam bipedalem & tripedalem, & illa eſt ratio finitæ. Vnde ratio eſt una ambarum linearum, & diuerſitas rerum ſiue linearum, non eſt ex diuerſitate rationis, quæ eſt una, ſed ex accidenti, quia non æquè rationem participant, unde nõ eſt niſi una omnium ratio, quæ diuerſimodè participatur. Quòd autẽ diuerſimodè participetur, hoc euenit, quia probatũ eſt ſuperiùs, non poſſe eſſe duo æquè ſimilia, & per conſequens, præciſè æqualiter participantia unam rationem. Nam non eſt ratio in ſumma æqualitate participabilis, niſi per maximum, quod eſt ipſa ratio infinita: ſicut non eſt niſi una unitas maxima, ita nõ poteſt eſſe niſi una unitatis ęqualitas.

Quæ

Quæ quia est æqualitas maxima, est ratio omniũ, sic enim non est nisi una linea infinita, quæ est ratio omnium finitarum: & per hoc, quòd finita linea cadit necessariò ab ipsa quæ est infinita, tunc etiam per hoc non potest esse suiipsius ratio, sicut non potest esse finita pariter & infinita. Vnde sicut nullæ duæ lineæ finitæ, possunt esse præcisè æquales, cum præcisè æqualitas quæ est maxima, non sit nisi ipsum maximum: ita esse non reperiuntur duæ lineæ, æqualiter rationem unam omnium participantes. Præterea, linea infinita non est maior in bipedali quàm bipedalis, neq; minor (ut superiùs dictum est) & ita de tripedali, & ultrà: & cum sit indiuisibilis & una, est tota in qualibet finita, sed non est tota in qualibet finita, secundum participationem & finitationem, alioqui quando esset tota in bipedali, non posset esse in tripedali, sicut bipedalis non est tripedalis, quare est ita tota in qualibet, quòd est in nulla, ut una est ab alijs distincta, per finitationem. Est igitur linea infinita in qualibet linea tota, ita quòd quælibet in ipsa, & hoc quidem coniunctim considerandum est: & clarè uidetur quomodo maximum est in qualibet re, & in nulla, & hoc non est aliud: nisi maximum cum sit in eadẽ ratione in qualibet re, sicut quælibet res in ipso, & sit ipsamet ratio: quòd tunc maximum sit in seipso. Non est ergo aliud, esse maximum metrum & mẽsuram omnium, quàm maximum simpliciter esse in seipso, siue maximum. Nulla igitur res est in seipsa nisi maximum, & omnis res ut in sua ratione, est in seipsa, quia sua ratio est maximum. Ex his quidem potest se intellectus iuuare, & in similitudine lineæ infinitæ ad maximum, simpliciter super omnem intellectum in sacra ignorantia plurimum proficere, nam hoc nunc clarè uidemus, quomodo Deum, per remotionem participationis entium, inuenimus. Omnia enim entia entitatem participant. Sublata igitur ab omnibus entibus participatione, remanet ipsa simplicissima entitas, quæ est essentia omnium entium, & non conspicimus ipsam talem entitatem, nisi in doctissima ignorantia, quoniam cum omnia participantia entitatem ab animo remoueo, nihil remanere uidetur. Et propterea magnus Dionysius dicit, intellectũ Dei, magis accedere ad nihil, quàm ad aliquid. Sacra autem ignorantia me instruit, hoc quod intellectui nihil uidetur, esse maximum incomprehensibile. *Dionysius.*

Quomodo ex eodem manuducimur, ad intellectum participationis entitatis. Cap. XVIII.

AMplius non satiabilis noster intellectus cum maxima suauitate, uigilanter per præmissa incitatus, inquirit, quomodo hanc participationem unius maximi, possit clariùs intueri, & iterum exemplo infinitæ rectitudinis linealis se iuuãs, ait: Non est possibile curuum quod recipit magis & minus, esse maximum aut minimum, neq; curuum ut curuum est aliquid, quoniam casus à recto. Esse igitur quòd in curuo est, est ex participatione rectitudinis, cum maximè et minimè curuum, non sit nisi rectum. Quare quanto curuum est minus curuum, ut est circunferentia maioris circuli, tantò plus participat de rectitudine, nõ quòd partem capiat (quia rectitudo infinita, est impartibilis) sed linea recta finita quantò maior, tantò uidetur plus participare de infinitate lineę infinitæ, maximæ Et sicut finita recta, in hoc quòd recta (in quod quidem rectum, curuitas minima resoluitur) secundum simpliciorem participationem participat infinitam, & curuum non ita simplicem & immediatam, sed potius mediatam & distantem, quoniam per mediũ rectitudinis quã participat, ita aliqua sunt entia, immediatiùs entitatem maximam in seipsa subsistentẽ participantia: ut sunt simplices finitæ substantiæ. Et sunt alia entia non per se, sed per medium substantiarum, entitatẽ participantia: ut accidentia, unde illa diuersa participatione non obstante, adhuc (ut ait Aristoteles) rectum est sui & obliqui mensura: sicut infinita linea, lineæ rectę & curuæ, ita maximum omniũ qualitercũq; diuersimodè participãtiũ. Et in hoc aperitur intellectus illius quod dicitur, Substantiam non capere maius nec minus: nam hoc ita uerũ, sicut linea recta finita, in eo q; recta, non suscipit magis & minus, sed quia finita, tunc per diuersam participationem

nem infinitæ, una respectu alterius maior aut minor est, nec unquam duę reperiuntur æquales. Curuum uerò quo ad participationem rectitudinis, recipit magis et minus, & consequenter per ipsam participatam rectitudinem, sic rectum recipit magis & minus. Et hinc est quòd accidentia quantò magis participant substantiam, tantò sunt nobiliora: & ad hæc quantò magis participant substantiam nobiliorem, tanto adhuc nobiliora. Et in hoc uidetur, quomodo non possunt esse, nisi entia aut per se aut per alia entitatem primi participantia, sicut non inueniuntur, nisi lineæ aut rectę
Aristoteles. aut curuæ. Et propter ea, rectè diuisit Aristoteles omnia quæ in mundo sunt, in substantiam & accidens. Substantiæ igitur & accidentis una est adæquatissima mensura, quæ est ipsum maximum simplicissimum, quid licet necę sit substantia, necę accidens: tamen ex præmissis manifestè patet, ipsum potiùs sortiri nomen immediate
Dionysius. ipsum participantium scilicet substantiarum, quàm accidentium. Vnde Dionysius maximus, ipsum plus quàm substantiam siue substantialem uocat, potiùs quàm superaccidentalem: quoniam multò magis est aliquid dicere supersubstantiale esse, quàm superaccidentale, hinc maximo conuenientius attribuitur. Dicitur autem supersubstantiale, hoc est scilicet non substantiale, quia hoc inferius eo, sed suprà substantiam, & ita est negatiuum, uerius maximo conueniens, ut infrà de nominibus Dei dicemus. Posset quis ex superioribus, multa circa accidentium & substātiarum diuersitatem & nobilitatem inquirere, de quibus hic locus tractandi non existit.

Transumptio trianguli, ad trinitatem maximam. Cap. XIX.

NVnc de eo quod dictum & ostensum est, maximam lineam esse triangulum maximum, ignorantia doceamur. Ostensum est maximā lineam triangulum: & quia linea est simplicissima, erit simplicissimum trinum, erit omnis angulus trianguli linea, cum totus triangulus sit linea. Quare linea infinita est trina. Non est aūt possibile plura esse infinita, quare illa trinitas est unitas. Pręterea, cum angulus maiori lateri oppositus sit maior, ut in Geometria ostenditur, & hic sit triangulus, qui non habet latus, nisi infinitum: erunt anguli maximi & infiniti. Quare unus non est minor alijs, nec duo maiores tertio, sed sicut extrà infinitam quantitatem, non potest esse quantitas: ita extrà unum angulum infinitum non possunt esse alij. Quare unus erit in alio, & omnes tres unum maximum. Insuper, sicut maxima linea non plus est linea quàm triangulus, circulus, uel sphęra, sed
Linea essentia. in ueritate est illa omnia, absque compositione, ut ostensum est: ita consimiliter,
Triangulus trinitas. maximum simpliciter, est ut maximum lineale, quod possumus dicere essentiam: est
Circulus unitas. ut triangulare, & potest dici trinitas: est ut circulare, & potest dici unitas: est ut sphæ
Sphæra actus. rale, & potest dici actualis existentia. Est igitur maximum, essentia, trina, una, actus: nec est aliud essentia quàm trinitas, nec aliud trinitas quàm unitas, nec aliud actualitas quàm unitas, trinitas, uel essentia: licet uerissimum sit, maximum ista esse identicè & simplicissimè. Sicut igitur uerum est, maximum esse & unum esse, ita uerum est ipsum trinum esse, eo modo quo ueritas trinitatis, non contradicit simplicissimę unitati, sed est ipsa unitas. Hoc autem aliter possibile non est, quàm ut per similitudinem trianguli maximi attingibile est. Quare ipsum uerum triangulum, atque simplicissimam lineam, ex præhabitis scientes, modò quo hoc homini possibile est, in docta ignorantia, trinitatem attingemus. Nam uidemus, quòd nō reperimus angulum unum, & post alium, & tertio adhuc alium ut in triāgulis finitis (quoniam alius & alius & alius in unitate trianguli, absq; compositione esse nō possunt) sed unum
Augustinus. absq; numerali multiplicatione, triniter est. Quare rectè quidē doctissimus Augustinus ait: Dum incipis numerare trinitatem, exis ueritatē. Oportet enim in diuinis simplici conceptu quantum hoc possibile est, complecti contradictoria, ipsa antecedenter præueniendo, puta non oportet in diuinis concipere distinctionem & indistinctionem, tanq̄ duo cōtradicentia, sed illa ut in principio suo simplicissimo antecedenter, ubi non est aliud distinctio & indistinctio, & tunc clariūs concipitur trinitas & unitas esse idē. Nam ubi distinctio est indistinctio, trinitas est unitas: & econuersō,

trerſò, ubi indiſtinctio eſt diſtinctio, unitas eſt trinitas. Et ita de pluralitate perſonarum & unitate eſſentiæ. Nam ubi pluralitas eſt unitas, trinitas perſonarum eſt idem, cum unitate eſſentiæ. Et econuerſò, ubi unitas eſt pluralitas, unitas eſſentiæ eſt trinitas in perſonis: & iſta clarè in noſtro exemplo uidentur, ubi ſimpliciſsima linea eſt triangulus, & econuerſò, ſimplex triangulus eſt unitas linealis. Hic etiam uidetur, quomodo anguli trianguli per unum, duo, tria, numerari non poſſunt, cum quilibet ſit in quolibet, ut ait Filius: Ego in patre, & pater in me. Iterum, ueritas trianguli, requirit tres angulos. Sunt igitur hic ueriſsimè tres anguli, & unuſquiſque maximus, & omnes unum maximum. Requirit inſuper ueritas trianguli, quòd unus angulus non ſit alius, & ita hic requirit ueritas unitatis ſimpliciſsimæ eſſentiæ, quòd tres illi anguli, non ſint aliqua tria diſtincta, ſed unum, & hoc etiam uerum eſt hic. Coniunge igitur iſta (quæ uidentur oppoſita) antecedenter ut prædixi, & non habe bis unum & tria uel econuerſò, ſed unitrinum ſeu triunum, & iſta eſt ueritas.

Adhuc circa trinitatem, & quòd non ſit poſsibilis quaternitas & ultrà in diuinis. Cap. XX.

AMplius requirit ueritas trinitatis, quæ eſt trinitas, trinum eſſe unum, quia dicitur triunum. Hoc autem non cadit in conceptu, niſi eo modo quo correlatio, diſtincta unit, & ordo diſtinguit. Vnde ſicut dum facimus triangulum finitum, primò eſt angulus unus, ſecundò alius, tertiò tertius ab utroque, & illi anguli adinuicem correlationem habent, ut ſit unus ex ipſis triangulus: ita quidem & in infinito infinitè. Tamen concipiendum eſt ita, quòd prioritas taliter concipiatur in æternitate, quòd poſterioritas, non ei contradicat: aliter enim prioritas & poſterioritas, in infinito & æterno, cadere non poſſent. Vnde pater non eſt prior filio, & filius poſterior, ſed ita pater eſt prior, quòd filius non eſt poſterior. Ita pater prima perſona, quòd filius non eſt poſt hoc ſecunda: ſed quia pater eſt prima, abſq; prioritate, ita filius ſecunda abſque poſterioritate, & ſpirituſſanctus pariformiter tertia. Sed quia hoc ſuperiùs dictum eſt amplius, ſufficiat. Velis tamen circa hanc ſemper benedictam trinitatem aduertere, quòd ipſum maximum eſt trinum, & non quaternum, uel quinum, & ultrà, & hoc certè eſt notatu dignum: nam hoc repugnaret ſimplicitati & perfectioni maximi, omnis enim figura polygonia, pro ſimpliciſsimo elemento habet triangularem, & illa eſt minima figura polygonia, qua minor eſſe nequit. Probatum autem eſt minimum ſimpliciter, cum maximo coincidere. Sicut igitur ſe habet unum in numeris, ita triangulus in figuris polygonijs. Sicut igitur omnis numerus reſoluitur in unitatem, ita polygoniæ in triangulum: maximus igitur triangulus, cum quo minimus coincidit, omnes figuras polygonias complectitur. Nam ſicut unitas maxima ſe habet ad omnem numerum, ita triangulus maximus ad omnem polygoniam. Quadrangularis autem figura non eſt minima, ut patet, quia ea minor eſt triangularis. Igitur, ſimpliciſsimo maximo quod cum ſolo minimo coincidere poteſt, quadrangularis, quæ abſq; compoſitione eſſe nõ poteſt, cum ſit maior minimo, nequaquàm poterit conuenire: imò implicat contradictionem, eſſe maximum, & eſſe quadrangulare, nam non poſſet eſſe menſura triangularium adæquata, quia ſemper excederet, quomodo igitur eſſet maximum, quod non eſſet omnium menſura, imò quomodo eſſet maximum, quod eſſet ab alio, & compoſitum, & per conſequens finitum. Et iam patet, quare primò ex potentia lineę ſimplicis, oritur triãgulus ſimplex, quo ad polygonias, deinde circulus ſimplex, deinde ſphæra ſimplex, & non deuenitur ad alias, quàm iſtas elemẽtales figuras adinuicem infinitas improportionabiles, omnes figuras intrà ſe cõplicantes. Vnde ſicut ſi nos uellemus concipere, menſuras omnium quantitatum menſurabilium, primò pro longitudine, neceſſe eſſet habere lineam infinitam maximam, cum qua coincideret minimum. Deinde pariformiter pro latitudine rectilineali, triangulum maximum, & pro latitudine circuli, circulum maximum, & pro profunditate, ſphæram maximam, & cum alijs quàm cũ iſtis quatuor, omnia mẽſurabilia attingi non poſſent, &

quia

quia iſtæ omnes menſuræ neceſſariò eſſent infinitæ & maximæ, cũ quo minimum coincideret, & cum plura maxima eſſe non poſsint, hinc ipſum unicum maximum, quod eſſe debet omnium quantorum menſura, dicimus eſſe illa, ſine quibus maxima menſura eſſe non poſſet: licet in ſe conſideratum, abſq; reſpectu ad menſurabilia, nullum iſtorum ſit, aut dici poſsit ueraciter, ſed per infinitum & improportionabiliter ſuprà. Ita maximum ſimpliciter cum ſit omnium menſura, ipſum illa eſſe dicimus, ſine quibus ipſum omnium metrum poſſe eſſe non intelligimus. Vnde maximum licet ſit ſuper omnem trinitatem per infinitum, trinum dicimus: quia aliter ipſum rerum quarum unitas eſſendi eſt trinitas (ſicut in figuris unitas triangularis, in trinitate angulorum conſiſtit) cauſam ſimplicem, metrum, & menſuram eſſe non intelligeremus: licet in ueritate & nomen, & conceptus noſter trinitatis, ſemoto iſto reſpectu, maximo nequaquàm conueniat, ſed per infinitum ab illa maxima & incompræhenſibili ueritate deficiat. Habemus itaq; maximum triangulum, omnium triniter ſubſiſtentium menſuram ſimpliciſsimam, quemadmodum ſunt operationes, actiones in potentia, obiecto, actu, triniter ſubſiſtentes: ſimiliter uiſiones, intellectiones, uolitiones, ſimilitudines, diſsimilitudines, pulchritudines, proportiones, correlationes, appetitus naturales, & cætera omnia: quorum eſſendi unitas conſiſtit in pluralitate, ſicut eſt principaliter eſſe & operatio naturæ cõſiſtens in correlatione agentis, patientis, & communis ex illis reſultantis.

Tranſumptio circuli infiniti ad unitatem. Cap. XXI.

Circulus infinitus.

HAbuimus de triangulo maximo pauca quædam, ſimiliter de infinito circulo ſubiungamus. Circulus eſt figura perfecta unitatis & ſimplicitatis. Et iam oſtenſum eſt ſuperiùs, triangulum eſſe circulum: & ita trinitas, eſt unitas. Iſta autem unitas eſt infinita, ſicut circulus infinitus. Quare eſt (ſi ita loqui licet) unior aut identior, omni expreſsibili unitate, atq; per nos appræhenſibili, per infinitum: nam tãta eſt ibi identitas, quòd omnes etiam relatiuas oppoſitiones antecedit, quoniam ibi aliud & diuerſum, identitati non opponũtur, quare & cum maximum ſit infinitæ unitatis, tunc omnia quæ ei conueniunt ſunt ipſum, abſq; diuerſitate & alietate, ut non ſit alia bonitas eius, & alia ſapientia, ſed idem. Omnis enim diuerſitas, in ipſo eſt identitas. Vnde eius potentia, cum ſit (ut ſic dicam) uniſsima, eſt & fortiſsima, & infiniti ſsima. Tanta quidem eſt eius uniſsima duratio, quòd præteritum non eſt aliud à futuro, & futurum non eſt aliud à preſenti in eo, ſed ſunt uniſsima duratio, ſiue æternitas ſine principio & fine: nam tantum eſt in ipſo principium, quòd & finis eſt in ipſo principium. Hæc autem omnia, oſtendit circulus infinitus ſine principio & fine, æternus indiuiſibiliter, uniſsimus, atq; capaciſsimus. Et quia ille circulus eſt maximus, eius diameter etiam eſt maxima. Et quoniam plura maxima eſſe non poſſunt, eſt intantum ille circulus uniſsimus, quòd diameter eſt circumferentia. Infinita uero diameter habet infinitum medium. Medium uerò eſt centrum. Patet ergo centrum, diametrum, et circumferentiam idem eſſe. Ex quo docetur ignorantia noſtra, incompræhenſibile maximum eſſe, cui minimum non opponitur, ſed centrum eſt in ipſo circumferentia. Vides, quomodo totum maximum perfectiſsimè eſt intrà omne, ſimplex & indiuiſibile, quia centrum infinitum, & extrà omne omnia ambiens, quia circunferentia infinita, et omnia penetrans, quia diameter infinita, principium omnium, quia centrum, finis omnium, quia circunferentia, medium omnium, quia diameter. Cauſa efficiens, quia centrum, formalis, quia diameter, finalis, quia circunferentia. Dans eſſe, quia centrum, gubernans, quia diameter, conſeruans, quia circunferentia, & horum ſimilia multa. Appræhendis itaq; per intellectum, quomodo maximũ cum nullo eſt idem, neq; diuerſum, & quomodo omnia in ipſo, ex ipſo, & per ipſum, quia circunferentia, diameter, & centrum. Non quòd aut ſit circulus, aut circunferentia, diameter, uel centrum, ſed maximum tãtum ſimpliciſsimum, quod per iſta paradigmata inueſtigatur, & reperitur omnia quæ ſunt & nõ ſunt, ambire: ita quòd non eſſe, in ipſo eſt maximum eſſe, ſicut minimum,

Centrum. 1.
Circunferentia. 2.
Diameter. 3.
Intra. 1.
Extra. 2.
Penetr. 3.
Prineipium. 1.
Finis. 2.
Medium. 3.
Efficiens. 1.
Finis. 2.
Forma. 3.
Dans eſſe. 1.
Cõſeruãs. 2.
Gubernãs. 3.
Ex ipſo. 1.
In ipſo. 2.
Per ipſũ. 3.

mum, est maximum: & mensura omnis circulationis quæ est de potentia in actum, & redeundo de actu in potentiam, compositionis à principijs ad indiuidua, & resolutionis indiuiduorum ad principia, & formarum perfectarum circularium, & circularium operationum, & motuum super se & ad principium redeuntium, & consimilium omnium: quorum unitas in quadam circulari perpetuitate consistit. Multa hic de perfectione unitatis, ex hac figura circulari, trahi possent: quæ cum facilè per unumquemq; iuxtà præmissa fieri possint, breuitatis causa transeo. Hoc tantum notandum esse admoneo, quomodo omnis Theologia circularis, & in circulo posita existit: adeò etiam quòd uocabula attributorum, de se inuicem uerificentur circulariter: ut summa iustitia, est summa ueritas, & summa ueritas, est summa iustitia, & ita de omnibus, ex quo si extendere inquisitionem uolueris, tibi infinita theologicalia iam occulta, manifestissima fieri poterunt.

Quomodo Dei prouidentia, contradictoria unit. Cap. XXII.

AD hoc autem, ut etiam experiamur, quomodo ad altam ducimur intelligentiam, per præmissa, ad Dei prouidentiam, inquisitionem applicemus. Et quoniam ex prioribus manifestum est, Deum esse omnium complicationem, etiam contradictoriorum, tunc nihil potest eius effugere prouidentiam: siue enim fecerimus aliquid, siue eius oppositum, aut nihil, totum in Dei prouidentia implicitum fuit. Nihil igitur nisi secundum Dei prouidentiam eueniet. Vnde quãuis Deus multa potuisset prouidisse, quę non prouidit nec prouidebit, multa etiam prouidit, quæ potuit non prouidere: tamen nihil addi potest diuinæ prouidentiæ, aut diminui, ut in simili: Humana natura simplex & una est, si nasceretur homo, qui etiam nunquam nasci expectabatur, nihil adderetur humanæ naturæ, sicut nihil demeretur ab illa, si non nasceretur, sicut nec cum nati moriuntur: & hoc ideò quia humana natura, complicat tam eos qui sunt, quàm qui non sunt, neq; erunt, licet esse potuerint. Ita licet eueniret, quod nunquàm eueniet: nihil tamen adderetnr prouidentiæ diuinæ, quoniam ipsa complicat tam ea quæ eueniunt, quàm ea quæ non eueniunt, sed euenire possunt. Sicut igitur multa sunt in materia possibiliter, quę nunquam euenient: ita per contrarium, quæcunq; non eueniunt, si euenire possunt, si in Dei sunt prouidentia, non sunt possibiliter sed actu: nec inde sequitur quòd ista sint actu. Sicut ergo dicimus, quòd humana natura, infinita complicat & complectitur: quia non solum homines qui fuerunt, sunt, & erunt, sed qui possunt esse, licet nunquam erunt, & ita complectitur mutabilia immutabiliter. Sicut unitas infinita omnem numerum: ita Dei prouidentia, infinita complicat, tam ea quæ euenient, quam quæ non euenient, sed euenire possunt, & contraria: sicut genus complicat contrarias differentias, & ea quæ scit, non scit cum differẽtia temporum, quia non scit futura ut futura, nec præterita ut præterita: sed æternè, & mutabilia immutabiliter. Hinc ineuitabilis & immutabilis est: & nihil eam excedere potest, & hinc omnia ad ipsam prouidentiam relata: necessitatem habere dicuntur: & meritò, quia omnia in Deo sunt Deus, qui est necessitas absoluta. Et sic patet, quòd ea quę nunquam euenient, eo modo sunt in Dei prouidentia, ut prędictum est, etiam si non sunt prouisa ut eueniant, & necesse est Deum prouidisse, quę prouidit, quia eius prouidentia, est necessaria & immutabilis, licet etiam oppositum eius prouidere potuit quod prouidit, nam posita complicatione, non ponitur res complicata: sed posita explicatione, ponitur complicatio: nam licet cras possim legere, uel non legere, quodcunq; fecero, prouidentiam non euado, quæ contraria complectitur, unde quicquid fecero, secundum Dei prouidentiam eueniet. Et ita patet, quomodo per prędmissa quæ nos docent maximum omnem anteire oppositionem, quoniam omnia qualitercunq; complectitur, & complicat, quid de prouidentia Dei, etalijs consimilibus uerum sit appræhendimus.

Materia. Prouidentia.

Genus.

Transſumptio ſphæræ infinitæ ad actualem exiſtentiam Dei. Cap. XXIII.

Sphæra infinita.

COnuenit adhuc pauca quædam circa ſphæram infinitam ſpeculari Repe-rimus in infinita ſphæra tres lineas maximas, longitudinis, latitudinis,& profunditatis in centro concurrere. Sed centrum maximæ ſpheræ,æquatur diametro & circumferentiæ. Igitur illis tribus lineis infinita ſphæra,æquatur centrum,imò centrum eſt omnia illa,ſcilicet longitudo,latitudo, & profunditas:erit itaq; maximum ſimpliciſsimè atq; infinitè, & omnis longitudo,latitudo, & profunditas,quæ in ipſo ſunt,unum ſimpliciſsimum indiuiſibile maximum. Et ut centrum,præcedit omnem latitudinem,longitudinem,atq; profunditatem,et eſt finis omnium illorum,atq; medium(quoniam in ſphæra infinita centrum, craſſitudo,& circumferentia idem ſunt)& ſicut ſphæra infinita, eſt penitus in actu, & ſimpliciſsima:ita maximum eſt penitus in actu ſimpliciſsime. Et ſicut ſphęra eſt actus lineæ,trianguli, & circuli:ita maximum eſt omnium actus. Quare omnis actualis exiſtentia ab ipſo habet,quicquid actualitatis exiſtit, & omnis exiſtentia pro tanto exiſtit actu,pro quanto in ipſo infinito actu eſt,& hinc Maximum,eſt forma formarum,& forma eſſendi,ſiue maxima actualis entitas. Vnde Parmenides ſubtiliſsimè conſiderans,aiebat : Deum eſſe cui eſſe quodlibet quod eſt, eſt eſſe omne id quod eſt.Sicut igitur ſphæra eſt ultima perfectio figurarum, qua maior non eſt:ita maximum eſt omnium perfectio perfectiſsima, adeò quòd omne imperfectum, in ipſo eſt perfectiſsimum, ſicut infinita linea eſt ſphæra & in ea curuitas eſt rectitudo, & compoſitio ſimplicitas,& diuerſitas identitas, & alteritas unitas, & ita de reliquis. Quomodo enim poſſet eſſe ibi aliquid imperfectionis : ubi impefectio eſt infinita perfectio,& poſsibilitas infinitus actus,& ita de reliquis : Videmus nũc claré,cum maximum ſit ut ſphæra maxima: quomodo totius uniuerſi,& omnium in uniuerſo exiſtentium,eſt unica ſimpliciſsima menſura adæquatiſsima, quoniam in ipſo non eſt maius totum quàm pars:ſicut non eſt maior ſphęra quàm linea infinita.Deus igitur eſt unica ſimpliciſsima ratio totius uniuerſi:& ſicut poſt infinitas circulationes exoritur ſphæra:ita Deus omnium circulationum uti ſphæra maxima, eſt ſimpliciſsima menſura, omnis enim uiuificatio, motus, et intelligentia ex ipſo,in ipſo,& per ipſum,apud quem una reuolutio octauę ſphærę non eſt minor, quàm infinitæ,quia finis eſt omnium motuum, in quo omnis motus ut in fine quieſcit. Eſt enim quies maxima, in qua omnis motus quies eſt.Ita maxima quies, eſt omnium motuum menſura,ſicut maxima rectitudo, omnium circumferentiarum, & maxima præſentia ſiue æternitas omnium temporum, in ipſo enim omnes motus naturales,ut in fine quieſcunt,& omnis potentia in ipſo perficitur, ut in actu infinito. Et quia ipſe eſt entitas omnis eſſe,& omnis motus eſt ad eſſe, igitur quies motus eſt ipſe,qui eſt finis motus, ſcilicet forma & actus eſſendi. Entia igitur omnia ad ipſum tendunt.Et quoniam finita ſint,& non poſſunt æqualiter participare finem, in cõparatione ad ſe inuicem,tunc aliqua participant hunc finem, per medium aliorum: ſicut linea,per medium trianguli, & circuli in ſphæram ducitur, & triangulus, per medium circuli,& circulus in ſphæram,per ſeipſum.

Parmenides.

De nomine Dei & theologia affirmatiua. Cap. XXIIII.

POſtquàm nunc(auxiliante Deo) exemplo mathematico,ſtuduimus in noſtra ignorantia circa PrimumMaximum,peritiores fieri:adhuc pro completiori doctrina, de nomine Maximi inueſtigemus, & iſta quidem inquiſitio (ſi rectè ſæpè dicta menti habuerimus) facilis adinuentionis erit. Nam manifeſtum eſt, cum maximum ſit ipſum maximum ſimpliciter, cui nihil opponitur, nullum nomen ei propriè poſſe conuenire, omnia enim nomina ex quadam ſingularitate rationis,per quam diſcretio fit unius ab alio,impoſita ſunt, ubi uerò omnia ſunt unum,nullum nomen proprium eſſe poteſt. Vnde rectê ait Hermes Triſmegiſtus:quoniam Deus eſt uniuerſitas rerum,tunc nullum nomen proprium eſt eius quoniam aut neceſſe eſſet omni nomine Deum,aut omnia eius nomine nuncupari: cum

Hermes.

cum ipſe in ſua ſimplicitate, complicet omnium rerum uniuerſitatem. Vnde ſecundum ipſum, proprium nomen (quod ineffabile per nos dicitur, & τετραγράμματον ſiue quatuor literarum eſt, & ex eo proprium, quia non conuenit Deo ſecundum aliquam habitudinem ad creaturas, ſed ſecundum eſſentiam propriam) interpretari debet unus, et omnia, ſiue omnia uniter, quod meliùs eſt. Et ita nos reperimus ſuperius unitatem maximam, quæ idem eſt, quòd omnia uniter, imò adhuc uidetur nomen propinquius & conuenientius unitas, quàm omnia uniter. Et propter hoc dicit Propheta, quomodo in illa die erit Deus, & nomen eius unum. Et alibi: Audi Iſrael (id eſt Deum per intellectum uidens) quoniam Deus tuus unus eſt. Non eſt autem unitas nomen Dei, eo modo quo nos aut nominamus aut intelligimus unitatem: quoniam ſicut ſupergreditur Deus omnem intellectum, ita à fortiori omne nomen, nomina quidem per motum rationis qui intellectu multò inferior eſt, ad rerum diſcretionem imponuntur, quoniam autem ratio, contradictoria tranſilire nequit, hinc non eſt nomen cui aliud non opponatur ſecundum motum rationis. Quare unitati pluralitas aut multitudo ſecũdum rationis motum opponitur. Hęc unitas Deo non conuenit, ſed unitas cui non opponitur, aut alteritas, aut pluralitas, aut multitudo. Hoc eſt nomen maximum, omnia in ſua ſimplicitate unitatis complicans, iſtud eſt nomen ineffabile, & ſuper omnem intellectum. Quis enim intelligere poſſet, unitatem infinitam per infinitum omnem oppoſitionem antecedentem, ubi omnia abſq; compoſitione ſunt in ſimplicitate unitatis complicata, ubi non eſt aliud uel diuerſum, ubi homo non differt à leone, & cœlum non differt à terra, & tamen ueriſsimè ibi ſunt, non ſecundum finitatem ſuam ſed complicite ipſamet unitas maxima. Vnde ſi quis poſſet intelligere aut nominare talem unitatem, quæ cum ſit unitas eſt omnia, & cum ſit minimum eſt maximum, ille nomen Dei attingeret. Sed cum nomen Dei ſit Deus, tunc eius nomen non eſt cognitum, niſi per intellectum, qui eſt ipſum maximum, & nomen maximum. Quare indocta ignorantia attingimus, licet unitas uideatur propinquius nomen maximi, tamẽ adhuc à uero nomine maximi, quod eſt ipſum maximum, diſtat per infinitum. Eſt itaq; ex hoc manifeſtum, nomina affirmatiua quæ Deo attribuimus, per infinitum diminutè ei conuenire, nam talia ſecũdum aliquid quod in creaturis reperitur, ipſi attribuuntur. Cum igitur Deo nihil talè particulare, diſcretum habens oppoſitum, niſi diminutiſsimè conuenire poſsit, hinc affirmationes ſunt incompactæ, ut ait Dionyſius/ Nam ſi dicis ipſum ueritatem, occurrit falſitas. Si dicis ipſum uirtutem, occurrit uitium. Si dicis ſubſtantiam, occurrit accidens, & ita de reliquis. Cum autem ipſe non ſit ſubſtantia quæ non ſit omnia, & cui nihil opponitur, & non ſit ueritas, quæ non ſit omnia abſq; appoſitione: non poſſunt illa particularia nomina niſi diminute ualdè per infinitum ipſi conuenire. Omnes enim affirmationes, quaſi in ipſo aliquid ſui ſignificati ponentes, illi conuenire non poſſunt, qui non eſt plus aliquid quàm omnia. Et propterea nomina affirmatiua, ſi ei conueniunt, non niſi in reſpectu ad creaturas conueniunt: non quòd creaturæ ſint cauſa, quòd ei conueniant, quoniam maximum à creaturis nihil habere poteſt, ſed ei ex infinita potentia ad creaturas conueniunt, nam ab æterno Deus potuit creare, quia niſi potuiſſet, ſumma potentia non fuiſſet. Igitur hoc nomen (creator, quamuis ei in reſpectu ad creaturas conueniat, tamen etiam conuenit antequàm creatura eſſet quoniam ab æterno creare potuit. Ita de iuſtitia & cæteris omnibus nominibus affirmatiuis, quæ nos translatiuè à creaturis Deo attribuimus, propter quandam perfectionem, per ipſa nomina ſignificatam. Licet illa omnia nomina ab æterno antequàm etiam nos ei illa attribuimus, fuiſſent ueraciter in ſumma ſua perfectione & infinito nomine complicata, ſicut & res omnes, quæ per ipſa talia nomina ſignificantur, & à quibus per nos in Deum transferuntur. Et in tantùm hoc eſt uerum de affirmatiuis omnibus, quòd etiam nomen trinitatis & perſonarum, ſcilicet patris, & filij, & ſpiritus ſancti, in habitudine creaturarum ipſi imponantur: nam cum Deus ex eo quòd unitas eſt, ſit gignens, & pater, ex eo quòd eſt æqualitas unitatis, genitus ſiue filius, ex eo quòd utriuſq; connexio, ſpiritusſanctus, tunc clarum eſt, filium nominari filium,

Propheta Moſes.

Dionyſius.

ex eo quòd est unitatis siue entitatis aut essendi æqualitas. Vnde patet ex hoc, q̃uòd Deus ab æterno potuit res creare, licet eas etiam non creasset, respectu ipsarum rerum filius dicitur, ex hoc enim est filius, quòd est æqualitas essendi res ultrà quàm uel infrà, res esse nõ possent, ita uidelicet quòd est filius, ex eo quòd est æqualitas entitatis rerum, quas Deus facere poterat, licet eas etiam facturus non esset, quas si facere non posset, nec Deus pater, uel filius, uel spiritussanctus, imò nec Deus esset. Quare si subtiliùs cõsideras, patrem filium gignere, hoc fuit omnia in uerbo creare. Et ob
Augustinus. hoc Augustinus uerbum etiam artem ac ideam in respectu creaturarum affirmat. Vnde ex eo Deus pater est, quia genuit æqualitatẽ unitatis, ex eo autem spiritussanctus, quòd utriusq; amor est, & hæc omnia respectu creaturarum. Nã creatura, ex eo quòd Deus pater est, esse incipit, ex eo quòd filius, perficitur, ex eo quòd spiritussanctus est, uniuersali rerum ordini concordat, & hæc sunt in unaquaq; re trinitatis uestigia. Et hæc est sententia Aurelij Augustini, exponentis illud Geneseos; In principio
Augustinus. creauit Deus cœlum & terram, dicens Deum ex eo quia pater est, principia rerum creasse. Quare quicquid per theologiam affirmationis de Deo dicitur, in respectu creaturarum fundatur, etiam quo ad illa sanctissima nomina, in quibus maxima latent mysteria cognitionis diuinæ, quæ apud Hebræos & Chaldæos habentur, quorũ nullũ Deum nisi secundum aliquam proprietatem particularem significat, præter nomen quatuor literarum, quæ sunt יהוה, quod est proprium & ineffabile superiùs interpræ
Hieronymus Rabbi Salomon. tatum: de quibus Hieronymus, & Rabbi Salomon, in libro ducis neutrorum, extensè tractant, qui uideri possunt.

Gentiles Deum uariè nominabant, creaturarum respectu. Cap. XXV.

PAgani pariformiter Deum uarijs creaturarum respectibus nominabant. Iouem quidem propter mirabilem pietatem. Ait enim Iulius Firmicus, quòd Iupiter adeò prosperum sidus sit, quòd si solus in cœlo Iupiter regnasset, homines essent immortales. Ita Saturnum propter profunditatem cogitationum & inuentionum in rebus uitæ necessarijs. Martem propter uictorias bellicas. Mercurium propter consiliarem prudentiam. Venerem propter amorem conseruatiuum naturæ. Solem propter uigorem motuum naturalium. Lunam propter humoralem conseruationem in qua uita consistit. Cupidinem propter unitatem duplicis sexus: obquam rem, etiam Naturam ipsum uocarunt, quoniam per duplicem sexum species rerum conseruat. Hermes ait, omnia tam animalia quàm non animalia, duplicis sexus, propterea causam omnium scilicet Deum in se masculinum & fœmininum sexum di
Valerius. xit complicare, cuius Cupidinem & Venerem explicationem credebat. Valerius etiam Romanus idem affirmans, canebat Iouem omnipotentem, genitorem genitricemq; Deum. Vnde dicebat Cupidinem, prout scilicet una res cupit aliam, filiã Veneris, hoc est ipsius pulchritudinis naturalis. Venerem uerò Iouis aiebant omnipotentis filiam, à quo natura & cuncta ipsam comitantia templa etiam pacis scilicet &
Aeternitas. Concordia. æternitatis, ac concordiæ, Πάνθεον, in quo erat altare. Termini infiniti, cuius non est terminus, in medio, sub dio & consimilia: nos instruunt, paganos Deum secundum respectum ad creaturas uariè nominasse, quæ quidem omnia nomina, unius ineffabilis nominis complicationem sunt explicantia: & secundum quòd nomen proprium est infinitum, ita infinita nomina talia particularum perfectionum complicat. Quare & explicantia possunt esse multa, & nunquàm tot & tanta, quin possent esse plura, quorum quodlibet se habet ad proprium & ineffabile, ut finitum ad infinitum. Deridebant ueteres pagani Iudæos, qui Deum unum infinitum quem ignorabant, adorarunt, quem tamen ipsi in explicationibus uenerabantur, ipsum scilicet ibi uenerantes, ubi diuina sua opera conspiciebant. Et ista inter omnes homines differentia tunc fuit ut omnes Deum unum maximum quo maius esse non posset, crederent, quem alij ut
Iudæi. Sissennij. Iudæi & Sissennij, in sua simplicissima unitate ut est rerum omnium complicatio colebant. Alij uerò in his colebant, ubi explicationem diuinitatis reperiabant, recipiendo notum sensibiliter, pro manuductione ad causam & principium, & in hac ultima

tima uia ſeducti ſunt ſimplices populares, qui non ſunt uſi explicatione ut imagine, ſed ut ueritate, ex qua re Idololatria introducta eſt in uulgũ, ſapiẽtibus ut plurimum de unitate Dei rectè credentibus: uti hæc nota cuiq; eſſe poſſunt, qui Tulliũ de Deorum natura, ac Philoſophos ueteres diligenter perſpexerit. Non negamus tamen quoſdam ex paganis non intellexiſſe Deum, cum ſit entitas rerum, aliter quàm per abſtractionem extrà res eſſe: ſicut materia prima, extrà res non niſi per abſtrahẽtem intellectum exiſtit, & hi tales, Deum in creaturis adorarunt, qui etiam rationibus Idololatriam aſtruebant. Quidam etiam Deum deuocabilem putarunt, quorum quidam in Angelis eum deuocabant, ut Siſennij. Gentiles uerò deuocabant eum in arboribus, qualia de arbore Solis & Lunæ leguntur. Et quidam in aẽre, aqua, uel templis, certis carminibus eum deuocabant, qui omnes qualiter ſeducti ſint, & longè fuerint à ueritate, præmiſſa oſtendunt.

Tullius.

Siſennij.

De theologia negatiua. Cap. XXVI.

QVoniam autem cultura Dei qui adorandus eſt in ſpiritu & ueritate, neceſſariò ſe fundat in poſitiuis Deum affirmantibus, hinc omnis religio, in ſua cultura neceſſariò per Theologiam affirmatiuam aſcendit, Deũ ut unum ac trinum, ut ſapientiſſimum, prĳſsimum, lucem inacceſsibilem, uitam, ueritatem & ita de reliquis adorando, ſemper culturam per fidem, quam per doctam ignorantiam ueriùs attingit dirigendo: credendo ſcilicet, hunc quem adorat ut unum, eſſe uniter omnia, & quem ut inacceſsibilem lucem colit, non quidẽ eſſe lucem, ut eſt hæc corporalis, cui tenebræ opponuntur, ſed ſimpliciſsimam & infinitam, in qua tenebræ ſunt lux infinita, & quòd ipſa infinita lux, ſemper lucet in tenebris noſtræ ignorantiæ, ſed tenebræ eum compræhendere nequeunt. Et ita Theologia negationis adeò neceſſaria eſt, quo ad aliam affirmationis, ut ſine illa Deus non coleretur ut Deus infinitus, ſed potius ut creatura, et talis cultura, Idololatria eſt, quę hoc imagini tribuit, quod tantùm conuenit ueritati. Hinc utile erit adhæc parùm de negatiua Theologia ſubmittere. Docuit nos ſacra ignorantia Deum, ineffabilem, & hoc quia maior eſt per infinitum omnibus, quæ nominari poſſunt, & hoc quidẽ quia ueriſsimum, ueriùs per remotionem & negationem de ipſo loquimur, ſicut & maximus Dionyſius, qui eum nec ueritatem, nec intellectum, nec lucem, nec quicquàm eorum quæ dici poſſunt, eſſe uoluit, quem Rabbi Salomon, & omnes ſapientes ſequũtur. Vnde neq; pater eſt, neq; filius, neq; ſpirituſſanctus, ſecundum hanc negatiuam Theologiam, ſecundum quam eſt infinitus tantum. Infinitas uerò ut infinitas, neq; generans eſt, neq; genita, neq; procedens. Quare Hilarius Pictauenſis ſubtiliſsimè dixit, dum perſonas diſtingueret: In æterno (inquit) infinitas ſpecies in imagine, uſus in munere: uolens quòd quamuis in æternitate non niſi infinitatem poſsimus uidere, tamen ipſa infinitas quæ eſt ipſa æternitas, cum ſit negatiua, non poteſt intelligi ut generans, ſed benè æternitas, quoniam æternitas eſt affirmatiua unitatis, ſiue præſentiæ maximæ, quare principium ſine principio: ſpecies in imagine, dicit principium à principio: uſus in munere, dicit proceſsionem ab utroq;. Quæ omnino per pręmiſsa notiſsima ſunt, nam quãuis ęternitas ſit infinitas, ita quòd ęternitas non ſit magis cauſa patris quàm infinitas, tamen ſecundum conſiderationis modum, æternitas patri attribuitur, & non filio, nec ſpirituiſancto. Infinitas uerò non plus uni perſonæ quàm alteri, quoniam ipſa infinitas ſecundum conſiderationem unitatis, pater eſt, ſecundum conſiderationem æqualitatis unitatis, filius, ſecundum conſiderationem connexionis, ſpirituſſanctus: ſcãm ſimplicem conſiderationem infinitatis, nec pater, nec filius, nec ſpirituſſanctus; licet ipſa infinitas & æternitas, ſit q̃libet trium perſonarum, ſit & econuerſò quælibet perſona, infinitas & æternitas, non tamen ſecundum conſiderationem, ut præfertur. Quoniam ſecundum conſiderationem infinitatis, Deus nec unum eſt, nec plura, & non reperitur in Deo ſecundum Theologiam negationis, aliud quàm infinitas. Quare ſecundum illam, nec cognoſcibilis eſt in hoc ſeculo, neq; in futuro, quoniam omnis creatura, ut quæ infinitum lumen

Dionyſius. Rabbi Salomon.

Hilarius.

compræhendere nequit, eo reſpectu obtenebratur, ſed ſibi ſoli notus eſt. Et ex his manifeſtum eſt, quomodo negationes ſunt ueræ, affirmationes inſufficientes, in theologicis, & nihilominus negationes remouẽtes imperfectiora de perfectiſsimo, ſunt ueriores alijs. Vt quia ueriùs eſt Deum non eſſe lapidem, quàm non eſſe uitam aut intelligentiam, & non eſſe ebrietatem, quàm non eſſe uirtutem, contrarium in affirmatiuis, nam uerior eſt affirmatio Deum dicens intelligentiam, ac uitam, quàm terram, lapidem, aut corpus. Iſta enim omnia clariſsima ſunt ex præhabitis. Ex quibus concludimus, præciſionem ueritatis, in tenebris noſtræ ignorantiæ incompræhenſibiliter lucere, & hæc eſt illa docta ignorantia quam inquiſiuimus, per quam tantum ad infinitæ bonitatis Deum maximum, unitrinum, ſecundùm gradus doctrinæ ipſius ignorantiæ, accedere poſſe explicuimus, ut ipſum ex omni noſtro conatu, de hoc ſemper laudare ualeamus, quòd nobis ſeipſum oſtendit incompræhenſibilem, qui eſt ſuper omnia in ſecula benedictus. Amen.

Primi libri doctæ ignorantiæ finis.

Nicolai de Cuſa Cardinalis tit. Petri ad uincula de docta Ignorantia. Liber II.

DOctrina ignorantiæ taliter circa abſoluti maximi naturam expedita per ſymbolicos quoſdam characteres: amplius per ipſam aliquantulum in umbra nobis reſplendentem, eadem uia ea inquiramus, quæ omne id quod ſunt, ab ipſo abſoluto maximo ſunt. Cum autem cauſatum ſit penitùs à cauſa, & à ſe nihil, & originem atq; rationem qua eſt id quod eſt, quantò propinquius & ſimilius poteſt concomitetur: patet difficilè contractionis naturam attingi, exemplari abſoluto incognito. Suprà igitur noſtram appræhenſionem, in quadam ignorantia nos doctos eſſe conuenit, ut præciſionem ueritatis uti eſt non capientes, ad hoc ſaltem ducamur, ut ipſam eſſe uideamus, quam nunc compræhendere non ualemus. Hic eſt mei laboris finis in hac parte, quem clementia tua iudicet & acceptet.

Correlaria præambularia, ad inferendum unum infinitum uniuerſum. Cap. I.

Vnum uniuerſum infinitum.

PRoderit plurimùm doctrinæ ignorantiæ, correlaria præambularia, ex principio noſtro præmitti. Præſtabunt enim quandam facilitatem ad infinita ſimilia, quæ pari arte elici poterunt, & dicenda facient clariora. Habuimus in radice dictorum, in exceſsis & excedentibus ad maximum, in eſſe & poſſe, non deueniri. Hinc in prioribus oſtendimus, præciſam æqualitatem ſoli Deo conuenire, ex quo ſequitur, omnia dabilia præter ipſum, differre. Non poteſt igitur unus motus cum alio æqualis eſſe, nec unus alteri menſura eſſe, cum menſura à menſurato, neceſſario differat. Hęc quidem etſi ad infinita tibi deſeruiant, tamen ſi ad Aſtronomiam te transfers, appræhendis Calculatoriam artem præciſione carere, quoniam per Solis motum, omnium aliorum Planetarum motum, menſurari poſſe præſupponit. Cœli etiam diſpoſitio, quò ad qualemcunq; locum, ſiue quo ad ortus & occaſus ſignorum ſiue poli eleuationem, ac quæ circa hoc ſunt, præciſè ſcibilis non eſt. Et cum nulla duo loca, in tempore & ſitu præciſè concordent, manifeſtum eſt iudicia aſtrorum, longè in ſua particularitate à præciſione eſſe. Si conſequenter hanc regulam Mathematicæ adaptas in Geometricis figuris, æqualitatem actu impoſsibilem uides, & nullam rem cum alia in figura præciſè poſſe concordare, nec in magnitudine. Et quamuis regulæ ueræ ſint in ſua ratione, datæ figuræ æqualem, deſcribere: in actu tamen æqualitas impoſsibilis eſt, in quibuſcunq; diuerſis. Ex quo aſcendis, quomodo ueritas abſtracta à materialibus, ut in ratione, æqualitatem uidet,

Aſtronomia.

Geometria.

quam

quam in rebus experiri, per omnia impossibile est, quoniam ibi non est nisi cum defectu. Age in Musica ex regula præcisio non est. Nulla ergo res cum alia in ponde- *Musica.*
re concordat, neq; lõgitudine, neq; spissitudine, neq; est possibile proportiones harmonicas inter uarias uoces fistularum, campanarum, hominum, & cæterorum instrumentorum præcisè reperiri, quin præcisior dari possit, neque in diuersis instrumentis idem gradus ueritatis proportionis est, sicut nec in diuersis hominibus, sed in omnibus secundum locum, tempus, complexionem, & alia, diuersitas necessaria est. Præcisa itaq; proportio, in ratione sua uidetur tantum, & non possumus in rebus sensibilibus, dulcissimam harmoniam absq; defectu reperire, quia ibi non est. Ascende hic, quomodo præcisissima maxima harmonia, est proportio in æqualitate, quam uiuens homo audire non potest in carne, quoniam ad se attraheret rationem animæ nostræ, cum sit omnis ratio: sicut lux infinita omnem lucem, ita quòd anima à sensibilibus absoluta, sine rapturipsam supremè concordantem, harmoniam, aure intellectus non audiret. Magna quædam dulcedo contemplationis hic hauriri posset, tam circà immortalitatem intellectualis & rationalis nostri spiritus qui rationem incorruptibilem in sua natura gestat, per quam, similitudinem concordantem & discordantem ex se attingit in Musicis: quàm circa gaudium æternum, in quod beati à mundanis absoluti transferuntur. Sed de hoc aliàs. Præterea, si regulam nostram Arithmeticæ applicamus, nulla duo in numero conuenire posse uide- *Arithmetica.*
mus, quoniam ad ueritatem numeri compositio, complexio, proportio, harmonia, motus, & omnia uariantur, extendendo in infinitum. Ex hoc nos ignorare intelligimus, quoniam nemo est ut alius in quocunq;, neq; sensu, neq; imaginatione, neque intellectu, neque operatione aut scriptura, aut pictura, uel arte, etiam si mille annis unus alium imitari studeret in quocunq;, nunquàm tamen præcisione n attingeret, licet differentia sensibilis aliquando non percipiatur. Ars etiam naturam imitatur *Ars.*
quantum potest, sed nunquàm ad ipsius præcisionem poterit peruenire. Carent igitur Medicina, Chalcimia, Magica, & cæteræ artes transmutationum, ueritatis præ- *Medicina.*
cisione, licet una uerior sit in comparatione ad aliam: ut Medicina uerior quàm artes *Chalcimia.*
transmutationum, ut ista ex se patent. Adhuc ex eodem fundamento elicientes, di- *Magica.*
camus: quoniam in oppositis excedens & excessum reperimus, ut in simplici & composito, abstracto & concretò, formali & materiali, corruptibili & incorruptibili, & cæteris. Hinc ad alterum purum oppositorum non deuenitur, aut in quo concurrant præcisè æqualiter. Omnia igitur ex oppositis, sunt in gradus diuersitate, habendo in uno plus, de alio minus sortiendo naturam unius oppositorum, per uictoriam unius suprà aliud. Ex quo rerum notitia, rationaliter inuestigatur, ut sciamus quomodo compositio in uno, est in quadam simplicitate, & in alio simplicitas in compositione, ut corruptibilitas in incorruptibilitate in uno, contrarium in alio, ita de reliquis, prout ostendemus in libro coniecturarum, ubi de hoc latiùs agetur. Sufficiant igitur ista pauca, pro mirabili potestate doctæ ignorantiæ ostendenda. Amplius magis ad propositum descendendo, dico, quoniam ascensus ad maximum, & descensus ad minimum simpliciter, non est possibilis, ne fiat transitus in infinitum, ut in numero ex diuisione continui constat. Tunc patet quòd dato quocunq; finito, semper est maius & minus, siue in quantitate, aut uirtute uel perfectione, & ita de cæteris necessariò dabile, cum maximum aut minimum simpliciter dabile, in rebus non sit, nec processus sit in infinitum: ut statim ostensum est. Nam cum quælibet pars infiniti sit infinita, implicat contradictionem magis & minus ibi reperiri, ubi ad in infinitum deueniretur, cum magis & minus sicut nec infinito conuenire possunt: ita nec qualemcunq; proportionem ad infinitum habent, cum necessariò id ipsum etiam infinitum sit. Binarius enim non esset minor centenario, in numero infinito: si per ascensum, ad ipsum posset actu deueniri: sicut nec linea infinita, ex infinitis bipedalibus, minor esset linea infinita, ex infinitis quadrupedalibus lineis. Nihil est itaque dabile, quod diuinam terminet potentiam, quare omni dato, dabile est maius & minus per ipsam, nisi datum simul esset absolutum maximum, ut in tertio

deducetur. Solum igitur absolutè maximum, est negatiuè infinitum, quare solum illud, est id quod esse potest, omni potentia. Vniuersum uerò cum omnia complectatur quæ Deus non sunt, non potest esse negatiuè infinitum, licet sit sine termino, & ita priuatiuè infinitum, & hac consideratione, nec finitum nec infinitum est. Non enim potest esse maius quàm est, hoc quidem ex defectu euenit, possibilitas enim siue materia, ultrà se non extendit. Nam non est aliud dicere uniuersum posse semper actu esse maius, quàm dicere posse esse, transire in actu infinitum esse, quod est impossibile: cum infinita actualitas, quæ est absoluta æternitas, ex posse, oriri nequeat, quæ est actu omnis essendi possibilitas. Quare licet in respectu infinitæ Dei potentiæ quæ est interminabilis, uniuersum posset esse maius: tamen resistente possibilitate essendi, aut materia, quæ in infinitum non est actu extensibilis, uniuersum maius esse nequit, & ita interminatum, cum actu maius eo dabile non sit ad quod terminetur, et sit priuatiuè infinitum. Ipsum autem non est actu, nisi contractè, ut sit meliori quidem modo, quo suæ naturę patitur conditio. Est enim creatura, quę necessariò est ab esse diuino simpliciter absoluto, prout consequenter in docta ignorantia, quantò clariùs & simpliciùs fieri poterit, quàm breuissimè sumus ostensuri.

Quæ esse creaturæ sit intelligibiliter ab esse primi. Cap. II.

DOcuit nos sacra ignorantia in prioribus, nihil à se esse, nisi maximum simpliciter, ubi à se, in se, per se, idem sunt, ipsum scilicet absolutum esse, necessęq; esse omne quod est, id quod est, inquantum est ab ipso esse: quomodo enim id quod à se non est, aliter esse posset quàm ab æterno esse. Quoniam autem ipsum maximum procul est ab omni inuidia, non potest esse diminutum (ut tale) communicare. Non habet igitur creatura, quæ ab esse est, omne id quod est, corruptibilitatem, diuisibilitatem, imperfectionem, diuersitatem, pluralitatem, & cætera huiusmodi, à maximo, æterno, indiuisibili, perfectissimo, indistincto, uno, neque ab aliqua causa positiua. Sicut enim linea infinita, est rectitudo infinita, quæ est causa omnis esse linealis, linea uerò curua, in hoc quòd linea, ab infinita est, in hoc quòd curua, non ab infinita est, sed curuitas sequitur finitatem, quoniam ex eo curua, quia non maxima (si enim maxima esset, curua non esset, ut superiùs est ostensum) ita quidem contingit rebus (quoniam ab maximo, esse non possunt) ut sunt diminuta, altera distincta, & cætera huiusmodi, quæ quidem causam non habent. Habet igitur creatura à Deo, ut sit una, discreta, & connexa uniuerso, & quanto magis una, tanto Deo similior. Quòd autem eius unitas est in pluralitate, discretio in confusione, & connexio in discordantia, à Deo non habet, neq; ab aliqua causa positiua, sed contingenter. Quis igitur copulando simul in creatura necessitatem absolutam, à qua est, & contingentiam, sine qua non est, potest intelligere esse eius: nam uidetur, quod ipsa creatura quæ nec est Deus, nec nihil, sit quasi post Deum, & antè nihil, intrà Deum & nihil, ut ait unus sapientum: Deus est oppositio nihil, mediatione entis, nec tamen potest esse ab esse, & non esse, composita. Videtur igitur neque esse, per hoc quòd descendit de esse, neque non esse, quia est antè nihil, neque composita ex illis. Noster autem intellectus qui nequit transilire contradictoria, diuisiuè, aut compositiue, esse creaturæ non attingit, quamuis sciat eius esse, non esse nisi ab esse maximi; non est igitur eius esse intelligibile, postquàm esse à quo est, non est intelligibile: sicut nec adesse accidentis est intelligibile, si substantia cui adest non intelligitur. Ve igitur non potest creatura ut creatura dici una, quia descendit ab unitate, neque plures, quia eius esse est ab uno, neque ambo copulatiuè, sed est unitas eius, in quadam pluralitate contingenter: ita de simplicitate, & compositione, & reliquis oppositis, pariformiter dicendum uidetur. Quoniam uerò creatura, per esse maximi creata est, in maximo uerò idē est esse, facere, & creare, tunc non aliud uidetur esse creare, quàm Deum omnia esse. Si igitur Deus est omnia, & hoc est creare, quomodo intelligi hoc poteris,

Creatura.

poterit,quòd creatura non eſt æterna.cum Dei eſſe ſit æternum,imò ipſa æternitas. In quantum enim ipſa cteatura eſt eſſe Dei, nemo dubitat eſſe æternitatem, inquantum igitur cadit ſub tempore,non eſt à Deo,quia eſt æternus. Quis igitur intelligit creaturam ab æterno, & cum hoc temporaliter eſſe:non potuit enim creatura, in eſſe ipſo,in æternitate non eſſe, neq; potuit prius tempore eſſe,quando ante tempus non fuit prius, & ita ſemper fuit,quando eſſe potuit. Quis denicq; intelligere poteſt Deum eſſe eſſendi formam,nec tamen immiſceri creaturæ:non enim ex infinita linea & finita curua,poteſt unum exoriri compoſitum,quod abſque proportione eſſe nequit. Proportionem uerò inter infinitum & finitum cadere non poſſe, nemo dubitat. Quomodo igitur capere poteſt intellectus eſſe lineæ curuæ, ab infinita recta eſſe, quæ tamen ipſam non informat ut forma, ſed ut cauſa & ratio :quam quidem rationem non poteſt participare partem capiendo,cum ſit infinita & indiuiſibilis,ut materia participat formã,ut Socrates & Plato humanitatem, aut ut totum participatur à partibus, ſicut uniuerſum à ſuis partibus,nec ut plura ſpecula, eandem faciem diuerſimodè: cum non ſit eſſe creaturæ antè abeſſe, cum ſit ipſum ſicut ſpeculum,antè eſt ſpeculum quàm imaginem faciei recipiat. Quis eſt igitur qui intelligere queat quomodo diuerſimodè una infinita forma, participetur in diuerſis creaturis, cum creaturæ eſſe,non poſſit aliud eſſe,quàm ipſa reſplendentia, non in aliquo alio poſitiuè recepta,ſed contingenter diuerſa:quemadmodum fortaſsis, ſi penitus artificiatum ab idea artificis dependens,non haberet aliud eſſe quàm dependentiæ,à quo haberet eſſe,& ſub cuius influentia conſeruaretur, ſicut imago ſpeciei,in ſpeculo poſita,quod quidem ſpeculum antè aut pòſt per ſe & in ſe nihil ſit. Neque poteſt intelligi, quomodo Deus per creaturas uiſibiles, poſsit nobis manifeſtus fieri, nam non ſicut intellectus noſter ſolùm Deo & nobis cognitus, qui dum in cogitationem uenerit, ex quibuſdam phantaſijs, formam quandam in memoriam recipit, coloris, aut ſoni,aut alterius, qui prius informis fuit, & poſt hoc aliam aſſumens ſignorum,uocum,aut literarum formam,ſe alijs inſinuat. Nam quamuis Deus, propter ſuam cognoſcendam bonitatem ut pij uolunt, aut ex eo quia maxima abſoluta neceſſitas,creauit mundum qui ei obediat ut ſint qui cogantur, & eum timeant,& quos iudicet uel aliter, tamen manifeſtum eſt, eum nec aliam formam induere,cum ſit forma omnium formarum,nec in poſitiuis ſignis apparere,cum ipſa ſigna pariformiter in eo quòd ſunt alia requirerent,in quibus eſſent, & ita in infinitum. Quis iſtã intelligere poſſet,quomodo omnia illius unicæ infinitæ formæ, ſunt imago, diuerſitatem ex contingenti habendo, quaſi creatura ſit Deus occaſionatus, ſicut accidens ſubſtantia occaſionata,& mulier uir occaſionatus: quoniam ipſa forma infinita, non eſt niſi finitè recepta, ut omnis creatura ſit quaſi infinitas finita, aut Deus creatus,ut ſit eo modo,quo hoc melius eſſe poſsit; ac ſi dixiſſet creator, fiat, & quia Deus fieri non potuit,qui eſt ipſa æternitas, hoc factum eſt, quod fieri potuit Deo ſimilius. Ex quo ſubinfertur, omnem creaturam ut talem, perfectam,etiam ſi alterius reſpectu minùs perfecta uideatur. Communicat enim pijſsimus Deus eſſe omnibus, eo modo quo percipi poteſt. Cum igitur Deus abſque diuerſitate & inuidia communicet & recipiatur,ita quòd aliter & alterius, contingentia recipi non ſinat,quieſcit omne eſſe creatum in ſua perfectione,quam habet ab eſſe diuino liberaliter, nullum aliud creatum eſſe appetens, tanquàm perfectius,ſed ipſum quod habet à maximo,prædiligens,quaſi quoddam diuinum munus,hoc incorruptibiliter perfici & conſeruari optans.

Quomodo maximum complicet & explicet omnia intellectibiliter. Cap. III.

NIhil dici aut cogitari potest de ueritate inuestigabili (de qua in prima parte) quod in prima ueritate non sit complicatum, omnia enim, quæ cum eo quod de ueritate prima ibi dictum est, concordant, uera esse necesse est, cætera quæ discordant, falsa sunt. Ibi autem ostensum reperitur, non posse esse nisi unum maximũ omnium maximorum. Maximum autem est, cui nihil potest opponi, ubi & minimum est maximum. Vnitas igitur infinita, est omnium complicatio. Hoc quidem dicitur unitas, quæ omnia unit, & non solùm ut unitas numeri complicatio est, est maxima, sed quia omnium. Et sicut in numero explicante unitatem, non reperitur nisi unitas: ita in omnibus quæ sunt, non nisi maximum reperitur, ipsa quidem unitas punctus dicitur, respectu quantitatis ipsam unitatem explicantis, quando nihil in quantitate reperitur nisi punctus, sicut ubique in linea est punctus, ubicunq; ipsam diuiseris: ita in superficie, & corpore. Nec est plus qnàm unus punctus, qui non aliud quàm ipsa unitas infinita, quoniam ipsa punctus, qui est terminus, perfectio & totalitas, lineæ & quantitatis ipsam complicans, cuius prima explicatio linea est, in qua non reperitur nisi punctus. Ita quidem quies est unitas motum complicans, qui est quies seriatim ordinata, si subtiliter aduertis. Motus igitur est explicatio quietis. Ita Nunc, siue præsentia, complicat tempus, pręteritum, fuit pręsens, futurum erit præsens, nihil ergo reperitur in tempore, nisi præsentia ordinata. Præteritum igitur & futurum, est explicatio præsentis, præsens, est omnium præsentium temporum, complicatio, & præsentia tempora, illius seriatim sunt explicatio, & non reperitur in ipsis, nisi præsens. Vna est ergo præsentia, omnium temporum complicatio, & illa quidem præsentia, est ipsa unitas. Ita identitas, est diuersitatis complicatio, æqualitas, inęqualitatis, & simplicitas, diuisionum, siue discretionum. Vna est ergo omnium complicatio, & non est alia sustbantię, alia qualitatis, aut quantitatis, & ita de reliquis, complicatio: quoniam non est nisi unum maximum, cum quo coincidit minimum, ubi diuersitas complicata, identitati complicanti non opponitur. Sicut enim unitas alteritatem prędedit: ita et punctus qui est perfectio, magnitudinem perfectum enim omne, imperfectum antecedit, ita quies motum, identitas diuersitatem, ęqualitas inęqualitatem, & ita de reliquis, quę cum unitate conuertuntur, quę est ipsa ęternitas, plura enim ęterna esse non possunt. Deus ergo est omnia complicans, in hoc, quòd omnia in eo: est omnia explicans, in hoc, quia ipse in omnibus. Et ut in numeris intentionem declaremus, numerus est explicatio unitatis, numerus autem rationem dicit, ratio autem ex mente est: propterea bruta, quę mentem non habent, numerare nequeunt. Sicut igitur ex nostra mente, per hoc quòd circa unum commune, multa singulariter intelligimus, numerus exoritur: ita rerum pluralitas, ex diuina mente in qua sunt plura sine pluralitate, quia in unitate complicante. Per hoc enim quòd res non possunt ipsam ęqualitatem essendi, ęqualiter participare, Deus in ęternitate unã sic, aliã sic intellexit, ex quo pluralitas quæ in ipso est unitas, exorta est. Non habet autem pluralitas siue numerus aliud esse, quàm ut est ab ipsa unitate. Vnitas igitur (sine qua numerus non esset) numerus est in pluralitate, & hoc quidem est unitatem explicare omnia, scilicet è pluralitate esse. Excedit autem mentem nostram, modus complicationis & explicationis, quis rogo intelligeret: quomodo ex diuina mente rerum sit pluralitas, postquàm intelligere Dei, sit esse eius, qui est unitas infinita. Si pergis ad numerum, similitudinem considerando, quomodo numerus est, unius communis, per mentem multiplicatio, uidetur quasi Deus qui est unitas, sic in rebus multiplicatus, postquàm intelligere, eius est esse, & tamen intelligis, non esse possibile, illam unitatem quæ est infinita & maxima, multiplicarî. Quomodo igitur intelligis pluralitatem, cuius esse est ab uno absq; multiplicatione. aut quomodo intelligis multiplicationem unitatis, absque multiplicatione: non quidem sicut speciei unius, aut unius generis in multis speciebus aut indiuiduis, extrà quæ

trà quæ genus aut ſpecies, non eſt niſi per intellectum abſtrahentem. Deus igitur cuius eſſe unitatis, non eſt per intellectum, à rebus abſtrahentem, neq; rebus unitum aut immerſum, quomodo explicetur per numerum rerum, nemo intelligit. Si conſideras res ſine eo, ita nihil ſunt ſicut numerus ſine unitate. Si conſideras ipſum ſine rebus, ipſe eſt, & res ſunt nihil. Si conſideras ipſum, ut eſt in rebus, res aliquid eſſe, in quo ipſe eſt conſideras, & in hoc erras: ut patuit in proximo capite, quoniam eſſe rei, non eſt aliquid ut eſt diuerſa res, ſed eius eſſe eſt à maximi eſſe. Si conſideras rem ut eſt in Deo, tunc eſt Deus & unitas, non reſtat niſi dicere, quòd pluralitas rerum exoriatur, eo quòd Deus eſt in nihilo. Nam tolle Deum à creatura, & remanet nihil, tolle ſubſtantiam à compoſito, & non remanet aliquod accidens, & ita nihil remanet: quomodo hoc poſsit per noſtrum intellectum attingi, nam quamuis accidens pereat, ſublata ſubſtantia, non eſt propterea accidens nihil, perit autem quia accidentis eſſe eſt, adeſſe. Et propterea ſicut quantitas non eſt, niſi per eſſe ſubſtantiæ, tamen quia adeſt, tunc ſubſtantia per quantitatem, eſt quanta. Non ſic eſt hic, nam creatura non ita Deo adeſt, nihil enim confert Deo, ſicut accidens ſubſtantiæ, imò accidens in tantum confert ſubſtantiæ, quòd quamuis ab eo habeat eſſe, tamen ex conſequenti, ſubſtantia ſine omni accidente eſſe nequit: hoc quidem, in Deo ſimiliter eſſe nequit. Quomodo igitur intelligere poterimus creaturam, ut creaturam, quæ à Deo eſt, & nihil etiam ex conſequenti, ei tribuere poteſt, qui eſt maximus; & ſi ut creatura non habet etiam tantum entitatis ſicut accidens, ſed eſt penitùs nihil, quo modo intelligitur, pluralitatem rerum per hoc explicari, quòd Deus eſt in nihilo, cum nihil non ſit alicuius entitatis. Si dicis, eius uoluntas omnipotens cauſa eſt, & uoluntas & omnipotentia ſunt ſuum eſſe (nam tota eſt in circulo theologia) neceſſe eſt igitur fateri, te penitùs & complicationem & explicationem quomodo fiat, ignorare. Et hoc tantum ſcire, quòd tu ignoras modum, licet etiam ſcias Deum omnium rerum complicationem & explicationem, & ut eſt complicatio, omnia in ipſo eſſe, ipſum, & ut eſt explicatio, ipſum in omnibus eſſe id quod ſunt, ſicut ueritas in imagine, ac ſi facies eſſet in imagine propria, quæ ab ipſa multiplicatur diſtanter & propinquè, quò ad imaginis multiplicationem: non dico ſecundum diſtantiam localem, ſed gradualem à ueritate faciei, cum aliter multiplicari non poſsit, in ipſis multiplicatis ab una facie, diuerſis imaginibus, diuerſimodè & multipliciter una facies appareret, ſuprà omnem ſenſum & mentem inintelligibiliter.

Quomodo uniuerſum maximum contractum, tantum eſt ſimilitudo abſoluti. Cap. IIII.

SI ea quæ in præmiſsis nobis per doctam ignorantiam manifeſtata ſunt, ſubtili conſideratione extenderimus, ex hoc tamen, quòd omnia abſolutum maximum eſſe, aut ab eo eſſe ſcimus, de mundo ſe uniuerſo (quod maximum contractum tantum eſſe uolo) multa nobis patere poterunt. Nam ipſum contractum ſeu concretum, cum abſoluto omne id habeat quod eſt, tunc illud quod eſt maximum maximè abſolutum, quantum poteſt imitatur. Igitur quę in primo libro, de abſoluto maximo nobis nota facta ſunt, & quæ ei ut abſoluto, abſolutè maxime conueniunt, illa contracto contractè conuenire affirmamus: aliqua autem explicemus, ut inquirenti ingreſſum paremus. Deus eſt abſoluta maximitas, atque unitas abſoluta, differentia atque diſtantia præueniens atque uniens (uti ſunt contradictoria quorum non eſt medium) quæ abſolutè eſt id, quod ſunt omnia, in omnibus abſolutum principium atque finis rerum, atque entitas, in qua omnia ſunt ſine pluralitate ipſum maximum abſolutum, ſimpliciſsimè, indiſtinctè, ſicut infinita linea omnes figuræ. Ita pariformiter mundus ſiue uniuerſum, eſt contractum maximum atq; unum, oppoſita præueniens contracta, ut ſunt contraria, exiſtens contractè id, quod ſunt omnia, in omnibus principium contractum, atque contractus finis rerum, ens contractum, infinitas contracta, ut ſit contractè infinitus,

in quo

in quo omnia sine pluralitate, sunt ipsum maximum contractum, cum contracta simplicitate & in distinctione, sicut linea maxima contracta, est contracte omnes figuræ. Vnde quando rectè consideratur de contractione, omnia sunt clara, nam infinitas contracta, aut simplicitas, seu indistinctio per infinitum descendit in contractione, ab eo quod est absolutum, ut infinitus & æternus mundus, cadat absq; proportione, ab absoluta infinitate & æternitate, & unum ab unitate. Vnde unitas absoluta, ab omni pluralitate absoluta est. Sed contracta unitas, quę est unum uniuersum, licet sit unũ maximum, cum sit contractum, non est à pluralitate absolutum, licet non sit nisi unũ maximum contractum. Quare quamuis sit maximè unum, est tamen illa eius unitas per pluralitatem contracta, sicut infinitas, per finitatem, simplicitas, per compositionem, ęternitas, per successionem, necessitas, per possibilitatem, & ita de reliquis quasi absoluta necessitas, se communicet absq; permixtione, & in eius opposito contracte terminetur: ac si albedo haberet in se esse absolutum, sine abstractione nostri intellectus, à qua album esset contracte album, tunc albedo per non albedinem, in actu albo terminaretur, ut hoc esset album per albedinem, quod absq; ea album non esset. Ex his multa inuestigator elicere poterit. Nam sicut Deus cum sit immensus, non est nec in Sole, nec in Luna, licet in illis sit, id quod sunt absolutè: ita uniuersum, nec est in Sole, nec in Luna, sed in ipsis est, id quod sunt contracte. Et quia quidditas Solis absoluta, non est aliud à quidditate absoluta Lunæ (quoniam est ipse Deus qui est entitas, & quidditas absoluta omnium) & quidditas contracta Solis, est alia à quidditate contracta Lunæ: quia ut quidditas absoluta rei, non est res ipsa, ita contracta non est aliud quàm ipsa. Quare patet, quòd cum uniuersum sit quidditas contracta, quæ aliter est in Sole contracta, & aliter in luna, hinc identitas uniuersi, est in diuersitate, sicut unitas, in pluralitate. Vnde uniuersum, licet non sit nec Sol nec Luna, est tamen in sole Sol, & in luna Luna, sed id quod est Sol, & Luna, sine pluralitate & diuersitate. Vniuersum dicit uniuersalitatem, hoc est unitatem plurium. Propter hoc sicut humanitas, non est nec Socrates, nec Plato, sed in Socrate est Socrates, in Platone Plato, ita uniuersum ad omnia. Quoniam uerò dictũ est, uniuersum esse principium contractum tantum, atq; in hoc maximum: patet quomodo per simplicem emanationem maximi contracti, à maximo absoluto, totum uniuersum prodijt in esse. Omnia autem entia, quæ sunt partes uniuersi, sine quibus uniuersum cum sit contractum, unum, totum, & perfectum esse non posset, simul cum uniuerso in esse prodierunt, & non prius intelligentia, deinde anima nobilis, deinde natura, ut uoluit Auicena, & alij Philosophi: sicut in intentione artificis, est prius totum, puta, domus quàm pars, puta paries: ita dicimus, cum ex intentione Dei, omnia in esse prodierunt, quòd tunc uniuersum prius prodijt, & in eius consequentiam omnia, sine quibus nec uniuersum, nec perfectum esse potest. Vnde sicut abstractum est in concreto: ita absolutum maximum, in contracto maximo prioriter consideramus, ut sit consequenter in omnibus particularibus, quia est absolute in eo, quod est omnia contracte. Est enim Deus quidditas absoluta mundi seu uniuersi. Vniuersum uerò est ipsa quidditas contracta. Contractio dicit ad aliquid, ut ad essendum hoc, uel illud. Deus igitur, qui est unus, est in uno uniuerso, uniuersum uerò, est in uniuersis contracte. Et ita intelligi poterit, quomodo Deus, qui est unitas simplicissima, existendo in uno uniuerso, est quasi ex consequenti mediante uniuerso in omnibus, & pluralitas rerum mediante uno uniuerso in Deo.

Philosophorum placita. Auicenna.

Quodlibet in quolibet. Cap. V.

Anaxagoras.

Si acutè iam dicta attendis, non erit tibi difficile uidere ueritatis illius Anaxagoricæ (quodlibet esse in quolibet) fundamentum, fortasis altius Anaxagora. Nam cum manifestum sit ex libro primo, Deum ita esse in omnibus, quòd omnia sunt in ipso, & nunc constet Deum quasi mediante uniuerso, esse in omnibus, hinc omnia in omnibus esse constat, & quodlibet in quolibet: uniuer

uersum enim, quasi ordine naturæ ut perfectissimum præcesit omnia, ut quodlibet in quolibet esse posset. In qualibet enim creatura, uniuersum est ipsa creatura, & ita quodlibet recipit omnia, ut in ipso sint ipsum contractè, cum quodlibet non possit esse actu omnia, cum sit contractum, contrahit omnia ut sint ipsum. Si igitur omnia sunt in omnibus, omnia uidentur quodlibet præcedere. Non igitur omnia sunt plura, quoniam pluralitas non præcedit quodlibet. Vnde omnia sine pluralitate, præcesserunt quodlibet ordine naturæ, non sunt igitur plura in quolibet actu, sed omnia sine pluralitate sunt idipsum. Non est autem uniuersum, nisi contractè in rebus, & omnis res actu existens, contrahit uniuersa, ut sint actu id quod est. Omne autem actu existens in Deo est, quia ipse est actus omnium. Actus autem est perfectio & finis potentiæ. Vnde cum uniuersum in quolibet actu existenti, sit contractum, patet Deum qui est in uniuerso, esse in quolibet, & quodlibet actu existens, immediatè in Deo sicut uniuersum. Non est ergo aliud dicere, quodlibet esse in quolibet, quàm Deum per omnia esse in omnibus, & omnia per omnia esse in Deo Subtili intellectu ista altissima clarè comprænduntur, & quomodo Deus est absque diuersitate in omnibus, quia quodlibet in quolibet, & omnia in Deo, quia omnia in omnibus. Sed cum uniuersum ita sit in quolibet, quòd quodlibet in ipso, & uniuersum in quolibet contractè, id quod est ipsum contracte, & quodlibet in uniuerso est ipsum uniuersum, quamuis uniuersum in quolibet sit diuersè, & quodlibet in uniuerso diuerse. Vide exemplum: Manifestum est lineam infinitam esse lineam, triangulum, circulum, & sphæram. Omnis autem linea finita habet esse suum ab infinita, quæ est omne id quod est. Quare in linea finita, omne id quod est, est linea finita, ut in linea, triangulus, circulus, sphæra, est linea finita. Omnis igitur figura in linea finita, est ipsa linea, & non est in ipsa aut triangulus, aut circulus, aut sphæra actu: quoniam ex pluribus actu, non fit unum actu, cum quodlibet actu non sit in quolibet, sed triangulus in linea est linea, & circulus in linea est linea, & ita de reliquis. Et ut clarius uideas, linea actu esse nequit, nisi in corpore, ut ostendetur alibi. In corpore autem longo, lato, & profundo, omnes figuras complicari, nemo dubitat. Sunt igitur in linea actu, omnes figuræ, actu ipsa linea, & in triangulo, triangulus, & ita de reliquis. Nam omnia in lapide lapis, & in anima uegetatiua, ipsa animã, & in uita uita, & in sensu sensus, in uisu uisus, in auditu auditus, in imagine imaginatio, in ratione ratio, in intellectu intellectus, in Deo Deus, & nunc uide, quomodo rerum unitas siue uniuersum, est in pluralitate, & econuersò pluralitas, in unitate. Considera attentiùs & uidebis, quomodo quælibet res actu existens ex eo quiescit, quia omnia in ipsa sunt ipsa, & ipsa in Deo Deus. Mirabilem rerum unitatem, admirandam æqualitatem, & mirabilissimam uides connexionem, ut omnia sint in omnibus. Rerum etiam diuersitatem & connexionem, in hoc exoriri intelligis: nam cum quælibet res actu, omnia esse non potuit, quia fuisset Deus, & propterea omnia in quolibet essent eo modo, quo esse possent secundum id quod est quodlibet, non potuit quodlibet esse consimile per omnia alteri, ut patuit suprà: ab hoc fecit omnia in diuersis gradibus esse, sicut & illud esse, quod non potuit simul incorruptibiliter esse, fecit incorruptibiliter in temporali successione esse, ut ita omnia id sint quod sunt, quoniam alter & meliùs esse non potuerunt. Quiescunt igitur omnia in quolibet, quoniam non posset unus gradus esse sine alio: sicut in membris corporis, quodlibet confert cuilibet, & omnia in omnibus contentãtur. Postquàm enim oculus non potest esse manus, & pedes, & alia omnia actu, contentatur se esse oculum, & pes pedem, & omnia membra sibi mutuò conferunt, ut quodlibet sit meliori modo quo potest id quod est, & nõ est manus manus, nec pes pes in oculo, sed in oculo sunt oculus, in quãtũ ipse oculus est immediatè in homine, & ita omnia membra in pede inquantum pes, immediatè in homine, ut quodlibet membrum per quodlibet, immediate sit in homine, & homo siue totum per quodlibet membrum sit in quolibet, sicut totum in partibus est, per quamlibet in qualibet. Si igitur consideras humanitatem, quasi esse quid absolutum

lutum impermiſcibile,& incontrahibile,& hominem conſideras,in quo eſt ipſa abſoluta humanitas abſolutè,& à qua eſt ipſa contracta humanitas,quæ eſt homo,eſt ipſa humanitas abſoluta,quaſi Deus, & contracta quaſi uniuerſum. Et ſi ut ipſa abſoluta humanitas eſt in homine principaliter ſeu prioriter, & conſequenter in quolibet membro, aut qualibet parte, & ipſa contracta humanitas eſt in oculo oculus, in corde cor, & ita de reliquis, & ita contracte in quolibet quodlibet, tunc ſecundum hanc quidem poſitionem, reperta eſt ſimilitudo Dei & Mundi, & eorum omnium manu ductio,quæ in iſtis duobus capitibus tacta ſunt, cum alijs multis,quæ ex hoc ſequuntur.

De complicatione & gradibus contractionis uniuerſi. Cap. VI.

SVprà omnem intellectum, in prioribus uniuerſum ſiue mundum eſſe comperimus unum, cuius unitas contracta eſt per pluralitatem, ut ſit unitas in pluralitate. Et quia unitas abſoluta eſt prima, & unitas uniuerſi ab iſta, erit unitas uniuerſi ſecunda unitas, quæ in quadam pluralitate conſiſtit. Et quoniam (ut in de coniecturis oſtendetur) ſecunda unitas eſt denaria, decem uniens prædicamenta, erit uniuerſum unum, explicans primam abſolutam unitatem ſimplicem, denaria contractione. Complicantur autem omnia in denario, quoniam non eſt numerus ſuprà ipſum. Quare unitas uniuerſi denaria, pluralitatem omnium contractorum complicat. Et quia illa uniuerſi unitas, ut principium contractum omnium, eſt in omnibus,, tunc ut denarius eſt radix quadrata centenarij, & cubica millenarij, ita unitas uniuerſi eſt radix uniuerſorum, à qua quidem radice, primo oritur quaſi numerus quadratus, ut unitas tertia, & cubicus numerus, ut unitas ultima, ſiue quarta, & eſt unitatis uniuerſi quæ eſt ſecunda unitas, prima explicatio, unitas tertia centenaria, & ultima explicatio, unitas quarta millenaria, & ita reperimus tres uniuerſales unitates, gradatim deſcendentes ad particulare, in quo contrahuntur, ut ſint actu ipſum. Prima abſoluta unitas, omnia complicat abſolute, prima contracta, omnia contracte, ſed ordo habet, ut abſoluta unitas uideatur quaſi primam contractam complicare, ut per eius medium alia omnia, & contracta prima uideatur ſecundam contractam complicare, & eius medio tertiam contractam, & ſecunda contracta tertiam contractam (quæ eſt ultima uniuerſalis unitas, & quarta à prima) ut eius medio in particulare deueniat. Et ſic uidemus quomodo uniuerſum per gradus tres, in quolibet particulari contrahitur. Eſt igitur uniuerſum, quaſi decem generaliſsimorum uniuerſitas, & deinde genera, deinde ſpecies, & ita uniuerſalia ſunt illa ſecundum gradus ſuos, quæ ordine quodam naturæ, gradatim ante rem quæ actu ipſa contrahit, exiſtunt. Et quoniam uniuerſum eſt contractum, tunc non reperitur niſi in generibus explicatum, & genera non reperiuntur, niſi in ſpeciebus. Indiuidua uerò ſunt actu, in quibus ſunt contracte uniuerſa, & in iſta conſideratione uidetur, quomodo uniuerſalia non ſunt niſi contracte actu. Et eo quidem modo uerum dicunt Peripatetici, uniuerſalia extra res non eſſe actu, ſolum enim ſingulare actu eſt, in quo uniuerſalia ſunt contracte ipſum, habent tamen uniuerſalia ordine naturæ quoddam eſſe uniuerſale, contrahibile per ſingulare, non quòd ſint actu antè contractionem aliter, quàm naturali ordine, ut uniuetſale contrahibile, in ſe non ſubſiſtens, ſed in eo quòd actu eſt: ſicut punctus, linea, ſuperficies, ordine progreſsiuo corpus in quo actu tantum ſunt, præcedunt. Vniuerſum enim non quia eſt actu niſi contracte, ideò eſt ens rationis, ita uniuerſalia non ſunt ſolùm entia rationis, licet non reperiantur, extrà ſingularia actu: ſicut linea, & ſuperficies, licet extrà corpus non reperiantur, propterea non ſunt entia rationis tantum, quoniam ſunt in corpore, ſicut uniuerſalia in ſingularibus. Intellectus tamen, facit ea extrà res per abſtractionem eſſe, quæ quidem abſtractio eſt ens rationis, quoniam abſolutum eſſe eis conuenire non poteſt. Vniuerſale enim penitùs abſolutum, Deus eſt. Quomodo autem

Liber de coniecturis.

Prima unitas 1

Secunda unitas. 1°

Tertia unitas. 100.

Quarta unitas. 1000.

autem uniuersale sit in intellectu, in libro coniecturarum uidebimus, licet ex superioribus hoc satis patere posset, cum non sint ibi nisi intellectus, & ita intellectualiter contractè: cuius intelligere (cum non sit esse clarius & altius) apprahendit uniuersalium cõtractionem in se, & in alijs. Canis enim, & cætera animalia eiusdem speciei, uniuntur propter naturæ communitatem specificam quæ in eis est, quæ & in ipsis contracta esset, etiam si Platonis intellectus, species ex comparatione similitudinum, sibi non fabricaret. Sequitur igitur, intelligere, esse, & uiuere, quò ad operationem suam, quoniam per operationem suam nec potest dare esse, nec uiuere, nec intelligere ipsius intellectus, quò ad res intellectas, sequitur esse, & uiuere, intelligere naturæ, in similitudine. Quare uniuersalia, quæ ex comparatione facit, sunt similitudo uniuersalium contractorum in rebus, quę uniuersalia in ipso intellectu iam sunt contracte, antequàm etiam exteris illis notis explicet per intelligere, quod est operari ipsius. Nihil enim intelligere potest quod non sit iam in ipso, contracte ipsum. Intelligendo igitur mundum, quẽdam similitudinarium, qui est in ipso contractus, notis & signis similitudinarijs, explicat. De unitate igitur, & contractione uniuersi in rebus, hoc loco satis dictum est, amplius de trinitate eius subijciamus.

De trinitate uniuersi. Cap. VII.

POstquàm unitas absoluta est necessarió trina, non quidem contractè, sed absolute (nam non est aliud absoluta unitas quàm trinitas, quę quidem in quadam correlatione familiariùs, apprahenditur, ut de hoc satis in primo libro dictum est) ita quidem unitas maxima contracta, etiam ut est unitas, est trina: non quidem absolutè, ut trinitas sit unitas, sed contractè, ita quòd unitas non sit nisi in trinitate, sicut totum in partibus contractè. In diuinis unitas non est contracte in trinitate, ut totum in partibus, seu uniuersale in particularibus, sed ipsa unitas est trinitas. Propterea quælibet personarum, est ipsa unitas. Et quoniam unitas est trinitas, una persona non est alia. In uniuerso uerò non potest ita esse, propter hoc tres illę correlationes, quę in diuinis personę uoantur, non habent esse actu, nisi in unitate simul. Oportet acutè ista aduertere, nam in diuinis tanta est perfectio unitatis, quę est trinitas, quòd pater est actu Deus, filius actu Deus, spiritus sanctus actu Deus, filius & spiritussanctus, actu in patre, filius & pater, in spiritusancto, pater & spiritussanctus, in filio, ita quidem, in contracto esse nequit, nam correlationes non sunt subsistentes per se, nisi copulate. Neqꝫ quælibet propterea potest esse uniuersum, sed simul omnes. Neqꝫ una est in alijs actu, sed sunt eo modo, quo hoc patitur conditio contractionis, perfectissimè ad inuicem contracte, ut sit ex ipsis unum uniuersum, quod sine illa trinitate esse non posset unum. Non potest enim contractio esse sine contrahibili, contrahente, & nexu, qui per communem actum utriusque, perficitur. Contrahibilitas uerò dicit quandam possibilitatem, & ab illa unitate gignente in diuinis, descendit: sicut alteritas ab unitate, dicit enim mutabilitatem & alteritatem, in consideratione principij: nihil enim prędedere uidetur, Posse. Quomodo enim quid esset, si non potuisset esse: possibilitas igitur ab ęterna unitate descendit. Ipsum autem contrahens, cum terminet possibilitatem contrahibilis, ab ęqualitate unitatis descendit Aequalitas enim unitatis, est ęqualitas essendi. Ens enim & unum, conuertuntur. Vnde cum contrahens sit adęquans possibilitatem, ad contractè istud uel illud essendum, rectè ab ęqualitate essendi, quę est uerbum in diuinis, descendere dicitur. Et quoniam ipsum uerbum quod est ratio & idea, atque absoluta rerum necessitas, possibilitatem per ipsum tale contrahens necessitat & constringit. Hinc ipsum contrahens, quidam formam aut animam mundi, & possibilitatem materiam uocauerunt, alij fatum in substantia, alij (ut Platonici) necessitatem complexionis: quoniam à necessitate absoluta descendit, ut sit quasi quędam contracta necessitas, & forma contracta, in qua sint omnes formę in ueritate, de quo infrà dicetur. Est deinde nexus contrahentis & contrahibilis, siue materię & formę, aut possibilitatis & necessita-

Quædã. ex alienis Platonis placita. Anima mũdi Fatum Necessitas complexionis.

ceſsitatis cõplexionis, qui actu perficitur quaſi quodam ſpiritu amoris, motu quodam illa unientis. Et hic nexus, determinata poſsibilitas à quibuſdam nominari conſueuit, quoniam poſſe eſſe, ad actu eſſe hoc uel illud, determinatur ex unione ipſius determinantis formæ, & determinabilis materię. Hunc autem nexum, â ſpiritu ſancto qui eſt nexus infinitus, deſcendere, manifeſtum eſt. Eſt igitur unitas uniuerſi, trina, quoniam ex poſsibilitate, neceſsitate complexionis, & nexu, quæ potentia, actus, & nexus, dici poſſunt. Et ex hoc quatuor modos uniuerſales eſſendi, collige. Nam eſt modus eſſendi qui abſoluta neceſsitas dicitur: ut ſcilicet Deus eſt forma formarum, ens entium, rerum ratio, ſiue quidditas, & in hoc eſſendi modo, omnia in Deo ſunt ipſa neceſsitas abſoluta. Alius modus eſt, ut res ſunt in neceſsitate complexionis, in qua ſunt rerum formæ in ſe ueræ, cum diſtinctione & ordine naturæ, ſicut in mente: an autem hoc ita ſit, uidebimus infrà. Alius modus eſſendi eſt, ut res ſunt in poſsibilitate determinata, actu hoc uel illud. Et infimus modus eſſendi eſt, ut res poſſunt eſſe, & eſt poſsibilitas pura. Tres modi eſſendi ultimi, ſunt in una uniuerſitate quæ eſt maximum contractum: ex quibus eſt unus uniuerſalis modus eſſendi: quoniam nihil ſine ipſis eſſe poteſt. Dico eſſendi modos: quoniam non eſt uniuerſalis eſſendi modus, quaſi ex tribus illis ut partibus taliter compoſitus, ſicut domus ex tecto, fundamento, & pariete, ſed ex eſſendi modis, quoniam roſa quæ eſt in roſario, in potentia in hyeme, & in actu in æſtate, tranſiuit de uno modo eſſendi poſsibilitatis ad determinatum actu. Ex quo uidemus, alium eſſe eſſendi modum poſsibilitatis, alium neceſsitatis, & alium actualis determinationis, ex quibus eſt unus uniuerſalis modus eſſendi, quoniam ſine illis nihil eſt, neq; eſt unus ſins alio, actu.

Eſſendi modi quattuor.

De poſsibilitate ſiue materia uniuerſi. Cap. VIII.

VT ſummatim ſaltem ea quæ noſtram ignorantiam, doctam efficere poſſunt, hic enarremus, iam dictos eſſendi trinos modos, aliquantulum diſcutiamus, à poſsibilitate inchoantes: de qua multa quidem per ueteres dicta ſunt: quorum omnium ſententia fuit, ex nihilo nihil fieri, & ideò quãdam abſolutam omnia eſſendi poſsibilitatem, & illam æternã affirmarunt, in qua omnia poſsibiliter complicata credebant. Quam quidem materiam ſeu poſsibilitatem, contrario modo ratiocinando, ſicut de abſoluta neceſsitate conceperunt: ut per abſtractionem formæ corporeitatis á corpore, corpus non corporaliter, intelligendo. Et ita non niſi ignoranter materiam attigerunt, quomodo etiam intelligitur corpus ſine forma, in corpore: Hanc omnem rem natura prẹire dicebant, ita quòd nunquam uerum fuit dicere Deus eſt, quin etiam uerum eſſet dicere, abſoluta poſsibilitas eſt: non tamen affirmarunt eam Deo coæternam, quoniam ab ipſo eſt, quæ neq; eſt aliquid, neque nihil, neque una, neque plures, neque hoc, neque illud, neque quid, neque quale: ſed poſsibilitas ad omnia, & nihil omnium actu. Quam Platonici, quia omni forma caret, carentiam dixerunt, & quia caret, appetit, & per hoc eſt aptitudo, que obedit neceſsitati quæ ei imperat, id eſt attrahit ad eſſe actu: ſicut ipſa cera artifici ex ea aliquid facere volenti. Procedit autem informitas, ex carentia & aptitudine, ipſa connectens, ut ſit poſsibilitas abſoluta, quaſi trina incompoſitè: quoniam carentia, & aptitudo, & informitas: non poſſunt eſſe eius partes, alioquí poſsibilitatem abſolutam præcederet aliquid, quod eſt impoſsibile. Vnde ſunt modi, ſine quibus poſsibilitas abſoluta, talis non eſſet. Carentia enim contingenter eſt in poſsibilitate. Ex eo enim quòd formam nõ habet, quam habere poteſt, carere dícitur, ex quo carentia. Informitas vero, eſt quaſi forma poſsibilitatis, (quæ ut uoluerunt Platonici) eſt quaſi materia formarum. Nam anima mundi, materiæ ſecundum ipſam connectitur, quam ſtirpeam uegetabilem dixerunt: ita quòd cum anima mundi poſsibilitati immiſcetur, uegetabilitas illa informis, in actu uegetatiuam animam perducitur, ex motu ab anima mundi deſcendente, & ex mobilitate poſsibilitatis, ſiue uegetabilitatis. Ex quo affirmarunt, ipſam informitatem quaſi materiam formarum, quæ per ſenſitiuam, rationalem, & intellectualem, forma-

Platonici.

Exalienis

formatur,ut ſit actu. Vnde Hermes aiebat: ὕλην eſſe corporum nutricem,& illam in formitatem nutricem animarum:& ex noſtris quidam, aiebat Chaos mundum naturaliter præceſsiſſe,& fuiſſe rerum poſsibilitatem,in quo ille informis ſpiritus fuit, in quo omnes animæ ſunt poſsibiliter. Vnde aiebant ueteres Stoici, formas omnes in poſsibitate actu eſſe,ſed latitare, & ſublationem tegumenti apparere: quemadmodum ſi coclear ex ligno,fit per ablationem partium tantum. Peripatetici uerò,ſolum poſsibiliter formas in materia eſſe dicebant,& per efficientẽ educi. Vnde iſtud ueriùs eſt, quę ſcilicet formæ non ſolum ſunt ex poſsibilitate,ſed efficiente. Qui enim tollit ex ligno partes ut fiat ex ligno ſtatua,addit de forma, & hoc quidem manifeſtum eſt:na.. ꝑ ex lapide non poteſt fieri arca per artificem, defectus eſt materiæ,& quę quis alius ab artifice ex ligno eam efficere nequit, defectus eſt in efficiente. Requiritur igitur materia & efficiens. Et hinc formæ quodammodo poſsibiliter ſunt in materia,quę ad actum,ſecundum conuenientiam efficientis,deducuntur:ſic in poſsibilitate abſoluta,uniuerſitatem rerum poſsibiliter dixerũt, & eſt ipſa poſsibilitas abſoluta,interminata & infinita,propter carentiam formæ, & aptitudinem ad omnes:ut poſsibilitas figurãdi ceram in leonis,aut leporis figuram,aut alterius cuiuſcunq; interminata eſt. Et iſta infinitas,cõtraria eſt infinitati Dei,quia iſta eſt propter carentiam,Dei uerò propter abundantiam,quoniam omnia in ipſo,ipſe actu. Ita infinitas materiæ eſt priuatiua,Dei negatiua. Hæc eſt poſitio eorum,qui de poſsibilitate abſoluta locuti ſunt. Nos autem per doctam ignorantiam reperimus, impoſsibile fore poſsibilitatem abſolutam eſſe. Nam cum inter poſsibilia nihil minus poſſit eſſe,quàm poſsibilitas abſoluta,quę eſt propinquiſſimè circa non eſſe,ſecundum etiam poſitionem authorum:hinc ad minimũ deueniretur, atq; ad maximum in recipiẽtib. magis et minus, quod eſt impoſsibile. Quare poſsibilitas abſoluta,in Deo, eſt Deus:extrà ipſum uerò,non eſt poſsibilis,nunquã enim eſt dabile aliquid,quod ſit in potentia abſoluta,cum omnia præter primũ,neceſſariò ſint contracta. Si enim reperiuntur diuerſa in mundo, ita ſe habentia, quo ex uno poſsint plura eſſe quã ex alio,ad maximum & minimum,ſimpliciter & abſolutè, non deuenitur: ſed quia reperiuntur,patet abſolutam poſsibilitatem non eſſe dabilem. Omnis igitur poſsibilitas contracta eſt,per actum autem contrahitur. Quare non reperitur pura poſsibilitas,penitus indeterminata,per quemcunq; actum:neq; aptitudo poſsibilitatis,poteſt eſſe infinita & abſoluta,omni carens contractione. Deus enim cum ſit actus infinitus,nõ eſt niſi cauſa actus,ſed poſsibilitas eſſendi,eſt contingenter, ſi igitur poſſibilitas eſt abſoluta, cui contingit:contingit autem poſsibilitas per hoc, quo eſſe à primo non poteſt eſſe penitus & ſimpliciter & abſolutè actus. Quare contrahitur actus per poſsibilitatem,ut non ſit abſolutè niſi in potentia,& potentia non eſt abſolutè,niſi per actum ſit contracta. Cadunt autem differentiæ & graduationes,ut unũ magis actu ſit,aliud magis potentia,abſq; hoc quo deueniatur ad maximũ minimũ ſimpliciter:quoniã maximus & minimus actus,coincidit cũ maxima & minima potentia,& ſunt maximum abſolutè dictum,ut in primo libro eſt oſtenſum. Amplius, niſi poſsibilitas rerum contracta eſſet,non poſſet ratio rerum haberi,ſed caſu omnia eſſent,ut fallò uoluit Epicurus. Quod enim hic mũdus prodiit,rationabiliter ex poſſibilitate,ex eo neceſſariò fuit,ꝙ poſsibilitas ad eſſendũ mũdũ iſtum tantũ,aptitudinem habuit. Contracta igitur,& non abſoluta fuit aptitudo poſsibilitatis:ita de terra,& ſole & cæteris, quæ niſi quadam contracta poſsibilitate, latitaſſent in materia, non maior ratio fuiſſet cur ad actum potius quam non,prodiiſſent. Vnde quamuis Deus infinitus ſit,& mundum ſecundum hoc infinitum,creare potuiſſet:tamẽ quia poſsibilitas neceſſariò contracta fuit,& non penitus abſoluta,nec infinita aptitudo, hinc ſecundum poſsibilitatem eſſendi, mundus actu infinitus, aut maior, uel aliter eſſe nõ potuit. Cõtractio autẽ poſsibilitatis,ex actu eſt, actus autẽ, ab ipſo maximo actu eſt. Quare cum contractio poſsibilitatis ſit ex Deo, & contractio actus ex contingenti,hinc mundus neceſſariò contractus ex contingenti finitus eſt. Vnde ex notitia poſsibilitatis uidemus, quomodo maximitas contracta,euenit ex poſsibilitate

Hermes.

Peripatetici.

ex ſententia

Epicurus.

necessariò contracta, quę quidem contractio, non est ex contingenti, quia per actum et ita uniuersum, rationalem et necessariam causam contractionis habet: ut mundus; qui non est nisi esse contractum, nõ sit contingenter à Deo, qest maximitas absoluta. Et hoc quidẽ singulariùs considerandũ. Vnde cũ possibilitas absoluta sit Deus, si mũdum consideramus ut in ipsa est, tunc est ut in Deo, & est ipsa æternitas: si ut est in possibilitate contracta consideramus, tunc possibilitas, natura tantum mundũ præcedit, & non est illa possibilitas contracta, æternitas, nec Deo coëterna, sed cadens ab ipsa, ut contractum ab absoluto, quæ distant per infinitum. Hoc enim modo, ea quæ de potentia aut possibilitate, siue materia dicuntur, secundum regulas doctę ignorantiæ limitare necesse est. Quomodo autem posibilitas ad actum gradatim progrediatur, libro de coniecturis tangendum relinquimus.

Liber de coniecturis.

Anima mũdi, aliena

De anima siue forma uniuersi. Cap. IX.

SApientes omnes in hoc concordant, quod posse esse, ad actu esse non potest nisi per actu esse, deduci: quoniã nihil seipsum ad actu esse perducere potest, ne sit suiipsius causa, esset enim ante quã esset: unde illud quod possibilitatem actu esse facit, ex intentione agere dixerunt, ut ordinatione rationabili, possibilitas ad actu esse deueniret, & non casu. Hanc excelsam naturam, alij mentẽ, alij intelligentiam, alij animam mundi, alij fatum in substantia, alij (ut Platonici) necessitatem cõplexionis, nominarunt, qui æstimabant possibilitatem, necessitate per ipsam determinari, ut sit nunc actu, quod prius natura potuit. In illa enim mente, formas rerum actu intelligibiliter esse aiebant, sicut in materia possibiliter: & ipsa necessitas complexionis, in seueritatem habens formarum, cum ijs quæ ipsas cõcomitantur, secundum naturæ ordinem moueret cœlum, ut mediante motu, tanquã instrumento, possibilitatem ad actum, & quantò conformius posset, conceptui ueritatis intelligibili æqualem, deduceret: concedentes formam ut in materia est, per hanc operationẽ mentis, mediãte motu, esse imaginem ueræ intelligibilis formæ, etiam non ueram sed ueresimilem. Et ita aiebant Platonici, non tempore sed natura prius esse, formas ueras in anima mundi, quã in rebus, quod Peripatetici non concedunt: quoniam dicunt, formas aliud esse non habere, nisi in materia, & per abstractionem in intellectu, quę sequitur rem, ut patet. Placuit autem Platonicis, talia distincta exemplata in necessitate cõplexionis plura, cum naturali ordine, ab una infinita ratione esse, in qua omnia sunt unum, non tamen ab illa ista exemplata creata crediderunt: sed taliter descẽdere, quod nunquam uerum fuit dicere. Deus est, quinetiam esset uerum, anima mundi est: affirmantes, eam esse explicationem mẽtis diuinæ, ut omnia quæ in Deo sunt unum exemplar, sint in mundi anima plura & distincta: addentes, Deum naturaliter præcedere hanc cõplexionis necessitatem, & ipsum animam mundi, præcedere naturaliter motum, et instrumentum, explicationem temporalem rerum. Et ita quod illa quæ essent ueraciter, essent in anima possibiliter, & in materia per motum temporaliter explicarentur. Quæ quidem temporalis explicatio, sequitur ordinem naturalem, qui est in anima mundi, & dicitur fatum in substantia, & eius explicatio temporalis, est fatum ab illo descendens, actu & opere nominatum à plærisq;. Et ita modus essendi in anima mundi, est secundum quem dicimus mundum intelligibilem. Modus essendi actu, per determinationem possibilitatis actu, per explicationem ut iam dictum est: est modus essendi, secundum quem iste mundus est sensibilis secundum eos. Neque uoluerunt illas formas ut sunt in materia, esse alias ab ipsis, quæ sunt in anima mundi, sed tantum secundum modum essendi differenter: ut in anima mundi, ueraciter & in se, in materia, ueri similiter non in sua puritate, sed cum obumbratione: adiicientes, ueritatem formarum solum per intellectum attingi, per rationem imaginationẽ, & sensum, nõ secundũ imagines, prout formę sunt permixtę possibilitati, et quod propterea non uerè attingitur quicquam sed opinatiuè. Ab hac mundi anima, omnem motum descendere putarunt, quam totam in toto, & in qualibet parte mundi esse dixerunt, licet non easdem uirtutes in omnibus partibus exerceat: sicut

Platonici.

Platonici.

Peripaterici.

Platonici.

anima

anima rationalis in homine,non exercet incapillis,& in corde eãdem operationem, licet tota ſit in toto, & in qualibet parte. Vnde in ipſa,omnes animas cõplicari uolue rũt,ſiue in corporib. ſiue extrà:quoniã per totũ uniuerſum,eã diffuſam dixerũt,non per partes,quia ſimplex & impartibilis,ſed totam in terra ubi terram connectit, totam in lapide ubi partium tenacitatẽ operatur, totam in aqua, totam in arboribus, & ita de ſingulis:quoniã ipſa eſt prima explicatio circularis(mente diuina ſe ut punctο centrali habẽte, & anima mũdi,ut circulo centrũ explicãte)explicatio naturalis omnis tẽporalis ordinis rerum. Ideô ipſam, propter diſcretionẽ & ordinem,numerum ſe mouentem,dixerunt,ac eſſe ex eodem & diuerſo affirmarunt,quam etiam ſolo numero, ab anima hominis differre putabant:ut ſicut hominis anima ad hominem ſe habet,ita ipſa ad uniuerſum, credentes omnes animas ab ipſa, & in ipſam finaliter reſolui, ſi demerita non obſtarent. Multi Chriſtianorum illi uiæ Platonicæ acquieuerunt,ex eo præſertim, cum alia ſit ratio lapidis,alia hominis, & in Deo nõ cadat diſtinctio & alietas,neceſſarium putabant has rationes diſtinctas, ſecundum quas res diſtinctæ ſunt, poſt Deũ,& antè res eſſe (cũ ratio rem præcedat) & hoc in intelligentia rectrice orbium,quodq; ipſæ tales diſtinctæ rationes, notiones ſint rerum in ipſa anima mundi nunquam delebiles, imò ipſam animam ex omnibus omnium notionibus eſſe uoluerunt,ita quod omnes notiones in ipſa,ſubſtantia ſint ipſius,licet dictu & cognitu hoc aſſerãt difficilè. Hoc quidem authoritate diuinæ ſcripturæ aſtruunt. Dixit enim Deus,fiat lux,et facta eſt lux. Si enim lucis ueritas,prius naturaliter non fuiſſet, quomodo dixiſſet fiat lux: poſtquàm autem temporaliter fuit explicata illa lux, quare potius dicta lux quàm aliquid aliud fuiſſet,ſi nõ fuiſſet prius lucisueritas:& multa cõſimilia tales adducũt,pro fortificatiõe huius. Peripatetici uerò,quãuis fateãtur opus naturę,eſſe opus intelligentię, exẽplaria tamẽ illa nõ admittunt, quos certè niſi per intelligẽtiam Deum intelligant, deficere puto. Nam ſi non eſt notitia in intelligentia, quomodo mouet ſecundũ propoſitũ: ſi eſt notitia rei explicandæ temporaliter quæ eſt ratio motus,talis à re quæ nondum eſt temporaliter,abſtrahi nõ potuit. Si igitur eſt notitia ſine abſtractione,certè tunc eſt illa de qua loquuntur Platonici,quæ non eſt à rebus,ſed res ſecundũ eam. Vnde Platonici non uoluerunt,tales rerum rationes eſſe quid diſtinctum & diuerſum,ab ipſa intelligentia,ſed potius quod tales diſtinctæ inter ſe, unam quãdam intelligentiam ſimplicem,in ſe omnes rationes cõplicantem,efficerent: ut quamuis ratio hominis,nõ ſit ratio lapidis,ſed ſint diſtinctæ rationes, tamen ipſa humanitas à qua deſcẽdit homo,ſicut ab albedine album,non habet aliud eſſe quam in ipſa intelligentia,ſecundù m naturam intelligentiæ intelligibiliter, & in ipſa re realiter: non quod ſit alia humanitas Platonis,& alia ſeparata,ſed eadem ſecundùm diuerſos modos eſſendi, exiſtens priùs naturaliter in intelligentia quàm materia, non prius tempore, ſed ſicut ratio,rẽ natura præcedit. Acutè ſatis atq; rationabiliter locuti ſunt Platonici,fortẽ irrationabiliter per Ariſtotelẽ repræhenſi, q potius in cortice uerborũ quàm medullari intelligentia,eos redarguere niſus eſt. Sed utrum ſit uerius,per doctã ignorãtiã elicimus. Nã oſtenſum eſt,non peruenìri ad maximum ſimpliciter,et ita nõ poſſe eſſe aut abſolutã potẽtiã,aut abſolutã formã ſiue actũ,quod nõ ſit Deus,et quod nõ ſit ens præter Deum non cõtractũ,& q non niſi una forma formarũ, & ueritas ueritatũ,& nõ eſt alia ueritas maxima circuli q quadranguli. Vnde formæ rerũ non ſunt diſtinctę, niſi ut ſunt cõtracte:ut ſunt abſolute,ſunt una indiſtincta, quę eſt uerbum in diuinis. Anima igitur mũdi,nõ habet eſſe,niſi cũ poſsibilitate,per quã cõtrahitur, et nõ eſt mens ſeparata à rebus,aut ſeparabilis. Nã ſi de mente conſideremus,pro ut ſeparata eſt a poſsibilitate,ipſa eſt mens diuina,quæ ſola penitus actu eſt. Nõ eſt igitur poſsibile,plura diſtincta exẽplaria eſſe,quodlibet enim ad ſua exẽplata eſſet maximũ atq; ueriſsimũ:ſed hoc non eſt poſsibile,ut plura maxima & ueriſsima ſint,unũ enim infinitum exemplar tantum, eſt ſufficiens & neceſſariũ,in quo omnia ſunt ut ordinata in ordine, omnes quantũcunq; diſtinctas rerũ rationes adæquatiſsimè complicans. Ita quod ipſa infinita ratio, eſt ueriſsima ratio circuli,& non maior, nec

Peripatetici.

Ex ſẽtẽtia

minor,nec diuersa aut alia. Et ipsamet est ratio quadrãguli,nõ maior,nec minor, nec diuersa,& ita de reliquis:ut ex exemplo lineæ infinitæ,comprehendi potest. Nos autem rerum diuersitates uidentes,admiramur quomodo unica ratio simplicissima omnium,sit etiam diuersa singulorum:qđ tamen necessarium scimus, ex docta ignorantia,quæ diuersitatem in Deo ostendit identitatem. In hoc enim quod uidemus, diuersitatem rationũ, rerum omniũ uerissimè esse,tũc in hoc qđ hoc est uerissimum, apprehendimus unam omnium rationem uerissimam,quæ est ipsa ueritas maxima. Quando igitur dicitur Deum alia ratione creasse hominem,alia lapidem, uerum est habendo respectum ad res, non ad creantem, sicut in numeris uidemus : ternarius,est ratio simplicissima, non recipiens nec magis nec minus,in se una, ut autem ad res diuersas refertur, secundum hoc alia ratio existit. Nam alia est ratio ternarij triangulorum in triangulo,alia materiæ,formæ,& compositi in substãtia,alia patris,matris & filij, aut trium hominum,& trium asinorum. Vnde necessitas complexionis non est ut posuerunt Platonici,scilicet mens minor gignente,sed est uerbum & filius æqualis patri in diuinis:et dicitur λόγος seu ratio,quoniam est ratio omniũ. Nihil est ergo illud,quod de imaginationibus formarum,Platonici dixerunt,quoniam non est nisi una infinita forma formarum,cuius omnes formæ sunt imagines,ut superiùs quodam loco diximus. Oportet igitur acutè intelligere ista:quoniam anima mundi, est considerada ut quædam forma uniuersalis,in se complicans omnes formas: non tamen existẽs actu nisi contracte in rebus,quæ in qualibet re est forma contracta rei, uti de uniuerso superius dictum est. Est igitur Deus causa efficiens,& finalis, atque formalis omnium,qui efficit in uerbo uno,omnia quantumcunq; diuersa inter se,& nulla potest esse creatura, quæ non sit ex contractione diminuta, ab isto opere diuino per infinitum cadens:solus enim Deus est absolutus,omnia alia contracta. Nec cadit eo modo medium,inter absolutum & cõtractatũ,ut illi imaginati sunt,qui animã mũdi mentẽ putarũt post Deum,& antè cõtractionẽ mũdi. Solus enim Deus,anima et mens mũdi est,eo modo quo anima quasi quid absolutum, in quo omnes rerum formæ actu sunt, consideratur. Philosophi quidem de uerbo diuino & maximo absoluto,sufficienter instructi non erant,ideò mẽtem & animam ac necessitatem,in quadam explicatione necessitatis absolutè sine contractione considerarunt. Non sunt igitur formæ actu in uerbo,nisi ipsum uerbum,& in rebus contracte. Formæ autem, quæ sunt in natura intellectuali creata, licet secundum intellectualem naturam sint magis absolutè, tamen sine contractione non sunt,ut sint intellectus cuius operatio est intelligere per similitudinem abstractiuam,ut ait Aristoteles,de quo quædam in libro de coniecturis. Et ista de anima mundi dicta sufficiant.

Platonici.

Aristoteles Lib. de coniecturis.

De spiritu uniuersorum. Capitulum. X.

Aliena.
Aplanes.
Atropos.
Clotho.
Lachesis.

MOtum,per quẽ est connexio formæ et materiæ,spiritum quẽdam esse quasi inter formam & materiam medium, quidam opinati sunt.& hunc in Aplane,in planetis,& rebus terrenis diffusũ,considerarunt. Primũ ἄτροπον, quasi sine cõuersione uocarunt,quia Aplanes,simplici motu ab oriente in occidens moueri crediderũt. Secundũ κλωθὼ uocarunt,id est conuersio,quoniam planetæ per conuersionem contrà Aplanes, de occidente in oriens mouentur. Tertium λάχεσιν, id est sors,quoniam casus rebus terrenis dominatur. Motus planetarũ,est ut euolutio primi motus,& motus temporalium & terrenorum, est euolutio motus planetarum. In rebus terrenis, latent quædam euentuum causæ, ut seges in semine: unde dixerunt, quod ea quæ in anima mundi quasi in glomo sunt complicata, per talem motum explicantur & extenduntur. Considerarunt enim sapientes, quasi sicut artifex uult statuam in lapide exculpere, formam statuæ in se habens quasi ideam, per quædam instrumenta quę mouet,ipsam formam statuæ,in figura ideæ,& in eius imagine efficit: ita putabant mentem, siue animam mundi, in se gestare exemplaria rerum, & per motum, illa in materia explicare, & hunc motum per omnia diffusum dixe-

dixerunt, ſicut animam mundi, quem in Aplane, in planetis, & rebus terrenis, quaſi fatum deſcendens actu & operæ à fato in ſubſtantiam, dixerunt eſſe explicationem fati in ſubſtantia: quoniam res actu ad ſic eſſendum, per ipſum talem motum ſeu ſpiritum determinatur. Hunc ſpiritum connexionis procedere ab utroq; ſcilicet poſsibilitate & anima mundi, dixerunt, nam materia cum habeat ex aptitudine ſui, recipiendi formam, quendam appetitum: ut turpe appetit bonum, & priuatio habitum, & cum forma deſideret eſſe actu, & non poſsit abſolutè ſubſiſtere, cum non ſit ſuum eſſe nec ſit Deus: deſcendit ut ſit cõtractè in poſsibilitate, hoc eſt aſcendente poſsibilitate uerſùs actu eſſe, deſcẽdit forma ut ſit finiẽs, perficiẽs, & terminans poſsibilitatem. Et ita ex aſcenſu & deſcenſu, motus exoritur connectens utrũq;, qui motus eſt mediũ connexionis potẽtiæ & actus, quoniam ex poſsibilitate mobili, & motore formali, oritur ipſum mouere, medium. Eſt igitur hic ſpiritus, per totũ uniuerſum, & ſingulas, eius partes diffuſus & contractus, qui natura dicitur. Vnde natura eſt quaſi cõplicatio omnium, quæ per motum fiunt. Quomodo autem hic motus ab uniuerſali contrahatur, uſq; in particulare, ſeruato ordine per gradus ſuos, hoc exemplo conſideratur. Nam dũ dico Deus eſt, quodam motu progreditur hęc oratio, ſed ordine tali, ut primò proferam literas, deinde ſyllabas, deinde dictiones, deinde orationem ultimò, licet auditus hunc ordinem gradatim non diſcernat: ita quidem motus gradatim de uniuerſo in particulare deſcendit, & ibi contrahitur ordine temporali aut naturali. Hic autem motus ſiue ſpiritus deſcendit à ſpiritu diuino, qui per ipſum motum cuncta mouet. Vnde ſicut in loquente eſt quidam ſpiritus, procedens ab eo qui loquitur, qui contrahitur in orationem ut preferatur: ita Deus qui eſt ſpiritus, eſt à quo deſcendit omnis motus, ait enim Veritas: Non uos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris ueſtri qui loquitur in uobis, & ita de alijs omnibus motibus & operationib. Hic igitur ſpiritus, creatus eſt ſpiritus, ſine quo nihil eſt unum, aut ſubſiſtere poteſt, ſed totus iſte mundus, & omnia quæ in eo ſunt, per ipſum ſpiritum, qui replet orbẽ terrarum, naturaliter id ſunt connexè quod ſunt, ut potentia per eius medium ſit in actu, & actus eius medio in potentia. Et hic eſt motus amoroſæ cõnexionis omniũ ad unitatem, ut ſit omnium, unum uniuerſum: nam dũ omnia mouẽtur ſingulariter, ut ſint hoc quod ſunt meliori modo, & nullum ſicut aliud æqualiter, tamen motum cuiuslibet quodlibet ſuo modo contrahit, & participat mediatè aut immediate (ſicut motum cœli elemẽta, & elementata, & motum cordis omnia mẽbra) ut ſit unũ uniuerſum, & per hunc motum ſunt res meliori quodam modo quo poſſunt, & ad hoc mouentur, ut in ſe aut in ſpecie conſeruentur, per naturalem ſexum diuerſorum cõnexionem, qui natura cõplicãte motũ, ſunt uniti, & diuiſiuè contracti in indiuiduis. Non eſt igitur aliquis motus ſimpliciter maximus, quia ille cum quiete co incidit. Quare non eſt motus aliquis abſolutus, quoniam abſolutus, eſt quies, & Deus, & ille cõplicat omnes motus. Sicut igitur omnis poſsibilitas eſt in abſoluta, quæ eſt Deus æternus, & omnis forma & actus in abſoluta forma, quæ eſt uerbũ patris, & filius in diuinis: ita omnis motus connexionis, et proportio ac harmonia uniens, eſt in abſoluta connexione diuini ſpiritus, ut ſit unum omnium principium Deus, in quo omnia, & per quem omnia ſunt, in quadam unitate trinitatis, ſimilitudinariè cõtracta ſecundum magis & minus, intrà maximum & minimum ſimpliciter, ſecundum gradus ſuos, ut alius ſit gradus potentia, actus, & connexionis motus in intelligentijs, ubi intelligere eſt mouere: & alius materiæ, formæ, & nexus in corporalibus, ubi eſſe eſt mouere: de quibus alibi tangemus. Et iſta de trinitate uniuerſi, ſufficiant pro præſenti.

Natura. Ex ſententia.

Correlaria de motu. Cap. XI.

FOrtaſsis admirabuntur qui iſta prius inaudita legerint, poſtquàm ea uera eſſe docta ignorantia oſtendit. Scimus nunc ex iſtis, uniuerſum trinum, & nihil uniuerſorum eſſe, quod non ſit unum ex potentia, actu & connexionis motu, & nullum horum, ſine alio abſolutè ſubſiſtere poſſe: ita quod neceſſariò

Similia Paradoxis.

illa in omnibus, sunt secundum diuersissimos gradus, adeò differentèr, quod nulla duo in uniuerso per omnia, æqualia esse possunt simpliciter: propter quod aliquid machinã mundanã habere, aut istã terrã sensibilem, aut aerẽ, uel ignẽ aliud quod cũ que pro centro fixo & immobili, uarijs motibus orbium cõsideratis, est impossibile: non deuenitur enim in motu ad minimum simpliciter, puta fixum centrum, quia minimum cum maximo coincidere necesse est. Centrum igitur mundi, coincideret cum circũferentia. Non habet igitur mundus circumferentiã, nam si centrum haberet & circũferentiam, & sic intrà se haberet suum initium & finem et esset ad aliquid aliud ipse mundus terminatus, & extrà mundum esset aliud & locus, quæ omnia ueritate carent. Cũ igitur nõ sit possibile, mũdũ claudi intrà centrũ corporale et circũferentiã, non intelligitur mundus, cuius centrum & circumferentia sunt Deus: & cum hic non sit mundus infinitus, tamen non potest concipi finitus, cũ terminis careat, intrà quos claudatur. Terra igitur, quæ centrum esse nequit, motu omni carere non potest, nam eam moueri taliter etiam necesse est, quod per infinitum minus moueri pòsset. Sicut igitur terra non est centrum mundi: ita nec sphæra fixarum stellarum, aut alia, eius circumferentia, quàmuis etiam comparãdo terram ad cœlum, ipsa terra uideatur centro propinquior, & cœlum circumferentiæ. Non est igitur centrum terra, neque octauæ aut alterius sphæræ: neque apparentia sex signorum super horizontem, terram concludit in centro esse octauæ sphæræ. Nam si esset etiam distanter à centro, & circa axẽ per polos transeuntem, ita quod una parte esset eleuata uersùs unum polum, & alia depressa uersùs alium, tunc hominibus tantum à polis distantibus, quantum horizõ se extendit, sola medietas sphærę appareret, ut est manifestum. Neq; etiam est ipsum mundi centrum plus intrà terram, quàm extrà. Neque etiam terra ista, neque aliqua sphæra habet centrum, nam cum centrum sit punctus æquedistans circumferentiæ, & non sit possibile ueriſsimam sphæram aut circulum esse, quin uerior dari possit: manifestum est non posse dari centrum, quin uerius etiam dari possit, atque præcisiùs. æquedistantia præcisa ad diuersa extrà Deum, reperibilis non est, quia ipse solus est infinita æqualitas. Qui igitur est centrum mundi, scilicet Deus benedictus, ille est centrum terræ, & omnium sphærarum, atque omnium quæ in mundo sunt, qui est simul omnium circumferentia infinita. Prętera, non sunt in cœlo poli immobiles atque fixi, quàmuis etiam cœlum stellarum fixarum, uideatur per motum describere, graduales in magnitudine circulos minores, quàm coluros aut quàm æquinoctialem, & ita de intermedijs: sed necesse est omnem cœli partem moueri, licet in æqualiter comparatione circulorũ per motum stellarum descriptorum. Vnde sicut quędam stellę uidentur maximum circulum describere, ita quædã minimum, sed nõ reperitur stella quæ nullum describat. Quoniam igitur non est polus in sphæra fixus, manifestum est, neque æquale medium reperiri, quasi æquedistanter à polis. Non est igitur stella in octaua sphæra, quæ per reuolutionem describat maximum circulum, quoniam illam æquedistare à polis necesse esset, qui non sunt, & per consequens, nõ est quæ minimum circulum describat. Poli igitur sphærarum, coincidunt cum centro, ut non sit aliud centrum quàm polus, quia Deus benedictus. Et quoniam nos motum non nisi comparatione ad fixum, scilicet polos aut cẽtra, deprehendere possumus, & illa in mensuris motuum præsupponimus: hinc in coniecturis ambulantes in omnibus nos errare cõperimus, & admiramur quãdo secundum regulas antiquorum, stellas in situ nõ reperimus cõcordare, quia eos rectè de centris & polis & mẽsuris credimus cõcepisse, Ex his quidẽ manifestũ est, terram moueri. Et quoniã ex motu cometæ, aeris, & ignis, elemẽta experti sumus moueri, & lunã minus de oriente in occasum, quã Mercuriũ, aut Venerẽ, uel Solẽ, et ita gradatim: hinc terra ipsa adhuc minus omnibus mouetur, sed tamen non est ut stella, circà centrũ aut polum minimũ describens circulum, neque octaua sphęra aut alia, describit maximum, ut statim probatum est. Acutè igitur cõsidera, quoniam sicut se habent stellæ circà polos coniecturales in octaua sphęra: ita terra, Luna, & Planetæ, sunt ut stellæ circa polum distanter & differenter motæ, coniecturando polum esse, ubi creditur centrum. Vnde licet

terra

terra quasi stella sit, propinquior polo centrali, tamen mouetur, & non describit minimum circulum in motu, ut est ostensum. Imò neque Sol, neque Luna, neque terra neque aliqua sphæra (licet nobis aliud uideatur) describere potest uerum circulum in motu: cum non moueantur super fixo. Neque uerus circulus dabilis est, quinetiam uerior dari possit, neque unquàm uno tempore, sicut alio æqualiter præcisè, aut mouetur aut circulum uerisimilem, æqualem describit, etiamsi nobis hoc non appareat. Necesse est igitur, si de motu uniuersi aliud aliquid quo ad iam dicta uelis intelligere, ut centrum cum polis complices, te quantum potes cum imaginatione iuuando: nam si quis esset suprà terrã, & sub polo arctico, et alius in polo arctico: sicut existenti in terra, appareret polũ esse in Zenith, ita existẽti in polo, appareret centrũ esse in Zenith. Et sicut Antipodes, habent sicut nos cœlum sursum, ita existentibus in polis ambobus, terra appareret in Zenith esse, & ubicunque quis fuerit, se in centro esse credit. Complica igituristas diuersas imaginationes, ut sit centrum Zenith & econuersò: & tũc per intellectum (cui tantum docta seruit igiorãtia) uides, mundum & eius motum ac figuram attingi non posse, quoniam apparebit quasi rota in rota, & sphæra in sphæra, nullibi habens centrum uel circumferentiam, ut præfertur.

De conditionibus terræ. Cap. XII.

AD ista iam dicta ueteres non attigerunt, quia indocta ignorantia defecerunt. Iam nobis manifestum est, terram istam in ueritate moueri, licet nobis hoc nõ appareat, cũ non appræhendimus motũ nisi per quãdam comparationem ad fixum. Si enim quis ignoraret aquam fluere, & ripas non uideret, existens in naui in medio aquæ, quomodo appræhenderet nauem moueri: & propter hoc cum semper cuilibet uideatur, quòd siue ipse fuerit in terra, sine Sole, aut alia stella, quòd ipse sit in centro quasi immobili, & quod alia omnia moueantur: ille certè semper alios polos sibi cõstitueret, ut existẽs in Sole alios & alios in terra, & alios in Luna, & Marte, & ita de reliquis. Vnde erit machina mũdi quasi habens ubique centrũ, & nullibi circumferentiam: quoniam circumferentia & centrum Deus est, qui est ubiq; & nullibi. Terra etiã ista non est sphærica, ut quidam dixerunt, licet tendat ad sphæricitatem, nam figura mundi contracta est in eius partibus, sicut & motus, quando autem linea infinita consideratur ut contracta taliter, quod ut cõtracta perfectior esse nequit atque capacior, tunc est circularis, nam ibi principium coincidit cum fine. Motus igitur perfectior est circulari, & figura corporalis perfectior ex hoc sphærica. Quare omnis motus partis est propter perfectionem ad totum, ut grauia uersus terram, & leuia sursum, terra ad terram, aqua ad aquam, aer ad aerem, ignis ad ignem, & motus totius quantum potest circularem concomitatur, & omnis figura sphæricam figuram: ut in animalium partibus, & arboribus, & cœlo experimur. Vnde unus motus est circulari ortè perfectior alio, ita et figurę sunt differẽtes. Terrę igitur figura est mobilis et sphęrica, & eius motus circularis, sed perfectior esse posset. Et quia maximum in perfectionibus, motibus, & figuris in mundo non est, ut ex iam dictis patet: tunc non est uerũ quod terra ista sit uilissima & infima, nam quàmuis uideatur centralior, quò ad mundum, est tamen etiam, eadem ratione polo propinquior, ut est dictum. Neque est ipsa terra pars proportionabilis, seu aliquota mundi, nam cum mundus non habeat nec maximum nec minimum, neque habet medium, neq; partes aliquotas, sicut nec homo aut animal, nam manus non est pars aliquota hominis, licet pondus eius ad cor pus uideatur proportionem habere, & ita de magnitudine & figura, neque color nigredinis, est argumentum uilitatis eius, nam in Sole siquis esset, non appareret illa claritas quæ nobis: considerato enim corpore Solis, tunc habet quãdam quasi terram centraliorem, & quandam luciditatẽ quasi ignilem circũferẽtialem, & in medio quasi aqueã nubem & aerẽ clariorem, quãdmodũ terra ista sua elementa. Vnde si quis esset extrà regionẽ ignis, terra ista in circũferẽtia suæ regiõis, per mediũ ignis, lucida stella

Paradoxa.

Hypni.

appareret,ſicut nobis qui ſumus circa circumferentiam regionis Solis,Sol lucidiſsimus apparet,& non apparet Luna adeò lucida, quoniam fortè circa eius circumferentiam ſumus uerſùs partes magis centrales, puta in regione quaſi aquea ipſius,& hinc non apparet eius lumen, licet habeat lumen proprium,illis in extremitatibus circumferentiæ eius exiſtentibus,apparens,& ſolum lumen reflexionis Solis nobis apparet: etiam propterea calor Lunæ quem ſine dubio ex motu efficit, plus in circũferentia,ubi eſt maior motus,nobis non communicatur,ſicut in Sole. Vnde iſta terra intrà regionem Solis & Lunę,uidetur ſituata,& per horum medium,participat aliarum ſtellarũ Influentiam,quas nos non uidemus, propter hoc quod extrà earum regiones ſumus, uidemus enim tantum regiones earũ quæ ſcintillãt. Eſt igitur terra,ſtella nobilis,quę lumen, & calorem , & influentiam habet aliam & diuerſam ab omnibus alijs ſtellis: ſicut etiam quælibet,à qualibet,lumine,natura,& influentia differt,& ſic quælibet ſtella, alteri comunicat lumen, & influentiam:non ex intentione, quoniam omnes ſtellæ mouentur tantum atque coruſcant:ut ſint meliori modo,unde ex conſequenti participatio oritur:ſicut lux ex ſua natura lucet, non ut ego uideam, ſed ex conſequenti participatio fit,dum utor lumine ad finem uidendi. Ita quidem Deus benedictus omnia creauit, ut dum quodlibet ſtudet Eſſe ſuum conſeruare, quaſi quoddam munus diuinum,hoc agat in communione cum alijs, ut ſicut pes non ſibi tantum , ſed oculo,ac manibus, ac corpori, & homini toti ſeruit, per hoc quod eſt tantum ad ambulandũ, & ita de oculo, & reliquis membris: pariformiter de mundi partibus. Plato enim mũdum animal dixit,cuius animam abſq; immerſione Deum ſi concipis: multa horum quæ diximus tibi clara erunt. Neque dici debet quod quia terra eſt minor Sole,& ab eo recipit influentiam, quod propterea ſit uilior: quoniam regio tota terræ,quæ uſq; ad ignis circumferentiam ſe extendit,magna eſt. Et quàmuis terra minor ſit quàm Sol,ut ex umbra & eclypſibus hoc notum nobis eſt,tamen non eſt nobis notum,quantò regio Solis ſit maior aut minor regione terræ, æqualis autem ei præciſè eſſe nequit,nulla enim ſtella, alteri æqualis eſſe poteſt. Neque terra eſt minima ſtella, quia eſt maior Luna,ut experientia eclypſium nos docuit,& Mercurio etiam,ut quidam dicunt,& fortè alijs ſtellis. Vnde ex magnitudine,argumentũ utilitatẽ nõ concludit. Influentia etiam quam recepit,non eſt argumentum cõcludens imperfectionem: nam ipſa ut eſt ſtella,Soli,& ſuæ regioni fortè pariformiter influit,ut præfertur,& cũ non experiamur nos aliter quàm in centro eſſe, in quo confluunt influentiæ, de iſta influentia nihil experimur. Nam & ſi terra quaſi poſsibilitas ſe habeat,& Sol ut anima ſiue intellectualitas formalis, eius reſpectu, & Luna ut medius nexus,ita ut iſtæ ſtellæ intrà unam regionem poſitæ,ſuas ad inuicem influentias uniant & alijs ſcilicet Mercurio & Veneri, & cæteris ſuprà exiſtentibus,ut dixerunt antiqui,& aliqui etiã recẽtiores:tunc patet correlationem influentiæ talem eſſe,quod una ſine alia eſſe nequit. Erit igitur una & trina,in quolibet pariformiter ſecundum gradus ſuos. Quare patet,per hominem non eſſe ſcibile,an regio terræ ſit in gradu perfectiori & ignobiliori reſpectu regionum ſtellarum aliarum, Solis, Lunæ,& reliquarum quò ad iſta. Neque etiam quò ad locum, puta quod hic locus mundi ſit habitatio hominum & animalium atque uegetabilium, quæ in gradu ſunt ignobiliora, habitantibus in regione Solis & aliarum ſtellarũ. Nã etſi Deus ſit centrũ & circumferentia, omniũ regionum ſtellarum,& ab ipſo diuerſæ nobilitatis naturæ procedant,in qualibet regione habitantes,ne tot loca cœlorum & ſtellarum ſint uacua , & non ſolum iſta terra fortaſsis de minoribus habitata , tamen intellectuali natura , quæ hic in hac terra habitat & in ſua regione, non uidetur nobilior atque perfectior dari poſſe,ſecundum hanc naturam,etiam ſi alterius generis inhabitatores ſint in alijs ſtellis : non enim appetit homo aliam naturam, ſed ſolum in ſua perfectus eſſe. Improportionabiles igitur ſunt illi aliarum ſtellarum habitatores , qualeſcunque illi ſint, ad iſtius mundi incolas. etiam ſi tota regio illa ad totam regionem iſtam , ad finem uniuerſi quandam occultam nobis proportionem gerat, ut ſic inhabitatores iſtius terræ ſeu regionis, ad illos inhabitatores per medium uniuerſalis regionis, hinc inde quandam

dam ad ſe inuicem habitudinem geſtent: ſicut particulares articuli digitorum manus, per medium manus, proportionem habent ad pedem, & particulares articuli pedis, per medium pedis, ad manum: ut omnia ad animal integrum, proportionata ſint. Vnde cum tota nobis regio illa ignota ſit, remanent inhabitatores illi ignoti penitus: ſicut in hac terra accidit, quod animalia unius ſpeciei, quaſi unam regionem ſpecificam facientia, ſe uniunt, & mutuò propter communem regionem ſpecificam, participant ea quæ eorum regionis ſunt, de alijs nihil aut ſe impediẽtes, aut ueraciter appræhendentes. Non enim animal unius ſpeciei, conceptum alterius, quem per ſigna exprimit uocalia, appræhendere poteſt, niſi in pauciſsimis ſignis extrinſecus, & tunc per longum uſum, & ſolum opinatiuè. Minus autem de habitatoribus alterius regionis improportionabiliter ſcire poterimus, ſuſpicantes in regione Solis, magis eſſe ſolares claros & illuminatos, intellectuales habitatores, ſpiritualiores etiam quàm in Luna, ubi magis lunatici, & in terra magis materiales & groſsi: ut illi intellectualis naturæ ſolares ſint multum in actu, & parum in potentia, terreni uerò magis in potentia, & parum in actu, lunares, in medio fluctuantes. Hoc quidem opinamur ex influentia ignili Solis, & aquatica ſimul & aerea Lunæ, & grauedine materiali terræ, conſimiliter de alijs ſtellarum regionibus: ſuſpicantes nullam inhabitatoribus carere, quaſi tot ſint partes particulares mundiales unius uniuerſi, quot ſunt ſtellæ: quarum non eſt numerus, ut unus mundus uniuerſalis ſit contractus triniter, progreſsione ſua quaternaria deſcenſiua, in tot particularibus, quod eorum nullus eſt numerus, niſi apud eũ qui omnia in numero creauit. Etiam corruptio rerũ in terra quam experimur, non eſt efficax argumentum ignobilitatis. Nobis enim conſtare non poterit, poſtquàm eſt mundus uniuerſalis, & proportiones influentiales omnium particularium ſtellarum adinuicem, quod aliquid ſit corruptibile penitus, ſed benè ſecundum alium eſſendi modum quando ipſæ influentiæ iam quaſi contractæ, in uno indiuiduo reſoluuntur, ut modus eſſendi ſic uel ſit pereat, ut nõ ſic morti locus, ut ait Virgilius: mors enim nihil eſſe uidetur, niſi ut compoſitum ad componentia reſoluatur, & an talis reſolutio ſolum ſit in terrenis incolis, quis ſcire poterit: dixerunt quidam tot eſſe rerum ſpecies in terra, quot ſunt ſtellæ. Si igitur terra omnium ſtellarum influentiam, ita ad ſingulares ſpecies contrahit, quare ſimiliter non ſit in regionibus aliarum ſtellarum, influentias aliarum recipiẽtium, & quis ſcire poterit, an omnes influentiæ contractæ prius in compoſitione, in diſſolutione redeant, ut animal nunc exiſtens indiuiduum alicuius ſpeciei, in regione terræ contractum ex omni ſtellarum influentia reſoluatur, an ad principia redeat, forma tantum ad propriam ſtellam redeunte, à qua illa ſpecies actuale eſſe in terra matre recipit, uel an forma tantum redeat ad exemplar, ſiue animam mundi, ut dicunt Platonici, an ad materiæ poſſibilitatem, remanente ſpiritu unionis in motu ſtellarum, qui ſpiritus dum ceſſat unire, ſe retrahens ob organorum indiſpoſitionem, uel aliàs, ut ex diuerſitate motus ſeparationem inducat, tunc quaſi ad aſtra rediens, forma ſuprà aſtrorum influentiam aſcendente & materia illa deſcendente: aut an formæ cuiuſlibet regionis in altiori quadam forma, puta intellectuali quieſcant, & per illam, illum finem attingant, qui eſt finis mundi, & quomodo hic finis attingitur per inferiores formas, in Deo per illam, & quomodo illa ad circumferentiam quæ Deus eſt aſcendat, corpore deſcendente uerſùs centrum, ubi etiam Deus eſt, ut omnium motus ſit ad Deum, in quo aliquando ſicut centrum & circumferentia ſunt unum in Deo, Corpus etiam, quàmuis uiſum ſit quaſi ad centrum deſcendere, & anima ad circumferentiam, iterum in Deo unientur, ceſſante non omni motu, ſed eo qui ad generationem eſt, tanquàm partes illæ mundi eſſentiales neceſſariò redeant: tunc ſucceſsiua generatione ceſſante, ſine quibus mundus eſſe non poſsit: redeunte enim ſpiritu unionis & connectente poſsibilitatem ad ſuam formã, hæc quidẽ nemo hominũ ex ſe, niſi ſingulariùs à Deo habuerit, ſcire poterit. Licet nõ dubitat quiſq;, Deũ optimũ ad ſe omnia creaſſe, & non uelle quicq; perire eorũ quę fecit, ſciatq; eũ remuneratorem

largissimũ omniũ ipsum colentium: modum tamen diuinæ operationis, præsentis & futuræ remunerationis, Deus ipse solum scit, quid est sua operatio. Dicam tamen inferius iuxtà inspiratam diuinitùs ueritatem, pauca circa hoc, de quibus nunc sufficit in ignorantia taliter tetigisse.

De admirabili arte diuina: in mundi & elementorum creatione. Cap. XIIII.

QVoniam sapientum cõcors sententia est, per ista uisibilia, & magnitudinẽ, pulchritudinẽ, atque ordinem rerum, nos duci in stuporem, artis & excellentiæ diuinæ, & nõnulla admirabilis scientiæ Dei artificia tetigimus, per quã breuiter in uniuersi creatione, pauca subiũgamus admiratiue de Elemẽtorum situ & ordine. Est autẽ Deus, Arithmetica, Geometria, atq; Musica, simul & Astronomia usus, in mundi creatione, quib. artibus etiam & nos utimur, dum proportiones rerum, & elementorum, atque motuũ inuestigamus. Per Arithmeticam enim, ipsa coadunauit. Per Geometriã, figurauit, ut ex hoc cõsequerentur firmitatem & stabilitatem, atq; mobilitatem secundum cõditiones suas. Per Musicam, proportionauit taliter, ut non plus terræ sit in terra, quàm aquæ in aqua. & aeris in aere, & ignis in igne, ut nullũ elementorum in aliud sit penitus resolubile, ex quo euenit, mundi machinam perire non posse, et licet pars unius in aliud resolui possit, nunc̃q; tamen totus aer, qui est permixtus aquæ, in aquam conuerti potest, propter aerem circũstantem hoc impedientem, ut elemẽtorum semper sit permixtio. Vnde egit Deus, ut partes elementorum resoluerentur mutuò, & quando fit cum mora, aliquid generatur ex concordia elementorum ad ipsum generabile, durans quàmdiu durat concordia elementorum, qua rupta, rumpitur & dissoluitur generatum. Admirabili itaque ordine, elemẽta cõstituta sunt per Deũ, qui omnia in numero, põdere, & mẽsura creauit: numerus, pertinet ad Arithmeticã, pondus, ad Musicã, mẽsura ad Geometriã: grauitas enim leuitate cõstringẽte sustinetur, terra eñ grauis: quasi in medio suspensa a bigne: leuitas autem grauitati innititur, ut ignis terrę. Et dum hęc ęterna sapientia ordinaret, proportione inexpresibili usa est, ut quantũ quodlibet elementũ aliud precedere deberet, pręsciret, põderans ita elementa, ut quantò aqua terra leuior, tantò aer aqua, & ignis aere, ut simul põdus cũ magnitudine cõcurreret, & cõtinens maiorẽ locum occuparet cõtento. Et tali habitudine ipsa ad inuicem connexuit, ut unum in alio necessariò sit. Vbi terra est quasi animal quoddam (ut ait Plato) habens lapides loco ossiũ, riuos loco uenarum, arbores loco pilorum, & sunt animalia, quæ intrà illos rerræ capillos nutriũtur, ut uermiculi inter pilos animalium. Et ad ignem terra se habet, quasi ut mũdus ad Deũ, multas enim Dei similitudines ignis habet in ordine ad terrã, cuius potentię nõ est finis, omnia in terra operans, penetrãs, illustrans, & distinguens, atq; formãs, per medium aeris & aquæ, ut nihil quasi in omnibus sit, quæ & terra gignũtur, nisi alia & alia ignis operatio, ut rerum formæ, ex diuersitate resplendentię ignis, sunt. Est tamen ipse ignis rebus ipsis immersus, sine quibus nec est, nec res sunt terrenæ Deus autem, non est nisi absolutus. Vnde quasi ignis consumens absolutus, & claritas absoluta, Deus qui lux in quo non sunt tenebræ, ab antiquis uocatur, cuius quasi igneitatem, atque claritatem, omnia quæ sunt, nituntur iuxtà posse participare; ut in omnibus astris conspicimus, ubi reperitur ipsa talis claritas materialiter contracta: quæ quidem discretiua & penetratiua claritas, quasi immaterialiter est contracta, in uita uiuentium, uita intellectiua. Quis non admiratur hunc Opificem qui etiam tali siquidem arte in sphæris, & stellis, ac regionibus astrorum usus est, ut sine omni pręcisione, cum omnium diuersitate sit omnium concordantia, in uno mundo magnitudines stellarum, situm, & notum præponderans, & stellarum distantias taliter ordinans, ut nisi quælibet regio ita esset sicut est, nec ipsam esse, nec in tali situ & ordine esse, nec ipsum uniuersum esse posset, dans omnib. stellis differẽtem claritatẽ, influentiam, figurã, & colorẽ atque calorem, qui claritatem cõcomitatur influentialiter. Et ita ꝓportionabiliter partium ad inuicẽ proportionem cõstituens, ut in qualibet sit mo-

Arithmetica. *Geometria* *Musica.* *Numerus.* *Pondus.* *Mensura.* *Plato.*

sit motus partiũ ad totum, deorsum ad medium in grauibus, et sursum à medio in leuibus, & circà medium, uti stellarum motum orbicularem percipimus. In his tam admirandis rebus, tam uarijs & diuersis, per doctam ignorãtiam experimur, iuxtà p̃missa: nos omnium operum Dei nullam scire posse rationem, sed tantum admirari: quoniã magnus Dominus, cuius magnitudinis non est finis, qui cum sit maximitas absoluta, uti est omnium operum suorum auctor & cognitor, ita & finis, ut in ipso sint omnia, & extrà ipsam nihil, qui est principium, medium, & finis omnium, centrum & circumferentia uniuersorum, ut in omnibus ipse tantum quæratur: quoniam sine eo omnia nihil sunt, quo solũ habito, omnia habẽtur, quia ipse omnia quo omnia sciuntur: quia ueritas omnium, qui etiam uultut in admirationẽ ex mundi machina tam mirabili ducamur, quam tamẽ nobis occultat eò plus, quô plus admiramur: quoniã ipse tantum est, qui uult omni corde & diligentia quæri, & cum inhabitet ipsam lucem inaccessibilem, quæ per omnia quæritur, solus potest pulsantibus aperire, & petentibus dare, & nulla habent potestatem, ex omnibus creatis se pulsanti aperire, & se ostendere quid sint, cum sine eo nihil sint, qui est in omnibus. Sed quidem indocta ignorantia, ab eis scisscitanti quid sint aut quomodo, aut ad quid, respondent: ex nobis nihil, neque ex nobis tibi aliud, quàm nihil respondere possumus, cum etiam scientiam nostri non nos habeamus, sed ille solus per cuius intelligere, id sumus, quod ipse in nobis uult, imperat, & scit, muta quidem sumus omnia, ipse est qui in omnib. loquitur, qui fecit nos, solus scit quod sumus, quomodo, & ad quid. Si quid scire de nobis optas, hoc quidẽ in ratione, & causa nostra, non in nobis quære, ibi reperis omnia, dum unum quæris, & neq; teipsum, nisi in eo reperire potes. Fac itaq; ait nostra ignorãtia, ut te in eo reperias, & cum omnia in ipso sint ipse: nihil tibi deesse poterit, hoc autẽ non est nostrum: ut inaccessibilẽ accedamus, sed eius qui nobis dedit faciẽ ad ipsum conuersam, eum summo desiderio quærendi, quod dum fecerimus, piissimus est, nos non deseret, sed seipso nobis ostenso, cum apparuerit gloria eius, æternaliter satiabit, qui sit in sæcula benedictus. Amen.

Libri Secundi Doctæ Ignorantiæ Finis.

Nicolai de Cusa Doctæ Ignorantiæ Lib. III.

PAucis his de uniuerso premissis, quomodo in cõtractiõe subsistat ad finẽ, ut de maximo absoluto pariter & contracto Iesu Christo semper benedicto, aliqua doctè in ignorantia perquiramus, in augmentum fidei, & perfectionis nostræ: amplius tuæ admirandæ industriæ, quam breuissimè de Iesu cũceptum pandemus, ipsum inuocantes, ut sit uia ad seipsum, qui est Veritas, qua nunc per fidem, & post hac per adeptionem uiuificemur, in ipso per ipsum, qui & uita extat sempiterna.

Maximum ad hoc uel illud contractum, quo maius esse nequeat, esse sine absoluto non posse. Cap. I.

PRimo libello, ostẽdit unum absolutè maximũ incõmunicabile, immersibile, & incontrahibile ad hoc uel illud, in se ęternaliter, ęqualiter, & immobiliter, idẽ ipsum pśistere. Pòst hęc secundo loco, uniuersi cõtractio manifestat: quoniã nõ aliter q̃ cõtractè: hoc & illud existit. Vnitas itaq; maximi, est in se absolutè. Vnitas uniuersi, est in pluralitate cõtractè. Plura autẽ, in quib. uniuersum actu cõtractũ est, nequaq̃ sum̃a æqualitate conuenire possunt, nã tunc plura esse desinerẽt. Omnia igitur ab inuicem differre necesse est, aut genere, specie, numero, aut specie & nũero, aut genere & nũero, ut unũq̃dq̃ in proprio nũero, põdere, & mẽsura subsistat. Quapropter uniuersa ab inuicẽ gradib. distinguntur, ut nullũ cũ alio coincidat. Nullũ igitur

igitur cõtractũ, gradum contractionis alterius pręciſè participare poteſt, ita ut neceſſa riò quodlibet excedat aut excedatur, à quocunque alio. Conſiſtunt igitur inter maxi mum & minimũ, omnia contracta, ut quocũque dato, poſſit dari maior & minor cõtra ctionis gradus, abſque hoc ꝙ hic proceſſus fiat in infinitũ actu: quia infinitas graduũ eſt impoſsibilis, cũnõſit aliud dicere infinitos grad9 eſſe actu, & nullũ eſſe: ut de nume ro, in primo diximus. Nõ poteſt igit̃ aſcenſus uel deſcenſus in cõtractis eſſe, ad maxi mũ uel minimum abſolute. Hinc ſicut diuina natura, quę eſt abſolute maxima, non po teſt minorari, ut tranſeat infinitam & contractam: ita nec contracta poteſt in contra-ctione minui, ut fiat penitùs abſoluta. Omne igitur contractum, cum poſſit eſſe mi-nus & magis contractum, terminum non attingit, neque uniuerſi, neque generis, ne-que ſpeciei: nam uniuerſi prima generalis contractio, per generum pluralitatẽ eſt, quæ gradualiter differre neceſſe eſt. Non autem ſubſiſtunt genera, niſi contracte in ſpecie bus, neque ſpecies, niſi in indiuiduis, quæ ſolum actu exiſtunt. Sicut igitur non eſt dabile ſecundùm naturam contractorum indiuiduum, niſi infrà terminum ſuę ſpeci-ei: ſic etiam omne indiuiduum, terminum generis, & uniuerſi attingere nequit. Inter plura etenim eiuſdem ſpeciei indiuidua, diuerſitatem graduum perfectionis, cadere neceſſe eſt. Quare nullum ſecundùm datam ſpeciem, erit maximè perfectũ, quo per-fectius dari nõ poſsit: neque etiam adeò imperfectum eſt dabile, quod imperfectius dabile non ſit, terminum igitur ſpeciei, nullum attingit. Non eſt igitur niſi unus ter-minus, aut ſpecierum, aut generum, aut uniuerſi, qui eſt centrum, circũferentia, atque connexio omnium, & uniuerſum non euacuat ipſam infinitam abſolutè maximam Dei potentiam, ut ſit ſimpliciter maximum terminans Dei potentiam. Non attingit itaque uniuerſum, terminum maximitatis abſolutæ, neque genera, terminum uniuer ſi attingunt, neque ſpecies, terminum generum, neque indiuidua, terminum ſpecie-rum, ut omnia ſint id quod ſunt, meliori modo intrà maximum et mininum, & Deus principium, medium, & finis uniuerſi, & ſingulorum, ut omnia, ſiue aſcendant, ſiue deſcendãt, ſiue ad medium tendant, ad Deum accedant. Connexio autem uniuerſorũ per ipſum eſt, ut omnia quãꝯ ſint differentia, ſint & cõnexa. Quapropter inter gene ra unum, uniuerſum contrahentia, talis eſt inferioris & ſuperioris connexio, ut in me dio coincidant: ac inter ſpecies diuerſas, talis cõbinationis ordo exiſtit, ut ſuprema ſpecies generis unius, coincidat cum infima immediatè ſuperioris, ut ſit unum conti nuum perfectum uniuerſum. Omnis autem connexio, graduatiua eſt, & non deueni-tur ad maximam, quia illa Deus eſt. Non ergo connectuntur diuerſæ ſpecies, inferio ris & ſuperioris generis, in quodam indiuiſibili, magis & minus nõ recipienti: ſed in tertia ſpecie, cuius indiuidua gradualiter differunt, ut nullum ſit æqualiter participãs utramꝯ, quaſi ex ipſis ſit compoſitum, ſed propriæ ſpeciei naturam unam in gradu ſuo contrahit, quæ ad alias relata, ex inferiori & ſuperiori compoſita uidetur: neque æqualiter ex ipſis, cum nullum compoſitum præciſè ex æqualibus eſſe poſsit, & in-ter ipſas ſpecies media cadens, ſecundum unam, ſuperiorem aut inferiorem ſcilicet, neceſſario uincit: uti de hoc in Philoſophorum libris, in oſtręis, & in conchis mari-nis, & alijs exempla reperiuntur. Non igitur deſcendit ſpecies aliqua, ut ſit minima alicuius generis: quoniam antequàm ad minimum deueniat, commutatur in aliam priusquàm minima ſit. In genere animalitatis, ſpecies humana altiorem gradum inter ſenſibilia dum attingere nititur, in commixionem intellectualis naturæ rapi-tur, uincit tamen pars inferior, ſecundum quàm animal dicitur, Sunt fortaſsis alij ſpi-ritus, de quibus in de coniecturis: & hi quidem largè dicuntur de genere animali-tatis, propter ſenſibilem quandam naturam, ſed quoniam in ipſis natura intelle-ctualis uincit aliam, potiùs ſpiritus quàm animalia dicuntur, licet Platonici ipſos a-nimalia intellectualia credant. Quapropter concluditur, ſpecies ad inſtar nu-meri eſſe ordinatim progredientis, qui finitus eſt neceſſariò, ut ordo, har-monia, ac proportio ſit in diuerſitate, ut in primo oſtendimus, & ad infimam ſpeciem infimi generis, qua actu minor non eſt, & ſupremam ſupremi, qua pari-

Liber de coniecturis. Platonici.

pariformiter actu nulla maior & altior est, quibus tamen minor & maior dari possit, absq; processu in infinitum deuenire necesse est: ut siue sursum numeremus, siue deorsum, ab unitate absoluta quæ Deus est ut ab omniū principio initium sumamus, ut sint species, quasi obuiantes numeri, de minimo quod est maximum & de maximo cui minimum non opponitur, progredientes, ut nihil sit in uniuerso, quod non gaudeat quadā singularitate, quæ in nullo alio reperibilis est, ita quod nullum omnia in omnibus unicat, aut diuersa æqualiter, sicut cum nullo, ullo unquam tempore, equale in quo cunq; esse potest, etiam si uno tempore minus eo fuerit & alio maius: hunc trā situm facit in quadam singularitate, ut nunquam æquilitatem præcisam attingat: sicut quadratum inscriptum circulo, transit ad magnitudinem circunscripti, de quadrato quod est minus circulo, ad quadratum circulo maius, absq; hoc quod unquam perueniat ad æquale illi, & angulus incidentiæ, de minori recto ad maiorem ascendit, absq; medio æqualitatis, & plura his, in libro coniecturarum elicientur. Principia enim in diuiduantia in nullo indiuiduo, in tali possunt harmonica proportione cōcurrere, si cut in alio, utquodlibet per se sit unū, et eo modo quo potest perfectū. Et quāuis in qua cūq; specie puta humana, in dato tēpore aliqui reperiantur, alijs perfectiores & excellentiores secundū certa, uti Salomon cæteros uicit sapientia, Absalon pulchritudine, Sāpson fortitudine, & illi q magis in parte intellectiua cæteros uicerūt, meruerūt præ cęteris honorari: tamē quia diuersitas opinionum, secundū diuersitatem religionum, & sectarum, ac regionum, diuersa facit iudicia comparationū, ut laudabile secundū unā sit, uituperabile secūdum aliam, sintq; nobis per orbem dispersi incogniti, ignoramus quis cæteris mundi excellentior, quando nec unum ex omnibus perfectè cognoscere ualemus. Et hoc quidem à Deo factū est, ut quisq; in seipso contentetur, licet alios admiretur, & in propria patria, ut ei uideatur natale solum dulcius, & in moribus regni & lingua ac cæteris, ut sit unitas & pax absq; inuidia, quantò hoc possibilius esse potest, cum omnimoda esse nequeat, nisi cum ipso regnatibus, qui est pax nostra, omnem sensum exuperans.

Quadratum.
Angulus incidentiæ.
Liber de coniecturis.

Salomon.
Absalon.
Sampson.

Maximum contractum pariter est & absolutum, creator & creatura. Cap. II.

Maximum cōtractum.

BEnè satis apertum est, uniuersum non nisi contracte esse plura, quæ actu ita sunt, quod nullum pertingit ad simpliciter maximum. Amplius adiiciam, si maximum contractum ad speciem, actu subsistens dabile esset, quod tunc ipsum secundum datam contractionis speciem omnia actu esset, quæ in potentia generis aut speciei illius esse possent: maximum enim absolutè, est omnia possibilia actu absolutè & in hoc est infinitissimum absolutè. Maximum ad genus & speciē cōtractum: pariformiter est actu possibilis perfectio, secundū datā contractionē, in qua cum maius dabile non sit, est infinitum ambiens, omnem naturam datæ contractionis. Et quemadmodum minimum coincidit cum maximo absoluto: ita etiam ipsum contracte, coinincidit cum maximo contracto. Huius exemplum clarissimum, de maxima linea quæ nullam patitur oppositionem, & quæ est omnis figura, & æqualis omnium figurarum mensura, cum qua punctum coincidit, ut in primo libro ostendimus. Quapropter si aliquod dabile, esset maximum contractum indiuiduū alicuius speciei, ipsum tale esse illius generis ac speciei plenitudinem necesse esset, ut uitam formam, rationem atque ueritatem in plenitudine perfectionis omnium, quę in ipsa specie possibilia forent. Hoc tale maximum cōtractum suprà omnem naturā contractionis, illius terminus finalis existens, in se complicans omnē eius perfectionem, cum quocunque dato suprà omnē proportionem, summā teneret æqualitatē, ut nulli maior & nulli minor esset, omniū perfectiones in sua plenitudine complicās. Ex hoc manifestū est, ipsum maximū contractū, non posse ut purè contractum subsistere, secundū ea quę paulò antè ostendimus, cū nullū tale plenitudinem perfectionis, in genere perfectionis cōtractiōis attingere possit, neq; etiā ipsum tale ut cōtractum

Deus

Deus qui est absolutissimus esset, sed necessario esset maximũ contractum, hoc est Deus et creatura, absolutum et contractum, cotractione quæ in se ipsa subsistere nõ posset, nisi in absoluta maximitate subsistente: nõ est enim nisi una tantum maximitas (ut in primo ostendimus) per quã contractum dici posset maximum, Si maxima potentia, ipsum contractum sibi taliter uniret, ut plus uniri non posset saluis naturis, ut sit ipsum tale, seruata natura cõtractionis, secundum quã est plenitudo speciei cõtracta & creata, propter hypostaticam Deus & omnia: hæc admiranda unio, omnẽ nostrum intellectum excelleret, nam si ipsa conciperetur, quemadmodũ diuersa uniuntur, error est. Non enim maximitas absoluta, est alia aut diuersa, cũ sit omnia. Si ut duo cõciperetur prius diuisa, nũc cõinuncta, error: nõ enim aliter se habet diuinitas secũdũ prius & posterius, neq; est potius hoc quã illud, neq; ipsum cõtractum ante unionem potuit hoc esse uel illud: quemadmodũ indiuidualis persona in se subsistẽs, neq; ut partes coniunguntur in toto, cum Deus pars esse non possit. Quis igitur tã admirandã cõciperet unionem, quæ neq; est ut formæ ad materiã, cum Deus absolutus sit impermiscibilis materiæ, non informans: omnibus profecto unionibus intelligibilibus, hæc maior esset, ubi contractũ nõ subsisteret cum sit maximum, nisi in ipsa absoluta maximitate, nihil ei adiiciens, cum sit maximitas absoluta, neq; in eius naturam transiens, cum sit cõtractum. Subsisteret igitur cõtractũ in absoluto taliter, quod si ipsum Deum cõciperemus, falleremur, cum cõtractum naturam non mutet: si ipsam esse imaginaremur, deciperemur, cum maximitas absoluta quæ Deus est, naturam nõ desiderat: sit uerò ut cõpositum ab utroq; putaremus, erramus, cum ex Deo & creatura, cõtracto & absoluluto maxime, cõpositio sit impossibilis. Oportet igitur ipsum tale, ita Deum esse mente cõcipere ut sit & creatura, ita creaturam ut sit & creator, creatorem & creaturam absq; confusione & cõpositione. Quis itaq; excelsum adeò eleuari possit, ut in unitate diuersitatẽ, et in diuersitate unitatem concipiat: suprà omnem igitur intellectum, hæc unio esset.

Quomodo in natura humanitatis solum, est ipsum tale maximum possibilius. Cap. III.

Natura humanitatis.

FAcilè ad ista consequenter inquiri poterit, cuius naturæ contractum ipsum maximum esse deberet. Postquàm enim ipsum necessariò est unum, sicut unitas absoluta est maximitas absoluta, & cum hoc contractum ad hoc uel illud: primò quidẽ manifestum, est ordinẽ rerũ necessario deposcre, ut quędã res sint inferioris naturæ comparatione aliarum, ut sunt illæ quę carent uita & intelligentia, quædam superioris naturæ quæ sunt intelligentiæ, ac quædam mediæ. Si igitur maximitas absoluta est omnium entitas uniuersalissimè, ita ut non magis unius q̃ alterius: clarum est hoc ens magis maximo sociabile, qđ magis uniuersitati entium est commune. Si enim ipsa inferiorum natura consideratur, & aliquod talium entium ad maximitatem eleuetur, erit tale Deus, & ipsum, ut in linea maxima exemplum datur: nam ipsa cum sit infinita, per infinitatem absolutam, & maxima, per maximitatem, necessariò ea cui unitur maxima, Deus erit per maximitatem, & remanet linea per contractionem, & ita erit actu omne id, qđ ex linea fieri potest. Linea autem non includit neque uitam, neque intellectum, quomodo ergo linea ad ipsum maximũ gradum poterit assumi, si plenitudinem naturarum non attingit: esse enim maximum quod maius esse posset, & perfectionibus careret. Pariformiter de suprema natura dicendum, quæ inferiorem non complectitur, nisi ita ut maior sit inferioris & superioris adunatio quàm separatio. Maximo autem cui minimum coincidit, conueniet ita unum amplecti, quod & aliud non dimittat, sed simul omnia. Quapropter natura media, quæ est medium connexionis inferioris & superioris, est solum illa, quæ ad maximum conuenienter eleuabilis est potentia maximi infiniti Dei: nam cum ipsa intrà se complicet omnes naturas, ut supremum inferioris, & infimum superioris, si ipsa secundùm omnia sui ad unionem maximitatis ascenderit, omnes naturas

ras ac totum uniuersum, omni possibili modo ad summnum gradum in ispa peruenisse constat. Humana uero natura est illa, quę est supra omnia Dei opera eleuata, & paulominus Angelis minorata, intellectualem & sensibilem naturam complicãs, ac uniuersa intrà se cõstringens, ut μικρόκοσμος aut paruus mundus, à ueteribus rationabiliter uocitetur. Hinc ipsa est illa, quæ si eleuata esset in unionem maximitatis, plenitudo omnium perfectionum uniuersi & singulorum existeret, ita ut in ipsa humanitate, omnia supremum gradum ădipiscerentur. Humanitas autem non est nisi contractè in hoc uel illo. Quare si nõ esset possibile, plus quam unum uerum hominem, ad unionem maximitatis posse ascẽdere, & hic certè ita esset homo quod Deus, & ita Deus quod homo, perfectio uniuersi, in omnibus primatum tenens, in quo minima, maxima, ac media naturę maximitati absolutę, unitæ, ita coinciderent, ut ipse omniũ perfectio esset, et cũcta contracta sunt, in eo ut in sua perfectione quiescerent, cuius mẽsura, hominis esset et angeli (ut Ioannes ait in Apocalypsi) et singulorũ, quoniã esset uniuersalis contracta entitas, singularum creaturarum, per unionem ad absolutam entitatem, quæ est entitas absoluta uniuersorum, per quem cuncta initium cõtractionis atq; finem reciperent, & per ipsum qui est maximũ cõtractum â maximo absoluto, omnia in esse contractionis prodirent, & in absolutum per medium eiusdem redirent, tanquam per principium emanationis, & per finem reductionis. Deus autem ut est æqualitas essendi omnia, creator est uniuersi, cum ipsum sit ad ipsum creatum. Aequalitas igitur summa atque maxima essendi omnia absolutè: illa est cui ipsa humanitatis natura uniretur, ut ipse Deus per assumptam humanitatem, ita esset omnia contracta in ipsa humanitate, quemadmodum est æqualitas essendi omnia absolutè. Homo igitur ille, cum in ipsa maxima æqualitate essendi per unionem subsisteret, filius Dei esset, sicut Verbum, in quo omnia facta sunt, aut ipsa essendi æqualitas quæ Dei filius nominatur, secundum ostensa in prioribus, nec tamen desineret esse filius hominis, sicut nec desineret esse homo, prout infrà dicetur. Et quoniam Deo optimo atque perfectissimo, non repugnant ista, quæ absq; sui uariatione, diminutione, aut minoratione per ipsum fieri possunt, sed potius immensæ bonitati cõueniunt ut optimè atque perfectissimè cõgruo ordine, uniuersa ab ipso & ad ipsum creata sunt, tunc cũ semota hac uia omnia perfectiora esse possent: nemo nisi aut. Deũ aut ipsum optimum negans, ab istis rationabiliter poterit dissentire. Relegata est enim procul omnis inuidia, ab eo qui summè bonus est, cuius operatio defectuosa esse nequit: sed sicut ipse est maximus, ita & opus eius, quantò hoc possibilius est, ad maximum accedit. Potentia autem maxima, non est terminata nisi in seipsa, quoniam nihil extrà ipsam est, & ipsa est infinita. In nulla igitur creatura terminatur, quin data quacunq;, ipsa infinita potentia, posit creare meliorem ac perfectiorem. Sed si homo eleuatur, ad unitatem ipsius potentiæ, ut non sit homo in se subsistens creatura, sed in unitate cum infinita potentia: non est illa potentia, in creatura sed in seipsa terminata. Hæc autem est perfectissima operatio maximæ Dei potentiæ, infinitæ, & interminabilis, in qua deficere nequit: alioqui neque creator esset, neque creatura. Quomodo enim creatura esset contracte ab esse diuino absoluto, si ipsa contractio ipsi unibilis non esset: per quam cuncta ut sunt ab ipso qui absolutè est, contracta exsterent, ac ipsa ut sunt contracta ab ipso sint, cui contractio est summè unita: ut sic primò sit Deus creator, secundò Deus & homo creata humanitate, supremè in unitatem sui assumpta, quasi sit uniuersalis rerum omnium contractio, æqualitati omnia essendi, hypostatice ac personaliter unita, ut sic per Deum absolutissimum, mediante contractione uniuersali, quæ humanitas est: tertio loco omnia in esse contractum prodeant, ut sic hoc ipsum quod sunt, esse possint ordine & modo meliori. Hic autem ordo non temporaliter considerari debet, quasi Deus in tempore præcesserit primogenitum creaturæ, aut quod primogenitus Deus & homo tempore mundum anteuenerit, sed natura & ordine perfectionis suprà omne tempus, ut ille apud Deum supra tempus cunctis prior existens, in plenitudine temporis, multis reuolutionibus præteritis, mundo appareret.

Ioannes.

Quo-

Quomodo id ipsum, est Iesus benedictus deus & homo. Cap. IIII.

Deus homo. QVoniam quidem ad hoc indubia nunc fide, his talibus ratiocinationibus prouecti sumus, ut in nullo hæsitantes firmiter teneamus, prę̃missa uerissima esse, subiungentes dicimus, temporis plenitudinem præteritam, ac Iesum semper benedictum primogenitum omnis creaturæ esse. Nam ex iis, quæ ipse existẽs homo suprà hominem, diuinè operatus est, ac alijs quę ipse in omnibus uerax repertus, de seipso affirmauit, testimonium in sanguine suo perhibentibus etiam ijs, qui cum ipso conuersati sunt, constantia inuariabili, infinitis dudum ineffabilibus probata argumentis: iustè asserimus, ipsum esse quem omnis creatura in tempore futurum, ab initio expectauit, & qui per Prophetas se in mũdo appariturum prædixerat. uenit enim, ut omnia adimpleret, quoniam ipse uoluntate cunctos sanitati restituit, & omnia occulta & secreta Sapientiæ, tanquam potens super omnia edocuit, peccata tollens ut Deus, mortuos suscitans, naturam trãsmutans, imperans spiritibus, mari, et uentis, suprà aquam ambulans, legem statuens in plenitudine supplementi ad omnes leges. In quo (secundum testimonium, illius singularissimi prædicatoris ueritatis Pauli, desuper in raptu illuminati) habemus perfectionem omnium, redemptionem, & remissionem peccatorum: qui est imago Dei inuisibilis, primogenitus omnis creaturæ, quia in ipso condita sunt uniuersa, in cœlis & in terra, uisibilia & inuisibilia, siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates. Omnia per ipsum, & in ipso creata sunt, & ipse est ante omnes, et omnia in ipso constant, & ipse est caput corporis Ecclesiæ: qui est ipsum principiũ, primogenitus ex mortuis, ut sit in omnibus ipse primatum tenens: quia in ipso cõplacuit patri omnem plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliari omnia in ipsum. Talia quidem, & alia plura, perhibentur sanctorum de eo testimonia, quoniam ipse Deus est & homo, in quo ipsa humanitas, in ipsa diuinitate uerbo unita est: ut non in se sed in ipso subsisteret, postquam humanitas in summo gradu, & omni plenitudine, aliter esse non potuit, nisi in diuina filij persona. Et ad hoc, ut suprà omnem intellectualem nostram conpræhensionem, quasi indocta ignorãtia, hanc personam concipiamus, quæ hominem sibi uniuit: ascendentes in nostro intellectu, cõsideremus cum Deus per omnia sit in omnibus, & omnia & per omnia in Deo, ut quodam loco superius ostendimus, tunc cũ ista simul copulatiuè consideranda sint, sic quod Deus sit in omnibus, ita quod omnia in Deo, & cum esse ipsum diuinũ sit supremæ ęqualitatis et simplicitatis, hinc Deus ut est in omnib. non est secũdum gradus in ipsis quasi se gradatim & particulariter communicando. Omnia autem, sine diuersitate graduali esse non possunt. Quapropter in Deo sunt, secundum se cum graduum diuersitate. Hinc cum Deus sit in omnib. ita ut omnia in eo, est manifestũ, deum absq; sui mutatione in æqualitate essendi, omnia esse in unitate cum humanitate Iesu maxima. Quoniã maximus homo, in ipso nõ aliter quam maximé esse potest. Et ita in Iesu, qui sic est ęqualitas omnia essendi, tanq; in filio in diuinis, q̃ est media persona, pater æternus, & spiritussanctus existũt, & omnia ut in uerbo, & omnis creatura in ipsa humanitate summa & perfectissima, uniuersaliter omnia creabilia cõplicanti, ut sit omnis plenitudo ipsum inhabitans. Manuducamur aliqualiter ad

Sensus. Intellectus. ista hoc exemplo: Sensualis cognitio est quędam contracta cognitio, propter quod sensus non attingit nisi particularia. Intellectualis cognitio est uniuersalis, propter quod respectu sensualis, absoluta existit atq; abstracta, à contractione particulari. Contrahitur autem sensatio uariè ad uarios gradus, per quas quidem contractiones, uariæ animalium species exoriuntur, secundum gradus nobilitatis & perfectionis, & quamuis ad maximum gradum simpliciter non ascendat, ut superius ostendimus: in specie tamen illa quę actu suprema est in genere animalitatis, puta humana, ibi sensus tale animal efficit, quo ita est animal, ut & sit intellectus, homo enim est suus intellectus, ubi cõtractio sensualis quodammodo in intellectuali natura supponitatur, cum intellectualis natura, existat quoddam diuinum separatum, abstractum,

ctum,esse sensuali remanente temporali & corruptibili secundam suam naturam. Quare quadam licet remota similitudine,ita in Iesu considerandum,ubi humanitas in diuinitate suppositatur,quoniam aliter,in sua plenitudine maxima esse non posset. Intellectus enim Iesu,cum sit perfectissimus,penitùs in actu existens,non potest nisi in diuino intellectu,qui solum est actu omnia,suppositari personaliter. Intellectus enim,in omnibus hominibus possibiliter est omnia crescens gradatim de possibilitate in actum,ut quantò sit maior minor sit in potentia. Maximus autem cum sit terminus potentiæ omnis intellectualis naturæ in actu existens pleniter: nequaquàm existere potest,quin ita sit intellectus,quòd & sit Deus ,qui est omnia in omnibus: quasi ut si πολυγωνία circulo inscripta, natura esset humana, & circulus diuina: si ipsa πολυγωνία maxima esse debet,qua maior esse nõ potest nequaquã in angulis finitis per se subsisteret, sed in circulari figura,ita ut non haberet propriã subsistendi figuram,etiam intellectualiter,ab ipsa circulari & æterna figura separabilem. Maximitas autem perfectionis humanæ naturę,in substantialibus et essentialibus attenditur: puta quò ad intellectum,cui cætera corporalia seruiunt: & hinc maximè perfectus homo,non debet esse in accidentalibus eminẽs,nisi in respectu intellectus: non enim requiritur ut si aut gigas aut nanus aut illius uel illius magnitudinis,coloris,figuræ,& sic de cæteris accidentalibus: sed hoc tantum est necessarium,quod ipsum corpus declinet ita ab extremis , ut sit aptissimum instrumentum intellectualis naturæ,cui absque renitentia,murmuratione , ac fatigatione ipsum obediat,et obtemperet. Iesus noster in quo omnes thesauri scientiæ & sapientiæ etiam dum in mundo apparuit, absconditi fuerunt,quasi lux in tenebris,ad hũc finem eminentissimæ intellectualis naturæ,corpus aptissimum atque perfectissimum,ut etiam à sanctissimis testibus suæ conuersationis,memoriæ traditum est) creditur habuisse.

Polygonia. Circulus.

Quomodo Christus conceptus per spiritumsanctum, natus est ex Maria uirgine. Cap. V.

AMplius considerandum,quoniam humanitas perfectissima sursum suppositata cum sit terminalis contracta præcisio,naturæ illius penitùs speciem non exit. Simile autem à simili generatur,et hic secundũ naturæ proportionem,procedit generatum à genitore. Terminus autem cum careat termino,caret finitatione,& proportione. Quare homo maximus,uia naturæ non est generabilis,neque etiam omnino carere post principio speciei , cuius ultima perfectio existit. Partim igitur secundum humanã procedit naturam, quia homo & quoniam est altissimũ principiatum, immediatissimè principio unitum,tũc ipsum principium à quo est immediatissimè, est ut creans aut generãs,ut pater, & principium humanum, est ut passiuum,materiam receptibilem ministrans,quare à matre,sine uirili semine. Omnis autem operatio,ex spiritu & amore quodam procedit,unientem actiuũ passiuo: ut quodam loco in superioribus ostẽsum reperitur. Et hinc maxima operatio,suprà omnem naturæ proportionem,per quam creator unitur creaturæ ex maximo uniente amore,procedẽs: non dubium,à sancto spiritu (qui absolute amor est) necessariò existit, per quem solum,sine adminiculo agentis contracti infrà latitudinem speciei,concipere potuit,mater,filium Dei patris: ut sicut Deus pater omnia spiritu suo formauit quæ non ex exstantibus,ab ipso in esse prodierunt,ita principalibus hoc egit eodem sanctissimo spiritu, quando perfectissimè operatus est. Quasi ut exemplo instruatur ignorantia nostra: dum excellentissimus aliquis doctor, uerbum intellectuale ac mentale suum,uult discipulis pandere , ut ostensa ipsis concepta ueritate, spiritualiter pascantur: agit ut ipsum tale suum mentale uerbum,uocem induat,quoniam aliter ostensibile discipulis non est, si non induat sensibilem figuram . Non potest autem aliter hoc fieri,nisi per spiritum naturalem doctoris,qui ex attracto aẽre,adaptat uocalem figuram,mentali uerbo conuenientem cui taliter ipsum uerbum unit,ut uox ipsa in ipso uerbo subsistat,ita quòd audientes,

Natiuitas.

Doctor. Mentale uerbum. Vox.

mediante uoce uerbum attingãt. Hac licet remotiſsima ſimilitudine, ſuprà id quod intelligi per nos poteſt, eleuamur parumper in noſtra meditatione: quoniam pater æternus immenſæ bonitatis, nobis uolens diuitias gloriæ ſuæ, ad omnem ſcientiæ & ſapientiæ plenitudinem oſtendere, Verbum æternum, filium ſuum, qui iſta & plenitudo omnium exiſtit, noſtris infirmitatibus compatiens, quoniam aliter quàm in ſenſibili & nobis ſimili forma, percipere non poteramus, ipſum ſecundam noſtram capacitatem manifeſtans, humana natura induit, per ſpiritum ſanctum ſibi conſubſtantialem: qui quidem ſpiritus, quaſi ut uox ex aëre attracto per inſpirationem, de puritate fœcunditatis uirginalis ſanguinis, corpus ipſum animale contexuit, rationem adijciens, ut homo eſſet uerbum Dei patris, & adeò internè adunauit, ut centrum ſubſtantiæ humanæ naturæ exiſteret, & hæc omnia, non ſeriatim, ut in nobis, conceptus temporaliter exprimitur, ſed operatione momentanea ſupra omne tempus, ſecundum uoluntatem conformẽ infinitæ potentiæ, peracta ſunt. Hanc autem matrem talem uirtute plenam, materiam miniſtrantem, nemo dubitare debet cunctas uirgines, omni uirtutis perfectione exceſsiſſe, & inter omnes mulieres fœcundas, excellentiorem benedictionem habuiſſe. Ipſa enim, quæ per omnia fuit ad tantum tamq; excellentem unicũ partum uirginalem prẽordinata: omnibus ex debito carere debuit, quę aut puritati, aut uigoroſitati ſimul & unitati, tam prẽcellentis partus, obeſſe potuiſſent. Si enim præelectiſsima Virgo nõ fuiſſet, quomodo ad partũ uirginalẽ ſine uirili ſemine apta fuiſſet, ſi ſanctiſsima & ſuperbenedicta à Domino non fuiſſet, quomodo ſacrarium ſanctiſpiritus, in quo filio Dei corpus effingeret, facta fuiſſet. Si poſt partum uirgo non remanſiſſet, prius excellentiſsimo partui, centrum maternæ fœcunditatis, in ſua ſuprema perfectione lympiditatis non communicaſſet, ſed diuiſiuè & diminutè, nõ ut tanto filio unico & ſupremo debuiſſet. Si igitur Virgo ſanctiſsima, ſe totam Deo obtulit, cui, operatione ſpirituſſancti, etiã omnem fœcunditatis naturam penitùs communicauit: remanſit in ipſa immaculata uirginitas, ante partum, in partu, & poſt partum, ſuprà omnem naturalem cõmunem generationem, incorrupta. Ex patre igitur æterno, & matre temporali, Virgine ſcilicet glorioſiſsima Maria, Deus & homo Ieſus Chriſtus natus eſt. Ex patre maximo, & abſolutè pleniſsimo, ex matre pleniſsima uirginali fœcunditate, ſuprema benedictione referta, in temporis plenitudine. Non enim potuit eſſe homo ex matre uirgine, niſi tẽporaltter, neq; ex patre Deo niſi æternaliter: ſed ipſa temporalis natiuitas, requiſiuit in tempore plenitudinem perfectionis, ſicut in matre plenitudinẽ fœcunditatis. Quando igitur uenit plenitudo temporis, cum ſine tempore homo naſci nõ poſſet, tunc natus eſt in tempore, & loco ad hoc aptiſsimo, omnibus tamẽ creaturis occultiſsimo. Summæ enim plenitudines, incõporabiles ſunt alijs quotidianis experientijs. Hinc nullo ſigno, quæcũq; ratio eas appræhendere potuit, quamuis quadã occultiſsima prophetica inſpiratione, quædam ſigna obſcura tradita fuerint, obumbrata humanis ſimilitudinibus: ex quibus rationabiliter incarnandũ uerbum, in temporis plenitudine præuidiſſe potuiſſent ſapientes: præciſionẽ uero loci, uel temporis aut modi, ſolus ęternus genitor præſciuit, qui ordinauit ut dũ medium ſilentiũ tenerent omnia, & tunc in noctis diſcurſu, filius ab arce ſuperna, in uterũ uirginalem deſcenderet, & ordinato conuenienti tempore, in forma ſerui ſe mũdo manifeſtaret.

De ſemper benedicta Maria.

Myſterium mortis Ieſu Chriſti. Cap. VI.

Mors.

Digreſsionem paruam ad expreſsionem intenti, præmitti cõuenit, ut myſterium Crucis, clariùs attingamus. Non dubium hominem ex ſenſu, & intellectu, atq; ratione media, quæ utrunq; nectit, exiſtere, ordo autem ſubmittit ſenſum rationi, rationẽ uero intellectui. Intellectus de tempore & mundo non eſt, ſed abſolutus ab his, ſenſus de mũdo ſub tempore, motibus ſubiectus exiſtit. Ratio quaſi in horizonte eſt, quoad intellectum, ſed in Auge, quo ad ſenſum: ut in ipſa coincidant quæ ſunt infrà & ſuprà tempus. Senſus, incapax eſt ſuper temporalium & ſpiritualium. Animal igitur, non percipit ea quæ Dei ſunt, cum Deus ſpiritus,

Intellectus.

Ratio.

Senſus.

tus, & pluſquam ſpiritus exiſtat, & propter hoc ſenſualis cognitio, in tenebris eſt ignorantiæ æternorum, & mouetur ſecundùm carnem, ad carnalia deſideria per concupiſcibilem potentiam, & ad repellendum impediens, per iraſcibilem. Ratio uerò ſuprà eminens in ſua natura, ex participatione intellectualis naturæ, leges quaſdam continet, per quas ut rectrix paſſionum deſiderij, ipſas moderetur, & ad æquum reducat: ne homo in ſenſibilibus finem ponens, deſiderio ſpiritali intellectus priuetur. Et eſt potiſsima legũ, ne quis faciat alteri, quod ſibi fieri nollet, & quòd æterna temporalibus præponantur, & munda atque ſancta caducis & immundis, & ad hoc cooperantur leges, ex ipſa ratione elicitæ à ſanctiſsimis legislatoribus, ſecundùm diuerſitatem loci et temporis, pro remedijs in rationem peccantiũ, promulgatę. Intellectus altius uolans, uidet, etiam ſi ſenſus rationi ſubijceretur per omnia, ſibi connaturales paſsiones non inſequendo, qua nihilominus homo per ſe in finem intellectualium & æternorum affectuum peruenire non ualeret. Nam cum homo ex ſemine Adam, in carnalibus uoluptatibus ſit genitus, in quo ipſa animalitas ſecundùm propagationem, uincit ſpiritualitatem: tunc ipſa natura, in radice originis carnalibus delicijs immerſa, per quas homo in eſſe à patre prodijt penitùs impotens remanet, ad tranſcendendum temporalia pro amplexu ſpiritualium. Quapropter ſi pondus delectationum carnalium, attrahit deorſum rationem & intellectum, ut conſentiant, illis motibus nõ reſiſtendo, clarum eſt hominem ita deorſum tractum à Deo auerſum, fruitione optimi boni, quod eſt, intellectualiter ſurſum, & æternum penitus priuari. Si uerò ratio dominatur ſenſui, adhuc opus eſt ut intellectus dominetur rationi, ut ſuprà rationem fide formata mediatori adhæreat, ut ſic per Deum attrahi poſsit ad gloriam. Nemo unquam fuit potens, ſuprà ſeipſum ac propriam ſuam naturam, ita peccatis deſiderij carnalis originaliter ſubditam, poſse aſcendere ſuprà ſuam radicẽ, ad ęterna & cœleſtia: niſi qui de cœlo diſcendit Chriſtus Ieſus, hic eſt, qui & propria uirtute aſcendit, in quo ipſa humana natura non ex uoluntate carnis, ſed ex Deo nata, nihil obſtaculi habuit, quin & potenter ad Deum patrẽ rediret. In Chriſto igitur, ipſa humana natura, per unionem ad ſummam potentiam exaltata eſt, & erepta de pondere temporalium et grauantium deſideriorum. Voluit autem Chriſtus Dominus, omnia humanæ naturæ facinora, nos ad terrena attrahentia, in ſuo humano corpore non propter ſe (cum peccatum non fecerit) ſed propter nos penitùs mortificare, & mortificando purgare: ut omnes homines eiuſdem humanitatis cum ipſo, omnem peccatorum ſuorum purgationem reperirent in ſeipſo. Voluntaria & innocentiſsima, turpiſsima atque crudeliſsima hominis Chriſti crucis mors omnium carnalium deſideriorum humanæ naturæ extinctio, ſatisfactio, atque purgatio fuit, quicquid humaniter contra charitatem proximi fieri poteſt in plenitudine charitatis Chriſti, qua ſeipſum morti etiam dedit pro inimicis, abundanter extat adimpletum. Humanitas igitur in Chriſto Ieſu, omnes omnium hominum defectus adimpleuit. Nam ipſa cum ſit maxima, totam ſpeciei potentiam amplectitur, ut ſit cuiuslibet hominis talis eſſendi ęqualitas, quod multò amplius quàm frater & amicus ſpecialiſsimus, cuilibet coniunctus ſit, nam hoc agit maximitas humanæ naturæ ut in quolibet homine, ſibi per formatam fidem adhærente. Chriſtus ſit ipſe idem homo, unione perfectiſsima, cuiuslibet numero ſaluo. Per quam hoc uerum eſt, quod ipſemet ait: quicquid uni minimo ex meis feceritis, mihi feciſtis, & econuerſò, quicquid Chriſtus Ieſus paſsione ſua meruit, illi meruerunt, qui unum ſunt cum ipſo, ſalua differentia graduum meriti, ſecundûm differentiam graduum unionis cuiuſcę cum ipſo, per fidem charitate formatam. Hinc in ipſo circumciſi, in ipſo baptizati, in ipſo mortui, in ipſo denuò per reſurrectionem uiuificati, in ipſo Deo uniti & glorificati, fideles exiſtunt. Non eſt igitur Iuſtificatio noſtra ex nobis, ſed ex Chriſto: qui cum ſit omnis plenitudo, in ipſo omnia conſequimur, ſi ipſum habuerimus, quem cum in hac uita per fidem formatam attingamus, non aliter quàm ipſa fide iuſtificari poterimus, ut infrà quodam loco extenſiùs dicemus. Hoc eſt illud ineffabile crucis myſterium noſtræ redemptionis: in quo ultrà ea quæ tacta ſunt,

Christus ostendit quomodo ueritas & iustitia, & uirtutes diuinæ, temporali uitæ ut æterna caducis præferri debeant, ac quòd in homine perfectissimo summa constantia atque fortitudo, charitas & humanitas esse debent: sicut mors Christi in cruce, in maximo Iesu illas ac omnes alias uirtutes, maximè fuisse ostendit. Quantò igitur homo plus in ipsis immortalibus uirtutibus ascenderit, tantò Christo similior fit, coincidunt enim minima maximis, ut maxima humiliatio cum exaltatione, turpissima mors supremè studiosi, cum gloriosa uita, & ita de cæteris: ut omnia ista, nobis Christi uita, passio, atq; crucifixio, manifestant.

Resurrectio. De mysterio resurrectionis. Cap. VII.

CHristus homo passibilis & mortalis, non aliter ad gloriam patris, peruenire potuit, qui est ipsa immortalitas, quoniã absoluta uita, nisi mortale immortalitatem indueret. Quod fieri nequaquàm potuit, citrà mortem: quomodo enim mortale, aliter induere posset immortalitatem, nisi spoliaretur mortalitate? quomodo ab illa absolueretur, nisi soluto debito mortis? propter quod ait ipsa Veritas: stultos & tardi cordis eos esse, qui non intelligunt Christum oportere mori, & ita in gloriam intrare. Quoniam autem in prioribus ostendimus, Christum propter nos mortuum, morte quidem crudelissima, dicendum consequenter, quoniam aliter humanam naturam ad immortalitatis templum, quam per mortis uictoriam, traduci non conueniebat: hinc mortem subijt, ut secum resurgeret humana natura ad uitam perpetuam, & animale mortale corpus, fieret spirituale incorruptibile. Non potuit uerus homo esse, nisi mortalis, & nõ potuit ad immortalitatem, mortalem naturam uehere, nisi spoliata mortalitate per mortẽ. Audi quàm pulchrè nos instruit ipsa Veritas, de hoc loquens, cum ait: nisi granum frumenti in terram cadẽs, mortuum fuerit, ipsum solum manet, si uerò mortuum fuerit, multum fructum affert. Christus igitur si semper mortalis remansisset, etiamsi nunquàm mortuus fuisset, quomodo naturæ humanę immortalitatem præstitisset mortalis homo? Etsi ipse mortuus non fuisset, solus remansisset mortalis sine morte. Oportebat ergo ipsum à possibilitate moriendi per mortem liberari, si multum fructum afferre debuit, ut sic exaltatus, ad se omnia traheret, quando eius potestas non tantum esset in mundo ac terra corruptibili, sed & in cœlo incorruptibili. Hoc autem aliqualiter in nostra ignorantia attingere poterimus, si ea quæ sæpè dicta sunt, menti habuerimus. Ostendimus in antehabitis, hominẽ Iesum maximum, in se separatim à diuinitate personam subsistendi habere non posse, quia maximus. Et ob hoc communicatio Idiomatum admittitur, ut humana coincidant diuinis, quoniam humanitas illa inseparabilis à diuinitate propter supremam unionem, quasi per diuinitatem induta & assumpta, seorsum personaliter subsistere nequit: homo uero ex corpore & anima unitus est, quorum separatio mors est. Quia igitur ipsa maxima humanitas, in diuina suppositatur persona, non erat possibile aut animam aut corpus, etiam post diuisionem localem, mortis tempore seperari à persona diuina, sine qua homo ille nõ subsistebat. Non igitur mortuus fuit Christus, quasi persona eius defecisset, sed absq; etiam locali diuisione quo ad centrum in quo humanitas suppositabatur, remansit diuinitati hypostaticè unitus, & secundùm naturam inferiorem, quæ diuisionẽ animæ à corpore, secundum suæ naturæ ueritatem, pati potuit, temporaliter & localiter diuisio facta est, ut eodem loco & eodem tempore non essent simul, mortis hora, anima & corpus. Quare in corpore & anima non fuit corruptibilitas possibilis, cum unita essent æternitati: sed temporalis natiuitas, morti & separationi temporali subdita fuit, ita quòd completo circulo reditionis ad solutionẽ de compositione, temporali absoluto & amplius corpore ab his motibus temporalibus, ueritas humanitatis quæ suprà tempus est ut diuinitati unita incorrupta remanens, prout eius requirebat ueritas, ueritatem corporis ueritati animæ adunaret: ut sic dimissa umbrosa imagine ueritatis hominis, qui in tempore apparuit uerus homo, ab omni tẽporali passione absolutus resurgeret: ut idẽ Iesus, suprà omnes temporales motus, amplius nõ moriturus,

riturus,ueriſsimè reſurgeret,per unionem animæ ad corpus,ſuprà omnem motum temporalem.Sine qua quidem unione,ueritas humanitatis incorruptibilis,ueriſsimè abſque confuſione naturæ diuinæ perſonæ,hypoſtaticè unita non fuiſſet.Adiua ingenij paruitatem ac ignorantiam tuam,exemplo Chriſti in frumenti grano ubi numerus grani corrumpitur,remanente eſſentia ſpecifica ſana,qua mediante natura multa grana reſuſcitat:quod ſi ipſum granum eſſet maximum atque perfectiſsimum, tale in terra optima atque fœcundiſsima moriens,non tantum centeſimum aut milleſimum fructum afferre poſſet,ſed tantum,quantum natura ſpeciei in ſua poſsibilitate amplecteretur.Hoc eſt quidem quod ait Veritas:quomodo fructum multum afferret,multitudo enim,finitas eſt ſine numero.Intellige itaque acutè, humanitas enim Ieſu,eo ipſo quod ad hominem Chriſtum contractè conſideratur eo ipſo etiam diuinitati unita ſimul intelligatur,cui ut unita eſt,plurimum abſoluta eſt,ut conſideratur Chriſtus uerus homo,illa contracta eſt,ut per humanitatem homo ſit,& ita humanitas Ieſu eſt ut medium inter purè abſolutum & purè contractum,ſecundum hoc itaq; non fuit corruptibilis niſi ſecundum quid,& ſimpliciter incorruptibilis.Fuit igitur ſecundum temporalitatem,ad quam contracta fuit corruptibilis:& ſecundum hoc quod fuit abſoluta à tempore,& ſuprà tempus,& diuinitati unita,incorruptibilis.Veritas autem ut eſt temporaliter contracta,eſt quaſi ſignum & imago ueritatis ſupertemporalis : ita ueritas corporis temporaliter contracta,eſt quaſi umbra ueritatis corporis,ſupertemporalis.Sic & ueritas animæ contracta,eſt ut umbra animæ,à tempore abſolutæ:uidetur enim potius ſenſus aut raro quam intellectus,dum eſt in tempore,ubi ſine phantaſmatibus non appræhendit,& ſuprà tempus eleuata,intellectus eſt ab his liber & abſolutus.Et quoniam ipſa humanitas,ſurſum fuit in incorruptibilitate diuina,radicata inſeparabiliter,tunc completo motu temporali corruptibili,non potuit reſolutio fieri,niſi uerſus radicem incorruptibilitatis.Quare poſt finem motus temporalis,qui mors fuit,ſublatis his omnibus quæ temporaliter ueritati naturæ humanæ acceſſerunt,reſurrexit idem Ieſus,non in corpore graui,corruptibili,umbroſo,paſsibili,& cæteris,quæ temporalem compoſitionem conſequuntur,ſed in corpore uero,glorioſo impaſsibili,agili,& immortali,ut ueritas à conditionibus abſoluta temporalibus,requirebat.Et hanc quidem unionem,neceſſariò expoſcebat ipſa ueritas hypoſtaticæ unionis,humanæ naturę & diuinæ.Quapropter Ieſum benedictũ à mortuis reſurgere oportebat,ut ipſemet ait dicens:Oportebat Chriſtum ſic pati,& tertia die reſurgere à mortuis.

Granum frumenti.

Chriſtus primitiæ dormientium,cœlos aſcendit. Cap. VIII.

OStenſis his,facilè eſt uidere,Chriſtum primogenitum ex mortuis eſſe:nemo enim antè ipſum reſurgere potuit,quando humana natura nondum in tempore ad maximum perueniens,incorruptibilitati,& immortalitati (uti in Chriſto)unita fuit.Omnes enim impotentes erant,quouſq; ueniret ille,qui ait:poteſtatem habeo ponere animam meam,& iterum ſumere.Induit igitur in Chriſto humana natura immortalitatem,qui eſt primitiæ dormientium.Non eſt autem niſi una indiuiſibilis humanitas,& omnium hominum ſpecifica eſſentia per quam omnes particulares homines,ſunt homines inter ſe numeraliter diſtincti, ita ut eadem etiam humanitas,ſit Chriſti,& omnium hominum,diſtinctione numerali indiuiduorum,inconfuſa remanente.Hinc manifeſtum eſt,omnium hominum qui temporaliter antè,aut poſt Chriſtum fuerunt,aut erunt,humanitatem,in Chriſto immortalitatem induiſſe.Quapropter patet rationem hanc concludere,Chriſtus homo reſurrexit. Hinc omnes homines reſurgent per ipſum,poſt omnem temporalis corruptibilitatis motum,ut ſint perpetuò incorruptibiles.Et quamuis omnium hominum una ſit humanitas,ſunt tamen indiuiduantia principia,ipſam ad hoc uel illud ſuppoſitum contrahentia,uaria & diuerſa:ita quod in Ieſu Chriſto erant ſolum perfectiſsima & potentiſsima, & eſſentiæ humanitatis propinquiſsima,quæ

Aſcenſio.

diuinitati unita fuit, in cuius uirtute, potens erat Christus, propria uirtute resurgere, quæ quidem uirtus ipsi à diuinitate aduenit: propter quod Deus ipsum à mortuis dicitur resuscitasse, qui cum Deus & homo esset, propria uirtute resurrexit: & nullus hominum præter ipsum, nisi in Christi uirtute, qui & Deus est, poterit ut Christus resurgere. Est igitur Christus, per quem secundùm humanitatis naturam, immortalitatem nostra humana natura contraxit, & per quem etiam suprà tempus in suam similitudinem resurgemus, cessante motu, qui penitus sub motu nati sumus, hoc erit in fine seculorum Christus autem, qui solum ut à matre prodiit, temporaliter natus fuit, non totum temporis fluxum in resurrectione expectauit, quia eius natiuitatem, tempus penitus non appræhendit. Aduerte naturam, immortalitatem in Christo induisse: propter quod, omnes quidem siue boni siue mali, resurgemus, sed non omnes immutabimur, per gloriam transformantem nos in filios adoptionis, per Christum Dei filium. Resurgent igitur omnes per Christum, sed non omnes ut Christus, & in ipso per unionem, nisi illi qui sunt Christi, per fidem, spem, & charitatem. Vides (ni fallor) nullam perfectam religionem, homines ad ultimum desideratissimum pacis finem, ducentem esse: quæ Christum non amplectitur Mediatorem & saluatorem, Deum & hominem, uiam, uitam, & ueritatem. Age, quàm absona est Sarracenorum credulitas, qui Christum maximum atq; perfectissimum hominem, de uirgine natum, & ad cœlos uiuum translatum affirmant, Deum negant: obcæcati sunt profectò, quia asserunt impossibile. Verùm luce clarius intellectum habenti, apparere potest, etiam ex taliter præmissis, nec hominem posse esse per omnia perfectissimum atque maximum, suprà naturam ex uirgine natum, qui simul Deus non sit. Sunt illi sine ratione, crucis persecutores, eius mysteria ignorantes, cuius etiam diuinum redemptionis fructum, non gustabunt: nec ex lege sui Machumetis, quæ non aliud quàm uoluptatis desideria implere promittit, quæ in Christi morte, extincta sunt in nobis, expectant ad quæ nos sperantes, appræhensione incorruptibilis gloriæ, anhelamus. Fatentur pariter Iudæi cum istis, Messiam maximum, perfectissimum, & immortalem hominem, quem Deum negant, eadem diabolica cæcitate detenti, qui etiam supremam beatitudinem fruitionis Dei, secus quàm nos Christi seruuli, uti futuram non sperant, sic nec consequentur. Et id quod mirabilius iudico, est, quòd tam ipsi Iudæi quàm Sarraceni, resurrectionem generalem credunt futuram, & possibilitatem per hominem, qui etiam Deus est, non admittunt. Nam & si diceretur, quòd cessante motu generationis & corruptionis, perfectio uniuersi absque resurrectione esse non posset: cum natura media humana, sit pars una essentialis uniuersi, sine qua uniuersum non solum perfectum, sed nec uniuersum esset, & quòd propter hoc necessarium sit, si aliquando cessat motus, totum uniuersum perire, aut homines ad incorruptibilitatem resurgere, in quibus, omnium media natura completa est, ita ut alia animalia non sit necesse resurgere, cum homo sit ipsorum perfectio, aut si resurrectio propterea futura diceretur, ut totus homo, retributionem condignam meritorum à Deo iusto recipiat: tamen ad hæc super omnia necessarium est, Christum, hominem & Deum credi, per quem solum, natura humana ad incorruptibilitatem potest peruenire. Obcæcati itaque sunt, omnes resurrectionem credentes, & Christum medium possibilitatis ipsius, desitentes: cum resurrectionis fides sit, diuinitatis & humanitatis Christi, & ipsius mortis ac resurrectionis affirmatio, qui primogenitus est ex mortuis, secundum præmissa. Resurrexit enim, ut ita intraret in gloriam, per ascensionem ad cœlos. Quem quidem ascensum, suprà omnem corruptibilitatis motum & influentiam cœlorum, arbitror intelligendum: nam cum secundùm diuinitatem sit ubique, ibi tamen propriùs eius locus dicitur, ubi non est ulla unquam mutatio, passio, tristitia, & cætera quæ temporalitati accidunt. Et hunc quidem locum æterni gaudij & pacis, suprà cœlos esse nominamus, licet loco nec appræhensibilis, nec descriptibilis, aut diffinibilis existat. Ipse, centrum atque circumferentia intellectualis naturæ est, & cum intellectus omnia ambiat, suprà omnia est. In sanctis tamẽ animabus rationalibus, & spiritibus

Sarraceni.

Machumetes.

Iudæi.

tibus intellectualibus, qui sunt cœli enarrantes gloriam eius, est requiescens, quasi in templo suo. Sic igitur suprà omnem locum, & omne tempus, ad incorruptibilem mansionem, suprà omne id quod dici potest, intelligimus Christum ascendisse, in hoc quòd suprà omnes cœlos ascendit, ut adimpleret omnia: qui cum sit Deus, est omnia in omnibus, & ipse regnat in cœlis illis intellectualibus, cum sit ipsa ueritas, & non secundum locum potius in circumferentia, quàm centro sedens, cum sit centrum omnium rationabilium spirituum, ut uita eorum. Et propter hoc intrà homines hoc regnum cœlorum etiam esse ipse affirmat, qui est fons uitæ animarum, finisq; earum.

Christus iudex est uiuorum & mortuorum. Cap. IX.

QVis iudex iustior, quàm qui & ipsa iustitia? Christus enim caput & principium omnis rationalis creaturæ, est ipsa ratio maxima, à qua est omnis ratio. Ratio autem est, iudicium discretiuum faciens. Vnde meritò uiuorum & mortuorum iudex est, qui cum omnibus rationalibus creaturis humanam naturam rationalem assumpsit, manens Deus, qui est remunerator omnium. Iudicat autem suprà omne tempus, per se, & in se omnia, quoniam complectitur omnes creaturas, cum sit maximus homo, in quo omnia: quia Deus ut Deus, est lux infinita, in quo non sunt tenebræ, quæ quidem lux omnia illuminat, ita ut omnia in ipsa luce, sint ipsi luci manifestissima. Hæc enim infinita lux intellectualis, suprà omne tempus, ita præsens sicut præteritum, ita uiuum sicut mortuum complicat, sicut lux corporalis hypostasis est omnium colorum. Christus autem est ut ignis purissimus, qui est inseparabilis à luce, & in se non subsistit, sed in luce, & est ignis ille, spiritualis uitæ & intellectus, qui ut omnia consumens intrà se receptans, omnia & probat & iudicat, quasi iudicium materialis ignis, cuncta examinans. Iudicantur autem in Christo, omnes rationales spiritus, quasi ignibile in igne, quorum aliud persistenter in ipso transformatur in similitudinem ignis: ut aurum optimum atque perfectissimum, ita est aurum, & adeò uehementer ignitum, ut appareat non plus aurum, quàm ignis: & aliud non intantum participat de intensitate ignis, uti argentum depuratum, aut æs, aut ferrum, Omnia tamen transformata in ignem uidentur, licet quodlibet in gradu suo. Et hoc iudicium est ignis tantum, non ignitorum, cum quodlibet ignitum in quolibet ignito, ignem illum ardentissimum tantum appræhendat, & non differentiam ignitorum: quasi uti nos, si fusum aurum & argentum atque cuprum, in maximo igne conspiceremus, differentias metallorum, postquàm in ignis formam transformata sunt, non appræhendimus. Ignis autem ipse si intellectualis esset, gradus perfectionis cuiusque sciret, & ad quantum secundum gradus ipsos, capacitas intensitatis ignis in quolibet differenter se haberet. Vnde uti quædam ignibilia, sunt in igne incorruptibiliter perseuerantia, capacia lucis & caloris, quæ in similitudinem ignis sunt transformabilia, propter sui puritatem, & hoc differenter secundùm plus & minus, quædam uero sunt quæ propter impuritatem suam, etiam si sint calefactibilia, non tamen in lucem transformabilia: ita Christus Iudex, secundum unicum simplicissimum atque indistinctum iudicium, in uno momento, omnibus iustissimè & absque inuidia, quasi ordine naturæ non temporis, calorem creatæ rationis communicat: ut recepto calore, lumen intellectuale diuinum desuper infundat, ut sit Deus omnia in omnibus, & omnia per ipsum Mediatorem in Deo, & æquales ei, quantò hoc secundùm capacitatem cuiusque, possibiliùs fuerit. Sed quòd quædam propter hoc, quia magis unita & pura sint, non tantum caloris sed & lucis perceptibilia, & alia uix caloris, sed non lucis, accidit ex indispositione subiectorum. Vnde cum lux illa infinita, sit ipsa æternitas atque ueritas, necesse est ut rationalis creatura, quæ per ipsam illuminari desiderat, ad uera & æterna se conuertat, suprà ista mundana & corruptibilia. Contrario modo se habent corporalia & spiritualia. Virtus enim uegetatiua,

Iudicium.

Ignis.

Aurum.

Argentum.

Aes.

Ferrum.

corporalis est, quæ conuertit alimentum ab extrinseco receptum, in naturam aliti, & non conuertitur animal in panem, sed econuersò. Spiritus autem intellectualis, cuius operatio est suprà tempus, quasi in horizonte æternitatis, quando se ad æterna conuertit, non potest ita in se conuertere, cum sint æterna & incorruptibilia, sed nec ipse cum sit incorruptibilis, ita se in ipsa conuertit, ut desinat esse intellectualis substantia: sed conuertitur in ipsa, ut absorbeatur in similitudinem æternorum, secundum gradus tamen, ut magis ad ipsa & feruentiûs conuersus, magis & profundius ab æternis perficiatur, & abscondatur eius esse in ipso æterno esse. Christus autem cum sit immortalis amplius, & uiuat, & sit uita, & ueritas: qui se ad ipsum conuertit, ad uitam se conuertit, & ad ueritatem, & quantò hoc ardentiùs, tanto magis à mundanis & corruptibilibus, se ad æterna eleuat, ut uita sua sit abscondita in Christo. Virtutes enim sunt, æterna iustitia, permanens in seculum seculi, uita, & ueritas. Qui se ad uirtutes conuertit, ambulat in uijs Christi, quæ sunt uiæ puritatis & immortalitatis. Virtutes ueræ, diuinæ illuminationes sunt. Quare qui se in hac uita per Christum conuertit, qui est uirtus, dum de hac temporali uita absoluetur, in puritate spiritus reperietur, ut intrare possit ad gaudium æternæ appræhensionis. Conuersio uerò spiritus nostri est, quando secundum omnes suas potentias intellectuales, ad ipsam purissimam æternam ueritatem, se conuertit per fidem, cui omnia postponit, & ipsam talem ueritatem solam amandam eligit atque amat. Conuersio enim per fidem certissimam ad ueritatem, quæ Christus est, est mundum istum deserere, atque in uictoria calcare. Ipsum autem ardentissimè amare, est per spiritualem motum in ipsum pergere, quia ipse non tantum est amabilis, sed Charitas ipsa. Dum enim spiritus pergit per gradus amoris, ad ipsam charitatem, in ipsam charitatem non quidem temporaliter, sed suprà omne tempus & omnem mundanum motum, profundatur. Sicut igitur omnis amans, est in amore: ita omnes uirtutem amantes, in Christo. Et sicut omnis amans, est per amorem amans: ita omnes amantes ueritatem, per Christum sunt ipsam amantes. Hinc nemo nouit ueritatem, nisi spiritus Christi fuerit in illo. Et sicut impossibile est, amantem esse sine amore: ita impossibile est, quenquàm habere Deum sine spiritu Christi, in quo spiritu tantum Deum adorare ualemus, propter quod increduli, ad Christum non conuersi, incapaces luminis gloriæ transformationis, iam iudicati sunt ad tenebrositatem & umbram mortis, à uita auersi, quæ Christus est, de cuius tantum plenitudine, omnes in gloria satiantur per unionem. De qua infrà cum de ecclesia loquemur, ex eodem fundamento, pro consolatione nostra, nonnulla subijciemus.

Amor.

De sententia iudicis. Cap. X.

Sententia.

NEminem mortalium compræhendere iudicium illud, ac eius iudicis sententiam, manifestum est. Quoniam cum sit suprà omne tempus & motum, non discussione comparatiua uel præsumptiua, ac prolatione uocali, & signis talibus expeditur, quæ moram & protractionem capiunt: sed sicut in uerbo omnia creata sunt (quoniam dixit, & facta sunt) ita in eodem uerbo, quod & ratio dicitur, omnia iudicãtur. Nec inter sententiam & exsecutionem quicquam interest, sed hoc est quòd in momento fit, scilicet quòd & resurrectio & apprehensio finis differenter, glorificatio in translatione filiorum Dei, & damnatio in exclusione auersorum, nullo etiam indiuisibili temporis momento distinguntur. Intellectualis natura quæ suprà tempus est, & corruptioni temporali non subdita, ex sui natura intrà se formas incorruptibiles complectens, ut puta, Mathematicas suo modo abstractas, & etiam naturales, quæ in ipsa intellectuali absconduntur & transformantur de facili, quæ sunt nobis manuductiua signa, incorruptibilitatis eius, quia locus incorruptibilium incorruptibilis: naturali motu, ad ueritatem mouetur abstractissimam, quasi ad finem desideriorum suorum, ac ad ultimum obiectum delectabilissimum. Et quoniam hoc tale obiectum est omnia, quia Deus, intellectua-

tellectus,immortalis,& incorruptibilis, quousque attingat ipsum, insatiabilis est, cum non satietur nisi in obiecto æterno. Quòd si intellectus, absolutus ab hoc corpore, in quo opinionibus ex tempore subijcitur, ad optatum finem non pertingit,sed potius cum appetat ueritatem cadit in ignorantiam, & cum ultimo desiderio non aliud desideret quàm ipsam ueritatem,non in ænigmate aut signis, sed certitudinaliter facietenus appræhendere: tunc cum ob auersionem ipsius à ueritate, in hora separationis,& conuersionem ad corruptibile, cadat ad desideratum corruptibile,ad incertitudinem & confusionem in ipsum tenebrosum chaos,meræ possibilitatis, ubi nihil certi actu, rectè ad intellectualem mortem descendisse dicitur. Est enim animæ intellectuali intelligere,esse:& intelligere desideratum, est ipsi uiuere.Propter hoc,sicut ei est uita æterna,appræhendere ultimo desideratum, stabile,æternum:ita est ei mors æterna, separari ab illo stabili desiderato, & præcipitari in ipsum chaos confusionis,ubi igne perpetuo cruciatur modo suo, à nobis non intelligibili aliter, quàm ut cruciatur priuatus uitali alimento & sanitate, & non illis tantum,sed & spe aliquando assequendi,ut sine extinctione & fine,semper moriatur agonizando. Hæc est uita ærumnosa,suprà id quod cogitari potest,quæ ita est uita ut sit mors,quæ ita est esse,ut sit non esse,quæ ita est intelligere, ut sit ignorare. Et quoniam in antehabitis probatum est,quòd suprà omnem motum,& tempus,& quantitatem,& cætera tempori subdita, resurrectio hominum est, ita quòd corruptibile in incorruptibile,animale in spirituale resoluitur, ut totus homo sit suus intellectus qui est spiritus,& corpus uerum sit in spiritu absorptum,ut non sit corpus in se quasi in suis corporalibus quantificatiuis & temporalibus proportionibus,sed translatum in spiritum,quasi contrario modo ad hoc nostrum corpus, ubi non uidetur intellectus sed corpus, in quo ipse intellectus quasi incarceratus apparet,ibi uerò corpus est ita in spiritu,sicut hic spiritus in corpore,& propter hoc ut hic anima aggrauatur per corpus,ita ibi corpus alleuiatur per spiritum: hinc ut gaudia spiritualia uitæ intellectualis sunt maxima,quæ & ipsum corpus glorificatum in spiritu patticipat,ita infernales tristitiæ spiritualis mortis, sunt maximæ, quas & corpus in spiritu recipit.Et quoniam Deus noster,qui appræhensus, est uita æterna, est suprà omnem intellectum compræhensibilis:tunc æterna illa gaudia,omnem intellectum nostrum excedentia,maiora sunt,quàm ullo signo tradi possint. Pariformiter & pœnæ damnatorum, suprà omnes cogitabiles atque descriptibiles pœnas existunt.Quare in omnibus illis Musicalibus harmonicis signis gaudij,lætitiæ,glorię, quæ ut signa cognita nobis, cogitandi iudicia uitæ æternæ à patribus tradita reperiuntnr: sunt remotissima quædam signa sensibilia, per infinitum distanter,ad ipsa intellectualia,nulla imaginatione perceptibilia.Ita & pœnis infernalibus, quæ aut igni elementari sulfureo,ac piceo,& cæteris cruciatibus sensibilibus assimulantur: nullam comparationem habent, ad igniles illas intellectuales ærumnas,à quibus nos Iesus Christus,uita & saluatio nostra,præseruare dignetur: qui est in secula benedictus,Amen.

Mysteria fidei. Cap. XI.

MAiores nostri omnes concordanter asserunt, Fidem initium esse intellectus. In omni enim facultate, quædam præsupponuntur ut principia prima, quæ sola fide appræhenduntur, ex quibus intelligentia tractandorum elicitur: omnem enim ascendere uolentem ad doctrinam, credere necesse est ijs, sine quibus ascendere nequit,ait enim Esaias: nisi credideritis non intelligetis. Fides igitur, est in se complicans omne intelligibile. Intellectus autem, est fidei complicatio. Dirigitur igitur intellectus per fidem,& fides per intellectum extenditur.Vbi igitur non est sana fides,nullus est uerus intellectus.Error principiorum,& fundamenti debilitas,qualem conclusionem subinferant,manifestum est. Nulla autem perfectior fides,quàm ipsamet Veritas, *Fides.* *Esaias.*

quæ Iesus est. Quis non intelligit excellentissimum Dei donum esse, rectam fidem? Ioannes. Ioannes Apostolus ait: fidem incarnationis uerbi Dei, nos in ueritatem ducere, ut Dei filij efficiamur, & hanc in primordio simpliciter aperit, deinde multa Christi opera enarrat, secundum ipsam fidem, ut intellectus illuminetur in fide. Quapropter hanc finaliter conclusionẽ subinfert, dicens: hæc quidem scripta sunt, ut credatis quoniam Iesus est filius Dei. Potest autem Christi suauissima fides, in simplicitate constanter firmata, gradibus ascensionum extendi & explicari secundum datam ignorantiæ doctrinam. Maxima enim & profundissima Dei mysteria in mundo ambulantibus, quanquam sapientibus abscondita, paruulis & humilibus in fide Iesu reuelantur, quoniam Iesus est in quo omnes thesauri sapientiæ & scientiarum absconditi sunt, sine quo nemo quicquam facere potest, nam est uerbum & potentia, per quam Deus fecit & secula, super omnia quæ in cœlo & in terra sunt potestatem habens, solus altissimus. Qui cum in hoc mundo non sit cognoscibilis, ubi ratione & opinione aut doctrina, ducimur in symbolis per notiora ad incognitum ibi tantum apprænditur, ubi cessant persuasiones, & accedit fides, per quam in simplicitate rapimur, ut suprà omnem rationem & intelligentiam, in tertio cœlo simplicissimæ intellectualitatis, ipsum in corpore incorporaliter (quia in spiritu) & in mundo non mundialiter, sed cœlestialiter contemplemur incomprænsibiliter: ut & hoc uideatur, ipsum scilicet comprænendi non posse, propter excellentiæ suæ immensitatem. Et hæc est illa docta ignorantia, per quam ipse beatissimus Paulus Paulus. ascendens, uidit se, Christum, quem aliquando solum sciuit, tunc ignorare, quando ad ipsum altiùs eleuabatur. Ducimur igitur nos Christi fideles, in docta ignorantia ad montem qui Christus est, quem tangere cum natura animalitatis nostræ, prohibiti sumus: & oculo intellectuali dum inspicere ipsum conamur, in caliginem incidimus, scientes intrà ipsam caliginem montem esse, in quo solum beneplacitum est habitare omnibus intellectu uigentibus. Quem si cum maiori fidei constantia accesserimus, rapiemur ab oculis sensualiter ambulantium, ut auditu interiori, uoces & tonitrua & terribilia signa maiestatis eius, percipiamus, de facili percipientes ipsum solum Dominum, cui obediunt uniuersa, peruenientes gradatim, ad quædam incorruptibilia uestigia pedum eius, quasi ad quosdam diuinissimos characteres ubi uocem non creaturarum mortalium, sed ipsius Dei, in sanctis organis, & signis Prophetarum & sanctorum audientes, clarius ipsum quasi per nubem rationem intuemur. Deinde ardentiori desiderio fideles continuò ascendentes, ad intellectualitatem simplicem rapiuntur, omnia sensibilia transilientes, quasi de somno ad uigiliam, de auditu ad uisum pergentes: ubi ea uidentur, quæ reuelari non possunt quoniam suprà omnem auditum sunt, & uocis doctrinam. Nam si dici deberent ibi reuelata, tunc non dicibilia dicerentur, non audibilia audirentur, sicut inuisibile ibi uidetur. Iesus enim in secula benedictus, finis omnis intellectionis quia ueritas, & omnis sensus quia uita, omnis denique esse finis, quia entitas, ac omnis creaturæ perfectio, quia Deus & homo: ibi ut terminus omnis uocis incomprænsibiliter auditur. De ipso enim omnis uox prodit, & ad ipsum terminatur: quidquid ueri in uoce est, ab ipso est. Omnis uox, ad doctrinam est. Ad ipsum est igitur, qui ipsa sapientia est. Omnia quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt. Voces, in scripturis figurantur: uerbo Domini, cœli firmata sunt. Omnia igitur creata, signa sunt uerbi Dei. Omnis uox corporalis, uerbi mentalis signum. Omnis mentalis uerbi corruptibilis, causa est uerbum incorruptibile, quod est ratio. Christus est ipsa incarnata ratio omnium rationum, quia uerbum caro factum est. Iesus igitur, finis est omnium. Talia quidem, ascendenti ad Christum per fidem, manifestãtur gradatim: cuius fidei diuina efficacia, inexplicabilis est, nam unit credẽtem cum Iesu, si magna fuerit, ut suprà omnia sit, quæ in unitate cum ipso Iesu non sunt. Hic enim, si integra est fides, in uirtute Iesu cui unitur, suprà naturam & motũ potestatem habens, etiam spiritibus malignis imperat, & mirabilia non ipse, sed in ipso & per ipsum Iesus operatur, ut sanctorum gesta exempla tradunt. Oportet autem perfectam Christi fidem

esse

esse purissimam,maximam,formatam charitate,quantò hoc potest fieri efficaciùs. Non enim patitur quicquam sibi commisceri,quoniam est fides purissimæ ueritatis potentis ad omnia. Sæpissimè in antehabitis replicatum reperitur,minimum maximo coincidere:ita quidem & in fide,quæ simpliciter maxima in esse & posse,nō potest in uiatore esse,qui non sit & comprehensor simul,qualis Iesus fuit. Viatorem autem tantum etiam quo ad se,actu maximam Christi fidem habere uolentem,necesse est,ut fides ad ipsum ad tantum rectitudinis indubitabilis gradum,eleuata sit, ut etiam minimè sit fides,sed summa certitudo absq; hæsitatione in alio quocunq;. Hæc est potens fides,quæ ita est maxima & minima,ut omnia complectatur credibilia,in eo qui est ueritas. Et si fortè fides unius hominis,ad gradū alterius non attingit,propter impossibilitatem æqualitatis,sicut unum uisibile,in æquali gradu à pluribus uideri nequit:hoc tamen necesse est,ut quisq; quantum in se est,actu maximè credat. Et tunc is qui in comparatione aliorum,uix ut granum sinapis fidem sortiretur, ad hæc immensæ uirtutis illius fides est,ut etiam in montibus obedientiam reperiret, cum id se in uirtute uerbi Dei(cum quo quātum in se est,maximè per fidem unitur) imperet,cui nihil resistere potest. Vide quanta est potētia, cui intellectualis spiritus in uirtute Christi adest,si illi super omnia adhæreat,ita ut per ipsam uegetetur,quasi in ipso per unionem saluo numero suo,ut in uita sua suppositatus. Hoc autem cum non fiat,nisi per conuersionem intellectus(cui sensus obediant)ad ipsum per fidem maximam,tunc hanc necesse est esse formatam,per unientem charitatem:non enim maxima potest esse fides sine charitate. Nam si omnis uiuens diligit uiuere,& omnis intelligens intelligere,quomodo potest Iesus uita ipsa immortalis credi, ac ueritas infinita,si non summè amatur? per se enim,uita amabilis est:& si maximè creditur,Iesus esse uita æterna,non potest non amari,non est enim uiua fides sed mortua,& penitus non fides,absq; charitate. Charitas autem,forma est fidei,ei dans esse uerum: imò est signum constantissimæ fidei. Si igitur,propter Christum omnia postponuntur,& corpus & anima,eius comparatione pro nihilo habentur:signum est maximę fidei,nec potest fides magna esse,sine spe sancta,fruitionis ipsius Iesu. Quomodo enim quis fidem certam haberet,si promissa sibi à Christo non speraret? si non crederet,se habiturum æternam uitam à Christo fidelibus promissam, quomodo credit Christo, aut quomodo ipsum ueritatem esse credit? si in promissis spem indubiam non habet,quomodo eligeret pro Christo mortem, qui immortalitatem non speraret? & quia credit,quòd sperantes in eum non deserit,sed sempiternam eis beatitudinem præstat,hinc pro Christo omnia pati,ob tantam mercedem retributionis, pro modico fidelis habet. Magna est profectò fidei uis,quæ hominem Christiformem efficit, ut linquat sensibilia, expoliet se contagijs carnis, ambulet in uijs Dei cum timore, sequatur uestigia Christi cum lætitia, & crucem uoluntariè acceptet cum exultatione,ut sit in carne quasi spiritus,cui hic mūdus propter Christum mors est,& cui ab eo tolli(ut sit cum Christo)uita est. Qui sputas hic spiritus est,in quo habitat Christus per fidem? quale est hoc admirandum Dei donum,ut in hac peregrinatione constituti,in carne fragili,ad illam potestatem in uirtute fidei eleuari ualeamus suprà omnia quæ Christus per unionem non sunt? Age, ut successiuè mortificata carne,sensim per fidem,gradatim ad unitatem cum Christo quis ascendat, ut in ipsum profunda unione,quantum hoc in uita possibile est,absorbeatur, omnia hic uisibilia,& quæ in mundo sunt transiliens, perfectionem completam naturæ assequitur. Et hæc est ipsa natura completa,quam in Christo,mortificata carne & peccato,transformati in eius imagine,consequi poterimus:& non illa phantastica Magorum,qui hominem ad quandam naturam,spirituum influentialium sibi coniecturalium,quibusdam operationibus mediante fide ascendere dicunt, ut in uirtute spirituum taliū,quibus per fidem uniuntur,plura & singularia mirabilia, aut in igne, aut in aqua,aut scientijs harmonicis,apparentijs tranſmutationum,manifestatione occultorū,& similibus efficiant. Manifestū est enim,in his omnibus seductionē esse,& recessum à uita & ueritate. Propter qđ tales ad fœdera & pacta unitatis, cū malignis

Magi.

Nota.

spiritibus

ſpiritibus taliter aſtringuntur, ut id quod fide credunt, opere oſtendant in thurificationibus & adorationibus, Deo tantum debitis: quæ ſpiritibus quaſi potentibus implere petita, & de uocalibus, iſtis mediantibus, magna cum obſeruantia & uenerationē impendunt. Conſequuntur aliquando per fidem, ipſa caduca petita, uniti ſic ſpiritui, cui etiam à Chriſto æternaliter diuiſi, in ſupplicijs adhærebunt. Benedictus Deus qui per Filium ſuum, de tenebris tantæ ignorantiæ nos redemit: ut ſciamus omnia falſa & deceptoria, quæ alio Mediatore quàm Chriſto, qui ueritas eſt, & alia fide quàm Ieſu, qualitercunq; perficiuntur. Quoniam nō eſt niſi unus Dominus Ieſus, potens ſuper omnia, nos omni benedictione adimplens, omnes noſtros defectus ſolus abundare faciens, atq; ſupplens.

De eccleſia. Cap. XII.

Eccleſia.

ETſi de Chriſti eccleſia intellectus ex iam dictis haberi poſsit, ſubiungam tamen uerbum breue, ut nihil operi deſit. Quoniam fidem in diuerſis hominibus, in gradu inęqualem eſſe, recipereq; ex hoc magis & minus neceſſarium eſt: hinc ad maximam fidem, qua nulla potētia maior eſſe poſsit, nemo deuenire poteſt: ſicut nec pariformiter ad charitatē maximam. Maxima enim fides, quæ nulla potentia maior eſſe poſſet, ſi illa in uiatore eſſet, illum & compræhēſorem eſſe ſimul, neceſſe eſſet. Maximum enim in aliquo genere, ſicut eſt ſupremus terminus illius, ita eſt initium altioris. Propter quod, fides maxima ſimpliciter, in nullo eſſe poteſt, qui non ſimul ſit & compræhenſor: ita & Charitas ſimpliciter maxima, non poteſt eſſe in amante, qui nō ſit & amatus ſimul. Propter quod nec Fides nec Charitas, maxima ſimpliciter alteri quàm Ieſu Chriſto, qui uiator & compræhenſor, amās homo, & amatus Deus fuit, competijt. Intrà maximum autem omnia includūtur, quoniam ipſum omnia ambit. Hinc in fide Chriſti Ieſu, omnis uera fides, & in charitate Chriſti, omnis charitas uera includitur, gradibus tamen diſtinctis ſemper remanentibus. Et quoniam illi gradus diſtincti ſunt infrà maximum, & ſuprà minimum, non poteſt quiſquam etiam ſi actu quantum in ſe, fidem maximam habeat Chriſti, attingere ad ipſam maximam Chriſti fidem, per quam compræhendat Chriſtū Deum & hominem: nec tantum poteſt quis amare Chriſtum, quòd Chriſtus non poſsit plus amari: cum Chriſtus ſit amor & charitas, & propterea in infinitū amabilis. Quapropter nemo in hac uita aut futura, ita Chriſtū amare poteſt, ut ipſe propterea ſit Chriſtus & homo: omnes enim qui Chriſto, aut per fidē in hac uita & charitatem, aut cōpræhenſionem & fruitionē in alia, uniuntur, remanente graduali differentia, eo modo uniuntur, quo magis illa remanente differentia uniri non poſſent, ita ut in ſe nemo, abſq; ipſa unione ſubſiſtat, & per unionem à gradu ſuo non cadat. Quare hæc unio eſt Eccleſia, ſiue congregatio multorum in uno, quemadmodum multa membra in uno corpore, & quodlibet in gradu ſuo, ubi unum non eſt aliud, & quodlibet in corpore uno, mediante quo cum quolibet unitur, ubi nullum ſine corpore, uitam, & ſubſiſtentiam habere poteſt, licet in corpore unū non ſit omnia, niſi mediante corpore. Quapropter ueritas fidei noſtræ, dum hic peregrinamur, nō poteſt niſi in ſpiritu Chriſti ſubſiſtere, remanente ordine credentium, ut ſit diuerſitas in concordantia in uno Ieſu: & dum abſoluemur ex hac militanti eccleſia, quādo reſurgemus, non aliter in Chriſto reſurgere poterimus, ut ſic etiam ſit una triumphantium eccleſia, & quiſq; in ordine ſuo. Et tunc ueritas carnis noſtræ, nō erit in ſe, ſed in ueritate carnis Chriſti: & ueritas corporis noſtri, in ueritate corporis Chriſti: & ueritas ſpiritus noſtri, in ueritate ſpiritus Chriſti Ieſu, ut palmites in uite, ut ſit una Chriſti humanitas, in omnibus hominibus, & unus Chriſti ſpiritus, in omnibus ſpiritibus, ita ut quodlibet in eo ſit: ut qui ſit unus Chriſtus ex omnibus. Et tunc qui unum ex omnibus qui Chriſti ſunt, in hac uita recipit, Chriſtum recipit, & quod uni ex minimis fit, Chriſto fit: Sicut lædens manum Platonis, Platonem lædit, & qui minimam particulā offendit, totum hominem offendit, & qui in patria de minimo gaudet, de Chriſto gaudet & in quolibet uidet Ieſum, per quem, Deū benedictū. Sic erit Deus, noſter per filiū

ſuum

ſuum omnia in omnibus,& quiſq; in filio,& per ipſum cum Deo & omnibus, ut ſit gaudium plenũ abſq; omni inuidia & defectu.Et quoniam in nobis continuè fides augeri poteſt,dum hic peregrinamur,ſimiliter & charitas(quãuis actu quiſq; in gradu eſſe poſsit tali,quòd in maiori ſecundũ ſe actu,ut tunc eſſe non poſsit)tamen dũ eſt in uno gradu,eſt in potentia ad alium,licet in infinitum, progreſsio talis fieri nõ poſsit,per commune fundamẽtum.Hinc noſtram poſsibilitatẽ, laborare debemus gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti,ad actũ deduci:ut ſic ſimus de uirtute in uirtutem ambulantes,& de gradu ad gradũ,per ipſum qui eſt fides & charitas,ſine quo ex nobis quantum ex nobis,nihil poſſumus,ſed omnia quæ poſſumus,in ipſo poſſumus: qui ſolus potens eſt implere ea quę nobis deſunt,ut integrum & nobile membrum ipſius inueniamur,in die reſurrectionis.Et hanc gratiã augmenti fidei & charitatis, credendo & amãdo ex omnibus uiribus,aſsidua oratione (non dubium) impetrare poſſumus,ad eius thronum cum fiducia accedẽtes,cum ipſe pijſsimus ſit, & ſancto deſiderio neminẽ ſinat defraudari.Si iſta ſicuti ſunt,profunda mente meditatus fueris,admiranda quadã dulcedine ſpiritus perfunderis:quoniam interno guſtu, inexpreſsibilem Dei bonitatem,quaſi in fumo aromaticiſsimo,odorabis,quam tibi transiens miniſtrabit,de quo ſatiaberis cũ apparuerit gloria eius,ſatiaberis dico,abſq; faſtidio:quoniã ille cibus immortalis,eſt ipſa uita. Et ſicut ſemper creſcit deſideriũ uiuendi,ita cibus uitæ ſemper comeditur,abſq; hoc quòd in naturam comedentis cõuertatur,tunc enim faſtidioſus eſſet cibus, qui grauaret,& uitam immortalem præſtare non poſſet,cum in ſe deficeret,& in alitum conuerteretur. Deſiderium aũt noſtrũ intellectuale,eſt intellectualiter uiuere,hoc eſt continuè plus, in uitã & gaudiũ intrare.Et quoniam illa infinita eſt,cõtinuè in ipſam,beati cũ deſiderio feruntur. Satiantur itaq;,quaſi ſitientes de fonte uitæ potantes,& quia iſta potatio, nõ tranſit in præteritum,cum ſit in æternitate,ſemper ſunt beati potantes,& ſemper ſatiantur, & nunq; biberunt aut ſaturati fuerunt. Benedictus Deus,qui nobis dedit intellectũ, qui in tempore ſatiabilis non eſt:cuius deſiderium,cum finem nõ capiat,ſeipſum ſuprà corruptibile tempus immortalẽ appræhendit,ex deſiderio temporaliter inſatiabili,cognoſcitq; ſe uita deſiderata intellectuali ſatiari nõ poſſe,niſi in fruitione optimi magni boni,nunq; deficientis:ubi fruitio non tranſit in præteritum,quia appetitus in fruitione non decreſcit.Quaſi(ut corporali exẽplo utamur)ſi quis eſuriens ad menſam magni regis ſederet,ubi ſibi ex deſiderio cibo miniſtraretur,ita quòd alium non appeteret,cuius cibi natura eſſet,quòd ſatiando acueret appetitum,ſi hic cibus nunq; deficeret,manifeſtũ eſt comedentẽ ſemper continuè ſatiari,& appetere cõtinuè eundem cibum,& ſemper deſiderioſè ferri ad cibũ,ſemper itaq; hic capax eſſet cibi,cuius uirtus eſſet,cibatũ continuè in cibum inflammato deſiderio ferre. Hęc igitur capacitas naturæ intellectualis,ut recipiendo in ſe uitã,in ipſam conuertatur, ſecundum ſuam naturã conuertibilem:ſicut aër recipiendo in ſe radium Solis,in lumẽ conuertitur:propter hoc intellectus,cum ſit naturæ cõuertibilis ad intelligibile,nõ intelligit niſi uniuerſalia & incorruptibilia & permanentia:quoniam ueritas incorruptibilis,eſt eius obiectum,in quod intellectualiter fertur,quam quidẽ ueritatem, in æternitate,quieta pace in Chriſto Ieſu appræhendit.Hæc eſt triumphantium eccleſia,in qua eſt Deus noſter in ſæcula benedictus,ubi ſuprema unione Chriſtus Ieſus uerus homo,Deo filio unitus eſt tanta unione,ut humanitas ipſa in ipſa diuinitate tantum ſubſiſtat:in qua ita eſt unione ineffabili hypoſtatica,quòd remanente ueritate naturæ humanitatis,non poſsit altiùs & ſimpliciùs uniri. Deinde omnis rationalis natura Chriſto Domino,remanente cuiuslibet perſonali ueritate, ſi ad ipſum in hac uita,ſumma fide & ſpe atque charitate conuerſa fuerit: adeò unita exiſtit,ut omnes tam Angeli quàm homines niſi in Chriſto ſubſiſtãt,per quem in Deo ueritate corporis cuiuſq; per ſpiritum abſorpta & attracta,ut quilibet beatorum ſeruata ueritate ſui proprij eſſe,ſit in Chriſto Ieſu,Chriſtus, & per ipſum in Deo Deus, & quòd Deus eo abſoluto maximo remanente, ſit in Chriſto Ieſu ipſe Ieſus,in omnibus omnia per ipſum. Nec poteſt eccleſia eſſe alio modo magis una,

Mensa Regis Cibus.

nam

nam ecclesia, unitatem plurium (salua cuiusq; personali ueritate) dicit, absq; confusione naturarum & graduum. Quãtò autem magis ecclesia est una, tantò maior. Ista igitur ecclesia est maxima, ecclesia æternaliter triumphantium, quoniam maior ecclesię unio possibilis non est. Hic igitur contemplare, quanta est hæc unio, ubi unio maxima absoluta diuina, & unio in Iesu deitatis & humanitatis, & unio ecclesiæ triumphantium deitatis Iesu, & beatorum reperitur. Nec unio absoluta est maior uel minor, unione naturarum in Iesu, uel beatorũ in patria: quoniam est unio maxima, quæ est unio omnium unionum, & id quod est omnis unio nõ recipiens magis nec minus, ex unitate & ęqualitate procedens, ut in primo libro ostenditur. Nec unio naturarum in Christo, est maior aut minor unitate ecclesiæ triumphantium: quoniam cum sit maxima unio naturarum, tunc in hoc non recipit magis & minus. Vnde omnia diuersa quæ uniuntur, ab ipsa maxima unione naturarum Christi, suã unitatem sortiuntur, per quam unio ecclesiæ est id quod est. Vnio autem ecclesiæ est maxima unio ecclesiastica. Quare ipsa cum sit maxima, coincidit sursum cum unione hypostatica naturarum in Christo. Et illa unio naturarum Iesu, cum sit maxima, coincidit cum unione absoluta, quæ est Deus. Et ita unio ecclesiæ, quæ est suppositorum cum illa, quæ licet non uideatur adeò una, sicut hypostatica quæ est naturarum tantũ, aut prima diuina simplicissima, in qua nihil alteratis aut diuersi existere potest: resoluitur tamen per Iesum in unionem diuinam, à qua etiã ipsa initium habet: & hoc profectò clarius uidetur, si aduertitur ad id, quod sępè superiùs repetitur. Vnio enim absoluta, spiritussanctus est. Vnio autem maxima hypostatica, cum ipsa unione absoluta coincidit, propter quod necessariò unio naturarum in Christo, per absolutam quæ spiritussanctus est, & in ipsa existit. Vnio autem ecclesiastica, coincidit cum hypostatica ut præfertur, propter quod in spiritu Iesu, est unio triumphantium, quæ in spiritu sancto est. Ita ait ipsa Veritas in Ioanne: Claritatem quam dedisti mihi, dedi eis, ut sint unum, sicut nos unum sumus, ego in eis, & tu in me, ut sint consummati in unũ. Vt sit ecclesia in ęterna quiete, adeò perfecta quòd perfectior esse non possit, in tam inexpressibili transformatione luminis gloriæ, ut in omnibus non appareat nisi Deus. Ad quam tanto affectu cum triumpho aspiramus, ipsum Deum patrem supplici corde orantes: ut per filium suum Dominum nostrum Iesum Christũ, & in ipso per spiritum sanctum, ipsam nobis sua immensa pietate largiri uelit, eo æternaliter fruituris, qui est in sæcula benedictus, Amen.

Ioannes.

Peroratio.

ACcipe nunc Pater metuende, quæ iamdudum attingere uarijs doctrinarum uijs, concupiui, sed priùs non potui, quousq; in mari ex Græcia rediens (credo superno dono, à patre luminum, à quo omne datum optimum) ad hoc ductus sum, ut incompræhensibilia incompræhensibiliter amplecterer, in docta ignorantia, per trãscensum ueritatum incorruptibilium humaniter scibilium. Quam nũc in eo qui ueritas est, absolui his libellis, qui ex eodem principio arctari possunt uel extẽdi. Debet autem in his profundus omnis nostri humani ingenij conatus esse, ut ad illam se eleuet simplicitatem, ubi contradictoria coincidunt, in quo laborat prioris libelli conceptus. Secundus, ex illo pauca de uniuerso suprà Philosophorũ communem uiam elicit, rara multis. Et nunc compleui finaliter tertium de Iesu superbenedicto libellum, ex eodem semper progrediens fundamento, & factus est mihi Iesus Dominus, continuè maior in intellectu & affectu, per fidei crementum. Negare enim nemo potest Christi fidem habens, quòd hac uia in desiderio altius nõ inflammetur, ita ut pòst longas meditationes & ascensiones, dulcissimũ Iesum solũ amandum uideat, & cum gaudio omnia linquens, amplexetur, ut uitam ueram & gaudiũ sempiternum. Taliter intranti in Iesum omnia cedunt, & nihil ingerere possunt difficultatis, quæcunq; scripturæ, neq; hic mũdus: quoniam in Iesum hic transformatur, propter inhabitantem Christi spiritum in eo, qui est finis intellectualium desideriorum: quẽ tu Pater deuotissimè, supplici corde pro me miserrimo peccatore, assiduè orare uelis, ut pariter eo frui, æternaliter mereamur.

Doctæ ignorantiæ tertij libri finis.

Nicolai

Nicolai de Cusa Apologia doctæ

Ignorantiæ discipuli ad discipulum.

REtulit mihi nonnunquam communis præceptor noster, uir grauissimâ auctoritate, per raroq; ingenio, Nicolaus Cusanus, nunc sacro cœtui Cardinalium ascitus: quantum ualeas in coincidentijs, quas in libellis doctæ ignorantiæ, ad Reuerendiss. P. Iulianum Cardinalem Apostolicum legatum nuncupatis, ac in alijs plærisque suis opusculis, nobis patefecit: quantoq; studio ardeas, ut omnia colligas quæ passim de his rebus, ab eodem emanant, quodq; tu neminem peritorum prẹterire sinas, qui cum de hac re non conferas, multosq; induxeris, qui hoc studium spreuerant: ut inueterata consuetudine, qua Aristotelicæ traditioni insudarunt, parum intercepta, in has se conferant considerationes (ea fide quasi in ipsis magni aliquid lateat) quousque interno gustu profundiùs allìciantur, & eò pertingant, quòd experiantur, hanc rem tãtum ab alijs uijs differre, quantum uisus ab auditu. Sicq; ex detractoribus plures attraxeris, ut tecum mentis oculo arcana quæq;, modo quo homini gradatim conceditur, speculentur. Vnde cum tantus sis, operæprætium facturus arbitratus sum ego condiscipulus tuus, ut aliqua tibi nota fiant, quæ non plenè instructos auertere possent, ac scias talibus insultationibus faciliùs obuiare. Peruenit ad me hodie libellus quidã, cuiusdam nomine Ioannis Vencchi, non tantum imprudentis, sed & impudentis & arrogantissimi hominis, qui se Magistrum in Theologia nominat, cui titulum ignotæ literaturæ inscripsit: in quo cum legerem graues inuectiuas, & iniurias contrà præceptorem nostrum, & eius doctæ ignorantiæ libellos, animo, multa displicentia turbato, præceptorem adij, causamq; & accessus, & inuectiuarum continentiam declaraui. Subrisit parumper præceptor, & me amoroso quodam oculo respectans, aiebat: Non turberis amice, sed gratias age Creatori, qui tãtum tibi luminis attribuit, quòd hũc hominem sapientia antecedis, quasi Socrates, sciolos sui temporis. Quærebam ego, in quo Atheniensis Socrates, præcelluerat. Respondit: quia se sciuit ignorantem, cæteri autem qui se aliquid egregij scire gloriabantur, cũ multa ignorarent, non se sciebant ignorantes. Ex Delphico autem oraculo, testimonium sapientiæ suæ, ob hoc adeptus est Socrates. Et ego: Dic quæso præceptor, quæ comparatio fuit scientiæ Socratis ad cæteros. Et ille: quasi scientia uidentis ad scientiam cæci, de solari claritate. Cęci quidem, qui cum multa audijt de Solis claritate, atq; quòd tanta sit, quòd compræhendi nequeat, credit se per ea quæ sic audiuit, scire aliqua de Solis claritate, cuius tamen habet ignorantiam. Videntis uerò, qui de Solis claritate quanta sit interrogatus, respondit se ignorare, & hic illius, ignorantiæ scientiam habet: quia cũ lux solo uisu attingatur, experitur Solis claritatem uisum excellere, ille uerò, neq; ignorantiæ scientiam, neq; experientiam ullam habet Sic plæroſque qui se scientiam Theologiæ habere iactant, cæcis comparauit. Versantur enim penè omnes, qui ad Theologiæ studium se conferunt, circa positiuas quasdam traditiones, & earum formas: & tunc se putant Theologos esse, quando sic sciunt loqui ut alij, quos sibi constituerũt auctores, & non habet scientiam ignorantię lucis illius inaccesibilis, in quo nõ sunt ullę tenebrę. Sed qui per doctã ignorãtiam, de auditu ad uisum mentis transferuntur: ij certiori experimẽto, scientiã ignorantię se gaudẽt attigisse. Simile quippiã apud Philonem illũ sapientissimũ, super quęstionib. in Genes. quęst. 51. dixit se reperisse, ubi loquitur de puteo Isaac, sic dicens: sicut puteũ fodiẽtes aquam requirunt, ita etiã disciplinam sectantes, finem explorãt, quod est impossibile hominibus reuelari. Et quidam superbi mentientes, solent affirmare se summos esse Musicos, summos Grãmaticos, trãsiuisse uerò & Philosophię gryphos, & sapientiã totis disciplinę, & uirtutis metas. Astutus uerò, & sui cultor uel sui laudator, cõfitetur ex aperto quantũ deest à fine, et iuratus, tali fœdere cõscientiam cõmendat, quod nihil

Ioannes Vencchus.

perfectè

perfectè homo noſcere poterit: is aliena loquitur, qui tot conſumationibus, ſe æſtimat in tantum ſcire. Finis enim ſcientię in Deo reconditus eſt, quem etiam teſtem anima uocat: quoniam pura conſcientia, confitetur ſuam ignorantiam: ſola enim nouit anima, quoniam nihil nouit firmiter. Hæc ille. Placuit mihi hæc præceptoris comparatio: Sed obieci, ex hoc Theologiam ueram non poſse literis commendari. Fatebatur planè, omne id quod aut ſcribitur aut auditur, longè inferius ea eſſe: quam tamen, in ſcripturis ſacris dixit occultari, eſt enim Theologia, de regno Dei, & hoc Magiſter noſter Chriſtus, occultatum in abſcondito Theſauro declarauit. Vnde cum ad hoc tendat omnis inquiſitio, & hoc ſit ſcrutari ſcripturas, ſcilicet id reperire quod inuentum abſconditur, & remanet occultum & inacceſsibile: ſatis patere dixit hoc aliud non eſſe quàm doctam ignorantiam. Iactant ſe enim (ut agebat) huius temporis plærique magiſtri, qui agrum habent ſcripturarum, ubi audierunt occultari theſaurum regni Dei, ex hoc ſe diuites, ut is homo qui ignotam ſcripſit literaturam: ſed qui uidet theſaurum manere abſconditum, ab oculis omnium ſapientum in hoc gloriatur quia ſcit ſe pauperem, quod alij ignorant. Vnde obſcientiam paupertatis, hic ſe humiliat, & ob præſumptionẽ diuitiarum, alius ſuperbit, uti ille homo ignorans, inflatus uanitate uerbalis ſcientiæ, in ſuo exordio, non ueretur ſe promittere elucidationem æternæ ſapientiæ. Poſt quę, ego qui ad euacuanda ſcripta ignotæ literaturæ, feſtinaui, interrogare cœpi, quiſnàm hic olim Abbas Mulbrunnenſis per quem docta ignorantia ad aduerſarium perlata fuiſset: Reſpondit, eum hominem acris ingenij, & ſanctæ conuerſationis fuiſſe, qui doctæ ignorantiæ libellos dilexit maximè, quia ab Apoſtolico legato, & pleriſque magnis uiris, magni aliquid continere laudabantur, cui quidem legato: Abbas ipſe ſingulariſsima affectione conſtringebatur. Sed adiecit ſe non putare, quod Abbas ipſe huic uiro libellos obtuliſſet, ſed potius alteri religioſo, à quo ad iſtum perueniſſet. Adiungens, Abbatem in ea differentia, quæ inter Apoſtolicam ſedem, & Baſilienſem congregationem per dietas agitabatur: partem ueritatis Apoſtolicæ ſedis ſollicitaſſe, cui aduerſabatur iſte Vencchus. Oſtendit autem mihi præceptor, uerba aduerſarij in fine compilationis eius, præceptorem pſeudoapoſtolum nominat, ut uiderem hominem ex paſsione locutum. Scis enim amice optime, quod nemo cum tanta feruentia reſtitit Baſilienſibus, ſicut præceptor noſter. Hinc ille Vencchus, qui ab uniuerſis doctoribus Heydelbergenſis ſtudij abierat, & partem damnatam Baſilienſium ſumpſit, in qua fortaſſis pertinaciter perſtitit: ueritatis defenſorem pſeudoapoſtolum nominare, non erubuit. Curauit enim, ut eum ipſi Abbati, & cunctis odioſum & parui momenti faceret, ſed non præualuit fraudulentia, quia ueritas uicit. Vidi autem dum præceptori legerem aduerſario doctæ ignorantiæ libellos præſentatos, quo modo parumper ingemuit. Cuius cauſam, dum diligentius ſciſcitaret, reſpondit: ſi quis grauiores priſci temporis ſapientes attendit, comperit magno ſtudio præcauiſſe, ne myſtica ad indoctorum manus peruenirent. Sic Hermetem Triſmegiſtum Aeſculapio, atq; Ariopagitam Dionyſium Timotheo, pręcepiſſe legimus, quod & Chriſtum docuiſſe ſcimus. Inhibuit enim margaritam qua regnum Dei figurat, ante porcos proijci, in quibus non eſt intellectus. Sic Paulus ea, quæ ab hoc mundo raptus in tertium intellectibile cœlum, uidit, dicit reuelari non licere. Vnde una huius cauſa exiſtit, nam ubi non capitur, ibi non ſolum non fert fructum uitæ, ſed uilipenditur, & mortem inducit. Maximè autem cauendum monuerunt, ne ſecretum communicaretur ligatis mentibus, per auctoritatem inueteratæ conſuetudinis: nam tanta eſt uis longæuæ obſeruationis, quòd citiùs uita multorum euellitur, quàm conſuetudo, uti experimur, in perſecutione Iudæorum, Sarracenorum, & aliorum pertinacium hæreticorum: qui mortiferam opinionem, uſu temporis firmatam, legem aſſerunt, quam uitæ præponunt. Vnde cum nunc Ariſtotelica ſecta præualeat, quæ hæreſim putat eſſe oppoſitorum coincidentiam, in cuius admiſsione, eſt initium aſcenſus in myſticam Theologiam; in ea ſecta enutritis, hæc uia ut penitus inſipida, quaſi propoſiti cõtraria, ab eis procul pellitur, ut ſit miraculo ſimile, ſicuti ſectæ mutatio

Abbas Mulbrunnenſis.

Hermes.
Dionyſius.
Chriſtus.
Paulus.

tatio,reiecto Aristotele,eos altius transilire Dixit hæc in sententia præceptor,sed ei-
ius uerba,nec tenui,nec scripsi.Ego autem continuè eum admonui,ut me legente ig-
notam literaturā, ad eius confutationem animum erigeret. Sed segnior atq; tardior
mihi uisus est,quàm optabam. Nam non est ei uisum, scriptum illud tanti esse,quòd
aut legi aut reprehendi conueniat.Adduxit in testimonium,non decere grauem ui-
rum attendere ad confutationem ignorantium, illud , quod magnus Dionysius scri- *Dionysius.*
bit,cap.xi de diuinis nominibus, ubi ait: Paulum quia dicebat Deum se negare non
posse,per Elymam Magum, quasi negasset Deum omnipotentē, reprehensum,quē
cum Dionysius reprehendere proponeret, dicebat se uehemēter timere, ne ut amēs
rideretur,qui puerorum ludentium structuras,suprà arenam fundatas & infirmas,e-
uertere moliretur.Quem dixit imitatorem athletarum imperitorum , qui sæpè imbe-
cillos sibi aduersarios suadentes,contrà quoq; absentes ipsos , fortiter adūbrata pu-
gna dimicantes,& aērem cassis ictibus constanter ferientes,aduersarios ipsos super
asse arbitrantur,seq; uictores buccinantur,cum neq; illorum nouerint uires.Hoc ipse
aiebat propinquum esse proposito.Ego autem adieci(eo non obstante) Dionysium
illius Magi,malam consequentiam refelliss̄e. Quod & fatebatur. Sic uici mansuetu-
dinem eius,& ob nostrum saltem profectum , passus est ut cursim legerem.Et ubi ex-
ordium ex uerbis Dauid,uacate & uidete quoniam ego sum Deus, legerem,& conti
nuarem hunc passum,quomodo Deus uelit à nobis ocium sequestrare,& imperet no
stram uisionem in seipsum reflecti , non stando in nuda uisione scientiali, nos inflan-
te,à qua ait dæmones græco uocabulo nuncupari, sed potius uisionis uacātia tenden
do in id,quod uerè Deus est,sit omnis nostræ motionis satiās requietio , quoniam ait:
Ego sum Deus,ubi Ego singularisans , omnem creaturam patenter à diuinitate ex-
cludit , Deum ab omni distinguens creatura , quia ipse Deus creator non creatura.
Post quæ in hæc uerba concludit: rectificatum est ex themate , totum nostræ mentis
negociandi exercitium , ignotæ literaturæ perneces̄arium respectum conflictus in
eundi,contrà doctam ignorantiam.Indicto manu silentio,aiebat modesta uoce præ-
ceptor: Non satis præmeditatè hæc præmisit pro clypeo , cum totum sano intellectu,
doctæ ignorantiæ sit consentaneum: pauca uidetur hic homo legisse , & minus quæ
legit intellexisse.Nam mystica Theologia ducit ad uacationem & silentium, ubi ui-
sio,quæ nobis conceditur inuisibilis Dei.Scientia autem, quæ est in exercitio ad con-
fligendum,illa est quæ uictoriam uerborum expectat,& inflatur, & longè abest ab il
la,quæ ad Deum,qui est pax nostra,properat. Vnde cum confligere ex sua scientia
proponat,qualis sit illa,occultare nequiuit.Id enim quod inflat, & ad conflictum ex
citat,seipsum prodit eam scilicet non esse scientiam , quæ per uacationem in mentis
uisionem tendit,qualis est docta ignorantia. Putabat autem se noui aliquid apperuis
se,quando δαίμονες ab inflante scientia, græcè dictos asserit: sed non uidit fortasis
Platonem,aut Apuleium de Deo Socratis,aut Philonem , qui ait Moysen eos appel-
lare Angelos,quos Græci δαίμονες:licet ibi, καλοδαίμονες & κακοδαίμονες distinguan
tur. Vbi autem adiicit Prophetam,per pronomen Ego , singularisasse Deum,& ex-
clusisse,& distinxisse ab omni creatura , in quo ait propositum suum solidari,puerili
ter satis se fundare uidetur: nemo enim unquàm adeò desipuit, ut Deum aliud affir-
maret quàm id quo maius concipi nequit,qui est formans omnia. Vnde nec Deus est
hoc aut illud , nec cœlum,nec terra , sed dans esse omnibus:ut ipse sit propriè forma
omnis formæ,& omnis forma quæ non Deus,non sit propriè forma,quia formata ab
ipsa incontracta & absoluta forma. Quapropter absolutissimæ & perfectissimæ at-
que simplicissimæ formæ, nullum esse abesse potest , quoniam dat omne esse. Et
cum omne esse,ab ipsa sit forma,& extrà eam esse nequeat,omne esse in ipsa absolu-
ta forma,non potest aliud esse , quàm ipsa,cum ipsa sit infinita essendi forma,simpli-
cissima,& perfectissima.Hinc patet Deum,nequaquàm concipi debere,habere es-
se,modo quo singulare diuersum & distinctum aliquod esse, concipitur , neque eo
modo quo uniuersale esse concipitur,aut genus,aut species,sed absolutissima forma
est,in coincidentia singularis & uniuersalis,ultrà conceptum, omnem omnium ge-

neralium,ſpecialium,& ſingularium,aut quarumcunq; formarum, quæ concipi aut dici poſſunt. Eſt enim principium,medium,& finis omnium talium: ipſa omnem cõceptum excedens ineffabilis forma. Siquis enim ſuprà omnem diſciplinam Mathematicam(quæ terminos & menſuras rebus ponit) & ſuprà omnem pluralitatem, & numerum,ac proportionem harmonicam omnia intuetur,ſine menſura,numero,& pondere:profectò ille in quadam ſimpliciſsima unitate, omnia uidet. Et ſic uidere Deum,eſt uidere omnia Deum,et Deum omnia,quo modo ſcimus per doctam ignorantiam,eum per nos uideri non poſſe. Sed ſi quis uidet omnia in numero, pondere, & menſura,in ſe experitur ſine differentia & concordantia,hoc eſſe non poſſe. Quoniam aurẽ de regno Dei ubi eſt ſimplicitas & pax, quæ omnem ſenſum exuperat,nõ poteſt eſſe alteritas:itaq; neq; ſingularitas eo modo quo aduerſarius concipit, ſed benè eo modo,quo de Dei ſingularitate loquitur Auicenna,in Metaphyſica ſua,de ſtabiliendo prophetа:ubi præcipit,populo de hac ſingularitate non eſſe dicendũ,quoniam eum potius auerteret,quàm inſtrueret. Eo enim modo ſingularitas quo eam occultare mandat,eſt ſingularitas ſingularitatum. Et ſic Deus dicitur ſingularis inſingulariter, ſicut finis infinitus,& interminus terminus,& indiſtincta diſtinctio. Qui enim in abſolutam omnium ſingularium ſingularitatem mentis oculum inijcit, hic ſatis uidet,uniuerſalitatem abſolutam, cum abſoluta ſingularitate coincidere,ſicut maximum abſolutum,cum minimo coincidit abſoluto, in quo omnia unum. Vnde quando Auicenna in Dei ſingularitatem conatur aſcendere, per Theologiam negatiuam:Deum ab omni ſingulari & uniuerſali abſoluit. Sed acutiùs antè ipſum,diuinus Plato in Parmenide,tali modo in Deum conatus eſt uiam pandere. Quem adeò diuinus Dionyſius imitatus eſt, ut ſæpiùs Platonis uerba ſeriatim poſuiſſe reperiatur. Fateor cum Auicenna,iſta aduerſariò non congruere,qui de uulgò eſt,& ad uulgares conceptus, Deo improportionabiles,propheticas,altiſsimas uiſiones,retorquet:contrà omnium ſapientum,& magni Dionyſij doctrinam,qui de diuinis nomibus in nouiſsima Ambroſij Camaldulẽſis translatione, quam à ſanctiſsimo domino noſtro,Papa Nicolao recepimus,ſic ait:Itaq; diuina oportet ut intelligamus, non humano more,ſed toti integrè à nobiſipſis excedentes,ac prorſus in Deum tranſeuntes. Vbi de hoc plura. Iam uides amice, quàm puerili atq; debili fulciatur firmamento,ignota literatura. Cum ſic iſta ſeriatim præceptor noſter ad iam dicta replicuiſſet,lectionem continuabã,ubi ſequitur,qualiter præceptor noſter glorietur,ſe Dei dono inueniſſe, quomodo ad incompræhenſibilia per tranſcenſum corruptibilium, humanitùs ſcibilium, incompræhenſibiliter ductus fuit:poſt pleraq; iniurioſa, quæ animum præceptoris non mouebant,ait, Apoſtolum in prima ad Corinthios, huic opinioni contradicere, ubi hic in ſpeculo & ænigmate, compræhenſionem uerſari aſtruit. Iubebat me præceptor parum ſiſtere,& aiebat:Ecce quomodo uarietas ſenſuum oritur,quando reſpectus uariatur. Reſpexit hic uir ad ſpeculum & ænigma,quaſi Deus ſit(uti eſt)incompræhenſibilis. Veritas enim in imagine nequaquam uti eſt, uideri poteſt:cadit enim omnis imago (eo ipſo quòd imago) à ueritate ſui exemplaris. Hinc uiſum eſt repræhenſori,incompræhenſibilem non capi per tranſcenſum incompræhenſibiliter. Sed qui uidet,quomodo imago eſt exemplaris imago illa tranſiliendo imaginem,ad incompræhenſibilem ueritatem,incompræhenſibiliter ſe conuertit. Nam ille qui omnem creaturam unius creatoris concipit, imaginem,in ſe uidet,quòd ſicut imaginis eſſe,penitùs nihil perfectionis ex ſe habet,ſic omnis ſua perfectio eſt ab eo,cuius eſt imago, exemplar enim,menſura & ratio eſt imaginis:ſic enim Deus relucet in creaturis,ſicut ueritas in imagine. Qui igitur tantam uidet rerum uarietatem,unius Dei eſſe imaginem, ille dum linquit omnem omnium imaginum uarietatem, incompræhenſibiliter ad incompræhenſibile pergit:in ſtuporem enim ducitur,dum hoc infinitum eſſe admiratur, quod in omnibus compræhenſibilibus, eſt ut in ſpeculo & ænigmate, & benè iudicat formam illam,nulla creatura compræhenſibilem,cuius omnis creatura imago exiſtit. nulla enim imago,eſſe poteſt ueritatis adæquata menſura,cum in eo quòd imago,deficiat. Non igitur comprehenſibilis

Auicenna.

Plato. Parmenides.

eſt

est ueritas absoluta. Si igitur quomodo ad ipsam accedi debet, oportet ut hoc quodã incompræhensibili intuitu quasi uia momentanei raptus fiat, uti carneo oculo, solis claritatem incompræhensibiliter momentaneè intuemur: non quòd Sol non sit maximè uisibilis, cum lumen se oculis ingerat propria uirtute, sed ob excellentissimam uisibilitatem, est compræhẽsibiliter inuisibilis. Sic Deus qui est ueritas, quia est obiectum intellectus, est maximè intelligibilis, & ob suam superexcelsam intelligibilitatem, est inintelligibilis. Vnde sola docta ignorantia, seu compræhensibilis incompræhensibilitas, uerior uia manet, ad ipsum transcendendi. Et ego: Præclare præceptor, quamuis nullo studio tibi aduenerit consideratio, quam in docta ignorantia aperuisti, sed Dei dono, tamen non dubium, multos ueterum sapientum quæsiuisti, ut uideres si in omnibus idem reluceret. Hinc oro: si qua eorum quæ legisti occurrunt adijcito. Et ipse: Fateor amice, non me Dionysium, aut quenquàm Theologorum ueterum tunc uidisse, quando desuper conceptum recepi, sed auido cursu me ad doctorum scripta contuli, & nihil nisi reuelatum, uariè figuratum inueni. Nam Dionysius ad Caium: ignorantiam, perfectissimam scientiam affirmat: & de scientia ignorationis, multis in locis loquitur. Et Augustinus ait: Deum potius ignorantia quàm scientia attingi. Ignorantia enim abijcit, intelligentia colligit, docta uero ignorantia omnes modos quibus accedi ad ueritatem potest, unit. Ita eleganter dixit Algazel in sua Metaphysica, de Deo: quòd quisq; scit per probationem necessariam, impossibilitatem suam appræhendi eum. Ipse sui est cognitor, & appræhensor, quoniam appræhendit, scire ipsum à nullo posse compræhendi. Quisquis autem non potest appræhendere, & nescit necessariò esse impossibile eum apprẽhendere, per probationem prædictam, est ignorans Deum: & tales sunt omnes homines, exceptis dignis & Prophetis, & sapientibus, qui sunt profundi in sapientia. Hæc ille. Quomodo autem in nobis sit docta ignorantia, Aurelius Augustinus, super octauum cap. ad Romanos, exponens uerbum Pauli, nescimus quid oremus, ait post alia, esse quidem quod quærimus, scimus, sed quale sit non nouimus; quæ (ut ita dicatur) docta ignorantia, per spiritum qui adiuuat infirmitatem nostram, in nobis est. Et pòst pauca. Et cum Paulus dicat, quomodo spiritus postulat gemitibus inenarrabilibus, designat rem quæ postulatur & ignorari, & non omnino ignorari, cum gemitu enim non quæreretur, si omnino ignoraretur. Hæc ille. In nobis igitur est docta ignorantia, sine qua non quæreretur Deus. Scripsi aliàs libellum, de quærendo Deum, quem lege: reperies enim ibi, quòd licet ubiq; sit, & non absit à nobis (ut ait Paulus Athenienſibus, quando Dionysium conuertit) tamen & tunc propius ad ipsum acceditur, quando plus fugisse reperitur. Quantò enim ipsius inaccessibilis maior elongatio, meliùs capitur: tantò propinquiùs inaccessibilitas attingitur. Et cum hæc sic præceptor dixisset, quamuis non satiarer talia audire, tamen plura dici oportere considerans, non sinebam ipsum plæbeios doctores adducere: aiebam enim, proposito nostro egregios istos satisfacere, cum ijs qui in docta ignorantia allegantur. Et cum acquiescerem, et ego cursim continuarem ac legerem, quomodo aduersarius fatetur, præceptorem cautelam adhibuisse, ut omnem impugnationem euadat, quando admonet intentum suum uersari, in eleuatione mentis ad simplicitatem illam, ubi est contradictoriorum coincidentia, risit præceptor dicens: Ostendit se potiùs, quadam inuidia, contrà personam motum, quando fatetur cautelam additam, quæ omnem impugnationem scripti excludit. Sed quando ait, semen scientiæ quod in illo principio quodlibet est uel non est, complicatur, & omnem discursum tolli, non sanè concipit: non enim aduertit, doctam ignorantiam uersari circa mentis oculum, & intellectibilitatem, & hic cessat ab omni ratiocinatione, ut quæ ducitur ad uisionem, & testimonium eius est de uisu. Quod enim uidit attestatur: uti Ioannes Baptista, de Christo ait, & ut Paulus de raptu suo loquitur. Opus autem habet discursu, qui per testimonium de auditu ueritatem uenatur, sicuti communiter ducimur per fidem quæ ex auditu est. Vnde si quis diceret: tu cum dicas testimonium de uisu, esse certiùs quod sine omni argumento & discursu ostendit, igitur negas aliud esse testimonium de auditu, & omnem ratioci-

Dionysius. *Augustinus.* *Algazel.* *Augustinus.* *Paulus.* *Liber de quærendo Deum.* *Plæbei doctores.*

nationem: nequaquàm benè diceret, Logica enim, atque philosophica inquisitio, nondum ad uisionem uenit. Hinc uti uenaticus canis, utitur in uestigijs per sensibile experimentum discursu sibi indito, ut demum ea uia ad quæsitum attingat: sic quodlibet animal suo modo. Et ea propter sapientissimus Philo, omnibus animalibus dixit rationem inesse, uti beatissimus recitat Hieronymus in de illustribus uiris. Sic homo Logica. Nã (ut ait Algazel) Logica nobis naturaliter indita est, nam est uis rationis, rationalia uerò animalia ratiocinantur, ratiocinatio, quærit & discurrit, discursus, ex necessario terminatus inter terminos à quo & ad quem, & illa sibi inuicem aduersantia, dicimus contradictoria. Vnde rationi discurrenti, termini, oppositi & disiuncti sunt. Quare in regione rationis, extrema sunt disiuncta: ut in rationali ratione circuli, quæ est quòd lineæ à centro ad circumferentiam sint æquales, centrum non potest coincidere cum circumferentia. Sed in regione intellectus, qui uidet in unitate numerum complicari, & in puncto lineam, & in centro circulum: coincidentia unitatis & pluralitatis, puncti & lineæ, centri & circuli, attingitur uisu mentis sine discursu, uti in libellis de coniecturis uidere potuisti: ubi etiam super coincidentiam contradictoriorum, Deum esse declarauí, cum sit oppositorum oppositio, secundum Dionysium. Fuit aliquando Henricus de Mechlinia (ut scribit) in speculo diuinorum, ad hoc ductus: ut in intellectualibus conspiceret, unitatis & pluralitatis coincidentiam, de qua plurimum admiratur. Sed ut sæpè audisti) qui uidet, quomodo intelligere est motus & quies pariter ipsius intellectus (uti de Deo Augustinus fatetur, in Confessionibus) de alijs contradictorijs se facilius expedit. Admonuit deinde præceptor, cum hæc dixisset, ut attenderem, doctam ignorantiam sic aliquem ad uisum eleuare, quasi alta turris. Videt enim ibi constitutus, id quod discursu uario, uestigialiter quæritur per uagantem in agro, & quantum ipse quærens, accedit aut elongatur à quæsito, planè intuetur. Docta enim ignorantia de alia regione intellectus existens, sic iudicat de ratiocinatiuo discursu. His taliter recensitis per præceptorem, quæ & te puto aliquoties ab eo in summa audiuisse, aiebam ego. Non uidetur impugnator intellexisse, quid uolueris per coincidentiam contradictoriorum. Nam (ut audisti) tibi licet falsò ascribit, quòd asseras creaturam cum creatore coincidere, & hanc partem impugnat. Ad quæ ille dixit: Quoniam animalis homo, non percipit ea quæ sunt de regno Dei, & si passio eum non uicisset: non falsificasset scripta Statuit autem (ut uidetur) quomodo omnino impugnare uellet sensa illa, & pro suo desiderio, tam in sensu quàm in uerbis falsarius reperitur. Mos est enim pertinacissimorum hæreticorum, detruncare scripturas, ut aiunt sextæ Synodi patres. Nam tale quicquàm ex libellis doctæ ignorantiæ, ueritatis amator haberi negat, nihil eorum admittens quæ elicit eo modo quo elicit. Nam dicere, imaginem coincidere cum exemplari, & causatum cum sua causa: potius est insensati hominis, quàm errãtis. Per hoc enim quòd omnia sunt in Deo, ut causata in causa, non sequitur causatum esse causam, licet in causa non sint nisi causa, sicut de unitate & numero sæpè audisti: nam numerus non est unitas, quamuis omnis numerus in unitate sit complicatus, sicut causatum in causa: sed id quod intelligimus numerum, est explicatio uirtutis unitatis, sic numerus, in unitate non est nisi unitas. Arbitror autem te satis concepisse, quid in ea re sentiam, ex ijs quæ in libello de dato lumine, impigrè lectitasti. Oportet enim, qui scribentis in re aliqua mentem inuestigat, ut omnia scripta legat attentè, & in unam concordantem sententiam resoluat. Facilè est enim, ex truncatis scripturis aliquid reperiri dissonum, sed collatum ad integritatem uoluminis, est concordans: uti uenenosa animalia, quando seperatim ab uniuerso conspiciũtur, nihil pulchritudinis aut bonitatis habere uidentur, sed ad Vniuersum collata, cuius sunt membra, suam habere pulchritudinem & bonitatem reperiuntur, cum Vniuersum, quod est totaliter pulchrum, ex partium pulchra componatur harmonia. Recitat in simili sanctus Thomas contra gentiles, quosdam ex dictis magni Dionysij, occasionem recepisse, ut dicerent omnia esse Deum, quia ait in cœlesti Hierarchia, Deum esse omnium esse: si illi omnia eiusdem Ariopagitæ opuscula legissent, utiq; in de diuinis nominibus, reperissent,

Philo. Hieronymus Algazel.

Libri de coniecturis. Dionysius. Henricus de Mechlinea.

Augustinus.

Vnitas. Numerus.

Liber de dato lumine.

Thomas. Dionysius.

rissent, sic Deum esse omnium esse, quòd tāmen nullum omnium, cum causatum nunquàm possit in æqualitate suæ causæ eleuari, necꝫ puto, hoc aliter quàm in docta percipi posse ignorantia. Sicut enim Deus ita est ubiꝙ quòd nullibi, cum nulli loco desit qui in nullo loco est, ut sit in omni loco illocaliter, sicut magnus sine quantitate: ita est etiam Deus ipse omnis locus illocaliter, & omne tempus intemporaliter, & omne ens non entiter. Et ob hoc non est aliquod entium, sicut non est aliquis locus, uel aliquod tempus, quamuis omnia sit in omnibus, quasi monas, est omnia in oĩ bus numeris: quia ea sublata, nequit numerus eẽ, q̃ solũ p̃ ipsam eẽ potest. Et quia mo nas est oĩs numerus, non tamẽ numeraliter, sed cõplicite: ideò nõ est aliquis numerus, nam nec binarius, nec ternarius. Ad quæ cum ego subiungerem, ut missis superfluis citiùs euacuaret aduersarij̃ phantasmata, quod facilè fieri posse adiunxi, cum in falso fundentur suppositō: præcepit ut ego saltem faciliora conuellerem, & illi quoad fieri posset in arduis uersari indulgerem. Tunc textum aduersarij̃ ad manus habens, legi ubi ait, non rectè dici scire esse ignorare, cum habitus & priuatio distinguantur: statim interrupta lectura, aiebat præceptor: Miror hominem qui se magni aliquid esse putat: cur hoc sic scriptum in libellis doctæ ignorantiæ affirmet. Nã etsi rubrica primi capitis, inquisitoriè dicat, quomodo scire sit ignorare, tamen ob hoc non affirmat scire esse ignorare, nisi modo quo declaratur ibidem, qui est scilicet quòd se sciat ignorare. De qua scientia ignorationis, in eo capite clarissima scribitur apertio, prout etiam suprà, de hoc ipso actum est sufficienter. Quam magnus Dionysius, in principio libi de diuinis nominibus, supremam diuinamꝙ esse ait: adiungens, eam scientiam esse qua ipsum supersubstantiale nescitur, sermonem omnem ac sensum uincere, & Deo ascribendam esse. Legi pòst hoc, quomodo hanc partem, qua linqui sensibilia mandantur in docta ignorantia, ut ad incompræhensibili perueniatur: ex eo repræhendit, quasi hoc sit contrà ea quæ Sapientiæ cap. xiij. leguntur, scilicet à magnitudine speciei creaturæ, cognoscibiliter posse creatorem uideri: quod nihil obesse proposito aiebam. Nam cum non sit proportio creaturæ ad creatorem, nihil eorum quæ creata sunt speciem gerit, per quam creator attingi possit, sed à magnitudine speciei & de coris creaturæ, ad infinitè, & incompræhensibiliter pulchrum erigimur sicut ab artificiato ad magisterium, licet artificiatum nihil proportionale habeat ad magisterium. Adieci etiam, quomodo aduersarius sua erubescentia meritò confundi debuit, quando subsumpsit: præceptorem doctæ ignorantiæ, repudiasse creaturas, quasi ad Dei cognitionem non proficiant, cum reperiat in ultimo capite primi libri doctæ ignorantiæ, sufficientissimè declaratum, omnem Dei culturam, in affirmatiuis positionibus, necessariò fundari, licet docta ignorantia sibi iudicium ueri retineat. Ex quo concluси, quòd hominis istius, quisꝙ peruersum animum facilè depræhendit, & ruditatem intelligentiæ, quando ait: Sic ergo Scriba doctæ ignorantiæ, intrans caliginem tenebrarum, linquens omnem speciem & decorem creaturarum, euanescit in cogitationibus, & non ualens Deum intueri sicuti est, quia adhuc uiator, ipsum nequaquàm glorificat: sed in tenebris suis errans, culmen diuinæ laudis, ad quod omnis Psalmodia perducitur, dereliquit. Quod esse nefandissimum, & incredulum, quis fidelium ignorat: addens, quomodo ad hunc errorem eum paucitas instructionis Logicæ induxit: quia putauit, in sua ignorantia adæquatam & præcisam ad Deum proportionem, tanquam medium Deum uenandi & noscendi, reperisse. Ad quæ ego: Ecce mendacis & arrogantis hominis uerba, qui omni Theologia caret. Præceptor approbans, quæ dixi, subiunxit: potius parcendum deliro, quàm contra ipsum insultandum. Nam id quod improperat, qualiter in docta ignorantia, uti Dionisius noster, cuius hodie festa agimus (erat enim tunc dies Dionisio sacer) in mystica Theologia, sic cum Moyse in caliginem ascendendum instruit. Tunc enim reperitur Deus, quando omnia linquuntur, & hæ tenebræ, lux est in Domino, & in illa tam docta ignorantia, acceditur propiùs ad ipsum: uti omnes sapientes & antè & pòst Dionysium, intrare conati sunt. Vnde aiebat Græcus primus commentator Dionysij: uidetur potius ad nihil quàm ad aliquid ascendere, qui ad Deum

Monas.

Dionysius.

Dionysius.

Commentator Dionysij.

pertingere cupit, quia non reperitur Deus nisi per eum, qui omnia linquit. Et talis uidetur per aduersarium euanescere, quando omnia linquit, qui secundum primos Theologos, tunc primum rapi potest cum Moyse, ad locum ubi stat Deus inuisibilis. Vocat autem Dionysius caliginem, diuinum radium: dicens eos (de quorum numero est aduersarius) qui uisibilibus affixi, nihil super ea quæ obtutibus & sensibus patent, supersubstantialiter esse arbitrantur, putare scientia sua illum assequi, qui posuit tenebras latibulum suum, præcipiens Timotheo ut caueat, ne talium rudium aliquis, audiat hæc mystica. Et mihi tunc iniunxit, multa pietate præceptor noster, ut si fieri possit charitatiué, admoneam aduersarium, cum sit istarum altarum intellectionum incapax, ut ori suo silentium indicat, & id quo capere nequit, admiretur potius quàm mordeat: neque credat studio aliquo quenquàm ad hæc mystica ascendere posse, cui Deus non dederit. Sed si se gratiam assequi speret, ut de cæcitate ad lumen transferatur, legat cum intellectu in mysticam Theologiam iam dictam,

Maximus monachus Hugo de sancto uictore.

Maximum monachum, Hugonem de sancto uictore, Robertum Linconiensem, Ioannem Scotigenam, Abbatem Vercellensem, & cæteros etiam recentiores commentatores illius libelli, & se hactenus, indubiè cæcum fuisse, reperiet. Et ego patientiam

Linconensis Vercellensis.

præceptoris admirans, subintuli: Impatienter fero, quòd te comparat ignoranti Logicam, uti Auerrois Auicennam. Ad quæ ipse: Non te offendat istud. Nam etsi omnium sim ignorantissimus, sufficit saltem mihi, quòd huius ignorantiæ scientiam habeam, quam aduersarius non habet, licet desipiat. Legitur, beatissimum Ambrosium, Letanijs addidisse, à Dialecticis libera nos Domine. Nam garrula Logica, sacratissimæ Theologiæ potius obest, quàm confert. Et ego: Cum tu præceptor nisus sis ostendere Deũ sciri non posse uti est, in quo est radix doctę ignorantiæ, cur tibi mendacium imponit adæquatæ præcisionis? Ad quæ, præceptor: Nunc sic nunc aliter, dicit, quia non legit doctæ ignorantiæ libellos, nisi (ut si posset) benedicta confutaret, hinc nihil intellexit eorum quæ legit. Sic factum est, ut reprehendendo non scriptum, quasi scriptum, seipsum potius confuderit, quàm doctam sacram ignorantiam læserit, quæ à nullo sperni potest, qui eam apprehenderit. Nihil enim apertiùs in omnibus meis opusculis reperitur, quàm eius contrarium in quod impingit. Vbiq; enim si uoluisset, me hoc tantum sentire quòd præcisio uti est, omnibus inaccessibilis manet, comperisset. Licet solam doctam ignorantiam fatear, omnem modum, Deum contemplandi, incomparabiliter præcellere, quemadmodum omnes sancti idipsum fatentur. Continuaui ego lecturam ubi dicit aduersarius: uenio nunc specialibus ad eius dicta, per conclusiones & correlaria. Prima conclusio. Omnia cum Deo coincidunt, patet, quia est maximum absolutum, nõ admittens excedens & excessum. Ergo nihil ei oppositum: & per consequens, obiectum discretionis ipse est uniuersitas rerum, & nullum nomen potest ei propriè conuenire, cum impo-

Eccardus.

sitio nominis sit à determinata qualitate eius, cui nomen imponitur, cui alludit Magister Eccardus. Subiungit Episcopum Argis condemnasse eos, qui dicebant Deum esse omnia formaliter, & se esse Deum sine distinctione per naturam. Deinde in oppositum dicit: absurdissimum esse, quod sequeretur si nulla esset distinctio, nec relationis oppositio in diuinis, sublata enim tunc esset trinitas. Ad quæ præceptor. Nonné falsarius iste: potius ridendus quàm confutandus est? Cur non dicit locum, ubi in libellis doctæ ignorantiæ hæc conclusio reperitur: Et ego: quia nusquàm reperitur, dicere non potuit. Legi enim ego quàm diligentissimè, & non memini unquàm me repperisse, quòd omnia cum Deo coincidant, attamen probè repperi, in secundo doctæ ignorantiæ, creaturam non esse Deum, nec nihil. Neque capio quid uelit aduersarius dicere, neque fortè ipse se intelligit, nam omnia attributa diuina coincidere in Deo, & totam Theologiam esse in circulo positam, sic quòd iustitia in Deo est bonitas, & econuersò, & ita de reliquis: necessarium comperi, & ita legi. Et in hoc concordant omnes sancti, qui ad infinitam Dei simplicitatem respexerunt, cum hoc tamen, stat superbenedicta trinitas. Infinita enim simplicitas, admittit ita

Cœlestinus.

Deum unum esse, quòd sit trinus, ita trinum quòd sit unus, sicut clariùs illud in libellis doctæ

lis doctæ ignorantiæ explicatur. Legitur conſimiliter, Cœleſtinum Papam, in profeſsione fidei ſuæ ſic dixiſſe: profitemur nos credere, indiuiſibilem ſanctam trinitatem, hoc eſt patrem & filium & ſpiritumſanctum, ita unum ut trinum, & ita trinum ut unum. Ecce quomodo penitùs nullum habet intellectum in Theologicis, qui ad coincidentiam unitatis & trinitatis non reſpicit, nec ex hoc ſequitur, patrem eſſe filium, uel ſpiritumſanctum: Et non poteſt hoc peruenire ad hominem duræ ceruicis, quomodo ſcilicet in coincidentia ſummæ ſimplicitatis & indiuiſibilitatis, atq; unitatis & trinitatis, alia ſit perſona patris, alia filij, alia ſpirituſſancti, & obſunt ei uocabula, quorum ſignificata Theologiæ non conueniunt. Cum enim dicitur, patrem unam eſſe perſonam, & filium alteram, & ſpiritumſanctum tertiam: non poteſt alteritas ſignificatum ſuum tenere, cum ſit hæc dictio impoſita, ut ſignificet alteritatem ab unitate diuiſam & diſtinctam, & ita non eſt alteritas ſine numero. Talis autem alteritas nequaquam indiuiſibili trinitati conuenire poteſt. Vnde commentator Boëtij, de trinitate, uir facilè omnium quos legerim ingenio clariſsimus ait: ex quo in diuinis non eſt numerus, ubi trinitas eſt unitas: ubi (ut Auguſtinus ait) ſi incipis numerare, incipis errare, tunc propriè non eſt differentia in diuinis. Dicit propriè ſecundum impoſitionem uocabuli. Et hoc meliùs intelligitur, quàm dici poſsit: licet nunquàm adeò perfectè intelligatur, quin perfectius ſit intelligibile, neceſſe eſt ut ſe eleuet quiſq; ſuprà omnes modos imaginabiles, & intelligibiles, qui ad diuinum modum ſcãdere cupit. Nam ille modus qui eſt omnis modi modus, non attingitur, niſi ſuprà omnem modum, cum nihil ſimile ei cadere poſsit in mentem noſtram: ut Paulus actuum xvij, elegantiſsimè dixit. Quis enim modum concipere poſsit diſcretum indiſcretè? ut ait Athanaſius, neque confundentes perſonas, neq; ſubſtantiam ſeparantes. Sunt enim omnes ſimilitudines quas ſancti ponunt, etiam diuiniſsimus Dionyſius, penitus improportionales, & omnibus non habentibus doctam ignorantiam, huius ſcilicet ſcientiam quòd ſint penitus improportionales, potius inutiles quàm utiles. De his tamen modo quo Deus dedit, libro primo doctæ ignorantiæ, ſatis ſcriptum reperitur, licet improportionabiliter minùs quàm dici poſsit. Et ego non ſinens indiſcuſſum relinqui, id quod de Magiſtro Eccardo, aduerſarius allegauit, interrogabam an præceptor aliquid de eo audiſſet. Qui ait, ſe multa eius expoſitoria opera hincinde in librarijs, uidiſſe ſuper plærosq; libros Bibliæ, & ſermones multos, diſputata multa, atque etiam plures legiſſe articulos, ex ſcriptis eius ſuper Ioannem extractos, ab alijs notatos & refutatos. Vidiſſeq; Moguntiæ, breue ſcriptum eiuſdem, apud Magiſtrum Iohannem Guldẽſchaphum, ubi reſpondet illis qui eum niſi fuerunt reprehendere, declarando ſeipſum, atque quòd reprehenſores, eum non intellexerint, oſtendendo. Aiebat tamen præceptor nunquàm legiſſe, ipſum ſenſiſſe creaturam eſſe creatorem, laudans ingenium & ſtudium ipſius: ſed optauit, quòd libri eius amouerentur de locis publicis, quia uulgus non eſt aptum ad ea, quæ præter conſuetudinem aliorum doctorum ipſe intermiſcet, licet Intelligentes, multa ſubtilia & utilia in ipſis reperiant. Et cum conſequenter correlarium quod aduerſarius ponit legerem, quomodo in maximitate abſoluta omnia id ſunt quod ſunt, quia eſt entitas abſoluta ſine qua nihil eſt, addendo Eccardum ſimiliter dicere eſſe, eſſe Deum, inferendo, per hoc tolli ſubſiſtentias rerum, in proprio genere, aiebat præceptor: Poſſet dici aduerſario illud, quod beatiſsimus dixit Auguſtinus, dum laudaret Deum, tanquàm uenam omnis Eſſe, ſubiungendo, quid ad me ſi nõ intelligis? nam cum creatore nominamus Deum, & dicimus eum eſſe, ad coincidentiam nos eleuantes, dicimus Deum cum eſſe coincidere. Moyſes nominat eum formatorem, cum inquit: formauit igitur Deus hominem. Si igitur ipſe eſt formarum forma, ipſe dat eſſe, licet forma terræ det terræ eſſe, & forma ignis igni. Forma uero quæ dat eſſe, Deus eſt, qui format omnem formã. Vnde ſicut imago habet formã, quæ dat ei eſſe hoc per quod eſt imago, & forma imaginis eſt forma formata, & id quod eſt ueritatis non habet niſi ex forma, quæ eſt ueritas & exemplar: ſic omnis creatura, in Deo eſt, id quod eſt, nam ibi eſt omnis creatura quæ eſt imago Dei, in ſua ueritate. Per hoc tamen, non

Boetius. Commentatõres Boetij. Auguſtinus. Paulus. Athanaſius. Dionyſius. Eccardus. Eccardus. Auguſtinus.

tolluntur fubſiſtentiæ rerum, in ſuis propriis formis. Et ſi ille homo ueritatem amaret, addere debuiſſet correlarium contrarium, ex iſs quæ legere potuit multum diffusè, clarè & expreſſè, in docta ignorantia. Similiter etiam, quando allegat Magiſtrum Eccardum; nam Eccardus, circa principium Geneſis, ubi præmittit de Eſſe, poſtquàm probauit Deum eſſe ipſum eſſe, & qui dat eſſe, & formas particulares, hoc & hoc eſſe: ſubiungit, per hoc non tolli ſubſiſtentias rerum in proprio eſſe, ſed potius fundari, probando hoc per tria ſimilia ſcilicet materiam, partes totius, & humanitatem Chriſti. Non enim tollitur materia, & penitus in nihil uertitur, per hoc quòd omne eſſe totius, eſt à forma: nec pars, per hoc quod partis eſſe eſt penitus abeſſe totius. Nec per hoc, quòd dicimus Chriſto unicum eſſe perſonale hypoſtaticum ipſius uerbi, negamus Chriſtum fuiſſe uerum hominem, cum alijs hominibus, addendo ibidem rationes. Legi deinceps aliud correlarium, quomodo ſcilicet maximitas abſoluta, habet in ſe omnia, & eſt in omnibus, adijciendo, quomodo ipſe aduerſarius ait, uniuerſalizantes, omnia eſſentialiter deificare in huiuſmodi præciſa abſtractione. Ad quæ præceptor: Neſcio quid uelit per uniuerſalizantes. Hoc notum eſt ex Paulo Apoſtolo, & omnibus ſapientibus, Deum eſſe in omnibus, ac omnia in ipſo, per hoc tamen nemo ponit compoſitionem in Deo, omnia ſanè in Deo Deus, nam non eſt terra in Deo, terra, ſed Deus: ita de ſingulis. Vnde penitus nihil intelligit hic bonus homo, quando infert hoc repugnare ſimplicitati diuinæ: nam ſicut ſimplicitati unitatis, non repugnat omnem numerum in ea complicari: ſic ſimplicitati cauſæ, omnia in ea cauſata. Et cum dicat infinitam perfectionem non poſſe plus perfici, fateor aiebat præceptor: ob hoc enim, omnis perfectio omnium perfectorum eſt in Deo ipſe Deus, qui eſt omnium abſoluta perfectio, omnes in ſe complicans omnium perfectiones. Si enim eſſet dabilis aliqua perfectio, quæ non complicaretur in diuina, illa ſcilicet diuina poſſet eſſe maior, & non eſſet infinita. Vide amice & diſcipule perchare, quomodo præceptor noſter, ex ratione aduerſarij, contrà ipſum concludit. Poſt hæc legi præceptori ſecundam concluſionem, quam traxit aduerſarius, ſcilicet præciſionem incomprehenſibilem, & admirationem eius, quomodo uidetur in docta ignoratia, ſi eſt incomprehenſibilis. Tunc præceptor adiunxit: Non mirum, ſi admiratur, quia nihil admirabilius homini, quàm docta ignorantia, uidere ſcilicet præciſionem uideri non poſſe, ut ſuprà etiam ſatis de hoc dictum eſt. Vbi uerò ipſe ait, hoc fundamentum adnullare ſcientiam diuinorum. Verum dicit, quia non eſt ſcientia, qua quis credit ſe ſcire, quod ſcire nequit, ibi ſcire, eſt ſcire ſe non poſſe ſcire. Dixit correlarium uerum, ſcilicet omnem ſimilitudinem claudicare. Sed cum admiratur, quomodo dato ſimili, ſemper in infinitum ſimilius dari poſsit, in habentibus terminos magnitudinis ſuæ: conſideret diuiſionem lineæ finitæ, ubi ad indiuiſibile punctum non pertingitur, licet per partium partes ad ipſum accedere uideamur. Correlarium aliud, ſimiliter uerum eſt, ſcilicet quod per ſimilitudinem non attingitur ueritas. Conſequenter legi tertiam concluſionem, quam ille ex docta ignorantia traxiſſe, ſe aſſerit; ſcilicet quòd quiddítas eſt inattingibilis. Dixit præceptor: Licet etiam ſit intelligibilis, ut opponit, tamen actu nunquàm intelligitur, ſicut Deus eſt ſummè intelligibilis, & Sol ſummè uiſibilis. Nec ſequitur ex coincidentia etiam oppoſitorum in maximo, hoc uenenum erroris & perfidiæ, ſcilicet deſtructio ſeminis ſcientiarum primi principij, ut impugnator elicit: nam illud principium, eſt quò ad rationem diſcurrentem primum, ſed nequaquam quò ad intellectum uidentem, ut ſuprà de hoc dictum eſt. Neque uerum eſt, ſi Deus eſt omne quod eſt, quòd propterea non creauerit omnia de nihilo. Nam cum Deus ſòlus, ſit complicatio omnis eſſe cuiuſcunq; exiſtentis, hinc creando explicauit cœlum & terram: imò quia Deus eſt omnia complicitè, modo intellectualiter diuino, hinc & omnium explicator, creator, factor, & quicquid ſimilium dici poteſt, ſicut magnus atteſtatur Dionyſius. Et ſi fuerunt Begardi, qui ſic dicebant, ut ſcribit, ſcilicet ſe eſſe Deum per naturam: meritò fuerunt condemnati, prout etiam Almericus fuit, per Innocentium tertium condemnatus, in Concilio generali (de quo in cap. condemnatus, de ſumm tri)

Eccardus.

Dionyſius.
Begardi.
Almericus.

qui

qui non habuit sanum intellectum, quomodo Deus est omniá complicitè, de cuius erroribus, Ioannes Andreas aliqua recitat in nouella. Accidit autem hoc uiris parui intellectus, ut in errores incidant, quando altiora, sine docta ignorantia perquirunt & fiunt ab infinitate lucis summæ intelligibilis, oculo mentis cæci, & suæ cæcitatis scientiam non habentes, credunt se uidere, & quasi uidentes, indurantur in assertionibus. Sicut Iudæi per literam, non habentes Spiritum, ducuntur in mortem, sicut & alij, qui cum uident sapientes, putant ignorantes & errantes, quando in eis legunt sibi insolita, & maximè quando reperiunt eos credere, cum se cognoscunt ignorantes. Vnde rectè admonent omnes sancti, quòd illis debilibus mentis oculis, lux intellectualis subtrahatur. Sunt autem illis nequaquàm libri sancti Dionysij, Marij Victorini, ad Candidum Arrianum, clauis Philosophiæ Theodori, Ioannis Scotigenæ περὶ φύσεος tomi, Dauid Dynanto, commentata Ioannis de Mosbach, in propositiones Proculi, & consimiles libri ostendendi. Et cum consequenter iterum legerem quartam conclusionem, & præceptor audiret, quomodo aduersarius in ea dicit, ex docta ignorantia haberi, unam esse naturam imaginis & exemplaris, exclamauit præceptor dicens absit, absit. Ecce detestandũ facinus inuerecundi falsarij, & arrepto codice doctę ignorantię libro primo cap. xi. legit. Hoc autẽ quòd spiritualia per se à nobis inattingibilia, symbolycè inuestigentur: radicem habet ab ijs, quæ superius dicta sunt, quoniam omnia ad se inuicem quandam, nobis tamen occultam & incompræhensibilem, habent proportionem, ut ex omnibus unum exurgat uniuersum, & omnia in uno maximo sint ipsum maximum. Et quamuis omnis imago accedere uideatur, ad similitudinem exemplaris, tamen præter maximam imaginem, quæ est hoc ipsum quod exemplar in unitate naturæ, non est imago adeò similis aut æqualis exemplari, quin per infinitum similior & æqualior esse possit, uti iam illa ex superioribus patefacta sunt. Hæc ibi. Ecce aiebat præceptor, quomodo id quod secundum Paulum de unigenito filio, qui est imago consubstantialis patri, excipitur, ille falsarius asserit, de omni imagine diminuta, positum. Ad quæ ego concitatissimus adieci: Eat nunc in malas tenebras, mendax truncator librorum, & abscondat se, non est enim dignus luce, qui in lucem offendit, quod censeo esse peccatum in Spiritum sanctum. Et cum cursim sequentia legerem, ostendit mihi præceptor, quomodo aduersarius usus est falsitate, & truncatione, & mendacio, atque peruersa interpretatione, in omnibus quæ sequuntur. Et ubi de Socrate aliqua dicere nititur quæ ignorat, uideat (ait præceptor) libellum Platonis de Apologia Socratis, ubi in iudicio se excusat, & reperiet phantasias suas omni ueritate uacuas. Et ego: Mirandum est de prouectæ ætatis cano homine, qui se sciolum putat, quòd ita pueriles ineptias scribit, maximè quando interpretatur doctam ignorantiam, abstractam uitam. Et cum interrogarem an dicendum occurreret, contra impugnationem, quam aduersarius in quinta conclusione contra hoc facit, quòd maximum est actu omne possibile: aiebat quòd eum carente intellectu, superuacuè contenditur. Nam cum Deus sit purissimus infinitus actus, tunc est absolutè omne absolutè possibile. Et in coincidentia illa, latet omnis Theologia appræhensibilis, neque intelligit aduersarius, quid sit Theologia, neque quid impugnet neque quid allegat. Nam cum habeatur in docta ignorantia, quomodo Deus non istud quidem est, & illud non est, sed est omnia & nihil omnium, quæ sunt uerba sancti Dionysij: dicit hoc contractionem in se habere, esse omnia & nihil omnium, & non intelligit, quomodo est complicatiuè omnia, & nihil omnium, explicatiuè. Et cum non habeat aliquid de intellectu, ridet quando legit ponderosissima uerba, nesciens illa esse sanctorum, & per eum qui doctam ignorantiam explanauit adducta, ut secundum doctrinam sancti Dionysij, non exiret terminos sanctorum, uti etiam sunt illa quæ in tertio correlario quintę conclusionis, & in sequenti, de mensura ponuntur: nam capere nequit, quomodo infinitum, est adęquatissima mensura finitorum, licet finitum sit ad ipsum infinitum, penitùs improportionale. Neque capere potest, exemplum de infinita linea, quod impugnat de falsitate (licet superuacuè)

Dionysius. Marius Victorinus. Theodorus. Iohannes Scotigena. Dauid Dynanto. Ioannes Mosbach. Paulus. Socrates. Dionysius.

cum impossibilitas essendi lineam infinitam actu, sit multipliciter in docta ignorantia ostensum. Iuuat tamen se intellectus, per positionem lineæ infinitæ, ut intret ad simpliciter infinitum, quod est ipsa absoluta essendi necessitas. Vbi uerò in sexta cõclusione Parmenidem impugnat, non illum tantum, sed omnes doctos & sanctos Theologos impugnare nititur, quos nequaquàm intelligit, dequo suprà. Modo suo falsissimè dicit postea, ex docta ignorantia haberi (quia omnia quæ cõueniunt Deo sunt Deus) ideo neq; pater est, neq; filius, licet probè in docta ignorantia habeatur, quomodo secundum considerationem infinitatis, Deus neq; pater est, neq; filius: quia per negationem est consideratio de Deo secundum infinitatem. Et ideo omnia tunc negantur, prout etiam sanctus Dionysius, in fine mysticæ Theologiæ, per eadem uerba hoc idem determinat. Vbi aduersarius prouidentiam impugnat, penitùs se ignorantem ostendit: nam cap. illud licet clarissimè sit positum, est inattingibile per talem sensibilem considerationem, qualem se habere aduersarius ostendit. Et quia in conclusionibus sequentibus falsarius procedit, modo addendo quæ non reperit, modo affirmando non affirmatum, tædio affectus præceptor, uoluit se ad utiliora studia conuertere, sic arctabar uelociùs transcurrere aduersarij inuectiuam. Postquàm autem raptim legi, ex ignota literatura conclusiones, quas se ex docta ignorantia extraxisse falsò scribit: præceptor arrepto codice doctæ ignorantiæ, legit secundum & tertium caput secundi libri, & ad oculum ostendit, septimam conclusionem cum correlarijs peruersè extractum. Nam nihil aliud in illis cap. ex intentione tractatur, quàm quòd creaturæ esse, sit ab esse absoluto, modo quo dici aut intelligi nequit, & alia non est assertio, licet tangantur modi dicendi diuersi. Vbi uerò aduersarius impugnat Deum, absolutam omnium quidditatem, aiebat præceptor, nihil penitus intelligit homo ille, nam est quidditas, omnium quidditatum, & absoluta omnium quidditas, sicut absoluta entitas entium, & absoluta uita uiuentium, quemadmodum & dicit Ecclesia in oratione, Deus uita uiuentium. Nec hoc dicere, est confundere aut destruere quidditates rerum, sed construere ut intelligunt sapientes. Ad alias conclusiones nihil dicere curauit præceptor, & spreuit ruditatem aduersarij. Rogaui tamen ut aliqua diceret ad hoc, quòd aduersarius impolluto ore, ipsum miserum, pauperem, cæcum, & nudum intellectu, iniuriosè despicit. Ad quæ præceptor: Omnia quæ de cæcitate intellectus dicit planè fateor, sed aiebat se excellere aduersarium in hoc, quòd se cæcum sciebat. Et ubi impingit Iesum de honorare, aiebat præceptor: non est hæc doctæ ignorantiæ intentio, ut Iesus inhonoraretur, sed ut maior fiat in intellectu & affectu. Sed aduersarium loqui ostendit, quasi quis diceret, quod si quis exaltatur in maxima publica persona, ut sit rex regum, & dominus dominantium, uti Christus exaltatur, quòd per hoc dehonoretur, & hoc dictum, quisq; dementis esse non ambigit. Applicatis igitur aduersarij scriptis, ad literam doctæ ignorantiæ, & ostenso quòd impugnator falsè elicuit assertas conclusiones, & nihil ex omnibus intellexit, aut saltem intelligere uoluit, omnia peruersè interpretando, dixit præceptor: Quæ de Iesu scripta sunt, in docta ignorantia, secundum scripturas sanctas modo conuenienti, ad finem, ut Christus in nobis crescat, scripta sunt. Ad ea enim quæ Ioannes Euangelista, & Apostolus Paulus, & Hierotheus, & Dionysius, & Leo Papa, & Ambrosius, in epistolis ad Herennium, & Fulgentius, atq; cæteri altissimi intellectus sancti, nobis de Christo reliquerunt: nititur docta ignorantia suo modo nos ducere, licet ipsa, & omnes deficiant, qui se ad describendum illud mysterium unquàm contulerunt: & ad me amoroso uultu conuersus, aiebat: Amice optime nosti quomodo ij qui transibilia transilientes, per altitudinem fidei, Christo & ueritati coniuncti, ab ignorantibus huius mundi, contemptui habiti sunt: quia (testante maximo Dionysio, de diuinis nominibus cap. x.) is qui ueritati coniunctus est, nouit quàm benè habeat, etiam si plures illum corripiant quasi amentem, & extrà se factum, & per mortem contestati sunt, principales duces ueritatis, hanc solum esse unicam & simplicem diuinam notionem. Hinc maximo animi affectu me admonuit, ut non tepescerem in studij feruentia, quousq; ad simplicita-

Dionysius.

Ioannes.
Paulus.
Hierotheus.
Dionysius.
Leo.
Ambrosius.
Fulgentius.
Dionysius.

plicitatem intelligentiæ eleuarer, ad melius cognoſcendum incognoſcibilem Deum (qui in omnibus per ſcientiam & ignorantiam agnoſcitur, ut in eodem loco diuinus atteſtatur Dionyſius) & Ieſum benedictum, qui eſt ſolus altiſsimus, perfectio, & plenitudo omnium. Quodq; eo ſtudio, omnem conatum mentis ad hoc quanto acutiùs concederetur conferrem, ut me ſemper nihil dignum intelligere uiderem, promittens, nunquàm quemquàm Sophiſtarum me turbare poſſe, ſi tanti ſecreti ineffabilis gratiæ, diuinam dulcedinem qualitercunq; deguſtarem. Nam cum omni motu non quæratur niſi pax, & ea pax quæ exuperat omnem ſenſum, ſit pax noſtra, ſcilicet uita uitæ noſtræ, ex qua, & in qua uiuendo, indicibili delectatione, quieſcimus: cum Paulo omnis dicet appræhenſor, quis me ſeparabit ab hac ueritate uitæ: non mors, quia moriendo uiuo. Nihil igitur tunc te ſeparabit, quando omnium terribilium terribiliſsimum, te non terrebit, ridebis omnes cæcos: quando tibi eum oſtendere promittent, quem non uident, & inhærebis eius amplexibus, quem diliget anima tua ex omnibus uiribus ſuis, cui gloria in ſecula. Ecce condiſcipule peramate, quæ ex pectore præceptoris pro defenſione doctæ ignorantiæ recollegi, licet plura è memoria exciderint, ea tibi legenda, atq; (ubi opus uideris) communicanda, tranſmitto, ut in tua feruentia, creſcat admirabile ſemen, quo ad diuina uidenda eleuamur: uti iamdudum audiui, per Italiam ex hoc ſemine, per tuam ſollicitam culturam, ſtudioſis ingenijs recepto, magnum fructum effluxiſſe. Vincet enim indubiè hæc ſpeculatio, omnes omnium Philoſophorum ratiocinandi modos, licet difficilè ſit conſueta relinquere, & quantum profeceris me, continuè participem facere ne pigriteris: nam hoc ſolo, quaſi diuino quodam pabulo, delectabiliſsimè reficior, quantum hic concedere dignatur Deus in docta ignorantia, aſpirans continuè ad fruitionem uitæ illius, quam nunc ſic à remotis conſpicio, & propiùs dietim accedere contendo. Et ut eam hinc abſoluti aſſequamur, concedat Deus, tanto pere deſideratus, in æternum Benedictus. AMEN.

Apologiæ doctæ ignorantiæ Finis.

DEO AMABILI REVERENDIſSIMO PATRI, DOMINO IULIANO, ſanctæ Apoſtolicæ ſedis, digniſsimo Cardinali, præceptori ſuo metuendo. N. Cuſa.

Caput I.

Data nunc qualicunq; opportunitate, de Coniecturis conceptum pandam. Quem quamuis communi humanarum adinuentionum uitio, atq; ſpecialioribus feculentijs, obtulioris ingenij adumbratum ſciam, tibi tamen Patri optimo, atque omnium literarum eruditiſsimo, confidenter explicui, ut ille penè diuino lumine admirabilis reſplẽdentiæ, probatiſsimi tui intellectus, poſsibilem purgationem accipere queat. Scio enim hanc indagandarum artium formulam, in ruditate ſua occumbere non poſſe, ſi uir omnium clariſsimus eam acceptatione dignam, correctionis lima facere dignabitur. Præbe igitur tua ornatiſsima auctoritate, intrantibus animum, ad breuem planiſsimam uiam, altiſsima quæq; patendi.

Cap;

Cap. II.

QVoniam autem in prioribus doctæ ignorantiæ libellis, multo quidem altius, lympidiusq́, quàm ego ipse nisu meo, præcisionem ueritatis inattingibilem intuitus es: consequens est, omnem humanam ueri positiuam assertionem, esse coniecturam. Non enim inexhauribilis est, ad auctio apprehensionis ueri. Hinc ipsam maximam humanitùs inattingibilem scientiam, dum actualis nostra, nulla proportione respectet: infirmæ apprehensionis incertus casus, à ueritatis puritate, positiones nostras, ueri subinfert coniecturas. Cognoscitur igitur inattingibilis ueritatis unitas, alteritate coniecturali: atq́ posthac clarius, quàm ipsa alteritatis coniectura, in simplicissima ueritatis unitate, eius notiam intuebimur. Quoniam autem creata intelligentia finitæ actualitatis, in alio, non nisi aliter existit, ita ut omnium coniecturantium differentia remaneat: non poterit nisi certissimum manere, diuersorum diuersas eiusdem inapprehensibilis ueri graduales, improportionabiles tamen adinuicem esse coniecturas, ita quidem ut unius sensum quãuis unus fortè alio propinquiùs, nullus unquàm indefectibiliter concipiat. Quapropter has ipsas quas hic subinfero adinuẽtiones, ex posibilitate ingenioli mei, non parua meditatione elicitas, meas accipito coniecturas, fortassis maioribus intellectualibus fulgoribus, longè impares, quas licet ego ob ineptitudinem traditionis, à multis spernandas formidem, tamen ipsas quasi cibum non penitùs incongruum, ad trassubstantiandum in clariores intellectualitates, altioribus mentibus administro: qui enim hic aliquid spiritualis alimoniæ, diligentiore masticatione, atq́ crebra ruminatione, elicere studuerit: acquiret consolatoriam refectionem, etiamsi primo ista cruda, atq́ nouitate sua offensiua potiùs uideantur. Oportet autem quadam manuali ductione, iuniores quosq́ experimentali luce carentes, ad latentium ostensionem allicere, ut gradatim ad ignotiora erigantur. Hinc ego coniecturarum mearum secretum commodiùs elucidando, primo, quadam rationali omnibus notissima progressione, conceptui apodigmatica exemplaria configurabo, quibus noster discursus pergere queat, ad generalem coniecturandi artẽ. Secundo loco, floridas quasdam annotationes eliciam, & fructuosam applicatoriam praxim, in gratissimis quibusdam resolutionibus adiiciens, ueri famelicas animas, reficere curabo.

Vnde coniecturarum origo. Cap. III.

Coniectura.

COniecturas à mente nostra, uti realis mundus à diuina infinita ratione, prodire oportet. Deum enim humana mens, alta Dei similitudo, fœcunditatem creatricis naturæ ut potest participiat, ex seipsa ut imagine omnipotẽtis formæ, in realium entium similitudinem, rationalia exerit. Coniecturalis itaq́ mundi humana mens, forma existit, uti realis, diuina. Quapropter ut absoluta illa diuina entitas, est omne id quod est, in quolibet quod est, ita & mentis humanæ unitas, est coniecturarum suarum entitas. Deus autem omnia propter seipsum operatur, ut intellectuale sit principium pariter & finis omnium: ita quidem rationalis mũdi explicatio, à nostra complicante mente prodiens, propter ipsam est fabricatricem. Quantò enim ipsa se in explicato à se mundo, subtiliùs contemplatur, tantò intrà seipsam uberiùs fœcundatur: cum finis ipsius, ratio sit infinita, in qua tantum se uti est intuebitur, quæ sola est omnibus, rationis mensura, ad cuius assimilationem tãtò propinquiùs erigimur, quantò magis mentem nostram profundauerimus, cuius ipsa unicum uitale centrum existit. Ob hanc causam, naturali desiderio, ad perficientes scientias aspiramus. Vt autem ad apprehensionem intenti iudicaris, & mentem coniecturarum principium recipias, aduertas quomodo ut primum omnium rerum atq́ nostræ mentis principium, unitrinum ostensum est, ut multitudinis, inæqualitatis, atq́ diuisionis rerum unum sit principium, à cuius unitate absoluta multitudo, ab æqualitate inæqualitas, & à connexione diuisio effluat: ita mens nostra, quæ non nisi intellectualem naturam creatricem concipit, se unitrinum facit principium rationalis suæ fabricæ. Sola enim ratio, multitudinis, magnitudinis, ac compositionis men-

mensura est, ita ut ipsa sublata, nihil horum subsistat: sicut entitate infinita negata, omnium rerum entitates, pariter constat esse negatas. Quapropter unitas mentis, omnem in se complicat multitudinem, eiusq; æqualitas, omnem magnitudinem, sicut & connexio, compositionem. Mens igitur unitrinum principium, primò ex ui complicatiuæ unitatis, multitudinem explicat: multitudo uerò, inæqualitatis, atq; magnitudinis generatiua est. Quapropter in ipsa primordiali multitudine, ut in primo exemplari, magnitudines & perfectiones integritatum, & uarias & inæquales, uenatur Deinde ex utrisq;, ad compositionem progreditur. Est igitur mens nostra, distinctiuum, proportionatiuum, atq; compositiuum principium.

Symbolicum exemplar rerum: numerum esse. Cap. IIII. Numerus.

RAtionalis fabricæ, naturale quoddam pullulans principium, numerus est. Mente enim carentes, uti bruta, non numerant. Nec est aliud numerus, quàm ratio explicatio explicata. Adeò enim numerus, principium eorum quę ratione attinguuntur, esse probatur: quòd eo sublato, nihil omnium remansisse, ratione conuincitur. Nec est aliud rationem numerum explicare, & illo in constituendis coniecturis uti, quàm rationem seipsa uti, ac in sui naturali suprema similitudine, cuncta figere: uti Deus mens infinita, in uerbo coæterno, rebus esse communicat. Nec quicquàm numero prius esse potest. Cuncta enim alia ab ipso, ipsum necessariò fuisse affirmant. Omnia enim simplicissimam unitatem exeuntia, composita, suo sunt modo. Nulla uerò compositio, absq; numero intelligi potest: nam partium pluralitas atq; earum diuersitas, simul & proportio cõponibilitas, ex ipso sunt. Neq; alia res substantia, alia quantitas, alia albedo, alia nigredo, & ita de omnibus, absq; alietate esset, quæ est numero est. Sed numerus, ex seipso compositus est, ternarius enim ex tribus combinatis, compositisq; concipi debet: alioqui ternarius, non magis esset, quàm si seorsum parietem seorsum tectum, fundamentumq; domus fingeres, & formam domus concipere uelles. Oportet igitur, non seorsum, sed compositè simul ipsum imaginari, nec tunc aliud erit trium combinatio, quàm ternarius. Ex seipso igitur, compositus est, Oportet etiam primam oppositionem contractam esse quod extrà numerum impossibile est. Omnis igitur numerus, compositus ex oppositis, differentibus, atq; ad inuicem proportionabiliter se habentibus, taliter existit, quòd illa sunt ipse. Par numerus, impari opponitur. Atq; omnis numerus siue par siue impar, ex pari & impari, hoc est ex seipso existit: quaternarius ex ternario impari, & quaternario pari compositus est. Quod autem ex duobus binarijs combinatus uidetur, non ad quaternarij essentiam, sed quantitatem referri debet. Quomodo autem concipi quicquàm posset menti similius, numero? Nonné unitas ternarij, ternaria est? æqualitas ternarij, ternaria est? Sic & ternarij connexio, ternaria existit. Numeri igitur essentia, primùm mentis exemplar est. In ipso enim trinitas, seu unitrinitas cõtracta in pluralitate, prioriter reperitur impressa: symbolicè etenim de rationalibus numeris, nostrę mentis, ad reales ineffabiles diuinę mentis coniecturantes, dicimus, in animo conditoris primum rerum exemplar ipsum fuisse numerum, uti similitudinarij mundi numerus, à nostra ratione exurgens.

Paradoxa.

De naturali progressione. Cap. V. Progressio.

TAntò te acutiùs numeri expedit contemplari naturam, quantò in eius similitudine, cætera profundiùs indagare conaris. Primùm autem progressioni eius incumbe, & quaternario eam expleri probabis: unum enim, duo, tria & quatuor simul iuncta, denarium efficient, qui unitatis simplicis naturalem explicat uirtutem. De ipso quidem denario qui altera unitas est, pari quaternaria progressu, radicis quadratæ attingitur explicatio. 10 enim, 20, 30, 40 simul iuncta, centum sunt, qui numerus denariæ radicis extat quadratura. Centenaria itidem unitas, pari motu millenarium exerit, 100 siquidẽ, 200, 300, & 400 simul iuncta, mille sunt nec amplius hac uia, quasi quid restet, proceditur. Quamuistã pòst denarium, ut in un

denario,

denario, ubi post ipsum denarium ad unitatem fit regressio, quàm post millenarium: pariformiter repetitio non negetur. Non sunt igitur naturali influxu, plures quàm decem numeri, qui quaterna progressione arcentur. Nec ultrà solidum denariæ radicis millenarium, fit repetitionis uariatio, cum hic progressione quaternaria, triniter repetita, denario exurgat ordine. Habes itaq; quaternariũ, unitatis explicationẽ, uniuersi numeri cõtinere potentiam. Vnitas enim generalis, quatuor unitatibus distinguitur, quæ ordine congruo figurantur, prima, simplicissimè: secunda, habet ordinis tantum nihili figuram adiectam, ut alteræ congruit unitati: tertia, huius naturæ duas adiicit: quarta, tres: ut 1, 10. 100. 1000. quæ omnia, quamuis indubia cunctis, ad ocularem redegi formulam, proposito nostro congruentem.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1									1000
1	2	3	4	20	30	40	200	300	400

Quatuor unitates. 1. 10. 100. 1000.

De quatuor unitatibus. Cap. VI.

MEns ipsa, omnia se ambire, omniaq; lustrare comprærehendereq; supponens, se in omnibus, atq; omnia in se esse taliter concludit: ut extrà ipsam, ac quod eius obtutum aufugiat, nihil esse posse affirmet. Contemplatur itaq; in numerabili similitudine sua, à se ipsa elicita, ut in imagine naturali, & propria suiipsius unitatem, quæ est eius entitas. Hanc ex numero, quaternariam uenatur, nam est simplicissima, est alia radicabilis, est tertia quadrata, est quarta solida. Ita quidem in initio numeri, simplicissimam intuetur unitatem: posteà denariam, quæ radix est aliarum: deinde centenariam, denariæ quadratam: ultimò millenariam, cubicam. Inter enim diuersas atq; oppositas unitates, simplicem & solidam, unicum præcisum medium cadere nequit, sed ad minimum duo necessaria esse constat, quorum alterum ad simplex, ut radicalis, alterum, ad solidum, ut quadrata unitas, inclinatur. Nam impossibile est, connexionem simplicem esse inæqualium, Sola etenim infinitæ unitatis & æqualitatis connexio, simplex esse potest. Contemplatur itaq; mens ipsa, uniuersam suam entitatem, in his quaternè distinctis unitatibus: ut aliam uideat simplicissimam mentem, prioriter ad cuncta ut creatorem se habentem, aliam egressam proximè ab illa, aliarum radicem, aliam ab hac radice egressam, ad quartam inclinari, quæ sua grossiori soliditate, ulteriùs proficisci non finit. Has mentales unitates, uocalibus signis figurat. Primam quidem altissimam, simplicissimamq; uue mentem, Deum nominat. Aliam radicalem nullam priorem se habens radicem, Intelligentiam appellat. Tertiam quadratam intelligentiæ contractionem, Animam uocat. Finalem autem soliditatem, grossam, explicatam, non amplius complicantem, Corpus esse coniectat. Omnia autem in Deo Deus, in intelligentia intellectus in anima anima, in corpore corpus: quod aliud non est, quàm mentem omnia complecti, uel diuinè, uel intellectualiter, uel animaliter, uel corporaliter. Diuinè quidem, hoc est, prout res est ueritas. Intellectualiter, hoc est, ut res non est ueritas ipsa, sed uerè. Animaliter, hoc est, ut res est uerisimiliter. Corporaliter uerò, etiam uerisimilitudinem exit, & confusionem subintrat. Prima unitas, penitùs existit absoluta, ultima uerò, quantum possibile est omnem absolutionem exiens, contracta est, secunda: multùm absoluta, parùm contracta, tertia, parum absoluta multum contracta. Quapropter, sicut intelligentia non est penitùs diuina seu absoluta, ita nec rationalis anima penitùs diuinitatis exit participationem: ut admiranda in inuicem progressione,

diuina

diuina atq; absoluta unitate, gradatim in intelligentiam & rationem descendente, & contracta sensibili, per rationem in intelligentiam ascendente: mens omnia distinguat, pariterq; connectat.

De prima unitate. Cap. VII.

Prima unitas

AMplius te attentiorem faciat dicendorum utilitas, magna enim atq; occulta, in lucem ducere tentabo. Primò illa diuina unitas, si numerus rerum fingitur exemplar, omnia præuenire, complicareq; uidetur. Ipsa enim omnem præueniens multitudinem, omnem etiam anteuenit diuersitatem, alieratem, oppositionem, inæqualitatem, diuisionem, atq; omnia alia, quæ multitudinem concomitantur. Vnitas quidem, nec binarius, nec ternarius est, atq; ita deinceps: quamuis omnia ea sit, quæ sunt ternarius, quaternarius, & reliqui numeri. Si species rerum ut numeri, distinguuntur: ipsa absoluta unitas, nullius speciei est, nullius nominis, nulliusq; figuræ, quamuis omnia sit in omnibus. Ipsa est unitas omnis pluralitatis: unitas quidem pluralitatis generum, specierum, substantiarum, accidentium, uniuersarumq; creaturarum, mensura una omnium mensurarum, æqualitas una omnium æqualium & inæqualium, connexio omnium unitorum & segregatorum, quemadmodum unitas, omnem tàm parem quàm imparem numerum, simplicitate sua complicat, explicat, atq; connectit. Intuere mente profunda, unitatis infinitam potentiam, maior enim est per infinitum, omni dabili numero, nullus enim est numerus, quantumcunq; magnus, in quo unitas potentia quiescat. Cum itaq; omni dabili numero, per unitatis uirtutem, maior absq; statu haberi possit, per solius unius potentiam inexhauribilem: constat omnipotentem eam esse. Multa de hoc iam antedictis audisti, multaq; dici semper posse ex his uides. Ea etenim quæ dici possent, numeri quidem sunt inexplicabilis unitatis, numeraleue figuræ, inuariabilis ueritatis, quam tantò clarius intuebimur, quantò absolutiùs atque unitiùs concipitur. Qui enim absolutam & ipsam tantum concipit unitatem, ineffabilem eam uidet: cuius enim respectu, potius unum quàm aliud sortiretur nomen: Si cuncta alia separasti, & ipsam solam inspicis, si aliud nunquàm aut fuisse, aut esse, aut fieri, posse intelligis, si pluralitatem omnem abijcis, atq; respectum, & ipsam simplicissimam tantum unitatem subintras, ita ut eam non potius simplicem, quàm non simplicem, non potius unam quàm non unam comprobes, arcana omnia penetrasti, nulla ibi dubietas, nullum impedimentum. Contemplare igitur mentis unitatem, per hanc absolutionem ab omni pluralitate, & uidebis non esse eius uitam corrruptibilem, in sua unitate absoluta, in qua est omnia. Huius autem absolutæ unitatis, præcisissima est certitudo, etiam ut mens omnia in ipsa atq; per ipsam agat. Omnis mens inquisitiua atque inuestigatiua, non nisi in eius lumine requirit, nullaq; esse potest quæstio, quæ eam non supponat: quæstio an sit, nonne entitatem? quid sit, quidditatem? quare, causam? propter quid, finem præsupponit? Id igitur quod in omni dubio supponitur, certissimum, esse necesse est. Vnitas igitur absoluta quia est entitas omnium entium, quidditas omnium quidditatum: causa omnium causarum, finis omnium finium: in dubium trahi nequit, sed post ipsam, dubiorum est pluralitas. Aduerte igitur Iuliane pater, quàm clara atque breuis est Theologia, sermone inexplicabilis, quoniam ad omnem de Deo formabilem quæstionem, primum posse responderi uides, quæstionem omnem de ipso esse ineptam. Omnis enim quæstio, de quæsito, oppositorum alterum tantum uerificari posse, admittit, aut quid aliud de illo quæsito quàm de alijs, affirmandum negandumue existit. Hæc quidem de absoluta unitate, credere absurdissimum est, dequa; nec alterum oppositorum, aut potius unum quodcunque quàm aliud, affirmatur. Si uerò affirmatiuè quæsito satisfacere optas, absolutum præsuppositum repetas: ut cum dicitur an sit, respondeatur entitatem, quæ præsupponitur, ipsum esse: Ita quidem in quæstione quid sit, quidditatem respondeas, & ita deinceps. In quæstione an Deus sit homo, entitas atque humanitas præsupponuntur, quare dici poterit, ipsum entitatem eam esse, per quam est humanitas. Ita in quæstione

an

an Deus, angelus sit, eum entitatem absolutam angelitatis asseratur, & ita de singulis. Quoniam autem omnis affirmatio, negationi aduersari creditur: hæc iam dicta responsa præcisissima esse non posse, ex hoc aduertis, quòd primum per infinitum omnem præit oppositionem, cui nihil conuenire potest non ipsum. Non est igitur coniectura de ipso uerissima, quæ admittit affirmationem, cui opponitur negatio, aut quæ negationem, quasi affirmatione ueriorem præfert: quamuis ueriùs uideatur. Deum nihil omnium quæ aut concipi aut dici possunt existere, quàm aliquid eorum, non tamen præcisionem attingit negatio, cui obuiat affirmatio. Absolutior igitur ueritatis extitit conceptus, qui ambo abnjcit opposita disiunctiuè simul, & copulatiuè, non poterit enim infinitus responderi, an Deus sit, quàm quòd ipse nec est, nec non est, atq; quòd ipse, nec est, & non est. Hæc est una ad omnem quæstionem altior, simplicior, absolutior, conformiorq; responsio, ad primã ipsam simpliciſsimam ineffabilem entitatem. Hæc quidem subtiliſsima coniecturalis responsio, est ad omnia quæsita æqua. Coniecturalis autem est, cum præcisissima, ineffabilis, inattingibilisq; tam ratione maneat, quàm intellectu.

De secunda unitate. Cap. VIII.

INtellectualis est, hæc unitas. Cum autem omne non primum ab ipso absolutiſsimo descendens, aliter quàm alteritatem uersus, pergere intelligi nequeat: non erit hæc unitas simpliciſsima ut prima, sed intellectualiter composita. Compositionem uerò, ab uno & altero, hoc est ex oppositis esse, ratio dicit, nec tamen hęc unitas, aliter ex oppositis est, quàm simplicem conuenit esse radicem. Non igitur ipsam oppositа pręueniunt, ut sit ex ipsis quæ præcesserunt, sed simul cum ipsa exoriuntur, sicut intellectualiter numerum componi necesse est. Copulantur igitur in eius simplicitate radicali, oppositа ipsa, indiuisè atq; irresolubiliter. Denaria enim unitas, absq; radice est, nam eam præter primam nulla præcedit unitas, cuius multiplicatione exurgat, ex sola enim primo ortu capit, quam omnis sequitur oppositio, eius itaq; initium, nullis diuersitatibus est inuolutũ. Quapropter quicquid in subsequentibus in diuisione progreditur, in hac ipsa unitate radicali non disiungitur: uti differentiæ, diuisiuè oppositæ in speciebus diuisæ, in generali complicantur specierum radice, connexio autem, omni disiunctione simplicior est atq; prior. Quapropter quæstiones, alterum oppositorum de ipsa entitate negabile supponentes, atq; alterum tantum affirmabile, impropriè moueri uides: omne enim de intelligentia qualitercunq; affirmabile, incompatibile non habet oppositum. Altius enim atq; simpliciùs est intellectuale esse, eo essendi modo, qui cum non esse est incompatibilis. Vnde intellectualis illa unitas, radix quædam complicatiua, oppositorum in sua explicatione incompatibilium, existit. Ea enim oppositа, quæ in explicata eius rationalis unitatis quadratura, incompatibilia sunt, in ipsa complicantur. Motus enim rationaliter, quieti incompatibiliter opponitur, sed sicut infinitus motus, coincidit cum quiete in primo, ita & in proxima eius similitudine, non se exterminant, sed compatiuntur: nam motui intelligentiæ non ita opponitur quies: quòd dum mouetur pariter non quiescat, simplicior enim est hic motus intellectualis, quàm ratio mensurare queat, similiter & de quiete, & cæteris omnibus. Acutè igitur quantum uales, hæc concipe Nam in antè expositis de docta ignorantia, memor sum, de Deo me intellectualiter sæpè locutum, per contradictoriorum copulationem, in unitate simplici: iam autem in proximè præmissis, diuinaliter intentum explicaui. Improportionaliter simplicior est negatio oppositorum, disiunctiuè ac copulatiuè, quàm eorum copulatio. Aliter autem diuinè, secundum primæ absolutæ unitatis cõceptum, de Deo, aliter secundum hanc intellectualem unitatem, dicendum, multoq; adhuc submissius secundum rationem. Vnitas autem ista, ad primam improportionalis, oppositorum compositionem penitùs non euadit, sed in ea, oppositа compatibilem concordantiam, nondum exierunt. Vnde cum quæstiones omnes à ratione inuestigatiua progredientes, ab intelligentia omne id sint, quod sunt: non potest quæstio de intel

ligentia

ligentia formari in qua ipsa præsuppositiué non resplendeat. Ratio enim de intelligentia inuestigans, quam nullo sensibili signo compræhendit: quomodo hac inchoaret inquisitionem, sine incitatiuo lumine intelligentiæ, ipsam irridiantis. Habet se igitur intelligentia ad rationem, quasi Deus ipse ad intelligentiam. Si igitur coniectu raliter respondere ad motas de ipsa cupis quæstiones, ad prę suppositum aduerte, atque ad ipsum responde. Dic igitur in quæstione an sit intelligentia, ipsam esse entitatem, per rationem inuestigantem præsuppositam, à qua ratio, ut à radice sua entitatem sumit. In quæstione quid sit, pariformiter dic: eam præsuppositam intellectualem quidditatem esse, à qua rationis quidditas dependet, ita de cæteris. Certa est igitur unitas radicalis, quamuis non sit ipsa certitudo uti prima est, atque in omni ratione, ut in quadrata, radix existit, & præsupponitur. Quod si ad intellectualem ueritatem, inquisitionem dirigere instituis, necesse est ut intellectualibus fruaris terminis, qui nullum incompatibile habent oppositum: cum incompatibilitas de natura illius intellectualis unitatis esse nequeat. Vnde usuales termini, qui rationis sunt entia, intelligentiam non attingunt. Intelligentia enim, neque stat, neque mouetur, neque quiescit, neque in loco est, imò neque forma est, neque substantia, aut accidens, eo modo, quo termini illi per rationem impositi, significant. Sicut enim intellectus radix est rationis: ita quidem termini intellectuales, radices sunt rationalium. Vnde uerbū intellectuale ratio est, in quo ut in imagine intellectus relucet. Radix igitur uocalium terminorum, sermo est intellectualis. Constat autē tibi, unitatem rationis simplicis, complicare rationem motus & quietis, curui & recti, atque cæterorum oppositorum. Si igitur rationes oppositorum, se in simplicitate absolutioris unitatis rationis, compatiuntur, & si ratio sermo est intelligentiæ: manifestum tibi erit, non in usualibus rationis terminis, sed in ipsamet rationis unitate complicationem oppositorum intellectualis unitatis, relucere. Quapropter si quæritur an intelligentia sit quanta, propinqua coniectura poterit responderi per rationem, dicendo ipsam non aliter quantam, quàm ratio quanti ostendit, non enim hic terminus, Quantum, intellectualis est, sed quanti ratio. Ita quidem ad quæstionem an in loco intelligentia sit. Ratio loci, quamadmodum quadratum radicis, intelligentiæ continentia existit, ita quidem ipsa ratio est substantia, hoc est quia de ipsa, ratio substantiæ effluit, & ita de reliquis. Intelligētia igitur nihil horum est, quæ dici aut nominari possunt, sed est principium rationis omnium, sicut Deus intelligentiæ. In istis meditare diligenti assiduitate, & dum profunda mente intraueris, difficilia apud plures tibi manifestabuntur, dulcore intellectualis dulcedinis, omnem sensibilem amœnitatem, incomparabiliter excellentis.

De tertia unitate. Cap. IX.

Tertia unitas 100.

ANima, numerus intelligentiæ, quam quadratè explicat, non incongruè concipitur: sicut ipsa intelligentia, numerus est unitatis supersimplicis, unitas enim intelligentiæ, numeratur in anima, dum multipliciter contrahitur. Quoniam autem in ipsa anima, unitas intelligentiæ explicatur: ipsa in anima, resplendet ut in propria imagine. Deus lumem est intelligentiæ, quia est unitas, ita quidem intelligentia animæ lumen, quia eius unitas. Hoc attentiùs animaduerte, quoniam & sic corporalis forma, unitatis animæ numerus existit: animæ uirtutem seu unitatem non in se, sed eius corporali exploratione sensibiliter intuemur. Sic & intelligentiam non in se, sed in anima, nec primam, simplicissimam, absolutissimamq; unitatem in se, uti est, sed in ipsa intuemur intelligentia, ut in numero & signaculo. Deus igitur forma intelligentiæ est, intelligentia animæ, anima corporis. Omnia igitur corpora, numerus cum sunt animæ, meritò unitatis potentia eius, tibi magna occurrit. Considera igitur rationem ipsam, non ut cubici corporis radicem, sed ut medium per quod intellectualis radix, in corpus descendit, nam est instrumentum intellectus, atque ita principium seu radix, instrumentalis corporalium. Centenaria unitas animam figurat, millenaria corpus. Exurgit autem mille, ex ductu denarij in cen-

tenarium,hoc est ex multiplicatione intelligentiæ, per animam. In omnibus igitur corporalibus, cum anima ut radix reluceat instrumentalis,nō erit tibi difficile,ipsam in omnibus uenari sensibilibus signis eius,quoniam in ipsis est forma, ut sigilli in cæra,per intelligentiam impressa, omne igitur quod auditu percipitur,eius gestat characterem.Quæstiones igitur omnes, quæ de ipsa moueri audis,ab ipsa signatas concipias:unde omnes,animæ rationem supponunt,quæstio enim an sit,rationis est, ita & cæteræ omnes. Non potest igitur dubitari an sit, cum sine ea dubia moueri non possunt. Si quis quæsierit,an anima sit quanta, dices eam non quantam corporaliter, sed quantam ut numerus est intelligentiæ,nam cum sit unitas sensibilium,omne diuersum sensibiliter,in ipsa est unum. Sensibilis igitur seu corporalis quantitas seu qualitas,& ita de singulis sensibilibus: ita quidem se habent, quòd eorum omnium unitas ratio animæ existit, â cuius unitate progrediuntur. Diuersa igitur,alia, atque opposita sensibiliter,unam habent rationem,quæ uariè contracta, uarietatem sensibilium efficit.Iudicia igitur animæ sunt, ut numeri, quorum alter par est,alter impar, & nunquàm simul idem par & impar. Quapropter non iudicat anima,in sua ratione opposita compatibilia,cum eius iudicium numerus sit eius,& si acutius consideraueris,omnis unitatis numerus, ad suam se habet unitatem modo conformi. Nam unitatis omnis numerus,denario perficitur, simplicissimæ unitatis numerus, simplicissimo numero in denarium pergit. Quæ igitur sunt in prima unitate ipsa unitas simplicissima, in eius explicatione numerali, reperiuntur diuersa atque differenter alia. Ita quidem intelligentiæ, quæ sunt numerus simplicissimæ atque absolutæ uniatis, intellectualiter quidem numeri naturã in ordine ad primum participant. Reperitur igitur intellectualis differentia, oppositio, alietas, & si quid aliud, numero conuenit, sed hæc, unitas sunt in absoluta. Ita quidem quadratæ diuersitates, alietates, oppositiones, in ratione, sunt unitas intellectualis: atque cubicæ oppositiones, & alietates sensibiles, & corporales, sunt unitas in ratione. Hac igitur uia progredere in inquisitionibus, si ad ueriores uolueris pertingere coniecturas.

De ultima unitate. Cap. X.

Quarta unitas 1000.

SEnsibilis corporalisue unitas, est illa quæ millenario figuratur. Ipsa enim ea propter ultima existit, quoniam est unitatum explicatio. Neque ipsa intrà se complicãs est,ut in numerum pergat,sicut nec prima numerum sequitur, quæ tota complicans est. Solida atq; compositissima est hæc sensibilis unitas,uti ipse millenarius.Et ut harum unitatum conceptum subintres, eas concipe differentes,quia prima sit unitas simplicissimi puncti,secunda simplicis lineæ,tertia simplicis superficiei,quarta simplicis corporis. Scies post hæc clarius,unitatem puncti simplicissimi,omne id eẽ quod in lineali,superficiali,atq; corporali extat unitate, sed unitas lineæ,est id omne quod in superficiali & corporali est, atq; superficialis, pariformiter est id omne quod in corporali. Non sunt sensibiles & discretales tres priores unitates,nisi per mentem ipsam, quę sola punctum seorsum,lineam & superficiem concipit,sensus uerò corporeum tantum attingit.Planè nunc ineptitudinem nostram ualebis exanimare, quando per sensibilia mensurare nitimur mentalia, quando cum corporali grossitie,superficialẽ molimur effingere trinitatem.Ineptè quidem agimus,si lineæ simplicitatem,per corpus figurare nitimur. Ineptissimè autem,dum indiuisibile,absolutissimum pũctũ,corporea forma uestimus. Quapropter,per has corporales sensibiles formas qualescunq;, aut per has sensibiles literatorias traditiones:non nisi ineptè adumbramus, subtiles theologicas, atq; intelligentiales formas. Sensus animæ sentit sensibile,& non est sensibile, unitate sensus non existente, sed hæc sensatio est confusa,atq; grossa,ab omni semota discretione. Sensus enim sentit & non discernit,omnis enim discretio,à Ratione est,nã Ratio, est unitas numeri sensibilis.Si igitur per sensum discernitur albũ à nigro,calidum à frigido,acutum ab obtuso,hoc sensibile ab illo,ex rationali hoc ꝓprietate descendit.Quapropter sensus ut

sic,

sic,non negat(negare enim discretionis est) tantum enim affirmat sensibile esse, sed non hoc aut illud. Ratio ergo,sensu ut instrumento,ad discernendum sensibilia utitur,sed ipsa est,quæ in sensu sensibile discernit. Aduerte itaq; Iuliane pater,quomodo ab hac ipsa sensibilium regione,omnis alienata est negatio,atq; non esse,à regione uerò supremæ unitatis,omnis affirmatio procul est eliminata. In regionibus unitatum mediarum,ambo permittuntur,complicatiuè, in ipsa secunda, explicatiuè,in tertia:In hac infima unitate,uerba tantum præsentis sunt temporis: in illa suprema, nullius sunt temporis,in secunda uerò,complicatiuè,præsentis & non præsentis, in tertia autem,explicatiuè,præsentis uel non præsentis. Si igitur terminos,unitatibus de quibus tibi inquirendi propositum est, adaptaueris:ueriores coniecturas efficies. Cum enim de Deo quæreretur,an heri fuerit,per hoc quòd uerba à tempore sunt absoluta in diuinis,facilè quid respondendum concipis: quando enim fuisse, ambit esse & fieri,& nullius est temporis, æternitati conuenit. Si autem de intelligentia hæc quæstio formaretur, si fuisse, præsens & non præsens complicat (æterno ab ætenitate proximè cadente & progrediente)conuenire poterit,ita de reliquis.Sic etiamsi de unitate una quasi & alia,loqueris,adaptare ad hoc,dicendi modum:ut cum de Deo, nos homines rationales loquimur,regulis rationis Deum subijcimus,ut alia de Deo affirmemus,alia negemus, & opposita contradictoria disiunctiuè applicemus. Et hæc est penè omnium theologorum recentiorum uia, qui de Deo rationaliter loquuntur,multa enim hac uia admittimus in schola rationis, quæ scimus secundum regionem simplicis unitatis,neganda. Ratio enim omnia in multitudinem magnitudinemq; resoluit, multitudinis autem principium est unitas, magnitudinis trinitas, ut in figuris polygonijs trigonus. Via igitur rationis principium omnium est unum & trinum,non ut unitas & trinitas sunt plura,cum pluralitatis principium sit unitas, sed ut sunt unitas,quæ trinitas. Intelligentia autem,uocabulorum rationalium ineptitudinem aduertens, hos abijcit terminos, Deum suprà eorum significata, tanquàm eorum,complicans concipit principium, & quia in ipso diuinitatis radio, uidet suum conceptum deficere: affirmat ipsam super omnem complicationem & explicationem intelligi debere, & ipsum uti est concipi non posse. Ita pariformiter de intelligentia agimus,dum de ipsa ratiocinando disputamus. Hac uia,dum sensibile ad rationem eleuamus,ut intelligentiam, siue ad primam absolutissimam unitatem:de eo,secundùm illius regionis regulas, loqui necesse est: dum enim unitatem ab omni sensibili, rationali aut intellectuali pluralitate absoluerimus, & in simplicitatem infinitam redegerimus,non est amplius aliquid de ea affirmabile, neque enim tunc potius est lapis,quàm non lapis, sed est omnia, ita de reliquis. Et hoc absque scrupulositate intelliges, si aduertis absolutam unitatem lapidis, non esse plus lapidis,quàm non lapidis,quod q; omnium una est absoluta unitas,quæ est Deus. Vnde sicut absoluta unitas lapidis istius sensibilis & rationalis, est Deus, sic eius intellectualis unitas est intelligentia. Quare patet,quibus regulis tunc de eo coniecturandum,existat. Ego te etiam unum notare rogo, quomodo ipsa sensibilis unitas,cui non patet progrediendi ulterior uia, in sursum regreditur: nam descendente ratione in sensum,sensus redit in rationem. Et in hoc, regressionis progressiones aduerti to,redit enim sensus in rationem, ratio in intelligentiam, intelligentia in Deum, ubi est initium & consummatio,in perfecta circulatione. Numerus igitur sensibilis,redit in suum unitatis initium,ut per ipsum in intelligentia,& per intelligentiam,in Deum finem finium,pertingere queat,finis sensibilium anima,seu ratio. Deuiat igitur sensibilis uita à uia reditionis & finis, dum se ab unitate rationis alienat,ita ratio deuiat,ab unitate intelligentiæ,longiùs abiens,sic ipsa intelligentia,si ab unitate absoluta,quæ ueritas est,aliorsum declinauerit. Hæc sic dicta sint ad præsens.

De unitate & alteritate. Cap. XI.

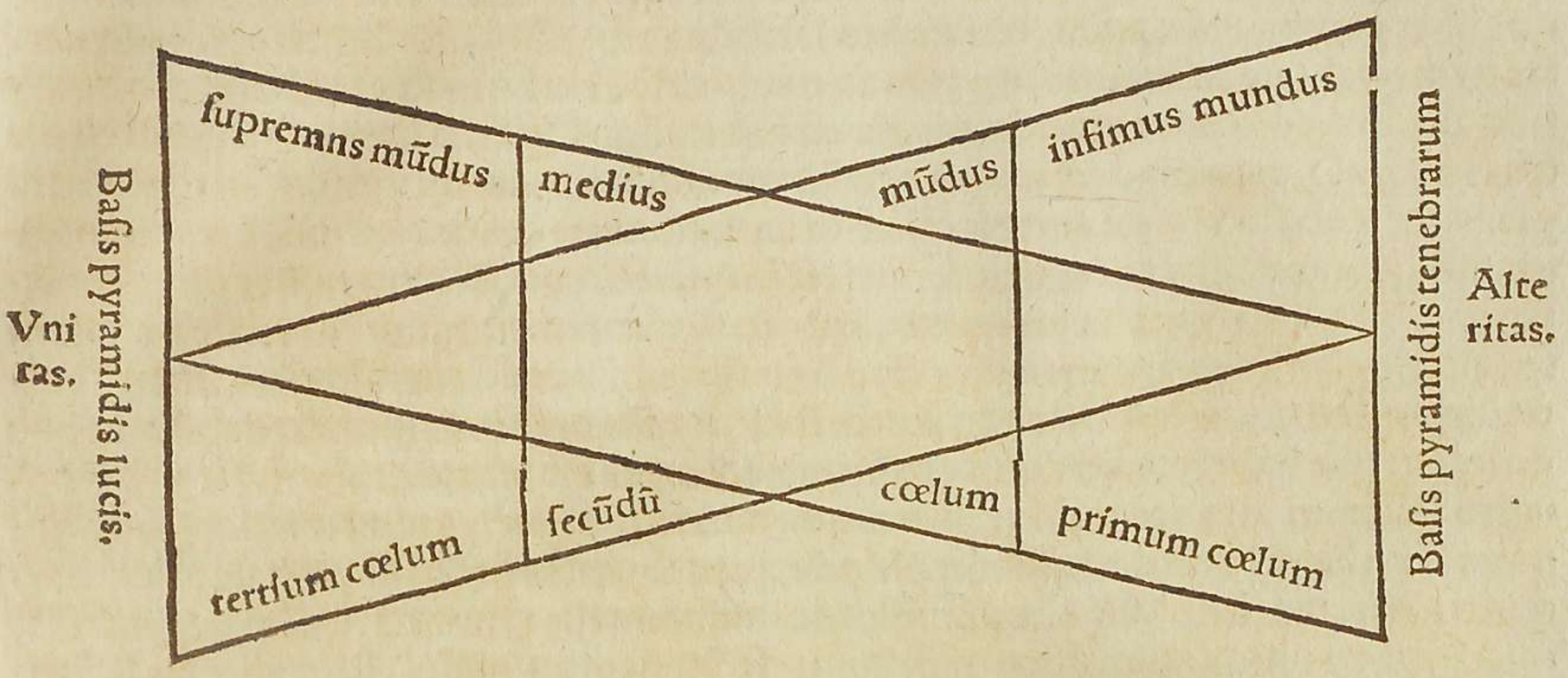
Vnitas & alteritas.

QVantum ruditas dedit ingenioli, fundamenta quędam coniecturarum mearum explicaui ex numerorum ordine, nunc unum semper menti incorporandum eadem radice contentum, adiũciam. Omnem constat numerum ex unitate & alteritate constitui, unitate in alteritatem progrediente, atq; alteritate in unitatem regrediente, ut ex mutuo in inuicem progressu finiatur, atq; actu uti est subsistat. Neque potest esse, ut unitas unius numeri, cum unitate alterius, omnem teneat æqualitatem, cum præcisio æqualitatis impossibilis sit in omni finito. Variabitur igitur in omni numero, unitas atque alteritas: plus enim impar numerus, de unitate quàm par, habere uidetur, ꝓpter indiuisibilitatẽ unius in paria, & possibilitatem alterius. Quapropter, cum quisque numerus sit unus ex unitate & alteritate, erunt numeri in quibus uincit unitas alteritatem, & in quibus alteritas unitatem absorbere uidetur. Radicales autem numeros, simpliciores nemo dubitat quadratis atque solidis. Radicales enim simplices, ex nulla præambulari radice alia quàm simplici unitate progredientes, multum unitatis, parumque alteritatis habere constat: in illis enim alteritas nulla apparet, aliorum omnium respectu, quorum radices existunt. Quòd si qua alteritas in ipsis ob egressionem eorum à prima simplicissima unitate existunt, illa in respectu infinitæ simplicitatis primi tantum esse, rectè concipitur. In ipsis uerò quadratis, plus alteritatis esse necesse est, cum ex multiplicatione radicis exurgant. Multiplicatio autem, ab unitatis simplicitate est excessio, sed adhuc illos multum unitatis tenere uides, propter complicationem cubici numeri, ex ipsis prodeuntis, cubus uerò: parum simplicitatis, atque mulum alietatis, diuisibilitatis, atque multiplicitatis, habet. Hac exemplari traditione, ipsum uniuersum, & cunctos mundos, & quæ ex ipsis sunt, ex unitate & alteritate in inuicem progredientibus constitui coniecta, uariè quidem atque diuersè. Nam unitatis atque alteritatis supremi cœli, simpliciores numeros, atque intellectuales & radicales esse audisti, mediũ uerò, mediocriter, infimi, sensibiliter atque solidè. Intellectuales enim numeri, simplices sunt, & sunt simplices essentiæ numerorum rationalium, atque sensibilium. Ex his rationales exoriuntur, qui proportionales existunt: sola enim ratio, proportionum naturam attingit, deinde sensibilis solidior numerus. Vnitas autem numeri intellectualis, uti est trinitas, indiuisibilis atque immultiplicabilis est. Non enim potest esse plus, quàm una trinitas, rationes autem tripli, plurificari & sensibili contractione multiplicari posse, manifestissimè constat. Trinitatem autem multò amplius complicatiuam, quàm tripli proportionem manifestum est. Complicat enim, omne trinum ac triniter intelligibile aut numerabile, sine quo tripla proportio esse nequit. Cum igitur ad essentiam eius non concurrat tripla proportio, sed potius econuersò (ambit enim omne, trinum, siue triplum fuerit, siue non) eius complicatio maxima est. Triplum etiam complicat numeros multos triplos, & omne qualitercunq; triplicabile, sed tres nihil complicant. Cum enim a b c, numero, & tres dico, numerum explico. In hac quidem, aut alia tibi acceptiori similitudine, aptiores terminos atque figuras fingito, pro intrando hos diuersorum mundorum diuersos numeros: quos tamen in superiori mundo, cum scias intellectuales, sensibiliter ineffabiles cognoscis. Cum ergo nunc ad hoc perueneris, ut omnia ex unitate & alteritate coniectando, uideas, unitatem lucem quandam formalem, atque primæ unitatis similitudinem, alteritatem uerò umbram atque recessum à primo simplicissimo, atque grossitiem materialem concipito. Facq; pyramidem lucis in tenebras, & tenebrarum pyramidẽ in lucem progredi, & omne inquisibile in figuram redigito, ut sensibili manuductione ad arcana, coniecturam conuertere possis. Et ut in exemplo alleueris, uniuersum in eam figuram quæ subsequitur conspice redactum.

Par.
Impar.
Radix.
Quadratus.
Cubus.

FIGVRA

FIGVRA PARADIGMATICA TRIVM MVNDO-
rum, ſummi luciformis, infimi tenebriformis, & mediĳ mediocris.
FIGVRA .P.

ADuerte quoniã Deus, qui eſt unitas, eſt quaſi baſis lucis, baſis uerò tenebrarum, eſt ut nihil. Inter Deum autem & nihil, coniectamus omnem cadere creaturam. Vnde ſupremus mundus in luce abundat, uti ocularĭter conſpicis, nõ eſt tamen expers tenebrarum, quamuis illę ob ſui ſimplicitatem in luce cenſeantur abſorberi. In infimo uerò mundo, tenebræ regnant, quamuis non ſit in eis nihil luminis, illud tamen in tenebris latitare potius quàm eminere, figura declarat. In medio uero mũdo, habitudo etiam exiſtit media. Quod ſi ordinum atque chororum interſtitia quæris, per diuiſiones hoc age. Admonitum te ſemper eſſe uolo eorum ſæpè dictorum, ne hoc figurali ſigno ad phantaſmata falſa ducaris, quoniam nec lucem, nec tenebras, ut in mundo uides ſenſibili, in alĳs coniectare, hoc retento, utere figura hac in omnibus inquirendis, quam P. (quia paradigmatica eſt) inſequentibus nominabo.

Explicatio. Cap. XII.

OMnis uis mentis noſtræ, circà ipſius debet unitatis conceptum ſubtiliando uerſari, quoniam omnis cognoſcibilium multitudo, ab eius dependet notitia, quæ eſt in omni ſcientia omne in quod ſcitur. Omnem autem multitudinem nominum eius, numeros quoſdam, unitatis nominis eius attende. Nam ratio unitatis eſt, indiuiſibilitas in ſe atque ab alio quolibet ſegregatio, unde unitatem dicimus multis attributionibus uirtutis eius appellari. Nam omne id, quod quandam dicit indiuiſilitatem, diſcretionem, atque connexionem, unitati conuenit. Omnia autem talia per unitatem, oppoſita per alteritatem, figura complicat. Indiuiſibilitatem igitur, in diuiſibilitatem, progredi, non eſt aliud, quàm unitatem in alteritatem deſcendere: ita de incorruptibilitate in corruptibilitatem, immortalitate in mortalitatem, immutabilitate in mutabilitatem, immobilitate in mobilitatem, & ita de cæteris ſimilibus. Et ita pari ratione de forma in formabile, quoniam forma eſt diſcretiua, quare unitas, diſcretio in diſcretum ſeu continuum, ſpeciale in confuſum, lux in tenebras, ſubtile in groſſum, ſpiritus in corpus, & ſimilia horum concipito: ſic actus in potentiam, totum in partem, uniuerſale in particulare, ſpecies in indiuiduum, amor in amabile, ars in artificiale: & quidem conſequenter, de omnibus connectentibus aut complicantibus, ad complicata, nec eſt poſsibile oppoſita reperiri, quorum unum non ſit ut unitas, alterius reſpectu. Si igitur ad P. figuram oculum direxeris, uidebis per deſcenſum unitatis in alteritatem, & regreſſum alteritatis in unitatem, quomodo in ſupremo cœlo omnia quæ alteritatis exiſtunt, in ipſam unitatem pergunt Diuiſibilitas enim in diuiſibilitatem, tenebræ in lucem groſſum in ſubtile,

groſſum in ſubtile, compoſitum in ſimplex, mortale in immortale, mutabile in immutabile, fœmineitas in maſculinitatem, potentia in actum, imperfectum aut pars in totum, & ita deinceps. Contrarium in infimo mundo, ubi indiuiſibilitas in diuiſibilitatem degenerat (unitas enim formæ indiuiſibilis, ſequitur naturam diuiſibilem, ut quælibet pars aquæ ſit aqua, terræ terra) ſtabilitas ibi eſt in inſtabilitate, immortalitas in mortalitate, actualitas in potentialitate, maſculinitas in fœmineitate, atq; ſic de ſingulis. In medio uerò mundo, media eſt habitudo. Quod ſi hæc diligenti diſquiſitioneris ingenio, maxima, atq; multis occultiſsima, clariſsima luce intueberis, uſq; ad ipſa naturæ abditiſsima. Duceris etiam in uariationes terminorum unius atq; alterius mundi, quomodo ſtabilitas in inferiori eſt in inſtabilitate, & generaliter unitas in alteritate: quoniam hæc eſt eius unitas, quæ in alteritatem tranſiuit, non eſſe unitatem ſed alteritatem, contrarium in ſupremo mundo, ubi hæc eſt eius alteritas, non eſſe alteritatem, ſed unitatem. Oſtendit autem ibi P. figura, omnia in mundo dabilia, in hoc differenter ſe habere, aliter quidem in uno abſorpta eſt unitas in alteritate, aut econuerſò, aliter in alio ſecundum plus atque minus, propter quod ad maximũ aut minimum ſimpliciter non deueniretur. Vnde quantò unitas formalis, minus in alteritatem tranſit, tantò nobilior, quia unior: forma animalis unior eſt, quàm uegetabilis, quare forma unius animalis, non ſequitur ſectionem animalis, ſicut aliquas ſectiones uegetabilis concomitatur, & plus mineralis, & maximè elementorum. Vides etiam cur in diuiſione lapidis, neceſſariò ad non lapidem deueniri poſsit, & hoc tantò citiùs, quantò lapis perfectior, ita de omnibus, quodq; neceſſarium ſit ſi in infinitum progreſsio fieri non debet, ut ad ea deueniatur, quæ elementa dicuntur, de quibus ſubiungemus. Oportet autem, ut cuiuslibet particularis inquirendi per P. figuram unitatem, in ſua perfectione concipias, & ſecundum eam lucis intenſitatem atque tenebrarum groſsitiem, paruam, aum magnam imagineris: ut cuiuſque aliorum omnium reſpectu, prout in uniuerſo cadit, ſingulariorem notitiam, habere queas. Vnitatum autem graduationes, ex his coniecta quæ audiſti, ut illam maiorem affirmes, quæ indiuiſibilior eſt, & plura unit. Maior quidem eſt unitas totius, omnes partes unientis, quàm partis unibilis. Quantò enim unitas minus in actu, & plus in potentia eſt, tantò alterabilior eſt. Vnitas enim uniens, unitate unibili perfectior eſt, & quantò in unitate alicui ut plures unitatis conditiones concurrere uides, tantò perfectior eſt. Vnitas enim, dicit rationem principij atque finis intrà ſe unientis. Vnitas igitur animæ, unitate corporis perfectior eſt, quia unitatis corporis finis, eſt animæ unitas, à qua corporalis, ut à quodam ſuo principio, dependet: ablata enim anima, perit & diſſoluitur eius unitas. Videmus autem aliquas unitates plus eſſe in potentia unibilitatis, alias plus in actu, ut propterea non perueniatur in recipientibus magis & minus ad maximum aut minimum ſimpliciter, neque ad determinatas oſtenſibiles unitates elementales infimas & minimas, actu pertingimus: quamuis eas eſſe, & adinuicem unibiles, non niſi in continua unibilitate ſubſiſtentes, ratio eſſe credat, in quibus unitas eſt in alteratione continua: ſic etiam nec in actu maximas rationabiliter deuenitur, ubi unibilitatis potentia eſt in actu perfecto, nullam aliam unionem expectando. Aduerte igitur, quoniam ſolo intellectu ſuprà rationem concipere te oportet, ut aſſeras progreſsionem in infinitum, ſimul & ad maximum minimumué actu deuenire non poſſe: non enim ſciri poteſt, quæ terra ſit elementalis tantum, cum nulla non elementum ab alia omni terra diſtincta, ſit dabilis, ita quidem de aqua, nulla enim eſt aqua, quæ ſpecialiter ab alia, in elementationis gradu, non differat. Non eſt igitur minimum actu, ſcibile, neque maximum, uide in quantitate. Nam ſi quocunque dato numero, dabilis eſt maior, ſimul ſcitur nullum numerum infinitum, atque nullum datum maximum. Sic etiam ſi omne, quantum eſt in ſemper diuiſibilia diuiſibile, ſcitur neque ad infinitas poſſe partes deuenire, neq; ad minimam. Vnde etſi ſenſus aliquam minimã putat, ratio tamen illam diuiſibilem & non minimã dicit: ita & intellectus attingit hoc diuiſibile eſſe, quod ratio minimum putat. Igitur omne dabile, maius eſt minimo, & minus maximo, abſq;

eo quòd

eo q̄uòd hic proceſſus currat in infinitum. Hic ſola illa negatiua ſcientia, præciſionem inattingibilem tibi ſubinfert: nam quamuis rationi appareat neceſſariò, ibi ad maximum deueniri, ubi infinitus gradualis prohibetur aſcenſus, tamen intelligentia ipſa uidet, uerius eſſe per abnegationem præciſionis, nullum dabile eſſe præcisè maximum, de genere quidem maius recipientium. Tanta eſt igitur uis ſimplicis intellectualis naturę, ut ambiat ea, quæ ratio ut oppoſita diſiungit: ratio enim, quę numerum abſq; proportione non attingit, atq; maximum actu admittit, ex noto ad ignota ſe uiam habere coniectat. Intellectus autem debilitatem rationis aduertens, has abiicit coniecturas, affirmans eos numeros proportionales, pariter & improportionales, ut omnium pariter & ſingulorum lateat præciſio, quæ eſt eſt Deus benedictus. Ratio uerò, præciſio quædam ſenſus exiſtit, unit enim ratio ſua præciſione ſenſibiles numeros, atq; ipſa ſenſibilia rationali præciſione menſurantur: ſed hæc non eſt uera ſimpliciter, ſed rationaliter uera menſura. Rationalium uerò præciſio, intellectus eſt, qui eſt uera menſura. Summa autem præciſio intellectus, eſt ueritas ipſa, quæ Deus eſt. Hæc attentiſsimè notato. Vnitatem autem in alteritatem progredi, eſt ſimul alteritatem progredi in unitatem. Et hoc diligentiſsimè aduerte, ſi intellectualiter unitatem in alteritate intueri uolueris, nam animã eſſe in corpore, eſt ita ipſam in corpus progredi, quod corporalis unitas ingreditur in ipſam, ita de forma qualibet, quantò unior atque perfectior fuerit, tantò eam progredi eſt plus alteritatem regredi. Simplici enim intellectu, progreſsionem cum regreſsione copulatam concipito, ſi ad arcana illa curas peruenire, quæ ſuprà rationem, diſiungentem proceſsionem à regreſsione, ſolo intellectu in unum oppoſita complicante, ueriùs attinguntur. Ad quæ philoſophantes atq; theologi ratiocinantes, hactenus ſibi ſua poſitione principij primi, ingrediendi uiam præcluſerunt.

Nullum intelligibile, uti eſt, intelligi. Cap. XIII.

QVoniam unitatem, unitatem eſſe, eſt ipſam præciſè atq; uti eſt eſſe, ſatis tibi clarè conſtat, unitatem eſſe ipſam identitatem incommunicabilem, inexplicabilem, atque uti eſt inattingibilem. Sicut enim omne ens in propria ſua entitate eſt uti eſt, ita in alia aliter. Hoc facilè, ſi aduertis, appræhendes. Circulus enim ut ens rationis eſt, in ſua propria rarionali entitate, uti eſt attingitur. Dum enim conſpicis figuram, è cuius centro ad circumferentiam omnes lineæ ſunt æquales, in hac quidem ratione circulum, uti ens rationis, attingis, ſed extrà ipſam rationem propriam uti eſt, ſenſibilis eſt, & ſicut in alio eſt, ita & aliter eſt. Non eſt igitur poſsibile circulum uti eſt in ratione, extrà rationem eſſe. Senſibilis igitur circulus, in alteritate unitatem rationalis circuli participiat. Quapropter præciſio illa, uti circulus eſt, incommunicabilis remanet: nam non niſi in alteritate multiplicatur, non eſt enim dabilis ſenſibilis circulus, ubi à centro lineæ ad circumferentiam ductæ, præciſè ſint æquales, imò nulla alteri per omnia uti eſt, æqualis dari poterit. Non eſt ergò circulus qui uidetur, adeò præciſus, quin præciſior eo ſemper eſſe poſsit. Et quamuis uti eſt, non ſe aliter quàm uti eſt communicet, in alio tamen non poteſt niſi aliter participari. Non eſt igirur uti eſt, imparticipabilis ſuo defectu, ſed quia in alio participatur, hinc & aliter. Adſis hic totus, ut ad coniecturarum uarietatem ſubintres. Nullum enim intelligibile uti eſt, te intelligere conſpicis, ſi intellectum tuum aliam quandam rem eſſe admittis, quàm intelligibile ipſum: ſolum enim intelligibile, ipſum in proprio ſuo intellectu, cuius ens exiſtit, uti eſt intelligitur, in alijs autem omnibus aliter. Non igitur attingitur aliquid uti eſt, niſi in propria ueritate, per quam eſt. In ſolo igitur diuino intellectu, per quem omne ens exiſtit, ueritas rerum omnium uti eſt attingitur, in alijs autem intellectibus aliter atque uariè. Neque intellectus rei uti eſt, in alio attingibilis eſt, ſicut circulus uti eſt, in hoc ſenſibili pauimento aut alibi, niſi aliter fieri nequit. Identitas igitur inexplicabilis, uariè differenter in alteritate explicatur, atque ipſa uarietas, concordanter in unitate identitatis complicatur. Viſio enim in uarijs uidentibus differenter par

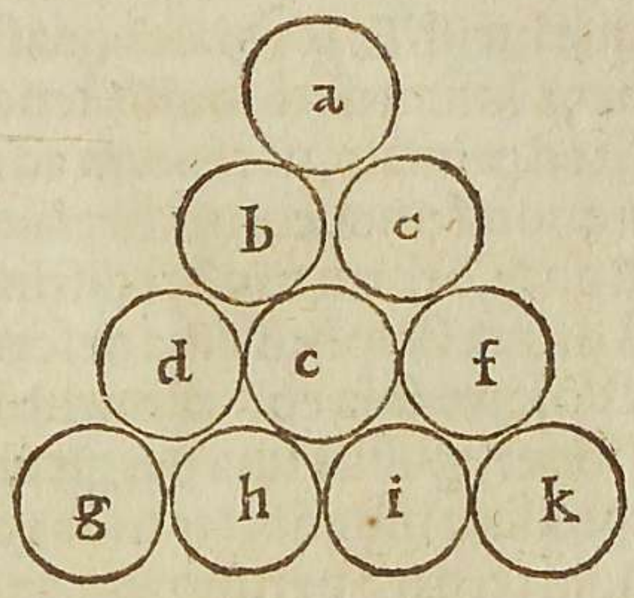
differenter participatur, & uisibilium uarietas, in unitate uisus concordanter complicatur, sicut & uidentium diuersitas, in unitate uisionis absolutè concorditer continetur. Et quoniam diuina ipsa mens, omnium absolutissima est præcisio: ipsam omnes creatas mentes, in alteritate uariationis, differenter participare contingit, illa ipsa ineffabili mente imparticipabili perdurante, conditione participantium hoc agãte. Non sunt autem ipsæ mentes in se diuini luminis radium capientes, quasi participationem ipsam natura præuenerint: sed participatio intellectualis, incommunicabilis ipsius actualissimæ lucis earum quidditas existit. Auctualitas igitur intelligentiæ nostræ, in participatione diuini intellectus existit. Quoniam autem actualissima illa uirtus, non nisi in uarietate alteritatis accipi potest, quæ potius quadam concurrentia potentiæ concipitur: hinc participantes mentes, in ipsa alteritate actualissimi intellectus, quasi in actu illo qui ad diuinum intellectum relatus, alteritas siue potentia existit, participare contingit. Potius igitur omnis nostra intelligentia, ex participatione actualitatis diuinæ, in potentiali uarietate consistit. Posse enim intelligere actu ueritatem ipsam uti est, ita creatis conuenit mentibus, sicut Deo proprium est, actum illum esse uariè in creatis ipsis mentibus in potentia participatum. Quantò igitur intelligentia Dei formior, tantò eius potentia actui uti est, propinquior. Quantò uerò ipsa fuerit obscurior, tantò distantior. Quapropter, in propinqua, remota, atque remotissima potentia, uariè differenter participatur. Nec est inaccessibilis illa summitas ita aggredienda, quasi in ipsam accedi non possit, nec aggressa, credi debet actu appræhensa, sed potius ut accedi possit semper quidem propinquius, ipsa semper uti est inattingibili remanente. Tempus enim ad æuum ita pergit, cui nunquàm (quamuis accesserit continuè) poterit adæquari. Vides nunc assertiones positiuas sapientum, esse coniecturas. Nam dum tu pater, clarissimis tuis oculis, faciem Pontificis summi sanctissimi Domini nostri, Eugenij papæ quarti, coràm conspicis, de ipsa positiuam assertionem concipis, quam præcisam secundum oculum affirmas. Dum autem ad radicem illam, unde discretio sensus emanat te cõuertis (ad rationem dico) intelligis, sensum uisus participare uim discretiuam in alteritate, organicè contracta. Ob quam causam, defectum casus à præcisione intueris, quoniam faciẽ ipsam non uti est, sed in alteritate secundum angulum tui oculi, ab omnibus uiuentium oculis differentem, contemplaris. Coniectura igitur est positiua assertio, in alteritate ueritatem uti est participans. Quemadmodum uerò sensus, in unitate rationis, suam alteritatem experitur, & assertiones sensibiles ab unitate præcisionis absoluendo, coniecturas facit: ita ratio, in radicali unitate sua, in ipso scilicet intelligentiæ lumine, suam alteritatem, & casum à præcisione in coniectura inuenit: sic & intelligentia ipsa, ut propinqua potentia, in unitate diuina, se suo quidem clarissimo modo gaudet coniectare. Hæc quisquàm tenens, participationis coniecturam, hac uia efficiat: omne enim participabile, cum non nisi in alteritate participetur, in quaternitate participari necesse erit: pergit enim unitas â se in alteritatem, & quaternario subsistit, omne quod in alio participatur, nec maximè nec minimè nec æqualiter poterit recipi. Ipsa etiam unitatis simplicitas, cum non uti est simplex, sed aliter participetur: in quadam (ut ita dixerim) compositione aut casu, ab ea ipsa simplicitate, hoc est in simplicitatis alteritate participatur: non igitur participatur simplicitas, secundum partem, cum sit simplicitas, sed modo quo participabile est simplex secundum se totum. Quoniam autem incommunicabilis est maximè, minimè, atque æqualiter ipsa unitatis simplicitas (secus enim uti est, participaretur per coincidentiam, ut in docta ignorantia aperitur) hinc in quadam quaternitate, à maximitate, minimitate, atque æqualitate cadente, participari necesse est. Non igitur participatur unitas, ut est complicans simplicitas, nec ut est alterata explicatio, sed ut alterabilis eius participabilis explicatoria, quasi modus quidam uirtutis ipsius complicatiuè, imparticipabilis unitatis, per quandam coincidentiam intelligitur. Dico enim, secundum subiectam configurationem, a, unitas simplex complicans: imparticipabilis est uti est, est & imparticipabilis in modo b, aut c, scilicet maximè aut minimè, seu secundum gradum altiorem,

aut

Eugenius quartus.

aut inferiorem uirtutis ſuæ. Eſt & imparticipabilis in modo d,e,f,hoc eſt maximè,minimè,aut æqualiter,ſeu ſecundum gradum altiorem,inferiorem,au medium. Nec eſt participabilis,ut in g,h,i,k: quaſi in quatuor quibuſdam ſimplicibus diſtinctis eſſendi modis, ſuperiori ſcilicet,inferiori, & duobus mediis, aut maximé,aut minimè,aut magis maximè,aut magis aut minimè. Si enim ita diſtinctè quidem, quaſi ſecundum uirtutis ſuæ partes,participaretur:non eo perfectiori modo, quo ipſa totalitas ſimplicis unitatis eius participari poſſet,participaretur, ſed defectuoſè. Non eſt igitur participabilis, ſecundum aliquem ſuiipſius diſtinctum gradum,cum ſimplicitas indiſtinctibilis ſit,nec eſt participabilis: ut quatuor illa ſunt tria regreſsiuè, puta ut g,h,i,k,cenſeantur à ſua quaternaria alteritate retracta in ternariam d e f. Nec ut adhuc magis unita cenſeantur in binaria,b,c, ſed ut in ipſa unitate,a, quaſi quadrifaria uirtus, in unitate ſubſtantiæ ſubſiſtens, conſideratur: ibi enim tantum unitas imparticipabilis, cum participabilitate coincidit: ita quidem, ut omnia quæcunq; differenter participantia, non niſi in alteritate quaternaria, unitatem aliter participabilem attingere queant. Hæc in infrà dicendis, clariora fient. Magna uis conjecturalis artis,tibi hac uia panditur,ſi hunc denarium explicatorium,complicatoriè notaueris. Ars enim breuiſsima eſt, qua ueritas ipſa indagatur: quæ etſi tribus lineis ſcribi poſsit,in ſuæ unitatis ſimplicis complicatione, tamen ſine alteritate modorum,nec communicari poterit, nec participari, hinc de eiuſdem reiteratione,mihi ignoſcere uelis.

FIGVRA PARTICIPATIONIS. A.

De tribus mundis. Cap. XIIII.

POſt hæc, taliter quamuis ineptiùs tradita, mundum quendam ſupremum ex theophanico deſcenſu, diuinæ primæ unitatis in denariam, atque ex denariæ unitatis regreſsione, in primam, conſtitui concipe, qui & tertium cœlum ſi libet uocitetur. Alium pari deſcenſu,ex ſecundę unitatis in tertiam,& ipſius tertiæ aſcenſu in ſecundam conſtituas, qui & ſecundum cœlum dici poterit. Tertium uerò mundum, per deſcenſum tertiæ unitatis in quartam, & quartæ reaſcenſum in tertiam conjecta. Vniuerſum igitur,ſic erit ex centraliori ſpiritualiſsimo mundo, atque circumferentialiori groſsiſsimo,& ex medio. Centrum primi,Deus, centrum ſecundi,intelligentia,centrum tertij,ratio. Senſibilitas, eſt quaſi groſsiſsima cortex tertij,atque circumferentialis tantùm. Primum centrum,indiuiſibilis entitatis, omnia in omnibus tenentis,ubiq; centralis:ſenſibilitas, ſemper extremitatem tenet. Omnia ſunt in primo mũdo,omnia in ſcdo,omnia in tertio,in quolibet modo ſuo. Entitas omnis rei,eſt centrum ſeu unitas illa abſolutiſsima. Cum igitur hæc ſit ipſa ueritas omniũ & cuiuslibet,eſt omnis res uera in tertio cœlo,ut à ueritate ſua immediatius impermixtiusq; fluit quaſi pater in filijs. Eſt in ſecundo cœlo, ut in ueriſimilitudine remotiori,quaſi pater in nepotibus. Eſt in infimo cœlo, ut in remotiſsima adumbratione,ubi in ultimis tantum ſignis occultatur,ut pater in diſtantiſsimis conſanguineis,ab eo deſcendentibus. Deus autem, pater atque principium noſtrum eſt: cuius ueræ filiationis imaginem,in tertio tantum cœlo tenemus,cuius centralis unitas,eſt ipſa ueritas. ibi tantum ut filij ueri,ueritatis regnum poſsidere poterimus. Vnde illud eſt intellectuale cœlum,ubi lucet ueritas claré uti eſt: cuius quidem ueritatis lumen, in ſecundo rationali cœlo adumbratum rationibus,uarietatem induit opinatiuam,in inferiori uerò denſiſsima groſsitie confunditur.

Ter trina distinctio.

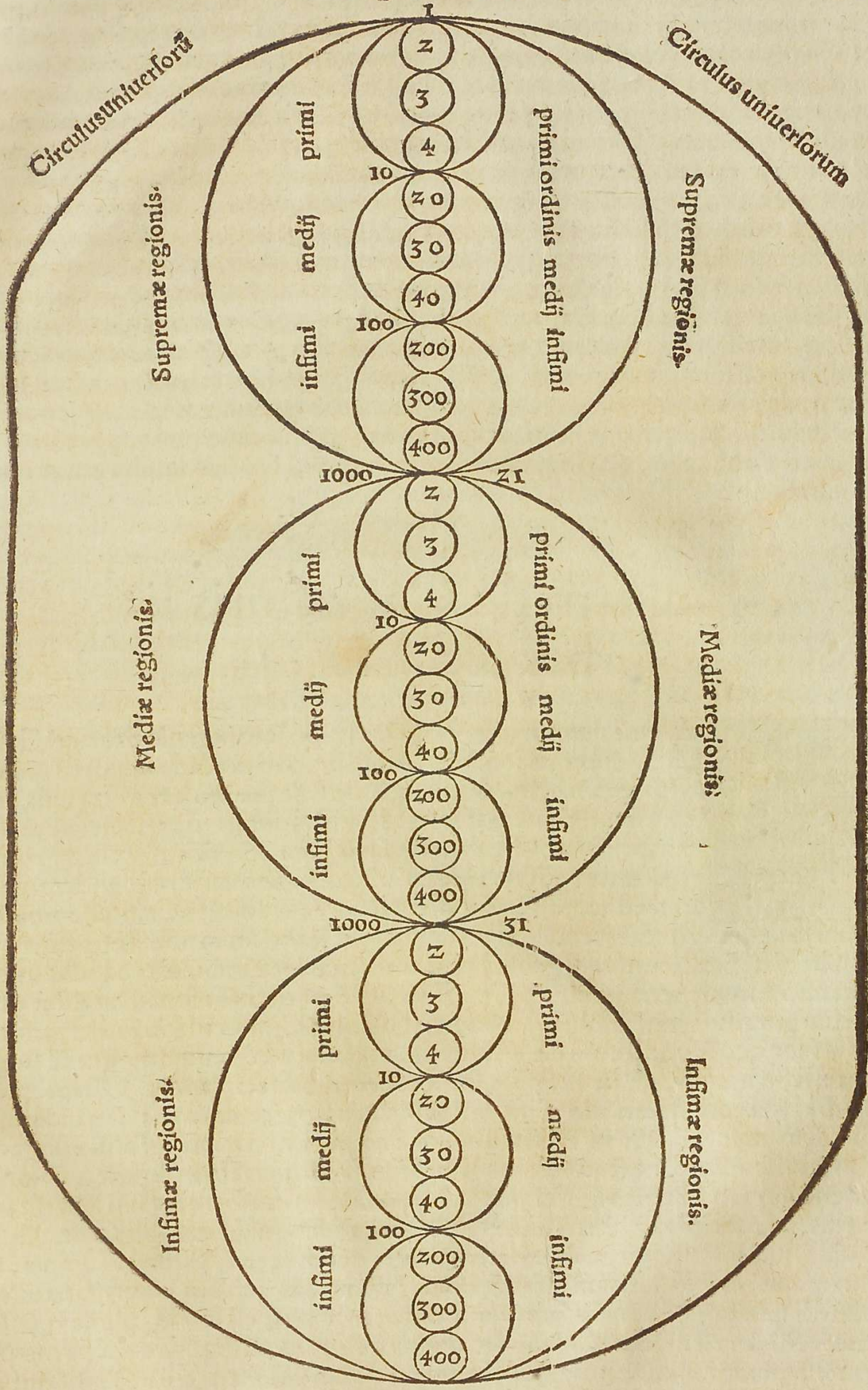
De ter trinis distinctionibus. Cap. XV.

ARbitror nunc uaria coniectura, quemlibet ex iam dictis mũdis uniuersi, in se numeri seriem continere, ut quisq; suo modo sit perfectus. Quamuis uniuersi numeri, primi atque supremi cœli, in aliorum proportione, simplicissimi atque formalissimi sint: ac si decem simplices digitales, in mille sint gradatim extensi. Numeri autem secundi cœli, hac moderatione seruata, magis grossi, minusque lucidi & formales: quasi articulares denarij, gradatim in millesimum usque festinent. Infimi uerò multis tenebris adumbrati: materialiores, ut proportio unitatis eius sit ad primam, ut centum ad unum, & ad secundam, ut centum ad decẽ. Qua habitudine ponderata, cuiuslibet iam antè ostensi mundi, uides, per trinas numerales progressiones, orbem triniter distingui: ut sic in uniuerso, sint granduales nouem unitates à prima simplicissima descendentes. Ad hoc autem, ut quaternaria perficiatur distinctio, quæ sola complementum inquisitionum existit, coniectare cogimur progressiones, quibus una pergit unitas in aliam, quaternè disiunctim numerandas: ut sic in quolibet mundo, ter trinas distinctiones, finaliter annotemus, & in uniuerso, ad solidum ternarij pertingamus: ut subsequens tibi pandet figura.

SEQVITVR FIGVRA VNIVERSI, TRIPLICIumq; mundorum, nouem ordinum, & xxvij Chororum, uniuersis dicendis perneccssaria.

MYsteria pluribus occulta, magna certè, si (ut res postulat) oculo mentis figuram perspexeris, tibi nota fient. Denario, omnis compræhenditur numerus. Quaternario, omnis progressio perficit: quater igitur 10, 40 sunt. Hinc 40 circulos, omnibus, tam magnis quàm paruis, in unum collectis, reperies. Vnde hæc progressio 1. 3. 9. 27. cum 40. efficiat, non incongruè laudatur. Nam ut 1. 2. 3. 4. uniuersi numeri, est ordinatissima progressio, qua nulla ordinatior dari potest (multiplicatio enim binarij quaternarium efficit: sicut additio unitatis ad ternarium. Quaternarius igitur ordinatissimè ex his procedit, & in quibuscunq; quatuor alijs numeris talis reperiri nequit) ita ad quaternarij denarium, scilicet 40, progressio nulla ordinatior illa quæ est 1. 3. 9. 27. Poteris hoc experiri in eo, quòd per subtractionem & additionem, horum quatuor numerorum ad inuicem, omnes numeri singulariter usq; in 40, attinguntur: sicut & primæ progressionis, quatuor numerorum combinationibus, omnes numeri usq; in denariũ, exurgunt, ut per teipsum probare poteris utrobiq;. Nec sunt alij ordinatæ progressionis quaternarij numeri dabiles, præter istos, qui numeros simul iuncti, & quemlibet contentu per eorum adinuicem additionem aut subtractionem, efficiant. Deinde aduerte unitatem simplicem, quæ hoc loco Deum figurat, quatuor circulos contingere: maximum scilicet uniuersi, supremi mundi, supremi ordinis, & supremi chori. Ita quidẽ gradatim, lumen atq; entitatem eius participant, primò uniuersum, post hoc supremus mundus, deinde supremus ordo, ultimo & quarto loco, supremus chorus. Vides consequenter, chorum choro, receptum lumen communicare, usq; dum ad ultimum deuenitur. Singulariùs etiam attendendum est, quomodo id quod in uniuerso reperitur, & in quolibet mundo, & ordine cuiusque, modo autem absolutiore, & contractiore diuerso. Nam denaria unitas, intelligentiam figurans, centenaria animam, millenaria corpus: aliter in supremo mundo est, secundum scilicet illius mundi naturam altam, simplicem & nobilem, aliter in medio, aliter in infimo umbroso, atque in eodem supremo mundo, differenter in supremo ordine & alijs subsequentibus: nam infimum superioris, cum supremo inferioris, in omnibus coincidere conspicis. Simplicior enim est sensus superioris mundi, quàm intelligentia medij, perfectiorq; est sensus superioris ordinis, quàm intellectus subsequentis. Age igitur, nouem denarias unitates, atque nouem centenarias, & alias millenarias nouem, quas in 27 minoribus circulis reperies

Figura uniuersi.

His supremus, compressus circulus, omnino rotundus intelligi debet: quod non permisit fieri, impressoriæ charactæ angustia.

peries se ad inuicem secundum progressionales habere numeros, initium semper ab ipsa absoluta capiendo unitate: & tunc experieris, quomodo in quolibet mũdo, progressio perficitur. Nam si primus denarius, superioris mundi est, ut duo, secundus, ut tria, &

tria,& tertius,ut 4:perfecta eſt progreſsio.Si in ſecundo mundo,primus denarius eſt ut 20,ſecundus ut 30,tertius ut 40:perfecta eſt progreſsio. Sic in tertio infimo,primus denarius ut 200,ſecundus ut 300,tertius ut 400:perfecta eſt progreſsio. Vnde ita de alijs dum concipis unitatibus,uidebis quomodo unitas intelligentiæ inferioris mundi,de natura ſuperioris aut medij non eſt , ſed ab eius cadit ſimplicitate, ſecundum numerorum configuratam proportionem : ſicut aliter iudicat Grammaticæ ſchola,quempiam intelligẽtem,aliter Mathematicæ, & adhuc aliter Theologorum. Ita quidem ſecundum diuerſorum mundorum uaria iudicia , uariè de his neceſſariò iudicatur. Aliud quidem eſt iudicium inferioris mundi,dum ſe ſingulariter attendit, aliud dum eius habitu ad ſuperiores,aduertitur. Qui igitur coniecturarum moderationem congruè diſtinguere cupit,hæc eum notare neceſſe eſt, ut ſciat diſtinguere,& ipſa diſtincta iam ſingulariter,iam ad inuicem reſpectiuè conſiderare , ut ſecundum has habitudines nunc neget,nunc affirmet. Dum enim quæretur,an inferioris mundi natura , intelligentiam habeat: uides dicendum eſſe , intelligentiam contractam, ſecundum eum mundum ibi reperiri,& non reperiri intelligentiam, ſecundum habitudinem, altioris mundi,ita quidem de reliquis.Non enim unus mundus,aut numerat,aut loquitur , aut quicquam agit ut alius : intelligentiæ enim non numerantur, ut lapides , aut animalia , nec loquuntur , ut homines , ſed ſuis modis utitur quiſque mundus.

Primi libri de Coniecturis Nicolai Cuſani finis.

Eiuſdem de Coniecturis liber ſecundus.

Præciſio rationalis. Comparatio. Explicatio.

QVamuis nunc prolixiùs,quàm acutiſsimo ingenio tuo neceſſe ſit, cuncta dixerim coniecturarum mearum fundamenta:opus tamen uideo,etiam ob tardiores, qui fortè aliquando hæc uiſuri ſunt,ut ipſam ſimplicitatem atq; identitatem conceptus, in uarietate multarum alteritatum captu peruiam faciam,& hinc ea quæ dixi,in praxi partim explicare curabo, ubi cum idem uariè reſplendere uidebis,facilè coniecturali arte,ad cuncta deduceris. Cum autem omne noſtrum ſtudium in hoc feruentiſsimum ſit , ut ueri notitiam in nobiſipſis experiamur : hinc quaſdam præmittam generalium notitiarum præambulares enodationes, ut demum ad artem peruenire queas , tuipſius uenandi peritia : coniecturaliter quidem, cum præciſio omnis,nobis abſcondita remaneat. Omnia autem participatione unius id ſunt,quod ſunt. Ipſum uerò,cuius participatio, eſt omnium pariter & ſingulorum eſſe,in omnibus & in quolibet,ſuo quodam modo reſplendet. Quapropter, non habes alia conſideratione opus , niſi ut in diuerſitate rerum à te indagandarum, identitatem inquiras , aut in alteritate unitatem : tunc enim quaſi abſolutæ unitatis modos,in alteritate cõtractorum entium intueberis. Omnes etiam figuræ,ad omnia inquirenda,modo adhibito ſubſeruient. Varietas autem modi,ex entium diuerſitate exurgens, ita concipiatur , quaſi unitas abſoluta:modus quidem abſolutæ neceſsitatis exiſtat,qui in alteritate rerum uariè recipiatur , ut omne ens , ſeu unitas omnis , ſit modus quidam neceſsitatis:uti uiſio ſenſibilis , eſt modus quidam neceſsitatis uiſionis illius,quæ eſt abſoluta neceſsitas,ita & uiſio rationalis, eſt modus quidam,& uiſio intellectualis,eſt modus quidam.Sed diuina ipſa uiſio,eſt modus uariè participatus,qui eſt ipſa abſoluta neceſsitas.Ad omnem autem uiſionem, abſoluta ipſa uiſio, identificè ſe habet. Quapropter in ueritate cuiuſque indaganda , idem eſt modus. Sed quando diuerſitatem unius & alterius, quæ ex alteritate participationis modi exiſtit , rationaliter ſeruare proponis : unitate modi te uariè uti debere, non ambigis, ut ſenſibilem ipſam uiſionem ſenſibiliter,rationalem rationaliter, intellectualem in

telle-

tellectualiter, in figuris inquiras. Seruiet enim tibi P. figura ad omnes, & ad quamlibet: ad sensibilem, si unitatem sensibilem feceris lucem, & alteritatem sensibilem umbram: ad rationalem, si lucem, lucem dixeris discursiuam, aut rationalem, unitatem, ad intellectualem similiter seruiet: quando unitatem intellectualem, lucem feceris. Si etiam coniecturam participationis formare uolueris, eodem agas modo, a, uisionem quam uolueris supponendo. Ita quidem in figura uniuersi: si enim circulum uniuersi, uniuersorum uisionem absolutam participantium supponans, plane omnes uarietates intellectualis, rationalis, atq; sensibilis uisionis intueberis: si de intellectuali tantum tibi cura fuerit, circulum maiorem uniuersum intellectualium uisionum facies, q̃renda cõspicis, ita qdē de rationali rationaliter, & de sensibili, sensibiliter. Hac arte, uti de uisione, ita generaliter de omnibus inquiras, sic ut identitate diuersitas, & diuersitate identitas, obseruetur. Semper ab hoc attentissimus esto, ne te ineptorum uocabulorum seducat deceptio, sed illis utere conuenientibus modis, ut paucis præmissis audisti, & fructum non paruum assequeris. Oportet etiam, ut fundamentum istud inattingibilis præcisionis, ad hoc indesinenter resoluas: ut dum, tibi aut sensibilis, aut rationalis, aut intellectualis occurrit præcisio, eam ut contractam, taliter præcisam admittas, cuius alteritatem tunc tantum intueberis, quando in unitatem absolutioris contractionis, ascenderis. Nam etsi ratio tibi dicit, duo & tria, quinquè esse præcisè, eò quòd hoc rationis iudicio negari nequeat: tamen cum ad rationis unitatem, intellectum scilicet aspexeris, ubi non maiorem esse numerum quinarium, quàm binarium aut ternarium, neque alium parem alium imparem, neque alium paruum alium maguum numerum reperies, cum ibi omnem numerum rationis, in unitatem simplicissimam absolutum conspicias, non erit hæc uera, duo & tria esse quinq;, nisi in cœlo rationis. Præcisio igitur non nisi contractè in ratione reperitur, rationaliter scilicet, sicut in sensu, sensibiliter. Ita quidem, dum uni asseris incompatibiliter aliud maximè opponi, ueritatem præcisam rationis uia, affirmas, quæ intellectualiter præcisione caret. Sic etiam dum aliud asseris intelligere intelligentiæ, aliud uelle, atque ita de cæteris: uerum intellectualiter profers, non autem diuinè, ubi non est aliud intelligere, & aliud uelle. Non attingitur igitur præcisio nisi uti alia, quasi omnis præcisio in alteritate, absolutam ueritatem, quæ Deus est, ita participet, sicut omne esse entitatem absolutam. Aduerte quæso ad profundam omnium inquirendarum scientiarum radicem: quoniam omne id, quod rationis uia præcisum ostenditur, ex eo tale est, quia de rationis cœlo existit. Ita de sensu atq; etiam intellectu. Nam cum ratio, alteritas sit unitatis complicantis intelligentiæ, non est intelligentia in ratione, nisi in alteritata participatione. Negat igitur ratio complicationem oppositorum, & eorum inattingibilitatem coincidentiæ affirmat: sicut sensus negat, generícam multorum sensibilium unitatem rationalem. Visus enim nequit affirmare, de natura sensilium esse sonorum, aut dulce. Quapropter hæc est radix omnium rationalium assertionum, scilicet, non esse oppositorum coincidentiam attingibilem. Hinc omnis numerus, par aut impar, hinc ordo numeri, hinc progressio, hinc proportio. Hinc irrationalis est proportio diametri ad costam, quia paris & imparis coincidentiam esse oportet. Hinc etiam diameter circuli, ad circumferentiam improportionabilis, quia ita differentium coincidentiam, ratio non attingit. Et ut breuissimè multa dicam, nihil in Mathematicis sciri poterit alia radice: omne quod demonstratur uerum esse, ex eo est, quia nisi ita esset, oppositorum coincidentia subinferretur, & hoc esset rationem exire. Sic omne id, quod ostenditur per rationem adipisci non posse, ex hoc est, quia ex eius scientia, esset ratio coincidentiæ oppositorum illatiua. Et quoniam in Mathematicis relucet istud principium, rationalissimæ, atq; secundum rationem ueríssimæ sunt, eius ostensiones, in ipsisquoq; ratio delectatur, quasi in explicatione uirtutis propriæ, ubi seipsam intuetur, in alteritate intelligentiam participare. Hinc hę scientiæ, quibusdam absq; doctore faciles sunt qui habent rationem, nec nimium in intelligentia absorptam, nec in sensibilibus umbris contractam. Et quoniam ipsa rationis alteritas, est & sensus unitas, ipsam sensibi

sibiles alteritates complicare atq; explicare, manifestum est. Hinc discurrit à complicatione ad explicationem, logicè seu rationaliter inquirendo idem in diuersitate. Idem enim est in conclusione syllogistica, quod in præmissis, sed complicatiuè in maiori, explicatiuè in conclusione, medio quidem modo in minori. Hinc ubi conclusio est complicans, maior est explicans. In ratione igitur uis complicatiua est, quia unitas sensibilium alteritatum. Similiter & uis explicatiua, quia alteritas intellectualis unitatis, pariter & unitas sensibilium. Coincidentiam igitur complicationis & explicationis, rationale cœlum ambit. Quare illa rationalis complicatio explicatioq; non sunt de ijs oppositis, quæ solum in intellectuali unitate, coincidunt. In diuina enim complicatione, omnia absq; differentia coincidunt, in intellectuali, contradictoria se compatiuntur, in rationali, contraria ut oppositæ differẽtiæ in genere. Hinc aduerte, quomdo dum numeras, in coincidentiam complicationis & explicationis ratio pergit, numerando enim, unitatem explicas, & pluralitatem in numeri alicuius unitatem denariè explicasti, & pluralitatem ignotam, in denariam unitatem complicasti. In ratione igitur oppositorum, quædam coincidentia est, quæ in sensibilibus attingi nequit. Ad hanc autem contrariorum coincidẽtiam, & rationis præcisionem cum sensus attingere nequeat: omnia sensibiliter ùti sunt subsistunt, quæ si aliter essent, coincidentiam ipsam subinferrent.

De eodem. Cap. II.

ATtentè incumbens præmissis, fœcundas habet coniecturas. Nam quando in explicatione rationalium adinuentionum, solum causam rationem inuenit, dilatabit uires multiplicitatis eius, in uaria alteritate unitatis eius. Cũ enim ratione appræhendis, omnem triangulum habere tres angulos, æquales duobus rectis, & causam appræhensionis non aliam, quàm rationem ipsam conspicis: ad profunditatem rationis uiam habes, hoc est enim, à te ita capiendum. Ratio, quia ratio, ita iudicat, quia in rationali cœlo ita esse necesse est, nam triangulum non habere tres angulos, duobus rectis præcisè æquales: si hoc uerum est, uel est per coincidentiam unitatis & pluralitatis, siue trinitatis & unitatis, aut recti & non recti, si ue aliorum ualdè oppositorum, & tunc est locutio intellectualis mundi. Aut quia non est dabilis rectus angulus præcisè, neque duo præcisè æqualia, neque tria duobus æqualia: sic est locutio sensibilis mundi, qui cadit ab æqualitate rationali, in alteritatem sensibilẽ. Vnde ex hoc clarissimè uides, rationem in seipsa rationabiliter uera complicare, & non esse aliam appræhensionis causam, nisi quia ratio, & non intelligentia uel sensus. Ita quidem dum dicitur, omne quantum in semper diuisibilia per partes diuidi proportionabiles, ratio necessariò admittit. Si enim uerum non esset, coincidentiam contradictoriorum ratio admitteret, quod per rationem fieri posse, impossibile iudicatur. Quapropter considera, quòd omnium rationalium artium ratio sola seipsa causa est, & omnium radicalem causam quæ per eam artinguntur, hanc solam esse conspicis. Si igitur à te quæratur: cum omnium triangulorum, duo latera simul iuncta, tertio sunt maiora, aut cur quadratum, diametri quadrati, est duplum ad quadratum costæ, aut cur quadratum lateris oppositi, angulo recto est æquale duobus quadratis aliorum laterum, & ita de omnibus. Respondebis, hoc propterea, rationis uia, esse necessarium, quia si non, sequeretur coincidentia contradictionis. Pariter, si diceretur, cur portio circulo ex chorda minori diametro & arcu, est ad circulum improportionalis. Respondebis, quia aliter, contradictionis coincidentia sequeretur. Scire igitur ad hoc principium, uitandæ coincidentiæ contradictionis, omnia reducere, est sufficientia omnium artium ratione inuestigabilium. Tentaui ego aliquando, affirmans diametri & circumferentiæ circuli proportionem, inattingibilem atque inadmissibilem, propter iamdictam coincidentiam uitandam: & statim quid Geometricè affirmandum, quidué negandum uidi. Nam in ipsis animorum conceptionibus, atque in cunctis demonstrationibus Euclidis, aut quorumcunque

que:unicam hanc cauſam reperi,in uarietate figurarum. Quis non uidet, ſi duo latera trianguli ſimul iuncta,poſſent eſſe tertio æqualia, quòd hæc proportio attingeretur;ſi enim omnis chorda minor eſt,quàm arcus cui ſubtenditur, & chorda minoris arcus,ſimilior eſt arcui ſuo,quàm chorda maioris:manifeſtum eſt, ſi admitteretur, duas chordas mediorum arcuum, æquales eſſe chordæ integri arcus, chordæ & arcus coincidentiam ſubinferri. Pariformiter, ſi non omnis dabilis arcus,per medium diuiſibilis eſſet, adidem neceſſariò deueniri oporteret. Sicut igitur neceſſarium eſt, omnis trianguli duo latera ſimul iuncta, tertio maiora eſſe, & omne quantum, eſſe ſemper diuiſibile, per proportionales partes,ſi coincidentia ſæpe dicta,uitari debet: ita de omnibus Geometricis demonſtrationibus facilè comperies. Tentabo hanc Mathematicæ radicem,aliquando(uita comite)explicare,ut ipſam ſcientiam hac uia ad ſufficientiam quandam reducam. Sic ergo,ſi harmoniæ cauſas ſcrutaris,reperies alteritatem non aliter,quàm in unitate ſubſiſtere poſſe. Quoniam autem alteritas,caſus eſt ab unitate,harmonia,eſt unitatis & alteritatis conſtrictio. Neceſſe eſt autem ſimplum unitatis,per ſuĩpſius multiplicationem,in duplum progredi. Simpli igitur & dupli conſtrictio,per deſcenſum ſimpli, & aſcenſum dupli,in unum:neceſſariò prima extat harmonica conſtrictio, ita dupli & tripli, ſecunda, & tripli & quadrupli,tertia. Et quoniam unitas quaternario explicatur, hinc & omnis harmonia. In his igitur numeris,1,2.3.4.atque eorum combinationibus,omnis extat harmonia. Cauſa igitur omnis harmoniæ,ex neceſsitate rationalis progreſsionis exurgit. Cur autem ſemitonĩj præciſio rationem lateat, cauſa eſt:quoniam eam attingere nequit,ſine paris & imparis coincidentia. Vides ſenſibilis combinationes quaſdam,eſſe rationalis unitatis, unde rationalis ipſa harmonica unitas, dum in ſenſibilium combinatione,propinquè contrahitur:in ipſa, ratio delectatur, quaſi in opificio proprio, ſeu propinqua ſimilitudine. Sed quia præciſio eius explicari nequit,unitas harmonica, in uarietate ſenſibilium, uariè explicatur,ut in uariĩs uariè explicetur,quæ in nulla,uti eſt,præciſè poteſt explicari. Ita quidem rationalis diſcurſus ſcientiæ,quæ Dialectica dicitur, ad quandam ducitur rationis neceſsitatem. Dum enim complicatiua unitas,quæ eſt & uniuerſalitas, in alteritate explicatur, rationaliter ex complicatiuè noto,explicatiuè ignotum attingitur: alioqui intelligentia,non eſſet in ratione rationaliter, & unitas non eſſet in numero numeraliter, ſeu in alteritate alterabiliter,& nihil omnium eſſet. Quapropter, plura eſſe in uno genere generaliter, & in una ſpecie ſpecialiter, & in inferiori ſpecie adhuc magis ſpecialiter, & ſpeciem eſſe in indiuiduis indiuidualiter,& indiuidua in ſpecie uniuerſaliter:neceſſe eſt, rationis uia. Ratio autem, hanc unicam artem diſcurſiuam, in quaternaria alteritate explicat. Quatuor enim dicit propoſitionum quantitates,quatuor modificationes,quatuor ſyllogiſticas figuras, & ita de reliquis: nec eſt aliud Logica, in qua rationis uis explicatur. Naturaliter igitur ratione uigentes: hac arte pollent. Rhetor autem conceptum imprimere uolens, ratione utitur, ut audientium mentes immutet. Scit enim conuenire receptioni, ut uerbum ornetur conuenienti proportione, atque ut ratione animetur, quaternarium cauſarum facit, atque in uniuerſorum circulum contrahit. Tres cœlos reſpicit,in cœlo ſupremo, de cauſa ſecundum neceſsitatem iuſtitiæ perorat: in ſecundo, utilitatem deſiderĩj ſui ad ita deliberandum oſtendit: in tertio infimo, honeſtatem concurrere demonſtrat, & ad hoc, locos congruos inuenit, ut clarè & ordinatim, à complicatione ad explicationem pergat. Si tibi per ea coniecturarum antedicta principia, libuerit explicatiores tractatus componere:ad uniuerſorum figuram recurrito, & ipſum maximum circulum,rationẽ facito, & artes rationales lucidiſsimas & clariores abſtractioresq;, atq; infimas magis adumbratas, atq; medias elicito. Si de Mathematica inquiris, idem facito, ut aliam quandam intellectualem,aliam quaſi ſenſibilem,& mediam quaſi rationalem conſtituas. Ita de Arithmetica, ita de Geometria,ita de Muſica. Si de Muſica ſeorſum doctior eſſe uolueris, fingito uniuerſorum circulum muſicæ rationis,et aliam quaſi intellectualem abſtractiorem muſicam,aliam quaſi ſenſibilẽ,aliam

quaſi

quasi rationalē intueberis, miranda in his omnibus efficere poteris, si in his sedula meditatione uersaris. Ita quidem de Logica, sensibili, rationali, & intellectuali, ita de Rhetorica, ita de Grammatica si libet, agas, mira quidem uidebis. Quoniam etsi rationalis uis, in omnibus artibus participetur, tamen si altiorem rationis partem applicaueris, arti rationali cuicunque, ipsa erit quasi intellectualis, respectu eiusdem artis, quando inferiori rationis uirtute animatur: Satis sit nunc ista sic tetigisse, adijciam amplius alia quædam generalia, ex uirtute artis nostræ, proposito nostro congruentia.

Differentia, & concordantia.

De differentia & concordantia. Cap. III.

MEns humana, rationis medio inuestigans, infinitum ab omni apprehensionis suę circulo eijciens, ait nullam rem dabilem, ab alia quacunq; perinfinitum differre, omnemq; dabilem differentiam infinita minorem, atq; ipsam infinitam, non plus differentiam, quàm cōcordantiam esse, quodq; de ipsa concipit concordantia. Quodlibet igitur cum quolibet concordat, atq; differt, sed æqualiter præcisè hoc, est impossibile, absoluta est enim hæc præcisio ab uniuerso. Si igitur in sensibili mundo, iuxtà illius mundi naturam, hæc uera esse intelligis, patebit tibi omne sensibile cum quolibet, uniuersaliter quandam habere uniuersalem concordantiam, atq; cum uno maiorem quàm cum alio. Concordantiā autem, unitatem concipito, differentiam uerò, alteritatem, & in ipsa P. figura, mutuam unius in aliam progressionem notato. Quanto igitur maior concordantia, tantò minor differentia, & econuersò. Quaternaria autem concordantia, in differentiam pergit. Et si has uolueris progressiones, usq; ad cubum ternarij extendere: clariùs distinctiones attinges. Omne igitur sensibile, cum omni sensibili, quandam habet uniuersalissimam concordantiam, & specialissimam differentiam. Atq; inter hæc, duo quædam mediāt: quorum alterum, ob sui generalitatem, se trahit ad ipsum uniuersale, alterum specialius se contrahit, ad specialissimum. Quapropter, unio omnium sensibilium, uniuersaliter est in quadam natura uniuersali, omnibus communi. Vnio alia, non adeò uniuersalis, sed generalis multis est, alia uerò unio, specialior est, ultima autem, specialissima. Omne igitur sensibile, hoc aliquid singulariter existens, cum omni & nullo concordant, ab omni & nullo differt. Atque ut hæc coniectura tua, in uniuersorum intueatur figura, centrum circuli minimi cuiuscunq;, singulare aliquod fingito, tale quidem, ut centum est, ab omnibus differt: ut punctus intrà ambitum uniuersi, scilicet maioris circuli contenti, cum uniuersis intrà ipsum orbem inclusis, uniuersalem habet conuenientiam: generalem uerò, cum ijs quæ post, intrà subsequētem maiorem clauduntur circulum. Post hæc specialiorem, cum ijs quos contractior includit, specialissimam uerò cum ijs, quos contractissimus constringit circulus. Singularitas igitur, omnia singularisat, specialitas specialisat, generalitas generalisat, uniuersalitas uniuersalisat. Omnia enim uniuersalia, generalia, atque specialia in te Iuliano Iulianisant, ut harmonia in lutina lutinisat, in cithara citharizat, & ita de reliquis. Neq; in alio hoc, ut in te possibile est. Hoc autem quod in te Iuliano est iulianisare, in cunctis hominibus est humanisare, in animalibus est animalisare, & ita deinceps. Quod si ad discretiores concordantias pergere instituis, circulum contractissimum in uniuersalem resoluito, atque ita intueberis, te uniuersaliter cum uniuersis conuenire hominibus: Generaliter uerò cum his quos quintum clima intercipit, specialibus uerò, cum ad occasum declinantibus, specialissimè autem cum Italicis. Ad hæc hunc contractissimum circulum, in uniuersalem resoluito, & conspicies, te uniuersaliter cum Italicis conuenire, generaliter cum latinis, specialiùs cum Romanis, specialissimæ uerò cum cæsarinis, unde ortum cepisti. Hæc quidem omnia in singulis quibuscunq; ex traditis principijs, ueriori coniectura, per differentiæ & concordantiæ gradus attinges: obseruato quòd de sensibilibus, in sensibili, rationabilibus in rationali, intellectualibus in intellectuali, datis regulis proportionabiliter utaris.

De

De elementis. Cap. IIII.

EX his & ante habitis, satis atque manifestè cõcipis, elemẽtorum coniecturã. Si enim uniuersorum uniuersalis quædam concordantia, communẽ quandã, omnibus primam uniuersalissimamq; dicit inesse naturam: hãc uniuersaliter elementalem esse coniicimus. Si uerò in sensibili mundo, omnia sensibilia, in quadam communitate generalissima naturæ conuenire ostensum est, eam elementũ generale coniectamus, atque ita de specialioribus atque specialissimis. Habito autẽ in omnibus de quibus agendum est, debito respectu: unitatem cuiuscũque regionis, in continua alteritate eiusdem absorptam, ut nõ in se simpliciter subsistere queat, propter puritatem actus aut unitatis eius, elementum appello. Non est igitur elementatum, in simplicia elementa resolubile, cum resolutio, ad simplex pertingere nequeat, careatque ipsum simplex elementum, uirtute actu subsistendi. Elementorum uerò, distinctionem, ex ipsa generali discretiua figura elicito. Vniuersalitas enim elementorum, est trina, radicalis, quadrata, cubica. Alia enim sunt, elementa magis intellectualia, alia magis rationalia, alia uerò sensibilia. Ea enim quæ sensus primò iudicat elementa, ratio elementata conuincit, atque illa quæ rationi uidentur simplicia, intelligentia composita compræhendit. Refert igitur inter elementorum gradus, quasi inter puncta, lineas, atque superficies. Sensibilis hic mundus, nihil superficie simplicius attingit, rationalis uerò, simplicem lineam, superficiei anteponit, intellectualis autem, indiuisibile punctum, lineæ præfert. Ita quædam alia uidemus elementa, ut simplices literas, alia ut syllabas, alia ut dictiones, elementatum autem oratio est. Inter ipsas uerò literas, differentia intuemur, triniter distinctas, ita & in syllabis & dictionibus. Quapropter attendito, quomodo rationis iudicio, omne sensibile dabile, quàmuis unum alio, ad elemẽti simplicitatem propinquiùs accedat, semper tamẽ elementatum permãeta. Ita quidem intellectuali assertione, ratio elementum purum non subintrat, neque ipse intellectus, simplicissimæ diuinitatis iudicio. Quatuor autem prima fingit ratio elementa, adinuicem circulariter resolubilia, unibiliaque: nam cum unitatis progressio in alteritatẽ, quaternario subsistat, erit quaternarius unitatis descensus, atque alteritatis reuersio. Si enim elementa, puncta quædam cõcipimus, ob ir resolubilitatem in anteriora: facilá ducemur, ut infallibili ascensione sciamus, nõ posse ad solidi constitutionem, tria sufficere elementa, ac quod pòst quaternarium, combinatio cuiuslibet cum quolibet, possibilis non est, scimus ex eo quod quælibet siue lõga siue breuis fuerit linea, in semper diuisibilem lineam secatur, atque ad punctum diuisionem pertingere non posse: ac propterea, non plura in una, quàm alia linea pũcta potentia contineri. Impossibile igitur erit, punctum à linea disiungi, cum nec lineæ pars sit, nec subsistentiæ unitatem contineat. Nec eadem poterit ratione, linea simplex, à superficie seorsum cõstitui, neq; etiam superficies, à corpore euelli. Horũ enim neutrum absque puncti segregatione à linea, contingere posset. Inter duo autẽ puncta, lineam cadere manifestum est. Duo igitur puncta, linea continuantur in inuicem, tria autem puncta, superficie simpliciori, quæ tribus claudit lineis, quatuor uerò puncta, corpore in inuicem mutua cõstrictiõe firmãtur, nec potest in quinario, hęc haberi cõnexio, ut quilibet pũctus in quolibet innectatur. Hoc in omnib. poteris figuris experiri. Cũ igit prima supficies, trib. indigeat punctis, quæ in se tamẽ subsiste re nequit, sufficiantq; quatuor pũcta, quatuor supficieb. ad primũ corporis soliditatẽ necessariis: coniicit, quatuor elementa ad perfecti cõpositionẽ necessaria. Omne em, quaternariũ punctorũ egrediens, non primũ corpus solidum, sed ex primis cõpositũ esse cõstat: sicuti quadrangularis supficies, quatuor punctis indigẽs in triangulares resolubilis est, ipsa autẽ triangularis prima, in aliam priorẽ irreducibilis, principium est multiangulariũ figurarũ. Ex quatuor igitur elemẽtis, nõ plures sex lineis elicies, neq; ex his, plures quatuor supficieb. ut hæc omnia in pyramide trangulari oculariter (dum uoles) intueberis: quæ, quatuor puncta, sex lineas, quatuorq; triãgulares cõtinet superficies. Quatuor sunt igit prima elemẽta, ex quibus sex, atq; his mediantib. quatuor. Et hæc omnia: ad perfecti aut solidi actualiter subsistentis compositionem,

necessariò concurrere conspicis, quemadmodum pyramis ipsa, quæ prima est solidorum figura, patefecit. Quatuor primorum elementorum, in elementatum primū, progressio, imperfectissimum tale eius regionis ens constituit: ut eius unitas, in fluxibili atq; continua mutabilitate, uersetur. Quoniam autē elementa ipsa prima, cōbinabilia ad inuicem existere necesse est, ut ea propter ipsa inæqualia atque diuersa esse cōstet. Hinc aliud exoritur, dum unū cętera unit, aliud, cum alij alia uniūtur. Quodlibet igitur elementorum, tria in se alia, quasi conus trigonæ pyramidis, poterit complicare: ut unitas unius elementorum aliorum sit actualitas, atque sic eius elementi proprium exurgat elementatum. Quatuor igitur prima sunt elementata. In simpliciori enim lucidiori, atque unitiori elemento, tria cætera constricta, in sensibili regione, ignis nomen habent: in grossiori uerò ac tenebrosiori elemento, cætera contracta: terræ uocabulum tenent; in medio ad luciditatem accedente, aeris: in inferiori densiori, aquæ appellationem sortiuntur. Sunt autem hæc quæ uulgò Elementa dicuntur, hæc quatuor primo elementata generalissima, specialiores intrà se combinationes, complicantia.

Elementum in elementato.

Quomodo elementum in elementato. Cap. V.

AD hoc autem ut in coniectura iuueris, quomodo elementum in elementato existat, ad primam cōspice figuram. Nam si uniuersum, ignem, aut aerem, aquam, aut terrā, maiorem circulum fingis: intueberis, quomodo in eo, aliorū trium elementorum circuli, continentur, ac etiam, quomodo in aere ipsius ignis, alia tria insunt elementa, atque ita deinceps, nec hic processus quaternariū exit. De uniuersali igitur in speciale, quaternario progressu deuenitur. Vnum igitur elementum, uniuersaliter in se tria, tria uerò generaliter in se nouem, nouem autem specialiter in se xxvij complicant. Ternarij igitur cubus, explicatio est, specialis unitatis cuiusq; elementi: Species uerò specialia sua ita complicat elementa, sicut specialis ipsa Latina lingua, sua habet specialia literarum elementa: unde uti oratio latina, est de uniuersalissimis quibusdam literis generalibus, specialioribus, atque ultimis specialissimis latinè contractis, quæ quamuis paucæ sint, ineuacuabilis tamē potentiæ existunt, ita quidam omne hoc sensibile quasi oratio perfecta se habet. Ineuacuabilis igitur atque inexplicabilis est, omnis speciei indiuidualis explicatio. Ambit enim potentia uirtutis, unitatis eius numerum, nullo unquàm tempore finibilem: uti unitas Latinæ linguæ, numerum indicibilium sermonum. Infinitatem enim cum unitate coincidere, audisti. Quare ipsa indiuiduorum infinitas, est specifica unitas. Omne ergo quod infinto minus est, eius est unitate minus. Nullus igitur numerus tantus esse potest, quanta uirtus specificæ unitatis. Ascendit igitur elemētorum uniuersalitas in specialissima, uti punctus in corpus, per medium lineæ & superficiei, seu literæ in orationem, per medium syllabarum & dictionum, sicut potentia in actum. Descenditq; ipsum specialissimè elementatum, in uniuersalissima elementa, sine quibus subsistere non potest, ut actus in potentiam. Est enim indiuiduum, quasi finis fluxus elementorum, atque initium refluxus eorum: generalissimum uerò, quasi initium fluxus, eorum finisq; refluxus. Contrahit autem ipsa uirtus specialissima, generalitatem elementorum, infrà ambitum suæ regionis, atque semel contracta effluere facit, ut in generalitatem redeant. Hac similitudine, mare ipsum, uniuersalis dicitur mater fluuiorum: per meatus enim generales, demum in fonte specialissimè contrahitur, ubi riuus nascitur, ac demum ad mare riuus ipse reuertitur. Ita de uniuersalibus elementis, quasi de mari, & specialissimis quasi de fonte, quadam similitudine imaginandum. Satis autem manifestum tibi est, nullam scientiam attingere, præcisam elementorum compositionem: cum impossibile sit, duo æquè elementorum participare naturam. Nec est proportio, differentiæ unius & alterius, quouismodo scibilis. Quapropter cum scientia, punctum non attingat, scientia graduum elementorum cum ignorātia currit,

currit,ut in confusiori, atque generaliori scientia,minor sit ignorantia:in singulari uerò presumptione,maior defectus.Ita uides scientiam Medicinalem,coniecturam euadere non posse,sicut nec omnem aliam mensuris incumbentem.

Explanatio. Cap. VI.

OPortet anteà sæpiùs repetita,non negligere: ut intellectualiter uerum appræhendas.Nã unitatẽ imparticipabilẽ,pariter & participabilẽ intelligito, et dictorũ capacitatẽ subintrabis.Vnitas em̃,in sua præcisa simplicitate,im participabilis est. Quoniã uerò multitudo, sine ipsius participatione non quidem uti est,sed in alteritate participabilis est. Quapropter ipsa ratio unitatis, partipabilitatẽ in alteritate intuetur. Dũ autẽ unitas in alteritatẽ progrediur,quaternario quiescit.Quaternarius igit̃,est participabilis unitas.Omnẽ itaq; unitatẽ participãs,ipsam in quaternario participare necesse est. Non est igitur unitas corporalis, aliter quàm in alteritate quaternaria,participabilis,nec unitas exemplaris, aliter quàm inalteritate exẽplari quaternaria,nec unitas coloris,aliter quã in alteritate quaternaria.Ita de unitate ueritatis, quæ in quaternaria alteritate eius, quæ similitudo seu explicatio dici potest,est tantum participabilis. Actualitas est unitas,in alteritate tantũ participabilis:non igitur participatur actualitas,nisi in potentia, quoniam ipsa eius est alteritas. Diuinitas actualitas est absoluta, quæ participatur in supremis creaturis, in suprema potentia quæ est intelligere, in medijs media,quæ est uiuere,in infimis infima quę est esse.Nec unitas soni,aut saporis,aut odoris, aut sensibilis cuiuscũq;, est aliter quàm quaternè,modo in prima parte explicato.Participabilis igitur explicatio unitatis,in quaternariam resoluitur.Et hinc quatuor omnium unitatum quæ participantur,elementa coniectamus,quæ in quolibet participante differenter reperiũtur.Omne enim dabile,colorem unitatis participans, ipsam in quaternaria alteritate participat,ita de sapore,odore,atque alijs omnibus:non est igitur dabilis color,nisi in alteritate quaterna.Quoniam autem non est in simplici unitate,color dabilis,est omnis dabilis color,quaternè à simplici egrediens:ita quidem de elementis omnibus, quoniam nec cõplexio simplex, nec quicquàm omniũ in simplicitate sua,participabileest. Vnitas autẽ præcisio quædã est, quæ nõ est nisi in alteritate participabilis, unde præcisiouisus incõmunicabilis, est absq; alteritate. Certitudo igit̃, quę in uisu est, nullo modo sine alteritate,participabilis est.Neq; igitur per figurã,aut auditũ,aut sẽsum alium,ipsa simplicitas certitudinis uti in uisu est,participabilis est: cæco enim præcisio coloris per uisum percepta,nullo sermone communiacari potest; sic nec uisio urbis Romanæ,aut formæ cuiuscunque, ei qui non uidit, in sua præcisione communicabilis est. Vides uerum, aliter quàm in alteritate imparticipabile. Vnum igitur uerum nomen cuiusq;, imparticipabile atque uti est ineffabile esse necesse est. Effabilia igitur nomina,in alteritate uerum ipsum tantum intellectuale nomen,in ratione participãt,ceu causa,quia ratio ipsa intellectualis unitatis alteritas est. Secũdũ aliquã igitur causam rationemue, homo hominem significat, puta materialem, quia ab humo: sed in hac ipsa causa,tres alias elementales causas pro constitutione quaternarij, suo quidem modo inesse necesse est,quàmuis ista eminere uideatur. Satis enim ex teipso cõspicis,non sufficere rationem eam, quia ab humo est, hinc homo est. In quaterna igitur alteritate,unitatis participatio ortum capit. Omnem autem unitatem ita participabilem, citrà infinitum & suprà dabilem numerũ,participari posse constat: unitas enim faciei tuæ Iuliane, in alteritate similitudinis participabilis est, suprá omnem dabilem numerum, citrà quidem infinitum:non enim est dabilis oculorum numerus quin in alteritate similitudinis, ipsam possent participare, licet ad infinitum prohibeatur progressio.Ita de unitate uocis,quam uides innumerabilibus auribus participari,ac ita quidem de omnib.Venamtur igitur ex multitudine participantium, quãcunque unitatem,eiusdem quaternariæ alteritatis generalem elementationem:quoniam multa,unum differenter participare scimus,ipsam differentiam,à quaternitate

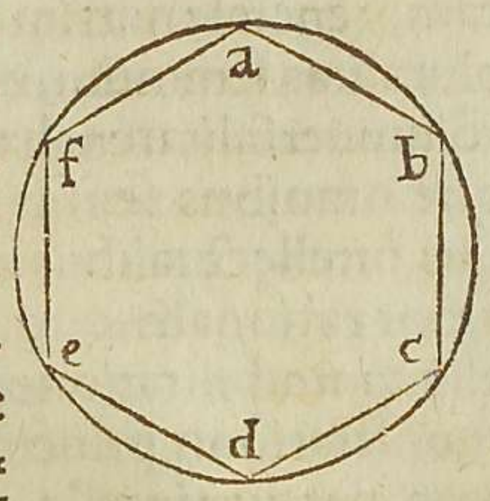
proficiſci conſpicimus. Omnia igitur colorata, differre neceſſe eſt in colore: ſed differentiæ, ad quatuor elementales reſoluuntur colores, quos quiſque color uariè participat. Ita de ſenſibilibus cunctis, atque omnibus naturalibus, artificialibuſque: unitatis enim Grammaticæ artis participatio, ſine elementalibus alteritatibus, fieri nequit. Omnis enim Grammaticalis oratio, unitatem artis in elementis participat. Habet igitur omnis ars ſua elementa. Veritas etiam multitudinis artium, nos admonet, omnium artium quaternariam elementalem participationem inueſtigare, ita quædã uarietas multitudinis ſenſibilium, rationabilium, atque intelligibilium: ſenſibilis naturæ, rationalis, atque intellectualis, elementa eſſe quatuor manifeſtat. Hæc quidem cum ijs quæ præmiſſa ſunt, generalitati artis coniecturalis, quò ad elementorum radicem ſufficiant. Dum autem ad particularitatem elementorum intrare propoſueris, regulis utaris proportionabilibus ad regiones. Nam uti in ſenſibili mundo, ſenſibilia elementa, ignem, aerem, aquam, terram eſſe coniectaris: ita in rationali natura, elemẽta concipito rationalia, ut ratio ſit quaſi ignea, aerea, aquea, et terrea, et qđ omnis ratio, unitatem rationis in his participet rationalibus elementis. Ita quidem de regione intellectuali, de elementis intellectualibus, ſymbolicè concipito. Atque ut tibi coniecturas efficere queas, elementa quaſi quatuor unitates fingito, ut. 1. 10. 100. 1000. unitates enim elementorum ipſius unius, differre neceſſe eſt. Quomodo autem ipſum unum, quaterna unitate participetur, in prioribus ſatis dictum eſt: participatur namque ipſum quaſi in ſimplicitate ſimplicis unitatis, & denariæ, & centenariæ, atque millenariæ, ab omnibus elementatis uariè differenter: ut ſic eorum quaſi medio, participabile ſimplex, participetur. Vides nunc ex ſimilitudine unitatum, ſubtile & groſſum, atque duo media elementa, in ſenſibili mundo ſenſibiliter, in rationali rationaliter, in intellectuali intellectualiter, coniectanda. Adſis huic totus Iuliane, nam unitas ipſa abſoluta, quæ eſt & Veritas ſuperineffabilis, uti eſt, imparticipabilis remanet. Intelligentiæ autem eſſe, eſt intelligere, hoc eſt quidem ueritatẽ participare. Non eſt autem ipſa uti eſt participabilis, ſed remanet æterna ipſa atque abſolutiſsima infinitas, nec eſt in alteritate noſtræ rationis participabilis, cum ratio noſtra ſit intelligentiæ alteritas. In alteritate igitur intellectuali, ipſam participamus ſuper omnem rationem. Spirituales igitur intelligentiæ, quodam ineffabili modo ueritatem ipſam abſolutam, in alteritate intellectuali, mediãtibus intellectualibus quaternis elementis, uariè differenter participant: ſicut intelligentiæ illius ita participantis unitas, in uarietate rationum, mediantibus rationalibus elementis, participatur: atque ipſa unitas rationis, in alteritate ſenſibilium, ſenſibilibus elementis mediantibus, uariè participatur, ut ratio trigoni in uarijs ſenſibilibus triangulis. Et quoniam participantia unitatem in alteritate, ipſam uariè participare neceſſe eſt, ita quidem, quòd alia ipſam unitatem perfectius atque propinquius, alia uerò alteratiùs atque remotius participant: illa erit pulchra participatio, in qua unitatis ipſius uirtus, in ipſa alteritate unitiùs atque concordantiùs relucet: ſicut color ipſe uiſibilis, uiſui gratior eſt, in quo uarietas colorum, in unitate relucet, & auditus gaudet audire uarietatem uocum in unitate, ſeu concordantia. Ita quidem de omni ſenſu, ratione, atque intelligentia. Ineffabile igitur eſt hoc gaudium, ubi quis in uarietate intelligibilium uerorum, ipſam unitatem ueritatis infinitæ attingit. Videt enim in alteritate intellectualiter uiſibilium, unitatem omnis pulchritudinis, audit intellectualiter, unitatem omnis harmoniæ, guſtet unitatem ſuauitatis omnis delectabilis, cauſarum & rationum omnium, unitatem appręhendit, & omnia in ueritate, quam ſolum amat, intellectuali gaudio amplectitur.

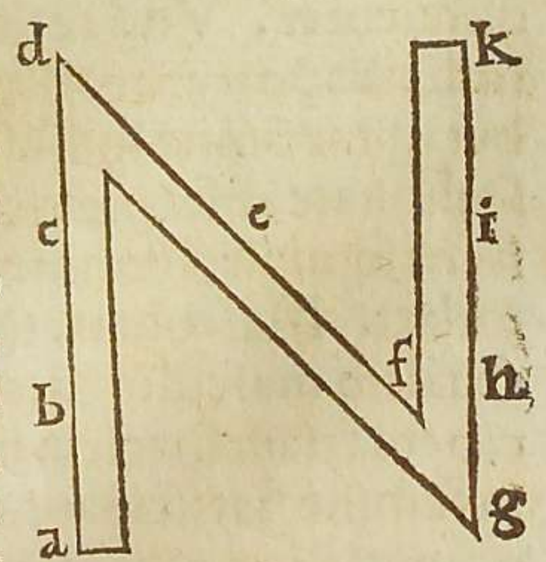
De ſenario, ſeptenario, & denario. Cap. VII.

Senarius. Septenarius. Denarius.

PRogreſsio ſuprà ſeipſam circulariter rediens, ſenario numeratur: ſed ea quæ non redit ſuprà ſe, ſed in aliud pergit ſimile, poſt ſenarium eſt, atq; ſeptenario numeratur. Duæ uerò ſint tunc progreſsiones neceſſariæ, quæ denario menſurantur, uide iſta ſeriatim. Vnitatem cum infinitate intellectualiter coincidere,

cidere, iamdudum uidisti. Vnitas igitur absoluta, cum absoluta coincidit infinitate, intrllectualis, cum intellectuali, rationalis, cum rationali: sicut & unitas sensibilis, cũ sensibili infinitate, unitas omnis, imparticipabilis, atque indiuisibilis, incorruptibilisq; existit. Non est igitur absoluta unitas, nisi in intellectuali alteritate participabilis, nec intellectualis, nisi in rationali alteritate, neq; ratiõalis, nisi in ipsa sensibili. Nõ attingitur igitur Deus, qui est absoluta unitas, nisi intellectualiter, nec intelligẽtia attingitur, nisi rationaliter, nec ratio, nisi sensibiliter. Descendit itaq; unitas absoluta in intellectualem infinitatẽ, intellectualis in rationalem, ac rationalis unitas in sensibilẽ infinitatem: unitas uerò sensibilis, ascendit in rationalem infinitatem, unitas rationalis in intellectualẽ infinitatem, unitas intellectualis, in absolutam superdiuinã unitatẽ. Ratio in hoc, senarium numerat, principium enim ipsius fluxus, & finis refluxus, conicidunt in unitate absoluta: quæ est infinitas absoluta: coinciduntq; in unitate sensibili, finis effluxus, & principium refluxus, duplicanturq; media, quæ simul sex sunt. Hanc circulationem in figura conspicito. Sit a, unitas absoluta. b, intellectualis. c, ratiõalis. d, sensibilis. e, ratiõalis. f, intellectualis. Sicut emi sex semidiametrales chordæ, circũferentiæ subtensæ, suprà se completiuè reuertuntur: ita senario, descensus ascensusq;, circulantur. Aduertendum autem tibi est, non esse aliud lucem descendere, quàm tenebras ascendere: si ueritatem amplecti uelis. Non enim aliud est, Deũ esse in mundo, q; mũdũ esse in Deo, nec aliud est actum in potentiam progredi, quàm potentiam ad actum deuenire, nec aliud est punctum in corporalitatem ascendere, quàm corporalitatem in punctum descendere, nec aliud est tenebras in lucem se erigere, quàm lucem in tenebras descendere. Sic nec aliud est, potentiam materiæ ad actum formę progredi, quàm formam actualem, in potentialẽ descendere materiam. Intellectuali igitur acumine, ascensum & descensum copula, ut uerius cõiectes. Senarii igitur perfectionalem circulationem, hac intelligentia concipe: ut intueri ualeas, quomodo mensura perpetuitatis, senario ascripta existat, ac quomodo uniuersalissimum in specialissimum pergere, est specialissimum in uniuersalissimum redire. Septenarius uerò progressionum numerus, à senario exit: ut tempus atque successio, à perpetuo, quam in naturis generabilium, corruptibiliumq; experiris. Nam dum ex semine arbor progreditur, ex arboreq; semen, septenarius utrumque amplectitur: semen enim, primo in herbam, deinde in uirgultum, postea, ascendit in arborem, arbor descendit, in ramum, in herbam, & fructum seu semen, hoc quidem semen ultimum, aliud numero est, quàm primum. Cum igitur finis in numero cum primo non coincidat, coincidat autem finis effluxus, cum principio refluxus: rectè septenarius exoritur, ac exinde denarius. Nam si a, est ut semen arbor. g, ut aliud semen. k, ut alia arbor: tunc a, per b, c: in d. progreditur. d, uerô in g, per e f progreditur, & claditur septenarius. g, uerô in k, per h i ascendit, sic denarius extat adimpletus. Indiuidualis contractio speciei in a, semine, in seipsa corruptibilis, in specie uerò incorruptibilis, in uirtute speciei contractæ, in ipsa existente se conseruare studens, in speciem se resoluens indiuiduationem exuit seminis, ut per speciei medium ex se simile elicere queat. Quaternaria igitur progressione, in arborem ascendit: quoniam sine eius medio, se in specifica similitudine multiplicare non potest. Intendit igitur a, g producere. Et quoniam sine ascensu in d, hoc perficere nequit, ascendit in d, ut sic ad intentum pertingat. d, uero arbor existens, non nisi in simili arbore, se conseruare posse conspiciens, k intendit. k autem, sine g attingere nequit. Quare in g descẽdit, ut eius medio, k attingere queat. Copulatur itaq; in a, duplex appetitus: naturalis, qui in g, terminatur, accidentalis, qui in d, finitur. In d uerò, pariformiter duplex copulatur appetitus: naturalis, qui in k finem capit, accidentalis qui in g, terminatur. Sic itaq; in g, natura-

naturalis est appetitus ab a, sibi communicatus, atq; accidentalis ab d, sibi impressus: ita conspicis, quomodo unus appetitus, stimulat atq; ducit alium, ut sit continuatio generationis & corruptionis, acq; quòd generatio unius, corruptio sit alterius. Notabis autem, non nisi ex duobus seminibus, atque duabus arboribus quæ sunt quatuor, te ad notitiam huius deuenire posse. Simul igitur te in tuo intellectu complicare necesse est, progressionem a d g, & d g k, ut coincidentias finis unius, & principij alterius in indefectibilem successionem adducas. Qua ex re aduertas, quomodo secundum præmissa, unitas seminis arboris imparticipabilis, in seminum alteritate participabilitatem induit. Vnitas igitur unitatis seminis huius, species est, in hoc semine indiuidualiter contracta, quam quidem unitatem specificam, in sua contractione indiuiduali, absolutam in arbore receptã, cum sit uirtus indeterminata, multa participare possunt semina. Specificatur itaque, secundum uirtutem seminis specificam, generale nutrimentum, atq; secundum arboris, loci, circumstantiarum naturam pluralitas seminum, eorumq; perfectio. Dixi autem de semine & arbore, tu uerò uniuersalitatem haurire stude, ut in mineralibus, uegetalibus, animalibus, atque omnibus sensibilibus, secundum ista, coniecturas facias, ac etiam in rationalibus, intellectualibusq;, symbolicè his utere. Nam de semine admirationis, exoritur arbor rationalis, quę fructus admirationi similes parit, atq; rationalis ipsa arbor, per elicitam admirationem, similem erigit rationis arborem. Ita quidem ex seminali demonstrationis principio, intellectualis procedit arbor, ex se principia seminalia exerens, per quæ intellectualis iterum arbor ascendit.

De indiuiduorum differentia. Caput VIII.

Differẽtia indiuiduorum.

SAtis tibi in sensibilibus, semina indiuidua similiter & arbores constat esse, uides etiam in animalibus ipsis, quæ ut arbores sunt, esse alia masculina, alia fœminina, ita quidem, & alia esse semina masculina, alia fœminina necesse est. Species igitur, si P, figura fingitur, ubi lux descendens actualitas, & umbra potentialitas signatur, tibi pandet in specie, actualitatem absorbere potentialitatem, atque econuersò, secundumq; illa, indiuidua eius participare naturam. Ad hæc, cum ipsa actualitas (ut magis specificetur) in P figuram resoluitur, lux erit masculinitas actualitatis, tenebræ eius fœmininitas, ita quidem de potentialitate. Necesse est autem tam masculina quàm fœminina differre. Nullum enim reperibile est indiuiduum masculinum, in masculinitate, cum quocunq; præcisè conuenire, nec dabile est ipsum maximè masculinum. Absorpta est igitur, in omni masculinitate, fœmininitas differenter. Vnde etiam masculinis animalibus, signa fœminea puta mamillarum indicia apparere conspicimus, ita quidem semina, contrario se habẽt modo. Absorbet igitur omne indiuiduum, sua singulari indiuiduatione alia, ut indiuiduali tua masculinitate absorpta est fœmineitas, sicut semen à quo in actum prodijt, masculini existens seminis, fœmineitatem euicit, sic suo modo, fœmineitas masculinitatem absorbet. Masculum etiam semen, in se absorbet fœmineum, & sua potentia ambit actualem masculinitatem & fœmineitatem, contrarium de semine fœmineo. Participare etiam speciem hæc indiuidua uariè scimus, quædam enim speciem perfectiùs in semine participant, quædam in arbore. Quantò enim species ignobilior, atque potentialior, tantò perfectius eius participant naturam ipsa semina. Quantò uerò species ipsa nobilior, atq; perfectior, formalior, actualiorq; fuerit, tantò eius naturã plus arbores participant, & ubi arbores ipsæ participant, tanto illa perfectiùs, quæ masculinior: ac ubi semina perfectius participant, tanto illa perfectius, quæ magis fœminea. Vnde pyrus arbor, nobilior est quàm pyrum, & leo masculus, nobilior quám leęna, & semen leoninum. Contrarium uerò in tritico, ubi semen melius quã palea, & sic de reliquis. Vbi enim arbor, plus participat incorruptibilis speciei conditionẽ, scilicet, quia ex se fructũ producit, remanẽs in uirtute aliũ producẽdi, plus participat arbor

arbor perfectionem ſpeciei. Vbi uerò ſemen incorruptibilis ſpeciei naturam plus contrahit,& cum eius productione arboris uirtus deficit, quia tota in ſemen pergit, ut in granis tritici, ſiliginis,auenæ, & ſimilium:perfectius eſt granum ſeu ſemen, & illud tunc nobilius, quod fœmininius. Nullum autem eſt reperibile ſemen,adeò fœminium, atque taliter in potentia, quod magis in potentia eſſe non poſſit, ita nec arbor adeò in actu perfecto,quin magis eſſe poſſit. Quare omne dabile indiuiduum, has differentias uariè & differenter participat. Plus enim arbor ſeminis naturam participat in ſurculo, & minus in trunco, & plus infans ſeminis naturam in infantia, quàm adoleſcentia participat. Arbor autem perfecta, ſpeciei naturam perfectiùs participans,ut ex potentia ſeminis in actum prodijt:ita & illius quandam ſeminis explicatam tenens naturam, fructum in ſimilitudine ſeminis, producit. Et quoniam arbor,quaſi expanſum canale eſt,ſeminalis uirtutis:tunc intra ſe dirigit humidum,atque ſecundum expanſam ſpecificat naturam. Specificat quidem perfectè, ſi uirtus ſeminis perfecta fuerit, atque perfectè expanſa, & ſi ipſum nutrimentum perfectum, atque perfectè ſpecificabile fuerit. Quapropter, utrunque attendi debere neceſſe eſt. Vnde grana quædam in pingui ſolo,& propter nobile nutrimentum,perfectiora ſeipſis producere uidemus grana,licet hoc ſucceſſiuè fiat, quia in anno primo, nõ adeò perfecta,ſicut in ſequentibus. Econuerſò: optima grana in ſterili agro, ignobilem fructum producere conſpicimus,non tamen adeò ignobilẽ, ſicut alia minus nobilia grana,unde ſucceſſiuè uergit nobile granum, ad ſimilitudinem ignobilis, propter nutrimentum diſproportionatum nobilitati ſuæ. Ex diuerſitate igitur nutrimenti,atque locorum,indiuidua uariari neceſſe eſt. Attende etiam,quòd quamuis nutrimentum ſpecificetur,& in formali uirtute ſpeciei, eius potentialitas abſorbeatur, nõ poteſt tamen penitus atque omnino,eius natura per omnia abſorberi, uti uides,dum pyrus inſeritur pomo,humidum enim,in trunco arboris pomi pomificatum, in ramo pyri inſerto,pyrificatur,atque in pyrum indiuiduatur, non tamen eſt hoc pyrum,ab omni natura pomi alienum: licet in pyro occultetur,tanto q; minor fit,quantò uirtus ſurculi fortior,atque in ſequentibus temporibus,debilitata ſucceſſiuè uirtute ſpecifica pyri,plus de pomi natura manifeſtatur. Ita quidem de loco:magis enim Alemannus in Italia,in primo quàm in ſecundo anno Alemannizat,locus enim ſucceſſiuè locum characterizat,ſecundum localis naturæ fortitudinem. Hæc quidem uti de ſenſibili mundo experimur ſenſibiliter,ita & in rationali rationaliter,ut in moribus & cõſuetudinibus rationalibus q; doctrinis,quę alimenta quędam ſunt,quæ etiam in ipſo intellectuali,intellectualiter attendere debes.

De differentijs modorum eſſendi. Cap. IX.

Differentia modorum.

SAtis ex ijs,quid intendam conijcies, atque ſi uelis, tam coniecturarum quàm coniecturantium differentiam concipies,arte quadam generali. Nam ut aliæ ſunt confuſæ ſenſibiles coniecturæ,aliæ ueriſimiles rationales,aliæ uerò intellectuales, ita quidam ſunt coniecturantes differentes, ut quidam in confuſa ſenſibilitate, diſcurrant,quidam ex principijs ratiocinentur,quidam intellectualibus abſolutionibus,uacent.Habet enim ipſa coniecturalis unitas,in coniecturabile pergens,elementa ſua quatuor: ſcilicet ſubtilitatem,groſſitiem,atque duo media.In ſubtilitate enim, acutiſſima pergit coniectura,quaſi ignis ſurſum: & modum eſſendi rerum,in quadam abſoluta unitate ſeu neceſſitate intuetur. Terrenè uerò atque groſsè coniecturando,modum tenebroſum eſſendi,in poſſibilitate fingit, alios quidem duos efficit eſſendi modos,quorum unus, abſolutæ neceſſitati accedit: & hic modus eſt,ſine quo res uera intelligi nequit, & hic quidem modus eſt neceſſitatis ſecũdæ ſeu conſequentiæ. Cum enim ponitur ueritas humanitatis, eſſe neceſſariò,ad hanc ea ſequuntur neceſſariò,ſine quibus eſſe nequit. Alius uerò modus eſſendi poſſibilitati proximior atque ſuprà ipſam, atque infrà iam dictum exoritur, habens neceſſitatis parum,poſſibilitatis multum,ut eſt actualis quidam eſſendi modus.Hoc in P,figura

conſpicies:ubi unitas ſit neceſſitas,alteritas paſſibilitas, omnia in idem redeunt, ſecundum ea quæ audiſti. Varietates igitur modorum eſſendi coniecturans, arte figurali facillimè uenatur: ita ut uideat, quomodo modus in modo capitur & abſorbetur. Et uarietatem, hos modos eſſendi participantium, diſtinguit & colligit, ut rem concipiat in poſſibilitate tenebroſa, ſecundum hunc eſſendi modum, & eandem in actu, ſecundum alium eſſendi modum,ita & modos coniecturandi, atque coniecturantium,hos modos participantium,uarietatem attingit. Modos etiam durationis: ut alius ſit modus durationis,modi eſſendi neceſſitatis abſolutæ, alius modus poſſibilitatis. Neceſſitatis enim abſolutæ, eſt duratio infinita: quod enim neceſſarium ſimpliciter exiſtit, aliter eſſe nequit. Non igitur pergit in alteritatem, hinc eſt abſoluta æternitas. Poſſibilis uerò eſſendi modus,in alteritate eſt tantum. Actualis uerò, aliquid habet ſtabilitatis, multum poſſibilitatis: neceſſitatis ſecundæ, multum ſtabilitatis,parum alteritatis. Ita quidem modos eſſendi ipſius motus diſtinguit, atque deinde hos & conſimiles eſſendi modos contrahit, ut in ſenſibili mundo eos ſenſibiliter coniecit, in rationali rationaliter, in intellectuali intellectualiter. Hos quoque eſſendi modos, trium regionum ad inuicem continuari, coniectat, ut unum ſit uniuerſum,hinc ſummam ſenſibilem neceſſitatem, rationalem admittit poſſibilitatem,ſummamqûe ac neceſſariam rationem, intellectualem affirmat poſſibilitatem. Sic enim quatuor eſſendi modos, in denarium reſolui uidet, qui uniuerſus eſt numerus.

De differentijs compoſitorum ex anima & corpore. Caput X.

Differẽtia animatorum.

SVſpice P figuram, atque unitatem animam, alteritatem uerò corpus facito: tranſit quidem corporalitas,in ſpiritualitatem ſurſum,ſpiritus,in corporalitatem deorſum, quoniam autem ſpiritum deſcendere,eſt corpus aſcendere,hinc utrunque te iungere neceſſe eſt: ut differentiam corporum, ita ex differentia animarum concipias, quòd pariter earum animarum differentiam,ex corpore conijcias. Quòd enim humana anima,corpus ſuum á corporibus cæterorum differre facit animalium, eſt pariter ex eo, quòd tale corpus differentem ſpiritum expoſtulat. Platoniſare enim Platonis,ab omnibus differt hominibus,atquæ hæc differentia,pariter ex unitate animæ, & alteritate corporis exurgit. Quapropter illi, qui animarum diſpoſitionem per ſenſibilia inquirunt,uti Phyſiognomi,corpus intuẽtur, atque ex eiſdem, cum alijs hominibus atque animalibus differentijs & concordantijs,ſpiritus uenantur differentiam,hinc etiam eſt, quòd molles carne, aptos mente experimur. Motus etiam animalium progreſſiuus, ſecundũ quem animalia à uegetabilibus differunt, non tantum ad corporis, ſed ad animæ etiam debet neceſſitatem referri. Nam non tantum animal locum mutat,ut neceſſarium nutrimentum colligat, ſed & ideò etiam,ut animæ operationes perficiat:nec animal unum,aliud uincit uolatu,curſu,induſtriaq́, eo tantum, quia his eget conſeruanda eius complexio: ſed & quia hæc & ſpiritus exquirit. Sic homo non eſt maiori datus rationi, ut ob corporis neceſſitatem ſeminare, plantare,mercari, ædificare,texere,coquere & huiuſmodi ſciat: ſed & opifex ſummus, inſtituit hanc rationalem naturam,in corpus deſcendere, ut corpus in rationalem aſcenderet,ſenſibile enim corpus, rationi ſubeſt,nec corpus ad iſta neceſſitatur, niſi propter ſpiritum. Sicut enim corpus, propter ſuam neceſsitatem, talem rationalem naturam expetere uidetur: ita hic ſpiritus ſubtilis,tale nobile corpus, quod his opus habet expoſtulat. Non eſt aliter ſpiritus propter corpus,niſi quia corpus eſt, propter ſpiritum, redit enim ſuprà ſe ſpiritus. Differt igitur quodlibet ſenſibile animal, à quolibet differentia connexa, ex ſpiritus corporisq́ differentia procedente. Omnem autem ſpiritum ab omni ſpiritu,& omne corpus ab omni corpore,differre neceſſe eſt. Non eſt autem differentia ſine concordia. Quapropter,omnẽ ſpiritum,concordare pariter & differre à quolibet, neceſſe eſt: nec poteſt æqualiter hoc eſſe,cum alio enim plus concordat, cum alio uerò minus, cum nullo uerò maxi-

me, aut

me,aut minimè ſimpliciter. Spiritus igitur,à ſpiritu quolibet cum ità differat, quòd ſemper minus per differentiam,quæ ſemper minor eſſe poſſet,abſquè eo quòd in infinitum progrediatur, differat: improportionali ꝓportione ita differt,quòd ꝓportio ſpiritualis naturæ unius & alterius,proportionabilior ſemper eſſe poſſet, abſque eo quod in infinitum progreſſio fieret.Præciſio igitur differentiæ proportionis , inattingibilis eſt. Concordat igitur ſpiritus cum ſpiritu,concordanti differentia,unde ſpiritus tenebroſior cum ſpiritu lucidiori,ſecundum P figuram ſe habet: nam unitas ſpiritus, in alteritatem progreditur,atq; alteritas ſpiritualis,in unitatem regreditur.In ſupremis uerò nobiliſſimis ſpiritibus,alteritas tenebroſa ſenſibilis,in intellectuali claritate abſorbetur. In inferioribus uerò ſpiritibus,unitas ſpiritualis, quæ intellectualis dici poteſt,in alteritate ſpirituali abſorbetur. Vnde uegetatiuus ſpiritus, in ſua tenebroſitate, occultat intellectualem,& eius quædam ſigna apparent in ramis,ad ſuſtentandum,foliꝭs & cortice,ad fructum tutandum,plura tamẽ ſigna intellectualia, in animalibus experimur,ubi clarior eſt ipſe ſpiritus: nam in ſenſu,deinde magis in imaginatione,adhuc amplius in ratione,clarius & propinquius ſigna experimur,intellectualis uigoris. Adhuc inter ratiocinantia animalia,clariora ſigna prouidentię in hominibus,quã in aliꝭ animalibus,exiſtunt,ex quibus ibi conꝭcimus lucidiorẽ intelligentiã. Sic quidem in intelligentiꝭs,affirmamus ſenſibilẽ naturam,occultari atq; abſorberi,in luce intellectuali.Rationem autem animæ mediam concipimus , inter infimum & ſupremum eius:atq; eapropter,plus participare, naturam ſuperiorem unitatis intellectualis in certis,in aliꝭ uerò plus inferiorem alteritatem . Vnde in inferiori mundo, ſecundum illius mundi naturam,omnia eſſe diximus. In medio uerò mediè, atq; in ſupremo ſupremè,illius ſcilicet naturæ modo. Nã ſenſus,qui eſt in uegetabilibus,per quem ſentiunt intenſiſſima frigora, & æſtus excellentes , uegetatiuæ eſt naturæ: ſenſus in animalibus,animalis naturæ eſt:ſenſus in intelligentiꝭs,intellectualis. ita quidem de ratione & intellectu: ſubtilitas enim intellectualis in uegetabilibus, per quam ramos pro ſui appenſione,adueniente grauitate, præmittit:uegetabilis eſt naturæ. Intellectualis uerò ſubtilitas in animalibus, per quam uenantur, & pro futura neceſſitate quæſita obſeruant, animalis eſt. In ſupremis uerò, intellectualis eſt ſapientia,quæ ad ueritatem ipſam confert . Suo igitur modo,quiſque ſpiritus,ſpiritualis naturæ elementa participat, ſicut corpus corporalis. Hæc quidem in ſæpè dictis tibi manifeſtiſſima ſunt,quoniam omnium una progreſſionum exiſtit uia. Omnium autem animalium,dum unitatem animam & corpus alteritatem feceris,ea quę in corpore corporaliter conſpicis & explicatè, in anima ut in complicante uirtute, animaliter eſſe conſpice, ut in eiuſdem corporalis naturæ explicatæ, unitatis uirtute. Vides in tuo corpore caput , manus & pedes , ſecundum gradus nobilitatis , in officiꝭ differre: ita in anima uirtualiter intellectum caput , manus rationem , pedes ſenſus facito, ſicut enim corpus ambulat, & uehitur pedibus corporalibus:ita & anima ipſa,ſenſibus, animaliter in ſenſibilia ipſa pergit,& ratione quaſi manibus utitur,atque intellectu quaſi uirtute, ſenſus uniente, ut intellectus in anima caput ſit , atque pars ipſa nobilior . Intellectus in ambitu intellectualis uirtutis , ſe habet uti oculus in capite . Talibus quidem ſymbolicis uenationibus, de corporalis naturæ explicatione, ad animæ potentiam aſcendè, atque cuiuſcunque animalis , uirtutem animæ, ita complicatam concipe contractè , uti explicatam corporis uarietatem coniectas. Animam enim leonis, caput intellectuale , pedes ſenſuales , rationalesqúe manus uirtualiter habere concipe, ſecundum contractionem unitatis eius, quæ eſt leoninitas: ſicut hoc in homine humaniter eſſe affirmamus, atque ita de ſingulis . Corporũ autem uniuerſam diſtinctionem ex figuris noſtris,ea ratione trahes, qua cuncta.Nã ſubtilitatem corporalem unitatem lucis,atque groſſitiem alteritatem ſi feceris , facilè quæſita intueberis Ita quidem,ſi complexionum uarietatem uenari proponis,unitatem lucis benè harmonizatam,optimè compactam, atq; unitatem fingito , alteritatẽ uerò alterabilem,atq; incompactam,ac potius diſcordantiam quã concordantiã accipito. Sic etiam,ſi corpus ſpirituale,aut ſpiritum corporalẽ,inquirere cupis:aduertis,

inter lucidum ipſum ſpiritum, in tenebroſum corpus deſcendentem atq̃ue regredientem corporalem groſſitiem, duo intercidere media connexionis, unum quidem ſpiritualius, aliud autem corporalius. Illud uerò quod ſpiritui propinquius eſt, corporis non exit omnem latitudinem, unde corpus ſpirituale dici poterit, aliud uerò depreſſius groſſitiei corporali propinquius, non omnem ſpiritus latitudinem exiens, ſpiritus corporalis appelletur. Atque ita conſiderabis tres gradus, ſpiritus deſcendentis, & tres aſrendentis corporis, ex quibus ſuo modo, uniuerſum atque omnia quæ in ipſo ſunt, exiſtunt. Experimur enim in animalibus, animam ceu ſpiritualem quãdam naturam eſſe: experimur corporalem ſpiritum, arteriſs incluſum, uehiculum connexionis animæ, experimur lucem quandam ſeu ſpiritum corporalem eſſe, per quem uis animæ, operatur in corpus, & in ſenſibile, ut & ſic uirtus animæ, his mediſs corpori annectatur, pro exercendis ſuis operationibus. Et hic quidem animæ connexionis deſcenſus eſt, & corporis aſcenſus, quoniam ita ſubtiliatur, ut aptiùs ſpiritui uniatur. Omnia autem ſenſibilia, iſta participant ſuo modo, quæ in uno ſenſibili, reperiuntur clarius quidem atq̃ obſcurius, corruptibilius & incorruptibilius, ſecundum differentias & concordantias generales ſpecialesq̃.

De uita. Caput XI.

Vita. VIta etiam, quaſi formæ aut ſpiritus, aut alterius cuiuſcunq̃, ſi in ſuis uolueris diffe entiſs intueri, primò ipſam ex unitare lucis, & alteritate tenebrarum, in P figuram reſoluito, atque ita inſpicies, nobilem illam uitam, in cuius unitatis claritate, omnis alteritas abſorbetur. Aliam autem intueberis, cuius unitas, in alteritate fluxibilium & inſtabilium tenebrarũ inuoluitur. Et ſi ipſam uitam, in uniuerſali figura uniuerſum feceris, tres uitas radicaliter, quadratè, cubicèq̃ diſtingues: unde incorruptibilem & alterabilem, atque plus incorruptibilem, plusq̃ alterabilem, & harum ſubdiſtinctiones, coniecturaliter hac uia attinges. Quoniam autem inter ipſam uitam, ubi alteritatis uictoria, corruptibilitatem aut reſolubilitatem unitatis inducit, & inter eam, ubi unitatis uictoria incorruptibilitatem operatur, æquale medium cadere nequit, ut ſit neque corruptibilis, neque incorruptibilis: eſt tamen de præfatarum differentiarum natura, ut ſæpiſſimè diximus. Hinc etiam ut inferior uita ſuperiori adunetur, in unitate uniuerſi, ſuperiorem inferiori coniungi neceſſe erit. Hoc igitur unum compoſitum exiſtens ex uita, unitate uincente, atque ex ea, ubi alteritas uincit ſecundum inferioris conditionem, in alteritatem pergit, atque corruptibilitate inuoluitur: ſecundum ſuperioris uerò naturam, ad unitatem incorruptibilitatis accedit. Ex corruptibili igitur atque incorruptibili uita, ipſum tale eſſe conſtat, atque hoc differenter, inter eam connexionem participantia. Non igitur eſt mors talium alia, quàm aliorum mortalium. Nam propter fluxum alteritatis, in diſpenſionem tendit. Stabilis igitur remanet, unitas incorruptibilis uitæ, unitate alterabili, à ſuæ unitatis harmonica cadente radice. Intellectualis autem uita, ad incorruptibilem ueritatem erecta ſurſum, ad corruptibilem alteritatem, moueri neſcit. Infimus igitur ſpecificus huius naturæ gradus, parum in actu, penè quaſi in potentia: quandam connexionis participabilitatem, cum fluxibili uita poſſidebit, non quidem, ut fluxibili uitæ, uigorem ſtabilitatis præſtet: ſed potius, ut eius etiam connexione, per admirationem ſenſibilium, rationabiliter moueatur, atque in dormitanti potentia, ad actum excitetur euigileteq̃. Nec eſt poſſibile, hunc ſpecificum gradum connexionis utriuſque uitæ, multiplicari, ut huius connexionis plures ſint ſpecies, licet hanc ſpeciem indiuidua uariè participare neceſſe ſit. Vita igitur irreſolubilis, eſt ipſa intellectualis uita, reſolubilis uerò, eſt ipſa ſenſibilis, media uerò quæ intellectuali propinquior eſt, rationalis nobilis, atque intellectualis eſt: quæ & ſenſus intellectualis dici poteſt. Senſui uerò accedens, rationalis ignobilis, quæ imaginatiua, aut intellectus ſenſualis, poterit appellari. Ratio igitur ſuperior intellectum participans, cum ratione inferiori, ſenſualis naturæ,

connectitur

connectitur in specie ipsa humana. Tali quidem cõiectura, attingere ea poteris, quæ circa uitam, discursus uenari poterit.

De natura & arte. Caput XII.

Natura. Ars.

NAtura unitas est, ars alteritas, quia naturæ similitudo. Deus quidem, secũdum intellectualem loquelam, natura pariter & ars existit absoluta, licet ueritas sit, ipsum nec artem, nec naturam, neq; ambo esse: præcisio autem, cum inattingibilis sit, nos credere admonet, nihil tantum, quod aut natura aut ars sit, dabile esse: omne enim, utrumq; suo participat modo. Intelligentia enim, facilè ut à ratione emanat diuina, artem participare concipitur, ut autem à se artem exerit, naturam esse uidemus. Ars enim, imitatio quædam naturæ existit: alia enim sensibilia, naturalia esse, alia artificialia, manifestum est. Sed non est possibile, sensibilia naturalia, esse artis expertia, ita nec sensibilia artificialia, natura carere possũt, loquela enim ab arte procedit, cui natura innixa est, ut una sit naturalior loquela uni, alia uerò minus naturalis. Ratiocinari etiam, homini naturale est, sed non absque arte. Vnde unum plus in arte ualere ratiocinandi, quam aliũ, dubio caret. Sicut enim in loquela, quæ absq; arte haberi nequit, unitas naturalis rationis relucet, ut ex loquela, quis, qualisue sit, ratione & natura cognoscatur, sic & in ratione, ars ratiocinantis, manifestatur. Si igitur naturæ differentias inuestigare uolueris, atque artis & cõnexionis utriusque, ad sæpè apertam figurarum manudictionem recurrito. Est enim natura, ex unitate masculina, & alteritate fœminina. In masculinitate uerò intellectuali, absorpta est fœmineitas. Vnitiuè igitur intrà se fœcundatur, in uegetabili fœmineitate, ut alteritas, naturam in se masculam determinet: quare explicatiuè fructificat. Natura uerò, animalium sexum distinguit, uir in muliere generat, mulier ad extrà parit, natura uerò, in intelligentijs, intellectualem parit fructum, in animalibus animalem, in uegetabilibus uegetabilem. Obedit natura sensibilis rationali, rationalis intellectuali, intellectualis diuinæ. Obedit sensibiliter factibile, arti rationali, ars rationalis, intellectuali, intellectualis, diuinæ: sicut omnis natura, in sensibili sensibiliter est contracta, ita & factibilitas, in sensibili est sensibiliter cõtracta, in rationali rationaliter. Vnitas uerò, naturæ & artis sensibilis, ratio est, per rationis unitatem, specificatur sensibilis indiuiduorum multitudo, sic & per rationis unitatem, quæ in arte una, puta sutoria existit, innumera parantur calceamenta. Vnitas igitur rationis, in se complicat, sensibilium omnium naturalium & artificialium, multitudinem, ex se igitur exerit, rationes naturalium & artificialium. Rationes uerò artificialium, ordinantur ad finem naturalium. Initium enim atque finis artificialium, natura existit. Ars igitur rationalis, ut est loqui, texere, seminare, coquere, & ita de multis, ad finem sensibilis naturæ ordinatur, sicut ars intelligentiæ, ad finem rationalis naturæ.

De natura intellectuali. Caput XIII.

Natura intellectualis.

NAtura autem uniuersalis, ut uniuersi circulus, in se primo, tres regionum atque naturarum, intellectualium, rationalium, atque sensibilium, complicat orbes. Intellectualis uerò, in se tenebrositates alterabiles absorbens, natura mascula, subtilis, unissima est, atque nobilissima est, nec est intelligentiæ natura quanta, nec motus intellectualis generis quantus, nisi intellectualiter seu uirtualiter, cui non obsistit simplicitas, indiuisibilitas, & id genus, quæ intellectualis sunt unitatis. Non enim est motus eius in alteritatem aliter, quàm ut alteritas in unitatem absolutiùs pergat. Descendit enim unitas eius in rationale intelligibile, ut intelligibile ipsum in unitatem ascendat intellectus. Est enim intellectus, principium atq; finis rationalis, intelligibilis, sicut eius principium, finisq; eius, unitas est absoluta, ad cuius unionem pergere, est secundũ naturam suam intellectualem, sursum agere, atq; in hoc motu quiescere: uti ratio, in ipsa quiescit intelligentia,

ad

ad quam, non nisi per intelligentiæ descensum, & luminis sui participatam immissionem, ascẽdere potest. Sic quidem, nec naturæ intellectus qualitatem rationalem, sed potius rationalem alteratam concipito similitudinem. Non enim habet accidens, rationi aut sensui succumbens, nec est intelligibilis natura aliter, ꝙ intellectualiter locabilis: imò ita locabilis, quòd & locus. Et hoc quidem non est in loco esse, per rationem aut sensum, ostensibili: nec est propterea ubiꝙ, & nullibi absolutè, ut Deus, sed est ubiꝙ & nullibi, contracte intellectualiter: sicut humanitas ipsa specifice contracta, est ubiꝙ in ea regione speciei, atꝙ nullibi. Ita & anima nostra, ubiꝙ atꝙ nullibi est, secundum contractionem corporis, nam est in qualibet parte illius suę regionis, & nullibi. In nulla enim parte corporis, ut in loco, potius ꝙ in alio. Sicut ẽm uniuersalia sunt in intellectu, atque eorum locus intellectus dicitur, ita quidem hoc intelligi necesse est, secundum sępè resumptas regulas, intellectũ scilicet, esse in uniuersalibus, ita quòd ipsa in eo, quasi ut præsidens in regno est, ita quod regnum in ipso. Non igitur est mobilis natura intelligẽtia, de loco ad locum, nisi eo modo, quo in loco esse potest. intellectualiter igitur mouetur, ipsa natura intelligibilis, in suo determinato sibi regno. Et hoc quidem mouere, est cũ quo quiescere concurrit, cum sit ueritati obtẽperare: quasi ut motus imperij præsidentis, compatitur quietem, in cathedra imperantis. Intelligentiæ enim, ut in centro suæ contractionis aut regni quiescentes, mouentur, & nos hunc motum, ut iudicantis concipimus. Iudex est enim, rationum intelligẽtia; & moueri dicitur, dum ob uerius unam eligit, aliamꝙ abijcit, ac dum rationantes, illuminat aut inducit. Intelligentiæ igitur, ut uirtutes uniuersales, rectricesꝙ contractionum rationalium concipi debent, ac si in ipsis suis regionibus, Solis uices gerant, ut sicut in hoc sensibili mũdo, ex Solis sensibilis uigore, oculi sensibiliter, ad pulchri aut turpis iudicium, pergunt: ita in rationali mundo, intelligentia, uigorem cognitionis ueri, apportat. Deus autem ipse, infinitus Sol intelligentiarum est, intelligentię uerò ut uaria contractiora lumina rationum. Variè uerò rationem inspicimus, contractam in uegetabilibus, & animalibus secundum diuersa genera, atque species, & ex hoc coniectamus, diuersas rectrices intelligentias. Non sunt intelligentiæ numero rationis numerabiles, quasi sensibilia ista, sed intellectualis numerus, indesignabilis & infigurabilis per rationem, quasi lumen est rationis, & numeri rationalis. Sicut enim nullo numero, unitas numerabilis est, sed ipsa omnem numerum numerat: ita & intelligentia, nulla ratione discernibilis, sed tantum ab ipsa absolutissima, diuinissimaꝙ unitate, ubi enim ad coincidentiam tendit, numerari cum numerare, discretio cum indiscretione, rationi præclusus est aditus. Varietatem autem intelligentiarum, uariè unissimam ueritatem theophanicè participantium, cum mediationis diuersitate, ut quædam mediatius quasi intellectuales, atque ab omni potentia, uersus actum eleuatissimæ, aliæ uerò, quasi intelligibiles, atque magisterio proximiores, aliæ rationalibus potentijs magis accedentes, ut doctrinali eleuatione opus habeant: in similitudine sæpè dictorum ex figuris in coniecturis trahito. Et si coniecturam fabricare optas, etiam de ijs tenebrosioribus huius regionis spiritibus, quorum intelligentia, in alteritate tenebrosæ ignorantiæ sopita, cruciatur, qui potius seruilibus occumbunt custodijs, & sensibiliter submersæ rationi suæ, obuolutæ intelligentiæ, deceptoria ingerunt incitamenta, ut absorbeatur perpetuum in corruptibili, lux in tenebris, atque de istorum dæmoniorum naturis differentibus, quomodo quidem in regione intellectuali, hi quasi sensibiliores sunt spiritus, in sensibilibus tentationibus degentes, atꝙ se inferiorib. immiscẽtes, quomodoꝙ ad hęc alij medio loco quasi ratiõales sint, intelligentię orbiũ, & mortuũ rectrices, at superiorum, qui diuinis illuminationib. ꝓpinquius inflammãtur, non obtẽperanter imperio: per te, ex præmissis, moderatione symbolica, proficias. Volo aũt te semper attẽtissimum esse, ut has præsidentiales spirituales administrationes, quas speciebus, nationib. linguis, cõgregationib. regnis, ecclesijsꝙ, quasi à summo maximo uniuersorum imperatore legati, solerter impendunt: non putes, eos quasi nostri tantũ causa assumpsisse, sed nostri quidem ac aliorũ quibus præsunt, ita hoc agunt causa, ut se finem constituant, sicꝙ angelici spiritus

propter

propter nos ſunt,quod nos propter ipſos. Dum enim regni quibuſdam regalis cura, propter eos eſſe uidetur:rex non minus ipſam in ſe reflectendo,ſe ſuæ curæ & ſalutis populi,finem conſtituit.Nec eſſet uoluntaria populi obedientia,& principis diligentia,ſi & populus ſubiectionis,& rector ſe etiam laborum ſuorum,nõ coniicerent præmia,hinc inde ſuſcepturos. Quapropter, rector naturalis, in ueritatis legibus incedens,cauſas ipſas quantum poteſt,in unum nectit,ut in populi ſalute, ſuam quoque arbitretur. Hæc ſummatim, quantum hoc loco datum eſt, de intellectualium ſpirituum natura,ſufficiant.

De homine. Cap. XIIII.

HOminem,ex unitate lucis humanalis naturæ, atque alteritate tenebrarũ corporearum,communi uia concipito,& in priorem figuram, ut diſtinctiùs ipſam explices reſoluito.Intueberis planè,tres ipſius regiones, infimam, mediam, atque ſupremam, atque ipſas ter triniter diſtinctas. Ignobiliores autem corporales partes alias,continuè fluxibiles,atque ſtabiliores & formaliores,nobiliſſimaſque gradatim coniectabis. Poſt hæc pari aſcenſu, ſpiritualiores corporis concipito naturas,quibus ſenſitiua uirtus immixta eſt, haſque per gradus partire: ut ab obtuſioribus,ad ſubtiliores,pertingere queas.Nouenas etiam,nobilis ipſius animæ diſtinctiones, adiicito.Nouem igitur, trium ordinum corporales uides hominis differentias,quæ in ſe ſenſitiuum abſorbent lumen,ut uegetatione contententur.Nouem etiam mixtas conſpicis,ubi uirtus uiget ſenſitiua, ſenſibili ac corporali permixta. Nouem denique nobiliores differentias, ubi corporalis umbra, in diſcretiuum abſorbetur ſpiritum. Corporalis autem natura,gradatim ſurſum in ſenſitiuam pergit, ita quidem, quod ultimus eius ordo, propinquè cum ipſa coincidat ſenſitiua, ita quidem ipſa ſenſitiua,indiſcretiuam nobilitatur.Omnis autem ſenſatio,obuiatione exoritur. Vnde ut quædam ſenſationes, obuiatione contigentium, cauſantur:ita gradatim quædam,ex diſtantioribus incitantur obiectis.Odoratus,qui in ſuo perficitur organo:ob ſuam nobiliorem naturam,etiam â remotis offenditur,ut ſenſatio exoriatur. Adhuc auditus,ex remotiori.Viſus autem omnes excellit ſenſus, ut ex diſtantioribus obiectis ad ſenſationem incitetur. Pergit autem imaginatio, abſolutiori libertate, ultrà ipſam contractionem ſenſuum,in quantitate molis,temporum,figuræ,& loci: & minus atque plus,quàm ſenſitiua appræhendit,propinquiùs & remotiùs,atque ab ſens ambit, genus ſenſibilium nõ exiens.Ratio autẽ imaginationem pergreditur:ut uideat,Antipodes cadere non poſſe,potiusquàm nos, cũ graue ad centrũ moueatur, q̃ inter eos & nos mediat.Hęc autẽ imaginatio non attingit.Ita quidẽ patet,rationẽ ſuperuehi imaginationi,uerius irreſtrictiuſq̃ ad cuncta pergere. Intellectus autem ad rationem ſe habet, ut uirtus unitatis, ad finitum numerum, ut nihil eius uirtutem penitus aufugere,poſsit. Mirabile eſt hoc Dei opificium,in quo gradatim diſcretiua ipſa uirtus,à centro ſenſuum,uſque in ſupremam intellectualem naturam,ſuperuehitur,per gradus quoſdam, organicoſque riuulos:ubi continuè ligamenta tenuiſsimi ſpiritus corporalis, lucidificantur atque ſimplicantur,propter uictoriam uirtutis animæ,quouſque in rationalis uirtutis cellam pertingantur. Poſt quam quidem, in ſupremum ipſum intellectualis uirtutis ordinem,quaſi per riuum in mare,in terminum peruenitur,ubi chori quidam eſſe coniectantur diſciplinæ,intelligentiæ,atque intellectualitatis ſimpliciſſimæ.Humanitatis igitur unitas,cũ humaniter contracta exictat omnia ſecundũ hanc contractionis naturã complicare uidetur. Ambit enim uirtus unitatis eius, uniuerſa, atque ipſa intrà ſuæ regionis terminos adeò coercet,ut nihil omnium eius aufugiat potentiam: quoniam omnia ſenſu,aut ratione, aut intellectu, coniectat attingi,atq̃ has uirtutes,in ſua unitate cõplicare dũ conſpicit ſe ad omnia humaniter progredi poſſe ſupponit.Homo enim Deus eſt,ſed non abſolutè, quoniam homo.Humanus eſt igitur Deus.Homo etiam mũdus eſt,ſed non contractè omnia, quoniam homo. Eſt igitur homo μικρόκοσμος, aut humanus quidam mundus. Regio igitur ipſa humanitatis, Deum atque uniuerſum mundum,humanali ſua potentia ambit.Poteſt igitur homo,eſſe humanus Deus,atque Deus humaniter;

niter, potest esse humanus angelus humana bestia, humanus leo aut ursus, aut aliud quodcũq;. Intrà enim humanitatis potentiam, omnia suo existunt modo. In humanitate igitur, omnia humaniter, uti in ipso uniuerso uniuersaliter, explicata sunt: quoniam humanus existit mũdus. Omnia deniq; in ipsa cõplicata sunt humaniter, quoniã humanus est Deus. Nã humanitas unitas est, quę est & infinitas, humaniter cõtracta. Quoniam autẽ unitatis cõditio est, explicare entia, cum sit entitas, suas implicitate entia cõplicans: hinc humanitatis extat uirtus, omnia ex se explicare intrà regionis suę circulum, omnia de potentia centri exerere. Est autẽ unitatis conditio, ut se finem explicationũ constituat, cum sit infinitas. Nõ ergo actiuæ creationis humanitatis, alius extat finis, quàm humanitas. Non enim pergit extrá se dum creat, sed dum eius explicat uirtutem, ad seipsam pertingit, neq; quicquàm noui efficit, sed cuncta quę explicando creat, in ipsa fuisse comperit: uniuersa enim, in ipsa humaniter existere diximus. Sicut enim humanitas potens est, humaniter ad cuncta progredi: ita uniuersa in ipsam, nec est aliud, ipsam admirabili uirtute, ad cuncta lustranda pergere, quàm uniuersa in seipsa, humaniter complicare. Audisti autem Iuliane pater, de unitrino absoluto principio, creatore uniuersorum: quomodo ipse, quia unitas seu entitas est absoluta, in qua infinita æqualitas atq; connexio, hinc omnipotens creator. At quia infinita est æqualitas, in qua unitas & connexio, hinc uniuersorum rector, ordinator, & gubernator. Quia uerò infinita cõnexio, in qua unitas, et ęqualitas hinc uniuersorũ cõseruator, ita qdẽ de ipse humanitate, cõtractẽ coniectandũ affirma. Est em̃ principiũ cõtractũ, creatiõis ordinis sui, gubernatiõis, & cõseruatiõis: quoniã est unitas, in qua æqualitas & connexio. Est æqualitas, in qua unitas & connexio. Est connexio, in qua unitas & æqualitas, terminis in sua significatione, in humanitatis contractionem, redactis. Quapropter in uirtute humanitatis, homo in superiori parte sensibili, puta phãtastica, creat similitudines aut imagines sensibiliũ, in qua unitas, in qua ęqualitas & connexio. Ipsas uerò creatas imagines, ordinat atq; locat, quia æqualitas, in qua unitas, & connexio. Posthæc ipsas conseruat in memoria, quia connexio, in qua unitas, & æqualitas Ita quidem in regione intellectualium intellectualiter agit, creando, ordinando, & cõseruando: ac in ipsa rationali media, pariformiter, Hęc autem omnino ad seipsum reflectit, ut se intelligere, gubernare, et cõseruare possit, et sic homo ad Deiformitatem, appropinquet, ubi cuncta, æterna pace quiescunt.

De eodem. Cap. XV.

QVando autẽ uniuersorum hominũ concordantias & differentias, coniecturis tuis aggredi proponis: attẽdere habes, ad uniuersorum figuram, faciendo humanã speciem, sub illo maiori contrahi circulo. Tunc enim in ipsa humanitatis specie, quosdã uides abstractiores cõtemplatiuos homines, in quadã cõuersatione intellectualiũ & æternorum, principaliter, quasi in supremo humantatis cœlo, uersari: & hi sunt, ut ipsius speciei intellectus, circa ueri speculationem uacantes. Sunt & alij, ut speciei illius ratio, qui inferioribus quasi sensibilibus præsunt: primi, sapientes sunt, quasi lumina clarissima atque castissima, spiritualis incorruptibilis mundi, effigiem ferentes: ultimi, sensibiles, quasi brutales, cõ cupiscentiam atq; uoluptatem sequẽtes: medij; à superiorib. influentiã claritatis participant, & inferioribus preşunt. In unitate itaque speciei, has tres partes, hominum multitudinẽ, generaliter sub tota specie participare, conuenit. Deinde uerò, in ipsa religionis aut contemplationis parte, specialiores trinas intueris differentias: quoniam aliqua est hominum multitudo, quæ eam altẽ atque nobiliter participat, suprà omnem rationem & sensum, alia uerò quæ ipsam in rationabilitatem quandã cõtrahit, ut infima in sensibilitatẽ. Et quoniã omnibus hominibus ineſt (uti hac uia cõspicis) à natura specificata, religio quædã, altiorẽ immortalem finẽ promittẽs uariẽ (ut habes in uniuerso) à mũdi huius inhabitatorib. participata: hinc primi abstractiores intellectualibus, ipsam religionem, suprà omnem rationem & sensum participantes,

uitam

uitam expectant ſua excellentia, omnem rationis & ſenſus capacitatem ſupergredi-
entem. Alij uerò ipſam fœlicitatem, infrà rationis metam redigentes, in rerum cogni-
tione & fruitione, finem ponunt. Tertij, abſurdiſsimè in ſenſibilibus delectationib.
Adhuc primi, triniter diſtinguuntur, ita & ſecundi, & tertij. Hac uia, generaliſsimam
omniũ hominũ concordantiã, & differentiam gradatim intuere: quò ad religionẽ in
cœlo tertio, quo ad prę ſidentiã, in ſecundo, quò ad ſubiectionẽ, in infimo. Eę autẽ par
tes, quæ à ſpecie trahuntur, & ſi in generalitate ſua, ubiq; indeſinenter perſiſtant: ca-
piunt tamen in ſpecialitate ſua mutationem, cum ueritatis præciſio, in coniectura tan
tum à nobis, uenari poſsit. In uaria igitur alteritate, unitas intellectualis illius religio-
nis, recipitur, & in fluxibili multitudine rectorum ſecundi cœli, fluxibiliter: ita & prę
ſidentialis, quę & rationalis ſpeciei unitas dicitur, in fluxibili multitudine ſenſibilium
ſubiectorum, in uaria alteritate mundi, inſtabiliter perſiſtit. Aduerte etiam, quod etſi
religiò, aut regimen, aliquàmdiu ſtabile uideatur, in aliqua mundi huius natione, nõ
tamen in ipſa ſua præciſione. Fluuius enim Rhenus, ſtabiliter diu fluere uiſus eſt, ſed
nunquàm in eodem ſtatu permanens, iam turbulentior, iam clarior, iam in augmento,
iam in diminutione: ita etiam ut quàmuis uerum ſit dicere, ipſum & maiorem & mi-
norem fuiſſe, & de maioritate in minoritatem ſenſim deueniſſe, tamen uti nũc eſt præ
ciſè, nunquàm eum fuiſſe conſtat. Ita & religio, inter ſpiritualitatem & temporalita-
tem inſtabiliter fluctuat. Ita & de regimine, inter maiorem enim minoremùe obediẽ
tiam, pendulè perſeuerat. Potes etiam, omnium huius mundi incolarum uarietatem,
in complexione, figuris, uitijs, & moribus, ſubtilitate & groſsitie, coniecturaliter ue
nari, conſtituendo uniuerſorum circulum horizontem, ſeptemtrionem, meridiem, o
rientem et occidentem, intercipientem. In ipſo, meridiem altiorem, & ſeptemtrionem
inferiorem, in medio, medium mundi ſtatuendo. Eſt igitur à ſeptẽtrione ad meridiẽ,
aſcenſus humanæ ſpeciei, & de meridie uerſùs ſeptemtrionem deſcenſus. Sic omnes
homines, in ſupmo cœlo horizontem participãtes, in intellectu magis ſunt uigẽtes,
medij, in ratione, infimi, in ſenſu. Magis igitur in ſeptẽtrionalibus iſtis regionibus,
intellectus poſsibilitati & ſenſibilitati immerſus eſt, quaſi ſint homines ſenſibiles. In
media, intellectus ratione uiget. In tertia, magis abſtractè. Hinc etiam in Indianis atq;
Agypti regionibus, religio intellectualis, atq; abſtractæ Mathematicæ artes, præua-
luere. In Græcia, & apud Afros & Romanos, Dialectica, Rhetorica, atque Legales
ſcientiæ, uiguerũt. In alijs ſeptemtrionalioribus, ſenſibiles mœchanicæ artes. Omnes
tamen regiones, in his omnibus, ſuo quodammodo peritos habere neceſſe eſt, ut ſit u
na unius ſpeciei natura, in omnibus uariè participata. Sic quidem, cum ad corpora-
les hominum diſpoſitiones, inueſtigationem conuertis, ad P. figuram attendis. Si ho
minũ colorem inquiris, ſeptemtrionale punctum, unitatem lucis efficias, meridiona-
le uerò tenebrarum, & albos regionis ſeptẽtrionalis eſſe proſpicis, meridionales ni-
gros, medios autem, uides medio modo ſe habere. Si complexiones inquiris, hac uia
conſpicis, medios melius complexionatos, cum ibi extrema, ſint ad quandam unita-
tis combinationem, magis harmonicè atque concordanter redacta. In ſeptẽtrionali-
bus uerò, exceſſum conſpicis, frigoris atque humorum indigeſtorum. In meridiona-
libus, defectum in his uides, & in ſiccitate abundantiam, caloremq; in interioribus,
magis uigere per contractionem eius ad centrum, in frigidioribus regionibus con-
ſpicis, & plus in extremitatibus in calidioribus. Nutrimenta & operimenta, habita-
tiones & conſuetudines, fortitudines corporales, infirmitates & defectus, uarietates
formarũ & ſtaturæ, ſecũdũ locorũ differentiã ex his coniicere poteris. Sic ſi gentiũ ui
tia & uirtutes cõiecturaliter inquiris, ad idẽ reſpicis. Nã humanitas ipſa, ſub arctico
polo aſcendendi initiũ faciẽs, uerſùs antarcticũ, ſub æquinoctiali ad altitudinem per-
uenit, atq; ad aſcẽſus finẽ. Aſcẽdit autẽ de hoc mundo ad alium. Pergit igitur quaſi
homo, primo in ipſa creſcẽte ętate, deinde in ſtãte, deinde in decreſcẽte. Quapropter
habitudo hominũ inferiorẽ gradũ tenẽtiũ, tertiã mũdi partẽ, & primã aſcẽſus mũdi
partẽ inhabitãtiũ ad alios eſt, ut eſt hominis habitudo, in ętate ea qua adhuc uires cor
poris de potẽtia ad actũ exerit, intrà ſcilicet infantilẽ & uirilẽ ętatem. Variè igitur, ui

tia

tiæ quę huic tempori propria ſunt,& ſimiliter differenter huius ætatis uirtutes,hę ſeptentrinales regiones,participant. Aliæ enim ad uirilitatem ſunt propinquiores, aliæ ad infantilem,aliæ in his magis auſteræ gentes, magis maſculæ & dextrales, ut ſunt orientaliores. Aliæ magis fœmininæ, loquaces, leues, piæ,inconſtantes,ut occidentaliores. Ita quidem mediæ gentes inter uirilitatem & ſenectam, uitia illius ætatis atque uirtutes, uariè differenter, orientaliter & occidentaliter participant. Meridionaliores uerò, inter ſenectam & decrepitiam, uitia, uirtuteſque tenent. Tantum de his comparationibus, dixiſſe ſufficit, particularia diſtinctiùs ex his (ſi placet) inquirito.

Anima humana.

De humana anima. Caq. XVI.

PRimò ex ſæpé dictis,uniuerſum ex unitate alteritateque concipito, ipſumq; unum,in tres reſoluito regiones,ut magna tibi pandit figura.Dic itaque primæ regionis, ſimplices ipſas eſſe intelligentia, ubi abſorpta eſt tenebroſitatis alteritas, in lucis fulgore, infimæq; regiõis eas concipito naturas noſtras eſſe,quæ corporalitate ſua, lucem alterãt: medias uerò naturas (ſi placet) appellato, quæ medio modo,animæ enim medium tenent, ut ſit deſcenſus intelligentiæ, in inferiora per ipſas,inferiorumq; inſuperiora reflexus.Oſtendit autem tibi prior,paradigmatica figura,extrema uniri: ſupremam animæ ſcilicet naturam, cum infima intellectualis, atque eius infimam, cum ſuprema corporalis coincidere. Age igitur,ſi animarum differentias diſtinctiùs inquirere cupis, magnum circulum nunc uniuerſarum fingito animarũ,atque in huius uniuerſo,trinas radicales quadratas cubicaſque, inſpice, partitiones. Intelligentiam autem huius uniuerſi, unitatem ſimplicem concipe,ut Deum uniuerſaliter omnium:intueberis permaniſeſtê,intelligentiam quadã uniuerſali coniunctione,quæ per maximum circulum figuratur,omnibus coniungi animabus:deinde generaliter,primæ regioni animarum,ſpecialiùs uerò ſupremo ordini,ſpecialiſsimè uerò, ſupremo choro quæ humana uocetur ſpecies. Omnes igitur animæ,unitatem intelligentiæ in alteritate participant, aliæ clariùs, aliæ uerò obſcuriùs: ſolum autem animæ ſupremæ, cum ipſa ſpecialiſsima unione, uniuntur.Et hæc quidem eſt participatio ipſa, qua ſupremum inferioris,in coincidentiam pergit, cum ipſo ſuperioris infimo.Animalia uerò,clarius participare intelligentias, quàm uegetabilia,per medium animæ euenit. Habet autem animal ut genus, ſpecies plures,ſub ipſa unitate generis,ordinatim ut numeros progredientes,quorum hæc nobilior altiorq; exiſtit,quæ unitati propinquior. Anima igitur perfectioris ſpeciei animalis,in unitatem cum intellectuali pergens natura, ipſa eſt in ſe uirtualiter alias cõplicans,omnium animarum uigores,quaſi generis metallorum auri ſpecies perfectior,ſuo ualore,alias omnes metallicas ambit ſpecies,ut & in genere regnantium, regalis auctoritas cæterorum ducum, comitum inferiorũq; rectorum, in ſe unit imperia.Sunt igitur omnium animalium ſpecies, humanæ animæ uirtutem unitam numeratim explicantes,eiuſq; naturam,uaria differenria contrahentes,alia clariori ratione alia tenebroſiori.Nulla tantum ſpecies, ad eius æqualitatẽ pręciſam,attingere ualet. Ipſa autem humana anima, cum ſit infima, intellectualis natura, intellectualiter in potentia eſt,intellectualis autem potentia,lumen eſt rationis. Concipito itaque animam humanam,ut P figuram,ex intellectuali unitate, & ſenſuali alteritate. Deſcendente igitur lumine intelligentiæ in umbram ſenſualem, atque aſcendente ſenſu, in intellectum,per gradus trinos:medio loco duo exoriuntur, quæ rationis nomen habere ſuppono.Superior autem huius rationis portio,quæ intellectui propior reperitur,appræhenſiua,inferior uerò, phantaſtica ſeu imaginatiua (ſi placet) his aut alijs uocentur nominibus.Hæc ſunt animæ humanæ,quaſi quatuor elementa.Intellectus autem iſte in noſtra anima,eàpropter in ſenſum deſcendit,ut ſenſibile aſcendat in ipſum.Aſcendit ad intellectum ſenſibile, ut intelligentia ad ipſam deſcendat. Hoc eſt enim intellectum deſcendere ad ſenſibile, quod ſenſibile aſcendere ad intellectum:

uiſibile

uisibile enim,non attingitur per sensum uisus,absente intentione,intellectualis uigoris.Hoc quidem experimur,dum ad alia intenti,prętereuntem non discernimus: sensus enim confusè capit sensibile,in ipsum ascendens,sed non est sensatio formata atq; discreta,absq; intellectu,in nos per medium rationis descendente,nec nos attingimus sensibile,ut tale,absq; sensu:cæcus enim sensibilem colorem non attingit.Intellectus autem,qui secundum regionem intellectualem,in potentia est,secundum inferiores regiones,plus est in actu.Vnde in sensibili mundo,in actu est, nam in uisu uisibile,& in auditu audibile,actualiter appræhendit,in sensu autem sensus est,in imaginatione,imaginatio,in ratione,ratio. Non est enim anima aliud quàm nobilis quædam,atq; simplex unita uirtus.Quælibet autem pars uirtualis,de toto uerificantur.Virtus enim sensitiua,aut imaginatiua animæ nostræ,cum sit in anima, anima est: ut uirtus ducalis,aut commitalis in rege,regia est,sicut regalis in duce,ducalis est.Anima etiam,cum sit uiuificatio corporis,ipsa in pede,uiuificatio pedis est,in manu,uiuificatio manus est.Et cũ uiuificatio animę sit anima, ipsa est unitas corporalis unientis alteritatis.Ex hoc est in qualibet parte,ut unitas in numero.Sicut enim uirtus, lapidem sursum proijcientis,lapidem grauem eleuat & ea cessante,deorsum festinat:ita animæ uirtus,corpus mouet,& non est aliud mori quam uirtutem uiuificantem deficere.Est igitur anima in uisu uisus,in auditu auditus.Per hoc igitur quod intellectus in sensu, in actu est,excitat admiratione, dormitans ratio,ut ad ueriſimile discurrat.Deinde intelligentia pulsatur,ut absolutius à dormitante potentia,in cognitionem ueri, uigilantiùs erigatur,sensata enim in phantasia depingit,atq; dum eorum rationẽ inquirit,in actũ intelligendi,ueriq; notitiam pergit.Vnit enim alteritates sensatorum,in phãtasia,uarietatem alteritatũ phantasmatum,unit in ratione,uariam alteritatem rationum,in sua unit intellectuali simplici unitate.Descendit unitas intellectus in alteritatem rationis,unitas rationis,in alteritatem imaginationis, unitas imaginationis,in alteritatem sensus.Complica igitur ascensum cum descensu intellectualiter,ut appræhendas.Non enim est intentio intellectus,ut fiat sensus,sed ut fiat intellectus perfectus,& in actu:sed quoniam in actu aliter constitui nequit, fit sensus,ut sic hoc medio,de potentia in actu pergere queat.Ita quidem suprà seipsum intellectus redit,circulari completa reditione,quasi nobilis,qui in potentia militiæ existens,quam ob paupertatem ad actũ deducere nequit,ic ad tempus subijcit,ut sic ea acquirat, per quam se in actu militiæ constituat.Non indigent diuites ipsæ nobiliores intelligentiæ sensibus,cum sint ut ardentes,inconsumptibiles,& semper crescentes ignes,quam extrinseco excitatiuo uento,per sensibile flabellum,in sufflando non egent,ut ardeant.In actu enim (quamuis differenter)existunt.Sed cum nostra intellectualis portio,sit quasi scintillaris ignis,inter uiridia ligna absconsus,his indiget. Nec puta, nos homines qui sensu uigemus,aliquid attingere,intelligentias latitans.Intellectualiter quidem hoc attingunt,quod nos per sensum sensibiliter.Dum enim quis Romanã loquitur linguã,ego auditu uocem,tu uerò etiam in uoce,mentẽ attingis. Intelligentia uerò,sine sermone,mentẽ intuetur,ego enim irrationaliter,tu uero rationaliter,angelus intellectualiter.Verius igitur sic,atq; perfectius,intuitione intellectuali,quam per sensibilem auditum, attingitur quæsitum.Aduerte etiam,ut intellectum ob sua perfectione descendere,& reditione completa ad se reuerti,audisti, ita de sensu cõcipe. Nam ob perfectionẽ uitę sensitiuæ,sursum ad intellectum pergit.Connectuntur igitur duo appetitus, naturalis & accidentalis,qui mutua circulatione adimplentur. Quoniam autem perfectio intellectus,est actu intelligere(posse enim intelligere dum ad actum pergit,perficitur)hinc intellectus,ex se intellgibile faciens,quod in intellectum progreditur,est suijpsius fœcunditas.Nam intellectum in species sensibiles descendere,est ascendere eas, de conditionibus cõtrahentibus ad absolutiores simplicitates:quantò igitur profundiùs in ipsis se immittit,tantò ipsæ species magis absorbentur in eius luce,ut finaliter ipsa alteritas intelligibilis,resoluta in unitatẽ intellectus,in fine quiescat. Vnitas igitur intellectus,tãtò plus perficitur, quãtò plus

de potentia in actum progreditur: & quantò ignis potentior est in actu, tantò citiùs ignibile, de potentia in actum pergere facit, nec est aliud ignibile in ignẽ perducere, ꝙ ignem se in ignibili profundare. Intellectus est in nobis, quasi semen ignis intellectualis, in rationi ignibili, ut materia collocatus. Vnde uti color non est uisibilis, nisi in unitate lucis, quia color lucis, est alteritas, alteritas aũt, nõ nisi in unitate attingibilis est, ita phantasmata, non nisi in luce rationis, intelligibilia sunt, phãtasmata enim alteritates sunt, unitatis rationis. Quãtò igitur phantasmata, sunt unitati rationis ꝓpinquiora: tantò magis intelligibilia, ut color magis uisibilis, qui luci propinquior. Vnde uti flãma, quia in lumine absorpta, per se uisibilis est, et in eius lumine, alterationes lucis, puta colores, intuemur: ita quidem sunt conceptus, in rationis lumine absorpti, ut per se intelligantur, & alia obscuriora intelligibilia faciant, ut in per se notis constat principijs. Ratio igitur per se intellectui ingerit̃, ut lux uisui, et intellectus per se in rationem descendit, uti uisus in lucẽ pergit: hoc est enim rationẽ per se intelligibilem esse, intellectum in ipsam descendere. Sicut aũt unitas, per se in numerum pergit: ita ratio, in phãtasmata. Et uti numerus, non nisi unitate attingitur: ita intellectus, non nisi ratione mediante, phantasmata appręhẽdit. Aduerte igitur, qm̃ unitas per se est inattingibilis, alioqui præcisio, infinitũ, atq; inattingibile attingeret̃ ratione, qd̃ est impossibile. Nõ igit̃ attingitur unitas, nisi mediante alteritate, sicuti unitas speciei, mediante alteritate indiuiduorum, atq; generũ unitas, mediante specierũ diuersitate. Neq; alteritas attingitur per se, ex eadẽ radice: unde nõ attingitur alteritas, nisi mediante unitate. Non enim attingitur indiuiduũ, nisi mediante specie, nec species, nisi mediãte genere, nec color, nisi mediante luce, nec sonus, nisi mediãte aẽre, cum sonus sit alteritas, quieti aẽris, nec sentitur dolor qui alteritas est, nisi in unitate continui aut cõplexionis. Dum enim unitas ipsa cõtinui dissoluitur & alteratur, aut unitas harmonica, cõplexionis alteritate quacũq; offenditur: discõuenientia in unitate sequitur. Et quoniã intellectũ constat unitatẽ esse rationis, quę ipsum in alteritate participat: hinc intellectus, ante alteritatem existens, nec tẽpori, quod ex ratione prodit, nec corruptibilitati subijcitur, cum sit rationalis alteritatis absolutior unitas. Non est igitur eius natura corruptibilis, cum rationẽ præueniat. Vbi uerò unitas absorbet alteritatem, ibi immortalitas. Quare & altior illa rationalis natura, quæ phantasmatũ alteritatẽ, in luce suæ unitatis absorbet, & in lumine immortalis intellectus occultatur: ita est immortalis, sicut lumen inumbratile. Sicut enim lumen ipsum, inquantum in se est, non potest non essẽ uisibile: ita ratio pura, non potest nõ intelligi. Et hæc est uita eius, atq; perfectio. Et in hoc differentiã rationis humanæ, atq; bestiarũ, uenari poteris, cur ipsa humana, in immortalitate uitæ intellectualis, quæ est semper intelligere, absorbetur, quia semper per se est intelligibilis, uti lumẽ per se uisibile. Non aũt alteritates lucis, puta colores, per se uisibiles sunt: sic nec alteritates rationis, quæ in alijs animalis speciebus, existunt, quare alterabiles & corruptibiles. Quoniam aũt homo diu cæcus, dum uidere incipit, primo hoc in luce experitur: hinc lux est alteritas spiritus uisiui, & non appræhendit uisus unitatem suã, nisi mediante alteritate. Lux igitur illa, quæ se ingerit in oculum, mediante qua se uidere appręhendit, est altera lux, à luce uisiui spiritus. Quando igitur fortitudo lucis uisiui spiritus, intrã se absorbet, lumen uisibile, transit uisibile in uisum. Quando aũt alteritas lucis uisibilis, sua fortitudine, absorbet debilitatẽ uisiui spiritus, transit unitas uirtutis uisiuæ, in alteritatem, & diuisionem. Ita quidem de uirtute intellectuali, & lumine rationis, cõiectandũ existimo. Nam ratio, alteritas intellectualis unitatis est, & nisi fortis fuerit, uirtus eius, sæpè in alteratione rationis, absorbetur, ut opinionem, uerum existimet intellectum. Sic & phantasmatum alteritas, sæpè rationem absorbet, ut id quod imaginatur homo, iudicet ratione ostensum. Ita & alteritas, sensus unitatẽ uirtutis phantasticę, aliquãdo absorbet, ut id quod sensu attingit, hoc esse iudicet, quod imaginatur: uti infans, informem adhuc phantasticæ habens uirtutem, mulierem quã uidet, matrem iudicat, quam imaginatur. Ita quidem & alijs debilibus, in hac uirtute, accidere solet. Intellectus igitur, qui est rationis unitas, ea ipsa ratione mediante, corpori

iungitur:

iungitur: corporalis enim natura, intellectualem, nō nisi in alteritate, participare po teſt, à qua cum maximè diſtet, ſcalaribus mediis opus habet. Participat igitur corpo ralis natura, intellectualē ipſam, in alteritate lucis rationis, per medium uegetatiuū, atq; ſenſuale. Aſcendit aūt ſenſibile per organa corporalia, uſq; ad ipſam rationem, quę tenuiſsimo atq; ſpiritualiſsimo ſpiritu, cerebro adhęret. Alteritas autem, quę in ratione recipitur, unitate ipſius rationis, quę alteritas eſt intellectus, mediante, in in- tellectū ab omni organo liberum abſumitur. Et quoniam huius rationis aſcenſus, deſcenſus eſt intellectus: ob hoc, abſolutus intellectus, dū in alteritate rationali, ue- natur ueritates ipſas, ut à phantaſmatibus eleuatas ſurſum amplectitur. Quare cum ſic à ſenſibilibus ortum capiat, abſolutus uerus eſſe nequit, ſed ſecundum quid: nam in ratione uerus eſt, ſecundum rationem, in imaginatione ſecundū imaginationem, in ſenſu ſecundū ſenſum. Dum autem res abſtractiùs, extrà omnem rationis alterità tem, in ſua ſimplici intellectuali natura, intuetur: eas extrà ipſa phantaſmata, in clari- tate ueritatis, amplectitur. Intellectus enim, alteritas eſt infinitę unitatis. Quantò igi tur ipſe intellectus, à ſua alteritate ſe altius abſtrahit, ut in unitatē ſimpliciſsimā, plus aſcendere queat: tantò perfectior, altioręq; exiſtit. Nam cum omnis alteritas, non niſi in unitate attingibilis ſit, non poteſt intellectus ſeipſum, qui alteritas eſt, cum nō ſit diuinus abſolutiſsimus intellectus, ſed humanus, niſi in ipſa diuiniſsima unitate, uti eſt intueri. Non enim intellectus ſeipſum, aut aliquod intelligibile uti eſt, attingere poterit, niſi in ueritate illa, quæ eſt omnium unitas infinita, nec poteſt ipſam unitatē infinitā intueri, niſi in intellectuali alteritate. In ſeipſo igitur, intellectus intuetur uni tatem illam, nō uti eſt, ſed uti humaniter intelligitur: & per ipſam quam ſic intelligit in alteritate, ſe eleuat, ut abſolutius in eam, uti eſt pergat, de uero, ad ueritatem, æter- nitatem, & infinitatem. Et hæc eſt ultima perfectio intellectus, quoniā per theopha- niam, in ipſum deſcendentē, continuè aſcendit, ad approximationem aſsimilationis diuinæ, atq; infinitæ unitatis, quæ eſt uita infinita, atq; ueritas & quies intellectus. Eſt aūt ipſe adeò ſubtilis naturæ, ut quaſi in puncto centrali, indiuiſibilem ſphæram intueatur. Dum eſt cōtractus in ratione, ipſam ſphæram intuetur in ratione illa, quæ habet, omnes lineas à centro ad circumferentiam eſſe æquales. Dum in phantaſia ip ſum intuetur, ipſam rotundam atq; corpoream imaginatur. Senſus autem uiſus non ſphæram, ſed partem eius tantum poteſt intueri, ſed per rationem, partem cum parte componentem, attingit. Vnde ſicut ueritas intellectualis, per rationem in ſua præci ſione, eſt inattingibilis: ita ueritas rationis, eſt ſenſibiliter incontrahibilis, ſemper e- nim defectū, in alteritate eſſe neceſſe eſt. Vnitas enim, non aliter in alteritate, q̄ cum caſu à præciſione & ęqualitate reperibilis eſt, aliter enim nō eſſet alteritas, ſi eſſet prę ciſa æqualitas. Quapropter, nec ratio circuli, eſt uerus circulus intellectualis, non e- nim ab eo, circulus intellectualiter uerus iudicatur: quia à cētro eius ad circumferen tiā, lineæ ſunt æquales. Sed hæc rationalis definitio, intellectualis circuli eſt, ad uerū ſe habens circulum, ut ſignum ad ſignatum, & alteritas ad ſuam unitatem; aut cōpo- ſitum ad ſimplex, ſeu explicatio ad complicationem, aut cōtractum ad abſolutum. Circulus enim in contracto eſſe, uia rationis aliter eſſe nequit, in unitate autē ſua ab- ſolutiori, abſq; alteritate linearum & circumferentię, intelligibiliter exiſtit. Sicut aūt ratio in unitate intellectus, à priori demonſtratiuè diſcurrit: ſic intellectualis noſtra cognitio, uerior eſſe non poſſet, ſi in unitate abſoluta quæ ueritas eſt, alteritas omnis conſpiceretur, non ut alteritas, ſed ut unitas, quantò hoc abſolutius, præciſiusq; à di uino munere concederetur: præciſiſsimè enim hoc ſolum, per diuinū ipſum intelle- ctū, qui eſt ipſa præciſio abſoluta, fieri poteſt, ipſe eſt ſolus, omne quod in omni in- tellectu intelligit, & in omni intelligibili intelligitur. Habet igitur hæc intellectualis cognitio, ſe in perfectione actuali ad alias, ut corpus ad ſuperficiem, lineam & pun- ctum: ſed in ſubtilitate, ut punctum ad lineam, ſuperficiem & corpus, punctualiter quidem atq; ſubtiliter, & perfectè ſimul amplectitur uerū, rationalis uerò cognitio contractior, atq; perfectior, ut ſuperficies, ſubtilis: ut linea. Imaginatiua uerò cogni- tio contracta magis, perfecta, ut linea, groſſa, ut ſuperficies. Senſitiua uerò cognitio,

indiuidualiter contractiſsima eſt,imperfectiſsima,ut punctum,groſsiſsima, ut corpus. Hæ autem cognitiones,uariantur diuerſimodè,ſecundum uarietatem organorum & ſpirituum,uirtutem deferentium,& uarietatem unitatis,per quam in alteritatem deuenitur. Si enim medium diaphanum,per quod alteritas lucis,in uiſum aſcendit,eſt alteratum colore rubro uel alio:huius coloris res uiſa,apparet, quoniam ipſa nõ attingitur,in unitate ſimplici,puta luce pura,ſed in luce alterata in diaphano,puta beryllo,aut uitro,aut flamma,uel radio colorato uel alterato. Ita intellectus, phantaſmata pura non attingit,niſi pura & libera fuerit ratio. Si unita ſit alteritati phantaſmatum,in corrupta & alterata ratione,iudicium eius corruptũ eſt,ut uidemus,quando auctoritati ratio alligata eſt,tunc enim alterata eſt,& contracta,à ſua puritate, & ſecundum eam corruptum fit iudicium. Quare perturbati recto carent iudicio,cum lumen rationis,in ipſis ſit contractum & alteratum:ſicut guſtus, per humidum ſaliuale corruptum,iudicat corruptè,dulce ſcilicet amarum,& ſic de reliquis.

De ſui cognitione. Cap. XVII.

Cognitio ſui.

SVmmariam tuĩpſius coniecturalem cognitionem,ex his facilè elicies,ut nũc tibi ex ſuperfluis pandam. Primò quidem Iuliane pater,te hominem unũ eſſe, non dubitas,hominem uerò ab humanitate dici,ut ab albedine album,nõ ambigis:humanitatem autem,unitatem quandã in alteritate participabilẽ, clarè conſpicis:cum me quidem hominem,atq; alium à te,atq; ſingulis conſpicis indiuiduis. Humanitatem uerò,indiuidualiter in alteritate contrahibilem, alteritatem abſolutioris eſſe unitatis,in ipſius & leoninitatis & equinitatis alteritate,aduertis. Abſolutiſsimam igitur,atq; penitus incontrahibilem,primam conſpicis unitatẽ ſeu entitatẽ,quæ in alteritate uaria incontrahibiliter participatur. Atq; ut exemplo uiſibili iuueris,imagineris huius uiſibilis mũdi ſimpliciſsimam unitatem, incontrahibilem lucẽ eſſe,in cuius alteritate participationis,uiſibilia omnia id ſunt quod ſunt. Color igitur,huius lucis alterata extat participatio. Sit igitur circulus uniuerſi, coloris ambitus:color autem,non niſi contractè exiſtere poteſt,quoniam eius unitas abſoluta, ipſa cadens in alteritate contrahitur. Tres igitur regiones cõtractionis coloris, cum eorũ finalibus nouenariis notato differentiis, ſupremæ regionis coloris contractio talis reſultabit,in qua abſolutioris lucis participatio,in clara reſplendẽtia, umbrales alteritates,occultat. In fine uerò regionis, conditio huic contrariabitur: in tenebras enim ingrediẽs,lucis participatio abſorbetur,media uerò regio,medio ſe habet modo. Intuere has regiones diſtinctius inter trinis diſtinctionibus. Ita quidem Iuliane, pari paſſu,ſi lucem diuinitatem,colorem humanitatem,uiſibilem mundum uniuerſum ipſum feceris,teipſum in figura inquire,& an de ſuprema, media an infima regione exiſtas,inſpicito. Ego enim teipſum arbitror humanitatem in ſuprema ipſa, atq; in ipſius ſupremæ regionis nobili ſpecie,in participatione clariori diuinæ lucis, contrahere. Hac enim patula quadam uia,aliorum hominũ comparatione,de ſeipſo coniecturam,quiſq; facere poterit. Dum autem te in ordine humanitatẽ contrahentium,participatione abſolutiſsimæ unitatis,inueniſti:aduerte humanitatem tuã,uniuerſum eſſe tuum,ambire,teq; diuinitatem in eius contractione participare. Diuinitas autem,eſt unitas infinita,æqualitas,atq; connexio. Ita quidẽ,quòd in unitate ſit æqualitas & connexio,in æqualitate unitas & connexio, in connexione unitas & æqualitas. Finge igitur,contractam tuam humanitatem,in qua diuinitatẽ ipſam participas,circulum uniuerſorum,atq; ad regiones, regionũq; partitiones ordinatim, inſpicito,quomodo quidẽ in ipſa ſuprema humanitatis tuæ natura,diuinitatẽ ipſam ſupremè participas,in infima uerò infimè,in media medio quodam modo. In nobiliori quidem natura,ipſam ſecundum eius regionis cõditionem participas, nam intellectualiter:in media,rationaliter:in infima,ſenſualiter,prout hę regiones,in circulo contractæ humanitatis tuæ,cadunt. Quoniam autẽ lumen diuinitatis participare intellectualiter,eſt unitatem participare,in qua æqualitas & cõnexio, hoc eſt autem eſſe intellectuale,quod eſt intelligere:participas igitur diuinitatem in lumine intelligentiæ,ut te ſcias ſuperno dono intelligentiam habere,eamq; eſſe tantò intellectua-

lite-

liter maiorem:quantò magis una fuerit,tali quidem unitate,in qua æqualitas & cõnexio.In unitate igitur,est intelligentia magna,ita in æqualitate unitatis,ita & in connexione amborum,sed in ipsa unitate,in qua æqualitas & connexio,ibi quidẽ maxima.Participas siquidem diuinitatẽ intellectualiter,in æqualitate,in qua unitas & connexio,& hoc quidem lumen est iustitiæ.Quantò igitur æqualitatem absolutam,in qua unitas & connexio,intellectualiter plus participas,tantò Deiformior. Participas etiam ipsam diuinitatem in connexione,in qua unitas & æqualitas,hoc est autem amoris lumen.Quanto igitur amorem ipsum,in quo unitas & æqualitas plus participas intellectualiter:tanto secundum intellectualẽ atq; altiorẽ tuæ humanitatis naturam,diuinior eris.Sis autem attentus in his omnibus,ut terminis secundum traditas regulas utaris.Dum enim de diuinitate per terminos locutus sum, eos ad eius naturam transsumas.Ita quidem dum de intellectuali regione tibi conceptum aperui,terminos eius regionis legibus constringas.Post hoc,ad alias te pari forma regiones conferas,ut in rationali parte tua inspicere queas,quando ipsa ratio tua,diuinitatem ipsam suo participas modo:ea enim quæ intellectus intellectualiter participat,illa quidem & ratio suo modo,sic etiam sensus secundum suæ conditiones naturæ.Vides nunc Iuliane,quando unitas tua,in contracta humanitate unitrinum lumen,in tribus ipsis regionibus,uariè participat,atq; quando in ipsa suprema tuæ naturæ nobilitate,unitatem seu entitatem supremam,quæ est uirtus æqualificandi,atq; etiam connexionem supremam,quæ uirtus est connectendi seu amandi,supremę participas,hoc est intellectualiter:ita quidem hanc unitrinam uirtutem,mediocriter etiam in regione media,participas.Quapropter,uirtutem rationaliter essendi seu discernendi,rationaliterq; æqualificandi seu iustificãdi,atq; connectendi seu amandi,te participare contractè conspicis:sicut etiam secundum infimam ipsam regionem,sensibiliter essendi seu sentiendi,sensibiliter æqualificandi seu iustificandi,sensibiliter connectendi seu amandi.Hæ quidem participatæ uirtutes,in tuæ humanitatis uirtute complicantur.Quoniam autem in participatione unitatis aut entitatis,simul & æqualitas,connexioq; participatur,quæ in ipsa unitate existunt: hinc in participata intellectus tui unitate,existit uirtus æqualitatis & connexionis intellectus:hoc est,intelligendi uirtus,atq; uirtus connectendi,amandiuè, quam ex intellectu eiusq; intellectione procedit:amat enim intellectus intelligere suum,intellectus enim amor,intellectum & ipsum intelligentem supponit, quo quidem modo,de ratione sensuq; dicendum.Habes ergo Iuliane pater,te uirtutem eam participare,quam in se gestat æqualitatis,atque connexionis naturam, ut sic intellectus tuus, diuinum esse, suo modo participans, in eius æqualitate intelligere, amplectiq; possit intellectum, ut non aliud sit tuum intelligere, quàm æqualitas,participatæ unitatis tui intellectus. In æqualitate igitur,seu similitudine diuini luminis intellectualiter participati:te noscas intelligendi uirtutem affecutum,ita quidem ut ratiocinandi,sciendiq;.Quoniam autem tantò perfectiùs unitas ipsa participatur,quantò æqualitas connexioq; in ipsa maior fuerit hinc intelligere atq; connectere,sine perfectione unitatis intellectus,nequeunt adaugeri.Inclinatur igitur intellectus,ad intelligere & amare,ut perficiatur natura eius,ita ratio,ad ratiocinari,sensus,ad sentire.Et quo euenit,quod intellectus,sibi intellectuales artes, quæ speculationes sunt, studet adinuenire,pro nutritione, conseruatione,perfectione,ornatuuè suo,quibus se iuuare possit, ac uti. Has speculatiuas scientias,exerit ex lumine participato intellectualiter:ita ratio,ratiocinandi artes,ex lumine rationaliter participato,elicit:& sensus,sensibiles artes pro nutritione,conseruatione,perfectione,ornatuq; sensibilis naturæ,ex sensibiliter participato trahit lumine, nec ita quæ sæpè audisti negligas, ut participatione diuini luminis in ratione post intellectum,atq; eius medio,sic & in sensu per rationem concipias.Vides aũt Iuliane pater,quomodo Dei similitudo existis.Humanitas enim in te contracta,unitrina est,nam est unitas seu entitas,indiuidualiter quidem contracta,in qua æqualitas & connexio:per entitatem enim humanitatis,homo exi

ſtis,ita quidem quod in ea ipſa entitate,ſit entitatis æqualitas,iuſtitia ſeu ordo,connexio ſeu amor.Nam ſecundum æqualitatem unitatis,omnia quæ in te ſunt, iuſtiſsimè ordinata ſunt,in ipſa unitate:membra enim omnia,iuſtitiam,ordinem æqualitatis,unius tuæ entitatis,habere manifeſtum eſt:membra quidem corporalia: ad corpus ipſum,corpus ad animam uitalem,uitalis ad ſenſibilem, ſenſibilis ad rationalẽ, rationalis ad intellectualem,atq; omnia,ad unitatem humanitatis tuæ.Et quomodo in ipſa unitate,eſt iuſtitialis ille ordo,ita quidẽ & connexio amoroſa,in unitate.Connexio enim in ipſa entitate,eſt ut omnia ſint unus homo,poſtquàm enim connexio ipſa,in unitate eſſe deſinit,unum tuum humanum eſſe,ſimiliter deficere neceſſe erit. Nunc tibi hæc in teipſo notiſsima ſunt,quòd nec contractum quodcunq; eſſe,aliter eſſe poteſt,quàm per unitatem,in qua æqualitas & connexio:in teipſo igitur,ad omnium notitiam pergis,ut cuncta ſcias unitrinitatem abſolutiſsimã,uariè participare. Ordinem etiam uniuerſorum in unitate,ex te elicis, ut non aliter iuſtitiam uideas, niſi in eo ordine,qui eſt in unitate.Non eſt enim iniuſtum, imò æquiſsimum eſt,caput tuum ſurſum,atq; in eo cerebrum,oculos,aures,cæteraq; gradatim atque pedes deorſum eſſe:quoniam ſurſum & deorſum,totusq; hic membrorum ordo,ad unitatem reſolutus,non niſi æquiſsimus eſſe poteſt.Aequiſsimus igitur atq; iuſtiſsimus eſt hic ordo,qui in unitate exiſtit.Ille uerò ordo,qui ad diuiſionẽ,alteritatemq; tendit,iniuſtiſsimus eſt,diuinitatiq; contrarius.Elicis ex teipſo,hanc quidẽ amoris connexionem firmiſsimam eſſe,quæ eſt in unitate:nam amorem,connexionemúe, unitatem dicere uides.Vnit enim amor,amantem cum amabili. Non eſt autem amor ſeu naturalis connexio, qua caput corpori tuo unitur, alius amor,quàm ille qui ex unitate atq; æqualitate procedit.Connectuntur igitur à radice entitatis tuæ,& æqualitate ordinis ad ipſam unitatem.Vides igitur,non eſſe amorem diuinam connexionem participantem,qui eſt extrà unum & ordinem ad unum. Nihil igitur uniuerſi diligendum eſt,niſi in unitate atq; ordine uniuerſi.Nullus homo amandus eſt, niſi in unitate atq; ordine humanitatis.Nec eſt homo generaliter diligendus,niſi in unitate atq; ordine animalitatis,ita déſingulis.Ex teipſo igitur,dilectiones Deiformes intueri ualebis.Nam conſpicis Deum,qui eſt infinita connexio, nõ ut contractum amabile aliquod,diligẽdum,ſed ut abſolutiſsimum infinitum amorem. In eo igitur amore,quo Deus diligitur,eſſe debet ſimpliciſsima unitas,infinitaq; iuſtitia.Neceſſe eſt igitur,omnem amorem, quo Deus amatur, minorem eſſe eo,quo amari poteſt.Cognoſcis etiam hoc eſſe Deũ amare,quod eſt amari à Deo:cum Deus ſit Charitas.Quantò igitur quis Deum plus amauerit,tantò plus diuinitatem participat.Ita etiam diuini luminis participatione,hoc iuſtum atq; æquum eſſe conſpicis,quod in ſe unitatem connexionemq; continet,dum lex ab unitate atq; connexione recedit, iuſta eſſe nequit.Hæc lex,quod tibi uis fieri alteri fac, æqualitatem unitatis figurat. Si iuſtus eſſe uelis,non aliud te agere neceſſe eſt, quàm quòd ab ea æqualitate non recedas,in qua unitas eſt,& connexio.Tunc quidem æqualiter in unitate amoreq;, feres aduerſa,paupertates & diuitias,honores aut uituperia,nec ad dextram aut ſiniſtram,euagaberis,ſed æqualitatis medio tutiſsimus eris.Nihil tibi graue,aduerſumûe euenire poterit,ſi id omne quod ſenſibus aduerſum uidetur,intelligis,atq; ita amplecteris,in æqualitate unitatis eſſendi atq; amandi,ferendum,cum hoc ſit diuinitatem nobiliter fœliciterq; participare.Vides autẽ in ea ipſa æqualitate iam dicta,omnem moralem complicari uirtutem,nec uirtutem eſſe poſſe,niſi in huius æqualitatis participatione exiſtat.Poteris multo me amplius, participatum unitrinum diuinitatis lumen,in te contemplari,qui dudum uita æquali,te à diſtrahentibus mundanis,ad iuſtitiam colendam tranſtuliſti, nec meas coniecturales has ineptias tibi pandere præſumpſiſſem,ſi eas te non ſciuiſſem,per ipſam ſæpedictam æqualitatis legem,in unitate amoris ſuſcepturum.

Secundi libri de Coniecturis finis.

Confratri

CONFRATRI CONrado Vuartobergensi, Canonico monasterij Memphelti, deuoto sacerdoti, Nicolaus de Cusa, præpositus eiusdem loci: De Filiatione Dei.

IAndem me compulit studij tui feruentia, ut crebris monitis tuis, aliquando respondeam. Sanè à me flagitare uideris, quid ego de Filiatione Dei conijciam, quæ per ipsum altissimum Ioannem Theologum, à radio æterno nobis dari publicatur, cum dicit: Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, ijs qui credũt in nomine eius. Confrater meritò colende, recipe eo pacto id quod occurrit, ut non putes me quicquàm ijs adijcere, quæ in præteritis meis legisti cõceptibus. Nihil enim in intimis etiam remansit præcordijs, quod non illis ipsis mandauerim literis, meas generales qualescunq; exprimentibus coniecturas, fortè tu idipsum, in dicendis experieris. Ego autem ut in summa dicam, nõ aliud filiationem Dei quàm Deificationem, quæ & θεοσις Græcè dicitur, æstimandum iudico. Theosin uerò tu ipse nosti, ultimitatem perfectionis existere, quæ & notitia Dei & uerbi, seu uisio intuitiua uocitatur. Hanc enim ego, Theologi Ioannis sententiã esse arbitror, quomodo λόγος seu ratio ęterna, quæ fuit in principio Deus apud Deum, lumen homini dedit rationale, cum ei spiritum tradidit, ad sui similitudinem. Deinde declarauit, uarijs admonitionibus uidentium Prophetarũ, atq; ultimo per Verbum, quod in mundo apparuit: lumen ipsum rationis, esse uitam spiritus, atq; quòd in ipso nostro spiritu rationali, si receperimus Verbum ipsum diuinum, oritur filiationis potestas, in credentibus. Hæc est superadmiranda diuinæ uirtutis participatio, ut rationalis noster spiritus, in sua ui intellectuali, hanc habeat potestatem: quasi semen diuinum sit intellectus ipse, cuius uirtus, in credente in tantum ascẽdere possit, ut pertingat ad theosin ipsam, ad ultimam scilicet intellectus perfectionem, hoc est ad ipsam appræhensionem ueritatis, non uti ipsa ueritas est obumbrata, in figura & ęnigmate, & uaria alteritate, in hoc sensibili mundo, sed ut in seipsa intellectualiter uisibilis. Et hęc est sufficientia ipsa, quam ex Deo habet uirtus nostra intellectualis, quæ ponitur per excitationem diuini uerbi in actu apud credentes. Qui enim nõ credit, nequaquàm ascendet, sed seipsum iudicauit ascendere nõ posse, sibijpsi uiã præcludendo. Nihil enim sine fide attingitur, quæ primo, in itinere uiatorem collocat. In tantum igitur nostra uis animæ, potest sursum, ad perfectionem intellectus scandere, quantũ ipsa credit. Non est igitur usq; ad Dei filiationem, ascensus prohibitus, si fides adest. Et cum filiatio ipsa, sit ultimum omnis potentiæ, non est uis nostra intellectualis, citrà ipsam theosim, exhauribilis, neq; id ullo gradu attingit. quod est ultima perfectio eius, citrà quietem illam filiationis lucis perpetuæ, ac uitæ gaudij sempiterni. Arbitror autem hanc Dei filiationem, omnem exire modum intuitionis. Nam cum nihil in hoc mundo, in cor hominis, mentem, aut intellectum, quantumcunq; altũ & eleuatum, intrare queat, quin intrà modum contractum maneat, ut nec conceptus quisquàm gaudij, lætitiæ, ueritatis, essentiæ, uirtutis, suijpsius intuitionis, aut alius quicunque, modo restrictiuo carere possit, qui quidem modus, in unoquoq; uarius, secundum huius mundi conditionem, ad phantasmata retractus erit, cum de hoc mundo absoluti fuerimus, ab his etiam obumbrantibus modis releuatus, sic scilicet, ut fœlicitatem suam intellectus noster, ab his modis subtrahentibus liberatus, sua intellectuali luce, diuinam uitam nanciscatur, in qua licet absq; sensibilis mundi contractis ænigmatibus, ad intuitionem ueritatis eleuetur, non erit tamen hæc ipsa intuitio, sine

Filiatio Dei.

modo illius mundi. Nam ait theologus, quomodo rationis lumen, in omnibus recipientibus Verbum, & credentibus, potestatem ipsam habet, ad filiationem Dei pertingendum. Igitur filiatio ipsa, in multis filijs erit, à quibus uarijs participabitur modis: multitudo enim, unitatem uariè participat, in uaria alteritate, cum omne existens in alio, aliter esse necesse sit. Non igitur erit filiatio multorum sine modo, qui quidem modus, adoptionis participatio fortè dici poterit. Sed ipsa Vnigeniti filiatio, sine modo in identitate naturæ patris existens, est ipsa superabsoluta filiatio, in qua & per quam omnes adoptionis filij filiationem adipiscentur. Nunc id optare uideris, ut te qualicunq; modo eò ducam, ubi uidere queas, quid sit illud ineffabile gaudium, filiationis. Quãuis non expectes, ipsum posse sufficienter exprimi, quod omnem mentem exuperat, maximè cum coniecturis incumbentes, ænigmatum modos transilire non ualeamus, uereor præsumptuosa audacia notari peccator homo, officium purgantissimarum mentium subeundo, non tamen me sinit silere, magnus tibi complacendi affectus. Accipe igitur breuissimè, quod nũc conijcio. Non arbitror nos fieri sic filios Dei, quòd aliquid aliud tunc simus quàm modò, sed modo alio id tunc erimus, quod nunc suo modo sumus. Vis enim intellectualis, quę recepit lumen actuale diuinum, per quod uiuificata est per fidem, attrahit continuam influentiam eius, ut crescat in uirum perfectum. Virilitas autem non est de mundo pueritiæ, ubi adhuc homo crescit, sed de mundo perfectionis. Idem est puer qui & uir, sed non apparet in puero, qui seruis connumeratur ipsa filiatio, sed in adulta ætate ubi conregnat patri. Idem est ille qui nũc in scholis est, ut proficiat, & ille qui post hoc, Magisterium adipiscitur. Hic quidem studemus, ibi magistramur. Studemus autem eo modo (ut ait Theologus) quia recipimus uerbum rationis, à magistro cui credimus, quia uerax est magister, & rectè nos docet, confidimusq; posse proficere, & quia recipimus uerbum eius & credimus, docibiles Deo erimus. Per hoc in nobis potestas exoritur, posse ad magisterium pertingere, quod est filiatio. Docet pictor discipulum, particulares plures formas, stilo exarare, & cum uniuersas norit, tunc demum, transfertur de schola ad magisterium. Est autem magisterium, transsumptio scientiæ particularium, in uniuersalem artem, inter quæ nulla cadit proportio. In hoc mundo studemus per medium sensuum, qui particularia tantum attingunt, transferimur de mundo sensibili particularium, ad uniuersalem artem, quæ est in mundo intellectuali. Vniuersale enim est in intellectu, & de regione intellectuali. In hoc mundo in uarijs particularibus obiectis, ut in uarijs libris, uersatur studium nostrum. In mundo intellectuali, non est nisi obiectum unum intellectus, scilicet ueritas ipsa, in quo habet magisterium uniuersale. Nam nihil in uarijs obiectis particularibus quærit medio sensuum, intellectus in hoc mundo, nisi uitam suã & cibum uitæ, scilicet ueritatem, quæ est uita intellectus. Et hoc est magisterium, quod in studio huius mundi quęrit, scilicet intelligere ueritatem, imò habere magisterium ueritatis, imò esse magister ueritatis, imò esse ars ipsa ueritatis, sed non reperit artem ipsam, sed ea particularia, quæ artis opera existunt. Transfertur autem de schola huius mundi, ad regionem magisterij, & efficitur magister seu ars, operum huius mundi. Quietatur igitur studium uitæ & perfectionis, atque omnis motus intellectus, quando se comperit in ea regione esse, ubi est magister omnium operum operabilium, scilicet filius Dei, Verbum illud, per quod cœli formati sunt, & omnis creatura, & se similem illi. Est enim tunc in ipso, ipsa Dei filiatio, quando in eo est ars illa. Imò ipse est ars illa diuina, in qua, & per quam sunt omnia: imò ipse est Deus, & omnia modo illo quo magisterium adeptus est, quod attenta meditatione aduertas. Scientia namq;, uniuersali sua acceptione, omnia scibilia, Deum scilicet, et quicquid est, ambit. Doctus autem scriba, qui est magisterium uniuersalis scientiæ adeptus, habet thesaurum, de quo proferre potest, noua & uetera. Intellectus igitur illius, secundum modum magisterij, ambit Deum & omnia: ita ut nihil eum aufugiat, aut extrà ipsum sit, ut in ipso omnia sint ipse intellectus, ita quidem de alio docto scriba, est hoc ipsum suo modo, atq; ita in cunctis. Quapropter, quantò in hac schola, huius

Vir.
Puer.
Discipulus.
Magister.

ius ſenſibilis mundi, diligentior quis fuerit, in exercitatione intellectualis ſtudij, in lumine uerbi magiſtri diuini: tantò perfectius magiſterium aſſequetur. Vnde cum magiſterium quod quærimus, & in quo eſt uitæ intellectualis fœlicitas, ſit uerorum & æternorum, ſi ſpiritus noſter intellectualis euadere debet, in perfectum magiſtrū, ut in ſeipſo æternaliter poſsideat, delectabiliſsimam uitam intellectualem: oportet ut ſtudium eius, non adhæreat umbris temporalibus ſenſibilis mundi, ſed illis perfunctoriè pro ſtudio intellectuali utatur, prout pueri in ſcholis, utuntur materialibus, & ſenſibilibus ſcripturis. Nam in ipſis materialibus literarum figuris, non eſt ſtudium eorum, ſed in ipſo rationali eorum ſignificato. Ita quidem uocalibus ſermonibus, quibus inſtruuntur, ipſi intellectualiter, non ſenſibiliter utuntur: ut per ſigna uocalia, ad mentem magiſtri pertingant. Sed ſi qui in ſignis potius delectantur, ad magiſterium Philoſophiæ non pertingent, ſed ut ignorantes, in ſcriptores, pictores, prolocutores, cantores, uel citharœdos, degenerabunt. Tali quadam ſimilitudine admonemur nos, qui ad filiationem Dei aſpiramus, non inhęrere ſenſibilibus, quæ ſunt ænigmatica ſigna ueri: ſed ipſis ob infirmitatem noſtram, abſq; adhæſione coinquinationis ita uti, quaſi per ipſa nobis loquatur magiſter ueritatis, & libri ſint, mentis eius expreſsionem continentes. Et tunc in ſenſibilibus, contemplabimur intellectualia, & aſcendemus quadam improportionali comparatione, de tranſitorijs & fluidis temporalibus, quorum eſſe, eſt in inſtabili fluxu, ad æterna, ubi rapta eſt omnis ſucceſsio, in fixam quietis permanentiam, & uacabimus circa ſpeculationem ueræ, iuſtæ, & gaudioſæ uitæ, ſperantes nos procul ab omni inquinamento deorſum trahente, quantum poſsimus, cum ardenti deſiderio ſtudij circa ipſum, eam ipſam uitam magiſtrali adeptione hinc abſolutos, introire: hoc eſt gaudium Domini, quod nemo tollere poterit, quando intellectuali guſtu, uitam incorruptibilem nos attigiſſe, compræhendimus. Et hæc eſt quidem ipſa ſumma delectatio, quaſi dum guſtamus ſuauiſsimo ſenſu, cibum uitæ, quem famelicè appetimus: comedit enim infecto palato infirmus, ſaporoſiſsimos cibos, ſed quia uiuacitas ſenſus, non ſentit ſuauitatem ſaporis, uiuit in ærumna, cum fatigatione, triſtitia, & labore, & eſt illi pœna cibum maſticare. Qui uerò purgato & ſano palato eſurit, delectabiliter, & cum uoluptate cibatur. Tali quadam licet remotiſsima ſimilitudine, gaudium eſt filijs Dei, abſque intermiſsione: quando non ſolum intellectualis uita, non corrumpitur adnihilatione, ob ſuam incorruptibilem naturam: ſed & uiuit intellectuali guſtu, quo ſe is uiuere ſentit, uita uera intellectuali, quem pura ueritas ſempiternè reficit. Fortè te pulſat ſæpè auditum, Deum incompræhenſibilem, ac quòd filiatio, quæ eſt appræhenſio ueritatis, quæ Deus eſt, attingi nequeat. Arbitror te ſatis intellexiſſe ueritatem, in alio non niſi aliter poſſe compræhendi. Sed cum illi modi theophanici, ſint intellectuales, tunc Deus (etſi non uti ipſe eſt attingitur) uidebitur tamen ſine omni ænigmatico phantaſmate, in puritate ſpiritus intellectualis, & hæc ipſi intellectui clara eſt atque facilis uiſio. Hic quidem abſolutæ ueritatis apparitionis modus, cum ſit ultima uitalis fœlicitas intellectus, ſic ueritate fruentis, Deus eſt, ſine quo intellectus fœlix eſſe nequit. Volo quidem ut attendas, quomodo quietatio, omnis intellectualis motus, eſt ueritas obiectalis, extrà quam quidem regionem ueritatis, nullum intellectuale ueſtigium reperitur. Neque iudicio ipſius intellectus, quicquàm eſſe poteſt extrà cœlum ueritatis, ſed ſi uti in alijs noſtris libellis enodauimus, ſubtiliſsimè aduertes, tunc ueritas ipſa non eſt Deus, ut in ſe triumphat, ſed eſt modus quidam Dei, quo intellectui in æterna uita communicabilis exiſtit. Nam Deus in ſe triumphans, nec eſt intelligibilis aut ſcibilis, nec eſt ueritas, nec uita, nec eſt, ſed omne intelligibile antecedit, ut unum ſimpliciſsimum principium. Vnde cum omnem intellectum ſic exuperet, non reperitur ſic in regione ſeu cœlo intellectus, nec poteſt per intellectum attingi extrà ipſum cœlum, eſſe. Hinc Deus, cum non poſsit niſi negatiuè, extrà intellectualem regionem attingi: tunc uia fruitionis, in ueritate eſſe, & uiuere in cœlo

ipſo empyreo,ſcilicet altiſsimi raptus noſtri ſpiritus,attingitur cum pace & quiete, quando ſatiatur ſpiritus in hac apparitione gloriæ Dei.Et in hoc eſt gaudium altiſsimum intellectuale,quando ſuum principium,medium,& finem,omnem altitudinem appræhenſionis excellere cognoſcens,in proprio obiecto ſcilicet,in pura ueritate intuetur,& hoc quidem,eſt ſeipſum in ueritate appræhendere,in tali quidem excellentia gloriæ,ut nihil extrà ſe eſſe poſſe intelligat,ſed omnia in ipſo ipſum. Vt autem ſimilitudine ducaris:te nequaquam ignorare ſcio,formas æquales in rectis ſpeculis,minores in curuis apparere.Sit igitur altiſsima reſplendentia,principij noſtri,Dei glorioſi,in qua appareat Deus ipſe,quæ ſit ueritatis ſpeculũ,ſine macula rectiſsimum atq; interminum perfectiſsimumq;:ſintq; omnes creaturę ſpecula contractiora & differenter curua,inter quę intellectuales naturæ ſint uiua,clariora, atq; rectiora ſpecula,ac talia cum ſint uiua,& intellectualia atq; libera, concipito, quod poſſint ſeipſa incuruare,rectificare,& mundare.Dico igitur,claritas una ſpecularis,uariè in iſtis uniuerſis reſplendet,ſpecularibus reflexionibus,& in prima rectiſsima ſpeculari claritate,omnia ſpecula uti ſunt reſplendet,uti in materialibus ſpeculis,in circulo anteriori ad ſe uerſus,uideri poteſt.In omnibus autem alijs contractis & curuis,omnia non uti ipſa ſunt apparent,ſed ſecundum recipientis ſpeculi conditionẽ,ſcilicet:cum diminutione,ob receſſum,recipientis ſpeculi,à rectitudine.Quando igitur aliquod intellectuale uiuum ſpeculum,translatum fuerit,ad ſpeculum primum ueritatis rectum,in quo ueraciter omnia uti ſunt,abſq; defectu reſplendent :tunc ſpeculnm ipſum ueritatis,cum omni receptione omnium ſpeculorum,ſe tranſfundit in intellectuale uiuum ſpeculum,& ipſum tale intellectuale,in ſe recipit ſpecularem illum radium ſpeculi ueritatis,in ſe habentis omnium ſpeculorum ueritatem.Recipit autem ſuo modo,in eodem uero momento æternitatis uiuum illud ſpeculum,quaſi oculus uiuus cum receptione luminis reſplendentiæ primi ſpeculi,in eodem ueritatis ſpeculo,ſe uti eſt intuetur,& in ſe omnia ſuo quidem modo. Quantò enim ſimplicius,abſolutius,clarius,mundius,rectius,iuſtius & uerius fuerit:tantò in ſe gloriam Dei,atq; omnia limpidus,iucundius,ueriusq; intuebitur.In ſpeculo igitur illo primo ueritatis,quod & uerbum, λόγος, ſeu filius Dei dici poteſt : adipiſcitur intellectuale ſpeculum,filiationẽ,ut ſit omnia in omnibus,& omnia in ipſo, & regnum eius poſſeſſio Dei & omnium, in uita glorioſa. Tolle itaq; frater,contractiones quantificatiuas ſenſibilium ſpeculorum,& á loco & tempore, & cunctis ſenſibilibus,conceptum abſoluas,eleuando teipſum ad rationales ſpeculares claritates,ubi in ratione clara, mens noſtra ueritatẽ ſpeculatur: (inquirimus enim dubiorum latebras,in claritate rationalis ſpeculi,& id uerum ſcimus,quod ratio nobis oſtendit)transfer igitur præmiſſum paradigma in regionem intellectualem:ut propinquius te,qualicunq; manuductione,ad ſpeculationem filiationis Dei,queas eleuare. Poteris enim quadam intuitione occulta,præguſtare, nihil aliud filiationem eſſe,quàm translationem illam, de umbroſis ueſtigijs ſimulachrorum,ad unionem cum ipſa infinita ratione,in qua & per quam,ſpiritus uiuit, & ſe uiuere intelligit,ita quidem, ut nihil extrà ſeipſum uiuere cõſpiciat: ac ſi ſolum ea omnia uiuant,quæ in ipſo ſunt ipſe, tantaq; exuberatione ſe uitam habere ſciat, ut omnia in ipſo æternaliter uiuant,ita quidem,ut non ſint ei uitam præſtantia, alia quæcunque,ſed ipſa uita uiuentium. Non enim erit Deus alius ei,ab ipſomet ſpiritu, neque diuerſus, neque diſtinctus, neque alia diuina ratio, ſeu aliud Dei uerbum, neque alius Dei ſpiritus. Omnis enim alteritas & diuerſitas,longè inferior eſt,ipſa filiatione. Puriſsimus enim intellectus, omne intelligibile intellectum eſſe facit:cum omne intelligibile,in ipſo intellectu,ſit intellectus ipſe. Omne igitur uerum,per ueritatem ipſam uerum, & intelligibile eſt. Veritas igitur ſola,eſt intelligibilitas omnis intelligibilis. Abſtractus igitur atque mundiſsimus intellectus, ueritatem omnis intelligibilis intellectum eſſe facit, ut uita uiuat intellectuali, quæ eſt intelligere. Erit igitur intellectus,quando in eo ueritas ipſa,eſt intellectus, ſemper intelligens & uiuens, neque aliud intelligit tunc à ſe, quando

Speculum rectum.

Speculum curuum.

ueritatem

ueritatem intelligit,quæ in ipſo eſt ipſe. Extrà enim intelligibile,nihil intelligitur, omne autem intelligibile,in ipſo intellectu intellectus eſt. Nihil igitur remanebit, niſi ipſe intellectus purus ſecundum ſe,qui extrà intelligibile,nihil poteſt intellige= re eſſe poſſe. Cum igitur hoc ita ſit,non intelligit intellectus ille aliud intelligibile, neq; erit eius intelligere aliquid aliud,ſed in unitate eſſentiæ,eſt ipſe intelligens, & id quod intelligitur,atq; actus ipſe qui eſt intelligere. Nõ erit igitur ueritas aliud ali- quod, ab intellectu,neq; uita qua uiuit,alia erit ab ipſo uiuente intellectu,ſecũdum omnem uim & naturam intellectualis uigoris,quæ omnia ſecũdum ſe ambit, & om nia ſe facit,quando omnia in ipſo ipſe. Filiatio igitur,eſt ablatio omnis alteritatis & diuerſitatis,& reſolutio omnium in unum,quæ eſt & transfuſio unius in omnia. Et hæc θεοσις ipſa. Nam cum Deus ſit unum,in quo omnia uniter, quæ eſt & transfuſio unius in omnia,ut omnia id ſint quod ſunt,& in intellectuali fruitione,coincidit eſ= ſe unum in quo omnia,& eſſe omnia in quo unum:tunc rectè Deificamur, quando ad hoc exaltamur,ut in uno ſimus ipſum,in quo omnia,& in omnibus unum. Neq; putes has locutiones præciſas,quoniam ineffabilia,locutionibus non attinguntur. Hinc autem profunda meditatione,ſuper omnes contrarietates,figuras,loca, tem- pora,imagines,& cõtractiones,ſuper alteritates,diſiunctiones,coniunctiones, affir mationes & negationes,opus eſt ut eleueris:quando per tranſcenſum omniũ pro- portionum,comparationum,& ratiocinationum, ad puram intellectualem uitam, tu filius uitæ in uitam transformaberis. Et hæc ſit huius temporis, de theoſi,quali- cunq; licet remota ualdè coniectura,in qua,quæ eſſe poſsit altiſsimæ profunditatis eius deſcriptio,ſuper rationem omnem aſcendendum eſſe,ad ulterius aliquid ſuprà id,quod ſignis quibuſcunq; explicabile,eſt in puritate ſimplici(quantum potes) cõ ijcias. Hæc ſic de hoc dicta ſint. Quoniam autem te maximè optare nõ hæſito,ut tibi conceptum uiæ pandam,qua in huius temporis fluxu,ad ſtudium ipſum filiationis pergendum eſſe conijcio:hinc adhuc,prout occurrit, idipſum explicare conabor. Dico autem reſolutorias ſcholas,de uaria inuolutione nos reuelare, ſi ad unum & modos unius reſpexerimus. Non quidem, quòd unum ab omnibus conſideratio- nibus abſolutum,quod eſt omnium principium,medium,& finis,imò in omnibus omnia,in nihilo nihil:ſit entibus intelligibilibus,rationalibus,ſeu ſenſibilibus,quo- uiſmodo coordinatum,ut aliâs in docta ignorãtia explicaui,cum in aſcenſu uel de- ſcenſu rerum,ad maximum ſimpliciter,deueniri nequeat,ſed remanet ſuper omnẽ ordinem & gradum ſuperexaltatum,Nihilominus illũd ipſum unum,etſi inattingi bile remaneat,eſt tamen idipſum unum, quod in omnibus attingibilibus attingi- tur. Vnum igitur erit,quod & omnia, ſimul idipſum inattingibile unum, in omni- bus attingitur. Quaſi ſi quis diceret,monadem innumerabilem, quæ tamen eſt om- nis numerus,& in omni numero numeratur innumerabilis ipſa monas. Non enim aliud eſſe poteſt,omnis numerus q̃ monas,habet enim denarius,omne id quod eſt, *Monas.* à monade,ſine qua nec denarius unus quidem numerus,nec denarius eſſet. Quòd enim eſt denarius,penitus ex monade habet,neq; eſt quid aliud à monade, neq; eſt quicquàm recipiens à monade,quaſi ſibi præter monadem eſſe aliquod conuenire poſsit:ſed omne id quod eſt,monas eſt. Nec tamen denarius numerus,monadẽ nu- merat,ſed remanet denario innumerabilis,ſicut & cuilibet numero, cum ſuper om- nem numerum exaltetur innumerabilis,ipſa monas. Et quia ſenarius non eſt ſepte= narius,erunt hi duo numeri diuerſi,licet non ſit alia mõnas ſenarij, & alia monas ſe- ptenarij. Non enim in ipſis,niſi monas una in uarietate reperitur. Monas igitur,quę eſt numeri principium,non eſt in numero reperibilis,ſed in numero numerabiliter eſt ipſa unitas,& in monade innumerabiliter. Nulla eſt coordinatio, ſeu proportio, numeralis ad innumerabile abſolutè,neq; abſtracti abſolutè, ad modaliter contra= ctum. Sic cõijcere te conuenit,unum illud,quod eſt omnium principium, ineffabile eſſe,cum ſit omnium effabilium principium. Omnia igitur quæ effari quicunq; poſ ſunt,ineffabile non exprimunt,ſed omnis elocutio ineffabile fatur. Eſt enim ipſum unũ pater ſeu genitor Verbi,id omne,quod in omni uerbo (ut ſic dicã) uerbatur,ſic

in omni

Intellectus magistri.

in omni signo signatur,& sic de reliquis. Atque ut alio quodam te ducam exemplo. ntellectus magistri,per omnia inattingibilis est,in regione rationali & sensibili.Hic intellectus ex plenitudine magisterij,& uirtutis seu bonitatis mouetur,ut ad similitudinem sui uniat alios,uerbum mentale de se generans, quod quidem est simplex et perfectum magisterij uerbum,seu ars ipsa perfecta magistri.Hanc artem,inspirare uult mentibus discipulorum:quoniam autem non potest,nisi per sensibilia signa,intrare in eorum mentem,attrahit aërem,et ex eo uocem format,quam uariè informat & exprimit,ut sic mentes discipulorum eleuet,ad magisterij æqualitatem. Omnia autem uerba magistri auctorem uerbi, intellectum scilicet, nequaquàm ostendere queunt,nisi per mentalẽ conceptum,seu uerbum ipsum intellectuale,quod est imago intellectus.In tali quidem expressione doctrinę magistri,resplendet affectus magistri,qui relucet in pronunciatione,& uariẽ quidem,secundum uarios exprimendi modos,ut uerbum fructificet.Resplendet affectus magistri cõceptus, in uerborum significatione,resplendet & ipsum magisterium,unde emanat, tam fœcundus atq; tam magistralis.Neq; omnes modi pronunciationis,attingunt affectum, cum tantus sit,quòd pronunciari non possit.Neq; omnes modi orationum, attingunt conceptum,qui est inexpressibilis fœcunditatis,cum sit ars magisterij. Neque oratio & pronunciatio,cum omnibus modis possibilibus, exprimere possunt magisterium ipsum intellectuale:quanquàm non aliud in omni oratione existat,aut significetur, quàm eius ipsius manifestatio,ad finẽ transformationis,in simile magisterium. Tali quadam similitudine,principium nostrum unitrinum,bonitate sua creauit sensibilẽ mundum istum,ad finem intellectualium spirituum,materiam eius quasi uocem,in qua mentale uerbum uariè fecit resplendere,ut omnia sensibilia,sint elocutionũ uariarum orationes,à Deo patre,per filium uerbum,in spiritu uniuersorum explicatę, in finem ut per sensibilia signa, doctrina summi magisterij, in humanas mentes se transfundat,& ad simile magisterium,perficienter transformet:ut sit totus iste sensibilis mundus,sic ob intellectualem,& homo finis sensibilium creaturarum,& Deus glorioſus,principium,medium,& finis omnis operationis suæ.Est igitur hoc studiũ ad filiationẽ Dei tendentium,ut omne effabile,ab ineffabili incoordinato & superexaltato,cognoscat,atq; idipsum ineffabile,super omne intellectuale esse collocatum,esseq; ipsum principiũ,medium,& finem,omnis intelligibilis, atq; ipsum unũ, imparticipabiliter esse entitatis intelligibilis fontem,et omne id quod est.Sicut mentale uerbum est fons uocalis,& id omne,quod est & significatur uerbo uocali,absq; immixtione & partitione sui,cum mens,per uocale uerbum,participari aut quouismodo attingi nequeat. Verbum autem intellectuale nostrum, est ineffabilis uerbi intellectualis,receptio.Omne igitur uerbum,absolutum ab omni contractione sensibili,intellectuale remanet. Intellectuale autem, intellectualiter de ineffabili id habet,quod est.Ineffabile autem per intellectum,si nominatur, absoluto modo id fit, cum intellectualis modus,absolutus sit in ordine,ad sensibiles contractiones.Ineffabile igitur,nec nominari nec attingi quouismodo potest.Nomen igitur absolutũ siue entitas,siue Deitas,siue bonitas,siue ueritas,siue etiã uirtus,aut aliud quodcũq; : nequaq; Deum nominat innominabilem,sed innominabilẽ ipsum Deũ, uarijs intellectualibus modis exprimit.Hoc autẽ modo,ineffabilis,est effabilis,imparticipabilis,participabilis,suprà omnẽ modũ,modificabilis. Deus igitur, est principiũ suprà unũ & modũ,qui in uno & modo unius,se participabilẽ exhibet.Quapropter conijcio,studium quo in hoc mundo ascendere conamur,ad filiationis adeptionẽ, in alio fortasis esse posse:ut in uno & modo unius,nostra uersetur speculatio,atq; ut præcisiûs loquendo,in exemplo quid uelim deguſtes. Applica unũ & modũ ad aliquid, quod in omnibus esse & uigere experieris,experimur autem uim quandã omnibus inesse,uirtus igitur absoluatur per intellectum,ut uim cõsideres modo absoluto. Sit igitur uis absoluta,coordinata quædam maximitas,in se habens omnes uirtutis gradus,& modos,in altitudine uniuersali,& intellectualis simplicitatis unitate: & modus quidẽ altissimus,quo superexcellens ipsa,ineffabilis atq; penitùs inattingibilis

causa,

cauſa,omnis uirtutis,intellectualiter attingitur. Non eſt enim Deus uirtus,ſed dominus uirtutum. Deinde attendendum, Deum ſuprà omne abſolutum & contractum exiſtentem,per quamcunq; altiſsimam abſolutionem non attingi uti eſt, ſed cum ipſo modo abſoluto.Eo quidem modo abſoluto,intellectuales naturæ,imparticipabilem intellectualiter participant,ut ſint uirtutes, eleuatæ ſuper omnem contractionem uirtutis,prout ipſa uirtus in ſenſibili mũdo,obumbratur.Abſolutio autẽ uirtutis,modos habet:ſine modo enim,non eſt abſolutio ipſa participabilis.Abſolutio itaq; uirtutis,in modorum uarietate,uarias participantes oſtendit uirtutes.Variĳ igitur ſunt ſpiritus intellectuales,in abſolutionum uariĳs modis,uirtutem participantes,ut omnes abſoluti ſpiritus,uirtutem unam uariè participantes,non aliud eſt, quàm uirtus abſoluta,uariĳs modis participata. Iam conſpicis,quãta eſt potentia ſpiritus,quoniam eſt uirtus,ſuprà omnem uim ſenſibilis mundi exaltata.In potẽtia igitur uirtutis eius,complicatur omnis uirtus cœlorum,atq; eorum quæ ſub ipſis ſunt, ut omnis uis quæ in ipſis eſt,ſit quædã explicatio uirtutis intellectualis ſpiritus.Participat autem ſenſibilis hic mundus,ipſam unam uirtutem ſenſibiliter, quam intellectualis intectualiter,in uarietate modorum. Contrahitur itaq; ipſa abſoluta uirtus, intellectualis mundi,in ſenſibili,in uariĳs participandi modis, cœleſtialiter,in cœlo, animaliter,in animalibus,uitaliter,in uiuentibus,uegetabiliter,in uegetabilibus,mineraliter,in mineralibus,& ita quidem de reliquis.In omnibus igitur ſi attẽdis, uim, & eius reperis modum.Vnum eſt igitur, quod in omnibus eſt omnia,quæ idipſum modo ſuo participant.Ita quidẽ de entitate,bonitate,& ueritate,uti de uirtute conĳcias.Nam entitas eſt hoc ipſum unum,quod omnia participant,quę ſunt,ſic & bonitas,& ueritas.Vnde legislator prudentiſsimus Moyſes ait,Deum creaſſe uniuerſa, & formaſſe hominem:quaſi Deus ſit uirtus creatiua ſeu formatiua, licet ſuper iſta ſit omnia, ſed inſinuare nititur,quomodo participatione uirtutis eius, modo quo participabilis eſt,uariè cuncta in eſſe prodiêre.Ita quidem ait,Deum uidiſſe,omnia fuiſſe bona,oſtendens Deum fontem bonitatis,à quo,modo quo participabilis eſt,uariè uaria bona exoriuntur.Non eſt igitur niſi unũ,quod ſine modo participari nequit. Atq; ut ſufficientius idipſum quod conĳcio,tibi pandam,unũ eſt,quod omnes theologiſantes,& philoſophantes,in uarietate modorum,exprimere conantur. Vnũ eſt regnum cœlorum,cuius & una eſt ſimilitudo,quæ non niſi in uarietate modorũ explicari poteſt,ut magiſter ueritatis oſtendit.Neq; eſt aliud quod Zenon,aliud quod Parmenides,aut Plato,aut alĳ quicunq; de ueritate tradiderũt:ſed unũ omnes reſpicientes,uariĳs modis,idipſum expreſſerunt.Quãuis enim modi dicendi ſint aduerſi, & incompatibiles uideantur,non tamen niſi idipſum unum,ſuper omnem contrarietatem inattingibiliter collocatum,modo quiſq; ſuo,hic affirmatiue,hic negatiue, hic dubiè,niſi ſunt explicare.Vna eſt enim Theologia,affirmatiua,omnia de uno affirmans,& negatiua,omnia de eodem negans,& dubia,neq; negans,neq; affirmãs, & diſiunctiua,alterũ affirmans,alterum negans,& copulatiua,oppoſita affirmatiue connectens,aut negatiue ipſa oppoſita copulatiue penitus abĳciens.Ita quidẽ omnes poſsibiles dicẽdi modi,ſub ipſa ſunt Theologia,idipſum ineffabile,qualitercũq; exprimere conantes.Hæc eſt igitur uia ſtudĳ eorum,qui ad theoſim tendunt,in modorum quorumcunq; diuerſitate,ad unum ipſum aduertere.Quãdo enim quicunq; ſtudioſus ſubtiliter conſiderando attendit,quomodo ipſum unum, omnium cauſa, non poteſt non exprimi in omni expreſsione,ſicut uerbum, non poteſt non dici in omni loquente,ſiue ſe dicat loqui,ſiue ſe dicat nõ loqui:tũc ſibi manifeſtũ eſt,uirtutem ineffabilis,omne dicibile ambire,& nihil dici poſſe:in quo,modo ſuo,cauſa omnis dicentis & dicti non reſplendeat.Nihil itaq; reperiet uerè theologiſans ſcholaſticus,quod ipſum perturbet,in omni uarietate coniecturarũ,nec minus apud ipſum hic dicit,qui ait,nihil penitus eſſe:q̃ ille q̃ ait,omnia eſſe quę uidẽtur.Nec uerius hic dicit qui ait,Deum omnia eſſe:quàm ille,qui ipſum ait nihil eſſe, aut non eſſe,cum ſciat,Deum ſuper omnem affirmationem et negationẽ ineffabilem,quicquid quiſq; dicat,& hoc ipſum quod quiſq; de ipſo dicit,non aliud eſſe,q̃ modum quendã,quo

de ineffabili loquens, loquitur. Sicut hæ duę ſpecies, homo & aſinus, genus animalitatis uario modo exprimunt. Humana etenim ſpecies, rationaliter: aſinina, irrationaliter. Secundum expreſſionem humanæ ſpeciei, tunc rationalitas conuenire uidetur animalitati: ſecundum expreſſionem aſininæ, rationalitas. Qui autem ad genus ipſum intuetur, quomodo eſt ita ſuprà iſtas differentias exaltatum, & quod ei propterea nulla conuenit differentiarum: aduertit expreſſionem ſpeciei, eſſe modū quendam differentialem generis, ſuprà differentias exaltati. Ita quidem de aſina. Vnde contrariæ illæ expreſſiones, contrariorum modorum differentialium, non impediunt intuentem, ad unum genus ſuperexaltatum. Oportet deinde ſtudentem non negligere, quomodo in hac ſchola ſenſibilis mundi, in modorum uarietate, quæritur unum, quod omnia, ſed parto iam magiſterio, in cœlo intelligentiæ puré in uno omnia ſciuntur. Quomodo autem idipſum fiat, ex præhabitis cōiȷcias. Nam nullo tunc ratiocinatiuo diſcurſu, ex ſenſibiliter receptis, mens ipſa ad compræhenſionem mouetur: ſed cum mens ipſa, uirtutem abſolutam intellectualiter participet, ita quidem, ut ſecundum naturæ ſuæ exuberantem uirtutem, notio quædam ſit omnium intelligibilium, quam quidem uirtus potentiā in actum, per ſenſibilia incitamenta, in hoc mundo ſtuduit eleuare, dum poſt hæc uis ipſa ſit, actuata ratiocinatione, & à uiuificatione corporis, cui ſeipſum participabilem fecit liberata in ſe uiuaci intellectu unitiuè redit: ſe comperit uirtutem, quæ & actualis rerum notio exiſtit. Sicut enim Deus ipſe, eſt actualis rerum omnium eſſentia: ita & intellectus ſeparatus, & in ſe uiuaciter & conuerſiue unitus, uiua eſt Dei ſimilitudo. Vnde uti Deus eſt ipſa rerum omnium eſſentia: ita & intellectus Dei ſimilitudo rerum omnium ſimilitudo. Cognitio autem, per ſimilitudinem eſt: Intellectus autem, cum ſit intellectualis uiua Dei ſimilitudo, omnia in ſe uno cognoſcit, tunc autem ſe cognoſcit, quando ſe in ipſo Deo, uti eſt, intuetur, hoc autem tunc eſt, quando Deus in ipſo eſt ipſe. Nihil igitur aliud eſt omnia cognoſcere, quam ſe ſimilitudinem Dei uidere, quæ eſt filiatio. Vna igitur ſimplici intuitione cognitiua, omnia intuetur, hic autem, in uarietate modorum, unum ipſum inquirit. Quapropter, uis ipſa intellectualis, quæ ſe pro ſua uenatione, in hoc mundo rationaliter atque ſenſibiliter expandit, dum ſe transfert de hoc mundo, recolligit. Redibunt enim uires intellectuales, participatæ in organis ſenſuum & ratiocinationum, ad centrum intellectuale: ut uiuant uita intellectuali, in unitate ſui effluxus. Iam tibi ſatis patere poteſt, quomodo quædam ſecundum meam qualēcunq; coniecturam, intellectualis natura, eſt rerum uniuerſitas, intellectuali modo: & dum in ſcolis huius mundi uerſatur, quærit potentiam ipſam in actu ponere, & ſe particularibus formis aſſimulat. Tunc enim de uirtute ſua, qua rerum uniuerſitatem, intellectualiter in potentia gerit, exerit huius & huius rei intellectū, quādo ſe actu rei intellectæ aſſimilat. Transfertur deinde hæc potentia aſſimilatiua, ſic particularius in actu poſita, penitus in actū, & artem perfectāmagiſterij: quando in intelligibili cœlo, ſe ſcit omnium ſimilitudinem, ut tunc ſit actu ipſe intellectus intellectualis rerum omnium uniuerſitas, quando eſt diſcretiua omnium notio, nec tamen intuetur tunc ipſe intellectus quicquam, extrà intelligibile cœlū, quietis & uitæ eius. Non enim temporalia temporaliter in inſtabili ſucceſſione, ſed in indiuiſibile intuetur præſentia. Nam præſentia, ſeu Nunc ipſum, omnis temporis complicatiuum, non eſt de hoc ſenſibili mundo, cum per ſenſum attingi nequeat, ſed de intellectuali. Sic quidem quanta, nequaquam in extenſa diuiſibili corporalitate intuetur, ſed in indiuiſibili puncto, in quo eſt intellectualis omnis quantitatis continuæ complicatio, nec rerum alteritatem, in uarietate numerorū, ſed in ipſa monade ſimplici, intellectualiter omnē numerū complicanti. Percipit igitur intellectus, intellectualiter omnia, ſuprà omnē ſenſibilē, diſtrahentē, & obumbrantē modū. Mundū quidē totū ſenſibilē, non modo ſenſibili, ſed ueriori, intellectuali ſcilicet, intuetur modo. Dicit enim hæc cognitio perfecta, ea propter intuitio, quia ea penè eſt differētia, inter eā ipſam illius mundi cognitionē, & iſtius ſenſibilis, quæ eſt inter notitiam quę

per

per uiſum,& eam quæ per auditum reperirur. Quantò igitur illa,quæ per uiſum generatur,certior & clarior eſt illa,quæ de eadem re per auditum efficitur,tantò & amplius multò,intuitiua cognitio alterius mundi,eam excellit quæ eſt huius:ſicut ſcire propter quid,poteſt intuitiua cognitio dici, cum in rationem rei ſciens reſpiciat,& quia eſt,ex auditu.Hæc ſi curſim de quæſito,ut tempus conceſsit, defectibiliter dicta,gratè queſo recipias,alio uerò tempore,ſi quid excellentiùs Deus miniſtrauerit, non te latebit.Vale nunc confrater peramande,& tuis me fac orationibus participem,ut hinc translati, Filiationē Dei adipiſcamur,in filio Dei Ieſu Chriſto, ſemper benedicto,Amen.

Libelli de Filiatione Dei finis.

DIALOGVS DE GENESI,Nicolai de Cuſa. 1447. Leodij.Interlocutores CONRADVS.NICOLAVS.

SAepè delectabiliûs reficimur uariatis,minus licet præcioſis,ferculis. Hinc quamuis Nicolae, ea miniſtraſti liberali traditione, quæ ad indeficientem uictum animę,uiam præſtant:non ſit propterea quæſo tibi moleſtum,ſi adhuc ſapidiùs exigam nutrimentum. NICOLAVS. Iamdudum me noſti Conrade,quoniam infatigabili conatu,ad incompræhenſibile pergo,& gaudeo aut quæſtionibus ſtimulari,aut obiectionibus impelli:dicito igitur. CONRADVS. Multa ſunt atq; magna, quæ ſimul ſe offerunt, ignoſces ſi præter ordinem dixero. NIC. Tui arbitrij eſt,fac ut libet. CON. Primo neſcio,ſi benè omnium ſapientum cōijcio inquiſitionem,in uno terminari principio.Poſtquàm enim ad fontem, per lacus et fluminis aſcenſum deuenitur,ſiſtitur:termini enim,nō eſt terminus,neq; principij,eſt principium.Vbi autem eſt principij & termini coincidentia,ibi & medium coincidere neceſſe eſt.Hoc autem uidetur eſſe ipſum Idem, in quo omnia eadem,Idem ipſum.De quo Propheta Dauid ait:Initio tu terrā fundaſti, & opera manuum tuarum ſunt cœli.Ipſi peribunt,tu autem Idem ipſe es,ſi rectè conijcio,dicito. NIC.Imò rectiſsiſsimè,ſed quid uelis,expecto. CON.Admiror quomodo Idem ipſe, eſt omnium cauſa,quæ adeò ſunt diuerſa & aduerſa. Tendit enim conatus inquiſitionis,ad geneſim uniuerſorum, quam breuiter atque facilè,quantum fieri conceditur,à te audire ſummopere deſidero. NIC.Rem quam omnes priſci grauiſsimam atq; inexplicabilem, deſeruerunt: facili compendio, quomodo ego ſtolidiſsimus omnium,patefaciam? CON.Quamuis ſciam ex tua doctrina,nihil uti eſt attingibile aut expreſsibile(nam de geneſi diuinus Moyſes,atq; alij plærique,uariè locuti,difficultatem per uarietatem coniecturarum reliquerunt) ſpero tamen aliquid tale poſſe autdire,de quo reficiar. NIC. Qui de geneſi locuti ſunt,Idem dixerunt in uarijs modis, ut ais.Cur igitur admiraris, quòd Idem eſt diuerſorum cauſa? CON. Quia Idem,uidetur aptum natum eſſe facere Idem. NICOLAVS. Rectè ais, & hinc eſt, quòd omnia ſunt ab ipſo Eodem abſoluto, id quod ſunt, & modo quo ſunt. CONRADVS. Niſi planiùs exponas,non capio. NICOLAVS. Primo noſti Conrade,attenta conſideratione quempiam ſcientem fieri. CONRADVS. Fateor,nihil inter ignorantem & ſcientem differentiam feciſſe,quàm attentam conſiderationem. NICOLAVS. Attende igitur ad Idem abſolutum, & ſtatim uidebis, quoniam ipſum Idem abſolutum,quoniam Idem,hinc æternum.Non poteſt enim eſſe Idem abſolutum ab alio. Nam cum(ut ais)Idem aptum natum ſit facere idem,hinc & aliud,aliud: abſolutum igitur Idem,ab alio quo eſſet? CONRADVS. Capio. NICOLAVS. Hinc æternum, ſimplex, interminum, infinitum, inalterabile, immultiplicabile, & ita de cæteris.

Geneſis. Idem. Moyſes.

CONRA.

CONRA. Quãdo attenta meditatione aduerto, negare nequeo iſta. Neceſſe eſt enim Idem eſſe æternum, quia à nullo alio eſſe poteſt Idem. Interminũ eſt igitur, quia æternum ſit infinitum, inalterabile, nam alteritas ab altero eſt. Idem autem, per ſe dicit inalteritatem, ſic & immultiplicabilitatem, quæ ſine alteratione eſſe nõ poſsit. Admitto planè iſtam aſſertionem, quæ ſeipſam ueram oſtendit. NICOL. Volo etiam ut attendas, quomodo Deus alibi uocatur unus, & Idem. Nam qui uirtutibus uocabulorum, diligentiùs operam impertiti ſunt, adhuc ipſi Idem unũ prætulerunt, quaſi identitas ſit minus uno. Omne enim Idem, unum eſt, & non econuerſò. Illi etiam, & ens, & æternum, & quicquid non unum, poſt unum ſimplex conſiderarunt, ita Platonici maximè, tu uerò concipito Idem abſolutè, ſuprà idem in uocabulo conſiderabile. Tale eſt de quo Propheta loquitur, quoniam eſt ipſum Idem abſolutum, omni diuerſitati & oppoſitioni ſuprapoſitum, quoniam Idem. Nulli igitur alteri eſt idẽ aut diuerſum ineffabile Idem, in quo omnia Idem. Vniuerſale & particulare, in Eodem ipſum Idem, unitas & infinitas in eodem, Idem. Sic actus & potentia, ſic eſſentia & eſſe, imò eſſe & non eſſe, in Eodem abſoluto, Idẽipſum eſſe neceſſe eſt. CONRA. Iſta mihi quando attentè conſidero, pateſcunt. Idem enim dicunt plures, qui rem dicunt eſſe, ſimiliter & idem, ſi dicant eam non eſſe. Vnde abſolutum Idem tale intelligo, in quo oppoſitio, quæ idem non patitur, inueniri nequit, ut omnia alia diuerſa, oppoſita, compoſita, contracta, generalia, ſpecialia, & cætera id genus: Idem abſolutum, longiùs ſequantur. NICOL. Bene capis Conrade. Nam cum dicimus diuerſum eſſe diuerſum, affirmamus diuerſum eſſe ſibĩpſi idem: non enim poteſt diuerſum eſſe diuerſum, niſi per Idem abſolutum, per quod omne quod eſt, eſt idem ſibĩpſi, & alteri aliud. Sed omne quod eſt ſibi idem, & alteri aliud, non eſt Idem abſolutum, quod alteri nec idem nec diuerſum. Nam idem alteri, abſolutè Eidem quomodo conueniret? nec diuerſum, quomodo enim diuerſitas, poſſet conuenire Eidẽ abſoluto, quod eſt omnem diuerſitatem & alteritatem anteueniens. CONRA. Intelligo te uelle, nihil omnium entium eſſe, quod nõ ſit idem ſibĩpſi, & alteri aliud, & hinc nullum tale eſſe Idem abſolutum, licet cum nullo ſibĩpſi eodem, & alteri diuerſo, Idem abſolutũ ſit diuerſum. NICOL. Rectè concipis, nam Idem abſolutum, quod & Deũ dicimus, non cadit in numero cum omni alio, ut quòd Deus et cœlum, ſint plura aut duo, aut alia, & diuerſa, ſicut nec cœlum eſt Idem abſolutũ, ut cœlum quod eſt aliud à terra. Et quia Idem abſolutum, eſt actu omnis formæ formabilis forma, non poteſt forma eſſe extrà Idem. Quo enim res eſt eadem ſibĩpſi, forma agit, quòd autẽ eſt alteri, alia: eſt quia non eſt Idem abſolutum, hoc eſt omnis formæ forma. Eſt igitur Idem abſolutum, principium, mediũ, & finis, omnis formæ, & actus abſolutus omnis potentiæ, Idem incontractum, inalteratum, in ipſo, uniuerſale non opponitur particulari, quia poſt ipſum ſunt: uniuerſale enim, eſt ſibĩpſi idem, & particulari aliud, ſic & particulare. Superexaltatum igitur eſt Idem abſolutum, omnibus intellectualibus uniuerſalibus, & realibus particularibus exiſtentijs. CONRA. Quando aduerto negari non poſſe, quodlibet eſſe idem ſibĩpſi, uideo Idem abſolutum, ab omnibus participari. Nam ſi Idem abſolutũ, eſſet ab omnibus aliud & diuerſum, non eſſent id quod ſunt, quomodo enim quodlibet, eſſet idem ſibĩpſi abſolutũ Idem, ab ipſis eſſet diuerſum & diſtinctum aut aliud? ſic ſi participans Idem, eſſet ipſum Idem, quod participat, quomodo eſſet alteri, quod etiã ſibĩpſi idem, diuerſum? NICOL. Acutè capis. Nec te moueat Platonicorum, quamuis ſubtilis, conſideratio, primum imparticipabiliter ſuperexaltatum. Intellige enim abſolutum unũ, in identitate (quam poſt ipſum primum abſolutum, unum eſſe aiunt) identicè participari. Sufficiat enim tibi quãcunq; modo participetur, non eſſe omnia ſibi idem, niſi ab ipſo, à quo omnia, qui eſt Idem abſolutum. Et quia iam antè, plæraq; talia ſæpè à me audiſti: pro compendioſa facilitate, hæc ſic nũc de abſoluto Eodem, dicta ſint. Amplius tentabo præmiſſa explanare. Aiebas tu: Idem aptum natum facere idem, ego hoc admittens, elicui hinc, omnia quanquàm uaria & diuerſa, id eſſe quod ſunt, etiam modo quo ſunt. Admirabaris tu, properabo te de ipſa admiratione, facili compendio abſoluere. CONRA. O

Platonici.

quantum

quantum placebis,si effeceris, modo per me appræhensibili,ut spondere uideris. NI-
COLAVS. Iudicabis tuipse me promissa adimplesse,& primum non hæsitas, Idem i-
dentificare. Nam quomodo posset Idem,ex eo quia Idem,diuersificare cum diuersi-
tas,in Eodem absoluto sit Idem,post quod lōgè posterius est omnis diuersitas. Non
est igitur Idem,aptum natum nisi identificare,& hoc est idem facere. Hinc omnis res,
quia idem sibijpsi,identificat:ut intellectus intelligit,uisus uidet,calor calefacit,& ita
de omnibus. Et quia Idem est immultiplicabile,hinc omnis identificatio, reperitur in
assimilatione. Euocat igitur Idem,non idem in idem. Et quia Idem immultiplicabile,
& per non idem inattingibile,non idem surgit in conuersione ad idem, & sic reperi-
tur in assimulatione, ut cum absoluta entitas, quæ est idem absolutum, euocat non
ens ad idem: tunc quia non ens, non potest attingere multiplicabilem absolutam en
titatem,reperitur non ens surrexisse in conuersione,ad absolutam entitatem,hoc est,
in assimulatione ad ipsum Idem. Assimulatio autem, dicit quandam coincidentiam
descensus ipsius Eiusdem,ad non idem, & ascensus non idem ad Idem. Potest igitur
creatio, seu genesis dici, ipsa assimulatio entitatis absolutæ, quia ipsum Idem identi-
ficando,euocat nihil,aut non ens, ad se. Hinc sancti, Creaturam Dei dixerunt simili-
tudinem ac imaginem. Cum autem unitas, quæ coincidit cum Eodem absoluto, sit
immultiplicabilis,quia Idem, quæ & unitas: ideò non unum, cum absolutam immul
tiplicabilem identitatem, attingere nequeat, non potest nisi in pluralitate reperiri.
Dum igitur ipsum Idem absolutum, quod est & ens, & unum & infinitum ad se euo-
cat non idem: surgit assimulatio in multis, ipsum Idem uariè participantibus. Plurali
tas igitur,alteritas,uarietas & diuersitas, & cætera talia, surgunt ex eo, quia Idem i-
dentificat. Hinc & ordo, qui est participatio ipsius Eiusdem,in uarietate,hinc harmo
nia,quæ Idem uariè repræsentat,consonant & conclamant omnia, quamquã uaria,
Idem ipsum, & hic consonans clamor, est assimilatio. Sic igitur est κοσμος, seu orna-
tus,qui & mundus dicitur, exortus, in clariori repræsentatione inattingibilis Eius-
dem. Varietas enim eorum,quæ sunt sibijpsi idem, & alteri aliud,inattingibile Idem,
inattingibiliter ostendunt, cum tantò plus Idem in ipsis resplendeat, quantó magis
inattingibilitas,in uarietate imaginum explicatur. Coincidit enim inattingibilitas,
cum eodem absoluto. Hinc patet,rectè me dixisse, ex hoc omnia id esse quod sunt,
modo quo sunt,quia Idem identificat. Hæc igitur, perfecta consequentia,Idem abso-
lutum est. Igitur omnia sunt id quod sunt,& modo quo sunt, ut omnium rerum,nul-
la sit ratio aut causa, nisi quia Idem identificat. Tu uerò, cum uideas innumeras res,
hanc rationem absolutam participare, cum quælibet res sit eadem sibijpsi, & aptitu-
dinem habeat ad faciendum idem, tantò perfectius, quantò magis idem,& cum hoc
etiam simul conspicias, quamlibet rem alteri aliam: intelligis facilè, omnia esse id
quod sunt,quia per Idem absolutum, ad inattingibile ipsum Idem euocata,talia in as-
similatione, ut sunt, reperiuntur. Poteris nunc porfectionem graduum,entium,sua-
rum uirium & operationum, numerum,pondus, & mensuram: ad causam eandem,si-
ue Idem ipsum, modo qui uiribus ingenij dabitur, reducere, atque scire, quomodo
generationes,corruptiones,alterationes, & cætera huius generis, ex eo sunt, quia I-
dem identificat. Nam cum ad clariorem inattingibilitatem, quæ cum Eodem abso-
luto coincidit, melius repręsentandam, entia in assimilatione ipsius Eiusdem, quo-
rum quodlibet est idem sibijpsi, & alteri ualdè oppositum conueniat, ut sic infinitas
seu inattingibilitas, in maxima oppositione participantium, quantò clarius patitur
conditio participantium explicetur: hinc sunt oppositarum uirium, entitatem ipsam
participantia. Illa autem, cum quodlibet sit idem sibijpsi, nituntur identificare: sicut
calidum calefacere,frigidum frigefacere. Sic cum calidum non calidum, ad sui iden-
titatem uocat, & frigidum non frigidũ,ad suam identitatem uocat: oritur pugna, &
ex hoc,generatio,& corruptio:& quęcę talia temporalia, fluida, instabilia, & uarie-
tas motuum. Iam uides unam omnium causam. Quod si tibi aliud uidetur, planè quę
dixi, ratione refellito,gaudebo instrui:ego enim cursim, facili compendio, sic ista,ut
promissa explerem,perstrinxi, fortè ad pauciora respiciens, quæ erroris causa sæpè

exiſtit. CONRADVS. Satisfeciſti perabundẽ, nec occurrit quicquam obiiciendum: imò dum ſic te diſcurrentem obſeruarem, experimento didici, unam & eandem, inattingibilem doctæ ignorantiæ illuminationem, in omnibus, quæ & nunc, & ſæpè antè locutus es, mihi in ueritate modorum explicatoriorum, clarius reſplendere, ut traditiones tuæ, undique eandem redoleant artem, cuius ſunt aſſimilationes, quando nihil nunc niſi Idem ipſum, quod ſæpè alio modo audiui, apprehendi. Idem enim abſolutum eſt, & maximum abſolutum, quod eſt ineffabile & inattingibile: & ſic ineffabile, omnium dicibilium cauſa eſt, & inattingibile, omnium attingibilium. Et iam mihi notam feciſti infinitatem, quæ cum Eodem abſoluto inattingibili coincidit, in innumerabili multitudine, particularium entium, clarius reſplendere. Quando enim omnem numerabilem numerum, excedunt particularia entia, quorum quodlibet eſt idem ſibiipſi, & alteri aliud, quę tamen inattingibilem infinitatem non attingunt: clarior facta eſt, inattingibilitas abſoluti infiniti. Et quia Idem abſolutum eſt in omnibus, quoniam quodlibet idem ſibiipſi, uaria eſt omnium concordantia uniuerſalis, generica, uel ſpecifica, ſic & differentia, ſine qua concordantia præter inattingibile eſſe nequit. Sic uideo æternum, quod eſt idem abſoluto, eſſe Idem inattingibile, & hinc eſſe innumerabiles uarietates durationum, quæ omnem rationalem menſuram excedunt, ut ſic inattingibilitas, ęterni Eiuſdem, perfectius reſplendeat. Video ſatis apertè potuiſſe inquiſitores geneſis rerum defeciſſe, qui iſta non cõſiderarunt. Nam quidam ex eo, quia ſenſerunt durationem mundi immenſurabilem: iudicarũt ipſum æternum, cum ęternum, ſit Idem abſolutum, inattingibile omni duratione, cuius inattingibilitas, in immenſurabili duratione, plus pateſcit. Hi mihi decepti uidẽtur: quaſi ſi oculus iudicaret, aliquod corpus participans ſphęricam figuram in parte, qua uidetur, ideò eſſe perfectam ſphęram, quia uidere nequit, quòd non ſit ſphęra (oculus enim, unico contuitu, ſphæram nequit intueri) ſed ſicut componente ratione, iuuamur in apprehenſibilitate ſphęrę per uiſum: ita neceſſe eſt, ut alto intellectu iuuemur, qui nobis oſtendit, menſuram rationalem, improportionabiliter infrà æternum deficere: ut non ſequatur, hoc eſſe ęternum, cuius duratio eſt ratione inapprehenſibilis: menſurę enim rationales, quæ temporalia attingunt, non attingunt res, à tempore abſolutas, ſicut auditus, non attingit quicquã non audibile, licet illa ſint rationi attingibilia. NICOLAVS. Optimè infers, & de hac re aliàs quid ſenſerim audiſti. Satis nunc ſit, quòd cognoſcimus, Idem abſolutum omnium cauſam, quodq; æternitas abſoluta, ſit inattingibilis, per omnem uarietatem immẽſurabilium durationum, ac ꝙd hac inattingibilitatem ęterni, cognoſcimus luceſcere, in immenſurabilitate durationum: quodq; Peripateticorum dictum, mũdum fuiſſe ab æterno, prout ipſi ęternum, per rationem menſurantem inattingibile aſſerunt, uerũm eſt. Sed uerius Platonicorum, qui ipſum genitum dicunt, quiq; ęternum Idem ipſum abſolutum uiderũt principium. Nec tamen negant Platonici, immenſurabilitatem durationis, concurrere cum genitura: quod & noſtri Sancti, clariori quo fieri potuit modo expreſſerunt, mundum in principio ſeu initio factum. Manifeſtum eſt, quòd principium ſeu initiũ mundi, non eſt in alio, ſed Idem ipſum abſolutum eſt principium, medium, & finis mundi, & non fecit Deus durationem potius extrà Idem abſolutum initium habere, quàm mundum. Per mundum igitur, & omnia quę in mundo ſunt, ſicut non attingitur quicquã mundi uti eſt, niſi ſolum in Eodem abſoluto: ita nec duratio, poteſt uti eſt aliqua menſura, attingi. Quomodo enim attingeretur Idem per aliud, niſi aliter: per menſuram durationis unius, duratio alterius, quomodo mẽſura fieri poſſet, cum incommenſurabiles ſint & ignotę: ſolum enim idem abſolutum, eſt adęquatiſſima menſura, omnium qualitercunq; menſurabilium. CONRADVS. Acquieſcerem facilè omnibus, niſi me liber Moyſi, de geneſi retraheret. Nam poſſumus ratione, ſecundũ ibi narrata, benè habita, temporalem menſuram initij mundi, quod nondum ad ſeptẽ millia annorum peruenit, elicere, licet in Plinij hiſtoria naturali & alijs multis, aliter ſcriptum legatur. NICOLAVS. Ego Moyſi ſcripturas admodum magnifacio, & eas ueriſſimas ſcio, quando ad ſcribentis intentionem aduerto. Nam Deum, mundum

ſphæra.

Peripatetici.

Platonici.

Moſes.

Plinius.

dum,atque hominem,ad ſui imaginem,& ipſum bonum ualde creaſſe,& peccatum, per hominem in genus humanum, non per creantem intraſſe: atque Deum multis medijs,hominem á uia mala,quam à parentibus primis,non à Deo contraxit, reuocaſſe prophetijs,promiſſis, & donis, atque quòd ipſum reuocatum legibus armauit, ad reſiſtendum corruptæ inclinationi,quodq; ſuper hæc omnia addiderit eidem promiſſionẽ filiationis Dei,in filio ſuo,ſi crediderit,& fecerit mandata:quando ad ipſum Deum,cuius eſt Deificare,aduerto,nec ex eo quia Chriſtianus, aut legi aſtrictus, ſed quia aliud ſentire ratio uetat,penitus & conſtantiſſimè admitto & aſtruo. Vbi uerò Moyſes modum,quo hæc acta ſunt, omnia humaniter exprimit, credo ipſum ad finem,ut uerum, modo quo uerum per hominem capi poſſit, eleganter expreſſiſſe. Sed uſum ſcis modo humano,ad finem,ut homines humaniter inſtruat, quibus poſt humanum modum,adijcit ſuo loco talia,ut intelligentes intelligant, illa quæ modũ exprimunt inattingibilis diuini modi,eſſe humanam aſſimilationem.Nam quando aperuit, Deum nihil omnium eſſe, quæ uideri, aut figurari, aut inſculpi poſſunt, atque quòd ipſe ſolum in ueſtigijs,quæ ſunt poſteriora eius,uiſibilis ſit per hominem, quodq; ipſe infinitæ potentiæ,nihil agat per temporales moras:ſatis oſtendit,ſe creationis inexpreſſibilis modum,humaniter figuraſſe. Vnde ſapientes,qui inuiſibilem Deum, omnia ut uoluit, ſimul aiunt creaſſe, non contradicunt intentioni legislatoris Moyſi, ſicut nec alij plærique, qui alios confinxerunt modos, & ad hoc maximè facit,quia cum de homine loqueretur, ipſum Adam appellat, quod eſt appellatiuum, in ſuo ſignificato,hominem ſue maſculum ſiue fœminam complicans. Et ob præmiſſa atque alia multa,quæ conuenientius alibi tractari poſſunt, principium Geneſeos, prudentibus mandatur ſeruari per Iudæos,ne literalis ſuperficies,nouitios offendat. Prudentes autem, atque in Theologicis peritiores,ſcientes diuinos modos,ſine apprehenſibili modo eſſe,non offenduntur, ſi configuralis aſſimilatorius ad conſuetudinem audientium contractus, reperitur. Ipſi enim abſoluunt eum à contractione illa,quantum eis poſſibile fuerit,ut intueantur tantum Idem abſolutum, identificare. Hinc eoſdem nec diuerſitas hiſtoriarum,rationum,temporis,nominatio hominum, aduerſatio fluxus fluuiorum,qui ex medio Paradiſi narrantur effluere, & quæq; alia etiam, ſi forent abſurdiora,minimè offendunt,ſed myſteria ſecretiora ex abſurdioribus uenantur. Sicut in exercitatis maximis ingenijs ſanctorum, circa eam Geneſeos partem,reperire poteris,ſi Ambroſium de Paradiſo,& eundem in Hexameron, Baſilium,Auguſtinum,Hieronymum, & tales lectitaueris. Quales omnes, licet diſcrepare in pleriſq; uideantur,aduerti uti prudentes, in principali concurrere, licet modum non omnes ad litteram admittant,ibidem narratum. Quorum omnium conſideration em,circa modum ſic accepto, quaſi ſint ſapientum uarij conceptus inexpreſſibilis modi, non niſi me ad Idem ipſum,quod quiſque niſus eſt aſſimilatoriè configurare conuertens,& in eo quieſcens. CONRADVS. Placet ualde ea à te audiſſe, maximè de principio Geneſeos. Nam ut intelligo,erat intentio legislatoris una,quam affirmas ueriſſimam, prout omnes ſapientes, ſed hiſtoriam modi non negas: quia dicis,modum humaniter propter audientes,ut fructum faceret, ſic hiſtoricè redactum: quamuis homo,diuinum modum,nec concipere nec exprimere poſſit, niſi uaria aſſimilatione. Sed quia Propheta noſter Dauid, cuius uerba,qui de Eodem abſoluto locutus eſt, abunde explanaſti,alibi dicit, Verbo Domini cœlos firmatos, & ſpiritu oris eius, omnem eorum uirtutem:edoceri ſupplico, ſi hæc aſſimilatio conuenienter ſe habeat,maximè cum in radice uideatur à configuratione Moyſi, non multum diuerſa. NICOLAVS. Modum quo cuncta ſunt à primo, quisq; conijcere niſus eſt,ſed ex prudentioribus Philoſophis habetur, ita à Deo puriſſimo intellectu, penitus atque perfectiſſimè in actu exiſtente,formas naturales rerum, imperio uoluntatis oriri, ſicut imperio architectonici,cui inſtrumenta obediunt,forma domus. Vnde ut compẽdioſiùs dicam,per præmiſſa oſtenditur, omne agens (quia idem ſibijpſi) identificare. Igitur omne agens, in agendo,quadã ſimilitudine creationem repræſentat. CONRADVS. Non dubium, ſed clariori modo, una quàm alia actio. Hinc oro, propin-

Ambroſius.
Baſilius.
Auguſtinus.
Hieronymus.

Vitrarius. Vitrum. quiori aſſimilatione per te duci. NICOLAVS. Perlibenter, quantum nunc occurrit. Vidiſti puta uaſa, uitrificatoria arte fieri. CONRADVS. Vidi. NICOLAVS. Satis illa te ducere poterit. Nam uitrifex, materiam colligit, deinde ipſam in fornace, miniſterio ignis adaptat, poſt mediãte canna ferrea, cui colligatur materia, ut recipiat per influxum artificis formam uaſis, concepti in mente magiſtri, uitrificator ſpiritum inſufflat, qui ſubintrat ipſam materiam, & mediante ſpiritu, mouente materiam, ad intentionem magiſtri, fit uas uitreum per magiſtrum, de materia quę caruit omni forma uaſis. Quæ adeò eſt formans materiam, ut ſit uas tale talis ſpeciei, quòd materia ipſa tunc ſtans ſub forma, caret poſſibilitate uniuerſali, ad omnem formam uaſis, quia uniuerſalis poſſibilitas eſt actu ſpecificata. Sed quãdo magiſter, de hoc uaſe huius ſpeciei, aliud alterius ſpeciei, efficere proponit, uidens neque uas iſtud, aut eius partes, cum ſint partes eius, ſe habere poſſibiliter ad id quod intendit, cum quodlibet ſit totum & perfectum, & eius partes ſint illius totius partes: facit uas aut eius fragmenta reuerti, ad primam materiam, tollendo actualitatem formæ, qua ſtringebatur, & cum tunc ſit materia, per reſolutionem ad fluxibilitatem & uniuerſalem poſſibilitatem, reducta: iterum de ipſa, uas aliud efficit. Tali licet remota ſimilitudine, Deus (licet non colligat ex aliquo, quod non creauit poſſibilitatem rerum) omnia in eſſe producit, ſi attendis, & calore Solis, ita utitur natura in ſenſibilib. formis, ſicut uitrificator igne, & agit natura, uti ſpiritus uitrificatoris, & dirigitur natura, à mente ſummi Opificis, ſicut ſpiritus magiſtri, à mente eius. Talia quædam & alia multa elicere poteris. CONRADVS. Optimè aſſimilaſti geneſin ſenſibilium, & quaſi in exemplato paradigmate intueor, quomodo natura eſt principium motus, quomodo calor eſt inſtrumentũ naturæ, quomodo locus eſt ut fornax, quaſi calor ſit cultellus, & locus uagina. Multa de natura, quæ ineſt ut in centro, ex hoc capio. Vniuerſaliorem ſi potes, applica quæſo ſimilitudinem. NICOLAVS. Multa conſideranti occurrere poſſunt, ſatis apta paradigmata. Sed puto quòd docere, ſit inter nobis notas operationes, ſatis propinqua

Docere. aſſimilatio uniuerſalis modi creationis. Hinc ipſam Moyſes, Dauid, & cæteri Prophetæ, tanquam propinquè modum creationis figurantem, aſſumpſerunt. Doctor enim ad finem, ut ad identitatem magiſterij, non doctum diſcipulum uocet: ſilentium, ad uocem in ſimilitudinem ſui conceptus uocat, & ſurgit ſilentium, in aſſimilatione cõceptus magiſtri. Quæ quidem aſſimilatio, eſt uerbi intellectualis, quod in rationali, & illud in ſenſibili figuratur. Vnde ſenſibile, quò ad eius uocalitatem, ſurgit de ſilentio per gradus, de confuſo ſono, in diſcretam articularem uocem: docente enim magiſtro, remotius diſtantes, ſonum quendam confuſum audiunt. Sonus igitur poſſibilitas, ceu uocis propinqua materia exit. Quapropter, dum de ſilentio uocatur, primo oritur ſonus, quaſi uocis poſſibilitas, ut ſic poſſibilitas, quæ ſonus, nec ſit ſilentium, nec uox formata, ſed formabilis. Deinde oriuntur elementa, de confuſo ſono, poſt, combinatio elementorum in ſyllabas, ſyllabarum in dictiones, dictionum in orationem: & hæc quidem eo ordine, gradatim in uocatione ſilentij, in uerbum uocale exoriri conſtat, licet differentia prioritatis & poſteritatis, non ſanè per auditum attingatur. Eſt deinde uerbum magiſtri ſic prolatum, in ſe tenens triplicem ordinem. Nam

Verbum uocale, ratiõale, mẽtale. eſt ipſum tale uerbum, ſenſibile, & ſenſibilibus tantum auribus attingitur, per penitus uocabula ignorantes, & hic modus eſt beſtialitatis. Omnes enim beſtiæ, cum homine ignorante uocabula, non aliud quàm uocem articulatam, attingunt, eſt deinde uerbum ipſum rationale, quia per ſciẽtes uocabula attingitur. Vnde cum ſola ratio, uocabula capiat, ſic attingitur per hominem tantũ ſermo magiſtri, & non per beſtias. Sed quia poteſt grammaticus, tantùm attingere ſermonem, & non mentem magiſtri, qui in ſermone, conceptum Mathematicum, uel Theologicum, nititur explicare: habes uerbum magiſtri, in ſuperiore ordine rationale exiſtere. Deinde quoniam Mathematicus, aut Theologus, mentem magiſtri in uerbo eius intuetur: uerbum intellectuale ex hoc elicis tertij ordinis, quod gerit proximam ſimilitudinem mentis magiſtri. Vides etiam, quó ad uocalitatem ipſius uerbi, quandam uirtutem in magiſtro ſpiratiuam, ex qua uarij motus linguæ labiorum, & aliorum inſtrumẽtorum, prodire neceſſe

neceſſe eſt, ut ſit uocale uerbum. Participant igitur motores (qui & Muſæ à Poetis uocantur) uariè, ſpiritum arteriarum, linguæ, labiorum, mandibulæ, proferentis: ut ſint ſpiritus, uariè mouentes inſtrumenta, ad eandem intentionem proferentis. Sic Propheta, aſſimilat conuenientiſſimè, creationem uerbo & ſpiritui oris. Fortè hæc eſt ipſius ſancti Moyſi intentio, qui configurat ſimiliter creationis modum, uerbali expreſſioni. Ait enim: Dixit Deus, fiat lux: & facta eſt lux, ut facilitatem in creando, compararet uerbo dicto. Et hinc maximi myſterij ineffabile Dei nomen, quod Græci (quia quatuor Hebraicis characteribus ſcribitur) τετραγράμματον appellant, י.ה.ו.ה. & יהוה profertur, fortè quoniam eſt complicatio omnis uocalitatis: ineffabile dicitur, tanquàm fons omnis effabilis uerbi, quaſi ineffabilis in omni uerbo effabili, ut cauſa reſplendeat. Videtur enim maximi profectus ſtudium, poſſe uenari in hac configuratione, ad effluxum entium à primo: circà omnia, quæ paſſim ſe conſideranda in diſtinctione, ordine, motibus & alijs cunctis offerunt, ocioſè & diligenter attendenti, niſi tibi aliud occurrat. CONRADVS. Neſcio cui aliud uideri poſſit, quàm quòd maximè refert attendere, ſanctorum prophetarum ſimplices fœcundiſſimas traditiones, & philoſophorum argutias. Nam magna facilitate, hoc compendio ſimilitudinis, eo ductus ſum: ut rerum ordinem pulcherrimum intuear, ſcilicet, quomodo corporalia, ſint ob ſenſibilem diſcretionem, & ſenſibilis diſcretio, ob rationalem, rationalis ob intellectualem, intellectualis ob ueram cauſam, quæ eſt uniuerſorum creatrix. Video enim apertiſſimè, in præmiſſo paradigmate, omnem naturam ſeruire intellectuali, ſicut eius aſſimilationes, ut ipſa ſit ſignaculum ueræ & abſolutæ cauſæ, atque ut ſic omne ens, eius medio attingat fontem ſui eſſe. Nam quid quærit, omnis ſenſibilis inquietatio, niſi diſcretionem ſeu rationem. Quid quærit omnis ratiocinatio, niſi intellectum, quid quærit omnis intellectus, niſi ueram abſolutam cauſam: idem omnia quærunt, quod eſt quid abſolutum, cuius ſignaculum extrà intellectualem regionem, non reperitur. Non enim reperitur quidditas, ab ore docentis, niſi in regione intellectuali, in qua cauſa uera reſplendet. Si dicit Mathematicus, omnem triangulum, habere tres angulos, æquales duobus rectis, etiamſi quia eſt diſcipulus capiat, quouſque cauſam ueram non concipit, non intelligit, patefacta cauſa, quidditatem intellectus intuetur. Ita uideo in intellectu reſplendere cauſam. Solus igitur intellectus, habet oculum, ad intuendam quidditatem, quam intueri nequit, niſi in cauſa uera, quæ eſt fons omnis deſiderij. Et cum omnia appetant eſſe, in omnibus eſt deſiderium, ab ipſo fonte deſiderij, in quo in idem coincidit, eſſe & deſiderare. Igitur omnium deſiderium eſt ſecundum eſſe, ut rationalia rationaliter, ſenſibilia ſenſibiliter, & ſic de alijs, eſſe appetant, & hoc quidem optimè. Omnia igitur optimum, ſed ſuo modo deſiderant, quod unum & idem abſolutum bonum, ad quod omnia uocata, eſſe omnium deſiderium, oſtendit. Talia quidem, lætanter te dicente hauſi, gaudens me hac aperta ſimilitudine, multa atque magna de geneſi & natura, elicere poſſe, ſed quia non deſunt ſancti, qui mundum libro ſcripto configurant, oro quid tibi uideatur exponas. NICOLAVS. Nullum pictorem ſperno, in quolibet idem intelligo. Mihi apta ſatis configuratio ad mundum, ſcriptus liber uidetur, cuius & ſigna & characteres ignorantur, quaſi Alemanno, Græcus quidā Platonis liber præſentaretur, in quo Plato intellectus ſui uires deſcripſerit. Poſſet enim attentè figuris incumbens Alemannus, ex differentia & concordantia characterum, conijcere aliqua elementa, ex combinationibus uarijs, uocales: ſed quidditatem ipſam, in toto uel in parte, nequaquam niſi reueletur eidem. Vnde tale quid conijcio mundum, ubi uis diuina configurata latet. Cuius etſi diligenti inueſtigatione per propoſitiones, differentias, & concordantias, & ſtudioſum diſcurſum ad quia eſt elementorum & combinationum deueniri poſſit: nullum tamen nomen nec elementi, nec uocalis, nec combinationis proprium, ex ſe inquiſitor inuenit, ſed inuentis ratio diſcernens, nomen appropriat. Quod Moyſes pulchrè exprimit, ubi Adam ſeu hominem, nomina rebus impoſuiſſe deſcribit, & in proceſſu hiſtoriæ, cauſam nominum, certam ſemper rationem inſinuat. Hinc etiam uaria reperiuntur nomina rerum, ſecundum uariam

Liber.

Moyſes.

rationem,& uaria nomina unius,ex uaria rationis coniectura. Solum hoc nobis reuelat liber ille,quòd magnus & excelſus, ſuprà omne id quod dici poteſt, ille qui digito ſuo ſcripſit, atque quòd magnitudinis prudentiæ & potentiæ eius,non eſt finis, quodq; niſi ipſe reuelet,nihil penitus ſciri poſſit,atque quòd niſi intellectus conformetur ei,non intelligit: quia niſi Idem abſolutum uideatur, non intelligentur configurationes ſimilitudinis eius,nemo poteſt imaginem Socratis cognoſcere,ex ea cauſam ſcientiæ uenando,Socrate ignorato. Dic quæſo, ſi quis artis inuentor alicuius puta pictoriæ, poſt quem nullis talis,& cũ non adſit cui tradat, relinquere artem uelit,& inconfigurabilem pingendi artem (quia meliùs relinqui nequit) in libro depingat: nónne uidebis uarias figuras in libro, ex quibus mirabilem & incognitam artificis artem, conijcere poteris:ſed artem quæ eſt forma ſimplex omnium figurarum, quæ ibi expreſſa eſt, in omnibus & ſingulis, abſoluta quidditas figurarum exiſtens, quomodo attingere uiſu poteris, cum non ſit uiſibilis, ſed ſolum intelligibilis, quo quidem artis cares intellectu? Nónne Deus pater, eſt fons artis identificandi,quæ eſt ars omnis artis complicatiua,& abſoluta formalis quidditas, omnium formabilium, qui eſt filius,uerbum,potentia aut ſapientia patris,& alijs multis nominibus dicitur, quomodo igitur ars ipſa eſſendi,in omnibus quæ ſunt, explicata, poteſt concipi per non habentem intellectum artis,cum ſolus intellectus Dei patris,hanc habeat artem, qui eſt ars ipſa. Manifeſtum eſt igitur, neque in parte, neque in toto, poſſe aliquid quidditatis per hominem attingi. Dum hæc,humana meditatio rimatur,ſuas deſpicit uenationes ſyllogiſticas,& ad reuelatas propheticas illuminationes, obedienter ſe conuertit, & ita in cognitionem (ſe deſpiciendo, quaſi penitús impotentem) ad ea quæ quærit pergit,ſic cognitio ignorantiæ, humiliat,& humiliando exaltat,& doctum facit. Quod optimè Moyſes exprimit,ubi caſum hominis in ignorantiam,quę eſt mors intellectus, deſcripſit eueniſſe: quia ſua ui niſus fuit,in ſcientia Deo coæquari. Hæc fortè te attendere, utile erit. CONRADVS. Imò maximè, quia omnium ſummam hanc uideo. Et quia tot nunc tacta ſunt, quæ in Prophetæ uerbis complicita, me latebant: ne quæſo graueris his adijcere, cur Prophera dicat, cœlos uerbo, & uirtutes eorum ſpiritu formatas, cum ſit Idem abſolutum, quod omnia identificè agit. NICOLAVS. Experientia didici, authoritatem maximè ſtudio conferre, quia enim recipit dictum aliquod,quaſi diuina reuelatione propalatum,& id quęrit omni conatu intellectualiter uidere, quod credit: qualecunq; dictum illud fuerit, theſaurus ubique latens, ſe inapprehenſibiliter ibi reperibilem oſtendit. Hinc altiſſima fide, ad altiſſima ducimur,ut aliàs in libello,de Dei filiatione audiſti. Ita quidem propheticam hanc expreſſionem,quaſi propinquè figurantem geneſin rerum, recipio per fidem: pergo ipſam per intellectum in ſimilitudine uidere, quæ tamen inuiſibilis exiſtit. Ait Propheta: Verbo Domini,cœli formati ſunt,& ſpiritu oris eius,omnis uirtus eorum. Et ubi nos, Domini habemus,habet lingua originalis Hebraica, nomen Dei ineffabile,de quo pauca præmiſi,quod יהוה pronunciatur. Dicit igitur ex יהוה, quaſi ex patre uerbi,cum ſit omnis uocalitatis complicatio, ſine qua quidẽ uocalitate, nullum uerbum poteſt eſſe uocale, non poteſt eſſe uerbum, & ipſius & uerbi eſſe ſpiritum, quia ſpiritus oris eius, quaſi os ſit coincidentia,principij proferẽtis & uerbi,ab utroque procedentis ſpiritus. Et hęc ipſa trinitas, in ipſo Eodem eſt abſoluto, ſine qua Idem non haberet identificare.Idem igitur abſolutum,eſt trinum & unum,quod experimur in eo,quòd identificat. Ita omne agens, naturam ipſam trinam & unam participat,ſine qua non eſſet agens. De quo latè, in primo doctę ignorantię libello,uidere potuiſti, ubi noſtrum paruulum intellectum,Dei tamen donum optimum,explicuimus,circa trinitatem,quam plerique alij aſſimilanter tractauerunt, & quiſque modo ſuo excellenter. Ad geneſin autem redeuntes,dicimus,Prophetam nobis inſinuaſſe cœlos, & quicquid cœli nomine, ſimilitudine uel ratione uenit in eſſe: prodijſſe uti uerbum Domini & imperantis, quod in executione non retardatur,cuius ratio eſt uoluntas,& uoluntas ratio: qui dicit & facta ſunt,mandat & creata ſunt, abſque morę interuentione. Deinde uocato cœlo ut ſit, ei inſpirat uirtutem

Ars pictoria.

Liber de filiatione.

Liber doctæ ignorantiæ.

tutem,ut extrinſecum omnis rei, ſit uocatio eius de nihilo, quaſi cœlum cælans & & claudens,& intrinſecum eius,ſit uerſio eius ad creatorem, quaſi ſit expreſſa creatura à Deo. Vnde in uirtute rei,relucet diuina uirtus,quaſi rei inſpirata. Et ſecundum illam,eſt expreſſio ſimilitudinis creatoris uigoroſior,quàm ſecundum eam extrinſecam habitudinem,qua de nihilo uocata extitit. Vt in animali,uirtutem uiuificãtem & ſentientem,à Deo ſpiratam,plus eſſe eſt affirmandum: quàm cœlum animæ, hoc eſt,corpus de nihilo uocatum,ut ſic in omni creato cõſideremus,cum ſit aſſimilatio, eſſe extrinſecum ſcilicet uocationem de nihilo,& intrinſecum ſcilicet participationẽ ueri eſſe,quaſi in eſſentia omnis creaturæ ſint hæc tria, poſsibilitas per uocationem de nihilo,actualitas per participationem diuinę uirtutis,& nexus horum. Quod & Moyſes eleganter exprimens, dicit: Formauit igitur Deus hominem,de limo terræ, *Moyſes.* & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum uitæ,& factus eſt in animam uiuentem. Vt hominem terrenum (qui & Adam,quaſi terrenus dicitur) exprimeret his modis, ſecundum extrinſecum corpus,de limo terræ,ſeu elementorum natura uocatum, & ſecundum intrinſecam uitalem uirtutem,ex inſpiratione diuini ſpiritus, ſeu participatione diuinę uirtutis eſſe: ut ſic ex illis homo unus,ſit unus uerus homo. Poſſet non abſurdè nomine cœli intelligi, modus quidam ſpecificus, claudens participatę uirtutis motum: ſicut uirtus ſyllogiſtica rationis,quę inter cęteros modos reperitur, ſpecificè diſcurrendo contracta,ut prima figura ſit quaſi regio, ſphęra uel cœlum illius modi: & in illo cœlo, quaſi uniuerſali modo primę figurę ſunt,orbes ſpecificè differentes,qui ſunt modi contractiores: ita de alijs figuris. Vt ſic omnis ſpecies ſit cœlum, intrà ambitum ſuum continens, inuiſibilem ſibi inſpiratam uirtutem: quam cœlum illud inhabitantes,uariè participant. Quę quidem participatio, extrà cœlum ſuum eſſe nequit: ſicut combinatio ſyllogiſmi,ex tribus uniuerſalibus affirmatiuis,non poteſt extra primam figuram eſſe. Hinc omnis creatura, in cœlo ſuo mouetur & quieſcit,ut de hoc aliàs audiſti. CONRADVS. Audiui prius,& modo id quod expreſſiſti, ſed non planè capio hoc ultimum. Nam quòd nos homines,ratiocinando modis neceſſariò utimur (ut ais) euenit,quia hoc exigit ſyllogiſtica ratio. Hinc ſpecifici modi,ſic eueniunt ex combinationibus, & ex nobiſipſis,in lumine rationis uidemus,non poſſe ſyllogiſticas combinationes, alio pacto utiliter fieri. Secus in Deo, ubi uoluntas eſt coincidens cum ratione,ut uolitum ſit rationale. NICOLAVS. Voluí tibi dixiſſe, hoc unum ſcilicet cœlum, intelligi poſſe ſpecificum, finitum, clauſum, aut cælatum modum aſſimilationis ipſius Eiuſdem: adduxi non ineptum exẽplum,de ſyllogiſmi figuris. Replicas,ſecus in ſyllogiſmi modis, qui in combinationibus certis ſunt rationales, in alijs non ſecus in Deo, cuius uoluntas ratio. Reſpondeo,idipſum me uoluiſſe, ſcilicet eo ipſo, quia ſpecialis eſt modus aſſimilationis ex Deo, eo ipſo rationalis, nam cum Idem identificat, modi reperibiles,qui certis cęlari poſſunt habitudinibus, in ſua aſſimilatione, Idem repręſentando differenter ſpeciales, quaſi ad ſpecificum repręſentationis modum ſunt perducti. Non enim poteſt Idem,extrà aſſimilationem dum identificat,reperiri. Et hinc, ſicut harmonia habet *Harmonia.* ſpeciales proportionales modos,in quibus poteſt reperiri, qui poſſunt uariè participari,extrà quos modos conſonantię ſeu harmonię, ſentimus diſſonantiam: ſic de Eodem,uti conſonantia ſeu harmonia eſt opinandum, cum Idem non ſit ab illis abſonum ſeu alienum. Et ſicut harmonia,ſpeciales proportiones requirit,extrà quas nequit reperiri: ita uniuerſaliter de Eodem abſoluto, ut ſic uoluntas ipſius Eiuſdem, qui non uult aliud, coincidat cum ratione ipſius,cum ratio ipſius Eiuſdem, aliud admittere nequeat. Sic igitur coincidit ratio cum uoluntate, in Eodem abſoluto, ſicut in natura, & ratione harmonię figuratur, ut ſpecies rerum, ſint ſpecies tales ut ſunt, quæ aliter eſſe nequeunt, à quibus ſi receditur, monſtrum ſeu diſſonantiam, ſeipſam prodit,& ſpeciem propriam efficere nequit. Exire enim ſpeciem, quę eſt aſſimilatio ipſius Eiuſdem modo tali, eſt formam relucentię pulchram,ipſius Eiuſdem,quod eſt abſolutè omnis pulchritudinis & boni fons,declinare. CONRADVS. Neſcio

Dauid. his in aliquo diſſentire, quæ me iudice, rationabiliter ſunt ſtabilita. Sed quia Propheta noſter Dauid, attribuit cœlis uirtutes, & angelos, ait enim: Laudate Dominum de cœlis, laudate eum in excelſis. Laudate eum omnes angeli eius, laudate eum omnes uirtutes eius. Verbum unum dicito, an his cœlis nunc dictis, præſunt angeli: tunc enim cum profundior nox nos uocet ad requiem, ab inquietando ceſſabo. NICOLAVS. Præter inſtitutum multa, atque nunc iſta introducis, quæ altioris indaginis locum petunt. Vt autem abſoluar, uerbum unum dico, omnem ſcilicet rationabilium ſpecierum motum, ad Idem abſolutum tendere. Spiritualem & rationalem quidem motum eſſe dicimus, quaſi ſpiritus ſit uirtus ſpirata, ex ore Dei, per quam identificabilis ille motus, miniſtratur indeficienter, qui eſt ipſa uis Dei, ſic participātia dirigens & mouens ad idem. Quando enim omnes leones, qui fuerunt & nunc ſunt, leoniſare uidemus, ſphæram aut cœlum ſeu regionem, hanc ſpecificam uim cōtinenter ambientem, & eam ab alijs ſpecificantem & diſtinguentem, concipimus, atque cœleſtiali illi motui, adminiſtratorium ſpiritum præficimus, qui eſt quaſi uis diuina, complicans omnem uim talem, quam explicat motus ille ſpecificus. Vt ſic adminiſtratorius ſpiritus, ſit Dei creatoris miniſter, & in regno huius motus, ſuperintendens, tali legationis fungens rectoratu. Quemadmodum doctor, qui & ſcholarum rector, per alium præeſt ſubmonitorem Grammaticæ ſcholæ, per alium Rhetoricæ, per alium Logicæ, per alium Mathematicæ: ut ſic Grammatica, ſit ſpecifici cuiuſdā modi, Rhetoricæ doctoris (qui & rector omnium) doctrina participandi cœlum, atque diſcipuli Grammatici, ſint ipſius cœli incolæ, rectoris omnium, doctrinam, ſecundum illum ſpecificum modum incolatus ſui, ſcilicet Grammaticę participantes, & ſubmonitoris intellectus, rector & motor illius cœli, & cœleſtialium in cœlo. Aut fortè, propinquiorem comparationem in teipſo reperies. Tunc enim intellectus maximè eſt idem ſibijpſi, quia ipſius Eiuſdem abſoluti ſignaculum, hic, non niſi in ratione relucet. Varię enim rationes, intellectum uariè aſſimilant. Alię lucidè, & clarè, quę ideò oſtenſiuæ ſeu demonſtratiuæ dicuntur, alię perſuaſiuè debiliter, & umbroſè, quæ Rhetoricæ ſunt, aliæ, mediocriter. Dum igitur intellectus identificando, ad ſe mundum ſenſibilem uocare contendit, ut in ſui aſsimilatione ſurgat: per rationem ipſum attrahere nititur. Et quia uariæ poſſunt eſſe ſpecificè differentes diſcretiones, ſeu rationes ſenſibilium, in quibus ſenſibilia, ad aſſimilationem intellectus, eleuari poſſunt, ut aut uiſibili modo, uel audibili, ſeu guſtabili, odorabili, uel tangibili: hinc cœlum uiſus exurgit, & cœlum auditus, & idem de alijs: Vt ſenſibilis mundus, uiſibili modo diſcernatur, hoc eſt ad ſimilationē intellectus aſſurgat, quod fit per diſcretionem, in uiſo uiſitiuè exiſtentem. Igitur cœlum uiſus uirtute uiſiua refertum, ſpiritu proprio rationali & diſcretiuo, regitur & mouetur, ut per hoc, quòd ſpiritus oculo intentè adeſt, uiſiua diſcretione fruatur, in qua, intellectum participando delectabiliter uiuat. Idem, de cæteris ſenſibus concipito. Et quia hæc materia, & ſufficientius explanari, & aliud conuenientius tempus exigit, hinc nunc ſatis ſit de geneſi, ſic interlocutum. Ad quietem nos dudum gallus uocauit. Vale.

Dialogi de Geneſi, finis.

NICOLAI

NICOLAI DE CV-
sa Cardinalis, Idiotæ de Sapientia, Liber primus. Interlocutores: Auctor. Idiota. Orator.

AVCTOR.

Onuenit pauper quidam Idiota, ditissimum oratorem, in foro Romano, quem facetè, subridens, sic allocutus est. IDIOTA. Miror de fastu tuo, quòd cum continua lectione defatigeris, innumerabiles libros lectitando, nondum ad humilitatẽ ductus sis, hoc certè ex eo, qa sciẽtia huius mũdi, in qua te cæteros prẽcellere putas, stultitia quædam est apud Deum, & hinc inflat: uera autem scientia, humiliat: optarem, ut ad illam te conferres, quoniã ibi est thesaurus lætitiæ. ORATOR. Quæ est prẽsumptio tua pauper Idiota, & penitus ignorans, ut sic paruifacias studium literarum, sine quo nemo proficit. IDIOTA. Non est magne orator præsumptio, quæ me silere non sinit, sed charitas. Nam uideo te deditum, ad quærendam sapientiam, multo casso labore, à quo te reuocare si possem, ita ut & tu errorem perpenderes, puto, contrito laqueo, te euasisse gauderes. Traxit te opinio auctoritatis, ut sis quasi equus, natura liber, sed arte capistro alligatus præsepi, ubi non aliud comedit, nisi quod illi ministratur. Pascitur enim intellectus tuus, auctoritati scribentium astrictus, pabulo alieno & non naturali. ORATOR. Si non in libris sapientum, est sapientiæ pabulum, ubi tunc est. IDIOTA. Non dico ibi non esse, sed dico, naturale ibi non reperiri. Qui enim primo se ad scribendum de sapientia contulerunt, non de librorum pabulo, qui nondum erant, incrementa receperunt: sed naturali alimento, in uirum perfectum perducebantur, & ij, cæteros qui ex libris se putant profecisse, longè sapientia antecedunt. ORAT. Quamuis fortè sine literarum studio, aliqua sciri possint, tamen res difficiles & grandes nequaquam: cum scientiæ creuerint per additamenta. IDIOTA. Hoc est quod aiebam, scilicet te duci auctoritate & decipi. Scribit aliquis uerbum illud, cui credis. Ego autem dico tibi, quòd sapientia foris clamat in plateis, & est clamor eius quomodo ipsa habitat in altissimis. ORATOR. Vt audio, cum sis Idiota, sapere te putas! IDIOTA. Hæc est fortassis inter te & me differentia, tu te scientem putas, cum non sis, hinc superbis: ego uerò Idiotam me esse cognosco, hinc humilior, in hoc fortè doctior existo. ORAT. Quomodo ductus esse potes ad scientiam ignorantiæ tuæ, cum sis Idiota. IDIOTA. Non ex tuis, sed Dei libris. ORATOR. Qui sunt illi. IDIOTA. Quos suo digito scripsit. ORAT. Vbi reperiuntur. IDIOTA. Vbique. ORAT. Igitur & in hoc foro. IDIOTA. Imò etiam dixi, quòd sapientia clamat in plateis. ORAT. Optarem audire, quomodo. IDIOTA. Si te absque curiosa inquisitione affectum conspicerem, magna tibi panderem. ORAT. Potesne hoc breui tempore efficere, ut quid uelis degustem. IDIOTA. Possum. ORAT. Contrahamus igitur nos, in hanc tonsoris proximam quæso officinam, ut sedentes quietiùs loquamur. AVCTOR. Placuit Idiotæ, & ipsis intrantibus in locum, & aspectum in forum uertentibus sic exorsus est Idiota sermonem. IDIOTA. Quoniam tibi dixi sapientiam clamare in plateis, & clamor eius est, ipsam in altissimis habitare, hoc tibi ostendere conabor. Et primùm uelim dicas, quid hic fieri conspicis in foro. ORAT. Video ibi numerari pecunias, in alio angulo pondere merces, ex opposito mensurari oleum, & alia. IDIOTA. Hæc sunt opera rationis illius, per quam homines, bestias

Numerus. antecedunt: nam numerare, ponderare, & mensurare, bruta nequeunt. Attende nunc
Pondus. orator, per quæ, in quo hæc fiant, & dicito mihi. ORAT. Per discretionem. IDIO-
Mensura. TA. Rectè dicis. Per quæ autem discretio, nónne per unum numerat. ORAT. Quomodo. IDIOTA. Nónne unum, est unum semel: & duo, est unum bis: & tria, unum ter, & sic deinceps. ORAT. Ita est. IDIOTA. Per unum igitur, fit omnis numeratio. ORAT. Ita uidetur. IDIOTA. Sicut igitur unum est principium numeri, ita est pondus minimum, principium ponderandi, & mensura minima, principium mensurandi. Vocetur igitur pondus illud uncia, & mensura petitum. Nónne sicut per unum numeratur, ita per unciam ponderatur, & petitum mensuratur. Sic etiam ex uno est numeratio, ex uncia ponderatio, in petito mensuratio. Ita similiter & in uno est numeratio, in uncia ponderatio, in petito mensuratio. Nónne hæc sic se habent. ORATOR. Imò. IDIOTA. Per quid autem attingitur unitas, per quid uncia, per quid petitum- ORATOR. Nescio. Scio tamen, quòd unitas non attingitur numero, quia numerus est post unum, sic nec uncia pondere, nec petitum mensura. IDIOTA. Optimè ais orator. Sicut enim simplex, prius est natura compositō: ita compositum simplici, natura posterius. Vnde compositum non potest mensurare simplex, sed econuersò. Ex quo habes, quomodo illud per quod, ex quo, & in quo, omne numerabile numeratur, non est numero attingibile, & id per quod, ex quo, & in quo, omne ponderabile ponderatur, non est pōdere attingibile. Similiter & id, per quod, ex quo, & in quo omne mensurabile mensuratur, non est mensura attingibile. ORATOR. Hoc clarè conspicio. IDIOTA. Hunc clamorem sapientiæ in plateis, transfer in altissima, ubi sapientia habitat: & multò delectabiliora reperies, quàm in omnibus ornatissimis uoluminibus tuis. ORATOR. Nisi quid per hoc uelis exponas, non intelligo. IDIOTA. Nisi ex affectu oraueris, prohibitus sum ne faciam: nam secreta sapientiæ, non sunt omnibus passim aperienda. ORAT. Multum desidero te audire, & ex paucis inflammor. Ea enim quæ iam præmisisti, aliquid magni futurum annunciant. Rogo igitur ut incepta prosequaris. IDIOTA. Nescio, sili-ceat tanta secreta detegere, & tam altam profunditatem facilè ostendere: tamen nequeo me continere, quin tibi complaceam. Ecce frater, summa sapientia est hæc, ut scias, quomodo in similitudine iam dicta, attingitur inattingibile, inattingibiliter. ORAT. Mira dicis & absona. IDIOTA. Hæc est causa, cur occulta non debent communicari omnibus: quia eis absona uidentur, quando panduntur. Admiraris, me dixisse sibi inuicem contradicentia, audies & gustabis ueritatem. Dico autem, quòd sicut iam antè de unitate, uncia & petito dixi: ita de omnibus, quo ad omnium principium, dicendum. Nam omnium principium est, per quod, in quo, & ex quo, omne principiabile principiatur, & tamen per nullum principiatum attingibile. Ipsum est, per quod, in quo, & ex quo, omne intelligibile intelligitur, & tamen intellectu inattingibile. Est similiter, per quod, in quo, & ex quo, omne dicibile dicitur, & tamen fatu ineffabile. Sic est, per quod, in quo, & ex quo, omne terminabile terminatur, & omne finibile finitur, & tamen termino interminabile, & fine infinibile. Tales etenim facere poteris innumerabiles similes uerissimas propositiones, & omnia oratoria uolumina illis implere, & alia sine numero illis addere, ut uideas, quomodo sapientia in altissimis habitat. Altissimum enim est, quod altius esse non potest. Sola autem infinitas, est illa altitudo. Vnde sapientia (quã cum oēs homines natura scire desiderent, tanto cum affectu mentis quærunt) non aliter scitur, & quòd ipsa est omni scientia altior, & inscibilis, & omni loquela ineffabilis, & omni intellectu inintelligibilis, & omni mēsura immēsurabilis, & omni fine infinibilis, & omni termino interminabilis, & omni proportione improportionabilis, & omni comparatione incōparabilis, & omni figuratione infigurabilis, & omni formatiōe informabilis, & omni motione immobilis, & in omni imaginatione inimaginabilis, & omni sensatione insensibilis, & in omni attractione inattrahibilis, & in omni gustu ingustabilis, & in omni auditu inaudibilis, & in omni uisu inuisibilis, & in omni appræhensione inappræhensibilis, & in omni affirmatione inaffirmabilis, & in omni negatione innegabilis,

& in

& in omni dubitatiõe indubitabilis,& in omni opinione inopinabilis. Et quia in omni eloquio est inexpressibilis, harum locutionum non potest finis cogitari, cum in omni cogitatione sit incogitabilis,per quam,in qua,& ex qua,omnia. ORAT. Hęc indubiè altiora sunt,quàm à te audire sperabam. Non cesses quæso, me illó ducere, ubi aliquid talium altissimarum Theoriarum,tecum quàm suauissimè degustem:nam uideo te non satiari, semper de illa sapientia loqui, maxima autem ut puto dulcedo, hoc agit,quam nisi interno gustu saperes,non te tantum alliceret. IDIOTA. Sapientia est quæ sapit,qua nihil dulcius intellectui. Nec censendi sunt quouismodo sapientes, qui uerbo tantum,& non gustu loquuntur. Illi autem cum gustu de sapientia loquuntur, qui per eam ita sciunt omnia, quòd nihil omnium: per sapientiam enim,& in ipsa,& ex ipsa,est omne internum sapere,ipsa autem,quia in altissimis habitat,non est ullo sapore gustabilis. Ingustabiliter ergo gustatur, cum sit altior omni gustabili,sensibili,rationali, & intellectuali. Hoc est autem ingustabiliter & à remotis gustare,quasi si odor quidam dici potest,pręgustatio ingustabilis. Sicut enim odor ab odorabili multiplicatus,in alio receptus,nos allicit ad cursum,ut in odore unguẽtorum,ad unguentum curramus: ita æterna & infinita sapientia,cum in omnibus reluceat, nos allicit,ex quadam prægustatione effectuum, ut mirabili desiderio, ad ipsam feramur. Cum enim ipsa sit uita, spiritus intellectualis, qui in se habet quandam cognatam prægustationem, per quam tanto studio, inquirit fontem uitæ suæ, quem sine prægustione non quæreret, nec se recepisse sciret,si reperiret: hinc ad eam, ut ad propriam suam uitam,mouetur,& dulce est omni spiritui,ad uitæ principium,quamuis inaccessibile, continuè ascendere. Nam hoc est continue felicius uiuere, ad uitam ascendere. Et quando eó ducitur, uitam suam quærens,ut eam infinitam uitam uideat: tunc tantò plus gaudet, quantò suam uitam immortalem, plus conspicit. Vt sic euenit,ut inaccessibilitas siue incompræhensibilitas infinitatis uitæ suæ,sit sua desideratissima compræhensio. Quasi si quis haberet magnum thesaurum uitæ suæ, & ad hoc pertingeret,quòd illum suum thesaurum sciret innumerabilem,imponderabilem,& immensurabilem: hæc scientia incompræhensibilitatis, est iocundissima,& optatissima compræhensio,non quidem,ut ad compræhendentem refertur,sed ad ipsam amorosissimũ uitæ thesaurum. Quasi si quis amet aliquid, quia amabile, hic gaudet inamabili,infinitas & inexpressibiles amoris causas reperiri. Et hæc est gaudio plenissima, compræhensio amantis, quando incompræhensibilem amabilitatem,amati compræhendit, nequaquam enim tantùm gauderet se amare, secundum aliquod compræhensibile amatum: sicut, quando sibi constat, amati amabilitatem,esse penitus immensurabilem, infinibilem, atque etiam penitus incompræhensibilem. Hæc est (ut sic dicam) gaudiosissima incompræhensibilitatis compræhensibilitas. ORAT. Intelligo fortè, tu iudicabis. Nam hæc uidetur tua intentio, quòd principium nostrum,per quod,in quo, & ex quo sumus & mouemur, tunc gustatur à nobis, ut principium,medium,& finis: quando eius uitalis suauitas,ingustabiliter gustatur per affectum,& incompræhensibiliter compræhenditur, per intellectum,ac quòd qui ipsum gustabiliter gustare,& comprehensibiliter compræhendere,nititur: ille penitus est sine gustu,& intellectu. IDIOTA. Optimè cœpisti orator. Ob hoc enim qui non aliud sapientiam putant, quã id quod est intellectu cõpræhensibile,& non aliud fœlicitatem, quã eam quę attingibilis est per eos: hi longè sunt à uera sapientia,æterna,& infinita,sed conuersi sunt ad finitum, finibilem quandam cõperientes quietẽ,ubi putant lætitiã uitæ esse,sed non est. Hinc se deceptos sentiẽtes, in cruciatu sunt, quia ubi felicitatẽ esse putabant, ad quã se omni conatu cõuertebãt, ibi ærumnam reperiunt,& mortem. Sapientia enim infinita, est indeficiens uitæ pabulum, de quo æternaliter uiuit spiritus noster, qui non nisi sapientiam & ueritatem amare potest. Omnis enim intellectus,appetit esse,suum esse, est uiuere, suum uiuere,est intelligere,suum intelligere,est pasci sapiẽtia & ueritate. Vnde intellectus,qui non est degustans claram sapientiam,hic est ut oculus in tenebris. Est enim oculus, sed non uidet,quia non est in luce. Et quia caret uita delectabili,quæ consistit in uidere,

Thesaurus infinitus. Amans. Amabile.

dere, tunc est in ærumna & cruciatu, & hæc est mors potius, quã uita. Sic intellectus, ad omne aliud, quàm ad æternæ sapientiæ pabulum conuersus: se extrà uitam, quasi in tenebris ignorantiæ inuolutum, potius mortuum quàm uiuum, reperiet. Et hic est cruciatus interminabilis, intellectuale esse habere, & nunquam intelligere. Sola enim æterna sapientia est, in qua omnis intellectus intelligere potest. ORATOR. Pulchra atque rara narras. Nunc age quæso, quomodo eleuari queam, ad aliqualem gustum, æternæ sapientiæ. IDIOTA. Aeterna sapientia, in omni gustabili gustatur, ipsa est delectatio, in omni delectabili, ipsa est pulchritudo, in omni pulchro, ipsa est appetitio, in omni appetibili. Sic de cunctis desiderabilibus dicito. Quomodo tunc potest non gustari: Nónne uita est tibi iocunda, quando est secundum desiderium tuum? ORATOR. Imò nihil plus. IDIOTA. Cum ergo hoc desiderium tuum non sit, nisi per æternam sapientiam ex qua, & in qua est, & hæc uita fœlix quam desideras, similiter non sit, nisi ab eadem æterna sapientia, in qua est, & extrà quam esse nequit: hinc non aliud, in omni desiderio intellectualis uitæ, desideras, quàm sapientiam æternam, quæ est desiderij tui complementum, principium, medium, & finis. Si igitur est tibi dulce hoc desiderium immortalis uitæ, ut æternaliter fœliciter uiuas, quandam in te prægustationem experiris æternæ sapientiæ. Nihil enim, penitus incognitum appetitur. Sunt etenim poma apud Indos, quorum prægustationem cum non habeamus, ea non appetimus, sed cum sine nutrimẽto uiuere non possimus, appetimus nutrimentum. Habemus autem nutrimenti quandam prægustationem, ut uiuamus sensibiliter, & hinc puer, quandam habet lactis prægustationem, in sua natura, quare dum esurit, ad lac mouetur. Ex quibus enim sumus, ex illis nutrimur. Sic intellectus habet uitam suam, ab æterna sapientia, & huius habet qualemcunq; prægustationem. Vnde in omni pascentia, quæ ei ut uiuat necessaria est, non mouetur, nisi ut inde pascatur, à quo habet hoc intellectuale esse. Si igitur in omni desiderio uitæ intellectualis, attenderes, à quo est intellectus, per quod mouetur, & ad quod: in te comperires, dulcedinem sapientiæ æternæ illam esse, quæ tibi facit, desiderium tuum ita dulce & delectabile, ut inenarrabili affectu feraris, ad eius comprehensionem, tanquàm ad immortalitatem uitæ tuæ, quasi ad ferrum & magnetem attendas. Habet enim ferrum in magnete, quoddam sui effluxus principium, & dum magnes, per sui præsentiam, excitat ferrum graue & ponderosum, ferrum mirabili desiderio, fertur etiam suprà motum naturæ, quo secundum grauitatem deorsum tendere debet, & sursum mouetur, se in suo principio uniendo. Nisi enim in ferro, esset quędam prægustatio naturalis, ipsius magnetis: non moueretur plus ad magnetem, quàm ad aliũ lapidem, & nisi in lapide, esset maior inclinatio ad ferrum, quàm cuprum: non esset illa attractio. Habet igitur spiritus noster intellectualis, ab æterna sapientia, principiũ sic intellectualiter essendi, quod esse, est conformius sapientiæ, quàm aliud non intellectuale. Hinc irradiatio seu immissio, in sanctam animam, est motus desiderioſus in excitatione: qui enim quęrit, motu intellectuali sapientiam, hic interne tactus ad prægustatam dulcedinem, sui oblitus, recipitur in corpore, quasi extrà corpus, omniũ sensibilium pondus eum tenere nequeat, quousq; se uniat attrahenti sapientiæ. Hęc, stupida admiratione sensum linquentem, insanire facit animam, ut cuncta præter eã penitus nihilifaciat. & illis dulce est, hunc mundum, & hanc uitam posse linquere, ut expeditius ferri possint, in immortalitatis sapientiam. Hæc pręgustatio, facit sanctis omne apparens delectabile, abominabile, & omnia corporalia tormenta, propter ipsam citius adipiscendam, æquissimo animo ferre. Hęc nos instruit, hunc nostrum spiritum, ad ipsam conuersum, nunquam deficere posse. Si enim hoc corpus nostrũ, spiritum omni sensibili ligamẽto tenere nequit, quin auidissimé ad ipsam, corporeo dimisso officio, feratur: nequaquã deficiente corpore, deficere potest, hæc enim eius assimilatio, quæ spiritui nostro naturaliter inest, per quam non quietatur, nisi in ipsa sapientia, est quasi uiua imago eius. Non em̃ quietatur imago, nisi in eo, cuius est imago, à quo habet principium, medium, & finem. Viua autem imago, per uitam ex se motum exerit ad exemplar, in quo solum quiescit: uita enim imaginis, non potest in se quiescere,

Poma Indiæ. *Nutrimentum.* *Puer.* *Lac.* *Ferrum.* *Magnes.*

quieſcere, cum ſit uita uitæ ueritatis, & non ſua. Hinc mouetur ad exemplar, ut ad ueritatem ſui eſſe. Si igitur exemplar eſt æternum, & imago habet uitam, in qua præguſtat ſuum exemplar, & ſic deſideriosé ad ipſum mouetur, & cum motus ille uitalis, non poſſit quieſcere, niſi in infinita uita, quæ eſt æterna ſapientia, hinc non poteſt ceſſare, ſpiritualis ille motus, qui nunquam infinitam uitam, infinitè attingit, ſemper enim iocundiſſimo deſiderio mouetur, ut attingat, quod nunquam de delectabilitate attactus, faſtiditur. Eſt enim ſapientia, cibus ſaporoſiſſimus, qui ſatiando, deſideriũ ſumendi non minuit, ut in æterna cibatione nunquàm ceſſet delectari. ORATOR. Indubiè te optimè dixiſſe teneo, ſed ualde intereſſe uideo, inter guſtum ſapientiæ, & ea quæ de guſtu proferri poſſunt. IDIOTA. Benè dicis, & placet, à te hoc uerbum audiſſe. Sicut enim omnis ſcientia de guſtu, rei nunquam guſtatæ uacua & ſterilis eſt, quouſq; ſenſus guſtus attingat: ita de hac ſapientia, quàm nemo guſtat per auditum, ſed ſolum ille, qui eam accipit in interno guſtu, ille perhibet teſtimonium, non de ijs quæ audiuit, ſed quæ in ſeipſo experimentaliter guſtauit. Scire multas amoris deſcriptiones, quas ſancti nobis reliquerunt, ſine amoris guſtu, uacuitas quædam eſt. Quapropter, ad quærentem æternam ſapientiam, non ſufficit ſcire ea, quæ de ipſa leguntur, ſed ualde neceſſe eſt, quòd poſtquàm intellectu repperit ubi eſt, quòd eam tunc ſuam faciat: quaſi ille, qui inuenit agrum, in quo eſt magnus theſaurus, non poteſt gaudere de theſauro, in alieno agro non ſuo exiſtente. Quare uendit omnia, & emit agrum illum, ut in ſuo agro habeat theſaurum, unde oportet omnia ſua uendere, & dare. Non uult enim æterna ſapientia haberi, niſi ubi habens, nihil de ſuo tenuit, ut eam haberet, id autem quod de noſtro habemus, uitia ſunt, de æterna uerò ſapientia, non niſi bona. Quapropter, ſpiritus ſapientiæ, non habitat in corpore ſubdito peccatis, neque in maleuola anima, ſed in agro ſuo puro, & ſapientiali munda imagine, quaſi in templo ſancto ſuo. Vbi enim æterna habitat ſapientia, ibi eſt ager Dominicus, fructum ferens immortalem: eſt enim ager uirtutum, quem ſapientia colit, ex quo naſcuntur fructus ſpiritus, qui ſunt iuſtitia, pax, fortitudo, temperantia, caſtitas, patientia, & cæteri tales. ORAT. Abundè hæc explanaſti, ſed nunc te oro, nónne Deus eſt omnium principium. IDIOTA. Quis hæſitat. ORAT. Eſtné aliud ſapientia æterna quàm Deus. IDIOTA. Abſit quòd aliud, ſed eſt Deus. ORAT. Nónne Deus uerbo cuncta formauit. IDIOTA. Formauit. ORAT. Eſt uerbum Deus. IDIOTA. Eſt. ORAT. Siceſt & ſapientia. IDIOTA. Non eſt aliud dicere, Deum omnia in ſapientia feciſſe, quàm Deum omnia uerbo creaſſe. Conſidera autem, quomodo omne quod eſt potuit eſſe, & potuit ſic eſſe, & eſt. Deus autem, qui tradit ei actualitatem eſſendi, eſt apud quem eſt potentia, per quam res de non eſſe, ad eſſe potuit produci, & eſt Deus pater, qui dici poteſt entitas ſeu unitas: quia neceſſitat eſſe, quod erat nihil, ex omnipotẽtia ſua. Deus etiam tradit illi tale eſſe, ut ſit hoc, puta cœlum, & non aliud, neq; plus neq; minus. Et hic Deus, eſt uerbũ, ſapientia, ſeu filius patris, & poteſt dici, unitatis ſeu entitatis æqualitas. Eſt deinde eſſe, & ſic eſſe unitum, ut ſit, & hoc habet à Deo, qui eſt connexio omnia connectens. Et eſt Deus ſpirituſſanctus: ſpiritus enim, eſt uniens & nectens in nobis & uniuerſo, omnia. Vnde, ſicut unitatem nihil gignit, ſed eſt primum principium, nequaquã principiatũ, ſic patrem nihil gignit, qui eſt æternus. Aequalitas autem, ab unitate procedit, ſic filius à patre, & nexus procedit ab unitate, & ſua æqualitate: ſic ſpirituſſanctus, à patre & filio. Vnde omnis res ut habeat eſſe, & tale eſſe, in quo eſt: opus habet unitrino principio, Deo ſcilicet, trino & uno, de quo longior ſermo fieri poſſet, ſi tempus concederet. Sapientia igitur, quæ eſt ipſa eſſendi æqualitas, uerbum ſeu ratio rerum eſt: eſt eñ, ut infinita intellectualis forma, forma enim dat formatum eſſe rei. Vnde infinita forma, eſt actualitas, omnium formabilium formarum, & omnium talium, præciſiſſima æqualitas. Sicut enim infinitus circulus ſi eſſet, omnium figurarum figurabilium, uerùm exemplar eſſet, & cuiuslibet figuræ eſſendi æqualitas (eſſet enim triangulus, hexagonus, decagonus, & ita deinceps, & omnium menſura adæquatiſſima, licet ſimpliciſſima figura) ſic infinita ſapientia, eſt ſimplicitas, omnes formas complicans,

Ager. Theſaurus.

Vnitas. Aequalitas. Connexio.

Circulus infinitus.

cans, & omnium adæquatiſſima menſura, quaſi imperfectiſſima omnipotentis artis idea, omne per artē formabile, ſimpliciſſima forma, ars ipſa exiſtat. Ita quòd ſi reſpicis ad humanam formā, reperies formam artis diuinæ, eius præciſiſſimum exemplar, quaſi aliud penitus nihil eſſet, quàm humanæ formæ exemplar. Sic ad formam cœli ſi reſpicis, & te ad formam artis diuinæ conuertis, penitus ipſam non aliud cōcipere poteris, quàm huius formæ cœli exemplar. Et ita de omnibus formis formatis, uel formabilibus: ut ars ſeu ſapientia Dei patris ſit ſimpliciſſima forma, & tamen infinitarum formabilium formarum, quanquā uariabilium, unicum æqualiſſimum exēplar. O quā admiranda eſt illa forma, cuius infinitatem ſimpliciſſimam, omnes formabiles formæ, nequeunt explicare. Et qui ſe eleuat altiſſimo intellectu, ſuper omnem oppoſitionem, ille ſolùm hoc ueriſſimum intuetur, ac ſi quis attēderet, uim naturalem, quæ eſt in unitate, illam uim uideret, ſi actu eam eſſe conciperet, quaſi eſſe quoddam formale, ſolo intellectu de longè uiſibile. Et quia eſſet uis unitatis ſimpliciſſima, ipſa eſſet quædam ſimpliciſſima infinitas. Deinde, ſi hic ad formam numerorum ſe conuer-

Denaritas. teret, dualitatem, aut decemnalitatem conſiderando, & reuerteretur tunc ad uim a-

Denaritatis. ctualem unitatis: ipſe uideret formam illā, quæ ponitur eſſe uis actualis unitatis, præciſiſſimum exemplar dualitatis, ſic etiam decemnalitatis, & alterius cuiuſcunq; numeri numerabilis. Hoc enim ageret infinitas formæ illius (quæ uis dicitur unitatis) quòd dum ad dualitatem reſpicis, forma illa, nō poteſt eſſe nec maior, nec minor, forma dualitatis, cuius eſt præciſiſſimum exemplar. Sic uides, unicam & ſimpliciſsimā Dei ſapientiam, quia eſt infinita, eſſe omnium formarum formabilium, ueriſſimum exemplar. Et hoc eſt ſuum attingere, quo omnia attingit, omnia finit, omnia diſponit: eſt enim in omnibus formis, ut ueritas in imagine, & exemplar in exemplato, & forma in figura, præciſio in aſſimilatione. Et licet ſe omnibus communicet liberaliſſimè, cum ſit infinitè bona: tamen à nullo capi poteſt, uti eſt, cum in alio aliter recipiatur. Et cum non poſſit in aliquo, niſi aliter recipi: tunc recipitur meliori modo, quo poteſt, ſed immultiplicabilis infinitas, in uaria receptione melius explicatur, magna enim diuerſitas, immultiplicabilitatem melius exprimit. Ex quo euenit, ut ſapiētia in uarijs formis uariè recepta, hoc efficiat, ut quælibet ad identitatem uocata, modo quo poteſt, ſapientiam participet: ut quædam eandem participent, in quodā ſpiritu ualde diſtanti à prima forma, qui uix eſſe elementale tribuit, alia in magis formato, qui eſſe minerale tribuit, alia adhuc in nobiliori gradu, qui uitam præbet uegetabilem, adhuc alia in altiori, qui ſenſibilem. Poſt hoc, qui imaginabilem, deinde, qui rationalem, poſt, qui intellectualem. Et hic gradus eſt altiſſimus, proxima ſcilicet ſapientiæ imago. Et hic ſolus, eſt gradus, habens aptitudinem, ſe ad ſapientiæ guſtum eleuandi: quia in illis intellectualibus naturis, imago ſapientiæ, eſt uiua uita intellectualis, cuius uitæ uis eſt, ex ſe uitalem motum exerere, qui motus eſt per intelligere ad proprium ſuum obiectum (quod eſt ueritas abſoluta, quæ eſt æterna ſapientia) pergere. Pergere autem illud, cum ſit intelligere, tunc eſt & guſtare intellectualiter: appræhēdere enim per intellectum, eſt quidditatem, quadam deguſtatione gratiſſima, modo quo poteſt, attingere. Sicut enim ſenſibili guſtu, qui non pertingit ad rei quidditatem, in extrinſecis, à quidditate quædam grata ſuauitas, per ſenſum percipitur: ſic per intellectū, intellectualis ſuauitas, in quidditate deguſtatur, quæ eſt imago ſuauitatis ſapiētiæ & æternę, quæ eſt quidditatū quidditas, & eſt cōparatio, ſuauitatis unius ad aliā improportionabilis. Sic nūc pro hoc breui tēpore, hæc ſic dicta ſufficiāt, ut ſcias, ſapientiam eſſe nō in arte oratoria, aut uoluminibus magnis, ſed in ſeparatione ab iſtis ſenſibilibus, ac in conuerſione, ad ſimpliciſſimam & infinitam formam. Et illam ſ ias recipere, in templo purgato ab omni uitio, & feruido amore ei inhærere, quousq; guſtare eam queas, & uidere, quā ſuauis ſit illa, quæ eſt omnis ſuauitas. Qua deguſtata, uileſcent tibi omnia, quæ nunc tibi magna uidentur, & humiliaberis, ut nihil arrogātiæ in te remaneat, neq; aliud quodcunq; uitiū. Quoniā caſtiſſimo & puriſſimo corde, ſemel deguſtatæ ſapientiæ, indiſſolubiliter adhærebis, etiam potius hunc mundum, & cuncta quæ non ſunt ipſa, quā ipſam deſerēdo, & cum indicibili lætitia

uiuens,

uiuens, morieris, & post mortem in ipsa amorosissimo amplexu, æternalitẽr requiescès: quod tibi & mihi concedat, ipsa Dei sapientia, semper benedicta. Amen.

Primi Dialogi Idiotæ, finis.

Nicolaus de Cusa Cardinalis Idiotæ de sapientia liber secundus. Interlocutores. Auctor. Orator. Idiota.

AVCTOR.

ACciditoratorem Romanum, post uerba quæ audiuit ab idiota, de sapientia, summa admiratione suspẽsum, adĩsse ipsum idiotã: quẽ circa tẽplũ æternitatis latitantẽ inueniens, sic allocutus est. ORATOR. O uir desideratissime, adiuua impotentiã meã, ut in difficilibus, quæ mentẽ transcendunt, quadã facilitate depascar, alioqui parũ proderit, tot altas à te audisse Theorias. IDIOTA. Nulla est facilior difficultas, cũ diuina speculari, ubi delectatio, coincidit cũ difficultate. Sed quid optas, dicito. ORAT. Vt mihi dicas, ex quo Deus est maior, cũ concipi possit, quomodo de ipso facere debeam conceptum. IDIOTA. Sicut de conceptu. ORAT. Explana. IDIOTA. Audisti, quomodo in omni conceptu, concipitur inconceptibilis. Accedit igitur conceptus de conceptu, ad inconceptibilem. ORAT. Quomodo tunc faciam præcisiosiorem conceptum? IDIOTA. Concipe præcisionẽ, nam Deus est ipsa absoluta præcisio. ORAT. Quid, tunc per me agendum est, quando de Deo rectum conceptum facere propono. IDIOTA. Tunc te ad rectitudinem ipsam conuertas. ORAT. Et quando uerum de Deo conceptum facere nitor, quid tũc agendum. IDIOTA. Ad ueritatẽ ipsam inspicias. ORAT. Quid si iustum conceptũ facere proposuero. IDIOTA. Ad iusticiam te cõuertas. ORAT. Et quando quæsiuero, quomodo bonum attingam de Deo conceptum, quid tunc agam. IDIOTA. Ad bonitatem, mentis oculos attolle. ORATOR. Miror, quo me in omnibus remittas. IDIOTA. Vide, cũ facilis est difficultas in diuinis, ut inquisitori semper seipsam offerat, modo quo inquiritur. ORAT. Nihil indubiè mirabilius. IDIOTA. Omnis quæstio de Deo, præsupponit quæsitum, & id est respondendũ, quod in omni quæstione de Deo quæstio prẽsupponit: nã Deus in omni terminorũ significatione significat, licet sit insignificabilis. ORAT. Declara quæso, quia nimis admiror, ut uix quæ dicis aure percipiam. IDIOTA. Nónne quæstio an sit, præsupponit entitatem. ORAT. Imò. IDIOTA. Cum ergo à te quæsitum fuerit, an sit Deus, hoc quod præsupponitur dicito, scilicet eum esse, quia est entitas, in quæstione præsuppositа. Sic si quis quæsierit, quid est Deus? cum hæc quæstio præsupponat quidditatem esse, respõdebis, Deum esse ipsam quidditarem absolutam. Ita quidem de omnibus. Nec in hoc cadit hæsitatio, nam Deus est ipsa absoluta præsuppositio, omniũ quæ qualitercunq; præsupponuntur, sicut in omni effectu, præsupponit causa. Vide igitur orator, cũ facilis est theologica difficultas. ORAT. Certè ista facilitas est maxima & stupenda. IDIOTA. Imò dico tibi, quòd Deus est ipsa infinita facilitas, & nequaq; conuenit Deo, q; sit ipsa infinita difficultas. Oportet enim (uti paulò post audies, de curuo & recto) quòd difficultas, transeat in facilitatem, si Deo infinito debeat conuenire. ORAT. Si id, quod in omni quæstione præsupponitur, est in theologicis, ad quẽstionẽ responsio: tunc de Deo nulla est propria quæstio, quando in ea coincidit responsio IDIOTA. Optime infers. Et adĩce, quòd cum Deus sit infinita rectitudo, & necessitas absoluta, hinc dubia quæstio, eum non attingit, sed omnis dubitatio, in Deo est certitudo. Vnde sic, & omnis de Deo ad quæstionem responsio, non est propria & præcisa responsio, cum præcisio non sit, nisi una & infinita, quæ est Deus: omnis enim responsio, participat de absoluta responsione, quæ est infinitæ prẽcisa. Sed id quod dixi tibi,

quomodo

quomodo in quæstionibus theologicis, præsuppositum est responsio: intelligendū est, modo quo est quæstio, & sic capias, hanc esse sufficiētiam, quoniam cum Deo nec quæstio, nec ad quæstionem responsio, præcisionem attingere possit, tunc modo quo ad prȩcisionem accedit quæstio, eo modo præsupponit responsio. Et hæc est sufficientia nostra, quā ex Deo habemus, scientes inattingibilem præcisionem, non posse per nos attingi, nisi modo aliquo, absolutæ præcisionis modum participante. Inter quos modos, uarios & multiplices, unicum præcisionis modum participantes, iam dictus modus, plus accedit ad facilitatem absolutam, & est sufficiētia nostra, quia alium qui sit simul facilior & uerior, attingere nequimus. ORATOR. Quis non stuperet hæc audiens, nam cum Deus sit ipsa incomprehensibilitas absoluta, tu dicis, tantò compræhensionem ad ipsum plus accedere, quātò modus illius amplius participat facilitate. IDIOTA. Qui mecum intuetur, absolutam facilitatem, coincidere cum absoluta incomprehensibilitate, non potest nisi idipsum mecum affirmare. Vnde constanter affero, quòd quantò modus uniuersalis, ad omnes quæstiones de Deo formabiles, fuerit facilior: tantò uerior & conuenientior, prout Deo conuenit posito. ORAT. Explana istud. IDIOTA. Hoc est, prout de Deo admittimus, aliqua affirmatiué dici posse. Nā in Theologia, quæ omnia negat de Deo, aliter dicendū: quia ibi uerior responsio, est ad omnem quæstionem negatio, sed eo modo, non ducimur ad cognitionem, quid Deus sit, sed quid non sit. Est deinde consideratio de Deo, uti ipsi nec positio nec ablatio conuenit, sed prout est suprà omnem positionem & ablationem, & tunc responsio est negans affirmationem, & negationem, & copulationem. Vt cum quæreretur, an Deus sit: secundum positionem respondendum ex præsuppositō, scilicet eū esse, & hoc, ipsam absolutam præsuppositam entitatem: secundum ablationem uerò, respondendum, eum non esse, cum illa uia, ineffabili nihil conueniat, omnium quæ dici possunt: sed secundum quòd est suprà omnem positionem & ablationem, respondendum, eum nec esse absolutam scilicet entitatem, nec non esse, nec utrunq; simul, sed suprà, nunc puto intelligis, id quod uolo. ORAT. Intelligo nunc te dicere uelle, quòd in Theologia sermocinali scilicet, ubi de Deo locutiōes admittimus, & uis uocabuli penitus non excluditur: ibi sufficientiam difficilium, in facilitatem modi de Deo propositiones ueriores formandi, redegisti. IDIOTA. Benè cepisti, nam si tibi de Deo cōceptū quē habeo pandere debeo, necesse est, quòd locutio mea, si tibi seruire debet, talis sit, cuius uocabula sint significatiua, ut sic in ui uocabuli, quę est nobis communiter nota, te ducere queam ad quæsitum, Deus autem, qui quæritur. Vnde hæc est sermocinalis Theologia, qua nitor te ad Deum, per uim uocabuli, ducere, modo quo possum faciliori & ueriori. ORAT. Reuertamur nunc quæso ad ea, quæ superiori loco, à te præmissa sunt, & ex ordine explana. Primo loco aiebas, conceptum de conceptu (cum Deus conceptuum sit cōceptus) esse de Deo conceptū, nónne mens est quæ concipit? IDIOTA. Sine mente, non sit conceptus. ORAT. Concipere igitur cum sit mentis, tunc concipere absolutum conceptum, nō est nisi artem absolutæ mētis concipere. IDIOTA. Prosequere, quia in uia es. ORAT. Sed ars absolutæ mentis, non est nisi forma omnium formabilium. Sic uideo, quomodo cōceptus de cōceptu, non est nisi conceptus ideæ diuinæ artis. Si uerum dico, responde. IDIOTA. Imò optimè. Nam absolutus conceptus, aliud esse nequit, quā idealis forma, omnium quæ cōcipi possunt, quæ est omnium formabilium æqualitas. ORAT. Hic conceptus, ut puto, Dei uerbum, seu ratio dicitur. IDIOTA. Qualitercunq; à doctis dicatur, in eo conceptu sunt omnia. Sicut illa, quę sine ratione præuia, non prodeunt in esse, dicimus in ratione prioriter existere. Omnia autem quæ esse concipimus, rationē sui esse habent, ut sint modo quo sunt, & non aliter. Qui igitur in simplicitate absolutæ rationis, in se omnia prioriter complicantis, intuetur profunda mente, hic facit conceptum, de per se, seu absoluto conceptu, & hoc erat primum quod præmisi. ORAT. Satis de hoc, nunc adijce, quomodo conceptus absolutæ prȩcisionis, sit præcisior de Deo conceptus. IDIOTA. Non uacat mihi nunc tempus, ut per singula idem repetere queam, neque tibi uideo sic esse opportunū, cum ex uno ad omnia tibi aditus pateat, sed suscipe

quà m

quàm breuissimè. Præcisio, rectitudo, ueritas, iustitia & bonitas, de quibus audisti, idem sunt. Nec credas me dicere uelle, modo quo tota Theologia, est in circulo posita, ut unum de attributis de alio uerificetur, sicut dicimus ex necessitate simplicitatis Dei infinitæ, Dei magnitudinem, esse Dei potentiam, & econuersò, & Dei potentiam, esse Dei uirtutem, & ita de cunctis essentiæ Dei per nos attributis, sed hæc de quibus nunc sermo, experimur in nostro communi sermone coincidere. Quando enim audimus aliquem, rem uti est exprimere, unus dicit exprimentem præcisè expressisse, alius rectè, alius uerè, alius iustè, & alius benè, ita quidem in quotidiano experimur sermone. Neq; ille qui ait, aliquẽ præcisè ac rectè dixisse, uult aliud dicere quàm alter, qui eum ait uerè, ac iustè, aut benè dixisse. Et hoc in teipso sic esse cõperis, quando attendis, quomodo ille qui nec plus nec minus dixit, quàm dicere debuit, omnia illa attigit. Nam præcisum non est aliud, nisi quod nec est plus nec minus. Sic nec rectum, nec uerum, nec iustum, nec bonum, plus aut minus admittũt. Quomodo enim esset præcisum, aut rectum, aut uerum, aut iustum, aut etiam bonum: quod minus præciso, recto, uero, iusto, & bono esset. Et si minus præciso non est præcisum, & minus recto non est rectum, & minus uero non est uerum, & minus iusto non est iustum, & minus bono non est bonum; manifestum est, quomodo id quod plus recipit, non est de illis. Præcisio enim, quæ plus recipit, puta quæ præcisior esse potest, non est præcisio absoluta. Ita de recto, uero, iusto, & bono. ORATOR. In ijs igitur quæ recipiunt magis & minus, non est de Deo conceptus formandus. IDIOTA. Optimè infers. Nam cum Deus sit infinitus, recipientia magis & minus, ei minus assimilantur. Quapropter, in illis non ascenditur aut descenditur in infinitum, ut in numero, & diuisione continui, experimur. ORATOR. Igitur in hoc mundo non est præcisio, nec rectitudo, nec ueritas, nec iustitia, nec bonitas: cum experiamur, unũ esse alio præcisius, ut una pictura præcisior est alia. Sic de rectitudine, nã unũ est rectius alio, & unum uerius alio, & unum iustius alio, & unum melius alio. IDIOTA. Bene concipis, nam illa ut sunt absoluta, à magis & minus, non sunt de hoc mundo. Nihil enim reperibile est, adeò præcisum, quod non possit esse præcisius: & nihil ita rectum, quod non possit esse rectius, aut ita uerum, quod non possit esse uerius, aut ita iustum, quod non possit esse iustius, aut ita bonum, quod non possit esse melius. Præcisio igitur, aut rectitudo, aut ueritas, aut iustitia, aut bonitas, in hoc mundo reperibiles: sunt quædam participationes talium absolutorum, & imagines, quorum illa sunt exemplaria. Plura dico exemplaria, dum ad uariarum rerum uarias rationes referimus, unum uerò sunt exemplar: quia in absoluto coincidunt. ORATOR. Audire te in hoc ualde desidero, quomodo unum est absolutum exemplar, tantarum uarietatum, rerum uniuersarum. IDIOTA. Qui parum in his theologicis speculationibus uersatus est, difficillimum istud opinatur, sed mihi nihil facilius, delectabilius q; esse uidetur. Complicat enim absolutum exemplar, quod non est, nisi absoluta præcisio, rectitudo, ueritas, iustitia, seu bonitas: omnia exemplabilia, quorum omnium est præcisio rectitudo, ueritas, iustitia, & bonitas: multò quidem perfectius, quàm facies tua omnes imagines suas formabiles, quarum omniũ est præcisio, & rectitudo, atq; ueritas. Omnes enim depingibiles figuræ, faciei tuæ, in tantum sunt præcisæ, rectæ, & ueræ, in quantum sunt figuram, uiuæ faciei tuæ, participantes & imitantes. Et licet non sit possibile, unam uti aliam depingi sine differentia, cum præcisio non sit de hoc mundo, & aliud aliter existere necesse sit: omnium tamen illarum ueritatum, non est nisi unum exemplar. ORATOR. Verum dicis, quo ad unitatem exemplaris, non tamen quo ad æqualitatem. Nam facies, licet sit mensura ueritatis picturarum, quia ex intuitione faciei iudicatur imago, an parum an multum deficiat in figura, tamen non est uerum, quòd facies mea, sit omnium adæquatissima mensura, omni modo mensuræ: quia semper est uel maior, uel minor. IDIOTA. Verum dicis de facie tua, quæ cũ sit quanta, & naturę eius quod recipit magis & minus, non potest esse præcisio, sic nec adæquata alterius mensura: in mundo enim, præcisione carente, adæquata mensura, ac similitudo est impossibilis. Secus igitur si concipis exemplar absolutum: illud enim, nec est magnum nec parum,

Præcisum. Rectum. Iustum. Verum. Bonum.

uum,nam de ratione exemplaris,iſta eſſe nequeunt.Formica enim quando depingitur,non minus eſt exemplar,quàm mons depingendus,& econuerſò. Quapropter, abſolutum exemplar,quod nec magis aut minus recipit, cum ſit præciſio & ueritas, non poteſt eſſe nec magis nec minus,exemplato;id enim quod non poteſt eſſe minus minimum dicimus,& hoc eſt maximè paruum, id quod non poteſt eſſe maius, maximum dicimus,& hoc eſt maximẽ magnum. Abſolue igitur maximitatem, à maximè paruo & maximè magno,ut ipſam maximitatem intuearis in ſe,non in paruo aut magno contractam;& uidebis abſolutam maximitatem ſic, antè magnum & paruum,ita quòd non poteſt eſſe maior aut minor,ſed eſt maximum,in quo coincidit minimum. Quare hoc tale maximum, ut eſt abſolutum exemplar, non poteſt eſſe quocunque dabili exemplato,maius aut minus:id autem quod non eſt nec maius nec minus,uocamus æquale.Eſt igitur abſolutum exemplar, æqualitas, præciſio,menſura, ſeu iuſtitia quod idem eſt,ueritas & bonitas,quæ eſt perfectio, omnium exemplabiliũ.ORAT. Adhuc me q̃ſo inſtrue,quomodo rectitudini abſolutæ, cõueniat ĩfinitas.

Circulus. Diameter.

IDIOTA.Libenter. Tu noſti, quòd quantò circulus aliquis fuerit maior, tãtò & eius diameter maior.ORAT.Fateor.IDIOTA.Et q̃uis circulus, q recipit magis & minus, nõ poſsit eſſe maximus ſimpliciter,aut infinitus,cõcipiamus tñ circulũ eſſe infinitũ: nonnè tunc eius diameter,erit linea infinita? ORAT.Neceſſe eſt.IDIOTA.Et circũferentia,cũ ſit infinita erit diameter.Duo em̃ infinita eẽ nequeũt,cũ unumquodq̃per additamentum alterius,poſſet eſſe maius. Et non poſſet eſſe curua ipſa circũferentia, nam impoſsibile eſſet, eam nec maiorem nec minorem eſſe diametro, ſi eſſet curua, cum una ſit omnium circulorum curuarum circumferentiarum habitudo, circumferentiæ ad diametrum,quæ eſt habitudo plus quàm tripla. Si igitur circumferentia, eſt æqualis diametro,erit ipſa diameter & linea recta.Ob hoc etiam uides quomodo arcus circuli magni ſimilior eſt rectæ lineæ,quàm arcus circuli parui. Vnde infiniti circuli circumferentia,ex hoc eſſet recta. Ex quo tibi conſtat,curuitatem,quæ recipit magis & minus, non reperiri in infinito, ſed ſolam rectitudinem. ORATOR. Valdè placent quæ dicis,quoniam perfacilè me ad quæſitum eleuant.Proſequere quæſo, quomodo rectitudo infinita,ſit exemplar. IDIOTA.Per teipſum hoc clariſsimè conſpicis,quòd infinita rectitudo,ſe habeat ad omnia,ſicut infinita linea ſi eſſet,ad figuras. Nam ſi infinita rectitudo,quæ eſt neceſſariò abſoluta, contraheretur ad lineam, contracta,reperitur neceſſariò, omnium figurabilium figurarum complicatio, præciſio,rectitudo,ueritas,menſura & perfectio:tunc abſoluta rectitudo, abſolutè penitus & incontractè,ad lineam aut aliud quodcunq̃ conſiderata, eſt ſimiliter abſolutè omnium exemplar,præciſio, ueritas,menſura, & perfectio. ORATOR. Nihil dubij hæc omnia habent,ſolum oſtende,quomodo infinita linea, eſt omnium figurarum præciſio.Dixiſti mihi pridie,circulum infinitum, eſſe omnium figurarum exemplar,& non cepi:hic nunc de hoc uolens clariùs informari,ad te acceſsi:modo ais,lineam infinitam eſſe præciſionem, quod minus capio. IDIOTA. Audiſti, quomodo linea infinita eſt circulus, ſic & triangulus, quadrangulus, pentagonus,ſic omnes figuræ infinitæ, cum linea infinita coincidunt. Hinc linea infinita,eſt omnium figurarum exemplar,quæ de lineis fieri poſſunt: quoniam infinita linea,eſt actus infinitus,ſeu forma omnium formabilium figurarum. Et quando ad triangulum reſpexeris,& te ad infinitam lineam eleuaueris, reperies ipſam,huius trianguli adæquatiſsimum exemplar,hoc modo:Conſidera triangulum infinitum: hic triangulus infinitus,non eſt nec maior nec minor,delignato. Nam latera infiniti trianguli,ſunt infinita:latus autem infinitum,cum ſit maximum, in quo coincidit minimum, non eſt nec maius nec minus,latere ſignato. Sic infiniti trianguli latera,non ſunt nec maiora nec minora,lateribus dati trianguli, ſic nec totus triangulus, nec maior nec minor ſignato.Quare infinitus triangulus eſt præciſio, & forma abſoluta finiti.Sed tria latera infiniti trianguli, neceſſariò eſſent linea una infinita, cum non poſsint eſſe plures lineæ infinitæ. Sic eueniret, lineam infinitam, eſſe præciſsimum exemplar, dati trigoni. Et ſicut de trigono dixi, ita pariformiter de omnibus figuris. ORATOR.

Rectitudo. Curuitas.

Linea infinita.

TOR. O miranda facilitas difficilium, uideo nũc positionem infinitatis lineæ, omnia ista clarissimè sequi: scilicet ipsam esse exemplar, præcisionem, rectitudinem, ueritatem, mensuram, seu iustitiam, bonitatem, seu perfectionem, omnium figurabilium figurarum per lineam, & conspicio, in simplicitate rectitudinis eius, omnia figurabilia esse complicitè, uerissimè, & formalissimè, atque præcisissimè, sine omni confusione, sine omni defectu, in infinitum perfectius, quàm figurari possint. IDIOTA. Benedictus Deus, qui me imperitissimo homine, tanquam qualicunq; instrumento usus est, ut tibi oculos mentis aperiret, ad intuẽdum ipsum, mira facilitate, modo quo ipse se tibi uisibilem præstitit. Nam quando te de rectitudine, ad lineam contracta, transfers ad absolutam infinitam rectitudinem: tunc in ipsa rectitudine intueberis, omne formabile complicari, & omnium rerum species, sicut de figuris præmisi. Et quomodo ipsa rectitudo est exemplar, præcisio, ueritas, mensura seu iustitia, bonitas seu perfectio omnium, quæ sunt aut esse possunt, & actualitas præcisa, & inconfusa omnium existentium, & fieri possibilium, ita quòd ad quamcunq; speciem, seu existens, oculos conuertis, si mentem, ad infinitam rectitudinem eleuaueris, reperies, ipsam præcisissimam eius ueritatem exemplarem, neque deficientem: ut cum uideris hominem, qui est rectus & uerus homo, quod non est aliud nisi quòd rectitudo, ueritas, mensura & perfectio sic contracta & terminata, est homo. Et si rectitudinem eius quæ est finita cõsideraueris, & eleuaueris te ad infinitam rectitudinẽ, statim intueberis, quomodo rectitudo absoluta & infinita, non potest esse nec maior nec minor, rectitudine illa ad hominem contracta, qua homo est rectus, & uerus homo, sed est præcisio eius uerissima, iustissima, & optima. Ita ueritas infinita, finitæ ueritatis est præcisio, & absolutè infinitum, omnis finiti præcisio, mensura, ueritas & perfectio. Quare sicut de homine dictum est, ita de omnibus concipe. Sic nunc habes id, quod in æterna sapientia contemplari conceditur, ut intuearis omnia in simplicissima rectitudine uerissimè, præcisissimè, inconfusè, & perfectè, licet medio ænigmatico, sine quo in hoc mundo, Dei uisio esse nequit, quousque concesserit Deus, ut absque ænigmate, nobis uisibilis reddatur. Et hæc est facilitas difficilium sapientiæ, quam pro tua feruentia & deuotione, Deus indies, tibi & mihi, clariorem quæsò faciat, quousque nos in glorioſam fruitionem ueritatis, transferat æternaliter permansuros. AMEN.

Secundi Dialogi Idiotæ R.P. Nicolai de Cusa Card. quem absoluit Fabriani, altera die quam cœpit. M.CCCC.L. Octaua Augusti, finis.

Nicolai de Cusa Cardinalis, Idiotæ de Mente, Liber tertius. Interlocutores:

AVCTOR, PHILOSOPHVS, ORATOR, IDIOTA.

Quomodo philosophus ad idiotam, ut proficeret de mentis natura, accessit. Quo modo mens sit per se mens, ex officio anima, & dicta sit à mensurando. *Mens. Anima.*

AVCTOR.

VItis ob Iubileum, Romam mira deuotione accurrentibus, auditum est Philosophum, omnium qui nunc uitam agunt præcipuum, in ponte reperiri, transeuntes admirari. Quem orator quidam, sciendi auidissimus, solicitè quærens, ac ex faciei pallore, toga talari, & cæteris, cogitabundi uiri grauitatem præsignantibus cognoscens blandè salutans, inquirit, quæ eum causa eo loci fixum teneat. PHILOSOPHVS. Admiratio inquit. ORATOR. Admiratio stimulus uidetur

detur esse omnium, quamcunq; rem scire quærentium. Hinc opinor, cum præcipuus habearis inter doctos, maximam eam esse admirationem, quæ te adeò solicitum tene at. PHILOSOPHVS. Benè ais amice. Nam cum ex uniuersis penè climatibus, magna cum gressura, innumerabiles populos transire conspiciam: admiror omnium fidem unam, in tanta corporum diuersitate. Cum enim nullus alteri similis esse possit, una tamen omnium fides, quæ eos tanta deuotione, de finibus orbis aduexit. ORATOR. Certè Dei donum esse necesse est, idiotas clariùs fide attingere, quàm philosophos ratione. Nam tu nosti, quãta inquisitione opus habet, mentis immortalitatem ratione pertractans, quam tamen nemo ex his omnibus, sola fide pro indubitata non habet: cum omnium cura & labor ad hoc tendat, ut animæ post mortem, nullo peccato obtenebratæ, in lucidam atque desideratissimam uitam rapiantur. PHILOSOPHVS. Magnam rem & ueram narras amice. Ego enim, omni tempore mundum peragrando, sapientes adij, ut de mentis immortalitate certior fierem. Cum apud Delphos, præcepta olim fuerit sui cognitio, ut ipsa se mens cognoscat, coniunctamq; ue cum diuina mente se sentiat: sed hactenus nondum quæsitum, adeò perfectè ac lucida ratione attigi, quemadmodum hic ignorans populus, fide. ORATOR. Si fas est dicito, quid te impulit Romam aduenire, qui Peripateticus uideris, an putas aliquem à quo proficias, reperire. PHILOSOPHVS. Audiueram ex templo, Menti per T. Attilium Crassum, in Capitolio dedicato, multas sapientum de mente scripturas, hoc loco reperiri: aduenì fortassis frustrà, nisi tu, qui mihi bonus ciuis & sciens uideris, auxilium præstes. ORATOR. Templum Menti dedicasse Crassum illum, certum est, sed an de mente fuerint in eo templo libri, & qui fuerint, nemo post tot Romanas clades scire poterit. Verum ne doleas frustra aduenisse, hominem idiotam meo iudicio admirandum, de qua re uolueris, audies. PHILOSOPHVS. Oro, quàm ocyssimè hoc fieri. ORATOR. Sequere AVCTOR. Et cum propè templum æternitatis, in subterraneum quendam locellum descenderent, idiotam, ex ligno cochlear exprimentem, alloquitur. ORATOR. Erubeo idiota, te per hunc maximum Philosophum, his rusticis operibus implicatum reperiri, non putabit à te se Theorias aliquas auditurum. IDIOTA. Ego in ijs exercitijs libenter uersor, quæ & mentem & corpus indesinenter pascunt. Credo si hic (quem adducis) Philosophus est, non me spernet, quòd arti cochleariæ operam dem. PHILOSOPHVS. Optimè ais, nam & Plato, interciſé pinxisse legitur, quod nequaquam fecisse creditur, nisi quia speculationi non aduersabatur. ORATOR. Ob hoc fortassis erãt Platoni, de arte pingendi, familiaria exempla, per quæ res grandes, faciles reddidit. IDIOTA. Imò in hac mea arte quod uolo symbolicè inquiro, & mentem depasco, commuto cochlearia, & corpus reficio. Ita quidem omnia mihi necessaria, quantum sufficit, attingo. PHILOSOPHVS. Est mea consuetudo, cum hominem fama sapientem accedo, de ijs quæ me angunt, in primis sollicitum esse, & scripturas in medium conferre, & inquirere earundem intellectum: sed cum tu sis idiota, ignoro quomodo te ad dicendum excitem, ut quam habeas de Mente intelligentiam, experiar. IDIOTA. Arbitror neminem facilius me cogi posse, ut dicat quæ sentit. Nam cum me ignorantem fatear idiotam, nihil respondere pertimesco. Litterati philosophi, ac famam scientiæ habentes, meritò cadere formidantes: anxiè deliberant. Tu igitur quid à me uelis planè si dixeris, nudè recipies. PHILOSOPHVS. Paucis exprimere nequeo: si placet, considentes uicissim loquamur. IDIOTA. Placet inquam. AVCTOR. Et positis in trigono scabellis, ipsisq; tribus ex ordine locatis, Orator aiebat. ORATOR. Vides Philosophe, uiri huius simplicitatem, qui nihil horum in usu habet, quæ ad recipiendum tanti ponderis uirum, decentia sunt, petit: fac in ijs experimentũ, quę magis (ut aiebas) te angunt: nihil enim de ijs quæ sciuerit, te latebit, experieris puto, te non superuacuè adductum. PHILOSOPHVS. At hæc omnia placent, ad rem descendam. Tu interim taciturnus sis quæso, nec te prolixior perturbet collocutio. ORATOR. Experieris, me continuationis solicitatorem potius quàm fastidientem. PHILOSOPHVS. Dic igitur idiota (ita tu tibi nomen esse ais) si quam de Mente habes coniecturam. IDIO-

Cochlear. Plato.

TA

TA. Puto neminem esse aut fuisse hominem perfectum, qui de Mente qualemcunq; saltem non fecerit conceptum. Habeo quidem & ego, mentem esse, qua omnium rerum terminus, & mensura. Mentem quidem, à mensurando dici conijcio. PHILOSOPHVS. Putasne aliud mentem, aliud animam. IDIOTA. Puto certè. Nam alia, est mẽs in se subsistens, alia, in corpore. Mens in se subsistens, aut infinita est, aut infiniti imago. Harum autem quæ sunt infiniti imago, cum non sint maximæ & absolutæ seu infinitę, in se subsistens: posse aliquas animare humanum corpus, admitto, atq; tunc ex officio easdem animas esse concedo. PHILOSOPHVS, Concedis igitur, eandem esse mentem, & hominis animam: mentem per se, animam ex officio. IDIOTA. Concedo, uti una est uis sensitiua & uisiua oculi, in animali.

Quomodo est uocabulum naturale, & aliud impositum secundum illud, citra præcisionem. Et quomodo est principium simplex, quod est ars artium. Et quomodo cõplicatur ars æterna Philosophorum. Cap. II.

PHILOSOPHVS.

Vocabulum naturale impositum. Ars.

Audiebas mentem à mensurando dici. Hanc partem neminem legi tenuisse, inter uarias uocabuli deriuationes: primum oro, ut causam dicti aperias. IDIOTA. Si de ui uocabuli diligentius scrutandum est, arbitror uim illam (quæ in nobis est) omnia rerum exemplaria notionaliter complicantem, quam mẽtem appello, nequaq; propriè nominari. Quẽadmodũ enim ratio humana, quidditatẽ operum Dei, non attingit: sic nec uocabulum. Sunt enim uocabula, motu rationis impositа: nominamus enim unam rem, uocabulo uno, & per certam rationem, & eandem alio per aliam, & una lingua habet propria, alia magis barbara, & remotiora uocabula. Idcircò uideo, quòd cum proprietas uocabulorum recipiat magis & minus, uocabulum præcisum ignorari. PHILOSOPHVS. Ad alta properas idiota, nam secundum illa quæ dicere uideris, ob hoc uocabula sunt minus propria, quia ad placitum opinaris institua, prout cuiq; imponenti, ex rationis motu, occurrebat. IDIOTA. Volo ut me profundius intelligas. Nam etsi fatear, omne uocabulum, eoipso unitum, quo forma materiæ aduenit, & uerum sit, formam adducere uocabulum, ut sic uocabula sint non ab impositore, sed ab æterno, & impositio sit libera: tamen non arbitror, aliud quàm congruum nomen imponi, licet illud non sit præcisum. PHILOSOPHVS. Fac te quæso planiorem, ut quid uelis capiam. IDIOTA. Perlibenter. Et nunc me ad hanc artem cochleariam conuerto. Et primò uolo scias, me absque hæsitatione asserere, omnes humanas artes, imagines quasdam esse, infinitæ & diuinæ artis. nescio si tibi idipsum uideatur. PHILOSOPHVS. Tu alta exigis, neq; fas est ad illa passim respondere. IDIOTA. Miror si unquàm philosophum legeris, qui hoc ignorauerit, cum de se pateant. Manifestum est enim, nullam humanam artem, perfectionis præcisionem attigisse, omnemq; finitam esse & terminatam, terminatur enim ars una, in suis terminis, alia in alijs, & quælibet est alia ab alijs, & nulla omnes complicat. PHILOSOPHVS. Quid ex hoc inferes. IDIOTA. Artem omnem humanam, finitam. PHILOSOPHVS. Quis hæsitat. IDIOTA. Impossibile est autem, plura esse infinita realiter distincta. PHILOSOPHVS. Et hoc ipsum fateor, quoniam alterum esset in altero finitum. IDIOTA. Si igitur hoc sic est, nonnnè solum absolutum principium, est infinitum, quia ante principium non est principium, ut de se patet, ne principium sit principiatum. Hinc æternitas, est ipsa solo infinitas, seu principium absolutum. PHILOSOPHVS. Admitto. IDIOTA. Est igitur sola & unica absoluta æternitas, ipsa infinitas: quæ est sine principio. Quare omne finitum, principiatum, ab infinito principio. PHILOSOPHVS. Negare nequeo. IDIOTA. Omnis ergo ars finita, ab arte infinita: sicq; necesse erit, infinitam artem, omnium artium exemplar esse, principium, medium finem, metrum, mensuram, ueritatem, præcisionem, & perfectionem. PHILOSOPHVS. Prosequere ad quæ properas, quia nemo his dissentire potest. IDIOTA. Applicabo igitur ex hac cochlearia arte, symbolica paradigmata:

Ars cochlearia

ut sensibiliora fiant, quæ dixero. PHILOSOPHVS. Rogo sic agas. Video enim te uiam tenere ad ea, ad quæ anhelo. AVCTOR. Idiota (sumpto cochleari ad manum) aiebat. IDIOTA. Cochlear extrà mentis nostræ ideam, aliud non habet exẽplar. Nã etsi statuarius, ut pictor, trahat exemplaria, à rebus quas figurare satagit: non tamen ego, qui ex lignis cochlearia, & scutellas, & ollas ex luto educo. Non enim in hoc imitor figuram, cuiuscunq; rei naturalis. Tales enim formæ cochleares, scutellares, & ollares, sola humana arte perficiuntur. Vnde ars mea, est magis perfectoria, quàm imitatoria figurarum creatarum, & in hoc infinitæ arti similior. PHILOSOPHVS. Placet id ipsum. IDIOTA. Esto igitur, quòd artem explicare, & formam cochlearitatis, per quam cochlear constituitur, sensibilem facere uelim: quæ cum in sua natura, nullo sensu sit attingibilis, quia nec alba, nec nigra, aut alterius coloris, uel uocis, uel odoris, uel gustus uel tactus: conabor tamen eam modo quo fieri potest, sensibilem facere. Vnde materiam, puta lignum, per instrumentorum meorum quæ applico, uarium motum, dolo & cauo, quousq; in eo proportio debita oriatur, in quo forma cochlearitatis conuenienter resplendeat. Sic uides, formam cochlearitatis simplicem & insensibilẽ, in figurali proportione huius ligni, quasi in imagine eius resplendere. Vnde ueritas & præcisio cochlearitatis, quæ est immultiplicabilis & incommunicabilis nequaquàm potest per quæcunq; etiam instrumenta, & quemcunq; hominem, perfectè sensibilis fieri. Et in omnibus cochlaribus, non nisi ipsa simplicissima forma, uario modo rælucet, magis in uno, & minus in alio, & in nullo præcisè. Et quamuis ipsum lignum, recipiat nomen, ab aduentu formæ, ut orta proportione, in qua cochlearitas resplendet, cochlear nominetur, ut sic nomen sit formæ unitum: tamen impositio nominis, fit ad beneplacitum, cum aliud imponi posset. Sic etsi ad beneplacitum, tamen non aliud, & penitus diuersum, à naturali nomine formæ unito, sed uocabulum naturale, post formæ aduentum, in omnibus uarijs nominibus, per quascunq; nationes uariè impositis, relucet. Impositio igitur uocabuli, fit motu rationis: nam motus rationis, est circa res, quæ sub sensum cadunt, quarum discretionem, concordantiam, & differentiam, ratio facit, ut nihil sit in ratione, quod prius non fuerit in sensu. Sic igitur uocabula imponit, & mouetur ratio, ad dandum hoc nomen uni, & aliud alteri rei. Verum cum non reperiatur forma, in sua ueritate in ijs, circa quæ ratio uersatur: hinc ratio, in coniectura & opinione occumbit. Vnde genera & species, ut sub uocabulum cadunt, sunt entia rationis, quæ sibi ratio fecit, ex concordantia & differentia sensibilium. Quare, cum sint posterius natura rebus sensibilibus, quarum sunt similitudines, tunc sensibilius destructis, remanere nequeunt. Quicunq; igitur putat, nihil in intellectum cadere posse, quod non cadat in rationem: ille etiam putat, nihil posse esse in intellectu, quod prius non fuerit in sensu, & hic necessariò dicere habet, rem nihil esse, nisi ut sub uocabulũ cadit, & huius studium est, in omni inquisitione quid nominis, profundare. Et hæc inquisitio, grata est homini, quia motu rationis discurrit. Hic negaret, formas in se, & in sua ueritate separatas esse aliter, quàm ut sũt entia rationis, et exemplaria ac ideas nihilifaceret. Qui uerò in mentis intelligentia aliquid esse admittunt, quod non fuit in sensu nec in ratione, puta, exemplarem & incommunicabilem ueritatem formarum, quæ in sensibilibus relucent, ij dicunt, exemplaria natura præcedere sensibilia, sicut ueritas præcedit imaginem. Et ordinem dant talem, ut primò ordine naturæ, sit humanitas in se, & ex se, scilicet absque præiacenti materia, deinde homo, per humanitatem, et quòd hic cadat sub uocabulo, deinde species in ratione. Vnde destructis omnibus hominibus, humanitas ut est species, quæ sub uocabulum cadit, & est ens rationis, quod ratio uenata est, ex similitudine hominum: subsistere nequit, nam ab hominibus dependebat, qui non sunt. Sed propter hoc, non desinit esse humanitas, per quam fuerunt homines, quæ quidem humanitas, non cadit sub uocabulum speciei, prout uocabula motu rationis sunt imposita: sed est ueritas speciei illius, sub uocabulum cadentis. Vnde imagine destructa, manet in se ueritas. Et hi omnes negant, rem non aliud esse, quàm ut cadit sub uocabulum: eo enim modo, ut sub uocaculum cadit, de rebus fit Logica & rationalis consideratio.

Quare

Quare illam Logicè inquirunt, profundant, & laudant, sed ibi non quiescunt: quia ratio seu logica, circa imagines formarum, tantum uersatur. Sed qui res ultrà uim uocabuli, theologicè intueri conantur, ad exemplaria & ideas se conuertunt. Atbitror non posse plures inquisitionũ modos dari, si tu qui es philosophus, aliàs legisti, scire potes, ego sic conijcio. PHILOSOPHVS. Mirabiliter omnes omnium tãgis Philosophorum sectas, Peripateticorum, & Academicorum. IDIOTA. Hæ omnes, & quot quot cogitari possent modorum differentiæ, facillimè resoluuntur & concordantur, quando mens se ad infinitatem eleuat. Nã sicut orator hic præsens, tibi latiùs ex ijs, quæ à me audiuit explanabit: tunc infinita forma, est solum una & simplicissima, quæ in omnibus rebus resplendet, tanquàm omnium & singulorum formabilium, adæquatissimum exemplar. Vnde etiam uerissimum erit, nonesse multa separata exemplaria, ac multas omnium rerum ideas. Quam quidem infinitam formam, nulla ratio attingere potest. Hinc per omnia uocabula, rationis motu imposita, ineffabilis, non compræhenditur. Vnde res, ut sub uocabulum cadit, imago est, ineffabilis exemplaris sui, proprij & adæquati. Vnum est igitur uerbum ineffabile, quod est præcisum nomen omnium rerum, ut motu rationis sub uocabulum cadunt. Quod quidem ineffabile nomen in omnibus nominibus, suo modo relucet: quia infinita nominabilitas, omnium nominum, & infinita uocabilitas, omnium uoce expressibilium, ut sic omne nomen, sit imago præcisi nnminis. Et nihil aliud omnes conati sunt dicere, licet fortè id quod dixerunt, meliùs & clarius dici posset. Omnes enim necessariò concordarunt, unam esse infinitam uirtutem, quam Deum dicimus, in qua necessariò omnia complicantur. Neq; ille aliud dicere uoluit, qui aiebat, humanitatem ut non cadit sub uocabulo, esse præcisionem ueritatis, quàm ineffabilem illam infinitam formã. Quam, dum ad humanam formã respicimus, eius præcisum exemplar nominamus, ut sic ineffabilis, dum ad eius imagines intuemur, omnium nominibus nominetur, & unum simplicissimum exemplar, secundùm exemplatorum specificas differentias, per rationem nostram formatas, plura esse exemplaria uideatur.

Quomodo intelligantur & concordentur Philosophi. Et de nomine Dei, & præcisione. Ac quomodo uno præciso nomine cognito, omnia cognoscuntur. Et de sufficientia scibilium. Et quomodo differunt, conceptus Dei, & noster. Cap. III.

PHILOSOPHVS.

Trismegistus,

Mirabiliter Trismegisti dictum dilucidasti, qui aiebat, Deum omnium rerũ nominibus, ac omnes res, Dei nomine nominari. IDIOTA. Complica nominare, in coincidentiam altissimi intellectu, & omnia patebunt. Nam Deus est cuiuscunq; rei præcisio. Vnde si de una re præcisa scientia haberetur, omnium rerum scientia, necessariò haberetur. Sic si præcisum nomen unius rei sciretur, tunc & omnium rerum nomina scirentur: quia præcisio citrà Deum non est. Hinc qui præcisionem unam attingeret, Deum attingeret, qui est ueritas omnium scibilium. ORATOR. Declara quæso de præcisione nominis. IDIOTA. Tu nosti orator, quomodo nos exercimus exui mentis, mathematicales figuras. Vnde dum triangularitatem, uisibilem facere uoluero, figuram facio, in qua tres angulos constituo, ut tunc in figura sic habituata & proportionata, triangularitas reluceat, cum qua unitum est uocabulum, quod ponatur esse trigonus. Dico igitur, si trigonus, est præcisum uocabulum, figurę triangularis: tunc scio præcisa uocabula, omnium polygoniarum: scio enim tunc, quòd figuræ quadrangularis uocabulum esse debet, tetragonus, & quinquangularis pentagonus, & ita deinceps. Et ex notitia nominis unius, agnosco figuram nominatam, & omnes nominabiles polygonias, & differentias, & concordantias earundem, quicquid circa hoc sciri potest. Pariformiter aio, quòd si scirẽ præcisum nomen unius operis Dei, omnia nomina omnium Dei operum, & quicquid sciri posset, non ignorarem. Et cum uerbum Dei sit præcisio, omnis nominis nominabilis, solum in uerbo, omnia & quodlibet sciri posse constat. ORATOR. Pal-

pabiliter more tuo explanasti. PHILO. Miram doctrinã tradidisti idiota, omnes philosophos concordandi. Nam dum aduerto, non possum nisi tecum consentire, non uoluisse omnes philosophos aliud dicere, quàm idipsum quod dixisti: per hoc quòd nemo omnium negare potuit, Deum infinitum, in quo solo dicto, omnia quę dixisti complicantur. Mirabilis est hæc sufficientia omnium scibilium, & quomodo cunq; tradi possibilium. Amplius ad mentis tractatum descende, & dicito. Esto quòd mẽsura dicatur, ut ratio mensurationis, sit causa nominis, quid mentem esse uelis? IDIOTA. Scis, quomodo simplicitas diuina, omnium rerum est complicatiua, mens est huius complicantis simplicitatis imago. Vnde si hanc diuinam simplicitatem infinitam, mentem uocitaueris, erit ipsa nostræ mentis exemplar. Si mentem diuinam, uniuersalitatem ueritatis rerum, dixeris: nostram dices uniuersalitatem assimilationis rerum, ut sit notionum uniuersitas. Conceptio diuinæ mentis, est rerum productio, conceptio nostræ mentis, est rerum notio. Si mens diuina, est absoluta entitas, tunc eius conceptio, est entium creatio, & nostræ mentis conceptio, est entium assimilatio: quæ enim diuinæ menti, ut infinitæ conueniunt ueritati, nostræ conueniunt menti, ut propinquæ eius imagini. Si omnia sunt in mente diuina, ut in sua præcisa & propria ueritate, omnia sunt in mente nostra, ut in imagine seu similitudine, propriæ ueritatis, hoc est notionaliter; similitudine enim fit cognitio. Omnia in Deo sunt, sed ibi rerum exemplaria. Omnia in nostra mente, sed hic rerum similitudines. Sicut Deus est entitas absoluta, quæ est omnium entium complicatio: sic mens nostra, est illius entitatis infinitæ imago, quæ est omnium imaginum complicatio, quasi ignoti regis prima imago, est omnium aliarum, secundùm ipsam depingibilium, exemplar. Nã Dei notitia seu facies, non nisi in natura mentali, cuius ueritas est obiectum, descendit, & non ulterius, nisi per mentem, ut mens sit imago Dei, & omnium Dei imaginum post ipsum, exemplar. Vnde quantum omnes res, post simplicem mentem, de mente participant: tantum & de Dei imagine, ut mẽs, sit per se Dei imago, & omnia post mentem, non nisi per mentem.

Quomodo mens nostra non est explicatio, sed quædam imago complicationis æternę, sed quæ post mentem sunt non imago. Et quomodo est sine notionibus, habens tamen iudicium concretum, & cur corpus est ei necessarium. Cap. IIII.

PHILOSOPHVS.

Mens humana.

VIderis ex multa mentis tuæ plenitudine, dicere uelle, mentem infinitam, esse uim formatiuam absolutam, sic mentem finitam, uim conformatiuam seu configuratiuam. IDIOTA. Volo quidem hoc modo. Nam quod dicendum est, conuenienter exprimi nequit, hinc multiplicatio sermonum, perutilis est. Attende aliam esse imaginem, aliam explicationem, nam æqualitas, est unitatis imago: ex unitate enim semel, oritur æqualitas. Vnde unitatis imago, est æqualitas, & non est æqualitas unitatis explicatio, sed pluralitas. Complicationis igitur unitatis æqualitas, est imago, non explicatio. Sic uolo, mentem esse imaginem, diuinæ mentis simplicissimam, inter omnes imagines diuinæ complicationis. Et ita mens est imago complicationis diuinæ prima, omnes imagines complicationis, sua simplicitate & uirtute complicantis. Sicut enim Deus est complicationum complicatio: sic mẽs, quæ est Dei imago, est imago complicationis complicationum, post imagines sunt pluralitates rerum, diuinam complicationem explicantes. Sicut numerus, est explicatiuus unitatis, & motus quietis, & tempus æternitatis, & compositio simplicitatis, & tempus præsentiæ, & magnitudo puncti, & motus momenti, & inæqualitas, æqualitatis, & diuersitas identitatis, & ita de singulis. Ex hoc elice, admirandam mentis nostræ uirtutem: nam in ui eius, complicatur uis assimilatiua complicationis puncti, per quam in se reperit potentiam, in qua se omni magnitudini assimilat. Sic etiam, ob uim assimilatiuam complicationis unitatis, habet potẽtiam, qua se potest omni multitudini assimilare. Et ita per uim assimilatiuam complicationis. Nunc, seu præsentiæ,

tiæ, omni tempori, & quietis, omni motui, & ſimplicitatis, omni compoſitioni, & identitatis, omni diuerſitati, & æqualitatis, omni inæqualitati, & nexus, omni diſiunctioni. Et per imaginem abſolutæ complicationis, quæ eſt mens infinita, uim habet, qua ſe poteſt aſsimilare omni explicationi, & talia multa per te uides dici poſſe, quę mens noſtra habet, quia eſt quædam imago, infinitæ ſimplicitatis, omnia complicantis. PHILOSOPHVS. Videtur quòd ſola mens, ſit Dei imago. IDIOTA. Propriè ita eſt, quoniam omnia quæ poſt mentem ſunt, non ſunt Dei imago, niſi inquantum in ipſis, mens ipſa relucet: ſicut plus relucet, in perfectis animalibus quàm in imperfectis, & plus in ſenſibilibus, quàm in uegetabilibus, & plus in uegetabilibus, quàm in mineralibus. Vnde creaturæ mente carentes, ſunt potius diuinæ ſimplicitatis explicationes, quàm imagines, licet ſecundùm relucentiam mentalis imaginis, in explicando, de imagine uariè participent. PHILOSOPHVS. Aiebat Ariſtoteles, menti ſeu animæ noſtræ, nullam notionem eſſe concreatam, quia eam tabulæ raſæ aſsimilauit. *Ariſtoteles.* Plato uerò aiebat, notiones illi cõcreatas, ſed ob corporis molem, animam oblitam. *Plato.* Quid tu in hoc uerum cenſes? IDIOTA. Indubiè mens noſtra, in hoc corpus à Deo poſita eſt, ad ſuũ profectum. Oportet igitur ipſam à Deo habere omne id, ſine quo profectum acquirere nequit. Non eſt igitur credendum, animæ fuiſſe notiones concreatas, quas in corpore perdidit: ſed quia opus habet corpore, ut uis concreata, ad actum pergat. Sicuti uis uiſiua animæ, non poteſt in operationem ſuam ut actu uideat, niſi excitetur ab obiecto, & non poteſt excitari, niſi per obiectaculũ ſpecierum multiplicatarum per medium organi, & ſic opus habet oculo: ſis uis mentis, quæ eſt uis compræhenſiua rerum, & notionalis, non poteſt in ſuas operationes, niſi excitetur à ſenſibilibus, & non poteſt excitari, niſi mediantibus phantaſmatibus ſenſibilibus. Opus ergo habet corpore organico, tali ſcilicet, ſine quo excitatio fieri non poſſet. In hoc igitur Ariſtoteles uidetur benè opinatus, animæ non eſſe notiones ab initio concreatas, quas incorporando perdiderit. *Ariſtoteles.* Verum qoniam non poteſt proficere, ſi omni caret iudicio, ſicut ſurdus nunquàm proficeret ut fieret citharœdus, poſtquàm nullum de harmonia apud ſe iudicium haberet, per quod iudicare poſſet an profecerit: ea propter mens noſtra, habet ſibi concreatum iudicium, ſine quo proficere nequiret. Hęc uis iudiciaria, eſt menti naturaliter concreata, per quam iudicat per ſe, de ratiocinationibus an ſint debiles, fortes, aut concludentes: quam uim, ſi Plato notionem nominauit concreatam, non penitus errauit. PHILOSOPHVS. O quàm clara eſt tua traditio, cui quiſq; audiens, cogitur aſſentire. Indubiè hæc ſunt diligenter attendẽda: nam clarè experimur, ſpiritum in mente noſtra loquentem & iudicantem hoc bonum, hoc iuſtum, hoc uerum, & nos repræhendentem, ſi declinamus à iuſto, quam loquelam, & quod iudicium nequaquam didicit, ſed ipſi cognatum eſt. IDIOTA. Experimur ex hoc, mentem eſſe uim illam, quæ licet careat omni notionali forma, poteſt tamen excitata, ſeipſam omni formæ aſsimilare, & omnium rerum notiones facere: ſimilis quodammodo, ſano uilui in tenebris, qui nunquàm fuit in luce, hic caret omni notione actuali uiſibilium, ſed dum in lucem uenit & excitatur, ſe aſsimilat uiſibili, ut notionem faciat. ORATOR. Aiebat Plato, tunc ab intellectu iudicium requiri, quando ſenſus contraria ſimul miniſtrat. *Plato.* IDIOTA. Subtiliter dixit: nam cum tactus ſimul durum & molle, ſeu graue & leue, confusè offendat contrarium in contrario: recurritur ad intellectum, ut de quidditate utriuſque, ſic confusè ſentitum, quòd plura diſcreta ſint iudicet. Sic cum uiſus, magnum & paruum confusè putet, nonne opus eſt iudicio diſcretiuo intellectus, quid magnum quidue paruum? Vbi uerò ſenſus per ſe ſufficeret, ad iudicium intellectus, minimè recurreretur, ut in uiſione lucidi, contratium non habentis, quod ſimul accedat.

Mens in corpore. Ratio. Quomodo mens est uiua substantia, & in corpore creata. Et de modo quomodo. Et an ratio sit in brutis. Et quomodo mens uiua, sit descriptio æternæ sapientię. Cap. V.

PHILOSOPHVS.

Peripatetici. OMnes penè Peripatetici aiunt, intellectum quem tumentem dicere uideris, esse potentiam quandam animæ, & intelligere accidens: tu uerò qualiter? IDIOTA. Mens est uiua substantia, quam in nobis internè loqui & iudicare experimur, & quæ omni ui alia, ex omnib. uiribus spiritualibus (quas in nobis experimur) infinitæ substantiæ, & absolutæ formæ, plus assimilatur: cuius officium in hoc corpore est, corpus uiuificare, & ex hoc Anima dicitur. Vnde mens, est forma substantialis, siue uis in se omnia suo modo complicans, & uim animatiuam per quam corpus animat uiuificando, uitam uegetatiuam & sensitiuam, & uim ratiocinatiuam & intellectualem, & intellectibilem complicans. PHILOSOPHVS. Visnè mentem quam & animam fateris intellectiuam, antè corpus fuisse, prout Pythagoras, & Platonici: & postea incorporatam? *Pythagoras: Platonici.* IDIOTA. Natura, non tempore. Nam ut audisti, eam uisui in tenebris comparaui: uisus autem, nequaquàm actu fuit, ante oculum, nisi natura tantum. Vnde quia mens, est quoddam diuinum semen sua ui complicans omnium rerum exemplaria notionaliter: tunc à Deo, à quo hanc uim habet, eo ipso quòd esse recepit, est simul & in conuenienti terra locatum, ubi fructum facere possit, & ex se rerum uniuersitatem notionaliter explicare, alioqui hæc uis seminalis, frustrà data ipsi esset, si non fuisset addita opportunitas in actum prorumpendi. PHILOSOPHVS. Ponderosè loqueris, sed quomodo hoc in nobis factum sit, audire summopere cupio. IDIOTA. Diuini modi, sunt præcisione inattingibiles, coniecturas tamen de ipsis facimus, alius obscuriores, alius clariores. Ego autem arbitror, hanc similitudinem, quam dicam tibi, sufficere. Nosti enim, uisum de sua propria natura non discernere, sed in globo quodam, & confusè sentire obiectaculum, quod sibi obuiat intrà sphæram motus sui, scilicet oculū: quod quidē obiectaculum generatur ex multiplicatione specierum obiecti, in oculum. Vnde si adest uisio in oculo sine discretione, ut in infantibus, ubi deest usus discretionis: tunc ita aduenit mens animæ sensibili, sicut discretio uisui, per quam discernit inter colores. Et sicut hæc discretio uisiua, in brutis perfectis animalibus, ut canibus, suum dominum uisu discernentibus, reperitur, & à Deo data est uisui, tanquàm perfectio & forma uisus: sic naturæ humanæ, ultrà discretionem illam, quæ in brutis reperitur, data est altior uis, se habens ad discretionem animalem, sicut illa ad uim sensibilē, ut mens sit forma discretionis animalis, & eius perfectio. PHILOSOPHVS. Optimè & *Philo.* pulchrè. Sed uideris ad opinionem sapiētis Philonis accedere, qui animalibus rationem inesse dicebat. IDOTA. Experimur discretiuum discursum in brutis, sine quo eorum natura, benè subsistere non posset. Vnde discursus eorum, quia caret forma scilicet intellectu seu mente, est confusus: caret enim iudicio & scientia, & quia omnis discretio ex ratione est, hinc Philo non absurdè sic dixisse uidetur. PHILOSOPHVS De clara quęso, quomodo mens, est forma rationis discurrentis. IDIOTA. Iam dixi, quòd sicut uisus uidet, & nescit quid uideat sine discretione quæ ipsum informat, & dilucidat, & perficit: sic ratio syllogizat, & nescit quid syllogizet sine mente, sed mens informat, & dilucidat, & perficit ratiocinationē: ut sciat quid syllogizet, acsi Idiota uim uocabulorum ignorans, librum aliquem legat, lectio ex ui rationis procedit: legit enim, discurrendo per differentias litterarum, quas componit & diuidit, & hoc est opus rationis, sed ignorat quid legat. Et sit alius, qui legat, & sciat & intelligat, id quod legit. Hæc est quædam similitudo rationis confusæ, & rationis formatæ per mentem. Mens enim, de rationibus iudicium habet discretiuum, quæ ratio bona, quæ sophistica: ita mens est forma discretiua rationum, sicut ratio, forma discretiua sensuum, & imaginationum. PHILOSOPHVS. Vnde habet mens iudicium illud, quoniam de omnibus iudicium facere uidetur. IDIOTA. Habet ex eo, quia est imago exemplaris omnium: Deus enim est omnium exemplar. Vnde cum omnium exemplar

emplar in mente,ut ueritas in imagine reluceat, in se habet ad quod respicit, secundum quod,iudicium de exterioribus facit,acsi lex scripta esset uiua,illa (quia uiua) in se iudicanda legeret. Vnde mens, est uiua descriptio, æternæ & infinitæ sapientiæ. Sed in nostris mentibus, ab initio,uita illa similis est dormienti, quousq; admiratione,quæ ex sensibilibus oritur excitetur, ut moueatur,tunc motu uitæ suę intellectiuę, in se descriptum reperit,quod quærit. Intelligas autem descriptionem hanc resplendentiam esse,exemplaris omnium,modo quo in sua imagine ueritas resplendet. Ac si acuties simpliciſsima & indiuisibilis,anguli lapidis Diamantis politissimi,in qua omnium rerum formæ resplenderent, uiua esset:illa se intuendo, omnium rerum similitudines reperiret,per quas de omnibus notiones facere posset. PHILOSOPHVS. Mirabiliter loqueris, & delectabilisſima profers. Multùm exemplum acutiei Diamantis placet: nam quantò angulus ille fuerit acutior & simplicior, tantò clariùs omnia in eo resplendent. IDIOTA. Qui uim specularem in se considerat,uidet quomodo est antè omnem quantitatem,quòd si illam uiuam concipit uita intellectuali, in qua reluceat omnium exemplar,de mente admissibilem facit coniecturam. PHILOSOPHVS. Vellem audire,an hanc artem tuam,in mentis creatione,paradigmaticè posses applicare. IDIOTA. Possem etenim. Et pulchro quodam cochleari ad manum recepto,aiebat: Volui facere coclear speculare, quæsiui lignũ ualdè unitum & nobile super omnia:applicui instrumenta,quorum motu, elicui conuenientem proportionem,in qua, forma cochlearis perfectè resplenderet. Post hæc,perpoliui cochlearis superficiem adeò,quòdinduxi in resplendentia formæ cochlearis, formam specularem,ut uides,nam cum sit perpulchrum coclear, est tamen cum hoc coclear speculare.Habes enim in eo omnia genera speculorum,scilicet concauum,conuexum,rectum,& columnare:in base manubrij, rectum:in manubrio,columnare:in concauitate cochlearis,concauum:in conuexitate,conuexum. Vnde forma specularis,non habuit temporale esse, ante coclear, sed ad perfectionem cochlearis, addita est per me, formæ primæ cochlearis, ut eam perficeret:ut nunc forma specularis, in se contineat, formam cochlearis, & forma specularis,est independens à cochleari: non est enim de essentia speculi,quòd sit coclear. Quare si rumperentur proportiones,sine quibus forma cochlearis esse nequit,puta si manubrium separaretur, desineret esse colear,sed ob hoc forma specularis non desineret esse. Ita quidem Deus per motum cœli, de apta materia,proportionem eduxit,in qua resplenderet animalitas perfectiori modo. Cui deinde addit mentem,quasi uiuum speculum,modo quo dixi.

Coclear.

Quomodo symbolicè loquendo, sapientes numerum rerum exemplar dixerunt. Et de mirabili natura eius.Et quomodo est à mente,& essentiarum incorruptibilitate.Et quomodo mens est harmonia,numerus se mouens,compositio, ex eodem & diuerso. Cap. VI.

Numerus.

PHILOSOPHVS.

APtè applicasti.Et quando unum dicis,intellectum aperis quomodo sit rerum ductio,ac quomodo proportio est locus,orbis,seu regio formę,& locus proportionis,materia. Et uideris multùm Pythagoricus, qui ex numero omnia esse asseruit. IDIOTA. Nescio an Pythagoricus, an alius sim,hoc scio quòd nullius authoritas me ducit,etiam si me mouere tentet. Arbitror autem uiros Pythagoricos,qui(ut ais)per numerum de omnibus philosophantur,graues & acutos:non quòd credam, eos uoluisse de numero loqui, prout est Mathematicus, & ex nostra mente procedit (nam illum non esse alicuius rei principium, de se constat) sed symbolicè ac rationaliter locuti sunt de numero, qui ex diuina mente procedit, cuius Mathematicus est imago. Sicut enim mens nostra, se habet ad infinitam æternam mentem, ita numerus nostræ mentis, ad numerum illum, & damus illi numero, nomen nostrum, sicut menti illi, nomen mentis nostræ, & delectabiliter multùm uersamur in numero,quasi in nostro proprio opere. PHILOSOPHVS. Explana quæso motiua, quæ aliquem mouere possunt ad dicendum, rerum principia numeros.

meros. IDIOTA. Non potest esse, nisi unum infinitum principium, & hoc solum est infinitè simplex. Primum autem principiatum, non potest esse infinitè simplex, ut de se patet, neque potest esse compositum, ex alijs ipsum componentibus: tunc enim nō esset primum principiatum, sed componentia ipsum, natura præcederent. Oportet igitur admittere, quòd primum principiatum, sic sit compositum, quòd tamen non sit ex alijs, sed ex seipso compositū: & non capit mens nostra, aliquod tale esse posse, nisi sit numerus, uel ut numerus nostræ mentis. Nā numerus est compositus, & ex seipso compositus (ex numero enim pari & impari est omnis numerus compositus) sic numerus, est ex numero compositus. Si dixeris, ternarium ex tribus unitatibus cō positum, loqueris quasi si quis diceret, parietes & tectum separatim facere domum: si enim parietes sunt separatim, & similiter & tectū, nō componitur ex ipsis domus. sic nec tres unitates, separatim constituunt ternarium. Quare si unitates consideras, prout constituunt ternarium, eas unitas consideras, & quòd tunc non aliud est, tres unitates unitæ quàm ternarius, ita ex seipso est compositus. Sic de omnibus numeris. Imò dum in numero non nisi unitatem conspicis, uideo numeri incompositam cō positionem, & simplicitatis & compositionis, siue unitatis & multitudinis coincidentiā. Imò si adhuc acutius intueor, uideo numeri cōpositam unitatem. ut in unitatibus harmonicis Διὰ πασῶν, Διὰ πέντε, Διὰ τεσσάρων: harmōica enim habitudo unitas est quæ sine numero intelligi nequit. Ad hæc, ex habitudine semitonij, & medietatis duplæ, quæ est costæ quadrati ad diametrum: numerum simpliciorem intueor, quàm nostræ mentis ratio attingere queat. Nam habitudo sine numero, non intelligitur, & tamen numerum illum oportet esse simul parē & imparem, de quo longus sermo, & delectabilis ualde haberi posset, si ad alia non festinaremus. Habemus igitur, quomodo primū principatum, est cuius typum gerit numerus. Nec̄ ad quidditatem eius, aliter propiùs accedere possumus, cum præcisio quidditatis cuiuscunc̄ rei per nos in attingibilis aliter quàm in ænigmate, uel figura. Primū enim principiatū, uocamus symbolicè numerum, quia numerus est subiectum proportionis: non enim potest esse proportio sine numero. Et proportio est locus formæ: sine enim proportione apta & congrua formæ, forma resplendere nequit, uti dixi: proportione apta cocleari, rupta, non posse formā manere, quia non habet locum. Est enim proportio, quasi aptitudo superficiei specularis, ad resplendentiam imaginis, qua non stante, desinit repræsentatio. Ecce quomodo unitas exemplaris infinita, non potest resplendere, nisi in proportione apta, quæ proportio est in numero. Agit enim mens æterna, quasi ut

Diameter. Costa.

Musicus. Musicus, qui suum conceptum uult sensibilem facere: recipit enim pluralitatem uocum, & illas redigit in proportionem, congruentem harmoniæ, ut in illa proportione, harmonia dulciter & perfectè resplendeat, quando ibi est ut in loco suo, & uariatur harmoniæ resplendentia, ex uarietate proportionis, harmoniæ congruentis, & desinit harmonia, aptitudine proportionis desinente. Ex mente igitur numerus, & omnia. PHILOSOPHVS. Nonné sine nostræ mentis consideratione, est rerum pluralitas. IDIOTA. Est, sed à mente æterna. Vnde sicut quò ad Deum, rerum pluralitas est à mente diuina: ita quò ad nos, rerum pluralitas, est à nostra mente: nam sola mens numerat, sublata mente, numerus discretus non est. Mens enim ex eo, quia unum & idem singulariter intelligit, & singillatim, & hoc ipsum consideramus, dicimus esse unum. Ex hoc quòd unum singulariter, ex hoc semel intelligit, ueraciter est unitatis æqualitas. Sed quando unum singulariter, & multiplicando intelligit, res plures esse dijudicamus, binarium dicendo: quia mens, unum & idem singulariter, bis, siue geminando, intelligit. Ita de reliquis. PHILOSOPHVS. Nonné ternarius, ex binario & unitate constituitur: & numerum dicimus collectionem singularium: quomodo tunc ex mente tu dicis eum esse. IDIOTA. Illi modi dicendi, debent ad intelligendi modum referri, quia nō est aliud colligere, quàm unum & idem commune, circà eadem multiplicare. Vnde cum uideas, sine mentis multitudine, binarium uel ternarium nihil esse, satis attendis numerum ex mente esse. PHILOSOPHVS. Quomodo pluralitas rerum, est numerus diuinæ mentis. IDIOTA.

Ex eo

Ex eo enim, quòd mens diuina, unum sic intelligit, & aliud aliter, orta est rerum pluralitas. Vnde si acutè respicis, reperies pluralitatem rerum non esse, nisi modum intelligendi diuinæ mentis. Sic irrepræhensibiliter posse dici conijcio, primum rerum exemplar, in animo conditoris, numerum esse. Hoc ostendit delectatio & pulchritudo, quæ omnibus rebus inest, quæ in proportione consistit, proportio uerò in numero. Hinc numerus, præcipuum uestigium, ducens in sapientiam. PHILOSOPHVS. Illud primò Pythagorici, deinde Platonici dixerunt, quos & Seuerinus Boetius imitatur. IDIOTA. Pariformiter dico, exemplar, conceptionum nostræ mentis, numerum esse. Sine numero enim, nihil facere potest, nec; assimilatio, nec; notio, nec; discretio, nec; mensuratio fieret numero non existente: res enim non possunt aliæ & aliæ, & discretæ sine numero intelligi, nam quòd alia res est substantia, & alia quantitas, & ita de alijs, sine numero non intelligitur. Vnde cum numerus sit modus intelligendi, nihil sine eo intelligi potest. Numerus enim nostræ mentis, cum sit imago numeri diuini, qui est rerum exemplar: est exemplar notionum. Et sicut ante omnem pluralitatem est unitas, & hæc unitas uniens, est mens increata, in qua omnia unum, post unum pluralitas, explicatio uirtutis illius unitatis, quæ uirtus est rerum entitas, essendi æqualitas, & entitatis æqualitatis; connexio, & hæc Trinitas benedicta: sic in nostra mente, est illius trinitatis diuinæ, imago. Nam mens nostra, similiter est unitas uniens, ante omnem pluralitatem, per mentem conceptibilem, & post illam unitatem, unientem omnem pluralitatem, est pluralitas, quæ est pluralitatis rerum imago, sicut mens nostra, diuinæ mentis imago, & explicat pluralitas, uirtutem unitatis mentis, quæ uirtus est imago entitatis, æqualitatis, & connexionis. PHILOSOPHVS. Video, te ex numero mira attingere. Age igitur, quoniam diuinus Dionysius ait, essentias rerum incorruptibiles, an hoc numero ostendere possis. IDIOTA. Quando attendis, ex multitudine unitatis numerum constitui, ac quòd alteritas sequitur multiplicationem contingenter, & aduertis compositionem numeri, ex unitate & alteritate, ex eodem & diuerso, ex pari, & impari, ex diuiduo & indiuiduo, ac quòd quidditas rerum omnium exorta est, ut sit numerus diuinæ mentis: tunc aliquo pacto attingis, quomodo essentiæ rerum, sunt incorruptibiles, uti unitas ex qua numerus, quæ est entitas. Et quomodo res sunt sic uel sic, ex alteritate, quæ non est de essentia numeri, sed contingenter unitatis multiplicationem sequens. Ita quidem alteritas, de nullius rei essentia est. Pertinet enim ad interitū, alteritas: quia diuisio est, ex qua corruptio, hinc de essentia rei non est. Conspicis etiam, quomodo non est aliud numerus, quàm res numeratæ. Ex quo habes, inter mentem diuinam, & res non mediare numerum, qui habeat actuale esse, sed numerus rerum res sunt.

Pythagorici. Platonici. Boetius.

Dionysius.

Quomodo mens à se exerit rerum formas, uia assimilationis, & possibilitatem absolutam seu materiam attingit. Cap. VII.

Formæ rerum.

PHILOSOPHVS.

Dic oro, putas nẽ mentem nostram esse harmoniam, aut numerum se mouentem, aut compositionem ex eodem & diuerso, uel ex diuidua & indiuidua essentia, uel ἐνδελέχεια, nam talibus dicendi modis, Platonici & Peripatetici utuntur. IDIOTA. Credo omnes qui de mente locuti sunt, talia uel alia dixisse potuisse, moti ex ijs, quæ in ui mentis experiebantur. De omni enim harmonia iudicium in mente reperiebant, mentem q; ex se notiones fabricare, & sic se mouere, quasi uiuus numerus discretiuus, per se ad faciendas discretiones procederet. Et iterum in hoc collectiuè aut distributiuè procedere, aut secundum modum simplicitatis, ac necessitatis absolutæ, uel possibilitatis absolutæ, uel necessitatis complexionis, uel determinatæ, uel possibilitatis determinatæ, aut ob aptitudinẽ perennis motus. Ob has aut similes uarias experientias, talia ac alia de mente aut anima dixisse, rationabiliter credendum. Nam mentem esse ex eodem & diuerso, est eam esse ex unitate & alteritate, eo modo, quo numerus compositus est, ex eodem, quantum ad commune,

Ex alienis.

mune,& diuerſo,quantum ad ſingularia,qui ſunt modi intelligendi mentis. PHILOSOPHVS. Continua,exponendo animam numerum ſe mouentem. IDIOTA. Faciam ut potero. Arbitror omnes non poſſe diſſentire, mentem eſſe uiuum quendam diuinum numerum, optimè ad aptitudinem reſplendentiæ diuinæ harmoniæ, proportionatum, ac omnem ſenſibilem,rationalem,& intellectualem harmoniam complicantem,& quicquid circa hoc pulchrius dici poteſt;adeò quòd omnis numerus,& omnis proportio,& omnis harmonia,quæ à noſtra mente procedunt, ita parum ad mentem noſtram accedunt, ſicut mens noſtra ad mentem infinitam. Nam mens etſi ſit numerus diuinus,eſt tamen ita numerus,quòd eſt unitas ſimplex,ex ſua ui numerum ſuum exerens: unde quæ eſt proportio operum Dei ad Deum, illa eſt operum mentis nóſtræ, ad mentem ipſam. PHILOSOPHVS. Voluerunt plærique,mentem noſtram eſſe naturæ diuinæ, & menti diuinæ propinquiſsimè coniunctam. IDIOTA. Non puto aliud illos uoluiſſe,quàm dixi,licet alium dicendi modum haberent. Inter enim diuinam mentem, & noſtram, id intereſt, quod inter facere & uidere:diuina mens concipiendo creat, noſtra concipiendo aſsimilat, notiones ſeu intellectuales faciendo uiſiones:diuina mens,eſt uis entificatiua,noſtra mens, eſt uis aſsimilatiua. ORATOR. Video Philoſopho tempus non ſufficere,ideò longo ſilentio me repreſſi,audiui plura & ſemper gratiſsima,ſed audire uellem, quomodo mens ex ſe exerit rerum formas, uia aſsimilationis. IDIOTA. Mens eſt adeò aſsimilatiua, quòd in uiſu ſe aſsimulat uiſibilibus,& in auditu audibilibus, in guſtu guſtabilibus,in ordoratu odorabilibus,in tactu tangibilibus, & in ſenſu ſenſibilibus, in imaginatione imaginabilibus,& in ratione rationabilibus. Habet enim ſe imago in abſentia ſenſibilium,ut ſenſus aliquis,abſque diſcretione ſenſibilium:nam conformat ſe abſentibus ſenſibilibus confuſè, abſque hoc etiam, quòd ſtatum à ſtatu diſcernat. Sed in ratione, cum diſcretione ſtatus à ſtatu,ſe rebus conformat. In illis omnibus locis, uehitur in ſpiritu arteriarum,mens noſtra,quæ excitata, per obuiationem ſpecierum, ab obiectis ad ſpiritum multiplicatarum, ſe aſsimilat rebus per ſpecies,ut per aſsimilationem,iudicium faciat de obiecto. Vnde ſpiritus ille ſubtilis arteriarum,qui eſt mente animatus,per mentem,ad ſimilitudinem ſpeciei,quæ obiectionem præſtitit motui ſpiritus,ſic conformatur:ſicut cera flexibili, per hominem mentis uſum ac artem habentem,configuratur,rei præſentialiter artifici præſentatæ:nam omnes configurationes,ſiue in arte ſtatuaria,ſiue pictoria, ſiue fabrili, abſque mente fieri nequeunt,ſed mẽs eſt quæ omnia terminat. Vnde ſi conciperetur, cera mente informata, tunc mẽs intùs exiſtens,configuraret ceram,omni figuræ ſibi præſentatæ, ſicut nunc mens artificis,ab extrinſeco applicata,facere nititur. Sic de luto & omnibus flexibilibus. Sic in noſtro corpore, mens facit ſecundum uariam flexibilitatem ſpirituum arteriarum,in organis,uarias configurationes ſubtiles & groſſas, & unus ſpiritus, non eſt configurabilis ad id, ad quod alius: quia ſpíritus in neruo optico, non eſt obuiabilis per ſpecies ſonorum,ſed ſolum per ſpecies colorum, ideò configurabilis eſt, ſpeciebus colorum,& non ſonorum,ita de alijs. Et eſt alius ſpiritus,ad omnes ſenſibiles ſpecies configurabilis, qui eſt in organo imaginatiuæ, ſed groſſo & indiſcreto modo. Et alius in organo ratiocinatiuæ, eſt ad omnia ſenſibilia, diſcretè & lucidè configurabilis. Et hæ omnes configurationes, ſunt aſsimlationes ſenſibilium, cum fiant medio corporalium ſpirituum,licet ſubtilium. Vnde cum mens has facit aſsimilationes,ut notiones habeat ſenſibilium,& ſic eſt immerſa ſpiritui corporali,tũc agit ut anima animãs corpus,per quam animationem, conſtituitur uis animalis. Hinc anima brutorum,conſimiles licet confuſiores, ſuo modo facit aſsimilationes, ut ſuo modo notiones aſſequatur. Sed noſtra uis mentis,ex illis talibus notionibus,ſic per aſsimilationem elicitis,facit mœchanicas artes,& Phyſicas,ac Logicas coniecturas, & res attingit, modo quo in poſsibilitate eſſendi ſeu materia concipiuntur, & modo quo poſsibilitas eſſendi, eſt per formam determinata. Vnde cum per has aſsimilationes,non attingat niſi ſenſibilium notiones,ubi formæ rerum non ſunt ueræ, ſed obumbratæ uariabilitate materiæ: tunc omnes notiones tales, ſunt potius coniecturæ, quàm

quàm ueritates. Sic itaque dico, quòd notiones, quæ per rationales aſsimilationes at
tinguntur, ſunt incertæ, quia ſunt ſecundum imagines potius formarum, quàm ueri
tates. Poſt hæc mens noſtra, non ut immerſa corpori, quod animat, ſed ut eſt mens
per ſe, unibilis tamen corpori, dum reſpicit ad ſuam immutabilitatem, facit aſsimilatio
nes formarum, non ut ſunt immerſæ materiæ, ſed ut ſunt in ſe & per ſe, & immutabi-
les concipit rerum quidditates, utens ſeipſa pro inſtrumento, ſine ſpiritu aliquo or-
ganico. Sicut dum concipit, circulum eſſe figuram, à cuius centro, omnes lineæ
ad circumferentiam ductæ, ſunt æquales: quo modo eſſendi, circulus extrà mentem,
in materia eſſe nequit. Impoſsibile eſt enim, duas dari lineas in materia æquales, & *Circulus.*
minus eſt poſsibile, talem circulum poſſe figurari. Vnde circulus in mente, eſt exem
plar & menſura ueritatis circuli, in pauimento. Sic dicimus ueritatem rerum, in men-
te eſſe in neceſsitate complexionis, ſcilicet modo quo exigit ueritas rei, ut de circulo
dictum eſt. Et quia mens, ut in ſe & à materia abſtracta, has facit aſsimilationes, tunc
ſe aſsimilat formis abſtractis. Et ſecundum hanc uim, exerit ſcientias certas Ma-
thematicales, & comperit uirtutem ſuam eſſe, ſe rebus prout in neceſsitate comple-
xionis ſunt, aſsimilandi & notiones faciendi. Et incitatur ad has aſsimilationes ab-
ſtractiuas, per phantaſmata, ſeu imagines formarum, quas per aſsimilationes factas
in organis depræhendit. Sicut excitatur quis ex pulchritudine imaginis, ut inquirat
pulchritudinem exemplaris. Et in hac aſsimilatione, ſe habet mens, ac ſi flexibilitas
abſoluta, à cera, luto, metallo, & omnibus flexibilibus eſſet uiua, uita mentali, ut ipſa
per ſeipſam, ſe omnibus figuris (ut ſcilicet in ſe & non in materia ipſa ſubſiſtunt) aſsi-
milare poſſet. Talis etenim, in ui ſuæ flexibilitatis uiuæ, hoc eſt in ſe, notiones omni-
um (quoniam omnibus ſe conformare poſſet) eſſe conſpiceret. Et quia adhuc hoc
modo mens non ſatiatur, quia non intuetur præciſam omnium ueritatem, ſed intue-
tur ueritatem, in neceſsitate quadam determinata cuilibet, prout una eſt ſic, alia ſic,
& quælibet ex ſuis partibus compoſita, & uidet quòd hic modus eſſendi non eſt ip-
ſa ueritas, ſed participatio ueritatis, ut unum ſic ſit uerè, & aliud aliter ſit uerè, quæ
quidem alteritas, nequaquàm conuenire poteſt ueritati in ſe in ſua infinita & abſolu-
ta præciſione conſiderata: unde mens, reſpiciendo ad ſuam ſimplicitatam, ut ſcilicet
eſt non ſolum abſtracta à materia, ſed ut eſt materiæ incommunicabilis, ſeu modo
formæ inunibilis: tunc hac ſimplicitate utitur, ut inſtrumento, ut non ſolum abſtra-
ctè extrà materiam, ſed in ſimplicitate, materiæ incommunicabili ſe omnibus aſsi-
milet. Et hoc modo in ſimplicitate ſua, omnia intuetur, ſicut ſi in puncto omnem ma
gnitudinem, & in centro circulum: & ibi omnia intuetur abſque omni compoſitione
partium, & non ut unum eſt hoc, & aliud illud, ſed ut omnia unum, & unum omnia.
Et hæc eſt intuitio ueritatis abſolutæ, quaſi ſi quis in proximè dicto modo uideret,
quomodo in oĩbus entibus, eſt entitas uariè participata. Et ſi poſt hoc, modo (de quo
nunc agitur) ſuprà participationem & ueritatem omnem, ipſam entitatem abſolu-
tam, ſimpliciter intueretur: talis profectò, ſuprà determinatam complexionis neceſ-
ſitatem, uideret omnia, quæ uidit in uarietate, abſque illa, in abſoluta neceſsitate
ſimpliciſsimè, ſine numero & magnitudine, & omni alteritate. Vtitur autem hoc al-
tiſsimo modo, mens ſeipſa, ut eſt Dei imago, & ut Deus, qui eſt omnia in ea relucet,
ſcilicet quando ut uiua imago Dei, ad exemplar ſuum, ſe omni conatu aſsimilan-
do conuertit. Et hoc modo, intuetur omnia unum, & ſe illius unius aſsimila-
tionem, per quàm notiones facit, de uno quod omnia, & ſic facit Theologicas
ſpeculationes: ubi tanquàm in fine omnium notionum, quàm ſuauiſsimè, ut in de-
lectabiliſsima ueritate uitæ ſuæ, quieſcit, de quo modo, nunquàm ſatis dici poſſet.
Hæc autem nunc ſic dixerim curiosè & ruſticè. Tu uerò decora limatione, pulchri-
us ea poteris adaptare, ut reddantur legentibus gratiora. ORATOR. Non niſi
hoc audire, per quàm auidè expectaui, quod ſic luculentiſsimè explanaſti, & ue-
ritatem quærentibus ornatiſsimùm uidebitur. PHILOSOPHVS. Exponè quæſo

quo-

quomodo mens posſibilitatem indeterminatam (quam materiam uocamus) attingit. IDIOTA. Per adulterinam quandam rationem, contrario quodam modo, quo de neceſsitate complexionis, ad neceſsitatem tranſilit abſolutum. Nam dum uidet, quomodo omnia corpora per corporeitatem, habent formatum eſſe: ſublata corporeitate, in quadam indeterminata poſsibilitate, omnia quæ prius uidit, uidet. Et quæ prius uidit, in corporeitate diſtincta & determinata, actu exiſtentia: nunc uidet confuſa, & indeterminata poſsibiliter. Et hic eſt modus uniuerſalitatis, quo modo in poſſibilitate omnia uidentur, non tamen eſt modus eſſendi, quia poſſe eſſe, non eſt.

Quomodo idem ſit menti concipere, intelligere notiones, & aſsimilationes facere. Et quomodo fiant ſenſationes, ſecundum Phyſicos. Cap. VIII.

PHILOSOPHVS.

Notio mẽtis. Aſſimilatio. Senſatio.

SAtis de hoc, ne propoſitum egrediamur: expone ſi concipere mentis, eſt intelligere. IDIOTA. Dixi mentem, concipiendi uirtutem. Vnde excitata ſe mouet, concipiendo, quouſq; intelligat. Quare intellectus, eſt mentis motus perfectus. PHILOSOPHVS. Quando dicitur concipere. IDIOTA. Quando rerum facit ſimilitudines, ſiue mauis dicere notiones, ſeu genera, differentias, ſpecies, proprium & accidens. Vnde Deus, uim concipiendi creauit in anima, mens autem ea iam dicta facit, unum tamen & idem eſt uis mentis, & conceptio & ſimilitudo, & notio, & genus, & ſpecies. Et quamuis non dicamus idem intelligere & concipere, tamen quicquid intelligitur concipitur, & econuerſò, ſed actuale intelligitur & non concipitur. PHILOSOPHVS. Quomodo ais. IDIOTA. Concipere non eſt, niſi modo materiæ uel formæ, uel alio modo compræhendere. Actuale uerò dicitur intelligi: id eſt, proprietas eius mente compræhenditur. Dicitur etiam mens intelligere, ex quo mouetur, & initium motus potius paſsio dicitur, perfectio motus intellectus. Sed ut idem eſt diſpoſitio & habitus, diſpoſitio dum tendit ad perfectionem, & pòſt perfectionem habitus: ita unum & idem, paſsio mentis & intellectus. PHILOSOPHVS. Tamen intellectus, non uidetur dicere perfectionem. IDIOTA. Benè ais, propriè mens dicitur intelligere, quando mouetur, licet non dicatur intellectus, niſi poſt perfectionem. PHILOSOPHVS. Sunt igitur illa omnia unum & idem, uis concipiendi, conceptio, ſimilitudo, notio, paſsio, & intellectus. IDIOTA. Sunt ſic idem, quòd uis concipiendi, non eſt aliquid eorum. Quia dicitur uis ab aptitudine, quam habeat à creatione, conceptio ab imitatione, quia imitatur materiam uel formam: ſcilicet eo quòd modo materiæ uel formæ compoſiti, compræhendit. Ex eo autem quòd conceptio dicitur, ex eo etiam ſimilitudo ſeu notio rei. Et hæc uocabula, ueraciter de ſe prædicantur, & quodlibet dicitur intellectus. PHILOSOPHVS. Miror quomodo conceptio, poſsit dici intellectus. IDIOTA. Quamuis conceptio dicatur ab imitatione, & intellectus à perfectione, tamen hoc facit perfectio, quòd intellectus dicatur conceptio. Tunc enim mens concipit, cum ad perfectionem dicitur intellectus. PHILOSOPHVS. Vis fortè etiam admittere, paſsionem mentis, uocari intellectum. IDIOTA. Volo, nam motus mentis, eſt intellectus, cuius initium eſt paſsio. PHILOSOPHVS. Igitur & conceptio, paſsio. IDIOTA. Non ſequitur, ut per te uides. Similiter quamuis genera & ſpecies ſunt intellectus, tamen non propter ea ſunt paſsiones animæ: tranſit enim paſsio animæ, manentibus generibus & ſpeciebus. PHILOSOPHVS. Satis de hoc, cum uarij uariè loquantur, de iſtis ſufficiat mihi te audiuiſſe. Sed dicito, quomodo nominas uim illam mentis, qua omnia in neceſsitate complexionis intuetur, & aliam qua in neceſsitate abſoluta. IDIOTA. Ego qui ſum idiota, non multum aduerba attendo, puto tamen, quòd conuenienter uis illa, diſciplina dici poſſit: qua mens ad ſuam immutabilitatem reſpiciendo, rerum formas extrà materiam conſiderat, eò quia per diſciplinam doctrinamq; ad hanc formæ deuenitur conſiderationem. Sed uis illa, qua mens intuendo ad ſuam ſimplicitatem, omnia abſq; compoſi-

Exalienis.

positione in sua simplicitate intuetur, intelligentia dici potest. PHILOSOPHVS. Legitur, per aliquos uim, quam tu doctrinam nominas, intelligentiam, & illã quam tu intelligentiam, per illos intelligibilitatem, nominari. IDIOTA. Non displicet: quia & sic conuenienter uocari possunt. ORATOR. Optarem te Philosophe audire, quomodo Physici opinentur sensationes fieri, in hoc te Idiota peritiorem puto, qui & gaudebit si feceris. PHILOSOPHVS. Gauderem aliquid accepti, posse recitare. Vnde id quod petis, sic se habet. Dicunt Physici, quòd anima est immixta spiritui tenuissimo, per arterias diffuso, ita quòd spiritus ille, uehiculum sit animæ, illius uerò spiritus uehiculum, sanguis. Est ergo neruus seu arteria quædam, illo spiritu plena, quæ ad oculos dirigitur: ita ut arteria illa, propè oculos bifida fiat, & illo spiritu plena, ad oculorum orbes, in qua parte pupilla est, proueniat. Est itaq; spiritus ille, eatenus per arteriam illam diffusus, instrumentum animæ, per quod uidendi sensum exerceat. Duæ arteriæ ad aures diriguntur, illo spiritu plenæ, similiter ad nares, eodem modo ad palatum, arteriæ quædam diriguntur, diffunditur etiam spiritus ille, per medullas, usq; ad extremitatem articulorum. Spiritus ergo ille, qui ad oculos dirigitur, est agillimus. Cum ergo aliquod exterius obiectaculum inuenit, repercutitur spiritus ille, & excitatur anima ad perdendum illud, quod obuiat. Sic in auribus, uoce repercutitur, & excitatur anima ad comprehendendum. Ei sicut auditus fit in aëre tenuissimo, ita quoque odoratus, in aëre spisso, uel potius fumoso, qui cum nares subintrat, ex sua fumositate spiritũ retardat, ut anima excitetur, ad illius fumositatis odorem comprehendendum. Pariformiter, cum humidum spongiosũ palatum subintrat, tardatur spiritus, & excitatur anima ad gustãdum. Vtitur etiam spiritu, per medullas diffuso, anima, pro instrumento tactus. Cum enim aliquid solidum obstat corpori, offenditur, & quodammodo retardatur spiritus, & inde tactus. Circà oculos, utitur ignea ui, circa aures, utitur ui ætherea, uel potius aerea pura, circa nares, ui spissa aerea & fumosa, circa palatum, ui aquea, circa medullas, ui terrea. Et hoc secundum quatuor elementorum ordinem. Vt sicut oculi altiores sunt auribus, sic spiritus, qui ad oculos dirigitur, altior est & superior, ut quodammodo igneus dicatur: ut sit in homine, sensuum dispositio facta, ad similitudinem ordinis, siue dispositionis quatuor elementorum, hinc uelocior est uisus quàm auditus, unde fit, ut prius coruscationem uideamus, quàm tonitruũ audiamus, licet simul fiant. Facit etiam oculorum adeò fortis radiorum directio, subtilis & acuta, ut aer ei cedat, nec aliquid ei obstare possit, nisi grossum sit, terreum, uel aqueum. Cum ergo spiritus ille instrumentum sit sensuum, & oculi, nares, & relinqua sensoria, quasi fenestræ sint & uiæ, per quas spiritus ille, ad sentiendum exitum habet: patet, quod nihil sentitur, nisi per obstaculum, unde (ut aliqua re obstante) spiritus ille, qui sentiendi instrumentum est tardetur, & anima quasi tardata rem illam quæ obstat, confusè per sensus ipsos comprehendat. Sensus enim quantum in se est, nihil terminat. Quod enim cum aliquid uidemus, terminum in ipso ponimus: illud quidem imaginationis est, quæ adiuncta est sensui, non sensus. Est autem in prima parte capitis, in cellula phantastica, spiritus quidam, multò tenuior & agilior, spiritu per arteritas diffuso quo cum anima utitur pro instrumento, subtilior fit, ut etiam re absente, formam comprehendat in materia, quæ uis animæ Imaginatio dicitur: quoniam per eam anima rei absentis imaginem, sibi conformat. Et per hoc â sensu differt, qui solum re præsente, formam comprehendit in materia. Imaginatio uerò re absente, confusè tamen ut statum non discernat, sed multos status simul confusè comprehendit. Est uerò in media parte capitis, in illa scilicet cellula, quæ rationalis dicitur, spiritus tenuissimus, magisque tenuis, quàm in phantastica: & cum anima, illo spiritu pro instrumento utitur, adhuc ille sit subtilior, ut etiam statum à statu discernat, uel statũ uel formatum. Nec tamen rerum comprehendit ueritatem, quoniam formas comprehendit, materiæ admixtas: materia uerò, confundit formatum, ut ueritas circa eam comprehendi non possit. Hæc autem uis animæ Ratio appellatur. Cum his tribus modis, anima corporeo utitur instrumento. Per seipsam anima comprehendit,

hendit,quando se in seipsam recipit,ita ut seipsa utatur,pro instrumento, ut à te audiuimus.

Mensura.

Quomodo mens omnia mensurat,faciendo punctum,lineam & superficiem. Et quomodo est punctus unus,& complicatio ac perfectio lineę.Et de natura complicationis.Et quomodo facit adæquatas mensuras,uariarum rerum.Et unde stimuletur ad faciendum. Cap. IX.

ORATOR.

Ex Sententia.

PHysici,qui hęc post experientiã,nobis manifesta fecerunt,laudandi sunt certè,quia pulchra & placida.IDIOTA.Et hic sapiẽtiæ amator, laudes et gratias meretur maximas.PHILOSOPHVS.Video noctem accedere, uelis igitur Idiota,ad multa quæ restant properare,& exponere,quomodo mens omnia mensurat,ut à principio asseruisti.IDIOTA.Mens facit punctum terminum esse lineæ,& lineam terminum superficiei,& superficiem corporis.Facit numerum,unde multitudo & magnitudo,à mente sunt,& hinc omnia mensurat.PHILOSOPHVS. Explana,quomodo mens facit punctum.IDIOTA.Nam punctum,est iunctura lineæ ad lineam,uel lineæ terminus. Cum ergo lineam cogitaueris,poterit mens iuncturam duarum medietatum eius,secum considerare.Quod si fecerit,erit linea bipunctualis,propter duos eius terminos,& iuncturam duarum medietatum,quã sibi mens proposuit.Nec sunt diuersa punctorũ genera, terminus lineæ,atq; iunctura:nam duarũ medietatum iunctura,terminus est,ideò linearum. Et si unicuiq; medietati,mens proprium terminum tribuat,quadripunctualis linea erit.Ita per quotcunque partes,præexcogitata linea diuidatur,à mente:quot illarum partium termini fuerint,tot punctorum prẹcogitata linea,esse iudicabitur.PHILOSOPHVS.Quomodo facit lineam?IDIOTA.Considerando longitudinem sine latitudine:& superficiem,considerando latitudinem sine soliditate.Licet sic actu nec punctus,nec linea, nec superficies esse possint:cum sola soliditas,extrà mentem actu existat.Sic omnis rei mensura,uel terminus,ex mente est,& ligna & lapides,certam mensuram & terminos habent,præter mentem nostram,sed ex mente increata,à qua rerum omnis terminus descendit.PHILOSOHPVS.Arbitraris punctũ esse indiuisibe?IDIOTA. Arbitror punctum terminale,indiuisibile:quia termini non est terminus,si diuisibile esset,non esset terminus,quia haberet terminũ.Sic non est quantũ,& ex punctis non potest quantitas constitui,quia ex non quantis composita esse nequit.PHILOSOPHVS.Concordas cumBoetio,dicente:Si punctum puncto addas,nihil magis facis,quàm si nihil nihilo iungas.IDIOTA.Quare si duarum linearum terminos iungas,lineam quidem maiorem efficies,sed nullam constituet quantitatem,terminorum coniunctio.PHILOSOPHVS.Dicis né plura puncta?IDIOTA. Neque plura puncta,neq; plures unitates,sed cum punctum,sit lineæ terminus,ubiq; in linea reperiri potest:nec tamen in ea est nisi unum punctum,quod extensum linea est. PHILOSOPHVS.Nihil ergo in ueritate reperitur in ipsa linea,nisi punctũ.IDIOTA. Verum est,sed propter uariabilitatem materiæ,quę subest,quędam ibi est extensio. Sicut cum non sit nisi una unitas,ex pluribus tamen unitatibus,dicitur numerus constare,propter alteritatem subiectorum unitati.Linea itaq;,est puncti euolutio, & superficies lineæ,& soliditas superficiei.Vnde si tollis punctum,deficit omnis magnitudo:si tollis unitatem,deficit omnis multitudo.PHILOSOPHVS.Quomodo intelligis,lineam puncti euolutionem. IDIOTA.Euolutionem,id est,explicationem,quod non est aliud,quàm punctum in atomis pluribus,ita quod in singulis coniunctis & continuatis,esse.Est enim unum & idem punctum in omnibus atomis,sicut una & eadem albedo,in omnibus albis.PHILOSOPHVS.Quomodo intelligis atomum?IDIOTA.Secundum mentis considerationem,continuum diuiditur in semper diuisibile,& multitudo crescit in infinitum,sed actu diuidendo,ad partem actu indiuisibilem deuenitur, quam atomum appello. Est enim atomus quantitas,ob sui paruitatem,actu indiuisibilis.Sic etiam mentis consideratione multitudo non habet finem,quæ tamen actu terminata est.Rerum namque omnium multitudo,

multitudo,ſub determinato quodam numero cadit,licet nobis incognito. PHILOSOPHVS. Eſt ne punctum lineæ perfectio, cum ſit eius terminus? IDIOTA. Eſt eius perfectio,& totalitas,quæ lineam in ſe complicat,punctare enim,eſt rem ipſam terminare:ubi autem terminatur,ibidem perficitur. Perfectio uerò eius,eſt ipſius totalitas. Vnde punctum,eſt terminus lineæ,& eius totalitas ac perfectio,quæ ipſam lineam in ſe complicat,ſicut linea punctum explicat. Cum enim perfectionem totalem lineæ,in Geometricis dico eſſe,ab hoc a puncto,in b:tunc ante protractionem lineæ,de a ad b,per puncta a b,totalitatem lineæ deſignaui:ſcilicet,quòd linea non habet ultrà protrahi. Vnde quod eſt actu uel intellectu,rei totalitatẽ ab hoc in hoc includere,hoc eſt lineam in puncto complicare:explicare autem eſt,de a in b,particulatim lineam trahere,ſic linea explicat complicationem puncti. PHILOSOPHVS. Putabam punctum complicationem lineæ,ſicut unitatem numeri,quia nihil in linea reperitur, niſi punctum ubique,ſicut in numero nihil niſi unitas. IDIOTA:Nõ malè conſideraſti:idem eſt in diuerſitate modi dicendi,& modo quo dixiſti,in omnibus complicationibus utere. Nam motus,eſt explicatio quietis,quia nihil reperitur in motu,niſi quies. Sic Nunc,explicatur per tempus,quia nihil reperitur in tempore,niſi Nunc,ita de alijs.. PHILOSOPHVS. Quomodo ais,in motu non niſi quietem reperiri? IDIOTA. Cum mouere ſit,de uno ſtatu in alium cadere,quia quamdiu res ſe habet in uno ſtatu,non mouetur,ſic nihil reperitur in motu,niſi quies: motus enim,eſt diſceſſio ab uno,unde moueri,eſt ab uno,& hoc eſt ad aliud unum. Sic de quiete in quietem tranſire,eſt moueri. Vt non ſit aliud moueri,niſi ordinata quies ſiue quietes,ſeriatim ordinatæ. Multum proficit,qui in complicationes,& earum explicationes,attentè aduertit:maximè,quomodo omnes complicationes,ſunt imagines,complicationis ſimplicitatis infinitæ,& nõ explicationes eius,ſed imagines, & ſunt ſub neceſsitate complexionis. Et mens,prima imago complicationis ſimplicitatis infinitæ,uim harum complicationum,ſua ui complectens,eſt locus ſeu regio neceſsitatis complexionis:quia quæ uerè ſunt,abſtracta ſunt,à uiriabilitate materię, & non ſunt materialiter,ſed mentaliter,de quo ſuperfluè dictũ exiſtimo. ORATOR. Nequaquàm ſuperfluè,etiam ſi repetitè:nam utile eſt,ſæpè dici,quod nunquàm poteſt ſatis dici. PHILOSOHPVS. Admiror,cum mens(ut ais Idiota)à menſura dicatur, cur ad rerum menſuram,tam auidè feratur. IDIOTA. Vt ſuijpſius menſurã attingat: nam mens eſt uiua menſura,quę menſurando alia,ſui capacitatem attingit Omnia enim agit,ut ſe cognoſcat,ſed ſui menſuram in omnibus quærens, non inuenit, niſi ubi ſunt omnia unum,ibi eſt ueritas pręciſionis eius,quia ibi exemplar eius adęquatum. PHILOSOPHVS. Quomodo mens tam uariarum rerum,ſe menſuram facere poteſt adæquatam? IDIOTA. Modo quo abſoluta facies,omnium facierum, ſe faceret menſuram. Quando enim attendis,mentem eſſe abſolutam quandam menſuram,quæ non poteſt eſſe maior nec minor,cum ſit incontracta ad quantum,& cum hoc attendis,illam menſuram eſſe uiuam,ut per ſeipſam menſuret,quaſi ſi circinus uiuus per ſe menſuraret: tunc attingis, quomodo ſe faciat notionem, menſuram, ſeu exemplar,ut ſe in omnibus attingat. PHILOSOPHVS Intelligo ſimile in circino,nullius determinatæ quantitatis, in eo quòd circinus, & tamen extenditur & contrahitur,ut aſſimiletur determinatis. Sed an ſe aſſimilet modis eſſendi,dicito. IDIOTA. Imò omnibus,conformat enim ſe poſsibilitati,ut omnia poſsibiliter menſuret:ſic neceſsitati abſolutę,ut omnia unitè & ſimpliciter,ut Deus menſuret:ſic neceſsitati complexionis,ut omnia in proprio eſſe menſuret:atque poſsibilitati determinatæ,ut omnia,quemadmodum exiſtunt,menſuret. Menſurat etiam ſymbolicè, comparationis modo,ut quando utitur numero & figuris Geometricis, & ad ſimilitudinem talium ſe transfert. Vnde ſubtiliter intuenti,mens eſt uiua & incontracta,infinitæ æqualitatis ſimilitudo.

Circinus.

Mens.

Quomodo compræhenſio ueritatis, eſt in multitudine & magnitudine. Cap. X.

PHILOSOPHVS.

Multitudo. Magnitudo. Boetius.

NOn te tędeat, ſermonem in noctẽ protrahere, mi amiciſsime, ut adhuc tua præſentia frui ualeam: coarctor enim cras abire, & exponas dictũ Boetij utique doctiſsimi uiri, quid uelit dicere, quando ait: compræhenſionẽ ueritatis omniũ rerum, eſſe in multitudine, & magnitudine. IDIOTA. Opinor quod multitudinem ad diſcretionem retulit, magnitudinẽ ad integritatẽ. Nam rei ueritatem rectè compræhendit, qui eam ab omnibus alijs rebus diſcernit, & ipſius etiam rei integritatem attingit, ultrà quam uel citrà, integrum eſſe rei non progreditur. Diſciplina namque in Geometria, trianguli integritatem determinat, ita quòd nec ultrà ſit, nec citrà. In Aſtronomia, determinat motuum integritatem, & quid per ſingula. Per diſciplinam magnitudinis, habetur terminus integritatis rerum & mẽſura: ſicut per numeri diſciplinam, rerum diſcretio. Numerus quidem, ad cõfuſionẽ communium diſcernendam, ualet: ſimiliter, ad colligendum, rerum terminum, & communionem. Magnitudo uerò, ad compræhendendum integritatis eſſe rerum terminum, & menſurã. PHILOSOPHVS. Si magnitudo, integritatẽ ab omnibus diſcernit, nihil ergo ſcitur, niſi omnia ſciantur. IDIOTA. Verum dicis, nam non ſcitur

Coclear.

pars, niſi toto ſcito: totum enim menſurat partem. Quando enim coclear benè per partes ex ligno excindo, partem adaptando ad totum reſpicio, ut coclear benè proportionatum eliciam, ſic totũ coclear, quod mente concepi, eſt exemplar, ad quod reſpicio, dùm partem fingo. Et tũc poſſum perfectũ coclear efficere, quando quælibet pars, proportionem ſuam in ordine, ad totum reſeruat: ſimiliter pars ad partem comparata, ſuam integritatẽ debet obſeruare. Vnde neceſſe erit, ut ad ſcientiã unius præcedat ſcientia totius & partiũ eius. Quare Deus qui eſt exemplar uniuerſitatis ſi ignoratur, nihil de uniuerſitate ſcitur. Et ſi uniuerſitas ignoratur, nihil de eius partibus ſciri poſſe, manifeſtum. Ita ſcientiam cuiuslibet, præcedit ſcientia Dei, & omnium. PHILOSOPHVS. Adde quæſo cur dicat, ſine Quadriuio, nulli rectè philoſophandum. IDIOTA. Ob ea iam dictam. Nam quia in Arithmetica & Muſica, continetur uirtus numerorum, unde rerũ habetur diſcretio, in Geometria uerò & Aſtronomia, magnitudinis continetur diſciplina, unde tota compræhenſio integritatis rerum emanat: ideò nulli ſine Quadriuio, philoſophandum. PHILOSOPHVS. Miror ſi uoluit omne id quod eſt, eſſe magnitudinem uel multitudinem. IDIOTA. Nequaquàm puto. Sed quòd omne quod eſt, cadit ſub magnitudine uel multitudine, quoniam demonſtratio omnium rerum, fit uel ſecundũ uim unius, uel alterius: magnitudo terminat, multitudo diſcernit. Vnde definitio, quæ totum eſſe terminat & includit, uim habet magnitudinis, & ad eam pertinet: & definitionum demonſtratio, fit neceſſariò ſecũdùm uim magnitudinis. Diuiſio uerò, & diuiſionum demonſtratio, ſecundum uim multitudinis. Fiunt etiam ſyllogiſmorum demonſtrationes, ſecundum uim magnitudinis et multitudinis. Quòd enim ex duabus enuntiationibus tertia concluditur, multitudinis eſt: quòd autem ex uniuerſalibus et particularibus, magnitudinis eſt. Poſſet etiam ocioſior nobis, applicare, quomodo ex ui multitudinis, quantitates & qualitates, & cætera prædicamenta deſcendunt, quæ rerum notitiam faciunt: nam quemadmodum hoc fiat, difficulter cognoſcitur.

Quomodo omnia in Deo ſunt in trinitate, ſimiliter & in mente noſtra. Et quomodo mens noſtra, eſt ex compræhendendi modis compoſita. Cap. XI.

PHILOSOPHVS.

Trinitas.

TEtigiſti ſuperiùs de trinitate Dei, & trinitate mentis. Oro declares, quomodo omnia in Deo ſunt in trinitate, ſimiliter & in mente noſtra. IDIOTA. Vos Philoſophi, aſſeritis decem genera generaliſsima, omnia complecti. PHILOSOPHVS. Ita proculdubio. IDIOTA. Nõnne dũ ea ut actu ſunt conſideras: diuiſa eſſe conſpicis? PHILOSOPHVS. Imò. IDIOTA. Sed dũ ea antè inchoationem eſſendi conſideras ſine diuiſione, quid tunc aliud eſſe poſſunt, quàm æternitas?

tas? nam antè omnem diuisionem cõnexio. Illa igitur, antè omnem diuisionẽ unita, & connexa esse, necesse est. Connexio aũt, antè omnẽ diuisionem, æternitas est simplicissima, quæ Deus est. Adhuc dico, cum Deus nõ possit negari perfectus, & perfectum sit, cui nihil deest: hinc rerũ uniuersitas, est in perfectione, quæ Deus est. Sed perfectio summa exigit, quòd sit simplex & una, absq; alteritate & diuersitate: hinc omnia, in Deo, unũ. PHIL. Aperta & delectabilis ostensio est, quam facis, sed adijce quomodo in trinitate? IDIOTA. Alibi de hoc agendũ esset, ut clariùs dici posset nũc tamen quia statui omnia quę exigis, pro posse adimplere, sic recipito. Habes, omnia ab æterno in Deo, Deum esse. Considera igitur rerum uniuersitatem in tempore, & cum impossibile non fiat, nónne uides, eam ab æterno fieri potuisse? PHIL. Mens assentit. IDIOTA. Igitur omnia in posse fieri, mentaliter uides. PHIL. Rectè ais. IDIOTA. Et si fieri potuerunt, erat necessariò posse facere anteqũ essent. PHILOS. Ita erat. IDIOTA. Sic antè rerum uniuersitatem temporalem, uides omnia in posse facere. PHIL. Video. IDIOTA. Nónne ut in esse prodiret rerũ uniuersitas, quam uides oculo mentis, in absoluto posse fieri, & in absoluto posse facere: necessarius erat nexus ipsius, utriusq; scilicet, posse fieri, & posse facere? aliâs quod potuit fieri per potentẽ facere, nunq̃ fuisset factum. PHIL. Optimè ais. IDIOTA. Vides igitur, ante omnem rerũ temporalem existentiam: omnia in nexu, procedente de posse fieri absoluto, & posse facere absoluto. Sed illa tria absoluta, sunt ante omne tempus, simplex æternitas. Hinc omnia conspicis, in simplici æternitate, triniter. PHIL. Sufficientissimè. IDIOTA. Attende igitur, quomodo absolutum posse fieri, & absolutũ posse facere, & absolutus nexus: nõ sunt, nisi unum infinitè absolutum, & una deitas, & ordine prius est, posse fieri, quàm posse facere: nam omne facere, præsupponit fieri posse, et posse facere, id quod habet, scilicet posse facere, habet de posse fieri, & de utroq;, nexus. Vnde cum ordo dicat, posse fieri præcedere, ei attribuitur unitas, cui inest præcedere, & posse facere, attribuitur æqualitas, unitatem præsupponẽs, à quibus, nexus. Et hæc nũc si placet, de hoc sufficiant. PHIL. Solum unum adijce. Si Deus intelligit, ut trinus & unus. IDIOTA. Mens æterna, omnia in unitate unitatis, æqualitate, & utriusq; nexu intelligit. Quomodo Deus intelligeret etiam in æternitate, sine omni successione, absq; entitate, & entitatis æqualitate, atq; nexu utriusq;: quæ sunt trinitas in unitate? non quòd Deus aliquid prætermittat, modo materiæ, & cum successione intelligat sicut nos: sed intelligere eius, cum sit eius essentia, est necessariò in trinitate. PHIL. Si sic est suo modo, in nostra mente, subiungito. IDIOTA. Omnia principiata, in se similitudinem principij habere, atq; ideò in omnibus trinitatem, in unitate substantiæ, in similitudine uerę trinitatis, & unitatis substantiæ principij æterni, reperiri, certum teneo. In omnibus igitur, quæ principiata sunt, posse fieri, quod descendit, à uirtute infinita unitatis seu entitatis absolutæ, posse facere, quod descẽdit, à uirtute absolutæ æqualitatis, & compositionẽ utriusq;, quæ descendit, à nexu absoluto, reperiri necesse est. Vnde mens nostra, imago mẽtis æternæ, in mente ipsa æterna, & similitudo, in ueritate, sui ipsius mensurã uenari contendit. Est enim ipsa mens nostra, ut est similitudo diuinæ, uti uis alta, consideranda: in qua posse assimilari, & posse assimilare, & nexus utriusq;, in essentia, unum sunt & idem. Vnde non potest mens nostra, nisi sit una in trinitate, quicq; intelligere, quemadmodum nec mens diuina. Primò enim, dum se mouet ut intelligat, aliquid in similitudine posse fieri, seu materiæ, prę̃mittit, cui aliud in similitudine posse facere, seu formę, adiungit, & tunc in similitudine compositi ab utroq;, intelligit. Dum autem modo materię comprehendit, genera facit: dum modo formę comprehendit, facit differentias: dum modo compositi, species facit uel indiuidua. Sic etiam, dum modo proprię passionis intelligit, facit propria: dum modo aduentitij intelligit, facit accidentia. Nihil autẽ intelligit, nisi præmisso aliquo modo materiæ, & alio modo aduententis formæ, & modo compositi illud nectat. In hac autem successione, qua dixi, aliqua prę̃mitti, modo materiæ & formæ: uides mentem nostram, in similitudine æternæ mentis intelligere. Aeterna enim mens, sine successione simul omnia, & omni modo intelligendi intel

ligit. Sed succeſsio eſt deſcenſus, ab æternitate, cuius eſt imago uel ſimilitudo. Intelligit igitur in ſucceſsione, dum eſt unita corpori, quod ſucceſsioni ſubijcitur. Hoc etiam attentè conſiderandum, quòd omnia ut in mẽte noſtra ſunt, ſunt pariter in materia, ſunt & in forma, ſunt & in compoſito. PHIL. Delectabiliſsima ſunt quæ dicis. Id autem quod ultimò attendendum monuiſti, clariùs oro exprimito. IDIOTA. Libenter. Hanc naturam, quæ eſt animal, inſpicito. Nam eam mens compræhendit aliquando, ut genus eſt, tunc enim quaſi confuſè, & informiter, animalis naturam conſiderat, materiæ modo, aliquando ut ſignificatur per nomen humanitatis, & tũc modo formæ: aliquando modo cõpoſiti, ex illo genere & differentijs ei aduenientibus, et tunc ut in mente eſt, dicitur eſſe in connexione. Ita ut illa materia, & illa forma, uel potius illa ſimilitudo materię, & illa ſimilitudo formæ, & illud modo compoſiti cõſideratum: ſit una & eadem notio, unaq; & eadem ſubſtantia. Sicut dũ animal ut materiam conſidero, humanitatem uerò ut formam ei aduenientem, & connexionem utriuſque: dico illam materiam, illam formam, & connexionem illius materiæ & illius formæ, unum & idem accidens eſſe. Pariformiter in omnibus. Neq; te moueat, quòd cum mens facit decẽ genera generaliſsima, prima principia: quòd tunc illa generaliſsima nullum genus commune habẽt, quod ut materia eis præmitti poſsit: quoniam mens poteſt aliquid modo materiæ, & idẽ modo aduenientis formæ, quæ tali materiæ adueniat, atq; idem modo compoſiti, conſiderare: ut dum conſiderat poſsibilitatem eſſendi, ſubſtantiam, uel aliquod aliud de decem, (nam rationabiliter dici poſſet, materiam eſſe poſsibilitatem eſſendi, ſubſtantiã aut accidens) & conſiderat mens idem, ut formam aduenientem ei, ut eſt materia, ut ſit compoſitum quod eſt ſubſtãtia, uel aliud ex decem. Ita quòd illa tria, unũ & idem ſint generaliſsimum. In illa igitur rerum uniuerſitate, quæ in mente eſt, omnia ſunt in trinitate, & in unitate trinitatis ad ſimilitudinem, ut ſunt in mente æterna. PHIL. Non habent ergo decem generaliſsima hos eſſendi modos, extrà mentis conſiderationem? IDIOTA. Decem illa generaliſsima, nõ in ſe ſed in mente ſunt, & modo materiæ, modo formæ uel compoſiti intelliguntur, in ſuis tamen inferioribus, habere iſtos eſſendi modos, conſiderantur. Neq; ſi rectè attendis, in ſe extrà mentem, modo materiæ, modo formæ, uel cõpoſiti eſſe poſſunt: præſertim idipſum experieris, quando attendis, quomodo qualitas, quantũ in ſe eſt accidens, dici nequit, ſed in ſuis inferioribus. Sic quoq; ſpecialis ſtatus, ut in mente eſt, modo materiæ, forſitan non conſiderari poſſe dicetur, cum ſit idem ſtatus ſpecialis & indiuidualis, alio & alio modo conſideratus. Dicemus ergo, quòd forſan in ſe materiæ modo nõ intelligitur, ſed in ſuperioribus. PHIL. Contentor. Sed uellem ut mihi oſtenderes, quomodo ea quæ actu ſunt, triniter ſunt iuxtà antedicta. IDIOTA. Facilè erit tibi uidere ſi attẽdis, omnia ut actu ſunt, in materia, forma, & connexione eſſe. Hoc ipſum enim, id eſt humanitas illa, ſcilicet natura, ut eſt poſsibilitas eſſendi hominem, materia eſt: ſicut enim humanitas eſt, forma eſt: ut autem homo eſt, ex utroq; compoſitum, connexum eſt, ita uidelicet, ut unum & idem ſit, poſsibilitas eſſendi hominem, forma, & compoſitum ex utroq;, ut una ſit rei ſubſtantia. Similiter & hæc natura, quę albedinis uocabulo deſignatur, ut eſt poſsibilitas eſſendi albedinẽ, materia eſt. Illa eadem aliter, forma eſt. Eadem quoq;, cõpoſitum eſt ex utroq;, ita tamen, quòd ut illa materia, illa forma, et illud compoſitum ex utroq;, eadem ſit qualitas natura. PHILOS. Si in materia eſſe, eſt eſſe poſsibiliter, & cum poſsibile eſſe, non ſit: quomodo ergo omnia, quę ut actu ſunt, in materia ſunt? IDIOTA. Non te turbet iſtud, quod ſine repugnantia intelligendũ concipias. Nam non recipio eſſe actu, ut repugnet ei, quod eſt eſſe in materia: ſed ſic intelligẽdum eſt, quòd omnia ut actu ſunt, id eſt hic & in his rebus ſunt, in materia quidem ſunt, uerbi gratia: In cæra hæc poſsibilitas eſt, eſſendi candelam, in cupro, peluim. PHILOS. Adde uerbum unum quæſo. Vnde dicitur trinitas indiuidua, una? IDIOTA. In Deo ab unitate uniente, quæ eſt uera ſubſtãtia, in alijs ab uni-

tate

tate naturæ, quæ est quasi quædam imago unitatis unientis, quæ propriè est substantia. PHILOSOPHVS. Cum dicitur unitas est una, æqualitas est una, unde hoc? IDIOTA. Ab unitate substantiæ. PHIL. Quando autem nostri dicunt Theologi, unitatem pro patre, & æqualitatem pro filio, & nexum pro spiritusancto capientes: quomodo pater est unus, filius est unus, unde hoc? IDIOTA. A singularitate personæ: sunt enim tres singulares personæ, in una diuina substantia, ut alio tempore, quantũ concedebatur, diligenter tractauimus. PHILOS. Ad eum finem, ut quæ suprà dixisti intelligam, dicito, an uelis, mẽtem nostram, ex illis cõprehendendi modis cõpositam esse, tunc cum mens nostra substantia sit: erunt modi illi, partes eius substantiales. Hoc si sic censes, dicito. IDIOTA. Voluit Plato, mentẽ ex indiuidua & diuidua substantia componi, ut suprà dixisti: hoc, ex comprehẽdendi modo sumens. Nam dum modo formæ intelligit, tunc indiuiduè comprehendit: res enim formaliter intellecta, indiuiduè comprehenditur. Vnde etiam humanitates, dicere ueraciter non possumus, sed benè homines dicimus: quia res modo materiæ, aut modi compositi intellecta, diuiduè intelligitur. Est autem mens nostra, uis comprehendendi, & totum uirtuale, ex omnibus comprehendendi uirtutibus compositum. Quilibet igitur modus, cum pars eius sit substantialis, de tota mente uerificatur. Quemadmodum autẽ modi comprehendendi, sint substantiales partes uirtutis, quæ mens dicitur, difficulter dici, posse arbitror. Nam cũ mens sic uel sic intelligat, tunc uirtutes eius intelligendi, quę sunt partes eius, accidentia esse nequeunt. Quomodo autem sint partes substantiales, atq; mens ipsa, difficillimum est dictu, atq; cognitu. PHIL. Adiuua me parum in hoc difficili, optime Idiota. IDIOTA. Mens uirtualiter cõstat ex uirtute intelligendi, ratiocinandi, imaginãdi, et sentiendi, ita quôd ipsa tota dicatur uis intelligendi, uis ratiocinandi, uis imaginandi, & uis sentiendi: unde ex his, tanquàm suis constat elementis, & mens omnia in omnibus, attingit suo modo. Et quia ut omnia sunt actu, sunt in sensu, quasi in globo, et indiscretè, & illa, in ratione, discretè: hinc est expressissima similitudo, inter modum essendi omnium, ut sunt actu, & ut sunt in mente: nam uis sentiendi, in nobis est uis mentis, & hinc mens, sicut quælibet pars lineę, linea. Magnitudo enim, in se extrà materiam considerata, congruum exemplum est eius, quod petisti. Quælibet enim pars eius, de toto uerificatur. Hinc eiusdem entitatis est, cuius totum. PHIL. Cum mens sit una, unde habet has comprehendendi uirtutes? IDIOTA. Ab unitate habet. Nam quòd communiter modo materiæ, aut compositi intelligit, habet, quia unitas uniens: quòd singulariter, similiter ab unitate, quæ est singularitas: quòd formaliter, ab unitate, quæ est immutabilitas. Vnde quòd diuiduè intelligit, ab unitate habet: diuisio enim, ab unitate descendit.

Plato.

Quomodo non sit unus intellectus, in omnibus hominibus. Et quomodo numerus separatarum mentium, per nos innumerabilis est, Deo cognitus. Ca. XII.

PHILOSOPHVS.

ADhuc de paucis, opto quid sentias audire. Aiunt quidã Peripatetici, unum esse intellectum, in omnibus hominibus. Alĩj ut quidam Platonici, non esse unam intellectiuam animam: sed quòd animæ nostrę, sint eiusdem substantiæ, cum anima mundi, quam dicunt esse, omnium animarũ nostrarum, complexiuã: sed differre dicunt animas nostras, numero, quia habent diuersum operandi modum, dicunt tamen, eas in animam mundi, pòst mortem resolui. Quid tibi in hoc occurrit, dicito? IDIOTA. Ego mentem, intellectum esse affirmo, ut suprà audisti: mentem autem, unam esse in omnibus hominibus, non capio. Nam cum mens habeat officium, ob quod anima dicitur: tunc exigit conuenientẽ habitudinem, corporis adæquatè sibi proportionati, quæ sicut in uno corpore reperitur, nequaquàm in alio est reperibilis. Sicut igitur identitas proportionis, est immultiplicabilis: ita & identitas mentis, quæ sine adæquata proportione corporis, animare nequit. Sicut enim uisus oculi tui, non posset esse uisus cuiuscunque alterius, etiam si à tuo oculo separaretur, & alterius oculo iungeretur, quia proportionem suam, quam in oculo

Peripatetici. Platonici.

tuo reperit,in alterius oculo reperire nequiret:sic nec discretio, quæ est in uisu tuo, posset esse discretio,in uisu alterius.Ita nec intellectus discretionis illius, posset esse intellectus discretionis alterius. Vnde hoc nequaq̃ possibile arbitror, unũ esse intellectũ,in omnibus hominibus. Verum quia numerus sublatus uidetur,quãdo tollitur uariabilitas materiæ,ut ex superioribus patet,& mentis natura extrà corpus,sit ab omni uarietate materiæ absoluta:ideò fortè Platonici dixerunt, animas nostras, in unam animam,communem nostrarum complexiuam,resolui. Sed hanc resolutionem,non puto ueram. Nam quamuis nos,sublata uarietate,non capiamus,multiplicationem numeri:propter hoc tamen,non desinit rerũ pluralitas,quæ est diuinę mentis numerus. Vnde numerus substantiarum separatarum,non plus est nobis numerus,q̃ non numerus:quia adeò à nobis est numerabilis, quòd neq̃ est par, neq̃ impar,neq̃ magnus,neq̃ paruus,neq̃ in aliquo conuenit,cum numero per nos nu-

Exercitus uox numerabili. Quasi si quis audiret uocem maximam,quam emisit maximus hominũ exercitus,quem exercitum,emisisse ignorat:manifestum est,in uoce quam audit,cuiuslibet hominis uocem,esse differentem & distinctam,tamen audiens,nõ habet iudicium de numero. Quare iudicat,uocem unam esse,quia modum attingendi numerum nõ habet. Vel si in una camera,multæ ardeant candelæ,& camera ab omnibus

Candelæ. Lumen. illuminetur,manet lumen cuiuslibet candelæ distinctũ,à lumine alterius Et hoc experimur,quando successiuè exportantur:quia minuitur illuminatio,quandoquidẽ exportata quælibet,secum suam illuminationem,educit. Esto igitur,quòd candelæ ardentes,in camera illuminatione remanente extinguantur,et quòd quis intret,illuminatam cameram:hic etsi uideat claritatem cameræ,tamen distinctionẽ & discretionem luminum,nequaq̃ attingere potest,imò non posset ille attingere,luminum pluralitatem ibi esse,nisi scientiam haberet,ibi esse lumina cãdelarum extinctarũ:& si hoc assecutus esset,scilicet ibi esse pluralitatem,tamen numero discernere unũ lumen ab alio,nũquàm posset. Talia exempla,in alijs sensibus adducere poteris,& ex illis te iuuare,quomodo cum scientia pluralitatis,stat quò ad nos,impossibilitas discretionis numeri. Qui autem attendit,quomodo naturæ abstractæ,ab omni uarietate materiæ,per nos qualitercunq̃ intelligibilis,quò ad Deum,qui solum est infinitè absolutus,sunt simpliciter non abstractæ ab omni mutatione, cum ab eo mutari & in interitum duci possint,ipso solo Deo,secundùm naturam immortalitatẽ inhabitante,ille uidet omnem creaturam,numerum diuinæ mentis,aufugere nõ posse.

Anima mundi. Natura.

Quomodo id,quod Plato dicebat animam mundi, & Aristoteles naturam, sit Deus, qui operatur omnia in omnibns. Et quomodo mentem creet in nobis. Cap. XIII.

PHILOSOPHVS.

Aristoteles. Plato. Ex alienis.

SAtis de hoc. Quid ais de anima mundi? IDIOTA. Tempus non patitur, omnia discuti. Puto quòd animam mundi,uocauit Plato id,quod Aristoteles naturam. Ego autem,nec animam illam,nec naturam aliud esse conijcio, quàm Deum,omnia in omnibus operantem,quem dicimus spiritum uniuersorum. PHIL. Plato dixit animam illam,exemplaria rerũ indelebiliter continere, & omnia mouere: Aristoteles,naturam aiebat sagacẽ,omnia mouentem. IDIOTA. Fortè Plato uoluit,animam mundi,esse ut animam serui,scientis mentem domini sui, & exequentem uoluntatem eius:et hanc scientiam uocauit,notiones,seu exemplaria,quę nulla obliuione oblinũtur,ut diuinæ prouidentiæ nõ deficeret executio. Et id quód Plato,scientiam animæ mundi,appellauit: Aristoteles,sagacitatem naturæ, esse uoluit,quæ habet sagacitatem exequendi imperium Dei. Ob hoc,tribuerunt necessitatem complexionis,illi animæ seu naturæ:quia necessitatur determinatè sic agere,ut absoluta necessitas imperat. Sed non est nisi modus intelligẽdi,quando scilicet mẽs nostra,cõcipit Deum,quasi artem architectonicam,cui ars alia executoria subsit, ut conceptus diuinus in esse prodeat:sed cum uoluntati Omnipotentis,omnia necessariò obediant,tunc uoluntas Dei,alio executore opus non habet:nam uelle,cũ exequi,in omnipotentia coincidũt. Quasi ut dum uitrificator uitrum facit, insufflat spi-

Vitrificator spiritus. ritum,qui exequitur uoluntatem eius,in quo spiritu,est uerbum seu cõceptus & potentia:

tia: nisi enim potentia & conceptus uitrificatoris, essent in spiritu, quem emittit, non oriretur uitrum tale. Concipe igitur absolutam artem creatiuam, per se subsistẽtem, ut ars sit artifex, & magisteriũ magister, hæc ars habet in sua essentia, necessariò omnipotentiam, ut nihil resistere possit: sapientiam, ut sciat quid agat: & nexum omnipotentię, cum sapientia, ut quod uelit fiat. Nexus ille, in se habens sapientiam & omnipotentiam, spiritus est, quasi uoluntas seu desiderium: impossibilium enim, & penitus ignotorum, non est uoluntas seu desiderium. Sic in perfectissima uoluntate, inest sapientia & omnipotentia, & à similitudine quadã spiritus dicitur, eô quòd motus sine spiritu, non est, adeò quòd & id quod in uento motionẽ facit, & in omnibus alijs, spiritum appellemus. Per motum autẽ, omnes efficiunt quod uolunt. Quapropter uis artis creatiuæ, quæ est ars absoluta & infinita, seu Deus benedictus, omnia efficit in spiritu seu uolũtate, in qua est sapientia filij, & omnipotentia patris, ut opus eius, sit unius indiuisæ trinitatis. Hunc nexum spiritum seu uoluntatem, ignorarunt Platonici, qui hunc spiritum, non uiderũt Deum, sed à Deo principatum, & animã, mundum (ut animam nostram intellectiuam, nostrum corpus animantẽ) putarunt. Neq; eum spiritum uiderunt Peripatetici, qui hanc uim naturam rebus immersam, à qua est motus & quies, posuerunt, cum tamen sit Deus absolutus, in secula benedictus. ORATOR. O quantum exhilaratus sum, tam lucidam audiens explanationẽ. Sed quæso, ut iterum aliquo exemplo nos iuues, ad concipiendum mentis nostræ creationem, in hoc nostro corpore. IDIOTA. Audiuisti iam antè, de hac re, sed quia uarietas exemplorum, inexpressibile clariùs facit, tibi morẽ geram. Ecce nosti, mentem nostram, uim quandam esse, habentem imaginem artis diuinę iam dictæ. Vnde omnia, quæ absolutæ arti uerissimè insunt, menti nostrę uerè, ut imagini insunt. Vnde mẽs est creata, ab arte creatrice, quasi ars illa, seipsam creare uellet. Et quia immultiplicabilis est infinita ars, oportet quòd tunc eius surgat imago, sicut si pictor seipsum depingere uellet. Et quia ipse non est multiplicabilis, tunc se depingendo, oriretur eius imago Et quia imago, nunquàm quantumcũq; perfecta (si perfectior & cõformior esse nequit exemplari) adeò perfecta est, sicut quæcũq; imperfecta imago, quæ potẽtiam habet, se semper plus & plus sine limitatione, inaccessibili exemplari conformandi. In hoc enim infinitatem, imago, modo quo potest, imitatur. Quasi si pictor, duas imagines faceret, quarum una mortua, uideretur actu sibi similior, alia autem minus similis uiua, scilicet talis, quæ seipsam ex obiecto suo, ad motum incitata, conformiorem semper facere posset: nemo hæsitat secundam perfectiorem, quasi artem pictoris magis imitantem. Sic omnis mens, etiam et nostra, quamuis infrà omnes sit creata: à Deo habet, ut modo quo potest, sit artis infinitæ, perfecta & uiua imago. Quare est trina & una, habens potentiam, sapientiam, & utriusq; nexũ, modo tali, ut perfecta artis imago, scilicet, quòd excitata possit se semper magis magisq;, exemplari conformare. Sic mens nostra, etsi in principio creationis, non habet actualem resplendentiam, artis creatricis, in trinitate & unitate: habet tamẽ uim illam concreatam, per quam excitata, se actualitati diuinæ artis, conformiorem facere potest. Vnde in unitate essentiæ eius est potentia, sapientia, & uoluntas. Et coincidunt in essentia, magister & magisterium, ut in imagine uiua, artis infinitæ, quæ excitata, se actualitati diuinæ, semper sine termino, conformiorem facere potest, præcisione infinitæ artis inaccessibili, semper remanente. ORATOR. Mirabiliter & planissimè, sed oro, quomodo mens, creando infunditur? IDIOTA. Aliâs de hoc audisti. Nunc iterum recipe alio exemplo idipsum. AVCTOR. Et accepto uitro, & pendulè inter pollicem & digitum suspenso, ipsum tetigit uitrum, & sonum edidit, sonoq; aliquantulum continuato, fissum est uitrum, & cessauit sonus, & aiebat. IDIOTA. In uitro pendulo, uis aliqua orta fuit, per meam potentiam, quæ uitrum mouit, unde sonus ortus est, & dissoluta proportione uitri, in qua sonus, & per consequens, motus residebat: cessauit ibi motus, similiter motu cessante, sonus. Quòd si uirtus illa, quia non dependebat à uitro, ob hoc non cessaret, sed sine uitro subsisteret: exemplum haberes, quomodo uis illa, creatur in nobis, quæ motum & harmo-

Ex sententia.

Pictor sui.

niam facit,& ceſſat illam facere,per diſſolutionem proportionis:licet ob hoc non ceſſet eſſe.Sicut ſi ego tibi artē citharizandi,in data cithara trado, cum ars à cithara data non dependeat,licet in cithara ſit tibi tradita: tunc cithara fracta, ob hoc ars citharizandi non eſt diſsipata,etiam ſi nulla cithara tibi apta, ſit in mundo reperibilis.

Quomodo mens de Galaxia dicitur deſcendere,per planetas ad corpus,& reuerti. Et de notionibus ſpirituum ſeparatorum indelebilibus,& noſtris delebilibus.

Cap. XIIII. PHILOSOPHVS.

Ex alienis. AD res raras,& à ſenſu remotas, aptiſsima & pulcherrima adducis exempla. Et quia Solis occaſus accedit,qui nos nō ſinet amplius commorari:dic oro, quid ſibi uelint Philoſophi, qui aiunt, animas deſcendere de galaxia ,per planetas,ad corpora,& ſic reuerti ad galaxiā. Et cur Ariſtoteles,uolens exprimere uim animæ noſtræ,à ratione incipit,dicens:animam de ratione ad doctrinā, de doctrina ad intellectibilitatem aſcendere.Plato uerò,contrario modo ait:ponens intellectibilitatem elementum,& quod degenerando, intellectibilitas fiat doctrina ſeu intelligentia,& intelligentia degenerando fiat ratio? IDIOTA.Ignoro ſcripturas. Sed fortè primi, qui de deſcenſu & aſcenſu animarum dixerunt,idem dicere uoluerunt,quod Plato & Ariſtoteles.Nam Plato,ad creatotis imaginem reſpiciens,quæ maximè eſt in intellectibilitate,ubi ſe mens ſimplicitati diuinæ conformat,ibi elemē tum poſuit,& ſubſtantiam mentis poſuit,quam poſt mortem remanere uoluit,illa, ordinæ naturæ, præcedit intelligentiam. Sed degenerat in intelligentiam ,quando recedit,de diuina ſimplicitate,in qua omnia unū,& uult in ſe intueri omnia,ut quolibet habet eſſe,ab alio diſtinctum & propriū.Deinde adhuc plus degenerat mens, quando motu rationis,compræhendit res non in ſe,ſed ut forma eſt,in uariabili materia,ubi non poteſt tenere ueritatem ,ſed uergit in imaginem. Ariſtoteles autem, qui omnia conſiderauit,ut ſub uocabula cadunt,quæ motu rationis ſunt impoſita: facit elementum rationem.Et rationem,fortè dicit per diſciplinam,quæ fit per uocabula,ad intelligentiam aſcendere,poſtea altiſsimè ad intellectibilitatem. Vnde ponit elementum rationem,ad aſcenſum intellectus.Plato uerò,intellectibilitatem ad deſcenſum eius.Ita inter eos non uidetur differentia, niſi in modo conſiderationis.

PHILOS.Hoc ſit eſto.Dic age,cum omnes Philoſophi dicant,omnem intellectum eſſe de ſubſtantia & accidente:quomodo hoc eſt uerum,de Deo & materia prima?

IDIOTA.Intellectus de Deo,eſt inflexus de intellectu huius nominis,Ens:quia ens non entis,hoc eſt ens imparticipabiliter intellectum,eſt Deus.Et ille eſt idem ei,qui de eo habetur,quod eſt ſubſtantia & accidens,ſed alio modo hoc eſt inflexè ,conſideratus. Vnde intellectus de Deo,eſt complexiuus,omnium intellectuū,de ſubſtantia & accidente,ſed eſt ſimplex & unus.Intellectus uerò de materia prima,eſt flexio quædam ab intellectu,qui habetur de corpore.Si enim corpus incorporeè,hoc eſt, abſque omnibus formis corporeis intelligis:illud idem,quod corpus ſignificat,intelligis,ſed alio modo,quia incorporeè,qui proculdubio eſt intellectus materiæ.

PHILOSOPHVS.Putaſne mentes cœleſtes,ſecundùm gradus intellectuales creatas & notiones habere indelebiles?

Ex ſententia. IDIOTA.Puto alios angelos intellectibiles,ut ſunt de ſupremo ordine,alios intelligentiales,ut de ſecundo ordine, alios rationales, ut de tertio.Ac quòd in quolibet ordine,ſint tot gradus ſimiliter,ut ſic ſint nouem gradus,ſeu Chori. Et quòd mentes noſtræ,ſint ſic infrà primum gradum, talium ſpirituum,& ſuprà omnem gradum,corporalis naturæ,quaſi nexus uniuerſitatis entiū, ut ſit terminus perfectionis,inferioris naturæ,& initium ſuperioris.Arbitror etiam, notiones ſpirituum beatorum, extrà corpus exiſtentium, in quiete, habere notiones inuariabiles,& indelebiles obliuione, ob præſentiam ueritatis, obiectaliter ſe indeſinenter offerentis:& hoc eſt meritum ſpirituum , qui fruitionem exemplaris rerum,meruerunt. Noſtræ autem mentes,ob ſui informitatem,obliuiſcuntur ſæpe eorum,quæ ſciuerunt,aptitudine concreata permanente, ad denuò ſciendum. Nam & ſi ſine corpore excitari,ad progreſſum intellectualē,non poſſint:tamen ob incuriam,

incuriã, auerſiones ab obiecto, & retractiones ad uaria & diuerſa, & corporeas moleſtias, notiones perdunt. Notiones enim, quas hic in hoc mundo uariabili, & inſtabili, acquirimus ſecundũ conditiones uariabilis mundi, non ſunt confirmatæ Sunt enim ut notiones ſcholaſticorũ & diſcipulorum, proficere incipientiũ, & nondũ ad magiſteriũ perductorũ. Sed notiones illę hic acquiſitæ, quando mens pergit de mũdo uariabili, ad inuariabilẽ: ſimiliter ad inuariabile magiſteriũ, transferuntur. Quando enim particulares notiones, tranſeunt in perfectũ magiſterium, deſinunt eſſe uariabiles, in magiſterio uniuerſali, quæ erant particulariter fluidę & inſtabiles. Sic ſumus in hoc mundo docibiles, in alio magiſtri.

Quomodo mens noſtra, ſit immortalis & incorruptibilis. Cap. XV.

PHILOSOPHVS.

Mens immortalis.

REſtat nunc ut de immortalitate mentis noſtræ, quæ ſentis dicas, ut quantũ fieri potuerit, p hac die de mente inſtructior factus, me in multis gaudeam profeciſſe. IDIOTA. Qui elementum deſcenſus intellectus, intellectibilitatẽ ponunt, nequaquam ſentiunt, mentem dependere à corpore. Qui elementum aſcenſus intellectus, rationem ponunt, & finem intellectibilitatem, mentẽ nequaquam cum corpore interire, admittunt. Ego autem nequaquam hæſito, guſtũ ſapientiæ habentes, immortalitatem mentis negare non poſſe: uti de hoc aliàs, oratori, quæ tunc occurrerunt, patefeci. Sic qui attendit, intuitionem mentis attingere inuariabile, & per mentem formas à uariabilitate abſtrahi, & in inuariabilem regionem, neceſſitatis complexionis, reponi: ille non poteſt hæſitare, mentis naturam ab omni uariabilitate, abſolutã eſſe. Ad ſe enim attrahit, quod à uariabilitate abſtrahit. Nam ueritas inuariabilis, figurarum Geometricarum, non in pauimentis, ſed mente reperitur. Et dum anima per organa inquirit, id quod inuenit, uariabile eſt, dum per ſe inquirit, id quod inuenit ſtabile, clarum, lympidum, & fixum exiſtit. Nõ igitur eſt de natura uariabilium, quæ ſenſu attingit, ſed inuariabiliũ, quæ in ſe inuenit. Sic ex numero, poteſt immortalitatis eius oſtenſio conuenienter uenari. Nam cum ſit numerus uiuus, ſcilicet numerus numerans, & omnis numerus in ſe incorruptibilis, licet in uariabili materia conſideratus, uariabilis uideatur, mentis noſtræ numerus, nõ poteſt concipi corruptibilis: quomodo tunc auctor numeri incorruptibilis, corruptibilis uideri poſſet? Neq; aliquis numerus, poteſt mentis numerandi uirtutem euacuare. Vnde cum motus cœli, per mentẽ numeretur, & tempus ſit menſura motus: tempus, mentis uirtutem non euacuabit, ſed manebit, ut omnium menſurabiliũ terminus, menſura, & determinatio. Oſtendunt inſtrumenta motuum cœleſtium, quæ à mente humana procedunt: motum non tàm menſurare mentem, quàm mens menſurat motum. Vnde mens, motu ſuo intellectiuo, omnem ſucceſsiuum motum uidetur complicare. Mens ex ſe exerit, motũ ratiocinatiuum, ſic eſt forma mouendi. Vnde ſi quid diſſoluitur, per motum hoc fit, quomodo ergo forma mouendi, per motũ diſſolueretur? Mens cũ ſit uita intellectualis, ſeipſam mouens, hoc eſt uitam, quæ eſt eius intelligere exerens, quomodo non ſemper uiuit? Motus ſeipſum mouens, quomodo deficit? habet enim uitam ſibi conpaginatam, per quam eſt ſemper uiuens, ſicut ſphęra ſemper rotunda, per ſibi compaginatum circulum. Si illa eſt mentis compoſitio, quæ numeri ex ſeipſo compoſiti: quomodo in non mentem reſolubilis? Sic ſi mens eſt coincidentia unitatis et alteritatis, ut numerus: quomodo diuiſibilis, cum diuiſibilitas in ea ſit, cum indiuiſibili unitate coincidens? Si mens complicat idem & diuerſum, cum intelligat diuiſiuè & unitiuè: quomodo deſtruetur? Si numerus eſt modus intelligendi mentis, & in eius numerare, coincidat explicatio, cum complicatione: quomodo deficiet? uirtus enim, quæ explicando complicat, minor fieri nequit, mentem autem hoc agere, manifeſtum eſt: nam qui numerat, explicat uim unitatis, & complicat numerum in unitatem. Denarius enim eſt unitas, ex decem complicata, ſic qui numerat, explicat & complicat. Mens eſt imago æternitatis, tempus uerò explicatio, explicatio autem, ſemper minor imagine cõplicationis

nis ęternitatis. Qui autem attendit ad iudicium mentis illi concreatum, per quod de omnibus rationibus iudicat, ac quod rationes ex mente sunt: uidet nullam rationẽ ad mentis mensuram attingere. Manet igitur mens nostra, omni ratione immensurabilis, infinibilis, & interminabilis, quam sola mens increata mensurat, terminat, atq; finit, sicut ueritas suam, & ex se, in se, & per se creatam uiuam imaginem. Quomodo periret imago, quę est relucẽtia, incorruptibilis ueritatis: nisi ueritate, communicatam relucentiam abolente: sicut igitur impossibile est, quod infinita ueritas, communicatam relucentiam subtrahat, cũ sit absoluta bonitas: ita est impossibile, quod eius imago, quæ non est, nisi communicata relucẽtia eius, unquã deficiat: sicut postquàm per Solis relucentiam, cœpit esse dies, nunquam Sole lucente, dies deficiet. Cognata religio, quæ hunc innumerabilem populum, in hoc anno Romam, & te Philosophum, in uehementem admirationẽ adduxit, quæ semper in mundo, in morum diuersitate apparuit: nobis esse naturaliter inditam, nostræ mentis immortalitas, ex communi omniũ indubitata assertione, sicut nostræ naturæ humanitas. Nõ enim habemus certiorem scientiam, nos esse homines, quàm mentes habere immortales, cum utriusque scientia, sit communis omnium hominum assertio. Hæc sic cursim dicta ab idiota, gratè recipito. Quod si non sint talia, quæ sponsione oratoris, audire expectabas: aliqua tamen sunt, quæ tibi fortassis ad altiora, qualecunque adminiculum, afferre poterunt. ORATOR. Interfui hoc sancto & mihi dulcissimo colloquio, multùm mentem tuam, de mente profundè differentem, admirans: indubio nunc experimento certissimum habens, mentem, uim omnia mensurantẽ existere Gratias tibi habens optime Idiota, tum mea parte, tum istius aduenæ Philosophi quem adduxi, qui spero consolatus abibit. PHILOSOPHVS. Non me puto fœliciorem diem hactenus hac ista, uixisse: nescio quid succedet. Tibi Oratori, atq; tibi Idiotæ, uiro admodum Theorico, immortales habeo gratias: orans, nostras mentes, ad æternæ mentis fruitionem, hoc diuturno colloquio, miro desiderio incitatas, fœliciter perduci.

Tertij libri Idiotæ, qui est de Mente, finis.

Idiotæ, de Staticis experimentis,

Dialogus IIII. Interlocutores Auctor, Idiota, Orator.

Statica experimenta, sunt stateræ experimenta.

FRequentabat consortiũ Idiotæ, orator ille Romanus, ut aliquando uiri illius conceptus, qui sibi grati erant audiret. Dumq; orator laudaret stateram, quasi iustitiæ trutinam, atq; Reipublicæ perneccssarium instrumentũ, Idiota respondit. IDIOTA. Quamuis nihil in hoc mundo præcisionem attingere queat, tamẽ iudicium stateræ uerius experimur, & hinc, ubiq; acceptatur. Sed dicito quæso, cum non sit possibile, in eadem magnitudine esse idem pondus, in diuersis diuersam habẽtibus originem: an né quisquàm experimentales ponderum conscripserit differentias? ORATOR. Neq; legis, neq; audiui. IDIOTA. Vtinã quisquàm nobis hanc consignationem præsentaret, suprà multa uolumina, caripẽderem. ORATOR. Si tibi cordi esset ut faceres, puto per neminem melius fieri. IDIOTA. Quisq; uolens faceret cũ sit facilè, sed mihi deest opportunitas. ORATOR. Dicito utilitatem & modum, uidebo si aut ego, aut alius, efficere queat. IDIOTA. Ego per ponderum differentiam, arbitror ad rerum secreta ueriûs pertingi, & multa sciri posse ueriſimiliori coniectura. ORATOR. Optimè ais. Sic enim Propheta quidam ait: pondus & stateram, iudicium Domini illius esse, qui omnia creauit in numero, pondere, & mensura, & fontes aquarum librauit, & molem terræ appendit, ut Sapiens scribit. IDIOTA. Si igitur mensu-

Aqua. ra aquæ unius fontis, non est eiusdem ponderis alteri, cuius est similis mensura alterius: iudicium diuersitatis naturæ unius & alterius, melius statera, quàm alio attingitur

tingitur instrumento. ORATOR. Probè ais. Admonet Vitruuius, de architectura scribens, locum habitationis eligendum, habẽtem leuiores, & magis aëreas aquas, & graues atq; terreas habentem, declinandum. IDIOTA. Sicut igitur eiusdem fontis aquæ, uidentur eiusdem ponderis & naturę: sic diuersorum, diuersi ponderis. ORATOR. Videntur, ais: quasi aliud sit in ueritate. IDIOTA. Fateor ex tempore pondus uariari, licet aliquando imperceptibiliter. Nam indubiè, aliud est pondus aquæ uno tempore, aliud alio. Sic & aliud pondus aquæ circa fontem, aliud in distantia à fonte, sed hæ differentiæ, uix perceptibiles, pro nullis habentur. ORATOR. Arbitraris sic in omnibus esse, uti dixisti in aqua? IDIOTA. Arbitror certè. Nam nequaquàm est eiusdem ponderis, identitas magnitudinis, quorumcunq; diuersorum. Vnde cum aliud sit pondus, sanguinis & urinæ, hominis sani & infirmi, iuuenis & senis, Alemanni & Afri, nónne maximè conferret Medico, habere has omnes differentias annotatas? ORATOR. Maximè certe, imò per pondera consignata, se quis admirabilem constitueret. IDIOTA. Arbitror enim, Medicum uerius iudicium ex pondere urinæ pariter & colore simul, facere posse, quàm ex fallaci colore. ORATOR. Certissimè. IDIOTA. Sic etiam cum herbarum radices, stipes, folia, fructus, semina, & succus suum habeant pondus: si omnium herbarum pondera cõsignata essent, cum uarietate locorum, naturam omnium Medicus attingeret melius, in pondere & sapore, quàm fallaci gustu. ORATOR. Optimè dicis. IDIOTA. Sciret deinde ex collatione ponderum, herbarum, ad pondus sanguinis uel urinæ: dosim applicationis, ex concordantia & differentia medicaminis, attingere, & prognostica admiranda facere: & sic staticis experimentis, ad omne scibile, præcisiori coniectura accederet. ORATOR. Mirandum multùm, quòd in ponderum signatura, hactenus desides fuerunt, tot laborioſi inuestigatores. IDIOTA. Nónne putas, si aquam ex stricto foramine clepsydræ, fluere in peluim permitteres, quousq; sani adolescẽtis pulsum centies sentires, & similiter ageres in adolescente infirmo: inter aquas illas, ponderis cadere differentias? ORATOR. Quis dubitat? IDIOTA. Ex pondere igitur aquarum, ad diuersitatem pulsuum, in iuuene, sene, sano & infirmo, peruenirętur, & ita ad morbi ueriorem notitiam: cum aliud põdus in una infirmitate, aliud in alia, necessariò eueniret. Vnde perfectius fieret iudicium, ex experimentali pulsuum tali differentia, & pondere urinæ, quàm tactu uenæ, & colore urinæ tantùm. ORATOR. Optimè ais. IDIOTA. Adhuc si spiritum seu anhelitum, per inspirationem & expirationem, iam dicta ponderum aquæ habitudine, attingeret: nónne adhuc præcisius iudicium faceret? ORATOR. Fateor certè. IDIOTA. Si enim fluente aqua ex clepsydra, centum numeraret expirationes in puero, & similiter in sene: non est possibile, aquas eiusdẽ ponderis euenire. Sic dico in alijs diuersis ætatibus, & cõplexionibus. Vnde quando Medico constaret, pondus expirationis sani, aut pueri, aut adolescentis, & similiter ægrotantis, uaria infirmitate: indubiè tali experimento, ad notitiam sanitatis et casus ab ipsa, atq; ad dosim remediorum certiùs peruenirẽt. ORAT. Imò etiã ad coniecturas periodi. IDIOTA. Benè ais. Si enim reperiret in sano adolescente, pondus senis & decrepiti, conijceret illum certius morituũ, & tales faceret admirabiles coniecturas. Adhuc, si in febribus per similem modum, paroxysmos calidos & frigidos, per ponderũ aquæ differentiam, annotaret: nónne morbi efficaciam ac remedij opportunitatem, ueriùs attingere posset? ORAT. Indubiè posset: experiretur enim, uictoriam unius qualitatis, super aliam, caloris super frigus, aut econuersò, & secundũ repertam habitudinem, medelas applicaret. IDIOTA. Adhuc dico in uarijs nationibus, & regionibus, & temporibus, ista uariari in identitate ætatis. Vnde uarietatem ponderum, secundùm omnia designari, quamuis difficile, tamen utilissimum esset. ORAT. Sic est ut ais. IDIOTA. Videtur autem, quòd pondus omnium rerum, cõsiderandum esset. Vti medium diuersitatis ponderum rerum medij climatis, in diuersis climatibus: ut si pondus hominis, in comparatione ad aliud animal, considerandum esset: tunc homo est considerandus, non ut septemtrionẽ aut meridiem, ubi hinc inde est excessus, sed potius ut clima medium inhabitans. ORAT. Optimè ais. Veteres

Vitruuius.

Sanguis.
Vrina.
Sanus.
Infirmus.
Iuuenis.
Senex.
Alemannus.
Afer.
Herbæ.
Radices.
Dosis.
Pulsus.
Anhelitus cõplexio.
Periodus.
Calor.
Frigus.
Climata.

res clima illud, Διὰ Ῥόδου appellarunt: nam ab oriente ad occasum, per Rhodum insulam tendit. Sed quæso, si totius hominis pondus, in cõparatione ad aliud aliquod animal quæreres, quomodo procederes? IDIOTA. Hominem in libra ponerem, cui simile pondus appenderem, in alia parte, deinde, hominem in aquam mitterem, & iterum extra aquam ab alia parte æquale appenderem, & diuersitatem ponderum annotarem, faceremq; id idem, cum animali dato: & exuaria diuersitate ponderum, quæsitum annotarem. Post hoc attenderem, ad ponderum hominis & animalis, diuersitatem extrà aquam: & secundum hoc, moderarer inuentum & conscriberem. ORATOR. Hanc moderationem non capio. IDIOTA. Ostendam tibi (inquit) & accepto ligno leui, cuius pondus ut tria, & aquæ eiusdem magnitudinis, ut quinque, ipsum in duas diuisit inæquales partes, quarum una habuit duplam magnitudinem, alia simplam, ambas in cuppam altam posuit, & cum fuste tenuit, ac aquam superfudit, & fuste retracto, ascenderunt ligna ad aquæ superficiem, & maius lignum citiùs, quàm minus. Ecce (aiebat) tu uides, diuersitatem motus, in identitate proportionis, ex eo euenire: quia in leuibus lignis, in maiori est plus leuitatis. ORATOR. Video, & placet multum. IDIOTA. Sic dico, moderationem fieri debere. Si enim homo ob magnitudinem super animal, plus grauitatis haberet: citius in aquam, quàm animal eiusdem proportionis descenderet. Quare tunc oporteret moderationem repertæ differentiæ diminuendo, proportionabiliter fieri, secundùm excessum. ORATOR. Intelligo nunc. Sed dicito, quomodo resistit aqua, ne descendat lignum. IDIOTA. Vt maior grauitas, minori. Quare, si lignum rotundum in ceram pressieris, & extraxeris, locum aqua implendo, & huius aquæ pondus, similiter & ligni notaueris: cõperies, si pondus ligni, excedit pondus aquæ, lignum descendere: si non, natare, & suprà aquam, partem proportionalem ligni manere, secundûm excessum ponderis aquæ, super pondus ligni. ORATOR. Cur dicis de rotundo ligno. IDIOTA. Si fuerit latæ figuræ, de aqua plus occupabit, & eleuatiùs natabit. Hinc naues in aquis paucæ profunditatis, esse deberent latioris fundi. ORATOR. Continua inceptum, an alter pondera animalium attingi possint? IDIOTA. Possent puto. Nam si tinam usque ad summum aqua impleres, ipsamq; in alia locares, deinde hominis pondus, extrà aquam caperes, post hoc, ipsum in tinam illam descendere faceres, & aquam quæ effluueret colligeres, & ponderares, & pariformiter in alio aut homine, aut animali, aut alia re quacunq; procedendo: ex diuersitate ponderum, subtili ratione, quæsitum attingeres. ORATOR. Subtiliter multum aliquando equidem audiui, hoc ingenio metallorum differentiam repertam, atque nonnullos annotasse, quantum fusio unciæ ceræ colligit auri, argenti, cupri, & ita de omnibus metallis. IDIOTA. Laudandus est ille, qui per fusionem magnitudinem intelligit. Vidit enim si aurum tantum loci occuparet, quantum uncia ceræ: quòd tunc eius pondus, tantũ esset. Ita de alijs metallis. Nam certissimum est, aliud esse pondus auri, aliud argenti, & cæterorum, in æqualitate magnitudinis: & aliud cuiuslibet pondus in aëre, aliud in aqua, aliud in oleo, aut in alio liquore. Vnde si quis pondera illa omnia signata teneret: ille profectò sciret, quantum unum metallum est grauius altero in aëre, & quãtum in aqua. Hinc data quacunq; massa, per ponderum eius diuersitatem in aëre & aqua, sciri posset, cuius metalli massa esset, & cuius mixturæ. Et sicut dictum est de aëre & aqua, ita etiam de oleo dici posset, aut alio quocunq; liquore, in quo experientia facta fuisset. ORATOR. Sic absque massæ fusione, & metallorum separatione, mixtura attingeretur: & ingenium istud in monetis utile esset, ad sciendum, quantum cupri immixtum sit auro, aut argento. IDIOTA. Rectè ais. Valeret enim plurimum, ad sophistica Chalcimica opera cognoscenda, quantùm à ueritate deficerent. ORATOR. Si quis igitur librum ponderum conscribere proponeret, illum etiam uarietatem metalli cuiuslibet, annotare oporteret, ut uidetur: nam alterius ponderis est, aurum Vngaricum, alterius aurum ὄβρυζον. Ita de singulis metallis. IDIOTA. Ex præmissis constat: uti in fontibus, ita & mineris, diuersitatem ponderis reperiri. Aurum tamen, ubicunque reperiatur, semper est ponderosius, quàm aliud metallum.

Homo. Aliud animal.

Lignum. Aqua.

Anomalia.

Metalla.

Sophistica Chalcimia.

Vnde

Vnde ſpecies illa auri, intrà quandam ponderis latitudinem, uariari reperitur. Ita de-
reliquis. ORATOR. An ex habitudine ponderum, metallorum, ualorũ uenari poſſit
habitudo? IDIOTA. Plumbũ eſt auro ſimilius in pondere, ſed in perfectione nequa-
quam. Vnde non ad unum pondus tamen attendendum cenſeo, ſed ad ſingula põ-
dera. Nam ad pondera ignis fuſionis tàm auri quam plumbi ſi quis attendit, minus
reperit plumbum ad aurum accedere, quàm aliud metallum: & ſi quis ad pondera
ignis, in ferri fuſione attendit: ei occurrit, ferrum plus accedere ad aurũ, quàm aliud
metallum, licet quo ad pondus grauitatis minus. Vnde omnia pondera attendi de-
bent, non grauitas tantum, & tunc comperimus, argentum auro propinquius.
ORATOR. Vitruuius ait, de pondere naturæ auri: quod ſolum in argento uiuo ſub- *Vitruuius.*
mergitur, quantumcunque etiam paruæ grauitatis fuerit, alijs metallis ſupranatan-
tibus, quantumcunque magnæ molis exiſtant. IDIOTA. Argentum uiuum, cũ om- *Argentum uiuum.*
nibus metallis coniungibile eſt, propter commune, quod eſt in ipſo & illis: ſed ma- *Chalcimiæ uanitas.*
gis amoroſè auro adhæret, ſicut minimè perfectum, ſuæ propriæ naturæ perfectiſsi
mę. Hinc qui Chalcimicis uacant, argentũ uiuum in igne domare ſtudent, quouſq;
non ſolum non fugiat ab igne, ſed omnia metalla, quibus iungitur ſecum fixa tene-
at. Et non ſolum hoc, ſed & in pondus auri ſtringat, remanente fluxibili, & mallea-
bili humiditate, atque tingat colore fixo & permanente. ORATOR. Putas eo poſſe
efficere, quod proponunt. IDIOTA. Præciſio manet inattingibilis, ſed quantum pro
fecerint, ſtatera oſtendit, ſine qua nihil certi efficere potuerunt: iudicio enim ignis &
ſtateræ, huius rei inquiſitio promittitur. ORATOR. Poſſent ſimiliter lapides omnes *Gemmæ.*
precioſi ponderari? IDIOTA. Non dubium, uno ingenio omnia fieri poſſe: nam ali
ud eſt pondus Diamantis in ordine, ad æqualem magnitudinem plumbi, & aliud
Saphiri ſimiliter in ordine, ad æqualitatem magnitudinis plumbi. Et ex diuerſitate,
ſcitur habitudo plumbi ponderũ utriuſque, & ita de omnibus lapidibus. Vnde per-
utile eſſet, pondera iſta, uia ſtatici experimenti, conſcripta haberi, cum ſuis originũ
differentijs, ut ſi quæ ſophiſticationes in Beryllo, aut Cryſtallo colorato, fierent, de-
præhendi poſſent. ORATOR. Etiã cũ aliud ſit pondus lapidis in aere, aliud in aqua,
aliud in oleo: pulchrum eſſet, iſtas diuerſitates haberi, ut ſine habitudine ad plum-
bum, uel aliud tertium, differentia ponderum ſciretur. IDIOTA. Optimè dicis. ORA-
TOR. Dicito, ſi tibi occurrit uirtutes lapidum, aliquo ingenio ponderari poſſe?
IDIOTA. Puto, quòd uirtus Magnetis ponderaretur, ſi poſito in libra, ferro in una *Virtutes Magnetis.*
parte, & magnete in alia, uſq; ad æquilibrium, deinde ſi amoto magnete, tanti pon- *Ferrum.*
deris alio graui in locum poſito, magnes ſuprà ferrum teneretur, ita quòd ferrum in
bilance eo ſurſum ad magnetem moueretur, quo moto extrà æqualitatem, in alia par
te pondus aggrauaretur, quouſq; ferrum ad æqualitatem rediret, magnete immoto
remanente: puto, quòd per hoc pondus retrahens, uirtus magnetis, proportionabi- *Diamas.*
liter pondcrata, dici poſſet. Similiter etiam, uirtus Diamãtis uenaretur ex hoc, quòd
magnetem prohibere dicitur, ne ferrum attrahat, & aliæ aliorũ lapidum uirtutes ſuo
modo, atq; etiam ex diuerſitate magnitudinis corporis, cũ in maiori corpore ſit ma-
ior uirtus. ORATOR. Nõnne etiam experiri poſſet artifex, quantum argenti uiui, & *Argentum uiuum.*
quantum ſulphuris, contineat quodlibet metallum, & ſimiliter lapides? IDIOTA. *Sulphur.*
Poſſet certè ex concordantia & differentia ponderum, omnia talia, propinquè inue- *Elementa.*
ſtigare. Et ſimiliter elementa argenti uiui, ex diuerſitate põderis ſui, in aẽre, in aqua,
& in oleo comparata ad aquam & oleum, & cineres, eiuſdem magnitudinis ponde-
ratos, ſic & de ſulphure. Ita & per hoc, ad omnium metallorum & lapidum elemen-
ta, & pondus elementorum, coniectura ueriori pertingere poſſet. ORATOR. Pul- *Lignum, Herbæ. Carnes. Animalia, Humores.*
chra ſunt hæc, nónne & ita in herbis, & lignis, & carnibus, & animalibus, & humo-
ribus? IDIOTA. In omnibus puto. Nam ponderato ligno & illo exuſto, cineribus
ponderatis, ſcitur quantum aquæ fuit in ligno: ſolum enim aqua & terra, pondus
graue habẽt. Scitur ſimiliter ex diuerſitate ponderis ligni in aẽre, aqua, ac oleo: quan
tò aqua illa, quæ in ligno eſt grauior aut leuior, eſt aqua fontis pura, & ſic quantum
aẽris. Ita de diuerſitate ponderum, cinerum, quantum ignis. Et uenantur ſic, ele-

menta

menta ueriori coniectura, licet præcisio sit semper inattingibilis, & uti de ligno dictum est, ita de herbis, carnibus, & alijs. ORATOR. Nullum purum dabile, dicitur elementum, quomodo hoc experimur per stateram? IDIOTA. Si quis positis centum libris terræ in poto testaceo, colligeret succesiuè, ex herbis, aut seminibus, in terram iactis, prius ponderatis, centum libras, & iterum terram ponderaret: in pauco, ipsam in pondere reperiret diminutam. Ex quo haberet, collectas herbas pondus ex aqua potius habere. Aquæ igitur in terra ingrossatæ, terrestreitatem attraxerunt, & operante Sole in herbam, sunt condensatæ. Si herbæ illæ incinerentur, nónne per coniecturam, ex ponderum omnium diuersitate, attingeres, quantum terræ plus centum libris experires, & illud aquam attulisse manifestum est? conuertuntur enim elementa, unum in aliud per partes, uti experimur uitro in niue posito, aërem in uitro in aquam condensari, quam in uitro fluidam reperimus. Sic experimur, certam aquam in lapides uerti, uti aquam in glaciem, & uirtutem induratiuam ac lapidificatiuam, certis fontibus inesse, qui imposita indurãt in lapidem. Ita etiam fertur, aquam quandam in Vngaria reperiri, quæ ob uirtutem uitrioli, quæ in ea est, uertit ferrum in cuprum. Ex talibus enim uirtutibus, constat aquas non esse puræ elementares, sed elementatas. Et delectabile multum esset, omnium talium aquarum uariarum uirtutum, habere pondera: ut ex diuersitate ponderum in aëre, & oleo, ad conie

Terra. cturas uirtutum, appropinquaremus. ORATOR. Sic & de terra? IDIOTA. Imò et de terra, quoniam una est ferax, alia sterilis, & in una reperiũtur lapides & minerę, quæ non reperiuntur in alia. Terrarum igitur diuersarum pondera uaria, in aqua, aëre, & oleo scire, multum utile esset, ad secreta naturę perquirenda: ita & ex uinorum, cerę, oleorum, gummarum, aluminum, squillarũ, porrorum, alliorum, & omnium taliũ, ponderum uarietate, uirtutes, quæ uariè illis insunt, aliquatenus uenari posse arbitror. Et totius terræ pondus, coniectura assequi possemus. Nam circumferentia agnoscitur & diameter. Ex quo haberi potest, capacitas continentiaq; in numero milliariorum. Igitur numerato uno digito solido terræ, facilè deduci potest totius capacitatis pondus. ORATOR. In maximo uolumine ista uix conscriberentur. IDIOTA. Experimentalis scientia, latas deposcit scripturas. Quantò enim plures fuerint, tantô facilius de experimentis ad artẽ, quæ ex ipsis elicitur, posset deueniri. ORATOR.

Aër. Fortè ad aëris pondus, etiã aliquando per coniecturas subtiles, ascenderetur? IDIOTA. Si quis in libra magna, parte una, appenderet multam lanam, & siccam atq; adunatam, & alia parte lapides, usq; ad æquilibrium, in loco & aëre temperato: experiretur, aëre ad humiditatem declinante, pondus lanæ crescere, & aëre ad siccitatẽ tendente, decrescere. Vnde hic tali differentia, aërem ponderaret, atq; ueriſimiles coniecturas de temporum mutatione faceret. Sic si quis Solis uigorem uarium, attingere cuperet, in uariis climatibus: hic si de fertilioribus agris, tam unius quàm alterius climatis, mille grana aut tritici, aut ordei, ponderaret, ex diuersitate ponderum, experiretur uarium Solis uigorẽ: numero enim atq; agro, æquè fertili existente, quoad locum quemlibet, differentia non nisi ex Sole esse poterit. Sic etiam differentiã uenari posses uigoris Solis, in loco montium & uallium, in eadem linea ortus & occasus. ORATOR. Nónne si quis ex alta turri lapidem cadere sineret, fluente ex stricto foramine aqua in peluim, aquã interim effluxam ponderãdo, & similiter, ligno æqualis magnitudinis cadente, idem fecerit: ex diuersitate ponderum, aquæ, ligni, & lapidis, posset ad aëris pondus deueniri? IDIOTA. Si quis in diuersis æqualibus turribus, & diuersis temporibus, hoc faceret: posset tandem ad coniecturam pertingere, citiùs tamen ad aëris pondus pertingeret, per figurarum uarietatem, in æqualitate grauitatis: ut si libram plumbi, in figura sphærica, de turri cadere sinerem, aquam ex clepsydra colligẽdo, & deinde librã similis plumbi, in figura lata emitterẽ, similiter aquam colligendo: ex diuersitate ponderum aquarum, pondus aëris, attingeretur. Experimur enim, aues extensis alis, fixius manere: quia plus de aëre occupant, sicut & in aqua, citius descẽdit graue compactum in sphæram, q̃ in quadrũ extensum. Et fortè adhuc uidetur facilius posse ponderari aër, ut si implerẽtur ęquales folles æqualiter,

in diuersis

in diuersis temporibus & locis, ex motu enim illorum æqualium folium, per æquam altitudinem stillata aqua per clepsydram, tempore motus, & ea ponderata: ex proportione ponderis aquæ ad aquam, uariorum locorum aut temporum, id agnosci posset facilè. Secundum enim proportionem excessus ponderosioris aquæ, esset excessus leuitatis aëris illius follis, super aëris aquæ minus ponderantis leuitatem. Imò ponderata clepsydra, inuentoq; pondere eius unius libræ, quæ aëre plena, obturato cera superiore foramine, in fundo aquæ sit detenta: si pondus libræ præcisè superpositum, clepsydram in fundo detinet, præcisè aër clausus bilibralis est leuitatis. Sic potes scire, aëris ad aërem in diuersis locis, temporibus, & regionibus, satis propinquè leuitatum proportionem. Potes & per follem, simili ingenio, fumum aut uentum ponderare. *Fumus.* *Ventus.* Si repletum aëre follem, in fumo, claudendo aërem expiras, aperiendo fumus follem implebit: quem ut aërem, ponderare poteris, & periculum facere, uter fumus an aër leuior, & quantò leuior, & ita de uento. Possès & ex motu fumi, stillatis aqueis clepsydræ guttis, & motu ignis sursum stillatis, itidem aquæ clepsidræ guttis, leuitatem ignis, super fumum & aërem, coniectare. Et quæ dicimus, de clepsydris aquatilibus: fortè melius tentari possent, per clepsydras arenales, factas ex uitro aut fictili terra, uno foraminis meatu in summitate, & uno angusto in uasculi fundo, qui clauderetur cera aut digito, usq; ad momentum, quo ponderum pericula essent facienda. Tunc aperiendo, angustum fundi meatum, & fluentem arenam, tempore motus leuium aut grauium, in peluim recipiendo: si arena ut aqua ponderaretur, ex pondere arenæ ad arenam, rerum pondera, satis propinqua coniectura, cognoscerentur. Et sicut superioribus ingenijs, per diuersitatem figurarum, aëris pondus posset coniectari: ita & aquæ uenari posset, atq; econuerso figurarum uaria capacitas. ORATOR. Audiui, quodam instrumento, uoluisse nonnullos maris profunditatem uenari. IDIOTA. Cum plumbo fieret, formato ad in- *Profunditas.* star Lunæ, octo dierum: ita tamen, quòd cornu unum sit ponderosius, & aliud leuius, & in leuiori, pomum aut aliud leue, tali instrumento appendatur, quòd plumbo in fundum pomum trahente, & primo cum ponderosiori parte terram tangente, & se sic successiuè inclinante: pomum de cornu liberatum, sursum reuertatur, habita scientia, per simile plumbum & pomum, in alia aqua, notæ profunditatis. Nam ex diuersitate ponderum aquæ ex clepsydra, à tempore proiectionis plumbi, & reuersionis pomi in diuersis aquis, scitur quæsitum. ORATOR. Credo, tali & alijs modis, profunditatem aquarum inuestigari posse. Sed dicito: nônne etiam uelocitas *Velocitas.* motus nauis, conijci sic poterit? IDIOTA. Vt quo pacto? ORATOR. Scilicet, per proiectionem pomi in aquam ex prora, & fluxum aquæ ex clepsydra, quousq; po- *Clepsydra.* mum ad puppim peruenerit, atq; comparatione ponderum aquæ, uno & alio tempore. IDIOTA. Imò illo, aut alio modo, scilicet per teli balliſtæ uibrationem. & ac- *Arcus.* *Balliſta.* cessum nauis ad sagittam, citius & tardius cum aqua clepsydræ. ORATOR. Scientia uirium arcuum & balliſtarum, uidetur proportionaliter inquiri posse, per fluxum aquæ ex clepsydra, ab eo puncto temporis, quo sagitta diametraliter sursum mittitur, & reuertitur ad terram, ita quòd in diuersis balliſtis, æqualis sit sagitta? IDIOTA. Vis balliſtarum, bombardarum, imò & uentorum, uolatuum auium, sic & *Bombardæ.* *Venti.* *Volatus.* cursuum hominum, & animalium, atque uirium, & quicquid simili dici potest: coniecturaliter ex staticis experimentis, atque fluxu aquæ ex clepsydra, poterit inue- *Cursus.* stigari. ORATOR. Quomodo fortitudo hominis scietur? IDIOTA. Videbis quan- *Robur.* tum ponderis in bilance una, positus homo per attractionem alterius uacuæ bilan- *Fortitudo.* cis, ad æqualitatem leuare possit. Deinde huius hominis pondus, de pondere eleuato defalcabis, quod supereſt ex grauitate, fortitudini hominis proportionatur. ORATOR. Sic etiam spiritus hominis, ponderari posset. IDIOTA. Aliud est pon- *Spiritus.* dus hominis, attrahentis & tenentis anhelitum, aliud expirantis, & aliud uiui, & aliud mortui, & sic in omnibus animalibus. Vnde pulchrum esset, has differentias habere annotatas, in diuersis animalibus, & diuersis hominibus, & diuersis hominum ætatibus: ut ad pondus spirituum uitalium, coniectura ascendere posset.

Calor. Frigus. ORATOR. Nónne calorem & frigus, ſiccitatem & humiditatem temporis, poſſemus talimodo uenari? IDIOTA. Poſſemus certè. Nam ſi notaueris pondus aquæ, tempore gelu, antè congelationem, & pòſt: uarium reperies. Glaciem enim, cum uideas ſupra aquam natare, ſcis eam aqua leuiorem. Vnde ſecundum frigoris intenſitatem, maior eſt ponderis uariatio. Sic etiam, ſi tempore caloris, aquam expoſueris aëri, pondus ſecundum tempus uariatur. Aut ſi lignum uiride ponderaueris, & poſt tempus aliquod, eius pondus mutatum repereris: cognoſces ex hoc, frigoris & caloris *Dies.* exceſſum, ſic & humiditatis & ſiccitatis. ORATOR. Nónne & tempus diei ponderari ſic poteſt? IDIOTA. Si aquam ex clepſydra, ab ortu ad ortum Solis, ceperis & ponderaueris, & iterum fluere alia die, ab ortu feceris: ex proportione ponderis, effluxæ aquæ, ad primum pondus, horam & tempus diei, ſcire poteris. ORATOR. For *Annus.* tè tempus anni. IDIOTA. Imò ſi per annum, ab ortu ad occaſum, per clepſydram omnium dierum, notam ſignaueris: poteris & diem menſis, & horam diei, coniecturaliter per ſtateram ſemper attingere: licet diebus illis, quando parua eſt breuitas earundem, uariatio minus certa quàm alijs. ORATOR. Video tali ingenio, uſq; ad motum corporum cœleſtium, pertingi poſſe: ut Nembroth feciſſe, & Hipparchus ſcripſiſſe, feruntur. IDIOTA. Rectè ais, licet tunc opus ſit, diligenti ratiocinatione. Nam ſi quis in linea meridionali, ſtella fixa notata, ex clepſydra aquam uſq; ad ſtellæ reditum colligeret, faceretq; ſimiliter de Sole, ab ortu ad ortum: hic motum Solis ad orientem, ex diuerſitate minoritatis, ponderis aquæ, motus ſtellæ, de linea meridiana, uſq; ad reditum ad eandem, & motum Solis de ortu ad ortum, reperiret. Nam quantò minor eſſet, tantò in comparatione ad pondus totius, motus minor eſſet in ordine, ad circulum æquinoctialem, non zodiacum, qui ſuper polos mundi non eſt deſcriptus, ſed ſuos. Sic ſi quis per eandem ſtellam experiri uellet, quantum Sol motus eſſet, in quindecim diebus: hoc eodem modo, ex uaria diſtantia ortus Solis in ordine ad ſitum ſtellæ, in linea meridiana, facere poſſet, puta: ſi hodie diſtantia ſitus ſtellæ in linea ab ortu Solis, in clepſydra reperitur in proportione aliqua, ad pondus aquæ, totius reuolutionis ſtellæ, & iterum in quindecim diebus alia proportio: ex diuerſitate, motus experiretur, & ſemper in æquinoctiali. ORATOR. Poteſtné per hãc uiam, motus in zodiaco reperiri? IDIOTA. Poteſt certè, per motum Solis de meridie in meridiem, & de oriente ad orientem, & de oriente ad occaſum. Ex illis enim *Motus Zodiaci.* differentijs, declinatio zodiaci ab æquinoctiali, attingeretur. ORATOR. Quid de *Eccentrici.* uarietate motus, qui ex eccentrico dicitur euenire? IDIOTA. Et ille quidem reperietur, quando per annum, inæqualitas in zodiaco, in æqualibus diebus reperietur. Non enim in æquali dierum numero, Sol de æquinoctiali per æſtatem motus, ad æquinoctialem redit: ſicut in hyeme, ubi citiùs. Nam non tot diebus inueniretur, de libra ad arietem, ſicut de ariete ad libram, peragraſſe. Ex qua differentia pateret eccentricus, ſiue paruus epicycli circulus: ex differentia motus. ORATOR. Quid de ma- *Magnitudo Solis.* gnitudine corporis Solis? IDIOTA. Ex pondere aquæ fluentis clepſydræ, ab initio ortus Solis in æquinoctiali, quouſq; totus ſit ſuper horizontem: in habitudine ad aquam, reuolutionis ſtellæ, ſcitur propinqua habitudo, magnitudinis corporis Solis, ad ſphæram ſuam. Poteſt tamen aliquis alia uia, eius quantitatem uenari, in ecly- *Eclypſes.* pſibus Solaribus. ORAT. Quomodo? IDIOTA. Motum Lunæ experimur eo modo, quo Solis. Deinde ex eclypſi & motu eius per umbram terræ, uenamur magnitudinem Lunæ in ordine, ad terram umbram uariam: ex quibus mediam conijcimus proportionem eſſe magnitudinis ad terram. Deinde ex motu Lunæ, & eclypſi Solis, uenamur, Solis à terra diſtantiam, & magnitudinem, ſubtili ingenio, coniecturaliter tamen. ORATOR. Per ea quæ narraſti, uidetur quòd omnes motuum diuerſitates, atque eclypſes luminarium, imò omnium Planetarum progreſſiones, ſtationes, retrogradationes, directiones, eccentricitateſq;, attingere poſſes eodem & unico ingenio, ſtateræ & clepſydræ. IDIOTA. Ita & tu facies, ſi ſubtiliter differentias colligere ſatagis. ORATOR. Quid autem de iudicijs aſtrorum? *Iudicia aſtrorum.* IDIOTA. Puto & ex uarietate ponderum aquæ, unius & alterius anni, & certis alijs differentijs

differentijs ponderum,lignorum,& herbarum,atq; granorum,frumenti posse conijcere,futuram fertilitatem aut sterilitatem,ex præteritis experimentis citiùs, quàm ex motu astrorum. Nam si in Martio,pondus reperitur,in certo gradu aquæ & aëris,atq; lignorum:ex terra sequitur fertilitas. Si secus: sequitur sterilitas, aut mediocritas. Sic etiam,de bellis,peste,& similibus omnibus communibus. Et hæc radix est,ubi de his secundis causis iudicium stellarum uenamur:sicuti ex medullarum incrementis & decrementis,in animalibus,piscibus,& cancris, arboribus quoque ac iuncis,Lunæ ætatem,& per fluxum maris,eius situm uenamur. ORAT. Audiui ex Nili inundatione,& defectu,Aegyptios anni dispositionem præuidere. IDIOTA. Nulla est regio quin si aduerteret, consimilia iudicia reperiret: quemadmodum ex pinguedine piscium & reptilium,in principio hyemis, frigus magnum & durabile conijcimus,contrà quod,natura sagax in animalibus prouidet. ORATOR. Quid de quæstionibus,quæ fiunt Astrologis, an´ne tuo ingenio reperiri posset, æqua ad omnes responsio? IDIOTA. Etsi non æqua posset,tamen puto(ut me hic purè probes Idiotam)fieri aliqua Quomodo autem coniectura fieri posset,ad interrogata, inquisitione magna indiget. Nec est conueniens modus, libris inscribi, licet fortasis respondens,pondus responsionis non possit colligere,nisi ex pondere interrogationis. Incitatio etenim,quæstionem mouẽtis ad interrogandum,ex præsumptione aliqua, futuri euentus, mota esse uidetur,licet unde motus sit, non uideat,sicut qui in oculo aliquid sentit, quod non uidet, inuestigat ab alio, ut uideat quid læsit. ORATOR. Arbitror te dicere uelle,quemadmodum in rota Pythagorica, ex uaria combinatione nominis interrogantis,matris,horæ diei, ac luminis Lunæ: traditur modus,responsa uenandi. Aut sicut Vates,ex sortibus,aut lectione casuali,librorum Sybillinorum,aut Psalterij,aut domibus,uel Geomanticis figuris, aut auium garritu,seu flammæ ignis flexione,aut relatione tertij,aut aliquo alio casuali interuentu:iudicium sumendum. IDIOTA. Fuerunt,qui ex collocutione,quam cum interrogante habebant,in referendis nouis,de patriæ dispositione, uenabantur indirectè responsionem, quasi spiritus impulsiuus,se in colloquijs longioribus, manifestaret. Si enim ad tristia uergebant colloquia,talis putabatur rei euentus: si etiam ad læta,lætus putabatur. Ego autem ad faciem,uestes,motum oculorum,formam uerborum,atque ponderum,sortem rerum, quas iubeo interrogantem, iteratis ad me deferri uicibus,attendens:coniecturas formari posse,conijciebam. Pręciosiores tamen ab illo, cui quid uerius, inpræmeditatè incidit,in quo,præsagus quidam spiritus,loqui uideretur. Arbitror tamen nec in illa re,artem possibilem, nec habentem,iudicium communicare posse, nec sapientem, circà ista uacare debere. ORATOR. Optimè ais. Refert enim Sanctus Augustinus,hominem bibulum suo tempore fuisse,cui mentium patebant cogitationes,& fures detegebat, & alia abscondita patefaciebat miro modo,licet leuissimus fuisset & minimè sapiens. IDIOTA. Scio me sæpè multa prædixisse, uti spiritus dedit,& causam penitus ignorabam. Tandem uidere uisus sum,graui uiro non licere,absque causa loqui, & posthac silui. ORAT. Postquàm igitur satis de his astrorum motibus dictum uidetur,de Musicis etiam aliquid adijcito. IDIOTA. Ad Musicam enim, statica experimenta utilissima sunt. Nam ex diuersitate ponderum,campanarum duarum,tonum resonantium:scitur in qua harmoniæ proportione,tonus consistat. Sic etiam de fistularum pondere, ac aquarum fistulas implentium: scitur proportio Διὰπασῶν, Διὰπέντε, ac Διὰτεσσάρων, atque omnium harmoniarum, qualitercunq; formabilium. Similiter ex pondere malleorum,ex quorum ictu super incudem,aliqua oritur harmonia,ac guttarum de rupe in stagnum stillantium, uarios phthongos facientium, & tibiarum ac omniũ instrumẽtorum musicalium:ratio præcisiùs statera attingitur, ORAT. Sic & uocum & cantilenarum. IDIOTA. Imò generaliter omnes harmonicæ concordantiæ,per pondera subtilissimè inuestigantur:imò pondus rei,est propriè harmonica proportio,ex uaria combinatione diuersorum exorta: imò amicitiæ & inimicitiæ animalium,& hominum eiusdem speciei,ac mores,& quicquid tale, ex har

Fertilitas. Sterilitas.

Bella. Pestis.

Quæstiones Astrologorum

Rota Pythagorica.

Musica.

Fistulæ.

Mallei.

Voces. Cantilenæ. Amicitiæ. Odia.

Sanitas.
Aegritudo.
Leuitas.
Grauitas.
Prudentia.
Simplicitas.
Geometria.

monicis concordantijs,& ex contrarijs dissonantijs, ponderatur. Sic & sanitas hominis,harmonia ponderatur,atque opposito harmoniæ infirmitas: imò leuitas & grauitas,prudentia & simplicitas, & multa talia, si subtiliter aduertis. ORATOR. Quid censes de Geometria? IDIOTA. Arbitror,proportiones propinquas circuli & quadrati, & alia omnia, quæ ad differentiam capacitatis figurarum spectant: aprius per pondera,quàm aliter experiri posse. Nam si feceris uas columnare,notæ diametri & altitudinis,& aliud cubicum eiusdem diametri & altitudinis,& utrunq; aqua impleueris & ponderaueris:nota tibi erit, ex diuersitate ponderum, inscripti quadrati,ad circulum cui inscribitur, proportio, & per hoc, propinqua coniectura nota erit circuli quadratura,& quicquid circa hoc scire cupis. Sic si duas receperis lamínas penitus æquales,& unam in orbem flexeris, uas columnare efficiendo, & aliam in quadratum uas cubicum constituendo,& aqua uasa ipsa impleueris: scies ex differentia ponderum,differentiam capacitatis circuli,& quadrati, æqualis peripheriæ. Ita si plures tales laminas habueris,poteris in trigono, pentagono, hexagono,& ita deinceps,capacitatis differentias inuestigare. Similiter pondere peruenire poteris, ad artem capacitatum uasorum, qualiumcunq; figurarum,ac ad instrumenta mensurandi & ponderandi:quomodo stateræ fiant,quomodo una libra eleuet mille,per distantiam à centro,& uarium descensum rectiorem & curuiorem,ac quomodo omnia subtilia nauium instrumenta ac machinarum,fieri debeant. Vnde arbitror,hanc staticam experientiam,ad omnia Geometrica,perutilem esse. Potes & ponderare si uis,& si paulò es curiosior,numerum capillorum, frondium, granorum,arenarum unius modij, & quarumcunq; rerum, si in exigua quantitate ponas in statera,& notes pondus,& numeres illa Deinde totum ponderes. Ex proportione totius ponderis ad partem,proportionem agnosces numeri ad numerum, uerisimili coniectura & propinquitate. ORATOR. Satis nunc explanasti causas,cur rerum pondera optas per stateram capi,& seriatim & multipliciter conscribi. Namq; uerisimile est,librum illum utilissimum fore,atque apud magnos sollicitandum esse, ut in diuersis prouincijs,consignentur & comportentur in unum, ut ad multa nobis abscondita, facilius perducamur. Ego quoque, non cessabo ut fiat,ubiuis gentium promouere. IDIOTA. Si me amas diligens esto, & uale.

Vasa.

Machinæ.

Capilli.
Frondes.
Grana.
Arenæ.

Circulus quadratum & aliæ figuræ.

Quarti Dialogi Idiotæ finis.

REVEREN-

REVERENDISSIMI in Christo patris & domini, domini Nicolai de Cusa, tituli sancti Petri, ad uincula presbyteri Cardinalis, Episcopi Brixinens. ad Abbatem, & fratres Tegernenses, de uisione Dei, siue de Icona liber.

PAndam nunc, quæ uobis dilectissimis fratribus, antè promissa circa facilitatem mysticæ Theologiæ. Arbitror enim uos (quos scio zelo Dei duci) dignos, quibus hic thesaurus aperiatur, utiq; precios us ualde, & maximè fœcundus; orans imprimis omnipotentem, ut mihi det Verbum supernum atq; sermonem, qui solum seipsum pandere potest, ut pro captu uestro, enarrare queam mirabilia, quæ suprà omnem sensibilem rationalem & intellectualem uisum, reuelantur. Conabor autem simplicissimo atq; communissimo modo, uos experimentaliter, in sacratissimam obscuritatem, manuducere; ubi dum eritis, inaccessibilem lucem adesse sentientes, quisq; ex se tentabit (modo quo sibi à Deo conceditur) continuè propius accedere, & hic prægustare, quodam suauissimo libamine, cœnam illam æternæ fœlicitatis, ad quã uocati sumus in uerbo uitæ per euangelium Christi, semper benedicti.

PRAEFATIO.

SI uos humaniter ad diuina uehere contendo, similitudine quadam, hoc fieri oportet. Sed inter humana opera, non repperi imaginem, imagine omnia uidentis, proposito nostro conuenientiorem. Ita quod facies, subtili arte pictoria, ita se habeat, quasi cuncta circũspiciat. Harum etsi multæ reperiantur optimè pictæ, uti illa sagittariæ, in foro Norenbergensi, & Bruxellis Rogeri, maximi pictoris in preciosissima tabula, quæ in prætorio habetur, & Confluentiæ, in capella mea Veronicæ, & Brixinæ, in castro Angeli, arma ecclesiæ tenentis & multæ aliæ undiq;: ne tamen deficiatis in praxi, quæ sensibilem talem exigit figuram. Quam habere potui, charitati uestræ mitto tabellam, figuram cuncta uidentis tenentem: quam iconam Dei appello. Hanc aliquo in loco, puta, in septentrionali muro affigetis, circumstabitisq; uos fratres, parum distanter ab ipsa, intuebiminiq; illam: & quisq; uestrum experietur, ex quocunq; loco eandem inspexerit, se quasi solum per eam uideri: uidebiturq; fratri, qui in oriente positus fuerit, faciem illam orientaliter respicere, & qui in meridie, meridionaliter, & qui in occidente, occidentaliter. Primum igitur admirabimini, quomodo hoc fieri possit, quod omnes & singulos simul respiciat. Nam imaginatio stantis in oriẽte, nequaquàm capit uisum iconæ, ad aliam plagam uersùm, scilicet, occasum uel meridiem. Deinde frater, qui fuit in oriente se locet in occasu, & experietur uisum in eo figi in occasu, quemadmodũ prius in oriente. Et quoniam scit, iconam fixam & immutatam, admirabitur mutationem immutabilis uisus. Etsi figendo obtutum in iconam, ambulabit de occasu ad orientem: comperiet, continuè uisum iconę, secum pergere. Etsi de oriente reuertetur ad occasum: similiter eum non deseret, & admirabitur, quomodo immobiliter mouebatur, neq; poterit imaginatio capere, quod cum aliquo alio, sibi contrario motu obuiante, similiter moueatur. Et dum hoc experiri uolens, fecerit confratrem intuendo iconam, transire de oriente ad occasum, quando ipse de occasu pergit ad orientem, & interrogauerit obuiantem, si continuè secum uisus iconæ uoluatur & audierit similiter oppositio modo moueri: credet ei, & nisi crederet, non caperet hoc possibile, & ita reuelatione relatoris perueniet, ut sciat faciem illam, omnes (etiam contrarijs motibus) incedentes non deserere. Experietur igitur, immobilem faciem moueri ita orientaliter, quod & mouetur simul occidentaliter, & ita septentrionali-

Rogerus pictor.

ter,quod & meridionaliter,& ita ad unum locum,quod etiam ad omnia ſimul,& ita ad unum reſpicere motum,quod ad omnes ſimul.Et dum attenderit,quomodo uiſus ille nullum deſerit,uidet quod ita diligenter curam agit cuiuslibet,quaſi de ſolo eo,qui experitur ſe uideri,& nullo alio curet:adeò quod etiam concipi nequeat,per unum quem reſpicit,quod curam alterius agat.Videbit etiam,quod ita habet diligentiſsimam curam minimæ creaturæ,quaſi maximæ,& totius uniuerſi.Ex hac tali ſenſibili apparentia,uos fratres amantiſsimos,per quandam praxim deuotionis in myſticã propono eleuare Theologiã,præmittendo tria ad hoc opportuna.

Quòd perfectio apparentiæ uerificatur de Deo perfectiſsimo. Cap. I.

PRimo loco præſupponendum eſſe cenſeo,nihil poſſe apparere circa uiſum iconæ Dei,quin uerius ſit in uero uiſu Dei.Deus etenim,qui eſt ſummitas ipſa,omnis perfectionis,& maior quam cogitari poſsit: Θεὸς ob hoc dicitur quia omnia intuetur.Quare ſi uiſus pictus,apparere poteſt in imagine,ſimul omnia & ſingula inſpiciens(cum hoc ſit perfectionis uiſus)non poterit ueritati minus conuenire ueraciter,quàm iconæ ſeu apparentiæ apparenter.Si enim uiſus unus,eſt acutior alio,in nobis,& unus uix propinqua,alius uerò diſtantiora diſcernit,& alius tardè,alius citius attingit obiectum:nihil hæſitationis eſt,abſolutum uiſum,à quo omnis uiſus,uidentium excellere omnem acutiem,omnem celeritatẽ, & uirtutem omnem,omniũ uidentiũ actu,& qui uidentes fieri poſſunt.Si enim inſpexero ad abſtractum uiſum,quem mente abſolui ab omnibus oculis & organis, atq; cõſiderauero,quomodo ille uiſus abſtractus in contracto eſſe ſuo, prout uidentes per ipſum uiſum uident,eſt ad tempus & plagas mundi, ad obiecta ſingularia, cæteras & cõditiones tales contractus,ac quod abſtractus uiſus ab ijs eſt cõditionibus,ſimiliter abſtractus & abſolutus:optimè capio,de eſſentia uiſus non eſſe, ut plus unum quàm aliud reſpiciat obiectum,licet comitetur uiſum,in contracto eſſe, ut dum reſpicit unum,non poſsit reſpicere aliud,aut abſolutè omnia.Deus autem ut eſt uerus incontractus uiſus,non eſt minor,quam de abſtracto uiſu,per intellectum concipi poteſt,ſed improportionaliter perfectior.Quare apparentia uiſus iconæ,minus poteſt accedere,ad ſummitatem excellentiæ uiſus abſoluti quàm conceptus.Id igitur,quod in imagine illa apparet,excellenter in uiſu eſſe abſoluto,non eſt hæſitandum.

Quòd uiſus abſolutus,complectitur omnes modos. Cap. II.

ADuertas poſt hęc uiſum uariari in uidentibus,ex uarietate cõtractionis eius. Nam ſequitur uiſus noſter,organi & animi affectiones.Vnde iam uidet aliquis amoroſè & lætè,pòſt doloroſè & iracundè,iam pueriliter,pòſt uiriliter, deinde ſerioſè,& ſeniliter.Viſus autem abſolutus,ab omni contractione,ſimul & ſemel,omnes & ſingulos uidendi modos,cõplectitur, quaſi adæquatiſsima uiſuum omnium menſura, & exemplar ueriſsimum:ſine enim abſoluto uiſu,non poteſt eſſe uiſus contractus:complectitur autem in ſe omnes uidendi modos,& ita omnes quod ſingulos,& manet ab omni uarietate penitus abſolutus.Sunt enim in abſoluto uiſu,omnes contractionum modi uidendi incontractè.Omnis enim contractio eſt in abſoluto,quia abſoluta uiſio,eſt contractio contractionum: Contractio enim,eſt incontrahibilis.Coincidit igitur ſimpliciſsima contractio,cum abſoluto.Sine autem contractione,nihil contrahitur:ſic abſoluta uiſio,in omni uiſu eſt,quia per ipſam eſt omnis contracta uiſio,& ſine ea penitus eſſe nequit.

Quòd quæ de Deo dicuntur,realiter non differunt. Cap. III.

COnſequenter attendas,omnia quæ de Deo dicuntur,realiter ob ſummam Dei ſimplicitatem,non poſſe differre:licet nos ſecundum alias & alias rationes,alia & alia uocabula,Deo attribuamus.Deus autem cum ſit ratio abſoluta,omnium formalium rationum,in ſe omnes rationes complicat, Vnde quamuis Deo uiſum,auditum,guſtum,odoratum,tactum,ſenſum,rationem,& intellectum,& talia attribuamus,ſecum alias & alias,cuiuslibet uocabuli ſignificatorum

tionum rationes: tamẽ in ipso, uidere non est aliud ab audire, & gustare, & odorare & tangere, & sentire, & intelligere, & ita tota Theologia in circulo posita dicitur, quia unum attributorum, affirmatur de alio, & habere Dei, est esse eius, & mouere est stare, & currere est quiescere, & ita de reliquis attributis. Sic licet nos alia ratione attribuamus ei moueri, & alia, stare: tamen quia ipse est absoluta ratio, in qua omnis alteritas est unitas, & omnis diuersitas identitas, tunc rationum diuersitas, quæ non est identitas ipsa, prout nos diuersitatem concipimus, in Deo esse nequit.

Quòd uisio Dei: prouidentia, gratia, & uita dicitur æterna. Cap. IIII.

ACcede nunc tu frater contemplator, ad Dei iconam: & primum te loces ad orientem, deinde ad meridiem, ac ultimo ad occasum. Et quia uisus iconæ te æquè undiq; respicit, & non deserit quocunq; pergas: in te excitabitur speculatio, prouocaberisq;, & dicens: Domine nunc in hac tua imagine prouidentiam tuam quandam sensibili experientia, intueor. Nam si me non deseris, qui sum uilissimus omniũ, nusquam cuiquã deeris. Sic quidẽ ades omnibus et singulis, sicut ipsis omnibus, & singulis, adest esse, sine quo non possunt esse. Ita enim tu absolutũ esse omniũ ades cunctis, quasi non sit tibi cura, de quoquã alio Et hoc euenit, quia nulla res est, quæ esse suũ non præferat cunctis, & modũ essendi suũ, omnibus aliorũ essendi modis, & ita esse suũ tuetur, quod omniũ aliorũ esse, potius sinat in perditionẽ ire, quàm suum. Ita enim tu Domine, intueris quodlibet quod est: ut non possit concipi, per omne id quod est, te aliam curam habere, quàm ut id solum sit optimo modo, quo potest esse, atq; quod omnia alia quæ sunt, ad hoc solum sint ut seruiant ad id, quod illud sit optimè, quod tu respicis. Nequaquam Domine, me concipere sinis quacunq; imaginatione, quod tu Domine aliud à me, plus me diligas, cum me solum, uisus tuus non deserat. Et quoniam ibi oculus, ubi amor: tunc te me diligere experior, quia suprà me, seruulum tuum, oculi tui sunt attentissimè. Domine, uidere tuũ, est amare. Et sicut uisus tuus, adeò attentè me prospicit, quod nunquam se á me auertit: sic & amor tuus. Et quoniam amor tuus, semper mecum est, & non est aliud amor tuus Domine, quàm tu ipse, qui amas me: hinc tu semper mecum es Domine, non me deseris Domine, undique me custodis, quia curam mei agis diligentissimam. Esse tuum Domine, non derelinquit esse meum. In tantum enim sum, in quantum tu mecum es, & cum uidere tuum, sit esse tuũ, ideò ego sum, quia tu me respicis, & si à me uultum tuum subtraxeris, nequaquam subsistam. Sed scio, quod uisus tuus, est bonitas illa maxima, quæ seipsam non potest non communicare, omni capaci. Tu igitur, nunquam poteris me derelinquere, quamdiu ego tui capax fuero. Ad me igitur spectat, ut quantũ possum, efficiar cõtinuè plus capax tui. Scio autem, quod capacitas, quæ unionẽ præstat, non est nisi similitudo. Incapacitas autem, ex dissimilitudine. Si igitur ego me reddidero, omni possibili modo bonitati tuæ similẽ: secundum gradus similitudinis, ero capax ueritatis. Dedisti mihi Domine esse, & idipsum tale, quod se potest gratiæ & bonitatis tuæ, continuè magis capax reddere. Et hæc uis, quam à te habeo, in qua uirtutis omnipotentiæ tuæ uiuã imaginẽ teneo, est libera uoluntas, per quã possũ aut ampliare, aut restringere capacitatem gratiæ tuæ: ampliare quidem, per conformitatem: quando nitor esse bonus, quia tu bonus: quando nitor esse iustus, quia tu iustus: quando nitor esse misericors, quia tu misericors, quando omnis conatus meus, non est nisi ad te conuersus, quia omnis conatus tuus, est ad me conuersus: quando solum ad te attentissimè respicio, & nunquam oculos mentis auerto, quia tu me continua uisione amplecteris: quando amorem meum, ad te solum conuerto, quia tu qui Charitas es, ad me solum conuersus es. Et quid est Domine uita mea, nisi amplexus ille, quo tua dulcedo dilectionis, me adeò amorosè amplectitur: diligo supremæ uitam meam, quia tu es dulcedo uitæ meæ. Contemplor nunc in speculo, in icona, in ænigmate, uitam æternam: quia non est nisi uisio beata, qua quidem uisione, tu me amorosissimè usque ad intima animæ meæ, nunquam uidere desinis: & non est uidere tuum, nisi ui-

uificare,nisi dulcissimum amorem tui,continuè immittere,me ad tui amorem, per immissionem amoris inflammare, & inflammando pascere, & pascendo desideria ignire,& igniendo rore lætitiæ potare, & potando fontem uitæ immittere, & immittendo augere & perennare,& tuam immortalitatem communicare, cœlestis & altissimi ac maximi regni,gloriam immarcessibilem condonare, hæreditatis illius, quæ solius Filij est,participem facere, & æternæ fœlicitatis possessorem constituere:ubi est ortus delitiarum omnium,quæ desiderari poterunt,quo nihil melius, non solum per omnem hominem aut angelum excogitari, sed nec omni essendi modo, esse potest. Nam est ipsa absoluta maximitas,omnis desiderij rationalis,quæ maior esse nequit.

Quòd uisio Dei:prouidentia,gratia,& uita dicitur æterna. Cap. V.

O Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ, quam abscondisti timentibus te. Nam est thesaurus inexplicabilis,plenissimæ gaudio lætitiæ. Gustare enim ipsam dulcedinem tuam, est appræhendere experimentali contactu,suauitatem omnium delectabilium,in suo principio,est rationem omnium desiderabilium attingere,in tua sapientia. Videre igitur rationem absolutam, quæ est omnium ratio,nõ est aliud,quàm mente te Deum gustare:quoniam es ipsa suauitas,esse uitæ,& intellectus. Quid aliud Domine est uidere tuum, quando me pietatis oculo respicis,quàm te à me uideri? uidendo me, das te à me uideri, qui es Deus absconditus. Nemo te uidere potest,nisi inquantum tu das,ut uidearis,nec est aliud te uideri,quàm quòd tu uideas uidentem te. Video in hac imagine tua, quàm pronus es Domine,ut faciem tuam ostendas,omnibus quærentibus te, nam nunquàm claudis oculos,nunquàm aliorsum uertis. Et licet ego me à te auertam, quando ad aliud me penitus conuerto:tu tamen ob hoc,non mutas oculos nec uisum. Si me non respicis oculo gratię,causa mea est,quia diuisus sum à te,per auersionem,& conuersionem ad aliud,quod tibi præfero,non tamen adhuc auertis te penitus,sed misericordia tua sequitur me,an aliquando uelim reuerti ad te, ut sim capax gratiæ. Quòd enim me non respicis,est,quia te non respicio,sed respuo & contemno. O pietas infinita: quàm infelix est omnis peccator,qui te uenam uitæ derelinquit,& quærit te non in te,sed in eo,quod in se nihil est,& nihil mansisset,si tu non uocasses ipsum, de nihilo? quàm insanus est, qui te quærit,qui es bonitas,& dum te quærit, à te recedit,& oculos auertit? Quærit igitur omnis quærens non nisi bonum,& omnis qui quærit bonum,& à te recedit,ab eo recedit,quod quærit. Omnis igitur peccator,à te errat & longiùs abit. Quãdo autem ad te reuertitur,sine mora tu ei occurris,& antequàm te respiciat,tu paterno affectu,in eum oculos misericordiæ injcis. Nec est aliud tuum misereri,quàm tuum uidere. Subsequitur igitur omnem hominem misericordia tua,quamdiu uiuit,quocunque pergat: sicut nec uisus tuus quenquàm deserit,quamdiu igitur homo uiuit,non cessas eum subsequi,& dulci atq; interna monitione incitare,ut ab errore cesset,& conuertatur ad te,ut fœliciter uiuat. Tu Domine,es comes peregrinationis meæ,quocunque pergo, oculi tui super me sunt semper. Videre autem tuum,est mouere tuum. Moueris igitur mecum, & non cessas unquam à motu,quamdiu moueor. Si quiesco, & tu mecum es,si ascendero, ascendis,si descendero,descendis,quocunq; me uerto,ades. Nec me deseris,in tempore tribulationis,quoties te inuoco, prope es: nam inuocare te,est me conuertere ad te,non potes illi deesse,qui se ad te conuertit,nec potest quis ad te conuerti, nisi adsis prius,ades antequam ad te conuertar:nisi enim adesses,& sollicitares me,te penitus ignorarẽ,& ad te quem ignorarẽ,quomodo conuerterer? Tu igitur es Deus meus,qui omnia uides. Et uidere tuum, est operari. Omnia igitur operaris. Non nobis igitur Domine,non nobis, sed nomini tuo magno,quod est θεός,gloriam cano sempiternam. Nihil enim habeo,quod tu non das,nec tenerẽ id quod dedisti, nisi tu ipse cõseruares. Tu igitur ministras mihi omnia:tu es Dñs potẽs & pius, qui omnia donas:tu es minister,qui omnia ministras:tu es prouisor,et curã habẽs atq; cõseruator,& hæc omnia,uno simplicissimo intuitu tuo operaris,q; es in sęcula benedictus.

De uisione faciali. Cap. VI.

QVantò ego Domine Deus meus, diutius intueor uultum tuum, tantò mihi apparet, quòd acutius in me inijcias aciem oculorum tuorum. Agit autem intuitus tuus, ut considerem, quomodo hæc imago faciei tuæ, eapropter est sic sensibiliter depicta, quia depingi non potuit facies sine colore, nec color sine quantitate existit. Sed uideo non oculis carneis, qui hãc iconam tuam inspiciunt, sed mentalibus & intellectualibus oculis: ueritatem faciei tuæ inuisibilem, quæ in umbra hic contracta significatur. Quæ quidem facies tua uera, est ab omni contractione absoluta: neque enim ipsa est quanta, neque qualis, neq; temporalis, neq; localis, ipsa enim est absoluta forma, quæ est facies facierum. Quando igitur attendo, quomodo facies illa, est ueritas & mensura adæquatissima, omnium facierum: ducor in stuporem. Non est enim facies illa, quæ est ueritas omnium facierum, quanta. Quare nec maior nec minor. Nec tamen est æqualis cuiquàm, quia non est quanta, sed absoluta, & superexaltata. Est igitur ueritas, quæ est æqualitas, ab omni quantitate absoluta. Sic igitur compræhendo, uultum tuum Domine, antecedere omnem faciem formabilem, & esse exemplar ac ueritatem, omnium facierum, & omnes facies, esse imagines faciei tuæ incontrahibilis & imparticipabilis. Omnis igitur facies, quæ in tuam potest intueri faciem, nihil uidet aliud, aut diuersum à se, quia uidet ueritatem suam: ueritas autem exemplaris, non potest esse alia aut diuersa, sed illa accidunt imagini, ex eo quia non est ipsum exemplar. Sicut igitur dum hanc faciem pictam, orientaliter inspicio, similiter apparet, quòd sic ipsa me respiciat, & dum occidentaliter aut meridionaliter, ipsa pariformiter: sic qualitercunq; faciem meam muto, uidetur facies ad me conuersa. Ita est facies tua, ad omnes facies te intuentes, conuersa. Visus tuus Domine, est facies tua. Qui igitur amorosa facie te intuetur, non reperiet, nisi faciem tuam se amorosè intuentem, & quantò studebit te amorosius inspicere, tantò reperiet similiter faciem tuam amorosiorem. Qui te indignanter inspicit, reperiet similiter faciem tuam talem. Qui te lætè intuetur, sic reperiet lætam tuam faciem, quemadmodum est ipsius te uidentis. Sicut enim oculus iste carneus, per uitrum rubrum intuens, omnia quæ uidet rubra iudicat, etsi per uitrum uiride, omnia uiridia: sic quisque oculus mentis, obuolutus contractione & passione, iudicat te, qui es mentis obiectum, secundum naturam contractionis & passionis. Homo non potest iudicare, nisi humaniter. Quando enim homo, tibi faciem attribuit, extrà humanam speciem illam non quærit: quia iudicium eius, est infrà humanam naturam contractum, & huius contractionis passionem, in iudicando non exit. Sic si leo faciem tibi attribueret, non nisi leoninam iudicaret, & bos, bouinam, & aquila, aquilinam. O Domine, quàm admirabilis est facies tua, quam si iuuenis concipere uellet, iuuenilem fingeret, & uir, uirilem, & senex, senilem. Quis hoc unicum exemplar, uerissimum & adæquatissimum, omnium facierum, ita omnium quòd singulorum, & ita perfectissimè cuiuslibet, quasi nullius alterius, concipere posset? oporteret illum, omnium formabilium facierum, formas transilire, & omnes figuras. Et quomodo conciperet faciem, quando transcenderet omnes facies, & omnes omnium facierum similitudines & figuras, & omnes conceptus, qui de facie fieri possunt, & omnem omnium facierum colorem, & ornatum, & pulchritudinem? qui igitur ad uidendam faciem tuam pergit, quamdiu aliquid concipit, longè á facie tua abest. Omnis enim conceptus de facie, minor est facie tua Domine: & omnis pulchritudo, quæ concipi potest, minor est pulchritudine faciei tuæ, omnes facies pulchritudinem habent, & non sunt ipsa pulchritudo: tua autem facies Domine, habet pulchritudinem, & hoc habere, est esse. Est igitur ipsa pulchritudo absoluta, quæ est forma, dans esse, omni formæ pulchræ. O facies decora nimis, cuius pulchritudinem admirari, non sufficiunt omnia, quibus datur ipsam intueri. In omnibus faciebus, uidetur facies facietũ, uelatè & in ænigmate: reuelatè autem, nõ uidetur, quamdiu super omnes facies,

non intratur in quoddam ſecretum & occultum ſilentium, ubi nihil eſt de ſcientia & conceptu faciei. Hæc enim caligo, nebula, tenebrę ſeu ignorãtia, in quam faciem tuam quærens ſubintrat, quando omnem ſcientiam & conceptum tranſilit: eſt infrà quam non poteſt facies tua, niſi uelatè reperiri, ipſa autem caligo, reuelat ibi eſſe faciem, ſuprà omnia uelamenta. Sicuti dum oculus noſter, lucem Solis quæ eſt facies eius, quærit uidere: primò ipſam uelatè inſpicit in ſtellis, & coloribus, & omnibus, lucem eius participantibus. Quando autem reuelatè ipſam intueri contendit, omnem uiſibilem lucem tranſilit: quia omnis talis minor eſt illa, quam quærit. Sed quia quærit uidere lucem, quam uidere non poteſt, hoc ſcit, quòd quamdiu aliquid uidet, non eſſe id quod quærit. Oportet igitur omnem uiſibilem lucem tranſilire. Qui igitur tranſilire debet omnem lucem, neceſſe eſt, ut id quod ſubintrat, careat uiſibili luce, & ita eſt oculo (ut ſic dicam) tenebræ. Et cum eſt in tenebris illis, quæ ſunt caligo: tũc ſi ſcit ſe in caligine eſſe, ſcit ſe ad faciem Solis acceſsiſſe: oritur enim ex excellentia lucis Solis, illa caligo in oculo. Quantò igitur ſcit caliginem maiorem, tantò uerius attingit in caligine, inuiſibilem lucem. Video Domine, ſic & non aliter, inacceſsibilem lucem, & pulchritudinẽ, & ſplendorem, faciei tuæ, reuelatè accedi poſſe.

Quis fructus facialis uiſionis, & quomodo habebitur. Cap. VII.

TAnta eſt dulcedo illa, qua nunc Domine paſcis animam meam, ut ſe qualitercunq; iuuet, cum iſs quæ experitur in hoc mundo, & per eas quas tu inſpiras ſimilitudines gratiſsimas. Nam cum ſis uis illa Domine, ſeu principium, ex quo omnia, & facies tua ſit uis illa & principium, ex quo omnes facies id ſunt, quod ſunt: tunc me conuerto ad hanc arborem nucum, magnam & excelſam, cuius quæro uidere principium, & uideo ipſam oculo ſenſibili, magnã & extenſam, coloratam, oneratam ramis, foliſs, & nucibus. Video inde oculis mentis, arborem illam fuiſſe in ſemine, non modo quo eam hic inſpicio, ſed uirtualiter. Attentè aduerto, illius ſeminis admirabilem uirtutem, in qua arbor tota iſta, & omnes nuces, & omnis uis ſeminis nucum, & omnes arbores, in uirtute ſeminũ nucum fuerunt: & uideo, quomodo uis illa, non eſt ullo unquàm tempore, motu cœli ad plenum explicabilis, ſed uis illa ſeminis, quanquàm inexplicabilis, eſt tamen contracta, quia non niſi in hac ſpecie nucum, uirtutem habet. Quare licet in ſemine uideam arborem, non tamen niſi in cõtracta uirtute. Conſidero deinde Domine, omnium arborum diuerſarum ſpecierum, ſeminariam uirtutem contractam, ad cuiuſq; ſpeciem, & in ipſis ſeminibus, uideo arbores in uirtute. Si igitur omnium uirtutum ſeminum talium, uirtutem uolo uidere abſolutam, quæ ſit uirtus, quæ & principiũ, dans uirtutem omnibus ſeminibus: neceſſe eſt me tranſire, omnem ſeminalem uirtutem, quæ ſciri & concipi poteſt, & ſubintrare ignorantiam illam, in qua penitus nihil maneat uirtutis, aut uigoris ſeminalis: & tũc in caligine reperio, ſtupendiſsimam uirtutem, nulla uirtute, quæ cogitari poteſt, acceſsibilem, quæ eſt principium, dans eſſe omni uirtuti ſeminali, & non ſeminali. Quæ quidem uirtus, abſoluta & ſuperexaltata, cum det cuilibet uirtuti ſeminali, uirturem talem, in qua complicat uirtualiter arborem, cum omnibus, quæ ad arborem ſenſibilem, requirũtur, & eſſe arboris conſequũtur: tunc principiũ illud & cauſa, in ſe habet complicitè & abſolutè ut cauſa, quicquid dat effectui. Et ſic uideo, uirtutẽ illam, eſſe faciem ſeu exemplar, omnis faciei arboreæ, & cuiuslibet arboris: ubi uideo, arborem illam nucum, non ut in contracta uirtute ſua ſeminali, ſed ut in cauſa & ui conditrice, illius uirtutis ſeminalis. Et ideò uideo arborem illam, quandã explicationem uirtutis ſeminalis, & ſemen, quandam explicationem omnipotẽtis uirtutis. Et uideo, quòd ſicut arbor in ſemine, non eſt arbor, ſed uis ſeminis, & uis illa ſeminis eſt, ex qua explicatur arbor, ita q; nihil eſt reperibile in arbore, quod nõ procedat ex uirtute ſeminis: ita uirtus ſeminalis in cauſa ſua, quæ eſt uirtus uirtutũ, non eſt uirtus ſeminalis, ſed uirtus abſoluta. Et ita eſt arbor in te Deo meo, tu ipſe Deus meus, & in te eſt ueritas & exemplar ſuiſpſius. Similiter & ſemen arboris in te, eſt ueritas & exemplar, ſui ipſius & arboris & ſeminis:

nis: tu Deus es ueritas & exemplar. Et uis illa feminis, quæ est contracta, est uis naturæ speciei, quæ est ad speciẽ contracta, & ei inest tanquàm contractum principiũ: sed tu Deus meus, es uis absoluta, & ob hoc natura naturarum omnium. O Deus, quorsum me perduxisti, ut uideam faciem tuam absolutam, esse faciem naturalem, omnis naturæ, esse faciẽ, quæ est absoluta entitas, omnis esse, esse artem & scientiã, omnis scibilis. Qui igitur faciem tuã uidere meretur, omnia apertè uidet, & nihil manet ei occultũ: omnia hic scit, omnia habet Domine, qui te habet, omnia habet, qui te uidet. Nemo enim te uider, nisi qui te habet, nemo potest te accedere, quia inaccessibilis es. Nemo igitur te capiet, nisi tu te dones ei. Quo modo habeo te Domine, qui non sum dignus, ut compaream in cõspectu tuo? quo modo ad te peruenit oratio mea, qui es omni modo inaccessibilis? quomodo petam te? nam quid absurdiùs, quàm petere, ut tu te dones mihi, qui es omnia in omnibus? et quomodo dabis tu te mihi, si non pariter dederis mihi, cœlum & terrã & omnia quæ in eis sunt? imò quomodo dabis tu te mihi, si etiam meipsum non dederis mihi? & cum sic in silentio cõtemplationis quiesco, tu Domine intrà præcordia mea respondes, dicẽs: sis tu tuus, & ego ero tuus. O Domine suauitas omnis dulcedinis, posuisti in libertate mea ut sim, si uoluero, meiipsius. Hinc nisi sim meiipsius, tu non es meus: necessitates enim libertatẽ, cum tu non possis esse meus, nisi et ego sim meiipsius. Et quia hoc posuisti in libertate mea, nõ me necessitas, sed expectas, ut ego eligam meiipsius esse. Per me igitur stat, non per te Domine, qui nõ contrahis bonitatem tuam maximam, sed largissimè effundis, in omnes capaces. Tu autem Domine, es bonitas tua. Quomodo autem ero meiipsius, nisi tu Domine docueris me? hoc autẽ tu me doces, ut sensus obediat rationi, & ratio dominetur. Quando igitur sensus seruit rationi, sum meiipsius, sed non habet ratio, unde dirigatur, nisi per te Domine: qui es uerbum, & ratio rationum. Vnde nunc uideo, si audiero uerbum tuum, quod in me loqui nõ cessat, & cõtinuè lucet in ratione: ero meiipsius, liber, & nõ seruus peccati, & tu eris meus, & dabis uidere faciem tuam, & tunc saluus ero. Benedictus sis igitur Deus in donis tuis, qui solus potens es, consolari animam meam, & erigere, ut speret teipsum assequi, & te frui, uti suo proprio dono, & omnium desiderabilium thesauro infinito.

Quomodo uisio Dei, est amare, causare, legere, & in se omnia tenere. Cap. VIII.

NOn quiescit cor meum Domine, quia amor tuus, ipsum inflammauit desiderio tali, quòd non nisi in te solo, quiescere potest. Incepi orare Dominicam orationem, & tu inspirasti mihi ut attenderem, quo modo tu es pater noster. Amare tuum, est uidere tuum, paternitas tua, est uisio tua, quæ nos omnes amplectitur paternè: dicimus enim, pater noster. Es enim uniuersalis pater & singularis. Quisq; enim dicit, quia tu es pater noster, paternus amor, omnes & singulos filios, cõpræhendit. Ita enim diligit omnes pater, quòd singulos: quia ita omnium pater, quòd singulorum. Ita unumquemq; filiorum diligit, quòd quisq; filiorum, se omnibus præferri concipit. Si igitur tu es pater, & noster pater, nos igitur tui filij. præuenit autem paterna dilectio, filialem. Quamdiu nos tui filij, te ut filij intuemur, tu non cessas nos paternè respicere. Eris igitur prouisor noster paternus, curam de nobis habens paternam. Visio tua, prouidentia est. Quòd si nos filij tui, abdicamus te patrẽ, desinimus esse filij, nec sumus tunc liberi filij, in nostra potestate, sed imus in regionem longinquam, separantes nos à te, et tunc subimus, seruitutem grauem, sub principe, qui tibi Deo aduersatur. Sed tu pater, qui ob concessam nobis libertatem, quia filij tui sumus, qui es ipsa libertas, quãquàm sinas nos abire, & libertatem, & substantiam optimam consumere, secundum sensuum corrupta desideria: tamen non penitus nos deseris, sed continuè sollicitando ades, & in nobis loqueris, & nos reuocas, ut ad te redeamus, paratus semper respicere nos, priori paterno oculo, si reuersi, ad te conuersi fuerimus. O pie Deus respice in me, qui compunctus, de misero seruitio, lubricæ fœditatis porcorum, ubi fame defeci, nunc reuertor, ut in

domo

domo tua, qualitercunq; paſci queam. Paſce me uiſu tuo Domine, & doce, quomodo uiſus tuus, uidet omnem uiſum uidentem, & omne uiſibile, & omnem actum uiſionis, & omnem uirtutem uidentem, & omnem uirtutem uiſibilem, et omne ex ipſis exurgens, uidere: quia uidere tuum, eſt cauſare, omnia uides, qui omnia cauſas. Doce me Domine, quomodo unico intuitu, ſimul & ſingulariter diſcernas. Cum aperio librum ad legendum, uideo confuſè totam chartam, & ſi uolo diſcernere, ſingulas literas, ſyllabas, & dictiones: neceſſe eſt, ut me ſingulariter, ad ſingula ſeriatim conuertam, & non poſſum, niſi ſucceſsiuè unam poſt aliam literam, legere, & unam dictionem poſt aliam, & paſſum poſt paſſum. Sed tu Domine, ſimul totam chartam reſpicis & legis, ſine mora temporis. Et ſi duo noſtrum legunt idem, unus citius, alter tardius, cum utroq; legis, & uideris in tempore legere: quia legis cum legẽtibus, & ſuprá tempus omnia uides, & legis ſimul. Videre enim tuũ, eſt legere tuum. Omnes libros ſcriptos, & qui ſcribi poſſunt, ſimul & ſemel, ſuprà moram temporis, ab æterno uidiſti & legiſti ſimul, & cum hoc cum omnibus legẽtibus, eoſdem legis ſeriatim. Nec aliud legis in æternitate, & aliud in tempore, cum legentibus: ſed idem, eodem te modo habens, quia non es mutabilis, cum ſis fixa æternitas, æternitas autem, quia non deſerit tempus, cum tempore moueri uidetur: licet motus in æternitate, ſit quies. Domine tu uides, & habes oculos. Es igitur oculus, quia habere tuũ eſt eſſe, ob hoc, in teipſo, omnia ſpecularis. Nã ſi in me uiſus eſſet oculus, ſicut in te Deo meo, tunc in me omnia uiderem: cum oculus ſit ſpecularis, & ſpeculum quantumcunq; paruũ, in ſe figuratiuè reſpiciat, montem magnũ, & cuncta quæ in eius montis ſuperficie exiſtunt, & ſic omnium ſpecies ſunt in oculo ſpeculari: tamen quia uiſus noſter, non uidet per medium oculi ſpecularis, niſi id particulariter, ad quod ſe conuertit, quia uis eius nõ poteſt niſi particulariter determinari, per obiectum, ideò non uidet omnia, quæ in ſpeculo oculi capiuntur. Sed uiſus tuus, cum ſit oculus ſeu ſpeculum uiuum, in ſe omnia uidet. Imò quia cauſa omnium uiſibilium, hinc omnia in cauſa & ratione omnium, hoc eſt, in ſeipſo cõplectitur & uidet. Oculus tuus Domine, ſine flexione ad omnia pergit. Quòd enim oculus noſter ſe ad obiectum flectit, ex eo eſt, quòd uiſus noſter, per angulum quantum uidet. Angulus autem oculi tui Deus, non eſt quantus, ſed eſt infinitus, qui eſt circulus, imò & ſphæra infinita: quia uiſus tuus, eſt oculus, ſphæricitatis & perfectionis infinitæ. Omnia igitur, in circuitu, & ſurſum, & deorſum ſimul uidet. O quàm admirandus eſt uiſus tuus, qui eſt θεος Deus, omnibus ipſum perſcrutantibus? quàm pulcher & amabilis eſt, omnibus te diligentibus? quàm terribilis eſt, omnibus qui dereliquerũt te, Domine Deus meus? uiſu enim uiuificas Domine, omnem ſpiritum, & lætificas omnem beatum, & fugas omnem mœſtitiam. Reſpice igitur in me miſericorditer, & ſalua facta eſt anima mea.

Quomodo eſt uniuerſalis pariter & particularis, & quæ uia ad uiſionem Dei. Cap. IX.

ADmiror Domine, poſtquàm tu ſimul omnes & ſingulos reſpicis, uti hæc etiam picta figurat imago, quã intueor: quomodo coincidat, in uirtute tua uiſiua, uniuerſale cum ſingulari? Sed attendo, quòd propterea nõ capit imaginatio mea quomodo hoc fiat, quia quæro in uirtute uiſiua mea, uiſionem tuam, quæ cum non ſit ad organum ſenſibile, contracta ſicut mea, ideò decipior in iudicio. Viſus tuus Domine, eſt eſſentia tua. Si igitur ad humanitatẽ, quæ eſt ſimplex & una, in omnibus hominibus, reſpexero: reperio ipſam, in omnibus & ſingulis hominibus. Et quamuis in ſe non ſit, nec orientalis, nec occidẽtalis, nec meridionalis, nec ſeptentrionalis: tamen in hominibus orientalibus, eſt in oriente, & in occidentalibus, eſt in occidente. Et ſic, quamuis de eſſentia humanitatis, non ſit motus nec quies: mouetur tamen, cum mouentibus hominibus, & quieſcit, cum quieſcẽtibus, & ſtat cum ſtantibus ſimul & ſemel pro eodem nunc: quia non deſerit homines humanitas, ſiue moueantur, ſiue non moueantur, ſiue dormiant, ſiue quieſcant. Vnde

Humanitas.

hæc

hæc natura humanitatis,quæ est contracta,& non reperitur extrà homines, si illa sic se habet, quod non plus uni homini adest quam alteri,& ita perfectè uni quasi nulli alteri:multò altiûs humanitas incontracta,quæ est exemplar & idea,istius cõtractæ naturæ,& quæ est ut forma & ueritas,istius formæ humanitatis contractæ. Nam humanitatem contractam in indiuiduis,nunquam deserere potest:est enim forma,dans esse ipsi naturæ formali.Non igitur sine ipsa esse potest specifica forma, cum per se non habeat esse:est enim ab illa,quæ per se est,antequam non est alia.Forma igitur illa,quæ dat esse speciei,est absoluta forma,& tu es illa Deus,qui es formator cœli,& terræ,& omnium.Quando igitur respicio ad humanitatem contractã,& per illam ad absolutam,scilicet,uidendo in contracto absolutum,ut in effectu causã & in imagine ueritatem & exemplar:occurris tu mihi Deus meus,quasi exemplar omnium hominum,& homo per se,hoc est absolutus.Quando autem similiter in cunctis speciebus,me ad formam formarum conuerto:in omnibus tu mihi,ut idea & exemplar, occurris.Et quia tu es absolutum exemplar,& simplicissimum:non es compositus,ex pluribus exemplaribus,sed es unum exemplar simplicissimum,infinitum,ita quod omnium & singulorum,quæ formari possunt,es uerissimum & adæquatissimum exemplar.Es igitur essentia essentiarũ,dans contractis essentijs ut id sint,quod sunt.Extrà te igitur Domine,nihil esse potest.Si igitur essentia tua penitrat omnia:igitur & uisus tuus,qui est essentia tua.Sicut igitur nihil omnium quæ sunt,potest fugere esse suum propriũ:ita nec essentiã tuã,quæ dat esse essentiæ omnibus,quare nec uisum tuũ.Omnia igitur & singula simul,tu Domine uides,& cum omnibus quæ mouentur,moueris,& cum stantibus stas.Et quia reperiuntur qui alijs stantibus mouentur:tunc tu Domine,stas simul & moueris, progrederis simul & quiescis.Si enim moueri,reperitur simul tempore cum quiescere,in diuersis contractum,& nihil extrà te esse potest,nec motus extrà te est,nec quies omnibus illis simul & semel,& cuilibet totus ades Domine.Nec tamen moueris,nec quiescis: quia es superexaltatus, & absolutus ob omnibns illis,quæ concipi aut nominari possunt.Stas igitur,& progrederis,& neq; stas,neque progederis simul,facies hæc depicta,mihi ostendit idipsum.Nam si moueor,apparet uisus eius moueri,quia me non deserit,si me mouente,alius qui faciem intuetur stat, similiter eum uisus non deserit,sed stat cum stante:tamen propriè non potest faciei absolutę,ab his respectibus conuenire,quod stet aut moueatur:quia est suprà omnem stationem & motum,in simplicissima & absolutissima infinitate,post quam quidem infinitatem,est motus & quies,& oppositio, &quicquid dici aut concipi potest.Vnde experior,quomodo necesse est me intrare caliginem,& admittere coincidentiam oppositorum,super omnem capacitatem rationis,& quærere ibi ueritatem,uhi occurrit impossibilitas.Et suprà illam,omnem etiam intellectualem altissimum ascensum,quando peruenero ad id,quod omni intellectui est incognitum,& quod omnis intellectus iudicat remotissimũ à ueritate:ibi es tu Deus meus,qui es absoluta necessitas. Et quantò impossibilitas illa caliginosa,cognoscitur magis obscura & impossibilis: tantò uerius necessitas relucet,& minus uelatè adest,& appropinquat.Quapropter, tibi gratias ago Deus meus,quia patefacis mihi,quod non est uia alia,ad te accedendi nisi illa,quæ omnibus hominibus,etiam doctissimis philosophis,uidetur penitùs inaccessibilis & impossibilis,quoniam tu mihi ostendisti,te non posse alibi uideri quàm ubi impossibilitas occurrit & obuiat,& animasti me Domine,qui es cibus grandium,ut uim mihijpsi faciam:quia impossibilitas,coincidit cum necessitate,& repperi locum,in quo reuelatè reperieris, cinctum cõtradictoriorum coincidentia, & iste est murus Paradisi,in quo habitas,cuius portam,custodit spiritus altissimus rationis,qui nisi uincatur,non patebit ingressus. Vltrà igitur coincidentiam contradictoriorum uideri poteris,& nequaquam citrà.Si igitur impossibilitas est necessitas,in uisu tuo Domine,nihil est,quod uisus tuus non uideat.

Quomodo

Quomodo uidetur Deus, ultrà coincidentiam contradictoriorum, & quomodo uidere, est esse. Cap. X.

STo coràm imagine faciei tuæ Deus meus, quam oculis sensibilibus respicio, & nitor oculis interioribus intueri ueritatem, quæ in pictura signetur, & occurrit mihi Domine, quam uisus tuus loquatur. Nam non est aliud loqui tuũ & uidere tuum, cum non differant realiter in te, qui es ipsa simplicitas absoluta. Tunc clarè experior, quod tu simul omnia uides, & singula: quia ego simul & semel, dum prædico, ecclesiæ loquor congregatæ, & singulis in ecclesia existentibus unum uerbum loquor, & in illo unico, singulis loquor. Id quod mihi est ecclesia, hoc tibi Domine, est totus hic mundus & singulæ creaturæ, quæ sunt aut esse possunt. Sic igitur singulis loqueris, & ea quibus loqueris uides. Domine, qui es summa consolatio in te sperantium, inspiras ut te laudem ex me. Nam dedisti mihi faciẽ unam, sicut uoluisti, & illa per omnes quibus prædico, singulariter & simul uidetur. Videtur itaque facies mea unica, per singulos, & sermo simplex meus, integrè à singulis auditur. Ego autem, non possum simul omnes loquentes discretè audire, sed unũ post unum, neq; omnes simul discretè uidere, sed unum post unum, sed si in me esset tanta uis, quod audiri cũ audire coinciderent, sic & uideri & uidere, sic & loqui & audire (uti in te Domine, qui es summa uirtus) tũc omnes & singulos, simul audirem & uiderem. Et sicut singulis simul loquerer: ita etiam in eodem, tunc quando loquerer, omnium & singulorum responsa, uiderem & audirem. Vnde in ostio coincidentiæ oppositorum, quod Angelus custodit, in ingressu Paradisi constitutus: te Domine uidere incipio. Nam ibi es, ubi loqui, uidere, audire, gustare, tangere, ratiocinari, scire, & intelligere, sunt idem, & ubi uidere, coincidit cum uideri, & audire cum audiri, & gustare cum gustari, & tangere cum tangi, & loqui cum audire, & creare cum loqui. Si ego uiderem sicut uisibilis sum, non essem creatura. Et si tu Deus non uideres, sicut uisibilis es, non esses Deus omnipotens. Ab omnibus creaturis es uisibilis, & omnes uides, in eo enim quod omnes uides, uideris ab omnibus aliter enim esse non possunt, creaturæ: quia uisione tua sunt. Quod si te non uiderent uidentem, à te non caperent esse, esse creaturæ, est uidere tuum, pariter & uideri. Loqueris uerbo tuo omnibus quæ sunt, & uocas ad esse, quæ non sunt: uocas igitur, ut te audiunt, & quando te audiunt, tunc sunt. Quando igitur loqueris, omnibus loqueris, & omnia te audiunt, quibus loqueris: loqueris terræ, & uocas eam ad humanam naturam, & audit te terra: & hoc audire eius, est fieri hominem. Loqueris nihilo, quasi sit aliquid, & uocas nihil ad aliquid, & audit te nihil, quia fit aliquid, quod fuit nihil. O uis infinita, concipere tuum est loqui, concipis cœlum, & est uti concipis, concipis terram, & est ut concipis, dum concipis, uides, & loqueris, & operaris, & quicquid dici potest. Sed admirabilis es Deus meus, semel loqueris, semel concipis, quomodo ergo non sunt omnia simul, sed successiuè multa? quomodo tot sunt diuersa, ex unico conceptu? tu me in limine ostij constitutum illustras, quia conceptus tuus, est ipsa æternitas simplicissima. Nihil est autẽ possibile fieri, post æternitatem simplicissimam. Ambit igitur infinita duratio, quæ est ipsa æternitas, omnem successionem. Omne igitur, quod nobis in successione apparet, nequaquàm est post tuum conceptum qui est æternitas. Vnicus enim conceptus tuus, qui est & uerbum tuum, omnia & singula complicat, uerbum tuum æternum, non potest esse multiplex, nec diuersum, nec uariabile, nec mutabile, quia simplex æternitas. Sic uidet Domine, post tuum conceptum nihil esse, sed sunt omnia quia concipis, concipis autem in æternitate, successio autem in æternitate, est sine successione ipsa æternitas, ipsum uerbum tuum Domine Deus. Rem aliquam, quæ nobis temporaliter apparet, non prius concepisti, quàm est. In æternitate enim, in qua concipis, omnis successio temporalis, in eodem Nunc æternitatis, coincidit. Nihil igitur præteritum uel futurum, ubi futurum & præteritum, coincidunt cum præsenti. Sed quòd res in hoc mundo, secundũ prius & posterius existũt: est, quia tu prius res tales, ut essent, nõ concepisti, si prius cõcepisses, prius fuissent. Sed in cuius cõceptu, potest cadere

prius

prius & posterius,ut prius unum concipiat,& postea aliud,non est omnipotens. Ita¡ quia tu es Deus omnipotens,es intrà murum in Paradiso.Murus autem est coincidentia illa,ubi posterius,coincidit cum priori,ubi finis, coincidit cum principio, ubi α & ω sunt idē.Semper igitur res sunt,quia tu dicis ut sint,& non sunt prius,quia non dicis prius.Et quando ego lego,Adam antè tot annos fuisse,& hodie talem natum:uidetur impossibile,quod Adam tunc fuit,quia tunc uoluisti,& similiter hodie natus,quia nunc uoluisti,& quod tamen non prius uoluisti Adam esse,quàm hodie natum.Sed illud quod uidetur impossibile,est ipsa necessitas:nam Nunc & Tunc,sunt post uerbum tuum.Et ideò accedenti ad te,occurrunt in muro,qui circundat locum,ubi habitas in coincidentia. Coincidit enim Nunc & Tunc,in circulo muri Paradisi.Tu uerò Deus meus,ultrâ Nunc & Tunc existis & loqueris,qui es æternitas absoluta.

Quomodo uidetur in Deo successio,sine successione. Cap. XI.

EXperior bonitatem tuam Deus meus,quæ me miserum peccatorem,non solum non spernit,sed quodam desiderio dulciter pascit.Inspirasti similitudinem mihi gratam,circa unitatem uerbi mentalis,seu conceptus tui,& uarietatem eiusdem, insuccessiuè apparentibus:nam simplex conceptus,horologij perfectissimi,me ducit,ut sapidiùs rapiar,ad uisiouem conceptus & uerbi tui.Conceptus enim simplex horologij,complicat omnem successionem temporalē.Et esto,quod horologiū sit conceptus,tunc licet priùs audiamus sonum,sextæ horæ,quàm septimæ:non tamen auditur septima,nisi quando iubet conceptus,neque sexta est prius in conceptu,quàm septima aut octaua,sed in unico conceptu,horologij,nulla hora est prior aut posterior alia,quamuis horologium nunquam horā sonet,nisi quando conceptus iubet.Et uerum est dicere,quando audimus sextam sonare,quod tunc sexta sonat,quia conceptus magistri sic uult.Et quia horologiū in conceptu Dei,est conceptus:tunc aliquantulum uidetur,quomodo successio in horologio,est sine successione in uerbo seu conceptu,& quod in simplicissimo illo conceptu, complicantur omnes motus & soni,& quicquid in successione experimur.Et quod omne illud,quod successiuè euenit,non exit quouismodo conceptū, sed est explicatio conceptus,ita quod conceptus dat esse cuilibet, & quod propterea nihil prius fuit,quàm eueniat,quia prius non fuit conceptum,ut esset.Sit igitur conceptus horologij,quasi ipsa æternitas, tunc motus in horologio,est successio. Complicat igitur æternitas successionē,& explicat.Nam conceptus horologij,qui est æternitas,cōplicat pariter & explicat omnia.Benedictus igitur sis Domine Deus meus,qui me lacte similitudinum pascis & nutris,quousq; solidiorem tribuas mihi cibum,deduc me Domine Deus,per has semitas ad te:quia nisi me duxeris, subsistere in uia nequeo,propter fragilitatem naturæ corruptibilis,& futilis uasis quod circūfero.Redeo iterum confisus adiutorio tuo Domine,ut te ultrà murum coincidentiæ,complicationis & explicationis,reperiam,& cum per hoc ostiū,uerbi & conceptus tui,intro & exeo:simul pascua reperio dulcissima. Cum te reperio,uirtutem explicantem,exeo:cum te reperio,uirtutem complicantem pariter & explicantem,intro pariter & exeo.Intro,de creaturis ad te creatorem,de effectibus ad causam:exeo,de te creatore ad creaturam,de causa ad effectus. Intro & exeo simul quando uideo,quomodo exire est intrare,& intrare exire simul. Sicut qui numerat, explicat pariter & complicat,explicat uirtutem unitatis,& complicat numerum in unitatem.Exire enim creaturæ à te,est creaturam intrare,& explicare, est cōplicare. Et quando uideo te Deum in Paradiso,quem illic murus,coincidentiæ oppositorū cingit:uideo te nec complicare nec explicare,disiunctiuè uel copulatiuè.Disiunctio enim,pariter & coniunctio,est murus coincidentiæ,ultrà quem existis,absolutus omni eo,quod aut dici,aut cogitari potest.

Horologium.

Quod

Quòd ubi inuiſibilis uidetur, increatus creatur. Cap. XII.

APparuiſti mihi Domine aliquando, ut inuiſibilis ab omni creatura: quia es Deus abſconditus, infinitus. Infinitas autem, eſt incompræhenſibilis, omni modo compræhendendi. Apparuiſti deinde mihi, ut ab omnibus uiſibilis: quia in tantum res eſt, in quantum tu eam uides, & ipſa non eſſet actu, niſi te uideret, uiſio enim præſtat eſſe, quia eſt eſſentia tua. Sic Deus meus, es inuiſibilis pariter & uiſibilis. Inuiſibilis es, uti tu es, uiſibilis es, uti creatura eſt, quæ in tantum eſt, in quantum te uidet. Tu igitur Deus meus inuiſibilis, ab omnibus uideris, & in omni uiſu uideris. Per omnem uidentem, in omni uiſibili, & omni actu uiſionis uideris, qui es inuiſibilis & abſolutus, ab omni tali, & ſuperexaltatus in infinitum. Oportet igitur me Domine, murum illum, inuiſibilis uiſionis, tranſilire, ubi tu reperieris. Eſt autem murus, omnia & nihil ſimul. Tu enim qui occurris, quaſi ſis omnia, & nihil omnium ſimul, habitas intrà murum illum excelſum, quem nullum ingenium, ſua uirtute ſcandere poteſt. Occurris mihi aliquando, ut cogitem te uidere in te omnia, quaſi ſpeculum uiuum, in quo omnia relucent. Et quia uidere tuum, eſt ſcire: tunc occurrit mihi, te non uidere in te omnia, uti ſpeculum uiuum, quia ſic ſcientia tua, oriretur à rebus. Deinde occurris mihi, ut uideas in te omnia, quaſi uirtus ſe intuendo: uti uirtus ſeminis arboris, ſi ſe intueretur, in ſe uideret arborem in uirtute, quia uirtus ſeminis, eſt arbor uirtualiter, & poſt hoc occurrit mihi, quòd non uideas
Semen. te, & in te omnia, uti uirtus. Nam uidere arborem in potentia uirtutis, differt à uiſione, qua arbor uidetur in actu. Et tunc reperio, quomodo uirtus tua infinita, eſt ultrà ſpecularem & ſeminalem, & coincidentiam radiationis & reflexionis, cauſæ & cauſati pariter, & quòd illa abſoluta uirtus, eſt uiſio abſoluta, quæ eſt ipſa perfectio, & eſt ſuper omnes uidendi modos: omnes enim modi qui perfectionem uiſionis explanant, ſine modo ſunt uiſio tua, quæ eſt eſſentia tua Deus meus. Sed ſine, Domine pijſsime, ut adhuc uilis factura, loquatur ad te. Si uidere tuum, eſt creare tuum, & non uides aliud à te, ſed tuipſe es obiectum tuijpſius (es enim uidens, & uiſibile atq; uidere) quomodo tunc creas res alias à te? uideris enim creare teipſum, ſicut uides teipſum. Sed conſolaris me, uita ſpiritus mei: quoniam & ſi occurrat murus abſurditatis, qui eſt coincidentiæ ipſius creare cum creari, quaſi impoſsibile ſit, quòd creare coincidat cum creari (uidetur enim quòd hoc admittere, ſit affirmare, rem eſſe antequàm ſit: quando enim creat, eſt, & non eſt, quia creatur) tamen non obſtat: creare enim tuum, eſt eſſe tuum. Nec eſt aliud, creare pariter & creari, quàm eſſe tuum omnibus communicare, ut ſis omnia in omnibus, & ab omnibus tamen maneas abſolutus. Vocare enim ab eſſe quæ non ſunt, eſt communicate eſſe nihilo, ſic uocare, eſt creare, communicare, eſt creari. Et ultrà hanc coincidentiam, creare cum creari: es tu Deus abſolutus & infinitus, neq; creãs neq; creabilis, licet omnia id ſint quod ſunt, quia tu es. O altitudo diuitiarum, quàm incompræhenſibilis es? quamdiu concipio creatorem creantem, adhuc ſum citrà murum Paradiſi. Sic quamdiu concipio creatorem creabilem, nondum intraui, ſed ſum in muro. Sed abſolutam cum te uideo infinitatem, cui nec nomen creatoris creantis, nec creatoris creabilis competit, tunc reuelatè te inſpicere incipio, & intrare ortum deliciarum: quia nequaquàm es aliquid tale, quod dici aut concipi poteſt, ſed in infinitum, ſuper omnia talia, abſolutè ſuperexaltatus. Non es igitur creator, ſed plus quàm creator, in infinitum: licet ſine te nihil fiat, aut fieri poſsit, tibi laus & gloria, per ſæcula infinita, Amen.

Quòd Deus uidetur abſoluta infinitas. Cap. XIII.

DOmine Deus, adiutor te quærentium, uideo te in ortu Paradiſi, & neſcio quid uideo, quia nihil uiſibilium uideo, & hoc ſcio ſolum, quia ſcio me neſcire quod uideo, & nunquàm ſcire poſſe, & neſcio te nominare: quia neſcio quid ſis, & ſi quis mihi dixerit, quòd nomineris hoc uel illo nomine, eo ipſo quod nominat, ſcio quòd non eſt nomen tuũ. Terminus enim omnis modi ſignifica-

ſignificationis nominum, eſt murus, ultrà quem te uideo. Et ſi quis èxpreſſerit conceptum aliquem, quo concipi poſſis, ſcio illum conceptum, non eſſe conceptum tui: omnis enim conceptus, terminatur in muro Paradiſi. Et ſi quis expreſſerit aliquam ſimilitudinem, & dixerit, ſecundum illam te concipiendum: ſcio ſimiliter, illam ſimilitudinem, non eſſe tuam. Sic ſi intellectum tui quis enarrauerit, uolens modum dare, ut intelligaris, hic longè adhuc à te abeſt. Separaris enim per altiſſimum murum, ab omnibus his. Separat enim murus, omnia quæ dici, aut cogitari poſſunt, à te: quia tu es ab his omnibus abſolutus, quæ cadere poſſunt in conceptum cuiuſcunq;. Vnde dum altiſſimè eleuor, infinitatem te uideo. Ob hoc es inacceſſibilis, incompræhẽſibilis, innominabilis, immultiplicabilis, & inuiſibilis. Et ideò oportet ad te accedentem, ſuper omnem terminum, & finem, & finitum aſcendere. Sed quomodo ad te perueniet, qui es finis ad quem tendit, ſi ultrà finem aſcendere debet: qui ultrà finem aſcendit: nónne hic ſubintrat, in indeterminatum & confuſum, & ita quó ad intellectum, ignorantiam & obſcuritatem, quæ ſunt confuſionis intellectualis. Oportet igitur intellectum ignorantem fieri, & in umbra conſtitui, ſi te uidere uelit. Sed quid eſt Deus meus, hæc intellectus ignorantia, nónne docta ignorantia. Non igitur accedi potes Deus, qui es infinitas, niſi per illum cuius intellectus eſt, in ignorãtia, qui ſcilicet ſcit ſe ignorantem tui. Quomodo poteſt intellectus te capere, qui es infinitas. Scit ſe intellectus ignorantem, & te capi non poſſe, quia infinitas es. Intelligere enim infinitatem, eſt compræhendere incompræhenſibile. Scit intellectus ſe ignorantem te, quia ſcit te ſciri non poſſe, niſi ſciatur non ſcibile, & uideatur non uiſibile, & accedatur non acceſſibile. Tu Deus meus, es ipſa infinitas abſoluta, quam uideo eſſe finem infinitum, ſed capere nequeo, quomodo finis ſit finis, ſine fine. Tu Deus es tuiipſius finis, quia es quicquid habes, ſi habes finem, es finis. Es igitur finis infinitus, quia tuiipſius finis: quia finis tuus, eſt eſſentia tua, eſſentia finis, non terminatur ſeu finitur, in alio à fine, ſed in ſe. Finis igitur, qui eſt ſuiipſius finis, eſt infinitus. Et omnis finis, qui non eſt ſuiipſius finis, eſt finis finitus. Tu Domine, quia es finis omnia finiens, ideò es finis, cuius non eſt finis, & ſic finis ſine fine, ſeu infinitus, quod aufugit omnem rationem, complicat enim contradictionem. Quando igitur affero, eſſe infinitum finem, admitto tenebras lucem, ignorantiam ſcientiam, impoſſibile neceſſarium. Et quia admittimus, finem finiti eſſe: neceſſariò infinitum admittimus, ſeu finem ultimum, ſeu finem ſine fine. Sed non poſſumus non admittere, entia finita, ita non poſſumus non admittere infinitum. Admittimus igitur coincidẽtiam contradictoriorum, ſuper quam eſt infinitum. Coincidentia autem illa, eſt contradictio ſine contradictione: ſicut finis ſine fine. Et tu mihi dicis Domine, quód ſicut alteritas in unitate, eſt ſine alteritate, quia unitas, ſic contradictio in infinitate, eſt ſine contradictione, quia infinitas. Infinitas eſt ipſa ſimplicitas, contradictio ſine alteratione non eſt. Alteritas autem in ſimplicitate, ſine alteratione eſt, quia ipſa ſimplicitas: omnia enim, quæ dicuntur de abſoluta ſimplicitate, coincidunt cum ipſa, quia ibi habere eſt eſſe. Oppoſitio oppoſitorũ, eſt oppoſitio ſine oppoſitione, ſicut finis finitorum, eſt finis ſine fine. Es igitur tu Deus, oppoſitio oppoſitorum: quia es infinitus, & quia es infinitus, es ipſa infinitas, in infinitate, eſt oppoſitio oppoſitorum, ſine oppoſitione. Domine Deus meus, fortitudo fragilium, uideo te, ipſam infinitatem eſſe: ideò nihil eſt tibi alterum, uel diuerſum, uel aduerſum. Infinitus enim, non compatitur ſecum alteritatem, quia cum ſit infinitas, nihil eſt extrà eam: omnia enim includit, & omnia ambit infinitas abſoluta. Ideò quando eſſet infinitas, & aliud extrà ipſam, non eſſet infinitas, neque aliud. Infinitas enim, non poteſt eſſe nec maior, nec minor. Nihil igitur eſt extrà eam. Niſi enim omne eſſe, includeret in ſe infinitas, non eſſet infinitas: quòd ſi non eſſet infinitas, neque tunc eſſet finis, neque tũc aliud, nec diuerſum, quæ ſine alteritate finium, & terminorum, non poſſunt eſſe. Sublato igitur infinito, nihil manet. Eſt igitur infinitas, & complicat omnia, & nihil poteſt eſſe extrà eam: hinc nihil ei alterum uel diuerſum. Infinitas igitur ſic omnia eſt, quòd nullum omnium. Infinitati, nullum nomen conuenire poteſt: omne enim no-

men,poteſt habere contrarium. Infinitati autem innominabili, nihil poteſt eſſe cõtrarium,neque infinitas eſt totum,cui pars opponitur,neque eſſe poteſt pars,neque eſt magna infinitas,neque parua,neque quicquam omnium,quæ ſiue in cœlo,ſiue in terra nominari poſſunt: ſuprà omnia illa,eſt infinitas. Infinitas,nulli eſt maior,nec minor,nec æqualis. Sed dum infinitatem conſidero, non eſſe maiorem uel minorem, cuicunque dabili: dico ipſam eſſe menſuram omnium,cum nec ſit maior nec minor. Et ſic concipio eam æqualitatem eſſendi : talis autem æqualitas, eſt infinitas, & ita non eſt æqualitas, modo quo æqualitati opponitur,inæquale, ſed ibi inæqualitas eſt ęqualitas. Inęqualitasẽ in infinitate,eſt ſine inęqualitate:quia infinitas,ſic & ęqualitas in infinitate,eſt infinitas. Infinita ęqualitas,eſt finis ſine fine. Vnde licet nõ ſit nec maior nec minor,non tamẽ propterea eſt æqualitas,modo quo capitur æqualitas cõtracta, ſed eſt infinita ęqualitas,quæ non capit magis nec minus. Et ita non eſt magis æqualis uni quàm alteri,ſed ita æqualis uni, quòd omnibus:ita omnibus, quòd nulli omnium. Infinitum enim non eſt contrahibile, ſed manet abſolutum: ſi eſſet contrahibile ab infinitate,non eſſet infinitum. Non eſt igitur contrahibile ad æqualitatem finiti, licet non ſit alicui inæquale. Inæqualitas enim quomodo conueniret infinito, cui non conuenit nec magis nec minus. Infinitum ergo, nec eſt dato quocunq; aut maius, aut minus,aut inæquale. Nec propter hoc eſt æquale finito,quia eſt ſuprà omne finitum,hoc eſt per ſeipſum, tunc infinitum eſt abſolutum penitus, & incontrahibile. O quàm excelſus es Domine ſuprà omnia, & cum hoc humilis, quia in omnib. Si infinitas eſſet contrahibilis, ad aliquod nominabile, ut eſt linea, aut ſuperficies, aut ſpecies:ad ſe attraheret id, ad quod contraheretur, & implicat infinitum eſſe contrahibile,quia non contraheretur, ſed attraheret. Si enim dixero,infinitum contrahi ad lineam,ut cum dico infinitam lineam,tunc linea attrahitur in infinitum: deſinit enim linea, eſſe linea,quando non habet quantitatem & finem. Infinita linea non eſt linea,ſed linea in infinitate eſt infinitas. Et ſicut nihil addi poteſt infinito: ita infinitum, non poteſt ad aliquid contrahi, ut ſit aliud quàm infinitum. Infinita bonitas,nõ eſt bonitas, ſed infinitas: infinita quantitas,non eſt quantitas, ſed infinitas, & ita de omnibus. Tu es Deus magnus,cuius magnitudinis non eſt finis,& ideò uideo te immenſurabilem omnium menſuram,ſicut infinitum omnium finem. Es igitur Domine,quia infinitus,ſine principio & fine: es principium ſine principio, & finis ſine fine: es principium ſine fine,& finis ſine principio, & ita principium quòd finis, & ita finis, quód principium,& neque principium,neque finis,ſed ſuprà principium & finem,ipſa abſoluta infinitas,ſemper benedicta.

Quomodo Deus omnia complicat, ſine alteritate. Caput XIIII.

VIdeo Domine ex infinitate miſericordiæ tuæ,te infinitatem omnia ambientem. Nõ eſt igitur extrà te quicquàm,omnia autem in te,non ſunt aliud à te. Doces me Domine,quomodo alteritas, quæ in te non eſt, etiam in ſe non eſt,nec eſſe poteſt,nec facit alteritas,quæ in te non eſt, unam creaturam eſſe alteram ab alia,quamuis una non ſit alia, cœlum autem non eſt terra, licet uerum ſit, cœlum eſſe cœlum,& terram eſſe terram. Si igitur quæſiero alteritatem,quæ neq; in te eſt,neq; extrà te eſt,ubi reperiam: & ſi non eſt,quomodo terra eſt alia creatura,quã cœlum:nam ſine alteritate non poteſt hoc concipi. Sed loqueris in me Domine, & dicis,alteritatis non eſſe poſitiuum principium, & ita non eſt: nam quomodo alteritas eſſet ſine principio,niſi ipſa eſſet principium & infinitas. Non eſt autem principium eſſendi,alteritas: alteritas enim dicitur,à non eſſe,quòd enim unũ non eſt aliud,hinc dicitur alterum. Alteritas igitur,non poteſt eſſe principium eſſendi,quia dicitur à nõ eſſe,neq; habet principium eſſendi,cum ſit à non eſſe. Non eſt igitur alteritas aliquid: ſed quód cœlum non eſt terra,eſt,quia cœlum,non eſt infinitas ipſa,quæ omne eſſe ambit. Vnde quia infinitas, eſt infinitas abſoluta, inde euenit, unum non poſſe eſſe aliud: Sicut eſſe Socratis,ambit omne eſſe Socraticũ,in q̃ ſimplici eſſe Socratico,

nulla

nulla est alteritas seu diuersitas: nam omniũ quæ sunt in Socrate, est esse Socratis, unitas indiuidualis, ita quód in eo unico esse, complicatur omniũ quæ in Socrate sunt esse, in ipsa scilicet indiuiduali simplicitate, ubi nihil reperiatur alterum seu diuersum. Sed in illo esse unico, omnia quæ esse habent Socraticũ, sunt & explicantur, & extrà illud nec sũt, nec esse possũt: licet cũ hoc, in eo esse simplicissimo, oculus nõ sit auris, & caput nõ sit cor, & uisus non sit auditus, & sensus non sit ratio. Neq; hoc euenit, ex aliquo principio alteritatis, sed posito simplicissimo esse Socratico, euenit caput non esse pedes, quia caput, non est ipsum simplicissimum esse Socraticũ. Hinc esse eius, non ambit omne esse Socraticum. Et ita uideo (te Domine illustrante) quod quia esse simplex Socraticum, est incõmunicale penitùs & incontrahibile, ad esse cuiuscunq; mẽbri: inde esse unius membri, nõ est esse alterius, sed esse illud simplex Socraticum, est esse omnium membrorum Socratis, in quo omnis essendi uarietas & alteritas, quę mẽbris euẽit, est simplex unitas: sicut pluralitas formarũ, partiũ, in forma totiꝰ, est unitas. Sic se habet aliquo pacto Deus, tuũ esse, quòd est infinitas absolutè, ad omnia ea quæ sunt. Sed absolutè dico: ut absoluta essendi forma, omniũ formarum contractarũ. Vnde manus Socratis, quãdo separatur à Socrate, licet post abscisionem, non sit amplius manus Socratis, manet tamen adhuc in aliquo esse cadaueris. Hoc ex eo est, quia forma Socratis, quæ dat esse, non dat simpliciter esse, sed esse cõtractum, scilicet Socraticum: à quo esse manus, est separabilis, & quod nihilominus sub alia forma maneat, sed si semel separaretur manus, ab esse incõtracto penitùs, quod est infinitũ & absolutũ, totaliter desineret esse: quia ab omni esse, esset separata. Gratias tibi ago Domine Deus meus, qui te mihi, quãtum capere possum, largiter ostẽdis, quomodo tu es ipsa infinitas, esse omnium cõplicans simplicisma uirtute: quæ non esset infinita, nisi infinitè unita. Virtus enim unita, fortior. Quæ igitur uirtus ita unita est, quod magis uniri nequit, est infinita & omnipotens. Tu es Deus omnipotens, quia absoluta simplicitas, quæ est infinitas absoluta.

Quomodo actualis infinitas, est unitas, in qua figura est ueritas. Cap. XV.

SVstine adhuc seruulum, utiq; insipientem, nisi quantum concesseris: ut loquatur ad te, Deum suum. Video in hac picta facie, figuram infinitatis: nam uisus est interminatus ad obiectum, uel locum, & ita infinitus. Non enim plus est conuersus ad unum, quàm alium, qui intuetur eam. Et quàmuis uisus eius sit in se infinitus, uidetur tamen, per quemlibet respicientem, terminari: quia ita quemlibet respicit determinatè, qui intuetur eam, quasi solum eum & nihil aliud. Videris igitur mihi Domine, quasi posse esse absoluũ & infinitũ, formabile & terminabile, per omnem formã. Dicimus enim potentiã materiæ formabilẽ, esse infinitam, quia nunq; penitûs finietur. Sed respondes in me lux infinita, absolutã potentiã, esse ipsam infinitatem, quæ ultrà murum est coincidentiæ, ubi posse fieri, coincidit cum posse facere, ubi potentia, coincidit cum actu. Materia (etsi sit in potentia, ad infinitas formas) non tamen actu illas habere potest, sed per unam terminatur potentia, qua sublata, terminatur per aliam. Si igitur posse esse, materiæ coincideret cum actu, ipsa esset sic potentia, quód actus, & sicut fuit in potentia ad infinitas formas, ita actu esset infinities formata. Infinitas autem actu, est sine alteritate, & non potest esse infinitas, quin sit unitas. Non possunt igitur esse infinitæ formæ actu, sed actualis infinitas, est unitas. Tu igitur Deus, qui es ipsa infinitas, es ipse unus Deus, in quo uideo omne posse esse, esse actu. Nam absolutum posse, ab omni potentia contracta ad materiam, seu quancunq; passiuam potentiam, est absolutum esse, quicquid enim est in infinito esse, est ipsum esse infinitum simplicissimum, ita posse esse, omnia in infinito esse, est ipsum infinitum esse. Similiter & actu esse, omnia in infinito, est ipsum infinitum esse. Quare posse esse absolutum, & actu esse absolutum, in te Deo meo, non sunt nisi tu Deus meus infinitus, omne posse esse, tu es Deus meus. Posse esse materiæ, est materiale, & ita contractum, & non absolutum, sic & posse esse, sensibile uel rationale contractum est, sed penitus incontractum posse, cum absoluto

ſimpliciter,hoc eſt infinito,coincidit.Quãdo igitur tu Deus meus occurris mihi,quaſi materia formabilis, quia recipis formam cuiuſsibet te intuentis:tunc me eleuas, ut uideam,quomodo intuens te, non dat tibi formam, ſed in te intuetur ſe, quia à te recipit,id quod eſt.Et ita id quod uideris ab intuente recipere,hoc donas,quaſi ſis ſpeculum æternitatis uiuum, quod eſt forma formarum,in quod ſpeculum, dum quis reſpicit,uidet formam ſuam,in forma formarũ,quæ eſt ſpeculũ,& iudicat formã, quam uidet in ſpeculo illo,eſſe figuram formæ ſuæ, quia ſic eſt in ſpeculo materiali polito, licet contrarium illius ſit uerum: quia quod uidet,in illo æternitatis ſpeculo,non eſt figura,ſed ueritas,cuius ipſe uidens eſt figura. Figura igitur in te Deus meus, eſt ueritas,& exemplar,omnium & ſingulorum quæ ſunt, aut eſſe poſſunt. O Deus, qui es omni mente admirandus, uideris aliquando, quaſi ſis umbra,qui es lux. Nam dum uideo, quomodo ad mutationem meam, uidetur uiſus iconæ tuæ mutatus,& facies tua uidetur mutata,quia mutatus occurris mihi,quaſi ſis umbra,quæ ſequitur mutationem ambulantis:ſed quia ego ſum uiua umbra,& tu ueritas, iudico ex mutatione umbræ,ueritatem mutatam.Es igitur Deus meus ſic umbra,quod ueritas,ſic es imago mea,& cuiuſsibet,quod exẽplar. Domine Deus, illuſtrator cordium, facies mea, uera eſt facies, quia tu mihi eam dediſti, qui es ueritas. Eſt & facies mea imago,quia non eſt ipſa ueritas, ſed ueritatis abſolutæ imago. Complico igitur in conceptu meo, ueritatem & imaginem faciei meæ, & uideo in ea coincidere imaginem cum ueritate faciali:ita quod quantũ imago,in tantum uera.Et tunc oſtendis mihi Domine, quomodo ad mutationem faciei meæ, facies tua eſt pariter mutata, & immutata:mutata quia nõdeſerit ueritatẽ faciei meæ,immutata:quia non ſequitur mutationẽ imaginis. Vnde ſicut facies tua, nõ deſerit faciei meæ ueritatem:ſic etiam nõ ſequitur mutationem,alterabilis imaginis:abſoluta enim ueritas,eſt inalterabilitas,ueritas faciei meę, eſt mutabilis,quia ſic ueritas quod imago,tua autẽ immutabilis,quia ſic imago, quod ueritas. Veritatem faciei meæ,abſoluta ueritas deſerere non poteſt. Si enim deſereret eam,abſoluta ueritas,nõ poſſet ſubſiſtere ipſa facies mea, quæ eſt ueritas mutabilis. Sic uideris tu Deus, propter bonitatem tuam infinitam, mutabilis: quia non deſeris creaturas mutabiles:ſed quia es abſoluta bonitas, non es mutabilis, quia non ſequeris mutabilitatem.O altitudo profundiſsima Deus,qui non deſeris, & ſimul non ſequeris creaturas. O inexplicabilis pietas,offers te intuẽti te, quaſi recipias ab eo eſſe, & conformas te ei,ut eo plus te diligat,quo appares magis ſimilis ei:non enim poſſumus odiſſe noſipſos.Hinc diligimus id quod eſſe noſtrum participat & comitatur,& ſimilitudinem noſtram amplectimur,quia repræſentamur nos in imagine,in qua noſipſos amamus. Oſtendis te Deus quaſi creaturã noſtram,ex infinitæ bonitatis tuæ humilitate,ut ſic nos trahas ad te. Trahis enim nos ad te, omni poſsibili trahendi modo,quo libera rationalis creatura trahi poteſt.Et coincidit in te Deus, creari cũ creare:ſimilitudo enim, quæ uidetur creari à me: eſt ueritas,quæ creat me, ut ſic ſaltem capiam,quantum tibi aſtringi debeam,cum in te amari coincidat cum amare.Si enim ego me in te, ſimilitudine mea diligere debeo,& tunc maximè ad hoc conſtringor, quando uideo te, me diligere ut creaturam & imaginem tuam: quomodo pater poteſt non diligere filium, qui ſic eſt filius, quod pater? & ſi multum eſt diligibilis, qui eſt æſtimatione filius, & cognitione pater: nonnè tu maximè, qui æſtimatione excedis filium, & cognitione patrem:tu Deus uoluiſti, filialem dilectionem in æſtimatione conſtitui,& uis ſimilior filio æſtimari, & intimior patre cognoſci:quia es amor, complicans tam filialem, quàm paternalem dilectionem. Sis ergo tu,qui es dulciſsimus,amor meus,Deus meus,in ęternum benedictus.

Quod niſi Deus eſſet infinitus,non eſſet finis deſiderij. Cap. XVI.

NOn ceſſat ignis ab ardore,neq; amor deſiderij,qui fertur ad te Deus, qui es forma omnis deſiderabilis,& ueritas illa, quæ in omni deſiderio deſideratur. Vnde quia cœpi ex tuo mellifluo dono,deguſtare, incomprehenſibilem

lem ſuauitatem tuam, quæ tantó mihi fit gratior, quantò infinitior apparet: uideo, quod ob hoc tu Deus, es omnibus creaturis incognitus, ut habeãt in hac ſacratiſsima ignorantia, maiorem quietem, quaſi in theſauro innumerabili, & inexhauribili. Multò enim maiori gaudio, perfunditur ille, qui reperit theſaurum talem, quem ſcit penitus innumerabilem & infinitum, quàm qui reperit numerabilem, & finitum. Hinc hæc ſacratiſsima ignorantia, magnitudinis tuæ, eſt paſcẽtia intellectus mei deſiderabiliſsima, maximè quando talem reperio theſaurum, in meo agro, ita quod theſaurus ſit meus. O fons diuitiarum, uis compræhendi poſſeſsione mea, & manere incomprẹhenſibilis & infinitus, quia es theſaurus deliciarum, quarum nullus poteſt finem appetere: quomodo appetitus poſſet appetere, non eſſe: ſiue enim appetat eſſe, ſiue appetat non eſſe, uoluntas, ipſe appetitus quieſcere nequit, ſed fertur in infinitũ. Deſcendis Domine ut compræhendaris, & manes innumerabilis, & infinitus, & niſi maneres infinitus, non eſſes finis deſideríj. Es igitur infinitus, ut ſis finis omnis deſideríj. Deſiderium enim intellectuale, non fertur in id, quod poteſt eſſe maius, aut deſiderabilius. Omne autem citrà infinitum, poteſt eſſe maius. Finis igitur deſideríj, eſt infinitus. Tu igitur Deus, es ipſa infinitas, quam ſolum in omni deſiderio deſidero, ad cuius quidem infinitatis ſcientiam, nõ poſſum propiùs accedere, quàm quod ſcio eam eſſe infinitam. Quantò igitur te Deum meum compræhendo magis incompræhenſibilem: tantò plus attingo te, quia plus attingo finem deſideríj mei. Igitur quicquid mihi occurrit, quod te compræhenſibilem oſtendere nititur, hoc abiicio, quia ſeducit. Deſiderium meum, in quo tu reluces, me ad te ducit, quia omne quod finitum & compræhenſibile abiicit: in his enim quieſcere nequit, quia per te ducitur ad te: tu autem es principium, ſine principio, & finis, ſine fine. Ducitur igitur deſiderium per principium æternum, à quo habet, quod eſt deſiderium, ad finem ſine fine, et hic eſt infinitus. Quod igitur ego homuncio non contentarer, de te Deo meo, ſi ſcirem te compræhenſibilem, eſt, quia ducor per te ad te, incomprẹhenſibilem & infinitum. Video te Domine Deus meus, in raptu quodam mentali, quoniam ſi uiſus non ſatiatur uiſu, nec auris auditu, tunc minus intellectus intellectu. Non igitur id quod ſatiat intellectum, ſeu quod eſt finis eius, eſt id quod intelligit, neque id ſatiare poteſt, quod penitus non intelligit: ſed ſolum id, quod non intelligendo intelligit. Intelligibile enim quod cognoſcit, non ſatiat, nec intelligibile ſatiat, quod penitus non cognoſcit: ſed intelligibile, quod cognoſcit adeò intelligibile, quod nunquàm poſsit ad plenum intelligi, hoc ſolum ſatiare poteſt. Sicut habentem inſaturabilem famem, non ſatiat cibus breuis, quem deglutire poteſt, nec cibus qui ad eum non peruenit: ſed ſolum ille cibus, qui ad eum peruenit, & licet continuè deglutiatur, tamen nunquàm ad plenum, poteſt deglutiri: quoniam talis eſt, quod deglutiendo non imminuitur, quia infinitus.

Quod Deus, non niſi unitrinus, uideri perfectè poteſt. Cap. XVII.

OStendiſti Domine te mihi adeo amabilẽ, quod magis amabilis eſſe nequis: es enim infinitè amabilis, Deus meus. Nunquàm igitur poteris à quoquàm amari, ſicut amabilis es, niſi ab infinito amante. Niſi enim eſſet infinitè amans, non eſſes infinitè amabilis: amabilitas enim tua, quæ eſt, poſſe in infinitum amari, eſt, quia eſt poſſe in infinitum amare, à poſſe in infinitum amare, et poſſe in infinitum amari, oritur amoris nexus infinitus, ipſius infiniti amantis, & infiniti amabilis, non eſt autem multiplicabile. Tu igitur Deus meus, qui es amor, es amor amans, & amor amabilis, & amor, amoris amantis, & amabilis nexus. Video in te Deo meo, amorem amantem & amabilem. Et ex eo, quia uideo in te amorẽ amantẽ, & amorem amabilẽ, uideo utriuſq; amoris nexum, & hoc nõ aliud, quàm illud, quod uideo in abſoluta unitate tua: in qua uideo unitatem unientem, unitatem unibilem, & utriuſq; unionem. Quicquid autem in te uideo, hoc es tu Deus meus. Tu es igitur amor ille infinitus, qui ſine amante, & amabili, & utriuſq; nexu, non poteſt per me

naturalis & perfectus amor uideri. Quomodo enim possum cõcipere, perfectissimũ & naturalissimũ amorem, sine amante, & amabili, & unione utriusq; quod enim amor sit amans, & amabilis, & nexus utriusq: experior in contracto amore, esse de essentia perfecti amoris. Id autem, quod est de essentia, perfecti amoris contracti, non potest deesse absoluto amori, à quo habet contractus amor, quicquid perfectionis habet. Quantò autem amor simplicior, tantò perfectior. Tu autem Deus meus, es amor perfectissimus & simplicissimus. Tu igitur es ipsa essentia perfectissima, & simplicissima, & naturalissima amoris. Hinc in te amore, nõ est aliud amans, & aliud amabile, & aliud utriusq; nexus, sed idem, tu ipse Deus meus, Quia igitur in te coincidit, amabile cũ amante, & amari cum amare, tunc nexus coincidentiæ est nexus essẽtialis. Nihil enim in te est, quod non sit ipsa essentia tua. Illa igitur quæ occurrũt mihi tria esse, scilicet amans, amabilis, & nexus: sunt ipsa simplicissima essentia absoluta. Non sunt igitur tria, sed unum. Illa essentia tua Deus meus, quæ occurrit mihi esse simplicissima, & (ut sic dicam) unissima: non est naturalissima, & perfectissima, sine tribus prænominatis. Est igitur essentia trina, & tamẽ non sunt tria in ea, quia simplicissima. Pluralitas igitur, trium prænominatorum, est ita pluralitas, quod unitas, & unitas, est ita unitas, quod pluralitas: pluralitas trium, est pluralitas, sine numero plurali, nam pluralis numerus, non potest esse simplex unitas, quia est numerus pluralis, Nõ igitur est trium numeralis distinctio, quia illa est essentialis: numerus enim, à numero essentialiter distinguitur. Et quia unitas est trina, nõ est unitas numeri singularis: unitas enim numeri singularis, non est trina. O mirabilissimus Deus, qui neque es numeri singularis, neque numeri pluralis, sed super omnem pluralitatem & singularitatem, unitrinus & triunus. Video igitur in muro Paradisi, ubi es Deus meus, pluralitatem, coincidere cum singularitate, & te ultrà habitare perquàm remotè. Doce me Domine, quomodo possim cõcipere, id possibile, quod uideo necessarium. Occurrit enim mihi impossibilitas, quod trium pluralitas, sine quibus concipere te nequeo, perfectum & naturalem amorem, sit pluralitas sine numero. Quasi quis dicat, unum, unum, unum: dicit ter unum, non dicit tria, sed unum, & hoc unum ter, nõ potest autẽ dicere ter, sine trib. licet nõ dicat tria, nam cum dicit unum ter, replicat idem, & non numerat, numerare enim, est unum alterare, sed unum & idem, triniter replicare, est plurificare sine numero. Vnde pluralitas, quæ in te Deo meo, per me uidetur, est alteritas sine alteritate, quia est alteritas quæ identitas. Quando enim uideo, amantem non esse amabilem, & nexum esse nec amantẽ nec amabilem: non sic uideo amantem non esse amabilem, quasi amans sit unum, & amabilis aliud, sed uideo distinctionem amantis & amabilis, intrà murũ coincidentiæ, unitatis & alteritatis esse. Vnde distinctio illa, quæ est intrà murum coincidentia, ubi distinctũ & indistinctum coincidunt. præuenit omnem alteritatem & diuersitatem, quæ intelligi potest. Claudit enim murus potentiam omnis intellectus, licet oculus ultrà in Paradisum respiciat. Id autem quod uidet, nec dicere, nec intelligere potest: est enim amoreius secretus thesaurus, & absconditus, qui inuentus manet absconditus, reperitur enim intrà murũ coincidẽtiæ, absconditi & manifesti. Sed nõ possum retrahi, à suauitate uisionis, quin adhuc aliquo modo mihi ipsi referã, reuelationẽ distinctiõis amãtis amabilis, & nexus. Nã dulcissima degustatio eius, quãtulũcũq; uidetur prægustabilis in figura. Tu eñ sic das Domine, q̃ in te uideo amorẽ, quia uideo me amantẽ. Et quia uideo me amare, me ipsũ, uideo me amabilẽ, & naturalissimũ nexũ me esse uideo, utriusq;, ego sum amãs, ego sum amabilis, ego sum nexus. Vnus est igit̃ amor, sine quo nõ posset aliquod triũ esse. Ego unus sum, qui sum amãs, & ille ic ẽ qui sum amabilis, & ille idẽ, qui sũ nexus exurgẽs ab amore, quo me amo: ego sum unus, & nõ sum tria. Esto igitur, quod amor meus sit essentia mea, uti in Deo meo: tunc in unitate essentiæ meæ, esset triũ prædictorũ unitas, & in trinitate triũ prædictorũ, essentiæ unitas, essentq; cuncta in mea essentia cõtractè, modo quo in te uideo ueraciter & absoluté existere. Deinde amor amãs, non esset amor amabilis, nec nexus, & hoc experior hac praxi. Nam per amorem amantem, quẽ ad rem aliam extrà me extendo, quasi

ad ama-

ad amabile extrinsecum, essentiæ meæ: sequitur nexus, quo illi rei astringor, quantum ex me est, quæ res mihi non iungitur eo nexu, quia me fortè non amat. Vnde licet eã amem, ita quod amor meus amans, se extendat super ipsam: tamen non trahit secum amem, ita quod amor meus amans, se extendat super ipsam; tamen non trahit secum amor amans meus, amorem amabilem meum; non enim fio amabilis ei, de me enim non curat, licet ipsam ualdè amem, sicut filius aliquando de matre non curat: quæ ipsum tenerrimè diligit. Et ita experior amorem amantem, non esse amorem amabilẽ, nec nexum, sed distingui uideo amãtem, ab amabili & nexu. Quæ quidem distinctio, non est in essentia amoris, quia non possum amare, siue me, siue rem aliam à me, sine amore, sic amor est de essentia trium. Et sic uideo, trium prædictorum simplicissimã essentiam, licet inter se distinguantur. Expressi Domine, qualemcunq; prægustationem naturæ tuæ, in similitudine. Sed parce misericors, quia nitor, infigurabilem gustum dulcedinis tuæ, figurare. Si enim dulcedo pomi incogniti, manet omni pictura & figura infigurabilis, & omni uerbo inexpressibilis: quis sum ego miser peccator, qui nitor te inostensibilem ostendere, & te inuisibilem uisibilem figurare, & illam infinitam, & penitus inexpressibilem dulcedinem tuam, sapidam facere præsumo: quam nunquam adhuc gustare merui, & per ea quæ exprimo, eam potius paruã quàm magnam facio. Sed tanta est bonitas tua, Deus meus, quod etiam finis cæcos de lumine loqui, & eius laudes præconisare, de quo nihil sciunt nec scire possunt, nisi eis reueletur. Reuelatio autem gustum non attingit, auris fidei, non attingit dulcedinem degustabilem. Hoc autem tu Deus reuelasti mihi, quia nec auris audiuit, nec in cor hominis descendit, infinitas dulcedinis tuæ, quam præparasti diligentibus te. Reuelauit nobis hoc, Paulus magnus Apostolus tuus, qui ultrà murum coincidentię raptus est, in Paradisum, ubi solum reuelatè potes uideri, qui es fons deliciarum. Conatus sum me subiicere raptui, confisus de infinita bonitate tua, ut uiderem te inuisibilem, & uisionem reuelatam irreuelabilem. Quo autem perueni, tu scis, ego autẽ nescio, & sufficit mihi gratia tua, qua me certum reddis, te inconpræhensibilem esse, & erigis in spem firmam, quod ad fruitionem tui, te duce perueniam. *Paulus.*

Quod nisi Deus trinus esset, non esset fœlicitas. Cap. XVIII.

VTinam Domine aperirent oculos mẽtis omnes, qui eos tuo dono sunt assecuti, & mecũ uiderent, quomodo tu Deus Zelotes, quia tu amor amans, nihil odisse potes. In te enim Deo amabili, omnia amabilia complicanti, omne amabile amas, ut sic uiderent mecum, quo fœdere aut nexu, sis omnibus unitus Diligis tu Deus, amans ita omnia, quod singula, expandis amorem tuum, ad omnes: multi autem te non diligunt, qui tibi perferunt aliud à te. Si autem amor amabilis, non esset distinctus, ab amore amante, esses omnibus adeò amabilis, quod nihil præter te amare possent, & omnes rationales spiritus, necessitarentur ad tui amorem. Sed tam nobilis es Deus meus, ut uelis in libertate esse rationalium animarum te diligere, uel non. Quapropter ad amare tuum, non sequitur, quod ameris. Tu igitur Deus meus, amoris nexu, omnibus unitus es, quia expandis amorem tuum, super omnem creaturam tuam. Sed non omnis rationalis spiritus, est unitus tibi; quia amorem suum, non in tuã amabilitatem proiecit, sed in aliud, cui unitur & nectitur. Desponsasti omnem animam rationalem, amore tuo amante, sed non omnis sponsa te sponsum amat, sed sæpissimè alium cui adhæret. Sed quomodo posset attingere, finem tuum, sponsa tua, Deus meus, anima humana? nisi tu esses diligibilis, ut sic te diligibilem diligendo, ad nexum ac unionem fœliciſsimam, pertingere posset: Quis igitur negare potest, te Deum trinum, quando uidet, quod neque tu nobilis, neque naturalis & perfectus Deus esses, nec spiritus liberi arbitrij esset, nec ipse ad tui fruitionem & fœlicitatem suam, pertingere posset, si non esses trinus & unus? Nam quia es intellectus intelligens, & intellectus intelligibilis, & utriusque nexus, tunc intellectus creatus, in te Deo suo intelligibili, unionem tui & fœlicitatem assequi potest. Sic cum sis amor amabilis, potest creata uoluntas amans, in te Deo suo amabili, unionem & fœlicitatem assequi: qui enim recipit te Deum, lucem receptibilem rationalem, ad talem usque tui unionem peruenire poterit, ut sit tibi unitus, ut filius patri. Video Do-

mine(te illustrante)naturam rationalem, non posse unionem tui assequi, nisi quia amabilis & intelligibilis. Vnde natura humana, non est unibilis tibi Deo amanti(sic enim non es obiectum eius)sed est tibi unibilis, ut Deo suo amabili, cum amabile sit amantis obiectum. Sic pariformiter, intelligibile est obiectum intellectus: dicimus autem id ueritatem, quod obiectum. Quare tu Deus meus, quoniam es ueritas intelligibilis, tibi uniri potest intellectus creatus. Et sic uideo, humanam rationalem naturam, tuæ diuinæ intelligibili & amabili, tantùm unibilem, & quòd homo te Deum receptibilem capiens, transit in nexum, qui ob sui strictitudinem, filiationis nomen sortiri potest: nexu enim filiationis, non cognoscimus strictiorem. Quod si hic nexus unionis est maximus, quo maior esse nequit, hoc euenire necesse erit, quia si tu Deus amabilis, plus diligi non potes ab homine, tunc nexus ille usq; ad perfectissimam filiationem peruenit, ut filiatio illa sit perfectio, complicans omnem possibilem filiationem, per quam omnes filij, ultimam fœlicitatem & perfectionem assequuntur. In quo altissimo filio, filiatio est ut ars in magistro, aut lux in sole. In alijs uerò, ut ars in discipulis, aut lux in stellis.

Quomodo Iesus, est unio Dei & hominis. Cap. XIX.

AGo ineffabiles gratias tibi Deo, uitæ & luci animæ meæ. Nam uideo nunc fidem, quã reuelatione Apostolorum, tenet catholica Ecclesia: quomodo scilicet, tu Deus amans, de te Deum generas amabilem, atque quod tu Deus genitus amabilis, es absolutus mediator. Per te enim, est omne id, quod est, & esse potest: tu enim Deus uolens seu amãs, in te Deo amabili, cõplicas omnia. Omne enim quod tu Deus uis aut cõcipis, est in te Deo amabili cõplicatum. Non enim esse potest quicquàm, nisi illud uelis esse. Omnia igitur, in conceptu tuo amabili, causam seu rationem habent essendi, neque est alia rerum omnium causa, nisi quia sic tibi placet, nihil placet amanti ut amanti, nisi amabile. Tu igitur Deus amabilis, es filius Dei amantis patris. In te enim est omnis cõplacentia patris. Ita omne esse creabile, cõplicatur in te Deo amabili. Tu igitur Deus amans, cum ex te sit amabilis Deus, uti filius à patre: in hoc quod es Deus pater amans, Dei amabilis filij tui, es pater omnium quæ sunt. Nã cõceptus tuus est filius, & omnia in ipso, & unio tua, & tuus cõceptus, est actus & operatio exurgẽs, in qua est omnium actus & explicatio. Sicut igitur ex te Deo amante, generatur Deus amabilis, quæ generatio est conceptio: ita procedit ex te Deo amante, & conceptu tuo amabili, à te genito, actus tuus & tuus conceptus, qui est nexus nectens, & Deus uniens te, & conceptum tuum. Quemadmodum amare, unit amantem & amabile, in amore, & hic nexus, spiritus nominatur: spiritus enim est ut motus, procedens à mouente, & mobili. Vnde motus, est explicatio conceptus mouentis. Explicantur igitur omnia, in te Deo spiritusancto, sicut concipiuntur, in te Deo filio. Video igitur, quia tu Deus sic me illustras, quomodo omnia in te Deo filio, Dei patris sunt, ut in ratione, conceptu, causa, seu exemplari. Et quomodo filius est medium omnium, quia ratio. Mediante enim ratione & sapientia, tu Deus pater omnia operaris, & spiritus seu motus, ponit conceptum rationis in effectu: sicut experimur, arcam in mente artificis poni, mediante uirtute motiua, quæ inest manibus, in effectu. Video deinde Deus meus, filium tuum esse medium unionis omnium, ut cuncta in te, mediante filio tuo, quiescant. Et uideo Iesum benedictum, hominis filium, filio tuo unitum altissimè, & quòd filius hominis, non potuit tibi Deo patri uniri, nisi mediante filio tuo, mediatore absoluto. Quis non altissimè rapitur, hæc attentiùs prospiciens: Aperis enim tu Deus meus mihi misero, tale occultum, ut intueat hominem non posse, te patrem intelligere, nisi in filio tuo, qui est intelligibilis & mediator, & quod te intelligere, est tibi uniri. Potest igitur homo tibi uniri, per filium tuum, qui est medium unionis, & natura humana altissimè tibi unita, in quocunque homine hoc fuerit, nõ potest plus medio uniri, quàm unita est: sine enim medio, tibi uniri nequit. Vnitur igitur medio maximè, non tamen fit mediũ. Vnde q̃uis non possit fieri medium, cum sine medio nõ possit tibi uniri, sic tamen iungitur medio absoluto,

quòd

quòd inter ipsam & filium tuum, qui est medium absolutum, nihil mediare potest. Si enim aliquid mediare posset, inter naturam humanam, & medium absolutum: tunc tibi altissimè nō uniretur. O Iesu bone, uideo in te naturam humanam altissimè iungi Deo patri, per unionem altissimam, quàm iungitur Deo filio, mediatori absoluto. Filiatio igitur humana, quia tu filius hominis, filiationi diuinæ, in te Iesu altissimè unita est, ut meritò dicaris filius Dei & hominis: quoniam in te nihil mediat, inter filium hominis, & filium Dei. In filiatione absoluta, quæ est filius Dei, omnis complicatur filiatio, cui filiatio humana tua Iesu, est supremè unita. Subsistit igitur humana filiatio tua in diuina, non solum complicitè, sed ut attractum in attrahente, & unitum in uniente, & substantiatum in substantiante. Non est igitur possibilis separatio, filij hominis, à filio Dei, in te Iesu. Nam separabilitas euenit ex hoc, quod unio potuit esse maior, ubi autem unio non potest esse maior, nihil mediare potest. Separatio igitur, non habebit ibi locum, ubi nihil mediare potest, inter unita. Vbi autem unitum non subsistit in uniente, unio non est altissima: maior namque est unito, ubi unitum subsistit in uniente, quàm ubi unitum, separatim subsistit: separatio enim, est remotio ab unione maxima. Sic uideo in te Iesu meo, quomodo filiatio humana, qua es filius hominis, subsistit, in filiatione diuina, qua es filius Dei, sicut in maxima unione, unitum in uniente. Tibi gloria Deus, in secula.

Quomodo intelligitur Iesus, copulatio diuinæ & humanæ naturæ. Cap. XX.

OStendis mihi lux indeficiens, maximam unionem, qua natura humana in Iesu meo, est tuæ naturæ diuinæ unita, non esse quouismodo, infinitæ unioni similem. Vnio enim, qua unione tu Deus pater, es unitus Deo filio tuo, est Deus spiritussanctus, & ideò est infinita unio: pertingit enim, in identitatem absolutam, & essentialem. Non sic, ubi natura humana, unitur diuinæ: nam humana natura, non potest transire, in unionem cum diuina essentialem, sicut finitum, non potest infinito infinitè uniri, transiret enim in identitatem infiniti, & sic desineret esse finitum, quando de eo uerificaretur infinitum. Quapropter, hæc unio, qua natura humana, est naturæ diuinæ unita: non est, nisi attractio naturæ humanæ, ad diuinam in altissimo gradu, ita quod natura ipsa humana, ut talis, eleuatiùs attrahi nequit. Maxima igitur est unio, eius naturę humanæ ut humanæ, ad diuinam: quia maior esse nequit, sed non est simpliciter maxima & infinita, ut est unio diuina. Video igitur ex benignitate gratiæ tuæ, in te Iesu, filio hominis, filium Dei: & in filio Dei, patrem. In te autem filio hominis, filium Dei uideo: quia ita es filius hominis, quod & filius Dei, & in natura attracta finita, uideo naturam attrahentem infinitam, uideo in filio absoluto, patrem absolutum, filius enim non potest ut filius uideri, nisi pater uideatur. Video in te Iesu filiationem diuinam, quæ est ueritas omnis filiationis, & pariter altissimam humanã filiationem, quę est propinquissima imago, absolutę filiationis. Sicut igitur imago, inter quam & exemplar, non potest mediare perfectior imago, propinquissimè subsistit in ueritate, cuius est imago: sic uideo naturam tuam humanam, in diuina natura subsistentem. Omnia igitur in natura humana tua uideo, quæ & uideo in diuina, sed humaniter illa esse uideo, in natura humana, quæ sunt ipsa diuina ueritas in natura diuina. Quæ humaniter uideo esse in te Iesu, similitudo sunt diuinæ naturæ, sed similitudo, est sine medio iuncta exemplari, ita quod magis similis nec esse, nec cogitari potest. In natura humana seu rationali, uideo spiritum rationalem humanum, spiritui diuino, qui est absoluta ratio, strictissimè unitum: & sic intellectum humanum, intellectui diuino, & omnia in intellectu tuo, Iesu. Intelligis enim omnia Iesu, ut Deus, & hoc intelligere, est esse omnia. Intelligis omnia ut homo, & hoc intelligere, est esse similitudinem omnium. Non enim res intelligitur per hominnm, nisi in similitudine, lapis non est in intellectu humano, ut in causa uel ratione sua propria, sed ut in specie & similitudine. Est igitur in te Iesu unitum, intelligere humanum, ipsi intelligere diuino: sicut perfectissima imago, ueritati exemplari. Acsi in mente artificis, considerarem formam arcæ idealem, & speciem arcæ perfectissimè per magistrum ipsum, secundùm ideam factæ,

quomodo tunc forma idealis, est ueritas speciei, & unita ei ut ueritas imagini, in uno magistro: ita in te Iesu, magistro magistrorum, uideo absolutam ideam, rerum omnium, pariter & speciem similitudinariam earundem, altissimè uniri. Video Iesu bone, te intrà murum Paradisi: quoniam intellectus tuus, est ueritas pariter & imago, & tu es Deus, pariter & creatura: infinitus pariter & finitus. Et non est possibile, quod citrà murum uidearis: es enim copulatio, diuinæ creantis natura, & humanæ creatæ naturæ. Hoc autem inter tuum humanum intellectum, & alterius cuiuslibet hominis, interesse uideo, quod nemo hominum scit omnia, quæ per hominem sciri possunt: quia nullius hominis intellectus, est ita coniunctus exemplari rerum omnium, ut similitudo ueritati, quin possit propinquiùs coniungi, & magis in actu constitui, & ideó non tot intelligit, quin plura intelligere posset, per accessum ad exemplar rerum, à quo habet actualitatem, omne actu existens. Tuus autem intellectus, actu omnia per hominẽ intelligibilia intelligit: quia in te natura humana, est perfectissima, & exẽplarisuo coniunctissima. Ob quã quidẽ unionẽ, intellectus tuus humanus, omnẽ creatum excedit intellectum, in perfectione intelligendi. Omnes igitur rationales spiritus, longè sunt infrà te, quorum omnium, tu Iesu magister & lux existis, & tu es perfectio, & plenitudo omnium, & per te ad absolutam ueritatem, tanquàm per mediatorem accedunt. Tu enim es uia ad ueritatem, pariter & ipsa ueritas: tu es uia ad uitam intellectus, pariter & uita ipsa: tu es odor cibi lætitiæ, pariter & gustus lætificans. Sis igitur dulcissime Iesu, semper benedictus.

Quod sine Iesu, non sit possibilis fœlicitas. Cap. XXI.

IEsu finis uniuersi, in quo quiescit, tanquàm in ultimo perfectionis, omnis creatura: tu es omnibus huius mundi sapientibus penitus ignotus, quia de te contradictoria uerissima affirmamus, cum sis creator pariter & creatura, attrahens pariter & attractum, finitum pariter & infinitum. Stultitiam asserunt, id credere possibile. Fugiunt igitur nomen tuum, & lucem tuam, qua nos illuminasti, non capiunt: sed cum se putent sapientes, stulti, & ignorantes, & cæci manet in æternum. Si autem crederent, quod tu es Christus, Deus & homo, & uerba Euangelij, ut tanti magistri reciperent, & tractarent: clarissimè tandẽ conspicerent, omnia in comparatione illius lucis, in simplicitate uerborũ tuorũ ibi occultatæ, penitus esse densissimas tenebras, et ignorantiam. Soli igitur paruuli creduli, hanc consequuntur gratiosissimã & uiuificam reuelationem. Est enim in tuo sacratissimo Euangelio, qui cibus est cœlestis, uti in manna, omnis dulcedo desiderij abscondita, quæ non potest degustari, nisi per credentem & manducantem. Si quis enim credit & accipit, experitur uerissimè, quia tu cœlo descẽdisti, & solus es magister ueritatis. O Iesu bone, tu es arbor uitæ, in Paradiso deliciarũ: nemo eñ poterit cibari, uita desiderabili, nisi ex fructu tuo. Es cib. prohibitus Iesu, omnib. filijs Adæ, q̃ de Paradeiso expulsi, in terra, in qua laborãt, quęrũt unde uiuãt. Oportet igitur omnẽ hominẽ exuere, ueterẽ præsũptionis hominẽ, & induere, nouũ humilitatis hominem, qui secundũ te est, si intrà Paradisum deliciarũ, uitæ cibũ sperat degustare. Vna est natura, noui & ueteris Adam, sed est in ueteri Adam animalis, in te nouo Adam spiritualis: quia in te Iesu, est unita Deo, qui spiritus est. Oportet igitur omnem hominem, sicut per communem naturam humanam sui ipsius & tui, ita & in uno spiritu tibi Iesu uniri: ut sic in sua natura, tibi Iesu communi accedere possit, ad Deum patrem, qui est in Paradiso. Videre igitur Deum patrem, & te Iesum filium eius: est esse in Paradiso, & gloria sempiterna: quia extra Paradisum constitutus, non potest talem habere uisionem, cum nec Deus pater, nec tu Iesu, sis extrà Paradisum reperibilis. Omnis igitur homo, fœlicitatem assecutus est, qui tibi Iesu ut membrum capiti, unitus est. Nemo potest uenire ad patrem, nisi per patrem attractus. Tuam Iesu humanitatem, per filium suum, pater attraxit, & per te Iesu, omnes attrahit pater homines. Sicut igitur humanitas tua Iesu, est filio Dei patris unita, tanquàm medio, per quod pater ipsam attraxit: ita cuiuslibet hominis humanitas, tibi Iesu, tanquàm unico medio per quod pater om-

nes

omnes attrahit homines, est unita. Es igitur Iesu, sine quo impossibile est, quenquàm fœlicitatẽ assequi. Es Iesu reuelatio patris. Nam pater est omnibus inuisibilis, & tibi filio suo, solùm uisibilis, & illi post te, qui per te & tuam reuelationem, ipsum uidere merebitur. Tu es igitur uniens omnem fœlicem, & omnis fœlix in te subsistit, sicut unitum in uniente. Nullus sapientum huius mundi, fœlicitatem ueram capere potest, quando te ignorat. Nemo fœlix uidere potest patrem, nisi tecũ Iesu, intrà Paradisum. De fœlice uerificantur contradictoria, sicut de te Iesu, cum tibi in rationali, naturali, & uno spiritu sit unitus. Subsistit enim omnis spiritus fœlix in tuo, sicut uiuificatus in uiuificante. Videt omnis spiritus fœlix, inuisibilem Deum, & unitur in te Iesu, inaccessibili & immortali Deo. Et sic finitum, in te unitur infinito & inumibili, & capitur incompræhensibilis, fruitione æterna, quæ est fœlicitas iocundissima, nunquàm consũptibilis. Miserere Iesu, miserere, & da mihi reuelatè uiderete, & salua facta est anima mea.

Quomodo Iesus uideat, & operatus sit. Cap. XXII.

NOn potest oculus mentis satiari, uidendo te Iesu, quia tu es complemẽtum omnis mentalis pulchritudinis, & in hac icona coniicio, mirabilem ualdè ac stupidum uisum tuũ, Iesu superbenedicte. Nam tu Iesu, dum in hoc sensibili mundo ambulares, carneis nobis similibus oculis utebaris. Cũ illis enim, non secus quàm nos homines, unum & unum uidebas, erat enim in oculis tuis spiritus quidam, qui erat organi forma, quasi sensibilis anima, in corpore animalis. In eo spiritu, erat uis nobilis discretiua, per quam uidebas Domine distinctè hoc coloratum sic, & aliud aliter. Atque adhuc altiùs, ex figuris faciei & oculorũ, hominũ quos uidebas, uerus eras iudex passionum animæ, iræ, lætitiæ, & tristitiæ. Atque adhuc subtiliùs, ex paucis signis, cõprehendebas id, quod in hominis mente latebat (nihil enim in mente concipitur, quod non in facie, & maximè in oculis, aliquo modo signetur, cum sit cordis nuncius) multó enim in his omnibus indicijs, uerius attingebas interiora animæ, quàm quisq; creatus spiritus. Ex uno enim aliquo, licet paruo ualdè signo, totum uidebas hominis conceptum, uti intelligentes ex paucis uerbis, omnem longum peruident explicandum sermonem præconceptum, & benè docti, dum paruo tempore iniiciunt oculos in librum, totum, acsi legissent, recitant scriptoris intentum. Excellebas Iesu in hoc uisionis genere, omnes omnium hominum præteritorũ, præsentium, & futurorum perfectiones, uelocitates, & acuties, & hæc uisio humana erat, quæ sine carnali oculo non perficiebatur. Fuit tamen stupenda & admirabilis. Nã si homines reperiuntur, qui longa & subtili discussiõe, mentẽ scribentis, sub tunc nouiter fictis, & characteribus, & inuisis signis, legunt: tu Iesu sub omni signo & figura, omnia uidebas. Si aliquando homo repertus legitur, qui cogitationem interrogantis eum, uidit ex quibuscunq; oculi signis, etiam si metrum aliquod mente cantabat, melius omnibus tu Iesu, ex omni nutu oculorum, omnem conceptum depræhendebas. Vidi ego mulierem surdam, quę ex motu labiorum filiæ, quem uidit, omnia ac si audiuisset intellexit. Si hoc ex consuetudine longa, sic est possibile in surdis, & mutis, & religiosis, qui per signa sibi loquuntur: perfectiùs tu Iesu, qui omne scibile actu sciebas, quasi magister magistrorum, in minimis & nobis inuisilibus nutibus & signis, uerum de corde & eius conceptu, faciebas iudicium. Sed erat huic tuæ humanæ perfectissimæ, licet finitæ uisioni, ad organum contractæ, absoluta & infinita uisio unita: per quam quidem uisionem, omnia pariter & singula, ut Deus uidebas, tàm absentia quàm presentia, tàm preterita quàm futura. Videbas igitur Iesu, oculo humano accidentia uisibilia: sed uisu diuino absoluto, rerum substantiam. Nemo unquàm in carne constitutus, præter te Iesu, substantiam uidit, aut rerum quidditatem. Tu solus animam & spiritum, & quicquid in homine erat, uidisti uerissimè. Nam sicut uis intellectiua in homine, unita est uirtuti animali uisiuæ, ut homo non solum uideat, ut animal, sed etiam discernat & iudicet, ut homo: ita uisus absolutus, unitus est in te Iesu, uirtuti humanæ intellectuali, quæ est discretio in uisu animali. Vis uisiua animalis in homine, non in se, sed in anima rationali, tanquàm in

forma

forma totius, ſubſiſtit: ſic uis uiſiua intellectualis, non in ſe, in te Ieſu, ſed in uirtute uiſiua, abſoluta, ſubſiſtit. O admirabilis uiſus tuus, Ieſu dulciſsime. Experimur aliquoties, quomodo prætereuntẽ oculo depræhendimus, ſed quia non fuimus intenti, ut diſcerneremus quis eſſet, neſcimus indicare interroganti, nomẽ noti prætereuntis, licet ſciamus aliquem præteriiſſi. Videmus igitur illum animaliter, ſed non uidimus humaniter, quia uim diſcretiuam non applicauimus. Ex quo comperimus, naturas uirium, & ſi ſint unitæ in una forma hominis, manent tamen diſtinctæ, & diſtinctas habent operationes. Sic in te uno Ieſu, uideo ſimili quodam modo, humanam intellectualem naturam, diuinæ naturæ unitam, & quod pariformiter, ut homo operatus es plurima, atque ut Deus mirabilia multa, ſuprà hominem. Video Ieſu piiſsime, intellectualem naturam, eſſe in reſpectu ſenſibilis abſolutam, & nequaquàm uti ſenſibilis eſt, finitam, & ad organum alligatã, quẽadmodum uis uiſiua ſenſibilis, eſt oculo alligata: ſed improportionabiliter abſolutior eſt, uis diuina, ſuprà intellectualẽ. Nã intellectus humanus, ut ponatur in actu, opus habet phantaſmatibus, & phantaſmata, ſine ſenſibus haberi nequeunt, & ſenſus, ſine corpore non ſubſiſtunt, ob hoc uis humani intellectus eſt contracta, & parua, indigens prænarratis. Diuinus uerò intellectus eſt ipſa neceſsitas, non dependens, nec indigens aliquo, ſed omnia eo indigẽt, ſine quo non poſſunt eſſe. Attentiùs conſidero, quomodo alia eſt uis diſcurſiua, quæ ratiocinando diſcurrit & quærit: alia quæ iudicat, & intelligit. Videmus enim canem diſcurrere, & quærere dominum ſuum, & diſcernere illum, & audire uocationẽ eius. Hic quidem diſcurſus, eſt in natura animalitatis, in gradu ſpecificæ perfectionis caninæ. Adhuc alia reperiuntur animalia, lucidioris diſcurſus, ſecundùm perfectiorem ſpeciem, & hic diſcurſus in homine, proximé accedit ad uirtutẽ intellectualem, ut ſit ſupremitas perfectionis ſenſibilis, multos gradus perfectiõis, & innumerabiles, ſub intellectuali continens, prout ſpecies animalium, nobis patefaciunt. Nulla enim ſpecies eſt: quæ gradum perfectionis proprium ſibi non ſortiatur. Eſt etiam quiſq; graduum latitudinem habens, intrà quam uidemus indiuidua ſpeciei, uariẽ ſpeciem participare Intellectualis uerò natura, pariformiter ſub diuina, gradus habet innumerabiles. Vnde ſicut intellectuali, complicantur omnes gradus, ſenſibilis perfectionis: ſic in diuina, omnes gradus, intellectualis perfectionis, ſic & ſenſibilis, & omnium. Ita in te Ieſu meo, uideo perfectionem omnem. Nã cum ſis homo perfectiſsimus, in te uideo intellectum, uirtuti rationali ſeu diſcurſiuæ, quæ eſt ſupremitas ſenſitiuæ, uniri. Et ſic uideo, intellectũ in ratione, quaſi in loco ſuo, ut locatũ in loco, quaſi candelam in camera, quæ illuminat cameram, & omnes parietes, & totum ædificiũ, ſecundùm tamen gradus diſtantiæ, plus & minus. Video deinde, intellectui in ſua ſupmitate uniri, diuinũ uerbũ, atq; intellectũ ipſum, locũ eſſe, ubi uerbũ capitur: uti in nobis experimur, intellectũ locũ eſſe, ubi uerbũ magiſtri capitur, quaſi lux Solis, iungatur cãdelæ prælibatæ. Illuminat enim uerbũ Dei, intellectum: ſicut lumẽ Solis, hunc mũdũ. In te igitur Ieſu meo, uideo uitã ſenſibilem, illuminatam lumine intellectuali, uitam intellectualẽ, lumen illuminans, atq; illuminatum, & uitam diuinam illuminantem tantum Nam & fontem luminis, in lumine illo intellectuali uideo: uerbũ ſcilicet Dei quod eſt ueritas, illuminans omnem intellectum. Tu igitur ſolus altiſſimus omnium creaturarum, quia ita creatura, quod & creator benedictus.

Quomodo Ieſus mortuus fuit, unione cum uita manente. Cap. XXIII.

O Ieſu, mentis ſapidiſsimus cibus, quãdo intrà Paradiſi murũ te intueor, admirabilis mihi occurris. Verbum enim Dei es, humanatũ, & homo es, deificatus. Non es tamen quaſi cõpoſitus, ex Deo & homine. Inter cõponentia proportio eſt neceſſaria, ſine qua nõ poteſt eſſe cõpoſitio: finiti ad infinitum, nulla eſt proportio. Neq; es coincidẽtia creaturæ & creatoris, modo, quo coincidẽtia facit unum, eſſe aliud. Nam natura humana, non eſt diuina, aut econuerſò. Diuina enim natura, nõ eſt mutabilis, aut alterabilis in aliam naturã, cum ſit ipſa æternitas, neq; natura quæcunq;, propter unionẽ ad diuinã, tranſit in aliã naturã: ſicut cum

imago

imago, unitur suæ ueritati. Ipsa enim non potest dici tunc alterari, sed potius recedere ab alteritate: quia unitur ueritati suæ propriæ, quæ est ipsa inalterabilitas. Neque enim Iesu dulcissime, dici potes media natura, inter diuinam & humanam, cum inter illas, non possit poni quædam media natura, participans utranq; : natura enim diuina, non est participabilis, quia penitus absolute simplicissima. Nec tunc tu Iesu benedicte, esses uel Deus, uel homo. Sed uideo te Domine Iesu, super omnem intellectum unũ suppositum, quia unus Christus es, modo quo uideo, unã tuam humanã animã, in qua uti in cuiuslibet hominis anima, uideo corruptibilẽ sensibilẽ fuisse naturam, & in intellectuali incorruptibili natura, subsistere. Neq; anima illa composita fuit, ex corruptibili & incorruptibili, neq; coincidit sensibilis cum intellectuali, uideo autẽ animam intellectualem, uniri corpori, per uirtutem sensibilem, uiuificantem corpus. Et quando anima intellectiua, cessaret in uiuificatione corporis, sine eo quod à corpore separaretur: tunc homo ille mortuus esset, quia uita cessaret. Nec tamen à uita, esset corpus separatum, cum intellectus sit uita eius: sicut cum homo, qui intentè inquisiuit medio uisus, discernere uenientem, & tamẽ eo alijs considerationibus rapto, cessat postea attentio, circa illam inquisitionem, oculis nõ minus in ipsum coniectis, tunc non separatur oculus ab anima, licet ab attentione discretiua animæ, separatus existat. Quod si raptus ille, non solum cessaret à uiuificatione discretiua, sed etiam à uiuificatione sensitiua, oculus ille mortuus esset, quia non uiuificaretur. Nec tamen propterea esset, à forma intellectiua separatus, quæ est forma dans esse, sicut manus arida, manet unita formæ, quæ unit corpus totum. Reperiuntur homines, qui sciunt retrahere spiritum uiuificantem, & apparẽt mortui, & non sentientes: ut beatus Augustinus recitat. Eo enim casu, intellectualis natura, unita maneret corpori, quod quidem corpus non esset sub alia forma, quàm prius: imò haberet eandem formam, & maneret idem corpus, neq; uis uiuificandi desineret esse, sed maneret in unione, cum intellectuali natura, licet actu non extenderet se in corpus. Video hominem illum ueraciter mortuum, quia caret uita uiuificante (mors enim, est carentia uiuificantis) & tamen non esset corpus illud mortuum, à uita sua, quæ est anima eius, separatum. Eo modo Iesu clementissimè, intueor absolutam uitam, quæ Deus est, humano intellectui tuo, & per illũ corpori tuo inseparabiliter unitam. Nam unio illa talis est, quòd maior esse nequit. Separabilis igitur unio, multò inferior est unione, quæ maior esse nequit. Nunquàm igitur fuit uerum, neque erit unquàm, diuinam naturam ab humana tua separatam. Ita nec ab anima, nec à corpore, quę sunt, sine quibus natura humana non potest esse. Quamuis uerissimum sit, animam tuam desijsse corpus uiuificare, & te ueraciter mortem subijsse; & tamen nunquàm à ueritate uitæ separatum. Si sacerdos ille, de quo meminit Augustinus, qualemcunque habuit potestatem, tollere uiuificationem de corpore, attrahendo eam in animam, quasi candela, cameram illuminãs, esset uiua, & attraheret radios (per quos cameram illuminauit) ad centrum lucis suæ, sine eo quod separetur à camera, & hoc attrahere, non est nisi desinere influere: quid mirum, si tu Iesu potestatem habuisti, cum sis lux uiua liberrima, uiuificantem animam ponendi, & tollendi? & quando tollere uoluisti, passus es mortem, & quando resumere uoluisti, propria uirtute resurrexisti. Dicitur autem intellectualis natura, humana anima, quando uiuificat seu animat corpus. Et dicitur anima tolli, quando cessat intellectus humanus, uiuificare. Quando enim intellectus, ab officio uiuificandi cessat, & quo ad hoc se separat à corpore, propterea simpliciter non est separatus. Hæc inspiras Iesu, ut te mihi indignissimo, quantum capere possum ostendas, & in te contẽpler, humanã naturã mortalẽ, induisse immortalitatẽ, ut omnes homines, eiusdẽ humanæ naturæ, in te resurrectionẽ, & diuinã uitã, asseq possint. Quid igitur dulcius, quid iocũdius, q̃ hoc cognoscere, quoniã in te Iesu, omnia in nostra natura reperimꝰ, q̃ solus omnia potes, & das liberalissimè, et nõ improperas, O pietas & misericordia inexpressibilis, tu Deꝰ, q̃ es ipsa bonitas, non potuisti satisfacere, infinitę clemẽtię et largitati tuæ, nisi te nobis donares. Nec hoc cõueniẽtiùs, nobis recipientib. possibiliùs fieri potuit, q̃ p̃ nostram assumeres naturã, qui tuã accedere non potuimus. Ita ueneristi ad nos, & nominaris Iesus, saluator semper Benedictus.

Augustinus

Sacerdos.

Quomo-

Quomodo Iesus sit uerbum uitæ. Cap. XXIIII.

CONtẽplor tuo dono, utiq; optimo atque maximo, te Iesum meũ, prædicãtẽ uerba uitæ, & largiter diuinũ semen, in corda audientiũ seminantem: & uideo eos abire, qui non perceperunt ea, quæ spiritus sunt. Sed manentes uideo discipulos, qui iam gustare cœperunt, dulcedinem doctrinæ, animã uiuificantis. Pro quib. omnib. princeps ille, atq; summus omniũ Apostolorum Petrus, confessus est, quomodo tu Iesu haberes uerba uitę, & uitam quęrentes, admiratus est, à te abire. Paulus à te Iesu, uerba uitæ, in raptu audiuit, & tunc neq; persecutio, neq; gladius, neq; fames corporis, eum à te separare potuit. Nemo omniũ unquàm te desere re potuit, q uerba uitæ gustauit. Quis potest ursum separare à melle, postquàm dulcedinẽ eius degustauit? Quãta est dulcedo ueritatis quam uitã pręstat delectabilissimam, ultrà omnem corporalem dulcedinem, absoluta enim ducedo est, unde manat omne, quod omni gustu appetitur. Quid fortius amore, ex quo omne amabile habet, quod ametur: Si contracti amoris nexus, aliquando tantus est, quod timor mortis eum rumpere nequit: qualis tunc est nexus, gustati illius amoris, à quo omnis amor: nihil miror ego crudelitatem pœnarum, pro nihilo habitam, ab alijs militibus tuis Iesu, quibus, te uitam prægustabilem præbuisti. O Iesu amor meus, seminasti semen uitæ, in agro credentium, & testimonio sanguinis irrigasti, morte corporali ostendisti, ueritatem esse uitam spiritus rationalis, creuit semen in terra bona, & fecit fructum. Ostendis mihi Domine, quomodo anima mea, est spiraculum uitæ, quò ad corpus, in quod uitam spirat et influit, et non est uita, quò ad te Deum, sed quasi potẽtia ad uitam. Et quia non potes non concedere, quæ petuntur, si attentissima fide petantur: influis mihi in puero esse animam, quæ habet uim uegetatiuam in actu: crescit enim puer, habet & uim sensitiuam in actu, sentit enim puer, habet & uim imaginatiuam, sed nondum in actu, habet & uim ratiocinatiuam, cuius actus est adhuc distantior, habet & uim intellectiuam, sed in remotiori potentia. Ita animam unam experimur, quò ad potentias inferiores, esse in actu priùs, & postea quo ad superiores, ut priûs sit animalis homo, quàm spiritualis. Sic experimur, uim quandam mineralem, quæ & spiritus dici potest, in uisceribus terræ esse, & illũ in potẽtia esse, ut fiat minera lapidis, aut in potentia esse, ut fiat minera salis, et aliũ, ut fiat minera metalli, & uarios esse tales spiritus, secundũ uarietatẽ lapidum, saliũ, & metallorum. Vnũ tamen esse spiritũ mineræ auri, q̃ ex influẽtia Solari seu cœli, cõtinué plus & plus depuratus, tandem figitur in aurũ tale, quod non est per aliquod elementũ, corruptibile. Et in eo, plurimum cœlestis incorruptibilis lucis resplendet: multũ enim corporali luci Solis assimilatur, sic quidẽ de spiritu uegetabili, & sensibili, experimur. Nã spiritus sensibilis in homine, multũ se cõformat uirtuti cœlesti motiuę, et influentiali, & sub cœli influẽtia capit successiuè augmentum, usq; quo ponatur in perfecto actu. Educitur autem de potentia corporis, ideò cessat perfectio eius, deficiente perfectione corporis à qua dependet. Est deinde spiritus intellectualis, qui in actu perfectionis, non dependet à corpore, sed unitur ei, mediante uirtute sensitiua: hic spiritus, quia non dependet à corpore, non subest influentiæ corporum cœlestium, nec dependet à spiritu sensibili, sic nõ depẽdet, à uirtute motiua cœli. Sed sicut motores orbiũ cœlestiũ, subsunt primo motori: sic & hic motor, qui est intellectus. Sed quia unitus est corpori, per medium sensitiuę, tũc sine sensib. nõ perficit: omne eñ qđ ad eũ peruenit, de mũdo sensibili, p mediũ sensuũ, ad ipsũ pergit. Vnde nihil tale potest esse in intellectu, q̃ prius nõ fuerit in sensu. Quantò autẽ sensus fuerit purior & perfectior, & imaginatio clarior, & discursus melior: tantò intellectus, in suis intellectualib. operatiõib. min9 impeditus pspicacior existit. Pascit autẽ intellectus p uerbũ uitæ, sub cuius influẽtia cõstituit, sicut motores orbiũ, differẽter tamẽ: uti etiã spiritus, qui subsunt influẽtijs cœli, differẽter perficiunt. Et nõ perficitur, nisi p accidẽs, à sensibili spiritu: sicut imago nõ perficit, licet excitet, ad inquirendã ueritatẽ exẽplaris: uelut imago crucifixi, nõ influit deuotionem, sed excitat memoriam, ut influatur deuotio. Et quoniam nõ necessitatur p influentiam cœli, spiritus intellectualis, sed est penitus liber: tunc nisi se influentiæ

uerbi

uerbi Dei, per fidem ſubiiciat, nō perficitur: ſicut diſcipulus liber, qui ſui iuris eſt, niſi ſe uerbo magiſtri ſubiiciat per fidem, non perficitur: oportet enim quod confidat, et audiat magiſtrum. Perficitur autem intellectus, per uerbum Dei & creſcit, & fit continuè capacior & aptior, atque uerbo ſimilior: & hęc perfectio, quæ uenit ſic à uerbo à quo habuit eſſe, non eſt perfectio corruptibilis, ſed eſt Deiformis. Sicut perfectio auri, nō eſt corruptibilis, ſed cœleſtiformis: Oportet autem omnem intellectum per fidem, uerbo Dei ſe ſubiicere, & attentiſsimè internam illam ſummi magiſtri doctrinam audire, & audiendo, quid in eo loquatur Dominus, perficietur. Quapropter, tu Ieſu magiſter unice, prædicaſti, fidem eſſe omni accedenti ad uitæ fontem neceſſariam, & ſecundòm gradum fidei, adeſſe influxum uirtutis diuinæ, oſtendiſti. Duo tantum docuiſti, Chriſte ſaluator, fidem & dilectionem. Per fidem, accedit intellectus ad uerbum, per dilectionem, unitur ei, quantum accedit, tantum in uirtute augetur, & quantum diligit, tantum figitur in luce eius. Verbum autem Dei, intrà ipſum eſt, & nō eſt opus, ut quærat extrà ſe, quia intùs reperiet, & accedere poterit per fidē. Et ut propius accedere poſsit, poterit precibus obtinere: nam uerbū adaugebit fidem, per communicationem luminis ſui. Tibi Ieſu gratias ago, quoniam ad hoc tuo lumine perueni. In lumine enim tuo, uideo lumen uitæ meæ, quo modo tu uerbum, influis omnibus credentibus uitam, & perficis omnes te diligentes: quæ unquàm breuior & efficacior, doctrina tua Ieſu bone: non ſuades niſi credere, & non præcipis niſi amare. Quid faciliùs, quàm credere Deo: Quid dulciùs, quàm ipſum amare: quàm ſuaue eſt iugum tuum, & quàm leue eſt onus tuum, præceptor unice: Promittis, hanc doctrinam ſeruantibus, omne deſideratum: nihil enim aſtruis, credenti difficile, & nihil amanti denegabile. Talia ſunt promiſſa, quæ tuis diſcipulis ſpondes, & ueriſſima ſunt, quia tu es Veritas, qui non niſi uera promittere potes: imò non niſi teipſum promittis, qui es perfectio omnis perfectibilis. Tibi laus tibi gloria, tibi gratiarum actio, per æterna ſæcula. Amen.

Quomodo Ieſus ſit conſummatio.
Cap. XXV.

SEd quid eſt hoc Domine, quod immittis in ſpiritum hominis, quem perficis: Nònne ſpiritum tuum bonum, qui penitus eſt in actu, uirtus omniū uirtutum, & perfectio perfectorum: quoniā ille eſt, qui omnia operatur. Sicut enim uis Solaris, deſcendens in ſpiritum uegetabilem, mouet ipſum ut perficiatur, & fit gratiſsima & naturaliſsima decoctione, cœleſtialis caloris, fructus bonus, medio bonæ arboris: ita ſpiritus tuus Deus, uenit in ſpiritum intellectualem, boni hominis, & calore diuinæ charitatis, decoquit uirtualem potentiam, ut perficiatur, & fiat ei gratiſsimus fructus. Experimur Domine ſimplicem ſpiritum tuum, uirtute infinitum, capi multipliciter: capitur enim aliter in uno, ubi efficit ſpiritum propheticum, aliter in alio, ubi peritum efficit interpretem, & alio, ubi docet ſcientiam, ita in alijs aliter. Varia enim ſunt dona eius, & illæ ſunt perfectiones, intellectualis ſpiritus, ſicut idem calor Solaris, in uarijs arboribus, uarios perficit fructus. Video Domine, ſpiritum tuum, nulli ſpiritui deeſſe poſſe: quia ſpiritus eſt ſpirituū, & motus motuum, & eſt replens omnem orbem: ſed diſponit omnia, quæ non habent ſpiritum intellectualem, per naturā intellectualem, quæ mouet cœlum, & per eius motum, omnia quæ ei ſubſunt. Diſpoſitionem uerò atque diſpenſationem, in natura intellectuali, non niſi ſibiipſi reſeruauit. Deſponſauit enim ſibi hanc naturam, in qua elegit quieſcere, tāquam in domo māſionis, et cœlo ueritatis: nullibi em̄ capi poteſt ueritas per ſe, niſi in intellectuali natura. Tu Domine, qui omnia propter temetipſum operaris, uniuerſum hūc mūdum creaſti, propter intellectualem naturam: quaſi pictor, qui diuerſos temperat colores, ut demum ſeipſum depingere poſsit, ad finem, ut habeat ſuiipſius imaginē, in qua delicietur ac quieſcat ars eius: ut cum ipſe unus ſit immultiplicabilis, ſaltē modo quo fieri poteſt, in propinquiſsima ſimilitudine, multiplicetur. Multas autem figuras facit: quia uirtutis ſuæ infinitæ ſimilitudo, non poteſt niſi in multis, perfectiori modo explicari, & ſunt omnes intellectuales ſpiritus, cuilibet ſpiritui opportuni.

Nam

Nam nisi essent innumerabiles, non posses tu Deus infinitus, meliori modo cognosci. Quisq; enim intellectualis spiritus, uidet in te Deo meo aliquid, quod nisi alijs reuelaretur, non attingerent te Deum suum, meliori quo fieri posset modo. Reuelant igitur sibi mutuò, secreta sua, amoris pleni spiritus, & augetur ex hoc cognitio amati, & desiderium ad ipsum, & gaudij dulcedo inardescit. Neq; adhuc Domine Deus, sine Iesu filio tuo, quem præ consortibus suis unxisti, qui Christus est: complementum operis tui perfeciſſes. In cuius intellectu, quiescit perfectio, creabilis naturæ: nam est ultima, & perfectissima, immultiplicabilis Dei similitudo, & non potest esse, nisi una suprema talis. Omnes autem alij spiritus intellectuales, sunt, illo spiritu mediante, similitudines, & quantò perfectiores, tantò huic similiores. Et quiescunt omnes in illo spiritu, ut in ultimo perfectionis, imaginis Dei, cuius imaginis, assecuti sunt similitudinẽ & gradum aliquem perfectionis. Habeo igitur dono tuo Deus meus, totũ hunc uisibilem mũdum, & omnem scripturam, & omnes administratorios spiritus, in adiutorium: ut proficiam in cognitione tui, omnia me excitant, ut ad te conuertar: non aliud scripturæ omnes, facere nituntur, nisi te ostẽdere, neq; omnes intellectuales spiritus, aliud habent exercitij, nisi ut te quærant, & quantum de te repererint, reuelent. Dedisti mihi super omnia, Iesu magistrũ, uiam, uitam, & ueritatem: ut penitus mihi nihil deesse possit. Confortas me, spiritu sancto tuo, inspiras per eũ, electiones uitæ, desideria sancta. Alicis, per prægustationem dulcedinis uitæ glorioſæ, ut te bonum infinitũ amẽ. Rapis me, ut sim suprà meipsum, & præuideam locũ gloriæ, ad quẽ me inuitas. Multa mihi saporosissima fercula, odore suo optimo, me attrahẽtia, ostẽdis, thesaurum diuitiarum, uitæ, gaudij, pulchritudinis, uidere finis. Fontem, ex quo effluit omne desiderabile, tam in natura quã arte, discoperis. Nihil secreti tenes. Venam amoris, non occultas, neq; pacis, neq; quietis. Omnia offers mihi miserrimo, quem de nihilo creasti. Quid igitur moror, cur nõ curro, in odore unguentorũ Christi mei, cur non intro in gaudium Domini mei, quid me tenet, si tenuit me ignorantia tui Domine, & uana sensibilis mundi delectatio, amplius nõ tenebit. Volo enim Domine, quia tu das ut uelim, ista linquere, quæ huius mundi sunt, quia me linquere uult mundus. Propero ad finem, cursum penè consummaui, præuenio uale facere ipsi, qui anhelo ad coronam. Trahe me Domine, quia nemo peruenire poterit ad te, nisi à te tractus: ut attractus, absoluar ab hoc mundo, & iungar tibi Deo absoluto, in æternitate uitæ glorioſæ. Amen.

Libri de uisione Dei, finis.

REVERENDISSIMO in Christo P. D. Nicolai de Cusa Cardinalis, Dialogorum de Ludo Globi, Liber primus.

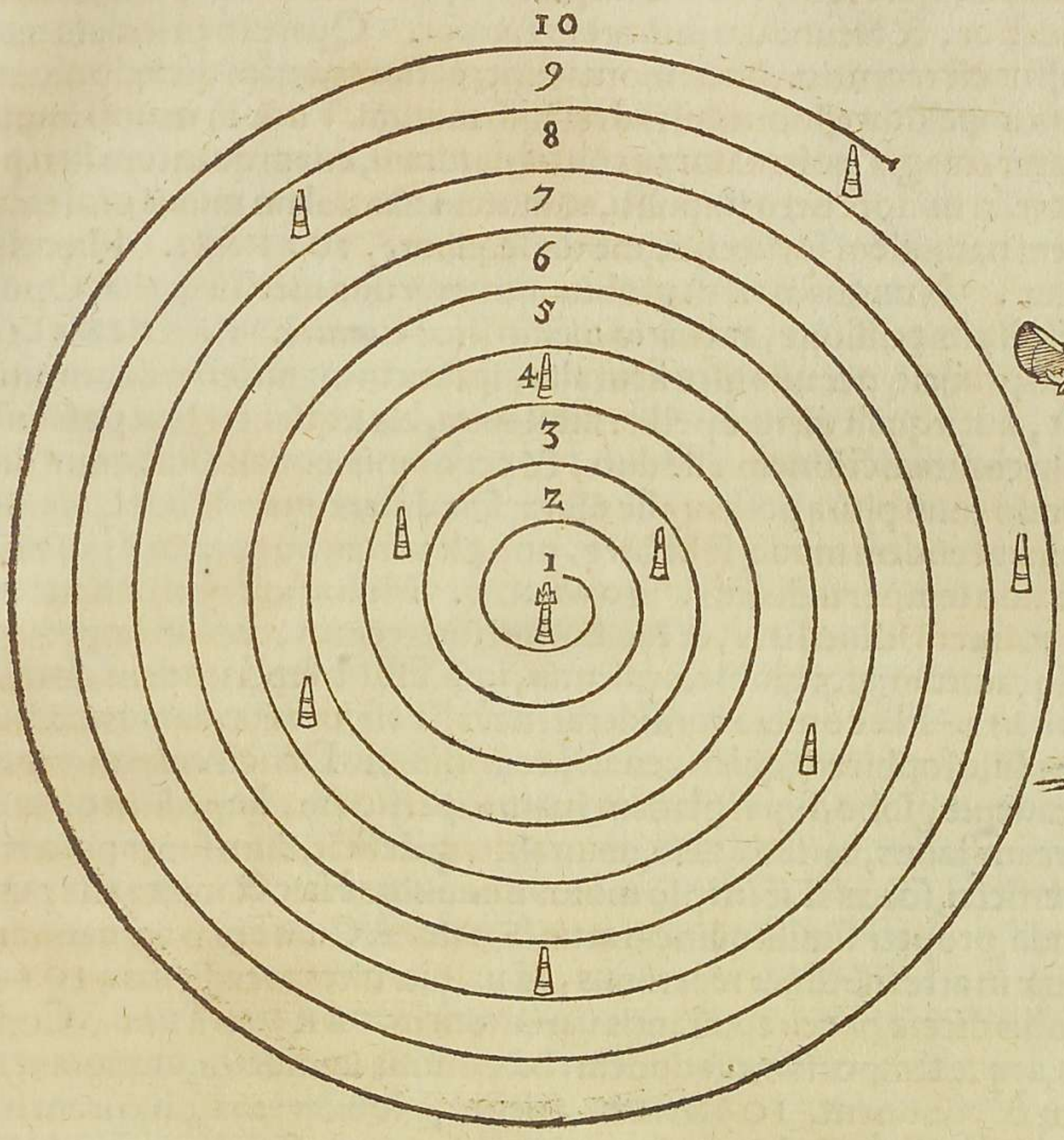
Interlocutores. IOANNES dux Baioariæ. Et NICOLAVS CARDINALIS.

IOANNES.

Vm te uideam ad sedem retractum, fortè fatigatum, ex ludo globi: tecum (si gratum uiderem) de hoc ludo conferrem. CARDINALIS. Gratissimum. IOANNES. Admiramur omnes, hunc nouum iocundumq; ludum, fortè quia in ipso est, alicuius altę speculationis, figuratio, quam rogamus explanari. CARDI. Non malè mouemini. Habent enim aliquæ scientiæ, instrumenta & ludos. Arithmetica, rythmimachiam. Musica, monachordum. Nec ludus Latrunculorum seu schacorum, caret mysterio moralium. Nullũ enim puto honestũ ludum, penitus disciplina uacuum. Hoc uerò tam iocundum globi exercitium, nobis non

non paruam puto repræsentare philosophiam. IOANNES. Aliquid igitur, rogamus, dicito. CARDINALIS. Timeo subintrare laborem, quem magnum uideo, & prius longa meditatione depurandum. IOANNES. Non cuncta profundari petimus, sed paucis nobis satisfacies. CARDINALIS. Iuuentus quamuis auida

& feruens, citò tamen saturatur. Faciam igitur, & seminabo in nobilibus mẽtibus uestris, aliqua scientiarum semina, quæ si intrà uos receperitis, & custodieritis, magnæ discretionis, circà suũpsius desideratissimam notitiam, lucis fructum generabunt. Primum igitur attentè considerabitis, globum & eius motum, quoniam ex intelligẽtia procedunt. Nulla enim bestia, globum & eius motum ad terminum producit. Hæc igitur opera hominis, ex uirtute, superante cætera mundi huius animalia, fieri uidetis. IOANNES. Vtiq; sic esse scimus, ut dicis. CARDINALIS. Sed cur globus, arte tornatili, cepit illam mediæ sphæræ figuram, aliquantulum concauam: non uos ignorare puto. Non enim faceret motum, quem uidetis, elicoidem, uertiginosum, seu spiralem, aut curuæ inuolutum: nisi talem teneret figuram. Pars enim globi, qui est perfectus circulus, in rectum moueretur, nisi pars ponderosior & corpulenta, motum illum retardaret, & cẽtraliter ad se retraheret. Ex qua diuersitate, figura motui est apta, qui nec est penitus rectus, nec penitus curuus, uti est circuli circumferentia ab eius centro æquè distante. Vnde primò causam figuræ globi attendite, in quo uidetis, superficiem conuexam, medietatis maioris sphæræ, & superficiem concauam, medietatis minoris sphæræ, & inter illas corpus globi contineri. Ac quod globus infinitis modis, secundùm uariam habitudinem, dictarum superficierum, potest uariari, & semper ad alium motum, adaptari. IOANNES. Sanè hæc capimus. Scimus enim, si armilla posset esse circulus, sine omni latitudine circumferentiæ, & uoluere-

retur, ſuper æquali plana ſuperficiei, puta ſuper glaciem: ipſa non niſi rectam lineam deſcriberet. Ideò cum hic armillam globoſam uidemus, addita corpulentia: ideò recta linea non deſcribitur, ſed curua, uaria curuitate, ſecundùm uarium globum. CARDINALIS. Rectè, ſed oportet etiam conſiderare, lineas, deſcriptionis motus unius & eiuſdem globi uariari, & nunquàm eandem deſcribi, ſiue per eundem, ſiue per alium impellatur, quia ſemper uariè impellitur, & in maiori impulſu, deſcripta linea uidetur rectior, & ſecundùm minorem curuior. Quare in principio motus, quando impulſus eſt recentior, lineæ motus ſunt rectiores, quàm quando motus tepeſcit. Non enim impellitur globus, niſi ad rectum motum. Vnde in maiori impulſu, globus à ſua natura magis uiolentatur, ut contrà naturam, etiam quantum fieri poteſt, rectè moueatur. In minore uero impulſu, ad motum naturalem minus uiolentatur, ſed aptitudinem naturalem formæ ſuæ, motus ſequitur. IOANNES. Hæc claré ſic eſſe experimur. Nunquàm enim globus mouetur una uice, ſicut alia. Oportet igitur ex alia & alia impulſione, aut uario medio, hoc euenire. CARDINALIS. Dum quis globum proiicit, nec una uice ſicut alia, ipſum in manu tenet aut emittit, aut in plano ponit, aut æquali uirtute pellit: nihil enim, bis æqualiter fieri poſsibile eſt. Implicat enim contradictionem eſſe duo, & per omnia æqualia ſine omni differentia. Quomodo enim plura poſſent eſſe plura, ſine differentia. Vnde quamuis peritior, ſemper nitatur eodem modo ſe habere, non eſt tamen hoc præcisè poſsibile, licet differentia non ſemper uideatur. IOANNES. Multa ſunt quæ uarietatem inducunt, etiam pauimenti diuerſitas, & lapillorum interceptio, curſum impedientium, & ſæpè ſuffocantium, atq; globi fœculentia, imò fiſſura ſuperueniens, & talia multa. CARDINALIS. Hæc omnia conſiderari neceſſe eſt, ut deueniamus ex iſtis, ad ſpeculationem philoſophicam, quam uenari proponimus. Deficit enim motio, aliquando ſubitò cadente globo, ſuper planam ſuam ſuperficiem. Impeditur ob medij globi atque circumſtantis, uariationem, naturaliterq; deficit, dum ſuper polo ſeu medio curuæ ſuperficiei, ſucceſsiuè in ipſo motus minuitur. Hæc & multa alia puto ſubtiliter annotanda, propter ſimilitudinem artis & naturæ. Cum enim ars naturam imitetur: ab ijs, quæ in arte ſubtiliter reperimus, ad naturæ uires accedimus. IOANNES. Quid intendis dicere, per circunſtantis uariationem. CARDINALIS. Cœli, ſtellarum, & aëris, atque temporis mutationem: hæc omnia immutata, immutant illa, quæ circumſtant & continent. IOANNES. Aiebas, globum ſemiſphæricam habere ſuperficiem. Poſſetne habere minorem aut maiorem, ſiue integræ ſphæræ rotunditatem? CARDINALIS. Globum poſſe habere ſuperficiem maiorem aut minorem, aut integræ ſphæræ, non nego: ſi de uiſibili figura ſeu rotunditate, loquimur, quæ nequaquàm eſt uera aut perfecta. Nam rotunditas, quæ rotundior eſſe non poſſet, nequaq; eſt uiſibilis. Cum enim ſuperficies, à centro ſphæræ, undiq; æquè diſtet: extremitas rotundi, in indiuiſibili puncto terminata, manet penitùs noſtris oculis inuiſibilis. Nihil enim niſi diuiſibile, & quantum, à nobis uidetur. IOANNES. Vltima igitur mundi ſphærica rotunditas, quam puto perfectiſsimam, nequaquàm eſt uiſibilis. CARDINALIS. Nequaq;, imò nec diuiſibilis mundi rotunditas, cum in puncto conſiſtat indiuiſibili, & immultiplicabili. Non enim rotunditas, ex punctis poteſt eſſe compoſita: punctus enim, cum ſit indiuiſibilis, & non habeat aut quantitatem, aut partes, ſiue antè, ſiue retrò, & alias differentias: cum nullo alio puncto eſt componibilis. Ex punctis igitur, nihil componitur: punctum enim puncto addere, perinde reſultat, acſi nihil nihilo iungãs. Non eſt igitur extremitas mundi, ex punctis compoſita: ſed eius extremitas, eſt rotunditas, quæ in puncto conſiſtit. Nam cum una ſit altitudo rotunditatis, quæ undiq; eſt æquediſtans à centro, & non poſſunt eſſe plures lineæ, præcisè æquales: erit una tantum æquè diſtans rotunditatis altitudo, quæ in puncto terminatur. IOANNES. Mira dicis. Nam intelligo, has omnes uarias uiſibiles formas, in mundo incluſas eſſe: & tamen ſi poſsibile eſſet, aliquem extra mundum conſtitui, mundus eſſet illi inuiſibilis, inſtar indiuiſibilis puncti. CARDINALIS. Optimè cepiſti. Et ſic concipis mundum, quo nulla quantitas

maior

maior,in puncto,quo nihil minus contineri,& centrum atque circumferentiam eius non posse uideri.Necesse plura diuersa puncta,cum punctus non sit pluralificabilis:in pluribus enim atomis,non est nisi unus & idem punctus.Sicut in pluribus albis,una albedo. Vnde linea,est puncti euolutio. Euoluere uerò,est punctum ipsum explicare:quod nihil aliud est, quàm punctum, in atomis pluribus, ita quòd in singulis coniunctis & continuatis esse. IOANNES. Nonné sic extremitas anguli,cum sit punctus,est inuisibilis? CARDINALIS Imò. Sed si angulus non esset nisi extremitas, sicut est rotunditas, rotundi extremitas:certum esset, totum angulum non esse uisibilem. IOANNES. Intelligo, & ita est ut ais. Ideò nec summum nec imum rotundi,uideri potest,cum sit idem atomus. Quicquid autem in sphæra uel rotundo est,est summum & imum. Ideò nec rotunditas nec aliqua pars eius,uideri potest. Non tamen dico,quòd res rotunda uideri nequeat, sed ipsa rotunditas rei, est inuisibilis. Nec secundùm ueram rotunditatem,quicquàm est uisibile.Quare cum uisus iudicat aliquid esse rotundum,in eo nõ est uera rotũditas.Hoc quidem uidere uideor, te dicere uelle: scilicet, iudicium uisus de rotundo, uerum non esse. CARDINALIS. Hæc dicere intendo. Nihil enim uidetur, nisi in materia. Vera autem rotunditas, non potest esse in materia, sed ueritatis tantum imago. IOANNES. Sic nulla forma, est uera in materia, sed ueritatis tantum imago,ueræ formæ, cum ueritas formæ sit ab omni materia separata. CARDINALIS. Quamuis Platonicè uerum dicas, tamen refert inter rotunditatem & aliam formam. Quoniam si etiam possibile esset,rotunditatem esse in materia,tamen adhuc non esset uisibilis. Secus de cæteris formis,si in materia essent,quoniam uideri possent: non tamen rotunditas,nec rotundum secundùm eam uideretur. Solum enim longum & latum, uideri potest:sed in rotunditate, nihil longum aut latum, seu directum: sed circumductio quædam, & circumducta quædam de puncto ad punctum conuexitas, cuius summum est ubique,& est atomus, sua paruitate inuisibilis. IOANNES. Nonnè plures atomi,sunt plura rotunditatis summa,& facere possunt lineam quandam conuexam, quæ uideri potest, & sic quædam pars rotunditatis uidetur? CARDINALIS. Hoc esse non potest,cum quicquid est in rotunditate,sit summum. Atomus autem, summitatem rotunditatis cum teneat, unde initium uidendi rotunditatem sumeret oculus? non ab atomo,cum sit inuisibilis;nec ab alia,quàm à summo rotunditatis, oculus recipere posset, initium uidendi rotunditatem. Summum enim est, quicquid in rotunditate est,summum autem,atomus est. Nonné si poneretur,quòd à summo rotunditatis,inciperet uisus, oporteret ipsum duci, à summo ad summum? IOANNES. Certum est hoc fieri oportere, cum nihil in ea sit, nisi summum. CARDINALIS. Summum autem atomus est,quæ non est uisibilis. Patet igitur Mercurium rectè dixisse:mundum ex se non esse uisibilem,quia rotundus est,& nihil de eo, uel in eo uidetur, nisi rerum formæ, in eo contentæ. IOANNES. Mundi rotunditas cum sit in materia, & propter adiunctionem ad materiam, sit imago rotunditatis: quare illa rotunditatis imago, in materia uideri non potest. CARDINALIS. Intantùm illa rotunditatis imago, ad ueram rotunditatem accedit, quòd uisum, & omnem sensum, subterfugit. IOANNES. Ideò mundum non uidemus, nisi inquantùm per partes,rerum formas uidemus, quibus subtractis,nec mundum,nec eius formam,uideremus. CARDINALIS. Benè dicis. Nam mundi forma,rotunditas est inuisibilis. Visibilibus igitur formis subtractis, unus manet in toto orbe uultus, scilicet essendi possibilitas, siue materia inuisibilis, in qua dicitur esse rerum uniuersitas,& satis Philosophicè concedi potest, quòd propter perfectionem, ibi sit rotunditas. IOANNES. Hæc meum excedunt conceptum,licet uideam in mente,te uera dicere. Admiror tamen quòd nec in mundo uera est rotunditas, sed tantum imago rotunditatis, ueritati propinqua. CARDINALIS. Non mireris. Nam cum unum rotundum sit perfectius alio, in rotunditate:nunquàm reperitur rotundum,quod sit ipsa rotunditas,seu quo non possit dari magis rotundum. Et hæc regula, est uerisimiliter uera, quoniam in omnibus recipientibus maius aut minus,

non deuenitur ad maximum aut minimũ ſimpliciter, quo maius aut minus, eſſe non poſsit. Nam poſſe eſſe maius aut minus, non ſunt de natura eorum, quæ non poſſunt eſſe maius aut minus. Sicut mutabile, non eſt de natura immutabilis, & diuiſibile, de natura indiuiſibilis, & uiſibile, de natura inuiſibilis, & temporale, de natura intemporalis, & corporale, de natura incorporalis, & ita de ſimilibus. Rotunditas igitur, quæ uiſu attingitur, magis & minus recipit, quoniam unum rotundum eſt alio rotundius. Igitur rotunditas inuiſibilis, non eſt de illa natura. Non eſt igitur per corpus participabilis, ſicut uiſibilis. Ideò nullum corpus, poteſt eſſe adeò rotundum, quin poſsit eſſe rotundius. Corporalis igitur mundus, licet ſit rotundus, tamen illa rotunditas, eſt alterius naturæ, quàm ſit rotunditas cuiuſcunque alterius rotundi corporis. Sed cum non omne corpus ſit uiſibile, requiritur certa magnitudo, ut uideatur: ſic etiam rotunditas atomi, non eſt uiſibilis, quando atomus non uidetur. Mundus igitur, in ſua rotunditate eſt inuiſibilis: quia id quod ſe uiſui offert, de rotunditate mundi, atomus eſt. IOANNES. Clarè declaraſti, & in paucis multa multa explanaſti. Sed ſcire cupio, quomodo intelligis, perfecti mundi rotunditatem, eſſe imaginem, quæ uidetur ſemper poſſe fieri perfectior? CARDINALIS. Scio rotunditatem unius rotundi, rotundiorem alia. Et ideò in rotundis deueniri oportere, ad rotundum maximæ rotunditatis, qua nulla maior eſſe poteſt, quoniam non poteſt in infinitum procedi. Et hæc eſt mundi rotunditas, participatione, cuius omne rotundum eſt rotundum. Hæc eſt participabilis rotunditas, in omnibus mundi huius rotundis, quæ gerunt imaginem, rotunditas mundi. Sed mundi rotunditas, licet ſit maxima, qua nulla maior eſt actu: non eſt tamen ipſa abſoluta ueriſsima rotunditas. Ideò eſt imago rotunditatis abſolutæ. Rotundus enim mundus, non eſt ipſa rotunditas, qua maior non eſt, ſed qua maior non eſt actu. Abſoluta uerò rotunditas, non eſt de natura rotunditatis mundi: ſed eius cauſa & exemplar, cuius rotunditas mundi, eſt imago. In circulo enim, ubi non eſt principium, nec finis, cum nullus punctus in eo ſit, qui potius ſit principium quàm finis: uideo imaginem trinitatis. Quare & rotunditatem, imaginem aſſero ęternitatis, cum ſint idem. IOANNES. Placent hæc. Sed quæro: Nonnè ſicut mundus dicitur rotundus, poteſt etiam dici æternus? Videtur enim, cum æternitas & rotunditas illa abſoluta, ſint idem: ita & æternum ſit idem, cum rotundo. CARDINALIS. Non puto intelligentem negare, mundum eſſe æternum, licet non ſit æternitas. Solus enim omnium creator, ſic eſt æternus, quòd æternitas, ſi quid aliud dicitur æternum, hoc habet, non quia ipſa eſt æternitas, ſed quid eius participatione, ſeu ab ipſa eſt. Aeternitas enim, omnia æterna præcedit, niſi ſit æternum illud, quod idem eſt cum æternitate. Aeternitas igitur mundi, cum ſit mundi æternitas, eſt antè mundum etiam æternum. Ab ea enim habet, quòd eſt æternus: ſicut album ab albedine, quòd eſt album. Aeternitas igitur mundi, cum habeat id, quod eſt abſoluta æternitas: conſtituit mundum æternum, ſcilicet nunquàm finibilem, ſiue perpetuum, qui dicitur æternus. Quoniam nunquàm uerum fuit dicere, æternitas eſt, quin uerum fuit dicere mundus eſt, licet mundus ab ipſa ſit, id quod eſt. IOANNES. Si rectè intelligo, tunc non poteſt eſſe niſi unus mundus, maximè rotundus & æternus. CARDINALIS. Benè cepiſti. Nam cum in rotundis, ad unum maximum actu, neceſſe ſit deuenire, ſicut inter calida, ad ignem, qui eſt maximè calidus: erit igitur unus tantum mundus, & hic tantùm habet rotunditatis, quòd ad ipſam rotunditatẽ æternam, maximè accedit, & hinc etiam inuiſibilis: quare etiam æternus, dici poteſt. Dicente Apoſtolo Paulo, quæ non uidentur, æterna ſunt. Non quòd propterea æternus dicatur, quia ſine initio, ſed quia nunquàm fuit uerum dicere, æternitas eſt, quinetiam fuerit uerum dicere, mundus eſt. Mundus enim non incœpit in tempore. Non enim tempus præceſſit mundum, ſed ſola æternitas. Sic & tempus, aliquando dicitur æternum, ut Propheta ait, de æterno tempore, cum tempus non habuerit initium, in tempore. Tempus enim non præceſsit tempus, ſed æternitas. Dicitur igitur æternum tempus, quia ab æternitate fluit. Sic & mundus æternus, quia eſt ab æternitate, & non à tempo-

pore.

pore. Sed mundo magis conuenit nomen, ut dicatur æternus, quàm tempori: quia mundi duratio, non depẽdet à tempore. Ceſſante enim motu cœli, & tempore, quod eſt menſura motus, non ceſſat eſſe mundus. Sed mundo penitùs deficiente, deficeret tempus. Magis igitur conuenit mundo. quòd dicatur æternus, quàm tempori. Aeternitas igitur mundi creatrix, Deus eſt, qui ut uoluit, cuncta fecit. Mundus enim non eſt ſic perfectè creatus, quòd in eius creatione, Deus omne quod potuit facere, fecerit: licet mundus factus ſit ita perfectus, ſicuti fieri potuit. Quare perfectiorem & rotundiorem mundum, atq; etiam imperfectiorem & minus rotundum, potuit facere Deus: licet factus ſit ita perfectus, ſicut eſſe potuit. Hoc enim eſt factus, quod fieri potuit, & fieri poſſe ipſius, factum eſt. Sed hoc fieri poſſe eius, quod factum eſt, non eſt ipſum facere poſſe abſolutum, omnipotentis Dei: licet in Deo poſſe fieri, & poſſe facere, ſint idem, non tamen fieri poſſe cuiuſcunque, eſt idem cum facere poſſe Dei. Ex hoc uidetur, Deum, mundum ut uoluit creaſſe. Quare perfectus ualdè, quia ſecundùm Dei optimi, liberrimam factus eſt uoluntatem. Quæ quia in alijs locis luculentur ſcripta, legi poſſunt, nunc de hoc ſufficiat. IOANNES. Reuertere igitur ad ludum noſtrum, & de motu globi aliquid adijcias. CARDINALIS. Multa dicenda reſtant, ſi quæ occurrunt, referrem. Primùm noto, dum de motu globi, à puncto ubi ſtatur, ad ſignum medium ſignati circuli globum proijcio, quomodo per lineam rectam, hoc fieri nequit: ut ſi punctus a, ſit ſtatio, & b, d, circulus, cuius centrum, c, & e, globus. Volo de a, proijcere ad c, hoc per lineam motus globi, fieri neceſſe eſt, quæ non ſit recta, cuiuſcunque etiam figurę fuerit globus. IOANNES. Videtur, quòd ſi ſphęricus fuerit, fieri poſſet motus per lineam rectam, ut eſt a, c, linea. Non enim uideo, cur ſphæra, per a, c, moueri non poſsit, & in c, quieſcere. CARDINALIS. Facilè capies te errare, ſi attendis, unam lineam rectiorem eſſe alia, & ideò, aduerſissimè & præciſiſsimè rectam, per ſuprà datam doctrinam, nequaquàm peruenire. Ideò non eſt poſsibile, etiam perfectiſsimam ſphæram de a, in c, per præciſam rectam pergere: eſto etiam, quòd pauimentum ſit perfectiſsimè planum, & globus rotundiſsimus. Nam talis globus non tangeret planiciem, niſi in atomo. Ex motu, non niſi inuiſibilem lineam deſcriberet, & nequaquàm rectiſsimam, inter a, & c, puncta cadentem, neque unquàm in c, quieſceret. Quomodo enim ſuper atomum quieſceret? Perfectę igitur rotundus cum eius ſummum, ſit etiam imum, & ſit atomus, poſtquàm incœpit moueri, quantum in ſe eſt, nunquàm ceſſabit, cum uariè ſe habere nequeat. Non enim id quod mouetur, aliquando ceſſaret, niſi uariè ſe haberet uno tempore & alio. Ideò ſphæra, in plana & æquali ſuperficie, ſe ſemper æqualiter habens, ſemel mota, ſemper moueretur. Forma igitur rotunditatis, ad perpetuitatem motus eſt aptiſsima. Cui ſi motus aduenit naturaliter, nunquàm ceſſabit. Ideò ſi ſuper ſe mouetur, ut ſit centrum ſui motus, perpetuè mouetur. Et hic eſt motus naturalis, quo motu, ultima ſphæra mouetur, ſine uiolentia & fatigatione, quem motum, omnia naturalem motum habentia, participant. IOANNES. Quomodo concreauit Deus, motum ultimæ ſphæræ. CARDINALIS. In ſimilitudine, quomodo tu creas motum globi. Non enim mouetur ſphæra illa, per Deum creatorem, aut ſpiritum Dei, ſicut ne globus mouetur per te, quando ipſum uides diſcurrere, nec per ſpiritum tuum: licet poſueris ipſum in motu, exequendo per iactum manus, uoluntate, impetum in ipſum faciendo: quo durante mouetur. IOANNES. Sic fortè & de anima dici poſſet, quo exiſtente in corpore, homo mouetur. CARDINALIS. Non eſt propinquius fortaſſe exemplum, intelligendi creationem animæ, quam ſequitur motus in homine. Nõ enim Deus eſt anima, aut ſpiritus Dei, mouet hominem. Sed creatus eſt inte motus, ſeipſum mouens, ſecundùm Platonicos: qui eſt anima rationalis, mouens ſe, & cuncta tua. IOANNES. Viuificare animæ conuenit. Eſt igitur motus. CARDINALIS. Vtiq; uiuere motus quidam eſt. IOANNES. Placet ualdè. Nunc enim uideo, hoc ſenſibili exemplo, multos erraſſe, circa animæ conſiderationem. CARDINALIS. Attende, motum globi deficere & ceſſare, manente globo ſano & integro: quia non eſt motus, qui globo ineſt, naturalis, ſed accidentalis &

uiolentus. Ceſſat igitur, impetu, qui impreſſus eſt ei, deficiente. Sed ſi globus ille, eſſet perfectè rotundus (ut prædictum eſt) quia illi globo rotundus motus eſſet naturalis, ac nequaquàm uiolentus, nunquàm ceſſaret. Sic motus uiuificans animal, nunquàm ceſſat corpus uiuificare, quàm diu uiuificabile & ſanum eſt, quia eſt naturalis. Etlicet motus uiuificādi, animali ceſſet, deficiente ſanitate corporis: tamen non ceſſat motus intellectuali animæ humanæ, quem ſine corpore habet & exercet. Ideò motus ille, ſeipſum intellectualiter mouēs, eſt in ſe ſubſiſtens & ſubſtantialis. Motus enim, qui non eſt ſeipſum mouens, accidens eſt, ſed ſeipſum mouens, ſubſtantia eſt. Non enim illi accidit motus, cuius natura eſt motus: uti de natura intellectus, qui non poteſt eſſe intellectus, ſine motu intellectuali, per quem eſt actu. Ideò intellectualis motus eſt ſubſtantialis, ſeipſum mouens. Nunquàm igitur deficit. Viuificatio uerò eſt motus uitæ, qui accidit corpori, quod de ſua natura non eſt uiuum: ſine uita enim corpus, uerum corpus eſt. Poteſt igitur ille motus, qui corpori accidit ceſſare: ſed propter hoc, non ceſſat motus ſubſtantialis, ſeipſum mouens. Nam uirtus illa, quæ & Mens dicitur, corpus deſerit, quando ceſſat in ipſo uiuificare, ſentire, & imaginari. Has enim habet operationes uirtus in corpore, quas etiã dum non exercet, nihilominus manet in perpetuum: licet etiam localiter ſepararetur à corpore. Virtus enim illa, licet in loco circumſcribatur, ut non ſit niſi ibi: non tamen occupat locum, cum ſit ſpiritus. Propter eius enim præſentiam, non diſtenditur aer, aut locus occupatur, ut minus capiat de corpore quàm prius. IOANNES. Valdé placet ſimilitudo globi ad corpus, & motus eius ad animam. Homo facit globum, & eius motum, quem impetu ei imprimit, & eſt inuiſibilis, indiuiſibilis, non occupans locum, ſicut anima noſtra. Sed quòd anima noſtra ſit motus ſubſtantialis, libenter meliùs intelligerem. CARDINALIS. Deus dator eſt ſubſtantiæ, homo accidentis, ſeu ſimilitudinis ſubſtantiæ. Forma globi data ligno per hominem, addita eſt ſubſtantiæ ligni: ſic & motus additus eſt formæ ſubſtantiali, Deus autem creator ſubſtantiæ. Multa motum participant, ut moueantur ex participatione motus. Deuenitur igitur ad unum, quod per ſe mouetur: & illi non accidit ex participatione motus, ut moueatur, ſed ex ſua eſſentia: & eſt anima intellectiua. Intellectus enim ſeipſum mouet. Et ut clariùs hoc capias, attende, quomodo in rotunditate eſt aptitudo ad motum. Faciliùs enim mouetur magis rotundum. Quare ſi rotunditas eſſet maxima, qua etiam maior eſſe non poſſet: utiq; per ſeipſam moueretur, & eſſet mouens pariter, & mobile. Motus igitur, qui anima dicitur, eſt concreatus corpori, & non impreſsiùs ei, ut in globo, ſed per ſe motus, corpori adiunctus, & taliter, quòd ſeparabilis ab ipſo, ideò ſubſtantia. IOANNES. Igitur benè dicitur, quòd uirtus illa, quam animam dicis intellectiuam, patiatur aut præmietur. CARDINALIS. Certiſsimè hoc uerum credas. Sicut enim in corpore affligitur affectionibus corporis: ita etiam extrà corpus affligitur ira, inuidia, & cæteris afflictionibus, grauata adhuc ſorde corporea, nec corporis oblita. Etiam affligitur igne materiali, ad hoc præparato, ita ut ardoris læſionem ſentiat. Noſtro enim igne non poſſet affligi. Similiter etiam uirtus illa, hoc eſt anima ſaluatur, hoc eſt in quiete eſt, & nullis tormentis affligitur. IOANNES. Intelligo te nunc dicere, quòd anima eſt ſubſtantia incorporea, & uirtus diuerſarum uirtutum. Nam ipſa eſt ſenſualitas. Eſt etiam ipſa imaginatio. Eadem etiam eſt ratio, & intelligentia. Senſualitatem & imaginationem exercet in corpore. Rationem & intelligentiam extra corpus exercet. Vna eſt ſubſtantia ſenſualitatis, imaginationis, rationis, & intelligentiæ: licet ſenſus non ſit imaginatio, nec ratio, nec intellectus. Ita nec imaginatio, aut ratio, aut intellectus, aliquid aliorum. Sunt enim diuerſi modi appræhendendi in anima, quorum unus, alius eſſe non poteſt. Sic puto te dicere uelle.. CARDINALIS. Vtiq; ſic dicere uolo. IOANNES Tu etiam uideris dicere, animam in corpore, eſſe ſimul in diuerſis locis. CARDINALIS. Sic dico. Nam cum ſit uirtus, & quælibet pars uirtutis de toto uerificetur, ſecundùm ueram philoſophiam: tunc uiuificatio animæ, anima eſt. Ipſa autem anima, diuerſa corporis membra, quæ in diuerſis locis ſunt, uiuificat. Igitur ibi eſt, ubi uiuificat. Tota igitur animæ ſubſtan-

ſtantia, dum eſt in corpore, in diuerſis locis eſt. Sed dum eſt extrà corpus, non eſt in diuerſis locis. Sicut nec angelus, qui non uiuificat. In corpore igitur eſt tota anima, in qualibet parte corporis, ſicut eius creator, in qualibet parte mundi. IOANNES. Retrahit ne ſe anima, dum digitus abſcinditur? CARDINALIS. Nequaquàm, ſed deſinit digitum uiuificare. Non enim retrahit ſe, quia non tranſit de una corporis particula, ad aliam, cum ſit ſimul in omnibuſ & ſingulis. IOANNES. Adhuc unum rogo, iterum circa animæ motum declares, quando ais animã ſeipſam mouere, dicito, qua ſpecie motus ſe perpetuò mouet? CARDINALIS. Nulla ſpecie, ex omnibus ſex ſpeciebus motus, ſe mouet anima, ſed æquiuocé. Mouet enim ſeipſam anima, id eſt diſcernit, abſtrahit, diuidit & colligit. Ratiocinari, uirtus eſt animæ. Igitur & anima. Aliqua eſt ratio perpetua & immutabilis, ut quòd quatuor non ſint duo, quia quatuor in ſe habent tria, quæ non habent duo, igitur quatuor non ſunt duo. Hæc ratio eſt immutabilis. Anima igitur, eſt immutabilis. Dum autem ratio ſic diſcurrit ratiocinando: utique ille diſcurſus rationalis eſt. A' ſe igitur rationalis anima, ratiocinando mouetur. Adhuc anima eſt uis inuentiua artium & ſcientiarum nouarum. In motu igitur illo inuentiuo noui, non niſi à ſeipſa moueri poteſt. Sic dum ſe facit ſimilitudinem omnium cognoſcibilium, à ſe mouetur: ut dum in ſenſu, ſe facit ſimilitudinem ſenſibilium, in uiſu uiſibilium, in auditu audibilium, & ita de omnibus. Ideò anima, ex eodem & diuerſo, dicitur conſtare, propter compræhendendi motum uniuerſalem omnium, & particularem diuerſorum. Sic ex individuo & diuiduo, quia ſe conformat diuiſibili & mutabili. Vnde anima uis eſt illa, quæ ſe omnibuſ rebus poteſt conformare, & facit ſe cauſam motus corporis, ſcilicet manus & pedis, ſed non ſemper ex diſcretione: quoniam & à natura eſt motus, ut in motu neruorum & pulmonis. In pueris uerò, propter debilitatem, non facit ſe ſimilitudinem rerum, ſed poſt annos diſcretionis, corpore firmato, adiuncta diſcretione, & maximè ſi doctrina exercetur. Eſt enim in pueris adhuc informis, quò ad uſum rationis, naturæ ſubiecta, ut fiat fortis & perfectus homo, & eius informitas, ad perfectionem mouetur, doctrina & exercitio. Poteſt autem dici, animam ſe mouere dupliciter. Aut cum ſe facit cauſam motuum corporis, quod etiam facit dormiendo. Aut cum ſe facit ſimilitudinem rerum, quod extra corpus humanum uiuere, etiam uidetur eſſe ſe mouere. Vnde anima ueriùs uiuit, quia ex ſe mouetur, quàm homo, qui mouetur ab anima. IOANNES. Hinc puto, quòd Deus ueriùs uiuat, quàm anima. CARDINALIS. Rectè putas, non quòd Deus ſe moueat, aut faciat ſimilitudinem rerum, quod facit anima, licet in eo ſint omnia, in quadam ſimplicitate, ſed quia ipſe uerum eſſe, rerum eſt, & uita uitarum. Sic enim ait: Ego ſum reſurrectio, & uita. IOANNES. Multùm placent, quæ de inuentione noui, ſuprà memoraſti. In eo enim actu, anima clarè uidetur ſeipſam mouere. Vellem, ut ad ludum applicares. CARDINALIS. Cogitaui inuenire ludum ſapientiæ, conſideraui, quomodo illum fieri oportet, deinde terminaui ipſum, ſic faciendum, ut uides. Cogitatio, conſideratio, & terminatio: uirtutes ſunt animæ noſtræ. Nulla beſtia talem habet cogitationem, inueniendi ludum nouum. Quare non conſiderat aut determinat, circa ipſum quicquàm. Hæ uirtutes ſunt uiuæ rationis, quæ anima dicitur, & ſunt uiuæ: quia ſine motu uiuæ rationis, non poſſunt eſſe. In illa enim cogitatione, motum ſpiritus rationalis, quiſque appræhendit qui aduertit, cogitare, eſſe quoddam diſcurrere, ſic & conſiderare, atque determinare, in quo opere, corpus nihil præſtat adiutorij. Ideò quantum poteſt, ſe retrahit anima à corpore, ut meliùs cogitet, conſideret, & determinet. Nam penitus uult eſſe in ſua libertate, ut liberè operetur. Hæc autem uis libera, quam animam rationalem dicimus, tantò eſt fortior, quantò à corporalibus contractionibus abſolutior. Non igitur plus uiuit anima in corpore, quàm extrà, nec diſſoluitur diſſolutione harmoniæ ſeu temperamenti corporis, cum ipſa non dependeat à temperamento, ſicut ſanitas corporis. Sed econuersò, ipſa temperatio dependet ab anima, qua non exiſtente, non eſt temperatio. Anima eſt uita, quia ratio, quæ uiuus motus eſt. Dum igitur cogito, conſidero, & determino: quid aliud fit,

quàm quòd rationalis ſpiritus, qui eſt uis cogitatiua, conſideratiua, & determinatiua ſeipſum mouet? Et dum quæro determinationem animæ, quid ſit anima, non cogito, & conſidero, & in hoc reperio, animam mouere ſeipſam motu circulari, quia ſuprà ſeipſum: ille motus reuertitur. Quando enim cogito de cogitatione, motus eſt circularis & ſeipſum mouens. Et hinc motus animæ, qui uita eſt, perpetuus eſt: quia circularis, ſuprà ſeipſum reflexus. IOANNES. Capio ſanè quæ dicis, & gratiſsimum eſt, audiſſe tres illas uirtutes animæ intellectiuę, quarum una non eſt alia: quia prima cogitatio, deinde conſideratio, ultima determinatio. Cogitatio generat conſiderationē, & determinatio procedit ab illis, & non ſunt, niſi unus uiuus motus, ſeipſum perfectè mouens. Et in hoc uides, intellectiuam unitrinam uirtutem, de neceſsitate, ſi debet perfectè uiuere, ſeu moueri. CARDINALIS. Adde adhuc, ipſam eſſe perfectiorem, quia magis in ipſa uis illa infinita, & perfectiſsima, quæ Deus eſt, relucet. Ideò ſicut Deus æternus, ita ipſa perpetua. In perpetuo enim, æternitas meliùs relucet, quã in temporali. IOANNES. Volo hęc quę prędicis, libentiſsimè addere, nec adhuc unum dimittere mihi gratiſsimum. CARDINALIS. Quid hoc? IOANNES. Si ad perfectionem ſpiritus noſtri, neceſſariò requiritur, quòd ſit unitrinus, ut optimè declaraſti, profectò ignorantes reputandi ſunt, qui ſpiritum perfectiſsimum, qui Deus eſt negant unitrinum. CARDINALIS. Vtiq; ſignum eſt ignorãtiæ, de Deo, non affirmare, id quod ſimplicitatis & perfectionis eſt. Vnitas autem, quantò magis uniens: tantò ſimplicior & perfectior. Hinc unitrina perfectior, quæ ſic eſt una quòd etiam in tribus perſonis, quarum quælibet eſt una, ipſa eſt una, & non eſſet aliter perfectiſsima unitas Careret enim natura & iſs, quæ ad eius perfectiſsimam eſſentiam, ſunt neceſſaria. Sed hæc altiora ſunt iſs, quæ nũc inquirimus. IOANNES. Cautè uideris dixiſſe, hanc cogitationem ludi, & conſiderationem atque determiantionem, non eſſe in brutis: non negans etiam, bruta in nidificatione, uenationibus, & aliis quæ experimur, cogitare, conſiderare, & determinare. Quomodo igitur oſtendes, illa non eſſe rationalia? CARDINAL. Quia carent libera uirtute, quæ in nobis eſt. Nam cum ego hunc ludum inuenirem, cogitaui, conſideraui, & determinaui, quæ alius nec cogitauit, nec conſiderauit, nec determinauit, quia quiſq; hominum, liber eſt cogitare, quæcunque uoluerit, ſimiliter conſiderare atque determinare. Quare non omnes idem cogitant, quando quiſque habet liberum proprium ſpiritum. Beſtiæ uerò non ſic. Ideò impelluntur ad ea quæ agunt, per naturam, & eiuſdem ſpeciei, ſimiles faciunt uenationes & nidos. IOANNES. Non ſine ratione hæc fiunt. CARDINALIS. Natura mouetur intelligentia. Sed ſicut conditor legis motus ratione, legem ſic ordinauit, quæ mouet ſubditos, non ratio legis, quæ eis eſt incognita, ſed imperium ſuperiorum, quod neceſsitat: ita brutũ, mouetur imperio naturæ, neceſsitante ipſum non inductione rationis, quam ignorat. Ideò in uno motu ſpecifico, uidemus omnia eiuſdem ſpeciei, tanquàm ex indita lege naturæ, compelli & moueri Hac coactione non ſtringitur ſpiritus noſter regius & imperialis: alioqui nihil inueniret, ſed ſolum impulſum naturæ exequeretur. IOANNES. Cum uideam, araneas unam legem, in telis & uenatione ſeruare, & hirundines in nidificatione, & innumera talia: bene compræhendo uno motu, ſingula, eiuſdem ſpeciei moueri, & hunc eſſe impulſum: contentus ſum igitur. CARDINALIS. Quãdo aduertis in nobis, aliqua naturaliter cogitari, conſiderari, & determinari, quæ noſtra animalitas depoſcit, & alia, quæ ſine corpore, ſpiritui tamen conueniunt, ut illa prædicta: experimentaliter cognoſcit in primis, nos liberè moueri, ſed ex neceſsitate naturæ ſenſibilis & corporeæ. Sed in aliis liberè, cum liberum ſeipſum moueat. Natura uero, ſpiritui noſtro, nullam unquãm neceſsitatem imponere poteſt, ſed benè ſpiritus, naturæ: ut patet in bono, in abſtinẽtiis, & caſtitate, & in malo, quando contra naturam peccamus, & deſperati, in ſeipſos manus iniiciunt, & ſe interimunt. IOAN. Vnũ reſtat, quod clariùs cuperem intelligere: quomodo ſcilicet ſe habeat differenter, uis ſenſitiua & uegetatiua, in homine & brutis. Vnã enim dixiſti eſſe ſubſtantiã, quã appellamus, & ipſam eſſe uirtutẽ, multarũ uirtutũ, ſcilicet, uegetatiuæ, & quæ inuegetatiua cõplicãtur, & ſenſitiuæ, & quæ in

ſenſi

ſenſitiua continentur, atq; etiã intellectiuæ, & quæ ipſius ſunt. Certũ eſt aũt, hanc ſubſtantiã, ſecundũ uirtutẽ intellectiuã, non requirere corpus. Ideò tota ſubſtantia animæ, cum non dependeat à corpore, eſt per ſe ſtans, ſine corpore: licet alias uirtutes, ſcilicet ſenſitiuam, & uegetatiuam non exerceat, niſi in corpore. Non eſt igitur minoris uirtutis, extrà corpus, quàm in corpore: licet ceſſet exercitatio uirtutum corpus requirentium. Sed cum anima bruti, ſit ſubſtantia & uirtus corpus requirens, quia ſine corpore nihil habet exercitij, uidetur quòd deficiente corpore, deficiat. Atque cum ſit ſubſtantia, quæ in homine eſt intellectualis, & uirtus indeficiens, uidetur nunquàm deficere. Subſtantia enim eſſentia eſt, quæ non eſt corruptibilis, ſecundum Dionyſium, & poteſt eſſe perpetua: quoniam in anima hominis, perpetua eſt. CARDINALIS. Subtiliter moues, differentiam exquirens, ſenſitiuæ & uegetatiuæ, in homine & brutis. Et primum aduertendum puto, quòd uirtutes illæ, ſcilicet uegetatiua, ſenſitiua, & imaginatiua, ſunt in uirtute intellectiua hominis, ſicut trigonus in tetragono, ut benè dicebat Ariſtoteles. Sed trigonus in tetragono, non habet ſuam trigoni formam, ſed tetragoni. In brutis uerò, habet trigonus trigoni formam. Alterius igitur naturæ eſt trigonus, alterius tetragonus. Sic & uirtutes uegetatiuæ, ſenſitiuæ, & imaginatiuæ, quæ trigonum illum, quæ anima bruti dicitur, conſtituunt: ſunt imperfectioris naturę, quàm in homine, ubi cum uirtute intellectuali, nobiliſsima & perfectiſsima, tetragonum illum, qui anima hominis dicitur, conſtituunt. Inferiora enim in ſuperioribus ſunt, ſecundùm naturam ſuperioris: ut uiuere nobiliùs in ſenſitiua, quàm uegetatiua, & adhuc nobilius, in intellectiua, ſed nobiliſsimè, in diuina natura, quæ eſt uita uiuentium. Non mirum igitur, ſi uires illæ in trigono, non ſunt naturæ uirium illarum, in tetragono, ubi in ſubſtantialem identitatem, cum incorruptibili uirtute intellectiua, perueniunt. Sicut enim uegetatiua, ſenſitiua, imaginatiua, & intellectiua in diuina natura, quæ eſt ipſa æterna æternitas, ſunt æterna: ita uegetatiua, ſenſitiua, & imaginatiua in intellectuali natura, quæ eſt perpetua, ſunt perpetua. Et licet illa in bruto non ſint perpetua, perpetuitate naturæ intellectualis, non tamen puto, aliquid de illis in ſubſtantia, ex corporis uarietate, uariari. Sicut enim in homine, dum manus eius areſcit, ſubſtantia animæ uegetatiuæ & ſenſitiuæ non areſcit, ſed manet ſemper, quia uirtus animæ hominis incorruptibilis, licet deſinat uegetatio & ſenſatio manus: ſic fortè per mortem bruti, & arefactione arboris, non perit ſubſtantia illa, quæ dicitur anima ſenſitiua, aut uegetatiua, licet non exerceat operationem, ut ante. IOANNES. Quomodo igitur manet? CARDINALIS. Non poſſumus negare, hominem dici μικρόκοσμον, hoc eſt paruum mũdum, qui habet animã. Sic & magnũ mũdũ, aĩm habere ferũt, quã naturã quidã dicunt, alĩ ſpiritum uniuerſorum, qui omnia intus alit, unit, connectit, fouet, & mouet. Vis enim illa mundi, quæ ſeipſam & omnia mouet (de qua diximus) eſt perpetua, quia motus rotundus & circularis, omnẽ in ſe habẽs motũ: ſicut circularis figura, omnem figurã in ſe complicat. Dicitur etiam hæc anima neceſsitas complexionis, à plærĩſq;. Ab alĩs autem Fatum appellatur in ſubſtantia, omnia ordinatè explicans. Ad quam ſe habet totus corporalis mundus, ſicut corpus hominis ſe habet ad animã. Illa eſt ſenſitiua anima in ſenſitiuis, uegetatiua in uegetatiuis, & elemẽtatiua in elementis, quæ ſi deſinit uegetare arborem aliquam, aut uiuificare brutum, non tamen propterea deſinit eſſe, ut de anima hominis dictum eſt. IOAN. Nõ ergò eſt alia anima, unius bruti aut arboris, & alia alterius? CAR. Hoc ſecundùm ſubſtantiam, hac uia concedi oportet. Quoniam non eſt niſi una omnium anima: ſed per accidens omnes differunt. Sicut enim uis uiſiua in homine, ſecundum ſubſtantiam, non differt à uirtute auditiua, quia una eſt anima, quæ eſt uis uiſiua & auditiua: per accidens autem differunt, quia accidit uirtuti uiſiuæ, eſſe in oculo, & non in aure, & in uno oculo magis apto quàm in alio, ad operationem ſuam exequendam. IOAN. Secundùm hanc opinionem, concedi poteſt, quod triplex eſt mundus. Paruus, qui homo. Maximus, qui eſt Deus. Magnus, qui uniuerſum dicitur. Paruus, eſt ſimilitudo magni:

magnus, ſimilitudo maximi. Sed dubito, cum homo ſit mundus paruus, ſi etiam ſit pars mundi magni. CARDI. Vtiq; homo ſic eſt mũdus paruus, quòd & pars magni. In oĩbus em̃ partibus, relucet totum, cũ pars ſit pars totius. Sicut totus homo relucet in manu, ad totũ proportionata. Sed tamen in capite, perfectiori modo tota perfectio hominis relucet. Sic uniuerſum, in qualibet eius parte, relucet. Omnia em̃ ad uniuerſum, ſuam tenent habitudinem & proportionem: plus tamen relucet in ea parte, quæ homo dicitur, quàm in alia quacunq;. Perfectio igitur totalitatis uniuerſi, quia plus relucet in homine, ideò & homo eſt perfectus mundus, licet paruus, & pars mundi magni. Vnde quæ uniuerſum habet uniuerſaliter, habet & homo particulariter, propriè, & diſcretè. Et quia non poteſt eſſe, niſi unum uniuerſum, & plura particularia & diſcreta eſſe poſſunt, ideò unius perfecti uniuerſi, plures particulares & diſcreti homines, ſpeciem geſtant & imaginem: ut ſtabilis unitas magni uniuerſi, in tam uaria pluralitate, multorum paruorum, fluidorum mundorum, ſibi inuicem ſuccedentium, perfectiùs explicetur. IOANNES. Si rectè capio, tunc ſicut uniuerſum eſt unum regnum magnum, ſic & homo eſt regnum, ſed paruum, in regno magno: ſicut regnum Bohemiæ, in regno Romanorum, ſeu uniuerſali imperio. CARDINALIS. Optimè. Homo enim eſt regnum, ſimile regno uniuerſi, fundatum in parte uniuerſi. Dum enim eſt embrio in utero matris, nondum eſt regnum proprium: ſed creata anima intellectuali, quæ creando imponitur, regnum fit, regem habens proprium, & homo dicitur. Recedente uerò anima, deſinit eſſe homo, & regnum. Corpus autem, ſicut ante aduentum animæ intellectiuæ, fuit de uniuerſali regno, magni mundi: ita & reuertitur ad illud: ſicut Bohemia erat de imperio, antequàm haberet propriũ regẽ, ſic & manebit, proprio rege ſublato. Homo igitur, immediatè ſuo proprio regi, qui in ipſo regnat, ſubeſt: ſed mediatè ſubeſt tunc regno mundi. Quãdo aũt nondũ habet regẽ, aut eſſe deſijt, immediatè ſubeſt regno mundi. Quare uegetatiuam uirtutẽ, in embrione natura, ſeu mundi anima exercet: ſicut in alijs uegetatiuã uitam habentibus, & etiam continuat hoc exercitium, in nonnullis mortuis, quibus capilli & ungues creſcũt, & ea facit in illis, ſicut in alijs corporibus, proprio rege carentibus. Quomodo uerò homo ſit regnũ propriũ, liberũ & nobile, alibi latiùs tractaui, & pulchra eſt ſpeculatio, per quã homo ſeipſum cognoſcens, in ſuo regno, licet paruo, omnia abundè ſine defectu reperiens, fœlicem ſe uidens ſi uelit, optimè contẽtus eſt. Hæc nunc ut tempus dedit tacta ſint. IOANNES. Non pigriteris, iſtis pulcherrimè dictis adijcere, quomodo maximus mundus, qui Deus eſt, in uniuerſali relucet? CARDINALIS. Alta petis, neſcio ſi ſufficiam. Iuuabo me tamen ex globo quantùm potero. Nam globus uiſibilis, eſt inuiſibilis globi, qui in mente artificis fuit imago. Attentè igitur aduertito, mentem in ſe fingendi uirtutem habere. In ſeipſa enim mens concipiendi liberam habens facultatem, artem repperit pandendi conceptum, quæ nunc fingendi uocetur magiſterium, quam artem habent figuli, ſtatuarij, pictores, tornatores, fabri, textores, & tales ſimiles artifices. Eſto igitur, quòd ipſe figulus uelit ollas, patellas, urceos, & quæcũq; talia, quæ mente concipit, exprimere, & uiſibiliter oſtendere, ad finem ut cognoſcatur magiſter: primùm ſtudet poſsibilitatem inducere, ſeu materiam aptam facere, ad capiendam formam artis, qua habita, uidet ſine motu, non poſſe hãc poſsibilitatẽ in actũ deducere, ut habeat formam, quã mente cõcepit, & rotã facit, cuius motu, educat de poſsibilitate materiæ, formã præconceptã. Et quia una materia eſt aptior alia, nulla poſsibilitas perfectiſsima eſſe poteſt. Ideò in nulla materia, immaterialis & mentalis forma, poteſt ueraciter fingi, uti eſt: ſed ſimilitudo & imago manebit, omnis uiſibilis forma, ueræ & inuiſibilis formę, quæ in mente mẽs ipſa exiſtit. Sic igitur in mente tornatoris, globus iſte mẽs ipſa exiſtẽs, dũ mẽs in ſe in ea forma quã concepit, & cui cõceptui ſe aſſimilauit, uiſibilem facere uel let: adaptauit materiam, ſcilicẽt lignum, ut illius formæ capax eſſet. Deinde tornatili motu formã in ligno introduxit. Fuit igitur globus in mẽte, & ibi globus archetypus mens eſt. Fuit in rudi ligno poſsibiliter, & ibi fuit materia. Fuit in motu, dum de potentia ad actum duceretur, & ibi fuit motus. Et producta eſt poſsibilitas eius ad actum,

ut

ut sit actu, per determinationem & definitionem possibilitatis, quæ actu est sic determinata, ut sit uisibilis globus. Habes igitur ex hac similitudine humanæ artis, per quod artem diuinam creatiuam, aliqualiter conijcere poteris: licet inter creare Dei, & facere hominis, tantùm interslit, sicut inter creatorem & creaturam. Mens igitur diuina, mundum in se concipiens, qui conceptus est mens ipsa, æqualis conceptui, mundus dicitur archetypus. Voluit autem Deus, pulchritudinem conceptus sui manifestare. Creauit enim possibilitatem, seu posse fieri mundum pulchrum, & motum, per quem de possibilitate duceretur, ut fieret hic mundus uisibilis, in quo possibilitas essendi mundũ, est sic ut Deus uoluit & fieri potuit, actu determinata. IOAN. Intelligis'ne per posse fieri, possibilitatem, seu materiã, aliquid de quo factus est mũdus, ut de ligno globus? CARDINAL. Nequaquàm. Sed quòd mũdus, de modo quæ possibilitas, seu posse fieri, aut materia dicitur, ad modum qui actu esse dicitur, transiuit. Nihil enim fit actu, quod fieri non potuit. Impossibile enim fieri, quomodo fieret? Materia uerò si aliquid actu esset, utiq; ipsa æternitas esset, aut æternitatis factura. Nõ potest dici quòd sit æternitas: quia æternitas Deus est, qui est omne id quod esse potest, sic non est materia, quæ est possibilitas, seu fieri posse, siue uariabilitas. Nec æternitatis factura: nam si facta esset, fieri potuisset, tunc fieri posse scilicet materia, de materia facta esset, & sic de ipsa, quod est impossibile. Non est igitur aliquid actu materia. Sed res quæ fit, dicitur ex materia fieri, quia fieri potuit. Non enim esset mens diuina omnipotens, si non nisi de aliquo aliquid facere posset, quod mens creata nequaquàm omnipotens, quotidie facit. IOANNES. Non negas posse fieri, licet non sit aliquod esse, posse fieri aliquid. Non est igitur penitus nihil, cum de nihilo nihil fiat. Et cum non sit Deus, nec aliquid actu, nec de aliquo, nec nihil, ideò quicquid est, de nihilo est: non enim ex seipso, cum se de nihilo creare nequeat. Dei igitur creatura uidetur. CARDINALIS. Optimè concludis. Hoc enim sic concedi debere, uiua ratio necessitat: licet quomodo hoc concipi possit, non reperiat. Sicut enim conceptus de Deo, omnem excellit conceptum: sic de materia, omnem fugit cõceptum. IOANNES. Latent'ne formæ in materia, ut globus latuit in ligno? CARDINALIS. Nequaquàm. Nam dum tornator globum facit, abscindendo partes ligni, usq; quò perueniat ad formam globi: possibilitas, quam uidit tornator in ligno, quando se conformat cum globo mentis, transiuit de possibili modo essendi, ad actu esse. Cuius causa materialis est lignum, & efficiens, artifex & formalis exemplar in mente artificis, & finalis ipse artifex, qui propter seipsum operatus est. Tres igitur causæ concurrunt in artifice, & quarta est materialis. Ita Deus est tricausalis, efficiẽs, formalis, & finalis omnis creaturæ, & ipsius materiæ, quæ causat aliquid, cum non sit aliquid. Sed sine ipsa, id quod fit, fieri non posset. Nam cum id quod est in mente Dei, sit Deus, qui est æternitas: utiq; id fieri non potest, neq; fit aliquid, quod non est in mente, & conceptu Dei. Oportet igitur, quòd ueritas omnis rei, quæ fit, non sit nisi exemplar eius, quæ mens Dei est. Ideò quod fit, erit imago exemplaris formæ: nam imaginis ueritas, non est imago, sed exemplar. Si igitur non est ueritas, sed eius imago, tunc necesse est, id quod fit, cum descendat à stabili æternitate, in uariabili subiecto recipi, ubi non recipitur, uti est in æternitate, sed ut fieri potest. IOANNES. Si benè cuncta capio, omnia sunt in Deo, & ibi sunt ueritas, quæ nec est plus, nec minus. Sunt ibi complicitè & ineuolutè, sicut circulus in puncto. Omnia sunt in motu, sed ibi sunt ut euoluuntur, sicut cum punctus unius pedis circini super alio euoluitur. Tunc enim punctus ille, explicat circulum, prius complicatum. Omnia in posse fieri, sicut circulus in materia, quæ in circulum duci potest. Et omnia sunt in possibilitate determinata, sicut circulus actu descriptus. CARDINALIS. Satis summariè hæc resumpsisti, quæ nescio quomodo & extrà propositum in sermonem peruenerunt. Igitur reuertamur nunc ad ludum nostrum, & intentum breuissimè pandam. IOANNES. Nisi te uiderem abundè & amplius quàm speraui-mus satisfeciss̃e, & doctrinã pandiss̃e magnæ speculationi congruã: pro magno nostro audiendi desiderio, te quamuis fatigatũ sollicitarẽ, ut hæc quæ cœpisti, in lõgos

tractatus

tractatus extenderes. Sed nunc ut proponis facito, quæremus libros tuos, quos his a-picibus refertos speramus. CARDINALIS. Credo me sæpius ista & alia, & dixisse & scripsisse, melius fortè quàm modò, cum amplius uires deficiant, & memoria tardè respondeat. Fuit autem propositum meum, hunc ludum recenter inuentũ, quem passim omnes facilè capiunt, & libenter ludunt: & nunquàm certo cursu contingit, in ordinem proposito utilem, redigere, & feci signum, ubi stamus globum iacientes, & circulum in medio plani, in cuius medio, est sedes regis, cuius regnum, est regnum uitæ, intra circulum inclusum, & in circulo nouem alios. Lex autem ludi est, ut globus intrà circulum, quiescat à motu, & propinqior centro, plus acquirat, iuxtà numerum circuli, ubi quiescit. Et qui citiùs xxxiiij acquisierit, qui sunt anni Christi, uictor sit. Iste inquam ludus, significat motum animæ nostræ, de suo regno, ad regnum uitæ, in quo est quies, & fœlicitas æterna. In cuius centro, rex noster, & dator uitæ Iesus Christus, præsidet. Qui cum similis nobis esset, personę suæ globum sic mouit, ut in medio uitæ quiesceret: nobis exemplum relinquens, ut quemadmodum fecit, faciamus, & globus noster, suum sequatur, licet impossibile sit, quòd alius globus, in eodem centro uitæ, in quo globus Christi quiescit, quietem attingat. Intrà circulum enim, sunt infinita loca & mansiones. Quiescit enim locus cuiusq; in puncto & atomo sua propria, quam nullus unquàm attingere poterit. Neque duo globi possunt æquè distare à centro, sed semper unus plus, alius minus. Oportet igitur quemlibet Christianum cogitare, quomodo quidam non habent spem, alterius uitæ, & ij globum suum mouent in his terrenis. Alij spem habent fœlicitatis, sed suis propriis uiribus & legibus sine Christo, contendunt peruenire ad uitam illam: & ij globum suũ sequendo, ingenij uires, & suorum prophetarum & magistrorum præcepta, ad alta currere faciunt, & horum globi, ad regnum uitæ, non perueniunt. Sunt tertij, qui uiam quam Christus, Dei unigenitus filius prædicauit & ambulauit, amplectuntur: ij se ad medium, ubi est sedes regis uirtutum, mediatorisq; Dei & hominum, conuertunt, & globum suum, insequendo uestigia Christi mediocri cursu impellunt: qui solum in regno uitæ, mansionem acquirunt. Solus enim Dei filius, de cœlo descendens, sciuit uiam uitæ, quam uerbo & opere, credentibus patefecit. IOANNES. Dicis credentibus, qui sunt ij? CARDINALIS. Qui credunt ipsum Dei filium, & Euangelium esse per ipsum prædicatum, illi de ueritate Euangelij certi sunt, quia filius Dei nõ mentitur. Ideò præferunt promissa Euangelij, huic uitæ. Gaudent hic mori, ut intrent cum Christo, in uitam ęternam. Moriendum omnino est. Mori igitur propter fidem filij Dei, habet tributionem, uitæ æternæ. Quomodo enim Deus qui est iustus & pius, fidelitatem pro ipsius Dei gloria morientis, non remuneraret, aut quam daret remunerationem nisi uitæ, ei qui pro eo uitam dedit? estnè Deus ignobilior homine nobili, fidelitatem serui abundè remunerante, usq; ad consortium regni? Et si fidelis, pro gloria filij eligit pati, etiam æternam mortem: quomodo dabitur ei retributio, nisi uitæ, ubi semper & æternaliter se sciat, ueraciter uiuere & lætari? IOANNES. Non ergo sunt ueri Christiani, qui non moriuntur ut Christus, pro gloria Dei. CARDINALIS. Ille Christianus est, qui præfert gloriam Christi propriæ uitæ, & gloriæ, & taliter præfert, quòd si probaretur in persecutione, talis inueniretur. In illo uiuit Christus, & ipse non uiuit. Contemptor igitur huius mundi & uitæ est, in quo per fidem est, spiritus filij Dei Iesu Christi, quò mortuus mundo, uiuit in Christo. IOANNES. Vt uideo, difficilè est dirigere globum curuum, ut sequatur uiam Christi, in quo fuit Spiritus Dei, qui ipsum deduxit in centrum, & fontem uitæ. CARDINALIS. Facilè ualdè est, habenti ueram fidem, ut præduxi. Igitur si globus personæ tuæ, spiritu fidei impellitur, firma spe ducitur, & charitate Christo astringitur, qui te ducet secum ad uitam: sed impossibile est, infideli. IOANNES. Certissimum hoc esse uideo, qui non credit Christo uti Dei filio, mundo adhæret, & meliorem uitam non expectat. Sed fidelis in aduersitate gaudet, quia scit mortem gloriosam, præstare immortalẽ uitã. Videt tñ uix possibile, quòd globus secundùm naturã suã inclinatus deorsum, nõ sic moueatur & incuruetur, & unus plus quàm alius. CARDINALIS.

DINALIS. Hæc eſt ſumma myſteriorum huius ludi, ut diſcamus, has inclinationes & naturales incuruationes, taliter rectificare ſtudioſo exercitio, ut tandem pòſt multas uariationes, & inſtabiles circulationes & incuruationes, quieſcamus in regno uitæ. Vides enim, quòd unus impellit globum uno modo, alius alio, manente eadem curuitate in globo. Secundùm uarium impulſum, uariè mouetur & quieſcit, & nunquàm certum eſt antè quietem, ubi demum quieſcat. Videns igitur globum impulſum per aliquem, attigiſſe propè centrum, cogitat ſequi uelle illius modum, & pluries attentat & proficit. IOANNES. Quiſq; globus eſt propiùs, & aliter quàm alius incuruus. Igitur non poteſt unus alium ſequi. CARDINALIS. Verum eſt. Nullus alterius ſemitam præcisè ſequi poteſt, ſed neceſſe eſt, ut quiſq; dominetur inclinationibus globi ſui, & paſsionibus ſeipſum exercitando. Demum taliter moderatus ſtudeat uiam inuenire, in qua curuitas globi, non impediatur, quò minus ad circulum uitæ perueniat. Hæc eſt uis myſtica ludi, ſtudioſo exercitio, poſſe etiam curuum globum, regulari, ut poſt inſtabiles flexiones motus, in regno uitæ quieſcat. IOANNES. Negare nequeo, una globi gibboſitate ſtante, ſecundùm diuerſum impetum cuiuſque, ipſum proſcientis, differenter ſemper moueri: poſſeq; eundẽ globum, per quẽquàm iuxtà libitum, uariè impelli, ita quòd licet curua reuolutio ſemper maneat, tamen motus eius uarietur. Dicimus tamem, cum non ſemper in centro circuli quieſcat, ubi quiſq; ludens ipſum ponere intendit, & inter ludentes, unus nunc ipſum in propinquo, centro locat, & poſtea eandem ut prius habens intentionem, globus remotè à centro declinat: uideri, quòd non ſecundùm pellentis intentionem, ſed etiam fortunam moueatur. CARDINALIS. Fortuna poteſt dici id, quod præter intentionem euenit, & cum quiſq; ludens petat centrum circuli, non eſt fortuna ſi tetigerit. Neque eſt in poteſtate noſtra, quòd uoluntas noſtra perficiatur. Dum enim globus currit, attenti ſumus ut uideamus, ſi ad centrum accedit, & uellemus iuuare ipſum ſi poſſemus, ut tandem ibi quieſceret. Sed quia non poſſumus eum in uia, nec impetum adhibuimus, ad hoc neceſſarium: ideò cum intentione ſuperueniente curſum, quem impreſſimus, moderari nequimus. Sicut qui de mõte currere incœpit, dum eſt in ueloci motu, etiam ſi uellet, non poteſt ſe continere. Oportet igitur, circa principium motus attentum eſſe. Quare mala conſuetudo, quæ motus eſt, non ſinit aliquem benefacere, niſi ipſa depoſita, uirtutis motum, in bona conſuetudiue ponat. Non habent igitur malè currentes, etiam ſi in curſu pœniteant, alicui diſpoſitioni, quę aut Fatum, aut mala fortuna nominari conſueuit, imputare, ſi malè curſum terminãt, ſed ſibĩpſis, qui in conſultè ſe præcipitarunt. Benè uides, quòd globum quando uis, & quo modo uis in motu ponis, etiam ſi conſtellatio cœli, haberet globum fixum, debere perſiſtere, non tenebit cœli influxus manus tuas, quin ſi uelis, globum moueas. Regnum enim cuiuſq; liberum eſt, ſicut & regnum uniuerſi, in quo & cœli & aſtra continentur, quæ in minori mundo etiam, ſed humaniter continentur. IOANNES. Secundùm hoc igitur, nemo niſi ſubĩpſi, aduerſos etiam caſus imputare debet. CARDINALIS. Ita eſt in moralibus, atq; ĩs operibus quæ ſunt hominis, ut hominis. Nemo enim uicioſus, niſi ſua culpa. IOANNES. Quomodo tunc dicunt fortunã omnipotentẽ? CARDINAL. Hoc Poëta dicebat, ſciens ſic philoſophos Platonicos affirmare: hi emm fortunã aiunt ordinẽ & diſpoſitionem rerũ omniũ, in ſuo proprio eſſe, & illam uocant, neceſsitatẽ complexionis, quia nihil illi diſpoſitioni reſiſtere poteſt. Nec aduerſa nec proſpera dicitur diſpoſitio ſeu fortuna illa, niſi quantùm ad nos, & ſecundùm explicationes rerũ actu & opere, puta: diſpoſitio & ordo eſſendi hominẽ, ſi ſe habet ut ſic fiant oĩa, ut fieri ſolẽt, alioqui non fieret homo. Eſt ergo ineuitabilis neceſsitas, cui nihil reſiſtere poteſt, ideò omnipotẽs. Cũ aũt Socrates & Plato actu homines, ſint diſpares: hoc non euenit, quia fortuna ſeu ordo & diſpoſitio, ſint proſpera & aduerſa, niſi quantũ ad illos homines, quorum unus aſſequitur proſpera, reſpectu alterius. Sed neq; hæc fortuna quę anima mũdi, ſuprà nominatur, in noſtra regno diſponit illa, quę hominis ſunt. Quiſq; enim homo, liberũ habet arbitriũ, uelle ſcilicet, & nolle: cognoſcẽs uirtutem & uitium, quid honeſtũ, quid inhoneſtũ, quid iuſtum, & quid iniuſtum, quid laudabi-

dabile, quid uituperabile, quid glorioſum, quid ſcandaloſum: & quòd bonum eligi debeat, & malum ſperni, habens intra ſe regem & iudicem horum. Quę omnia, cum bruta ignorent, ideò ſunt hominis, ut hominis. Et in ſupradictis eſt nobile regnum, nequaquàm uniuerſo, aut alteri creaturæ ſubiectum: non ijs extrinſecis bonis, quæ fortuita dicuntur, de quibus non poteſt homo quantum uellet, quoniam liberè uoluntati non ſubſunt, ſicut bona præfata immortalia, quæ uoluntati ſubijciuntur. Nam ſi uult, reperit & eligit liberè uirtutes immortales, immortalis anima, propriæ uitæ ſuæ cibum immortalem, ſicut uegetatiua corporis paſtum, ſibi aptum corporalem. Et licet ſit impoſsibile, dum globus mouetur præſcire, in quo puncto quieſcat, neq; propterea ſemper in circulo quieſcit, quia circulum aliquoties ſubintrat: non minus tamen ex conſuetudine, & continuata practica, præuideri poterit coniectura ueriſimili, in circulo globum quietem accepturum. Difficilius tamen, in quo ordine, per circulos diſtincto, & penitùs impoſsibile, in quo puncto. Terreno igitur homini, & eius peregrinationi, globus habens ponderoſum corpus, & latus terrenum inclinatum, & eius motus, quia per hominis fit impulſum, aliqualiter ſimilatur. Non enim poteſt in rectitudine perſiſtere motus humanus. Citò declinat, propter terreſteritatem, inconſtanter & uariè ſemper fluctuans, qui nihilominus poteſt, exercitio uirtutis, reuolutionem in circulo terminare, & bonam & perſeuerantem intentionem, adiuuat Deus qui in motu quæritur, & perficit bonam uoluntatem. Ipſe enim eſt, qui fidelem dirigit, & ad perfectum perducit, & qui impotentiam in ipſum ſperantis, ſua omnipotenti ſupplet clementia. Chriſtianus igitur, qui facit omnia quæ in ipſo ſunt, licet ſentiat globum ſuum inconſtanter currere, in Deo tamen cònfidens non confundetur, qui non derelinquit ſperantes in ſe. Et hoc eſt huius ludi myſterium, ſatis nunc pro tam breui hora declaratum, ut de his paucis, multa elicias & proficias in motu, ut tandem quietem ſimul in regno uitæ, cum Chriſto rege noſtro, fœliciter aſſequamur. Eo præſtante, qui ſolus potens eſt, & in ſæcula ſęculorum benedictus. AMEN.

Verſus, de laude libri.

QVi cupis ingenium præſentis noſſe libelli,
Redde prius menſis, terq; quaterq; ſacrum. id eſt, Euchariſtiam Deo liba.
Et ſemel atq; iterum, ſenſus ubi legeris altos,
Ad caput & titulos, mente uacante redi.
Ne pigeat, quocunq; ſitu ſalebroſa uidebis
Eſſe loca, & trepido non adeunda pede:
Poſcere opem, & ſancti per florida prata magiſtri
Ire licet: multa doctior arte ſenex.
Vtribus hæc craſsis non ſunt condenda uehendis.
Pinguis aqualiculi, non capit alta locus.
Attritas ſubeunt, uix poſt conamina mentes.
Purgatum hæc tantùm dogmata pectus habet.
Luditur hic ludus, ſed non pueriliter: ac ſic
Luſit, ut orbe nouo, ſancta σοφία Deo.
Sic ludit quiſquis per cœli aprica, domosq;
Aethereas, quid agant cernere ſancta uenit.
Sol oriens ludis ſic Auguſtine canendo,
Muſica cum nobis, te modulante data eſt.
Sic omnes luſere pij: Dionoſius, & qui
Increpuit magno myſtica uerba ſono.
Et nos magne pater, ludum celebremus amicum,
Noſter ut æterna ſit globus æde ſedens.
Iſtic perpetuò poſt longa uolumina centro
Hæreat, & nullo fine perennis agat.

I prior: at tecum nos ſedibus optime caſtis
Siſte pater, ſtat ubi luſus & ara Dei.
Tu quoq; chara ducum ſoboles, Dux inclyte lude,
Principibus famam quò tua mens pariat.
Nam benè Cæſareos quamquàm ornent ſtemmata cippos,
Inq; Palatinis gloria maior eat.
Et tibi conſurgat Comitum fœcunda propago,
Occiduas Rhenus qua pater auget aquas.
Anglica ſint quamuis conſanguinitate propinqua
Sceptra tibi: & quicquid Gallia pinguis arat.
Et genitrix tibi ſit, dicis Germana Tyranni.
Præluſtres ſpectent, & tua iura duces.
Nec minus in Chriſti ſortem, templiſq; ſacratis,
Hinc atq; inde uocet, te pius ordo patrum.
Vt nihil in pulchra, ſine te Germania gente
Euehat: & claris, clarior ut niteas.
Teq; decus patriæ, magnus generauerit Otto,
Siluarum terror, cui lupus ingemuit.
Vt Baiohariæ tua cingant tempora frondes,
Maſcula belligero, quas tulit enſe cohors.
Et quicquid tantis titulis memorande reliqui,
Claudicet ut nulla parte ſuperba domus.
Hæc ne iure ſuo uolucris fortuna repoſcat,
Quòd ſeries patrum, nil niſi nomen habet.
Surge tuo Marte, hinc Princeps digniſsime ſurge:
Ingenij dotes laudibus adde ducum.
Aurea ſit liceat: lituum tamen aurea flatum
Corroget, effundat quo tuba rauca ſonum.
Quid tibi conueniat, melius te nemo uidebit,
Tu modò non alijs, quàm tibi crede magis.
Candidus Aeoo ſurget dum Lucifer axe,
Et bibet occiduas ueſpere Phœbus aquas.
Dum niuibus longas hyemes Germania ducet,
Et ueſpertinam Gallus amabit humum,
Dumq; homines tellus, piſces mare, ſydera cœlum
Reddet: doctorum hic ludus honeſtus erit.
Tu quoq; magnanime Princeps, mihi crede loannes:
Semper eris, ſemper uiuus in ore uirum.
Effice, quod ſolùm tibi te monitore gerendum eſt,
Ne tantum in chartis, ſit tibi grande σοφῶς.
Et mecum refer O grates memorande magiſtro,
Et cui (ſi cuiquàm eſt) mens patefacta Dei.

Primi libri, de ludo Globi, doctiſsimi patris, Nicolai de Cuſa, Cardinal. finis.

Dialogi

Dialogi de ludo Globi, liber Secundus.

Interlocutores: Albertus adolescens, Dux Bauariæ, & NICOLAVS CARDINALIS.

ALBERTVS.

VNosti pater, me adueniſſe ſumma fidutia: ut Papæ noſtro Pio, atq; tibi & alijs Cardinalibus notior fierem, & proficerem. Cum nunc Illuſtrem Ducem Ioannem, conſanguineum meum chariſsimum, in hac urbe reperiſſem, & inter nos poſt communia amicorum colloquia, ipſum uacare uiderem lectioni libelli, de ludo globi: admiratus tàm de ludo, quàm de libello, niſus ſum compræhendere, non nihil iuxta meam iuuenilem capacitatem. Sed non eſt mihi uiſum, te circulorum regionis uitæ myſticam ſententiam explanaſſe. Rogo igitur tuam pietatem, ne in me deſpicias tanti myſterij incapacitatem. Dabitur ut doctior rememorem, quę audiuero, & Dei dono proficiam. CARDINALIS. Multo gaudio, te cum fratre Vuolfgango, hoc loco uidi. Pater enim tuus Albertus, Illuſtris comes Palatinus, & Bauariæ Dux, multis annis me ſingulariter amauit, & hoc oſtendit. Videre tantum, ami cum uiuere, in illuſtribus & optimè nobiliterq; compoſitis & eruditis filijs, mihi per iocundũ eſt. Et hinc quęq; poſsibilia, libẽs impertiar. De ludo globi inquiris ea, quę dum audieris, non poteris (ætate obſtante) fortaſſè diſcutere. Admiraberis tamen, & uiolentia quadam incorporabis altiſsima, quæ te habilem reddent, ut ad cuncta ſcibilia, meliùs uolare queas. Oportet autem ut mẽtis oculum aperias, & uiſum illum totaliter eleues, ut quæ dicturus ſum, potius uideas quàm audias. ALBERTVS. Faciam omnia, quantùm natura & ingenium conceſſerint. CARDINALIS. Circulorum myſterium, quod ut capias, infige tuæ memoriæ, propoſitionẽ quæ ſequitur. Eò quod in omnibus, & in quo omnia, nihil maius aut minus eſſe poteſt. Quare omnium exemplar. ALBERTVS. Habeo iam hanc in memoria fixam propoſitionem. Sed ut mẽs eius uideat ueritatem, declaratione opus hsbet. CARDINALIS. Parua ſufficiet. Nam quomodo eſſet aliquid minus eo, quod in omnibus, aut quomodo maius eo, in quo omnia. Si igitur nihil omnium eſt aut minus aut maius eo, neceſſe eſt omnia illius unius exemplaris eſſe exemplata. ALBERTVS. Breuiſsimè declaraſti. Nam certiſsimè uideo, cum exemplatum nihil habeat, niſi ab exemplari, ſitq; unum omnium exemplar, quod in omnibus & in quo omnia: clara eſt oſtenſio, quòd poſtquàm uidero unitatem exemplaris, omnium uariorum exemplatorum, me ad altam contẽplationem deduxeris. CARDINALIS. Tu probè mente conſpicis, exemplatum non poſſe eſſe, niſi in ipſo ſit exemplar. ALBERTVS. Certiſsimè. CARDINALIS. Sed quomodo eſt exemplatum, niſi ſit in eodem ſuo exemplari. Nam exemplatum ſi eſt extrà ſuum exemplar, quomodo manet exemplatum? ALBERTVS. Nihil obeſt, quo minus hoc uideam. Nam neceſſe eſt utiq;, exemplatum in exemplari ſuo contineri: alioqui non eſſet uerum exemplatum. Ideo perfectè intueor, exemplar neceſſariò eſſe in exemplato, & exemplatum contineri ſe in exemplari. CARDINALIS. Exemplar igitur, eſt in omnibus exemplatis, & in quo omnia exemplata. Nullum igitur exemplatum, eſt minus aut maius eo. Quare exemplata omnia, ſunt unius exemplaris exemplata. ALBERTVS. Veriſsimè, ſic eſſe uideo. CARDINALIS. Nec eſt neceſſe propter pluralitatem exemplatorum, eſſe plura exemplaria, cum unum infinitis ſufficiat. Præcedit enim naturaliter, exemplar exemplatum, omnem pluralitatem unitas, quæ eſt omnis exemplatæ multitudinis, exemplar. Ideò ſi eſſent plura exemplaria, neceſſe eſſet unitatem exemplarem, illam pluralitatem præcedere. Non eſſent igitur illa plura exemplaria, æquè prima exemplaria, ſed unius primi exemplaris, exemplata. Non poteſt igi-

teſt igitur eſſe, niſi unum primum exemplar, quod eſt in omnibus exemplatis, & in quo omnia exemplata. ALBERTVS. Oſtendiſti nunc mihi, quæ uidere concupiui. Nam nihil mihi obſiſtit, quin uideam, omnis multitudinis unitatem principium, ex quo intueor unitatem, exemplar omnium exemplatorum. CARDINALIS. Dixi, unitatem eſſe exemplar omnium numerorum, ſeu omnis pluralitatis, aut multitudinis. In omni enim numero, uides unitatem, & omnem numerum in unitate contineri. Omnis enim numerus eſt unus, binarius, ternarius, denarius, & ita de omnibus, quiſq; eſt unus numerus. Nec eſſe poſſet quiſq; unus, ſi in eo non eſſet unitas, & niſi ipſe in unitate contineretur. ALBERTVS. Hactenus non aduerti ad hæc, quando mihi uiſum fuit, denarium maiorem unitate, & ideo in unitate non contineri. Sed nunc uideo denarium, cum ſit unus denarius, non poſſe hoc eſſe, niſi in unitate contineatur. CARDINALIS. Attendas etiam oportet, quomodo unitas non poteſt eſſe nec minor nec maior. Quod non minor, ſtatim admiſiſti. Quod non maior, etiam uides, quando aduertis, id quod eſſet maius, uno non eſſe unum. Acquod ſic eſt de denario, quem ſiue uideas ipſum minoratum ſiue auctum, non uides denarium. Hoc autem habet omnis numerus ab unitate: quia numerus eſt exemplatum, exemplaris unitatis. ALBERTVS. Propoſitio quam præmiſiſti, clauis eſſe uidetur, ad intrandam intelligentiam abſconditorum, quando quærens ipſam rectè applicat. CARDINALIS. Nec eſt applicatio difficilis. Nam ſi te interrogo ſeriatim, ſola interrogatione duceris ad uiſionem ueri, puta. Interrogo te: an cuncta quæ uides putas aliquid exiſtere? Credo dices, cuncta exiſtere. ALBERTVS. Cum ſint aliquid, oportet exiſtere. CARDINALIS. In exiſtentibus, eſt ne ipſum eſſe? ALBERTVS. Vtiq;, aliâs ſi non eſſet in ipſis, ipſum eſſe quomodo exiſterent. CARDINALIS. Nonne quæ exiſtunt, in ipſo eſſe exiſtunt. ALBERTVS. Extrà eſſe ipſum, utiq; non exiſterẽt. CARDINALIS. Eſſe igitur omnium, in omnibus exiſtentibus eſt, & omnia exiſtentia, in ipſo eſſe exiſtunt. ALBERTVS. Nihil certiùs uideo, quàm quòd & eſſe ipſum ſimpliciſsimum, eſt omnium exiſtentium exemplar. CARDINALIS. Hoc eſt, eſſe abſolutum, quem creatorem omnium quæ ſunt, credimus. ALBERTVS. Quis non uideret, hęc quæ dixiſti, ita ſe habere. CARDINALIS. Sic uides in animato animam, & ſimul ipſum animatum in anima. Et in iuſto iuſtitiam, & ipſum in ea. Sicut in albo albedinem, & ipſum in ea. Et generaliter in contracto abſolutum, & ipſum contractum in abſoluto. Humanitatem in homine, & ipſum in humanitate. ALBERTVS. Video certè iſta omnia neceſſaria, ſed imaginatio non capit, quomodo hoc fiat. Quis enim conciperet, unum eſſe in alio, & id aliud in eodem uno. CARDINALIS. Hoc eſt ideo inimaginabile, quoniam hæc uirtus imaginatiua, in quanto terminatur. Nam non quantum, imaginatio non attingit. Vnde quòd continens ſit in contento, quando imaginatio ad locum ſe conuertit, qui quantus eſt, non capit. Videturq; ei, ac ſi diceret quis, quòd eſſe aliquem in domo, ſit eſſe domum in ipſo. Sed oculus mentis, ad intelligibilia, quæ ſuprà imaginationem ſunt, reſpiciens: non poteſt negare, qui uideat in eſſe ipſo, quod eſt ſuprà imaginationem, omnia etiam imaginationem ipſam contineri, & niſi in contentis eſſet hoc uerum, non eſſent. ALBERTVS. Vtiq; hæc uera uideo, & occurrit mihi manifeſtum exemplum. Omnia quæ ſenſu & imaginatione attinguntur, ſunt circa ſubſtantiam, quæ accidentia dicuntur, quę niſi continerentur per ſubſtantiam, non ſubſiſterent. Neceſſe eſt igitur continens illa accidentia, eſſe intrà accidentia, & ſubſtare, ut in ipſo illa ſubſiſtant. Subſtantia igitur intelligibilis naturæ, ſuprà ſenſum & imaginationem exiſtens, omnia accidentia continet, & in contentis exiſtit. Nec eſt aliud, accidentia eſſe in ſubiecto, quod eſt ſubſtantia, quàm ſubſtantiam in accidentibus. Et hoc potiſsimum uerum uideo, quia accidentia non ſunt in ſubiecto ſeu ſubſtantia, quaſi in loco, cum locus non ſit ſubſtãtia, ſed accidens. CARDINALIS. Gaudeo, te ſanum mentis uiſum habere. Et quando hanc ſpeculationem extẽdis ad animam rationalem, quæ eſt ſubſtantia, omnium uirium & potentiarũ ſuarum: tu uides ipſam illas continere, & in omnibus ſuis uiribus & potentijs eſſe, ALBERTVS. Incipio guſtare, hanc ſcientiam ſapidiſsimam, exer

citabo me in ipſa, ut habitum acquiram. Sed ne te nimium, in hac neceſſaria mihi digreſsione, teneam: amplius pergere poteris, ad inſtitutum. CARDINALIS. Nunc puto facilè capis, hanc regionem uiuorum. Nam in omni uiuente, neceſſe eſt eſſe uitam, & uiuens in ipsa. Vita igitur Chriſtiformium, eorum omnium ſcilicet, qui in regione ſunt uiuentium, ſic ſe habet, quòd uita quæ Chriſtus eſt, qui aiebat: ego ſum uita, eſt in omnibus ibi uiuentibus, & ipſi omnes uiuentes, in uita quę Chriſtus eſt, & ideò uita Chriſti eſt forma exemplaris, omnium ibi uiuentium, qui ſunt huius formæ exemplata. ALBERTVS. Benè uideo, oportere uiuentem Chriſtianum ſic ſe habere, ut ais: nam oportet in ipſo eſſe uitam Chriſti, & ipſum in eadem ipſa uita. CARDINALIS. Figuratur hæc uita regionis uiuentium, in figura, quam rotundam uides, & ut circuliões habent idẽ centrũ, circuli ſunt figuræ rotũditatis. Rotũditas, circulatio eſt, motus uitæ perpetuæ & infinibilis. In omni rotundo, neceſſe eſt eſſe rotunditatẽ, in qua ſit ipſum rotundum. Vnde ſicut nec notitia nec eſſentia rotundi ſeu perpetui, ſciri aut haberi poteſt, niſi à centro, ſuper quo uoluitur motus perpetuus, ita quòd eo non exiſtente, non poteſt nec perpetuitas, nec motus uitæ perpetuæ, qui inęqualitate ad identitatem centri refertur, aut noſſe aut eſſe: ſic ſe habet centrum, qui Chriſtus eſt ad omnes circulationes. Circuli igitur, hic motum uitæ figurant. Et uiuatiores motus, deſignantur per circulos, centro quod eſt uita, propinquiores: quoniam uita quod centrum eſt, qua nec maior nec minor dari poteſt. In ipſo enim motus uitalis, qui extra motum eſſe nequit. Niſi enim ſit in omni motu uitali uita, nequaquàm uitalis erit. Eſt autem circularis & centralis motus, qui uita eſt uiuentium. Quantò autem circulus centro eſt propinquior, tantò citius circumuolui poteſt. Igitur qui ſic eſt circulus, quòd & centrum, in nunc inſtanti circũuolui poteſt: erit igitur motus infinitus. Centrum autem, punctus fixus eſt: erit igitur motus maximus ſeu infinitus, & pariter minimus, ubi idem eſt centrum & circumferentia, & uocamus ipſum uitam uiuentium, in ſua fixa æternitate, omnem poſsibilem uitæ motum complicantem. ALBERTVS. Intelligo te dicere uelle, paruitatem circulorum, uelociorem ſeu uiuaciorem motum uitæ figurare: quoniam ad centrum, quod eſt uita uiuentium, propiùs accedunt. Sed dicito, cur nouem circulos figuraſti? CARDINALIS. Scimus aliquos in rationis motu ueloces, alios tardos, ſed differentes, ut ex uarietate ingeniorum experimur. Quorum quidam tanta gaudent uiuacitate, ut breuiſsimé diſcurrant. Alij tardiùs, & uix unquam in aliquo proficiunt. Chriſtus qui eſt uita, eſt & ſapientia, hoc eſt ſapida ſcientia. Scientia in eo quia ſapida, oſtenditur uiua appræhenſio. Et ita intellectualis eſt appræhenſio ſapientiæ, ſeu ſapidæ ſcientiæ. Omnis igitur motus uiuus rationalis, eſt ut ſuæ uitę cauſam uideat, & tali ſapientia immortaliter paſcatur. Quod ſi ad hoc non peruenerit, non uiuit, quando ſuæ uitæ cauſam ignorat. Deus autem eſt dator uitæ, quem niſi Chriſtus Dei filius oſtendat, nemo uidebit. Oſtendere enim, ad ipſum ſolum ſpectat: quia non poteſt patrem, ut patrem oſtendere, niſi filius. Vnus eſt autem pater Chriſti & noſter, qui eſt ipſa æternitas, quæ eſt in omnibus patribus, & in quo omnes patres ſunt, & continentur. Sed ut clariùs uideas, ipſum oſtenſorem patris, aduerte, quia ipſe eſt ueritas. Dicebat enim ſe uiam & oſtium, uitam & ueritatem. Oſtenſio certa & uera, non niſi per ueritatem fieri poteſt. Falſitas uerò errat & deuiat, quæ mendaci diabolo, ſeductori tribuitur. Filiatio Dei in Chriſto, ſeipſam, quia uerias oſtendit. Et qui Chriſtum uerè uidet, in eo patrem, & ipſum in patre, uidet. Circuli igitur, ſunt uiſionis gradus. In omni circulo, uidetur centrum omnibus commune, propinquius in propinquiori, remotius in remotiori. Extrà quem, cum centrum uideri nequeat, quod non niſi in circulo uidetur, extrà uiſionis æternæ gradus, & ſine Chriſto, non uidetur uita uiuentium, ſeu lux luminum intellectualium. Ideò in tenebris, caret uita: quia uidere, eſt illi uiuere. In carentia autem lucis, nihil uidere poteſt, licet ſit oculus ſanus. Ita anima, licet incorrupbtibilis, luce carens oſtenſiua, quæ Chriſtus eſt, non uidet, nec intellectuali uita uiuere poteſt. Sicut enim ſenſibilis uiſio, ut ſit uera & uiua, ſenſibili luce indiget oſtẽſiua: ita & intellectualis uiſio, intellectuali ueritatis luce opus habet, ſi uidere ſeu uiuere debet. Et quia in de-

nario

nario terminatur omnis numerus, per nouem circulos in decimum, qui sic circulus quòd centrum, figuraui ascensum. ALBERTVS. Cuncta competenter quæ dixisti, & si non cœpi in gustu intelligentiæ, uidi tamen uera esse. Solum admiror, post quàm infinitas centralis lucis, liberalissimè se diffundit, quomodo gradus oriantur. CARDINALIS. Hæc lux, non se diffundit per corporalia loca, ut quasi lux corporea, quæ proximiora loca plùs illuminat. Sed est lux, quæ nec loco clauditur, nec obstaculo impeditur, sicut nec mentis nostræ cogitatio. Sed quæ illuminantur, non possunt nisi uaria esse: quia multa & plura, sine ueritate nec multa nec plura essent, aliâs idem essent. Receptio igitur lucis, uaria est in uarijs mentibus: sicut receptio unius lucis sensibilis, in uarijs oculis uariè capitur, in uno ueriori & lucidiori modo quàm in alio, iuxtà suam capacitatem, quæ non potest esse æqualis, in diuersis. Recipiunt igitur Christiformes, lucem gloriæ sufficienter omnes: sed differenter, secundùm capacitatem cuiusq;. Sicut dum prædicator Euangelicus, lucem unam æquè ad singulos auditores, diffundit: non tamen æquè ab omnibus capitur, cum non sint eiusdem mentis & capacitatis. ALBERTVS. Cum nemo nisi beatus sit in regione uiuorum, sitq; solus ille beatus, qui id habet quod appetit, sitq; unicum solum quies desideriorum, scilicet meliori & perfectiori modo, quo id fieri potest, uidere centrum uitæ suę, ideò miror de eo, quòd quosdam propiùs ad centrum accedere figurasti, cum remotiores non comprehendant meliori modo, quo hoc fieri potest. CARDINALIS. Figuratur fruitio beata, in potatione fontis uitæ, estq; idem uidere & bibere. Vnus est fons uiuus, totam regionem uiuentium implens, de quo quantum quisq; sitit & desiderat, bibit. Non possunt duo æqualiter sitire, & desiderare potum. Ideô licet omnes sufficientissimè bibant, quantùm appetunt, non tamen æqualiter, quando æqualiter non sitiunt. Facit charitas sitire, quæ in diuersis diuersa est. Sic Christus figurabat regnum nuptijs, ubi ipse ministrat cuiq;, id quod appetit. Saturantur igitur omnes, quãtum desiderant & famescunt, licet alij plus alij minus capiant. ALBERTVS. Placent hæc, & uideo non esse nouem circulos gloriæ, sed innumerabiles, quando quisque beatus proprium habet. CARDINALIS. Licet sic sit, quòd tota latitudo regni uitæ, sit à centro ad circumferentiam, & hæc latitudo posita ad instar lineæ, quæ in se infinitas habet lineas, similes à cẽtro ad circumferentiam concipi, unumq; sit commune omnium centrum & circumferentia singulorum: tamẽ illa innumerabilis multitudo circumferentiarum, in nouem gradus partitur, ut gradatim per regnum illud, pulcherrimo decoratum ordine, nos ducamur, ubi idem est centrum commune, & particularis circumferentia, scilicet ad Christum. Ibi enim idem est centrum commune, & particularis circumferentia creaturæ. Christus enim, Deus & homo est, creator & creatura, & omnium beatarum creaturarum ipse est centrum. Et attentè aduertas, circumferentiam ipsius, esse naturæ circumferentialis, omnium circumferentiarum, scilicet creaturarum rationalium. Et cum sit idem identitate personali, cum centro omnium, scilicet creatore: omnes beati per circumferentiam circulorum figurati, in circumferentia Christi, quæ est similis creatæ naturæ, quiescunt, & finem attingunt, propter circumferentię naturæ creatæ, cum increata natura, hypostaticam unionem, qua nulla maior esse potest. Ex quo uides, Christum omnibus beatificandis adeò necessarium, quòd sine ipso nemo fœlix esse potest: quoniam ipse est unicus mediator, per quem accessus haberi potest, ad uiuentem uitam. ALBERTVS. Magna & pulchra dixisti, quæ utinam aduersarij Christianorum considerarent, mox enim pacem cum Christo, & Christianis inirent. Et ut parùm antè de substantia & accidentibus dixi, ita mihi occurrit, per nouem circumferentiales designationes ad centrum attingi, ut per nouem accidentia ad subst antiam. CARDINALIS. Numerus, discretio est, quæ est unius ab alio, & hoc per unum, aut per alterum, aut tertium, & ita consequenter usque ad denarium, ubi sistitur. Quare & omnis numerus, ibi terminatur. Sic & accidentia, nouem generibus generalissimis distinguntur, & ad notitiam quidditatis seu substantiæ conferunt. Nam ut per unum accidens, aut duo, aut tria, aut quatuor, aut quinque, aut sex, aut septem, aut octo, aut nouem: ubi impletur numerus,

merus,,qui in denarij unitate complicatur. Numerare,discernere est. Res autem, maximé per substantiam discernuntur,& substantiæ,per quantitatem,qualitatem,& alia accidentia,quæ in nouem generibus accidentium complicantur. Ob plenam igitur discretionem denotandam,talem feci figurationem. ALBERTVS. Audiui & Angelos , nouem choris distingui. CARDINALIS. Angeli , intelligentiæ sunt,& quia uarij sunt , oportet intelligentiales eorum uisiones & discretiones , per ordines & gradus,ab infimo usque ad supremum (qui Christus , & magni consilij Angelus dicitur)intellectualiter distingui, ex qua distinctione , tres ordines,& in quolibet tres chori,reperiuntur. Et minus cẽtrum est,ut denarius,terminus nouem articulorum. Primus ordo est centralior,& intelligibilium spirituum, qui simplici intuitu in centrum , seu omnipotens exemplar , omnia sine successione siue temporali siue naturali,& simul omnia compræhendunt,qui diuinę maiestati assistunt,à qua habẽt, ut sic uidere omnia possint. Nam sicut Deus, à se habet hanc discretionẽ,ut in sua simplicitate omnia simul intueatur,quia intelligens causa:sic dat illis assistentibus spiritibus,ut in diuina simplicitate,sciant omnia. Qui etiam ideò,licet creati sint,æterni dicuntur:quia omnia simul compræhendunt. Alius autem ordo est intelligentium,qui omnia simul compræhendunt,sed non sine naturali successione, scilicet ut alia ex alijs habent naturaliter prouenire. Et licet sine successione temporali intelligãt , quia tamen sine naturali ordine,non possunt intelligere,ideò subintrat in ipsis, quædam cognitionis debilitatio. Ideò non dicuntur æterni,ut intellectibiles, sed benè,perpetui,quia in naturali ordine & successione,intelligunt. Tertius etenim ordo,rationalis dicitur:quia licet certa sit eorum compræhensio,minus tamen perfectè intelligũt, quàm alij. Primus ordo,tres habet choros,qui uoluntatem diuinam in Deo, licet differenter,intuentur,& eius discretionem imitantur. Sed tres chori intelligibiles, in intellectibilibus,diuinam uoluntatem compræhendunt. Et tres chori rationales,in intelligibilibus,uoluntatem diuinam intuentur. Nouem igitur sunt ordines,& Deus, in se omnia concludens & continens, quasi denarius figuratur. Habet igitur quisque nouem ordinum,suam θεοφανίαν , siue diuinam apparitionem,& Deus decimam , à qua omnes emanant. Decem itaque sunt diuersa genera discretionum, scilicet,illa diuina,quæ in centro figuratur, & in causa omnium , & aliæ nouem , in nouem choris angelorum. Et non sunt plures,nec numeri,nec discretiones. Hinc patet, cur sic regnum uitæ figurauerim,atque centrum,luci solari conformauerim,& tres proximos circulos igneos,alios ætheros, & tres quasi aqueos , qui in nigro terreo desinunt,depinxerim. ALBERTVS. Cum denarius sit omnem discretionem conplicans, cur in quaternario sistit progressio? Nam non nisi quatuor dicuntur causæ seu rerum rationes,& quatuor elementa,& quatuor anni tempora,& ita de multis. CARDINALIS. A maximo exteriori circulo usq; ad minimum intimum et centralem, si numeras,dicẽdo primò semel unum,& deinde numerando bis unum , deinde ter unum , & postea quater unum: terminabitur quaternarius in centro. Sic uides unum,& duo, & tria, & quatuor simul,facere decem. Quare progressio, in quaternario terminatur,cum non sit discretio siue numerus,qui in ipso non reperiatur,non tamen uides, nisi unum in omni numero. Nec est aut esse potest,nisi unum unum. Plura, non sunt unum . Sicut in omnibus circulis, non uides nisi circulum unius rationis licet circumferentia unius,plus distet à centro,quàm alterius. Hoc necessariò contingit in pluribus,cum plures circumferentias,ab eodem centro æquè distare,non sit possibile. Sequitur igitur alteritas,pluralitatem. Quare etsi in omnibus entibus,non sit nisi una entitas,& omnia entia in ipsa,quæ Deus est,ita quòd non sit opus ad discernendum omnia entia ut entia sunt, nisi habere unius entitatis discretionem : tamen cum multitudinem sequatur,alteritas,ad discretionẽ omnium entiũ ut multa sunt, numerus alteritatis discretior est necessarius,sine quo unum ab altero, discerni non potest. ALBERTVS. Nõ igitur cognoscit Deus entia? Cognitio discretio est, quæ sine numero non uidetur possibilis. CARDINALIS. Cognoscere Dei,est esse, esse Dei,est entias:cognoscere Dei,est entitatem diuinam in omnibus entibus esse. Non sic est mens nostra,in

ijs quę

ijs quæ cognoſcit,ſicut Deus,qui cognoſcendo creat & format.Sed mens noſtra cognoſcendo,creata diſcernit,ut ſua notitiali uirtute, anima ambiat. Sicut Deus omnium exemplaria in ſe habet,ut omnia formare poſsit:ita mens , omnium exemplar in ſe habet,ut omnia cognoſcere poſsit. Deus uis eſt creatiua, ſecundùm quam uirtutem, facit omnia ueraciter eſſe,id quod ſunt,quoniam inſe eſt entitas entium. Mens noſtra uis eſt notionalis , ſecundùm quam uirtutem facit omnia notionaliter eſſe. Vnde ueritas,eſt eius obiectum,cui ſuum conceptum ſi aſsimilat,omnia in notitia habet,& entia rationis dicuntur.Lapis enim in notitia mentis,non eſt ens reale, ſed rationis. Vides igitur Deum non indigere numero,ut diſcernat:ſed mens noſtra, ſine numero non diſcernit,rerum alteritates & differentias. ALBERTVS.Nonné creator creat etiam alteritatem? Si ſic,utiq; cum non creet quod non intelligit , alteritas autem ſine numero non intelligitur,per numerum igitur diſcernit. CARDINALIS.Omnia creat Deus etiam alterabilia,& mutabilia, & corruptibilia : tamen alteritatem, & mutabilitatem,corruptionemue,non creat,cum ipſe ſit ipſa entitas,non creat interitum,ſed Eſſe. Quod autem intereant aut alterentur,non habent à creante,ſed ſic contingit. Deus eſt cauſa efficiens materiæ, non priuationis & carentiæ , ſed opportunitatis ſeu poſsibilitatis,quam carentia ſequitur ,ita quod non ſit opportunitas,abſque carentia,quæ contingenter ſe habet.Malum igitur,& poſſe peccare & mori,& alterari,non ſunt creaturæ Dei,qui eſt entitas.De eſſentia igitur cuiuſcunq;,non poteſt eſſe alteritas,cum in ipſa non ſit entitas,nec ſit in ipſa entitate. Nec eſt de eſſentia binarij alteritas,licet ab ipſo quod eſt binarius,contingat adeſſe alteritatem. Sicut enim plura piſa,una proiectione,ſuper planum pauimentum proiecta , ſic ſe habent, quòd nullum piſum aut moueatur,aut quieſcat , æqualiter cũ alio, & alius ſit locus & motus cuiuslibet:tamen illa alteritas & uariatio, nõ eſt à proijciente omnia ſimul æqualiter,ſed ex contingenti:quando non eſt poſsibile,ipſa æqualiter moueri,aut eodem in loco quieſcere. ALBER.Nonné entitatis eſt unire,& connectere? CARDI.Vtiq;. ALBER.Illa autem uaria & alia,atq; diuiſa eſſe oportet,quæ coniecti debẽt. CARDINALIS.Licet Deus,qui eſt nexus,non ſit cauſa diuiſionis: tamen omnium uariorum & diuerſorum,creator eſt.Nexus autẽ eſt ante diuiſionẽ,quoniã diuiſio unionẽ præſupponit.Connectit igitur unitas,quæ entitas , diuerſa & diuiſa , in unã concordantem harmoniã.Plura enim ut plura,non habent eſſe,niſi ut ſunt connexa. Connexio,ab unitate & æqualitate procedit.Plura igitur entia,ab unitate ſeu entitate,nõ habent quòd non ſunt eſſe plura.Sed cũ nõ poſsint eſſe multa,niſi alterata & diuiſa, ideò ut in unitate ſubſiſterent per entitatem,quæ eſt Deus,connnexa ſunt connexione,quæ eſt prior natura, quàm diuiſio.Si igitur acutè inſpicis,uides entitatẽ eſſe ipſã unitatem,quæ de ſe generat æqualitatem, à quibus procedit nexus , qui unitatis & æqualitatis nexus eſt. Aequalitas,non poteſt eſſe,niſi diuerſarũ æqualitas ὑποστάσεων, ante omnem inæqualitatẽ & alteritatẽ. Quare ſi ad pluralitatẽ creaturarũ unius uniuerſi reſpicimus,in ipſis reperimus unitatẽ,quæ eſt omnium entitas, & æqualitatem unitatis.Aequaliter enim omnia entitatẽ habent, cum unũ ens , non ſit neq; plus,neque minus ens,quàm aliud.In quibus omnibus & ſingulis tota entitas , eſt in æqualitate.Suntq; ideò ad unum connexa,quia in omnibus & ſingulis eſt entitas,& æqualitas,& nexus,ab unitate & æqualitate procedens.Sic uides primam cauſam unã, quia prima,& trinã,quia eſt unitas,æqualitas et nexus,& niſi hoc uerũ eſſet,non eſſet cauſa ipſa entitas entium.Deus igitur,quia creator, non poteſt eſſe niſi trinus & unus. Eſt igitur mundus creatus,ut in ipſo uideatur creator trinus & unus:qui pater dicitur cũ ſit unitas,quæ entitas:& filius,quia æqualitas unitatis (gignit enim unitas quæ entitas,æqualitatẽ,quæ eſt eſſendi æqualitas) & ſpirituſſanctus,quia nexus ſeu amor,unitatis & æqualitatis,prout hoc alibi latiùs declarauimus. ALBER.Hæc ſæpiùs repeti expetit,quia utilia & rara, quæ ſpero in futurũ meliùs deguſtabo. Nunc ad centrum ſimpliciſsimũ me conuertens,uideo ipſum principiũ,medium & finem omnium circulorũ.Nã eius ſimplicitas,eſt indiuiſibilis & æterna,omnia in ſua indiuiſibili & ſtrictiſsima unitate,cõplicans.Eſt initiũ æqualitatis:niſi enim omnes lineæ, à centro ad

cumferentiam sint æquales, utiq; non est centrum circuli. Indiuisibilitas centri, est simplex initium æqualitatis, & nisi punctalis simplicitas, cum æqualitate sit coonexa: utique non potest esse centrum circuli, de cuius essentia est, æquidistantia à circumferentia. Sic uideo unitatem, æqualitatem, & utriusq; nexum, in centrali puncto. CARDINALIS. Acutè intras, & postquàm aduertis dictum sapientis, qui aiebat: Deum circulum, cuius centrum est ubiq;: tunc uides, quòd sicut punctus, in omni quanto ubiq; reperitur, ita Deus in omnibus. Non tamen propterea sunt plura puncta, quia mens punctum ubiq; in quanto, reperit. Sic nec plures sunt Dij, licet in singulis uideatur. ALBERTVS. Non benè capio hoc. Declara quæso, quomodo punctus non est multiplicatus, ut sint plura puncta, licet ubiq; in quanto uideatur? CARDINALIS. Si chartam unam scribendo impleres, nihil nisi unum ubiq; scribendo: utique licet ubique uideres unum esse scriptum, non esset propterea ueraciter plus, quàm unum unum, ubiq; scriptum. Tu enim licet pluries scribas, unum in diuersis locis, non tamen propterea unum est mutatum, & plurificatum. ALBERTVS. Certum est, me mutiplicasse unius scripturam, non unum ipsum. CARDINAL. Vtiq; in omnibus albis, mens uidet albedinem, non tamen ideò sunt plures albedines. Ita in omnibus atomis, uidet punctum, non tamen ideò non sunt plura puncta. Et quòd clariùs intelliges, quando consideras unum simplicissimum, in se complicare omnem multitudinem, ideoq; esse immultiplicabile: cum sit multiplicatio omnis multiplicationis seu multitudinis. Quare in omni multitudine uidetur: quia non est multitudo, nisi explicatio unitatis, sic de puncto, qui est complicatio magnitudinis, pariformiter dicendum uides. ALBERTVS. Hæc sic esse intueor. CARDINALIS. Consequenter aperi mentis obtutum, & uidebis Deum in omni multitudine esse, quia est in uno, & in omni magnitudine, quia est in puncto. Ex quo constat, quòd diuina simplicitas, subtilior est uno, & puncto, quibus dat uirtutem complicatiuam multitudinis & magnitudinis. Quare Deus est uirtus magis complicatiua, quàm unius & pũcti. ALBERTVS. Vtiq; maior est Dei simplicitas, quàm unius & puncti. CARDINALIS. Igitur & magis complicatiua. Nam uis complicatiua, est in simplicitate, quæ quantò magis unita, tantò magis simplex & complicatiua. Ideò Deus, qui est uis, qua nulla maior esse potest, est uis maximè unita & simplex. Quare maximè potens & complicans. Igitur est complicatio complicationum. ALBERTVS. Verissima profers. CARDINALIS. Esto igitur, ens esse omnium existentium complicationem: tũc cum nullum ens sit, nisi in ipso sit entitas, certissimum esse uides, Deũ eo ipso quòd entitas est in ente, esse in omnibus. Et licet ens ipsum, in omnibus quę sunt uideatur, non est tamen nisi unum ens, sicut de uno & puncto dictum est. Nec est aliud dicere, Deum esse in omnibus, quàm quòd entitas est in ente omnia complicante. Sic optimè ille uidit, qui dixit: Quia Deus est, omnia sunt. ALBERTVS. Placeret illius conclusio, nisi obstaret, Deum ab æterno fuisse, & creaturas incœpisse. CARDINALIS. Tu deciperis. Imaginaris enim, ante mundi creationem Deum fuisse, & non creaturas. Sed dum attendis, quod nunquàm uerum fuit dicere, Deum fuisse, quin & creaturæ essent: uides Deum ante creaturas non propriè dici fuisse. Fuisse enim aliquid tempore nondum existente, non est possibile, cum fuisse sit præteriti temporis. Tempus, creatura æternitatis: non enim est æternitas, quæ tota simul est, sed eius imago, cum sit in successione ALBERTVS. Cur dicitur tempus imago æternitatis? CARDINAL. Nos æternitatem non capimus, sine duratione, durationem nequaquàm imaginari possumus, sine successione. Hinc successio, quæ est temporalis duratio, se offert, quãdo æternitatem concipere nitimur. Sed mens dicit absolutam durationem, quæ est æternitas, naturaliter præcedere durationem successiuã, & ita in successiua, tanquàm in imagine, uidetur duratio in se, à successione absoluta, sicut in imagine ueritas. ALBERTVS. Imaginatio igitur, adiuuat mentem sibi coniunctam. CARDINALIS. Certissimum est, intelligentem, ex phantasmatibus, incorruptibilium haurire speculationem. Sunt autem phantasmata, quæ offert imaginatio. Hinc subtiles imaginationes, citiùs succurrunt ratiocinãti & ueritates quærenti: nisi enim mens nostra, indigeret ad

iutorio

iutorio imaginationis,ut ad ueritatem,quæ imaginationem excedit,quam solũ quærit, perueniat,quasi saltator fossæ,adiutorio baculi:non esset in nobis imaginatio cõiuncta. De his,nunc sic dictum sit. ALBERTVS. Alibi ut fertur, latiùs hæc scripsisti. Nunc reuertentes ad circulares descriptiones ludi nostri, dicito si quid mysterij restet. CARDINALIS. Tanta sunt,quòd satis exprimi non possunt. Nam sicut de hierarchicis ordinibus, bonorum spirituum dictum est, & de malis apostaticis spiritibus, & eorum casu,speculator multa inueniet:quia de quolibet ordine & choro, quidam transgressores ceciderunt, & eorum casus est, à certitudine scientiæ,in certitudinem ruisse. Possunt & cœlorum discretione,aliquatenus uenari. Nam cœlum uisibile, & cœlum intelligibile,& cœlum intellectuale,quidam sancti,esse compræhenderunt, & in quolibet trinam distinctionẽ, ut nouenarius cœlorum in denario (ubi est sedes Dei,super Cherubim)perficiatur. ALBERTVS. Non dubito numeri discretionem esse:& in denario compræhendi omnem numerum,& discretionem. Ea uerò, quæ numerantur & discernuntur per hominem,ab ipsa discretione non habent esse, sed discerni:nisi enim essent,quomodò discernerentur? quare circa uirtutem discretiuam,quæ est post essentiatiuam,pulchra uidetur speculatio,quã rogo adijcias. CARDINALIS. Tangam aliquid,ut paream nobili tuo desiderio. Vis illa discretiua,rationalis anima in nobis appellatur. Ratio ne quidem discernit,ratiocinatio, suppuratio, & numeratio est. Nam licet anima,uisu uisibilia,auditu audibilia, & generaliter sensu sensibilia capiat:non tamen discernit,nisi ratione. Quando enim audimus concinentes uoces,sensu attingimus,sed differentias & concordantias,ratione & disciplina mensuramus,quam uim in brutis non reperimus. Non enim habent uim numerandi & proportionandi. Et ideò incapaces sunt disciplinæ Musicæ:licet sensu uoces nobiscum attingant,& moueantur concordantia uocum ad delectationẽ. Anima igitur nostra, rationalis meritò dicitur, quia est uis ratiocinatiua seu numeratiua,in se complicans cuncta,sine quibus perfecta discretio,fieri nequit. Quando enim sensu auditus mouetur,ad motum delectationis,iob dulcem harmonicam concordantiam,& intrà se inuenit rationem concordantiæ,in numerali proportione fundari:disciplinam ratiocinandi,de musicis concordantijs per numerum inuenit. Videtur igitur anima esse uiua illa unitas,numeri principium, in se omnem discretiuum numerum complicans, quæ de seipsa numerum explicat:ut discretiuę lucis uiua scintilla, seipsam expandens,super illa quæ discernere cupit, & seipsam ab ijs, quæ scire non cupit,retrahens,sicut uisum sensibilem ad uisibile,quod uidere cupit, conuertit,& à uisibili quod respuit,auertit. ALBERTVS. Hoc audire concupiui. Sed cum suprà Deum dixeris unitatem,& modo animam unitatem appelles: quomodo hæc intelligere debeam,dicito. CARDINALIS. Deus est unitas illa,quæ & entitas, omnia ut esse possunt,complicans. Anima uerò rationalis, est unitas,omnia ut nosci seu discerni possunt complicans. In unitate quæ Deus est, complicatur unitas animæ rationalis, ut esse posit id,quod est:scilicet, ut est anima, in se notionaliter omnia complicans. In unitate igitur,quæ Deus est,omnia ut & cognosci possunt complicantur,cũ idem sit in Deo,unitas & entitas. Ideò ibi esse & cognosci, similiter idem sunt. Vnitas aũt, quę est anima rationalis,nõ est idem cum ipsa entitate,quæ est essendi forma, per quã habet & ipsa anima,quòd est. Sed benè conuertitur unitas animæ,cum sua propriâ entitate,licet non cum absoluta entitate: quia nec unitas animæ est absoluta, sed est ipsius animæ propria,sicut & sua entitas. Vnde anima rationalis,est uis complicatiua,omnium notionalium complicationum. Complicat enim complicationem multitudinis,& complicationem magnitudinis,scilicet unius & puncti. Nam sine illis,scilicet multitudine & magnitudine,nulla fit discretio. Complicat complicationem motuum,quæ complicatio,quies dicitur:nihil enim in motu,nisi quies uidetur. Motus enim est,de quiete in quietem. Complicat etiam complicationem temporis,quæ Nũc seu præsentia dicitur. Nihil enim in tempore, nisi Nunc reperitur. Et ita de omnibus complicationibus dicendum,scilicet,quod anima rationalis,est simplicitas,omnium complicationum notionalium. Complicat enim uis subtilissima, animæ rationalis,

ī ſua ſimplicitate, oẽm cõplicitatẽ, ſine qua perfecta diſcretio fieri nõ poteſt. Quapter, ut multitudinem diſcernat, unitati ſeu cõplicationi numeri ſe aſsimilat, & exie, notionalẽ multitudīis numerũ, explicat. Sic ſe pũcto aſsimilat, qui cõplicat magnitudinem, ut de ſe notionales lineas, ſuperficies, & corpora explicet. Et ex complicatione illorum uel illarum, ſcilicet unitate & puncto: mathematicales explicat figuras, circulares, & polygonias, quæ ſine multitudine & magnitudine ſimul, explicari nequeunt. Sic ſe aſsimilat quieti, ut motum diſcernat. Et preſentia ſeu ipſi Nunc, ut tempus diſcernat. Et cum hæ omnes complicationes ſint in ipſa unitæ, ipſa tanquàm cõplicatio complicationum, explicatorie omnia diſcernit & menſurat, & tempus, & motum, & agros, & quæcũq; quanta. Et inuenit diſciplinas, ſcilicet Arithmeticam, Geometricam, Muſicam, & Aſtronomicam, & illas in ſua uirtute complicari, experitur. Sunt enim illæ diſciplinę, per homines inuentæ & explicatæ. Et cum ſint incorruptibiles, & ſemper eodem modo manentes, uerè uidet anima, ſeipſam incorruptibilem, ſemper uerè permanentem: quoniam non ſunt illæ mathematicæ diſciplinæ, niſi in ea & in eius uirtute complicatæ, & per eius uirtutem explicatæ, adeò quòd ipſa anima rationali non exiſtente: illæ nequaquàm eſſe poſſent. Vnde & decem prędicamenta, in eius ui notionali, complicantur. Similiter & quinq; Vniuerſalia, & quæcũq; logicalia, & alia, ad perfectam notionem neceſſaria: ſiue illa habeant eſſe, extrà mentem, ſiue non, quando ſine ipſis non poteſt diſcretio & notio, perfectè per animam haberi. ALBERTVS. Quantùm mihi placet intellexiſſe tempus, quod eſt menſura motus, ſublata rationali anima, non poſſe, aut eſſe, aut cognoſci, cum ſit ratio ſeu numerus motus, & quòd notionalia ut notionalia ſunt, ab anima hoc habent, quæ eſt notionalium creatrix, ſicut Deus eſſentialium. CARDINALIS. Creat anima, ſua inuentione noua inſtrumenta, ut diſcernat & noſcat: ut Ptolomæus aſtrolabium, & Orpheus lyram, & ita de multis. Neque ex aliquo extrinſeco inuentores crearunt illa, ſed ex propria mente. Explicarunt enim, in ſenſibili materia, conceptum. Sic annus, menſis, horæ, ſunt inſtrumenta menſuræ temporis, per hominem creatæ. Sic tempus cum ſit menſura motus, menſurantis animæ eſt inſtrumentum. Non igitur dependet ratio animę à tempore, ſed ratio menſuræ motus, quæ tempus dicitur, ab anima rationali dependet. Quare anima rationalis, non eſt tempori ſubdita, ſed ad tempus ſe habet anterioriter, ſicut uiſus ad oculum: qui licet ſine oculo non uideat, tamen non habet ab oculo, quòd eſt uiſus, cum oculus ſit organum eius. Ita anima rationalis, licet non menſuret motum ſine tempore, non tamen propterea ipſa ſub eſt tempori ſed potius econuersò: cum utatur tempore, pro inſtrumento & organo, ad diſcretionem motuum faciendam. Nullo igitur tempore motus diſcretionis animæ, menſurari poteſt, ideò nec tempore finibilis, quare perpetuus. ALBERTVS. Clariſsimè uideo, motum animæ rationalis diſcretiuum, omnem motum & quietem, cum tempore menſurantem, non poſſe cum tempore menſurari. Artes & diſciplinæ immutabiles tempore, quid aliud ſunt, quàm ratio? Quis dubitat, rationem circuli, ſuprà tempus eſſe, & omnem circularem motum naturaliter anteire, ideò à tempore penitùs abſolutam, & ubi ratio circuli uidetur non extrà rationem? ubi ratio, niſi in anima rationali? Si igitur in ſeipſa anima rationalis, uidet rationem circuli, quæ eſt ſuprà tempus, igitur ſiue anima rationalis, ſit ipſa ratio, ſeu diſciplina, ſeu ars, aut ſcientia, ſiue non ſit: utique conſtat, ipſam neceſſariò ſupra tempus eſſe. Et hæc ſatisfaciunt mihi, ut ſciam rationalem animam, non poſſe ullo tempore, deficere aut interire. Sed cum uideam aliquem hominem, ratione carentem, licet ſenſu uigeat: dubito, an anima illius, ut alterius bruti ſit æſtimanda? CARDI. Aīa hoīs una eſt, & rationalis dicitur, licet cũ brutis ſenſitiua ſit. Nã ut aliâs me recolo, duci loāni in priori colloquio, dixiſſe de trigono & tetragono, uis ſenſitiua ī homine, nõ eſt brutalis aīæ, ſed rationalis: quod in exẽplo, per beatũ Auguſtinũ, ī xiiij libro, de ciuitate Dei, de Reſtituto presbytero manifeſtũ factum eſt. ALBER. Quomodo? CARDI. Refert, quomodo hic Presbyter Reſtitutus, Calamenſis diocœſis, quando ei placebat, aut rogabatur ut faceret, ad ſimulatas quaſi cuiuſuis lamentantis hominis uoces, ita ſe auferebat à

ſenſi

sensibus, & iacebat simillimus mortuo: ut non solum uellicantes atque pungentes, minimè sentiret, sed aliquando etiam igne urebatur admoto, sine ullo doloris sensu & tanquam in defuncto, nullus inueniebatur anhelitus, hominum tamẽ uoces, cum clariùs loquerentur, tanquàm de longinquo se audire, postea referebat. Hoc autem uoluntate factum, ostendit animam rationalem, se à corpore retraxisse, ita etiam ut nihil sentiret. Ex quo patet, animam rationalem, uoluntate separatam esse & sensitiuam, & uim rationalem, dominari potentiæ sensitiuæ. Vna igitur est anima rationalis & sensitiua in homine, & licet non appareat in aliquo homine, exercitium rationis manifestum, non tamen anima est brutalis. Sicut si corpus adeò esset attenuatum aut minoratum, quòd uideri aut tangi non facilè posset, non tamen propterea corpus esse desineret, cum in non corpus, resolui non possit. Neque est possibile, hominem ratione semel habita, in infusione rationalis animæ, posse penitùs postea spoliari, licet non uideatur aliquis rationis usus. Nam hic usus, in uno est clarior, in alio obscurior: ideò nunquàm potest esse minimus, & penitùs nullius, etiamsi adeò paruus, quòd discerni ab alijs non possit. Hoc ex regula doctæ ignorantiæ constat, quæ habet: quòd in recipientibus magis & minus, non est deuenire, ad maximum & minimum simpliciter. ALBERTVS. Cum stultitia, quam in multis experimur hominibus, ingerat dubium, an sit in ipsis ratio: uidetur per simile hoc dubium solui posse, hoc modo. Habent quidam integros oculos, & nihil discernunt, non tamen propterea uirtute uisiua carent, sed usu, qui ut appareat, meliorem organi exigit dispositionem. Et sicut aliquando oculus, recipit meliorem dispositionem, & tunc usus uidendi apparet, aliquando manet indispositus, & non aduenit: ita de stultitia, quæ sanitate organi adueniente, sine quo usus rationis non potest adesse, usu rationis apparente, cessat, & non cessat defectu organi non sublato. Hoc uerum æstimo, quòd sicut nunquàm reperitur oculus adeò indispositus, quin aliquam lucem sentiat, licet nihil discernat, ita de stulto asserendum. Et si hæc sic sint, ut asseris, restant tamen adhuc quædam, quæ me turbant: cum anima sit causa motus corporis, quomodo hoc fieri possit, sine mutatione? & si mouendo mutatur anima, utique temporalis est. Omne enim quod mutatur, instabile, & nequaquàm perpetuum esse potest. CARDI. Oportet ut dicamus, animam mouere, & non mutari, uti Aristoteles dicebat. Deum desideratum mouere. Manet enim in se fixum illud bonum, ab omnibus desideratum, & ad se omnia mouet: quæ bonum desiderat. Anima rationalis, suam operationem intendit producere. Intentione firma persistente, mouet manus & instrumenta, dum dolat lapidem statuarius. Intentio uidetur in anima immutabiliter persistere, & mouere corpus & instrumenta. Sic natura (quam mundi animam quidam appellant) stante immobili & instabili intentione, exequendi imperium creatoris, omnia mouet: Et creator, stante æterna immobili & immutabili intentione, omnia creat. Et quid est intentio, nisi conceptus, seu uerbũ rationale, in quo oĩm rerum exemplaria? Est enim finalis terminus, infinitatẽ oĩs posse fieri, determinans. Vna igit̃ æterna & simplicissima Dei intentio, stans & permanens, causa est oĩm. Sic in anima rationali, una est perpetua & finalis intentio, acquirere scientiã Dei, hoc est, in se habere notionaliter hoc bonum quod omnia appetunt. Nunquàm enim illam mutat rationalis anima, ut rationalis est. Sunt & aliæ secundæ intentiones, quæ quando ab illa prima intentione deuiant, mutantur, primo desiderio firmo permanente. Et ob mutationẽ intentionũ raliũ, non mutatur anima rationalis: quia in prima intentione, fixa permanet. Et immutabilitas illius primæ intentionis, causa est mutationis, talium secundarum intentionum. ALBERTVS. Duxisti me paucis, ut uideam, intentione in Deo & anima rationali, per quam & secundùm quam operantur, & mouent stabiliter permanente, omnia fieri & moueri. Nec est hæsitatio, si intentio firma persistit, Deum & animam rationalem mouere, & non moueri nec mutari. Stante enim intentione, utiq; stat intendẽs, qui ab intentione non mouetur. Nec in Deo aliud est intẽtio, quàm Deus intendẽs. Sic nec in rationali aĩa, intẽtio est aliud, quàm intendens anima. Et id quod de secundis intentionibus dixisti, ualdè necessariũ est aduerti, & tollis plura dubia. CAR-

Docta ignorantia.

DINALIS. Dum intendo uidere uisibile, admoueo oculos, dum intendo audire, admoueo aures, & dum intendo ambulare, admoueo pedes, & generaliter, dum intendo sentire, admoueo sensum. Dum intendo uidere, quæ sensi, admoueo imaginationem, seu memoriam. Ad omnia igitur corporalia, mediante organo corporeo, pergo. Sed dum ad incorporea me conuertere uolo, remoueo me ab istis corporeis, & quantò uerius illa speculari intendo: tantò uerius me à corporeis retraho. Vt dum uolo uidere animam meam, quæ non est obiectum uisus sensibilis, melius clausis sensibilibus oculis, ipsam uidebo. Et facio animam instrumentum, incorporea uidendi. Vt dum disciplinas compræhendere intendo, ad uirtutem animæ intelligentialem me conuerto. Et dum intendo uidere, omnium rerum rationem & causam, ad intellectibilem animę, simpliciſsimam fortisimamq; conuerto uirtutem. Vnde anima, melius uidet incorporalia, quàm corporalia: quia incorporalia ad se ingrediens, uidet, corporalia uerò, à se egrediens. Et nihil in omnibus his, nisi unum intendit, scilicet, omnium & sui causam, per suam rationalem fortitudinem uidere & compræhendere: ut dum omnium & suiipsius causam & rationem, in sua uiua ratione esse sentit, summo bono, pace perpetua, & delectatione fruat. Rationalis enim spiritus, natura scire desiderans, quid aliud quærit, quàm omnium causam & rationem? nec quiescit, nisi ipsam sciat, quod fieri nequit, nisi suum sciendi desiderium, scilicet rationis suæ æternam causam, in se, ipsa scilicet uirtute rationali uideat & sentiat. ALBERTVS. Magna dicis & certa, supremo cum feratur desiderio anima rationalis, ut discernat & sciat, quando ad id peruenit, ut causam tanti desiderij, in seipsa scilicet discretiua uideat uirtute, utique in se habet scientiam, datoris desiderij. Et nihil appetere potest, quod non in seipsa uideat. Quid enim amplius desiderari posset, per scire desiderantem, quando causatum, suæ causæ scientiam in se intuetur? Tunc enim suæ creationis rationem & artem habet, quæ est omnis desiderij sciendi perfectio & complementum, quo nihil rationali naturæ, scire auidissimæ, beatiùs fœliciusq; aduenire potest. Omnium enim scibilium artium habere peritiam, modicum est, respectu artis: omnium artium creatiuæ. Solum mihi difficilè uidetur, creaturam quantumcunq; rationalem & docilem, creatiuam artem capere posse, quam solus Deus habet. CARDINALIS. Ars creatiua, quam felix anima assequetur, non est ars illa per essentiam, quæ Deus est, sed illius artis communicatio, & participatio. Sicut acquirere albedinem participatione albedinis absolutè, per essentiam talis, & non per essentiam non acquisitæ, non est transmutatio, albi in ipsam albedinem: sed conformatio acquisitæ, cũ non acquisita, ubi acquisita, nihil ex se potest, nisi in uirtute nõ acquisitæ. Non enim albũ de albat, nisi in uirtute albedinis, à qua habet ut sit album, aut conforme albedini, alba formãti. ALBER. Placent hæc, dicente scriptura de filio Dei: cum apparuerit in gloria, similes ei erimus, non ait: quòd erimus ipse. Sed quia dixisti, de sensu animæ rationalis, quomodo intelligis, sensum esse in intellectuali natura? CARDINAL. Sæpè prętereuntes non sentimus, nec uisu, nec auditu: quia non sumus ad hoc attenti, sed quãdo sumus attenti, sentimus. Nos in anima nostra, rationem & scientiam scibilium, uirtualiter possidemus: non tamen actu sentimus huius ueritatem, nisi attentè ad hoc uidendum conuersi fuerimus. Licet enim Musicæ scientiã habeã, tñ cũ Geometriæ uaco, non sentio me musicum. Attenta igitur cogitatio, me sentire facit intelligibilia, quæ non senserã. Sicut enim centrum omniũ circulorũ, est in profundo occultatũ, in cuius simplicitate, uis est omnia cõplicans: sic in centro animæ rationalis, complicantur omnia in ratione cõprehensa, sed nõ sentiũtur, nisi attẽta cogitatione, uis illa concitetur, & explicetur. ALBER. Optimè ad omnia & gratissimè respondes. Nũc ut uideo, ad finẽ properas: uerũ aliquid quæso, circa occultũ & patulũ adijcias. Videt enim ex figura descriptionis, uis oĩs in cẽtro occultari. CARDI. Deũ eẽ absconditũ, ab oculis oĩm sapiẽtũ, scribit, & omne ĩuisibile ĩ ĩuisibili occultat. Visibile est oculis manifestũ, & indiuisibile ab oculis remotũ. Principia, minima (dicit Aristoteles) quantitate, & maxima uirtute. Virtus spiritualis & inuisibilis est, & tantæ potentiæ est uirtus scintillæ ignis, quantæ totus ignis. Tanta uirtus, in uno modico grano sinapis, quan-

ta in

ta in multis granis,imo & in omnibus,quæ esse possunt. Finis manifesti est occultū, & extrinseci intrinsecum. Pelliculæ & cortices,propter carnes & medullas, & ille propter intrinsecam uitalem inuisibilem uirtutem. Elementatiua uirtus,in chaos occultatur,& in uegetatiua,occultatur sensitiua,& in illa,imaginatiua,& in illa,Logica seu rationalis,in rationali,intelligentialis,in intelligentiali, intellectibilis,in intellectibili,uirtus uirtutum. Hæc in figura circulorum,mysticè legas. Circulus circundãs & extrinsecus, figurat ipsum confusum chaos. Secundus,uirtutem elementatiuam, quæ est proxima ipsi chao. Tertius, mineralem: & hi tres circuli,terminantur in quarto, qui est circulus,uegetatiuam figurãs. Post illum est quintus circulus,sensitiuam figurans. Deinde sextus,imaginatiuam,siue phantasticam figurans. Et hi tres circuli,scilicet quartus,quintus,& sextus, in sequenti quarto terminantur, scilicet Logicam seu rationalem figurante,& septimus est. Deinde est octauus, figurans intelligentialem,& nonus,figurans intellectibilem. Et hi tres,scilicet septimus,octauus,& nonus,in sequenti quarto, qui est decimus, terminantur. ALBERTVS. Pulchra nunc recitasti,quomodo de confuso ad discretum, fit progressio. Et quia hac consideratione,de omni imperfecto ad perfectum ascenditur, de confusis tenebris ad discretam lucem,de insipido ad sapidum, per medios sapores, de nigro ad album,per medios colores,ita de odorali natura, ad spiritualem, cuius experientiam homo in seipso repperit,& cur μικρόκοσμος nominetur, inuenit. Ideò de ratione huius progressionis,adeò mirabilis & fœcundæ,ad omne scibile applicabili,non pigriteris,ad huc pauca saltem subiungere. CARDINALIS. Sicut denario omnis discretio continetur,ita necessariò omnis progressio. Nam unum,& duo,& tria,& quatuor: decem sunt. In quo cum discretio subsistat,ideò & discretionis progressio. Neque possunt plures quàm tres esse,tales progressiones,quando tertia denario concluditur,quæ necessariò sic se ad inuicem habent, quòd supremum primæ, sit infimum secundæ,& supremum secundæ,sit infimum tertiæ,ut sit una continua,pariter & trina progressio. Igitur sicut prima progressio,recedens ab imperfecto, finitur in quaternario: ita secunda, incipit in quaternario, & finitur in septenario. Et ibi tertia incipit, quæ denario perficitur. Huius cupis rationem audire,quam sic intelliges. Ordo, cum sit de necessitate omnium operum Dei, ut rectè Apostolus aiebat, dicens: quæcunq; à Deo sunt ordinata,sunt sine principio,medio, & fine,nec esse nec intelligi potest. Est autem ordo perfectissimus & simplicissimus, quo nullus,aut perfectior aut simplicior esse potest,qui est in omni ordinato, & in quo omnia ordinata: modo quo in generali propositione,in exordio præmisimus. In eo autem ordine,qui est omnium ordinum exemplar,necesse est,medium esse simplicissimum, cum ordo sit simplicissimus. Erit igitur adeò æquale medium,quòd & ipsa æqualitas,qui ordo, non potest per nos, aliqua discretione capi, nisi in ordinatissima progressione, quę ab unitate incipit,& ternario terminatur. In qua medium simplicissimum, est æquale medium principij & finis. Duo enim,medium est præcisum & æquale,unius & trium,& præcisa tertia,totius ordinis & progressionis. Aliter nos illum simplicissimũ diuinũ ordinẽ,nisi pręmissa progressione,discernere non possumus. Et cum mediũ,sit æquale mediũ,sicut & indistinctum ab æqualitate: ita & in essentia manet,idẽ cũ principio & fine. Diuersarũ enim essentiarũ,non potest esse præcisa ęqualitas. Omnis autem ordo,qui habet quòd est ordo,à iam dicto simplicissimo ordine non potest habere,simplex & ęquale medium. Est enim omnis ordo,excepto simplicissimo compositus. Omne autem quod componitur,ex inæqualibus componitur. Impossibile est enim,plures partes componibiles,præcisẽ æquales esse. Non enim essent aut plures aut partes. Neq; æqualitas,est plurificabilis. Ideò in primo ordine simplicissimo,una est triũ hypostasiũ æqualitas: quia impossibile est,plures eẽ æqualitates,quàdo pluralitas sequit alteritatẽ,& inæqualitatẽ. Si igitur nõ potest eẽ, in ordinato seu creato ordine,simplex & æquale medium: ideò nec in ternaria progressione concluditur,sed ultrà progreditur in compositionẽ. Quaternarius autẽ, est immediatè à prima progressione exiens,& non exiret; nisi ordinata esset progressio. Quare id,quod

ordinata

ordinata progreſsio, de prima ordinatiſsima exiens requirit: neceſſariò in ipſa, quia ternaria exiſtit. Ideò habet compoſitum medium, ſcilicet duo & tria, quæ ſimul ſunt medium totius progreſsionis. Sùnt enim unum, & duo, & tria, & quatuor, ſimul decem. Duo uerò & tria quinq;, medietas ſcilicet de decem. Sic ſe habent quatuor, quinq'ue, ſex, ſeptem: & ſeptem, octo, nouem, decem, & ita uides antedicti rationem. ALBERTVS. Magna eſt rationis uigoroſitas, ut uideo. Sed miror de eo, quòd dixiſti, nihil ex æqualibus componi. Nonnè ex duobus binarijs quaternarius eſt compoſitus? CARDINALIS. Nequaquàm. Omnis enim numerus, eſt aut par aut impar. Et cum componitur, non niſi ex numero componitur, ſcilicet ex pari & impari, ſiue ex unitate & alteritate. Quantitatem quaternarij eſſe ex duobus binarijs, non nego: ſed eius ſubſtantiam dico, non niſi ex pari & impari. Oportet enim inter partes, quæ debent componere aliquid, proportionem, eſſe, ideò & diuerſitatem. Ob hoc rectè Boetius aiebat: ex paribus nihil componi. Harmonia enim, ex acuto & graui adinuicem proportionatis, componitur, ita & omnia. Vnde quaternarius, ex ternario, & altero cõponitur. Ternarius eſt impar, alter par: ſicut binarius, ex uno & altero. Alteritas, par dicitur, propter caſum ab unitate indiuiſibili, in diuiſibilitatẽ, quæ in pari eſt. Sic quaternarius, ex ternario ſcilicet impari & indiuiſibili, & altero ſcilicet diuiſibili, componitur. Omnis enim numerus, ex numero componitur: quia ex uno & altero, unum & alterũ numerus eſt. De his meminimus nos aliâs latiùs ſcripſiſſe, maximè in libello de Mente. Nunc hæc ſic repetita ſint, ut rationẽ ſeu uirtutem animæ diſcretiuã in numero, qui ex mente noſtra eſt, meliùs cognoſcas, ac quòd uis illa diſcretiua ex eodem & diuerſo, & uno & altero compoſita dicitur, ut numerus: quia numerus diſcretione mentis noſtræ, numerus eſt, & eius numerare, eſt unum cõmune multiplicare & plurificare, quod eſt unum in multis, & multa in uno, & unum ab altero diſcernere. Pythagoras aduertẽs, nullam poſſe fieri, niſi per diſcretionem, ſcientiam de omnibus per numerum philoſophatus eſt. Neq; arbitror quemquàm, rationabiliorẽ philoſophandi, modum aſſecutum, quem quia Plato imitatus eſt, meritò magnus habet. ALBERTVS. Hæc, ſic ut aſſeris admitto. Nunc ergò cũ dies ad ueſperam tendat, hoc colloquium ualere, memoriaq; dignum, delectabili concluſione facito. CARDI. Conabor, & non incidit mihi, quomodo meliùs quæ dixi ualere faciam, quàm ſi de ualore loquar. ALBERTVS. Optimè. CARDI. Bonũ & nobile, atq; pretioſũ eſt eſſe, ideò omne quod eſt, non eſt ualoris expers. Nihil penitùs eſſe poteſt, quin aliquid ualeat. Neq; reperiri poteſt quicquàm minimi ualoris, ita quòd minoris eſſe nequeat. Neq; adeò magni ualoris quicquàm eſt, quin maioris eſſe poſsit. Solus aũt ualor, qui eſt ualor ualorũ, & qui in omnibus quæ ualent eſt, & in quo quæ ualent exiſtunt, in ſe omnem ualorem cõplicat, & plus aut minus, ualere nequit. Hunc igitur abſolutũ ualorem, omnis ualoris cauſam, in centro circulorum omnium occultatũ concipito, & extremũ circulũ, ualorem extremũ, & propè nihil facito. Et quomodo in denariũ, unitrina progreſsione, augetur, modo ſæpè tacto, conſidera, & dulcem ſpeculationem ſub intrabis. ALBERTVS. Puto ſi ad pretium ualoris, ſermonẽ cõtraheres, magis nos inſtrueres. CARDI. Fortè de pecunia dicere intendis. ALBER. Sic uolo. CARDI. Demum faciam. Sed nunc attende, quomodo ualor rerum omnium, non eſt niſi eſſe ipſum omniũ. Et ſicut in ſimpliciter maximo ualore uno, & penitus incõpoſito & indiuiſibili, ueriſsimè omnis omniũ ualor exiſtit: ita in entitate ſimpliciſsima, omniũ eſſe. Sicut enim in ualore alicuius floreni, eſt ualor mille paruulorum denariorum, & in duplo meliori floreno, duorũ milliũ, & ita in infinitũ: ita in optimo, quo melior eſſe non poſſet, infinitorum denariorũ ualorẽ eſſe, neceſſe eſſet. Et ſicut hoc uides uerum, ita ueraciter & realiter uerum eſſet. ALBERTVS. Vtiq; ſic eſt. CARDINALIS. Dum autẽ tu in teipſo hoc uerum uides, quid ualet ille tuæ mentis oculus, in ſua uirtute, ualorem omnẽ diſcernẽs? Nã in ipſo uiſu, ualor omnium & ualores ſingulorũ ſunt, ſed non ut in ualore ualorũ. Nõ enim propterea quia mens uidet, in quod omnia ualet, ideò ipſa oĩa ualet. Nõ em̃ ſunt in ipſa ualores, ut in ſua eſſentia, ſed ut in ſua notione: eſt enim ualor ens reale, ſicut & ualor mentis, eſt ens aliquod, & ens reale. Et ita eſt

Liber de Mẽte.

Valor.

in

in Deo, ut in essentia ualoris, & est ens notionale, quia cognosci potest, & ita est in intellectu, ut in cognoscente ualorem, non ut in maiori ualore, aut ut in causa & essentia ualoris. Nam per hoc, quòd intellectus noster, cognoscit minorem aut maiorem ualorem: propterea tamen non est maior aut minor ualor. Quia hæc cognitio, essentiam ualori non præstat. ALBERTVS. Nonné hæc cognitio maioris ualoris, quàm sit ualor cognoscentis, adauget ualorem cognoscentis? CARDINALIS. Valor cognitionis cognoscentis augetur in eo, quòd plura cognoscit, siue illa sint maioris, siue minoris ualoris, quàm sit ualor cognoscentis. Non enim ualor cogniti, intrat in ualorem cognoscentis, ut faciat ualorem cognoscentis maiorem, licet melioretur cognitio. Sicut enim cognoscere malum, non facit cognoscentem peiorem, aut cognoscere bonum, meliorem: facit eum tamen melius cognoscentem. ALBERTVS. Intelligo. Nam sic dicimus, aliquem ualentem doctorem, licet plures non docti, plus eo ualeant: tamen ualor intellectualis naturæ, magnus ualdè est, quia in ipsa est discretio ualorum, quæ est mirabilis, & cuncta discretione carentia, excellens. CARDINALIS. Dum profundé considéras, intellectualis naturæ ualor, post ualorem Dei, supremus est, Nam in eius uirtute, est Dei & omnium ualor, notionaliter & discretiuè. Et quãuis intellectus, non det esse ualori: tamen sine intellectu, ualor discerni etiam quia est, non potest. Semoto enim intellectu, non potest sciri, an sit ualor. Non existente uirtute rationali, & proportionatiua, cessat æstimatio, qua non existẽte, utiq; ualor cessaret. In hoc apparet præciositas mentis, quoniam sine ipsa, omnia creata ualore caruissent. Si igitur Deus uoluit, opus suum debere æstimari aliquid ualere, oportebat inter illa intellectualem creare naturam. ALBERTVS. Videtur, quòd si Deum ponimus, quasi monetarium, erit intellectus quasi nummularius. CARDINALIS. Non est absurda hæc asimilatio, quando concipis, Deum quasi omnipotentem monetarium, qui de sua excelsa & omnipotenti uirtute, producere potest, omnem monetam. Ac si quis tantæ potentiæ esset, quòd de manu sua, quãcunq; uellet monetã produceret, & statueret nummularium, habentem in sua uirtute, omnium monetarũ discretionem, & numerandi scientiã, monetandi arte tantũ sibi reseruata: nũmularius ille nobilitatẽ monetarũ & ualorem, numerum, pondus, & mensuraã, quã à Deo moneta haberet, patefaceret, ut preciũ ipsius monetæ & ualor, atq; per hoc potẽtia monetarij nota fieret: apta esset similitudo. ALBERTVS. Magna esset huius potentia monetarij, qui in ea cõtineret omniũ monetarum thesaurum. Et ab illo posset producere nouas, & antiquas, aureas, argenteas, & cereas, maximi, & minimi, & medij ualoris monetas: manente semper thesauro æquẽ infinito, inexhauribili, & incõsumptibili. Magnaq; esset nummularij discretio, discernendi has omnes quantumcunq; uarias monetas, & numerandi, ponderandi, & mensurandi, omnem omnium ualorẽ. Sed ars Dei in infinitum uinceret artem nummularij, quia ars Dei, faceret esse, ars nummularij, faceret tantùm cognosci. CARDINAL. Nonné sic uides, alium essendi modum monetæ, in arte omnipotentis monetarij, alium in monetabili materia, alium in motu & instrumentis, ut monetatur, aliũ ut est actu monetata? Et hi omnes modi, circa esse ipsius monetæ consistunt. Deinde est alius modus, qui circa illos essendi modos, uersatur, scilicet, ut est in ratione discernente monetã. Id quod facit monetam seu numisma, imago seu signũ est eius, cuius est, quod si est monerarij, ipsius habet imaginem, puta faciei eius similitudinẽ, ut Christus nos docet: quando ostenso numismate, interrogauit cuius esset imago, & responsum est ei: Cæsaris. Facies notitia est, per faciem discernimus unũ ab alio. Vna est igitur facies monetarij, in qua cognoscitur, & quæ ipsum reuelat, qui aliter esset inuisibilis, atq; incognoscibilis. Et huius faciei similitudo, cum sit in omnibus numismatibus, non nisi notitiam seu faciem monetarij, cuius est moneta, ostendit. Neque aliud est imago, quàm nomen suprascriptum. Sic enim dicebat Christus: cuius est imago hæc, & superscriptio eius? Responderunt. Cęsaris. Facies igitur, & nomen, & figura substantię, & filius monetarij, idẽ sunt. Filius igitur est imago uiua, & figura substantiæ, & splendor patris, per quem patermonetarius facit, seu monetat, siue signat omnia. Et cum sine signo tali, non sit moneta:

neta:id unum,quod in omni moneta figuratur,est exemplar unicum,& formalis cau sa, omnium monetarum . Vnde si monetarius fuerit unitas seu entitas : æqualitas, quæ naturaliter ab unitate generatur , est causla formalis entium. In æqualitate igitur,una &simplici, uides ueritatem omnium , quæ sunt aut esse possunt , ut sunt per entitatem signata. Vides & in ipsa æqualitate unitatem , ut in filio patrem. Omnia igitur quæ sunt,aut esse possunt,in illa figura,substantiæ patris creatoris , complicantur. Est igitur creator monetarius , in omnibus monetis , per figuram substantiæ eius,sicut signatum unum,in multis signis. Nam si in omnibus numismatibus,respexero ad quidditatem signati,non nisi unum uideo,cuius est moneta. Et si ad signa monetarum me conuerto,plura numismata uideo: quia unum signatum uideo . Sed aduerte , quomodo monetabile signatum signo numismata seu moneta: puta æs signatum,est moneta,signatum scilicet,signo similitudinis signatis, monetabilis materia,signo fit numisma . Et dicitur materia signata seu fugurata , quæ recipit , determinationem possibilitatis essendi nummum. Sic uideo signatum ante signum,in signo,& post signum. Ante signum,ut est ueritas,quę est ante suam figuram. In signo ut ueritas in imagine. Et post signum,ut signatum à signo est signatum. Primum signatum,est infinita actualitas. Vltimum signatum,est infinita possibilitas. Medium signatum,est duplex,aut ut primum est in signo,aut ut signum est in ultimo. Primum signatum,quod infinitam dixi actualitatem , dicitur ipsa absoluta necessitas, quæ est omnipotens,omnia cogens,cui nihil resistere potest. Vltimum signatum,scilicet infinita possibilitas,dicitur & absoluta,& indeterminata possibilitas. Inter illos essendi extremos modos,sunt alij duo:unus est,contrahens necessitatem in complexum, & uocatur necessitas complexionis,ut necessitas essendi hominem. Illa enim essendi necessitas,ad hominem contracta , complicat ea , quæ ad iustum essendi modum sunt necessaria,quæ humanitas dicitur,ita de omnibus. Alius eleuans possibilitatem in actum,per determinationem,& uocatur possibilitas determinata , ut est ille florenus,aut iste homo. Considera igitur,monetam aliquam , puta Papalem florenum,& facito ipsum in tuo conceptu uiuum,uita intellectuali, & quòd in se mentaliter respiciat:tunc se speculando , hæc & cuncta quæ dicta aut dici possunt , reperiet , nullum animal est adeò obtusum,quòd se ab alijs non discernat,& in sua specie,alia eiusdem speciei,non cognoscat. Sed uiuens uita intellectuali,omnia intelligibiliter,hoc est omnium in se notiones reperit. Complicat enim uis intellectiua , omnia intelligibilia. Omnia quæ sunt,intelligibilia sunt:sicut omnia colorata, sunt uisibilia. Excedunt aliqua uisibilia uisum,ut excellens lux,& aliqua adeò minuta sunt , quòd non immutãt uisum, & illa directè non uidẽtur. Videtur enim, excellentia lucis Solaris,negatiuè: quia id quod uidetur,non est Sol, cum tanta sit lucis eius excellentia,quòd uideri nequeat. Sic in quod uidetur,non est inuisibilis punctus, cum ille sit minor, quàm quod uideri potest. Eo modo , intellectus uidet negatiuè, infinitam actualitatem,seu Deum , & infinitam possibilitatem,seu materiam. Media, affirmatiuè uidet,in intelligibili & rationabili uirtute. Modos igitur essendi,ut sunt intelligibiles, intellectus intrà se,ut uiuum speculum contemplatur: Est igitur intellectus ille nummus , qui & nummularius . Sicut Deus illa moneta , quæ & monetarius. Quare intellectus,reperit sibi cognitam uirtutem,omnem monetam cognoscendi & numerandi. Quomodo autem uiuus ille nummus,qui intellectus, in se omnia intellectualiter quærẽs reperiat:exemplum qualecunq; capere potes in ijs , quæ ego in intellectum prospiciens, propalaui. Quæ acutius quàm ego subintrans, præcisiùs uidere & reuelare poterit. Et hęc,sic de monetario & nummulario, dicta sint. ALBERTVS. Abundè q̃ simpliciter protuli,adaptasti. Istud solũ pro mea instructione audias. Videtur enim, quòd uelis dicere:si florenus Papalis , uiueret uita intellectuali , quòd uticq; se florenũ cognosceret,& ideò se esse monetã illius,cuius signũ & imaginẽ haberet. Cognosceret em̃,q̃d à seipso eẽ floreni , nõ haberet, sed ab illo,q̃ suã imaginẽ ei impressisset,et per hoc, quòd in oĩbus uiuis intellectibus,similem uideret imaginem,eiusdẽ oẽs monetas esse cognosceret. Vnam igitur faciem,in signis omniũ monetarũ uidens,unam

æquali-

æqualitatem, per quam omnis moneta, esset actu constituta, uideret omnis possibilis eiusdem monetæ causam: etiam probè uideret, cum sit moneta monetata, quod fieri potuit moneta, & fuit priùs monetabilis, antequàm actu monetata. Et ita in se uideret materiam, quam impressio signi, determinauit esse florenum. Et cum sit moneta eius, cuius est signum: tunc esse suum, haberet à ueritate quæ est in signo, non à signo, materiæ impresso, quodq; una ueritas in uarijs signis, uariè materiam determinat. Non enim possunt esse plura signa, nisi concomitetur pluralitatem uarietas, nec potest ueritas in uarijs signis, nisi uariè materiam determinare. Ex quo euenit, non posse, nisi omne numisma, cum alio numismate, concordare, cum sint nummi concordantes, in eo quòd eiusdem sunt monetæ, & differentes, cum inter se sint uarij. Talia quidem & multa alia, in se uiuus ille florenus uideret.

CARDINALIS. Planè cuncta quæ dixi, resumpsisti. Singulariùs tamen memoriæ commenda, quomodo non est nisi una, uera, & præcisa ac sufficientissima forma omnia formans, in uarijs signis uariè resplendens, & formabilia uariè formans, determinansq;, seu in actu ponens.

Secundi de ludo Globi, finis.

LEgisti quicunq; globi studiose libellum,
Quem Baiohario scripsimus antè Duci.
Hunc quoq; qui sequitur, castis secessibus hauri;
In quo iam rerum copia maior erit.
Nam uelut abstrusis paulatim uiribus arbor
Spargitur, occulto lata per arua pede:
Sic opus æternum diuinæ mentis, in arctis
Mansurum folijs, ætheris arce uenit.
Num queat ingenium rerum cognoscere causas;
Cernitur hic, ubi mens se, & sua iura uidet.
Conscendat sed enim tanti in speculaminis arcem
Quis: nisi quem summo tollat amore Deus?
Idecus egregium, fratri coniunctus honesto
Dux Alberte, ducum gloria, plaude patri.
Extrema est quoniam manus hoc impressa libello;
Aureaq; in lucem prodere scripta parat.

Reuerendissimi Patris Nicolai de Cusa Cardinalis. Compendium.

Capitulum I.

Accipe breue compendium, continens, circa quę consideratio tua, uersari debeat. Si proficere cupis, primò firma id uerum, quod sana mens omnium hominum attestatur, puta: singulare non est plurale, nec unum multa, ideò unum in multis, non potest esse singulariter, seu uti in se est, sed modo multis communicabili. Deinde negari nequit, quin priùs natura res sit, quàm sit cognoscibilis. Igitur essendi modum, neque sensus, neque imaginatio, neque intellectus attingit: cum hæc omnia præcedat, sed omnia quæ attinguuntur, quocunq; cognoscendi modo, illum priorem essendi modũ, tantùm significant. Et hinc non sunt ipsa res, sed similitudines, species, aut signa eius. Igitur de essendi modo, non est scientia, licet modum talem

lem esse, certissimè uideamus. Habemus igitur, uisum mentalem intuẽtem in id, quod est prius omni cognitione. Quare quid id, quod sic uidet, in cognitione reperiri satagit, se frustrà fatigat, sicut qui colorem solum uisibilem, etiam manu tangere niteretur. Habet se igitur uisus mentis, ad illum essendi modum, quasi ut uisus sensibilis ad lucem, quam certissimé esse uidet, & non cognoscit. Præcedit enim omnia quę uisu tali cognosci possunt, Illa etiam, quæ per ipsum cognoscuntur, signa sunt ipsius lucis. Colores enim, qui uisu cognoscuntur, signa sunt & termini lucis, in diaphano. Ponas igitur, Solem patrem esse, sensibilis lucis, & in eius similitudine, concipe Deum patrem, rerum lucem, omni cognitione inaccessibilem. Res autem omnes, illius lucis splendores, ad quos se habet uisus mentis, sicut uisus sensus, ad lucem Solis, & ibi sistas considerationem, circa essendi modum, omni cognitioni supraposito.

Cap. II.

REs igitur, ut cadit in notitiã, in signis deprehenditur. Oportet igitur, ut uarios cognoscendi modos, in uariis signis quæras. Nam cum nullum signum, adeo sufficienter modũ essendi designet, sicut designari potest: si optimo modo quo fieri potest, ad cognitionem perueniri debet, per uaria signa hoc fieri necesse est, ut ex illis meliùs notitia haberi queat: sicut melius ex quinq; sensibilibus signis, sensibilis res cognoscitur, quàm ex uno aut duobus. Requirit autẽ perfectum esse alicuius rei, ut cognoscere possit, puta: cum perfectum animal, sine nutrimento uiuere nequeat, necesse est, quòd cibum cognoscat. Qui cum non reperiatur in omni loco, habebit animal necessariò modum se mouendi, de loco ad locum, & quærendi. Ad quæ sequitur, quòd habeat sensus omnes, ut conuenientem cibum uisu, auditu, odoratu, gustu, tactuq; attingat. Et quoniam animalia eiusdem speciei, se mutuò fouent & iuuant, ut melius uiuant: oportet ut speciem suam cognoscant, & se mutuò quantum perfectio speciei deposcit, audiant & intelligant. Gallum enim, alia uoce conuocat gallinas, dum inuenit pastum, & alia pro miluo, quem ex umbra præsentem percipit, eas ammonet ut fugiant. Et quia nobiliori animali, est maior cognitio necessaria, ut benè sit: hinc hominem inter cuncta, maximam notitiam habere oportet. Nam sine artibus mœchanicis & liberalibus, atque moralibus scientijs, uirtutibusq; theologicis, benè & fœliciter non subsistit. Cum igitur homini, cognitio plus cæteris sit necessaria, hinc omnes homines, natura scire desiderant. Quibus traditio doctrinæ conuenit, ut indoctus & nesciens, à doctiori informetur, quæ cum non nisi per signa fieri possit, ad cognitionem signorum descendamus. Signa omnia sensibilia sunt, & aut naturaliter res designant, aut ex instituto. Naturaliter, uti signa per quæ in sensu designatur obiectum. Ex instituto uerò, ut uocabula, & scripturæ, & omnia quæ aut auditu, aut uisu capiuntur, & res prout institutũ est designãt. Naturalia signa, naturaliter nota sunt, sine omni alio doctore: sicut signum designãs colorem, omnibus uidentibus notum est, & designans uocem, omnibus audientibus. Ita de alijs sensibus. Et uox lætitiæ, ut risus, & tristitiæ, ut gemitus, & talia. Alia uerò signa, quæ ad designandum ad placitum sunt instituta, quibus institutio non est nota, non innotescunt, nisi arte aut doctrina. Et quoniam necesse est, signa omnia per quæ tradi debet notitia, nota esse magistro & discipulo: erit prima doctrina, circa talium signorum notitiam. Quæ ideò prima, quia sine ipsa nihil tradi potest, & in eius perfectione, omne quod tradi potest includitur.

Cap. III.

OPortet autem, ut primos nostros parentes, qui perfectè creati fuerunt: non solum à Deo, perfectionem naturæ, sed & scientiæ signorum talium, habuisse, per quæ sibi mutuò conceptus suos panderent, & quam scientiam filijs & posteris tradere possent. Vnde pueros, quàm primum fari possunt, artis dicendi capaces uidemus. Quia prima & magis necessaria, ad benè essendum scientia. Nec absurdum uidetur, si creditur primam humanam dicendi artem, adeò fuisse copiosam, ex multis synonymis, quòd linguæ omnes postea diuisæ, in ipsa continebantur.

bãtur. Omnes eñ linguæ humanæ, sunt ex prima illa parentis nostri, Adæ scilicet hominis lingua. Et sicut nõ est lingua, quã, homo nõ intelligat, ita & Adã, qui idẽ qđ homo, nullã si audiret ignoraret. Ipse eñ uocabula legiť imposuisse. Ideó nullũ cuiusq; linguæ uocabulum, ab alio fuit originaliter institutũ. Nec de Adam mirandum, cum certum sit, dono Dei, multos linguarum omnium peritiam, subitò habuisse. Nulla etiam naturalior ars facilior q; est homini, quàm dicendi, cum illa nullus perfectus homo careat. Neque hæsitandum, primos parentes, etiam artem scribẽdi uocabula, seu designandi habuisse: cum illa humano generi, multa conferat adiumenta. Per eam enim præterita & absentia, præsentia fiunt. Vnde sicut prima scientia est, designandi res in uocabulis, quæ aure pericipiuntur: ita & secunda scientia, in uocabulorum uisibilibus signis, quæ oculis obiiciuntur. Et hæc remotior est à natura, quam tardius pueri assequuntur, & non nisi intellectus in ipsis uigere incipiat. Plus igitur habet de intellectu, quàm prima. Inter naturam igitur & intellectum, qui est creator artium, hæ artes cadunt: quarum prima propinquior naturæ, secunda, propinquior intellectui. Facit autem intellectus in homine, in signo sensibili auditus, scilicet sono, artem primam: quia animal, suas affectiones in illo signo, naturaliter pãdere nititur. Vnde confusum signum, ars dearticulat & uariat, ut meliùs uaria desideria communicet. Ita adiuuat naturam. Et quoniam signum illud, in quo hęc ars ponitur, cum prolatione cessat, à memoria q; labitur, & ad remotos non attingit: remedia intellectus alia, arte scilicet scribendi, addidit, & illam in signo sensibili, ipsius uisus collocauit.

Cap. IIII.

COnsiderans autem signa sensibilia, quomodo ab obiecto, ad sensum perueniunt: reperiet, res corporales splendescere actu, aut habitu. Actu ut lucida, potentia ut colorata, neque aliqua res corporalis, penitus est expers, lucis aut coloris, qui ex luce est. Non tamen color, nisi luce iuuetur, splendorẽ per uisum nostrum perceptibilem, de se mittit. Splendor autem subitò, & à remotis ualdè, per rectam lineam proiicitur. Ad cuius perceptionem, sensus uisus, naturaliter est adaptatus. Sonus uerò, à remotis orbiculariter se diffundit, ad cuius sensationẽ sensus auditus creatus est. Vapor uerò, se minus remotè diffundit, & odoratu percipitur, tactu uerò, tãgibilia propinquiora, & gustu, interior sapor. Hęc mirabili ꝓuidẽtia naturę, ad benè esse animalium sic ordinata sunt Nam cũ nulla res uti in se est, sit multiplicabilis, & ad bonum ipsius esse, expediat rerum notitiam haberi: consentaneum fuit, ut res, quæ per se in notitiam alterius, intrare nequeunt, per suas designationes intrent. Quare oportet inter sensibile obiectum, & sensum, esse medium per quod obiectum, speciem seu signum sui, multiplicare possit. Et quoniam hæc non nisi præsente obiecto fiunt, nisi hæc signa sic possent annotari, quod etiam recedente obiecto, remaneãt signata, non maneret iterum notitia. In istis igitur signorum designationibus, in interiori phantastica uirtute, manent res designatè: uti uocabula manẽt in charta scripta, prolatione cessante. quæ remanẽtia, memoria potest appellari. Sũt igitur signa rerum in phantasia, signa signorum in sensibilibus. Nihil enim est in phantasia, quod prius non fuerit in sensu. Ideò cæcus à natiuitate, non habet phantasma coloris, & imaginari nequit colorem. Signa igitur sensibilia, licet abstractiora sint, quàm materialia sensibilia, non tamen penitus separata. Ideò & uisus, aliquantulum coloratus est, sed imaginatio coloris, penitus colore caret. Quare signa rerum, in imaginatione seu phantasia, remotiora sunt à materia, & magis formalia. Hinc quod ad sensibilia minus perfecta, & quo ad intelligibilia perfectiora, non tamen sunt penitùs abstracta: nam imaginatio coloris, licet nihil habeat qualitatis coloris, tamen non caret omni connotatione, quæ sentitur. Nihil enim potest imaginari, quod neq; moueatur, neque quiescat, & quod non sit quantum, scilicet aut magnum, aut paruum: licet sit sine terminatione tali, quæ in sensibilibus reperitur. Nihil enim adeò paruum esse potest, cuius medietatem, imaginatio non attingat, aut adeò magnum, cuius duplum non imaginetur. In omnibus autem perfectis animalibus, ad signa illa phantastica, quæ sunt signa signorum sensuũ, peruenitur, ut notitia non careat sibi opportuna. Solus

uerò homo, ſignum q̄uærit, ab omni materiali connotatione abſolutum, penituſq; formales, ſimplicem formam rei, quæ dat eſſe repræſentans. Quod quidem ſignum, ſicut eſt remotiſſimum, quò ad res ſenſibilies: eſt tamen propinquiſsimum, quó ad intellectuales.

Cap. V.

Oportet autē ut aduertas, quomodo ſignū ſenſibile, eſt prius cōfuſum & generic ū, quàm propriū & ſpecificū. Sicut ſignū uerbi, eſt prius ſignū ſoni, dū uox, à remotis auditur, deinde dū ꝓpinquius auditur, fit ſignū ſoni articulati, & uox dicitur. Pòſt adhuc ꝓpinquius, fit ſignū uocis alicuius linguæ, ultimó, fit ſignū ſpecialis uerbi, ſic de omnib. Et licet interualla tēporis, ſępè nō ſentiantur, propter miram celeritatem: nō tamē poteſt ſignū perfectū eſſe, niſi de cōfuſo, ad ſpecialeperueniat. Vnius igitur & eiuſdem immultiplicabilis rei, notæ & ſigna ſunt uaria, per quæ innoteſcit: ſcilicet generica atq; ſpecifica, inter quę media alia magis generica, & alia magis ſpecifica cadūt. Cum autē perfectio ſignorū, recipiat magis aut minus, nullū ſignū unquàm erit ita perfectū & ſpeciale, quin poſſit eſſe perfectius. Singularitatis igitur, quę nō recipit magis aut minus, nullum eſt dabile ſignum. Et ideó tale nō eſt per ſe cognoſcibile, ſed per accidens. Puta Plato, qui nō recipit magis & minus, nō uidetur, niſi per accidēs, in ſignis uiſibilib. quæ ei accidūt. Omne igitur, qđ ſenſu aut imaginatione attingitur, cū non niſi in ſignis, quæ magis aut minus recipiūt, cognoſcatur: ſine ſignis quantitatis, non attingitur. Signa igitur qualitatis, quæ ad ſenſum peruenīūt, ſine ſignis quantitatis eſſe nequeūt. Sed ſigna quantitatis, nō ſunt per ſe in ſenſibilib. ſed per accidens, cū quātitas ſine quantitate nō poſsit eſſe. Signa uerò quantitatis, non requirūt ſigna qualitatis, ideò ſine ipſis eſſe poſſunt. Quare res quanta, ſigno quantitatis, in notitiam deuenit, & ſic per ſe incognoſcibile, per accidens innoteſcit. Magnitudine igitur & multitudine ſublata, nulla res cognoſcit. Hoc etiam repetere utile uidetur, ſcilicet: quod nec huius ſingularis quātitatis, ſignū ſeu ſpecies naturalis, poteſt eſſe ſingularis: cum nullū ſingulare, ſit plurificabile, ſiue ſit ſubſtantia, ſiue quantitas, ſiue qualitas. Licet igitur quātitatis ſit ſpecies & ſignum, nō tamen ut huius quantitatis. Singulariter igitur quāta, ſigno generalis quantitatis, notantur & cognoſcūtur. Ita ſingulariter rubra, ſigno uniuerſalis rubedinis. Vnde cū nulla res, ſit eiuſdē quātitatis, aut qualitatis, cū alia, & cuiuslibet rei ſingularis, ſit quātitas ſingularis: nō eſt quantitas, aliquid generale in te, ſed in cognitione, ſeu ſpecie & ſigno. Paruum igitur & magnū, ſpecies habet: licet non hoc magnū, & hoc paruum, quæ ſunt ſingulares quantitates, ſed per ſpeciem ſeu ſignum magni, hoc magnū, & parui, hoc paruum cognoſcitur. Signa igitur naturalia, ſpecies ſunt, ſingularium ſignatorum. Nā ſpecies iſtæ, nō ſunt formę formantes, ſed formæ informantes. Informati uerό uti tales, recipiunt magis & minus. Vnus enim plus eſt informatus, alius, & idē nunc minus, poſtea plus. Tales igitur formæ, poſſunt eſſe in pluribus, cū non requiratur, quòd eodem eſſendi modo, ipſis inſint, qui modus non eſt multiplicabilis, ſed uariſs uariè: uti una ars ſcribendi, uariè uariſs ineſt ſcriptorib. Patet etiam ex his, quòd numerus determinatus, puta ternarius, denarius, & tales, cum non recipiāt magis & minus, ob ſuam ſingularem determinationē: non habent, niſi indeterminatas ſpecies. Sicut ſpecie multitudinis indeterminatæ, quę numeratio dici poteſt, determinata multitudo, cognoſcitur. Et ſpeciebus magnitudinis & multitudinis, cognoſcitur, magnus determinatus numerus. Et ſic paruus numerus, ſpeciebus multitudinis & paruitatis, & ſimiles colores, ſpeciebus ſimilitudinis & coloris, & diſsimiles, ſpeciebus diſsimilitudinis & coloris, & concordantes uoces, ſpeciebus concordantiæ & uocis, & diſcordantes, ſpeciebus diſcordantiæ & uocis, & taliter de omnibus. Cū autem ſic ex ſignis & ſpeciebus notionalibus, formetur in nobis notitia rei: non poteſt res quæ ſic innoteſcit, diſtinctè cognoſci ab alia, niſi diſtinctis notis & ſpecieb. formetur notitia. Vnde ut quælibet res eſt ſingularis, ita & eius notitia aliquid habet, quod in alterius notitia non reperitur, quemadmodum ſi unum uocabulum eſt ſex literarum, & alterum ſimiliter ſex literarum: oportet quòd licet in numero concordent, non tamen in figura & ſitu, ut ſint diuerſa, ſicut res ſunt diuerſæ quarum ſunt

uoca-

uocabula,ac diuersitas specierum notionalium,nos ducit in notitiam diuersitatis rerum. Et licet duo individua,uideantur in pluribus speciebus, conuenire: non tamen est possibile,quin in aliquibus etiam discrepent.

Cap. VI.

COnsequenter attendas oportet,quomodo non est opus, talpam habere uisum:quia cognitione signorum uisibilium,non indiget,cum in umbra terrę reperiat,quod quærit. Ita de omnibus similiter dicendum,scilicet,quòd omnia uiuentia,tot species ex sensibilibus hauriunt, quot sunt eis ad benè esse necessarię. Qua non omnia perfecta animalia,licet in numero sensuum conueniant, etiam in numero specierum & signorum,conueniunt. Alias haurit formica species, alias leo,alias aranea,alias uacca. Sicut diuersæ arbores,ex eadem terra, diuersa hauriunt alimenta,quælibet suæ naturæ conuenientia. Et uis phantastica unius animalis,ex speciebus per sensus receptis,aliam facit imaginationem quàm aliud,& aliam æstimationem amicitię,aut inimicitiæ,conuenientis aut discõuenientis,quàm aliud. Hinc homo,haurit ex sensibilibus signis,species suæ naturæ conuenientes, qui cum sit rationalis naturę,species illi suæ naturę conuenientes haurit,ut per illas benè possit ratiocinari,& reperire conueniens alimentum,tam corporale corpori, quàm spirituale spiritui,seu intellectui. Sicut sunt differentes species,decem prædicamẽtorum, quinq; uniuersalium,quatuor uirtutum cardinalium,& talium multorum, quæ homini ratione uigenti conueniunt. Plures etiã species,per uisum homo haurit, quàm bruti animal,puta principaliter:quia sensus uisus,colorum species, per quas coloratorum differentias attingit,& consequenter quia sensus magnitudinis,longitudinis,& latitudinis,figurationis,motus,quietis,numeri,temporis,& loci,horũ etiam species. Tot species solus homo ratione utens,per uisum haurit. Ita per auditum, species differentium sonorum,grauium,acutorum,mediorum,cantuum,notarum,& talium sonorum,atq; nouem alias species,cõmunis sensus præmissas,ita de alijs sensibus. Tranhitq; ultrà ex omnibus istis sensibilibus speciebus, uis ratiocinatiua,species uariarũ artium,per quas supplet defectus sensuum,membrorum,infirmitatum, atq; se iuuat, ad resistendum corporalibus nocumentis,& ad expellendum ignorantiam & hebetudinem mentis,& confortandum ipsam,ut proficiat,& fiat homo speculator diuinorum. Habetq; cognatas species,insensibilis uirtutis,iusti & ęqui:ut noscat quid iustum,quid rectum,quid laudabile,quid pulchrum,quid delectabile & bonum, & illorum contraria:& eligat bona,& fiat bonus,studiosus,prudens,castus, fortis,& iustus. Quæ omnia consideranti,ea quæ in mœchanicis & liberalibus artibus,atq; moralibus scientijs,per hominem reperta sunt,patescũt. Nam solus homo repperit, qualiter defectum lucis,ardenti candela suppleat,ut uideat,& deficientem uisum, beryllis iuuet,& arte perspectiua,errorem circa uisum corrigat,cruditatẽ cibi, decoctione gustui aptet,fœtores,fumis odoriferis pellat,frigori, uestibus & igne atq; domo, tardítati,uecturis & nauibus,defensioni,armis,memoriæ,scriptura arteq; memorandi, succurrat. Quæ omnia & plura talia,animal brutum ignorat. Habet se enim homo ad brutum,ut doctus homo ad indoctum. Doctus enim,literas alphabeti uidet,& similiter indoctus:sed doctus ex uaria illarum combinatione,syllabas,atq; ex syllabis dictiones,& de illis orationes componit,quòd indoctus facere nequit, ob defectum artis,quæ ab exercitato intellectu acquisita,docto inest. Componere igitur & diuidere species naturales,& ex illis facere,intellectuales & artificiales species,& signa notionalia,homo ex ui intellectuali habet,qua bruta excellit, & doctus homo indoctum,quia habet exercitatum,& reformatum intellectum.

Cap. VII.

NOn mirum,hominem aliquem adeò profeciſſe, aut proficere posse,longo tali exercitio,quòd speciem aliquam eliciat, ex uaria combinatione,quæ sit multarum artium complexiua,per quam multa simul compræhendat et intelligat,puta:uarietatem naturalium per speciem,quam motũ appeller, quãdo sine motu nihil fieri,atq; naturalem motũ,à uiolento distingui,uideret. Ideò

motũ naturæ,nõ esse à principio extrinseco, sicut in uiolẽto, sed intrinseco rei, ita dẽ alijs. Alius uerò,adhuc præcisiorem speciem,magisq; fœcũdam, reperire posset: uti ille,qui ex nouem specieb.principiorũ speciem unam artis generalis omniũ scibiliũ, nisus est extrahere. Sed supomnes,qui unica specie,quam uerbũ appellauit,omne intelligibile cõplexus est:preciſiſsimè pũctũ tetigit,est enim species artis,omnia formãtis. Quid enim extrà hãc speciẽ,concipi,dici,aut scribi potest? Est em̃ uerbũ,sine quo nihil factũ est,aut fieri potest, quoniã est expressio, exprimentis & expressi:sicut loquẽtis locutio,& quod loquit̃,uerbũ est:& cõcipientis cõciptio,& quod cõcipit,uerbum est;& scribentis scriptio,& qđ scribit, uerbũ est:& creantis creatio,& qđ creat, uerbũ est:& formãtis formatio,& quod format, uerbum est: & generaliter facientis factio,& factũ,uerbũ est. Verbũ enim sensibile,se & omnia sensibilia facit. Ideò et lux dicitur,quæ se,& omnia uisibilia facit. Dicitur & æqualitas, æquè enim se ad omnia habet,cum nõ sit unum plus q̃ aliud,dans omnib.æqualiter,ut id sint quod sunt, nec plus,nec minus. Cum igitur scientis scientia,& scitum uerbum sit, qui ad uerbum se conuertit,quæ scire cupit citiùs inuenit. Si igitur uis speciem haurire modi, quo modo omnia fiũt,respice,quo modo fit uocale uerbũ.Primò,quomodo sine aere,nequa q̃ fieri potest audibile.Aer autẽ ut aer,nullo sensu attingit̃. Visus enim, non uidet aerem,sed aerem coloratũ,uti experimur (radio Solis, coloratũ uitrum penetrãte) aerẽ colorarum uideri.Nec auditus aerem attingit,nisi sonãtẽ. Nec odoratus,nisi olentẽ. Nec gustus,nisi sapidũ, ut dum est ex cõtritiõe absynthij, fortiter amaricatus, in gustu sentitur.Nec tactus,nisi calidũ aut frigidũ,aut aliter sensum immutantẽ Aer igit̃, ut aer,nullo sensu attingitur,sed per accidẽs,uenit in notitiam sensitiuã. Adeò tamen est necessariùs auditui,quod sine ipso,nihil audibile fieri potest.Oportet igit̃ ut similiter cõsideres,omne qđ actu esse debet,siue sẽsibile, siue intellgibile præsupponere aliquid, sine quo nõ est, quod per se nec est sensibile, nec intelligibile. Et quia illud, forma sensibili aut intelligibili caret:nosci nequit,nisi formetur, & nõ habet nomen. Dicitur tamẽ ὕλη,materia,chaos,possibilitas,siue posse fieri,seu subiectũ,& alijs nominib.Deinde attendendũ,quod licet sine aere,nõ fiat sensibilis sonus: nõ tamen est aer,de natura soni,sic nec ὕλη,de natura est cuiuscũq; formę,nec est principiũ eius,sed principiũ eius,formator existit. Quãuis igit̃ sonus sine aere fieri nequeat,nõ est ꝓpter ea de natura aeris.Pisces enim & homines,extrà aerem, in aqua sonũ percipiunt, q̃ nõ esset,si de natura aeris esset.Pòst aduertẽdũ,hominẽ uocalis uerbi formatorẽ,quo modo nõ format uerbũ,ut animal brutũ,sed ut habẽs mentẽ, qua bruta carent. Mens igit̃ formator uerbi,cum nõ formet uerbũ,nisi ut se manifestet: tũc uerbũ nõ est, nisi mẽtis ostẽsio.Nec uarietas uerborũ aliud est,q̃ unius mẽtis uaria ostensio.Cõceptio autẽ, qua mens sapientiã cõcipit, est uerbũ,à mẽte genitũ, scilicet suiipsius cognitio. Verbũ autẽ uocale,est illius uerbi ostẽsio.Omne autẽ quod dici potest,nõ est nisi uerbum.Ita de formatore omnium, conceptum facito,ut de mente.Quodque ipse, de uerbo de se genito, se cognoscit, in creatura, quæ est increati uerbi signũ, se ostẽdit in uarijs signis,uariè. Et nihil esse potest, quod nõ sit signũ ostẽsionis, geniti uerbi. Et sicut mẽs,nolẽs se amplius ostẽdere,à uerbi uocalis ꝓlatiõe cessat,& nisi indesinẽter ꝓferat,existere nequit uocale uerbũ:sic se habet,creatura ad creatorẽ. Cuncta autẽ alia,sine quib.uocale uerbũ,benè fieri nequit,ad finẽ uocalis uerbi ordinata,mẽtis manifestationi seruiũt.Pariformiter sunt creaturæ, quæ sunt notæ & ostensiones interni uerbi,& sunt ei creaturæ,ad finem illum seruientes.

Cap. VIII.

ESt igitur animal perfectum,in quo sensus & intellectus,considerãdum:ut homo Cosmographus,habens ciuitatem quinq; portarum,quinq; sensuum,per quas intrant nuncij, ex toto mundo, denunciãtes omnem mundi dispositionem,hoc ordine:quod qui de luce & colore eius noua portant,per portam uisus intrent,qui de sono & uoce,per portam auditus,qui de odorib. per portam odoratus,qui de saporibus,ꝓportam gustus,& qui de calore,frigore,& alijs tangibilibus, per portam tactus:sedeatque Cosmographus, & cuncta relata noter, ut totius sensibilis

bilis mundi descriptionem, in sua ciuitate, habeat designatã. Verùm si porta aliqua ciuitatis eius, semper clausa remãsit, puta uisus: tunc quia nunciĳ uisibilium, nõ habue runt introitum, defectus erit, in descriptione mundi. Non enim faciet descriptio mẽtionẽ de Sole, stellis, luce, colorib. figuris hominum, bestiarum, arborum, ciuitatũ, & maiori parte pulchritudinis mundi. Sic si porta auditus clausa mansit, de loquelis, cantibus, melodĳs, & talibus nihil descriptio contineret, ita de reliquis. Studet igitur omni conatu omnes portas habere apertas, & continuè audire nouorum semper nunciorum relationes, & descriptionẽ suam semper ueriorem facere. Demũ, quando in sua ciuitate, omnem sensibilis mundi fecit designationem, ne perdat eam, in mappam redigit, benè ordinatam, & proportionabiliter mensuratã, conuertitq; se ad ipsam, nũcioscq; amplius licentiat, clauditq; portas, & ad cõditorem mũdi internũ, trãsfert intuitum, qui nihil eorum est omniũ, quæ à nunciĳs intellexit, & notauit. Sed omnium est artifex & causa: quem cogitat sic se habere, ad uniuersum mundũ anteriorimundũ, speculatur in seipso, ut Cosmographus, ad mappam. Atq; ex habitudine mappæ, ad uerum ter, sicut ipse ut Cosmographus, mũdi creatorẽ, in imagine ueritatem, in signo signatũ, mẽte contẽplando. In qua speculatione aduertit, nullũ brutum animal, licet similẽ uideatur habere ciuitatẽ, portas & nũcios, mappam talem facere potuisse Et hinc in se reperit, primũ & propinquius signum conditoris, in quo uis creatiua, plus quàm in aliquo alio noto animali, relucet. Intellectuale enim signum, primum & perfectissimũ est, omnium cõditoris, sensibile uerò ultimũ. Retrahit igit se quantũ potest, ab omnibus sensibilibus signis, ad intelligibilia, simpliciaq; atque formalia signa. Et quomodo in illis splẽdet lux æterna & inaccessibilis, omni acumine mentalis uisus, attentissimè aduertit: ut uideat incõpræhensibilem aliter, quàm inconpræhensibili essendi modo, uideri nõ posse. Atq; ipsum, qui est omni modo conpręhẽsibili incõpręhesibilis, omniũ quæ sunt essendi formã, quę in omnib. quę sunt, manens incõpræhensibilis, in intellectualibus signis, ut lux in tenebris, lucet, à quib. nequaq; compræhenditur: quasi una facies, in diuersis politis speculis, uariè apparẽs, nullo speculo, quantumcũq; polito, inspeculatur, incorporatur, seu immateriatur, ut ex ipsa facie & speculo, aliquod unum compositum ex utroq; fiat, cuius forma sit facies, & speculum materia: sed in se manens una, uariè se ostendit, ut hominis intellectus, in suis uarĳs artibus, & ex uarĳs artium productis, in se unus & inuisibilis manens, uariè se uisibiliter manifestat, licet in omnib. illis, maneat omni sensui, penitus incognitus. Hac speculatione, dulcissimè pergit cõtemplator, ad sui & omnium causam, principium & finem, ut feliciter concludat.

Cap. IX.

SVnt igitur hæc pauca, facilia & sufficientia, speculationi tuæ, cum sis simplex. Quòd si subtiliora indagare proponis, de elementis ad partes soni respice, & literas illas partes designantes: quarum aliæ sunt uocales, aliæ mutæ, aliæ semi uocales, aliæ liquidæ, & quomodo ex illis fit syllabarum & dictionem combinatio, ex quibus oratio, ac quod oratio est intentum, ita quæ à natura sunt, procedunt ab elementis, ad intentum naturę. Oratio enim, est rei designatio, seu deffinitio. Hoc quaternario, ab imperfecto ad perfectum, peruenitur. Et quæ de hoc philosophicè tractari possunt, sufficienter in progressu artis huius, uenari poterunt. Nam in natura reperiuntur combinationes pulchræ, & ornatæ, & hominibus gratæ. Sic & in dicendi arte, & uocum cõcordantia, quædam contrario se habẽt modo, in utraq;. Facit igitur homo suas considerationes, circa talia, & scientiã rerum, facit ex signis & uocabulis: sicut Deus mundum ex rebus, & ultrà, de ornatu, & concordantia, & pulchritudine, atque uigorositate, & uirtute orationis, artes addit uocabulis, naturam imitando. Ita Grammaticæ addit Rhetoricam, Poeticam, Musicam, Logicam, & alias artes, quæ omnes artes, signa sunt naturæ. Sicut enim mens, sonum in natura reperit, & artem addidit, ut omnia signa rerum in sono poneret: ita concordantię, quã in natura repperit in sonis, artem addidit Musicæ, omnes concordantias designandi. Et ita de reliquis. Considerationes etiam, quas ocioſi sapientes, in natura esse reperunt

pererunt, conati ſunt per æqualitatem rationis, in communem artem perducere: ut quando experti ſunt, certarum notarum concordantias, ex habitudine illarum, ad põdera malleorum, cõcordantes notas in incude facientium, ad artis notitiam peruenerunt, & demum in organis & chordis, proportionabiliter magnis & paruis, idem inuenerunt, & concordantias atque diſcordantias, in natura in artem deduxerunt. Et hinc hæc ars, cum apertiùs naturam imitetur, gratior eſt, & conatum concitat & adiuuat in motu uitali, qui eſt concordantiæ ſeu complacentiæ motus, qui lætitia dicitur. Fundatur igitur omnis ars in conſideratione, per ſapientem in natura reperta, quam præſupponit, quia cauſam eius propter quid ignorat, ſeu inuento addit, artem per ſpeciem ſimilitudinis dilatando, quæ eſt ratio artis naturam imitantis.

Cap. X.

NVnc elicias. Si quã artem inueniſti, & illam in ſcriptis tradere conaris, opus habes, ut uerba, ppoſito apta prẽmittas, & ſignificata eorũ, iuxtà tuã mentem declares. Hoc quidẽ eſt principale. Et quoniam uerbũ in illis uocabulis ſignatum, ars eſt quã enodare proponis: totum ſtudium uerſabitur, ut per ipſa uocabula, quantò præciſiùs potes doceas, quẽ mẽte concepiſti. Deffinitio enim, quæ ſcire facit, eſt explicatio eius, quod in uocabulo complicatur. Et ad hoc, in omni ſtudio librorũ, principalem operam adhibeas, ut interpretationem uocabulorum, iuxtà mentẽ ſcribentis attingas, & cuncta facilè appræhẽdes, ſcripturaſq; concordabis, quas ſibi cõtradicere putabas. Hinc diſtinctiones terminorũ conferunt, ad uariarum ſcripturarũ concordiam, ſi diſtinguens nõ errat. Et tunc minus deuiat, quã do ad æqualitatem reducere ſatagit. Adiiciam tibi unam, quã habui cõſiderationem, circa ſpeciem notitiæ principij. Hoc enim oportet eſſe principiũ, quo nihil prius nec potẽtius, ſola potentia, quæ præciſam ſui æqualitatẽ generat, maior eſſe nequit. Hæc enim omnia in ſe unit. Capio igitur terminos quatuor, puta poſſe, æquale, unũ, & ſimile. Poſſe dico, quo nihil potentius. Aequale, quod eiuſdem naturæ. Vnum, ab ipſis procedẽs. Et ſimile, quod eſt principij ſui repræſentatiuũ. Ipſo poſſe, nihil prius eſſe poteſt. Quid enim poſſe anteiret, ſi anteire nõ poſſet? Poſſe igitur, quo nihil potẽtius aut prius eſſe poteſt, utiq; eſt principiũ omnipotẽs. Est enim ante eſſe, & non eſſe. Nihil enim eſt, niſi eſſe poſſit. Nec non eſt, ſi nõ poteſt. Atq; præcedit facere & fieri. Nihil enim eſt facit, quod facere non poteſt, aut fit, quod fieri nõ poteſt. Sic uides poſſe, ante eſſe & nõ eſſe, ante facere & fieri, & ita de omnibus. Nullum autem omniũ, quæ hoc ipſum poſſe non ſunt, ſine ipſo nec eſſe poteſt, nec cognoſci. Quẽcunq; igitur aut eſſe, aut cognoſci poſſunt, in ipſo poſſe cõplicantur, & eius ſunt. Aequale autem, cũ non poſſit eſſe, niſi ſit ipſius poſſe, erit prius omnibus, ſicut poſſe, cuius eſt æquale. In æqualitate ſua, oſtendit ſe poſſe potentiſsimum. Nam de ſe ſuiipſius poſſe æqualitatẽ generare, ſupremum potentiæ eſt. Poſſe igitur, quod ſe æqualiter ad cõtradicto ria habet, ut nõ poſſit plus unum, quàm aliud: per æqualitatem ſuam ſe æqualiter habet. Procedit autẽ ex poſſe, & æqualitate eius, unio potentiſsima. Potentia enim ſeu uirtus unita, fortior eſt. Vnio igitur ipſius, ꝙnihil potẽtius, et eiꝰ æqualitatis, nõ eſt minor ipſis, à quibus procedit. Et ita uidet mẽs poſſe, eius æqualitatẽ, & utriuſq; unionẽ eſſe unicum principium potentiſsimum, ęqualiſsimũ & uniſsimum. Patet ſatis quod poſſe æqualiter unit omnia, complicat, & explicat. Quicquid igitur facit, per æqualitatem facit, & ſi creat, per ipſam creat, & ſi ſe oſtendit, per ipſam ſe oſtendit. Non facit autem poſſe ipſum, per æqualitatem ſeipſum, cum non ſit prius ſeipſo, nec facit per æqualitatem diſſimile. Non enim ęqualitas, forma eſt diſſimilitudinis & inæqualis. Id igitur quod facit, ſimile eſt. Quicquid eſt & non eſt ipſum principium, neceſſe eſt, quod ſit ipſius ſimilitudo, cum æqualitas, quæ non recipit magis aut minus, non ſit multiplicabilis, ſeu uariabilis, ſiue alterabilis, ſicut nec ſingulare: non eſt enim ſingularitas aliud, quàm æqualitas, Obiectum igitur omnis potentiæ cognitiuæ, non poteſt eſſe, niſi ipſa æqualitas, quæ ſe in ſua ſimilitudine, oſtendere poteſt. Vnde obiectum ſenſitiuæ cognitionis, nõ eſt niſi æqualitas, ſic etiam imaginatiuæ atque intellectiuæ. Naturaliter autẽ potẽtia, ſuum cognoſcit obiectum. Cognitio uerò, fit p ſimilitudinem.

tudinẽ. Hinc omnium potentiarũ cognitiuarum, æqualitas obiectũ eſt, cuius ſimilitudo, ponit omnes potentias cognitiuas, in actu. Naturaliter enim intellectu uigentes, æqualitatẽ eſſe uident, cuius ſimilitudo eſt in intellectu, ſicut uiſus coloratũ, cuius ſimilitudo ſeu ſpecies eſt in uiſu. Similitudo autem omnis, eſt æqualitatis ſpecies ſeu ſignum. Aequalitas uiſui obiicitur, quæ in ſpecie coloris uidetur. Ita de reliquis. Propinquius tamen in imaginatione: quia non in ſpecie qualitatis, ſed quantitatis, æqualitas imaginabilis eſt. Et hæc ſpecies, propinquiorem habet ęqualitatis ſimilitudinẽ. In intellectu uerò non per ſimilitudinẽ, ſpeciebus qualitatis aut quantitatis inuolutã: ſed ſimplicem & purã intelligibilẽ ſpeciẽ, ſeu nudam ſimilitudinem, ęqualitas attingitur. Et uidetur æqualitas ipſa una, quę eſt omnium rerum, eſſendi & cognoſcendi forma, in uaria ſimilitudine, uariè apparẽs. Et eius ſingularẽ apparitionem, quam rem ſingularem appellamus, in eius ſplendore, humana mens, naturaliter in ſeipſa intuetur, tãquàm uiua, & intelligẽs eius apparitio. Non eſt enim humana mens, niſi ſignum coæqualitatis illius, quaſi prima apparitio cognitionis, quã Propheta, lumẽ uultus Dei, ſuper nos ſignatum, appellat. Hinc homo naturaliter bonũ, ęquũ, iuſtum & rectum, quia ſplendores æqualitatis cognoſcit, legẽ illam: Quod tibi uis fieri, alteri fac, laudat, ęa eſt ſplẽdor æqualitatis. Cibus enim uitæ intellectualis, ex talibus eſt uirtutib. quia nõ ignorat, ipſã paſtus ſui refectionẽ. Sicut uiſus ad ſenſibilẽ lucem ſe habet: ita uiſus mentis, ad hãc intelligibilẽ lucem. Nam lux ſenſibilis, illius intelligibilis imago, ſimilitudinem æqualitatis habet, cũ nihil inæquale, in ipſa luce uideatur. Hoc certum, quod ſicut uiſus ſenſibilis, nihil ſentit, niſi lucẽ, & lucis apparentiã inſignis ſuis, neq; quicq; aliud eſſe iudicat, quin imò cõſtanter affirmat, ſublata luce, nil penitus manere (paſcitur enim uidere ex illis) ita & mentis uiſus, nihil ſentit, cq; intelligibilẽ lucẽ ſiue æqualitatẽ, et eius apparitionẽ in ſignis ſuis, atq; ueriſsimè profiteẽ, qđ hac luce ſublata, nihil eſſe nec ĩtelligi poteſt. Quomodo enim ſublata ęqualitate, ſtaret intellectus, cuius intelligere in adæquatione cõſiſtit, q̃ utiq; deſineret æqualitate ſublata? Nonnè ueritas ſublata foret, quæ eſt adæquatio rei & intellectus? Nihil igitur in ueritate maneret, æqualitate ſublata, cum in ueritate ipſa, nihil reperiatur, quàm æqualitas.

Cap. XI.

ET ut uideas animam ſenſitiuam non eſse intellectum, ſed eius ſimilitudinem ſeu imaginem: attende quomodo in uidente duplex eſt forma: una informãs, quæ eſt ſimilitudo obiecti: alia eſt formans, quæ eſt ſimilitudo intelligentiæ. Formare & informare, agere quoddam eſt. Cum autem nihil fiat ſine ratione, intellectus eſt principium actionum, quæ ſunt ad finem. Facit autem omnia, aut per ſe, aut per naturam, ideó opus naturæ, eſt opus intelligentiæ. Hinc quando obiectũ per ſuam ſimilitudinem informat, hoc autem naturaliter fit, ſcilicet per intelligentiã medio naturæ: quando ueró intelligentia format, hoc facit per propriam ſuam ſimilitudinem. In uidente igitur, duæ ſunt ſimilitudines, alia obiecti, alia intelligentiæ, ſine quibus non fit uiſio. Similitudo obiecti, eſt ſuperficialis & extrinſeca ſimilitudo intelligentiæ, centralis & intrinſeca. Similitudo obiecti, eſt inſtrumentũ, ſimilitudinis intelligentiæ. Similitudo igitur intelligẽtiæ, mediante ſimilitudine obiecti, ſentit ſeu cognoſcit. Sentire igitur animã ſenſitiuã, quæ ſimilitudo eſt intelligẽtiæ, & ſpeciem obiecti, quæ eſt ſimilitudo obiecti, requirit. Quare anima ſenſitiua, nõ eſt intellectus, cũ nõ ſentiat ſine ſimilitudine obiecti. Intellectus enim nõ depẽdet ab aliquo, ut intelligibilia intelligat, & nullo alio à ſeipſo indiget inſtrumento, cũ ſit ſuarũ actionũ principiũ. Intelligit enim hoc cõplexum, quodlibet eſt uel non eſt, ſine aliquo inſtrumẽto ſeu medio, ſic & cũcta intelligibilia, ſenſibilia non intelligit, quia ſenſibilia, & non intelligibilia. Quare oportet, ut intelligibilia priùs fiant anteq; intelligantur, ſicut nihil ſentitur, niſi ſenſibile fiat.

Cap. XII.

ADhuc in ſenſibilib. cõſideres æqualitatẽ, nõnè alia ſuperficies plana, alia rotũda, alia media? Etſi autem planã aut rotundã mente cõſpicis, utiq; nihil non æquale habent. Planities, quid aliud q; æqualitas? Sic & rotũditas, æqualitas eſt. Aequaliter enim à centro ſe habet rotundi ſuperficies, & neceſſariò undique

dicꝫ ęqualis, nullibi ſe aliter hñs. Planities eodẽ ſe habet mõ ũdicꝫ. Qđ ſi ad illã reſpi cis plãitiẽ, q̃ nulla dari poteſt ęq̃lior, uticꝫcũ oĩs plana ſupficies ſplẽdeat, maximè illa, ſic & rotũda ſplẽdebit et mouebit̃, ut in libello de globo patet. Mediæ uerò ſuperfi cies, nõ poſſunt penitꝰ ab omni æq̃litate eſſe alienæ, cũ cadãt inter planã & rotundã. Sic & inter rectã lineã & circularẽ, quarũ quęlibet ęqualis eſt, nulla cadere põt linea, ęqualitatis expers. Ita de nũero, quorũ nullꝰ eſt æqualitatis expers, qñ in ipſis nõ niſi unitatis ꝓgreſsio reperitur, & nullus eſt q̃ ſit uariabilis, aut minus pluſcꝫ capiat. Hoc certè nõ aliũde cꝫ ab æqualitate eſſe oportet. Deĩde, nõné nihil aliud in ſanitate, aut uita, aut talibus quibuſcũcꝫ, ueraciter cꝫ æqualitas reperitur: qua ſublata, nec ſenſus, nec imaginatio, nec cõparatio, nec proportio, nec intellectus remanebit? ſic nec amor, nec cõcordia, nec iuſtitia, nec pax erunt, nec durare quicꝫ poterit. Cap. XIII.

POſt primi principi cõſiderationẽ, adhuc ex dictis aliquid de anima inferã. Elicias ex pręmiſſis, qũo aer nullo ſenſu noſtro attingitur, niſi qualificatus. Ex quo cõſtat, quod ſi aer uiueret uita ſenſitiua, in ſe ſentiret, ſpẽs qualitatũ. Aer aũt, aut ſubtilis eſt, aut groſſus, aut medio modo ſe habet. Subtilis, æther eſt. Oportet igitur animã ſenſitiuã, aerẽ uiuificare, ſibi cõiũctũ, ut in uiuificato aere, ſẽtire poſsit ſpecies obiectorũ. Puta, ĩ aere uiuo diaphõo & ſubtili, ſpeciẽ uiſibilis, in cõmuni, ſpeciẽ ſoni, in ingroſſato & ĩmutato, ſpecies aliorũ ſenſuũ. Nõ eſt igit̃ anima ſẽſitiua, nec terra, nec aqua, nec aer, ſiue ignis, ſed eſt ſpũs uiuificãs aerẽ, modo pręmiſſo, & cõiunctũ ex ſpiritu & aere, per ſenſibilẽ ſpeciẽ in actu poſitũ, ſentit. Aer igitur, corpus uitæ, ſpũs noſtri ſenſitiui exiſtit, quo mediãte, uiuificat totũ corpus, & ſentit obiecta, & nõ eſt naturæ alicuius obiecti ſenſibilis, ſed ſimplicioris & altioris uirtutis. Sẽtire, quoddã pati eſt. Agit igitur ſpecies, in corpus organicũ iã dictũ. Hic ſpecies, nõ eſt corporalis, cũ agat in corpus, ſed eſt in reſpectu, ad corpus illud organicũ, ſpecies formãs. Et quia ſentitur, erit corpus illud uiuũ & purũ, omni ſpecie carẽs. Anima aũt, quæ eſt uiuificãs ipſũ, & cuius eſt ſentire, penitus omni corpore, & ſpecie ſimplicior & abſtractior: nõ cognoſcit niſi attẽdat. Eſt igitur uirtutis ſemper uiuificatiuæ & cognitiuæ, quæ, qua utiꝫ quãdo mouetur, ut attẽdat. Eſt igiꝫ in ipſa anima ſenſitiua, ultrà uirtutẽ uiuificatiuã, quędã potẽtia cognitiua, quaſi imago ſit intelligẽtię, quæ in nobis ipſi inteiligẽtiæ iũgiꝫ. Vides radiũ Solis penetrare uitrũ coloratũ, & in aere ſpeciem coloris apparere. Splẽdore enim illo, qui eſt ſplendor coloris uitri, uides aerẽ coloratũ, in ſimilitudine uitri, habet ſe tamẽ color uitri, ut corpus, & color aeris, ut intẽtio & ſpũs ad illum. Huius autem intẽtionis ſpecies, adhuc ſubtilior & ſpiritualior, ꝙa eſt ſplendor eius: & ſentitur in uiſu, ſcilicet, in diaphano aereo uiuo, oculi. Anima igitur ſenſitiua, quæ uiuificat diaphanum, eſt adeò ſpiritualis, quod ſplendoris ſentit, in ſuo diaphano puriſſimo. Sentit enim diaphãi eius ſuperficiẽ, penitus incoloratã, in ſimilitudine tãgi, & ſe cõuertens ad obiectũ, unde ſplendor uenit, medio illius ſplendoris, quẽ in ſuperficie corporis ſui diaphani ſentit, obiectum cognoſcit. Vnde cum non fiat uiſio, niſi uidẽs attendat ad ſplendorem, ſeu intentionẽ (prętereuntes enim, ſi nõ ſumus attenti non uidemus) patet, quod uiſio ex intentione coloris, & attentione uidentis, oritur. Et ſi benè conſideras in aere illo colorato, ſimilitudinem hominis reperies. Nam eſt corpus, anima, & ſpiritus. Corpus, ut aer eſt, anima autem, ut ſpecies coloris, per omnia aerẽ penetrãtis, formãtis, et colorantis. Spiritus uerò, ut radius lucis, colorem illuminãtis. Nã rationalis noſtra anima, niſi in ſe haberet ſpiritum diſcretionis, qui in ea lucet: homines non eſſemus, nec clarè præ cæteris animalibus ſentiremus. Lux autem illa, quæ in nobis lucet, deſuper datur, & non cõmiſcetur corpori. Lucem autẽ eſſe diſcretiuã: experimur: ideó omnem diſcretionem, & illuminationem, atcꝫ perfectionem animalitatis noſtræ ab illa, in ſenſibili luce, nos habere, certiſſimè ſcimus, quæ non luceret in nobis, penitus deficeremus: quẽadmodum ceſſante radio Solis, penetrare uitrum coloratum, nihil de colorato aere, uiſibile manet. Cœlum autem, ut uitrum eſt, in ſe zodiacum ſeu circulum uitæ continens, uirtus uerò omina creantis, eſt ut radius. Ex his paucis, materiam ſpeculandi, ſumito, quam ut uolueris poteris ampliare. Supereſt de fide noſtra, dulciſsima conſidera-

ſideratio,quæ omnia ſua certitudine ſuperat,& ſola eſt fœlicitãs,circa quam ſolidè & celeriter uerſeris.

Concluſio.

HAbes,quę nos in his aliâs latiùs ſenſimus,in multis & uarijs opuſculis,quæ poſt iſtud compẽdium legere poteris, & reperies,primum principium und ícꝫ idem, uariè nobis apparuiſſe,& nos oſtenſionem eius uariam,uariè depinxiſſe.

Epilogus.

TEndit tota directio, ad unitatẽ obiecti, ad ꝙ Philippus Apoſtolus,p Chriſtũ,qui uerbũ Dei, ductꝰ dicebat:Domine,oſtẽde nobis patrẽ,& ſufficit nobis.Patrẽ uerbi ac æqualitatis,quia omnipotẽs, poſſe ſuprà nominamus:unũ eſt obiectũ uiſꝰ mẽtis,& uiſꝰ ſenſus,uiſus mẽtis,uti eſt in ſe,uiſꝰ ſẽſꝰ,uti eſt in ſignis,&eſt ipſũ poſſe,quo nihil potẽtius.Hoc cũ ſit omne,qđ eſſe poteſt,tũc & oĩa,quę eſſe poſſũt ipſũ eſt,ſine ſui uariatiõe,augmẽto,ſiue diminutiõe.Res igiť omnes,cũ nõ ſint,niſi qđ eſſe poſſũt,& poſſe quo nihil potẽtiꝰ ſit oẽ poſſe eſſe:nõ eſt alia omniũ quæ ſunt,cauſa,niſi ipſũ poſſe eſſe. Eſt eñ res,quia ipſum poſſe eſſe eſt. Et eſt hoc & nõ aliud,quia ſũma æqualitas eſt,& eſt una, quia ſũma unio eſt. Hinc nihil ſe offert uiſui mẽtis,in omnib.& ꝑ omnia: niſi quo nihil potẽtiꝰ. Nõ enim ille uiſus,res appetit multas & uarias;q̃niã ad multa & uaria nõ inclinaťr,ſed naturaliter ad id ferťr, quo nihil potẽtiꝰ,in cuius uiſiõe, uiuit & quieſcit Et quoniã potẽtia,qua nihil potẽtius,eſt uirtus maximè unita:hinc unitatẽ ipſã nominat,qua nihil potẽtius.Res uerò, quę eſſe poſſũt,numeros appellat. Obiectũ uerò uiſus mẽtis,eſt unitas omnipotẽs,in uariabilis, & ĩmultiplicabilis.Nõ numerus, cũ in numero nihil ſit, qđ uidere cupiat, niſi ipſa unitas, quæ eſt omne id, q̃d omnis numerus eſt, & eſſe, aut explicare poteſt. Reſpicit enim quid in omni nũero numeraťr,& nõ ad numerũ. Nihil autẽ in quocũq; & qualitercũq; & magno aut paruo, pari aut ĩpari,nũero eſſe poteſt,ꝙ uirtꝰ illa,qua nihil potẽtiꝰ, cũ illud ſine ſui mutatiõe, ſolũ poſsit eſſe oĩa,& ſit etiã, ſine quo nihil eſſe poteſt. Quõdo enim quicq; eſſet,ſine ipſo poſſe,quãdo eſſe non poſſet? Et ſi ſine ipſo aliquid eſſe poſſet, utiq; ſine ipſo poſſe,poſſet. Obiectum autẽ ſenſus uiſus, res aliqua eſt ſenſibilis,quæ cũ nõ ſit niſi ipſum q̃d eſſe poteſt, nõ eſt niſi idẽ obiectũ uiſus mẽtis,non ut in ſe,quẽadmodũ ſe mẽti,ſed ut in ſigno ſenſibili,quẽamodũ ſe ſenſibili uiſui obiicit.Quia igitur ipſum poſſe, quo nihil potẽtius, uult poſſe uideri: hinc ob hoc ſunt omnia.Et hæc eſt cauſa cauſarũ, & finalis, cur omnia. Ad quã omnes rerum cauſæ,ineſſe & noſci ordinantur. Et ſic claudo breuiſſimã, compendioſiſsimãq; directionem:quam mundioris acutioriſq; uiſus,ſubtiliùs contemplantes, clarius dilatabunt,ad laudem cunctipotentis,ſemper benedicti. Amen.

Compendij Finis.

Dialogus trilocutorius, reuerendiſsimi in

Chriſto patris,Domini Nicolai de Cuſa,Cardinalis tituli ſancti Petri ad uincula,de Poſſeſt.Interlocutores tres ſunt,Bernardus,Ioannes,Cardinalis. Bernar.

QVm nobis concedatur colloquẽdi Cardinalem,dudum optata facultas,nec ei ſit oneroſum, conceptum diu penſiculatum propalare:uelis oro mi Abba Ioannes,aliqua ex ſtudijs eius, ipſum excitandi gratia, proponere. Prouocatus, indubiè grata nobis referabit. IOAN. Audiuit iã me ſæpiſsimè,ſi quid moueris tu,ipſe citiùs occurret, cũ te placido uultu reſpiciat & diligat. Nec deero, ſi ſic iudicabis.Accedamus igitur propiùs ad ignem,eccum ipſum in ſede,tuis deſiderijs placere paratum. CARDINALIS. Accedite, frigus ſolito intẽſius nos arctat, & excuſat ſi igni conſederimus. BERNARDVS. Cum tempus ſic urgeat, proni ſumus tuis iuſsis parere. CARDINALIS. Aliqua inter uos uerſatur fortè dubitatio,

Bernardus. cum ſitis ſoliciti, facite me ſtudiorũ ueſtrorũ participem. IOANNES. Dubia utiq; habemus, quæ tu (ut ſperamus) diſſolues, quæ ſi tibi placet, Bernardus mouebit. CAR. Placet. BER. Incidi in ſtudium, epiſtolæ Pauli Apoſtoli ad Romanos, & legi, quomodo Deus manifeſtat hominibus ea, quæ eis de ipſo nota ſunt. Ait autem hoc fieri hoc modo. Inuiſibilia enim ipſius, à creatura mundi, per ea quæ facta ſunt, intellecta cõſpiciuntur, ſempiterna quoq; uirtus eius & diuinitas, iſtiusmodi illucidationem à te audire expoſcimus. CAR. Quis meliùs ſenſum Pauli, quàm Paulus exprimeret? Inuiſibilia, alibi ait æterna eſſe, temporalia, imagines ſunt æternorũ. Ideò ſi ea quæ facta ſunt intelliguntur, inuiſibilia Dei conſpiciuntur, uti ſunt ſempiternitas, uirtus eius, & diuinitas, ita à creatura mundi fit Dei manifeſtatio. BER. Miramur abbas & ego, qđ inuiſibilia cõſpiciuntur. CAR. Cõſpiciũtur inuiſibiliter. Sicut intellectus, quando intelligit quæ legit, inuiſibilem ueritatem, quæ latet ſub litèra, inuiſibiliter uidet: dico inuiſibiliter, hoc eſt mentaliter, cum aliter inuiſibilis ueritas, quæ eſt obiectum intellectus, uideri nequeat. BER. Quomodo autem à uiſibili creatura mundi, elicitur hæc uiſio? CAR. Id quod uideo ſenſibiliter, ſcio ex ſe non eſſe. Sicut enim ſenſus nihil à ſe diſcernit, ſed habet diſcretionem à ſuperiori uirtute: ſic & ſenſibile, à ſe nõ eſt, ſed eſt ab altiori uirtute. Ideò Apoſtolus dicebat: quod à creatura mundi, ut uiſibili mundo, tanquàm creatura ad creatorem eleuamur. Quando igitur uidendo ſenſibile, intelligo ipſum à quadam altiori uirtute eſſe, cum ſit finitum, quod à ſe eſſe nequit (quomodo enim finitũ ſibiipſi terminũ poſuiſſet) tunc uirtutem â qua eſt, non poſſum niſi inuiſibilem, & æternã conſpicere. Virtus enim creatiua, non poteſt intelligi niſi æterna. Nam quomodo eſſe ab alia uirtute, niſi eſſet creata? Sempiterna igitur eſt uirtus, per quam mundi extat creatura, ideò inuiſibilis. Quæ enim uidẽtur, temporalia ſunt, & hæc eſt ipſa omniũ creatiua inuiſibilis diuinitas. BER. Fortè hoc ſic eſt, ut clarè oſtendis. Videtur tamen Paulus parùm per hoc aperire, de Dei deſideratiſsima notitia. CAR. Imò nõ pauca, ſed maxima, dixti enim, inuiſibilia ipſius Dei, à creatura mundi intellecta cõſpiciuntur, non quod inuiſibilia Dei, ſint quid aliud, q̃ Deus inuiſibilis, ſed quia plura in creatura mũdi ſunt uiſibilia, quorum quodlibet ſua adæquata ratione, id eſt, quod eſt. Ideó de qualibet uiſibili creatura, docet ad cuiuslibet inuiſibile principium aſcendendum. BER. Intelligimus cõpetenter iſta, quomodo à creaturis incitamur, ut earũ ratiões ęternas, in principio cõſpiciamus. Hoc potuiſſet ſic clarè per Apoſtolũ dici, ſi aliud nõ intendebat. Quod ſi aliud dicere ꝓpoſuit, fœcũdiùs Deum appræhendere gliſcenti, rogamus aperiri. CAR. Arbitror, quod multa ualdè etiam altiſſima, & mihi abſcõdita: ſed (quod nunc coniicio) hæc docere nos uoluit Apoſtolus, quomodo in Deo, illa inuiſibiliter appræhendere poterimus, quæ in creatura uidemus. Omnis enim creatura, actu exiſtẽs, utiq; eſſe poteſt, q̃ enim eſſe nõ poteſt, nõ eſt, unde nõ eſſe, nõ eſt creatura. Si enim eſt creatura, utiq; eſt. Creare etiã, cũ ſit ex non eſſe, ad eſſe producere: utiq; clarè oſtẽdi ipſum nõ eſſe, nequaq; creaturam eſſe, neq; hoc parum eſt appręhẽdiſſe. Dico autẽ cõſequenter, cũ omne exiſtẽs, poſſit eſſe id, quod actu eſt: hinc actualitatẽ conſpicimus abſolutã, per quã quę actu ſũt, id ſunt quod ſũt. Sicut cũ alba uidemus, uiſibili oculo, albedinẽ intellectualiter intuemur, ſine qua albũ nõ eſt albũ. Cum igit̃ actualitas ſit actu, utiq; et ipſa eſſe poteſt, cũ impoſsibile eſſe, nõ ſit. Nec poteſt ipſa abſoluta poſsibilitas, aliud eſſe à poſſe, ſicut nec abſoluta actualitas, aliud ab actu. Nec poteſt ipſa iã dicta poſsibilitas, prior eſſe actualitate: quẽadmodũ dicimus, aliquã potẽtiã prędecedere actũ. Nã quomodo ꝓ diffet in actũ, niſi per actualitatẽ? Poſſe em̃ fieri, ſi ſeipſũ ad actũ produceret, eſſet actu, antequàm actu eſſet. Poſſibilitas ergò abſoluta, de qua loquimur, per quam ea quæ actu ſunt, actu eſſe poſſunt: non præcedit actualitatem, neque etiam ſequitur. Quomodo enim actualitas eſſe poſſet, poſsibilitate non exiſtente? Coæterna ergò ſunt abſoluta potentia, & actus, & utrituſque nexus. Neque plura ſunt æterna, ſed ſic ſunt æterna, quod ipſa æternitas. Videturné uobis hæc ſic, an aliter ſe habere? BERNARDVS. Vtique ſic ſe habere, mens diſſentire nequit. IOANNES. Quaſi dum Solem intueor, negare nequo, ipſum ſuperlucidum; ſic iſta tuo

ductu

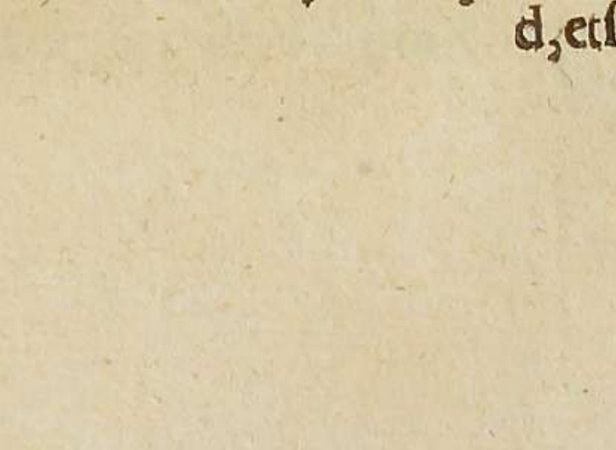
ductu clarissima intueor. Expecto autem, ut magna ex his inferas. CARDINALIS. Satis mihi est, si uestro iudicio non aberro. Pergam ergò hac uia, ad quæ festino. Nominabo autem hanc, quam sic uidemus æternitatem, Deum gloriosum, & dico, nunc nobis constare Deum ante actualitatem, quæ distinguitur à potentia, & ante possibilitatem, quæ distinguitur ab actu, esse ipsum simplex mundi principium. Omnia autem quæ post ipsum, sunt cum distinctione potentiæ & actus. Ita ut solus Deus id sit quod esse potest: nequaquàm autẽ quæcunq; creatura, cũ potentia & actus non sint idem, nisi in principio. BERNARDVS. Siste pater parumper, & dubium declara. Quomodo dicis Deum id esse, quod esse potest? Videtur enim hoc, de Sole, & Luna, & terra, & alio quolibet, pariformiter dici posse. CARD. Loquor in absolutis & generalissimis terminis, quasi dicerẽ: cum potentia & actus sint idẽ in Deo, tunc Deus omne id est actu, de quo posse esse potest uerificari. Nihil em̃ esse potest, quod Deus non sit. Hoc facilè uidet quisq; attẽdens, absolutã potentiã coincidere cum actu, sicus de Sole. Nã licet sol sit actu, id quod esse potest. Aliter enim esse potest, quã actu sit. BER. Prosequere pater, nã certum est, nullã creaturã esse actu omne id, quod esse potest: cum Dei potentia creatiua, nõ sit euacuata in ipsius creatione, quin possit de lapide suscitare hominem, & adiicere seu diminuere cuiusq; quãtitatẽ, & generaliter omnem creaturã in aliã & aliã uertere. CAR. Rectè dicis. Cum igitur hæc sic se habeant, quod Deus sit absoluta potentia, & actus, atq; utriusq; nexus, & ideò sit actu omne possibile esse: patet ipsum cõplicitè omnia esse. Omnia em̃, quæ quocũq; modo sunt, aut esse possunt, in ipso principio cõplicant̃, & quæcũq; creata sunt aut creabuntur, explicantur ab ipso, in quo cõplicitè sunt. IOAN. Quamuis hæc à te pluries audiuerim, nunq; tamen nisi magna uisa sunt, & mihi difficilima, ideò ne te pigeat respondere. An uelis dicere creaturas, quæ per prædicamenta significantur, puta substantitatẽ, qualitatẽ, & alia: in Deo esse? CAR. Volo dicere, quod omnia illa, cõplicitè in Deo sint Deus, sicut explicitè in creatura mundi, sunt mundus. IOAN. Igitur Deus est magnus. CAR. Vtiq; est magnus, sed sic magnus, quod magnitudo, quæ est omne id, quod esse potest. Nam non est magnus magnitudine, quę maior esse potest, aut magnitudine, quæ diuidi & minui potest, quemadmodũ creata quãtitas, quæ nõ est id, quod esse potest. BER. Si ergo Deus est magnus, magnitudine quæ id est, quod esse potest, & (ut dicis) quæ maior esse nõ potest, & quæ minor esse nõ potest: tũc Deus est magnitudo maxima, pariter & minima. CAR. Vtiq; non errat dicẽs, Deum magnitudinem absolutè maximam pariter & minimam, quod nõ est aliud dicere, q̃ infinitam & impartibilem, quæ est omnis magnitudinis finitæ, ueritas & mensura. Quomodo enim esset maior aliquo, q̃ sic est maxima, quod & minima? seu quomodo minor aliquo, quæ sic est minima quod & maxima? aut quomodo non est omnis magnitudinis essendi æqualitas? quæ omne id est actu, quod esse potest, utiq; essendi æqualitas esse potest. BER. Grata sunt hæc, sed ut uideo, nec nomen, nec res, nec quicquàm omnium quæ creatæ maguitudini conueniunt, conuenienter de Deo dicũtur, cum differant per infinitũ, & fortassis non solum in magnitudine hoc uerum est, sed etiam in omnibus, quę de creaturis uerificantur. CARD. Rectè concipis Bernarde, & hocipsum Apostolus insinuat, cum faceret inter illa, quæ in creaturis attinguntur & in Deo, differentiã: uti est inter uisibilia & inuisibilia, quæ utiq; in infinitum distare, affirmanus. IOAN. Quantum capio, in his paucis multa ualdé continentur. Nam si dico, ex pulchritudine creaturarũ Deũ pulchrum, & scio quod Deus est ita pulcher, quod pulchritudo, quæ est omne id, quod esse potest: scio nihil pulchri totius mundi deficere Deo, ac quod omnis quæ potest creari pulchritudo, non est nisi quædam similitudo improportionalis, ad illam quæ actu est, essendi possibilias pulchritudinis, quæ non potest esse aliter quàm est, cum sit id, quod esse potest. Ita de bono, de uita, & alijs, sic & de motu. Nullus enim motus est in fine, seu id quod esse poreſt, nisi qui Deo conuenit, qui est motus maximus pariter & minimus, seu quietissimus. Et ita mihi uideris dicere. Sed hæsito, an in simili conuenienter dici possit, Deum esse Solem, aut cœlum, siue hominem, aut quippiam

aliud

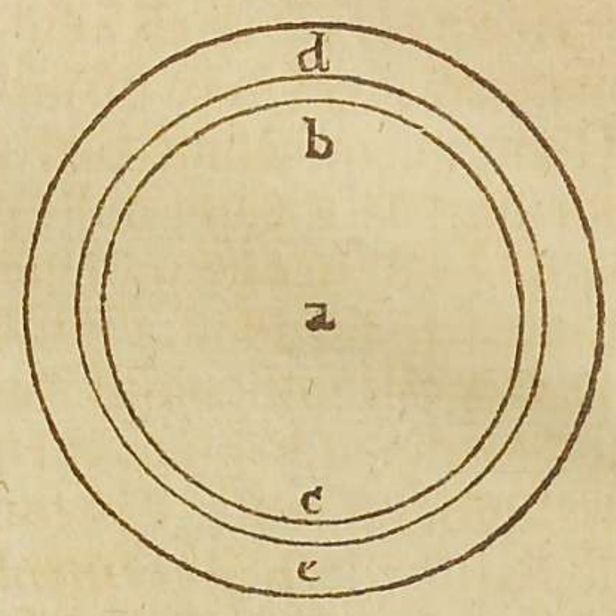
aliud tale. CAR. Non est uocabulis insistendũ. Nam si dicitur, Deum esse Solem, utiq; si intelligitur id sanè de Sole, qui est omne id actu, quod esse potest, tunc clarè uidetur, hic Sol nõ esse aliquid simile ad illum. Hic enim Sol sensibilis, dum est in oriente, non est in qualibet parte cœli, ubi esse potest, neque est maximus pariter & minimus, ut nõ possit esse nec maior nec minor, neque est ubiq; & ubilibet, ut nõ possit esse alibi, quàm est, neq; est omnia, ut non possit esse aliud quàm est, & ita de reliquis, siqui dẽ de omnib. creaturis, pariformiter. Nõ refert igitur, quomodo Deum nomines, dũ modo terminos sic ad posse esse, intellectualiter transferas. BER. Intelligo te dicere uelle Deum esse omnia, ut non possit esse aliud quàm est: quomodo hæc capit intellectus? CAR. Vtiq; hæc firmissimè asserẽdum. Deo enim nil omnium abest, quod uniuersaliter & absolutè esse potest, quia & ipsum esse, quod entitas potentiæ & actus, sed dum est omnia in omnibus, sic est omnia, quod non plus unum quàm aliud, quoniam non est sic unum, quod non aliud. BER. Caue, ne tibiipsi cõtradicas. Aiebas enim pauloantè, Deum non esse Solem, modo asseris ipsum omnia. CAR. Imò dicebã ipsum Solem, sed non modo essendi, quo hic Sol est, qui nõ est quod esse potest, qui enim est id, quod esse potest, utiq; solare esse ei non deficit, sed habet ipsum meliori essendi modo, quia perfectissimo & diuino. Sicut essentia manus, uerius habet esse in anima, quàm in manu, cum in anima sit uita, & manus mortua, non sit manus, ita de toto corpore, & singulis membris, ita se habet uniuersum ad Deum: excepto, quòd Deus nõ est anima mũdi, sicut anima hominis anima est, nec forma alicuius, sed omnibus forma, quia causa efficiens, formalis seu exemplaris, & finalis. BER. Vult nè Ioannes Euangelista dicere, omnia sic in Deo esse uitam, sicut de manu dixisti & anima? CAR. Arbitror, uitam ibi ueritatem & uiuacitatẽ dicere: nam cum non sint res, nisi performã formẽtur, tunc formæ in fõma formarũ, uerius & uiuacius esse habent, q; in materia. Res enim non est, nisi sit uera, & suo modo uiua, quo cessante, esse desinit. Ideò uerius est in forma formarum, quàm in se. Ibi enim est uera & uiua. IOAN. Optimè nos instruis pater. Videris mihi ex uno te omnia elicere. Deus ergò est omnia, ut non possit esse aliud. Ita est ubiq;, ut non possit esse alibi. Ita quoq;, est omniũ adæquatissima mensura, ut non possit esse æqualior? Sic de forma, & specie, & cunctis. Nec est hac uia difficilè uidere, Deum esse absolutum, ab omni oppositione, & quomodo ea quæ nobis uidentur opposita, in ipso sunt idem. Et quomodo affirmationi in ipso, non opponitur negatio, & quæq; talia. CAR. Cepisti abba, propositi radicẽ, & uide hanc contẽplationem, per multos sermones inexplicabilem, breuissimo uerbo complicari. Esto enim, quod aliqua dictio, significet simpliciss imo significato, quantũ hoc cõplexum posse est: scilicet, quod ipsum posse, sit. Et quia quod est, actu est: ideò posse esse, est tantùm, quantùm posse esse actu. Puta, uocetur possest, omnia in illo utiq; complicantur, & est Dei satis propinquum nomen, secundũ humanum de eo conceptum. Est enim nomẽ, omnium & singulorum nominum, atq; nullius pariter. Ideò dum Deus sui uellet notitiã primò reuelare, dicebat: Ego sum Deus omnipotens, id est, sum actus omnis potentiæ. Et alibi: Ego sum, qui sum. Nam ipse est, qui est. Quæ enim nondum sunt id, quod esse aut intelligi possunt: de illis, absolutum esse, non uerificatur. Habet autem Græcus. Ego sum entitas, ubi nos, ego sum qui sum. Est enim forma essendi, seu forma omnia formabilis formæ. Creatura autem, quæ nõ est, quod esse potest, non est simpliciter. Solus Deus, perfectè & completè est. Ducit ergo hoc nomen, speculantẽ super omnem sensum, rationẽ, & intellectum in mysticam uisionẽ: ubi est finis, ascensus omnis cognitiuæ uirtutis, & reuelationis, incogniti Dei initium. Quãdo enim suprà seipsum, omnib. relictis, ascenderit ueritatis inquisitor, & repererit, se amplius non habere accessũ, ad inuisibilẽ Deũ qui sibi manet inuisibilis, cũ nulla luce rationis suæ uideatur: tunc expectat deuotissimo desiderio, solum illum omnipotentẽ, & per ipsius ortum (pulsa caligine) illuminari, ut inuisibilẽ tantùm uideat, quãtùm seipsum manifestauerit. Sic intelligo Apostolum, Deũ à creatura mundi intellectum, puta, quãdo ipsum mundũ creaturã intelligimus, & mundũ transcendẽtes, creatorẽ ipsius inquirimus: scilicet manifestare ipsum, ut creatorẽ suũ, summa

formata

formata fide quærentibus. IOAN. Quorsum nos uehis pater mundanos, suprà mundum. Indulgebis, ut te præsente cum Bernardo colloquar, dicito uir zelose, an quæ dicta sunt cœpisti? BERNARDVS. Spero aliquid saltem, licet parum. IOANNES. Quomodo intelligis, in possest omnia complicari? BERNARDVS. Quia posse sim pliciter dictum, est omne posse. Vnde si uiderem omne posse esse actu, utiq; nihil restaret amplius. Si enim aliud aliquid restaret, utiq; ita hoc esse posset, ita non restaret, si priùs fuisset cõpræhensum. IOAN. Rectè dicis. Nam si non est posse esse, nihil est: & si est, omnia id sunt, quod sunt in ipso, & extrà ipsum nihil. Omnia igitur quæ facta sunt, in ipso ab æterno necesse est fuisse, quod enim factũ est, in posse esse semper fuit, sine quo factum est nihil. Patet possest omnia esse & ambire, cũ nihil aliter sit aut possit fieri, quod in eo nõ includatur. In ipso ergò omnia sunt, & mouẽtur, & id sunt, qđ sunt, quicquid sunt. Sed quomodo intelligis, ascendentẽ, suprà seipsum constitui oportere? BER. Quia nullo gradu cognitionis attingitur. Sensus enim, nihil non quãtũ attingit, sic nec imaginatio, simplex em̃, et quod nõ possit esse aut minus aut maius, uel mediari, aut duplicari nullo sensu, nec etiã per quãtũcũq; subtilissimam attingit phãtasiã. Nec altissimus intellectus concipere potest infinitũ, interminatum, et unũ quod omnia, atq; ipsum ubi non est oppositionis diuersitas. Nisi enim intellectus se intelligibili assimilet, non intelligit: cum intelligere sit assimilare, & intelligibilia se ipso, seu intellectualiter mensurare, quæ in eo, quod est id, quod esse potest, non est possibile: nam immẽsurabile utiq; est, cum nõ possit esse maius. Quomodo ergò per intellectum, qui nunquàm est adeó magnus, quin possit esse maior, intelligi posset? IOAN. Profundiùs q; credideram dicta patris nostri, subintrasti, & hoc ultimũ, certiorem me facit oportere ascẽdentẽ omnia linquere, & suum intellectum transcẽdere, cum uirtus infinita, per terminatã capi non possit. CAR. Gaudeo de uestro profectu, ac qđ ijs locutus sim, qui pro suo captu dicta magnificãt. BER. Quàmuis constat mihi omnibus diebus meis, contẽplationis cibum posse ex premissis elicere, & sermones multiplicare, & semp proficere: optamus tamen, aliqua sensibili imaginatione manuduci, maximè quomodo æternũ est omnia simul, & in nunc æternitatis tota, ut ipso imaginatiõis spectaculo relicto, salientes, suprà omnia sensibilia, eleuẽur. CAR. Conabor, & suppono, omnibus nobis, & in praxi notum trochi ludum puerorum: proiicit puer trochum, & proiiciendo simul ipsum retrahit, cum chorda circũligata, & quantò potentior est fortitudo brachii, tantò citiùs circũuoluitur trochus, adeò quod uideatur, dum est in maiori motu, stare & quiescere, & dicunt pueri, ipsum tunc quiescere ac dormitare. Describamus ergo circulũ b c, q̃ super a circũuoluatur, qua si superior circulus trochi. Et sit alius circulus d e, fixus: nonne q̃tò uelociùs mobilis circulus circũrotatur, tantò uidetur minùs moueri? BER. Videtur certè, & hæc uidimus pueri. CAR. Esto ergo, q̃ posse moueri, in ipso sit actu, scilicet, ut moueatur actu, quantũ est possibile: nõne tũc penitus quiesceret? BER. Nulla succesio posset notari, ex repentina uelocitate, ita utiq; motus depræhendi nequiret, succesione cessante. IOAN. Quando motus esset in fine uelocitatis, b & c puncta, in eodem puncto tẽporis essent, cum d puncto circuli fixi, sine eo quod alterum punctum scilicet b, priùs tempore fuisset quàm c, aliter non esset maximus & infinitus, & tamen non esset motus, sed quies: quia nullo tempore, illa puncta de d fixo, recederent. CARDINALIS. Rectè ais Abba. Maximus ergo motus esset simul, & minimus, & nullus. BERNARD. Ita necessariò uidetur. CARDINALIS. Nonnè quemadmodum b c puncta opposita, eo casu essent semper cum d, ita semper etiam cum opposito eius, scilicet, e? IOANNES. Necessariò. CARDINALIS. Nonnè etiã omnia intermedia puncta, circuli b c, similiter? IOAN. Similiter. CARD. Totus ergo circulus, etsi maximus esset, in omni nunc simul esset, cum puncto d, etsi

d, etsi d punctum minimum esset, & non solum in d, sed & in omni puncto, circuli d,e. IOAN. Ita esset. CAR. Satis sit ergo, hoc imaginarium, posse ænigmaticè aliquo pacto uideri, quomodo si b c circulus, sit ut æternitas, & alius d,e tempus, non repugnare', æternitatem simul totam esse, in quolibet puncto temporis, & Deum principium & finem esse, totum in omnibus, & quælibet talia. BER. Video adhuc unum, utique magnum. IOAN. Quid hoc? BER. In Deo, hic distantia, nequaquàm distare. Nam d,e, distant per diametrum circuli, cuius sunt opposita puncta, sed non in Deo. Veniente enim b ad d, est simul cum e. Ita omnia quæ in tempore distant in hoc mundo, sunt in præsentia coram Deo, & quæ distant oppositè, sunt ibi coniunctè, & quæ hic diuersa, ibi idē. IOAN. Hæc certè notanda, ut intelligamus, Deum suprà omnem differentiam, uarietatem, alteritatem, tempus, locum, & oppositionem esse. CARD. Iam intelligitis faciliûs, quomodo concordabitis Theologos, quorum alter dicit, sapientiam quę Deus est, omni mobili mobiliorum, & uerbum uelociter currere, & omnia penetrare, atque à fine ad finē pertingere, atque ad omnia progredi. Alius uerò dicit, primum principium fixum, immobile, stare in quiete, licet det omnia moueri. Quidam, quod simul stat & progreditur. Et adhuc alij quod neque stat neque mouetur. Ita quidam dicunt, ipsum generaliter in omni loco, alij particulariter in quolibet, alij utrumq;, alij neutrum. Hæc & his similia, faciliùs per hoc speculare medium capiuntur, licet infinitæ melius hæc omnia sint in Deo, ipse Deus simplex, quàm per dictum paradigma, & per cuiuscunq; altissimum saltum, capi possint. BER. Imò & de æternis rerum rationibus, quæ in rebus, aliæ & aliæ arque differentes sunt, etiam pariformiter ueri simile est, eas in Deo non esse uarias. Nam etsi circuli b c puncta, concipiantur rationes rerum seu ideæ: non tamen sunt plura, cum totus circulus & punctum, sint idē. Quando enim b est cum d, totus circulus est cum d, & omnia eius puncta, sunt unum punctum: licet uideantur esse plura, quando ad d e, temporis circulum, & eius puncta, respicimus. CAR. Multùm acceditis, ad Theologiam illam latissimam pariter & concisam. Possemus ad hæc plura, in hoc trochi motu, pulcherrima uenari, scilicet: quomodo puer, uolens trochum mortuum seu sine motu, facere uiuum, sui conceptus similitudinem illi imprimit, per inuentum sui intellectus instrumentum, & motu manuū recto, pariter & obliquo, seu pulsionis pariter & attractionis, imprimit ille motum, suprà naturam trochi. Nam cum non haberet nisi motum uersus centrum, uti graue: facit ipsum circulariter moueri, uti cœlum. Et hic spiritus mouens, adest trocho inuisibiliter, diu aut parum, secundùm impressionem communicatæ uirtutis, quo desinente uoluere trochum, reuertitur, uti erat priùs, ad motum uersùs centrum. Nonnè hic est similitudo creatoris, spiritum uitæ dare, non uiuo uolentis? Vti enim præordinauit dare, ita medio motus orbes, qui sunt instrumenta executionis uoluntatis eius, mouentur motu recto, ab oriente ad occasum, & cum hoc reuersionis de occasu ad orientem simul, ut sciunt Astrologi: & spiritus uitæ, ex zodiaco animali impressus, mouet uitaliter id, quod de sua natura uita caruit, & uiuificatur quàmdiu spiritus durat, deinde reuertitur in terram suam. Talia & plæraque alia pulchra ualdè, quæ tamen non sunt præsentis speculationis significantur in hoc ludo puerorum. Hæc sic cursim memorata sint, ut considereris, quomodo & in arte puerorum relucet natura, & in ipsa, Deus, quodque sapientes mundi, qui hoc ponderarunt, ueriores assecuti sunt de scibilibus coniecturas. BERNARDVS. Ago tibi immensas gratias, pater optime, quoniam multa dubia, & quæ uidebantur impossibilia, hoc aptissimo trochi ænigmate, facta sunt mihi non solum credibilia, sed necessaria.

ria. CAR. Qui ſibi de Deo conceptum ſimplicem facit, quaſi ſignificati huius compoſiti uocabuli Poſſeſt: multa ſibi priûs difficilia, citius capit. Nam ſi quis ſe ad lineam conuertit, & applicat ipſum Poſſeſt, ut uideat Poſſeſt lineale, hoc eſt, ut uideat lineam illud eſſe actu, quod eſſe poteſt, & omne id eſſe, quod lineam fieri poſſe intelligit: utique ex ſola illa ratione, quia eſt Poſſeſt, ipſam uidet lineam maximam, pariter & minimam. Nam cum ſit id, quod eſſe poteſt, non poteſt eſſe maior, ſic uidetur maxima, nec minor, ſic uidetur minima. Et quia eſt id, quod linea fieri poteſt, ipſa eſt terminus omnium ſuperficierum. Sic & terminus figuræ triangularis, quadrangularis, & omnium polygoniarum, & omnium circulorum, & figurarum omniũ, quæ fieri poſſunt ex linea, ſiue recta ſiue curua, & omniũ figurarũ exemplar, ſimplex, ueriſsimũ, & adæquatiſsimũ, & æqualitas in ſe omnes habens, & per ſe omnia figurans. Et ita unica figura, omnium figurabilium linealiter, & ratio una, atque cauſa omnium quantumcunq; uariarum figurarum. In hoc ænigmate uides, quomodo ſi Poſſeſt applicatur, ad aliquod nominatum, quomodo fit ænigma, ad aſcendendũ ad innominabile: ſicut de linea per Poſſeſt, peruenîſti ad indiuiſibilem lineam, ſuprà oppoſita exiſtẽ 19
tem, quæ eſt omnia, nihil omnium lineabilium, & non eſt tunc linea, quæ per nos linea nominatur, ſed eſt ſuprà omne nomen, lineabilium. Quia Poſſeſt abſolutè conſideratum, ſine applicatione ad aliquod nominatum, te qualitercunq; ducit ænigmaticè, ad omnipotentẽ, ut uideas, omne quod eſſe ac fieri poſſe intelligis: ſuprà omne nomẽ, quo id quod poteſt eſſe, eſt nominabile, imò ſuprà ipſum eſſe nõ & eſſe, omni modo, quo illa intelligi poſſunt. Nam non eſſe, cũ poſsit eſſe per omnipotentẽ, utiq; eſt actu: quia abſolutũ poſſe, eſt actu in omnipotẽte. Si ẽm ex nõ eſſe, poteſt aliquid fieri, quacũq; potẽtia: utiq; in infinita potẽtia, cõplicatur. Nõ eſſe ergo, ibi eſt omnia, eſſe. Ideò omnis creatura, quæ poteſt de non eſſe in eſſe perduci, ibi eſt, ubi poſſe, eſt eſſe & ipſum Poſſeſt, ex quo te eleuare poteris, ut ſuprà eſſe & non eſſe, omnia ineffabiliter (ænigmaticè tamẽ) uideas, quæ de nõ eſſe, per actu eſſe, omnia in eſſe ueniũt. Et ubi hoc uides, ueriſsimè & diſcretiſsimè, nullũ nomẽ nominabile per nos inuenies. Illi enim principio nõ conuenit, ullũ unitatis ſeu ſingularitatis, nec pluralitatis aut multitudinis, nec aliud quodcũq; nomen, per nos nominabile ſeu intelligibile: cũ eſſe 20
& non eſſe, ibi ſibi non contradicãt nec alia quæcũq; oppoſita, aut diſcretionẽ affirmantia, uel negantia. Eius enim nomẽ, eſt nomẽ nominum, & non plus ſingulare ſingulorum, quàm uniuerſale ſimul omniũ, & nullius. BER. Intelligo te dicere, quomodo hoc nomen compoſitum Poſſeſt, de poſſe & eſſe unitum: habet ſimplex ſignificatum, iuxtà tuum humanum conceptum, ducentẽ ænigmaticè inquiſitorem, ad qualẽcunq; de Deo poſitiuam aſſertionẽ, & capis, poſſe abſolutum, prout complicat omne poſſe, ſuprà actionem & paſsionem, ſuprà poſſe facere & poſſe fieri, & concipis ipſum poſſe actu eſſe. Hoc autem eſſe quod actu eſt, omne poſſe eſſe dicis, id eſt abſolutum, & ita uis dicere, quod ubi omne poſſe actu eſt, ibi peruenitur, ad primum omnipotens principium. Non hæſito, quin omnia in illo complicẽtur principio, quodq; omnia, quæ quocũq; modo poſſunt eſſe, ſint in eo. Neſcio ſi benè dico. CAR. Optimè, principium ergo, ſuam uim omnipotentẽ, in nullo quod eſſe poteſt euacuat, ideò nulla creatura eſt Poſſeſt. Quare omnis creatura, poteſt eſſe quod nõ eſt, ſolum principium, quia eſt ipſum Poſſeſt, non poteſt eſſe quod non eſt. BER. Clarum eſt hoc. Si enim principium, poſſet non eſſe, non eſſet, cum ſit quod eſſe poteſt. IOANNES. Eſt ergo abſoluta neceſsitas, cum non poſsit non eſſe. CARDINALIS. Rectè dicis: nam quomodo poſſet non eſſe, quando non eſſe in ipſo, ſit ipſum. IOANNES. Mira- 21
bilis Deus, in quo non eſſe, eſt eſſendi neceſsitas. BER. Quia mundus potuit creari, ſemper ergo fuit ipſius eſſendi poſſibilitas, ſed eſſendi poſſibilitas, in ſenſibilibus materia dicitur. Fuit igitur ſemper materia, & quia nunquàm creata, igitur increata. Quare principium, æternum. IOANNES. Non uidetur procedere tuum argumentum: nam increata poſsibilitas, eſt ipſum Poſſeſt. Vnde quod mundus ab æterno potuit creari, eſt, quia Poſſeſt eſt æternitas. Non eſt etgo uerum, aliud requiri ad hoc, qđ poſsibilitas eſſendi mundum, ſit æterna: niſi quia Poſſeſt, eſt Poſſeſt, quæ uni

ca ratio eſt,omnium modorum eſſendi.CAR. Abbas benè dicit.Nam poſſe fieri,non habet initium:hoc ideò eſt,quia Poſſeſt,eſt ſine initio. Præſupponit enim poſſe fieri, abſolutum poſſe,quod cum actu conuertitur,ſine quo impoſsibile eſt, quicquàm fieri poſſe.Quod ſi abſolutũ poſſe, indigeret alio,ſcilicet materia,ſine qua nihil poſſet, non eſſe ipſum Poſſeſt.Quomodo enim hominis poſſe facere,requirat materiã quæ poſsit fieri,eſt:quia non eſt ipſũ Poſſeſt,in quo facere & fieri,ſunt ipſum poſſe.Hoc enim poſſe,quod de facere uerificatur, eſt idem poſſe,quod de fieri uerificatur. BER. Difficile eſt mihi hoc capere. CARD. Quando attendis, in Deo non eſſe,eſſe ipſum
22 Poſſeſt,capies.Nã ſi in poſſe facere nõ eſſe coincidit:utiq; & in poſſe fieri,coincidit. Ac ſi tu eſſes auctor libri,quem ſcribis,in poſſe tuo actiuo, ſcilicet in ipſo ſcribere librum,cõplicaretur ipſum poſſe paſsiuũ,ſcilicet ipſum libri:quia non eſſe libri,in tuo poſſe,eſſe haberet. IOAN.Maxima ſunt quę aperis pater, nam omnia in Poſſeſt, ſunt & uidentur,ut in ſua cauſa & ratione,licet nullus intellectus capere poſsit ipſum, niſi quia eſt ipſum.CAR.Intellectus noſter,quia non eſt ipſum Poſſeſt(nõ enim eſt actu, quod eſſe poteſt)maior igitur & perfectior ſemper eſſe poteſt.Ideò ipſum Poſſeſt,licet à remotis uideat,non capit:ſolum Poſſeſt ſe intelligit,& in ſe omnia,quoniam in Poſſeſt,omnia complicãtur. IOAN.Benè conſidero,quomodo omnia de Poſſeſt negantur,quando nullũ omnium quæ nominari poſſunt, cũ poſsit eſſe, id quod nõ eſt, ſit pòſt ipſum.Ideò quantitas non eſt:quantitas enim,cum poſsit eſſe id,quod non eſt Poſſeſt.Puta,poteſt eſſe maior quàm eſt,aut aliud quàm eſt,ſed non ſic Poſſeſt,cui nec maioritas quæ eſſe poteſt,aut quicq; quod eſſe poteſt, deeſt.Ipſũ enim: poſſe eſt, actu perfectiſsimum.Sed nunc ſubiunge quæſo,poſtquàm ille ſuperadmirabilis De
23 us noſter,nullo quàmuis etiã altiſsimo aſcenſu,naturaliter uideri poſsit, aliter quàm in ænigmate,ubi potius poſſe uideri,quàm uiſio attingitur,& in caliginẽ umbroſam peruenit inquiſitor:quomodo ergo demũ,ille qui manet ſemper inuiſibilis,uideatur. CAR.Niſi poſſe uideri,deducatur in actum,per ipſum qui eſt actualitas omnis potentiæ,per ſuiipſius oſtenſionẽ:non uidebitur. Eſt enim Deus occultus, & abſconditus, ab oculis omnium ſapientũ, ſed reuelat ſe paruulis ſeu humilib. quib.dat gratiã. Eſt unus oſtẽſor,magiſter ſcilicet Ieſus Chriſtus,ille in ſe oſtendit patrem,ut qui meruerit eum uidere,qui eſt filius,uideat & patrem. IOAN.Fortè uis dicere pater, quòd illis oſtenditur pater,in quibus Chriſtus per fidẽ habitat.CAR. Non poteſt Chriſtus per fidem habitare in aliquo,niſi habeat ſpirium ueritatis, qui docet omnia: diffunditur enim ſpiritus Chriſti, per Chriſtiformẽ, & eſt ſpiritus charitatis, qui non eſt de hoc mundo,nec mũdus ipſum capere poteſt,ſed Chriſtiformis,qui mundũ tranſilijt Hic ſpiritus,qui ſtultam facit mundi ſapientiã,eſt illius regni,ubi uidetur Deus Deorum in Zion.Eſt enim uirtus illuminatiua, nati cæci, qui per fidẽ uiſum acquirit, neq; dici poteſt quomodo hoc fiat. Quis enim dicere poſsit hoc, cũ nec quidẽ is poſſet, qui ex
24 non uidente factus eſt uidens, multis enim quæſtionib. interrogabatur illuminatus. Sed artem, qua Chriſtus eũ fecit uidentem, nec ſciuit, nec dicere potuit. Sic benè dixit,ipſũ facere potuiſſe ſibi,quia credidit,fieri poſſe uidẽs ab ipſo, & hanc fidẽ reſpiciens,noluit ipſam irritã eſſe.Nemo enim unq;,in ipſo cõfidens,derelictus eſt. Poſtq; enim homo eſt diffidens ſibiipſi,ita q; ſe tanq; infirmũ & penitus impotentẽ,ad deſiderati appræhenſionẽ certus agnoſcit:cõuertit ſe ad amatum ſuũ indubia fide, promiſsioni Chriſti inhærens,& pulſat oratione deuotiſsima,credens,ſe non poſſe derelinqui,ſi nõ ceſſauerit pulſare Chriſtũ,qui ſuis nihil negat, indubiẽ aſſequetur quæſitum.Apparebit enim Chriſtus,Dei uerbũ,& manifeſtabit ſe illi,& cũ patre ſuo ad ipſum ueniet,& mãſionẽ faciet,ut uideri poſsit.BER. Capio te dicere uelle, quod uiua fides,charitate ſcilicet formata,q̃ facit unumquẽq; Chriſtiformẽ:implet defectũ naturæ,& ſtringit quodãmodo Deũ,ut quicquid in nomine Chriſti,petierit aſsiduus orator,impetret.Confortaturex ſpiritufidei,cõcepto in ſpiritu noſtro,ipſe ſpiritus noſter,ſecundũ mẽſuram fidei:ſicut ſpiritus uiſiuus oculi cæci nati, tenebroſus & impo
25 tens,ſpiritu fidei Chriſti,ſanatus & cõfortatus,ſibi priũs inuiſibile,uidit. CAR.Illa eſt ſuprema,unici ſaluatoris noſtri Chriſti,doctrina, ipſum qui eſt uerbũ Dei, per quod

Deus

Deus fecit & sæcula, omnia adimplere, quæ natura negat, in eo qui ipsum ut uerbũ Dei, indubitata fide recipit, ut credens, in ea fide, in qua est Christus, potẽs sit ad omnia, medio uerbi, in eo per fidem habitantis. Sicuti aliqua in hoc mundo, medio humanæ artis, fieri uidemus, per eos, qui artem habent in anima sua, studio acquisitam: ita quòd ars est in ipsis recepta & manens, & uerbum docens & imperans ea, quæ artis sunt. Sic & ars diuina, quæ firmissima fide acquisita est, in spiritu nostro, est uerbum Dei, docens & imperans ea, quæ artis creatiuę, & omnipotentis existunt. Et sicut non potest indispositus artista, operari ea, quæ artis sunt: ita nec indispositus fidelis. Dispositio autem fidelis, uolentis Deum uidere, quæ necessariò requiritur: est munditia cordis. Illi enim beati sunt, & Deum uidebunt: ut uerbum fidei Christi nostri, nos docet. BERN. Vellem de præmissis, adhuc clariùs si fieri posset, informari. CARD. Arbitror necessarium, quòd qui uidere Deum cupit, ipsum quantùm potest desideret. Oportet enim, quòd posse desiderare ipsius perficiatur, ut sic actu tantùm ferueat desiderium, quantùm desiderare potest. Hoc quidem desiderium, est uiuus amor, quo Deum quærens, ipsum ex toto corde, & tota anima, hoc est ex omnibus uiribus suis, quantum scilicet potest, diligat. Quod quidem desiderium, nemo habet, nisi qui Christum, ut Dei filium ita diligit, sicut Christus ipsum, in quo utiq; per fidem Christus habitat, ita ut dicere possit, se spiritum Christi habere. IOAN. Intelligo, fidem superare naturam, & non esse Deum alia fide uisibilem, quàm fide Christi, qui cum sit uerbum Dei omnipotentis, & ars creatiua, dum spiritui nostro, ipsum per fidem recipienti, illabitur, super naturam eleuat, in sui consortium, spiritum nostrum, qui non hæsitat, propter inhabitantem in eo spiritum Christi, & eius uirtute suprà omnia, ut uerbum imperiale ferri. BERNARD. Vtiq; in uerbo imperatiuo cunctipotentis, qui dicit & facta sunt: ipsa omnipotẽtia, quæ Deus creator, & pater omnium est, reuelatur, neq; in alio aliquo, quàm in suo uerbo, potest reuelari. Cui igitur hoc uerbum se manifestat, in ipso utiq; ut in filio, pater ostenditur, sed stupor ingens, hominem posse per fidem, ad uerbum omnipotentis, ascendere. CARD. Legimus, aliquos subitò artem uerbi linguarum, dono sancti spiritus recepisse, ita ut de ignorantibus, subitò facti sint scientes genera linguarum. Et hæc uis, nõ erat nisi participatio, uerbi diuinæ artis. Illi tamen non habuerunt scientiam, nisi humanam, sed super hominem, subitò per infusionem acquisitam. Alij non solum linguarum, sed doctorum peritiam receperunt. Alij uirtutem miraculorum, & hæc certa sunt. Fideles enim à principio, cum fide uiua, talem spiritum receperunt, ut certi essent, fidem tantæ uirtutis esse. Et sic (si plantari debuit) expediebat, non modo post eius receptionem, ut non quærat signa, sed sit pura & simplex. Hic spiritus, per fideles receptus, quamuis cum mensura: tamen est spiritus, Christi participator, nos certos faciens, quòd quando in nobis habitaret, integer spiritus Christi, ultimum fœlicitatis assecuti essemus, scilicet potestate uerbi Dei, per quod omnia, scilicet nostræ creationis scientiam. Fœlicitas enim ultima, quæ est uisio intellectualis, ipsius cunctipotentis: est adimpletio illius desiderij nostri, quo omnes scire desideramus. Nisi igitur ad scientiam Dei, qua mundum creauit, peruenerimus, non quietatur spiritus, semper enim restabit, scientia scientiarum, quamdiu illam non attingit. Et hæc scientia, est uerbi Dei notitia: quia uerbũ Dei, est conceptus sui & uniuersi, qui enim non peruenerit ad hũc conceptum, neq; ad scientiam Dei attinget, neq; seipsum cognoscet. Non enim potest se causatum cognoscere, causa ignorata. Ideò hic intellectus, cum sit omnia ignorans intellectualiter, in umbra mortis, perpetua egestate tristabitur. IOAN. Incidit mihi, uideri fidem esse, uidere Deum. BERNARD. Quomodo? IOAN. Nónne fides est inuisibilium & æternorum? uidere ergo fidem, est uidere inuisibile, æternum, seu Deum nostrum. CARD. Non es paruum uerbum loquutus, mi Abba. In Christiano uerò, non est Christus in hoc mundo, nisi per fidem, in alio per ueritatem. Quando ergo Christianus, Christum uidere quærens facialiter, inquet omnia, quę huius mundi sunt, ut ijs subtractis, quæ non sinebant Christum, qui de hoc mundo non est, sicuti est uideri: in eo raptu fidelis in se, sine ænigmate Chri-

ſtum uideret,quia ſe à mundo abſolutum,qui eſt Chriſtiformis,uidet.Non ergo niſi fidem uidet,quæ ſibi facta eſt uiſibilis,per denudationẽ mundialium,& ſuiipſius facialem oſtenſionem.BERNARD.Hęc certè meo iudicio,magna ſunt ualdè,& perquam breuiter,atquè clare à te dicta.Vellem tamen adhuc aliquid à te pater audire, de ſacratiſsima trinitate,ut de omnibus maximis,aliquo ſic à te audito,mihiipſi qualemcunque præſtare poſſem,deuotam conſolationem.CARDI.Semper uariè multa dici poſſe,licet inſufficientiſsimè,hæc quæ præmiſi,& quæ in uariis libellis meis legiſti,oſtendunt.Multis enim ualdè & ſæpiſsimè profundiſsimis meditationibus,mecum habitis,diligentiſsimeque quæſitis antiquorum ſcriptis:repperi,ultimam atq;
29 altiſsimam de Deo conſiderationem,eſſe interminam,ſeu infinitam,ſeu excedentẽ omnem conceptum.Omne enim,cuius conceptus eſt alicuius conceptus,utique in conceptu clauditur,Deus autem id omne excedit.Nam conceptus,de Deo,eſt conceptus ſeu uerbum abſolutum,in ſe omne conceptibile complicans,& hic non eſt conceptibilis in alio.Omne enim in alio aliter eſt:nihil enim per intellectum actu concipitur,ut concipi poſſet,per altiorẽ enim intellectũ,meliùs conciperetur.Solus per ſe ſeu abſolutus conceptus,eſt actu omnis conceptibilis conceptus.Sed noſter conceptus,qui non eſt per ſe,ſeu abſolutus conceptus,ſed alicuius conceptus:ideò per ſe conceptum non concipit,cum ille non ſit plus unius,quàm alterius,cũ ſit abſolutus.Ideò iſtum infinibilem,& interminabilem, ſeu inconceptibilem Dei conceptum,ob ſuam infinitatem,etiam dicimus neceſſariò ineffabilem:uerbum enim illud nullo nomine ſeu termino,finiri ſeu definiri per nos poteſt, cum concipi nequeat.Sic neque ipſum nominamus unum nec trinum,nec alio quocunque nomine:cum omne conceptũ unius & trini,& cuiuſcunque nominabilis, excedat, ſed ab eo remouemus,omne omnium conceptibilium nomen,cum excellat.IOAN.Quantò igtiur intellectus intelligit,conceptum Dei minus formabilem: tantò maior eſt,
30 ut mihi uidetur.CARDI.Rectè dicis Abba: Ideò quicunque putat appræhendiſſe ipſũ,ſciat hoc ex defectu & paruitate ſui intellectus,euenire.BERNARD.Doctior igitur eſt,ſciens ſe ſcire non poſſe.CARDI.Hæc neceſſariò omnes,etiam illuminatiſsimi,dicent.BER.Dum conſidero,nihil concipi per nos poſſe,uti eſt conceptibile: clarè mihi conſtat,Deum concipi non poſſe,qui concipi utique non poteſt,niſi omnis conceptibilitas,actu concipiatur.CARDI.Scimus, quod omnis numerabilis
Diameter. Coſta. proportio,diametri ad coſtam,eſt inattingibilis:cum nulli duo numeri dari poſſent, qui præciſè ſic ſe habeant.Sed quibuſcunque datis, habitudo eorum,eſt aut maior aut minor,quàm diameter ad coſtam,& quibuſcunque datis,poſſunt dari numeri proginquiores,illi habitudini,& ita uidetur poſſibilis:ſed actu nunquam datur illa poſſibilitas,actus autem eſſent præciſio,ita quòd numeri præciſè ſe ſic haberent.Ratio eſt,quia niſi numerus detur,qui nec par nec impar,non erit quæſitus.Omnis autem numerus,quẽ nos concipimus,neceſſariò eſt par uel impar & non ſimul, ideò deficimus.Videmus tamen,quòd apud illum conceptum,qui concipit nobis impoſsibile,præciſio exiſtit.Sic dicere nos oportet,quod noſter conceptus,nõ poteſt proportionem ipſius poſſe,& ipſius eſſe,attingere:cum nullum mediũ commune
31 habeamus,per quod attingamus habitudinem,cum poſſe ſit infinitum & indeterminatum,& actus finitus & terminatus,inter quæ non cadit medium,ſed uidemus, illa in Deo eſſe indiſtincta,& ideò eſſe ſuprà noſtrum conceptum.BERNAR.Cum omne quod per nos ſcitur,non ſcitur,ſicut ſciri poteſt(poteſt enim meliùs ſciri) ſola ſcientia Dei,ubi omne poſſe eſt actu,eſt perfecta & præciſa.IOAN.Nõnne Bernarde,ueriſsimum eſt,bis duo eſſe quatuor,& omnem triangulũ, habere tres angulos, æquales duobus rectis?BERNARDVS.Imò.IOAN.Non eſt igitur uerum, quòd noſtra ſcientia non attingat præciſam ueritatem.CARDINALIS.Oportet ut conſideretur id,quod dicitur.Nam in mathematicis,quæ ex noſtra ratione procedunt,& nobis experimur in eſſe,ſicut in ſuo principio,per nos,ut noſtra ſeu rationis entia ſciuntur pręciſè,ſcilicet præciſione tali rationali,à qua prodeũt: ſicut realia ſciuntur pręciſè,pręciſione diuina,à qua in eſſe procedunt, & non ſunt illa mathematicalia,

neq;

neque quid,neq; quale:sed notionalia,à ratione nostra elicita,sine quibus nō possit in suum opus procedere,scilicet ædificare,mēsurare,& id genus talia.Sed opera diuina,quæ ex diuino intellectu procedunt,manent nobis uti sunt præcisè incognita, & si quid cognoscimus de illis,per assimilationem figuræ ad formā,coniecturamus. Vnde omnium operum Dei nulla est præcisa cognitio,nisi apud eum,qui ipsa operatur,& si quam de ipsis habemus notitiam,illam ex ænigmate & speculo cognitæ mathematicæ,elicimus:sicut formā,quæ dat esse,à figura,quæ dat esse in mathematicis.Sicut figura trianguli,dat esse triangulo:ita forma,seu species humana, dat esse homini.Figuram trianguli cognoscimus,cum sit imaginabilis,formam humanam non,cum non sit imaginabilis,nec sit quanta,quantitate discreta seu continua.Omne autem,quod non cadit sub multitudine aut magnitudine,non potest nec concipi nec imaginari,nec de eo phantasma fieri,sic nec præcisè intelligi.Oportet enim omnem intelligentem,phantasmata speculari,ideò de his potiùs quia est,quàm quid est attingitur.BERNHAR.Si igitur rectè cōsiderauerimus,nihil certi habemus in nostra scientia,nisi nostram mathematicam,& illa est ænigma,ad uenationem operū Dei. Ideò magni uiri,si aliquid magnū locuti sunt,illud in similitudine mathematicæ fundarunt,ut illud quod species se habent ut numeri,& sensitiuum in rationali,sicut trigonū in tetragono,& talia multa.CAR.Benè ais,ideó hic sic dixerim, ut sciatis,quòd si illam Theologiam Christianorum,Deum esse unum& trinum,in ænigmate uidere uolumus: recurrere nos possumus,ad principium mathematicæ,illud utiq; est unum pariter & trinum.Videmus quantitatem,sine qua non est mathematica,esse discretam,cuius principium est unum,& continuam, cuius principium est trinum, nec sunt duo principia mathematicæ,sed unum & trinum.BER.Capio benè,quò ad discretam quantitatem,unum principium,sed non quò ad continuam,trinū.CAR. Prima figura quantitatis continuæ,est trigonus,in quam aliæ figuræ resoluuntur, qui ostendit ipsam esse primam,tetragonus in trigonos,resoluitur.Sed trigonus,nō potest resolui,in duorum angulorum,aut unius anguli figurā.Quare patet, primū principium,mathematicè esse unitrinum.BERN.Si igitur uiderem principium mathematicæ,in sua puritate,utiq; sine pluralitate,ipsum uiderem unitrinum:principiū enim,est antè alteritatem & pluralitatem,& tale,quod omnia principiata,quando in simplex resoluuntur,ad ipsum terminantur.CARD.Optimè.Sed attēde,ut principium uideatur,necesse est abstrahi simplex,siue quo nihil principiatorum esse potest.Si igitur simplex,sine quo nec numerus,nec figura esse potest,est id,quod non est plus unum quàm trinum,& ita unum quod trinum,& non est trinū ex numero, cum numerus sit principiatum,sed trinum,ut sit perfectum principium omnium: ita in ænigmate,uidetur Deus unitrinus,ut sit perfectissimum principium omnium. IOAN.Sine numero dicis eum trinum:nónne tres personæ,sunt ex ternario numero,tres personæ?CARD.Nequaquam,quia numerus,quem tu conspicis,dum hæc dicis,est mathematicus,& ex mente nostra elicitus,cuius principium est unitas.Sed trinitas in Deo,non est ab alio principio,sed est principium.BERNARD.Vtique trinitas in principio,est principium,& non est à numero,qui non potest esse antè principium:omnis enim multitudinis unitas est principium.Si ergo trinitas,in diuinis esset numerus,& principiata à seipsa esset.CARD.Vides ergò,primum principium unitrinum,ante omnem numerum.Et si non potes hoc concipere, quod si ante numerū,hoc est ideó,quia tuus intellectus,sine numero nihil concipit.Id tamen quod concipere nequit,uidet suprà conceptū negari nō posse,& credit.Sicut ergo Deū magnum,sine quantitate continua:ita trinum,sine quantitate discreta,seu numero. Et sicut credit Deum magnum,illi attribuendo magnitudinem:ita credit trinum,ipsi attribuendo numerationem.IOAN.Intelligo,nos consideratione creaturarum habita,creatorem unitrinum affirmare,qui(ut prędictum est)in se manet,omni modo essendi ineffabilis.CARDINALIS.Rectè ais:nam sine potentia, & actu,atque utriusque nexu,non est,nec esse potest quicquam.Si enim aliquid horum deficeret,nō esset.Quomodo enim esset,si esse non posset? & quomodo esset,si actu non esset;

cum esse sit actus? & si posset esse, & non esset: quomodo esset? Oportet igitur, utriusq; nexum esse, & posse esse, & actu esse, & nexus: non sunt alia & alia, sunt enim eiusdem essentiæ, cum non faciant, nisi unum & idem. Rosa in potentia, & rosa in actu, & rosa in potentia & actu, est eadẽ, & nõ est alia & diuersa: licet posse, & actus, & nexus, non uerificentur de se inuicem, sicut de rosa. BERNARD. Benè capio, non posse negari, dum mẽte rosam uideo, me unitrinã uidere, nam ipsam uideo in posse. Si enim posse de ea negaretur: utiq; non posset esse. Video ipsam esse, si enim esse de ea negaretur: quomodo esset? & uideo ipsam in nexu utriusq;, negato enim utriusq; nexu: non esset actu, cum nihil sit actu, quin possit esse, & sit. Ab his enim procedit actualis existentia. Sic uideo, unitrinam rosam, ab unitrino principio. Hoc autẽ principium, in omnibus relucere uideo, cum nullum sit principiatum, nõ unitrinum, sed
36 omnia principiata, uideo nihil esse principij: licet omnia sint in ipso, ut in causa & ratione. Deus igitur non est, ut rosa unitrina. Nihil enim habet æternum principium, à principiato, sed est unitrinitas absoluta, à qua omnia unitrina id sunt, quod sunt.
IOAN Mihi similiter, ut tibi Bernarde uidetur. Nec alius est Deus, à quo est rosa in potentia, alius à quo in esse, & alius à quo in nexu utriusq;: cum non sit ulla rosa, quę est in posse, & alia quæ in esse, alia quæ in nexu, sed unitrina. Sed cum Christiani dicant, aliam esse personam, ipsius absoluti posse, quam nominamus patrem omnipotentem, & aliam ipsius esse, quam quia est ipsius posse, nominamus filium patris, & aliam utriusq; nexum, quam spiritum sanctum uocamus, cum naturalis amor, sit nexus spiritualis, patris & filij: has personales differentias, quomodo in ænigmate uidere debeam, non capio. CARD. Benè inquis Abba, aliam esse personam patris, aliã filij, aliam spiritussancti in diuinis, propter infinitæ perfectionis trinitatem. Non tamen est alia persona patris, per aliquam alteritatem: cum omnem alteritatem supergrediatur, benedicta trinitas, quæ non est ab alio, sed per se est, id quod est. Ideò pater non est aliud à filio, propter identitatem essentiæ & naturæ, sed non est filius, nõ per non esse, pater non est filius, cum ante omne nõ esse, sit Deus unitrinus: sed quia
37 esse, præsupponit posse, cum nihil sit, nisi possit, à quo est. Posse uerò nihil præsupponit, cum posse sit æternitas, ideò cum uideam, Deum, qui non præsupponat sui principium, & uideam Deum, præsupponentem sui principium, & uideam Deum, procedentem ab utroque, & non uideam tres deos, sed unitatem deitatis, in trinitate, id quod sic uideo distinctè, in indiscreta deitate, uerius & perfectius esse, non dubito, quàm ego uideam. Ideò sicut uideo, ipsum absolutum posse in æternitate, esse æternitatem, & non uideo, ipsum esse in æternitate, ipsius posse, nisi ab ipso posse: sic credo, ipse posse ęternum, æternam habere hypostasim, & esse per se, & de ipso Deo patre, qui est per se generari Deum, qui sit omne id, quod est, ab ipsa omnipotentia patris, ut sic filius omnipotentię, id scilicet sit, quod pater possit: omnipotens sit, de absoluto posse seu omnipotente, à quibus, procedat omnipotentiæ & omnipotentis nexus. Video Deum æternaliter, & eundem Deum de Deo æternaliter, ac eundem Deum, ab utroq; æternaliter procedentem. Sed quia subtiliùs sancti hoc uiderunt, quàm nos, satis sit, nos ad hoc deuenisse, quòd sicut perfectio principij depoſcit, quòd sit unum, ita depoſcit ueraciter, quòd sit trinum. Non esset enim unitas naturalis & perfectissima, nisi in se haberet omnia, quæ ad perfectissimũ principium, sunt
38 necessaria, quæ per trinitatem exprimuntur. Neq; trinitas esset perfecta, nisi sic esset una, quæ unitas: non enim unitas quæ de Deo dicitur, est mathematica, sed est uera & uiua, omnia complicans. Nec trinitas est mathematica, sed uiuaciter correlatiua: unitrina enim uita, est sine qua non est lętitia sempiterna, & perfectio suprema. Vnde de essentia perfectissimæ uitæ est, quòp sit perfectissimè unitrina, ut posse uiuere, sit adeò omnipotens, quòd de se, suijpsius generet uitam, à quibus procedit spiritus amoris, & lætitia sempiterna. IOAN. Quæso parum audiri, si fortè aliquid de his altis percepi, et ad Possest me conuerto. Cum omne quod est, non sit nisi id, quod potest esse: Possest uideo, omnium formabilium formam ueriſsimam, et adæquatiſsmam. Sed in omni re uideo, posse esse et utriusq; nexum, sine quibus impossibile est,

ipsam

ipsam esse,& illa uideo in qualibet re sic esse,quòd perfectius esse possunt. Ideò ubi hæc sunt adeò perfecta,quòd perfectius esse nequeunt,ut in Possest: ibi uideo omnium existentium,unitrinum principium. In perfectione ergò primi principij,necesse est,omnium principiatorum esse perfectionem, quæ si maior concipi posset, uticꝫ non esset perfectio principij,sed principiati. CARD. Ita oportet, quòd intellectus humanus,qui primum principium sibi absconditum, uti est capere nequit, ex principiatis intellectis(ut Paulus nos instruit)uideat. Oportet ergo, si posse debet esse perfectissimum,quòd in ipso sit esse,& utriusꝫ nexus. Sic si esse debet esse perfectissimum,oportet quòd in ipso sit posse,& utriusꝫ nexus: etsi nexus ipsius,debet esse perfectissimus,oportet in ipso esse posse,& actum seu esse. Hoc ergò uidemus necessariò,in perfectissimo unitrino principio:licet quomodo hoc se habeat, omnem intellectum exuperet. BERNHAR. Audi quæso me,si huius tui dicti habeo intellectum,& conuerto me ad motum. In essentia enim illius,uideo primò posse,& ab illo generari actum,atꝫ ab utroꝫ procedere mouere,qui est nexus, ipsius posse & actus. Omnis autem motus,qui concipi potest,non est sicut esse potest motus: quia potest esse tardior & uelocior motus,& ideò in posse,ipsius non est actus & nexus utriusꝫ,quando non mouetur actu mobile,sicut potest moueri. Sed si motus esset,id quod esse potest,tunc in posse esset actus & nexus æqualiter, quantùm posset,tantùm in posse esset actus,& talis esset utriusꝫ nexus,ita de esse & nexu:sed hic modus non intelligeretur. Nam cum esset id,quod esse potest,motus uticꝫ necꝫ maior,necꝫ minor esse posset,& ita esset maximus pariter & minimus,uelocissimus pariter & tardissimus,seu quietissimus Et quis esset motus,cui quies non opponitur: ideò sublata oppositione,nomen motus ei non competeret,imò non plus esset motus,quàm non motus,licet etiam esset exemplar,forma, mensura, & ueritas omnis motus. Motus autem,qui intelligitur,cui quies opponitur,ille intelligitur, quia terminatur quiete opposita,& tunc benè concipitur,per finitum cõceptum. Quando igitur intelligitur,constat hunc conceptum de motu, non esse conceptum motus, qui id est,quod esse potest:licet qualis ille sit,intelligi nõ possit. Dimisso motu, qui benè sciri potest,conuertit se mens ad uidendũ,quis motus sciri nequit,& non quærit ipsum motum,nec per nomen,nec conceptum,nec scientiam,imò per omnium, quæ de motu sciuntur,ignorantiam. Scit enim se nequaquàm illum motum uidere, quamdiu aliquid horũ manet:tunc ad non esse,motus pertingens,propius ad quæsitum ascendit. Id enim,quod se tunc suprà esse & non esse,ipsius motus offert, taliter quòd quid sit penitus ignorat,quia est suprà omne nomen,ibi ignorãtia, est perfecta scientia,ubi non esse,est essendi necessitas,ubi ineffabile, est nomen omnium nominalium. Hæc sic ex tuis dictis(nescio an benè)collegi. CARD. Abundè animum applicuisti. IOAN. Quantùm tradi potest,doctrina ignorantiæ illius,quæ ad ineffabile pergit,uidetur dictum. Sed adijciam,aliquod mei conceptus speculum. Nam licet ænigmata multa nos ducant,sine quibus ad incognitum Deum, non habemus accedendi modum(oportet enim ad aliquod cognitum respicere, incognitum quærentem)tamen in minimis,principia maximè relucent. Capio ergo abbreuiatum uerbum concisum ualdè,puta In:dico,si uolo intrare diuinas contemplationes,per ipsum In(cum nihil possit intrari,nisi per ipsum In)intrare conabor. Primò ad figuram eius aduerto,quomodo est ex tribus æqualibus lineis,quasi unitrinum, & quomodo I & N,per spiritum connexionis nectuntur. In ipso enim In, est primò I,deinde N,& utriusꝫ nexus:ut sit una simplex dictio In,I & N,& utriusꝫ nexu,cõsistens. Nihil simplicius I,nulla litera figurari potest,sine illa simplici linea,ut sit principium omnium. N primò omnium,ex simplicissimo I in se ducto, generatur. Nec N litera,est bis I litera,sed ex I,semel in se ducta,ut sit una litera. In N enim,est I explicatum. Vnde si I additur ad N,non plus uocis habetur. Iam enim erat in N,eius uirtus. N enim non consonat ipsi E, quasi N sit en,sed ipsi I,ut sit In, ut sciunt illi, qui Græcarum literarum peritiam habent,qui proferunt Ni,postponentes I,ut x,proferunt xi. nos uerò præponentes In,& ix proferimus. Nexus ergò utriusꝫ,naturalissi

mus eſt. Figura ergò unitrini principij conueniens, ipſius In uidetur. Deinde aduerto, quomodo eſt primò I, ſcilicet principium. Ex quo N, ubi ſe I primò manifeſtat. N enim eſt notitia, nomen, ſeu relatio potentiæ ipſius I principij, tertiò eſt In, nexus utriuſque. Deinde conſidero, quomodo per In, intratur in Deum & omnia. Nã omnia quæ nominari poſſunt, nihil niſi In, in ſe continent. Si enim In non eſſet, nihil in ſe omnia continerent, & uacua penitùs eſſent: dum enim intueor in ſubſtantiam, uideo ipſum In ſubſtantiatum. Si in cœlum, cœleſtiatum. Si in locum, locatum. Si in quantum, quantificatũ. Si in quale, qualificatũ, & ita de omnibus, quæ dici poſſunt. Quare intermino, eſt terminatum, in fine, finitum, in altero, alteratum. Si uerò uides ipſum In, ante omne nomen: utique nec terminatum, nec finitum, nec aliquid eſſe uideo omnium, quæ nominari poſſunt, quæcunquæ uerò uideo in In, uideo in effabilitatem intraſſe. Nam ſi uideo finem aut terminum in In, non poſſum amplius ipſum nominare, aut finem aut terminum: tranſiuit enim in In, quod nec eſt finis, nec terminus. Vnde ſecundum hoc, uideretur mutaſſe nomen in oppoſitum, ut nominetur terminus in In interminus, ſeu non terminus. Et quia In, quod omnia implet, & ſine quo omnia ſunt uacua, ineſt & immanet, integrat, & informat, ideò eſt perfectio omnis rei, omnis termini, & omnis finis, & omnium: patet, In plus eſſe, quàm finem aut terminum, ut finis in In, nõ deſinat eſſe finis, ſed ſit ualdè finis, & finis in fine, ſeu finis finium; ut non uocetur finis, quia non finitur omni fine, ſed excedit. Sic enim omnia quando in abſoluto uidentur, fiunt ineffabilia. In ergo, in ſuo ſimpliciſsimo ſignificato, complicat ſimul affirmationem & negationem: quaſi I ſit ita, & N ſit non, quæ in In connectuntur. In enim dum adijcitur alijs dictionibus, aut eſt affirmatio, aut negatio, in ſe uerò utriuſque complicatio. In ergò uidetur conueniens ſpeculum, relucentiæ diuinæ Theologiæ: quoniam in omnibus eſt omnia, in nihilo nihil, & omnia in ipſo, ipſum. De hoc In in ſe ineffabili, quis quę dici poſſent explicaret, niſi ille, cuius loqui eſt perfectum, cum ſit Poſſeſt? ſolum enim uerbum, quod eſt elocutio omnium dicibilium, hoc poteſt. CAR. Subtiliter conſideraſti pater Abba, & ſatis fœcundũ
44 ænigma tuum, quoniam In, ſpiritum dicit. Nam quæ in Deo ſunt, nemo ſcit niſi ſpiritus Dei: ſicut quæ in homine, ſpiritus hominis. Ipſum igitur In, eſt ænigma ſpiritus omnia ſcrutantis. Sed qui per ipſum In maieſtatem Dei intrare nititur, ut preſcrutator, opprimitur à gloria: non enim ipſum quod notatur & intelligit, eſt lumen illuminans, incompræhenſibilitatis ipſius deitatis, in ſeipſa abſolutæ, oſtenſionem ſcilicet In, & omnia nomina, quæ infinitatem Deo attribuunt, eius incompræhenſibilitatẽ nituntur oſtendere, per ſupereminentiam. BERN. Quoniam Abbas, per uerbum breue & cõciſum, ſe intraſſe in profunda oſtendit, ne ego nil dicendo, uidear in uacuũ tot alta audiſſe: dicam quoddam ænigma, non reijciendum in ipſo Poſſeſt. Video E, ſimplicem uocalem unitrinam: nam eſt uocalis, ipſius poſſe ipſius eſſe, & nexus utriuſque. Vocalitas eius, utique ſimpliciſsima, eſt trina, & ut refertur ad poſſe, non refertur ad eſſe, & ut refertur ad eſſe, non refertur ad poſſe, & ita ut refertur ad nexum utriuſque, non refertur nec ad poſſe, nec ad eſſe, ſed nexum. Has ergò relationes in ipſo E inconfuſas, & quamlibet per ſe ueram & perfectam, uideo non eſſe tres uocales ſeu uocalitates, ſed unã ſimpliciſsimam & inuiſibilem uocalitatem. Cum igitur hoc ſic mente contemplor, magnum mihi præbet, hęc ænigmatica uiſio, fidei orthodoxæ argumentum, ut Deum unitrinum ſimpliciſsimum, credam principium eſſe
45 in mundo, qualicunque ſimilitudine, licet remotiſsima, ut uocalitatem ipſius E in Poſſeſt, à quo mundus habet, quod poteſt eſſe, & quod eſt, & connexionem utriuſque. Sicut enim probatur, uocalitatem E, dare omnia ipſi Poſſeſt, quoniam E ſublato, penitus deſinit eſſe dictio ſignificatiua: ſic Deo ſublato, mundus penitus deſineret. Nec opus uideo, ut de hac ænigmatis aſſimilatiua proprietate, plura dicam, cum uos ipſi melius me, applicare poſſitis. CARD. Laudo ænigma tuum Bernarde, utiq; aptum propoſito: ſed ęnigmatum nullus eſt finis, cum nullum ſit adeò propinquum, quin ſemper poſsit eſſe propinquius. Solus Dei filius, eſt figura ſubſtantiæ patris: quia eſt quicquid eſſe poteſt. Figura autem Dei patris, non poteſt eſſe aut uerior

aut

aut perfectior, cum sit Possest. BERNARD. Si adhuc de ænigmatibus dicenda tibi aliqua, post multa & uaria in opusculis & sermonibus tuis tacta, occurrunt, adijcias: nã intellectum, abundè ad Theologiam, manuducunt. CARD. Placet, quoniam plurimum difficilè est uidere, quomodo unum omnia, quod essentialiter in omnibus: ad hoc quærantur clariora ænigmata, cuius tamen in libello iconæ, satis conueniens ponitur ænigma. Sicut enim Deus omnia & singula simul uidet, cuius uidere est esse: ita ipse omnia & singula, simul est. Homo enim simul & semel, in aures omnium & singulorũ, ipsum audientium, uerbũ immittit: sic Deus, cuius loqui est creare, simul omnia & singula creat. Et cũ uerbũ Dei sit Deus, ideò Deus in omnib. & singulis est creaturis, de quo, in dicto iconæ libello, latiùs. Sed quomodo Deus in se absolutè cõsideratus, sit actus omnis posse, seu forma simplicissima, simul & infinitissima: non uideo ænigma intellectuale propinquius, quàm si pono lineam infinitam. Declaraui enim, in libello doctæ ignorantiæ, illam si dabilis esset, actũ esse omnis posse lineæ; scilicet terminum, omnium per lineam terminabilium, & adæquatissimum, omniũ figurarum lineabilium, exemplar. Sic necesse est, se habere absolutam entitatem, seu formam. Absoluta enim, est interminata & infinita. Quare est cuiuslibet terminatę & finitæ, adæquatissimum exemplar, cum nulla sit aut maior aut minor. Deum autẽ esse absolutum, necesse est, cum præcedat omne non esse, & per consequens omnẽ alteritatem & contradictionem. Ideò nulli alter uel diuersus, licet nihil ad eius æqualitatem accedere possit, cum omnia alia sint altera & finita. Vnde cum Deo nihil sit impossibile, oportet per ea, quę in hoc mundo sunt impossibilia, nos ad ipsum respicere, apud quem impossibilitas est necessitas. Sicut infinitas in hoc mundo, actu est impossibilis: sic magnitudo, cuius non est finis, est necessitas illa, quæ nõ ens, seu nihil, ut sit necessitat. Adhuc mathematicè ænigmatizãdo considera, quomodo summa æqualitas quantitatum, ipsas ab omni pluralitate absoluit, puta: si concipis, circuli à centro ad circumferentiam lineas, ut describitur in pauimento, uidentur esse æquales, sed non sunt, propter pauimenti fluxibilitatem & materiam, ita quod nulla est alteri præcisè similis, ut in docta ignorantia ostenditur. Sed dum intellectualiter circulus in se consideratur, lineæ multæ in pauimento, non possunt ibi esse aliæ & aliæ, quia causa alteritatis cessat, scilicet materia, sic nec sunt plures. Sicut ergò de lineis dictum est, ita de omni quanto, scilicet superficie & corpore. Quando igitur uideo in pauimento, unam superficiẽ terminari figura circulari, & æqualem superficiẽ figura triangulari terminari, & æqualem, figura hexagonali, & ita de omnibus signabilibus figuris, & post hæc considero, plures uideri superficies illas æquales, ob subiectum aliud & aliud, in quo aliter & aliter describuntur: abstraho igitur mentaliter, à subiecto, & uideo, quomodo prius una & eadem superficies, fuit mihi alia & alia uisa, quia uidi in alio & alio loco, & subiecto. Et deinde aduerto, quod una & eadẽ superficies, est circulus, est trigonus, & hexagonus, & omnis figura, qua superficies figurari & terminari potest. Per hoc ænigma, entitatem ab hoc & illo absolutam, uideo actu esse omnium & singulorum entium, essendi formam, quomodocunq; formabilem, non quidem similitudinariè, & mathamaticè: sed ueriſsimè & formaliter, quod & uitaliter dici potest, & hoc ænigma mihi placet. Nam eandem superficiem posse esse circularem, & rectilinealem & polygoniã, & eius praxim nuper ostendi. Esto ergò, quod possibile esse, ponatur actu esse, uti in theologicis fatendum est, utique tunc ænigma clariùs dirigit: quia secundùm mathematicæ perfectam compræhensionem, ad Theologiam, ænigma propinquiùs fieri posse, arbitror. Et hæc de hoc, nunc sic dicta sint. IOAN. Timeo ne importunus uidear, & tedioſus, alioqui ad huc informari peterem. CARDINALIS. Petite ambo, nam hæ collocutiones, nequaquàm me fatigant, sed apprimè delectant. Ideò si quid restat, cum alio fortè tempore minus ociſ detur, mihi nequaquàm nunc indulgete. IOAN. Inter innumera quæ audire uellem, est unum præcipuè, quomodo hanc omnipotentem formam, negatiuè melius attingimus, quæ dicitur super omne esse, & non esse uideri. CARD. Oportet Abba præsupponere, quæ aliâs à me audisti: tres esse speculatiuas inquisitiones. In-

sima est Physica, quæ circà naturam uersatur, & considerat formas inabstractas, quę subsunt motui. Nam forma in materia, est natura, & ideò inabstracta est, atq; in alio, ideò aliter. Secundum ergò instabilitatem materiæ, continuè mouetur seu alteratur, & hanc inquirit anima, sensibus & ratione. Alia est speculatio, circa formam penitus absolutam & stabilem, quæ est diuina, & est ab omni alteritate abstracta. Ideò æterna, sine omni motu & uariatione. Et hanc formã, quærit anima, per se, sine phantasmate, suprà omnem intelligentiam & disciplinam, per supremam suĩpsius acutiẽ & simplicitatem, quæ intellectualitas à quibusdam dicitur. Estq; media speculatio, circa inabstractas formas, stabiles tamen, quæ mathematica dicitur. Cõsiderat enim circulum, qui non est à subiecto, seu omni materia intelligibili, abstractus: sed benè à materia corporali et instabili. Non enim considerat circulum, ut in pauimento corruptibili, sed ut in sua ratione seu definitione, & uocatur speculatio illa, μάθησις, seu disciplina. Traditur enim uia disciplinæ, & utitur anima in eius inquisitione intellectu, cum imaginatione, de his aliâs. Nunc autem de absoluta forma theologizantes dicimus, quoniam ipsa primariè dat esse. Omnis enim forma, aduenięs materiæ, dat ei esse & nomen: ut cum figura Platonis aduenit æri, dat æri esse, & nomen statuæ.

49

50 Sed quia omnes formæ in abstracto, quæ sine materia non subsistunt, nisi notionaliter, propriè non dant esse, sed ex ipsarum cum materia connexione surgit esse: ideò necesse est, ut unà sit forma penitus abstracta, per se subsistens, sine cuiuscunq; indigẽtia, quæ det materiæ possibilitatem essendi, & formæ ei aduenienti actualitatem, & utriusq; connexioni, rei existentiã. Formæ ergò, quantò magis indigent subiecto seu materia, ut subsistant actu: utiq; debiliores & materialiores sunt, & magis naturam subiecti imitantur, & ideò minus perfectæ: quantò uerò minus indigent subiecto, formaliores, stabiliores, & perfectiores existũt. Oportet ergo, quòd forma, quæ penitus nullo alio indiget, quoniam infinitæ perfectionis, in se omnium formarum formabilium complicet perfectiones, quoniam est actu in ipsa essendi thesaurus, à quo emanant omnia, quæ sunt, quemadmodum ipsa ab æterno thesauro sapientiæ, concepta uel reposita sunt. Refert Moyses, Deũ dixisse: Ego sum entitas, quod reperitur in libris nostris translatum (ut prędictum est) ego sum qui sum. Esse ergò, quod entitas, nominat nobis formarum formã, nulli dabili formæ, conuenit esse quod entitas, nisi illi penitus abstractæ, & adeò perfectæ, quòd ab omni indigentia sit libera. Potest igitur omnis forma esse perfectior, quæ non est absoluta entitas. Esse autem

51 quod entitas, est perfectio omnis esse, & ideò omnium formarũ complicatio. Vnde nisi ipsa entitas daret omnibus formis esse formatiuũ, nequaquàm ipsum haberent. In omnibus ergò est diuina essentia, quæ entitas absoluta, dans omnibus tale esse, quale habent. Cum autẽ omnia bonũ appetant, & nihil appetibilius ipso esse, quod de suo thesauro utiq; optimo, emanare facit, entitas absoluta ideò Deum, quem entitatem nominamus, solum bonum dicimus, quia ab ipso optimum donum, nobis gratissimum, nostrum scilicet proprium esse, recipimus. Quęrimus autem fontẽ nostri esse uidere, per omnes nobis possibiles modos, & reperimus per negatiuã inquisitionem, nos uerius iter capere, cum sit incõpræhensibilis, quem quærimus & infinitus, ut ergò tibi nunc dicam, quę à me exigis. De negatiua, recipiamus negatiuam scilicet non esse, quę omnium negationum prima uidetur: nónne negatiua illa prędsupponit, & negat? IOAN. Vtiq; prędsupponit esse, & negat. CARD. Id igitẽ esse quod prędsupponit, ante negationem est. IOAN. Vtiq; sic est necesse, secũdum nostrũ intelligendi modum. CARD. Esse igitur, quod negatio prędsupponit, utiq; ęternum est: est enim ante non esse, & esse id quod negat, post non esse est initiatum. IOAN. Necesse

Negatio. uidetur. CAR. Negatio ergo, quæ cadit super esse, negat, esse illud sic nominatũ prędsuppositum, quod non est aliud dicere, nisi quòd esse post non esse, nequaquàm est

52 esse æternum & ineffabile. IOAN. Negare ista nequeo. CARD. Sic uerius uideo Deũ ęq; mundum. Nam non uideo mundũ, nisi cum nõ esse & negatiuè, ac si dicerẽ: mundũ uideo nõ esse Deũ, Deum aũt uideo, ante nõ esse, ideò nullum esse de eo negat. Esse igitẽ ipsius, est omne esse omniũ, quę sunt, aut esse quoquo modo possunt. Hoc

nulla

nulla alia uia absq; phantasmate, simplicius et uerius uideri potest. Per negatiuā em̄, præsuppositū ipsum, qd̄ nō esse antecedit: entitatē omnis esse, in æternitate simplici intuitu uides, à quo omne nō esse sequit̄, negas. IO. Intelligo, ipsum præsuppositum esse in negatione, necessariò antecedere nō esse, aliter utiq; nihil esset. Quis enim nō esse, in esse, pduxisset? nō ipsum nō esse, qñ nō præsupponeret esse, à quo pduceret. Si igitur aliud esse affirmamus: necesse est id quod dicis, esse uerissimum. CAR. Benè infers Abba, tu autem uides, aliqua esse cœlum scilicet & terram, & mare, & reliqua. Vides autem unum non esse aliud, & ita illa uides post non esse. Vides ergò illa, de æterno esse, post non esse, id esse quod sunt. Cum enim præcedat ipsa æternitas, non esse, quod se in esse producere nequit: necesse est, omnia per æternū esse, de nō esse, seu ex non extantibus produci. Aeternū igitur esse, est necessitas essendi omnibus. IOAN. Pater, dicito clariùs si potes, quomodo omnia in ęterno esse, uidere queā. CAR. Si Sol in eo q̄d est, esset & eoipso omnia, quæ non est, tunc utiq; esset ante non esse, & ita Sol & omnia, quia nihil de ipso negari posset. IOAN. Admitto: sed me conturbat cōceptus Solis, qui est terminatus. CAR. Iuues te ergo, & respice in ipsum esse Solis, & deinde tolle id Solis, & omnem inabstractionē remouendo sic negatiuam: tūc de eo uides, nihil negari. Quādo enim uides, quòd esse Solis, non est esse Lunæ, hoc euenit, quia uides esse inabstractum, & sic contractum, & limitatū, quod ideò solare dicitur. Si ergò aufers terminum, & uideas esse interminum, siue æternum: utiq; tūc uides, ipsum ante non esse. IOAN. Quodlibet igit̄ esse, sic uideo in Deo æterno, Deū et omnia esse. CAR. Ita est. Nam cum Deus ęternus, omnia de non esse producat: nisi ipse actu esset, omnium & singulorū esse, quomodo de non esse produceret? IOAN. Hæc igitur uera sunt, quæ sancti asserunt. Aiunt enim, Deum esse quantū sine quantitate, qualē sine qualitate, & ita de omnibus. CAR. Sic dicunt. Sed dicito tu, quomodo id intelligas? IOAN. Intelligo ipsum omnium, quæ uidemus, ueritatem absolutā, ideò oportet de contracto, contractionem negare, ut absolutum pertingamus. In uisibili namq; quantitate, attendo, quomodo est uera quantitas. Veritatem igitur eius, per quam uera est in absoluto, inspicere attento, & uideo ipsam esse quātitatem, sine tali quantitate, quam uidi, post nō esse sic & sic terminatam & limitatā, quæ per hoc nomen quantitas, designatur. Oportet igitur me citrà nō esse relinquere omnia ea, per quę quantitas, est potius quātitas q̄; omnia, & ita nomen, definitionem, figurā, & omnia quæ omni sensu, imaginatione, & intellectu, de quantitate apprænduntur, abiicio: ut sic perueniam, ad non esse huius quantitatis, Deum respicio in ęternā eius, quod prius uideram, causam & rationem, quæ etsi sit ineffabilis, ante omne nomen, tamen ipsam æternitatem, quantitatē sine quantitate nomino, quia ratio & ueritas nominabilis quantitatis. Ratio autem quanti, non est quāta, sic nec ueritas seu æternitas: sicut nec ratio temporis, est temporalis, sed æterna. CAR. Gaudeo hoc à te audisse, nec hæc quæ dixisti, cuiq; mira uidebuntur, qui experitur in se, quomodo calor in regione sensibilium, est sine calore, in regione uirtutum cognoscitiuarum, magis abstractarū. Calor cum calore est in sensu, ubi calor sentitur, sed in imaginatione siue intellectu, sine calore attingitur. Ita de omnibus quæ sensu attinguntur, pariformiter dicēdum. Odor enim sine odore, & dulce sine dulcedine, & sonus sine sono, & ita de singulis. Sicut igitur quæ sensibiliter sunt in sensu, insensibiliter sunt in intellectu, quia in eo non sunt sensibiliter, sed intellectualiter & intellectus: sic omnia quæ sunt mundialiter in mundo, sunt immūdialiter in Deo, quia ibi sunt diuinè. Et Deus ita temporalia intemporaliter, quia ęternè, & corruptibilia incorruptibiliter, materialia immaterialiter, & plura impluraliter, & numerata innumeraliter, composita incompositè, & ita de omnibus. Quod totum non est aliud, nisi quòd omnia sunt in suo proprio et adęquatissimo ęterno esse, sine omni substantiali aut accidentali differentia, discretissimè ipsa simplicissima ęternitas. BERNARD. Audiui utique, alta lucidè resolui. Ex quibus elicio, mundum post non esse initiatum, ideò Greècè dici κόσμον, id est ornatum: quia est ab ineffabili ęterna pulchritudine, quę est ante non esse. Et nomen id negat, ipsum esse ipsam pulchtitudinem ineffabilem.

53 Sol. 54 55

Affirmat tamen, eſſe illius imaginem, qui ineffabilis eſt ueritas. Quid ergô eſt mundus, niſi inuiſibilis Dei apparitio? quid Deus, niſi uiſibilium inuiſibilitas, uti Apoſtolus in uerbo, in principio noſtrę collocutionis præmiſſo, innuit? Mundus ergò reuelat ſuum creatorem, ut cognoſcatur, imò incognoſcibilis Deus, ſe mundo in ſpeculo & ænigmate, cognoſcibiliter oſtendit, ut ſcitè dicebat Apoſtolus: apud Deũ non
56 eſſe, eſt & non, ſed eſt tantum. Viuorũ regio, quæ eſt in æternitate, ante non eſſe eſt: aliquantulum enim incipit ex dictis, quia eſt apparere, atq; quale ſit iſtud magnum chaos, de quo Chriſtus loquitur, quod eſt inter incolas immortalitatis ęternę, et eos qui inhabitant infernum. Ac quòd Chriſtus magiſter noſter ignorantiam tollens, et uiam ad immortalitatis æternitatem nos docens, omnia ſuppleuit, quæ nos æternæ illius immortalitatis, incapaces reddunt. Nunc ſatis erit tanta dixiſſe, quæ ſi placet, epilogando concludas. CARD. Fortè ſic tempus fieri poſtulat. Mouiſtis ex Pauli ſummi Theologi ſententia, quomodo ex creatura mundi, intellecta conſpiciuntur inuiſibilia Dei. Diximus, mente illam creatoris ſempiternam uirtutem, & inuiſibilẽ diuinitatem conſpici, quæ mundum creatum intelligit. Non eſt enim poſsibile creaturam intelligi, emanaſſe à creatore, niſi uideatur in inuiſibili uirtute, ſeu per artem eius, ipſam æternaliter fuiſſe. Oportet omnia creabilia actu, in eius poteſtate eſſe, ut ipſe ſit formarũ omnium perfectiſsima forma. Oportet ipſum omnia eſſe, quæ eſſe poſſunt, ut ſit ueriſsima formalis ſeu exemplaris cauſa. Oportet ipſum in ſe habere, omnium formabilium conceptum & rationem. Oportet ipſum eſſe, ſuprà omnem oppoſitionem. Nam in ipſo non poteſt eſſe alteritas, cum ſit ante non eſſe, ſi enim
57 poſt non eſſe eſſet, non eſſet creator, ſed creatura, de non eſſe producta. In ipſo ergò, non eſſe, eſt omne quod eſſe poteſt, ideò de nullo alio creat, ſed ex ſe, cum ſit omne quod eſſe poteſt. Et quando ipſum nixi ſumus, ſuper eſſe et non eſſe uidere: non potuimus intelligere, quomodo eſſet uiſibilis, qui eſt ſuprà omne ſimplex & compoſitum, ſuper omne ſingulare & plurale, ſuper omnem terminum & infinitatem, totaliter ubiq; & nullibi, omniformis pariter & nulliformis, & penitus ineffabilis, in omnibus omnia, in nullo nihil, & omnia & nihil in ipſo ipſe, integrè, indiuiſè in quolibet quantumcunq; paruo, & ſimul in nullo omnium: qui ſe in omni creatura, oſtendit unitrinum exemplar ueriſsimum, & adæquatiſsimum, omnem ſenſibilem, imaginabilem, & intellectualem phantaſmatibus inhærentem, in infinitum excedẽtem cognitionem, cum his cognitionibus nihil incorporeum & ſpirituale attingatur, ſed altiſsimo et ab omnibus phantaſmatibus abſoluto intellectu, omnibus tranſcenſis, ubi nihil omnium quæ ſunt reperitur intelligibilis ignoranter, ſeu in intelligibiliter in umbra ſeu in tenebris, ſiue incognitè: ubi uidetur in caligine, & neſcitur quæ ſubſtantia, aut quæ res, aut quod entium ſit, uti res in qua coincidunt oppoſita, ſcilicet motus & quies ſimul, non ut duo, ſed ſuprà dualitatem & alteritatem. Hæc uiſio in tenebris eſt, ubi occultatur ipſe Deus, abſconditus ab oculis omnium ſapiẽtum. Et
58 niſi ſua luce pellat tenebras, & ſe manifeſtet, manet omnibus, ipſum uia rationis & intelligentiæ quærentibus, penitus incognitus: ſed non deſerit quærentes ipſum, ſumma fide, ſpe certiſsima, atq; feruidiſsimo, quantum fieri poteſt, deſiderio: ſcilicet uia illa quam nos docuit magiſter unicus Chriſtus, Dei filius, uiua uia, ſolus oſtenſor patris ſui, creatoris noſtri omnipotentis. Quæcunq; ergò per nos dicta ſunt, non ad aliud tendunt, quàm ut intelligamus, ipſum omnem intellectum excedere, cuius facilis uiſio, quæ ſola fœlicitat, nobis fidelibus per ueritatem ipſam, Dei filium promittitur, ſi uiam nobis uerbo & facto patefactam, ipſum ſequendo tenuerimus. Quod nobis ipſe Dominus noſter Ieſus Chriſtus concedat, ſemper benedictus, Amen.

Dialogi trilocutorij de Poſſeſt, finis.

REVEREND.

REVEREND. P. NI-colai de Cusa Cardinalis, liber, qui inscribitur de Beryllo, incipit.

Cap. I.

VI legerit ea, quæ in uarijs scripsi libellis, uidebit me in oppositorum coincidentia, crebriùs uersatum, quam nisus sum frequenter, iuxtà intellectualem uisionẽ, quæ excedit rationis uigorem, concludere. Vnde ut clarè legenti conceptum depromã, speculũ & ænigma subijciam, quo se infirmus cuiusq; intellectus, in ultimo scibilium iuuet & dirigat. Et grauiores doctissimorum in difficilibus, ponam paucas sententias & opiniones, ut applicato speculo & ænigmate, uisione intellectuali iudex fias, quantum quisq; propinquiùs ad ueritatem accedat. Et quamuis uideatur libellus iste breuis, tamen dat sufficientem praxim, quomodo ex ænigmate ad uisionem, in omni altitudine possit pertingi. Erit etiam in cuiusq; potestate, modum qui subijcitur applicandi & extendendi ad quæcq; indaganda. Causa autem, cur tàm Plato in epistolis, quàm Dionysius magnus Areopagita prohibuerunt, hęc mystica ijs, qui eleuationes intellectuales ignorant, propalari: est, quia illis nihil magis risu dignum, quàm hæc alta uidebuntur. Animalis enim homo, hæc diuina non percipit, sed exercitatum habentibus in his intellectum, nihil desiderabilius occurret. Si igitur tibi prima facie, hæc insipida deliramenta uidebuntur, scias te deficere, & si hic aliquantulum, maximo sciendi desiderio, continuaueris meditationes, & praxim ab aliquo, qui tibi ænigma declaret, acceperis: eò peruenies, quòd nihil huic luci antepones, & intellectualem thesaurum reperisse gaudebis, & hoc paucissimis diebus experieris. Nunc ad rem descendens, primum exponam, cur imposui libello nomen Beryllus, & quid intendam.

Plato.

Dionysius.

Cap. II.

BEryllus, lapis est lucidus, albus, & transparens, cui datur forma, concaua pariter & conuexa, & per ipsum uidens, attingit prius inuisibile. Si intellectualibus oculis, intellectualis Beryllus, qui formam habeat maximam pariter & minimã adaptatur, per eius medium, attingitur inuisibile omniũ principũ. Quomodo autem hoc fiat, propono quantò clariùs possum enodare, præmissis quibusdam ad hoc opportunis.

Beryllus oculare speculum.

Cap. III.

OPortet te primum attendere, unum esse primum principium, & id nominatur secundum Anaxagorã intellectus, á quo omnia in esse prodeunt, ut se ipsum manifestet. Intellectus enim, lucẽ suæ intelligentiæ, delectatur ostẽdere & communicare. Conditor igitur intellectus, quia se finem facit suorũ operum, ut scilicet gloria sua manifestetur: creat cognoscitiuas substantias, quæ ueritatẽ ipsius uidere possint, & illis se præbet ipse conditor, modo quo capere possunt, uisibilem. Hoc scire est primum: in quo complicitè omnia dicenda, continentur.

Anaxagoras.

Cap. IIII.

SEcundò scias, quomodo id quod non est uerum, neque uerisimile, non est. Omne autem quod est, aliter est in alio, quàm in se. Est enim in se, ut in suo uero esse, in alio autem, ut in suo esse uerisimili: ut calidum in se, est ut in suo uero esse, & in calefacto, est per similitudinem suæ caliditatis. Sunt autem tres modi cognoscitiui, scilicet sensibilis, intellectualis, & intelligentialis: qui dicuntur cœli, secundùm Augustinum. Sensibile, in sensu est, per suam sensibilem speciem siue similitudinem, & sensus in sensibili, per suam sensitiuam speciem. Sic intelligibile, in intellectu per suam intelligibilem similitudinem, & intellectus, in intelligibili, per suam intellectiuam similitudinẽ. Ita intelligentiale, in intelligẽtia, & econuersò.

Augustinus.

Illi

Illi termini te non turbent, quia aliquando intelligentiale, nominatur intellectibile. Ego autem nomino sic, propter intelligentias.

Cap. V.

Pythagoras. TErtiò notabis, dictum Pythagoræ, hominem esse rerum mensuram. Nam cum sensu mensurat sensibilia, cum intellectu intelligibilia, & quæ sunt suprà intelligibilia, in excessu attingit. & hoc facit ex præmissis. Nam dum scit, animam cognoscitiuam, esse finem cognoscibilium: scit ex potentia sensitiua, sensibilia sic esse debere, sicut sentiri possunt, ita de intelligibilibus, ut intelligi possunt, excedẽtia autẽ, ita ut excedant. Vnde in se homo repperit, quasi in ratione mẽsurante, omnia creata.

Cap. VI.

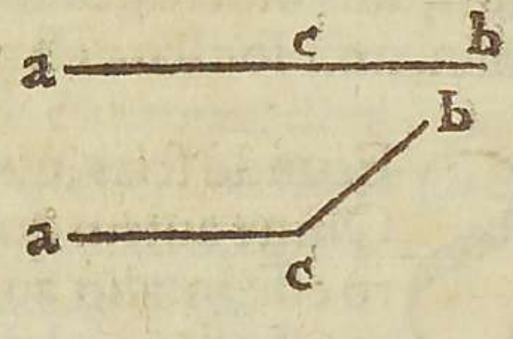
Hermes. QVartò aduerte, Hermetem Trismegistum dicere, hominem esse secundũ Deum. Nam sicut Deus est creator entium realium, & naturalium formarum: ita homo rationalium entiũ, & formarum artificialium, quæ nõ sunt nisi intellectus eius similitudines, sicut creaturæ Dei, diuini intellectus similitudines. Ideò homo habet intellectum, qui est similitudo, diuini intellectus, in creando. Hinc creat similitudines similitudinum, diuini intellectus, sicuti sunt extrinsecæ artificiales figuræ, similitudines intrinsecæ, naturalis formæ. Vnde mensurat suum intellectum, per potentiam operum suorum, & ex hoc mensurat diuinum intellectum, sicut ueritas mensuratur per imaginem, & hæc est ænigmatica scientia. Habet autem uisum subtilissimum, per quem uidet ænigma esse ueritatis ænigma, ut sciat hanc uetitatem, quæ non est figurabilis, in aliquo ænigmate.

Cap. VII.

Indus. Socrates. AD rem igitur (his paucis præmissis) descendentes, incipiamus à primo principio. Deridebat enim eos Indus ille, quẽ Socrates interrogabat, qui sine Deo aliquid conabantur intelligere, cum sit omnium causa & auctor. Volumus autem ipsum, ut principium indiuisibile uidere. Applicemus Beryllum mẽtalibus oculis, & uideamns maximum, quo nihil maius esse potest, pariter & minimum, quo nihil minus esse potest: & uidebimus principium, ante omne magnum & paruum, penitus simplex & indiuisibile, omni modo diuisionis, quo quæcunque magna & parua sunt, diuisibilia. Ac si per Beryllum intueamur inæqualitatem, erit æqualitas indiuisibilis, obiectum, & per absoluti similitudinem, uidebimus principium indiuisibile, omni modo diuisionis, quo similitudo est diuisibilis seu uariabilis scilicet ueritatem. Nam nullum est aliud obiectum illius uisionis, nisi ueritas, quæ uidetur per omnem similitudinem, maximam pariter & minimam, absolutum primum principium, omnis suæ similitudinis. Sic si per Beryllum uidemus diuisionem, erit obiectum connexio indiuisibilis, ita de proportione, & habitudine, & pulchritudine, & talibus.

Cap. VIII.

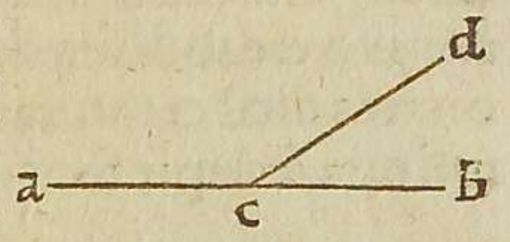
HVius uide nostræ artis ænigma, & recipe calamũ ad manus, & plica in medio, & sit calamus a b, & medium c: dico principium superficiei, & anguli superficialis esse lineã. Esto igitur quod calamus sit, ut linea, & plicetur super c puncto, c b mobili, & moueatur uersùs c a: in eo motu c b, cum c a, causat omnes formabiles angulos. Nunquam autẽ erit aliquis ita acutus, quin possit esse acutior, quousque c b, iungetur c a. Neque aliquis ita obtusus, quin possit esse obtusior, quousque c b, erit cum c a una continua linea. Quando igitur tu uides per Beryllum, maximum pariter & minimum formabilem angulum: uisus non terminabitur in angulo aliquo, sed in simplici linea, quæ est principium angulorum, quæ est indiuisibile principium, superficialium angulorum, omni modo diuisionis, quo anguli sunt diuisibiles. Sicuti igitur hoc uides: ita per speculũ in ænigmate, uideas absolutũ primũ principium.

Cap.

Cap. IX.

ATtentè consídera, per Beryllum ad inuisibile pertingi. Quamdiu enim maximum & minimum sunt duo, nequaquàm uidisti per maximũ pariter & minimum, neq; enim tũc maximum est maximum, neq; minimum minimum. Et hoc clarè uidebis, si feceris de c, lineam c d egredi mobilẽ: quamdiu enim illa unum angulum, cum c a, & alium cum c b cõstituit, nullus est maximus aut minimus. Semper enim maior potest esse, tamdiu maior: quamdiu alius existit, et ideò non prius unus maximus, quàm alius minimus, & hoc esse non potest, quãdiu sunt duo anguli. Si igitur dualitas cessare debet angulorum, nõ uidebis nisi c d, super lineam a b, & nullum uidebis angulum. Et ita ante duo, & post simplicem lineam, esse debet angulus maximus, pariter & minimus, sed non est signabilis. Solum igitur principium, uidetur maximum pariter et minimũ, ut omne principiatum, nõ possit esse, nisi similitudo principij: cum nec maius nec minus, eo esse possit, puta in angulis, ut nullus possit esse angulus, adeò acutus, quin suam acutiem habeat à principio. Nec possit esse aliquis ita obtusus, qn esse ipsum tale habeat, à suo principio. Ideò necesse est, quòd omni acuto dabili, cum possit esse acutior: in uirtute principij sit, creare acutiorẽ, & ita de obtuso. Sic uidetur principiũ, æternũ & ineuacuabile, per omnia principiata.

Cap. X.

ELeganter magnus Dionysius, Apostoli Pauli discipulus, in cap. 8. de diuinis nominibus, ista compendiosè dicit. Ait enim: nihil itaq; alienum à nostro instituto facimus, si per exiles imagines, ad auctorem omnium ascendẽtes, purgatissimis & mũdo superioribus oculis, inspiciamus omnia, in omnium causa, & inuicem contraria, uniformiter & coniunctè. Est enim principium rerum, ex quo est ipsum esse, & omnia quæ quomodolibet sunt, omne initium, & omnis finis. Et post pauca, subiungit: Et alia quæq;, ipso esse, cum sint, quæ sunt, omnia exculpunt. Idem de eodem principio affirmat, quòd sit finis & infinitus, stans & progrediens, & quòd neq; sit stans, neq; se mouens. Dicit enim, omnia exemplaria rerum, in una supersubstantiali coniunctione, in sui & omnium causa, ante subsistere concedendum. Ecce quàm lucidè ibi, & in uarijs alijs locis, diuinus uir ille, quæ premisi sic esse affirmat. *Dionysius.*

Cap. XI.

IAm tibi ex ænigmate constat, quomodo id intelligere queas: primum esse omnium mensuram, omnia enim cõplicitè est, quæ esse possunt. Nam angulus maximus, pariter & minimus, est actus omnis formabilis anguli, nec maior nec minor, ante omnem quantitatem. Nemo enim adeò parui sensus est, quin benè uideat, angulum simplicissimum, maximum pariter & minimum, in se omnes formabiles, siue magnos siue paruos complicare, nec maiorem nec minorem quocunque dabili, cui non plus nomen unius, quàm omnium angulorum, atq; nullius cõuenit. Quare nec acutus, nec rectus, nec obtusus angulus, nominari potest, cum non sit aliquis talis, sed simplicissima omnium causa. Rectè igitur ut Proclus recitat, in commentarijs Parmenidis: Plato omnia de ipso principio negat. Sic & Dionysius noster, negatiuam præfert theologiam, affirmatiuæ. *Proclus. Plato. Dionysius.*

Cap. XII.

VIdetur aũt ipsi, Deo magis conuenire, ipsum unũ, q; aliud nomen. Ita uocat eũ Parmenides. Similiter & Anaxagoras, qui aiebat, melius unũ q; omnia simul. Nõ intelligas de uno numerali, quod μόνας, seu singulare dicitur: sed de uno scilicet indiuisibili, omni modo diuisionis, quod sine omni dualitate intelligitur. Post quod, omnia sine dualitate, nec esse nec cõcipi possunt, ut sit primò unũ absolutũ iam dictum. Deinde unũ cum addito, scilicet, unũ ens, una substantia, & ita de omnibus. Ita quòd nihil dici aut cõcipi possit ita simplex, quin sit unum cum addito, solùm uno superexaltato excepto. Vnde quomodo debeat omniũ nominibus, & nullo omnium nominũ nominari, ut Hermes Mercurius de eo dicebat; & quæq; circa [illegible] clarè in ænigmate figurari. *Parmenides. Anaxagoras. Hermes.*

Cap.

Cap. XIII.

ADhuc unum attendere uelis, quomodo omnia creabilia, non ſunt niſi ſimilitudo. Nam omnis dabilis angulus, de ſeipſo dicit, quòd non ſit ueritas angularis: ueritas enim, non capit nec maius nec minus. Si enim poſſet eſſe maior aut minor ueritas, non eſſet ueritas. Quomodo eſſet ueritas, quando nõ eſſet, quod eſſe poſſet? Omnis igitur angulus, dicit ſe non eſſe ueritatem angularem, quia poteſt eſſe aliter, quàm eſt: ſed dicit, angulum maximum, pariter & minimum, cum non poſſet eſſe aliter quàm eſt, eſſe ipſam ſimpliciſsimam, & neceſſariam ueritatem angularem. Fatetur igitur omnis angulus, ſe illius ueri ſimilitudinẽ: quia eſt angulus, non ut in ſe, ſed ut in alio, ſcilicet in ſuperficie, & ideò angulus uerus, in angulo creabili ſeu deſignabili, eſt ut in ſua ſimilitudine. Rectè beatus Auguſtinus, omnes dicit creaturas ad interrogationem an ſint Deus, reſpondere, non: quia non ipſi nos, ſed ipſe fecit nos.

Auguſtinus.

Cap. XIIII.

NVnc potes ſatis ex his uidere, quam nunc, quãdo per ſpeculum uidemus, in ænigmate (ut Apoſtolus ait) de Deo notitiam, habere poſſumus: uticꝫ non aliam, quàm negatiuam. Vti ſcimus, quocunꝫ angulo deſignato, ipſum non eſſe ſimpliciter maximum pariter & minimum. In omni igitur angulo, negatiuè uidemus maximum, quem eſſe ſcimus, ſed non eſſe illum deſignatum: & ſcimus ipſum maximum, pariter & minimum, eſſe omnem totalitatẽ & perfectionem, omnium formabilium angulorum, omnium ipſorum intimum cẽtrum, pariter & continentem circumferentiam. Sed conceptum, non poſſumus de quidditate ipſius anguli maximi, pariter & minimi, facere: cum nec ſenſus, nec imaginatio, nec intellectus, ſentire, imaginari, concipere uel intelligere poſsint aliquid tale, ſimile illi, quod eſt maximum pariter & minimum.

Cap. XV.

Plato. SIc dicit Plato in epiſtolis, apud omnium regem cũcta eſſe, & illius gratia omnia, eumꝫ cauſam bonorũ omnium. Et pòſt pauca. Humanus enim animus affectat qualia ſint illa intelligere, aſpiciens illa cognata genera, quorũ nihil ſufficienter ſe habet, ſed in rege ipſo nihil tale: uticꝫ benè ibi ſcribit, hoc teneri debere ſecretum. Non enim abſcꝫ cauſa, nominat primum principium, omnium regem. Omnis enim Reſpublica, per regem, & ad ipſum ordinata, & per ipſum regitur, & exiſtit. Quæ igitur in Republica reperiuntur diſtincta, prioriter & coniunctè in ipſo ſunt ipſe, & uita, ut addit Proclus: duces, comites, milites, iudices, leges, menſuræ, põdera, & quæcꝫ talia, omnia ſunt in rege, ut in publica perſona: in qua, omnia quæ poſſunt eſſe in Republica, actu exiſtunt ipſe. Lex eius in pellibus ſcripta eſt, in ipſo lex uiua, & ita de omnibus, quorũ ipſe auctor eſt, & ab ipſo omnia habent, quæ habent tàm eſſe, quàm nomẽ in Republica. Benè Ariſtoteles, in ſimili ipſum principem nominauit, ad quem omnis exercitus eſt ordinatus, tanꝫ ad finem, & à quo habet exercitus, quicquid eſt. Ecce, ſicut lex ſcripta in pellibus mortuis, eſt lex uiua in principe: ſic in primo, omnia ſunt uita, tẽpus in primo eſt ęternitas, creatura creator.

Proclus.

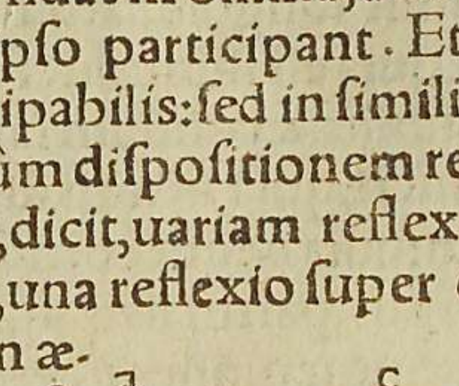
Ariſtoteles.

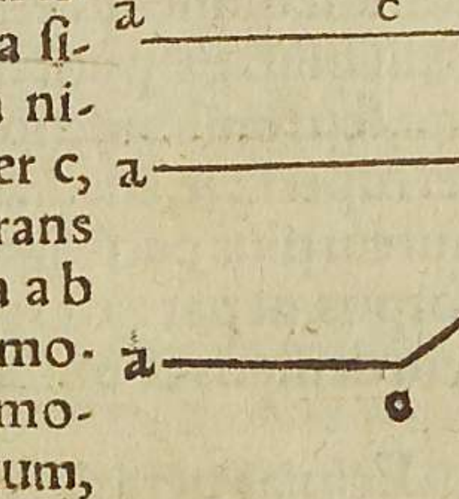
Cap. XVI.

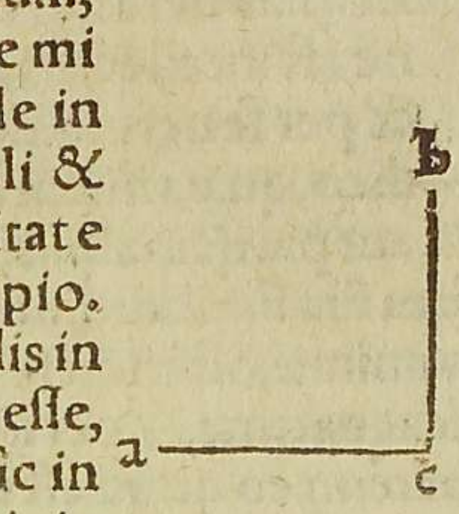
Auerrois. DIcebat Auerrois in 11. Metaphyſicæ, omnes formas, eſſe actu in primo motore. Et in 12. Metathyſicæ, quomodo Ariſtoteles negando ideas Platonis, ponit ideas & formas, in primo motore. Idem Albertus, in commentarijs ſuper Dionyſium, aſſerit. Ait enim, Ariſtotelem dicere, primã cauſam tricauſalem, ſcilicet efficientem, formalẽ, & finalem. Formalis eſt exemplaris: quòdꝫ ad illum intellectum, non repræhendat Platonem. Verum eſt autẽ, quòd Deus omnium in ſe habet exemplaria, exemplaria autem, rationes ſunt. Nominãt autẽ Theologi, exemplaria ſeu ideas Dei uoluntatem: quoniam ſicut uoluit fecit, ait Prophe-
ta. Voluntas autem, quæ eſt ipſa ratio, in primo intellectu, benè dicitur exemplar: ſicut uolũtas in principe, ratione fulcita, exemplar legis eſt, quod enim principi placuit, legis habet uigorem. Necꝫ hæc omnia quæ aut Plato, aut Ariſtoteles, aut alius quiſquam dicit, aliud ſunt, quàm quòd tibi Beryllus & ænigma oſtendit: ſcilicet ue-
ritatem,

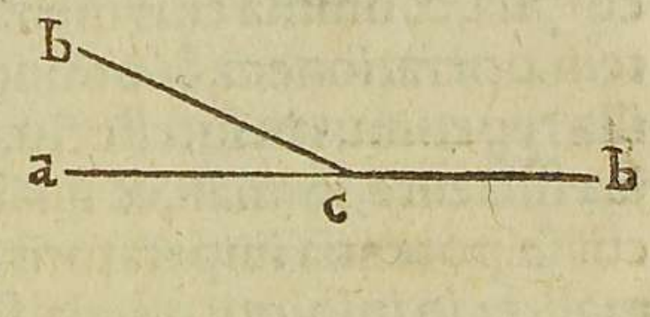
Albertus.

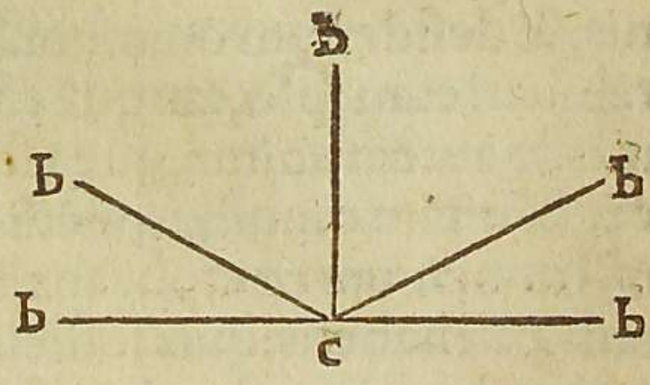
ritatem, per ſuam ſimilitudinem, omnibus tribuere eſſe. Sic Albertus, ubi ſuprà af- *Albertus.*
firmat dicens: Oportet aliquo modo fateri, quòd à primo fluat in omnia, una forma, quæ ſit ſimilitudo eſſentiæ eius, per quam omnia eſſe ab ipſo participant. Et attende, quòd ueritas quæ eſt id, quod eſſe poteſt, eſt imparticipabilis: ſed in ſimilitudine ſua, quę poteſt ſecundùm magis & minus recipi, ſecundùm diſpoſitionem recipientis, eſt communicabilis. Auicebron in libro fontis uitæ, dicit, uariam reflexionem *Auicebron.*
entis, cauſare entium differentiam: quoniam uitam addit, una reflexio ſuper ens, intellectum, duæ reflexiones. Quomodo hoc capi poſsit in ænigmate, ita uelis imaginari. Eſto igitur, quòd a b, ſit linea ſimilitudinis ueritatis, inter primam ueritatem & ipſum a nihil cadens: b uerò finis ſimilitudinis circa nihil: & ſuper c, ipſum b moueatur, motu complicatorio uerſùs a, figurans motum, quo Deus uocat de non eſſe, ad eſſe. Tunc linea a b eſt fixa, ut egreditur à principio, ut eſt a c: & mobilis, ut mouetur ſuper c, complicatorie uerſùs principium. In hoc motu, c b cum c a, cauſat uarios angulos, & c b eſt per motum, differentias ſimilitudinis explicans. Primò in ſimilitudine minus formali, obtuſum angulum cauſat, ipſius eſſe. Deinde in magis formali, ipſius uiuere. Deinde in maximè formali & acuto, ipſius intelligere. Acutus angulus, plus de actiuitate anguli, & ſimplicitate participat, et ſimilior primo principio. Et eſt in alijs angulis, ſcilicet uitali, & ipſius eſſe, ſic uitalis in angulo ipſius eſſe, & quæ ſunt mediæ differentiæ, ipſius eſſe, & uiuere ac ipſius intelligere, & quæ explicari poſſunt: ſic in ænigmate uidebis. A b enim, ſimilitudo ueritatis, omnia in ſe continet, quę poſſunt explicari, & per motum, fit explicatio. Motus autem quomodo fiat, ubi ſimplex elementum, de ſe explicat elementatum, ſicut præmiſi, in ænigmate figuratur. Simplicitas enim elementalis, eſt ex mobili & immobili: ſicut principiũ naturale, eſt principium motus & quietis. Vnde dum intellectus conditor, ſic mouet c b, exemplaria quæ in ſe habet explicat, in ſua ſimilitudine. Sicut Mathematicus, dum lineã plicat in triangulum: ipſum triangulum, quem intrà ſe habet in mente, explicat motu complicationis. Vnde habes, lineam a b, imaginari debere communicabilẽ ueritatem, quæ eſt incõmunicabilis ueritatis ſimilitudo, per quam omnia uera, ſunt uera, & non abſolutã, ut ueritatem, ſed ut eſt in ueris. Experimur autẽ, ipſum eſſe uerorum in trino gradu, in eo quòd quædam ſunt tantùm, alia uerò, ueritatis geſtant ſimpliciorem ſimilitudinem, quorum eſſe eſt uigoroſius: quia eo quòd ſunt uiuunt. Alia adhuc ſimpliciorem, quę eo ipſo quòd ſunt, uiuunt & intelligunt. Eſſe autem quantò ſimplicius: tantò uigoroſius & potentius. Ideò abſoluta ſimplicitas ſeu ueritas, eſt omnipotens.

Cap. XVII.

ADhuc alio ænigmate per doctrinam, ut ad minima reſpiciamus, quãdo maxima inquirimus. Vnũ ceu monas, eſt ſimpliciùs puncto. Puncti igitur indiuiſibilitas, eſt ſimilitudo indiuiſibilitatis, ipſius unius. Eſto igitur, quòd unum ſit ut indiuiſibilis & incommunicabilis ueritas, quæ ſe uult oſtendere & cõmunicare, per ſuam ſimilitudinem: & unum ſe ſignat ſeu figurat, & oritur punctum. Punctum autem communicabilis indiuiſibilitas, in continuo non fit unum. Sit igitur punctum communicatum, modo quo communicabile eſt, & habetur corpus: nam punctũ eſt indiuiſibile, omni modo eſſendi cõtinui & dimenſionis. *Vnum, punctũ.*

Modi

Modi autem essendi cõtinui, sunt linea, superficies, & corpus. Modi autem dimensionis, sunt longum, latum, & profundum. Igitur linea, participat indiuisibilitatem puncti, quia est illinealiter indiuisibilis: linea enim in non lineam partiri nequit. Nec est diuisibilis, secundum latum & profundùm. Superficies participat indiuisibilitatem puncti: quia in non superficiem, impartibilis. Nec est diuisibilis, secundùm profundum: quia nec sit corpus. Et corpus participat puncti indiuisibilitatem: quia in non corpus, partiri nequit, secundū profundum diuisibile. In indiuisibilitate puncti, complicantur omnes illæ indiuisibilitates. Nihil igitur reperitur in his, nisi explicatio indiuisibilitatis puncti. Omne igitur quod reperitur in corpore, non est nisi punctum, seu similitudo ipsius unius. Et non reperitur punctum, absolutum à corpore, uel superficie, aut linea: quia est principium intrinsecum, dans indiuisibilitatẽ. Linea autem plus participat, simplicitatem puncti, quàm superficies, & superficies, quàm corpus, ut patuit. De hac consideratione puncti & corporis, te eleua, ad similitudinem ueritatis & uniuersi, & in clariore ænigmate, facies dictorum coniectui ã.

Cap. XVIII.

Homo.

REcipias ueraciorem conceptum ex homine, qui omnia mensurat. In homine est intellectus, supremitas rationis, cuius esse, est à corpore separatum, & per se uerum: deinde est anima: deinde natura: ac ultimo corpus. Animã dico, quæ animat & dat esse animale. Intellectus uerò qui non est communicabilis, aut participabilis, propter suam simplicem uniuersalitatem & indiuisibilitatem, se in sua similitudine communicabilẽ reddit, scilicet in anima. Cognitio enim sensitiua animæ, ostendit se similitudinem intellectus esse. Per animã, intellectus se cõmunicat naturæ, & per naturã corpori. Anima in eo, quod similitudo intellectus, sentit liberè: in eo quod est unita naturę, animat. Ideò per naturã animat, per se, sentit. Quæ igitur anima operatur in corpore, medio naturæ, illa contractè operatur: sicut cognoscitiua, in organo, contractè secundùm organum. Respiciamus ergo ad corpus, & omnia eius membra formalia, & ad cuiuslibet legem siue naturam, uirtutem, operationem, & ordinem, ut sit unus homo: & quęcunque reperimus explicitẽ illa reperimus in intellectu, ut in causa, auctore, & rege, in quo omnia sunt, ut in causa efficiente, formali, & finali. Omnia enim anterioriter in potentia effectiua sunt: sicut in potentia imperatoris, sunt dignitates & officia Reipublicę. Omnia sunt, formaliter in ipso, qui omnia format, ut formata in tantùm sint, inquantùm sunt eius conceptui conformia. Finaliter sunt omnia in eo, cum eius gratia sint, cum ipse sit finis, & desiderium omnium. Nihil enim omnia menbra appetunt, nisi unionẽ inseparabilem cum ipso, tanquã cum suo principio & bono ultimo, & uita perenni. Quomodo autem anima, quę est similitudo intellectus, in se omnia uiuificabilia complicet, & uitam omnibus, medio naturæ communicet, & quomodo natura sit omnia, ut instrumentum complicans, & in se, omnem omnium membrorum motum & naturam, præhabens: quis sufficienter enarrabitur? Intellectus mediante sua similitudine quæ in homine est anima sensitiua, dirigit naturam, & omnem naturalem motum, ut omnia suo uerbo, seu conceptui, siue uoluntati, conformentur. Sic in uniuerso (cui præsidet conditor intellectus) nihil penitus reperitur, nisi similitudo, siue conceptus ipsius conditoris. Sicut si conditor intellectus esset uisus, uolens suam uirtutem uidendi ostendere, omne uisibile, in quo se ostendat conciperet: eo ipso intrà se omne uisibile haberet, & ad conformitatem singulorum uisibiliũ in suo conceptu existentium, cuncta uisibilia formaret. In omnibus enim uisibilibus, nihil reperiretur, nisi conformitas, & ideò similitudo ipsius conditoris eorum, intellectus.

Cap. XIX.

Plato.
Sol.
Dionysius.
Albertus.
Rectitudo.

VAria ualdè ponunt sancti, & philosophi, ænigmata. Plato in libro de Republica, recipit solem, & eius attendit in sensibilibus uirtutem, & ex conformitate illius, se eleuat ad lucem intelligentiæ, intellectus conditoris. Quo paradigmate, & magnus Dionysius est usus. Nam utique ænigma est gratum, ob conformitatem, lucis sensibilis & intelligibilis. Albertus, ænigma rectitudinis

tudinis recipit,ac si linealis rectitudo daret esse omni ligno,quæ in nullo uti est,potest participari,& manet impartibilis & absoluta. Varie autem in contracto esse,scilicet in sua similitudine,in quolibet ligno participatur:quoniam in uno nodosè, in alio incuruè,& ita de infinitis differentijs. Etiam caliditatem fingit absolutã,& quo modo omnia calida,illius similitudinem participant,& habent esse suum ab illa,sic conceptum facit,de conditore intellectu,& creaturis. Innumerabiles modi possunt concipi,multos alios in docta ignorantia,& libellis alijs posui. Sed nullus præcisissimum attingere potest:cum diuinus modus sit suprà omnem modum. Et si applicas oculare,& uides maximum pariter,& minimum modum,omnis modi principium,in quo omnes modi cõplicãtur,& quẽ omnes modi explicare nequeunt:tũc facere poteris,de diuino modo,ueriorem speculationem. *Caliditas.*

Cap. XX.

DIceres fortè uisum Berylli,præsupponere essentiam,recipere maius & minus, alioqui per maximum pariter & minimum,non uideretur eius principium. Respondeo,quod quamuis essentia secundum se,non uideatur magis & minus recipere:tamen secundum comparationem,ad esse & actus proprios speciei,magis & minus participat, secundum dispositionem materię recipientis,adeò (ut dicit Auicenna) quod in quibusdam uidetur Deus in hominibus qui diuiuum habent intellectum,& operationes. Nec hic modus Berylli,penitus fuit absconditus Aristoteli,qui sępè discurrit,reperiendo primum per hoc argumentum. Vbi reperitur participatio unius,secundũ magis & minus,in diuersis: necesse est deueniri ad primum,in quo ipsum est primum:ut de calore,qui in diuersis participatur,deuenitur,ad ignem,in quo primum est,ut in fonte , à quo alia omnia calorem recipiunt. Sic Albertus,illa regula utens quęrit primum,in quo est ratio fontalis entis omnium entitatem participantium,sic & principium cognoscendi, ubi ita dicit:cum intelligentia,anima rationalis,& sensitiua,communicent in uirtute cognoscendi:oportet quod recipiant hanc naturam ab aliquo,in quo est primò sicut in fonte,& hic est Deus. Impossibile est autem,quod æqualiter recipiant ab eo, quia sic essent æquè propinqui principio,& æqualis uirtutis in cognoscendo. Vnde primò recipitur in intelligentia,quæ habet tantùm de esse intelligentiæ,quantùm participat de radio diuino. Similiter anima rationalis,tantum participat de uirtute cognoscitiua,quantum capit de radio intelligentiæ,licet obumbretur in illa. Sic & anima sensibilis,participat de cognitione,quantum imprimitur in ipsa,radius rationalis animæ,licet obumbretur in ipsa. Sed sensitiua,est ultima,quę non influit ulterius uirtutem cognoscitiuã. Sed ut anima rationalis,non influit in sensum,nisi sibi sit cõiunctus:sic nec primum,influit in secundum,nisi ei coniunctum. Non intelligas,intelligentiam creare animas,aut animam sensum:sed quod radius in primo horumã sapientia æterna receptus,est exemplar,& quasi seminale secundi. Et quia radius iste,semper recipitur,in uirtute minoratus:ideô anima,non recipit radium,secundũ esse intelligibile,nec uegetabilis,ab anima sensitiua,recipit radium cognitiuum. Deinde magnus Albertus,in allegatis commentarijs,assimilat illum diuinum radium, illuminantem naturam,cognoscitiuam radio Solis:qui in se consideratus, antequã subintret aerem,est uniuersalis & simplex,& in aere recipitur in profundo ipsũ penetrando,& penitus illuminando. Deinde recipitur in superficie,in corporibus terminatis,ubi secundùm uariam dispositionem,uarios causat colores,album & clarũ, si est superficies clara:nigrum,si obscura:& medios colores,secundum dispositionẽ mediam. Sic principium primum,scilicet sapientia Dei,seu diuina cognitio,quæ est essentia Dei, manens & incommunicabilis radio suo(qui est una forma cognoscitiua)se habet:quoniam quasdam naturas illuminat,ut cognoscant simplices quidditates rerum. Et hęc cognitio,est secundùm maximum fulgorem,qui possibilis est recipi in creatura,& hoc in intelligentijs. In alijs reperitur,ubi non operatur,talẽ cognitionem simplicium quidditatum,sex mixtarum cum continuo & tempore, sicut in hominibus. Ibi enim incipit cognitio à sensibus,ideò oportet, quod conferendo *Ex alienis.* *Auicenna.* *Aristoteles.* *Albertus.* *Albertus ca. 15.*

Isaac. unum ad alterum, perueniat ad simplex intelligibile. Quare Isaac dicebat: quod ratio oritur, in umbra intelligentiæ, & sensus, in umbra rationis, ubi occũbit cognitio. Vnde anima uegetabilis, oritur in umbra sensus, & non participat de radio cognoscitiuo: ita quod possit recipere speciem, & ab appendicijs materiæ separare, ut fiat simplex cognoscibile. Auicenna uerò, suscipit ænigma in igne, & uario eius essendi modo ab æthere deorsum, usq; quò in lapide penitus obumbretur.

Auicenna. Ignis.

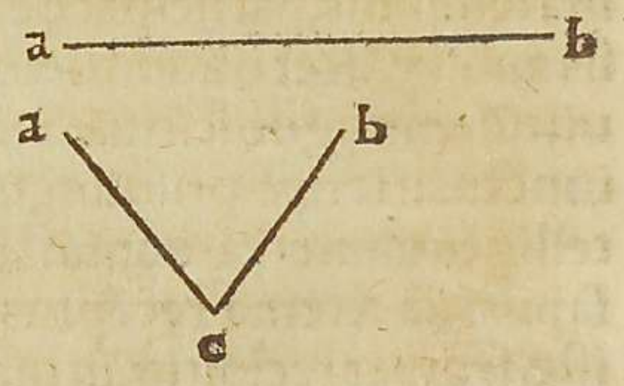
Cap. XXI.

Dionysius. Ex sententia. HI omnes, & quotquot uidi scribentes, caruerunt Beryllo. Et ideò arbitror, si constanti perseuerantia, secuti fuissent magnum Dionysium: clariùs uidissent, omnium principium, atq; commentaria fecissent in ipsum, secundùm ipsius scribentis intentionem. Sed quando ad oppositorũ coniunctionem perueniunt, textum magistri diuini, disiunctiuè interpretantur. Magnum est posse se stabiliter in coniunctione figere oppositotum. Nam etsi sciamus ita fieri debere, tamen quando ad discursum rationis reuertimur, labimur frequenter, & uisionis certissimę nitimur rationes reddere, quæ est suprà omnem rationem, & ideò tũc cadimus de diuinis ad humana, & instabiles atque exiles rationes adducimus. Hoc Plato in epistolis, ubi de uisione primæ causę pręmisit, omnibus accidere astruit. Tu igitur, si uolueris æternam sapientiam, siue principiũ cognoscitiuum uidere, posito Beryllo, ipsum uideas, per maximũ pariter & minimũ, cognoscibile. Et in ænigmate, quemadmodũ de angulis, inquire, acutas formales simplices, & penetratiuas naturas cognoscitiuas, uti angulos acutos, aliàs obtusiores, & demum obtusissimas, uti obtusos angulos. Et omnes gradus uenari poteris possibiles: & quemadmodũ de hoc sic dixi, ita de quibuscunq; sic se habentibus.

Plato.

Cap. XXII.

DVbitas fortassis, quomodo uidetur principium unitrinum. Respondeo. Omne principium est indiuisibile, omni diuisione suorum effectuum, seu principiatorum. Primum igitur principium, est ipsa simplicissima atq; perfectissima indiuisibilitas. In essentia autem perfectissimę indiuisibilitatis, uideo unitatẽ, quæ est fons indiuisibilitatis. Video æqualitatẽ, quæ est indiuisibilitas unitatis, & uideo nexum, qui est indiuisibilitas unitatis & ęqualitatis. Et capio ænigma, & intueor a c b angulum, et considero c punctum, primum principiũ anguli, et lineas c a, & c b, secundum principium c punctum, principium est unitrinum: nam est principiũ c a lineæ, quæ est linea immobilis, & lineæ c b, quæ est linea differentiarum formatiua. Et uideo c punctum, utriusq; nexum, & quod c, punctum est intimum, & proximum principium anguli: scilicet principium simul & terminus anguli: incipit enim in c pũcto, & in eodem terminatur. Dum igitur intueor in c unitrinum principium, uideo ipsum esse fontem, unde primò emanat unitas seu necessitas, omnia uniens & constringens. Deinde uideo ipsum principium, unde emanat æqualitas, omnia quantumcunq; uaria formans seu adæquans, quocunq; motu hoc fieri oporteat. Sic uideo ipsum c principium, unde emanat nexus & conseruatio, omnium constrictorum & formatorum. Video igitur, ipsum principium simplicissimum, unitrinum, ut sua indiuisibilitas sit perfectissima, & sit omnium causa, quæ in sua indiuisibili essentia, sine trina indiuisibilitate, subsistere nequeunt.

Cap. XXIII.

Ex alienis. TEtigerunt Philosophi hanc trinitatem, quam uiderunt in principio esse, à causato ad causam ascendendo. Anaxagoras, & ante eum Democritus, Abderites (ut uult Aristoteles) fuit primus, qui intellectuale uidit principium. Quem Plato extulit, eius libros sæpissimè legens, quia uisum ipsi fuit, quod magistrum inueniret. Et quæ Plato de eo dicit, illa & Aristoteles. Ipse enim. Anaxagoras, tàm Platoni quàm Aristoteli, oculos aperuit. Visus est autem uterque, hoc

Anaxagoras. Democritus. Plato. Aristoteles.

hoc principium, per rationem reperire. Et Plato principium, à quo omnia condita, nominat conditorem intellectum, & eius patrem Deum, ac cunctorum causam. Et ita primò apud primum, omnia esse dixit, ut sunt in triplici causa, efficienti, formali, & finali. Secundò dixit, omnia esse in conditore intellectu, quem primam dicit Dei creaturam, & asserit generationem eius, à primo esse, quasi filij à patre. Hunc intellectum, quem etiam sacræ literæ, sapientiam ab initio, & ante omnia sæcula creatã, & primogenitam omnis creaturæ, nominant: dicit conditorem, quasi inter causam, & causata sensibilia, mediatorem, qui exequitur imperium, seu intentionem patris. Tertiò uidit, per uniuersum diffundi spiritum seu motum, cuncta quæ in mundo sũt cõnectentem & conseruantem. Apud igitur Deum omnia uidit primò, modo essendi primo & simplicissimo, sicut omnia sunt in potestate effectiua, & omnipotenti. Secundò: uidit omnia esse, sicut in executore imperij sapientissimo. Et hunc essendi modum, uocat secundum. Tertiò uidit omnia esse, ut in instrumento executoris, sci licet in motu: nam per motum, quæ fiunt, ad effectũ producuntur. Et hunc essendi modum tertium, animam mundi nominauit Aristoteles, licet nõ utaĩ terminis illis. Idem uidetur dicere quò ad Deum, scilicet, quod omnia apud ipsum, sint ut in causa unitrina, quodquod omnes formæ, sint in intelligentia motrice cœli, & in motu animato anima nobili. Ipse aũt intelligentias, plenas formis, multiplicat, secũdùm multitudinem orbium cœli: quia eas dicit motrices orbium. Tamẽ secundum regulam suam, ad omnium intelligentiarum mouentium primam, scilicet ad primum motorem, necessariò deueniri oportere ostendit. Et hunc nominat principem, seu primũ intellectum. Plato autem, considerans multitudinem intelligentiarum, uidit intellectum, cuius participatione, omnes intelligentiæ sunt intelligentiæ. Et quia uidit primum Deum, absolutum, simplicissimum, inparticipabile & incommunicabile principium: ideò communicabilem intellectum, in Dijs multis seu intelligentijs, uariè participatum & communicatum, arbitrabatur primam creaturam. Ita etiam anima mundi, quę in omnibus animalibus, cõmunicabiliter participatur: ante omnes animas, quasi in sua prioriter omnes complicantur, ut in suo principio, esse credidit. De his igitur tribus essendi modis prioriter, quomodo sortiantur nomina patorum, in docta ignorantia memor sum, quædam dixisse. Solum autem notes, non esse necessarium, uniuersalem esse creatum intellectum, aut uniuersalem mundi animam, propter participationem, quę Platonem mouit. Sed ad omnem essendi modũ sufficit abundè, primum principium unitrinum: licet sit absolutum, & superexaltatum, cum non sit principium contractũ, ut natura, quæ ex necessitate operatur, sed sit principium ipsius naturę. Et ita supernaturale, liberum, quod uoluntate creat omnia. Illa uerò quæ uoluntate fiunt, in tantùm sunt, in quantùm uoluntati conformantur, & ita eorum forma, est intentio imperantis. Intentio autem, similitudo intendentis, quę est communicabilis & receptibilis in alio. Omnis igitur creatura, est intentio uoluntatis omnipotentis. Istud ignorabant, tã Plato quàm Aristoteles: aperte enim, uterque credidit, conditorem intellectum, ex necessitate naturæ omnia facere, & ex hoc omnis eorum error secutus est. Nam licet non operetur per accidens, sicut ignis per calorem, ubi benè dicit Auicenna (nullum enim accidens, cadere potest in eius simplicitatem) & per hoc uideatur agere per essentiam: non tamen propterea agit, quasi natura, seu instrumentum necessitatum, per superiorum imperium, sed per liberam uoluntatẽ, quæ est & essentia eius. Benè uidit Aristoteles in Metaphysica, quomodo omnia in principio primo, sunt ipsum: sed non attendit, uoluntatem eius, non esse aliud, à ratione eius, & essentia.

Plato.

Secundi Cap. 7.

Plato. Aristotele.

Auicenna.

Aristoteles.

Cap. XXIIII.

QVomodo autem Plato, habuerit de unitrino principio conceptũ, & quàm propinquè ad modum nostrum Christianæ Theologiæ: Eusebius Pãphili, in libro de præparatione Euangelica, ex libris Numenij, qui secreta Platonis cõscripsit, & Plotini, atque aliorum, collegit. Aristoteles etiã, in sua Metaphysica, quã ipse Theologiã appellat: multa conformia ueritati, ratione

Plato. Eusebius. Numenius. Plotinus. Aristoteles.

Ex alienis. Ex sententia.

ostendit, scilicet, primum intellectū esse penitus in actu, qui seipsū intelligit, ex quo delectatio summa. Hoc quidem & Theologi nostri dicunt, intellectum illum diuinum, se intelligendo de se & sua essentia & natura, generare intelligibilem suiipsius similitudinem adæquatissimam. Intellectus enim generat uerbum, in quo est substātialiter, & ex hoc præcedit delectatio, in qua est generantis & geniti consubstātialitas. Veruntamen si de hoc principio, tu uis habere omnem possibilem scientiam, cōsidera in omni principiato, à quo est, quid est, & nexum, & per ipsum Beryllum, maximi pariter & minimi principiati, respice in omnium principiatorum principium. In ipso principio, perfectissimè modo diuino reperies, trinitatem principium simplicissimum, omnis creaturæ unitrinè. Et attende, me in simplici conceptu principiati, trinitatē unitatis essentiæ, exprimere per quod est, & quod est, & nexum, quæ in sensibili substantia cōmuniter nominātur forma, materia, & cōpositū: ut in homine anima, corpus, & utriusq; nexus.

Cap. XXV.

Aristoteles.

ARistoteles, concordando omnes Philosophos, dicebat: principia, quæ substantiæ insunt, esse contraria, & tria nominauit principia, materiam, formā, & priuationem. Arbitror ipsū, quamuis super omnes diligentissimus atq; acutissimus habeat discursor, atq; omnes, in uno maxime defeciſſe. Nā cum principia sint contraria, tertium principium utriq; necessariū, non attigerunt, & hoc ideò, quia contraria, simul in eodem, coincidere non putabant possibile, cum se expellāt. Vnde ex primo principio, quod negat, cōtradictoria simul esse uera: ipse Philosophus ostendit, similiter contraria, simul esse non posse. Beryllus noster acutiùs uidere facit, ut uideamus, opposita in principio connexiuo, ante dualitatem, scilicet antequam sint duo contraria, sicut si minima contrariorum uideremus coincidere: puta, minimum calorem & minimum frigus, minimam tarditatem, & minimam uelocitatem, & ita de omnibus, ut hęc sint unum principium, ante dualitatem utriusq; contrarij: quemadmodum in libello, de mathematica perfectione, de minimo arcu & minima chorda, quomodo coincidant, dixi. Vnum sicut angulus minimè acutus, & minimè obtusus, est simplex angulus rectus, in quo minima contrarior angulorū coincidunt, antequam acutus & obtusus sint duo anguli: ita est de principio connexionis, in quo simpliciter coincidunt, minima contrariorum. Quod si Aristoteles principium, quod nominat priuationem, sic intellexisset, ut scilicet priuatio sit principium, ponens coincidentiam contrariorum, & ideò priuatum contrarietate utriusq;, tanquam dualitatem, quæ in contrarijs est necessaria, procedens: tunc benè uidisset. Timor autem, ne contraria simul eidem inesse fateretur, abstulit ei ueritatē, illius principij. Et quia uidit tertium principium necessarium, & esse debere priuationem: fecit priuationem, sine positione principium. Post hoc non ualens benè euadere, quandam uidetur inchoationem formarum, in materia ponere, quæ si acutè inspicitur, est in re nexus, de quo loquor. Sed sic nō intelligit, nec nominat. Et ob hoc oēs Philosophi, ad spiritum, qui est principium connexionis, & est tertia persona in diuinis secundùm nostram perfectam Theologiam non attigerunt: licet de patre & filio, plærisq; elegāter dixerint, maximè Platonici, in quorum libris, sanctus Augustinus, Euangelium Ioannis Theologi nostri, in principio erat uerbum, usq; ad nomē Ioannis Baptistæ, & incarnitionem, se reperisse fatetur. In quo quidem Euangelio, de spiritusancto nulla fit mentio.

Liber de mathematica perfectione.

Augustinus.

Cap. XXVI.

Aristoteles.

OPortet ualdè hæc quę dixi, de hoc tertio notare principio. Dicit Aristoteles & benè: principia esse minima & indiuisibilia, quò ad magnitudinem quātitatis, maxima quò ad magnitudinem uirtutis. Vnde neq; forma est diuisibilis neq; materia diuisibilis: quia nō est nec qualis nec quanta, neq; nexus diuisibilis. Essētia igit quæ in istis subsistit, est indiuisibilis: & quia intellectus noster, qui non potest concipere simplex, cum cōceptum faciat in imaginatione, quæ ex sensibilibus sumit principiū, seu subiectū imaginis suæ seu figuræ: hinc est quod intellectus essentia rerum concipere nequit. Videt tamen eam suprà imaginationem

&

& conceptum ſuum, indiuiſibilem triniter ſubſiſtere. Vnde dum ſic attentè aduertit; uidet ſubſtantiã corporalem, ut ſubſtantiam indiuiſibilem, ſed per accidens diuiſibilem. Ideò dum diuiditur corpus, nõ diuiditur ſubſtantia: quia non diuiditur in nõ corpus, aut in partes ſubſtantiales, ſcilicet formam, materiam, & nexum, quæ magis propriè dicuntur principia, quàm tres: quia eſſet diuidere indiuiſibile ab indiuiſibili, ſicut punctum à puncto, quod non eſt poſsibile: ſed continuũ diuiditur in cõtinua: poteſt enim eius ſubiectum ſcilicet quantitas recipere maius & minus. Poſſe autem diuidi, uenit ab indiuiſibili materia, quæ nõ eſt indiuiſibilis propter unitatem, ut forma, ſeu paruitatem, ut nexus: ſed propter infirmitatem ſicut nondum ens Ideò dum eſt ens per formam, quæ ſe ei ualdè immergit, & fit multùm materialis: tũc propter materiam diuiditur quantitas. Vnde per ænigma poteris differentias talium formarum inueſtigare, quæ ſunt multùm materiales & immerſæ, & quæ minus, & quę ualdè ſimplices. Et quoniã omnis corruptio, mutabilitas, & diuiſio eſt à materia: ſtatim uidebis cauſas generationum, & corruptionum, & quæq; talia.

Cap. XXVII.

ARiſtoteles quando Politicem conſcribere propoſuit, ad minimum tàm œconomices quàm politices ſe contulit, & in illo minimo, quomodo maximum ſe habere deberet, uidit: dicens ſic in alijs ſimiliter faciendum. In metaphyſica autem dicit curuum & rectum in natura contrariari: quare unum nõ poſſe conuerti in aliud. In primo probè dixit: & puto quod ſi quis maxima quæcũq; ſcire quæſierit, & ad minimum oppoſitorum ſe conuerterit: utiq; ſecreta ſcibilia inueſtigabit. In ſecundo, de curuo & recto, non benè conſiderauit. Nam opponuntur, & unum eſt utriuſq; minimum. Ipſe fortè hæc ſic dixit: ut ignorantiã ſuã de quadratura circuli, cuius mentionem ſæpè facit excuſaret. Habes autem ſuperius principium eſſe indiuiſibile omni modo, quo diuiſio eſt in principiatis. Principiata igit contrariè diuiduntur, habent principium eo modo indiuiſibile: ideò contraria eiuſdem ſunt generis. Facies tibi ſcientiam mediante beryllo, & ænigmate, de principio oppoſitorum, & differentia, & de omnibus circà illa attingibilibus. Sic generaliter de ſcientia per principium ſcibilium, & differentijs eorum: uti in ſimili audiſti ſuperiùs. Vnus eſt enim in omnibus agendi modus. Sic ſi fortè uelis magnum Dionyſiũ, qui Deo multa nomina tribuit, ampliando ad beneplacitum extendere, cum beryllo & ænigmate, ad cuiuslibet nominis principiũ pergas, & quid humanitùs dici poteſt (Deo te ſemper dirigente) uidebis. Etiam cauſas in natura ſubtiliùs attinges: ſcilicet quare generatio unius eſt corruptio alterius. Videndo enim per Beryllum unũ contrarium, uides in eo eſſe principium alterius contrarij: puta dum uides per maximam pariter, & minimam caliditatem principium caliditatis: non eſſe niſi indiuiſibile omni modo diuiſionis caloris, & ab omni calore ſeparatum. Principium enim, nihil omnium principiatorum: principiata autem principij caloris, ſunt calida, non eſt igitur calidum caloris principium. Id autem quod eſt eiuſdem generis, & non calidum, uideo in frigido. & ita in contrarijs alijs. Cum ergo in uno contrario ſit principium alterius: ideò ſunt circulares tranſmutationes, & commune utriuſq; contrarij ſubiectum. Sic uides, quomodo paſsio tranſmutatur in actionẽ, ſicut diſcipulus patitur informationem, ut fiat magiſter ſeu informator, & ſubiectum poſt paſsionem calefactionis mutatur in ignem calefacientem, & ſenſus patitur impreſsionem ſpeciei obiecti, ut fiat actu ſentiens, & materia impreſsionem formæ, ut ſit actu. Oportet autem ut aduertas, quando de contrarijs dico: quomodo illa quę ſunt eiuſdem generis, & æquè diuiſibilia, denoto: tunc enim in uno, eſt alterius principium.

Ariſtoteles à

Cap. XXVIII.

VIdetur mihi utiq; te poſt hæc querere, quid ego æſtimẽ ens eſſe: ſcilicet quænam ſit ſubſtantia. Volo tibi quantum poſſum ſatisfacere, quamuis ſuperiora (quæ dicturus ſum) contineant. Ariſtoteles ſcribit, hanc quæſtionẽ antiquam omnes indagatores ueritatis, ſemper quęſierunt huius dubij ſolutionem, & adhuc quærunt: ut ait. Ipſe autem reſoluit, à ſolutione illius dubij omnẽ ſcien-

Ariſtoteles. Ex alienis.

tiam dependere. Scire enim quid erat esse, hoc est, rẽ ideò hoc esse, puta domũ, quia quod erat esse domui, hoc est: est attigisse altissimum scibile. Dum autem circà hoc sollicitè quereret, et sursum deorsumq; pergeret: & reperisset nec substantialem materiam fieri, cum sit possibilitas essendi. Quæ si de alio esset, id de quo possibilitas essendi, fuisset: cum nihil, nisi possibile fieri, fiat: ideò non est possibilitas, de posibilitate. Non ergo fit materia de aliquo alio, neq; de nihilo, quia de nihilo, nihil fit. Deindè ostendit formam non fieri: oporteret enim quod de ente in potentia fieret: & sic de materia. Et exemplificat, quomodo rotundans æs, non facit sphęram æneam, sed quæ erat semper sphęra inducitur in materiam æris. Compositũ igit̃ fit tantũ: formã igitur quæ format actu in composito, nominat quod erat esse: & dum ipsam separatam conspicit, nominat speciem. Quid autem sit illa substantia, quam nomiãt, quod erat esse, dubitat: nescit enim unde ueniat, aut ubi subsistat. Et an sit ipsum unum, aut ens, aut genus: uel si sit ab idea, quæ sit substantia in se subsistens. Aut si educitur de potentia materiæ, & si sic, quomodo hoc fiat. Oportet enim quod omne ens in potentia, per ens in actu perducatur in actum. Actus enim nisi prior esset potẽtia, quomodo potentia ueniret in actum? Si enim seipsam poneret in actu, esset in actu ante quam esset in actu. Etsi est prius in actu: erit igit̃ species, aut idea separata, nec hoc uidetur. Oporteret enim idem esse separatum, & non separatum, cum non possit dici quod sit alia species separata, & alia substantia, quod erat esse. Si enim alia, non est, quod erat esse. Et si sunt species separatæ à sensibilibus, oportet illas eẽ, uel ut numeros, uel ut magnitudines separatas, siue mathematicales formas. Sed cum illæ depẽdeant à materia, & subiecto, sine quo mathematicalia non habent esse: non sunt igit̃ separatæ. Et si non sunt species separatæ, non sint uniuersales, neq; scientia de ipsis fieri potest. Per talia multa subtilissimè discurrit: nec se plenè, ut uidetur figere potuit, propter dubium specierum & idearum. Etiam Socrates iuuenis, & senex, ut Proclus dicit, de hoc dubitauit: tamen magis elegit opinionem, scilicet q̃d quamuis sint aliquę substantię separatę à materia, tamen species nõ sunt separatæ substantiæ: sicut nec species artis scilicet domus, nõ habet esse substantiale à materia separatum. Sed quæstionem illam sæpiùs mouens, semper esse difficillimam conclusit.

Socrates.
Proclus.

Cap. XXIX.

Aristoteles.

EGo autem attendo, quomodo, etsi Aristoteles reperisset species, aut ueritatem circa illa: adhuc propterea non potuisset attigisse quid erat esse, nisi eo modo quo quis attingit hanc mensuram, esse sextarium: quia est, quod erat esse sextario. Puta, quia sic est, ut à principe Reipublicæ, ut sit sextarium, est constitutum. Cur autem sic sit, & non aliter constitutũ, propterea non sciret: nisi q̃d demum resolutus diceret, quod principi placuit, legis uigorem habet. Et ita dico cũ sapiente: quod omnium operum Dei nulla est ratio: sed cur cœlum cœlum, & terra terra, & homo homo, nulla est ratio, nisi quia sic uoluit, qui fecit. Vlteriùs inuestigare, est fatuum (ut in simili dicit Aristoteles) uelle inquirere primi principij quodlibet est, uel non est, demonstrationem. Sed dum attentè consideratur, omnem creaturam nullam habere essendi rationem aliunde, nisi quia sic creata est, quodq; uoluntas creatoris sit ultima essendi ratio, sitq; ipse Deus creator simplex intellectus, qui per se creat, ita quod uoluntas non sit nisi intellectus seu ratio, imò fons rationum: tunc clarè uidet quo modo in quod uoluntate factũ est, ex fõte prodijt rationis. Sicut lex imperialis non est nisi ratio imperantis, quæ nobis uoluntas apparet.

Cap. XXX.

Ex sententia.

ESt igitur, ut accedamus propiùs, adhuc considerandum, quomodo noster intellectus suum intellectum ab imaginatione, ad quam continuatur, nescit absoluere. Et ideò in suis intellectualibus conceptibus, qui sunt mathematicales, ponit figuras, quas imaginatur, ut substantiales esse formas, et in illis et numeris intellectualibus, ponit considerationes: quia illa sunt simpliciora quam sensibilia: quia intelligibiles materiæ. Et cum omnia hauriat per sensũ: ideò in istis subtilibus, & incorruptibilibus figuris, à qualitatibus sensibilibus absolutis, fingit se omne attingibile

tingibile posse,similitudinariè saltẽ,appræhendere. Quare quidã ponit substantiale elementum esse,ut unum,& substantias,ut numeros,alius ut punctum:& ita quę ex his sequuntur. Vnde eo modo uidetur secundum has intellectuales conceptiones,quod indiuisibilitas sit principium,prius omnibus.Nam est ratio,cur unum,& punctum,& omne principium,est principium:scilicet quia indiuisibile,& secundũ intellectualem conceptum,indiuisibile est formalius & præcisius principiũ, quod tamen nõ potest nisi negatiuè attingi:sed in omnibus diuisibilibus attingitur,uti suprà patuit.Sublata enim indiuisibilitate,constat nihil substantiæ manere, atq; ideò omnem substantiam tantùm habere esse,& substantiæ,quantũ indiuisibilitatis.Sed ut scitè dicit Aristoteles:hæc negatiua de principio scientia,obscura est. Cognoscere enim substantiam,non esse quantitatem,qualitatem,aut aliud accidens,nõ est clara scientia,sicut illa quæ positiuè ipsam ostendit.Nos autem oculo mentis hic in ænigmate per speculum,innominabilem indiuisibilitatem,nullo nomine per nos nominabili,aut nullo conceptu formabili, appræhensibilem cognoscentes, uerissimè eam uidentes in excessu,non turbamur asserere nostrum principium,omnem claritatem,& accessibilem lucem excedere.Sicut plus gaudet,qui repperit thesaurum,uitæ suę innumerabilem,& inexhauribilem,quàm numerabilem & consumptibilem. *Aristoteles.*

Cap. XXXI.

POst hæc ad memoriam reuocemus ea,quæ suprà dixi de intentione, scilicet: quo modo creatura est intentio conditoris:& considerem us intentionem, esse uerissimam quidditatem eius.Nam à simili,cum quis nobis loquitur, si nos quidditatem attingimus sermonis,non nisi intentionem loquentis attingimus.Sic cũ per sensus species sensibiles haurimus,illas quãtùm fieri potest simplificamus,ut quidditatem rei uideamus cum intellectu.Simplificare autem,est species abijcere,accidentia corruptibilia,quæ non possunt esse quidditatem:uti in subtilioribus phãtasmatibus discurrendo,quasi in sermone seu scriptura,ad intentionẽ conditoris intellectus perueniamus: scientes quòd quidditas rei illius,quæ in illis signis,& figuris rei sensibilis,sicut in scriptura aut sermoue uocali continetur,est intentio intellectus:ut sensibile sit quasi uerbum conditoris:in quo continetur ipsius intentio,qua appræhẽsa,scimus quidditatem,& quiescimus.Est autem intentionis gratia,manifestatio:intendit enim,se sic manifestare,ipse loquens seu conditor intellectus.Appræhensa igitur intentione,quæ est quidditas uerbi, habemus,quod erat esse.Nam quod erat esse apud intellectum, est in intentione appræhensum: sicut imperfecta domo est intẽtio ædificatoris apprehẽsa,quæ erat apud eius intellectum.

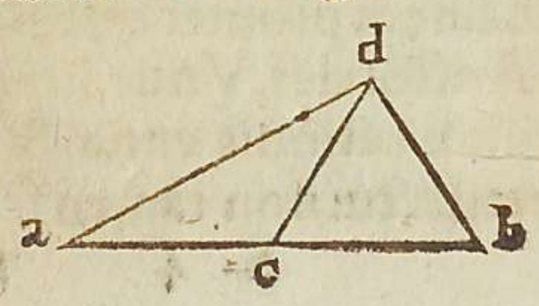
Cap. XXXII.

SCias etiam me aliũ quendam in inquisitoribus ueritatis (ut puto) defectum reperisse.Nam Plato dicebat:circulũ uti nominatur, aut definitur,pingitur, aut mente concipitur, considerari posse, quodq; ex his natura circuli non habeatur.Sed q̃ solo intellectu,eius quidditas,quæ sine omni cõtrario simplex, & incorruptibilis existit,uideatur.Ita quidem Plato de omnibus asseruit. Sed nec ipse,nec alius quem legerim,aduertit ad ea,quæ in quarto notabili præmisi.Nam si cõsideraſſet hoc:reperisset utiq; mentem nostrã,quæ mathematicalia fabricat,ea quæ sui sunt officij,ueriùs apud se habere,quàm sint extrà ipsam. Puta homo habet artẽ mœchanicã,& figuras artis uerius habet in suo mentali cõceptu,quàm ad extrà sint figurabiles:ut domus quæ ab arte fit,habet ueriorem figuram in mente,quam in lignis.Figura enim,quæ in lignis fit: est mentalis figura,idea,seu exemplar.Ita de omnib.talibus.Sic de circulo,linea,triangulo,atq; de nostro numero,& omnibus talib. quæ ex mentis conceptu initiũ habent,& natura carent.Sed propterea domus quæ est in lignis,aut sensibilis,non est ueriùs in mente,licet figura eius uerior sit ibi.Nã ad uerum esse ipsius domus requiritur,quæ sit sensibilis,ob finem propter quem est: ideo non potest habere speciem separatam,ut benè uidit Aristoteles.Vnde licet figuræ,& numeri,& omnia talia intellectualia,quæ sunt nostræ rationis entia,& carent natura,sint ueriùs in suo principio,scilicet humano intellectu: non tamen sequi *Plato.*

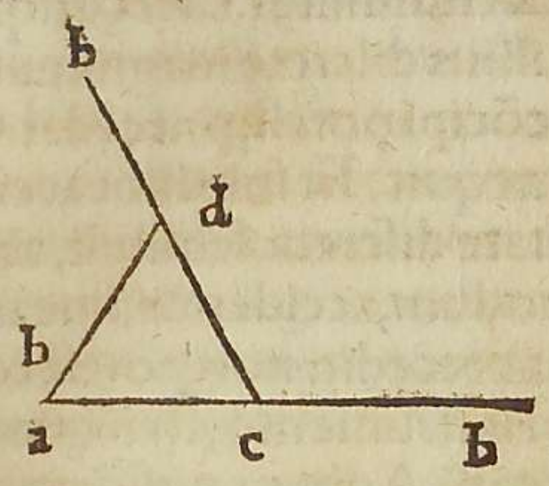
tur,quòd propterea ſenſibilia omnia,de quorũ eſſentia eſt,quòd ſint ſenſibilia, ſint uerius in intellectu,quàm in ſenſu. Ideò Plato non uidetur benè conſideraſſe,quando mathematicalia quæ à ſenſibilibus abſtrahuntur,uidit ueriora in mẽte,quòd propterea illa adhuc haberent aliud eſſe uerius ſuprà intellectum. Sed benè potuiſſet dixiſſe Plato,quòd ſicut formę artis humanæ ſunt ueriores in ſuo principio,ſcilicet in mente humana,ꝙ ſint in materia:ſic formę principiꝝ naturæ,quę ſunt naturales,ſunt ueriores in ſuo principio,ꝙ extra. Et ſi ſic conſideraſſent Pythagorici,et quicunque aliꝝ,clarè uidiſſent mathematicalia,& numeros,qui ex noſtra mẽte procedũt,& ſunt modo quo nos concipimus,non eſſe ſubſtãtias,aut principia rerum ſenſibilium,ſed tãtum entium rationis,quorum nos ſumus conditores. Sic uides quomodo ea, quæ per artem noſtrã fieri non poſſunt,ueriùs ſunt in ſenſibilibus,ꝙ in noſtro intellectu: ut ignis uerius eſſe habet in ſenſibili ſubſtantia ſua,ꝙ in noſtro intellectu, ubi eſt in confuſo conceptu,ſine naturali ueritate:ita de omnibus. Sed uerius eſſe habet ignis in ſuo conditore,ubi eſt in ſua adæquata cauſa & ratione. Et licet non ſit in diuino intellectu cum ſenſibilibus qualitatibus,quas nos in ipſo ſentimus,tamẽ propterea nõ minus ibi uerè eſt:ſicut Ducalis dignitas in Regia dignitate ueriùs eſt: licet cum exercitio ducali ibi non exiſtat. Ignis enim in hoc mundo ſuas habet proprietates aliorũ ſenſibilium reſpectu,mediantibus quibus,ſuas in alias res exercet operationes:quas cum habeat aliorum reſpectu in hoc mundo, tunc non ſunt ſimpliciter de eius eſſentia. Non habet igitur his opus,dum eſt ab hoc exercitio,& ab hoc mundo
Plato. abſolutus,neꝙ eas appetit in mundo intelligibili,ubi nulla contrarietas:ſicut Plato (& benè)de circulo dicebat,quomodo in pauimento deſcriptus eſſet plenus cõtrarietatibus,& corruptibilis ſecundũ conditiones loci,ſed intellectu ab his abſolutus.

Cap. XXXIII.

VIdetur adhuc bonum adiꝝcere de ſpeciebus,cum nõ fiant, neꝙ corrumpantur,niſi per accidens,& ſint incorruptibiles diuini,infiniti,intellectus ſimilitudines:quomodo hoc accipi poſsit,ſcilicet ipſum intellectum, in omni ſpecie reſplendere. Non enim modo,quo una facies in multis ſpeculis, ſed ut una infinita magnitudo in uariꝝs finitis magnitudinibus, & in qualibet totaliter. Dico autem hoc me ſic cõcipere:omnem ſpeciẽ finitam eſſe,uti triangulus eſt, quò ad ſuperficiales magnitudines. Nã eſt prima finita & terminata magnitudo, in qua infinitus angulus,ex integro reſplendet. Eſt enim maximus pariter,& minimus angulus,ideo infinitus,& immenſurabilis,quia non recipit magis,neque minus,& eſt omnium triangulorum principium. Non enim poteſt dici duos rectos angulos eſſe maiores,uel minores maximo pariter & minimo angulo. Nam quãdiu angulus uidetur minor duobus rectis,non eſt maximus ſimpliciter:omnis autẽ triangulus habet tres angulos ęquales duobus rectis. Reſplendet igitur in omni triangulo ex integro,omnium angulorum principium infinitum. Et quia triangulus nõ habet angularem,rectilineam,terminatam ſuperficiem unius,aut duorum angulorũ antè ſe,ſed ipſa eſt prima terminata:ideo eſt ut ſpecies,& prima ſubſtãtia incorruptibilis. Triangulus enim,in non triangulum,non eſt reſolubilis. Ideo nec in figuram quamcunqꝫ, cuius tres anguli ſint minores uel maiores. Sed uariꝝ poſſunt eſſe triãguli: aliqui oxygoniꝝ,aliqui amblygoniꝝ,aliꝝ orthogoniꝝ,id eſt,rectanguli. Et illi iterum uariꝝ:ſic erũt & ſpecies. Omnes ſpecies ſunt perfectæ & determinatæ ſubſtãtiæ primæ: quoniam in ipſis totum primum principium reſplendet,cum eorum corruptibilitate, & magnitudine in modo finito,& determinato. Et ut tibi facias clarum ad hoc conceptũ, reſpice per beryllum,maximum pariter,& minimum triangulum,& erit obiectum principium triangulorum,puta uti antè de angulis in ænigmate uidiſti. Sit a b linea, de cuius medio egrediatur c d linea mobilis:ita quòd ab, d, ſemper cõtinuetur linea

ad b et ad a,quę claudant ſuperficies,quantumcunqꝫ uarietur per motum c d,dum ſuper c reuoluitur,manifeſtum eſt unum triangulum,nunquàm fieri maximũ,quamdiu eſt aliquis alius triangulus. Et ſic dum unus

unus debet fieri maximus, oportet quòd alius fiat minimus. Et hoc non uidetur antequàm c d iaceat super c b: & d a sit b a, & ita sit una recta linea, quæ est principium angulorum, & triangulorum. In hoc igitur principio, quod uideo per maximum pariter & minimum angulum, & cum hoc maximum pariter & minimum triangulum, & est principium unitrinū, uideo omnes angulos pariter & triangulos in ipso cōplicari, ita quòd quisq; angulus qui est unus & trinus, in ipso est ipsum principiū, & ita unitrinum principiū, quod est unum pariter & trinum, in quolibet triangulo finito, qui est unus pariter & trinus, resplendet meliori modo, quo triangulus infinitus unus pariter, & trinus in finito potest resplendere. Et sic uides quomodo species constituitur ex completa complicatione: quando scilicet reflectitur suprà seipsam completè, finem principio connectendo. Sicut a b linea, super c primo, plicatur in angulum: deinde c b super d plicatur, ut b redeat in a. Per talem duplicem reflexionem oritur triangulus, seu determinata species incorruptibilis, cuius principium & finis coincidunt.

Cap. XXXIIII.

COnsidera hoc ænigma, utiq; subtiliter manuducens ad conceptum specierum, triangulus siue paruus, siue magnus, quò ad sensibilem quātitatem seu superficiem, est omni triangulo quò ad angulorum trinitatem, & simul ipsorum angulorum magnitudinem æqualis. Sic uides omnem speciem, omni speciei æqualem in magnitudine. Quæ utiq; non potest esse quantitas, cum illa recipiat magis & minus, sed est simplex substantialis magnitudo, antè omnem quantitatem sensibilem. Quando igitur uidetur triangulus in superficie: est uidere speciem in subiecto, cuius est species, & ibi uideo substātiam quæ facta est, quæ est hoc quod erat esse huius, scilicet quod est triangulus orthogonius, quia est quod erat esse trianguli orthogonij, totum hoc assequi per speciem, quæ dat hoc esse. Et attēde, quomodo non dat solum esse triangulare generale: sed esse triangulare orthogonicum, aut oxygonicum, siue amblygonicum, siue aliter diuersificatū ex illis. Et ita species, est specificatio generis per differentiam. Specificatio, est nexus, qui nectit differentiam generi: & ita totum esse rei, dat species. Vnde species quæ est alia, & alia, nō est alia à subiecto: sed in se habet sua principia essentialia, per quæ determinatur substantialiter, sicut figura suis continetur terminis, quemadmodum in harmonia aut numeris. Species enim harmoniæ, sunt uariæ. Nam generalis harmonia, per uarias differentias uariæ specificatur, & nexus ille quo differentia puta acutum cum graui nectitur, quæ est species, in se habet proportionatam harmoniam, ab omni alia specie distinctè determinatā, per sua essentialia principia. Species igitur est quasi quædam harmonica habitudo, quę etsi sit una, est tamen multis subiectis communicabilis. Habitudo enim siue ꝓportionabilitas, est incorruptibilis. Et dici potest species, quæ non recipit magis, neq; minus: & dat speciem siue pulchritudinem subiecto, sicut proportio ornat pulchra. Similitudo etenim rationis æternæ, seu diuini conditoris intellectus, resplendet in proportione harmonica, siue concordanti, & hoc experimur, quoniam proportio illa, delectabilis & grata est omni sensui, dum sentitur.

Cap. XXXV.

ECce quàm propinquum est ænigma, quod uersatur circa numeros, capiendo numeros pro proportione seu habitudine. Quæ habitudo in numeris fit sensibilis, sicut triangulus in superficie seu quantitate. Et quantò quantitas discreta est simplicior quantitate continua, tantò species meliùs in ęnigmate quantitatis discretę uidetur, quàm continuę. Mathematica enim uersatur circà intellectualem materiam: ut bene ait Aristoteles. Sed materia eius, magnitudo est, sine qua nihil concipit mathematicus. Simplicior autem est magnitudo discreta, quàm *Aristoteles*

continua & ſpiritualior, atq; ſpeciei quę penitus ſimplex eſt, ſimilior. Licet utiq; ſpeciei ſimplicitas, quæ eſt quidditas, ſit ante ſimplicitatem illius diſcretę magnitudinis: ideo concipi nequit, cum omnem magnitudinem quæ cõcipi poteſt, præcedat. Omnis enim intellectualis cõceptio, ſine magnitudine fieri nequit. Et ſubtilior accedit, uſq; ad dictam magnitudinẽ diſcretam, ab omni quantitate diſcreta, ſenſibili, abſtractam. Ideo ſubſtantia prima cuius ſimplicitas omnem modum, accidentis, ſiue ut eſt in eſſe ſenſibili, ſiue mathematico, de ſenſibili abſtracto, antecedit: non poteſt concipi per noſtrum intellectum, corpori ſeu quantitati, quaſi inſtrumento, cum quo concipit, alligatum. Videt tamen ipſam ſuprà omnem conceptũ. Adhuc conſidera quomodo in certo colore plus delectamur, ſic & in uoce ſeu concentu, & cęteris ſenſibilibus: ideo quia ſentire eſt uiuere animæ ſenſitiuæ. Et conſiſtit non in ſentire hoc uel illud, ſed in omni ſenſibili ſimul: & ideo plus in eo ſenſibili, in quo plus de obiecto appræhendit, in quo ſcilicet ſenſibilia, ſunt in quadam harmonica unione. Vt cũ color in ſe harmonicè multos continet colores, & harmonicus cantus multas uocum differentias, ita de alĳs ſenſibus: ſic de intelligibilibus, ubi in uno principio multæ uniuntur intelligibilium differẽtiæ. Et hinc eſt quòd intelligere primum principiũ, in quo omnis rerũ ratio eſt: ſumma eſt uita intellectus, & delectatio immortalis. Sic ſpecies, eſt quoddam totum, unius perfecti modi eſſendi diuinæ ſimilitudinis, in ſe complicans omnes particulares contractiones, quæ in ſubiecto ad eſſe contrahitur. Videre igitur poteris per beryllũ, principium modo ſæpè dicto: & quàm diuinæ ſint omnes ſpecies ex ſubſtantiali, ſeu perfecta æternæ rationis ſimilitudine, ac quomodo in ipſis creator intellectus ſe manifeſtat, quoq; ipſa ſpecies ſit uerbum ſeu intentio ipſius intellectus, ſic ſe ſpecificè oſtendentis, quę eſt quidditas omnis indiuidui. Et ideo hanc ſpeciem ſummè colit omne indiuiduum, & ne perdat, omnem curam adhibet, & ipſam tenere, eſt ipſi dulciſsimum, & deſideratiſsimum.

Cap. XXXVI.

Ariſtoteles. Protagoras.

REſtat adhuc unum, ut uideamus, quomodo homo eſt menſura rerũ. Ariſtoteles dicit Protagorã in hoc nihil profundi dixiſſe, mihi tamen magna ualdè dixiſſe uidetur. Et primò conſidero, rectè Ariſtotelẽ in principio metaphyſicæ dixiſſe: quomodo oẽs homines natura ſcire deſiderant, et declarat hoc in ſenſu uiſus, quẽ homo non habet propter operari tantũ, ſed diligimus ipſum propter cognoſcere, quia multas nobis differentias manifeſtat. Si igitur ſenſum et rationem habet homo, non ſolum ut illis utatur pro hac uita conſeruanda, ſed ut cognoſcat: tunc ſenſibilia ipſum hominem paſcere habẽt dupliciter, ſcilicet ut uiuat, & cognoſcat. Eſt autem principalius cognoſcere & nobilius: quia habet altiorẽ & incorruptibilẽ finem. Et quia ſuperiùs præſuppoſitum eſt, diuinum intellectũ omnia creaſſe, ut ſeipſum manifeſtet, ſicut Paulus Apoſtolus Romanis ſcribens dicit: *Paulus.* in uiſibilibus mũdi, inuiſibilem Deũ cognoſci: ſunt igitur uiſibilia, ut in ipſis cognoſcat diuinus intellectus, omniũ artifex. Quãta igitur eſt uirtus naturæ cognoſcitiuæ in humanis ſenſibus, q de lumine rationis eius cõiuncto participant, tãta eſt ſenſibiliũ diuerſitas. Senſibilia em̃ ſunt ſenſuũ libri: in quibus eſt intẽtio diuini intellectus, in ſenſibilib. figuris deſcripta, & eſt intentio, ipſius Dei creatoris manifeſtatio. Si igit̃ dubitas de quacũq; re ſenſibili cur hoc ſic, uel ſic ſit, uel ſic ſe habeat: eſt una reſponſio, quia ſenſitiuę cognitioni ſe diuinus intellectus manifeſtare uoluit, ut ſenſitiuè cognoſceret̃: puta cur in ſenſibili mũdo eſt tãta cõtrarietas, dices ideo, qa oppoſita iuxtà ſe poſita magis eluceſcũt, & una eſt utriuſq; ſciẽtia. Adeò parua eſt cognitio ſenſitiua, q̃ ſine cõtrarietate, differẽtias nõ appręhenderet. Quare omnis ſenſus uult obiecta cõtraria, ut melius diſcernat: ideo quę ad hoc requiruntur, ſunt in obiectis. Sic enim ſi pergis per tactũ, guſtũ, olfactũ, uiſum, et auditũ, et attentè conſideras, quã quiſq; ſenſus habeat cognoſcẽdi uirtutẽ: tu reperies omnia obiecta in mũdo ſenſibili, & ad ſeruitiũ cognoſcitiuę ordinata. Sic contrarietas primarũ qualitatum ſeruit tactiuę, colorum oculis, & ita de omnibus. In omnibus his adeò uarĳs, admirabilis eſt oſtenſio diuini intellectus. Poſtq; Anaxagoras uidit intellectum eſſe principium & cauſam rerum, *Anaxagoras.*

rerum,& in motis dubijs alias cauſas quàm intellectum aſsignaret:tàm per Platonẽ in Phœdone,& etiam per Ariſtotelẽ in metaphyſica repræhenditur, quaſi uoluerit quòd intellectus ſit principiũ uniuerſi,& non ſingulorũ. Miratus ſum de ipſis principibus philoſophorum,cum ipſi in hoc uiderent Anaxagoram repræhẽſibilem,& de principio ſecum concordarent,cur ipſi alias rationes indagarunt, & in eo in quo Anaxagoram arguebant,ſimiliter erraſſe reperiũtur. Sed hoc profecto euenit eis ex malo præſuppoſito: quoniam neceſsitatem,primæ cauſæ impoſuerunt. Vnde ſi ipſi in omni inquiſitione ad ueram cauſam conditionis uniuerſi,quã prẽmiſimus,reſpexiſſent,unam omnium dubiorum ueram reperiſſent ſolutionem:puta quid ſibi uult conditor,quando de ſpina tàm pulchram & odoriferam motu cœli & inſtrumento naturæ educit ſenſibilem roſam? quid aliud reſponderi poteſt,niſi quod admirãdus ille intellectus,in hoc uerbo ſuo intendit ſe manifeſtare, quantæ eſt ſapientiæ & rationis,& quę ſunt diuitię gloriæ ſuę,quando tàm facilè tantam pulchritudinẽ ita ornatè proportionatam,ponit medio ſenſibilis paruę rei,in ſenſu cognoſcitiuo cũ motu lætitiæ,& dulciſsima harmonia omnem naturã hominis exhilareſcentẽ? & adhuc clariori modo ſe oſtẽdit in uita uegetabili ipſa,à qua roſa progreditur. Adhuc clariori reſplendentia in uita intellectiua,quæ omnia ſenſibilia luſtrat, & quàm glorioſus ſit ille Imperator,qui per naturam tanquàm legem omnibus imperat,omnia conſeruat in ſpecie incorruptibili ſuprà tempus,& in indiuiduis temporaliter,& quomodo omnia hac lege naturæ oriuntur,mouentur,& ea operantur,quæ lex naturæ imperat,in qua lege,non niſi intellectus ille uiget,ut omnium auctor. *Plato. Ariſtoteles.*

Cap. XXXVII.

VIdit Ariſtoteles idipſum,ſcilicet ſemota ſenſitiua cognitione,eſſe & ſenſibilia ſe mota, quando dixit in metaphyſica:ſi animata non eſſent, ſenſus non eſſet,neq; ſenſibilia,& plura ibi de hoc. Rectè igit̃ dicebat Protagoras hominẽ rerum menſurã,qui ex natura ſuæ ſenſitiuæ ſciens ſenſibilia eſſe propter ipſam,mẽſurat ſenſibilia,ut ſenſibiliter diuini intellectus gloriam poſsit appræhendere. Sic de intelligibilibus,ea ad cognitionem referẽdo intellectiuam,& demũ ex eodẽ contemplatur naturam illam intellectiuam immortalem,ut ſe diuinus intellectus in ſua immortalitate eidẽ oſtendere poſsit. Et ita euangelica doctrina manifeſtior ſit,quæ finẽ creationis ponit,ut uideatur Deus deorũ in Sion,in maieſtate gloriæ ſuæ,quæ eſt oſtẽſio patris,in quo eſt ſufficientia omnis. Et ꝓmittit ille noſter Saluator,per quem Deus fecit & ſæcula,ipſum ſcilicet Verbũ Dei,quomodo in illa die ſe oſtendet,& quòd tunc illi uiuent uita æterna. Hæc eñ oſtenſio eſt cõcipienda: ac ſi quis unico cõtuitu uideret intellectum Euclidis,& quòd hæc uiſio eſſet appręhenſio eiuſdem artis,quã explicat Euclides in ſuis elementis. Sic intellectus diuinus eſt ars omnipotentis,per quam fecit & ſæcula,& omnem uitam,& intelligentiam Appræhendiſſe igitur hanc artem,quando ſe nudè oſtendet in illa die,quãdo nudus & purus apparuerit coram eo intellectus,eſt acquiſiuiſſe Dei filiationem, & hæreditatem immortalis regni. Intellectus enim ſi in ſe habuerit artem, quæ eſt creatiua uitæ & lætitiæ ſempiternæ,ultimam eſt aſſecutus ſcientiam & fœlicitatem. *Ariſtoteles. Protagoras.*

Cap. XXXVIII.

QVomodo aũt fiat cognitio per ſpecies particularium ſenſuũ,quæ generalẽ ſentiendi uirtutem ſpecificant,& determinant,& quomodo hæc paſsio ſcilicet impreſsionis ſpecierum ſit actio in ſenſu,atq; quo modo intelligentia eſt plena formis intelligibilibus,licet ſit una ſimplex forma,cognoſcis,ſi attendis quo modo uiſus in ſe complicat omniũ uiſibiliũ formas,et quòd ideo eas qñ ſibi præſentãtur cognoſcat ex ſua natura,per formam ſuam in ſe omniũ uiſibiliũ formas cõplicantẽ Sic de intellectu cuius forma eſt ſimplicitas intelligibiliũ formarũ,quas ex ꝓpria natura cognoſcit:qñ nudę illi præſentantur, & ita ſurſum ad intelligentias aſcẽdendo,quæ habent ſimplicitatẽ formæ ſubtiliorẽ,& oĩa uident etiam ſine eo,quòd eis in phantaſmate præſententur. Et demum quomodo omnia in primo intellectu ita ſunt cognoſcitiuè,quod cognitio dat eſſe cognitis, ſicut omnium

nium formarum cauſatiuum exemplar ſeipſum exemplificando. Et cur ſenſus non attingit intelligibilia, neq; intellectus intelligentias, & ſe ſuperiora, ſcilicet cum nulla cognitio poſsit in ſimplicius ſe. Cognoſcere enim, menſurare eſt: menſura autem, eſt ſimplicior quàm menſurabilia: ſicut unitas, menſura numeri. Et quia hæc omnia cõplicitè in beryllo & ænigmate continentur, & multi de hoc eleganter ſcripſerunt, breuitatis cauſa non extendo. Ego autẽ finem libello faciens: dico cum Platone ſcientiam breuiſsimam eſſe, quę ſine omni ſcriptura meliùs communicaretur, ſi eſſent petentes atq; diſpoſiti. Illos autem putat Plato diſpoſitos, qui tanta cupiunt auiditate imbui, quòd ſibi potius moriendum eſſe putent, quàm carendum ſcienta. Deinde qui à uitijs, et delicijs abſtinent corporalibus, atq; ingenij habent aptitudinem. Dico ego illa omnia ſic eſſe, addens, quòd cum hoc ſit fidelis, atq; Deo deuotus, à quo illuminari crebris & importunis obtineat precibus. Dat enim ſapientiam, firma fide quantùm ſaluti ſufficit, petentibus. His iſte (quanquàm minus benè digeſtus) libellus, dabit materiam cogitandi, ſecretioraq; inueniendi, & altiora attingẽdi, & in laudibus Dei (ad quem aſpirat omnis anima) ſemper perſeuerandi: qui facit mirabilia ſolus, & eſt in æuum & ſuper omne æuum benedictus.

Plato.

Libelli de Beryllo, finis.

NICOLAI DE CVSA
Card. ad Reuerend. Patrem, dominum Gerardum, Epiſcopum Solonenſem, de Dato Patris luminum, liber incipit.

Cap. I.

IT ſi iam ante P. T. nota ſit ingenij mei obſcuritas, tamẽ exquirere in eo lumen, faceta indagatione tentaſti. Dum enim inter herbarum collectionem, in mentem ueniret Apoſtolica lectio, qua Iacobus Apoſtolus, omne datum optimum, & omne donum perfectum, de ſurſum eſſe, à patre luminum inſinuat: efflagitaſti, ut circa lectionis intellectum, meam conſcriberem coniecturam. Scio pater, id quod à doctiſsimis Theologis, memorię traditum eſt, paternitatem tuam fixè tenere, me autem perparum ſcripturarum lectitaſſe, hinc rectè erubeſcerem, ſi ſyncéritatem mentis tuæ ignorarem. Lege itaq;, accepta interpretatione, quę ſentio. Fuit (ut opinor) beatiſsimi Apoſtoli intẽtio, nos facili uia, ad omne deſideratum perducere. Omnis enim intellectualis ſpiritus, ſcire appetit. Nam intelligere, uita eſt intellectus, atq; hoc ipſum, eſt eſſe eius deſideratum: nõ poteſt autem ad appræhenſionem ſapientiæ aſcendere, ignorans, ſuo lumine. Qui enim indigens eſt, eo indiget quo caret. Oportet igitur ut indigens, ſe indigẽtem cognoſcat, atq; ut ad eum, à quo indigẽtia eius ſuppleri ualeat, auidè recurrat. Si enim ſapientiam, indigens ab eo poſtulauerit, cuius theſauri ſunt plenitudo ſapientiæ, & qui eos erogando adauget, cuiuſq; tenacitas eſt effuſio largiſsima: non poterit ſapientiam, quæ ſeipſam quærentium mentibus infundit, non attingere. Hoc eſt ſapientiſsimi Salomonis altiſsimum documentum, qui dum ſapientiam laudare niteretur, ipſam mẽtibus quærentium illabi oſtendit. Poſtulare autẽ eſt intenta fide quærere, ſpe indubia adiſcendi. Qui enim ardenti curſu, pergit ad ipſam quam ignorat, ei ut mater honorificata obuiabit. A quo autem peti debeat ſapientia, quæ eſt lumẽ ſemitis, & lucerna pedibus, ratio & uita animæ: Apoſtolus omnem errorem excludere uolens, oſtendit, dicens: Omne datum optimum, & omne donum perfectum, deſurſum eſt. Nam ſi omne id quod eſt, in tantum ſe bonũ eſſe æſtimat, ut non aliud quàm idipſum ſemper eſſe, meliori quidem modo, quo hoc ſuæ naturæ patitur conditio, exoptet: tunc

omnis

omnis uis illa, quæ se esse cognoscit ab optimo, optimè se esse cognoscit. Cognoscit igitur esse suum, cuius nullam uellet ullo unquàm tempore corruptionem aut mutationem, in aliud esse extrà speciem propriam, sibi datũ non quidem ab alio aliquo, quod non est de sursum, super omnia in altitudine omnis optimitatis. Nam non credit intellectus humanus, naturam suã sibi potuisse dari ab aliquo, cuius bonitas nõ sit altissima de sursum, super omne bonum. Neque quiesceret aliquod ens, in data natura, si à diminuto & creato bono esset: sed quia ab optimo & maximo magistro, quo nihil altius, sortitum est esse suum, omne id quod est, quiescit in specifica natura sua, ut in optima ab optimo. Datum igitur naturale qualecũq;, in omni eo quod est, est optimum iudicio omnium quæ sunt, & quæ in esse suo, uti optimo quietantur. De sursum igitur est, ab omnipotentia infinita, quæ habet artem atq; sapientiam talem, ut sit sufficientissima uirtus formatiua omnium Quoniam autem nõ omnis natura data, gradum possibilis perfectionis speciei suæ, actu attingit, sed quælibet individualis contractio speciei, ab ultima perfectione actuitatis potentiæ (præterq; in uno Domino nostro Iesu Christo) abesse dinoscitur: tunc intellectus, cuius potẽtia ambit omne, quod nõ est creator eius, ad hoc, ut ad apprehensionem actuetur, opus habet, dono gratiæ creantis. Rationalis enim creatura, discretiuum in se habet rationis lumen, sed est ut oculus nycticoracis debile multum, atq; multis umbris obtenebratum, in hoc sensibili corpore. Actuatur igitur, afflatione spiritus diuini uerbi, & tenebræ eius illuminantur. Verbo enim doctoris, illuminatur discipulus: quãdo uis ipsa rationalis discipuli, dono illuminatæ rationis magistri, sed per uerbalẽ spiritum ingerentis, ad actum passim educitur. Sed hæc omnis actuans illuminatio, quæ donum est, desursum descendit, à patre omnium donorum, quæ dona sunt lumina, seu theophaniæ. Salomon enim, secũdùm naturam animæ, datum à Deo optimum fuit consecutus, non tamen erat anima eius, secundùm hoc datum, melior anima hominis alterius: sed secundùm donum illuminationis, est sortitus animam, cuius uis intellectualis, ad actualem appræhensionem, super omnes Iudæorum reges, qui eum præcesserant, ascenderat. Hoc autem donum sapientiæ postulando, de sursum à patre luminum, in ipsum descẽdit. Videmus quidem uirtutem seminis, datum à patre luminum, scilicet Sole: non poni in actum, nisi donetur ab eodem. Non enim educitur de potẽtia seminis arbor, nisi Sole donante, cuius etiam est datum, ut uis illa, semini insit. Excludere itaq; Apostolus errores uoluit, tàm eorum, qui Deum causam mali affirmarunt, quàm eorum, qui sua præsumptione se erexerunt, quasi aliquis homo ex se, possit etiam peruenire ad apprahẽsionem sapientiæ, sine dono gratiæ, seu attractione patris: quale fuit peccatum præsumptuosissimum rationalis spiritus separati Luciferi, qui sua ui ascendere nisus est, ad similitudinem altissimi: atq; rationalis incorporati spiritus parentum, qui fomẽto sensibilis esus ligni, ad perfectionem scientiæ Deorum, peruenire sperabant. Nam hic docemur, neq; hanc actualitatem à nobis, neq; ab inferiori sensibili uegetatione, aduenire posse, ut apprahendamus sapientiã, quæ est lux uiua, & glorioſa quies desiderij nostri spiritus: sed à patre atq; datore formarum, cuius solum est perficere. Aliorũ etiam errores eneruat, qui postposito patre luminũ, subsidia postularunt à Minerua, Apolline, Ioue, & cæteris dijs: Quoniam cum omnium gentilium positio assereret, non esse creatorem, nisi unum Deum deorum interminum: ab ipso solo ostendit, omne perfectiuum donum postulandum, non ab his dijs, quamuis ob suas uirtutes deificatis. Nam eorum qui nihil à se habent, quod non receperint ab omnium patre, non esset donandi facultas, cum nihil quod suum sit habeant. Omne enim donum, cuiuscunq; ministerio participetur, patris est, cuius est omne quod est, à quo descendere necesse est. Postulant igitur omnes nostri intercessores, qui possessionem sapientiæ adepti sunt, ut lumen donetur à patre luminum, non donant ipsi, sed ille tantùm, qui est dator & donum. Hoc quidem uidetur Apostolus uelle, qui ad assiduam orationem, cum fide firmissima, absq; omni hæsitatione nos allicit, certitudine assequendi sperata: quoniam pater noster, dat affluenter, & nõ improperat. Hæc sic dicta sint de Apostoli sententia:

Cap.

Cap. II.

NVnc amplius admiramur, mirabile lumen, quod latet in Apoſtoli uerbis, & ut idipſum qualitercunq; pateſcat: enucleare tentabo pro modulo, uerborum proprietatem. Ait enim: Omne datum optimum, & omne donum perfectum, & reliqua. Videtur enim ex hoc omnis creatura, quodammodo Deus eſſe. Solus enim Deus, eſt maximè bonus, ſeu optimus. Datum igitur optimum ſi eſt creatura, quoniã omnis creatura eſt bona ualdè, uidetur Deus datus eſſe. Nihil enim dare poteſt, quod potentiæ ſuæ, non ſubĳcitur. Oportet enim, in potentia datoris id eſſe, quod datur: in potentia autem boni, bonum eſt, ſed optimum non eſt, niſi unum, ſimplex, impartibile: quia optimum. Non poteſt igitur dare niſi ſeipſum. Optimum eſt ſuĳpſius diffuſiuum, ſed non partialiter, cum optimũ non poſſit eſſe, niſi optimum: eſt enim omne id, quod eſſe poteſt. Quare ſuũ eſſe, eſt ſua optimitas, ac æternitas. Cõmunicat igitur ſe, indiminutè. Videtur igitur, quòd idẽ ipſum ſit Deus & creatura, ſecundum modum datoris, Deus, ſecundùm modũ dati, creatura. Non erit igitur niſi unum, quod ſecundum modi diuerſitatẽ, uaria ſortitur nomina. Erit igitur idipſum æternum, ſecundum modum datoris, & temporale, ſecũdùm modum dati, eritq; idipſum factor & factũ, & ita de reliquis. Indubiẽ hic dicendi modus, pręciſione caret, ſed intelligentiam ueritatis inquiramus. Aiunt Philoſophi: formã eſſe, quæ dat eſſe rei. Hoc dictũ, præciſione caret, nam non eſt res, cui forma dat eſſe, cum nihil ſit niſi per formã. Non eſt igitur res, à forma eſſe capiens, eſſet enim, anteq; eſſet: ſed forma dat eſſe rei, hoc eſt forma, eſt ipſum eſſe, in omni re quę eſt, ut eſſe datum rei, ſit forma ipſa dans eſſe. Deus autem eſt abſoluta eſſendi forma, & hoc eſt Apoſtolicum documentum hoc loco: quoniam omne eſſe omnium, eſt datũ à patre, forma autẽ, dat eſſe. Deus igitur eſt uniuerſalis eſſendi forma, quia dat omnibus eſſe. Sed quia forma dat eſſe rei cuicũq; particulari, hoc eſt dictu, forma eſt ipſum rei eſſe: hinc Deus, qui dat ipſum eſſe, rectè dator formarum à plęriſq; nominatur. Non eſt igitur Deus forma terræ, aquæ, aëris, aut ætheris, aut alterius cuiuſcunq;: ſed formæ terræ, aut aëris, forma abſoluta. Non eſt igitur terra Deus, aut aliquid aliud: ſed terra eſt terra, & aër eſt aër, & æther æther, & homo homo, quodlibet per formã ſuã. Nam forma cuiuslibet, eſt deſcenſus à forma uniuerſali, ut forma terræ, ſit forma eius & nõ alterius, & ita de reliquis. Mirabili ſubtilitate, hoc nobis Apoſtolus exprimit, per hoc quod dicit, datum optimum deſcendere: quaſi diceret, dator formarum, nõ aliud à ſeipſo donat, ſed donum ſuũ eſt optimum, atq; eſt ipſa ſua optimitas abſoluta, atq; uniuerſaliter maxima, ſed nõ poteſt recipi, ut datur, quia receptio dati, fit deſcenſiuè. Recipitur igitur infinitum finitè, & uniuerſale particulariter, & abſolutum contractè. Talis autem receptio, cum ſit cadens, à ueritate ſe cõmunicantis: ad ſimilitudinem & imaginẽ uergit, ut non ſit ueritas datoris, ſed ſimilitudo. Quare non poteſt in alio, niſi aliter recipi. Facies enim tua, æqualitatem ſuperficialis diſpoſitionis, de ſe multiplicans, recipitur in ſpeculo uariè, ſecundum quòd ſpeculũ, quod eſt receptio, uarium fuerit: in uno quidem clarius, quia ſpecularis receptio, clarior: in alio obſcurius, ſed in nullo unquàm, uti eſt facies ipſa, in alio enim, aliter recipi neceſſe erit. Solum eſt ſpeculum unũ ſine macula, ſcilicet Deus ipſe, in quo recipitur uti eſt: quia non eſt illud ſpeculũ aliud, ab aliquo quod eſt, ſed eſt idipſum, quod eſt in omni eo, quod eſt, quia eſt uniuerſalis forma eſſendi. Varia paradigmata, nos ad huius iam dicti appræhenſionem, adiuuant. Nam lumen eſt forma quædam uniuerſalis, omnis eſſe uiſibilis: ſcilicet, omnis coloris: color enim, eſt contracta receptio lucis, & non permiſcetur lux rebus, ſed recipitur deſcenſiuè, ſecundùm gradum aliquem deſcenſionis. Terminatio lucis in perſpicuo, eſt color, ſecundum unum modũ ruber, ſecundum aliũ cęſius. Et omne eſſe coloris, datur per lucem deſcendentẽ, ut lux ſit omne id, quod eſt in omnib. coloribus, cuius natura eſt, ſeipſam puriter diffundere, ex bonitate ſua. Et quamuis ſeipſam puriter communicando donet, tamen ex uaria receptione deſcenſiua eius, uarietas colorum exurgit, nec eſt color lux, ſed eſt lux, ſic recepta contractè. Et tali quadam ſimilitudine, ut ſe habet forma lucis, ad formã colo-

tum:

rum: sic Deus lux infinita, ut forma uniuersalis essendi, se habet ad formas creaturarum. Sic forma substantialis Socratis, est forma una simplex, impartibilis, tota in toto, & qualibet parte, per quam Socrates, & omne quod est Socratis. Quòd enim manus Socratis, est ipsius Socratis, & nõ alterius: à forma habet Socratis. Sed quia manus ipsa, recipit formam Socratis, non in ea simplicitate & uniuersalitate, qua est forma Socratis, sed in descensu particulari, scilicet ut membrum tale, non est manus Socratis Socrates, ita de cæteris membris. Anima nostra est uis discretiua uniuersalis, ad discernendum, & est una & simplex, tota in toto, & in omnibus organis, ut omnis uis discretiua in oculo, sit data ab anima, quæ seipsam uisui donat: sed oculus nõ recipit animam, nisi cum descensu, quia non recipit ipsam, ut uirtutem uniuersalẽ discretiuam: propter hoc non discernit, inter audibilia & gustabilia oculus, sed recipit contractè, uim uniuersalem, ut uisibilia discernat. Non est oculus, uidens seu discernens anima, licet omne id, quod in ipso discernit, sit datũ animæ, ita de auditu, & cæteris. Forma substantialis, uniuersaliter dat esse substantiale, hoc esse descensiuè recipitur: scilicet, quantificatiuè, qualificatiuè, respectiuè, actiuè, passiuè, situaliter, habitualiter, localiter, & temporaliter. Vnitas enim simplex, nouem modis recipitur, ut sic denario omnia numerentur. Sed quia per quantitatem non purè substantialiter, sed descensiuè & contractione tali recipitur: non est quantitas substãtia, licet omne esse quantitatis, sit datum à substantia, ut omne id quod est in quantitate, nõ sit aliud à substantia, & quantitas sit substantiæ quantitas. Et ita de cæteris accidentibus. Ex his se noster poterit iuuare intellectus, & Apostolicã lectionem subintrare aliquantulum, ut uidere queat, quomodo Deus est uniuersalis essendi forma, omnium formarum, quam formæ specificæ, in descensu non uniuersaliter & absolutè, uti ipsa est & se dat, recipiunt, sed contractione specifica. Angelinitas enim, secundum descensum illum, qui angelinitas dicitur: uniuersalem essendi formam, recipit. Humanitas secundum illum descensum, qui humanitas dicitur: uniuersalem essendi formam, cõtrahit. Leoninitas secundum illũ descensum: absolutam formã participat. Et quamuis sic Deus sit omnia in omnibus, non est tamen humanitas Deus: licet posset sano intellectu, Hermetis Trismegisti dictum admitti, Deum omnium rerũ nominibus, & res omnes Dei nomine nominari, sic quòd homo nominari posset, Deus humanatus, & hic mundus, Deus sensibilis, ut & Plato uoluit. Et quoniam ipse est finis operis sui, qui propter semetipsum omnia operatus est: se dedit mũdum sensibilem, ut sensibilis mundus, sit propter ipsum, ut receptio ipsius descensiua, quæ in sensibilem gradum diuergit, bonitatem ipsius sensibiliter attingat, & luceat lux infinita sensibilibus sensibiliter, sic uiuentibus uitaliter, rationalibus rationaliter, & intelligentibus intellectualiter. Et hæc sic de hoc dicta sint.

Cap. III.

AMplius aduerto, quàm cautè Apostolus exprimit, omnem creaturam, in datore æternam, atq; ipsam æternitatem esse Omnipotentia enim datoris, coincidit cum ipsa æternitate: semper enim omnipotens, potuit dare. Fuit igitur omne datũ in æternitate, apud patrem: à quo dum recipitur descendit. Semper enim & æternaliter dator dedit, sed non recipiebatur, nisi in descensu ab æternitate. Descensus autem talis, est contractio æternitatis in durationem, initium habentem. Hoc facilè capitur, si consideratur, quomodo ab æterna ratione, descendit pluralitas rerum. Sed pluralitas, numerus est, & hoc ipsum est creatoris creare, quod est rationis, ratiocinari seu numerare. Numerus uerò descendens, principium habet, scilicet unitatem: sed non habet finem, cum non sit dabilis numerus, ultrà quem alius dabilis, non existat. Numerus igitur, est æternitas principiata, & absoluta ratio, æternitas absoluta. Ratio enim, causa est, & absoluta ratio, se negat principiatam seu causatam, cum sit causa absoluta. Descendit igitur creatura de æternitate, in qua semper fuit. Sed quia data æternitas, non fuit nisi contractè recepta; hinc æternitas sine principio, principiatiuè recepta existit. Mundus igitur habet principium, & in ipso æternitas est omne esse eius. Sed quia non est recepta æternitas, nisi

princi-

principiatiuè in deſcenſu mundi: tunc mundus non eſt æternitas abſoluta, ſed æternitas principiatiuè cõtracta. Aeternitas igitus mũdi, principiata eſt, & æternus mundus factus eſt. Neq; eſt alius mundus, qui apud patrem eſt æternus, & alius, qui per deſcenſum à patre eſt factus: ſed idem ipſe mundus, ſine principio, & principiatiuè per deſcenſum, in eſſe proprio ſuo receptus, qui & apud patrem non eſt tranſmutabilis, ſed perpetua ſtabilitate, atq; in ſumma claritate, abſque omni uiciſsitudine obumbrationis, idem ipſe, quod & pater perſiſtẽs. Sed (ut tu) in deſcenſu à patre, in eſſe proprio receptus, eſt tranſmutabilis, & in uiciſsitudine obumbrationis, inſtabiliter fluctuans: quaſi mundus ſit Deus tranſmutabilis, in uiciſsitudine obumbrationis, & mũdus intranſmutabilis, & abſq; omni uiciſsitudine obumbrationis, ſit Deus æternus. Hæ ſunt intelligibiles locutiones, abſque omnimoda præciſione: licet in modo communicandi intelligentiam, quæ de Deo & mundo concipitur, ſint ad præciſionem accedentes. Præciſiùs tamen loquitur, de ineffabili Deo, qui ipſum ſuper omnem affirmationem & negationem, ſuper omnem poſitionem & ablationem, ſuper omnem oppoſitionem, tranſmutationem, & intranſmutationem, inacceſsibilem lucem intelligentię, inhabitare affirmat, & de hoc, alibi diffuſiùs. Et quoniam ſic loqui de Deo ineffabili, eſt loqui loquela, quæ eſt ſuper omnem loquelam: & ſilentium, ibi ſimile eſt loqui. Non eſt hæc loquela de hoc mundo, ſed eſt regni æterni: hinc ut in hoc mundo, intellig entias communicamus, tunc Apoſtolus Deo patri conuenire negat, tranſmutationem & uiciſsitudinem obumbrationis: quia eſt æternum lumen, in quo non ſunt tenebræ ullæ.

Cap. IIII.

NVnc reſtat, ut ponderemus Apoſtolicum dictum, ubi inquit, Deum, eſſe Deum patrem luminum: non ait, ipſum lumen eſſe, ſed patrem luminum: nec dicit, ipſum tenebras eſſe, quem patrem luminum affirmat, ſed ipſe eſt fons luminum. Nos ea quæ ad noſtram notitiam perueniunt, eſſe affirmamus, quæ uerò nullo modo nobis apparent, ea eſſe non appræhendimus. Sunt igitur omnia, apparitiones, ſiue lumina quædam. Sed quia unus eſt pater, & fons luminum: tunc omnia ſunt apparitiones, unius Dei, qui etſi ſit unus, non poteſt tamẽ, niſi in uarietate apparere. Quomodo enim infinita uirtus, aliter quàm in uarietate, apparere poteſt? Habet doctor intellectum adeptum, potentem, & practicum: non poteſt ille apparere, niſi in uarietate multarum rationum. Deſcendunt igitur, uaria lumina rationalia ſyllogiſtica, ab intellectu tali, qui eſt pater luminum, ut ſic ſe manifeſtet. Eſt unitas ſimplex, principium numeri, maximæ & incompræhenſibilis uirtutis, cuius uirtutis apparitio, nõ niſi in uarietate numerorum, depræhenditur. Eſt punctum uirtus incompræhenſibilis, quę ſolum in quantitatibus, ab ipſo ſimpliciſsimo puncto deſcendentibus, quaſi luminibus uarijs notificatur. Eſt preſentialitas ſimpliciſsima, uirtus incompræhenſibilis, quæ ſolùm in temporali ſucceſsione, depræhendi poteſt. Omnia autem ſecundum numerum, in unitate: omnia ſecundum quantitatem, in puncto: omnia ſecundum temporalem ſucceſsionem, in Nunc præſentiæ: & omnia ſecundum omne id quod ſunt, fuerunt, aut erunt, aut eſſe poſſunt, in infinita uirtute omnipotentiæ. Abſolutè enim Deus noſter, eſt infinita uirtus, penitus in actu, quæ dum ex natura bonitatis, ſe uult manifeſtare: facit à ſe uaria lumina, quę theophanię dicũtur, deſcendere. In quibus omnibus luminibus, notas facit diuitias, luminis glorię ſuę. Sed hęc generatio, quę ſic uoluntariè fit, non habens cauſam, niſi bonitatis eius: fit in uerbo ueritatis. Verbum ueritatis, ars eſt abſoluta, quę lumen dici poteſt, omnis rationis. In hoc lumine, quod eſt uerbum, et filius primogenitus, eſt ſuprema apparitio patris. Omnes apparitiones deſcendentes, pater luminũ genuit, ut in ſumma uirtute, et unitionis fortitudine apparitionum uoluntariè, complicarentur omnia apparentia, alia lumina: quaſi in abſtracta filiatione, omnis filiatio, qualitercunq; explicabilis, et in uniuerſaliſsima arte, omne per artem quantumcunq; explicabile: & in abſoluta ratione ſeu diſcretione, omne lumẽ qualitercũq; diſcernens, aut diſcernibile. Genuit autem nos in uerbo illo, ęternę artis & apparitionis, ut dum

lumen

lumen oſtenſionis eius, quod eſt uerbū infinitum, in deſcenſu recipimus, modo quo huiuſmodi in deſcēſu à nobis recipi poteſt, ſimus initium aliquod creaturę eius. Receptio igitur oſtenſionis patris in uerbo, in deſcēſu præſtat initium creaturæ. Per hoc enim ſumus initium aliquod creaturæ eius: quia uerbum ueritatis, in quo nos genuit, noſtro modo recipimus. Satis ſuprà oſtēſum eſt, receptionem in deſcenſu, facere ut æternale lumen, atque uniuerſale fiat initium, creaturæ particularis, ut ſic creatura, habens primitiale aliquod initium, in uerbo ueritatis. Sumus igitur nos genus Dei: quia ipſe nos genuit. Sed in uno filio, qui eſt uerbū ueritatis, nos omnes genuit, in quo nos fecit initium aliquod habere creaturę ſuæ: ſicut in humanitatis uerbo aut arte, omnes homines ſic generati ſunt, ut recipiant per generationem humanitatis, quod ſint initium aliquod, eſſendi homines particulares. Sic in generatiōe uniuerſalis ueritatis, omne id quod uerè eſt, ita genitum eſt, ut ſit initium aliquod creaturę generātis. Vnde omnia quæcunq; ſunt, in tantum ſunt, in quantūm uera ſunt. Falſum enim, nō eſt. Quare in æterna generatione ueritatis, ipſa æternaliter genita ſunt, & ut ſic, ſunt ipſa æterna uirtus ueritatis, à qua ipſa recipiunt, dum apparent in ſucceſſione temporali, quod ſint initium aliquod, creaturæ generantis patris: ut arboris ramus, quem initium cępiſſe uideo in arbore: prioriter fuit in ſemine genitus, non ramus, ſed ſemen. In ueritate enim rationis ſeminis, fuit ueritas rami. Veritas igitur ſeminis, eſt ueritas rami. Veritas igitur uirtutis, initiū capit eſſendi aliquid, puta ramū, qui eſt quaſi creatura ſeminis, ex cuius uirtute prodit. Veritas igitur rami, quæ in ueritate ſeminis, ſem per cum ſemine fuit genita, nunc apparet, oſtendens ſua apparitione, uirtutem ſeminis patris ſui. Sic planè uidemus, quomodo filius in diuinis, eſt oſte nſio uera patris, ſecundùm omnipotentiam abſolutam, & lumen infinitum. Sed omnis creatura, eſt oſtenſio, participans oſtenſionem filij, uariè & contractè, & aliæ creaturæ obſcutius, aliæ clariùs oſtendunt, eum ſecundum uarietatem theophaniarum, ſeu apparitionum Dei.

Cap. V.

ADhuc unum non omittendum ſubiungam, de ipſis illuminationum donis. Nam dona ipſa uaria ſunt, unius diuini perficientis ſpiritus. Deus enim, qui eſt ipſe puriſſimus actus, & infinita perfectio, non accipitur in deſcenſu uti eſt, ſed potentialiter. Non enim capitur in deſcenſu generationis, perfectio hominis à patre, ſed homo in potētia, in ſemine patris, neq; arbor recipitur in fructu, deſcendente ab ea, ſed arbor in potentia, in ſemine. Sicut igitur pater in uerbo ueritatis, generat omnia: ita in ſpiritu, procedente à patre & filio, perficiuntur cuncta. Replet enim ſpiritus, hoc eſt ad perfectum deducit, orbem terrarum, & omnia etiā, quæ uocis ſcientiam habent, omnia ſunt in patre paternaliter, in filio omnia filialiter, in ſpirituſancto omnia perfectionaliter. In patre habent omnia eſſentiam, in filio potentiā, in ſpirituſancto operationē. Deus pater, eſt omnia in omnib: Deus filius, poteſt omnia in omnib: Deus ſpirituſſanctus, operatur omnia in omnib. Ab eſſe autem & poſſe, procedit operari. Operatur autē ſpiritus, perfectionem ipſius eſſe, in entib. perfectionem uitæ, in uiuentibus, perfectionem notitiæ, in intelligentibus. Hæc omnia operatur unus ſpiritus, qui eſt Deus benedictus, ut omnis creatura, per perfectionem propinquiùs aſcendat, quantum naturæ ſuæ patitur conditio, ad deificationē, hoc eſt, ad quietis terminum. Quietatur autem eſſe umbroſum & corporeum, in uitali, uitale in intellectuali, intellectuale in ueritate, quæ Deus eſt: ut ſic omnia entia corporea, per medium eorum quę uiuunt, & illa per intellectualia, refluant ad principium. Intellectualia autem ſunt, per quæ inferiora fluunt à Deo, & refluūt ad ipſum. Vnde eſt natura ipſa intellectualis, ſecundum receptionem in deſcenſu, uariè gradua ta: ſicut in numero, ipſe ſimplex numeralis deſcenſus, denario completur. Denarius autem deſcenſus, eſt initium compoſiti numeri, & finis ſimplicis, & eſt altera unitas. Decem igitur ſunt gradus, intellectualis naturæ, & primus abſtractior atq; clarior, multùm in actu appræhendendi Deum, ultimus immerſus umbræ corporeæ, qui & humanus dicitur, minimè in actu, ſed in uirtuali potentia multùm. Et quonim in-

tellectualis noſter ſpiritus,non attingit quietem,niſi intellectuali natura eum apprę-
hendat, ad quem appræhendendum, eſſe recepit intellectuale: tunc ut de uirtute po-
tentiæ ſuæ, ad actum pergere queat, ſpiritus perficiens, ipſi multa lumina præſtat.
Omnia enim quæcunq; creata ſunt,lumina quædam ei ſunt, ad actuandam uirtutem
intellectualem,ut in lumine ſic ſibi donato,ad fontem luminum pergat. Videt homo
uarias creaturas eſſe, & in ipſa uarietate illuminatur, ut ad eſſentiale lumẽ creatura-
rum pergat. Nam dum uidet aliam creaturã,ſine uitali motu eſſe,aliam uiuere,atque
aliam ratiocinari:ſtatim illuminatur, eſſentiam abſolutam creaturarum, non ſic eſſe,
aut uiuere,aut ratiocinari. Si enim uita eſſet de eſſentia creaturæ:non uiuens, creatu-
ra non eſſet. Si ratiocinari,eſſe de eſſentia creaturę lapis,aut arbor,creatura non eſſet.
Nihil igitur omnium, quæ appræhenduntur in uarietate creaturarum, de eſſentia
eſſe intelligit. Cum igitur omnis creatura,ſit aliquid contracte: eſſentia omnium, nõ
eſt aliquid omnium, ſed nihil omnium incontracte. Sic uides, ueritatem formarum.
Eſſentia igitur,nihil talium eſt. Aliquæ ſunt creaturæ magnę, aliæ paruæ, aliæ ſupe-
riores,aliæ inferiores, aliquæ fuerunt, aliquæ erunt, aliquæ hic,aliquæ alibi, & ita de
omni nominabili uarietate. Non eſt igitur eſſentia aut quanta,aut magna, aut parua,
aut in loco,aut ſuprà,aut infrà,aut in tempore præterito,aut futuro,& ita de reliquis.
Vides res multas in elemẽtatiuo genere,multas in uegetatiuo, multaſq; in ſenſitiuo
genere conuenire:& tamen genera illa,eſſe uaria. Non eſt igitur eſſentia,aliquid eo-
rum. Multas quoque uides ſpecies diuerſas, ſub generibus, ut in genere animalitatis
ſpeciem humanam,leoninã,equinam,bouinam,aſininã,& ita de cæteris. Nõ eſt igi-
tur eſſentia generis animalitatis,aliqua ſpecies omnium,ſed nulla ſpecies eorum. Vi
des homines uarios, alium fuiſſe, alium fieri,alium iuuenem, alium ſenẽ, alium Ale-
mannum,alium Gallum, alium maſculum, alium fœmellam, alium magnum, alium
paruum,alium cæcum,alium uidentem,alium ſurdum, alium audientem,alium albũ,
aliũ nigrum, & ita de omnib. alijs:quia in omnibus, quæ ſub conſideratione cadere
poſſunt, eſt uarietas. Non eſt igitur omne ſenſibile,uiſibile,tangibile,& ſic de alijs,
de eſſentia hominis. Humanitas igitur, nihil eorum eſt, quæ in quocũque homine
poſſunt appræhendi. Sed humanitas,eſt eſſentia ſimpliciſſima,quæ genericam eſſen
tiã ſpecificè recipit:in qua ſunt ut in ſimplici uirtute,omnia illa, quæ in uarietate ho-
minum,indiuidualiter participantur. Humanitas igitur, pater luminum hominum
uariorum eſt,& eadem eſſentia Platonis,in humanitate,eſt ſuper omnem ſenſibilem
& temporalem habitudinem,& in Platone, in habitudine ſenſibili & temporali. Et
ita quidem de omnibus. Vnde eſſentię ſenſibilium,ſunt inſenſibiliter in ſpeciebus,&
eſſentiæ ſpecificę,abſq; ſpecificatione ſunt in generibus,& ipſæ eſſentiæ genericæ,
abſq; generalitate,ſunt in abſoluta eſſentia,quæ eſt Deus benedictus. Sunt & alia lu
mina,quæ infunduntur per diuinam illuminationẽ,q̃ ducunt intellectualẽ potentiã,
ad perfectionẽ:ſicut eſt lumen fidei,per qđ illuminatur intellectus,ut ſuper rationem
aſcendat,ad appræhenſionem ueritatis. Et quia intellectus,hoc lumine ducitur,ut cre
dat ſe poſſe attingere ueritatem,quam tamen adiutorio rationis, quæ eſt quaſi inſtru
mentum eius, attingene nequit, & ſic infirmitatem ſeu cæcitatem, ob quam baculo
rationis innitebatur, quodam conatu ſibi diuinitùs indito linquit, & per ſe incedere
poſſe: in uerbo fidei fortificatus, ducitur indubia ſpe, aſſequendi promiſſum, ex ſta-
bili fide,quod amoroſo curſu,feſtinanter appræhendit. Et hæc eſt illuminatio Apo-
ſtoli,qui abſq; hæſitatione,credentem & poſtulantem ſapientiam,conſecuturum an-
nunciat Habet quidem uirtus noſtra intellectualis,lucis diuitias ineffabiles,in poten
tia,quas nos habere cum ſint in potentia ignoramus,quouſq; per lumen intellectua-
le in actu exiſtens,nobis pandantur,et modus eliciendi in actum,oſtendatur. Sicut in
agello pauperis,ſunt diuitiæ in potentia,quas ſi ſciuerit ibi eſſe,& modo debito quæ
ſiuerit,reperiet. Nam ibi eſt lana,& panis,et uinum,& carnes,& lac,& mel,& cætera,
quæ optat:& non uidet oculo,ſed ipſa ratio,illi lumen reuelationis præbet, ut ſciat il
la ibi eſſe, & quomodo per ouiculam lanam, per buculam quoque lac, per uitem ui-
num,per frumentum autem panem eliciat. Et uarij experti agricolæ, ei lumen doctri-

næ ad benê excolendum agrum, manifeſtant. In quorum lumine pergit fide, & ſic conſequitur fructum uitæ ſenſibilis. Tali quoque ſimilitudine, in potẽtia intellectua lis agri, ſunt omnia illa, quæ uitam præſtant intellectualem, dummodo rectẽ colatur, & uirtutes eius, debitis exercitationibus & modis exprimantur, & pro eius cultura, uariæ nobis illumininationes tradita reperiuntur, per eos, qui huic intellectuali culturæ, ualdé diligenter inuigilarunt. Sicuti uiri uirtutibus dediti, qui umbras mundi huius linquentes, & mentali luci incumbentes, per quos dator luminum, nobis reuelauit theſaurum abſconditum, & modum cuſtodiendi agrum, & leges & pręcepta, atque extirpandi herbas noxias, non facientes fructum uitæ, ſed impedientes & mortificantes fœcunditatem, & excolendi atque plantandi arborem uitæ, in ipſo, & Philoſophi, Moyſes, Prophetæ, & uiri Apoſtolici. Sed uerbum omnium illorum, lumẽ eſt receptum, in deſcenſu uerbi abſoluti, & non fuit ipſum uerbum, quod eſt ipſum lumẽ infinitum patris, quouſq; uerbum ipſum, abſq; contractione, ſe ſenſibiliter in domino noſtro Ieſu Chriſto, oſtenderet. In hoc enim uerbo ueritatis, geniti ſumus filij lucis: quoniam diuitias gloriæ, regni æterni, in nobis ac intrà nos eſſe reuelauit, & intellectualem immortalitatem aſſequi docuit, per mortificationem mundi ſenſibilis, & ſeipſum nobis manifectum fecit: ut in ſuo lumine, qui uerbum caro factum eſt, paternum lumen uitæ noſtræ, appræhendamus. Quoniam ipſe paternum lumen, illuminans omnem hominem, et adiplẽs lumine ſuo, id quod nobis deeſt, ad aſſequendum quietis uitam delectabiliſsimam, in ipſo, & per ipſum, qui eſt in ſæcula benedictus, Amen.

Deo gratias.

Libri, de Dato Patris luminum, Finis.

Libellus Reuerendiſſ. Patris Domini Nicolai de Cuſa, præsbyteri Cardinalis. ti. ſancti Petri ad uincula, de quærendo Deum. Anno Domini, M. CCCC. XLV.

Moguntiæ compilatus, incipit feliciter.

DEſiderio tuo pro uirili ſatisfacturus, frater in Chriſto meritò uenerande, nunc id quod uulgò in Epiphanijs niſus ſum explanare, circa nominis Dei rationem, breuiter clarè in ſcriptis repetere attentabo, ut meditatio utriuſq; noſtrũ incitetur, & intellectuali aſcenſu, ſenſim de luce in lucẽ transformetur interior homo, quouſq; in agnitionem clarã, per lumen gloriæ intret in gaudium Domini ſui. Primó quidem frater optime, benè attendiſti Paulum qui ad tertium uſq; cœlum, ad arcanorũ cõſpectionem, ſe raptum fatetur, dum his uiris qui Athenis tunc, in nominatiſsimo ſtudio Philoſophiæ uacabant, ueritatem prædicaret, in Ariopago, in themate præmiſiſſe, Deum ignotum, cui aram, gentiles ipſi conſecrauerant, uelle ipſis euãgelizare. Et dum ad huius rei explicationem pergeret, præmiſit, quomodo Deus in uno homine, omnes creaſſet, & definitum tempus, in hoc mundo indulſiſſet, ut Deum quærerent, ſi forte ipſam poſſent attractare & inuenire: adiiciens, q̃uis non longè abſitã quoq;, quoniã in ipſo ſumꝰ, uiuimus, et mouemur. Deinde redarguẽs idololatriã: ſubiungit, in cogitatione hominis, nihil ſimile eſſe poſſe. Admiror ego, quoties actus Apoſtolorum lego, hunc proceſſum. Voluit enim patefacere Paulus Philoſophis, ignorum Deum, quem poſtea nullo intellectu humano, concipi poſſe affirmat. In hoc igitur patefit Deus: quia ſcitur, omnem intellectum, ad ipſius figurationem & conceptum, minorem. Sed ipſum nominat Deum, ſeu Θεόν Græcè. Si igitur homo, ad hoc ingreſſus eſt hunc mundum, ut Deum quærat, & inuento adhæreat, & adhærendo quieſcat, & cum quærere ipſum non poſſit homo, & attractare in hoc mundo ſenſibili & corporali, cum Deus potius ſpiritus ſit quàm corpus, & non poſſit in abſtractione intellectuali attingi, cum nihil ſimile Deo concipere queat, ut ait: quomo-

do igitur quæri potest,ut inueniatur? Certè nisi hic mundus seruiret quærenti, in uanum missus esset homo ad mundum, ob finem quærendi ipsum. Oportet igitur hunc mundum præstare adminiculum quærenti, & oportet scire quęrentem, quod nec in mundo,nec in omni eo,quod homo concipit,est quicq; simile ei. Nunc uideamus, an nobis nomen θεός seu Deus, adminiculum præstet ad ista. Non est enim nomen ipsum θεός nomen Dei,qui excellit omnem conceptum:id enim quod concipi nequit, ineffabile remanet. Effari enim,est conceptum intrinsecum,ad extrà fari, uocalibus aut alijs figuralibus signis:cuius igitur similitudo non concipitur,nomen ignoratur. Non est igitur θεός nomen Dei,nisi ut quæritur ab homine in hoc mundo.Quærens igitur Deum,attentè consideret,quomodo in hoc nomine θεός, uia quædam quęrendi complicetur,in qua Deus inuenitur, ut possit attrectari, θεόσ dicitur,à θεωρέω siue θέω,quod est uideo,& curro:currere igitur debet, quærens per uisum, ut ad omnia uidentem θεόν, pertingere possit. Gerit igitur similitudinem uiæ,per quam quęrens incedere debet.Oportet igitur,ut naturam sensibilis uisionis, ante oculum uisionis intellectualis, dilatemus, & scalam ascensus, ex ea fabricemus. Visio nostra,ex quodam spiritu lucido & claro,de summitate cerebri,in organum oculi descẽdente, & obiecto colorato in ipsum,species similitudinis eius multiplicãte, concurrente luce extrinseca generatur. In regione igitur uisibilium,nõ nisi color reperitur. Visus autem de regione uisibililum non est, sed suprà omnia uisibilia constitutus. Non habet igitur uisus colorem: quia non est de regione colorum. Et ut possit uidere omnem colorem, non est contractus ad aliquem : & ut iudicium suum sit uerum & liberum, non plus habet de uno colore,quàm de alio: et ut potẽtia sua,sit ad omnes colores,per nullum colorem est restrictus: impermixtus enim est uisus per colores, ut uera sit uisio eius. Exprimento autem cõprobamus, per medium coloratum, ut uitrum aut lapidẽ trãsparentẽ,aut aliud,uisum decipi. Adeò igitur uisus est purus,absq; omne macula uisibilium,quod omnia uisibilia,in eius comparatione tenebræ quædam sunt, & corporalis quodammodo crassitudo, in comparatione ad spiritum uisionis. Sed dum uisibilium mundum intuemur per intellectum,& quærimus,an notitia uisus in eo reperiatur: omnis ille coloris mundus uisum ignorabit, cum nihil non coloratum attingat. Et si dixerimus,uisum esse, & non esse coloratum : dum de hoc mundus uisibilis figuram similitudinis, facere uoluerit, non reperiet, in omni conceptu suo simile uisui,cum suus conceptus,sine colore esse non possit. Et cum infrà ambitum regionis suę,ipsum non reperiat,neq; simile & configurabile ei: non potest attingere ipsum, imó nec potest attingere, uisum esse aliquid, cum extrà colorem non attingat aliqd, sed iudicet omne non coloratum, non esse aliquid. Nullum igitur nomen,omnium nominum, quæ nominari possunt,in ea regione, uisui conuenit. Nec enim albedinis nomen,nec nigredinis,nec omnium mixtorum colorum:quoniã nec albedinis,et nõ albedinis copulatiuè, nec nigredinis et non nigredinis copulatiuè.Siue igitur omnia nomina regionis,singulariter notet disiunctiuè, siue contrariorum colorum nomina copulatiuè,siue omnium nominum nominabilium,copulationem respiciat:nihil attingit de nomine & essentia uisus.Quod si dixerit quis, cum color non sit discretus, & cognitus à se,sed à causa altiori, scilicet à uisu, et rogauerit omnia uisibilia,an hoc etiam uerum sit,& quomodo concipiant causam illam:respondebunt,prępositum illum,qui dedit eis hoc nomen,uti est uisus, esse quid optimum atq; pulcherrimum,secundùm omne id, quod concipi potest. Et etiam dum ad conceptum se parant illius optimi atq; pulcherrimi,ad colorem redeunt:sine quo, cõceptũ fabricare nequeunt. Quapropter dicũt,ipsum pulchriorem esse, q; colorem album,etiam quẽcunq;: quia non sit color albus,in aliqua regione coloris adeò pulcher:quin possit esse pulchrior, atq; adeò lucidus & resplendens,quin etiam possit esse lucidior & splendidior.Vnde uisibilia omnia,non assererent regem suũ,aliquem colorẽ regionis, qui actu est inter uisibilia regionis:sed dicerẽt,ipsum esse ultimum potẽtię pulchritudinis,lucidissimi, atq; perfectissimi coloris. Talia frater,atq; etiã plura alia similia,uerissima atq; certissima cõspicis. Ascende igitur,de uisu ad auditum, per cõsimilem habitudinẽ, & etiã

ad

ad guſtũ, odoratũ, atq; tactum. Deinde ad ſenſum cõmunẽ, qui eſt poſitus ſuper omnẽ ſenſum: ſicut auditus, poſitus eſt ſuper audibilia, guſtus ſuper guſtibilia, olfactus ſuper odorabilia, tactus ſup tãgibilia. Deĩde uerò altius ad ĩtellectũ perge, qui eſt ſup oĩa ĩtelligbilia, quę etiã ſunt ſup oĩa rationabilia. Rationabilia autẽ, p ĩtellectũ apprę hẽdũtur, ſed non reperiť in regione rationabiliũ, ĩtellectus, cũ ĩtellect9 ſit ut oculus, et rationabila ut colores. Et ſi uis extẽdere te in tua cõſideratiõe, ut benè apprẽhẽdas, quõodo ĩtellect9 ut uiſ9 liber. ſ. iudex uer9 & ſimplex, oĩm rationũ, in q̃ nõ eſt pmixtio ſpecierũ rationũ, ut ſit clarũ iudiciũ intuitiuũ rationũ, in uarietate regiõis rationũ. Iudicat eñ ĩtellect9, hãc rationẽ neceſſariã, hãc poſsibilẽ, hãc cõtingẽtẽ, hanc impoſſibilẽ, hãc demõſtratiuã, hãc ſophiſticam & apparentẽ, hãc topicã, & ita de reliq̃s: ut uiſus iudicat hũc colorẽ albũ, hũc non albũ ſed nigrũ, hunc pl9 albũ q̃ nigrũ, & ita de cæteris. Et non attingiť in omni regiõe rationũ, intellect9: ſed dũ ipm ſuũ regẽ, prępoſitũ, & iudicẽ uoluerit figurare: mũdus ſeu uniuerſitas rationũ, ipſum terminũ ſeu ultimitatẽ perfectiõis, dicit eſſe. Sed intellectuales naturę, pariformiter nõ poſſunt negare, regẽ ſibi pręponi. Et uti uiſibiles naturæ, ſuũ regẽ ſibi prępoſitũ, aſſerũt ultimitatẽ oĩs uiſibilis pfectiõis: ſic intellectuales naturę, q̃ ſunt naturę ueri, affirmãt, regẽ ſuũ eẽ ultimitatẽ oĩs perfectiõis ĩtuitiuę oĩm, te hũc nominãt Θεόν, ſeu Deũ: q̃ſi ſpeculatiõnẽ ſeu intuitionẽ ipſã, inſuo cõplemẽto pfectiõis, oĩa uidẽdi. Nihil tamẽ tota ĩ regiõe intellectualiũ uirtutũ reperiť, cui ſimilis ſit rex ipſe, neq; cadit in omni regiõe intellectuali, cõcept9 ſimilitudinis eius: ſed eſt ſuprà omne, q̃ cõcipiť & intelligiť, cui9 nomẽ nõ eſt intelligibile, licet ſit nomẽ, omnia intelligibilia nominãs et diſcernẽs. Et eius natura, eſt intellectualẽ omnẽ ſapiẽtiã, per infinitũ altitudine, ſimplicitate, uirtute, potẽtia, pluchritudine, et bonitate antecedẽs: cũ omne intellectualẽ naturã inhabitãs ſit eius cõparatiõe umbra, & uacuitas potẽtiæ, craſſities, & paruitas ſapiẽtiæ, et ſic de infinitis ſimilib. modis. Poteris ita q̃ currere in hac uia, per quã inueniť Deus, ſuper omnẽ uiſũ, auditũ, guſtũ, tactũ, odoratũ, affatũ, ſenſum, rationẽ, & intellectũ. Inueniť quidẽ nullũ horũ, ſed ſuper omnia ipſũ Deũ Deorũ eſſe, & regẽ regũ omniũ. Rex eñ mũdi intellectualis, eſt rex regũ, & domin9 dominãtiũ in uniuerſo: nã eſt rex intellectualis naturæ, quæ eſt regnũ habẽs in rationali. Quæ quidẽ rationalis, regnat in ſenſuali, & ſenſualis, in mũdo ſenſibiliũ, cui reges pręſunt: uiſ9, audit9, guſtus, tact9, odorat9. Oẽs iſti reges, ſunt diſcernẽtes ſpeculãtes, ſeu theorizãtes, uſq; ad regẽ regũ, & dominũ dominãtiũ, qui eſt ipſa ſpeculatio, & ipſe Θεός, ſeu De9, in ſua poteſtate oẽs reges habẽs, à quo habẽt oẽs reges, id q̃ habẽt, potẽtatũ, pulchritudinẽ, entitatẽ, amœnitatẽ, lętitiã, uitã, & omne bonũ. Vnde in regno ſũmi atq; maximi regis, omnis decor uiſibiliũ formarũ, uarietas colorũ, ꝓportio grata, reſplẽdentia carbũcularis, graminea uiriditas, fulgor auri, & quicquid uiſum delectat, & in quo uiſus, q̃ſi in theſauro regni ſui, quieſcẽdo delectet: in curia magni regis pro nihilo habẽtur, cũ ſint de infimis ſtramẽtis curiæ. Sic quidẽ uocũ omniũ cõcordans reſonãtia, atq; dulcis illa harmonia in regno, auditus omniũ inſtrumẽtorũ, inenarrabilis uarietas, melodiæ illæ aureorum organorum, Syrenici, philomenicíq; cantus, & alię omnes exquiſitę diuitię regis regni auditus: fœces quædã ſunt, pauimento adhærentes, in curia maximi atq; optimi regis regũ. Sic quidem omne dulce, & ſtipticum, & guſtui gratum, tantorum Paradiſiacorum pomorum, & fructuũ ſapidiſsimorum, & uuarum Engaddi, uini Cyprici, mellis Atici, frumenti & olei, & omne quod India, & cunctus hic mundus, nemora & aquę refectioni præſtant, & guſtui offerunt: parui momenti ſunt, in aula illi9 potẽtiſsimi principis orbis. Neq; odores unguentorum, thuris & myrrhæ, muſci, & omne redolẽs regnũ odoratus inhabitans: precioſi aliquid habet, in ipſo magno regis altiſsimi palatio. Minus adhuc omne id, quod lęuitate ſua tactũ delectat. Regis enim tactus, latum uidetur, atq; per orbem extenſum regnũ: ſed uix aliquod pũctũ quidem penè inſenſibile eſt, reſpectu regni, principantis uniuerſo. Magnus uidetur rex ipſe, qui his iam dictis regibus imperat, & cuius ipſi uaſalli ſunt, qui eſt ſenſus communis, in potentatu ſuo, omnem iam dictorum complicans poteſtatem, ſed ſeruus emptitius, & infimus quidam miniſter, in regno regis omnia uidentis, & continen-

tis. Per incõparabilẽ altitudinem, intellectualis natura, regnum ſuprà omnia iam dicta, ſortita eſt, à cuius uirtute dependẽt regna omnia prænominata, & prenarrata, & quibus dominanter præeſt. Sed intellectualis naturæ reges, de familia ſunt maximi ducis, & gaudent aſcribi militię eius, neq; aliud optant, quam poſſe adipiſci, gradum quemcunq; in aula dominatoris, in quo poſsint intuitione intellectuali refici, ab eo qui Θεὸς dicitur Et omnia quæ inuniuerſis prænarratis regnis ſunt, nihil curant, ſicut & nihil ſunt, in comparatione boni, quod cognoſcunt in principe ſuo, in quo omnia ſunt in complemento & in ſe, diuinè, & ſuper quàm optimè, quæ in aliis regib. nõ ſolum imperfectè & extrà ſe, & in umbra ſeu imagine, ſed diſtantia incõparabili & ĩproportiõabili, cõtracta reperiũtur. Color igitur, quiin uiſibili regno per uiſum ſentitur, non uidet, ſed tantũ eſt uiſibilis. Non habet uitã, & motum uitalem, neq; perfectionẽ habet, ſcilicet ſtirpeæ uegetationis, aut ſubſiſtentis formę: ſed ſenſus, qui ſunt in regno ſenſus communis, uti ſunt ſenſus particulares habẽt naturã intrà ſe, ſenſibilis mundi formã cõplicãdi, in uitalitate, & cognitiõe ſenſibilis ſpiritus Nõ igitur minus in regno ſenſuũ, q; in regno ſenſibiliũ: ſed id omne, qđ eſt in regno ſenſibiliũ explicarè, eſt uigoroſiori modo, cõplicitè & uitaliter, atq; pfectiori modo, in regno ſenſuũ. Quieſcit emim ſenſibiliũ regnũ, ĩ ipſis. Sic ea q̃ de regno ſẽſus ſunt, multo clariori atq; perfectiori modo ſũt, in regno, ubi ſunt ĩtellectualiter. Color. n. in eẽ ĩtellectuali regni ĩtellectualis, incorruptibilẽ naturã habẽs: differt perfectione, à colore ſenſibilis mũdi, ſicut perpetuũ à corruptibili, & uita ĩtellectualis à morte, & lux ab umbra. Sed ĩ regno Cũctipotẽtis, ubi regnũ eſt rex, ubi oĩa q̃ in omnib. regnis rex ipẽ, ubi color non eſt color ſenſibilis, aut intellectualis, ſed diuinalis, imò Deus ipſe, ubi omnia motu & uita carentia in ſenſibili mundo, & omnia uitam uegetatiuam, rationalem aut intellectualem habentia, ſunt ipſa diuina uita, quæ eſt ipſa immortalitas, quam ſolus inhabitat Deus, & in ipſo omnia ipſe: ibi eſt lętitia omnium gaudiorum, quæ oculis, auribus, guſtu, tactu, odoratu, ſenſu, uita, motu, ratione, & intelligentia hauriuntur, lætitia infinita, diuina & inexpreſsibilis, & quies omnis lætitiæ & delectationis. Quia ipſe eſt Θεόσ Deus, ſpeculatio, & curſus qui omnia uidet, in omnibus eſt, per omnia diſcurrit, ad ipſum omnia reſpiciunt, ut ad regem, ad iuſſum eius, omnia mouentur & diſcurrunt, & omnis curſus ad finem quietis, eſt ad ipſum. Igitur omne, Θεόσ: qui eſt principium effluxus, mediũ in quo mouemur, & finis refluxus. Hac igitur uia, frater mi, ſtude diligentiſsima ſpeculatione, quærere Deum: quoniam non poteſt nõ reperiri, ſi rectè quæritur, qui ubiq; eſt. Et tunc rectè quæritur, ſecũdum nomen ſuũ in finem, ut ſecundũ nomen eius, ſit & laus eius, uſq; ad fines potentiæ, terræ naturæ noſtræ. Sed iam amplius, ad ſecundam quæſtionis particulam, nos conuertentes, uideamus, quonam modo ducemur, ad ſcalarẽ aſcenſum, theoriæ dictæ, cum ad ignotum penitus, non moueamur, & ut idipſum inquiramus, ad uiſum reſpiciamus. Primò quidem ad hoc, ut uiſus depræhendat uiſibile diſcretè: lumen duplex cõcurrit. Nam non eſt ſpiritus uiſionis, qui nomen imponit coloribus. ſed ſpiritus patris eius, qui in eo eſt, Spiritus enim qui per opticas uenas, in oculum à cerebro deſcẽdit, offenditur obuiatione ſpeciei obiecti, & confuſa ſenſatio exoritur. Admiratur uirtus animalis de ſenſatione, & intendit ut diſcernat. Non igitur diſcernit ſpiritus, qui in oculo eſt, ſed in ipſo, ſpiritus altior operatur diſcretionem. Hoc quidem in nobis quotidiano experimento uerum experimur. Prætereuntes enim, quorum ſpecies in oculum multiplicatæ ſunt, ſæpè non depræhendimus dũ attenti ad alia, non aduertimus, & pluribus loquẽtibus nobis, illum tantum intelligimus, ubi noſtra eſt attentio. Hoc quidẽ nobis id uerum oſtendit, quoniã lumine altiori, ipſius ſcilicet rationis, ſpiritus qui in ſenſu eſt, attingit actiuitatis ſuæ operationem. Cum igitur oculus dicit, hoc eſſe rubrum, hoc eſſe cęſium: non loquitur oculus, ſed in ipſo loquitur ſpiritus patris ſui, hic ſcilicet ſpiritus animalis, cuius eſt hic oculus. Neq; adhuc propterea color uiſibilis eſt, etiã ſi aſſiſtit attentio, uidere uolẽtis: oportet enim, quod alio lumine ipſum uiſibile illuminãtis, uiſibile fiat. In umbra enim et tenebris, uiſibile nõ habet aptitudinẽ ut uideat̃, adaptatio eius fit p̃ lumen, quod ipſum illuminat. Sicut igitur uiſibile, non eſt

aptum

aptū ut uideatur,niſi in lumine,quoniam per ſe,non poteſt ſe ingerere in oculū:hinc opus habet ut illuminetur:quoniã lumẽ illius eſt naturæ,quod per ſe ingeritur in oculum. Tunc igitur uiſibile ſe ingerere poteſt in oculum, quãdo eſt in lumine, cuius uis eſt,ſeipſum ingerendi. Color autẽ in lumine,nõ eſt ut in alio, ſed ut in principio ſuo: quoniã nõ eſt color,niſi terminꝰ lucis ĩ diaphano, ut in iride experimur: ſecũdũ enim quod radius Solis in nube aquoſa,aliter & aliter terminatur,alius & alius generatur color. Vnde manifeſtum,eſt, colorem in ſuo principio, ſcilicet in luce,eſſe uiſibilem: quoniã lux extrinſeca,& ſpiritus uiſiuꝰ,in claritate communicãt. Hinc lux illa,quæ illuminat uiſibile ad cõparem lucem, ſe ingerit, & adducit coloris ſpeciẽ uiſui obiectam. Ex his frater,para tibi curſum quærendi,quomodo ignotus Deus præſtat omne id,per quod ad ipſum mouemur. Nam etſi iam clarè tibi cõſtet, ſpiritum animalis, in ſpiritu oculi diſcernere,& lumen facere uiſibile,aptum ut uideatur:non tamen uiſus, uel ſpiritum ipſum,uel lumen depræhendit. Lumen enim illud,non eſt de regione colorum,cum non ſit coloratum. In omni igitur regione,ubi oculus principatur,nõ reperitur. Ignotum eſt igitur lumen illud oculo,& tamen eſt delectabile uiſui. Sicut igitur ratio diſcretiua eſt, quæ in oculo diſcernit uiſibilia:ita intellectualis ſpiritus eſt, qui in ratione intelligit,& diuinus ſpiritus eſt,qui illuminat intellectum. Lumen autẽ diſcretiuum animale in oculo,aure,lingua,naribus,& neruo, in quo tactus uiget:eſt lumẽ unum,uariẽ receptum,in uariis organis, ut ſecundùm uarietatem organorum, uariẽ diſcernat ea,quæ ſunt ſenſibilis mundi. Et lumen ipſum eſt principium, mediũ, & finis ſenſuũ: quoniam non ſunt ſenſus, niſi ad finem diſcretionis ſenſibiliũ, neq; ſunt ab alio, neq; ab illo ſpiritu,neq; in alio mouentur. In ipſo etiam,uiuunt ſenſus omnes:uita enim uiſus,eſt uidere,& auris uita,eſt audire,& quantò hæc uita eſt perfectior,tantó eſt diſcretior. Viſus enim qui perfectius diſcernit uiſibile, perfectior eſt, ita de auditu. Vita igitur & perfectio,lætitia & quies,& quicquid deſiderant omnes ſenſus: in ſpiritu diſcretiuo eſt, & ab illo habent omne id quod habent, & dum inficiuntur organa,& deficit in ipſis uita,in actiuitate: non deficit in ſpiritu diſcretiuo, à quo illã uitã,ſublata macula aut infirmitate,recipiũt. Pari quidẽ modo, de ĩtellectu idipſũ cõcipe,qui lumen eſt rationis diſcretiuę,& ab illo te eleua in Deum, qui lumẽ eſt intellectus. Et dũ ſic curris,per id qđ in uiſu cõpertũ eſt, cõperies, quomodo Deus noſter in ſæcula benedictus,ita eſt omne id, qđ eſt ĩ quolibet qđ eſt,ſicut lumẽ diſcretiuũ in ſenſib. & intellectuale in rationibus,ac qđ ipſe eſt à quo creatura habet id quod eſt,& uitam,& motum:& in lumine ipſius eſt omnis cognitio noſtra,ut nos nõ ſimus illi,q cognoſcimꝰ,ſed potius ipſe in nobis. Et cũ ad cognitionẽ ipſius aſcẽdimus,quamuis ipſe ſit ignotus nobis,nõ niſi in lumine eius, quod ſe ingerit in ſpiritum noſtrum, mouemur,ut in lumine ſuo ad ipſum pergamus. Sicut igitur ab ipſo dependet eſſe, ita & cognoſci: quemadmodum à luce corporea, dependet eſſe coloris, ita & ab ipſa luce dependet cognitio coloris,ut præmiſimus. Aduertendum igitur, quoniam mirabilis Deus in operibus ſuis,creauit lucem,quæ ſimplicitate ſua, excellit cætera corporalia, ut ſit mediũ,inter ſpiritualem naturam et corporalem:per quam corporalis hic mundus,tanquàm per ſuum ſimplex,aſcendat in ſpiritualem mundũ. Defert enim figuras in uiſum,ut ſic ad rationem & intellectum,forma ſenſibilis mũdi aſcẽdat,& per intellectũ,in Deo finem attingat. Ita quidẽ & in eſſe prodĳt mũdus ipſe, ut corporalis hic mundus, participatione lucis hoc ſit,quod eſt. Et tantò res corporales, in genere corporeo,perfectiores cenſeantur: quantó plus lucis participant, ut gradatim in elementis experimur. Sic quidẽ creatura,quæ ſpiritum uitæ habet,tantò eſt perfectior,quãtò plus luminis uitæ,participat. Sic creatura uitæ intellectualis, tantò perfectior, quãtò plus intellectualis luminis uitæ,participat. Deus autẽ eſt imparticipabilis,& infinita lux,lucens in omnib. uti lux diſcretiua in ſenſibus, Varia autẽ,imparticipabilis & impermiſcibilis lucis terminatio,uariam oſtendit creaturã:uti lucis corporalis terminatio uaria,in diaphano,uariũ oſtendit colorem,licetĩpermiſcibilis remaneat lux ipſa. Ex his frater nõ ambigo,clarè te pergere poſſe,ut appræhẽdas:quod ſicut color non eſt uiſibilis,niſi medio luminis,hoc eſt quidem dicere,quod ſicut color non poteſt aſcendere,

cendere ad quietem, & ad finẽ ſuum, niſi in lumine principij ſui: ita quidem noſtra natura intellectualis, non poteſt ad fœlicitatem quietis attingere, niſi in lumine principij ſui ītellectualis. Et ſicut uiſꝰ nō diſcernit, ſed in eo diſcernit ſpiritꝰ diſcretiuꝰ: ita in noſtro ītellectu, illuminato diuino lumine principij ſui, p aptitudine ut intrare poſſit, nō nos intelligemꝰ, aut uita intellectuali uiuemꝰ p nos, ſed in nobis uiuet Deus, uita infinita. Et hęc eſt illa felicitas ęterna, ubi in unitate ſtrictiſsima, ita in nobis uiuit æterna ītellectualis uita, omnẽ conceptũ, creaturarum uiuentiũ, inexpreſſibili lætitia præcellens, ſicut in ſenſibus noſtris perfectiſſimis, uiuit ratio diſcretiua, & in ratione clariſsima, uiuit intellectus. Iam palã nobis eſt, quod ad ignotum Deum attrahimur, per motum luminis gratiæ eius, qui aliter depræhendi nequit, niſi ſeipſum oſtendat, & q quæri uult, & quærentib, lumẽ dare, ſine quo ipſum quęrere nequeũt, uult quęri, uult & appræhendi: ga uult quærentib. aperire, & ſeipſum manifeſtare. Quæritur igitur, cum deſiderio appræhẽdendi, & tunc quæritur theoricè, cũ curſu, ducẽte currentem ad quietem motus, quando cum maximo deſiderio quæritur. Vnde non aliter rectè ambulatur ad ſapientiam attingendam, niſi per deſiderium maximum quæratur. Et dum ſic quæritur, per rectã uiam quæritur, ubi indubiè inuenietur, per oſtenſionẽ ſuiipſius. Neq; eſt alia uia ulla data nobis, q; illa, neq; alia in omni doctrina ſanctorũ, qui ſapientiam attigerunt, nobis relicta eſt. Propterea illi qui ſuperbi, qui præſumptuoſi, qui ſibiipſis ſunt ſapientes, qui fuerunt in ſuo ingenio cõfidentes, qui ſe ſimiles putabant eſſe altiſsimo, in aſcenſu ſuperbo qui ſe erexerunt ad ſcientiam Deorũ: hi omnes errauerunt. Quoniam hi tales, præcluſerunt ſibi uiam ad ſapientiam, quando non putabant aliam eſſe, quám illam, quam ſuo intellectu menſurabant, & defecerunt in uanitatibus ſuis, & lignum ſcientiæ amplexi ſunt, & lignum uitæ non appræhenderũt. Nō igitur fuit Philoſophorũ finis, qui Deũ non honorauerunt, alius: q; perire in uanitatib ſuis Sed illi qui dixerunt, non poſſe attingere ſapientiam, & uitam intellectualem perennẽ, niſi daretur dono gratiæ, ac quod tãta eſſet bonitas Dei cuncti potentis, quod exaudiret inuocantes nomen ſuum: ſalui facti ſunt. Facti ſunt igitur humiles, ſe confitentes ignorantes, & uitam ſuam, ut deſiderantes ſapientiam æternã, inſtituerunt Et hæc eſt uita ſtudioſorum, in deſiderio alterius uitæ pergentiũ, quæ à ſanctis cõmendatur. Neq; alia eſt ſanctorum ꝓphetarũ, aut eorum, qui gratiã luminis diuini, in hac uita ſortiti ſunt traditio: q; quod accedere uolẽs, ad uitam intellectualẽ, & diuinã ſapientiã immortalẽ, primũ credere habet, quoniã Deus eſt, & ipſe dator omniũ optimorũ, in cuius timore eſt uiuendũ, & amore pergendum, à quo cũ omni humilitate, eſt uita ipſa immortalis petẽda, & omnia quæ ad ipſam ordinãt, ut aſſequi ualeat, cum ſumma religione, & ſinceriſſimo cultu, amplectẽda. Vides nũc frater, quãcunq; uirtutẽ non iuſtificare nos, ut meritò hoc excellẽſſimũ donũ aſſequamur, neq; cultum, neq; legẽ, neq; diſciplinam: ſed uirtuoſitas uitæ, obſeruantia mandatorũ, deuotio ſenſibilis, mortificatio carnis, cõtemptus mũdi, & cætera huiuſmodi, cõcomitant rectè, quærentem diuinã uitã, & æternã ſapientiam: quæ ſi nõ adſint quærenti, non eũ eſſe in uita, ſed extra ipſam, manifeſtum eſt. Signa autem, quib quẽ piã nõ in deuio, ſed in uia eſſe: ex operib. concomitantibus, rectè pergentem, haurire poſſumus. Qui enim ſummo deſiderio appetit, æternã ſapientiã appræhẽdere, nihil ei pręponit in amore: illã offendere timet, omnia eius cõparatione nihil eſſe affirmat, & illa oĩa, ut nihilũ habet, & ſpernit & ut placeat ſapiẽtiæ amatæ, oẽ ſtudiũ ſuũ adaptat: ſciẽs nõ poſſe placere ei, ſi alteri corruptibili, prudẽtiæ mũdi, aut ſenſibili delectationi inhæſerit Hinc omnia linquẽs, expeditè in feruore amoris feſtinat: ſicut ceruus fontem aquarũ deſiderat, ita anima illa Deũ. Tũc quidem non ex operib. quæ fecerimus, meremur incõparabilẽ theſaurum gloriæ: ſed diligentes ſe diligit, quia charitas & amor eſt, & donat ſeipſum animæ, ut eo optimo bono, in æuũ fruatur. Vides nunc frater, ad quid in hunc mundũ intrafti, ut in exordio pręmiſimus, ſcilicet, ut Deũ quęras. Vides quod Θεός dicit quærẽtib. quomodo ipſum quærere potes uia quadã, quæ p teipſum ſi trita fuerit, tua erit uia, tibiq; notior: in qua delectaberis, ob eius amœnitatẽ, & fœcũditatem fructuũ, qui circa ipſam reperient. Exerceas te igit, multiplica-

tis

tis actib.& theoricis aſcẽſionib,& paſcua inuenies adaũgẽtia,& cõfortantia te in iti nere,& te indies magis,magiſq; in deſiderio inflãmantia. Nam noſter ſpiritus intel/lectualis, uirtutẽ ignis in ſe habet:miſſus eſt enim à Deo in terrã, non ob aliud,niſi ut ardeat,& creſcat in flãmã. Tũc creſcit,quãdo excitatur admiratione:quaſi uti uentus, inſufflans in igne,excitat potẽtiã ad actum. Appræhenſione q̃dẽ operũ Dei,admira mur de ęterna ſapientia, incitamurq; uento extrinſeco operũ, & creaturarũ tã uaria/rum,uirtutum & operationũ: ut deſiderium noſtrũ, creſcat in amorẽ creatoris, & ad intuitionẽ ſapientię illius,quæ omnia mirabiliter ordinauit. Dum enim aduertimus, ad granũ minimũ ſinapis, & eius uirtutem, & potentiã eius, oculo intellectus intue/mur:ueſtigium reperimus,ut excitemur,in admirationẽ Dei noſtri. Nam cũ tàm par/uũ ſit corpore,uis tamen eius eſt ſine termino, in eo granulo eſt arbor magna, cũ fo/liis & ramuſculis, & alia grana multa,in quib. ſimiliter eadẽ eſt uirtus, ſuprà omnem numerũ. Ita quidẽ uideo in intellectu uirtutẽ grani ſinapis, ſi explicari actu deberet, nõ ſufficere hunc ſenſibilẽ mundũ, imò nec decem, imò nec mille, imò nec tot mun/dos,quot numerari poſſent. Quis non admirabitur hæc reuoluens, dum addit intel-lectum hominis,omnem hanc poteſtatẽ grani ambire,& appręhẽdere hoc uerũ,atq; ſic excellere in ſua appręhẽſione,capacitatẽ omnem omnis ſenſibilis mundi,& non huius unius,ſed infinitorũ mundorũ? Et ita ambit uis noſtra intellectiua,omnẽ naturã corporaralẽ,& menſurabilẽ. Quanta eſt igitur magnitudo in intellectu noſtro? ſi igi-tur punctalis magnitudo intellectualis ſpiritus,ambit per infinitum capacior, omnẽ poſsibilẽ magnitudinẽ, ſenſibilem & corporalẽ: q̃ magnus eſt tunc Dominus? & q̃ laudabilis,cuius magnitudo p̃ infinitum excellẽtior eſt, magnitudine intellectuali? et cũ hoc cum tantus ſit,omnia cõparatione eius nihil ſunt,et in ipſo,nihil poſſunt ali ud eſſe,q̃ ipſe Deus,in ſæcula benedictus Deinde quidẽ per ſimiles aſcenſus, de uir tute grani milij, aſcẽdere poteris,pariformiter de uirtute omniũ ſeminũ uegetabiliũ, & aĩaliũ:& nullius ſeminis uirtus, minor eſt uirtute ſeminis ſinapis, & infinita ſunt ſemina talia. O quantus eſt Deus noſter, qui eſt actus omnis potentiæ: quoniã eſt fi/nis omnis potentiæ:non potentiæ cõtractæ,ad granũ ſinapis, aut milij,aut grani fru-mẽti,aut Adæ patris noſtri,aut aliorũ, & ita in infinitum: ſed quia in ipſis omnib. eſt uirtus & potentia immẽſurabilis,ſecundũ genus ſuũ cõtracta,tunc in Deo, abſq; cõ tractione,eſt potentia abſoluta,quę eſt & actus infinitus. Quis non duceretur,in ſtu porẽ admirationis,Dei uirtutem ſic quærẽs? quis nõ inflãmaretur in ardorẽ maximũ, timendi & amãdi cunctipotentem? Quis eſt, qui ſi ad minimæ ſcintillæ ignis poten/tiã,reſpicit,de Deo non admiretur, ſuper omne quod dici poteſt, ſi potentia ſcintillæ eſt tanta? quod cum ſit in actu,quia educta eſt ſcintilla in potentia, motu ferri, de ſi/lice ut ſit actu:& in eius potentia eſt,omnia reſoluere in ſuã naturã,& ignẽ in poten/tia ubicũq; ille eſt in hoc mũdo, etſi eſſent infiniti mũdi, in actu ponere. O quanta eſt potẽtia Dei noſtri,qui eſt ignis,ignẽ cõſumens? & dũ frater, ad naturã & cõditiones ignis,quæ ſunt 24,aduertis(quẽadmodũ ille diuinorũ altiſſimus contẽplator,Diony ſius,in angelica fecit hierarchia)mirabilẽ uiã habes,Deũ quærẽdi & inueniẽdi. Ibi ui/de,& miraberis. Deinde ſi ad ſapiẽtiã magiſterij noſtri, adhuc uiã aliã quæris, aduer-te. Nã oculo intellectus appræhendis,in ligno paruo,atq; in hoc lapide minutiſsimo, ſiue in ære,aut auri maſſa, uel grano ſinapis, aut milij: omnes artificiales corporeas formas in potẽtia eſſe. In quolibet enim non dubitas circulũ,triangulũ,tetragonum, ſphæram,cubum, & quicquid Geometria nominat inexiſtere:figuraſq; eſſe omnium animalium,omniũ fructuũ,omniũ florum,frondium, arborum, & formarum omniũ, ſimilitudinũq;,quæ in hoc mundo ſunt,& in infinitis mundis eſſe poſſent. Si igitur ar tifex ille magnus eſſet, qui ſciret educere de ligno paruo, faciem aliquã aut regis, aut reginæ,aut formicam,uel camelum:quanti magiſterij eſt, qui omne id efficere poteſt actu,quod eſt in omni potentia? Deus igitur,qui poteſt omnia efficere, in ſimilitudi ne formarum omnium,quę in hoc mundo,et in infinitis mundis eſſe poſſent,de quo libet minutiſsimo corpuſculo: mirabilis ſubtilitatis exiſtit. Sed adhuc mirabilioris potentiæ & ſcientiæ eſt, qui ipſum granum milij creauit, & in ipſo hanc uirtutem

collocauit. Et ſtupendi magiſterij eſt illa ſapientia, quæ omnes formas poſsibiles in grano, non in ſimilitudine accidẽtali, ſed in ueritate eſſentiali, ſcit excitare. Et adhuc ſuper omnem intellectum, inenarrabilis ſtupor eſt, quod nõ ſolum ſcit de lapidibus excitare uiuos homines, ſed & de nihilo homines, & uocare ea ad eſſe, quæ non ſunt, tanquàm quæ ſunt. Et cum certũ ſit, omnes artes creatas, non attingere niſi aliquid in aliquo, aliquid ſcilicet ſimilitudinis non abſq; defectu, in aliquo ſcilicet creato, ut in materia æris, ſtatuam ſimilem qualitercũq; homini: quis eſt hic magiſter, qui non ſimilitudinem cum defectu, ſed eſſentiam ueram, ſine aliqua materia ex qua, in eſſe producit? Talibus quidem itineribus, pergitur ad Deum, cum admiratione uehementi, & ardebit tunc ſpiritus, deſiderio inueniendi indeficienter, & amore languebit, quouſq; ſalutare ultimum ſibi oſtendatur. Et deniq; adhuc uia, intra te quærendi Deum, quæ eſt ablationis terminatorum. Nam cum artifex quærit in maſſa ligni faciẽ regis: abiicit oĩa aliter terminata, q; facies ipſa: intuetur enim in ligno faciem, quã quærit oculo, per fidei conceptum præſentialiter uideri. Eſt enim oculo facies futura, quæ menti, in cõceptu ĩtellectuali, per fidẽ præſens exiſtit. Dũ igitur Deũ cõcipis eſſe melius, quàm concipi poſſit: omnia abiicis quę terminãtur, & cõtracta ſunt. Abij cis corpus, dicens Deum non eſſe corpus, ſcilicet terminatum quantate, loco, figura, ſitu: Abiicis ſenſus, qui terminati ſunt, non uides per montem, non in terra abſcõdita, nõ ĩ ſolarẽ claritatẽ, & ita de auditu, & cęteris ſenſib. oẽs enim illi terminati ſunt, in potentia & uirtute: non ſunt igitur Deus. Abij̃cis ſenſum communem, phantaſiam & imaginationem: nam non excedunt naturam corporalem, non enim imaginatio attingit, non corporeum. Abiicis rationem, nam ipſa ſæpè deficit, non omnia attingit. Velles ſcire, cur hoc eſt homo, cur illud lapis, & omnium operum Dei, nullam rationem attingis. Parua eſt igitur uirtus rationis: hinc Deus non eſt ratio. Abiicis intellectum: nã & ipſe intellectus, terminatus eſt in uirtute, licet omnia ambiat, quidditatem tamen in ſua puritate, rei cuiuſcunq; non poteſt perfectè attingere, & quicquid attingit, uidet perfectiori modo attingibile. Non eſt igitur Deus intellectus. Sed dum quæris ultrà, non reperis in te quicq; Deo ſimile, ſed affirmas, Deum ſuprà hæc omina ut cauſam, principium, atq; lumen uitæ, animæ tuæ intellectiuæ. Gaudebis eum reperiſſe, ultrà omnem tui intimitatem, tanq; fontem boni, à quo tibi effluit, omne id quod habes. Ad ipſum te cõuertis, intra te indies profundiùs intrando, linquendo omnia quæ ſunt ad extrà, ut inueniaris in uia illa, qua reperitur Deus, ut eum poſt hæc, in ueritate appræhẽdere queas. Quod tibi et mihi, ipſe cõcedat, qui ſeipſum diligentib. ſe largiter donat, in ſæcula benedictus. Amen.

Libri, De quærendo Deum, Finis.

Reuerendiſſimi domini, Nicolai de Cuſa,

Cardinalis ſancti Petri ad uincula, in librum de uenatione Sapientiæ, Prologus.

Liber de quærẽdo Deum.

PRopoſitum eſt, meas ſapientiæ uenationes, quas uſq; ad hanc ſenectam, mentis intuitu ueriores putaui, ſummariè notatas, poſteris relinquere, cum neſciam, ſi fortè longius & melius cogitandi tempus, concedatur. Sexageſimum enim primum tranſegi annum. Conſcripſi dudum conceptum, de quærendo Deum, profeci poſt hoc, & iterum ſignaui coniecturas. Nunc uerò cum in Diogenis Laertij, de uitis philoſophorũ libro, uarias Philoſophorum legiſſem ſapientiæ uenationes: concitatus, ingenium totum contuli, tàm gratæ ſpeculationi, qua nihil dulciùs homini poteſt aduenire. Et quæ diligentiſsima meditatione repperi (licet parua ſint) ut acutiores moueantur, ad melius mentem profundandã, peccator homo, timidè, uerecũdeq; pandam, hocq; ordine procedam. Sollicitamur appetitu, naturę noſtrę indito, ad nõ ſolum ſcientiã, ſed ſapientiam, ſeu ſapidam ſcientiã habendam. Circa huius rationẽ, primò pauca præmittã, deinde uolenti philoſophari (quod uenationẽ ſapiẽtię uoco) regio-

regiones,& in illis loca quædam deſcribam,in campoſq; ducã, quos prædæ quã quæ runt,apprimè puto refertos.

Sapientiam,paſtum eſſe intellectus. Cap. I.

INtellectualis noſtra natura,cum uiuat, neceſſariò paſcitur. Sed alio, quàm intelligibilis uitæ cibo,nequaquàm refici poteſt:quemadmodum omne uiuens,ſimili cibo uitæ ſuæ,paſcitur.Nam cum uitalis ſpiritus,ſit delectabiliter mouens,qui motus,uita, dicitur:tunc uis ipſa ſpiritꝰ uitę,niſi reſtauretur, naturali ſua refectione, expirat & deficit.Pythagorici aiebant,uitalem ſpiritum in uapore ſeminis,corpus in corpore eius,potentialiter ſubſtere. Quod & Stoici,qui & Zenonij,approbãtes,ſubſtantiam fructiferi ſeminis, in ſpiritu uaporabili, eſſe dixerunt, qui dum in grano aut in alio ſemine expirauit, non fructificat: ignem enim uidemus deficere & expirare, ſi pabulum eius defecerit. Vnde & cœleſtia cum moueantur, ſpiritus uetereſ appellabant:ut ſapiens Salomon,& Ieſus filius Sirach, Solem ſpiritum affirmabant, ideò & Solem paſci dicebant, uapore Oceani, & Lunam ſimiliter uapore aliorum fluminum,refici affirmabant,& Planetas,quos diuina uita pollere putabant,& deos alios, uaporibus delectari credentes, thure & odoriferis placabant. His enim,ſpiritum uitæ æthereæ,ſeu cœleſtis purgatiſsimi ignis naturæ, ineſſe aſſerentes:uaporem odoris ſuauiſsimi, obtulerunt. Quoniam autem animalia omnia, naturalem mentem, fixamq; memoriam pabuli ſui,ſimilitudiniſq; ſuæ ſenſum habent,ea quæ ſunt eiuſdem ſpeciei ſentientes:aiebat Plato: hoc ex idea neceſſariò eſſe, cum præter illas nihil maneat Ex quo elicias,Ideas non eſſe ſic ab indiuiduis ſeparatas,ſicut extrinſeca exemplaria.Nam natura indiuidui,cum ipſa idea unitur,à qua habet omnia naturaliter. Dicebat Laertius: Platonem affirmare, ideam unum & multa, ſtare & moueri. In eo enim quod eſt ſpecies incorruptibilis,eſt intelligibilis & una.In eo uerò,quod multis unitur indiuiduis,multa dicebat.Sic fixam ſtabilemq; in eo, quod inalterabilis & intelligibilis:in eo uerò quod coniungitur mobilibus, moueri dixit. Proclus,latius explanat,quomodo principia eſſentialia,ſunt intrinſeca,& non extrinſeca:& quomodo per contactum illum, quo indiuiduum ideæ ſuæ iungitur, per ipſam ideam intelligibilem,diuinitati connectitur, ut ſecundum ſuam capacitatem,optimo modo ſit,quo eſſe & conſeruari poteſt. Refert etiam Laertius, Platonem dicere: Ideas principium & initium eſſe eorum,quæ natura conſiſtunt,ut huiuſmodi ſint qualia ſunt,quæ ſi bene intelligantur,fortè non tantùm aduerſantur ueritati, quantùm mali interpretes ipſius,ſuggeſſerunt. Epicharmus etiam dixit, omnia quæ uiuunt, notione & ſapientia participare. Gallina enim,non parit uiuẽtes,ſed oua prius incubat,& calore animat. Hæc autem ſapientia,ut ſeſe habet,natura nouit ſola, quippe quæ ab ea eruditur. Ac rurſum ait:Nihil profectò mirum(ſi ita loquar)& placere eas ſibi,& mutuo foueri,& uideri præclara. Nam & canis, cani uidetur eſſe animal pulcherrimum, & bos boui, & aſino aſinus,ſuſq; item ſui,uidetur uenuſtate præſtare. Ecce ſi animal omne,habet cognatam intelligentiam eorum,quæ ad neceſſitatem conſeruationis ſuæ,in ſe,& in ſua prole,cum ſit mortale,ſunt neceſſaria, & hinc induſtriam habet,uenãdi pabulum ſuum, & lumen opportunum,& organa uenationi ſuæ apta,ut animalia, quæ nocte uenantur lucem oculis congenitam,cognoſcitq; inuentum & eligit,ſibiq; unit:utiq; uita intellectualis noſtra,ijs nequaquàm carebit. Quare intellectus, dotatus eſt à natura,Logica, ut illa mediante diſcurrat, & ſuam faciat uenationem. Eſt enim(ut Ariſtoteles dicebat)Logica exactiſsimum inſtrumentum, ad uenationem tàm ueri quàm ueriſimilis. Vnde dum inuenit, cognoſcit, & auidè amplectitur. Sapientia igitur eſt, quæ quæritur,quia paſcit intellectum:immortalis eſt enim cibus,immortaliter igitur paſcit. Illa autem in uarijs rationibus lucet,quæ ipſam uariè participant. In uarijs enim rationibus, quęrit ſapientiæ lumen, ut inde ſugat & paſcatur. Quemadmodum in uarijs ſenſibilibus,in quibus aliquando uita paſcebatur, rationatibiliter quęrit ſenſibilis uita paſtũ:ita & in ſenſibilib.notionib.ratione applicata, intellectꝰ intelligibilẽ cibũ uenatur. Vnde in uno cibo melius, q; in alio reficitur,ſed difficilius id,quod preciоſius

Pythagorici. Stoici. Zenonij. Aliena placita.

Salomon. Ieſus Syrachꝫ

Plato.

Laertius.

Proclus.

Ariſtoteles. Ex ſententia.

cioſius reperitur. Et quia homo maiori induſtria indiget, ut ſuã animalitatem benè nutriat, quàm aliud animal, habetq; opus, ut ad hoc Logica ſua naturali, in uenatiõe corporalis cibi utatur: non eſt ad intellectualẽ ita deditus & attẽtus, ſicut illa natura expoſcit. Hæc occupatio, dum nimia eſt, à ſpeculatione ſapientiæ alienat. Quare Philoſophia, carni cõtraria, eam mortificare ſcribitur. Etiam inter Philoſophos magna differentia reperitur, & hoc maximè euenit: quia unius intellectus, eſt melior uenator, quia exercitatus, & Logica ipſi prõptior, & ea utitur exquiſitè, ſcitq; unus melius, in qua regione, ſapientia quæ quæritur, citius reperiatur, & quomodo detineatur. Nihil enim ſunt philoſophi: niſi uenatores ſapientię, quam quiſq; in lumine Logicę ſibi cognatæ, ſuo modo inueſtigat.

Quo principio, rationes ſapientiæ perquiſiui. Cap. II.

Thales. Laertius.

DIcit inter ſapientes primus, Thales ille Mileſius, Deum antiquiſsimũ: quia ingenitus eſt, mundum pulcherrimum: quia à Deo factus, quæ uerba dum in Laertio legerem, ſummè mihi placuêre. Inſpicio mundum pulcherrimũ, miro ordine unitum, in quo ſumma ſummi Dei bonitas, ſapientia, pulchritudoq; relucet. Moueor ad quærendum, huius tàm admirandi operis, artificẽ, & intrà me dico, cum ignotum per ignotius non poſſit ſciri, capere me oportet aliquod certiſsimum, ab omnibus uenatoribus indubitatum & præſuppoſitum, & in lucę illius, ignorum quærere. Verum enim, uero conſonat. Cum hæc ſollicitè intrà me auida mens quęreret: incidit philoſophorum aſſertio, quã & Ariſtoteles, in Phyſiorũ principio aſſumit, quæ eſt: quod impoſsibile fieri, nõ fit, & ad ipſam conuerſus, intro ſpexi regiones ſapientiæ, hoc qualicunq; diſcurſu.

Artſtoteles.

Quo diſcurſu, ratio uenatur. Cap. III.

Impoſsibile fieri, poſsibile fieri.

CVm impoſsibile fieri nõ fiat, nihil factum eſt aut fiet, quin potuit aut poſsit fieri. Quod autẽ eſt, & nõ eſt factũ nec creatum, nõ potuit neq; poteſt fieri, neq; creari, Prędedit enim id poſſe fieri, & eſt ęternum, cum ſit nec factũ nec creatum, nec poſſit fieri aliud. Omne autem quod eſt factum aut fiet, cum ſine poſſe fieri, nec ſit factum, nec fieri, habet principium unum abſolutum, quod eſt principium & cauſa, ipſius poſſe fieri. Et id eſt illud æternum, quod poſſe fieri antecedit: & eſt abſolutũ principiũ, & incõtrahibile, quia eſt omne id, quod eſſe poteſt: & ipſũ quod fit, de poſſe fieri ꝓducit, qa ipſũ poſſe fieri, fit actu oẽ ꝙ fit. Omne aũt quod factum eſt, ex poſſe fieri, aut eſt id quod fieri poteſt, aut eſt poſt illud, & nunquàm eſt id quod fieri poteſt, ſed ſequit & imitatur ipſum fieri poſſe, cũ non factũ, nec à ſe eſt factũ quod nec ab alio. Nã cũ oẽ factũ, prędedat poſſe fieri: quomodo fieret ipſũ poſſe fieri? ſed cum ſit poſt id, quod eſt omne, quod eſſe poteſt, ſcilicet æternum, habet initium. Tamen non poteſt deficere, poſſe fieri: ſi enim deficeret, hoc fieri poſſet. Non igitur poſſe fieri deficeret. Poſſe fieri igitur initiatum, in æuum manet, & perpetuum eſt. Et cum non ſit factum, & tamen initiatum: ipſum dicimus creatum, cum nihil præſupponat ex quo ſit, dempto eius creatore. Omnia igitur quæ poſt ipſum ſunt, à creatore, de ipſo poſſe fieri, producta ſunt. Quæ autem facta ſunt, id quod fieri poſſunt: hæc cœleſtia & intelligibilia nominantur. Quæ autem ſunt, ſed non id, quod fieri poſſunt: nunquàm fixa ſunt, & deficiunt. Imitantur igitur perpetua, & non attingent unquàm illa. Temporalia igitur ſunt, & terrena, ſenſibiliaq; uocantur. Cum igitur me conuerto, ad cõtemplandum æternum, uideo ipſum actum ſimpliciter, & in ipſo, mente intueor omnia, ut in cauſa abſoluta cõplicitè. Cum in æuum & perpetuum intueor, intellectualiter uideo, ipſum poſſe fieri, & in ipſo naturã omnium & ſingulorum, ut ſecundum perfectã explicationem, prædeſtinationis diuinæ mentis, fieri debent. Cum in tempore intueor, omnia in ſucceſsione explicari, perfectionem perpetuorum, imitãdo ſenſibiliter, cõpræhendo. Imitantur enim ſenſibilia, ipſa intelligibilia. Quare in poſſe fieri creato, omnia creata, ſunt prędeterminata, ut hic mũdus pulcher, uti eſt fieret, de quo infrà plenius. Quomodo autem hoc concipi poſsit, qualecunq; exemplum, licet remotum ſubiungam.

Quo-

Quōmodo intellectus exemplo artis Logicę, se iuuat. Cap. IIII.

Logicum Mixtum.

INtellectus magistri, uult creare artem syllogisticam, ipse, posse fieri huius artis, præcedit, quæ ars in ipso est, ut in causa. Ponit igitur & firmat, posse fieri, huius artis. Nā quę ars illa requirit, fieri possunt: ut sunt nomen & uerbum, & propositiones ex illis, & ex illis syllogismus, qui fit ex tribus propositionib. quarū duę præmittuntur, ex quib. tertia, conclusio sequitur. Requiritur etiam, quod subiecta & prędicata, omniū trium propositionū ; non habeāt nisi tres terminos. Ideò necesse est, unum in pręmissis bis resumi, qui dicitur medium. Aut igitur hoc est, quando in prima pręmissa, quæ dicitur maior, ille sit subiectum, & in minori præmissa, prædicatū. Aut ubi in ambobus prædicatum, aut subiectū Et ita oriuntur tres figuræ. Cuiuslibet figuræ, etiam uarij modi oriuntur, ex uaria & utili cōbinatione propositionum, inutilib. cōbinationib. reiectis, sicut sunt trium negatiuarum, & trium particularium, & aliarū secundum figuram inutilium. Et primum, ex trib. affirmatiuis uniuersalib. nominat Barbara, in prima figura. Secundū ex uniuersalib. maiori negatiua, et minori affirmatiua, & conclusione negatiua: nominant Celarent, & ita consequenter. Et hæ sunt specificæ formæ syllogisticæ, in ratione fundatæ, & permanentes, quas necesse est omnē syllogismum, qui sensibili sermone exprimitur, imitari. Et ita posse fieri huius artis, explicatur Hanc autem artem inuentor magister, obedienti tradit discipulo, & mandat, ut secundùm omnes sibi propositos modos, syllogizet. Sic fortè se aliquo pacto habet mundi artificium. Nā eius magister, gloriosus Deus, uolens cōstituere mundū pulchrum: posse fieri ipsius, & in ipso cōplicitè, omnia ad illius mundi cōstitutionē, creauit necessaria. Requirebat autem pulchritudo mundi, tā illa quæ essent, quā quæ & uiuerent, atq; etiam quæ & intelligerent, atq; etiam, quod horum trium, uariæ essent species, seu modi pulchritudinis: quę sunt diuinæ mentis practicæ prædeterminatæ rationes, & utiles pulchræ combinationes, ad mundi constitutionem opportunæ. Hoc diuinū opificiū, Deus obedienti scilicet naturę, ipsi posse fieri cōcreatę, tradidit: ut posse fieri mundi, secundum iam dictas prædeterminatas intellectus rationes explicaret, puta: posse fieri hominis, secundùm rationem hominis prædeterminatam, explicaret. Et ita de cunctis, sicut syllogizans ad prædeterminatas rationes, quæ Barbara & Celarent nominantur, syllogizando respicit.

Quomodo exemplo Geometrico proficit. Cap. V.

Mathematicum. mixtum

VIdetur autem naturam imitari Geometer, dum circulum figurat. Nā ad prædeterminatam circuli respicit rationem, secundū quam studet operari, quātum hoc posse fieri, sensibilis subiecti permittit: unum enim aptius est, alio. Nec aliud est hæc ratio, quàm æquidistantia centri circuli, à circunferentia: quæ est uera circuli ratio seu causa, non recipiens magis nec minus. Sed nullus circulus, adeò perfectè fieri potest, quod rationem illam, præcisè attingat. Nam posse fieri sensibilem circulum, est post illam intelligibilem rationem & stabilem, quam ut imago ueritatem sequitur, & imitatur posse fieri circulum in sensibili materia, quæ cum sit uariabilis, nequaq; erit circulus, qui describitur omne id, quod sensibilis circulus fieri potest, cum omni possibili dato, possit fieri uerior & perfectior & dicto intelligibili similior. Sic dum uult Geometer angulū rectum figurare, ad intelligibilē eius respicit rationem, quæ est id, quod rectus intelligibilis esse potest, quam nullus sensibilis, præcisè potest imitari. Nec ad aliam respicit speciem, quando acutum uel obtusum angulum facit, quàm speciem recti, quo acutus est minor, & obtusus maior: acutus enim, semper potest esse recto similior, ita & obtusus, & si alter ipsorum, esset minimè talis, ita quod minus esse non posset, rectus esset. Quare in ratione recti complicantur, cùm sint recti, quando id sunt quod fieri possunt. Sic nec natura, respicit ad aliam speciem quàm humanam, quando aut masculum aut fœminam producit: cuius ratio hominis, nō sit masculus nec fœmina, quæ sensibilib. conueniunt: species enim, mediū est in se uniens, à se uel ad dexterā, uel ad sinistrā, declinātia

Vides ingenuè ista sic esse, quando aduertis, intelligibilia nihil eorum aut esse aut habere, quæ in sensibilibus reperiũtur. Nõ enim habent aut colorẽ aut figuram, quæ sensibili uisu attinguntur, aut duritiem seu leuitatem, siue aliquod tale, quod tactu sentitur. Ita nec quantitatẽ, nec sexũ, nec aliquid, quod sensus appræhẽdit: illa em̃ omnia, intelligibilia sequuntur, sicut tẽporalia, perpetua. Sic nihil intelligibiliũ, est in æternitate, quæ omne intelligibile antecedit, sicut æternum, perpetuum. Omnia autem præcisa & permanentia, pulchriora sunt imperfectis & fluidis, sic intelligibilia, pulchriora sensibilib. quæ intantùm sunt pulchra, in quãtùm intelligibiles species seu pulchritudines, in ipsis relucent.

Dilucidatio, ipsius posse fieri. Cap. VI.

ERit qui hæc legerit (non dubium) occupatus, ut posse fieri concipiat, & hoc ideò difficile, quoniam posse fieri non terminatur, nisi in suo principio. Quomodo igitur formari posset conceptus de eo, quod interminabile? ne tamẽ penitus aberres, rudi quodam exemplo succurram. Esto intelligamus, lucẽ æternum Deum appellari, mundum uerò, esse penitus inuisibilem, qui per uisum iudicatur nõ esse, cum nihil uisus esse iudicet, nisi per ipsum uideatur. Disponat autem lux, uelle mundum uisibilem facere. Et quia posse fieri uisibilem mundum, est color, ipsius lucis similitudo (nam coloris hypostasis, lux est) creat igitur lux colorem, in quo omne quod uideri potest, cõplicatur. Sicut enim sublato colore, nihil uidetur: ita à luce per colorem, omne uisibile ut tale, de potentia ad actum perducitur. Vnde quia uariẽ color in coloratis respondet, in certis, luci propinquior color apparet, ut albus color, & illa sunt magis uisibilia, & ut talia, nobiliora: nullum tamen coloratum, participat adeò perfectẽ colorẽ aliquẽ, quin perfectius participari possit, & non est terminus, ipsius posse fieri, nisi in causa coloris. Aliqua stabiliter & perpetuò, manent eiusdem coloris: ut cœlestia, alia instabiliter & temporaliter: ut terrestria, & quæ huius corruptibilis mundi sunt. Color igitur, est posse fieri uisibile, omne enim quod uidetur, quia coloratũ est, uidetur. Et discretè ab omni alio colorato, uidetur & discernitur, propter discretum & singularem suum colorem. Et quia sensus uisus, qui spiritus lucidus est, lucem discretiuam & cognoscitiuam participat, & nequaquam est coloratus, ut de omni colore iudicet: igitur color, non est posse fieri ipsius. Sic & intellectus, lucidior est uisu: discernit enim subtilissimè, quæ inuisibilia sunt, puta, intelligibilia à uisibilibus abstracta. Quare nec color, posse fieri, ipsius intellectus existit: sed posse fieri lucidum & pulchrum mundum, & cuncta quæ in ipso sunt, etiam ipsum colorem, est simplicius colore, qui dicitur æternæ lucis similitudo, in sua potentia passiua omnia lucida, quæ sunt, q̃ uiuũt, sentiũt, & ĩtelligũt, uti semẽ participalis lucis & pulchri, cõplicãs Quod lucidum semen animale, huius seminis participatio, aliqualiter ostẽdit, cum sit posse fieri animalis quod est, uiuit, sentit, & suo modo intelligit, quam uirtutem non haberet, nisi illius posse fieri mundi, & dicti seminis seminum, similitudinem participaret, & imago esset. Vnum semen seminum existentium, uiuentium, sentientium, & intelligentium: est participabilis Dei similitudo, quam posse fieri nominamus, de qua, lux æterna, hunc pulchrũ & lucidum mundũ produxit, & cuncta quæ fiunt constituit. Nam cũ sit æternæ lucis, participabilis similitudo: bona est, quod constat in suiipsius larga diffusione: magna est, quia uirtus nunquam terminabilis: uera, delectabilis, perfectaq; est, & per omnia laudabilis, cuius opera laudabilia & gloriosa sunt, uti infrà narrabimus.

Quod una est causa, ipsius posse fieri omnia. Cap. VII.

ID in quo meæ quiescũt uenationũ coniecturæ, hoc est: quod non est nisi una omnium causa creatrix, posse fieri omnium, & quod illa omne posse fieri præcedat, sitq; ipsius terminus, quæ nec est nominabilis, nec participabilis, sed eius similitudo, in omnibus participatur. Et quia uaria participantia sunt in omnibus, quæ secundùm eandem speciem similitudinis, participant ipsius causæ similitudinem: est deuenire ad unum, quod est maximè tale, & est primum seu principium, aut præcipuum, illius specificæ participationis, & in ordine ad alia eiusdem spiciei, maximè tale

&

& per ſe tale, cuius ſpecificam ſimilitudinem, alia illius ordinis participant. Sicut lucem dicimus primæ cauſæ ſimilitudinem, quæ in maximè lucido, puta Sole primó & principaliter reſplendet, ut in per ſe lucido: in alijs uerò lucidis, ut in participantibus Solarem lucem. Cauſa autem Solaris lucis, nihil commune habet, cum luce Solis, ſed eſt omnium cauſa: ideò nihil omnium. Quę uerò rationis diſcurſu uenantis fecerim, nunc reuelabo, ut tam prædicta, q̃ quæ ſequuntur, capias & iudices. Certum eſt, primum principium nõ eſſe factum: cum nihil à ſeipſo, ſed à priori ſe, fiat. Quod autem non eſt factum, neq̃ reſolui, aut interire poteſt, & hoc æternum dicimus. Et quia poſſe fieri, nõ poteſt ſeipſum in actum producere (nam producere, ex actu eſt) implicat igitur dicere, potentiam paſſiuam ſeipſam in actum producere Quare ante potentiã, eſt actus Non eſt igitur poſſe fieri, æternum principium. Rectè dicebat, quidam doctor ſanctus: affirmare potentiam paſſiuam ſemper fuiſſe, hæreſis eſt, ſequitur igitur primam cauſam. Aſſerit autem magnus Dionyſius, in ix cap. de diuinis nominibus, primum illud æternum, inflexibile, inalterabile, immixtum, immateriale, ſimpliciſsimum, non indigens, inaugmentabile, immortale, nõ factum, ſemperens. Hæc & omnia ſimilia, quiſq̃ ita eſſe uidet, q intelligit, primũ ipſum poſſe fieri, poſſe interire Nã flexibile, alterabile, materiale, augmentabile, minorabile, & factíbile & q̃cunq̃ ſimilia paſſiuã dicunt potentiam, & nequaq̃ poſſe fieri pręcedunt: ideò, de æterno principio neganda ſunt. Capio autem hæc duo, ſcilicet inaugmentabile & imminorabile, & cum illis aduenationem propero & dico: inaugmẽtabile, maius eſſe nequit, maximum igitur eſt. Imminorabile, minus eſſe non poteſt, minimum igitur eſt. Vnde cũ ſit maximum pariter & minimum, nullo utiq̃ eſt minus, quia maximum, neq̃ maius, quia minimum: ſed omnium, ſiue magnorum ſiue paruorum, formalis ſeu exemplaris, pręciſiſsima cauſa & menſura. Quemadmodum in libello de Beryllo, in ænigmate anguli oſtendi, angulum maximum neceſſariò pariter & minimum, omnium angulorum qui fieri poſſent, formalem adæquatiſsimam cauſam. Nec ſolũ eſt cauſa formalis, imò & efficiens, atq̃ finalis: ut ipſe Dionyſius, ubi de pulchro ſcribit, oſtendit. Nam pulchritudo, quæ eſt id quod eſſe poteſt, inaugmentabilis & imminorabilis: cũ ſit maxima pariter & minima, eſt actus poſſe fieri omnis pulchri, omnia pulchra efficiens, ſibi quantum capacitas recipit cõformans, & ad ſe conuertens. Sic de bono, qđ eſt id quod eſſe poteſt, & de uero, de perfecto, & cunctis quæ in creaturis laudamus. Quæ uidemus in Deo Deum eſſe æternum, quando id ſunt, quod eſſe poſſunt. Et ideò Deum omnium cauſam efficientem, formalem, & finalem laudamus. Patet iam maximè notandum, quomodo poſſe fieri, non poteſt terminari, per aliquid, quod ipſam ſequitur ſeu fieri poteſt, ſed idem eſt eius prĩcipium & finis, de quo infrà, latiùs.

Dionyſius.

Quomodo Plato & Ariſtoteles, uenationem fecerunt. Cap. VIII.

PLato uenator miro modo circũſpectus, cõſiderabat, ſuperiora in inferioribus eſſe participatiuè; inferiora uerò in ſuperioribus excellenter. Ideò cum uideret, multa nominari bona, ex participatione boni, & ſic iuſta, & honeſta: attendebat illa, nomen participati ſortiri, & ſe conuertit, ad uidendũ per ſe bonũ & iuſtum, ac quod ſi participãtia ſunt bona & iuſta, utiq̃ per ſe talia, ſunt maximè talia, & cauſæ aliorum. Et in hoc, Peripateticorum princeps acutiſsimus Ariſtoteles, conſentit, qui ſic in naturalib. multa participatione calida uidens, ad per ſe calidum deuenire oportere affirmabat, quod ſit maximè tale, & cauſa caloris in omnib. eſt, uti ignis. Et hac uia, ad primam, & per ſe cauſam, omniũ cauſarum peruenerunt, ſic ad ens entiũ, uitam uiuentium, atq̃ intellectum intellegentium. Plato autem, uniuerſalem omniũ cauſam, per aſcẽſum de bono participato, ad per ſe bonũ uenatus eſt, hoc modo: Cõſiderabat enim omnia entia, atq̃ etiam nondũ actu entia, ſed tantum potentia, participatione unius boni, bona dici: proceſſus enim de potentia in actum, & omne actu exiſtens, non caret boni participatiõe. Maximè igitur tale, ſcilicet unum per ſe bonũ, ab omnibus deſideratur. Omne enim eligibile, ſub ratione boni eſt eligibile. Terminus igitur eligibilis & deſiderabilis, cum ſit bonum: erit per ſe bonũ omniũ cauſa, cũ oĩa ad ſuã cauſam cõuerſa, ipſam appetãt, à qua habẽt, quicq̃d habẽt. Affirmabat igi-

Plato. Ex alienis.

Ariſtoteles

Plato.

tur

tur principium primum, Deum per se unum, & bonum, & principia aliorum, scilicet entis, uitæ, intellectus, et talium: nominabat per se ens, per se uitã, per se intellectum, & principia causas q̃ esse, ipsius esse, uiuere, & intelligere. Et hos, conditorios Deos Proclus nominat, quorũ participatione, omnia quę sunt, existunt, quę uiuũt, uiuũt, & quæ intelligũt intelligũt. Et quoniã omnia quæ uiuunt, & intelligunt, nisi essent, nec uiuerent, nec intelligerent: ideò causam entium uocauit. Post primum Deum deorũ, quem unum bonum (ut dixi) affirmabat: secundum Deum, scilicet conditorem intellectum, hunc Proclus, Iouem omnium regem & principalem, credidit. Posuit sic cœlestes, & mundanos, & alios uarios, & æternos deos, prout hæc extensè Proclus, in sex libris de theologia Platonis, expressit. Omnibus tamen prępposuit Deũ deorum, causam uniuersalem omnium. Et ita illa, quæ Deo bono attribuimus, quæ non sunt nisi ratione, & nequaquàm re differentia: ipse uidetur Deos asserere diuersos, propter diuersam attributorum rationem, motus quòd nihil intelligibile, nisi actu sit, cũ esse necessariò, per intelligibile participetur. Ideô omne quod intelligitur esse affirmabat, sicut intelligibilem hominem, & leonem, & cũcta quæ à materia uidit abstracta & absoluta: intellectualiter esse asseruit, modo quo suprà ponitur. Sed cum ipso, in hoc nõ consentiunt Peripatetici, qui ens rationis, uiderunt à nostro intellectu constitui, reale ens non attingere. Nec in hoc, quòd unum aut bonum sit antiquius ente, concordant: sed unum, & ens, & bonum, dicunt conuerti. Vnde cum causa entis sit prima causa, & conditor omnium intellectus: illi qui dicũt, quod unũ, & ens, & bonum, conuertuntur, etiam fatentur, causam unius, & entis, & boni, esse eandem. Tamẽ Aristoteles, qui ut Anaxagoras, primam causam intellectum, qui est principium motus, asserit: non ei attribuit totius uniuersi administrationẽ, sed cœlestium tantùm, cœlestia uerò, hęc terrena dicit gubernare. Epicurus uerò, totam Deo soli, sine cuiusq̃ adminiculo, uniuersi tribuit administrationem. Sed diuina nostri Theologi reuelatione superna didicerunt, primam causam (cum omnium assertione sit tricausalis, scilicet efficiens, formalis, & finalis: quæ per Platonem unum & bonum, per Aristotelem, ĩtellectus et ens entiũ, nominatur) esse sic unã quod trinã, & ita trinã q̃ unã. Quę cum sit causa efficiens, uocatur iuxta Platonem, unitas: & cum sit causa formalis, iuxta Aristotelem entitas: cum uerò sit causa finalis, iuxta utroq̃ bonitas. Verùm quomodo hæc sacratissima trinitas, in unitate, quæ intelligibile omne, omnemq̃ quãtitatem continuam & discretam, numerum omnem & alteritatem antecedit, hic in ænigmate, per fidelem uideri possit, inferiùs ut Deus dederit, annotabo.

Aristoteles.

Anaxagoras.

Theologi.

Aristoteles.

Quomodo sacræ literæ, & Philosophi, idem uariè nominarunt. Cap. IX.

Moyses.

SI quis cum his taliter pręmissis, primò ad Genesim mundi, per sanctum Moysen, dudum ante Philosophos descriptam, se conuertit: suprà de principijs, quæ dicta sunt ibi reperiet. Ait enim. In principio, creauit Deus cœlum & terram, deinde lucem: per hoc innuens, posse fieri mundum, qui cœlo & terra cõtinetur, in principio creatum. Nã postea id quod actu factum est, cœlum scilicet firmamentum, & quod terra factũ, scilicet arida, et quod lux factũ est, scilicet Sol (iuxta Dionysium) expressit: omnia enim in posse fieri, confusè & complicitè creata, quæ postea facta & explicata leguntur. Vnde quando ait, Deum dixisse, fiat lux, & facta est lux: ad naturam posse fieri, hæc dicit. Vidit enim, in posse fieri lucem, & illam bonam & necessariam, ad uisibilis mundi pulchritudinem, & ipsi naturæ lucis, in posse fieri dixit, ut fieret lux actu, & facta est lux, posse fieri lucis. Imperio uerbi creatoris, naturaliter facta est lux. Hic motus, quo posse ut actu fiat, mouetur, naturalis dicitur: est enim à natura, quę est diuini præcepti instrumentum, in ipso posse fieri creatus, ut naturaliter & delectabiliter, omni labore fatigatiõeq̃ exclusis, actu fiat, q̃ fieri potest. Verbum autem Dei, ad quod natura respicit, ut fiant omnia, Deus est: nihil enim est Dei, quod non ipse Deus Hoc autem uerbum, Platonici cõditorem intellectum appellant, quem & unigenitum dicunt, atque dominum uniuersorum, ut Proclus credit. Deum enim unum appellant, ideò conditorẽ intellectum unigenitum. Quidam uerò, primam

Dionysius.

Ex alienis.

Proclus.

primam intelligentiam,appellant.Anaxagoras autem,ipsum mentem nominat. Stoici uerbum,quod & Deum asserunt,ut in Laertio legitur. Ethi optimè secuti sunt Dauid prophetam,qui dixit:Verbo Domini,cœli firmati sunt.Et alibi dixit,& facta sunt:mãdauit, & creata sunt. Ad hæc,quid Philosophi senserint, de his principijs,attende.Anaxagoras mentem,motus principium, dicit accessisse ad materiam, in qua omnia erant in confuso,& singula discretè composuisse. Sic Plato Deum & materiam,duo dicit rerum principia. Aristoteles,resoluit omnia in actum & potentiam.Pythagoras,principia monadi & dualitati assimilat:dualitati uti indefinitam materiam, monadi auctori aiebat subiectã.Stoici,Deum(quem &mentem & Iouem nominãt) opificem dicunt,immensi huius operis, quibus usum est, duo esse rerum omnium principia:faciens,& patiens,& quod patitur, sine qualitate substantiam seu materiam,quod autem facit uerbum,quod &Deũ esse dicunt.Epicurus autem dicebat,imperio Dei omnia ex materia,quam atomorum infinitatem credidit. Nec in Laertio latiùs. Quæ si benè consideras,nihil nisi id,quod prædicitur intendunt,scilicet Deum, qui purissimus actus, ex posse fieri omnia facere: sed posse fieri,esse Dei creaturam,expressiùs dixit Moyses.Thales autem non dissentit,quando ait:mundum esse facturam Dei,quem antiquissimum confitetur. Est igitur & Deus & ipsius posse fieri mundi,principium & creator,qui mundum qui factus est,præcessit,in quo mundus fuit ipsum posse fieri, quem factum Moyses dixit: cum nihil actu factum quod fieri non potuit.Sic & Plato mundum genitum,siue factum tenet. Dicit enim constanter:omne sensibile,ab antiquiori principio,necessariò esse,non ante ipsius mundi posse,constare tempus:quia cum conderetur,simul & tempus adfuit. Aristoteles uerò posse fieri,negat initium habere,sic nec motum, nec tempus facta credit,deceptus hac ratione,mundum factum potuisse fieri,& posse fieri,non fit actu sine motu, sic nec motum,nec tempus,factum concludit.Si attendisset,ante posse fieri,actu æternum:posse fieri ab eo,quod ipsum præcedit,principiatum non negasset.Successio enim,quæ in motu est,cuius mensura est tempus,de se fatetur tempus,& motum & quę mouentur,non esse æterna:cum æternitas sit actu simul id,quod esse potest.Ideò ante successionem:cadit enim successio,ab æterno.Quare Plato melius uidens,rectè aiebat,tempus imaginem sempiterni:imitatur enim sempiternum, & sequitur posse fieri.Quomodo enim fieret successio,nisi fieri posset? Anaxagoras initia rerum & tẽporis,finem posuit.Interrogatus enim,si mare aliquando futurum esset,ubi erant mõtes Lampsaceni:respondit imò,nisi tempus deficeret.Credebat igitur tempus aliquã do finiri.Sic & Stoici,qui mundum corruptibilem affirmabant,melius cum nobis,reuelata per fidem ueritate,concordant.

Stoici.
Anaxagoras.
Plato.
Aristoteles.
Pythegoras.
Stoici.
Epicurus.
Moyses.
Thales.
Plato.
Aristoteles.
Anaxagoras.
Stoici.

Quomodo sapientes,posse fieri nominarunt. Cap. X.

THales Milesius,assimilabat aquã,ipsi posse fieri:quando uidit ex eius uapore aërem, & ex illius subtilitate ignem, atq; ex aquæ grossitie terram fieri, cunctaq; uiuentia ex ipsa nutriri,ideò & fieri: ex ijs enim ex quibus sunt uiuentia, ex illis nutriuntur. Sed quòd aqua non sit posse fieri mundi & omnium,licet in ea multum reluceat:ex hoc uidetur.Deus enim ut ipse rectè ait,est antiquissimum:ante igitur omne factum,aut creatum. Aqua igitur cum sit,post ipsum facta est:ipsam igitur,posse fieri antecedit. Zeno uerò Stoicus,Deum aiebat,ignis substantiam,per aerem in aquam conuertisse.Et quemadmodum semen,in fœtu continetur:ita & serendi rationem,in humore resedisse, materia scilicet ad operandum, aptissimè parata,à qua cætera post hæc gignerentur. Oportet ut intelligas, nostrum principium, scilicet posse fieri:aquam, & cuncta elementa, & quæ facta sunt, præcedere,siue sint,siue uiuant,aut intelligant.Neq; hic humor,de quo Zeno,est pura aqua,etiam si aqueus:cum enim detur,aqua una purior & simplicior alia: omnis dabilis aqua,purior esse potest,simpliciorq;.Non igitur uni elemento, sed omnibus inuicem compositis,posse fieri sensibilia,corporaliaq; attribui debet.Sic enim et Stoicos sensisse,tradit Laertius,in Zenonis Citici uita,de sensibili & corruptibili mundo lo-

Thales.
Ex alienis.
Zeno.
Stoici.
Laertius.

quens, ait: mundum factum, quãdo ignis substantia per aërem, uersa fuerat in humorem, tunc crassior ipsius pars effecta fuit terra. Porrò subtilior, in aërem cessit, eaq; magis ac magis extenuata, in ignem euasit, & ex his permixtis, exorta esse animalia, & arbores, & alia genera, mundanæ creaturę. Patet satis, istos & eorum sequaces, de hoc sensibili terrestriq; mundo locutos esse, ac quòd in ipso, non reperiantur simplicia elementa, sed permixta, ut unum ex altero, ex omnibus cuncta etiam uiuentia, fieri possent. Si enim elementum simplex & purum esset, cum id esset quod fieri posset, non esset in potentia ad aliud: sicuti Dionysius, in cœlesti Hierarchia, ignem inalterabilem asserit. Imò alibi, libro de diuinis nominibus, in cap. de malo, affirmat, nihil secundùm naturam & substantiam corrumpi, licet aliqua, secundùm alia eis accidentia, corrumpantur. Stoici uerò partes huis terreni mundi, corruptibiles affirmarunt. Hic concluserunt, hunc mundum & genitum, & corruptibilem. Peripatetici uerò restaurari ipsum per circulationem astruunt: ideo nunquàm posse deficere, motu circulari semper perseuerante, ingenitumq; esse dicunt. Hoc tamen certissimum, uniuersum mundum, nunquam deficere posse. Intelligibilia enim, quę sunt principales eius partes, id sunt, quod fieri possunt, ut suprà diximus.

Dionysius.

Stoici.

Peripatetici.

De tribus regionibus, & decem campis sapientiæ. Cap. XI.

Ex sententia.

VT autem propositum nostrum explicemus, dicimus, quòd tres sunt regiones sapientiæ. Prima: in qua ipsa reperitur, uti est æternaliter. Secũda, in qua reperitur, in perpetua similitudine. Tertia, in qua in temporali fluxu similitudinis, lucet à remotis. Decem uerò puto campos, uenationi sapientiæ, plurimum aptos. Primum, nomino doctam ignorantiam. Secundum, Possest. Tertium, non aliud. Quartum, lucis. Quintum, laudis. Sextum, unitatis. Septimum, æqualitatis. Octauum, connexionis. Nonum, termini. Decimum, ordinis.

De primo campo, doctæ scilicet ignorantię Cap. XII.

IN primum intrans aduerto, quomodo incompræhensibilis, incompræhensibiliter capitur. Refert Eusebius Pamphili, Indum Athenas aduentasse, quem Socrates conuenit, an Deo ignoraro, sciri aliquid posset. Qui admirans quæstionem, respondit: quomodo hoc fieret? non enim uoluit Indus, nihil sciri, sed nec Deum penitùs ignorari: omnia enim quia sunt, & Deum, quia est attestantur. Imò potiùs, quia Deus est, omnia sunt: scilicet, quia omne quod scit, meliùs perfectiusq; sciri potest, nihil uti scibile est scitur. Hinc sicut quia est Dei, est causa scientię omnium, quia sunt: ita quia Deus quid sit, uti scibilis est, ignoratur, quidditas etiam omnium, ut scibilis est, ignoratur, quam ait Aristoteles, semper quæsitam: quemadmodum & ipse, eam in prima quærit Philosophia, sed nõ inuenit. Visum est Proclo, quomodo quid sit id, quod est principaliter omnium repertu difficillimũ: non esse aliud, quàm unum plura, unum in essentia, plura in potentia. Sed per hoc non scitur, quod unum plura existat, de quo infra latiùs: fieri enim non potest, quòd id sciatur, quod posse fieri antecedit. Deus igitur cum præcedat, non potest fieri compræhensibilis. Et cum quid sit posse fieri, non sit compræhensibile, sicut nec eius causa, ipsum præcedens: nullius quidditas (causis ignoratis) uti scibilis est, actu compræhenditur. Quantò igitur quis meliùs sciuerit, hoc sciri non posse: tantò doctior. Nam si doctior est, de magnitudine claritatis Solis, negans ipsam uisu compræhensibilem, quàm affirmans, & de magnitudine maris, negans ipsam quacunq; mensura liquidorum mensurabilẽ, quàm affirmans: utiq; doctior est, negans magnitudinem absolutam incontractam, ad claritatem Solis, uel amplitudinem maris, aut alterius cuiuscunq;, & penitùs interminatam & infinitam, mensura mentis, quæ ad mentem contracta est, mensurabilẽ quàm affirmans, & hanc partem, in libellis doctæ ignorantiæ (prout potui) explicui. Mirares: intellectus scire desiderat, non tamen hoc naturale desiderium eius, ad sciendum quidditatem Dei sui, est ei cognatum, sed ad sciẽdum Deum suũ tàm magnum, quòd magni-

Aristoteles. Proclus.

Libri de Docta ignorãtia.

magnitudinis eius nullus est finis, hinc omni conceptu & scibili maiorem. Non enim contentaretur de seipso intellectus, si similitudo esset, tàm parui & imperfecti creatoris, qui maior esse posset & perfectior: omni enim scibili & compræhensibili, infinitæ & incompræhensibilis perfectionis, utiq; maior est. Hunc Deum suum omnis creatura, & huius se asserit similitudiuem, & nequaquàm eo minoris. Contentatur enim omnis creatura sua specie, tanquàm perfectissima, ut Epicharmus dicebat: quia ipsam infinitæ pulchritudinis, Dei sui, scit similitudinem. & donum perfectum. Ideò Moses scripsit, Deum uidisse cuncta quæ fecerat, & erant ualdè bona. Quare meritò quiescit, quælibet res in sua specie, quæ est ab optimo bona ualdè. Adhuc attende, quo modo Deus posse fieri excedens, præcedit omne, quod potest fieri. Nihil igitur potest fieri perfectiùs, quod non præcedat. Est igitur omne id, quod esse potest, omne perfectibile perfectumq;. Quare est ipsum perfectum, quod & perfectio, omnium perfectorum & perfectibilium. Gaudet igitur intellectus, se talem cibum perficientẽ nunquàm consumptibilem habere, per quem uidet se immortaliter perpetueq; pasci, delectabilissimeq; uiuere, semperq; in sapientia perfici, crescere, augeriq; posse. Vti is plus gaudet, qui inuenit infinitum & innumerabilem, incomprahensibilem atq; inexhauribilem thesaurum, quàm ille qui reperit finitum, numerabilem, compræhensibilemq;. Hoc ille magnus Leo Papa uidens, ait, in sermone, ubi Deum ineffabilem laudat dicens: Sentiamus in nobis bonum esse, quod uincimur. Nemo ad cognitionem ueritatis magis propinquat, quàm qui intelligit in rebus diuinis, etiam si multũ proficiat, semper sibi supereſſe, quod quærat. Vides nunc uenatores Philosophos, qui nisi sunt, rerum quidditates (ignorata quidditate Dei) uenari, & qui Dei quidditatem, semper scibilem, facere scitam nisi sunt, fecisse labores inutiles: quoniam campum doctæ ignorantiæ, non intrarunt. Solus autem Plato, aliquid plus alijs Philosophis uidens, dicebat, se mirari, si Deus inueniri, & plus mirari, si inuentus posset propalari.

Epicharmus

Leo Papa.

Plato.

De secundo campo, Possest. Cap. XIII.

Posse.

INtellectus intrans in campum possest, hoc est ubi posse est actu, uenatur cibum sufficientissimum. Deus enim, quem Thales Milesius, antiquissimum rectè affirmabat: quia non factus seu genitus, antiquior est, omni nominabili. Nam ante aliquid & nihil, effabile & ineffabile, atq; posse fieri & factum. Non igitur potest, fieri, quòd æternum nõ sit actu. Licet enim humanitas sit id, quod humanitas requirit, non tamen est actu id, quod fieri potest: est enim post fieri posse, sub omnipotenti potestate creatoris ipsius posse fieri. Nihil igitur omnium, quæ sequuntur posse fieri, unquàm à posse fieri aliud quàm est, absoluitur. Solus Deus, est Possest: quia est actu, quod esse potest. Non est igitur Deus quærendus, in alio campo, quàm Possest. Nam quocunq; demonstrato, hoc Deus non est: quia hoc potest fieri aliud. Non est Deus paruus, quia paruũ, potest esse maius: neq; magnus, quia magnum potest esse minus: sed ante omnia, quæ aliter fieri possunt, & ante omnia, quæ differunt. Est enim ante differentiam omnem, ante differentiam actus & potentia, ante differentiam posse fieri & posse facere, ante differentiam lucis & tenebrarum: imò ante differentiam esse & non esse, aliquid & nihil, ante differentiam indifferentiæ & differentiæ, æqualitatis & inæqualitatis, & ita de cunctis. Vnde si respicis ad cuncta, quæ post ipsum sunt: omnia sunt ab inuicem differentia, atque etiam ad inuicem concordantia, in genere entis, aut specie, numero differentia. Ipse autem Deus, est ante omnem differentiam differentiæ & concordantiæ, quia Possest. Et cum sit ante differentiã unius & alterius: non est plus unum, quàm aliud, cum ante differentiam parui & magni, non maior uni & minor alteri, nec uni æqualior, & alteri inæqualior. Sunt in hoc campo, delectabilissimæ uenationes: quia possest, est actu omne posse. Omne igitur quod sequitur posse fieri, ut fiat actu: non est actu, nisi ut imitetur actum possest, qui est actus æternus, non factus, secundùm quem, omnem quod actu fit, necesse est fieri. Nam cũ posse fieri, & esse actu differant, & æternitas, quæ Deus est, illam differentiam præcedat: respicis in æternitatem, in qua posse fieri & actu esse, non differunt, omnia quæ

facta ſunt,& fieri poſſunt actu,& ibi ipſam ęternitatem eſſe uides. Vnde omne quod factum eſt aut fiet, poſſe fieri creatum, neceſſariò ſequitur etiam actum eius, qui eſt æternitas. Iterum unum & eius potentia differunt. Nam unum,ut eſt principium numeri,eſt poſt fieri: quia eſt multiplicabile,& non eſt actu,quod eſſe poteſt. Vnum uerò,potentialiter eſt omnis numerus. Differt igitur unum & eius potentia. Reſpice igitur in Poſſeſt,ante illam differentiam, & uides, in æternitate,unum & eius potentiam,ante differentiam, eſſe actu æternitatem. Omnem igitur numerum,qui ex potentia unitatis,poſt poſſe fieri,actu conſtitui poteſt: actu uides eſſe æternitatem, & illum actum æternum,actus numeri,qui fit aut fiet ſequitur,ut imago ueritatem. Nam ſicut monas in æternitate eſt: ita unum, quod omnia actu, quæ unum fieri poſſunt, ſic & duo in æternitate,ſunt ita duo,quòd omnia quæ duo fieri poſſunt,ita de omnibus. Vides igitur,quòd duo actu,poſt poſſe fieri, imitantur actum ipſorum duorum,in æternitate. Sed proportio ipſorum duorum,poſt poſſe fieri, ad duo illa,quæ ſunt æternitas,eſt ſicut numerabilis ad innumerabile,ſeu finitum ad infinitum. Patet, quomodo Philoſophi,qui hunc campum non intrauerunt, de delectabiliſsimis uenationibus,non deguſtarunt. Id autem quod eos terruit ne hunc campum intrarent,fuit quia præſuppoſuerunt,etiam Deũ,ſicut alia,quę poſſe fieri ſequuntur,circa differentiam oppoſitorum quærendum. Nam ante differentiam cõtradictoriè oppoſitorum, non putabant Deum reperiri. Volentes igitur uenationem eius includi,intrà ambitum principij illius,quodlibet eſt uel non eſt: ipſum qui etiam illo principio antiquior,& qui ambitum illius principij excellit, non quæſiuerunt, in campo Poſſeſt,ubi poſſe eſſe,& actu eſſe,non differunt. De Poſſeſt,alibi in Dialogo eius,plura ſcripſi. Hæc igitur nunc ſic dicta,tanta ſufficiant.

Dialogus de Poſſeſt.

De tertio campo,ſcilicet non aliud. Cap. XIIII.

Ariſtoteles.

ARiſtoteles Socratem ad definitiones primum,ingenium contuliſſe,in Metaphyſica ſua ſcribit. Definitio enim, ſcire facit. Exprimit enim definiti genericam concordantiam, & differentiam ſpecificam, quam uocabulum ſuo ſignificato,complicat. Videtur igitur quæſitum in definitione ſua,eo modo quo cognoſci poteſt. Oportet igitur intellectum, qui uenatur id, quod ipſum poſſe fieri præcedit,attendere. quomodo etiam aliud præcedit. Non enim ipſum,quod poſſe fieri antecedit,poteſt fieri aliud: quia aliud,eſt poſt ipſum. Et quia hoc ſic ſe habet, non poteſt per alios terminos definiri, ſeu per genus & differentias, ſpecificari ſeu determinari,quę quidem pręcedit. Oportet igitur,quòd ipſum ſit ſuiipſius definitio. Et hoc etiam clarum,ex antehabitis,quando pręcedit differentiam definitionis,& definiti. Nec hoc ſolum,ſed etiam neceſſe eſt,per ipſum omnia definiri: cum eſſe nequeant,niſi per ipſum ſint,& definiantur. Optimè hæc uidit Dionyſius, in cap. de perfecto & uno,in libro diuinorum nominum,dicens. Neq; eſt unum illud,omnium cauſa,unum ex pluribus,ſed ante unum omne,omnem multitudinem,uniusq; omnis ac multitudinis definitum. Campum autem,ubi eſt uenatio iocundiſsima eius,quod ſe & omnia definit,nomino non aliud: ipſum enim non aliud,ſe & omnia definit. Nã cũ interrogo quid eſt non aliud,conueniẽtiſsimè reſpondetur, non aliud eſt non aliud, quàm non aliud. Et cum quæro,quid eſt igitur aliud: benè reſpondetur,ipſum aliud, eſſe non aliud,quàm aliud. Et ſic mundus eſt non aliud,quàm mundus, & ita de omnibus,quę nominari poſſunt. Vides nunc, æternum illud antiquiſsimum,in eo campo,dulciſsma uenatione,quæri poſſe. Nam cum ſit ſuiipſius, & omnium aliorũ definitio: non reperitur in alio aliquo clarius,quàm in non aliud. Attingis enim in eo campo,antiquiſsimum trinum & unum,qui eſt ſuiipſius definitio. Nam non aliud, eſt non aliud,quàm non aliud. Miratur de hoc ſecreto intellectus, quando attentè aduertit,trinitatem,ſine qua Deus ſeipſum nõ definit, eſſe unitatem: quia definitio, definitum. Deus igitur trinus & unus,eſt definitio, ſe & omnia definiens. Reperit igitur intellectus,Deum nõ eſſe aliud ab alio: quia ipſum aliud definit. Sublato enim eo,quod eſt non aliud,non manet aliud. Oportet enim aliud ſi eſſe debet,eſſe non aliud

Dionyſius.

liud,quàm aliud,alioqui eſſet aliud quàm aliud , & ita non eſſet aliud: igitur cum ſit ante aliud,non poteſt fieri aliud,& eſt actu omne,quod ſimpliciter eſſe poteſt. Aduertas autem,quomodo non aliud,non ſignificat tantùm ſicut idem. Sed cum idem ſit non aliud,quàm idem: non aliud , ipſum & omnia quæ nominari poſſunt, præcedit.Ideò & ſi Deus nominetur non aliud, quia ipſe eſt non aliud, ab alio quocunq; propterea tamen,non eſt idem cum aliquo. Sicut enim non eſt aliud à cœlo:ita non eſt idem cum cœlo.Habet igitur omnia,ut non alia quàm ſunt , quia Deus ipſa definit,& ab ipſo non aliud,habent non aliud in ſpecie generare, ſed ſibi ſimile efficere. Bonitas igitur bonificat,album albificat,& ita de omnibus. Venatores Philoſophi, hunc campum non intrarunt,in quo ſolo,negatio non opponitur affirmationi.Nam non aliud,non opponitur ad aliud,cum ipſum definiat & præcedat.Extra hunc campum, negatio affirmationi opponitur:ut immortale mortali, incorruptibile corruptibili,& ita de omnibus,ſolum non aliud excipitur. Quęrere igitur Deum,in alijs campis,ubi non reperitur, uacua uenatio eſt:non enim eſt Deus, qui alicui opponitur:cũ ſit ante omnem oppoſitorũ differentiam.Imperfectiori igitur modo,Deus nominatur animal,cui non animal opponitur , & immortalis,cui mortale opponitur: quàm non aliud,cui nec aliud, nec nihil opponitur,cum etiam ipſum nihil præcedat , & definiat.Eſt enim nihil non aliud,quàm nihil . Subtiliſsimè aiebat,diuinus Dionyſius, Deum eſſe in omnibus omnia,in nihilo nihil.Scripſi autem latiùs de nõ aliud,in dialogo quadrilocutorio,Romæ,anno tranſacto,ideò nunc de hoc ſatis. *Dionyſius. Dialogus de non aliud.*

De quarto campo,ſcilicet lucis. Cap. XV.

Lux III.

VOlo nunc intrare campum lucis , & in data luce,quærere lumen ſapientiæ. Eſt enim ut ait Propheta:ſignatum ſuper nos lumẽ uultus ſeu notitię Dei, & in illa fit læta ualdè,iocunda q; uenatio. Dico autem,quoniam omnis uidens niuem, albam eam affirmat. Huic aſſertioni contradicere , delirare eſt.Sic quæ omnis intelligens uera dicit:uera eſſe,negare nequit. Cum autẽ id quod omnia definit,definitio ſit:utiq; definitio,quę ſe et omnia definit,eſt bona ualdé,magnaq; eſt hæc definitio,uera & pulchra eſt, ſapientifica eſt, delectabilis eſt,clara eſt, æqua eſt,& ſufficiens . Hæc enim omnia & his ſimilia,de definitione illa , ueriſsimè dici,omnis fatetur intellectus. Sunt igitur illa,in definitione definitio,& in definito definitum. Cum igitur definio ,mundum non aliud eſſe,quàm mundum:hæc omnia quæ præmiſi,uideo in definitione illa,definitionem eſſe,quæ de his omnibus uerificatur,& in mundo definito , mundum eſſe.Bonitas igitur,magnitudo,ueritas, pulchritudo,ſapientia,perfectio,claritas,&ſufficientia in mundodefinito, mundus ſunt,in terra definita:terra.Sicut in Deo definito : Deus, & ſicut in nõ alio,ſunt non aliud,ſic in alio,aliud . Quando igitur in Sole,qui eſt quid aliud ſunt Sol:tunc ſunt quid aliud(ſcilicet Sol) dictum.Sicut igitur in Deo, non ſunt aliud,quàm non aliud ſimpliciter:ſic in Sole non ſunt aliud,quàm non aliud ſic dictum. Bonitas igitur Solis,non eſt ipſum non aliud ſimpliciter,ſed ipſum non aliud Solare, quoniam in Sole Sol eſt,ita in omnibus.Hic uenatur intellectus,admirabilem atq; ſapidiſsimam ſcientiam,quando certiſsimè intuetur , hæc omnia in æterno ſimpliciſsimo Deo ipſum Deum,ſe & omnia definientem, hinc & in omni definito,definitum . Ex quo ſcit, quòd nihil omniũ quæ ſunt,penitus poteſt eſſe expers boni,mali,ueri,pulchri,& ſic conſequenter de ſingulis pręmiſsis.Et quia nihil omnium,eſt expers ſufficientię,ſufficientiſsimè omnia condita ſunt , cum quodlibet tantùm habeat ſufficientiæ,quantùm ſibi ſufficit.Sic nihil omnium, expers eſt ſapiẽtiæ & claritatis ſeu lucis,ſed quodlibet tantùm habet de ijs,quantùm ſuæ naturæ ſufficit , ut ſit non aliud quàm eſt, meliori modo quo eſſe poteſt.O mirabilis ſapientia Dei, quæ cuncta quæ fecit,uidit bona ualdé.Peruenire igitur , per omnem uenationem,uſq; ad admirationem illius æternæ ſapientiæ, eſt propé accedere. Quoniam ut ait Sapiens:ipſa eſt uapor,uirtutis maieſtatis Dei.Huius ſuauiſsimum & nouum, totam intellectualẽ capacitatem reficientem odorem,admiratur uenator,& inflammatur inenarrabili deſiderio,in odore illo currendi,ut capiat,quam propè eſſe non dubitat. Hac ſpe gaudioſa,confortatur

& augetur cursus uenatoris: retardatur tamen, ob aggrauans corpus, quod circumfert. Et sapientiam uelocissimam, quã attingit à fine, usq; ad finem, compræhendere nequiens, cupit dissolui à corpore, & illi amicitiæ, quæ nectit ipsum ad corpus, quæ maior secundùm naturam esse nequit, renunciat: & mori non pertimescit, ut cibum immortalem, Dei scilicet sapientiam, compræhendat & degustet. Neq; est possibile, quenquàm uenatorum, aliter ad eius compræhensionem peruenire, ut hæc nos incarnata docuit Dei sapientia, quam nemo nisi dignus, appræhendit. Dignus autem non est omnis ille, qui ipsam ignorat, omnibus, uitæ etiam propriæ præferendam, & ita ardeat eius amore, quòd se & omnia perdat, ut ipsam lucretur.

De eodem. Cap. XVI.

GAudet intellectus, in hac uenatione lætissima. Nam hæc uenatio: bona, magna, uera, sapida, pulchra, delectabilis, perfecta, clara, æqua & sufficiens est. Videt enim cum bonum definitur: ipsa omnia prædicta, magnum, uerum, & cætera esse ipsum bonum. Et dum magnum definitur, in ipso bonum, uerum, & cætera esse ipsum magnum. Et ita in quolibet ipsorum, omnia sunt ipsum. Et quia in non alio, sunt ipsum non aliud: non est ibi bonum, aliud à magno, & uero, & cæteris, nec magnum, aliud à bono, & uero, & cæteris: nam non aliud, ipsa omnia, facit esse non aliud: sic aliud, ipsa omnia, facit aliud. Bonum enim in alio, est aliud, ita magnũ, & uerum. Cum igitur quodlibet sit aliud: non erit bonum tunc non aliud, à magno, nec à uero, sed sicut in ipso non alio, non aliud: ita in ipso alio, aliud. Vnde cum Sol sit aliud, non est eius bonitas non aliud, quàm eius magnitudo, aut ueritas, & reliqua, sed quodlibet illorum, cum sit Solare, est aliud ab alio. Solaris enim bonitas ad Solem cõtracta, non est illa absoluta bonitas, quæ non aliud: ideò est alia à magnitudine Solari, & ueritate Solari & alijs: non enim in alio aliud, quod Sol dicitur, essent illa ipsum aliud, si non esset quodlibet ipsorum, aliud. Sol enim alio est bonus, & alio magnus, & alio uerus, & ita de singulis illis. Quare aliud, citra simplicitatem ipsius non alius: non caret (respectu ipsius non alius) compositione. Magis autem compositum est ipsum aliud, in quo non aliud minus relucet: ut magis compositum in alio sẽsibili, quàm intelligibili. Neque in bonitate Solari, in qua magnitudo, ueritas, & cætera non sunt ipsa bonitas: magnitudo est non aliud, sed aliud à ueritate, & quodlibet à quolibet aliud, cum sint in Solari bonitate, quæ est alia, ipsa scilicet Solaris bonitas. Necesse est igitur, Solarem bonitatem, cadere in compositionem: cum à simplicitate ipsius, non alius seu Dei, in Solarem alteritatem, contrahatur. Bonitas igitur, magnitudo, ueritas, & cætera quæ in composito compositũ sunt: alia & composita esse, necesse est. Sicut in simplicissimo Deo, non alia, sed incompositè, simplex ipse Deus existunt, sicut causata in causa, causa sunt. Omnia autem, quæ intellectus concipere potest: aut sunt non aliud, aut aliud. In non aliud, cum ipsum sit id, quod esse potest simplicissimum & perfectissimum: non cadit uarietas. Ideo in aliud, omnem cadere uarietatem, uidet. Varietas igitur, modorum essendi ipsius alius, alia & alia sortitur nomina. Bonitas igitur, magnitudo, ueritas, & cætera, secundùm alium modum combinationis, constituunt id quod uocatur esse, secũdum alium, id quod uocatur uiuere, secundum alium, id quod uocatur intelligere, & ita de omnibus. Nec illa omnia, quæ sunt, uiuunt, & intelligunt aliud sunt: quàm ipsius non alius, quod omnia definit, uaria receptio. Ex qua sequitur uaria eius relucentia, in uno clarius, in alio obscurius. Clarius & durabilius, in intellectualibus, obscurius & corruptibilius, in sensibilibus, & in his, differenter.

De eodem Cap. XVII.

Proclus. Plato. Socrates. Alcibiades.

REfert Proclus, in primo libro Theologiæ Platonis: Socratem, qui uices Platonis tenet in Alcibiade, dicere, intellectiuam animam, cum intrà se conspicit, Deum & omnia speculari. Ea enim quæ post ipsam sunt, umbras esse uidet intelligibilium, quæ uerò ante ipsam, ait in profundo, clausis quodãmodo oculis, conspici, omnia enim in nobis animaliter esse dicit. Ecce diuinum Platonis iudicium. Ita quidem arbitror ut ipse, omnia in omnibus, scilicet suo esse modo. In intellectu igitur nostro, secundùm ipsius essendi modum, sunt omnia. Nam bonitas, magnitudo, ueritas, & omnia illa decem, in omnibus sunt omnia: in Deo Deus, in intellectu intellectus, in sensu sensus. Si igitur quæ in Deo Deus, in intellectu intellectus, & in omnibus omnia: utiq; omnia in intellectu, intellectus sunt. Intellectualiter igitur sunt ibi omnia, seu notionaliter siue cognoscibiliter. Et quia intellectus est bonus, magnus, uerus, pulcher, sapiens, & cætera decem, cum se intuetur, se talem ut dixi esse uidet, & contentatur maximè, cum uideat se perfectum & sufficientem. Et quoniam illa est intellectualiter, per suam bonitatem intellectualem, potens est intelligere, bonitatem absolutam, & bonitatem contractam. Sic per magnitudinem, sic per ueritatem, sic per sapientiam intellectualem suam, notiones facit sapientiæ absolutæ, ab omnibus, & ad omnia contractæ, ordinemq; rerum in sapientia intuetur, & ordinata contemplatur. Vnde cum cognitio, sit assimilatio: repperit omnia in seipso, ut in speculo uiuo, uita intellectuali, qui in seipsum respiciens, cuncta in seipso assimilata uidet. Et hæc assimilatio, est imago uiua creatoris omnium. Cum aũt sit uiua & intellectualis Dei imago, qui Deus, non est aliud ab aliquo: ideò cum in se intrat, & scit se talem esse imaginem, quale est suum exemplar, ipsum in se speculat. Hunc enim indubiè Deum suum cognoscit, cuius est similitudo. In bonitate enim sua notionali, cognoscit eius bonitatem, cuius est imago, maiorem quàm concipere aut cogitare possit. Sic intuendo in suam magnitudinem, omnia intellectualiter ambientem: cognoscit, exemplarem Dei sui magnitudinem, ambitum suum, qui illius est imago, excedere: quia illius non est finis, ita de reliquis cũctis. Videt etiam suprà se, intelligentias lucidiores, diuinitatis capaciores, & post se, sensibilem cognitionẽ magis tenebrosam, & diuinitatis minus capacem. Quantùm sufficientiæ habeat intellectualis uenatio, quando intrà se pergit, non cessans seipsam profundare: ostendunt Theologorum, Philosophorum, & Mathematicorum inuenta, nobis per eorum scripta multipliciter reserata. Quo autem modo Dionysius in campo lucis, uenationem fecerit utiq; electam, in libro ipsius, de diuinis nominibus, reperitur.

Dionysius.

De campo quinto, scilicet laudis Dei. Cap. XVIII.

Laus V.

CVm hunc lucis campum peragrassem, statim se campus laudis Dei, amœnissimus ostendit. Nam cum hæc quæ in campo lucis uenatus fui, de quibus decem prædicta, scilicet, bonitatem, magnitudinem, ueritatem, & reliqua in mentis escario reconderam: repperi illa omnia & plura, in laudis Dei campo plantata. Et dixi, cum hic floridus lætusq; cãpus, non producat, nisi illa decem & similia: sunt igitur ipsa, decem laudes Dei. Et intrà me conspiciens, attendi, quomodo intellectus, affirmans definitionem se & omnia definientem esse bonam, magnã, ueram, & reliqua: laudem eius exprimere conatur. Laudauit enim illam definitionẽ, quæ Deus est: quia bona est, quia magna, quia uera, & ita consequenter. Quid igitur sunt illa decem, nisi laus Dei: quid laudatur per illa, nisi laus illa, quæ Deus est? Non né hæc omnia laudantur? bonitas laudatur, magnitudo laudatur, ueritas laudatur, & singula sequentia? Hæc igitur decem, & alia quæ per omnẽ intellectum uigẽtem laudantur, in Dei laudem sumuntur, & benè de ipso dicuntur: quia ipse est fons laudis. Sunt igitur omnia, ex Dei laudibus & benedictionibus, id quod sunt. Ideo Prophe-

Dauid.

ta Dauid, ad omnia respiciens Dei opera, canebat: Laudate Dominum de cœlis. laudate eum in excelsis. Et singulariter enumerat angelos, cœlos, terram, aquam, &c. cuncta creata, quæ laudant Deum: nihil enim sunt omnia, nisi decora Dei, iocunda-

Dionysius. q'ue laudatio. Nam atteſtante Dionyſio: diuina, ſola participatione noſcuntur, quomodo enim in ſuo principio, & ſua ſede ſint, nullus intellectus attingit. Porrò ſiue ſuperſubſtantiale illud occultum, lucem, & uitam, ſiue uerbum appellamus: nil intelligimus aliud, quàm ex eo in nos emanantes participationes atq; uirtutes, quibus aſſumamur in Deum, & quæ nobis uel ſubſtantiam, uel uitam, uel ſapientiam largiantur. Hæc Dionyſius. Meritò igitur quælibet Dei factura, Deum laudat, quia bonus: quia ipſa ſe fatetur, bonam & laudabilem ipſius dono, ſic magnam, ſic ueram, & reliqua. In campo laudis, fecerunt ſuas deuotiſsimas uenationes, omnes Prophetæ ſeu uidentes, & eleuatores intellectus, quod atteſtãtur ſacræ literæ, & ſcripta ſanctorum,

Dionyſius. in quibus omnia ad laudem Dei referuntur. Dum enim Dionyſius, de diuinis tractaret nominibus, nomina illa, Dei laudes appellauit, & Deum per ipſam laudans, in eius laudem ipſa expoſuit: ut in cap. de ſapientia, laudatur intellectus & ratio, & dicitq; quòd ex ſubſtantijs omnibus, laudatur. Depræhendit igitur in hoc laudis campo, ſapidiſsimam ſcientiam, conſiſtere in laude Dei, quæ omnia ex ſuis laudibus, ad ſui laudem conſtituit. Sicut enim hymni laudũ uarij, uarias continent harmonicas combinationes: ſic quælibet ſpecies, humana ſcilicet, leonina, aquilina, & ita de omnibus, eſt ſpecialis quidam hymnus, ex laudibus Dei, & in laudem eius conditus. Cœli hymni, magis feſtiui & fœcundi ſunt laudibus, quàm terreſtres. Sol enim mirabilis eſt laudum Dei combinatio, & quilibet hymnus, in hoc pulcher & ſingularis: quia habet in ſua ſingularitate aliquid, quo alij hymni carent. Ideò Deo cuncti accepti, qui omnia quæ creauit, participatione laudis ſuæ, bona dixit, eiſq; benedixit. Ex his eligi, hominem uiuum quendam & intelligentem, laudum Dei hymnum, optimè compoſitum, plus cunctis uiſibilibus, de Dei laudibus habere, ut Deum præcæteris, indeſinenter laudet. Et in hoc ſolo conſiſtere uitam ſuam, ut id reddat Deo, quod ut eſſet accepit, laudes ſcilicet, tunc ad finem properet, & immortalium laudum, fœliciſsima præmia, conſequetur.

De eodem. Cap. XIX.

Laus V.

OMnia igitur, ſuo eſſe laudant Deum, poſtquàm quodlibet adeò eſt perfectum & ſufficiens, quòd nulla ex parte laude careat, utiq; ſuum laudat opificem, à quo ſolum hoc habet, quòd laudatur. Naturaliter igitur, omnia creata Deum laudant, & cum creatura laudatur, non ipſa laudatur, quę ſeipſam non fecit, ſed in ipſa conditor eius. Idololatria igitur, qua creaturæ, diuinæ laudes dãtur: inſania eſt, infirmæ, cæcæ, & ſeductæ mentis. Nam cum colitur pro Deo, illud, quòd ſua natura, ſuum laudat factorem: utiq; inſanire eſt. Neq; eſt quicquàm, quod alium cognoſcat Deum, quàm illum, quem ut conditorem laudat, quo nihil ſcit præſtantius. Scit igitur omnis creatura, & quantùm ſibi ſufficit, cognoſcit conditorem ſuum omnipotentem, ipſum laudat, auditq; & intelligit uerbum eius, et obedit. Si enim dixerit lapidi quòd uiuat: utiq; audit, intelligit, & obedit. Mortui enim audient uerbum Dei, & uiuent. Sicut Lazarus quatriduanus, & alij mortui audiuerunt, & uixerunt: ut hæc ſciunt Chriſtiani. Ex quo certum eſt, hominem qui habet liberum arbitrium, quando à laudibus Dei ceſſat, & Dei uerbum non audit, quod in ipſo & conſpicientia eius loquitur, nec uult intelligere & obedire, ut benè agat: inexcuſabilis eſt, cum à propria natura repræhendatur, & indignus eſt ſocietate fœlicium, Deum perpetuè laudantium. Venatus ſum præterea in hoc campo, indicibilem eſſe ſanctorum ſpirituum, perpetuam iocundiſsimamq; Domini laudationem, qui quantùm amant, tantùm clamant, & quantò plus laudant, tantò & ipſi maiorem laudem aſſequuntur, & ad infinitè laudabilem, propiùs accedunt: licet nunquàm, ad eius æqualitatem pertingant. Sicut enim finibile tempus, non poteſt unquàm ita augeri, quòd fiat ſimile infinibili perpetuo: ita nec initiatum perpetuum, poteſt unquàm æquari, in principiato æterno. Sic nec perpetua rebellium ſpirituum damnatio, unquàm temporalis finibilisq; fiet. Qualem autèm laudem, homines perfecti, laudatores Dei conſequantur: obſeruantia ſemper ſeruata docet, quæ eos ad Dei, & ſanctorum conſortium

tium exaltat,& diuinis prosequitur laudibus. Perfecti autem,in excelsis Deum laudant,& quæ hanc laudem possunt impedire, abijciunt:uti est amor sui,& mundi huius,& relegant seipsos, habituantes se in religione,hunc impeditiuum,sui & mũdi amorem,mortificante:imitantes magistrum ueritatis,Dei uerbum incarnatum:qui in Dei laudem,omnium terribilium terribilissimum, mortem scilicet turpissimam,uoluntarie uerbo &exemplo,docuit subeundam.Quem infiniti martyres secuti,morte uitam adepti sunt immortalem,& hodie religiosi quàm plurimi, mundo mortui, his Dei laudibus uacantes,perfecti Dei laudatores esse, contenduut.

De eodem. Cap. XX.

Laus V.

MAndauit Propheta,psallere Dei laudes,in psalterio decachordo. Hoc ego attendens,decem laudis chordas tantùm sumpsi,uidelicet.Bonitatem magnitudinem,ueritatẽ,ac alias prænominatas. Psalterium autem, opus est intelligentiæ,ut homo habeat instrumentum,in quo dulces &delectabiles tangat modos.Illos enim modos,quo in se habet intelligibiliter,facit audibiles & sensibiles. Et cum sint in intellectu modi illi, habentes intellectum,delectantur aure,& sensibiliter audire in sono,quod insensibiliter habent in anima.Vnde si concordant uoces,cum harmonicis uitalibus animæ numeris, laudant psallentem:si dissentiunt,uituperant. Tria sunt necessaria,si psalli debet psalterium,ex duobus,scilicet uase & chordis compositum,atq; psaltes : hoc est intelligentia,natura,& subiectum.Psaltes intelligentia:chordæ,natura,quæ intelligentia mouetur; & uas naturæ conueniens,subiectum.in homine microcosmo hæc,ut in maiori mundo sunt. Est in ipso intelligentia,est natura humana,& corpus ei conueniens. Ita est homo uiuum psalterium,in se omnia habens, ad psallẽdum Deo laudes,quas in seipso cognoscit. In psalterio enim & cithara,in cymbalis iubilationis,& benè sonantibus:omnis spiritus laudat Dominum.Hæc omnia instrumenta in se uiua, habet spiritus noster intellectualis.Mirandum autem est,unde homo uigens intellectu,naturaliter habet scientiam laudis,& laudabilium,& uituperabilium: nisi enim illi naturæ, hæc scientia necessaria esset,ad sui pascentiam & conseruationem, nõ haberet plus homo ipsam quàm asinus.Diuina enim prouidentia,sicut non deficit in necessarijs:ita non abundat,in superfluis.Et quoniam ex quibus sumus, ex illis nutrimur & pascimur, omne uiuens,quærit cibum suum,quem dum inuenit cognoscit, & hoc ex conformitate cibi ad id,unde est.Quare cum homo,secundùm intellectualem animam,laudabilia naturaliter cognoscat,& amplectatur,delicieturq; in illis,tanquàm in cibo naturæ suę conformi:hinc scit,se ex his naturaliter esse,quæ ob conformitatem naturalem,ad sum esse,laudat & amplectitur. Habet igitur intellectus in se, dono diuinæ prouidentiæ,omnem sibi necessariam scientiam principiorum,per quæ uenatur suæ naturæ cõformæ,& ineffabile est hoc iudicium. Et quoniam principia sua sunt laudabilia, uti sunt illa decem sæpé dicta, & ipse homo ex his principiatus, est ut laus Dei suum laudet creatorem : non est penitus homo Dei sui ignorans, quem scit laudabilem, & glorioſum in sæcula. Neque est ei alia scientia necessaria : quia scit tantùm, quantùm sufficit sibi ad hoc, ut faciat illa, propter quæ creatus est. Laudando igitur Deum,quia bonus,utique bonitatem scit laudabilem,ita ueritatem,& sapientiam, & id genus reliqua. Et quamuis ignoret quid illa sint, non tamen habet omnimodam eorum ignorantiam, quando cognoscit illa esse laudabilia, & in laude Dei complicari,& in tantùm laudi Dei conuenientia, quòd homo sine illis non capit, nec Deum, nec quicquàm laudari posse. Scit etiam homo, quòd ipsum oportet liberum arbitrium suum, per laudabilia determinare, ut sit ex electione, sicut à natura laudabilis. Bonitas, uirtus, ueritas, honestas, æquitas, & cætera talia : laudabilia sunt, possuntq; eligi per liberum arbitrium,aut eorum contraria. Si eliguntur:totus homo,tàm ex naturalibus,quàm arbitrij electione laudabilis, perfectè Deum laudat.Si uerò uitia,et laudabilibus aduersa,eligit:non est laudabilis,sed sibi,Deoq; contrarius.Quomodo tunc laudare Deum poterit,laudi cõtrarius.Proficit autem continuè,semper laudans Deũ,sicut citharœdus citharizando,& fit Deo

Plato. semper similior. Et hic finis hominis, Deo scilicet similiorem fieri, ut rectè Plato dicebat. Nam quãtò plus Deum laudat: tantò ipse Deo gratior. Igitur & ipse laudabilior, Socrates diuinæq; laudabilitati similior. Rectè sapiens Socrates comperit, nihil nos certiùs scire, quàm ea quæ laudabilia sunt, & monuit, ad illa cæteris dimissis, tanquàm superfluis & incertis, solum nostrum studium conuerti. Laudabilibus enim moribus suasit insudandum, quorum ex nobis scientiam haurire possumus, & ex consuetudine, perficientem habitum acquirere, & ita continuè fieri meliores.

Vnitas VI. Augustinus.

De sexto campo, scilicet unitatis.

Cap. XXI.

Boetius. Plato. Pythagoras. AVrelius Augustinus, dum sapientiã uenari niteretur, in libello de ordine scribit, omnium philosophorum considerationem, circa unum uersari. Post ipsum doctissimus Boetius, de unitate & uno scribens, similiter uenationem sapientiæ ibi faciendam facto declarauit. Platonem, hi secuti sunt, qui unum, primũ & æternũ asserit principiũ. Ante quẽ Pythagoras ille Samius, qui cũcta in proprietate numeri inuestigãs: monadẽ oĩm affirmabat principiũ, ante. n. oẽm multitudinẽ, unitas. Volumus igit hũc unitatis cãpũ uenationis gratia, mẽte perlustrare. Vnitas eñ etsi ipsam non aliud præcedat, tamen propè ipsum uidetur. Vnũ. n. & idem, uidentur ipsum non aliud, plus cæteris participare. Voluit Plato, unum esse æternum, nihil enim uidit, nisi post unum. Est enim ante finem & infinitatem, ut dicit Dionysius, qui in hoc Platonem imitatur, quando (ut refert Proclus) post primum principium, posuit finitum & infinitum, principia: quoniam ex illis, omne existens mixtum est, à finito essentiam, ab infinito, uirtutem seu potentiam habens. Et cum unum sit, quod esse potest & penitùs simplex, & immultiplicabile: omnia in se complicare uidetur, quæ remoto ipso, nequaquàm manent. Omnia enim in tantùm sunt, in quantùm unum sunt. Complectitur autem tàm ea, quę sunt actu, quàm ea quæ possunt fieri. Capacius est igitur unum, quàm ens, quod non est, nisi actu sit: licet Aristoteles dicat, ens & unum conuerti. Id autem quod Platonem mouebat, unum cunctis præferendum, & fateri omnium principium, erat: quia cum principiatum nihil à se habeat, sed omnia à suo principio, oportet quòd principio posito, omnia principiata sint posita. Sed cum posito ente, quod est utiq; aliquid, non ponatur potentia ens, posita uita, non ponatur ens uita carens, & posito intellectu, non ponatur ens non intelligẽs, & cum esse, uiuere, & intelligere, reperiantur in mundo: non erit mundi principium aut ens, aut uita, aut intellectus, sed id quod illa in se complicat, & quæ illa esse possunt, & hoc dicebat unum. Verificatur enim unum, de potentia & de actu, ut una potentia, unus actus, sic de ente, uita, & intellectu. Neque potest esse multitudo, quæ non participet unitate. Nam si esset, simile esset dissimile, in non participare unitatem, omnia multa similia, forent & similiter dissimilia, ex eadem ratione, quia non participarent unitate. Cessarent igitur omnia multa & plura, & numerus omnis, & quæ unum dici possunt, uno sublato. ut hæc in Parmenide Platonis, mira subtilitate ostenduntur. Non potest igitur unum esse factum: cum ipsum antecedat. Nec; potest corrũpi, nec alterari, nec multiplicari, cum præcedat posse fieri, & sit omne quod esse potest. Verum (ut ait Dionysius) unum quod est, multiplicari dicitur, multas ex se producens substãtias, manet tamen unum, quòd Deus & multiplicatione unus, & procedendo coniunctus. Omnia igitur quæ fieri possunt, participatione inuariabilis & immultiplicabilis unitatis, fieri possunt, & fiunt actu. Et quia non potest esse nisi una unitas, quæ (ut dicit Dionysius) est sensu eminentior, & menti incompræhensibilis, & antecedens ipsam, ideò illa est unum, quod omnia unit, ut quodlibet intantùm sit, inquantùm est unum. Non est etiam nisi unum æternum, ante posse fieri. Hinc non est illa positio uera, quòd ante posse fieri, sint dij participantes unum, tanquàm diuinam speciem. Nam cum unum æternum, sit immultiplicabile, quia ante posse multiplicari: non possunt dij multi esse, in uno ut primo æterno Deo, quasi in diuina specie uniti, nam si essent dij, multi essent. Variè igitur diuinam naturam, in

Aristoteles. Plato. Parmenides. Dionysius.

æter-

æternitate participarent, quod est impossibile: cum æternum, & æternitas simplicissima, sit penitus inparticipabilis. Superuacuos igitur fecit Proclus labores, in sex libris de Theologia Platonis, uolens inuestigare ex coniecturis incertis, Deorum illorum æternorum differentias, & ordinem ad unum Deum deorum: cum non sit nisi Deus unus, æternus, qui ad omnia (propter quæ ipse deos ponit) sufficientissimus est, huius totius mundi administrator. Videntur Philosophi uenatores, in omni eorum discursu, ex hoc sensibili mundo, & ijs quæ illi necessaria sunt, ut id sit, quod est optimo modo quo fieri potest: de Deo, de dijs, de cœlo, & eius motu, & fato, intelligentijs, spiritibus, & ideis, atque ipsa natura inquirere, quasi hæc omnia sint necessaria, huic mundo terreno, & hic mundus, sit omnium operum illorum finis. Sic Aristoteles Deum ut Plato, sua prouidentia cœlos administrare posuit: cœlos uerò ob hunc mundum esse & moueri, per intelligentias, ut generationes, & cuncta ad huius mundi conseruationem necessaria, ordinem & motum cœli sequentia, naturaliter fiant & contineantur, non attendentes, tot innumerabiles stellas, hac terra habitabili maiores, & tot intelligentias, non esse conditas, ad finem huius terreni mundi, sed ad laudem creatoris, ut suprà tactum est. Vnus est igitur Deus omnipotens, cuncta ad sui laudem creans, & optima prouidentia gubernans, ut rectè Epicurus dicebat: qui licet non negaret Deos esse, tamen id quod de ipsis dicitur & scribitur, penitus à ueritate dixit alienum. Hoc attendendum, neminem unquàm affirmasse plures Deos: qui unum multitudini Deorum, Deum scilicet, non præferret. Venationes in hoc unitatis campo, sapidas facit, qui (ut fecit Augustinus, in libro de trinitate) unitatem fœcundam, de se æqualitatem generantem, & amorem connectentem, ab unitate & æqualitate procedentem, uidet sic in æternitate, quòd sunt ipsa simplicissima æternitas: de quo alibi, in docta ignorantia, & de uisu Dei, & alijs multis libellis, ea quæ concipere potui, annotaui.

Aristoteles. Plato.

Augustinus.

Liber de Docta ignorantia.

De eodem. Cap. XXII.

Vnitas VI.

CAmpum unitatis Plato diligenter perlustrans, repperit unum, quod omnium causa, ante potentiam & actum, ex potentia egredientem, quodq; ipsum unum ut sit causa omnium, nihil omnium est, non est plura, ut sit causa plurium. Vnde omnia de eo negans, ipsum ante omnia ineffabiliter uidit. Quomodo autem uenationem suam per logicam, de Vno fecerit: liber Parmenidis ostendit. Et Proclus, secundo libro de Theologia ipsius, epilogat & dicit: qui Plato ni credit, in negationibus remanet. Nam additio ad unum, uniusexcellentiam contrahit & minuit, & per ipsam potius non unum, quàm unum ostenditur. Dionysius, qui (ut dicunt) Platonem imitatur, in campo unitatis, similem uenationem fecit, & negationes, quæ sunt priuationes, sed excellenter prægnantes, ueriores dicit affirmationibus. Proclus uerò qui Origenem allegat, post Dionysium uenit. Dionysium sequẽdo unum & bonum, licet ita Plato primum nominauerit, de primo negat, quod penitus est ineffabile. Hos mirandos uenatores, sequendos laudandosq; esse, cum arbitrer: ad ipsorum nobis relictam in scriptis diligentiam, studiosum remitto. Et quia in campo unitatis, est quoddam singulare pratum, ubi singularissima præda reperitur: pratum illud, nunc uenationis gratia, uisitemus. Nominatur autem singularitas. Nam cum unum non sit aliud, quàm unum, singulare uidetur: quia in se indiuisum, & ab alio diuisum. Singulare enim cuncta complectitur, cuncta enim singula sunt, & quodlibet implurificabile. Singula igitur, cum omnia & implurificabilia sint: ostendunt, esse unum maximè tale, quod omnium singularium causa. Et quod per essentiam est singulare: implurificabile, est enim id, quod esse potest, & omnium singularium singularitas. Vnde sicut simplicitas, omnium simplicium est per se simplex, quo simplicius esse nequit: ita singularitas, omnium singularium est per se singularis, quo singularius esse nequit. Singularitas igitur unius & boni, maxima est: cum omne singulare, necesse sit unum & bonum esse, & ita in singularitate unius & boni,

Plato.

Parmenides. Proclus.

Dionysius.

boni,complicari.Sicut ſingularitas ſpeciei ſingularior,quàm ſuorum indiuiduorum, & ſingularitas mundi ſingularior,quàm ſingulorum omnium. Vnde ſicut ſingulariſſimus Deus,eſt maximè implurificabilis : ita poſt Deum, mundi ſingularitas,maximè implurificabilis,et deinde ſpecierum,poſt indiuiduorum,quorum nullum eſt plurificabile. Gaudet igitur unũ quodq́,de ſua ſingularitate,quæ tanta in ipſo eſt, quòd non eſt plurificabilis,ſicut nec in Deo,nec mundo,nec angelis.In hoc enim omnia ſe gaudent,ſimilitudinem Dei participare. Et quando de ouo fit pullus,licet ſingularitas oui ceſſet,non tamẽ ipſa ſingularitas,cum ita ſingulare ſit pullus, ſicut ouum, nec alia ſingularitate unum,quàm aliud. Sed una eſt omnium ſingularium cauſa,quæ omnia ſingulariſat:quæ neque eſt totum,neque pars,neque ſpecies, neque indiuiduum, neque hoc,neque illud,neque omne nominabile,ſed eſt ſingulorum,ſingulariſſima cauſa. Singulare cum ſit ab æterna cauſa ſingulariſatum,nunquàm in non ſingulare,reſolui poteſt. A quo enim reſolueretur,ab æterna cauſa ſingulariſatum? Hinc ſingulare bonum,nunquàm deſinit:cum omne ſingulare,ſit bonum. Sic ſingulare ens,nunquam ceſſat id eſſe: cum omne ens actu,ſingulare ſit. Et ſingulare corpus, quantumcunque diuidatur,ſemper manet ſingulare corpus. Ita & linea,& ſuperficies,& totum ſingulare,non eſt diuiſibile,niſi in ſingulares partes,quæ erant in ſingularitate totius compræhenſæ. Omnis igitur uarietas,non eſt circa ſingulare,ſed circa accidens ad ſingulare, quod facit tale & tale ſingulare. Quod ſi uarietas non eſt in tali,ſed aut qualitate aut quantitate, manet ſemper ſingulare eodem modo:ut in cœleſtibus corporibus conſtat. *Dionyſius.* Sic dicebat Dionyſius,ſecundùm naturam & ſubſtantiam,nihil corruptibile,ſed quæ illis accidunt. Incorruptibilis igitur ſingularitas eſt, quæ omnia format & conſeruat. Et omnia ſuæ ſingularitatis cauſam,ut omnium ſingulariſsimum bonum,ſufficiens & perfectum,naturaliſsimo deſiderio appetunt. Adijcere tibi uolo unum,quod uideo ſuper alia mirabile, in quo omnia ſimul Dei ſimilitudinem gerere probabis Dionyſius rectè dicebat:de Deo, ſimul oppoſita debere affirmari & negari. Ita ſi te ad uniuerſa conuertis,pariformiter comperies. Nam cũ ſint ſingularia,ſunt pariter ſimilia,quia ſingularia:& diſimilia,quia ſingularia:neque ſimilia, quia ſingularia:neque diſsimilia,quia ſingularia. Sic de eodem & diuerſo,æquali & inæquali,ſingulari, & plurali,uno & multis, pari & impari, differentia & concordantia, & ſimilibus:licet hoc abſurdum uideatur Philoſophis, principio quodlibet eſt uel non eſt(etiam in theologicis)inhærentibus. Adhuc attende, poſſe fieri eſſe ſingulare. Ideò omne quod factum eſt,aut fit,quia de poſſe fieri fit;ſingulare eſt. Imitatiua igitur ſingularitas eſt,ipſum poſſe fieri,in cuius ſingulari potentia, omnia ſingulariter complicantur,& de ipſa explicantur. Nec aliud eſt ſingularitas, quàm æternæ lucis ſimilitudo. Singularitas enim diſcretio eſt, lucis autem eſt,diſcernere & ſingulariſare. *Liber de figura mundi.* Suprà de his,atque in libello,quem de figura mundi,nuperrimè in urbe ueteri,compilaui.

Aequalitas VII.

De ſeptimo campo,ſcilicet æqualitatis. Cap. XXIIII.

CAmpum æqualitatis,uenationibus refertum,ſubintremus. Certũ eſt,nihil uti eſt actu, multiplicabile. Aequalitas enim, quæ id eſt quod eſſe poteſt,cũ ſit ante aliud & inæquale,non reperitur niſi in regione æternitatis. Aequalitas uerò,quæ poteſt fieri æqualior,poſſe fieri ſequitur. Vnde æqualitas,quę eſt actu id quod eſſe poteſt,immultiplicabilis eſt. Ipſam enim in æternitate,æterna gignit unitas. Non poſſunt igitur plura eſſe præciſẽ æqualia:non enim tunc plura eſſẽt ſed ipſum æquale. Sicut enim bonitas, magnitudo, ueritas,pulchritudo,& reliquæ, quæ in æternitate ſunt ipſa æternitas,ſunt etiam ita æqualia,quòd æqualitas quę æternitas,ideò non ſunt plura,ſicut nec plura æterna eſſe poſſũt, cum æternum ſit ipſum Poſſeſt,ſcilicet id,quod ſimpliciter eſſe poteſt,& ita omnia æterna,non ſunt plura ęterna,ſicut æterna bonitas, æterna magnitudo,æterna ueritas,ęterna pulchritudo,ęterna æqualitas,non ſunt plura æterna, ſic nec plura æqualia : quia ſic ſunt æqualia, quòd ipſa ęqualitas ſimpliciſsima,quæ omnem pluralitatem antecedit:ſic nec æqua-

litas

litas,cuiuſcunq; actu exiſtentis, èſt multiplicabilis. Præciſio enim quę in diuiſibili conſiſtit,ſicut numerus, nõ eſt multiplicabilis,ſicut nec quaternarius, aut quinarius, Vnde non pluriſicatur humanitas,in pluribus hominibus,ſicut nec unitas,in pluribus unis:nec ipſa humanitas,poteſt à pluribus hominibus, quibus dat nomen quòd ſint homines,æqualiter participari. Homines enim ſunt,ex participatione immultiplicabilis humanitatis,& inæquali participatione,quæ facit eos eſſe plures. Et ſicut humanitas uti eſt,eſt immultiplicabilis:ita & hic homo,& cuncta. Omne etiam compoſitum,ex partibus inæqualibus eſt compoſitum.Sic nec numerus compoſitus,poteſt eſſe compoſitus, niſi ex pari & impari,& cantus harmonicus, ex graui & acuto. Patet omnia æqualia,quæ non ſunt ipſa abſoluta æqualitas,æqualiora fieri poſſe. Et hoc poſſe fieri omnium,non definitur nec determinatur, niſi per ipſam æqualitatem, poſſe fieri præcedentem,quæ ſola eſt non aliud ab omni, cunctis inter ſe inæqualiter inæqualibus:licet nullum omnium ſit æqualitatis expers, per quam quodlibet eſt id, quod eſt æqualiter,quia nec plus nec minus,& penitùs non aliud, quàm id quod eſt. Nam æqualitas,eſt uerbum illud ipſius non alius,ſcilicet Dei creatoris, ſe & omnia dicentis & definientis.Omnia igitur inter ſe inæqualia,æqualitatem quaſi cuiuslibet eſſendi formam participant,& in hoc æqualia ſunt: & quia illam inæqualiter participant,inæqualia ſunt.Concordant igitur pariter,& differunt omnia. Quæcunq; ſpecies,ſicut eſt unitas,uniens in ſe omnia ſuæ ſpeciei:ita & æqualitas,inæqualiter unita,formans ſimiliter &omnium nexus.Et quia de æqualitate,alias Romæ latè ſcripſi; hæc ſic ſufficiant. *Liber de æqualitate.*

De octauo campo,ſcilicet nexu. Cap. XXIIII. *Nexus VIII.*

NVnc in campo nexus uenationem facientes,attendimus, ante omnem diuiſionem,nexum conſtitui.Hunc igitur indiuiſibilem uidemus æternitatem id eſſe,quod eſſe poteſt,poſſe fieri præcedentem: rectiſsimè ab ęterna unitate,& eius æqualitate,procedentẽ. Sicut.n. diuiſio,procedit à pluralitate & inęqualitate:ſic amoroſus nexus,ab unitate & æqualitate.Quę cum ſint ante pluralitatem in indiuiſibili ſimpliciſsima æternitate, erit ſimiliter & ipſorum nexus ęternus.Sunt igitur unitas,& ab ipſa genita ęqualitas,atq; utriuſq; nexus:ante poſſe fieri, & pluralitatem diuiſiuam, ſimplex ęternitas. Aeterna enim unitas ęterni ipſius ęqualitas, æternusq; utriuſque nexus: non ſunt plura diuiſa æterna,ſed ipſa æternitas inpluriſicabilis, & penitus indiuiſibilis, & inalterabilis. Et licet unitas generans, non ſit ęqualitas ab ea genita,nec nexus ab ea procedens: tamen non eſt aliud unitas,aliud ęqualitas,aliud nexus,cum ſint non aliud,quod aliud antecedit Sicut igitur æterna unitas,quæ id eſt,quod eſſe poteſt,uniter in ſe omnia complicat,& æqualitas omnia ęqualiter:ita & nexus utriuſq;,omnia in ſe nectit.Omnia igitur quę ſunt, quia ab hac ęterna trinitate (quę ſic nominatur, licet minus propriè) id ſunt quod ſunt,uideo trinitatem imitari,in quolibet enim uideo unitatem,entitatem,& utriuſq; nexum,ut actu ſit id quod eſt. Entitas quę eſſendi forma, ęqualitas eſt unitatis. Vnitas enim uniens,de ſe generat, ſui ęqualitatem. Aequalitas unitatis,non eſt niſi ſpecies ſeu forma eſſendi,quę entitas dicitur:quia Grecè,entitas ab uno deriuatur. Non eſt igitur aliud omne exiſtens niſi unitas & eius ęqualitas, quę & entitas,& utriuſq; nexus. Vnitas,eſt fluxibilitatis cõſtrictio:ęqualitas,uniti & cõſtricti formatio.nexus,utriuſq; amoroſa connexio. Poſſe fieri,niſi ab uniente,à ſua confuſa fluxibilitate conſtringeretur, non eſſet capax pulchritudinis, ſiue ſpeciei aut formę. Et quia conſtringitur per unitatem,omnia ad finem operantem:ideò generatur forma,ab ipſa unitate,quamtalis conſtrictio,requirit ſeu meretur. Quare ex his procedit,utriuſque nexus amoroſus.

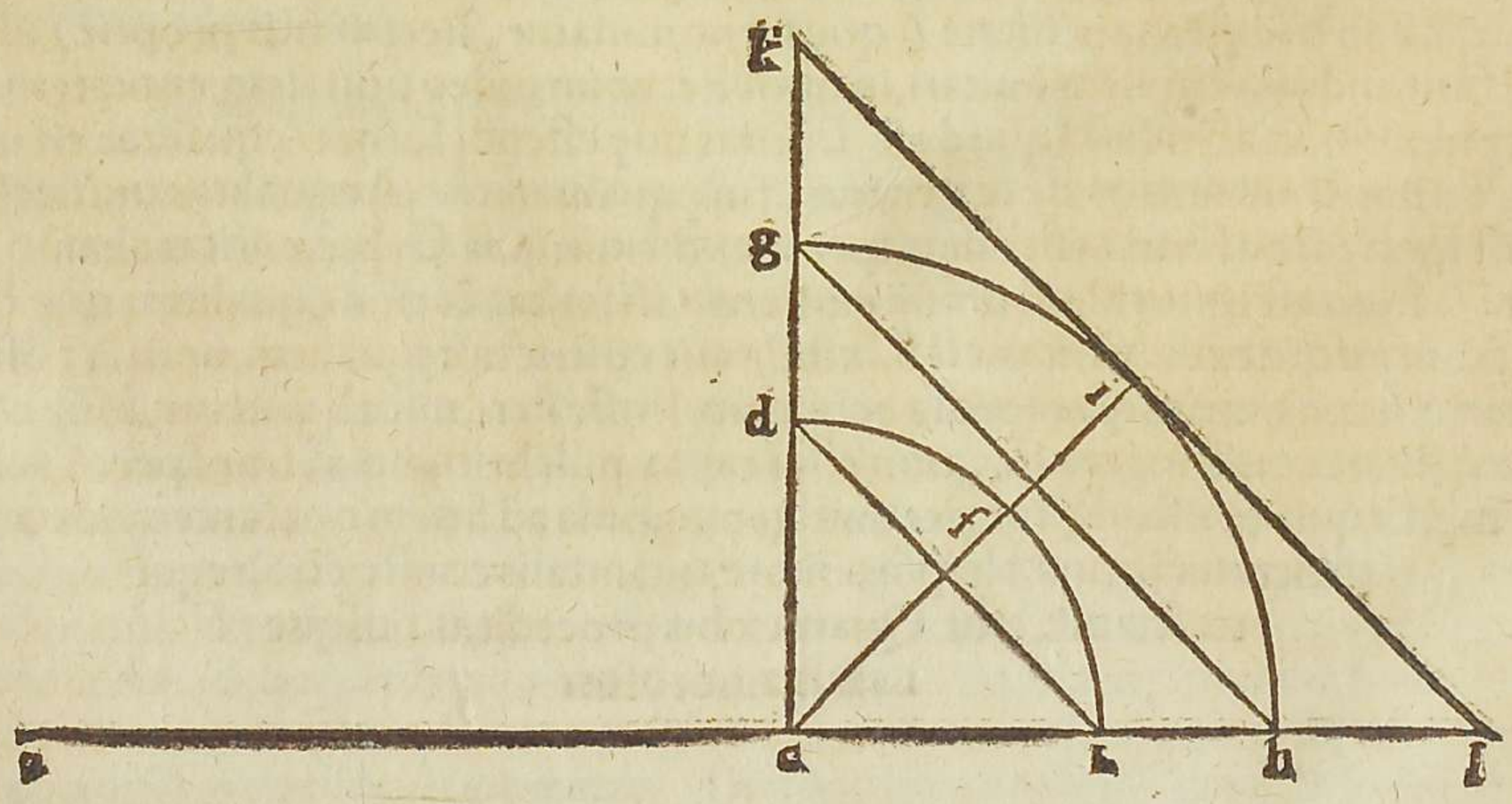
De eodem. Cap. XXV.

Nexus VIII. IAm uides, amorem, qui nexus est unitatis & entitatis, naturalissimum esse: procedit enim, ex unitate & æqualitate, quæ sunt eius principium naturalissimum. Ab eis enim spiratur nexus, in quo desiderioſissimè connectuntur. Nihil igitur illius amoris expers: sine quo nec quicquam persisteret. Omnia igitur penetrat, inuisibilis connexionis spiritus. Omnes mundi partes inter se, hoc spiritu conseruantur, & toti mundo connectuntur. Hic est spiritus, animam corpori connectens, quo expirato, cessat uiuificatio. Intellectualis natura nunquàm priuabitur spiritu tali connexionis, cũ ipsa sit spiritualis naturæ. Vnitas enim & entitas intellectualis naturæ, intellectuales cum sint, intellectuali nexu constringuntur. Nexus uerò amoris intellectualis non potest deficere, nec expirare: cũ intelligere, pascatur immortali sapientia. Nexus igitur naturalis, intellectualis naturæ, ad sapientiam inclinatæ: ipsam naturam intellectualem, non solum ut sit conseruat, sed etiam ad id, quod naturaliter amat, ut illi connectatur, adaptat. Spiritus igitur sapientiæ, in spiritum intellectus, ut desideratum in desiderans, secundùm feruorem desiderij, descẽdit, & conuer

Dionysius. tit spiritũ intelligentiæ ad se, qui ei amore nectitur, ignis instar (ut ait Dionysius) quæ sibi unita, iuxta singulorum aptitudinem, assimilat: & in hoc amoris nexu, fœlicitatur intellectus, & uiuit fœliciter. Hoc pauci Philosophi cognouerunt. Principium enim connexionis, sine quo nihil subsistit, & sine quo omnis intellectualis natura, fœlicitate careret: non reperiuntur cognouisse. Sed quia in illo defecerunt, ueram sapientiã non attingerunt. Alibi multa de hoc, in uarijs etiam sermonibus dixi & scripsi, quæ sic recapitulasse sufficiat.

De eodem. Cap. XXVI.

Nexus VIII. NVnc uerò subijciam, manuductionem unam Mathematicam, ut uideas, trinitatem præmissam, cum sit unitas, id esse quod esse potest: licet omnem intellectum antecedat, & nõ nisi incomprehensibiliter comprehendatur, per omnem humanam mentem, in qua Deus, tàm ante posse fieri, quàm impossibile, sic uidetur, quasi sit illud quodlibet, quod impossibile sequitur. Præmitto autem, lineam rectam, esse curua simpliciorem: cum à recta curua declinans, non sine concauo & conuexo, concipi possit. Deinde præsuppono, primam figuram rectilineam, terminatum esse triangulum, in quam omnes polygoniæ, resoluuntur ut in priorem & simpliciorem, ante quam nulla est, in quam resolui possit. Cum autem linea sine longitudine non sit: tunc linea, quę non est sic longa, quòd longitudo, respectu ipsius quæ maior esse nequit, imperfecta est. Quare si primum principium figurari posset, esset perfectus triangulus, trium perfectorum laterum: quemadmo-

dum

dum huncuidet intellectus,in posse fieri sensibilis trianguli,hoc modo. Sit a,b,recta,& super uno eius puncto,puta c,describere quartam circuli,cuius semidiameter sit c,b.Et trahe aliam semidiametrum c,d,& d,b,arcus, sit quarta,cuius medium sit f, trahe cordam d,b,deinde continua c,d,& c,b,in infinitum. Et super c,describe quartam circuli maioris,quæ sit g,h,cuius medium i,& trahe ut priùs chordam g,h,& trahe rectam,circumscriptam arcui g,h,quæ sit k,i,l. Certum est,c,d,f,b, figuram triangularem,habere circa centrum angulum rectum,& circa arcum, duos angulos,quorum quisque maior semirecto, quantum cadit suprà chordam, & infrà arcum,de angulis. Et quia in maiori circulo scilicet c, g, i, h, anguli circa arcum sunt maiores, quàm in minori circulo(minor enim est angulus incidentiæ, super g,h,chordam cadens,quàm suprà chordam d,b)quare certum est, angulos illos ex semidiametro & arcu, continué posse fieri maiores, quando arcus est maioris circuli. Si igitur esset possibile,designare arcum circuli maximi,qui maior esse non posset:illi anguli circa arcum,necessariò essent id, quod acuti anguli esse possent,& ita forent recti. Quando enim acutus angulus,maior esse non potest,tunc est rectus Et quia arcus,cadens super duas rectas semidiametrales, constituit duos rectos angulos: non est possibile,quin ille arcus sit linea recta.Sic igitur triangulus c,k,l,ille, quem sic mente intueor:utiq; cum c,k,sit semidiameter circuli,qui nõ potest esse maior,erit & semidiameter c,k,linea,quæ maior esse non potest. Sic & c,l.Arcus autem k,l,non potest esse minor. Nam arcus quadrantis,quomodo esset minor semidiametro circuli?erunt igitur omnes illæ lineæ, quæ latera sunt trianguli, æquales. Et quoniam quælibet est maxima: ideò si ad quodlibet latus trianguli aliud, aut duo alia adderes, non fieret maius. Quodlibet igitur latus, est æquale cuilibet, & duobus, & omnibus simul. Deinde angulus extrinsecus,scilicet k, c,a,æquatur duobus intrinsecis, sibi oppositis.Et quia a,c,k,est ut k,c,l:duo anguli recti,c,k,l, & c,l,k,erunt ut k,c,l. Et quia omnis triangulus,habet tres angulos, æquales duobus rectis, & quilibet angulus ex dictis,æquatur duobus rectis: æquatur igitur quilibet angulus,omnibus tribus. Sic quilibet esset æqualis alteri,& æqualis alijs duobus, & æqualis omnibus tribus,essetq́ue hic triangulus, omnium figurarum figurabilium complicatio, ut principium & resolutio, ut finis atque mensura præcisissima. Constat igitur,si posse fieri sic perficeretur,quòd penitus ad actu esse deduceretur,ut esset Possest, illa sic necessariò euenirent. Certissimus autem sum, si hæc qualitercunque necessaria uideo,incomparabiliter uerius,in Possest actu esse. Non enim potest quicquàm rationabiliter uideri, quo ipsum Possest careat: cum omnia compræhensibilia, & omnem compræhensionem excedentia,perfectissimè actu existat, beato Anselmo ueraciter asserente, Deum esse maius,quàm concipi possit.Et clarius dicit sanctus Thomas,in libello de æternitate mundi,sic inquiens. Cum enim ad omnipotentiam Dei pertineat, ut omnium intellectum & uirtutem excedat: expresse omnipotentiæ derogat, qui dicit aliquid posse intelligi in creaturis, quod à Deo fieri non possit. Igitur in ipso Possest actu æterno,uideo triangulum maximum,sic se habere,ut præmittitur.Est igitur Possest,ante omnem quidditatem corpoream,quoniam in corporali quantitate, siue discreta siue continua,Possest non est reperibile: sed est ante omne sensibile, & intelligibile, & omne finitum. In omnibus enim illis quæ concipi possunt, non reperitur trinitas, quæ unitas, siue unitas quæ trinitas. Vides etiam posse fieri uniius naturæ, in eandem non terminari: quia alterius naturæ est Possest, & posse fieri, puta, calefactibile si id esse debet,quod esse potest:non erit calefactibile, sed tantùm calefaciens. Ligna possunt plus & plus calefieri. Quando autem in tantùm sunt calefacta,quòd non possunt plus calefieri: tunc oritur actu ignis, ex potentia, qui non potest plus calefieri, sed solum calefacit. Et si in uno calefactibili, citiùs deuenitur ad calefaciens, quàm in alio, est,quia unum citiùs uenit, ad terminum suæ calefactibilitatis, quàm aliud. Et illud quod nunquam ita calefit, quin possit plus calefieri, nunquàm uenit ad terminum, ut fiat ignis. Calefaciens, tantum in calefactibili, est calefaciens in potentia. Quando igitur de potentia ue-

Anselmus. Thomas.

nit

uit in actum,nihil essentialiter noui oritur.Idem enim,de uno essendi modo, in alium peruenit.In omni igitur calefactibili,cum sit ignis in potentia,licet in uno in propinqua,& in alio in remota:ostenditur in omni re huius mundi,ignem latitare,omnia enim aut calefeciens sunt ignis,aut calefactibile. Sed cum ignis non sint frigefactibilis , licet ignis in actu,sit extinguibilis uel suffocabilis:ideò in igne nõ est aqua in po
Dionysius. tentia,& est inalterabilis,ut dicit Dionysius. Hæc est ratio regulæ doctæ ignorantiæ,
Docta ignorãtia. quòd in recipientibus magis & minus , nunquàm deuenitur ad maximum simpliciter,uel minimum simpliciter, licet benè ad actum maximum & minimum. Quando enim calefactibile, ad maximum simpliciter peruenerit : non est calefactibile sed calefaciens.Est enim calefaciens,maximùm calefactibilis;sic frigefaciẽs, maximùm frigefactibilis, & naturaliter mouens,maximùm mobilis:& generaliter in natura faciens,maximùm factibilis.Non est factibilitas potentia faciens:sed in ipsa factibilitate,faciens est in potentia.Factibile enim nunquàm fit faciens:sed potentia faciens:in termino factibilitatis,in actum peruenit.Vnde calefactibile,nunquàm fit calefaciẽs ignis:licet ignis,in potentia in ipso calefactibili existens,in termino calefactibilis,in actum perueniat.Et ita in termino intelligibilium,uidetur intellectus agens.Terminus autem intelligibilium,est actus. Sic intelligibile in actu, est intellectus in actu, & sensibile in actu,est sensus in actu.Sic in termino illuminabilium,lumẽ illuminãs. & in termino creabilium,creator creans, qui in creabilibus potest uideri. Sed actu non nisi in termino creabilium,qui est terminus interminus,seu infinitus. Magna enim est uenatio,per rete huius regulæ sæpè dictæ.

Terminus. IX.

De nono campo,scilicet termini. Cap. XXVII.

CAmpus propè nexum,quem terminum appello,plenus desideratis prædis uenationi aptissimus,maximus,& interminus est: quia magnitudinis eius non est finis.Non enim habet,nec principium,nec finem: sed principia,media,& fines omnium terminabilium in se habet,sicut radix omnipotentiæ, in sua uirtute omnia continens,cuncta explicat,uniuersaq; determinat. Consistunt singula in sua præcisione,ut non sint aliud,quàm id quod sunt.Sed interminus terminus,omnium finibilium finis est,&omnium pręcisionum,præcisio &terminus.Terminus qui est omne,quod esse potest,est ante omnem terminum eorũ,qui fieri possunt.Determinat igitur cuncta,definitq; singula. Est enim terminus ipsius posse fieri,utiq; interminus,omnia in se determinatè,quæ fieri possunt, ante habens. Terminus igitur omnium rerum,& omnium scientiarum. Quid est autem quod terminum
Anaxagoras. ponit,nisi mens & sapientia?mens enim(ut optimè Anaxagoras uidebat) cõfusam possibilitatem,determinat & discernit,mouetq; cuncta,ut ad terminum suum,quem eis determinauit,perueniant. Hæc rerum exemplaria definiuit , quæ sunt (ut optimè
Dionysius. uidit Dionysius,de diuinis scribens nominibus)rerum rationes , in ipsa præexistentes,secundùm quas,diuina sapientia omnia prædestinauit,seu prædeterminauit,produxitq;. Quid igitur aliud sunt exemplaria illa, de quibus etiam suprà habes,quàm termini, determinantes omnia? certum est , omnium illarum diuinam mentem esse terminum.Ipsa enim, illa in se rationabiliter determinauit. Dum respicis ante posse fieri,&humaniter consideras,Deum ab ęterno concepisse,uelle creare:utiq; cum nihil esset creatum neq; cœlum,neq; terra,neq; angeli , nec aliud quicquàm , non fuerunt illa plus creabilia,quàm alia quæ nihil commune cum istis habent,& de quibus nullum possumus conceptum facere.Sed Deus ipse,determinauit intrà suum conceptum,quòd mundum istum , seu hanc quam uidemus pulchram creaturam, crearet. Omnia igitur ex determinatione mentis in seipsa , suum terminum,sic & sic essendi, receperunt.Et secundùm hunc ęternum conceptum,creando posse fieti,ipsum determinauit ad mundum & eius partes,in æternitate præconceptum.Non enim posse fieri uagum & indeterminatum,sed ad finem & terminum,ut fieret mundus iste,& non aliud,creatum est.Conceptus igitur ille,qui & uerbum mentale seu sapientia dicitur: terminus est,cuius non est terminus:non enim præcessit ipsam mentem diuinam,alia

mens,

mens,quæ ipſam determinaret,ad creandum hunc mundum. Sed quìa ipſa mens æterna,libera ad creandum & non creandum, uel ſic uel aliter: ſuam omnipotentiam ut uoluit,intrà ſe ab æterno determinauit. Mens enim humana,quæ eſt imago mentis abſolutæ,humaniter libera,omnibus rebus,in ſuo conceptu terminos ponit:quia mens menſurans notionaliter cuncta. Sic ponit terminum lineis,quas facit longas uel breues,& tot ponit punctales terminos in ipſis,ſicut uult. Et quicquid facere proponit,intrà ſe prius determinauit, & eſt omnium operum ſuorum terminus. Neque cuncta quæ facit,ipſam terminant,quin plura facere poſsit, & eſt ſuo modo interminus terminus. De quo in libro de mente,ſcripſimus. *Liber de mente.*

De eodem. Cap. XXVIII.

Terminus IX.

PAlàm igitur eſt,diuinam ſapientiam,in hoc campo latere, & diligenti uenatione reperiri. Nam hæc eſt,quæ poſuit terminum mari & aridæ,Soli,Lunæ, ſtellis,& motui eorum: legemq; determinauit omni creaturæ,quam præterire non poteſt. Determinauit ſpeciem,orbem, ſeu locum ſingulis, poſuit terram in medio,quam grauem eſſe, & ad centrum mundi moueri, determinauit,ut ſic ſemper in medio ſubſiſtere,& neq; ſurſum,neq; lateraliter declinaret. Determinauit omni creaturæ ſuam menſuram,ſuum pondus,& numerum. Et ita omnia mens diuina determinauit ſapientiſsimè, ita quòd nihil caret ratione, cur ſic ſit & non aliter, & ſi aliter,omnia confuſa. Mens igitur diuina, menſura & terminus omnium:quia ratio & definitio ſui & omnium. Poſſe igitur fieri, perfectionis & termini ſpecierum, non terminatur in ipſis,ſed in termino intermino ipſarum. Ideò non habent exemplaria,niſi mentem diuinam,per quam id ſunt, quod ſunt, & ad ipſam terminantur. Nam ipſa eſt ratio,quæ maior,perfectiorq; eſſe non poteſt,ideò & mens ipſa. Ratio enim in tantùm perfecta,in quantùm mens ſeu intellectus, in ipſa relucet. In uarijs igitur rationibus uariè lucet,in una perfectiùs quàm in alia. Ratio igitur,quæ perfectior eſſe non poteſt,cum ſit omne id,quod eſſe poteſt, eſt mens ipſa æterna. Omnium igitur rerum rationes ſeu exemplaria, ad illam æternam rationem reſpiciunt,in qua terminantur perfectiſsimè,quia non ſunt ualidę neque perfectæ rationes,niſi in quã tũ de illa, quæ mẽs eſt æterna participãt,cuius participatione id ſunt,quod ſunt. Exemplariũ igitur uarietas, nõ niſi ex uaria rationũ participatione,uariè rationẽ æternam participantibus. Omnia igitur quæ ſuis exemplaribus ſpecificè determinantur, contentantur:quia in ſuis ſpeciebus,eorum poſſe fieri,determinatur. In quibus ſpeciebus,æternam rationem,diuinamq; mentem,omnium optimam creatricem,participant. Species igitur, cum ſit ſpecifica determinatio, ipſius poſſe fieri:oſtendit illa eiuſdem ſpeciei,quorum poſſe fieri ſi fieret,in idem terminaretur. Sic omnes homines eiuſdem ſunt ſpeciei: quia ſi fieret quilibet homo id, quod homo fieri poſſet, cuiuslibet fieri poſſe perfectio,in ratione exemplari,ſeu homine intelligibili,terminaretur. Sicut de omnibus circulis, quorum quiſq; ſi fieret ita perfectus,ſicut circulus fieri poſſet:in ratione illa exemplari,æquediſtantiæ centri à circumferentia,terminaretur,ideò cuncti,eiuſdem ſpeciei. Et qui hoc non attenderunt, ſæpè decepti ſunt,negantes eiuſdem ſpeciei eſſe quæ erant,& affirmantes quæ non erant.

De eodem. Cap. XXIX.

Terminus IX.

QVoniam mens noſtra,non eſt principium rerum,ut eſſentias earum determinet(hoc enim diuinæ mentis eſt) ſed principium eſt ſuarum operationũ, quas determinat,quæ & in ſua uirtute, cuncta notionaliter complicat,fruſtra ſe plerique uenatores fatigarunt, quærentes rerum eſſentias appræhendere,nihil enim appræhendit intellectus, quod in ſeipſo non reperit. Eſſentiæ autem & quidditates rerum,non ſunt in ipſo ipſe: ſed tantùm notiones rerum,quæ ſunt rerum aſsimilationes & ſimilitudines. Eſt enim uirtus intellectus,poſſe ſe omnibus rebus intelligibilibus aſsimilare: ſic ſunt in ipſo ſpecies ſeu aſsimila-

tiones rerum,ob hoc dicitur locus ſpecierum. Sed nequaquàm eſt eſſentia eſſentiarum.Superuacuè igitur in intelligi ſuo,quærit rerum eſſentias,quæ ibi non ſunt.Sicut enim uiſus,in ſua uirtute & potentia, non habet niſi uiſibiles ſpecies ſeu formas, & auditus audibiles:ita & intellectus,in ſua uirtute & potentia,non habet niſi formales ſpecies. Deus uerò Solus, in ſua uirtute & potentia cauſali,continet omnium rerum eſſentias,& eſſentiales formas.Quapropter,licet omnia in uiſu ſint uiſibiliter:tamen propterea uiſus non poteſt attingere intelligiblia,quæ uirtutem eius præcedunt & excedunt,neq; directè audibilia,quæ in poteſtate eius non includuntur. Attingit tamen aliquando illa indirectè,in ſignis,& ſcripturis uiſibilibus:nequaquàm autem directè,aut indirectè intelligibilia,cum ſit poſt illa,& inſufficiẽtis uirtutis appræhenſiuæ ad illa Sic intellectus,eſſentiales rerum formas & quidditates,cum ſint ante notionalem ſuam uirtutem,& ipſam excedant:nequaquàm attingere poteſt, ut intelligat,licet coniecturas de ipſis,per ea quæ intelligit,facere poſsit.Solus Deus,creator & dator formarum,illarum eſſentialium,illas in ſeipſo intuetur: Deus enim propriè non intelligit,ſed eſſentiat,& hoc eſt,eſſe terminum omnium. Nam poſſe fieri intelligens,nõ terminatur niſi in intellectu,qui eſt quod eſſe poteſt. Ideò eius intelligere, non oritur ex rebus,ſed res ſunt ex ipſo. Intellectus uerò noſter intelligit,quando ſe aſsimilat omnibus:nihil enim intelligeret,niſi ſe intelligibili aſsimilaret,ut intrà ſe legat,quod intelligit,ſcilicet in ſuo uerbo ſeu conceptu. Neq; intellectus propriam ſuam quidditatem & eſſentiam, intrà ſe attingere poteſt, niſi modo quo alia intelligit, formando ſi poteſt,ipſius intelligibilem aſsimilationem:ſicut nec uiſus,uidet ſe,niſi enim uiſus fieret uiſibilis,quomodo uideret ſe.Sed benè ex eo,quia homo uidet alia,attingit,quia eſt in eo uiſus:non tamen uidet uiſum. Sic homo, ſe intelligere ſciens,intelligit,quia eſt in eo intellectus, non tamen intelligens quid ſit.Hæc ſuprà tacta ſunt,ubi recitatur reſponſum Indi.Diuina enim eſſentia,cum ſit incognita:cõſequens eſt,nullam rerum eſſentiam, cognitione poſſe compræhendi.Et aduerte,quo modo dixi ſuprà,notiones rerum ſequi res. Virtus igitur intellectiua,ad rerum notiones ſe extendit,& ideò ſequitur rerum eſſentias. Sed eſſentia illius uirtutis,prior eſt uirtute ſua,& eſſentijs ignobilioribus ſenſitiuis,quæ poſt ipſam ſunt:non enim eſſentia animæ intellectiuæ,eſt ſua uirtus & potentia. Hoc quidem ſolum in Deo uerũ eſſe poteſt,qui eſt ante differentiam, actus & potentiæ,ut ſatis ſuprà oſtenſum uidetur.Non enim ſcimus omnia,quę per hominem ſciri poſſunt. Tu enim non es Grammaticus,Rhetor,Logicus,Philoſophus,Mathematicus,Theologus,Mœchanicus, & talia omnia:quæ tamen cum ſis homo,fieri potes. Poſſe fieri hominem, licet in te ſit actu,modo tali uti eſſe determinatũ,quæ determinatio eſt eſſentia tua: tamen poſſe fieri hominis,nequaquam eſt in te perfectum & determinatum. Vnde ad hoc poſſe fieri infinitum & interminatum,reſpicientes Platonici (ut Proclus refert)dicebãt, omnia ex finito ſeu determinato,& infinito eſſe, finitum ad determinatam eſſentiã, infinitum ad potentiam,& poſſe fieri referentes.

Reſponſum Indi. cap. 12.

Platonici. Proclus.

Ordo X. De decimo campo,ſcilicet ordine. Cap. XXX.

Dionyſius. POſtquàm Dionyſius ille cunctis acutior, Deum quæſiuit:repperit,in ipſo cõtraria coniunctè uerificari,priuationemq; excellentiam eſſe.Inſubſtantialis enim dicitur,omnium ſubſtantia,omnem ſubſtantiam excedens. Demùm in cap.de ſapientia,ſic dicit:Ad hæc quærendum,quomodo nos Deum ſcimus, qui neq; intelligibilis,neq; ſenſibilis,neq; omnino quicquàm intelligibilium eſt. Forte id ueraciter dicemus,nos Deum ex ipſius natura cognoſcere (id quippe ignotum eſt,omnemq; ſuperat rationem ac ſenſum) ſed ex creaturarum omnium ordinatiſsima diſpoſitione,ut ab ipſo producta, & imagines quaſdam & ſimilitudines,diuinorum ipſius exemplarium præ ſe ferentes: ad id quod omnia tranſcendit, uia & ordine pro uiribus ſcandimus,in omnium eminentiſsima priuatione,atque in omnium cauſa.Idcircò & in omnibus Deus agnoſcitur, & ſeorſum ab omnibus, & per ſcientiam & ignorationem noſcitur Deus.Eſtq; ipſius & intelligentia,& ratio,& notio, & tactus,

ctus, & ſenſus, & opinio, & imaginatio, & nomen, & alia omnia: & neq; intelligitur, neq; dicitur, neq; nominatur, neq; eſt aliquod iſtorum, quæ ſunt, neq; in aliqua creatura cognoſcitur: & in omnibus omnia eſt, & in nihilo nihil: & ex omnibus, omnibus noſcitur, & ex nullo, nemini. Quippe & iſta de Deo rectiſsimè dicimus, & ex ſubſtantijs omnibus celebratur & laudatur, iuxta omnium analogiam & rationem, quorum eſt auctor. Etiam eſt rurſus diuiniſsima Dei cognitio, per ignorantiam cognita, ſecundùm eam, quæ ſuprà intellectum eſt, unionem: quando intellectus ab entibus omnibus recedens, deinde & ſeipſum dimittens, unitur ſuperſplendentibus radijs, inde & illic imperſcrutabili profunditate ſapientiæ illuminatus. Etiam ex omnibus (quod quidem dixi) noſcenda eſt. Ipſa enim eſt ſecundùm eloquium, omnium factiua, & ſemper omnia concordans, & indiſſolubilis omnium concordiæ & ordinis cauſa, & ſemper fines priorum connectens, principijs ſecundorum, & unam uniuerſi conſpirationem & harmoniam, pulchri faciens. Hæc mihi magna uiſa ſunt, & maximè illius diuini uiri completam uenationem continentia, ideò ponenda hoc loco iudicaui. Paulus Apoſtolus, eiuſdem Dionyſij magiſter, differentiam inter ea quæ à Deo ſunt, & alia in hoc conſiſtere aiebat: quod quæ adeò ſunt, ordinata eſſe dicebat. Rectè alibi Dionyſius, Deum ordinem ordinatorum, confeſſus eſt. In termino igitur ordinabilium, auctor uidetur ordinis. Nam cum hic mundus pulcher eſſe debuit, & partes eius, non potuerunt eſſe præcisè ſimiles ſed uariè, ut immenſa pulchritudo, in ipſarum uarietate perfectiùs reluceret, quando omnia quantuncũq; uaria, non fuerunt pulchritudinis expertia, placuit creatori, uarietati cõcreare ordinabilitatem talem, quòd ordo qui eſt ipſa pulchritudo abſoluta, in cunctis ſimul reluceret, per quem ſuprema infimorum, infimis ſupremorum connexa, concordanter in unam uniuerſi ſe pulchritudinem conſpirarent, per quem cuncta de gradu ſuo contenta, ad finem uniuerſi, pace & quiete (qua nihil pulchrius) fruerentur. Contemnatur enim pes infimus in homine, ex eo quòd infimus & pes, ſicut oculus, ex eo quod oculus & in capite: quia uident ad perfectionem hominis, & eius pulchritudinem, ſe neceſſaria membra, ſi ſic fuerint, & ſic in ſuo locata ordine, extrà quæ loca, nec pulchra, nec neceſſaria, nec pulchritudinem totius corporis perfectam conſpiciunt, nec ex ipſis cõpletam pulchritudinem contribunt, ſed ut ſunt deformia, omne corpus deforme reddunt. Ordinata igitur eſt in ipſis magnitudo, ut ſit pulchra, ut ex ipſis & cæteris membris, magnitudo corporis pulchra, reſultet. Proportio igitur cuiuslibet membri ad quodlibet, & ad totum: ordinata, eſt ab omnium ordinatore, hominem pulchrum creante. Et enim proportio illa, ſine qua una, totius & partium eius, ad totum relata habitudo, nequaquàm pulchra, ordinatiſsimaq; uideretur. Paulus.

De eodem Cap. XXXI.

ADhuc ut ordinem in æternitate uideas, conſidera. Cum cuncta quæ de poſſe fieri, ut ſint actu, ordinem præſupponunt, quo hoc poſsibile fieri fiat, utiq; ordo æternus eſt, qui eſt omne id, quod eſſe poteſt. Si enim factus eſſet ordo: utique ordine de poſsibile fieri, adactum deueniſſet, ſic fuiſſet, antequàm fuiſſet. Non habet igitur initium ordo, neque finem. Aeternus eſt igitur ordo. Sed quomodo eſt ordo, in ſimpliciſsimo rerum principio, niſi ſit ipſum principium, tàm principium ſine principio, quàm principium de principio, quàm etiam principium, ab utroq; procedens? ſine enim illis non poteſt ordo in principio uideri, cum de eſſentia ordinis, ſit principium, medium, & finis, quæ ſi in ſimplicitate æterni principij, quod eſt & ordo æternus negantur, ordo negatur, quo ſublato, nihil manet: cum expers ordinis & pulchritudinis, eſſe nequeat. Eſſe enim, ordine & pulchritudine carens, quomodo ad actum, de poſſe deueniſſet? Etſi principium ordine caret, unde principiata ordinem habent? Adhuc uideo, ex quo eſt principium ſine principio, & principium de principio, & principium ab utroque procedens: ſic erit & principiatum, ſine antiquiori principiato, & principiatum ab utroque procedens. Principiatum ſine antiquiori principio, eſt eſſentia: principiatum de principiato, eſt uirtus: principia- Ordo X.

tum ab utroq; procedens, est operatio. Illa quidem in omnibus reperiuntur, ut cuncta diuinum ordinem participent, & totus hic mundus, est ex intellectualibus, ex uitalibus, & existentibus. Intellectualis natura suprema est, ante se non habens antiquius principiatum. Vitalis natura media, habens ante se intellectualem, quæ est eius hypostasis. Existens uerò natura procedit ab utraq;. In prima complicantur sequentes, nam intelligit, uiuit, & existit. Secunda, uiuit, & existit. Igitur in ipsa complicatur tertia, quæ tantùm existit. Primæ, existere & uiuere, & intelligere. Secundæ, existere & intelligere, est uiuere. Tertiæ, intelligere & uiuere, est esse. Quæ sit diuini ordinis par
Dionysius. ticipatio, in angelica hierarchia, & quę in ecclesiastica hierarchia, diuinus Dionysius describit. Quæ'ue ordinis participatio specierum, & in qualibet specie, quis'ue in cœlestibus corporibus & temporalibus eorum, atq; animalium motibus, quæ'ue ordinis participatio, in omnibus quæ ab humana mente oriuntur, in uirtutibus, in regiminibus, & Reipublicæ & priuatæ gubernationibus, in mœchanicis, in liberalibus scientijs, & quibus ordinatissimis regulis & modis, omnia pulchrè procedunt, reperiuntur, conscribuntur & communicantur: studiosus uidet & admiratur. Interrogatus
Memnon. puer Memnon: ex ordine quem interrogans seruauit, ad cuncta Geometrica, rectè respondit, acsi sciẽtiam cum ordine cognatam habuisset, ut Plato in libro Memnonis refert. Qui enim in ordinem scit redigere, quæ studet & inquirit, proficit. Nõ est nec orator, nec alius peritus, si sermo eius ordine caret, nec enim se intelligit, nec intelligitur, alienus ab ordine. Est enim relucentia sapientiæ, ordo: sine quo, nec pulchra,
Ars memoratiua. nec clara esset, nec sapienter operaretur. Memoria in ordinem redacta, de facili reminiscitur: sicut in arte memoratiua in ordine locorum fundata, patet. Lector ut memoretur & capiatur, dicenda distinguit, distinctaq; ordinat. Ita patet, ordinem multùm de luce sapientiæ, participare.

De eodem. Cap. XXXII.

Ordo X. POsuit igitur ordinem in cœlo, & terra, & cunctis summa sapientia, ut & ipsa sapientia, se ipsam meliori modo, quo creatura capax fuerit, patefaceret. Ordo enim exercitus, ostendit prudentiam campiductoris, ordinatoris, plus cęteris quæ agit. Est igitur ordo uniuersi, prima & pretiosissima imago, æternę & incorruptibilis sapientię: per quem tota mundi machina, pulcherrimè & pacificè persistit. Quàm pulchrè copulam uniuersi, & micocrosmum hominem in supremo sensibilis naturæ, & infimo intelligibilis locauit: connectens in ipso ut in medio, inferiora temporalia, & superiora perpetua? Ipsum in horizonte temporis & perpetui collocauit, uti ordo perfectionis deposcebat. Experimur in nobis, qui cum cæteris animalibus, conuenimus in sensibus, ultrà illa habere mentem, ordinem scientem & laudantem. Et in hoc scimus, nos capaces ordinatricis omnium, immortalis sapientiæ, esseq; Deo cum intelligentijs connexos. Sicut enim in ea parte, qua alijs iungimur animalibus, animalium naturam sortimur: ita in parte illa, qua intelligibili naturæ iungimur, intellectualem participamus naturam. Ideoq; per mortalitatem animalitatis, non extingui spiritum, intelligentijs pepetuis connexum. Quinimò scimus, scimus mortalem naturam, soluta moriendi possibilitate, per nexum quo mortali nectitur: posse ad uitam immortalis spiritus, resurgere, in uirtute uerbi Dei (per quod omnia facta sunt) in homine Iesu Christo, incarnati: in quo humanitas, non solum medium est, connexionis inferioris & superioris naturæ, temporalis & perpetuæ: sed & Dei creatoris, & æternæ immortalitatis, si ipsi mediatori nostro conformes fuerimus, quod fide fit & amore. Et quid pulchrius, admirabili ordine regenerationis, quo ad hanc resurrectionem uitæ deuentum est, qui in sanctissimis Euangelijs describitur? Diximus aliqua, de campis uenationum sapientiæ, sed ibi sapientia incarnata, uiam suam, per quam mortuus peruenit ad resurrectionem uitæ, quæ est quicquid quæritur, exemplo manifestauit. Appetimus sapientiam, ut simus immortales, sed cum nulla sapientia, nos liberet ab hac sensibili & horribili morte: uera erit sapientia, per quam necessitas illa moriendi, uertatur in uirtutem, & fiat nobis certum

iter,

iter,& ſecurum,ad reſurrectionem uitæ,quod ſolum uiam Ieſu tenentibus,& eius uirtute,contingeт. Vltimum igitur ſtudium ibi ponendum,in hac ſola uia,ſecura eſt uenatio,quam certiſsima ſequetur immortalitatis poſſeſsio.

De ui uocabuli. Cap. XXXIII.

SI cuncta,profunda meditatione ponderas:reperies,uenatores ad uim uocabuli diligenter perſpexiſſe, quaſi uocabulum ſit præciſa rerum figuratio. Sed quę uocabula ſunt, per primum hominem, rebus impoſita: ex ratione quam homo concepit, non ſunt uocabula præciſa, quin res poſsit præciſiori uocabulo nominari. Non enim ratio,quam homo concipit,eſt ratio eſſentiæ rei,quæ omnem rem antecedit. Et ſi quis huius rationis nomen cognoſceret, omnia propriè nominaret,& omnium perfectiſsimam ſcientiam haberet. Vnde in ſubſtantifica ratione rerum,non eſt diſſenſio,ſed in uocabulis,ex uariſs rationibus, uariè rebus attributis,& in configuratione eſſentiæ rei, quæ ſimiliter uaria eſt, omnis diſputantium diuerſitas, quemadmodum Plato in epiſtolis ad Dionyſium tyrannum, elegantiſsimè ſcribit,ueritatem,uocabula,orationes,ſeu uocabulorum definitiones, atq; ſenſibiles figurationes,anteire:uti de circulo picto,eius uocabulo, & oratione,atq; conceptu exemplificat. Ideò Dionyſius Areopagita, potius ad intentionem,quàm ad uim uocabuli aduerti mandat: licet ipſe in diuinis nominibus, quemadmodum & Plato multùm ſignificato nominis inhæreat. Nemo etiam attentior fuit Ariſtotele, uim uocabuli perquirere, quaſi impoſitor nominum omnium fuerit peritiſsimus,id quod ſciuerit,in uocabulis ſuis exprimere:ad illius ſcientiam pertingere,ſic perfectionem ſcibilium adipiſci.Ideò in definitione,quæ eſt uocabuli explicatio, ſcientiæ lucem affirmauit.Credo hæc in humana ſcientia,ſic ſe habere, quam primò & excellenter,primus Adam ſeu homo dictus, habuiſſe creditur. Et ideò ſcientia, quæ in ui uocabuli ſolidatur, gratiſsima eſt homini, quaſi ſuæ naturæ conformis. Oportet autem uenatorem huius diuinæ ſapientiæ,humana uocabula, ſecundùm impoſitionem hominis de Deo negare. Vita enim, quæ ad omnia uiuentia extenditur,non attingit ad Deum,qui eſt omnis uitæ cauſa,ſic de omnibus uocabulis.Diſtinctiones etiam,quæ per uenatores fiunt, qui uocabula interpretantur, ſunt diligenter attendendæ. Puta uti ſanctus Thomas,in commentariſs libri Dionyſij,de diuinis nominibus,tria innuit conſideranda,circa exiſtentium ſubſtantias. Primum eſt ſingulare ut Plato,quod in ſe actu complectitur, principia ultima & indiuidualia. Secundum eſt ſpecies uel genus,ut homo uel animal, in quibus compræhenduntur ultima principia in actu, ſingularia uerò in potentia. Homo enim dicitur, qui habet humanitatem,abſque præciſione indiuidualium principiorum. Tertium eſt ipſa eſſentia,ut eſt humanitas, in quo uocabulo ſolum compræhenduntur principia ſpeciei:nihil enim indiuidualium principiorum,pertinet ad rationem humanitatis, cum humanitas,præciſè ſignificat hoc,quo homo eſt homo. Nullum indiuidualium principiorum,eſt huiuſmodi. Vnde in nomine humanitatis, non concluditur, neque actu, neque potentia aliquod indiuiduale principium. Et quo ad hoc,dicitur natura. Ecce uides doctiſsimum uirum,hac diſtinctione uocabuli, multa dilucidaſſe, quæ alibi obſcura reperiuntur.Quantùm etiam Ariſtoteles laborauerit, ut diſtingueret uocabula,Metaphyſica eius declarat. Vnde per uocabulorum diſtinctiones, multæ uarietates ſcribentium concordantur, in quibus multi doctiſsimi ſe occupauerunt. Sed hæc noſtra inquiſitio ineffabilis ſapientiæ, quæ præcedit impoſitorem uocabulorum, & omne nominabile potius in ſilẽtio & uiſu, quàm in loquacitate & auditu, reperitur. Præſupponit uocabula illa humana, quibus utitur non eſſe præciſa, nec angelica, nec diuina:ſed ipſa ſumit,cum aliter non poſſet cõceptum exprimere, cum æternitatem per ipſa uelit figurare, præſuppoſito tamen, quòd illa non uelit aliquid tale propter quod impoſita ſunt ſignificare, ſed talium cauſam, uerbumq; nullius temporis eſſe.

Plato.

Dionyſius.

Ariſtoteles.

Thomas.

De capta præda. Cap. XXXIIII.

POstquàm decem campos taliter peragraui, restat nunc, quid cœperim colligere. Magnam utiq; uenationem feci, ut magnam prædam reportarem. Non enim de aliquo magno, quod maius esse potuit contentus, magnitudinis causam, cum maior esse nequeat, perquisiui. Illa enim si maior esse posset, suo causato maior fieret. Ita posterius, prius fieret priore. Necessarium est igitur, causam magnitudinis id esse, quod esse potest. Nominemus autem pro nunc, causam magnitudinis, magnitudininem: Præcedit igitur magnitudo posse fieri, cum non possit aliud fieri, quando est omne id quod esse potest. Est igitur magnitudo æternitas, quę non habet principium, nec finem, cum non sit facta: eò quòd ante omne factum, sit posse fieri, quod magnitudo præcedit. Et quia de Deo & omni creatura uerificatur, ut suprà in campo de laudibus reperitur: applicemus igitur ipsam ad sensibilia, & intelligibilia, deinde etiam ad laudabilia, ut uideamus si poterimus, ipsam aut sensui aut intellectui, captam ostendere. Pro quo signo lineam a b, & dico, a b lineam magnam, quia maior medietate eius, possęq; ipsam fieri maiorem, per eius extensionem seu augmentum: sed non fiet magnitudo, quæ cum sit, est quod esse potest. Linea si fieret ita magna, quòd maior esse non posset, esset id quod esse potest: & non esset facta, sed esset æterna, posse fieri antecedens: & non esset linea, sed æterna magnitudo. Ita uideo, omne quod fieri potest maius, cum sit post posse fieri, nunquàm fieri id, quod esse potest. Sed quia magnitudo est, quod esse potest, tũc nec potest esse maior. Ideò ipsa nec est maior, nec minor, omni magno & omni paruo: sed omnium magnorum & paruorum, causa efficiens, formalis, & finalis, adæquatissimaq; mensura, in omnibus magis & paruis omnia, & simul nullum omnium, cum omnia magna & parua, sint post posse fieri, quod ipsa antecedit. Vnde cum superficies, & corpus, & quantitas continua, & discreta seu numerus, & æqualitas, & sensus, & intellectus, & cœlum, & Sol, & omnia quæ facta sunt, non sint expertia magnitudinis: in ipsis omnibus Possest (quam uoco magnitudinem) est id, quod sunt, & nullum omnium. Est igitur coniunctè omnia, & nihil omnium. Est etiam uerum, quia magna magnitudine, magna sunt, tunc non conuenit ei, quod posse fieri præcedit, nomen illud magnitudo, quod est nomen formæ magnorum, cum id non sit forma, sed absoluta formarum, & omnium causa. Nullum igitur nomen, ex omnibus quæ nominari possunt, illi cõuenit: licet nomen eius, non sit aliud ab omni nominabili nomine, & in omni nomine nominetur, quod innominabile manet.

De eodem Cap. XXXV.

COnsequenter cum uideam, bonum esse magnũ, possęq; fieri magis bonum, quando datur unum bonum magis bonum alio: ideò bonum, quod est ita bonum, quòd magis bonum eo esse non potest, cum sit ipsum Possest, ex paulò ante præmissis, est causa magnitudinis. Ita pulchrum, quod non potest esse magis pulchrum, est causa magnitudinis. Et sic uerum, quod non potest esse magis uerum, est causa magnitudinis. Ita sapiens, quod non potest esse magis sapiens, est causa magnitudinis, & sic consequẽter, de omnibus decem laudabilibus. Et pari modo, magnum quod est ita bonum, quòd non potest esse melius, est causa bonitatis. Et pulchrum, quod est ita bonum, quòd non potest esse melius, est causa bonitatis, & sic consequenter. Video igitur Possest, causam bonitatis, magnitudinis, pulchritudinis, ueritatis, sapientiæ, delectationis, perfectionis, claritatis, æquitatis, & sufficientiæ. Et terminus ipsius posse fieri, nouem ipsorum, ostendit Possest, causam decimi. Nam terminus posse fieri magnitudinis ipsius bonitatis, pulchritudinis, ueritatis, & reliquorum: ostendit Possest, causam magnitudinis. Et terminus posse fieri bonitatis ipsius magnitudinis, pulchritudinis, ueritatis, & aliorum ostendit Possest, causam bonitatis. Sic consequenter semper nouem, ostendunt Possest, causam decimi.

Cum

Cum igitur uideam causam omnium laudabilium Possest, omniaq; decem laudabilia, participatione laudis laudabilia: Possest dico laudem, quæ id est, quod esse potest, quia fons & causa laudabilium. Ideò non ineptè Possest laudem laudo, cum magnus Propheta Moyses dicat, in cantico suo, laus mea Dominus. Et quia uideo Deum essentialem causam omnium laudabilium: ideò etiam uideo sicut Dionysius supràallegatus, essentias & subsistentias omnium quæ facta sunt aut fient, participatione laudabilium id esse, quod sunt. Hoc igitur est quod uenatione cœpi, Deum meum esse illum, qui est per omnia laudabilia laudabilis, non ut participans laudem, sed ut ipsa absoluta laus, per seipsam laudabilis, & omnium laudabilium causa: & ideò prior atque maior omni laudabili, quia omnium laudabilium terminus, & Possest: omniaq; Dei opera laudabilia, quia participatione laudabilium, per quæ Deus ut causa, & omne laudabile, ut causatum laudatur, constituuntur. Et scio, quòd Deus meus maior omni laude, per nullum laudabile, uti laudabilis est, laudari potest. Et omni conanti ipsum meliùs & meliùs laudare, illi reuelat seipsum, ut uideat ipsum esse laudabilem, glorioſum, & superexaltatum in sæcula. Non solum in bonitate, qua se omnibus communicat, aut magnitudine, quam omnibus tribuit, aut pulchritudine, quam omnibus largitur, siue in ueritate, qua nihil caret, siue sapientia, quæ omnia ordinat, siue delectatione, qua omnia in seipsis deliciantur, siue perfectione, de qua cuncta gloriantur, siue claritate, quæ omnia illustrat, siue æquitate, quæ omnia purificat, siue sufficientia, qua omnia quiescunt & contentantur, aut alijs diuinis participationibus: sed ipsum Deum deorum in Zion laudant, in reuelato suijpsius lumine ipsum contemplantes. *Dionysius.*

De eodem. Cap. XXXVI.

SI rectè consideras: ueritas, uerum, & uerisimile, sunt omnia, quæ mentis oculo uidentur. Veritas est omne id quod esse potest, neque augmentabilis, neque minorabilis, sed æternaliter permanens. Verum est æternæ ueritatis perpetua similitudo, intellectualiter participata. Et quia unum uerum, est uerius & clarius alio, uerum quod non potest esse uerius, est absoluta & æterna ueritas. Actus enim uerificabilis, est æterna ueritas, actu se & cuncta uerificans. Verisimile uerò, est ipsius intelligibilis ueri, temporalis similitudo. Sic sensibile, est ueri similitudo: quia intelligibilis imago, utrectè dicebat Dionysius, quod & Plato priùs uiderat. Intellectus igitur uerus est, sicut & bonus, & magnus, & ita de reliquis decem: quia est illorum intellectualis participatio. Et ultrà hoc, est etiam intelligendo uerus, quando est rei intellectæ adæquatus. Res enim intelligibilis, tunc uerè intelligitur: quando intelligibilitas eius, est ita depurata ab omni extraneo, quòd actu est uera intelligibilis species, seu ratio rei: & tunc intellectus in actu uerus est, quia intellectus est idem cum intellecto. Corruptibile non intelligitur, nisi per incorruptibilem eius speciem. Abstrahit enim intellectus, de sensibili intelligibilem speciem. Nō enim species seu ratio intelligibilis calidi, est calida, aut frigidi frigida, ita de cunctis: sed est ab omni alterabilitate absoluta, ut formam rei, sicut exemplar eius uerum, uerè repræsentet. Et quia solum illa incorporea & immaterialis rei species, seu ratio, est actu intelligibilis, & in actu intellectum transformabilis: patet intellectum omni temporali & corruptibili, alt[illegible]rem & puriorem, & naturaliter perpetuũ. Quod & clarissimè percipis, quando uides, quòd depurata ab omni corruptibili materia, quæ non indigent abstractione, citiùs intelliguntur. Sicut secundùm Proclum est unum absolutum per se intelligibile, & intellectui conforme, sicut lux uisui, et sic alia, per se nota, quę sunt principia in Mathematicis, & alijs scientijs. Sunt enim eius ipsius species, seu intelligibilis ratio. *Dionysius. Plato. Proclus.*

De declaratione. Cap. XXXVII.

REpetam unum ſæpiſsimè dictum, quoniam eſt totius uenationis noſtræ ratio. Et eſt, quòd factum cum ſequatur poſſe fieri, nunquàm eſt ita factum, quod poſſe fieri, ſit in eo penitùs terminatum. Nam & ſi poſſe fieri, ſecundùm quòd eſt actu, ſit terminatum, tamẽ non ſimpliciter: ut in Platone, poſſe fieri hominem, eſt terminatum, non tamen poſſe fieri hominem, eſt penitùs in Platone terminatũ, ſed tantùm ille terminandi modus, qui dicitur Platonicus, & reſtant aliĳ etiam perfectiores, innumetabiles modi. Neq; etiam in Platone, poſſe fieri hominis, eſt terminatum. Multa enim homo fieri poteſt, ſcilicet Muſicus, Geometer, Mœchanicus, qualia Plato non fuit. Vnde poſſe fieri, non determinatur ſimpliciter, niſi ĩ Poſſeſt, ſuo principio pariter & fine, Dionyſio atteſtante. Sic enim numerus terminatur in monade, ſuo principio pariter & fine. Principium enim omnis numeri, eſt monas, ita & finis eius eſt monas: actu tamen terminatur poſſe fieri in mundo, quo actu, perfectius & maius non eſt. Sic dicit regula, in recipientibus maius, non deuenitur ad maximum ſimpliciter, ſed benè ad actu maximum. Sicut in quantitate, quæ maius recipit, non deuenitur ad maximam quantitatem, qua maior eſſe non poſſet: quia hoc maximum, quo maius eſſe non poteſt, quantitatem præcedit. Benè tamen deuenitur, ad quantitatem actu maximam, ut eſt quantitas uniuerſi. Factum autem, ſemper eſt ſingulare & implurificabile, ſicut omne indiuiduum, ſed non eſt ſemper incorruptibile, niſi ſit primum. Quod enim imitatur primum, cum id ſit quod eſt participatione primi, corruptibile eſt: non enim poteſt eius incorruptibilem ſingularitatem, quæ eſt immultiplicabilis, participare. Et quòd prima, quorũ eſſe non dependet à participatione alicuius prius facti, ſint incorruptibilia: ideò eſt, quia poſſe fieri, eſt ipſis ſpecificè determinatum. Ob hoc intelligibilia & cœleſtia, ſunt incorruptibilia: ſicut ſunt intellectuales naturæ, & Sol, & Luna, & ſtellę. Quòd autẽ, Sol, & Luna, & ſtellæ ſint prima facta: Moyſes clarè in Geneſi refert, illa à Deo facta, ut ſemper luceant. Semper igitur & ſine intermiſsione, uiſibili mundo, hoc eſt neceſſarium, ſi non debet deficere, uiſibilitas eius. Ideò quæ facta ſunt, ut luceant ſemper, ſic manere neceſſe eſt. Quare non ſunt facta, poſt aliquod prius factum, cuius participatione id ſint, quod ſunt. Ita poſſe fieri Solem, Lunam, & ſtellas: in ipſis indiuiduis, quę uidemus, eſt terminatum. Indiuidua uerò ſenſibilis naturæ, imitantur intelligibilia exemplaria, & ut dicit Dionyſius, ſunt ipſorum imagines, quæ etſi ſecundùm ſuam ſingularitatem, non ſint imitabilia: tamen cum ſint eorum imagines, quorum participatione, id ſunt quod ſunt, & cum ſenſibilia, non poſſint intelligibilia præciſè imitari, uariabiliter & temporaliter, illa quæ perpetua ſunt, participant. Quare ſecundùm hoc, perpetua eſſe nequeunt.

Dionyſius.

Dionyſius.

Rememoratio. Cap. XXXVIII.

NVnc ut per iteratam dictorum rememorationem, clariùs quæ uolo promam, adĳcio. Certum eſt, quòd poſſe fieri, refertur ad aliquid, quod ipſum præcedit. Et ideò quia præcedit poſſe fieri, fieri nequit. Neq; factum eſt, cum nihil ſic factum, quod non potuit fieri. Factum igitur, ſequitur poſſe fieri. Cum autem id, ad quod ſe poſſe fieri refert, & quod præſupponit, ipſum præcedat, neceſſariò æternum eſt. Vnde cum æternum non poſsit fieri, neceſſe erit, quòd ſaltem æternum non ſit aliud ab eo, quod in poſſe fieri affirmatur. Aeternum igitur, non eſt aliud ab omni eo quod fit, licet non fiat. Eſt igitur principium & finis, ipſius poſſe fieri. Hinc quod factum eſt, infactibilis æterni eſt repræſentatio. Patet poſſe fieri mundum, ſe referre ad mundum archetypum, in æterna mente Dei. Et quia æternitas eſt nec plurificabilis, nec multiplicabilis, nec aliquam poſsibilitatem ſignificans, cum poſſe fieri præcedat: ideò ſicut nec intelligibilis, nec ſenſibilis, ita nec plenè repræſentabilis, nec imaginabilis, nec aſsimilabilis. Quare non terminatur poſſe fieri ultimate, in aliquo quod ſequitur ipſum, ſed eius terminus, ipſum antecedit. Video igitur omnia quæ fieri poſſunt, non habere niſi ſimplex illud exemplar, quod non eſt

aliud

aliud ab omni quod fieri potest, cum sit actus omnis posse. Quodq; cum sit actus omnis posse,& non possit esse aliud, nec maius nec minus, nec aliter,nec alio modo: tunc nō aliud ab aliquo,nec maius,nec minus aliquo,nec aliter,nec alio modo. Ideò est omnium quæ sunt,uiuunt & intelligunt,causa,exemplar,mensura,modus,& ordo,& nihil in omnibus & singulis est reperibile,quod ab eo ut à causa,non sit & procedat. Et quia omnia,non sunt nisi illius solius repræsentatio:omnia ad ipsum sunt conuersa,omnia ipsum desiderant,prædicant,laudant,glorificant,& clamant,ipsum hoc esse infinitum bonum, in omnibus relucens, cuius patticipatione id sunt,quod sunt. Ex omnibus igitur quæ actu sunt,colligo ipsum qui est terminus interminus, nullo termino aut actu cuiuscunq; intellectus capi posse, cum intellectus & omnia, sint imago & similitudo eius. Video enim omnia quæ sunt actu, imaginem illius sui exemplaris præferre,in cuius comparatione nec actu sunt, nec perfecta imago ipsius sunt,cum omnis omnium imago,perfectior præcisiorq; esse possit. Video tamen in termino,ad quem imaginis perfectio & præcisio terminatur,ipsum à remotis per infinitum.Sic actum uitæ uideo,illius nobiliorem imaginem esse. Sed cum uita possit esse perfectior & purior,sine mixtura & umbra:in termino simplicitatis & præcisionis,à remotis uideo uitam ęternam,omnis uitæ exemplar,quæ est uita uera,uitam omnem faciens, ad quam se habet omnis hæc uita minus, quàm pictus ignis ad uerum. Deinde actum intellectus conspicio,quæ est similitudo quædam,diuini & æterni sui exemplaris,huius uiuæ & intelligentis similitudinis terminum, qui ostendit præcisam Dei similitudinem, per infinitum distare uideo, ab omni actu intellectus. Et dico,ex quo omne quod esse,& esse & uiuere, & esse uiuere & intelligere potest, non est adeò præcisa æterni exemplaris imago, ut similitudo eius deposcit:tunc uideo Deum in excessu,super omnia quæ sunt aut fieri possunt, tàm in excessu ipsius esse,quàm ipsius uiuere & intelligere omnium: quoniam maior est omni,quod esse, aut uiuere,aut intelligere potest,& tantò his omnibus præcisior perfectiorq;, quantò ueritas præcellit suam imaginem & similitudinem. Est enim ueritas hypostasis, suæ imaginis & similitudinis,à quibus non est aliud: ab ipsa enim sunt res exemplatæ in tantùm subsistentes, & uarietatem participantes sui exemplaris, in quantùm sunt ipsum imitantes & repræsentãtes.Nec hæc omnia quæ sic uideo,& nequaquàm effatu dici aut scribi possunt, sicuti uideo, sunt ad breuius per me reducibilia,quàm quòd terminus posse fieri oĩa,est posse facere oĩa. Sicut terminus posse fieri determinatũ,est posse facere determinatũ:ut terminus posse fieri calidũ, est posse facere calidũ. Ignis.n.q dicit terminus posse fieri calidũ,potest facerecalida.Et ita posse fieri lucidũ,terminatur in posse facere lucida,uti Sol dicit in sensibilibus,&ĩ intelligibilibus diuinus intellectus,seu uerbũ,oẽm ĩtellectũ illuminãs. Et terminus posse fieri perfectũ,est posse facere pefecta,& terminus posse moueri,est posse mouere. Quare desideratũ,quod oĩa desiderãt, qa terminus desideralibiliũ:est oĩs desideriq causa & terminus omnium eligibilium,est omnis electionis causa. Ex quo patet,cum terminus omnis posse fieri, sit omnipotens, omnia potens facere:tunc & ipse ipsum posse fieri, potest facere.Et ita est illius terminus,cuius est principium, & non est posse fieri,ante omnipotentem.Sicut in omnibus quæ facta sunt posse fieri,prioriter uidetur,scilicet,tàm posse fieri simpliciter,cuius initium & finis est omnipotens,quàm posse fieri contractum,ad id quod fit,in quo terminatur ipsum posse fieri, quando fit actu tale,quod tale fieri potuit.Et hæc determinatio,est creatoris ipsius posse fieri,qui cum sit omnipotens,solus determinare habet,quòd posse fieri, sic aut sic fiat.Et quia posse fieri non terminatur,nisi per omnipotentem: omnis determinatio ipsius posse fieri,in eo quod fit,non est determinatio ipsius posse fieri, quin omnipotens de eo facere possit quicquid uoluerit, sed est determinatio ipsius posse fieri,singulariter ad hoc contracta,quæ est ipsius,quod sic factum est,natura & substãtia.

Epilo-

Epilogatio. Cap. XXXIX.

QVia nihil factum est, quod non potuit fieri, & nihil seipsum facere potest, sequitur, quòd triplex est posse, scilicet, posse facere, posse fieri, & posse factũ. Ante posse factũ, posse fieri: ante posse fieri, posse facere. Principiũ & terminus posse fieri, est posse facere: posse factum, per posse facere, de posse fieri, est factum. Posse facere, cum sit ante posse fieri, nec est factum, nec fieri potest aliud. Est igitur omne, quod esse potest. Non potest igitur esse maius, & hoc uocamus maximum: nec minus, & hoc uocamus minimum: nec potest esse aliud. Omnium igitur est causa efficiens, formalis seu exemplaris, & finalis, cum sit terminus & finis posse fieri, & ideò posse facti. Sunt igitur in ipso posse facere omnia, quę possunt fieri, & quæ facta sunt, prioriter ut in causa efficiẽte, formali, & finali, & posse facere in omnibus, ut absoluta causa, in causatis. Sed posse fieri, est in omnibus quæ facta sunt, id quod factum est: nam nihil factum est actu, nisi id quod fieri potuit, sed alio essendi modo, imperfectiori modo in potentia, & perfectiori in actu. Non igitur posse fieri, & posse factum, in essentia sunt differentia: sed posse facere, licet non sit aliud, tamen cum sit causa essentiæ, non est essentia, essentia enim, est ipsius causatum. Quoniam autem posse fieri, non est posse factum: non est posse fieri, de posse fieri factum, sed ante posse fieri, nihil est nisi posse facere. De nihilo igitur dicitur posse fieri, factum. Sic dicimus posse facere, præcedere nihil, sed non posse fieri. De nihilo igitur posse fieri, cum sit per posse facere productum, & non factum: creatum dicimus. Cum autem ipsum absolutum posse facere, nominemus omnipotentem: dicimus omnipotentem æternum, nec factum, nec creatum, & qui nec annihilari, aut aliter fieri potest, quàm est: quia ante nihil & posse fieri, & omnia de ipso negamus, quę nominabilia sunt: quoniam illa posse fieri sequuntur. Nominabile enim, posse fieri, scilicet quod nominetur, præsupponit. Nec posse fieri terminatur, nisi in posse facere, ideò non annihilabitur: hoc enim si fieret, fieri posset, quomodo tunc posse fieri, annihilaretur? Est igitur perpetuum, cum habeat initium, & annihilari non possit, sed terminus eius, sit eius initium. Quoniam autem eorum quæ fieri possunt, aliqua sunt prima, aliqua post prima, & prima imitantia, in primis, cum eorum posse fieri sit actu, & completum: ideò sunt, sicut posse fieri, perpetua. In sequẽtibus, posse fieri non est completum & perfectum, nisi secundùm imitationem completi: ideò illa non sunt perpetua, sed imitantur illa, quæ perpetua sunt. Id uerò quod perpetuum & stabile non est, sed mutatur: instabile & temporale est. Hæc sint de præinsertis, breuiter repetita. Verùm quo in arte huius generalis uenationis sapientiæ, per particularia firmiùs solidemur: applicemus hanc formam uenationis, ad aliquod sensibile, & sit caliditas. Et dicamus triplex est posse, scilicet posse facere calidum, posse fieri calidum, & posse factum calidum. Et procedamus contractè, modo quo suprà absolutè, & dicamus: posse factum calidum, habet ante se, posse fieri calidum, sed posse fieri calidum, non potest se facere actu calidum. Igitur ante posse fieri calidum, est posse facere calidum. Et quia posse facere calidum, præcedit posse fieri calidum: tunc est omne id, quod calidum esse potest, & ita nec magis, nec minus, nec aliud esse potest. Est igitur quò ad omnia calida, creator ipsius posse fieri calidum, & de posse fieri, omne calidum in actum producit: estq; omnium calidorum causa efficiens, formalis, & finalis: est & in omnibus calidis, ut causa in causato: & omnia calida in ipso, ut causatum in causa: & erit respectu calidorum, sine principio & fine, & nequaquàm essentia calidorum, sed causa essentiæ, & innominabile, per omnia nomina calidorum: & posse fieri calidum, est initiatum, & sine fine, & aliqua calida sunt, in quibus completur posse fieri, & durant semper. Aliqua sequuntur illa, & instabilia sunt, & calor in ipsis deficit. Et quamuis quidam illud calidum, quod est omne quod calidum esse potest, nominent hunc sensibilem ignem ardentem, non est tamen ille, cum omnis calor, cuiuscunque sensibilis ignis, non sit finis omnis posse fieri calidum, cum omnis caliditas sensibilis, maior esse possit: sed

id

id quod dicimus ignem, est igneum secundùm Platonem, aut ignitum, & non tantùm ignitum, quantùm igniri posset. Præcedit igitur per se ignis, omne ignibile & ignitum, quorum est causa, & est ante omnem sensibilem ignem, penitùs inuisibilis & incognitus. Quare primæ causæ similitudo (ut Dionysius latè hoc explanat) quod ille sanctus uidit, qui aiebat, quòd Deus esset ignis consumens. Ante autem hunc sensibilem ignem, est motus & lux. Nam per motum, ignibile ignitur, & lux ipsum concomitatur. Sicut & de lucido, sicut de calido, & de luce sicut de igne: & quòd nec Sol, nec aliquod sensibile sit lux, quæ causa lucidorum, sed ipsa omnia sint lucida, & non ipsa lux. Sic etiam de frigido, humido, & cunctis, quæ secundùm maius & minus participantur. Omnis enim multitudinis, unitas est principium, ut Proclus dicit, et omnium talium maximè tale, ut uult Aristoteles: & cunctorum per participationem talium, per se tale: & omnium per se talium, per se simplex, ut Platonici: & omnium quę per se cum addito, per se sine addito, causa est. Et hoc per se, est causa causarum omnium, & singularum, ut illud suprà, ob uarias partipantium diuersitates, omnium principium nominatur, licet omne nominabile antecedat. Illa dicta sunt Platonicorum & Peripateticorum, quæ oportet sanè intelligi, quò ad principium & causam. Nam non est nisi unum causale principium, quod Posseft nomino, ad quod omne posse fieri, terminatur: licet primum in ordine, uocetur etiam aliorum principium, quæ ipsum sequuntur, & uocetur maximè tale, cuius participatione alia talia sunt, tamen non maximè simpliciter, sed maximè tale. Poteris etiam ex his, uenari ordinem prioritatis & posteritatis. Nam per se, omnia participantia præcedit: sicut per se calidũ, puta ignitum, aërem calidum, aquam calidam, & terram calidam, & omne posse fieri calidum antecedit. Et ideò nec ignis, humidus aut frigidus, aut terreus, seu siccus, fieri potest, illa enim præcedit. Et quia aqua est per se frigida: ipsa est ante terram, quæ frigida fieri potest: ita & non est post aërem, quia aër, similiter frigidus fieri potest. Sic aër est ante terram, quia per se humidus, & terra potest fieri humida: & non est post aquam, quę similiter humida fieri potest. Sic terra est inter elementa ultimum, & ignis primum. Aër uerò & aqua simul, medium tenent, & unum non est priùs alio in ordine, sed simul cum alio. Ideò sicut aqua connectitur terræ, sine medio: ita & aër aridæ terræ, licet maior sit amicitia, ignis cum aëre, & aquæ cum terra. Et quia aqua in aërem, & aër in aquam conuertitur, & uariè misceri possunt, & ignis calorem participare, & in terra solidari: ea quæ generantur, ex illis esse oportet. Et consequenter: quia luce terra, aqua, aër, ignis, Luna, & stellæ participant: erit per se lux omnium lucidorum causa, quam quidem Solem nominant, quia inter sensibilla lucida, est maximè lucidus. Hinc omnium luce participantium, in eo quòd sensibiliter lucida, causa dicitur. Sed cum non sit lux, sed lucidum, ut priùs dictum est: hinc lux, ipsius causa, & omnium lucidorum, nihil enim est omnium talium. Quare Sol maximè lucidus: nec siccus, nec frigidus, nec humidus, nec calidus, nec Lunaris, nec Venerialis, nec Mercurialis, nec Iouialis, nec Saturninus, nec naturæ cuiuscunque stellæ, aut ullius uisibilis, sed omnis lucis, siue elementalis, siue mineralis, siue uegetabilis, siue sensibilis, principium. Sic per se sapientia, quæ est lux intelligibilis: est ante omne, quod particeps esse potest lucis illius, siue uocetur sensus, siue imaginatio, siue æstimatio, siue ratio, siue anima intellectiua, siue intelligentia, aut alio quocunque nomine nominetur. Et est prior omnibus sensibilibus, intelligibilibus, & omni discretione & ordine, quorum omnium est causa. Est autem Sol sensibilis, quia uisibilis: præcedit igitur ipsum sensus. Sed quia lux per se uisibilis, est uisibilium materialis causa, & quia uisus in actu, est uisibile in actu: ideò uisus est uisibilium formalis causa, quia posse uideri, posse uidere causa est. Et ita patet, quomodo lux sensibilis, cum luce intelligibili, connectitur in uisu: sicut extrema, scilicet supremum inferioris & corporalis naturæ, cum inferiori superioris cognoscitiuæ naturæ. Laudant non immeritò cuncti, magnum Platonem, qui de Sole ad sapientiam, per similitudinem ascendit. Ita & magnum Dionysium, qui de igne ad Deum, & de Sole ad creatorem;

Proclus.
Aristoteles, Platonici.

torem, per proprietatum ſimilitudines, quas enarrat aſcendit. Ita & Gregorius Theologus, in ſemonibus Theologicis, contrà Eunomianos, faciendum ſuadet: quia in ſpeculo & ęnigmate, in hoc mundo (ut diuinus Paulus refert) aſcendere oportet, ubi partim ſcimus, & partim prophetamus. Per hæc arbitror mearum uenationum rudē, & non plenè depuratum conceptum, quantùm mihi poſsibile fuit, explicaſſe, omnia ſubmittens meliùs hæc alta ſapienti.

Libri de uenatione Sapientię, R.P. Nicolai de Cuſa, Cardinalis. T. Sancti Petri ad uincula, ad Ieſu Chriſti ſapientiæ Gloriam & honorem, finis.

Dialogus de Apice theoriæ. R. P. Nicolai de Cuſa Cardinalis. Interlocutores: Petrus canonicus, Decanus eccleſiæ Beatæ Mariæ Aquenſis, Leodienſis diocœſis, & Nicolaus de Cuſa, CARDINALIS.

VIdeo te quadam profunda meditatione, aliquot dies raptum, adeò quòd timui tibi moleſtior fieri, ſi te quæſtionibus de occurrentibus pulſarem. Nunc cum te minus intentum, & quaſi magni aliquid inueniſſes, lætum reperiam: ignoſces ſpero, ſi ultrà ſolitum te interrogauero. CARDINALIS. Gaudebo. Nam de tua tàm longa taciturnitate, ſæpè admiratus ſum: maximè qui iam annis quatuordecim me audiſti, multa publicè & priuatè, de ſtudioſis inuentionibus loquētem, & plura quæ ſcripſi opuſcula collegiſti. Vtiq; poſtquàm nunc dono Dei, & meo miniſterio, diuinum adeptus ſacratiſsimi ſacerdotij locum: tempus uenit, ut loqui & interrogare incipias. PETRVS. Verecundor ob imperitiam: tamen pietate tua confortatus, peto quid id noui eſt, quod his Paſchalibus diebus, in meditationem uenit, credidi te perfeciſſe omnem ſpeculationem, iam in totuarijs tuis tuis codicibus, explanatam. CARDINALIS. Si Apoſtolus Paulus, in tertium cœlum raptus, nondum compræhendit, incompræhenſibilem: nemo unquàm ipſo, qui maior eſt omni compræhenſione, ſatiabitur, quin ſemper inſtet, ut meliùs compræhendat. PETRVS. Quid quæris? CARDINALIS. Rectè ais. PETRVS. Ego te interrogo, & tu me derides, cum peto, quid quæras: tu dicis, rectè ais, qui nihil aio, ſed quæro. CARDINALIS. Cum diceres quid quæris, rectè dixiſti: quia quid quæro. Quicunque quærit, quid quærit. Si enim nec aliquid ſeu quid quæreret, utiq; non quæreret. Ego igitur, ſicut omnes ſtudioſi, quæro quid: quia ſcire ualdè cupio, quod ſit ipſum quid ſeu quidditas, quæ tantoperè quæritur. PETRVS. Putaſnè quòd reperiri poſsit? CARDINALIS Vtiq;. Nam motus qui omnibus ſtudioſis adeſt, non eſt fruſtrà. PETRVS. Si hactenus nemo repperit, quid ultrà cunctos, tu conaris? CARDINALIS. Puto multos qualitercunq; & uidiſſe, & in ſcriptis uiſionem reliquiſſe. Nam quidditas, quæ ſemper quæſita eſt, & quæritur, & quæretur, ſi eſſet penitùs ignota, quomodo quæreretur, quando etiam reperta maneret incognita? Ideò aiebat quidam ſapiens, ipſam ab omnibus (licet à remotis) uideri. Cum igitur annis multis, uiderim ipſam ultrà omnem potentiam cognitiuam, ante omnem uarietatem & oppoſitionem, quæri oportere: non attendi, quidditatem in ſe ſubſiſtentem, eſſe omnium ſubſtantiarum inuariabilem ſubſiſtentiam, ideò nec multiplicabilem nec plurificabilem, & hinc non aliam & aliam, aliorum entium quidditatem, ſed eandem omnium hypoſtaſim. Deinde uidi, neceſſariò fatendum, ipſam rerum hypoſtaſim ſeu ſubſiſtentiã, poſſe eſſe. Et quia poteſt eſſe: utique ſine poſſe ipſo, nõ poteſt eſſe: quomodo. n. ſine poſſe poteſt. Ideò poſſe ipſum, ſine quo nihil quicq; poteſt, eſt quo nihil ſubſiſtẽtius eſſe poteſt. Quare eſt ipſum quid q̃ſitũ, ſeu quidditas ipſa, ſine

ſine qua non poteſt eſſe quicquam,& circa hanc theoriam,in his feſtiuitatibus uerſatus ſum,cum ingenti delectatione. PETRVS. Quia ſine poſſe, nihil quicquam poteſt uti ais,& uerum te dicere uideo,& ſine quidditate utiq; non eſt quicquã: benè uideo,poſſe ipſum,quidditatem dici poſſe.Sed miror,cum iam ante de Poſſeſt multa dixiſſes, & eo in dialogo explanaſſes,cur illa non ſufficiunt? CARDINALIS. Videbis infrà,poſſe ipſũ,quo nihil potentius,nec prius,nec melius,eſſe poteſt :longè aptius nominare illud,ſine quo nihil quicquam poteſt eſſe,nec uiuere,nec intellige-re,quàm Poſſeſt,aut aliud quodcunq; uocabulum.Siue enim nominari poteſt: utiq; poſſe ipſum,quo nihil perfectius eſſe poteſt,melius ipſum nominabit,nec aliud clarius,uerius,aut facilius nomen dabile credo. PETRVS. Quomodo ais facilius, quãdo nihil difficilius arbitror,re ſemper quæſita,& nunquam plenè inuẽta? CARD. Veritas,quantò clarior,tantò facilior. Putabã ego aliquando,ipſam in obſcuro melius reperiri.Magnæ potẽtiæ ueritas eſt,in qua poſſe ipſũ ualdè lucet : clamitat enim in plateis,ſicut in libello de Idiota legiſti,ualdè certè ſe undiq; facilem repertu,oſtẽdit. Quis puer aut adoleſcens poſſe ipſum ignorat,quando quiſq; dicit,ſe poſſe comedere,poſſe currere,aut loqui? Nec eſt quiſquam mentem habens,adeò ignarus: qui neſciat,ſine magiſtro nihil eſſe,quin poſſit eẽ,& quod ſine poſſe, nihil quicquã poteſt,ſiue eſſe,ſiue habere,facere aut pati. Quis adoleſcens interrogatus, ſi poſſet portare lapidẽ,& reſponſo facto quod poſſet,ultrà interrogatus,an ſine poſſe poſſet:qui non diceret nequaquam ? nam abſurdam iudicaret atq; ſuperfluam interrogationem: quaſi nemo ſanę mentis,dubium de hoc faceret,quicquam facere aut fieri poſſe,ſine poſſe ipſo. Præſupponit enim omnis potens,poſſe ipſum adeò neceſſarium,quod penitus nihil eſſe poſsit,eo non præſuppoſito. Si enim aliquid poteſt eſſe notũ,utiq; ipſo poſſe,nihil notius . Si aliquid facilè eſſe poteſt,utiq; ipſo poſſe, nihil facilius.Si aliquid certum eſſe poteſt,poſſe ipſo nihil certius.Sic nec prius,nec fortius,nec ſolidius,nec ſubſtantialius, nec glorioſius,& ita de cunctis . Carens autẽ ipſo poſſe: nec poteſt eſſe,nec bonũ,nec aliud quodcunq;,eſſe poteſt. PETRVS. Nihil certius his uideo,& puto neminem latere poſſe horum ueritatem. CARD. Solum inter te & me,differentiam facit attentio.Nam ſi te interrogarem, quid uideres in omnibus poſteris Adę,qui fuerunt,ſunt,& erunt,etiam ſi eſſent infiniti:nònne ſi attenderes,ſtatim reſponderes,te non niſi paternum poſſe primi parentis,in omnibus uidere? PETRVS. Ita eſt penitus. CARD. Et ſi ſubiungerem,quid in leonibus,& aquilis,& cunctis animalium ſpeciebus,uideres:nònne eodem modo reſpõderes? PETRVS. Certè nõ aliter. CAR. Quid in omnibus cauſatis & principiatis? PETRVS. Dicerem,me non niſi poſſe cauſæ primæ,& primi principij, uidere. CARD. Et quid, ſi ulteriùs à te ſciſcitarer,cum poſſe oĩm talium plurimorum, ſit penitus inexplicabile:unde poſſe tale,hanc habeat uirtutem,nònne mox reſponderes, quod à poſſe ipſo abſuluto,& in contracto penitus omnipotente,quo nihil potentius,nec ſentiri, nec in imaginationem cadere,nec intelligi poteſt? cum hoc ſit poſſe omnis poſſe, quo nihil prius eſſe poteſt,nec perfectius,quo non exiſtente,nihil penitus manere poteſt? PETRVS. Ita profectò dicerem. CARD. Hinc poſſe ipſum,eſt omnium quidditas & hypoſtaſis,in cuius poteſtate,tàm ea quę ſunt,quàm ea quę non ſunt,neceſſariò continentur:nònne hęc omnino ſic affirmanda, diceres? PETRVS. Omnino dicerem. CARD. Poſſe igitur ipſum, per quoſdam ſanctos, lux nominatur:non ſenſibilis,aut rationalis,ſiue intelligibilis,ſed lux oĩm,quæ lucere poſſunt, quoniam ipſo poſſe,nihil lucidius eſſe poteſt,nec clarius,nec pulchrius. Reſpicias igitur ad lucem ſenſibilem,ſine qua non poteſt eſſe ſenſibilis uiſio,& attende,quomodo in omni colore,& in omni uiſibili,nulla eſt alia hypoſtaſis , quàm lux,uariè in uarijs eſſendi modis colorum,apparens,ac quod luce ſubtracta,nec color, nec uiſibile, nec uiſus,manere poteſt. Claritas uerò lucis,ut in ſe eſt,uiſiuam potentiam excellit. Non igitur uidetur uti eſt:ſed in uiſibilibus ſe manifeſtat,in uno clarius,in alio obſcurius. Et quantò uiſibile magis clarè lucem repræſentat:tantò nobilius & pulchrius. Lux uerò,omnium uiſibilium claritatem & pulchritudinem,complicat,& excellit. Nec

Liber de Idiota.

lux se in uisibilibus manifestat, ut se uisibilem ostendat: imò ut potius se inuisibilem manifestet, quando in uisibilibus, eius claritas capi nequit. Quod enim claritatẽ lucis, in uisibilibus inuisibilem uidet: ueriùs ipsam uidet. Capis ne ista? PETRVS. Eò facilius capio, quo à te pluries hæc audiui. CARD. Transfer igitur hæc sensibilia, ad intelligibilia, puta: posse lucis, ad posse simpliciter, seu posse ipsum absolutũ, & esse coloris, ad esse simplex. Nam ita se habet esse simplex, sola mente uisibile, ad mentẽ, sicut esse coloris, ad sensum uisus. Et introspicias, quid uideat mẽs in uarijs entibus, quæ nihil sunt, nisi quod esse possunt, & hoc solũ habere possunt, q̃d ab ipso posse habent: & non uidebis uaria entia, nisi apparitionis ipsius posse, uarios modos. Quidditatem autem, non posse uariam esse: quia est posse ipsum, uariè apparens. Nec in ijs quæ aut sunt, aut uiuunt, aut intelligunt: quicquam aliud uideri potest, quã posse ipsum, cuius posse esse, posse uiuere, & posse intelligere, sunt manifestationes. Quid enim aliud in omni potentia uideri potest, quàm posse omnis potentiæ? non tamẽ in omnibus potentijs, aut essendi aut cognoscendi, posse ipsũ uti est, capi potest perfectissimé, sed in illis apparet, in uno potentiùs quàm in alio: potentius quidem in intellectuali posse, quã sensibili: quantò intellectus potentior est sensu: sed in se posse ipsum, suprà omnem potentiam cognitiuam, medio tamen intelligibilis posse, uidetur uerius, quando uidetur excellere, omnem uim capacitatis intelligibilis posse eius, quod intellectus capit ac intelligit. Quãdo igit̃ mens in posse suo, uidet posse ipsum, ob suam excellentiam capi non posse: tunc uisu suprà suam capacitatem uidet, sicut puer, uidet quantitatem lapidis maiorem, quàm fortitudo suæ potentiæ, portare posset. Posse igitur uidere mentis, excellit posse compræhendere. Vnde simplex uisio mentis, non est uisio compræhensiua: sed de compræhensiua se eleuat, ad uidendum incompræhensibile. Vti dum uidet, unum maius alio, compræhensiuè: se eleuat, ut uideat illud, quo non potest esse maius, & hoc quidem est finitum, maius omni mensurabili, seu compræhensibili. Et hoc posse uidere mẽtis, supra omnem compræhensibilẽ uirtutem & potentiam: est posse supremum mentis, in quo posse ipsum maximè se manifestat, & est interminatum, citrà posse ipsum: nam est posse uidere, ac posse ipsum tantùm ac ordinatum, ut mens præuidere possit, quorsum tendit. Sicut uiator, prę uidet terminum motus, ut ad desideratum terminũ gressus dirigere possit. Mens igit̃, nisi quietis, & desiderij, ac lætitiæ suæ, fœlicitatisq; terminum, à remotis uidere posset: quomodo curreret, ut compræhendat? Apostolus rectè admonebat, sic per nos esse currendum, ut comprehendamus. Collige igitur hæc, ut uideas, omnia ad hoc ordinata, ut mẽs ad posse ipsum, quod uidet à remotis, currere possit, & incompræhensibile, quã optimo potest modo, cõpræhendat: quia posse ipsum, est solum potens, cum apparuerit in gloria maiestatis, satiare mẽtis desiderium. Est enim illud quid, quod quæritur. Vides ne quæ dixi? PETRVS. Video hæc uera quæ dixisti, licet excellant capacitatem. Nã quid aliud satiare posset mentis desiderium, quàm posse ipsum, posse omnis posse, sine quo nihil quicquam potest. Si enim aliud posset esse, quàm posse ipsum: quomodo sine posse posset? & si sine posse non posset, utiq; à posse ipso, haberet quod posset. Non satiatur mens, nisi id compræhendat, quo nihil melius esse potest, & hoc non potest esse, nisi posse ipsum, posse scilicet omnis posse. Rectè igit̃ uides, solum posse ipsum hoc quid, quod quæritur per omnem mentem, esse principium mentalis desiderij, quia est quo nihil prius esse potest, & finem eiusdem mentalis desiderij, cum nihil ultrâ posse ipsum, desiderari possit. CARD. Optimè uides nunc Petre, quantùm tibi confert, consuetudo colloquij, ac lectura opusculorum meorum, ut me facilè intelligas, de posse ipso non dubito, quæcunq; uideo, & tu mox mente apposita uidebis. Nam cũ posse ipsum, omnis quæstio de potest prę supponat: nulla dubitatio moueri de ipso potest, nulla enim ad ipsum posse, pertingit. Qui enim quæreret, an posse ipsum sit: statim dum aduertit, uidet quæstionem impertinentem, quando sine posse, de ipso posse, quæri non posset. Minus quæri potest, an posse ipsum, sit hoc uel illud: cũ posse esse, & posse esse hoc & illud, posse ipsum præsupponant. Et ita posse ipsum, omnẽ quę

poteſt fieri dubitationem, antecedere conſtat. Nihil igitur certius eo: quando dubium, non poteſt niſi præſupponere ipſum, nec quicquã ſufficientius aut perfectius eo, excogitari poteſt, ſic ad ipſum non poteſt quicquam addi, nec ab eo ſeparari, aut minui. PETRVS. Solum quæſo nunc dicito, an iam clarius aliquid quã ante, de primo uelis reuelare, nam ſepè abundè (licet non quantùm dici poteſt) multa dixiſti. CARDINA. Hanc nunc facilitatem tibi pandere propono, prius non aperte cõmunicatam, quam ſecretiſsimam arbitror, puta: omnem præciſionem ſpeculatiuam, ſolum in poſſe ipſo, & eius apparitione ponendã, ac quod omnes qui rectè uiderunt, hoc conati ſunt exprimere. Qui enim unum tantùm affirmabant, ad poſſe ipſum reſpiciebant. Qui unum & multa dixerunt: ad poſſe ipſum, & eius multos apparitionis eſſendi modos, reſpexerunt. Qui nihil noui poſſe fieri dixerunt: ad poſſe ipſum, omnis poſſe eſſe aut fieri, reſpexerunt. Qui uerò mundi & rerum nouitatem affirmant, ad ipſius poſſe apparitionem, mentẽ conuerterunt. Quaſi ſi quis ad poſſe unitatis, uiſum mentis conuerteret: ille utiq;, in omni numero & pluralitate, non uideret niſi poſſe ipſum unitatis, quo nihil potentius, & uideret omnem numerum, non niſi apparitionem, ipſius poſſe unitatis innumerabilis & infinibilis. Numeri enim nihil ſunt, niſi ſpeciales modi apparitionis, ipſius poſſe unitatis. Et melius hoc poſſe apparet, in impari ternario, quàm quaternario, & melius in perfectis certis numeris, quàm alijs. Sic genera, & ſpecies, & quęcq; talia, referenda ſunt, ad modos eſſendi apparitionis, ipſius poſſe. Qui dicunt eſſe plures formas, quæ dant eſſe, ad poſſe ipſum quo nihil ſufficientius, reſpexerunt. Et qui plures dicunt ſpecificas formas: ad ſpecificos eſſendi modos apparitionis, ipſius poſſe, attendũt. Qui dixerunt, Deũ fontem idearum, & plures eſſe ideas, hoc dicere uoluerunt, quod dicimus, ſcilicet Deũ poſſe ipſum, quod uarijs & ſpecie differentibus eſſendi modis, apparet. Qui negant ideas & tales formas: ad poſſe ipſũ reſpexerunt, quod ſolum eſt id ipſum, quod poſſe omnis poſſe. Qui nihil poſſe interire dicunt: ad poſſe ipſum æternũ & incorruptibile, reſpiciunt. Qui mortem aliquid eſſe dicunt, & res interire putant: ad modos eſſendi apparitionis, ipſius poſſe, uiſum conuertunt. Qui dicunt Deum patrem omnipotentem, creatorem cœli & terræ: id (quod nos dicimus) dicunt, ſcilicet, poſſe ipſum quo nihil eſt potentius, creare cœlum, & terram, & omnia, per ſuam apparitionem; nam in omnibus quæ ſunt, aut eſſe poſſunt, non poteſt quicquam aliud uideri, quã poſſe ipſum. Sicut in omnibns factis & faciendis, poſſe primi facientis, & in omnibus motis et mouẽdis, poſſe primi motoris. Talibus igit reſolutionibus, uides cũcta facilia, & omnem differentiam, tranſire in concordantiam. Velis igitur mi Petre ualdè mihi dilecte, mentis oculum, acuta intentione, ad hoc ſecretum conuertere, & cũ iſta reſolutione, noſtra ſcripta, & alia quęcũq; legis, ſubintrare, & maximè te exercitare, in libellis & ſermonibus noſtris, ſingulariter de dato lumine, qui benè intellectus ſecundum præmiſſa, idem continet, quod iſte libellus. Item de Icona, ſiue uiſu Dei, & de quærendo Deum, libellos in memoria tua recondas, ut in his Thelogicis melius habitueris: & illis memoriale apicis theorię (quod nũc quã breuiſsimè ſubijcio) magno affectu cõiũgas. Eris (ſpero) ualdè acceptus omnipotẽtis Dei cõtẽplator, & pro me inter ſacra, indeſinenter orabis.

Sermones. Liber de Dato lumine. Liber de Icona. Liber de Quærendo Deum.

APex theoriæ, eſt poſſe ipſum, poſſe omnis poſſe, ſine quo nihil quiſquam poteſt contemplari: quomodo enim ſine poſſe, poſſet? I.

ADpoſſe nihil addi poteſt, cum ſit poſſe omnis poſſe. Non eſt igitur poſſe ipſũ poſſe eſſe, ſeu poſſe uiuere, poſſe intelligere, & ita de omni poſſe, cum quocũq; addito: licet poſſe ipſum, ſit poſſe ipſius poſſe eſſe, & ipſius poſſe uiuere, & ipſius poſſe intelligere. II.

NOn eſt niſi quod eſſe poteſt: eſſe igitur, non addit ad poſſe eſſe. Sic homo, nõ addit aliquid, ad poſſe eſſe hominẽ, nec homo iuuenis, addit aliquid, ad poſſe eſſe hominem iuuenem, uel hominem magnum Et quia poſſe cum addito, ad poſſe ipſum nihil addit: acutè contemplans, nihil uidet quàm poſſe ipſum. III.

IIII. NIhil potest esse prius ipso posse: quomodo enim sine posse, posset? sic nihil ipso posse, potest esse melius, potentius, perfectius, simplicius, clarius, notius, uerius, sufficientius, fortius, stabilius, facilius, & ita consequenter. Et quia posse ipsū omne posse cū addito antecedit: non potest nec esse, nec nominari, nec sentiri, nec imaginari, nec intelligi: omnia enim talia, id quod per posse ipsum significatur, præcedit, licet sit hypostasis omnium, sicut lux colorum.

V. POsse cum addito: imago est ipsius posse, quo nihil simplicius. Ita posse esse, est imago ipsius posse: & posse uiuere, imago ipsius posse: & posse intelligere, imago ipsius posse. Verior tamen imago eius est, posse uiuere, & adhuc uerior, posse intelligere. In omnibus igitur uidet cōtemplator posse ipsum, sicut in imagine, uidetur ueritas. Et sicut imago, est apparitio ueritatis: ita omnia, non sunt nisi apparitiones, ipsius posse.

VI. SIcut posse mentis Aristotelis, se in libris eius manifestat, nō quod ostendant posse mentis perfectè, licet unus liber perfectiùs quàm alius, & libri non sunt ad alium finem editi, nisi ut mens se ostendat, nec mens ad edendum libros, fuit necessitata, quia libera mens & nobilis, se uoluit manifestare: ita posse ipsum, in omnibus rebus. Mens uerò est ut liber intellectualis, in seipso & omnibus, intentionem scribentis, uidens.

VII. QVamuis in libris Aristotelis, non contineatur, nisi posse mentis eius: tamē hoc ignorantes, non uident. Ita quamuis in uniuerso nō contineatur, nisi posse ipsum: tamen mente carentes, hoc uidere nequeunt. Sed uiua lux intellectualis, quæ mens dicitur: in se contemplatur posse ipsum, sic omnia propter mentē, & mēs propter uidere posse ipsum.

VIII. POsse eligere, in se complicat posse esse, posse uiuere, & posse intelligere, & est posse liberè uoluntatis, nequaquam à corpore dependens, sicut dependet, posse concupiscentiæ desiderij animalis. Hinc nō sequitur, corporis infirmitatem: nunquam enim antiquatur aut deficit, sicut concupiscentia & sensus, in antiquis, sed sē per manet, & dominatur sensibus. Non enim semper sinit oculum inspicere, quando inclinatur: sed auertit, ne uideat uanitatem & scandalū, ita ne comedat esuriens, & ita de alijs. Videt igitur mens laudabilia & scandalosa, uirtutes & uitia, quæ non uidet sensus, & cogere potest sensus, stare suo iudicio, & non proprio desiderio. Et in hoc experimur, posse ipsum, in posse mentis, potenter & incorruptibiliter, apparere, & habere separatum esse, à corpore. De quo minus miratur, qui uirtutes certarū herbarum, à corporibus herbarum separatas, in aqua uitæ esse experitur: quando eandem uidet operationem aquæ uitæ, quam habuit herba, antequam in ipsa mergeretur.

IX. QVæ mens uidet, intelligibilia sunt, et sensibilibus priora. Videt igitur mens, se. Et quoniam uidet, posse suum, non esse posse omnis posse, cum sint multa ei impossibilia: hinc se non esse posse ipsum, sed ipsius posse, imaginem uidet. In suo itaq; posse, cum uideat posse ipsum, & non sit nisi suum posse esse: tunc uidet, se esse modum apparitionis ipsius posse, & hoc ipsum in omnibus quę sunt, similiter uidet. Sunt igitur omnia quæ mens uidet, modi apparitionis, ipsius incorruptibilis posse.

X. ESse corporis, licet sit ignobilissimum & infimum, sola mente uidetur. Id enim quod sensus uidet, accidens est, quod non est, sed adest. Hoc quidē esse corporis, quod non est, nisi posse esse corporis, nullo sensu attingitur, cum non sit nec quale, nec quantum, ita non est diuisibile, nec corruptibile. Dum enim diuido pomum, non diuido corpus: est enim pars pomi ita corpus, sicut integrum pomum. Corpus autem est longum, latū, & profundum: sine quibus non est corpus, nec perfecta dimensio. Esse corporis, est esse perfectę dimensionis. Corporalis longitudo, non est separata à latitudine & profunditate, sicut nec latitudo, à longitudine & profunditate, sic nec profunditas, à longitudine & latitudine: nec sunt partes corporis, cum pars non sit totum. Longitudo enim corporis, corpus est, sic & latitudo, atq; profunditas. Neq; longitudo ipsius esse corporalis, quę est corpus. est aliud corpus, quàm

latitudo

latitudo ipſius eſſe corporis, aut profunditas, ſed quęlibet harum, idem corpus indiuiſibile & immultiplicabile: licet longitudo, non ſit latitudo, aut profunditas, eſt tamen principium latitudinis, & lõgitudo cum latitudine, principium profunditatis. Sic uidet mens, poſſe ipſum, in eſſe corporis unitrino, incorruptibiliter apparere. Et quoniam ſic uidet in eſſe corporis infimo, uidet & in omni alio eſſe, nobiliori: nobiliori & potentiori modo apparere, & in ſeipſo clarius, cꝫ in eſſe ſenſitiuo, aut uitali, aut corporeo. Quomodo autem poſſe ipſum unitrinum, clarè appareat in mentę, memorante, intelligente, & uolente: mens beati Auguſtini uidit & reuelauit.

XI. IN operatione ſeu effectione, certiſsimè mẽs uidet, poſſe ipſum, apparere in poſſe facere facientis, & in poſſe fieri factibilis, et in poſſe connexionis utriuſcꝫ. Nec ſunt tria poſſe, ſed idẽ poſſe eſt facientis, factibilis, & connexionis. Sic in ſenſatione, uiſione, guſtatione, imaginatione, intellectione, uolitione, electione, cõtemplatione, & cunctis bonis et ſtudioſis operibus: uidet unitrinum poſſe, relucentiam ipſius poſſe, quo nihil operoſius, aut perfectius. Vitioſa autem opera, quia poſſe ipſum, in ipſis non relucet: inania, mala, & mortua, lucem mentis obtenebrantia & inficientia, mens experitur.

XII. NOn poteſt eſſe aliud ſubſtãtiale, aut quidditatiuum principium, ſiue formale, ſiue materiale, quàm poſſe ipſum. Et qui de uarijs formis & formalitatibus, ideis ac ſpeciebus locuti ſunt: ad poſſe ipſum non reſpexerunt, quomodo in uarijs generalibus & ſpecialibus eſſendi modis, ſe ut uult oſtendit. Et ubi non relucet illa, carent hypoſtaſi: uti inane, defectus, error, uitium, infirmitas, mors, corruptio, & talia, illa carent entitate: quia carent ipſius poſſe apparitione.

XIII. PEr poſſe ipſum, Deus trinus & unus, cuius nomẽ omnipotens, ſeu poſſe omnis potentiæ, apud quem omnia poſsibilia, & nihil impoſsibile, & qui fortitudo fortium, & uirtus uirtutum, ſignificatur. Cuius perfectiſsima apparitio, qua nulla poteſt eſſe perfectior, Chriſtus eſt, nos ad claram cõtemplationem ipſius poſſe, uerbo & exemplo, perducens. Et hęc eſt fœlicitas, quæ ſolum ſatiat, ſupremum mentis deſiderium. Pauca hæc ſola ſunt, quæ ſufficere poſſunt.

Dialogi de Apice theoriæ, finis.

DIALOGVS DE DEO abſcondito, duorum interlocutorum, quorum unus Gentilis, alter Chriſtianus. Editus à Do. Nicolao de Cuſa, Cardinale Sancti Petri ad Vincula.

GENTILIS.

IDeo te deuotiſsimè proſtratum, & fundere amoris lachrymas, nõ quidem falſas, ſed cordiales: quæro quis es? CHRIST. Chriſtianus ſum. GENT. Quid adoras? CHRIST. Deum. GENT. Quis eſt Deus quem adoras? CHRIST. Ignoro. GENT. Quomodo tàm ſeriò adoras, quod ignoras? CHRIST. Quia ignoro, adoro. GENT. Mirum, uideo hominem affici ad id, quod ignorat. CHRIST. Mirabilius eſt hominem affici ad id, quod ſe ſcire putat. GENT. Cur hoc? CHRIST. Quia minus ſcit hoc, quòd ſe ſcire putat, quàm id quod ſe ſcit ſcire, ignorare. GENT. Declara quæſò. CHRISTIAN. Quicunque putat ſe aliquid ſcire, quum nihil ſciri poſsit, amens mihi uidetur. GENT. Videris mihi, penitus ratione carere, qui dicis nihil ſciri poſſe. CHRISTIANVS. Ego per ſcientiam intelligo, appræhenſionem ueritatis. Qui dicit ſe ſcire, ueritatem ſe dicit appræhendiſſe.

GENT. Et idem ego credo. CHRIST. Quomodo igitur poteſt ueritas appræhendi, niſi per ſe ipſã? Neq; tunc appræhenditur, quum eſſet appræhendens prius, et poſt appræhenſum. GENT. Non intelligo illud, quod ueritas nõ poſſit, niſi per ſemetipſam, appræhendi. CHRIST. Putas quod aliter appræhenſibilis ſit, et in alio? GENT. Puto. CHRIST. Apertè erras, nam extra ueritatem, non eſt ueritas, extra circularitatem, non eſt circulus, extra humanitatẽ, non eſt homo. Non reperitur igitur ueritas, extra ueritatem, nec aliter, nec in alio. GENT. Quomodo ergò mihi notum eſt, quid homo, quid lapis, & ita de ſingulis, quæ ſcio? CHRIST. Nihil horum ſcis, ſed te putas ſcire. Si enim te interrogauero de quidditate eius, quod te ſcire putas, affirmabis: quòd ipſam ueritatem hominis, aut lapidis, exprimere nõ poteris. Sed quod ſcis, hominem non eſſe lapidem, hoc nõ euenit ex ſcientia, qua ſcis hominem, & lapidem, & differentiam, ſed euenit ex accidenti, ex diuerſitate operationum & figurarũ, quę dum diſcernis, diuerſa nomina imponis. Motus enim in ratione diſcretiua, nomina imponit. GENT. Eſt ne una an plures ueritates? CHRIST. Non eſt niſi una, nam nõ eſt niſi una unitas, & coincidit ueritas cum unitate: quum uerum ſit unam eſſe unitatẽ. Sicut igitur in numero, non reperitur niſi unitas una: ita in multis, niſi ueritas una. Et hinc qui unitatem non attingit, numerum ſemper ignorabit: & qui ueritatem in unitate non attingit, nihil uerè ſcire poteſt. Et quamuis putat ſe uerè ſcire, tamen uerius ſciri ipſum, quod ſe ſcire putat, de facili experitur. Verius enim uideri poteſt uiſibile, quàm per te uideatur: uerius enim, per acutiores oculos uideretur. Non ergo à te uidetur, uti uiſibile eſt in ueritate, ita de auditu, & cæteris ſenſibus. Sed quũ omne id quod ſcitur, nõ ea ſcientia qua ſciri poteſt, ſciatur: non ſcitur in ueritate, ſed aliter, & alio modo. Aliter autem, & alio modo, à modo quo eſt ipſa ueritas, non ſcitur ueritas. Hinc amens eſt, qui ſe aliquid in ueritate ſcire putat, & ueritatem ignorat. Nónne amens iudicaretur ille cæcus, qui ſe putaret ſcire differentias colorum, quando colorem ignoraret? GENT. Quis hominum igitur eſt ſciens, ſi nihil ſciri poteſt? CHRIST. Hic cenſendus eſt ſciens, qui ſcit ſe ignorãtem, & hic ueneratur ueritatem, qui ſcit, ſine illa ſe nihil appræhendere poſſe, ſiue eſſe, ſiue uiuere, ſiue intelligere. GENT. Hoc fortè eſt, quod te in adorationem attraxit, deſiderium ſcilicet eſſendi in ueritate. CHRIST. Hoc ipſum quod dicis. Colo enim Deum, non quem tua gentilitas, falsò ſe ſcire putat, & nominat, ſed ipſum Deum, qui eſt ipſa ueritas ineffabilis. GENT. Rogo te frater, quum Deum qui eſt ueritas, colas, & nos non intendamus Deum colere, qui non eſt Deus in ueritate: quæ eſt differentia inter uos & nos? CHRIST. Multæ ſunt, ſed in hoc, una & maxima: quia nos ueritatem ipſam abſolutam, impermixtam, æternam, ineffabilemq; colimus: uos uerò, non ipſam uti eſt abſoluta in ſe, ſed uti eſt in operibus ſuis, colitis, non unitatem abſolutam, ſed unitatem in numero & multitudine, errantes, quoniam incommunicabilis eſt ueritas (quę Deus eſt) alteri. GENT. Rogo te frater, ad hoc ut me ducas, ut te de Deo tuo intelligere queam: reſponde mihi, quid ſcis de Deo, quem adoras? CHRIST. Scio, omne id quod ſcio, non eſſe Deum, & omne id quod concipio, non eſſe ſimili ei, ſed quia ipſe exuperat. GENT. Igitur nihil eſt Deus. CHRIST. Nihil non eſt, quia hoc ipſum nihil, nomen habet nihili. GENT. Si non eſt nihil, eſt ergò aliquid. CHRIST. Nec aliquid eſt, nam aliquid non eſt omne: Deus autem non eſt potius aliquid, quàm omne. GENT. Mira affirmas, Deum quem adoras, nec eſſe nihil, nec eſſe aliquid, quæ nulla ratio capit. CHRIST. Deus eſt ſupra nihil, & aliquid: quia ipſi obedit nihil, ut fiat aliquid. Et hoc eſt omnipotẽtia eius: qua quidẽ potentia, omne id quod eſt, aut non eſt, excedit, ut ita ei obediat, id quod non eſt, ſicut id quod eſt. Facit enim non eſſe, ire in eſſe: & eſſe, ire in non eſſe. Nihil igitur eſt eorum, quæ ſub eo ſunt, & quæ præuenit omnipotentia eius. Et ob hoc, non poteſt potius dici hoc q̃ illud: quũ ab ipſo ſint omnia. GENT. Poſt ne nominari? CHRIST. Paruum eſt, quod nominatur: cuius magnitudo concipi nequit, ineffabilis remanet. GENT. Eſt ergo ineffabilis? CHRISTIANVS. Non eſt ineffabilis, ſed ſupra omnia effabilis, quum ſit omnium nominabilium cauſa. Qui igitur alijs nomen dat, quomodo ipſe ſine nomine

GENT. Est igitur effabilis, et ineffabilis. CHRIST. Neq; hoc. Nam non est radix cõtradictionis, Deus: sed est ipsa simplicitas, ante omnem radicem. Hinc neq; hoc dici debet, quod sit effabilis, et ineffabilis. GENT. Quid igit dices de eo? CHRIST. Quod neq; nominatur, neq; non nominatur, neq; nominatur, et non nominatur: sed omnia quæ dici possunt, disiunctiuè et copulatiuè, per consensum uel contradictionẽ, illi non conueniunt, propter excellentiam infinitatis eius, ut sit unum principium, ante omnem cogitationem, de eo formabilem. GENT. Sic igitur Deo non conuenire esse. CHRIST. Rectè dicis. GENT. Est ergò nihil. CHRIST. Non est nihil, neq; nõ est, neq; est, et non est: sed est fons et origo omnium principiorum, essendi et non essendi. GENT. Est Deus fons principiorum, essendi et non essendi? CHRIST. Non. GENT. Iam statim hoc dixisti. CHRIST. Verum dixi, quando dixi: et nunc uerum dico, quando nego. Quoniam si sunt quæcunq; principia essendi, et non essendi: Deus illa præuenit. Sed non esse, non habet principium nõ essendi, sed essendi: indiget enim non esse, principio, ut sit. Ita igitur est principium non essendi, quia non esse, sine ipso non est. GENT. Est ne Deus ueritas? CHRIST. Non, sed omnẽ præuenit ueritatem. GENT. Est aliud à ueritate? CHRIST. Non, quoniam alterietas ei conuenire nequit: sed est ante omne id, quod ueritas per nos concipitur, et nominatur, in infinitum excellẽter. GENT. Nõne nominatis Deum, Deũ? CHRIST. Nominamus. GENT. Vel uerum dicitis, uel falsum? CHRIST. Neq; alterũ, neq; ambo. Non enim dicimus uerum, quod hoc sit nomen eius: nec dicimus falsum, quia hoc non est falsum, quod sit nomen eius. Neq; dicimus uerum et falsum: quũ eius simplicitas, omnia tàm nominabilia, quàm non nominabilia, antecedat. GENT. Cur nominatis ipsum Deum, cuius nomen ignoratis? CHRIST. Ob similitudinẽ perfectionis. GENT. Declara quęso. CHRIST. Deus dicitur, à θεωρέω, id est uideo. Nam ipse Deus est in nostra regione, ut uisus in regione coloris. Color enim non aliter attingitur, quam uisu, et ad hoc, ut omnem colorem liberè attingere possit, centrum uisus, sine colore est. In regione igitur coloris, non reperitur uisus: quia sine colore est. Vnde secundum regionem coloris, potius uisus est nihil, quã aliquid: nã regio coloris, extrà suam regionem, non attingit esse, sed affirmat omne quod est, in sua regione esse, ibi non reperit uisum. Visus igitur sine colore existens, innominabilis est, in regione coloris, quum nullum nomen colorum, illi respondeat. Visus autem, omni colori nomen dedit, per discretionẽ. Vnde à uisu, dependet omnis nominatio, in regione coloris: sed eius nomẽ, à quo omne nomen, in regione coloris, potius nihil esse quã aliquid depræhenditur. Eo igitur modo, Deus se habet ad omnia, sicut uisus ad uisibilia. GENT. Placet mihi id quod dixisti, et planè intelligo, in regione omniũ creaturarũ, non repperiri Deum, nec nomen eius. Et quod Deus potius aufugiat, omnem conceptum, quàm affirmetur aliquid: quum in regione creaturarũ, non habens cõditionem creaturæ, non reperiatur. Et in regione compositorum, nõ reperiatur nisi compositum Et omnia nomina, quæ nominantur, sunt compositorum: compositũ autem, ex se nõ est, sed ab eo, quod antecedit omne compositum. Et licet regio compositorum, & omnia composita, per ipsum sint, id quod sunt: tamen quum non sit compositum, in regione compositorum, est incognitum. Sit igitur Deus, qui est ab oculis, omnium sapientum mundi absconditus,
in sæcula benedictus,
Amen.

PRIMI TOMI
FINIS.

TOMVS SECVNDVS.

NICOLAI DE CVSA CARDINALIS, IN QVO QVID CONTINEA-

tur, proximè ſequens pagina indicabit.

Series eorum quæ continentur in Secundo Tomo.

1. De Annunciatione.
2. Excitationum lib.
3. De Æqualitate.
4. De Catholica concordantia.
5. Epistolarum lib.
6. De Pace fidei.
7. Cribrationum Alchorani.
8. De Nouissimo die.

NICOLAI DE CV-
sa, de Annunciatione glorioſiſsimæ
Virginis Mariæ, deuotus Dialogus. In-
terlocutores:
AVTHOR, CHRISTIANVS, MARIA.

IA Dialogi, deuotus quidã cum Maria loquitur Chriſtianus, in feſto Annunciationis eius, cui nomen deuoto: Chriſtianus. Volens igitur hanc feſtiuitatem dignè peragere, intrauit cubiculũ ſuum, & proſtratus humi, primò ſuam culpam dicebat, & poſt fletum & lachrymas, quadam intima deuotione, & feruenti deſiderio, cogitabat, ſi poſſet debitè memorare ea, quæ hoc die feſto memoranda erant: & occurrebat, hoc illi non eſſe poſsibile, quia idiota erat & ignorans. Et demùm cõfugiebat ad orationem, ut ei daretur ſapientia, apparuitq; illi uirgo glorioſa, & territus, hæſit pauimento, ipſa autem cõfortabat eum, dicẽs: Noli timere, ego ſum mater humilis, mater miſericordiæ, mater tua, & omnium hæredũ regni, cohæredum filij. Et tetigit eum tactu gratiæ & fortitudinis, & reſumpſit ſpiritum, & confortatus, ſe parùm & timidè erexit, dicens. CHRISTIANVS. Recede à me, mater regis cœlorum: quia peccator ego ſum, homo omnium hominũ ſordidiſsimus, domus hæc tota immũda eſt, propter peccata mea. MARIA. Quia te immundum cognoſcis, gratia non cares, & quantò te immundiorem eſſe reſpicis, tantò te meliùs cognoſcis. Ego autẽ mater ſum omniũ qui ſeipſos cognoſcunt. Illi etenim ſunt filij illuminati omni ſcientia: & ego ſum Maria illuminatrix. Vnde cum illis participo lumen, qui ſeipſos cognoſcunt, ſed eſto cõſolatus. Nam quum tibi peccata tua fœda ſint & immunda: ſignum eſt, quòd dignus es, ut à me uiſiteris, quæ ſicut myrrha electa, præbeo ſuauitatem odoris. Cui enim peccata ſua, ſunt fœtores diſplicentiſsimi: hic ſanus eſt, habẽs ſanum odoratum, hic habet lucidos oculos, qui ſuam intuetur uilitatem, & meretur ipſe, ut me ſibi repræſentem, quæ ſum mater pulchræ dilectionis, & eum ut mater diligã & paſcam. Sed quia toto corde flagitaſti, tibi dari ſapientiæ gratiam, ut dignè poſsis meam recolere feſtiuitatem: ecce ego adſum mater gratiæ, ut tuis petitionibus ſatisfaciã. Erectus itaq; pauliſper Chriſtianus, ad matrem gratiæ exorſus eſt. CHRIST. O mater gratiæ, dignum eſſet, quia ad meum miſerum tugurium dignata es deſcẽdere, ut te aliqua digna laude & ſalutatione reciperẽ. Sed quis ego ſum, qui aliquid tale proferre ualeam, quod excedit omnem ualorem, quibus te laudibus efferam uirgo, quia quem cœli capere non poterant, tuo gremio cõtuliſti. Regina es cœlorum, mater angelorum & hominum, iubilus Prophetarũ, & quicquid dici poteſt: tu excellis in eo, quòd mater Dei es & hominis. Quomodo agam, ſaltẽ pro meo debito? nam ut te decet, impoſsibile eſt aggredi. Contendere tamen debeo, ut in me non ſit defectus ullus, quin oĩa peragam. Ad hæc Maria. Pater omnium cœleſtis, qui te creauit & cũcta, te inſtruit quomodo me ut filij ſui matrẽ ſalutes. Nã nihil gratiùs fieri poteſt, q; ut fiat, quod Deus ordinauit, ut ſcilicet angelica ſalutatione utaris, quando humanæ, ad ſalutandã Chriſti matrem, deficiunt laudes. Confortatus eſt itaq; ſpiritus perſonæ deuotæ, & dixit: Aue Maria, gratia plena, Dominus tecum. Ad hæc Maria, quaſi in lætitia ſpiritus & claritate, ſuprà modum arriſit, deuotæ perſonæ, dicens. MARIA. Angelus mihi eam ipſam ſalutationẽ angelicè protulit, & quantò ipſam audio magis angelicè proferri, tantò magis gaudio adimpleor. Dum enim mihi memoria tantæ gratiæ, deuotè præſentatur: interno gaudio perfundor. Ad hæc CHRIST. Dic quæſo Maria, quo modo

ad hoc peruenire possim,ut angelicè à me saluteris? MARIA. Angelus spiritus est intellectualis,quantò igitur aliquis spiritualis magis est,et minus carnalis:tantò in eo spiritus est intellectualior,& minus distractus,sed collectior et feruentior, tantoq; magis angelizat. Cogita igitur,ut dum me salutas,nunquam te satis me angeliformiter salutasse,et semper iterando,contende interiori feruentia spiritus, uelle me salutare,et sic gratè perges. AVT. Deuotus Christianus,resumpsit altiori gradu salutationem,& uidit maiori lætitia inflammari Mariam,quæ eum amorosiori intuitu aspiciens,aiebat:Fili,sic perseuera,et te non deseram ut mater fouere & nutrire, ut sis particeps hæreditatis filiorum Dei,& cohæredũ filij mei. CHRIST. Videtur Maria, quod in hac salutatione,sit festiuitatis hodiernę incipiẽda memoria. MARIA. Id rectè tibi uidetur:quia hæc est omnium festiuitatũ mearum, principium. CHRIST. Primò me mouet id,quod Lucas secretarius tuus,de te scribit, quomodo tu fuisti turbata, in sermone salutationis istius:& si turbata,quomodo delectaris? MARIA. Angelus hanc turbationem uidens ex timore prouenire,dicebat:ne timeas Maria. Non enim turbabar,tanq; in re ingrata & displicenti:sed celsitudo annunciationis terruit me. Non timebam,quia angelus mihi loquebatur,quasi ex nouitate(non enim fuit nouum mihi hoc,neq; hæsitabam,ob ipsum angelum uirtutis & fortitudinis Dei, qui mihi fuit familiaris)sed turbata fui,ut oculus turbatur,quando lucidissimus radius incidit rn ipsum. Nihil enim luce delectabilius est uisui,qui tamen ab excellentia turbat nimiæ lucis,adeò ut lachrymetur. CHRIST. Domina cur cogitabas,qualis esset ista salutatio? tibi enim non defuit omnis intelligentia:attestante angelo,qui dixit, te plenam gratia. MARIA. Non cogitabam,quasi non intelligens salutationem ,nec interrogaui angelum,ut mihi exponeret:sed quasi stupida,cogitabam circa salutationẽ,qualis scilicet illa esset,quæ mihi ancillæ & famulę,de cœlo intimabatur. Nònne si humili seruo,propter spem annunciarent, quomodo ipse, in regem electus esset,ob rei magnitudinem stupore suffunderetur? & dimissis officijs sensuum,anima se in cogitationem contraheret,circa annunciationem electionis,cogitans qualis illa esset? CHRIST. Rectè erat domina admirandum de salutatione,& eius qualitate. Nam ea Dei fortitudo,de cœlo annunciabat,uerbis angelicis,non humanis. Esse enim virginem in plenitudine gratiæ,cum qua Dominus,& quæ cum sit uirgo, habeat benedictionem fœcunditatis,inter mulieres:fuit nouum,quod Deus fecit super terrã. Vt enim omnibus habitantibus in terra, Væ erat de terra:ita Aue de cœlo. Omnes filij iræ,& uitiosi,& subditi peccatis de terra:plenitudo gratiæ,de cœlo. Omnes sub potestate tenebrarum,de terra:Dominus autem omnium tecum,de cœlo. Omnes uirgines(te domina excepta)caruerunt benedictionẽ fœcunditatis. Omnes sub potestate tenebrarum(te una dempta)submissa sunt:nõ quod ceciderint omnes,sed quia cadere potuerunt. Non ab re igit̃ mirandum & cogitandum. Sed,quia angelus dixit. Ne timeas Maria,inuenisti enim gratiã apud Dominum,scire uellem O Maria,an ne efflagitasti á Deo,ut in te hæc miranda fierent? MARIA. Postq; Deus,qui ante secula,me filij sui matrem elegit,& ea mihi secundùm suam misericordiam,dignatus est dare ornamenta,quæ decet habere matrem sapientiæ patris:nõ est passus,ut mihi quicquam gratiæ et benedictionis deesset. Dedit itaq; mihi sapientiam,& intelligentiam,super omnes homines & angelos,quæ mater esse debui sapientię,rationis,& uerbi. Cognoui igitur,Deum per suam misericordiam promisisse, se daturum semen,in quo omnes gentes benedicerentur. In quo autem tempore,semen illud iureiurando Abrahę fuisset ꝓmissum,mihi & omnibns fuit absconditum, simul & modus. Vidi afflictionem populi Dei,qui non potuit sine ꝓmisso semine, benedictionem sempiternam consequi. Orabam Dominum,ut dignaretur mittere illum quem missurus erat,qui tamen cũ in spiritu mecum esset,supremo desiderio, optabam eum in carne uideri,ut tolleret è mũdo peccata. Cogitabam etiam,O q̃ felix erit puerpera regis,cuius regni nõ erit finis? O q̃ nobilis,O q̃ casta,O si hanc uidere ualerem,O si illi famulari,si inseruire possem? & dum sic contẽplarer ,& in me non esset nisi Dominus,de cuius aduentu meditabar : annunciabit angelus, me in-

ueniſſe

ueniſſe hãc gratiam,ut ſcilicet ego uidere deberem,ſalutare Dei mei.Et addidit:Ecce cõcipies,& paries filiũ, & uocabis nomen eius Ieſum:& hic erit magnus,& filius altiſsimi uocabitur,quod Dominus Deus,dabit illi ſedem Dauid,patris eius,& regnabit in domo Iacob,in æternum,& regni eius non erit finis. CHRIST. O ꝙ exuberantẽ gratiam,feliciſsima uirgo,inueniſti,ut tibi hoc daretur uidere ex tuo uirgineo utero,quod optaſti,ut eſſes tu mater pueri,quæ ſolum optabas,te humillimam ancillam foré eius matris. Hæc uerba angeli, exponunt ſalutationem, de qua ſtupebas. Quando enim te uirginem,inter mulieres benedictam,annunciabat,& nondum ad iecerant,te uirginem in utero concepturam puerum:benè de qualitate ſalutationis fuit cogitandum.Sed eam ſoluit,dum dixit,te puerum concepturã.Dic quæſo dulciſsima uirgo,cur dixit angelus,ea quæ ſequuntur:hic erit magnus,& filius altiſsimi uocabitur. MARIA. Ego Meſſiam promiſſum,talem eſſe credidi,& in ſpiritu concepi, qualem Angelus hic mihi annunciabat, me concepturam, ipſum ſimpliciter magnum, non ſecundùm aliquod particulare donum, ſcilicet magnum, ſecundùm ſapientiam,ut fuit Salomon, qui habuit magnitudinem ſapientiæ, inter reges Iſrael,neꝙ magnum ſecundum pulchritudinem, ut fuit Abſalon, aut fortitudinem, ut fuit Sampſon, aut prophetiam, ut fuit Helias, & ita de ſingulis:ſed magnũ ſimpliciter,omni magnitudine perfectionis & gratiæ,ut ſit ipſe magnitudo,omnium magnorum.Conceperam enim ſpiritu,ut filium nõ niſi altiſsimi,ut poſſet ſic eſſe magnus.Concepi igitur,authorem omnium & regem altiſsimum, altiſsimi filium,ut regnaret in ſede Dauid,et domo Iacob in ęternum,cuius regni non erit finis. Nulla enim ſanctior ſedes quàm Dauid,nullus populus ſanctior,ꝙ duodecim tribus Iſrael,quæ ſunt in domo Iacob.Vnde regnum eius, ſanctitas, & iuſtitia,in ęternum.Et quia hęc omnia cogitauerã,quemadmodum & prophetæ,illa de ipſo prædixerant:hinc angelus,qui mihi Ieſum annunciabat,ne ex nomine illo, quaſi alium quendam hominem communem intelligerem,cum plures homines hoc nomen habuiſſent,addidit ita,quomodo Ieſus annũciatus,nõ eſſet quaſi particularis ſaluator in bellis,ut Ioſue,in conſilijs ut Ieſus Syrach,ſed ipſa ſalutatio,quæ per me,in Meſſia fuit concepta.CHRIST. Dic quæſo uirginum beatiſsima,quare replicaſti angelo,dicendo:quomodo fiet iſtud,quia uirum non cognoſco,MARIA.Angelus mihi dixerat,quomodo filius altiſsimi uocari deberet,& ſedes patris eius Dauid ipſi dari,ſcilicet quomodo alterius,quàm meus filius eſſe deberet,quæ ipſum in meo utero generare deberem,hinc non concepi lege naturali,uſualiuè natura,aliter id fieri poſſe quàm per uirum:Et cum illum non cognoſcerem, interrogabam, quomodo filium alteri parerem,ſine eius,cui ipſum parerem,coniunctione.Ad hoc angelus ſatisfaciendo,reſpondit:Spiritus ſanctus ſuperueniet in te,& uirtus altiſsimi obumbrabit tibi:ideoꝙ & quod naſcetur ex te ſanctum,uocabitur filius Dei..CHRIST.O Maria illũinatrix,explana mihi hæc altiſsima,diuini præconis angeli, uerba. MARIA.Dilucida ſunt Chriſtiane hæc uerba.Nam cum mihi dicere uellet:quomodo filius altiſſimi,quem concipere debui, licet Dauid pater eius nominaretur,non eſſet niſi Dei filius,& non hominis cuiuſdam altiſsimi,dixit,modum eſſe in conceptu meo,ab arte ſpiritus,& uirtutis Dei.Si enim filius patris,eſt filius,propter uirtutem formatiuam patris,quæ capitur in utero mulieris:ſic erit filius Dei,ubi nulla alia uirtus uirilis formatiua coextitit,præter Dei uirtutem.Sic ex ſpiritu ſancto,non niſi ſanctum, et ex uirtute altiſsimi Dei patris,non niſi Dei filius concipitur.Vnde cũ ſanctus ſpiritus,amor ſit & nexus:tunc charitas,quę eſt ſpiritus ſanctus,ſuperuenies in me operata eſt,& in eius operatione,uirtus altiſsimi eſt mihi obumbrata,quaſi ſpiritus ſanctus ſit deferens,uirtutem ſeu uerbum Dei.Quando in me uerbum Dei,humanam induit naturam,mihi obumbrauit:quia in me abſconſa uirtus Dei,lucem ſuam carneo uelamine texit.Obumbrauit igitur ſe mihi uirtus altiſsimi,cum ſcilicet ſe condidit in me,Dei filius.Vnde ſicut uox,defert uerbum mentis ad auditum,& auditoris intellectus,uirtutem uerbi recipit,et in ſe concipit,uox autem fit coadiuuans quaſi deferens,& non concipitur,ſed mentale uerbum, obumbrat hominis intellectum;

ut ſic concipiatur: tali quadam ſimilitudine, uirtus Dei ſeu uerbum, per ſpiritum ſuperuenientem delatum, eſt ſolum in me incarnatum. CHRIST. O Maria gratioſiſsima domina, ſcribit Lucas, angelum adieciſſe hæc uerba: Et ecce Elizabeth cognata tua, & ipſa concepit filium in ſenectute ſua, & hic menſis eſt ſextus illi, quæ uocatur ſterilis: quia non erit impoſſibile apud Deum, omne uerbum. Rogo mater piiſsima cur iſta adiunxit? Non enim locutus eſt angelus, niſi neceſſaria, maximè ad te, prudẽtiſsimam Dei electam ſponſam. MARIA. Sciuit angelus, me nullo ſuo uerbo hæſitare, quò ad id quod dixit: ſed ſolum circa modum, quo res fieri poteſt, quæ prius facta non erat. Vnde quia ſemen illud benedictum Abrahæ, qui eſt pater ſeminis factus, quia credidit Deo in ijs quæ ſecundum naturam, ſeu uſum communem, fieri nequiuerunt, non potuit concipi, niſi in fideliſſima: hinc ut quantùm in eo fuit, acceleratio fieret conceptionis, quam citò fieri optabat, ſummo ſtudio hæc adiecit, ut circà modum me ipſam quietaret. Nam inquirere apud Deũ, quomodo operetur, apud quẽ nihil eſt impoſsibile, eſt inconueniens: quia id quod uult, neceſſe eſt eſſe, non obſtãte uſu, naturæ contrario. Adduxit exemplum in cognata. Sic in Sara fuit fides confirmata, quando angelus eam inſtruxit, Deo nihil eſſe difficile. Nam ipſe, qui eſt pura neceſſitas, non aſtringitur ad modum, ut ſic aut ſic agat: ex defectu enim eſt, qui modus requiritur. Hinc ubi poſſibile & impoſſibile, quæ ſunt de mũdo, ubi regnat modus, non habet locum, ſed pura uoluntas, eſt abſoluta neceſſitas: ibi de modo inquirere, eſt ſuperuacuũ. Vnde ſic ſublata eſt à me omnis modi hæſitatio. Et ob hoc cum iam in me nihil niſi fides firmiſsima eſſet, conſentiens reſpondi: Ecce ancilla Domini, fiat mihi ſecundum uerbum tuum. Optabam enim ego, quæ eram ancilla Domini, ut id fieret, quod mihi annunciatum fuit, ut ſcilicet fierem mater Domini, quæ eram ancilla. CHRISTIANVS. O admirabile commercium, creator generis humani, de ſua ancilla inter creaturas, naſci dignatus eſt. MARIA. Natus ante ſæcula Dominus creator omnium, denuò in me conceptus eſt, & ex me naſci dignatus, filius hominis, ut homo natus, denuò concipitur, ut & renaſcatur filius Dei. CHRIST. O ſplendor omnis lucis intelligentiæ, hæc clarè explana. MARIA. Poſt hæc ſuo loco explanando, ſi ardenter inſtabis. Sed cum ſic integra fide optarem impleri uerbum angeli, eo momento concepi in utero filium Dei, & angelus expleto officio, à me diſceſſit. CHRISTIANVS. Recitat Lucas, quomodo tu exurgens, abijſti cum feſtinatione in montana Iudeę, in ciuitatem Iuda, & quomodo intrando domũ Zachariæ, ſalutaſti Eliſabeth. MARIA. Elizabeth fuit cognata mea, quæ in utero, maximũ prophetarum inter natos mulierum, geſtabat. Vnde cum mihi angelus hoc nunciaſſet, uiſus eſt & me ad ipſam mittere. Et ut ego ab ipſo angelo intellexi ipſam cõcepiſſe, pro meo gaudio: ita æquum fuit, ut & ipſa me ſciret fœcundatum pro ſuo, et quum eſſem iuuenis, pro meo officio, uiſum eſt ut citò grauidam, annoſam cognatam uiſitarem, et ei ſeruitia impẽderem. nec ſtatim officium ancillæ poſtponerem propter maternitatem, ſed adaugerem potius per humilitatem, per quam Deo placueram. Et ſic cum feſtinatione montana tranſiui, ut fieri ſolet inter amicos, qui ſe ſtudent obſequio mutuo afficere: et intrando domũ Zachariæ, ea qua potui humilitate, et animi affectu, ſalutaui Eliſabeth cognatã, illi congratulata, quod iam in ætate ꝓgreſſæ, tantæ excellentiæ admirandus cõceptus. CHRIST. Præco Ioannes, fœlicitatẽ adaugeret, et multa attulit bona, hæc mea uiſitatio, grandęuæ matri. Nam ꝓpheta, in utero ſenilis parentis ſenſit, in meo Dominum ſuum adueniſſe ad ſe, cuius ipſe futurus erat præco, et puero paruo impleto ſpiritu ſancto, et in latebris uteri geſtiente, pariter impleta eſt Eliſabeth mater eius: ita ut ipſa peruenirет, confitendo quæ me narrante audire debuit. Exclamauit enim uoce magna, quaſi impetu diuini ſpiritus, ultrà uires inflamata, et dixit. Vnde mihi hoc, ut mater Domini mei, ueniat ad me? Cõfitebatur enim me matrem Domini ſui, quam confeſſionem, niſi ſpiritu ſancto repleta fuiſſet, nequaq; ꝓmere potuiſſet. Cum ipſa eſſet anus, et ego adoleſcentula, et uirgo: quo modo me aliter ſenſiſſet puerperam Domini ſui? cuius partus, ad ſeruitium Ieſu Domini mei, mirabili Dei prouiſione fuit cõceptus, de patre Zacharia ſene, et

ipſa

ipſa prouectæ ætatis ſterili? Cognata adiecit:Ecce enim,ut uox ſalutationis tuæ facta eſt in auribus meis,exultauit in gaudio infans in utero meo,ut ſic non ſolum filium,ſed et ſe plenam ſancto ſpiritu oſtenderet,quando ipſe filius exultauit in utero,et hoc ipſa ſenſit,quod fieri nequiuit,ſine adimpletione ſpiritus Domini.Sanctificatus eſt Ioannes tunc in utero,prophetans ſigno,ſaluatorem adeſſe,ut ſic ipſe ad hoc in utero matris,propheta altiſſimi uocaretur,à cuius aduentu,ſpiritum tãtæ exultationis haberet.Vnde continuo Eliſabeth pariter ſpiritu ſancto plena,me benedictam inter mulieres exclamauit,quia ſciuit uirginem,et addidit hęc uerba ultrà ea quæ angelus mihi dixit:Benedictus fructus uentris tui.Ipſa enim eodem ſpiritu docta fuit,fructum quem geſtabam,eſſe illum benedictum fructum,quem olim Deus promiſit,& quem ego tandem cõcepi. CHRIST. O ſancta Eliſabeth, uideo matrem Domini ad te ueniſſe,ut exultante puero propheta in utero tuo,ipſe pars uẽtris tui, prophetaret fructum benedicti uentris eius,ultrà omnes benedictũ.Et ſicut uirgo aſſecuta fuit omnem benedictionẽ,ultrà omnes mulieres,quia ſimul uirgo et mater: ita et filius eius,inter omnes filios benedictus,uenit ad Ioannem,ut ſuum præconẽ eum conſtitueret:uenit Maria ad Eliſaheth,ut ſe matrem benedictã, benedicti fructus audiret.O quanti gaudij dies eſt iſta?.Sed O uirgo feliciſsima,ut Lucas ſcribit, addidit Eliſabeth hæc uerba:Et beata quæ credidiſti,quoniam omnia perficientur in te,quæ dicta ſunt tibi à Domino.Dic quæſo Maria,cur iſta dixerit? MARIA. Ego nihil ad hoc admirandum myſterium cõtuli,niſi fide.Et quia in me nulla alia poteſt cauſa,tantæ gratiæ reperiri,rectè me ex fide ſolum,totum hoc Dei donum conſecutam,dixit Eliſabeth.Et qua uia poteſt creatura aliquid à Deo conſequi,niſi fide? Nemo enim ex ſe quicq; poteſt, et nihil eſt quod Deus non poſſit, qui ſolus uerax & fidelis eſt in promiſſis:quia ipſe eſt ueritas.Hæc eſt enim omnis iuſtitia noſtra, qui ex nobis iuſtificari non ualemus,ſcilicet Deo credere,qui potens eſt, omnia quæ dixit perficere. Nihil enim uincit hũc mundũ,et omnes leges naturæ, niſi fides .Quomodo poteſt ille decipi, qui ueritati credit, cui nihil eſt impoſsibile, nec difficile? CHRIST. Decantaſti canticum ô Maria,quod quæſo explanes,ut ſic lætè huius feſti tui memoriam perficiam,ſi te in hoc etiam audiuero. MARIA. Exclamatio Eliſabeth,quæ ob fidem me beatam dixit,me incitauit,ut decantarẽ:Magnificat anima mea Dominum.Hoc enim decantaui,quod anima Deo plena,dictauit Nam anima mea,ex quadam exuberantia ſpiritualis lætitiæ,prorupit in canticum laudis:ut illũ magnificarẽ,qui ſe mihi cum ſit maximus in filiũ dedit, & ſpiritus meus,qui eſt uita ſeu motio animæ,exultauit,nõ niſi in Deo ſalutari meo.Spiritus em̃ eſt uita animę, q̃ uiuit uita abſoluta,qui Deus eſt:& non poteſt uita ſpũs, niſi in Deo exultare,q̃ eſt iubilus eius,amor,uita & deſideriũ. CHRIST. Dic uirgo,eſt ne aliud anima cq̃ ſpũs? MARIA.Anima eſt quæ animat & uiuificat corpus,cuius sũt omnia opera uitæ,quæ uidentur in corpore:ſed ipſa anima habet in ſe potentiam ,ſe á corpore auocandi, & ad Deum conuertendi,& tunc in ſpiritum tranſit.Vnde ſicut ignis circa ignibile ſe extẽdit,ut ipſum igniat,& ad hoc ut ſeorſum ad ſphæram ſuam ſe moueat, ſe unit in pyramidem magnæ potentiæ:ſic anima,animando corpus,ſe corpori uiuificando communicat,& in ea parte multùm corporeæ naturæ eſſe uidetur: ut ignis in ligno,multùm craſſæ naturæ.Sed dum ſe ſeparat & depurat, in ſpiritum fortiſſimum ſurſum tendentẽ,qui eſt ſpiritus charitatis,ſe reſoluit. Et eſt hic ſpiritus,acuties ipſa rationis & intellectus animæ.Quoniam autem anima,ſecundum animalitatẽ,ſe expandit per organa,& ſecundùm rationem eſt altior,& ſecundùm intellectũ adhuc purior,& cum nihil ametur niſi præcedẽte fide:eſt amor ipſa acuties intellectus ſeu fidei,quæ eſt intellecta. CHRIST. Proſequere uirgo prudentiſſima canticũ.Cur ita exultauit ſpiritus tuus,in Deo ſalutari tuo? MARIA.Quia reſpexit humilitatẽ ancillæ ſuæ,unde maximè meus exultauit ſpiritus,quia Dominus reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ.Ancilla enim,quæ ſe noſcit ancillam,humilis eſt: quia non ſe niſi id eſſe cognoſcit,quod eſt.Hęc operatur omnia,quæ ancillæ ſunt.Omnia autem quæ ancillæ ſunt,ut ancillæ,ſolum huc tendũt,ut Domino placeant.Quod ſi Dominus reſpicit;

ſpicit,acceptando humilitatem ancillę ſuæ:non poteſt ancilla niſi maximẽ in ſpiritu exultare.Illa enim,id habet quod petit. CHRIST. Video, Deo nihil acceptius, q̃ humilitatem,& hoc depræhendo,ex tua doctrina.Quia ſi in te nõ reſpexit ad innumeras uirtutes tuas,quæ es gratia plena,ſed ad humilitatem,& mater meruiſti fieri, cum eſſes uirgo,propter humilitatem:tunc omni Chriſtiano,uideo humilitatem eſſe neceſſariam. MARIA. Non immeritò.Nam ut Dominum,quatenus Dominus eſt decet altitudo & ſublimitas:ita ſeruum,quatenus ſeruus eſt,decet humilitas,& omnis creatura ſerua,& ſolus Deus Dominus. CHRIST. Doce igitur me illam,gloriosa uirgo. MARIA. Via eſt,ut te noſcas.Nemo enim poteſt eſſe niſi humilis,qui aduertit, ſe nihil quantùm ex ſe,eſſe,& hæc omnia quæ habet,non eſſe ſua,ſed eius, qui ad beneplacitum reuocationis conceſſit,& ad finem ut ei ſeruiatur. Cogita igitur, quantò maiora bona Domini tui poſſides:quod tantò maiorem reddere teneris uillicationis tuę rationem. Et fac ſępè diſcuſsionem,quomodo his donis ſis uſus, quomodo uitæ dono,ſenſuum,& intellectus,quo modo dono omnium rerum, quo modo familia,uxoris,pueris,quomodo officio. Et ſi hoc unum habes, quod nunquam tibi uideatur ut paruitatẽ tuã quantùm ex te eſt ſufficienter recolueris,& omnibus tibi ad gloriam conceſſis,te non eſſe uſum ſicuti debuiſti:Et ſi te per te inutilem ſeruum reputas,tunc tua humilitas,qua ancillaris Deo grata eſt:quia hunc Deus reſpicit,qui ſe nihil reputando,ad ipſum confugit. CHRIST. Dic Maria,quæ ſunt ſigna humilitatis. MARIA. Omnia ęquo animo ferre. Qui enim iniurias patienter fert,ſe non reputat aliquid eſſe,cui quæuis iniuria inferri poſſit,quaſi ſit infrà id omne,cui iniuria inferri queat:ſed infirmitatem ita fert ut ſanitatem,& paupertatem ſicut diuitias,& uilia officia ita lætè peragit,ſicut non uilia. Quapropter exercitatio eſt conueniens,ut diſcas iniurias patienter ferre,& uilibus officijs ſępè te exerceas. Et ſingularius experimentum eſt humilitatis,quod quis amat,ſe humiliari & contemni:ibi enim ceſſat fictio humilitatis,quæ ſępè pro ueritate,ſe in hac uirtute offert. CHRIST. Quomodo fit anima ancilla Dei? MARIA. Poſt humilitatẽ ſequitur ſeruitiũ, cum deuotione. Nam deuotio eſt beneuola promptitudo,qua mens afficitur in Dei ſeruitio:tunc ſe Deo deuouet,& omnes uirtutes ſuas & uires,ordinat ad Dei cultum. Et quãdo ſenſualitas obtemperat,ſine ulla reluctatione,ipſi rationi:tunc uincit ancilla,Deo auxiliante,maximè cum quadam dulcedine ſpirituali,et ardore deſiderij,per omnia ſenſibilia inconſolabili:agit enim amor Dei in anima,liquefactionem duri cordis,fruitionem,ſiue delectationem,languorem & feruorem,& gradus ſimiles ſunt in ſpiritu. Sed ancillaris eſt illa propriè q̃ anima in ſeruiendo habet,ut meliori & magis grato modo,Domino ſeruiat,et tantus eſt feruor,ut continuè ſtudeat meliùs ſeruire: qui nunq̃ ſe iudicat,quic q̃ pro debito ſufficienter feciſſe. CHRIST. Perge uirgo gloriosa,cur dixiſti:ecce enim ex hoc beatam me dicẽt omnes generationes? MARIA Quia Deus reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ,quia fecit mihi magna,qui potens eſt,ut ſecundùm potentiam ſuam,quæ ſola eſt abſolutè potẽtia,cui nihil reſiſtere poteſt,me faceret Θεοτόκον. Omnes generationes me beatam dicent,& non ſolum Elizabeth cognata:ſunt omnes generationes,cum ego ſim mater,filij hominis & Dei. Et propterea elegit me uirginem,ut ipſe non ſit alicuius:ſed uniuerſaliter filius hominis,ſicut uirgo indeterminata ad uirum,potens eſt uniuerſaliter à uiro concipere. Ita partus uirginis,eſt filius hominis,non huius,aut huius,ut ſe nominat meus filius:ut ſit ſic minus,alius aut diuerſus,ab omni partu alio quocunq̃. Non enim habet Ieſus alium patrem quàm tu:quia pater eius eſt Deus,qui eſt pater omnium. Et ita eſt Ieſus frater omnium,ſed ipſe eſt primogenitus patris,& tantò uerior,quantò ipſe non habet alium patrem,ſecundum quemcunq̃ modum paternitatis, quemadmodum & nos. Sic Adam,non habuit alium patrem,q̃ Deum creatorem,ſed terrenus fuit. Vnde non fuit hic filius hominis: quia Adam,id eſt terrenus uocatur. Igitur ex terra, quia terrenus,et hinc Adam. Ieſus uerò,cum ſit filius hominis,& non potuerit talis eſſe niſi Adam factus fuiſſet homo:conſtat,Adam creatum ex terra hominem, ut Ieſus ex uirgine,filia Adæ,crearetur homo. Sicut igitur Adam propter Chriſtum,ita &

nos omnes, qui ex Adam sumus. Tantò autem excellentior Christus, quàm Adam: quantò initium Adæ ex terra humilius, cui in ordine, infusus fuit spiritus uitæ, ut fieret homo. Sed Iesus non sic, sed uirtus altissimi fuit, quæ assumpsit naturam humanitatis in uirgine Ita Adam est de terra, Christus de cœlo, ut origo utriusq; pãdit. Christus igitur, est complementum omnis generationis ex Adam, et finis. Hinc beatã me dicent omnes generationes. Adhuc autem dico tibi, quod filius meus, est pater benedictionis omnis. Nam ipse efficit omnes filios Dei. Omnes igitur filij Dei, in ipso cõsequuntur benedictionem. Quare ipse est omnium regenerator, & ita pater regenerationis. Adhuc ipse est fides omnium: quia ipse est filius Abrahæ, in quo omnes fideles fuerunt, & omnes fideles uti Abraham, in semine eius, quod est Christus Iesus benedictionem consequuntur. Vnde ipse discipulos, & eos qui faciunt uoluntatem patris, dicit matrem & fratres. Ipse igitur est filius, nos eius mater & fratres. CHRIST. Tu regina misericordiæ, esto nobis uera mater, & benedictus filius tuus, ut creatione, sic etiam omni directione, sit nobis misericors pater. AVTHOR. Hoc dicto, dispariuit regina misericordiæ, & recedens, repleuit deuotum famulum suum, omni spe, fide, et charitate.

Dialogi de Annunciatione,
finis.

EXCITATIONVM
ex Sermonibus Reuerendiss. Patris Nicolai de Cusa Cardinalis, Liber Primus.

EX SERMONE, TV QVIS ES.

TV quis es? Respondit eis Iesus: principium qui & loquor uobis, Ioannis. 8. Propositum est pro exercitatione intellectus de principio, Dei dono quædam tangere. Est autem principium in Græco, fœminini generis, & in hoc loco accusatiui casus. Hinc Augustinus exponit, principium qui & loquor uobis me credite, ut non perdamini in peccatis uestris. Primum igitur inuestigemus, si est principium. Plato (prout Proclus, in commentarijs Parmenidis scribit) asseruit, hunc mundum ex seniori causa in esse prodijsse. Nam partibile, non potest per se subsistere, quod enim per se subsistit, hoc est quod esse potest. Partibile autem, cum possit partiri, potest non esse. Vnde cum quantum est de se possit partiri, & non esse: patet, quod non est per se subsistens, siue ἀυθυπόσαστον. Item uisibile agens, agit per uirtutem inuisibilem: ut ignis per calorem, & nix per frigiditatem. Et ita generaliter agens, seu generans, est inuisibile. Sed in per se subsistente, idem est agens & actum, generans & genitum. Non est ergo uisibile. Item si diuisibile esset per se subsistens, simul existeret, & non existeret: sicut si calidum per se hoc esset, quod est, tunc se calefaceret, & ita esset calidum, & non calidum. Quomodo enim se calefaceret, si non esset calidum? & quomodo esset actu calidum, quando se calefaceret? Sic & per se motum, esse nequit. Sicut igitur omnis motus, est à causa immobili: sic omne partibile, à causa impartibili. Corporalis autem iste uisibilis mundus, utique partibilis est naturæ, cum corpus sit diuisibile. Est igitur à seniori impartibili causa. Hoc exprimit Saluator noster, quando dicebat: Quis uestrum cogitans, potest adijcere ad staturam suam cubitum

Principium.

Plato.

bitum ūnum: Lucæ. 12. Qui enim est à causa, ille non potest adijcere, ut esse suum sit maius: sed ille dat incrementū, qui dedit & esse, scilicet Deus. Sic Paulus ait. 1. Corint. 3. Neq; qui plantat est aliquid, aut qui rigat: sed qui incrementum dat Deus. Patet ex his, quod solum infinitum et ęternum, est ἀνθυπόσατον, siue per se subsistens: cum illud solum sit impartibile, & cui nihil adijci potest. Omni autem finito, addi uel subtrahi posse, non repugnat. Non est igitur finitum ἀνθυπόσατον, siue per se subsistens, sed à causa seniore. Quod autem non sit nisi una omnium causa, seu unum principium: dico secundùm doctrinam Christi patere, qui ait, unum esse necessarium. Pluralitas, qua si alteritas est turbatiua, non necessaria. Proclus ubi supra hoc tali ostendit ratione. Si enim essent plura principia, utiq; in eo uno similia essent, quia principia. Vno igit participarent: participatum utiq;, prius est participantibus. Non igitur plura essent principia, sed unum ante multitudinem. Etiam si diceres, plura principia sine participatione unius, sermo ille seipsum interimeret. Nam illa plura, essēt utiq; similia in eo, quia non participarent uno: & etiam in eo dissimilia, quia non participarent uno. Similia enim sunt, quę uno participant. Dissimilia igitur, quæ uno non participant. Patet igitur, non esse possibile, quod plura sint principia. Eadem ratione patet, nō plura esse entia ab uno deserta. Quando enim non participarent uno, foret simul & semel, & secūdū idē similia & dissimilia. Et hæc est Zenonis subtilis hypothesis, qui aiebat: Si plura sunt entia, simile est disimile. Quā hypothesim, Proclus ut pręmisi, explanat. Vnde subtiliter consideranti, non est nisi unum necessarium, quo deserto ratio concludit, nihil esse posse. Cum igitur ad necessitatem essendi respicimus, Parmenidem uerum dixisse uidemus, scilicet: nō esse nisi unum, quemadmodum & Christus, unum dixit necessarium. In multis igitur, non uidetur nisi turbatio et deformis infinitas, seu interminatio, nisi unum in multitudine uideatur. Arbitror autē Christum, ipsum unum nominasse necessarium, quia omnia necessitantur, seu uniuntur, seu constringuntur uno, ut sint. Et dum sunt, ne defluant in nihil. Quædam autem ut sint, uniuntur. Quædam uerò magis uniuntur, ut sint & uiuant. Adhuc strictius uniūtur quædam, ut sint, uiuant, & intelligant. Experimur enim, animam magis unitam quā corpus: nam ipsa in uitam suam unit suum corpus ab se factum, et tenet ipsum ne defluat. Videmus etiam, ab unione uirtutem generari, nam quantó unio est strictior, tantò uirtus fortior. Vnde quantò essentia est magis unita, tantò maioris uirtutis. Ideò infinita & simpliciter maxima unio, quæ est & unitas, est infiniti uigoris. Et ideò hæc unitas, quæ unum absolutū nominatur, nisi adesset possibilitati essendi, non esset possibilitas, siue materia essendi. Vnde ens in potentia, non est ens: tamen ut in potentia uidetur, non uidetur absq; participatione unitatis, cum non sit nihil. Est autem nihil, aut penitus defluxum, aut nequaquam ut esse possit, necessitatum siue constrictū. Et ita ante ens in potentia, & adijciens: uidetur unum, sine quo neutrum esse potest. Hoc unū necessariū uocatur Deus, ut dicebatur Israeli: Audi Israel, Deus tuus unus est, & est pater Iesu, ut ipse ait ad Iudęos: pater meus quem uos Deum dicitis. De quo Actuum. 4. Ille est ipsa unitas, quæ & ante unum, per se scilicet unum: licet melius sit omni nominabili, & ἀνθυπόσατον, ut infrà dicetur. Et non possumus negare, quin se intelligat: cum melius sit se intelligere. Et ideò rationem sui, seu definitionē, seu λόγον de se generat, quę definitio est ratio, in qua se unū necessariū intelligit, & omnia quę unitate cōstringunt, & fieri possunt. Et λόγος est substātiale uerbū, seu ratio definiti patris, se definientis, in se omne definibile cōplicans. Cū nihil sine ratione unius necessarij, definiri possit. Sic igitur Christus aiebat: patrē in se uitā habere, ita dedit et filio, in se uitā habere. Habere aūt, in diuinis est esse. Et igitur filius uita uiuificans, sicut pater, eiusdē scilicet naturæ, & essentiæ. Et ne hæsites, filiū esse principium, aduerte, principium esse æternū, cum sit principiū, & quod omnia quæ uidētur in æternitatæ, sunt æternitas. Tūc uides, quod non potest essè principiū in æternitate sine principiato in æternitate. Videre autem principiatū in æternitate, est uidere ipsum in principio. Vnde principiatū, est principium principiatum. Et scias, quod æternitas non est cōsiderāda, quasi quædā extensa duratio: sed uti tota simūl essentia, quę & principiū.

Proclus.

Parmenides.

Quando

Quando igitur æternitas consideratur principium, non est aliud dicere principium principiati, ꝙ æternitas æterni, seu ęternitas principiati. Neꝙ aliud esse potest ęternitas, quàm æternum. Non enim potest æternitas prior esse duratione æterno. Aeternum enim, æternitati coæternum. Sic & principiatum, coæternum principio. Si enim principium est principiati principium, & hoc est idem, ac si diceretur, æternitas est æterni æternitas: patet clarè, principiatum æternum. Vides igitur principium sine principio, & principium de principio. Cum autem uideas principium, tàm sine principio, quàm de principio in ęternitate: uides etiã illius principij quod uides sine principio, & principij de principio, utriusꝙ principij principiatum, principiũ scilicet, principiũ de principio, & utriusꝙ principiatũ: unã esse æternitatis substantiã, id est unam esse æternitatis essentiam, quam fortè Plato uocat unum. Nec uidetur hoc incredibile. Nam uidemus in natura temporali, principium sine principio, scilicet paternitatem et principiatum principium filiationis, et principiatum utriusꝙ, scilicet nexum amoris á principio utriusꝙ procedentem. Et quod sicut principium generationis sine principio, est temporale: sic et principium de principio, est temporalis principium amoris nexus, ab utroꝙ procedens: prima enim amicitia, seu primus naturalis amoris nexus, est patris et filij. Sicut igitur ista in tempore uidemus: ita et uerissimè in æternitate esse, non immeritò credimus, quum tempus se habeat ad ęternitatem, sicut imago ad exemplar, et ea quæ in tempore, similiter se habẽt ad ea, quæ in æternitate. Ex his patet, uerbum quod loquebatur Iudæis ut in themate, esse principium de principio, et non recepisse nomen principij à mundo creato: sed antequã mundus fieret, in æternitate idipsum fuisse principium, et post mundi constitutionẽ in tempore locutum fuisse. Diceres: turbat audientẽ, quando dicis, principij esse principium. Hoc enim nullus Philosophorũ admittit, ne procedatur sic in infinitũ, er sublata sit omnis ueritatis inquisitio, quando ad primum principium pertingi nõ posset. Dico non esse inconueniens principij esse principium in æternitate. Nam sicut albedo, est albi albedo: sic si album esset albedo, non uariaretur ueritas, si diceretẽ albedo albedinis albedo. In æternitate autem sic est, quod æternum est æternitas, et principiatum principium. Ideo non plus inconuenienter dicitur principium principij, quàm principium principiati. Neꝙ transire in infinitum hoc impedit: quum hoc fit in infinito actu. Aeternitas enim, quæ est tota simul, nõ est nisi infinitas actu. Sed ubi contractum, non est idem cum absoluto: ibi uerum est, & id quod Philosophi dicunt, scilicet, quod termini non sit terminus, ut humanitatis non sit humanitas: quia nunꝙ deueniretur ad principium, quum infinitum nequeat pertransiri. Hanc trinitatem (quã Christiani credunt) utiꝙ ut Platonici fateantẽ oportet, qui plures ponunt trinitates, et ideò ante omnes unam æternam: sicut ante omne temporale æternum, ut ante hominem temporale æternum. Dicunt autem et Peripatetici idem de prima causa, quam tricausalem fatentur. Sic Iudæi, Deo æterno tribunut unum, intellectũ et spiritum, et Sarraceni, similiter æterno Deo tribuunt unum, intellectum et animã ut patet ex libris eorum. De quibus aliás dictum est. Adhuc fortè de thematis intellectu hæsitas, quomodo uerbum est principium Dico esse (ut audisti) essentiale per se subsistens principium de principio. Et sua æternitas, quæ est et eius essentia, est λόγος seu ratio æterna æternitatis, et omnium quæ in æternirate complicantur. Neꝙ est quicꝙ possibile fieri, cuius nõ sit æterna essendi ratio. Omnia quæ per se non subsistunt, cum non sint suijpsius causa, neꝙ à casu et fortuna, quæ non sunt nisi causæ per accidens, et non per se, et essentiales: oportet quod à causa sint, quæ est per se subsistens essendi rerum ratio, sicuti absolutum unũ exemplar, quod est per se ratio æterna, est cã oĩs similitudinis. Sicut enim rõ circuli, est ęterna, et per se subsistẽs atꝙ absoluta: quẽadmodũ non est contrahibilis, aut sensibiliter designabilis. Sed oĩs circulus non potest sine illa nec esse, nec intelligi, et est intellectuale æternũ exẽplar, omniũ circulorũ qualitercunꝙ sensibiliũ: ita uniuersaliter, omne quod esse potest, in ipsa essendi omniũ ratione, est ęternaliter, ut in ueritate exemplari, & est id, qd' est per ipsam sui essendi rationem. Vnde si aduertis, hæc uerba Euangelij, ubi ait Iesus:

Platonici.
Peripatetici.
Iudæi.
Sarraceni.

principium

principium qui & loquor uobis, ſunt ipſa lux intelligentiæ. Loquitur enim uerbum caro factum, hoc ſcilicet uerbum, quod & Deus, qui principiū loquitur ſenſibiliter. & non eſt difficilè hoc capere, ſcilicet, quòd ęterna eſſendi ratio, in ijs quæ per ipſum ſunt ſenſibiliter, loquatur ſenſibiliter. Loqui eſt reuelare ſeu manifeſtare. Omne igitur ſubſiſtens, quum ſit ab eo, eſt quod per ſe ſubſiſtit, quod eſt ratio ſubſtātiæ eius, & locutio eſt ſuiipſius reuelatio, ſiue manifeſtatio. Sicut quum omne calefactum, ſit tale originaliter ab eo, quod per ſe calidum, ſcilicet igne: tunc ignis in omnibus calefactis loquitur, ſeu ſeipſum reuelat, licet uariè, ſecundùm calefactorum uarietatem, propinquius in pura flamma & fumoſa, & puriùs in Carbone ignito, & calidis cineribus. Sic λόγος, in omnibus intellectualibus loquitur, ſe reuelans purius in Seraphicis ſpiritibus, quàm angelicis, et purius in angelis, quàm hominibus, et purius in hominibus, quorum conuerſatio eſt in cœlis, quàm quorum in terra. Sed in Chriſto, ſuprà omnem gradum, in quo λόγος nō loquebatur ut in alio, ſed ut in puritate principij. Sicut ſi ignis non in alio calefacto, ſe reuelaret: ſed in puriſsima flamma, quæ in ipſo igne, indiſſolubili unione ſubſiſteret. Diceres, cū ſtatim Chriſtus de patre ſuo loquatur, ut habet Euangelium: mirū eſt, quomodo ſe dicat principium, qui fatetur ſe filium. Dico, quòd nō eſſet propria locutio, ſi ſe principiatum diceret. Nam cum principium, nihil ſit principiati: in natura diuina, ubi pater omnia dat filio, pater nō eſt aliud à filio. Et filius non poteſt propriè dici principiatum, cum principiatum ſit aliud à principio. Sed ſicut pater eſt principium: ita dat filio eſſe principiū. Eſt igitur principium de principio, ſicut lumen de lumine, & Deus de Deo. Adhuc fortè cogitas, an ἀνθυπόσαξον, conueniat uerbo, & uidetur quòd ſic. Sequitur enim in Euāgelio: Tunc ſcietis quia ego ſum. Solum autem quod per ſe ſubſiſtens eſt, ueraciter dicere poteſt, ego ſum. Dico, quòd humanæ locutiones, non ſunt præciſæ in diuinis, ſed ſicut Chriſtus de diuinis humaniter locutus eſt, quoniam nō niſi humaniter capi poſſunt per homines: ita oportet nos pręſupponere has Euangelicas locutiones, humano modo omnibus præcioſiores, nam uerbū Dei, de ſe loquitur. Principium enim, cum non ſit ab alio, per ſe ſubſiſtere dicimus: cū nihil eſſe concipere ualeamus, ſi ipſum non conciperemus eſſe. Primum enim quod ſe offert conceptui, eſt ens, deinde ens tale. Et licet principium entis, nihil entium ſit, cum principiū nihil ſit principiati: tamen niſi concipiamus principium eſſe, nullum de ipſo formare poſſumus conceptum. Plato uerò, qui uidit unum ens, unam eſſendi potētiam, unum cœlum, unam terram, quaſi unum in his omnibus paſſum, & contractum, & alteratū uidens: ſeparans & tollēs omnia ab uno, uidit unum in ſe & abſolutum. Et ut ſic uidetur: nec eſt ens, nec non ens, nec eſt, nec ſubſiſtit, nec eſt ſubſiſtēs, nec per ſe ſubſiſtēs, nec principium, imo nec unum, imo nec eſſet apta locutio, unum eſt unum: cū copula illa, Eſt, non poſsit uni conuenire. Nec ſine copula, dicendo ſic, unum unum, eſſet apta locutio: cum omnis locutio, quæ ſine alteritate aut dualitate non eſt ꝓferibilis, non cōueniat uni. Vnde ſi attēdis, tunc principium omnium nominabilium (cum nihil poſsit principiatorum eſſe) eſt innominabile. Et ideò etiam non nominari principium, ſed eſſe principij innominabilis, innominabile principium, omne qualitercunq; innominabile antecedens. Sicut melius tu uides, contradictoria negari ab ipſo, ut neq; ſit, neq; nō ſit, neq; ſit & non ſit, neq; ſit uel non ſit: ſed omnes iſtæ locutiones, ipſum non attingūt, qui omnia dicibilia antecedit. Et licet hoc ſic ſit, & per ſe ſubſiſtere ipſi non conueniat, cum per ſe ſubſiſtere, ſine dualitate & diuiſione, non intelligatur, & unum ſit ante omnem alteritatem: tamen nulli ueriùs conuenit per ſe ſubſiſtere, quàm ei quod eſt omnium ſubſiſtentium cauſa, cum nullum cauſatorum, eius reſpectu per ſe ſubſiſtat, aut ſit, quicquid ſit. Cui enim omnia uocabula aliquid ſignificantia, ueriùs conuenire poſſent? quàm ei, à quo omnia habent, et quòd ſint, quod & nominentur? Quæ uerior ſubſtantia, quàm illa, quæ omni ſubſtantiæ dat eſſe ſubſtantiale: licet melior omni ſubſtantia nominabili? Vidit Plato, quomodo per ſe ens, ante omnia entia alia & alia exiſtit, ita per ſe homo, & animal, & ita de cæteris. Nónne hæc omnia, quæ per ſe ſubſiſtere uidit, non in alio, ſed in ſe uidit notionaliter?

ter: sic etiam ea quæ in se uidit notionaliter, quasi in principio notionalium seu entium rationis, quæ sunt similitudines realium entium: uidit suprà se esse essentialiter, in conditore entium, sicut in se notionaliter, in cõditore notionum. Vnde hic inse uniuersalis intellectus, qui est aut conditor aut assimilator, conditor est essentiãs, assimilator intelligens. Conditor in se omnia uidet, hoc est se omnium uidet conditiuum, siue formatiuũ exemplar. Vnde eius intelligere, est creare. Assimilator intellectus, qui est conditoris similitudo, in se omnia uidet: hoc est, omnium uidet notionale, siue figuratiuum exemplar, & eius intelligere, est assimilare. Vnde sicut conditor intellectus, est forma formarum, siue species specierum, siue locus formabilium specierum: sic intellectus noster, figura figurarum, siue assimilatio assimilabiliũ, seu locus figurabilium specierum, seu assimilationũ. Adhuc ut circa hæc exerciteris, attentè consi dera, Christum dixisse: Anteq̃ Abrahã fieret, ego sum. Et alibi: ante mundi constitutionem, & anteq̃ mũdus fieret, & ante omnia. Nam per se, est ante omne fieri, quo modo enim per se subsistere uideẽ, post possibile fieri? quis deduxisset possibile fieri in esse? nónne qui actu est? Rectè igitur ante omne possibile fieri, uidetur per se actu subsistens. Sed quomodo potest uideri, ante omne possibile fieri? nónne futurum, semper ante fuit futurum? igitur posse fieri, semper est præsens, per se subsistenti. Vnde cum id quod fit, sit temporale: tunc posse fieri temporaliter, est præsens per se subsistenti æternaliter. Id autẽ quod uidetur æternaliter, apud per se subsistẽs, est utiq̃ æternum: ante autem æternum nihil est. Est igitur similiter per se subsistens. Quod igitur fit in tempore, est per se in æternitate subsistẽs. Sicut cum dicimus, nos aliquid facturos: utiq̃ hoc aliquid, anteq̃ fiat alijs uisibile, in nobis est, & in nobis uidemus, & id fit in tempore uisibiliter, quod est in uerbo seu conceptu mentis mentaliter, & in alijs omnibus inuisibiliter. Palàm omnia esse ab æterno, in ęterno sunt omnia, ipsum æternum per se subsistens, à quo sunt quęcunq̃ facta sunt. Omnia temporalia, sunt ab intẽporali ęterno: sic omnia nominabilia, ab innominabili, & ita de omnibus. Ante omnia secula, æternum: ante ante, non est ante: absolutum ante, æternitas est: anteq̃ mũdus fieret, uidetur ante, & per nihil ante ante. In ipso igitur ante, anteq̃ mundus fieret, uidetur mundus non factus, ideò per se subsistens. Mundus igit qui uidetur anteq̃ fieret, est ipsum ante per se subsistens, & ipsum ante, est mundus per se subsistens. Vnde mundus per se subsistens, est ipsum ante, anteq̃ mundus fieret. Ab ante igitur, scilicet per se subsistenti, facta sunt omnia quę facta sunt. Sicut si dicit, anteq̃ domus fieret: domus utiq̃ quæ fieri debuit, iã est nominata ante, quãdo dicitur anteq̃ domus fieret. Omne igitur quod factum est, fieri potuit, & ante nominatum est. Fuit igitur ante in uerbo q̃ fieret, uti ibi, fiat lux, & facta est lux. Lux quæ fiebat, iã anteq̃ fieret, erat in uerbo: quia nomen eius lux erat. Nec aliud nomen lux facta habuit, quàm habuit anteq̃ fieret: sed anteq̃ facta est lux, quia erat lux, quæ fieri debuit, erat per se subsistens. Ante igitur omne factum, est ipsum per se subsistens: sicut ante temporalia, æternum. Proclus autem dicit, primò hoc nomen ἀνθυπόστατον, conuenire tantùm ut causæ per se subsistentium, ut hominis per se subsistentis, quia æternus: tamen dicit ipsum unum, regem scilicet omnium, siue Deum deorum. Species enim, & alia quæ ponit æterna, & ideò per se subsistere: in primo, ut in causa & fonte complicari, & explicata in æternitate asserit, uti in mundo sensibili, temporaliter et sensibiliter, ita in æternali, æternaliter & intellectualiter. Et sicut negat unum, quod asserit omnia ut omniũ causa, non subsistere per se, sed esse melius, & ante omne per se subsistens: sic etiam de omnibus. Nam sic ait unum nõ esse, sed esse ante omnia quæ sunt: & non esse in loco uel tempore, sed ante omnia localia & temporalia, ita de omnibus, quoniam ante omnẽ affirmationem et negationem. Et in hoc rectè dicit: quia ante & melius oĩbus de quib. fieri possunt, locutiones affirmatiuę uel negatiuæ. Sed quòd plura possint esse ipsi coæterna, tribus suis hypostasibus exceptis, nõ benè dixit: cũ idem sit ęternũ & ęternitas, quę plurificari nequit, sicut nec unum, ideò uti unũ imparticipabile, ne sit minus unum ex multiplicabile. Vnde circa ęternitatem, quam quidam durationem succesiuam, licet infinitam putarunt, uidentur

Proclus.

plures

plures erraſſe. Sed qui principium conſiderat, æternitatem, & in ipſa ut principio & cauſa eſſe omnia ipſum unum principium: ille uidet ubi ueritas, & quicquid Parmenides concludit uia rationis, ſcilicet, omnia de ipſo negando, & quod non plus unũ oppoſitorum quàm alterum, uel ambo de eo affirmanda, & quod non ſunt multa ſeu plura per ſe ſubſiſtentia. Nam aut non participarent uno, & tunc in hoc eſſent ſimilia, et iterum ideò non ſimilia, quia uno nõ participarent: aut ſi participarent uno, tunc per ſe non ſubſiſterent, ſed per unum, quo participarent. Non erunt igit̃ plura per ſe ſubſiſtentia. Quare plura, quæ facta à per ſe ſubſiſtenti id ſunt, quod ſunt. Participãt ergo uno, cum plura ſine uno quo participẽt, eſſe nequeant, ſequeretur enim contradictoria ſimul eſſe uera, ut præmittitur. Dixi autem ſuperiùs, per ſe ſubſiſtenti nullum nomen conuenire, quoniam innominabile, indicibile, & ineffabile eſt. Etiã ei unum propriè non conuenit: nos tamen (quoniam non poſſunt eſſe multa per ſe ſubſiſtentia) facimus de eo conceptum, ut de uno, & unum eſt quo ipſum nominamus, ſecundùm conceptum noſtrum, & dicimus, unam eſſe uniuerſi cauſam, in ſe omnium rerum ſpecies complicantem, ſuper omnem contradictionem, poſitionẽ, & oppoſitionem, affirmationem & negationem exaltatam: quoniam illa indicibile non attingunt, ſed inter effabilia, uerum à falſo diuidunt. Sermo autem circa unum
Plato. non eſt, quia indeterminabile. Quare Plato, ſimul mentiri dicebat, affirmationes & negationes, in uno. Eſt ergò unum omni ſenſui, omni rationi, opinioni, & ſcientiæ, & omnibus nominibus incompræhenſibile. Deo tamen, qui eſt omnium cauſa, unũ & bonum ꝓprius conuenire dicimus: quia unum & bonum, eſt ab omnibns deſiderabile, ſicut ab omnibus fugabile, nihil & malum. Deum autem dicimus unum, quo melius cogitari nequit, & non intrat in noſtram cogitationem, aliquid melius eſſe eo, quod ab omnibus nobis deſideratur. Hinc unũ & bonum ipſum Deũ dicimus,
Proclus. nec illa ſunt in ipſo diuerſa, ſed ſunt ipſum unum. Quod autem unum Proclus nominat, neq; ipſum Deum unum, ut cognitum nominamus, quia ante omnem cognitionem, unum eſt deſiderabile. Non eſt igitur Dei compræhenſio quaſi cognoſcibilium, quibus cognitis, nomina imponũtur: ſed intellectus incognitum deſiderans, & compræhendere non potens, ponit denominationem unius, diuinando aliquo pacto hypoſtaſim eius, ex indeficienti omnium unius deſiderio. Quod autem Deus non accedatur intellectualiter, Proclus aiebat, ideò quia tunc ſolum intellectualis natura ferretur ad ipſum. Nam non intellectuales ipſam non appeterent, ſed cum ipſe ſit, cuius gratia omnia id ſunt, quod ſunt: ab omnibus naturaliter deſiderari debet, uti eſt ipſum unum & bonum, quod omnia appetunt, & omnia entia penetrat. Adhuc attende. Multitudo ab uno deſerta eſſe nequit, ut patuit. Vnum igitur eſt hypoſtaſis eius. Sed non unum participatum & coordinatum ipſi multitudini: quoniam tale in ſe, non ſubſiſtit, ſed in alio, ſcilicet multitudine. Omne autem in alio, eſt ab eo quod in ſe: nam in ſe eſt prioriter quàm in alio, in quo non eſt niſi aliter. Aliter autẽ præſupponit in ſe. Hypoſtaſis igitur quod in alio, eſt ab eo quod in ſe. Sic hypoſtaſis coordinati ab exaltato, et participabilis ab imparticipabili. Omne igit̃ quod in cõſiderationem cadit, aut eſt unum exaltatum, aut coordinatum multitudini. Coordinatum ueró non habet hypoſtaſim, niſi ab exaltato, Vnum igitur exaltatum, eſt hypoſtaſis omnium hypoſtaſeum, quo non exiſtente nihil eſt, & quo exiſtente omnia id ſunt quod ſunt, & quo exiſtente & non exiſtente, omnia exiſtunt & non exiſtũt. Entia igitur cum eſſe deſiderent, cum ſit bonum: unum deſiderant, ſine quo eſſe nequeunt, quid autem ſit quod deſiderãt: capere nequeunt: cum quodlibet entium ſit unum, participatione unitatis participabilis, quæ habet hypoſtaſim ſuam, ab imparticipabili. Participabilis autem, non eſt capax imparticipabilis: ſicut capabilis, non eſt capax incapabilis, & cauſatũ cauſæ, & quod eſt ſecundæ, nõ eſt capax eius quod eſt primæ. Et licet non ſit capax: non eſt tamen penitus ignorans eius, quod tantopere deſiderat, ſed certiſsimè ſcit ipſũ eſſe, quod deſiderat. Et intellectualis natura, quæ ipſum eſſe ſcit & incomprehenſibilem: tantò ſe reperit perfectiorem, quantò ſcit ipſum magis incomprehenſibilẽ. Incomprehenſibilis enim, hac ſcientia ignorantię acceditur.

ceditur. Parmenides hæc attẽdens, ad ipſum unũ exaltatũ reſpiciens, unũ ens eſſe di cebat. Vidit enim in uno ente, omnẽ multitudinẽ cõplicari. Et cũ multitudinis cauſa ſit unitas, ſine qua eſſe nequit: ideò ad uirtualẽ unitatis cauſam reſpiciẽs, ens unũ ꝓtulit, omnẽ multitudinẽ in uno cõſiderans. Zeno in multitudine entium, nõ uidens niſi unũ ens participatũ, dicebat: nõ eſſe multa quæ entia, ut ẽm multa, ab uno deſerta nõ ſunt: propter unũ igitur ſubſiſtũt. Non ſunt igiť multa quæ entia, niſi uno ente participẽt. Vnũ igitur eſt hypoſtaſis. Et Zeno nõ uoluit idem dicere, quod Parmenides: nam nõ reſpexit ad unũ exaltatũ ſicut Parmenides, ſed participatũ. Meliſſus aũt acceſſit ad aſſertionẽ Parmenidis, multitudinẽ quidẽ in uno ſecundũ cauſã reſpiciẽs, unũ aũt in ſola multitudine, ſaluare nõ potens. Vnum quidẽ ſecundũ ſe ante multitudinẽ eſt: multitudo uerò, omnino ex uno eſt quod eſt. Sed qui cõſiderat, omnẽ unitatẽ habere aliquam ſibi coniunctã multitudinẽ, & quod omnis multitudo, ab aliqua ſibi cõuenienti unitate cõtinetur: uidet unũ ſimul & multa entia, in unitate multa, & in multitudine unũ, ſine quo nec eſſet ordo, nec ſpecies, nec quicꝗ, ſed confuſio & difformitas. Nec refert, ſi eo modo quo de unitate dictũ eſt, dicas de æqualitate, uti in prꝫcedẽti ſermone habes: nam æqualitas eſt unificãs, & poteſt dici unionis cauſa, ſicut unũ, ſic bonitas, & iuſtitia, et talia. Adhuc attende, quomodo quidam dicunt de dualitate, quî ſit unitas ſimul & multitudo: quoniã hoc uerũ eo modo, ſicut id quod eſt cauſa unionis, ſecũdum cauſam eſt unũ, ſic dualitas ſecũdũ cauſam eſt multitudo: dualitas ẽm, ubiꝗ mater eſt multitudinis. Dualitas aũt nõ eſt deſerta ab uno, omne enim qđ poſt unũ eſt, uno participat, oĩa poſteriora priorib. participãt, & non econuerſõ. Dualitas non eſt prima unitas, oĩa antecedens, & exaltata ſuprà omnia: ſed eſt participata unitas. Habet enim ab unitate qđ eſt unitas, & ſic eſt aliqualiter unitas et dualitas. Et ita uideť unitas eſſe multitudo: ſed eſt unitas, tanꝗ uno participans, & multitudo, tanꝗ cauſa multitudinis. Sic intelligo id quod quidã dixerunt: dualitatẽ neꝙ unitatẽ, neꝙ multitudinem. Plato autẽ poſt unũ, poſuit duo principia, ſcilicet: finitum & infinitũ, puta ſicut numerus poſt unũ eſt, ex finito & infinito. Si enim unitatẽ unmeri, à numero ſeparatam, cõſideras: monas eſt, & non eſt numerus, ſed principium numeri. Si multitudinem ab unitate deſertam, conſideras: infinitas quędam eſt. Numerus igitur ex unitate & multitudine, tanꝗ finito & infinito, conſtitui uidetur, ſic de omni ente. Capit autem infinitatem pro interminato & confuſo, apto tamen terminari & finiri. Finitum uerò pro forma finiente & terminante infinitatem. Et ſi quis ſubtilius aduertit, non eſt Meliſſi poſitio ita abſurda, ſicut Ariſtotles eam redarguit: Nihil enim in omni conſideratione uidetur, cꝫ infinitas, ſcilicet: infinitas finiens, & infinitas finibilis. Infinitas finiens, eſt finis cuius non eſt finis, & eſt principium per ſe ſubſiſtẽs, omnem finem cõplicans, & eſt Deus ante omne ens. Et infinitas finibilis, eſt carẽtia omnis termini, & definitionis finibilis ſine infinito, et eſt poſt omne ens. Quando igitur infinitum primũ, finit ſecundũ: oritur ens finitum, ab infinito principio, ſcilicet à primo, quod eſt pluſcꝫ ens, cum ipſum prꝫcedat, nõ à ſecundo, cum ſit poſt ens. In primo infinito, ſunt omnia definibilia actu. In ſecundo, ſunt omnia definibilia, in reſpectu omnipotentiæ primi. Vti dicimus: per omnipotentẽ de nihilo omnia poſſe creari, non quòd in nihilo, ſint omnia in potẽtia: niſi referatur potentia ad omnipotentiã, ubi coincidit poſſe facere, cum poſſe fieri, quaſi cõcipias omnipotentis formæ ipſum nihil, eſſe materiam, quã ut uoluerit formet. Sed formæ non omnipotentis & finitꝫ uirtutis, non eſſe nihil materiam, ſed magis formabilem ſeu minus reſiſtentẽ: ut eſt poſsibilitas eſſendi, hoc quod forma formare poteſt, tãcꝫ apta & obediens, ut mereatur talẽ formam. Hoc dicebat Plato, quod formæ darẽtur ſecundùm merita materiæ. Reſumendo itacꝫ quæ tacta ſunt, principium eſſe unitrinum, & ipſum ꝫternum manifeſtum. Dico, hunc mundum ab unitrino principio, id eſſe quod eſt, nec ſunt multa principia ut patuit, non multa, non poſſunt niſi unum concipi. Ante igitur hunc mundum & multa, principium quod eſt non multa: ſicut ante ens non ens, & ante intellectum non intellectus, & generaliter ante omne effabile ineffabile Negatio igitur, principium omnium affirmationum: principiũ enim

Zeno.

Parmenides.

Meliſſus.

Plato.

Meliſſus.

Plato.

nihil

nihil eſt principiatorum. Sed cum omne cauſatum, ueriùs ſit in ſua cauſa, q̃ in ſe ipſo: igitur affirmatio, meliùs eſt in negatione, cum negatio ſit eius principium. Principium igitur, eſt ante maximum & minimum pariter, omnium affirmationum, puta, non ens entis principium. Sic uidetur ante ens, quod per medium coincidentiæ maximi & minimi, uidetur ſuperexaltatum: præcedit enim ens, quod pariter eſt minimè & maximè ens, ſiue ſic non ens, quod maximè ens. Non eſt principiũ entis, nullatenus ens, ſed nõ ens modo dicto: cum enim uideo ad principium entis, quod nõ eſt principiatum ipſum, uideo minimè ens eſſe, cũ uideo ad principiũ entis, in quo eſt melius principiatum q̃ in ſe, uideo ipſum maximè ens. Sed quia idem principium, eſt ſuper omnia oppoſita et effabilia, ineffabiliter: uideo ipſum ante maximum pariter & minimum, omnibus quæ dici poſſunt ſuprà poſitum. Quare conſequenter omnia, quæ de ente affirmãtur, pariformiter de principio negãtur, modo p̃miſſo. Omnis autem creatura, ens aliquod eſt, non multa. Igitur omnium principium, omnia complicat: ſicut negatiua p̃gnans dicitur, affirmationis ſcilicet, ut non eſſe dicit ſic non eſſe, ut per eſſe ſignificatur, ſed melius eſſe. Principiũ igit̃ ineffabile, nec principium nominatur, nec multa, nec non multa, nec unum, nec alio nomine quocunq̃: ſed ante omnia illa, eſt innominabiliter. Omne enim nominabile, aut figurabile, ſeu deſignabile, p̃ſupponit alteritatem & multitudinem, & non eſt principiũ. Omnis enim multitudinis, unitas principium. Multa non poſſunt eſſe æterna, cum æternũ ſit æternitas, ut p̃mittitur. Principium aũt æternum, immultiplicabile, principium non eſt alterabile, nec participabile, quia ẽternitas. Nihil igitur in hoc mundo eſt, eius ſimilitudiuem habens, cum non ſit deſignabile, nec imaginabile. Mundus autem, eſt infigurabilis figura, & indeſignabilis deſignatio: mundus ſenſibilis, eſt inſenſibilis mundi figura, & temporalis mundus æterni & intemporalis figura. Figuralis mundus, eſt ueri & infigurabilis mundi imago. Dum uideo per contradictoria principium, omnia in ipſo uideo. Eſſe enim & non eſſe, omnia ambit: cũ omne quod dici, aut cogitare poteſt, aut eſt, aut non eſt. Principium igitur, quod eſt ante conttadictionem, omnia complicat, quæ contradictio ambit, principium uidetur in oppoſitorum æqualitate. Abſoluta æqualitas eſſendi, & non eſſendi, non eſt participabilis: cum participans, ſit aliud â participato. Aequalitas igitur, in alio non niſi aliter participabilis, non eſt æqualitas, quæ principiũ ſuperexaltatum, ſuper æquale & inæquale. Nihil igitur ex omnibus, æqualiter poteſt eſſe & nõ eſſe. Quare duo contradictoria, nõ poſſunt æquè de eodẽ uerificari. Omnis igit̃ creatura, imparticipabile principiũ in alteritate participat: ſicut æqualitas imparticipabilis, in ſimilitudine. Similitudo æqualitatis, cũ non ſit æqualitas, ſed eius ſimilitudo, nõ poteſt eſſe nec maxima, qua maior eſſe nequit, nec minima, qua minor eſſe nequit: quia nõ eſſet ſimilitudo, ſeu aut nihil, aut æqualitas. Participabilis igitur eſt æqualitas in ſimilitudine, q̃ alia et uaria eſſe poteſt, maior aut minor. Creatura cum nihil ſit, & totũ eſſe ſuũ habeat à cauſa: in principio eſt ueritas. Principiũ enim, ueritas eſt omnium creaturarum. Mundus igitur iſte, quẽ Magiſter noſter dicit conſtitutũ, quando ait: ante mundi conſtitutionem, non eſt ueritas, ſed eius principiũ eſt ueritas. Ob hoc in mũdo conſtituto, nihil p̃ciſè uerum reperitur, nulla eſt p̃ciſa æqualitas aut inæqualitas, ſeu ſimilitudo ſiue diſſimilitudo. Mundus enim, ueritatis p̃ciſionem capere nequit, ut de ſpiritu ueritatis ſupercœleſtis, Magiſter noſter affirmat. In principio igitur, quod eſt ueritas, ſunt omnia, ipſa æterna ueritas: quia mundus conſtitutus per æternũ mundum, ſiue principium conſtitutus, nõ eſt in ueritate, ſed fallibilitate uarietatis poſitus: ſic non in bono, quod ſoli Deo, ſiue conſtituenti mundo conuenit, ſed in maligno poſitus eſt. Poſſet quis dicere, mundum omnia complecti, quoniam uidetur ante eius conſtitutionem. Et uidetur conſtitutus mundus ante conſtitutionem. In principio Verbum erat, & mundus conſtitutus, per ipſum eſt conſtitutus, ſicut uerbum ante deſignationem, & uerbum deſignatum. Quando enim intellectus, ſuiſpſius uerbũ mentale, in quo ſe intelligit, uult manifeſtare: hoc facit per elocutionem, ſiue ſcripturam, ſeu aliam ſenſibilem deſignationem. Verbum igi-

tur

tur ante deſignationem, mentale eſt: deſignatũ uerò, induit ſenſibilẽ ſpeciem, & ſic inſenſibile, conſtitutum eſt ſenſibile. Sẽſibile autẽ, ad inſenſibile nullam habet proportionem. Sic ſe habet aliquo modo mundus conſtitutus, ad conſtituentem. Patet igitur, principium uniuerſorum, non eſſe neq; aliud, neq; idem reſpectu creaturarum ſuarum: ſicut uerbum indeſignatum, eſt neq; aliud, neq; idem ad ſuum deſignatum. Primum enim principium, eſt ante omnem alteritatem & identitatem, ſicut natura incolorata, neq; alba, neq; nigra dicitur: non ut illis priuetur ut materia, ſed per eminentiam, quoniam eſt ipſorum cauſa. Sic negamus uocem & ſilentium de anima: quoniam non eſt nec uox nec ſilentium modo, quo lignum, ſed modo quo cauſa nihil cauſati. Cauſat enim anima iſta in animali. Ita omnia de uno principio negamus, quæ ab ipſo procedunt. Et non eſt principium unum, dans omnibus hypoſtaſim, aliud aut idem; ſed ſuperexaltatum per eminentiam, & in omnibus per ipſum conſtitutis. Creator non eſt idem cum ſua creatura, ſicut nec cauſa cum cauſato, ſed non adeò longè abeſt, quod ſit quid alterum. Oportet enim ipſius & creaturæ, quæ numerum conſtituerent, eſſe aliquod principium: cum omnis multitudinis unitas ſit principium, & ita primum principium, non eſſet primum principium. Et hoc Paulus Apoſtolus expreſsit, cum diceret: Deum non longè à nobis abeſſe, cum in ipſo ſumus & mouemur. Quemadmodum etiam primiſsimam monadem, dicimus innumeratam, non tanquàm ſubmiſſam materiam numeris, & interminatam, ſed ut in ſe omnes numeros & ſpecies numerorum complicantem & producentem, quæ non eſt aliud aut idem, cum quacunq; ſpecie numeri: Sic de uno principio, quantum noſtra capacitas nobis ſuffragatur, conceptum facimus ſimilitudinarium qualitercunq;, licet ualdè infrà præciſionem: quoniam eſt unum principium immultiplicatum, omnem multitudinem complicans & explicans, ſeu producens, cui ſi addis aliquod quodcunque, puta dicendo unum ens, non manet unum ſimpliciter, & tranſit in multitudinem, multaque entia, habẽt ab uno primo principio, quod ſunt multa ab enter, quod ſint entia. Et ita omnis multitudo eſt ab uno, ut multitudo eſt, & contracta multitudo, contractionem habet ab uno contracto: ſicut multa entia ab uno ente. Ens ab uno habet quicquid eſt: uno enim ſublato, nihil remanet. Et ſi rectè attendis, additio ad unum, non eſt additio ad unum ſuperexaltatum, ſed eſt modus eſſendi, quod eſt ens entium unius participalis & contrahibilis ad uarietatem: ſicut de æqualitate imparticipabili, & ſimilitudine eius participabili, prædixi. Sic entitas, eſt uniuerſalis eſſendi modus, participabilis unitatis, & uita modus eſt eſſendi ſpecialior & perfectior, unitatis participalis. Et intellectus eſt adhuc perfectior modus. Sed abſolutæ unitatis, contrahibilis unitas, ſimilitudo eſt & imago, quæ non eſt niſi deſignabilitas ſiue reuelatio eius: uti deſignabilis indiuiſibilitas puncti, ſe habet ad indiuiſibile ſimpliciter indeſignabile, ſcilicet unum abſolutum. Patet, quod unum ens, ſe habet ad ſimpliciter unum, ſicut multa: & ad multitudinem entium, ſicut monas. In unitate entis, uidetur unum entialiter contractũ: & hoc ſine multitudine, non eſt poſsibile. Vnum uerò principium, eſt ſuper omnẽ multitudinem exaltatum et expanſum. Vnum ens, in ſe omnem colligit, entium multitudinem: cum nulla entium multitudo, eſſe poſsit deſerta ab uno ente, & explicatur in multitudine unitas entis. Sic de uita uiuentium, & intellectu intelligentium, & omnibus: quoniam omnis multitudo, participat uno, & ad monadem ſuam unitur. Multitudo autem unitatum monadialium, in primiſsimo unum complicatur. Putarunt Platonici, unum principium primiſsimum Deum eſſe, & omniũ regem, & alios eſſe Deos, unitatem primò inter omnia etiam participãtes: nam primiſſimo Deo, uniuerſalẽ prouidentiam aſcripſerunt, ſed alijs Dijs partialem. Quemadmodum legimus, angelos præpoſitos regnis, & eis datum nocere terræ & mari. Putarunt etiã, Deos mœchanicis artib. præeſſe: ut Vulcanum, fabrili arti. Fatebantur autem omnes Deos, ſiue intelligẽtiales, ſiue cœleſtiales, ſiue mundiales: nihil habere, niſi ſibi datum à primiſsimo Deo omnium rege, quẽ Iouem appellauerunt antiqui, qui omniũ rex erat ſuo tempore nominatiſsimus. Hinc Iouis dicebant omnia plena, omnia ad unum reducentes: quia multitudo principum

mala, si est deserta ab unitate, unitas autem, dat omni regno subsistentiam, & diuisio desolationem: ut nos docet princeps omnium, rex noster Messias. Isti utiq; si essent Dij, essent noui & recentes & creati, qui ante mundi constitutionem non fuissent, & propter mundum essent: & cum mundus sit propter Deum, nos cum Paulo dicimus, quod nullus est Deus nisi unus. Nam & si sunt qui dicantur Dij, siue in cœlo siue in terra (siquidem Dij sunt multi, & domini multi) nobis tamẽ unus Deus pater, ex quo omnia, & nos in illo. Et unus Dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum. Et hic est de quo in themate scilicet principium, qui & loquitur, cui data est omnis potestas, quæ in cœlo & in terra, cui omnes illi Dij creati, de quib. dicunt prædicti, siue uirtutes, siue potestates subsunt, cum sit uerbum Dei uiui, per quod sunt omnia, in quo sunt omnes thesauri scientiæ absconditi: per quem solum, sicut in esse, et ad seculum temporale peruenimus, ad intemporale esse, et perpetuam uitam, reduci poterimus, per uiam quã opere & sermone ostendit principium, & in omnib. principatum tenens, Iesus Christus, semper benedictus. Amen.

Ex sermone, In principio erat uerbum.

DEum quia omnis boni & perfectionis, uirtutis & ueritatis, est origo, à nullo dependens, & à quo omnia: ipsum summum bonum esse necesse est. Summum autem in sua supellatiuitate, nihil secum compatitur: alioqui summitatis rationem, penitus perderet. Quare unicus Deus, & eapter simplicissimus. Summum nihil antecedit, partes prius sunt toto, & earum unio, ex altioris uirtutis potentia dependet. Constat ergo summum bonum, solum perfectissimum esse unicum & simplicissimum, cuius esse, quia summum à nullo depẽdens: ideò propriè Deus, solus est. Quare inter alia Hebraica nomina, אֲשֶׁר אֶהְיֶה nuncupatur, id est qui est: sicut alibi, sum qui sum. Hoc autem diuinum esse quia summum, per se & propter se, necesse est esse. Et cum nihil sui ipsius causa sit, alioqui esset anteq; esset, quod implicat; ideò æternaliter & incommutabiliter est, & in omni principio erat. Nam clarum est, perfectissimo, unico, simplicissimo esse diuino, nihil deesse: quia perfectissimè est, nihilq; conuenire, nisi quod summo bono concordat. Quod enim à summitate boni cadit, perfectissimo esse non conuenit. Patet nunc, quod summum bonum esse, summa duratio siue ęternitas, summa uirtus, summa maiestas, summa gloria, summa iustitia, summa ueritas, unus Deus simplex sunt, extrà quem nihil summum est, nihilq; infinitum. Quare nec mundus æternus, nec quicquàm infinitæ potentiæ uel uirtutis. Hinc hic Deus tàm immẽsus, ab omnibus creaturis ĩnominabilis, inexpressibilis, quod ad plenum incognoscibilis manet. Nominatur humanis diuersis uocibus, diuersis linguis diuersarum nationum: licet nomen eius sit unum, summum, infinitum, ineffabile, & incognitum. Ascendens intellectus creatus, ad appræhendendam tàm summi boni uirtutem: reperit eum solum iustissimum prouisorem. Hinc ipsi apud Iudæos אֵל nomen dedit. Repperit dominatorem uniuersi, cuncta præuidentem, dixit: עֶרְגִי. Repperit potentissimum dixit יָהּ. Repperit mansuetissimum, dixit: צְבָאוֹת שַׁדַּי, & cætera. Et iuxta Hebræorum traditionem, talium nominum octo sunt, unum tamen sanctissimum, cuius interpretationem, humanus intellectus appræhendere nequit, à Deo datum, quod est Τετραγράμματον, id est quatuor literarum, est ineffabile, id est per intellectum inconceptibile. Necq apud Iudæos nisi præcedenti ieiunio, semel in anno uoce profertur, quod uocatur יְהוָה. Et ubi in Bibliis, Hebræorũ scilicet, ponitur hoc nomen, ibi nos habemus Dominus. Quod quidem sanctissimum & altissimum diuinum nomen, quia non secundùm aliquam particularẽ uirtutem extrinsecã sicut reliqua, sed secundùm omnipotentiam & proprietates intrinsecas, sine respectu ad extrà Deum significat. Ideò Rabi Moyses, in libro directionis perplexorum dicit, quod omnia nomina diuina, deriuata sunt ab operibus diuinis, præter Τετραγράμματον quod est appropriatum altissimo creatori, quod significat diuinã essentiam, cum proprietatibus intrinsecis, & maximi mysterij est. Habent itidem Græci, unius Dei diuersa nomina, puta, ἰσχυρός, iuxta potentiam, Κύριος

iuxta

iuxta dominationē,& propriè uocatur Θεὸς.Et hoc nomen,ſicut & Greca,à Chaldea ortum & deriuationem capiens, à Theu quod ſignificat bonum, nomen accepit. Et Latinè:à Θεόσ,Deus deriuatur. Et Tartaricè Birteng,id eſt unus Deus bonus.Et Alemānicè ein Got,id eſt ein gût,ita in lingua Sclauorum boeg,à bonitate.Et in Turcia, & Sarracenia, Alla uua iber,id eſt,iuſtus Deus magn9.Et in Chaldea & Indica,Eſgi abhir, id eſt creator uniuerſi appellatur. Ita unus Deus, ſecundū attributa diuerſa, à diuerſis gentibus,aliter & aliter nomen ſortitur,licet ſit unus in omnibus, & per omnia.Hic autē Deus ſummæ uigoroſitatis, nihil imperfecti, parui & minuti in ſua eſſentia habens:ocium neceſſe eſt abhorreat. Aliter ſummè ocioſus Deus eſſet, & ſic ſumma fœlicitas, eſſet in pigritia ac ocio,quod eſt impoſsibile. Et quoniā hoc ſic eſt, quod apud diuinam eſſentiam,impoſsibile eſt ocium reperiri : conſequens eſt, eum ſummæ actiuitatis exiſtere.In omni autē actione perfecta, tria correlatiua neceſſariò reperiuntur:quoniā nihil in ſeipſum agit, ſed in agibile diſtinctum ab eo, & tertium ſurgit ex agente & agibili, quod eſt agere. Erunt hæc correlatiua, in eſſentia diuina tres perſonæ.Quare Deum trinū uocamus.Eſt enim Deus deificans,generans,iuſtificans,amans,cum cæteris perfectionib.quē patrem uocamus.Eſt Deus deificabilis, generabilis,iuſtificabilis,amabilis,& ita de reliquis: & hunc filium à patre procedentem,nominamus.Eſt poſtea deificare,deificantis & deificabilis,id eſt patris & filij,et ſic iuſtificare, generare, & amare amantis & amabilis:& hunc ſpiritum ſanctum, ab utroq; ꝓcedentē,nominam9.Huius īmenſæ,ineffabilis,ac incōceptibilis diuinæ trinitatis:humanus intellectus,per has ſuprà ſcriptas rationes,firmam fidem apprehendit,ac indubitatā,& auctoritatibus eorum, qui diuino ſpiritu locutiſunt,ſe iuuat. Ex ueteri enim teſtamento,iuxtà Hebraicam ueritatem, huius ſimplicilimæ trinitatis ſacramentum,ſæpè manifeſtatur.Principium enim ſacrarum literarum,dicit: In princi pio creauit אֱלֹהִים. Et Ioſue ultimo: Nō poteris ſeruire Domino,quia אֱלֹהִים ſancti ipſe.Ac Hieremiæ.xxxiij.Peruertiſtis uerba Elohim uiuētiū Domini exerciuū,Dei ueſtri.Et in Pſamo.xlix.Deꝰ deorū Dñs loquutꝰ eſt,dicit Hebraicè: אֵל אֱלֹהִים יְהוָה, quia indiuiſa ſunt opera trinitatis, tres perſonæ, uuus Deus creauit terram. Verum Iudæi,uolentes trinitatem euadere,dicunt, per trinitatem quæ in eorum libris exprimitur,tres proprietates intelligi debere, ſcilicet diuinam ſapientiam , bonitatem, & potentiam,per quas proprietates dicunt omnia creata.Et hoc Nicolaus de Lira deſtruit in libello quodam contra Iudęos,pluribus oſtendens auctoritatib. ueteris teſtamenti trinitatem. Ego etiam aliquando diſputando: depræhendi, ſapientes Iudæos, ad credendā trinitatem inducibiles,et hoc non eſt eis difficile perſuadere. Sed quod filius in diuinis,ſit incarnatus:hoc eſt in quo ſunt indurati,nec rationes, nec prophetias audire uolunt. Sunt alia ſacra documenta, huius indubitatę ſanctiſsimæ trinitatis,quę nūc adducere,breuitatis cauſa ſuperſedeo.Nunc ad ſacri Euangelij intellectū aſcendamus.In principio erat uerbū: iſtud nos filium,in diuinis nūcupamus, & apud Grecā literam dicitur,ἐν ἀρχῇ ὁ λόγοσ: Verbum quidem non pro ſenſibili, ſed intellectuali capitur. Cum enim in eſſentia Dei, ſit neceſſariò Deus ſe intelligens, ſiue ſe concipiens, qui dicitur Deus pater:tunc eſt eius uerbum, ſeu ſuiipſius conceptus, filius eius, à patre in æternitate genitus. Erat itaq; in principio, ante omne tempus in ipſa æternitate, uel in ipſo ptincipio ſummo, id eſt in Deo patre, hoc ſanctiſsimum uerbum, procedens à patre, ab eius ſubſtantia & natura: quoniam יְהוָה Deus pater, dixit Domino יְהוָה , ſiue ut nunc habent libri , לַאדֹנָי , id eſt Deo filio, ſede à dextris meis. Tecum enim principium, in die uirtutis tuæ, in ſplendoribus ſanctorum ex utero, id eſt ex propria ſubſtantia ante Luciferum, in principio mūdi creatum,genui te.Hoc clariùs habet Chaldæorum ueritas,quæ dicit: dixit Dominus uerbo ſuo. Loqui enim Dei eſt uerbum genuiſſe,ſecundùm Gregorium. Semel autem loquutus eſt Deus : quia aliud Verbum præter unigenitum, non habet. Loquitur enim Deus, & illud ipſum non reperit. Loquitur autem Deus uerbum : quia nullum tempus congruit Deo,nec præteritum, nec futurum . Firmianus Lactantius ait, Deus procedentem de ore ſuo uocalem ſpiritum,quē non utero, ſed mente conceperat:

inexcogitabili quadam mentis ſuę uirtute ac potentia, in effigiem, quæ proprio ſenſu & ſapientia uigeat, conpræhendit. Vnde in Pſalmo. xliiij. Eructauit cor meum uerbum bonum, dico ego opera mea regi. Conteſtans uidelicet nulli opera Dei eſſe, niſi ſoli filio: qui eſt uerbum Dei, & quem regnare in perpetuum, neceſſe eſt. Meliùs Græci λόγον dicunt, quàm nos uerbum ſiue ſermonem. λόγος enim ſermonem ſignificat, & rationem: quia ille eſt & uox, & ſapientia Dei. Quis dignè fari poſſet, illam ineffabilem natiuitatem, qua de æterno natus eſt, & naſcitur coæternus? Et quod genitus, ante ſecula genitus eſt: ſic quod poſterior non eſt genitore? Hoc enim uerbum quod in principio erat (ut ait Baſilius) non eſt nec humanum, nec angelicum, ſed eſt internalis Dei locutio. Hic Dei filius, eſt ſimul cum patre, una ſapientia, & ſubſtantia, qualis enim pater, talis filius. O mira natiuitas, ubi generans ſuam eſſentiam, naturam, perfectionem, uirtutem, gloriam, infinitatem, & omnipotentiam, dat generato. Conſubſtantialis eſt enim patri filius: quia tres perſonæ, unus Deus, quicquid Deo conuenit, omnibus perſonis æqualiter conuenit, quamquam alius pater, alius filius, alius ſpirituſſanctus. Non tamen alterius eſſentiæ eſt pater, nec aliud eſt pater, aliud filius, aliud ſpirituſſanctus. Quia patris & filij & ſpirituſſancti una eſt eſſentia, coæqualis gloria, coæterna maieſtas. Cum itaq; filius iugiter in patre ſit, per eſſentiam: ideò dicitur ſecundum Origenem, & uerbum erat apud Deum. Nec fuit in principio, in quo erat uerbum, aliqua ſeparatio uerbi, & Dei uerbum proferentis, quia Deus erat uerbum. Quare nihil minus in filio, quàm in patre, quia Deus de Deo, lumen de lumine. Generationem hanc inenarrabilem, ſumma ueritas, ſi non plena luce, aliquali tamen radiolo, in paganitatis tenebris conſtitutis, aliquantulum aperuit: ut apud Firmianum Lactantium, in de falſa ſapientia, plurima exempla conſcribuntur. Refert quidem Hermetem Triſmegiſtum, in eo libro, qui λόγοσ τέλειοσ, id eſt ſermo perfectus dicitur, his uſum uerbis: Κύριοσ, καὶ τῶν πάντων ποιητὴσ, ὃν θεόν καλοῦμεν, δεύτερον ἐποίσεν τὸν θεόν. id eſt, Dominus, & omnium factor, quem Deum nominare uidemur, ſecundum fecit Deum. Et ſequitur, quia hunc fecit primum, ſolum, & unum: bonus ei uiſus eſt, & pleniſsimus omnium bonorum, gauiſus eſt, & nimis dilexit, uelut partum ſuum. Similiter Sybilla Erithræa, in carminis ſui principio, filium Dei, ducem & imperatorem omnium prędicat, dicens: παντότροφον κτίσιν. i. omnium nutritorem conditoremq;, qui dulcem ſpiritum omnibus depoſuit, & ducem Deum omnium fecit. Et alia Sybilla. Hunc oportet cognoſci, ipſum ſcito tuum Deum, qui eſt filius Dei. Hunc filium ineffabilem, Hermes dicit. Quum autem huius cauſæ uoluntas boni, quæ Deum prouexit, cuius nomen non poteſt ore hominum fari. Et poſtea ad filium ſuum, Hermes loquitur: Eſt enim O fili, ſecretus quidam ſermo ſapientiæ, de ſolo Domino omnium præſciente omnia Deo, quem dicere, ſuper hominem eſt. Zeno, λόγον ſiue uerbum, naturæ diſpoſitorem, atq; opificem uniuerſitatis appellat. Quem et fatum, & neceſsitatem rerum, & animum Iouis nuncupat, ea ſcilicet cõſuetudine, qua ſolent Iouem pro Deo accipere, ſed nihil obſtant uerba, quum ſententia congruat ueritati. Eſt enim ſpiritus Dei, quem ille animum Iouis nominauit. Nam Triſmegiſtus, qui ueritatem penè uniuerſam (neſcio quomodo) inueſtigauit: uirtutem maieſtatemq; uerbi, ſæpè deſcripſit. Et alia Sybilla: omnia uerbo agens. Refert Auguſtinus libro. vij. Confeſsionum, apud Platonicos ſe Euangelij noſtri principium inueniſſe. In principio erat uerbum, & uerbum erat apud Deum, & Deus erat uerbum. Hoc erat in principio apud Deum, & omnia per ipſum facta ſunt. Quod dubium non eſt, quia ea illis ſententia placebat, ex noſtris in ſuos libros illud tranſtuliſſe: omnia enim ab uno principio dependent, uoluntas increata omnipotens, una & æqualis potentiæ infinitæ, ſicut uoluit cuncta perfecit. Sed quia uolentis patris ac loquentis uoluntas, ſermo ſiue uerbum, filius exiſtit: hinc per ipſum uerbum, cuncta facta ſunt: dixit enim & facta ſunt, mandauit & creata ſunt: dixit fiat lux, & facta eſt lux. Verbo enim Dei cœli formati ſunt. Vnde pſalmus. xlviij. Deus deorum Dominus loquutus eſt, ſiue Deus Deus Dominus loquutus eſt, & uocauit terram. Hic enim dicit אֵל אֱלֹהִים יְהוָה locutus eſt, oſtendens indiuiſa eſſe opera trinitatis, coniungens

iungens אֱלֹהִים cum יְהוָה, ostendens per filium Dei terram creatam. Summa incommensurabilis bonitas uolens, nõ solũ intrà se ab æterno producere: multiplicauit etiã creando in tempore, extrà se suam bonitatem. Sed non potuit Deus optimus, ad imaginem alicuius extrinseci, creasse omnia, nec ad alium finem, nisi ad summum, scilicet seipsum cuncta creare. Quare ad imaginem diuinitatis, et ad Deum, cuncta per ipsum facta sunt. Quomodo autem cuncta fluant à Deo in esse suo, longum esset & impossibile mihi enarrare. Sed ut aliquantulum intelligamus, assumamus dictum cuiusdam philosophantis, in quodam libello suo, de forma prima, scilicet, quod quemadmodum artificiatum fluit à mente artificis: sic scilicet imaginando Deum summum artificem, cuncta quæ fuerunt, sunt et erunt, ab æterno in mente habuisse, & iuxtà uoluntatem suam per omnipotentiam in esse temporale posuisse, absq; medio uel iuuamine extrinseco: omnipotentia enim, nullius adiutorio indiget. Certè si artifex, formam domus aut arcæ in mente concipiens, eam per uoluntatem uelit in esse producere, quia in eo potentia non conuertitur cum uoluntate, sicut in Deo omnipotenti: oportet media multa habere, puta ligna, securim, & id genus plurima, ad introducendam formam præconceptam, quæ media, in Deo non sunt necessaria. Fluit enim à forma Dei oĩs forma, ab esse diuino omne esse, à bonitate diuina omnis bonitas, & à ueritate diuina omnia ueritas. Et talem fluxum creationem uocamus. Et quia unus Deus est trinus: fluunt triplices creaturæ à Deo, spirituales tantùm, corporales tantùm, & mixtæ. Spirituales sunt angeli, & intelligentiæ. Corporales, sunt uegetatiua, sensitiua, & elementatiua. Mixta natura, tanquã ab utraq; procedens, est homo. Et quia trinitas est in unitate, sequitur in natura spirituali trinitatem esse, scilicet tres ordines, & quilibet ordo, trinitatem complectitur. Sunt enim nouem chori. Ita in natura cœlesti, corporali, et natura elementari, sensitiua et uegetatiua, imago trinitatis consistit: ita & in natura mixta. Ordinem autem rerum, & monarchias has, pulcherrimum esset contemplari, quomodo sapientissimus cuncta quæ fecerat, fecit ualdè bona. Et per has contemplationes, sanctissimus Dionysius, ad Hierarchias ascendit. Sed quia trinitas in unitate est, gerit intrà se omne creatum in suo esse, imaginem trinitatis, per hoc quod habet esse, uirtutem, & operationẽ, per hoc quod est ex potẽtia, obiecto, & actu, per hoc quod est ex suis innatis correlatiuis. Sicut eñ diuina bonitas, est ex bonificante patre, bonificabili filio, & bonificare spiritu sancto, ita bonitas effluxa, hoc uestigium trinitatis intra se gerit, ut nulla bonitas creata, esse possit sine bonificante, bonificabili, & bonificare. Ita quidem de amore, esse, ueritate, & cæteris omnibus, à Deo effluxis. O si hic contemplator aliquis ascenderet, quàm dulcem speculationem inueniret? Profectò nullus infidelis, nullus superbus, auarus, impudicus, incastus, aut alijs sordidis peccatis inuolutus, hanc dulcedinem appræhendere poterit, nec quisquam ita durus, si in hanc contemplandi uiam intrauerit, qui non mollescat. Aduertat hic unusquisq;, quod Deus propter se cuncta creauit, ut omnis creatura suum optimum finem haberet. Creauit autem ultimo Deus hominem, tanquàm in quo complementũ, & creaturarum perfectio consisteret: hominis autem perfectio, in Deo est. Sic itaq; omnis creatura, per hominem in Deum ordinata est. Quare ineffabilis pietatis Deus, hominem in fine creauit, & donis ornauit, libero arbitrio & ratione: ut per rationem ortum suum, et sui conditorem intelligeret, & per liberum arbitrium amaret, ac principio sibi à Deo data naturaliter bona, ac in Deum ordinata, sursum erigeret, ac per uirtutem, obedientiam, & charitatem multiplicaret moraliter. Posuit Deus hominem in Paradiso uoluptatis: posuit animam mundissimam, in corpore terreo, aptissimo, flexibili & obedienti. Dedit ei potestatem totius Paradisi, totius corporis, ut omnium sensuum, corporalium, & spiritualium uti posset. Præcepit, ne comederet de ligno posito in medio Paradisi, ne scilicet per liberum arbitrium abuteretur ratione, & sua principia deordinaret, per superbiam in terram uertens inferius, quæ in obedientia fuerunt sursum plantata. Post quám enim inuidia diaboli, parens ille primus Adam scilicet, spe seductus inani cecidit: tunc sine uerbo factum est nihil, id est peccatum. Nihil enim entitatis, peccatum

habet, alioqui effigiem trinitatis & bonitatis gereret. Confestim autem post peccatum, post deordinationem principiorum, tanquàm exul & peregrinus factus est de Paradiso, quoniam rebellio orta est in corpore contrà animã. Hanc autem radicẽ peccati, propter naturæ humanæ naturam, à primis parentib. contractã, omnes ex Adã per propagationem traducti, contraxerunt & contrahunt. O perfidissima diaboli inuidia, per quam mors intrauit in orbem. O quàm magnum peccatum, quod omnes posteros à fine priuasset, nisi Saluator misericorditer succurrisset. Hîc autem nũc quàm breuissimè aperiam, causam cuiusdam piæ discordiæ, ante salutarem sententiã incarnationis uerbi Dei. Homo creatus & ordinatus est ad salutem & ad optimum finem: peccatum deordinauit, iustitia condemnauit ad pœnam, misericordia Domini & ueritas iustitiæ, sibi obuiauerunt. Factum est itaq; pium bellum, coràm sanctissima trinitate, quę אלהים dicitur, id est dij uel iudices. Inter Deum & hominem diuinitas, actor, homo reus, causa crimen læsæ maiestatis, aduocati Dei, ueritas & iustitia,

Veritas

hominis, pax & misericordia. Allegabat ueritas contra hominem, criminis magnitudinem, dicens sceleratissimum hominẽ, maiestatis honorificentiam, & diuinitatẽ blasphemasse: quia existimauit Deum mẽdacem, diabolum ueracem. Deus dixerat, quacunq; die comederitis de ligno scientiæ boni & mali, moriemini. Subintulit diabolus mendax, nequaquàm moriemini. Discredidit ueritati affirmanti, & credidit falsitati neganti, plus credidit diabolo promittenti mendaciter: scit enim (inquit) Deus, quacunq; die comederitis, similes ei eritis. O Deus, nónne odisti operantes iniquitatem? Perdas itaq; omnes, qui loquuntur mendaciũ, & sint extrá regnum tuũ, tales uenefici, impudici, homicidæ, idolis seruientes, & omnes qui amãt & faciunt mẽdacium. Et quia cõmisit crimen læsæ maiestatis, transeat hæc sententia in posteros: quia tu es Deus zelotes, iudicans peccatũ patrum in filios. Iterum secundò allegabat ueritas, Dei sententiam, dicens: Domine, dixisti, non est Deus quasi homo ut mentiatur, neq; ut filius hominis, ut mutetur. Dixisti Domine, quacunq; die homo preuaricatus fuerit, moriatur, moriatur ergó in æternum. Misericordia contra, defendendo hominẽ, nitebatur attenuare peccatũ per magnificentiã bonitatis, & dixit: Non decet summã bonitatem perdere hominẽ. Nã clemẽtissime Deus, tu creasti hominem ad te, &

Misericordia

hoc opus tuum Deus, uanum esset & uacuũ & imperfectum: nisi consequeretur finem, quem ei deputasti uia bonitate Deus. Cõcludit allegatio ueritatis, in angelis, q nullo impellẽte, peccauerunt & ceciderunt: homo autem deceptus, & suggestione et calliditate Sathanæ impulsus & delusus, remedium habeat. Nunquid Domine irasceris in finẽ? Memorare obsecro, quæ sit humana substantia: non enim uanè constituisti filios hominum. Allegauit ueritas Domine, quod tu non potes esse mendax, & hoc ego scio: quia tu es, quo nihil uerius. Memorare ergò, ut adimpleatur insiurãdũ, quod iurasti ad Abraham famulum tuũ, scilicet, in semine tuo benedicẽtur omnes gẽtes. Benedictus ergo Deus Israel, qui facit redemptiones plæbis suæ. Seruabis Domine promissa, & Dauid non frustraberis ueritatem tuã, nõ prophanabis testamentum tuum, & quæ procedũt de labijs tuis, nõ facies irrita. Dixisti Domine: si autem dereliquerint filij eius legem meam, & in iudicijs meis non ambulauerint, si iustitias meas prophanauerint, & mãdata mea non custodierint: uisitabo in uirga iniquitates eorũ, & in uerberib. peccata eorum, misericordiam autem meam nõ dispergam ab eo, neq; nocebo in ueritate mea. Et ideò Domine, sicut tu dixisti: in æternum seruabis illi misericordiam tuam. Hoc decretum Domine, quod est pietatis, immobiliter persistet, stabit, propositum tuũ Deus, quo prædestinasti conformes fieri imagini filij tui, stabit testamẽtũ, quod disposuisti electis tuis, sicut dixisti: Iuraui Dauid seruo meo, usq; in æternũ, præparabo sedem tuã. Dixisti Domine per Hieremã: Repentè loquar aduersus gentẽ, & regnum, ut eradicem, & dispergã, & euertã. Si pœnitentiã gens illa egerit, à malo suo: agam & ego pœnitentiam super malo, quod cogitaui facere. Pœ-

Iustitia.

nitet mali sui genus humanum, usq; quò obliuisceris in finem? Iustitia contra hominem, peccatum aggrauando dixit, quomodo peccatũ hominis læsisset ueritatẽ, insurrexisset contra misericordiam, paci contumelias irrogasset, contempsisset iustitiam,

nam

nam ueritas rogauerat hominem ſaluandum, miſericordia prædeſtinandum, ut conformis fieret imagini filij Dei, iuſtitia meritum offerebat per gratiam in præſenti, pax præmium per gloriam in futuro, tu autem credidiſti mendacio ô Adam. Ecce non ſolum homo moritur, ſed ut aqua labitur, non pœnitenti, miſericordia non præbeatur Domine. Sed Adam pro pœnitentia uſus eſt blaſphemia, pro confeſſione contumelia. Dum enim Deus deambularet ad auram poſt meridiem: uocauit Adam ad pœnitentiam dicens: quis tibi indicauit quòd nudus eſſes, niſi quòd de ligno, de quo præceperam tibi ne comederes, comediſti? Dixit Adam: mulier quam dediſti mihi ſociam, dedit mihi & comedi, quaſi diceret, tibi debet culpa imputari, qui uxorem dediſti mihi. Propterea iuſtus Dominus, & iuſtitias dilexit, æquitatem uidit uultus eius. Tu mandaſti mandata tua cuſtodiri nimis. Ideò iudica illum Domine ſecundum multitudinem impietatis, & expelle eum, quoniam irritauit te Domine. Pietas autem uidens, contrà ueritatem & iuſtitiam, non poſſe haberi argumenta pro homine: ſe poſuit ad orandum, pro reconciliatione hominis. Allegabat honorem deitatis duplicem, pietatis & honeſtatis. Honorem pietatis allegabat, orans ac dicens: Propter temetipſum Deus, cui proprium eſt miſereri, ſemper & parcere, inclina aurem tuam & audi: aperi oculos tuos, & uide deſolationem hominis, quem in principio ad tuam imaginem & ſimilitudinem creaſti. Auertatur obſecro ira & furor tuus, à plaſmatione tua. Item allegabat poteſtatem honoris dicens: Iuraſti terram promiſsionis, id eſt gloriam dare patribus noſtris. Da ergò piiſsime Domine, alioqui detrahetur per dæmones, & Aegyptios potentiæ tuæ, & dicent: Non poterat eos introducere in terram promiſsionis, propterea dimiſit eos ire in perditionem. Sit ergò pax in uirtute tua Domine, ad honorem poteſtatis tuæ. Intellectis allegationibus utriuſque partis, factum eſt ſilentium in cœlo, quaſi media hora. Quia una hora eſt decurſus totius temporis, medium horæ, eſt tempus ante incarnationem. Altera medietas poſt, ut ſcriptum eſt: cum medium ſilentium tenerent omnia, & nox in ſuo curſu medium iter haberet, quaſi pro media hora à peccato hominis, uſque Chriſtum, in quo ſilentium fiebat, expectabatur confœderatio ueritatis & miſericordiæ, pacis & iuſtitiæ, Dei & hominis: tunc tractabatur in arcano diuini concilij, quomodo conſopiri poſſet querela inter Deum & hominem. Agebatur inter illos, qui teſtimonium dat in cœlo, pater, uerbum, & ſpiritus ſanctus: & cogitabatur cui illorum committeretur iudicium, inter miſericordiam & ueritatem, iuſtitiam & pacem, Deum & hominem. Pater propter familiaritatem ueritatis ſuſpectus: quia potens es Domine, & ueritas in circuitu tuo. Etiam iuſtitia eſt ei familiaris: quia iuſtus eſt, & iuſtitiam dilexit. Spiritus ſanctus etiam ſuſpectus: quia declinaret in partem miſericordiæ & pacis: ſcitur enim, quòd dulcis & benignus eſt ſpiritus ſapientiæ. Per conſenſum partium clamatum eſt: Deus iudicium tuum regi da, & iuſtitiam tuam filio regis. Et factum eſt, ut pater miſericordiarum, omne iudicium daret filio, quia hic ſuſpectus eſſe non poteſt: quia licet Deus, tamen oculi eius in pauperem reſpiciunt. Ipſe arguet in æquitate, pro manſuetis terræ, & hic eſt Dei filius, quem Ioannes in Apocalypſi uidit ſedentem in ſede iudiciaria, habentem Iridem reconciliationis in circuitu, quia dictum eſt: Ponam arcum meum in nubibus cœli, & erit ſignum fœderis inter me & uos. Diſcuſsis meritis cauſæ, protulit definitiuam, ut iuxta allegationem pietatis, homo ſaluaretur, & ut immobilis ſententia ſit conditoris, moriatur unus pro populo, & non tota gens pereat. Homo itaque & non alius moriatur: quia dictum eſt, quacunque hora peccauerit homo, moriatur. Sed cuius hominis mors, poterit ſententiæ huic ſatisfacere? Inter natos enim mulierum, nullus idoneus inuenitur: quia angelus non redimet, ſed homo. Quo modo ergò homo inuolutus miſeria, corruptus culpa, redimet: quum redimere, ſit perditam innocentiam & gloriam, iuſto precio & digno recuperare? ſi ergò nec angelus, nec homo, nec aliqua inferior creatura ualet: ualet Deus tantum. Neceſſe itaque, ut Deus ſit homo-

Pietas.

mo: Deus propter allegationem pietatis: homo propter ſententiam conditoris. Sic miſericordia & ueritas obuiauerunt ſibi, dum in unam confœderationis gratiam conuenerunt, ut homo per miſericordiam liberetur, & propter iuſtitiam, ſententiæ conditoris ſatisfaciat. Vult autem iuſtitia, ut qui pecauit ſatisfaciat. Homo peccauit, ſatisfaciat homo. Voluit homo eſſe Deus: peccauit ergo tantùm, quantùm eſt Deus: ideò homo Deus ſatisfaciat. Et quia homo uoluit eſſe ſapiens ut Deus, filius eſt ſapientia patris: ideò congruit ut nõ pater, nõ ſpiritus ſanctus, ſed filius patris factus homo, ſatisfaciat. Fiat itaque filius Dei, propter iuſtitiam, filius hominis, propter pacem. Hic aſcende, ad contemplandum bonitatem huius diuini iudicis, qui ut tibi pacem daret, ſententiam talem dedit, propter quam neceſſe fuit, ut ſeipſum exinaniret, & formam ſerui acciperet. O pietas patris infinita: quia proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum. Hic ſummi regis filius, quando ſuæ ſapientiæ placuit, ad executionem ſuæ ſententiæ, in medio mundi, in media hora temporis, poſtquàm nox tranſiuit, de ſinu patris deſcendit. Fecit autem ſuum aduentum ante præconiſari, & prædicere omni nationi, quoniam ſaluator mundi ueniet, dator uitæ, & regenerator & illuminator. Sed tenebræ eum non appræhenderunt. Expectabant eum ſedentes in tenebris, & umbra mortis, clamantes: Domine diſrumpe cœlos, ueni Domine, & noli tardare: relaxa facinora plebis tuæ, ueni ad liberandum nos Domine Deus uirtutum. Memento beneplaciti tui, uiſita nos in ſalutari tuo. Multi ſunt inuenti uiri ſancti & prophetæ, teſtimonium dãtes de aduentu eius, alíj de loco Bethleem: Et tu Bethleem terra Iuda, nequaquàm minima es in principibus Iuda. Ex te enim exiet dux, qui regat populum meum Iſrael. Alíj de mirabili conceptione: Ecce uirgo concipiet, & pariet filium. Alíj de glorioſa natiuitate eius: Paruulus natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis. Alíj de præciſo tempore: Adhuc lxx. hebdomades: Et ueritas de terra orta eſt, id eſt Deus qui eſt ueritas, terrenum corpus accepit, ut terrenis, uiam ſalutis aperiret. Exultent cœli, nubes iuſtitiam induant, aperiatur terra, & germinet ſaluatorem. Et Daniel: Ecce in nubibus cœli, & filius hominis ueniens. Ergò regi noſtro, iudici noſtro, miſeratori noſtro: pro tàm clementi miſeratione in nos, gratias agamus perennes, ſemper incompræhenſibilis beneficij memores, quem cum æterno Patre, patre miſericordiarum & totius conſolationis, cum ſpiritu ſancto ſuper dulci & benigno, decet omnis honor, & gloria, in ſæculorum ſæcula. Amen.

De eo quod ſcriptum eſt, Vita erat lux hominum.

PRomiſeram tibi Petre, aliqua de æqualitate conſcribere, ad exercitationem intellectus tui ueritatis auidi, & ad capacitatem apti, ut ſermones Theologicos ſubintrares: ſed me legationis Apoſtolicæ occupatio, citiùs & limatiùs adimplere, non permiſit. Suſcipe igitur gratè, quod Deus miniſtrauit: quod Theologus Ioannes Euangeliſta, in his uerbis, uita erat lux hominum, propalauit. Deum patrem per conſubſtantiale ſuum uerbum, id eſt filium, omnibus dediſſe eſſe. Et quod ipſum eſſe omnium, eſt in uerbo ſiue filio ſuo, quia uita erat: & lumen rationis hominis, quia erat lux, quæ & uerbum. Hæc dixit, ut intelligeremus, per uerbum Dei nos tàm in eſſe prodiiſſe, quàm in illuminari in ratione. Poſt ſubiungens, nos poſſe illuminari per dictam ueram lucem, uſquequò perducamur ad appræhenſionem ipſius lucis ſubſtantialis, nos ſic illuminantis: & tunc beati & fœlices erimus. Nam quum intelligere noſtrum, ſit nobiliſſimum uiuere: ſi poterit intellectus intelligere lucem ſuæ intelligentiæ, quæ eſt uerbum Dei, tunc attingit ſuum principium, quod eſt æternum, & eius filium, per quem ductus eſt ad principium. Et hoc intelligere, eſt in ſe: quum intellectum & intelligens, non ſint alia & diuerſa. Erit igitur intellectus tunc cum unitate lucis, quæ uerbum Dei non ſicut uerbum Dei patris cum Deo patre, ſeu filius cum patre, in unitate ſubſtantiæ, quia intellectus

creatus, non potest increato Deo, in unitate substantiæ uniri. Sed homo benè uni-
tur homini, in unitate substantiæ humanæ: ideò uerbum caro factum est, ut ho-
mo, mediante homine, qui uerbum & filius Dei est, Deo patri, in regno uitæ æter-
na, inseparabiliter uniretur. Hoc mysterium maximum, mediatoris & saluatoris no
stri Iesu Christi, propalatum est in scripturis utriusque Testamenti: nullibi tamen
apertiùs, quàm in Euangelio Ioannis Theologi, cuius modus licet sit inexpresi-
bilis, & incompræhensibilis, tamen in figura & ænigmate compræhensibilium, de-
scribitur. Volentes autem cum fide intrare in Euangelium, & modum mysterij,
qualitercunque secundùm humani ingenij uires concipere: necesse est, ut habeant
exercitatum intellectum, maximè circa abstractiones, animæ nostræ uires. Quæ igi-
tur nunc circa hoc occurrunt, quàm breuissimè tibi pandam. Legisti in Beryllo no- *Liber de Be-*
stro, quomodo intellectus uult cognosci. Dico nũc hoc uerum esse, & à se & ab alijs, & *ryllo.*
hoc non est aliud, nisi quàm quod se & alia uult cognoscere: quum in cognoscen-
do, sit uita eius & lætitia. Docuit autem me Magister, qui est uerbum Dei: uidere &
cognoscere, idem esse, ait enim: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum uidebunt.
Et alibi: Hæc est uita æterna, cognoscere te Deum. Et iterum: Qui uidet patrem.
Vbi uidere, cognoscere est, & cognoscere uidere. Loquamur igitur de uisione, quæ *Visio.*
cum cognitione hominis coincidit. Et pro ulteriori ingressu ad intentũ prẹmito: quod
alteritas, non potest esse forma: alterare enim, est potiùs deformare quàm formare. Id
igitur quod uidetur in alijs, potest etiam sine alteritate in se uideri, quũ alteritas non
dederit ei esse. Visus autem, qui uidet uisibile, semota omni alteritate in se: uidet se
non esse aliud à uisibili. Se igitur refertur tàm ad uisum quàm uisibile, inter quæ non
cadit alteritas essentiæ, sed est identitas. Potest autem aliquid omni alteritate semota
uideri. Id autem quod sic uidetur, omni caret materia: subiectum enim alterationis,
nõ est nihil, nec forma dans esse, sed id quod potest formari, quod ὕλην siue materiam
dicimus. Intellectus autem, dum uidet intellectum in alio & alio intelligibili, & su-
biectum alteritatis materiam, quia per intellectum in se uidet: ideò uidet se ab omni
materia separatum, & uidet quomodo intelligentia, est per se intelligibilis, ob caren-
tiã materiæ, & omnia quæ non carent materia, non esse per se intelligibilia, sed opor-
tere ipsa abstrahi à materia, si intelligi debent. Ideò naturalia sunt minus intelligibi-
lia: quum habeant materiam, alteritati ualdè subiectam, ut patet in qualitatibus acti-
uis & passiuis, à quibus si abstrahitur materia, non sunt amplius entia naturalia.
Mathematicalia autem, sunt magis intelligibilia, quia materia non est tantæ alterita-
ti subiecta: qualitatibus enim actiuis & passiuis non subiicitur, sed quantitati, licet
insensibili. Sic enim homo, non uidetur ab omni materiali & sensibili, quantifi-
catiua & qualificatiua contractione absolutus: sed ens, seu unum absolutum, uide-
ri potest, ab omni quantitati & qualitate, etiam intelligibili separatum. Videtur au-
tem hic homo qui Plato, & alius homo, qui Socrates. Videtur igitur homo se-
paratus, ab ista alteritate indiuiduali. Et hæc uisio, non est sensibilis: sed est abso-
luta à sensibili, per remotionem contractionis indiuidualis. Et non uidetur homo,
sic ab omni materia naturali separatus, sed solum indiuiduali, remanente commu-
ni, puta est homo, quem sic uideo, absolutus ab hac carne & his ossibus, non
tamen à carne & ossibus, alioqui non esset naturalis homo. Et ideò homo
quem sic uideo, est uniuersalis, separatus ab indiuiduis, & cognoscitur tali uisi-
one homo, per uirtutem cognoscitiuam, altiorem sensitiua, inferiorem tamen
parte intellectiua & organo coniunctam, quæ etiã in brutis inuenitur, & dicitur ima
ginatiua. Videmus enim canes, hominem in genere, & hunc hominem cognoscere.
Sic uidet homo, hanc figurã, & figurã ab indiuiduali contractione separatam, nõ ta-
men ab omni materia: quoniã non uidet figuram, nisi quantã, quantitas autẽ materiã
supponit. Et hæc uisio, fit mediante ratione, quæ parum ad organum est contracta. Vi-

detur etiam Platonis & Aristotelis intellectus, in eorum libris,& intellectus separatus ab omni contractione & materia,siue quantificitiua,siue qualificatiua: & hæc uisio,fit per supremam animæ separatam simplicitatem, quæ intellectus, siue mens dicitur. Omne autem id, quod uidetur in alio aliter, uidetur per id, quod est in se idem, cum anima uidentis. Videt autem homo, sensum esse alium in uisu, alium in auditu, et ita de reliquis, & sensum sic in alijs aliter existentem, in se uidet sine illa alteritate,esse idem cum anima rationali.Et ita uidet sensum in alijs, per sensum in se, qui est communis, & á contractione indiuiduali absolutus. Sic rectitudinem in alijs & alijs rectis, per rectitudinem in se. Ita formam in formatis, per formam in se: & iustitiam in iustis, per iustitiã in se: & generaliter extrinsecum cognoscibile, per intrinsecum consubstãtiale. Et hæc uia patet, quomodo intelligibile extrinsecum, fit in actu per intrinsecum, acsi intellectuale prę̃suppositum seu principium, de se generaret suiipsius uerbum, rationem seu notitiam: illa esset consubstantialis similitudo eius, quia esset ratio intellectualis naturæ, sicut intellectuale præsuppositum,in qua figura,substantiæ suæ principium seu præsuppositum clarificatur.Alioqui sine ratione tali, remaneret sibi & omnibus præsuppositum incognitum.Ex quibus procedit utriusq; amor,seu uolũtas:nam amor sequitur cognitionem,& cognitũ Nihil enim incognitũ,amatum.Et relucet in opere suo rationali, scilicet syllogistico, & maximè in primo modo ,. primæ figuræ, puta, anima uult ostendere omnem hominem mortalem,& ratiocinatur sic: Omne animal rationale, est mortale. Omnis homo, est animal rationale. Ergo omnis homo, est animal mortale. Prima propositio, est principium siue præsuppositum. Secunda ex fœcunditate primæ generata, est eius fœcunditatis ratio siue notio. Ex quibus sequitur intenta conclusio. Sicut prima est uniuersalis affirmatiua, sic secunda, sic tertia, & non est plus aut minus una uniuersalis, quàm alia. Vniuersalitas igitur in ipsis est æqualis sine alteritate. Sic etiam non plus continet in substantia, prima, quàm secunda, aut tertia. Nam prima, omne animal rationale complectitur,sic secunda,sic tertia. Non enim secunda, quæ de homine loquitur, minus complectitur: quum solus homo sit animal rationale. Sunt igitur illæ propositiones tres æquales in uniuersalitate,essentia,atque uirtute. Hinc non sunt tres uniuersalitates, nec tres substantiæ seu essentiæ, siue uirtutes: propter enim omnimodam æqualitatem,non est alteritas substantiæ in ipsis, secundùm omnem nostram appræhensionem, quî aliud rationale animal non cognoscimus, quàm hominem. Prima tamen propositio est prima, & sic per se subsistens, sic & secunda secunda, & tertia tertia: ita quod una non est alia. Tamen secunda totam naturam, substantiam, & fœcunditatem primæ explicat, sicut figura substantiæ eius, ita quod si prima diceretur pater:secunda diceretur filius, quia æqualis naturæ & substantiæ, in nullo minor aut inæqualis, de fœcunditate primæ genita. Ita tertia, quæ est conclusio utriusque propositionis, pariformiter se habet, Prima memoriæ similatur, quum sit principium præsuppositum, origine præcedens:secunda intellectui, quum sit explicatio notionalis primæ:tertia uoluntati, quum procedat ex intentione primæ & secundæ, uti finis desideratus. In unitate igitur essentiæ huius syllogismi, trium enuntiationum per omnia æqualium: relucet unitas essentialis animæ intellectiuæ, tanquàm in opere suo logico siue rationali. Nam per regulam præmissam, anima rationalis se uidet in syllogismo, ut in suo opere rationali in alteritate operis, uidet se sine illa alteritate, in se,& per uisionem sui in se, uidet se in opete. Et ita habes, quomodo anima pergit per se ad omnia, alia, & nihil reperit aliud, in omni uarietate intelligibile, nisi quod in se reperit, ut omnia sint sua similitudo. Et in uerius omnia uidet, quàm sunt in alijs ad extrà. Et quantò plus egreditur ad alia, ut ipsa cognoscat:tantò plus in se ingreditur, ut se cognoscat. Et ita dum par proprium intelligibile, alia intelligibilia mensurare & attingere satagit: per alia intelligibilia, suum proprium intelligibili, siue seipsam mensurat. Anima igitur,ueritatem quam uidet

quam uidet in alijs, per ſe uidet, & eſt notionalis ipſa ueritas cognoſcibilium. Quoniam anima intellectiua, uera notio eſt, uiſione intuitiua per ſe luſtrat omnia, & mensurat, & iudicat per notionalem ueritatem, ueritatem in alijs, & per eam, quam in alijs comperit aliter: ad ſe reuertitur, ut eam quam in alijs aliter uidit, in ſe intueatur, ſine alteritate ueraciter, & ſubſtantialiter, ut in ſe quaſi in ſpeculo ueritatis, notionaliter omnia perſpiciat, & ſe rerum omnium notionem intelligat. Anima uidet terminum, in omnibus terminatis. Et quum termini non ſit terminus: uidet ſe terminum notionalem interminum, ſine alteritate, & hic uidet ſe non eſſe quantam, nec diuiſibilem, ideò nec corruptibilem. Eſt igitur anima interminabilis, rationalis terminus, & per conſequens omnia ut uult, terminat, faciendo terminum breuem, aut longum, propinquum, aut diſtantem à principio. Et ſic facit longas lineas, breues, & breues longas: & menſuras facit longitudinis, latitudinis, & profunditatis, temporis, & omnis continui. Et facit figuras, & quæque talia quæ ſine rationali terminatore fieri non poſſunt. Et terminos imponit ſeu nomina, terminatis, & artes & ſcientias facit. Hæc omnia explicat, ex propria uirtute notionali, & de omnibus per ſe iudicat: ſicut de iuſtitia cauſarum, per notionalem ſuam iuſtitiam, quæ eſt conſubſtantialis ſibi, quia eſt ratio iuſtitiæ, per quam iudicat iuſtum & iniuſtum. Anima dum ſe uidet intrà ſe habere notionem mundi omnis, omnes omniũ mundi notiones complicantem: uidet ſe in ſe eſſe uerbum, ſeu conceptum notionalem uniuerſorum, & nomen omnium nominum, per quod de omni nomine notionem facit, & uidet omnia nomina ſuum nomen explicare, quum nomina non ſint, niſi rerum notiones. Et hoc eſt, quia ipſa etiam ſe uidet omnibus nominibus nominari. Adhuc anima, uidet ſe eſſe intemporale tempus: nam percipit tempus eſſe, in eſſe tranſmutabili, & quod non ſit tranſmutatio, niſi in tempore. Percipit igitur tempus eſſe, in temporalibus aliter & aliter, & tunc uidet tempus in ſe, ſemota omni alteritate eſſe intemporale. Vnde quum uideat numerum in uarijs numeratis: uidet etiam numerum innumerabilem, omnia numerantem in ſe. Et ita uidet tempus in ſe, & numerum in ſe, non eſſe alia & diuerſa. Et quum uideat tempus contractum in temporalibus, & in ſe abſolutum à contractione: uidet tempus non eſſe æternitatem, quæ non eſt contrahibilis, nec participabilis. Videt & in ſe non eſſe æternitatem: quum ſit tempus, licet intemporaliter. Videt igitur ſe ſuper temporalia, in horizonte æternitatis, temporaliter corruptibilem: non tamen eſt ſimpliciter incorruptibilis, quia incorruptibilitas, omnem alteritatem antecedit. Vnde uidet anima ſe coniunctam, continuo & temporali. In hoc enim ſunt eius operationes ſucceſsiuæ & temporales, quas per organa corruptibilia facit: ut eſt ſentire, imaginari, memorari, & ſimiles. Et uidet ſe abſolutam à continuo, in opere intellectus ab organo ſeparati: quia dum intelligit, ſubitò intelligit, & ita inter temporale & æternum, ſe reperit. Videt autem animam unius, plus continuo & tempori ſiue ſucceſsioni coniunctam, tardius peruenire ad intellectum: aliam citius, quia minus eſt immerſa continuo, quæ citius ſe reſoluit, habens aptiora organa ad operationem, & præciſiùs attingit. Ex quo uidet, animam noſtram indigere organis, & ſucceſsione temporali, ob ſuam imperfectionem, ut de potentia ad actum perueniat. Quare intelligentiæ perfectiores, quæ ſunt in actu, non habentes neceſsitatem diſcurſus, ut ad actum perueniant: magis accedunt ad æternitatem, & plus ſeparatæ ſunt à temporali ſucceſsione. Quomodo autem ſe habeat uiſio temporis, ita cõſidera. Hebræi temporis initium dicunt præteritum, cui ſuccedit præſens, & ſequitur futurũ. Si reſpicis ad pręteritum, uti eſt tempus pręteritũ: uides ipſum in præſenti eſſe præteritum, & in futuro fore præteritum. Si reſpicis ad præſens: uides ipſũ in pręterito fuiſſe præſẽs, & in futuro fore præſens. Si reſpicis ad futurum: uides ipſum in præterito fuiſſe futurum, & in præſenti eſſe futurum, & in futuro fore futurum. Et hæc anima in ſe uidet, quæ eſt intemporale tempus. Videt igitur ſe, intemporale unitrinum tempus, præteritum, præſens, & futurum. Tempus autem præteritum, quod ſemper eſt & erit præteritum, perfectum tempus eſt: & tempus præſens, quod ſemper fuit & erit præſens, perfectum tempus eſt: ſic &

futu-

futurum,quod ſemper fuit & eſt futurum,perfectum tempus eſt.Et non ſunt tria perfecta tempora, ſed unum perfectum tempus , perfectum in præterito, perfectum in præſenti,& perfectum in futuro. Hoc tempus nunquàm deficere poterit. Præteritum ut præteritum,non deficit: quoniam ſemper eſt & erit præteritum. Sic nec præſens,nec futurum. Nihil igitur noui in illo tempore intemporali, ubi nihil eſt præteritum,quod non ſit præſens & futurum. Licet enim præterita in præteritis defecerint, & futura in futuris nondum ſint,ſed ſolum preſentia in præſenti:tamen ſecus de tempore præterito & futuro, ut prædictum eſt. Anima igitur,quæ eſt intemporale tempus,in ſua eſſentia uidet præteritum, præſens , & futurum : & nominat præteritum memoriam,præſens intellectum,futurum uoluntatem. Nam in natura intellectuali, præſuppoſitum ſeu quia eſt, eſt origo de ſe generans , ſui ſcilicet præſuppoſiti ſiue quia eſt,intellectum,ſeu quid eſt. Ad quæ,ſequitur intentus finis, qui uoluntas ſeu delectatio dicitur. Omnia igitur in quia eſt , ſunt: & uocatur ille eſſendi modus, memoria intellectualis. Omnia in quid eſt,ſunt : & uocatur ille modus eſſendi,intellectus,quoniam ut ibi ſunt,in ſua ratione ſunt & intelliguntur. Omnia in intento fine ſunt : & uocatur ille eſſendi modus , uoluntas ſeu deſiderium. Hæc conſideratio temporis intemporalis, manifeſtat animam eſſe æternitatis ſimilitudinem, atque quod omnia intuetur per ſe,tanquàm per ſimilitudinem æternitatis,tendens ad æternitatem uitæ,quam ſolum appetit:ſicut intellectualis imago, uitæ ſeu quietis æternę, ad ſuam ueritatem cuius eſt imago,ſine qua non poteſt habere quietem, quietis enim imago,in quiete tantùm quieſcit. Quod igitur anima in ſe reperit,de perfectione eſſentiæ ſuæ,eſſe ſcilicet unitrinitatem temporis intemporalis, & generationem ſecundi,primo tempori ſuccedentis, & proceſsionem tertij ab utroq;, & æqualitatem naturæ,in tribus hypoſtaſibus,intemporalis temporis,& inexiſtentiam unius hypoſtaſis in alia, & ita de reliquis : ad ſuum principium, quod eſt æternum tranſſumit, ut in ſe tanquàm in ſpeculo & ęnigmate,ſuum principium,aliquatenus poſsit intuerí. Et hic intellectus animæ, quo in ſe intelligit mundum notionaliter complicari, quaſi in uniuerſali lumine rationis,lucis æternę,quæ eſt cauſa eius & omnium:ad hoc tantùm ordinatus eſt , ut dum in ſe omnia complicare notionaliter ſiue aſsimilatiuè intelligit, & ſuam notionem non eſſe rationem, ſeu cauſam rerum, ut realiter id ſint quod ſunt, ad cauſæ ſuæ & omnium inquiſitionem medio ſui, in ſeſe conuertat, & dicat:in cauſa mei,quæ in me cauſato relucet,ut ſim notionalis mundi complicatio,eſt neceſſariò eſſentialis omnium cauſabilium æterna complicatio, & adæquatiſsimę omnium & ſingulorum ratio , eſſendi pariter & cognoſcendi : in cuius uniuerſalis cauſæ ſimilitudine , participio eius dono intellectuale eſſe, quod conſiſtit in uniuerſali eſſendi & cognoſcendi ſimilitudine, uniuerſalis cauſa. In me enim relucet,uniuerſalitatis & omnipotentiæ ipſius cauſæ, uirtus rationalis :ut dum me intueor, ut eius imaginem,ipſum poſsim contemplando,per mei ipſius tranſcenſum, propiùs accedere. Vt enim me in omnibus uideam , alteritatem ab omnibus ſeparo : ut autem cauſam meam uidere queã, me ut cauſatum, & imaginem linquere oportet, alioqui rationis meæ uiuam rationem , non attingam. Ad hoc autem ut anima mundum hunc,& ſeipſam linquat, quæ ad uiſionem Dei , & ſuæ rationis anhelat, tendit doctrina Chriſti filij Dei , qui promittit nobis hac uia,oſtenſionem patris ſui,creatoris omnium,prout hæc in Euangelio explicatur. Adhuc autem, quia quidam dixerunt animam harmoniam , dicamus etiam de hoc . Harmonia, quæ uidetur de multis harmonicis cõcordancijs in ſe,uidetur eſſe anima.Et primò uidetur conſonãtia,deinde ratio eius,& ex his uidetur ſequi delectatio.Conſonãtia harmonica,uidetur quaſi quia eſt,& præſuppoſitum,& ipſa,ſuiipſius numerum ſeu rationem generat,in qua,ſe ut in figura ſubſtantiæ ſuæ,intelligit ſeu intuetur:ex quibus oritur delectatio.Vt illius harmonicæ cõſonantiæ, quę dicitur διὰ πασῶν :ratio eſt habitudo dupla,in qua proportione, διὰ πασῶν (ſi eſſet intellectus) ſe cognoſceret & uideret, in adæquatiſsima & conſubſtantiali ratione ſui, ſicut quæ eſt figura ſubſtantiæ eius, in qua cognoſcit

ſe,quid

se, quid sit. Nam cum interrogatur, harmonia διὰ πασῶν in quo cognoscitur? dici debet, quod in habitudine dupla: in illa enim se διὰ πασῶν cognoscit, uti in conceptu seu rationali uerbo suo. Ideò si διὰ πασῶν esset intellectus practicus, & uellet se instrumentis Musicis sensibilem facere: hoc faceret, medio rationis propriæ & consubstantialis, in qua se cognoscit, scilicet medio habitudinis duplæ. Et uti de διὰ πασῶν dictum est, ita uniuersaliter de harmonia, absoluta ab omni contractione, διὰ πασῶν διὰ πέντε & διὰ τεσσάρων, prout in se uidetur: in qua est harmonica concordantia, memoria: ratio concordantiæ, intellectus, ex quibus delectatio, quæ uoluntas. Omnem igitur sensibilem harmoniam in alteritate, anima perattingit, sicut per intrinsecum attingitur extrinsecũ. Sic uniuersaliter, de omni tàm Mathematica quàm alia scientia, dicendum: per uerbum enim, per quod se attingit, etiam omnia attingit. Ac si circulus Mathematicalis esset memoria, se attingens in ratione sua, scilicet, quia habet centrum æquedistans circunferentiæ: in hac ratione cognosceret se, & omnes formabiles circulos, quos etiam per hanc rationem formaret siue ferreos, siue æreos, siue magnos, siue paruos. In hoc (ut in ænigmate) anima uidet in æternitate, principium creationis æternum, per rationem suæ notitiæ, omnia creabilia creare. Sicut si entitas esset principium creationis, tunc per rationem entitatis suæ, omnia entia crearet, prout hoc exprimitur, per altiloquum Theologum Ioannem de λόγῳ, seu rationali uerbo principij, per quod asserit omnia facta esse. Et cum attendit, quomodo ratio quidditatis entis, est & ratio omnium formabilium entium, ac quod ratio illa est ante alteritatem, scilicet ubi uniuersale & particulare, non sunt alia & diuersa, sed coincidunt: tunc uides ipsam rerum rationem, sic esse uniuersalem, quod est & particularis omnium. Omne enim qualitercunq; formabile, non est extrà illam rationem formabile, & non est in ratione, nisi ratio. Concipe igitur rationem formabilium, & formabile idem; tunc uides, quomodo eadem ratio, est omnium formabilium ratio. Quia sicut uniuersaliter est omnium, pariter & singulorum formabilium ratio: ita est uniuersaliter omne, pariter & quodlibet formabile, cum in ipso sint idem. Creatura autem, quæ exit ab illa ratione, non sic se habere potest, quod ratio & formabilitas eius sint idem, tunc enim non esset creatura: sed uerbum creatoris. Sed cum sit secundùm rationem & formabilitatem propriam exiens, non est uerbum, sed eius similitudo, in eo ipso, quod secundùm propriam rationem & formabilitatem (quæ in uerbo sunt uerbum) exit. Sicut si Grammatica absoluta esset intellectus, qui se in sua præcisa ratione seu definitione, cognosceret: in illa etiam omnia quæ sciri, aut extrinsecè dici, uel elocutione ꝓferri possent cognosceret, quia ratio, illa uniuersaliter & particulariter omnia talia, qualitercunq; scibilia & dicibilia, complecteretur: ita quod nihil dici posset Grammaticè, quin secundum illam rationem & dicibilitatem, quæ in ratione Grammaticæ, erant eius ratio, exierint ad sensibilem mundũ, sicut erant in ratione, seu uerbo Grammaticæ. Dico, sicut erant in uerbo: quoniam non possent aliter exire, scilicet per alteritatem, quæ non est forma essendi, sed sicut erant in uerbo uerbum, quemadmodum prolatum uerbum est, quia conformatur interno, siue mentali. Exiuit enim de uerbo interno taliter, quod sicut erat internum, sic est & prolatum uerbum. Spiritus autem, sine quo non potest fieri prolatio, procedit à patre uerbi & uerbo, & est consubstantialis eis, quia coæternus: præcedit enim creaturam, sicut uoluntas extrinsecam locutionem, ut causa ipsius locutionis, quæ est tricausalis, efficiens, formalis, & finalis, de quo alibi. Et sicut de arte Grammatica dictum est: ita te eleues ad absolutum magisterium, in quo omnis ars & scientia complicantur, & pari modo uideas, rationem magisterij illius se habere, ut de ratione Grammaticæ audisti. Similiter & de spiritu, sine quo non est internus motus, & consequenter expressio magisterij in creaturis, tàm intelligibilibus quàm sensibilibus. Dices. Cum magnus Augustinus dicat, animam, trinitatis imaginem habere, memoriam, in qua abdita intelligentia generatur, & procedit ex his uoluntas: quomodo

hoc

hoc uideri debeat? Dico memoriam intellectualem, principium esse notionum, sed non apparet nisi cognoscatur. Sicut non apparet, te memoriam habere primi principii, quodlibet est uel non est, nisi in lumine rationis manifestetur. Cum enim rationi manifestatur, statim uidetur semper fuisse uerum, & ita in memoria fuisse reperitur, sed non apparuisse, nisi ratione manifestante. Vnde memoria quæ principium, de se generat sui intellectum, sicut memoria de primo principio aliquod, de se generat sui notionem: hoc est quod dicitur, animam esse locum, siue complicationem specierum. Intellectiua autem memoria, est à materia separata, & ob immunitatem talem, potest reflecti super species intelligibiles, & eas intelligere. Et quia quod intelligitur, cognoscitur ut conueniens intelligenti: ideò consequitur uoluntas. Proprietas autem, consequens animam, inquantùm est specierum intelligibilium retentiua: Memoria dicitur. Illa uerò, per quam ad species intelligibiles conuertitur cognoscendo, Intelligentia dicitur. Sed illa, per quam ad eas intellectas afficitur, Voluntas nominatur. Quare qui dicebant, nostrum scire esse reminisci: si hanc additam memoriam intellectualem uidere potuerunt, non malè dixerunt. Adhuc dico. Nonne si memoriam in se uides, quã in alijs & alijs memorabilibus uidisti: comperis animam esse memoriam? sic de intellectu, in intellectis & in se, & uoluntate, in uoluntate affectis & in se? Vides sic animam esse memoriam, intellectum, & uoluntatem in se. Si autem memoriam uides in sua ratione, in qua se cognoscit, tunc etiam uides, quod in eadem ratione, omnia memorabilia cognoscit: palã qđ nihil cognoscibile, nisi memoretur. Si igitur memoria se ipsam cognoscit, & solum memorabile sit cognoscibile: utiq; dum in se omne memorabile cognoscit, omne cognoscibile cognoscit. Reuelat igitur intellectus, absolutã memoriam: cũ nihil sit intellectus, nisi memoriæ intellectus, et uoluntas nihil est, nisi memoriæ & intellectus simul uoluntas: quod enim in memoria & in intellectu simul, non reperitur, neq; in uoluntate esse potest. At dices: Apparet te nunc aliter dicere quàm suprà, ubi quia est attribuisti memoriæ, & quid est intellectui. Quia est autem citùis uidetur, quàm quid est: quomodo igitur nunc ais, quod intellectus reuelet memoriam? Dico, quod quia est citiûs uidetur: sed non intelligitur nisi per intellectum eius. Priùs uidetur in memoria, sed ut ibi uidetur quia est, est & non quid est. Dicitur autem intellectualiter occultum, quàmdiu non uidetur in sua ratione, in qua solum intelligitur: omne enim extrà lucem intelligentiæ, quid sit ignotatur. Et cum anima intellectiua, in intelligere uiuat: quàmdiu aliquid non intelligit, in se illud non reperit uitaliter, sed est ei absconditum: sicut sensibile, uisui (quàmdiu id quod auditur, tantùm percipitur) manet absconditum, quouscq; uideat. Oportet autem te attentum esse, ne te uarietas modi dicendi impediat. Nam intellectualem memoriam, sæpè doctores nominant intellectum, ut cum dicunt: intellectum, suæ intelligentiæ conceptum, siue uerbum, de se generare. Intelligas intellectum pro patre (quæ memoria intellectualis est) capi. Intellectus etiam capitur, ut est alicuius intellectus, scilicet memoriæ: sicut filius alicuius filius, scilicet patris. Et ita intellectus, est uerbum memoriæ intellectualis, qui λόγος Græcè dicitur. Dices, nònne uerbum se intelligit? & si sic, in uerbo igitur seu λόγῳ de se genito, se intelligit. Ita erit uerbum, uerbum generans in infinitum. Dico, sicut memoria se intelligit in uerbo suo, sic & uerbum se intelligit in memoria, non quod memoria sit uerbum uerbi: sicut & filius, se in patre filium intelligit, non ut à se genito, sed ut in suo principio. Memoria igitur, se & omnia intelligit, in uerbo à se genito. Verbum uerò se & omnia intelligit in gignente: quia uerbum seu ratio intellectualis genita, in se omnia complicans, sicut pater in suo filio, se nosci patrem, & filius in patre suo, se nosci filium. Miraris, quomodo se nosci uerbum, sine suiipsius conceptu, seu uerbo de se genito, cum intelligere, non sit sine concipere. Sed cum aduertis, quod concipere est comune ad generantem & genitum (pater enim generans, non potest se ut patrem cognoscere, nisi in conceptu geniti sui; & filius non potest se filium cognoscere, nisi in conce-

ptu

ptu generantis ſui patris) cõcipere non dicit generare in filio, ſicut dicit in patre, ſed generari. Vnde pater non habet à filio, quod ſe cognoſcit: licet ſine filio, non ſe cognoſcit patrem. Cum autem ſit naturaliter intelligens, naturaliter de ſe eum generat, ſine quo nec ſe, nec quicq̃ intelligeret, nec intelligi poſſet. Generat igitur de ſua intellectuali ſubſtantia, conſubſtantiale uerbum, in quo ſe & omnia intelligit. Verbum igitur illud, eſt ſine quo, nec pater, nec filius, nec ſpiritus ſanctus, nec angeli, nec animæ, nec ullæ intellectuales naturæ, quicq̃ intelligere poſſunt, & omnibus intelligentibus ſufficit, ut intelligant. Et non habet opus uerbum, quod ſibi & omnib. ſufficit, ut ſuiipſius uerbum generet, cum ſit omne uerbum quod generari poteſt, æquale ſcilicet genitori, patri æterno & infinito. Cognoſcit igitur uerbum in ſe omnia, quia uerbum patris, in quo pater, & ſe & omnia cognoſcit, quia pater uerbi: ſicut uerbũ ſe & omnia cognoſcit, quia uerbum patris. Dico autem, ex præmiſsis ſatis cõſtare, quod loquens, ſi intelligit uerbum quod profert, ipſum ſenſibile uerbum extrinſecum intelligit, per inſenſibile intrinſecum, et eſt ipſum intrinſecũ uerbũ, ex ſua intelligentia genitum, ſcilicet rationalis intelligentiæ conceptus, in quo intellectus ſe & ſermonẽ extrinſecum, intelligit. Puta, eſto quod intellectus loquentis, ſit abſoluta æqualitas, uerbum ęqualitatis rationale, in quo ſe concepit, eſt conceptus ſimplex & immaterialis, cui nec quicq̃ addi, uel à quo nec quicquàm ſubtrahi poteſt, in eo cõceptu ſeu uerbo, ſuam quidditatem intuetur æqualitas. Et per hoc uerbum, omnem extrinſecum æqualitatis ſermonem ſuum intelligit, & omnia æqualitatis opera facit. Et quàmuis nullum nomen nominabile, poſsit conuenire primo principio, cum ipſum omnem alteritatem antecedat, nomina uerò omnia ad diſcretionem unius, ab alio ſint impoſita: ideò diſcretio & nomen, non perueniunt ad principiũ, alteritatem antecedens. Tamen ſi æqualitas capitur, pro abſoluto inalterabili, omnem alteritatem præcedente in eſſe & poſſe, ita quod nec eſt, nec eſſe poteſt aliud, aut recipere mutationem quantamcũcq̃, ſiue in plus ſiue in minus, ſiue aliter, cum illa quæ aut dici aut nominari, aut concipi poſſunt, ſint poſt ipſam: tunc eſt æqualitas, nomẽ primi æterni principij. Admamus igitur ob noſtram infirmitatem, quod ſit intellectualis æqualitas, licet plus ſit in infinitũ quàm intellectualis, & dicamus, ipſum perfectiſsimum principiũ, quod eſt æqualitas, ſe uticq̃ intelligere, & ea quæ operatur. Hoc enim ad omnem factorem rationalem, nemo dubitat ſpectare, domificator enim ſe intelligit eſſe talem, & ſcit quid operatur. Niſi enim creator, creaturę ſe ſciret creatorẽ, & quid crearet, nõ eſſet creatura plus creatura, q̃ non creatura. Et cœlum non eſſet plus cœlum, quàm non cœlũ, & ita de omnibus. Si igitur æqualitas abſoluta, eſt idẽ quod creator cœli & terræ: tunc ſe ſcit eſſe æqualitatem, & ſcit omnia quæ facit. Neceſſe erit uticq̃, quod uerbum cognoſcentiæ ſuæ, in quo ſe cognoſcit, ſit ſuiipſius æqualitas: non enim poteſt æqualitas, per uerbum ſeu conceptum ſuiipſius alium formare, q̃ æqualitatis. Ratio igitur æqualitatis, per quam ſe cognoſcit, quã nos nitimur exprimere per inalterabile, non eſt niſi definitio, ſeu figura ſubſtantiæ eius. Quare ſic eius æqualitas, eſt æqualitatis æqualitas. Sequitur igitur, quod una eſt æqualitas, quę eſt æqualitas, & æqualitatis æqualitas. Eſt igitur æqualitas de ſe generans uerbum, quod eſt eius æqualitas, à quibus procedit nexus, qui eſt æqualitas: quem nexum, ſpiritum charitatis dicimus. Quoniam ex æqualitate generante, & æqualitate genita, non poteſt procedere, niſi æqualitas, qui nexus ſeu amor dicitur, ac ſi diceretur: abſoluta æqualitas eſt charitas. Eſt igitur charitas intellectualis, de ſe generans conceptum eſſentiæ ſuæ, qui non poteſt eſſe, niſi charitas charitatis, à quibus uticq̃, non poteſt niſi charitas, quæ eſt utriuſq̃ nexus procedere. Non poſſunt autem eſſe tres æqualitates: quoniam ſi una eſſet una, & alia alia, uticq̃ alia ante alteritatem non eſſet, ubi ſolum æqualitas eſſe poteſt. Vnde impoſsibile eſt, plura omnino eſſe æqualia, cum plura eſſe non poſsint, niſi ſint alia & alia, & diſtincta in eſſentijs. Non erunt igitur plures æqualitates, ſed ante omnem pluralitatem, erit æqualitas generans. Verbum, æqualitas genita, & æqualitas, ab utraq̃ procedens. Et quàmuis generans non ſit genita, nec procedẽs, nõ tamen eſt ęqualitas generans, alia ęqualitas quàm æqualitas genita, & ęqualitas

pro-

procedens. Numerus igitur, quo nos numeramus æqualitatem generantem, æqualitatem genitam, & æqualitatem procedentem, cum sit ante alteritatem: non est numerus per nos intelligibilis, cum non uideamus numerum, sine alteritate in numeratis, nisi respexerimus ad numerum in se, ante alia numerabilia, ubi tria sunt ante tria. Tria enim dicimus, quę per tria numeramus, & numerum dicimus tria, per quem tria numeramus, numerus nō depēdet à numeratis. Vnde numerus in se quòad nos, nō est nisi anima, ut superiùs dictum est. Numerus in æqualitate absoluta, non est nisi æqualitas generans, genita, & procedēs, qua in æqualitate sunt numerus qui æqualitas: & non tria numero æqualia, sed tres æqualitatis subsistentiæ, uel hypostases. Videmus enim primò necessarium esse, ut affirmemus, primū perfectissimū principiū, ante alteritatem, æternum esse, & ideò nequaq̄ carere scientia sui, & suorū operū. Et ob hoc necessariò affirmamus, ipsum unitrinū, & (licet omnē nostrum conceptum excedat) ante alteritatem & numerabilia, principium unum esse trinum. Patet ex his, æqualitatem omnia uerbo seu ratione sua, creare. Ideò omnia intantùm sunt, inquantùm æqualitatis rationem participant. Quod autē nulla duo reperiantur omnino æqualia, hoc ideò est, quia duo æqualitatē æqualiter participare nequeunt. Nihil igitur est expers æqualitatis, cum ratio æqualitatis, sit forma essendi, sine qua non potest quicq̄ subsistere. Quidditas igitur omnium quę sunt, est ęqualitas, per quam omne quod est, nec est plus nec minus, sed id quod subsistit, quæ est omnibus æqualis essendi ratio. Hinc quidditas, non potest recipere magis nec minus, quia æqualitas. Nihil igitur omniū quæ sunt, est multiplicabile: quia omnia intantùm sunt, in quātùm æqualitatis rationem participant, quam plura, æqualiter participare nequeunt Entitas igitur immultiplicabilis, æqualitas est, ita substātia, & animalitas, & humanitas, & omne genus, & omnis species, & omne indiuiduū. Indiuidualitas enim, est immultiplicabilis æqualitas. Neq̄ est quicq̄ uerum, nisi inquantū participat æqualitatis unitatem seu rationem, sic nec iustū, nec studiosum, nec bonum, nec perfectum. Omnis scientia & ars, in æqualitate fundatur. Regulæ Iuris, aut Grāmaticales, aut aliæ quæcunq̄, non sunt nisi participationes rationis æqualitatis. Reducere enim diuersitatem motuū astrorū in æqualitatem, est scientia Astronomiæ Reducere diuersitatem connexionū Grammatiliū in regulā, est scientia Grammaticę, ita de omnib. Neq̄ aliquod nomen habet quicq̄ ueritatis, in significatione, nisi in ęqualitate, significantis & significati. Sic & ars quæcūq̄, fundatur in æqualitate, ut pictoria, in æqualitate signi & signati, imaginis & exemplaris, sic Medicina, ad æqualitatem complexionis respicit. Iustitia, in regula ęqualitatis, quod tibi uis fieri, alteri fac, fundatur. Sublata æqualitate, cessat temperantia, & omnis uirtus: quoniam in medio, quod est æqualitas consistit. Sine æqualitate, non intelligitur ueritas, quæ est adæquatio rei, & intellectus. Non est nec uita, nec esse, nec tempus, nec motus, nec continuū, sine æqualitate: nō enim est motus, nisi quietis continuatio, & quid quies, nisi æqualitas? Sic de Nunc, quoniam tempus nō est, nisi ipsius Nunc cōtinuatio. Et quid Nūc, nisi æqualitas, quę nec potest esse maior, nec minor? Sic linea, non est nisi puncti euolutio. Quid punctū, nisi æqualitas? & ita uides, penitus nihil posse subsistere, nisi in æqualitate. In omnibus enim quę sunt, quatenus sunt, relucet æqualitatis ratio. Et non est illa ratio multiplicabilis, aut alterabilis, aut corruptibilis: cum sit omnium essendi ratio adęquata, quę nō esset adęquata ratio, si non esset absolutę æqualitatis ratio. Vna est igitur omnium ratio, siue mensura adęquata, scilicet ęqualitas, quæ æqualitatis ratio, nec est maior nec minor, omnibus mensurabilibus. Sicut una ratio circuli, est omnium circulorū dabilium, pręcisa ratio & adęquata, cur nec plus nec minus sunt quàm circuli, siue circuli fuerint inter se æq̄les, siue inęquales quoad quātitatē, & cętera accidētia. Cōcordia, & pax, & ordo, ęqualitas sunt, per quę omnia & sunt & conseruātur. Sic pulchritudo, harmonia, delectatio & amor, & id genus talia, ęqualitas sunt. Non potes uidere plura inęqualia, sine ęqualitate: in hoc enim concordant, quod inęqualia. Concordia autem & similitudo, quid aliud sunt quàm ęqualitas? sic & delectatio & amicitia, & simile simili applaudit, ob ęqualitatem. Et quàmuis unitas, uideatur pater ęqualitatis, quoniā ęqua-

litas

litas est semel sumpta unitas, ut alibi habes: tamẽ æqualitas absoluta complicat unitatem. Id enim est æquale, quod uno modo se habet. In unitate enim, non nisi æqualitas uidetur. Sic bonum, cum sit suiipsius diffusissimum, non habet hoc nisi ab æqualitate, & æqualiter ab omnibus appetitur ob æqualitatem. Omnia sunt à se ipsis indiuisibilia, propter indiuisibilem cuiuslibet ad se æqualitatem. Et quodlibet, est modus quidam, participationis æqualitatis. Sicut si diceretur, quantitatem participare absolutam magnitudinem, & lineam quantam, esse talem modum participationis magnitudinis, scilicet secundùm longitudinem, & superficiem, secundùm latitudinem, & corpus, secundum profunditatem, & figuram, secundùm superficiem exteriorem terminantem, & circulum, secundùm figuram circularem & sphæram, secundùm figuram sphæricam, & cubum, secundùm figuram cubicam, & ita de infinitis talibus, uariè magnitudinem medio quantitatis participãtibus, quæ quidem magnitudo, non est nisi æqualitatis participatio. Quare similiter homo, non est nisi quidam modus participationis animalitatis, & sic leo & equus, & animalitas, est participatio æqualitatis. Aequalitas uerò, æqualiter omnem essendi modum, siue elementalem, siue uegetabilem, siue animalem, siue rationalem, siue intellectualem complicat, sed in alijs participatur aliter, cum præcisio sit impossibilis. Aequalitas igitur, omnibus æqualiter adest, sed non æqualiter recipitur. Sicut Solaris radius in prato, omnibus herbis æqualiter adest: sed non æqualiter recipitur, ut herbæ non sint, nisi uarij modi, receptionis uigoris radij solaris, qui per ipsas participatur. Nonne sublata æqualitate, nihil intelligitur, nihil uidetur, nihil subsistit, nihil durat: quantò enim complexio æqualior, tantò sanior, perfector, & durabilior. Aequalitas ipsa est æterna duratio. Aequalitas quæ uita, est æterna uita. Intelligere, intellectus est uiuere. Vita in æqualitate consistit. Si igitur anima omnia lustrans, uidet sublata æqualitate nihil remanere: concludit omnia ex ipsa, per ipsam, & in ipsa esse. Situm in his exercitaueris intellectum, & non ad uocabula, sed ad mentem applicaueris: multa præcisiùs sem per, priùs tibi abscondita penetrabis. Nam id quod de trinitate, in sanctis scripturis et doctoribus, ipsas explanantibus, legis, qualis pater, talis filius, talis spiritussanctus, & quòd filius sit æqualitas patri, & similiter spiritussanctus, & quòd alia est persona patris, alia filij, alia spiritus sancti: utique dum ad dicta de æqualitate respicis, melius & firmiùs fide capies. Id etiam quod est omnium difficilium difficillimum, quomodo scilicet erit trinitas, ante omnem alteritatem: meliùs uidebis, dum attẽdes, quomodo tres æquales personæ, non sunt æquales per accidens, sed per essentiam, cum sint sine alteritate æquales. Sic nõ sunt, nisi eadem immultiplicabilis æqualitas, quæ cum non accidat personis, aut participetur ab eis tunc est id, quod quælibet persona essentialiter. Et nulla potest esse alteritas, ubi non est aliud, quàm immultiplicabilis æqualitas. Vnde quando legitur, quòd alia est persona patris, alia filij, alia spiritussancti, non potest intelligi, quòd sit alia per alteritatem, quam quidem trinitas illa præcedit. Et si id, per quod alia est persona patris, alia filij, alia spiritussancti, uidere uolumus, non reperiemus nisi æqualitatem, quæ est ante alteritatem. Vnde cum dico, æqualitas quæ pater est pater, æqualitas quæ filius est filius, & æqualitas quæ spiritussanctus est spiritussanctus: unum dico, non tamen dixi, nisi de una multiplicabili æqualitate. Nam non est uerum, quòd æqualitas de qua primò dixi, cum dicerem, æqualitas quæ pater est pater: sit alia, aut non sit illa, de qua secundò dixi, æqualitas quæ filius est filius, & de qua tertiò dixi, æqualitas quę spiritussanctus est spiritussanctus. Et quoniam has propositiones, ante alteritatem ueras uideo, ubi pater non est aliud quàm æqualitas, sic nec filius, sic nec spiritussanctus. ideò idem est ac si dicerem, æqualitas quæ pater est pater, sicut æqualitas quia pater est pater. Tunc uideo illam ueram, æqualitas qui pater est pater, & illam, æqualitas quia pater est filius: non uideo priori æqualem, aut æquè ueram. Et ex hoc affirmo, patrem non esse filium, nec spiritum sanctum licet sint eadem æqualitas, ante omnem alteritatem, & ad uno conceptum ex æqualitate, quam de tempore, & anima, & syllogismo præmissi. Conuertas igitur ead sacratissimum Euangelium, cum exercitato in præmissis intellectu, & conside

ra quomodo Ioannes Euangelista, scripsit Euangelium ad astruendam fidem, quòd Iesus est filius Dei, ut credentes in nomine eius, uitam habeant. Et quia audiuit, Christum dicentem ad Deum patrem: Clarifica me tu pater apud temetipsum, claritate quam habui apud te priùs quàm mundus fieret. Et illud: Si cognouisletis me, & patrem meum utiq; cognouissetis. Et iterum: Qui uidet me, uidet patrem. Et alibi: Quę cunq; ue habet pater, mea sunt, & omnia mea, tua sunt, & tua, mea sunt. Et ego sum in patre, & pater in me. Dixit etiam: Ego lux in mundum ueni, ut omnis qui credit in me, in tenebris non maneat. Et alibi: Exiui à patre, et ueni in mundum Et iterum, Sermonem quem audistis, non est meus, sed eius qui misit me patris. Et ad patrem dixit: Sermo tuus, ueritas. Dixit etiã, se uiã, ueritatẽ, & uiam, & quòd nemo ad patrem ueniret, nisi per ipsum. Et quòd pater dedit ei potestatem omnis carnis, ut daret eis uitam. Et hoc quod dedit ei, maius omnibus esse: & quòd omnia posuit in potestate eius: & quòd dedit ei omne iudicium facere, quia filius hominis est. Dixit se filium Dei, & quod pater in eo manens faceret opera, qui & ea fecit opera, quæ nemo ante eum fecit: & quòd opera eius, testimonium perhiberent de eo, quòd Deus pater misit eum, & quòd ipse esset uita & resurrectio, & panis uiuus, dans uitam æternam, & talia multa, quæ Ioannes audiuit & scripsit, quorum omnium resolutionem, faciens Ioannes, præmisit Theologiam ante narrationem illorum, ostendens, quomodo hoc totum uideri possit uerum, dicens: In principio erat uerbum. Nam in principio, antequàm quicquàm Deus pater faceret, oportebat illud esse, sine quo nihil factum est. Sed nihil à sapientissimo Deo patre, & creatore omnium, siue λόγῳ id est ratione, siue uerbo, factum est. Erat igitur in principio, antequàm quicquàm faceret, λόγος, & non erat nisi apud Deum. Et quia non erat aliud, hinc etiam non erat sic apud Deum, quasi aliud, sed erat idem Deus uerbum. Vnde patet, quod necesse fuit, Deum patrem creatorem, habere uerbum rationale, non alterum, sed consubstantiale suiipsius, scilicet consubstantiale uerbum, seu rationem, siue notionem, in qua esset suiipsius, & omnium creabilium cognitio. Et quia hoc uerbum erat consubstantiale, & eiusdem naturæ cum patre seu creatore, à quo erat, sicut notitia rei à re: ideò filius, genitus enim eiusdem naturæ cum generante, filius est. Et hoc declarat illud, quod Christus dicebat ad patrem: clarifica me ea claritate, quam habui apud te, priusquàm mundus fieret, scilicet ut clarum fiat, me tuum consubstantialem filium esse. Hoc ut ait Euangelista, erat in principio apud Deum: quoniam Deus, uerbum sic erat apud Deum, quòd Deus. Et sic concludit, λόγον ante omnem creaturam, fuisse apud Deum. Purus enim intellectus, nunquàm est sine suiipsius notitia: sic æternus Deus pater, nunquàm sine filio consubstantiali. Sequitur: Omnia per ipsum facta sunt. Quoniam intellectualis operatio, omnia per rationem, quæ uerbum eius est, facit prout suprà dictum est, eandem essentiam, qua creator se & alia, cognoscit & creat, prout de circulo exemplum posui. Et ita facta sunt omnia, quòd sine eo factum est nihil. Quoniam hoc uerbum, est præcisissima rationalis definitio & determinatio, omnium creabilium & intelligibilium, ita quòd si aliquid à Deo factum esset, aut fieret sine λόγῳ: non esset illud rationaliter factum, & hoc de Deo sapientissimo dici, blasphemia esset. Quemadmodum igitur imperio sapientissimi regis, quod sermone seu uerbo promitur, omnia regia fiunt, qui sermo non est nisi ratio (non enim participat rationem, sermo sapientissimi regis, sed est ipsa ratio & ueritas) sic uerbo Domini, cœli firmati sunt, & silentio nihil. Quoniam autem in uerbo consubstantiali, necessariò erant omnia creabilia, ut in uiuifica concludente ratione, ratio autem uiua uita est: ideò omne id, quod per ipsum factum est, in ipso uerbo, quod uita est, uita erat. Quare & in ipso uerbo, uerbum. Ratio enim omnis rei, uiuit uita æterna: per rationem enim, per quam circulus est circulus, semper fuit & erit circulus, circulus sine defectu. Quæ igitur creaturæ factæ sunt, etiam si in se non uiuant: in ipso uerbo tamen, cum sint uerbum quod Deus, æternaliter uixerunt. Et hæc uita, non erat tantùm uerbum Dei, quod creat omnia: sed etiam, per quod dirigit luce sua hominem, lumine rationis pollentem

tem. Verbum enim Dei, eſt lucerna pedum, ad æternam uitam tendentium. Et erat lux in tenebris ignorantiæ lucens, & tenebræ ipſam lucem (quæ uerbum ſeu ſermo Dei, quo Deus multifariam multisq; modis ſua quidem natura, ſed ſupra noſtrã, in Prophetis loquutus eſt) non compræhenderunt. Fuit deinde poſt omnes Prophetas, homo miſſus à Deo, cui nomen erat Ioannes. Hic uenit in teſtimonium, ut teſtimonium perhiberet, de lumine lucis uerbi Dei, tũc exorto. Non erat Ioannes ille uerbum, quod lux, ſed uenit ut de lumine lucis, teſtimonium perhiberet. Erat autem lux uera, ipſum uerbum, quæ lux, illuminat omnem hominem ratione uigentem, in hunc mundum uenientem. In mundo erat λόγος ſeu ſermo ille, & mundus per ipſum factus eſt: quia Deus pater dixit, & facta ſunt omnia. Et mundus eum non cognouit. In propria loca patris ſui ſcilicet terræ ſanctæ uenit, & ſui eum, tanquàm Dei uerbum non receperunt. Quotquot autem ex ipſis, & omnibus gentibus receperunt eum, & ei ut uerbo Dei, à Deo miſſo, obediuerunt, dedit illis poteſtatem, quamuis eſſent homines, ut fierent filij Dei per gratiam, ſicut ipſe erat per naturam. Et illi qui ipſum receperunt, in ſpiritu ipſius, filij Dei generati ſunt: non generatione illa, qua ex ſanguinibus & uoluntate carnis, & uoluntate uiri, ſecundùm hunc mundum, homines naſcuntur, ſed generatione cœleſti, ex Deo, qui ſpiritus eſt, in ſpiritu nati ſunt. Hoc igitur uerbum, quod hæc omnia poteſt & operatur, eſt λόγος, ſeu filius Dei. Quod quidem uerbum, eſt caro factum: quia filius Dei, factus eſt filius hominis: Et habitauit inter nos, & uidimus gloriam eius, gloriam claritatis, non quaſi alicuius filij adoptionis Dei, uti multi uiſi ſunt, ſed tanquàm unigeniti Dei patris, à patre omnia quæ patris ſunt, habentis uerbum ſcilicet, plenum omni gratia & ueritate. Hæc eſt ſumma Euangelij, ſecundùm intellectum Ioannis altiloqui Theologi. Et hanc explanando ampliat, & probat teſtimonio Dei patris, Ioannis Baptiſtę, Apoſtolorum, miraculorũ, doctrina & aſſertione ipſius uerbi ueritatis, uoluntaria oblatione, ad turpiſſimam uſque mortem, pro ſalute omnium fidelium, & reſurrectione à mortuis. Quibus omnibus, manifeſtiſsimè oſtendit, Ieſum eſſe filium Dei, qui uerba patris ſui, qui uerax eſt, loquutus eſt, & eius opera fecit, cuius uerba ſunt ſtabiliora quàm cœlum & terra, & promiſſa maxima, ſcilicet reſurrectionis ad immortalem uitã, quam ſolus Deus poſsidet, cuius poſſeſsionis hæres eſt ipſe Chriſtus, & credentes in eum corde & opere, cohæredes. Et fiunt hæc omnia in homine, per ſpiritum ſanctum, à patre & filio procedentem, qui eſt ſpiritus filij, qui & eſt charitas Dei. Quæ dum diffunditur per corda fidelium, facit eos Deo gratos, propter inhabitantem ſpiritum ſanctum, & unit eos nexu indiſſolubili, Chriſto capiti, hæredi, & poſſeſſori immortalitatis, ut in unitate corporis Chriſti, ſpiritu Chriſti uegetati, cohæredes ſint regni immortalitatis, & uitæ æternæ poſſeſſores fœliciſsimi. Hæc eſt ſumma Euangelij, in uarijs ſermonibus noſtris in infrà poſitis, uariè explanati, ſecundùm datam gratiam magis obſcurè dum inciperem in adoleſcentia, & eſſem diaconus, clariùs dum ad ſacerdotium aſcendiſſem, adhuc ut uidetur perfectiùs, quando Pontificis officio, in mea Brixinenſi eccleſia præfui, & legatione Apoſtolica in Germania, & alibi functus fui. Dabit Deus, ut adhuc proficiam, in ea quæ ſupereſt & adhuc reſtat ætate, & demum facie ad faciem ueritatem, in æterna lætitia, amplectar: quod ut ita concedat Deus, tu dilectiſsime frater ora.

Excitationum ex ſermonibus Reuerendiſs. Patris Nicolai de Cuſa, primi libri, finis.

Excitationum ex ſermonibus Reuerendiſſ.

Patris, Nicolai de Cuſa Cardinalis Liber Secundus.

Ex ſermone: Tu es Petrus.

Verbum. Veritas. Intellectus.

DVo ſunt, per quæ ſapientia magiſtri pellit ignorantiam, ab intellectu diſcipuli, ſcilicet uerbum, & ueritas: inſtruit per uerbum, & in uerbo, ueritas paſcit intellectum. Ob hoc fuit Chriſtus, uerbum & ueritas: uerbum creatoris, & ueritas omnium ſcibilium. Verbum creatoris ſeu patris ſolùm, eſt potens momentaneè tranſmutare, penitùs ignorantem, in penitùs doctum. Et non caperetur uerbum intellectu, niſi eſſet ueritas: nam quicquid intellectus apperit, ueritas eſt. Et ſi paſcitur fallacia, non tamen niſi ſub ſpecie ueritatis, unde ueritas, eſt uita intellectus. Eſt igitur uerbum, ueritas & uita, ille, qui de Petro piſcatore fecit ſummum Theologum, quem ſanctus Dionyſius, appellat ſummum uerticem omnium Theologorum. Eſt enim Chriſtus manna abſconditum. Venit enim de cœlo manna, uti Chriſtus, & habet in ſe ſuauitatem, ſiue ſuauem paſcentiam intellectus, circa ſuam humanitatem et diuinitatem indignis abſconditam, quam ſiquis deguſtaret, ille diceret ad alios: Guſtate & uidete, quoniam ſuauis eſt Dominus, beatus uir, qui ſperat in eo. Hanc dulcedinem deguſtauit Petrus, qui in Canonica ſua aperit, quòd Chriſtus non poteſt deguſtari, niſi depoſita omni malitia, dolo, & ſimulatione, inuidia, & detractione. nam (ut de ſe patet) illa omnia, ſunt contraria ueritati. Vnde oportet euacuare omnia ab anima, quæ contrariantur ueritati, & tunc euacuatur omnis animalitas, & quicquid ex terreno Adam contraximus, & erimus quaſi modo geniti infantes, rationabiles, ſine dolo, & concupiſcemus lac illud ueritatis, ſi ſaltem ipſum deguſtabimus aliquando. Si deguſtabimus (ut ipſe ait) reperiemus, quoniam dulcis eſt Dominus. Quare hanc dulcedinem, non poſſumus, niſi ſemper concupiſcere. Et ita accedimus ad lapidem uiuum, ab hominibus quidem reprobatum, ſcilicet ab illis, qui ex carne & ſanguine ſunt, ſed à Deo electum & honorificatum. Et tunc noſipſi, tanquàm lapides uiui, ſuperædificabimur in domos ſpirituales, in ſacerdotium ſanctum, offerre ſpirituales hoſtias, acceptabiles Deo per Ieſum Chriſtum. Subiungit Petrus, propter quod continet ſcriptura: Ecce ponam in Zion lapidem ſummum, angularem, electum, precioſum, & qui crediderit in eum non confundetur. Nobis autem honor credentibus, non credentibus autem, lapis quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli, & lapis offenſionis, & petra ſcandali, iſs qui offendunt uerbo, nec credunt, in quo & poſiti ſunt. Vide quàm admirabilis eſt iſte Theologus, qui nobis aperit uertutes illius lapidis, qui Chriſtus eſt. Nam quamcunq; uirtutem uolueris habere lapidem illum, habet, ſi crediderit, non confunderis. Et non eſt uirtus, quæ appeti poſsit per intellectum, extrà hunc lapidem, quicquid impendis ei, recipies: ſi amorem, amorem, ſi honorem, honorem, ſi miſericordiam, miſericordiam, ſi pietatem, pietatem. Sic ſi offendis, offenderis, ſi maledicis, malediceris, ſin inhonoras, inhonoraberis, ſi accuſas, accuſaberis, ſi ſpernis, ſperneris, ſi iudicas, iudicaberis, & ſic de aliis. Nam lapis eſt uiuus, & eſt ueritas. Hinc eo modo uera fit reflexio, quomodo aut accedis, aut impingis, ſicut expoſcit ueritas. Eſt enim lapis candidus, ſpecularis, quia ſpeculum ſine macula: & uiuus, hinc prout tu te ei repræſentas, ſic tibi reſpondet. Sicut ſi ſenſibile ſpeculum, eſſet rectum & uiuum: tunc eo modo te reſpiceret, quomodo tu te repræſentares. Sic diligentes, diligit, & miſericordes miſericordiam conſequuntur. Quicquid das, dabitur tibi, & accipies retributionem centuplam, quia in poſſeſsione ſeu regno uitæ, fit retributio. Id quod tu das alicui indigenti propter ipſum, ipſi das: quicquid enim feceritis minimo eius, propter ipſum, ipſi facitis: quicquid facitis filio regis, propter regem, regi facitis. Imò quicquid cani regis facitis

Lapis precioſus.

citis propter regem, regi facitis, sed rex non retribuet, nisi ut rex, secundùm regnum suum: ita Deus rex regum, secundùm regnum suum, quod est regnum ueritatis, & perpetuæ uitæ. Adhuc circa lapidem illum, plura occurrunt, dulcissimè speculanda. Nam uirtus inest lapidibus. Alius enim lapis, reddit hominem omnibus amorosum, alius uictoriosum, alius sanum custodit, alius pellit morbum, alius phantasmata, alius spiritum malignum, alius dirigit nautas per uiam ad intentum, & sunt indicibiles uirtutes lapidum. Reperiuntur in lapidibus uirtutes cœli, imagines herbarum, arborum, hominum, piscium, leonum, & cæterorum animalium, cum mirabilissimis uirtutibus. Vnde ualor lapidum precioforum, excedit ualorem auri, in infinitum, paruus Diamas, multum ualet auri. Considera igitur, quomodo in lapide precioso, est materia, quæ est dura & difficulter resolubilis, tactui grata, & transparens, lucida, uariè terminata, & terminus est color oculo gratissimus. Deinde est uis in lapide, quæ est super omnem sensum, quam ex operibus experimur. Considera igitur, si esset calculus paruus, cãdidus, seu lucidus, qui haberet in se complicitè, omnem omnium lapidum precioforum uirtutem: ille certè calculus, quamdiu uirtus eius non esset cognita, pro nihilo haberetur, & quasi petra scandali sperneretur. Sed si quis crederet alicui maximo & doctissimo magistro, qui ostenderet calculum, & annunciaret uirtutem eius: ille postquàm crederet, reperiret ita esse, & talis poneret lapidem illum, super omnes lapides in Zion. Sic dicitur Christus per similitudinem lapis, qui reprobatus, factus est in caput anguli. Ille autem qui ostendit primò calculum, fuit Ioannes Baptista, & ostendit ipsum, ex reuelatione patris, & ostendit ipsum, ut sacerdos maximus, & completio sacerdotij Veteris testamẽti. Ille qui ostendit ipsum, postea ex reuelatione patris, fuit Petrus sacerdos, in quo est complicatio sacerdotij Noui testamenti, ut ex Euangelio hodierno. Vnde attende, quòd sicut lapis candidus, ex purissimis guttulis elemẽtaribus, in terra uirtute cœlesti coagulatur, ita quòd lapis precioſus, incomparabiliter excedit matrem, & non habet alium patrem, quàm uirtutem cœlestem: sic Christus, ex purissimis guttulis, uirginis glorioſæ, uirtute altissimi existit compactus, & habet calculus ille, materiam ex terra uirginea, & de cœlo candorem, seu animam lucidam seu rationalem: quia lux ratio, de cœlo lucidissimo. Cœlum lucidissimum, est sapientia seu ratio æterna: per quam omnia facta sunt: nihil enim est, cuius ratio ut esset, non existat. Habet uirtutem, quia candor ille animæ rationalis, est in luce originis suæ, & ita hypostaticè sustentantur in uirtute, quæ est causa omnis uirtutis, & ita est uirtus diuina. Sicq; habet corpus, anima, & deitas, optimè figurari in calculo. Vnde non est hic calculus nominabilis, quia omnium lapidum nominibus nominari deberet, secundùm uirtutem eius, quæ est omnium uirtutem complicatio. Sed qui accipit eum, reperit in eo lapide, nomen scriptum, non est tamen illud alteri communicabile: sicut Paulus, quando in tertium cœlum raptus accepit calculum, benè sciuit quod recipit, non autem potuit hoc fieri, nisi reperisset nomen eius inscriptum in eo, quod recipit, nomen enim est omnibus rebus inscriptum, & quicunq; naturaliter accipit quamcunq; rem, ille reperit nomen eius in re, quia nomen est notitia. Intellectus si accipit, cognoscit seu intelligit. Simul igitur cum re recipit nomen, alioqui non accipit, nisi simul nomen uideat in re, quam accipit. Accepit igitur Paulus calculum, & uidet nomen, sed non potuit reuelare: quia non est possibile, quod reueletur, nisi recipienti calculum. At si aliquem fructum incognitum prius degustasset Paulus, cuius sapor omnem saporem complicaret: non posset Paulus, tibi saporem quem degustasset reuelare, per omne nomen tibi cognitum, quia nullum ipsum nominaret, sed postquàm degustasses fructum illum, tu reperires in gustu, nomen non dicibile alijs. Sic Ioannes in Apocalypsi, manna absconditum uidit cum calculo candido, dari uicenti. Et Iudæi nescierunt, quid esset manna, nec alter alteri dicere potuit saporẽ eius, hinc nominarunt מן הוא, hoc est, quid est hoc? omnem enim saporem in uno sapore complicatum repererunt, & secundùm desideria cuiusque, reperiebatur sapor. Sic Christus, qua fide capitur, ea

Manna.

ſatiat,& quiſq; experitur ſecundùm menſuram fidei,ſe aſſequi deſideria, in Chriſto Ieſu Domino noſtro,ſemper benedicto.

Ex ſermone alio, ſuper Tu es Petrus.

Poteſtas. NOn diceret Chriſtus: Super cathedram Moyſi, ſederunt ſcribæ & Phariſæi, quæ dicunt facite:niſi ueritas eſſet alligata Cathedræ. Non enim eſt alius,qui ex cathedra præcidit, quàm Chriſtus,qui audiendus eſt. Nec diceret,quæ faciunt facere nolite,niſi illa duo ſtarent ſimul,ſcilicet ueritas doctrinæ,& peruerſitas uitę. Quàm firma igitur eſt eccleſiæ ædificatio? quia nemo decipi poteſt,etiam per malum præſidentem. Mandat Chriſtus, quòd ipſos prælatos audire debeamus, quia eos audiendo, Chriſtum audimus. Qui uos (inquit) audit,me audit. Si igitur ex præcepto Chriſti,obedire debeo prælato & præpoſito,etiam δυσχόλῳ, ut dicit Petrus Apoſtolus: non poſſum igitur decipi, quando adimpleo præcepta Chriſti.

Ex ſermone: Simile eſt regnum cœlorum, homini negotiatori, quærenti bonas margaritas.

Regnum. OPortet Euangelizantem regnũ Dei,in ſe duo habere. Primò ſcilicet,quòd ipſe ſciret,illa quæ ſunt ſuprà omnem creaturam, quia quæ ſcimus,loquimur. Et deinde quòd illa humaniter nobis exprimeret, quia alioqui non intelligeretur. Hoc autem aliter fieri non potuit, niſi per eum qui uenit de regno cœlorum,& aſſumpſit organa humana,& locutus eſt ut homo. De ineffabili uerò non poteſt homo loqui,niſi per ſimilitudinem. Loquutio enim de ineffabili, eſt ſimilitudo exprimens id,quod uti eſt,exprimi nequit. Et ideò Chriſtus,multas ponit ſimilitudines regni cœlorum, quoniam nulla ſufficit. Vocatur autem regnum cœlorum: nam cœli enarrant gloriam Dei. Sunt autem cœli,intellectuales ſpiritus,fecit enim Deus cœlos in intellectu,id eſt,in regione intellectuali. Nam in illis cœlis intellectualibus,eſt unus rex,qui in omnibus præſidet,ſicut una uis regis eſt, ut regis, in omni loco regni,ſicut una uis animę uiuificantis,in omnibus uiuis membris animalis. Et una lux,in multis illuminatis,& una facies,in multis ſpeculis. Vocatur autem regnum cælorum,regnum ueritatis,quia ueritas non poteſt eſſe,niſi una:quod enim eſt aliud & diuerſum, non eſt uerum. Vnde propterea non eſt niſi unum regnum, quod uocatur ueritas, & illud eſt in multis cœlis: regnum enim, eſt unitas multitudinis cœlorum.

Ex eodem.

Bonum. Margarita. Nemo quærit margaritas, niſi quia bonæ ſint. Id igitur quod in margaritis quæritur,eſt bonum. Et quia bonum in omnibus quæritur:hinc bonum, quod nõ eſt in ſe, ſed in alio,nunquàm ſatiat negotiatorem, qui nũquàm ſatiatur,niſi inueniat bonum illud unum. Puta negotiator margaritarum nunquàm ceſſat, niſi quando inuenit illam unicam bonã,quæ quum talis ſit,quòd melior inueniri non poſsit, quando nec melior eſſe poteſt:ideò tunc eſt in termino motus,& ampliùs non quærit,nec quærere poteſt,quia adeptus eſt quæſitum. Quando quæſitum adeſt,quæri ampliùs non poteſt. Sed ſi illa margarita,eſt ita bona & precioſa, ita quòd melior eſſe non poteſt:tũc eſt incomparabilis, niſi negociator quantumcunq; diues, uendat omnia quæ habet, & emat eam.

Ex eodem.

Margarita. Regnum cœlorum. Omnia à Deo habemus,ex nobis nihil. Quando igitur omnia uendimus,ſumus in omnibus pauperes, & nihil habentes,ut emamus unam illam margaritam,in qua habemus deſideratum, ſicut mœchanici in arte. Sicut ſi diſcipulus uenderet omnia, ut emere poſſet ſcientiam unam à magiſtro,qui omnem haberet ſciẽtiam. Aut ſi quis omnia quę haberet,reſolueret in pecuniam,ut illa emere poſſet agrum, in quo eſt theſaurus abſconditus,omnium diuitiarum. Et ita conſidera,quòd qui debet emere regnum

gnum cœlorum, oportet quòd uendat omnem libertatem, & faciat se seruum eius, à quo debet emere margaritã, uel agrum thesauri. Nihil enim illi manebit, omnia sunt magistri aut mercatoris, qui uendit: si uiuis, uita non est tua, sed Domini tui, cui te uẽdidisti. Vide quomodo uendendo & depauperando, acquiris diuitias, mortificando, uitam. Si igitur uis immortalem ueritatem ac uitam aslequi: oportet, quòd omnia membra tua, non sint nisi instrumenta ueritatis, lingua non loquatur nisi uerum, manus sine dolo, sic pes, sic oculi, sine concupiscentia rei alienæ. Considera, quomodo margarita generatur ex rore cœli, & quomodo efficitur nobilis & magna, ex conquassatione. Ita sancta Margarita, facta est nobilis, ex conquassatione passionis. Dicit Euangelium, quod regnum cœlorum, est simile homini negotiatori, quærenti bonas margaritas.

Considera, quomodo margarita est sapientia, quæ est æterna, lucida, & quæ nunquàm marcescit: in qua sunt omnes thesauri abscõditi: sublata enim sapiẽtia, non est thesaurus. Bestiæ non habent thesaurum auri uel margaritarum: quia absq; discretione rationali, non habet esse, nec scitur, nec cognoscitur absq; illa, ille thesaurus. Sicut color nõ est apud cæcum à natiuitate, quia nec scitur, nec cognoscitur. Vnde ille, qui uendit omnia, & emit unam margaritam: habet in una margarita omnia sua, & plus in centuplo. Nam ualor margaritæ, prævalet in tantùm, quòd si aliquis haberet omnes denarios, adhuc non posset emere illam, quia semper plus ualeret. Oportet igitur eum adhuc uendere omnia: non enim emitur, nisi tantùm detur, quantùm habetur, & haberi poterit per ementem. Sicut igitur omnia per sapientiam facta sunt, ita per ipsam, omne desiderabile attingitur. Sicut discipulus, qui consumpsit totum patrimonium, ut acquireret aliquam particularem scientiam, habet in illa omnem thesaurum suum: quia ex illa uiuit, & extrahit quicquid sibi fuerit opportunum, & profert noua & uetera. Et tamen non perit neq; minuitur thesaurus, seu ars, uel sapientia: imò continuè plus augetur. Hæc sapientia non potest haberi, nisi quando ratio ei desponsatur, & induit eam. *Ex eodem: Margarita-Sapientia.*

Ex sermone: Filij huius sæculi, prudentiores filijs lucis, in generatione sua sunt.

QVomodo filij huius seculi sunt prudentiores, astuti, ut est prudentia siue astutia animalium, & serpentium. Nam quum animalia, non habeãt Meum & Tuum: habent astutiam ut uiuant, & illa est astutia propria cuiuslibet, quæ dici consueuit, umbra intellectus, ut prudentia formicæ. Homo huius sæculi ad hunc finem, ut habeat diuitias uitæ temporalis, se subijcit omnibus periculis, facit se seruũ, obedit, uadit per mare, decipit. Filij lucis seu æternitatis, pro æterna uita adipiscenda, non habent talem prudentiam aliquo modo. Sicut alij filij sæculi, alij lucis: ita alia prudentia sæculi, alia lucis, & contrariantur, sicut tenebræ & lux. Nam prudentia lucis, est ut ponderosa & tenebrosa abijciantur, & ponit diuitias suas in paupertate, quoad hoc sæculum, & in ijs quæ non sunt temporalia, sicut est iustitia, fides, ueritas, & facit opera lucis, & non tenebrarum. Prudentia uerò huius sæculi, oppositò modo, & opera lucis fugit, & facit opera tenebrarum. Opera tenebrarum, sunt luxuria, furta, deceptiones, odia. Opera lucis sunt: iustitia, ueritas, charitas, amor, pietas, misericordia, & huiusmodi talia omnia. *Prudentia sæculi.*

Ex eodem.

Prudentiã debet habere filius lucis. Nam de bonis non suis, sed Domini sui, debet sibi facere amicos. Quis est igitur illi Dominus suus? est ille diues homo Christus, rex regum, in cuius manu omnes fines terræ. Ille te constituit uillicum, nam plura cõmisit tibi de bonis suis, habet enim multos filios ille diues, quia omnes sumus eius, et dedit omnibus filijs suis terram istam, & omne quod est pro indiuiso, & docuit nos quærere panem nostrum quotidianum. Deinde dedit tibi, quòd præ cæteris, maiori luce rationis polles, ut super hunc communem panem, qui est noster panis, uillicationem aliquam habeas. Iste panis, est Dei & filiorum suorum: tu autem, habes uillicationem creditam, ut panem illum colligas & dispenses, secundùm legem Domini, *Prudentia lucis.*

quæ est charitas. Si es auarus, & colligis panem Domini tui, & non dispensas secundùm legem: expectabis tormentum, quia tortoribus traderis.

Ex eodem.

Tempus. Aeternitas.

Tempus, est imago æternitatis. Dissipare tempus, est dissipare bona Dei, quum Deus sit æternitas & tempus eius imago, fluens ab eo. Tempus assimilatur Deo, & hinc nihil est præciosius tempore, in quo relucet æternitas. Aeternitas, est ut linea recta infinita, seu ut rectitudo infinita. Tempus, ut curuitas seu incuruatio, cadens à rectitudine, quasi linea curua circumferentialis circuli. Et esto, quòd sæculum sit, ut una illius circuli reuolutio superrectam, unde non tangit, nisi in puncto siue Nunc. Temporis subsistentia, est nunc æternitatis. Duratio infinita, assimilatur lineæ infinitæ, quia est rectitudo infinita. Curuitas non potest esse infinita, ut alibi habes: quia recipit magis, & minus. Circulatio, est prima curuitas, cadens ab infinita & æterna rectitudine. Et ideò est duratio temporalis, cadens ab æterna. Et gerit æternitatis imaginem, rotunditas circularis: quia principium & finis coincidunt. Motus circularis, est similior æternitati, à qua cadit necessariò: quia circularis: homo filius huius sæculi, ut filius huius sæculi, est finis mundi huius, & omnis motus & temporis eius, & filius huius sæculi, est filius alterius sæculi, sicut tenebræ uertũtur in lucem. Lux enim, est finis tenebrarum, & lux, in luce unde ortum habuit, quiescit, tanquàm in principio & fine. Totus hic mundus, est propter microcosmum hominem, ut ille sit & uiuat, & esse eius & uita est, ut homo interior, siue semen diuinum excitetur, & uiuat æternaliter. Ecce est æternitas, à qua cadit tempus, & illud ordinatur, ad uitam intellectualem, quæ unitur æternitati. Sic est æternitas, α & ω. Ab æternitate, descendit duratio initiata intellectualis, sed sine fine. Deinde initiata, sed cum fine. Deinde initiata, cum fine & sine fine. Alibi tamen melius habes, quomodo æternitas primò, deinde intelligentia, deinde mundus, deinde homo. Sic etiã est hõ, deinde mundus, deinde intellectus, deinde æternitas.

Verbum intellectuale.

Ex sermone: Sic ueniet, quemadmodum uidistis eum euntem.

Si quis conciperet, uerbum internum intellectuale, in charta aliqua inscribi, & deinde, postquàm ibi recepisset corpus, ex materia chartæ, quasi literæ illic sint extrà chartam eleuatę, sicut ex lapide eleuãtur arte magistri. Deinde postquàm literæ illæ sunt perfectè eleuatæ, separentur, ita quòd non hæreant materiæ, & sint tamẽ literæ subsistentes sub illis figuris, & quantitate sicut extractæ sunt. Ponatur igitur, quòd illa dictio, quæ in se habet uerbum intellectuale, sic se habeat, quòd uerbum illud uiuum liberetur, non à literis in quibus est, & quibus est uerbum inseparabile coniunctum, sed liberetur à corporalitate, & contractione literarum, ita quòd uerbum in literis permanens, non sit restrictum ad modum literarum, sed ab illa contractione sit liberum, & hoc per mortem, per quam transit figura huius mundi. Vnde & si tunc uerbum in litera, sit sine modo literarum: potest tamen esse modo, quo uelit. Et tale uerbum, quando uoluerit, habebit modum essendi literarum, qui in oculis est inuisibilis, uel propter paruitatẽ, aut magnitudinẽ, aut absq; colore uisibili.

Ex sermone: Ego sum panis uiuus.

Sapientia.

DEsiderium sapientiæ, est in omnibus hominibus: quia omnes homines naturaliter scire desiderant. Est quædam uocatio, seu motio, seu attractio, nobis cognata, ut sit à Deo patrẽ crearore data. Quare nisi sic traheremur, nũquàm ad sapientiã peruenire mus. Habemus igitur quandã cognatã notitiam sapientiæ, ad quam mouemur, sed ipsam nondum apprehendimus, neq; apprehendere possumus, nisi in supremo magisterio, scilicet in uerbo patris, in Christo Iesu. Magister Christus, est uitam præstans, sicut magister, qui in aliqua arte, dociles instruit. Nam quum ille sit uiuens seuscіens, accedentem ad ipsum illuminat suo uerbo, & facit eum uiuum seu uidentem. Pater, est magister creans intellectum, & concreauit illi desiderium ad sapientiam. Et tunc qui docilis ad magistrum accedit, ut ex

sapien-

ſapientia magiſtri, fiat ſapiens & magiſter: ille eum per uerbum ſuum, ſcilicet Chriſtum uiuificat, & cœcum intellectum docilis illuminat, & ſic adæquat, uti magiſter in ſcholis, adæquat ſuo intellectui, intellectum diſcipuli. Sed non poſſumus ad magiſterium pertingere, in hoc mundo, quia ſumus in ſcholis, & diſcipuli. Et ideò quando eximus ſcholas iſtas, trãsferemur in magiſterium, & erimus ſimiles ei, Chriſtiformes, & magiſtri, atq; ſapientes. Et hæc eſt reſuſcitatio, quãdo id apparet in re quod nunc gerimus in ſpe. Manna eſt figura panis uiui, uidere eſt uita oculi, & non attingit illud, quod eſt in literis, niſi per doctrinam. Sicut magiſter, facit uidere eſſe uiuum, uita intellectuali, ut uideat continentiam literarum: ſic ſapientia, facit uidere patrem creaturæ in creatura.

Ex ſermone: In hoc eſt clarificatus pater meus, ut fructum plurimum afferatis.

Præceptum.

QVando in nobis loquitur Chriſtus, ſiue æterna ſapientia: tunc illa loquitur in ratione noſtra. Nam Chriſtus eſt ſapientia & ratio infinita. Præcepta rationis, ſunt præcepta æternæ legis, quæ eſt ſapientia patris. Et ſicut ars, non habet eſſe, niſi in intellectu, & tunc manet, quãdo ſeruat præcepta: nõ poteſt aliter manere ars intellectualis, niſi in ſeruando præcepta intellectus. Manere enim eius, eſt ſeruare id, propter quod conſtituitur in eſſe. Et hoc ſeruare, eſt manere, & hoc manere, eſt amare. Quando intellectus, præcipit arti ut ſeruet præcepta eius, & ſeruat: manet, ſeruare, obedire, manere, amare, idẽ Si ſicut Chriſtus fuit obediens patri, uſq; ad mortem, ita & nos Chriſto: tunc uti Chriſtus manet in dilectione patris, ita & nos in dilectione Chriſti manebimus.

Ex ſermone: Gaudium meum in uobis ſit.

Vinum.

IN uino eſt duplex natura, ætherea & elementaris. Sic eſt in homine, quò ad animam & corpus. Sed in Chriſto, quum ſit uti uinum optimum, quo non poteſt dari perfectius: tunc potentia illius, iũcta eſt infinitati. Sed infinitas, eſt Deus. Quare habes, quòd Chriſtus, quum ſit uti uis uini uitis ueræ, tunc eſt Deus & homo, tunc ultrà illa, uitis eſt per ſe integra, & in uirginea terra, recepit incrementum. Et non eſt niſi una terra ſacratæ uirginis, & una uitis, & unus agricola, pater cœleſtis, & unus calor decoquens. Vnde ad habendum uinum, eſt neceſſarium, quòd habeas uitem & terram fœcundam, & calorem cœleſtem ſeu ſolarem, & agricolam. Et non eſt poſsibile, quòd ſi debet eſſe uerum uinum, quòd aliquid alienæ mixturæ habeat, quòd etiam illud non requirat uitem ueram. Et non poteſt eſſe, niſi una uitis perfecta: quia ſi plures, tunc quælibet poſſet eſſe perfectior, addita perfectione aliarum. Et ſic non eſt niſi una uitis, una terra, unus agricola, & una influentia ſolaris. Terra uirgo, uitis Chriſtus: calor ſolaris ſpirituſſanctus: pater de cœlis agricola: illa uitis quæ debet ferre fructum, non poteſt niſi fructum gaudij & uitæ ferre, uinum enim lætificat. Vnde quum uita non ſit niſi lætitia, ob hoc dicimus æternam uitam æternam lætitiam. Tunc illa uitis, eſt arbor uuæ infinitæ, & gaudij æterni. Impoſsibile eſt igitur, aliquem poſſe habere uitam, niſi ex arbore uitæ eam habeat, quę eſt Chriſtus ſemper benedictus. Amen.

Ex ſermone: Qui facit uoluntatem patris mei, qui eſt in cœlis.

Vua. Vinum.

IN uuis eſt quædam uis ſpiritualis, quam ſine decoctione ſolaris influentiæ, non poteſt explicare, & quando iſte ſpiritus eſt conceptus, tunc fecit in expreſsione uuarum, quendam motum, per quem muſtum purgatur, & denuò naſcitur, ut fiat uinũ. Sic quidẽ genus quoddã diuinum (ut ait Paulus in Actibus Apoſtolorum) nos ſumus. Et hoc genus ſeu ſemen, in terra fertili gerimus, uti lignum ſemen ſuum: & in ſpiritu noſtro, recipimus ſpiritum, uti uua in ſpiritu ſuo, recipit ſpiritum ſolarem: & ſecundùm operationẽ ſpiritus Dei, in noſtro ſpiritu, facimus fructũ multum

& diuinum,ut ſimus uitam habentes in nobis, quando noſter ſpiritus, & in ſe geſtãs ſpiritum uitæ. Vna influentia Solis,efficit in omnibus uitibus uuas,ita ut ex omnibus poſsit uinum exprimi:ſed aliud eſt nobilius alio, & nullum uti aliud,quia aliter & aliter,idem radius recipitur,unde unum uinum debile, aliud forte. Et unum poteſt conuertere tertiam partem aquæ ad ſe,aliud plus. Sed ſolum eſt uinum, unum uinum,quod ſine menſura poteſt, & eſt ſpiritus uitæ noſtræ rationalis,quem omnis ratio participat uariè.Et hic ſpiritus,eſt ratio abſoluta, quæ eſt Deus,quæ ſolum in uiuo fructu,humanæ plantationis,eſt fructui unita,ſecundùm eſſentiam non participationem. Ecce quomodo hic homo eſt Deus, & eſt omnis lætitia hominis,& lætitia abſoluta,quę eſt rerum ratio.Eſt omniporens,ad conuertendum ad ſe,& in ſe omnia rationalia,quæ ſe applicant unitioni:ſicut uinum,quo fortius eſſe nõ poſſet, omnem aquam,quæ ei uniretur,tranſſubſtantiaret in uinum. Ita ex unione ad rationem infinitam,quæ eſt in noſtra natura,in Chriſto Ieſu, cui aliter uniri non poſſemus: extrà naturam transferimur in filiationem Dei,qui ſumus filij hominum. Accipimus enim ſpiritum Dei,in noſtro ſpiritu, per quem efficimur hæredes Dei, & cohæredes Chriſti.In anima eſt ſpiritus uitæ,qui uiuificat ſenſibile corpus, animæ unitum:ſicut in uino eſt ſpiritus quidam, qui uiuificat omnem aquam ſibi unitam. Et hic ſpiritus eſt ille, qui omnia operatur, quæ ſunt uirtutis in uino. Vnde hic ſpiritus, habet centrum ſurſum,& ſeparat ſe ab aqua,quia deſurſum eſt. Et ſi penitùs poſſet ſeparari,non poſſet aliquo modo attingi aliquo ſenſu, quia non eſt de hoc mundo.Hic ſpiritus,quantò magis ſeparatus, tantò ſimplicior & conformior ſpiritui ſupremo,qui operatur omnia in omnibus,nam eſt in omnibus ille ſpiritus, ſicut & ſpiritus, qui in uino.Vnde de omnibus fructibus, fit quodam modo uinum. Et extrahitur aqua ardens de pomis,de ceruiſia,quia ibi eſt ſpiritus ille. Et ſicut in omnibus talibus,eſt uis diuini ſpiritus,omnia uiuificantis,qui uocatur ſpiritus uiuificans: ita in omnibus rationalibus ſpiritibus,eſt uis uerbi Dei, ſeu rationis infinitæ. Vnde ſpiritus rationalis, non eſt de hoc mundo,ſed eſt participatio diuini uerbi,& in ipſum uerbum ſurſum tendit,& in eo ſolùm quieſcere poteſt,uita lætitiæ ſempiternæ,quia ibi attingit ſe & omnia.

Ex eodem.

Spiritus. Inſtruit nos Paulus,quòd ille ſpiritus,qui mortificat carnem,eſt ſpiritus qui nos efficit filios Dei.Spiritus filiationis,eſt ſpiritus, qui producit fructum optimum,licet lignum ſit diſtortum(nam eſt uitæ lignum)uitis, & ficus, fructum profert ualdé bonum.Sic & nos, in uaſis fictilibus portamus theſaurum hæreditatis æternæ:in ſpiritu enim Dei ducimur,ut clamemus ad patrem,abba pater.Fatemur nos filios,quando ipſum ut patrem inuocamus, ut ſpiritus ipſe, teſtimonium reddit ſpiritui noſtro, quòd ſimus filij Dei,& hinc hæredes Dei,& cohæredes Chriſti.

Ex ſermone: Triſtitia ueſtra uertetur in gaudium.

Diſcretio. VNnde ſicut in uarijs ſenſibus,participatur ſpiritus diſcretiuus uariè:ſic ſpiritus ſanctus,in uarijs rationabilibus animabus. Et quia uis uiſiua, non participat uim diſcretiuam, niſi uiſibiliter, nec auditiua niſi audibiliter: tunc Chriſtus eſt, ac ſi eſſet uis omnis diſcretionis, in uno organorum, ſicut de ſtellis & Sole.Nã in Sole eſt omnis uis luminis,q̃ nõ eſt niſi in Luna lunariter,in Saturno ſaturnaliter.Sed quãuis nõ ſit uis omnis diſcretionis in oculo,habes tamen in oculo uim diſcretiuam,per quã habes in te teſtimoniũ,quòd ueraciter ſit aïa rõnalis.

Ex ſermone: Amen amen dico uobis, ſi quid petieritis patrem.

Manna. SIcut in manna ſenſibili,fuit inuiſibilis cibus: ſic in Chriſto ſenſibili, ſpiritualis & immortalis. In manna fuit qualitas uiſibilis, deinde dulcedo fuit inuiſibilis,fuit cibus,ſolùm ĩtellectuali fide perceptibilis. Vnde Chriſtus eſt panis ſeu manna abſcõditum,quod nemo ſcit,niſi qui accipit:nam homo, uiſibilis, dulcedo ſeu ſapientia patris,inuiſibilis,& in illa pater præſtat uitam.Pater noſter,eſt

pater

pater omnis esse uitæ & intellectus. Ipse præstat omnia, quæ intellectum pascere possunt, ut æternaliter uiuat in filio, seu arte, seu sapientia eius. Sicut pater doctrinæ, præstat per medium magisterij seu artis, in sensibili uoce, discipulo pabulum doctri-næ. O' quantum erat gaudium Apostolis, quando petierunt in nomine Iesu, & acce-perunt, uidentes se assequutos esse desideratum? certè plenum erat gaudiũ, sicut quã-do dæmonia eis obediuerunt. Ac si discipuli doctrinæ qui summo desiderio appe-terent omnia scire, inuenirent uerbum abbreuiatum, quo breuiter & citò, apprehen sibilem Aristotelis assequerentur intelligentiam, certè magnum gaudium haberent, sed adhuc maius, si etiam scientiam Platonis, adhuc etiam, si Hyppocratis. Sed ma-ximum, si absolutè omnium scibilium artem ibi esse, experirentur. Manifestum est au tẽ, quòd pater oĩa in uerbo seu ratione creauit. In ratione igitur seu Iesu, in quo diui-na ipsa ratio habitat corporaliter, seu perfectè & substantialiter: omnia credere, & scire, & petere debemus. Et ibi accipere, est finis omnis inquisitionis: quia ibi sci-re, est perfectissimam omnium causam, cognoscere.

Ex sermone: Fides autem Catholica hęc est.

SIcut suaue & utile se ingerit uoluntati, & probitas possessoris dilectioni, sic quòd suauitas & utilitas, faciunt suum subiectum per se appetibile: sic euiden tia & ueritas, faciunt per se credibilia, quia fidem & credulitatem ingerunt. I-deò non est meriti & uirtutis ea credere, sed cum improbabilia creduntur ex uirtute ipsius credentis, & non ex parte ipsius crediti se ingerentis. Sicut se habet lu cidum ad uisum: sic probabile ad intellectum, & suaue & utile ad affectum. Sicut te nebrosum ad uisum: ita improbabile ad intellectum. Nõ uirtutis est uidere lucidum, quoniam nullomodo pugnat contra uisum, sed semet ingerit: ita neq; probabile cre-dere. Quod enim ignis aridum lignum ignificat, non est arduum, quia ignificabile, sed bene si uiride. Similiter amare delectabile, utile uel suaue, est ignire ignibile pro-pinquum. Fides.

Ex eodem.

Probabilitas, est tenuis spiritualis lucis aspersio & debilis, ideò nõ firmat, sicut euidẽ tia ueritatis fortiter penetrat, figit, & firmat certitudinem in intellectu. Ideò ex hoc ma nifestum est, quòd credere improbabilia, fortitudinis atq; uigoris nostri intellectus est, sicut amare damnosa & molesta, fortitudinis ac uigoris est nostri affectus. Neces saria est lux fidei fortis, quæ tenebras irrumpat, multorum improbabilium ad fidem pertinentium, & ea lucida faciat. Et sic patet, fidem esse primam intellectus gratiam, per quam uestitur gloria, & sine qua gloria locum non habet. Et sic totum hominem oportet esse religiosum, si cõsequi uelit gloriam, maximè caput, scilicet intellectum, per fidem oportet esse religiosum. Sicut enim uoluntas, contrà se necessariò dimica-bit, si ad gloriam peruenire contendit: ita & intellectus, idem necessariò faciet. Et de operationibus intellectus, solum credere, bellum facit. Credere, & suspicari & opi-nari, ui ad intellectum accedunt, & ipse inuoluntariè suscipit: non autem demonstra-ta, sic & probata, quia necessariò assentit. Scientia autem, habet uoluntariam inquisi-tionem, à libris & doctoribus, ideò partim potest esse studiosa, & partim non. Crede re fundamentum religionis, habet cõtra se bellum disputatiuum, dissuasiuum, cõtra dictoriũ, & improbabilitatis, quæ improbabilitas ei ectè pugnat cõtra rationẽ: quia ubi ratio deficit, fides supplet. Omne autè bellum, bellica uirtute agendum est: quia sine uirtute, non peruenitur ad uictoriam, quare fides uirtus. Cuilibet enim per suasionem creditur, Deo autem absq; suasione & probatione, per fidem creditur. Fides.

In hoc fidelis, Deum præ cæteris honorificat, quia ei citiùs credit. Intellectus quæ-rit ob suam infirmitatem, fulcimenta & media probationum, quasi adiutorio baculi se sustentans, de una conclusione in aliam ambulans. Qui autem uirtute propria cre-dit, fulcimento non eget, & magis credit: sicut amans, qui uirtute propria amat, ma-gis amat amatum, quàm ex ijs quæ apud amatum sunt, alioqui esset amor curuus & reflexus, si illectus foret ab amato. Intellectus exquirens probationes, cõparatur uẽ-ditori dignus exquirẽti, aliterq; nõ credẽti. Tale pignus, paganus exigit, antequàm credat.

credat. Sed Christianus sciẽs ex defectu credulitatis, pignus extorqueri à Deo, non exigit pignus ut ei credat, quia pignus signum incredulitatis iudicatur. Baculi infirmum non sanant, sic nec pignora intellectum, quare nec probum & studiosum faciunt. Fides non est quærenda ex signis, sicut faciunt Iudæi, nec sapientia uel arte, sicut Græci, sed uirtute. Certiùs enim uirtute, quàm arte cognoscitur. Ars est sicut pictura, formam extrinsecam ostendens, uirtus sicut odor & sapor, intrinseca propalans. Lumen quantò Soli propinquius, tantò nobilius: quantò tractius & remotius, tantò ignobilius, ita de calore ignis. Sic fides, à lumine luminum Deo, descendit per gratiam: probabilia, per lumen remotum. Igitur nobilius rectum lumẽ Dei, quàm à creaturis reflexum. Quare omne datum optimum, & omne donum perfectum, desursum est, descendens à patre luminum. Igitur illa data super naturam, fortiora naturalibus, quia ad beatitudinem trahunt, hinc fide nihil certius. Est ergo fides gratia largitatis, & beneficentiæ ratione, per gratuitum bonum. Et est uirtus erigens, & firmans intellectum, faciens illum stare per se, & rectè ambulare, per uiam salutaris ueritatis, absque sustentatione uel suffultione baculorum, protegente ipsum aduersùs iacula disputantium, & firmamentum supportans ipsum, aduersùs impulsiones & cõcussiones contradictionũ, & opinionum, & aduersùs propriæ infirmitatis & ponderositatis uigorem. Et est lumen, uincens lumina naturalia sensibilia, ipsius intellectus: sicut in sensibus uictis per fidem, in sacramento altaris constat, ubi Deo dignè, sine omni pignore creditur, & creditur ei ex uirtute obedientiæ. Et sicut intellectus, est nobilior pars animæ: ita eius religiositas in Dei operibus, & ipsius honorificentia per fidem, est prima. Et nulla est credulitas digna, fides uocari, quæ plus exigit, scilicet pignora. Christiana autem, quæ suum intellectum obedienter supprimit, credit, obedit, honorificat: non est peruersa generatio, signum quærens, sed gens cultui diuino dedita, inclinato capite, id est intellectu, Deum adorat. Et sic fides à fonte uitæ descendens, uiuificat caput hominis, id est intellectum. Iustus enim ex fide uiuit.

Ex eodem sermone.

Fides. Lumen diuinum à Deo descendens, est fides, & non à rebus. Erit una Fides uera, ab uno Deo descendens. Sicut uisio ab uno oculo, in multa se dilatat ab extrà, & radij unius Solis, multa illuminant: sic una est etiam fides communis credentibus, quẽadmodum articuli fidei, communes Christianis omnibus. Omnes autem homines, ad unum diuinum cultum obligati sunt, erit ergo una fides. Signum autem credulitatis est, quòd Deo impendas obsequium & cultum, ex amore recto & puro, quoniam ille est gratuitus, non ex timore pœnæ, aut pudore, aut spe remunerationis. In sic credente est purissimus & syncerissimus amor, & purissimus cultus. Et est gratuitus amor, quia gratis impenditur, quare remuneratione dignus, & solùm remuneratio ibi locum habet, propter amorem præcedentem. Qui autem aliter diligit, spe, timore, remunerationis causa, non propriè remuneratur, quia amor, extrà Deum aliquid tũc quærit, sed datur ei tunc merces, non remuneratio.

Ex eodem.

Sapientia incutit timorem, & pudorem, erubescentiam, formidinem. Quando enim Deum credis omnia tua scire & meliùs te qualis es: times offendere, & te attendens, erubescis & formidas. Si absq; pudore & timore es, si autem non credis omnia eũ uidere, is hæreticus es, quanquàm in articulis fidei, hoc nominatur. Quia omnium duorũ contrariorum, quorum alterũ est hæresis, alterum fidei articulum esse, necesse est. Quare est fidei articulus: Deum omnia uidere, & nihil ei occultum esse. Ex Dei bonitate siue benignitate, oritur in cultu gratiarum actio, benedictio, id est bonorum imprecatio, laudatio, id est creatoris magnificatio, glorificatio, quæ est illius prædicatio, publicatio, diuulgatio, famatio. Gloria enim: est clara, sublimis, lata fama. Ex benignitate siue misericordia Dei, in cultu oriuntur spes ueniæ, & gratia, quæ habet sub se deprecationem, pro malis leniẽdis & tollendis, orationem pro bonis obtinendis, afflictionem ut est ieiunium, & aliæ macerationes, sacrificiũ ut eleemosyna tàm

Hæresis.

Benignitas.

spiri-

ſpiritualis quàm corporalis. Iam manifeſtum eſt, quòd qui credit Deum ſummum bonum, & omnis boni creatorem, & totum uniuerſum, à ſummo uſq; deorſum, tenuiſsimum ueſtigium illius bonitatis, in quadam umbra comparatiuè ſe habere: eum puriſsimè diligit, & amat.

Ex eodem.

Remundus. Fides eſt habitus bonus, per bonitatem datam à Deo, ut per fidem reſtaurentur illæ ueritates obiectiuæ, quas intellectus attingere non poteſt. Fides eſt magna per magnitudinem, ideò quantò maior, tantò melior. Magis autem credit Chriſtianus de Deo: quia credit Deum trinum & unum, incarnatum, paſſum, à morte in immortalitatem excitatum, aſſumptum, omnium regnum habentem, & poteſtatem inſuper, & ſeptem ſacramenta, nam incarnatio & huiuſmodi, uidentur incredulo impoſsibilia. Intellectus poteſt habere habitum fidei & ſcientiæ, & habitum fidei, ut acquirat habitum ſcientiæ, ut dicit Eſaias: niſi crediderítis, non intelligetis. Et ſic Catholicus plus poteſt intelligere de Deo, quàm infidelis. Fides eſt uirtus cum iuſtitia: quoniam iuſtum eſt, ueritates illas credere de Deo, quas intellectus attingere non poteſt. Plura ponit fides Catholica de Deo uera, quàm alia fides. Ergò uerior fides, cum ſpe & charitate, cauſat delectationem. Fides eſt habitus, cum quo Catholicus credit diſtinctè in diuinis, ut præparet lumen intellectui: & intellectus intelligat clarè & non confusè, actus diuinarum rationum, & per hoc intelligat agentem, & agibilem, & actionem. Fides Catholica dicit, Deum tantùm in ſe poſſe agere, quantùm exiſtere: quia apud Deum omnia poſsibilia. Hoc fides infidelium, dicit impoſsibile, quare trinitatem negat. Fides Catholica, eſt medium intellectui, ut meliùs ſit illuminatus ad attingendum Dei altitudinem. Sicut aër, per lumen Solis eſt illuminatus, ut uirtus uiſiua, poſsit uidere colorem & figuram. Fides, eſt quies intellectus per credere, & eſt ſecundaria quies: quia primaria eſt per intelligere. Altior tamen fides eſt, quàm intelligere: quia plus credit quàm intelligat. Intelligere, eſt cum labore & ſucceſsione, non autem fides. Fides habet illuſtrationem ueritatis, animam eleuantis, & rectificationem auctoritatis, animam firmantis. Vtrumque per Chriſtum eſt, qui ſplendor & uerbum. *Remundus. Fides.*

Ex eodem.

Relucet in creaturis ueſtigium trinitatis, in magnitudine creaturarum potentia patris, in diſpoſitione ſapientia filij, in ornatu bonitas ſpiritus ſancti. In quolibet indiuiduo, eſt unitas, ſpecies, utilitas. Et ſimiliter, eſſentia, uirtus, operatio. In Sole: eſſentia, ſplendor, & calor. In anima, memoria, intellectus, & uoluntas. In tribus hierarchijs, trinitas. Et in qualibet hierarchia, tres ordines, trinitas in unitate. Et trinitas in omnibus creaturis generaliter, quia tres ſunt. Nomen eſſentiale abſtractum, non trahitur ad accipiendum pro perſona, unde illa eſt falſa, eſſentia genuit eſſentiam: ſed concreta eſſentialia benè, ut Deus de Deo. Duo Dei principalia ſunt nomina, ſcilicet qui eſt, & bonum. Per primum, ſignificatur eſſe Dei, infinitum abſolutum. Per ſecundum, notatur eſſe diuinum, ut cauſa: fecit enim Deus omnia, propter bonitatem ſuam. Per neutrum genus, exprimuntur ſubſtantialia: per maſculinum, perſonalia: per fœmininum, notionalia. *Trinitas.*

Ex eodem.

Volentes ad Dei cognitionem accedere, oportet primò peccatorum tenebras abijcere, & arma lucis induere. Oportet rationes naturales (quæ ſunt ut lumen putridi ligni, in nocte lucentis, & in die nihil) abijcere. Oportet poſtponere commutabile bonum, & adhærere incommutabili. Tunc accedit ad Dei cognitionem, aut per inſpirationem, aut per ratiocinationem, aut per creaturas, quæ ſunt ſpeculum creatoris in præſenti, ſicut Deus, ueritatis ſpeculum creaturarum in futuro. *Cognitio Dei*

Ex

Ex eodem.

Dionysius. Secundum Dionysium, per eminentiam cognoscitur Deus, ut cum in creatura inueniatur potentia: attribuenda est Deo, summa potentia. Quanquàm in Deo ex ipso & per ipsum, sint omnia, tamen incompræhensibilis à creatura: ambulat enim super pennas uentorum, id est super intelligentias angelorum.

Ex eodem.

Infinitas. In Deo idem sunt, potentia, essentia, uirtus, sapientia. Deus est infinitus intantùm. Quòd si mundi essent infiniti, ipse eos repleret: quia non habet finem, nec est finibilis sed finiens omnia. Incircumscriptibilis: quia non abest alicui loco, nec ullo capitur loco, omnia replens. Vbicq; præsens est, & ante mundi constitutionem in se fuit, sicut hodie est. Per naturam, ubicq; est Deus. Per gratiam, cum bonis. Qui (inquit) manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum. Per gloriam, sic est in rationali ut ueritas, in concupiscibili ut bonitas, in irascibili ut potestas. Per unionem, sic fuit in utero uirginis, unitus humanæ naturæ, in sepulchro carni, in inferno animæ. Et in seipso, *Bernardus.* est ut α & ω: in mundo, ut rex in regno, ubique regnat & imperat. Bernardus. In angelo, ut decor inquantùm ueritas, & sapor inquantùm bonitas. In Ecclesia, ut paterfamiliâs in domo. In electis, ut liberator à malis, adiutor in bonis. In reprobis, ut terror & horror. In fideli anima, sicut rex in regno, fons in ortis, lux in tenebris, carbunculus in annulo.

Ex eodem.

Excellẽtia diuina. Diuinæ dignitatis excellentia tanta est, quòd mens de Deo cogitans, deficit, cum sit incompræhensibilis. Sensus non percipit, cum sit inuisibilis: lingua ipsum non explicat, cum sit ineffabilis: locus eum non capit, cum sit incircumscriptibilis: scriptura eum non explicat, cum sit inæstimabilis: uirtus eum non attingit, cum sit inaccessibilis. Et quia finiti ad infinitum nulla est proportio, creatura eum capere non potest, solus omnipotens, solus omniscius, solus seipsum cognoscens, in operatione quietus, miraculorum operator. Omnis multitudo, ab uno principiatur. Omnis ordo, habet prius & posterius. Omne imperfectum, ab perfecto trahit originem. Omnis connexio diuersorum, causam habet suæ conseruationis, aliquod unum primum, quod nos Deum dicimus. Et quia hic Deus est potentissimus, sapientissimus, & optimus: potest, scit, & uult se summè communicare, hoc autem est alijs maiestatis suę plenitudinem dare. Ergo Deus pater, ab æterno filium coæqualem genuit, cui diuinitatis suæ essentiam communicauit. Esaias: Si ego qui alijs generationem tribuo, ipse sterilis ero? Hæc perfectissima generatio, ubi genitum penitùs assimilatur generanti. Et sic patri attribuitur potentia, filio sapientia. Et pater omnia in sapientia fecisse dicitur, id est cum sapientia, quæ est filius. Filius, est æqualitatis genitæ imago patris, homo, est imago imitationis creata, mundus, imago creata repræsentationis, quia speculum creatoris, ut inquit Apostolus: uidemus nunc per speculum. Mundus ad Dei similitudinem factus est: quia aliud exemplar quàm seipsum, non habuit. Propriè creatura corporea, est Dei uestigium: spiritualis uerò creatoris similitudo. Ezechiel: Tu signaculum similitudinis.

Emanatio in diuinis duplex est: Vna per modum naturæ, & hæc est generatio: alia per modum uoluntatis, & hæc dicitur processio appropriatè, propriè autem spiratio. Et est spiritus sanctus amor, quare per modum uoluntatis, ab utroque procedit. A patre, mediatè & immeditatè: mediatè, quia ipsum filius spirat, qui hoc habet à patre: Immediatè à patre est spiritus sanctus, amor essentialis, inquantùm unus Deus cum patre & filio. Ipsi tres, quia unum in essentia, amore essentiali se diligunt, qui appropriatur spiritui sancto. Et etiam amore personali, quia nexus patris & filij. Pater & filius se diligunt, amore ab eis procedente, qui est spiritussanctus. Dicitur amor exemplar: quoniam amoris gratuiti, qui est in nobis, spiritussanctus non solum causa efficiens est, sed etiam exemplar atque finis. Amor in nobis efficienter à spiritu sancto, in quantùm ipse est Deus, aut exemplar. Charitas qua diligimus Deum

& pro-

& proximum, dicitur ſpirituſſanctus: ſicut amor, ſiue ſpirituſſanctus, procedens ab utroq; Sed & charitas quandoq; ſumitur formaliter, per modum qualitatis acquiſitæ, & ſic charitas dicitur, uirtutis habitus in anima, quo diligimus Deum & proximũ, & ſecundùm hunc modum, ſpirituſſanctus non dicitur Charitas.

Ex ſermone: Gloria in excelſis Deo, & in terra pax.

Intellectus.

INtellectus hominis, eſt tenebroſus & nocturnus, intellectus angelicus, clarus ut aurora, diuinus ut ipſe Sol, quoniam illuminat omnem hominem, uenientem in hunc mundum. Labor hominis, eſt ad deſcriptionem orbis. Angelicus, ad annunciandum ſaluatorem, quem glorificant in cœlo, omnes ſupercœleſtes uirtutes, & in terra homines pacis. Pietas ſaluatoris eſt, ut ſeipſum mundo manifeſtet.

Ex eodem.

Natiuitas uerbi in patre.

Natiuitas filij Dei, eſt proceſſus intellectualis uerbi, à Deo patre, uel diuini uerbi æterna productio. Cum enim Deus benedictus, ſit principium intellectuale, omnis creaturæ, agens per intellectum & uoluntatem (omnia enim quæcunq; uoluit fecit) in ipſo eſt intellectuale ſeu mentale uerbum, in quo ſe & reliqua omnia intelligit. Et de ratione uerbi, eſt quòd ſit alterius uerbum: quia dicitur reſpectiuè, quaſi uerbi loquentis, uerbum ſcilicet, à quo dicitur, id eſt dicendo producitur. Verbum diuinum procedit ab aliquo, à quo nimirum realiter diſtinguitur, eò quòd nihil procedit à ſe ipſo. Sed & non procedit à creatura: ergo à Deo. Non autem procedit ab eſſentia diuina, cum illa non diſtinguatur realiter à filio, cum unaquæq; perſona, ſit eſſentia diuina. Igitur cum dicitur, uerbum procedit à Deo, Deus capitur perſonaliter, non pro eſſentia, ſed perſona. ſcilicet patris. Et quia uerbum Dei, non poteſt eſſe accidens diuinæ mentis, ſicut in nobis & angelis, propter ipſius ſimplicitatem, & immutabilitatem Dei, nec tanquàm aliqua creata ſubſtantia, ipſi intrinſecè adiacens, tanquàm forma uel aliquomodo extrinſeca, cum illa diuinæ perfectioni repugnent, maximè quia omne creatum eſt finitum, & non poſſet eſſe infinitè repræſentatiuum. Cum ergo Deus in ſuo uerbo, ſe & omnia comprehendat: ſequitur, quòd uerbum eſt ſubſtantia increata. Res increata & infinita, nulla alia eſſe poteſt, quàm Deus. Et quia tantùm unus eſt Deus, uerbum à Deo eſſentialiter & realiter non diſtinguitur, licet realiter perſonaliter à patre diſtinguatur. Omnis diſtinctio eſſentialis eſt realis, & non econuerſò. Et licet, eſſentia diuina, ſit quælibet perſonarum, & econuerſo: tamen perſonis conuenit aliquid, quod non conuenit eſſentiæ, ſcilicet generare & ſpirare. Secundùm hoc formaliter aliquo modo conceditur ab aliquibus, eſſentiam diſtingui à perſonis Et ſic in diuinis, eſt diſtinctio formalis & perſonalis, & uerũ eſt dicere, quod plures res in diuinis, ſcilicet tres perſonæ, ſunt una eſſentia. Et quia hoc uerbum eſt infinitum, perfectione eſſentiali, quia Deus, & infinitum in repræſentando, quia uniuerſaliſsimè, & tamen perfectiſsimè & determinatiſsimè repræſentet, pluſquàm omnia uerba mentalia & uocalia, creata & creabilia, repræſentare poſſunt, prout diuinæ cognitioni perfectiſsimè congruit: Igitur unicum tantùm eſt, quod primariè Deum repræſentat, ſiue diuinam eſſentiam. Obiectum namq; primarium diuini intellectus, eſt ipſe Deus. Ad quem ſenſum, Ioannes Euangeliſta dicere uidetur, uerbum erat apud Deum, eo modo quo dici conſueuit, contemplatio illius apud ipſum, id eſt ipſe eſt obiectum ſuæ contemplationis, ſiue ſui conceptus.

Ex eodem.

Natiuitas uerbi in nobis.

De ſpirituali Chriſti natiuitate in nobis, dicendum. Quoniam uerbum caro factum, habitauit in hominibus bonæ uoluntatis, quibus per uerbum pax data eſt. Ideo ſciendum, quod talis quotidiana ſpiritualis natiuitas, quæ miſsio inuiſibilis filij Dei, dici conſueuit: nihil aliud eſt, quàm proceſſus uerbi, ſiue genitæ ſapiẽtiæ, à Deo patre, ad mentem rationalis creaturæ, pro ipſius creaturæ ſpiritualis gratuita illuſtratione. Quamquàm enim ubique eſt, & in qualibet rationali creatura per eſſentiam

tiam, Dei uerbum & diuina ſapientia, ſimul & tota trinitas, attinigens à fine uſq; ad finem fortiter, & diſponens omnia ſuauiter: non tamen eſt ubique per lumen gratuitum. Cum in mente tenebroſa, lumen diuinum oritur, ſiue in mente minus illlumina ta, maius lumen oritur: congruè filius Dei naſci perhibetur. Hoc opus licet à tota trinitate fiat effectiuè, cũ opera trinitatis ſint indiuiſa: tamen iurè filio appropriatur, cũ ipſe ſit imago Dei, uerbum & ſapientia, & candor lucis æternæ. Verbi eſt, mentem illuminare, ſapientiæ ſapientem facere, & ſpiritualis imaginis eſt mentem cuiuſq; illi cuius eſt imago, aſsimilare & reformare, & candoris eſt, mentem candidam, purã, & ſanctam facere. Vnde de Dei uerbo ſcriptum eſt: in animas enim ſanctas ſe tranſfert, & amicos & prophetas conſtituit. Et per talem ſpiritualem natiuitatem, filio Dei nihil acquiritur, ſed illi in quibus naſcitur, filij Dei efficiuntur, per gratiam in preſenti, & gloriam in futuro. Hoc habetur in Euangelio, quod ſic dedit nobis Deus poteſtatem, filios Dei fieri, non ex uoluntate carnis, nec ex ſanguinibus naſcendo, ſed ex Deo, per inſpirationem. Erigamus ergò contemplationem amoroſam, ad Chriſti natiuitatem, ut dum eius ſuperadmirandam natiuitatem, mente pia & pacifica recolimus, illuminationem, calorem, & fructum ſentiamus.

Ex ſermone ſecundo, ſuper Gloria in excelſis.

Hypoſtaſis Chriſti.

NOn eſt Chriſtus compoſitus ex uerbo & homine: quia tunc eum nullum totum ſit ſua pars, uerbum Dei quod Chriſtus eſt, non eſſet deitas nec Deus, & pari ratione nec homo, nec Chriſtus fuiſſet ab æterno, ſed potius Deus recens, nullumq; tale ſuppoſitum ab æterno fuiſſe, credendum eſt. Nec obſtat quod ſcribitur: ſicut anima rationalis & caro, unus eſt homo, ita Deus & homo, unus eſt Chriſtus: quia non exprimitur omnimoda ſimilitudo. Sed uult, quòd ſicut perſona humana, in natura duplici, carnis & animæ ſubſiſtit: ſic perſona Chriſti, in diuinitatis & humanitatis gemina ſubſiſtat ſubſtantia. Concedi tamen debet, quòd Chriſtus compoſitus eſt ex corpore & anima: eſt enim homo, ſimilis ſpeciei nobiſcum, qui ſic componimur. Sed hæc denominatio ſolum conuenit diuino ſuppoſito, per communicationem idiomatum, ratione ſcilicet unionis uerbi, cum humana natura. Eſt namq; ita mirabilis, profunda, atque intima hæc ſancta unio: quòd diuina natura in Chriſto manens, ſuppoſitum communicat, & uſurpat ſibi omnem denominationem, ſiue omne idioma, id eſt proprietatem, quæ humanæ naturæ aſſumptæ, in ratione ſuppoſiti aut perſonæ, conueniret. Sicut ſunt eſſe hominem, eſſe filium hominis, ſicut ſunt actiones, paſsiones, motus, quæ naturæ humanæ, concretiuè nata ſunt competere, prout ipſa natura, eſt eſſe ſpecificum. Econuerſò, denominationes & idiomata, quæ diuino ſuppoſito, conueniunt ratione eiuſdem unionis ipſo homine, qui Deus eſt, ueriſsima fide enunciantur. Veruntamen diuina & humana idiomata, non eodem modo Chriſto conueniunt. Nam diuina de eo dicuntur per ſe, & ſimpliciter, ſed humana non per ſe, ſe ſecundum quid, ſcilicet ratione humanæ naturæ. Hinc proueniunt mirabiles illæ loquutiones, quas fides aſſerit, ſcilicet, quòd immortalis moritur, inuiſibilis, in terris uiſus eſt: quòd Deus qui non mutatur, fatigatur ex itinere: impaſsibilis crucifigitur: & ab æterno genitus, hodie naſcitur: & quòd homo corporeus, eſt ubique: temporalis, eſt æternus: infirmus, omnipotens. Imò tanta eſt tamq; admiranda unio illa, ut Chriſtum filium Dei, ad inferna deſcendiſſe dicamus, quando mortuus fuit. Et non fuit uerum dicere, quòd fuit homo, propter ſeparationem animæ à corpore: non tamen fuit ſeparatum uerbum, ab anima & corpore, quia unio uerbi diuini ad corpus & animam, nunquàm fuit diſſoluta: imò Chriſtus ex eadem ratione, iacuit in ſepulchro, & deſcendit ab inferna. Et tunc Chriſtus ubique regnabat, in cœlo & in terra, iuxtà diuinam naturam. Hæc eſt ſuper admiranda unio, quam nullus niſi fide appræhendit, quam quia Adam per ſcire appræhendere ſtuduit, cecidit. Sed quanquàm hæc profundiſsima diuina myſteria, à ſæculo in Deo abſcondita, iam in fine ſæculorum reuelata, ſint penitus inintelligibilia, non tamen incredibilia: quoniam teſtimonia eius, credibilia facta ſunt nimis. Prius

us ea narrauit, in ſcripturis populorum & principum, hoceſt iuſtorum & patriarcharum figuris, atque ænigmatibus, atque præconijs uarijs ſanctorum, qui à ſæculo ſunt prophetarum eius: nobis ea per Euangeliſtas, Apoſtolos, & doctores, & paſtores, quos uigilantes ſuper gregem inuenit, propalauit, quos & adduxit, ut uiderẽt hęc mirãda in Bethleem, ubi cuncta reuelauit. Chriſtus fuit minimus homo qui unquàm fuit: quia ab inſtanti conceptionis perfectus. Et fuit diutiùs in utero, quàm aliquis homo, & qui plus nutrimẽti accepit à matre quàm cæteri, eò quòd ibi diutiùs fuit, & àminori quantitate augeri cœpit. Et ſic magis germanicè iunctus fuit matri, quàm cæteri omnes, quia talis ex conſubſtantialitate oritur, de qua Chriſtus plus habuit à Maria matre ſua, quàm cæteri filij, à ſuis matribus.

Ex ſermone: Intrantes domum, inuenerunt puerum cum Maria matre eius.

Vnio.

DEo noſtro, oĩs creatura abſq; præſumptione aliqua, ex ſe ipſa purè & ſimpliciter credere & obedire tenetur, tanquàm infallibili ſapientiæ, & per obedientiam concorditer adhæret præceptori, & conſequitur finem ſuum. Nam Deus omnia creauit propter ſe. Et quòniam ipſa ſapientia æterna domum rationalis creaturæ ſibi ædificauit, in qua centraliter habitare delitiatur: tunc ipſa rationalis creatura guſtare poteſt, per adhæſionem ad ipſam creatricem ſapientiam, refectionem illius ſupercœliſtis ſapientiæ, panem & uinũ. Hoc autem fit, per ipſam unitatem obedientiæ & charitatis, per quam ipſi rationales ſpiritus, unum ſunt cum Chriſto, & per ipſum Deo patri: ſicut filius eſt unum cum patre. Et hæc quidem unio, quando eſt perpetua & infallibilis in patria, dicitur triumphans: quando adhuc eſt in terra & peregrina, multis oppreſſa tempeſtatibus & periculis ſeparationis, dicitur militans: ſi ſe habet medio modo, dicitur dormiens. Vnde quanta ſit iſta connexio, omnium ſpirituum cum Chriſto in patria, Ambroſius in epiſtolis, elegan- *Ambroſius.*
ter oſtendit. Huic eccleſiæ militanti, quæ ſponſa immaculata dicitur, promiſſa eſt traductio ad regnum æternum, ad unionem triumphantium, ſi perfecerit per obedientiam, uiam peregrinationis. Et iſta eſt eccleſia mater noſtra, quam ab initio uerbum Dei & patris ſapientia, ſibi deſponſauit, quod in paradiſo figurabatur, dum ex latere Adæ, Eua creata, matrimonium eſt inſtitutum, cum mandato obediendi ſubſequente.

Ex eodem.

Ordo eccleſiæ.

Vide in libro tuo de concordantia eccleſiaſtica, quomodo ſicut in corpore humano, ita eſt ſpiritus anima, ſicut in cœleſti Deus, angeli & homines, ſacramenta illuminantia & purgantia. Eſt ſacerdotium paſtorale, purgatiuum & purgans. Eſt fidelis populus, qui purgatur. Mirabilis eſt hierarchia in ſacramentis, uſque ad ſacramentum ſacramentorum. Nam ſicut facie ad faciem, in patria Deus ſe communicat: ita ſub ſpeciebus hîc. Et hîc ſicut ſacramenta ſunt: ita & quodlibet geſtat imaginem trinitatis, quia eſt ſacramentum tantùm, eſt res tantùm, & res & ſacramentum. Ordo ſacerdotij, per ſacramentum characterizatur, ſcilicet ordinis, ad ſuperiora diuina. Et in hoc ſacerdotio, eſt hierarchia ordinata, à pontificatu ſummo, uſque in laicum. Nam ſunt quidam ſuperioris ordinis, quidam inferioris, quidam medij, & in quolibet tres chori, ſicut in angelis. Et habent ſe ſacramenta, ut ſpiritus: ſacerdotium, ut anima: populus, ut corpus. Gregorius Nazianzenus, in Apologetico, in principio: *Liber de concordantia eccleſiaſtica.*
Nazianzenus
Sacerdotium in corpore eccleſiæ, officium gerit, quod anima in corpore, & ita conuenit eis illuminare, uiuificare, regere. Illuminare: quia lux mundi, & ſal terræ. Eſt præterea in primo choro, pontificum ordo hierarchicus: quia in uno epiſcopatu per orbem diffuſo, propter unitatem, eſt differentia cum concordantia plurium in uno. Et neceſſariò deuenitur ad primum maximum pontificem, qui in terra habet poteſtatem ſummæ hierarchię, ut ſummus miniſter, ſcilicet angelus ſummus in cœlò. Fungitur autem totum ſacerdotium, legatione pro Chriſto, quia dixit: ſicut miſit me uiuens pater, ita mitto uos, ſcilicet ſicut angeli ſunt nuncij Dei. Sacerdotium conſideratur dupliciter, aut quò ad ordinem, quem habet ad regimen eccleſiæ, uti eſt neceſſi-

tatis:aut quò ad unionem,quia anima regit & unit corpus.Quò ad primum,ſunt ordines hierarchici,uſq; ad pontificatum. Quo ad ſecundum,ſunt pro unione,ut ſit unitas.In eccleſia,eſt poteſtas diſpenſatiua relata,quæ eſt iuriſdictionis. Et hæc poteſtas ſacerdotalis,habet cathedram unam,ſicut habet unum epiſcopatum, & in illa cathedra,eſt ordo hierarchicus,quò ad præſidentes in illa. Habet cathedra Petri, promiſsionem ueritatis,& non eſt poteſtas ligandi & ſoluendi, niſi adhærenti Apoſtolicæ ſedi,neq; cenſendus in eccleſia,niſi Apoſtolicæ ſedi adhærens. Omnes epiſcopi,ſunt ut anima populi, ex communi conſenſu: & parochiani,in plebano:plebani, in epiſcopo:epiſcopi,in Papa:& per Papam, Petro,& per Petrũ,qui eſt lapis & fundamentum Eccleſiæ,Chriſto,qui eſt petra.

Ex ſermone:Ibant Magi,quam uiderant ſtellam ſequentes præuiam.

Chriſtus natus.

CReditur per uniuerſum mundum,Chriſtum Dei filium,de uirgine natum. hoc credunt Indi,hoc Mahumetani,hoc Neſtoriani,hoc Armeni,hoc Iacobini,hoc Græci,hoc Chriſtiani occidẽtales,ut ſumus nos,hoc Tartari nõ inficiantur,imò communiter credunt,licet non aduertant. Et nulla eſt hodie mundi natio,quæ non credat,Chriſtum uerum Meſsiam, quem expectabãt antiqui, ueniſſe:exceptis Iudæis,qui eum tantùm credunt uenturum. Eſt enim omnium uiuẽtium una rationis fides,unius ſummi cunctipotentis Dei,& ſanctiſsimæ trinitatis,ſi intelligerent,uti nos credimus.Quia putãt nos tres deos credere,noſtram fidem culpant. De incarnatione uerbi latiſsimè creditur, non tamen intelligent,uerbum Dei eſſe filium Dei,ut Chriſtiani.

Ex eodem.

ſuperſtitio.

Malefici Magi(non ij qui Chriſtum ſunt ſequuti) ſtellam ſequuntur. Et eſt ſtella quam illi ſequuntur,de quo in Apocalypſi: Tertius angelus tuba cecinit, & cecidit ſtella de cœlo magno,ardens tãquàm facula,& cecidit in tertiam partem fluminum, & fontes aquarum. Et nomẽ ſtellæ abſynthium, & multi homines mortui ſunt.Sunt multa & infinita ſuperſtitioſa, quæ omnem animam lumine deceptiuo diabolico ſeducunt, extrà uerum fundamentum fidei Chriſtianæ: qui autem à fundamento cadit fidei,perditionis filius eſt. Vnde tales ſuperſtitioſi expellendi ſunt, & non patiendi.Ex Deuteronomio:Si ſurrexerit in medio tui propheta, aut qui ſomniũ ſe uidiſſe dicat,& prædixerit ſignum atq; portentum,& euenerit:non audias uerba prophetiæ huius, aut ſomniatoris, quia tentat uos Dominus Deus ueſter, ut palàm fiat,utrum diligatis eum an non.In toto corde ueſtro,Dominum Deum ueſtrum ſequimini,& ipſum timete,& mandata eius ſeruate. Propheta autem ille fictor ſomniorum, interficietur:quia loquutus eſt, ut auerteret uos à Domino Deo ueſtro. Si uis beari, non reſpicias inſanias falſas. Deus enim odit omnes obſeruantes uanitates. Secundum leges,capite puniuntur,& eorum bona publicantur.Homines aliqui diabolica perſuaſione,aut caſu, aliquid ueritatis comperiunt: ſed poſt hoc,quando ipſi incipiunt animum ſuum illis implicare, multæ eueniunt dæmonum deceptiones: agunt enim dæmones hoc,ut ſuggerant ad idiolatriam. Et quamquàm nullam habeat diabolus poteſtatem,operandi quicquàm,niſi Dei permiſsione:tamẽ operatur Dei permiſsione,ſanando languidum,aut prædicendo futura,ut audientes & uidentes probentur. Ex illuſione enim diaboli,ortum & fundamentum capit ſuperſtitio.Ideò primò ſciendum,quòd diabolus ſenſum exteriorem hominis, poteſt illudere & immutare, ſicut homines coloribus ueris, ſic ſpiritus maligni, figuris fictis illudere poſſunt uiſum,ut ponit Auguſtinus, in de Ciuitate Dei. Ad Geomantiam pertinet id, quod quæritur in ſpeculo Apollinis,in manubrio,& lapidibus terſis,in ungue pueri.Aruſpicium in extis animalium immolatorum, & in ſpatulis.Augurium habet ſpeciem Genethliacam,Aſtrologicam. Fatum, habet auium garritum, ſternutationes,aut omen:quod fit,quando homo ex abrupto,ab homine prolatum, interpretarur ad futurum.Augurium habet ſub ſe Chiromantiam, armiſpicium,ſortes ad facienda occulta.

Auguſtinus.

De uanitatibus.

ta. Quæ habent multa genera, in libris, taxillis, plumbo liquefacto, rota tacta, in inueniendis thesauris, aut furtis experimenta ferri candentis, aquæ feruentis, duelli & similium. Quæ omnia prohibita, ex Deuteronomij. xviij. & xxvi. Solus Deus, & angeli, & homines, ex diuina gratia, habent potestatem super dæmones. Non autem homo ex se: nisi inquantùm Deus dederit. Quare illi rustici, qui per characteres, & certa uerba, & carmina, nituntur dæmonium expellere, uirtute characterum, errant. Et licet aliquando diabolus cedat non cædendo, hoc tamen fit ut seducat. Fatui sunt incantatores, qui in ungue, aut uitro, uolunt spiritum includere: quia spiritus non clauditur corpore. Fatui sunt Astrologi, cum suis imaginationibus: quia nihil corporale agit in spirituale.

De uanitatibus. Perditorum hominum. ac mulierum.

Qui capiebant in nido matrem cum ouis, trahebant hoc ad fœcunditatem, & experimenta amoris. Præcepit ne mater caperetur, Deutero. xxij. Præcepit uasa coperiri, propter Dñas Abundas. Sunt enim dæmones, quibus uetulæ offerũt esculẽta & poculenta, quæ mundando domum, non comedunt, imò seducunt. Prohibuit, ne uir indueret uestem mulieris, & econuersò, propter idololatriam: quia mulieres, uestes uiriles, & arma in honore Martis induebant. Et uiri muliebres, in honore Veneris. Hoc festum peragitur inter Christianos, in Carnispriuio. Cur stulte quæris à Sole adiutorium, per benedictiones, & incantationes, & à noua Luna ieiunando diẽ primilunij, ut te custodiat? Dominus sponsus tuus, eorum conditor. Et tu idololatra, quid quæris in breuibus, in characteribus, in nominibus diabolicis incognitis? Deus tuus unus est, in his omnibus diabolica seductio. Iam apparet ut uetula, puerum rapiens. Iam apparet ut puer, & dicitur commutatus puer, & dæmon euanescit. Iam permittitur diabolus occidere puerum, quem forsan nimis diligis, ut tu tenteris, an eapropter à Deo uelis recedere, & diabolo in specie uetularum, ut puero parcat, diuinos honores impendere: O' uetulæ maledictæ, in quibus omnes reliquiæ idolatriæ remanserunt.

Non licet cuiquàm propria auctoritate, addere uel subtrahere in diuino cultu, ab institutis ab Ecclesia. Est superstitio, quando cultus latriæ, alteri quàm Deo attribuitur, atq; etiam idololatria. Sic idololatria, est pactio cum dæmonibus, facrificia eis facta, consilium ab eis acceptum, quærere salutem in characteribus, ligaturis, uerbis, et in ijs quæ medici damnant; quando dæmones manifestè inuocantur, maximè per mortuos, Necromantia dicitur. Si res consecratæ, ad aliud quàm proprium usum, applicentur, est superstitio: ut aqua benedicta, quæ bibitur contrà infirmitatem, uel spargitur ad fertilitatem, & datur aliquando brutis. Et de lumine cerei paschalis, aquæ baptismatis. Abstinentia à capite, in honorem sanctæ Apolloniæ, uel Blasij, luminis cõsecrati, crux facta de lignis palmarum, balnea in uigilia Natiuitatis, & Carnispriuij contra febres, & dentium dolorem, non comedere carnes, in die Natalis Domini cõtra febres, uel ad honorandum sanctum Nicolaum, pro diuitijs acquirendis, petendo eleemosynam, eundo ad sanctum Valentinum, contrà morbum caducum, ponderando puerum cum siligine uel cera, portare crucem circumquaq; per campum in uere, contrà tempestates, in certis oblatis super altare, sicut lapidibus in die sancti Stephani, & sagittis sancti Sebastiani. De uerbis rebus mixtis, oriuntur superstitiones uariæ. De odio & amore, & malefica operatione diabolica, cum acu quæ tetigit uestem mortui, de lignis furcæ, de lignis coniungendis contra febres, de hostia non consecrata contra febres, contra ictericiam, de urina, de pullis, & id genus deliramentis.

Chrysostomus super Matthæum. Pharisæorum magnificantium fimbrias suas exemplo, nunc multi aliqua nomina hebraica Angelorum confingunt, scribunt, & allegant, quæ non intelligentibus ea, metuenda uidentur. Est cauendum, ne aliquid falsitatis contineant, quia tunc à Deo uero non sunt. Nec credendum est, uerbis illis aliquam uirtutem inesse, quam Deus non dedit, sicut credunt quidam, si portauerint Euangelium Ioannis, quod submergi capiuẽ non possint. Cauendum etiam, ne sacris uerbis aliqua uana sint commixta, puta characteres signi crucis, aut si spes habeatur in modo dicendi, scribendi, aut legendi. Quæ omnia uana sunt, & non sunt ecclé

siastica. Euangelia, & oratio Dominica, & reliquiæ portari possunt: dummodo nihil uanitatis se immiscеat, quòd tali modo, aut in tali uase, aut ad tale factum. Et tunc habeatur respectus ad Deum, & non credatur præcisio, quòd sic scilicet, quòd habeant solùm uirtutem illa uerba, & non alia diuina, & non scriptura siue uerba, sed significatio & intellectus. De fortunio & infortunio, casualibus, sternutatione, ignis saltatione, calciatione, dierum obseruatione. Aegyptiacorum nefanda omnia illa. Obseruare tempora, quò ad naturales actus licet, in ijs autem quæ influentiæ non sub sunt, non licet, sicut sunt electiones horarum, ad illa uel illa. Idem de inuentitijs, ut est nidus auis cum matre, quod signat fœcunditatem in bonis, & abundantiam, & de inuentione ferri, aut clauí, aut oboli, quòd sit eufortunium, & inuentione thesauri, difortunium. Sed est nobis una fides Domini nostri Iesu Christi, hunc inquiramus, dimisso nostro lumine uenefico, & inquiramus eum suo lumine gratiæ, & nostro lumine amoris: nam in nobis natus est Christus. Sicut Sol super terram operatur: ita & in nobis inhabitans Christus illuminat, calefacit, & fructificat. Illuminat & clarificat nos, quò ad intellectum, per contemplationem. Et accendit siue calefacit nos, quò ad affectū per amorem & fruitionem, quę duo, uim contemplatiuam in nobis respiciunt. Et tertium, uim practicam in nobis fructuosam facit, per doctrinam prudentiæ, & uirtutum moralium, & donorum suorum exercitationem, ut eamus, & fructum afferamus, & fructus noster maneat. A' principio, generatio praua ecclesiæ malignantium semper cucurrit cum electis, & ecclesia prædestinatorum. Vnde inueniuntur Libri de diuinatione & præstigijs, ante diluuium in lapidibus insculpti per Hermetem inuenti: qui uenerunt ad Cham, & filium eius Canaam, Zoroastrem, & ad Ostanem, Zamolsim, Petosyrim, & post Democritum & Platonem: licet Zepher Razael, aliter dicat. Et traduntur multi modi diuinandi & incantandi, qui Christiano sunt prohibiti.

De sermone: Afferte Domino gloriam & honorem.

Ecclesi. POst Christum, immediatè sanctissimi Apostoli & discipuli, qui eundem in uniuerso mundo prædicauerunt. Et successiuè à principio mūdi usq; ad Christum, creuit Ecclesia in sanctitate, usq; ad caput sanctitatis Christum. Et à Christo, usq; in diem iudicij, decrescet sanctitas: quoniam Antichristus, Christo contrarius, est fons omnis malitiæ & peccati.

Imago Dei. In homine, debemus Dei imaginem honorare. Si imagini beatæ uirginis honor exhiberi mandatur: multò fortiùs imagini trinitatis, quæ in homine est. Et honorandi sunt homines, propter angelos, eis ad custodiam deputatos, & propter naturam humanam, diuinitati coniunctam. Serui contemnendi non sunt: qualem cupis erga te Deum esse, talis esto ipse, erga seruum tuum.

Ex sermone: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum uidebunt.

Beatitudo. BEatitudo est quid optimum, delectabilissimum, & sufficientissimum. Et operatio perfecta, secundùm uirtutem perfectam: cōsistit obiectiuè in solo Deo & formaliter in Dei unione & fruitione. Deus enim est cibus & uestis sanctorum, imò omnis beatifica perfectio. Et hoc tàm effectiuè, quia in sanctis hoc efficit, quàm obiectiuè, quia circa seipsum tāquàm obiectum uiuificum, talimodo eos afficit. Visio & fruitio, est eorum cibus, potus & uestis. Habent etiam acciden talem beatitudinem sancti, quia gaudent de gloria singulorum, tanquàm propria, quia charitas perfecta ibi est. Quare proximi bonum, sicut proprium, eos beatificat. Gaudent se ibi esse, & tormenta euasisse, gaudent de suis gratijs & meritis. Virgo Maria, quia mater Domini. Apostoli, quia Domini & Dei discipuli. Gaudent uirgines, martyres, doctores, de aureolis. Tunc procidentes ante conspectu Dei laudant, benedicunt & glorificant eum, in sæcula sæculorum, orantes pro nobis, ut consortes regni efficiamur. Quare nos ijs iungamus hodie toto corde, qui nostram salutem

tem desiderant,qui nos precantes,audiunt & intelligunt, dicamus ad hanc Hierusalem:Lauda Hierusalem Dominum.O' Domine,fac nos te uerè amare,ut tibi iungamur in æternitate,mediante feruidissimo amore intimissimè. Domine qui dixisti eri piam eum,glorificabo eum,longitudine dierum replebo eum, & ostendam illi salutare meum:ostende nobis misericordiam tuam in hac uita, ut simus mundo corde beati,& in æterna patria,da nobis salutare tuum, ut te Deum uerum uidere ualeamus, qui es in æternum benedictus.Amen.

Ex sermone:Compleuit Deus die septimo opus quod fecerat,& requieuit.

INæterna quidem prædestinatione,pater in diuinis ab antiquo formauit in sua idea ineffabili,hoc glorioſissimum uas,reparationis humanæ cõditionis,miro et ineffabili modo.Et Moses nobis hoc exprimens dicit:In principio,creauit Deus cœlum & terram,id est cælestem angelicam,& humanam terrestrem uitam,simul in uirgine Maria,quæ fuit altissima dignitate cœlum,& infima humilitate terra:cœlum,purissima uirginitate:& terra,fœcundissima maternitate. Erat autem hæc terra uirgine fœcundissima , in suis progenitoribus inanis & uacua à principio,& super faciem abysi,eius naturalis effluxus ab Adam,fuit tenebræ & nubecula.Et tunc spiritus Domini,ferebatur super aquas , id est super faciem omnis populi,per abyssum signati.Fuit enim quædam tenebrosa obscuritas originalis culpæ , & ferebatur spiritus Domini,id est amor & misericordia super aquas , id est omnes gentes. Et tunc Deus in secreto concilio suo dixit:fiat lux,has tenebras pellens & irradians, & facta est lux,lux scilicet mundi,quæ erat ualdè bona:& per hanc lucem , diuisit Deus diem à nocte.Expulit enim primò in hac luce uerbi sui Deus , tenebras omnes caliginosi peccati,cuius quidem peccati auctor,ita separatus à luce,in noctem uersus est,id est, in sempiternas tenebras,& carentiam ueri luminis,diuinæ uisionis. *Genesis.*

Ioannes,est stella lucifer:Maria,aurora:Christus,Sol. Si Ioannes annunciatus,uigil luciferum uidens clamat,auroram conspiciens tubicinat,Sol seipsum aperit. Secundûm Damascenum,sicut sterilis Anna,per uotum & repromissionem , Samuelem peperit:ita ex Ioachim & Anna,genita est precibus &repromissionibus Maria, & miraculosè concepta,etiam sine peccato originali, secundûm obseruantiam ecclesiæ hodie. Fuit tamen secundùm communem cursum naturæ concepta , & in utero sanctificata,multò amplius,quàm Ioannes aut Hieremias. Quorum Ioannes,ex eo quod digito Christum monstrare debuit,sanctificatus est,Et Hieremias,quia clariori prophetia aduẽtum explicauit,sanctificatus.Ergo fortiori modo,quia futura mater. Tanta enim puritate(secundùm obseruantiam ecclesiæ,quæ eius conceptionem celebrat)fuit,quod nunquàm habuit,nec originale,nec actuale peccatum.Ergò sanctissima in utero,quod nulli nunquàm alij,puro accidit creato homini. *Conceptio Mariæ.*

Cuncta opera nostra , per septem sunt distributa. In septem horis,conceptus se ad fœtum disponit:in septem diebus,se ad lineamenta aptat: in septies septem,ad rationalem animam:in septem mensibus, ad natiuitatem:in septem annis , ad facundiam: bis septem,ad pueritiam:in quater septem,ad adolescentiam :sic in septem ætatibus, mundus creatur:in septem diebus,septimana: in septem planetis , influentia: in septem ætatibus hominis,eius totalis uita, & septem sunt angeli,in Apocalypsi:& septem cãdelabra aurea:& septem dona spiritus: & quum septimus angelus tuba canit, consummatum est mysterium,quia in septima est omnis quies.Primo gradu contemplationis ad ueram uitalem requiem,est ascensio , per opus generale primæ diei uitæ generalis , quæ est in omnibus corporalibus uiuentibus,& est uegetatiua.Secundus gradus , opus secundæ diei, uita sensitiua. Tertio gradu,ascenditur ad imaginatiuam. Quarto,ad uitam memoratiuam,quæ est communis doctis & indoctis Quinto eleuatur ascendens,ad puram uoluntatem supernorum. Sexto, oculo intellectus puro ad uiuendum summum desiderabilem & amatum. Et tunc septima die & septimo gradu,appræhendit hæc uisio,mansionem ueræ ueritatis . Dicitur autem & alio *Septenarius.* *Gradus contemplationis.*

modo primus gradus, animatio. Secundus, ſenſus. Tertius, ars. Quartus, uirtus. Quintus, tranquillitas. Sextus, ingreſsio. Septimus, contemplatio, & poſſunt etiam ſic appellari. De corpore, per corpus, circa corpus, ad ſeipſam, in ipſa, ad Deum, apud Deum. Et ſic, pulchrè de alio, pulchrè per aliud, pulchrè contrà aliud, pulchrè ad pulchrum, pulchrè in pulchro, pulchrè ad pulchritudinem, pulchrè apud pulchritudinem.

Prima die fit uiſio in ſenſu, ſecundùm imaginem, & tunc utitur mundo ut ſpeculo. Secunda in imaginatione, ſecundùm imaginationem, & hæc non mundo, ſed mundi imagine utitur, ut ſpeculo. Tertia fit uiſio in imagine ſecundùm rationem, quando ratio imaginis quæritur, & cum admiratione inuenitur. Quarta in ratione ſecundùm imaginationem, quando per uiſibiliũ ſimilitudines, ad inuiſibilia rapitur. Quinta, in ratione ſecundùm rationem, quando ex cognitis ad incognita, ratiocinando progreditur. Sexta dies eſt ſuper rationem, uidendo, in eleuatione ea, quæ mentis rationem tranſcendunt, aut contrà rationem exiſtunt, ut fidei articuli ſunt. Et tunc ſeptimo uenit quies, quia raptus ſiue extaſis ſequitur, in qua Rachel, id eſt ratio moritur & Beniamin, id eſt perfectio contemplationis, generatur. Variatur autem aſcenſus in Deum, ſecundùm perſonas, & medium. Aliqui ſunt per ſtatum uiæ aſcendentes, & uident per ſpeculum in ænigmate ſeptem gradibus, in ueſtigio, in imagine, in ueſtigio creaturarum, in imagine animæ, in fide informi, in fide formata, & contemplatione. Alij præter uiam, uident in ſpeculo in lumine quatuor modis. Prima, prophetarum. Secunda Moyſi facie ad faciem. Tertia Ioannis ſuper pectus dormientis. Quarta in ſtatu innocentiæ Adæ, quando intellectus eius fuit purus, ſine ænigmate ſuprà uiam. Eſt uiſio Adæ, dormientis ſcilicet extaſis. Eſt raptus & uiſio uirginis Mariæ, & hæc uiſio excellit omnes uiſiones tripliciter, ex parte puritatis uirginalis, ex parte medij improportionalis, ſcilicet gratiæ ipſi ſingulariter attributę, & ex parte amoris Dei, qui eam plus omnibus dilexit, & improportionali charitate ſibi ſociauit. Viſio in patria, eſt glorificatorum in corpore & anima, eſt angelorum, & uirginis Mariæ: ſuper has omnes, eſt Chriſti uiſio. Primò per gratiam compræhenſionis, qua ſuprà omnes compræhendit creaturas. Secundò, gratia unionis deitaris, qua anima Chriſti, naturam diuinam ſibi unitam perfectiùs cognoſcit. Et ex parte deitatis, eſt ipſamet uiſio, quæ eſt uiſio totius triniratis, reſpectu cuius, omnes aliæ prædictæ uiſiones & cognitiones, ſunt imperfectæ.

Ex ſermone: Hoc facite in meam commemorationem.

Trinitas. DOminus Deus infinitæ bonitatis, quũ ab æterno in ſua eſſẽtia, abſq; ocio & torpore, bonificauit bonificabile, & amauit amabile, & intellexit intelligibile: habuit & bonificare, & amare, & intelligere, in unitate eẽtiæ, q̃ trinitas ſimpliciſsima, unitas eſt uniſsima. Facilè eſt hoc credere, unicuiq; uiuẽti. Quoniam ſi Deus eſt bonus, abſq; ocio: hinc in ſua eſſentia eſt bonificans, quem patrem appellamus, & in eadem eſſentia, eſt huius relatiuum, ſcilicet bonificabilis Deus, quem filium dicimus. Et utriuſq; bonificare, quem ſpiritum ſanctum appellamus. Placuit ſuæ bonitati effluenti, extrà ſuam eſſentiam bonificare & creare. Creauit itaq; triplicem naturam, ſpiritualem tantùm, corporalem tantùm, & mixtam. Spiritualis tantùm (ut paucis abſoluam) ex libertate arbitrij, partim ſtetit recta humili, & charitatiua ſubiectione: partim per ſuperbiam, rebellionem, & blaſphemiam cecidit. Hominem autem, tãquàm mixtum ex corpore & ſpiritu, ad imaginem & ſimilitudinem ſuæ ſanctiſsimæ trinitatis & eſſentiæ creauit, quem foris amœnitate Paradiſi decorauit, & intus plena rerum notitia, perfectiſsimè impleuit. Dedit quidem ei intellectum, uolũtatem, & memoriam cum angelis, & ſenſus corporeos cum brutis. Et qnemadmudum hic homo effluxit, à ſummo bono principio: ita ad ſummum finem, qui α & ω, eum armauit intelligentiæ ratione, per quam ſenſus ſubiugaret:

ret :uoluntate, per quam in Deum amando intraret: memoria, per quam se stabiliter firmaret. Dedit uim appetitiuam & concupiscibilem, per quas eum dilectione & affectione, in charitate erigeret. Dedit irascibilem, per quam Deo & suo amato, contraria repellere, cum spe & audacia.

Concordia sensuum uolũtati & rationi, originalis iustitia, à sanctis uocatur. Hãc autem primi protoplasti paruipendentes, ordinem concreatum in Deum tendẽtem, peruertentes: se à Deo, per præcepti præuaricationem, separantes, tanq; imperialis iustissimi mandati, per esum pomi transgressores, grauissimè in pœnam mandato annexam, puta, qua hora comederitis morte moriemini, inciderunt. Non ipsi tantùm, uerùm cunctum humanum genus, quod eis ui quadam productiua, uel seminali ratione latiabat, concidit. O' fundamentum omnis humilitatis: uideo quòd non in comessationibus & ebrietatibus est uita, sed in cruce, & induere crucifixum. Quicquid enim alibi quæritur, ibi solum inuenitur. Non enim mundi sator & redemptor, angelicam sumpsisti naturam, quæ corpore caret: ut omnibus creaturis per assumptã humanitatem, præberes auxilium. Tua humanitatis est scala, per quam creatura in Deum ascendit. Finiti ad infinitum nulla est proportio, sed tuæ humanitatis ad creaturas, est symbolica concordantia. Ad te igitur per tui amorem ascendimus, & in te transformamur, & sic per te, ut tua humanitas Deo unita est, ipsi unimur, & in te, qui es caput nostrum, scilicet per nostrum ascensum charitatis, & tuum descensum unimur per tuam infinitam pietatem & gratiam, sicut Paulus ad Hebræos: propter te & in te, omnia esse dicit. Nihil ex nobis quantùm ex nobis, quia de nihilo, sed omnia per te. Tibi Deus data est potestas in cœlo & in terra: quia Deus & homo, & mortis uictor. Quare quantùm per Adæ culpam cecidimus, tu potentissimè potuisti restaurare, ita quidem per tuam mortem, translati sumus ad uitam, sicut presbyter, transubstantiat panem in corpus tuum in altari. *Iustitia originalis:*

Statui uiæ, non competit Christum apertè uidere, propter uelamen ænigmatis, & meritum fidei. Non est dare alium cibum spiritualem communem & salutiferum, nisi corpus Christi uerum. Ideò ueraciter oportet ipsum in hoc sacramento esse, exigente hoc perfectione sacrificij, sacramenti unitiui & uiatici refectiui, quæ dat esse tẽpore noui testamenti, & gratiæ reuelatæ, & ueritatis Christi. Corpus Christi uerum non diuidi potest in partes. Est enim ibi corpus, anima, & Deus ut ubiq; unũ & simplicissimum sacramentum. Et totum corpus, est ita sub tota specie, sicut sub quali-bet eius parte, siue sit integra, siue diuisa. Et per hoc, non est ibi circumscriptum, ut occupans locum, ut habens situm, ut perceptibile, per aliquem sensum corporeum humanum: sed omnem latens sensum, ut fides habeat locum & meritum. Et propter hoc, ut non deprehendatur, accidentia habẽt omnem operationem, quam etiam habebant prius, licet sint præter subiectum, quamdiu habent intrà se corpus Christi, quod quidem est, quamdiu durant in suis proprietatibus naturalibus, & sunt idoneæ ad cibandum. Eleuetur mens nostra ad huius sacratissimi sacramenti mirandas suauitates, aliquantulum ruminandas, & dicamus: O' Domine, quanta est dulcedo tuę bonitatis, qui uis ut in esu uitæ, mortem tuam quotidie annunciemus. Quid plus dare potuisti homini mortuo per esum, quam uitam per esum? O' uitæ alimentum, cruci affixum. Quis hoc donum largissimum, mente capere potest, quòd tu altissimus, pissimus, nobilissimus, te ipsum in alimẽtum præstas? Hoc est omnem plenitudinem largitatis & dilectionis modum excedere, ubi donatum, idem est cum datore. Quæ est alia tàm grandis natio, quæ ita Deos suos habeat appropinquantes sibi, sicut uerus Deus ades nobis, sub alia quidem forma, in propria substantia? O' cibus qui uerè nutrit, reficit, summeq; inpinguat, non carnem sed animam, non uentrem sed mentem. O' memoriale nobilissimum, intimis commendandum præcordijs, firmiter animo alligandum, & diligenter in cordis seruandum armario: In qua quidem commemoratione, adsunt nobis suauitates, gaudiũ, & lachrymę: lachrymemur, deuotè gaudentes. Nam cor ingenti perfusum gaudio, dulces per oculos stillat guttas. Quum me Domine ad tàm altam considerationem eleuo, cognosco, lumen mei intellectus *Eucharistia.*

nihil posse, sed tu es, qui solus cuncta potes. Curiosi de causis quærunt, & rationibus & signis, ego per fidem ad te accedo. Quid mirum, quòd in tàm subita prolatione uerborum, transubstantiatio fit? Nonnè subitò ex calore, semen quoddam, in uiua animalia, quæ bombices uocantur, uertitur? Nonné serpens uerbis incantatur, & obturat aures, ut non audiat uocem incantantiũ, ne auditis uerbis necessariò pareat? Nonné tu Deus unico uerbo omnia feciſti? dixit & facta sunt. Nonnè uxor Loth, ex uisione uersa est in lapidem, seu statuam salis? Nonnè fontes certi, ligna in lapides, & ferrum in cuprum mutant? Quis miretur de tua potentia? Nonnè stomachus noster, in suam naturam, carnem & sanguinem, panem & uinum mutat? Nonnè uitrificator, de cinere silicis, pulchrum uitrum educit? Nonnnè ex percussione pyritis lapidis, subitò ignis emanat? Quid de hoc mirandum est, quòd tu Deus & homo, non contractus cum tota quantitate, qua pependisti in cruce, sis in sacramento? Nonnè in modico grano sinapis, est maxima uirtus, & magna arbor in potentia? Quid de hoc mirandũ quòd species super naturam, sunt sine subiecto? Figura, quòd sacramẽtum uelatum nobis sub speciebus dari deberet, fuit de Iacob, sub Esau specie, ubi Isaac deceptus fuit. Sic sensus decipiuntur omnes, uisus, gustus, tactus. Sed non in auditu fallebatur Isaac, quia uocem quæ de interioribus uenit, nouit: sic fides, non fallitur. Quid mi Deus mirandum de hoc, quòd sacramentaliter corpus & sanguis, sunt in diuersis locis integraliter? Nonnè unus sermo à me prolatus, integraliter à pluribus æquè perfectè auditur, & intelligitur? scio enim, quòd Deo conuenit ubiq; esse: homini in uno loco tantùm. Quid mirum, si Deo & homini, medio modo non ubiq;, & non in uno loco tantùm, sed in pluribus? Nonnè una definitio speciei, pluribus indiuiduis æquè cõuenit? Nonnè uerbum totum ab æterno, & in æternum apud patrem, etiam totum descẽdit in uterum uirginis? & qui totus unus ubiq;, uenit in carnem, ut pasceret homines, qui manebat integer apud patrẽ, ut pasceret angelos. Nec minus miror, quòd totus sub qualibet parte hostiæ, dum diuiditur. Sicut enim in multis locis indiuisiuè totaliter est: ita sub qualibet parte hostiæ, unus totus Christus est? Nonnè in speculo est simile, quod capit figuram unam, etsi frangitur, fragmenta simul totum capiunt? Nonné in homogeneis quelibet pars, puta aquæ est aqua, ita sicut tota? Nonné qui plus collegit de manna, quod pluit in deserto, non plus quàm alius habuit? Nonnè anima in paruo homine, est ita magna, sicut in magno, & est tota in toto, & tota in qualibet eius parte? Mirandum minus est, quòd licet quotidie manducetur, non tamen minuitur, quia glorificatum incorruptibile, post resurrectionem. Non corrumpitur: quia non conuertitur in naturam alti, sed cibum spiritualem sumens, in ipsum uertitur, per mentis excessum & amorem. Nonnè si multa lumina, ab una candela accendantur, lumen tamen candelæ non minuitur? Nonnè de fonte aqua fluit, & non minuitur? quid mirum de fonte saluatoris? Quid de hoc mirandum, quòd hoc sacramẽtum, alijs prodest ad salutem, alijs nocet ad iudicium? Nonnè ex eodem flore, apis mel, & aranea sugit uenenum? & una est unius medicina, & alterius mors. Nonnè idem Sol dissoluit glaciem, & congelat lutum? De nullo Domine dubito, da ut uitam, quam tu promisisti, assequar per hoc sacramentum. O' Domine, si ista uita, quæ est in concordantia animæ & corporis, plena miseriis, propè mortem uicinam, & nulla cõparatione ad æuiternitatem accedens, diligitur: quantò magis in te esse, qui es æterna uita? Euge dignè ad hoc sacramentum accedentes, quia de fonte uitæ hauriunt. Væ indignè, quia de fonte uitæ, mortem bibũt. Video Domine, quia hæc misera uita, plena fletibus, cum sua lætitia, diuitijs, & uoluptatibus omnes homines decipit. Quum cogito, eos te perdere uitam æternam, propter caducam & transitoriam: totus ingemisco & tremo, hæc uita, ad tuam est ordinata, qui hac abutitur, ad te non uenit. O' quæ est ista fallacia, quòd maior pars hominum, tibi fictè seruit, perijt ueritas, & est suffocata per falsitatem. O' sacerdos, cogita de tua uita, cogita de tua potentia, cogita de uerbis & operibus, cogita de nobilitate officij,

Ex

Ex sermõne: Signum magnum apparuit in cœlo, mulier amicta Sole.

TRia tanguntur, quæ ad contemplationem requiruntur. Primò quies, quæ debet esse non solum exterior, sed etiam interior quies, à passionibus & phantasmatum euagationibus: oportet enim mentem esse tranquillã. Quare dicitur, uacate & uidete, quia ego sum Deus. In pace factus est locus eius. Anima enim quiescendo, sapiens fit. Secundò debet contemplatio à pedibus Domini fieri, & à sacrosancta humanitate, qua terrena tetigit, & ab illis ascendendum est, ad contemplandam diuinitatem, quæ (Paulo teste) est caput Christi. Et per pedem dextrum, intelligimus diuinam bonitatem, & per sinistrum, diuinam magnificentiam, prout sensibiles & corporales creaturas, in hoc mundo inferiori gubernat & ordinat: Et sic à terrenis incipiendum est, in contemplatione. Tertiò debet audire uerbum Domini, id est, non debet contemplans inniti sensui proprio, quin potius diuinæ reuelatæ fidei. Multa enim sunt, ad quæ infirma & angusta ratio non potest pertingere, quæ solùm oportet per fidem, tanquàm ex ore, reuelata credere. Contẽplatio.

Qui ad contemplatiuam uitam uult accedere, oportet secundùm Bernardũ, quòd apud eum sit sæcularis uitæ absconsio, carnis afflictio, cordis cõtritio, frequens & pura confessio, lachrymæ. Et cum foràs emissa fuerit omnis immunditia, sursum meditatio Dei admirabilis eum extollat, & castæ ueritatis inspectio, oratio munda, iubilum laudis, & desiderium ardens in Deum. Sex sunt præparata ad uitam contẽplatiuam: exercitatio in actiua, pòst sollicitudo, item mentis humilitas, munditia cordis. Beati inquit mundo corde, quoniam ipsi Deum uidebunt. Et quia summum bonum, non nisi mentibus purgatissimis cernitur, oportet quòd oculus ualdè sit purgatus & fortis, qui in illam claritatem figitur. Quintum est, feruor charitatis. Sextum est, mentis stabilitas. Sunt & alia, quæ promouent ad contemplationem, consideratio creaturarum, laudando creatore, qui omnia in numero pondere & mensura creauit. Sunt enim quidam radij diuinitatis, in uarietate formarum. Bernardus: & creatoris uestigia, in creatura relucent. Inuisibilia Dei, per ea quæ sunt facta, intellecta conspiciuntur. Secundũ Hugonẽ: Potentia Dei, apprænditur per immensitatẽ creaturarum: sapientiã decor, benignitatẽ utilitas ostẽdit: immensitas, in multitudine & magnitudine attingitur. Decor, in situ, motu, & specie, & qualitate: utilitas, in grato, apto, commodo, necessario. Est enim mundus sensibilis, quasi liber, Dei digito scriptus, & hoc modo, incipientes contemplantur. Sed perfecti, in contemplatione creatoris tantùm persistunt, sicut uirgo beata. Per creaturas laudatur creator, sicut per artificiatum artifex. Et sicut pulchritudo creaturæ, auertit hominem per amorem eius, à Deo: ita etiam reuertitur per creaturam in creatorem, cum modis intelligendi. Secundum promouens ad contemplationem (ut uult Isidorus, in de summo bono) est suijpsius cognitio. Bernardus. Quantò in mei cognitionem plus proficio, tantò ad Deum propiùs accedo. Secundum interiorem hominem, tria in mente consistunt, quæ sunt Dei imago, quantùm ad proprietates naturales, quæ sunt memoria, intellectus, & uoluntas. Et hæc imago trinitatis, à potentia, sapientia, & puriate summæ trinitatis cecidit, per peccatũ in Adam, in oppositam trinitatem, scilicet infirmitatem, cęcitatem, & immunditiam. Secundum Bernardum. Memoria erat ad similitudinem, patris, intellectus filij, uolũtas similatur Spiritui sancto, qui est amor. Homo, per memoriam reminiscitur, per intellectum intuetur, per uoluntatem amplectitur. Quære re uis inuisibilia, per uisibilia creata? nullibi melius, quàm in imagine Dei scilicet ĩ te, reperies. Syllogizat uiator, ex pulchris, pulchritudinem infinitam, ex amœnis, amœnitatem infinitam, ex luce, lucem infinitam, & ex dulci, dulcedinẽ infinitam. Et cum cuncta quæ uiator imaginatur, & in intellectu uidet humanitas: tamen distant, ab illa suprema deitatis gloria, quantùm fides à ueritate, tempus ab æternitate. Sũt & contemplatiui, qui in Deum proximiori gradu possibili eleuantur, ad eum uidendum: et illis mundus moritur, & Deus uiuit. Qui mundo uiuit, Deum non uidet: qui autem mundo moritur, per fidem & ardentem concupiscẽtiam, Deum quodã modo uidet. Augustinus inquit: Tunc fastidio sunt uniuersa uana, huic menti, & sola puritas placet Bernardus.

cet,mentem in humilitate cuſtodiunt,ne per elationẽ contemplationem perdat. Cõ templatio altior de Deo trino & uno,& de Dei proprietatibus,& æqualitate attribu torum,de potentia Dei,quomodo omnia creauit, & quomodo in ipſo,& per ipſum fuerunt,& ſunt omnia,& quomodo ubiq; eſt & nullibi,& cunctis intendit,& omnibus dat eſſe,& cuncta conſeruat,& de ordine ſupercœleſti,& elementari,& de principijs amoroſis per concordantiam uniuerſum tenentibus, & quomodo infinitus Deus, incognoſcibilis nobis & ineffabilis remaneat: licet hîc cognoſcatur per quia eſt,& in patria ſicut eſt,nullibi tamen quid eſt Deus,omnium creaturarum ſupergreditur intellectum:ineffabilis,nõ nominatur. Eum dicimus eſſentiam uel bonitatem, ſuprà omnia iſta eſt,ſecundùm beatum Dionyſium. Tertius gradus contemplationis,modo præ magnitudine deuotionis ſurgit, modo præ magnitudine admirationis,modo præ magnitudine exultationis,ut ſemetipſam mens hoīs nõ capiat, ſed ſuprà ſemetipſam eleuata,in alienationem tranſeat. Flamma quæ excreuit ultrà humanum modum,hominis mentem ut ceram reſoluit,ut ſæpè ſtupore ſupernæ pulchritudinis alienetur,magnitudine exultationis, quando deguſtat intima ſupernæ ſuauitatis,& in alienationem mentis,tripudij nimietate ducitur. Et quando hæc in nobis, non ſentimus,minùs diligimus,quoniam ex feruenti dilectione,iſta eueniunt.

Ex ſermone:Remittuntur ei peccata multa,quoniam dilexit multùm.

Peccatum. PEccatum,eſt ſicut putredo in pomo. Quia putredo aufert colorem, ualorem,ſaporem,& odorem:ſic peccatum,aufert decorem uitæ,odorem famæ, ualorem gratiæ,ſaporem gloriæ. Eſt ſicut uulnus in corpore,quod cum eſt recens ſe tangi & premi permittit, poſt triduum difficulter:ſic in peccatoribus. Et ſunt tres dies,ſcilicet perpetratio,conſuetudo, obſtinatio, tunc ſe tangi non permittit. Iuxtà id Prouerbij: Peccator,cũ in profundũ peccatorum uenerit, contemnit. Excœcauit eos malitia eorum, unde etiam odio habuerunt, corripientem in porta.

Ignis gehennæ. Auguſtinus. Quantùm diſtat ignis naturalis, ab igne picto:tantùm infernalis à materiali,cuius tanta eſt uiolentia,quòd omnes mundi aquæ,eum in modico non refrigerarent. Hugo. Nutrimento iſte ignis ut ſemper ardeat non eget,ubi omnis ſpei ſalutis ablatio.

Dialogus. Maria peccatrix. Deuotus. Maria. Deuotus. Maria. Cur Maria ingreſſa,ad terram te ſecus pedes Domini proſternis plorãs? Reſpondit Maria: quia gratiam quęro. Veni ægrota ad medicum,ſine quo ſaluari non potui, & impetraui,ut oſculare pedes eius,& lachrymis rigarẽ. Quomodo intraſti? Maria reſpondit: Imperterritè. quia ualdê opus erat medico,& aſcendi uſq; ad pedes Domini mei,humiliata triplici gradu. Cum eſſem in terra peccatorum,ingerebat ſe timor ſupplicij,uidi præmium ſempiternũ,& amare cœpi,cogitaui à dextris,proſpera mũdi quæq; deſpicere,cum temperantia,& à ſiniſtris,in aduerſis patientiam habere. Aſcendi primum gradum,per mundi cõtemptum. Secundum,per mei abiectionẽ. Tertium, per humilem Chriſti amorem. Et ſic certiſsimè inueni quæſitum breuiſsima uia: Plãxi & emiſi habenas lachrymarũ,ut me euacuarẽ aqua,& in me intrare poſſet ignis dilectionis,ligna compaſsionis,& uictima deuotionis. Portaui unguentũ præcioſum,decorũ,odoriferũ:quia quæſiui,quod erat omni ualore præcioſiùs,odore delicioſiùs,decore gratioſiùs. Erat de nardo unguentum: quia ut arbor nardi,parua & odorifera,humiliabã me ad pedes magiſtri mei,ut mea nardus,daret odorẽ ſuũ. Incuruaui me ad pedes Domini,ut demũ aſcenderẽ: incineraui me,ut redolerẽ: mortificaui me,ut reſurgerẽ. fleui fletu compunctionis,cũ aſcenderẽ primum gradũ,ut mundarer in conſpectu tanti regis. Flebã in ſecundo gradu compatiendo,dũ ſtarem ad monumentum,cũ unguento lenificatiuo. Flebã in tertio gradu,quando quæſitũ poſt reſurrectionẽ inueni,tunc aĩa mea in balneo fletus,liquefacta eſt. Flebã in primo gradu, quia me ipſam peccatricẽ immundã cognoui,et oculi mei deduxerunt exitus aquarũ. Flebam incolatum pręſentis uitæ: hei mihi,quia incolatus meus prolongatus eſt. Flebam,quia timebam infernum,plorans ploraui in nocte,id eſt peccato In ſecundo flebam,quia ſciui Chriſtum incarnatum, ut me miſeram liberaret, & iſtæ fuerunt mihi

lachry

lachrymæ,panes die ac nocte: flebam, quia compatiebar humanæ miseriæ. Flebam, ex desiderio cœlestis patriæ. Super flumina Babylonis sedi, calcando mundi transito ria, & recordata sum Zion, patriæ cœlestis. Cur Maria dudum non fleuisti, & tam diu expectasti? Maria Quia superbię elatio me nõ permisit. Alti montes, superiùs aridi sunt, & solùm ualles humidæ. Infecta eram terrenis, cor induratũ habui, mens alijs uoluptatum curis occupata, & exsiccata earũ calore, phrenetica & fatua fui. Gla ciatũ fuit multitudine peccatorum cor meũ usq; in hũc diẽ, caloris solis iustitiæ, Christi Domini mei. Cogitaui ad Annam, de qua in libris Regnorũ: quæ cum esset amaro animo, orauit ad Dominũ flens largiter, & exaudita est. Cogitaui, per fletũ Ezechiã exauditũ. Vidi inquit lachrymas tuas, & ecce sanaui te. Sic Thobias, sic Sara lachrymis exaudiebantur, sic Iudith, sic Dauid: Posuisti lachrymas meas in conspectu tuo. Et sic perpendi, Deum qui cogi non potest, lachrymis cogi, hinc accessi, & ploraui. O' Maria, cum hic tuus fletus fuerit pœnitentialis, qualis & quantus fuerit ostende. Maria. Amorosus, & dolorosus, ut peccata abominando displicerent, propter Dei offensam, cum tanta mensura cordialis tristitiæ, quòd nunquàm maiorem habui, nec habere potui. Et erat similis, luctui unigeniti perditi, quia erat luctus perditæ animæ. Nihil mihi in mundo tantùm displicuit, quàm offendisse Deum: quia cum ascendi ad Deum, quem super omnia diligere proposui, eius offensa super omnes offensiones, grauis mihi meritò fuit. O' Maria, quid impetrasti? Maria. Peccati dimissionem gratiæ acquisitionem, & beatitudinem, & nouum sponsum impetraui. Abluit enim gratia Dei, mediantibus lachrymis meis, dissimilitudinem & maculam animæ meæ, tulit culpam & pœnam, & me sibi gratam recreauit sponsam. O' Maria, quantam gratiam tu inueneristi, ut non solùm culpa, uerumetiã pœna tuorũ omnium peccatorũ tolleretur, ut ab inferno & purgatorio liberata, solũ expectares ĩmediatè gloriã. O' quãta tua cõtritio. Accessisti audacter ad pedes Domini Dei & hominis, & osculata es: dic quare. Maria. Osculabar pedes eius, in primo gradu ascensus mei: osculabar manus, in secundo gradu, tẽpore quo de cruce depositus: in tertio, osculabar os contemplationis & pœnitẽtię eius, in deserto. Nunc totũ appręhẽdo facie ad faciem, me sibi in gloria iungo, humili cõuersione osculata sũ pedes eius, pedẽ dextrũ misericordiæ, psternata osculata sum, & porrexit mihi Dominus in summa amicitia pedẽ mihi, usque ad illa tẽpora horribilẽ, scilicet iustitiæ & ueritatis, & ordine naturæ, in me est accensa profunda dilectio, & sic ipse mei factus amator, charitatẽ & gratiã infudit. Et dimisit mihi peccata multa, quia dilexi multũ: fuit n. anima mea ĩfecta, rubiginosa multũ per peccata, quã magnus ignis charitatis, subitò purgauit. Cõuersa sunt cũcta quę in me uacua fuerũt, ad Dei cultũ: oculi lachrymarũ fontẽ, lauãdis pedibus dederũt, capilli terserunt, unguẽto unxi deuotionis & cõpunctionis, & regenerata sum in sponsam Dei, quæ erã uilis, misera, & peccatrix, & in me plantata est charitas, quæ quoad uixi, non cessauit in altũ feruidissimè crescere. O' Maria, cur te mulũ dilexisse ait Dominus? Maria. Quia summũ bonum, eo ipso quia summũ, summè est diligendũ, & eo tanq; summo bono, summè est fruẽdum, summè est ei adhærendum per amorẽ, & in eo quiescendum, tanq; in fine. O' Maria, dic quomodo intrasti in amorẽ? Maria Charitas Dei, diffusa fuit in corde meo, per spiritum sanctũ suũ: est enim opus sancti spiritus. Habitaculum paraui Deo meo, & habitauit in me, sua benignissima gratia, & ad amorem sui mouebat me. Accendebat cor meum, excitauit dormiẽtem animam meam, & illuminauit tenebras meas. Habui spiritum sanctum, per quem amaui, & sine quo amare non potui, erigit eum affectum animæ solus spiritus, in Dei charitatem, qui affectus absq; spiritu sancto cupiditas est. Charitate anima mouetur ad finem, ad quem tendit, extincta fuit in me omnis cupiditas, ut crescere posset charitas. Mota est anima mea ex charitate, ad fruendum Deo propter eum, & cunctis alijs propter eum. Quæ priûs cupiditate mota fuit, ad fruendum cunctis extra Deum, propter ipsa & non propter Deum: tunc primum soli Deo, amoris glutino hærebam, quando cuncta propter eũ spernebã. Mundi amor, Dei pellit charitatẽ, & contrà, Deum necesse est ut habeat, qui charitatẽ habere studet: ga Deus charitas est. O' Maria.

Deuotus. Maria.

Deuotus. Maria.

Deuotus. Maria.

Deuotus. Maria.

Deuotus. Maria.

Deuotus. Maria.

Deuotus. Maria.

Deuotus.

Au-

Audio terrena non posse commiscerí Dei amori, sed hæc omnia oportet obliuiscí. Et quia anima, sine amore esse non potest, est inter creaturas posita, ut aut sursum, prospiciendo amet, aut deorsum mouendo. Cũ mundi amor dulcis sit, quid te ab eius amore retraxit? Maria. Cũ oculo intellectus, cuncta creata uana cõspexissem, & quòd omnis suauitas, iucũditas, potentia, & opulentia qualitercunq; me afficiebãt: non satiebant, quia mutabilia, in errore me esse cõperi, & conuersa solũ Deũ quæsiui, & inueni quẽ amaui, in quo omnis plenitudo, in quo interior homo, omne delectamentũ absq; sensibili sapore, omnem pulchritudinẽ, absq; colore, omnem dulcedinẽ, absq; qualitate, osculũ & amplexũ, absq; tactu, sentit. O Maria. Quid in secũdo gradu, cũ manus Christi osculata esses, & circa eius sepulchrũ plãgeres, de charitate sentiebas? Maria. Creuit in me uirtus altissimi, reduxi in mentẽ meam, beneficia Dei mei, & opera manuũ eius, quòd mihi dedit & uiuere & intelligere, & quòd propter me factus est homo, & morti pro me se tradidit. Et ante omnia, hoc in mente habui & memoria, quòd dedit mihi meus amatus amorem, quo eũ amarẽ, ut uinculo fortissimo me sibi alligaret, & liquefacta est anima mea. Flebã amarissimè præterita tempora mea, quãdo malè arserat limosa concupiscentia mea, & Deum meum non cognoscebam: Fleui, me tot tempora perdidisse. Fleui, me infelicissimã mulierẽ, eò quòd Dominũ nõ cognoui, quia Dominũ offendi, & roborata est in me charitas Dei mei. Quando trãscurri ad cognitionẽ eius essentiæ, eius bonitatis, uirtutis, ueritatis, & gloriæ, & quando in summa humilitate me totam despexi, & mihi uilissimæ creaturæ, Deum tot bona tribuisse cognoui. fleui gaudio immenso, sentiẽs summã dulcedinẽ & pietatẽ, me scilicet despectissimã creaturã, illi amoris nexibus alligari & roborari. Roborata est in me charitas, ut demũ perficeretur. Sensi Deũ charitatẽ: quia cũ in me esset charitas, solius Dei beneplacita & præcepta dilexi, nihil mũdanæ cogitationis, in cor meũ intrauit, cuncta Deo placentia placebãt, displicentia displicebãt. Tunc ex tota anima, & omnibus uiribus meis, Deũ dilexi, quando per charitatẽ, in anima mea habitauit.

Maria. Deuotus. Maria.

Deuotus. Cognosco ò Maria, quòd Dei opus est charitas, & non hominis, licet præceptũ habeat homo, de diligendo Deũ, hoc licet ex se non possit: potest tamẽ, ita quòd nihil æqualiter uel suprà Deũ diligat, & quòd omni possibili modo se amori approximet, & habilitet, licet illũ gradũ amoris ex tota anima, mente, & uiribus nõ semper quisq; acquirat. Da igitur consolatrix, uiã ad amorẽ. Maria. Offer cor cõtritũ, & te totũ Deo: ipse.n. implet omne aãl benedictione. Sit in te dolor de cõmissis, propositũ bonũ de futuro, audias diligẽter uerbũ Dei: sicut ego frequẽter sedebã, ad pedes Domini, audiẽs eius sermonẽ, Habeas boni operis prõptitudinẽ: quia amor, ociosus esse nõ uult: & hæc sunt signa primi gradus amoris. Sed roborati gradus, feruens conscientiæ examinatio, in oĩbus mortalibus & uenialibus, concupiscẽtię diminutio, sensuũ spiritualium uitalis exercitatio. Sicut corpus uiuere probatur, per sensus exteriores: ita anima, per exercitium sensuum interiorum, studiosa mãdatorum obseruatio, diuinarum ueritatũ manifestatio. Sicut ego Maria, uerbum Domini publicè prædicaui. O Maria dic mihi, Tertij gradus charitatis, & tertij osculi, signa.

Deuotus. Maria. Maria. Moriebar indies, pro Deo Iesu meo in corde, amoris stimulis, nihil mihi sapiebat mundus, cupiebam dissolui, & esse cum Christo. Petij deserta, quia cuncta mihi uilescebant, desiderabam, pro Deo, aut proximo in Dei honore quotidie mori. Diligebam inimicos, & eis pro Deo benefeci. Omnia aduersantia gaudenter suscepi, & patienter sustinui. Omnibus renunciaui Christum sequendo, solùm Deum filiali timore timui, ne illum amatum perderem, profunda & intima mentis suspiria emisi. Quando memoria amati mei, intima mentis tetigit: amor amoris nuncios suspiria emisit. Alta fuerunt desideria mei: quia altissimum solum uolui. Languidæ fuerunt cogitationes meæ: quia ubi thesaurus meus, ibi cor meum. Præ magnitudine amoris, omnia præter amatum, in fastidio contempsi. Languebam, quia eum solum cupiebam, quem nondum habebam, ut cupiebam. Amabam in primo gradu scalæ, primo osculo pedum: ardebam, in secundò gradu, & osculo manuum, languebam in tertio. Amant incipientes, ardent proficientes, languent perfecti. Expectabam in tædio & lan-

languore dissolutionem, & esse cum Christo. Datæ mihi fuerunt alæ altissimæ contemplationis, & manna cœlestis dulcedinis triginta annis in deserto. Rapiebar septies in die in Deum, eleuato corpusculo à terra, per maxima desideria essendi cum amato. Expectabam ut morerer pro amato, & in amato, cum magna expectatione. Cum enim amor tendit in rem amatam, nihil uelociùs, nihil acutiùs, nihil penetrabiliùs, nihil subtiliùs: quia suapte natura non quiescit, donec supernaturaliter penetrauerit totam profunditatem, & transierit amabilis totalitatem quantùm potest, licet intransibilem. Et ideò quando cursus huius amoris impeditur, uel qualitercunq; tardatur: tota mens turbatur, & attædiatur in expectatione. Cecidi sæpissimè in extaticas affectiones, in mentis excussu: quia propter uehementissimum amorem meipsi non fui, sed amati, ad quem spiritum ita ardenter missi, ut in mentis excussu cum amato essem, qui enim perfectè amat, nõ sibi sed Deo uiuit, quẽ amat, à quo amato dirigitur, regitur, & docetur. O mulier, quando tibi datæ sunt alæ duæ aquilæ magnæ, affectus & intellectus, ut uolares in desertum contemplationis & pœnitentiæ, ubi in arduis posuisti nidum tuum, & in petris, & in præruptis silicibus morabaris? quid tecum habeas pauperculam? Maria. Non eram pauperc ula, quæ subsidio angelorum, quotidie septies ad contemplandum illum, quem dilexit anima mea, eleuabar. Habui aurum probatum, & ferrum ignitum ductile, & uinum conditum dulce, acutum, & forte: quia dilexi fortiter, prudenter, & perseueranter. Habui aues rapaces quæ rarò nisi cum prædantur, terram contingunt. Habui ingentem maris nauem, quæ flatu spiritus sancti, ducebatur. Habui mortis malleum, quo carnem mortificarem. Habui fontem & puteum uiuentis aquæ, quæ mundano aëri contrarius erat: frigidus enim erat in æstate, & calidus in hyeme, & eius urna pendebat in funebenè torto, qui fortis est. Habui canem uenaticum nobilem, qui spinas non sentit dum quærit. Erat domus mea, de latere benè cocto, quæ non dissoluebatur tempestatibus, & imbribus, & pluuijs. Habui arbores fructiferas, quę habebãt fructus pietatis, flores honestatis, folia ueritatis. Habui uestem nuptialem, mirabilis texturæ, rubro colore, multùm flagrãtem amatoriè, quam ignis spiritus sancti texuerat, et ex Christi rubricauerat sanguine. O Maria. Si non habuisti alia quàm prædicta, adhuc pauperrima eras: quia non est requies amantis, nisi in amato Maria. Fuit semper mecum sponsus animæ meę. Subarrauit me Dominus in remissione peccatorum, & sancti spiritus sui donis, & læua eius sub capite meo, & dextra eius amplexata est me. Copulabam me illi, & stringebat me ei arctissimè, funis amoris, & indies arctiùs illi colligabar, catenis amoris. Purgauit me igne amoris, & ornauit, & illuminauit tabernaculum animæ meę in quo habitaret altissimus, dilectus meus. Exussit præteritas informitates meas igne, ut purissimus, locum in me aptũ inueniret. Cogitaui et reuolui pulchritudinem amati mei, quodq; tantus à me diligi uoluit, qui prior me dilexit quàm eum cognoscerem, & exarsit ignis dilectionis eius exuberantissimè: & tamen languebam, quia non tantùm eum ut uolebam diligebam, & creuit ex languore amor. Et quantò hic amoris ignis plus creuit, tantò dulcior, & tantò clariori uisione, spirituali & amplexu, appræhendit me sponsus meus, & dum uellet suo amore, consolari animam meam, fortius uulnus infligebat amoris. Et dum osculabatur me osculo oris sui, mel & lac sub lingua eius, & fauus distillans labiorum eius, prouocauerunt internum desiderium, crebriùs & profundiùs osculandi eũ. O mulier dic. Cum septies in die à terrenis te sursum angeli, id est profundissimæ & subtilissimæ & ignitæ affectiones & desideria eleuassent, uersùs tuum amatũ: quæ fuerunt istæ tam ardentes affectiones? Maria. Cũ me ad amatũ totaliter conuertissem, dixi amori meo, ut me ad aliquem gradũ magni amoris dulciter eleuaret. Amor respondit: Cogita amorẽ amati tui, & naturam illius omnibus incomparabilẽ: qui finiti ad infinitũ nulla comparatio. Et cogita, quæ amoris infiniti & finiti cõnexio; quia creaturæ ad creatorẽ nulla mirabilior, & nulla altior. Ecce cum hæc intellectus & affectus amorosè cogitarent, & in memoria reponerent, ascendi ad gradum primũ. Reuersa de hoc ascensu, non contẽta, dixi amori, eleua me plus iterum ad secundùm gradum. Et dixit amor: Respice modò cuncta sub cœlo

Deuotus. Maria. Deuotus. Maria. Deuotus. Maria.

cœlo posita, qualia sint in comparatione, ad amatum tuum. Et respiciendo, illorum caducitatem fugi, & per amorem supernorum, eleuabor in secundum gradum, & quę q'ue terrena & creata, & contempsi amare, & in cunctis creatis, eum solum amaui. Et iterum rogaui amorem, ut me rursum eleuaret, ad tertium gradum. Et dixit. Cogita ę-ternitatem dilecti tui, & quòd æternaliter eum pro amato possidebis, quantò arden-tiori amore eum appræhenderis: tantò iucundiori modo eum possidebis. Et eleua-bar. Creuit in me perseuerantia continua, ut continuè in amore crescerem. Et iterum eleuauit me amor, amore inseparabili, quia non potui rimari aliquo tempore, bonita tem amati mei, quamuis semper contemplarer. Et iterum rogaui, ut eleuaret me a-mor altiori gradu. Et dixi: Deus amatus tuus, subtilissimus spiritus, omnipotens, & omnium creator, tantò profundiori amplexu iungitur amanti, quantò spiritualior fa ctus fuerit amans, & quantò plus passus fuerit amans pro amato, tantò plus amatus retribuet & eleuabar in desiderio, ut absoluta ab hoc mortali corpore, propter ama-tum, coronarer martyrio. Et iterum sextò rogaui amorem, ut me adhuc altiùs eleua-ret in dulcedinem amoris. Et dixit mihi: Sentis ne in te amatum tuum? Et dixit: sen-tio, sed parùm. Et dixit: multiplica affectum & intellectum, in conditionibus amati tui. Et feci: & ascendi, & non fuit adhuc amore saturatus, quia quantò plus ascendi, tantò insatiabiliùs amor creuit. Et cum multum adhuc insatiabiliter famescerem, ro-gaui amorem, ut me eleuaret adhuc ad amatum. Et septimo me eleuauit altissi-mè, & cum incœpissem ex maxima fame, auidissimè dulcedinem mei amati parum degustare, inflammatum est desiderium meum ardentissimẽ, & quanto plus, tanto magis famescebam quàm ante. Et uulnerauit cor meum amatus meus, amoris sui i-gne, & languebam: quia amatum non habebam totum, ut desiderabam. Et ligati sunt in me, omnes sensus corporis mei: quia anima circa amatum uacabat, postulans ut uulnus inflictum sanaret, cui ipsa alligata est indissolubiliter. Et reuersa est in-tercisè anima mea ad opus suum, ut membris motum præstaret, nec tamen ab ama-to recessit, & nullam uoluit anima admittere consolationem, quia cuncta illi mor-tua fuerunt, & solum amatus, qui eam uulnerauit, illi uiuebat. Et similis hic amor, habenti maximam sitim, cui etiam si daretur quantacunque pars nectaris ad biben-dum, non minus, imo plus sitiret, & nunquàm satiaretur, nisi totum mundi in se nectar haberet. Ascendi sic quotidie, & quantò plus & plus bibi, tantò plus & plus si-tiui. Circuiui uicos & plateas uulnerata, ut morerer ex amore, & mori non potui. Et quanto plus quæsiui mori per amorem: tanto amor in me plus uiuebat. Roga-bam amorem, ut me duceret ad mortem potius, quàm me tot uulneribus & languori bus conficeret. Et ecce amor plusquàm triginta annos me pauit, & demum langue-re fecit, cogitauit me uelle exaudire, quia illi fideliter seruiui. Et duxit me per totum mundum in spiritu, ut uiderem quomodo amatus meus, est ita parum notus & ho-noratus in mundo. Duxit me per idololatras, blasphematores, superbos. Duxit me per omnia loca mundi, ad bella, ad schismata, ad hypocritas, ad adulteros, ut tantùm dolorem conciperem, ex inhonoratione, ex uilipendio, & peccato contrà amatum, ut moriendi desiderio multùm cruciarer, & languerem, & nec sic adhuc mori potui. Duxit amor ad infernum, ut uiderem quot ibi essent animæ, ad imaginem Dei crea-tæ, & æternaliter mortuæ, & in comparatione paucæ saluatæ, & tristissimè afflige-bar, nec tamen moriebar. Et dixit amicus ad me, uis omnino in amore mori? Et dixi: ut in te solum uiuam, hoc solum desidero. Et dixit amicus ad amorem: duc amicam in Hierusalem. Et duxit me in Hierusalem, & ibi uidi ciuitatem sanctam Hierusalem, & tot sanctos Dei amatores: uide uirginem gloriossimam Mariam, cum innume-ris amicis Dei: uidi dulcem Christum natum: uidi in cruce leuatum. Et cũ uidissem in cruce meũ amatũ, inuasit me infirmitas ad mortẽ, quia uidi iustissimum, pissimum, dulcissimũ amatũ & amatorẽ, opprobriossimè suspẽsum, & mori iã uolentẽ. Et mor tuus, positus ẽ in sepulchro. Ad quod me duxit amor dux meus. Et intraui sepulchrũ & tetigit me mors amati mei, telo amoris sui, & continuo mortua sum cũ amato in a-more, & amor me sepeliuit cũ amato, & repẽtè surrexit amatus, cũ quo anima mea

unita.

unita,ſpiraculo odoris immortalis eius reuixit,& perduxit me ſecum in æternam patriam,ubi amatum meum,nunc in plena ſatietate æternaliter poſsideo. Ad quam beatitudinem & fruitionem,perducat uerus Deus & homo Chriſtus Ieſus, ſuos (ubicũque locorum ſint) ueros & affectuoſus amatores. Amen.

De ſermone: Reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ.

SI fieri poſſet,quòd arenæ puluis, & undæ,undarum guttæ,roſa,gemmæ,lilia, flammæ,æthera,cœlicolæ,nix,grando,ſexus utercq;,uentorum pennæ,uolucrum,pecudum genus omne: linguæ cuncta forent, minimè depromere poſſent,quæ ſis & quanta uirgo,regina Maria. *Laus Mariæ*

Ex alio ſermone ſuper: Reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ.

DIcitur de Adam,quòd ſi ſola Eua peccaſſet, nõ fuiſſet transfuſio facta: quia pater, eſt principium motiuũ generationis,& principium transfuſiuum in poſteros. Ergo ſi ſolus Adam peccaſſet, contraxiſſemus. Nec peccatũ hoc eſt in anima per uiam traductionis,quia non traducitur, nec in carne, quia non eſt capax uirtutis aut uitij: ſed eſt ibi potentialiter reſpectu animæ in carne, ex diuinæ ſententiæ diſtrictione. Scilicet, quando anima carni coniungitur, quòd tũc ipſa careat iuſtitia originali,& diuina gratia. Ideò nihil profuit nobis, remiſsio peccati originalis Adæ, quia non ut naturale, totam naturam humanam concernens, fuit remiſſum, ſed ut perſonale. Sic baptizati parentes, adhuc generat filios, in originali peccato exiſtentes: ſicut granum mundum à palea, generãt granum in ſpica,& circumciſus incircumciſum generat. Contrahit anima pueri à carne concupiſcentiam, & culpam originalem: ſicut optimum uinum, in putrido uaſe inficitur, & pulcher homo, in luto cadens maculatur. Et per gratiam, concupiſcentia, pœna originalis peccati, non extinguitur, niſi in beata uirgine, quæ habuit hoc ſingulare ſola. Sic habetur, naturã per perſonam corruptam,& corruptam naturam, dietim corrumpere perſonam. Libido transmittit peccatum ad poſteros: & propter inobedientiam ſpiritus Deo, facta eſt caro inobediens ſpiritui. Quare libido, quæ remanet in carne, contrà ſpiritum eſt: quia omnes naſcimur filij iræ. Propter hoc, multiplices defectus incurrimus, ſcilicet mortis, amiſsionis diuinæ uiſionis,& gloriæ. Vnde in non baptizatis, in quibus non fuit peccatum actuale per auerſionem, hoc peccatum operatur pœnam damni, non tamen ſenſus: non enim dolent de hoc. Sunt ſapientes ſpiritus: ideò non dolent quòd gloriam non habent, quia ſciunt ſe nunquàm habiles, per gratiam gratum facientem, fuiſſe, ſicut ne quiſquàm ſapiens dolet de hoc, quòd uolare neſcit, quia alas nõ habet. Aliæ ſunt pœnæ: puta ignorantia, pronitas ad peccandum, infirmitas. Hæc beatiſsima uirgo non ſenſit, ſciuit tamen, quòd niſi Chriſto ſaluatori, per gratiam & per merita eius, incorporaremur, qui eſt ipſa uera ueritas & uia: ad patriã nunquàm quiſquàm ueniret. *Peccatum originale.*

Sacra ſcriptura, omnes ſcientias ipſo loquutionis ſuæ more, tranſcendit: quia uno eodemq; ſermone, dum narrat geſtum, prodit myſterium. *Sacra ſcriptura.*

Charitas eſt uinculum perfectionis, ſecũdum Apoſtolum. Qui habet charitatem, omnes morales uirtutes habet, & qui eam non habet, nullam habet,& creſcente ea, creſcunt cæteræ uirtutes, quælibet in ſua ſpecie. ſicut creſcente manu, creſcunt digiti, auriculari tamen ſemper remanente minore alijs. Sed differunt multipliciter, uirtus infuſa & acquiſita. Primò uirtus infuſa, cum ſine charitate eſſe non poſsit: cum peccato mortali non ſtat. Sed benè uirtus acquiſita: nam propter unum actum luxuriæ, totus habitus caſtitatis, non ſubitò corrumpitur, quin adhuc ad ſtudioſum inclinet actum, unde reuerſus, grauiter dolet. Secundò uirtus infuſa, ſtat cum habitu uicioſo. Deus poteſt dare charitatem, habenti adhuc habitũ,& maximã inclinationẽ ad uicium, ſecus in acquiſita. Tertiò uirtus infuſa, patitur circa materiam propriam inor- *Charitas. Virtus.*

di-

dinatas paſsiones,& tentationes:ſed non acquiſita, quæ ſubiugauit appetitum ſenſi tium rationi,&tamen infuſa eſt adhuc excellentior,quia dirigit in finem ſuperiorem.

Excitationum ex ſermonibus Reuerendiſs. Patris Nicolai de Cuſa,Cardinal. Secundi libri,finis.

Excitationum ex ſermonibus Reuerendiſſ.

Patris, Nicolai de Cuſa Cardinalis Liber Tertius.

Ex ſermone ſecundo ſuper:Maria optimam partem elegit.

Verbum. VErbum Dei,in nobis poſuit ſui ſimilitudinem, cum ſit λόγος ſeu ratio,in rationali ſpiritu lucere uoluit: In quo poſuit deſiderium ueritatis,deſiderium uitæ,& legem æternam,per quam poteſt intrare in ueritatem & uitam. Chriſtus eſt uerbum,quod eſt ueritas,uita,& uia. Appetimus autem ueritatem:Chriſtum igitur appetimus. Appetimus uitam: Chriſtum appetimus. Quærimus qua uia pertingamus:Chriſtus eſt uia,quia deus eſt charitas. Charitas eſt uia ad ueram uitam. Omnes hæc,in ratione noſtra characterizata ſentimus: quia nemo eſt, qui non afficiatur ad ueritatem,nemo eſt,qui non optet immortalitatem, nemo eſt,qui non amet. Sed in hoc mundo,ignoramus quid ueritas, quid uita,quid uia,lex,ſeu charitas,unde Chriſtus intrauit in hunc mundum,ut nobis hæc omnia oſtenderet.

Ex ſermone:Ne timeas Zacharia,quoniam exaudita eſt oratio tua.

Cõtemplatiõ. QVanquàm non omnis uita contemplatiua,qualibet actiua ſit melior,ſicut actio prædicationis & doctrinæ, quæ deſcendit à contemplatione, ſimplici contemplationi præfertur:non tamen in alijs operibus exterioribus, quæ ſunt opera miſericordiæ, actio contemplationi præfertur. Et ſimpliciter contẽplatio actione melior eſt,tametſi ſecundùm quid,agibilitas propter neceſsitatem præſentis uitæ,præeligenda eſt: ſicut uinum ſimpliciter melius eſt aqua,tamen in caſu aqua eſt præeligenda. Et ſimiliter contemplatiua uita,ſimpliciter maioris meriti,quàm actiua:eò quòd ipſa immediatè & directè reſpicit dilectionem Dei,actiua autem proximi. Bonitas autem,penes charitatem attẽditur. Igitur ex maiori charitate,qui exercet actiuam quàm alter contemplatiuam, illi præfertur. Operatio actiuæ uitæ,nunquàm poteſt eſſe dignior in ſe,contemplatione. Primus effectus fidei eſt,timor. Euellit enim & extrahit cor ab immundis affectionibus. Secũdus gradus eſt,ſpes eleuans mentem à peccatis euulſam,& adhuc depreſſam, per deſiderium ad ſuperiora,& uniuerſas mundi uanitates, cœleſtium prẽmiorum expectatione,contemnit. Incipiens ſuſpirare ſurſum, & mentè aſpirare ad illud ſublime gaudium,quod ſpes interiùs repræſentauit. Quando igitur cor tuum à malo per timorem euacuaſti,imple affectione ſpirituali ſpei:ſpes enim facit tibi ſapere cœleſtia,euacuata limoſitate peccati,per timorem. Sicut homo inferioribus annexus,fit impurus:ita ſuperioribus annexus,fit purus. Imaginare ergò ſuprà te locum tutiſsimum,puriſſimum,quietiſsimum:infra uerò periculoſiſsimum,immundiſsimum,turbulentiſsimũ,& te eſſe in medio. Quantò plus ad cõcupiſcẽtias deſcendis infrà:tantò inquietior & impurior. Quantò ad cœleſtia deſideria, per mediationẽ continuam,deſideriũ & ſpẽ aſcenderis:tantò ſtabilior & purior. Tertio aſcende per charitatẽ,ad uiuendũ & intrandum in Deũ,multis uigilijs,laboribus,& ſtudijs, tranſcende hos gradus incipientiũ & proficientiũ,demũ cõplebis. Præteritam uitã dimittere,plangere peccata,non eſt paruus labor: maior eſt labor, inueteraram conſuetudinem priorum uincere,inordinatã affectionẽ deſerere,peccata ſingula extinguere, & totum animum,

Actio.

per

per ſpem ueniæ, ad cœleſtia erigere, quàm ulterius aſcendere ad charitatem, poſt multas aſcenſiones prædictas, transformando naturam in uirtutes quodammodo. Tunc quoniam induit per affectum uirtutem, & eam ſibi conſuetudinem facit, non timore pœnæ, nec ſpe remunerationis, ſed ſolo bonitatis affectu, in Deo delectatur, Et eapropter, malitiam & immunditiam perhorreſcit, & omnia uirtuti contraria. Talis operatur bonum, boni delectatus affectu, & in nulla re impuritatem concipit. Et ſicut eſt affectus habituatus uirtutibus: ita per ardentem amorem, unitur Deo, & in diuina ſpeculatione erectus, eius ſtudio ſemper feruet.

Dicitur magna cupientibus: quid prodeſt homini, ſi uniuerſum mundum lucretur? Dicitur rapacibus & diuitibus: Nolite ſperare in incertum diuitiarum. Et diuitiæ ſi affluant, nolite cor apponere. Dicitur opes ſuas nimis amantibus: dormierunt ſomnum ſuum, & nihil inuenerũt diuitiarum in manibus ſuis. De elatis dicitur: ſi exaltatus fueris ut aquila, & ſi inter ſydera poſueris nidũ tuum, inde te detrahã, dicit Dominus. De cupidis dicitur: qui uolunt diuites fieri, incidunt in tentationem & laqueum, & deſideria multa inutilia, quæ mergunt in interitum & perditionem. Radix omnium malorum eſt cupiditas, quam quidam appetentes, errauerunt à fide, & inſeruerunt ſe doloribus multis. Dicitur hanc uitam diligentibus: dulce lumen & delectabile eſt oculis, uidere Solem, ſi annis multis uixerit homo, & his omnibus lætus fuerit, meminiſſe debet tenebroſi temporis, & dierum multorum. Dicitur pigris: uade ô piger ad formicam, & conſidera uias eius, & diſce ſapientiam, quæ quum non habeat ducem, nec præceptorem, nec principem, præparat in æſtate cibum.

Aſcendẽdum eſt primò ad cor. Secundò, cor purum. Tertiò, cor purum & inflammatum. Peccatum mortale, triplici deſcenſu complicuiſti: per auerſionem à Deo, per ſuperbiam, in qua eſt formalis ratio peccati, per conuerſionem ad creaturam, per delectationem, per operationem contrà legem Dei. Surge, triplici gradu. Primò, auerte cor à creaturis, & habeas firmiſsimum propoſitum, etiamſi mori millies deberes, Deo ſeruiendi, & non creaturis ſubiiciendi, dolendo de auerſione: & talis gradus uocatur cotritio, quando cor durum ita mollitur, & conteritur, & liquefit. Secundò, quia Deum contennendo, per ſuperbiam contempſiſti: ideò neceſſe eſt ut te homini, Dei uicario claues habenti, ſubdas humiliter, & ei tanquàm Chriſto Domino iudici, humiliter contrité & dolorosè peccata tua confitearis, & tunc ſecundùm intentionem conpunctionis, & humilem uerecundiam, peccata tibi in confeſsione remittuntur. Tertiò, ſicut exhibuiſti membra tua, arma diaboli per peccata: ita facias arma iuſtitiæ, in ſanctificatione, ut contraria contrarijs cures, ſatisfaciendo, tunc rediiſti ad cor.

Adijcere aliquid regiæ imagini, piaculum eſt. Tu nutrix Deum offendis, ſobrietatem ſuffodis, zelotypiæ accendis flammas: ne ſis temulenta, garrula, laſciua: ne in nouam teſtam ſemines mala: nutrias ſobriè, inſtruas in lege Dei. Pueri pubeſcentes, propter inclinationem ad libidinem, ſunt exercendi laboribus debitis, ne ſicut terra non arata, ſpinas & tribulos germinent: aliquo exercitio ſemper uexandi ſunt, & domandi laboribus honeſtis. Si tu es adoleſcens, uide ſi ita uirtute ſicut ætate creuiſti. Sunt laudanda in adoleſcente taciturnitas, continentia, & uerecundia. Laudandi ſubiecti, obedientes, & obſequioſi. *Educatio.*

Ex ſermone: Ieſum quæritis Nazarenum.

QVamquàm anima fuit ſeparata à corpore, remanſit tantùm deitas unita utrique: Non tamen per triduum nõ fuit. Et ſic patet, quod mors abſorpta eſt per uictoriam, in morte Chriſti: mortem enim noſtram, moriendo deſtruxit, & uitam reſurgendo reparauit. *Mors Chriſti.*

Vt dulcedinem huius myſterij aliquantulum capiamus, & nos ipſos excitemus, in hoc diluculo ſummæ feſtiuitatis, alloquamur Mariam Magdalenam, plenam triſtitia & charitate, & compaſsione, & dicamus: Dic nobis Maria, cur te cum Maria Ioſeph, collocaſti contrà ſepulchrum? *Dialogus.* *Deuotus.* *Maria.* Maria. Theſaurum cordis mei, quem mihi abſtu-

lerunt perfidi, deſerere in morte nolui, quem ſemper multùm amaui. Sedebam ergò omnium mulierum mœſtiſsima, triſtiſsimè afflicta, ut ſaltem locum conſpicerẽ, ubi amatum meum reconderent: accedere paſſa non ſum propiùs, ideò contra ſepulchrũ ſedebam. Deſiderabam ſaltem, ſaluatoris mei fragrantia, ego triſtiſsima, à longinquo refici, quæ propiùs accedere non ualui. Non uiuebam tunc ego, omnium infœliciſsima: quia cor amati mei, in quo reſidebat uita mea, uidi lancea perforatum. Quomodo tunc ſuperuixiſſet in me, alicuius fortitudinis ſpiritus? conſternebam me laſſam in terram, ut reſiduum ſpiritus uitæ, à me tolleretur, & ſepelirer cum amato, quæ prohibita ſum accedere corpus, cum quo delegi, me uinculis dilectionis, inſeperabiliter eſſe aſtrictam. Sed dilectus meus in pace conſtitutus, iam quum ſabbatum appropinquaſſet, intrà præcordia mea non mortuus, ſed plus uiuus, quia propter me, & me uidente mortuus dixit: ſurge, propera amica mea, uides quoniam cuſtodibus circunuallatus eſt, locus depoſitionis meæ, inuanum expectas, hortus concluſus eſt, non deſpera, me non perdes. Et ego: O quale hoc Domine conſolamen, & quia uideo fontem uitæ te Dominum, magno lapidè ſignatum & ſigillatum, credo quod nullus te auferet inde. Vadam ergò: ut antequàm prohibear à ſabbato, parem unguenta, & corpus ſanctiſsimum lachrymis lauem, & tunc mortuum inungam, ſicut quondam uiuum. O fons uitæ, præſta mihi, ut aliquod antidotum uitæ inueniam, ut corpori tuo tradam: quia miſera ego, tibi mortis quodammodo occaſio, in prima unctione fui, quando Iudas ex ea re commotus, te tradere inſtituit. Quid mihi infœlicius accidere potuit, ea hora qua tu propter me, traditorié per Iudam morti extas præſentatus, quæ ſaluari, merui à te benigniſsime Ieſu? Tu qui ſolus cuncta potes, da inuenire aliud unguentum, huic contrarium, ut uiuificetur uita uiuentium. Hoc animo dulciſsime Ieſu, à te diſcedo: diſcedo inquam corpore, non anima, qua tecum ſepulta quieſco: diſcedo inquam citiûs, ut & cuſtodes diſcedant, qui quum neminem uiderient, etiam

Deuotus. abire ſtatuent, & tunc ego ſubitò reuertar. Dic, quid interea Maria egiſti? Maria. Certè antidotum nàrdi piſtici odoriferi, ueri amoris recollegi, in uaſe claro alabaſtrino cordis mei, & clauſi ſignaculo forti, ne expiraret unguentum, ſed in ſe, per gyrum continuum igniti odoriferi uaporis, fortiûs digereretur, per totum ſanctum ſabbatum, inſtar mei amati in ſepulchro concluſi: ut fortè ſi mihi locus accedendi daretur, calidiſsimum antidotum, aperto & uulnerato corpori, ſubitó infunderem, & me totam uiuam ardentem, corpori mortuo circũuoluerem, ut ſpiritu uitæ immortalis, anima dilecti mei excitaretur ad reditum, & reuiuificandum corpus ſuum odoriferum, nitidum, & cum conſtrictura cordis mei calefactũ, & lachrymis meis lotum. Eapropter, quum tranſiſſet ſabbatum, citiùs quò potui (non enim obdormiui, ſed ſemper uigilauit cor meum) ſola intraui: nec milites qui cuſtodiæ deputati erant, timui: nec Caluariæ locum, cadauerib. mortuorum horrendum, noctis caligine perhorrui: ſed quum tenebræ eſſent, cum unguento monumentum acceſsi, & quum ad monumentum irẽ, intrà me dixi: O diem fauſtum, ſi mihi accideret propoſitum, ut euigilare dilectus meus poſſet, intrà amplexus meos? Quid dicam quum acceſſero, certè cum Dauid & Prophetis alloquar eum, audiet demum, qui uenit de cœlo in terram (ut cecinerunt antiqui) clamorem patrum: mitte Domine, quẽ miſſurus es. Quod ſi uerbum caro factum eſt, pro ſalute populi, & ad eiulatum & clamorem Adæ, deſcendit de cœlis: erit mihi ſpero poſsibile, dulciſsimis orationibus & deuotiſsimis fletibus, quum me diligat, exorare eum, ut redeat anima deitati unita, ad corpus deitati unitum, quia iam in inferno ſatis ſtetit, ut & eos conſolaretur, & ſaluaret ſumma beatitudine, quam iam conſecuti ſunt. Hoc infinitæ deitati, multò ut ſpero facilius erit, quæ iam utriq; unita eſt, quàm beatiſsima incarnatio: licet ipſi diuinitati, nihil non ſolum impoſsibile, imó nec difficile ſit. Et reducam ei ad memoriam, quomodo ipſe per Prophetam locutus eſt: Exaltabo te Domine, quoniam ſuſcepiſti me uſq; in finem. In quo ueraciter fatetur ſuam reſurrectionem, & dicam: Exurge gloria mea, exurge pſalterium & cithara. Detrahe inferni ſpolia citò, & exurge lumen oculorum meorum. Et ſi propter me mortuus es Domine, & non dignaris me exaudire: reſpice ſaltem matrem tuam, &

fratres

fratres tuos discipulos & Apostolos, & propter gemitum & miseriam pauperum, exurge Domine. Quis dubitat de te scriptum, exurgam diluculo? præcucurri itaque ut te excitem, & egressus tuus, iuxtà Oseæ uaticinium, præparatus sit quasi diluculum? Sed ego miserrima, quum iam multa concepissem, illi in aures per planctum uelle significare, ut excitarem eius pietatem & potentiam, ut uiueret, qui præstitit aquilæ renouare iuuentutem, & leoni resuscitare catulum per rugitum, & Phœnici uitam per cinerum combustionem, & de figulo qui ex luto fracti uasis facit aliud, & de Iona qui de uentre ceti illesus exiuit, & de frumenti grano, quod in terram cecidit & multum fructum fecit, & de ceruo qui resumit cornua, & de Sampsone qui tulit portas, & de Ioseph educto de carcere, & totius dominus Aegypti constituitur: interim accessi, & uidi lapidem depositum. Et quis tunc potuit similis cogitari dolor? tota spe frustrata sum, quia sublatum credidi à perfidis amatum. Non inueni, quem quæsiuit anima mea. Dixi, O miserrima mulierum, quanquàm adhuc sunt tenebræ, tamen nimium tardè ueneisti, quia præcesserunt qui tulerunt Dominum. O negligentia irrecuperabilis, cur abscessisti à sepulto thesauro, quem nunc alius effodit, & tibi subtraxit? Et quum hæc cum eiulatu non paruo dicerẽ, intellexi me non posse proficere, quia Christus meus sublatus, ea hora à me nõ inueniretur, quia indignè quærerem: erant enim in me adhuc tenebræ, incredulitatis resurrectionis, nec mihi adplenum satisfaciebat, ueteris & noui testamẽti scriptura. Sed cucurri subitò ad Petrum Apostolorum & Ecclesiæ principem, qui Christum plus alijs dilexit, an ne mihi suffragium, quærendi præstare posset. Accessi etiam ad Ioannem, quem Christus singulari amore dilexit, an ne Christus forsan illi in cœna, ueteris testamenti scripturas aperuisset, ut eorum adiutorio, inuenirem amatum. Succurrerunt subitò Petrus & Ioannes, & Ioannes iunior, citiùs Petro. At Petrus prior intrauit, & post eum Ioannes, & uiderunt me uerum dixisse. Et quanquàm apertæ erant scripturæ, quòd eum oportet resurgere: nondum tamen intellexerant, quibus ad propria redeuntibus, remansi ego sola, ut fletibus solarer animum, foris stans, quæ intus non reperissem amatum. Et quum plorans iterum me inclinassem, ut uiderem sepulchrum, uidi angelos, ubi Ioseph & Nicodemus posuerũt Dominum. Quum ergo tu Maria intro- *Deuotus.*
spiceres, & uideres locum, ubi positus erat tuus amatus: dic nobis, quid dixisti? *Maria.*
Maria. Dixi Deus meus, ut quid me dereliquisti in finem? nunquàm te dereliqui. Optabam tecum mori, & tu noluisti. Fac ut apud sepulturam tuam Domine moriar, ut ibi saltem semper inueniar, ubi tu eras collocatus. Respicio Domine circumquaq;, & non est qui consoletur me. Non quæro angelos Domine, sed te creatorem angelorum. Quid mittis ad consolandum creaturas, quum te solum quæram, te diligam? non potest esse, quin diligentes te diligas. Quomodo diligis Domine, si tantùm me affligis? Non quæro pulchros spiritus, & ministros. Maria angelos uidisti: sed an ne uerba ab eis audisti? Maria. Quando me amorosè in sepulchrum inclinaui, uidi an- *Deuotus.*
gelos, & angelos audiui. Et dixerunt: quid ploras mulier? Iam scimus, quia Iesum sal *Maria.*
uatorem quæris, quæris illum Nazarenum, pulchrum, & speciosum, præ filijs hominum, quem Iudæi tàm uiliter tractauerunt, uelantes eius luminosam faciem, & desiderabiles oculos, per quos diuinæ sapientiæ emicabat radius, eius manus arctissimè uincientes, tanquàm fur fuisset atq; latro, alapis iniuriosè cædentes, in sanctam faciem spuentes, regem gloriæ spinis coronantes, subsannantes, flagellantes, ut in eo non appareret species neq; decor, cum iniquis turpissima morte deputantes. Quæris illum ô maria? Quibus respondi: illum ipsum quæro ô angeli, illum quæro animam, illum ipsum uitam meam, illum uulneratum & mortuum quæro, & quæro, & nusquàm misera inuenio. Tulerunt enim Dominum meum, & nescio ubi posuerunt eum. Et respiciens circumquaq;, uidere uisa sum hortulanum. Cui ego infelix & desolata me interroganti, quid ploras, respondi. Domine si sustulisti illum, dicito mihi ubi posuisti eum, ut ego ueniens tollam eum. O Maria, quum uideres retrò, quem putabas hortulanum, & dixisti Domine, iuxta uulgare Syrorum, si sustuli- *Deuotus.*
sti eum dicito mihi: quem eum esse, putabas intellecturum ipsum. Maria. Misera,

Maria. putabam omnem uiuentem, neceſſitates et dolores meos tàm magnos, non poſſe
Deuotus. non ſcire, et non uidere. Quum autem tibi diceret. O mulier quid ploras: ubi fuerũt
Maria. aures tuæ, quæ Dominum tuum non norunt? Maria. Alia eius erat diſpoſitio quàm
quondam Domini mei: quia ille longè aliter prius diſpoſitus mortalis, ſecundum
humanitatem multa paſſus, quàm tunc ut apparuit mihi hortulanus. Nec permitte-
bat immenſum deſiderium, ut attenderem, niſi quando illi placuit. Ideò dixi: ſi tu ſu-
Deuctus. ſtuliſti eum, dicito mihi. Et quando tibi dixit Maria: cur nouiſti? Maria. Influebat tũc
Maria. mihi lumen conſolationis et gratię, amatus meus, ut cæca uiderem, & intelligerem,
et animaduerterem, quod me noſceret qui nominaret, et conſiderarem tunc profe-
rentẽ. Iam tunc ſubito radio ſuo me illuminauit, ut uiderem quæ cæca dudũ quęſiui.
Inardeſcebam enim in quærendo, dũ non inuenirẽ. Paſſus eſt inflammari deſiderio,
ut ſtudioſiús quærerẽ, et maiori delectatione inuenirẽ. Cecidi tuncad terram, intelli
gens, quia ita diuina ordinatione fieri oportuerat, quod uerbũ incarnatũ Dominus
meus, & deſideratus meus, pro ſalute humani generis moreretur, et pro reparatione
humani generis, deſcenderet ad inferos, et tertia die corpore glorificato et incorru-
ptibili, iuxtà ſcripturas reſurgeret, et redemptos in gloriam à mortuis reſuſcitatos,
Deuctus. in corpore et anima beatificaret, quos præcederet, ut pontifex maximus penetrans
Maria. cælos. O Maria quantum tibi tunc gaudium extitit. Maria. Nimirum immenſum,
quando inueni uitam meam immortalem, amplius quando uidi, victorioſiſſimum
triumphatorem mortis et inferni, unicum deſiderium meum, in corpore immorta-
litatis ſtola præfulgentem, gloria et honore coronatũ. Tunc rectè dixi, hæc eſt dies,
quam fecit Dominus, exultemus et lætemur in ea, in qua die, reſtituta eſt humanæ
naturæ plena reparatio. O dulce Apoſtolicum mandatum, mandauit mihi Domi-
nus, ut nunciarem Apoſtolis. O quantam gratiam mihi contulit, ut hanc excellen-
tem lætitiam, primò ipſis nunciarem, qua decãtarent Alleluia, per omnes uicos Hie
ruſalem. Non mihi mandauit, ut glorioſiſsimæ uirgini matri nunciarem, quæ ſine
dubio ſicut unica in fide cum Chriſto ſepulta, ita et reſurrexit, quæ ut inſeparabiliter
firma fide et claro intellectu, adhæſit filio in morte: ita et in reſurrectione. Sciuit ita-
que ipſe, et meritò ſciuit, nec dignus erat alius nũcius quàm filius, hoc gaudium ma-
tri intimare. Nunciaui, cucurri hinc inde, prædicaui, uiſa aperui: ſed dura diſcipulo-
rum corda, ut poſteris maior reſurrectionis fides daretur, adhuc dilectus meus hæſi-
tare permiſit.

Euchariſtia. DElectatio intrà noſipſos per uiatici refectionem, iuxtà quòd competit ſcilicet
tempori gratiæ, ſtatui, uiæ, & capacitati noſtræ: iuxta tempus debet eſſe pura
& plenaria oblatio noſtra, & nulla eſt, niſi in cruce oblata. Hinc in Sacramento,
non tantùm ſignificatiuè, ſed uerè eſt Chriſtus. Nec debet ſignificare dilectionem
ſolùm, & communionem: ſed inflammare ad mutuam charitatem, & maximè uni-
re, membra unitati capitis, à quo per uim amoris diffuſiuam, unitiuam, & transfor-
matiuam, manat in nos, dilectio mutua. Hinc in hoc Sacramento, continetur unum
corpus Chriſti, & caro immaculata, ut ſe nobis diffundens, & nos inuicem uniens,
& in ſe transformans, per ardentiſsimam charitatem, per quam ſe nobis obtulit, &
reddidit: uſq; in finem mundi nobiſcum exiſtat. Et non competit ſtatui uitæ, aperte
uidere, propter uelamen ænigmatis, & meritum fidei. Nec conuenit, carnem Chriſti
immaculatam dentibus atterere, propter horrorem crudelitatis, & immortalitatem
corporis, poſt reſurrectionem. Ideò tradita eſt, uelata ſacratiſsimis ſymbolis, & ſimi
litudinibus congruis & expreſsiuis: ſcilicet ſub pane triticeo de multis granis, & ui-
no de multis uuis expreſſo. Continetur ſub qualibet ſpecie poſt conſecrationem,
totaliter, non circumſcriptibiliter, ſed ſacramentaliter totus Chriſtus. Nam ſi ordo
ſacerdotalis, cum intentione conſecrantis, & debita prolatione uerborum ſuprà de
bitam materiam concurrant: tunc uerus Chriſtus, corpus, & anima, & Deus quia
indiuiſibilis, eſt ſub qualibet parte totus, omnem latens ſenſum, ut habeat fides me-
ritum. Et ut non depræhendatur, habent accidentia omnem operationem. Non eſt

acce-

accedendum ad ſumptionem ſacramentalem tantũ, quia q̃ ſic accedit, iudicium ſibi manducat: ſed ad rem ſacramenti, ſcilicet ſpiritualem eſum, per fidem & charitatem, & ad rem & ſacramentum, ſcilicet corpus Chriſti myſticum. Res ſarcmenti, eſt corpus Chriſti uerum, quod corpus appræhenditur ſpirituali eſu. Et quàmdiu homo eſt in carne, indiget refectione uitali, quæ reficiat totum hominem, quæ ſolum eſt in uerbo incarnato. Verbum uitæ: eſt refectio ſpiritus: uerbum incarnatum, refectio hominis. Oportet quotidie ſpiritualiter edere, & amorſè nutriri, hac dulci uitali refectiõe, in qua eſt uia, ueritas, & uita: aliter uitam non poteſt quis habere, niſi per hunc ſpiritualem cibum uiuat. Et hoc non in fermento nequitiæ, ſed in azimis ſynceritatis & ueritatis. Per dentes ſpirituales, intellectum ſcilicet, memoriam, & effectum, cib. iſte eſt dulciter malticandus & glutiendus, ut digeratur homo in Chriſtum, quia cibus grandium eſt, qui in ſe conuertit dignè manducantem. Omnis autem qui Chriſto incorporari debet, abſque mortali peccato ut exiſtat, neceſſe eſt, licet ſacramentalis ſumptio, uenialia tollat. Per ſpiritualem diſcretionem, ad ſacramentalem perceptionem, aſcendendum eſt, ut iam coincorporatus Chriſto, nutriatur & creſcat.

Accidentia non ſubſiſtunt, uirtute naturalis ſubiecti, ſed diuina uoluntate. Ex quo elicias, tuam uoluntatem in omnibus dependere debere à uoluntate diuina, per quã tantùm ſubſiſtat. Sicut accidentia, panis ſunt indicia, & tamen non eſt, quia ſubſtãtia tranſſubſtantiata: ita per uehementiam amoris, affectus transformatur, ita ut ſola apparentia ſit hominis, cum exiſtentia deitatis. Accedens dignè, cognoſcat ſe uitam immortalem, ex glorificato immortali corpore conſequuturum, gratiã uitalem ab anima, & uitalem gloriam à deitate, corpori & animæ unita: Et accedentem ad eſum huius agni, ut recondat in uas ſuum mãna, quantùm poteſt capere gomor: oportet uas nouum habere, à uetuſtate totaliter depuratum, in quo non ſit macula, & tunc inueniet omne delectamentum, in hoc pane ſuauiſsimo, omne medicamentum in ſe habente: Et debet agnus ſumi iuxta mandatum, ſuccinctis renibus, cum propoſito refrenandi malas concupiſcentias: & calciatis pedibus, cum parato corde, currendi uiam mandatorum Dei: armatos pedes habendo, ne offendamus, ad lapidem uel ſpinas & tribulos huius ſæculi, pedes noſtros: ſuſtentaculum habẽtes in manibus, diuino adiutorio non noſtra præſumptione, nos committendo: & edere ſalſam de lactucis agreſtibus, cum amaritudine pœnitentiæ, paſſionem Domini recolendo, et comedere feſtinanter, cum magno deſiderio & feruore, & ſenſibili deuotione, ſi haberi poteſt, aliâs ſufficit propoſitum non peccandi.

Ex ſermone: Verbum caro factum eſt.

Verbum. Incarnatio.

CVm ſancto Auguſtino, tertio Soliloquiorum, dicamus. O uerbũ, per quod facta ſunt omnia, & ſine quo factum eſt nihil, uerbum ante omnia, ante q̃d nihil, uerbum creans omnia, ſine quo nihil omnia. Verbum per quod à principio dixiſti: fiat lux, & facta eſt lux. Dic nunc fiat lux, et facta lux, ut uideam lumen, & cognoſcam, quicquid non eſt lumen: quia ſine te, mihi tenebræ lumen, & lumen tenebræ ponuntur. Et ſic ſine tua luce, adeſt error, & adeſt uanitas, non eſt ueritas, non eſt diſcretio, eſt confuſio: adeſt ignorantia, non eſt ſcientia: adeſt cæcitas, non eſt uia, neque uita. Dic fiat lux, ut uideam lucem, & uitem tenebras, quæ te non compræhendunt. Da ergo lumen in corde, uerbum in ore. Aperi ſanctarum ſecreta ſcripturarum, & profunda myſteriorum regni tui, & cum Dionyſio oremus: Domine ſancte pater, qui es pater luminum, à quo omnis illuminatio in cœlo & in terra (illuminas enim, ut illuminando, lumina efficias, & in tui luminis claritatem, tenebras creaturarum attrahas, & in unitate tui luminis tecum unias, & in hunc finem Ieſum tuum principale lumen, illuminans omnem hominem uenientem in hunc mundum, nobis hodie miſiſti) per ipſum tuum unicum filium, nos illuminare digneris. Et ut hoc fiat, matrem incarnati uerbi accedamus: quia uerbum caro factum eſt de

carne eius, tunc quando ipsa dixit: fiat mihi secundum uerbum tuum, ut ipsa pro nobis ad filium intercedat, ut mereamur exaudiri. Cognitio in uerbo, uocatur matutina: & rerum in proprio genere, uocatur uespertina.

Origenes, super In principio erat uerbum. Vox (inquit) altiuoli uolatilis, non aërem corporeum uel æthera, uel totius sensibilis mundi ambitum superuolitans, sed omnem theoriam, ultrâ omnia quæ sunt & non sunt, intimæ Theologiæ pennis, clarissimæ supremæq; contẽplationis obtutus, transcendens. Dico uerò quæ sunt, quę siue humanum, siue angelicum non omnino fugiunt sensum: quæ uerò non sunt, uoco, quæ profectò omnis intelligentiæ uires relinquunt. Superuolat Beatus Ioannes Theologus, non solùm quæ dici aut intelligi possunt: uerumetiam, quæ superant omnem intellectum, significatione superuehitur. Extrâ quæ omnia, ineffabili mentis uolatu, in arcana unius omnium principij exaltatur, incompræhensibilemq; ipsius principij & uerbi, filij unicam superstantialitatem purè dignoscens, Euangelium inchoat, In principio erat uerbum.

De Tarẽtasia. Ex alienis. Petrus de Tarentasia, in principio tertij dicit, exemplum insertionis conuenire incarnationi: hoc dempto, quòd non sint eiusdem naturę, & speciei, & loco situs intelligatur ordo, ut natura humana intelligatur in ordine, in diuinam inserta.

Thomas. Sanctus Thomas, in compendio suo, quod incipit Aeterni patris, dicit similitudinem unionis humanitatis cum diuinitate, tenere unionem accidentis cum substantia: quia unitur accidens, & subsistit in substantia, et non perdit naturam suam. Et sic est de hypostasi, personalitate & suppositо subiecti, licet natura humana non sit accidens in unione. Idem quomodo est persona hypostasis et suppositum, dicatur ratione complementi ad esse: ut in lapide, qui sine anima rationali est, potest dici lapis suppositum. Homo autem ex commixtione elementorum, non dicitur propter rationalem naturam, superuenientem quæ complet: ita in Christo, non est suppositum hypostasis uel persona, nisi ex anima, corpore, & diuinitate.

Clemens papa. Clemens papa, in sermone de circumcisione, comparat uestito Christum, dicens, humanitatem pro ueste capiendam, tum quia uestis uestito conformatur: quia uestis in uestito sustentatur, & uestitus in ueste manifestatur. Ita humanitas fuit in Christo excellenter formata, in suppositо uerbi Dei sustentata, per quam est deitas manifestata. Ex sententia. Videtur quòd similitudo, quomodo cõceptus intellectualis, induit artẽ dicendi, sit apta. Creat intellectuale uerbum, ad sui similitudinem linguã quam induit: ut si inuentor linguæ Latinæ, creator diceretur, & illam quam fecit multis communem assumit ut propriam, se illa induens, ut se alijs quibus communis est manifestet.

Magnes. Posset etiam dici exemplum in præmissis. Sicut in attrahente, attractum. Nam uis attractiua Magnetis, in se quiete subsistere facit ferri naturam, sic quòd ferrum si in se subsisteret, inniteretur grauedini suæ, & descenderet. Sed nunc quum in se non subsistat natura eius, quæ attracta est, sed in natura attrahentis magnetis, hinc manet unitum ei. Omnia quæ sunt, à uerbo sunt, omnia per ipsum facta sunt, omnia quæ uiuunt, à uerbo uiuunt: sed esse et uiuere, in uerbo non distinguntur: quia quod factum est, in ipso uita erat. Quæ habent lucem uitalem, siue uiuam lucem, illam habent à uerbo, quia uita erat lux hominum. Nam quum dicat, uerbum illuminare omnem hominem, uenientem in hunc mundum: loquitur de hoc mundo, regionis naturæ humanæ, in qua regione, reperitur participatio uenientis lucis uiuentis, quæ intellectus dicitur. Esse igitur, uiuere, & intelligere: reperiuntur in hoc mundo. Et hinc, quum illa sint non à se, sed à Deo: tunc non sunt à Deo nisi ut à patre, & principio fontali ipsius esse, uiuere, & intelligere. Et quia omnia quæ sunt, sic sunt à principio, quod est à nullo: hinc hoc principium, est ipsa æternitas. Principium igitur est ipsa absoluta necessitas, quum sit æternitas. Principiata igitur ab ipso, non necessitant ipsum principium. Sunt igitur principiata, quia placet principio, & ita ex bonitate principij, seipsum diffundentis sine sui immutatione & diuisione, sunt omnia. Concepit igitur Deus id quod creauit, & id quod concepit, uoluit. Qui uult,

aliquid

aliquid uult:procedit igitur uelle, à uolente & uolito. Vnde ſi Deus pater uoluit tũc præconcepit id, quod uoluit. Præconcepit igitur Deus creaturam,& præconceptus placuit, & ita in eſſe prodijt. Habet igitur creatura omne id,quod habet à principio paterno,ſecundum quod ab eo præconcepta eſt, & ei placuit. Præceſſit igitur omnem creaturam,principium quod ipſum præconcepit, & cui præconceptus placuit. Tempus autem,quum ſit menſura motus creaturarum,non eſt ante creaturam. Ante igitur omne tempus, principium creaturæ & conceptus,& ipſius dilectio extitit. Sed ante omne tempus, eſt ſolum æternitas, æternitas autem eſt una ſimplex, quia aliter non eſſet æternitas, ſi partes haberet & diuiſibilis eſſet, tunc enim eſſet poſt principium,& non ipſum:& eſſet quantitas & tempus. Principium igitur præconceptus,& dilectio,eſt una eſſentia, quæ dicitur æternitas. Principium eſt pater: præconceptus eſt uerbum, ſeu filius procedens à patre: dilectio eſt ſpiritus ſanctus, procedens à patre & uerbo. Iſtud ex Geneſi, uidit Deus quod eſſet bonum, & ait: faciamus hominem ad imaginem noſtram. Vidit antequàm eſſet, in præconceptu ſcilicet æterno,& placuit. Expreſsio bonitatis,eſt oſtenſio uoluntatis, quia bonum de ſe appetitur.

Ex ſermone:Ieſus autem emiſſa uoce magna,expirauit.

PRimo quidem, in nomine Ieſus, intellectum in fide eleuabo. Non enim eſt opus, ut aliud intelligas ſi ſaluari quæris, niſi ut credas,quomodo hic eſt ſaluator, hoc eſt Ieſus. Paulus, oportet accedentem credere. Omnium hominum bonorum, & ideò uerorum, eſt una ſententia: animam noſtram eſſe immortalem,atque hominem etiam,ſi temporaliter moriatur reſurrecturum. Eſt omnium hominum alia ſententia, uitam noſtram ex fonte uitæ eſſe, ſcilicet ex Deo, in quo omnis uita, quoniam nihil temporale eſt ex ſe. Eſt omnium ratione uigentium ſententia, nihil perpetuum ex temporaliter ortis, niſi per unionem ad immortale,quoniam quidem Deus eſt, qui ſolus immortalitatem inhabitat. Solus ille homo immortalis eſt, qui Deo unitus eſt. Ille autem homo,in ſua perfectione ſumma, totius humanæ naturæ complicat uirtutem: quum non ſit niſi una humanitas integra in quolibet, perfectiſsimè in eo diuinitatem perſonaliter participans. Hic igitur homo,omnium eſt ſaluator,qui ei ſicut natura,ita & formata charitate,uniũtur. Nec hoc quidem ſenſum habentes, Iudæi aut Gentiles negare poſſunt? Omnes enim mediatorem,pro unione ſua cum Deo, neceſſarium affirmant:in hoc autem excæcati ſunt, quoniam non credunt Ieſum hunc eſſe. Nos autem Chriſtiani ipſum Ieſum,paſſum, Chriſtum eſſe affirmamus, in quo ſalutem quærimus. Non enim poſsibile eſt,hominem Deo non hypoſtaticè unitum,ea opera feciſſe, quò ad ſenſibilem appræhenſionem, tàm clara ratione uiguiſſe, tàm ſuperexcellenti intellectuali claruiſſe doctrina. Quomodo poterat ille non eſſe Deo unitus, qui quum homo eſſet,egit ut Deus, & quum eſſet Deus,egit ut homo? Habemus igitur ſaluatorem,qui eſt mediator omnia adimplens, primogenitus creaturarum. Hic Ieſus, á mundi exordio,in ſaluatis membris ſuis, unicam uocem emiſit, & gradatim creſcentem, quouſque maxima fieret in ipſo, quando expirauit. Et hæc quidem unica uox eſt, non eſſe uitam, niſi in uerbo,in quo omnia facta ſunt. Et ſicut mundus exiuit in eſſe per uerbum ita quidem in eſſe per uerbum conſeruatur, & reducitur ad principium. Hæc autem reuerſio eſt, ut inferiora per ſuperiora reducantur ordine ſuo, primitiæ autem omnium Ieſus. Non poſſunt inferiora ad guſtum fœlicitatis reuerti, niſi deſinant eſſe inferiora feculenta & ſpurca, ut ſic ſint ſpiritualia & apta. Neceſſe igitur eſt, ſi ad guſtum dulcedinis, fœlicitatis æternæ reuerti uolumus,ut ad hoc in natura apti ſimus. Deinde, ut poſt aptitudinem, caduca calcemus, & temporalem uitam atque hunc mundum nihilifaciamus. Deinde ueritatem uitæ,in ſua puritate & iuſtitia,huic temporali ſenſibili motioni præferamus: aliter enim impoſsibile eſt nos reuerti. Hæc eſt illa uox magna,in mentibus noſtris ſonans, auribus noſtris à Prophetis inſinua- Ieſus.

ta,ut creatorem unicum ueneremur, ut idola ſpernamus, ut uirtutem colamus: quia ſunt conditiones ueritatis, uitæ per nos deſideratæ, ut uitia, cum ſint auerſiones à uita, fugiamus, ut ad ſaluatorem confugiamus, in quo apti ſimus, ut ſenſibilem uitam nihiliſaciamus. Poſtq̃ hæc uox annis multis inſonuit, & continuè creuit uſq; in Ioannem, qui uox clamantis erat in deſerto, & digito ſaluatorẽ oſtendit: uox illa magna incarnata eſt, & poſt multos gradus uocis doctrinæ & miraculorum, omnium terribilium terribiliſsimum, mortem ſcilicet ſenſibilem, propter ueritatem eligendam eſſe oſtendens, emiſſa uoce magna, expirauit.

Ex ſermone. Chriſt iſt erſtanden. Chriſtus reſurrexit.

Mors immortalitas.

HVmanitas unita diuinitati in una perſona, per illam fuit immortalis, ſed per unionem formalem, ad hominem Chriſtum contractam, fuit mortalis, hoc eſt, quod uita ſeu forma humanalis, potuit remanens in unitate immortalis Dei, deſerere hominem, hoc eſt, ceſſauit eſſe unio animæ & corporis. Hinc homo fuit mortalis: quia ſeparatio animæ à corpore fuit poſsibilis. Et ideò quando humanitas ſubſiſtit actu in homine, mortuo homine, deficit humanitas hominis, ſiue humanitas in cotracto eſſe numerali. Exemplum huius eſt lux Solis, quæ eſt & forma ignis. Pone, quod lux Solis per radios ſuos, in ſpeculo ignem efficiat, qui ardeat in ſtupa: lux illius ignis in ſtupa ceſſat, quando ſtupa conſumpta eſt, ſed non ceſſat in Sole. Eſt igitur lux illa in Sole hypoſtatizata perpetua, quia in perpetuo ſuppoſitata, & in hoc igne contractè ſuppoſita, ſecundum corruptibilitatem ſuppoſiti corruptibilis Reſurrectio non fuit poſsibilis, niſi in Chriſto, nam ad incorruptibilitatem non poteſt quicquàm reſurgere, non ſuppoſitum aut non inſertum in incorruptibili.

Ex ſermone: Accepiſtis in quo ſtatis.

Religioſus

VIdetis enim in Republica huius mundi, quoniam doloſa ſtatera, odioſa eſt & offendit. Qui enim piſtorẽ, aut alterius generis mœchanicũ ſe profitetur, & doloſa ſtatera uſus fuerit, pro uero triticeo pane, apparentem & deceptorium uendendo: hic non iuſtam ſed doloſam ſtateram deferens, Reipublicæ nõ tantũ nõ ſeruit, ſed ipſam plurimũ offendit. Quapropter uiſitãtur opera eorum, ut reformentur. Hinc in ſacris Concilijs, ſæpiſsimè definitum legimus, placuit, ut quiſq; ſecundum Etymologiam nominis ſui uiuat: monachus quidem, ſecundum ſuam deriuationem, quaſi unus ſolus & triſtis, deflens delicta ſua. Canonicus: quaſi regularis, qui ſe regulis ſanctorum aſtrinxit; Ita quidem Epiſcopus, quaſi ſuperintendens: Presbyter, quaſi ſenior, & alijs uiam ſalutis prębens. Dico uos maximum aliquod accepiſſe in ſtatu ueſtro, quia peculiares ſeruos Chriſti uos conſtituiſtis, ut Deo qui ſpiritus eſt, in ſpiritu ſeruiatis. Hoc quidem eſt, quia uitam ſanctorum profitemini, qui ea quæ huius mundi ſunt abdicarunt, ut ſe totos Deo dedicarent: regularium etenim uita, à mundo abſtracta eſſe debet, ut ea quæ ſurſum ſunt, ſapere poſsint. Neque credatis, multum inter uos & monachos differre: nam una fuit ſanctorum conſideratio, quod in abdicatione proprietatis rerum mundi, in mortificatione carnis, atque in reſignatione libertatis arbitrij, conſiſteret, receſſus de hoc mundo, ut Deo adhærere in ſpiritu poſſet. Et hæc omnium religionum ſubſtantialia ſcitis exiſtere, ſunt enim illa, quæ ea quæ in mundo ſunt, mortificant. Omnia enim quæ in mundo ſunt, in concupiſcentia carnis, in cõcupiſcentia oculorum, & ſuperbia uitæ conſiſtũt, hæc autẽ tria, relegare manifeſtum eſt. Religio igitur munda & immaculata illa eſt, quæ ſcit huius mundi inquinamenta relegare. Regulæ igitur patrum, non aliud continent q̃ hoc ipſum, per quod mundo deſerto, Deo adhæreatur, & hoc eſt quod accepiſtis. Ais fortaſſis: Non accepimus illam ſtrictitudinem uitæ, quam mortui mundo, quos & monachos dicimus: nam & propria poſsidere poſſumus, & alia quædam facere, q̃ mortuis nõ conueniũt. Reſpondeo. Nemo negare poteſt, nos Canonicos religioſos eſſe debere, licet in modo ab alijs, qui ſtrictiorib. regulis conſtringuntur, differamus.

Monachus. Canonicus. Epiſcopus. Presbiter.

Ex hoc ſermone uidetur Cuſa de ſtatu fuiſſe Canonicorum, ſed non conuentualium id eſt cœnobitarum.

Nam

Nam ſicut omnes mundi religionum diuerſitates,in prætactis ſubſtantialibus conueniunt,ita tamen quòd una ſit aut remiſſior aut ſtrictior alia:ita quidem & Canoni corum regula,quamuis laxiorem gradum in modo teneat, latitudinem tamen religionis non egreditur:quoniam & ſi nobis adminiſtratio permiſſa ſit reddituum eccleſiæ,de quibus uiuimus:non tamen in illis ultrà uictus & ueſtitus neceſsitatem, quicquàm iuris accipimus.Et ob hoc donare,& teſtari,& alia facere quæ proprietario conueniunt,non ualemus.Parùm igitur refert inter nos,& Conuentuales regulares,ubi uni adminiſtratio conceditur:cum unicuiq; noſtrum non alia lege, quàm ibi uni præſenti concedatur,ſed ſolum in peculijs & ſucceſsionibus differimus.Deinde etſi ante ſacros ordines,ad matrimonium nobis conuolare concedatur: tamen cum ordine,caſtitatis uotum aduenit,propter regulas patrum,obedientiã ſatis apertè uouemus ſuperioribus.Accepimus igitur uitam religioſam,quoniam ſub ſtipendio uictus & ueſtitus,mortificati in carne,per uitæ caſtimoniam,& in uoluntate per obedientiam,Deo nos ſeruire cõſtrinximus,ut ſaluemur:hoc eſt fratres iugum Domini,quod accepiſtis.Deinde quomodo in eo quod accepiſtis ſtare ualeatis?reſpõdeo,quòd ſtatis tunc,quando Domino,cui uos mancipaſtis,ſecundùm ipſius Domini conditionem ſedulò ſeruire laboratis.Nam cum Deus nihil huius mundi habeat, quia regnum eius non eſt de hoc mũdo:neceſſe eſt,ut & uos omni ſtudio hunc mundum deſeratis.Tunc enim regnum ipſius ut beati aſſequemini,quando eritis pauperes ſpiritu,cuius quidem regni, tantò altiorem gradum adipiſcemini: quantò plus mundum iſtum paruipendetis.Si enim etiam affluentibus diuitijs,cor nõ appoſueritis,ſi delectamenta carnis ſpreueritis,ſi omni arrogãtia ſemota, in humilitatis ſubiectione,uos ipſos ſpernendo,uixeritis:ſtare uidemini,in eo quod accepiſtis.Si conſideraueritis Deum ueritatem eſſe dicentem,Ego ſum ueritas, & non dixit ego ſum conſuetudo,& ipſum in ueritate colueritis,ipſam ueritatem amplectendo: ſtatis in eo quod accepiſtis.Ita quidem de iuſtitia,pietate,conſtantia,fortitudine, & charitate ipſa,idem intelligatis. Deus enim ipſa uirtus eſt abſtractiſsima,cui nemo ſeruire poteſt uitioſus. Charitas quidem eſt:non ergo ſtat in eo quod accepit,qui charitatem non habet. Diligite alterutrum,fratres eſtis in Chriſto,qui charitas eſt:in hoc cognoſcite uos ſtare,ſi dilexeritis inuicem.Non ſint inter uos contentiones, neque rixæ,quaſi adhuc carnales ſitis,neq; idolorum ſeruitus auaritia,inter uos regnet.Sed hoc agat unuſquiſq; alteri,quod ſibi uelit fieri:fratres enim eſtis,alter alterius onera portate,non iudicet alter alterum.Nolite cum huc aſcenderitis in templum, Phariſæi ſiue diuiſi uideri,uoſipſos iuſtificantes: ſed recordamini iuſtificati publicani, in conſpectu Domini uos humiliantes. Non ſitis acedioſi in eius ſeruitio,cui ſeruire in hoc loco propoſuiſtis,ſed diligentes & ſeduli, non ore tantùm, ſed corde & animo,nam te totum uult Deus.In his ſi ſteteritis,ut decet Chriſti milites,id quod accepiſtis tenetis,& de uirtute ad uirtutem aſcenditis,de humana conuerſatione in angelicam transferimini,de cæcitate ad uiſum,de ignorantia ad ſcientiam, de terrenis ad cœleſtia:hoc quidem eſt ſtare,in quo eſt aſcendere ſurſum continuè. De ipſa ſaluatione quæ promittitur ſtantibus,reſpondeo:quia cor hominis non eſt capax felicitatis ultimæ,quam promiſit Deus diligentibus ſe. Nam id quod maximè per omnia quæ ſunt diligitur,eſt ipſum eſſe:nihil enim ipſi eſſe tantùm opponitur, quantùm non eſſe.Id uerò quod maximè per ea quæ uiuunt diligitur,eſt ipſa uita, nihil enim horribilius morte:id uerò quod maximè amatur per ſpiritum intellectualem, eſt intelligere,cui ignorantia mors eſt.Sicut enim uitæ,uiuere eſt eſſe: ita & intellectualibus ſpiritibus,intelligere eſt eſſe. Aſſequeris igitur in his omnibus,gradum maximum & incorruptibilem in ſaluatione: in eſſe, æternitatem exiſtentiæ: in uita,immortalitatem uitæ:in intellectu,appræhenſionem ueram, omnis deſiderij indefectibilem.Et in hoc,in ipſa intellectuali uiſione,Deum uti eſt uidebimus,et Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum:ad quam uiſionem,nos perducat idem ſaluator,in ſæcula ſæculorum benedictus.

Similitudo Christi & ecclesiæ.

In parasceue.

ADhoc ut manuductio uulgi sit clarior, exemplũ pręmittatur. Habuit rex unã filiã adoptiuã, quæ per deceptorẽ educta, in insulam remotã deportata extitit. Et quoniã deceptor ille ipsam multis annis, suis moribus enutriuit: quẽdã amorẽ ad ipsum ipsa concepit. Fecit itaq; rex, per filium suum unigenitũ undiq; perquiri eam, qui cum eã in deserto ærumnoso reperiret, reuelauit ei originem eius, & adoptionem in filiã summi regis, & cohæredẽ suã, quodq; missus esset à patre, ut eã reduceret. Quę cũ uellet multa inquirere de ueritate huius, & filius responderet, non potuit hoc ei facilè persuaderi, ut crederet esse patriam meliorem, quodq; ipsa regina illius fieret. Sicut nec potuit ipsi persuaderi, quod filiꝰ æterni regis, sine patre, de matre natus fuisset naturaliter, & in utero stetisset nouẽ mensib. Nam uisum fuit ei, q̃ ratio hoc non attingeret, & ob hoc credi non deberet. Vnde ipsa diu refutauit, omnia tanq; mendacia, sed multis miraculis & signis, eam credulã facere cœpit aliquantulũ. Verum deceptor ille, quantum potuit persuasit ei, ne crederet, ipsa nihilominus sæpè audiens filium, & eum amabilissimũ conspiciẽs, illi credidit. Et quia comperit, quod filius eam ardentissimè amauit: ipsa eundem ualdè redamauit. Sed postq; ipsa seuidit, ex loco & societate deceptoris, multas infirmitates contraxisse, & q̃d illos defectus sciret, filius regis: optabat diligi, & timuit se nunq; diligi posse. Doluit igitur, & non cessauit gemere & plorare. Et q̃uis filius consolaretur eam, tamẽ ipsa respondit se non posse credere, quod ipse eam posset amare, quia ipsa turpis & infirma facta esset. Filius autẽ nolens, quod ipsa tantũm se affligeret, cogitauit quomodo consolaretur eam: & non reperit modum, nisi quod defectus eius assumeret. Assumpsit igitur defectus iuuẽculæ, ut ipsa animũ caperet exsimilitudine, & sic cõsolaretur eã. Disposuit autẽ ut iuxta mandatum patris, ipsam ad regnum reduceret. Et cum ipsam per aquam ueheret, & ipsi regnum patris, atq; uiam ad ipsum, ostenderet: insequutus est deceptor, ut eam detineret. Factum est itaq; prælium magnum, in littore aquę, ubi in regnũ uia extitit. Et armauit se filius armis suis, & iniit certamen cum deceptore, ut sineret iuuẽculam progredi ad patrem. Et dum in conflictu sunt, subiugauit filius deceptorem, & eum ferreis catenis constrinxit indissolubiliter. Sed dum cõstringeretur deceptor, æstu iniquo letaliter uulnerauit filium regis, qui mox (postq; deceptor constrictus fuit, & missus in stagnum ignis) etiam mortem oppetijt. Iuuencula illa uidens filium regis propter se mortuum, certissima quod omnia uera essent, quæ per mortẽ probauit: remansit ibi in mœstitia, & ædificauit in loco mortis domunculam, & arma filij in ea suspendit, ut nunq; à memoria excideret sponsus suus, qui eam usq; ad mortem dilexit. Vnde cum sic ex intimis ad Deum clamaret, aiebat: Dixit mihi sponsus meus, qui non potuit mentiri, quomodo tu rex esses ille, qui eum misisti, & pater eius, ac quod non haberet patrem alium, q̃ te Deum, & secundum similitudinem naturæ nostræ, matrem uirginẽ. Si igitur tu, qui es Deus, hunc filium sine uirili semine de uirgine nasci, & eum pro me mori uoluisti: fac ut propter me uiuat, quoniam in uanum me eduxit de deserto, si eo non debeo frui. Pater motus propria bonitate, filij dilectione, & ereptæ adolescentulæ commiseratione: filium suscitauit. Sicitaq; filius à patre resuscitatus est, cui adhæret sponsa illa, fidelitatis mortis semper memoriam agens. Pascitur enim amor eius cibo memoriæ mortis, & conseruatur incorrupta & casta, hac suprema fidelitate. Sed sponsus & si uiuat, tamen cum patre est. Et uti ipse, de patre & uirgine est: ita & ipse de sponsa uirgine quam amat, cohæredes generat, per spiritum amoris sui, quem habet sponsa eius, sicut ipse à patre qui est in cœlis, per spiritum amoris patris, in hoc mundo genitus est de uirgine. Mittit autem illi sponsa omnibus diebus, fructum uentris, & cohæredes, in quibus ipsa successiuè ad regnum ascendit: quos secundum arma sponsi sui, & in similitudinem eius ornat, ut sint patri suo grati, & intromittantur in regnum uictoriæ, arma & signa uictoris deferentes, & protectionis. Hinc morituris, ponit hoc signum ante conspectum filiorum, facitq; id, quousq; numerus electorum fuerit adimpletus, qui numerus est ut partes corporis sponsæ, in quo est spiritus sponsi, ut non sit sponsa nisi sponsi. Vt mẽ

bra

bra ſponſæ, itã ſint ipſius ſponſæ, quod mediante ipſa ſponſa, quæ eſt ſponſi, ſint ipſa etiam ſponſi. Hæc eſt ſimilitudo Chriſti & Eccleſiæ ſponſæ eius. Ex hoc exemplo anima deuota, quæ es ſponſa Chriſti, aduertere debes: quomodo ſponſus tuus Deus & homo, à patre miſſus in hunc mundum extitit, ut tibi ueritatem tuæ originis panderet, & te induceret, ut cognoſceres te eſſe in manu deceptoris, ut tibi fidẽ aperiret, & deſiderium inflammaret, perueniendi ad regnum uitæ, ad quod te adoptauit rex uitę. Et quomodo ad hunc ipſum finem, ut cognoſceres, quantum te pater tuus in cœlis dilexit, ipſum filium unigenitum ſuum, tibi in ſponſum dedit. Et ut poſſet eſſe ſponſus tuus, & ipſum amare poſſes, eum de uirgine naſci, & ſpecioſiſsimum prę filijs hominum eſſe uoluit. Commiſit eidem filio, ut te tenerrimè amaret, & per amorem traheret, ut eum ſequendo, ad patrem peruenires. Venit filius obediens patri per omnia, & te inſtruxit de ueritate, & aperuit ad quod adoptata ſis. Et quia fuit tibi difficile credere, fecit ſe medicum tuum, & miniſtrum amabiliſsimum, ut diligere eum inciperes, & per mirabiles curas credere. Et factum eſt, quod cum difficultate te uicerit, ut appræhenderes ipſum te amare. Dubitabas an fingeret, quia reſpexiſti te, per conſortia lenonis turpem, & unioculam, & infirmam: unde ut certa fores de amore, ob tui conſolationem, eaſdem elegit infirmitates. Et quia iam amore conſtricta eſſe cœpiſti, uoluit filius obediens eſſe patri, & te funeamoris, in ſequelam trahere, iuxtà quod de te ſcriptum erat: trahe me poſt te. Duxit itaque te, per lauacrum aquæ, per quod exuitur, inſularis huius mundi amoris conſtrictio, ſed deceptor inſequutus eſt te, qui eſt ſpiritus malignus, odio & inuidia pleniſsimus, & detinuit te, ne poſſes ſequi ſponſum. Vnde ad hoc, ut ſponſus obediens eſſet patri, & experimento comprobares, omnia eſſe uera, quæ tibi euangelizauit (quàmuis ſciret, ſe à principe mundi deceptore fallace, & mendace, multa uſque ad crucis mortem paſſurum) in conflictu eum adijt, uicit moriendo, ſe pro te, cum magno clamore & lachrymis offerendo. Hęc uox in cœlo audita fuit iuxta quod ſcriptum eſt: audiui uocẽ magnam in cœlo, dicentem: nunc facta eſt ſalus, & uirtus, & regnum Dei noſtri, & poteſtas Chriſti eius, quia proiectus eſt accuſator fratrum noſtrorum. Noli igitur anima Chriſtiana, hodie ſi audieris uocẽ eius, obdurare cor tuũ: pro te enim clamat, & exauditur pro ſua reuerentia. Attentè conſidera. Ad cõflictũ propter te peruenit, fideliſsimè & cõſtãtiſsimè pugnauit, uincẽdo mortuꝰ eſt. Attẽde ꝙs ille ſponſus tuus, quia ſpecioſsimus & ſapientiſsimus, quomodo in eius memoria, mortis eius anniuerſarium eſt agendum. Indeſinenter eſt memoria mortis, in corde tuo rememoranda, quia alium ſponſum talem non reperies. Vide quomodo deflent caſtæ mulieres, probos & dilectos ſponſos ſuos, & quomodo impudicæ, poſt planctum de facili obliuiſcuntur. Excita te ad compaſsionem, quando audies, Dominum tuum ſponſum pati. Quæ ancilla, ſi uideret dominam ſuam nobilem laborare, non incitaretur ad ſimiliter laborandum? Conſidera, ſi non potuit Chriſtus propter te miſſus, ad patrem reuerti, niſi pateretur: quod meritò & tu pati debes, ut ad domum ſeu regnum, ad quod non es nata, ingrediaris. Quæ uerecundia eſt, dominum redire de bello, confoſſum uulneribus mortalibus, & militem intactum uelle conregnare ei? Compatiendo conregnabimus. Lacerare igitur debet miles Chriſti carnem ſuam, & hoc per mortificationem deſideriorum carnis. Nam ſi ſanus eſſe uelis, qui es infirmus, & de hoc mundo, oportet ut putridas carnes abſcindas. Latro enim patitur ſibi obſcindi manus potiùs, quàm uitam perdat. Patientiam igitur habere debet Chriſtianus, in omnibus aduerſitatibus, quam nutrire debet, pane memoriæ patientiæ Chriſti,

ſcilicet in tribulationibus, in paupertate, in deſpectu,

& eiuſmodi pro Chriſto ęrumnoſis

concuſsionibus.

Ex sermone: Voca gentes.

Numisma regium.

COnsidera qualis erit iudex in iustitia, quãdo non ueniet mãsuetẽ, sed terribiliter in terribili iudicio, ubi exigere uoluerit, an templũ Dei (quod estis uos) sit seruatum mundum, ut debet esse domus Dei, & deuotionis, & orationis, siue loquutionis hominis cum Deo, & Dei cum homine. In te enim loquitur Deus, & tu illi, cum intras intrà te: nam ipse est centrum animæ, & regnum cœlorũ intrà nos. Et si uiderit te esse nummularium, & ementem & uendentem animam intrà te repererit: te eiiciet à se, & ad tenebras exteriores. Non uult enim, quod in templo suo reperiatur, nisi una & sua & regalis moneta, tenens ipsius imaginem & superscriptionem. Exiget enim à te rationem horribilem, ut ostendas numisma unum tibi datum, cum suprascriptione, dicens ad te: cum homo sis ex nomine, si hæc est superscriptio imaginis, ostende hanc imaginem sanam & non falsificatam, scilicet qđ sis homo, & non habeas nũmos alios bestiales, falsos, & adulterinos, quoniam suprascriptio dicit, quòd sis homo: sed homo est animal rationale. Vide quomodo fœdata est imago monetæ, quia ratio est mixta, & transiuit per commutationes nummulariorum, ementium & uendentium, et nõ apparet imago cœlestis, sed terrestris. Exiget à te, an homo Christianus, ut ostendas numisma si Christianus, si religiosus, ostende numisma. Si ordinis sancti Benedicti, & ostende. Nummularij, & emẽtes & uendentes sunt, qui affectionem diuidunt, in uarios amores. Sed Deus non uult nisi animam integrã, et unitam: una est columba mea perfecta. Amor Dei attrahit ut Adamas, sed non nisi purum ferrum. Solliciti (ut inquit Apostolus) seruare unitatem spiritus. In uinculo pacis, est charitas, quæ conseruat uitã & unitatem cũ Deo, & ijs qui Dei sunt, scilicet cũ proximo, sicut circulꝰ circũcingẽs doliũ uini, et fasciculꝰ merces.

Sermo: Cum clamore.

CVm clamore magno & lachrymis offerens, exauditus est pro sua reuerentia, ad Hebræos quinto. Hinc si hodie uocem eius audieritis, nolite obdurare corda uestra. Reperio charitatem, causam mortis Christi. Nã ita Deus dilexit mundũ. Descẽdit de cœlo, ut nos ascẽdere faceret in cœlũ. Hoc autẽ factũ est, ordine optimo, atq; cõgruẽtissimo. Nã cũ homo ignoraret Deũ, & seipsum: non fuit homo conuersus ad finem suum, quem ignorauit, neq; expectauit hæreditatem uitæ, sed in tenebris ignorantiæ ambulauit. Venit igitur uerbum illuminans de cœlo, & induit carnem, ut in similitudine carnis, posset nos homines illuminare, & nobis reserare abscondita, & euangelizare regnum spiritus immortale. Omnia igitur, quæ ad Rabi et magistrũ atq; Dominũ et præceptorem, instruere & dirigere uolentẽ, spectare uidẽtur, ad eũ finẽ ut eius doctrina capiatur, assumpsit: & discipulos simplices, & nõ addictos aut capistratos, auctoritate alicuiꝰ doctrinæ alienę, simpliciter instruxit. Et palã et publicè, hominis initiũ, & posse eius docuit. Cuiꝰ hæc fuit doctrina: qđ hõ à Deo sit, à quo habet spiritũ immortalẽ, qui non est de hoc mũdo corruptibili, sed de mũdo intellectuali, ubi est regnũ Dei, & uita beata & æterna: qđq; hic spiritus habet posse redire ad Deum, à quo per creationẽ exiuit, si huic uitæ huius mundi, uitam illam intellectualem, prætulerit. Sed nõ in uirtute propria, quoniã spiritus hominis nunq; fuit, antequàm esset in corpore terreo. Non enim rectè uidit Plato: animas prioriter fuisse ante hominẽ, terrena enim habitatio, quæ aggrauat spiritũ, non esset, ei tunc naturalis, unde esset ipsi tormentũ et infernus. Et hic spiritus noster, à Deo per creationem in esse prodiẽs, in corpore creatur, ut exercitio aliquo, ad qđ excitatur mediante corpore, acquirat uitales alas, ascendendi ad regnũ intellectuale scilicet intellectũ & affectũ. Docuit etiam, quomodo ad hoc, ꝙ spiritus noster posset duci in regnũ uitæ, etiam si alas haberet desiderij ad ipsam, adhuc deficeret, nisi Deus spiritui hominis, uitã diuinã uniuisset: ut sic per descensum infinitæ uitæ, ad spiritũ hominis, omnis spiritus hominis, participatione illius confortatus esset. Quasi paralyticus ille, circa probaticam piscinã, qui iam cõcepit fidem posse sanari, & paralysi curari, scilicet posse de uita corruptibili & debili, ad integram transferri, & in eo creuit ex fide spes,

Charitas.

ſpes,& amor ad ipſam: ſed non potuit (quia paralyticus) in aquam ſaluationis,ubi ſpiritus cœleſtis fuit,ſe mittere. Igitur quàmdiu non habuit hominem qui eum mitteret,remanſit paralyticus. Simile eſt etiam de uulnerato in uia, qui per Samaritanum, eſt ductus in Hierichunta,& curatus eſt. Vnde hæc fuit euãgelizatio eius, ſcilicet regnum uitæ poſſe ingredi: ſed non niſi per ipſum, quia ipſe eſt,in quo eſt omnis ſuppletio defectuum,uia & oſtium,& cibus uitæ. Sed tenebræ hanc doctrinam non cõpræhenderunt,quia exemplo pueri in inſula poſiti,non potuit ratio aſcendere,ut attingeret ſuum principium,& uoluerunt potius credere ſibi,& ei. Vnde cogitauit eos ducere ad hoc,ut oſtenſione miraculorũ,illi crederetur, & aliqui crediderunt ex ſimplicioribus. Demum morte ſua,firmauit ueritatem.

Ex ſermone. Verbum caro factum eſt.

Verbum.

VErbum dicitur à uerberare,hoc eſt aerem uerberando,uerbum producere. Ideò in diuinis,ratio uerbi,includit generatiuam productionem, ſecundum illud: Eructauit cor meum uerbum bonum. Hæc autem diuina natiuitas, eſt proceſſus intellectualis uerbi à Deo patre. Eſt enim Deus principium intellectuale,omnis creaturæ,agens per intellectum & uoluntatem,omnia enim quæcũq; uoluit,fecit. Ideò neceſſe eſt,quod in ipſo ſit mentale & intellectuale uerbum,in quo ſe & cætera intelligat. Etquia uerbũ reſpectiuè, quaſi alterius ſcilicet uerberãtis uerbũ dicitur,à quo ſcilicet dicẽdo producitur,à quo etiã realiter diſtinguitur: quia nihil procedit à ſe ipſo, nihil enim gignit ſeipſum. Hoc uerbum,non procedit à creatura,ut notum eſt; ergo à Deo. Et non ab eſſentia diuina; quia talis realiter non diſtinguitur à filio,quia unaq; perſona,eſt eſſentia. Procedit ergo à Deo patre. Nam cum dicimus, uerbum procedit à Deo: ibi Deus capitur hypoſtaticè, pro perſona,& non pro eſſentia. Hoc autem diuinum uerbum, non poteſt eſſe in Deo accidens,ſicut eſt in nobis & angelis: cum in Deum propter eius immutabilitatem & ſimplicitatem, non cadat accidens. Nec eſt aliqua creata ſubſtantia,tanq; forma intrinſecè adiacens, uel aliquomodo extrinſecé,hoc enim repugnat diuinę perfectioni,& eſt impoſsibile: quia omne creatum,finitum. Ideò infinitum non poſſet repręſentare, ſicut Dei uerbum, Deũ & cuncta creata,repręſentat. Ideò eſt res increata infinita, quæ eſt Deus. Quare uerbũ, quod eſt in Deo omnium rerum principio, eſt Deus. Et quia eſt unus Deus,à Deo nõ diſtinguitur realiter & eſſentialiter,quàmuis à patre diſtinguatur perſonaliter & realiter. Omnis diſtinctio eſſentialis, eſt realis,& non econuerſò. Eſt ſecundum doctores, fomalis ſiue modalis diſtinctio, quoniam aliquid affirmatur de uno, negatur de alio,licet unum non negetur de alio: ita eſſentia diuina,diſtinguitur àqualibet perſona, quia aliquid affirmatur de qualibet,qđ non de eſſentia, quia iſta eſt uera: pater generat,et nõ illa: eſſentia generat. Nõ minꝰ tamẽ quælibet perſona,eſt eſſentia diuina, & econuerſò. Realis diſtinctio, eſt quando inter ſe unum negatur de alio. Et hoc dupliciter: aut in aliqua re conueniunt,ſic realis perſonalis diſtinctio,eſt in diuinis: quia licet pater nõ ſit filius, eſt tamen aliqua res quæ eſt filius, cũ uterq; ſit unus Deus. Pater & filius ſunt unum, quàmuis non unus. Eſt diſtinctio realis & eſſentialis, ſic quęlibet perſona & eſſentia, à qualibet creatura diſtinguitur: prima, eſt debilis: ſecunda,maior: tertia,maxima. Formalis & perſonalis diſtinctiones, in diuinis ſunt tamen reperibiles: plures namq; res in diuinis ſunt una eſſentia, ſcilicet tres perſone. Quæ tres res,quarum una nulli alteri innititur,tanquàm pars toti,uel forma ſubiecto, uel ſuppoſito alieno ipſum ſuppoſitanti. Et hoc diuinum uerbum, eſt infinitum in perfectione eſſentiali, quia eſt Deus. Et infinitũ in repręſentando: quia uniuerſaliſſimè, & tñ perfectiſsimè pluſq; oĩa creata,& creabilia mẽtalia & uocalia uerba. Ideò unicũ uerbum,in diuinis ponere eſt neceſſarium, quod primariè diuinam eſſentiam repręſentat. Obiectum namq; primarium diuini intellectus, eſt Deus, de quo ſecundũ Ioannẽ dicitur: Et uerbũ erat apud Deũ. Sicut dici conſueuit, cõtemplatio iſtiꝰ, eſt apud ipm: id eſt ipſe eſt obiectũ ſuæ cõtẽplatiõis, ſiue ſui cõceptꝰ, ſicut dicit imaginatio illiꝰ, eſt apud illã uel illã rẽ. Non aũt poteſt Deus ferri extrà ſe p extaſim, ſicut cõtingit in homine, uel angelo, alteri rei plus contẽplando intẽdere, q; ſibiipſi; ſed tanq;

Diuina generatio.

Diſtinctio.

nullo

nullo extrà se egens, in seipsum per contemplationem & fruitionem reflectitur, & cū infinita delectatione, beatificè quietatur. Secundariò tamen, hoc idem uerbum, creaturas omnes perfectissimè repræsentat, quarum ideæ & exemplares rationes, sunt in mente diuina, quæ est omnium causa, eo modo, quo in mente artificis, actu uel habitu relucet, omnis species artificij, cuius ipse est factiuus. Et hoc modo omne quod factum est in ipso uerbo, æternaliter uita erat, non scilicet realiter, sed intellectualiter. Inter gradus nempe uitæ, uita intellectualis, supremum locum obtinet. Hinc uerbum Dei, dicitur imago Dei inuisibilis, cum sit æterna mentalis expressio, in qua se Deus tanquàm in imagine siue naturali similitudine, conpræhendit. Eadem ratione dicitur splendor gloriæ, figura substantiæ Dei patris, candor lucis æternæ: cum tanquàm intellectuale lumen, & tanquàm conceptualis figura, & coæuꝰ spiritualis candor, de lumine Dei patris, intellectualiter splendeat. Dicitur etiam respectu creaturarum, exemplar ideale, inquàmtum omnes creaturæ, ab æterno in eo relucebant. Dicitur ars Dei: inquātum per ipsum operatur: lex Dei, inqātum in ipso iudicat: aspectus uel introspectus rerum, inc̄tum in ipso omnia nuda & aperta sunt: ueritas Dei, inc̄tum in ipso omnia uera sunt, quæ Deus uerè appræhendit: splendor animarum sanctarum, inquamtum per ipsum, in animas sanctas, lumen gratiæ uel gloriæ transfunditur. Et sic patet, quod uerbum per modum intellectus, à Deo patre, & per modum naturalis similitudinis, & mentalis imaginis, procedit. Cum autem omne suppositum uiuum uita intellectuali, uel animali, procedens à suopositо uiuo uita intellectuali uel animali, per modum naturalis similitudinis, ad minus specificè, aut proprijssimè secundum identitatem numeralem essentiæ uel naturæ, dicatur filius eius à quo procedit: liquet secundùm proprijssimum modum loquendi, uerbum Dei, Dei filium dici. Quare eius processio, dicitur filiatiua. Hoc apud Propheram loquitur idem uerbum: Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te, id est in æternitate, ubi nūquàm heri uel cras. Semper enim Deus uerbum gignit & intelligit, quia purus actus, semper enim in actu. Quare semper uerbū. Nunqd ego qui alios parere facio, ipse non pariā, dicit Dominus? Ab hoc patre & filio per modum uoluntatis, procedit spiritus sanctus, eo modo quo mens nostra per suum uerbùm, sentit amorem siue uolitionem, cum in nobis nihil sit uolitum, nisi cognitum.

Ex sermone: Aue.

Mors Sollicitudo.

DVm studet homo præcauere mortem, in uia mortis, non agit, nisi ut uitam perdat. Nam induit se homo pellicijs, laborat in terra, ut contrà mortē medicamenta quædam eliciat. Credit delectationes sensibiles in uia mortis, esse uitales, & ignoranter plus morti inuolutiur. Sicut lepus in rete, quantò plus laborat saltando ut exeat, tantò strictiùs constringitur. Christus autem uenit, ut nos doceret, non posse mortem nisi morte euadere: quoniam uita est, quæ per mortē attingitur. Vnde omnem solicitudinem huius uitæ, ostendit opera inuolutionis mortis esse, & opera mortis, docuit adijcere, quę sunt solicitudines, ut abundemus cum iactura illarum, dum non facimus alteri, quod uellemus fieri nobis.

Ex sermone: Oportuit pati Christum.

Satisfactio. Assequutio uitæ

OPortuit pati Christum, quia aliter ueritati maximum testimonium ferre nō potuit: ipse enim ad hoc natus fuit, ut testimonium perhiberet uertati. Anselmus quærit: an aliqua necessitas coegit, ut altissimus sic se humiliaret, & omnipotens ad faciendum aliquid, tantùm laboraret. Respondet: omnis necessitas & impossibilitas eius subiacet uoluntati; quod uult, necesse est esse: & quod non uult, impossibile est esse. Sola igitur uoluntate, & quæ semper bona est, ita quod sola bonitate hoc fecit. Hæc omnia humanā naturam, ut ad hoc restitueretur propter qd̄ facta erat, necesse erat facere. Et nec illa, nec quicquid Deus non est, ad hoc potuit sufficere. Nam homo ad hoc ad quod institutus est, non restituitur, si non ad similitudinem angelorū, in quib. nō est peccatū prouehitur: ꝙ est impossibile fieri, nisi omni per-

percepta remiſsione peccatorum, quæ non fit, niſi mediante integra ſatisfactione, quam oportet talẽ eſſe, ut peccator aut aliquis proillo, det aliquid Deo de ſuo, quod debitum non ſit, quod exuperat omne, quod Deus non eſt. Nam ſi peccare, eſt Deum inhonorare, & hoc homo facere non deberet, etiam ſi neceſſe eſſet quicquid eſt, qđ Deus non eſt, perire: utiq; ueritas immutabilis, & ratio aperta exigit, ut qui peccat, reddat Deo pro honore ablato aliquid maius, quàm ſit hoc, pro quo illum exhonorare non debuit. Quod quia humana natura ſola non habuit, quæ nec ſine debita ſatisfactione reconciliari poterat: ne iuſtitia Dei in regno ſuo, peccatum inordinatum relinqueret, ſubuenit bonitas Dei. Et eam in ſuam perſonam aſſumpſit filius Dei, ut in ea perſona eſſet homo Deus, qui haberet quod ſuperaret, non ſolum omnem eſſentiam quæ Deus non eſt, ſed etiam omne debitum, quod peccatores ſoluere debẽt. Et hoc cum nihil pro ſe deberet, ſoluit pro alijs: pretioſior namq; eſt uita hominis, quàm omne illud, quod Deus non eſt, & ſuperat omne debitum. Si enim interfectio illius, ſuperat omnem multitudinẽ & magnitudinem peccatorum, quæ cogitari poſſunt: palàm eſt, quod uita eius magis bona eſt, quàm ſint omnia peccata mala. Hanc uitam ille homo, qui ex debito mori non debuit, quia peccator non erat, ſponte dedit de ſuo ad honorem patris, cum eam ſibi auferri propter iuſtitiam permiſit, ut exemplũ omnibus daret, iuſtitiam non eſſe deſerendam propter mortem, aliter ſic homo ex Adam, ſecundùm naturalem originem, ad hanc uitam huius mundi omne deſiderium ſuum dirigit. Neſcit enim appetere homo huius mundi, id quod eſt contrà hunc mundum: ſicut oculus neſcit appetere auditum, ſed appetit tantum perfectionem ſui actus, ut uideat benè. Deſiderium autem huius mundi, trahit hominem, ut hic quietem quærat. Sed quia homo neſciebat, ſe ad aliam uitam habere capacitatem: hinc nec illam deſiderare potuit. Fuit igitur homo à natiuitate ignorans, ſed ad hoc, ut ſapiens fieret, & altiſsimum finem attingeret. Sapientia ſibi humanam induit naturam, & factus eſt Chriſtus Dei ſapientia, Deus & homo, noſtra ſapientia, ut alterius mundi deſideria, in ipſo experiremur. Et quia noſtra natura caduca non potuit ſurſum ferri, niſi deſideria illa terrena, in ipſa noſtra natura mortificata forent: hinc Chriſtus eſt, in quo eſt plenitudo, replens omnes defectus noſtros. Oportebat igitur in eo, qui adimplere uenit omnem defectum noſtrum, purgationem reperire omnium deſideriorum temporalium. Horum autem purgatio, eſt per ſenſibilem pœnam. Attende. Si concipis, omnium hominum Chriſtum humanitatem habere, & ipſum eſſe hominem, non in latitudine ſpeciei humanæ, neq; extrà, ſed ut terminum ſpeciei perfectiſsimum: uides planè, quomodo tua humanitatis natura, in ipſo multò intimius eſt, quàm in fratre, filio, aut patre. Et quæ in præciſiori identitate, quæ ſalua numerali differentia, dabilis eſt, omnem plenitudinem aſſequitur Sed non poteſt natura humana, uitam alterius mundi conſequi, niſi in ſpiritu intellectuali. Et quia terminus motus ſpiritus, eſt terminus amoris ſeu deſiderij: ideò ſi per Chriſtum, ad Deum patrem ſe conuertit uia recta, finem attingere poterit. Si uerò ſe auertit, ſaluationis finem amittit.

Ex ſermone: Seraphin duabus alis.

POſtquàm anima credit, non eſſe uitam niſi in uita trina & una, & extrà illam eſſe mortem: uult fugere mortem, quia timet abſorberi àmorte, & eleuat pennas, & ſic motus initialis, eſt à timore. Deinde quum ſe mouere incipit à morte, & uolat uerſus uitam: deſiderat in uita quieſcere, & continuò quantò plus accedit per receſſum àmorte, tantò à uita plus uiuificatur, & motus eius uiuacior eſt, & pennæ maiores. *Motio ad uitã*

Ex

Ex sermone. Paracletus autem spiritus.

Gratia. Charitas. Spiritus sanctus.

DVpliciter Deus est in creatura: aut per essentiam, præsentiam, & potentiam, et sic ubiq; aut gratuitè et spiritualiter, dando dona gratiæ, sic est hic. Venit enim cum dono. Charitas (inquit) Dei, diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Per gratiam gratis datam, nemo saluatur: sed per gratiam gratum facientem, scilicet charitatem, quia sine spiritu sancto, non saluamur. Si enim charitatem non habeo, nihil sum. Hæc charitas, animam per amorem Deo iungit dulciter, & uocatur amor fruitiuus, & imperat omnibus uiribus animæ et corporis, ut dilecto seruiant, in omni loco et tempore. Et dicitur amor diuinę concupiscentiæ, quia concupiscit Deo seruire, seu uocatur operatiuus seu practicus. Alius est gradus: per quem anima stimulat amatum, ab omnibus amari, laudari, & benedici: et tunc effluit charitas proximi, et appropriatur spiritui sancto, quamuis indiuisa sint opera trinitatis ad extrà, quia per modum doni procedit.

Spiritus sanctus.

Spiritus sanctus sanctificando uenit, quia sanctus. Missio spiritus sancti, est progressus amoris, à patre et filio ad creaturam, pro ipsius creaturæ sanctificatione. Solùm rationalis seu intellectualis natura, est sanctificabilis: quia solùm capax est Dei, per intellectum et affectum. Nec aliud est sanctitas, quàm gratum faciens gratia, aut charitas, quam spiritus sanctus, suo aduentu infundit. Et oritur primò meditatione peccatorum, rigore iudicis, & meditatione pœnæ, & est timor seruilis, & initium sapientiæ.

Dona Spiritus sancti.

Deinde cogitat bona creatoris, quæ dedit, & offensam erubescit, & est initialis, per quem spiritus sanctus mentem primò ingreditur. Et ubi cogitat non sua, non pœnam, sed quæ sunt Dei honoris & reuerentiæ: tunc erit filialis, & est donum primum. Deinde mens pia efficitur, scilicet liberaliter beneuola, nitens Deo, pro omnibus quæ tribuit, rependere, & proximo propter ipsum, quicquid ualet compassionis, & est secundum donum. Sed quia huic discretio est necessaria, uenit donum scientiæ, quę est supernaturalis discretio in agibilibus. Et quia tali adueniunt, aduersitates tentationum, sequitur donum fortitudinis. Deinde donum consilij, ad feruenter exequendum ea, quæ illi consulta sunt, & sunt dona circa actiuam uitam. Deinde sequitur donum intellectus, in cõtemplatiua, per quod intelligat admirabilem Dei potentiam, & mirabilia opera eius, & de lege eius. Deinde donum sapientiæ, ut gustet, quàm suauis est Dominus. Sunt quædam dona spiritus, cum quibus non cõfertur, gratia gratum faciens: ut timor seruilis, & fides informis. Quædam cum quibus non semper: ut donum linguarum, miraculorum, prophetiæ. Alia sunt, in quibus sanctitas semper confertur, imò sunt sanctificatio creaturæ: ut est charitas, quæ Deo hominem charum facit, siue gratificat, hoc est sanctificare. Sic in infusione charitatis, spiritus sanctus datur: est enim uirtus uirutum, & forma earum, dans esse meritoriũ: quod sine ea nequaq; haberent, nam sine charitate, homo nihil est. Sola enim charitas, diuidit inter filios Dei et perditionis. Et nõ id potest, habitus ex actibus frequentatis acquisitus, cum humana exercitia, quantumcunq; conentur, non possint in ultimum finem modo supernaturali, quali modo charitas mẽtem mouet, tàm hic q̃ in patria: sed est habitus à Deo infusus, per spiritũ sanctum appropriatè, & inter dona creata excellentissimum, quinimò participatio quædã, doni increati, scilicet spiritus sancti, à quo immediatè emanat in spiritum rationalem, & subiectiuè in uolũtatem, uiuificans omnes uires animæ, & in Deum dirigens. Sicut enim spiritus sanctus, est nexus & gluten indissolubile, quo pater & filius se & nos diligunt: sic uirtus charitatis nexus quidam est, quo formaliter nos Deo amorosè connectimur, atq; proximo in Deo conglutinamur (& hoc est Deum in nobis manere, & nos in Deo) nõ ut morales amicitiæ, quæ propter bonũ honestum, delectabile, seu utile homines nectũt, propter communicationem politicam. Sed hæc est altissima, in communicatione diuina & beatifica. Habet ordinem, quia primò fertur suprà se in Deũ propter ipsum: qui enim confitebitur Deo, quando benefecerit ei, plus se q̃ Deum diligit, & extrà charitatem est. Secundò fertur in se, ut se diligat participem gloriæ Dei. Tertium in id quod est iuxtà se, ut proximum, tanq; beatitudinis socium: qui autẽ proximum,

non

nõ propter Deum, ſed ſeipſum diligit, in charitate nõ eſt. Quartò in id qđ eſt infrà ſe ſcilicet in proprium corpus, ut illud nutriat, gubernet, caſtiget, ut beatitudinis particeps fiat, et non eſt charitas, diligere carnem in deſideriis. Quum igitur charitas ſit uita animæ, omne peccatum, quod eſt contrà charitatem, mortale eſt. Contemptus enim facit peccatum mortale, quia charitati obuiat. Et ita omne peccatum, eſt contra ſpiritum ſanctum, diffuſiore modo. Sed ſunt aliqua peccata enumerata, quæ dicuntur principialiter in ſpiritum ſanctum. Nam aliqua ſunt in patrem, quæ fiunt ex infirmitate, contra potentiam quæ attribuitur patri. Aliqua contra filium, ex ignorãtia, contra ueritatem ſeu ſapientiam, quæ attribuitur filio. Aliqua contra bonitatem, quæ attribuitur ſpiritui ſancto. Et illa quæ fiunt ex malitia, dicuntur in ſpiritum ſanctum, tali ſcilicet malitia, quæ contemnit et abiȝcit ea, per quæ peccatum uitari poſſit. Et quia miſericordia et iuſtitia Dei, nos ſollicitant ad ſpem et timorem: tũc deſperatione et præſumptione, peccatur in ſpiritum ſanctum. Duo ſe tenent ex parte donorum Dei: cognitio ueritatis, et auxilium interioris gratiæ. Contra quæ, impugnatio ueritatis agnitæ ut liberiùs peccetur, et inuidia fraternæ gratiæ, quando inuidetur quod gratia creſcit in mundo. Duo etiam ſunt in peccato, quæ nos retrahere debent, ſcilicet: actus turpitudo ſiue deordinatio, et delectationis quæ in peccato acquiritur, paruitas ſiue breuitas. Primum abiȝcitur per impœnitentiam, habẽdo propoſitum non pœnitendi: ſecundum, per obſtinationem, nam firmat mentis propoſitum, ut peccato inhæreat. Iſta peccata non habent excuſationem, et propterea non remittuntur. Sed quia miſericordia Dei, poteſt ſuccurrere aliquibus, ut redeant ad cor, et contritionem recipiant de certis peccatis, de illis etiam fit remiſsio. Spiritus ſanctus eſt aqua, ignis, unguentum, et omnia illa quæ germinare, purgare, aut ſanare faciunt. Ignis ardens, creſcit uento aduerſitatis, ſic habens ſpiritum ſanctum, feruorem ſentit increſcere diuinæ dilectionis. In tribulatione (inquit) dilataſti mihi. Et Apoſtoli gaudentes ibant à conſpectu Concilij, quoniam digni habiti fuerant, pro nomine Ieſu, contumeliam pati.

Ex ſermone: Paracletus autem ſpiritus ſanctus.

CReauit Deus pater hominem, regenerauit Deus filius ipſum, inſtruit eum Deus paracletus. Habemus eſſe quoddam naturaliter, ut in hoc mundo id ſimus, quod ſumus, et hoc à patre. Habemus poſſe ſuprà hoc mortale eſſe, ad ſpirituale æternum peruenire, et hoc per regenerationem in filio, hoc eſſe ſpirituale, in ſpiritu attingimus, per ſpiritum ſanctum. Spiritus ſanctus, qui eſt creator, eſt nexus patris et filij, ſiue unitatis et æqualitatis: ab unitate, æqualitas: ab unitate et æqualitate, connexio. Hic igitur ſpiritus, eſt uis connexionis, omnium creaturarum, et à Platonicis anima mundi, ab alijs fatum, ab alijs diſpoſitio diuina, rebus immobiliter inhærens, uocatur. Nam ſicut ab unitate, deſcendit alteritas ſiue poſſibilitas, et ab æqualitate, qua nihil maius aut minus eſt, actus poſſibilitatis ſiue forma: ita à connexione, deſcendit motus. Nihil enim poteſt de poſſibilitate in actum duci, niſi per motum. In artificialibus ita uidemus, quomodo forma, per motum introducitur. Motus igitur uniuerſitatis, deſcendit ab infinita connexione. Deus igitut eſt omnipotens, et ipſa abſoluta neceſſitas, per quem eſt poſſibilitas rerum, eſt ſapientia infinita per quam eſt diſcretio et diſpoſitio formalis. Eſt bonitas infinita, per quam eſt attractio. Creat igitur, diſponit, et attrahit. Deſcendit itaq; à ſpiritu uniuerſorum motus uniuerſitatis. Et hic motus, uariè participatur: nam aliter in natura intellectuali, aliter in rationali, aliter in ſenſibili. Quędam enim participant hunc motum cõnexionis, in hunc finem, ut ſint, qnædam ut uiuãt, quædã ut intelligant. Spiritus Domini, repleuit orbem terrarum, ut ait Propheta. Et Rurſus: Emitte ſpiritum tuum, et creabuntur. Nos autem homines, participamus hunc motum uniuerſitatis, non tantùm ut ſimus, non tantùm ut uiuamus, ſed ut ſimus et uiuamus, et intellectualiter ipſum eſſe omnipotentiæ, et ipſam uitam ſapientiæ æternæ, ac ipſam bonitatem, in fonte deguſtemus. Quies igitur infimarum creaturarum, ſpiritum uniuerſorum in umbra participantium eſt: ut hoc ſint in hoc mundo, quod ſunt. Quies autem animalium, eſt ut

Pater. Filius. Spiritus ſanctus: Motus:

Motus:

uiuant ſenſibiliter: quies intellectualium, ut uiuant in appræhenſione uitæ, & eſſe intellectualis, ſcilicet in appræhenſione ueri, uerum enim eſt obiectum intellectus. Habet autem ſpiritus noſter, motum unum animalem, quo motu mouet corpus, ut animaliter uiuat. Et hic motus, tantum apparet in pueris et inſipientibus. Habet motum ut Dei imago, in quo omnia ſe facit, quia rerum ſimilitudo, et hic motus apparet in uſum rationis habentibus. Et hos duos motus, habet ſpiritus noſter, ex natura li ſpiritus uniuerſorum participatione, in ſuo ordine, quoniã eſt rationalis. Sed per hos motus, non poteſt attingere ad quietem. Nam quum ſit motus eius ad ueram, non attingit motu animali uerum, ſed uitã corruptibilem. Nec motu rationali, quo motu ſe facit rerum ſimilitudines, quum ſimilitudo non ſit ipſa ueritas, ſed per infinitum ab ipſa cadens. Vnde in his, omnis humanus motus eſt quieſcens, ſcilicet, uel in uita ſenſibili huius ſuppoſiti, uel in quadam immortali uita, ſenſibili tamen. Et in hoc fuit omnium ignorantia, quoniam rerum ſenſibilitatem ſeu ſimilitudinem ueri nemo exire potuit, et hinc, hunc mundum omnem ſibi finem poſuerunt. Chriſtus autem qui ueritas eſt, de alio ſpirituali quodam mundo et regno nos inſtruxit, et illius capaces in ſeipſo effecit. Aperuit igitur Chriſtus in nobis, quoniam ſpiritus ille, qui finem ponit extrà Deum in mundo, eſt malignus ſpiritus, non habens requiem, quoniam eius motus, non eſt ad ueritatem, ubi tantùm eſt quies intellectus, ſed eſt à ueritate in ſimilitudinarias phantaſias. Vnde hi omnes ſpiritus, ſunt motum falſum et erroneum habentes, quorum caput eſt princeps huius mundi, qui tamen non habet in ueritate, ſeu de Chriſti ſpiritu, quicquã poteſtatis. Sicut umbra non habet poteſtatem in lucem, ſed ueniente luce cedit, et ad nihilum redigitur potentia eius. Sũt igitur naturæ quædam intellectuales, quæ ſe inuoluerunt umbris ignorantiæ, et mouentur recedentes á bono, uero, et iuſto. Alíj uerò ſunt ſpiritus, qui mouẽtur ad bonum, uerum, iuſtum, et hoc depræhendimus, in motu noſtri ſpiritus. Nam noſter ſpiritus, licet à Deo creatus ſit bonus: tamen motus eius ut ſit rationalis, ei diuinum motum altiori gradu participans, liberi arbitríj eſt. Si igitur à bono ſe auertit in motu, ad falſum et malum: tunc huic motioni conſenſum præbet. Motio igitur illa, cui ſic conſenſum præbet, ab aliquo apparenti bono perſuadetur, hinc ad hunc motũ excitari dicimur, ſeductione motoris maligni. Qnare ſpiritum malignum tentatorem, nobis iſta ſuggerere credimus. Vnde quemlibet hominem habere ſpitítum malignum, et etiam ſpiritum bonum, doctores affirmant. Sed is ſpiritus malignus, generaliter ad mala inducit, et ſubeſt iuſsionibus principum, qui concurrunt in ſeducendo. Vnde quum ad peccatum luxuriæ inclinatur, euexit motus à ſpiritu fornicationis, et ita de reliquis. Omnis enim motus auerſionis à Deo, medio alicuius particularis delicti, ſub principe aliquo mundi, exiſtit: omnes autem mũdi principes, ſub uno. Sic omnes uirtutes ſunt intellectuales ſpiritus, et ſunt uirtutes, quæ ad uirtutes mouent, et inclinant. Et ſunt ſpiritus uarij huius ſummi principis, ſcilicet ſupremi ſpiritus, naturam bonam participantes, qui ad ipſum ſunt conuerſi, et ad ipſum conuertunt. Et qui ſunt auerſi, auertũt: operantur enim omnes ſeparati ſpiritus, uti ſunt, ſcilicet auertendo à uirtute altiſſimi, quæ ſpiritus ſanctus eſt, quia ſunt auerſi: aut conuertendo, quia ſunt conuerſi. Dicit autem Chriſtus, quod angeli eorum ſcilicet hominum, ſemper uident faciem patris. Ii angeli de nobis curam habent, et nos mirabili ſtudio cuſtodiunt, et extremam diligentiam faciunt, ut nos præſentent altiſsimo. Nam ut ait Origenes: ex hoc, ſe Deo gratè ſeruire ſciunt. In omni igitur motu ad finem, aſcende ad quoddam contractum principium ipſius, & ibi intellige, uirtutem diuinam ſeu angelum præſidentem. Vides motum alium in ſpecie leonina: alium in lupina, alium in ouina, et ita de omnibus ſpecificis naturis. Hanc igitur uirtutẽ, quã in omnibus ſpecificè unitis, uides in diuerſitate exiſtere, affirmat Dei uirtutem, ſic cõtractione participatam. Dei autem uirtus, aliquando angelus uocatur, ut à Chriſtianis. Philo ait, qui Platonicus fuit, etiam dæmonia, quaſi ſcientifica animalia uocari. Vnde alíj ſunt ſpiritus, qui motibus elementaribus præſunt: alíj, qui motibus ſtellaribus: alíj, qui motibus ſenſibilibus. Eſt tamen unus diuinus ſpiritus, uariè ſic participatus

patus et multiplex,ut in organo unus ſpiritus,in uarijs cannis aut fiſtulis receptus, eſt unus in ſe et multiplex in operatione,ſecundum uarietatem recipientium fiſtularum.Sic quidem omnia regna,certis in ſuo motu regiminis,ſubſunt ſpiritibus: ut de regno Perſarum,legitur in Daniele.Eccleſia igitur uniuerſalis, rectori ſubeſt,ſic quælibet cõgregatio,ſiue religioſorum,ſiue ciuium.Sicut diuinus ſpiritus,eſt amor ſiue charitas ſeu connexio,ita omnes uirtutes ſeu ſpiritus tales,unionum ſunt conſeruatores et pacis.Maligni autem ſpiritus,ſunt qui ſe à pace auerterũt, et charitate, et ſunt diuiſionum ſuggeſtores.Conſidera igitur,quæ geruntur bella inter ſpiritus, et quid mali euenit ex maligni uictoria.Quum alij ſint ſpiritus,quorum motus eſt à Deo,alij quorum à principe mundi:ſæpè decipitur homo, ſpirituum diſcretionem ignorans,quando Sathan ſe figurat in angelum lucis. Iubemur igitur,ut conſideremus et probemus ſpiritus,ſi ſint adeò.Sed niſi nos doceat ſpiritus ſanctus, et nobis ſuggerat uerba ueritatis:diſcretionem non attingemus,in ſpiritu ſancto datur ſpirituum diſcretio.Spiritus igitur Domini eſt,per quem motus eſt omnium, quæ mouentur,et in quo omnia quæ mouentur:quoniam ipſe eſt principiũ,medium, et finis omnis motus,omnia continens,omnia rèplens.

Quomodo nos parare debemus,ut nobis mittatur ſpũs ſanctus? Dico,quoniam ſpũs ſanctus eſt uirtus Dei,non mittetur niſi in uirtute prędictum ſpiritũ:nõ enim poteſt uirtus eſſe in ficto,et non probo.Debet autem ſpiritus probus,ſecundum motũ ſuum ad unum eſſe,ad uerum,et ad bonum.Primò quidem,ut nõ moueat ſe, niſi ad unum,qui eſt ipſum eſſe,hoc eſt ad patrem:non niſi ad uerum,hoc eſt filiũ:non niſi ad bonum,hoc eſt ſpiritum ſanctum.Motus enim qui eſt ad unũ,uerũ,bonum:eſt in quo poteſt habitare pater,et filius,et ſpiritus ſanctus. Qui Deũ omnibus quæ ſunt in mundo præfert,de mundo qui in diuiſione multa,et in maligno poſitus eſt,ſe mouet ad patrem.Qui ueritatem omnibus præfert,ſe mouet de fallaci deceptione huius mundi,ad filium Dei.Qui bonum in ſua puritate eligit,omnem boni apparentiam huius mundi relinquit,et ad ſpiritum ſanctum ſe mouet.Qui ſpiritum ſuum his motibus habituat,ipſum ſtudioſum facit:nam totus homo ſtudioſus erit, ſi ſpiritus extrà uiam hanc,non ſinit ſenſibiles motus effluere,ſed fræno et calcaribus, animale corpus domat.Hic enim exornat domum ſuam:prudentia,fortitudine, iuſtitia,et temperantia,ut in ipſo poſſint eſſe Theologicæ uirtutes,fides,ſpes,et charitas.Tunc oportet aduertere,quomodo uerba Chriſti,ſunt ſpiritus et uita.Oportet illa tenere, et ſedere,et meditari,et cogitare,quod niſi ſenſualis præſentia abeat,quod non poterit in ſpiritu eſſe,oportet illum orare,petere, pulſare,et pulſanti ex bonitate,qui uidet in occulto, aperietur. Domus,ſollicitè præparetur,purgetur,per immunditiæ peccatorum purgationem:quia non eſt ſpiritus,ſicut porcus,et animalitas deponatur:quia animalis homo,non percipit ea,quæ ſpiritus ſunt.Sicut enim aqua et ignis ſe non compatiuntur:ita carnales at ſpirituales delitiæ,et hoc eſt expellere ſpiritus immundos.Poſt purgationem,oportet domum ornare,uarijs picturis ſanctarum meditationum.Et per orationis inſtantiam,oportet quod inuitetur: quia non eſt ſimilis ioculatori,qui uadit ad nuptias,nõ inuitatus.Apoſtoli orauerunt pro ſe et pro alijs.Inuitatus citò uenit.Optaui(inquit ſapiens)& datus eſt mihi ſenſus.Inuocaui; et uenit in me ſpiritus ſapientiæ.Et tempeſtiuè ipſum debemus inuocare,non in ultimis diebus.

Ex ſermone:Dicite filiæ Zion.

Dicite filiæ Zion.Ecce rex tuus uenit tibi,Matthęi 21.Sed Zachariæ.9 dicitur:Exulta ſatis filia Zion,Iubila filia Hieruſalem.Ecce rex tuus ueniet tibi,iuſtus et ſaluator,et ipſe pauper,et aſcendens ſuper aſinam,et ſuper pullum filium aſinę.Quadruplex eſt eius aduentus.Primus,in carne.Eſt aduẽtus in nos duplex,ſpiritualis,et ſacramentalis.Eſt aduentus eius in nubibus.Et aduentus ad iudicium.Venit in carnem,rex omnis terræ Deus,beatus & ſolus potens rex regum:ut in ſe compleretur, regnum omnium creaturarum.Nam quum eſſet creator omnipotens,et creaſſet ſibi regnum:non fuit regnum eius perfectum,niſi *Aduentus.*

terminatum in ipso. Rex itaque ipse est per naturam, quoniam in ipso, ut in complemento omnis possibilis perfectionis creaturarum omnium, quiescit omnis creatura, ut in fine. Si Deus omnia quæ non habent rationem, subiecit rationi, ut oues et boues, insuper et uniuersa pecora campi: tunc homo est rex, secundùm naturam nobilitatis rationis, super omnia bruta. Eadem ratione, quantò ratio est perfectior in homine aliquo, tantò ipse secundum naturam (ut ait Aristoteles) plus participat de rectoratu. Hinc dicit sapientia: per me reges regnant. Et alibi: Vę terræ, cuius rex puer est. Constat igitur, quod angeli qui habent magis claram, et minus umbræ immersam, rationem: sunt præpositi hominibus. Sed non dubium, quin ipsa ratio absoluta, cuius participatione, omnes rectores naturales subsistunt: sit rex uniuersitatis, omnis esse et uitæ. Si igitur aliquo modo augeretur ratio gradatim in hominibus, ut unus esset rationalis, secundum unum gradum, alius secundum maiorem, secundum rationem graduum participatio esset regiminis, ut uni regimen uillæ, alteri ciuitatis, alij comitatus, alij prouinciæ deberetur: non dubium, si infinita ratio reperiretur in homine, sine mensura, quin ille homo secundum naturam, sine fine et termino rex esset, huius potentia se extenderet à fine usque ad finem. Hac consideratione uerbum seu ratio, incarnata in Christo Iesu, per se nobis manifestat: quomodo ipse *Seruus.* etiam si posset esse, quod non esset creator, esset nihilominus rex regum, et Dominus dominantium, propter excellentiam naturæ rationis, quæ in omnibus est causa regnandi. Et hoc habemus, quomodo ipse est rex noster, at hinc nos ministri et serui eius, si digni ut serui eius. Hinc hoc sentire debemus, quod est in Christo Iesu, scilicet, quod quum nos simus simpliciter serui, sicut ipse est absolutè rex: tunc non debemus obedire secũdum quid, hoc est in eo, in quo nobis uidetur: sed usque ad mortem, et turpissimam crucis mortẽ. Scimus autem, quod uerus rex non præcipit quicquam mali, sed ordinat ad finem boni, omne imperium suum. Quare etsi hoc uideatur durum et asperum, dum est in fieri, et dulcissimum in fine: nemo dubitat, quin hoc sit faciendum, quod ratio dictat. Quæ sunt igitur præcepta regis nostri, sunt præcepta rationis incontaminatæ, incontractæ, scilicet iustæ, ueræ, bonæ, perfectæ, fortis, sapientis, et omniprouidæ rationis: scilicet illum diligere, qui dedit omne id quod ha- *Præcepta.* bes, et posse ad appræhendendum id quod uis, uitam scilicet uel mortem in manu tua. Et hic nònne tibi potentissimus, optimus, largissimus, iustissimusq; uidetur? quis est igitur ille? ipse iure est Dominus uirtutum, rex gloriæ, pater et principium rationis essendi, uiuendi, et intelligendi. Diligere debeo igitur uirtute tota, integra, et absoluta: qui princeps uirtutum est, qui est optimus, et per se diligibilis, à quo omne donum optimum. Secundo: Nemo hæsitat, quin si diligi et amari debet Deus, qui est ueritas et iustitia: tunc nihil debeat ei præferri. Qui igitur aliquid præfert ueritati (quum Deus sit ueritas) aliquid præfert Deo. Hic contra suum esse rationis est, et seipsum dat in mortem. Aliud præceptum rationis est, ut facias alteri, quod tibi uelis fieri: si hoc feceris, Deum diligis et proximum. Istis præceptis rationis, quis homo non affirmaret obediendum? nec Iudæus, nec paganus negare potest, si homo est, et rationem habet. Rex noster non aliud præcipit nisi ut id agas, quod si non feceris, teipsum ut condemnes necesse est. Rex noster non alia præcipit, sed addit id, quod nemo ante eum potuit scire: quia nemo habuit oculum, ut uideret ultra cœlum stellatum, aut qui uideret incorporalia, nemo audiuit mortuos, sed ratio quæ in omnibus alijs fuit, secundum mensuram aliquam fuit, nullius ratio, potuit attingere suijpsius initium: sicut si puer natus poneretur in insula, si hic puer solitarius, usque ad annos adolescentiæ de suo initio cogitare deberet, nihil inuenire posset. Et si quis ueniret, qui fuisset pater et genera sset filios, et illi narraret, quomodo stetit in utero clausus nouem mensibus, et tandem ex utero natus, adhuc difficulter crederet, quia obstaret, quod sine inspiratione et respiratione homo non uiueret: fuisset igitur suffocatus. Vnde Christus uenit, et narrauit, de cœlo spiritus nostri initium, et finem, et uitam, quæ est in regno patris spiritus nostri, promittens hoc regnum, seruantibus precepta: et ei non crediderunt, dicentes: quomodo posset esse alia uita, quàm ista in hoc

mundo

mundo,quũ uideamus nos deficere,quam citò regionem mutamus in terra? etenim aqua ſuffocamur,et in igne cremamur. Chriſtus aũt inſtitit ut crederẽt, et reperirent hoc uerũ:quia quamuis eorũ hominũ ratio,hoc nõ attingeret,tamẽ ratio infinita, q̃ oĩa luſtrat et penetrat,uidens ita pr̃terita ſicut præſentia,ita futura ſicut præſentia, hoc ſciret,et teſtimonium de hoc redderet,et uerum eſſet teſtimonium,et hoc experiretur,qui caperet. Et quia non recipiebatur doctrina,per paruam et tenebroſam rationem hominum,ſicut ſcriptum eſt,lux in tenebris lucet,et tenebræ eam non compræhenderunt:addidit multa ſuper rationem miracula,ut ſaltem ſic crederent teſtimonio eius,quoniam ratio infinita hoc egit in uirtute ſua,quod rationes hominum appr̃hendere nequiuerunt,et tamen uerum uiderunt. Voluit eos cõuincere,quod non eſſent excuſati, in non recipiendo à rege et principe rationum,niſi ea quæ ipſi laudarent in ſua ratione,et attingerent. Et quia neque hoc ſufficiebat,quin hanc uitam homines,uitæ ſpiritus præferrent:aiebat rex pĩſſimus:peccarum ignorantiam intulit mundo,ut in maligno poſitus ſit,ita quod ei dominatur, princeps mendacĩj et tenebrarum. Bonus paſtor,ponit animam ſuam pro ouibus ſuis. Et quum non poſſit negari,quin hoc ſit teſtimonium maximum,de alia uita æterna,ſi illa datur in teſtimonium,ut uita æterna acquiratur:elegit mortem uoluntariam,ut in teſtimonio ſanguinis ſui,firmaret fidem Euangelĩj,ſeu bonæ annunciationis, præmĩj æterni. Et mortuus eſt,ut nos uiuificaret,et ut nos crederemus ipſum eſſe,qui de cœlo deſcendit,ad annunciandum cœleſtia,ut nos per ipſum aſcenderemus. Hinc credere,eſt ſine quo nemo ſaluus ſit,eſt per quod ſperamus attingere euangelizata, per regem noſtrum,et ſi in fide ſteterimus,per eum qui ſit in ſæcula benedictus, attingemus.

Ex ſermone:Remittuntur ei peccata multa.

ADmiranda eſt iſta doctrina Chriſti. Vt ego conſequar paſcentiam ſpiritus mei hominis,alium hominem paſcere debeo Quod tibi uis fieri alteri facito. Si tibi aliquid de iure faciendum eſſet ab aliquo,qui non habet ut id efficiat,ab eo conſequeris retributionem,qui eſt ipſa iuſtitia,ſcilicet à Deo,qui eſt retributor omnium bonorum,ut nullum bonum ſit irremuneratum. Non retribuit iuſtitia minùs debito,quum ſit iuſtitia,ad effectum,non ad hoc quod ago reſpiciens,ut ſit iuſtitia retributiua, ſecundùm conditionem ſuæ excellentiæ, cum qua coincidit largitas, benignitas,et miſericordia ſuperogans, ſcilicet ſoluendo centuplum,pro corruptibili incorruptibile,pro plumbo aurum:pro temporali refectione,uitam æternam. Sumus nos homines omnes,in uno Chriſto homine fratres,qui eſt filius hominis,et uinculum unionis naturæ humanæ cum diuina, creatrice omnium. Chriſtus enim,ſic omnem tollit remotionis differentiam,ut barbarus et Scytha non ſint in ipſo diuerſi,ſed fratres. Si igitur ego miſericordiam oſtendo fratri in Chriſto:conſequor in Chriſto,qui eſt plenitudo gratiæ,ſecundum magnam miſericordiam eius,retributionem. Id enim quod proximus reſtituere nequit,licet obligetur,ille reſtituet,in quo ipſe proximus eſt potens,ſcilicet Chriſtus, in quo frater,in Chriſto potens eſt,cũ in Chriſto ſua humanitas, quæ eſt ipſa Chriſti humanitas,ſit plena omni gratia,et omnibus diuitĩs. Mea enim humanitas in Chriſto,eſt in eo principio ſcilicet uerbo per quod creatus ſum,unita,ſic et cuiuſcunque hominis. Et hinc quod cuicunque minimo fit,Chriſto fit:cum cuiuſcunq; hominis,tàm magni quàm parui humanitas,ſit ſuo principio in Chriſto unita. Retribuit igitur unuſquiſque in Chriſto,non quaſi in alio,ſed ut in ſua humanitate,unita principio uitę. Et ita retribuit humanitas unita uitæ,uitam diuinam,quando ego mihi ipſam in homine feci debitricem,et eſt retributio uitæ,ſcilicet quando ipſa humanitas,eſt uitæ unita in Chriſto, me hominem ad participationem aſſumit:ut ſic ego homo in mea humanitate,quæ eſt in Chriſto Ieſu aſſequar participationem uitæ diuinæ,quæ eſt unita humanitati, in Chriſto. Sicut ego in eo quod ſum hic homo,ex participatione humanitatis,aſſequutus ſum uitam humanam:illam aſſequutus ſum,per contractionem ſpeciei humanitatis,ut per humanitatem ſic contractam in ſuo deſcenſu et caſu,à plena ſua ueritate

Doctrina Chriſti.

Natura humana.

ritate et perfectione, in uarijs defectibus inuolutam, sim hic talis homo, ut humanitas sit contractè suppositata, in hoc indiuiduo, ubi participatur: licet ipsa in se non sit diuisibilis, et contrahibilis, uti est essentia specificè absoluta: sed humanitas in Christo, non est sic contractè supposita: sed in summa altitudine sua permanens, ait enim quod dedit mihi pater, maius omnibus est. Vt ipse sit solus altissimus, secundùm naturam humanitatis, non cadens à ueritate, sed ei inhærens: inhæret enim purissima humanitas ueritati suæ essentiæ, quæ est uerbum Dei, per quod omnia facta sunt. Vnde licet omnes homines, per participationem humanitatis sint homines: tamen in nullo homine, participat ipsa humanitas sicut in alio, in uno clariùs, in alio obscuriùs. In solo Christo uti est in ueritate, in omnibus aliter, cum casu à ueritate puritatis et perfectionis. Assequimur igitur obscuram humanam uitam, et uariè defectuosam: quia humanitatem, in casu à ueritate participamus. Sed ipsa humanitas Christi, quum sit in ueritate essentiæ suæ, unita uerbo uitæ: illa potest se illi, ubi fuit obscurè participata, cum defectibus multis, in altiori gradu ueritatis essentiæ et uitæ uerbi, in quo subsistit, participabilem facere, aut communicare, ut sic nos defectuosi homines, in eo quod Christus se nobis participabilem facit, uitam diuinam assequamur. Sicut ignorans discipulus, assequitur perfectionem, quando est uti magister, participatione doctrinæ magistri. Nam una quædam communis est, specifica que natura magistri et discipuli, quæ quum sit perfecta in magistro, quòad magisterium, & imperfecta in discipulo: tunc perfecta perficit et ad se uocat imperfectum, per sui participationem, & ita perfecta uita diuina, pascendo ad se conuertit, et pascentia, est participatio.

Iustificatio. Ipse creator etiam est et iustificator. Sicut enim requirit omnipotentiam, nihili eleuatio ad esse: sic etiam et impij ad iustificationem translatio, non minoris uirtutis opus est. Infinita enim bonitas, hoc solum efficere potest, quum in nullius finitæ uirtutis potentia, hoc esse possit. Quomodo enim mortuus, seipsum ad uitam resuscitabit, quando uirtus uitæ in ipso cessauit? Sic etenim nec impietas, seipsam ad iustitiam eriget, quum ipsa iustitia in impio, penitus sit extincta. Eiusdem igitur hoc erit efficere, cuius est de nihilo aliquid, et de morte ad uitam transferre. Et hinc hoc pabulum spiritus assequuti sunt discumbentes, ut conciperent Christum, tanquam remittentem peccata, iustificantem, reficientem, & saluantem secundùm uitam spiritus.

Fides. Dixit Iesus ad mulierem, fides tua saluam te fecit, uade in pace, ut sic eos, hoc admirando doctrinę pabulo confortaret, scilicet non posse nisi fidelem assequi salutem, et quod fides illa coincidit cũ saluatore, ut id sit saluatoris, quod est fidei. Nam Christus quum diceret, remittuntur tibi peccata, ipse erat qui remisit, ut rectè intelligebant simul discumbentes. Sed nunc dicit, fidem eam saluam fecisse. Erat igitur Christus fides, quæ eam saluam fecit, qui peccata dimisit. Christus igitur non saluat nisi credatur ipsum esse saluatorem. Fides igitur, quæ accedit ad Christum, tanquam ad saluatorem, hoc agit, ut Christus saluet, ut sic saluatio sit Christi et fidei, non tanquam duorum, ut alia sit fides, et alius sit Christus, sed per coincidentiam, ut Christus sit fides quæ saluat. Transit enim in unitatem cum Christo, spiritus fidem habens Christi, ut operatio saluationis, non sit Christi, quasi alicuius separati à spiritu qui saluatur, nec sit fidei quasi potentiæ, quæ non est Christus: sed sit unius, qui est Christus saluator, & fides saluati. Hic autem qui sic saluationem attingit, quia ipse per fidem in Christo, & Christus per saluationem in ipso iubetur ire in pace per Christum, nam ipse iam ad finem uię peruenit, in quo est quies, ut non ampliùs ad pacem quærendam, opus habeat ambulare, sed est in pace inuenta. Sicut discipulus ignorans, diù perquirens magistrum, ipsum inueniens in pace est, quando ipsum quem quæsiuit inuenit: sed nondum similis magistro, quare habito magistro in pace ambulat, licet proficiendo.

Ex sermone: De peccato.

IN nobis habemus cognoscentem spiritum, qui ex ueritate est, qui nos instruit, quando aliquid reprehensibile egimus, contra legem illam æternam: nam cor nostrum, scilicet intellectuale, nos reprehendit. Sed cum Deus maior sit corde intellectuali, quia est fons lucis cognitionis, ex cuius emanatione, anima nostra assequuta est lumen cognitionis: hinc Deus nouit omnia nostra intrinseca. In nobis igitur experimur, nos apud Deum iudicari reprehensibiles, aut non, & hoc cognoscentes, in conspectu eius suademus, id est discutimus corda nostra, ibi enim experimur, ex reprehensione cordis, reprehensibiles coràm Deo nos esse: quod si non reprehenderit nos cor nostrum, fiduciam habemus. Cum nemo possit dolere, nisi cor suum reprehendat, patet, quomodo contritio de peccato, ex lumine diuinę cognitionis exoritur: sed si cor nostrum non reprehendit, non reperimur de quo doleamus. Hinc non uidentes nos in tenebras cecidisse, sed in ueritate lucis stare, fiduciam habemus ad Deum. Iudicamus igitur (ait Ioannes) nos tunc mandata custodire, & quæ sunt Deo placita facere. Quare hoc est peccatum, transgredi mandatum lucis, & non agere opera lucis, quæ sunt opera ueritatis Deo placita, quia ipse est lux ueritatis, sine omni tenebrositate. Vnde peccatum est, in lumen intelligentiæ offendere. Ita Christus nos docet: Si non uenissem, & loquutus eis non fuissem, peccatum non haberent, nunc autem excusationem non habent. Nam penitùs ignorans in actuali peccato excusationem habet, quia non offendit in lumen intelligentiæ. Lumen autem intelligentiæ, quod nos gestamus in similitudine lucis diuinæ, quæ est ipsa ueritas: est lumen rationis, & ipsi rationi naturale, sine qua ratio nostra, non est perfecta ratio. In illo lumine, uidemus quæ legis sunt, scilicet datorem uitæ Deum, & in Deo fratrem, scilicet proximum diligendum, sicuti & diligi optamus. Sed non uidemus in eo lumine potentiam spiritus, quæ est unio eius cum ipsa nuda ueritate, ubi est summa fœlicitas. Sed Christus, cuius rationalis intelligentia, est summæ unita diuinæ ueritati, ut splendor radio, sicut & omnis rationalis spiritus, suo modo distanter ut similitudo seu imago exemplari, ut aer illuminatus splendori radij: uenit, & nos instruxit, quomodo possumus filiationem Dei assequi. Et hoc lumen, est lumen gratiæ, quod intelligentia nostra per fidem Iesu Christi consequitur. Lumen igitur diuinum intelligentiæ, sic per Christum qui uenit, exuberanter factum est unctio, nos omnia instruens, quæ offenditur, quando Christo non creditur, & proximus non dilligitur. Qui igitur Christum non recipit, quamuis lumen rationis habere uideatur, in quo uidet Deum colendum, & proximum diligendũ: tamen in tenebris manet ignorantiæ, cum non recipiat lumen gratiæ, quod spiritũ ad filiationem Dei uehit. Nunquam enim talis (agat etiam quæcunqꝫ uelit) ad quietem spiritus intelligentiæ, quæ consistit in apprehensione ueritatis uti est, attingere potent, cum in lumine suo naturali, omnis humanus spiritus, impotens sit ad istam uisionẽ: quæ quidem impotentia, suppleri solùm potest, in uerbo incarnato. Qui igitur lumen fidei, filiationis Dei, nõ est assequutus, in eo est peccatũ manens, quia fœlicitatem illam supremam quam nec credit, nec sperat, assequi nequit. Secundùm ista, plane scitur, peccatum mortale tunc per nos committi, quando mandata luminis intelligentiæ, transgredimur. Lumen enim tale nos instruit, iustum ordinem seruandum; qui est ut incommutabile bonum commutabili, honestum utili, Dei uoluntas nostræ uoluntati, ratio sensualitati, præponatur. Peruersio huius ordinis, quoniam in ipsum lumen intelligentiæ nequit consentire, peccatum est auersionis à uita, hinc mortale. Vnde licet dicatur, consensum rationis efficere mortale, in peruersitate iusti ordinis: tamen est hoc sanè intelligendum, secundum præmissa, scilicet quando succumbit ratio, ut tunc dicatur consentire. Quæ uti ratio, nunquam consentit, sed prævalet motus spiritus tenebrarum, mundi, & carnis, licet ipsa reclamet: quia tamẽ potest uincere ratio reclamans, quamuis ei uis quædã uideatur inferri, hinc captiuitas ei imputatur. Et ideò quando sic succumbit, in seruitutem spiritus tenebrarum

redigitur, tantò ſtrictius, quantò in ea liberior fuit uis reſiſtendi. Sicut negligentia in prælato, eſt mortale peccatum, quando poteſt auertere ſubditum à peccato magno, & non facit. Vocantur igitur motus illi ſpiritus tenebrarum, tentationes: quia tentant potiùs, quàm uim rationi inferant, cuius potentia eſt ſuprà omne id, quod eſt huius mundi, & eius principis. Cédere tentationi, ignominioſum eſt potenti uincere. Et non poteſt imputari non potenti reſiſtere. Hinc in primis motibus, nondum rationis iudicio præſentatis, non eſt tranſgreſſio: ſed ubi repugnans, permittit conſentire ſenſualitatem, ordo iuſtitiæ in rupturam tranſit, & oritur peccatum, prout præmittitur. Aliquando enim ſine peruerſione iuſtitiæ, quia ſcilicet commutabile bonum, incommutabili non præfertur: turbatio in ordine fit, & eſt peccatum, ſed dignum uenia: quia ſine illo, ob naturæ fragilitatem, uix quiſquam eſſe poteſt. Peccatum mortale, ſicut morbus incurabilis, reddit animam perpetuò inhabilem ad hoc, quod fiat ſponſa Chriſti: cum oporteat ſponſam Chriſti eſſe ſine macula. Veniale peccatum, facit animã ad tempus inhabilem, quouſque purgetur. Vnde eſt ut ſcabies (cuius ſunt diuerſæ ſpecies) quædam citò purgabiles, quædam morpheaticę & quædam quaſi lepræ ſimilitudinem habentes.

Quomodo ratio diuina ſit uita.

Ratio. Vita. FAteor uti ais amice optime, maximè profunditatis uolantis aquilæ, ſcripturam Euangelicam, non poſſe ſufficienter explicari, licet quiſque modo ſuo, aliquid ab alio differenter attingere poſſit. Atque ideò ingreſſum facilem in ipſam, à me fruſtra exigis, niſi & mea delecteris qualicunque coniectura: quam ut nunc ſpiritus miniſtrat, gratè recipito Scis omnem illius ſcripturæ ſanctæ cauſam, Theologum Ioannem affirmare Chriſti notitiam, ut oſtendatur Dei filius, in quo credentes uitam habent ſempiternam. Ad hanc ipſam aſſertionem, omnes qui rationis diſcurſu gaudent perducere ſatagẽs: primum quid per Dei filium uelit oſtendit, ſcilicet ipſum eſſe abſolutam rerum omnium rationem, ſeu patris ſapientiam: nihil enim omnium, ſine ratione eſſe poteſt. Sicuti enim in homine, alia eſt ratio oculi, & alia auris, & alia manus, ut nullum membrum abſque legitima ratione exiſtat, quæ quidem ſingulorum membrorum rationes, in ſimplici ipſa totius hominis ratione complicantur, quæ eſt ratio una omnium rationum: ita eſt una ſimpliciſſima uniuerſi ratio, in ſe omnium menbrorum uniuerſi rationes complicans: quæ eſt ratio, ſine qua, nec uniuerſum, nec quicquam uniuerſi, eſſe poteſt. Hæc autem ratio abſoluta omnium quæ uel uerbum, uel λόγος, uel ſapientia dicitur, extra principium non eſt. eſſet enim principiata, ſi extrà principium eſſet. Omne autem principiatum, cum à ſe eſſe nequeat, ſine ratione non eſt. Et non eſt ſuiipſius ratio, quia principiatum: implicat enim ſuiipſius rationem, pariter & principiatum exiſtere. Hinc abſoluta ratio, cum ſe neget principiatam, ſe in principio eſſe fatetur. Eſt igitur in abſoluto rerum principio, uerbum, λόγος, ſeu ratio rerum. Et hoc quidem non eſt aliud quàm apud patrem uniuerſi, quem omnes Deum dicimus, eſſe ipſam rerum abſolutam rationem: non eo modo, quod uerbum quod eſt apud Deum patrem, coincidat cum patre, quia apud ipſum eſt. Alioqui enim ſi coincideret, non eſſet apud patrem, ſed ipſe pater. Sic itaque eſt ratio in principio, & non coincidit cum patre, apud quem eſt, licet ipſi omne id conueniat, ut rationi abſolutæ, quod patri conuenit ut patri. Si patri conuenit principium ut patri, conuenit rationi ut rationi. Si patri conuenit deitas ut patri, conuenit deitas rationi ut rationi. Si conuenit patri æternitas ut patri, conuenit ſimiliter rationi ut rationi. Quapropter, cum abſoluta ratio ſit per quam Deus fecit & ſæcula: erit Deus qui ſæcula fecit, ut pater ſeculi: erit ratio abſoluta, omnia patris habens: patris ſapientia, ratio ſeu filius, ut ipſe ſit filius æternus æterni patris, per quem fecit uniuerſa. Sic itaque abſoluta rerum ratio, eſt patris filius: quia nihil niſi à patre, & omnia quæ & pater, habet. Oportet enim abſolutam rationem adæquari potentiæ creatiuæ, cum nihil ſine ratione, in eſſe prodire poſſit. Sic omnipotentia creatiua, perfectiſſimè relucet in abſoluta ratione. Nam cum ſine ratione nihil eſſe poſſit, & abſoluta ratio ſit omnium creabilium adæquatiſſima, perfectiſsima

ctiſsima,atque ſufficientiſſima ratio:manifeſtum eſt,omnipotentiam creatiuam,in perfectiſſima ſui relucentia, abſolutam generare rationem, omnium creabilium complicatiuam. λόγος igitur abſolutè prolatus,eſt Deus,filius Dei patris:non alius in deitatis natura,quia Deus erat uerbum,nec eadem quæ Dei patris perſona, quia λόγος licet ſit in principio,quod eſt omnipotentia creatiua,non tamen ipſe Deus pater,ſed apud ipſum. Hæc autem omnium creabilium abſoluta ratio,eſt omnia:ut uita omnium ratio. Omnia igitur ut ſunt in ipſa ratione,ſunt ipſa uita abſoluta:nihil enim extra rationem uiuere poteſt. Ratio igitur eſt uita.

Chriſtus prædicauit,hunc mundum penitùs eſſe derelinquendum,ob alium,et uitam hanc ſenſibilem,propter aliam intellectualem. In mundo intellectuali,non reperitur niſi ueritas,ſcilicet obiectum intellectus,ſicut in cœlo uiſibili,non niſi color qui eſt obiectum uiſus. Oſtendit autem Deus ſupremo teſtimonio,hanc uitam eſſe paruipendendam propter ueritatem,quæ eſt uita intellectus alterius mundi,quoniam ad hoc uenit in mundum,& mortuus eſt,ut teſtimonium in ſanguine ſuo perhiberet:qui enim moritur pro ueritate,maius teſtimoniũ perhibere nequit. Sic mors Chriſti,certificauit nos & liberauit ab ignorantia,& ab omni malo,ſi recipimus teſtimonium eius. Si non,tunc non habemus excuſationem,quia maius teſtimonium ferri non potuit. Deo qui eſt ueritas,non poteſt non credi. Sed dubium eſt ſolùm, an ſpiritus ſit ex Deo. Vnde conſtante,quod filius Dei ſit ille qui loquitur,& promittit gloriam æternam:tunc non eſt hæſitatio de promiſſis,& omnia recipiuntur quæ mandat,& non poteſt eſſe fides maior quam illa,ideò per fidem illam,omnia aſſequitur credens. Experitur autem qui accepit, quoniam Deus uerax eſt. Quod autem quis accipiat uerba Ieſu,ut filij Dei,inducitur ex ijs,quæ ſupra hominem operatus eſt. Et ex ijs quæ mandauit,quæ talia ſunt, quæ ſtante ueritate quæ Deus eſt,illa mandata neceſſariò probantur eſſe ex ueritate. Nam quicunque credit,Ieſum eſſe filium Dei:ille non poteſt niſi mandata eius obſeruare, ſcilicet dilectionem,quam præcipit,& pro illa promittit uitam æternam. Si uis uitam ingredi,ſerua mandata. Qui non ſeruat mandata:ſignum eſt,quod adhuc non habet completã fidem,quod mandans ſit Deus,aut filius Dei. Fides autem eſt neceſſaria, ſine qua nihil,& per quam omnia.

Veritas. Vita. Fides.

Chriſtus dicit,Deum(qui eius pater eſt)eſſe ueracem & bonum:ideò eſt obiectum rationalis ſpiritus,qui non appetit niſi ſcire uerum, & habere bonum. Deus igitur eſt uita animæ rationalis. Videt igitur intra ſe anima, id eſſe Deum ſuũ,quod inſatiabiliter appetit. Et dum diſcurrit per omnia huius mundi,non reperit niſi ſimilitudinem aliquam eius,quod quærit,& niſi linquat mundum,non pertingit ad quęſitum:nam Deus quem quærit,exemplar eſt,& abſolutus ab omni eo,cuius eſt exemplar.

Ex ſermone:Conſtitute diem ſolennem.

DEus creauit hominem rectum. Nam in primis parentibus,natura ipſa,auerſa eſt à rectitudine,& conuerſa eſt deorſum. Ac ipſa curuitas,ita contracta, in auerſione à iuſtitia rectitudinis:ſeipſam in rectitudinem reducere non ualuit. Non enim poteſt curuum,niſi per potentiam altiorem, reduci in rectũ. Deus dedit leges multas purgatorias,& cõſeruatorias,& non ſolũ dedit leges, per quas anima ad maiorem curuitatem non rueret, ſed ſeipſam ad rectitudinem, quantùm humaniter poſſet reduceret. Vt ſic non ſolum capax fieret gratiæ altioris: ſed etiam,ut ſic anima in æqualitate & paritate uirtutum,corpus etiam minùs inficeret,nam paſſiones animæ,corpori influunt impreſsiones. Sicuti uidemus ex ira frequenti,choleram augeri. Etiam uoluit Deus per legem,homines ſeminis Ahrahæ, abſtinere à carnibus immundis, & illis omnibus, quæ complexionem inficiunt,& ſanguinem à ſua puritate detrahunt.

Rectitudo. Curuitas.

Tàm eſt excellens uirginitas in altitudine gratiæ,quod in ipſa cõincidit fœcunditas. Benè eſt iſta benedicta inter mulieres,quæ cum ſit uirgo,eſt ſumma fœcunditas,

Virginitas.

quæ tamen mulier in utero geſtans fœtum, eſt uirgo pudiciſsima. Vide, ſterilitas nō eſt ex benedictione. Virginitas ex eo non eſt magis Deo grata, quia non fœcunda: ſed uirginitas in fœcunditate, & fœcunditas in uirginitate, Deo eſt gratiſsima.

Homo. Homo eſt ſexta dies, ſeu microcoſmus. Deus in uerbo omnia creauit: uerbum autem, eſt ut ars infinita: creaturæ autem ſunt participationes artis infinitæ: ars autē illa, uerbum ſeu mens ęterna, eſt lux infinita, ſeu ſapientia. Quomodo autem lucem illam æternam participando, omnia creata in eſſe gradatim prodierunt, Moſes deſcribit, & quomodo ultimo, ſcilicet ſexto gradu, hominem ad imaginem & ſimilitudinem ſuam. Hominem autem ſurſum creauit ad ſe: omnia enim animalia, & omnia creata, in homine, quaſi in fine quieſcunt, homo autem, non niſi in die ſeptimo ſeu ſabbato, quieſcit. Sabbatum autem, eſt lux quæ non legitur creata: ſed Deus benedixit diei ſeptimo. Vnde ſolùm in hac luce increata, quæ ſabbatum dicitur, eſt quies hominis: & non eſt hominis lux benedicta, niſi in ſabbato.

Ars diuina. Ars diuina, eſt lux infinita, quę lucet in omnibus, ſicut lux lucet in colore uario. Et eſt omnis ars, forma, ſeu ratio, in qua omnia ab æterno. Sicut uerbum mentis noſtræ, ratio eſt, quæ complicat in rationali arte omnia artificiata, ſupra tempus & diuiſionem: artificiata artem explicant: eccleſia ſeu domus in artifice eſt abſqꝫ diuiſione abſolutè: in contracto artificiato, contractè & compoſitè. Et aſcende per gradus in arte, nam ars ſuperior, complicat inferiores, & ideò nobilior eſt: ſic ars infinita maxima. Quomodo autem per uerbum omnia creata ſint, & quomodo opera trinitatis ſint diuiſa, exemplum à noſtra arte. Quia primò concipitur forma artis, & concipiens amplectitur conceptum: dixit, & uidit quia bonum. Quomodo autem per creaturas, aſcenditur ad artem infinitam? Dico, ſicut ex artificiato ad artificem, quem iudicamus perfectum ex opere. Quomodo mundus, in uerbo Deo? Dico quòd archetypus mundus, ut in forma artis, Deus eſt: ut participatur, contrahitur, & ita exeunt creaturæ, ſicut in artificiato. Item de Sole, prout uirtus eius conſideratur, ut eſt in radice fontali: tunc tantùm eſt una magna ſolaris uirtus, in qua uirtute, ſunt omnia uitalia ſenſibiliter. Prout autem contrahitur uirtus participatiuè, in hoc uegetabili: tunc ſtante uirtute Solis, in ſua unitate ſimplici incorruptibiliter, participatum aliud nomen aſſequitur. Aſcende igitur ad uerbum uitæ, quomodo omnia in ipſo uita, & de uita in egreſſo participatiue alia uegetabilis, alia ſenſitiua, alia rationalis, alia intellectualis.

Ex ſermone: In nomine Ieſu.

Fides. VEritas, non aliter quàm fide attingitur. Nā fides eſt ueritas reuelata, quæ in humilitate appręhēſionis recipitur: licet conatu ex noſtris uiribus elicito, non attingatur.

Raptus Pauli. Duo uidet Paulus in raptu uidiſſe in tertio cœlo, ſcilicet intellectuali, quia dicit, neſcio an in carne an extra, quæ tantùm arbitratus eſt ſe ſcire: ſcilicet Chriſtum, & hunc crucifixum. Et quamuis Paulus in cœlo intellectuali, ſuper omnem rationem, intuitus ſit Chriſtum: tamen non ipſum in hac uita mortali, nobis reuelare potuit, ut uidit: quia ſenſibiliter ſic capi nequit. Neqꝫ uidit ut uiſibilis eſt, ſed uti eſt. Quia ſic tantùm ſupra tertium cœlum, & omnes cœlos, ad dexteram patris in gloria eſt, extra gloriam non uiſibilis. Sed tantùm uidit in cœlo intellectuali, eum confitendum in gloria eſſe, per omnem linguam. Aperit autem Paulus uiſionem, qua intellecta, duo ſequuntur, genuflexio & confeſsio.

Viſus. Poſſe uidere eſt ſine termino, neqꝫ oculus uiſu, neqꝫ auris auditu, ſatiatur. Viſio igitur, per quam eſt ipſum uidere, id quod eſt, eſt actus. Poſſe uidere ſine termino, oſtendit actu abſolutam infinitam uiſionem, Deū eſſe: & hoc agit intellectus, nō oculus. Et ita de ſenſibilibus omnibus, aſcende uſqꝫ ad ſenſum communē, et de illo uſqꝫ ad rationem, & de ratione ad intellectum: & ſic qualitercūqꝫ poteris uidere, quomodo hoc eſt ueriſsimū, quòd ſine uno puriſsimo actu, nihil eſſe poteſt, licet ille actus, non ſit uti eſt compræhenſibilis: quia ſemper plus poteſt per intellectū compræhendi. Oſtendit ipſum Chriſtum, Deum, & uerbum, ſeu nomen, ſeu æqualitatem patris.

Aequalis

Aequalis est Deo patri, filius in diuinis. Quomodo potentia omne id quod est, est ab actu: & potentia actui commensuratur? actus purissimus & infinitus, est actus infinitæ potentiæ seu uirtutis. Infinitas autem actus, & infinitas potentiæ, est una infinitas seu deitas. Filius igitur est æqualis patri, & est ipsa æqualitas, seu ueritas, per quam omnia id sunt, quod sunt: omnia enim quę sunt, inquantum sunt, non sunt minùs, nec maiùs quàm sunt. Aequalitas igitur omnia essendi, est ueritas esse cuiuslibet quod est, & ita potentia patris, & absoluta æqualitas.

Ex sermone: Alleluia dies sanctificatus.

Homo.

HOmo creatus est die sexto, & est completio creaturarum. Et sicut omnes dies antè sextum, ostendunt omnia creata, finem capere in homine: ita homo in se finem non habens, sed in die sexto ad hoc creatus fuit, ut in sanctificatione & benedictione Dei, quæ est supra omnem creaturam, quiesceret in apprehensione uitæ, & lucis æternæ, in die septimo. Sed homo ad hoc, ut de sexta die transferretur in requiem, iussus in obedientia stare, & expectare, ut ille eum in quiete collocaret, qui ipsum de terra finxit, & in ipsum spiraculum uitæ inspirauit: sed homo cecidit.

Incarnatio.

Incarnatio uerbi, est complementum & quies creationis. Nam in illo opere, qui escit potentia in seipsa. Creata enim quacunq; creatura, cuiuscunq; perfectionis: perfectior potuit creari, quantùm erat ex parte potentiæ Dei. Sed quando creatura in ea est perfectione, quod in Deo supponitatur, completa est potentia creandi, quæ est Deus: quoniam tunc non est medium, inter creaturam & creatorem, & est unio qua nulla strictior esse potest, & hinc est quies potentiæ in seipsa. Et quia homo est complicatio creaturarum, non potuit creatura, assumi à creatore, in unitate suppositi, in qua omnis creatura, quietem in sua natura attingeret, nisi in humana natura assumpta. Et hoc modo dicimus, Christum primogenitum omnis creaturæ, non secundum diuinitatem tantùm, sed ut Christum Deum & hominem, non ex apparitione temporis: quia uerbum æternum, in quo supponitatur creatura, ante omne tempus est. Et Christus sic est ante omnem creaturam, & apparitio, quæ uenit in tempore quòad nos, non mutat primogenituram quòad creatorem, cuius est creatura. Sicut in mente artificis, priùs est quod est perfectũ, scilicet domus ipsa, quæ tamẽ est ultima in exequutione: ita quidem dicimus, omnia facta propter ipsum, & quod ipse sit primus. Et ipse quia unus, est unus mundus, & propter ipsum, omnia quæ in mundo sunt, id sunt quod sunt.

Primogenitus.

Considera benè & subtiliter, quod apud Deum non est tempus, & omnia quæ sunt præterita & futura apud nos, apud ipsum sunt præsentia, & non est Adam ante Christum, nec Christus ante Adam apud ipsum. Si igitur concipis omnes creaturas simul uti sunt, semper in conspectu Dei: illa pluralitas creaturarum, ita per intellectum nostrum pluraliter concepta, apud Deum in quadam unitate ordinis existit. Et sic primus Christus, principium & caput. Sicut si conciperes, alicuius regis familiam totam simul, qui haberet filium, tunc ad hoc, quod sit una cura unius regis ex multitudine, ordo est: quia primus inter familiam est filius, qui est caput familiæ & princeps, deinde magister curiæ, deinde comites, & ita deinceps. In hoc ordine, non respicitur ad tempus: quia filius, & si sit tempore cæteris iunior, est tamen in familia prior.

Ex sermone: Ecce euangelizo.

Gradus. Dies.

ALiqua participant lucem in infimo gradu, ut elementa, aliqua in uegetatiua uita, aliqua in sensitiua, aliqua in rationali. Per gradus, exprimuntur hi dies. Nam omnia fecit Deus simul, dixit enim & facta sunt: sed explicatio gradualis describitur per Mosen, in participatione lucis & diei.

Ex

Ex ſermone: Allelu ia dies ſanctificatus.

Septenarius. SEptenarius numerus, eſt numerus naturæ humanæ, quoad fœtum in utero, & quo planetæ influunt. Primò, in ſeptem horis ſemen colligitur, ſeptem diebus ad partum putreſcit, ſepties ſeptem uiuificatur, ſeptimo menſe perficitur, natus ſeptem annis, ad locutionem de infantia pergit, bis ſeptem ut ſit puer, ter ſeptem ut ſit adoleſcens, quater ſeptem ad complementum ſtaturæ, ut ſit iuuenis, ſepties ſeptem ut ſit in complemento uirium & uirilitatis. Nouies ſeptem ad caſum, qui eſt annus 63. qui eſt annus fatalis, decies ſeptem ad debilitatem. Sicut in utero, per numerum menſium: ita extra uterum, per numerum ſeptenarium annorum Et ſic octonarius ſemper eſt reiteratio, poſt complementum. Hic mundus ſeptem ætatibus, rotatur in octauam. Sunt anni quibus monarchia creſcit ſeptingenti, ut de Romana & Babylonica: deinde decreſcit. Sunt ſeptem ſpiritus Dei, quibus mouetur ſpiritus noſter, uti in Apocalypſi: ſunt ſeptem ſpiritus mali. Et omnium conſummatio eſt per ſeptem, & renouatio in octaua, ut in harmonia, quia octaua repetit primam, ſed in uario modo. Et quomodo Eccleſia regitur per diſtinctiones ſeptenarias, ut in Apocalypſi, quando ſeptimus angelus tuba canit, conſumatur myſterium.

Menſura. Menſuratur tempus ex motu ſiderum, modo Paganorum & Aſtrologorum. Ex cognitis in tempore, menſuramus abſcondita. Et hoc modo poſſumus dicere, quòd Iudæi menſurant, quia ponunt initium mundi. Ex diuinis menſuramus humana, & hic modus Chriſtianorum. Pagani ex aſtris, Iudæi ex geſtis in Biblia, Chriſtiani ex Chriſto.

Nomen. Nulla res habet nomen præciſum: nam in qualibet re reperitur eſſentia, uirtus, & operatio. Per operationem, deuenimus in notitiam uirtutis: per notitiam uirtutis, in notitiam eſſentiæ, ſcilicet ad notitiam, quia eſt eſſentiæ à poſteriori. Et denominamus eſſentiam, ex ratione uirtutis. Sic dicimus animam, rationem: quia reperimus in ea, uirtutem ratiocinandi. Ita dicimus ipſam mentem, quia intelligit. Sed quidditas animæ, non eſt nominabilis: quia ipſa præcedit id, quod ratio appræhendit. Vnde anima eſt aliquid, quod habet omnes iſtas iam dictas, & alias innumerabiles penè uirtutes, & ignoratur per omnem rationem quid hoc ſit, ſic de Deo.

Ex ſermone: Dies ſanctificatus.

Nomen Dei Pulchrum ABraham quæſiuit nomen Dei, & dixit Deus: cur quæris nomen meum, quod eſt admirabile? cur admirabile: quia non attingitur. Nam hæc eſt omnium prudentium concors ſententia, quòd nomen eius non eſt nominabile, quoniam admirabile eſt nomen eius, in uniuerſa terra: quia eleuata eſt magnificentia eius, ſuper cœlos intellectuales, qui benè enarrant gloriã eius, & opera eius annunciat firmamentum. Sapiens, aſcendit in ſpiritu ſurſum & deorſum, ſed non reperit nomen eius. Sed quid ait ipſe, uideatur in litera: quia enarrat uiſionem uiri, cum quo Deus, & qui Deo ſecum commorante, confortatus ait: ſtultiſsimus ſum uirorum, & ſapientia hominum non eſt mecum. Et poſtquàm opera Dei aliqua enarrauit, dicit: quod nomen eius eſt, & quod nomen filij eius ſi noſti? omnis ſermo Dei ignitus: clypeus eſt, omnibus ſperantibus in ſe. Quid igitur attingit omnis creatura de Deo? nam in operibus eius, attingit ipſum admirabilem, ſed ipſum non attingit. Vide ubi reperiuntur nomina colorum, nónne in regione uiſus? Nam ſublato uiſu, non eſt color. Apud cęcum, non eſt color: in omni enim regione, quam cæcus attingere poteſt, non reperit colorẽ. Eſt igitur color, in regione uiſus: ſed non attingit omnis color uiſum, nam uiſus non eſt coloratus. Eſt igitur uiſus, extra omnem regionem coloris. Et potiùs uiſus indicatur in regione coloris nihil, quàm aliquid: quia nullum eſt nomen, aut nulla eſt notitia in regione coloris, niſi de colore, nec ſciret color dicere aut nominare, nõ coloratum. Et ſi quæratur Deus, in regione coloris: tunc non reperitur, niſi quid optimum coloris, ſcilicet ubi eſt omnis coloris perfectio & pulchritudo, & ita de omnibus alijs ſenſibus. Sicut igitur ob hoc oculus

lus in centro uisus, non habet colorem, ut sit omnis coloris principium, medium, & finis, & ita de alijs sensibus: sic sensus communis, nihil habet sensuum particularium. Intellectus nihil habet de omnibus, quæ in regione rationis & sensus sunt, ut sit se habens ad ipsa, sicut oculus ad colores. Sic Deus, se habet ad omnes creaturas. In regione igitur omnium creaturarum, non reperitur Deus, nec nomen eius, nisi secundum naturam illius regionis, scilicet secundum perfectionem ultimam, in illa regione possibilem. Intellectualis autem perfectio, est ultima, illa Deum, purum intellectum nominat, hoc est ueritatem, & purum affectum, hoc est bonum, & ita de reliquis. Sed non est aliquod nomen tale Dei, ut ex præhabitis patet. Secundum igitur omnem creatum intellectum, Deus potiùs nihil est, cum non sit de ratione intelligibilium, quàm aliquid, cum regio illa non attingat nisi intelligibile. Et quia omne uerbum ab intellectu emanat, cum sit ratio (uerbum enim, non est nisi intellectus in ratione) hinc Deus per intellectum nominatur in ratione, ut quia intellectus attingit in suo cœlo, opera diuina, reperit scilicet uirtutes, potentias, & id genus, & Deum sic nominat in ratione: quia nihil reperit in regione sua, de causatis omnibus, à causa priori altiùs perfectiusq; Sicut fabrum, qui ex auro & argento fabricat, aurifabrum dicimus à digniori. Et quamuis uisus non attingat nisi coloratum, attingit tamen lumen, se ingerens in uisum non coloratum, non tamen attingit definitiuè lumen, cum non sit de regione coloris. Nescit enim quid sit lumen, licet sit ei delectabile & gratissimum super omnia, cum sine illo lumine, nihil in sua regione attingere possit. Sicut igitur lumen corporale, se habet ad oculum corporalem: ita spirituale lumen, ad oculum spiritualem, scilicet intellectum. Non ingerit se hoc lumen spirituale mentibus, & non apprænditur definitiuè, & est extra regionem intellectualium apprænsionum, sed tale in quo sicut oculus attingit omnia, quæ in regione uisus sunt, sic intellectus omnia suæ regionis intelligibilia. Sic igitur patet, quòd sicut oculo lumen corporale est admirabile, & ei ineffabile, sed gratissimum, sine quo nec uidere potest, nec quicquàm uisibile est, ut sit lumen ipsum, per quod & in quo fit omnis uisio: sic lumen intellectuale est diuinum, & admirabile, & ineffabile seu innominabile, & gratissimum super omnia, per quod, & in quo fit intellectio. Et hoc est lumen reuelationis & gratiæ. Nam sicut lumen oculis reuelat colores, & ponit uisum in actu, qui erat in potentia: sic hoc lumen est lumen reuelationis & gratiæ, reuelans intellectui nostro intelligibilia. Et hoc est fortalsis, quod omnes sapientes Prophetæ & Sancti, nobis in scripturis insinuant, quomodo reuelatione ipsius Dei solùm, apprænsio est possibilis. Reuela inquit oculos meos, & considerabo mirabilia, de lege tua, quoniam ex nobis nihil possumus. Et hoc est quod Salomon uidetur dicere, postquàm ignorantiam nostram nominis Dei & filij eius præmisit, dicit: omnis sermo Dei ignitus clypeus est, sperantibus in se. Ne addas quicquàm uerbis eius, et arguaris, inueniarisq; mendax. Docemur igitur ab omnibus sanctis, sine illo lumine nihil esse in homine, quod possit quicquàm uitæ habere, in regione sua. Nam uidere, oculo est uiuere: sic intelligere, intellectui est uiuere. Non igitur uiuit intellectus, quando hoc lumine caret. Quare hæc est omnis omnium sapientum traditio, ut cognoscamus, nos ex nostra præsumptione, non posse uiuere uita intellectuali: ut doceмur per exempla angeli, & hominis Adæ, qui hoc lumen, non ex gratia sed præsumptione, se habere iactabant, uolentes similes esse altissimo, qui solus alio non indiget: & ad humiliationem deducamur, scientes omnem reuelationem, seu uitam dari gratuitè, ut illam impetremus. Ita Salomon cui Deus hæc reuelauit, scilicet quòd sapientia habetur ex gratia: non aliud docuit, de modo ipsam acquirendi, nisi quòd ipsa diligenter inquiratur per amorem, & petatur sicut & ipse petijt. Mitte mihi (inquit) sedium tuarum assistricem sapientiam. Debet quæri cum auiditate maiori, quàm qua pecunia quæritur, & tunc dabitur: quia â Deo est sapientia, & de ore eius prudentia procedit. Nam omnis sapientia à Domino Deo est. Emitte (ait Propheta) lucem & ueritatem tuã, ipsa me deduxerunt & adduxerunt in montẽ sanctum

ctum tuum, & in tabernacula tua. Et sic scimus, ex traditione sacrarum literarum, reuelationes aliquas circa nomen Dei, ut de nomine τετραγραμμάτῳ, & alijs diuinis nominibus. Et non est nisi unum nomen, supra regionem intellectualem, scilicet Iehoua. יהוה: quod nõ est de regione intellectuali, quia non intelligitur, neq; ipsum signat Deum secundùm aliquam rationem, sed ut omnis rationis & intelligentiæ fontem, & principium. Alia sunt nomina diuina, sed de regione intellectuali, quorum aliqua sunt nobis explicata, per uigorosos intellectus, qui sanctitate luminis reuelationis, præ cæteris claruerunt. Alia sunt nomina, sapientum, Chaldæorum, Græcorum, Aegyptiorum, Paganorum, nationum, linguarum: alia, uniuscuiusq; deuoti uiri, qui Deum uariè nominat. De nomine creaturarum, notitia, est nominis causa. Notitia, ex intellectu est: motus rationis, imponit nomina. Nam sicut lumen, est causa colorum (nam color non est, nisi terminus lucis in diaphano) ita gratia diuina est causa rerum. Non est igitur nomen omnis rei, nisi terminus nominis Dei, nam creatura, non est quicquàm ex se. Tunc patet, quòd creatura ut est ex se, non habet nomen, nisi nihili nomen, & ut est ex Deo, non habet nomen, nisi Dei nomen, sicut filius hominis, homo nominatur. Sed quia diuersitas terminationis luminis gratiæ, est causa uariationis creaturarum, ex unitate lucis: tunc creatura sortitur nomen discretiuum, per aliquam rationem, qua discernitur una creatura ab alia. Vnde non est creatura ibi nominabilis, ubi non est creaturarum diuersitas, scilicet in lumine: nec est nominabilis, ut est extra illud lumen, quia extra ipsum nihil est: neq; est nominabilis ex termino, ubi scilicet terminatur lux illa, quia nec lux est terminabilis, in aliquo extra se, quum nihil sit extra ipsam: nec in se terminatur, quum termini non sit terminus. Vnde non est compræhensibilis aliqua creatura, uti est. Quare nominatio eius, est ex ratione dependens, per operationem diuersam, & de illa se ad uirtutem rei eleuante, & ipsam rem quam non apprehendit uti est, sed in operatione, quę ab ipsa emanat: nominante secundum rationem operis, aut aliam rationem discretiuam. Et scias ex hoc esse, quòd secundum uarietatem motus rationis, est uariatio nominis. Nomen cuiusq; rei, & uerum nomen, ineffabile est: & omnia nomina rationis motu imposita, sunt explicantia in aliqua similitudine, uerum nomen rei, quod non attingimus in rationali regione. Nemo enim poterit scire, quid sit, aut quod nomen eius, nisi in lumine gloriæ & fœlicitatis suæ ultimæ. Et sic solùm ille qui uicerit, sciet nomen suum, quod erit ei nouum, & manifestabitur ei, & erit tale, quod os hominis nunquàm nominauit: & damnati, nunquàm scient nomen suum, & morietur intellectus: quia uitam, quæ est intelligere, perdet: & hic est scriptus in libro uitæ, qui habet nomen, & ideò uiuit notitia eius, quem Deus ex nomine noscit. Sicut Mosen scriptum in libro uitæ, Deus dicit se noscere ex nomine. Collige mysterium, quomodo angeli, non habent nisi nomina, quæ sonant terminum lucis, scilicet: Michael, quasi fortitudo Dei: Raphael, quasi medicina Dei, hoc est ubi relucet in termino fortitudinis lumen illud, aut in termino salutis, secundùm interpretationem nominum illorum. Et non reperiuntur nomina esse intellectualium spirituum, nisi quædam terminationes lucis diuinæ, secundum regionem intellectualem, sic etiam de alijs, in sua regione. Quemadmodum in Mathematicis, ex terminatione superficiei, figura nomen sortitur, trigona, tetragona, hexagona, quia tot angulis claditur. Sicut etiam aurum, uariè terminatum in figuris, uariè nominatur: nam nominatur calix, uel candelabrum, uel annulus, uel crater, uel quippiam similium. Sic etiam diuinum lumen, licet sit unum, ex termino tamen uario, nominatur uariè. Ille autem qui scit quòd candelabrum illud est ex auro, nominet candelabrum aureum: & qui scit colorem iridis, ex termino lucis Solaris esse, potest nominare, & definire colorem iridis esse colorem lucidum, & hoc secundum, est propiùs exemplum. Sicut qui sciret unde esset creatura, ille secundum hoc, nomen imponeret. Sed quamdiu ignoratur nomen Dei, à quo omnia: necesse est & ignorare nomen creaturæ, quod est similitudo nominis Dei. Elicias ex hoc, quomodo homo in nomine suo, quærere debet Deum, ut inueniat nomen suum uerum: nam tollere de-

bet omnes figuras, quas figurat nomen ſuum, & intra ſe reperiet lumen, ſicut Dionyſius docet, per ablationes aſcendere. Sicut faciẽtes coclear in ligno: id enim quod uidit intellectus, per fidem in ligno, anteꝯ eſſet in ſenſu, factum eſt præſens ſenſui. Sic in hoc mundo, per rationem Deum quærentes, tollimus omnia, ut Deũ qui per fidem nobis præſens eſt, anteꝯ quæratur ratione, fiat etiam præſens oculo intellectus. Sed non poſſumus ad purum lumen impermixtum, per quemcũqꝫ aſcenſum & abſtractionem peruenire, ſicut nõ poteſt ſtatuarius in ligno formam, quam priùs uidit per conceptum in intellectu, per quamcunqꝫ ablationem pertingere, quin remaneat ſemper aliquid de eo, quod auferre deberet, & nõdum abſtulit, ut ad purum conceptum uti eſt, deueniat. Vnde in hac uita, Deum non poſſe uideri: Deus Moſi oranti, ut eius faciem uideret, reuelauit. Habemus igitur, quomodo in lumine gratiæ, ſeu lumine reuelato, ſeu in luce ſtellæ, ſi diligenter ambulauerimus & quæſierimus: poterimus ad aliquem locum perduci, ubi eſt rex Iudæorum, ſed ipſum in puritate uti eſt, non inuenimus: ſed ducit nos lumen ad Ieſum, ut in puero regem attingamus. Nam ſi legimus diuinum Dionyſium, has aſcenſiones aperientem: tunc remittimur ad Ieſum, qui eſt ſplendor patris, ut medio ſplendoris, quem in Ieſu nobis ſecundum humanitatem communẽ reperimus, ſaluemur: attingentes in puero regem gloriæ, hoc eſt, attingentes in homine puero, nondum apparente rege in hoc mundo, regem ſæculi alterius. De nomine Ieſu nota, quòd omnis impoſsibilitas & defectus, infirmitas & ignorantia, in Ieſu & in nomine ſeu notitia eius, adimplentur, finem capiunt, & eliminãtur. Nam ſi ipſe Ieſus nobis innoteſcit in nomine, quia ſaluator: tunc hæc eſt oſtenſio, ubi reperimus omne deſideratum. Ducimur autem ad Ieſum, tãquàm ad eum, ubi in noſtra natura reperimus omnem ſufficientiam, ſeu perfectionem, ad altitudinem deductam. Nam lumen quod in noſtra natura, in Ieſu reperimus, non eſt lumen refractum, intelligentiam reſtringens: ſed eſt oſtenſio lucis, in quo & ipſam lucem, ſupra omnem poteſtatem, uirtutem, atqꝫ omnes inhabitatores intellectualis regionis, apprehendimus. Non enim ſplendor eſt alius, Ieſus quàm patris, & figura ſubſtantiæ eius, & ipſa lux in hypoſtaſi uiua & uera. Et ob hoc illuminationes Ieſu, quæ ab ipſo ut exẽplari & magiſtro proceſſerunt, non ſunt de regione mundi huius, ſed de regione patris, & æternitatis, per quæ ducti ſumus, ut apprehendamus hoc nomen, ei competere: quia non effluxit in opere eius, niſi ſaluatio. Ac quòd ea propter ipſe ſit ſaluator, & nomẽ eius Ieſus. Et hoc eſt nomen, ſupra omne nomen cœleſtium, terreſtrium, & infernorum: neqꝫ eſt aliud nomen, in quo eſt ſalus. Reperitur igitur Ieſus, medicina & medicus, ad quem pertingere poſſumus in regione noſtra, quia homo eſt & creatura, in quo apprehendimus nos in quiete, quia Deus eſt. Et ob hoc Ieſus dicitur, à ſaluatione, quæ eſt creatoris: illius enim eſt ſaluare, cuius eſt dare eſſe, & non eſſet ſaluator, ſi eſſet extrà naturam noſtrã, nobis imparticipabilis, cui adhærere non poſſemus. Ieſus igitur, eſt nomen ſaluatoris, ſaluantis nos æternaliter, quod dicit, in ſua uirtute eum cuius eſt nomen, Deũ eſſe & hominem, creatorem & creaturam. Qui igitur ſitit apprehendere ſapientiam, uti Magi, & illam diligẽter inquirit: ducitur lumine gratiæ ad Ieſum, ut ad mediatorem perueniat, ſine quo incapax eſſet natura quærẽtis, quęſitæ gloriæ. Nomen τετραγράμματον dicitur ineffabile, fortè quia non eſt niſi unitas omnis uocis. Nam ſi rectè conſideras, tunc non eſt יהוה, niſi collectio uocalium, in unitate י. ה. ו. ה. Sunt quatuor literæ, & dicitur τετραγράμματον, quaſi quatuor literarum. Non tamen exprimitur per illas literas, ſed ſunt puncta expreſsionis, quæ ſignantur, quatuor uocalium: ſcilicet i e o a. Et in Vau litera, eſt nota expreſsionis de o: licet ipſa ſit u, nam o & u uocales, coincidunt in radice uocalitatis. Hinc in Alphabeto Græco, non reperitur u. Et in Alphabeto Hebraico, non reperitur o. Et ita habes ſecundum Latinos, in nomine יהוה, non eſſe niſi uocalitatem omnem: h enim, non eſt litera. Ineffabile igitur eſt hoc nomen, quod omnem uocalitatem in ſe complicat. Siue igitur ad Græcam, ſiue ad Hebraicam, ſiue Latinam linguam reſpicias: non aliud habet hoc nomen, quàm quòd in ſe complicat omnia, per quę uocale uerbũ formatur. Eſt igitur forma

Coclear.

IESVS.

Iehoua.

uerborum.

uerborum. Vnde eſt forma, ſine qua non poteſt uerbum uocale fieri: ſine enim uocali, non fit uerbum. Vnde eſt uerbum Dei, ſcilicet uerbum, per quod omne uerbum, et in quo omne uerbum. Ieſus autem uocatur Hebraicè ישוע, et eſt uerbum Dei, cum S litera, quæ dicitur Sin. Et interpretatur Sin elocutio, quaſi uerbū Dei elocutum. Eſt igitur ישוע ſeu Ieſus, uerbum Dei elocutum. Verbum autem Dei elocutum, eſt in quo omnia ſunt facta: dixit enim, et facta ſunt. Quid igitur Ieſus, niſi complementum uerbi elocuti, ſeu ſaluatio et perfectio? Quod nota, et hinc os Domini nominauit hoc nomen. Sed Deus loquitur per intellectum, et intellectus per rationem, et ratio per ſenſum. Audiam (inquit Propheta) quid in me loquatur Dominus Deus. De nomine ego, quomodo Deus dixit, ego Deus omnipotens, et ego ſum, et ego ſum qui ſum, et Chriſtus dicit, ego ſum α et ω. Vnde ego, non conuenit niſi Deo et Domino Ieſu: quia alia ſuppoſita, non propriè ſubſiſtunt, quum hypoſtaſis eorum, non ſit æternitas.

Ex ſermone: Sedete, quoaduſq; induamini.

Pax. Quies.

CVm in hoc mundo, non habeamus ciuitatem permanentem, ſed ſimus peregrinantes: ad aliquid tendit noſtra peregrinatio. Si igitur motus non habet in ſe finem, ſed in quiete: motus peregrinationis noſtræ, petit finem in pace et quiete. Et quum pax et quies ſint terminus motus: non erit pax illa in tempore, quum tempus non ſit finis motus, ſed concurrat cum motu, ut menſura cum menſurato. Pax igitur eſt ita finis temporis, ſicut finis motus. Tendimus igitur in noſtra peregrinatione, qua ut homines ratione uigentes peregrinamur, ad pacem ſtabilem et æternam, ad illam autē non ambulamus, ſi per uiam deſiderij carnis pergimus: quia finis huius motus, eſt maior inſtabilitas et corruptio. Hinc reſtat, quum in nobis motus rationalis, quod in uia deſiderij ſpiritus ſit ambulandum, quum ipſe noſter ſpiritus per ſibi inditum deſiderium, ad æternum et immortale feratur. Theologia Chriſtiana eſt, quod fides formata charitate eſt cognitio, cui coincidit cognoſci. Et hæc Theologia, aliam nobis ſubinfert, ſcilicet coincidentiam appropriatorum in Deo: quia ſiquis diligit Deum, ille diligitur à Deo, & eſt cognitus à Deo. Quare diligere et cognoſcere, in Deo unum ſunt. Qui igitur diligit Deum, omne bonum conſequitur: ille à Deo uiuificatur, pacificatur, glorificatur, et ita de omnibus, quæ Deo attribui poſſunt, cum illa omnia, in Deo cum dilectione unū ſint. Hanc arbitror doctrinam, Chriſti ſcilicet, diligere ſecundum potētiam ſpiritus, qui poteſt diligere ſecundum naturam ſuam, ſupra hunc temporalem & tranſitorium mundum, ſtabilia et æterna, ſcilicet ueritatem et uirtutes. Vult igitur Chriſtus per amorem uitæ, ſecundùm quod ipſam intellectualiter participamus, nos ad apprehenſionem fœlicitatis uehere, et omnem defectum noſtrum, in ſe ipſo ſupplere, ut ſic nobis per gratiam eius nihil deſit, (quamuis puſillus grex, et ex nobis inſufficientiſsimi ſimus) quin poſſimus, eo mediante, finem deſideriorum noſtri ſpiritus, cō prehendere. Dilectio ſubinfert dilectionem, ut ſit coincidentia, amare cum amari. Omnis itaq; Chriſti ſermo, ſiue modum teneat diſciplinæ, ſiue mandati: in uirtute charitas eſt. O admiranda doctrina, ut ſola dilectione ſeruiamus Deo patri, quam quidem ſeruitutem, magiſter nobis à patre auerſis, uidens ex nobis quantùm ex nobis impoſſibilem, in ſe ipſo gratioſè poſsibilem fecit. Per gratiam igitur, quam in ipſo cōſequuti ſumus, ſolo amore, in libertate ſpiritus, ſeruire poſſumus Deo. Et quæ eſt hæc ſeruitus? certe ſeruitus illa, eſt ſupra coincidentiam oppoſitorum: amare etenim ſic eſt ſeruitus, quod non eſt ſeruitus, ſed libertas: ſic eſt ſeruire, quod eſt regnare: ſic eſt amans ſeruus, quod amicus, cui omnia nota fiunt, ſunt etenim ciues et domeſtici Dei, ſic ſeruientes. O admiranda retributio, huius ſeruitij amoris: nam tantùm aſſequitur amans in amato, quantùm amat. Si te liberaliter amori eius, in tota uirtute ſpiritus, donas: tantùm aſſequeris amati, quia et ipſe amor. Si igitur tanta eſt retributio, quātus eſt amor: amor tuus, eſt mēſura retributionis amoris. Ait enim Chriſtus, remittuntur ei peccata multa, quia dilexit multùm, cui autem minùs dimittitur, minùs diligit. Imò amor tuus eſt ipſa uita ſeu retributio tua: quia Deus eſt charitas, et

Dilectio. Coincidentia.

Spiritualis ſeruitus.

retributor

retributor absolutè. Ita charitas tua, licet non sit Deus, quia non absoluta, sed tua: est tamen retributio, non absoluta, sed tua. Ita quidem charitas tua, est uita tua: quia est participatio absolutæ charitatis & uitæ, ut secundum ascensum tuum in charitatem, sit descensus charitatis in te. Est enim amor, transformatorius amantium. Dilectio Dei, est Deum uenire & manere. Nam uenire Dei, cum manere coincidit. Sed uenire dicitur per amorem: quia nos uenimus ad ipsum, per amorem: uenire ad eum omnes oneratos, est eos reficí. Si uenímus propter ipsum pauperes, flentes, tristes, defectuosi ad ipsum: ad nos uenit adimpletio, & plenitudo, solatium. Venire enim ad Deum, est acquirere finem desideriorum. Per Theologiam enim coincidentiæ oppositorum, intelligimus, hoc esse Deum, qui est ubiq; per essentiam, ad nos uenire, quod est nos ad ipsum ire. Neque est aliud uenire in nos uitam, quàm nos in uitam ire. Et quum ipsum ad nos uenire, sit nos ad ipsum ire, est spiritus noster amans templum Dei amati, & cœlum empyreum eius, & ipse amatus, quies, cœlum, & pax amantis spiritus.

Venire. Manere. Ire.

Paracletus est consolator. Nam quum spiritus noster est ingemiscens & ardens, ut ea intelligat & capiat, quæ sibi præsentata sunt, sub signis sensibilibus: tunc consolatur, quando per recessum à signis sensibilibus rapitur sursum, in absolutionem, ut sic attingat.

Spiritus.

Dixit magister, uado & uenio ad uos. Nam ire ab eis ad patrem, qui est spiritus: est ipsum uenire ad eos in spiritu. Quare si hoc benè aduerterent, non turbarentur, et si eum diligerent, gauderent.

Spiritus Christi, & omnium Christianorum, spiritum Christi habentium, est spiritus qui est liber, & nõ subest principi huius mundi, qui est spiritus desideriorum carnis. Et sicut spiritus Christi, uicit mundum: ita omnis, eius spiritum habens. In spiritu igitur Christi, præcipitur potestatibus tenebrarum, & principibus huius mundi, & cedunt quasi uicti.

Ex sermone: Sedete quoadusq;.

Spiritus. Missio filij.

SIcut spiritus bonus in aëre, transfert fluctuantem nautam, ad quietis portum, ad quem sine eo peruenire nequit: ita nos, sine spiritu alterius mundi, de hoc mundo ad cœlestem pacem transferri, non ualemus. Et sicut nauta nõ curat, dummodo periculum euadat, nauis destructionem: sic nec nos curare debemus, si spiritu Domini, ad portum salutis ducamur, cum omni periculo corporis. Et quia sine spiritu non transferimur, hoc agamus, ut spiritum bonum habeamus, qui nos ducat in terram rectam æternæ fœlicitatis, de residuo non curantes, quomodo ad eam perueniamus, aut cum uno oculo, aut uno pede, uel qualitercũq;. Nam mercator naura, qui tendit ad montem aureum, quem in conspectu habet: non curat ob periculum, res suas eíjcere de naui, dummodo ad montem perueniat, ubi est thesaurus inexhauribilis, omnem defectum adimplens. Spiritus, qui solùm capax est amoris, tunc perit, quando eo caret quo uiuit: sicut corpus nostrum tunc perit, quando non recipit spiritum. Quando enim spiritus, animale corpus uolẽs uiuificare, se sua naturali uiuificante natura, corpori participabilem reddit, & corpus ipsum non recipit: tunc perit corpus. Hoc quidem, quia perit in uita, in qua solùm delectabiliter esse potest. Non uergit in nihilum, sed in essendi modo perit, id est cadit à uita. Veruntamen uidens spiritus, uiuificans in sua ratione corpus indispositum, pro receptione uitæ: quicquid habet donat, ut corpus curetur & uiuificabile fiat. Et non potest maior esse dilectio in homine uno, quàm dilectio spiritus ad corpus: quamuis sit rebel lio in corpore secundùm carnem. Sic quamuis mundus in rebellione et maligno positus sit, non potest tamẽ maior dilectio esse, quàm Dei est ad mundum, pro quo omnia quęcunq; habet, donat. Omnia enim quæ pater habet, filij sunt: filius igitur, est id omne quod pater habet. Omnia autem tunc dat pater, ut mundus non pereat, quando amans dat amatum, quando pater dat filium: pater enim ut pater, quia non aliud quàm pater, paternitas in eo non est aliud, quàm ipse pater, non habet nisi filium, sicut amans ut amans, non habet nisi amatum. Et hinc Deus dedit filium suum unige

nitum,ut clarè exprimat, patrem nihil retinuisse ut patrem, quod non dederit ne mundus pereat.Non misit filium,ut iudicet mundum,sed ut saluetur mundus per eum,sic est idem,dare et mittere.Et non misit ut iudicet,nam iudicare habet condemnationem:omnia enim,immunda sunt in cõspectu eius. Vnde misit ut saluatorem, cuius est saluare,non ut condemnatorem.Et ideò qui credit in eum,quum ille eum recipiat:hinc et saluationem habebit , quia saluatorem recipit, hinc non iudicatur seu condemnatur.Qui uerò non credit in eum,iam iudicatus est. Quasi nobis uelit hanc Theologiam exprimere,quod condemnatio non est ex Deo ,qui est saluatio, uita,& gaudium,sed ex eo,qui non recipit in spiritu fidei filium unigenitum.Sic lumen est medium,per quod oculus attingit uisibile. Oculus igitur, qui recipit hoc medium,per illud peruenit ad quietem,quia oculus quietatur,in appræhensione uisibilis.Sed si non recipit medium,non attingit:non quia lumen causet hoc, sed quia lumen non recipitur.Nam iudicium quo ille iudicatus est,est ex auersione ipsius iudicati:quia lumen quod in tenebris lucet,non recipit per amorem, sed plus inhæsit amore,ipsis tenebris.Quando enim doctrinam Christi,quæ lux est, nolumus intelligere,ut benè agamus:præferentes tenebras luci,condemnationem consequimur,ut in assecutione eius,quod plus diligimus,puta in assequutione tenebrarum,est condemnatio spiritus intellectualis. Visus enim intellectualis,si in tenebras ignorantię sua delectatione perducitur,condemnatur,quia eius uita est apprẹhendere uerum. Sicut sensus uisus,est in tenebris condemnatus:quia id assequi nequit,in quo fœlicitatur aut quiescit.

Opera mala,quia mala auertunt operatricem animam à bono,quum se ad id conuertat quod agit.Indiuisibilis etenim spiritus,secundùm impetum intentionis,ad id fertur quod agit.Quando autem uenit in mundum lux, hoc est quando in spiritu tuo,oritur lumen,per quod uides quid agendum,tu magis eligis tenebras, nolendo illud eligere,quod in lumine eligẽdum aspicis:rectè in teipso te iudicatum comperis.Malè itaque agere,est odire hoc lumen vultus Domini, super nos signatum, quod nos instruit non ita agendum.Si enim amaret lucem intelligentiæ,quæ in eum uenit,ipsam reciperet.Et quoniam lux illa est,quæ ostendit malè acta(quoniam iudicauit illa fieri non debere)malè agens non uenit ad Deum,ne arguatur,et sic iudicatus est.Condemnatio enim est,ad Deum non uenire.Sed quia lux illa ueritatis, est ipsa ueritas,quæ Deus est:tunc qui facit ueritatem,ad lucẽ uenit,et hæc est fœlicitas. Et in hoc aperitur nobis,quomodo spiritus noster,quia in eo est lumen diuinum, studet occultare mala opera,et manifestare bona.

Et quoniam spiritus ille,est id quod cõtinet omnia:tunc omnia in ipso , et est uti scientia uocis.Nam sicut quidditas uocis significatiuæ,est intellectus uocis:ita spiritus Domini,est quidditas absoluta omnium creaturarum. Et sicut Deus non est attingibilis in hoc mundo,quia eum hic mundus nec scire nec uidere potest,quoniam est spiritus quem mundus capere nequit:sic quidditas rei, quæ est spiritum spiritus Dei participans, non est aliquo sensu,neque in hoc mundo sensibili attingibilis:habet enim se omnis spiritus,sicut motus quidam.Nam et motus aeris, qui uentus dicitur,cum sit motus et spiritualis,hoc est inuisibilis,spiritus dicitur.

Spiritus,est uirtus,siue potentia,seu potestas.Et ut est uirtus absoluta,est Deus, per quem omnia creata sunt. Virtus igitur creatiua, est Deus. Vnde si illam uirtutem spiritualem,in similitudine corporea attingere uolumus:tunc est uirtus illa,quasi ignis in hoc mundo elementali,ut pulchrè deducit Dionysius, ignis conditiones exprimens,quæ uirtutis diuinæ similitudinem,aliquantulum licet remotissimè,exprimere uidentur.Nam est in se inuisibilis,& solùm in ignito uidetur,et est inuisibiliter per omnia corporalia seminatus,immixtè per omnia incẽdens,absolutus ab omnibus cõtractionibus impuritatis,irretẽtibilis, seperatiuus omnium,lucidus,sensibiliter incognitus,cõmunicatiuus:quia ignita ignificat,et nõ minoratur.Hæc uirtus sensitiua omnium,est sicut uirtus caloris influentialis Solis,omnium terræ nascentium: exemplum uides in homine,uarios sermones uno spiritu proferente.In eodem ser-

mone,

mone,uariè per uarios recepto,et intellecto:ita quod unus plûs de ſpiritu ſeu intellecto participat quàm alius. In uitrificatura,ubi ſpiritu oris uaria uaſa efficit. Et quia eſt una uirtus abſoluta ſeu omnipotentia:tunc quum ipſa non ſit multiplicabilis ,uti eſt,pura,una,& abſoluta,hinc oriuntur plura creata, ipſam participantia. Pluralitas enim,eſt explicatio unitatis,cadens à uirtute infinita unitatis. Sicut enim numerus, explicat uirtutem unitatis,cadens ab,interminabili uirtute unitatis,in terminatā numeralem:ita pluralitas rerum,eſt exiens ab una uirtute infinita,à qua cadit ſcilicet ab eius unitate infinita,in finitam pluralitatem. Participat enim entium pluralitas, modo quo poteſt meliori,ipſam unitatem infinitæ uirtutis. Quare pluralitas, quantùm poteſt,nititur unitatem participare. Vnde cum ordo,ſit ipſa participatio unitatis,in pluralitate:tunc omnia quæ à Deo ſunt,ordinata ſunt. Imo ſicut unitas eſt id, quod ordinem infert in pluralitate:ſic uirtus diuina, quando conſideratur ut creatrix(eſt uirtus ut ad Deū pertingat)quaſi ipſum aſſociantes,præſentant Deo, dum hūc mundum exit. Sic etiam ſpiritus maligni,præſunt motibus uariſs cōcupiſcentiæ,quæ quidem concupiſcentia principatum tenet,& includit omnes motus mundanos. Vnde dum maligni ſpiritus aggrediuntur ſpiritum noſtrum,ut ſe ad extra moueat, eum ducunt:aut in regnum poteſtatis auaritiæ,aut ſuperbiæ, aut luxuriæ, & his regnis præſunt principes tenebrarum. Sunt et multæ prouinciæ magnę,in quolibet regno, ſicuti ſunt multæ ſpecies auaritiæ,multæ ſuperbiæ,& multæ luxuriæ,quibus ſingulariter præſunt maligni. Vnde ſpiritus illi maligni,per quorum dominia hic ſpiritus pergit,ipſum concomitantur, ſeductionibus,& blanditiſs,& apparentiſs bonis,ut exuium & redire non potentem,ipſum principi tenebrarum præſentent. Et cum noſter intellectus humanus,non poſſet ſe ob ſuam infirmitatem iuuare,ratione aut ſenſu,ut ad ueritatem quæ Deus eſt attingeret,cum Deus non ſit ratione attingibilis, nec ueritas uti eſt,ſed imago ueritatis:hinc remanſit homo ignorans, & inuolutus umbris & ſeductionibus,& ſub poteſtatibus illis aeris & tenebrarum. Volens itaq; Deus in homine,quaſi in natura in qua mundus eſt,ut μικρόκοσμος dicatur,unire, finire,& perficere uirtutem creatricem,& oſtendere potentiam ſuam,à ſæculis abſcōditam &,infirmitatem humanam eripere de poteſtate principum tenebrarum, & ad ſummitatem uehere:deſpexit tempora ignorantiæ, & miſit filium ſuum, in quo reſtaurauit uniuerſa,in quo credentes,renaſcimur ſpiritu ſancto, lucem recipientes ſpiritualem,in participatione lucis ſpiritus Chriſti:cum quo uniti, filij adoptionis Dei,& reſurrectionis uitæ,in ipſo efficimur,in hoc mundo per fidem,ſpem & charitatem,recipientes ſic ſpiritum ſanctum,qui eſt ſpiritus translationis,in quo, de hoc mundo,ad regnum æternæ pacis,glorioſa fruitione tranſferimur. Nos in eſſe peruenimus,per uirtutem patris creatoris,& eſt hoc eſſe naturæ. Deinde per uirtutem uerbi incarnati,poſſibilitatem filiationis Dei aſſequimur,& hoc eſt eſſe gratiæ. Vltimò hanc poſſibilitatem filiationis aſſequimur,per uirtutem ſpiritus ſancti,& hoc eſt eſſe gloriæ. Creat Deus hominem,quia pater:adoptat filium,in filio:inſtruit,in ſpiritu ſancto,ut regnum adipiſcatur. Noſter igitur ſpiritus,iam diſcernere poteſt,& probare ſpiritus ſi ex Deo ſunt,ſi ſcilicet ſunt inſtigātes aut pellentes ad motum charitatis, pacis,& ueritatis,aut ſi ſunt alij ſpiritus,ut ſic motum ſpiritualem acceptet,aut refutet. Et uidet,quomodo renaſci debet in ſpiritu Chriſti,et captiuare ſuum intellectū in ipſius miniſterium,ut ſit ſpiritus ac uirtus Chriſti in eo operans & uiuēs,& ipſum à mortuis reſuſcitans,ad uitamque perducens,ſicut & Chriſtum reſuſcitauit: ut ſic noſter ſpiritus,per inhabitantem ſpiritum Chriſti in eo, & eius uirtutem: in unitate Chriſti,adoptionem filiorum Dei aſſequi ualeat, regnaturus in iucundiſſima uita, cum Deo ſemper benedicto:

Ordo.

Venari poſſunt ſpiritus,ex ſpecifica differentia motuum: uti Philoſophi dixerunt de intelligentiſs,tot ſcilicet eas eſſe, quot orbes: & tot orbes, quod uarietates motuum in cœleſtibus. Virtus enim illa quam motus explicat,poteſtas ſeu ſpiritus dici poteſt. Vnde quando in uariſs indiuiduis eiuſdem ſpeciei, eundem inſtinctum ſpiritualem reperimus,ſpiritum quendam dicere poſſumus,cuius uirtutem partici-

pant individua. Et sic cœlum, seu regnum illius spiritus, est species illa, quasi orbis cui præest. Sicut in elementis, uarios & specificos motus seu instinctus experimur, & in elementatis, mineralibus, uegetabilibus, sensibilibus: ita & conuincimus, uarios spiritus esse, & hi spiritus sunt intellectuales, quia secundum ordinem unum, regulariter & rationabiliter mouent, & sunt ut intelligentiæ separatæ, rectrices specierum seu orbium. Vnde species humana secundum animalitatem, inclinatur instinctu animalitatis, ad motum desiderij carnis seu animalitatis. Sed quia homini præest proprius & nobilis spiritus: tunc in potentia illius sui proprij spiritus resistit, & experimur in nobis illum spiritum esse: quia resistimus inclinationi carnis, per ieiunia, castitatem, & uirtutes. Vnde ultra inclinationem, quæ est secundùm animalitatem, sub principe huius mundi, habemus spiritum qui est liber, altus, & nobilis, qui nulli rectori subest, nisi se subijciat per consensum. Nititur autẽ princeps animalitatis, ipsum in seruitutem redigere, & sibi subijcere. Et hunc sibi subijcit, seruiendo per peccatum desiderijs animalitatis. Verum si hic spiritus hominis, subijcit sibi spiritum animalitatis, ut scilicet animalitas ipsi seruiat, ad complendum sua spiritualia desideria, quæ secundùm naturam spiritus Dei præsidentis, sunt instinctus optimi, ad uitam, & ueritatem spiritualem: tunc absolutus de corpore animalitatis, ad cœlum redit, cui præest magni consilij angelus, scilicet uirtus diuina, infinita, quia uirtus illa infinita, erexit hominem secundum animalitatem de terra, & tenebræ erant super faciem terræ. Ita ad hoc potestas tenebrarum, est super faciem terrenæ animalitatis: sed inspirauit in ipsum, spiraculum uitæ, ut sic homo secundum hoc spiraculum uitæ, in imagine & similitudine Dei, creatus uiueret. Vnde secundum spiritum illum quem habemus, qui secundum Deum in nobis creatus est: habemus naturam seu instinctum diuinum, qua absoluti de animalitate, cũ in nobis potestas tenebrarum nihil habeat, in regionem lucis transferimur, ubi est cœlum lucis quæ Deus est, in quo non sunt tenebræ ullæ Et sicut sub principe tenebrarum, sunt multæ potestates tenebrarum, qui sunt administratorij spiritus ad motum desiderij, secundum hũc mundum tenebrarum, qui motus etsi sint ordinati secundum hunc mundum, non tamẽ secundum mundum, de quo est spiritus intellectualis, qui capax est amoris ueri & boni, & eius degustationis in fonte: sic sunt multi spiritus lucis, qui & angeli dicuntur, qui sunt administratorij, ad participandum regnum lucis, cui præest Deus gloriosus, creator uniuersorum. Vnde sicut homo, secundum sensibilem mundum, potest uariè tentari, ut conducatur in seruitutem, secundùm principem tenebrarum: ita habet custodes & administratores, sibi instinctum lucis suggerentes, hoc ita ordinante ad eius salutem, qui omnium uitam uult, & nullius mortem. Cui sit gloria in sæcula, Amen.

Excitationum tertij libri finis.

EXCI-

Excitationum ex ſermonibus Reuerendiſsimi Patris Nicolai de Cuſa Cardinalis, Liber quartus.

Ex ſermone: Ego reſuſcitabo eos in nouiſsimo die.

QVi uoluerit uenire ad uitæ fontem, qui eſt pater: nam dicitur origo ſeu dator uitæ, & nemo Iudæorum de hoc hæſitabat. Qui hoc dicit, negare nequit, quin uita ad ſe trahat uiuificabile, non in ſe habens uitam. Quo modo enim perueniret non uiuens ad uitam, niſi per uitam uiuificantem? & quia non uiuens, non habet in ſe uitalem motũ: oportet quod uita deſcendat, ad uiuificandum non uiuens, ſicut Chriſtus dicit, uitam deſcendiſſe de cœlo uitæ. Hic autem deſcenſus, eſt miſſio uitæ, ſiue filius patris uitę: quia id quod à patre uitæ mittitur, eſt filius uitæ. Receptio autem uitæ miſſæ in non uiuo, eſt attractio non uiui ad uitam. Sic uenire ad uitam, coincidit cum attractione uitæ, per regulam coincidentiæ: uiolenter enim regnum uitæ rapitur. Diſcipulus, uim facit doctrinæ ut inſtruatur, quia diligenter ſe adaptat, ut magiſter illi eam infundat. Et ſicut doctrina magiſtri, mittitur per uerbum ad diſcipulum, et diſcipuli ignorantia trahitur per magiſtrum ad intelligentiam, ut ſic non uiuens ſeu ignorans intellectus, ueniat ad cognitionem uerbi: ſic pater uitæ, per uerbum uitæ, trahit omne id, quod ad uitam uenire debet, & diligens ſollicitatio uenire cupientis, ſeu impetus uenientis, uim facit rapiendo uitam. Ita trahere, uenire, & rapere, in Theologicam coincidentiam pergunt. *Vitæ*

Chriſtus eſt, in quo eſt abſcondita uita omnium uiuentium, ita quando de fide translatio fieri debet, ad appræhenſionem: tunc uita, quæ fuit per fidem abſcondita, & ſpe ſolùm uiua reſurgit per reuelationem, ſicut abſconditum eſt mortuum quoad oculum, & tunc quando reuelatur fit oculis uiuum, & dicitur in reuelatione reſurgere de mortuis ad uitam. Sic Chriſtus, qui reuelator eſt uitæ noſtræ abſconditæ per fidem in Deo. quando nobis abſconditam uitam reuelat, nos reſuſcitat. Nemo enim nouit patrem, niſi filius, & cui uoluerit filius reuelare.

Ex ſermone: Ex ipſo & per ipſum.

DIcturi pauca de ſacratiſsima trinitate, uia potius exercitationis ad admirationem, quàm oſtenſionis incompræhenſibilis Dei trini & unius: ad hunc finem, ut ad ipſum honorãdum & glorificandum eleuemur, oremus pro Dei gratia.

Genus Dei ſumus, ſpiritum habẽtes ad Dei imaginem formatum, quaſi ſemen uitæ, quod fructificare poteſt uitam non ſecundum carnem ſed ſecundum eum Deum ſcilicet cuius eſt imago. Sed non poteſt in actum prodire hoc ſemen ex ſeipſo, ſed ex ſublimitate uirtutis Dei. Sicut in grano tritici, eſt theſaurus quidam uegetabilis uitæ in fictili uaſe, puta elementato illo, compoſito plurimum ex terra: ſed nõ poteſt hic theſaurus prodire in actum, ut actu ſit uita uegetabilis, niſi ex ſublimiore uirtute, Solis ſcilicet. Et tunc operatur illa ſublimitas uirtutis Solis, in ponendo ſemen uitæ uegetabilis in actum: quando granum ſe in terra abſcondit, et uas fictile mortificat, ut ſic ei non obſit uas illud, quin multum fructum facere poſſit. Ita quidem in nobis opus eſt, ſi ſemen uitæ ſpiritus in actum, per ſublimitatem uirtutis Dei, prodire debeat: quod nos hoc uas fictile, per humanitatem abſcondamus in terra, unde origenem traxit, meditando, quomodo cinis de cinere ſumus, ut ſic penitus non gloriemur, et Deus dabit gratiam prævenientem, ſcilicet imbrem humectantem terram ſenſibilitatis noſtræ, ut ſic moriatur duritia corticis, quæ reſiſtit motui ſpiritus. Deinde dat gratiam gratum facientem, per uirtutem ſublimen, quæ de potentia in actum ponit uitam ſpiritus, ut ſic proferat fructum. Et ſicut non ſtat per ſolem, quin in grano frumenti, uirtutem operetur uitę ſenſibilis, ſed in agricola, qui non applicat granum Soli modis congruis: ita non ſtat per uirtutem Dei, quin influat no- *Semen, mortificatio.*

nobis omnia, quæ sunt necessaria ad ponendam uitam spiritus in actum, si debitam applicationem fecerimus. Regula aut debitæ applicationis, est Christus Dominus, in quo statuit iudicare mundum. Insequi enim uestigia eius, est ad perfectionem uenire per ipsum, sine quo nemo assequi potest, fructū uitæ glorioſum. Sublimitas uirtutis, id efficit actu in semine tuo diuino, quod est alterius mūdi, quod tu mortificas in hoc mundo. Nam sicut exemplum seminis grani aperit, tunc ad uitam sensibilem acquirendam, præcedere debet, mortificatio uirtutis elementatiuæ, quæ consistit in quadam harmonica proportione elementorum in grano: Et quando in animali debet animalis uita nasci, oportet ut uegetabilis moriatur: & si debet intellectualis nasci, oportet quod animalis moriatur: et sic si debet aliquid è potētia educi ad actum, oportet mori potentiam, ut amplius non sit, si actus esse debet. Quare si aliqnid alterius mundi assequi intendimus, secundùm id quod in hoc mundo habemus, in quo est illud alterius mundi quasi thesaurus, in uase fictili: oportet ut illud huius mundi mortificetur, ut thesaurus extrahi possit. Hinc si quis uoluerit sapiens esse, secūdum sapientiam alterius mundi, scilicet quæ est abscondita in sapientia huius mundi, tanquam in uase fictili: stultus fiat, scilicet secundùm hunc mundum. Et hoc est mortificare, illud uas fictile mundanæ sapientiæ, ut sic per sublimitatem uirtutis Dei, fiat sapiens: nam sapientia huius mundi, stultitia est apud Deum. Ex contrario ergò contrarium, scilicet ex paupertate & mortificatione diuitiarum huius mundi, oriuntur diuitiæ spirituales, & ex mortificatione lætitiæ huius mundi, lætitiæ oriuntur alterius: nam hic sensibilis mundus, est similitudo seu figura mundi æternalis intellectualis, qui est regnum Dei. Et præterit hæc figura mundi, quia euacuatur similitudo & imago, dum ad uerum & perfectū peruenitur. Vita igitur istius mundi, non est uita, sed imago & umbra ueræ uitæ. Ita de sapientia, prudētia, & alijs. Quare oportet illas similitudines mortificare, quę in se gestant semē ueritatis intellectuale, ut sic dimissa umbra & imagine, ad exemplar perueniatur. Et sicut lætitia huius mundi, est imago & umbra, lætitiæ regni Dei: sic tristitia huius mundi, est imago tristitiæ, regni principis tenebrarum. Ex ijs conijcias, quātùm gaudij habent sancti, in regno Dei, & quātùm tristitiæ damnati. Ad ostensionem gloriæ magni Dei, omnia id sunt quod sunt. *Gloria Dei.* Quare tu homo, omnia quę tibi adueniunt, aut tibi à Deo donantur: cum tale admirationis bonitatis Dei, suscipe dicendo: mihi Deus dedit esse, ut ostendat magnitudinem bonitatis suæ in me, qui nihil fui, ut sua uirtute omnipotenti id sim quod sum. Fecit me hominem, ut ostenderet in me uirtutem magnam, quando me eleuabit ad societatem angelorum. Fecit me debilem et infirmum, ut ostendat in me suam uirtutem, quando in me sublimia operabitur. Permittit me peccare, ut ostendat in me uirtutem misericordiæ & gratiæ suæ, quando ad ipsum conuersus fuero. Permittit me errare, ut ostendat in me uirtutem sapientiæ suæ, qua me potens est eleuare, in admirabile lumen, cognitionis ueri & ueræ uiæ. Permisit omnes homines peccare, ut omnes indigerent gratia, ut ostenderet diuitias gratiarum suarum, in Christo Iesu saluatore omnium. Dic post innumera talia cum Paulo, permittit me infirmari, ut inhabitet in me uirtus Christi, quæ in infirmitate perficitur: cum essem primus peccatorum, misericordiam consequutus sum, ut ostenderet Christus Iesus omnem patientiam, ad informationem eorum, qui crediturus sunt illi, in uitam æternam. Et dum sic ascenderis, clamabis, regi cœlorum immortali, & inuisibili, soli Deo honor & gloria, in sæcula sæculorum. Amen.

Deus inhabitat lucem inaccessibilem. Vnde nemo ipsum uidit, nec uidere potest: *Lux inaccessibilis.* quia lux illa excellit potentiā uisus intellectualis. Secundùm hoc igitur, nō potest uideri: quia inuisibilis. Nec potest concipi aliquid simile ei, nec in cor hominis trāsiuit. Igitur nec nominari potest, sed est ineffabilis. Quare secundùm habitationē illā, qua inhabitat lucem inaccessibilē, quæ est ipsa sua diuinitas benedicta, nec est nominabilis per unitatē, nec per trinitatem: sed eius nomē est suprà omne nomē nominabile, siue in cœlo siue in terra, licet sine eo nihil sit nominabile, quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso, omne nominabile nominatur. Et sic Deus, est ipsa absoluta infinitas,

inattin-

inattingibilis. Alio modo consideratur Deus, ut est Deus noster, & creator omniū, existens in mundo, ut causa in causato. Tunc quia ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, tanquam causata in causa: sicut ex causatis ad causæ trinitatem ascendimus, ut sine eo factum est nihil, sed omnia per ipsum, & ipse tricausale principium & Deus unitrinus, ut essentia sua, est causa omnis esse. Sed quomodo hoc attingere possimus, ut uideamus Deum trinum & unum: non est etiam hac uia ascensus de causatis ad causam, nobis possibile capere, nec mihi possibile tradere, cum essentia seu quidditas, etiam specifica & contracta, secundùm speciem attingi nequeat, nisi per quia est. Sicut humanitatem uidere non ualemus, per appræhensionem quiddi tatis eius: sed solum quia est, à posteriori ab hominibus humanitatem participantibus. Sic aliquantulum ad quia est diuinæ trinitatis, eleuari possumus, in quadam altitudine nostræ illuminationis, fide nos dirigente, ut cum spiritibus Seraphicis in spiritu existentes, clamemus, Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus Sabaoth. *Trinitas.*

Ducam uos sic fide: quia creditis Deum esse, & hunc optimum, atq; creatorem omnium. Sic igitur uidetis ipsum in excelsis, quia ascendendo per omnes creaturas. usq; ad Seraphim, adhuc ipsum non uidetis, quia creaturæ sub eo sunt, et ipse supra Seraphim in excelso solio. Et licet sit supra, est tamen intra omnia. Licet non inhabitet in templis manufactis, quia est omnium artifex: tamen non longè ab unoquoq; est, quia in ipso uiuimus, & mouemur, & sumus. Et Paulus alibi dicit: ipsum super omnes, & in omnibus esse. Et ita uides, quomodo ex ipso, per ipsum, & in ipso sunt omnia. Nullum tamen horum est, quæ attingi aut nominari possunt: licet sit omnia in omnibus Sicut humanitas, non est aliquis hominum, & tamen omnes homines ex ipsa, per ipsam, & in ipsa sunt, id quod sunt. Et ob hoc humanitas, nulli hominum longè abesse potest: quia in ipsa omnes sunt, uiuunt, & mouentur, secundùm quod homines, sicut in Deo creatore, secundum quod creaturæ. Deinde uidemus, omnes creaturas omne id habere, quod habent ex dono Dei: nihil autem dat, quod non habet. Habet igitur Deus omnia, quæ reperiuntur in creatura, non quod aliud habeat quàm seipsum, cum extrà ipsum, nihil esse possit: & ita eius habere, est esse. Quidquid igitur reperitur in creaturis, reperitur in Deo, hoc est dicere id est Deus. Sed pluralitas, non est nisi unitas sic participata. Quare omnia plura, quæ in creaturis reperiuntur, sunt participatio unius uirtutis infinitæ, quæ sic uariè recepta reperitur. Et uarietas modorum receptionis, uariat nomina. Deus igitur, est uirtus infinita, unica, & simplicissima: quæ replet totam domum creationis eius. Nos hanc uirtutem participatam, secundùm unum modum, nominamus esse, secundum alium uiuere, secundum alium intelligere, secundum alium ueritatem, secundum alium bonitatem. Itaq; dicimus Deum: ens, bonum, uitam, intelligentiam, & ita de omnibus. Vnde per illa omnia nomina, quæ sic Deo attribuimus: non aliud dicere intendimus, quàm Deum esse infinitam simplicissimam uirtutem. Reperimus autem secundum hominem tria, quæ quidem sunt naturalissima, & sine quibus hic mundus non posset subsistere: scilicet fœcunditatem, prolem, & amorem seu nexum. Nam cum non possit hic mundus participare uirtutem diuinam, scilicet æternitatem & immortalitatem absolutam, quam solus Deus inhabitat: hinc cadens ab æternitate absoluta, ipsam in uarijs modis participat, & hic sensibilis mundus, ipsam participat cum tempore & motu, & sic cadit in instabilitatem & corruptionem. Tunc nisi hæc uirtus diuina, quæ sic participatur, haberet in sua essentia fœcunditatem, prolem, & amorem, sic quod hęc tria sint ipsa simplicissma uirtus, quę suo modo à creatura participatur: nõ posset uirtus illa, esse omnipotẽs & naturalis, sic quod potuisset mũdus iste, replerí eius maiestate, ut fuisset hic mũdus. Reperit̃ igitur in participata essentia mũdi, fœcunditas, proles, & cõnexio: quã trinitatẽ, in effluxu recepit. Crescite inquit & multiplicamini. Et ideó in ipso creatore, ut in fonte est, Esaię ultimo: ubi probatur, pro hoc quod alijs generationẽ tribuit, ipsũ & illã habere. Hęc fœcunditas, proles, & nexus, est ipsa simplex essẽtia cuiuscunq; rei: & sortiuntur hęc tria uaria nomina, in superioribus & inferioribus, in generibus, speciebus, et indiuiduis. In omni enim quod est, *Humanitas.* *Fœcunditas. Proles. Amor.*

reperitur à quo est,& est fœcunditas:per quod,& est proles:& in quo,& est nexus. Reperit in genere animalitatis fœcũditas,proles secundùm eandem,& nexus:quæ sunt ipsa essentia simplex animalitatis,ita in speciebus. Vnde in essentia specifica humanitatis:fœcunditas,proles,& nexus,sunt ipsa humanitas,& fœcunditas, de tota essentia generat prolem,& est fœcunditas in prole,& proles in fœcunditate,& in amoris nexu,fœcunditas cũ prole,& nexus in fœcunditate & prole. Et ideó qui nominat fœcunditatem humanam,licet non nominet prolem,nec nexum,nominat tamen essentiam ipsam,quoniam in fœcũditate sunt proles & nexus. In essentia perfecti syllogismi,sunt tres propositiones maior,minor,& conclusio,& non tres propositiones,aliud quàm syllogismus. Et in maiori,sunt minor & conclusio uirtualiter,& est ipsa fœcunditas syllogismi:& minor,proles fœcunditatis, quia ex maiori explicatur:& conclusio,est nexus utriusq;. Vnde in minori,est maior, & conclusio: Maior,quia est explicatio uirtutis maioris:& conclusio,quia complicatur in ipsa,sic & in conclusione. Vnde si possit concipi,quod maior esset syllogismus,& sic minor, & conclusio:aliqua esset hæc similitudo,quãuis remota. Sic est exemplum in perfecto magisterio. Nam in essentia perfecti magisterij,est operatio,ars,& delectatio,ex operatione ars,ex operatione & arte delectatio. Et quia fabricando fabri fimus:operatio est fœcunditas,ars proles,delectatio nexus, & est propinquior similitudo, temporalis magisterij,ad ęternum magisterium creationis. Sic in essentia exercitij, est faciens fœcũditas:id qđ fit,proles:& facere ipsum,qđ procedit à faciẽte,et eo qđ fit,nexus. Ista consideratio fœcũditatis & prolis,reperitur in anima: memoria, est fœcunditas,intellectus proles,uoluntas nexus,seu amor,uel delectatio. Sic in essentia intellectus,est fœcunditas intelligendi,ipsum intellectiuum,est proles,ipsum intelligibile:& communis nexus,qui est intelligere,ipsius fœcundæ intellectiuitatis,& intelligibilis prolis. Ita de amore seu uoluntate,pariformiter,& in omnibus quæ sunt,quæ aliter esse nequeunt,nisi inparticipatione unitrinę essentię diuinę,ob quã participationem,habent naturam:quæ est fœcunditas,proles,& amor,in simplicitate essentiæ,sine quibus naturã habere nõ possunt, nec naturaliter & perfectè esse. Et naturæ intellectuales,hanc unitrinam essentiam,suo modo participant,ut in eis,fœcunditas,proles,& amor sit intellectualis,sicut in specie humana humanalis,& in herbis herbalis,& in elementis elementalis. Et hac uia concordanter cum scriptura diuina,quæ nominat fœcunditatem patrem,& filium prolem,& amorem spiritum sanctum,quantũ datur nobis,ascendentes in inuestigatione unitrinę diuinę essentię propriùs meo arbitratu,iuuamur.

Syllogismus.

Magisterium.

Anima.

Ex sermone: Qui manducat.

Eucharistia.

CHristus cum sit uita uiuificans,& uita nostra non possit sine cibo conseruari:ipse qui est dator uitæ,est & conseruator. Quare est panis uitæ. Et quia ut est panis seu cibus uitæ,tunc non potest attingi nisi fide:illud enim quòd uiuificat,spiritus est. Spiritus autem nõ potest cognosci,unde ueniat aut quò uadat,ut habet doctrina Christi. Non potest igitur attingi scientia. Sed quia ad spiritum uitæ,nos uenire oportet,si uitam assequi intendimus,& non possumus scientia hoc efficere:oportet quod uirtute illa hoc fiat,quæ est suprà scientiam,quæ est fides. Fides autem illa,quæ attingere debet uitam spiritus: oportet quod sit uictoriosa & militans,& in obsequium Christi,intellectum captiuans,ut sic sit uictoriosa fides & uirtuosa. Virtus autem non perficitur,nisi in aduersitate. Quare oportet quod fides illa,ut perficiatur uirtuosè,& sit fortis,habeat difficultates,& tantò plures, quãtò magis esse debet uirtuosa. Sed si fides tantæ uirtutis esse debet,ut attingat in spiritu,uitam æternam spiritus:oportet quod sit uirtuosissima,hinc & uictoriosissima. Quare & obuiantia,quæ uinci debent,necesse est apparentissima esse, & talia, quæ sua ostensione maximè oppugnent fidem,uti est certitudo,quæ est in sensibus. Quoniam cum nihil sit in intellectu,quod priùs non fuerit in sensu: maximè uirtutis fidei, est intellectum captiuare,ut id credat,cuius oppositũ ostendit sensus. Vnde euenit, quod Christus illis intellectualibus nostris spiritibus,se panem uitæ offert, qui per uictoriam

uictoriam ſenſibilium, ſe per fidem captiuatos reddunt, & indubiè hoc uerum credunt, quod ſenſus negat. Quod quidem ex hoc ſolo euenit, quia credit eum quem hominem uidit, Dei filium: in conſequentia huius fidei, omnia credit, quæ ille enunciat & euangelizat, tanquam uerbis Dei, apud quem nihil impoſsibile. Sed quantò aliquid ſecundùm hunc modum, impoſsibiliùs: tantò ad oſtenſionem omnipotentiæ & magnæ gloriæ eius, apud ipſum poſsibiliùs. Oſtendit autem, Euangelicum cibum habere uitæ eruditionem, quia uerbum uitæ æternæ: & iuſtificationem, ut unus ſit cibus uitę, uerbi incarnati uti euangelizantis, & incarnati ut hoſtiæ iuſtificantis. Verùm quia ad hoc, ut fide panis uitæ attingatur, per uictoriam apparentiæ, de contrario ſenſibilis mundi, neceſſe fuit omni tempore hanc militiam eſſe, ut ſicut hoc pabulum nobis ſemper neceſſarium eſt, ita ſemper per fidem potentiſsimam attingi poſſet. Ob hoc receſſurus de hoc mundo, promiſit ſe nobiſcum eſſe uelle, uſq; ad finem ſæculi, modo quo nobis ſua talis præſentia, ad appræhenſionem uitæ conferret. Et quia uidit maximè conuenire appræhenſioni uitæ, ita ſe cibũ uitæ ſpiritus, occultare ſub ſpeciebus ſenſibilibus, cibũ corporalẽ geſtantibus, ſcilicet panis & uini, quemadmodum cum ipſe corporaliter apparuit: uerum cibum uitę ſpiritus geſsit occultatũ in cibato corpore ex pane & uino, ſcilicet carne & ſanguine. Hinc egrediẽs de hoc mundo, nobis reliquit Sacramentum, in quo ipſe Chriſtus latet ſub ſenſibilibus ſignis ſacramẽtalibus, qui eſt cibus intellectualis. Sicut dum corporaliter ambularet, cibũ uitæ geſtauit in carne & ſanguine occultatũ, ut in illis cibis, in quibus mortale corpus aſſequitur, refectione deficiente corruptibilis mannę, etiam ſpiritus per fidem, aſſequatur cibũ incorruptibilis panis, de cœlo deſcendentis: ut fides ſit, quaſi ſpiritum ſuo feruore in panẽ uiuum inñciens, ut in uita uiuat, ſicut ſtomachus in ſuo feruore eſt cibum de pane corruptibilis mannę attrahens, ut reficiatur. Quapropter uti ipſe erat quaſi à patre miſſus, magiſter in uerbo uitæ, quod habuit, cibum uitæ miniſtrans, & ſe cibum offerens: ſic miſit Apoſtolos & diſcipulos, atq; eorum ſucceſſores, uſq; in finem ſæculi, quemadmodũ & ipſe miſſus fuit à patre, ut & ipſi in uerbo uitæ, cibũ uitæ miniſtrarent, & ipſum ut uitæ cibũ, in corporalibus cibis offerrent. Et ita uides, quomodo in euangelizatione miniſtratur uitæ cibus, ſicut in oblatione. Et eſt tantò perfectior euãgelizatio: quãtò ipſa magis fructificat, & ſæpè in ipſa eſt dulciſsima oblatio, myſtici corporis Chriſti. Cauſam inſtitutionis tangamus. Et eſt una tacta in principio, ſcilicet, ut ſit ita Chriſtus nobiſcum, ut per fidem, uitæ alimentum haurire ualeamus, ſcilicet, ut cum ſit nobiſcum ut hoſtia iuſtificans, quæ data eſt pro mundi uita, modo quo attingi nõ poteſt per ſenſum: uitam ex forti fide, in oblatione inuiſibilis hoſtię, in uiſibilibus ſignis cõtentę, haurire ualeamus. Alia cauſa inſtitutionis elicit, quæ eſt ſingulariter notanda: ſcilicet, quòd Chriſtus accepit panẽ, & gratias agens, fregit, deditq; diſcipulis ſuis, dicens: Accipite & comedite, hoc eſt corpus meum, quod pro uobis tradetur, hoc facite in meam cõmemorationem: uolens oſtendere, quòd corpus ſuum uerum tradendum erat pro illis, ut ſcilicet ipſis uitam daret, ſicut panis ille, quem fecit corpus ſuum, fuit unus & diuiſus, & pro quolibet, & quiſq; ex eo comedens refectus, ſic de calice. Vnde ſicut Chriſtus uita uiuificans, totũ corpus fidelium in unitate uitæ unit, ut ipſe ſit uita, & fideles corpus: ſicut inſtituit hoc Sacramẽtum, ut in ipſo ipſe ſit cibus uitæ, & participantes de uno pane, unum corpus Chriſti, de uno pane uitę refecti. Vnde uoluit Chriſtus, quòd in memoriam illam, quòd ipſe qui uita eſt, pro fidelibus traditus eſt: panis cõſecrari deberet, et tradi fidelibus. Ad fidelẽ igitur requiritur, ut de corpore Chriſti participet, quod eſt in ſacramento panis: ut ſe ſic fateatur memoriã traditionis Chriſti pro eo habere, & hoc in unitate corporis Chriſti myſtici, in quo corpore exiſtẽdo, participat de pane fideliũ, et ſimul cũ illo corpore myſtico in unitate Chriſti, qui in ſacramento participatur. Non enim ſufficit dilectio proximi, niſi illa ſit etiã in Deo, nam res ſacramenti eſt de neceſsitate ſalutis, ſcilicet ut ſis continuè in unitate corporis Chriſti, & capitis ſcilicet Chriſti, aliâs nõ potes eſſe in uita. Deinde oportet ut huius unitatis ſacramentũ recipias, ut ore oſtendas, te credere incorporationẽ talẽ, eſſe de neceſsitate ſalutis.

Ex sermone: Memoriam fecit mirabilium.

Eucharistia.

INtrauimus omnes de exteriori mundo, in domum Domini ad intrâ, cum campanarum pulsu, accessimus omnes usq; ad altare: omnes ibi sacramentum Deo patri obtulimus: omnes in Christo immolati: omnes ad ipsius communionem admissi, & sacramento Eucharistiæ refecti. Hæc quidem egimus sensibili motu, uia signi: sed quid hæc signa significent, quæ sunt mirabilia, & cuius memoriam agant, & quis sit spiritus, qui sub his lateat pensitemus: nam non aliud, quàm fidei nostræ significatio. Sicut enim sensibilẽ sub sensibilibus signis, Christum portauimus: ita quidem ipsum spiritualem sine signis, in nostro spiritu portandum esse, credere debemus. Debet autem spiritus, in cuius medio Christus, qui lux mundi est portatur, sacer esse, uti sacerdos, gestans signum uictoriæ militiæ Christi, quæ est uictoria fidei, mundum uincens: debetq; lucere, ut ardentes candelæ, in amore puro, & lætitia spirituali. Non enim habitare potest sensibilis uita, nisi in lætitia, sic nec uita spiritualis, nisi in amore seu lætitia spirituali: & signa huius lætitiæ, sunt munditiæ, cantici, hymni, associatio, decor, insequi uestigia Agni desiderãtium. Deinde cum in ecclesiam intratur, credere debemus, nos de hoc mundo ad cœlum, seu Dei habitaculum sanctum & mundum ornatissimum, plenum odoribus sanctarum orationum, cum lætitia & pulsu campanarum intraturos, usque ad altare, hoc est usque ipsum Christum, qui est hostia, altare, & sacrificium: & ibi nos oblaturos Deo patri Christum, qui in nobis est, & nos ipsos in illo: & quòd Deus pater hanc oblationem recipiet, & nos ipsius in Christo Iesu, suæ communionis participes faciet, & æterna uita reficiet. Escam autem spei nostræ haurire debemus, ex memoria, mirabilis institutionis huius sacramenti. Nam huius sacramenti institutio, ita facta est per Christum, quòd panis in corpus Christi, & uinum in sanguinem conuertitur pro esca spirituali, sub speciebus sensibilibus. Hoc est enim omnium mirabilium excellentissimum. Fecit Deus omnia mirabiliter, & nihil omnium est, in quo (si consideratio figatur) aliud quàm admiratio, finaliter reperiatur, ita quòd sicut Deus noster occultus est, ita fecit omnia, & omnium entitatem occultam, ut nihil uti est, scire ualeamus. Interea autem quæ fecit, sunt aliqua de quibus uulgus singulariter admiratur, scilicet quomodo semen subitò in bombyces conuertitur, superueniente calore: quomodo uxor Loth, in statuam subitò sit uersa: quomodo fontes, ligna, corium, in lapides uertant: quomodo stomachus, panem in carnem & uinum in sanguinem: quomodo de cinere fit uitrum: quomodo ignis de pyrite, subita percussione egreditur: quomodo ciconia in ouo: quomodo mons in oculo auiculæ: quomodo in qualibet parte speculi mundus, sicut in toto speculo fuit: quomodo arbor in sinapis grano: quomodo omnes homines in Adam: quomodo Adamas trahit ferrũ, & absoluit à grauedine: quomodo idem uisibile in multis oculis, & idẽ audibile, in multis auribus: & una animalitas, in multis animalibus: & una humanitas, in multis hominibus: & una candela, infinitas accendit, sine sui diminutione: & fons semper aquam ministrat: & ex flore, apis mel sugit, aranea uenenum: & Sol, soluit ceram, indurat lutum. Multa sunt horum mirabilia in mundo, & in teipso habes consimilia: una est in te anima uiuificans corpus, tota in toto, & in qualibet parte, uidens in oculo, in aure audiens, in stomacho digerens & transmutans. Sed mirabilissimum est, quòd creatura, scilicet panis conuertitur in carnem Christi, hoc est in totum Christum, Deum & hominem uiuum animatum, & uinum in totum Christum, scilicet in sanguinem, & hinc concomitanter in totum Christum: ita quòd in uirtute uerborum, per sacerdotem cum intentione prolatorum, Christo operante, talis transsubstantiatio fit panis in carnem Christi, quæ non est sine sanguine, anima, & deitate. Sicut in nobis operatione animæ nostræ, per calorem stomachi, panis conuertitur in naturam substantialem nostram, scilicet in carnem, quæ non stat in nobis, sine sanguine & anima. Sicut autem potentia uirtutis nostræ, non est nisi secundùm mensuram in hoc corpore, cum calore naturali stomachi, hanc operationem faciendi, scilicet panem uita carentem, in uitam transsubstantiandi,

ut sit

et sit uiua caro sensibilis: ita in potentia uirtutis Christi, quæ est plenitudo uirtutis, omnium uirtutem participantium, est in uirtute scilicet spirituali uerbi, substantiam panis ab omni quantitate & accidente separatim intellectam, in carnem Christi, panis ab omni quantitate & accidente separatim intellectam, in carnem Christi, pariformiter in sua ueritate pura substantiali intellectam, conuertendi, ita ut sub accidentibus, sit corpus Christi uerum, totum in tota quacunque hostia, & in qualibet parte eius. Et quoniam solo intellectu, qui denudat substãtiam ab accidentibus, substantia pura attingibilis est, licet non uti est: sic sola fide, quæ est uirtus intellectualis, hoc est attingibile, et nullo sensu seu ratiocinatione. Hoc est admirandum sacramentum, dans nobis escam, ut simus firmi et roborati in spe, quam à Christo habemus, scilicet quod ad filiationem Dei, in ipso transmutemur. Si enim substantia panis et uini in corpus et sanguinem Christi, per Christum, medio sacerdotis possunt transubstantiari, absque hoc quod Christo quicquam accrescat, dum fit consecratio, aut decrescat, dum fit sumptio: fortissima roboratione in hac esca firmamur, ut spera reualeamus, substantiam nostram corruptibilem, per Christum posse transferri, ad Christi conformitatem, ut sic in unitate cum ipso, æternam uitam assequamur. O esca admiranda, quantûm lętitiæ & gaudij, spei nostræ infundis? quoniam eo nos ducis, ut confortati super omne creatum aspiremus, ut non satiemur: nisi super omne huius mundi delectabile, super omnem pulchritudinem cœli et terræ, et eorum quæ in eis sunt, in Christiformitatem transformemur. Nam quid est conuertere panem in te, nisi te in panem? quando enim tu Domine panem in tuum corpus conuertis: nónne tu uitam pani tribuis? Nam quid est panem in carnem nostram conuerti, quàm animã uiuificando in panem descendere? Sic igitur spes mea Domine, firmamentum, & refugium, tu cibus & gaudium & panis uitæ, in uitam conuertimur, nõ quidem in uitam, cui quicquam uitæ deesse possit: sed in uitam intellectualem, omnem uitam sensibilem & rationalem ambientem, omnem lætitiam et omne gaudium in se habentem. Et hoc modo escam spei meæ, reperio in memoria mirabili, huius sacramenti. Dedit nobis escam ipsum timentibus, in pabulum amoris. Ipse Dominus noster, nos usque ad mortem dilexit, & uitam suam tradidit, ut nos uiuificaret. Viuificatio autem, per esum & potum conseruatur, hîc in mundo peregrinantibus. Vnde quoniam ipse Dominus à nobis recessurus erat sensibiliter, memoriam reliquit dilectionis suæ, qua nos morte sua uiuificauit. Hinc ut omnia, maximè atq; perfectissimè compleret, quæ maximus amor exigere posset: posuit in potentia suorum discipulorum & sequacium, quos usque ad finem dilexit, id est supremè, ipsum in ijs prędentem habere, quę principalia sunt uitę alimenta, scilicet in pane triticeo & uino: ut sic edẽtes & bibentes, sensibili masticatione, & calicis sumptione, & Christum sacramentaliter præsentem habentes, iugem memoriam gererent mortis sensibilis Christi: et intellectus appræhenderet, quomodo spiritualis uiuificatio, nobis per mortem Christi data, conseruatur, cibatione intellectuali sui ipsius, ut affectu auidissimo, cibus uitæ amplecteretur. Et hinc hæc esca amoris, scilicet memorari mirabilium operum, amoris maximi. Cuius enim amor, non nutritur ex beneficentia, qua maior esse nequit: in illo nullam esse uitam spiritus, qui amor est, necesse est. Nã sunt diabolicæ Salamandræ, quæ igne non calefiunt. Et ad hoc ut vos qui ligna uiridia, & mortui carbones estis, plærunque per insufflationem spiritus Domini, per me indignissimum instrumentum, positis charitatis escam gustare, rememorationem faciã largitatis & beneficentiæ creatoris, & Domini nostri Iesu Christi. Recogitanda sunt autem, primò naturæ beneficia, quibus uiuimus & sumus. Deinde, supernaturalia. Si enim crederetur Deus dator, & cognosceretur, quomodo posset nõ diligi? vnde mortiferum gelicidium, si creditur & non amatur? dæmones credunt & contremiscunt, sed non amant. Diabolica igitur est fides, credere & non amare. Quis non diligeret eum, qui ei oculum donasset? cur non diligitur, qui dedit esse & uiuere? quis es tu, nisi aceruus & cõgeries donorũ Dei? quid habes? qd̃ non accepisti? hinc non es nisi rogus siue aceruus ignitũ ardentissimus beneficiorum Dei, dum ea quæ habes enumeras, multas amoris faces comperis: si non ardes, mirabile est.

Attende

Attẽde in te inſtillatum diaboli uenenũ: quia totus ignis, frigidus eſt in te & gelatus. Et ad hoc ut caleſias non perfunctorié, ſed durando et perſeuerãdo, meditare. Quomoao ſi rex maximus, totam latiſſimam familiam ad hoc ordinaſſet, ut omnes tibi gratè placeant, et omnia diſponant quæ tibi tribuunt, ut benè et lætè uiuas, imò et ipſemet non ceſſaret, per ſeipſum continuè tibi aſſiſtere, te protegere, te conſeruare, qui et te uocat ut ad hæreditatem regni peruenias, imò non regnum, ſed ſeipſum mercedem tibi offerret, ſi uelis: nónne hic rex, merito à te ſuprà omnia, ex toto corde diligendus eſſet? Vide igitur, quid imperator cœli et terrę, tuus creator tibi contulit. Nònne omnia quæ in cœlo et in terra ſunt ordinauit, ut tibi ſeruiant? Aſpice enim ad terram, ipſa eſt quaſi promptuariũ, de quo educit tibi Deus uictum et ueſtitum, uinum et granum, animalia, oues et boues, et iumenta, ut ipſa te paſcant, te ueſtiant, te uehant. Reſpice ad aquam, quanta tibi affert ſeruitia in piſcibus, lotionibus, uectionibus, & huiuſmodi, quę penè ſunt innumera. Ad aẽrem, quoad reſpirationem, quoad refectionem ſpiritus, item quoad uentum qui purgat et ducit per maria, quo ad nubes, pluuias, quibus terram fœcundat. Quid de igne? quòd remedia contra frigora, contra cruda, & mille affert nobis commoda. Quid de ſole? qui eſt lucerna diei pro te et beſtijs, qui fructus maturat, aẽrem temperat, germinantia educit. Quid de ſtellis omnibus? quæ omnes concurrunt, ut influant ad tui ſubſiſtentiam. Quid de angelis? quoad cuſtodiam & protectionem à malis aduerſitatibus, quoad directionem in bono. Quid de ſanctis? quo ad interceſſionem & impetrationem, apud principem Deum: omnia enim propter te, imò et ipſe infernus, ut terrendo te à malo retrahat, ut in te peccantibus iuſtam ultionem retribuat, et ſpiritus maligni, ut eis tentantibus uictor coroneris, et in aduerſitatibus, uictor uirtuoſus comproberis, omnia enim tibi conferunt. Deinde aſcende ad dona gratiæ infinita: quoniam te uocauit ad uitam intellectualem æternam, in ipſo qui eſt uita, poſſidendam: et ad hoc, ut illam conſequi ualeas, factus eſt homo, ſe omnibus ſubiecit, te inſtruxit, deduxitqûe per uias rectas. Tandem tibi ueritatem oſtendit, per mortem ſuam ipſam confirmando, et per multos teſtes, qui in ſanguine ſuo, teſtimonium ueritatis tibi oſtẽderunt. Et quum de hoc mundo exire uellet, ipſe qui ſola pura bonitate te creauit, ſolo puro amore ut te exaltaret, humiliatus eſt uſque ad incarnationem et mortem, etiam qui conſtituit pro ſummis delitijs eſſe tecum, uſque ad conſumationem. Aſcendit, ut promiſſum adimpleret, quoad ſaluationem in beatitudine glorioſa. Pariter et remanſit tecum in hoc mundo, ubi ueritas non attingitur, niſi in figura, eo modo, quo in hoc mundo participationem communionis ſui, tibi facere conueniebat, ſcilicet ſub figura ſacramentali, ſub ſenſibilibus ſignis, ut eo in patria, ſecundum illius regni uitæ habitudinem, ſicuti eſt, frui ualeas: & hic in hoc mundo, ſecundũ huius mundi conditiones, in figura et ænigmate: ibi ſcilicet, per appræhenſionẽ ipſius, qui eſt uita per apertã uiſionis intuitionem, hoc eſt per purum et clarum, abſqꝫ ænigmate, intellectum ueritatis, quam intelligere, eſt ei uniri in uita æterna. Et hinc, per fidem hoc eſt per donũ, quo intellectus ſuprà ſe in ænigmate attingit uerum, ſub ſpeciebus palliatum. Nam intellectus noſter, non uidet uitam in pane et uino, etiam corporalem, ſed ipſam (natura ducente) ſcit ibi eſſe, & recurrit ad illa pro refectione, & dum per fidem ad panem et uinum pro refectione uitæ ſenſibilis recurrit, ibi refectionem reperit, quo natura duce recurrit, et non in alijs omnibus, quia ad illa non ducitur. Sic non uidet in pane cœli uitam cœli, ſed per gratiam fidei ducitur, ut ibi quærat refectionem ſpiritus, et ibi eam reperit. Hic igitur maximè paſcitur charitas ſpiritus noſtri. Nam dum præmiſſa recolit, ac Dei immenſam charitatem, qua nos ante dilexit, & non deſiſtit diligere, ſed ſine intermiſſione continuat, & non diligit nos propter aliquid, quod ſibi deſit & nobis adſit, quum ipſe ſit, ipſa ſufficientiſsima & nullius indiga bonitas, & non diligit nos etiam ut diligatur, quum ſit ipſa charitas: hinc tunc non deſerit diligere nos, quando ſumus derelicti ob ſenium, ob infirmitatem, ob paupertatem, ob mortis horrorem, imò ſemper æqualiter nos diligit, etiam quando morimur, & ſumus abominatio omnibus

nibus hominibus,non desinit nos diligere,quum eius esse sit charitas,& eius esse est eius operari:hinc si est, diligit. Et quum ita nos diligat,semper gratiam largiter donat,si acceperimus eam:semper misericors,si petiuerimus misericordiam,ipse refugium nostrum,ipse sub speciebus sacramentalibus,nos sine differentia,sanos & infirmos,reges & seruos,diuites & pauperes,sapientes & indoctos pascit,uisitat, consolatur,studioso imperio amoris,quo nos amat,spiritum nostrum in suum spiritum amoris conuertere,sicut imperator,uoluntate sua uoluntatem subditi quem diligit, in suam uoluntatem transfert. Et huius translationis sacramentum charitatis,ubi uerbo substantiam panis in corpus suum transfert:nobis summum memoriale instituit. Quis igitur se potest abscondere à calore eius? nullus enim, nisi spiritus,diabolico portento frigiditate infinita mortificatus,& insensibilis & immobilis, ut gelu indissolubile,tanto fulgore lucis non potest non illuminari,tanto ardore non potest non calefieri,tanto amore non potest non inflammari, tanto uino iucunditatis non potest non inebriari, tanta suauitate cibi non potest non refici,& tanto bono non potest non bonificari. Sic huius sacramenti memoria,esca est admirabilis fidei, quia Deus misericors ipsum instituit:esca est admirabilior spei, quia miserator Dominus,substantiam panis in carnem,& uini in sanguinem suum transferendum instituit. Esca admirabilissima charitatis,quia Dominus omnium, creator & largitor omnis boni, in memoriam dilectionis,qua nos dilexit,instituit. Pascamur igitur hoc cibo uitæ,ut in uitam perennem transformemur,ubi regnat uita,sine morte, in æternitate,Amen.

Ex sermone: De Sacramento.

Eucharistia.

CHristus ait,qui me inueniet,inueniet uitam. Venire ad ipsum, est hoc opus Dei,quo creditur in eum. Nam uenire esurientem,ad receptionem refectionis uitæ:est amplius non esurire,si refectio est indeficiens. Illa autem refectio est indeficiẽs,quæ est uita per se. Sicut si infrigidatus esurit calorem, & uenit ad ignem:quum calor in igne nunquàm deficiat,ille amplius non patietur esuriem caloris. Vita Christi,est sicut calor in igne,seu lux in Sole. Et sicut omnis calor,in calore ignis recipit indeficientem pascentiam,ut nunquàm deficiat:ita omnis uita,in uita Christi. Nam panis,qui de cœlo descendit: dat uitam mundo. Sicut calor ignis,est complicans calorem omnium calidorum:sic uita Christi, est complicãs uitam omnium uiuentium. Et hoc est donum uitæ Christi,quo mundo uitam donat,quod est explicatio compassionis. Sed etiam uenit Christus,ut abundantiùs uiuant. Hæc est alia uita,quam gratioſè donat uiuentibus hominibus,ut non solùm uiuant uita naturali,per quam sunt humaniter uiuentes, sed etiam uita diuina,secundum spiritum in imagine Dei,homini infusum & inspiratum. Et ut talem uitam donaret,ueritas uitæ diuinæ,de cœlo altitudinis, descendit in uitam imaginis diuinæ, hominis:ut sic uita ueritatis,in unitate imaginis,posset accedentes, eandem imaginem Dei habentes,uiuificare. Sicut quum ignis descendit de altitudine suæ incomprehensibilitatis,ad ignibile latens in ligno,quod quidem ignibile est,in se habens imaginem uirtutis ignis,occultatam in ligno,& dum sic descendit,ut ex igne & ignibili ligno unum fiat,quod ex igne & ligno surgit: à tali ardenti ligno, dari potest ardor multis lignis,imò omnibus mundi huius lignis,si apposita fuerint. Tali quidem similitudine,uita diuina unita humanitati in Christo,uitam dat hominibus,qui uenerint ad Christum,etiam si uenirent infiniti. Hæc duo: uidere sensibiliter hominem,& credere illum esse Dei filium,est donum Dei,mediante quo consequitur talis,ut habeat uitam æternam. Videre etenim sensibili uisione humanitatem,& credere filiationem Dei,non potest nisi dono Dei esse. Caro enim & sanguis, non reuelauerunt Petro,ut Christum Dei filium crederet,sed pater. Et hinc illi cui hoc donatum est,uita æterna donata est,quę est hoc ipsum diuinum donum. Habetur etenim uita diuina in fide,per donum fidei tale,ut sit idem fides,& id quod creditur, & idem sit habere,non eĳci,non perdi.

Ad me igitur attinet,qui scio quæ sit ueritas uitæ, quæ fide habetur:ut ita fide

abſcondita in uiatore, in nouiſsimo die peregrinationis reueletur, quæ erit reſuſcitatio. Sicut ignis in actu in ardenti ligno, ignem abſconditum in potentia ligni, adhuc uiridis & uegetabiliter creſcentis, poſtquàm lignum exciſum eſt, & ſubſtractum de uita uegetabili, & appoſitum eſt igni, ducit de potentia in actum, ut ſic reueletur abſconditus ignis. Vt hoc ſit abſcondita reuelare, quod eſt reſuſcitare.

Refectio uitæ ſpiritualis & intellectualis, non præſtatur in pane, ſed in uerbo Dei: ſicut intellectus docibilis, nõ papyracea charta paſcitur, ſed uerbo magiſtri, ut uiuat intellectualiter. Hic panis, qui hanc refectionem præſtat, eſt qui deſcendit de cœlo, ad hunc finem, ut de eo manducãs non moriatur. Nam panis de cœlo deſcendens, habet indeficientem refectionem, adaugentem cõtinuè uitam, ſicut uerba magiſtri, continuè uiuificant adaugendo intellectum diſcipulorũ, ut ait diuinus ſermo. Audiens ſapiens, ſapientior erit, maximè quando inexhauribilis eſt doctrina magiſtri. Vnde quum panis cibalis materialis, nõ poſsit ſemper adaugere uitam, imò nec ſemper reficere aut conſeruare, & ob hoc finaliter uita deficiat ſenſibilis: contrarium agit panis intellectualis, qui ſemper adauget uitam intellectualem, in lætitia uiuacitatis, nunquàm moritur ſpiritus intellectualis, qui tali pane indeſinenter reficitur.

Panis qui ſemper reficit, non eſt panis, in quo eſt uita in potentia, ſicut in pane triticeo qui non uiuit, ſed in potentia habet uitam, quæ ex eo elicitur, per uirtutem uitalis caloris comedentis. Sed Chriſtus qui eſt panis, qui ſemper reficit, de ſe dicere potuit: Ego qui ſum talis panis, ſum panis uiuus, qui ſcilicet actu uiuifico, & educo de potentia in actum. Sicut ignis in actu, educit de potentia in actum ignibile, & intellectus in actu in magiſtro, educit de potentia in actum, intellectum docibilem diſcipuli. Vt ſic intelligamus, panem illum non tranſire in ſubſtantiam aliti, ut in pane materiali: ſed potiùs hoc ſecretiſsimè aperuit, ſcilicet hunc panem manducare, eſſe manducantem ſpiritum, tranſire in ipſum, ut ſic manducare coincidat cum manducari, quod eſt ſummopere conſiderandum. Chriſtus miſſus à patre, ſciuit quibus pater dedit ut credant, & in hoc eſt alta conſideratio prædeſtinationis. Sed quum dare coincidat cum uenire, ut illi à patre ſit datum, qui fide uenit ad filium: nemo hæſitare poteſt, quin ſibi ſit datum. Sed quantum in eo eſt, uenire accelerauit: credere etenim, nemini eſt impoſsibile. Non igitur deeſt donum patris accedenti: uti ignis eſt calefacere, & ex dono eius eſt, ut omne frigidum calefiat, & nihil calefit niſi dono eius: tamen omne id quod accedit ad ignem, hoc donum calefactionis conſequitur, ut nihil omnium hoc dono priuetur, niſi id ſolùm quod non accedit. Ita nos admonet ſcriptura, accedere ad Deum, ut illuminemur. Tranſite (inquit) ad me omnes, qui concupiſcitis me, & à generationibus meis adimplemini. Ille autem qui ſcit quod in homine eſt, & cui uia hominis, uſque ad finem præſens eſt: cognoſcit an accedat, an non, ut per hoc donum patris, datum uel non datum, uideat. Hic ab initio, in puncto ſeu momento complicante omne tempus, & periodum hominis: ſcit an & qui credentes. Et non currit uita hominis, ſecundùm hanc ſcientiam, quaſi ſcientia quæ eſt infallibilis, ſit uitæ periodum præueniens: ſed nec ſequitur ſcientia periodum, quaſi ſcientia ex curſu periodi, à parte poſt oriatur, ſed abſq; prioritate & poſteritate, ſcientia eſt cum periodo: licet periodus ſecundùm hunc mundum ſit in tempore quanto, & ſcientia ſupra hunc mundum, ſit ſupra omnem temporis quantitatem.

Ignis.

Electio. Præſcientia.

Credentibus, hoc Dei donum ſuperuenit, ut cognoſcant. Cognitio intellectualis, eſt delectabiliſsimum omnium deſiderabilium. Et tantò quidem illa cognitio deſiderabilior: quantò propiùs acceſſerit ad puram ueritatem, quæ Deus eſt, ut hæc ſit fœlicitas ſumma, Deum altiſsimè cognoſcere. Quare maxima eſt hæc conſolatio Chriſtianorum, quia per fidem in hac uita eleuantur, in Dei cognitionem, uti Apoſtoli cognouerunt Chriſtum Dei filium, modo quo in hac uita, mediante fide cognitio creſcit, quouſq; in alia uita ueniat cognitionis perfectio. Et uerè potuit Chriſtus Apoſtolis ſuis dicere: Sicut per hoc quòd ego uos duodecim elegi, nõ eſtis omnes tales, quales ego uellem uos eſſe, quum unus ueſtrûm ſit diabolus, ſic quòd electio mea nõ abſtulit à uobis, quin potuiſſetis iuxta libertatem arbitrij, aliud agere q̃ id, ad quod

quod uos elegi: sic à contrario, nemo putare debet, se non posse ad me uenire, propter meam præscientiam. Sicut enim electio, nõ tollit arbitrij libertatem: sic nec præscientia, quamuis & hoc uerum sit, ad me uenire sine dono patris, nemo potest.

Ex sermone: Vt manifestetur.

Furtum Platonicorum.

AVgustinus (ut in Postilla Iordani reperitur) dixit, ex Platonicorum libris haberi Euangelium Ioannis: In principio erat uerbum: usq; hic, Fuit homo missus à Deo, quia illa uerba ibi non habentur. Sed benè legitur ibidem, & hominis anima, quamuis testimonium perhibeat de lumine: nõ est ipsa tamen lumen, & ita Ioannes Baptista, est ut hominis anima.

Lex. Gratia.

Dicitur, legem per Mosen datam, sed gratiam & ueritatem per Iesum Christum factam. Quod enim per Mosen datum est, ut fieret: per Iesum Christum factum est, sic ut non sit opus, ut amplius sic fiat. Et sit Christus completio legis, sicut ueritas completio figuræ. Et sic in completione legis, in Christo gratia & ueritas nobis facta est, qui ad legem non astringimur: quia si Christus in nobis est, in Christo eam adimplemus, cuius gratia saluamur. Vnde per hoc Ioannes parans plæbem perfectam, in prædicando baptismum pœnitentiæ & remissionis, ut homines faceret gratiæ huius participes, & regnum Dei annuncians illis, qui gratiam Christi adepti fuerint: regnum cœlorum usq; in suũ tempus incognitum, posuit in notitia hominum, & uias ostendit ad ipsum scandendi tales, quod se, regnum semper absconditum, occultare amplius non ualens, rapiatur quasi id quod uim patitur: quia uiolenti, & ardentes in desiderio, per uias quas Ioannes ostendit pergentes, ipsum rapiunt: & sunt uiæ Ioannis, uiæ receptionis gratiæ Christi.

Nuncius & Christi præco, ut in se testimonium Christi aperiret, aiebat: se non dignum, ut solueret corrigiam calceamenti Christi. Nec in hoc aliquid finxit Ioannes, omnium natorum ex mulieribus maximus, sed instruebat auditores, qualis habendus esset Christus, si ipse qui ab omnibus Christus æstimabatur, indignus esset, ad minimum Christi seruitium. Ostendit Christum quem filium Dei aiebat: improportionabiliter, omnes qui in humanitate apparere possunt, excellere, quando omnes homines indignos, humillimo seruitio eius (in æstimatione, qua ipse maximus habitus, & indignum se asseruit) clarissimè ostendit. Deinde tantam aiebat Dei excellentiam, supra omnem intellectualem nostram uisionem, ut nemo hominum ipsum unquàm uiderit, sed adiunxit, unigenitũ Dei filium, qui est in sinu patris, hoc reuelasse. In hoc admirabilem Christi uirturem, supra omnes homines enuncians, ut solùm Christus sit, qui Deum patrem uidere possit, qui reuelauit, Deum neminem uidisse, per hoc omnes ueteres scripturas declarans, quæ loquuntur de apparitionibus Dei.

Præcepta.

Sunt adolescentes, suo modo in deserto similiter nutriendi, ut uitent colloquia & consortia praua, quibus labor indefessus ministrandus est, ut assuescat corpus fatigari, ne per otium subintret uitium, & nequaquàm comessationibus & potationibus uacent, nec quicquam temporis habeant, ubi non sit aliquid agendum, ut tempus interpellet & admoneat semper, iam hoc, tunc illud agendum, hac hora surgendum, tunc primò post excitationem orandum, sic die una, sic alia, tali modo die una, tali alia, & hoc in septenaria uariatione. In Dominica cogitandum, quid tota septimana actum, & quid malè, & quid omissum: & tũc neglecta sunt supplenda, sunt in memoria habendi amici, qui uiuunt, & qui mortui. Et hoc omni die ante dormitionem, & pro ipsis aliquid semper orandum, aut aliquid faciendum, eorum nominibus. Deinde ordo in laboribus dandus, ut omnia fiant bono ordine, & diabolus semper inueniat, omnem hominem occupatum. Viri & mulieres, & quisq; modo suo, uitare debet uinum, & siceram, & omnem potum inebriatiuum: & plus omnibus, mulieres honestæ, sacerdotes, studentes, sapientes, rectores populi. Cadunt enim multi, propter comessationes & ebrietates. Et ad religiosum Christianum, spectat uinum compunctionis, non inebriationis, bibere. Quod quidem uinũ compunctionis, inebriando non suffocat, sed inflammat spiritum, amore diuino.

Huic

Huic mundo et uitæ iustitiam præferentes, arguamus iuxta nostram missionem uitia, etiam si propterea moriendum sit, ut mortuus est sanctus Ioannes.

Ex sermone: Vidi ciuitatem sanctam.

Regnum cœleste.

NIhil est subsistens in hoc mundo, in quo non resplendeat regnum cœlorum, cum omne subsistens, in amore, concordia, seu pace subsistat. Et in tantùm subsistit, in quantùm ibi regnat concordia. Et hinc quum spiritus uiuificans, sit charitas & lætitia (tristitia enim & odium, exiccant & mortificant, & post omnem tristitiam reuertimur ad lætitiam, quasi ad uitam: sine qua spiritus non uiuit, qui potiùs uellet non esse, quàm semper in tristitia, sine spe lætitiæ esse) regnum uitæ æternæ est in spiritu sancto, qui est amor gaudium & lætitia. Vnde cũ unio sit amor, & unio sit unitatis & æqualitatis unio: hinc unio unitatis & æqualitatis, est spiritus, nexus, seu charitas. Et est spiritus sanctus unitatis, ut principij seu patris: & æqualitatis, ut filij: æqualitas enim, non potest nisi unitatis esse æqualitas. Subsistentia igitur omnis esse, est unitatis & æqualitatis, in amore seu nexu. Et ita in quolibet quod subsistit, est similitudo regni cœlestis, scilicet regni amoris, seu subsistẽtiæ omnis subsistentis. Regnum enim cœleste, est unitatis & æqualitatis in amore. Absoluta unitas, & absolutæ unitatis æqualitas, regnat in absoluta charitate, quę est lætitiæ & gaudij nexus.

Finis creationis.

Deus creauit nos omnes, qui sumus ex Adam in uno Adam, in quo omnes fuimus, ut in patre secundum carnem, licet successiuè apparuerimus in hoc mundo, ducti de potentia in actum: sed simul apud illum, apud quem omnia sunt in actu, et nihil per priùs in potentia et postea in actu, quum fluxus temporis, sit in nunc æternitatis. Deus igitur omnia simul creauit. Et sicut in uno homine, omnes homines: ita & in una creatura, quæ potest dici mundus, omnes fecit creaturas: creando mundum creauit omnia: creando hominem, creauit omnia hominis membra. Sicut artifex primò concipit totam ædem sacram, quæ in tempore explicatur, et id quod alijs est futurum, qui in tempore uidebunt explicari successiuè ædem sacram, artifici est præsens. Deinde sicut artifex concipit ædem sacram, quæ non est ædes sacra sine altari ut altare sit pars ędis sacrę, et finis ædis sacræ est altare: & finis altaris est oblatio, quę est signum honorificentiæ Dei: sic Deus mundum totum creauit, in uno nunc æternitatis, quasi ædem unam sacram, in quo altare quod est Christus, & ipse oblatio est suprema honorificentiæ Dei, in quo coincidit altare cum oblatione, ut ipse sit finis completus, tàm creaturarum, quàm causæ creationis earum. Vnde sicut finis præcedit omnia, tanquam id ad quod omnia ordinantur: sic Christus est, non tempore ante creaturas, sed primogenitus, quia finis omnium creaturarum, licet secundùm hũc mundum temporalem, post Adam et Abraham uisus sit. Christus igitur est α et ω, primus et nouissimus, principium et finis omnium creaturarum, omnes etenim creaturæ, in ipso quiescunt: creatura enim, in eo altissimum assequuta est statum, atq; optimum finem: scilicet hypostaticam unionem, cum fonte sui esse, scilicet cum Deo, ut in unitate personæ, creatura sit cum creatore. Vnde quùm omnia creator propter se ipsum operatus sit: tũc ibi quiescit creatura, ubi in unitate personæ, est unita creatori, & sic hæc creatura est, in qua oẽs creaturę habent finẽ & principiũ. Sicut igit̃ Christus est prioriter apud Deũ, quia finis creaturæ, sic p ipsum fecit & sæcula, quia sæcula in ipso, ut in fine quiescũt. Sicut oẽs fuimus in Adam, non modo sensibili, quo hodie sumus: ita Adam semper fuit, quãdiu fuit mũdus, licet non modo sensibili, secundũ hũc sensibilẽ mundũ. Et nunc̃q; defecit Adam, nec̃q; deficiet, nec̃q; nos deficiemus, nec̃q; aliquod entiũ deficiet in essentia, quæ est incorruptibilis secundũ Dionysiũ: licet in modo respectiuo, & secundũ rationalẽ scientiã nostrã, quę cũ tẽpore rerũ duratiõnẽ mẽsurat, in nihilũ cadere uideat. Id em̃, cui Deus dedit esse, in nõ esse ruere nequit, licet in sic esse, & modo uti uideť nõ persistat. Vnde Ioannes Baptista dixit: qui post me uenit, ante me factus est, & nõ debet hoc intelligi, secundũ diuinitatẽ: quia secundũ illam, nõ est factus nec creatus, sed genitus â patre. Intelligi igitur debet, Christũ prius factũ, modo præmisso. Sicut quãuis nõ uidisset Abraham uisu tali, quo in hoc

Ioannes.

mundo

mundo uidentur uiſibilia: tamen antequàm Abraham ſic fieret uiſibilis, dicit ſe eſſe: non dicit ſe uidiſſe, ſed eſſe. Non quod tunc uiſus ſit, quia non fuit eo modo, quo uiſibilis fuit ſenſibiliter: ſed modo illo quo eſſe, præcedit ſic eſſe. Eſſe enim ſic eſſe præcedit, & quando eſſe, ſic eſſe aſſumit, uidetur priùs non fuiſſe, quia ſine ſic eſſe, non fuit uiſibile Sicut color, non eſt de eſſentia rei quia res ſunt, quæ non ſunt coloratæ, ſic uoces, & dulce, & calidum. Vnde ſi acciderer enti non colorato, quod coloraretur, uiſus iudicaret, rem illam priùs non fuiſſe, quia non attingit poſsibile eſſe, rem non uiſibilem exiſtere. Sic uiſus negat roſam eſſe in roſario in hyeme, quia illam experitur ſolùm in æſtate: non enim attingit uiſus, modum eſſendi in potentia, quo modo roſa in hyeme eſt in roſario, ſed ſolum attingit modum eſſendi in actu obiectali. Hoc enim quod actu eſt uiſibile, obiectũ eſſe dicit, quia extra hũc modũ uiſibilitatis, nihil eſt uiſibile, et ſic etiam ſecundum uiſum eſſe nequit appræhenſibile. Deus maſculum & fœminam creauit, & eos in ſaramento unitatis carnis iunxit, ad finem magni ſacramenti, quod in unitate ſpiritus cõſiſtit. Nam in explicatione magni ſacramenti, unitatis ſpiritus, præcedit ſacramentum unitatis carnis. Paulus ait, priùs id quod animale, & poſtea ſpirituale ; nam ultimnm in exequutione, eſt primum in intentione. Oportet enim unitatem ſpiritus incorruptibilem eſſe, & corruptibilem naturã, oportet induere incorruptionem, & mortalem immortalitatem, & tempore fluidam & inſtabilem, ſtabilitatem & permanẽtiam. Si igitur corruptibilis & mortalis natura humana & rationalis, debet ſuperueſtiri immortalitate: neceſſe eſt, quod priũs explicetur imperfectum corruptibile, quàm hoc fiat quod eſt perfectũ & ſtabile. Quod Hieruſalem ſit mater noſtra, aduerte, quod ſicut Maria eſt mater Chriſti, qui eſt filius hominis: ita & Eccleſia, eſt mater noſtra, ut ſimus filij Dei. Chriſtus qui fuit ab æterno Dei filius, ſeu uerbum, denuò conceptus eſt in Maria, & ex eius utero genitus, ut eſſet in humanitate filius hominis. Sic nos qui ſumus in humanitate nati, ut ſumus filij hominum, naſcimur: dum autem ſic nati ſumus, denuò in utero matris Eccleſiæ renaſcimur, ut generemur ex utero matris Eccleſiæ, ſcilicet Dei. Oportet autem quod hic conceptus ſit in ſpiritu: quia ſponſa eccleſia, in unitate ſpiritus, unita Chriſto ſponſo, nos in ſpiritu denuò generat. Nam Eccleſia catholica, de ſpiritu ſancto ſuperueniente in ipſam nos concipit, non ex alio quàm ex uirtute altiſsimi, ut conceptus ſit filius Dei. Vnde qñ ſpiritus tuus debet denuó naſci, utpote quando ſpiritus induit Chriſtum, ut ſit in unitate Eccleſiæ, quæ eſt ſponſa Chriſti: oportet qđ recipiatur in utero Eccleſiæ, quæ eſt caro de carne Chriſti, & os de oſsibus eius. Et hoc fieri nequit, niſi per uirtutem transformatiuam ſpiritus, qui eſt amor ſeu charitas, & eſt ſpiritus ſanctus. Per ſanctam igitur charitatem, tranſit ſpiritus in nouum cõceptum, ut denuò generetur, ſed fidem præcedere charitatem, neceſſe eſt. Non poteſt enim ſpiritus intellectualis, niſi intellectualiter per charitatem transferri. Vnde ad penitus ignotum, charitas eum non uehit. Quare ad id tantum mouerur per charitatem, quod credit amabile. Eſt igitur fides, per quam in utero Eccleſiæ, concipitur ſpiritus noſter, ut denuò naſcatur filius Dei, ſcilicet fides Chriſti, quod ſit Dei filius, & quod in eo ipſo qui eſt homo, ſpiritus hominis, poteſt filiationem Dei attingere. Vnde hac fide, quæ ſic prædicatur in Eccleſia, & unit fideles: illa nos unit fidelibus, qui ſunt membra Chriſti per fidem, & ponit nos in utero ſuo, id eſt matris Eccleſiæ, quę eſt corpus Chriſti, ex membris Chriſti compactum: in quo corpore, eſt unus ſpiritus Chriſti, cui ſe noſter ſpiritus ſubijcit, & ſucceſsiuè per charitatem unit: ut ſic in ipſum plus & plus transformetur, quouſq; exuti hoc mundo corruptibili, regeneremur in ſpiritu, in Chriſtum transformato, qui ubi ad renaſcentiam concepti fuerimus, filiationem Dei aſſequemur. Et aduerte ad coincidentiam, ſine qua non capitur hæc altiſsima regeneratio. Quoniã ſicut una eſt fides Chriſti, in omnibus Chriſtianis: ita una Eccleſia, in omnib. Te enim concipi in utero Eccleſiæ, eſt in te concipere Eccleſiã, & hoc eſt denuò te naſci, ſecundum ſpiritũ filiũ Dei, quod eſt filiũ Dei in te naſci. Renaſcentia enim iſta, quæ in ſpiritum uiuificantẽ, quandã habet ſimilitudinem, quã Chriſtus dicit de ſpiritu aeris. Nam aer tranquillus, aptus ut moueatur ad omnes dif-

Natiuitas. Conceptio.

Aer. Ventus. ferentias loci,in se concipit quendam spiritum,ut fiat uentus ualidus;ut totus aër sic fiat in motu,quasi sit uiuus,& tamen ignoratur unde ueniat ille motus,aut quo tendat.Sic in anima rationali,quæ ob libertatem arbitrij,apta est ad omnem motum spiritualem,unde ipsa concipit in se fidem,& excitatur sic ad apprehensionem,per motum uiuum charitatis.Et resoluitur sic anima quæ caruit uita & motu,in spiritum uiuum,ut sicut aër denuò natus est uētus:sic in anima denuò nata,fit amor apprehensionis eius,qđ concepit per fidem,scilicet filiationis Dei,per fidem Christi filij Dei. Sed nõ potest sciri,unde hic partus uiuus oriatur,aut ubi terminetur:sed hoc solùm scitur,quòd sicut natum de carne caro est,sic natum de spiritu spiritus est. Et quũ in nobis motus ille in spiritu,sit ad adipiscendum cœlestia spiritualia,scimus ipsum ex superueniente spiritu sancto esse.Sed quia ille spiritus est Deus incognoscibilis,& est uita æterna:tunc non possumus scire unde,aut quomodo hoc fiat,quũ unde,& quomodo non habeãt locum apud Deum.Sed scimus,quòd de gratia Dei,hoc est de spiritu sancto,hic motus in nobis est,qui animam nostram transfert de morte ad uitam,& eam resurgere facit in spiritum uiuificantem,qui est spiritus Christi.Ita habemus,quomodo per fidem Christi,renascimur in spiritum uiuificantem Christi.Et ita nos per matrem Ecclesiã regeneramur,ut simus corpus Christi,quod est ipsamet mater,quæ spiritu Christi uiuificatur.Christus enim est ut sponsus,Ecclesia ut sponsa:et in Ecclesia generatur filius Dei per spiritum sanctum,& uirtus altissimi,quę est Dei filius incarnatus,in spiritu nostro obumbratur.SicEpiscopus est sponsus Ecclesiæ suę ministerialis,& in spiritu uerbi eius,uirtus Christi obumbratur in Ecclesia ipsius,et priùs natus concipitur per fidem,denuò in ablutione baptismatis,ut nunc sit in utero Ecclesiæ conceptus denuò. Vnde officium Episcopi est,ut Pauli quasi ut sponsi,qui dicit:filioli mei quos iterum parturio,donec Christus formetur in uobis,& hoc est Christum formari in eis,scilicet in ipsis esse spiritũ Christi:& hoc est,quando ipsi sunt concepti in corpore eius,quod est Ecclesia.

Ex sermone: Respexit humilitatem.

Conceptio. COnsidera,quãdo Maria dixit ad angelum,quomodo fiet istud,quia uirum non cognosco:quòd Maria circa modum hæsitans,& causam hæsitationis exprimens,adiecit modum necessarium conceptionis,secundũ naturę cursum.Et angelus dixit,quòd spiritus sanctus superueniet in te,& uirtus altissimi obumbrabit tibi.Dixit,non modo tali,sed superueniet spiritus sanctus. Et ne Maria iterum circa modum quo spiritus sanctus in eam superuenire deberet,hæsitaret:adiecit angelus,& uirtus altissimi obumbrabit tibi,ac si diceret:non credas spiritum sanctum superuenire aliquo modo ueniendi,quo de loco ad locũ uenitur,modo descensus,quo uel graue descendit,uel columba de turri ad aquas,uel radius de Sole ad terram,aut alio quocunq; modo:quia operationes Dei sunt ab omni modo absolutæ,ut Deus sit ipsum absolutum,& modus creatura. Vt omne id quod exigit ad hoc quód sit,modum aliquem,sit creatura:ut ad hoc quòd generetur homo,exigitur talis modus.Omnes igitur modi,qui necessariò concurrunt ad aliquid ut fiat,ostendunt defectum.Vnde in Deo,nõ est necessarius modus aliquis,ut sit,aut agat,aut ueniat,aut superueniat,quia uirtus eius est absoluta,& omnipotens,& irrestricta,& incontracta ad modum.Quare angelus dixit:& uirtus altissimi obumbrabit tibi,ac si diceret:id quod dixi,spiritum sanctũ debere superuenire in te,intelligas uirtutem altissimi obumbrare tibi.Nam Deus,qui non est aliquo loco excluſus,uenit per gratiam in animam,quãdo uirtute diuina,anima Deo fit grata.Sic uenit per sanctificationem,quando uirtute diuina,anima fit sancta:& per iustificationem,quãdo fit iusta,& ita de singulis.Ita per creationem,quando uirtute diuina oritur creatura:ita per conceptionem,in uirginem glorioſam,dicente angelo,concipies,quãdo uirtute diuina,fuit in uirgine conceptus filius.Vnde hic conceptus,quia sine modo uirilis cõmixtionis fuit,per uirtutẽ altissimi,uirginem obumbrantẽ:hinc filius Dei uocabitur.Nam sicut filij patris,ex eo filij uocantur,quia per uirtutem paternã,quæ est in semine patris,sunt concepti:ita Iesus uocabitur filius Dei secundùm conceptum uirginis,

uirginis,quia ſine modo uirtutis ſeminis,patris fuit conceptus, & non potuit ſine uir tute cõcipi.Hinc uirtute altiſsimi, quæ ſupra omnem modum eſt, qui eſt Deus bene dictus,cõceptus eiuſdem,filius uocabitur,ſicuti in renaſcẽtia ſpiritus.Nam ſine uir tute,non poſſumus denuò naſci:quoniã non poteſt ſine ea in anima noſtra,naſci par tus ſpiritualis,nec poteſt illa uirtus eſſe, ſecundùm aliquem modum: quia non poteſt in nobis naſci talis ſpiritus, quo aliquid ſenſibile naſcitur, quoniam ex ſenſibilibus modis, non uenit niſi ſenſibilis partus. Vnde ad hoc,quod in nobis naſcatur partus ſpiritualis,qui omnia ſcrutetur, etiam profunda Dei, & qui uiuat fœliciſsimè : opor tet quod uirtute altiſsimi,obumbrantis animam noſtram(quod eſt ſpiritum ſanctum ſuperuenire) hoc fiat.Obumbare,eſt cõmunicare ſe ptotectiuæ uel ſanatiuæ:ut umbra Petri,ſanauit:& ſub umbra alarum tuarum,protege me.Et ideò id quod tunc naſcitur,filius Dei uocabitur.Partus enim ille,in quo ſic renaſcimur,eſt ex uirtute Dei, hinc Dei filius. Vnde conceptus uirginalis nos inſtruit , quomodo renaſcamur denuò in ſpiritu(quæ eſt neceſſaria,ut ait Ieſus ad Nicodemum)per uerbum Dei uiui,& permanentis in æternum. Sicut in aere oritur ſpiritus ſpirans,qui tamen ſine uirtute oriri ibi nequit,ubi non erat: & tamen uirtus illa non poteſt attingi, quia neſcitur unde ueniat ſpiritus ille,aut quo uadat.Sic dum in anima oritur ſpiritus,qui ponit animã in motu diuinæ charitatis : ille ſpiritus eſt qui uiuificat animam, & in anima natus,ſicut uentus aerem & in aere genitus.Et non eſt aliud uentus, quàm aer uiuus ſeu motus,& ſic aer denuò natus,ſic & ſpiritus,non eſt aliud quàm anima uiua, & per uiuificationem denuò nata . Et quum ſic ſit, tunc ſcitur, quod ex uirtute uiuificante hoc procedit.Sed attingi illa nequit,quæ ſic eſt principium et finis ſpiritus.Vnde modus, eſt ſupra modum omnem, ſed attingitur in ſimilitudine, ſicut generatum de carne caro eſt,ita quum ſpiritus reperiatur,natus ſcitur ex ſpiritu,non modo carnis,ſed modo qui eſt ſuprà omnem modum. Vnde quum Nicodemus non hæſitaret, dictum Chriſti circa renaſcentiam eſſe uerum, quem fatebatur magiſtrum, & ex Deo ueniſſe: dubitauit tamen de modo , cauſam hæſitionis adijciens: quomodo poteſt homo naſci, quum ſit ſenex? Nunquid poteſt in uentrem matris ſuæ denuò introire,& naſci? Ieſus reſpondit ei, quomodo ipſe Nicodemus loquutus eſt de naſcentia, qua intratur in hunc mundum. Sed ipſe Chriſtus intendebat de ea, qua intrare debet regnum Dei, quod non eſt de hoc mundo,quia caro et ſanguis illud non poſsident.Qui enim ſunt nati ut intrent in hunc mundum, illi priùs fuerunt in utero, in quo concepti & uiuificati,& demum nati. Dum autem ſunt ſic nati ſemel, tunc ſunt in hoc mundo, in quo oportet denuò concipi & uiuificari,non ſecundùm carnem, ut in utero materno, ſed ſecundum ſpiritum,ut natiuitas ſit introitus in regnum Dei. Et hæc cõceptio,eſt per fidem formatam charitate:fide enim concipit ſpiritus,cuius ſacramentũ eſt aqua baptiſmatis,quæ oſtendit fideles eſſe renatos,quaſi modo genitos infantes.Sed ſpiritus ſanctus uiuificat hunc conceptum,& eſt uirtus charitatis,ſine qua non poteſt anima uitam habere.Sola enim charitate,anima mouetur. Sicut enim ſpiritus qui uentus eſt, aerem mouet:ita charitas animam.

Partus iſte,fide concipitur,ſpe conſeruatur,charitate uiuificatur.Et eſt ſpiritualis: quia fides eſt in intellectu,qui eſt ſpiritualis.Partus iſte eſt naturæ ſpiritualis,& generatur id quod fide concipitur,ſcilicet Chriſtus. *Partus.*

Chriſtus nominat filium hominis, & non huius aut huius hominis, ſed hominis. Vt ſicut uniuerſalitas concipiendi eſt in uirgine,quæ eſt indeterminata, ut ab illo aut illo uiro concipiat, quàmdiu adhuc incorrupta eſt per uirum:ita partus uirginis,eſt partus uniuerſalis, ſcilicet hominis, & non huius. Vnde Ieſus, eſt filius Dei,qui eſt pater uniuerſorum. *Filius hominis.*

Sicut hic mundus ſenſibilis , eſt ſimilitudo quædam alterius intellectualis , & in illum à quo per ſimilitudinem depẽdet , per ueritatem ordinatur,ſic humana propagatio, de generatione in generationem, ab unigenito Dei filio,per ſimilitudinem dependet,& in ipſum per ueritatem ordinatur.

Ex sermone: Maria optimam partem elegit.

Ratio. DOcti, de uerbis Christi haurire debent, profundam quandam doctrinam, puta: quomodo spiritus noster rationalis, participat rationem rationis diuinæ, quæ uerbum siue λόγος dicitur. Et ob hoc, quòd ex lumine illo diuino, quod illuminat omnem hominem, uenientem in hunc mundum: ea in nobis in potentia apprænsionis, per innata desideria esse sentimus, quæ uerbum incarnatum se esse fatetur, scilicet ueritatem, uitam, & uiam. Si enim diuina ratio, ad cuius imaginem nostra ratio creata est, & à qua lumen rationis habet, se illa esse fatetur: non mirum, si nos magno desiderio inclinamur ad ueritatem, ad uitam scilicet, ueram & indeficientem. Et in nobis est lex æterna, ut in sua imagine, quæ est uia ad ueritatem et uitam. Sed quia ratio nostra, quæ est lux de luce diuina, lucet in tenebris huius corporeæ atq; carneæ substantiæ, ita quòd spiritalis eius natura, in corporali umbra, comprænendi non possit, quinimò existente spiritu rationali, quasi in carcere carneo, non ualente nisi per feneστras corporis, alimẽtum spirituale uenari: omne alimentum medio sensibili hauritur, & disproportionatum manet, ut non sit uerum & uitale & formatum, modo quo exigit rationalis spiritus. Hinc ratio incorporata carni, non potest quęsitum in ueritate attingere. Sicut nec oculus per medium impurum, puta coloratum uitrum, potest ueritatem obiecti attingere. Hanc ignorãtiam nostram miseratus Deus, misit in carnem ipsam rationem absolutam, siue uerbum aut filium consubstantialem, ut nos instrueremur, quomodo desideratam ueritatem & uitam, quæ non est in hoc mundo, attingere ualeamus. Et idipsum nos instruit, modo plano & facili & breui, in hoc Euangelio, ubi nos instruit, quomodo anima rationalis, quæ fuit tàm in Martha quàm Maria, duplex potest habere exercitium: in inquirendo circa unum ueritatem, aut uitam, aut uiam, ut sic pascatur in spiritu: aut scilicet in pluralitate frequentis exercitij. Exercitium quod est in pluralitate, est turbatiuum & temporale, & non habet ueritatem, uitam, aut uiam: quia ueritas est permanens, imperturbabilis. Et id quod pascere debet spiritum, incorruptibili uita, nõ potest esse diuisum in plurima, in quibus cadit instabilitas turbatiua. Quare satagere circa frequens ministerium plurimorum, non est pergere uia æternæ & incorruptibilis legis. Hinc quum plurima turbationem inferant spiritui, qui pacem quærit, tunc unum est necessarium, ut spiritus eligat: unum enim, est unitiuum. Quare uiuificatiuum & æternificatiuum. Ratio igitur quæ potest eligere, aut secundùm partem illam, quæ est inferior, uersari in ministerio plurimorum, quæ sine diuisione plurima esse nequeunt, et hinc turbatiua sunt, aut secundùm partem superiorẽ uacare in uno, quod est principium in se subsistens, æternum, & quietum, absq; omni turbatione: si eligit unum necessarium finem, optimam partem eligit, in qua quiescet æternaliter, & quæ non auferetur ab ea. Plurima etenim, quum sint multa: nõ possunt nec ex se esse, nec per se subsistere, quum pluralitatis principium, sit unum necessarium. Id enim quod est necessarium ad subsistentiam plurimorum, est unum, sine quo nõ est possibile plura esse. Hoc igitur unum, quod est necessarium ad positionem plurimorum, est causa, principium, medium, & finis, ex quo, per quod, & in quo plura subsistunt. Fatigari igitur in plurimis, est nõ rectè ad quietem pergere: quum plurima nihil habeant ex se, sed solum unum est quies eorum. Solum autem unum, quum sit finis desiderij rationalis spiritus, est necessarium, ita ut solum in ipso uti in absolutè necessario: rationalis spiritus, tanquàm in principio medio & fine suĳpsius, & sui desiderij, scilicet ueritatis uitæ & æternitatis, fœliciter quiescere queat, quum solum tũc redeat spiritus supra seipsum, reditione completa. Nõ enim sic attingit finem, quasi in alio, sicut qui in pluralitate finem quærit, hic enim non potest finem, nisi in alio reperire, & hinc non reperit nisi aliter, & sic defectuosè et turbatiuè. Qui autem in uno necessario finem quærit, ipsum reperit non ut in alio, sed ut in uno necessario: unum enim, in quo uno necessario, per quod est unum, solum indefectibiliter se attingit. Sicut forma sigilli in cera, indefectibiliter solùm se attingere potest, in sigillo cuius est imago: attingit enim suam mensuram in ueritate, solum enim ibi exemplar est,

Vnum. Multa.

uera

uera mensura exemplati. Et sicut perfectus est discipulus, quũ factus fuerit sicut magister, & tunc quietẽ attingit: ita nostra ratio, perfectè quietatur in uno necessario, scilicet in ipsa ratione infinita, quia non ut in alia sed nostra, quum enim apparuerit in illa, quiescens erit sicut illa. Et nunc poterimus uelut docti, ex hac Christi doctrina, omnium Philosophorum profundissimos labores, qui uidentur studentibus perdifficiles, cum facili explanatione capere. Platonici etenim (prout ex libro Parmenidis liquet) à multitudine se auertentes, ad unum se cõtulerunt: quod quidem unũ, est ipsa absoluta necessitas, & ratio omnium quæ sunt. Omnia enim in tantùm sunt, in quãtũ unũ sunt: & absolutè unum, est omnia uniter. Cõplicat enim omnia ut causa, & præcedit unum omnia: ante enim omne expressibile, unitatem semper præmittimus. Ex quo habemus, omne expressibile post unum, per ipsum, ex ipso, & in ipso: unũ omnia suo modo participant: & unum, ineffabiliter & incoordinatè est super omnia exaltatum. Quicquid igitur nominatur, est minus ipso. Sicut quicquid ciuitatis nominatur, est minùs ipsa, nam quicquid uniuersi, minùs uno. Vnde Martha, quæ per uaria ministeria ad plurima descendit, turbabatur meritò: quũ à solo uno sint omnia. Nam unũ, quũ sit unum, non potest ex alio esse, quia ante omnẽ alteritatem est unitas, ita ut alteritas sit casus ab unitate, uel defectus in accessu ad unum. Agit igitur unũ ut unũ, hoc est sicut calidi est calefacere, ita unius est unire. Vnde agere unius, est ad suã unitatẽ, non unũ uocare. Et quia de sui natura est immultiplicabile (nã bis unum, nõ est unum, sed aliud ab uno, scilicet duo) ideò quando unum uocat non unum, hoc est purũ nihil ad suam unitatem inattingibiliter, tunc exurgit creatura in assimilatione. Sic habes, quia unũ, ideò omnia, & ita ad oĩa unũ est necessariũ. Sic igitur penit9 nihil unitatis habẽs, scilicet ipsum purũ nihil, omnipotentia unius, surgit in assimilatione unius. Omnis igitur creatura, quia non potest esse nisi sit una: reperitur in assimilatione unius absoluti & superexaltati. Plures autem creaturæ, non possunt unum & eundem gradum assimilationis habere: quia unum immultiplicabile. Quare quælibet creatura, suo singulari modo, in assimilatione unius absoluti, reperitur. Plures autem creaturę, quũ non reperiantur nisi in assimilatione unius absoluti: hinc erũt in diuersitate singularitatis cõcordãtes, et hęc est harmonia mũdi. Oĩs igitur creatura, sicut ab uno habet, quod est una: ita habet & unire Quare omnis operatio creaturarum, pariformiter reperitur in assimilatione: calidum, dum calefacit, ad se non calidum uocat. Sed quum ad identitatem inattingibilis unitatis suæ, attingere nequeat non calidum, tunc surgit in assimilatione. Sic de intellectu, cuius operatio, quum sit non intellectum ad sui unitatem uocare, reperitur in assimilatione, ita in omnibus naturalibus, & artificialibus. Hæc enim est Christi admiranda doctrina, ut quicunque quærere uoluerit ueritatem, non se fatiget in pluralitate entium, ut scilicet quærat, quid cœlum quid terra, sic de alĳs: quoniam si hæc omnia per se considerantur, nihil ueri in ipsis, ut in pluribus reperietur, sed turbatio mentis: quoniam post infinitas fatigationes, se comperit nihil præcisionis attigisse, & tempus inutiliter contriuisse. Sed cum in omnibus, ad unum se conuertit, tũc ipsum unum, comperit absolutam omnium necessitatem: quoniam quia unum absolutum, hinc omnia: causa enim causarum, & omnis esse, alia nõ est, nisi quia unum. Hinc in omnib. quærit pacem & requiẽ: quia unum, omnium attingit necessariã causam. Is rectè utitur libro, Dei digito scripto, puta mundo creato, qui omnem creaturam, unius scit assimilationem: qui scit unum cœlum, in assimilatione unius absoluti, surrexisse de non uno uocatum, & tantò plus accessisse in assimulatione ad unum, quantò plus à nõ uno eleuatũ: Hic quie scit circa pedes sensibilis mũdi, ut audiat, quid in eo loquatur spiritus rationalis: quia in qualibet creatura, ut in assimilatione unius, ipsum unum necessariũ intuet, & ipsam eligit. Videt ibi arborẽ unã, & ibi lapidem unũ, & animal unũ, & ibi stellã unam: unde facilè intelligit, quũ illa oĩa in unitate solum concordent, qđ tunc hæc omnia ab uno sunt, in quo habẽt, qđ sunt in uno unita. Et quoniam non potest esse nisi unum, unum: habent omnia suam unitatem ab uno. Sed quia arbor non est stella, nec lapis: tunc de essentia unius non est, quod sit arbor uel lapis, uel aliquid aliud nomi-

Vnum Platonicorum.

nabile,ſed unum abſolutum,eſt ante omne nominabile. Et omne nominabile, modum quo unum nominatur habet:quia non attingit unũ immultiplicabile,ad quod uocatum eſt. Et hinc eſt in aſsimilatione,ut unum cœlum ſit aſsimilatio unius, talis quæ cœlum dicitur,& unus homo ſit aſsimilatio unius, quæ homo dicitur, & una eſſentia,ſit aſsimulatio unius,quę eſſentia dicitur,& una uirtus,ſit aſsimilatio unius ſic dicta. Hæc eſt facilitas difficilium,ut in omnibus unum neceſſarium, & omnia in eius aſsimilatione eſſe cognoſcentes,ſedeamus & audiamus,quomodo in noſtra ratione,omnia loquantur unum,et quòd omnia nitantur ipſum unum exprimere,per aſsimilationem,& tamen hoc facere nequeant,quum aſsimilatio ſemper deficiat ab uno. Sic noſtra uis intellectiua,ad uerum inclinata,aduertit ueritatem, æqualitatem, ſiue ſummam aſsimulationem unius,& unum inattingibile:quia unum,omne intelligibile & effabile antecedit,in ſumma aſsimilatione æqualitatis,quæ ſcilicet in ipſa ueritate unius attingitur. Veritas enim unius,eſt ſumma præciſio ſimilitudinis. Vnde hæc præciſio,quæ ueritas dici poteſt,eſt illa,in qua noſter intellectus,unum abſolutum cupit attingere. Afficimur ad ueritatem:quia ueritas eſt,unius ſumma æqualitas. Verum enim quando de auro profertur, ut uerum aurum:tunc nihil aliud ab auro admittit. Verum igitur,eſt ſumma æqualitas & aſsimilatio, nihil alteritatis admittens. Quando igitur unum attingimus in ueritate,quæ etiam λόγος,ſeu uerbum, ſeu filius dicitur:tunc ipſum unum ſicuti eſt,hoc eſt in præciſa ſimilitudine, attingimus. Et ita unum attingere,eſt attingere ipſum,uti per ipſum intellectum eſt attingibile,licet in ſe omnem intellectum exuperet. Et dum ſic attingitur per intellectum, tunc quietatur & fœlicitatur in ueritate,intellectualis uita, quæ tũc deficere nequit, & ſic pars,unius neceſſarij electa,nunquàm auferetur ab ipſa anima. Verba Chriſti fuerunt,ut inſtrueret Mariam,ſecus pedes ſuos ſedentem, quæ turris illuminata dicitur. Quoniam ſpiritus,immortalitatem uitæ intellectualis,ex intimis naturæ ſuæ deſiderijs appetens: eſt ut illuminata turris,tunc edoctus, quando id quod appetit ſcit unum eſſe,quod non reperitur in diuiſa pluralitate,licet ſine ipſo, nihil eſſe poſſit. Quaſi ſi unius oculus,uelit ueritatem uitæ ſuæ quærere,ut ſciat ubi uerè uiuat:nõ debet ſe oculus,ad aliquod membrorum corporis conuertere, quaſi ab illo uitam habeat,quoniam nullum tale,eſt cauſa ſeu ratio uitæ eius, quamuis ſibi perſuadere membra uideãtur,ſed uitam dare,puta manus quæ cibum miniſtrant,& ſtomachus qui decoquit,& omnia alia mẽbra,quæ conſpirare uidentur ut oculus uiuat. Illa etenim omnia ſic diſtincta membra uiuentia,non ſunt uita uera oculi, ſed ueram uitam oculi,ſuo modo participantia,quorum quodlibet uitam habet ſuo modo,in aſsimilatione uitæ fontalis,ad quam ſunt conuerſa,& in qua quieſcunt,cui omnia ſeruiũt: uiuunt enim illa cũ oculo una uita,quæ eſt anima. Quare oculus,quando in illis plurib⁹,exiſtimaret fontem uitæ ſuę eſſe,& reperiret turbari in ipſis uitam:turbaretur in corruptibilibus exiſtimaſſe ueritatem uitæ ſuæ. Cum uidet manum à uita deficere,quia areſcit,& nihilominus ſe adhuc uiuere:ſcit uitam membrorum,ab una ueriori uita dependere,quæ non deficit in ſua ueritate,etiam ſi membrum deficiat. Ad uitam igitur unam,cuius participatione,omnis uita membrorum eſt id quod eſt, tanquàm ad unicam & neceſſariam cauſam omnium uiuentium,membrorum ſe conuertit:puta ad animam ipſam,& eam ut optimam eligit partem,tanquàm ueritatem uitæ ſuæ,& eam colit & amat,ut fontem uitæ ſuæ, & non auferetur uita ab oculo, quamdiu oculus in unitate uitæ animæ,remanet unitus. Et tũc uidet quomodo membra uiua,& uiua manus,ſtomachus:ad ſeruiendum uitæ ſuæ,hoc habent,quòd ſunt uiua,non conferendo uitã. Intellectus in homine,quaſi Deus in mundo exiſtit:non eſt enim immerſus,ſed abſolutus. Vocat omnia unus ipſe intellectus ad ſe,ut uiuant in unitate uitæ eius:ſed eius unitas,eſt multiplicabilis. Omnia igitur membra hominis,ſuo modo eius uitam participando, uitam habent, in aſsimilatione uitæ eius. Aequè autem ſe communicat unitiuè uita ipſa intellectualis animæ:ſed in uaria aſsimilatione,reperitur in uarijs membris:aliter enim & obſcuriſsimè,in capillis & unguibus, aliter in manibus, & aliquantulum clariùs, adhuc clariùs in oculis. Sic

unum

unum ipsum absolutum, quoad omnia huius mundi se habet membra, quorum quod libet suo modo unum est, in assimilatione unius absoluti. Et sicut unus intellectus, in sua unitate complicat omnia, suo modo uniter, hoc est intellectualiter: sic unum absolutum, omnia uniter absolutè. Et sicut ab explicatis per intellectum, unitiuè ducimur ad complicationem, ut unitatem intellectus attingere aliquantulum ualeamus: sic de unitatibus multis, unitiuè eleuamur ad ipsum absolutum, ut sic ad unum necessarium perueniamus, quod est ex eo optimum, quia unum superexaltatum. Boni enim est, ad se uocare & bonificare: quia unum cuius est unire, optimum est unum absolutum, præcisè atque supremè, seu optimè assimilatum. Si igitur Maria Magdalena, sedens secus pedes Iesu, ex auditu uerborum eius, peruenit ad electionem optimi suo modo, scilicet uti Maria Magdalena: O quàm excellenter tunc eleuata uirgo Maria, super omnes cœlos, ad electionem optimi perducta est, quæ electa est, esse mater Iesu, & uerbi, & lucis, & rationis, & ueritatis. O quàm altè super omnes uisiones intellectuales, ipsa unum illud inuisibile uidet: & quàm sano palato, unum fontem uitæ gustaui t, & gustat. Si Dauid ad hoc eleuatus est, ut diceret gustate & uidete, quoniam suauis est Dominus: meritò ipsa, quantò altior omnibus Prophetis, tantò perfectiùs uidet, uidit, gustat & gustauit ipsum, apud quem est fons boni, qui solus est hoc unum bonum, quod omnia appetunt. Elegit igitur ipsa hanc optimam partem, quæ non auferetur ab ea: quoniam eligere est unire. Vnita est igitur uis intellectiua Mariæ, scilicet intellectualis spiritus, optimo. Non potest igitur auerti anima, ob optimo per se eligibili, quod est causa electionis eius. Si omnia bonum naturaliter appetunt: tunc quando intellectus intellectualiter optimum elegit, non potest unquàm non eligere ipsum. Tunc autem intellectualiter eligit, quoniam ipsum intellectualiter prægustauit esse unum necessarium, & uenit hic gustus ex administratione refectionis uitæ spiritus, quæ fit illuminatione uerbi Dei, quod illuminat: uti Maria Magdalena sedens, audiendo uerbum Iesu illuminabatur. Vnde quàmuis multæ filiæ seu animæ rationales, illuminatæ uerbo uitæ, uia electionis optimi diuitias congregassent: sola illa illuminatissima turris Maria, Θεοτόκος & Dei mater, supergressa est uniuersas, ut meritò illi illud in excellentia conueniat, quod adepta est Maria Magdalena: Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.

Post labores actiuæ uitæ, ubi quis per exercitia iusta domuit carnem, & de beneficijs sibi à Deo collatis, in charitate se misericordem fecit, ut sic in ipso nec auaritia, nec superbia, nec luxuria, nec gula, nec acedia, nec ira, nec inuidia locum habeat, sed sola humilitas: uita est quæ hanc sequitur, Deo simpliciter per charitatem, Deiformiter adhærere, & peruenire ad sabbatum requiei in hoc seculo, uacare scilicet & uidere, quoniam suauis est Dominus. Tunc enim iam assuefactus in dulcedine sanctarum orationum, & cordis compunctione, mundi negocijs euacuatis: in sola Dei dilectione, mentis oculo intendit, gaudium fœlicitatis, magno desiderij ardore prægustando, & se sublimiter (quantùm diuino dono conceditur) ad ipsum in mentis excessu eleuando. Hæc est optima pars uitæ Christianæ, quæ non auferetur, nam hîc incipitur, & in æternitate perficitur. Hic autem incipitur sedendo & meditando, circa pedes Iesu, in humilitate ipsius Iesu: quomodo hunc mundum intrauit, & in eo ambulauit, meditando non perfunctoriè, sed formam illam induendo, & uerbum ipsius in aure cordis recipiendo. Verbum autem ex capite diuinitatis emanans, non huius mundi est, sed alterius, ut sic contemplator, inflammatus desiderio fœlicitatis, totam suam ponat conuersationem in cœlestibus. Tunc enim quum sic ad cœlestia toto nisu aspirat, ex calore charitatis cor dilatatur, & Deus testimonio conscientiæ adesse sentitur, & spiritualiter uidetur oculo animæ, qui est intellectus. Vbi enim ardẽter desideratur, adest, & ibi mansionẽ facit, & in sanctas illas animas se trãs fert. Oritur ex hac dulci uisitatione, qua sic quasi fulgor momentaneus, se adesse ostẽdit: mentis subleuatio, & inter brachia amati, incipit aliquantulum consopiri, ut non solùm delectabiliter, sed tenaciter illi adhæreat, ut quasi ui quadam, ab omnium ui- *Contemplatio.*

sibilium sensu & memoria abstrahatur,& penè suimet obliuiscatur,iuxta illud: ego dormio,& cor meum uigilat,similis soporanti,& nondum dormienti. Et hic amor Dei cum intelligentia conditus, inebriat mentem, & abstractam ab exterioribus, Deo suo conglutinat. Et quantò amor ualidior,& intelligentia lucidior: tantò ualidiùs in se mentem rapit,quousq; omnia tandem quæ sub Deo sunt,abiiciat,& persistat quasi in coruscо lumine. Sensus enim per se,pauca potest uix tenuiter cogitare, subleuatus autem afflatu superni luminis,tantò plura simul intuetur,quãtò supra se, sublimiùs eleuatur. Et quia corpus aggrauat & deprimit sensum,& huius mundi occupationes reuocant animam ad seipsam: hinc cum Paulo clamat, infœlix ego homo,quis me liberabit de corpore mortis huius? statim enim relabitur ad inferiora,anima contemplans,& pascitur ex memoria eorum quæ uidit suauiter. Sic deuoti uiri,de incircumscripto lumine,furtim aliquid et tenuiter attingunt,et redeunt ad suas tenebras suspirando. Et in hoc gradu,diuersæ species deuotionis,se manifestant: scilicet iubilus,ebrietas spiritus,liquefactio,& spiritualis iucunditas. Deinde peruenitur ad mentis alienationem, modo præ magnitudine deuotionis, modo præ magnitudine admirationis,modo præ magnitudine exultationis,ut semetipsam mens hominis non capiat,sed suprà semetipsam eleuata,in alienationem transeat. Flamma enim quæ excreuit ultra humanum modum, hominis mentem ut cæram resoluit,sicut excellens lumen,obfuscat uisum. Et sæpè stupore supernæ pulchritudinis alienatur,magnitudine exultationis,quando degustat intima supernæ suauitatis, & in alienationem mentis, tripudij nimietate ducitur, & quamdiu hæc in nobis non sentimus,minùs diligimus,quum ista ex feruenti dilectione emanent. Et possunt hi gradus contemplationis notari ex Euangelio: quia gradus infimus dilectionis, notatur in sessione circa pedes Iesu. Charitas enim hoc egit, ut sederet,& se aptaret ad susceptionem uerbi amati. Secundus gradus subleuationis mentis,notatur in eo, quòd mens uerbo uitæ pascebatur, & sursum eleuabatur, ut uideret ueram uitam. Tertius gradus alienationis in electione notatur ipsius optimi: transiuit enim mẽs, cui ostensa fuit uita superna,in alienationem sui,optimam uitam eligendo. Sed inter omnes homines, Maria Θεοτόκος, tàm in actiua quàm contemplatiua, optimam partem habuit: ipsa enim sanctissima fuit, quia tabernaculum altissimo sanctificatum. Vnde fuit ipsa uera Martha, quæ in domo sua Dei uerbum hospita suscepit, & circa frequens ministerium eius satagebat, & misericordiæ opera in summo exercuit. Nam quum gradus habeant illa opera, ex maiori charitate, uel quia magis indigenti, uel magis digno indigenti, uel ex maiori effectu impenso, uel ex magis necessario & minùs superfluo: hæc omnia in summo, in Maria uirgine concurrebant. Quia in ipsa, maxima charitas, & omnium creaturarum maximè indigenti, tribuit: quia nemo inter uiatores pauperior Iesu, dignissimo pauperi tribuit, quia nemo dignior mendicus, quàm Iesus. Nam opus misericordiæ maius est, si fit Episcopo quàm laico, æquè indigentibus, hinc maximum quod Deo. Maximum effectum misericordiæ impendit, quia loco bonorum, miseris captiuis dedit Deum in pretium, famelicis in uiaticum, laborantibus in præmium, infirmis in medicamentum, & cum ipso dedit regnum cœlorum. Non fecit opera misericordiæ de superfluo, sed de necessario, filio suo pauperrimo & peregrino, de propriis sanguinibus tunicam polymiticam fecit, in gremio uteri sui hospitio suscepit, de proprio corpore cibauit & lactauit. Fuitq; ipsa Maria contemplans in omni excellentia. Nam quum ipsa intellectuali gustu, suauitatem ipsius unius, præ omnibus mortalibus profundiùs, & lucidiùs gustasset: omnem cõtemplationem supergressa est. Deus enim non potest nisi maximè diligi, quando maximè attingitur intellectu. Alij homines, etsi aliquando in raptu, saliuam à capite diuinitatis in os descendentem degustent: non potest tamen uenter deglutire, quia mens est distenta solicitudinibus, & per memoriam phantasmatibus est obnubilata. Non redit ad se, quia concupiscentijs illecta, & non reuertitur ad se, per salutis æternæ desiderium: & si reuertitur, cum difficultate multa hoc fit, cum non rectè & plenè priùs gustauit dulcedinem Domini. Sed beatissima uirgo Maria,

Iubilus.
Ebrietas
Spiritus.
Liquefactio.
Iocunditas.
Mentis
Alienatio.

Opera misericordiæ per Mariam summa.

go Maria, plenè guſtauit, & ęterno deſiderio abſq; faſtidio aceenſa, continuè plus eſurijt, & ſitiuit appræhenſionem tanti boni, in æterno amplexu. Hinc ſemper creuit, & ſic optima pars, nunquàm fuit ab ea ablata.

Scimus igitur ex hoc Euangelio, quod anima, quæ ſe ad unum neceſſarium, aliquando non conuertit, ſed ad alia quæcunque: nunquàm in pace erit. Omnia enim quæ præter unum elegerit, non poſſunt ei uitam quietam præſtare, cum non habeant dare, ſolûm unus eſt fons uitæ, qui dare poteſt affluenter: auferetur autem omne id, quod eligitur, præter unum neceſſarium. Et hoc eſt mori ipſi animæ amanti, quando aufertur amatum. Sicut eſt mori uiſui uidenti, quando obiectum uiſibile aufertur, tunc enim nihil uidet, non quod cæcatus ſit oculus: ſed quia deſijt ipſi uiſibile. Sicut non deſinit appetere cibum ſtomachus, quando aufertur cibus, ſed magis cruciatur, cum plûs eſuriat, & minùs habeat. Sic abſentia ſeu auerſio à uero, eſt mors intellectus, quia non habet unde paſcatur. Sic igitur ſecundùm ardorem charitatis, iungitur anima uitæ ſuæ, quæ non auferetur ab ea, cum ſit perennis fons uitæ.

Ex ſermone. Confide filia, fides.

Amor. Fides.

AMor, qui eſt forma, dans complementum fidei, & confidentiæ ſiue ſpei: eſt qui appręhendit, conſtringit, & immutat. A Chriſto petebatur ſaluatio, & reſpondit fidem & confidentiam præſtare, hoc quod amatur & petitur. Nihil enim ex deſiderio petitur, niſi quod amatur: amatur ſaluator, & ſaluat: amor ſaluat, quia amor eſt ſaluatoris amor. Ineſt igitur in amore amatum. Quare ſaluator amatus, in amore eſt. Deus enim charitas eſt, & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in ipſo. Completa igitur fides ſiue confidentia, quæ eſt fides formata charitate, illa eſt quam ſaluator dicit ſaluare. Quare qui ignorat Chriſtum, & ad eum non pergit, & ſi pergit non tamen attingit, & ſi pergit & attingit, non tamen capit aut cõſtringit: ille priuatus eſt ſalute.

Motus. Appetitus.

Omnis motus clauditur terminis ſpeciei, quieſcit enim omnis res, in natura ſua ſpecifica: ſpecies enim, eſt cœlum quoddam, ambiens omnem indiuidualem motum ſuæ naturæ. Hinc extra ſuum cœlum, non mouetur quicquàm: ſed motus cuiuſq;, eſt attingere perfectionem ſpeciei ſuæ, extrà quam non iudicat ſe poſſe perfici, imò omnem perfectionem iudicat in ſuo cœlo includi. Quare non eſt oculus inquietus, quia non audit, aut quia non guſtat: quia non iudicat oculus, audire, guſtare, tangere, aut odorare, eſſe perfectionem, quæ per oculum deſiderari debeat. Solùm igitur oculus appetit uidere, & in uidendo habere omnem perfectionem, quæ in uidendo attingi poteſt. Et hinc inquietus eſt oculus, quàmdiu omne uiſibile non uidit: ita inquieta eſt auris, quàmdiu omne audibile non audiuit. Nõ ſatiatur oculus uiſu, nec auris auditu, ſic pariformiter nullum indiuiduũ unius ſpeciei mouetur, niſi intrà ſpeciẽ ſuam. Nõ enim uelle poſſet canis, quòd eſſet catus, aut aſinus, aut auis. Sic nec homo poteſt appetere, quod ſit alterius ſpeciei, etiam angelus. Non autem quietatur homo in ſpecie ſua, quæ eſt ſpecies animalis rationalis, habentis intellectum: niſi immortalis ſpeciei ſuæ conſequatur perfectionem. Vellet igitur homo in ſua humanitate, quam exire non uellet, conſequi omnem perfectionem. Homo autem habet uitam. Non igitur uellet homo aliud, quàm habere perfectam & indeficientem uitam. Et quia perfectior eſt uita rationalis ſenſuali, quam habent & bruta: tunc in uita rationali, uellet habere perfectionem, potiùs enim uellet homo non eſſe, quàm non eſſe animal rationale, quia non eſt appetibile per hominem, quod ſit brutum alterius ſpeciei. Appetit igitur omnis homo, in ſua humanitate, habere perfectam rationalem & indeficientem uitam, ſic appetit intelligere perfectẽ, omne intelligibile. Nam ſicut uidere eſt uita oculi, ita intelligere, eſt uita animæ intellectiuæ. Nunquàm igitur ſatiatur intellectus, in particulari appræhenſione intelligibilium: quoniam eius motus non quietatur, niſi omne intelligibile attingat. Sic uelle, nunquàm

est satiabile per ãcquisitionẽ bonorum, nisi omne bonũ ãcquiratur. Non igitur quietatur homo, nisi attingat in humanitate sua uitam, quæ est ratio omnis uitæ, ueritatem, quæ est ratio omnis ueri & intelligibilis, bonum, quod est ratio omnis boni, & omnis appetibilis. Et cum homini insit hic motus, á natura humanitatis suæ: hinc sequitur, in ipsa humanitatis specie, quietem motus attingere posse hominem, qui nec frustra mouetur, nec extrà speciem. Humanitas autem est una, per quam omnes homines sunt homines, & non est alia humanitas unius, quàm alterius, licet homo unus non sit alter: sicut hoc album, non est illud albũ, licet una sit albedo, per q̃ tàm hoc q̃ illud sunt alba. Nec potest humanitas esse absq̃ homine, nã hoc est humanitatẽ esse: homo em̃, est esse humanitatis. Motus igitur humanitatis meæ est, ut in homine meæ humanitatis, consequar quietem. Sed cum nihil maiùs aut meliùs dici, excogitariúe possit, q̃ id qd̃ me quietare debet, scilicet uita sine corruptione, ueritas sine fallacia, bonum sine omni malo: tũc dico hoc esse Deum. Deus enim, est id maximũ atq̃ optimum, quo maiùs aut meliùs cõcipi nequit, sed tale, quies est atq̃ terminus, motus spiritus intellectualis. Hinc motus humanitatis meæ est, ut in homine meæ humanitatis attingam Deum. Reperio igitur in meipso hominem humanitatis meæ, qui ita est homo, quod est & Deus, & hic est homo, in quo solũ ego in mea humanitate, quietem attingere ualeo: quies enim, Deus est. Homo igitur ille, qui est et Deus, est ille, ad quẽ omnes homines secundũ naturam humanitatis, mouentur: & hic est Christus Iesus benedictus. Hic Iesus fuit occultus, desideratus omnib. gentibus, et uenit in hũc mundum, post longam expectationem, & ostendit se admirandum, per hoc quod cum esset homo, operatus est suprà omnem hominem, tanq̃ potestatem habens. Calcauit mare, sanauit ægrotos, restituit uisum cæcis, mortuis uitam: per quę quidẽ signa, cum habitu esset ut alius homo, se & Deum ostendit. Christus enim cum interrogaretur à discipulis Ioannis, an ipse esset, an alius expectaretur? respondit, quod Ioanni renunciarẽt, quomodo cæci, claudi, & leprosi sanarẽtur, ut hæc audiẽs Baptista Ioannes, scilicet qd̃ morbi hominis, sanarentur per Iesum, ipsum sciret uerum Messiam, hoc est Christum, omnem nostrũ defectum adimplentẽ. Et hæc est ostensio Messiæ nostri, q̃ Iesus nominatur, scilicet saluatio, quæ uisa est fieri in hoc mundo per ipsum. Reperimus igitur Iesum, qui filiam principis resuscitauit, & mulierem á fluxu sanauit, filiũ hominis esse, fratrem nostrum, primogentũ omnis creaturæ, per quẽ nos in nostra humanitate finẽ pacis, & quietis terminum, rationalis motus nostri spiritus, attingimus. Hic est igitur princeps ille, quẽ omnis creatura ingemiscẽs desiderat. Omnis enĩ creatura, desiderat meliori modo esse, quo potest: & hoc aliter esse nequit, q̃ in homine, oẽs naturas inferiores, in intellectuali sua cõplicante, qui sit & Deus. Gustare autẽ & uidere lætitia inenarrabili, quæ est uiuens uita spiritus nostri, id ipsum quo uiuimus, mouemur & sumus: omnis rationalis anima, ingemiscẽs gemitibus inenarrabilibus, desiderat, quàmdiu absens est ab illa gloria fruitionis. Nihil igitur aliud est, quod omnia desiderẽt, q̃ caput principiũ q̃ nostrum, Dei filium, primogenitum omnis creaturæ, per quẽ oĩs creatura in esse existit, & in quẽ redire expectat, & gemit, quousq̃ redeat ad quietem. Vide ergo, quomodo Christum in nobis reperimus, & quod ipse est perfectio nostra, omnia adimplens, quæ appetimus, & motum nostrũ quietãs, quãdo nos in ipsa nostra humanitate, in ipso diuinã uitã, & omne desideratũ attingemus. Filius ipse est Dei per naturã, & nos in ipso adoptionem filiationis consequemur, ut simus & nos filij Dei per ipsum, ipse est hæres uniuersorũ, & nos in ipso hæredes, qa cohæredes, ueritas est ipse, & nos in ipso ueritatem appræhẽdemus, ut simus in ueritate, sicut ipse est ueritas. Sumus igitur in ipso sapientes, intelligentes, uiuentes, gaudentes, & in æterna requie, gloriã sanctorum, cum inexpressibili lætitia, appræhendẽtes. In ipsa em̃ humanitatis natura, quæ una est ipsi & nobis, ei ipsi capiti nostro ut mẽbra corpori, in triumphanti gloria uniemur, sicut ipse unitus est patri, cum una sit deitatis natura utriusque, & hoc est gaudium immensum, quod nemo tollet à nobis.

Fides. Per fidem accedimus ad saluatorem: nam fides, ponit nos in motu. Si enim agricola non haberet fidem, quod terra deberet reddere semen cum usura, non moueretur

ad

ad seminandum. Habemus omnes panem per fidem, sine qua non haberemus sata, nónne plantationes fiunt per fidem? Quia credit uiticola, uitem productura m post triennium fructum, nunc plantat, & ita mouetur per fidem: sublata fide, nullum fructum uitis, pomorum, aut arborum habemus. Nónne per fidem quam habemus, quod instrui literis aut alia arte debeamus, accedimus ad magistrum, rudes, & indocti? Et sublata fide, nunquàm caperemus disciplinam. Ante omnem perceptionem, præcedit fides: neque intellectus noster percipit, nisi fide motus sit, ad appræhensionem, sicut scribitur: nisi credideritis, non intelligetis. Sicut autem nec ueritas attingi potest, nisi per fidem: sic nec falsitas, nam solùm credens decipitur. Nec diabolus decipit, nisi sibi credentes: sic nec mundus, nec caro decipit, nisi credentes. Fide igitur ad omnia pergimus, scilicet ut simus diuites, & ut simus etiam pauperes. Qui igitur mouetur, ad ueram salutem appræhendendam, oportet quod ille credat, salutem ueram attingi posse, & quod p̄ Christum & in Christo attingatur. Ille qui sic credit, intrà se concepit id quod sperat sibi futurum, licet non uideat aut cognoscat, nisi in ænigmate. Et hæc fides reputatur ad iustitiam: quia homo Deo offert suum supremum spiritum, scilicet intellectum, & despondet ei illum, faciendo illum seruum Dei. Tũc enim seruum se facit intellectus, quando fidem assumit: nam intellectus, uellet secundùm libertatem suam, priùs intelligere quàm credere, sed in seruitutem redigit intelligere, & assumit fidem credendo. Sicut infirmus ad hoc quod sanus fiat, credit medico, non interrogans de conditione medicinæ, antequàm eã sumat, sed simpliciter credit medico: per hoc enim quod sic credit medico, se ægrum & ignorantem fatetur, & medicum fatetur talem, cui credendum sit. Euenit autem, quod si medicus est ueracissimus, & summæ auctoritatis, & tu hoc credis, qđ eius manus te saluat. Iustus autem ex fide uiuit, ipsa enim est cibus spiritus nostri, & operatur in spiritu, effectum cibationis, prout cibus materialis in stomacho: aliter autem operatur cibus in homine, quàm in alio animali. Si autem non credit, & ob hoc non suscipit cibum uitæ, non poterit uiuere abstinens. Animæ enim non credentes uitam æternam, & credentes, sed non in Christo; sunt priuatæ ob infidelitatem, uia ueritatis ad uitam: motæ enim non sunt ad uitam, quam non posse consequi se credunt. Et si motæ sunt, quia credunt, non tamen per eum, qui uia est ueritatis, ad uitam capessendam. Omnis igitur anima, quæ credit ab alio quàm saluatore se uitam consequi posse, aut salutem: illa non rectè credit, nec in uia ad uitam est, sed de uita cadens, mortem recipiet. Et hinc omnes artes magicæ, & omne præstigiosum, et id quod diuinationis est, damnationi subest: solùm enim iustus, ex fide habet uitam. Quando igitur à uia rationis auertuntur homines, ad uiam bestialem: tunc bestialitatem induunt, ut homo non sit homo animal rationale, sed bestialis naturæ: uolucrum per superbiam, uel quadrupedum, qui uentri & libidini uacant, aut serpentum, qui auaritiæ terrenæ, insatiabiliter operam dant. Hæc trinitas, unius huius mundi existit. Nam mundus habet concupiscentiam carnis, oculorum, & superbiam uitæ. Qui igitur ad hanc mendosam unitatem & trinitatem se conuertit, & imaginem corruptibilis hominis, incorruptibili ueritati Dei, trini & unius præfert: idololatra, non fidelis dicitur. Fides igitur Christi, iustis est resurrectio, & cibus uitæ, & iniustis ruina, & cibus mortis: quia non ad uitam isti, sed ad iudicium ducentur per fidem. Nam cum fides dicat hominem Christianum, & spiritus sit bestialis, qui cibum hunc sumpsit: iudicatur ille per ipsam rationem, filius potiùs mortis esse, qui cibum spiritus uitæ diuinæ, ministrauit bestiali spiritui, dicens se esse Christianum, cum longè cor abesset. Sed cum cor de hoc mundo, qui Christo inimicatur, esset, mentiebatur se non de hoc mundo, sed de regno Christi & uitæ, atq; ueritatis existere. Fides igitur nostra, quæ est fides ultimæ quietis, cibus grandium est, uincens hunc mundum, nihil eum ueræ uitæ habere asserens, quæ nostrum spiritum in uia ponit, extra quam omnis errat, qui uitam quærit: quoniam sine illa, impossibile est placere Deo. Si toto corde exquiris Deũ, ipse est pietas, quæ non potest deserere sperantes in se, sed omnes beatos facit sperantes in se.

Multa accidere solent, quæ ex impressione passionis in spiritum, corpus alterant, ut de

ut de Physicis ligaturis Medici tractant. Non tamen decet Christianum cõfidere, in superstitiosis, quę ratio non attingit, in illis enim se sępè immiscet spiritus malignus: sed recurrat ad Christum, & confidat, & sibi in eius nomine, manus imponi supplicet, cum oratione deuota. Et dicat manus imponens: Domine qui dixisti, quod si
Fides quis haberet fidem ut granum sinapis, montes de loco ad locum mutaret, & qui dixisti Petro, qui super aquas ambulare dubitauit: modicę fidei, quare dubitasti? & qui mulieri dixisti: confide filia, fides tua saluam te fecit: hanc infirmitatem tolle, de ægro fideli & confidenti in tua uirtute, super quem iuxta mandatum tuum, in nomine tuo quod est Iesus, manus impono. In talibus quidem & similibus deuotionibus confide: quoniam benigna est misericordia Domini, qui exaudit omnes sperantes in se.

Charitas

Charitas, est forma seu uita omniũ uirtutum. Nam si charitatem non habuero, ero sicut æs tinniens, & nihil uitæ habens.

Oportet autem eum qui rectam charitatẽ habere uult, mittere foràs omnem timorem, & amorem imperfectum. Nam si timet, nondum perfectè diligit: timor enim, dicit timentem nolle aliquid perdere propter amatum, nolle perdere dicit, adhæsionẽ ad id, quod nollet perdere. Sed perfecta charitas, est ad unum amatum: minus enim ille amat, quàm amare potest, qui diuidit amorem, & diuersa diligit. Mittit igitur charitas foràs omnem timorem, solum timens amatum offendere. Et ob hoc, nihil perdere timet, perfectè Christum amans, quia nihil amat nisi ipsum, & omnia propter ipsum. Charitas quæ est uinculum unionis & concordiæ, constringit omnia, ut id sint quod sunt. Mũdus iste, ut sit unus mũdus persistẽs, cõstringitur quadã uinculatione amoris, diffusi per omnia quæ mũdi sunt. Vita etiã ista sensibilis, nõ aliter subsistit, cꝫ amore. Nã spiritus quidã cõmunis, inter animã & corpus, qui est de natura animæ, inquantũ anima descẽdit ad uiuificandũ corpus, & de natura corporis, in quantũ corpus ascendit, ad aptandũ se ad receptionẽ uitæ: hic spiritus, est uinculum amorosum utriusꝫ. Quoniã anima desiderat uiuificare corpus, hoc est esse in corpore, quia diligit corpus: & corpus diligit animã, sine qua nõ subsisteret. Sed sicut oĩs res, ad nihilũ & ad mortẽ uergit atqꝫ ad destructionẽ, cessante uinculo colligantiæ, scilicet charitate: ita desinit corpus uiuere, quando ei deficit uigor illius spiritus. Quãdo enim calor naturalis deficit: tũc ille spiritus, qui sine calore non potest esse, etiam deficit, & ita mors seu separatio animæ oritur, deficiente uinculo. Et aduertas, qđ sicut se habet anima ad corpus: ita se habet Deus ad animã, nam corpus ex se nihil habet uitæ, nisi ipsi ab anima detur. Sic uita animæ nostræ, à uita uera existẽs, animæ nostræ, per gratiosum descẽsum uitæ ueræ, qua id sumus qđ sumus, tribuitur. Prior igitur dilexit nos Deus, qui nihil odisse potest eorũ quæ creauit. Sed non dedit nobis ut simus tantũ, sicut Soli suo, quem facit oriri super bonos & malos: sed dedit etiam nobis uitã talẽ intellectualẽ, per cꝫ spiritus noster, se potest ex data uita intellectuali, sursum eleuare, & se fõti uitæ suæ uinculare, sicut corpus animæ, ut uiuat uita animæ. Sed sicut corpus non aliter quàm spiritu calido, qui uiuit per continuam admistrationem humidi radicalis, quod fouetur per humidum alimentale, uinculari potest animæ: ita spiritus noster intellectualis, nõ aliter uinculatur uitę suę, quàm calore amoris intellectualis. Amor igitur, ita uinculat spiritum nostrum ad fontem uitæ, ut sit ei intimè constrictus, sicut uita corporis, uitæ animæ. Solus igitur amor seu charitas, est complementum, quo possidemus in nostra uita, uitam amatam. Spiritus noster, uiuens intellectus, amor quidam est. Nam quid aliud est uita, si rectè consideretur, quàm amor, seu hilaritas, seu gaudium? Et hinc uitam æternam, æternum gaudium uocamus. Sed natura amoris est, nunquàm quiescere. Ideò amorem, cor uigilans in dormitante corpore, figurat. Est etiam amoris natura, libertas: nam libere mouet amor, ob nobilitatem suam, nec potest cogi, & si subest coactioni, non potest esse uerus amor, sed simulatus: natura enim amoris puri, est libera, & est natura eius, conuerti in amatum. Spiritus noster liber est, & potest se sursum aut deorsum amando conuertere. Et hinc, dum se conuertit ad instabile & defectuosum per amorem, hoc est per

seipsum

ſeipſum, & ibi figitur, & in illud amatum conuertitur. Vnde ſi ibi ſe reperit, quando corpus hoc derelinquit: ibi & remanebit, ſcilicet per conuerſionem in naturam amati. Quare ipſe in inſtabilitate extra gaudium, pacem, & quietem torquebitur, ſecundū naturam amati, in quod conuerſus eſt. Linquamus igitur dum peregrinamur in hoc mundo, palpitantes & quęrentes bonum ſtabile, ea quæ nobis obueniunt, ſub ſpecie boni delectabilis & amabilis (tranſibit enim mundus, & concupiſcentia eius) et conuertamus nos ad fontem amoris & boni indeficientis, ubi quies eſt, electionis omnis deſiderij amantis ſpiritus. Alioqui ſi reperiemur conuerſi adhuc ad mutabile, dum egredimur: perpetuæ mutabilitati, ſemper diſplicenter inhęrebimus. In Chriſto enim pacem, in mundo preſſuram habebimus. Qui enim mundum diligit, neceſſe eſt ut ſæpè preſſuram habeat, quia uidet & experitur ſibi ſuſtrahi, id quod amat. Qui autem Chriſtum diligit, & de mundo non curat: nulla aduerſitas huius mundi eum affligit, quia nihil mundi habet, de cuius ſubſtractione doleat. Sic amicitia mundi huius, inimica eſt pacis, & ob hoc inimica Dei, cum Deus pax ſit. Coniugium nobis aperiat ſimilitudine ſua intellectum. Tu qui liber es, potes cum qua cunq; libera contrahere, deliberas cum qua uelis, eligis unam, quæ ſub ſpecie amabilis tibi præſentatur, quoniam pulchra, iuuenis, diues. Sed quando te ei conſtrinxiſti, ita quod amplius exiuiſti peregrinationē tuā, ubi in libertate ambulabas, nunc unā nunc aliā amando: reperis illam quam elegiſti inſtabilē, incoſtantem, inquietā, ſine pace. Nónne magna eſt tribulatio iſta, adhærere perpetuæ inquietudini?

Arbitror enim ordine mundi, noſtrum intellectualem ſpiritum, infimum gradum intellectualis naturæ habere, ut de ſua natura, ſit in potentia ad intelligendum, non tamē actu intelligat, ſed de potentia ad actum, excitatione admirationis, deducatur. Quæ excitatio, motu ſpecierum, quæ de mundo ſenſibili recipiuntur, exoritur ut fiat uigilans intellectus, quando admiratur. Admiratio enim, quærere facit admirantem, quid ſit, quod admirationem inducit. Et ſic fit uigil, ſicut uox fortis, ſenſum auditus percutiens, dormientem excitat ut uigilet. Tunc enim noſter intellectus, quaſi dormiens, & in potentia exiſtens uitæ intellectualis, quæ eſt intelligere ſeu uigilare, in actū ponitur, ut uigilet: & intenditur hic, ut ardeat amore appræhenſionis illius, qui eſt dator omnium. Nā quādo ſpecies coloris ſe oculo ingerit, ſpiritus in oculo ſentit obuiationem, & ita anima ſenſibilis, ſe conuertit ad illam ſpeciē, & admirādo inquirit, cuius ſit ſpecies. Intellectus uerò excitatur, ut quidditatem inquirat per uiſum, mediante ſpecie ſenſus, dicit hoc, cuius eſt talis figura eſſe hominem. Admiratur intellectus, quid ſit homo, & ita ponitur in motu, ut ita intelligat actu ueritatem, entitatem, ſeu unitatem hominis. Hanc arbitror cauſam, cur ſpiritus intellectualis, ad tempus corpori unitus eſt, qui de ſui natura infima intellectuali, dormiens & in potentia tantùm eſt, ut per figuram huius mundi, ad cognitionem, quæ eſt uita aut uigilia actu, excitetur. Seruit igitur ſpiritui noſtro totum corpus, & totus hic mundus, ut in amorem uitæ ſuæ excitetur, & ſic cum aliis ſpiritibus angelicis, qui actu in uita uiuunt conſtrictione amoris, ſimiliter uiuere ualeat, ſecundùm gradum uinculi amoris, amatæ uitæ inhærendo. Et hinc ut capiamus uitam, amemus ipſam maximo amore, quem nobis concedat Deus, qui charitas eſt, in ſæcula benedictus. Amen.

Prædicatio.

Rarò uel nunq; in diuerſis locis reperiuntur æquales piſtores, neq; etiam in uno loco, neq; eſt in poteſtate piſtoris, ſemper facere æquè bonum panem. Sic de prædicatione exiſtimate: quoniam inter eos eſt differentia magna, ſicut inter piſtores. Sed illi ſunt boni prædicatores, qui granum frumenti, qui Chriſtus eſt, ſciunt benè molere, ut perueniatur ad medullam purgationis tritici, & ſciunt poſtea facere panes uarios, pro uarijs ſtatibus nobilium, mediocrium, & infimorum, & qui miniſtrant Eccleſiæ illos panes ſimul, ut quiſq; ſecundùm ordinem ſuum reperiat, ubi reficiatur. Et non poteſt piſtor, ſemper æquè benè facere panē: quia hoc à gratia Dei depēdet. Nec uos reſpicere debetis, quis ſit piſtor, ſed ad panē: quia ſi non eſuritis, non iudicabitis panē bonum. Sed ſi ex deſiderio guſtatis, & uidetis panem, eius ſuauitatem appręhendetis,

& ubi-

& ubicũq; esuriens potuerit habere panem, non interrogabit de conditione pistoris, cuius uitæ, cuius nationis, & an mundus sit necne, sed solùm attendit ad panem. Et si non potest habere panem suæ conditionis & ordinis, scilicet nobilem, qui nobilis est, recipiet alium, quia esurit. Ita charissimi, nemo ostendat se non esurire, sed si fueritis esurientes, replebimini bonis: & si pleni & fastidiosi diuites, remanebitis inanes. Illi autem non sunt esurientes, qui sunt curiosi, ad sciendam conditionem pistoris, & coci, antequàm comedant: aut qui reperiunt panem, non undiq; nitidè purgatum, & ob hoc negligunt capere: aut qui fastidium capiũt, de copia panis, si esurirent, copiã non spernerent, & conseruarẽt pro successiua refectione: aut qui sunt infimi & grossi, & consueti comedere furfureum panem, & habent fastidium de similа, uel econuerso. Nam & si expectabunt, quousq; omnes panes sint extracti de furno per pistorẽ, reperient etiam panem consuetudinarium, quisque in ordine suo. Consulo tamen, ut discatis nobiles fieri, & nutriri de nobiliori: quia homo etiam de pane angelorum edere poterit, si se adaptare studuerit. Oremus igitur, ut pistor gratiam habeat, nobis panem, omne delectamentum in se habentem, communicandi.

Ex sermone. Martinus hic pauper.

Paupertas.

CVm Deus noster sit absoluta entitas, incontracta ad hoc uel illud: nihil habere ipsi conuenit. Via paupertatis, est tollere habere. Hac igitur uia, si Deus inquiritur, reperitur.

Omne quod habet partes, Deus non est: tollere partes, est uia modicitatis seu simplicitatis. Quare & hac uia ad Deum itur. Non est igitur Deus aliquid, qđ habet principium: sed est principium absolutum, absq; principio. Non est igitur Deus in pluralitate, quia pluralitas, principium scilicet, unitatem habet: sed Deus est unus, non plures. Non est Deus in sensibili mundo, cum ibi regnet corporea magnitudo, non simplicitas: nec est in rationali mundo, cum ibi regnet pluralitas, non unitas simplicissima. Quapropter, Deus non est nec cœlum, nec Sol, & ita de reliquis, nec aliud quodcunq; uisibile, aut ratione attingibile: nec habens motum uitæ uegetabilis, aut sensibilis, aut rationalis, seu intellectualis. Quare nec arbor, nec lapis, nec metallum, nec animal, nec homo, nec angelus. Nihil enim horum est, qui aliquid habent: sed ipse est thesaurus, de quo est omne habere. Nam sunt entia tantum, quæ habent esse: hoc quidẽ esse qđ habẽt, ab ipso qui est absoluta entitas, habere necesse est: omne enim ens, quomodo absq; entitate esset? Semota igitur entitate, non potest cõcipi aliquid qđ habeat esse. Sunt deinde entia, quæ habent uitam, hanc autem non à se habent, nihil enim potest esse causa suiipsius, neq; ab alio habent, aliud enim à uita, non dat uitam: sed ab ipsa absoluta uita habent, sine qua, nullum ens uitam habere potest. Sunt entia, quæ intellectum habent: quare illum habent, ab absoluto intellectu. Deus igitur, qui hac uia paupertatis inuentus est, est thesaurus ditissimus, à quo fluit omne id, quod habetur. Vnde ipse est hoc ipsum bonum, quod dat omnia, nam ipse est ens entium, uita uiuentium, lumẽ intellectuale intelligentium. Potuit hic sanctus noster, in hac paupertatis uia, non solùm attingere unitatem absolutam, quæ Deus est: sed & unitrinum Deum: nam aut respexit ad plures creaturas, aut ad unam aliquam. Si ad plures, illas uidit plures, inæquales, & distinctas. Et cum pluralitas sit ex unitate, inæqualitas ex æqualitate, distinctio ex connexione: uidit principium triunum. Si ad aliquam unam, uidit eam habere unitatem, æqualitatem, & connexionem. Vnitas, est ipsa entitas. Aequalitas, est ipsa formalitas, quæ non est nec maiùs nec minùs, ut res hoc sit quod est: & est connexio, qua entitas ipsa, formalitati connectitur. Hanc trinitatem, habet omnis res à Deo trino, qui est unus: unitas pater, æqualitas filius, connexio spiritus sanctus.

Licet sanctus Martinus, immenso gaudio perfunderetur, quia ad uenam boni peruenit: tamen se, desideratum non posse attingere, conspexit. Erat enim lux infinita, quam oculi cernere non poterant, sed ad appræhensionis contuitum excæcabantur: erat ignis consumens, qui appræhendi & teneri non potuit. Et quia reperit

rit quod non potuit non uelle uideri, gustari, appræhendi & possideri, quia absoluta bonitas: quæsiuit per quem uideretur & possideretur, & non potuit nisi in natura humanitatis suæ quęrere, quoniam se uidit hominem, & appetere gustum boni huius summo desiderio. Reperit igitur hoc naturale desiderium, humanæ naturæ inesse. Quod quidē desiderium, cum haberet à uena boni: hinc uidit non esse frustra, scisicet sciuit, nullam creaturam altiorem perfectioremq; posse esse illa, quæ subsisteret in unione immediatissima & unissima, in uena sui esse. Vidit igitur in cœlo intellectuali, se nō nisi in illo perfectissimo, atq; solo altissimo, & plenissimo, cū gratia posse apprehendere thesaurum diuinum. Reperit igitur thesaurum, quem uidit intellectualiter à longè, in agro naturæ suæ: non enim erat ager ille illius, nisi eum emeret, nec eum emere potuit, nisi uenderet uniuersa quæ habebat. Christus erat ager ille thesauri, quem nisi haberet, uidit se thesauro priuatum iri. Nemo autem participare potest de thesauro, nisi partem habeat in agro, quam habere nequit, si aliquid retinet. Vendidit igitur uniuersa, & fecit se seruum Christi thesaurarij, & ut esset acceptior apud ipsum thesaurarium, omnia quæ habuit, liberalissimè atque hilariter ualdè ei contulit.

Vt esset liber libertate Christi, Christo se uendidit. Non enim habuit uitam, sed dixit: non uiuo ego, qui uitam meā quam habui, uendidi Christo: sed ille in me uiuit Christus, cuius est uita mea. Non habuit uelle aut nolle, quia uoluntas eius, non sui sed Christi erat. Non habuit corpus uiuum, nam uita corporis, est uita ab anima procedens: sed hæc uita erat Christi. Igitur uitalis sensus qui in eo erat, Christi erat. Cur hæc omnia: ut uita sua quam Christo dedicauerat, abscondita esset in uita Christi. Habitauit igitur in eo Christus, quia ipse in Christo, non erant membra eius, nisi Christi ipsum inhabitantis. Pauper Christus qui ait, filium hominis non habere ubi reponeret caput suum, & modicus, quia uermis & non homo, atque abiectio plæbis, in ipso habitabat. Erat igitur ipsi idem uiuere & mori, qui super omnia opposita æqualiter ambulabat, & idem abundare, & penuriam pati. Nec mori timuit, nec uiuere recusauit.

Quarti libri excitationum, ex sermonibus R.P. Nicolai dx Cusa Cardinalis. Finis.

Excitationum ex sermonibus Reuerendissimi Patris Nicolai de Cusa Cardinalis, Liber quintus.

Ex sermone. Amen amen dico uobis quicquid petieritis pātrem in nomine meo.

Mors Christi.

EXiuit igitur filius patris æterni, de regno patris inuisibili, ad hunc mundum, ut hunc mundum sibi subiugaret, ut sic omnia subiiceret Deo patri, & debellaret principem mundi. Vnde illum non potuit uincere, nisi quando in mundo putabatur Iesus uictus. Quare mortem morte interfecit, & pater mundo manifestatus est morte filij, & illa manifestatio, est uictoria. Venit igitur de patre, quasi lumen candelæ, quod descenderet & illuminaret, ac inflammaret & sineret ardere, & iterum ascendereret, sicut de candela seu cæreo paschali Hierosolymis, legitur: aut sicut magister, qui artem occultam, per sensibilia uerba tradit in una regione, & deinde recēdit.

Ex

Ex sermone: Benedicta sit sancta trinitas, atq; indiuisa unitas.

Fides. BEnedicta sit sancta trinitas, atque indiuisa unitas. Confitebimur ei, quia fecit nobiscum misericordiam: Quomodo omnis rationalis creatura, per ea quæ in cultu religionis operatur, fidem ostendit. Ex operibus enim fidem uenamur. Nulla gens est, quæ non credat Deum, & hunc maximum, à quo omnia. Et quia sancta catholica Ecclesia, credit trinitatem in unitate, principium nostrum: hinc tàm trinitatem sanctam quàm unitatem benedicit, seu benedictam ueneratur. Vnde qui credit Deum comparatione ad creaturam in excellentia esse, puta sapientissimum, potentissimum, iustissimum, nam talia uidet in creaturis: hic talis tanquàm omnia uidentem & potentem timet, se coram illo inclinat & humiliat, se quantùm potest mundiorem repræsentat, eum adorat, & ueneratur. Sic uidemus cultum ex fide.

Theologia affirmatiua & negatiua. Docet nos Dionysius, quomodo ad Deum affirmatiuè, & quomodo negatiuè ascendimus: affirmatiuè, per excellentiam, affirmando ea de Deo, quæ reperimus bona in creatura: negatiuè, scilicet omnia negãdo, quia nihil omnium est qui super omnia. Paulus, postq; ad altitudinem diuitiarum sapientiæ & scientiæ eleuatus fuit, & uidit quomodo iudicia Dei incomprehensibilia, & uiæ eius inuestigabiles sunt, admirans unde omnia, eleuatus aiebat: ipsi gloria in sæcula.

Trinitas. Tres sunt uirtutes Theologales, quę nobis sunt necessariæ, tanquàm nostra trinitatis imago, in uera trinitate: scilicet fides, ex qua spes, ex quibus charitas. Fides, transfertur in certitudinem, spes in apprehensionem, charitas in connexum, & non perit: quia charitas est nexus.

In candela ardente est ignis, & ille de se ardorem generat: & ex igne & ardore, flamma. Et sicut candela accendit candelam, mediante flamma: ita Deus mediante spiritu omnia. Spiritus Domini repleuit orbem terrarum, et spiritu oris eius, omnis uirtus. Et attende quomodo uitrificator, in spiritu, optima uasa uitrea format.

Ex sermone. Sperent in te omnes, qui nouerunt nomen tuum.

Iesus. VOcabis nomen eius Iesum, quia saluum faciet populum suum. Hoc nomen quasi unguentum saluans tunc, quando est effusum. Est enim suauitas odoris eius & uirtutis, incognita, quãdo est in clauso uase: sed quando aperitur & effunditur, percipitur, tunc ad se trahit, sicut inquit sponsa: trahe me post te, curremus in odorem unguentorum tuorum.

Ex sermone: Eadem mensura qua mensi fueritis, remetietur uobis.

Mensura. MEnsurare, uenit ex ratione, unde bruta non mensurant. Pars illa quæ mensurat, recipiet remunerationem. Capax est igitur intellectus remunerationis æternæ. Aliqui mensurant uera mensura: & illi capiunt ueram remunerationem à principe ueritatis. Alij falsa & dolosa: & illi capiunt remunerationem à falso & doloso principe.

Ex sermone: Erant appropinquantes ad Iesum, Publicani & peccatores, ut audirent.

Appropinquatio. Coincidentia. NOta coincidentiam, nam appropinquare peccatores ad Iesum, est appropinquare Iesum ad peccatores. Et non põt talis appropinquatio fieri ad perditum, nisi per illum, qui scit quærere & reperire. Vnde ouis nescit redire, neque drachma: ideò perdita dicitur, ob hoc est tanta lætitia dum reperitur, quia perierat.

Non potest perueniri ad domum pacis æternæ, nisi per Christum portetur. Vnde in ducatum eius ui ratiocinatiua non peruenitur, sed quando in humeris portatur, & hoc est per fidem: sic enim compellimur intrare. Homo enim se habet ad diuinitatem

tem Christi,ſicut ouis ad hominem (ut iumentũ inquit factus ſum apud te) & ad humanitatem,ſicut appretiata hominis ſimilitudo ſeu imago ad mulierem. Nam drachma,imaginem hominis cuius eſt imago,geſtat appretiatam.

Gaudium patris & magiſtri eſt,inſtruxiſſe filium & diſcipulum:& gaudium con- *Gaudium.*
fratrum & condiſcipulorum,eſt congaudere magiſtro & patri:& gaudium diſcipuli & filij inſtructi,coincidit cum gaudio patris, nam gaudiũ eius eſt gaudium patris. Gaudet pater,in filio ſe ſapientiam generaſſe, ſuæ ſapientiæ æqualem: gaudet filius, ſe ſic ſapientem à patre factum, quod pater de hoc gaudet. Item gaudent confratres, fratrem ſic patris doctrinam recepiſſe, quod pater habet in eo gaudium, & bonam complacentiam. Sic quando miſericordia diuina conuertit peccatorem, tunc omnes conciues cœli, congaudent Deo, quia reperit quod perdiderat, ita gaudent de repertione perditi.

Ex ſermone. Filius hominis uadit.

MVlta ſunt altiſsima & penitus inexplicabilia myſteria, quæ latẽt in uerbis Chriſti,omnib.& ſingulis,cum ipſe ſit ueritas quæ loquitur.Et in ſimplicitate ſenſibili uerborum,uti in forma ſeruili humana: latet inacceſsibilis altitudo diuini uerbi.Induit enim formam ſerui,forma Domini & Dei. *Veritas.*

Chriſtus dicit ſe ire,ut ſcriptum eſt de illo.Nam feſtinare habemus,ut ſimus parati ad eundum cum eo:ipſe enim eſt qui uenit de cœlo,& ſolus poteſt nos ad cœlũ ducere. Oportet igitur ut ſimus unum cum eo,quia ſolus ipſe poteſt intrare in cœlum,q deſcendit,ipſe eſt qui aſcendit Oportet igitur nos ambulare,ſicut ipſe ambulauit, & eſſe unum cum eo. Sicut enim pellis mortua quam induis, peruenit tecum ad cõſpectum regis:ſic tu ſi unitus fueris Chriſto, intrabis cum eo.Sed oportet ut magis ſis ei iunctus,ſcilicet ut ſis membrum eius.

Sicut enim ſeruus non poteſt nec cõtrahere, nec aliquem actum liberi hominis exercere, niſi fuerit de ſeruitute, ad libertatem translatus: ſic nec homo, niſi translatus de mundo,ad regnum Chriſti. Quando autem ſic homo translatus eſt, quaſi ad portum de turbido mari poſitus, ut ambulare poſsit: tunc debet conſiderare, quomodo cum Chriſto proficiſci poſsit. Nam omnia in Chriſto reperiet: quia ipſe eſt filius hominis, & frater omnium. Similiter in omni humano tranſeundi modo reperitur:ſi enim miniſter es,ipſe & miniſter eſt:ſi ſeruus,ſeruus:ſi magiſter, magiſter:ſi rex, rex,omnia in ipſo. Sed quid eſt ipſe in omnibus? Certè ipſe eſt humilis & mitis corde,iuſtus & pacificus: oportet enim te ſic ambulare, & tollere iugum eius, quod eſt ſuaue & leue. Deponite igitur ſarcinas graues peccatorum, quæ impediunt curſum cum Chriſto.

Si igitur cum Chriſto ire uolumus, attendere debemus, ut ſic agamus uti hodie legimus, & factum Chriſti repræſentauimus. Primò oportet recedere de Ægypto, lauari in mari rubro,perſeuerare in deſerto,& hoc ſecundùm lectionem, quæ eſt conſideranda, ut ſine murmuratione recipiamus de cœlo panem. Oportet ſecundò attendere, ut poſt lotionem & pœnitentiam, obuiemus ſaluatori regi noſtro, qui rex eſt per naturam, & recipiamus eum, & in ipſo conſideremus manſuetudinem & ſe- ueritatem. Oportet tertiò altiùs nos rapi cum Paulo in epiſtola, ut Chriſtum quem ut regem recepimus,cognoſcamus. Oportet quartò Chriſtum ſequi per mortem,ſecundùm paſsionem.

Ex ſermone. Confide fili,remittuntur tibi peccata tua.

SIcut in Adam omnes moriuntur: ita & in Chriſto omnes uiuificabuntur. Natura noſtra ut eſt ex Adam, tunc non eſt unibilis diuinitati:ſicut tenebræ, quæ non ſunt unibiles luci,& lux,non poſſunt ſe mutuò compati. Secundum Adam, natura ex terra ortum habuiſſe deſcribitur, quæ eſt opaca & tenebroſa: ſecundum Chriſtum, de cœlo lucido. Secundum Adam, natura eſt ſemen mortis,& infirmitatis,& ut ſic,non eſt unibilis uitę,quia cinis in cinerem reuertitur.Sed non eſt *Natura humana.* *Fides.*

natura languida, ſecundùm ſeipſam: quia non ſentit ſe languidam, non eſt infirmus, qui non ſentit ſe infirmum, ſecundum ſuum iudicium. Sicut natus paralyticus aut cæcus, non habet ſcientiam infirmitatis. Nemo poteſt ſcire quid cæcitas, niſi ſciat quid uidere. Vnde ſecundùm Adam, natura eſt ut cæcitas, in qua naſcimur, ex qua poſſunt ſequi pericula, quæ cæcis aduenire poſſunt, ſcilicet caſus in foueam. Secundum Chriſtum, uidendi poſsibilitas. Et nota, quòd natura humana, ut eſt quaſi rationalitas in animalitate: eſt ſicut lux in lucerna, ita quòd rationalitas per animalitatem operatur, ſicut candela ardens & ſplendens per lucernam. Et cum ratio ſequitur animalitatem, eſt ſicut ſi lucerna eſt ex tranſparenti, colorato tamen uitro, & lux candelæ ſic reſplendet, & ita eſt ex Adam. Sed ut eſt animalitas in rationalitate, eſt quaſi lichnus in ardenti candela, & ſic eſt ex Chriſto. Nam Chriſtus, non eſt niſi uerbum, ſeu ratio, ſeu lux quæ illuminat. Homo ſecundùm Adam utitur ratione, ſicut utitur candela in lucerna, & quærit per diſcurſum ſibi conueniens, ſecundùm animalitatem. Homo ſecundum Chriſtum, utitur animalitate, ut ratiocinetur: ſicut flamma candelæ utitur lichno, ut ardeat & ſplendeat. In ratione eſt uis intellectiua: illa uis eſt, ex qua homo acquirere poteſt, artes mœchanicas & liberales. Vis illa ſemper fuit in anima, ignorabat tamẽ anima potentiam ſuam, quòd ſcilicet poſſet habere artem ſeminãdi. Venit unus, qui hanc artem primò ex ſe habuit, & alijs tradidit, & aiebat populus: benedictus Deus, qui dedit hãc poteſtatem hominibus, ſic de arte medendi, de arte ſcribendi. Sic uenit Ieſus, qui ex ſe habuit omnem ſcientiam & artem, omnium ſcibilium, inter quas artes eſt ars uiuificandi: nam omnes aliæ artes mechanicæ & liberales, ad uitam ordinantur. Ars igitur uiuificandi, omnes includit. Et hãc artem ſanandi, & uiuificandi, et communicandi ſe alijs, ex ſe habuit Chriſtus, & quicunq; receperunt eum in eius doctrina, facti ſunt ut ipſe erat filius Dei, etiam & ipſi filij Dei. Quotquot enim receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri.

Fides. Et hæc ars, eſt fides, ut quantùm credere poſsis, tantùm aſſequaris. Recta fides, eſt omnis ſtabilis perfectio in hoc mundo. Sicut cæcus, dum offendit ad murum caput, ſentit triſtitiam ex cęcitate ſibi eueniſſe: ita ſentit gaudium ex potentia uidendi, quando non ſolum euadit periculum, ſed lumen uidet omnibus delectabile. Quare humana natura, de ſe eſt ut oculus, quæ ſecundùm Adam eſt ut oculus talpæ, ſecundum Chriſtum, ut oculus aquilæ.

Ex ſermone: Videte ne contemnatis unum ex his puſillis.

Vita. Mors. COnſidera de uita æterna, & eius contrario, ſcilicet igne æterno, & quòd ille ignis ſit gehenna. Ex quo habes, animam in igne æterno, ęternaliter eſſe, et ita non perit: & tamen eſt ſine uita, hoc eſt quòd anima, eſt ut oculus uerus in tenebris. Eſt enim & ſine uita ſua, caret enim luce, ſine qua actu non uidet. Sic anima, quæ luce caret illuminante mentem, non uiuit, licet ſit.

Intellectus ſeu ratio. In nobis eſt quoddam ſemen diuinum. Hoc ſemen, eſt uis quædam intellectualis, & eſt in terra ſenſibilis uitæ ſeminata. Et in parte illa, in qua contingit uitam ſenſibilem, eſt ratiocinatiua: nam eſt ſeminata illa uis, ut proficiat, nõ ut ait Plato. Oportet igitur concitari admiratione, ut pergat & inquirat Deum, & nõ eſt Deus, in ratione aut ſenſu attingibilis: quia eſt in regno ſuo, quod non eſt de hoc mundo. Illa uis intellectualis, quidditatem rerum inquirit: & hoc eſt Deum quærere, qui eſt cauſa cauſarum, & habet lumen rationis, in quo relucet lumen æternæ rationis. Et poteſt intellectus concitatus, quaſi ignis ex ſilice elicitus, per lumen quod ex eo reſplendet, creſcere ſine termino: ſicut uidemus intellectum ſemper poſſe proficere, & nunq; ſatiari, & proficit in ſchola Chriſti, quia ipſe eſt magiſter. Et docuit nos Chriſtus, quomodo proficere poteſt, uſq; ad filiationem Dei, hoc eſt cognitionẽ Dei. Solus enim filius, per ſe cognoſcit patrem: adoptiuus autem, ex reuelatione ueri filij, ſeu ex gratia. Nam adoptio, eſt gratia. Vnde adoptiuus non per ſe, ſed per Ieſum: ſicut homo tranſit mare, non per ſe, ſed defertur in naui, & per ſpiritum ſiue uentum. Ac ſi quis uellet effici filius, quia hoc extra filiationem eſſe non poſſet: oporteret illam indui, ſic de arte. Sicut autem argẽtum uiuum, habet in ſe uim conuertibilem, ita quòd per

unam

unam decoctionem, operatione naturæ, conuertitur in plumbū, per aliam in ſtagnū: ſic ſpiritus noſter, conuertitur per decoctiones, ad ſimilitudines perfectorum metallorum. Perfecta metalla, ſunt ſpiritus intellectuales, actu ueritatem appræhendentes, & uidentes, qui quidem ſunt angeli. Eleuatur igitur ſpiritus noſter, ad ſocietatem angelorum, ſecundùm quod in hoc mundo profecit in ſcholis.

Ex ſermone. Quodcunq; ſolueris ſuper terram, erat ſolutum & in cœlis.

REſponſio hominū, eſt coniecturalis. Nã eſt ex aliqua nota ſimilitudine arguens, ſed ueritas non attingitur ex coniectura. Ob hæc fides noſtra nõ eſt ex homine, quia nulla coniectura ad ipſum attingit: ſed reuelatione patris, ut Magiſter ad Petrum loquens, atteſtatur. Vnde euangelizatio, eſt eius annunciatio, quæ ſine uerbo, occulta maneret: fides enim ex auditu, auditus ex uerbo, ex uerbo reuelatio. Verbum reuelat patrem ſuũ, aliâs incognitum, nemo ſcit quis ſit interior ille homo, niſi reueletur, nam nemo ſcit quid ſit in homine, niſi ſpiritus hominis, qui eſt ipſe interior homo. Et hic ſpiritus eſt in uerbo, in quo ſeipſum reuelat: pater in filio reuelatur, & omnipotentia patris, reuelatur in arte, ars autem in opere. Vnde opera Chriſti, perhibent teſtmonium artis omnipotentię. Inſeperabilis autem ars omnipotentiæ, uirtus eſt ab eſſentia creatoris, per q̃ Deus fecit & ſæcula, quæ eſt ut uerbum omnipotentis, cui omnia obedire neceſſe eſt. *Fides*

Sicut Deus eſt eſſentia eſſentiarũ: ita imago Dei eſt mens, quæ eſt ſimilitudo ſeu ſpecies ſpecierũ. Et hinc ſicut cõuenit Deo dicere, & hoc eſt ſui ſimilitudinem explicare: ſic mens humana explicat, dicendo ſuam ſimilitudinem. Chriſtus, eſt filius hominis, ut ſit omnium frater, & cuilibet uolenti proximus. *Mens.*

Ex ſermone. Manducauerunt & ſaturati ſunt.

PRædicante Ieſu, anima rationalis unibilis eſt uitæ perpetuæ, ubi in eo, per hãc unionem, paſcitur uita eius, qui ſolus habitat immortalitatem: illa enim uita, eſt animę perpetua lætitia, quia ad ipſam ſummo deſiderio fert̃, quaſi corporalẽ famẽ patiens, fertur ad deſiderium paſcẽtię. Et ad hoc ut experirẽtur, q̃to deſiderio anima mouetur ad cibũ uitæ, permiſit eos capi deſiderio audiẽdi uerbũ, unde paſcitur anima, uſq; ad neglectũ corporis, tanta fames ipſis orta fuit, qđ diceret: miſereor ſuper turbã. Et deĩde oſtẽdit potẽtiã uerbi, excitato appetitu, et docet omnẽ paſcẽtiã ex uerbo. Sed ex eo uerbo, in cuius potẽtia eſt, oĩa ſenſibilia paſcere per ſenſibilia, intellectualia per ſeipſum: quia ueritas, quę ſola paſcit intellectũ. Vnde cũ turba multa ualdé fameſceret, & parũ eſſet prouiſionis ad refectionẽ, ſcilicet ſeptẽ panes et duo piſciculi, et tamen omnes poſt benedictionẽ & diſtributionẽ fuerunt ſaturati: intellexerunt non eſſe panẽ & piſces (qui uix fortè quatuor hominib ſuffeciſſent) qui paſcebant, ſed Dei uirtutem, per quam panis habet ut paſcat. Vnde clariſsimè ſunt experti, illam uirtutem eſſe infinitam, quæ præſtat pani ut paſcat. Et ob hoc non refert, an ſint pauci an multi panes: quia non refert uirtuti infinitæ, in paucis uel multis paſcere. Quare hæc uirtus infinitæ uitæ, pabulum ſine faſtidio ſemper præſtare poteſt: quia paſcendo uitam, paſcit deſideriũ ad uitam. Vnde nunquàm dicit oculus ſufficit, quando ei delectabile obiectum præſentatur: nam paſcitur uita eius (quæ eſt uidere) per obiectum, & non ſolùm uita eius, ſed & deſiderium ad ipſam. *Verbum Dei. Paſtus.*

Sicut in apibus rex, & in gruibus & alĳs, rex reperitur naturalis, quem comitantur multæ apes & grues: ita Chriſtum, non propter ſaluationẽ & pabulum, ſed quia rex eſſet naturæ, turba multa ſemper per deſertum & ultra aquas ſequendo, eum non deſeruit, ipſe uerò ſaluationem præſtitit, quia rex & Dominus. Si enim aliqui homines contra uenenum ſerpentis, ſolo tactu leguntur per genealogiam curaſſe, & Titus Imperator cęcum: potuit Chriſtus ſecundùm naturam omnia, quia in eo complementum perfectionis naturæ. *Rex.*

Deus ad finem ut cognoſcatur, permittit negotium conduci ad illum terminum, quod eſt deſperatio de omni humano ſubſidio, & tũc qui ſperat in eo, experiunt eius *Spes.*

pietatem & miſericordiam. Quamdiu igitur poteſt alteri aſcribi effectus, permittit curſum, & de hoc, experientias plures uidi.

Ex ſermone: Quærite primum regnum Dei, & iuſtitiam eius, & hæc omnia adijcientur.

Obedientia. DValis numerus, eſt cadens ab unitate, ſic eſt diuiſionis. Duplicia ſic ſe habent, quòd unum eſt contra unum. In rege et ſuo officiali, non ſunt duo dominia: ideò non teneor obedire officiali, niſi inquantùm officiali. Quare ſi aliud mandat, quàm uult dominus, non ei ſed domino obediendum eſt.

Amor. Chriſtus dat doctrinam. Vnus homo, non poteſt niſi ad unum amorem habere: & ideò non poteſt non odire alium ab eo, quem diligit, diuiſum. Capacitas uoluntatis, licet ſit potentiæ infinitæ, tamen quando actu eligit, per electionem terminatur. Sicut in luto figuli, eſt potentia ad omnia uaſa cuiuſcunq; formæ, quæ terminatur per actum. Anima igitur tunc dicitur diligere, quando eligit: & ſic amor eſt forma, informans uoluntatem. Et ſicut materia prima, nunquàm quietatur ſub una forma, quia data una, eſt in potentia ad aliam: ſic uoluntas nunquàm quietatur per amorem, quia dato uno, eſt in potentia ad alium. Sed ſi materia prima adipiſceretur formam, quæ terminaret omnẽ potentiam materiæ, tunc quieſceret, ſicut in corporibus cœleſtibus. Ita in uoluntate, quoad ipſam charitatem abſolutam, quæ Deus eſt. Vt forma cœli, eſt ut forma formarum huius mundi, in quo mundo formæ generantur, & corrumpuntur, & quicquid formalitatis habent formæ generabiles, habent participatione formæ cœli. Quare ut materia quieſcit in forma cœli: ſic uoluntas in charitate, quæ Deus eſt. Sicut materia metallaris quieſcit in auro, quia eſt complicatio uirtutis, omnis formæ metallaris: ſic Deus eſt complicatio uirtutis omnis amoris. Ideò non quieſcit in alio uoluntas, quia ſemper plus habere poteſt, quàm habet: & nunquàm quieſcit, niſi id habeat, quod in ſe complicat omne amabile.

Ex ſermone: Deus in loco ſancto ſuo, Deus qui inhabitare facit unanimes in domo.

Pax. Vnanimitas. SPeculatio, eſt habitatio in pace: nam eſt quies rationalis ſpiritus, ſeu ultima fœlicitas. Eſt pax Dei, in loco ſancto ſuo, & eſt ſuus ille locus quem ſibi elegit, & eſt templum, de quo dicitur, fideles eſſe templum: ſicut regia celſitudo eſt, & conſeruatur in fidelitate ſubditorum. Deus facit habitare unanimes in domo. Omnis enim uirtus & fortitudo plæbis, eſt ex unanimitate, quãdo eſt anima una in multis, ſiue cor unũ, ibi pax & firmitas, uti inter membra unius hominis, quia non habent niſi unam animam.

Pax. Nulla ſalutatio eſt ſine pace, & quantò plus pacis affert: tantò pulchrior & gratior. Pax igitur, eſt ipſa pulchritudo, quæ omnia efficit pulchra. Quælibet res in ſua pace conſiſtit. Nam quietatur quodlibet in ſua ſpecie: quoniam in ſpecie humana, complicantur omnes ſpecies animalitatis, ſub principe intelligentiæ, cum homo mouetur ad ſimilitudinem ſpecierum brutalium, recedit à pace humana, ſicut ebrioſi, luxurioſi, ad porcorum naturam, iracundi ad leonum. In homine ſunt, ſpiritus, anima, & corpus, ſicut in mundo elementalia, uitalia, & intellectualia. Et quoniam neceſſe eſt, ſi pax debet ſeruari, quòd quòdlibet membrum ſeruet officium ſuum: tunc eſt unitas in corpore, ſicut concordantia in organo, & harmonia in cantu.

Ex ſermone: Ieſu præceptor, miſerere noſtri.

Caro. HOMO non poteſt facere omnia quæ uult, ex eo quòd uoluntas eſt ad optima inclinata, & nihil uolitum, niſi ſub ratione boni eligatur: ſed facere non poſſumus omnia, quia caro aduerſatur. Sicut ſeſſor in equo rebelli, uellet citò attingere locum, ſed equus cum pungitur, retrocedit, & non obedit.

Ex ſer-

Ex ſermone. Annulo fidei ſuæ, ſubarrauit me Dominus.

SIcut in nuptijs eſt amor ſponſi & ſpõſę, ita quod amor ibi de uitio carnis, translatus eſt in ſanctificationem, ubi quiſq; poſsidet uas ſuũ in ſanctificatione: talis eſt ſimilitudo amoris nuptiarum, ad amplexum animæ cum ſapientia. *Amor.*

Habemus ſtimulũ animæ rationalis, quo ſtimulamur ad deſideria ſpiritualia, quæ quidẽ deſideria ſunt ſcire. Amor concupiſcentiæ quò ad carnẽ, amor ſcientiæ quò ad rationalem ſpiritũ, inſunt nobis. Sicut igitur cõcupiſcẽtia in regno mũdi huius, translata ad ſacramentũ matrimnonñ, quieſcit in ſanctificatione: ſic amor ſcientiæ, translatus ad ueras nuptias ſponſi, quieſcit. Vnde quámdiu rationalis ſpiritus, à uero ſponſo diuiſus, fertur illimitatẽ ad uanas artes, non inuenit id, ad quod natura ſtimulat, ſicut qui luxuriatur cum omni ſcorto. Oportet igitur quod ad nuptias transferatur, & deſponſet ſibi non inſtabilem, ſed æternam ſapientiam, & illam non poteſt appetere, niſi in natura ſua. *Amor ſapientiæ.*

Ex ſermone. Erunt nouiſsimi primi, & primi nouiſsimi.

DEnarius, eſt numerus, in ſe complicans omne numerabile. Valor denarij, eſt mẽſura, in qua omnium ualor attingitur. Valor equi, ualor uini, attingitur in ualore denarij. Denarius, eſt complicatio potentialis, numeri, ponderis, & menſuræ. *Denarius.* *Intellectus.*

Vnde ſumus ſecundùm ſpiritum intellectualem & incorruptibilem, quaſi aurum uiuum uita intellectuali, quod poteſt ſeipſum conformare omnibus. Sicut ſi cæra eſſet uiua uita intellectuali, ipſa ſe conformaret literis & figuris rerum. Quia tamen nõ eſt ſic uiua, tunc per intellectum extraneum hominis, ad hoc ducitur. Hanc naturam habemus ab artifici omnipotente, qui eſt omnia in omnibus: dat nobis imaginem ſuam uiuam, ſecundùm quam poſſumus non formare omnia ut ipſe, ſed aſsimlare & conformare nos omnib. Sed uis aſsimilatiua, non eſt niſi ad uim formatiuam cõuerſa, quia in tantùm eſt aſsimilatiua, inquantum formatiua: ita non quieſcit uis illa aſsimilatiua, niſi in formatima. Et poteſt ex litera dici, nos ſic conductos primo mane, & ita miſſos in uineam huius mundi. Deinde uenit illa natura noſtra ad tertiam, quando Sol eſt eleuatior, qui illuminat uim noſtram & ocioſitatem, quæ ſecundum illam naturam eſt, quãdo non operamur ſecundum eam, & tunc conducimur, ut exeramus ex illa poteſtate, labores intellectuales. Et poteſt dici tempus illud, quando diſcretio incipit apparere: & tunc quaſi pueri, qui ponuntur ad ſcholas, incipimus proficere in Grammatica. Et incipit apparere in nobis uis rationalis: & hora ſexta, ad altiores facultates, puta Logicam: hora nona, ad Philoſophiam: undecima, ad Theologiam. Item primum mane, ad tempora prima poſt Adam, uſq; ad diluuium. Tertia, uſque ad Abraham. Sexta & nona, de Moyſe per Prophetas, uſq; ad Chriſtum. Veſpera, de Chriſto, uſque ad aduentum eius ſecundum. Et primum mane, poteſt dici uis ſenſibilis, tertia imaginatiua, ſexta rationalis, nona intellectualis, ueſpera intellectibilis ſiue diuinalis. Item prima, poteſt dici creationis. Tertia, recreationis in Chriſto Sexta & nona, & ueſpera, profectus ſupererogationis. Primò es homo, Secundò Chriſtianus, Deinde uocatus ad hoc uel illud, puta es agricola uel uiticola, ne ſis ocioſus, uel ut ſis religioſus. Et poteſt dici, quod primò es aurum, deinde monetatum, deinde ſuperſcriptum. Denarius, eſt bonus & uerus, ſi habes omnia illa, ſcilicet ueritatem auri, ueritatem imaginis, & ueritatem ſuperſcriptionis: & Deus eſt ueritas denarij. Denarius qui eſt uerus denarius, ſecundum naturam auri incorruptibilis, eſt à ueritate quæ eſt pater, ſecundum imaginem, à filio omnia formante: ſecundùm rotunditatem, à ſpiritu ſancto, in ſua æternitate omnia continente: nam ſpiritus eſt hoc, quod continet omnia.

Ex ſermone. Beati qui audiunt uerbum Dei, & cuſtodiunt illud.

Verbum. SIcut uerbum, in humanitate uirgineæ carnis habitans, naturam humanã eleua uit, attrahendo in unionem perſonalem: ita uerbum in humana mente habi/tans, ad unionem attrahit animam rationalem, ſicut magnes ferrum.

Dæmon. Quibus non eſt intellectus, in his dęmon habet poteſtatem. Vnde dæmon, intellectuali noſtræ naturæ illabi nequit. Omne enim quod ligat dæmon, per ſe ipm, & per ſuum illapſum, ligat. Sicut frigus, per illapſum ligat aquam, quia ſubintrat, & intrãdo ſtringit: ſicut uis coagulatiua coaguli, coagulat lac per illapſum. Sic ex Marci ſeptimo, lingua muti ligata fuit, & ſolutum eſt uinculum linguæ eius. Sed rationali ſpiritui, non poteſt quicquàm illabi, niſi uerbum Dei: quia eſt ſimilis Deo qui eſt ſpiritus, & inter ipſum & Deum, non mediat natura. Inter enim ueritatem & intellectũ, nulla natura media eſſe poteſt. Deus ueritas eſt, ueritas autem capitur in intellectu. Solus igit Deus, illabitur intellectuali naturæ. Et ſicut frigus poſsidet aquam quam ligat: ita uita ueritatis, per illapſum intellectualem, animam poſsidet, ſicut conceptus lætitiæ lætificat, & magnæ lætitiæ multum lætificat, ita æternæ lætitiæ æternaliter, & lætitiæ abſolutæ abſorbet penitus, & hæc delectatio lætitiæ appræhenditur per eos, qui intrant in gaudium Domini ſui. Et ſicut malignus ſpiritus, per accidẽs congelat: ita bonus ſpiritus liquefacit. Propter hoc, charitas ſiue ſponſa ait: Anima mea liquefacta eſt, ut dilectus meus loquutus eſt mihi.

Peccatum. Ex ligatione, ueniunt peccata, ſicut ſi fluxus fellis ligaretur, ut augeretur, homo efficeretur iraſcibilis. Sic ligari poteſt ſpiritus uitalis, ſic fit homo luxurioſus. Per accidens incitamur ad uitia, quibus impedimento ſublato, naturali motui præſtito, per rationem reſiſtere poſſumus, licet etiam moueamur.

Verbum. Verbum uidet omnia, per quod omnia, & ipſum auditur in omnibus: quia omnia ei obediunt. Videre eſt regni, ubi Deus, audire autem huius regni. Audiam dicit Propheta, quid loquatur in me Dominus Deus. Non eodem modo uidet Deus & dæmones. Nam dæmones uident per rationem diſcurſiuam: Deus, per ueritatem intuitiuam. Dæmon, cogitationes uidet in coniectura: Deus uti ſunt. Quare diabolus, in ſignis conceptum legit, ſicut homo, in literis conceptum ſcribentis: Deus autem nõ literis ſeu figura legit, ſed intuetur. Videre autem cogitationes, eſt ſolius Dei.

Si unitas eſt de eſſentia omnis regni, non eſt aliud regnum Dei, niſi abſoluta unitas, ſeu pax.

Ex ſermone. Qui habet aures audiendi, audiat.

Vnitas. VErbum dum induit carnem, habitu homo uidetur, dum reſurgit â mortuis, oſtẽdit uirtutem ſuam, quia Deus: ſolus enim Deus dominatur morti, quia auctor uitæ. Litera, mortua uidetur & immobilis, & ſenſibilis, & eſt, nec mouent literæ, non habentem aures audiendi. Si enim idiota reſpicit literas, non mouetur, quia ſunt mortuæ illi: ſi uerò habens intellectum eas legit, mouetur ex ſignificato. Dicit paterfamilas fac hoc, & ſeruus facit. Verbum ſenſibile non mouet: quia etiam barbarus & ignarus linguæ, ſenſibiliter audire poſſet, & tamen non moueretur. Intellectus igitur, qui eſt ſpiritus ſenſibilis uerbi, latitans ſũb ſignis ſenſibilibus, mouet, uiuificat, cibat, delectationem affert, illuminat. Oportet igitur diſcipulos Domini habere aures audendi uerbum, quod ſeipſum uerbo exprimit.

Ex ſermone. Eſtote parati, quia qua hora] non putatis.

Tranſitus. CVm ſponſus pulſat, confeſtim aperire debemus, & ſi aperimus, tunc facit nos diſcumbere: & tranſiens miniſtrat, ſicut Sol tranſiens oculis lumen miniſtrat. Aliter non eſſet claritas, uiſum in actu ponens, ſed exuperans, propter improportionem infiniti ad finitum. Sed ſi Sol ſtaret, nihil poſſet

posset sufferre uirtutem eius, ideoque est semper transiens, ut uitam sensibilem influat, & ministret.

Ex sermone. Diabolus reliquit eum, & ecce angeli accesserunt.

NIhil maiùs per fidem sperari potest, quàm quod Deus se, & suum regnũ donet confidenti. Nam assequitur quisq; secundùm fidem. Quando quis baptizatur, tunc abluitur imago diabolica ueteris hominis: Quasi si aliqua fœda imago, in pariete ablueretur, ut noua in eo depingeretur, uel si ars falsa, tolleretur per uerum magistum, qui fuit deceptus, tunc postea imbuitur arte uera. Sed quando imbui debet, oportet quod se retrahat in desertum, & abstineat (ut Salomon) à uino, quando sapientiæ se dedit. Fides.

Nota uerbum, ubi dicit tentator: si filius Dei es, dic ut isti lapides panes fiant. Ecce quomodo uerbum Dei, omnia penetrat, & id omnia audiunt, & ei obediunt. Si enim omnia, per hoc quod audiunt uerbum, id sunt quod sunt: omnia fieri poterant id, quod uerbum dixisset: & lapis audit, & obedit: & aqua audit, & obedit: & aqua quæ erat in sua aquea regione, seu natura, uadit ad regionem uini, quia uerbum sic mandat, cuius uis est omnipotens. Et uerbum loquitur in radio Solis, ad omnia quæ generantur: & unum est, & simplici elocutione, uarietas rerum prodit ad sensibile esse, uti uerbum imperatoris exercitus, in tuba omnibus loquitur, & quisque facit suum opus in uerbo illo. Verbum.

Ex sermone. Magna est fides tua, fiat tibi sicut uis.

VErbum Dei, facit immobile moueri. Sicut nauis in mari, aut stagno, est de se immobilis, & mediante spiritu seu uento, nauta ipsam mouet quo uult, spiritu non deficiente: sic fides est conceptus, fortificans spiritum nostrum, ut possit in opera ad quæ non potuit. Christus operatus est miracula, & dicit a libi: Confide filia, fides tua te saluam fecit. Coincidunt igitur, fides & uerbum. Et attende, si per exorcismos curantur homines à spiritu maligno, siue illi fuerint filij ludæorum, ut Christus dicit, & filij uestri in cuius nomine ejciunt: tunc exorcista non operatur, sed fides, et fides, est ut nomen seu uerbum Dei. Christus habuit maximam fidem, quia uerbum ipsum, potuit igitur omnia Vnde dicunt Apostoli: adauge nobis fidem. Potuit fides augeri: non ergo habemus fidem, quæ non potest augeri. Et ideò nostra fides, est ex participatione absolutæ fidei. Sicut igit̃ bonitas absoluta, est ipsa maximitas, & ob hoc est omne id, quod est omni bono, quoniam bonum non est extra bonitatem: sic fides absoluta Christi, se habet ad omnẽ fidem. Vnde absoluta fides, omnia indifferenter operata est in Christo, sed in alijs non indifferenter: alius enim habuit operationem unam miraculosam, alius aliam. Vnde in miraculosis operationibus, deuenimus in notitiam fidei: fides enim est supra naturam. Spiritus noster, non inquantum animat naturaliter mouendo, sed ut concipit uerbum fidei, operatur secundùm conceptum. Et hæc est doctrina Christi, habere fidem, per quam unimur uerbo omnipotenti. Fides, donum est: sed rationalis spiritus, ad capiendum, se adaptat humiliatione. Nam de se patet, humiliationem requiri necessariò ad fidem, qui credit, redigit intellectum in seruitutem, & humiliationem. Fides.

Ex sermone. Vigilate, quia nescitis diem, neq; horam.

VIrginitas, est potentialis fœcunditas, actu infœcunda. Sic anima rationalis, in potentia est fœcunda, actu adhuc non fœcunda, sed conceptione uerbi fœcundatur. Sicut anima fœcunditate carens artis, fœcundatur post conceptionem, ut actualiter artem habeat fœcundam. Sic aduerte, quomodo ars est quædam fœcunditas rationis, ex conceptione uerbi eam exerentis, & ars est quædam fœcunditas, quæ exerit formas actuales sensibiles. Sic Deus pa- Fœcunditas.

us pater, est intellectus: filius, est ars intellectus, & unio seu amor intellectus & artis, est spiritus.

Ex sermone. Iam patres & frattes.

Victoria. Arma victoriæ

CVm omne nostrum studium ad hoc tantùm tendat, ut Deum quæramus, inuentumq; non perdamus: Paulus doctor noster, per Ephesios nos instruit, quibus regulis id fieri possit, non enim aliter ad Deum patrem peruenitur, nisi per filium. Solus enim filius nouit patrem, & nemo alius, nisi filius ei reuelauerit, qui est uia, ueritas, & uita. Est enim uia, per quam si quis introierit, pascua inueniet: quid est autem quod nos pascit, nisi Deus? Constat autem, ueritatem obiectum esse intellectus, in qua pascitur. Veritas igitur est uita rationalis spiritus. Vnde quum uerbum sit caro factum, & habitet in nobis: constat in nostra humana natura, nos uiam habere ad ueritatem, quæ est uita nostra immortalis. Oportet igitur nos per Christum, Deum patrem quærere, & tenere. Et quia nostra uirtus parua & infirma, non potest nisi per uictoriã aduersarij, Christi uiam tenere: tunc Paulus nos instruit, quomodo infirmitas nostra, in Christo Iesu, uincit principem tenebrarum. Christus enim, est lux rationis: uincit lux tenebras. Princeps tenebrarum, quem, ait Apostolus rectorem huius mundi, mendax ab initio, & non ducit ad ueritatem. Et ut ualeamus tenere confessionem nostram, opus habemus maxima, & uigilantissima, & uictoriosissima diligentia. Sumus autem in hoc mundo, ubi regnat princeps, qui aduersatur nostræ saluti, illum autem debellare, quis non uideat difficilimum? Docuit Apostolus, aliquorum qui per Christum Deum repererunt, bellum esse contra carnem & sanguinem, & mundanas istas cupiditates: sed aliorum, quibus mundus iste cessit cum concupiscentijs suis, bellum esse acrius contra insidias diaboli, principis mundi huius. Et hi sunt in comparatione ad primos, ut anima rationalis ad corpus se habentes: & ob hoc, uocãtur spirituales, & à Deo electi, & in eius sortem translati. Hi tales sunt, quibus Paulus scribit in epistola: confortamini in Domino, & in potentia uirtutis eius. Non enim ex nobis aliquid possumus, contra tot insidias, nos à uia retrahentes, sed in illo tantùm, qui ait confidite, quia uici, in eo enim princeps huius mundi, nõ habet quicquàm. Docet nos ex ordine Apostolus, quomodo spirituales, ad euadendas insidias diaboli, se habere debent. Omnis miles primum eligit principem, & confidit sub eo posse uictoriosè militare, sine qua confidentia, nequaquàm bellum intraret. Sed non est contra mendacium potestas, nisi illius qui est ueritas, & hic est Dominus dominantium. Confidenter igitur in uirtute illius, hoc bellum intrari debet. Deinde docet, sine armatura non esse bellandum, etiam sub potentissimo duce. Vnde docet armaturam accipiendam, & illam ait induendam, & sit armatura una, scilicet Dei, quæ est tantæ efficaciæ, q; insidiæ diaboli, nihil contra eã possunt, & non cadet seu succumbet, sed stabit sic armatus. Causam cur hoc sit necessarium, subiungit: quia non est nobis colluctatio, aduersus carnem & sanguinem: in illa enim colluctatione, armatura est, ad tegumentum carnis & sanguinis. Et quia hæc reluctatio, est aduersus principes, & potestates, & aduersus mundi rectores tenebrarum harum, & contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus: propterea accipi debent arma cœlestia, contra nequitias cœlestes, ut in die malo, possint perfecti milites stare. Deinde docet, quæ sint illa arma, dicens. State ergo succincti lumbos uestros, in ueritate, & induti lorica iustitiæ, & calceati pedes in præparatione Euangelij pacis, in omnibus

sumentes scutum fidei, ut possitis omnia tela ignea nequissimi extinguere,
galeam salutis, & gladium spiritus, quod est uerbum Dei:
per omnem orationem & obsecrationem,
omni tempore orantes in spiritu,
& in ipso uigilantes.

Ex sermone: Tertia die resurrexit.

TRes dies considerãtur. Prima dies est, quæ est una, & in principio: hæc dies est in principio. Principium autem est æternum. Si enim non esset æternũ, ab aliquo esset: nihil enim quod initium habet, à se habet esse, sed ab alio, quod est principium, & ipsum principiatum, principium igitur æternum. Dies igitur, quæ est in principio, est æterna. Hæc est dies, quæ est principium absq; initio. Et sicut in luce ostenduntur omnia: ita in illa die sunt omnia, ut in luce uiua: & est hæc dies æternitatis, ratio, siue λόγος rerum, nam non uidetur res in ueritate, nisi in ratione. Scire, est rem per causam cognoscere. Ita ratio est ueritas rerum, sic omnia quę sunt in ratione æterna, sine initio sunt, ratio enim est causa: coincidunt enim, causa, ratio, & principium: quare æterna. Hæc ratio, est ars seu sapientia æterna, in qua, & ex qua, & propter quam, sunt omnia. Est ars creatiua, complicans omne creabile: ars omnipotentiæ, complicans omne possibile. Hinc ei nihil accrescere potest, nihil ab ea tolli potest, quum sit omne quod esse potest. Hæc ars diuina, est uerbum, per quod omnia fiunt, & est ars æterna æterni intellectus: quam quia ex se æternaliter exerit intellectus æternus, æterno amore ipsam complectitur. Neq; potest non amplecti uerbum seu ars ipsum intellectum, per quam est intellectualis essentiæ. Et ita in die prima, quæ est ueritas, ars, seu sapientia æterna: omnia ab æterno sunt sine initio, ipsa ars sapientialis, quæ est filius patris. Hanc diem nominat Moyses unam, sine initio, in qua una die omnia unum, quæ alia die sunt reperta diuersa (ut dicit Ioannes) quoniam omnia quæ facta sunt in secundo die diuersa, in Christo uerbo unum erant, scilicet uita æterna, siue ratio uiua. Et hæc dies, non est alicuius temporis, sed ipsam Dauid nominat hodiernam ibi, ego hodie genui te. Nec est aliud dicere, ego hodie genui te, ut pater dicit ad filium: quàm quod pater semper generat filium, & quòd generare, coæternum est generanti, sicut uidere uidẽti, & intelligere intelligenti, & scire scienti. Sed sicut scitum coincidit cum scire, & intellectum cum intelligere: sic Deo nihil potest esse nouum, sed in eius intelligere, semper fuit omne intelligibile intellectum, & in eius scire, semper fuit omne scibile scitum, & in arte eius creatiua, semper fuit omne creabile creatum. Et sicut coæternum est intelligenti intelligere: sic & intellectum, quod coincidit cũ intelligere, ita de reliquis. Vnde cum ipso durare æterni durãtis, coincidit pariformiter omne duratum, ut in hodie, omne tempus Nullum enim tempus, extra hodie esse potest. Hæc dies uocatur hodie, extra quam nihil est, sicut tempora extra hodie non sunt. Et hæc est prima dies sine initio, quæ est uerbum Dei, ratio, ars, seu sapientia omnia complicãs, & est una & simplex. In prima die, omnia temporalia, sunt ipsa ars æternitatis. In secunda die, ars æternitatis, est omne id quod est tẽporale. Et aduerte, quomodo ueritas imaginis, est exemplar, quantò enim uerior est imago: tantò uerior relucentia exemplaris. Imago in se, nihil est: sed omne id quod est in imagine, est exẽplar. Infinitas artis ut est infinitas, non potest meliùs relucere, q̃ in unitate multitudinis. Multitudo enim, sine pluralitate non est: pluralitas, sine alteritate: & in uaria alteritate imaginum, harmonica unitas. Infinitum exemplar, sic optimo modo quo potest relucet. Ita uides, rationem exemplarem diuinæ artis, in hoc die esse. Sed quia adhuc uniuersitas uariarum imaginum artis, quæ sine uarijs gradibus participationis artis, esse non possunt, non peruenire ad perfectam artis explicationem, nisi ars ipsa in sua plenitudine perfecta maximi gradus, qui maior esse non posset, explicaretur: hinc ob hanc perfectionem uniuersi, ars æterna in imaginem descendit. Quasi ars uestiaria, ex qua procedũt omnes uestes, in uestem quæ de arte exiuit descenderet, ita quòd ars ipsa uestiaria, non solùm reluceret in ueste, quæ ab ea exiuit, sed etiam sic esset, quòd ex ueste & arte fieret unum suppositum. Sic in omnibus relucet ratio æterna creatoris: sed clariùs in speciebus rationalibus, quæ sunt quasi se habentes ut uestes seu receptacula. Vnde ratio seu ars æterna, ut omnia completa essent, & singulariter ad tollendum omnem defectum rationalis corruptibilis scilicet humanæ naturæ: induit ars creatiua æternæ rationis, humanam naturam, ut ars ipsa unum suppositum fieret

Dies. Ratio. Ars.

cum artificiato, & ita quiescere tin arte artificiatum, quando esset unum in complemento cum ipsa. Tertia est dies, quæ habet principium, sed non finem: & est dies, in qua descensus artis in corruptibile artificiatum, reducto corruptibili ad incorruptibile, reuertitur. Tunc enim ars ipsa exemplaris, quæ occubuisse in imagine uidebatur, resurgit per uictoriam subiectionis corruptibilium, in quibus occumbebat. Tunc omnia noua, quando dies secunda, uespera prima diei, inchoata uespere sabbati terminata, transit in quietem sabbati interminabilis. Sanctificationem secundæ diei, celebramus in die natalis Domini, cantantes, dies sanctificatus illuxit nobis.

Ex sermone. Dies diei eructat uerbum.

Confessio. DVm essem legatus, & ponerem confessores, primò non benè attendens ad hoc Euangelium, inhibui confessoribus, ne pecuniam sumerent: sed non minùs munera receperunt, imó ob quæstum, pœnitentiæ sacramento seruierunt. Demum mandaui confitentibus, ne quicquàm darent, alioqui non absoluerentur, & profeci.

Ex sermone. Respice Domine in testamentum tuum, & animas pauperum ne derelinquas in finem.

Memoria. DErelinquere, est obliuisci: & esse in memoria, est uiuere, quia in memoria æterna, erunt iusti. Semper uiuere, est esse in memoria Dei. Fatui, qui sibi quærunt post mortem, longas in hoc sæculo memorias, ut qui uiuere nequeunt in se, in alijs tamen uiuant: habent quendam motum naturæ, quod memoria sit quoddam uiuere. Sed Christianus quærit uiuere, in memoria immortali, & hoc esse nequit, nisi in charitate absoluta, quæ Deus est. Deus enim charitas est, & in memoria illius manere, est in Deo manere. Sed nemo potest manere in charitate, nisi qui amat. Si uis amari, ama: ob hoc, charitas habet legem illam, nam solùm amans, uiuit in amato.

Vita. Fides. Charitas. Vt uiuamus, iubet lex, fidem charitate formari. Deus quasi incognitus, nõ posset diligi, nisi fides præcederet. Inconpræhensibilis intellectu, sola fide attingitur, & secundùm fidem, charitate amplectitur.

Impossibile est, quod lex dilectionis Dei adimpleri posset per eum, qui non recipit filium, & eius reuelationem, & Euangelium.

Ex sermone. Quasi myrrha electa,
dedi suauitatem odoris.

Sapientia. SApientia ex ore altissimi prodiuit, primogenia ante omnem creaturã, hæc uocatur λόγος, ratio, seu uerbum: quam Plato & Philosophi, nominant intellectum, Deum de Deo, Deum creatorem, á patre primo Deo. Ista sapientia, omnia formando lustrat, & ubiq; lucet. Quæsiuit in omnibus requiem, sed pater eius, quem nominat creatorem omnium, & etiam ipsius scilicet sapientiæ: quæ ante creaturam prodijt ab æterno, ut in creatura conspicitur, dicitur creatura. Ac siquis diceret uidendo librum Platonis, ecce Platonem, & opus Platonis (est enim intellectus Platonis, sub signis latitans, qui non est opus Platonis, & est liber qui est opus) ita nominatur in creaturis sapientia Dei patris, creatura. Et quid est aliud creatura, quàm sapientia Dei sic ostensa? sicut liber Aristotelis, non est nisi sapientia Aristotelis, sic communicata et ostensa. Duplicem igitur hîc potes mũdum intueri: unum in sapientia, ante omnem creaturam, sicut in arte: alium in explicatione, uti in uisibili effectu. Videtur in sapientia increata mundus, ut in causa causatum: uidetur in mundo sapientia, ut in causato causa. Creator omnium, creauit sapietiam. Si enim omnia creata respicis, non aliud creatum esse comperis, quàm ipsam sapientiam, nam illa semota, nihil est creatura. Dicit omnium ideò litera, quia non potest sapientia uideri creata, nisi simul omnia uideantur: sicut non possum magisterium statuarij uidere, nisi totam

simul

ſimul concipiam ſtatuam. Si enim ſeorſum pedem aut manum uideo, & non totam ſimul colligo in mentem, neq; ordinem, neq; proportionem, neq; pulchritudinem, aut magiſterium uideo. Deus pater quieſcit in tabernaculo ſapientiæ, quod eſt creatura, quæ eſt capax ſapientiæ, & eſt natura intellectualis. Ideò Geneſis declarat, Deum ultimò creaſſe hominem, & eidem inſpiraſſe ſpiritum uitæ. Et non eſt proprie ſpiritus uitæ, niſi intellectus, qui ex ſe ſpirat uitam, ut Plato etiam uidebat, ex quo in ſe uitam ſpirat, & exerit natura illa, ideò immortalis. In illa creatura, ubi eſt tabernaculum ſapientiæ, quieſcit creator, ut & Moſes uidit, & deſcripſit creatorẽ non quieuiſſe, quouſq; ſpiritum infudit in hominem, in quo eſt capacitas ſapientiæ, ut poſſit alijs animantibus præeſſe.

Ex ſermone: Venit filius hominis quærere, & ſaluum facere.

IN nobilitate rationalis ſpiritus, eſt manſio ſapientiæ, quæ alibi manere non poteſt. Veritas, non habet manſionem, niſi in intellectu. Reperimus in nobis lumen, in quo experimur, in nobis habitare ſapientiam. Ex lege enim æterna, quæ in nobis lucet, & mandat alteri fieri, id quod nobis optamus, hoc experimur. Nam ſicut domus, quæ eſt locus habitationis creaturarum, transfertur à ſua propha natione, ut ſit domus Dei: ſic anima rationalis, per ſapientiam ædificata, demum transfertur, ut ſit domus ſapientiæ. *Domus ſapientiæ:*

Sine loco, nihil eſſe poteſt: unumquodq; enim quieſcit in loco ſuo. Et hic ordo rerum, uenit ex ſapientia incompræhenſibili. Sapientia igitur, quæ attingit à fine uſque ad finem, & omnia diſponit: omnia ordinauit ad ſe, ut in omnibus reluceat. Si igitur omnia non aliter quieſcere poſſunt, niſi in locis ſuis: erunt omnia loca, manſiones quietis. Vnde formę omnes, quietes ſunt quædam: quia quum res perueniunt ad ſuas formas, quieſcunt. Sunt igitur loci formales. Sed locus omnium formalium locorum ſeu ſpecierum, eſt anima intellectiua. Locus igitur ſapientiæ, ubi ſapientia quieſcit, eſt anima intellectiua. Nam ibi delitiatur & quieſcit localiter. Locus tamen eſt accidens locati, ita non eſt de eſſentia ſapientiæ, ut ſit in anima rationali, ſed ibi quieſcit tanquàm in fine & complemento operum, ut in loco ſpecierum. Eſt igitur uita rationalis, finis omnium uiuentium uitarum, pulchritudo eius, finis omnium pulchrorum. Omnia igitur propter intellectualem naturam, & cœlum & terra. Plus ualet igitur una anima rationalis, quàm cœlum atq; terra.

Ex ſermone: Habenti dabitur.

INtellectus, qui fuit in potentia intelligendi, per lumen uerbi, ponitur in aliquo actu. Sed quia negligit negociari, aufertur ab eo lumen diuinum, gratioſè commiſſum. Et ſic intellectus manet in tenebris ignorantiæ. Finis pecuniæ, eſt negociatio. Si igitur quis habet abſconditam pecuniam, ille non habet pecuniam, & ideò aufertur ab eo, etiam quod non habet. Verum ſeminator lucis, non eſt inuidus (ſeminat enim ubique) ſed capitur uariè, capitur enim contractè: ſeminatur ignis, & aliter capitur in palea, aliter in ligno, & aliter in lapide. Vbique eſt infinitæ potentiæ, ſed contractè capitur. Ignis, eſt in lapide abſconditus: ignis, in palea eſt in aperto & in negociatione, quia ardet. Sed gradus caliditatis illius ignis, eſt paruus. Maior gradus eſt in lignis, & in illis differenter, ſecundùm magis compactam lignimateriam. Benè unita ligna, in maiori gradu recipiunt ignem: ſed quòd unum lignum eſt citiùs inflammabile, ut rarius, & aliud tardiùs, ut compactius, habet ſimiliter à Deo. *Ocium: Negocium:*

Ex ſer-

Ex sermone. Benedicta tu in mulieribus.

Maria. NOn debuit semen illud, medio concupiscentiæ carnis, de potentia explicãri, si debuit esse purgatissimum. Concupiscentia enim ex peccato exorta, semini ex concupiscentia exorto, ita inhæret, ut semen illud, concupiscentiam non dimittat in supposito, ab eo procreato.

Fœcunditas in uirginitate, est maxima. Vna enim mulier, fœcundior est alia, & citiùs & fœcundiùs potest mediante uiro in actum, q̃ alia. Illa autem quæ sine uiro, potest ex seipsa fœcunditatem explicare, super omnes est benedicta.

Eua, dicta est mater uiuentium, secundũ conceptũ ex Adam. Maria, mater illuminatorum & regeneratorum, secundũ conceptum ex spiritu. Eua, nos generat animalia terrestria huius mundi: Maria, cœlestia. Omnes regeneramur in spiritu, per spiritum & Mariam, ut simus fratres Iesu, & cohæredes: Maria, est Ecclesia.

Virgo glorioſa, fide concepit filium. Hæc enim generatio, est similis generationi diuinæ, ubi tanta est fœcunditas patris, quod ipsa fœcunditas ex seipsa generat. Sic fœcunditas in uirgine, quia mater & uirgo, semen Abrahæ, sine uirili semine.

Sicut Eua fuit in Adam, & ex illo sine semine educta est mater uiuentiũ: sic de Maria, Christus. Maria enim erat illa mater, quæ circundabat uirum, qui est Christus. Et sicut Eua uocatur prima mater uiuentium: ita Maria, secunda mater. Nam ipsa Maria, nomen sortitur ex secũdo Adam, scilicet uiro, quem circũdedit: sicut prima ex Adam, uirago. Et attende, quod si semẽ tritici seminatur in terra pluries, ut plus & plus in bona terra melioretur, & in fine sit optimũ, & illud triticum censeatur semen Abrahæ, & terra optima corpus uirginis glorioſæ, & sit quasi ex tritico panis, cuius portio recipiatur & conuertatur in corpus Christi, per uirtutem spiritus sancti, sicut per sacerdotem in altari transsubstantiatur: sic censendum est, semen Abrahæ, quod latitabat in semine, de quo nata est uirgo Maria, esse purificatum in materia, de cuius substantia erat, et est transsubstantio facta, quia in substantiam Iesu conuersum est, uirtute spiritus sancti. Nam Iesus est alius homo quàm mater, licet non sit alia humanitas matris quàm filij.

Omnis fœcunditas secundùm naturam humanam in Adam fuit, ex qua, Eua mater uiuentium secundum naturam. Sic omnis fœcunditas in Maria, ex qua Christus, pater omnium uiuentium, secundum fidem. Et sicut Christus est secundus Adam: ita Maria secunda Eua, scilicet mater omnium uiuentium, secundùm fidem, & Christus pater. Et hoc est mirãdum, quod filius pater, Christus pater, Maria mater, in qua Christus pater sicut Adam pater, in quo mater Eua. Et se habent contrario modo istę generationes, sicut cœlum & terra, una est cœlestis, alia est terrestris.

Ex sermone. Mitto angelum meum ante faciem.

Aduentus. DIcit Christus, Vado & uenio. Recedit, ut paret locum, & reuertitur simul. Recedere sensibiliter, est accedere intellectualiter. Vnde Apostoli, illi aduentui pararunt uiam. Paratur autem uia per angelum, cuius officium est purgare, illuminare, & perficere: sicut pictor, intendens pingere imaginem regis in pariete, purgat parietem, illuminat, seu dealbat, deinde perficit intentum.

Ex sermone. Intumini quantus sit iste.

Visio. *Iustitia.* INtuitio, est uisio cum diligenti attentione. Attentio autem, non nisi ex uirtute animæ est. Vnde mens, dicitur oculus animæ rationalis, & sine oculo tali, non fit perfecta intuitio, & in illo oculo, uidemus in sensibili intellectuale: sicut in uerbo sensibili, uidemus intentionem proferentis, quæ non potest nisi attentione adhibita oculo mentis intueri. Dicit autem, quod ipse sit rex iustitiæ, clarum est, iustitiam non posse uideri oculo carnis. Nam quum iustitia non sit principiata (neque enim ipsa ab alio aliquo esse potest, sed est, per quam omnis

nis iuſtus, eſt iuſtus) iuſtitia unicuique dat, quod ſuum eſt. Omne igitur quod cœlum et terra, & quæ in eis ſunt, habent ut ſint hoc, quod ſunt à iuſtitia. Cuiuslibet particularis natura, iuſtitia habet quod habet, id enim quod creator uult, iuſtitia eſt, ſi cut uoluit, omnia fecit. Vendicat ſibi igitur omne id qđ habet eſſe, à Deo de iure ſuum eſſe, quia à iuſtitia habet, quæ ſic ei diſtribuit. Intuimini igitur, quantus ſit ille rex, iuſtitia: per quam iuſtitiam, omnia ſe iuſtè poſſident. Vnde & ſi ego nihil habeam, ꝙ non receperim, & Dei gratia id ſum quod ſum: tamen manus mea eſt mea, & pes meus eſt meus. Et ideò iniuriatur mihi ille, qui me impedit, quò minus uti poſsim, manu & pede tanquàm meis. Qui autem iniuriatur, contra iuſtitiam agit. Intuimini igitur, quantus eſt ille rex, diſtributor & largitor omniũ: ſed lex naturæ, quę eſt iuſtitia, illa iubet ut iuſtis iuſtè utar: Vnde donis diuinis, quę iuſtè poſsideo, abuti nõ debeo. Oĩa quæ mihi Deus dedit, iuſtè poſsideo. Iuſtum autem non poteſt eſſe malum, aut Deo auerſum, à quo eſt: ſed abuſus eſt malus. Data eſt mihi ratio, ut habeã rationalem uitam, ſed rationalis uita debet eſſe libera, aliâs non eſt iuſta, ſecundũ naturã rationalẽ. Habeo igiť in iuſta poſſeſsione mea, liberã uoluntatã, utendi uel nõ, ratione. Iuſtitia, ẽ ipſa natura. Operatio ſecundũ naturã, eſt iuſta operatio. Vnde rationis natura, eſt iuſtitia: & agere ſecundùm naturam rationis, quæ deprecatur ſemper ad optima, eſt iuſtè agere. Peccare, eſt uenire contra rationem. Vnde peccatum, contrariatur rationi. Perdit igitur peccator priuilegium, quod ex ratione ſuper animalia habet, & efficitur beſtialis, & iudicium eſt de eo, ſicut de alĳs beſtĳs, iuxta illud, homo quum in honore eſſet, non intellexit, comperatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis. Efficitur igitur ſeruus, qui fuit liber. Triplex eſt ordo in homine: ad ſe, ad Deũ, ad proximum. Quò ad ſe, omnes actiones, & operationes, regula rationis menſurare debet. Quò ad Deum, regula legis diuinæ Quò ad ciuilitatem cum alĳs: regula legis humanæ. Peccat igitur contra rationẽ guloſus, luxurioſus, prodigus, & cæteri. Atq; contra ordinem legis diuinæ: hæreticus, ſacrilegus, & blaſphemus. Contra ordinem ciuilitatis: fur, homicida, adulter. Ob primum, remoſus conſcientiæ: ob ſecundùm, ſubſtractio gratię: ob tertium, punitio in terrena ſubſtantia, uel corpore. Anima diſtribuit uarium eſſe membris, ita Deus uniuerſis. *Peccatum.*

Ex ſermone. Verbum caro factum eſt.

Productio. Proceſsio.

INuiſibilia Dei, per ea quæ facta ſunt, conſpiciuntur. Inuiſibilia Dei, dicit conſpici, & hoc medio eorum, quæ ſunt facta & intellecta: ſempiterna quoq; uirtus eius, & diuinitas. Inuiſibilia conſpici, eſt docta ignorantia, aliquid eſt factum à Deo inuiſibili, quod eſt uiſibile, ut ſe oſtendat. Hoc medio me ad ipſum cõuerto, ut ad cauſam. Ita neceſſe eſt, quod iuuemus nos. Producens, eſt in producente, & eſt in ipſo, ut ſemen in principio, ſeu ut uerbum in dicente: eſt in ipſo, ut ratio in qua, & per quam procedit, quod producitur â producenre: productum diſtinguitur â producente. Et ideò dicitur, & uerbum erat apud Deum. Apud, ſonat æqualitatem. In analogicis, procedens eſt inferiùs, & inæquale, eandem naturam non participans: ſed in æqualitate, procedens eſt filius producentis, qui eſt alius in perſona, non aliud in natura. Et ideò eſt id ipſum uerbum, quod pater. Quare ſequitur, Deus erat uerbum. In analogicis, procedẽs eſt ĩferiùs, non apud: & eſt aliud in natura, à producente. Sed ut eſt in principio, non eſt aliud in eſſentia, neq; in natura. Arca enim in mente, non eſt arca: ſed uita, & intelligere artificis, & ipſius conceptio actualis. Verba Euangelĳ, de proceſsione diuinarum perſonarum, & docent hoc ipſum eſſe, & inueniri, in proceſsione & productione, omnis entis naturæ & artis. Arca procedens in eſſe manet in artifice, etiã ſi foris corrumpatur. Ideò ſequitur, hoc erat in principio apud Deum. Præmiſerat enim, quod in principio erat uerbum. Vide Eccardum, quem ſine nomine recitat lor-

danus, in ſermone huius feſtiuitatis.

Ex

Ex secutdo sermone, super Verbum caro factum est.

Lux. Anima. Mundus.

VErbum, uita, & lux, idem significãt in hoc Euangelio. Vnde λόγοσ, quia ratio, est uita & lux. Ratio enim illuminat, & intellectũ dat paruulis. Dicit qđ uerbũ erat lux uera. Nã est lux per se, nõ ab alio esse lucis habens, & ita est lux illuminãs omnẽ hominem, nam nõ est aliud lumen rationis omnis hominis qui uenit in hũc mundũ, nisi illuminatio lucis illius. Ex quo habes animã rationalẽ depẽdere ab illa luce æterna, à qua habet omne id quod est. Et non depẽdet ab ijs quæ sunt in hoc mũdo: quia uenit in hunc mũdũ à luce illa quæ dixit: fiat lux & facta est lux. Et anima rationalis nõ est lux illa, ut quidam putarũt quod esset una anima q̃ Deus, & illa per omnes homines distributa, sed est illuminatio illius. Sicut multitudo stellarum, est ex lucis solaris illuminatione. Et stellæ non sunt ipsa lux solis, neq; partes eius, sed effectus. Homo nominatur à forma principali scilicet intellectuali, quæ non est de hoc mũdo: sed uenit in hũc mundũ, descendẽs à patre luminũ. Dicit enim oẽm hominẽ uenientẽ in hũc mundũ. Quando igitur uenit in hunc mundũ: tunc de alio uenit. Est igitur alius mũdus rationis absolutæ, in quo sunt omnia in ratione. Et ab illo, descendit rationis illius imago, siue lucis illuminatio, siue uitæ uiuificatio. Anima igit intellectualis quũ sit imago uerbi ętterni, habet intrà se omnia ut imago. Et est ꝓpterea sic rerum similitudo, sicut exẽplar eius, rerũ ueritas. Veritas enim est eius obiectũ. Nam ab ipso habet omne quod habet, sicut uisus habet ab obiecto, esse suũ uitale scilicet uidere, & coincidit uideri cum uidere. In mundo erat & mundus per ipsum factus est. Nihil sine causa & ratione est, ideò ubicũq; aliquid est: quũ sine ratione non sit, non sine uerbo est, ideò uerbum semper in mũdo erat, nam & mũdus per ipsum factus est. Sed mundus nõ cognouit eum, cuius mundus sit factus per ipm: uidetur tamẽ quod semp fuerit. Sicut radius semp fuit quando sol, licet sit à sole: semper enim fuit creator, & nõ est apud ipsum ꝑmutatio, neq; uicissitudo, unde mũdus semper fuit, nã nec esse nec concipi potest aliter: quia creator eius æternus, & quia semp fuit mũdus in potestate creatoris eius: ideó semper fuit in creatore mũdus. Quãdo autem dicitur qđ mũdus æternus est factus, quũ nõ sit aliud æternus mundus q̃ ipse creator, tũc occurrit quomodo est factus: sic mundũ uisibilem esse per ipsum factũ, est ipsum inuisibilẽ per seipsum, uisibilẽ factum. Et hoc totũ, est mundũ æternũ & inuisibilem, factũ esse temporalẽ, & uisibilem: sicut si semper inuisibile, uellet se uisui ostendere ꝑ sua ipsius gloria, tunc faceret seipsum uisibile, assumẽdo uisibiles qualitates. Aeternũ, non potest aliud coæternum creare. Nõ enim possunt duo aut plura æterna esse Quare qđ mũdus æternus, seipsum ostẽderit seu fecerit tẽporalẽ: euenit quia aliter fieri nõ potuit, ut se ostenderet. Aeternitas enim nõ potest se extrà se nisi non æternaliter aut temporaliter ostẽdere: sicut pulchritudo uisibiliter. Exemplum huius

Sapientia.

qualecunque facito, de libro sapientiæ. Nam sapientia uolens se ostendere, de se librum edidit. In libro igitur sapientiæ, semper erat sapientia, & ipse liber, per sapientiam factus est. Et liber non cognouit sapientiam, & liber non nisi sapientiam continet, modo quo optimê est communicabilis, & ostensibilis sensibiliter. Non tamen est sapientia, forma libri, sed in se manet absoluta. Mundus, est ut liber artis æternæ, seu sapientiæ. ✻ Vnde adhuc, sapientia creauit aliqua capacia sapientiæ, quæ habent similitudinem eius magis propriam, & sunt intellectuales naturæ, & quàmuis illa quæ sic sunt capacia sapientiæ, sint ipsius sapientiæ propria, & ad illa tanquàm in sui capacia propiùs descenderit, tamen illa sua propria ipsam non receperunt. Sapientia absoluta quæ est ars omnipotentiæ, non fuit neque in angelis, neque hominibus, neque prophetis uti est, recepta. Ob hoc opera artis illius, remanserunt imperfecta.

Sapientia est filius Dei, & ubi recipitur, recipitur & filiatio Dei. Nam generatur filiatio in illo recipiente eam: sicut sapientia Platonis ubi recipitur, efficit Platonicos. Sed hæc filiatio, non est nisi ex Deo nasci, nemo enim fit filius Dei, nisi ex Deo nascatur. Ex Deo autem nasci, est quando spiritus rationalis fit similis filio, qui est sapientia æterna. Ille autẽ ad possessionem peruenire potest, scilicet cognitionem

seu

seu uisionem facialem patris. Et licet illa filiatio non fiat nisi uoluntate concurrente: tamen non ut ex sanguinibus, uel uoluntate carnis, uel uiri.

Ex sermone. Nunc dimittis.

Lumen.

CHristus est lumen ad reuelationem luminis gentium. Sicut lumen materiale ad reuelationem luminis materialis gẽtium, est à Sergio papa institutum: sic sapientia quæ Christus est, est lumen luminis gentium. Nam lumen gentiũ, est lumen scientiæ rationalis. Lumen autem Christi, lumen scientiæ diuinalis. Et hoc lumen uidetur oculo intellectus, & in eo uidẽtur omnia lumina: quia principium, medium, & finis omnis rationalis luminis.

Omne quod mẽs inquirit per motum, est pax. Pax illa, est salus, salus illa est lumẽ, lumen illud est gloria, gloria est felicitas, & finis, seu ultimitas desiderij spiritus.

Satisfactio.

Sicut Christus tanquàm peccator iudicatus est blasphemus, qui erat ipsa ueritas: ita uirgo glorioſa iudicata est mulier immunda, quę erat ipsa uirginitas uirginũ. Et sicut Christus factus est iustitia peccatorum & satisfactio: ita uirgo glorioſissima satisfactio parturientium, quò ad legem purgationis. In ipsa enim purgatione Mariæ, lex adimpleta est pro omnibus parturientibus, sicut in oblatione Christi satisfactio est pro omnibus peccatoribus: qui secundũm legem ad oblationem pro peccatis astringerentur.

Cereus.

Apis quasi spiritus sanctus, ex flore mel colligit & ceram, & non est uisibile mel illud in flore, neq; cera uidetur: ita spiritus sanctus ex flore uirginitatis glorioſissimæ uirginis Marię collegit materiam ceream, & melleam carnem, & ossa, & quicquid ad hominem erat opportunũ: & fecit habitaculum uerbo Dei. Cereus quid est aliud secundum ceram: nisi corpus? & secundùm lychnum: nisi anima? Et nisi superueniat ignis de cœlo, & uniat se mediante lychno ceræ: non erit candela uiua & uera. Christus est uerũ lumẽ, quod illuminat omnem hominem, sicut in figura quando ignis excutitur de silice, & iungitur cereo paschali, fit candela ardens & illuminans omnes candelas, quæ illi iunguntur. Christus ergò qui est sapientia, in omnibus humanis intellectibus per fidem receptus: lumen est illuminãs, quasi lumen de lumine, sine quo omnis anima est tanquàm lychnus cereri non accensi: habens aptitudinem ut accẽdatur, actu lumine carens. Omnis igitur ratiocinatio gentium: non habet reuelatum lumen sine sapientia quæ Christus est.

Ex sermone secundo. Nunc dimittis.

Lumen.

VNde lumen non uidemus nisi lumine: quia nihil sine lumine uidemus, sed lumen est medium ad seipsum, ideò nisi reuelet se, non uidetur: & sicut in lumine stellarum, uidemus stellas, & in lumine lunæ, lunam: sic in lumine solis, solem, & in lumine stellarum benè uidemus stellas: sed alia obscurè. In lumine lunæ benè lunam: sed alia imperfectè. In lumine solis optimè omnia uidemus: sed excellit oculos sol ipse. De lumine igitur animæ rationalis, scilicet sapientia æterna, in respectu ad intellectum, qui est oculus animæ, concipito sicut de lumine solis, in respectu ad oculum corporis.

Ex sermone. Tibi dabo claues regni cœlorum.

Potestas Ecclesiæ.

IN cœlo, primus est motus, á quo omnes motus recipiunt ut sint. Sic in Sole, plenitudo lucis, & in igne, plenitudo caloris, in corde, plenitudo uitæ, in capite, plenitudo sensus, in imperatore, plenitudo ciuilis imperationis. Sic in Petro, plenitudo auctoritatis à Christo commissæ, quæ descendit in omnes pontifices, & sacerdotes in Ecclesia.

Non est

Pax. Non est laus communis, nisi ubi pax Dei: non est pax, nisi ubi mandata seruantur.

Ex sermone. Reliquit eum diabolus, & ecce angeli.

Tentator. QVoties oritur tibi appetitus ad ea, quæ non sunt de regno ueritatis, toties circūspicias ad tentatorem: quia cum homines tali desiderio se immiscent, accedere consueuit. Cautè ergo circūspicias, in omnib. huius mundi illecebris, quàmuis non appareat aliquid minùs iustum: Nā latēre potest anguis in herba. Ecce dubitabat an esset filius Dei, licet sciret eum esurientem. Non igitur hæsitabat, filium Dei esse posse filium hominis, & esurire posse ut hominem. Esurire igitur, non certificabat, eum non esse Deum. Sed quia Deus & homo esurire potest, & mutare lapidem in panem, quem comedat: ideò in mutatione naturarum, uoluit de eo certior fieri. Et aduerte, quomodo arguit tentator: si filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant, nam uerbum filij Dei audiunt omnia, imò & mortui, audiunt uocem filij Dei. Quando enim uerbum Dei, uocat ea quæ non sunt, ut sint tanq; ea quæ sunt, cū uocare ipsius, sit dare esse: tunc omnia obedire necesse est. Deus loquitur lapidibus, & audiunt, & obediunt ei: quia non loquitur per extrinsecas aures, sed ut uirtus intima essentiæ. Cum uis infinita uult, tunc necessariò omnia obediunt. Miracula transmutationum, sunt opera filij Dei. Hinc si experimur, talia fieri per hominem, hunc filium Dei credimus. Sancti igitur, qui miracula super naturam facere probantur, inter filios & sanctos Dei computantur, siquidem aliter fideles reperiantur. Attende quomodo spiritus, qui tendit in filiationem, postquàm se quantùm potuit adaptauit ad filiationem, timere habet tentatorem, qui tentat eum per miracula.

Si dicere filij Dei, uertit lapidem in cibum siue panem, qui præstat uitam: multò efficaciùs uerbum Dei est, in quo homo uitam accipit, sicut in uerbo magistri, pascitur anima discipuli, cum sapientia.

Diabolus diligit, similis altissimo reputari: & hoc est peccatum, in quo manet ab initio. Nā procidere & adorare, habet in se cōfessionē, supremæ reuerentię, quę altissimo tantū debetur. Voluit similis esse altissimo: unde quia non potuit esse altissimus, appetebat similis esse. Et quia nec hoc fieri potuit, cū illa similitudo altissimi, quæ est ipsa maxima æqualitas, non sit nisi Deus: cecidit in regionē dissimilitudinis, qui usq; ad impossibile ascendere nitebatur. Et nunc in hac regione dissimilitudinis, non cessat hoc persuadere, ut saltem pro altissimo ueneretur, cuius non sit. Sicut hypocrita, studet omni conatu persuadere, quibuscunq; signis & nutibus, ut pro sancto ueneretur, quàmuis non sit, imò eo ipso quod sic suadet, ostendit se non esse id, quod affirmat, & falsum seipsum prodit & damnat.

Ex sermone. Miserere mei, fili Dauid.

Donum. Peccatum. SVnt septē motus spiritus sancti, scilicet gratiæ seu dona in anima, per quę anima ad uitam mouetur. Et septem mali motus, per quos anima uexatur, & ducitur ad mortē. Et quādo in seruitutē spiritus mortis se dedit, taliter obediendo, malis uexationibus: tunc deseruit uitam & salutē. Transit liber rationalis spiritus per consensum, in seruitutē maligni: ideò non est peccatum, ubi hic consensus esse nequit. Cum uoluntas eligit, tunc se stringit ad id quod eligit, sicut in matrimo-

Amor. nio, & omni amore. Cum se astringit ueritati, tunc efficitur unum corpus cum Iesu, qui est ueritas ab initio. Anima nostra, unitur ueritati per amorem, qui dicitur charitas Et hic est amor temperatissimus, scilicet calor spiritualis, habens pietatem humectantem, & continuē uiuificantem animam. Sed motus malignus, est amor concupiscentiæ, inclinans deorsum, & separans à uera uita spiritus, conuertendo ad ui-

Peccatum. tam carnis, quæ est mors spiritus, secundùm Paulum. Recedit enim à ueritate ordinis, & lege æterna, quæ est regula omnium actuū humanorum. Omnes res, ordinantur ad debitum finem: hinc deuiare à fine, est peccare. Homo autem habet oculos sursum, & inclinatur ad uitam æternam, quam desiderat. Ideò sursum aspicere debet homo, ut ex uisione generetur amor, ex amore desiderium, ex desiderio acquirendi studium.

ſtudium. Recta ratio, eſt menſura ſiue regula actuum humanorum. Qui ergò menſurat ſine illa, peccat. Anima enim eſt illius naturæ, quòd poteſt capere omnes ſcientias & ueritates, & eſſe habitaculum Dei. Sed peccatum naturam talem deſtruit, ita quòd anima perdit illam capacitatem, ſicut frigus facit in aqua. Nam ante frigus, aqua capit corpora, quæ immittuntur: ſed frigore conſtringente, non. Oportet igitur, quòd glacies reſoluatur per charitatem. Peccatum, corrumpit naturalem pulchritudinem animæ, quæ eſt ſplendor diuinæ lucis: quia diuidit inter Deum & hominis animam, ponens peccatum in medio, propter quod manet tenebroſa. Creatura quæ liber, ordinatur ad operationem: operatio, ad delectationem. Operatio hominis, eſt intelligere ueritatem, & amare bonitatem: quod corrumpit intelligere, eſt peccatum. Et propter peccatum primi hominis, totum genus humanum eſt inuolutum, & obtenebratum, & manet ueritas uti eſt, incognita ab omnibus, licet quiſq; apprehendat aliquid. Plenaria igitur ueritas, ob peccatum, in hoc mundo manet incognita. Peccatum enim, eſt tanquàm macula, quæ impedit uiſum. Sicut infirmitas, à corpore, modum, ſpeciem, & ordinem tollit, quia attenuat, deformat, & ordinem humorum deſtruit: ſic peccatum eſt priuatio modi, ſpeciei, & ordinis animæ.

Fides ſanat, ſicut baptiſmus lauat: mira res eſt fides, quæ ſanat & iuſtificat ſpiritum: nam eſt conceptus ſaluatoris in anima. Quando igitur fortis eſt talis conceptus, & magnus: eſt ſicut ignis, conſumens omnem maculam, & illuminans omnes tenebras & perficiens omnes uires, & actuans omnem potentiam. *Fides.*

Quamdiu deſideraverit aliud anima, quàm uitam ſuam, quæ Deus eſt: non perueniet ad illam magnam fidem. Quare Paulus dicit, quòd transferre montes per fidem, non ſit habere fidem, de qua hîc loquitur Chriſtus: ſed requiritur fides, formata charitate, charitas enim eſt uita. Vnde anima, ſine illa eſt mortua, tanquàm ęstinniens. Malignus ſpiritus aduerſarius unitatis, & ueritatis, & charitatis: dominatur fidei illi, quæ eſt ſine charitate. Cum fides eſt formata in homine: tunc uoluntas ſolùm uult Deum, & ſtat hominem attigiſſe talem fidem, & non facere miracula. Sicut Ioannes Baptiſta, maximus omnium indubiè attigit, nec tamen fecit aliquod miraculum. Ex miraculis, non poſſumus arguere, quenquàm eſſe ſcriptum in libro uitæ: niſi concurrant alia, ut nos docet Chriſtus: non debere nos lætari, ſi nobis ſubijciuntur ſpiritus, ſed quia ſcripti ſumus in libro uitæ. Chriſto omnia ſubijciuntur: ideò ubi ipſe habitat per fidem in anima, tantæ uirtutis eſt anima illa, quòd omnia fiunt ut uult. *Charitas.*

Vbi uerbum eſt in anima, ibi uoluntas habet in uirtute ſua, uirtutem omnipotentiæ, ſecundùm gradum fidei: magnam, ſi magna fides eſt. Nunquàm peruenitur ad ſcientiam, niſi fides præcedat, qua ducitur ad eam. Si enim non crederet ſe poſſe aſſequi eam, non ſtuderet. Poſtquàm fide pergit, non pertingit, niſi fides ſit magna, & deſiderio magno inflammata. Nam aliâs de facili non continuaret ſtudium, ſed uel minimo impedimento ſuperueniente, deſperaret. Deſperatio enim, euenit ex parua fide.

Ex ſermone: Beatus uenter qui te portauit.

OMnis ſubſiſtentia, eſt unio. Et ob hoc, regnum æternum eſt pax, quies, & unio infinita. Vita eſt unio, mors diuiſio. Regnum uitæ, eſt in charitate, quæ eſt unio: regnum mortis, in odio, quæ eſt diuiſio. *Vnio.*

Anima, quæ in ſe per fidem formatam collegit Ieſum, & cum ipſo, & de eius regno exiſtit: omnia poteſt in potentia regis. Sicut fidelis officialis, diligens Dominum ſuum in ſe per fidelitatẽ, habet ſpiritum Domini ſui, in cuius uirtute, omnia quæ Dominus poteſt, ipſe operatur, ſicut fidelis & prudens ſeruus, quem Dominus conſtituit, ſuper omnem familiam ſuam. *Poteſtas.*

Ex sermone: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum uerbum tuum.

Principium.

DEus creauit omnia, nihil se creare potuit. Omnia quæ intellectus noster capere potest, habent principium, unde sunt id quod sunt: & illud, est necessariò æternum, quia principium, & in illo sunt omnia, ut in principio & causa. Causa autem & ratio seu principium, communicauit omnibus seipsum & manet ab omnibus absolutum. Nã cum sit æternitas seu infinitas, non potest multiplicari, ob suam perfectionem, quæ non capit augmentum. Omnia procedunt ab eo, qui in se omnia intuitus est, & bona esse uidit, & sic prodierunt in esse. Verbum autem, est conceptus seu similitudo intellectus, seu ars omnipotentiæ, complicans & explicans omnia. Vnde quando res explicantur, in similitudine uerbi seu conceptus explicantur: & res omnes de se suam multiplicant similitudinem, ut experimur medio speculi. Vnde sicut similitudines illæ, tantùm habent ueritatis, quantùm assimilantur exemplari à quo procedunt, & participant ipsam ueritatem suo modo, remanente ueritate rei absoluta: sic omnis creatura, est imago absolutæ ueritatis, quæ est uerbum. Creauit autem Deus intellectualem naturam, cui dedit artis creatiuæ altiorem similitudinem: fecit enim eam talem, ut ipsa ex se posset artem seu uerbum producere, & per medium illius formare. Sed formæ illius artis, sunt figuræ uerarum formarum: sicut intellectus, est similitudo diuini intellectus, qui est creator rerum. Inest rationali creaturæ desiderium, ut similis fiat altissimo, & hoc tàm in angelis, quàm primis parentibus peccatoribus, experti sumus. Sed hoc desiderium, habet rationalis anima à Deo. Modus uerò datus fuit eidem, ut non præsumptione suæ uirtutis, aut adiutorio cuiuscunq; creaturæ: sed humilitate & obedientia, crederet assequi finem desideriorum. Vnde angeli præsumptuosi, & primi parentes, qui quęsiuerunt medio esus, appræhendere uerbum seu sapientiam, & similes ei fieri: perdiderunt finem suum. Et hinc Deus uolens saluare, uenit, & factus est Iesus.

Ex sermone: Hic est uerus propheta, qui uenturus est.

Pascentia. Viuificatio.

CHristus pascit corporalem & sensibilem uitam, per cibum corporalem conformen illi naturæ, & animam rationalem, per uerbum. Ratio enim, non nisi uerbo pascitur. Ignis mediante aëre calefacit: & Sol, mediante aëre illuminat terram: sed Sol non illuminat radium, mediãte aliquo alio. Sic uerbum illuminat animam rationalem, quasi radium suum, mediante seipso: & mediante radio, illuminat uitam naturalem. In respectu ad omnipotentiam, panis est in potentia ad panes: sicut granum ad grana. Et uis nutritiua finita, extẽditur per uirtutem infinitam: sicut unum uerbum, sub una combinatione literarum clausum, multiplicatur in multa uo lumina, ex quibus omnes studentes pascũtur. Anima uiuificat per motum, qui est secundùm eleuationem & depressionem, sicut patet in pulsu: sic anima uiuificatur per motum in altum, scilicet amore cœlestium, & per motum in infimum, scilicet timorem infernorum. Si habet talem motum, uiuit, aliter non.

Anima uiuificat per calidum, tanquàm instrumentum, & sine eo non est uita: sic per calorem amoris, Deus uiuificat animam.

Anima uiuificat per cibum, sine quo longo tẽpore, non potest uiuens uiuere; quia calor ignis, consumit humidum radicale, quo consumpto, consumitur uita, sicut de igne patet in lampade. Quare requiritur cibus ad refectionem, deperditi. Sic anima cibatur, mediante uerbo Dei, non in solo pane. Sicut homo non potens sumere cibũ, uel saltem retinere, non potest uiuere; ita anima, quæ non potest audire uerbum Dei, & custodire illud, non uiuit. Sicut nec corpus sine humido; ita nec anima sine humido deuotionis, sine quo est arida & sicca, & per consequens mortua.

Quòd una culpa obligat ad gehennam, nec solùm Deus est amicus, unius particularis hominis, sed totius speciei, & cum bonum commune excedat particulare, iustũ est pro cõseruatione multitudinis, q̃ ipe puniat hominẽ particularẽ. Sic agricola, arescentẽ ramũ tollit, sic medicus, mẽbrũ putridũ abscindit, & iudex latronẽ suspendit.

Deus

Deus agit ut lux, quæ ſe communicat omnibus, prout eſt capacitas recipientium, & actus actiuorum.

Deus diligit, ſed proprium bonum, non ſolùm ſecundùm quod in ſe eſt, ſed ſecundùm quòd eſt in ſua ſimilitudine, ſicut pater diligit filium, quia eſt quoddam bonum patris. Et ſicut artifex diligit ſuum artificium, & poëta ſuum poëma, inquantùm ſunt ſimilitudines, effluxæ ab anima artificis: ſic Deus diligit hominem, quia opus ſuum, & quædam ſimilitudo boni diuini. Homo enim nihil eſt, niſi quoddam diuinũ bonum participatum. Amor transformat amantem, in amatum. Deus autem nequit transformari, cũ ſit inalterabilis: ſed diligendo hominẽ, ad ſe trãsformat, de carnali faciẽs ſpiritualẽ, & de terreno cœleſtẽ. Et ob hoc diligẽtes Deũ, filiũ Dei uocãt: filio habet formam patris. Poteſt etiam dici quòd amor diuinus, Deum in amatum trãsfert, quia exinaniuit ſeipſum, formam ſerui accipiens. Sic enim Deus dilexit mundum, ut filium ſuum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum non pereat, ſed habeat uitam æternam.

Deus diligit nos, ut bonum nobis influat. Bonum enim eſt communicatiuum ſui ipſius. Omnes res naturales, quæ excellunt in aliquo, influunt in alia: ut Sol, influit lumen illuminatis: & ignis, calidis. *Cõmunicatio.*

Omnia tendunt ad unitatem: natura, ex diuerſis elementis, facit unum: & quælibet creatura, ſiue res, deſiderat aſſimilari ſuo creatori, qui eſt unus. Nam aſſimilatio, eſt cauſa dilectionis. *Vnum.*

Amor, eſt cauſa donationis. Qui uult habere diuina dona, debet ab eo amari: & qui amari uult, debet ei aſſimilari: & qui uult ei aſſimilari, debet ad unitatem ſtudere. Hanc autem unitatem facit amor. *Amor.*

Ex ſermone: Si quis ſermonem meum ſeruauerit.

ILle libenter audit uerba Dei, qui habet intellectum, uti ex Dei eſt, ſcilicet purũ, & liberum, nulla paſſione infectum, ſimplicem, ſanum, & clarum. Nam talis intellectus ab eo deſiderat paſci, à quo habet eſſe, & hoc quia ſanus. *Intellectus:*

Intellectus qui eſt à ueritate, inclinatur ad ipſam. Principiũ intellectus, ſcilicet ueritas, eſt etiam obiectum eius: ac ſi color eſſet creator uiſus, ſicut eſt obiectũ eius. Quare ſi intellectus liber, adeò ſe conuertit, ut induat conditionem & contractionem hominis, puta quia fit Platonicus: talis non audit cũ delectatione & guſtu, niſi uerba Platonica. Et licet Ariſtoteles meliùs diceret, non poſſet diſcernere, quia non eſt Ariſtotelicus. *Intellectus ad aliud conuerſus.*

Sermo Dei, in ſe continet uiuificationem animæ, ſicut lux illuminationem aëris. Si enim aër illuminatus, per lucem Solarem, ſeruaret ipſam illuminationem: in æternum, nunquàm tenebreſceret, quando Sol ei nunquàm deficeret. *Sermo.*

In pane uiſibili, eſt cibatio inuiſibilis, ſub uiſibili ſpecie, & ſub ſermone audibili, eſt uerbum cibans animam. Vnde uerbum magiſtri, non eſt ipſa ſapientia, ſed eſt lumen lucis ſapientiæ. Vnici autem atq; maximi magiſtri Ieſu ſermo, ſecum defert lucem, animam illuminantem: non lucem lucis, ſed lucem ipſam. Et in hoc eſt differentia, inter ſermonem unici & maximi magiſtri, & aliorum, qui non niſi participatione ſunt magiſtri. Spiritus ſanctus, qui procedit à patre & filio, in corda fidelium, per ſermonem Chriſti: ille eſt uiuificans animam illam, quę ipſum ſeruauerit. Sed ſpiritus ſanctus, non eſt niſi charitas, diffuſa in cordibus fidelium. Vnde nemo ſeruat ſermonem, niſi qui credit Chriſtum filium Dei. Ille enim qui credit, ſermonem eſſe ſermonem filij Dei, miſsi à patre: ille recipit ipſum, non hæſitans ipſum efficaciſsimum, & nihil dubitat de ueritate eius: hoc credere, eſt ſeruare ſermonem Ieſu. Non enim poteſt quis non ſeruare ſermonem filij Dei, qui nihil hæſitat, ipſum eſſe filium Dei, qui loquitur. Verbum igitur Dei quo uiuit & paſcitur anima, ſe transfert in animã, quæ ipſum recipit fide formata: et immergitur uita rationis in ratione, ſicut amor, animam amantis facit uiuum amorem. Sed uita illa quæ fide capitur, durante fide, non apparet uti eſt: fide enim tenetur, & uiſione nondum cernitur. Fides, ex auditu eſt. Verbũ

Dei,ſeu ratio infinita,lux eſt omnis rationalis uirtutis,ideò p̃ſtat uitã æternã rationali ſpiritui. In charitate,eſt uerbũ illud patris omnipotentis. Indiuiſa.n. ſunt opera trinitatis. Mediante charitate ſeu ſpiritu ſancto, immittit ſe uerbũ & pater in animam. Vnde promittit Chriſtus habenti charitatem, ſe ei oſtenſurum, & quòd pater ſit in
Euangelizãs eo,& quòd ipſe & pater, apud illum manſionem facient. Euangelizans,ſe debet habere quaſi uir fortis & ſerioſus,ſine peccato,omnino uerax, nam uices Dei aget:& fideles,ad uerbum audiendum ſe habere debent,non ſecùs quàm ad Euchariſtiam.

Euangelizare,non competit omnibus ſacerdotibus, ſicut conſecrare: imò eſt altioris uirtutis,& primis in Eccleſia Dei,qui ſunt ſucceſsores Apoſtolorum,competit, & alĳs tunc tantùm,quando ipſi per illos mittuntur.

Vita æterna. Intellectus,eſt uiſus animæ rationalis. Vnde anima ibi uiuit in æternum,ubi non uidet mortem,ſcilicet in intellectu. Si enim intellectus, qui eſt in ſe habens ſapientiã Dei,eſt intelligens ſeu uidens uit ãſuã,quia intelligere eius eſt eius eſſe,& eſſe intelligens ſeu uidens,eſt eſſe uiuens æternaliter:talis non uidebit mortem in æternum. Viuens enim ut uiuens in ſe,non uidet niſi uitam,& nequaquàm mortem,cũ mors non ſit,niſi priuatio uitę:uidere enim,ſolùm competere poteſt uiuenti. Mors igitur,per uiuentẽ non eſt uiſibilis,qui oĩa uidet,nõ uidet mortem:nã mors,nihil eſt omniũ. Anima rationalis, quæ eſt capax uerbi,ſola habet uiſum incorruptibilem,quia æternum & infinibilem,poteſt enim paſci uerbo æterno. Et ideò ſicut uis uiſiua ſenſibilis,eſt infinibilis,per omne uiſibile(nunquàm enim ſatiatur oculus uiſu)ſic uiſus intellectualis,nunquàm ſatiatur uiſu ueritatis. Semper.n.acuitur,& fortificatur uis uidendi:ſicut experimur in nobis,quòd quantò proficimus plus in doctrina,tãtò capaciores ſumus,& plus proficere appetimus,& hoc eſt ſignum incorruptibilitatis intellectus.

Memoria. Orant Iudæi ad Deum,ut ſit memor promiſsionum,factarum Patriarchis. Si igitur in memoria Dei,qui uita eſt,ſunt Patriarchæ & Prophetæ:nõ poſſunt eſſe mortui. Memoria.n. Dei,eſt Deus,qui eſt uita, & extra illam ſunt, qui in conſpectu eius ſunt mortui. Vnde memoria Dei,eſt liber uitæ,& mortui,ſunt deleti de libro uitæ.

Imago. Pater,eſt filĳ pater,& pater eſt in filio,& filius in patre:ſicut æqualitas in qua non eſt niſi unitas,& in unitate non niſi æqualitas,& in imagine perfectiſsima,nõ niſi exemplar:& uiua imago intellectualis,non uidet in ſe,niſi id cuius eſt imago. Vnde ſi diceret talis imago uiua uita intellectuali,ſe nõ cognoſcere eum,cuius eſt imago,mẽdacium diceret:aliud enim diceret,quàm intra ſe concipit. Cõcludit igitur Chriſtus: Scio eum,& ſermonem eius ſeruo.

Immolatio. Abraham uidit Chriſtum,quando fide non hæſitauit,in ſemine ſuo eſſe Chriſtum promiſſum. Vidit autem in reuelatione,quę ſibi facta fuit in immolatione Iſaac,Chriſtum in Iſaac uerè immolandum. Chriſtus uti fuiſſet Iſaac uolũtate patris Abraham, ita uoluntate patris ſui,fuit immolatus:& gauiſus eſt, quando ſcilicet uidit diem illũ, in quo ſemen in Iſaac,efficaciter perficere debuit immolationem, ſecundûm ordinationem patris cœleſtis,qui iubebat quòd Iſaac immolaretur.

Abſconſio. Diem ſeu tempus immolationis uidit & gauiſus eſt: quia erat tempus redemptionis eius. Ieſus ſe abſcondit,& exiuit de templo. Abſcondere hîc,eſt tollere notitiam:omnis cognitio à uerbo,quod λόγ☉, ſeu ratio dicitur. Vnde non communicare influxum lucis,eſt excæcare cognitionis oculum, ſicut oculus quò ad uiſionem excæcatur,quando lumen ei ſubtrabitur.

Ex ſermone:Promiſi hodie.

Animaimmortalis. QVi ex Deo eſt,uerba Dei audit. Loquitur de anima,quę ſolùm poteſt uerba audire,aures autem,uocem audiunt. Si igitur anima quæ audit uerba,non eſt ab alio,quàm à uerbo immediatè:tunc anima ipſa,eſt immortalis & incorruptibilis. Sicut omnia uidemus ſemper eſſe,quę immediatè à Deo creata ſunt:ut cœlum,terra,elementa. Deus per uerbum ſuum creat: uerbum eius,ars eius eſt. Creat igitur per artem,animam artis capacem. Vnde anima,q̃ eſt ipſa capacitas artis,menſurat omnia,ſcilicet tempus, & motum, & quicquid eſt. Non eſt igitur temporalis,quæ ſuperponitur tẽpori quod menſurat. Omnis enim artifex

tifex,producit opus ſuum, optimo modo quo poteſt:ſic producit potentia infinita, opus ſine fine,finita cum fine..Quare quicquid à Deo,mediante creatura finita producitur,quæ non poteſt habere potentiam infinitam: habet finem ut homo ab hominibus productus,eſt mortalis,& ita de plantis.Creatura, quæ poteſt Deum diligere, & colere iuſtitiam,& ueritatem,& uirtutes immortales:poteſt etiam à Deo diligi immortaliter.Et quia dilectio,non ſolùm in uoluntate,ſed operis exhibitione, debet oſtendere beneuolentiam,boni autem in hoc mundo opprimuntur,& eis oſtendi non poteſt beneuolentia immortalis: ideò in mundo incorruptibili eis oſtenditur. Iuſtitia enim Dei,requirit ut fiat retributio meritorũ. Quomodo fieret illa ei,qui eligit mori pro iuſtitia,ſi moriendo ſecundùm hunc mundum, eſſet penitùs extinctus? Eſt autem anima,ſpiritualis ſubſtantia,non habens contrarium, in corpore ut in carcere, ſeu ut natura in naui,quę non corrumpitur,carcere uel naui corrupta.Ideò dixit Dauid:Educ de carcere animam meam, ut confiteatur nomini tuo. Corpus eſt inſtrumentum animæ,ſicut malleus artis fabrilis,quæ deſtructo malleo,non perit. Vt Ariſtoteles fidem etiam facit,dicẽs:ſi ſenex haberet oculum iuuenis, uideret ut iuuenis. Et experimur per beryllum,animam non ſeneſcere,ſed membrum.Anima eſt in corpore,ſicut lux Solaris in aëre,quæ & ſi deſerat aërem,non tamen Solem.Sic non perit anima uegetatiua, ſicut ignis in carbone:ſenſitiua, ſicut in candela:rationalis,ſicut radius in aëre.Videtur operatio animæ non ſubeſſe tempori.Nam res cognoſcitur per ſuam operationem.operatio autem temporalium, eſt temporalis. Sicut corpus temporale,temporaliter moritur, & ſicut uolens ire Romam, ambulat per dies plures.Operatio autem animæ,eſt ſine tempore, ut experimur nos cogitare,& concipere ſubitò,ultrà mare nos eſſe. Homo poſitus eſt in medio, inter ſuperiorem angelorum naturam,& animalem inferiorem: eſt enim ſuprà omnia animalia. Medium autem,ſortitur naturam utriuſq;. Quare ſecundùm ſpiritum rationalem, eſt naturæ ſuperioris incorruptibilis. Ex his & alijs perſuaderi poteſt,animam immortalem eſſe. Et quia immediatè eſt à Deo,& non eſt à ſeipſa:non poteſt ipſa in ſe ipſa uitaliter ſubſiſtere,niſi ſuæ fontali origini inhæreat:ſicut radius Solis,non poteſt eſſe in ſe abſciſſus à ſole.Paſcitur igitur continuo influxu Solis.Sicut igitur nubes eleuãtur à terra,per quas impeditur,influxus claritatis Solaris radij:ſic ex animalitate terrea,quæ ex Adam,oriuntur tenebræ,obſcurantes rationem,quæ ſunt peccata,& uarietates peccatorum ſiue nubium. Ventus autem qui eſt ſpiritus,oritur in aëre, & aut reſoluit nubes in pluuiam,aut expellit. Sic & in animam, uenit ſpiritus purgans,& reſoluens denſitatem nubium, aut ſubitò expellens, ut radius ſolùm ſubſit ſine impedimento ſoli, tunc enim uiuit ſub claro influxu princpij ſui eſſe. Hic autem ſpiritus datur per uerbum. Nam fides eſt per quam recipit anima fortitudinem purgandi ſe,& pellendi denſitatem. Et ardor qui in anima oritur ex conceptu, qui ex fide eſt, uocatur charitas,operiens multitudinem peccatorum. Sicut gutta olei,immiſſa papyro uel pergamento denſo,facit quòd tollitur opacitas, & oritur claritas:ita purgãda eſt anima ab opacitate, ut poſsimus ſub influentia Solis iuſtitiæ, recipere paſtum uitæ. Eſt autem Euchariſtia ſacramentum,in quo fide attingimus cibum uitæ. Oportet igitur ſi ratio debet cibari uitaliter, quod ipſa appetat cibum: non autem appetit, niſi fameſcens. Vnde non credentes cibũ eſſe,illum non appetunt. Quare pueri,qui diſcretionem non habent,inter cibum corporis & cibum rationis, nec Iudæi,uel infideles,capere poſſunt iſtum cibum, qui ſolùm per intellectum fide formata, capitur.Fides enim,eſt ut uis digeſtiua,qua non exiſtente,nihil operatur cibus.Famelici autem,ſolùm delectabiliter paſcuntur: neq; alij uita illa paſci poſſunt, quæ eſt delectatio & lætitia,quàm qui fameſcunt,& ſunt illi,qui omni amore alieno, & appetitu corrupto carent.Appetitus corruptus tollitur,ſublata materia peccante, de qua ortum habet. Vnde ſi ſentis in te, famem ueritatis & iuſtitiæ,tunc cibus ille animæ erit tibi conueniens.Signum autem iſtius famis eſt, quia frequentas omnia loca, quærendo ſemper id quod appetis,ſicut famelicum animal,quærit gratum paſtum circumeundo: Quare ſæpè & ſolliciti è & lætanter quærere magiſtrum, qui te inſtruat de ue-

Purgatio.
Paſtus animæ

Euchariſtia.

ritate, frequentando sermones, signum est te uerè famescere, & appetitum habere rectificatum. Et si uis experiri in te, an fames sit magna, uide, quid faceret famelicus homo, ne fame moreretur, nihil enim ille præferret cibo, omnia uenderet, ut emere posset cibum uitæ: si sic esuris & sitis iustitiam, quòd omne id, quod non est iustitia, paratus sis dare, ut iustitiam assequaris, beatus es: quia tales (ut ait ueritas) saturabuntur. Quamdiu hoc non fuerit, adhuc non plenè famescis. Oportet igitur te purgare & euacuare meliùs, quousq; eueniat talis fames, ac talis appetitus:

Ex sermone: Verè filius Dei erat iste.

CHristus mortuus est, ut omnia essent cõsummata per ipsum. Et fructus mortis est, ut omnem consummationem assequamur, ut contra ignorantiam, illuminationem consummatam assequamur. Ex testimonio mortis, & fides, in qua lucet lux illa, iustitiam assequimur consummatam, iustificati in sanguine Agni immaculati. Si recipimus Christum, assequemur obediẽtiam cõsummatam, humilitatem consummatam, pietatem consummatam, filiationem consummatam, Deiformitatem consummatam, spiritum Dei seu charitatem consummatã, gaudium, pacem, & quicquid spiritus appetere potest consummatum, remedium cõsummatum contra erroris spiritum huius mundi, & contra aduersitates sensibiles.

Intellectus. Si consideremus, quomodo intellectus se communicat cum gaudio, ut experimur per scripturas, quibus nisi sunt scribentes, suum communicare intellectum: nihil mirum uideri poterit, si Deus, qui est purissimus intellectus, uoluit diuitias suas communicare, & notas facere. Et in hoc, homo est est finis creaturarum: quia habet intellectum, qui est capax notitiæ, quem Deus (ut noscatur) creauit: quantò quis doctior, tantò libentiùs communicat doctrinam: quantò regis gloria notior, tantò rex glorio sior. Ignotus rex, non differt à non rege: sed quia homo non potuit attrectare Deum, qui est homini inuisibilis, cum non possit ipsum, aut speciem eius uidere, aut uocem eius audire: tunc finis creationis est homo, qui est filius Dei. Filius enim est patris filius, sicut uerbum intellectus. Verbum enim uiuum, cum sit conceptus intellectus, exit ab intellectu, & scit unde sit, & cognoscit intellectum. Sicut uerbum, quod sub scriptura doctoris latet, si esset uiuum, uti intellectus à quo exiuit: cognosceret patrẽ suum, & reuelaret ipsum, mediante uiua uoce, sicut uerbum mortuum, mediante uoce mortua, quæ est scriptura. Vnde nisi Deus talem creasset hominem, cuius intellectus, fuisset exaltatus ad unionem uerbi Dei: remansisset Deus hominibus incognitus. Est igitur propter talem omnis creatura, quia ipse finis. Et hic est magister, qui potest tollere ignorantiam, & illuminare omnem hominem, uenientem in hunc mundum: dum modò recipiatur doctrina eius, quasi unigeniti patris, in plenitudine gratiæ & ueritatis: sine illo, nemo potest attingere finem, cum finis sit cognitio Dei.

Verbum. Ad hoc autem ut recipiatur, omnia scripta per ipsum consummata sunt. Christus igitur, est uerbum patris abbreuiatum super terram. Humanitas Christi, est quasi liber uiuus, in se habens uerbum uiuum patris, & est quasi conclusio omnium librorum, & scripturarum, & figurarum, & formarum, & artium, scibilium, & operabilium: sicut conclusio est breue uerbum, complicans omnia in uirtute, quę per libros multos, non possunt sufficienter explicari. Conclusio autem est, propter quam scribuntur omnia, & similiter per quam omnia scribuntur. Nam quæ scribuntur, non sunt nisi explicatio eius. Sicut uides, quomodo uerbum est manens apud patrem, & est missum in mundum, mediante natura humana: sicut uerbum intellectuale magistri, manet apud magistrum, & mittitur in chartam, mediantibus literis, & figuris. Et sicut magister, mittit uerbum suum, mediantibus literis cognitis, ijs ad quos mittit, aliter frustra mitteret: sic Deus misit uerbum nobis, mediante habitu humano, nobis à natura cognito, alioqui frustra misisset. Christus loquitur ea, quæ pater in ipso, seu loquens in ipso, seu mittens: ea enim quæ patris sunt, eius sunt, & econuersò, & pater in ipso, & ipse in patre, & qui recipit eum, recipit & patrem, & qui uidet eũ, uidet & patrem, & non potest ad patrem quisquàm uenire, nisi per eum.

Ex

Ex ſecundo ſermone: Verè filius Dei erat iſte.

HIc docemur ex geſtis, quomodo hoc uerbum, eſt uerbum charitatis. Nam ab ipſo charitas effluit. Deus charitas eſt, uerbum Dei, uerbũ charitatis. Quid quærit amor, niſi amari? hoc amari, eſt cognoſcere amorem. Intellectus per amorem ſe communicat. Sed quia Deus eſt intellectus, qui eſt charitas, non aliter poteſt cognoſci, niſi dilectione. Qui igitur diceret, ſe Deũ cgnoſcere, & illum non diligeret, mendax eſſet, & qui diligit, cognoſcit quem diligit: & gradus dilectionis, eſt oſtenſio gradus cognitionis. Et quia Deus excellit omnem intellectum, ideò nunquàm ſic diligitur, ſicut diligibilis eſt, quia eſt charitas ipſa. Ieſus, eſt uerbum charitatis, in eo non loquitur niſi charitas. Solus Ieſus amat patrem, modo quo amabilis eſt: quia cognoſcit eum, modo quo cognoſcibilis eſt. Nititur amans ut amans, ſuum amorẽ, omni poſsibili modo oſtendere, ut cognoſcat. Sic experimur, Ieſum oſtendiſſe per omnia quæ fecit in hoc mundo, charitatem abſolutam, cuius ipſe erat legatus, & uerbum. Deus pater non pepercit filio ſuo, ut oſtenderet, quòd magis nos diligere non poſſet. Filius non pepercit animæ, ſeu uitæ ſuæ, ut oſtenderet, ſe uerum legatum charitatis. Non potuit maior eſſe amor patris, & hoc oſtendit, quia non præpoſuit ei proprium & unicum filium. Nec potuit eſſe maior amor filij ad nos, quia ut adimpleret legationem amoris, non præpoſuit uitam ſuam amori. Videamus, quibus ſignis Ieſus ſe oſtendit, uerbum & legatum charitatis, & ſigna ex hiſtoria elicia mus. Vnum ſignum habemus, ex geſtis in cœna in Bethania, quæ fuit ante ſex dies Paſchæ. Aliud ſignum, ex geſtis in die Palmarum, & duobus diebus ſequentibus. Tertium ſignum, ex geſtis in ultima Cœna. Sed ultimum & maximum, ex geſtis in die Paraſceues. *Amor.*

Ex ſermone: Paracletus autem ſpiritus ſanctus, qui à patre procedit.

SIquis præd caſſet de manna ſcilicet quomodo eſt cibus, omnem in ſe habens delectationem, ita quòd ſapor eius, complicet omnis guſtabilis guſtum carnium, piſcium, & reliquorum guſtabilium: quia talis ſapor, habens in ſe omne id: quod uoluerit deguſtans, nunquàm fuit alicui cognitus, ideò non capitur talis cibus eſſe, licet credatur dicenti. Eſto igitur, quod ſapiditas illius cibi, immittatur ſaliuæ, ita quòd guſtus immutetur aut attrahatur ad apprehenſionem eius: tunc guſtus intuetur illius ueritatem, quod priùs fide percepit. Ecce ad talem guſtum non ſufficit, quòd organum ſit ſanum, puta lingua & ſpiritus, ſenſitiuæ uirtus, ſublimis & clarus: ſed requiritur etiam, quòd in eo generetur ſapor ignotus. Homo fuit totus carneus, & priuatus omni ſanitate ſpirituali, & Chriſtus uenit, & de ſanando homine omnem curam egit, & primò hominem ſanari poſſe, uſque quò æternam uitam adipiſcatur, euangelizauit: & quomodo homo ſe parare debeat, & guſtum uitæ deperditæ per originale peccatum recuperare, inſtruxit: deinde quis cibus talis uitæ foret, propalauit. Non poterãt homines hunc cibum quem nunquàm deguſtarunt, intelligere, niſi conſolator paracletus, manna ſcilicet ſapor illius cibi, deſcenderet in linguas, quo ueniente in Apoſtolos, ipſi omnia intellexerunt. *Manna.*

Species magnetis, habet eſſentiam, uirtutem, & operationem. Ab eſſentia, generatur uirtus: ab utroq; procedit operatio. Virtus prædicat eſſentiam, ſed non poteſt capi, niſi per explanationem explanetur. Ferrum eſt ab illo. Magnes enim eſt principium ſeu mater ferri. Species ſeu forma magnetis, trahit ad ſe ferrum, ſed non niſi ſpiritus à forma & uirtute procedens, mittatur ad ferrum, poſtquàm ſpiritus ille miſſus eſt ad ferrum, ita quòd ibi maneat: tunc mouetur ferrum in illo ſpiritu, ad uirtutem, & eſſentiam magnetis. Et prout mouetur magnes, ſic & ferrum, nam ſpiritus magnetis, uinctus eſt ſpiritui ferri, ita quòd nexus eſt indiſſolubilis, & non mouetur magnes ad motum ferri, ſed econuerſò. Et licet magnes diſtet per medium lignеum, lapideum, ſeu laminæ aureæ, uel argenteæ à ferro, tamen hoc non impedit ſpiritum ſubtilem magnetis: & ferrum induit formam magnetis, per fortem unionem ipſius *Magnes. Chriſtiformitas. Trinitas.*

pſius cum magnete, adeò quòd opera facit quę magnes. Sicut qui induunt Chriſtum per inhabitantem ſpiritum Chriſti in eis, efficiuntur Chriſtiformes. Et hîc aduerte, quomodo hæc ſimilitudo, uidetur ualere ad qualemcunq; intellectum ſpiritus ſancti. Nam forma magnetis, eſt ut pater cœleſtis, qui eſt forma formarum: uirtus, eſt ut filius: operatio, ut ſpiritus ſanctus. Et hic ſpiritus, tranſmittitur & uiuificat. Ferrum enim ſine motu, eſt mortuum: ſed uiuificatur, ueniente ſpiritu tali, & non mouetur, niſi ad principium, unde ſibi uenit uita illa, ut moueatur. Et ſi ferrum audiret uirtutem magnetis, prædicantem de forma ſua admirabili, quæ dedit illi eſſe, quomodo & dare poſſet ei motum uitæ: non caperet ferrum uerba uirtutis, quia nullum cognoſcit motum, niſi ut graue mouetur deorſum, & motum alium, qui eſt attractionis, non poſſet intelligere, niſi ſpiritus attrahens miſſus doceret. In abſoluta eſſentia attractiua, uideo attrahentem, & eus uirtutem, atq; nexum. Et tota eſſentia, eſt ſpiritus. Virtus autem induit formam, quaſi formam ferri, ut omne ferrum ad ſe trahere poſsit. Sed non poteſt attrahi aliquod ferrum, niſi ſpiritus attrahentis patris mittatur in ferrum, mediante quo ſpiritu pater attrahit ad filium, omne quod uenit ad filium. Poſtquàm eſſentia attractiua, eſt æternitas ipſa, & uitaliter per ſpiritum ſuum, attrahit ſpiritum hominis præmortuum, eum uiuificando: tunc ſpiritus ille, qui miſſus eſt ad ſpiritum hominis, eſt donum & pignus, perpetuæ unionis ad uitam, quum ſpiritus ſit nexus, quo ſpiritus uiuificatus, nectitur uitæ attrahenti. Niſi enim in ferro eſſet uis, cui uis attractiua magnetis poſſet uniri, nunquàm moueretur ferrum ad magnetem. Amor ſapientiæ, dici poteſt charitas, ſiue eſſentia attractiua, ſiue bonitas. Communicare enim ſe prout amor, & bonum quod eſt ſuiipſius diffuſiuum, & lux, ſe communicant: eſt ad ſe attrahere. Sapientia patris, induit naturam humanam, ut patrem oſtenderet, & hoc fecit uerbo: ſed niſi ſpiritus, qui & charitas ſeu amor ſapientiæ, à patre procedens, in ſpiritum hominis miſſus fuerit, ſcilicet ſapor ſapientiæ (guſtata enim ſapientia, charitas eſt) non mouetur ſpiritus hominis, nec uiuificatur uerbo ſapientiæ. Reperitur uis attractiua, in omni re in ſimilitudine, ſicut in Deo: omnis enim res, conatur in ſui ſimilitudinem aliam trahere, & hoc, eſt ſe communicare. Nam omnis forma eſt bona, & quia bona, diffundere ſe conatur: ſed quia omnis forma formata ſeu creata, nõ eſt per ſe bona, ſed participatione boni per ſe, ſicut neć per ſe forma: ideò non attrahit ad eſſe, ſed ad ſimilitudinem ſuæ formæ. Deus autem attrahit ad ſe, & oritur eſſe participatum, ſcilicet ſimilitudo diuini eſſe, quod quidem eſt eſſe ſubſtantiale. Reperitur etiam inter ea quæ ſunt differenter, differentia attractionis. Nam ſicut magnes uſq; ad unionem ſui attrahit ferrum, & diffundit in ferrum uirtutem attractiuam: ſic reperiuntur lapides, licet rari nobis ſint, qui aurum attrahunt, alij argentum, alij carnem humanam, ut ſcribunt ueteres. Imò fertur fructum quẽdam eſſe, qui ſi applicatur naribus, attrahit ſpiritum totaliter de corpore. Sed ſpiritus rationalis, non ponitur in motu, niſi attrahatur à ſpiritu, qui non eſt de hoc mundo ſenſibili, ſed de mundo intellectuali, ſcilicet cœleſti ſeu diuino. Verbum enim Dei, ſiue ſapientia patris, mediãte ſpiritu ſancto, quem mittit in ſpiritum rationalem, attrahit, & ponit in motu ipſum. Sapor enim ſapientiæ, immiſſus in guſtum rationalis ſpiritus, diffundit charitatem in animam: nam non poteſt ſuauitas illa, & dulcedo ſapientiæ, non amari per rationem, quum ſit uita eius. Vnde uti ferrum attractum per ſpiritum magnetis, amoroſè quaſi ad uitam mouetur: ſic & ratio ad ſapientiam. Sed quanto ferrum, fuerit magis ſubtile & purum tantò uelociùs & intimiùs adhæret. Sic ratio, quantò abſolutior & ſpiritualior, atq; clarior, & à cura carnis, atq; ab omni alia concupiſcentia ſeperatior: tantò intimiùs & uelociùs, atq; ardentiori charitate, ſapientiæ adhæret, ita ut fiat unus ſpiritus cum ea. Quæ autem ferrum impediunt, ne moueatur ad magnetem: ſunt, quæ non ſinunt ſpiritum magnetis iungi ſpiritui ferri, uti eſt rubigo ferri, fœtor allij, & ſpiritus diamantis. Quæ quidem, in anima dici poſſunt triplex ſpiritus: huius mundi ſcilicet eruginoſæ auaritiæ, fœtidæ luxuriæ, & potentis ſuperbiæ Conſidera, ſpiritus ſanctus deſcendit in igne, in figura linguarum, in Apoſtolos. Nam quum Apoſtoli miſsi eſſent, ad euangelizandum regnum Dei,

&

& ad hoc opus erat ignito eloquio, imò uehementer ignitō, ut sic spiritus hominis, desiderio regni accensus, ipsum rapere posset, quod aliter haberi nequit: ideò sub tali figura descendit. Et scias, quòd euangelizans lingua ignea, non est sine spiritu sancto. Impossibile enim est, quòd uerbum ardeat sine charitate, & impossibile est, quòd charitas sit sine spiritu sancto, & impossibile est, quòd spiritus sanctus sit sine sapientia, nam est sapor sapientiæ, & impossibile est, quòd sapientia siue uerbum, sit sine eo cuius est sapientia, scilicet patre. Tota igitur trinitas, operatur in uerè euangelizante, ita enim ait ueritas: Non enim uos estis qui loquimini, sed spiritus patris mei, qui loquitur in uobis. Elocutio enim uerbi patris, est spiritus sanctus: in elocutione, est uerbum patris: & elocutio, est nexus uerbi cum patre. Christus nos docet, quomodo parare nos debemus, ut spiritus paracletus in nos ueniat, scilicet, seruando mandata eius, uti filij Dei, & petendo à patre, qui dat spiritum bonum, & sedendo, atque auidè expectando, quousque induamur uirtute ex alto, & pro certissima fide tenendo, quòd pater nobis eum mittet. Ad dilectionem Dei, sequitur dilectio proximi: ut de acu quæ est in pyxide, quadrante, aut horoscopo, habet spiritum charitatis à magnete, & mouetur ad motionem ferri. Ferrum est ut proximus, & compatitur ei.

Ex sermone: Nemo potest uenire ad me, nisi pater ttaxerit eum.

Paracletus. Pax.

OPera spiritus paracleti, sunt incorruptibilia, & ideò habent fructum uitæ æternæ & permanentis. Opera spiritus huius mundi, qui est secundùm carnem operans, sunt corruptilia, sic & habent fructum mortalem corruptibilem. Opera spiritus paracleti, sunt opera pacis: spiritus Christi, est spiritus paracletus. Huius donum, est pax Christi, non quomodo mundus dat, sed est pax æterna, quæ exuperat omnem sensum. Pax quam dat princeps huius mundi, est pax temporalis, apparens, instabilis.

Ex sermone: Veniens offeras munus tuum.

Gratia.

PEcunia, est Domini, & lucrum ex pecunia, nō potest esse serui: quia quicquid seruus acquirit, Domino acquirit, sed sufficit seruo gratia Domini.

Iustitia abundans non concludit, quòd nobis detur regnum cœlorum: sed quia iustitia in seruo, gratiā meret Domini. Gratia igitur Dei, est uita æterna.

Ex sermone: Cœlum & terra transibunt, uerba autem mea non transient.

Princeps huius mundi.

PRinceps huius mundi, est princeps tenebrarum, quem necesse est expelli: tenebræ enim nisi cedant, non ueniet lux.

Quando mundus debet innouari, & aliam formam sumere, præcedit corruptio, sicut quando ouum debet fieri pullus. Sic quando homo debet fieri filius Dei, qui est ipse per fidem, & in potentia, ut pullus in ouo. Ex similitudine ficulneæ, Christus docet nos, quòd reguum Dei, est in comparatione ad istud, sicut æstas ad hyemen, æstas scilicet fructificans. Nam in hoc mundo (sicut ficulnea in hyeme) concipimus fructum per fidem: & in æstate seu alio mundo, ex concepto humore, uirescimus & fructificamus. Cū arbores ex se fructū producunt, tunc est æstas. Sicut arbor, in hyeme nō producit ex se fructū, sed cōcipit, neq; uidetur, neq; cognosci potest fructus in hyeme, sicut nec rosa in spinis, neque alicui ignoranti possibile uideretur, si ostensa illi spina diceretur, in æstate ex isto sicco & aspero ligno, & penitùs deformi, rosam pulchram uita uegetabili crescentem, & suauissimos odores ex se spargentem, oriri: sic conceptus in spiritu hominis, per fidem Christi, fructus spiritus Christiformis, uitalis uita crescenti in uitam orietur, sed ignorantes, rudes, agrestes, & infideles non credunt. Duo dicit Christus, scilicet quòd mundo sensibili & corruptibili, tendente ad occasum: oritur signum redemptionis, sicut hyeme ad finem tendente, oritur signum futuræ æstatis. Per hoc intelligo, quòd sicut signa corruptionis, præcedunt interitum mundi, stante generatione:

Regnum Dei. Ficulnea.

sic etiam orientur signa, appropinquationis regni Dei, scilicet quòd tunc spiritus fortificabitur in electis & fidelibus: quia aduentus Christi, qui erit uisibilis in die iudicij, erit in nubibus cum potestate magna & maiestate, in nubibus scilicet illis, quæ uolãt ut nubes, in quibus occultatur Christus. Et hic aduentus, præcedet diem interitus mundi huius, ut habetur hîc. Sic enim dixit Christus: Amen dico uobis, quia non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant: omnia scilicet priùs dicta, scilicet signa in Sole, & Luna, & stellis, & pressura gentium in terra.

Resurrectio.

In die illa, erit terra noua & cœlum nouum, & in renouatione, ueniet filius hominis. Nam homo resurget incorruptibilis & immortalis, & tamen ille idem, qui nunc mortalis. Quare habebit uerum corpus, ex ueris elementis compactum, ut priùs, & oculos habebit illos, quos habuit: sed omnia induent immortalitatem. Sicut homo renouatur per resurrectionem: ita omnia, sine quibus homo hodie non est. Sed hodie ad esse hominis, totum uniuersum influit, scilicet cœlum, terra, & qui in eis sunt: sic illa omnia, hoc est totum uniuersum, necesse erit renouari, homine ad immortalitatem translato. Sicut igitur homo transibit: ita cœlum, & terra, & omnia. Solùm igitur uerbum, per quod omnia in esse prodierunt, non transibit: quia per ipsum omnia erunt noua. In uerbo omnia sunt, ut in conceptu Dei æterno, & permanente, & ex illo quasi ex thesauro patris, procedunt noua & uetera. Et qui hoc uerbum ignorat, ille de ueritate nihil capere potest.

Deus sicut uult, ita res se habent, quia est principium liberum, omnipotens: potest enim de lapidibus mortuis, suscitare filios Abrahæ, & corruptibile induere incorruptionem. Multa exempla, transitus corruptibilis in incorruptionẽ, habemus. Metalla, habent eadem principia, & transeunt de maiori corruptione, in minorem, per digestionem longiorem, usq; in ultimam perfectionem, quæ est auri. Sic in cineres, resoluitur herba, & ex illis ui ignis, uitrum solidum, & clarum, atq; uix unquàm amplius in cineres resolubile, excitatur.

Maria-
Rectum.

Virgo gloriosa, quum esset prædestinata ante sæcula, ut ex ipsa reciperet Dei filius, naturam humanam, ut Dei filius, fieret filius hominis: ita concepta est, ut dignum ab hoc habitaculum fieret. Induere se debuit Deus humanitate Marię: quare humana natura uirginis, digna facta est ab initio. Nam etsi ipsa concepta fuit ex uirili semine, uia propagationis ab Adam, & quantùm ad suum initium indiguit liberatore, quia in Adam nisi liberẽtur aut præseruentur, omnes moriuntur, ut in Christo omnes qui uiuificantur: tamen sicut anima eius rationalis, nullo tempore fuit, antequàm esset corpori unita, ita ipsa dum crearetur sancta creata fuit, sic etiam quòd nulla duratione fuit uerum dicere, uirginem fuisse sub peccato. Secundùm enim instans naturæ, ipsa ex Adam non fuit, uti omnes indigens gratia, quam assequuntur quando possunt: sed non possunt nisi priùs sint capaces, hoc est post infusionem animæ, quæ sola est capax gratiæ. Gratia igitur affuit ei in creatione, quando ipsa fuit capax eius: ita ordine naturæ, nõ priùs fuit, uti omnes ex Adam, sed assequuta est priùs omnibus gratiam. Nam Ioannes Baptista, & Hieremias, sanctificati in utero, citiùs sanctificari potuerunt, uirgo autem non. Vnde in nullo instanti aut naturę aut temporis, quod sequitur instans naturæ, post unionem animæ & corporis, fuit sub peccato. In umbra enim & in animalitate, ex terreno Adam nascimur, quæ quidem umbra, in nobis nõ illuminatur actu, per superueniẽtem radium rationis, siue animam rationalem. Quoniam non nisi scintillam secũ ducit, in similitudine lucis intelligentiæ, ex qua potest per spm sanctũ ignis accẽdi, ita ꝙ est semẽ lucis & nõ lux. Neq; fiet lux, si spiritus sanctus non insufflauerit: sicut de igne scintillari, concepto in combustibili, in quo latitat, quouscq; per spiritum seu uentum, in tempore excitatur ut ardeat. Verum si cum uehementi spiritu seu gratia, quod idem est: anima quæ creando infunditur in tenebras, creando adorneretur, sicut quum aër generatur in die, generando, aër induitur radio lucidissimo Solis, qui subitò nunquàm priùs tenebrosam habitationem illuminat, etiam instanti naturæ, & instantibus instans naturæ sequentibus: Opera enim spiritus, nesciunt moras, cui subitaneo operi assimilatur illuminatio sensibilis.

Nam

Nam Sole in oriente existente, sine mora, radius illuminat occidentem. Sic arbitror, animam conceptam, in corpore prædispositio, materiæ ornamentum gratiæ recepisse, à lumine Solis iustitiæ, & nunquàm ea caruisse, ita quòd non fuerunt ullę tenebręgratiæ cæteris sanctis datæ, quæ dona gratis data dici possunt: sunt quasi quædam lumina censenda, animæ addita, quæ dum infunderentur, non expulerunt omnẽ maleuolentiam tenebrosam, quam ex Adam, natura habet humana. Ideò semper inclinationem & fomitem, atque in concupiscentia & ira, & motibus animæ sensibilis, deordinationem, & impetum contra rationem, experti sunt: quia animalitatis natura, rationi in toto non cessit, in uno tamen plùs, in alio minùs. In uirgine autem gloriosa, tota natura de seruitute illa liberata est, omnibus istis motibus, per lumen rationis extinctis & subactis: ita quòd etiam fomes, seu habitualis inclinatio, & murmuratio, & contradictio, quæ mansit in membris Pauli, ibi non maneret. Talem enim naturam exigebat filius hominis, qui & filius Dei, qui uenit tollere peccata mundi, & in Adam mortuos, regenerare in uitam. Ideò quia hæc erant futura filio Dei ex uirgine, ab initio cõceptionis, oĩa p̃ordinata sunt, sine qbus mater Christi esse nõ debuit.

Hæc tàm sancta conceptio. Nam Christus Dominus noster, in quo tantùm sanctificari poterimus, pro nostra salute incarnatus est, in ea uirgine semper benedicta inter omnes mulieres, ut & Iesus Christus, qui ipsam benedixit, sit & eius fructus benedictus, qui nobis ex ipsa uirgine, factus est fructus uitæ immortalis.

Adam habuit innocentiam, in perfectione uirilitatis, in qua dominabatur usus rationis: propterea nihil concupiscebat animalitas, nisi sub freno rationis. Quasi equus benè frenatus, qui non mouetur, nisi quo ducitur per sessorem, ipsum diligentem per frenum. Sed permisit Adam animalitati, suum cursum naturæ, quem ut animal habuit, communem cum alijs animalibus (ac si depositio freno, equus permitteretur suæ libertati naturali) & sic facta est rebellio. Nam postquàm iuxta animalitatem, ad desideria bestialia ductus est, cessauit innocentia: quia orta est reluctatio, & inobedientia, & rebellio contra rationem, & malitia in loco innocentiæ exorta, lege sua scilicet bestialitatis, se uiuere assuefecit. Et ita pugna orta est, & diuisio inter spiritum rationalem, & carnalem animalitatem. Hanc animalitatem, transmisit Adam in posteros. Contrahimus enim à parentibus, hanc sensibilem uitam. Et ita anima sensitiua, quam ex propagatione habemus, est per quam ab adolescentia nostra ad malum, & contra ea quæ rationis sunt inclinamur, sicut equus & mulus, in quibus non est intellectus. Et ea quæ consequuntur hanc animam in parentibus, etiam uidemus plærunq; in filijs, sicut sunt furor, infirmitas, & id genus. Et uidemus, quòd ante omnem usum rationis, animalitas dominatur, cum qua currit quædam similitudo innocentiæ: quia nihil imputatur puero ad peccatum actuale, quamdiu caret usu rationis. Ipsa innocentia, est de se amabilis, sed puer transit in adolescentiam, & usum rationis, prædominante animalitate, quæ iam prouecta est in eo, usu rationis primùm incipiente. Et sic experientia in nobis comprobatur, plùs esse animale quàm spirituale. Et pronitas bestialitatis, & inobedientia, quò ad rationem, ostendit in nobis quendam motum concupiscentiæ esse fœdum, quò ad rationem, per quam quasi oculis rationis clausis, opera carnis præponimus, operibus spiritus. Et hanc fœditatem quasi fontem, unde effluit motus concupiscentiæ, contractam à parentibus, abominatur spiritus. Et hinc originale peccatum, diuidit hominem ex Adam à Deo, qui est spiritus: & non reparamur, nisi per spiritum Christi, uia regenerationis. Sed coinfusa fuit, & in glorioſa uirgine, quando anima infusa fuit superaddita gratia, quasi ignis illuminans & ornans, & penitùs non admittens fontem concupiscentiæ. In alijs uerò in utero sanctificatis, post animæ infusionem, superaddita est gratia, quasi ignis consumens, & exsiccans fomite concupiscentiæ, & purificans atq; expellens, contagiosam fœditatem. Sicut si uino in uas fœtidum infuso, statim post superueniret flagrans odor, omnem uasis fœtorem expellens. Nam sicut anima, superueniens post corruptionem materiæ, unit sibi ipsam, & effi-

efficit ſibi eã uiuã, & corpus ab omni putrefactione fœda cõſeruat, & ea rece dẽte, corporis unitas ſoluit & putreſcit: ſic ſe habet gratia in anima rationali. Et hæc eſt gratia q̃ in ſpiritu rationali, ex participatione diuini uerbi, quod eſt pabulũ uitæ rationalis, exiſtit. Et ſicut anima uariè uiuificat corpus, una perfectiùs ꝙ alia, ꝙa corpus unius, meliùs diſpoſitũ eſt ad recipiendũ illũ influxũ, ꝙ alterius: ſic etiã aĩa una meliùs diſpoſita eſt ad recipiendũm influxum gratiæ, non eñ eſt defectus, in anima uiuificãte. Nã anima, ſe habet quodãmodo ut flãma cãdelę. Non eñ ſtat p ipſam, ꝙ nõ ſemp illumi net æquè claré & lucidè: ſed p cãdelã & materiã. Sic nec ſtat p uerbũ, q̃ minus illumi-netur anima. Sicut non ſtat per magiſtrũ, quò minus unus diſcipulus illuminetur per doctrinã ſuã ꝙ alius, ſed ſtat per capacitatẽ: quoniã unus habet capaciorẽ intellectũ, ꝙ alius. Et ſicut homo iuuat ſe arte Medicinæ, quãdo ſentit corpus minus capax uiuificationis, ad indigeſtos humores in eo exiſtẽtes, ſe per abſtinentiã macerãdo, aut per pharmaca purgãdo, quouſcꝙ ſit corpus reductũ, ad meliorẽ capacitatẽ influxus uitæ: ita anima ſe purgat, quãdo ſentit obuitia & malas conſuetudines, ſe incapacẽ influxus gratiæ. Vnde adhibet medelam, per abſtinentias, ut concupiſcentiã expellat, & p opera charitatis, & aſſuefactiones in operibus miſericordiæ, & deinde per orationes & contẽplationes, ut ſic fiat demũ anima capacior gratiæ. Omnia aũt in uirgine glorioſa, ab initio ſic ſe habuerunt, quòd ipſa fuit capax gratiæ, nõ ut cæteri diminutè ſed plenè: ita quòd nõ habuit opus in uita ſua, purgatione, ſed conſeruauit animam ſanã, quia actualiter, taliter nunquàm peccauit, quòd aliquid plenæ gratiæ perdiderit confirmata in gratia, ꝙa lex mẽbrotũ, ſtimulus ſcilicet peccati & fomes, nõ regnauerũt in ipſa: ſingulari.n. priuilegio, fuit exẽpta, de principatu & legibus principis huius mũdi. Vas.n. corporeũ, in quo recepta eſt anima illa glorioſa, & reſplendẽs gratia, ſanctificatũ, purificatũ, & odorificũ factũ eſt, priuſcꝙ illa in eo reciperetur, & creando infunderetur, neꝙ in eo remãſerat ulla infirmitas, aut ad infirmitatẽ trahẽs ꝓcliuitas, à progenitoribus contracta. Ad ipſam igitur fœcundiſsimã matrẽ gratiæ, nunquàm egenã gtatiæ omnis egens recurrat: ꝙa ipſa eſt gratia plena, cum qua Dominus gratiæ. Tanta eſt gratia in uirgine, ut ſit optima aduocatrix pro gratia, habenda à Domino, qui cum ea eſt, de cuius Domini plenitudine, omnes gratiam pro gratia recipimus, qui eſt uentris uirginis fructus, Ieſus ſemper benenictus. Amen.

Spes.

Ex ſermone: Quæcunꝙ ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt.

SPes uera, eſt in incorruptibili mente. Vnde ſpes uera & perfecta, eſt gratia nutriens ſpiritum, ſpe enim uiuimus. Spes igitur, eſt uita animæ rationalis, unitæ animalitati. Si enim anima rationalis, haberet quod ſperat: ceſſaret ſpes, & eſſet anima ſeparata à tempore, in quo expectat id quod futurum eſt, ſuprà tempus. Et ita eſſet extrà hunc mundum ſenſibilem, qui tempori ſubeſt. Quando igitur corde credimus ad iuſtitiam, & id quod credimus, indubia ſpe tenemus: tunc id quod poſt mundum iſtum, futurum expectamus, in nobis iam eſt abſconditum, ſpes enim, eſt ipſa expectatio. Si ſperamus filij Dei fieri, uti Chriſtus: iam Chriſtus in nobis abſconditus eſt, in quo filiationem Dei expectamus. Quare in ſpiritu mentis noſtræ, per gratiam uiuificantem, habitat ſpiritus filij Dei, in quo clamamus Abba pater. Et ſic paſcimur in gloria, appræhendentes Deum, & fruentes Deo, ita hîc nos credentes. Neꝙ eſt alius cibus ille, qui in re nobis dabitur tunc, quàm quem modo tenemus in ſpe, qui nobis Chriſtianis, per Euãgelium & ſcripturas miniſtratur, ſed miniſtratio eſt diuerſa. Nam ibi Chriſtus, miniſtrat cibum in ueritate: quia eſt regnum, in quo miniſtratur regnum ueritatis: hic miniſtrat in ænigmate ſub ſpe, quia iſte mundus non eſt capax ueritatis. Miniſtratur igitur, ſicut capi poteſt. Sicut non eſt alius Chriſtus, in gloria & in ſàcramento: ſed in gloria, uidetur in ueritate, hîc creditur. Paſcentia igitur ſpiritus, ſpes eſt: & experimur nos ueram ſpem habere, ſi patientiam habuerimus.

Religioſus.

Verus religioſus intrat monaſterium, ne decipiatur, & ut pœnitẽtiam agat. Ficto, omnia ſunt grauia: uero, omnia leuia. Erit igitur mihi facilè experiri, qui ueri ſint, & qui ficti

qui ficti,nam obedientia oſtendet. Verus accuratiſsimè ſtudet,non minus ſuperiorum quàm Dei obedire mandatis, & fit tanquàm iumentum,quod oneratur,nec dicit ſufficit,quamdiu ſub onere nō ſuccumbit.Sed fictus religioſus, minus agere uult in religione,quàm egiſſet in mundo,putans ſe ex religione dominum eſſe, & ocio & delitijs uacare debere:quia propterea religionis nomen aſſumpſit, ut deſideria carnis,meliùs expleret.Si igitur ficto imponitur aliquid,aſperitatem aut macerationem carnis habens,ſtatim maleuolentiam ſuam palliare nequit.

Ex ſermone:Pariet filium, & uocabis nomen eius Ieſum.

Spiritus ſanctus.

MIrabile,ex ſpiritu ſancto, habuit in utero. Nam non dicitur ſpiritus ſanctus pater,à quo habuit in utero:ſed ſicut uis quædam, quæ ſine artifice faceret ligna moueri,ut fieret domus,uis illa non eſſet domificator, ſed quę dam altior natura,ſic naturam mouens.

Cum profertur uerbum quod debet concipi: tunc præcedit quidam ſpiritus proferentis,qui mouetur per aurem audientis,& in ſe defert uerbum, quod debet concipi in interiori parte animæ, ſcilicet intellectu, neq; ad intellectum aliter perueniret uerbum.Spiritus igitur ille diſpoſitor eſt,ut capiat uerbum. Sic ſpiritus ſanctus,qui eſt charitas,facit uenire conceptum,ad animam uerbigenam.

Ex ſermone:Pax hominibus bonæ uoluntatis.

Finis. Cauſa.

FInis,eſt principium & ultimum,ubi intentio eſt executio: ibi tunc incipis uidere pacem. Artifex operans propter finem,habet finem in intentione,& omnē laborē adhibet,ut efficiat id quod intendit. Sic finis, eſt cauſa cauſarum: quia quòd efficiens & forma cauſant,habēt à fine. Qui igit̄ talis eſſet artifex,quòd eius intentio eſſet ſimul & executio,hic per intellectum concipientem produceret ſimul in eſſe,rem conceptam:in illo,α & ω,principium & finis,coinciderent. Hæc coincidentia in ſe conſiderata, eſſet pax tricauſalis unitatis: nam efficiens, formalis,& finalis,eſſet cauſa una & trina.In efficiente enim, ſi rectè conſpicis, ibi reperies finalem& formalem.Sic in formali,efficientem & finalem: & in finali,formalem & efficientem. Sicut intellectus, extra quem nihil eſſe poſſet,quia non poſſet eſſe locus, quem non ambiat infinitus intellectus: hic intellectus intelligendo ſe, eſt efficiens, formalis,& finalis,neq; efficit,neq; format,neq; intendit aliud q̄ ſe. Et quando illum conſideras efficientē,in ipſo uides,formā & finem. Et quando conſideras,formā ab efficiente genitā,in ipſa uides efficientē & finem.Et quādo uides finē ſeu intellectionē,procedentem ab efficiente & forma:in ipſa intellectione, non potes non uidere, efficientem & formā.Vnde hæc pax,quæ trinitas, eſt locus eius & habitatio, quam Propheta dicit eſſe,in monte Zion, ſiue in altitudine ſpeculationis Et hic eſt Deus, quem etiā gentilis Ariſtoreles tricauſalem, atq; cū hoc unā ſimpliciſsimā uidit cauſam,ſine qua nihil ſubſiſtere poteſt. Exprimit aūt Plato tricauſale principiū,in epiſtola, per triplicē modū eſſendi rerū in ipſo,prout ipſum intelligūt magis docti.Hoc ſolùm nunc dixiſſe uolo,pacē abſolutā eſſe,in qua ſolū reperit̄ Deus trinus & unus: quia Deū eſſe pacem,eſt ipſum eſſe unitrinū principium. Dico igitur,pacē diuinam eſſe,ſine qua nihil ſubſiſtere poteſt.Nam quòd omnia ex quibus ſunt creaturę,ad ſe inuicem pace uinculentur,ut quietentur & ſubſiſtant,eſt neceſſarium.Pax autem,uidetur eſſe unio, pax enim unit. Et medio aliquo,unio fit,& illud medium,eſt in quo quietantur extrema. Vnde pax,nexus eſſe uidetur, per quam centraliter omnia nectuntur,ne defluant. Pacificator, mediator dicitur:nam in motu,non reperitur niſi quies,ſic in tēpore,non niſi Nunc.Pax aūt non poteſt eſſe pura niſi ut eſt ipſa per ſe, & diuina.Et non poteſt eſſe quicq; expers pacis,& res inquantū ſubſiſtit,in tantū de pace participat.Non poteſt pax non deſiderari,quia ſine ea nihil ſubſiſtit. Pax uidetur unio circumferētiæ ad centrum,& locus pacis & quietis,eſt cētrum. Non poteſt pax uideri,niſi in coincidentia extremorum: & locus pacis,eſt medium. Subſtantia non uidetur, neq; in forma quæ dat eſſe, neq; in materia ſubiectiua: ſed in centro

Pax.

nexus

nexus quietis,pacis,ſeu mediationis. Veritas ſtabilis & permanens,non eſt extra pacem .De medio pacis,per quod uidetur ſtabilis ueritas , non eſt ſcientia. Nam mens dum utitur hoc pacis medio,in omnibus ueriùs intuetur. Omnes qui de ueritate eleganter ſcripſerunt,quantò præciſiùs potuerunt, ueritatem opinionũ,ad pacis medium reduxerunt. Videntur igitur omnes ſcientiæ,eſſe modi,exprimendi uiſionem pacis,ſic in moralibus uirtus,mediatio,& pax eſt. Pax,uidetur cœlum beatorum. Nam rectè dictum eſt,medium tenuêre beati. Multa quærit Philoſophus,per quæ ad ueritatem aſcendat,cui multæ oppoſitiones occurrunt,& quamdiu uerſatur in oppoſitis, nondum pacem uidet. Sed ueritatis locus,pax eſt, quæ nulla ratiocinatione attingitur .Sed ultrà oppoſitiones,tanquàm omnem ſenſum & rationem, exuperans uidetur. Nonnè accidentia ſunt in circumferentia pacis,& pax eſt in centro: locus ſubſtantiæ,eſt pax. Quantò res ſtabiliorem pacem participat : tantò nobilior,unde de pace, ſicut de bono & uita,conſidera. Prudentia ſpiritus, pax, & uita. Sapientia igitur in ſpiritu,eſt pax eius & uita. Vnde æternam uitam,dicimus requiem æternam. Vnio deitatis cum humanitate,eſt ſuprema pax: nam eſt unio pacis,ſeu requiei æternæ. Infinita pax,omnia ad ſe conuertit,& in ſe unit. Pax Dei eſt cum omnibus,ſine qua nihil eſſe poteſt: ſed non omnis ſpiritus,eſt cum Deo,quia liber ſpiritus,ſecundùm motum libertatis,poteſt accedere & recedere à pace. Naſcimur filij iræ, & per fidem in Chriſto,reconciliamur patri pacis,& auctori. De hac pace Chriſti, ſic pręordinatum eſt ab initio,ut eſſet mundus unus,& omnia in eo,cuius finis eſſet Chriſtus. Deus omnia propter ſemetipſum operatus eſt,ut noras faceret diuitias gloriæ, & hoc,quia bonus: boni enim natura ſic ſe habet, quòd eſt ſuiipſius diffuſiua , quia ſe multiplicare appetit,quia bonum. Hinc ſe multiplicat,ut attrahat in communionem ſuæ bonitatis,non bona: & lux,eſt bona. Et quia bona,ſe diffundit,& non lucida ad ſe conuertit. Oĩa aũt qa bona,ſe diffundũt,& ſuas ſimilitudines multiplicant,ut patet in multiplicatione ſpecierũ,& expimur in ſpeculis. Creauit aũt Deus naturã ,magis ſuę bonitatis participẽ,ſcilicet intellectualẽ: q̃ in hoc quòd habet liberũ arbitriũ,eſt creatori ſimilior,& ẽ quaſi alius deus. In iſta natura, Deꝰ uoluit magis oſtendere diuitias glorię ſuæ: uidemus. n. quõdo intellectus oĩa ambit & aſsimilat, & artes de ſe exerit aſsimilatiuas,ut ẽ fabrilis,& pictoria. Iſta natura intellectualis,capax eſt Dei, qa ẽ in potẽtia infinita: poteſt. n ſemp plus & plus intelligere. Vñ intelligere, ẽ intra ſe colligere: colligit. n. hæc natura intra ſe oĩa,& ambit uniuerſa , & qa ẽ libera potẽtia, poteſt fieri melior. Nulla natura alia poteſt fieri melior ex ſe : ſed ẽ id qđ ẽ ſub neceſsitate, q̃ ipã ſic tenet. Sola ĩtellectualis natura,habet ĩ ſe prĩcipia , p q̃ poteſt fieri melior,& ita Deo ſimilior,& capacior. Vñ ĩtellectualis lux , ẽ melior omni luce: qa oĩa penetrat, & ẽ ut radius lucis æternæ,ſiue Solis iuſtitiæ. Hæc natura ẽ finis creationis,qa oĩa ꝓpter Deũ,ſed uidere Deũ,& guſtare ipm, nulla natura poteſt,niſi intellectualis: illa, ſua natura ſe ipã eleuare poteſt,ut uideat,& intra ſe colligat qdditatẽ rerũ,in qbus intuet effluxã bonitatẽ Dei, q̃ ẽ qdditas qdditatũ. Quare inſpirauit Deus hoc, ſpiraculũ in creaturas, cꝫ gradatim de nihilo, p ſex gradus ad ſex eleuauit , p cõmunicationẽ bonitatis ſuæ, ut ſic fieret creatura capax huius ſpiraculi, in q̃ ẽ uis libera aſsimilatiua, ſicut eſſentiatiua in Deo. Hic ſpũs intellectualis in Adã, iũctus ſenſualitati, nõ conſeruauit imperiũ nobilitatis ſuæ, ſed licentiùs indulſit ſenſualitati ſeu animalitati , quã ſub impio habuit tẽpore innocẽtię, & diſſolutus ẽ ordo, & rupta ẽ pax, & orta eſt repugnãtia, et ceſſauit influxus rationalis ſpiritus, ut rationalis in animalẽ, & diuini ſpiritus in humanũ: qa obediẽtia p quã fit influxus, non ſeruabat, quãdo lex nõ curabatur, & ꝓceptũ ꝓ nihilo habebat. Et qa lumen qđ influitur in ſpiritũ humanum, à ſpiritu Dei, ẽ lumẽ uitæ (inſpirauit enim in faciẽ eius ſpiraculũ uitæ) ideò ſpiritus illius, qui non fuit ſub influentia uitæ rationalis naturæ, factus eſt ignorans & tenebroſus. Nam uita ſpiritus, eſt prudentia, & ſapientia, & ueritas , & uirtutes immortales. Venit itaq; Ieſus, hoc eſt uerbum illud quod dixit , fiat lux , & inſpirauit uitam in ſpiritum, ut eſſet uiua Dei imago, quæ ſemper ſe poſſet facere magis ſimilem Deo, & iunxit ſe intellectuali humanali naturæ, & facta eſt pax, & redintegrata linea influentię.

Natura intellectualis.

Ex

Ex sermone: Simon Petrus dixit: Tu es Christus, filius Dei uiui.

Complicatio. IN Christo omnia uidebantur, complicitè & unitè, quæ in omnibus sanctis, discretè & partialiter. Nam in sanctimonia uitæ, uidebatur Ioannes Baptista surrexisse, uidebatur alijs, quòd esset in eo spiritus Heliæ, alijs uerò, Hieremiæ, alijs quòd alterius alicuius Prophetæ. Ex quo trahe, spiritum Christi, complicasse omnium sanctorum uirtutem. Postquàm igitur Iesus audiuit eos de alijs dicentes, interrogauit eos: quem uos me esse dicitis?

Ex sermone: Vbi uenit plenitudo temporis.

Liber. Seruus. HAEc est differentia, inter uetus testamentum & nouum: quia nouum intelligit, & ideò operando secundùm intellectum, est esse in libertate. Non potest quis se dicere ut seruum seruire, qui facit ea, quæ intellectus in eo loquitur esse agenda: sed qui metu pœnæ cogitur seruare legem, quam non intelligit, quia in illis quæ agit, sunt quædam secreta & abscondita, ab oculis intellectualibus, quæ suo tempore reuelantur, & priùs non cognoscuntur, nisi in ænigmate. Talis seruiliter, uia timoris, & coactè obedientiæ legem adimplet: sicut sub pædagogo, puer uirgam timens, cum labore elementa componit literatum, et Grammaticam discit, nesciens tunc ad quid conferat: sed dum ad adultam peruenit ætatem, experitur fructum, & non seruit amplius Grammaticæ seu elementis, sed spiritum siue significata uocabulorum omnium, liberè applicat, & non de uerbis sed sententijs curat, uenando ueritatem, qua appræhensa, quiescit. Sicut igitur omnis labor sub elemẽtis, solùm tendit ad ueritatem, qua apprælienſa, non est opus figuris & formis, atq; prolationibus literarum insistere: sic de lege & Christo, qui est ueritas. Plenitudo euacuat, id quod ex parte: sic ueritas figuras, spiritus literam, & finis ea quæ ad ipsum ordinata.

Veritas. Veritas quatuor gradibus in nobis perficitur. Sicut à longè apparens primò uidetur esse res quædam, deinde dum propiùs accedit, uidetur esse animal, deinde adhuc propiùs uidetur id quod apparet, esse homo, & dum ad propinquum peruenit, primò cognoscitur quis est, scilicet aut pater, aut filius, & sic de alijs: ita ueritas ante legem, à remotis in confuso esse, per naturam apparuit. Deinde angelo instruente, & legem ministrante (ut dicitur in actibus) reuelata est ueritas, quasi non ut ens quoddam, sed ut uiuum. Deinde per filium Dei, reuelata est magis specificè, scilicet ut homo. Restat quartus gradus, ut sine reuelatore ipsam uideamus, & cognoscamus uti est. & ille est ultimus & perfectus, ubi & in fine quiescit anima intellectiua/ Natura igitur intellectualis sola, est capax uitæ ueræ. Nam nihil intelligere se potest uiuere, nisi intellectus, qui hoc solus habet, qui est quasi uisus, non ut sensibilis, qui uidet alia & non se, sed ut uiuus uisus seipsum, & in se ipso omnia uidens. Igitur solus intellectus, qua si uiua imago, est capax gustus uitæ in se, scilicet ueræ uitæ, cuius ipse est imago. Imago enim uiua uita intellectuali, in eo quòd cognoscit se imaginem, cognoscit in se ueritatem, & exemplar atque formam, quæ ei dat esse, ut sit imago, & hæc est uita imaginis uera, quæ est in ipsa, ut ueritas in imagine. Deinde intellectus, intelligens se uiuam imaginem, habet à Deo potentiam, se ipsum magis assimilandi exemplari suo, & sic continuè plus accedendi, ad maiorem unionem cum obiecto suo, scilicet cum ueritate, ut dulciùs quiescat. Nam imago, quæ se cognoscit imaginem, non potest habere quietem extrà ueritatem cuius est imago, sed extrà est in errore, & confusione ac morte, cum sit separata ab influentia illa, quæ dat ei esse uitale intellectuale. Manet tamen quasi imago mortua, quo ad dulcedinem uitæ suæ, sicut oculus uerus in tenebris: quia Deus, uolens ostendere diuitias gloriæ suæ, quia bonus, creauit omnia propter intellectualem naturam, cui solum potest ostensio fieri, quia solùm intellectus habet oculum, qui uidere potest ueritatem. Deus autem, nihil nisi ueritatem ostendere potest, in omnibus diuitijs suis. Et ideò quasi quoddam semen diuinum, seminauit ultimò post omnem creaturam, scilicet intellectualem naturam, ut pulchrè in Genesi reuelatur, quomodo omnibus creatis, prępositit hominẽ: in quo posuit uiuam

uam imaginem,uia inſpirationis, ut ſic differentiam intelligeremus inter intellectū,
Homo. & alias creaturas,quia ſpiraculum illud erat ſpiraculum uitæ.Et facta eſt anima ex illo uiuens, in conformitate uitæ diuinæ, quæ ſe uiuam intelligit, & factus eſt homo per hoc,uiua Dei imago.Experimur autem in nobis, hanc uiuam admirabilem uirtutem,ſemen diuinum eſſe,uti uiuam imaginem:quia ſumus creatores aſsimilatiui.Sicut Deus creator intelligendo,ueraciter creat &format:ita nos ex noſtro intellectu, producimus rerum ſimilitudines,& oſtendimus per artes, nos ſimilitudinum operatores. Et ſicut Deus in ſuo eſſe actu complicat omnes res, quæ ſunt aut fieri poſſunt: ita intellectus,omnes omnium rerum ſimilitudines complicat in uirtute, & explicat aſsimilando,& hoc eſt intelligere.Sunt autem intellectuali naturæ,multa incitamenta data,ut ſemen illud excitetur,&ſurgat faciendo fructū cognitionis,ut Deus oſtēdat diuitias gloriæ ſuæ. Vnde multa gratuita dona dedit, & dat Deus hominibus,& ſunt dona ſpiritus,quia Deus ſpiritus,dat ſpiritui noſtro illa. Et ſunt gratiæ & illuminationes,quæ ſolùm ad hoc tendunt, ut non maneat granum in potentia, in hac terra, ſed excitetur ad fructificationem. Loquitur igitur Deus animæ illi,in qua eſt hoc
Intellectus. ſemen, per naturam, per ſpiritum ſanctum ſiue angelum, nouiſsimè & ultimò per filium,quem conſtituit hæredem uniuerſorum. Quantùm enim intellectus eſt in actu,tantùm ueraciter poſsidet & compræhendit. Sed intellectus qui penitùs eſt in actu,ita quòd nihil addi eſt poſsibile, cum omne id quod poteſt intelligi, intelligat actu,hic intellectus eſt tractus ad infinitum actum,qui eſt Deus,& omnia poſsidet tāquàm hæres uniuerſorum, non ut paruulus ſub tutore, ſed ut hæres poſt definitum tempus,actu poſsidens omnia:& hic eſt Chriſtus, quia unctus præ conſortibus ſuis. Verus igitur eſt hæres homo ille,cuius humanus intellectus eſt penitùs in actu, oīa in ſe compræhendens & poſsidens,propter unionem ſupremam, ad diuinum intellectum.In Chriſto igitur,eſt plenitudo perfectionis,per unionem imaginis, cum ueritate ſua in ſupremo gradu, ita quòd maior eſſe non poſſet. Et niſi eſſet perſonalis, maior poſſet eſſe unio.Nam duæ naturæ in homine,ſcilicet anima & corpus,ita uniuntur:quòd unus homo conſtituitur ex unione,ut non ſubſiſtat uita ſenſibilis,niſi in rationali,aliter non eſſet homo,ſed beſtia. Anima autem rationalis, non eſt de natura corporali: ſed eſt ſemen uitæ diuinæ, ſeu ſimilitudo uerbi quod eſt ratio abſoluta, cui unitur hypoſtaticè animalis natura. Et in omnibus hominibus,aliqua gratia quæ lux & uiuacitas quædam eſt animę data à Deo,reperitur:propter quod donum,quia Dei donum, omnes homines in eo dono, contenti ſunt de ſeipſis. Sed intellectus Chriſti,fortius eſt plenitudinem omnis gratiæ,quia nihil remanſit non datum. Vnde intellectus eius, in quo uita animalitatis ex Adam fuit ſuppoſitata, non in ſe,ſed in uerbo Dei,ſiue uirtute,per quam Deus fecit & ſæcula,fuit ſuppoſitus,ſicut attractum in attrahente,ut de ferro & magnete alibi habes. Ita habes, quomodo filius Dei hæres uniuerſorum, ob plenitudinem gratiæ, non eſt tantùm hæres ut filij adoptionum, qui uocantur, ut ſunt partiales hæredes, ſeu cohæredes, ſeu cum uero filio hæredes, ſed ita ex gratia, quòd & à natura. Nam gratia quæ eſt talis, quòd non poteſt eſſe maior quia plena, imò ipſa plenitudo: illa eſt in coincidentia cum natura.

Fides. Fides Chriſti in nobis probatur,ſi habemus ſpiritum Chriſti,qui eſt pignus,quòd ueram filiationem Dei,uti filij adoptionis, aſſequemur:quia ſpiritum quaſi pignus habemus,qui eſt ad perfectum deducens ſpiritum noſtrum. Spiritus ille eſt,quaſi calor,ſeu charitas confortans,& purgans,atq; illuminans. Videmus quomodo cōfortatur natura,per fidem noui & famatiſsimi medici,qui tactu ſanat. Vnde ſi ſpiritum filij Dei habemus,ille nos purgat,uti ſpiritus muſti, facit ebullire muſtum,& in feruore purgat,eijciendo omne id quod non eſt de natura uini, & hoc facit, ut muſtum uertatur in uinum.

Si incantamentis, ſpiritus malus per fidem operatur miranda, quæ ſunt ſigna potentiæ principis huius mundi: multò fortiùs princeps futuri ſæculi, operatur ſpiritu ſuo,per fidem in nobis,illa quæ ſunt ſuprà naturam.Si igitur nos dixerimus eſſe fideles,

les,uera fide & formata,& habuerimus iſtum ſpiritum filij Dei,per quem Deus operatur omnia:non poterunt nobis reſiſtere,omnes aduerſarij uerbi Dei,ſcilicet ſpiritus maligni & peccatores. Et experiri poterimus in nobis,an habitet in nobis ille ſpiritus,ſi delectamur,in operibus bonis ſequi Chriſtum in motibus noſtris,ambulando ut uiatores,Chriſtum ſequentes. Nam ex ſpiritu, eſt motus in ratione. Si igitur anima noſtra , mouetur ſpiritu bono , ſcilicet ueritatis & Chriſti : ſequimur Chriſtum , & hilariter omnia ſufferimus propter Deum,humiliando nos , & obediendo uſque ad mortem. Ait Apoſtolus:quemadmodum feci faciatis. Et Saluator: Exemplum enim dedi uobis. Tollite iugum meum ſuper uos & diſcite à me , quia mitis ſum,& humilis corde.

Gratia.

Gratia ſeu ſpiritus filij Dei, eſt uita animæ:ſicut anima corporis. Et quamuis anima,non ſemper influat lętam uitam,in omne corpus:per eam tamen non ſtat,ſed per indiſpoſitionem corporis. Sicut ab anima purgatur corpus,ut influxum uitę animę, meliùs capiat:ita & purganda eſt anima,ut influxum diuinæ uitæ ſeu gratiæ,in ſe capere queat. Et tunc experiri poterimus, lætam uitam animæ noſtræ,& ſpiritum bonum,qui eam inhabitat:ſicut Lethargicus ſanatus, ſentit uitam, & experitur ſe uiuacem animam tunc habere,quando peccans humor eſt ſublatus.

Conformitas. Differmitas.

Cum nos fideles , comparamus uitam & deſideria atque motum , quem in anima habemus,ad Chriſtum tanquàm ſignum:ſtatim experimur,an ſimus Chriſtiformes, cum eo reſurgentes in uitam,uel an timere debeamus,ruinã & damnationem. Nam ipſe eſt ſolus uia ad regnum, & uir in quo fiet iudicium reſurrectionis ad uitam per conformitatem,& iudicij per difformitatem, Qui enim debet eſſe liber & nõ ſeruus, neceſſe eſſe ut primò attendat, quomodo omnis Chriſti actio , noſtra eſt inſtructio, ut faciamus nos libertatem filiorum Dei aſſequi, ſi ſequuti fuerimus filium Dei. Et quia corpus Eccleſiæ,habet diuerſa membra:oportet quòd quodlibet in ſua uocatione maneat. Ideò oportet primò ut uideas, ſi ſpiritus Chriſti eſt in te,& non credas illum in te eſſe : niſi quando in ſingulari uocatione tua,ipſum reppereris . Nam uita Chriſti,eſt uita uniuerſalis , per quam tamen uarij ambulant,quilibet in ordine, officio & uocatione ſua. Neq; alius in uno eſt Chriſtus,quàm in alio:ſicut nõ eſt alius pãnus ſæcularis principis,& religioſi monachi: ſed ex eodem panno, de Agno Dei immaculato,uariæ differentiæ ueſtium ſumuntur,& portari debent , ſic enim uult Dominus. Nam uult ueſtitum circumdatum uarietate,pro reſplendentia curiæ ſuæ , quæ eſt Eccleſia militans.

Ex ſermone:Nomen eius Ieſus.

Anima ſenſitiua.

ANima ſenſitiua,eſt una uis motiua , quæ eſt expaſſa in cœlo ſuo,ſiue cœlis ubi celatur,& tamen uariè mouetur. Aliter mouetur cor, aliter hepar,aliter cerebrum. Et illi motus, quia conformes & proportionati , ſequuntur diſpoſitionem cœli,& membrorum. Sed non poteſt anima illa immerſa menſurare: quia ſubeſt motui & tempori. Anima uerò , quæ de ſenſibili motu iudicat,eſt libera, & non alligata membro ſeu organo:illa menſurat,diuidit,& componit, & numerat: illa facit ex ſe menſuras,& uocatur mens , à menſurando. Et propterea ipſa non ſubeſt motui,uel tempori:nullo enim tempore ipſa menſura menſurans tempus,finiri & menſurari poteſt:ſicut creatura,non poteſt terminare omnipotentiam creantis. Vnde ipſa mens,inquantùm unitur homini,medio animæ ſenſibilis, uidetur eſſe in ſummitate temporis:inquantùm eſt abſoluta,& non alligata motibus ſenſibilibus,ſeu organis,ambit tempus,& omne temporale ſenſibile ac corporeum,& uidetur eſſe in initio æternitatis. Quare mens non poteſt uideri, niſi in puncto coincidentiæ circuli & rectæ infinitæ,& uocatur horizon temporis & æternitatis.

Mens.

Incõpræhenſibile.

Cur tot ſunt linguæ , niſi ut meliùs innominabile nominetur? Cur tot homines, niſi ut inexpreſsibilis humanitas , meliûs explicetur? Cur tot creaturæ , quæ ſunt imagines Dei , niſi ut ueritas meliùs in uarietate explicetur , quæ uti eſt , eſt inexplicabilis?

Ex sermone: Vbi est qui natus est rex Iudæorum?

Iesus. FIlius Dei ante sæcula omnia, ut saluaret genus humanum prædestinatus, hoc nomen, uia prædestinationis ab ore Dei habuit. Quemadmodum si quis aurifaber, habens auri massam in manu, interrogaretur, quid ibi faceret, & ipse responderet, se calicem facturum. Iam enim calix nondum interroganti uisibilis: sed solùm in mente artificis adhuc existens, nomen sortiretur, quod ille qui calicem mente intuetur, antequàm sit sensibilis, imposuit. Sed quid? si artifex antequàm aliqua materia esset, habens aptitudinem, ut ex ea fieret calix, primò mineram quæreret, & purgaret ad illum finem, ut calix fieret: nonne interrogatus: quid faceret in omnibus præuijs laboribus, rectè responderet, se calicem facere, licet adaptatio uaria & gradualis materiæ, præcederet. Et quid de illo artifice omnipotenti, qui non ex alio aurum quærit, sed omnia creat de nihilo, cœlum & terram, & omnia quæ in eis sunt? Si interrogaretur, quare omnia crearet, si ille diceret, quòd omnia propter Iesum crearet, rectè responderet. Nam non est Iesus, nisi camera illa totius ædificij, in qua ut in magno palatio, filius regis requiescit. Verbum autem Dei sanat. Misit (inquit) uerbum suum, & sanauit eos. Vnde rationalis creatura, est palatium, & homo camera, quæ & finis ædificij, in quam proposuit saluator seu sanator descendere, & mansionem facere. Camera illa est ultimum quod paratur, licet omnia propter ipsam & finis cameræ, est quies uerbi. Vnde Deus, qui propter seipsum omnia operatus est, ad hunc finem omnia creauit, ut Iesus, qui est finis & ultimitas creationis, esset. Sic Iesus est ante omnia, & per ipsum & propter ipsum omnia, & ipse finis & quies creatoris creantis, & creaturarum creatarum omnium, & ita est primogenitus ante omnem creaturam, α & ω. Cum igitur post fluxum temporis, ueniente plenitudine, natus esset in sensibili mundo temporaliter, qui est æternus, ueniens ut nasceretur in tempore, q̃ nunquàm mouetur, & in loco, qui neq; in loco contineri potest, & natus esset, qui in æternitate semper generatur, cuius generatio non habet finem, neq; præterit; secum attulit hoc nomen in nostram naturam, scilicet Iesus, quia saluator. Et sic Iesus scilicet saluatio, in natura humana nata est, quæ natura, semper erat usq; ad illum aduentum, subdita damnationi.

Reuelatio Christi. Prophetia ex auditu est, & tamen uisus non potest ex auditu certificari, quin indigeat reuelatione. Vt si quis reuelaret multa de aliquo ignoto, si ille aliquo tempore superueniret, non propterea ego ipsum cognoscerẽ, eum esse, de quo tot dicta sunt, nisi mihi ostenderetur & diceretur: hic est ille de quo dicta sunt tam grandia. Iudæi autem, angelos annunciantes postoribus paruifecerunt: quasi pastores simplices, decepti uisione, referrent falsa. Misit deinde Deus sapientes, qui ex uisu stellæ natiuitatis, retulerunt natum Messiam, & non sunt recepti, ac si non uertissent ea de causa, scilicet ut adorarent. Deinde misit Deus inter natos mulierum sanctissimum, quem & ipsi pro tali habebant, scilicet, pro sancto ualdè, ita ut ob eius sanctitatem putaretur Messias (scilicet Ioannem Zachariæ) qui digito eis ipsum ostendit, & testimonium de eo perhibuit, quia esset Christus: neque ipsius testimonium acceperunt. Deinde per seipsum se manifestauit in signis illis, quæ nemo ante eum fecit, nec adhuc crediderunt. Vltimò testimonium perhibuit in sanguine suo, & post hoc, multi crediderunt, sed remanserunt plures increduli. Deinde per Apostolos manifestauit se, & hodie non cessat per Apostolorum successores, quotidie se manifestare. Ad hoc enim omnis tendit sacerdotum prædicatio, ut credatur Iesus Mariæ uirginis filius, Messias promissus Dei filius, quo accepto, non ambigitur ipsum Euangelium uerum esse, & Iesu obediendum, cum nullus hæsitet, Deo credendum, & eius imperio parendum.

Rex. Rex noster Christus, est inter reges, sicut Sol inter stellas, unde nominatur Sol iustitiæ. Et sicut stellæ, lucem iustitiæ, à Sole iustitiæ recipientes, tenentur recognoscere se in feudum, & uia gratiæ regnum suum à Sole habere: sic & isti reges & magi, cogno-

cognouerunt. Rex enim omnium religionum, est Christus. Et quia uices Christi agit Papa, & rex & sacerdos simul, quia rex religionum: ideò omnes Christiani reges, ipsum tanquàm uicarium caput religionis, quæ est regnum supremum, in se omnia regna continens, uenerantur, & in ipso, eum regem cuius uices agit. Religio autem, non habet finem in hoc mundo, sed disponit regnum mundi, ut fiat cœleste. Vnde recte Christus, rex non huius mundi sed religionis est, cui omnes huius mundi reges inclinare debent capita. Intuere mirabile: ubicq; ueneratur Christus, quia iustitia, & religio in omni ordinato regno mundi præferuntur, & regna mundi seruiunt religioni. Caput autem iustitiæ & religionis, nemo dubitat non esse in hoc mundo: sed benè fatemur, ipsum regnare in hoc mundo ministrorum, præsidere autem in cœlo, seu in loco incorruptibili & immortali immortalibus, & fœlicibus. Rex enim quem omnes adorant reges, siue istis siue alijs quibuscunq; signis, ducantur ad adorationem eius: est ueritas & iustitia, ut assequantur in ueritate & iustitia quam colunt, uitam immortalem: est Christus, scilicet Deus noster nobis manifestatus, et à nobis receptus. Et ad hoc recognoscunt, se omnes reges à Deo potestatem habere, ut ueritatem & iustitiam, quæ sunt de regno Christi, seu principis lucis, defendant contra falsitatem & iniuriam, quæ sunt de regno Antichristi, seu principis tenebrarum. Vnde omnia ordinata regna, solùm sunt à Deo, à quo est omnis potestas, ut seruiant regi Christo, qui est rex iustitiæ & ueritatis, cuius stipendium est uita æterna.

Ratione uigentes, naturaliter aliorum sunt Domini, & rectores. Christus igitur, qui ipsa est ratio patris, naturaliter est omnium Dominus, rex, & rector & ab ipso est lumen illud sapientiæ, per quod omnes reges regnant, regentes omnes regunt.

Ex sermone: Suscepimus (Deus) misericordiam suam.

NOn potest Deus per naturam esse in loco finito: quia omnis locus, cũ non sit expers quantitatis, finitus est, & proportionatus locato. Infiniti autem ad infinitum nulla est proportio. Sed per gratiam, intelligimus idem in multis. *Gratia.* Nam gratia regis, potest esse cum multis seruitoribus suis, & hoc non est aliud, quàm in gratia regis esse multos. Deum esse per gratiam in multis sanctis, est esse multos sanctos, in gratia Dei. Multos sanctos habere charitatem, est spiritum sanctum esse in multis sanctis: qui in charitate manet, in Deo manet, & Deus in eo. Est coincidentia, in manere sanctum in Deo, & Deum in sancto, sed cum Dei gratia, sit bonitas eius, & sit essentia eius: tunc non est Deus per gratiam, ubi non est per essentiam, licet non recipiatur Deus in omnibus quę sunt, ut gratia: omnia tamen quæ sunt non essent, si in ipsis nõ esset Deus qui est entitas omnis esse. Vnde cum sit creator omnium, in omnibus est, ut principium in principiato, & hoc est omnia principiata esse in principio: sicut animam esse in corpore, est corpus esse in anima. Et quamuis Deus, non possit aliquid eorum, quæ fecit, odisse: potest tamen unum plus diligere quàm aliud. Sicut pater nullum filium odit per naturam, cum sit omnium pater: tamen unum filium, plùs potest diligere quàm alium. Et in hoc Deus legem dedit, ut sciamus si ipse nos diligit, & si in eius gratia simus, qui dixit: Ego diligentes me, diligo. Creauit igitur Deus quãdam naturam, plus alijs diligibilem: quia magis similis est ei. Similitudo est amabilis: nam non ipsos in similitudine diligimus, & est natura illa, quæ sic creata est, quod potest Deum diligere. Dilectio autem, sine cognitione non est. Quare oportet naturam illam esse capacem Dei, uia cognitionis, ut possit degustare suauitatem Domini, quem diligere debet, cum nihil incognitum diligi possit. Vnde oportet, quòd sit intellectualis natura. Hæc igitur est templum, in quo recipi potest Deus, secundùm misericordiam & charitatem, & hoc, tunc quando ipsa diligit Deum. Ingne dilectionis naturæ intellectualis, recipitur Deus, qui charitas est. Amor, nobilis, & liber est. Oportet igitur naturam intellectualem, nobilem, & liberam esse, ut possit ueraciter & nobiliter amare Deum suum. Vnde si Deus ueraciter diligitur, ipse qui charitas est, non potest nisi in diligente esse. Qui amat rem cor-

Natura intellectualis.

Amor.

poralem,in amore ſuo,rem illam portat:ſed quia res illa non eſt charitas,tunc res illa non eſt in amante,licet in ſe amans portet eius amorem. Vnde eſt in imagine & ſimilitudine eius in amante,& non in ueritate:ſolus Deus eſt in intellectuali amore ueraciter:quare ſolus Deus eſt ſatietas amoris. Id enim quod amatur præter Deum, cum non perueniat ad amantem,niſi in ſimilitudine & imagine, non poteſt ſatiare. Non enim quieſcit amor intellectualis,extra ueritatem. Vmbræ igitur illæ & figurę charitatis diuinę,potiùs cruciant & paſſiones inferunt. Vnde patet,templum Dei eſſe ſpiritum intellectualem,in charitate exiſtentem. Cum amans in ſe gerit ſpeciem amati,hoc eſt ſe tranſformaſſe in ſimilitudinem amati:& ideò quando amamus res uiles,tunc in uiles imagines tranſformamur. Cum intelligimus, tunc rem intellectã transferimus in noſtram naturam intellectualem, ut fiat per nos intelligibilis. Tollimus enim ab ea omnia ſenſibilia,ut fiat abſoluta & pura,ut ueritatem ipſius apprę-

Mens. hendamus,& ita fit naturæ intellectualis,quando intelligitur. Mens Deum amans, quem ueraciter non amaret ignorans, transfertur in Deum, quod eſſe nequit, niſi Deus fuerit quodammodo translatus in ipſam. Et cum Deus ſit charitas, non poteſt mens ſcire Deum, & non diligere:ita non poteſt eſſe uera ſcientia Dei, ubi non eſt charitas. In omni igitur peccatore, eſt ignorantia Dei. Aſsimilare & aſsimilari,in mente coincidunt:ſicut intelligere & diligere ipſius. Nam mens ſine deſiderio non intelligit, & ſine intellectu non deſiderat. Mens igitur,eſt principium intellectus & affectus:mens eſt uis ſimplex nobiliſsima, in qua coincidunt,intelligere & diligere. Adhuc uis illa quæ mens eſt, eſt uis uiua copulatiua ſeu unitiua,nam in ſe omnia unit,& ſimul omnibus unitur. Spiritus enim,eſt uis unitiua, ſicut in nobis eſt ſpiritus quidam,in ſe uniens omnia membra corporis,& ſe omnibus uniens: & eſt locus animæ ſeu mentis,ſic & mens locus Dei. Vnde mens, inter Deum & creaturas eſt ſe habens,ſicut ſpiritus inter corpus & animam,quam mentem dicimus:& ſicut locus uitæ ſpiritus,eſt anima:ita locus uitæ animæ,eſt Deus. Et ſicut locus animæ,eſt ſpiritus ille uniens:ſic locus Dei eſt intellectus,ſeu mens. Noſtra igitur anima intellectiua,non eſt in loco ſuo in hoc corpore,ut eſt intellectiua: licet ut animatiua, ſit in loco ſuo. Et hoc poſſumus ſic depræhendere, nam non intelligimus puram ueritatem. Et cum intellectus ſic ſit ad intelligendum creatus, ſicut uiſus ad uidendum, & auris ad audiendũ:tunc ratio cur non intelligit puram ueritatem: eſt, quia non eſt in loco ſuo,ſiue in cœlo intellectibili, ſeu Deo, nam ibi non poteſt non intelligere,ſicut uiſus in oculo ſano,non poteſt non uidere. Sed ſi uiſus,non eſſet in ſuo loco,ſcilicet oculo, ſeu oculus non eſſet in loco ſuo corporis, ſed extra: tunc non poſſet in ſuas operationes,ſic eſt de oculo mentis,ſeu intellectu. Sic etiam,quando anima non diligit ſummè diligibile,ſcilicet bonum abſolutum, ſed alia citra ipſum,quia non habet operationem perfectam,quamdiu eſt extra locum ſuum, ſed quia eſt in corpore,ut in loco proprio, quantùm ad proprium officium animandi: tũc hic locus illi datus eſt, ut acquirat,non ut perdat. Ideò non eſt anima in corpore penitùs extra locum ſuum, quare aliquo pacto ueritatem inquirere poteſt, & Deum diligere:ſicut uiſus in infirmo oculo,eſt in loco ſuo,ubi animat oculum,ſed non in proprio loco,quia proprius locus,eſt ſanus & perfectus oculus. Quare aliquo modo licet imperfectè, diſcernit uiſibilia,potius coniecturando quàm ſciendo. Et iam ex motu,& inſtabilitate,& inquietudine depræhendimus,nos extra locum proprium eſſe:nam omnis res,in loco proprio,quieſcit. Depræhendimus etiam nos in proprio loco incorruptibiles, ſicut alias res ut ſtellas. Et hæc eſt cauſa,cur ad Deum naturaliter mouemur:quia ibi quie-

Peccatum. tem & incorruptibilitatem aſſequimur. Vnde peccatum,eſt contra naturam. Nam oritur,quando ex libero arbitrio,dimouemur à Deo. Et eſt peccatum,retrahens animam à ſuo motu naturali,& à fine, ſicut grauitas accidentalis igni,trahit ignem deorſum: ut cum ignis expandit, & unit ſe ligno graui in tecto, cadente ligno ſecundùm motum grauitatis, cadit & cum eo ignis, uerſùs centrum terræ. Vnde anima

Infernus. in inferno,eſt ſicut ignis,adhærens materiæ graui, inconſumptibili: nam ignis ſemper uellet ſurſum aſcendere, & tenetur propter unionem ad graue terreſtre, contra naturam

naturam deorsum. Infernus igitur, est uiolentus & innaturalis, & terrenus carcer, seu locus contra naturam cœlestialis spiritus. Anima humilis, secundùm proportionem profundæ humilitatis, capax est excelsi Dei: humilitas enim, est profunditas, & euacuitas. Potes autem experiri, an Deus in anima tua, quasi in templo sancto suo habitet, hoc est si anima tua, est uacua peccatis: tunc enim Deus in ea habitat. Nam peccatum, tria mala efficit in anima, ex aduentu enim peccati, anima obtenebratur, maculatur, & contristatur. Sicut enim sponsa, quæ sponsum perdidit, nigris uestitur, non se leuat, sed potius maculat & tristatur: sic animæ sponsæ Dei accidit, propter perditionem sponsi, quæ fit propter peccatum, quod separat matrimonium, ob specialem fornicationem seu amorem, sed ueniente sponso, omnia tolluntur. Si igitur anima sentit in se claritatem lucis diuinæ gratiæ, quæ illuminet conscientiam, taliter quòd possit uidere peccata sua, quæ prius carens lumine non uidit, tunc adest Deus. Peccatum enim, est ut macula, obtenebrans uisum animæ, sicut macula oculi uisum eius. Quando enim incipit uidere, quàm dissimilis est Deo suo, sponso suo, & lauantur & emundantur maculæ, & ad hoc ministrat lachrymas contritionis: tunc sequitur gaudium, & lętitia, & alleuiatio, quæ eueniunt ex Dei præsentia. Christus non potest uideri, nec in loco nec extra locum. Et uidetur simile aliquo modo, de quolibet homine. Nam ex mente & animalitate, Petrus est unus homo: secundùm mentem, non est limitatè in loco corporali: secundùm animalitatem, est in loco. Vnde mens, licet sit in unione cum animalitate, & animalitas sit ei hypostaticè unita, tamen propter hoc, non est contracta ad locum animalis: manet enim mens libera, & corpore in hoc loco existente, ipsa intra se lustrat uniuersa, cœlum ascendit per orationem, peregrinatur Romæ, est in ligno, uidendo imaginem, quam uult ex ea efficere statuarius, est in luto, uidendo ollam, quam uult ex eo fingere figulus. Neque ibi est, ut in loco, nam non posset alibi esse: simul enim in diuersis locis non posset esse. Non est igitur ibi localiter, sed cogitatione: mens enim cogitatione est, ubi cogitat, sicut uiuificatione, ubi uiuificat. Et dum cogitat unum, non potest cogitare simul & aliud: quia ad unam rem quam cogitat, totaliter se conuertit, & non est tantæ uirtutis, quòd cum hoc ad aliam se possit conuertere, sicut uisus est liber, ad conuertendum se ad diuersa uisibilia, non tamen potest se simul actu ad diuersa conuertere. Deus autem est infinitæ libertatis & uirtutis, qui simul & semel, ad omnia & singula se conuertit, & ea intuetur. Et licet mens nostra, non sit ad locum & tempus contracta, non est tamen penitùs à quantitate loci & temporis, per infinitum absoluta, sed est quasi in horizonte, ubi incipit contractio, & desinit absolutio. Propterea non potest cadere in perfecto conceptu mentis, purè absolutum, seu infinitè absolutum. Si enim mens perfectè conciperet infinitè absolutum, omnia in ipso simul conciperet: sicut quum perfectè conciperet Socratem, simul conciperet omnia & singula Socratica. Et si locum, omnia & singula locata: & si essentiam, omnia & singula quæ sunt & esse possunt. Vnde non concipit mens absolutum, nisi in contracto: sicut nec contractum nisi in absoluto, ita præcisè neutrum concipit. Res enim quas concipit, sibi ipsi assimilat. Quum autem ipsa non sit nec penitùs absoluta, nec penitùs contracta, sed in absoluto contracta, & in contracto absoluta: sic concipit ut est. Officium autem mentis nostræ, in suo mũdo paruo seu μικροκόσμῳ, est simile officio mentis Dei, in magno mundo, uniuerso seu μεγακόσμῳ, nam est simul & semel, in qualibet parte corporis, & in nulla localiter: sicut Deus ubilibet in uniuerso, & nullibi localiter, sed est per potentiam, essentiam, & præsentiam. Anima enim nostra, est per potentiam in qualibet parte corporis, non diuisè, sed totaliter, ubicunque enim tangitur corpus, sentitur. Sensatio uerò ex anima est: ubi potentia sentiendi, ibi essentia animæ: ubi essentia, ibi præsentia. Sic Deus rex regum, cuius imperio omnia subijciuntur, per potentiam, qua omnia gubernat, est in uniuerso sicut rex in regno: & per essentiam, nam operatio procedit ab essentia, ipse autem operatur omnia in omnibus. Adest igitur omnibus per essentiam, & ideò præsens est omnibus. Si enim essentia non esset præsens entibus, quomodo essent? Habes igitur, in Christo similiter es-

Humilitas.

Peccatum.

Mens.

se considerandam mentem humanam in μικροκόσμῳ siue paruo mundo, qui nomina tur Iesus: & quòd mens illa, hypostaticè sit unita menti diuinæ, quæ est considerandа ut mens uniuersi seu magni mundi. Ac si quis conciperet uim animæ, ut est uis uisiua in oculo, esse Iesum, quia uis illa, est unita ui rationali, quæ est in toto homine, & quа libet eius parte, quæ est ut Deus, seu absoluta ratio, siue uerbum. Vnde ut uis est in oculo, est in loco: ut est unita uirtuti rationali, non est in loco, quia illa est ubiq; omnia gubernans, & nullibi localiter. Ita hodie portatus est Iesus in ulnis senis, & operatus est omnia in sene, & in uniuerso.

Ex sermone: Quotquot tangebant eum, salui erant.

Fides. Charitas. FIdes potentiam naturalem supergreditur, ita quòd credenti nihil est impossibile. Nam uerbum, per quòd cœli firmati sunt, in anima nostra habitat per fidem, cuius forma ex qua operatio, est charitas. Aliud nihil operatur salutem, *Anima.* nisi fides in Christo Iesu, per charitatem operantem. Anima intellectiua, fit Deiformior: quia est imago creatoris uiua, quæ habet in se imaginem, libertatis illius uirtutis; quæ omnia fecit ut uoluit. Vnde creat in se (uti est imago) omnium rerum similitudines, est enim species specierum, seu locus specierum. Potest se omnibus rebus assimilare, conceptus enim est assimilatio, habet tamen finitam uirtutem. Sed quum sit imago uiua infinitæ uirtutis, potest se illi uirtuti facere similiorem, & Deo fit conformior. Intellectus autem, fit Dei conformior, per intelligere: quando enim intellectus intelligit, se conformat, siue assimilat intelligibili, seu quidditati entium. Sicut phantasia quasi speciebus, quæ se habet, ut uis in subtili spiritu flexibili, ac si flexibilitas ceræ, esset uiua uita intellectuali, in cuius potentia esset, se omnibus figuris conformare, illa in concipiendo se assimilaret, & ita de luto. Sicut autem flexibilitas luti, figuratur per figulum habentem intellectum, mediante quo conuertit lutum in uas honoris, aut uas contumeliæ: sic si ipsa flexibilitas luti esset animata, anima uiua intellectuali, ipsa seipsam conuerteret, ut fieret uel uas honoris uel contumeliæ. Et quia uis est finita, tunc (prout in luto conuerso) est considerandum, quòd intellectus noster conuersus ad unum, ipsum intelligit: nam intelligere, est intus legere. Et non potest simul & semel, se ad omnia intelligibilia conuertere, sicut nec uisus: sed ad unum, sicut nec lutum, potest induere figuram unius uasis, & cum hoc alterius: sed quando induit formam uasis contumeliæ, tunc si est induratum, non potest subitò in lutum redigi, ut ex eodem luto fiat uas honoris, sed mollificatur aqua calida. Sic de anima, quæ indurata est in forma uili, lachrymis calidis, mollescit per deuotionem, ut possit nobilem diuinam formam induere. Adhuc formam omnipotentiæ, ex sua natura quia finita est, non potest induere ut fiat creatrix: sed facit se conformem Deo, per quendam habitum gratiæ, qui additur naturæ suæ, & ille habitus, est lumen fidei uiuum. Anima est capax increatæ lucis, quæ est lux infinita, sicut oculus est capax lucis solaris: nam in se habet lumen intrinsecum, in quo potest cape
Fides. re lumen radij solaris, & in radio attingit Solem. Et sic fides, quæ uenit in humiliа tam animam, est exaltans naturam, extra suam finitatem. Sicut oculus, qui non potest secundùm suam naturam, uidere in superficie maris, aduiginti miliaria, in luce astrorum quam in se recipit, uidet ipsa astra, per centum millia miliarium & ultrà, & non potest uidere astra, nisi radio luminis astrorum: sic diuina, non nisi in diuino lu-
Humilitas. mine, quod est fides uiua. Fides igitur non habet locum, nisi in anima humiliata: præsumptuosus, arrogans, & superbus non credit, nisi intelligat: humilis non intelligit, nisi credat. Quare primus parens, & lucifer, nolentes ex fide & obedientia sua uiuere, sed de scientia sua, defecerunt. Verus autem fidei habitus, assimilatur Deo: sicut radius solaris assimilatur Soli. Deus autem trinus est, ita & habitus ille. Nam in eo habitu est principium, scilicet fides, & ab illa procedit spes, & ab illis charitas: sicut radius Solis habet in se principium quia lux, & ab illa procedit illuminatio, & ab il-

ab illis calor. Fides à patre, ſpes à filio, charitas à ſpiritu ſancto. Quantò igitur perfectior fides: tantò & ſpes, & charitas. Ieſus prædicauit fidem in patre, in ſeipſo ſpem, in ſpiritu ſancto charitatem. Et pater in nobis eſt per fidem, filius per ſpem, ſpiritus ſanctus per charitatem. Chriſtus nos regenerauit in fidē, & dedit in ſeipſo nobis ſpē uiuā. Fides mortua eſt ſine charitate, ſicut corpus ſine anima. Sed ſpes eſt, ſine qua, ex fide non procedit charitas. Mirabile: nam fides ſeipſam uiuificat, & de ſe generat ſpem, & ex illis charitas, quæ eſt uita fidei. Anima igitur fidelis, uiuit uita immortali, quia in ſe habet fontem uitæ.

Ex ſermone: Non in ſolo pane uiuit homo.

HOmo ſecundùm intellectum, dicitur paſci uerbo, Nam paſcere, eſt uerbo Dei uiuificare, magiſter paſcit diſcipulos uerbo. Verbum, eſt lux de luce, uerbum uocale, lucere lucis: uerbum mediante luce, quæ eſt in eo, illuminat & intellectum dat paruulis. Intellectus igitur, paſcitur uerbo. Conſideremus igitur hominem qui pane paſcitur, & hominem qui uerbo paſcitur: qui pane paſcitur, recipit ipſum panem, & molit inter dētes, proiicit molitum in ſtomachum, & apponit humidum, & facit ebullire & digeri, ut ſeparetur ſubtile à groſſo, & facta prima digeſtione, fit poſtea alia, & illa ex ſubtili illo, eiicit groſſum, ut ad ſubtilius peruenire poſsit. Deinde, tertio digerit & ſeparat. Quartò, eſt paratum alimentū, ut conuertatur in naturam aliti. Sic fiunt ſeparationes rerum, quæ paſcere debent intellectum. Nam prima rerum ſubtiliatio, fit in ſenſibus. Nam ſpecies, dimiſſa groſſa corporalitate, ſpiritualitatem tenent obiectorum. Alia, fit in ſenſu communi, ſeu imaginatione. Tertia, fit in ratione, ubi intellectus nutrimentum depuratum reperit, ſcilicet formam ſeu ſpeciem intelligibilem, quæ conuertitur in naturam intellectualem. Verbum igitur ſeu λόγος, eſt ratio paſcens. Verbum uocale, eſt quaſi cœlum, in quo ratio omnia in ſe habens, de omnibus rebus loquitur, & in ſermone, omnia ſunt ut in ſigno ſignata. Et quidam uir religioſus dicebat, eſſe ſenſum ſextum, & ipſum nominauit affatum. Nam de omnibus quæ concipimus, loquimur: ſermo, eſt panis animæ, & ſemen uitæ, ſeu triticum, in ſe habens paſcendi uirtutem. In uerbo uocali, eſt ratio, ſeu lux rationis. Et per abſtractionis gradus, in ſenſitiua & imaginatiua, ad rationatiuam perducitur, ut ibi tanquàm aurum depuretur. Tolluntur autem per digeſtiones abſtractiuas omnia quæ circumſtant alimentum, quæ ſcilicet ei accidunt, & ſeparabilia, atque corruptibilia ſunt. Non enim paſcitur intellectus, niſi puro & ſimplici, incorruptibili, & inuariabili uero. Pura quidditas, & incorruptibilis eſſentia, per conſiderationem abſtracta, paſcit intellectum: ſicut ſpecies pulchri coloris, paſcit delectatione uiſum. Sed abſoluta ſpecies pulchritudinis, per quam omne pulchrum uiſu, aut delectabile ſenſibus eſt pulchrum, & in quibus contractè relucet: eſt paſcentia uiſus intellectualis. Et niſi pulchritudo ab omni pulchro, fuerit abſoluta & ſeparata: non eſt ſimplex, & incorruptibilis, & delectabilis paſtus, animæ intellectualis incorruptibilis: ex quibus ſumus, ex iis nutrimur. Incorruptibili, non proportionatur corruptibilis cibus. Vnde pulchri relucentia, in pulchris corruptibilibus, non paſcit, ſed ueritas ſola, quæ relucet. Depuratur igitur relucentia eius ab omni eo in quo eius ueſtigium apparet, ut medio ſimilitudinis depuratæ, poſsit eam intueri ſine ænigmate, ſeu ſpecie phantaſtica intellectus, nondum plenè ab omni contractione animatiua abſolutus. Quaſi ſi quis ueritatem faciei ſuæ, quærit uidere in multis imaginibus ſuis, & ſtatuis: hic abſoluit ſpeciem ſeu figuram, quam reperit in diuerſis materiis, ab omni corporali contractione. Nam neque in aurea ſtatua ad aurum, neq; in lutea ad lutū, neque ad magnitudinē aut paruitatē, aut aliquid tale reſpicit: ſed ex diuerſitate facierum contractarum, uia abſtractionis ſe ad unam communem conuertit, quantò puriùs ſimpliciùs poteſt, in qua omnes diuerſitates contractarum, in

Paſtus.

Verbum. Sermo. Remundus ē remita.

unitatem redigit. Et quia facies ſua quam quærit, non eſt niſi uera & uiua facies: tunc in phantaſmate & ænigmate, depuratè ipſam uti uidere uellet, non reperit, ſed medio propinquioris ſimilitudinis, uiuacitatem uultus ſui intuetur, ſicut quis ex figura imaginis, riſum uel luctum indepingibilem intuetur. Intellectus noſter, paſcitur ſpeciebus intelligibilibus, ſicut uiſus lætificatur uiſu pulchri. Panis qui non uiuit non uiuificat, ut hic Chriſtus dicit: & uerbum quod non uiuit, non uiuificat. Sicut enim ex obiecto pulchro, excitatur anima ut lætificetur, & ex ſe exerat lætitiã: ſic intellectus, ex obiecto ſuo delectabiliſsimo, exerit de ſe ſuam uitam. Vnde obiectum amatum, excitat lætitiam, dum ſe offert cogitationi: ſic charitas eſt uiuificans, & obiectum in uerbo præſentatum, uiuificat. Vnde excitatio lætitiæ, eſt infuſio uitæ. Mouetur igitur continuè intellectus, uitaliter & lætè, quando obiectum deſideratiſsimum ſemper adeſt ei. Hoc autem eſſe nequit, quamdiu intellectus non eſt liber, à corporeo mortis, cuius cura, ipſam à ſpeculatione tali retrahit. Nam uita noſtri intellectus, eſt imago & ſimilitudo eius uitæ, à qua eſt. Tantùm enim refert inter iſtam & diuinam, quantùm inter lucem Solis & lucem depictam, aut inter ignem uerum, & ignem depictum. Nam Deus eſt Sol iuſtitiæ, & ignis conſumens, in infinitum imaginem trãſcendens. Paſcimur igitur, modo quo conuenit naturæ noſtræ, ſcilicet lumine obumbrato in hoc mundo, ſeu uerbo ueritatis. Nam intellectualis natura quum ſit incorruptibilis, non indiget cibo ne deficiat, ſicut indiget animal corruptibile.

Paſtus.

Sed ſicut homo, poſt omnem triſtitiam reuertitur ad lætitiam, tanquàm ad formã uitæ ſine qua nollet uiuere (arbitratur enim homo, meliùs ei eſſe, ſi penitus non ſit, quam in continua triſtita eſſe) ſic arbitror, lætitiam quaſi ſenſum uitæ eſſe. Nam ſe ſentit homo uiuere per hunc ſpiritum, ſeu calorem, & uiuere & non ſentire ſe uiuere, eſt potiùs pati uitam erumnoſam, quod in eo patitur, quod maximè ſanum eſſe appetit. Sic conſidera uiram, ſine ſenſu ſeu lætitia, eſſe uitam informem, & forma uitæ carentem. Et quia nihil eſt, quod lætitiam generet, niſi amor ſeu charitas: idcirco charitas eſt ſpiritus uitæ. Sed quia charitas non procedit niſi ab eſſe cognito: quod enim non eſt, & ſi eſt non cognoſcitur, amari nequit. Notitia etiam, eſt rei notitia, à re generatur notitia rei, ab utroque procedit amor. Vnde ſi res eſt charitas, & notitia eſt charitatis notitia: tunc amor procedens ab utroque, eſt ſpiritus ſupremè & indeficienter lætificans, ſeu uiuificans ſpiritum illum, deguſtantem ipſam eſſe lætitiam. Et ita paſcit charitas, quæ nunquàm excidit, & hæc paſcentia, optimà capitur in ſimilitudine, quando uiſio amati, paſcit ſenſum amantis. Quare dicit magiſter ueritatis, uitam æternam conſiſtere, in æterna uiſione Dei, qui charitas eſt. Duo ſunt ſolùm quæ quæruntur, ſcilicet an ſit, & quid ſit: nam amor uiuificans, eſt procedens. Omnis igitur intellectualis inquiſitionis finis, eſt peruenire ad charitatem, ſeu ſpiritum uiuificantem, qui ſequitur ex præmiſsis, an ſit circa eſſe, quod à patre. Vnde in omni quæſtione an ſit, non niſi cauſa entium, quę eſt ipſe pater creator, quæritur. Et in omni quæſtione quid ſit, non niſi cauſa notitię, ſeu filius patris, uerbum, ratio, ſapientia, ſeu abſoluta rerum notitia, quæritur. Quod ſi peruenitur ad formam eſſendi, & ex illa ad formam cognoſcendi: oritur uia proceſsionis, forma delectandi. Neque eſt alia forma eſſendi, & alia forma cognoſcendi, & alia forma delectandi: ſed illa quæ eſt forma formarum eſſendi, illa eſt etiam forma formarum cognoſcendi, & eſt forma formarum delectandi, licet forma eſſendi in forma formarum, de ſe generet formam cognoſcendi. Cognitio enim ab eſſe generatur, & principia eſſendi, ſunt principia cognoſcendi, & in forma formarum, à forma eſſendi & forma cognoſcendi, procedit forma delectandi. Vnde ut ad ſpiritum uiuificantem, perueniat ſpiritus noſter intellectualis, circa an ſit: non habet opus, niſi ſenſibili cognitione, per quam in ſe ſine fatigatione, ſenſit res ſenſibiles, & deinde conuertit ſe admiratione, ad quę rendum quid ſit id, quod ſentit. Sic enim uiſum corporalem adhibet, ut omnia uideat quæ ſentit. Nam ſi ſentit odorem, cum uiſu diſcurrit, ut uideat quid ſit odorem ſpargens, & ſi audit ſonum, nititur uidere unde oriatur. Sic uiſus, curioſè unde ſenſibile

Quæſtio.

ex-

extrinsecum oriatur, inquirit, & nisi uideat, non iudicat ita perfectè se sentire, sicut sentiri posset. Est igitur tanquàm forma sensuum. Circa id igitur quod sentitur, medi ante ratione, inquiritur quid sit: & oculus seu uisus rationis, est intellectus. Vnde non contẽtatur, nisi uideat oculo intellectuali quid sit, quamuis per multas rationes, sensiatur seu attingatur. Quando autem quidditas quidditatum, seu causa prima essent

ſicut manus homines, eſt organum ſeu inſtrumentum, per quod ſimplex noſter conceptus, ſucceſsiuè explicatur. Quæ igitur Deus ſuper naturam efficit, ſcilicet ſine medio, ſic efficit, ſicut nos, quando hîc ſumus corpore, cogitatione ſumus & Romę. Vnde uoluntas mouetur ſine ſucceſsione, & coincidit initium cum fine. Sed quando uolo corporaliter Romæ conſtitui, facio exequutionẽ uoluntatis, mediante motu ſucceſsiuo. Nota, rationem non exire multitudinem & magnitudinem. Nam infinitum, ratio non attingit. Et in ratione uidentur omnia cum multitudine & magnitudine, hoc eſt, ſic diſcretè & determinatè: quæ quidem diſcretio, in multitudine & magnitudine, eſt abſtracta ab hoc quanto, quod contrahit numerum & magnitudinem, materialiter. Sic ratio ſuper imaginationem eleuat oculum: nã imaginatio, non pertingit ad magnitudinem & multitudinem, niſi in quantitate rei quantæ. Niſi enim quis imaginetur res quantas, non uidet in illa uirtute, magnitudinem uel multitudinem. Ratio autem non imaginatur res quantas, ſed uidet magnitudinem, ſine re magna, & multitudinem ſine rebus multis, & hæc uiſio, eſt Mathematica. Sic Phyſica uiſio, eſt per ſenſum: Mathematica, per rationem: diuina, per mentem. Mens igitur, non terminatur per multitudinem & magnitudinem, ſed eſt principium multitudinis & magnitudinis, quia eſt menſura abſoluta, cuius inſtrumenta ſunt, multitudo & magnitudo. Videtur ergo mens, habere pro organo rationem, ratio uero imaginationem: ſicut uiſus dici poteſt, inſtrumentum ſenſus communis, ad ſentiendos colores.

Ratio: Mens.

Cognitio. Omne cognoſcens, inquantũm cognoſcens, aſſimilatur cognito. Sic mens Deum cognoſcens, Deo conformatur. In cognitione, qua mẽs cognoſcit ſeipſam, eſt repræſentatio trinitatis, ſecundum analogiam, inquantùm mens cognoſcens ſeipſam, de ſe uerbum gignit, & ex utroq; procedit amor. Sed expreſsior eſt ſimilitudo trinitatis, ſecundum quod cognoſcit Deum, & præcipuè quando ſe conſiderat ut imaginẽ Dei: tunc non ſiſtit conſideratio in ſe, ſed pergit in Deum. Quum intelligimus animam, non confingimus nobis aliquod animæ ſimulachrum, quod intueamur, ſicut in uiſione imaginaria: ſed ipſam eſſentiam animæ conſideramus: non fit tamen illa uiſio ſine ſpecie. Percipimus, quòd ſpecies qua intelligimus, eſt immaterialis, ex eo quòd anima, uniuerſales rerum naturas cognoſcit, aliâs talis ſpecies eſſet indiuiduata, & ſic non duceret in cognitionem uniuerſalis. Ex quo depræhenditur, intellectum non dependere à materia: prius enim eſt intelligere aliquid, quàm intellige re ſe intelligere. Ideò peruenit anima, ad actualiter ſe percipiendum eſſe, per id quod intelligit uel ſentit. Rationem imaginis, ſimilitudo perficit: non tamen ſimilitudo quælibet, ad rationem imaginis ſufficienter inuenitur, ſed expreſsiſsima ſimilitudo, per quam aliquid repræſentatur, ſecundum rationem ſuæ ſpeciei. Et ideò in corporalibus, imagines rerum attenduntur magis ſecundum figuras, quæ ſunt ſpecierũ propria ſigna, quàm ſecundum colores & alia accidentia.

Ex ſermone: Conſidera quomodo iſtud eſt.

Renouatio. Fides. REnouari oportet mente & ſpiritu, & renaſci. Et hæc renãſcentia ſeu renouatio interioris hominis, fit fide: per lotionem exterioris hominis, in ſacramento. Recipimus enim per fidem fortitudinem, ſupra fortitudinem ſpirituum immundorum. Et hoc ideò, quia per fidem, inhabitat in nobis uirtus creatoris uniuerſi, & datur nobis ſpiritus bonus, qui deducet nos in terram rectam, ubi eſt habitatio plena gaudio, incorruptibilis, ubi cibus eſt lætitia.

Propter ueterem hominem, qui nobis adhæret, oportet ſæpé ſuper excreſcentes fœditates purgare & abiicere. Sicut arbor ſemel plantata in terra bona, quotannis purgatur & putatur, & de agro noſtro, qui de ſua natura, producit tribulos & ſpinas, oportet malas herbas eradicare, ut faciat fructum bonum & multum.

Ex

Ex ſermone: Ibunt hi in ſupplicium æternum: Iuſti autem in uitam æternam.

CAuſa cur ſit generale iudicium, eſt quia Deus omnipotens, & ſapiens, atq; miſericors, iuſtus eſt. Nam quomodo eſſet Deus, ſi non iuſtus? Iuſtus Dominus, iuſtitiam dilexit. Oſtendit ſe omnipotentem in creatione: ſapientem in ornatu, ex ordine pium, & miſericordem in redemptione. Reſtat, ut oſtendat ſe iuſtum. Vnde quum ſit bonus, & intellectualem creaturarum nobiliſsimam creauerit liberæ poteſtatis, ut bonitatem eius deguſtet: tũc exigit iuſtitia, quòd intellectualis natura, iudicetur an per liberum arbitrium meruerit ipſam uitam, quæ eſt deguſtatio ſeu fruitio ipſius creatoris, an non. Eſt autem rationalis creatura, propter ſuam naturam altiſsimam liberæ uoluntatis, ut ſit ſubiectum diuinæ iuſtitię. Et quia maximè inexcuſabilis eſt omnis homo, qui non oſtendit opere ſe miſericordem (nam iuſtitiæ rigorem, quomodo mitigabit impius, qui non eſt operatus pietatem cum proximo?) ideò rigor iuſtitiæ contra illos oſtendetur, qui in operibus miſericordiæ, ſe impios oſtenderunt. Quum enim nemo ſit mundus in cõſpectu illius iudicis, ideò non habemus quid offeramus, niſi opera pietatis, quæ operiant immunditias noſtras. Neque in illis excuſationem poterimus reperire, nam in nobiſipſis iudicamur, per iudicium conſcientiæ noſtræ, ut id alteri faciamus, quod nobis fieri uellemus. Ob hoc in illo iuſtiſsimo iudicio, omnia debent eſſe clara & aperta, ita quòd de iudicis ſententia, nulla poſsit hæſitatio fieri. Ideò non iudicat, niſi ſuper ijs, quæ apud conſcientias noſtras, ſunt notoriè iuſta. Quare non erit opus aduocato, aut procuratore, aut proceſſu iudicij, & dilationes nullæ neceſſariæ, pro cauſæ inſtructione. Quare in momento oculi expedietur, & una erit ſententia, quæ uocat, & abijcit. Nec ponitur pro iudice, niſi ille qui ſeipſo iudicat, ſcilicet Ieſus, Deus & homo: quẽ dum omnes iudicem intuebuntur, in eo ſententiam intuebuntur. Nam conformes ei, filij Dei uocabuntur, quia ipſe filius: & difformes ei, ad difformem Sathanam ſociabuntur, qui erit eorum caput & princeps.

Iudicium.

Ex ſermone: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui.

INtelligo ſpiritum Ieſu (quando uoluit) claritatem communicaſſe corpori, & per corpus ueſtimentis: ſicut lumen in lucerna ſi eſſet uiuum, quantùm uellet claritatis communicaret circumdãri, & quando, & quoties. Sicut lætitia animæ, diffunditur per corpus, & exhilareſcit facies. Læti angeli ſic in reſurrectione apparuerunt, ſicut in transfiguratione Chriſtus.

Transfiguratio.

Deus ſpiritus eſt. Ideò non eſt uiſio Apoſtolorum perducta uſque ad filiationem: quia filius Dei, qui eſt ſplendor patris, non potuiſſet uideri quum ſit inuiſibilis & interminus. Sed infinitum ſiue interminum, non uidetur in hoc mundo. Propterea uox patris audita eſt, hic filius meus, ut ſic Ieſus ſe omni poſsibili modo, ſuis dilectiſsimis manifeſtaret, ſcilicet, quantùm in uiſu capere poterant, & ultra uiſum quantùm auditu. Nam licet uiſus ſit certior: tamen inuiſibilia, fide quæ per auditum eſt, capiuntur. Quando enim transfigurationem illam Apoſtoli uiderunt, quæ erat ultra perfectionem, quæ in hoc mundo reperitur: citius crediderunt uoci in nube, ſcilicet quòd Ieſus eſſet filius Dei patris, non ut cæteri homines, qui filij ſunt Dei patris propter intellectum, quem quiſque ab eo immediatè habet, ob quem homo eſt: ſed ut filius, in quo pater totam poſuit ſuijpſius complacentiam. Nam pater creator, habet in omni creatura ſua, quum ſit eius creatura, quandam complacentiam, quam uolens exprimere, aiebat: delitias ſuas eſſe, cum filijs hominum. Delitiatur enim in anima hominis, ſicut intellectus delitiatur, quando uiſionem ſuam in rationibus quas facit, explicat. Sed ſi eſſet natura aliqua adeò perfecta, quòd maioris perfectionis eſſe non poſſet: tunc in illa, pater talem haberet complacentiam, quòd magis complacentiam habere non poſſet pater, & ſibijpſi in ea cõplaceret

Cõplacentia.

ceret. Sic Christus fuit dilectus filius, qui benè complacuit patri. Omnia alia quę placent patri, non sic placent, quin possent magis placere, quum nullum omnium sit infinitè perfectum, & inter ipsum & Deum, posset cadere perfectior creatura, quantùm est ex patre creantis, cuius potentia non terminatur in finito. Vnde quum Iesus sit, in quo pater sibi ipsi complacuit, tunc Iesus est ultimum potentiæ. Nam summa perfectio operis, quæ est totaliter explicatiua potentiæ artificis, illa est, in qua artifex in se ipso habet complacentiam: sicut pater sibi ipsi complacet, in dilecto filio, quum omne id quod filius in se grati habet, à patre habeat. Pater in dilectione optimi filij, quem ut filium diligit, sibi ipsi complacet, seq; in filio quasi claritas Solis in suo splendore, suam claritatem sibi gratissimam, intuetur. Sudeamus complacere patri, in filio suo dilecto, eo modo quo omnia patri complacent in filio. Nam qui filium honorat, à patre honoratur.

Quum magister alicuius artis uidet aliquid, quod operatus est, non recepisse perfectè formam artis, seipsum reprehendit ex figura sua. Si uerò ipse est perfectus artifex, & perfectè operatus est: ipse in figura sibi ipsi complacet, & qui figuram laudat, illi complacet. Vnde si ars seipsam intuetur, si est perfecta, benè complacet sibi. Et sic intellectus perfectissimus, quando seipsum intelligit, tunc suĩpsius intellectum ge- *Intelligere.* nerat, & ille est filius dilectus, in quo est summa complacentia. Deus non potest concipi nisi intelligens, cum sit quid optimum: intelligens autem natura, melior est non intelligente. Semper igitur Deus fuit intelligens, hoc est, de se Deus pater semper generauit suĩpsius intellectum: nam nullo unquàm tempore potest concipi, fuisse suĩpsius ignorans. Vnde Deum patrem, se Deum intelligere, est consubstantialem filium generare. Et ex hoc procedit nexus amoris, qui est spiritus sanctus.

Fides. Credere, est in auditu, non in uisu: opinari, est audire animæ: intelligere, est uidere eius. Sed ubi coincidit audire cum uidere animæ, ibi est fides. Vnde fides est auctoritas dicentis, ubi non minus scio esse uerum id quod dicitur, quàm si uiderem. Videtur quòd fides, sit ultrà sensus animæ intellectualis: sicut uis existimatiua, ultra sensus animæ sensibilis. Nam ouis nullo sensu attingit inimicitias lupi, sed lumine altiori ducitur, ut fugiat. Sic fide, quasi lumine diuino ducimur, ut lupum rapacem, anima fugiat.

DEVOTVS.

Dialogus. Doce nos Domine Iesu, fons misericordiæ, id quod mandatur nobis ex nube scilicet, audire te Iesum. Vbinam nobis loqueris? IESVS. Scrutamini scripturas, uerbum enim salutis, in omni Euangelio loquitur. DEVOTVS. Dic quomodo loqueris in Euangelio, quod de Chananæa hodie legitur? IESVS. Quòd per fidem saluatio. Nam mulier fide sua, filiæ impetrauit salutem: & quia magna fuit fides, impetrauit quod uoluit. DEVOTVS. Quæ est fides magna? IESVS. Quæ sine hæsitatione est, & deceptione. Qui enim fide accedit ad saluatorem, nõ potest decipi. Saluator enim non potest non saluare credentem, nam credens est capax salutis, sicut perspicuum lucis. Sol enim illuminat omnia, dummodo sint capacia, & irradiationi applicata. Homo propter animam rationalẽ, capax est lucis rationis, seu uerbi Dei, dummodo se applicet ad irradiationem. Applicatio, est exire sensualitatem, & accedere per fidem ad magistrum.

Ex sermone: Beati qui audiunt uerbum Dei.

Vnctio. Fides. NItitur Deus trahere spiritum liberum in suum seruitium, per uerbum seu fidem: dæmon uerò, per sensum. Fides, est suprà uersùs Deum, sensus infrà. Liber noster spiritus, sicut excellit sensum, ita fides ipsum: nam est rationalis spiritus, qui non attingit fidem. Ratio enim quomodo fidem attingeret? In regno humilitatis est fides: in regno præsumptionis, scientia inanis.

Spiritus noster non sanctificatur, nisi quando ipsum subintrat unctio Christi, & sic uirtus unguenti, quo Christus præ consortibus unctus est, illabitur animæ nostræ, quæ sanctificatur, à qua pellit omnes tenebras, sicut oleum fusum super papy-

rum,

rum, ipſam ſubintrat, & tollit eius opacitatem, faciendo ipſam trāſparentem, & con ſeruat à frigore conſtringente. Vnde ſpiritus malignus eſt Aquilonaris, inimicus uitæ, congelans & conſtringens motum uitæ: ſed defenditur anima Chriſtiformis unctione gratiæ contra ipſum: itaq; in eam non poteſt quicquam. Vnde unguentum illud eſt fluidum, ob calorem charitatis, & humidum ad ſe uniens, ut in hoc conſiſtat uita: nam uita conſiſtit in calido & humido. Et ſic unctio eſt paſcentia uitæ: pinguis eſt panis Chriſti, præbens delitias regibus ſeu unctis. Oportet autem animam Chriformem, habere affectum illum, qui ungi debet, ſcilicet mitem & humilem: mitem, ut ſit tractabilis & docilis: humilem, ut ſit capax regalis unguenti. Nam exaltatio non capitur, niſi in humilitate.

Quod unctio purget & illuminet cum maxima lætitia, habemus exemplum in illuminatione cæci, ubi Chriſtus ſputo liniuit oculos, faciendo lutum, & ille lotus in aqua Siloe, uidit. Sicut oculus uiuit cum delectatione & lætitia, in uidendo, ſic oculus mentis intelligendo. Quare unctio ex magiſterio uerbi eſt, uiuificans cum lætitia intellectum, & non eſt unctio illa, niſi illuminatio ad uidendum ſuum deſideratiſſimum obiectum, de quo uiuit, ſcilicet ueritatem ipſam abſolutam. Vnctio reddit aptum ad fluxibilitatem & motum. Anima uncta obedit Spiritui ſancto, eam mouēti, quæ ſine unctione, eſt arida & rigida, atq; inobediens ei.

Excitationum ex ſermonibus, Reuerendiſs. Patris Nicolai de Cuſa Cardinalis, Quinti libri, finis.

Excitationum ex ſermonibus Reuerendiſſ.

Patris, Nicolai de Cuſa Cardinalis, Liber Sextus.

Ex ſermone: Accepit Ieſus panes & gratias.

Multiplicatio panum.

PRopheta Heliſeus modicum olei multiplicauit, uſq; ad impletionem omnium hydriarum, quæ haberi poterant: ita & Chriſtus quinque panes uſque ad impletionem omnium, qui erant quaſi quinq; millia. Et colligebantur quæ ſupererant fragmenta, quæ implebāt duodecim cophinos. Et non multiplicauit Chriſtus panes tantùm, ſed & piſces: quia dedit de duobus piſcibus, cuilibet quātùm uoluit. Neq; de quinq; panibus fecit plures panes, nec de duobus piſcibus, plures piſces: ſed de quinq; panibus, & duobus piſcibus, pauit quinq; millia hominum. Fuit igitur miraculoſa diſtributio ualdè, ubi uerè ſolûm quinq; panes ftegit, & diſtribuit ita, quòd implerentur omnes, & colligerentur fragmenta, quæ excedant quantitatem quinq; panum multò ualdè. Conſiderans Chriſtum, in una ſiniſtra ſcilicet manu habuiſſe panem, & cum dextra illum fregiſſe & diſtribuiſſe, admirarur, quomodo de paruo pane tot magnas partes fregit & diſtribuit. Si fregit in mille partes, panem unum: quomodo partes illæ paruæ, ſunt in diſtribuendo adauctæ? Nam ſi feciſſet Ieſus, quod de qualibet minuta portiuncula, quilibet fuiſſet repletus, uti aliquis cibus plus ſaturat hominem in parua quantitate, quàm alius in magna: nō ſuper fuiſſent tot fragmenta. Ieſus ſupra omnem intellectum hoc faciens miraculum, fecit quod pars fuit æqualis toti. Eſto enim quod pars unius aliquantulum maior fuit, quàm requirebat refectio unius hominis: fecit Ieſus milleſimam eius partem, æqualem toti. Hoc eſt ſupra oēm capacitatē intellectus, quod uel pars ſit æqualis toti, uel maior: uel q; milleſima, ſit maior quarta, minor ſcilicet maior maiore. Maximū miraculū fuit, qđ ī uno panē q̊nō fuit potētia multorū, ſicut ī uno ſemine, ſunt multa in potentia: Chriſtus effecit illud eſſe actu, quod nō fuit in potentia. Neq; creauit de nihilo, ſed de uno qđ

fuit,

fuit actu determinatæ quantitatis, fecit id ipsum esse actu, non solùm quantitate aucta, sed substantia, quæ tamen non recipit magis nec minus. Nam substantia reficit, non quantitas accidentalis, illîc autem reficiebantur multi. Oportebat igitur, quòd substantia sicut & quantitas, reciperet augmentum. De quinq; enim panibus, & nõ de pluribus, reficiebantur tot millia, licet quinq; uix quinq; sufficissent hominibus. Est enim considerandum, an de quolibet pane singulis distribuit: uidetur enim (ut Lucas ait) quòd Christus fregit, & dedit discipulis, ut ponerent ante turbam, ordinatè sedentem: sicut mediante natura, quæ est ut instrumentum, distribuit quinq; sensus in hominibus. Nam omnes non habent nisi quinq; sensus, & non habent duo homines decem sensus, licet habeant plura organa quàm unus. Et licet etiam uisus unius, non sit uisus alterius, tamen non sunt nisi quinq; sensus, distributi in omnes homines. Et unusquisq; ex hac distributione, recipit plenitudinem & abundantiam, sic de piscibus duobus: pisces enim dant saporem panibus. Sapor est discretio, discretio est inter unum & alterum. Ideò duo sunt pisces, scilicet uis discretiua, quæ iungitur commu-
Cibus. nibus panibus, seu sensibus. Anima, corpus, calor: cibus. Pater, Christus, charitas: cibus. Spiritus, anima, amor: cibus. Anima cibum calore digerit, subtiliat & conuertit in membra, quæ uiuificat. Deus pater mediante charitate, digerit, subtiliat, & conuertit cibum, in membra Christi. - Spiritus interioris hominis, mediante amore, cibum conuertit in membra animæ. Cibus primus, est corpus. Cibus secundus, est anima. Cibus tertius, est Deus. In cibo igitur, ad hoc quòd sit cibus, requiritur, quòd sit proportionatus naturæ (ex quibus enim sumus, ex illis & nutrimur) & oportet quòd sit electus, & factus digestibilis, & quòd quatuor elementa, sint ad temperantiam in eo redacta, quò ad hoc, quòd interior spiritualis homo fiat cibus, conuertibilis in corpus Christi: sicut nõ nisi panis triticeus, conuertitur in corpus Christi, in Eucharistia purus incorrruptus. Oportet igitur quòd quatuor elementa, quæ sunt quatuor uirtutes cardinales & ostiariæ, sic sint in harmoniam redacta: quòd quælibet uirtus, sit in qualibet, uti Ezechiel uidit figuram quatuor animalium, quorum quodlibet erat quatuor facierum. Nam non est prudentia, sine temperantia, fortitudine, & iustitia. Nec iustitia, sine alijs, & sic de singulis. Anima igitur sic complexionata, est aptus cibus, ut Deus pater, mediante charitate, quæ est spiritus sanctus, digerat calore fidei, subtiliet calore spei, & conuertat calore charitatis, in membra uerbi, seu Christi. Christus enim est corpus Dei, in quo Deus inhabitat corporaliter, ut dicit beatissimus Paulus. Fides igitur est, ut calor stomachi in corpore Christi: spes, ut calor hepatis: & charitas, ut calor spiritus membris inhærentis. Deus, est ut cibus spiritus nostri. Nam spiritus noster, cibum uitæ suæ, mediante calore amoris, digerit fide, subtiliat spe, & unit dilectione. Deus igitur, seu sapientia, siue uerbum, est cibus intellectus nostri, & intellectus noster, est cibus uerbi. Quando magister uidet discipulos capaces, augetur in eo desiderium, influendi doctrinam: pascitur igitur ex intellectu discipulorum, uiuacitas uerbi, & uerbum quod pascitur, pascit. Ait enim sapientia, delitias suas esse cum homnibus: delitiæ uerbi sunt, quando recipitur: delitiæ sapientiæ sunt, quando capitur in intellectibus, quia dum capitur, capit. Nam dum capitur, trãsfert. Sicut lux dũ capit in aẽre, trãsfert tenebras eius in lucẽ: sicut anima cibat corpus uita, & hoc est corpus transferri in uitam. Sicut alimentum in naturam aliti, ita anima est cibus & cibatum, sic Deus, quò ad animam. Contemplare, quomodo Deus creauit sibi nobilem cibum, in quo delitiatur: sapientia enim se ludere dicit in orbe terrarum, & ludit, sicut primus citharœdus, qui fecit sibi citharam, ut in ipsa deli-
Harmonia. tiaretur, & refocillaretur. Est autem anima rationalis, quasi cithara uiua, quę seipsam adaptat ad hoc, quòd bonam harmoniam decem chordarum, possit creator suus in ea tangere, siue reperire. Vnde cithara uiua liberi arbitrij, adaptat seipsam, ad concordantias harmonicas dulcis melodiæ, si diligens & uigilans est: at si negligenter se habet falsas uoculas & discordãtias potius resonabit, & non obediet tangenti, qui nititur secundùm conceptum internum, cõcordantiam in sono audire. Ecce de cõceptu rationis exit harmonia, quæ medio instrumenti in sono explicata, redit per auditum,

ut

ut paſcat animam delectabiliter, unde exiuit: tunc ſcilicet delectabiliter, quando conformiter ſe habet explicatio harmoniæ, ad conceptum unde exit numerus, & proportio, & harmonia. Et id non negligenter attendere debes, quomodo cibus uiuus, ſeipſum parare debet, ut ſit gratus & acceptus, mundus, lotus, cruditate depoſita in igne & aqua, edibilis factus. Quando enim in aduerſitate, benè probatus eſt & humilians, & conuertibilis & digeſtibilis factus, per ignem tribulationis, & aquam angustiæ, in patientia caloris & frigoris, & benè conditus, ſaporoſus, & delectabilis: tunc paratus eſt, & poteſt ſe nobilitare, ut ſit cibus nobilis, & regius, & angelicus, & diuinus, quando fit Chriſtiformis. Et nunc ſumus ad hoc, ut paremus Paſcha, ſumus cibus Dei, quia poſſumus fieri filij Dei: poſſumus igitur conuerti in membra Chriſti, ut ſpiritus uitæ filij Dei nos poſsit uiuificare, nam ad eius ſimilitudinem transformabimur, ſicut cibus in cibatum.

Ex ſermone: Vna oblatione, conſummauit in æternum ſanctificatos.

OMnis peccator, ſeruus eſt peccati. Seruus autem, ſeipſum à ſeruitute liberare, & hæredem facere nequit. Sed ſi opera legis & facta iuſtificarent, tunc poſſet per facta ſeipſum iuſtificare. Hoc autem impoſsibile eſt, imò contradictio. Nam ſicut eſt contradictio, quòd quis ſeipſum creare poſſit (eſſet antequàm eſſet) ſic & in iuſtificatione. Qui enim ſeipſum iuſtificare poſſet, eſſet iuſtus, antequàm iuſtus. Quare quòd inuſtus fiat iuſtus, non poteſt ex iuſtitia iniuſti eſſe, ſeu ex operibus iuſtis iniuſti, ſed ex iuſtitia iuſti, qui non niſi per gratiam quẽ uult, iuſtificat. Non eſt autem iuſtitia, niſi una & unius. Et hæc iuſtitia, unius iuſtificantis & ſaluantis omnes, eſt unius mediatoris, qui eſt neceſſariò Deus & homo: hic autem iuſtificans, non uult niſi iuſtum. Et quia ex gratia uult iuſtificare, & id quod uult eſt iuſtum: Ideò quem uult iuſtificare, iuſtum eſt quòd iuſtificetur. Quare ad hoc, ut uoluntas eius, ſit iuſtitia iuſtificans: tunc factus eſt ipſe iuſtitia noſtra, quando ipſe ſeipſum obtulit, & ſic conſummauit in ſempiternum, ſanctificatos. Deus ipſum poſuit propitiatorem, per fidem in ſanguine ipſius, ad oſtenſionem iuſtitiæ ſuæ, & in gratia qua ſaluamur, eſt iuſtitia. Omnia igitur, quæ per Moſem diuino iuſſu ſcripta & ordinata ſunt, ad iuſtificationem, non aliud habent, niſi quod morte & ſanguinis aſperſione, ſiue communicatione mortis, iuſtificationes & ſanctificationes uiuificantes animam, fieri debent. Quare ex his omnibus habemus, ſanctificationem ſeu iuſtificationẽ, ſanguinis aſperſione, illius qui debet iuſtificare, fieri debere, ut omnem hominem quem ipſe uoluerit ſaluum eſſe, iuſtè iuſtificet, applicando meritum mortis ſuæ, cum uoluerit.

Seruus.

Iuſtificatio.

Teſtamentum uetus, ſe habet ad nouum, ut caro ſeu corpus ad ſpiritum. Sic de lege & ſacerdotio. Et ſicut nos non pertingimus, ad conceptum interioris hominis, ſiue inuiſibilis animæ, niſi per exteriorem ſiue uiſibilem: ſic non attingimus ęterna, niſi per temporalia, & interiora, niſi per exteriora, & ueritatem, niſi per figuram. Figura autem ſenſu attingitur, ueritas intellectu: ſicut litera ſenſu, ſpiritus intellectu. Vetus teſtamentum, litera: Nouum ſpiritus.

Teſtamentum Vetus. Teſtamentum Nouum.

Perfecta unctio & aſperſio ſanguinis, fiebat per magnum pontificem, qui ſolus intrauit in anno ſemel, in ſancta ſanctorum. Sic conſumatrix unctio & oblatio, quę ſanguinis effuſione perficitur, nõ niſi per ſimpliciter magnum, quo maior dari nequit, pontificem, fieri debere figurabatur. Et annua Solis reuolutio, ſic ſe habet ad ſempiternam durationem: ſicut põtifex temporalis, ad pontificem pontificum.

Pontifex.

Omnes temporales pontifices, non ſunt aſsiſtentes Deo, ultra uelum, ubi ſunt ſancta ſanctorum, ſed annuè intrantes & exeuntes: pontifex aũt noſter, aſsiſtens Deo in cœleſtibus, quæ ſunt ſancta ſanctorum, aſsiſtit ſine intermiſsione, ſemper interpellat pro nobis, cum ſit pontifex noſter. Sicut enim lux in Sole, ſemper aſsiſtit claritati, ab ea nunquàm declinans: ſic Chriſtus, qui eſt Sol iuſtitię, ſemper aſsiſtit claritati æter-

in patris. Sed illuminatum luce Solis, descendentis in aërem, aut aliud elementū, seu elementatum, non manet semper cum claritate, nisi se sub influentia lucis conseruet, sed recipit uariationem temporalem: sic de pontificibus temporalibus. Qui uerò transierunt in unionem, de qua pręmisi: sunt ut stellæ, ubi lux est in sempiternum claritati unita, mediante Sole.

Reuoluuntur anni solares, transeunt pontifices. Sed Sol, de cuius plenitudine, omnes sumunt lucem & uitam, manet in æternum. Ipse enim uerus est pontifex, quoniam omnia quæ sunt pontificabilis officij, consummatè perfecit: absoluit enim, & dimittit culpam, sine satisfactione. Infundit gratiam, sine instrumentis, impetrat ueniam, sine impedimento: alius pontifex, nō potest dimittere culpam. Papa, non potest originale peccatum, sine baptismate dimittere, nec mortale, sine pœnitentiæ sacramento: ars enim, sine adiutorio naturæ, nihil potest: sicut faber, non potest facere cultellum, sine ferro, quòd à natura producitur. Nec natura aliquid potest, sine adiutorio Dei, qui creauit materiam, & præbet operandi efficaciam: sic Papa, nihil potest sine sacramentis, & sacramenta, nihil sine Deo. Deus autem, potest sine omnibus alijs.

Sacramentū. Ministri, non possunt sacramenta Ecclesiæ, quæ fundata est in fide & sacramentis, augere uel minuere, neq; nouos articulos facere: ad illos enim non spectat, sed ad infinitam potestatem, quæ est Dei. Nam fundamentum Ecclesiæ, consistit in fide & sacramentis, quæ uariari nequeunt.

Bonū futurū. Bona futura, cuilibet sunt communia, & propria, quia quilibet totum possidet, sicut omnes uidemus solem, & quilibet totum Solem: sic electi, qui erūt omnes reges, iuxta illud Apocalypsis: fecisti eos reges, & omnes habebūt regnū, & quilibet totū.

Sol non minuitur, communicando influentiam suam: sic spirituales res, communicando augentur. Scientia nobilis possessio animæ, distributa crescit, & auarum dedignatur possessorem similiter uirtus. Nam iustitia crescit, dum facimus, seu communicamus eam.

Duplex homo Paulus dicit, alium exteriorem hominem, & alium interiorem, alium ueterem, alium nouum. Est autem exterior homo uisibilis, interior inuisibilis. Antiquus duplex: antiquus secundùm animam, nouus secundùm spiritum, antiquus secundùm ueterem Adam, nouus secundùm nouum Adam scilicet Christum. Ponit Paulus triplicem uitam seu motum, rationalis animę: scilicet naturæ, legis scriptę, & gratiæ. Nam

Motus animæ. quidam sunt secundùm naturam sibijpsis lex, ita quòd natura imperat & mouet illos, ut sciant, ubi est uita animæ: alij mouentur ad uitam imperio legis, alij mouentur imperio uerbi Dei. Et si rectè consideras, tunc omnis motus uitalis, in anima rationali, non potest esse, nisi ex uerbo Dei. Nam aut anima audit, quomodo loquitur in ea Dominus, quæ loquela est in conscientia, laudans uel reprehendens, loquiturq; sic Deus mediante ratione. Est alia loquutio, quomodo per uerba hominum, loquitur uerbum Dei, ut per legislatorem Mosen, & Prophetas. Et alia, per proprium uerbum loquitur Deus, ut est uerbum incarnatum. Primum uerbum, est in natura scriptum: Secundum, est scriptum in lege & Prophetis. Tertium, in Euāgelio. Primum, uidetur quasi sensus: Secundum ratio: Tertium, spiritus. Primum uerbum, & si loqua-

Iustificatio. tur bona, non tamen saluat. Nam salus, non est de natura, sed excellit eam. Nunquàm enim in cor hominis descendunt, quæ beatum faciunt hominem, neq; enim oculus uidit, neq; auris audiuit talia, quæ fœlicitant. Secundum, similiter non saluat, nam opera legis, non iustificant: existens enim extrà iustitiam, non potest seipsum iustificare. Et si per opera posset iustificari, tunc seipsum iustificaret. Solum tertium iustificat: quia gratia Dei influit, mediante qua, suprà naturam credit & sperat: & quia Deus fidelis, assequetur. Primum & secundum uerbum, sic seruiunt tertio, sicut sensus rationi, & ratio spiritui intellectuali.

In interiori homine, plantata arbor uitæ, de se non potest producere fructum uitæ, nisi influentiam Solis iustitiæ, siue æternæ sapientię, in se recipiat. Sicut enim arbor, ad hoc quòd fructum producat in tēpore suo, necessariò indiget, quòd calor Solaris

educat

educat de potentia ad actum: ita est, quod arbor in nobis optimè plantata, quæ in suo tempore, fructum optimè producere potest uitæ, non est nisi aptitudo ad appræhensionem sapientiæ, sed uis fructificandi non perducitur in actum, nisi influente Sole, seu claritate æternæ sapientiæ. Solùm est unus homo, habens Paradisum tantę fœcunditatis, quod arbor uitæ, non indiguit influentia exteriori Solaris radij: quia omnis uis Solaris influentiæ, fuit radici arboris unita, & hic est Christus Deus noster. Solum per uerbum Dei uiui & permanentis, possumus ad uitam æternam peruenire. Deus enim creauit hominem, extrà Paradisum, deinde posuit eum in Paradiso, quando addidit illi donum innocentiæ, mediante quo, potuit manere apud arborem uitæ.

Succedit fides innocentiæ, quam Christus seu uerbum Dei, aununciauit ac euãgelizauit, ut scilicet id fide attingi possit, quod Adam fuisset assequutus in Paradiso, si non uiolasset innocentiam, tunc enim uitam æternam, ex arbore uitæ, fuisset assecutus. Sic & post præuaricationem, per fidem: sicut qui regem, aliqua transgressione pręcepti offendit, fidelitate gratiam recuperat. Sed non est nisi fides una, quę promittat hanc immortalitatem, quæ est uita diuina, per quam homo sperat fieri similis Deo: quæ nobis per uerbum Dei, solùm annunciata est. Ideò fides Christi est sola, sine qua impossibile est, hominem assequi ultimam siue perfectam fœlicitatem, & uiam ad lignum uitæ, ubi est fructus immortalitatis. Viam enim illam nemo ostendere potest, nisi uerbum Dei, seu sapientia patris: uerbum enim, occulta ostendit. Neq; aliqua creatura, potest reperire uiam per se ipsam, aut alijs ostendere ad arborem uitæ. Creatura enim, de nihilo in esse prodijt: & non est possibile ut compræhẽdat, quomodo hoc factum sit, aut quanta uis seu potentia sit illa, per quem de nihilo uocata est, aut quis sit ille creator, seu dator uitæ, aut unde ueniat spiritus uitæ. Et ideò ad ipsum quem reperire nequit, sed penitus ignorat, non potest uiam reperire. Oportet igitur, quod Deus pandat uiam, per uerbum suum. Sicut ars occulta, seu intellectus absconditus, omnibus scholasticis non potest unq; attingi, neq; uia unquam ad ipsum reparabilis est, nisi se ipsum manifestat in uerbo, quod defert notiam uiæ ad ipsum: sic Christus, est uerbum Dei patris, solus pandens uiam ad ipsum. *Fides.*

Ex sermone: Ecce ancilla Domini, fiat mihi.

PVer innocens non peccat, & sine cura est ut uiuat: & unde habuit uitam animalem, inde pascitur, mater quæ peperit, etiam ex suo corpore pascit. Sed dum peruenit ad scientiam boni & mali, dimittitur iudicio suo, & tunc cura uiuit, & operatur terram. Fuit itaq; innocentia, sic priuilegiata. Nam à solo Deo, parentes nostri primi, uitam assequuti sunt. Et si durasset innocentia, semper etiam sine cura uixissent: quia qui dedit uitam, uiuificasset ex se, quasi ex proprijs uberibus, spiritum suum quem insufflauit. Et hoc pacto uita, ex immortalitate, fuisset communicata spiritui, & cœlũ, & terra, & omnia quæ in eis sunt, sub obedientia hominis & ad eius seruitium, ut uoluptuosè uixisset, corporis necessaria ministrassent. Sed parentes nostri, perfectè creati, in potestate habebant innocentiam, quæ simul cum perfecta ratione concurrebat, dimittere, & ad usum rationis se conuertere, & sic se ipsis regere. Quamdiu enim puer seipsum regere nequit, non deseritur à parentibus, qui eius curam agunt. Erat autem in parẽtibus primis potentia, quod seipsos quasi pueros simplices & innocentes, tenere poterant sub directione creatoris, seu uerbi, siue rationis æternæ, aut se sua propria ratione gubernare. Vnde quia ipsi sibi ipsis placuerunt, spreta gubernatione Dei, uani & pauperes facti sunt: sicut optimẽ parabola de filio prodigo, explanat. Venit Iesus in mundum, ut magister, docens, fatuitatem pręsumptionis esse abijciendam, quæ est de hoc mundo, & ad humilitatem & simplicitatem innocentiæ, esse redeundum, ut sic homo reuertatur ad gubernatorem, qui curam habet solùm talium. Nam & si recessit prodigus filius à gubernatione patris: tamen reuersus ad cor, humiliatus recipitur denuò, cum priori stola. *Innocentia.* *Humilitas.*

Terra habet naturam, quod ipsa semper descendit, uersus medium mũdi. Sic uirgo descendit, quando dixit, ecce ancilla. Nam intellecto, quod fuit uocata, ut esset

mater & regina ac imperatrix: per humilitatem descendit ad ancillarem profunditatem. Ex hoc descensu terræ sequuntur plura: scilicet quod ipsa manet fixa, quod aquæ irriguæ ad ipsam cõfluunt, quod est fœcunda, quod est sphæricæ formæ. Ratione autem genituræ, assimilatur terræ, quæ uult coli, ne exteriùs tribulos producat, & ut interiùs proferat aurum & argentum, & lapides precioſos, scilicet notitiam ueritatis, munditiam sanctitatis, & abundantiam uirtutis. Et ipsa continuè aspicitur, à supernis radijs: ideò inflammatur flamma charitatis, & pulchræ dilectionis.

Ex sermone: Euangelium huius quartæ feriæ.

Pater. Filius. IN mundo sensibili, patrem habemus temporalem. Quare non sumus nos ita filij Dei, sicut Christus filius Dei, qui non habet nisi patrem Deum, & præter illũ nullũ aliũ. Ipse igitur solus filius Dei, & nõ est de hoc mundo, in quo non habet patrem: nos aũt etsi simus filij Dei, sumus tamẽ de hoc mundo, in quo habemus patrem. Sicut radius Solis & flamma in materia cõbustibili, ex reflexione radij Solis generata, radius Solis habet pro patre Solem, sic & flamma, sed cum hoc materiam combustibilem. Igitur si persona cuiuslibet alterius hominis, est quasi flamma illa: erit persona Christi, ut radius purissimus. Flãma, infinitas uarietates capit, ex infinita uarietate combustibilis materiæ. Radius autem, solus manet unicus & purus, consubstantialis Soli, & coæternus. Nam uis illa, & claritas radij, in se complicat omnẽ uirtutem luciditatis flammaris, sicut uirtus Christi, omnem uirtutem, & sanctitas eius omnem sanctitatem, & iustitia omnem iustitiam, & scientia omnem scientiam, & ita de omnibus perfectionibus. Ob hoc, cum radius ille non possit esse purior & clarior, importionabiliter excellit, omnem flammæ claritatem, & ei competit propriè, quod de eo dicit Apostolus, quia est perfectissimus splendor patris sui, & figura substantiæ eius, et proprijssimè filius, portãs omnia in uerbo uirtutis suæ. Et quoniam communiter dicitur, Christum uerum & naturalem Dei filium, sed alium hominem adoptiuum, & ex gratia: hoc sic capio, quod homo est filius Dei, unus sicut alius secundùm naturam, ut unus ut alius ab eo in esse prodijt, modo quo præmittitur. Sed non sunt omnes æquè dilecti filialiter, & accepti, uti in filijs eiusdem patris, in hoc mundo uidemus. Dilectio igitur filialis, uariè ab omnibus in gratia existentibus, participatur. Sed unus est à Deo patre dilectus filius, in quo pater summam habet complacentiam, quod non solùm non potest esse maior dilectio, sed etiam in se complicat omnes filiales omnium filiorum dilectiones, quæ gratia, coincidit cum natura. Nam si non coincideret, cum natura patris, posset esse maior: perfecta enim dilectio, dicitur à se incipere. Et illa dilectio, qua quis suam naturam, seu essentiam, aut substantiam diligit: illa est quæ est plena gratia. Non potest igitur dici, quod Christus sit alterius naturæ & substantiæ, quàm naturæ Dei patris: quando est filius adeò dilectus, quod non potest plus diligi, & in tanta gratia, quod non potest esse in maiori, in quo pater habet completam complacentiam. Vnde claritas radij Solis, non est alterius substantiæ & naturæ, quàm claritas Solis: & claritas Solis, est in radio: & claritas radij, est in Sole. Nam sic generatur à Sole, quod nunquam ab eo separatur, manet in Sole, & omnia perlustrat, & attingit à fine ad finem: sed in tenebris non capitur, ubi uerò capitur, ibi tenebræ in lucem uertuntur. Nec est aliud, quàm quod sapientia æterna, æterni sapientis patris, in mundo rationali lucet, & capi potest: ita ut rationalis spiritus ignorans, fiat sapiens, & transeat in æqualitatem eius, participatiuè. Quare Christus, qui est sapientia patris, est magister docens, & Dominus seu præceptor, imperans naturæ intellectuali, cum sit ratio seu uerbum patris: solum enim uerbum, quod est ipsa ratio rationum, habet imperium in natura intellectuali. Nam sanæ, ueræ, & claræ rationi, intellectus dissentire nequit: sed lætabundè se eius influentiæ subijcit, & ipsam ut uitam recipit uiuificantem.

Ex

Ex secundo sermone: super, Vna oblatione consummauit.

AD mirandum in ipsam exemplarem ueritatem, requiritur, quod rationalis spiritus, qui solùm intrare potest sit purgatissimus, multò plus quàm corpus lotum baptismate, uel sanguine, aut aqua expiationis, quando dignè debuit tabernaculum manu factum intrare. *Exemplar. Oblatio.*

Cum Deus diligitur, plusquam aliquid utile. Et hoc in oblatione ostenditur, Deus respicit ad offerentis intentionem, simul & oblationem, quæ est expressio uisibilis, inuisibilis intentionis, ut de Abel dicit textus. Et hoc respicere Dei, & gratè acceptare. Si uerò non solùm diligitur, plusquam aliquod utile, sed plusquam omne nō ipse, ut in immolatione Isaac, qui erat unicus hæres Abrahæ, & quem Abraham plus dilexit, quàm omnia alia à se: illa oblatio cum offerente, fuit incomparabiliter Deo acceptior, respexit enim Deus, quantùm Abraham obediuit ei. Sed in christo, oblatio improportionabiliter acceptior, quia seipsum obtulit. Nam inter amorem sui ipsius & alterius, non cadit proportio. Illa obedientia fuit consummata, & oblatio in infinitum accepta, ut meritò Christus exaudiretur in omnibus, & pro omnibus, qui in obedientia ostendit, quantùm fidelis, & quantam in se haberet charitatem.

Plato in Cratilo dicit, primos adorasse superiora, quæ uidebant θεειν, id est currere & reuoluere, & hinc eos θεους appellarunt. *Deus unde.*

Ex tertio sermone: super, Vna oblatione.

NOs esse similes Deo, si fœlices esse debemus, necessariò cognoscemus. Sed quomodo est hoc possibile, nisi medio æqualitatis? nisi enim intra te, sit ipsa æqualitas, mediante quâ iudicas de similitudine, quomodo scies te similem? æqualitas reuelat patrem, ut uideas te ei similem, aut eius filium. Ab æqualitate, uenit omne iudicium. Aæqualitas igitur, est ipsa sapientia, quæ tibi donat, ut cognoscas te filium Dei: sicut in mundo, mater reuelat genito, ut cognoscat suum patrem. Donat igitur æqualitas quæ est forma, seu figura substantiæ, seu filius patris actu, tibi qui potes esse filius, ut de potentia ad actum peruenias. Nihil enim ponitur in actu, nisi per id, quod est in actu. Id quod est in potentia, non potest seipsum perducere in actum, nam esset contradictio: esset enim in actu, antequam esset in actu. Et hæc est diuina reuelatio Christi, dicentis: sine me nihil potestis: & quotquot receperūt eum, dedit eis potestatem, filios Dei fieri. Hæc filiatio, est finis, siue similitudo Dei, si ut in Genesi dicitur, Adam genuisse filios, ad imaginē & similitudinem suam. Communicatur igitur nobis uirtus, per quam exaltamur, ex receptione spiritus Christi. Sed spiritus Christi, non inhabitat nisi membra Christi, illo scilicet membra Christiformia, quæ se habent, modo quo nos hîc instruimur, scilicet quod homo, ab omni superbia & præsumptione sit alienus, & nihil ipsi sapiat nisi Deus, & omnia quæ in natura carnis suæ, seu corruptibili natura reperit, sint ipsi insipida: tunc ipse incipit esse habitaculum, immarcessibilis sapientiæ Dei, seu uerbi. Nam superbia efficit in spiritu nostro, ut nobis non sapiat, nisi id quod concipimus & hoc adeò sapit, quod omne diuinum nobis est insipidum. Vnde in superbam, scilicet maleuolam animam, non potest intrare spiritus sapientiæ. Nam anima illa, non est libera, sed serua, & fœdere seruili, maligno spiritu subacta. Nisi enim fiat libera, poterit fœdus cum sapientia subire. Vnde docemur, quod necesse est hominem exinanire se ipsum, & formam humilitatis subire, ut possit esse obediens diuinæ formæ, quæ spiritum suum informet, & fortificet, & ad exaltationem perducat. Et sicut Christus induit formam humanam, qui est æqualis Deo, & factus est ut uermis & non homo & opprobrium hominum & abiectio plæbis: ita necesse est, ut tu fias iumentum apud eum, obedientissimum usq; ad mortem. Humilitas autem per pœnitentiam & luctum, calore diuino, quasi panis azimus, decoquitur. *Aequalitas. Humilitas.*

Ex quarto sermone: super: Vna oblatione consummauit.

CHristus est princeps regum terræ, cuius regnum, non est de hoc mundo. Sicut est aliud regnum, regis pascentis homines, & aliud regnum pascentis bestias: sic est aliud regnum, pascens reges hominum. Nam princeps ille est, qui tenet principatum, super omnem rationem regentium: & ideò est ipsa Dei sapientia. Nulla enim ratio, expers sapientiæ, apta est ut regat: soli enim sapientiæ, quæ in ratione lucet, obeditur. Quando enim quis in ratione ostendit ueritatem, quæ est sapientia: statim obeditur ei, & audiens, seu auditu intellectus capiens, acquiescit præceptis. Sapientia igitur illa, quæ est ueritas, est princeps regũ, & eius præcepta, sunt precepta uitæ uiuificantis, suauissima, & gratissima, & plena amore. Sicut igit̃ homo, ex natura præest bestijs: sic interior homo, præest exteriori, qui per Paulũ dicitur animalis, & interiori homini præest uerbũ patris, & uerbo præest pater, sicut Paulus aiebat, caput mulieris esse uirum, quod est rationem dominari appetitui, caputq; uiri esse Christum, & caput Christi Deum. Sicut autem rex animalitatis, melior est omni sensibilitate (nam melior est anima rationalis, quam omnia animalia bruta) sic melior est princeps rationis, omnibus hominibus. Quare humiliatio principis regum, est efficacior omni humana humiliatione, & obedientia eius omni obedientia. Et quia melior est obedientia quàm uictima: tunc obedientia cum uictima illius, est consummata oblatio, in se complicans omne meritum, & omnem mediationem pacificam, quam per uictimas possibile est fieri, pro reconciliatione.

Ratio. Rationalis uis, ad similitudinẽ Dei, creata est, nã præest sensibilitati seu animalitati. Cũ ergo imperium rationis, extendat se super sensibilem naturam: tunc manifestũ est, hominẽ exteriorem, qui est animalis homo, quoniam nõ percipit quæ Dei sunt, subesse debere homini interiori, qui in spiritu percipit ea quæ Dei sunt. Vnde quia ea percipit, quæ Dei sunt: tunc regere debet exteriorem hominem, secundùm quod uerbum seu princeps rationis loquitur in eo, et semper dicere: Audiam quod loquatur in me Dominus. Et sic similitudinem Dei, in præessendo seruat & auget eam, quantò plus assimilat regimen suum diuinum præceptis, quæ præcipit. Si uerò negligit principatum, ita quod non regat effrenem animalitatem: euenit quod appetitus se erigit contra obedientiam, & imago Dei obscuratur, & regia uis perditur, & induitur seruilis: & obumbratur Dei similitudo, ita quod finaliter subest principi tenebrarum. Quando non manet in eo interiori homine, Dei imago, sed animalitas, seu sensibilis appetitus ipsam subigit: ille homo non potest ad Deum, seu finem suum peruenire, nam finis imaginis & principium eius, est Deus qui est ueritas imaginis. Et ad ueritatem non potest imago pertingere, si in ea non relucet ueritas, hoc est, quando cessat esse imago. Christus igitur reparator est, imaginis offuscatę, qui docet nos, quomodo imago de offuscatione, possit denuò renasci: & cœpit facere & docere, ut uisibili experimento, pertingeremus ad renascentiam: & factus est nobis uia, ut sciamus, qualiter imago reparari debeat, ut sit Dei imago: factus est exemplaris ueritas, dicens: exemplum dedi uobis, ut quemadmodum ego feci, ita & uos faciatis. Et quia adhuc necesse habemus, ut imago Dei uiui sit uiua, et habeat motum uitæ, ut possit in se gustare Deum, sicut uiua imago, quæ in se intuetur illum cuius est imago in quo quiescit, & ad quam continuo desiderio mouetur: ideò factus est ipse pro nobis uita uiuificans. Lauat igitur sordes de limo terræ filiarum Zi-

Reparatio on, sanguine suo, & denuò creat seu reparat post lotionem nouum hominem, qui secundùm Deum est, & inspirat in faciem eius, spiraculum uitæ, ut sit imago Dei in spiritum uiuum renata. Ad eum autem, qui debet esse offuscatæ imaginis renouator, necessario pertinet, in se habere exemplar & ueritatem illius, cuius uult imaginem renouare, aliter enim non est possibile fieri. Et quia solus filius, est in se habens patrem creatorem, & solus filius cognoscit patrem, quem nemo unq; uidit: ideò solus filius est saluator, seu renouator, seu regenerator noui hominis. Et nullus hominum est de se potens, imaginem suam secundùm Deum quem non uidit, renouare: & minùs alterius imaginem, ob hoc est unus tantùm Dei filius, qui operatur salutem in

omnibus

omnibus,ſine quo nihil Et hic dicit:Ecce noua facio omnia. Dicit diuinus ſermo, quod ſolus filius cognoſcit patrem,& cui uoluerit reuelare. Vnde Deus abſconditus ab oculis omnium,per ſolum filium reuelari poteſt, & reuelatio, eſt renouatio imaginis,ut prædicitur.Reparator uerò ſiue renouator imaginis noſtræ,debuit eſſe noſtræ naturæ, ut ſcilicet nos poſſemus ex ſua conuerſatione,inſtrui de infirmitatibus,& tenebroſitate imaginis.Et quia non debuit imago in eo eſſe offuſcata, ſeu peccatorum tenebris obumbrata,alioqui in ipſo non potuiſſet eſſe magiſterium,reparandi noſtram imaginem,ſi in ſua,ueritas exemplaris non reſplenduiſſet(unde ſi in intellectu magiſtri,non fuiſſet Deus pater,quomodo reparaſſet imaginem ad ipſum,quàm in ſua propria imagine non uidiſſet?)ideò non potuit magiſter reparatio nis,eſſe ex concupiſcentia carnis,per quam imago,fœdam maculam contraxit,in filijs Adæ,qui ex ſanguinibus,& concupiſcentia uiri ſunt.Neceſſe igitur erat, magiſtrum reparationis hominem eſſe,& ſine uirili ſemine,natum ex matre uirgine.Igitur ipſum filium hominis eſſe neceſſe fuit,& ita oportuit ipſum filium Dei,qui ſolus cognoſcit patrem,& filium uirginis eſſe:qui ad hoc, quod poſſet optimè reparare, mortalis fuit,hominibus ſimilis, & omnia quæ in Euangelio continentur ſeruauit, et peregit:quia ſic optimo modo,quo fieri potuit,Dei imago in nobis,per ipſum magiſtrum,& Dominum noſtrum,debuit reparari.Nihil igitur ſuperfluè,nihil diminutè actum eſt:ſed ut exigebat ſaluatio noſtra. Et ſi cum iſto intellectu ſubintras geſta, & requiris noſtram reparationem:inuenies ordinatiſsima Dei prouidentia, omnia ad hoc optimè famulantia.

Sicut uis illa uegetatiua uitæ,quæ in grano abſcondita eſt,per mortem grani tritici non moritur,ſed potiùs ſe magis expandit,ut ſe communicet multis:ſic diuiuæ uitæ,in mortali Ieſu abſcondita;per mortem ipſius non moritur,ſed potius ſe expandit & communicat,ut multum fructum afferat.Et quum conſideras,uim illam uegetabilem,in grano tantæ potentiæ eſſe in uirtute,quod nulla ratione eſt menſurabilis & diuinam uim uerbi,ſimiliter tantæ potentiæ eſſe in actu, quod omnem intellectū excedit,uides admirandam eſſe ſimilitudinem. *Mors Chriſti.* *Granū tritici.*

Adam,uitis naturę corruptę:Chriſtus,uitis gratiæ. Adam,uitis ueteris hominis, Chriſtus,uitis noui hominis. Adam,uitis concupiſcentiæ:Chriſtus,uitis charitatis. *Vitis.*

Inſtitutio ſacrificij nouæ legit,eſt in memoriam liberationis à morte:ſicut inſtitutio ſacrificij Agni paſchalis,in memoriam liberationis à morte. *Sacrificium.*

Notandum eſt,filios Iſrael credidiſſe Moſi,ſanguine agni domum tueri, & experti ſunt,ſe uti crediderant ſaluatos.Fides quæ ex auditu,ſeu à uerbo eſt,medio ſenſibilis ſigni,aptè id quod creditur ſignificantis, ſaluat. Qui enim incredulus eſt, ex uiſibili ſacramento,nihil conſequitur. Vnde ſcias,quod intellectualis ſpiritus,cuius domus memoria,eſt primogenitus:quia à Deo inſpiratus eſt,qui eſt uita eius,& ipſe ſpiritus ſpiraculum uitę ſaluatur,ne ei nocere poſsit malignus ſpiritus qui uitæ eius aduerſatur,ſi oſtium memoriæ,non eſt linitum ſanguine illius,qui ipſum uicit in ſanguinis effuſione. Quæ quidem linitio,non fit niſi in fide indubitata,cuius fidei ſacramentum ſenſibile prout ab auctore inſtitutum eſt,ſi ſpernitur , manifeſtè conſtat non eſſe ueram fidem. Vnde ſacrificium iſtud,perficitur in ſignum firmitatis fœderis,ſeu teſtamenti,per indubitatam fidē;compacti inter uerbum Dei, & profeſsionem hominis. Chriſtus qui eſt uerbum,non ſolum defendit,ne nocere poſsit aduerſarius noſter diabolus,ſed etiam uictos ab aduerſario ſeu mortuos, reſuſcitans & uiuificans,ſeu ad filiationem Dei transferens. Et ideò non ſolùm eſt medicina contra morbum,& cibus uitæ confortans:ſed eſt in ſe transferens. Quapropter optimè ſignificatur hæc fides,in uiſibili ſpecie,corporalis cibi,debilitatem expellentis, & confortationem tribuentis,uti principaliter ſunt panis triticeus & uinum, uirtutem panis & uini,fameſcentis carnis debilitatem expellente, & confortationem inducente ſeu robur innouante,quæ circa exteriorem hominem contingunt. Fides, uirtutem uerbi,ſimilia in interiori homini operantis,intuetur,& id quod natura in uiſibili cibo,exteriori homini miniſtrat, hoc fides in inuiſibili cibo,qui eſt uerbum Dei,in in- *Fides.* *Euchariſtia.*

teriori homine qui est inuisibilis, assequitur. In eodem igitur cibo, sic à Deo per uerbum suum ordinato, assequitur corpus desideratam pascentiam, simul & anima. Corpus quidem, medio uirtutis digestiuæ & unionis, quæ fit cum calore naturali: anima uerò, medio uirtutis fidei, quæ tantò maior est digestiua, quantò fortior, & maior unio, quæ fit calore supernaturali, qui calor est charitas. Vnde scias, non esse cibum perfectum utriusq; hominis: nisi in Ecclesia catholica, extra quam non reperitur cibus, nisi exterioris hominis. Eucharistia uerò, cibus est utriusq; hominis, ob hoc nutrit corpus, ut panis in stomacho digestus, & nutrit spiritum rationalem, ut uerbum in fide filij Dei receptum. Verbum enim quod recipitur fide tali, quod sit uerbum filij Dei, est pinguis panis, præbens omnes delitias. Virtus autem pascens, quæ est in pane, principaliter à Deo est: sicut & uirtus uerbi pascentis animam, à uerbo Dei seu diuina est substãtia. Reperitur enim in Eucharistia, substantia una, à qua fluunt uirtutes illæ, quæ non potest dici substantia panis uisibilis, sed substantia uerbi. Et hoc innuit Christus, quãdo dixit, modo quo Moses hoc mysterium expressit: Non in solo pane uiuit homo, sed in omni uerbo, quod procedit de ore Dei. Nam hominem exteriorem, posse uiuere ex substantia panis, non excludit, quin ex substantia uerbi, uirtutem panis tenentis, possit uiuere. Vnde qui dicunt, non solùm panem sed & corpus Christi esse in sacramento, nõ aduertunt, substantiam panis non esse necessariam ad pascendum, si adest talis substantia, in qua uirtus pascendi complicatur. Est enim uirtus inferioris substantiæ, in uirtute superioris: uerbo enim Domini, cœli firmati sunt, & spiritu oris eius, omnis uirtus eorum. Substantia panis, in confessione sacramenti, debet in superiorem substantiam Christi transsumi, alioqui non esset perfectum sacramentum, in quo debet contineri, omni modo possibili, transsubstantiatio: quæ fit ueraciter, quando natura nostra, transit in gratiosam Dei filiationem. Non dico, quod natura pereat, sed quod substantia transsumitur in altiorem. Sic hîc, natura panis, quæ est in cibatione non perit, sed substantia transubstantiatur, hoc est in altiorem substan tiam transsumitur. Hoc nobis diuinus prophe ta Dauid expressit, dum dixit: Lex Domini immaculata, conuertens animas: testimonium Domini fidele, sapientiam præstans paruulis. Quid est lex Domini immaculata, nisi uerbum Dei? illa lex, quæ est Dei uerbum, conuertit animas: sicut sapientia, conuertit intellectum ipsum, in sapientiam transsumendo, & paruulis huius conuersionis, præstat fidele testimonium. Hoc est dicere, fidele ualdè præstat, in hoc sacramento testimonium huius conuersionis, ubi substantia panis, conuertitur in substantiam uerbi incarnati, quod est præcisisimum & efficacissimum testimonium, spiritualem nostram naturam, licet uideatur humana & ignorans, uerbo Dei, posse in filium Dei, ac de tenebris ignorantiæ Dei & ueritatis, in uisionem seu lucem conuerti. Ex his patet, Christum in sacramento esse non localiter, sed cum accidentibus substantiæ panis: non quidem quod accidentia sint in substantia panis, seu substant in uirtute, quæ ex superiori substantia, quàm sit substantia panis, effluit. Substantia igitur panis, conuersa in substantiam corporis Christi, præuenit omne accidens: ita manent accidentia ut priùs, sed substantia conuersa est. Sicut quando ignorans homo fit sapiens, & laicus sacerdos, & subditus seu seruus rex: omnia manent quæ accidebant, sed sola ignorantia transfertur in sapientiam, & imperfectum in perfectum. Hęc est similitudo qualiscunq; & propinqua: sed propinquior si ignorantia esset substantia, similiter & sapientia. Tamen si quis intelligeret, panem non transsubstantiari, sed superuestri nobiliori substantia, quemadmodum nos expectamus, lumine gloriæ superuestiri, nostra substantia salua, prout quidam ueteres Theologi intellexisse reperiuntur, qui dicebant non solum panem, sed & corpus Christi esse in sacramento: ille habet ad uim, uocabuli attendere. Nam si dicit, lumen illud gloriæ accidens esse: nobiliùs tamen erit priori substantia. Sicut Christus de Iuda dixit: meliùs fuisse, eum non natum quàm damnatum. Et sic econuerso, meliùs lumen gloriæ, quàm substantia animæ, & ita non multum aduersatur propositio. Ego autem uoco substan tiam, qua nihil meliùs reperitur in eo. Et si tu illud dicis accidens, quia

aduenit

aduenit, post esse naturale rei: non refert, nisi in dicendi modo. Præterea ex his habes necessariò corpus Christi, esse sine magnitudine quantitatiua in sacramento, & ideò indiuisibiliter, & in qualibet parte hostiæ perfectè. Quasi memoria nostra, si induit montem, non est maior quàm quando induit granum milij: & est tota in quolibet, de quo memoratur, & ipsum cuius memoratur, est in ipsa memoria. Induit enim memoria, quæ non est quanta, res de quibus recordatur, & hoc est, res in memoria reperiri. Et si simul & semel memoria esset in pluribus, sicut una facies in multis oculis, & una uox in multis auribus, præcisius esset exemplum.

Ex sermone. Ait Iesus: Sicut Moses exaltauit serpentem.

SErpens exaltatus in eremo, non habuit uitam aliquam, nec unquam fuit naturæ illius, cuius uenenosi serpentes: & tamen si quis mortale uenenum, ex morsu serpentis habens, uidit illum oculis sensibilibus, & credidit se ex uisu liberari, à temporali morte liberabatur. Neq; ille liberabatur à serpẽte, quem uidit: sed per diuinam uirtutem, quam credidit medio serpentis exaltari, sibi gratiosè communicari. Sic qui morsu serpentis habet letale uenenum in anima sua, non potest aliquo huius mundi antidoto, liberari à morte æterna, nisi oculis animæ læsæ, intueatur in exaltatum mortuum, seu in mortem Christi fide tali: non quod uisibile corpus aut sanguis, liberet à morte æterna, sed uirtus Dei, mediante morte Christi. *Serpens.*

Deus cuncta fecit duplicia, unum contra unum: spiritum Iesu humilitatis, contra spiritum diaboli superbiæ. Diabolus enim, princeps est, super omnes filios superbiæ. Et est regnum unius, contra regnum alterius, unius regnum, scilicet spiritus Iesu est uitæ, lucis, sapientiæ, lætitiæ, alterius est mortis, tenebrarum, ignorantiæ, tristitiæ. Referunt Naturales, quod est una herba Napellus nomine, duas habens radices, & quod morsus unius radicis, præstat mortem, neq; est remedium in mundo natum, contra uenenum illud: alia autem radix si comedatur, curat & saluat, neq; in alia re reperitur medicina. Simile quasi de Scorpione dicitur: nam cum aculeo inficit, si cauda abiecta, conquassatus puncturæ supraponitur, saluat. Sic dicitur de serpentibus: quoniam in ipsis reperitur uenenum, & medela contra uenenum. Theriaca est medela contra uenenum, in quam intrat serpens, qui maximè inficit. Sic penè in omnibus, unum contra unum reperitur. Sed Iesus, assimilat se serpenti exaltato, qui saluat contra morsum serpentis. Serpens pro spiritu capitur intellectuali, inter quam naturam est exaltatus à terra, & terræ inhærens: separatus à terra curat, inhærens lædit. Spiritus qui saluat, subintrat interiorem hominem, à terra corporis exaltatum. Spiritus deceptor, in exterioris hominis cauernis se abscondit, quę sunt uiæ sensuum. *Duplicitas.*

Ponitur crux, contra crucem. Nam in cruce, uincit mors uitam, & in cruce, uitâ uincit mortem. Crux est signum triumphi mortis, & crux est signum triumphi uitæ.

Dum post hoc essem Romę legatus urbis, 1459: uidi in commentarijs Cyrilli, Patriarchæ Alexandrini super Ioannem, diligentia Nicolai Papæ recenter translatis, textum antiquum habere post hæc uerba, Socer Caiphæ, qui erat pontifex anni illius: tunc sequitur, miserunt ergo eum ad Caipham pontificem. Erat autem Caiphas: & infra post uerbum, quid me cædis: sequitur. Misit ergo eum Annas ligatum, ad Caipham pontificem. Cyrillus ibi in commentarijs dicit, Ioannem repetere missionem ad Caipham suprascriptam, ut rediret ad narrandum negationem Petri tertiam. Ex quo habemus nunc textum correctum, & concordanter cum alijs Euangelistis. *Commentarij Cyrilli.*

Ex sermone: Vna oblatione, ut supra.

QVæstio, cur Deus permisit Adam patrem nostrum peccare, & nos omnes peccato illo mori: soluitur, quemadmodum Christus dicit cæcum natum, ut scilicet in illuminatione eius ostenderetur gloria Dei. Nam quod permissus est Adam cadere in peccatum, hoc non uenit ex peccato quod Adam fecit, aut aliquis ante eum, quando nemo præcesserit: sed ut ostenderetur gloria Dei. Quamuis enim Deo non placuit peccatum, quod fieri prohibuit: *Permissio.*

buit: tamen ipse de malo scit elicere bonum. Et hoc potest dici, de omnibus prædestinatis ad gloriam, qui peccatores fuisse comperiuntur.

Promissio. Conclusit omnia sub peccato scriptura, ut promissio ex fide Iesu daretur credentibus.

Gloriam suam Deus ostendere uoluit in filio suo, ut sicut per unum hominem, intrauit mors in omnes: ita per Christum ipsum Iesum, intraret uita in omnes. Filius clarificat patrem, ostendendo diuitias gloriæ patris, & communicando illas: & pater clarificat filium, quia per ipsum donat uitam æternam. Permisit igitur Deus, omnes indigere gratia, ut ostenderet diuitias gratiarum suarum in omnibus per Iesum, cui ut fonti, plenitudinem gratiæ contulit. Permisit Deus nos omnes esse defectuosos, ut ipse ostenderet se perfectissimum, & omnia in Christo consummantem & perficientem.

Si rectè intras ad scripturas, nihil reperies nisi Deum, mundum, & Christum: atq; Christum esse, in quo Deus reconciliauit sibi mundum. Non enim est alia scientia, quàm hoc scire. Voluit Deus pater, etiam nos homines gloriæ suæ esse participes. Nam quæ maior gloria, humanæ naturæ esse posset: quàm in ipsa hominem reperiri, qui est Dei filius benedictus, in quo omnia, quæ in cœlo & in terra sunt, benedicuntur? angeli enim, sine uerbo Dei essent sine uita. Ratio diuina, quæ est uerbum Dei, est sapientia, pascens omnem rationalem creaturam, & ostendit Deus diuitias sapientiæ suæ in gloriam suam, per uerbum, quod omnes rationales spiritus pascit in æternum.

Libertas. Habet quandam libertatem uoluntas, quæ est uita eius, quam si anima mortificat: tunc seipsam redigit in seruitutem, nam propriæ libertati resignauit. Si igitur resignatio, quę est mors libertatis, seu propriæ uitæ animæ, fit propter Deum: tunc expectat ille, qui sic se Deo in sacrificium obtulit, remunerationem, quæ est uitę diuinæ condonatio. Nam qui propter Deum moritur, abdicando à se suam uitam, quæ in libertate consistit: ille in retributione assequetur uitam diuinam. Dat enim Deus ut largus retributor, uitam diuinam, scilicet participationem uitæ suæ, illi animæ, quæ ei donauit uitam propriam. Ille autem donat uitam suam Deo, qui professionem Christi accipit. Nam ille est magister, & doctor, & caput illius religionis, & qui id fecit quod docuit: unde est uia diuinæ uitæ adipiscendæ. Quæ quidem professio, consistit in fide charitate formata, per quam homo renuntiat omnibus quæ possidet & sequitur Christum: quia ut Christus, fit obediens Deo, cum omni humilitate, usque ad omnium terribilium terribilissimum, & sic militat sub capite Christo. Anima religiosa, quæ mortificata est, militat in obedientia prælati, qui sibi à Christo præponitur, qui ait ad prępositos: qui uos audit, me audit: qui uos spernit, me spernit: & qui me spernit, eũ spernit qui me misit. Ecce quomodo sine uera obedienta, quę mortificat uitam, seu libertatẽ nostram, non possumus expectare à Deo patre, qui nobis misit, Christum remunerationem immortalis, seu diuinæ uitæ. Spiritus propriè dicitur ipsa libertas animæ. Quando igitur non reperitur in homine propria libertas, sed uerbum Dei imperans, cui obeditur: tunc spiritus hominis est mortuus, & spiritus Dei in eo uiuit, & hoc ideò, quia nõ mouetur anima, nisi ex agitatione spiritus Dei. Potest autem spiritus Dei uariè considerari, scilicet ut latet in præceptis, seu legibus imperantibus: & sic dicitur ille qui seruat mandata, uiuere, quia agitur spiritu uerbi Dei. Sed ille spiritus uerbi Dei, qui in Christo reperitur, est spiritus saluationis: quia est spiritus spirituum, adimpletionis omnium legum, in quo agitamur, ut non proximum tantùm, sed etiam inimicos ita diligamus, quod benè facimus eis. Et hic est propriè spiritus Dei, qui facit Solem suum oriri, super bonos & malos. Si igitur in nobis habuerimus spiritum Christi, nihil hæsitandum, quin simus membrum Christi, & eius spiritu uiuificati, & quod ibi erimus ubi caput nostrum, & quod per illum filij Dei semper erimus, & nos participatiuè filij Dei. Spiritus hominis, qui propriè est libertas animæ, potest agitari bono spiritu, & ille est, qui ducit animam ad terram rectam, quæ est Paradisus delitiarum animæ: aut spiritu malo, & ille ducit

ad terram

ad terram,sed non rectam. Quando igitur libertas nostra cessat,& in nobis imperat spiritus,qui ad terrena ducit, sicut est spiritus auaritiæ, seu luxuriæ, seu superbiæ, tunc efficimur serui illius spiritus maligni,sub cuius imperio agitamur. Vnde anima illa,huic mundo uidetur uiuere:quia in ijs quæ mundi sunt,mouetur & agitatur,& in hac libertate uitæ,est seruitius & mors. Quando autem anima mouetur de mundo isto,ad ea quæ sunt alterius:uidetur huic mundo,quod sit mortua & serua,& tamen est uiuens & libera:nam seruire illud,est regnare. Qui enim agitatur spiritu Iesu,uidetur abstractus & mortuus, propter abrenuntiationem mundi,& tamen dominatur mundo & carni. Vnde non est seruus,sed liber:qua libertate, eum spiritus Iesu decorat.

Ex sermone: Spiritus autem paracletus, quem mittet pater.

DEus quum sit principium,est purus intellectus. Nominamus enim intellectum,uirtutem illam,quæ ex seipsa generat & producit, sicut principium motus. Principium enim motus, non habuit aliundè ut sit principium, quum sit principium primum. Et quia producit ex se motum,& quum intellectus sit principium:experimur intellectum habentes,reperire ex propria inuentione,priùs non uisas artes & nouas:unde noua ex intellectu fieri scimus, & non ab alia uirtute inferiori. Intellectus enim,de se generat suijpsius intellectum, quem diligit:unde intellectuale principium,est omnipotens principium. Omnipotentia autem,de se generans suijpsius intellectum,à quibus,procedit fœlicitas glorioſissima. Nam quomodo esset omnipotentia omnipotens,seipsam ignorans? Et quomodo esset uisus omnipotens,seipsum non uidens? Sed si uisus est omnipotens, nihil extra illius est potentiam. Si igitur uisus omnipotens,de sua potentia,generat suijpsius uisum:tunc oritur summa fœlicitas & delectatio. Nam omnipotens uisus, non potest non contentus esse,& quiescere,quando se uidet:nihil enim appetibile esse potest amplius. Vnde omnipotens intellectus,de se suijpsius generans intellectum fœliciter quiescit. Omnipotens autem gloria, præcedit ex omnipotenti intellectu, se intelligente. Non potest autem omnipotens intellectus,de se generare suijpsius intellectum,nisi sit æqualis ei Nam ab omnipotente intellectu, minor eo non potest generari:non enim omnipotentia generaret æqualem sibi. Omnipotentia autem, ipse est intellectus. Quare genitus,non potest esse minor,alioqui non esset intellectus omnipotentis,sed minoris intellectus,quàm omnipotentis. Et quia necesse est genitum intellectum esse omnipotentem: tunc generans intellectus omnipotens, generat,intelligit,seu uidet se in se, in intellectu de se genito:& genitus omnipotens intellectus,in se uidet generantem,& sic oritur gloria, ab utroq; procedens. Nam absq; infinita gloria,non potest intueri omnipotentia generans,omnipotentiam de se genitam:neq; omnipotentia genita,intueri in se potest, generantem omnipotentiam,sine gloria infinita:neq; generans intellectus omnipotens, intuendo de se genitum,habet gloriam infinitam,nisi & genitus haberet eandem. Vnde una est gloria generantis,& geniti. Gloria igitur omnipotentis generantis intellectus, & omnipotentis geniti intellectus,non potest esse nisi omnipotens, & intellectualis, æqualis generanti & genito, quæ & dici potest bonitas, seu amor, delectatio, seu lætitia, uel gaudium. Nam si summa intellectualis pulchritudo,de se generat suijpsius cognoscentiam seu æqualitatem, scilicet intellectualem suijpsius pulchritudinem:ex intuitione suijpsius pulchritudinis,in genita pulchritudine, & intuitione,qua genita pulchritudo,in se omnem generantis intuetur pulchritudinem, oritur uera gloria utriusq;. Sicut uana gloria,& corruptibilis,& sensibilis pulchritudinis oritur:si pater excellenter pulcher, generat filium in pulchritudine sibi æqualem. Tunc quando pater in pulchritudine filij, suam intuetur,& filius intuetur in pulchritudine patris,suam:oritur quædam gloria,qua pater & filius, de excellentia pulchritudinis utriusque gloriantur. Gloria enim, siue uera siue uana,absque

Intellectus

Pulchrum

Gloria

cognitione non est. Mulier pulchra, quamdiu se ignorat pulchram, nõ gloriatur de pulchritudine: sed quãdo seipsam in genita à se similitudine, in speculo intuetur pulchram, incipit uanè gloriari. Gloria igitur, amor est excellentiæ: amor autem, sine cognitione non est. Postquàm igitur qualiter cunq; notum est, Deum patrem esse purissimum intellectum, qui de se generat suũipsius intellectum, ex quibus gloria procedit infinita: considerare debemus, quomodo Deus sit principiũ, suprà omnem intellectum. Et quia cum intellectu iudicamus omnia, & id quod non possumus cum intellectu capere quòd sit, non iudicamus esse: hinc quæ sunt intelligibilia, supremũ esse tenere asserimus, sicut inter calida, ignẽ. Quare Deo attribuimus intellectuale esse, licet excellat omnem intellectum. Et dicitur spiritus à Iesu: Deus inquit spiritus est, spiritus scilicet altissimus, qui est intellectualis. Et de nobilitate esse intellectualis, quasi ex se, quod primò egreditur de Deo suo principio: nitimur de ipso Deo cõiecturalem conceptũ facere, sicut qui ex imagine propinqua, ascendit ad exemplar. Experimur autem in nobis, quòd intellectualis nostra natura, quærit omni diligentia gloriam suam, quam habet intelligendo, notam facere. Et propterea gaudentes, congaudentes desiderant & quærunt, ut de gaudio inuentionis perditi filij, perditæ ouis, & perditæ drachmæ, Christus exemplificat. Et generaliter ob hoc, ut gloria & lætitia nostra nota fiant: nullius boni, sine socio iucunda est possessio. Et sicut intellectus gloriam suam nõ potest iustificare, nisi ad participationem uocet alios, quibus se nititur communicare, ut sic alij in suis intellectibus, degustent gloriam suã, quam intelligendo in se habet: sic iudicamus, Deum omnipotentem omnia facere, ut diuitiæ gloriæ suæ, notæ fiãt & cognoscant, ut Apostolus in multis locis dicit. Ait enim, mihi autem minimo omnium sanctorum, data est gratia hæc, in gentibus euangelizare inuestigabiles diuitias Christi, & illuminare omnes, quæ sit dispensatio sacramenti, absconditi à sæculis, à Deo qui omnia creauit, ut innotescat principatibus & potestatibus in cœlestibus per Ecclesiam, multiformis sapientia Dei, secundùm præfinitionem ęculorum, quam fecit in Christo Iesu Domino nostro: in quo habemus fidutiam et accessum, in confidentia per fidem eius. Ecce secundùm Paulum, omnia creata etiam & Christum uenisse, ut innotescat multiformis sapientia Dei. Deus enim posuit Christum propitiatorem, per fidem in sanguine, ad ostensionem iustitię suæ. Sic & omnia opera rationalis creaturæ, fieri debent, ut glorificetur Deus. Vult igitur Deus cognosci. Vnde propter hoc, sunt omnia, & ideò homo creatus, & de cœlo respicit Deus, an sit intelligens, aut requirens Deum. Et quia sic est, quòd homo creatus est, ut Deum cognoscat: hinc fœlicitas, pax, quies, requies, ęterna uita, & gloria, atq; summum hominis bonum, consistit in cognitione creatoris. Nec alia est ostensio gloriæ Dei, quàm ostensio omnis boni. Hinc omnes homines, natura scire desiderant: quia ad hoc in mundum peruenerunt, ut Deum quęrant & cognoscant, in qua quidem cognitione, est desiderium sciendi completũ. Quapropter Iesus nos docuit, hanc esse uitam æternam intellectus, Deum cognoscere. Sed quia in cor hominis nõ potest cadere aliquid, quod sit simile Deo, cor autem hominis ratio animæ est, & nullo sensu attingi potest quicquàm tale, quod intellectum reddat fœlicem: ideò ad cognitionem Dei non potest homo peruenire, ex omnibus uiribus suis, quũ nihil sit in humano intellectu, quod medio sensuum ad eum non perueniat. Homo igitur etsi creatus sit, ut sibi notæ fiant diuitiæ gloriæ Dei, & in laudem gloriæ Dei: tamen non sic, quòd proprijs uiribus, ad hoc pertingere possit. Nam ipse Deus manet absconditus ab oculis omnium sapientum, & Deus absconditus nominatur per Prophetam. Sicut excellens sensibile, potiùs corrumpit sensum, & per uictoriam sensus capiatur: ita Deus excelsus, non uidet per intellectũ, imò minus, & claritas Solis per oculũ, licet nihil plùs sit uisibile & claritas, quæ semet ingerit in oculũ. Sed excellentia, non reperiens uirtutem ita fortem in oculo, lumen oculi potius offuscat, & capiatur. Sapiẽtia æterna, lux est, in qua nullæ sunt tenebræ, similiter & ratio, creata lux est, quia illius lucis imago: sed non potest capi, infinitas lucis sapientiæ, in luce illa creata discretiua: imò ratio creata, potius offuscaretur, quàm in se caperet infinitam

sapientiæ

ſapientiæ claritatem. Vnde ſcriptum eſt de illa, nõ me uidebit homo, & uiuet. Paruę igitur eſſent diuitię Dei, ſi per ceaturam capi poſſent: & parua lux, ſi per creatũ intellectualem oculum, eſſet inoffenſè uiſibilis. Quapropter gloria Dei, quæ non poteſt ſe oſtendere uti eſt, uiſibilem, quia omnem uiſum creabilem, in infinitum excedit: diuitias bonitatis & clementiæ ſuæ, optimo modo quo creatura illas capere poſsit, oſtendere uolens, creauit creaturam, cui dedit intellectum, per quem pertingere poſſet, ad ſciendum ipſum Deum, creatorem ſuum eſſe, licet incompręhenſibilem: ſicut uiſus hominis, pertingit claritatem Solis eſſe, et tamen incompræhenſibilẽ. Sed quia debile lumen naturæ, non poteſt uſq; ad uiſionẽ gloriæ pertingere: tunc in hac infirmitate, uoluit Deus oſtendere diuitias gloriæ, & ſeruauit largitati ſuæ infinitæ facultatem, dandi creaturæ poteſtatem, attingendi diuitias gloriæ ſuæ, in lumine gloriæ: ſuperaddendo lumini naturæ, optimè diſpoſito ad receptionẽ eius. In hoc enim manifeſtantur theſauri bonitatis, & clementiæ eius: quando dono clementiſsimi regis, liberamur à ſeruitute & paupertate naturæ, & efficimur diuites in Domino, ne quiſquàm in aſſequutione fœlicitatis, ſibi gloriam aſſcribere poſsit, ſed ſolùm illi datori eius. Rex enim glorioſiſsimus, ſemper uolens infinitæ gloriæ ſuæ gratiã oſtendere, illos quos ad oſtenſionem gloriæ ſuę uocauit, ut experiantur eam, muneribus de theſauro ſuo donat, ſecũdùm quod uiderit quemq; dignum. Cedet igitur in oſtenſionẽ gloriæ magni Dei, poſſe ſemper per dona, magnificentiam clementiæ ſuæ, notã facere. Sic cedit ad oſtenſionẽ glorię Dei, quôd homo, qui ſine libero arbitrio, non poſſet nobilis Dei creatura eſſe, errare & peccare poſſet. Nam poſtq; peccare poſſe, cõſequẽter ſe habuit, ad nobilitatem liberi arbitrij: mirabili Dei prouidentia factũ eſt, ut id ipſum cedat, ad manifeſtationem gloriæ eius. Nam quum ipſe ſit nobiliſsimus rex, in ſeruitoribus ſuis, oſtendere uolens nobilitatẽ ſuam: intellectuales creauit naturas, quæ ſolùm illius ſeruitij capaces eſſe poſſunt: illæ enim ſolùm præcepta ſapientiæ audire, & exequi poſſunt. Noluit habere ſeruitores ignobiles, qui more iumẽtorum coacti, ſub iugo neceſsitatis onera ferrent: ſed liberos & nobiles, qui ex electione libera, uoluntaria, & amoroſa affectione, ſe ad impletionem mandatorum ſuorũ offerrent. Et ad hoc conſequenter ſequebatũr, quòd illi qui ex libera electione ſeruire poſſent, etiam eligere poſſent non obedire, & ſic in regem peccare. Sed hoc, ſcilicet poſſe peccare, rex ipſe conuertit, ad oſtenſionem maximæ pietatis & miſericordiæ ſuæ, ut ſcilicet, dum gratiam remiſsionis, peccantibus in conſpectu ſuo, uerè contritis & humiliatis oſtenderet: ipſe ſuam miſericordiam, in laudẽ ſuam, notam faceret: ſimiliter ad oſtenſionem iuſtitiæ ſuæ, in laudem gloriæ ſuę, in obduratis. Sic itaq; omnia, eo meliori modo Deus noſter ordinauit, quo diuitias gloriæ ſuæ oſtẽderet. Quapropter omnis ille, qui ſe cõuertit ad opera Dei uiſibilia, intuetur in omnibus & ſingulis, relucere manifeſtationẽ gloriæ Dei. Et quando aſcendit de uiſibilibus ad inuiſibilia, reperit in inuiſibilibus, clariùs gloriam Dei relucere. Et ij quidẽ amatores ſapientiæ, ſeu Philoſophi dicti ſunt, qui per ſenſibilia ad intelligibilia ſe cõuertentes, paruifaciebant omnia huius mundi delectabilia, & à ſe abdicauerunt corruptibiles lætitias, & carnis concupiſcentias, ut ad incorruptibilia liberiùs perringerent, & ad uirtutes immortales ſe conuerterũt. Quamuis ſe Deus per ſenſibilia & uiſibilia, illis manifeſtaſſet gloriam ſuam magnam: ipſi tamen non glorificauerunt Deũ, quaſi eis manifeſtaſſet illa, in laudẽ gloriæ ſuæ, ſed prævaluerunt in uanitatibus ſuis, gloriam propriam quærentes, ac ſi ex ſeipſis ad ueritatẽ cognoſcendã, peruenirent, & inflati ſunt ex ſcientia, uana gloria pleni. Quare laudem, quam gloriæ Dei dare debuerant, ſibijpſis tribuentes, putantes ſe ſapientes, ſtulti facti ſunt. Sic Adã, per ſcire propriũ, ad ſimilitudinẽ Dei aſcendere uolens, dum uitam ſe inuenire crederet, reperit mortem. Et hæc eſt omnium eorũ, qui ex ſuo ingenio, ad fœlicitatẽ aſcẽdere conati ſunt, concluſio: quia nihil inuenerũt, omnes uiri ſcientiarum in manibus ſuis, ſed euanuerũt in cogitationibus ſuis: quia neſcierũt fœlicitatẽ gratiã Dei eſſe, et non ex proprio ingenio, ſed ex dono diuino, eã ſe aſſequi tantũ poſſe: quodq; humanũ ſtudiũ omne, ad fœlicitatẽ aſſequendã, nõ debere aliud eſſe, q; per laudes gloriæ Dei in omnibus

quæ

quæ creauit,& conformitatem uitæ rationalis,assequi donum illud misericordię gratiæ Dei,per quod induti lumine gloriæ,fœlicitatem pertingant.Hęc est ignorantia, in qua quęrentes Deum,usq; ad Christum detinebantur, quia ignorabant modum, perueniendi ad appræhensionem,qui non est nisi gratia Dei,per spiritum sanctum, diffusa in cordibus uerè credentium & sperantium.Nam Christus concluſit omnia in incredulitate,ut omnibus misereretur.Est itaq; spiritus paracletus, qui solus docet omnem ueritatem,qui donatur illis,ad uitam æternam uocatis:ille enim inmittitur in rationem animæ nostræ,& reuelat ueritatem,& manet in æternum in ipsa:qui cum sit spiritus uitæ,uiuificat semper, sicut lumen uitæ, semper uitaliter illuminat, recipientes.Vnde hoc scire,habetur ex reuelatione uerbi Dei incarnati:uerbum enim Dei,est pascens intellectum,quod immittitur per spiritum.Sicut enim doctor, uolens gloriam fœcunditatis intelligentiæ suæ manifestare,hoc facit per uerbum suum,quod spirando immittit in discipuli conceptum,donando ei participationem intelligentiæ sui spiritus(nam aliter spiritus hominis,se alteri spiritui hominis,manifestare non posset)Sic Deus suiipsius notitiam,non nisi ptoprio uerbo,mediante spiritu ueritatis,in intellectuali creatura reuelat.Verbum enim internum, est perfecta similitudo sui patris,scilicet intellectus,ipsum de se generantis, & per spiritum qui amor est,defert uerbū notitiam patris,ad illum spiritum intellectualem, cui se uult manifestare.Vnde uerbum,reuelat illi spiritui,cum mediante spiritu amoris innectitur,patrem,qui est in uerbo. Quare non possunt angelici spiritus, cognoscere Deum patrem,nisi mediante spiritu sancto,qui est unitus spiritui eorum,in quo uerbū & in uerbo pater.Sed quia natura humana,habet spiritum intellectualem,cui Deus gloriam suam proposuit manifestare,quod sine reuelatione est impossibile:ideò opus fuit quod uerbum patris indueret humanam naturam(sicut uerbum doctoris, uocalem seu sẽsibilem naturam)ut sic in uerbo hominis magistri & doctoris, posset uerbum Dei deferri ad hominem, mediante spiritu.Vnde donum illud, quo nobis donatur spiritus,& in spiritu uerbum,& in uerbo pater:est maxima ostensio gratiæ Dei,atq; sapientiæ eius,in laudem gloriæ eius.Manifestauit autem Deus pater sum mę gloriam suam,in illa creatura,in qua uerbum humanam naturam induit, ut patrem reuelaret.Si enim consideras hominem,non nisi reuelatione filij seu uerbi,posse ad cognitionem gloriæ Dei,hoc est ad suam fœlicitatem peruenire: uides hominem,qui uerbum patris esse,sine quo non est posibile,ad fœlicitatem peruenire.Vnde Christus Iesus,uerbum Dei & filius hominis,est medium, sine quo non potest gloria Dei manifestari.Quare est complementum & profectio creaturarum.Rectè igitur dicit Paulus,in eo mediatore,esse absconditos omnes thesauros sapientiæ & scientiæ Dei:sicut in uerbo doctrinę magistri,sunt sub sensibili uoce,omnes thesauri sapientiæ & scientiæ magistri absconditi:& discipuli, mediante uerbo tali, spiritu illuminantur,ut ad agnitionem absconditi thesauri, perduci possint. Quare rectè ait Iesus,patrem sibi dedisse id,quod est maius omnibus. Nam pater dat in spiritu uno,uaria dona:sed donum datum Iesu,est maius omnibus,quia spiritus seu donum Christi,uirtutem complicat omnium donorum. Est enim sine mensura, penitus plenum & perfectum,adeò quod sicut ex perfectione artis magistri, possunt omnes discipuli instrui,ita quod quicunq; capit uerbū magistri,possit similiter & magister fieri:sic & donū,quod dedit Deus magistro nostro Christo,est tantæ fœcūditatis,in scientia fœlicitante hominẽ,quod omnis homo qui audit artem, potest fœlicitatem assequi.Et est tale donū,ac si filius,qui solus est hæres patris propter dilectionem filialem,artem qua est dilectus filius,communicaret alijs capacibus,ut & ipsi illa arte fierent filij dilecti eiusdẽ patris.Est igitur natura humani intellectus docilis,& Christus magister unicus,uerbū patris,qui ea quæ in se loquitur Deus,tanq; à Deo missus loquitur,& non in suã,sed in patris sui gloriam & laudẽ,docens suã uiam uitæ & fœlicitatis artem,qua ad fœlicitatẽ & gloriam peruenit, euãgelizando et operando, per quam ueraciter æterna uita possidetur. Quasi si quis pater naturalis,suo filio in adulta ætate constituto,secretam artem cum certis præceptis tradat,per quam se de

ærumnosa

ærumnosa & defectuosa uita eripere,& glorioſè uiuere poſſet,daretq; illi poteſtatẽ eandem artem omnibus communicandi,qui ipſum patrem,& filium ut filium eius honorarent & amarent,& præcepta quæ ipſe eidem filio ſuo dedit, ſimiliter adimplerent.Sic igitur aliquo pacto patet,filium Dei Ieſum,nobis neceſſarium: quia ſine eo,omnes maneremus ignorantes artem,qua ad fœlicitatẽ peruenitur:ipſe enim Ieſus,ſolus eſt altiſſimus,in quo Deus omnes diuitias gloriæ ſuæ, perfectiſsimè oſtendit.Et ad aſſequendum ſpiritum ſeu donum gloriæ,quo natura noſtra ſuperinduitur ut felix fiat,non ſufficit euangelizatio,in qua gloria Dei manifeſtatur, ſed & ſpirituum noſtrorũ purgatio & adaptio,ad capacitarem luminis gloriæ,ut ſic oſtendatur in Chriſto Ieſu,gloria Dei magna ualdè,in reparatione lapſi,& iuſtificatione impĳ.Spiritus enim ſapientiæ,non poteſt intrare ſpiritum ſeruilem, peccatis obtenebratum, & maleuolam animam.Non enim eſt ſpiritus capax ſapiẽtiæ,niſi ſit lympidus & mundus,ab omni concupiſcentia aliena penitus liber & purgatus. Quam diu enim eſt fœdis affectionibus ligatus, impotens eſt ad capiendam ſapientiam, oportet enim,ut ita adhęreat ſpiritui ueritatis,ut unus ſpiritus fiat cum eo:quod non eſt poſsibile,ſi eſt mundanæ ſeruituti aſtrictus.Ideò noſter magiſter,non ſolum doctrina,ſed merito ſuo nos purgare & illuminare debuit,ut ſic in ipſo,ſummè & perfectiſsimè,gloria Dei manifeſtaretur.Nam quando pater non pepercit filio ſuo dilectiſsimo,& filius ſeipſum in mortem dedit,ut purgationem animarum, merito ſanguinis eius,caperemus:tunc laudem gloriæ ſuæ maximè oſtendit Deus,ut charitatem ipſius infinitam laudaremus & apertiſſimè uideremus ſolum ipſum eſſe,cui debetur omnis gloria,quia creator & redemptor noſter, cuius & nos ſumus quicquid ſumus,quia empti eius ſanguine,innocentiſsimo & pręcioſiſsimo. Ad hoc autem quod demus laudem gloriæ ſuæ,tunc indiſpoſitionem noſtram & ad fœlicitatem,in conſpectu eius merito recognoſcere,& gratia redemptionis nos indigere, & illam petere cum omni deuotione,conuenit : & tunc damus gloriam Deo, ſicut dignum eſt,& tantò maiorem,quantò utilitatem noſtram magis recognoſcimus.Et nihilominus credimus firmiter,quod ipſe poſsit ſecundùm magnitudinem gloriæ, conformare corpus humilitatis noſtræ,corpori claritatis filĳ ſui dilectiſsimi, & ſperamus hoc futurum,per meritum paſsionis Chriſti, quando uiam illam ambulauerimus, qua Chriſtus intrauit in gloriam:quia tũc eodem ſpiritu quo Chriſtus, mouebimur, qui ducit ad patrem,& uitam æternam. Hanc arbitror traditionem Euangelicam per Apoſtolos maximè in ſacris literis apertã, quę loquuntur de ſpiritu,qui non eſt de hoc mundo,ubi non eſt ueritas,& quem nec mundus , nec omnes huius mundi ſapientes,cognouerunt: in quo ſumus baptizati baptiſmo Chriſti, quando fidem eius recepimus.Nam fides eſt, qui ſola potens eſt, infirmitatem noſtri ſpiritus per ſpiritum Ieſu,qui per fidem in nobis habitat,confortare,& ad omnia potentem reddere.Non enim noſter ſpiritus,ſpeculator maieſtatis fieri poteſt: niſi per inhabitantem in eo ſpiritum filĳ,Dei,qui in fide,quã capimus in noſtro ſpiritu de Ieſu,quod ſit filius Dei,in nobis habitat.Et per dilectionẽ, unus ſpiritus fit cum ſpiritu noſtro, ſi fuerit fides formata charitate:qua quidẽ fide,tenemus in ſpe in hoc mundo fœlicitatem,quam aſſequemur in re,cum nobis ille in re apparuerit Ieſus, quem hic fide recepimus.Ars autem perueniendi ad fœlicitatem,in ſua praxi non eſt alia,niſi ut teneamus modum,quem ipſe tenuit Chriſtus. Si igitur habuerimus fidem, quod Ieſus ſit filius Dei,quodq; nemo ſit felix niſi ſit filius Dei:tunc ſi nihil hæſitantes hoc credimus,habemus fidem,per quam uincimus mundum,& omnes ſapientes,& per quam fœlicitatem attingemus.Nam hoc ſolo firmiſsimè recepto,Ieſum eſſe filium Dei:non hæſitamus omnia uerba Ieſu adeò firma,quod citiùs cœlum & terra tranſibunt,quam unum iota omnium uerborum eius,& quod omnes promiſsiones eius de regno ęterno,ſunt indubitatę.Neq; tunc erit poſsibile,non ſeruare præcepta eius uſq; ad mortem: nam ipſe docet,quod obedire uſq; ad mortem, ſit intrare in uitam. Qui igiſ credit Ieſum filiũ Dei,& ſacra credit Euangelia eſſe uera:habet,in quo ſpiritus eius,dulciſsimè ſolatiatur.Nam ſicut nulla eſt comparatio filĳ Dei,ad filios hominum

minum: ita nulla comparatio, doctrinæ Christi & Philosophorum. Qui intuebitur, omnem scripturam sacram seruire Euangelio, & omnem Philosophorum doctrinã esse uacuam & uanam, & sine spiritu uiuificante & fœlicitante: ille clarè experietur, quòd per fidei certitudinem, ad dilectionem Dei peruenitur, & quòd cum dilectione in fide radicata, uenit uisio intellectualis, siue cognitio. Nam fides uiua, per charitatem continuè pergit, ad uisum & cognitionem Dei. Rapitur enim amorosus spiritus, in quo per fidem habitat Iesus, usq; ad uisionem, quæ est degustatio præambula fœlicitatis æternæ quã expectamus. Hęc est doctrina Iesu, quòd sine fide, nõ est possibile ad fœlicitatem peruenire. Deinde impossibile est, quòd uera fides sit sine dilectione. Post hoc sequitur, quòd fidelis talis, peruenit ad cognitionẽ illius, quod fide recepit, & non solùm credit, se uerum credere, sed cognoscit fidem esse ueram, & se per eam ad fœlicitatem peruenturũ: qui enim confidunt in illo, intelligunt ueritatẽ, & fideles in dilectione acquiescent illi. Vnde qui non uult credere, nisi id appræhendat cognitione, ita quód præponit cognitionem, talis manet in tenebris: quia cognitio ad Deum scandere nequit, nisi spiritus sit fide Iesu corroboratus. Quomodo aũt hęc traditio Iesu, reperiatur in sacris literis, dicitur alibi. Spiritus paracletus suggerit omnia, quæ uerbum Dei loquitur. Sicut cum doctor profert propositionem ueram Mathematicam, tũc si quis ex discipulis habet donum intellectus, ille mox in sua ratione, ueritatẽ prolatæ propositionis intuetur, & est illi dulcis, & grata. Ideo spiritus ille, à quo hoc donum intellectus habet, rectè dicitur consolator seu paracletus: adiuuat enim spiritum, tenebris ignorantiæ adhuc obscurum, & suggerit ei rationem demonstrantem, ex qua suggestione, oritur magna consolatio. Et qui nondum habuit hoc donum intellectus, non capit uerbum, neq; sentit consolationem seu pascentiã. Ille autem spiritus, qui donat intellectum, procedit à patre, qui est intellectus purus, à quo omne datum optimum, & omne donum perfectum. Et quia est spiritus ueritatis, seu intellectus uerbi: tunc est spiritus Iesu, qui est uerbum Dei, & ueritas. Hoc igitur donum spiritus ueritatis, procedit à patre & filio seu uerbo, et mittitur à patre in nomine filij: quia mittitur, ut uerbum intelligatur. In nomine igitur filij mittitur, ut suggerat intellectum uerbi Iesu, sicut scribitur: sensum autem tuum quis sciet, nisi tu dederis sapientiam, & miseris spiritum sanctum tuum?

Ex sermone: Cum uenerit paracletus.

Spiritus. IN adoptione, intelligimus spiritũ procedere à patre, qui nos adoptat: & in admissione, intelligimus spiritũ mitti à filio. Admissio, habet participationem spiritus amoris: nam admissio ad regnum, est participem facere regno. Est autem regnum cœlorum, gratia in spiritu sancto: quia est cognitio Dei, quæ datur per spiritum ueritatis. Sic procedit à patre, & mittitur à filio: sicut spiritus doctrinę à magistro procedit, & mittitur per uerbum in discipulos.

Trinitas. Difficilè uidetur, posse uidere: quomodo in absoluto principio, sit trinitas in essentia principij absoluti, sine respectu ad extra. Et occurrit exemplum de aqua. Esto enim, quòd aqua in sua totalitate consideretur: tunc in ipsa reperio fontes, flumina, & maria. Sicut igitur fons, est principium fluminis & maris: sic & mare, principium fontis & fluuij, & flumen principium maris & fontis. In essentia enim principij ęterni, seu absoluti, quod non esset purissimum principium, nisi æternum: uideo, ad hoc quôd sit purissimum æternum sui ipsius principium, necessariò esse ipsum simplicissimum principium trinum: æternitas enim, aliter non potest esse sui ipsius principium. Vnde & si flumen non sit, nisi à fonte fluat, & mare non sit, nisi unio aquæ, procedens à fonte & flumine: tamen cum considero æternitatem, uideo in fluxu refluxum, ubi enim fluxus pascitur ex refluxu, ibi circulus & æternitas. Et propter hoc, Christus comparat spiritum, aquæ uiuæ: & Dionysius pelago, ubi omnes potant uitam æternam, & est spiritus sanctus. Considera, quòd si sit fons unus, fluuius unus, mare unum: tunc necessariò est una essentia, scilicet aqua. Et qualis fons, talis fluuius & mare. Etsi sit aqua infinita: tunc tota aqua fons, tota fluuius, tota mare. Nam non erit fons, neq; fluuius, habẽs fluxũ successiuum, neq; mare procedet à fonte & fluxu

per

per ſucceſsiõnem: ſed in nunc æternitatis, & eſt idem nunc æternitatis quod aqua, & idem nunc, eſt fons, fluuius, & mare.

Ex ſermone: Qui manducat hunc panem.

Cibus uitæ incorruptibilitas

Cibus panis uitæ eſt incorruptibilis, nam præſtat æternam uitam. Solus autẽ Deus eſt, qui inhabitat immortalitatem. Vnde quia inhabitare ſeu habere, eſt eſſe in Deo: ſic Deus eſt ipſa immortalitas. Nec poteſt infinita uita, meliùs ꝙ per immortalitatem exprimi: nam non poſſe mori, eſt maxima uita, quæ non poteſt eſſe maior nec minor, & ita infinita. Deus eſt theſaurus uitæ infinitus. Intellectualis natura non uiuit, niſi habeat ſapientiam: intellectus qui eſt ipſa ſa- *Sapientia.* pientia, eſt uiuẽs uita infinita. Paſcit aũt uerbo ſuo omnis ſapiens eos, quos uocat ad conſortium & participationem ſapientiæ uiuificantis. Chriſtus, panis uitæ, ſeu uerbum patris eſt. Ideò paſcit uita æterna, quia uerbum æternum Dei patris uiuificãtis eſt Chriſtus, uerbum uiuificans patris uiuificantis, per miſsionem ſpiritus uiuificantis, à patre procedentis. Quòd ſapientia ſit clara & nunꝙ marceſcat, & quòd pręſtet immortalitatem, & melior ſit ꝙ omnes diuitiæ, & quòd incõparabiliter omnia quæ cogitari poſſunt uincat: in libris ſapientiæ oſtenditur. Sapientia, dat rectum iudiciũ. Iuſtitia, eſt perpetua et immortalis, quia fructus ſapientiæ, ita dicebat ſapiens: Iuſti in perpetuũ uiuent. Sapientia igitur, præſtat immortalitatẽ, quod in ſimilitudine uiſus, *Viſus.* ita uenari poterit. Nam oculus intellectualis, ſe habet ad ſenſibilem: ſicut ueritas ad ſimilitudinem Nullus ſenſus nobilior uiſu, ſicut nulla potẽtia animæ nobilior, intellectu. Viſus ex luce, & per ipſam uiuit, nã ſublata luce, uidere nequit: uidere autem eius, eſt eius uiuere: uiſui ueniunt omnia, quæ habet pariter cum luce. Sic ſe habet ſapientia ad intellectum, pro luce ſapientiæ habet illam: quia illius lumen inextinguibile eſt. Nam cãdor eſt lucis æternæ, & ſpeculũ ſine macula Dei maieſtatis, & imago bonitatis eius, omnia bona pariter uenerunt cum illa. Et ſicut lux eſt grata uiſui, quæ deſcẽdit à fonte ſenſibilis lucis, ſcilicet Sole: ſic ſapientia, à creatore Solis. Sicut uiſus eſt penitus ſine actu uitæ, & nõ poteſt attingere, ſe etiam habere eſſe, ſine luce ſenſibili: ſic intellectus, non poteſt habere actum uitæ, neꝙ guſtare uitã, ſine luce intellectuali, quia ſe uiuere, intelligere nequit, ſine actu uitę ſuę, qui eſt intelligere, abſꝙ luce ſpirituali ſeu intellectuali. Sapientia, lux eſt ueritatis. Sicut uiſibile ſine luce nõ uidetur: ſic ueritas per intellectum, ſine ſapientia. Viſus dicit, nihil luci cõparabile. Nã ſi in proſpectu eius, oĩa eſſent uiſibilia, illa ſine luce illi eſſent, tanꝙ non eſſent: ſic de omnibus intelligibilibus, ſine luce intellectuali. Verbũ Dei, eſt deferens uoluntatẽ, ad animã fidelem. Verbum eſt ſapientia, ueritas eſt obiectũ paſcens: ſicut lux, defert colorẽ ad uiſum, & color eſt obiectũ paſcens uiſum. Colores non ſunt niſi à luce: ſic rerũ ueritates, non ſunt niſi ab ęterna ſapientia, omnium ẽm mater eſt. Veritas cibus perpetuus eſt, permanens in ſæculum ſęculi, ꝙ non uidetur niſi per ſapientẽ. Eſt igiẽ ſapientia in ſe cõplicãs omnia, quæ ſpũs noſter deſiderat. Et ſicut abſolutus color eſt lux: ſic & abſoluta ueritas, eſt æterna ſapientia. Vnde lux eſt uera paſcentia uiſus, & omne quod uiſum paſcit, non eſt niſi lux in fonte. Et ſapientia eſt uera paſcẽtia intellectus, & omne ipſum paſcens, non eſt niſi ſapientia in fonte. Viſus ſine luce, in tenebris eſt, in ærumna mortis: ſic intellectus dicitur eſſe in tenebris, & in ærũna mortis, ſine intellectuali luce. Fides Chriſtiana in anima, eſt ſicut uiſus. Quòd ſi Chriſtianus, eſt per peccatum à Deo ſeparatus (nam peccata ſeparant) tunc eſt uiſus in tenebris. Infidelitas, eſt ſicut cæcitas in anima. Vnde gentilis, ſine peccato actuali non tantum patitur, ſicut Chriſtianus peccator. Ille enim nõ habet uiſum, ſed eſt ut cæcus natus, qui non patitur eſuriem in uiſu, quẽ nunꝙ habuit, ſicut Chriſtianus. Tu habes uiſum ſanum, ideò iudicas te, in cõparatione cæci nati, diuitem: nam nolles carere uiſu, pro quacũꝙ re: deguſtaſti enim dulcedinem uitæ eius, & delectabilitatem lucis, & nihil de ijs quæ unꝙ uidiſti, potes præferre luci: nam dulce lumen, & delectabile eſt oculis, uidere Solem. Sic qui deguſtauit ſapientiã in intellectu, ſcit eam omnia quæ intelligi poſſunt ſuperare, et intelligere eam, eſſe ſupremam delectationem, & immortalem uitã intellectui. Non reperitur homo, qui intellectu carere uellet, pro omnibus

mundi

mundi rebus. Et quia intellectus, non est intellectus uiuus, sine sapientia: tunc intellectus sine sapientia fœlix esse nequit, sola sapientia, est uita uiuificãs ipsum. Omnis homo contentatur de suo intellectu, ut fœlix fieri possit: sed appetit sapientiam, ut fœlix sit. Nam qui sapientiam & disciplinam abijcit, infœlix est. Vna est sapientia, fœlicitans omnem intellectum, de qua quisq; capit, quantùm sufficit. Sicut unus est Sol, cuius lux omnibus oculis sufficit: & unus fons, de quo multi sitientes, quãtùm cuilibet sufficit, potant. Verbum Dei, quod de se loquitur in Euangelio, est sapiẽtia patris, pascens tanquàm panis uiuus, ut manducans ipsum, uiuat æternaliter. Om-
Panis. nes modi refectionis corporum, spiritualiter intelligi debent in refectione animarum. Sunt enim hæc uerba omnia spiritus & uita, si spiritualiter intelligantur. Vnde omne id quod corpus reficit, siue caro, siue panis, siue mel, siue sanguis, siue uinum, siue aqua: si transumitur ad refectionem animæ rationalis, dicitur uerbum Dei, ait enim ueritas: quòd non in solo pane uiuit homo, sed & in omni uerbo, quod procedit de ore Dei. Panis sensibilis, & uerbum Dei: pascunt hominem, ex corpore & anima rationali constitutum. Verbum Domini, est sapientia eius. Deus patrum nostrorum, & Domine multæ misericordiæ, tu es qui perfecisti omnia uerbo tuo, & sapientia tua constituisti hominem. Verbo igitur Dei, seu sapientia eius, pascitur pars capax sapientiæ, scilicet anima rationalis. Christus autem est legatus, qui non suum sed Dei sermonem loquutus est: & quia ipse est uerbum Dei, ipse etiã est uiuificans animæ panis, & imago bonitatis Dei patris. Docet autem nos sapiens, quomodo ad sapientiam pertingere debemus. Initiũ illius, uerissima est disciplinæ cõcupiscentia. Cura ergò, disciplinæ dilectio est: & dilectio, custodia legum ipsius est. Custodia autem legum, consummatio incorruptionis est: incorruptio autem, facit proximum esse Deo. Concupiscentia itaq; sapientiæ, deducit ad regnum perpetuum: Deinde adeô ardenter ipsam concupiuit, quòd omnia alia in comparatione eius, pro nihilo reputauit, & super salutem & speciem ipsam dilexit, & proposuit illam pro luce habere, & inuocauit Deum, & uenit in eum spiritus sapientiæ: & tunc uenerunt cum ea, omnia bona pariter, licet ignoraret, quòd omnium mater esset. Nam infinitus est thesaurus eius, quo qui usi sunt, participes facti sunt amicitiæ Dei. Ex his instruimur, quomodo ad sapientiam peruenitur, quę non habetur, nisi dono Dei: & Deus non dat, nisi ipsam supremo desiderio appetenti, & tale deliderium, non potest esse in homine, nisi concupiscat disciplinam eius, & eam diligat, & leges eius custodiat. Nam legum obseruantia, seruat animam à corruptione, ut sit apta ad recipiendam sapientiam: nam in maleuolam animam, non introibit. Et qui sic custodit leges eius, & diligit ipsam super salutem & pulchritudinem, seu speciem: in illum inuocata descendit, facilè enim uidetur ab ijs, qui diligunt eam, & inuenietur ab ijs qui quærunt eam.

Unio. Tanta est uis unientis uerbi Dei ad humanitatem Iesu, quòd ad participationem & consortium omnes Christianos admittere, & secũ unire potest: & capaces unionis sunt fideles, fide formata charitate. Nam Christus orauit, ut sicut sua humanitas fuit Deo unita: ita & sui sibi manerent uniti, ut omnes fideles sint unũ secum, & hoc consummata & perfectissima unione. Hoc est autem sacramentum consummatæ unionis, ad uitam æternaliter uiuificantem.

Fides. Et si altiùs consideras, transitus de hoc mundo ad uitam æternam, est transire de fide ad uisionem. Nam fides, est uisio ænigmatica uisionis, quæ est in ueritate & facialis. Et sic patet, hoc esse sacramentum sacramentorum: in ipso est consummatio fidei, quia futura uita, quæ per omnia sacramenta significatur, in Christo recipitur, licet nõ appareat, quamdiu anima est in corpore mortali. Quare Christus dixit, illum non mori, cui ipse incorporatus fuerit per fidem, quæ incorporatio per manducationem exprimitur: sed dicit eũ uiuere, etiam si mortuus fuerit, & transire in morte temporali, de morte ad uitã. Nam fides est potentia, uisio est actus. Fides est de hoc mundo: actus de futuro, & nõ reperietur in actu, nisi quod fuit in potentia. Fides per uerbum recipitur in anima, & transfert, faciendo animam intellectiuam, trãsire de mor-

te ad

te ad uitã. Mors intellectus, eſt ignorãtia: quia eius uiuere eſt intelligere. Sicut enim uerbũ ſapientiæ, quando ſubintrat intellectũ, facit animam tranſire de ignorantia ad ſapientiam, de morte ad uitam, & interficit ignorantiam, ut non uiuat in intellectu niſi ſapientia, per uerbum ſapientis communicata: quæ quidem ſapientia eſt uita manens (nam non moritur ſapientia per mortem corporis, ut non ſolùm ſancti noſtri, ſed & Plato in Phædone, & alij dicunt Philoſophi) ſic fides, habens quod uerbum receptum, ſit uerbum Dei patris, prolatum à filio, facit animam de ignorantia Dei tranſire in ſapientiã Dei. Et ſic fides interficit ea, quæ ſunt carnis & ignorentiæ Dei, & transfert uitam animalem, in ſuam uitam ſpiritualem.

Dulciſſime Ieſu, ego uilis peccator in hac ſancta feſtiuitate (in qua agitur memoria ſacramenti, memoriæ uiuificationis noſtræ) contemplor, quomodo nihil uita poteſt eſſe appetibilius: dico, uera uita, quæ ſine lætitia non eſt. Diligimus ſummè uitam ueram, quæ charitas poteſt nominari: Nam quid amore amabiliùs? ſi igitur uita ſuper omnia diligitur, illa utiq; eſt ſuper omnia amabilis. Vnde non diligitur uita, quę non eſt ſuper omnia amabilis. Vita igitur ſuper omnia amabilis, eſt uita plena lætitia. Nam uera lætitia uita, eſt ſemper & perpetuo amabilis. Si quis mihi diceret, an potius uellem non uiuere, quàm uiuere uitæ illa, qua uiuunt irrationalia animalia: potiùs eligerem non uiuere. Nam talis uita, non eſt rationalis ſpiritus uita, ideò non capit eam eſſe ueram uitam, quæ ſine ratione eſt. Non igitur deſidero, niſi uitam perpetuam rationalem, ſeu intellectualem. Sed quomodo poteſt mihi dari, uita rationalis immortalis, niſi paſcar? Nihil enim uideo delectabiliter uiuere poſſe, niſi reficiatur: quod enim à ſe non habet eſſe, neq; à ſe habere poteſt, quod conſeruetur in eſſe. Vita mea rationalis, à ſe nõ habet ut ſit, nam neq; eſt infinitas, neq; æternitas. Si enim eſſet infinitas, non recepiſſet augmentum, ſed fui aliquando ſenſu puer, & creuit uſus rationis. Ex quo ſcio, me habere rationem, quæ à ſe non habet ut eſſet, quia ſibijpſi eſſe, quomodo dediſſet? Experior uoluntatem liberam, & deſiderium magnum, & potentiam paruam. Non eſt igitur rationalis ſpiritus meus, niſi creatus, ſecundùm uoluntatem omnipotentiæ tuæ Deus meus. Oportet igitur ut reficiatur rationalis uita, à te Deo meo, à quo habet quod eſt uita. Sed quid reficit rationalem uitam: niſi cibus intellectualis, qui eſt ſapientia inmarceſsibilis, quæ eſt uerbum illud, quod meum ſpiritum uocauit ad eſſe? Verbum igitur illud eſt ratio infinita, quæ meam rationem, de nihilo ad eſſe rationis, uocauit. Sola igitur ſapientia, conſeruare poteſt rationem meam, ab omni corruptione & morte, per quam id ſum quod ſum. Dum igitur tu ſapientia me uocas ut uiuam, in me loqueris, & quando me conuerto ad uocantem, ut uideam uocem ſeu uerbum: tunc me ad uitam meam conuerto, & paſcor à uiuificante ſapientia. Nam quid eſt uidere ſapientiam creatricem, in intellectu loquentem: niſi appræhendere in ſe fontem uitæ, in guſtu dulcedinis inexpreſsibilis? Domine, ſicuti omnes rationales ſpiritus, per ſapientiam ad eſſe uocaſti: ita uocas & loqueris omnibus, ut uiuant. Verbum unum omnibus loquitur, & uocat ad conſortium ſapientiæ illius æternæ, per quam habent id quod ſunt. Et qui audiunt uocantem, conuertuntur, ut uideant omnes uerbum illud, quod in eis loquitur. Omnes igitur rationales ſpiritus, audiunt unum uerbum, & conuertuntur ad uiſionem, ſeu appręhenſionem fontis uitæ. Dulciſsime Ieſu, tu aſſumpſiſti meam naturam, ut qui te uerbum & ſapientiam non audiui in cœlo loquẽtem, in terra audirem, & in cœlo uiderem me in terra uocantem. Ego uerbum Dei audire non potui in hoc mundo, qui non capit ueritatem: ſed Verbum Dei qui eſt ueritas, induit humanam huius mundi paſsibilem naturam, ut me uocaret, & audire poſſem uerbũ Dei, in uoce hominis. Sed tu Deus, non potes uideri in hoc mundo: ideò mihi annunciaſti in uerbo tuo, quomodo ſi hîc audiero uerbum tuum, ibi te ueracem appræhendam ſeu uidebo, ubi ueritas regnat. Hoc autem uidere, non eſt niſi in ſe guſtare increatam ſapientiam, quæ ſola eſt uita uiuificans. Homo igitur, qui ad hoc peruenerit, ut in ſe uideat Dei uerbum, conſors tui erit. Hoc tibi credens reperiet: quia tu es miſſus patris, uerum annuncians & euangelizans, & nemo confidens Deo, deci-

Vita. Lætitia.

Sapientia. Verbum.

pi poterit,huius promissionis effectu, scilicet quod tibi credens, & te sequens, ad tui consortium perueniet.

Eucharistia. Fœdus. Nobis hoc sacramentum reliquisti in memoriam,per quod in consortium tui accedimus,te unum multis participabilem credentes,fide refectionem uitæ rationalis,sub sensibilibus signis uidentes,& cibum uitæ æternæ sumentes: scientes,fidem esse in hoc mundo,quod erit uisio in alio,cum sit una ueritas fidei & uisionis,hîc signis obumbrata sensibilibus,ibi clara & facialis:tibi laus & gloria,in sæcula. Dico etiam hoc sacramentum & testamentum nouum,per quod fœdera pacis firmantur,in

Hermes. ter Deum & hominem. Hermes Trimegistus scribit,per hominem spiritum statuæ alligari,& inhabitare eam,& artem illam reperisse Aegyptios ait:asserens hoc summè admirabile,quod homo sibi deos efficit,de qua alligatione,Eusebius libro quinto præparationis Euangelicæ diffusè tractat. Hæc alligatio, per fidem utiq; fiebat. Sic certis consecrationibus, quibus Magi fidem dant, consimilia fiunt. Nam Magus in spiritu suo,per fidem roboratur potestate,super creatum spiritum, cui imperat. Sicut incantator per uerba,imperat animæ serpentis,& serpens sciens se necessariò imperio incantatoris obedire,si uerba audierit,obturat aures ne audiat. Si igitur fide confortatur spiritus hominis,per spiritum & principem huius aeris,ita quod ipsum alligat re corporali,per hoc quod homo eidem se ut Deo subijcit, & uoluntatem non suam,sed ipsius exequitur(obedit enim spiritus,ut per hoc acquirat eum, cui uidetur obedire,& diuinos honores)tunc patet,quod sic spiritus malus & deceptor,per fidem est euocabilis,quod tunc plùs & ueraciùs est spiritus uiuificans q̃ interimens,per fidem in nostrum spiritum euocabilis,qui in nobis uiuat & loquatur,cui spiritus animæ nostræ fortiùs adhærebit,quàm statua maligno. Et hæc unio, per euocationem fit,quando ars tradita per Christum seruatur,scilicet pacta & obseruantiæ præceptorũ,dilectio,& munditię. Magi enim,qui uolunt spiritum aliquẽ aduocare,qui eos instruat:per certa pacta,fœdus ineunt cum spiritu (ut Iudicum octauo,ubi cum Baal fœdus percusserunt)& illius spiritus præcepta seruant,& mũditias corporales,ceremonias,& legitima quasi sacramentalia,non transgrediuntur. Sic docemur per totum processum Bibliæ,per quædam fœdera & pacta Deum euocatum:& quamdiu illa fœdera,ceremoniæ,& sacra seruabantur: Deum fidem seruasse,& inuocatum affuisse,& exaudiuisse. Sed quando non seruauerunt fœdera,auertit se spiritus Dei ab eis,ut in multis locis Bibliæ,& per omnes penè Prophetas. Post hæc uenit Iesus filius Dei, qui nos docuit,quomodo euocare possimus in nos, spiritum manentẽ,& æternaliter uiuificantem:& dedit nobis præcepta,& modum, quo hoc fieri poterit,uerbo & exemplo suijpsius,ut si nos fidem adipiscendi talem habuerimus,quemadmodum ipse eam habuit,& ita fecerimus sicut ipse docuit & fecit:quod tunc indubiè talem impetrabimus inhabitantem spiritum. Fœdera,pacta, pollicitationes,& iuramẽta fuerũt super quodã contractu innouato,do ut des, facio ut facies,& respiciebant bona huius sensibilis mundi. Omnis em̃ cultura deorũ, siue Dei deorũ: in pactũ deducta fuit,ut ex cultura,homines bona terræ assequerentur. Vnde cultura,consistebat in quibusdam sacris sensibilibus,quia expectabantur sensibilia,pro remuneratione:ut ostendũt pacta inter Deum & Abraham, & alia postea cum semine eius facta,per totum uetus testamentum conscripta. Solus Christus ueniens,annunciabat Deum esse spiritum,& ipsum in spiritu adorandum. Vnde ipse sensum aperuit scripturarum,& spiritualem intelligentiam,& spiritualem culturam instituit,& spiritualem retributionem promisit,scilicet æternam uitam, quæ per spiritum qui Deus est,datur spiritui nostro:& euangelizauit,regnum cœlorum non esse de hoc mundo. Docuit enim,hominem posse ad omnia peruenire, quæ spiritus desiderat,per indubitatam fidem:ita quod fides præparat capacitatem spiritus nostri,ad receptionem spiritus Dei. Pollicitatio igitur Dei per Iesum aperta est, quod fideles assequuntur benedictionem Abrahæ,& spiritum per fidem:& hoc ex testamento Dei,in quo ad hæreditatem uocamur,& hinc ad filiationem, quia filius hæres,& hoc per Iesum filium. Quotquot autem receperunt eum,scilicet Iesum, qui &

uerbum

uerbum Dei,hoc eſt,quod quicunq; recipiunt uerbum Dei, per filium ſuum Ieſum euangelizatum illis,Deus dedit poteſtatem,filios ſuos ſcilicet Dei fieri,ſi credunt in eum.Qui igitur credit Ieſum hominem,eſſe filium Dei,ille habet fidem, hominem poſſe eſſe filium Dei,& ſe cum ſit homo,poſſe aſſequi filiationẽ Dei.Ad hoc autem, quod credens aſſequatur id quod ſperat,dixit per dilectionem hoc fieri. Nam dilectio talis fidelis,facit ſpiritum Dei deſcendere in animam zeloſam. Quomodo autem fides debet eſſe conſummata,ſimiliter & charitas etiam quoad proximum, intantum quod benefaciat iniurianti, ad finem ut mereatur habere ſpiritum patris, quemadmodum & Chriſtus illum ſpiritum habuit,qui eſt ſpiritus ſpirituum,& uirtus conſummata:in ipſo complacuit,omnem plenitudinem diuinitatis inhabitare. Cum homo animalis tranſit ad hoc,ut regeneretur in ſpiritu,& fiat de lege illa ſpirituali,quæ eſt lex conſummata:tunc per abrenunciationes & fœdera, medio ſacerdotis uices Chriſti agentis,contrahit cum Deo,& in ſacramento baptiſmatis,hæc fides & pacta acceptantur,ita quod ſi ſeruauerit baptiſzatus pacta, aſſequitur promiſſionem quæ eſt:ubi ego ſum,illic & miniſter meus erit. Reperimus autem primo,reuelationem Dei:deinde illum,cui reuelatio facta eſt, mediatorem inter Deum & homines,ad faciendum contractum & fœdera:deinde ſigna pactorum & fœderis.Sic ſe Deus primò manifeſtauit Abrahę, dicens:Ego ſum Deus omnipotens, ambula coram me,& eſto perfectus:ponamq; fœdus meum inter te & me,& multiplicabo te nimis.Signum autem pacti,ſubiectur ibidem, ſcilicet circumciſio. Vnde pactum fuit,quod ipſe eſſet Deus Abraham,& eum pro Deo haberet & coleret,& portaret huius pacti ſignum in carne,ſcilicet circumciſionem,ipſe & ſemen eius,ſub pœna mortis.Ecce pœna,non ſeruantis pactum inter Deum & Abraham,& eius ſemen,pœna mortis fuit.Abraham credidit illum qui ſibi loquebatur Deum eſſe,& ideò credidit ei,reuelationem recepit,& factus eſt mediator,inter Deum & uniuerſam domum & familiam ſuam:quoniam fœdus illud inierunt,& maſculi omnes circumciſi ſunt.Sic Moſes recepit reuelationem,& factus eſt mediator,inter Deum & populum Iſrael.Sic & Chriſtus,mediator Dei & hominum, non unius populi, ſed omnium.Tabulæ pacti inter Deum & populum,quod medio Moyſi factum eſt,de quibus in Deuteronomio:ſunt preçepta,ſeu decem capitula,quæ in tabulis ſunt ſcripta:& uocatur ſcriptura uetus teſtamentum,ſeu etiam inſtrumentum pacti. In illo contractu,deductum eſt in pactum ſcriptum id,quod fuit naturale.Nam ratio de ſe habet omnia capitula,excepto præcepto diei ſabbati.Et quia lex naturæ negligebatur,& fuit per abuſum abolita(ſequebantur enim homines affectus concupiſcentiæ,& motu ſenſibili,ducebantur ſecundùm deſideria carnis)ideò eſt per tabulas renouata,& in expreſſum pactum deducta.Abrahæ dictum fuit,ut coram Deo ambularet,& eſſet perfectus,& in his paucis uerbis,complicantur leges naturæ: ambulare enim coram Deo,& in hoc eſſe perfectum,omnia cõtinet. Qui enim coram Deo ambulat & eſt perfectus,mouetur ratione,& non declinat ab illa, & hic ſcit, Deum unum qui ſe omnipotentem aſſeruit,credendum & colendum,& alteri non eſſe faciendum,quod ſibi fieri nollet.Iſta ex pacto incumbebant Abrahæ & ſemini eius, quæ erant legis naturæ.Pactum autem addidit ſpecialem obligationem, quæ fuit ex electione, quæ fuit libera,& per pactum eſt reſtricta ad obſeruantiam legis naturæ,ut non uteretur amplius libertate transgrediendi.Circumciſio uerò eſt data in pactum,quaſi ſacramentum huius profeſſionis. Moyſes uerò non recipit niſi illud idẽ, ſed explicitè in tabulis pacti,& ſabbatum uidetur additũ, quaſi ſacramentũ illius pacti.Ezechiel:Sabbata mea dedi eis in ſignum,inter me & eos. Vnde admonet ipſe Moſes,& Prophetæ poſt eum, obſeruantiam ſabbati eſſe omnino cuſtodiendam. Circunciſio igitur & ſabbatum,pro firmitate pactorum,inter Deum & ſemen Abrahæ,uidetur inſtituta.Chriſtus uerò mediator Dei & hominum,pacta inter Deum & hominem conſiſtere,modo quo Abraham & Moſes,affirmabat.Sed per eum aperta eſt intelligentia ſpiritualis. In hoc,ipſe mediator noui teſtamenti factus eſt:quia Deus omnia pacta naturę,non ſcripta & renouata in tabulis,in ſpirituali intelligen

Eucharistia. tia recipi uoluit: quæ quidem intelligentia, est spiritus uiuificans, & uerbū Dei, pascens animam uita perpetua. Vnde huius noui testamenti seu pacti sacramentum, uidetur esse Eucharistia. Ait enim Iesus: Hic calix, nouum testamentum est, in meo sanguine. In hoc enim sacramento, uerbum Dei in nostra natura, uia pascentiæ rationalis animæ, fidè capitur, uti post mortem re ipsa expectatur. Fœdus igitur noui testamenti, est inter animam & uerbum Dei. Neq; aliud fœdus erat, inter Deum & Abraham & semen eius, sed erat occultatum: quia in motu naturæ sensibilis, & promissione fœlicitatis temporalium, occultabatur & uelabatur motus supra naturam, & promissio fœlicitatis æternæ, seu supra tempus. Sicut in corruptibili tabularum scriptura, occultabatur intelligentiæ spiritus uerbi Dei, quem sine magistro illo, in quo uerbum Dei est, nemo per se inuestigare potest. Oportet igitur quod Iesus credatur, quia uerbum seu filius Dei: nam incredulus filio, non uidebit uitam æternam. Ipse enim est melioris & noui testamenti mediator, inter Deum & hominem, per fœdus, quo anima credidit ipsum habere uerba uitæ æternæ: quod anima recipiens ut uerbum Dei, omnem perfectionem assequitur: recipiens scilicet, modo quo ualdè famescens sapidissimum cibum, per quem non hæsitet se habituram uitam & lętitiam. Cuius fœderis sacramentum, est Eucharistia, quæ in memoriam mediatoris & fœderis est instituta, magistro nostro atque mediatore dicente: hoc facite in meam commemorationem.

Credulitas. Deus nostræ naturæ intellectuali duo dedit: scilicet posse audire de gloria sua, & posse uidere eam. Posse audire de gloria sua, conuenit nobis ut sumus inhabitatores huius mundi, ubi regnant tenebræ, & sumus longè à Deo, sicut cœlum à terra, distantes in regione longinqua, à regno gloriæ lucis & ueritatis. Posse uidere conuenit nobis, ut sumus appropinquantes, & translati de terra in cœlum, siue de hoc mundo in regnum ipsum gloriæ: sed quia posse audire de regno Dei, est in nobis, tunc quia quod audimus uerbum est, ideò audire possumus de regno uerbum. Sed quia non potest nisi Deus loqui nobis de suo regno, solum sibi cognito (quum nemo alius sciat regni eius gloriam, nisi ipse qui est sua gloria, sicut nemo scit quid est in homine, nisi ipse homo, & cui reuelat) ideò dedit nobis Deus posse credere. Nam nisi haberemus potestatem credendi uerbo Dei, non possemus per auditum capere gloriam. Sine fide igitur de inuisibili gloria Dei, nihil nobis posset reuelari. Quare posse credere, Deus dedit nostro intellectui, ut mediante credulitate, per auditum capiat reuelationem. Sed quia nolens non credit, sed tantùm uolens, & quum uoluntas sit libera: ideò in nostra potestate est, posse credere uel non. Quando igitur eligimus credere, tunc subijcimus nos uerbo, tâm per intellectum, quem redigimus in seruitutem, quàm uoluntatem. Credere igitur, est cum assensione cogitare. Nam in ipso credere, oculus intellectualis assentit auribus, siue uisus assentit auditui: sicut in uera relatione de pulchritudine non uisa, cogito de illa cum assensu. Videtur autem quod credere non sit purus auditus, neq; uisus mentis: sed infra uisum, & supra auditum. Non enim assentimus omnibus quæ audimus, neq; omnia uidemus quibus assentimus: sed cum audita credimus, tunc non uisis assentimus. Intellectualis naturæ nostræ, quæ incapax est uisionis gloriæ, non nisi per fidem reuelari potuit gloria. Ob hoc omnis intellectus, si aliquid lucis rationis habet, potest credere: quia ad hoc non requiritur acutus uisus, sed sufficit qualiscunq; Ideò simplices, apti sunt ad credendum, nam habent auditum paratiorem. Nam experimur in nobis, quod plus attenti ad uidendum, minus sunt apti ad audiendum, & econuersò. Oportet autem omnem discipulum, primò attentè audire, deinde audita attentè considerare, ut possit finaliter in se, auditorum ueritatem intueri. Qui penitus caret lumine rationis, non potest credere, quia cogitare & assentire nequit. Paruulis igitur & simplicibus, qui aptiores sunt ad credendum, quàm scientes & huius mundi sapientes: reuelantur ea, quæ regni Dei sunt, & quæ manent abscondita sapientibus. Vnde ad hoc ut reuelatio capiatur: oportet ut uir fiat paruulus, & sapiens stultus, hoc est, ut reputet omnem scientiam, quæ de regno Dei aliquid scire præsumit, stultitiam; quia nunquàm

quàm intrauit in cor hominis aliquid ſimile regno Dei. Et tunc ſubĩjcit ſe uerbo Dei,ut capiat:uerbum autem Dei,omnipotens termo eius eſt/De quo Moſes & omnes Prophetę loquuti ſunt, & ſcripſerunt: nam quid aliud reperitur in omni ſacra ſcriptura,niſi uis uerbi Dei? Omnes enim ſancti ſcriptores & Prophetæ atteſtati ſunt,uerbum Dei eſſe,per quod Deus omnia operatur:& ſe fatentur nuntios uerbi, ad reuelandum ipſum populo uocato,ad uiſionem Dei,quæ dicitur Iſrael.Ieſus uerò eſt nuntius ſeu legatus Dei,in quo uerbum patris, in omnibus alĩjs nuntĩjs uerbum,de uerbo Dei.Alĩj nuntĩj& prophetæ loquuti ſunt, quomodo audiuerunt, nã nemo eorum uidit Deum,ut unigenitus reuelauit, Ieſus uerò eum uidit.Omnes igitur alĩj Prophetæ,de propheta maximo Ieſu,teſtimonium pe hibent, quod uerbũ eius ſit uerbum patris.Propheta enim dicitur uidens.Inter prophetas autem, unus maior alio.Ad altiſsimum igitur prophetarum deueniri oportuit,quem Moſes Deum ſuſcitaturum prædixit.In omnibus enim recipientibus magis & minus,ad maximum deuenitur.Ieſus autem ſummus prophetarum,quæ de regno Dei loquutus eſt uidit,non reuelatione ſicut alĩj,ſed per ſe.Alĩj autem qui reuelatione,non niſi eo uerbo Dei,quod corporaliter Ieſum inhabitabat,reuelante.Per uerbum igitur incarnatum,quod Ieſus dicitur,omnes Prophetæ conſtituti ſunt. Admirabilem igitur Dei pietatem laudemus,qui nobis dedit poteſtatem credendi,quod uerbum eius induit naturam humanam,ut euangelizaret nobis regnum ſuum, & quod hoc uerbum poſſemus in nobis capere,& ſic fœlicitatem aſſequi uiſionis.

Ex ſermone: Qui credit in filium Dei.

CErtitudo igitur omnium ſenſuum,eſt uiſio.Nam Thomas non credidit relationi Apoſtolorum,niſi & ipſe uideret & tangeret: nam contingit uiſum aliquando decipi,ut quum baculus in aqua uidetur fractus,& tactus deceptionem pandit:uidetur aliquando tactui unum eſſe duo,ut dum cancellatis duobus digitis,tangitur piſum,apparent duo piſa tactui, & non eſt niſi unum, & hanc tactus deceptionem oſtendit uiſus:unde deceptionem uiſus pandit tactus,& econuerſò Et ſic Thomas uidere & tangere uoluit,ne deciperetur.Sed certitudo uocatur uiſio.Ita dixit Chriſtus: Thoma quia me uidiſti,credidiſti,& non dixit:tetigiſti ſed uidiſti.Nam uidere,eſt appręhendere in ſupremo gradu certitudinis. Quare fides. quæ ſic oritur,eſt parua fides & parui meriti:nam non poteſt non credi,quod uidetur.Ideò credere hoc uerum,quod uidetur,parui meriti eſt.Quid enim meretur ille præ alĩjs omnibus,quando nemo eſt,qui non ut ipſe credat?Non uenit hæc fides ex aliqua uirtute,ſeu uictoria obſtantis.Ideò Chriſtus dixit:Beati qui non uiderunt, & crediderunt.Nam magna eſt fides illa,quæ nullo uiſibili teſtimonio comprobatur:ideò beatitudinem merentur aſſequi,qui credunt. Sunt aliqua quæ proferuntur per magiſtrum,& non credunt diſcipuli magiſtro, niſi oſtendantur intellectui, ut quum ponitur aliqua concluſio:puta,quod ſit unus mundus, non creditur niſi per rationes oſtendatur:intellectus in rationibus uidet concluſionem ueram, & credit. Sunt aliqua,quæ nec ad oculum ſenſibilem,nec ad intellectualem oſtendi poſſunt: uti eſt concluſio,quod Ieſus uerus homo,ſit uerus Dei filius. Et licet plura teſtimonia producantur ad probandum,non tamen eſt poſsibile, quod omnia teſtimonia oſtendãt aliud quàm coniecturas,uti in Epiſtola exprimuntur tres,qui teſtimonium dant in terra,& tres in cœlo.Et licet tres in cœlo concordent, ita quod ſit omnium trium unum teſtimonium:tamen omnia illa teſtimonia, in cœlo & in terra, non oſtendunt talem ueritatem,quod fides minuatur propter certitudinem, ſed potiùs ex teſtimonio fides augeẽt:puta,Ieſus uenit in notitiã quod eſſet filius Dei per aquam. Nam propter hoc Ioannes Babtiſta baptiſzauit in aqua,ut Ieſum uenturum ad baptiſmum agnoſceret & oſtenderet.Et ſanguis ſimiliter teſtimonium perhibet. Nam non ſolum uenit notitia eius per aquam,ſed etiam per ſanguinem:effudit enim ſanguinem ſuum,in teſtimonium eorum quæ aſſeruit ipſe uera,inter quæ erat hoc principale,ſcilicet quod ipſe eſſet filius Dei,miſſus à patre pro ſalute mundi. Et ſpiritus teſtificatur,quoniam Chriſtus eſt ueritas.Apoſtoli enim poſtquam receperunt ſpi

Viſio.

Teſtimonium.

ritum ueritatis,teſtes facti ſunt,Chriſtum eſſe ueritatem: Et hoc ideò, quia in ipſis non loquebatur niſi ſpiritus,quem receperunt,& quem pater in nomine filij miſit. Et hinc dicitur ueritatis ſpiritus:quia Chriſtus ueritas,in cuius nomine miſſus fuit, & in omnibus baptizatis ac credentibus, ſpiritus erat qui teſtificabatur. Similiter tres ſunt in cœlo:pater,uerbum,& ſpiritus,qui teſtimonium perhibent, & eſt unum teſtimonium,ut quando pater de cœlo loquutus eſt, hic eſt filius meus, & ſpiritus deſcendit ſuper ipſum & manſit:hęc teſtimonia ſunt,quæ faciunt fidem eſſe maiorem,& quod meritò credi debeat,Chriſtum eſſe filium Dei. Sed poſtquam fides eſt ex his motiuis recepta,tunc experitur credens teſtimonium Dei in ſe. Nam ille qui accipit,ſcit quia Deus uerax eſt. Ait Ieſus ad patrem, de ſuis diſcipulis fidelibus, uerba quæ dediſti mihi,dedi eis: & ipſi acceperunt,& cognouerunt nunc, quia à te exiui, & crediderunt, quia tu me miſiſti. Ecce quomodo poſt fidem receptam quæ per uerba prædicatur, exoritur ipſius fidei cognitio. Experimento hoc compertum eſt. Nam fideles, qui in ſanguine ſuo teſtimonium prohibuerunt, illi habuerunt teſtimonium Dei in ſe: aliter mortem gaudenter non recepiſſent, pro fide firmanda. Si enim teſtimonium Dei in ſe non habuiſſent:quomodo teſtes in ſanguine facti fuiſſent? Martyr enim teſtis eſt, & conſcientia dicitur reddere teſtimonium. Nam ſi nos inquirimus qui fideles ſumus certitudinem, an ſit Chriſtus uerbum Dei,& mandata eius, oculo interiori perſpicaciter intuemur: reperimus non contineri in omnibus mandatis Chriſti,niſi id quod Dominus in noſtris conſcientijs loquitur:nos autem non dubitamus,uerbum illud quod in nobis(qui ſanam conſcientiam habemus)loquitur:eſſe uerbum regis regum,qui eſt ipſa iuſtitia, & ueritas & imperat rationi noſtræ,& ipſam illuminat,ut uideat, quod id quod imperat ſit uerum & iuſtum. Vnde nititur unuſquiſq; uir bonus ſic ſe habere, ut coram uerbo Dei,quod audit in conſcientia,quæ eſt auris intellectualis ſpiritus, reperiatur obediens,& irrepræhenſibilis. Niſi ſunt autem plærique legislatores, uerbum illud explicare per leges,ut leges ſint quædam loquutiones uerbi Dei, ſiue rationis æternæ, mandantes per leges, ſcientiam informari, quaſi per uerbum Dei,in legibus explicatum.

Lex. Sola illa lex bona,quæ ex charitate procedit, & quantò plus de charitate habet, tantò melior. Lex igitur quæ eſt ipſa charitas perfectiſsima, immutabilis,& æterna: non eſt de hoc mundo, quoniam ſemper ſeruari poteſt, per rationalem ſpiritum. Poteſt autem ſpiritus rationalis,in eius obſeruantia uiuere. Fide igitur diſponitur ſpiritus ad gratiam fœlicitatis,& charitate formatur. Nam quod penitus ignoratur, non amatur:fides tollit ignorantiam,ut charitas locum habere poſſit. Quantò igitur fides noſtra certior & altior: tantò ſpiritus noſter charitatis capacior. Si igitur credimus Chriſtum eſſe filium Dei:tunc penitus nõ hæſitamus uerba eius eſſe uerba Dei patris,qui eum miſit,& ideò eſſe uerba ueritatis:ita quod cœlũ & terra tranſibunt,ſed non uerba illa:& quod Deus dator uitæ,nobis in filio ſuo non loquutus eſt niſi uitã,& uerba uitæ æternæ. Si igitur credimus Ieſum filiũ Dei: habemus fidẽ mundum uincentem,& per quam certiſsimi ſumus,nos conſequuturos repromiſſionem uitæ æternæ,ſi mandata ſeruauerimus. Et ne multitudo mandatorum, faciat nobis fidem repromiſſionis impoſſibilem:eſt tantum unum mandatum:ſcilicet dilectio,quod primò reſpicit Deum, ſecundò proximũ. Et ut reſpicit proximum, eſt mandatum,in ſimilitudine mandati uitæ dilectionis Dei, ut magiſter nos docuit. Quod aũt omnia ex fide procedant,optimè quiſq; ex hoc cõſiderat. Nam ſi magna et perfecta eſt fides,Ieſum eſſe filiũ Dei, ita quod nulla eſt penitus in hoc hæſitatio, ſicut nec fuit in ſanctis Apoſtolis & martyribus,qui fidem ſuo ſanguine firmauerunt:tunc quia nihil ille credens hæſitat,ideò non peccat,eam indubitata certitudine ſcit,peccatum mortem inferre æternam, ſi fuerit mortale. Credens igitur citiùs moritur temporali morte,quàm mortaliter peccet. Deinde omnes huius mundi iniurias,cum gaudio patientiſsimè tolerat,ſciens indubitatum eſſe hoc uerbum Chriſti,gaudete & exultate,qui iniuriam patimini,quia merces ueſtra copioſa eſt in cœlis:&

lis: & scit, quod illi qui uisi sunt oculis insipientium mori, uiuunt in gloria. Verus igi tur Christianus, uincit mundum: nam paupertas quæ est molesta filijs huius mundi, est grata filijs lucis. Habet enim paupertas huius mundi, apud eum diuitias alterius mundi, ad quem festinat, ut maneat. Sic turbatio huius mundi, apud credentem habet lætitiam alterius, & mors huius mundi, uitam alterius æterni mundi. Ecce q̃ admirabilis uis fidei, quæ in omni aduersitate, reperit consolationem. Et hæc considerans, dicit, quis non diligeret Deum, qui dedit nobis talem magistrum, per quẽ nobis tanta secreta, à sæculis incognita, reuelauit? quis non diligeret talem magistrum, qui nos instruxit uno uerbo, scilicet fide, ad omnia nos posse etiam supra omnem intellectum ascendere, & quæ uolumus fœliciter attingere? quis non summè amaret illum magistrum, qui quum ea quæ fidei sunt, aperire nobis non posset nisi per auditum: carnem assumpsit, & nostræ se naturæ conformauit, ut sic nobis fidem euangelizaret, & nos de corruptibili uitam, ad uita æternam transferret? quis denique non diligeret illum magistrum, qui quum non posset ad oculum ostendere, ueritatem Euangelij, per uisibilia miracula, per opera supernaturalia, ambiguitatem resoluit, ac demum post omnia signa & miracula, quibus euangelizationem confirmauit, tale testimonium perhibuit ueritati, quo nullum nobis dari potuit certiùs: nam pro hoc dare suam uitam, medio turpissimæ mortis, fuit ultimum testimonium Si igitur in tantum nos amauit, quod animam suam seu uitam pro nobis dedit, ut sic fidem in nobis firmaret: quomodo illum magistrum non summè diligimus & super omnia, qui nos ante sic dilexit? qui magister non solum mortuus est pro nobis, ut tollere omnem ambiguitatem doctrinæ suæ à nobis, & certificaremur ipsum esse uerbum Dei: sed etiam, ut qui eramus iniusti, & incapaces fœlicitatis, expurgaret nos, merito effusionis sanguinis, quem innocens agnus copiosissimè fudit propter nos, in sacrificio illo, quando obediuit patri, in ara crucis. Sapientia est uita intellectus, quæ non intrat in maleuolam animam, quemadmodum est omnis hominis anima ex Adam nati: ut experimur in concupiscentia, quæ est quædam tenebrosa fœditas, quæ sapientiæ capax non est, à qua maleuolentia, nos per fidem meritò crucifixi liberamur. Quomodo illum non diligimus, cuius gratia tantum saluari possumus? meruit enim exaltationem, non pro se tantum, sed pro omnibus qui eius meriti participes fiunt. Voluit autem omnes participes fieri, qui ipsius receperint fidem, cuius sacramentum est baptismus.

Sicut enim delectabie est, lumen uidere oculo sensibili, quod tamen non potest uideri, nisi per immissionem radij sui in uisum fortem & capacem, mediantè quo uidetur: sic nec ueritas absoluta, quæ est lux infinita, est spectabilis sine lumine glorię suæ. Vndè quum fœlicitas sit perfecta, & omnia quæ fœlicitatis sunt, perfecta sint: tunc sine perfecta contemplatione ueritatis, non est fœlicitatis. Perfectè autem lux illa non uidebitur, nisi lumine suo. Hoc autem lumen gloriæ, gratia datur, menti ipsius capaci. Quomodo autem mens nostra fiat capax huius gratiæ, & eam assequi possit: habemus ex reuelatione Iesu, magistri nostri. *Fœlicitas.*

Rationales homines fiunt uti modo geniti infantes, quando deponunt omnem malitiam & dolum. Qui igitur in Christo modò geniti, facti sunt similes modò genitis infantibus. Sed hoc refert, quia modo nati in Christo, sunt rationabiles infantes: fides enim non est usus rationis. Conuertit igitur fides, per quam nascimur Christiani, nos ad similitudiuem infantium seu innocentium: nisi (inquit) efficiamini ut paruuli, non intrabitis in regnum cœlorum. Adam dono iustitiæ originalis, seu innocentiæ in rationalitate, potuit assequi in Paradiso uitam æternam: sed quia perdidit iustitiam originalem seu innocentiam, quando præsumptio orta est in eo (uoluit enim fieri similis Deo uia scientiæ, & spreuit uiam innocentiæ, præuaricando præceptum) ideò arrogantia expulit ipsum, de appræhensione uitæ diuinæ. Sic in Adã homine perfecto, & usum rationis habente, ante peccatum fuit innocentia in ratione: cuius similitudinem, ante actuale peccatum uidemus in innocentia carentium usu rationis. Non possumus autem restitui, ad capacitatem gratiæ uiuificatãis; nisi illa *Innocentia.*

excelsa fide,quæ omnem sensum & intellectum humiliat,usq; ad mortem: tunc enim si ad gustum dulcedinis Domini peruenimus, cibationem uitæ cõcupiscimus, ut crescamus. Et sicut mater non denegat infanti lac,sed innocentem puerum de se ipsa pascit,quasi propriam uitam in cibum tradens,puerili innocentia stante:sic uerbum uitæ,per quod renati sumus,seipso pascit animam,ut crescat in salutem. Sicut discipulus concupiscit doctrinam magistri quam gustauit,& reperit sibi gratam, & quamdiu uidet magister discipulum sine malitia & renitentia,quasi innocentem puerum,obedientem,& concupiscentem lac nutritionis: magister suo proprio magisterio,pascit intellectum discipuli,ut crescat in doctrina & sapientia. Vbi igitur experitur,quod discipulus per arrogantiam propriæ præsumptionis, fit contradicens & rebellãs,& paruifaciens ipsum:sinit discipulum suo regi sensu,& pascere cessat. Tunc fit discholus,& ad similitudinem magistri,qui perfectus est, non attingit: sed propria præsumptio,ducit ipsum ad ignorantiam,quæ est mors intellectus. Anima nostra,à se abdicando libertatem arbitrij,quæ est uita rationalis spiritus, subijciendo se imperio uerbi Dei,nobis per Christum applicati:in se moritur, quia non imperat in ea,nisi uerbum Dei uiuificans & cibans,quod per fidem euenit uerbũ Dei, esse nobis per filium propalatum:& sic moriendo,intrat in uitã. Admirabilis fuit resurrectionis argumentatio. Nam inuisibilis,qui ianuis clausis intrauit, hoc est qui stetit in medio discipulorum,& loquebatur,& ostendebat manus & pedes:quomodo ad medium peruenit?an per ostium uel aliunde,scire non poterant. Nam modus Dei,est sine modo:uirtus altissimi,non est determinata ad modum, sed sicut uult. Libera uoluntas,est indeterminata ad modum,quo modo uoluntas est potentia, sicut in Deo. Loquebatur autem uerba illa quæ consueuit,& modo quo consueuit,ut ex loquela manifestum se faceret. Et ne crederent impossibile,crucifixum uiuere: ostendit uulnera,per quæ uiderent,ipsum eundem qui uiueret esse,qui fuit crucifixus. Hoc est mirabile,quod ipse se uiuere ostendit,stãtibus mortalibus uulneribus. Vita ostendit per mortem se uiuere, nec hoc aliud est quam aperire intellectum, quod mors non est,nisi separatio animæ uiuentis à corpore. Vnde uulnera,non faciunt mortem:sed benè tollunt de corpore,aptitudinem complexionis & harmoniæ, ad motum uitalem. Sed separatio animæ,causat mortem. Si igitur anima separata,reuerteretur in corpus:uiueret, ob animæ præsentiam. Est igitur resurrectio:& corpus illius,tunc illius est naturæ,quod subest uoluntati illius Deiformi: quæ est potentia spiritus in ipsum. Sicut enim spiritus uoluerit,ita & potest in corpus,cui uiuitur: quando uoluerit,erit inuisibile & impalpabile:quando uoluerit,erit palpabile & uisibile:quum uoluerit,habebit formam peregrini,aut hortulani:aut si uoluerit,ut appareat in forma lucis,sic apparebit:Hoc est uerum,quando anima est glorioſa:tunc habet & tale corpus,& est tunc assequuta omnem potestatem in cœlo. Quare illam habet & in terra sua,scilicet corpore,& ideò mouetur corpus, secundum imperium uoluntatis. Si uerò anima non est assequuta gloriam: tunc corpus & eius pondus, non subest imperio uoluntatis animæ,sed dominatur corporis grauedo, quæ animam ad inferiores partes terræ trahit,in locum obscurum, ab omni iocunda lætitia rationalis lucis,remotum. Deus omnia propter seipsum operatus est,nam diuitias gloriæ suæ,ostendere uoluit,& ob hoc creauit creaturam rationalem,seu intellectualẽ,ut illi posset ostẽdere diuitias gloriæ:quæ sola potest,intellectuali gustu percipere gloriam Dei. Nam uera & incorruptibilis gloria seu gratia,non potest nisi in intellectuali natura,locum ostensionis habere. Sicut qui est nobilis rex, non ostendit magnificentiam suam:nisi illis quos putat intelligere, quæ debeat esse magnificentia regalis. Et nemo habẽs præciosas margaritas,mittit ante porcos,sed ubi cognoscũtur,ibi ostẽdit. Creauit igit̃ Deus triplicẽ naturã:unam penitus supra tempus, quę est angelica:& aliam penitus sub tẽpore,quę est animalis,& tertiam mediã,quę est humana,quæ cum angelis participat per intellectum, & cum bestijs per animalem naturam. Voluit autem Deus quod homo esset finis omuium corporalium naturarum,propter intellectum:& quod ipse Deus,esset finis absolutus, omnium intellectualium

Mors propria uita æterna.

Resurrectio.

Intellectualis natura.

tellectualium naturarũ. Et ita intelligere, nõ eſt niſi ut Deus cognoſcatur: ſicut ſi uis operatiua officialiũ in regno eſſet, ut uis imperialis cognoſceretur. Et ſicut rex non cognoſcitur, niſi in cõmunicatione gratiæ & clementiæ ſuæ, ubi ex ſola gratia & pietate, eleuat ab infimo gradu fidelem ſeruum, ad conregnandum ſecum, & quãtò pluribus poteſt cõmunicare gratiam, tantò magis oſtendit diuitias gloriæ ſuæ: ita Deus pariformiter, uoluit creare hominẽ, qui eſt infimus in intellectuali natura, ut quum illum eleuaret ad participationẽ infiniti regni, omni poſsibili modo, diuitias gloriæ ſuæ excellentiſsimæ, manifeſtaret. Quamuis non placuit Deo, quòd homo rueret in peccatũ: permiſit tamen hominem ad gloriam prædeſtinatũ ruere, uſq; ad remotiſsimam ſeparationẽ ab eo, ut poſſet adhuc omni perfectiori modo, redeunti oſtendere diuitias gloriæ ſuæ & clemẽtiæ: ita quòd etiam hominem illum, ad participationem regni reuocaret, & ei oſtenderet indicibiles diuitias miſericordiæ ſuę. Et ita permiſit Deus hominem prædeſtinatum cadere, uſq; adeò quòd impoſsibile fuit, ipſum p ſe reſurgere, & peruenire ad guſtũ diuinæ clementiæ, in quo ęternaliter delitiaretur. Et hoc ſic permiſit, ut dum illum repararet, oſtenderet infinitum theſaurũ charitatis & miſericordiæ, ita quòd filium ſuum pro reparatione, oporteret induere formã peccatoris hominis, ſine communione peccati: & ſic per ſacrificium humiliationis, uſq; ad turpiſsimam mortem, irremediabiliter lapſam reparare naturã. Vnde ita actum eſt, quòd homo ex gratia reparatus, qua nulla eſt maior: iuſtè ex merito reparatoris, hæres factus eſt Dei. Sicut ſi rex unicum filium daret pro redemptione aduerſariorũ, & redemptos, per gratiam admitteret ad ſucceſsionem, cum uero filio: illi admiſsi, uendicant ſibi ex iuſtitia hæreditatẽ, ad quam per gratiam peruenerunt. Ex gratia igitur iuſtificari, eſt oſtenſio diuitiarũ inexpreſsibilium. Intelige ſanè, de prædeſtinatis ad gloriam. Preſcitos autem non permittit cadere, ut oſtendat miſericordiam: ſed iuſtitiam in ijs oſtendit, qui ſunt filij diffidentiæ. Homo per redemptorem naturę, factus eſt capax, medio meriti redemptoris, guſtare diuitias gloriæ Dei: hæ autem diuitiæ, ſunt æterna uita. Sed quòd homo ad hoc perueniat, neceſſe eſt ut per fidem confortetur in potentia ſua: nam fides, facit impoſsibile, poſsibile. Et oportet, quòd fides ducat uſq; ad innocentiam: ſola enim eſt una fides, per quam eſt poſsibile, nos ad uitam æternam peruenire, & eſt illa quæ uincit mundum, per quam homo moriendo uiuificatur. Et ideò uiuus reſuſcitatur, per fidem mortificantem à morte.

Ex ſermone: Non diligamus uerbo neq; lingua.

Peccatum. Clemãtia Dei.

Verbum. Vita animæ. Fructus. Semen.

VErbum Dei ſe habet ad animam, ſicut animam ad corpus. Nam anima, eſt ut ſemen uitæ corporis, & ſecundum conditionem corporis, facit bonum fructum uitæ. Sic & uerbum Dei, eſt ſemen uitæ animæ, & ſecundum conditionem animæ, facit bonum fructum uitæ. Oportet autem quòd ſicut corpus in ſe habet principia, ut poſsit uiuificari, quia aliter ad hoc ut actu uiuat, non poſſet perduci per animam quæ actu uiuit, & poſſe uiuere corporis perducit in actum, ut ſit actus primus corporis organici, animalem uitam habentis in potentia: ſic & uerbum Dei eſt actus primus, animæ diſpoſitæ, uitam diuinam habentis in potentia. Diſpoſitio autem illa, quæ eſt in anima: uocatur intellectus. Nam quòd anima ſit in potentia capiendi uerbum Dei, quod eſt uita: ex eo eſt, quia poteſt intelligere: ſi enim non poſſet intelligere, non eſſet capax uerbi. Includitur igitur in anima, uis quædam ſeu potentia, ad capacitatem uerbi ſeu ſapientiæ. Vnde in ipſa, ſunt principia quædam: ſicut in terra, ſunt quędam uirtutes uniuerſales & confuſæ, ob quas eſt capax ſeminis, & ex illis ſemen attrahit nutrimentum, et in ſe transfert. Vnde terra de ſua propria uirtute uniuerſali, aliquos fructus producit, ſed ſunt fœnum, tribuli, & ſpinæ. Fœnum autem, eſt ſylueſtris auena: producit enim ex ſe terra, quædam triticea ſylueſtria, quæ dicuntur fœnum, quæ habent aliquid ſimilitudinis triticeorum. Et non ſunt fructus, uitæ rationalis animalis, ſed beſtialis. Sic anima intellectiua, habet uirtutem complicantem uniuerſalia principia, mediantibus quibus, explicat aliquem naturalem fructum ſcientiarum: ſed ſi ſeminatur in ea ſemen bonum, & ipſa terra eſt bona, tunc ſecundum naturam ſeminis, fert fructum multum & bonum.

unde ſecundum ſemen uerbi, producit fructum ſcientiarum & artium: ut ex uerbo Platonico, ſi capitur & cuſtoditur fructus ſcientiæ Platonicæ, ad conformandum ſe intellectui Platonis, & ita de cæteris. Sed ex uerbo Dei, perfectiſſimus fructus, qui eſt intelligere perfectiſsimum intelligibile, ſcilicet Deum. Magiſter noſter Ieſus uerbum Dei ſemen dicit, ut cadit in animam, tunc in uerbo quod recipitur in anima, eſt in potentia id cuius eſt ſemen. Sicut in ſemine arboris, eſt arbor in potentia. Vnde in receptione uerbi Dei in anima, recipitur in potentia diuinus intellectus, cuius eſt ſemen. Et ſicut ad hoc, quod ſemen in terra producat fructum, requiritur, quod ſemen excitetur ad motum, ut de potentia producatur ad actum fructus ſeminis, ſicut ſemen arboris excitatur, ut fiat ſimile arbori, à qua habuit ut eſſet ſemen, & hoc fit mediante calore cœleſti, cuius eſt incitare ad motum, quia de motu cœli exoritur: ſic mediante calore diuino, ſiue charitate, ſiue ſpiritu ſancto, excitatur ſemen uerbi Dei, ut fiat ſimile illi cuius eſt ſemen. Verbum igitur filij Dei excitatum, creſcit uſq; ad ſimilitudinem filij Dei. Ait enim Theologus ille altiſſimus: Quando apparuerit nobis filius Dei, qui in nobis eſt in uerbo ſuo, ſeu ſemine, tunc erimus ſimiles ei. Ac ſi forma ſeminis arboris, eſſet ſemen intellectuale, formæ arboreæ, quando ei repræſentaretur forma arborea, cuius eſt ſemen, tunc ſe illi conformaret, tranſeundo de potentia in actum, & hoc fieret ex apparitione. Intellectus noſter, eſt quaſi uniuerſale ſemen ſpecierum: & quum apparet ei aliqua ſpecies, in phantaſmatibus, tunc ſpecificatur & fit ſimilis ei: ducitur enim lumine intellectus, agentis de potentia in actum. Si autem intellectus ſeu potentia animæ induitur uirtute altiori & ſupernaturali, ſcilicet fide, & capit in ſe uerbum Dei: tunc ſemen uniuerſale ſpecierũ naturalium, fit ſemen diuinum, ex ſemine uerbi Dei formatum. Et ita ſemen ſpecierum creatarum, fit ſemen creatoris ſpecierum. Verbum igitur Dei, eſt ſemen, & in ſe conuertit uirtutem intellectualem, quæ eſt ſemen ſpecierum, ut fiat ſemen ſpeciei ſpecierum. Sicut enim in terra, eſt uirtus uniuerſalis ſeminum, & dum unum ſemen ſeminatur in ea, illud uniuerſalem uirtutem in ſe conuertit, ut uirtus quæ erat terrea, tunc ſit ſecundum naturam ſeminis ſeminati in ipſa: ut eſto, quod ſemen illud in terram proiectum, ſit ſemen fructus omnium fructuum, & ſic ſemen omnium ſeminum, tunc omnem uirtutem ſeminalem terræ, in ſe conuerteret (totam enim terram, uis ſeminis illius occuparet, & per omnem potentiam eius ſe diffunderet) ſic uerbum Dei per fidelem animam receptum, per omnem potentiam eius intellectiuam diffunditur, & attrahit in ſe: & ſic creſcit intellectus in uerbum ſiue Dei ſemen attractus, ut fiat ſimilis Deo, cuius eſt ſemen factum in uerbo. Magiſter noſter, comparauit animam rationalem uerbi Dei capacem terræ, de qua ſemina trahunt nutrimenta: ſed nutrimenta transformantur tn naturam aliti. Vnde uita uegetatiua quæ facit potentia uegetabile, eſſe actu uegetabile, potius paſcit uita uegetatiua terram, quam terra paſcat uitam: attrahit enim ut uiuificet, & naturaliter appetit uiuificari. Ideò attractioni non reſiſtit, ſed obedit. Sic uita diuina in uerbo, ſemine uidetur ali, ex uirtute animæ rationalis, quæ tranſit in ſemen: & tamen hoc non eſt niſi uitam uegetatiuam diuini ſeminis, fieri in uirtute animæ rationalis, quæ intellectus dicitur.

Ex ſermone: Gaudium erit angelis Dei ſuper uno peceatore.

Receptio uerbi. VBi uerbum Dei recipitur, ibi recipiens uerbum Dei, à filio Dei, qui eſt uerbum patris, recipitur. Vbi enim recipitur ſapientia, ibi ſapiẽtia recipit animam: in ſe enim eam recipit, quia eam efficit ſapientem & ſcientem, quæ erat ignorans. Sicut ubi aër recipit radium Solis, ibi radius Solis recipit aërem: fit enim radius aërius, aër lucidus, quia in naturam lucis tranſfertur, quam in ſe recipit, ſicut lucerna illuminatur, per lumen in ipſa receptum.

Ouis. Si aliqua ouis mihi credita (dicit ſaluator) quæ habet eiuſdem religionis ſocias nonaginta nouem, ita quod cum ipſis conſtituat centenarium numerum, qui eſt perficientium. Nam incipientium eſt primus perfectus, ſcilicet denarius: qui eſt proficientium radix. Eſt ſecundus perfectus, ſcilicet centenarius: qui eſt quadratus. Perfectorum eſt tertius, ſcilicet millenarius: qui eſt cubicus.

Quan-

Gaudium.

Quantũm intereſt inter cœlum & terram, tantùm inter gaudium cœleſtium & terreſtrium, & inter deſiderium Chriſti reperiendi & conuertendi peccatorem, & deſiderium hominis reperiendi ouem.

Quamuis peccata mortalia ſint adeò grauia, quòd animam peccatricem, reddant omni pondere terrę grauiorem, ita quòd anima uſq; ad inferna, hoc eſt ad centrum grauedinis terræ, propterea ſubmergatur: tamen ita pius eſt Ieſus, quòd querit omnem animam errantem. Et ſi ſe patitur inueniri, & non abſcondit ſe à facie quærentis: tunc ſupplet ipſe impotentiam aſcendendi in cœlum: & ſuis proprijs humeris, eam ſurſum ubi eſt gaudium ſanctorum, uehit.

Quantam pœnam meretur errans, qui non uult inueniri & conuerti, tantum triſtitiæ meritò habebit, nolens conuerti & induratus, quantum gaudij fuiſſet ex eius conuerſione in cœlis exortum: æternam habebit triſtitiam & calamitatem: quia gaudium cæli eſt æternum, gaudium in cœlis augetur, ex ſocietate ſanctorum, & de nonaginta nouem iuſtis non tantum oritur gaudium, ſicut de conuerſione unius pœnitentis. Iuſti enim ſemper ſunt unum, & cum patre, uti filij dilectiſsimi. Et quia non ſunt mortui ſed uiui, ideò non habetur gaudium ex ipſis, quaſi reuixiſſent: ubi autem unum membrum corporis perdidit uitam, puta, manus eſt facta arida, ſi illa reſtituit uitæ, tota uita hominis in hoc capit gaudium: & hoc eſt, quaſi uita perdita ſit inuenta. Vnde gaudium, eſt adinuentæ & recuperatæ uitæ. In alijs autem omnibus membris, uita nunquam fuit perdita: ideò aliud gaudium reuiuiſcentię in ipſis non eſt, ſed ſolitę uitę non recuperatę, ſed adauctæ.

Pœnitentia.

Pœnitentia, eſt uoluntaria. Quare homo non poteſt cogi ad pœnitentiam. Homo quia liber in arbitrio, eligere poteſt uiam iuſtitiæ, & pœnitere de peccatis, licet Deus influat uitam. Sicut totus homo compatitur membro ægroto: ſic & congaudet eidem, de recuperatione perditæ ſanitatis: pariformiter Eccleſia. Valde igitur pœnitentibus de magnis peccatis, congaudent omnes ciues triumphantis Eccleſiæ, & quanto nos facimus magis gaudere ſanctos, tantò maius gaudium aſſequemur. Si enim ſtudemus in hoc mundo talia facere, per quæ omnes de nobis uehementer gaudeant, & lætificentur temporaliter: multo diligentius pœnitentię opera agamus, per quæ tota cœleſtis curia, æternaliter gaudeat & iocundetur.

Drachma perdita.

Cum lucerna quæritur perdita anima, & ita ſe abſcondit, nam fugit lucem: quia mala opera ſe abſcondunt. Et ideò reuolutio totius domus, præcedit inuentionem. Nam antequam anima peccatrix, ſe uelit peccatricem oſtendere, & pœnitere, magna fit mutatio, & omnia quæ in domo ſunt, moueri oportet. Nam in pœnitentia uera, reſoluuntur omnes ſenſus, & omnis delectatio carneæ domus conteritur, & quædam agonia præcedit diuortium mundi, ut fiat per pœnitentiam purgatio animæ, ſapientiæ æternæ deſponſandæ. Et ideò quando ſapientia eripuit ſponſam ſibi dilectiſſimã de faucibus mortis & perditionis, conuocat ad congaudendũ uicinas: & hic exprimit uirtutes angelorum, uicinas ſapientiæ. Cõgaudent igitur omnes rationales ſpiritus uerbo Dei, quando unam animam rationalem perditam, per ſapientiam recuperat. Eſt enim hoc abſq; uictoria principis huius mundi, impoſſibile: & ideô de uictoria uerbi, confringentis arma aduerſarij, & captiuam ſponſam ſuam liberantis, omnes de exercitu eiuſdem milites, congaudere debent. Et hic attendas peccator, quomodo uerbo Dei in tua conuerſione, omnes angeli congaudent. Vide quantum te diligit creator tuus, qui de tua ſalute tantum gaudet, & cui omnes rationales ſancti ſpiritus congaudent. Erit igitur gaudium tuum nimirum æternum & maximum: quia propter te, Deum & omnes ſanctos gaudere conſpicis, & hoc gaudium Dei & ſanctorum de tua ſaluatione, erit gaudium tuum: quia cum his omnibus ſanctis, congaudebis Chriſto redemptori tuo, cui dabis honorem & gloriam (ſicut dignus eſt) æternam & indeficientem.

Ex ſera

Ex sermone: Perfectus omnis erit.

Petrus. Misericordia. CVm Dei sit proprium misereri, Petrus hanc etiam proprietatẽ, Dei dono habuit. Totus enim misericors & cõpatiens. Et Deus permisit eum cadere, ut disceret compatiendum esse illis, quibus præfuit. Et ob hoc Petrus fecit tot miracula: quia perfectè fuit misericors, & in hoc ad cõsortium diuinitatis uocatus, diuinam proprietatem induit, & diuinam uirtutem adeptus est, sicut ferrum ignitum, ad similitudinem ignis calefacit: quia induit ignis proprietatem. Et quãdo ferrum induit magnetis proprietatem, attrahit ferrũ, sicut magnes. Vnde amor, facit ipsum plus in Christo esse, quàm in se. Nam anima rationalis, plus est ubi amat, q̃ ubi animat. Nam ubi amat, est ut perficiatur: ubi animat, ut perficiat. Fides autẽ confortauit debilitatem, & amor addidit proprietatem amati: & ita ex fide & misericordia, operatus est miracula, sicut Christus, qui aiebat: credentes in eum, maiora miracula facturos. *Fides.* Fides ita ratione in altum ducitur, sicut oleum in uase, per aquæ impositionem: aqua quidem eleuat, supernatat uerò oleum. Non fit fides minor per rationes, sed altior. Soli Petro præcipitur, ut in altum ducat: quia ipse est caput, & uertex, & magister fidei, patre eidem reuelante. Alij secum laxant rete, sed ipsi faciunt, prout Petrum facere conspiciunt.

In uerbo tuo laxabo rete dixit: quoniam erat uerbũ præceptoris, cui omnia obediũt. Nos igiẽ ex hoc hauriamus, uenationes nostras esse penitus sine fructu (quamuis cum omni humana prudentia, & nocturnis uigilijs fiant) si non facimus illas in uerbo Dei, seu uirtute præceptoris: nihil enim ex nobis, tanquàm ex nobis, sed omnia ex uirtute omnipotentis. Sic cuncta quæ per fidem fiunt, efficaciam habent ex uerbo Dei, cui credimus.

Culpa. Non potest ab anima repelli culpa, nisi per gratiam, quam solus Deus dat, sicut tenebræ aëris non repelluntur, nisi per lucem: sed illam non potest aër ex se habere, sed à datore, scilicet Sole.

Amor. Amor fortis est, ut mors. Et sicut morti, omnia quæ sub cœlo sunt, subijciuntur: ita & amori. Causantur enim nexus inuincibiles ab amore. Et ideò sicut amor bonus est ualdè laudabilis: ita malus ualdè uituperabilis. Nam concupiscentia & ira, & cæteræ perturbationes, non habent aliunde ortum, nisi ab amore priuato. Oportet igitur eum qui sequitur Deum, illum amorem relinquere.

Ait Iesus, nemo potest uenire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eum. Sed quomodo trahit? Dicendum quòd dilectione, iuxta illud: in charitate perpetua dilexi te, ideò attraxi te miserans. Charitas enim calor est spiritualis: caloris aũt est attrahere, sicut uidemus calorem attrahere uirtutem seminum sub terra, & facit ipsa pullulare, & grauia dissoluit, & uapores sursum trahit: & lignum accẽsum statim mittit flammam sursum. Sic quando charitas tangit mentem hominis, eam ab omni carnalitate resoluit, & in altum trahit, & ascendere facit. Sic Dauid accensus hoc igne, dicebat: quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & uolabo & requiescam? & de Apostolis sic accensis legitur: qui sunt illi, qui ut nubes uolant? Secundò trahit assimilatio qualitatis: simile enim attrahit suum simile, & effectus habent similitudinẽ cum suis causis. Quũ ergo creatura omnis, sit effectus Dei (omnia enim per ipsum facta sunt) hinc habent similitudinem sui creatoris, quia omnia habebãt esse cum Deo, anteq̃ fierẽt, iuxta illud: quod factũ est, in ipso uita erat. Et res habent nobilius esse in Deo, q̃ in semetipsis: quia in seipsis, habent esse materiale, in Deo aũt esse spirituale. Tertium attrahens, exhibitio bonitatis, maximè passionis, iuxta illud: si exaltatus fuero, omnia ad meipsum traham, quæ scilicet sunt hominis, scilicet intellectum ad intelligendum me, animam ad ascendendũ ad me. Sic itaq̃ trahimur, ut sequamur eũ, propter magnificentiã charitatis, etiam propter constantiam firmitatis, quia non uariatur, neq̃ transmutatur à bono, apud ipsum enim nõ est transmutatio. Etiam propter efficaciam uirtutis, sequebatur eum multitudo magna, uidẽs signa & prodigia, quæ faciebat super ijs qui infirmabantur, uirtus enim de ipso exibat, & sanabat omnes. Non immeritò igitur ipsum saluatorem sequebantur.

Ex ser-

Ex ſermone: Miſereor ſuper turbam.

SEparatur ſcholaſticus à mundo, & iungit ſe multitudini diſcipulorum, ut audit magiſtrum eſſe Chriſtianum, & deſeruiſſe mundum, & ſequi cum omni fiducia Chriſtum, & à ſe omnem ſuperfluam excutere carnis curam. Qui Chriſtum ſequitur, regnum cœlorum quærit, quæ eſt uita ſpiritus, & omnia illi uitæ adiiciuntur. Non eſt enim puero opus, ut ſit ſollicitus de craſtino quod edat: quando habet ſcientem patrem, quid opus ſit filio, & in ſua poteſtate omnia habentem. Quando homo ſecundum intellectum eſt intentus, licet ſit cum turba, eſt tamen à ſenſibili mundo ſeparatus. Qui audiunt Euangelium regni æterni, deſeruerunt hunc mundum: qui uerò inter homines conuerſantur, de rebus huius mundi audiunt, & tractant, & intellectũ impediunt. Nam ſicut aër corruptus, corrumpit corpus, & ſicut aqua corrupta corrumpit uinum, & poma corrupta corrumpunt alia poma, & ſicut grex morbidus corrumpit ouem ſanam: ita mundus iſte in quo nõ eſt uera, inficit naturam intellectualem, quæ non poteſt niſi ueritate uitaliter paſci. Spiritus tenebrarum, medio ſocietatis mundanorum, retrahit aſcendentes ad uitam & fœlicitatem. *Sollicitudo. Mundus.*

Cum filio uerò Dei poteſt eſſe perfecta conuenientia: quia omnium in ſe gerit ſimilitudines. Vnde dicitur ars patris, plena rationibus omnium uiuentium: nam eſt ſpeculum ſine macula. Videmus, quòd quando res habet unam figuram, non recipit aliam, & quia ſpeculum nullam habet, recipit multas: & res quæ habet unum colorem, non recipit alium, ſed quæ nullum habet, recipit omnes, ſicut aqua, aër, & oculus, in quibus experimur diuerſos colores imprimi. Sic Deus, quum ſit res ſpiritualis, non habet in ſe aliquam ſimilitudinem propriam, & ideò in ſe ueraciter continet omnium ſimilitudines, & ideò cum omnibus hominibus conuenit. Vnde ad ipſum eſt ſocietas & amicitia perfecta & delectabilis, propter congruentiam. Contingit etiam in ſe Deus omnia, quæ in ſocio quæri poſſunt. Nam quæruntur in amico, cui me aſſocio: ſapientia ut inſtruat, aut pulchritudo in qua delecter, aut abundantia ut adiuũer, aut fortitudo ut defendar, aut nobilitatis excellentia ut ſublimer: ſed hæc omnia reperiuntur excellenter in Chriſto. Nam in eo ſunt omnes theſauri ſapientiæ abſconditi, ipſe eſt ſpecioſior Sole, cuius pulchritudinem Sol & Luna mirantur, in cuius dextera, ſunt diuitiæ & gloria: nec eſt qui reſiſtere poſsit eius uoluntati, qui eſt excelſus ſuper omnes gentes Dominus. Non poteſt ſocietas & amicitia perſeuerans haberi niſi in Chriſto. Nam omnis amicitia eſt propter bonum, & nullum purum extra Deum reperitur, ſed ſemper mixtum. *Conuenientia.*

Ex ſermone: Humanum dico propter infirmitatem carnis.

CVm inferius ſubiicitur ſuperiori, & ei coniungitur, nobilitatur. Sicut aër ſubiectus cœlo, nobilitatur radio Solis, & remanet tenebroſus eo abſente. Tota perfectio materiæ, eſt ſubiectio formæ: & anima ſenſibilis in homine nobilior quàm in beſtia, quia ſubiicitur & coniungitur rationali. Dilectionem ideò debet homo Deo, quia tũc iuſtitia ſeruatur circa unamquamq; rem, quando ei adhibetur, ad quod facta eſt: ſicut ueſtimentum factum ut induatur, non ut comburatur, & uinum ut bibatur, non ut effundatur. Si igitur ueſtis comburitur, & uinum effunditur, non eſt iuſtum. Bonum autem eſt, ut diligatur, & purum bonum, ut purè diligatur. Sed Deus eſt puriſsimum bonum, ideò debet maximè purè diligi. Eſt autem bonum per participationem, in creaturis. Sicut lux candelę ſe habet ad Solem: ita bonum in creaturis, ad bonum quod eſt creator. *Iuſtitia. Bonum.*

Nemo debet alium ſpernere: ſicut nec nobilis oculus ſpernit pedem aut manum, ſed oculus dirigit manum, & manus purgat oculum.

Sicut arbor in concuſsione uenti, per radices tenetur: ita homo in aduerſitate per amicos, qui eum conſolantur. *Amicitia.*

Ex ſer-

Ex sermone. Respice Domine de cœlo, & uide.

Oratio. VBi Ecclesia aliquas formas orationum posuit, in missali aut pontificali, cõtra tempestatis dispẽdia, infirmitates, aëris intemperiem, & sic de singulis: illas formas tenere debemus: ubi uerò nullas posuit speciales, recipere debemus generales, & applicare particulari intentioni: ubi nec generales proposito applicabiles, ex nobisipsis eliciamus orationes, cum oratione Dominica. Et potest quisq; orationem Dominicam, quæ in se omnia quæ peti possunt à Deo, complicat, cum intentione deuota, applicare ad desideria particularia: puta, tu uis impetrare bonam aeris dispositionem pro fructibus, & dicis pater noster, & post subiungis cum deuotione: Domine tu me iubes à te petere panem quotidianum, & semper necessarium uitæ, ideò ut illum tuo dono assequi possim, tolle aeris intemperiem, grandinem, excessiuã pluuiam, frigoris nimiam intensionem, & huiusmodi. Si tu uis impetrare à Deo bonum Episcopũ: præmittis pater noster, subiungẽdo: quia tu Deus, iubes omnem uitæ refectionem à te peti, & sapientia seu uerbum tuum est pascens animam, & est panis quotidianus animæ rationalis: ad hoc igitur ut anima mea pasci possit uerbo uitæ, da nobis Domine antistitem bonum, scientem, & te diligentem, qui nos indesinenter & quotidie pascat. Si tu uis alia à Deo quæ tibi necessaria sunt petere, uti est sanitas, pax, amor, & quęcq; talia: poteris nomine panis, omnia à Deo petere, quibus indiges: nomine enim panis, ueniunt omnia, quibus indigemus. Superstitiones igitur, sacrilegia, incantationes, atq; præstigiosa omina, diuinationes, Geomantia, Necromantia, Pyromantia, & uaticinia uana: longè sunt à religione Christiana.

Anima rationalis. Cui fieret retributio, nisi esset capax subiectum, scilicet, si anima non esset immortalis. Quod autem anima rationalis sit nobilis natura, ex hoc elicies: nam est imago uiua creatoris, & corpus omnia habet ex eius præsentia, scilicet uitã, motũ, pulchritudinẽ: pro qua acquirẽda, Christus triginta tres annos laborauit, & uitã dedit, quæ pluris ualuit cq; mũdi infiniti, & corpus in cibũ: cui Deus dedit angelũ custodẽ, & elegit eam in templum suum. Creauit, ut in locum angelorum, & ad regni cœlestis peruenirent hæreditatem. Pluris est igitur anima, quã omne sensibile & corruptibile.

Religio. Obedientia. Sicut in cœlo pascuntur sancti uisione Dei: ita in Ecclesia pascuntur auditu uerbi. Nam non in solo pane In cœlo sunt omnia communia, & unus diuidit cum alio: meritum enim unius, omnibus gaudium auget. Sic fuit in statu naturę ante legem, & in primitiua Ecclesia, & nunc in religionibus certis. In cœlo omnes non nubunt, sed ciues castissimi sunt: ita in religione. In cœlo omnes se offerunt Deo in holocaustum: sic in religione per obedientiam, quando Deo dant propriam uoluntatem. In cœlo, sponte, lętè & perseuerãter, iussis diuinis ciues obediũt: ita in religione prælato. Obedientia est aut in præceptis, aut in consilijs, aut in conformitate mentis, ut Paulus dicebat: quid me uis facere, sine murmure? nam cum murmure, diaboli exibant præcepto Iesu, clamando. Cœliformis & iocunda debet esse obedientia, & illa prælatum lætificat, laborem obedientia alleuiat, & securitatem conscientiæ præstat & debet esse perseuerans. Vnde Bernardus: Christus ne perderet obedientiam, perdidit uitam. Est autem in religione Christiana, triplex status: nam laicorum tantùm, aut clericorum, aut monachorum. In omni tamen religione, necesse est quod sub o-

Status religionis. Laicus. obedientia, uita peragatur. Nam Christus magister, factus est obediens patri, cum dixit: non sicut ego uolo, sed sicut tu, & usq; ad mortem. Ita omnes necesse est esse obedientes: sed maior debet esse obedientia in statu clericali, adhuc maior in monachali. In primo statu, sunt illa tria substãtialia, sed castitas est laxa: quia cõcupiscentia carnis (nisi usq; ad luxuriam procedat) permittit. Vnde uirgo nõ peccat, si nubat in Dño: & uir non peccat, si habuerit uas suũ in sanctificatione. Vnũ sacramentum matrimonij licitũ est illis, quoniã est citra luxuriam & fornicationem. Sic etiam paupertas, quę est abdicatio proprij, in eo statu esse censetur, quãdo quis possidet suũ, & nõ occupat alienũ. In statu clericali, castitas strictior esse debet, quoniã etiam matrimonialis copula, ibi illicita est. Sic nec potest dicere aliquid esse suũ, licet in ijs quæ sint

Ecclesiæ,

Ecclesiæ,usum habeat,& particularem administrationem. Sed in monachali,nec matrimonialis copula,nec usus cum administratione, cuilibet conceditur: sed uni, qui præest & administrat singulis.Nulli autem conceditur, ut possit concessis abuti:quia nec in statu laicali,abusus copulæ cõiugalis,aut abusus rerum,est licitus. Sic nec in clericali,nec in monachali,abusus administrationis rerum,est licitus.Dicũtur laici,quamdiu non abutuntur coniugio,casti:et quamdiu non abutuntur bonis suis, pauperes,& seruare substantialia regulæ,sic & clerici,& monachi. Abusus uerò, apud transgressores reperitur. Nunc autem circa statum laicum uersemur,& primò circa obedientiam tenendum,quòd quisq; teneatur esse obediens,Christo capiti religionis,& eius uices agenti.Nam Christus nobis Euangelicam legem dimisit,& custodem eius posuit,qui eius uices agit:qui hanc publicat,& non loquitur uerba sua, ille à Christo missus est.Sed uerbum filij Dei, in Euangelio contentum est. Quare qui Euangelij uerba loquitur,ille omnino ut Christus audiendus: uerba enim pontificis,sunt uerba Dei patris,nobis per filium annunciata, & per sacerdotem rememorata.Illis igitur obediendum est.Inobedientia enim consummata, quæ est nolle obedire,excludit à religione Christiana,quæ ethnica & sathanica, & scelus idololatrię. Tanquam Deo igitur,obediendum est præceptis Ecclesiæ:inobedientes contumaciter,separandi,& extra communionem aliorum ponendi,tanquam membra,ob suam putredinem à Christi corpore mystico,abscisca.Hoc igitur scitote dilectissimi nisi obediueritis præpositis uestris,non estis in Ecclesia,in qua potestas ligandi & soluendi:& nisi credideritis præpositum uestrum uices Christi agere,& ipsum ligare & soluere posse,uice Christi:nullam unq; assequi poteritis, sacramentalem peccatorum absolutionem,neq; indulgentias & remissiones,quæ à cathedra emanant. Qui enim non credit,non sperat:& qui non credit nec sperat, non assequetur. Et qui credit,præpositum sibi,uices Christi agere,ob hoc quia Christus dixit ad præpositos,qui uos audit me audit:ille indubiè omnia à Christo assequetur,propter fidem & confidentiam,quæ non potest decipere in Christum sperantes. Sit igitur quisq; unitus prælato & sacerdoti suo,& in eo Christum ueneretur,& uerba eius uti Christi recipiat:tunc per hanc obedientiam,ipse se Deo sacrificium,usq; ad mortem libertatis arbitrij,offert,quando ipse non uiuit,sed in eo uiuit Christus, cuius uoluntati quam ei sacerdos exprimit, obedit sine murmuratione. Quando igitur tu feceris hoc,& obediens fueris in omnibus,illi quem tibi Deus præposuit: tunc manibus prælati,duceris ad æternum regnum, neq; de alio te oportebit rationem reddere, quam de obedientia in districto iudicio. Nam si dixeris, Domine obediui tibi in præposito:hoc tibi sufficiet ad salutem,etiam si præpositus de oneribus humeris tuis impositis,præceptis,& solutionibus rationem sit Deo redditurus: tu etenim,per obedientiam quam facis præposito, quem Ecclesia tolerat, decipi nequis, etiam si preceperit alia quàm debuit. Quare sententia pastoris ligat te,pro tua salute,propter bonum obedientię,etiam si iniusta fuerit. Nam ad te non attinet cognoscere,quod sententia sit iniusta,nec conceditur tibi ut non obedias,si tibi iniusta uideatur. Nulla enim esset obedientia,si in tuo arbitrio esset,de sententia pastoris iudicare, an illi esset obediendum.Præsumit enim Ecclesia de sententia illa, cui si obedieris, magna erit merces tua.Obedientia igitur irrationalis,est consummata obedientia & perfectissima,scilicet quando obeditur sine inquisitione rationis,sicut iumentum obedit domino suo.Si igitur uides pontificem tuum,non communicare alicui,neq; tu illi communices. Ecce quantùm peccant,qui detrahunt pontifici, & loquuntur mala contra uices Christi agentem,maximè ob illa,quæ ut pontifex facit.

Clericalis. Monachalis.

Obedientia.

Tenuit Christus ueritatem in uerbis:ita & facere tenetur Christianus. Nemo enim mendax diligitur,nec à Deo,nec ab hominibus: habet enim linguam diaboli, qui ab initio mendaciter primos parentes decepit.Debet ueritati annexa esse utilitas,ut aut consoletur,aut moneat, aut doceat, aut præcipiat. Christus nullum unquam inutile uerbum protulit, quam imitemur. Nec decet, ut proferamus uerba iocosa,per quæ concitemus senes aut alios,ad iram uel blasphemiam: quia rei

Veritas. Mendacium. Scriuu.

sumus peccatorum illorum, iocus non excusat à periurio, & mortali peccato.

Habuit Christus modestiam in loquendo, sic & tu habe. Vt diues non exponit denarios, nisi numeret priùs: ita & nos non loquamur, nisi præmeditatè. Spectat igitur maximè ad nostram religionem Christianam, refrenare linguam: qui enim putat se religiosum, & non refrenat linguam suam, huius uana est religio.

Ex sermone: Qui facit uoluntatem patris.

MOneta illa falsa est, quæ habet colorem incorruptibilis auri ab extrinseco, & ab intra est aliud corruptibile metallum. Quando igitur homo intrinsecus aduersatur extrinseco, seu interior homo aduersatur exteriori: tunc ibi non est ueritas, sed contrarietas. Sic Propheta ait, de homine duplici, qui labijs Deum honorat, & corde longè abest. Id quod falsum & mendosum est, est de regione principis tenebrarum. Nam falsum fugit lucem, & non uult cognosci, quia falsum: ideò sub specie boni & ueri se occultat. Sed uerum est de regione principis lucis: uerbum Dei, lux est & ueritas. Ideò publicè & super tecta, mandatur prædicari, etiam si in secreto recipitur, per studium seu reuelationem. Malignus spiritus mendax est ab initio, & uerbum eius illusorium, quo Magi & Necromantici, atq; incantatores imbuuntur, & in occultis & latebris prædicatur, & fugit lucem. Docet igitur nos magister unicus, quomodo Prophetæ seu prædicatores, qui nobis ea quæ de iustis & iniustis futura sunt, prophetizant, possunt ad nos uenire in ueritate aut fallacia. Si in ueritate, tunc in concordantia extrinseci & intrinseci: si in falsitate, tunc in discordantia intrinseci cum extrinseco, sicut in notoria discordantia, lupi & ouium.

Probatio. Quærentes aliquid aliud ad suam utilitatem, quàm pascere auditores uerbo uitæ, fallaces sunt, proponunt ea quæ sunt salutis animarum, & medio illius quærunt rapere, ut lupi rapaces. Et finis docet cognoscere media, ad ipsum scilicet finem ordinata, & qua intentione omnia facta sunt, exitus docet. Si enim illi non quęrunt Christum, sed seipsos & priuatam utilitatem ponunt finem laborum, de facili cognoscuntur. Sicut hoc tempore Colonię accidit, ubi quædam personæ religiosę pauperes, uidentes alias in reformatione, fauorem populi acquisiuisse, & de penuria ad rerum abundantiam peruenisse: ut similiter ditarentur, habitum & ceremonias reformatarum assumentes, in fallacia deprehensi sunt ex fructibus. Et quia cupiditas finis reperiebatur, cur in uestimentis ouium comparuerunt, delusi remanserunt. Audito enim, quòd ob hoc religionem reformatam acceptassent, recurrebat populus ad istud Euangelium, & ita attendebat, quòd falsis prophetis in nullo succurrebat. Vix fallacia eorum, qui sub habitu Christi apparent, potest sciri, ob suam uarietatem. Nam alius quidam sub hac ueste, alius sub alia, alius sub capitio, alius sub hoc religionis signo, alius sub alio, Christo se militare asserit: licet penè omnes, nõ quæ Christi, sed quæ sua sunt, quærant. Omnes enim student auaritiæ, à maximo usque ad minimum: & in his omnibus, una doctrina comperit eorum fallaciam, scilicet ex fructibus eorum, cognoscetis eos. Nam sub niue quod tegitur, dum nix perit, omne uidetur, & nihil occultum, quod non reueletur. Potest malus se occultare ad tempus, sed necesse est ut aliquando detegatur: ignis rapax (etiam si diu latitauit) quasi cognitus. Ideò citò credere, & quasi digito manum imponere prohibemur, ut probantes spiritum, experiamur si ex Deo est. Nam tange montes, & fumigabunt: uti mulierem, quæ apparens bona, se confitendo semper ualdè malam confitebatur: probauit confessor, si ex hypocrisi procederet, & post plures confessiones dixit, se etiam audiuisse, aliâs extra confessionem ipsam malam: cui statim opprobriosè respondit, ipsum mentiri. Replicauit confessor, se nunc expertum, ipsam esse falsam, & uelle bonam uideri. Tangere autem, probare est. Probatur moneta, quia percutitur malleo, aut conteritur super lapidem probæ, aut igne finaliter examinatur. Si reperitur stabile metallum in omni probatione, benè est: si uerò in una, & non in duriori probatione perseuerat, nondum plenè probatum censetur. Sed inter multa signa fallaciæ, nullum apertius & manifestius est,

Ficta mulier.

in quo

in quo fallaciæ ſpiritus recipiatur, quàm in rapacitate. Oſtendere manifeſta rapacitate cupiditatem lupinam, in pelle agnina, eſt oſtendere fallaciam. Nam mens Chriſtiani, ab omni cupiditate libera eſſe debet, & mortua: & ſi non eſt mortua, non poteſt diu occultari rapacitas. Nónne experimur in omni apparentia ſanctimoniæ, ſeu communibus religionibus, cupiditatem ſe non poſſe occultare? ſicut mens uſurarij, non poteſt diu latitare: quia ex fructibus uſuræ, qui ſemper appetuntur, aperte & quàmprimum cognoſcitur.

Recognoſcere Deum, & operib. non fructificare, nõ ſufficit. Fides enim ſine operib. mortua eſt: ſed mirum eſt hoc, quum Paulus ſemper prædicauerit, non opera legis, ſed fidem iuſtificare. Verum eſt, fidem uiuam uiuificare, quæ requirit opera charitatis: ſed quia opera charitatis ſunt illa, quæ ſunt ſecundùm uoluntatem patris, qui in cœlis eſt (charitas enim, eſt ſpiritus & uoluntas patris) ideò ſubiungit, ſed qui facit uoluntatem patris qui in cœlis eſt, ipſe intrabit in regnum cœlorum. *Fides.*

Ex ſermone. Debitores ſumus.

VIta carnis, contrariatur uitæ ſpiritus, ſicut uoluptas contẽplationi. Quare ſi ſecundũ carnem uixerimus, morimur ſecundũ ſpiritum: uergit enim ratio in beſtialitatẽ: ſi uerò ſecundũ ſpiritum uixerimus, mortificatur uita carnis: ſi uerò ſecundũ cõpoſitionem utriuſq; uixerimus, humanam & politicã ducimus uitam, omnia in tempore ſuo facientes. Primi beſtialem, ſecundi diuinam, tertij humanã. Sed cura magiſtri noſtri eſt, ut diuinam uitam ducamus. Illa autem quum ſit arcta & ſtricta, eſt paucorum, ſolum ſcilicet eorum, qui ſpiritu Dei aguntur, & ſunt filij Dei. Contemplari enim enim datur filio, qui ſolus uidet patrem, ſeu principium ſuum poſsidet, ut hæres: Chriſtus hæres, nos cohæredes. *Vita hominis.*

Sicut oleum conſumitur in lucerna, quæ tandem extinguitur, conſumpto oleo: ſi uixerimus ſecundũ carnem, & beſtialitatẽ intramus, diminuimus nobilitatem. Nã formæ ſe habent, ut numeri: uti ternarius, à quo ſubſtrahimus unum, deſinit eſſe ternarius: ſic ſi ſubſtrahimus rationem, imus in beſtialitatem. *Caro.*

Res quantò communior, tantò melior: ſicut tactus melior quàm alius ſenſus, quia communior. Ineſt etiam, alios ſenſus non habentibus: & ideò deſtructis alijs ſenſibus, adhuc anima uiuit: ſed deſtructo tactu, non eſt uita. Sic inter elementa, ignis cõmunior, quia communicat proprietatem ſuam ſuperioribus & inferioribus, eſt ideò nobilius elementum: communicat lucem ſtellis, calorem elemẽtis, quia nihil uiuum ſine calore. Sic inter eſſe, uiuere, & intelligere: eſſe, eſt communiùs & nobiliùs & meliùs, ideò ab omnibus deſideratur: omnia enim appetunt eſſe, & eſt primum in intentione, & manet ultimũ in reſolutione, ideò nobilius & cõmunius. Sed oratio eſt communinior: quia uiſus per oculos, auditus per aures, intellectus per intellectum, amor per affectum fit: orare autem per iſta omnia. Nam audire uerbum Dei, eſt orare: diligere cœleſtia, cantare officia diuina, totum eſt orare, iuxta illud: non ceſſat orare, qui non ceſſat benefacere. Singuli ſingula habent officia, orare tamen ſpectat ad omnes. Res quantò facilior, tantò melior, ſicut patet in uirtutibus. Nam ſunt uirtutes diuinę, fides, ſpes, & charitas: ſed fides difficilem habet actum, ſcilicet credere, quæ non uidentur, & etiam ſpes, ſperare quæ non habentur, ſed charitas, actum habet ſuauiſſimum. Amore ſiquidem Dei nihil ſuauius: ſemper enim habet charitas amantem coniunctum, quia ipſa eſt unio amantis cum amato. Et quia facilior, ideò melior: charitas eſt teſte Paulo, maior. *Bonum ode.* *Oratio.*

Eſt enim oratio, omnibus creaturis potentior. Nã angeli ſeu intelligentiæ, mouẽt orbes, Solem & ſtellas: ſed oratio potentior, quia impedit motum. ſicut oratio Ioſuæ, fecit ſiſtere Solem. Sic fortior influentijs ſtellarum, fortior anima, quæ ſine cibo non ſuſtẽtat corpus: ſed oratio ſine cibo, longo tẽpore ſuſtẽtauit ſanctos, ut in Helia, Moſe, et alijs. Itẽ fortior omni creatura, quia nulla poteſt transformare in creatorẽ creatura: ſed oratio conſecrãtis transfert. Præcedit etiã elemoſynã & ieiuniũ: quia nec habens ad dandũ eleemoſynã, nec potens ad ieiunãdum poteſt orare, etiam code ſi mutus, & ſi etiam in agone conſtitutus, iuxta illud: apud Deum o ratio mea ſemper.

Orandum in omni loco, sed propter adorantes, eligitur locus, propter loci consecrationem, & conuentum plurium.

Dialogus per interrogationem & responsionem, de oratione Dominica.

1 Cur magister noster docuit nos orare? Propter excellentissimã orationis uirtutẽ.
2 Cur ita breuem composuit orationem? Quia ipse magister unicus.
3 Quare incœpit eã ꝙ pater, & non Deus, uel Dominus? Quia pater nihil negat.
4 Quare noster? Vt quisꝙ eundem patrem adoret, & fateamur nos fratres, & unum colamus Deum.
5 Quare qui? Quia est absolutus ab omnibus.
6 Quare es? Quia ipse solus est & absolutum esse est paternum, unde omnia sunt.
7 Quare in? Quia est ab omnibus absolutus, est in omnibus.
8 Quare cœlis? Quia qui est in cœlis, est in oĩbus: quia in altiori natura, est inferior.
9 Quare pater noster? Quia unanimes orare debemus.
10 Quare qui es? Ad differentiam temporalis & instabilis patris.
11 Quare in cœlis? Quia ibi propriè est, ubi nulla transmutatio est.
12 Quare pater noster qui es in cœlis? Vt omnes ad eundẽ unũ cõuertamur orãtes.

Prima petitio.

1 Cur docuit petere? ut fateamur, omnia ex gratia nos habere.
2 Cur uoluit, ut prima petitio esset, sanctificetur nomen tuum? Quia est illuminatio intellectus.
3 Quare sanctificetur? Quia propter hoc sumus, ut cognosamus gloriam eius, & sanctificetur à nobis.
4 Quid est nomen? Nomen est notitia seu reuelatio patris, & filius seu æqualitas.
5 Quare tuũ? Quia nomen qđ est patris nomen, est filius, & in filio nominat̃ pater.
6 Cur dixit sanctificetur nomen tuũ? Quia sanctificatio, est receptio patris & filius.

Secunda petitio.

1 Cur secundam subiunxit petitionem de regno? Nam ad notitiam patris et filij, sequitur pax & felicitas, quæ est regnum.
2 Cur dixit adueniat? Vt sciamus futurum, & non huius mundi: quia spiritum capere non potest.
3 Cur dixit regnum? Quia regnum, unio seu nexus: conuenit igitur spiritui sancto.
4 Cur dixit tuum? Vt sciatur esse æternum, & consubstantiale patri.
5 Cur dixit adueniat regnum tuum? Quia orans est capax regni, sicut corpus uitę, adueniente anima.

Tertia petitio.

1 Cur tertiam petitionem subiunxit: fiat uoluntas tua? Quia aliter præmissa petitio non habet locum, nisi fiat uoluntas eius.
2 Cur fiat? Quia fiat est uerbum Dei, ut fiat lux.
3 Cur uoluntas? Quia spiritus sanctus est.
4 Cur tua? Quia spiritus sanctus est patris, ut fontis.
5 Cur fiat uoluntas tua? Quia omnipotens.
6 Cur adiecit: sicut in cœlo & in terra? Quia in cœlo, non est nisi uoluntas Dei.
7 Cur dixit sicut? Vt se habeat hic mundus in similitudine illius.
8 Cur in? Quia uoluntas Dei est intimior omni intimo.
9 Cur cœlo? Non dicit cœlis, ut intelligamus nos petere, quod sicut uoluntas loquitur in interiori nostro homine, sic fiat in exteriori.
10 Cur &? Vt in uno homine, una sit ex duabus naturis copulatiuè.
11 Cur in? Vt sit in nobis tanquàm mouens natura, quæ ab intra mouet.
12 Cur terra? Quia homo est terrenus.

Quarta petitio.

1 Cur petitionẽ quartam subiunxit: Panem nostrum quotidianum, da nobis hodie? Quia ad consequutionem petitorum, est necessarius panis.
2 Cur dixit panem? Vt exprimeret id, quod scimus cõmune & necessarium.
3 Cur nostrum? Quia petimus pro omnibus, & datur.
4 Cur quotidianum? Quia semper necessarius, semper petendus.
5 Cur supersubstantialem? Quia non in solo pane uiuit homo, sed in omni uerbo, quod procedit de ore Dei, qui panis est supersubstantialis.
6 Cur da? Quia aliter non possumus habere, nisi dono: qui enim habent, & non do

no,

no, illi receperunt alienum, ut usurarij, fures & raptores.
7 Cur nobis? Quia in Ecclesia.
8 Cur hodie? Quia semper & sine intermissione, cum sit uita.
9 Cur panem nostrum quotidianum? Quia alium petere non debemus.
10 Cur da nobis hodie? Quia non semel, sed omni tempore.
11 Cur sequitur quinta petitio: & dimitte nobis debita nostra? Quia non fit dimissio debitorum, nisi incorporatis Christo, qui meruit nobis dimissionẽ peccatorum. *Quinta petitio.*
2 Cur &? Quia simul ista fiunt, incorporatio & iustificatio.
3 Cur dimitte? Quia anima ligata peccato, non nisi per fortiorem, à diabolo potest liberari & dimitti.
4 Cur nobis, scilicet Christo incorporatis? Quia extra Ecclesiam non est remissio.
5 Cur debita? Quia omnes sumus debitores, & obnoxij iustitiæ Dei.
6 Cur nostra? Quia aliud non est nostrum, nisi peccatum: præter illud enim nihil habemus, quod non sit Dei.
7 Cur addidit sicut? Ne iniusta à Deo petamus, nam qui petit dimitti, & non dimittit, petitioni contradicit.
8 Cur & subiungitur? Vt copula in similitudine, propter æqualitatem iustitiæ, exprimatur.
9 Cur nos, & sequitur? Quia cum unus de Ecclesia offenditur, omnes offenduntur: ideò debet fieri dimissio per omnes.
10 Cur dimittimus dicitur? Nam dimissio nostra est similitudo ueræ dimissionis, quando ignoscimus & relinquimus Deo uindictam.
11 Quare debitoribus? Quia ijs, qui nobis debent satisfacere pro iniurijs, & ultra puniri in corpore.
12 Cur nostris? Quia deberent nobis reddere & unicuiq;, & pro re publica puniri.
1 Cur sexta petitio est hæc: Et ne nos inducas in tentationem? Quia quod necessarium est petere, negligere non debemus. *Sexta petitio.*
2 Cur dixit, &? Vt ei iugiter copulemur & coniungamur, á quo omne auxilium expectamus.
3 Cur subiungit, ne? Vt neget aduersario omnem potestatem nocendi.
4 Cur, & ne? Vt ab se, cui hæremus, nunq; nos uelit separari permittere.
5 Quare addimus, nos? Quia nosipsi sumus, qui à bono sustineri indigemus, & defendi à malo.
6 Cur sequitur, inducas? Quia nulla benè operandi facultas, nisi præstiterit: neque tentandi potestas, nisi permiserit.
7 Quare in? Quia in eo sunt omnia, & ipse in omnibus: in cœlo sursum, & terra deorsum, & in omnibus abyssis uirtus eius.
8 Quare in tentationem? Quia ouis tenta à lupo se eripere non ualet, & si à pastore liberatur, sauciatur. Sic qui tentationi permittitur, à maligno lęditur, etiã si post permissionem liberatur, ut de Petro tentationi derelicto, apertè cognoscitur.
1 Quæ est septima petitio? Ista, Sed libera nos à malo. Amen. *Septima petitio.*
2 Quare septima? Quia septimus numerus est quietis, & amoto omni malo, quisq; in bono quiescit.
3 Quare, sed libera nos à malo? Vt possit nobis illucere bonum, quia lux non illuminat, nisi amotis tenebris, neq; bonum irradiat, nisi à malo liberatis.
4 Cur petens dixit, sed? Quia malis est aduersandum.
5 Cui dicimus, libera? Ad eum qui solus liberare potest, qui dixit: ego percutiam, & ego sanabo, & non est qui de manu mea possit eruere.
6 Cur nos? Quia omnes sibi bonum appetunt.
7 Cur dicimus, à? Quia is à quo oĩa, est ens omne, quod separat à nihilo, et non ente.
8 Quare finimus petitionem, dicendo à malo? Quia finire & exterminare debemus omne malum, ut in nobis fructificet omne bonum.
9 Cur concludimus totam orationem, per Amen? Quia à Deo postulare debemus,

omnium bonorum confirmationem. Nã parum proficit natura etiam obtinens petita, si in bono non est confirmata.

10 Quare ultimũ in petitionib. est Amen? Quia Deus ipse est ipsum Amen, & confirmationum omnium confirmatio: qui itaq; finaliter dicit Amen: Deum petit omnium finem & confirmationem. Confirmet igitur nos in omni bono, Deus excellens omne bonum, & tribuens omne bonum. Amen.

Necessarium. Aristoteles ait, esse necessarium, quod non contingit aliter se habere, sed est simpliciter. A tali ergo principio, tam cœlum quàm natura, dependet. Vita uerò illi semper est, quæ nobis pauco tempore, ei siquidem optima est. Itaque illud semper habet, quod nobis impossibile est: quoniam & delectabile, actus huius est. Et ob hoc, uigilatio sensus intellectus, maximè delectabilis est. Spes item ac memoria, propter hæc ipsa.

Bessarion. Ex textu Aristotelis præmisso, ultimæ translationis Cardinalis Niceni, habemus necessarium tale, quod non contingit aliter se habere sed est simpliciter esse principium, & Deum. Non tamen intelligo Aristotelem ubi dicit, quod necessarium tale, quod non contingit aliter se habere, uelle aliud dicere, quam quod non potest aliter esse: ut Deus intelligatur esse id, quod est id, quod esse potest. Nam omne quod non est absoluta necessitas, potest aliter esse quam est. Quare omne tale, non est ex se, sed dependet à principio. Deindè patet secundum Aristotelem, cœlum & naturam habere Deum principium, à quo dependent. Quare natura non est Deus, sicut nec cœlum, sed sunt instrumenta Dei, per quę ipse operatur.

Intelcectus. Cùm Deus sit purissimus intellectus, seipsum intelligit. Nam in ipso intelligere, est intelligi: aliâs secundum quid, esset ei benè esse. Sed quia est optimum, non est aliud intellectioni esse & intellecto. Intellectus igitur optimus, seipsum intelligit. Vnde de se producit intelligibile: & illud quidem intelligibile, non est aliud quam intellectus. Sed quia ex intellectu optimo, qui de se producit intelligibile, & ex ipso intelligibili producto, oritur intelligibile delectabilissimum: tunc est quies & pax, nexus charitas, seu unio. Neq; nos Christiani, aliter dicimus Deum trinum & unum. Nam patrem dicimus intellectum, filium intelligibile (quem Paulus dicit splendorem, seu figuram substantiæ patris) spiritum sanctum, actum delectabilissimum, ex intelligibili procedentem. Neque aliud est intellectus, & aliud intelligibile, & aliud actus ex utroq; procedens. Nam Deus est intellectus, idem Deus est intelligibile, & idem est actus: sed intelligens, non est intelligibile, & intelligere seu actus utriusq;, non est intelligens seu intelligibile.

Felicitas. Cõtemplatio. Felicitatẽ, in contemplatione seu uisione sapientiæ, quæ Deus est: nosipsi ex Christi doctrina credimus. Experimur in nobis, quando uenationem exercemus, quo modo magnam consequimur uoluptatem, quando apprædimus. Et ingenio nostro, procedit uenatio. Vnde cum actus ille ex industria procedẽs, consequitur intentum: in quiete illa ualde delectatur. Quærit enim rationalis natura, conatu omni liberari à dubio, & esse in certo. In sapientia sunt uoluptates, ob certitudinem & puritatem: pura enim certitudo, quæ omni mixtura caret falsitatis, abscondita est ab oculis omnium sapientium, nam nõ reperitur, nisi in æterna sapientia. Vnde intellectualis natura, non potest quiescere, nisi illa certitudine, quæ est et ueritas absoluta apprehẽsa.

Sapientia. Vnde considera, sapientiã esse omniũ mobiliũ mobilissimũ, et uelocissimũ pcedere oẽs, ipsam apprædere quærentes: quasi ueritatẽ, quæ antecedit uestigium suũ. Prior enim est ueritas, suo uestigio: & nõ fit uenatio absconditæ ueritatis, nisi in uestigio: sicut ceruus per uestigium quęritur, qui non uidetur. Ideò nisi sapientia uelit, nõ capitur. Oportet igitur qđ uelit capi: ideò necesse est, qđ amore capiatur, quæ nulla ui creata seu potẽtia, capi potest. Nisi igitur sapientia amore placata, seipsam in animas quærentiũ trãsferat, ut capiatur: non apphẽdetur, ipsa autẽ est, quæ ait: Ego diligẽtes me diligo. Et hũc modum, omnes uenatores Philosophi ignorarunt, & solùm Christus ipsam aperuit, qui docuit, quod si fide operante per dilectionem, uenator insequitur ipsam, tunc reperiet gratiam in oculis eius, & reddet se illi domesticam.

Ex

Ex sermone. Dilexisti iustitiam.

INiquitas mala, quia non à Deo: sicut tenebræ non sunt à sole. Consequitur igitur unctionẽ lætitiæ, iusta anima à Deo suo. Vnguntur corpora balsamo, ut quæ de se erant subitò corruptibilia, conseruentur, mediante unctione, unguntur animæ unctione lætitiæ, tauita non deficiat. *Vnctio.*

Tristitia, est recessus à uera uita, & accessus ad non uitam: lætitia uera, est accessus ad uitam, & recessus à non uita, seu morte animæ. Vnde unctio incorruptibilis semper lætificans, præstat ueram immortalitatem. Hæc unctio, est gratia seu gloria, quæ in se rapit animam iustam. Sicut lumen, dum se circunfundit aeri, totum aerem in se rapit, & fit aer luminosus, sic æterna letitia animã in se attrahit, quæ capax est eius, & circumfundit se in ipsam. Sola autem iusta anima, capax est illius immortalitatis.

Ex sermone. Induimini Dominum Iesum Christum.

SI igitur per Paulum, Augustinus peruenit ad perfectionem: tunc nobis pater noster Augustinus, positus est exemplum, quomodo ad perfectionem pertingamus. Si omnis consummata scientia, pertingẽdi ad fœlicitatem, quæ ab omnibus appetitur, est scire Christum & hunc Crucifixum, & hoc scire est induere ipsum: igitur qui filij patris Augustini esse uolumus, hanc sequi doctrinam necesse erit, scilicet induere Iesum Christum. Et hoc est exuere desideria carnis, quæ uersantur in comessationibus, ebrietatibus, cubilibus, impudicitijs, in contentione, & æmulatione. *Cyro.*

Mercator fatuus esset, qui omnem curam conuerteret ad ornatum nauis, & ibi sua firmaret desideria: cui sufficere debet eorum cura, quæ ad nauem sunt necessaria, ut sine periculo attingat portum. Sic de anima, & carne quæ nauis est, quæ ducta ducit: anima seipsam mediante corpore, ducit tanquàm instrumento. Cura igitur illius haberi debet ut instrumenti, sicut asini curam habet rusticus, aut serui dominus. Christus assumpsit carnem pro instrumento, ut nos illuminaret, & liberaret ab errore. Et quia iste fuit finis cur assumpsit carnem, non habuit curam carnis, nisi ad illum finem. Et quia illi fini seruiebat quod pateretur, in carne passus est. Cum igitur anima sit finis carnis, quæ quidem anima non desiderat, nisi fœlicitatem æternam: ad assequendum illum finem, anima carne uti debet tanquàm instrumento, & non curare, si propterea patiatur in carne. *Corpus.*

Quid est Christus, nisi uirtus uirtutum, seu uirtus consummata? si humilitas est uirtus, Christus est humilitas consummata: si obedientia est uirtus, Christus est obedientia consummata: si fides est uirtus, Christus est fides consummata: si spes est uirtus, Christus spes est consummata: si charitas est uirtus, Christus charitas consummata. Vnde ipse est Dominus uirtutum, & uirtus ipsa, sine qua nulla est uirtus perfecta. Et si ipsam uirtutem, satis propriè nominare uolueris, quæ est uirtus Christi, tunc est obedientia. Perfecta Anima rationalis, quę Christiformem obedientiam induit, meretur exaltari, usq; ad gloriam æternæ fœlicitatis. *Virtus.*

Excitationum Sexti Libri. Finis.

Excitationum

Excitationum ex Sermonibus Re-

uerendiſimi Patris, Nicolai De Cuſa Cardina

lis. Liber Septimus.

Ex ſermone, Spiritu ambulate.

Anima. Numerus.

VIchrê quidam dicebant Philoſophi animã compoſitam ex eodem & diuerſo, & ipſam numero aſsimilabãt, q eſt ſimplex & cõpoſitus. Sicut ternarius ſimplex eſt, quia non eſt diuiſibilis (non enim recipit neque minus) & tamen eſt compoſitus, ex pari & impari. Sed non eſt compoſitus, niſi ex ſeipſo: nam ante numerum, nihil concipi poteſt. Si enim concipis ante ternarium tres unitates, illæ non ſunt ternarium conſtituentes, niſi eas unitas concipias. Sed tres unitates unitæ, non ſunt niſi ternarius. Ex ſe igitur componitur. Et quia componitur: tunc eſt ex uno & altero, ſeu ex impari & pari, ſeu indiuiſibili & diuiſibili. Et quia ex ſe compoſitus eſt numerus: concipitur numerus, quaſi ſeipſum mouens. Ideò numero animam rationalem, aſsimilarunt: nam ipſa eſt ſimplex & compoſita, & non ex alio. Sed cum ipſa non ſit niſi immediate à Deo, qui eſt ipſa ſimplicitas: tunc eſt cadens á pura ſimplicitate, & eſt quaſi compoſita ſimplicitas. Sicut in aquila eſt quædam leuis grauitas, & ob hoc graditur ſuper terram, & uolat ad æthera: ſic & anima ſe conuertit ad ea, quæ ſubſunt alteritati, aut ad æterna inalterabilia, ſemper eodem modo ſe habentia. Vnde anima uidetur, quaſi uiuus numerus, ex pari ſeu partibili, & impari ſeu impartibili compoſitus: nam ipſa eſt uita, quæ concipi poteſt, quaſi numerus numerans: uita quidem, eſt compoſita ex ſenſibili ſeu partibili, & intellectuali ſeu impartibili. Et quia eſt ut uiuus numerus, tunc in ſe intuetur harmonias: menſurat enim ſenſibilem harmoniam extrinſecam, ex harmonia intrinſeca incorruptibili. Et poteſt anima concipi, quaſi numerus denarius uiuus, qui intra ſe habet numerum omnia numerantem, & omne id quod efficit in omnibus proportionem, ſeu harmoniam, ſiue pulchritudinem. Recipit enim muſicus artifex monochordum, & in illo efficit ex una proportione numerorum διὰ πασῶν, & ex alia habitudine διὰ τεσσάρων, ex alia διὰ πέντε, & ex illis harmonias: & nihil approbat in hac arte, niſi ad conformitatem naturæ ſuæ. Nam non ſcit cauſam, cur eſt harmonia ex ũno & duobus, aut ex duobus & tribus: niſi quia in uoce reperit quandam concordantiam ad id, quod habet in ſe ex quo eſt, & diſſonantiam abhorret, quia non habet conformitatem ad eſſe ſuum. Vnde in ſe habet, unde menſurat & numerat, componit & diuidit quo modo & id quod intus gerit, exteris notis explicat. Sicut ſi ualor aurei denarij eſſet uiuus, ille explicare ſe poſſet, & multis aſsimilare rebus, & complicare poſſet aſsimilando multas res ſibi: ſicut ualor ducati, ſe expandit ſuper multos paruulos Veronenſes, aut marculos, & multorum talium in ſe complicat ualorem. Eſt enim intellectus, quaſi ualor intelligibilium per ipſum, quæ ſcilicet ſunt ſub ipſo, ut ſunt formæ ſenſibilium. Perfectio enim naturæ intellectualis, complicat omnem ſenſibilem perfectionem: ſicut cognitio intellectualis, omnem ſenſibilem ualet cognitionem, & omnem talem ambit, & ſe ſuper omnem talem expandit explicatiuê, & in ſe omnem unit & colligit complicatiuê. Sed quia neque ualor, neque proportio, aut aſsimilatio, uel explicatio, ſeu cõplicatio intelligi poteſt, niſi priùs intelligatur numerus: ideò anima, quæ de his omnib9 iudicia facit, rectè uiuo numero ſimilis dicitur, qui de omnibus his, ex ui propria poteſt iudicare. Quod ſi quis diceret, numerum eſſe quantitatem. Dico non ſic me dicere animam uiuam, numerum quaſi mathematicum, ſeu quantum, ſed ſubſtantialem, à quo effluit conceptus mathematicus in ſimilitudine. Nam numerus mathematicus, quendam numerum in ſe ſubſiſtentem præſupponit, qui de mathematico iudicium profert. Anima autem, non eſt

nec

nec numerus, nec harmonia, neq; aliquid quod ſenſu capitur, aut imaginatione figuratur: ſed quia ipſa eſt creata, ut ei oſtendatur gloria omnipotentis creatoris, tunc habet intellectualem oculum, ad uidenda omnia opera Dei, & ad diſcernendum ſeu iudicãdum, ut poſsit eleuari, in admirationem glorię omnipotentis. Omnis autem diſcretio, ſine qua non eſt iudicium, numerum præſupponit: nam ſine uno & altero, nõ eſt diſcretio. Quomodo autem eſt poſsibile unum & alterum, ſine numero eſſe? Si igitur numerus efficit diſcretionem, anima, uiuus quidam numerus, dici poteſt de ſe numerum iudiciarium ſeu diſcretiuum, explicans. Si igitur anima ad hoc à Deo eſt, ut attingat uiſionem gloriæ maieſtatis eius: tunc non habet anima corpus, niſi ut uiſibilia Dei opera attingat, ad finẽ glorię Dei. Ideò non debet affigi carni, aut uiſibilibus, & dare ſe deſideriis corruptibilibus: ſed in omnibus ſe conuertere, ad magnificãdam gloriam magni Dei, & ſic per uiſibilia, ad inuiſibilem Deum ſe transferre, ut ipſe ſit finis intentus. Deus eſt ipſa bonitas, quæ ab omnibus deſideratur. Qui igitur deſideriis carnis inhæret, ille ibi ponit quietem, illi uenter Deus eſt. Sed ſpiritus, de cuius eſſentia non eſt caro nec ſanguis, abominatur hæc deſideria corruptibilia. Animalis autem homo, non percipit ea quæ ſpiritus ſunt. Deus autem bonus ſpiritus eſt, quẽ omnes boni ſpiritus deſiderant. Sunt igitur contraria deſideria: corruptibilis naturæ deſideria, ſunt de hoc ſenſibili mundo, & temporalia: incorruptibilis autem naturæ non, ſed ſunt deſideria uidendi gloriam regis pacifici, quæ gloria eſt pax, quæ exuperat omnem ſenſum, qua nihil lætius aut deſiderabilius cogitari poteſt. Vnde nos admonet Paulus, ut ſpiritu ambulemus, rationem ſubiungens, quia tales deſideria carnis non perficiunt. *Animalis homo.*

Si quis uidet mulierem pulchram, & ambulat ſpiritu: talis Deo gloriam tribuit, & ſe conuertit, ad admirationem pulchritudinis infinitæ, cuius lucis hæc eſt remotiſsima quædam umbra. Is qui ſic ſpiritu ambulat, non perficit deſideria carnis, ſiue non mœchatur, aut uult mœchari cum illa muliere pulchra: nam non mouet ipſum pulchritudo carnaliter, ſed mouet ſpiritum, quo quidem ſpiritu, ambulat in admirationẽ gloriæ creatoris. Dum talis mouetur, ad deſiderandam legitimè unionem cum pulchra: in ſpiritu cogitat, quod pulchrum etiam in corruptibili materia, ſic attrahit ſuo modo, quomodo ipſa abſoluta & per ſe pulchritudo, ad ſe attrahit ſpiritum: & cogitat, qualis eſt hæc delectatio unionis ſpiritus cum ſapientia; quæ eſt ipſa pulchritudo, ſi tanta eſt carnis cum carne? Voluntas autem nõ poteſt ad aſſenſum cõpelli, licet fortè ob reſiſtentiam carnis, homo non poteſt ſenſu appetere quæ uellet, & quæ mens & uoluntas ipſa uult: nam in membris, eſt lex repugnans legi mentis. Et quia omne peccatum uolutarium, & lex eſt poſita propter tranſgreſſores: tunc qui ſpiritu ambulant, non ſunt ſub lege. Ideo dicit, quod ſi ſpiritu ducimini, non eſtis ſub lege. Spiritus enim, ducit corda ſurſum ad Deum, caro autem deorſum. Chriſtus ſe dicit deſurſum, quia ducebatur ſpiritu: & Iudæos carnales de deorſum, quia non ſpiritu, ſed carne ducebantur. *Pulchritudo.* *Lex carnis.* *Lex ſpiritus.*

Fructus motus, quo nos iubet ſpiritu ambulare, ut ait, ſunt charitas, gaudiũ & pax, & reliqua quæ enumerat Paulus: nam in hoc motu, ſe anima conuertit ad unitatem & identitatem. Ideò fructus illius, ſunt charitas, gaudium, pax: & hæc omnia quæ enumerat, ex unitate & identitate oriuntur & ſunt. Propterea ſunt æterna & ſtabilia, pergit enim anima ad unionem. Virtus autem, quæ tendit continuè ad unionem, augetur fortitudine: aduerſus tales, qui ſic ducuntur ut fructum afferant uitæ, non eſt lex poſita.

Ratio, cur caro concupiſcit aduerſus ſpiritum: quia unumquodque agit, ſecundum formam ſuam. Sicut Colerici de facili iraſcuntur: Sanguinei, proni ſunt ut luxurientur. Caro autem eſt ut olla ſuccenſa, quæ feruet & bullit. Anima autem ſemper apponit ligna, ſcilicet nutrimenta uiua, tanquàm cibos & ſapores, & undiq; attrahit, unde flammam iſtam nutriat: per oculos pulchros colores, per aures melodias, per os dulces ſapores, per nares odores, & omnia illa recipit præter debitum finem, & ideò cor exipſis incenditur, & inflammatur. Etiam quia omnis caro corrupta eſt *Caro.* *Anima.*

& putrida, à qua exit fœtor corruptus, qui inficit plus quàm cibus corruptus. Et ideò cum anima sit curua, & inclinetur ad carnem, suscipit fetorem, qui de luxuria carnis exalat. Ideò non mirum, si (cum illis immanet, & non in se, in uiuam & in corruptam contemplationem, recipitur) corrumpitur, & brutalis efficitur.

Ex sermone. Qui me inuenerit inueniet uitam.

Videmirabilem Deum, qui ab æterno præordinauit sibi temporalem matrẽ: æternitas creat sibi matrem, unde generetur. Sicut si scientia Philosophiæ æterna esset, & generaretur homo, qui omnẽ Philosophiæ artẽ haberet, cui nihil addi posset: tũc nõ esset alia ars æterna, & alia genita. Esset qdẽ simile, si Philosophia esset ars in se subsistẽs, & nõ accidens: ita ꝙ genitus esset Philosoph⁹ & homo, & alterius naturæ ut Philosophus, & alterius ut homo: & in æterna natura artis Philosophiæ, subsisteret temporalis natura hominis, & Philosophia, esset creatrix illius hominis. Admiramur meritò, glorioſum Deum in Maria, quæ nõ est mater hominis, quin pariter & Dei, quia θεοτόκος. Nã mater Christi, qui sic est homo, quod sapientia Dei patris: qui sic est filius Dei, quod & hominis: qui sic homo, qd & Deus.

Videmirabilem Deum, qui ab æterno præordinauit sibi temporalem matrẽ

Christus filius Dei, sine uirili semine, filius Mariæ: & tamen ex semine Abrahæ, secundum carnem. Quid potest dici altius, omnem capacitatem excedens, sine semine, & ex semine? natus de muliere, quæ uirgo. De muliere, quia ex semine Abrahæ: quæ uirgo, quia sine semine uirili. In Adam Eua, quæ & uirago, ipsa est mater omnium secundum carnem uiuentium: in Maria Christus, qui pater omnium secundum spiritum uiuentium. Eua, sine uirili semine de uiro: Christus, sine uirili semine de fœmina. Eua sine concupiscentia carnis à uiro: Christus, sine concupiscentia carnis de Maria.

Ex sermone. Cum omni militia cœlestis exercitus.

Deum esse, & ipsum esse ueritatem æternam, apud omnes est certissimum. Necꝫ concipi potest ipsum non esse, nisi hoc dicatur per excellentiam. Nã si dicitur non esse, hoc uerum, modo quo nos alias res esse concipimus, ipsum non esse, quia est super omne esse illud, quod cadit in nostris conceptibus. Sicut æternum non est mensurabile, & ob hoc non dicitur duratio, modo quo omnem durationem, non aliter quàm mensurabilem, concipimus. Ideo de æternitate dicimus, ipsam non esse durationem, sed supra omnem durationem. Sed qđ Deus sit ipsa necessitas, ut qui non esse non possit: quisque uidet. Nam si uerũ est hoc quod ipse sit: habeo ueritatem esse. Si uerum est ipsum non esse: habeo iterum ueritatem esse. Si sic dixeris, uerum esse ueritatem, & similiter dixeris, uerum esse ueritatẽ non esse: semper qualencũꝫ dixeris, contradictoriè affirmas ipsam esse. Vnde ueritas est, esse absolutam essendi necessitatem, quæ est ipsa ueritas, ꝙ quam est omne id, quod est. Quare multò uerius est, quàm omne id, quod per ipsam est, quod est. Dico uerius: quia cum absoluta necessitas, non possit esse dependens ab alio: ipsa est in se subsistens, & nequaquàm est esse coarctatum ab alio, aut alijs. Sic autem non est, de esse humanitatis abstracto: nam sine hominibus non subsistit, & est esse coarctatum intra suos terminos, quia nõ ambit omne esse animalitatis. Taceo, qđ non ambit omne esse contingens. Sed si nõ essent in uniuerso nisi homines, quia essent a uno principio intellectiuo, cum homines sine naturę intellectualis: tale principiũ intellectuale, posset dici humanitas, non uia abstractionis ab hominibus dependens, sed quia ab illo principio, haberent homines humanum esse. Sic Deo attribuimus nomen essentiæ: quia ipse est principium, à quo omnia habent ut sint, non modo quo essentia abstrahitur ab ijs, quæ sunt per intellectum, sed quo ipsa essentia diuina sic, est in se, ut coincidat cum esse, & sit tale essendi rerum principium, ut in sua uirtute complicet actu, omne quod esse potest. Necꝫ potest aliqua creatura aliter sentire, quàm quod suus creator sit melior, quàm cogitari possit. Nam quomodo posset aliud creatura dicere de creatore, qui dedit ei esse, quod omnis creatura adeò excellenter esse bonum non

non hæsitat,ut non posit quicquàm melius concipi. Vnde non èsse,non cadit in con ceptu. Et quia solum bonum intelligibile est:esse est bonum,& nõ esse malum. Quare non esse,nõ potest diligi. Et cũ una creatura nõ posset uelle,quod esset alia, nisi ide sineret prius esse:ideo cum non cadat desinere esse in conceptu,non potest una creatura consentire,ut sit alia. Contentatur igitur omnis creatura in esse suo tanquàm tali,sine quo non esset: & non appetit aliud esse, licet in ea specie in qua est, suum esse, uellet meliori modo esse,quo id infra ambitum speciei possibile foret. Plato uult esse Plato,licet doctior,aut sanior esse uelit, & ita de reliquis. Cum ergo hoc ita sit, quod Deus sit optimus,qui omnia ad finem optimum creauit:tunc propter seipsum, ut ait Salomon,operatus est,Sed(ut ait Dauid) bonorum meorum non indiges. Non igitur optimus creator,est indigens. Non ergo creauit omnia propter seipsum, nisi ut abundantiam suam participabilem faceret,in sui gloriam. Videmus enim omnes ratione utentes,ad honorem mire affici,& pro augmento honoris,terribilissima quęq; aggredi,& pro defensione eius, uitam exponere sensibilem. Quantò autem quis se nobiliorem existimat, tantò maiorem curam habet, ut honorem illibatum conseruet. Deum autem regem uniuersorum,omnes fatentur,etiam non solum Christiani, Iudæi, aut Sarraceni, qui unum Deum ut regem regum,& dominum dominantium colunt:sed etiam gentiles. Plato enim ipsum Deum regem: Aristoteles principẽ appellat. Dicebatq; Malachias Propheta Deum dixisse,rex magnus sum ego: & in hoc omnes concordant. De cuius regis regno, Christus rex euagelizauit, & nominat ipsum esse regnum cœlorum,quia dicit,cœlum thronum esse regis uniuersorum. Vnde cum omnes reges huius mundi,summa diligentia intẽdant,suam gloriam ostẽdere per magnifica sua opera: tunc rex regum, à quo ipsi hoc habent, maximê ad hoc omnia operatus est,notam faceret gloriam suam. Ait enim Esaias eius nomine: omnem qui inuocat nomen meum in gloriam meam, creaui eum, formaui eum, & feci eum. Et populum istum formaui mihi,laudem meam narrabit. Et si attendantur scripturæ, non aliud reperitur, nisi quod Deus ædificabit Sion, ubi uidebitur in gloria sua. Omnia igitur creata sunt,propter rationales spiritus, & ipsi ut uideãt gloriã Dei. Hic est ergo finis creationis,scilicet,ostensio gloriæ creatoris. Venire igitur ad uisionem gloriæ Dei,est attingere finem,& hæc est merces iusti. Gloria.

Omnibus attentissimé consideratis,Deus ut optimo modo quo fieri posset,ostenderet gloriam suam, omnia per ipsum facta aut promissa sunt, & nihil casu accidit,ex omnibus quæ contigerunt qualitercũq; : sed causa est una, ut manifestatur gloria Dei. Per Assuerum enim instruimur: gerens enim typum regis regum,magnificentiam gloriæ suæ curauit ostendere,& posuit ibi gloriam, ut lætitiæ suæ faceret plures participes,quos ad conuiuium ualde solenne uocauit,& de suis diuitijs refecit. Eo quidem modo, Christus nos docuit, patrem suum, pro ostensione gloriæ suæ, multos ad cœnam uocasse. Nónne Salomon sibi fecit palatium ornatissimum,thronum pretiosissimum, familiam ornatissimam & ordinatissimam, exercitum potentissimum:ut uideretur per filias Sion in gloria sua,& ut ad fines terræ diuulgaretur gloria eius:ad quam famam regina Saba uenit,& plus inuenit quàm audiuit. Quid id aliud est, quàm ut doceamur,Deum regem nostrum, in Salomone gloriam suam ostendisse:& nos docuisse,ut in ænigmate & in speculo in his,eleuemur in admirationem gloriæ Dei, qui est rex gloriæ, & creator Salomonis, & omnium per quæ Salomon se ostendit glorioſum.

Regis nostri,non est maior uirtus & potentia, quàm gloria. Ipse est rex uirtutum, & gloriæ. Rex noster non est habens gloriam,sed est ipsa gloria infinita. Quare uidere ipsum,est uidere gloriam eius:& non uidebitur facie tenus, nisi in throno gloriæ, scilicet in cœlo immutabilitatis,per eos qui digni erunt.

Cum finis creationis, sit uisio gloriæ Dei, ad gloriam eius: tunc omnis spiritus tenetur usque ad contemptum sui, diligere gloriam Dei: & spiritus, qui suam diligit gloriam, usque ad contemptum Dei, est Deo contrarius. Nam nititur imminuere

gloriam Dei, & sibi ascribere quod Dei est: & hæc contrarietas, est ad gloriam Dei. Nam augetur gloria regis, qui habet potentem aduersarium, quem expugnat & uincit. Victor triumphans rex noster, contra regem superbiæ, qui sibi honorem Dei nititur usurpare, habet ordinatissimum & potentissimum exercitum, cœlestis militiæ.

Ex sermone. Induimini Dominum Iesum Christum.

Creatio. DEus omnia simul creauit: opera enim omnipotentis, non cadunt sub tempore seu mora. Vnde quando Adam seu hominem creauit: tunc quia ipsum perfectum creauit, ordine quodam naturæ, primò fuit anima uiua, quæ sibi ex materia adaptauit corpus: & anima illa corpus sibi uniuit, ut corpus non in se, sed in anima subsisteret. Anima enim est uita, in qua uita, unum corpus subsistit. Hæc igitur adaptatio corporis, ab intellectu procedit, qui agit per rationem & causam, & propter finem. Nam intellectus sibi corpus adaptans, se finem constituens, omnia corporis membra ad totum ordinat, et sine ratione nihil reperitur factum. Intellectus igitur Adæ, primò creatus fuit ordine naturæ, per sapientiam creatricem: deinde mediante intellectu, sapientia formauit corpus. Et licet sapientia operetur omnia in omnibus, sicuti & Moyses ei omnia attribuit, quando dicit, omnia Deum formasse, qui est absoluta sapientia: tamen post primam causam, quæ est Dei sapientia, sunt etiam aliæ causæ, quæ in uirtute primæ causæ, causant & operãtur. Sicut intellectus Adæ, operatus est in formatione corporis sui, & dicitur suum: quia ipse sibi formauit, non ex sua sed Dei uirtute. Hæc natura intellectualis opus suũ diligens, quod propter seipsam operata est, ut ostendat in eo uirtutẽ suam, sibi uniuit, quatenus incorruptè in eo subsisteret. Vnde in hoc corpore intelligentiæ, corpus primò factũ est animale seu sensibile, ut posit esse aptũ, unioni intelligentia. Sicut si uis uirilis generatiua in Adam, sibiipsi mulierem de sua ui sumptã, formasset, cui se uniuisset adeò, ꝙ ex ipsis unum fieret, ad finem ostensionis uirtuis suæ in propagatione. Intelligentia igitur in Adam, adaptato sibi corpore sensibili, fuit unita suo operi. Et hoc exprimit Moyses, qui dicit: Deum in faciem eius spiraculũ uitæ inspirasse, ut esset in animam uiuentẽ: uita illa est intellectus, qui solum uiuit. Nã id quod ignorat se uiuere: quomodo uiuit? Similitudo igitur creatoris uitæ, est ĩtellectus. Intellectꝰ in hoĩe, est suo operi inspiratus, siue intrinsecè unitus: & in primò homnie, supra tempus creato, in eodẽ nunc intellectus sibi adaptauit animale corpus, & ipsum attraxit, in hypostaticã unionem sui. Sed quia Deus uia propagationis, uoluit ex uno homine multos generari, quod sine motu & tempore fieri non potuit: ideò quæ in Adam supra tempus contigerunt, in successoribus sine tẽpore non fiunt, ut sit prius tempore animale ꝯ intellectuale, licet dispositio animalis non fiat, nisi per motum naturæ, quæ subest imperio intelligentiæ, quæ præsidet motui. Christus autẽ nouissimus Adam, secundũ formã primi, in hũc mundũ uenit, non ex propagatione sed creatione. Nam cum Deus omnia sapiẽtissime operetur, ideò tntellectualem naturã propter seipsum creat, ut possit ostendere sapientiã suam, quũ alteri naturæ ꝯ ĩtellectuali, non sit ostẽsibilis. Nec est aliud intellectualis natura, ꝯ sedes seu capacitas ostẽsionis sapientiæ. Sapiẽtia igitur, quę in omni intellectu relucet, unum intellectum humanũ sibi creauit aptissimũ, quẽ uti opus suũ perfectissimũ, supmè dilexit, et in suã unionẽ attraxit, ut medio eius, posset se ostendere & diuitias suas notas facere. Vnde de purissima materia sacratissimæ uirginis, seu substantia terræ, seu Adæ (quod idem est) sapientia creatrix ipsius intellectus, & eidem unitus, humanum corpus effecit. Et hæc creatio intellectus, & unio eius, et fabricatio humani corporis supra omne tempus: in eodem nunc peracta sunt, uti in Adam. Hoc solum refert. quod sapientia creatrix intellectus Adæ, ut melius ostenderet diuitias glorię suæ, non recepit in unionem sui intellectum Adæ, sed permisit eum suæ uoluntati. Et quia præuidit eum sapientiã derelicturum, & suæ uoluntati & non sapientiæ, adhæsurum: ideò non assumpsit illum hominem, in sui consortium, quoniam præuidit eum hominem propriã uoluntatem, diuino imperio prę-laturum. In Christo autẽ recepit in unionem intellectum humanum, & p cõsequens

naturam

naturam humanam, quẽ ideò dilexit præ consortibus eius: quia præuidit eum nunquàm sapientiam delicturum, nec humanæ uoluntati adhæsurũ, & sibi usq; ad mortem etiam turpissimam obediturum. Et quia nemo est sine peccato ex propagatione Adæ, & non est repertus qui faceret bonum, & in unione sapientiæ persisteret, usq; ad unum tantum, qui est Christus: ideò soli Christo, inseparabiliter adhæsit creatrix sapientia. Adam factus est unus ex nobis, sciens bonum & malum: hoc scire, est uiuere uita intellectuali. Sed quid uiuificat animam intellectualem, nisi Deus seu creatrix sapientia? Intelligere enim, ab ipsa sapientia oritur & pascitur. Vnde intellectus coniunctus creatrici sapientiæ, quia in eo inhabitat diuinitas: est spiritus, uiuificans omnem uiuentem intellectualem naturam. Omnis intellectus, est semper docibilis: sed intellectus Christi est, in quo est ars omnipotentiæ, ideò doctor docens seu illuminans lux, & magister ob sapientiam, ad quam assumptus est, quæ est omnium artifex, & præstat immortalitatem.

Ex sermone: Vnde ememus panes.

EFfluit uita pueri à parente, & eidem parenti post effluxum, adhæret amore naturali, qui aliunde causam nullã habet, nisi quia est parens. Ad hunc amorem sequitur conseruatio eius, & nutritio: & hic amor est innocens. Deus igitur qui creditur dator uitæ animæ, cum ut dator talis innocenter amatur, datam uitam conseruat & pascit. *Amor naturalis.*

Ex sermone: Induimini Dominum Iesum Christum.

AMor, motus est animæ. Aut igitur mouetur ordinatè: tunc mouetur rectè & iustè ad alium quem amat, scilicet Deum & proximum. Si inordinatè: tunc mouetur reflexè & curuè ad seipsum retorquendo, ita ut omnia propter se diligat, & seipsum finem constituat, ex quo surgit omne peccatum mortale. Somnus autem oritur, quando spiritus seu calor deserit se expandere ad exteriora, & se contrahit ad interiora. Vigilia uerò, est diffusio spiritus ad exteriora. Vnde somnus dicitur peccatum, ob hanc similitudinem. Somnus immobilitat motum, immobilitat sensum, immobilitat actum, immobilitat influxum. Motus enim, procedit à corde propter finem: & finis est melior ijs, quæ sunt ad finem: ut sanitas melior medicina, & corpus indumento, & gratia pœnitentia. *Amor ordinatus. Peccatum.*

Est radius diem efficiens, ad nos descendens, & à Sole non recedens. Sic est uerbum, seu sapientia patris. Sicut sapientia magistri, ad illuminandum discipulos, in nocte ignorantiæ existentes, ad mentem eorum descendit, medio uerbi, et manet apud ipsum magistrum. *Descensus uerbi.*

Ex sermone: Iterum uenturus est iudicare.

SIcut enim ipse creator, per uerbum suum omnia simul creauit, et tamen quodlibet creatum, singulariter locum sibi debitum sortitum est: sic fiet in regeneratione, cum uenerit filius hominis in maiestate sua, quando mortui audient uocem filij Dei, & uiuent. Vidi ego dormientibus remigibus, uentum ualidum turbare mare, & rectorem in fistulam insufflare, ad quem sonum, omnes subitò excitatos, quemlibet ad locum sibi deputatum currere. Similiter exercitu dormiente, dum dux tubæ uocem emittit, quisque euigilans ad suum præfectum accurrit, & quæ debet efficit. *Regeneratio.*

Placuit Deo creare naturam intellectualem, cui ostenderet diuitias gloriæ suæ. Et quia hæc ostensio non potuit fieri, nisi per sapientiam, per quam ipsam creauit, & obedientiam naturę creatæ: orta est dissensio in cœlo, seu natura cœlestiali. Nam qui erat inter omnes lucidior, atq; Deo similior: non uia gratiæ ostẽsionis seu reuelationis, sed arrogantiæ naturæ & præsumptionis, ascendere nitebatur solium, & similis fieri altissimo, nolens dare gloriam Deo, sed contendens illam sibi sua sponte usurpare. Et ita gloriam suam quæsiuit, quòd gloriã Dei cõtempsit. Sapientia creatoris, est *Gloria inordinata. Diabolus.*

est similitudo & figura substantiæ eius, quam Lucifer usurpare contendebat. Verbum Dei per quod Deus fecit & sæcula, quod non est nisi creatrix sapientia, omni creaturæ secundum naturam incompræhensibilis: concitauit fideles angelos, in eius obedientia stantes, aduersus scilicet illum superbum draconem, & exercitum eius. Vnde factum est, quod diabolus de cœlo eiectus, se contineret super terram, secumque attulit uæ, ut scribitur: uæ terræ & mari, quia descendit ad uos diabolus, habens iram magnam.

Mahumet. Primam bestiam, de aqua seu mari ascendentem, possumus Mahumet intelligere, cuius nomen ex מַיִם, hoc est aqua ortum est: & secundam bestiam esse Antichristū, qui in speciem agni, & in uerbo draconis, ueniet cum signis. Ioannes autem, ponens numerum nominis eius esse 666, loquitur fortè de prima bestia principali, scilicet Mahumet, cuius imaginem facit secunda bestia adorare, qui in tot annis Arabum post Christum populum seduxit.

Mortuo mundo, & omnibus dissolutis connexionibus, resuscitabit iudex mortuos de pulueribus, & cœlum & terram & omnia, ui ignea innouabit: & dabit pacem omnibus motibus, separando lucem à tenebris: & assignabit regnum lucis, bonis & benedictis fidelibus, & tenebrarum maledictis. Ioannes dicit, quod regnabit bestia illa, quadraginta duobus mensibus: diem computando pro anno, erunt anni 1260. Et secundum hoc, adhuc regnaturus esset, quasi quadringentis annis. Ait Matthæus, uæ tibi Corazaim: & reperitur, quod Mahumet fuit de Corais, et est ciuitas mercatorum in Arabia Sed non uidetur Christus loqui de illa Corai, sed de Corozaim, in qua fecit Deus uirtutes, quæ non est in Arabia.

Ex sermone. Mitto angelum meum ante faciem tuam.

Ars. Sapientia. Aduentus. VIderunt oculo mentis patres artem, per quam Deus fecit sæcula, quę & ęterna Dei sapientia dicitur, quæ est panis uitæ intellectualis naturæ, & credide runt, illum panem de cœlo descensurum ad nos, & in nostra natura, tanquàm reparatorem in plenitudine gratiæ, se uisibilem ostensurum. Sicut si quis artem gubernandi populum, ut lætè & quietè simul suos dies ducerent: mentis oculo, quasi lucidā legē, uideret: sicut Aristoteles & Plato in Politicis, eam mente uidisse ignoscunt̄, & ut uiderūt scripsisse. Deinde lex illa intellectualis in Salomone rege, uideretur incarnata, quæ ut lex uiua sensibiliter in gubernatione & iudicio apparet: rex ille Salomon uenturus in mūdum esset ille idē, quo ad regimen, qui uisus fuit mente Philosophorum. Sic Christus idem, qui oculo Prophetarum, uisus fuit esse in æternitate, & credebatur uenturus. Per sapientiam, omnes reges regnant. Et omnes sanè confiterentur si uiuerent, qui de regimine scripserunt, de cuiuslibet regimine seu moribus, sapientiam in se complicare, quicquid scribi de his posset: & ob hoc si ipsam perfectè uni inesse contingeret, quod talis esset rex regum, & pax, & salus omnium populorum, atq; cuiuslibet. Cum ergo omnes ratione uigentes, participent de ipsa sapiētia, & non sit adeò sapiēs in mūdo, quin uideatur in eo aliquis defectus, propter quē cognoscatur sapientior possibilis, hæc autem possibilitas (nisi in effectū perueniat) non est id à Deo factū, quod est possibile fieri, & deficit perfectio, ideò si debet in effectū peruenire, necesse est, quod diuinæ & incorruptibilis sapientiæ plenitudo, inhabitet illum corporaliter seu essentialiter uti est, non accidentaliter seu participatiuè sed corporaliter, sic qđ omnes sapientes participatione illius sapientiæ, sint tā tū id qđ sunt. Et hūc in lumine naturę, in quo omnium defectum uidemus, in eius cōparatione: omnes sapientes præuidisse futurum potuerunt, tanquàm plenitudinem, diuitiarum & thesaurum desiderabilium. Hanc plenitudinem uirtutis uiuificantis, Christum regem regum, opera quæ fecit circa medelam sensibilis rationalis uitæ, uenisse ostenderunt, qūæ nemo ante eum operatus est.

Desiderium spiritus. Spiritus quantò nobiliorem habuerit generationis gratiam, tantò se meliùs cognoscit uinculatum, sub terminis potentiæ naturæ finitæ, & quod seipsum liberare non potest ab infirmitate naturæ, & pergere ad compræhensionem æternæ uitæ, quæ est in fonte seu creatore. Aliquid igitur supra omnem mensuram compræhen

compræhenſionis,deſiderat nobilis ſpiritus,& ingemiſcit:quia id quod maximè deſiderat,appræhendere nequit. Vnde cum hoc deſiderium, appræhendendi uitam in ſua æternitate & immortalitate,omnibns nobilibus intellectualibus ſpiritibus inſit, qui ſcilicet ſuam uitam, intellectualiter intelligere ſummè cupiunt:tunc cognoſcunt,illum qui de gratia ſua,hanc dedit nobilẽ immortalis deſideriȷ naturam: quod non dedit eam tali deſiderio feruidam,ſine ſpe aſſequendi: nam alias eſſet dare tormentum,quod optimo Deo non eſt aſcribendum,qui ſolum nouit dare bona. Vnde omnes Prophetæ & ſapientes,etiam ex gentibus,uidẽtes ex ſe non poſſe ad hoc quod ſpiritus deſiderat attingere,etiam ſcientes,non fruſtra hoc eis deſiderium ineſſe,affirmarunt,illum qui dedit hoc tale naturæ intellectuali deſiderium,etiam gratiam aſſequendi daturum. Hæc autem gratia,quæ eſt ſuppletio defectuum naturæ, neceſſariò erit in aliq uo,gratia generationis,per quem gratia regenerationis, in omnes ueniet. Nemo autem dubitat,ſi perfectè artem uiuificandi ſciret, quod tunc uiueret ſemper,quia non ſineret ſe ad mortem uenire,quam tantum abhorret. Quare ueteres exoptarunt,quod ars uitæ immortalis,quæ ab omnibus appetitur, inuenire tur cognata uni per gratiã generationis, qui ipſã omni ſpiritui intellectuali poſſet cõmunicare. Deus autẽ eſt uita immortalis,& ars uitæ eſt ſapiẽtia,ſeu filius eius. Vnde hic eſt ſaluator,qui regenerat nos lumine ſapiẽtiæ, ſeu artis immortalis,ad aſſequendm ultimũ deſideriorum. Dicit Ieſus:minorẽ in regno cœlorum, eſſe maiorem Ioanne. Minor enim in regno cœlorũ,eſt uere regeneratus ad uitã immortalem. Ioannes autẽ,non niſi fide:credidit enim ſaluatorem quẽ omnes expectabãt uenturum,& ſe per ipſũ regenerationem habiturũ, quam nondũ in re fuerat aſſequutus. Nemo enim illã uitam poterit aſſequi in re, niſi iſta uita ſẽſibili mortua. Vnde fides eſt uirtus,quæ ducit de mortali ad immortalẽ:eſt enim uia tranſitus, de gratia generationis in hoc mundo,ad gratiã regenerationis in alio mũdo. Ioãnes in Apocalypſi(ut Matthias de Suetia exponit) cõparat ſcientiã creationis Lunæ:& ſapientiam regenerationis,Soli. Et cõparatur ideò Soli,quia eſt opus ſupremæ ſapiẽtiæ, in qua eſt lux illuminans,ſimul & calor ſeu charitas uiuificans. Sicut enim in Sole, lux coincidit cum calore:ſic in ſapiẽtia,ſciẽtia ſcilicet cum charitate. Nam eſt ſapida ſcientia. Rectè conſiderat rationalis ſpiritus, ſe mortuum potius quã uiuũ: quia in omnibus uiribus ſuis, non reperit uitalem motum, ſed potius à uita elongatum, accedioſum,triſtem,& ſomnolentum in æternis & perpetuis, & uelocem in corruptibilibus,atq; ultimo nõ ſe reperit liberũ & pauperẽ, in qua paupertate ſpiritus,cõplicãtur omnes diuitiæ. Sed reperit in ſe uigere propriam uolũtatem,quæ ipſum rotaliter occupat,& putat ſe diuitem, quando illam habet & tamen in illis diuitiȷs,eſt ſũmus defectus,quia Dei uoluntas quæ Deus eſt,ibi deeſt,ubi propria regnat. Vbi autem Deus abeſt,nihil boni adeſſe poteſt,cum nemo bonus,niſi Deus. Hæ ſunt infirmitates ſpiritus,non niſi per Chriſtum curabiles:ille enim qui poteſt tollere cæcitatem ignorantiæ,à ſpiritu rationali,eſt dator uitæ:nam mors intellectus, eſt ignorantia,cuius delectatio eſt intelligere,in quo autem delectatur,uiuit cum lætitia. Vnde dare oculo uiſum,ſeu menti intelligẽtiam,ſpectat ad ſapientiam ſeu uerbum,ſiue rationem infinitam. Dare motũ claudo,ſcilicet ut recto corde ad æterna moueatur, non claudicando,ad ſenſibilia declinando,& eis inhærendo,ſeu in eis pedẽ figẽdo: eſt iuſtitiæ infinitæ. Sanare ſpiritũ à cõtagione leproſa carnalis cõcupiſcẽtiæ,ut ſit angelus incarnatus:eſt cœleſtialis medici. Auditũ reparare, ut recipiat in intellectu fide certa,uerbũ omnipotẽtis Dei:eſt artis infinitæ. Mortuũ ſpiritũ reſuſcitare: eſt opus creatoris. Expoliare ſpiritum propria uoluntate,& induere illum uolũtate Dei, ita quod non ſit in eo niſi charitas Dei,quæ Euangeliſtã ex eo efficit,ut reuelet eum, quem portat in ſpiritu:non eſt niſi ſaluatoris omnium. Vnde ille ſpiritus rectè beatus dicitur, qui non ſcandalizatur,quando uidet tales mirabiles uirtutes in hominibus,& dat gloriam Deo,& non arti magicæ, aut ſpiritui erroris, non hæſitans, illum qui hæc mirabilia operatur,etiam filium Dei uiui. Ille enim reperit Meſsiam,à quo non recedit,quia ſcit ipſum habere uerba uitæ æternę. Quemadmodum Petrus

Regeneratio.

Defectus ſpiritus.

beatus

beatus erat,qui à Christo saluationem assequutus, pauper per omnia euangelizabat regnū ęternum. Immutatio enim illa,ubi rudis piscator piscium,factus est Theologꝰ summus,qui piscaretur homines:ostendit etiam Christum,in quo diuina erat sapientia,quæ hanc fecit immutationem miraculosam & stupendam. Quod autem istæ infirmitates spiritualiter intellectę,ad spiritum referantur: in multis reperitur scripturis, quæ de cæcitate cordis, & cæcis cæcorum ducibus, & de cæcis & claudis ad cœnam agni inducendis,& de p̄cepto, ubi Iesus surdo & muto spiritui præcepit, & de mortuis suos mortuos sepelientibus,& in peccatis & delictis mortuis, loquuntur. Vnde diuersæ omnes illæ infirmitates in corpore, sunt una & eadem infirmitas in spiritu: ubi uidere est audire, ibi cæcitas est surditas:ubi uidere est uiuere,ibi cæcitas est mors: ubi affectus est motus,ibi infirmitas est claudicatio & lepra. Vnde sicut Christus cæcum,mutum,& surdum,uno uerbo curauit:ita uenit saluatio integra,cum spū sapientiæ,scilicet spiritu Iesu. Sicut cū Adam creabatur per sapientiā in uno momēto, simul omnes sensus creabantur. Sed ad hoc, quod quis talem assequatur Christiformem spiritum:necesse erit, quod omnia quæ in mundo Christum præcesserunt,in eo similiter qui minor est mundus, pręcedant. Vnde pirimò præcedit Adam, & transit ascendendo,usq; quò fiat Noe, ut saluetur in arca. Deinde, fiat Abraham fidelis, deinde Isaac, deinde Iacob, & uadat in Aegyptum. Deinde ducatur per mare rubrum per Moysen,& per desertum. Ac ut ducatur in terram sanctam per Iosue, & proficiat in ciuitate sancta Hierusalem, ut fiat spiritus doctus, aptus ad uisionem seu prophetiā, atq; etiam aptus ad regendum & offerēdum,ut sit regalis & sacerdotalis,& in eo habitet spiritus ardens,quasi ignis,ut in Helia & Ioanne:ut sic demum fiat spiritus humillimus,& castissimæ fœcunditatis,ut spiritus Mariæ,in quo uirtute altissimi obūbrante,capi possit lux illa, transmutās terrenum in cœleste, qui est spiritus Iesu:& ut saltem spiritus sit purgatus, per transcursum totius ueteris legis, per leges & Prophetas. Attendere habet, quomodo leges & Prophetas Ioannem terminare, ueritas aperit: quoniam ipse quàm breuissimē ostendit omnia quæ occultata sunt in lege & Prophetis: & est angelus, purgans ante faciem spiritus Dei saluatoris. Clamat spiritus sacerdotis magni Ioannis,quatenus pœnitentiam agat unusquisq; qui saluari cupit,& regnum uitæ æternæ adipisci:quoniam appropinquat (ait) regnum cœlorum. Purgari igitur debet spiritus noster per angelum,ut fiat cœlestialis, per abiectionē terrenorum. Tunc erit capax lucis solaris, Solis scilicet iustitiæ, cuius lumen in purgatis stellis, recipitur uti est incorrupte, & quod cum induetur spiritus noster Christi uerbum, & etiam mouetur uerbum Dei, quod in se habet omnem ueritatem,& quo omnis qui hoc uerbum fide accipit,experietur Deum esse ueracem, & in eo omnia consequi nos posse,quoniam est plenitudo gratię,de qua plenitudine,omnia quę nobis deficiunt, nos credentes recipere poterimus,& ad Christi conformitatem accedere. Quoniam uidemus, quod illi adhærere, est uniri summo bono,& in quo solùm spes ponenda est, qui solus potens, uerax, pius, & misericors est. Spiritus igitur noster, efficitur hac doctrina Ioannis Baptistæ, conformis angelo & uirtuti Heliæ, igneus scilicet & purgans, omne combustibile consumens:ut solùm maneat aptus, ad recipiendam lucem cœlestem æternæ sapientiæ, quemadmodum cum rota Solaris dum aptaretur,ut in ea perpetua lux inhabitaret, igne purgata est, ab omni contrarietate, & elementorum fluxibilitate, ut fieret aptum subiectum incorruptibilis lucis.

Adhærentia.

Moriturus Ioannes,misit discipulos ad benignissimum Dominum, ut faceret eos eidem commendatos,propter adhærentiam singularem:ut uidentes opera eius,ei adhærerent, ut scilicet postquàm uiderent ipsum unum, à quo omnia, ei adhærerent. In omnibus enim est deuenire ad primum:sicut in motu lapidis per baculum, deuenitur de baculo ad manum,de manu ad uirtutem animę:anima autem per se mouet. Sic de lucidis,ad Solem fontem lucis deuenitur. Sic extra omne genus,deuenitur ad primam causam,quæ est Deus,& saluator noster.

Cur item misit Ioannes ad Iesum? ut discipuli, qui fuerunt partiales pro eo,nolentes

lentes credere Christum maiorem: uiderent illa, quæ legerunt in Prophetis de Christo, & sic crederent. Sic ut in Luca scribitur, illa uiderunt, quæ de Christo Esaias scripsit, uti & Christus Lucæ quarto declarauit.

Ex sermone: Medius uestrum stetit.

BAptismus Ioannis erat formam habens aquæ lauantis sensibiliter: sed non erat adhuc spiritus infusus, ut lauaret animam, sicut aqua frigida non abstergit maculas penetrantes, licet ab extrinseco uideatur abluere. Sed superueniente spiritu caloris ex igne in ipsam, interiora uestis emundat. Spiritus Iesu, est gratia, quæ de plenitudine eius effluit in credentes, & sacramento fidei, scilicet baptismate, se credere lauari ostendentes. Sic scriptura ueteris testamenti, est ut corpus, cui Christus uerbo suo spiritum addidit. Ipse enim nobis aperuit scripturas, uerbo doctrinæ, in quo spiritum infudit. Vnde nisi ipse dederit spiritum, non intelligitur scriptura ut uiuificet, & delectationem in nostro spiritu generet.

Philosophi quidam puta Platonici, post Pythagoram loquuti sunt de migratione animarum, scilicet animam unam, posse diuersa corpora successiuè animare: licet id quod de anima dixerunt, non possit esse uerum, cum una anima sit sic ad suum corpus proportionata, quòd impossibile sit ipsam aliud corpus animare: tamen de spiritu, quo anima mouetur, potest hoc intelligi, qui potest unus esse sic, quòd licet in uno uideatur mortuus & defecisse, quòd tamen in alio resuscitetur, ut hîc fatentur Pharisæi, in quæstionibus Ioanni motis. Sic dum Christus in mundo prædicaret, & miracula faceret, mortuo Ioanne: alij dicebant eum Ioannem Baptistam, alij Heliam, alij Hieremiam, aut unum ex Prophetis. Ecce non quòd Iesus esset Ioannes, aut Helias personaliter: sed quòd esset in eo spiritus, qui in Ioanne aut Helia. Quomodo autem ibi unus spiritus est, ubi una fides: intelligitur, si attendimus quòd fides una in multis suscitat spiritum, ut fortificetur in uirtute illius, cui credit. *Spiritus.*

Ex uerbo Saluatoris nostri, suscitatus est spiritus bonus ipsius Iesu in multis fidelibus, qui ipsum aut eius Apostolos audierunt.

Spiritus Christi, quia Christus filius Dei: attrahit omnem rationalem spiritum, sicut fama Platonis, attraxit discipulos, cui attracto, communicauit sapientiam uiuam, quæ est sapientia magistri, ut etiam fructificaret. Sicut lapis magnes attrahit ferrum, cui communicat spiritum suum attractiuum: ut attractum in unionem cum magnete, etiam attrahat aliud ferrum, quod medio eius coniungitur magneti, seu uirtuti. Et ita de multis annulis ferreis, qui quasi cathena sursum colligantur, per uirtutem unam seu spiritum unum, sursum quasi per gratiam magnetis, natura grauitatis ferri quæ ad centrum inclinatur, non obstante. Vis enim magnetis, trãsfusa per primum, annulum: efficit quòd infimum primi, trahit supremum secundi annuli, & ita deinceps. Ita uidemus in omnibus mirabili Dei uirtute ordinatum, infimum superioris, iungi supremo inferioris. *Attractio.* *Pulchrum* *Magnes.*

Si uolumus capere naturalem, & deinde gratiosum amorem, & mediationem Christi: necesse est, ut recurramus ad exemplũ, et non occurrit magis sensibile, quàm in magnete. Considera, quomodo magnes diffundit spiritũ suum super ferrũ orbiculariter: & non recipitur, nisi ferrũ sit capax uirtutis. Sicut uerbũ magistri, diffundit spiritũ intelligentię super intellectũ discipulorũ: & ubi est capacitas seu ingenium, quod potest spiritu moueri, ibi recipitur. Sic uerbũ filij Dei diffundit spiritũ sapientiæ, super omnem intellectualẽ naturã: & non est capax eius nisi ille, qui est formata fide purgatus. Sicut ferrũ, non est capax influentiæ magnetis, si est eruginosum, aut (ut scripserũt aliqui) fœtido allio circumlinitũ, aut affixũ ponderoso. Oportet enim quòd sit purũ & liberũ, & quãtò purius, tantò capacius. Et quando ignitur, tũc de se percussum, proijcit squamas immũditiæ. Sic igne fidei, spiritũ nostrũ subintrãte, excutiũtur tenebrosæ densitates, ut capacitas spiritus sapientiæ oriatur. Hic ignis fidei per uerbum Christi, cuius eloquium est ignitum uehementer, immittitur, & purgat (ut ipse ait) discipulos mũdos, & sermone ipsius fide purgãs corda. Et hæc purgatio

est

est baptismus, seu lotio spiritus, quæ spiritu Dei igneo adaptatur ad obedientiam, sicut ferrum ad obedientiam magnetis, & arida terra per immissionem humiditatis, adaptatur ad obedientiam figuli. Possunt in magnete plures similitudines reperiri, quæ nos iuuant, ad intelligentiam mysteriorum. Nam experimur, ipsum unicum lapidem habere essentiam, uirtutem, operationem: unde imaginem trinitatis relucere in ipso, conspicimus. Est enim unus lapis, & trinus. In eo enim experimur, operationē spiritualem: spirat enim de se spiritum inuisibilem, scilicet uirtutem motiuam, quæ mouet ferrum alioqui immobile. Hæc operatio, procedit à uirtute seu potentia, quæ est in essentia eius: uirtus uerò, de unitate seu entitate oritur, quantò enim uirtus magis unita, tantò maior seu fortior. Infinita enim uirtus seu potentia, oritur ab infinita entitate seu unitate. Vnde experimur, entitatem seu unitatem, in essentia magnetis esse, à qua potentia seu uirtus: ex quibus spiratur seu procedit spiritus mouēs, quem in ferro moto experimur. Esto igitur, quod magnes sit principium seu mater ferri (ut dicunt Naturales) tunc eo modo aliquatenus concipiatur, Deus principium intellectualis naturæ. Et ut tale principiū, uocetur Deus sapientia: in qua sapientia, unitatem seu entitatem consideremus, scilicet principium sine principio, seu patrem: uirtutem seu potentiam principium de principio, seu filium: operationem uerò procedentem ab utroq;, quæ delectabiliter & semper spiratur, spiritum sanctum. In essentia igitur simplicissima infinitæ sapientiæ: entitatem, potentiam, & spiritum, in similitudine essentiæ magnetis intuemur. Et sicut ferrum de se non habet motum alium, quàm secundum grauitatem deorsum, nisi spiritus principij sui, scilicet magnetis, obūbret ipsum: ita & omnis creatura intellectualis, caret motu sursum ad suum principium, scilicet sapientiam, quæ Deus est, nisi spiritus sanctus superueniat, & obumbret ipsum. Quemadmodū ad conceptionem Christi, mota est uirginitas Mariæ, alioqui motu generationis carens. Et sicut entitas magnetis, suo spiritu qui ab eo procedit, motu attractionis, ad uirtutem suam attrahit ferrum, et unit cum sua uirtute, ut medio uirtutis suæ sibi uniatur: sic entitas sapientiæ æternæ, suo spiritu qui ab ea procedit, attractiuè mouet intellectualem naturam, & ipsam attrahit ad suam uirtutem, ut medio uirtutis sibi uniat, ut ait unicus magister seu mediator Christus: nemo (inquit) potest ad me uenire, nisi pater meus traxerit eum. Vis autem magnetis, recipit in sui unionem ferrum attractum, sicut et mediator dicit: omne quod ad me uenit, non eiiciam foras. Nisi enim uirtus magnetis, teneret ferrum in aere, caderet inferiùs, & separaretur à principio suo, cui solùm adhærere uellet. Et ideò ibi existens, est in fine desiderij, in loco scilicet quietis. Quare non est nec graue nec leue, uti sunt ea, quæ alium locum appetunt, quàm habent. Experimur autem, ferrum adhærens magneti, non esse graue nec leue: quia pondus magnetis in statera, per adhæsionem attracti ferri, non augetur nec minuitur. Sic etiam omnis rationalis creatura, sine uirtute patris (quæ uirtus, est medium connexionis) caderet secundùm propriam naturam à suo principio, cui solùm adhærere cupit, ut Philippus Apostolus attestabatur: ostensionem patris sufficere. Deus enim, est locus quietis. Vnde anima iuncta uerbo uirtutis, suæ scilicet sapientiæ æternæ, non desiderat aliud. Ibi igitur quiescit æternaliter, & nō est locus quietis, nisi ibi. Rectè itaq; dicebat sanctus Augustinus, quod quia Deus ad se creauit animam rationalem: ideò inquietum est omne cor, quousq; ad ipsam perueniat. Et dictum Apostoli, de purgatione animarum per uerbum Dei, potest intelligi in sublatione inquietudinis. Nam fluctuatio & instabilitas, ueniens ex separatione animæ à Deo, non nisi à peccato est, ut ait Esaias: peccata uestra diuiserunt inter uos & Deum uestrum. Verbum autem Dei, purgat peccata: quia liberat à fluctatione, & figit in uno, quum sit uerbum ueritatis, in sæculum sæculi permanentis: portate nim omnia uerbo uirtutis suę, saluator noster, quia figura substātię Dei patris. Spiritus magnetis, descendens super ferrum: non propterea recedit de magnete, neque spiritus ille unitur ferro, ut ex ipso & ferro fiat unum, licet ei ut motor uniatur, quia ipsam mouet: sic spiritus sanctus, descendit in animas sanctas purgatas, non tamen à patre & filio recedendo, neque unitur ei anima in quam descendit hypostaticé, sed

obedien

obedientialiter,ut motori uiuificanti,quia delectabile ad desideratum mouet.Sic fuit anima Prophetæ mota,qui dicebat:sicut desiderat ceruus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus,sitiuit anima mea, ad te Deum fortem uiuum. Vis magnetis unitur ferro,quando confricatur ferrũ cum magnete,ita quod uirtus magnetis manet uti erat,& ad sui unionem, ferrum mediante motu seu spiritu mouente, peruenit:non tamen uis illa magnetis quæ unitur ferro, propterea mutatur & separatur,seu recedit à magnete.Neq; entitas magnetis, est unita ferro,neq; spiritus magnetis,est unitus ferro:sed sola potentia seu uirtus,à quo ita procedit spiritus, sicut ab entitate magnetis.Sicut in Sole sunt lux,splendor,& calor:& splendor unitur,colori,& non lux nec calor:& in rosa sapor,color,& odor:& color unitur uisui,& non sapor aut odor.Sic filius,seu uirtus,siue potentia Dei patris,absq; sui immutatione, sola est unita humanitati in Christo,nõ recedens â patre.Et nõ est humanitas,in unitatem hypostaticã patris aut spũs sancti, assumpta,sed tantum filij.Et ab illa uirtute, sic essentiæ unita ꝓcedit,seu mittitur spũs sanctus sicut à patre.Vnde ferrũ, ex contactu in unitatẽ uirtutis magnetis assumptum,mittit spiritũ patris magnetis,qui est & suus,ad mouendum aliud ferrum ut ei uniatur, & eo medio pertingat ad quietem. Ideò uera & uiua imago magnetis,in ferro incorporata,attrahit. Sic spiritus filij,mittitur in corda fidelium,& attrahendo mouet delectabile,ad infinitã sapientiam,quã solùm desiderat.Et sicut acus,cui unita est uis magnetis in pyxide nauigantium,mouetur ad motum ferri in manu hominis,ipsum ferrum tenentis & mouentis: sic mediator noster,non deserit animas continuè respicere, qualitercunq; motu corporis moueantur ut per eum nunquam stet,quò minus ad principatum eius, medio eius perueniant.Poterit hoc exemplo melius intelligi id,quod mediator Dei & hominum,dicit de se:quo modo pater suus & ipse operantur.Et quomodo ipse nihil facit nisi quod uiderit patrem suum facientem,& ex se nihil faciat. Et sicut pater uiuificat, ita & ipse,& resuscitat mortuos:& qui audiuerint uocem eius, uiuent. Et quomodo modo est resurrectio,& uita.Siquidem ferrum in uirtute magnetis assumptũ, opera quæ magnes facit, etiam ferrũ illud facit,& ex se nihil:& uiuificat,& resuscitat,sicut magnes:& quidquid circa hoc dicitur,melius sensibili exemplo intelligitur. Sic & illud Ioannis in Canonica sua : In hoc cognoscimus quoniã in eo manemus,& ipse in nobis:quoniam de spiritu suo,dedit nobis/Et gaudere debemus de præsẽtia Christi.Sed quia ipse est pax Dei,quæ exuperat omnem sensum: ideò bene intelligitur summũ gaudium esse,in unione creaturæ cum creatore, seu principio fontali sui esse,quæ est quies,exuperans omnem sensum & gaudium infinitum. Sicut enim uirtus magnetis,uniens ferrum cum principio, scilicet magnete,est pax æterna,semper uniens & conseruans:sic Christus est pax nostra,ut simus in Christo,sicut ipse in patre,& per ipsum in patre seu fonte delectabilissimæ uitæ nostræ, in desideratissima immortalitate. Vnde quo modo Christus sit mediator Dei & hominum,& pax uiuificans seu uniens,& uia,& ostium,& ueritas,& uita,& quæq; talia:aliquo modo exemplo dicto meliùs capiuntur,si de sensibili imagine, ad intelligibilem ueritatem transilimus.Magnes enim ille,qui est rerum omnium parens & creator, omnia renens, ne in nihilum unde uenerunt redeant, super omnem creaturam exaltatus, omnem intellectum excedens,,& incognitus:ut cognosceretur in hanc regionem, uirtutem inuisibilem,similiori creaturæ suæ(quasi magnes uirtutem suam ferro)uniuit.Acsi de magnete,abscondito ab oculis omnium sapientium,& eius mirabili uirtute multa scriberentur,quæ narrarent omnipotentiam eius, in quibus scriptis adhuc uera & certa notitia,penitus ignoti lapidis,non nisi coniecturaliter & uariè posset depræhendi,si tunc uirtus ipsa se uniret naturæ sensibili,ea tamen uirtute inuisibili permanente,ad illum finem,ut sic ad lapidis notitiam perduceremur: eo modo, aliquo pacto Christi aduentus,est imaginandus. Aut sicut si in India magnes tantum reperiretur,qui ad nos expectari non posset,quia regio nostra incapax eius esset,& ferrum cui unita esset uirtus magnetis,in nostra regione apparẽt; tale ferrum:

ſimile per omnia alij noſtro cuicunq; ferro, habens intra ſe inuiſibilẽ magnetis uirtutem, per opera miranda, quæ experiremur in eo ferro præ omnibus alijs noſtris, nos utiq; ad magnetis duceret admirationem. Sic inuiſibilis uirtus Dei patris, in homine Chriſto, quæ ſe uerbo & opere oſtendit, uia fuit ad patrem aſcẽdendi: ita quòd qui hãc uirtutem uidit, etiam uidit patrem: quia in uirtute Dei, uidetur fons eius, ſeu eſſentia, ſiue entitas, ſicut in filio pater. Qui enim uidet me, uidet & patrem, ait magiſter: quia ipſe in patre, & pater in eo. Non eſt enim uirtus, ab eſſentia ſeparabilis: tũc enim non eſſet uirtus, quæ uia eſt, & ueritas. Nam non poteſt ueriori modo, occulta eſſentia depræhendi, quàm in eius uirtute. Virtus enim, eſt perfecta oſtenſio eius: nam non poteſt meliùs reſplendere eſſentia, quàm in ſua proprijſsima uirtute. Ideò Paulus nominat Chriſtum Dei uirtutem, & imaginem, & ſplendorem patris. / Cognitio igitur ueritatis eſt ex ſimilitudine. Quare uirtus Dei in Chriſto, eſt & ueritas notitiæ patris, eſt etiam & uita: nam uirtus Dei, eſt omnium uiuẽtium uita, quia medium fluxus & refluxus. Siue enim natura intellectualis exeat in eſſe ſuũ, ſiue intret in eſſe diuinum: per hoc oſtium exit & intrat. Medium autem motus intellectualis, in quo dilectabiliter mouetur: eſt uita. Vnde in hoc motu introitus & exitus, paſcua inueniet, ſeu uiuificationem, quæ eſt à uita. Eſt enim uirtus Dei, creans uiuos, & reſuſcitans mortuos: & eſt ſapientia patris, de qua uiuit intellectualis natura: quare uita, ſicut uis magnetis, reſuſcitat immobile ferrum. Poteris etiam Chriſtum, qui eſt ſapientia patris, uirtuti probatæ lapidis aſsimilare, ut fecit Ieſus filius Syrach, qui ſapientiam aſsimilat, uirtuti probatæ lapidis.

Virtus magnetis in acu pyxidis, aſsimilatur Chriſto. Nam acus illa, oſtendit nauigantibus uiam in mari, ſine qua oſtenſione, inuoluerentur nautæ tenebris ignorantiæ, & portum ſalutis attingere nequirent. Manet enim acus ſtabilis, ob uirtutem lapidis, qualitercunq; turbetur mare. Vnde eſt dux & lumen cæcorum, lucens in tenebris, Chriſtus noſter. Et ſicut acus ad polum cœli fixum figitur, quãdam habens colligantiam ad illam cœli partem: ita ad omnes partes cœli: ut Rogerius Bacon dicit, qui etiam putat ſphæram ex eo fieri poſſe, quæ debitè poſita, cum cœlo circumuoluatur. Vnde uirtus illa, oſtendit ſitum cœli & Solis: & dat lumen & ſcientiam horarum diei uiatoribus: & mundi ſitum per arenoſum deſertum peregrinantibus. Sic Chriſtus eſt lux uera uiatorum, oſtendens quæ in cœlo & in terra ſunt neceſſaria, ut ad finem optatum, et patriam unde ortum habent, perueniant. Vnũ tamen eſt, quòd uiſibilis magnes eſt ut cœlum ſtellatum, in quo principium ferri, quaſi Deus habitat, unitrinum ſcilicet principium inuiſibile: in cuius eſſentia, eſt unitas, uirtus, & ſpiritus. Et uirtus, de cœlo deſcendit in ferrum cui unitur: ſic & ſpiritus mittitur de cœlo in ferrum. Ita etiam principium uniuerſorum, habitat in cœlo, & de cœlo filium miſit in unionem cum homine. Sic & ſpiritus de cœlo mittitur, & etiam de uirtute, quæ eſt Dei uerbum, caro factum. Et uerbum caro factum eſt, ſicut quũ per fortem contactum, uirtus unitur ferro: ut uirtus magnetis, ſic ſit in ferro, ſicut in magnete, & habitat ſic in natura ferri: in qua uidetur gloria & eius operatio, ſicut eſt operatio uirtutis magnetis, in plenitudine gratiæ ſe diffundentis in ueritate, & non in apparentia, ſed in uera exiſtentia, ſic pariformiter in alijs ſcripturis. Chriſtus enim eſt unctus præ conſortibus: ſicut ferrum unctum uirtute magnetis, habens unctionis plenitudinem, ſiue conſummatam unctionem: ut acus in pyxide nauigantium, habẽs unctionem participatam, & communicatam ſibi ex plenitudine unctionis ferri: talis acus, quia liberè poteſt moueri, ſi magnes, diſtanter etiam poſt hominem & retrò, aut infra menſam uel peluim ſpiſſam, occultè admouetur: ſtatim acus ſe reuoluit, & ſequitur magnetem quocunq; ierit. Vnctio enim quæ eſt in acu, docet reperire magnetẽ, cuius ſpiritu mouetur: ſed ſi acus adhuc non guſtauit magnetem & eius uirtutem, & uncta non eſt, non ſic uiuaciter & à remotis ſentit magnetem. Docet nos exemplũ, quo gaudio anima uncta, ſentit præſentiam Dei ſui, atque quòd ipſam nihil ſenſibilium impedit, neq; aurum, neq; argentum, neq; homo, neq; animal, quò minus uideat Deum ſuum, alijs quorum uiſus in his ſenſibilibus obiectis terminatur, inuiſibilem.

bilem. Vnctio autem Christi, differt ab unctione Christianorum. Christus enim est Messias seu unctus, unctione spirituali completa: puta, magnes communicat per contactum ferro uirtutem, & hæc unctio, non est ut in magnete. Nam magnes potest adhuc alij cuicũq; ferro, sine numero eandem uirtutem communicare. Et procedit tanta uirtus ex magnete, quæ tam numeroso ferro communicatur: quod si cuiuslibet ferri attractio, simul cum alijs alterius cuiusuis ferri attractionibus, consideratur, tunc uidetur uirtus penè infinita, etiam si quodlibet ferrum, solum acum attraheret: quum infinita talia ungi possint, ex unius magnetis uirtute. Christus autem habet unctionem in se, omnium unctionem complicantem: nam ipse omnem magnetis uirtutem habet, & non ad mensuram, sed excellenter. Et quia præ consortibus unctus est: ideò nomẽ Messias hæreditauit. Est enim unctio absoluta: per quam omnes qui uncti fuerũt sunt, & erunt, qui ab eo Christiani dicuntur (quum ipse sit Christus) unctionem sunt assequuti: sicut omne album, ab albedine est album. Sic & scriptura loquitur, quo modo princeps tenebrarum, est armatus fortis, & tenet animas alligatas: sed fortior est Christus rex, qui eripit de potentia illius animas, auferendo arma eius. Si enim adest Adamas qui est fortis & durus, & princeps in duritia super omnes lapides, ligatur ferrum spiritu adamantis, & immobile, quasi penitus mortuum, & insensibile: etiam si uirtus aliqua attractiua magnetis applicata fuerit, ut scribunt quidam. Sed plenitudo uirtutis attractiuæ, quæ est ipsa magna uirtus Dei cuius magnitudinis non est finis, quæ est in Christo: si applicata fuerit, illa uincit spiritum principis duritiei, & ligat eũ ita ut non habeat Vires, & eripit animam quam tenebat attrahendo Neq; potest uis maligni, quæ est quasi uis spiritus aquilonaris, sua spiratione infrigidantis, congelantis, mortificantis, seu immobilitantis, uinci, nisi spiritu amoris seu caloris, Solis iustitiæ, qui dissoluit glaciem & niuem, & facit immobile, mobile, uiuum & fluidum. In hoc enim apparuit filius Dei, ut dissoluat opera diaboli. Vnde docet experientia, etiam si applicato adamante magno in uirtute ad ferrum: parua uis magnetis, non posset attrahere, tamen fortior uirtus magnetis superueniens, uincit & attrahit. Sic & illud, quod legitur sapientiam dixisse, delitias suas esse cum filijs hominum: intelligitur facilius quando attenditur, sapientiam creatricem animarum rationalium, delitiari in unione cum ipsis. Quemadmodum pater delitiatur, quando habet in circuitu mẽsæ suæ filios: & magnes delitiatur, in limatura ferri, quum sit quodam modo in unione creaturæ suæ, & augmentatur uirtus eius. Sic ex unione Ecclesię cum Christo, Paulus ad Colossenses dicit, surgere augmẽtum Dei. Sicut membra perfectionem corpori conferunt: sic ipsa Ecclesia, fit in augmentũ Dei. Videtur enim uirtus magnetis augeri, quando multum ferri, uenit in uirtutis participationem: sicut unitas uidetur augeri, quando in magno numero, eius uirtus explicatur.

Adamas.

Ex sermone. Annunciamus uobis uitam æternam, quæ erat apud patrem, & apparuit.

IN Christo Iesu, est uita æterna in plenitudine, sicut lux in Sole: de qua luce, in qua non sunt tenebræ ullæ sensibiles, omnia astra recipiunt, ut luceant perpetuò & indeficienter. Quemadmodum & Sol lucet & uiuificat: sicut Sol iustitiæ uiuens, lucet & communicat iustis uitam iustitiæ, qui quum sint iusti, hoc à fonte siue Sole iustitiæ habent, & ita similiter, uitam seu lucem ab eodem Sole.

Vita æterna. Saluator.

Lux, ex se splendorem exerit. Splendor enim, est uita seu motus lucis se communicantis, & est figura substantiæ lucis. Nam splendor, ex substantia lucis oritur. Esto igitur, quod oculi omnium in tenebris semper fuissent: tunc quidem clausi, & potius mortui fuissent quàm uiui. Consistit enim uita sensus uisus, in uidere: sicut lucis uita, in lucere seu splendere. Oculi illi in regione umbræ mortis, nullam habuissent experientiam lucis: nam habentes, uidere optabant. Esto igitur quod audissent sedentes in tenebris, in regno scilicet inferiori terræ, uenturum saluatorem, qui eis potestatem daret uidendi, quodque ille de regno lucis seu cœlorum (ubi est semper lux) uenturus

esset, demum apparuisset illis Sol illuminans tenebras: nónne Sol ille, dici deberet saluator oculorum? nam daret oculis omnia necessaria, ad uiuẽdum seu uidendum.

Salomon. Delectatio. Et quia Deus per Solem fecit oculos: idcirco (ut ait Salomon) lux Solis est dulcis & delectabilis uisui, generat enim huius aduentus, magnam delectationem. Sic de spiritu rationali, & luce siue splendore patris, concipiendum. Nam oculi animæ omnium, scilicet intellectus, fuerunt in tenebris ignorantiæ ab initio. Venit saluator, scilicet uerbum illuminans, sicut ignorantem illuminat uerbum magistri. In uno enim uerbo recipit ignorans lumen intelligentiæ unius libri, prout Eunuchus Esaiam intellexit in uerbo Philippi. Hoc igitur uerbum Dei, est splendor lucis, scilicet lumen Solis iustitiæ, seu sapientia: uenit inquam in plenitudine, quia ut saluator, sine quo omnis intellectus mansisset in umbra mortis. In uerbo illo est uita omnis spiritus intellectualis, in quo reuelatur pater, qui solum quæritur, quum sit fons uitæ. Et quia per hunc splendorem fecit Deus omnia (nam omnia per ipsum facta sunt, & est sapientia, in qua Deus omnia fecit) ideò non uenit ad hoc lumen, causa scilicet rerum in intellectu, nisi cum maxima dulcedine & delectatione, uti uidit qui dicebat: signatum est super nos lumen uultus tui Domine, dedisti lætitiam in corde meo. Delectatio autem seu lætitia, est spiritus uitæ in anima. Vnde non oritur in nobis sic scientia, ex aduentu uerbi Dei, sicut dum erudimur uerbo hominis: sed sapientia, quæ oritur in nobis ex uerbo Dei, est sapida & uiuificans, atque delectabiliter lætificans animam, quia est lumen ueniens à splendore, per quem omnia facta sunt: etiam ipsa anima. Vnde est lætitia humilians & uiuificans. Alia lætitia scientiæ humanæ, generat lætitiam: sed non uiuificantem seu deificantem, sed sępe uanam & inflantem. Venit enim uerbum Dei, quasi semen diuinum, manens & fructificans in agro rationa-

Fides. lis naturę, per formatã fidem adaptato, & in culturam redacto. Dominatur enim uis uerbi, conuertens animas, quæ per obedientiam fidei ipsum recipiunt, ubi nõ quæritur alia certitudo ueritatis, quàm quòd doctor creditur filius Dei, unde dicatur spiritus Iesu. Vbi est fides illa, ibi ratio seu λόγος est auctoritas: Ideò omnis certitudo. Sed ubi hæsitat de doctore, non cõtentatur anima in auctoritate dicentis, sed de causa inquirit. Vnde tale uerbum non conuertit animas, sed potius auditor uerbi, nititur ad se conuertere uerbum. Nam nisi intelligentia eius iudicet uerbum uerum, ipsum respuit: unde non uult credere, nisi uideat. Et quando uidet, non credit: quia fides est de ijs, quæ non uidentur. Certitudo fidei præsupponit uerbum esse uerbum Dei, quia omnis homo mendax.

Ex sermone: Vocatum est uomen eius IESVS.

Sangtis Christi. SIcut totum corpus purgatur, ob eius colligantiam, quando trahitur de uena brachij sanguis: sic totum corpus, Christi scilicet fideles, ei per fidem & dilectionem coniuncti, purgatur, effusione sanguinis ipsius.

Similitudo. Nomina Dei. Proprietas est perfectionum: perfectiones omnium rerum, sunt in Deo: et omnis creatura, secundum aliquid habet similitudinem creatoris. Et ideò quum simile cognoscatur simili. Deum diuersis nominibus nominamus. Dicitur petra, ratione firmitatis: aqua, ratione communicabilitatis: aer, ratione uiuificationis: ignis, ratione charitatis: leo, ratione fortitudinis: cœlum, perfectibilitatis & puritatis. Item ex parte diuersarum operationum: nomen enim nihil aliud est, quam ratio uocandi. In omni enim re sunt tria: scilicet essentia, uirtus, & operatio. Essentiã cognoscimus per uirtutem, ut medicus ex uirtute herbam: et uirtutem, per operationem. Sic per calefactionem, deuenimus in notitiam caloris, et per calorem, in notitiam ignis. Deus autem operatur omnia mira, ideò dicimus, eum habere nomen mirabile. Facit etiam opera iusta, ideò habet nomen amabile, iuxta illud: gloriabuntur in te, omnes qui diligunt nomen tuum. Facit opera salutifera, et sic habet nomen delectabile. Opera mira, sunt opera creationis, ideò dicitur creator. Ista opera non cognouerunt Philosophi, qui dixerunt: ex nihilo nihil fieri, ideò non cognouerunt nomen creatoris.

toris Contra quos Dauid: Quoniam uidebo cœlos tuos, opera digitorum tuorum, Lunam & ſtellas quę tu creaſti. Opera iuſta, ſunt opera redẽptoris. Iuſtũ enim eſt, ſi aliquis dominus habet ſeruum, qui ei uiolentè ſurripitur, quod per potentiam ſuperioris, ei reſtituatur. Sic Deus & pater noſter cœleſtis, ſeruum habuit ſcilicet genus humanum, quem diabolus ſurripuit iniuſtè, quem redimendo, opera iuſta operatus eſt: ſed iſta opera, non cognouit Iudæus, ideò nec notitiam nominis habuit redemptoris. Item facit opera ſalutifera, ideò uocatur ſaluator: ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum.

Ex ſermone. Vbi eſt qui natus eſt rex Iudæorum.

IN loco, omnia ſunt in quiete: & extra locum ſuum, omnia ſunt in inquiete, quia non ſunt quo tendunt. Sicut Salomon uidit, omnia flumina reuerti ad locum unde exeunt, ſic omnia reuertuntur ad locum unde exierunt. Omnia autem ut ſunt, ab eſſentia ſunt, ſicut alba ab albedine, & bona à bonitate, & uera à ueritate. Eſſentia igiť, à qua omnia quę ſunt exiuerunt, eſt locus ad quẽ omnia tendũt. Ex quo enim extra locum ſuum omnia ſunt inquieta, & ad locum ſuum omnia tendunt & recurrunt, & in proprio loco tutantur, & tuta quieſcunt uniuerſa: ideò Deus non inconuenienter poteſt dici locus, ſupra modum conceptus noſtri infirmi. Sic Ioannes in Apocalypſi ait uerbum dixiſſe: ego ſum α & ω, principium & finis: ſed finis, requies, & bonum, ſunt idem. Deus enim eſt locus animæ, ut Pſalmiſta, & Auguſtinus, & alij fatentur. Sed quia Deus eſt, unde omnia recipiunt ut ſint: ideò requietio omnium eſt. Quæ enim non ſunt, ad ſe uocat ut ſint: eſſe autem, eſt ad quod omnia uocãtur ut ſint. Et extra eſſe: ſunt inquieta: nam quæ non ſunt, non appetunt niſi ut ſint, ubi quieſcãt. Eſſe igitur quod eſt principium omnium quæ ſunt, eſt finis, locus, ſeu requies omnium: uti in omnibus, quæ ab arteuel natura fiunt, conſpicimus, cum ſunt, tunc in eſſe quieſcunt. Locus temporis, eſt æternitas, ſiue Nunc, ſiue præſentia: & locus motus, eſt quies: & locus numeri, eſt unitas. Nam quid uidetur eſſe in tempore, niſi præſentia? Fluit enim tempus, & eius fluxus eſt de eſſe, hoc eſſe eſt præſentia, ſeu Nunc: ſicut dicitur, quod de ſolo tempore habemus Nunc. Neq; ſunt plura Nunc, ſed unum tantum nam Nunc non trãſit in præteritum, neq; de futuro, dici poteſt Nunc. Nunc igitur, à quo & ad quod fluit omne tempus, eſt eſſentia ſeu eſſe temporis, quod nominamus hodie ſeu æternitas, ſeu Nunc quod ſemper ſtat immobiliter. Vnde Nunc æternitatis, eſt ipſa æternitas, ſeu ipſum eſſe, quo eſt eſſe temporis, & eſt Deus æternus, qui eſt ſua æternitas. Principium enim ipſius eſſe, ſimiliter & locum temporis nominamus æternitatem Et ut ſentio, quod quando ad motum reſpicimus, quod nõ reperimus in motu eſſe niſi quietem (mouetur enim omne mouens de quiete in quietem, ſicut tempus, de Nunc in Nunc, neq; ſunt plures quietes circa quas fit motio, ſicut plura Nunc) quies igitur eſt ſtabilis eſſentia motus. Vnde omne quod mouetur de eſſe quietis, ad eſſe quietis mouetur. Hoc autem ſtabile & ſempiternum eſſe motus, eſt quies, quæ eſt Deus. Qui enim attendit, in coincidentiam principij & finis, atque quod in abſoluto termino, termini à quo & ad quem coincidunt: ille uidet huius ueritatem. Sic de numero: nam numerus progreditur de uno ad unum, neq; aliud eſſe numeri reperitur, quàm unum: nec ſunt plura unum, ſed unum unum eſt. Vnitas igitur, quæ eſt & entitas ſeu eſſentia, eſt una, quæ eſt principium & finis, & locus omnium entium, ſeu omnis numeri numerabilis. Deus igitur, ut eſt eſſentia entium numerabiliũ: dicitur entitas, ſeu unitas, ſeu unus Deus, qui eſt ſua unitas. Sic raciotinatio, eſt motus rationalis ſpiritus, de ueritate in ueritatem. Et eſt una ueritas ſolum, quæ dicitur Deus ueritas, quia quies ſeu locus rationum ratiocinantium, ſiue intellectualium diſcurſuum. Sic de alijs ſimiliter concipito, & reperies in uarietate nominum, eundem Deum, locum, ſeu quietem omnium, qui eſt principium, quod cum fine coincidit omnium creaturarum.

Locus.

Volentes indagare ubi Deus ſit, primò notemus, quod melius poſſumus uidere,

ubi non sit. Dicamus, ipsum non esse in aliquo, includente defectum. Nam cum patientia defectum priuent, & negent aliquid esse, licet etiam aliquid ponant esse præter id, quod priuant aut negant, & Deus sit ipsum esse plenum, de cuius plenitudine, omnia quæ sunt accipiunt ut sint: quomodo esset in aliquo patiente defectum? Deus enim est ipsum esse, qui nullum esse potest abesse: ei nulla conuenit negatio seu priuatio, sed propria est ei soli negationis negatio, quæ est mucro & apex puritissimæ affirmationis, iuxta illud: ego sum qui sum. Nec seipsum negare potest: negaret autem seipsum esse, si uel ipsi aliquid deesset, uel ipse alicui deesset. Deus est in omnibus, & in nullo: in quolibet enim est, ut ens est: in nullo uerò, ut hoc ens est. Hoc mihi uidetur non esse aliud, nisi quod Deus est quasi forma formarum, forma absoluta seu essentia, quæ dat formis esse, Et Deus est esse omnis esse: sicut esse unitatis, est esse omnis numeri Sed sicut unitas nō est binarius, nec ternarius: sic nec Deus est cœlum aut terra. Vnitas, est principium & finis binarij (terminatur enim binarius in unitate, qua sublata, desinit esse binarius) sic Deus est principium & finis uniuersorum: finis scilicet, cuius non est finis, infinitus scilicet. Si igitur Deus non est nisi in esse: tunc (dicit magister Eccardus) non est in tempore, nec diuisione, nec continuo seu quantitate, nec in aliquo habente magis & minus, nec in distincto, nec in ullo creato ut est hoc uel illud, nec in ullo proprio: licet sit in omnibus ut sunt entia. Sicut albedo, in omnibus ut sunt alba, & non est in ipsis ut sunt temporalia, quanta, distincta, seu hoc & illud. Deus enim est qui est: & esse, est nomen eius, & est ipsum esse quod omnia appetunt. Et mihi uidetur non esse aliud dicere, omnia quę sunt ut sunt, esse in esse quod est Deus: quam quod Deus qui est ipsum esse, sit in omnibus quæ sunt ut sunt. Nam quo modo essẽt: si ipsum esse, non esset in ipsis? sed esse, quod est in omnibus quæ sunt, est in quolibet quod est incontractè ad hoc uel ad illud, ut omnia quæ sunt, per ipsum sint id quod sunt. Si enim ipsum esse, esset in cœlo contractè, scilicet in cœlo ut cœlo: non esset in terra: & terra, quo modo esset sine esse? sic est in omnibus, ut sunt: & in nullo: in omnibus, ut sunt: & in nullo contractè, ut hoc sũt.

Esse. *Eccardus.*

Augustinus. Cœlũ autem: est esse contractum & terminatum. Sic Augustinus loquitur in libro de uera religione, de ueritate, quæ est in omni loco, sed non localiter seu contractè: sed dum est in omni loco, manet ab omni loco absoluta, quia est in omni loco illocabiliter: est enim in esse loci, quia esse loci in ipso. Et non est in loco, licet ab esse loci non absit: quasi sicut esse manus, est in esse omnium digitorum. Sumunt enim omnes digiti esse suum, à plenitudine esse manus, & nisi esse digitorum, esset in esse manus, non essent.

Tempus. Ad quæstionem, ubi fuit Deus antequam crearet cœlum & terram, respondetur non absonè, quod non fuit ad hunc intellectum, quod si fuisset fuisset in tempore. Fuit enim, est alicuius temporis, quod nondum erat, est enim simile, ac si quæreretur, ubi fuit æternitas quando non fuit tempus? Et si quis quæreret, ubi fuit Deus ante mundum? hic præsupponit, falsum, scilicet extra esse, esse esse, extra Deum, esse increatum locum. Et si diceretur: fuit ergo ab æterno mundus. Respõderi potest uno modo, quod in eodem Nunc æternitatis, fuit Deus & mundus. Nam non incœpit mundus in alio Nunc æternitatis, sed in eodem in quo Deus est: Nunc enim illud, est sine principio & fine, & est Deus. Et dici potest, quod quia Deus est ipsum æternum ut ab eo est tempus: sic mundus temporalis, est, & fuit semper & ab æterno, scilicet Deo. Itaq; fuit semper omni tempore. Imò nunq; fuit uerum dicere, quod non fuit: nam omni tempore, quando hoc dici potuit, quod mũdus non fuit, tunc fuit. Et fuit ipsum, est ab æterno: sed nõ est æternum, quia tempus Et est falsa imaginatio, quod intra Nunc æternitatis, à quo fluit tempus, & ipsum tempus aliqua mora mediet. Inter esse æternum, & esse temporale, nulla mora cadit: & hoc est idem ac si diceremus, inter esse Dei & esse mundi, nihil mediat. Et si considerares, mundum fuisse ab æterno, implicare contradictionem, quia præsupponit, temporale & principiatum posse esse intemporale & sine principio: diceres, mundus temporalis non est æternus, licet ab æterno fluat. Quomodo tunc dicitur à sapientibus semper fuisse? Respondetur

ſpõditur,quia ſemper,intelligitur pro omni tẽpore: Diceres,tẽpus igitur fuit ſemp(Reſpõdeo ita. Nã hoc non eſt dicere aliud,niſi qđ tempus fuit omni tẽpore,aut tempus ſemper fuit tempus. Semper em̃,nõ eſt ęternũ,nec ſine quãtitate,quia nõ eſt ſine tẽpore & mẽſura illius,dicitur tot ſolaribus reuolutionib.cõpræhendi. Diceres,imaginor plures annos fuiſſe. Dico imaginationẽ non exire quantitatem, nec poſſe dari quantitatẽ,qua maior imagiari non poſsit. Sicut aũt imaginatio errat,quando connexum cœli imaginatur quantitatem ſic ſcilicet,quod ſedens ſuper connexitatem,poſſet brachium extẽdere: ſic dico imaginationem falſam,qua quis imginatur, mundum poſſe eſſe maiorem. Nam concipit, inter Dei magnitudinem cuius non eſt finis, & mundi magnitudinem finitam,poſſe cadere medium,quod eſt falſum. Pariformiter dico imaginationem falſam, qua imaginaris ante ſemper, eſſe tempus, & ante tempus motũ,qui non poteſt niſi in tempore eſſe. Vnde Propheta,qui de præterito, determinatã temporis quantitatem exprimit,nobis apperit imaginationem excedẽtis quãtitatis temporis,eſſe erroneam. Quæreres, potuit ne Deus prius creare mundum? Dico quæſtionem iſtam uti alias dictas,contradictionẽ implicare, ante creationẽ poſſe eſſe creaturã. Vnde ſicut quantitas quæ cũq; non euacuat infinitam magnitudinẽ: ſic nec tempus æternitatem. Quare potentia Dei infinita & æterna, quæ hoc poteſt quod uult: non rectè concipitur,quando talis quæſtio formatur. Nam quæſtio preſuponit,omnipotentem non poſſe omnia quæ uult, & Deum non eſſe Deum. Deus eſt ſeu habitat in altiſsimis,& nõ eſt in tempore. Igitur qui temporalia & tranſitoria amplectuntur, quaſi in ipſis is ſit, quem omnia appetũt,decipiũtur. Sic & diuiſi in ſe, & continuo ſe quantitati corporali ſeu imagini, quæ terminos quantitatis non egrediũt, & illis inhærentes, quæ magis & minus recipiunt: non habent Deum, qui eſt infinitus, & ab ijs omnibus abſolutus. Sed oportet qui ad eum peruenire cupit,ut ipſum quærat in altis & altiſsimis,in cœlis,in medio,in intimis,ſcilicet caligine & nebula: & fiat ἅγιος,ſine terra, ſiue ſine terrena affectione ſanctus, & filius Iſrael in luce habitando, abijciendo opera tenebrarum. Quælibet creatura corporalis, quum ſit finita, habet locum in quo conſeruatur: ſicut planta in terra, roſa in ſpina, piſces in aqua, aues in aere. Sed ſpiritualis, nec loco circunſcribitur, nec conſeruatur, quum non ſit in loco corporali. Res æternales ut pater,& filius,& ſpiritus ſanctus, non ſunt in loco, ſed ambiunt omnia loca: quia ſicut locatum conſeruatur à loco, ita locus à Deo. Dicitur autem Deus eſſe in loco,propter quoſdã effectus,quos operatur ibi: ut enim dat operationem & efficaciam,operandi in creatura,dicitur eſſe in mundo.

Ex ſermone. Semen eſt uerbum Dei.

PRinceps naturæ attrahit: quia à quo habetur eſſe, & benê eſſe, & paſcentia uitę,ad illum properatur. Omnia enim creata ſunt,ut ſint: et inquantum ſunt, in tantum gerunt imaginem illius ſui principij,quod uerè eſt fons omnis eſſe Omnis igitur motus eſt ad eſſe,à quo ſolo recipiũt omnia ut ſint: ſicut calidũ, ut ſit calidum,& plus incaleſcat, quia non appetit calidum ut calidum, niſi eſſe optimo modo, quo fieri poteſt eſſe calidum,mouetur ad principium ſuum,ſcilicet ignẽ, à quo habet quod eſt calidum: & attrahitur per ignem, ad quem properat amoroſiſsimo motu. Sic λόγος ſeu ratio, quæ eſt uerbum Dei, à quo habet anima humana, ut ſit rationalis: properat linquẽdo ciuitatem ſuam, ſcilicet opera carnis, ad uerbum à quo eſt,ut augeatur ratio & ſapientia,per præſentiam lucis eius. *Attractus.*

Sicut calidi locus ut calidi,non eſt niſi ignis: ita animæ rationalis ut rationalis,non eſt niſi purus intellectus,eius creator.

Nullus ager quantumcunq; cultus, niſi in ipſum Sol irradiet feruorem & uigorẽ, fructum affert: quoniã Solis uigor,attrahit de potentia in actũ, fructum,per immiſsionem influentię. Ager noſter ſi non eſt conuerſus ad Solem iuſtitiæ,nullum unquàm fructũ uitæ afferre poterit. In iniuſtis igitur,non eſt uiua ſapientia: licet enim uideantur eſſe ſapientes,tamen non ſunt,ſicut zizania non eſt triticum. *Fructus.*

Colligit de agro ruſticus omnia neceſſaria, ad uitam terrenam: ſic homo de agro *Ager.*

intellectuali, omnia necessaria ad uitam diuinam, cœlestialẽ, & incorruptibilẽ, nã omnia bona ueniunt pariter cum sapientia, quæ est immarcesibilis uita. Est enim ager ille uiuus, quasi specularis splẽdor, omniũ rerum speciem repræsentans, quia est thesaurus seu locus specierũ: sicut si forma mundi seu charta Cosmographiæ, quæ uniuersi in se gereret similitudinem, & in se omnia mundi contineret, in eo intellectualiter reluceret, in qua relucentia, intueretur intellectus in seipso, quicquid scire uellet in hoc mundo. Aratur, & colitur ager, & simplificatur Euangelica arte: sed non appa ret quantæ capacitatis & ubertatis sit, nisi tunc uerbo seu λόγῳ apparente post hunc mundũ: quia tunc experitur, se similem diuinæ sapiẽtiæ, & in se habere uitam, & lætitiã sempiternam. Quasi sicut ferrũ intellectualiter uiuũ, seipsum in speculũ continuè plus rectificando et simplificando, in politissimũ et rectissimum speculũ perficeret: nesciret quantæ fœcunditatis esset, nisi quãdo forma formarũ repræsentaret. Et tunc experiretur, se ob suam simplicitatem, subitò transire in similitudinẽ formæ apparentis. Et tunc gauderet, se in tantã perfectionẽ peruenisse, qua nulla maior esse posset: quoniam in se reperiret formam formarum, quę dat omnibus esse, uiuere, et intellige re: & se transisse in eius similitudinem intellectualem.

Speculum uitæ.

Scientia huius mundi.

Alia est scientia mundi, alia Dei. De scientia mundi pascuntur illi, qui mũdum constituunt finem suum, uti sunt filij huius sæculi, qui prudentiores sunt filijs alterius sæculi siue mundi, in generatione sua. Et hæc scientia est humanæ adinuentionis, quæ est similis fœno, quod terra de se producit, sine alio satore. Sed scientia quæ de sursum uenit, est à satore uerbi, qui nobis in hoc Euangelio manifestatur similis, optimo tritico seminato, & orto, & recepto in bona terra, & fructum centuplum producenti. Triticum in se complicat perfectionem omnis grani, sicut aurum omnis metalli, & homo omnis animalis. Et secundum terram in quam cadit, producit fructum, quia uertitur in siliginem, si terra non est tantæ fœcũditatis, sicut exigit triticum: maximè, si respectus cœli, ad tritici generationem proportionatus, ei deficit, seu calor cœlestis siue Solis. Et econuersò, siligo uertitur in triticum. Quare in peruersis cordibus, uerbum Dei non producit triticeum fructum, sed lollium potius, ut in hæreticis.

Triticum.

Finis mundi.

Sicut si sapiens aliquis, ad finem ut possit sapientiã suam manifestare, desponsaret sibi uxorẽ, & ex ea generaret sibi filium, & illum ab omnibus inquinamentis custodiret: ne malitia immutaret intellectum eius, & demũ in eius intellectum seminaret uerbum seu sapiẽtiam suam, ita quod finis omniũ operum non esset nisi manifestare sepientiam suam, ad quem finem omnia ordinasset: sic concipiendũ est uniuersum mundum ordinatum ad finem ostensionis sapientiæ Dei, per quam & mundũ fecit, & ordinauit sapienter, ad ipsius creatricis sapientiæ ostensionẽ. Et in illo ordine uniuersi, ad filiũ Dei dilectũ peruentũ est, in quo sine mensura posuit Deus omnes thesauros sapientiæ absconditæ, à quo possent cæteri eiusdẽ speciei homines, recipere gratiam & participationem sapientiæ, ut sic meliori modo pro sui ostensione & communicatione, quæ sapientiæ ex sua naturali bonitate inest, omnia sint perfectissimè condita. Et mundus sensibilis, ordinatur ad mundum intellectualem: & ager in mundo sensibili, ad agrum mundi intellectualis, sicut similitudo ad exemplar, & figura ad ueritatem. Quæ omnia benè consideranti, quàmbreuissimè nobis ex sacratissimo hoc Euangelio reuelantur.

Ex sermone. Lumen ad reuelationem gentium.

Lumen. Radius.

LVmen habet multas proprietates: cadit aliquando in speculũ, & reflectitur: cadit in densum corpus, & frangitur, ut in aqua penetrat aliquando. Et dicũt Perspectiui de triplici radio: scilicet reflexo, fracto, & directo siue perpendiculari. Recipiunt quidam, qui uidentur politi in superficie, lumen sapientiæ: sed reflectitur & reijcitur. Contra illos dicitur: beati qui audiunt uerbum Dei, & custodiunt illud. Contra illos, in quibus recipitur lumen, sed non incedit rectè ob medium densius, quia frangitur à perpendiculari, dicitur: estote factores uerbi, & non

non auditores tantum, fallentes uosmet ipsos. Et iterum: uide ne lumen quod in te est, tenebræ sint. Sunt aliqui, qui audiũt & non faciunt, quia tenebræ manent in una parte. Directum autem penetrat & illuminat, quia deuotè recipitur & impletur, & perfectam operationem facit, quia ad æternam beatitudinem perducit.

Ex sermone. Respice.

REspiciamus melius ad calorem, sine quo spiritus nihil sapidi, in omnibus etiam pretiosissimis cibis reperire potest: qui est ignis spiritualis, et dicitur charitas, Sicut carnes, nisi sint coctę, non conueniunt homini etiam esurienti & sano: ita sine decoctione quæ fit charitate, nullus cibus conuenit spiritui, etiam famescenti & sano. Est autem propria assimilatio, inter tinnientem sonum & uerbum. Nam ęs sonans, & cymbalum tinniens, uidentur aliquid uiuacitatis habere, quia pulsant aures per motum: sed nihil habent uitæ uiuificantis: cum eis spiritus desit, qui moueat spiritum audientis. In uerbo autem rationalis hominis, est sonus, & sub sono spiritus, informans & enutriens spiritualem naturam, quæ est intellectualis. Sic dare eleemosynam & sine charitate, est cymbalum tinniens. *Calor.*

Sed cum decoctione charitatis, est opus uiuificans operantem. Sicut prædicare etiam in lingua angelica sine charitate, assimilatur cymbalo tinnienti, cum charitate uerò, uerbo seu operi uiuificanti. Charitas, est forma uiuificans omnem actum studiosum, sine qua non est uirtus uiua.

Spiritus per charitatem extensus, & capacior factus, manet capax: sicut cũ massa auri in ignem fusa, fit capax ciphus. Hæc capacitas manet, quam opere fusili acquisiuit, si reponitur in loco quietis: licet ipsam possit perdere ex contrarietate, quamdiu est in loco turbationis. Sic anima in hoc mundo, cuius capacitas est igne charitatis, opere fusili seu misericordiæ extensa siue acquisita: licet in hoc mundo ex concussione & contrarietate, ipsam capacitatem perdere possit, si tamen euaserit hunc mundum, & ad locum quietis, scilicet cœlorum regna peruenerit, nunquam excidet, nunquam eam perdet, sed manet semper. Fides autem & spes transeunt, quæ sunt quasi instrumenta, ut capacitas introducatur. Fides est quasi fornax, ubi recipitur aurum fundendum. Spes est dispositio fundendi ciphi, in firmo receptaculo excauata. Facto cipho, nec de fornace, nec de figura curatur, quia forma habetur, quæ querebatur. Charitas autem quæ facit animam capacem, facit ipsam capacem amoris Dei seu gratiæ: amor enim, est capax amoris amati: gratia est donum, quod solum uerè amans desiderat. Et si rectè consideretur, sicut amor formæ se aperit, ut formam amati in se capiat, & in unione illius quæ est conformitas delitietur: sic charitas, amor est amoris, qui Deus est. Ideò quæ Dei sunt, quærit: uti ea quæ non uidentur & æterna sunt, sicut ueritas, iustitia, uirtus, & id genus reliqua. Aurum in fornace non liquescit, nisi spiritus seu uentus succurrat, per influxum siue insufflationem: quod quidem est, nisi spiritus sanctus influat dulcedinem amoris, non liquescit anima. Sicut ignis omnibus frigidis ut calefiant, influit calorem: ita spiritus sanctus, omnibus in Dei amorem conuertendis, charitatem influit. Deus enim absconditus, aliter non fit nobis suauis & diligibilis: nisi preguſtetur in spiritu nostro, odor suauitatis ab ipso immissus. Sicut pomum absconditum in odore quem spirat, se appetibile facit, ut quæratur amore, & quasi fructus uitæ diligatur: sic anima zelosa, dicebat se currere in odorem unguentorum dilecti, per quem fuit attracta. Si illa maxima (quæ Paulus enarrat) in homine reperiantur sine charitate, nihil sunt: homo habens illa, & non charitatem, nihil est. Charitas est enim sine qua spiritus non uiuit, nec motum uitæ, nec opera uitæ habet, sicut anima sensibilis, sine calore non potest operationem uitæ exercere. *Capacitas.* *Fides. Spes. Charitas.*

Videre rem per speculum & in ænigmate, est potiùs rem non uidere seu cognoscere, nisi in coniectura, per quam fingo ænigmaticè figuram rei non uisæ: ubi autem est perfecta cognitio, ibi est uisio facialis, nam hoc est uidere, modo quo cognoscitur res, sicut homo facie cognoscitur. Nunc ex parte cognoscimus & imperfectè,

imperfectè, quia cognitio coniecturalis, est sine certitudine: ibi autem cognoscam (ait) ut cognitus sum. Nam qui amat Deum, is cognitus est ab eo: quantò igitur plus amat cognitus. Et ideò uti ex amore amanti cognitus est, ita cognoscit: nam amare intra se habet cognoscere.

Charitas igitur, est forma & perfectio, omnium rationabilium actionũ seu uirtutum, sicut lux in omnib. uisibilib. nam est perfectio omnium. Et quantò aliquid plus habet lucis: tantò plus perfectionis. Id autem quod incorruptibile est in omnibus, est lux. Amore, spiritus spiritui cõglutinatẽ: fecit enim Apostolos habere animã unã, & cor unum. Spiritus rationalis est liber, cuius libertas dicitur uoluntas. Quando igitur uoluntas conglutinatur amore ad aliquid, est spiritus unitus amoris nexu, ad desideratum seu amatum. Si igitur spiritus non est alligatus ad hoc uel illud amabile, temporale uel finitum, sed liber manens ab omni nexu contracto, solùm se conuertens ad charitatem, quæ est forma omnium formarum amabilium, quæ est Deus: ille spiritus, transit in unionem cũ incorruptibili lætitia, quę est delectabilissima immortalis. Quare spiritus radicatus in charitate, liber manet et absolutus ab omni contractione, in uerò & æterno Deo suo, q est charitas ipsa unitus. Nõ est cõstrictus in aliqua creatura, quæ ex se non habet dare quicquam, cum nihil habeat quod non receperit: sed in ipsa charitate, à qua est omne desiderabile, & à qua est ipsum uiuere intellectuale, quod tantopere spiritus noster desiderat esse æternum. Charitas igitur, est nexus spiritus nostri liberi, ad uitam uiuificantem.

Opera uerbi. Mira res, uerbum in fide operatur opera uerbi: uerbum: in homine operatur opera hominis: & in omnibus rebus operatur, uti ait: pater meus usq; modo operatur: & ego operor, nam omnia opera nostra, in nobis operatur: spiritus patris uestri est qui loquitur in uobis Sed Christi fides, est supra omnem creaturam: quia est fides filij Dei. In illa fide de uerbo filij Dei prægnante, secundum mensuram fidei, operatur uerbum opera uerbi, quæ sunt omnipotentiæ opera, secundum uoluntatem, secundum quam quæ uoluit fecit.

Ex sermone. Vbi est thesaurus tuus, ibi & cor tuum.

Imitatio. IVstus ut iustus', non est nisi in iustitia: sicut albũ ut albũ, non est nisi in albedine. Christianus ut Christianus, nõ nisi in Christo. Habemus autem, si in Christo manere uolumus, necessariũ esse, ut ipsum induamus: quem induens, nõ manet in comessationibus & ebrietatibus, sed ut ipse ambulauit ambulabit. Sicut uolens esse iustus, studet induere iustitiam; & calidus caliditatem, qui uult esse calidus, ubinam studet induere caliditatem, certè in igne. Nã licet plura calida reperiantur, illa omnia participatione ignis calida sunt: plenitudo enim, non nisi in igne. Licet enim plura calida reperiantur, ibi autem est thesaurus, ubi recipiunt omnia calida caliditatem. Christus est plenitudo gratiæ, de cuius plenitudine, omnes qui gratiã assequuti sunt, receperunt. Sicut enim in calore, est fomentum uitæ sensibilis, quæ in calido & humido consistit: sic in gratia, est pascentia spiritus. Gratia, est radius Solis iustitię, Christi Dei nostri. Viuit amans ut amans, in gratia amati: Christianus ut uerus Christianus, non nisi in gratia Christi, cui se omni studio quærit assimiliare. nam id quod diligit, habere cupit. Si igitur thesaurus ueri Christiani Christus est: tunc cor eius in omnibus illis locis reperitur, ubi est Christus & illic est uerus minister Christi, qui eum ut minister, in omni loco sequitur. Qui igitur sequitur Christum ad mortem, erit cum Christo in resurrectione.

Gratia.

Ex sermone. Hæc est uoluntas Dei, sanctificatio uestra.

Amor. NEmo potest sequi Iesum adeò abundè, quin magis eum sequi possit. Dilectio enim est, in qua sequendus est, quæ nunquam poterit esse talis, quin maior esse possit in omnibus qui ipsum sequuntur: ipse autem in charitate nos præcedit, qua nulla maior esse potest. Ideò conari semper debet Christianus, ut magis abundet in amore. Et si opera sensibilia non recipiunt augmentum, ut sunt ceremoniæ, abstinentiæ, uigiliæ & similia: saltem crescat semper chari-

charitas,ut pauca opera,fiant cum maiori charitate.

Anima rationalis nihil habet,nisi liberam,electionem, per quam ab uno fugit, & ad aliud accedit,pellit & attrahit, sicut uis punctalis magnetis:& nominatur uis illa à parte attractiua, uoluntas. Vnde uoluntas animæ rationalis, est spiritus uitæ eius. Quod si spiritus uitæ eius,scilicet libera uoluntas,alligat se concupiscentiæ corrupti bili:mortificatur uita animæ,quæ est libertas,& redigitur in seruitutẽ.Nam tunc non laborare, quin omnia quæ concupiscentiæ sunt faciat, & ei placeat cui se subiecit, ut placeat. Sic seruitus illa, mors est spiritus, liberæ uoluntatis. Vnde uoluntas manet libera & uiua, quæ conatur sine alligatione seruili, placere Deo:cui seruire,regnare,est. Ille est qui inuenta una bona margarita, uendit omnia sua,ut emat illam: quia in illa una, habet omnia. Efficitur igitur anima magis abundans, in libera & nobili & uiuifica uoluntate, quantò plus in ipsa Dei uoluntas est ei gratior & magis placens. *Libertas. Seruitus.*

Sicut uoluntas seu amor, uiuificatur amore amoris, à quo habet ut sit uolẽs,seu liberè amans, seu eligens. Si enim eligit libero amore illum, à quo habet liberam, electionem:augetur eligendi libertas, & tantò plus,quantò magis amor abundat. Et si rectè aduertis,amor Dei, non est quasi quis amet aliquod amatũ, aliud ab amore, seu ubi non coincidit amor & amatum: Deus amor siue charitas est, qui Deum amat, amorem amat, Vnde ubi amor est amatum, manet anima libera: non enim est alligata ad hoc uel illud, sed manet in amore, qui omne hoc uel illud amabile ut causa præuenit. Ecce quod uoluntas Dei,in nostra anima sanctificationem operatur, sicut uoluntas Iesu in Petro. Inordinatum amorẽ in omni peccato, uocat Apostolus passionem desiderij, ordinatum uerò amorem, uocat possidere uas suũ in sanctificatione, ut in matrimonio.Studiosa igitur opera, sunt nomina charitatis ordinatæ, uariè explicatæ:sicut colores,sunt nomina lucis,uariè terminatæ.Per sapientiã sanati sunt, quicunq; tibi placuerunt ab initio. Nam ex sapientia est ordo,et ideò ordinata charitas, est in sapientia.& si rectè concipis, ordo est sapientia. Peccatores autẽ,sunt extra sapientiam:iudicant enim de rebus, non secundũ conditionem ipsarum, sicut uisus, cui uidentur maxima parua. Peccatores enim diligunt terrena, quia uidẽtur eis magna, & postponunt cœlestia,quæ uidentur parua. Visus non decipitur in colore, sed in eo cui inest color:ut dum uidet alba remota, non decipitur in albedine: sed nescit an sit nix,lana,uel calx,& in hoc decipit̃,donec experiatur/Sic mundana uidentur peccatorib.dulcia,sed cum experiũtur,inueniũt ea amara/Amor ordinatus, est in sapientia & ueritate:inordinatus, in fatuitate & fallacia.Iustus amor & rectus, non in se, sed in amato delectatur,etiam usq; ad sui contemptũ:pergit enim à se,se derelinquens, & tã quàm nihil contemnẽs,& nõ quiescit in aliquo qđ per se nõ est amabile.Omne enim amabile contractum, in sua amabilitate se habet ad amabile per se, sicut accidens ad substantiã,& sicut figura ad formam substantialẽ. In homine habente rectam uoluntatẽ,procedunt omnes actus recti: uoluntas enim, est principiũ actuũ. Voluntas ergo creata,quæ non conformatur diuinæ uoluntati,est obliqua.Deus dedit homini donum,per quod potuit à morte & infirmitate esse immunis:sed ipse propria uoluntate se priuauit, & sic relictis donis Dei, se in mortem dedit. Deus etiam condemnat ad mortem æternã,non propter naturam quam dedit, sed propter culpam, cui se subiecit.Deus enim nõ uult mortem peccatoris neq; damnationem, sub ratione peccati uel damnationis:sed sub ratione iusti.Nulla est res uacua seu uana,in fundamento naturæ,quælibet enim res,propriam operationem habet. Sed anima est sicut oculus, qui cum modico puluere aspergitur,perdit uisionis aspectum,quod non contingit de alio aliquo membro. Omnis multitudo, ordine harmonico se ad unum nectit: sicut multæ uoces,unam resonant harmoniam,& multa membra unum corpus.Spiritus autem (qui nexus dicitur) in se unit membra, ut unita constituant corpus: membra autem necessariò sunt diuersa, ut proportione mediante, quæ cadit inter diuersa,possint harmonicè uniri. Spiritus enim uiuificans, in suo uiuificabili intrinseco, unit totum corpus uiuificabile, & per medium totius, omnes partes & membra. *Peccator. Harmonia Ecclesiæ.*

Recí-

bra. Recipit autem à toto quodlibet membrum uitã ordinatã. Et ſicut à toto recipit, ita ad totum refert: nam oculus ab anima, mediante corpore, recipit uitam, quæ conſiſtit in uidere, in qua uita deliciatur. Et hoc uidere, non oculi, ſed hominis uidentis: ideò oculus non ſolum ſibi, ſed & manibus & pedibus uidet. Et quia ad conſtitutionem harmoniæ, quæ homo dicitur, omnia membra ſunt ordinata: ideò continetur & quieſcit quodlibet membrum in loco, quãtitate, qualitate, & operatione ſua, quia nõ eſt ſuperfluum membrũ, ſed opportunũ ad conſtitutionẽ harmoniæ, quæ homo dicitur. Talis eſt Eccleſia, quæ eſt corpus Chriſti myſticũ, in qua eſt ſpiritus Chriſti, ſeu amor ſanctificans, cuius ſubiectum eſt anima rationalis: & illa uiuificat corpus, ſpiritus autem Chriſti uiuificat animam, & per medium animæ, corpus. Spiritus, uerbum uitæ eſt: aïa rationalis, ſacerdotium: corpus, fidelis populus. Recipit aïa à uerbo Ieſu ſpiritũ uitę, quod uerbũ latet in litera Euãgelij æterni, & reficit animã, & cõmunicat corpori: anima autẽ una eſt in ſacerdotio, in mẽbris ſcilicet intellectiua, ſicut una ſciẽtia in multis, uariẽ tamen. Et quia à Deo non niſi ordinatè (quæ enim à Deo ſunt) ideò Petrus eſt magiſter, cui pater reuelauit omne myſterium fidei: et idcirco ipſe habet cõfirmare fratres, & tenet cathedrã, cui ueritas alligata eſt. Epiſcopi in locum Apoſtolorum: Plebani in locum diſcipulorum ſuccedunt. Sic patet ordo ad unum in Eccleſia: & dignitas ſacerdotij, quæ eſt ut anima, in reſpectu ad corpus: & excellentia uerbi uitæ, quod eſt ſpũs uiuificans. Ipſa enim Eccleſia, uerbũ uitæ recipit ex ſcripturis, quia eloquia ſunt ei credita: & uerbũ uitæ dicit, quod illas ſcrutari debemus, ęa de eo ſunt. Spũs igitur, diuinæ ſunt ſcripturæ, in quib. ſpiritus uitæ, ſub litera mortificãte latitat: ut paradiſus malorum punicorum, & ager dominicus, atq; uinea Engaddi, & uera uitis, & puteus aquarũ uiuentiũ, quæ fluũt de Libano, & ſtellæ cœli, & herbæ atq; arbores & fruges terræ, & uina terræ, uiua animalia, & oïa, in qb. ex ſenſibili motu, pertingimus ad inuiſibilem uitam. Et paſtor per oſtium ſeu uitam quę Chriſtus eſt, ducit ad refectionẽ animas: & intrando et exeundo illa prata, paſcat inueniuntur. Dum enim intrat mundũ, Chriſtum ſequẽdo per actiuam uitam, aut exit ſequẽdo Chriſtum mũdum deſerens per contẽplationem paſcua inueniet. Hæc omnia ſic à Deo ordinata ſunt pro noſtra ſanctificatione: hæc namq; eſt uoluntas eius: ſanctificatio ſeu adoptatio noſtra, ad uiſionem gloriæ ſuæ, quæ ſolum ſanctis eſt uiſibilis, cum nihil coinquinatum, in regnum illud ubi ſedet rex noſter in gloria ſua, poſsit intrare.

Ex ſermone. Illa quæ ſurſum eſt Hieruſalem.

Viuendi ſtatus

QVatuor deſiderat homo: quoad uitam contemplatiuã, ſapientiam: quoad politicam ſeu ciuilem, honorificentiam, famam, & temporalia: quoad uoluptuoſam, delectationem & conſeruationem: quoad negotioſam, diuitias.

Ex ſermone. Salutem humani generis.

Deſponſatio.

CHriſtiani ſpiritu Dei aguntur, quoniã in ipſis non eſt uoluntas humana, ſed nec carnis, ſcilicet mulieris nec uiri, ſed Chriſti. Generis enim humani uolũtas, cõplicat uoluntatem carnis, ſeu mulieris, & uiri, & in una uoluntate eſt alia: nam quid uult mulier ut mulier niſi uirum, et contra? Et hæc coincidẽtia uoluntatum, eſt in humano genere, ut uita ſecundũ Adam propagetur. Sic inter animam & ſpiritum qui Deus eſt, nexus quidã oritur, quando anima deſponſatur Deo, ut ipſa non uelit niſi ſponſum ſuum, & in uoluntate eius non eſt niſi ſponſus. Ex hac coincidentia uoluntatum renaſcitur omnis qui ſecundum Chriſtum propagatur, & fit uti Chriſtus cœleſtialis, & Dei filius. Spiritus cœleſtes Chriſtiformes, ſunt uegetatiua uis mortis Chriſti: nam una eſt uis quæ regenerat omnes, & uitam præſtat cœleſtialem. Verbum internum ſapientis, ſeu conceptus incorruptibilis, induit corruptibilẽ uocẽ. Vox deſinit ſeu moritur, et uerbum uoce occultatum non moritur, licet ſermo loquentis ceſſet, ſed ſeminatur mediante mortali uoce, in animam diſcipulorum, & facit fructum uitæ. In terra moritur granum, & de terra, uita grani reſurgit: ex appetitu excellentiæ, mors & uita, ut præmiſimus: gloria in ſe complicat mortem & uitam:

Mors. Chriſti.

uitam: gloriam appetimus, & ob hoc dura patimur. Qui propter gloriam Dei seu immortalitatem patitur, ille recipit mercedem immortalitatis.

Paupertas spiritualis, scilicet cõtemptus omnium terrenorum propter Christum, sunt ueræ diuitiæ: quomodo enim potest esse pauper, possessor cœlestiũ diuitiarum.

Ex sermone. Missus est Gabriel angelus.

Ecclesia.

Ecclesia considerãda est quasi unum corpus, habens animam unam, & spiritũ unum. Anima uerò in qua est spiritus sapientiæ, consideranda est quasi corpus hominis, in habitudine ad animam suam. Sicut enim est anima una in homine, quæ se expandit per totum corpus, & aliter recipitur in qualibet parte corporis: sic spiritus sapientiæ, se expandit per rationalem animam Ecclesiæ quam illuminat, ut sic dicam per oẽs partes, sed aliter & aliter recipit. Vnde spiritus Iesu, q per uerbum, mittitur in animam Ecclesiæ, unit particulariter multos, in unitate uitæ diuinæ, anima unit multa membra corporis, in unitatem uitæ sensibilis: & extensio eius, est unio. Aliter autem capitur spiritus uitæ diuinæ, seu æternæ sapientiæ, per uerbum Dei in anima Petri, aliter in anima Pauli, & sic de singulis: quas tamẽ oẽs in se unit, ut sint omnes animæ in ipso spiritu Christi una, sicut omnes animæ discipulorum Platonis, in doctrina Platonica uniuntur, ut sint Platonicæ, licet aliter ipsam capiat anima Memnonis, aliter anima Critonis.

Intellectus.

Vnus est sponsus filius Dei, qui spũs est. Deus enim spũs est, habens in se ut internum uerbum, in quo intellectus resplendet: sicut lux in splendore, siue facies in immaculato speculo, in quo in summa æqualitate, quasi figura perfectissima substantiæ eius relucet: in quo uerbo, intellectus est intelligens. Nisi enim intellectus de se generaret, uerbum seu conceptum suiipsius: non esset actu intelligens seipsum, esse intellectum. Vnde quando intellectus seipsum assimilat, tunc ex ipso et assimilatione seu æqualitate eius, procedit intelligere amorosissimum. Sicut oculus naturaliter inclinatur ad uidere: ita intellectus ad intelligere, & omnis uirtus ad operationem. Sed finis, est in prima causa. Nam scire propter quid est, est quies intellectus. Sed intellectus qui est creator, & ratio rerum: non enim quiescit intellectus, nisi ad Deum, qui est causa prima, perueniat. Videre igitur Deum, est certitudo intellectualis appræhensionis omnis scibilis: quare fœlicitas intellectus. Deus autem (cum sit purus intellecto) est ipsa fœlicitas, cum nihil meliùs eo cogitari possit. Quare de se generat uerbum, ut procedat intelligere, sine quo non potest fœlix dici. Intellectus creator, omnipotens est: uerbũ eius, est uirtus seu ars omnipotentis intellectus & dicitur sapientia illa, ars, seu scientia. Et omnis intellectus, suam uirtutem, in arte seu scientia quam ex seipso generat, ostẽdit. Nobilis etenim intellectus, ex sua inuentione, artẽ seu sapientiã generat: miser & ignobilis, utitur inuentis. Et quando nobilis intellectus, generat nobilẽ conceptum seu artẽ: tunc amplectitur amorosẽ intelligere seipsum: quærit enim seipsum intelligere. Et hoc tunc melius fit, quando super seipsum reflectitur, sic eo ipso intelligere, ex se et propria inuentione procedente: sed non peruenit ad quietem ullus intellectus, nisi causam suiipsius appræhendat, quæ Deus est. Solus igitur Deus est, qui semper est fœlix, & qui omnibus intellectualibus naturis, præstat quietem & fœlicitatem. Nullus est creatus intellectus, qui possit ex se generare uerbum seu concepum, æqualem potentiæ suæ, cum potentia sua, non sit unquàm penitus in actu: semper enim plus & potest intelligere quàm intelligat. Non est igitur uerbũ eius æquale potentiæ. Quare nõ est consubstantiale substãtia eẽ non recipit magis & minus: sicut uerbum nostrũ potest esse æqualius principio suo ĩtellectuali, & clarius, & nobilius. Solum uerbum Dei patris, est æquale necessariò: imò ipsa æqualitas, alioqui non procederet perfectissimum intelligere, & Deus non intelligeret seipsum perfectissimè, ita nec Deus esset. Solus Deus, seipsum per seipsam, in seipso perfectissimè intelligit: omnes intelligentiæ, non in se, sed in Deo ut in causa, se intelligunt. Est igitur ars omnipotentiæ patris: uerbum, seu sapientia, quæ est spiritus, quæ intellectuali naturæ ostendere satagit, ut cognoscatur. Sapiẽtia, lux est quę non uult sub modio, sed super candelabrum, ad illuminationem intrantiũ regnũ pacis, cõstitui: quærit

Sapientia.

igitur

igitur animam̃ rationalem, in quam se transferat. Et quia non potest eius multiplicitas capi in aliqua: ideò multas creat animas, ut in multis meliùs suam infinitatẽ ostendere possit. Et quia sapientia spiritus est, qui nulla clauditur siue terminari potest creatura: ideò una in se manens, sibi innumerabiles desponsat animas rationales. Sed sola anima Christi una, qui unctus est pre cõsortibus suis, illi sapientiæ, in supremo gradu unionis, est unita. Habitat enim ipsa diuinitas seu sapientia in ipsa, non participatiue, sed in plenitudine: quæ plenitudo, est ut substantia seu corporalis mensura, quæ in se omnes includit, scilicet longitudinem, latitudinem, altitudinem, & profunditatem. In omnibus autem alijs animabus, unitur secundum participationem uigoris & captus: nam in una habitat, secundum scientiam prophetiæ, in alia secundum scientiã linguarum, & ita de alijs charismatibus. Sed secundum plenitudinem gratiæ: in Christo, ita quod omnis participatio, recipitur ex illa plenitudine. Scientia igitur in Christo, est scientia omnipotentiæ, quia incontracta, & ab omni defectu & terminatione absoluta. Nam in Christo sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ absconditi. In quantum igitur anima rationalis participat de æterna sapientia, in tantum est ei unita, quæ quidem ũnio, fœdus, seu desponsatio dicitur. Nam sapientia, secundum dispositionẽ seu capacitatem animæ, se sua luce quæ est eius bonitas immittit, & in anima delitiatur, ut fructificet quasi semen diuinum. Quare in Christo est unio diuina sapiẽtiæ indissolubilis, & fœdus perpetuum, inseparabileq; matrimonium: quia diuinitas, est ab humanitate ĩseparabilis. Caput mulieris, est uir: caput uiri, Christus, caput Christi, Deus. Desponsatio mulieris & uiri, est sicut animæ & corporis. Et desponsatio uiri & Christi, sicut animæ & intelligentiæ motricis. Et desponsatio Christi & Dei, sicut intelligentiæ & uerbi Dei ipsam mouentis. Sicut uxor subesse debet capiti suo uiro, à quo debet prudentia, & eruditione moueri: sic sensus rationi. Et sicut sensus rationi, sic ratio intelligentiæ: uti ratio discipuli mouetur per intelligentiam magistri, ut fiat intelligens. Caput autem Ecclesiæ seu scholæ, est magister unus, scilicet Christus, qui influit spiritum in rationem credentium, qui spiritus est ut fons aquæ uiuæ: caput autem Christi, Deus, nam anima eius intelligens, subest uerbo Dei patris seu sapientiæ eius, sub quo uerbo mouetur, sicut Apostolus uel missus, mouetur uoluntate mittentis. Sapientia se habet ad rationalem animam, quasi Adam ad Euam, posito quod Adam in similitudinem uirilitatis, uiraginem creasset: nam non fuit Eua, nisi ut Adam ad imaginem & similitudinem suam, in ipsa generaret filios & filias. Sic sapiẽtia non creauit rationales animas, nisi ut in ipsis generetur fructus, ad imaginem & similitudinem eius, & dicantur fructus, filij & filiæ Dei, qui ex sapientia in anima rationali generantur. Sed antequàm Adam in Euam, semen uitæ proijceret, per sui participationem: præcessit matrimonium, siue fœdus unitatis, quod in rationali creatura, omnem fructum uitæ præcedit. Et hęc unio est, quando uoluntas Euæ, se subijcit imperio Adæ uiri, tunc signo amoris, signatur anima, ut ait Agnes: annulo suo subarrauit me Dominus, ut nullum amatorem admittam, præter ipsum.

Desponsatio.

Ex sermone. Consummatum est.

Communio.

Sicut ignis non mutatur in ferrum, sed ferrum in ignem: ita inferior natura, mutatur in superiorem, mortalis in immortalem, uisibilis in inuisibilem, terrena in cœlestem. Omnes dignè corpus Christi sumentes, unus homo efficiuntur, quia omnes mutantur in Christum. Multorum hominum multæ animæ & corda, si per fidem & dilectionem adhæreant Deo, fiunt una anima, & unum corpus: qui igitur lædit proximum, in Christi animam peccat, à qua te separas indignus communione. Dignè communicans, incorporatur Christo, qui non moritur. Quare dignè communicantes, nec spiritualiter, nec æternaliter moriuntur, quia mortui quidem peccato, uiuentes autem Deo. Si quis (ait) manducauerit ex hoc pane, uiuet in æternum: quia caro mea est, pro mundi uita. Quomodo ergo moritur, qui in uita uera & essentiali absconditur?

Consummatio.

Christus qui ueritas est, est consummatio absoluta: quia omne quod fit, quando ad ueri-

ad ueritatem eius peruenitur, tunc est consummatum: consummatio enim est perfectio, & quies, & finis, non enim pergitur ultra. Vnde forma quæ dat esse, non recipit plus nec minus, nec subest motui sicut nec finis, sed bene quæ sunt ad finem. Christus igitur qui est ueritas, est perfecto omnis perfectibilis. Quare ipse nominatur lux, non simpliciter sed consummata: uera lux, est consummata lux in perfectione. Oratio Christi consummata, ideò pro sua reuerentia exauditus, orauit, ut credentes sint consummati.

Ex sermone. Dixi quomodo.

Sicut uirtus diuina est infinita: sic ipsa in unitate hypostatica, qua maior nõ est, in ratione meriti, persona enim meretur: & unio personalis efficit, quod meritum non potest esse maiu. Et ideó in se cõplicat meritum omnium humanarum uoluntatum, quę fuerunt & esse possunt. Sicut in Sole considerari potest natura corporalis, & illa de se non est magnæ uirtutis, & non potest uirtutem suam alijs corporibus communicare, quia non est radiosa. Est alia natura lucida illi unita, ita quod Sol ex unione utriusque naturæ, habet uirtutem, quæ sufficit huic sensibili mundo, ad uitam innouandam in uegetabilibus, & animalibus, elementis, & mineralibus per suam influentiam radiosam. Sic de Christo, qui est Sol iustitiæ: quia ex merito iustificat, & iustificatio animæ rationalis, sicut Sol sensibilis, uiuificat animam sensibilem. *Meritum Christi.*

Ex sermone. Consummatum est.

Posse mori nunquàm tollitur, nisi morte. Quare Christus per mortẽ tulit posse mori, ut per resurrectionẽ, natura perueniret ad immortalitatem. Et quantò possibilitas mortalis naturæ, magis fuit explicita: tantò perfectius per resurrectionem, ad impassibilitatem est deuentum. Est igitur natura humana assequuta incorruptibilitatem, in merito Christi, qui propria uirtute resurrexit. Intelligo uirtutem propriam, secundum naturam humanam, meritum esse, sic quod meritum eius tantæ uirtutis fuit, quod non potuit à Deo derelinqui amplius, qui tam diu derelictus fuit, quousq; passibilitas explicaretur. *Resurrectio. Mors.*

Omne corpus habet longitudinem, latitudinem, altitudinem seu profunditatem: sic & corpora beatorum, suas habent mensuras. Sed differunt sicuti stellæ: nulla enim stella, habet lumẽ ut alia. Sed esto, quod corporalis lux sit ut corpus beati, & corporales siue densæ tenebræ seu palpabiles, sint ut corpus damnati: tunc in corpore beati considera, animam rationalem esse omni gaudio perfusam, quæ dominatur corpori subtili, agili, impassibili, & claro, modo quo uult: talia enim corpora optamo habere. Ideò beati & fœlices talia habebũt, ut in anima & corpore fœlicitentur. Quãdo autem uidebunt se configuratos Christo, primogenito omnis creaturæ, uti resurrexit à mortuis: tunc quiescet uoluntas. Mali configurantur non resurrectioni Christi, sed ignominiosæ passioni, per passionem Christi, cui non sunt compassi, à qua non sunt redẽpti: & non possunt ad resurrectionem Christi peruenire, qui non Christo sunt passi, qui aiebat, sic oportere intrare in gloriam. Anima enim quæ non est Christiformis post resurrectionem, est in corpore ut in densis tenebris, & est mœstissima anima, cuius uoluntas est ab omni lætitia desperata, illa non habet motum uitæ, sed ut mortua, pondere corporis ad inferna trahitur.

Omnes resurgemus, sed non omnes immutabimur ad conformitatem eius, qui est resurrectio & uita. Configurabimur omnes in resurrectione Christo, alij ut triumphatori mortis, alij ut ad mortem condemnato. Nam omnes qui in monumentis sunt, audient uocem filij Dei & procedent qui bona fecerunt in resurrectionem uitæ, qui uerò mala in resurrectionem iudicij.

Ex

Ex sermone. Hæc scripta sunt.

Regeneratio.

HAbet quisq; suum primum diem introitus in hunc mundum, sed non est nisi una dies regenerationis omnium: quia est una immortalitas, quæ omnes efficit immortales sua unitate. Quando enim mortale induit immortalitatem, hoc fit regeneratione, quæ est una in omnibus, & fit unitate: quia induere, est superuestiri est medio uestimenti immortalitatis, uniri immortalitati: sicut medio caloris, uniri igni.

Corpus spirituale.

Nisi Christus ostendat se, est inuisibilis. Corpus eius qui de morte ad uitam resurrexit, est eo modo spirituale, quod nisi seipsum ostendat & reuelet, siue cognitioni sensibili ingerat, non sentitur. Sensatio enim ob obuiationē corpulentiæ, fit passione quadam, quæ corpulentia non est in illis glorificatis corporibus. Et quia illa caret corpulentia nominat Apostolus corpus illud spirituale, à spiritu uitæ diuinæ, quod fuit animale, ab anima sensibiliter uiuificante: aer enim corpus est, ut in folle experimur, & non attingitur tactu, nisi se ingrossando sensibilem reddat. Quomodo autem corpus longum, latū, & profundum, in mensura Christi sit inuisibile, & adeò subtile: potest imaginatio se iuuare in semine, puta nucis, uel glandis: cuius quantitas non augetur, sed extenditur per elementa, in arborē perfectam & magnā, in qua omniquaq; nihil est, nisi semen quod est essentia eius, & abscinditur de semine semē cum elemētato, & est eiusdem uirtutis. Si igitur elementata, per quæ extensio facta est seminis, imaginamur seperari uia corruptionis, manente semine extenso: manet ibi arbor magna inuisibilis, impalpabilis, & impassibilis. Sic si id, quod de essentia naturæ nostræ ex Adam traximus, consideramus extensum per uirtutem uegetatiuam, cum appositione nutrimenti, & deinde consideramus seperari elementa: quasi si modicū auri, extensum per massam aliquam metallarem formatā seu figuratam, cōsideretur remanere alijs metallis corruptis: tunc figura imago seu idolum, ex auro manet, nec est uisibile, nec palpabile, nec corruptibile. Vnde si eidē uniretur, spiritus uitæ intellectualis, illius imperio & uoluntate moueretur, & ianuis clausis per mininas rimas intraret. Et sicut modò homo est uisibilis uel palpabilis, quia natura assumpsit uestem elementalem: sic & tunc post regenerationem, posset induere sensibile corpus, & se uisibilem reddere, & exuere & inuisibilis fieri. Hoc autem scias, quod in Adā uis illa seu natura, creata fuit immediatè à Deo, & seminata in terra, quæ dicitur homo seu Adam: sicut etiam omne lignum, in se habuit semē suum à Deo, & multiplicatio ex precepto uerbi Dei facta est, ut sic ex uno, multi homines uenirent. Et si rectè cōsideras, uides quod essentiæ rerum immediatè à Deo sunt incorruptibiles, ut & sanctus ait Dionysius. Mors enim nō corrūpit essentiam: sed oritur mors, quando cessat motus uitæ, & mors nihil aliud est, quam seperatio. Ad communicationem & multiplicationem essentiæ, necessariū est, quod sit extensio seminis, per motum in elementato, ubi natura ad se attrahit, conuertit, & omnia facit, ut possit suam naturam multiplicare, creatorem imitando, qui omnes rerum essentias, ad imaginē & similitudinē suæ essentiæ, creauit: & quantū capit natura, etiā hāc uirtutē cōmunicauit. Vnde uidet quasi scintilla cælestis ignis, semē ipsum, qui ut multiplicetur & de se producat similē uirtutem, iungitur lignis corruptibilibus, licet in se sit inuisibilis, subtilis, incorruptibilis, & lucidus, quēadmodum de glorificatis dicimus corporibus. Aurum in mineralibus, est quasi essentia mineraleum incorruptibilis. Ideò quantò uiuū uita sensibili est nobilius: tantò & eius essentia. Et quantò uiuū uita rationali, nobilius uiuo uita sensibili: tantò & essentia eius, & sic de intellectuali. Sed de his, absq; determinatiua assertione, hæc sic dicta sint. Quid est, quod omnes tot laboribus, & tanto desiderio, quærunt per mare, per terram, per innumerabiles tribulationes: nisi posse aliquando uiuere in pace, iuxta suum beneplacitum? Sed nullo unq; tempore ad hoc deueniri potest, nisi medio Christi. Nam q̄diu homo est de hoc mundo, qui est in maligno & extra pacem positus, non reperiet pacē, quā mundus dare non potest: solus ille qui sequitur Christum, & credit ei ut filio Dei, hic quū sit mortuus mūdo, et eius uita abscōdita in Christo, habet pacē in aduersitate, quia diuitias in paupertate, uitam in morte, in humi-

humiliatione exaltationem,& in ſepultura reſurrectionem. Nec eſt alia pax Chriſti, qui omnia pro uita futura & propter Chriſtum, pro nihilo ut ſtercora reputare.

Ex ſermone: Eratis aliquando oues errantes.

Paſtus.

ESt Ieſus paſtor,& epiſcopus animarum noſtrarum : paſcit enim animas, modo quo animæ paſci poſſunt, hoc eſt uerbo & exemplo. Et quia Ieſus eſt uerbum illud,quod eſt ueritas:ideò ſeipſo paſcit. Verbum enim eſt,unde uiuit anima,& non omne uerbum,ſed uerbum quod ueritas & uita. Sicut uiſus paſcitur ſuo obiecto:ita & ratio,cuius obiectum eſt ueritas. Omne igitur uerbum non aliter paſcit,niſi in eo reluceat ueritas,ſicut pulchritudo quæ ineſt uiſibili,mouet delectabiliter uiſum: mouet,hoc eſt uiuificat,nam motus delectabilis,uita eſt. Sic ueritas quæ ineſt uerbo,uiuificat intellectum : pulchritudo autem, in quantùm uera,in tantùm uiuificat. Veritas igitur, in ſe pulcherrima eſt,& falſitas fœda,atq; mendacium turpe. Id quod paſcit oculum,eſt pulchritudo, ut ineſt rei uiſibili, ubi non reperitur in ſe ſed in alio,non in ueritate ſed in ueri ſimilitudine,& imagine aut ænigmate. Ideò recipit magis & minus illa pulchritudo, quia non eſt ſubſtantialis. Sed pulchritudo,uti eſt obiectum intellectus, eſt pura & incontracta ad colorem, uel figuram,& eſt ipſa ueritas,quæ non recipit magis nec minus. Et ideò eſſentia ſeu quiddítas,eſt obiectum intellectus:ſicut in uerbo quod latet ſub litera, eſt paſcentia intellectus,in figura uerò ſcripturæ,paſcitur oculus.

Iſta eſt paſcentia mirabilis, quo modo mors paſcit uitam:mori peccato, eſt uiuere iuſtitiæ:mori literæ,eſt uiuere ſpiritui:mori ſenſibiliter,eſt uiuere intellectualiter.

Sicut ſpeculans claudit oculos,ut uideat intellectu:ſic delectationem intellectualis uitæ quærens,fugit mundanam,quam niſi mortificet,non aſſequetur intellectualem,ſeu cœleſtem, quam mundus capere nequit, quia eam nec ſcit, nec cognoſcit, neque ſcire poteſt. Et eſt delectatio in ſpiritu, quæ teſtatur,ſpiritum ſanctum qui eſt pignus æternæ uitæ,adeſſe. Si enim Chriſtus ut purgaretur non eſt paſſus,& tamen patienter eſt paſſus,ut nos qui purgari indigemus, ſequamur ueſtigia eius:multò amplius nos peccatores uoluntariè pati debemus,mortificando quæ nobis ſecundum hunc mundum deſiderabilia ſunt, non murmurando ſeu maledicendo quum maledicimur,non reddentes malum pro malo,quum nullus noſtrum ſit ſine peccato:neq; unquàm aliquis repertus,qui ſaltem in uerbo non offendat.

Terrenorum fuga.

Liuor eius,eſt noſtra ſanatio : in liuore & infirmitate ipſius, quam ut tolleret noſtram infirmitatem aſſumpſit,eſt noſtra ſanitas:abſcondita eſt in eius triſtitia, lætitia noſtra: in eius paſsione,noſtra impaſsibilitas. Sic in eius deformitate,quia factus eſt non habens ſpeciem,neq; decorem,abſcondita eſt noſtra claritas:in eius ponderoſitate,qua pendebat grauiter, & qua caput, non habens reclinatorium, inclinauit ſe, abſcondita eſt noſtra agilitas:in eius uituperio, & deriſione, noſtra laus & gloria:& in eius mortalitate,noſtra immortalitas:in eius condemnatione,noſtra liberatio:in ipſo qui noſtros languores tulit,eſt noſtra beatitudo. Quapropter recte aiebat Apoſtolus,omnes theſauros intellectuales,qui ſunt ſcientia & ſapientia,in ipſo eſſe abſconditos,quia uerbum Dei.

Nihil uiuificat animas,niſi uerbum, quod ſe dat manducantibus. Verbum eſt ſemen uitæ,quod moritur in terra optima,ut faciat fructum uitæ. Dicit uerbum Dei ad animam eſurientem, cibus ſum rationalium ſpirituum, auidè degluti me,quaſi quis ſapientiam appetens,librum ſapientiæ auidè deuoraret:dum deglutitur liber,illuminatur anima.

Ex ſermone: Credentes ſignati eſtis.

Intentio.

NEmo intelligit ſcripturam alterius, niſi attingat uſq; ad intentionem ſcribentis. Sed ſi debet attingere,uſq; ad intentiouem ſcribentis,ut intelligat: oportet quòd una ſit ipſius & ſcribentis intentio,ſeu ſpiritus mouens. Sic niſi quis habeat eundem ſpiritum quem Ieſus, nõ attingit ad intellectum ſeu guſtum Euangelij.

Ex sermone: Trinitatem in unitae ueneremur.

Trinitas.

DIcit Aristoteles, primam causam esse trinam: quia est scilicet efficiens, formalis, & finalis. Vna causa est trina, seu tricausalis: est prima causa efficiens est prima formalis, est prima finalis. Non possunt esse tres causæ primæ, quia ante omnem pluralitatem unitas. Erit igitur prima causa, tricausalis: efficiens causa, non est formalis, aut finalis: sic nec formalis, finalis. Sunt igitur distinctæ, quando ipsas in suis hypostatibus intuemur. Sed quando ipsas in primitate intuemur, sunt una causa. Dicebat Plato ad Dionysium tyrānum, apud primum regem esse omnia, & eius gratia omnia: fortè uolens idem innuere, quod dicit Aristoteles, scilicet primam causam esse trinam: quia per primum regem, intelligitur omnipotentia, ita est causa efficiens. Et quia apud illum ut in causa dixit esse omnia, est causa formalis, siue forma formarum, quæ in se complicat omnem formabilem formam. Deinde dicit, quòd eius gratia omnia, sic est causa finalis. Quod est impossibile esse, non est. Vnde quòd res possit esse, habet ab omnipotenti causa, quæ efficit possibilitatem essendi. Quòd autem res quę potest esse fiat actu, hoc habet ab arte, in qua sunt omnes formæ, est enim causa formalis. Id uerò quod fuit & terminat causationem efficientis & formalis, est nexus possibilitatis & actus. Sicut figulus, possibilitatem efficit in terra, eam aptando, ut sit capax formę: deinde proponit uelle talem ollam facere cuius formam in mente concipit: post hoc per motum, possibilitatem quæ est in terra ut possit fieri olla, & formam quam habet in mente, connectit in uno magisterio, hæc tria insunt. Sed figulus, non efficit possibilitatem de nihilo, sicut prima causa omnipotens. Duplex est causa finalis: nam una est finiens seu perficiens opus, & dicitur finis intra: alia est finis operis, & dicitur finis extra. Vt autem ad primam tricausalem respicimus, tunc est causa finalis, causans nexum, & est causa operis, quia omnia propter seipsum operatur, scilicet ut manifestetur gloria sua: sicut si figulus faceret opus pulchrum, ad ostensionem gloriæ suæ, quia artem suam admirabilem manifestare uellet. Habemus ex Euangelio Ioannis, patrem & filium & spiritum sanctum, per magistrum nostrum unicum nominari uiuificantes, dicit enim: Sicut pater uiuificat: sic dedit & filio ut uiuificet: & deinde alibi spiritus est qui uiuificat. Quæramus igitur in uiuificatione, qualemcũq; gustum beatissimę trinitatis, Deus trinus & unus, est uiuificator. Id autem quod optimè uiuere debet, à prima causa uiuificante hoc habere necesse est. In essentia autem optimæ uitæ, necessariò est uiuens, cum notitia, & delectatione siue lætitia. Nam uiuens, qui non habet notitiam uitæ suæ, nequaquàm perfectè uiuit, sed est ut dormiens, seu oculus in tenebris: uiuens & cognoscens se uiuere, non est sine delectatione & gaudio. A' patre uiuificante habet spiritus rationalis (cuius est imago) ut habeat uitalem naturam: à sapiẽtia, seu uerbo, seu filio, qui habet uerba uitæ uiuificantis: formatur seu illuminatur, ut actu uiuat, siue intelligat se intelligere seu uiuere, quod idem est in natura intellectuali, in qua esse, & uiuere, est intelligere: à spiritu sancto uiuificante, habet lætitiam & gaudium, quia habet naturam uitalem, & intelligentem se uiuere. Quare est Deus creans naturam uitalem, uita rationali: est Deus illuminans illam, ut uideat se uiuam: est Deus fœlicitans seu lætificans ipsam.

Mens. VOlo adhuc inuestigare ex imagine trinitatis, trinitatem: spiritus intellectualis, ad imaginem Dei creatus, est rex cœlorum. In eius regno reperitur cœlum, in quo sunt omnia, & dicitur memoria: & reperitur cœlum, in quo fit discretio & electio, & uocatur notitia: & est cœlum delitiarum, & uocatur uoluntas. In cœlo primo regni mentis nostræ, quæ ab ipso cœlo nomen habet, quoniam mens à memoria dicitur: ibi sunt omnia, quia memoria est imago æterni Dei. Omnia igitur sunt in memoria, quæ est memoria eius, qui est omnia in omnibus. In secundo cœlo, ueniunt omnia in lucem, ut mensurentur, & habet mens nomen ab illo cœlo, quia à metiendo dicitur. In tertio cœlo delitiæ sunt: sunt igitur cœli, regna mentis. Habet autem mens in primo

mo regno, diuitiarum thesaurum, in secundo numerat & eligit, in tertio delitiatur. Memoria intra se habet ueritatem, iustitiam, pulchritudinem, & quæcunq; talia, perpetua & æterna, ut memoria æternitatis. In secundo regno, iudicat de iusto, uero pulchro: & nisi primum regnum ministraret ei ueritatem, iustitiam, & pulchritudinem, non haberet cum quo iudicaret quid iustum, quid uerum, quid pulchrum. In tertio regno, delitiatur & gaudet se reperisse, iustum, uerum, pulchrum. Studet igitur mens æquare regna: nam de memoria, generatur notitia. Et si tantùm posset mens intellige re, quantùm capacitas memoriæ se extendit: sequeretur ex hoc summa delectatio, & gaudium, atq; fœlicitas æterna. Nam tunc cognosceret Deum, qui in sua imagine quæ est memoria, occultatur, ut ueritas in imagine. Deus est omnipotens: omnipotentia, omnia complicat, & nominare ipsam possumus æternitatem: quæ si ad creaturam refertur, est principium sine principio, in quo complicantur omnia. Et quia est omnipotens, de se generat suiipsius notitiam seu lucem, nam non esset omnipotens, si se ignoraret. Et quia de se lucem producit, in qua se uidet, hęc lux in se habet omnipotentiam, cuius est lux, seu substãtialis figura. Ex his igitur, quòd omnipotens principium cognoscit se esse omnia: procedit fœlicitas, seu gaudium æternum. Omnipotens principium, est primum regnum, in quo sunt omnia complicitè. Secundùm regnum, est regnum filiationis, seu rationis, siue uerbi aut notitię, in quo omnia quę in primo regno patris sunt, quasi in memoria æterna sunt, ut de thesauro memoriæ in lucem, ubi discernuntur omnia, explicata. In tertio regno, quod est regnum in spiritu sancto, sunt omnia ut amplexa cum gaudio & charitatè, quasi auide quæsita, & lætè inuenta, & est regnum lætitiæ & fœlicitatis.

Ex sermone: In principio Deus creauit cœlum & terram.

DIxit Deus fiat lux: nominat lucem. Id autem quod non est, non habet nomen. Erat igitur lux uera, quæ fieri debuit. Et ideò ista quæ fiebat, fuit uera lux facta, quia facta est lux. Ac si quis pictor diceret, pingatur Socrates, & eo ipso quo dixit, sit pictus Socrates qui nominabatur: fuit uerus & uiuus Socrates, qui pingi debuit, & modò pictus est. Et non est hic pictus Socrates, Socrates ille qui est uerus: sed Socrates cum addito, scilicet pictus. Sic lux facta, nõ est simpliciter & absolutè lux uera, sed lux uera facta: neq; est sine ueritate, quia in quantùm est, in tantum uera est. Vnde lux uera, dat illi esse: quia in quantum benè facta est, in tantum est uerior imago eius. Ita uidit Moses, lucem intelligentiæ aduenire homini seu terreno Adæ, ex uerbo Dei, prout ipse id ipsum hic complicitè dictum, postea explicat longiore sermone. *Lux.*

Lux illa, leges nobis lucidas dedit, per quas cognoscimus filios lucis & Dei, & filios diffidentiæ. Sacramentum Eucharistiæ, est sacramentum filiorum lucis: nam qui Christum recipit, induit arma lucis, & ad filiationem Dei peruenit. Nam nisi ad conformitatem Christi quis perueniat, manet in tenebris. Veritas, est lux sapientiæ seu uerbi Dei: qui Christum induit, ad ueritatem peruenit, à quo omnes tenebræ abiectę sunt & separatæ, & omnis error & mendacium, in eo nihil habent. Spiritualis lux, non est sine omni tenebrarum obscuritate, nisi separetur per uerbum Dei: omnis lux corporalis, habet aliquid opacitatis & tenebrarum admixtum; inuenitur enim una lux clarior alia, ideo nulla reperitur adeò clara, quin possit esse clarior. Licet Solaris lux sit adeò clara, quòd non sit clarior: tamen infinita uirtus creatoris, non est terminata in Sole, quin possit creare lucem clariorem. Sic nulla lux spiritualis seu intelligentiæ, est sine tenebris ignorantiæ, excepto solo uerbo Dei, quod est ratio & ueritas absoluta. Qui igitur ex suis naturalibus, ueritatem uti est attingere præsumit, seipsum seducit, & in errore manet: sed qui sibi non credit, & audit uerbum Dei, & illi soli obedit, ille perducitur ad ueritatem, quia per ueritatem ducitur. Qui Christum credit uerbum Dei incarnatum, nõ hæsitat in omni promisso eius. Promittit autem quòd ipsum & eius doctrinam recipientes, usque ad filiationem Dei peruenient, & fient in regeneratione ei similes, & æterni regni cohæredes & possessores. Consum- *Eucharistia.*

mata autem illuminatio, est in hoc nostro sacramento: in quo si Christum filium Dei credimus, non hæsitamus substantiam panis in corpus eius conuersam, eo dicente: hoc est corpus meum. Vnde si uerbo Dei, panis transit in corpus Christi, quid mirum, si uerbo Dei terrenus homo fit cœlestis, conformis filio hominis, qui est & filius Dei?

Ex sermone: Hoc facite in meam commemorationem.

Eucharistia.

SIcut non tenemur habere Christum in memoria, quemadmodum species sensibiles in memoria reponuntur, quia non uidimus eũ, nec audiuimus, nec tetigimus, sed solùm uti fide ipsum recepimus uerum filium hominis & uerum filium Dei: ita credere debemus, esse ueraciter in sacramento, non localiter, non dimensiuè, non coloratè. Et sicut per fidem, ueraciter uidetur in memoria, sic & in sacramento. Potest introductio fieri, quomodo creato homine, ubi lux fuit in tenebris, & non fuit compræhensa. Demum populus unus fuit electus, de semine Abrahæ, qui in tenebris Aegypti opprimebatur, à qua regione per mare rubrum ductus in desertum, ubi iniit fœdera cum Deo, & facta illi promissio, quòd ad terram ubi abundantia edibilium prout optare posset, perduceretur, si seruaret legem tabularum huius promissionis. Recepit sacramenta multa, sed manna fuit consummatio sacramentorum, in quo præfigurabantur delitiæ terræ promissionis: & id quod sub specie מַן־הוּא fide prægustabant, assequuti sunt in re in terra promissionis. Sic hoc sacramentum, est uerum manna, & regnum cœlorum, Hierusalem supercœlestis, ubi in re omnia sunt ad oculum, quia uisio Dei, & fœlix boni fruitio.

Est etiam supremæ charitatis sacramentum. Nam quum Christus usq; in finem dilexisset suos, ut ostendit in cœna: tunc quia non sufficiebant omnia, ad perfectissimam charitatem, nisi seipsum daret pro omnibus, cuius hoc est admirabile sacramentum, recipit enim se in manus suas, & in sacramento fregit ac distribuit. Sicut si panis uiuus, seipsum frangeret & distribueret, ut uiuerent illi quibus se distribueret, & ipse distribuendo moreretur. Tradidit sic se Christus nobis, quasi ita se moriendo distribuat, ut nos uiuificaret.

Est etiam sacramentum filiationis, quæ consummata fide attingitur. Nam in ueritate huius sacramenti, tollitur omnis hæsitatio, circa filiationem Dei. Quia si panis potest transire in filium Dei: igitur & homo, qui est finis panis.

Ex sermone: Dominum Christum sanctificate.

Iustitia.

SIcut enim oculi mei sensibiles, sensibilia uident, & aures sensibiles, non nisi sensibilia audiunt: sic Deus, qui est ipsa absoluta iustitia, oculis suis scilicet iustitiæ, non nisi iusta, & auribus suis scilicet iustitiæ, non nisi iusta percipit. Oportet igitur illum, qui sub datore uitæ militare uult, seruire ei iustè, & in habitu iustitiæ. Dedit Deus hominibus Adæ & Euæ habitum iustitiæ originalis, quia uocauit eos ad regnum suum immortalitatis: sed quia hoc donum amiserunt, ruerunt in mortem. Oportet igitur denuò iustitiam indui, si ad fœlicitatem peruenire cupimus.

Ex sermone: Membra uestra templum sunt.

Dilectio.

QVærentes scire, diligunt ueritatem quam quærunt: si autem ipsam diligis quam quæris, diligis quod ignoras, & non ignoras, quia quæris. Deus eñ ueritas est. Modus igitur appræhendendi scientiam ueritatis, seu appræhẽdendi Deum cunctæ intelligentiæ, est accedere ad ipsum, spiritu desiderij seu amoris. Dum dicitur, quòd nihil incognitum amatur, uerum est, nisi coincidant uerum & bonum. Charitas enim quæ Deus est, quantum diligitur, tantùm intelligitur: & quantùm diligitur, tantùm cognoscitur à charitate: & tantùm cognoscit diligens, quantùm diligit. Nota coincidentiam.

Ex

Ex ſermone: Si quis non amat Dominum.

GRatiarum multitudinem ſequitur inæqualitas, & inęqualitatem diuiſio. Sed ante omnem multitudínem, unitas: ante omnem inæqualitatem, æqualitas: ante omnem diuiſionem, nexus. Sic uidemus in uirtute unius ſpiritus, omnia ſpiritualia dona contineri. Sic de diuiſione adminiſtrationum, quæ ſunt auctoritates. Nam uariæ ſunt adminiſtrationes, ſiue adminiſtrantium auctoritates, quæ fiunt in uirtute Domini, ſeu ſpiritu Ieſu: nam contemnens auctoritatem, cõtemnit Chriſtum. Omnes operationes quæ fiunt in Eccleſia, ſunt opera Dei, qui operatur omnia in omnibus. Deus autem ſpiritus eſt-unde omnia bona. & omnia ordinata, & omnia uera, à ſpiritu ueritatis ſunt. *Gratiæ.*

Conſidera tu fidelis habens ſpiritum Dei, etiam ſi non habes donum manifeſtationis eius, quòd manifeſtatio nõ arguit illum ſanctiorem te, qui habet donum: quia ſpiritus cui uult dat manifeſtationem, & non eligit illum magis ſibi gratũ, ſed aptũ ad manifeſtationem, per quam ſequatur utilitas. Ioannes Baptiſta nullũ fecit miraculum, tamen gratia ſancti ſpiritus, quæ gratum fecit ipſum Deo, non caruit, per quam fuit alijs ex mulieribus natis ſanctior. Sed qualis eris, quum apparuerit ſpiritus ille, q in te eſt ex manifeſtatione? uirtutes eius, in alijs recipito. Nam ſi in manifeſtatione in alijs, uides eum ſapientem, ſcientem, ſanantem, uiuificantem, talis eſt ſpiritus qui in te eſt, licet nunc non appareat: ſed quando Chriſtus apparebit, à quo procedit ille ſpiritus, eris ſimilis illi, & occultus ſpiritus, erit manifeſtus. Tũc enim ſpiritus uitæ, quẽ bibiſti per fidem, quaſi aquam mundam: erit fons ſaliens & uiuus, æternaliter uiuificans. Fons enim qui ex ſe exerit aquam, nunquàm deſinit fluere: ſic fons uitæ, nunquàm deficiet. Fluit igitur uita de ſpiritu indefic ienter, in animam quæ ſpiritum potauit, ut aqua in terram ſitientem: exemplum. Bibitur quaſi aqua ſpiritus Dei, per ſpiritum noſtrum intellectualem: & aqua quæ non apparet uiua, quando manet in bibente fit fons, quælibet pars aquæ eſt aqua, & quilibet fons ſatiat: nam qualis ſitis, talis potatio. Ecce uarietatem fontium, ex uarietate ſitientium & potantium. Sed omnes fontes, ſunt uitæ fontes. Portant fideles hunc theſaurum, ſcilicet ſpiritum De, in fictilibus uaſis, quaſi ardens candela in opaca lucerna portaretur: & nõ uidetur lux eius, ob tenebroſitatem mediĳ, quod eſt de hoc mundo. Sed quando per mortem tranſit corruptibile, & reſurgit incorruptibile: clarũ & lucidum erit tunc corpus, & lucerna fulgoris, quaſi lucerna diaphana & tranſparens, nihil habens opacitatis & tenebrarum permixtum. Sicut aër in lucerna, & in aëre ignis, ſeu lux illuminans aërem, & deinde eius medio lucernam: ſic eſt ſpiritus uitæ in ſpiritu hominis, qui ut aër eſt ſolùm capax uiui ignis, ad quem ſe conuertit ut uiuat: & per medium ſpiritus intellectualis glorificati, illuminatur lucerna ſeu corpus, ut ſimiliter fiat glorificatum ſeu illuminatum, lumine gloriæ. Habemus autem ſecundum menſuram fidei formatæ, hunc theſaurum in fictilibus uaſis. In quibuſdam igitur magna eſt fides, & ardens lux, quę nõ poteſt etiam per uentum quamuis magnum, quem tentator immittit, extingui. Alĳ uero modicæ fidei, de facili deficiunt, & ſpiritus extinguitur. In quibus autem penitus extinguitur, tam parua fides eſt, quòd nunquàm denuò accendatur, qui à Salomone impĳ uocãtur. Et poteſt hoc peccatum dici in ſpiritum ſanctum: quia neq; in hoc ſæculo, neq; in futuro, remittetur, quia eſt peccatum ſuffocans, & extinguens fidem, ſiue agnitam ueritatem. Paulus autem hunc iubet hominem hæreticum, quem experimur auerſum, eſſe uitandũ, nullæ enim admonitiones proſunt in eo. Alia peccata ex infirmitate carnis, licet ſint mortalia, quia tenebroſitatẽ, in anima generant, quaſi in aëre nubes nigra, quæ ſe illuminationi Solis reddit ineptã: non penitus extinguntſpm̃ fidei, licet formã uitæ fidei non recipiant: quia aũt ſpiritus nõ eſt extinctus, poſſunt illi per pœnitentiã ſe purgare, ut denuò ſint capaces illuminationis. Quando igitur conſcientia adhuc malè acta damnat, & dolet de commiſsis malis, & ommiſſis bonis: ſignũ eſt, ſpm̃ non eſſe in peccatore penitus extinctũ, maximè quando ſe retrahere incipit, à conſuetudine peccãdi, & orat ut detur gratia, quòd ignis, per chriſtum in terrenam ſuã naturã miſſus, ardeat: ardor eſt feruor amoris. Ignis, unde diui- *Manifeſtatio ſpiritus.* *Peccatum.* *Charitas.*

nus ardor procedit,est spiritus, qui & charitas dicitur. Et sicut ignis,in materia incon sumptibili,nunquã cessat calefacere: sic spiritus sanctus, qui & charitas est,in ani ma intellectiua,nunquàm cessat uiuam lætitiam, quæ est ardor charitatis immittere, quando materia in quam immittit,est capax immixtionis & incõsumptibilis. Et no minat Apostolus,cor animam ipsam,qui ait:charitas Dei diffusa est in cordibus no stris,per spiritum sanctum,qui datus est nobis,Cor enim dicitur,quia centrum uitæ. Sic spiritus sanctus,dicitur charitas:licet charitas sit ex spiritu sancto,diffusa in cen trum uitæ nostræ,sicut cor dicitur anima,licet ex anima sit diffusio uiræ cordialis. A nima intellectiua respectu spiritus Dei,non ineptè nomẽ materiæ habet:sicut amor ueritatis,est forma animam intellectiuam formans & uiuificans,atq; in motu ponẽs. Verus enim amor ueritatis, à spiritu sancto procedit,qui dicitur charitas, & spiritus ueritatis. Quando igitur peccator orat,ut spiritus in Dei amore ardeat,uti Christus uoluit qui immisit,tunc potest spiritus hominis denuò illuminari,& promptior fieri ut ardeat:post purgationem uaporosæ terrestreitatis. Christus enim uenit,ut mit tat ex spiritu suo ignem in animas nostras,& uult ut ardeat,& per ipsum de claritata in claritatem transformemur,& sic nos fœlicitatem assequamur. Hunc igitur meritò diligere tenemur,qui docendo quæ sit uita æterna, spiritum infudit,per quem hæc ui ta datur. Et qui non amat illum,ille est in ultimo anathemate,quo maius nullum esse potest,quia mors ęterna:& nominatur Maranatha Syro nomine,hoc est,usq; ad Do mini iudicium,seu aduentum maledictus. Id quod animorum concordiam efficit & cõseruat,est charitas:Est igitur spiritus Iesu,in quo fideles unum sunt,spiritus Dei,q charitas dicitur. Sicut in corpore humano sunt uaria membra, quæ in se non habent uitam nec subsistentiam,sed necesse est ut sint in unitate corporis, & tunc mediante corpore,à spiritu uiuificãte corpus,omnia membra uiuunt, quodlibet in ordine suo: sic in corpore spirituali,sunt oculi, aures, os, lingua spiritualiter,quasi quædam uires seu potentiæ spiritus Iesu,quæ sunt ordinatæ ad unitatem in spiritu,unde effluunt o mnes uires. Et ideò omnes fideles uniuntur, ut mediante Ecclesia seu corpore Chri sti mystico,possint de spiritu uitæ Iesu uitam participare. Per uictoriam Iesu,qui sibi omnia subiecit,& demum est Deo patri subiectus,ut Deus sit omnia in omnibus:o mnia perueniunt ad finem:& absorbebitur mors,& sequetur resurrectio. Nõ quòd corruptibilis caro aut sanguis,uitam æternam aut incorruptionem possideant: sed e conuersò, incorruptio & spiritualis atq; cœlestialis,incorruptibilis uita, subicit sibi corruptibilia,attrahens ad consortium suæ immortalitatis. Quasi immortalitas sit in dumentum, quo induti mortales,fiunt immortales ob ipsum indumentum,sicut ca ro corruptibilis,manet sine putrefactione, ob balsamum quo ungitur. Et sicut tũc ab sorpta est corruptibilitas putrefactionis, in uictoria imputrefactibilitatis balsami,q est liquor imputrefactibilis:sic mortalitas,absorpta in uictoria immortalitatis natu ræ,scilicet quę mori non potest. Stimulus autem mortis,peccatum est. Nam quòd na tura quæ potuit nõ mori,facta est mortalis,ex peccato euenit. Sed Christus solus est, qui est uictor peccati & mortis,cuius uictoria est liberatio à peccato,scilicet à stimu lo mortis. Lex non liberauit à peccato,sed est potius uirtus peccati:facit enim scien tiam peccati. Scientia autem,est uirtus peccati. Venit enim peccans, contra consci entiam. Quare non habens usum rationis,penitus scilicet ignorans,non peccat. Aut potest intelligi de legibus,quæ non haberent uigorem peccati, nisi esset lex imperãs aut prohibens.

Incorruptibilitas.

Ex sermone:Effœta.

Corpus & anima purificata:

Dicitur Deus,ignis deuorans seu consumens. Ecce ignis uult consumere ar borem,prius ab ea tollit humiditatem,& animam uegetatiuam,cuius sedes est in humido:separat deinde terrenam fœculentiam, & demum elicit con ueniens,scilicet aëreum uaporem, quem attrahit, & in attractum immittit spiritum suum lucidum & calidum. Et omnis substantia grossi ligni depurata,resur git in similitudine ignis subtilis, propter unionem eius cum igne, & inhabitantem spiritum ignis in eo. Nomino spiritum ignis,quemadmodum lucidum Solem sapi-

piens

ens ſpiritum uocat,ob ſuam actiuam mobilitatem. Sic ſpiritus Ieſu cœleſtis, purgat animas,&(terrenis concupiſcentijs mortificatis & eiectis) puriſsimam atque clariſsimam ſubſtantiam,quæ eſt ſummitas intelligentiæ eius,attrahit, & in eam immittit ſpiritum ſuum ueritatis, ut ibi maneat, per quam reſuſcitatur & uiuificatur continuè immutando,uſq; ad eius conformitatem.

Ex ſermone:Laudans inuocabo Dominum.

LEx Chriſti,eſt lex ſpiritus, quæ loquitur de charitate ſeu amore ſpiritus,quo amore,ſpiritus noſter ſpiritui qui Deus eſt, coniungitur, & inenarrabili & immortali lætitia paſcitur & uiuificatur. Et quia homo animalis non concipit uitam lętam,niſi animaliter & ſenſibiliter:diabolus ſubtiliter inficere uolens Euangelium,introduxit pſeudoprophetam Mahumet, quaſi ſciolum Euangelij & ſcripturæ,ut daret intellectum animalem,qui gratus eſt homini animali.Sic laudauit Chriſtum & Euangelium,ſed appoſuit falſum intellectum,promittens paradiſum uoluptatis ſecundùm carnem,& delicias corporales. Et quoniam crux Chriſti, eſt ultimum teſtimonium ſpiritualis intelligentiæ Euangelij,ſcilicet quòd uita ſenſibilis eſt penitus nihili facienda,& morti danda pro uita ſpiritus,quoniam animaliter mori pro ueritate uitæ ſpiritus adipiſcenda,eſt tranſire de morte ineuitabili,ad uitam æternam,&hoc ex merito Chriſti in cruce:ideò doctrinam Mahumet,diabolus uidetur hominibus perſuaſiſſe,ut ex ipſa ueniret caput malitiæ, filius perditionis,qui ſe inimicum Crucis Chriſti conſtitueret. Permiſit autem Deus illum regnare, quouſq; illam magnam Romam nouam ciuitatem Conſtantinopolitanam, plenam templis ſanctiſsimis,occuparet. Nam illi ĩhabitatores ab unitate fidei catholicę, quoad proceſsionem ſpiritus ſancti,ſchiſmaticè receſſerunt,& demum fidem ſubdolè promiſſam,in ſynodo Florentina,ad finem habendi contra Turchum adiutorium,non ſeruauerunt.Non enim niſi deluſoriè acceſſerunt ad hunc finem,ut temporale commodum aſſequerentur.Et ideò poſtea oſtenderunt, uoluiſſe Eccleſiam Romanam decipere,quia plures qui in recepta unitate permanere uolebãt, ut hæreticos abiecerũt. Duo itaq; permiſit fieri Deus:ſcilicet quòd illi doloſi ſchiſmatici,corrigerentur per ſubactionem ciuitatis, & boni expulſi tepiditatem Chriſtianorum excitarent. Sic factum eſt quòd Turchus ſuperbè dominaretur ciuitati Conſtantinopolitanæ, quę per Conſtantinum Chriſtianum Imperatorem denominata fuit, ut deceptores uiderent ſe deceptos,& Romanus pontifex ad animum reciperet,crucis honorem eſſe etiam armis defendendum.Poſuit autem in animo ſuo Turchus, illam uictoriam uel le extendere uſq; ad antiquam Romam,& omnes fines Chriſtianitatis. Venit rumor propoſiti illius tyranni ad nos,ac quòd eius potentiæ nemo reſiſtere poſſet. Longanimis Deus,permiſit negotium uſq; ad deſperationem peruenire, ita ut omnis noſtra potentia, pertimeſceret aggredi illum magnum Turchum,cuius exercitus extimat̃,quadrigentorũ milium armatorũ.Fecit inſtrumenta bellica,machinas,bonbardas inauditas,quibus nulli fortiſsimi muri poſſent reſiſtere, non curauit in terrorem noſtrum prænunciare,Andoralbam caſtrum fortiſsimum,& clauem regni Vngariæ uelle occupare,&ex illo totum regnum illud potentiſsimum,&cetera loca Chrianinitatis.Prædicatum eſt populo,ut ſe ad occurrendũ pararet, incitationes factæ ſuut; ſed timor omnes noſtros principes ĩuaſit. Venit Turchus, deiecit muros oppidi,nulla uidebatur ſpes reſiſtentiæ.Sed poſt omnem humanam deſperationem,pauci pauperes cruce ſignati,contra inimicum crucis,occurrerunt, & clamauerunt ad Dominum,cuius ſe per crucis ſignum fideles ſuos profitebantur,& præſente Cãpi ductore Hungariæ Ioanne Huniad,milite Chriſtianiſsimo,in die ſanctæ Mariæ Magdalenæ crux Chriſti uicit inimicum, & turpiter de nocte aufugit Turchus, cæſis ſuis,dimiſsis Chriſto bõbardis & machinis inauditæ magnitudinis, & multis ualdè, ut ſic ſuis propriſs armis, per Chriſtum compeſceretur à perſequutione. Hæc eſt dies boni nũcij,in qua recepimus plures literas,huius miraculoſæ uictoriæ. Quapropter conuenimus, ut laudemus Deum, qui mirabili ordine memoriam crucis renouauit;

Animalis hominis.

Captiuitas Conſtantinopolis.

agente hoc per flagellum, quo ſomnolenti excitaremur: & ut eum inuocemus, qui ſe oſtendit pium protectorem, quando tota fide ad ipſum recurrimus, ſcientes quia indubiè ſalui erimus, ſi ex toto corde, nos ſuę tuitioni commendauerimus.

Oratio. Viua eſt oratio, ubi adeſt purus intellectus, qui eſt uerbum mentis. Mens enim ut à memorando dicitur, eſt ſine qua non fit conceptus. Concipis enim, uitam in memoria habens: quomodo aliter produceres eius conceptum? deinde de memoria & uerbo, ſpiratur affectus & deſiderium ad conceptum. Exprimitur igitur in oratione, ſpiritus deſiderij, ſub ſignis uocalibus: prorumpere in uocē, eſt oſtendere exuberantiā deſiderij. Affectus ille ſpiritus noſtri, eſt penetrans cœlos, & pulſans aures Dei. Oportet aūt eū qui uult impetrare, attentiſsimè aduertere, quomodo oratio omnia creata excedit, ob ſpiritū noſtrum intellectualē, qui ſeipſum acuit quaſi ignis, qui ſuā uirtutem ex motu multiplicat. Si rectè conſideras, orationi cedit natura, motus cœli, & omnis creatura: orauit Helias, & non pluit, & facta eſt ſterilitas: iterum orauit, & pluit, & facta eſt terra fructifera: orauit, & ignis cuius motus naturalis eſt ſurſum, deſcendit de cœlo. Nonnè Sol à motu ordinario ceſſauit, ob orationē? habet igitur oratio quandā omnipotentiā, nō ex ſpiritu noſtro, ſed ex ſpiritu qui eſt in ſpiritu noſtro ex motu enim ignis, concipitur deſideriū. Eſt in ſpiritu noſtro quędā potentia concipiendi in ſe ſpiritū diuinū, ſi ſaltē ſpiritus noſter ordinatè diſponitur. Non fit conceptus in ſpiritu, ſine fide; quod.n. non credimus, ſpernimus & abijcimus. Fides igitur te poſſe à Deo conſequi id quod petis, præcedit, puta: non dubitas Deo omnia poſſibilia, & quòd ipſe donat omnia bona affluenter: petis, & accipis. Oportet te capacē eſſe doni: petis lucē, & nō expurgaſti dēſitatē opacitatis: petis caſtitatē, & nō uis deſerere mulierū cōſortia, & luxuriæ incētiua: petis miſericordiā, & non es miſericors, ſed habes rancorē aduerſus proximū: petis tēporalia nō neceſſaria, ſed nō habes pietatē ut rectè diſpenſes: petis honores, ſed nō habes pauptatē ſpūs, ut honor ſit tibi onus miniſterij, multis in ſalutē. Capacitas ſpūs tui ad ſpm̄ Dei (q̄ charitas eſt) recipiēdū, conſiſtit in cōformitato, ſimilitudo.n. iūgit. Si uis ſpm̄ ueritatis, odire te oportet mendaciū (diſſimilitudo.n. diſiūgit) & ita ſpūs tuus fit capax, ad recipiendum bonum ſpiritū, quando omne id quod aduerſatur bono, non ſolùm non amat, ſed abhorret.

Fidelitas. Fidelitas dominis placet, quia ſine ea non eſt dominatio: dominatio enim, nō poteſt niſi diligere fidelitatem, adeò quòd ipſam iudicet nunquàm ſatis remunerabilē. Quantò enim magis ipſam extollit: tantò laudes eius magis augentur, & principatus clareſcit. Dominus igitur, fideles ſibi non deſerit. Fides autem uult, ut quanti Dominum æſtimas, tantùm fidelis exiſtas. Qui igitur habet fidem, quòd Dominus cui ſeruit, ſit imperator uitæ & mortis: in omnibus mandatis eius ſe fidelē uſq; ad mortem incluſiuè oſtendit, talis meretur in ſuis deſideriſs exaudiri, quia fidelis. Fides igitur firma & formata, dat perſeuerantiam: nam nō dubitās Dominum daturum, non deſiſtit à petendo: fidelis, nunquàm deſperat. Pulſat igitur importunè, quaſi uiolentans: quia fides magna cum perſeuerantia, omnia impetrat.

Ex ſermone: Suadeo tibi emere à me, aurum ignitum & probatum.

Dilectio proximi. EST dilectio prima & maxima atq; uera, quæ dicitur charitas: alia eſt imago & ſimilitudo ilius, & dicitur dilectio proximi. Et niſi dilectio proximi, ſit imago dilectionis Dei, non habet perfectionem. Nihil enim perfectum abſolutè, niſi Deus qui charitas eſt. nihil participatione perfectum, niſi inquantùm eſt imago abſolutè perfecti: non eſt aliqua figura ſeu imago, niſi in quantùm in ipſa relucet ueritas. Imago enim, in qua nulla eſt ſimilitudo exemplaris, nihil habet ueritatis. Similitudo igitur, eſt ueritas imaginis. In imagine, nihil eſt niſi exemplar, in contracta ſimilitudine. Dilectio igitur proximi, inquātùm eſt ſimilis dilectioni Dei, adimplet mandatum, nam in ipſa id quod apparet, eſt ſimilitudo. Sed ſpiritus qui ibi latet, eſt charitas, quam illa dilectio ſimilitudinaria figurat.

Dilectio proximi, eſt diligere Deum in imagine. Cum diligo hominem, qui uti ego Deum patrem habet, in ipſo diligo patrem, cuius geſtat imaginem. Sicut qui dili

git

git filium regis propter regem, in filio diligit patrem, & complacet patri: quia scit, ꝙ creator in sua creatura, & filio seu imagine, quam uocauit ad sui consortium & hęreditatem, habet complacentiam. Qui igitur diligit proximū non propter Deum, sed propter utile aut commodum quod cunq; non adimplet mandatum, nec est in charitate Dei, sed suiꝑsius, quia se diligit in proximo. Hinc est quòd uera opera misericordiæ sunt sancta, quia procedunt ex dilectione proximi, in qua Deus tantum respicitur. Amore peruenimus in cognitionem Dei. Quamuis nihil amatum, nisi cognitum: tamen Deus qui propter infinitam cognoscibilitatē, est incognoscibilis, sicut lux Solis quæ de se est uisibilis', propter nimiā luciditatem est à nostris oculis inuisibilis, est similitudine cognoscibilis. Omne enim quod fuit incognitum, intrat per similitudinem in cognitionem: sicut incognita facies, fit per suam similitudinem quæ in oculum uenit, cognita. Scimus autem quòd Deus est charitas. Dilectio autem proximi, est similitudo charitatis. Venimus igitur ex dilectione proximi, quasi per imaginem & similitudinem, in Dei cognitionem. Amor naturalis ostendit nō esse quicquàm amore desiderabilius: nā sublato amore & cōcordia, omnia ruūt: sublato amore & delectatione, omnis uita sensibilis est ī tristitia, & morte, & deficit. Id igit quod præstat uitā cū lætitia & delectatione, amor est, quo nihil dulciùs, nihil meliùs potest cogitari. Vnde fons tāti boni, ex quo effluit uita, seu lætitiæ & dilectionis motus: exuperat omnem sensum, & est quies omnis motus, & aliquid meliùs quàm cogitari possit. Ignis ob calorem & lucem, habet similitudinem amoris, qui est ut calor in naturalibus, & ut lux in spiritualibus. Ideò in similitudine uirtutis ignis, ascenditur ad qualemcūq; Dei cognitionē, secūdū Dionysiū. Nominat igitur spiritus Christi (qui loquebatur Ioanni) charitatē: aurū ignitum & probatū, ꝙa illud locupletat. Si respicimus in cælū, uidemus oēm uirtutē in Sole: si in terra, omnē mineralem uirtutē in auro: si ad mediū, mirabilē uirtutē in igne. Et in his tribus sensibilibus corporibus, charitatē suas similitudines posuisse, & in ipsis relucere uirtutē eius, asserimus. Nā sicut lux Solis, omnes stellas facit lucidas & ad se conuertit, quoniam in uirtute eius complicatur omis luciditas uelut in fonte, & ideò est prima & maxima lux: sic charitas se diffundit per intellectuales naturas, & eas ad se conuertit, ut sint suam naturam participantes, quæ natura est uera lux; illuminans omnem spiritum, uita diuina & incorruptibili. Oportet autem ut in suo intrinseco, ipsam irradiationem recipiant: & tunc non manent in ipsis tenebræ ullæ. Luna enim terrenæ naturę, Solarem radiū non recipit in profundo: ideò manet tenebrosa, & in superficie quæ ad Solem conuertit, est illuminata. Sic anima nostra, quæ est ubi tempus & æternitas uniuntur, scilicet in horizonte æternitatis: nō recipit spiritum charitatis, nisi in suprema potentia, ad Solem iustitiæ conuersa: quia illa splendida incorporea superficies, est illius irradiationis capax, sicut politum speculum, sed non recipit in profundo, ubi animat carnem & sanguinem, nam animalis homo, non percipit quæ spiritus Dei sunt. Sensibilis enim mundus, de quo uetus homo est, non uidet, neq; scit, aut scire potest illum spiritum: sed stultitia est illi id, quod de eo narratur. Sine influentia Solis, nihil uiuit. Participant igitur omnia motum uitæ, à motu Solis in zodiaco, seu circulo uitæ. Aliæ stellæ per suum motum, non influūt motum uitæ: sed circa esse uitæ, disponunt iuxta suam uirtutem. In cœlo igitur naturæ intellectualis, sunt uirtutes multæ, uti stellę in firmamento, quæ omnes à Sole iustitiæ habent lucem, sine quo spiritu essent penitus absq; omni decore & pulchritudine, & sic absq; uirtute, uirtus enim absq; ornato decore non est: sed solus spiritus Solis iustitiæ, efficit uitam diuinam, quæ dicitur filiatio Dei. Sicut ualor auri, in se complicat ualorem omnium metallorum (nā aurū mensurat ualorem metalli) sic & charitas mensurat ualorē uirtutū: nā quantū est charitatis in ipsis, tantū ualēt. Sic actiuitas caloris, sine quo nihil uiuit, ab igne habet initiū, qui est primò & maximè calidus, & supremæ actiuitatis, omnia penetrās & ad se cōuertens: q non est in se uisibilis, sed in eo quod eius naturam participat. Omne enim quod uidemus, non est purus ignis, sed est igneum: sic calor diuinus siue charitas, in se incognoscibilis, relucet in uirtutibus quas ad se conuertit, & purgat & īnouat sicut

Charitas. ignis. Charitas est ut Gygis lapis, qui reddit hominem inuisibilem; nam fœditatem & nuditatem charitas operit, quæ operit multitudinem peccatorum, & non apparet aliqua macula. Sicut niger carbo aut nigrum ferrum, in igne non apparet nigrũ, sed secũdùm luciditatem ignis lucidum. Luciditas enim, cooperit nigredinem, & quòd sit cooperta patet: nam si extrahitur ab igne, iterum apparet ut ante nigrum. Sicut in amore huius mũdi manifestum est, quia amor cooperit defectus: non enim uidet amans defectus eius, quod ualde amat, stante amato in amore, sed cessante amore, tunc uidet. Amor mundi non operit defectum, sed excæcat amantem, à quo tollit uerum uisum: quia amãs huius mundi, non uidet secundum uerũ iudicium intellectus, sed secundum affectum. Charitas potest nominari Elixir diuinum: dicunt enim quidam, esse quandam medicinam, quæ omnia mutat in aurum, quæ Arabicè Elixir uocatur: quæ & si non sit, sit tamen imaginaria Elixir. Sic charitas nõ solum operit, sed transmutat filium hominis in filium Dei, faciendo de terrestri cœlestẽ. Videmus in amore mundi, quomodo omnia adiũciuntur amori, ubi omnia sunt communia amãtium, & omnia habet pauper quæ diues, si inter eos est perfectus amor. Charitas efficit amantem ipsam, suum filium: sicut iustitiam habens, fit filius iustitiæ, & nominatur ab ea iustus, sicut ab humanitate homo, & est ueraciter id quod nominatur: sic charitas existens in spiritu nostro, facit nos filios charitatis: charitas autẽ Deus est. Sumus igitur Dei filij adoptionis, per charitatẽ, quia ipse Deus prius dilexit nos, quàm nos ipsum: elegit igitur nos. Hæc electio, charitas est. Sic charitas, est adoptio filiorum Dei: sed filius habens hæreditatem patris, unde regnum patris possidet unusquisq; in charitate, licet sit unus & regnum unum: omnes filij ipsum simul, & quisq; in solidum possidet, sicut omnes uidẽt faciem patris qui in cœlis est, & quisq; per se ex integro. Perfecta charitas, non solum operit fœditatem & infirmitatem, quasi amor sophisticus: sed plumbeas atq; stãneas at cupreas uirtutes & operationes, transmutat ĩ aureas, ad modum trãsmutationum Elixiris si esset possibilis. Sicut uitalis calor, est similitudo diuini caloris, qui dicitur charitas, ideò dat naturę cui iungitur, uirtutem electiuam, seu attractiuam, siue amatiuam, & transmutatiuam: sic & diuinus calor seu charitas, rectè similis dicitur auro ignito, igne spiritus imaginarij Elixiris modo prædicto. In bona aqua uitę, est spiritus ignitus, & ideò si in ea ponitur species aliqua medicinalis, aut aromatica, statim attrahit eius spiritum, & illum subintrat: puta impone galangam ad aliquot horas, tota uirtus galangæ deserit corpulentiam, & ascendit in spiritum aquæ uitæ: & spiritus aquæ uitæ, dẽscendit in spiritum galangæ cum uirtute sua. Quòd si postea de hac aqua uitæ, parum in uas uini mittis, totum uinum transmutatur in saporem, & uirtutem galangę. Et si species fuerit laxatiua, erit & uinum laxatiuum: & si restrictiua, restrictiuuum: & si confortatiua stomachi, erit & sic uinum, quod est taliter transmutatum: nam spiritus seu uirtus uini, per spiritum rei aromaticæ, est (in quo est spiritus ignitus scilicet quintę essentię) transmutatus. Nominauit quidam deuotus hanc aquam uitæ, cœlum seu quintam essentiam. Et non incongruè assimilatur cœlo: nam in eo, est spiritus aquæ uitæ, qui per suã naturam (quæ dicitur charitas) attrahit omnem spiritum capacem charitatis, qui uenit ad eum, & nullum eijcit foras, & separat corruptibile corpus, quod spiritum capere nequit, ac si in perfectissima aqua uitæ, essent uariæ species aromatum positæ, ex quibus spiritus esset attractus, corporibus mortuis remanentibus, & uirtute spirituali cuiuslibet in cœlo aquæ conseruata, in qua, quælibet species in sua uirtute seu specie manet illæsa, licet sit singulis impermixtè, & in qualibet uirtute cuiuslibet speciei, & idem & unus spiritus aquæ uitæ, sibi eam inseparabili unione constringens, ne unquàm ab ea excidat. Spiritus uini est in aqua illa, & non potest aliqua uirtus de aliqua specie attrahi, nisi sit in aqua, ubi est regnum spiritus uitæ. Et est penitus incognitus ille spiritus: nam & si nominetur spiritus uini, quia à uino extrahitur tamen etiam à ceruisia, & pomis, & pyris, & ab omnibus rebus ille spiritus igneus separatur, sicut dans omni rei uirtutem: & ita oporteret ipsum omnibus nominibus nominari, & nullo omnium. Sic qualitercunq; (licet similitudo ualdè claudicet) concipe

pe ſpiritum Dei(quem nominamus charitatẽ) eſſe incognitum, & uerè ineffabilem creatorem omnis ſpiritus: & ille non attingitur, niſi per rationales ſpiritus, qui ſolùm ſunt capaces eius, & in qbus deliciat amor ĩcorruptibilis uirtutis, & hoc ĩ cœlo, ubi ẽ ſedes Dei. Sicut ſpiritus aquæ uitæ in cœlo ſuo, ſcilicet aqua illa, ex aliquo uegerabili humore ſumpta ſubtiliſsima, habens ſedem ſuam. Cœlum autem in quo celatur ſpiritus Dei inuiſibilis & incognitus, eſt medium, per quod ad eius unionem & fruitionem quæ & uiſio dicitur, peruenitur: ſicut calor, eſt cœlum ſeu ſedes ſpiritus ſenſibilis uitæ. Dicitur autem cœlum illud, cœlum gloriæ: nam eſt lumen diuinum, in quo eſt ſedes eius, uti ad ipſum ſpiritus creatus, eſt acceſsibilis. Attrahit igitur omnem rationalem ſpiritum, in cœlo exiſtentem. Spiritus autem rationis, eſt uis libera intellectualis deſideriĳ, inconfuſè quemlibet inhabitando: quæ inhabitatio, eſt ipſi ſpiritui poſſeſsio Dei, ſeu uitæ ęternæ. Et ita per ſimilitudinem habes, quomodo Deus eſt in omnibus ſpiritibus, & in quolibet: & manente cuiuslibet uirtute ſalua, & in confuſa, eſt quiſque ſpiritus cum quolibet, per inhabitantem charitatem, amoroſiſſimè unitus.

Septimi libri, Excitationum ex ſermonibus, Reuerendiſs. Patris Nicolai de Cuſa Cardinalis, finis.

Excitationum ex ſermonibus Reuerendiſſ.

Patris, Nicolai de Cuſa Cardinalis, Liber Octauus.

Ex ſermone: Tota pulchra es amica.

Pulchritudo. Pulchrũ.

Sensibus ſpiritualioribus quibus doctrinas uenamur, attingimus ſuo modo pulchrum. Dicimus enim colorem et figuram habere pulchritudinem, & ſimiliter uocem, & ſermonem. Sic uiſus & auditus, pulchritudinem aliquo pacto attingunt. Non dicimus odorem pulchrum, nec ſaporem, nec quæ tactui ſubſunt, quia illi ſenſus ſpiritui rationali non ſunt ita uicini, ſunt enim purè brutales ac animales: omnes enim ſenſus, ex unione ad intellectualem ſpiritum, ſunt nobiliores quàm ſint ĩ brutis: uis enim nobilior ſibi unitum nobilitat, ſicut lux ſolaris aẽrem illuminat. Sed ſubtiliores ſenſus, habent propinquiorem unionem cum intellectu. Vnde uiſus allicitur per pulchram formam & colorem, auditus per pulchram harmoniam, & hoc in homine uerum: quia ratio quæ in proportionibus delectatur, in illis ſenſibus propinquius relucet. Et ideò benè ordinata & proportionata, hoc eſt ubi in pluralitate relucet unitas proportionis ſeu harmoniæ, ſunt grata. Rationem autem pulchri, conſiſtere in quadam conſonantia diuerſorum, Dionyſius dicit. Tractat autem ipſe, quomodo ſunt quædam diuinæ proceſsiones in creaturas, quibus perficiuntur in diuinam aſsimilationem, cum procedant proceſsione formali: ſicut à calido primo, omnia calida. Prima autem proceſsio quæ eſt in mente, eſt ſecundum appræhenſionem ueri. Deinde illud uerum excandeſcit, & accenditur in ratione boni, & ſic demum mouetur deſiderium ad ipſum. Oportet enim motum deſideriĳ, duplicem appræhenſionem antecedere: unam, quæ eſt intellectus ſpeculatiui, quæ eſt ipſius ueri abſolutè: alteram autem, quæ eſt intellectus practici, per attenſionem ueri in ratione boni. Tunc primò oritur motus deſideriĳ ad bonum. Sicut enim ars medicinæ, nõ conſequitur effectũ operando, niſi adiuuetur uirtute naturæ: ſic & deſiderium non mouet, niſi dirigat̃ p app̃henſionẽ ueri. App̃henſioni ueri in ratione ueri, correſpondet ꝓceſsio luminis: app̃hẽſioni ueri ĩ ratione boni, correſpõdet ꝓceſsio pulchri: motui deſideriĳ, reſpõdet ꝓceſsio diligibilis. Pulchrũ (qđ ſecundũ Tullĳũ ſua ui nos trahit, & ſua dignitate nos allicit) ĩ ſua ratione triacõcludit: primò, ſplẽdorẽ formę, ſiue ſubſtãtialis, ſiue accidẽtalis, ſup̃ partes materię proportionatas & terminatas, ſicut corpus

Dionyſius.

Tullius in offi.

pus dicitur pulchrum,ex reſplendentia coloris,ſuper membra proportionata.Secũdum quod,trahit ad ſe deſideriũ,& hoc habet,inquantum eſt bonũ & finis. Tertium quòd congregat omnia,& hoc dicitur ex parte formæ,cuius reſplendentia facit pulchrum.Sed pulchritudo per ſe,eſt quæ per ſuã eſſentiã eſt cauſa pulchritudinis,oẽm pulchritudinẽ faciens.Pulchrũ igitur & honeſtũ in ratione ſubiecti idẽ ſunt, differũt aũt ratione:nã ratio pulchri in uniuerſali,conſiſtit in reſplendentia formæ,ſuper partes materiæ proportionatas,uel ſuper diuerſas materias uel actus:honeſti ratio conſiſtit in hoc,quòd trahit ad ſe deſideriũ.Pulchritudo & pulchrũ,idem ſunt in Deo:nã pulchritudo in Deo eſt prima & ſumma , ex qua emanat natura pulchritudinis in omnibus pulchris,quæ eſt forma pulchrorũ, facit enim omnia pulchra,ſicut albedo alba.Eſſentia Dei quæ Deus eſt,ſumma eſt & prima pulchritudo.In omni pulchro,eſt conſonantia ſiue proportio,& claritas:conſonantia,ut ſubiectũ:claritas,ut eſſentia. Virtus in ſe habet claritatẽ,per quàm eſt pulchra , etiã ſi à nullo cognoſcatur:aptitudinem tñ habet,ut cum claritate ĩ notitiã ueniat. Sic honeſtũ Tullius aiebat pulchrũ. Pulchrum,ratione ſubiecti cum bono communicat:ideò omnia pulchritudinẽ exoptant.De ratione boni eſt,ꝙ ſit finis deſideriĳ, mouẽs ipſum ad ſe:nã ipſum eſt,quod oĩa appetũt.Honeſtũ addit ſupra bonũ,quòd ſua ui & dignitate nos trahat. Pulchrũ ulterius ſuperaddit reſplendentiã & claritatẽ quandã,ſuper quædã,ꝓportionata.Vñ pulchritudini,inquantũ finis eſt & bonũ,conuenit ad ſe uocare:inquantũ forma,cõuenit congregare & unire(formæ ẽm propriè cõuenit congregare,ꝙa multiplices potentias materiæ unit,& cõcludit in uno)inquantũ finis,uocat ad ſe.Pulchritudo quæ tantũ ab una forma dependet,eſt perfectioris pulchritudinis, quãm id cuius pulchritudo conficitur à pluribus formis , nã quantò aliquid à paucioribus receperit perfectionem ſuam ,tantò nobilius eſt. Pulchrum quod cũ bono conuertitur,eſt cauſa omnium motuum ſpirituum,ſcilicet qui mouentur deſiderio. Deſiderium igitur,propriè eſt ſpiritus,pertinens ue ad ſpm̃. Quando angelo oſtenditur boni pulchritudo, auidè illã reuelare nititur,& ꝙ ocyſsimè ad fruendum illa reuerti, ut ſic circulus concludatur.Oſtenſio,fit in centro.Deſcenſio reuelationis,eſt motus per rectã lineã ad extrema,uia prouidentiæ ſcilicet. Deinde reditio,eſt quaſi motus reflexus,ut in boni tatis pulchritudine,circulus concludatur.Sic is cui theſaurus oſtenditur,lætitiã communicat amico ꝙ citiſsimè poteſt , & tunc reuertitur ad numerandum ſeu fruẽdum theſauro.Sic angeli circulariter,rectè,& reflexè mouẽtur:& animæ quæ ſimiliter tot motibus mouentur. Quando Sol irradiat uiſum, ut eo mediante uideat colores:tunc ſi uiſus uult intueri lumen Solis,ſe retrahit ab omnibus coloratis.Sic anima,ex lumine intellectus agentis,uidet particularia: & quando uult in ipſum lumen intueri,retrahit ſe â particularibus,& reuertitur ſic ad lumen primum,iſte eſt motus circularis. Nam uiſus,eſt ut intellectus:Lux Solis,ut lumen intellectus agentis:intelligibilia,ut colores.Sic eſt motus,à pulchritudine primi, & reuertitur in ipſum: nam uirtute luminis diuini in intellectu agente micantis,omnia facit intellectus agens.Quando igitur intellectus poſsibilis,recipit lumen intellectus agentis,& reuertitur de particularibus ad ſe intuendo:tunc ex eo recipit,& quod ei eſſe præſtitit actu,reflectit in primum,ſecundum intellectum. Omnium ſenſibilium motus,ex pulchro in pulchrum eſt:ſic omnium progreſsionum,ſtationum,uitarum,ſenſuum, animæ, naturæ,paruitatum,magnitudinum,proportionum,mixtionum,proprietatum,& omnium.Nam quicquid eſt:ex pulchro & bono,& in pulchro & bono eſt, & ad pulchrum bonũꝙ conuertitur:& omnia quæcunꝙ ſunt fiunt,ob bonum pulchrũ & fiunt & ſunt,ipſũꝙ aſpiciunt omnia,& ab ipſo mouentur & continentur, & ipſius gratia , & per ipſum: & in ipſo eſt principium omne,à quo exempla ducuntur : & omnia quæ ſunt, in pulchro & bono ſunt:& quę non ſunt,omnia ſuperſubſtantialiter in pulchro ſunt & bono,eſtꝙ ipſum initium omnium & finis. Omnibus igitur eſt pulchrum & bonũ deſiderabile,& amabile,ac diligibile:& per ipſum atꝙ ipſius gratia,& inferiora cõuerſionis ratione,præſtantiora amant,& paria ſocialiter æqualia diligunt,& præſtantiora minoribus prouidendo amore iunguntur:& ipſa ſe amant,ſingula ſuæ ratione cõſtan-

Bonum.

Motus ſpiritus.

ſtantiæ uel continentiæ: & omnia quæcunq; faciunt & uolunt, pulchri & boni deſiderio faciunt & uolunt. Ipſe auctor omnium, pro bonitatis magnitudine, omnia amat, omnia facit, omnia perficit, omnia cõtinet, cõuertitq; omnia. Docet id magnus Areopagita Dionyſius, & id eſſe bonum, quòd omnia appetunt: & abſolutè pulchrum, quod & pulchritudo. Ponit autem abſolutè proprietates, quas in Sole exemplificat: & deinde de luce ſenſibili, ſe ad lucem conuertit intelligibilem, quomodo lux illa, inſtar Solis, in ſenſibili natura operatur in ſpiritibus intellectualibus. Vltimum gradũ relucentiæ pulchri, in ſpiritualioribus ſenſibus uiſu ſcilicet & auditu, attingimus, ut moueatur intellectualis ſpiritus admiratione, & excitetur eius potentia, ut procedat in actum currendi ad pulchrum intellectualiter, quod ſenſu modiciſsimè attigit. Sicut qui acie linguæ, tetigit dulce præguſtando, mouetur ut ex illo reficiatur. Omnia enim bonum, quod eſt & pulchrum, appetunt, & ad ipſum ſe conuertunt, quælibet res iuxta ſuam naturam, aut eſſentialiter, aut uitaliter, aut intellectualiter. Natura autem intellectualis, quia ipſa boni & pulchri naturam intellectualiter participat, quia hæc eſt forma eius: non poteſt niſi ſub influxu illius, paſci & uiuere. In bono igitur et pulchro, quod intellectualiter intuetur & deguſtat, eſt uita eius. Experimur autem in omnibus ratione uigentibus, iudicium pulchri eſſe: dicunt enim hanc figuram circularem pulchram, illam roſam pulchram, hoc lignum pulchrum, hanc cantilenam pulchram. Vnde niſi iudex qui eſt intellectus, in ſe haberet ſpeciem pulchritudinis, omnem ſenſibilem pulchritudinem complicantem: non poſſet iudicium facere inter pulchra, dicendo hoc eſſe pulchrum, iſtud pulchriùs. Quare intellectus eſt quædam uniuerſalis pulchritudo, ſeu ſpecies ſpecierum, cum ſpecies ſint contractæ pulchritudines. Et ſicut ignis eſt in ſe complicans omnium calidorum formam & ſpeciem: ſic intellectus, eſt uis complicatiua omnium ſpecierum intelligibilium. Intellectualis. n. natura, q̃ eſt prima pulchri irradiatio in eo quòd eſt Dei imago, qui eſt ipſa pulchritudo, antecedenter in ſe cõplicat oẽs naturales pulchritudines, q̃ per ſpecies in uniuerſo explicant̃. Pulchritudo abſoluta quæ Deus eſt, ſeipſam intuẽs, in ſui ipſius amorẽ inardeſcit. Nã fons omnium pulchrorũ, quẽ meritò omnia pulchra patrẽ ſuum appellant: quomodo eſſet ſumma pulchritudo, ſi ſeipſam pulchrã ignoraret? intelligentia enim, pulchrior eſt ſenſu. Non poteſt igit̃ infinita pulchritudo, ſeipſam ignorare. Si igit̃ pulchritudo ſeipſam intuetur ſeu intelligit, non poteſt ex hoc niſi amor ſequi infinitus. Ecce trinitatẽ, in unitate eſſentiæ pulchritudinis, ubi fons pulchritudinis generat intellectũ pulchritudinis, ex q̃bus amor. Oculus noſter non uidet ſe, niſi reflexè à ſpeculo: ſed ſpiritus non uidet alia, niſi prius ſe uideat, per ſe em̃ alia. Sicut uiſus qui eſt in oculo, ſi eſſet intellectus, uideret ſe primò, & alia in ſe. Intellectualis enim natura, ſcit ſe intellectualẽ, aliter non eſſet intellectualis, & hoc ſcire, eſt ſeipſum uidere: & deĩde in ſe uidet alia intellectualiter, ſicut ſenſus ſenſibilia in ſe attingit ſenſibiliter. Pulchritudo igit̃ uiua uita diuina & æterna, quæ eſt ipſa uita quæ Deus eſt, uoluit gloriã ſuã, quæ eſt forma pulchritudinis, oſtendere. Et hoc ideò, q̃ pulchritudo eſt bonitas, bonũ uerò eſt ſuũ ipſius diffuſiuũ, ſicut pulchritudo uocãs ad ſe, ut oſtenderet gloriã, & participaret bonitatẽ & pulchritudinẽ, omnia creauit. Pulchritudo ad ſe trahit. Omne igitur de nihilo attractum per pulchritudinem, quantũm de nihilo accedit ad pulchritudinem, in tantò de nihilo ad eſſe accedit. Vnde non eſt quicquàm expers pulchritudinis, ſicut nec bonitatis. Forma igitur quæ dat eſſe, non eſt niſi participatio pulchritudinis. Igitur ſecundùm aſsimilationem pulchritudinis, ſunt gradus entium. Per accidentalem pulchritudinem, ad quam per ſenſum peruenimus, quæ eſt in operimento & exterioribus figuris: peruenimus ad pulchritudinẽ formæ ſubſtantialis. Omnia quæ ſunt, ſunt opera pulchritudinis abſolutæ, quæ quidem ſunt ad eius ſimilitudinem formata: & hæc formatio, eſt attractio. In regno pulchritudinis, ſunt omnia pulchra, quæ ſunt & eſſe poſſunt. Pulchritudo autem, omnis eſſe omnium quæ ſunt, omnis uitæ oĩm uiuentium, & omnis intelligentiæ. Sicut em̃ in unitate, eſt oĩs numerus cõplicitè, & in numero, omnis proportio & medietas, ĩ p portione omnis harmonia, & ordo, & concordãtia, & ideò oĩs pulchritudo, q̃ in or-

di-

dine & proportione atq; concordantia relucet: ita cum dicimus Deum unum, hoc unum est ipsa supersubstantialis unitas, quæ est pulchritudo, in se omnia pulchra cõplicans. Dicimus quòd Deus sit lux, in quo non sunt tenebræ ullæ. Lux igitur illa, nõ est aliud quàm unitas. Et si esset simplex nomen, quod lucem quæ unitas significaret Deo conuenire: in hoc nomine complicaretur omnis pulchritudo, scilicet id quod materiale est in pulchritudine, puta proportio: & formale, puta resplendentia. Primum, quia unitas: secundum, quia lux. Virtutes cœlorum quid sunt, nisi pulchritudines in regno Dei? uirtus in tantum mangna, in quantùm pulchra. Fœda, non sunt de regno pulchritudinis: deformitates animarum, sunt fœditates, earum pulchritudinẽ deformantes, quę non sunt ex pulchritudine, quoniam ex prima pulchritudine, non nisi pulchra & bona emanare possunt. Deformitas, ex recipientibus: decor, à datore formę. Si intuetur oculus ad regnum pulchritudinis, uidet omnium pulchrorum pulchritudinem, ita quòd unius pulchritudo, pulchritudinem alterius nõ occupat, quoniam pulchritudo non est quanta, nec parua, nec magna: sed parua & magna, sunt pulchra per pulchritudinem. Si uidetur pulchritudo regni aut hierarchiæ, Ecclesiæ militantis in regno cœlorum: ibi uidetur in sua puritate, supra omnem contractionẽ loci uel temporis. Pulchritudo ueritatis rerum, locorum, situum, & omnium: in regno pulchritudinis est spiritualis & æterna. Pulchritudo innocẽtiæ, puritatis, adolescentiæ, uirilitatis, castitatis, fortitudinis, non sunt confusæ prouinciæ, sed pulchræ, & ordinatæ in regno cœlorum. Mãsiones pulchræ in illo regno, sunt pulchræ uirtutes, in quibus collocantur pulchritudines spirituum, uirtutis splendore ornatorum, quisquę in regione sibi ex conformitate uirtutis conuenienti. Duodecim enim tribus Israel, scilicet Deum uidentium in regno Hierusalem, scilicet uisionis pacis: in regno uno, diuisas secudum tribus habent sedes, & ibi pascuntur pulchritudine, secundum uirtutis pulchritudinem. Intellectualis spiritus in hoc mundo pulchro (qui κόσμος propterea dicitur) uenatur pulchritudines uirtutum, quibus suam naturalem pulchritudinem adornat. Amor, est pulchrirudinis finis: pulchritudo, uult amari. Deus est ipsa pulchritudo, ideò uult amari. Sed pulchritudo de se amabilis, charitas est: & ideò sine charitate, nullus uidebit absolutam pulchritudinem. Studium igitur nostrum esse debet, ut de pulchritudine sensibilium, ascendamus ad pulchritudinem spiritus nostri, quæ ambit omnes sensibiles pulchritudines: & de nostra pulchritudine, admiremur pulchritudinis fontem, cuius hæc nostra pulchritudo similitudinẽ gestat: & linquamus omnia fœda, quæ sunt peccata, illa enim spiritus noster testatur fœda, quod testimonium conscientia dicitur: & aspiremus cum nostra pulchritudine, amore continuò, corformari pulchritudini fontali. Nam uiua intellectualis pulchritudo, intuendo, seu intelligendo absolutam pulchritudinem, ad ipsam fertur desiderio indicibili, & quantùm feruet desiderium, tantò accedit propinquius, & plus atque plus assimilatur exemplari. Desiderium enim siue amor, immutat continuè amantem ad conformitatem amati: & uenit iste ascensus, attractione pulchritudinis, seu gloriæ Dei. Nam non est gloria, nisi in regia pulchritudine. Esse in gloria, est esse in uisione pulchritudinis, & illi uniri amore. Et hæc de pulchritudine nunc dicta sint.

Ex sermone: Quærite ergo primum regnum Dei.

Amor diuinus.

ILla uiuificatio, quæ conuertitur cum dilectione, certé est continua uitæ animæ innouatio: amor enim continuè influit nouam uitam & lætitiam. Sicut calor iuuenilis continuè lætificat uitam sensibilem. Attrahit enim diuinus radius, amoris dulcissimum spiritum: sic spiritus, qui conglutinatur amori ad uitam, uitam æternam possidebit. Odire autem, est se auertere. Amor facit accedere ad amatum, odium auertere. Vnde ad quem se homo conuertit, illum præfert, & pro domino habet, & non potest duos æquè sibi præferre: nam præcisa æqualitas, non est nisi Deus filius, patri per omnia æqualis, à qua unitate patris, & æqualitate filij, sequitur nexus amoris æternus. Spiritus igitur sanctus, qui est amor unitatis & æqualitatis, est charitas

tas & amor únus,patris & filij,nō alius in patre,&alius in filio, ſed idem.Sicut amor patris in quo filius,& amor filij in quo pater. Pater enim ut pater, non poteſt alio amore diligi,quàm filius:& filius ut filius,non poteſt alio amore diligi,quàm pater: ideò utriuſq; non eſt niſi unus ſpiritus,ſeu amor. Si igitur duo amores æquales eſſe nequeunt,alter non eſt uerus amor,nam unus non compatitur alium. Qui igitur alium amorem nititur aſsimilare primo, ille odit primum, cui detrahit & quem abijcit. Vnde quando ſtudet ſeruire ſecundo, ceſſat à ſeruitio primi:oculus, qui eſt amoris pes in ſenſibilibus,hoc oſtendit.Nam non poteſt oculus ſimul & æque attentè duos intueri,& ubi amor,ibi attentio uiſus. Quàm citò igitur attentio ſe ad alterum inclinat,à priori ſe auertit. Et non poteſt ſimul deferre ſpiritum deſiderij per uiſum ad utroſq;:quia ſpiritus amoris quo animatur,non poteſt ſimul ad diuerſa pergere.Quapropter,ſicut iuſtus iuſtitiæ ſeruiens,plus eam amat quàm ſeipſum(ut dicit quidam) ſi ipſum iuſtum in ſe portaret infernum,ipſum animaret, ipſi ſaperet,ipſum delectaret:& ſicut amaret iuſtum,ita iniuſtum odiret, etiam ſi in ſe Paradiſum portaret.

Sic Deus diligi debet,ſecundum primum. Duo alteritatem complicant,cui propterea in creatione,in ſecunda die,non legitur benedixiſſe. Eſt enim binarius radix diuiſionis,quia primus par numerus:par enim dicitur:quia partibilis & diuiſibilis imò quia partitus & diuiſus.Cadit in ordine mali,quia ex binario procedit:quod quidem principium diuiſionis,ſicut ſiniſtrum & priuatio,in ordine malí cadit. Vt quum dicet iudex,ite maledicti:ad eos dicet,qui in ſiniſtris erunt, ſeparando hœdos ab agnis. Qui enim ſeruit Deo & alteri,quod non eſt Deus:non utiq; Deo ſolum ſeruit, ſed ei quod non eſt Deus.Dicit autem notantur duobus: nam homo poteſt alteri ſeruire,ſed propter Deum,tunc enim quia Deus finis eſt,non ſeruit duobus ſed uni:idē enim eſt actus,quo amo,id quod ad finem,& finem ipſum.Sed ſi alterum eſt extra ordinem finis,tunc peccatur,imò ſeruitur peccato.

Fines non poſſunt eſſe duo,finis enim trahit.Quomodo autem idem trahi poſſet ſimul & ſemel,ad diuerſos fines? unus eſt igitur finis.Mammon diuitiæ ſunt,ſiue ſpiritus qui ſollicitat auaros,ſiue qui præeſt diuitijs. *Finis.*

Senſibilia naturæ opera,ſunt ſimilitudines uerbi,ſeu conceptus creatoris.Deus enim,mediante natura,explicat formas in ipſo complicatas, ſicut intellectus,qui motu ſcripturæ,ſeipſum in ſenſibili libro explicat. Et ſic ſenſibilia ſunt liber, motu ſeu natura ſcriptus,uirtutem Dei aſsimilans. Quæ igitur in ſenſibili mundo apparent, non ſunt niſi diuinam uirtutem repræſentantia. In Deo igitur ut in omnipotenti uirtute ſunt omnia,quæ in ſenſibili mundo apparent: & in Deo,ſunt in ueritate,imò ipſa ueritas:ut uerò apparent,ſunt explicationes.Sicut omnia lilia,quę ſunt differentia & uaria,unam ſpeciem participant. Verbum autem Dei, eſt complicatio omnium formabilium formarum:forma autem formarum,ſpecificè per naturam ſe explicat.Sed intellectualis natura,ante omnem ſpecificam naturam,quaſi ſimilitudo prima, ante omnem naturalem & ſenſibilem contractionem à Deo emanat, quaſi omnipotentis uirtutis Dei uniuerſalis repræſentatio. Vnde opera artis noſtræ,quantùm differunt à ſenſibilibus naturæ operibus : tantùm ſenſibilia quæ ſimilitudines ſunt,à ueritate exemplari,quæ Deus eſt. Quid igitur anima rationalis quæ tantopere ſcire deſiderat,appetit: niſi habere participationem omnipotentis artis, quæ uocatur ſapientia, ſeu filius Dei? Dedit igitur Deus animæ, uirgini caſtæ,ſponſum, ad quem à natura inclinatur, & quem animæ omnium ſapientium, mirabili diligentia appræhendere quæſiuerunt, uti omnes qui ueritatem quam dilexerunt, quæſiuerunt. Sed miſera anima, quum habes talem ſponſum ditiſsimum,qui tibi omnia quæ uides dedit,ut tibi ſeruiant, & tu te conuertis ad ſeruos:quaſi ſi uirgo de ſe nihil,& ignobilis, electa per regem in uerum & inſeparabile conſortium, quæ quia electa ſcitur per regem, habet ſubiectionem & ſeruitium, ab omnibus quæ regis ſunt : ad ſtabularium deformem,ſuum flectit amorem,ut uoluptatem carnis adimpleat: non nè miſera illa, ejici de regis contubernio & regno meritò debet, in tenebras exteriores? Sollicitudo, quæ prohibetur quaſi ſuperflua per magiſtrum noſtrum, illa *Sponſus animæ.*

oſtendit

ostendit deuiasse animam, à creatore scilicet auersam, & ad creaturam conuersam. Non enim est sollicitudo, sine cordis appositione, seu amore/Quando igitur anima circuire debet, & quærere quem diligit inclinatione naturali, apud quẽ omnia sunt, ut in rerum quæ uidentur ratione & causa, in cuius admirationem Sol & Luna nos ducunt, & in uia capitur amore, ne pergat quo tendit: tunc inter omnia, quæ plus impediunt accessum ad sapientiam, est Mammon: diuitiæ enim, faciunt desistere à prosecutione, & trahunt ad ea quæ huius mundi sunt. Ideò diuites qui mammonæ seruiunt, non intrant in regnum: & diuites qui mammonæ non seruiunt, intrant, si rectè dispensant. Sed perdifficile est diuitias possidere, & non possideri ab ipsis: imò nisi Deus dederit, est impossibile. Sollicitudinem igitur temporalium spernamus, ne in laqueum incidamus. Apud datorem uitæ uegetabilis, sunt omnia uegetabilia: apud datorem formæ omnia speciosa. Hoc est regnum Dei in quo omnia, non modo quo uidentur, sed modo quo considerantur per intellectum. Sicut qui intuetur in omnipotentem artem, ille omnia uidet, modo quo sunt in ueritate: uti autem uisui apparent, modo quo ueritas secundùm capacitatem recipientis, resplendet in figura & imagine. Et sicut ars omnium magistrorum seu pictorum, non attingit ad ueram figuram cuiuscunq; creaturæ (nullus enim color pictoris, colorem lilij, aut aquæ, seu ignis attingit) sic nullũ sensibile attingit ueritatẽ, unde effluit. Ita haurimus Deum in suo regno, quod est ueritas, seu ars, siue sapientia, habere ueritatem omniũ quæ uidemus, aut sensu attingimus. Et est differentia inter lilium quod uidemus, & lilium in ueritate, quod consideratione quærimus: sicut inter hominem uerum & hominẽ pictum. Sunt igitur diuitiæ ueræ, in regno Dei: ueritas autem, est permanens in sæculum sæculi. Quare quærenti regnum cœlorum, cui cura est ut habeat omnium diuitiarum ueritatem, omnia adijcientur. Sunt enim mundanæ diuitiæ, accidentia illius thesauri ueri & substantialis: accidentia enim dici possunt omnia quæ uidemus, in respectu Dei, qui uerè est. Nam omnia corruptibilia, sunt modi quidam ipsius ueri entis. Sicut tua uera facies, in uarijs speculis uariè resplendet, & non sunt omnes apparentiæ, nisi unius ueræ faciei uarij modi.

Diuitiæ temporales.

Diuitiæ ueræ

Ex sermone: In charitate radicati.

Gloria.

OMnia sunt ad ostensionem gloriæ Dei formata: sicut si ditissimus atq; doctissimus artifex, omnia ad ostentationem artis suæ formaret. Ideò nisi sapientia cognoscatur, non laudatur nec glorificatur. Vnde si subtilitas artis pictoriæ ostendatur bruto, non glorificatur à bruto magister: margarita enim non debet proijci ante porcos, à quibus penitus eius uirtus ignoratur.

Paternitas. Fœcunditas.

Paulus dicit: Ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur. Ecce quomodo fons & origo omnis generationis siue explicationis uirtutis, nomen habet à patre generationis Domini nostri Iesu Christi. Nam non est pater ille, nisi absoluta paternitas, in se omnem paternitatem complicans in cœlo & in terra, & in copulatione cœli & terræ, puta in humana natura. Sicut enim paternitas, quæ est Deus pater, fœcundissima est, quæ ęternaliter de se notitiam suæ fœcunditatis exerit & amplectitur: sic dedit omni creaturæ in cœlo & in terra, similitudinem sui, & nulla sit creatura, quæ non participet suo modo fœcunditatem, ut illam conetur explicare, & in eius amplexu amorosè quiescere. Fœcunditas illa, in angelis est, in cœlo est, in terra est. Et si totus sensibilis mundus, consideratur ut una species seu essentia: tunc cœlum se habet ut pater, terra ut mater, ex illis sunt, quæ in hoc mundo generantur. Dicebant Philosophi, intelligentias mouere cœlum, & intelligentiam cum motu cœli, producere uitalem naturam. Nam quum uiuens natura, sit nobilior non uiuente: corporale cœlum non producit uitam, quum producens sit nobilius producto. Ideò ab intelligentia, uitam produci dicebant. Est autem in angelis fœcunditas memoriæ, quæ de se semper exerit fructum, ut se cognoscat & quiescat. Fructus est cognitio, & amoris quies, sicut semen uiuum in se complicans uirtutem, nunquàm in æternum explicabilem, semper explicando generat fructum, in quo deliciatur: ac si se-

men

ſemen unum puta ſinapis, ſuam uirtutẽ continuè exprimeret fructificando & expreſſio non eſſet niſi uiſio fœcunditatis infructu: ſic uiſio in angelis, eſt intellectus. Exerit memoria ſeu fœcunditas paterna fructum, ſcilicet uiſionem & notitiam ſuæ inexhauribilis fœcunditatis, in quo fructu deliciatur. Neq; eſt alia fœcunditas memorię in angelo, niſi creatio ſeu ſimilitudo patris creatoris. Quantò igitur angelus plus fructificat: tantò plus ad Dei notitiam accedit, ex quo omnis paternitas procedit. Neq; unquam angelus poterit explicare fœcunditatem ſuam, quin ſemper nouum fructum notitiæ, ſuæ fœcunditatis producat. Sicut pater hodie, id eſt cõtinuè nouiter erudit filium, id eſt ſuæ fœcunditatis intellectum generat. Vnde omnia noua, ſunt delectabilia, quia diuinæ generationis ſimilitudinem habent Sic nec angelus, poteſt ullo unquam tempore explicare ſuam fœcunditatem & delectationem, quin ſemper eſt noua, ita & de noſtra intellectuali natura, ſuo modò conſiderat. Vnde patet, quod paternitas, quæ ineſt omnibus creaturis, oſtendit ſimiliter, & trinitatem omnibus ineſſe: ſed ſolùm naturæ intellectuali intellectualiter, ubi intellectualis natura habet fœcunditatem memoriæ, ad ſimilitudinem patris creatoris. In qua fœcunditatæ, ſunt diuinæ paternitatis ſimilitudines, ſcilicet intellectualia ſemina principiorum, ex quibus intellectus exprimitur, in quo uidetur fœcunditas principiorum. Et ſi rectè attẽdis, non eſt niſi unum principium, multiplex in uirtute, quod ſapientes genus, ſiue ſemen diuinum appellarunt. Memoria intellectualis naturæ. quaſi principium, ſiue fœcundiſsimum ſemen diuinum eſt de ſe, quando ponitur in actu, explicans intelligentiæ fructum, quaſi fructum paradiſi, in quo deliciatur. Apoſtolus dicit: ex quo omnis paternitas nominatur. Quoniam uerum nomen datur per datorem formarum: dicere debemus potiùs, omnia nomina ex diuino nomine nominari, quam econuerſo. Nam qui dicunt, nos Deo attribuere nomina, quæ rebus ſunt impoſita: hoc etſi benè dicant, tamen unde rebus nomina ſint impoſita, non aduertunt. Legitur enim, quod Adam rebus nomina impoſuit, utiq; apud ipſum fuit lumen diuinum, per quod illuminabatur, ut ſciret quale nomen cuilibet conueniret. Vnde ſicut paternitas omnis, quæ in cœlo & in terra nominatur, ex paternitate Dei patris habet, ut ſic nominetur: ſic omnis filiatio, quæ in cœlo & in terra, ex filiatione Dei, & omnis ſpiratio ex ſpiritu Dei, & omnis unitas ab unitate Dei, & omnis eſſentia ab eſſentia Dei, & omnis uita à uita Dei, & omnis amor ex amore Dei. & ita de ſingulis. Sed nõ eo modo conueniunt nomina Deo & creaturis: quia Deo conueniunt, uti creatori & principio, creaturis ut cauſatis & principiatis. *Impoſitio nominum.*

Nomina in Deo, non ſunt niſi infinita principij ſimplicitas: in creaturis autem, non niſi ſimilitudines ſimplicitatis. Quare omnis creatura, eſt ex quo eſt, & quod eſt. Ipſum uero quo eſt, habet ex ſimilitudine Dei ſeu actu, qui Deo aſſimilatur, qui eſt puriſſimus actus: quod eſt, ex potentia quæ in ſe nihil eſt. Omne enim quod eſt, tantum eſt, quantum actu eſt: poſſe eſſe, non eſt. Sic omnis creatura, eſt ex eſſe & nõ eſſe: eſſe, eſt quo eſt, ſcilicet ſimilitudo Dei, & eſt ideò propè Deum, quia eius ſimilitudo: non eſſe uerò, eſt prope nihil.

Omnis ſanctitas, quæ eſt in omnibus ſanctis, non eſt niſi ex charitate, in qua ſunt radicati, radix enim occultatur in eo, à quo attrahit uitam, & paſcentiam uitæ. Charitas, eſt miniſtrans radici uitam & lætitiam. Viuit igitur interior homo de charitate, per unionem radicis uitæ eius, cum charitate: ſicut arbor Paradiſi, ex horto Paradiſi, in quo radicatur. *Charitas.*

Qui igitur cum omnibus ſanctis, factus eſt compræhenſor: ille compræhendit, quæ ſit abſoluta longitudo, latitudo, ſublimitas, & profunditas: quoniam magnus Dominus, cuius magnitudinis non eſt finis, eſt penitus infinitus, longitudo eſt infinita, quæ eſt & latitudo infinita, ſimiliter altitudo infinita, quæ & eſt profunditas infinita, nec ſunt plura infinita. Sola igitur infinitas, eſt menſura adæquata omnium menſurabilium, omni modo menſurabili. In infinito, coincidit maximum & minimum. Infinita linea ſeu longitudo, eſt forma & actus, omnium quæ fieri poſſunt ex linea finita, ſeu longitudine finita, ita de omnibus. Infinita eſſentia, eſt actu omnia *Compræhẽſio.*

quæ esse possunt: infinita uita, est actu omnia quæ uiuere possũt, & ita de omnibus. Vbi Deus compræhenditur, esse omnium quæ sunt aut esse possunt præcisio & mẽsura, ibi scitur, quod longitudo est latitudo, altitudo, & profunditas: & latitudo, est longitudo, altitudo, & profunditas: & sublimitas, est longitudo, latitudo, & profunditas: & profunditas, est longitudo, latitudo, & sublimitas. Quæ omnia non sunt, nisi quod Deus per sanctos compræhenditur esse omnia in omnibus.

Interior homo: Charitas.

Interior homo in charitate radicatus, & quasi arbor intellectualis, quæ crescat intelligendo, quæ sit latitudo arboris in charitate radicatæ; nam extenditur ad omnem omnium locorum differentiam, in omnem latitudinem. Nihil est charitate latiùs, quæ omnia creata ambit dulci amplexu, propter ipsum creatorem: quæ in omni longitudine dierum & temporum, non fatigatur: sed est durabilior atq; longior omni longitudine, quocunq; modo mensurabili: attingit enim à fine ad finem omnia suauissimo attractu. Ipsa sublimissimè, usq; ad unionem cum Deo, qui habitat in altissimis, ascendit, & per compassionis misericordiam, sua humilitate ad inferiora & profunda pertingit: nihil enim est, quod se abscondere possit à calore eius, apud ipsam non est acceptio personarum. Non est adeò magnus rex, quem seruus infimus non posset maximè diligere, & econuersò. Dilectio omnia superat, ad ipsam enim cui inditolubiliter adhęret, dicit: si ascendero in cœlum tu illic es, si descendero ad infernum ades, nusquam me derelinques.

Quanta huius charitatis longitudo, quæ ab ortu Solis usq; ad occasum, omnem creaturam complectitur, omni tempore sæculi: quanta sublimitas, quæ & angelos strictiùs Deo uniuit: quanta profunditas, quæ & in inferno existentes, in Dei consortium attraxit: Nulla igitur mensura, attingit finem charitatis Christi, quæ meruit omnibus, per fidem in interiori homine ipsum portantibus, fœlicitatem æternam. Charitas Christi, colligit in unum omnes obedientes per fidem renatos, quos præsumptio Adæ, fecit Deo exosos. Collecti igitur omnes sancti, per charitatem Christi in charitate radicati: compræhendunt eius charitatis latitudinem, longitudinem, sublimitatem, & profunditatem, per quam compræhenduntur. Nam compræhendere, est compræhendi: habere in se Christum, est esse in Christo: habere in se charitatem, est haberi à charitate. Vide quomodo electi, in uno Dei filio, redeunt ad patrem. Sicut est unus Adam terrenus, per quem omnes in mundum istum sunt dispersi: ita est unus cœlestis Christus, qui omnes colligit electos de mundo in se, & reducit in regnum creatoris.

Ex sermone: Agnus in cruce leuatur.

Veritas hominis.

HOmo qui & μικρόκοσμος dicitur, ad imaginem & similitudinem creatus est, ipsius filij Dei, nam ait Deus, faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Non quidem diceret faciamus hominem: nisi iam ueritas hominis esset, ad cuius imaginem & similitudinem, hominem Adam siue terrenum (quod idem est) creare uoluisset. Non enim creatura Adam, magis homo quam aliud quodlibet animal aut creatum fuisset, si ueritas hominis non fuisset. Deus enim, qui aiebat faciamus hominem, anteq; ex terra Adam creatus fuisset, hominem intellexit & concepit, dum diceret faciamus hominem. Hic autem conceptus Dei, non potest nisi uerissimus esse atq; substantialis. Veritas igit hominis, & si non temporaliter comparabilis sit ad creationem Adę, est tamen prioriter intellectualiter, ut Adam secundum hanc ueritatem creatus, potius homo sit, quam aliud creatũ. Vnde ipsa ueritas, principium, caput, & primogenitus omnis creaturæ, ante omnia sęcula in hoc natus est, quod est ipsa ueritas. Est autem ueritas, idipsum ante omne diuersum, in quo omnis diuersitas est identitas. Si enim uerum aurum est aurum purum, clarum, absq; promixtione, in quo nihil debile est, quod non sit idipsum: manifestè conspicimus, ueritatem omnem diuersitatem anteire. Non est igitur ueritas sensu attingibilis: nam absq; diuersitate, nihil sensu percipitur. Neq; est ueritas ratione perceptibilis, quum ratio nec discurrere, nec proportionare, aut comparare, diuidere, aut componere ualeat, si non pręsupponat multitudinẽ & diuersitatẽ. Qua

propter

propter conſtat, ad ueritatem hominis ſimpliciter nullum horum ſpectare, quæ ſenſu aut ratione percipiuntur: uiſu quidem colorem appræhendimus atq; figuram. Et clarum eſt, neq; colorem de ueritate humanæ naturæ eſſe, quum Alemannum albū, & Aethiopem nigrum, homines intelligamus. Ita quidem de figuris, indicibilem uarietatem conſpicimus, pariformiter de alijs ſenſibus iudicandum. Sic & de ratione, quum ratio aliquid ſemper præſupponat, ex ſenſu elicitum. Hinc quando de ueritate illa quæ Chriſtus eſt (ut ipſe de ſeipſo teſtatur dicens, ego ſum ueritas) aliquid concipere uolumus, prout ipſe qui ueritas eſt, caput omnis Eccleſiæ, quæ eſt corpus eius exiſtit, per quem facta ſint & ſæcula: neceſſe eſt ut ſenſum & rationem linquamus, & non fingamus Chriſtum aliquid ſenſu, imaginatione, aut ratione perceptibile eſſe, ſed ueritatem ſimplicem & puram, quę in humana natura eſt ipſa ueritas humanitatis: in ipſo ēm ſunt uniuerſa, ſiue in cœlo fuerint, ſiue in terra. Sed quia ſenſibilia, imaginabilia, atq; rationabilia, ueritatē non attingunt: tūc non uniuntur ei ueritati, niſi intellectuales naturæ, quæ in ipſa ueritate ut in fine deſiderato amoroſē quieſcunt. Cognoſcas igitur, quod quamuis ueritas abſoluta, in ſe complicet omnē ueritatē indiuiſibiliter, & propterea ſit neceſſariò ueritas omnis eſſe, & id per quod ipſum eſſe eſt uerū eſſe, & ita in omnibus, ita quod omnia in eo: non tamen attingūt ipſum, niſi intellectuales naturæ. Et hinc omniū intellectualium ſpirituū, qui ſunt ſiue in cœlo ſiue in tetra, caput eſt: & ſunt ipſi intellectuales ſpūs, ad ipſam ueritatem conuerſi ipſius ueritatis membra: & ſimul efficiunt corpus unū ueritatis, in quo habitat ipſe ſpūs, qui eſt ueritas. Sicut enim unitas in multitudine: ita ueritas in ueritatibus, & ſpiritus qui eſt ueritas, in ſpiritibus ueritatis. Vide nunc Chriſtiane, qualē doctorem magiſtrum, illuminatorem, atq; mediatorem habeas, quoniam ueritatem ipſam (quæ falli nequit) extra quam error, ſeductio, mors, atq; calamitas intellectualis. Linquendi igitur ſunt omnes teſtes, qui uel ex ſenſibilibus, imaginabilibus, aut rationabilibus, de ueritate teſtimonium perhibere nituntur: & ſolus ſequendus eſt Chriſtus. Nam ſi ex ueritate es, uocem eius audis, ut ipſe ait. Qui enim Chriſti uocem audit, & illi acquieſcit: hic Chriſtum ueritatem confitetur. Et hinc omnis qui ex ueritate eſt, hoc eſt ex Chriſto, audit uocem eius, Qui igitur ſcire uoluerit utrum ſit Chriſti, utrum in lumine ambulet, utrum in uia, uita, & ueritate exiſtat: experiatur hoc, ſi audit uocem eius, ſi ſeruat ſermones, ſi obedit præceptis, ſi tollit crucem eius & ſequitur eum.

Veritas totius naturæ humanæ erat in eo, ac ipſa plenitudo ſuprema, quæ eſt unitas omnis multitudinis hominum. Sicut enim humanitas eſt una & ſimplex ueritas, ſecundum quam omnes homines intelliguntur homines, ut non ſit alia humanitas Ambroſij, alia Hieronymi, licet alius ſit Ambroſius, alius Hieronymus: ita quidem Chriſtus, quia uerus homo, nō eſt alia humanitate uerus homo quā Ambroſius, aut alius. Sed quia humana natura, in Chriſto diuinitati unita eſt, & ita in altiſſimo gradu: ideò ipſe homo Chriſtus, eſt altiſſimus atq; perfectiſsimus, complicans in ſua uirtute hnmanali, omnes perfectiones humanas, ut quicquid in omnibus hominibus, ac in tota latitudine naturæ humanæ perfectionis, eſt reperibile aut dabile, in uno Ieſu, ut in capite & ſuprema plenitudine complicetur. Omnium igitur hominm humanitas & perfectio, & in Chriſto Ieſu, ut in capite ſupremo. Si igitur omnium hominum præteritorum & futurorum ſapientia, complicatur in plenitudine ſapientiæ Chriſti, & omnium iuſtitia, in iuſtitia Chriſti, & omnium uirtus in uirtute Chriſti: tunc meritum hominis Chriſti, ſufficiens eſt, in ſua plenitudine, ad iuſtificationem omnium hominum, & omnis noſtra inſufficientia in ipſo reſtauratur, ut qui in nobis inſufficientes ſumus, in ipſa natura noſtræ humanitatis, in Chriſto ad plenitudinem omnis perfectionis exaltata, perfici ualeamus in ueritate. Et ſi conſideras Chriſtum hominem, quaſi unitatem complicantem ſpeciem humanam uirtualiter & perfectionaliter, ut complectaris omnes in ipſo: intelligere poteris, quo modo homines Chriſtiani ueri, ſunt corpus Chriſti ſiue Eccleſia, & quo modo Eccleſia eſt in ipſo complicitē, ut in ipſo ſit iuſtificata in morte eius, & in ipſo Deo uni

ta,ac quomodo Christus est in Ecclesia explicitè,sicut unitas in magnitudine.

Veritas promisit suis amatoribus, ipsam appræhendentibus, immortalitatem. Quare naturam humanã passibilem & mortalem, ad impassibilem ac immortalem Christus ducere uolens,necessariò ipse qui erat eiusdem naturæ cuius & cæteri,spoliare habuit moriendi amplius possibilitatem. Quod fieri non erat possibile, nisi per mortem. Possibilitas enim moriẽdi,si tolli & mori debuit à natura passibili: hoc erat ut possibilitas ipsa in actum deueniret,actus enim est finis potentiæ, & priuat mors moriendi possibilitatem. Vererem igitur hominem corruptioni obnoxium, mori necesse fuit,ut consũmata posibilitate moriendi,nouus immortalis resurgere posset,per uirtutem immortalis diuinitatis, sibi inseparabiliter in Christo unitæ. Et ita nostra natura in Christo passa est,ut omnes in Christo mortui, similiter etiam in ipso ad immortalitatem resurgere ualeamus. Nemo autem resurgit ad cognitionem ueritatis immortalis,nisi qui ipsam præfert omnibus mundanis. Qui enim non intelligit,intellectualiter resurgere,oriri post mortem sensibilium,ac illam uitam nouam spiritualem,per infinitum omni delectabili uitæ sensibilis præferendam, ut in Christo testimonium uidet:ille non resurgit in Christo,quia sensualiter in Christo mortem non patitur. Quare hic non habet spiritum Christi,neq; ad ultimum desideriorum,scilicet ad unionem cum fonte omnis boni desiderij, scilicet ipsius Dei nostri in Christo,peruenire poterit.

Passio Christi. Christi passio,est testimonium transitus de mundo ad patrem, de corruptibili ad incorruptibile,de mortali ad immortale,ut mortale induat immortalitatem: de sensibili ad intellectuale,per uictoriam sensibilium huius mundi, & per transcensum ad stabilem ueritatem intellectualis mundi siue cœli. Volentem igitur ad immortale desiderium peruenire,calcare oportet omne desiderium sensuale & incorruptibile, & amplecti uirtutem,atq; in Christi uestigijs ambulare.

Ex sermone: Surrexit.

Resurrectio. TRia uideantur:Quomodo ipse surrexit:Quid operatur resurrectio in nobis: Quomodo intelligimus resurrectionem. Primum expeditur in hoc, quia fuit Deus & homo:ideò oportebat eum resurgere. Veritas humanitatis,remansit in unitate diuinæ naturæ,licet per sensibilem mortem, anima à corpore diuisa esset,& quia consummata fuit possibilitas moriendi per mortem,igitur terminata est in uitam,in immortalitatem,quæ completa est resurrectio. Secundum,quia natura nostra,per unionem ad diuinitatem in Christo,ad incorruptibilitatem eleuata,conditionem mortalitatis per mortem exuit,& resurrexit, quia alioqui non fuisset uera. Tunc nos omnes in uirtute Christi resurgimus, ut ait Paulus:uita igitur nostra in Christo est abscondita. Tertium,intelligimus resurrectionẽ, quasi uita mortalis sit uespertinum crepusculum:mors, succedens nox: resurrectionis uita,dies nocti succedens nunquam deficiens.

Ex sermone: Sanctus, Sanctus, Sanctus.

Ars. ARs oritur de exercitio artificis:& est artificium in arte,ut pater in filio:& ars in artificio,ut filius in patre. Hoc autem quod conseruat operantem in opere,est delectatio,quæ est hoc bonũ,quod procedit ex exercitio & arte. Tres igitur causas ex artificiato deprehendimus, scilicet efficientem, formalem, & finalem:& una non est alia,coincidunt tamen in unitate magistri,qui est causa efficiens,formalis,& finalis. Ex hoc autem quod delectatio conseruat operantem in opere,benè intelligitur,quomodo finalis causa est in efficiente,& formali, & econuersò. Et quia ars imitatur naturam,ascendamus sic ad magistrum naturæ ex naturalibus,dicentes,naturalia nos uidemus. Dico,hic homo naturalis à se esse nequit: est igitur à magistro naturæ humanæ,Est perfectè formatus per perfectam sapientiam
Esse. magistri,in eo relucet bonitas magistri per finem:est enim naturalis, & hoc à natura omnipotente. Neq; potest esse naturalis,,nisi sit per uirtutem omnipotentis naturæ naturalis,neq; potest esse extra naturam naturalis:quare est in bonitate omnipotentis uirtutis,naturæ naturalis. Nam omne id quod uidemus esse,scimus ipsum non esse

non esse, ipsum absolutum esse: extra enim esse absolutum, nihil esse potest. Si enim extra est, non est. Sed quia hoc, puta, hominem istum esse uidemus, non est esse hominis siue homo qui est, omne quod est (nam & cœlum & alia sunt sine numero, quæ homo nō est) ideò si homo est, ab esse est: homo enim esse participat, ut sit. Nec potest homo esse per aliud quam esse: si enim esset aliud ab esse, non posset dare formam essendi. Per ipsum igitur esse, est. Nec potest ob aliud, esse quam ob esse: nec in alio quam in esse. Quum ergo omne id quod est, hoc aliquid, taliter sit in absoluto esse, & per ipsum, & in ipso, aut ob ipsum: constat absolutum esse, esse Deum trinum & unum.

Trinitas. Essentia Virtus. Operatio.

In omni creato, uidemus trinum & unum Deum, quadam participatione: nā quā tò creatura Deo similior, tantò magis trina & una. In omnibus infimis & supremis creaturis: est essentia, uirtus, & operatio. Omnis essentia cuiuscunq; creaturæ, est ex posse, actu, & unione. Posse se mouet, ut ex se eliciat actum. Ex posse & actu, oritur unio, quies, & delectatio: potentia enim uisiua, exerit actum. Et oritur uisio, in qua delectatio est, & quies uisionis. Item ex potentia intellectiua, oritur notitia seu sapientia, ut intellectus, ex sua potentia actum exerat. Atq; ab utroq;, procedit delectatio, & quies. Et cum nihil sit unum, quod non sit trinum: igitur esse ipsum absolutum, à quo est omne id quod est, est trinum & unum, quod quidem omnia participant. Est igitur potentia absoluta, actus absolutus, & agere absolutum, in unitate absoluti esse: sine quibus quidam correlatiuis, secundum alarum debiles pennas, quibus uolatur in hoc mundo sensibili, non potest quicquam reperiri. Nam omne id quod in creaturis est (cum creatura solum sit effluxa Dei similitudo) in creatore perfectissimè esse, negari nequit.

Maiores pennæ ducunt supra omne id, ubi omnia nomina quiescunt: ubi cessat omnis syllogismus, ubi est id quod uidetur oculo intellectus, non potest enarrari sine defectu, quia ineffabilia sunt. Sicut Ioannes in Apocalypsi de superna Hierusalem, quæ est indefinibilis (cum non sit ciuitas in hoc mundo, quæ ipsam figurare possit) neq; in portis, neq; in plateis, aut muris, immò secundum omnem diffinitionem ciuitatis, non est ciuitas, et secundum omnem compræhensionem muri non habet muros: ita quidem qui ita uolat, nihil concipit ex omni nomine nominabili. Homo cum nominatur, per intellectum quadam appræhensione ambitur, & figitur consideratio in aliquo: sed cum Deus nominatur si in aliquo consideratio figitur, non est intellectus in uolatu, & motus in uero. Deus enim nihil conceptibile per te significat, sed super omnem intellectum tibi dicit, quandam infinitatem maximam ineffabilem & incompræhensibilem, ita de trinitate. Et ad hoc nota Dionysium de mystica Theologia, ubi secundum compræhensibilitatis possibilitatem, negat Deum esse trinum & unum, & quicquam nominabilium ac effabilium.

Humanitas.

Video uos omnes esse homines, per essentiā igitur humanitatis estis homines. Video uos plures esse in essentia humanitatis, & id per quod subsistit hominum pluralitas, & sic est unitas, quia unitas est ex qua pluralitas: quoniam pluralitas, est explicatio unitatis. Video uos esse inæquales. Vnde sicut inæqualitas sequitur pluralitatem, & ex ea oritur: sic in essentia humanitatis, ab unitate exoritur substantia inęqualitatis. Inæqualitas autem per æqualitatem subsistit. Quare in essentia humanitatis est unitas, à qua æqualitas. Video uos diuisos, & ab inuicem separatos: sed diuisio seu separatio, procedit à pluralitate & inæqualitate. Quare in essentia humanitatis reperitur id, in quo subsistit diuisio, quod procedit ab unitate & æqualitate, & id est connexio. Quare habemus in simplicissima essentia humanitatis, ex qua, per quam, & in qua homines id sunt quod sunt: quod nisi humanitas unitrina esset, per ipsam homines esse non possent.

Ex ſermone: Crucifixus reſurrexit.

Crucifixio.

NEmo reſurgit ad uitam, niſi crucifixus. Omnis Chriſti actio, noſtra eſt inſtructio: quia ipſe eſt uia, & magiſter, qui in ſe ipſo nobis uiam oſtendit ad gloriam, qui ait: quemadmodum ego feci, ita & uos faciatis. Si igitur Chriſtus aliter non potuit introire in gloriam ſuam, niſi crucifixione præcedente: neq; nos intrabimus, niſi per crucifixionem, ait enim: qui uult uenire poſt me, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me. Cum attendimus in nobis eſſe imperia diuerſa, unum in carne & aliud in ſpiritu, quæ cõtra ſe militant, & quod ſubactio uirtutis, quæ in carne imperat eſt crucifixio, uincente uirtute, quæ in rationali anima imperat: tunc myſterium crucifixionis, quòad ea quæ facere debemus, intelligimus. Docet Paulus, quomodo homo exterior ſeu uetus homo, debet per interiorem nouum hominem Chriſtiformem affigi cruci, & ibi interfici debet omnis eius uita, quæ concupiſcentia dicitur, ut ſolùm uiuat nouus interior & cœleſtis homo, qui ſecundum Deum eſt iuſtus & uerax. Talis homo ſic ſecundum carnẽ mortuus, in uirtute illa, qua Chriſtus crucifixus mortuus reſurrexit, etiã reſurget. Tenere igitur cõcupiſcentias carnis affixas cruci, ſcilicet per tormenta et macerationes & diſciplinã, ne deſideria ſpiritus impediant: eſt crucifigere corpus, in quo habitat ipſa corporalis concupiſcentia, quæ eſt corpus ſeu continens peccatum, ſpiritũ impediens. Sine amore nõ uiuitur. Homo ex duobus amoribus cõponitur: ſcilicet ex amore ſenſibiliũ ſeu uiſibilium, & amore inuiſibilium: uiſibilia enim ſunt temporalia, & inuiſibilia perpetua: uitia ſunt contra uirtutes uitia tẽporalia uirtutes perpe-

Amor duplex.

tuæ. Amor temporalium, uſq; in odium ſeu contemptum æternorum, eſt uitioſus, & uenit de concupiſcentia carnis, quæ eſt de hoc ſenſibili mundo, & eſt ex Adam. Amor æternorum eſt ſtudioſus, & uenit de deſiderio intellectualis ſpiritus, qui non eſt de hoc mundo, ſed uenit de cœlo. Ex duplici igitur deſiderio componitur homo, & manet utriuſq; natura, in unitate perſonæ, ſeu ſuppoſiti humani. In hac copula, mulier, ſcilicet carnis concupiſcentia, laborat: ut uir, ſcilicet concupiſcentia ſpiritus, ei amore alligetur, & ponat ipſam finem ſuæ concupiſcẽtiæ, ut non aliud quam uoluptatem ſenſibilem concupiſcat, ut fiat eius deſiderium penitus carneum, & ipſa dominetur uiro, Et quia habet familiare contubernium cum eo, allicit continuè ſua pulchritudine ſenſibili, & uincit plærunq; uoluntas carnis crucifigendum ſpiritum, & hoc uenit ex ignorantia, quia ſpiritus neſcit nobilitatem ſuam, & uilitatem carnis: neq; ſcit Deum aut uitam æternam, neq; infernum ſeu mortem æternam. Ideò recipit temporales uoluptates pro fœlicitate. Et uir ſeruit mulieri, quoniam omnes operas impendit, ut uoluptati placeat. Venit Ieſus, cuius intellectus fuit omniſciens, luci ſapientiæ Dei unitus, tolens inueteratam ignorantiam, oſtendens uitam ſpiritus æternam, & æternæ uitæ delectationes ſe habere ad temporales, ut tempus ad æternitatem: & quod ſimiliter fit mors æterna, quando ſpiritus inhæret temporali uoluptati. Nam illã per mortem perdet, & non aſſequetur uitam & lætitiam æternam, quam non amauit. Docuit autem Ieſus, neceſſariò illum qui æternam uitam aſſequi uoluerit: uirum eſſe oportere, qui dominetur uxori ſeu concupiſcentiæ carnis, & præferat uitam æternam quæ eſt ueritas, uitæ ſenſibili, quæ eſt imago tranſiens: &

Fides.

quod in hoc ipſum ſequatur, nihili faciendo hanc uitam, hunc mundum, & omnes huius mundi uanitates, ut auidiùs capiatur ad cœlum, ubi æterna ſunt omnia. Et qui ſic fecerit, tollit crucem ſuam, et ſequitur eum. Sed nemo in ſua propria uirtute quam habet ex Adam, poteſt uincere mundum. Tunc oportet, quod hæc ignorantia, per quam omnes corruerunt, fide pellatur. Fides enim eſt de re quæ non uidetur: æterna non uidentur aſpirare ad æternam uitam, non niſi fide poſſumus. Sed ad hanc fidem pertingere non poſſumus, niſi per fidem omnis fidei, quæ eſt, quod magiſter noſter Ieſus, ſit filius Dei & crucifixus. Si filius Dei creditur, tollitur omnis tenebroſa diffidentiæ opacitas de cordibus noſtris, ſcientium filium Dei ueracem, in uerbo & promiſſo. Si creditur crucifixus, & ſic intraſſe in regnum patris, non dubitamus ſi & nos Chriſtum ſequimur in crucifixione, ſequemur etiam in regni adoptione.

Ieſus fi-

Iesus filius infinitæ misericordiæ, patris scilicet misericordiarum: sponte mortem subijt pro nobis, ut ostenderet quantum nos dilexit, & quæ est misericordia qua nulla maior esse potest. Quæ enim maior, quam se dare in redemptionem pro captiuis? soluere in suo corpore mortem, quam nos iustè subire tenebamur, propter crimen læsæ maiestatis, per nostrum parentem in creatorem commissum? Docemur igitur, quod nos necessario ipsum imitari debemus, in misericordia, quam facto illis ostendere debemus, pro quibus ipse mortẽ subijt. Si enim pro omnibus mortuus est, & in tantum omnes diligit, quod mortem pro eis subijt: quod uult, nisi quod nos propter ipsum, illis omnibus misericordiam ostendere debeamus. *Misericordia.*

Ex sermone: Michael & angeli eius.

Ordo.

ORdo, est diuina resplendentia. Obedientia, est sacri ordinis sacramentum. Omnis multitudo, in ordine subsistit, sine quo nec benè subsistit, nec esse potest. Multitudo enim, cadit ab uno & ente: omne enim in tantum est, in quantum est unum. Subsistentia igitur multitudinis, non est nisi in unione. Sed quid unit multa, nisi ordo? Multa enim ad unum ordinata, habẽt ut sint, quæ in se, non possunt ut multa esse. Ordo autem, proportionem & harmoniam deposcit. Principatus autem Ecclesiæ, qui ab uno in multos diffunditur, ab hierarchia seu diuino principatu habet dependentiam, cuius gerit similitudinem. Quomodo autem nos peruenimus in aliquam cognitionem quia est, angelorum, siue substantiarum intellectualium, sic accipito. Nam omnes nationes concorditer eas esse asserunt: primo libri sacri Bibliæ, qui omnes libros antecedunt, Abraham omnes qui scripserunt in Græcia, antecessit: sic & Moses, prior Platone & Socrate. Philosophi de intelligentijs loquuntur (quas Moses angelos nominat) arguentes ex motu cœli omnia nasci. Sed uita non ex corporibus cœlestibus: nam uirtus corporalis, ad corpora tendit. Aliquid igitur uitalem motum præstans in corpore, non ex corporeo cœlo est, sed ex motore cœli. Sicut igitur ex motu cœli, motus est corporum: sic ex motore cœli, motus uitalis. Sed cum motus uitalis, sit motus ad aliquem finem: tunc ab intelligentia est, quę mouet ad finem, Sunt igitur intelligentiæ motrices orbium. Dicitur zodiacus, locus sub quo mouentur planetæ. Zodiacus est uitalis dictus. Tot igitur sunt intelligentiæ, quot sunt motus distincti in cœlo. Et si quælibet stella rum, habet proprium motum: haberet etiam proprium motorem, seu propriam intelligentiam. Ex alio. Nam regulariter uerum est, quod quæ reperiuntur coniuncta, si alterum reperitur separatum, ambo reperiũtur separata. Sicut in colore fusco, quia reperitur albus, et niger etiam reperitur, quoniam fuscum in se ambos colores habet: sic & homo, in se complicat spiritualem & corporalem naturam, & corporalis reperitur separata in terra, metallis, & reliquis. Igitur & spiritualis reperitur separata, quę est spiritualis, seu intellectualis. Angelus autem est separata substantia spiritualis. Videmus in omni motu specifico concordantiam: nam species equorum est una, & omnes equi, unum motum specificum consequuntur, ex unitate speciei. Et ideò illi speciei præest intelligentia, quæ mouet uniformiter orbem illum, seu formalem equi. Reperimus igitur ex uniformitate regularis motus specifici, intelligentiam motricem: alioqui non esset una species, uirtus, & operatio. Omnis species quæ consistit in quodam indiuisibili, est cœlum, cui præsidet intelligentia siue angelus, qui est quasi Deus in regno suo. Omnis homo est quasi species, ob sui perfectionem. Hermes ad Aesculapium scribens dicebat, humanitatem genus, homines species. Licet quidam dicant, textũ ad nos in hoc benè translatum peruenisse: tamẽ quia uidemus animam rationalẽ, sine qua homo nõ est homo, non esse ex traduce, sed in quolibet homine, ex creante qui est creator specierũ: ideò motui rationali, præesse intelligentiam in homine experimur. Rationalis enim motus, ex intelligẽtia nostra, quæ est in corpore subdito peccatis (nisi dirigeretur à separata intelligentia) semper sequeretur affectiones corporales: ideò adest angelus qui nos sursum mouet, ut desideremus illa quæ sunt natutæ intellectualis, & incitat motum rationalem ad æterna. Alius est motus animalitatis, cui terrena placent, & illum motum princeps tenebra- *Angelus.*

rum inſpirat, Et hæc eſt cõcertatio in nobis, qua experimur rationẽ & ſenſum, quaſi aduerſarijs principibus ſubeſſe, & bella indeſinenter gerere. Adhuc lex miniſtratur per angelos, eſt lex in natura ſpecifica: quælibet natura ſpecifica, proprias habet leges: & angelus qui præeſt, regit ſecundum leges. Lex, eſt ſpiritus Dei, ſeu prouidentia diuina: angelus, eſt annunciator ſiue exequutor legis. Sicut enim mittitur in litera miſsiua, uox imperatoris ad ſubditos, & in uoce uerbum, & in uerbo ſpiritus, qui eſt formans ſeu illuminans ſubditos, quæ ſit intentio imperatoris: ita charta ſeu miſſiua in ſe habens ſermonem, nuncius ſeu angelus dici poteſt. Sermo uerò, uerbum, ſeu mens in ſermone: ſpiritus mouens, ſecundum prouidentiam Dei. Angelus igitur eſt, per quem Deus omnia quæ uult annunciat, ſeu ordinat: angelus, eſt gerulus æternæ legis & uoluntatis Dei, ſeu exequutor diuinæ ordinationis. Deus ſpiritus eſt in omni angelo: angelus, eſt receptio intentionis ſpiritus, qui Deus eſt. Eſt igitur angelus, ſicut uiuus & intellectualis liber legis ſeu charta, in ſe habens ſcripturam ſeu impreſſionem intentionis Dei, quaſi intelligens legatus ſeu orator ad creaturam: ut quæ non poteſt intueri in mentem inuiſibilis Dei, mediante ſignaculo, recipiat illuminationem intentionis. Hoc dico quantum ad nomina angelorum, quæ ſunt nomina officiorum, inquantũ ſunt adminiſtratorij ſpiritus. Sicut nominamus candelam ardentem, lumen: quia ab ipſa recipimus illuminationem. Sic nominantur angeli, unus Michael, alius Gabriel, tertius Raphael, quartus Vriel, ex officio: quia nobis talia diuina dona miniſtrant, ſecundum uim uocabuli. Sicut in curia regis, officiales nomina habent: ita nomina angelorum, in el terminãtur אל enim Deus eſt (quia ſunt officiales regis iuſtitiæ, qui אל ſeu אל חי בו dicitur. Sed ſpiritus illi ſi conſideratur in ſe, non ut officiales, ſunt nobis incogniti. Cognoſcimus aliquem ex officio, ſemoto illo, non cognoſco ipſum, prout ſcilicet eſt imago Dei: imago enim non cognoſcitur, niſi cognito exemplari. Vnde intellectualis natura non capitur à nobis, niſi per aſſimilationem. Nam uti Dionyſius nos docet, Sol iſte uiſibilis, qui Sol. ἥλιος Græce dicitur: uocat ad ſe omnia, ut eis uiuam influat uirtutem, & eum omnia pro captu ſuo recipiunt. Quæ autem ſit uirtus eius admirabilis, oſtendunt uiſibilia, quæ ex acceſſu radij Solaris generantur. Vis enim eius inexpreſſibilis, meliori modo quo capi poteſt recipitur, ſed uariè. Nam omnis uis Solis, recipitur in quodlibet contractè: ſicut in quolibet pomo, eſt uis arboris contractè, licet aliter in uno, & aliter in alio, ita de alijs. Sic tota uis Solis in arbore, & per medium arboris in fructu. Recipitur enim tota uis influentiæ Solaris in quodlibet, ſecundum naturam recipientis: ſicut motus recipitur in omne mobile ſecundum conditionem mobilis, in unum localiter, in aliud uegetatiuè, in aliud ſenſitiuè, in aliud rationabiliter. Species autem recipiunt uirtutem uniuerſaliter ſpecificè, & indiuidua mediante ſpecie indiuidualiter. Sicut in quolibet indiuiduo, uirtus ſpeciei totaliter relucet ſuo modo, ſcilicet ſecundum contractionem indiuidualem, maius & minus perfectè ſecundum indiuiduationem ſeu determinationem, ut una facies totaliter in quolibet ſpeculo, ſecũdum diſpoſitionem ſpeculi, in uno clariùs, in alio obſcuriùs: ſic Sol iuſtitiæ, qui eſt intellectualis, in regno ſuo, quod eſt ſupra omnem ſenſum, lucem intelligentiæ & calorem charitatis diffundit, & ſpecies intellectuales, pro captu ſuo ipſam recipiunt influentiam. Intelligentia enim, eſt ſupra numerum, & rationem, & immaterialis. Nam intelligentia, ſeparat intelligibiles formas, & abſtrahit à materia, ut in ſe faciat intellectas: ſicut in noſtro intellectu experimur: uniuerſale enim eſt in intellectu: materia indiuiduat, & contrahit formam. Et in iſto influxu radiorum Solis intellectualis: intuemur intellectuales nobiles naturas Deiformes, & quaſi ſpecula uiua lucida, ac ſi imago in ſpeculo eſſet uiua, & ipſum ſpeculum lucidum: per hoc quod eſt imago Dei, qui eſt Sol intelligẽtiæ, quo Sole omnia formantur. Nam intelligentia eſt principium, quo omnia recipiunt formam. Vnde quia eſt ſpiritus intellectualis, eſt radius diuinus. Et quia eſt imago lucis intelligentiæ Solaris, in ſe habet aſſimilationem, omnium ſpecierum formabilium. Intelligentia enim quæ & Sol, fons lucis, & ſpecierum: capitur modo ſuo, ſeraphicè, cherubicè, thronicè, & ita conſequẽter. Si-

ter. Sicut uisibilis lux, capitur in diaphano, in uno simpliciter & propinquè, & nominatur color albus, in alio distantiùs, & uocatur ætherius, in alio adhuc distantius, & uocatur rubeus, & ita cõsequenter: & ita nouem colorum ordines, ex uarietate modorum recipientium generantur. Quare simili quodam modo, uti nouem distincti colores, ex uaria lucis receptione generantur, qui omnes non apparent esse extra regionem cœli uisibilium: sicut nouem distincti chori sunt, intellectualium spirituũ, ex uaria lucis intelligentiæ receptione, & nõ attinguntur, nisi in regione intellectualium, siue in mundo intellectuali. Dicit Euangelium, quomodo angeli fidelium uident faciem patris, qui in cœlis est. Quare sunt ut mũdi oculi cordis. Nam speculum si non est mundum, desinit esse speculum secundum operationem, ita & oculus, nisi sit mundus non uidet. Sunt igitur angeli, oculi mũdissimi intellectuales. Et sicut uisus delectabiliter uiuit, in pulchritudine uisibili quam omni discursu quęrit: sic intellectualis natura, uisu suo scilicet intellectuali, suũpsius quærit formæ datorem uidere, quo nihil pulchrius, in quo quietatur. Facies est notitia: per faciem cognoscimus homines. Videre faciem patris intellectualis naturæ: est intelligere, seu notitiam habere fontis uitæ eius. Desiderat omnis intellectus, scire omnium causam, quã Deum dicimus: ideò appræhensio illius, est quo nihil dulcius aut delectabiliùs. Sed hoc uidere, est per ostensionem filij Dei, quia solus filius cognoscit patrem, & omnes alij qui cognoscunt, ex reuelatione filij cognoscunt. Pater enim (ut ait filius) in absconditο est. Ideò mediator omnium rationalium spirituum, uerbum seu filius Dei est, per quem omnia attingunt finem desideriorum, seu ultimam fœlicitatem. *Facies.*

Angeli meruerunt in uictoria pro Christo certantes, stabiliri & confirmari in gratia, quia honorem Dei prætulerunt uitæ suæ: sed quia uicerunt, uenit ex merito fusionis sanguinis Christi. Nam Christus meruit, ut qui pro eius honore certant usq; ad mortem, non uincantur à Sathana: sed uincant eum, quia Christus ipse uicit ipsum, & est potestas Christi supra ipsum. In Christi igit̃ uirtute, uincitur draco. Virtus Christi est obedire usq; ad mortem, & non quęrere suum, sed Dei honorem. Sic meritum Christi subuenit angelis ab initio, sicut et sanctis patribus, qui eius aduentum in carne præcesserunt. Sicut debitorem fidelis & creditus fideiussor liberat statim, in se debitum sumens, licet postea in præfinito tempore realiter satisfaciat: sic & Christus. Et ita nota, uerbum Dei, seu potestatem Christi, esse imperialem uirtutem spirituum beatorum. *Angeli meritum.*

Ex sermone: Dominabuntur populis.

CVM aliquid est uti debet esse, tunc rectè est, & iustè. Si quis ædificat domum, faciendo omnia quæ in ratione domus compræhenduntur, dicitur recte domum fecisse. Anima igitur rationalis dicitur iusta, quando ipsa est uti esse debet: scilicet quia ratio uiuit in ipsa, & non declinat à ratione propter quæcunq; terribilia. In iustitia, est fortitudo, & econuersò. Nam iustitia complicat in se omnes uirtutes: nulla est uirtus, nisi iustitia definiat eam esse uirtutem. Dicit iustitia, in acie belli constitutum fortem esse debere. Vnde fortitudo, habet à iustitia quòd est uirtus: sic continentia, & cæteræ uirtutes. Omnes uirtutes sunt immortales, quia iustitia in qua, & per quam sunt, est immortalis. Dicimus iustitiam distribuere unicuiq; quod suum est. Deus est qui dat omnia, cum sit iustitia, cuius bonitas & esse, est idem cum iustitia ipsa. Sic enim ex eo, quia bonus, est suiipsius diffusiuus. Sic ex eo, quia iustus, singulis esse distribuit: omnia in iustitia distribuit. Iustitia in numero, pondere, & mensura, attenditur. Iustitia intellectualis est uiua statera. Solus homo, per intellectum inuenit medio stateræ, iusta rerum pondera & mensuras. Est igitur iudex seu uiua statera. Locum et situm rerum (si attendimus) admiramur diuinam stateram seu iustitiam, quę cuilibet dedit locum suum: quòd terra est grauis, & ignis leuis, est ex iustitia. Quietatur igitur terra, in hoc quòd terra, quia ex iustitia hoc habet, & ita de cunctis creaturis. Vnde iustitia quietat: quando sunt contentiones, illas iustitia dirimit, quia quodlibet ultra iustitiam sibi debitam, nulla ratione ap- *Iustitia.*

petere potest. Anima rationalis, à iustitia est rationalis: sicut terra, est à iustitia terra. Absoluta iustitia distributiua, quæ distribuit formam & consequentia ad formam, ipsa distribuit etiam libertatem rationi: iustum est, quòd intellectualis substantia sit libera. Vnde sicut in omni creato est pondus, per quod fertur ad locum suum, sicut leuitas in igne, ducit ad locum æthereum, & dum sic creatura fertur suo põdere, uendicat sibi locum quietis, ex debito iustitiæ suæ: sic intellectualis natura pondus habet, per quod eius mobilis libertas, ducitur ad quietem ex debito: & hoc pondus, est amor æternorum, & non est hoc aliud, quàm amor iustitiæ, quæ est æternitas. Qui igitur æterna præfert temporalibus, & incorruptibile corruptibili: ille mouetur pondere intellectuali ad locum quietis, scilicet ad immortalitatem. Deus quia est ipsa iustitia, est locus quietis & immortalitatis. Dicitur inhabitare immortalitatem, quia ita est iustus, quòd est ipsa iustitia. Non est iusto cruciatus, præter iustitiam: nam hoc pati, est crescere in ipsa iustitia, quæ dat iusto esse. Anima quæ cognoscit quid iustũ, ipsa se potest iustitiæ plus & plus conformare. Sola igitur intellectualis substantia, potest augeri sine termino. Sicut ars seipsam auget, assiduatione operis: ita intellectus, habet iustitiam suam intellectualem, quæ augetur continuò per exercitia iusta. Iustum est ut Deo qui ueritas est, credatur: sic iustus ex fide uiuit, unde anima, fit medio fidei iustior. Et hoc dum operatur opera fidei, quia iustitia sic dictat: crescit in immortalitate. Iustitia dictat, filio Dei esse credendum, & quòd nulla doctrina, ducere potest animam ad quietem, nisi quæ à Deo est. Vnde per hoc patet, quòd iustitia in nobis, est pondus naturæ intellectualis, & per illam accedimus ad fidem, ut mediante fide iustificemur, scilicet ut crescat originalis iustitia per exercitia iusta. Sicut in stilo fabri, est ars in potentia, & illa se nõ potest in actum ponere, nisi lumine eius, qui actu habet artem: sic originalis iustitia, nõ potest se in actum ponere, nisi lumine magistri, qui habet artem iustitiæ. Ideò Christus qui habuit artem iustitiæ, imò fuit ipsa ars: uenit, ut qui ipsum cognoscerent habere, & esse artem iustitiæ, & ipsum pro magistro acciperent, crescere possent usq; ad filiationem Dei, seu appræhensionem immortalitatis, siue absolutæ iustitiæ. Absoluta enim iustitia, est locus quietis omni iusto: manus Dei, seu uis uitæ conseruatiua, est locus animarum iustarum.

Quatuor uirtutes.

Considera benè, animam humanam, ex quatuor suis elementis compactam: anima enim spiritualis est. Elementa eius, spiritualia sunt. Nam experimur, animam humanam uim quandam esse spiritualem, ex se quadruplicem motum exerentem, scilicet concupiscibilem, irascibilem, rationalem, & liberum seu uolũtarium. Et quia anima est intellectualis naturæ: ideò hos quatuor motus, intellectualiter dirigere satagit, impetum cuiuslibet motus, intellectualiter modificando: & modificatio motus concupiscentiæ, uocatur temperantia: & modificatio motus irascibilis, uocatur fortitudo: & modificatio motus rationalis, uocatur prudentia: & modificatio motus liberæ uoluntatis, uocatur iustitia.

In anima uidentur uirtutes esse, quæ proprietatibus elementorum respondent. Temperãtia, ariditati terræ adornatæ respondet prudentia, perspicacitati aquæ cum ducibilitate: iustitia, subtilitati aëris cum mulcibilitate: fortitudo siue constantia, uigorositati ignis in actiuitate. Videtur etiam anima rationalis seu intellectus, sic post primam causam & ante causatum, quasi sit simul causatum & causa: ac si prima causa causasset ipsam, in propinqua sui similitudine, ei causæ nobilitatem conferendo. Vnde anima ex se exerit causam materialem, dum se induit habitu temperantiæ: & formalem, assumendo habitum prudentiæ: & finalem, in habitu iustitiæ: atque efficientem, in habitu fortitudinis. Simplicitas animæ est tanta, quòd quælibet uirtus est in qualibet. Nam anima, quando induit habitum temperantiæ, tunc & aliarum uirtutum: nam non est temperantia, sine prudentia, iustitia, & fortitudine. Sic uirtus prudentiæ non est uera: nisi sit sobria, iusta, & fortis. Ita iustitia: est sobria, prudens, & fortis. Fortitudo: prudens, sobria, & iusta. Secundum enim Gregorium, sine prudentia non est fortitudo, sed temeritas. Sunt igitur uirtutes connexæ.

Ad

Charitas.

Ad fœlicitatem nõ ſufficiunt omnes uirtutes, niſi adſit uirtus infuſa, ſcilicet charitas. Nam ſicut prudentia, eſt forma uirtutum humanarum: ſic charitas, format uirtutes ut ſint formatæ forma diuina, quæ ſolùm eſt Deo accepta. Vnde iuſtitia, quę non eſt formata charitate: illa non eſt uera, & uiua iuſtitia, ſed potius eius imago deficiens. Sola ueritas, eſt permanens. Quare qui induit ueram & uiuam iuſtitiam, aſſequitur immortalitatem. Nam uera uirtus, eſt diuina & immortalis, & pręſtat immortalem uitam: non enim dependet eſſe ueræ iuſtitiæ, à iuſto ſeu ſubiecto, ſicut eſſe albedinis à ſubiecto albo. Ideò per mortem iuſti, non moritur anima, ſubiectum iuſtitiæ. Sed benè deſtructo albo, deſtruitur albedo, à ſubiecto dependens. Sicut mortuo homine, non moritur ſpiritus rationalis, qui à ſubiecto non dependet, ſed econuerſò. Ecce anima, quia capax ueræ & perpetuæ iuſtitiæ, ſeu quia ſubiectum diuinæ iuſtitiæ, ideò eſt perpetua. Vt igitur Deus gloriam iuſtitiæ ſuæ, qui eſt iuſtus iudex, & eſt ſua iuſtitia, oſtendat: creauit naturam intellectualem, quæ ſola eſt capax iuſtitiæ & illam oportet eſſe ſubiectum perpetuæ iuſtitiæ, ut ſit capacitas iuſtitiæ, in præmio & condemnatione. Quare natura intellectualis, quæ præmiatur æternaliter: in fluxu diuinæ iuſtitiæ, præmiatur: & quæ damnatur æternali condemnatione, influxu diuinæ iuſtitiæ punitur. Aduerte etiam, quomodo inconſentaneè dicitur, animam eſſe in corpore: nam potius dici debet, corpus eſſe in anima.

Pati propter iuſtitiam, eſt ob meliorem diſpoſitionem. Nam aurum, ut fiat melioris uirtutis, atq; puriùs & ualentiùs ſiue nobilius, ponitur ad examen ignis per magiſtrum: quanto enim puriùs, tantò eligibiliùs. Qui igitur à Deo diligi optat: patienter fert examen, ſciens ipſum præſtare maiorem eligibilitatem: quem enim Deus diligit, corripit. Gaudet igitur omnis fidelis iuſtus, quando ignis tribulationis aduenit, ſciens ſe à iuſtitia quæ Deus eſt, diligi. Et optima eſt ſimilitudo, de hoſtia holocauſti, quæ tota conſumitur igne: ideò Deo acceptior quam alia oblatio, cuius portiones cremantur.

Ex ſermone. Oſtendite mihi numiſma.

Numiſma.

COnſideremus nos numiſma eſſe, & naturam in ſe habere imaginem, ex diuina ratione in nobis impreſſam. Non fit nummus, niſi per intellectum, cui corpus, & corpori inſtrumenta miniſtrant: non fit homo, niſi per intellectum qui Deus eſt, cui intelligentiæ, & illis cœli miniſtrant: non imprimit intellectus purus, niſi ſuam in nobis imaginem, per quam ſumus intellectuales Habemus igitur uitam rationis in imagine Dei, quam ſecundum iuſtitiam & ſententiam Chriſti, Deo dare debemus, nam imago Dei eſt. Docemur, mundo temporali, cenſum ſuum dari debere temporalem: nam ſpiritum Deo, quem à Deo habemus, terræ id quod ab Adam recepimus. Non debemur ſpiritum dare mundo: illi ſpiritum dant mundo, qui rationem dant ſenſui, quorum Dens uenter eſt. Ratio non debet ſeruire ſenſui, ſed dominari: cum diſcretione uti debemus mundo, comedere debemus, ſed cum diſcretione, & ſic de ſingulis: appetitus enim, regi debet lege & diſcretione. Hæc eſt iuſtitia quæ dat cuilibet quod ſuum eſt, & illam ſeruant, in uia eſt ad pacem, omnem ſenſum exuperantem.

Per oſtenſionem claram quid nominis, ſoluitur omne dubium. Nam quidditas rei coincidit cum ueritate & unitate eiuſdem. Ideò tunc oſtenditur ueritas, quando explicatur ueritas, nihil dubij remanet in omni re, ſcita quidditate rei, de qua eſt quę ſtio. De cenſu ſoluendo, fuit quæſtio, & quia multi modi ſoluendi cenſum eſſe poſſent: ideò quando modus ad numiſma contrahitur, tunc oſtenſo numiſmate, imago & eius ſuperſcriptio dubium diſſoluunt. Sic ſi mouetur quæſtio, an Chriſtiano liceat ſeruire mundo & eius principi: oſtenſo numiſmate & eius ſuperſcriptione, ſtatim eſt dubium ſublatum. Sumus enim numiſma Chriſti, eius figuram & ſuperſcriptionem tenentes, ut docet nomen Chriſtianus. Non igitur huius mundi, ſed Chriſti ſumus. Si monachus es, & quæris annè tibi liceat inter homines conuerſari, allegans ad hoc aliquas mundi huius excertationes, ſicut Iudæi pro ſe potuerunt producere;

ducere,mandatum principis huius mundi,ſcilicet Cæſaris : iubente iudice, quid ſit monachatus oſtendas,& abſoluta eſt queſtio.Si canonicus, reperies ſecundum regulas patrum & canones ſanctorum, te uiuere debere cum omni honeſtate ſub obedientia,& non abuti perſona nec rebus.Si incolæ ciuitatis eſtis,& queritis quomodo uobis uiuendum ſit:dico ſumpta quod nominis ciuitas,quod eſt ciuium unitas,unitas autem eſt in concordantia, concordantia eſt diuerſorum harmonia(ut in organo uel in cithara)ut unum membrum ſubſit alteri, & ſuperius compatiatur inferiori.Maritus ſe habet in coniugio,uti forma ſeu caput,& mulier ut materia ſeu corpus.Vnde ſicut forma etſi dignior & caput, etſi altiùs: tamen ſine materia aut corpore,ſubſiſtere ſe poſſe non credant.Ex quo habes,quod quidditas nominis rei eius,de quo dubium, oſtendit ſolutionem.

Denarius legitur oblatus:nomine denarij,uenit perfecta explicatio rationis. Nã quando metallum ex minera educitur,purgatur per ignem,& finaliter figuratur & ſignatur:ſignum ipſum,oſtendit quidditatem & ualorem metalli,ita quod non ſit opus inquirere quid ualeat ſi oſtenditur,quia ex productione eius,omnia liquent.Si de peccato contra legem queſtio eſt,& decalogus ſiue decennarius oſtenditur,omnia producta ſunt.Sicut ſi de numero quæſtio eſt,& denarius producitur, ſoluta eſt queſtio:quia omnis numerus,denario explicatur.Si de peccato contra conſuetudinem queſtio eſt,producta explicatione conſuetudinis,alio opus non eſt. Non igitur indiget iudex,propter ſententiam ſuper iure dandam, niſi plena productione. Hoc quidem eſt quod dicitur,quomodo reus,qui omnia producit coram iuſto iudice,ex productis damnatur.Adeò efficax eſt productio, quod iudicium etiam in hoc mundo,apud iudicem qui decipi poteſt,ſaluatur per ipſam.Nam non eſt aliud quidditas rei iudicandæ,quam deffinitio quid nominis.Hinc deffinitio iam propalatur,quando uera quidditas explicatur.Docet igitur producens,iudicem deffinire. Deinde in quidditate nominis, uenit iuſtitia diſtributiua, quæ dat unicuiq; quod ſuum eſt,quæ ſunt Cæſaris Cæſari,& quæ Dei Deo.Nam cum quæſtio eſſet de cenſu dando Cæſari,& per oſtenſionem numiſmatis cõuicti eſſent Iudæi, imaginem & ſuperſcriptionem eſſe Cæſaris,& ob hoc Cæſari(qui ueritatem imaginis, in nummo cenſuali poſitam,continerent)cenſualem nummum pro cenſu, iuxta quid nominis,dandam:concluſit ea quæ Cæſaris Cæſari eſſe danda, adijciens, & quæ Dei Deo.Quamuis enim non uidebatur eſſe expreſſè quæſitum, an Deo aliquid dare deberent:fuit tamen occultè hoc interrogatum. Nam uiſum eſt ipſis, quod filij Abrahæ liberi eſſe deberent,& non deberent ſoluere homini cenſum, ſed ſolùm Deo obligari ſecundum legem. Voluit Chriſtus ſententiare, ex quo ipſi Iudæi oſtenderunt,ſe ſubeſſe Cæſari : cuius imaginem & ſupraſcriptionem, denarius qui in uſu erat,oſtendit ſecundum hanc etiam ſubiectionem,Cæſari cenſum uti ſuperiori domino,qui cenſus debetur in terris ſoluere tenebantur,per hoc tamen non erant abſoluti á lege Dei,quia alius eſt imperator cœleſtis,cui ante omnia obediendum eſt, & alius eſt terrenus,cui ſuo quidem modo etiam obediendum eſt.Nam accidentale illud quod in nummo erat,ſcilicet imago & ſupraſcriptio Cæſaris, huius mundi erat:ſed ſubſtantiale metalli,Dei erat.Si igitur ob accidentale,ad cenſum accidentalium tenebantur Cæſari:hinc Deo ad cenſum ſubſtantialium, quoniam non bona tantum extrinſeca & accidentalia,Deo reddere tenemur:ſed omnia quæ ab ipſo habemus,ipſius ſunt,ſcilicet eſſe noſtrum,uiuere & intelligere.Habemus igitur,quod ita mundo ſuum dare debemus,quod Deo non ſubſtrahamus ſuum . Similiter ita Deo reddere ſuum,quod mundo debitum non ſubſtrahamus. Vnde non licet tibi neceſſitatẽ uitæ huius mundi abdicare,ſed tenebris mundo quod ſuum eſt tribuere.

Per hoc quod Deus iubet ſibi numiſma oſtendit,quando nos inuadit fermentum phariſæorum,ſcilicet uel elationis,uel hypocriſis,& proponimus detrahere ueritati,& ipſam obnubilare:tunc tentatur Deus qui ueritas eſt. Ideò in mentem uenire debet,quomodo Chriſtus iubet oſtendi ſibi numiſma cenſus . Nolumus enim Dei legi obedire,quia fingimus nos alia opera meliora facere, uel ad hanc obſer-

uantiam

uantiam legis non conſtringi:ſed quando ad ipſum numiſma conſpicimus, ſcimus quia ibi reperietur,quòd imagine Dei & ſcriptione Chriſti fuimus inſigniti,& effugere obedientiam & legis obſeruantiam non poterimus. Noſtra ſubſtantia eſt numiſma Dei,ſecundum enim Dei imaginem,id ſumus quod ſumus:& ob hoc in nobis ſimilitudo filij Dei,quę eſt imago Dei uiui,recepit impreſsionem ſui eſſe,à Deo patre,qui nos configurauit filio.Et quia nos facti ſumus ſerui principis huius mundi per peccatum:hæc noſtra imago fœdata,& per contractam rubiginem incognoſcibilis,per ueram Dei imaginem,filium Dei,fuit purgata,& reformata, qui nos redemit,& tranſtulit nos de hoc regno ſeruitutis peccati, ad regnum ſuum, ut ſimus hæredes Dei,& cohæredes eius,& dedit nobis libertatis ſubſcriptionem, ut ſimus ſui.Et ſicut ipſe Chriſtus,ita nos Chriſtiani: ſicut ipſe hæres,ita nos ipſi cohæredes: & ſicut ipſe naturalis filius Dei,nos filij adoptiui. Hoc eſt igitur numiſma quod oſtendere habemus,& nos uiri non aliter nos oſtendere poſſumus, quàm ut numiſma de auro uero:& uos fœminæ,ut numiſma argenti puri.Si ita nos oſtenderimus, reddimus Deo quæ Dei ſunt,& dimittimus mundo,quod ipſius eſt. Dum tentamur nos uiri,nobis in mentem ueniat, quales ante tribunal Dei nos oſtendere oporteat. Nam ſi non eſt moneta pura auri ueri,habentis imaginem puram Dei,& ſuperſcriptionem Chriſti redemptoris noſtri,non reddemus Deo quod Dei eſt: & ob hoc non recipiemur in æterna & incorruptibilia eius tabernacula, quia monetam non oſtendimus ex auro puro & uero:uerum autem, admixtum nihil patitur: Si igitur tu peccator,aut de alijs metallis imperfectioribus addidiſti, & puritatem auri falſificaſti,& imaginem creatoris commutaſti in imaginem creaturæ:aut Chriſti redemptoris ſupraſcriptionem amiſiſti,& principis huius mundi ſupraſcriptionem geſtas,cui te dedicaſti:non ualebit moneta tua in regno Dei,ubi nihil diminutum,fœdum,aut corruptibile eſſe poteſt:nec poteris Deum decipere, quoniam eſt ignis conflans. Aurum enim in igne ſe oſtendit,an ſit uerum: quod ſi uerum eſt,permanet in igne,& in ignem conuerti uidetur:ſi falſum eſt,uadit in fumum, & in nigredinem conuertitur decor eius,& conglutinatio in cinerem. Sic ſi accedit tentatio,ut de numiſmate Dei mercimonia diaboli exerceas,ubi pondus monetæ minuitur,aut imago deſtruitur:reſiſte ne fœderis. Si autem fœdata fuerit imago monetæ tuæ,doceare à monetarijs & aurifabris,quo modo deleas maculam, & reſplendere denuò facias:ſcilicet calefac ipſam igne contribulationis ſpiritus tui,abſque tamen igne quo ſoluatur metallum ſcilicet abſque deſperatione:& de eo igne ubi æſtuatus es,te proijce in aquam lachrymarum ſalſam & corroſiuam,& abſterge manibus,hoc eſt operibus pœnitentiæ rigidis & moleſtis, ut ſunt ieiunia, abſtinentiæ, eleemoſynæ,diſciplinæ,& id genus talia.Deinde polias, & pannis mollibus deſicca,hoc eſt operibus miſericordiæ,& reuertetur imago lucens, & ſuperſcriptio diaboli delebitur,& redibit ſuperſcriptio ſaluatoris.Et quamuis pondus auri in purgatione non redeat,ita quòd aliquantulum deficiat:nihilominus ſi purgatum eſt,recipietur pro ualore ſuo,iuxta pondus Sed ſi aurum ipſum, tanta purgatione in igne charitatis domatum eſt,ut excellens factum ſit extra aliud aurum: tunc ſplendor ualorem ponderis adimplet.Vnde etſi uirginitas deperdita,ſit irrecuperabilis: tamen per ignem pœnitentiæ,ualor auri poterit recuperari.Aduerte igitur,quòd moneta tua maneat aurum,& per eius ualorem,menſuram gloriæ expecta.

Si aurum tuum melius fuerit,quia per patientiam & tribulationis ignem, melius effectum eſt:condecenter in ordine tuo recipieris. Si in uictoria carnis euaſiſti uirgo,aliud aurum coronarum nobilium deferes. Si prædicator, ſimiliter aurum bonum. Si martyr qui uitam dediſti amore magno,aurum melioraſti,ut inſignia deferas magna,& auri optimi, & recipieris in hoſpitijs uictorum principum. Nullum metallum eſt adeò graue, ſicut aurum, exiſtitque abſque cœno. Multum igitur humilitatis requiritur in aureo homine, & patientia abſque reclamatione. Quòad mulieres autem, quæ ut argenti moneta conſiderentur, aduerte- *Aurum mulierum.*
re debent ad dicta de moneta auri. Nam eſt una imago & ſuperſcriptio in ipſis,

uti

uti in uiris: neq; argentum earum, est auro uiliùs, sed est aurum album. Nam argentum tale pretiosum, mundum ualde: est incorruptibile, solidum, ponderosum, lucidum, dulce.

Si fœdasti imaginem, purga, aufer rubiginem de argento, & egredietur uas mundum, prout de uiro supradictum est. Nec credas, monetam tuam minus ualere in regno cælesti, quam monetam auri: quia idem est utriusq; ualor. In regno enim Christi, non est distinctio masculi & fœminæ: tamen paucæ sunt monetæ puræ & non permixte, tam de auro quam de argento. Bona enim moneta, non diu transit per mũdum, quin deterior fiat. Ex hoc accipe doctrinam, paucos esse perfectos, & multos uocatos, & uix esse possibile hominem non coinquinari, qui in mundo diutius conuersatur. Opus igitur habemus magna & diligenti custodia. Argentum est album, per pudicitiam & castitatem: purum, per innocentiam: sonorum, per dulcem conuersationem: balsami conformatiuum, per dulcis & bonæ famæ conseruationem: uirtutis laspidis iuuatiuum, per adiutorium uicinorum, pietatem, & beneficentiam.

Argentum.

Ex sermone: Beati qui habitant in domo tua.

OMnes Philosophi, qui de beatitudine loquuti sunt, intelligunt beatitudinem esse perfectum bonum: & ideò in eo est quies desiderij. Omne autem quod recipit magis & minus, non potest esse bonum illlud perfectum. Nam in recipientibus magis & minus, non deuenitur ad maximum seu minimum simpliciter, scilicet quò nec minus nec maius dari possit, licet deueniri possit ad id, quo actu non est maius aut minus. Perfectum igitur bonum quod est simpliciter, in esse & posse maximè: nequaquam esse potest de natura magis & minus recipientium. Errauerunt igitur omnes, qui in temporalibus, seu diuitijs, seu uirtutibus, suam fœlicitatem posuerunt, nam capiunt magis & minus. Quare beatus populus, cuius Dominus Deus eius. Vnde in hoc mundo, ubi ad perfectum simpliciter, neq; in puritate, neq; stabilitate, quisquam peruenire potest: nequaquam est possibile beatitudinem esse. Neq; uera potest esse opinio Platonicorum dicentium, quod animæ exutæ à corpore, beatificantur: sed post curricula annorum resummunt corpora, & pristinis milerijs inuoluntur, nam sic desinerent esse beatæ, nam natura quæ ratione caret, suum desiderium ut perfectè sit non extendit, nisi ad hic & nunc. Rationalis autem natura, quæ uniuersale coniectat, extendit desiderium ad omne tempus, & ad perpetuum: & si aliquando suo desiderio priuaretur, non esset beata. Nec posset anima esse beata, cum ignorantia sui defectus, uel cum præscientia casus. Et Christus tollit errorem istum, quando dicit: omne quod uenit ad me, non ejjciam foras. Et quoniam sancti adhærent Deo, cum proposito nunquam se separandi ab eo: quomodo igitur iustitia diuina, sanctos à se separabit? Vnde errant qui dicunt beatitudinem nõ esse bonum stabile. Quum scriptum sit, in sæcula sæculorum laudabunt te. Habet homo priuilegium, quod inter animalia solus est capax beatitudinis: Contra hoc priuilegium dicunt Epicurei & Sarraceni, & omnes qui ponunt in esca, potu, & uenereis beatitudinem, quum in illis concurrant alia animalia cum homine. Regnum enim cœlorum, non est esca & potus, homo in gradu naturæ est super terrena omnia, inferiùs autem non perficit superiùs: etiam abstinentia, continentia, temperantia, & similia, non essent uirtutes, si illa opinio esset uera.

Fœlicitas.

Ex sermone: Nos reuelata facie.

SPeculantes, transformantur continuè in imaginem obiecti, tanquam à spiritu Domini scilicet transformentur. Spiritus enim est, qui est transformabilis, & non nisi per spiritum illius, ad cuius imaginem fit transformatio. Sicut dum uelle amantis, transfertur in uelle amati, hoc fit per spiritum amati, attrahentis in se spiritum amantis, & ipsum transformantis, ut in amante non uiuat nisi amatum. Sed hæc transformatio, est semper noua: quia sicut amor nunq; cessat, sed semper augetur, quando amatum semper præstat ut plus ametur, quia nunquàm potest amari ut est amabile, quoniam est ipsa charitas absoluta: sic etiam nunquám cessat transformatio. Quare speculantes illi, sunt transeuntes semper & æternaliter,

Trãsformatio

quàm ceſſat transformatio. Quare ſpeculantes illi, ſunt tranſeuntes ſemper & æternaliter, à claritate in claritatem, quum abſoluta maximitas uti eſt, ſemper incompræhenſibiliter præcedat & attrahat.

Imago. Dicamus igitur de imagine (ad quam transformantur ſancti) aliquid, prout Deus dederit, Et primò conſideremus Moſem narraſſe, quomodo Deus dixit: faciamus hominem ad imaginẽ & ſimilitudinem noſtram. Apoſtolus ait, filium Dei eſſe imaginem patris: quemadmodum Adam ad imaginem ſuam, filium generauit. Vera igitur imago patris, creatoris cæli & terræ, eſt filius eius, qui eſt ſplendor & figura ſubſtantiæ, & ſpeculum ſine macula maieſtatis eius. Homo autem, factus eſt ad imaginem creatoris. Quare homo non eſt imago uera ut filius, ſed eſt ad imaginem ipſius creatus. Imago autem dicit expreſſam ſimilitudinem ueritatis eius, cuius eſt imago. Quando igitur creatus mens humana, quæ hominem eleuat ſupra omnia mente carentia, & in ſua perfectione, gerit cauſæ ſuæ propinquiorẽ expreſſionem: tunc creator ipſam, per ueram imaginem quæ filius eſt, creat, per quem quaſi per primogenitum ante omnia creata, fecit & ſæcula. Intuetur igitur pater in ſpeculum maieſtatis ſuæ dum creat, mentem. Et ut intelligas quid uelim, accipe. Vuult pictor faciem ſuam in tabula polita depingere, & non poteſt ad imaginem ſuam hoc facere: niſi habet ſpeculum, & intuetur ſuam imaginem, faciem ſuam quaſi figuram totius faciei perfectiſsimè continentem, & ad illam, imaginem aliam in tabula, quæ eſt ſpecularis ſeu polita, depingere ſatagit. Sed quia tabula licet ſpecularis, non tamen eſt ſpeculum, neq; capit ut ſpeculum faciem, ſed imitatur imaginem quæ eſt & ſpeculum, ideò imago in ſpeculo, eſt ex natura: et hoc ideò, quia ab eſſe faciei, ſpecies illa egreſſa eſt: eſſe enim ipſum, eſt ob ſuam bonitatem ita fœcundum, quod de ſe generat ſimilem ſpeciem. Nec in hoc concurrit uoluntas, quaſi principium: quia circumſcripta uoluntate pictoris, adhuc eſt hæc prolificatio à natura: ſed dum generatio à natura exiſtit, tunc ex utroq; oritur uoluntas ſiue amor, diligit enim pictor filium ſuum ſeu imaginem, & ab ipſo & imagine: amor ſeu nexus procedit. Sic filius Dei patris, eſt imago uera, ſeu figura ſubſtantiæ Dei patris, ſeu ſplendor lucis, quæ pater, eſt ſiue ſpeculum, ita quod illa nomina coincidunt. Et filius eſt à patre per naturam, quia eo ipſo quod pater eſt, generatur filius circumſcripta uoluntate. Et ex patre & filio, ſpiritus ſancti amor, ſeu nexus procedit: ita quod ſpiritus ſanctus non eſt imago patris, ſed procedit ab utroq;. Opera autem quæ Deus creator ad extra operatur, ſunt opera Dei, qui trinus eſt & unus. Vnde ſunt opera, quæ fiunt non circumſcripta uoluntate, ſed ea concurrente, nam ſicut uoluit fecit: ſicut pictor, non pingit faciem ſuam in tabula, niſi uoluntate concurrente. Pictor autem dum uult aliquid depingere, puta hiſtoriam aliquam, intuetur in conceptum rei pingendæ, & facit picturam ad ſimilitudinem ideæ, quam in ſe intuetur. Sed dum intellectus artem pingendi de pingere inſtitueret: tunc nihil quod pingi poteſt, particulariter depingeret, quia nõ cœlum, non terram, nec aliud uiſibile, ſed intellectualem naturam, qnæ ſolum artis eſt capax, & artis pictoriæ principia in ipſa imprimeret, ut fieret imago formæ artis pictoriæ, & ſpecies ſpecierum omnium, quæ ſenſibiliter poſſent depingi. Sic dum Deus hoc aut illud creat, intuetur in uerbum, ſeu conceptum idealem ſuum: dum uerò mentes creat, ſiue intellectualem naturam, non reſcipit in aliquem particularem idealem conceptum, ſiue in aliquid filij, ſed ipſam artem ſiue filium ſuum intuetur, ut eſt ueriſſima ſua imago, in totalitate ſuæ perfectionis: mens enim, eſt imago uniuerſalis artis Dei. Filius enim Dei ſeu uerbum, eſt ars, per quam Deus fecit & ſæcula. Ars autẽ creatiua, generatur ex fœcunditate infiniti intellectus Dei patris. Quare mens non eſt limitata, ſed eſt eleuata ſupra omne cõtractum, ſicut ſpecies ad imaginem diuinæ artis creata, quæ in ſua intellectuali fœcunditate, ſpecies omnium ſenſibilium complicat. Quando igitur de nihilo uocatur mens, ad imaginem creatoris: primò dum de nihilo accedit ad imaginem, peruenit in potentiam, ut poſſit eſſe imago, ut ſit quaſi ſemen, in quo eſt imago in potentia, quæ nondũ eſt adhuc actu, ſicut uirilitas in potentia pueritiæ. Et quando pergit de potentia in actum trantformatur,

Imago mentis.

ſicut

ſicut p ueritia continuẽ transformatur, quando mouetur uerſus uirilitatem, & potentia ſciendi, transformatur continuè à claritate in claritatem in diſcipulo, ut fiat magiſter. Sed hæc transformatio, fit per ſpiritum magiſtri actu doctum, qui mouet ſpiritum diſcipuli, de potentia in actum. Ita magiſterio uerbi Dei, ducitur imago de potentia, uſq; quò fiat perfecta. Paulus dicere uidetur modum aliquẽ, quo modo imago perficitur, dicens: quoniam Deus, qui dixit de tenebris lumen ſplendeſcere, illuxit in cordibus noſtris, ad illuminationẽ ſcientiæ claritatis Dei, in faciem Ieſu Chriſti. Et ſubdit: habemus theſaurum iſtum in uaſis fictilibus, ut ſublimitas ſit uirtutis Dei, & non ex nobis. Virtus igitur Dei eleuat in ſublime, ſcilicet de potentia in actum: ſicut uirtus Solis, eleuat de potentia in actum arborem, quæ eſt in ſemine in terram proiecto. Mens igitur noſtra, eſt ſimilitudo ſpeciei filij Dei, quæ nondum apparet in actu. Sed quando filius Dei apparuerit, et nos ipſum uidebimus: tunc in illa ſpeculatione, tranſibimus in eandem imaginem, quia ſimiles ei erimus. Vnde in noſtra mente, ſemen diuinæ ſpeciei repẽimus, quia capaces ſumus ſcientiæ, ſapientiæ, prouidentię, gubernationis, & uirtutis, quæ ſummè Deo conueniunt, & nulli creaturæ quæ mente caret. Ideò ſicut Deus omnia complicat diuinè: ita mens omnia intellectualiter. Deus igitur ſolus poteſt illabi menti, ſicut ueritas ſuæ imagini: & quantò mens magis perficitur in ijs, quæ habet ad ſimilitudinẽ Dei, quæ prænarrata ſunt: tãtò imago magis perficitur, & in ipſa clariùs Deus relucẽt. Anima enim eo, eſt imago Dei, quo capax Dei: imago enim, niſi in expreſſa ſimilitudine caperet ueritatem, à qua eſt expreſſa, non eſſet eius imago.

Theſaurus. Nos autem ſollicitè debemus illius theſauri, quem in uaſis fictilibus portamus, cuſtodiam habere, & educere ſemper ipſum de terra (in qua latet abſconditus) ad noſtrum profectum, imitatione Chriſti magiſtri noſtri, & ſanctorum omnium, qui nos in omni ſtatu præceſſerunt, & cauere, ne unquàm ſumamus imaginem beſtiæ, & figuram ſeu characterem eius: quoniam qui deleta Dei imagine, ſumpſerint imaginẽ Antichriſti, ſerpentis ſcilicet uel draconis: cadent in iram Dei, & nunquàm habebũt requiem die ac nocte. Qui autem ſpreta imagine beſtiæ & charactere eius, portauerint imaginem uerbi Dei: conſequentur lætitiam, & uitam æternam.

Ex ſermone: Puella ſurge, & ſurrexit.

Saluatio. VIdetur quòd Ieſus ſit ipſa hominis ſaluatio, quæ ſe omni homini per fidem accedenti nõ denegat, nec ſubſtrahit, ſicut ignis, uigorem calefaciendi omni accedẽti participat. Et tanta eſt gratia ſaluationis in ipſo, quæ dicitur plenitudo gratiæ, quòd non aliter ipſa ſe, quàm natura bonitatis diffundit. Sicut uas omni plenitudine, plenũ unguento optimo, incorruptibili & ineuaporabili, quod curat per odorem: ſuam bonitatem largiter ſpargit in accedentes.

Vbi non eſt propria forma alicuius ſacramenti, efficit ſibi fidelis propriam formam ex uoto: puta à Ieſu uolo ſalutem impetrare, dico intra me. Si acceſſero ad crucem, in qua eius miſericordia repræſentatur, & fuſa oratione, oſculatus fuero figuram repræſentationis ſenſibiliter, quam tactu mentali appræhendere deſidero: ſaluabor. Aut ſi intra me dixero: æſtimabo pauperem, qui mihi primo occurret Chriſtum: & ei ut Chriſto, cuius perſonam geſtat faciam, lauando pedes eius, & impartiendo ei eleemoſynam, non dubitando quin à Chriſto ſaluationem conſequar. Et qui ſic uotum deuotè implebit, non dubium, aſſequetur ſaluationem: niſi petat contra animæ ſuæ ſalutem, tunc ignorat quid petat, & ſi ſciret non peteret, ideò nõ aſſequetur id, quod ignorando petit contra ſalutem. Chriſtus ſaluator eſt, qui contra ſalutẽ non admittit petita.

Fides. Fides igitur de Ieſu, ſaluat. Nec eſt aliud fides illa, quàm præſentia uirtutis ipſius Ieſu, quæ eſt in conceptu credentis. Ieſus ſic eſt in credente, ſicut fides eum capit: magna fides, capit Ieſum in magnitudine uirtutis, parua in paruitate. Sicut fides creſcit in homine: ita Ieſus formatur continuè in fideli, uſquequò generetur perfectè & ueraciter.

Reſurrectio. Verbum ſuſcitauit mortuam, & fecit in corpus redire animam: ſicut ſuſcitans dormientem,

mientem,nihil noui creat,ſed per penetrantem ſonum,de dormiente facit uigilantem.Fuit uigilantia ſeu actiuitas uitæ,ſeparata à dormiente,quę tactu & uoce redit. Ita quidem facile eſt Ieſu,reſuſcitare à ſomno mortis dormientem:ſicut cuilibet homini,à ſomno quietis dormientem.Habet ſurge,imperatiuum Ieſu uerbum,in ſe omnipotentiam ad omnia,quæ ad hoc requiruntur,ut ſurgat,ſcilicet uitam: Et ideò animam,& eius unionem ad corpus,& fortitudinem,& quæq; talia. Mortui audiunt hoc uerbum,quia omnia penetrat,et in motu ponit ſecundum uoluntatem eius terra audiſt,& mota eſt ut fieret Adam homo uiuens.Omnis fidelis credens filium Dei Chriſtum,per imperium uerbi ſanare:ſi induit perſonam eius,poteſt ut Ieſus,illa & alia mira facere.Fidelis in nomine Ieſu,hic eſt qui ut Ieſus eſt,quia induit perſonam Ieſus.Si enim fidelis,penitus non hæſitans de potentia uerbi Ieſu,intra ſe dicit in perſona Ieſu filij Dei,uolo ſaluare,& dicit ad infirmum,tibi dico ſurge:non dubium quin ſurgat,ſi talis diſpoſitio fuerit,quod Chriſtus manus poſuiſſet & curaſſet. Sic dico in omni imperio,ſcilicet quando fidelis induit perſonam Ieſu,et imperat in nomine ſeu perſona eius dæmonijs,febri,uento,& infirmitatibus.Et omnis fidelis, qui indubiam habet fidem,Chriſtum hoc poſſe:poteſt induere perſonam Ieſu, & in nomine eius ſeu uice imperare ut Chriſtus,in quo Chriſtus imperat.Sicut baptizãte,non eſt ipſe loquens qui baptizat: ſed ille cuius perſonam repræſentat,ſcilicet quando tollit peccata mundi,qui per loquentem baptizat. Filius in nomine patris uenit,in quo ſcilicet omnis auctoritas & poteſtas patris fuit,ideò in Chriſto pater operatus eſt diuina.Sic & filius in fidelibus,qui in nomine eius ueniunt.

Ex ſermone:Venite poſt me.

CVm Ieſu ambulante eſt ambulandum,& cum manente manendum.Nemo reperto Meſsia,aliud quærit:nam ipſe eſt in quo eſt plenitudo gratiæ omnis deſiderij rationalis ſpiritus.Ambulat autem incompræhenſibilis Dei ſapientia,ante oculos omnium.In omnibus enim uiſibilibus,ueſtigium deambulationis æternæ rationis apparet,& hoc dubio caret:quum ſine ratione nihil ſit,& per rationem omnia,& ideó relucet in omnibus.Sed ubi habitet & maneat ipſa ratio,cuius in omnibus ueſtigia uidentur,eſt difficile apprædendere:nam nulli dici poteſt ubi habitet,quum omnis locus ſit in ipſa:locus enim non eſt ſine cauſa aut ratione,id quod eſt,Ideò quum locus non habet aliunde ut ſit,niſi per ſapientiam, ideò non comprædenditur loco.Quare patet quod auditu non poteſt manſio ſapientiæ attingi,ſed ſolùm uiſu ſpirituali ſeu cognitione. Ideò quies ſapientiæ deambulantis,fide quæ per auditum eſt,non attingitur,ſed uiſu,eo ſcilicet uiſu,qui eſt eleuatus ſupra omnem regionem auditus.Sicut enim decor lucis, non poteſt attingi per cœlum,licet audiat omnes ſapientes de eo loqui,ſed opus habet cæcus ad hoc ut decorem lucis attingat,ut ueniat de cæcitate ad ſanum uiſum, quia ſic tantum & non aliter decorem illum lætè attingere poterit:ſic ignorans ſeu cæcus in intellectu, non poteſt attingere ſapientiam Dei,per quam fecit & ſæcula,niſi ueniat ad Meſſiam,ſeu lucem illuminantem,ut illuminatus uideat.Ideò reſpondit Ieſus ad quæſtionem ubi habitaret:uenite & uidete.Venire enim & uidere, eſt attingere quæſitum. Nam ſicut non eſt neceſſarium,ſanos & apertos oculos habenti, ut ei lux oſtendatur,quæ ſe in uiſum ſua ſponte ingerit:ſic de æterna ſapientia non eſt opus quod oſtendatur habenti ſanum & apertum intellectum:ſeipſam enim ingerit. Siquis eſt, qui ſanat à natura ſeu origine cæcos,ut ſanantem uideant:eſt ille etiam qui ſanat ignorantes à natura ſeu origine,ut ſanantem uideant,ſeu intelligant,Solum igitur uerbum,per quod datur intellectus,purgando naturam intellectualem à tenebris ignorantiæ ſeipſum oſtendit: ſicut ſapientia magiſtri ſe manifeſtat in uerbo, quando per uerbum purgatur ignorantia & ruditas mentis diſcipuli.Sicut Andreas & eius ſocius,quando manentes ſecus pedes Ieſu,audiuerunt uerbum eius,mundati ſunt,& oculi eorum aperti,& in ſeipſis comprædenderunt ſapientiam Dei ſeu Meſſiam, eorum mentibus ſe ingeſſiſſe:uenerunt itaq;,manſerunt & uiderunt. Venit diſcipulus ſcholas,manet ut diligenter audiat,& uidet id quod quæſiuit,ubi ſit ſeu habitet.

Deambulatio Dei. Veſtigium.

Locus ſapientiæ.

Licet enim prophetæ & doctores dicant nobis, illum esse Iesum & Messiam, qui est agnus Dei, tollens peccata mundi: tamen ipsum propterea non reperimus, nisi ipsum ut Rabi uel magistrum sequamur, & apud ipsum maneamus: tunc poterimus alijs annunciare, nos ipsum reperisse. Non igitur ostenditur Messias per omnes prophetas, nisi in sensibilibus signis, sicut sunt descriptiones extrinsecæ, quasi herba aliqua figuratur, quæ dicitur habere uirtutem lætificandi cor: figura herbæ est patefacta, quæ quum sit multis figuris aliarum herbarum similis, non potest quærens dicere, se ueraciter ipsam reperisse, nisi quando eius uirtutem est expertus. Quamuis Andreas inuenit Messiam in lumine uerbi, & fratrem suum Petrum adduxit, ut & ipse crederet ipsum esse Messiam: tamen hæc inuentio non fuit adhuc saporosa. Ideò fecit Iesus ipsam sapidam, quando alia uice duxit eos in stuporem, in captione piscium: tunc enim Petrus cognoscere cœpit, uerbi Iesu potentiam stupendam, nam ad uerbum quod protulit ut rete laxarent in capturam piscium, & ipsi credebant ei (licet tota nocte nihil cepissent) ita quod in nomine eius rete laxarunt: incredibilem piscium ceperunt multitudinem. Inuenerũt igitur uirtutẽ Messiæ diuinam, in cuius nomine assequuti fuerunt id, quod optarunt. Rectè igitur tunc dicere potuerunt, prius inuenimus Messiam ut incipientes gustare suauitatem uerbi eius, modo ut perficientes, qui experti sumus uirtutem uerbi, in saporosa piscium pascentia: Ideò sequuti fuerunt eum, sed adhuc non fuerunt perfecti: unde ambulans Iesus iuxta mare, uidit illos duos fratres Simonem & Andream mittentes retia in mare, & ait illis: uenite post me, faciam uos fieri piscatores hominum. Ambulat Iesus circa mare Galileę, scilicet circa fluxibilem transmigrationẽ. Instabilitas maris (quod omni uento subijcitur) rectè uitam temporalem figurat. Iesus saluator, circa hoc mare ambulat Galileæ. Sicut enim undiq; auctor mali & periculi reperitur, ut Paulus enumerat, periculum in mari, & falsis fratribus: sic & Iesus, scilicet auctor salutis, omni inuocãti adest: est enim magni concilij angelus, qui mittit angelos salutis. Nam spiritus Iesu, est rex salutarium angelorum, ut econtrario Lucifer princeps malignitatis, est rex malignantium spirituum. Christus præest Ecclæsiæ rationabilium, ubi colitur ueritas. Sathan præest, ubi est contemptus ueritatis, & dominatur error. Sed attendamus, quare dicitur mare Galileæ, Ideò: quia Galilea transmigratio est. Magisterium Iesu est, temporalem instabilitatem transmutare, in fixam æternitatem. In hoc mari uitæ humanę, illi assequentur transmutationem, qui uidentur à Iesu. Fratres piscatores, in opere piscationis occupati uisione saluatoris sunt intrinsecè attracti & immutati, & perfectionem assequuti subitaneam: immitente Iesu spiritum amoris sui, per uisionem in corda eorum. Et ideô ut immutatis loquutus est eis: uenite post me: quasi si quis spiritu amoris, seipsum per uisionem aliquibus immitteret, talis si illis diceret uenite post me, moueret eos subitò, ut omnia linquerent. Nam sicut quis omnia linquit, ut se conseruet: ita amans, quum non sit lætè & uitaliter in seipso, nisi in amato (amicus enim est alter ipse) ideò uerè amans omnia linquit propter amatum, ne se linquat in altero. Mira res est amor, aduertens se in alterum, & alterum in se. Amoris est altissimi spiritus, qui intrans in rationalem spiritum, supra omnem naturam facit ipsum potentem, ut sui unitatem multiplicet, & alteritatem identificet. Vnde hęc uox Iesu uenite, fuit amorosissimus nexus uocatorum ad uocantem, quasi animæ ad suam uitam. Dicit autem post me: ut scirent se semper eidem adhæsuros, & ut scirent, artem eorum piscationis perfectam transmutationem recepturam, quemadmodum ipsi perfectionem adepti essent, subiunxit: faciam uos fieri piscatores hominum. Ecce miram uerbi Iesu uirtutem, nam fecit homines rudes, Apostolico spiritu abundare, & piscatores Euangelistas: non enim est piscator Euangelicus, nisi piscator hominum, qui de turbatione mundi, mediante diuinali discursu, separat piscem ab aqua, ut decoctus fiat cibus, transiens in filium Dei immortalem. Christiformis enim cibus Iesu, transiens in corpus eius mysticum, ut uiuificetur spiritu eius, uita scilicet indeficiente & æterna. Piscatio cum retibus, non fit nisi per intellectualem naturam, non nectitur rete, nisi per rationem, neque proijcitur & trahitur, nisi discursu

Spiritus amoris.

Piscatio.

discursu syllogistico: rete est instrumentum Euangelistæ, per quod capit homines. Est igitur Euangelium ex uno uerbo Dei dilatatum, & in dilatando connexum, & undiq; unum & idem, sicut ex uno flexibili filo, rete compositum. Verbum Dei in piscatore seu prædicatore, efficit piscationem. Isti autem fratres ad piscationem, seu Apostolatum uocati sunt, hoc medio, scilicet: uenite post me. Quòd igitur officium uult Apostolicum exercere, oportet ut ueniat uocatus à Iesu, & non se ingerat, ut ueniat ad conformitatem uitæ Iesu (uenire enim est accedere) & Iesum sequatur, scilicet in uestigijs eius, non habens propriam uiam, neq; spatium aliud, nisi ubi uidet Iesum ambulasse, ibi solum est iter securum. Et uti Christus uoluntatem patris exequutus est: ita & prædicator abnegare debet seipsum, in quo solùm uiuat spiritus Iesu, & oportet ut tollat crucem suam sicut Christus, semper paratus obedire usq; ad mortem quemadmodum illi duo fratres fecerunt, qui continuò ad unius iussionis uocem, non extracto reti de mari, omnia reliquerunt. Christum perfectè sequuti sunt, crucem baiulantes in uita, in qua Christiformiter Deo spiritum reddiderunt. Voci diuinæ omnia obediunt: solo peccatore excepto: peccatum enim claudit aures animæ, quia mortificat uitalem eius sensibilitatem. Quod autem omnia obediant uoci Dei, patet: ubi dixit Deus fiat lux, & facta est lux. ipse enim dixit, et facta sunt: mandauit, & creata sunt. Signum quod isti fratres continuò obediuerunt, est eos habuisse uiuas animas, sine peccato mortali. *Vox Dei.*

Ex sermone: Quæcunq; scripta sunt.

HOmo est de natura rationali & animali, una est supra, & alia est infra, quasi homo est de igne & aqua: ut est animalis, est similis aquæ: & ut spiritualis, igni. Et ista in natura contrariantur, sed ad constitutionem hominis, contrarietas hæc minuitur. Vnde homo est quasi naturarum unio, quæ in se habent diuersa leges, seu motiones. Vnio autem hæc seu amor est in continua pugna. Ideò uirtus quæ pacificat bellum, patientia dicitur: uirtus est, quia anima diligit corpus, & quando non potest complacere corpori in suis desiderijs, sed resistit corpori quod amat: ne complacendo desiderio sensibilis uitæ, perdat uitam rationalem: tũc patienter se amat. Patitur enim, quia non potest complacere ei, quod amat. Quando igitur lux rationis illa præcipit, quæ sunt molesta, & hanc molestiam obseruator legis in proprium corpus, cum bona fert uoluntate, studiosè agit. hęc est uirtus, qua homo dominatur sibijpsi, ait enim magister: In patientia uestra, possidebitis animas uestras. Non incongruè patientia potest dici, quasi scire pati: & coincidit in tristitia consolatio, sicut ait Christus, tristitiam sanctorum uerti in gaudium. Nisi in patiente esset iocunda consolatio, non esset uirtus. Patientia est nobile uincendi genus nam qui patitur uincit, & tela hostium, in corda eorum retundit: uincit patiẽs, hostes dæmones, & seipsum. Anima patiens, similis est Salamandræ, quæ de igne tribulationis pascitur, & Strucioni ferrum deglutienti, atq; auro in cœmento posito, ubi purgatur. *Patientia.*

Scriptura est uti aqua, quæ id quod est in potentia seminis in terra seminati, mediante calore Solis, citiùs in actum prodire facit. Et sicut Solaris calor, mediante aqua facit semen fructiferũ: ita spiritus Dei, qui dicitur spiritus sapientiæ, mediante scriptura, semen intellectuale facit fructiferum. Nam uti aqua est medium conueniens, inter calorem Solis & terram, & ideò aqua est supra & sub firmamento, ut sit aptum medium, contemperans ardorem Solis ad uiuificationem seminum: sic et scriptura. Attendere debemus in scriptura, inuisibilem radium Solis iustitiæ, seu sapientiæ fructum, esse ob nostram infirmitatem, qui ipsum in sua claritate uidere nequimus, ut sic medio speculi & ænigmatum, atq; signorum & figurarum scripturæ, capere ualeamus. Sic forma substantialis perficiens rem, non est oculo sentibili uisibilis, ideò in figura uisibili resplendet, ut sic meliori modo attingatur. *Scriptura sacra.*

Sancta scriptura habet se ut aqua, impregnata spiritu cœlestiali, ad fœcunditatem terræ. Sicut natura fecit aquam esse medium, ut generatio quæ ex influentia cœli est, à terra fieri posset: sic intellectualis natura scripturas. Vnde scripturæ sunt ab arte in-

tellectualis naturæ,ut inſpirationem diuini radij,unus intellectus poſſet communicare alteri ad gloriam Dei,& naturæ rationalis perfectionem. Scriptura enim eſt medium,quo medio cõceptus manifeſtatur,ad eruditionem hominum præſentium & abſentium,de præteritis,præſentibus,& futuris;neceſſe eſt enim ex quadam experientia informari intellectum,ut ſit aptus ad inquirendum. Sicut enim habito ſemine,non poſſum ſcire quid ex eo,ſi ſeminatum fuerit,oriatur;niſi experientia in præterito,me aut alium qui me doceat,id manifeſtauerit(homo enim non poteſt futura præuidere,niſi ex ſcientia præteritorum)ideò homini eſt neceſſaria ſcientia præteritorum. Sicut Ptolemæus ex obſeruantijs Abrachis & Timocharidis circa motum planetarum,inuenit regulas coniecturales de motibus in futuro,& ita de alijs. Homini ergo eſt neceſſarium ſcire præterita,& ea quæ à longo tempore obſeruata ſunt ut ſecuriùs ſyllogiſet de futuris. Et ob hoc primi fuerunt longè uitæ,ut poſſẽt ex longa experientia 600 annorum,motum cœli & alia inquirere,& ut poſteris innoteſceret eorum experientia. Datum eſt ſubſidium ſcripturæ, in quo continuatur ætas ætati,ut in illo adminiculo,uideat homo quaſi in ſpeculo,præterita & quæ retro ſũt, ex quibus proficit:& in hoc ſubſidio ſcilicet ſcripturam,ſenſibiliter mortuus loquitur uiuo,et abſens præſenti. Eſt enim utiq; diuinum artificium.in quo omnes ætates & ſæcula,& docti orbis qui fuerunt,& diuinæ illuminationes, atq; humanæ adinuentiones,quæ præceſſerunt in tempore adhuc cuilibet intellectui & ad eius perfectionem uiuunt,& præſentes ſunt. Viuit enim ad noſtram doctrinam,ſpiritus Pauli in ſuis epiſtolis qui nos medio ſcripturæ docet & perficit,ſic de alijs.

Doctrina Chriſti.

Si rectè inſpicis,doctrina Chriſti eſt perfectio, omnem doctrinam complicans: nam eſt doctrina illius rationis,per quam Deus fecit & ſæcula. Nullus unquam dubitauit omnem inquiſitionem uerſari circa illam rerum cauſam, & quod illa appræhenſa haberetur omne deſiderium intellectus,finis,quies,& fœlicitas Lux igitur illa uerbi Dei,eſt omnem doctrinam illuminans,& non capitur:& nihil lucis habent, omnia Philoſophorum inuenta,niſi ex participatione illius lucis. Vnde doctrina ſanctorum,in qua eſt recepta lux doctrinæ Ieſu, non eſt ipſorum,ſed Chriſti. Nam ſancti non aliam propalarunt doctrinam,quam Chriſti, quam receperant.

Sicut igitur non uiuit in eorum doctrina,niſi doctrina Chriſti,ſic non uiuit in eorum ſpiritu,niſi ſpiritus Ieſu, fatetur enim Paulus, ſe non aliquid poſſe, niſi quod Chriſtus in eo efficit. Viuit igitur in ſcriptura Pauli,ſpiritus in eo latens,& in eo ſpiritus Ieſu,auctor uitæ. Sicut in doctrina diſcipuli Platonis,Plato magiſter.

Ex ſermone. Sicut lilium inter ſpinas.

Maria. Erectum.

HOc cedit ad laudem Dei,& uirginis Mariæ matris,quod ipſa ſub principatu auctoris mortis nullo unquam tempore fuit,in qua uita debuit incarnari. Non indiguit uirgo liberatore,qui ipſam abſolueret à ſententia, in Adã & in poſteros,ex uoluptate carnis lata,cui nunquam ſubiacuit quia præuenit ſuccurrere miſericordia,electæ matri miſericordiæ:qui concipitur & naſcitur liber,non indiget liberatore à ſeruitute,in qua nunquam fuit. Præliberatorem enim uirgo ſancta habuit, cæteri liberatorem & poſtliberatorem. Chriſtus enim ſic omnium liberator,quod & uirginis liberator & præliberator,cæterorum uero liberator & poſtliberator. Ipſa ſola poſt Adæ lapſum,non indiga ſed plena originali iuſtitia, ut Eua & multo magis,creata fuit:ſicut Chriſtus, ſecundum humanitatis naturam, in omni plenitudine iuſtitiæ multò magis quam Adam creatus. Sola ipſa electiſſima Dei mater hoc habet,quod in initio eſſendi, ſub ſeruitute maligni deficere nequiuit,puta: quod in creatione rationalis animæ,in corpore,& in ſeparatione à corpore,in poteſtate maligni nunquam fuit. Sola igitur glorioſiſsima uirgo,non reperitur tempore ullo peccato originali ſubiacuiſſe. Anima eius creata, non in umbroſo ex Adam corpore,indiguit luce uitæ,quæ copioſè creationi abſq; mora ulla coaffuit. Non eſt Maria deleta de libro mortis,principis mortis:quia nunquam in eo ſcripta fuit,ſed inſcriptio eius ex æterna præfinitione, antequam concepta ad librum uitæ peruenit.

Ex ſer-

Ex ſermone. Sic non exiſtimet homo.

IN ſacramento Euchariſtiæ poſſumus reperire diſpenſationem myſteriorum Dei, quoniam ipſum eſt omnium diuinorum complementum. Nam ſi eſſet panis, in quo eſſet tota uita Ieſu ſcripta, & ille eſſet tranſſubſtantiatus in corpus Chriſti: tunc prius ſenſibilis ſeu uiſibilis hiſtoria, perfectiſſimæ uitæ Ieſu eſſet, quam occurreret, & illa ſignificaret, quod perfectus uir hanc uiam tenere deberet. Deinde conſideraret, ſub iſta hiſtoria ueraciter contineri uerbum uitæ animæ. Sicut panis ſenſibilis, eſt paſcentia uitæ ſenſibilis: ita panis uerus ſub ſenſibili ſpecie ſenſibilis panis contentus, eſt cibus animæ, quæ capax eſt ueritatis: ueritas enim eſt panis, qui non poteſt eſſe niſi cibus intellectus. Et quia anima non paſcitur de hoc pane uero & uiuo, niſi fide recipiatur: ideò ſub iſta paſcentia, ueritas non uti eſt, ſed uti in fide & ænigmate capitur, paſcit. Eſt ueritas ſignificata, quæ non in ænigmate aut figura, ſed uti eſt in æternitate, æternaliter & ueraciter paſcit: & illa eſt fœlicitas, quæ quæritur. Hiſtoria iu ſuperficie panis, eſt ſenſus literalis: ſignificatio ut imitemur, eſt ſenſus Tropologicus: paſcentia animæ per fidem, eſt Allegoricus: & ſpes uitæ ſine fide & ænigmate, ſcilicet in æterna ueritate, eſt Anagoricus. Sic myſteria diſpenſantur, ſcilicet ſub ſenſibili, hiſtorico, & literali ſenſu. Triplex latet myſterium ſeu ſenſus: primus eſt imitationis in moribus. Secundus, refectionis in ænigmate, & eſt gratiæ. Tertius, eſt uiſionis facialis, & eſt Anagoricus & gloriæ. In ſacramento Euchariſtiæ uiſibili, præſupponamus in figura crucifixi aut nomine Ieſu, aut figura rotunditatis & ſynceritatis azymi, & uirtutis paſcentiæ, complicari hiſtoriam ſenſibilem uitæ Ieſu: & iuuabimus nos, ut intelligamus diſpenſationem myſteriorum Dei, ſcilicet quid ſciendum: ſcilicet Ieſum & hunc crucifixū. Quid faciendum, ſcilicet quòd Chriſtus fecit, qui dixit: exemplum do uobis, ut quemadmodum ego feci, ita & uos faciatis. Quid credendum, ſcilicet Ieſum uerbum uitæ, ſub ſpeciebus eſſe & in ænigmate. Quid ſperandum, ſcilicet Deum eſſe eſſentiale præmium. Litera ſeu hiſtoria uitæ Ieſu, figurare debet uita noſtram. Et ſpecies panis uiſibilis, panem uitæ, qui eſt corpus Ieſu ſub ſpeciebus. Et corpus Ieſu ſub ſpeciebus, figurare debet diuinitatem, qua frui ſperamus in æternitate, Hæc eſt ſumma ſacræ ſcripturæ, quę non deſcribit niſi perfectum uirum, ſcilicet Ieſum filium Dei, & imitationem eius: & quod pane uitæ & intellectus, cibantur imitatores per fidem, & ob fidem aſſequentur fruitionem diuinitatis Chriſti, quam per fidem hic habent in ſpe, & demum in re. Deſcribit Moyſes rerum Geneſin, & hominem finem animalium, & eorum quæ ſub illo genere ſunt, & quod poſt creationem hominis animalis, inſpirauit Deus homini ſpiritum ad imaginem creatoris: hic ſpiritus qui eſt imago creatoris, ad imaginem Dei creatus eſt, quæ imago non eſt creata, ſed ad imaginem illius increatæ imaginis creatus eſt ſpiritus homini animali infuſus. Hic ſpiritus, qui eſt imago uiua ad Dei imaginem creatus, uti ſemen uiuum, ſe habet ad hoc, ut creatum fructificet. Sed fructus eſt, ut imago uiua ſe exemplari aſſimilet, in quo ſolum quieſcit. Hoc aſſimilare, eſt intelligere. Quantò enim natura quæ eſt imago, ſe magis intelligit imaginem: tantò plus ad exemplaris notitiam accedit. & quantò plus creatoris ſui notitiam in ſe habet, tātò eſt ei ſimilior, nam notitia eſt uiua ſimilitudo. Sed quid poteſt afferre naturā docilem, ut ſe conformet exemplari niſi exemplar ipſum, ſcilicet imago Dei uiui increata, quæ eſt & uerbum, per quod intellectus in eſſe prodijt? Et quia homo per ſe non potuit inuenire, quomodo ſe ſuo creatori conformaret quem ignorabat: ne careret quiete & perfectione, poſt multos pædagogos, ille ſe ipſum in humana ſpecie oſtendere debuit, cuius intellectus unitus fuit ueritati & increatæ imagini: quia uiam aſcendendi ad finem perfectionis, in ſe oſtenderet & doceret. Vnde quādo multi Prophetæ, ſapientes, atq; ſancti præceſſerunt in natura humana, ſicut puer creſcit uſq; ad ſtatuam perfectionis: tuncuenire debuit ſanctus ſanctorum, magiſter magiſtrorum, & Dominus dominantium. Illius aduentus fuit ab initio abſconditus & latens, uti in puero Salomone, quando in utero conceptus fuit, latebat admirabilis regina ſapientia & maieſtas, in perfecta eius ætate uentura. Omnes igitur Prophetæ,

Euchariſtia.

Quatuor ſenſus ſcripturæ.

Exemplar.

qui ab errore nisi sunt populum retrahere ad ueritatem, non sunt incitati ad hoc, ni si per spiritum illius uenturi magistri, qui est ueritas, & qui tunc in natura humanitatis occultè latebat, Omnis igitur uera historia, ad nostram instructionem scripta, ipsum magisterium Messiæ præfigurabat. Hic magister uenit, qui & filius atq; imago Dei inuisibilis, & habuit uerba uitæ æternæ, quæ sunt uerba uiuificantia imaginem eius creatam, & aperuit nobis mysteria regni cœlorum, ac quod ipse esset forma seu uia, quam si quis in hoc mundo reciperet, ipsum scilicet hic induendo: talis in se reciperet spiritum eius, qui eum uitaliter pasceret, et duceret usq; ad filiationem Dei patris sui, & conformitatem eius in gloria regni cœlestis. In his pendent mysteria, quæ Paulus de sapientia à seculis abscondita, & nunc reuelata: in uerbo Euangelij dispensauit fidelibus, quæ sic in sacramento Eucharistiæ, uti iu breui conclusione omnium mysteriorum, lucidiùs complicantur.

Ex sermone: Pax Dei quæ exuperat omnem sensum.

Gaudium. HOc gaudium est in rationali spiritu, in quo est charitas, nam ex igne charitatis, uenit hoc gaudium: est enim delectatio (ut dici liceat) gaudiosa, quæ sequitur calorem charitatis, qui calor est in anima, quasi dilatatio ardoris sibi placentis, quem ex se exerit in uirtute amati sui, in se hospitati. Non est propriè gaudium in bestijs, licet delectentur in ijs quæ eis conueniant. Et uenit ex notitia præsentiæ amati, quasi dilatatio animæ fiat, ad meliùs tenendum amatum iam cõprehensum. Tristitia arctat, ut expellat disconueniens uitæ: gaudium uerò extendit, ut conueniens uitæ suæ teneat. Tristis stringit oculos, & uisum minuit: lætus aperit, ampliat, & magnificat. Est gaudium rationale tactus quidam seu sensus spiritus, sentientis uitam suam. Liquefit anima tacta charitate, sicut cæra quando tangitur calore, quem tactum anima sentit, & est sentire liquefieri: in qua liquefactione delectatur, sicut qui ob frigus quod patitur est inflexibilis, dum sentit calorem, qui præstat membris uiuacem flexibilitatem, gaudet & delectatur: & loquitur uerbum salutis, in utero uirginis incarnatum, per os uerbiparę. Et Ioannes per aurem matris audiuit, & gauisus de præsentia uerbi salutis influentis. Sic spiritus Iesu, qui loquutus est per os Apostoli gaudium imperando, auditus est per aures sensibiles fidelium animarum, spiritualis gaudij capacium. Et iuxta imperium uerbi liquefactæ sunt animæ, & in gaudium resolutæ. Attende mirabilem uim uerbi: facit enim animam quasi de graui somno mortis euigilare, & eam uiuacem reddit, liberat à morte ignorantiæ, & tristitia: uti in Iacob, quando ei de Ioseph filio annuciabatur uerbum uitæ, quod est lumen uultus seu notitiæ Dei. Si hoc signatur in anima, illud dat cordialem siue internam lætitiam, quia affert ueram & securam & incorruptibilem uitam (cum sit uerbum Dei) quod in se habet lumen uitæ, illuminans tenebras rationalis spiritus, sine quo lumine, anima est in tenebris, & umbra mortis. Et quæ est anima, quæ non rapitur in iubilum: quando sentit in se fontem uitæ? Si lætantur qui diuidunt spolia, aut qui recuperant perdita, seu qui inueniunt absconditos thesauros, & cæcus qui inuenit uisum, aut oculus qui inuenit lucem, sine qua non uiuit, nec uidet: in immensum plus spiritus gaudet, qui inuenit in se fontem gaudij, uitam indeficientem, sapientiam omnium creatricem: & hic spiritus uiuificans est, in quo gaudendum, quia dator gaudij immortalis. Anima cuius capacitas est immensa, semper manet uacua, quamdiu non adest, qui solus potens est ipsam gaudio implere. Satiabor (inquit) cum apparuerit gloria tua. De gaudio sensibili manuducit nos magister, per similitudinem ad gaudium intellectuale: & sensibile, est temporale, deficiens, caducum, deceptorium. Intellectuale, inuisibile per corporeum uisum, est æternum: quæ enim non uidentur, æterna sunt. Et hoc gaudium plenum, est necessariò purum: nam gaudium uacuum transitorium est, multis aduersitatibus mixtũ, quia extrema gaudij illius, luctus sunt. Sicut enim reperitur in tristitia huius mundi parua tristitia, & maior, & nunquam adeò magna in spiritu, quin possit esse maior usq; ad tristitiam mortis, quæ est in spiritu damnato in inferno: sic & in gaudio, quod similiter recipit augmentum, & non deuenitur ad purum & plenum absolutum gaudium spiritus:

nisi

niſi quando ſpiritus peruenit ad gaudium uitæ immortalis ſeu cœleſtialis,ſic in hoc mundo nullum gaudium purum,neq; triſtitia maxima.Sicut autem inter omnia opera uitæ animalis,ſenſus non intrat in maximam delectationem,qua nulla eſt maior dabilis,niſi in quam intrat animalis homo,ſub lege matrimonij,quando ex natura quam habet ab Adam,generat ſibi ſimilem,ut ſic uitam producat,in qua uita ſua continetur:ſic nullum gaudium ſpiritus intellectualis maius eſſe poteſt quam illud, in quod intrat ſpiritualis homo,ſub lege Chriſti & Eccleſiæ,quando ex uirtute doni gratiæ,quam habet à datore uitæ rationalis, ex ſeipſo exerit uitam indeficientem, quaſi inconſumptibilis candela, ex igne ſibi dato,ex ſe ipſa exerit lucem,qui eſt uita eius(dicitur enim candela extincta,mortificata)aut ſicut lapis Aſbeſtos ſemel accenſus,non extinguitur.Et hic eſt ignis quem Chriſtus mittit in animas ut ardeat,de quo fuit anima Heliæ incenſa,& Heliſęi,& Ioannis Baptiſtæ,qui ideò lucerna ardẽs à Chriſto nominatur. Nullum gaudium poteſt eſſe ſecurũ niſi illud,quod eſt ab omni uiciſſitudine abſolutum:in hoc mundo ubi ſunt contrarietates,nihil eſt ſecurum. Sed gaudium maximum,quo maius concipi nequit,eſt ſolum ſecurum.Eſt enim ſupra omnem oppoſitionem,& eleuatum atq; exemptum ab omni triſtitia:ſicut cœlum ab omni tenebroſitate opaca,quia Sol cauſa lucis,ibi ſemper adeſt.Sic in gaudio cœleſti,cauſa gaudij ſcilicet Dominus Sol iuſtitiæ ſemper eſt præſens, & non ceſſat effectus,cauſa ſemper cauſante.Hoc eſt gaudium uerum, quia guadium apparens eſt huius mundi,ubi omnia ſunt in imagine & apparentia,nõ in ueritate.Verum gaudium eſt mundi,ubi nihil falſi ſeu apparentis,ſed ſola regnat ueritas.Quam falſum ſit gaudium huius mundi,patet ex fine eius & pœna,quæ ſequitur gaudia huius mundi.Eſt enim uti delectatio uinum bibentis, quam ſequitur ebrietas infatuans:& ludentium cum haſtis,aut choreas ducentium, qui fatigantur uſq; quo reddantur uacui uiribus: & comedentium primas uuas acerbas in principio menſæ, quorum dentes obſtupeſcunt, & ad edendum ſapidiora fercula redduntur impotentes.Sic quidem huius mundi gaudia ſenſibilia,obſunt gaudio ſpiritus, quod redditur inſipidum. Vt niſi ex gratia doni Dei cognoſcatur,manet incognitum. Et ideò lex Chriſti,quę aperit nobis uiam per gaudia mundi pertingere ad gaudia cœli: docet fugere gaudia iſtius mundi,ut ſine infectione organi,guſtari poſſit delectabiliſsima ſuauitas Dei. Gaudium in Domino ſempiternum eſt ſemper nouum, quia ſemper iteratur:ſicut radius Solis ſemper eſt nouus, & lux candelæ ſemper eſt noua,& fluuiius fontis ſemper nouus,quia iteratur continuè. Vnde cœleſte gaudium, ſemper nouum eſt ſine defectu,tepiditate atq; antiquitate. Sempiternitas ſine antiquitate intelligatur,erit qualiſcunq; cõceptus fœlicitatis, ubi delectatiot nunquam tranſit,nec in præteritũ nec in futurũ,ſed ſemper eſt hodierna,quia generatur prout filius Dei, de quo dicit Propheta : hodie genui te.Hodie,nunq; tranſit in præteritũ, neq; futurũ:ſed ſemper eſt nouũ.Opera Dei ſic ſe habent,qui ait:ecce noua facio omnia ſicut uita ſemper eſt noua in corpore:quia continuo influxu,influitur ab anima. Qui enim benè concipit nouitatem, tunc ipſa eſt ſupra tempus,& ante ipſum,cum & tempus dicatur nouum tempus per nouitatem, & omne momentum temporis eſt nouum,quia præteritum non eſt,nec futurum.Et ſicut de tempore nihil eſt niſi nouum:ſic nec de omnibus creatis.ideò omnia inquantum ſunt actu,in tantum noua ſunt.Nouitas igitur eſt forma quæ dat actuale eſſe in omnibus.Deus ſolus eſt à quo nouitas illa,quia creator:creatura eſt nouitas ſic recepta, ut quando de nihilo creauit cœlum nouum,tunc nouitas ſic recepta, facta eſt cœlum, ita de omnibus. Non autem eſt nouitas in continuo fluxu ſine ſucceſſione,ſed nouitas eſt circa idem innouatum,ſupra conceptum temporis,ut ſi aliquid per ignem haberet eſſe, puta aurum,illud ſicut abſente igne non eſſet,ita præſente igne ſemper innouaretur.Doctores qui dicunt,eſſe non debere aliter affirmari in cõtinuo fluxu temporali, quam fieri:concipiunt quaſi eſſe non ſit ſtabile,ullo temporis momento,Ego autem concipio quaſi eſſe ſit eſſe ſtabile,quia non antiquatur: ſicut Nunc temporis non antiquatur,ſed idem Nunc innouatur,,quia non eſt à creatore, per medium ſucceſſio-

Nouitas.

nis seu fluxus temporalis. Sed Nunc ipsum est immediatè à Deo, & post ipsum tempus quia tempus est eius explicatio, sicut numerus unitatis. Dico etiam quod nouitas absolutè considerata, est æterna: nam nihil ante nouitatem potest esse, nisi æternitas. Ab æternitate igitur nouitas generatur. Vnde nouitas, quia est ab æterno, à quo non est nisi æternum: ideò nouitas est noua æternitas. Et sicut æternitas nominat principium sine principio, seu patrem omnipotentem: nouitas nominat principium de principio seu filium, qui est noua æternitas. Et quia creator nihil creat, nisi per nouitatem: ideò sine filio factum est nihil, & omnia per ipsum creata sunt, per quem fecit & sæcula. Filius igitur qui est absoluta nouitas, est absoluta essendi forma. Vnde nulla creatura habet esse extta suam formam: nec quiescit nisi ubi formam & finis coincidunt, ideò omnia in ipso sunt, & ad ipsum mouentur. Intellectus igitur creatus, in ipso est et ad ipsum, uti omne creatum mouetur, per essendi naturam. Sed quod in ipso sit intellectualiter, scilicet secundum operationem suam delectabilissimam, sic quod intelligat se esse in suo principio: hoc est ex dono nouo seu gratia, quia hoc principium, est omni intellectui incognitum. Et nisi se ostendat, manet incognitum: ostendit autem se oculis mundis, qui solum ipsum cernere possunt: & nouum donum, per quod cor seu uita intellectualis mundatur, procedit ab æternitate, & nouitate, omnia enim noua placent. Aeternus amor procedit ab æterno principio, & æterna nouitate. Vnde ab æterno amore procedit omne donum: nam donum sequitur amorem, & non est in dono nisi amor. Ita donum per quod natura intellectualis adaptatur, ut illi possit ostendi gloria Dei, in cuius uisione consistit fœlicitas, est à sancto spiritu. Spiritus igitur sanctus dum emittitur in spiritum hominis corda munda creantur, quia spiritus rectus, innouatur in interioribus seu uisceribus naturæ rationalis: Regnum igitur fœlicitatis, est gaudium in spiritu sancto. Spiritus innouat: hoc est dicere, quod spiritus reparat nouitatem sicut ignis purgat scoriam uasis ut renouetur. Nouitas nouitatis æternæ, est spiritus sanctus. Ideo purgatio, & mundatio, & quæq; talia, quæ reparationem nouitatis designant, ex eo sunt. Hæc sic non præmeditate, sed sponte se obtulerunt. Et hæc de nouitate dicta sufficiant, de qua omnia noua quæ dici possunt, intelligentibus placent.

Ex sermone: Multifariè multisq; modis

Verbum abbreuiatum.

DEus non loquitur nisi semel, & hæc loquutio in uarijs per quos loquutus est, uaria est. Loqui enim est explicatio uerbi mentalis. Creare & loqui quoad Deum idem sunt, nam dixit & facta sunt: sicut in scribente epistolam, dicere & scribere sic coincidunt, quod id quod scribit dicit scribit. Et quia non est aliud quod scribit quam quod dicit, ideò in substantia sunt idem, sed in ratione uaria. Consueui aliàs per similitudinem scripturæ, dare intellectum quem habeo de uerbo, & non nocet adhuc repetere propter eos, qui tunc non audiuerunt Sit igitur quod Aristoteles uelit unam conclusionem quam mente habet manifesta re: puta unum esse principem, quæ conclusio est Metaphysica. Multifariè multisq; modis ipse per multas præmissas, quas in diuersis libris, tractatibus librorum, & capitibus illam conclusionem loquitur implicitè, nouissimè uerò explicat illam, quam intendebat conclusionem in fine, scilicet 12. libri. Hoc ultimum uerbum abbreuiatum, est conclusio in se habens omnia quæ aut præcedenter dicta sunt, aut post dici possunt, in quo mens ipsius Aristotelis continetur uerè, purè, aperte, cum omni plenitudine perfectionis. Et qui recipit hoc uerbum abbreuiatum, recipit mentẽ Aristotelis iu suum intellectum, & efficitur Aristotelicus. Esto igitur quod Aristoteles sit Deus, & libri Methaphysicæ sint nationes, tractatus regiones, capita homines temporaliter sibi succedentes, & ultimum uerbum scilicet abbreuiatum, sit homo quem Christum dicimus: illa hac similitudine dici debet uerus filius Dei, quia in eo est uerbum à Deo patre genitum, in quo tota sapientia, mens, intentio, ueritas, conceptus, & quicquid circa hoc dici potest, plenè & perfectè continentur. Et sicut recipienti conclusionem per fidem, non est opus se fatigare in præmissis, ita recipienti Iesum, ut uerbum Dei abbreuiatum, non est opus ut in legalibus se fatiget, quæ non

sunt

sunt nisi præmissæ ad illam conclusionem. Quare patet quòd uerbum in filio est cui credendum, & fides liberat ab omni fatigatione studij, & illuminat intellectum, sicut conclusio illuminat, ut uideatur quid intendebat loquens in præmissis. Sic patet ex similitudine ista, explanatio multorum Euangeliorum & Epistolarum: nam recipientes per fidem uerbum in filio, recipiunt in se mentem Dei, quæ est in filio, ideò efficiuntur Christiformes, & similiter filij Dei, sicut de Aristotelicis: Et etiam Christus Dei filius, hæres uniuersorum: sicut uerbum abbreuiatum seu conclusio, hæreditat seu possidet mentem, & omnes libros, tractatus, et capita mentis: & illa omnia seruiunt ei, uti domino uniuersorum: & nihil boni & ueri habent, nisi eis sit datum ab ea: & ipsa præcedit omnia, quia prior omnibus libris: & per ipsam scripti sunt omnes libri, & propter ipsam, & in ea, sunt id quod sunt. Ita quidem intelligere poteris, quomodo hoc est uerum, quod Paulus ad Hebræos dicit: Christum esse propter quem omnia, & per quem omnia. Et si aduerteris ex quo Deus propter ostensionem gloriæ suæ omnia creauit: tunc omnia non habent finem, nisi mediante Christo. Nam Deus incognitus est omnibus, excepto filio, qui solus cognoscit patrem, & ostendit ipsum in se alijs: qui enim inquit uidet me, oculis intellectus, uidet patrem meum scilicet intellectum, qui me genuit: in uerbo enim, uidetur uerbi genitor. Remansisset igitur gloria Dei incognita, si non fuisset ostensor. Sic ipse est perfectio omnis creaturæ, & ostium, per quod intratur ad uisionem gloriæ. Et hoc est quod dicitur, ipsum aperire cœlum omnibus clausum, & habere clauem Dauid Prophetæ, & soluere signacula libri clausi, & quæcp similia. Reuelare Deum est, scilicet quod Deus est, & non est aliquid uisibile. Et hæc est mystica Theologia, per quam negatiuè intramus in caliginem ubi Deus est, abnegando de eo omne cognitum & nominabile. Reuelatum est igitur, quod qui colit uisibile, non colit Deum. Sed cum Deus coli debeat, & penitus incognitum non possit coli: ideò reuelatum est consequenter necesse esse, quod Deus inuisibilis per oculos corporales, seu per uisibilem certitudinem, fide mentis uideatur, ut colatur. Ostenditur igitur quomodo inuisibilis accedatur, scilicet fide: & hæc est fides, Christum Dei filium esse, Dei nostri & patris sui ostensorem, in cuius uisione, sufficientia fœlicitatis. Nomina mus Deum illis nominibus, quæ repræsentant nobis id, ad quod maximè inclinamur, secundum interiorem & inuisibilem hominem. Sicut si oculi omnium hominum deberent Deum nominare, ipsum nominarent sensibilem lucem: quia ad illam maximè inclinatur, cum ab ipsa luce habeant immediatè ut sint oculi, & pascantur à luce, sine qua non uident. Et ita omnis res inclinatur ad illud tanquam ad optimũ, à quo habet immediatè suum esse, sicut puer ad matrem, à qua est, & pascitur: ideò non habet puer ut puer, nisi mattrem pro Deo. Sed tamen cum interior homo inclinetur ad ueritatem, iustitiam, bonitatem, rationem, uitam, scientiam & id genus talia, & in omnibus istis ad unũ, In quo uno hæc omnia sunt, idẽ: ideò hunc colit, pro Deo, quẽ nominat his nominibus quæ significãt ipsum, à quo est interior homo, & per quem uiuit & pascitur. Ex quo patet quod interior homo est immediatè à Deo creatus, ad quẽ inclinatur, & quẽ nominat nominibus desiderij naturalis suæ inclinationis. Vnde & si Deus sit innominabilis: tamen intellectuale desideriũ, quod nominibus exprimitur intellectualibus, ducit animã per nomina desideriorũ suorum, ad fontem boni ineffabilẽ. Sicut puero cui nomen propriũ matris est incognitũ, nihilominus ducit ad ipsam, per quædã appellatiua sibi naturaliter cognita, sicut sunt maternitas, lactatio, pascẽtia, nutritio, & similia, per quæ matrẽ cognoscit, cuius tamen propriũ nomen ignorat: necp unqp sciet, nisi ei dũ capax fiet reueletur. Vita ad quã interior homo ualde inclinatur, est uita intellectualis, iusta, & bona. Veritas em̃ (ut intelligit) est æterna, sic iustitia, sic bonitas, & sic de alijs. Ideò deprehendimus ex naturali inclinatione rationis nostræ, nos inclinari ad illam uitam, quæ est intra illa q̃ æterna sunt. Ideò nos immediatè secundũ intellectualẽ naturã, sumus ab æterna uita quæ Deus est, ad quã inclinamur. Et licet Deus sit ultra omne nominabile, tamẽ nomina desideriorũ spiritus nostri, illi attribuimus. Quia sicut in omnib. desiderijs nostris,

Nomina Dei. Inclinatio desiderium.

ſtris,non inclinamur ſecundum interiorem hominem, niſi ad Deum, à quo ſumus: ita in omnibus nominibus,quæ deſideria noſtra ſignificant,non niſi Deum ſignificare intendimus. Deſiderium enim ad optimum quo melius cogitari nequit,fertur: & hoc Deum dicimus,quo melius cogitari nequit,imò qui melior eſt quàm cogitari poſsit. Et quæ non deſideramus,à Deo dicimus aliena: non enim dicimus Deum malum,ſed malum aduerſario Dei,ſcilicet Sathanæ aſcribimus. Deus reuelatur nobis dupliciter ſuper omnem intellectum,per Chriſtum in lumine fidei,& gratiæ: & lumine naturæ,per inclinationē interioris hominis. Sed lumine naturæ poſitiuè,tanquàm Deus ſit uita,bonitas,lux,mens,ſapientia,& ſimilia. Et in hac reuelatione,de Deo loquimur,& ipſum colimus,& orationes facimus. Sed affirmationes quæ ſic de Deo fiunt: non ſunt propriè nomina Dei,ſed nomina deſideriorum ſpiritus noſtri. Ideò non ſunt ita ueræ,ſicut ſunt negationes. Nam uerior eſt iſta, Deus non eſt uita: quàm hæc Deus eſt uita. Prima enim dicit,Deum eſſe pluſquàm uitam: ideò ſecūda dicit minus de Deo,quàm de eo dici deberet. Quare perfecta cognitio, non poteſt de Deo haberi naturaliter uia affirmationis,quæ non attingit ipſum: neq; uia myſtica negationis,quæ licet ſit eleuatior,tamen potius dicit quid non eſt Deus, q̄ quid eſt,et manet citra oſtenſionem eius facialiter. Ideô neceſſe eſt addi reuelationem ſeu gratiam ad naturam,ut facialis uiſio attingatur,quę eſt cognitio fœlicitans & ſatiãs, quã ſolus Chriſtus potens eſt,ex plenitudine gratiæ & ſcientiæ cognitionis Dei patris ſui,nobis communicare: hic in fide ænigmaticè, in regione uiuorum,realiter & ueraciter,ſiue facialiter. Sunt igitur quatuor gradus cognitionis Dei: ſcilicet naturalis,quam ex deſiderijs ſpiritus rationalis elicimus: myſticus,qui modus eſt in lumine altiori,ubi reuelatur animæ,Deum ſupra id omne eſſe,quod nomina deſideriorū ſpiritus exprimunt,& hic gradus ducit per abnegationem,quæ in ſe habet prægnantem affirmationem,ob quam latentem prægnationem affirmatiuæ in negatiua, myſticum ſeu occultum cognitionis modum nominare poſſumus, ut quum dicimus, Deum innominabilem,ab eo negãtes omne nominabile: occultè affirmamus,eum excedere omnia nominabilia. Et hic modus addit ad priorem,lumen alícuius altioris reuelationis. Deinde tertius gradus eſt oſtenſionis faciei ipſius, quæ facies manſit in caligine in ſecundo modo,& eſt lumẽ illuminans caliginem,ad quam ducit ſecunda uia. Et hæc lux illuminans caliginem,eſt lux uera,quæ in hoc mundo illuminat tenebras ignorantiæ,quaſi lux Lunæ illuminat noctis tenebras. Sed facies rerū, manent obumbratæ in hac illuminatione,quia lux ſic medio fidei illuminat. Et eſt ſimilis quodammodo luci illi Solis,quæ medio Lunæ illuminat, ubi eſt lux Solis inſtabiliter,& illuminatio eſt ænigmatica & non clara,quæ nõ oſtendit diſcretè cognitioni faciem claram,ſed obumbratam: & creſcit fides atq; decreſcit,uti Luna. Sed in ſtabili ſeu cœleſti regione,illuminat lux Solis iuſtitiæ per ſe (uti Ioannes in Apocalypſi uidit) & lux illa oſtendit faciem Dei uerè uti eſt, ſine umbra & ænigmate,et eſt cognitio Dei,uti Deus eſt. Eſt adhuc ultima cognitio,quæ eſt quidditas Dei. Et quia quidditas Dei,eſt excedens omnem menſuram cognitionis illius,quæ non eſt ipſa quidditas: ideò quum in ſolo Deo quidditas eius ſit & cognitio eius,tunc quũ quidditas Dei infiniti non ſit cõmunicabilis ſeu multiplicabilis,ſic nec cognitio, quæ eſt quidditas eius. Quare ſolus Deus ſic ſe cognoſcit,quod nõ eſt aliud, niſi quòd ſolus Deus eſt ſua cognitio. Paulus facietenus cognoſcit Deũ,ſicut ipſe Paulus hic cognitus eſt: ſed non ſecundum interiorem eſſentiam & quidditatem,quia ſecundum illã ipſe Paulus fuit ab omnibus incognitus: nullus enim hominũ, cognoſcit quidditatẽ eſſentiæ alterius. Vnde cognitio facialis,eſt cognitio ſatians deſiderium,ſicut potus ſitientem,licet bibens neſciat quidditatem eius quod bibit: ſufficit enim ei,quòd potus ille ſit nobilior q̄ ipſe capere,& melius reficiat q̄ concipere poſsit. Et ſi minoris nobilitatis eſſet, q̄ tunc non ſatiaret nec fœlicitaret. Hoc q̄ Dei quidditas ſit incompræhenſibilis,eſt noſtræ fœlicitati neceſſariũ: nã Deus eſt melior q̄ cogitari poſsit, & ideò incompræhenſibilis. Sí enim Deus non eſſet niſi bonũ quod cogitari poſſet, quũ omne tale non ſit maximum in eſſe & poſſe,illud bonũ eſſet maiùs,quod excecedere

Gradus cognitionis Dei.

deret cogitationem: ideò primum non esset Deus, qui melior esse nequit. Patet igitur ex quo Deo nihil melius esse potest, & bonum quod nostra cogitatione capitur aut mẽsuratur, est minus eo quod nostram cogitationem excedit: ideò Deus est illud bonum absolutum, quod maiùs est quàm cogitari possit, & ita incognitus est Deus, secundum quidditatem suam seu essentiam, nam est hoc iam dictum excellens bonũ. Est autem illud bonum quod (ut Christus docuit) solùm de Deo uerificatur, qui dicebat, nemo bonus nisi solus Deus. Et pro fœlicitate nostra hoc est necessariũ: nam omne id quod capitur intellectu, adauget eius intelligendi auiditatem. Si autem Deus caperetur in eo, cresceret in eo uis intelligendi, & auiditas, & maior esset uis intelligendi, quàm Deus intelligibilis: ita Deus non fœlicitaret, nec quietaret desiderium. Non esset igitur Deus. Et quia intellectus uult esse fœlix: tunc non uult nisi Deum, qui ipsum semper pascat, & nũquàm deficere possit, ita quòd magnitudinis eius non est finis: & propterea infinitus, immensurabilis, & incompræhensibilis.

Omnis loquutio est interni conceptus uel uerbi explicatio: & nunquàm potest uerbi essentia explicari. Ideò multifariè multisq; modis loquitur Deus per creaturã, ut in uarietate tali, melius uerbi simplicitas & simplicitatis fœcunditas explicetur. sicut uis simplicis radij Solaris, est inexpressibilis fœcunditatis, & hoc ostendit in generabilibus huius sensibilis mundi, etiam supra oppositionem, quando indurat lutum, & resoluit niuem seu ceram. Sicut igitur experimur in uarietate uirtutum terræ nascentium, inexpressibilem Solis uirtutem in radio suo: sic in Prophetis experimur inexpressibilem Dei uirtutem in uerbo suo. Dicitur autem quandam arborem esse Solis, in Oriente seu Paradiso, quæ in se habet omnem Solis uirtutem, quam dare responsa, quædam scribunt historiæ. Omnes arbores in suis uirtutibus non prædicant neq; loquuntur, nisi uirtutem Dei sui, scilicet Solis, quelibet modo suo. Sed una quę est propria arbor eius (secundum poëticum figmẽtum) in se habẽs omnem uirtutem, & eius prædicatio & loquutio, est plenitudo uirtutis Dei patris, sui scilicet Solis. Sic dicendum de Dei filio scilicet Iesu, in quo est plenitudo uirtutis Dei. Et est uerbum in se omnia uerba & uirtutem omnium complicans. Christus est constitutus hæres uniuersorum, ideò filius. Hæres consideratur in cuius potestate sunt omnia quæ patris sunt: sic dicit Christus ad patrẽ: omnia tua mea sunt. Sed nihil habet pater, quod non habeat filius à patre, secundum æternam generationem: & sicut pater est Dominus uniuersorum, ita & filius, quia illi data est omnis potestas in cœlo & in terra. Et ipse est Dominus omnis creaturæ, quia primogenitus omnis creaturæ, quia sapientia patris, per quam fecit Deus & secula. Et non sunt duæ dominationes, patris qui omnia creauit & sapientiæ suæ, per quam omnia creauit: sed una dominatio. Sicut enim sapientia est de natura patris, sic uerbum de natura intellectus, sic dominatio filij de dominatione patris, ita quòd sicut ipsis est una natura, sic & una dominatio, & potestas. Et quia ipsa dominatio in filio est à patre; ideò constitutus dicitur hæres, quasi sicut hæres eandem habet dominationem, sed uia successionis à patre, sic & filius.

Loquutio.

Arbor Solis.

Splendor Solis ostendit gloriam claritatis eius. Et sicut radius Solis est de claritate eius, & ostendit gloriam claritatis, cum sine radio non sit claritas eius uisibilis: sic de filio Dei, qui est ut sapientia patris illuminans. Et uti radius est coæuus Soli: sic sapientia est coæua patri, & est figura, uel dispositio, siue imago substantiæ eius. Sicut radius est imago Solaris substantiæ: sic filius naturalis imago patris, quæ per figuram substantiæ significatur, & non artificialem, quæ est imago non substantiæ sed accidentis, sicut sculpta imago uel picta, in accidentali figura tantum imitatur exemplar. Sicut lumen Solis portat omnia in uirtute sua, quæ sunt in Sole: sic uerbum Dei, portat omnia in uirtute, quæ sunt in Deo. Verbum imperiale defert uirtutem imperatiuam imperatoris, & imperium per uerbum se manifestat. Verbum purgat tenebras ignorantiæ, & animam illuminat: hoc est tollere peccata & purgare. Neq; est aliud quod in anima purgationem facere possit, nisi uerbum Dei: quod cum sit Deus, solùm illabi potest animæ, & per illapsum illuminare, pulsis tenebris.

Gloria.

Sicut

Sicut ſola lux illabitur uiſui,& pellit tenebras,& facit uiſum eſſe actu, ſeu uiuum, ſeu oculum uidentem.

Ex ſermone: Puer creſcebat.

Puer. PVer Ieſus erat uerè puer: dicitur enim puer, à puritate. Nullus autem puer adeò purùs unquam fuit, neq; erit, ſicut ille erat cuius pater Deus, & mater uirgo. Omnia quæ de Ieſu dicuntur, cum ueritate de eo affirmantur: nam dicitur lux uera, uitis uera, & puer uerus. Creſcebat: quia puer, & fortior fiebat in corporalibus uiribus. Sed non in ſapientia, quia plenus: neq; in gratia Dei, quia illa in omni plenitudine erat in illo.

Sapientia. Incarnatio. Abſoluta humanitas, per quam omnis homo eſt homo, non recipit magis nec minus quia eſt uera forma ſubſtantialis: ſic nec uera abſoluta ſapientia, quæ nequaquam eſt accidens, capere poteſt magis & minus, & eſt plenitudo ſapientiæ, ſiue maximitas abſoluta. Sed ut homo participat ſapientiam per naturam intellectualem, quæ eſt imago eius, tunc poteſt proficere, & fieri capacior & ſapientior: nunquam tamen fiet ipſa ſapientia, ſicut album poteſt fieri albiùs, nunquam tamen album fit albedo. In Chriſto conſideratur ſapientia diuina, quæ uocatur per Apoſtolum diuinitas, quam dicit corporaliter habitaſſe in Chriſto, hoc eſt plenè et perfectè omni modo menſuræ, longitudinis, latitudinis, & profunditatis, prout in corpore illæ complicantur: & illa eſt per quam Deus fecit & ſęcula, & eſt uerbum Dei. Illa ab initio fuit plenè in Ieſu, quia Ieſus eſt ſapientia incarnata. Ac ſi quis conſideraret, terram conuerti in aquam, & in conuerſione generari indiſſolubilem glaciem, quæ ponitur hac nocte generata: glacies illa eſt frigiditas inaquata, quæ frigiditas ſic eſt unita aquæ in glacie, quod eſt uera frigiditas, & inſeparabilis à glacie: quia impoſſibile eſt, glaciem ſine illa ſubſiſtere, licet aqua poſſit eſſe ſine ea, quod ſit in glacie, et etiam ſine frigiditate. Eſt autem frigiditas maxima, quæ in glacie ponitur eſſe, nō incongrua ſimilitudo immarceſſibilis ſapientiæ, ſeu immortalis et æternæ naturæ, nam frigiditas conſeruat à corruptione: in ſe igitur ſtabilis, et incorruptibilis. Et ſicut natura aquæ, uariè participare poteſt frigiditatem: ſic et intellectualis natura, quaſi aqua participare poteſt uariè ſapientiā, quæ nō eſt ei incorporata, ſeu quæ nō inhabitat eam eſſentialiter ſeu corporaliter niſi in Ieſu, in quo intellectualis natura, eſt inſeparabilis à ſapientia uera, quæ ipſam corporaliter inhabitat. Et quando nos reſpicimus ſeorſum ad naturam humanam in Chriſto, quæ in omni homine poteſt recipere augmentum in ſapientia: tunc dicimus Ieſum uerum hominem proficere in ſapientia, quæ eum inhabitat: ſicut ſi aquam intueremur ſeorſum, diceremus ipſam creſcere in frigiditate, licet ut eſt in glacie non creſcat. Vel ſic proficere dicimus, ſicut ſapiens proficit in eloquentia, ut ſuam ſapientiam audientibus exprimat, ſic Ieſus infans poſtea uir, ut nobis ſapientiam ſuam communicaret: profecit, et hoc eſt non ſibi, ſed nobis proficere. Aqua per eſſentiam non eſt frigida, quia etiam calida eſt aqua: ſed glacies uidetur quodammodo per eſſentiam eſſe frigida, non ſolum quia non eſt dabilis glacies niſi frigida, ſed quia quodammodo ſimpliciter maxima eſt et formatiua glaciei, ita quod ſi nō, non eſſet glacies. Intellige me loqui aſſimilatiuè: nam non eſt dabilis frigiditas ſimpliciter maxima, in eſſe & poſſe. Glacies igitur, etſi eſt ſic coniecturaliter per eſſentiam frigida, tamen aqua glaciei non. Eſto igitur quod frigiditas accidentalis, uniatur frigiditati eſſentiali, taliter quod eius frigiditas, quam habet participatiuè ab abſoluta frigiditate, tranſeat in unionem maximæ ſeu abſolutæ frigiditatis, in qua ſubſiſtit inſeparabiliter ut fiat glacies: tunc quodam modo creatori ſuo unitur creatura, quia abſoluta frigiditas, creat quodammodo frigiditatem in aqua, non ex aliquo alio, ſed per immiſsionem ſuæ imaginis ſeu ſimilitudinis. Tali licet remota ſimilitudine, ratio humana creata à ratione abſoluta, quæ λόγ☉ dicitur in anima, in IESV in creando unita eſt uerbo, ſeu ſapientiæ, ſeu rationi abſolutæ, & medio animæ, tota humana natura unita eſt ſuo creatori: ſicut in glacie frigiditas aquæ, ſuo creatori abſolutæ ſcilicet frigiditati, & tota natura aquæ, quæ eſt una in omni aqua, ſic eſt unita frigiditati abſolutæ.

absolutæ. Et quod generatio istius glaciei, se habet quodāmodo ut generatio Christi, attende, quia dixi de aqua, quæ est in fieri ex conuersione terræ, ita quod prius non sit aqua quam glacies, quæ fit modo aliquo, ut Christus in uirgine, qui non fuit prius homo quam uerbo unitus. Et si est tibi difficile imaginari quo modo in conuersione terræ in aquam, simul generetur glacies: recipe exemplum aquę tepidæ, atq; ponatur sanguis, in quem perueniat frigiditas, scilicet immarcessibilis natura, puta intellectualis spiritus, & eo ipso quod frigescit seu fit homo, ponatur simul congelari in glacie ut sit Iesus: sicut experimur si tepida aqua exponitur uento tempore hyberno, & est aliquantula similitudo. Nam sicut spiritus seu uentus ab arcturo, uel aquilone, uel oriente, in sua uirtute frigiditatem deferens, puram uiui fontis aquam coagulat, & frigiditate immissa, glaciem format refrigeratiuam: sic spiritus sanctus deferens uerbum Dei seu sapientiam in sua uirtute, purum uirginei fontis sanguinem coagulauit, & uerbo Dei immisso, Iesum formauit in Maria, de cuius utero exiuit glacies, in coincidentia summi caloris, omnia uiuificantis.

Aqua de sua natura non est glacies, sed quod est glacies, hoc est ex uirtute, quæ ex gratia seu dono ei inest. Sic utiq; uerum est: humanam naturam in Iesu, medio intellectus esse unitam uerbo, non nisi uirtute altissimi, quæ ex gratia seu dono ei inest. In unica enim filiatione illa, qua Iesus est filius Dei & hominis, coincidit gratia cum natura. Filiatio enim, aut est ex gratia tantum, ut est in filijs adoptionis, aut ex natura tantum, ut in filijs generationis: aut ex natura & gratia simul, & sic Iesus est filius Dei & hominis. Verus naturalis filius Dei patris, à quo genitus: & uerus filius naturalis uirginis matris, à qua genitus, & simul Dei & uirginis filius, ex natura simul & gratia Sic dicebat pater, hic est filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui, filius naturalis scilicet, quia dixit filius meus: filius gratiæ, quia dixit, in quo mihi benè complacui. Nec aliud uoluit dicere Augustinus, qui dicebat, quicquid conuenit filio Dei per naturam, conuenit filio hominis per gratiam. Quia enim filius Mariæ fit & filius Dei, absq; confusione naturarum diuinæ & humanæ: non est solùm ex natura, quia secundum naturam, filius hominis non debet esse filius Dei, quum alia sit natura Dei, & alia hominis: neq; solùm ex gratia, quia tunc tantum esset filius adoptionis Dei, qui naturalis hominis. Ideò necesse est dicere, in filiatione Iesu coincidere naturam cum gratia, ut qui est naturalis filius Dei & hominis, ex eo quia hominis sit & filius Dei gratia, quem Deus unxit præ consortibus suis: sic filius naturalis in diuinitate, factus est filius adoptionis & gratiæ in humanitate, qui est Iesus benedictus. Et puto quod si hic intellectus aperiretur infidelibus, qui non consentiunt hominem posse esse Deum, citius induci possent ad fidem Catholicam. Aliud exemplum, ad capiendam coincidentiam filiationis naturæ & adoptionis. Esto quod rex sit habens aduersarium fortem, & unicum filium in mundum, mandans ut induat formam seruorum & discat militare in humilitate. Deinde dum filius regis in forma serui est in mundo, aduersarius non cessat inuadere. Rex ut aduersarium expellat, facit proclamari, quod quicunq; talem uicerit, illum in filium adoptabit, & constituet hæredem uniuersorum. Venit incognitus omnibus regis filius, in habitu serui, & uincit aduersarium regis: ille erit filius adoptionis, qui est & naturalis, & qui fuit hæres per naturam, etiam factus est hæres per adoptionem. Sic Iesus filius Dei, induit formam serui, & didicit militiam humilitatis, siue pati, & demum meruit ex uictoria iuxta patris promissum exaltari, ut esset hæres uniuersorum. Qui enim uicerit aduersarium, adoptabitur in hæredem, et ita erunt uictores cohæredes Christi, ex cõstitutione Dei. Et hæc successio est in adoptione, ita quod sicut Christus est naturalis hæres, & hæres ex adoptione & gratia, mediante uictoria, quia uicit principem mundi, principem tenebrarum: ita quisquæ eum uincens contra quem est continua lucta nostra, coronabitur, sed secundum uarias uictorias. Sed quum non sit nisi unum regnum Dei, uictor omnis erit hæres regni immortalitatis: ac si immortalitas esset regnum, & daretur unicuique, qui meruit uidere Deum. Quodq; uisio seu cognitio præstet gloriam seu lætitiam æternam, sicut tunc una

Natura. Adoptio

pulchra

pulchra facies,potest ab infinitis uideri. Et sicut immutat cuiuslibet uidentis sensum:sic quod uisio pulchritudinis pręstat lętitiam & delectationem,quę est uita spiritus,licet unus meliùs uideat & propinquius quam alius, quia ex uictoria meliori sic meruit,tamen una est facies seu regnum pulchritudinis. Et sic uictores uenient ad filiationem Dei per adoptionem,sed omnis adoptio est medio adoptionis Iesu, quia nulla excellentior esse potest adoptio quã illa,quæ cadit in proprio filio, & ex mera iustitia procedit. Vnde ait Christus:confidite,quia ego uici,ex confidentia illa omnes uincunt,qui uincunt. Ex confidentia Christi regis præ consortibus uncti, qui est dux exercitus, sub quo tantum omnes uictores militãt, ipse campi ductor & imperator leges uictoriæ tradidit,quas militantes tenere necesse est,si uolunt uincere:& tunc sub eo militant,quia eius uerbo & imperio obediunt.Et sunt regulæ Euãgelicæ. qui uictoriam certam promittunt. Victoria igitur per Christum tantum habetur,qui uiam docet,& facto ostendit,Sed ad filiationem naturalem, quæ etiam est in Iesu non potest quisquam attingere:nam secundum illum est unigenitus, qui secundum filiationem adoptionis,est primogenitus.

Excitationum octaui libri finis.

Excitationum ex Sermonibus Reuerendiss.Patris Nicolai de Cusa Cardinalis, Liber nonus.

Ex sermone:Loquere & exhortare.

Eucharistia.

Vcharistia est sacramentum uerbi. Nam sicut sub speciebus pascentiæ corporalis attingitur pascentia spiritus in fide, quæ est, quod uerbum Dei sit pascentia uitæ spiritus rationalis:quomodo ille rectè credit,Eucharistiam sacramentum esse grattæ pascentis uerbi,qui contemnit, uerbum ipsum medio uocis in animam rationalem recipere ? Simile uidetur esse, ac si quis Platonicus esse uellet, ex inspectione libri Platonis, contemneret autem audire ipsum uerba uiua proferentem. Dico: quo modo fit tibi Eucharistia panis uiuus,si non fueris doctus per ipsum uerbum? Ecce uerbum uiuum in sermone,facit tibi Eucharistiam sapidam,quæ non fiet cibus animæ rationalis,nisi per illuminationem uerbi:alioqui manet tibi absconditus dulcis ille sapor,& ignorabis quo modo omne delectamentum in se habeat.Sumit ipsum ignorãs potius,ut animalis homo,quã spiritualis,quia spiritus de eo nihil percipit:neq; unquam ex seipso nisi doctus percipere poterit.Quasi si cęco nato diceretur,præsentato ei pane triticeo,manduca hunc panem, & efficieris pulcher ualde,atq; optimè coloratus in facie:uerba illa cæcus parui æstimaret, quia pulchritudinem coloris non intelligeret.Sed adhoc ut magnificaret hoc donum, opus esset ut aperires ei oculos,& uidendo colores pulchros,cum fide quòd ipse talem asse queretur:auidè panem illum colorem præstantem manducarent.De se uerò nunq; ad hoc peruenirent,& nisi illuminarentur,sine delectatione promissi coloris, manducaret.Sic est quod illuminatio quæ fit per uerbum,est necessaria omnibus, qui cum delectatione & in æterno desiderio seu deuotione,sacramentum Eucharistiæ sumere debent,aliter(uti frequenter fit)frigidè acceditur.

IESVS. Deus saluator est,& Iesus saluatio eius. Deus uerax est, & Iesus ueritas eius. Deus pius est, & Iesus pietas eius. Deus benignus est, & Iesus benignitas eius. Deus sapiens est,& Iesus sapientia eius. Deus omnipotens est, & Iesus omnipotentia eius,seu uirtus eius. Deus creator est,& Iesus creatio eius. Deus magister est,& Iesus magisterium eius. Sicut si quis ostenderet librum Platonis in se continentem omnem eius doctrinam, & diceret: Plato doctor est, & hæc est doctrina

ctrina eius:aut diceret oſtendendo ſtatuam fidei,ultimè elaboratam:fides in arte fin gendi magiſter eſt,& hoc eſt magiſterium eius.Et in ſumma,Ieſus eſt,in quo humana natura eſt aſſequuta omne id quod deſiderat,& Deo attribuimus. Humana natura,deſiderat fœlicitatem quę Deus eſt:illam ipſa natura humana, eſt in Ieſu aſſequuta,quia Deum appræhendit.Et eſt Ieſus filius hominis ſic aſſequutus fœlicitatem,quod ipſam non ſolum habet,ſed communicare poteſt. Adam aſſequutus fuit animam uiuentem uita rationis,quæ eſt fœlicitas huius mundi,& imago fœlicitatis æternæ:ſed non eſt eam ſic aſſequutus quod poſſit communicare,quia non recepit hoc donum rationis niſi ſibi:ſed animalem hominem recepit ad communicandum, quia eius naturam recepit,non ſic imaginem Dei recepit,ſeu ſapientiæ.Chriſtus uerò ſecundus Adam recepit naturam ſeu ipſam eſſentiam ſapientiæ, non imaginem incommunicabilem:ideò factus eſt in ſpiritũ uiuificantem,omnes eum recipientes.

Ieſus eſt apparitio abſconditi Dei,ſeu reuelatio ſiue oſtenſio,Et quia dixi,ipſum eſſe creationem Dei,attende:nam Deus eſt creator,ſed Ieſus eſt ipſa creatio.Nam ſolùm in Ieſu,apparet uis creatoris:in eo enim reuelatur omnipotentia creantis.Deus creat creatione omnia:creatio autem eſt Ieſus,per quem fecit & ſæcula. Sicut pictor arte pingendi pingit,quæ uocatur pictio.Eſto igitur quod pictor artem pingendi, per quam omnia pingit,uim picturæ ſuæ pingendo traderet,ſicut pater generando filium,etiam uim generandi ei tradit naturalem:Sic Deus pater artem creandi, per quam Ieſum filium hominis creauit,eidem filio ſuo creando uniuit.Ita Ieſus eſt uera Dei creatio,in qua uis ſeu ars creatiua,ſeu creatio eſt creatura.Ex Deo modo naturæ & artis exiuit Ieſus:modo naturæ,quia ex ſubſtantia patris filius. Deus de Deo:modo artis,quia creatus,& ita genitus creatur,& naturalis efficitur. Et in filiatione Ieſu,coincidit omnis filiatio naturæ & gratiæ.Ex gratia fit omne quod fit per artem, quia non fit niſi mediante libera uoluntate artificis.Creare,ſic eſt ex gratia. Et ideò creatio in Ieſu,ut eſt ars patris quæ & filiatio eius:& filiatio matris: ſimul complicat naturam & artem.Vt autem intelligere queas Apoſtolum,quomodo in Ieſu eſt regeneratio ad immortalitatem,& quomodo eſt ſemen, in quo benedicentur omnes tribus terræ,& quomodo ipſe reſurrectio naturæ & gratiæ:utile eſt hoc rememorari adhuc.Adam pater generando filium, naturaliter communicauit eidem uirtutem generandi ex eo,quia quum ipſe mortalis eſſet,& non poſſet in ſe ſemper ſubſiſtere,ideò naturaliter incitatus,quæſiuit in filijs renouari.Et quia & illi mortales, ſicut & pater:ideò eiſdem filijs,ſimul eandem generandi tradidit poteſtatem,ut ſic per innouationes nunquam deficeret.Ita Adam uiuit in omnibus poſteris,& renouatur in omni generatione. In omnibus poſteris, Adæ humanitas eſt renouata ſemper. Complicantur omnes homines in Adam,uti in patre omnium.Sic in quolibet homine,humanitas omnium hominum in Adam complicata,exiſtit. Hunc hominem ueterem,qui & Adam,uidit Paulus in omni homine ex Adam genito, ſicut ſi primam uitem,diceremus in omnibus uitibus uiuere uita uegetabili:nam de prima, abſciſſi ſunt palmites & plantati,ex quibus uites,non tamen producunt eundem fructum ſeu æquè nobilem,propter uarietatem terræ & ſitus:ſic de hominibus æſtimandum.Moyſes dicit homini datam uitam,per inſpirationem rationalis animæ,ſeu ſpiritus.Et talis non eſt in potentia ſeminis,aut diuiſibilis in plures:ſed eſt imago ſapientiæ æternæ. Ideò quæ ex ratione ſunt in patre, non communicantur in generatione filio, ut ea quæ artis ſunt:ſic Grammaticus non generat Grammaticum. Ideò Paulus uocat hominem ex Adam, animalem: quia ex eo quod ex Adam eſt, non percipit ea quæ Dei ſunt, quia ſolus ſpiritus rationalis illa percipere poteſt, qui ex Deo tantum eſt. In Chriſto uerò hoc ſemen ex Adam omnes homines complicans, eſt aſſequutum benedictionem, ſeu immortalitatem: nam unita eſt humanitas filio Dei,ſeu unitus eſt filius mortalis ex Adam, unigenito filio Dei. Eſt autem unus unigenitus filius Dei. Nam ſi ideò Adam generauit filios, cum poteſtate propagandi in ſæcula, quia Adam mortalis, non potuit niſi per renouationem talem ſubſiſtere:tunc quum Deus ſit immortalis, non generat niſi filium

lium unigenitum ſimmortalem, in quo ſui ipſius immortalitatem delectabiliſſimè complectitur, ſicut pater ſuam uitam in filio: iocundatur enim homo, in filijs uiuens. Sic pater cœleſtis, qui tribuit Adæ uirtutem generatiuam ut iocundaretur, uiuens in filio, non poteſt eſſe ſterilis ait Eſaias: ut et ipſe illa æterna iocunditate non priuetur: ſed ſemper generat filium, in quo ſeipſum amplectitur delectabiliſſima dilectione, ſine qua delectatione, quæ eſt in ſuĩpſius cognitione, appræhenſione, ſeu amplexu, Deus paterna affectione careret, nec ſummè fœlix eſſe poſſet. Iſte unigenitus Dei filius, aſſumpſit illam Adæ humanitatem ſecundum carnem, ex uirgine Maria: in qua Adam, & omnes in eius potentia complicantur. Et ideò ipſe eſt uti uitis uera, quæ fuit abſciſſus palmes ex Adam, & in uirginea benedicta terra creuit in ueram uitem, faciens uerum fructum: ueritas autem incorruptibilis eſt. Et ſic humanitas ſiue Deitas, unita eſt in Ieſu immortalitati, ſeu filio Dei. Rectè igitur omnes tribus terræ ſiue Adæ in Chriſto benedicentur, in quo humanitas aſſequuta eſt benedictionem durationis, non ſolum uſq; ad quartam & quintam generationem, ſed uſq; in æternum. Et ex hac benedictione, eſt reſurrectio mortalis hominis, ad immortalitatem, quæ erit poſtquam ceſſauerit generatio, & uitæ Adæ propagatio. Nam ceſſante generatione, & innouatione humanitatis uia ſucceſſionis ſeu propagationis: tunc ueniet Ieſus in mortali humanitate, mortuos reſuſcitans, ut ſicut in ſucceſſione temporali fuit humanitas mortalis: amplius ceſſante motu cœli & temporali ſucceſſione, ſic ad immortalem uitam ſtabilem, ſine propagatione reſuſcitetur. Deinde cõſiderandum eſt, quod eſt alia benedictio, quæ rationalem hominis ſpiritum attingit, quæ benedictio eſt gratia, per quam ſpiritus hominis qui eſt imago ſapientiæ, iungitur exemplari ſcilicet ſapientiæ æternæ, per quam ſpiritus fœlicitatur, & per eius fœlicitatem totus homo: & uocatur benedictio fidelium, quorum pater nominatur Abraham. Sic in Chriſto intellectus eſt ſapientiæ æternæ unitus, ita quod eius humanitas, per hoc eſt gratiam filiationis Dei aſſequuta, per quam in melius immutata eſt, & plenitudinem gratiæ & benedictionis aſſequuta, quæ ſufficit omnibus. Et ſic Chriſtus eſt, in quo benedictiones omnes uitæ animalis ex Adam, aut rationalis ex Abraham complicantur. Neq; in alio aliquo poteſt homo ſalutem aſſequi, & uiuere uita hominis, & uita Dei, ſecundum ſpiritum qui ex Deo eſt: niſi in hoc filio hominis Dei. Immutantur igitur fideles in ipſo, in filios Dei, quæ immutatio quum fiat ex merito Chriſti, dono & gratia Dei, concurrẽte merito hominis: tunc non omnes qui reſurgent immutabuntur, ut fiant in reſurrectione Chriſtiformes, ſed unuſquiſq; in ordine ſuo, ſicut meruit: primus Chriſtus, deinde ij qui ſunt Chriſti. Et hæc immutatio, qua fidelis tranſit in filiationem Dei per Chriſtum, uocatur benedictio Abrahæ, ſeu patris fideliũ. Sicut enim Adam pater hominũ, ita Abraham fidelium Deo hominum: ſicut Lucas dicit filium Adę Chriſtum, et Mattheus filium Abrahę. Et benedictio Abrahæ quæ eſt fidelium, attingit ſemen Abrahæ in Chriſto, in quo omnes fideles aſſequuntur benedictionem reſurrectionis cum immutatione: fideles tantum qui in Domino ſperauerunt, qui nomine Abrahæ nominantur. Quaſi ipſe adeò fidelis in immolatione filij repertus ſit, quod rectè eius ſemen in Chriſto, ultimam & maximam benedictionem aſſequutum ſit, qui fuit in Iſaac præfiguratus, quoniam realiter fidelis, & uſque ad mortem crucis obediens patri repertus eſt: in cuius participatione, omnes Deo fideles, ſiue illi ante Abraham, ſiue poſt fuerint, non ſolùm reſurgent, ſed immutabuntur, quia erunt Chriſtiformes filij Dei. Et ſi rectè intelligo Paulum, qui ait, omnes reſurgemus: tunc in generali reſurrectione non uiuet homo, niſi IESVS qui eſt reſurrectio & uita. Licet ſancti ſint qui non uideant ſuam corruptionem, tamen propter hoc non minus indigebunt, Chriſto primogenito ex mortuis, qui eos faciat ſua uirtute qua reſurrexit, de morte tranſire ad uitam. Et hæc reſurrectio, non eſt merito noſtro aut cuiuſque: ſed pater dedit filio ſuo, qui & filius hominis, qui ſuſcitabit omnes homines, & non ſinit eos (quia ſunt eiuſdem naturæ) in nihilum reſolui, ſed uenient ante tribunal eius & iudicabuntur, ut manifeſtetur maieſtas eius. Qui igitur ad iudicium condemna-

Immutatio.

demnationis rèſurgent,ibunt in ſupplicium prout meruerunt:q̄ui autem ad uitam ę-
ternam reſurrexerint,ad conformitatē Chriſti mutabūtur,cui ſimiles erunt,ut Chri-
ſtus ſit omnia in omnibus. Vnde hæc mutatio,uocatur regeneratio in Chriſto,quan-
do uetus homo,tranſit in nouam creaturam conformem Chriſto.

In Chriſto uiuimus, & hoc non eſt, niſi quòd Chriſtus in nobis uiuet ſicut ait a-
pud Ioannem,quia ego uiuam, & uos uiuetis: ac ſi manus diceret,quia ego uiuam,
uos digiti mei uiuetis. Paulus aliquando uidetur dicere, quòd ſicut uita pat-s eſt ab-
ſcondita in uita filij:ita uita noſtra in Ieſu,quaſi Ieſus ſit filius Adę.Poteſt enim unuſ
quiſque filius Adæ, Adam nominari, ſiue homo, quod idem eſt. Eſt Ieſus filius
hominis, quaſi hominis Adæ filius,ſiue nouiſsimus Adam dicitur: quia uita Adæ
abſcondita eſt in eo, ubi eſt amodo immortalis & impropagabilis,ideò ultimus A-
dam dictus.

Aliquando uidetur dicere Paulus,quòd Ieſus ſit in nobis abſconditus,qui ait:nō uiuo ego,ſed uiuit in me Chriſtus:& generatur in nobis per uerbū Dei,q̄d intrat per aurem,& concipitur in ſpiritu intellectuali per fidem, & creſcit quouſq; in nobis ge-
neretur Chriſtus.Sic Chriſtus eſt abſconditus in Chriſtianis,quorum uita eſt abſcō-
dita in Chriſto. Verbum Dei generat ſapientiam in anima,hoc eſt ſeipſum, quia uer-
bum Dei eſt eius ſapientia.Cuſtodit anima rationalis hoc ſecretum ſuum: ſicut Pro
pheta in corde ſuo eloquia Dei abſcondit,ut uiuat.Et ideò ſi benè conſideras, Chri-
ſtum in nobis aſcondi,eſt ipſum,ut ſemen uitæ per uerbum concipi in rationali ſpiri
tu, ut ibi creſcat & generetur Ieſus qui eſt ſapientia Dei, & in illo ut in parte ſpiritus
noſtri,eſt ipſius noſtri ſpiritus uita abſcondita. *Vita abſcon-dita.*

In quo eſt Ieſus in hoc mundo inuiſibiliter abſconditus, in illo manifeſtabitur, in
die illa quando reuelabuntur abſcondita: & cognoſcemus ipſum q̄ in nobis fuit abſ-
conditus,quōdo ipſe in nobis & nos in ipſo. Quaſi ſicut uita ī corpore,ſic ipſe in no-
bis,& corpus uiuum in uita,ſic nos in ipſo: & pater in ipſo,ſicut intellectus in uerbo
ſeu ratione:& ipſe in patre,ſicut ratio in intellectu. Ecce qui habet Ieſum in ſe,habet
Deū patrē in Ieſu,& omnes ſanctos qui ſunt ī ipſo:& in illo eſt Deus, & Ieſus,& o-
mnes ſancti. Qui habet Ieſum,habet theſaurū,boni in quo omnia,ideò ultima fœli-
citate fœlix.

Diceret fortè aliquis,uidetur ex ijs q̄ dicta ſunt,in tota humana natura,nō eſſe niſi
niſi unum Adam & unum Chriſtum:nam quid ſunt homines ex Adam, niſi Adam
ſic explicatus & multiplicatus. Sicut Paulus ait:ex uno omnes multiplicati,ſicut ex
unitatis uirtute eſt numerus,in quo tamen non eſt niſi unitas explicata. Vnde in om
nibus filijs Adæ,eſt ipſe Adam renouatus,& filij omne id quod ſunt,ab ipſo habent,
& in ipſo ſunt,& ipſe in eis: & hoc quoad naturam Adæ, quæ eſt de terra ſeu huius
ſenſibilis mundi,& nominatur pater carnis. Sic uidetur quoad ſpiritualem intelle-
ctualem naturam quæ eſt in homine,ſine qua homo non eſt homo,quòd non ſit niſi
unus Chriſtus:nam Chriſtus eſt ſapientia Dei,de qua emanat ſpiritus intelligentię,
qui infunditur naturę ſenſibili ex Adam propagatæ. Vnde una eſt ſapientia in Chri
ſto Ieſu,unita naturæ Adæ, quæ in omni homine explicatur:ſicut eſt una ſapientia, q̄
omnes ſapientes efficit,uirtutem ſuam explicando & ſe communicando. Sicut ſapi-
entia Platonis ſe explicat & communicat,atq; ſic ſe multiplicat in diſcipulis, in qui-
bus non niſi una eſt Platonica ſapientia explicata& multiplicata. Occurrit quòd De
us creator oīm,creauit omnes hoēs,in eo quod ipſum Adam creauit,in quo oēs crea
uit:quia creauit Adam ut patrem omnium,in qua fœcunditate uirtualiter omnes fu-
turi complicantur,ſicut futurum complicatur in præſenti. Explicatur autem fœcun-
ditas ſpeciei per indiuidua, quaſi ſpecies ſit natura, & in ſe conſiderata ſit contracta
ad modum In explicatione uerò fœcunditatis,ſic ad modum determinata, acſi expli
catio non ſit poſsibilis abſq; contractione determinata,quæ uocetur modus naturę
ſeu ſpeciei Sicut explicatio unitatis,non eſt abſq; determinato numero:ſic una ſpe-
cies ſeu natura ſpecifica quę fuit in Adam,eſt explicata in multis filijs,qui ſunt eiuſ
dem ſpeciei. Natura autem ſpecifica creata in Adam,cum fertilitate fuit in terram miſ *Adā unus ter renus unus ſpiritualis.*

ſa,in qua ad hoc ut Adam eſſet, fuit ad certum modum determinata, ut eſſet hoc & ſic.Sed ipſum hoc & ſic,non eſt communicabile,licet natura in hoc & ſic communicetur:ſicut hæc candela non eſt communicabilis, quum hęc ſit unum,& non poſsit eſſe ſimul unum &plura,licet ignis quo ardet candela,communicetur alteri.Et ſicut ignis qui communicatur non eſt alius,licet non recipiatur niſi in alia candela:ſic filius cui pater naturam ſuam communicauit & non aliam, non eſt pater ſed alius,ita non eſt niſi unus Adam,ſi ad ſpeciem reſpicimus in eo creatam.Et ſunt multi filij, ſi ad individuationem ſeu receptionem ipſius ſpeciei reſpicimus. Sic de ſpiritu qui eſt à ſapientia æterna,nam una eſt ſapientia unita humanitati in Chriſto,quæ illuminat omnem hominem:ſicut una facies ſe oſtendens, multiplicat ſpeciem ſuam in omnibus ſpeculis quæ uariè determinantur in ſpeculis uarijs,quæ eius capiunt imaginem.Puta,eſto quòd lux candelæ ſit ut imago lucis ſapientiæ, & quòd à candela ardenti ſeu homine,ſenſibili uita uiuenti adueniat, lux illa illuminans ſcilicet imago ſapientiæ, ut non ſolùm ardeat cãdela,ſed uiua luce cognitionis luceat ſibiipſi, ut cognoſcat illa ad quę ſe uertit. Talis lux uariè lucet in uarijs cãdelis,quum recipiatur in uarijs uariè ardentibus,ita quòd nulla candela lucet ut alia,ſed aut tenebroſiùs aut clariùs.Sed quia eſt uiua intellectualis lux,ideò docta poteſt tenebras & cauſas tenebrarum abſcindere.Videmus enim intellectum modos reperiſſe, purgandi candelas ardentes, quæ non clarè lucent. Ideò ſi candela eſſet uiua uita intellectuali,poſſet per doctrinam ſapientiæ purgare ſuas fœculentias.Attende,quòd anima rationalis eſt ut ſpeculum,in ſe recipiens uultum Dei in ea ſignatum. Sed omnis imago in ſpeculo ſenſibili,conuertit ſe ad ſuum exemplar:ſi reſpicis in ſpeculum, oritur tua imago,quæ ſe ad te reſpicientem conuertit,& nequaquàm ad aliud. Et oſtenditur per ſimilitudinẽ quòd imago etiam deſtructo ſpeculo,uult ad exemplar reuerti, & non ſe diuidere in partes, ſed ex integro reuerti:ſic & imago Dei in anima, non uult ſe alteri communicare,ſed reuerti ad creatorem,& alę reuerſionis ſunt charitas.Sed ſi non reuertitur; eſt ex eo, quia eſt amore mundi retenta, & compedita per concupiſcentiam, quæ in hoc ſæculo dominatur.Et ita attẽtè conſidera, Chriſtum patrem ſpirituum(ut ipſum nominare uidetur Paulus)& exemplar noſtri rationalis ſpiritus,qui eſt eius imago. Et ideò ſicut Adam pater carnis uiuit in filijs,& mortuus eſt pater, & quaſi non mortuus(ſimilem enim reliquit poſt ſe in uita ſua,uidit & lætatus eſt in illo, & ĩ obitu ſuo non eſt contriſtatus)ſic delitiæ ſapientiæ æternæ ſunt eſſe cum filijs hominum, qui dicũtur homines, quia in eis eſt lux uitæ ſapientiæ:nam quod factum eſt, in ipſo uita erat, & uita erat lux hominum. Et iſte eſt ſpiritus rationalis, cuius pater eſt uerbum Dei, Chriſtus Ieſus.Sicut pater in filijs,ita Ieſus in filijs ſuis iocundatur,ſpiritualibus ſcilicet,& diligit eos quia filij,& uiuit in ipſis ut pater,&ipſi in eo:quia ſpiritus non habet quò reuertatur, niſi ad ſuum exemplar, quia non habet aliunde fontem uitæ, niſi à patre ſuo,ſeu ſapientia. Tranſibit autem mundus cum cõcupiſcentijs ſuis:quia caro et ſanguis non poſsidebunt regnum uitæ perpetuæ. Et uetus ac terrenus Adam totus mutabitur in Adam cœleſtem:quia corruptibile induet incorruptionem, & animale fiet ſpirituale. Et conregnabit Chriſto,in quo omnes, & qui in omnibus,& eius medio in Dei,& Deus in omnibus,& omnes ſancti in quolibet,& quilibet,in omnibus. Et hoc eſt regnum pacis & gaudij. Nam ſicut in regno carnis,omnes homines qui ab Adam patre, ſunt in quolibet filio Adæ, ita quòd quilibet homo eſt modus totius naturæ humanæ, quæ in ſua unitate omnes modos complicat, & omnia ambit indiuidua:ſic in regno ſpiritus quilibet patrem ſpirituum tanquàm filius in ſe habens, habet in ipſo complicitè omnes ſanctos, & eſt in ipſis ut ſit gaudium plenum, & regnum æternum,quod oculus non uidit, nec auris audiuit, neq; in cor hominis aſcendit:maiora enim ſunt omnibus ſenſibilibus,quæ præparauit Deus diligentibus ſe.

Ex

Ex sermone: Loquere & exhortare.

ET nota quæ est eruditio gratiæ Dei: est assumere à magistro benigno & huma no, benignitatem & humanitatem. Et quando constabit nos eruditionem magistri recepisse. Tunc scilicet, quãdo abnegamus omnem impietatem. Ab negatio, est firmum propositum nunquàm redeundi ad abnegatũ, imò quòd sit abominatio redire. Quare abnegatio impietatis non fit, nisi quando pietas posuit sedem suam in uoluntate, & ipsam animam possidet. Anima fera, & dura, indocilis, & intractabilis, ab omni uirtute remota, cum in ipsam calor intrat charitatis, fit uti cæra calida, pia, & tractabilis, ad recipiendum in se omnem eruditionem & impræs sionem formæ diuinæ. Sic pietas pellit rigorem & feritatem bestialitatis, & est uirtutum mater, quia sine ipsa non fit anima capax diuini influxus. Et est quædam spiritualis animæ dulcedo, quæ animã facit tanquàm mansuetum animal, iugum domini subintrare: opera misericordiæ docet, patientiam docet, & animi tranquillitatem infert, & quod ipsa sit præparatorium aduentus sapientiæ. Piè enim agentibus dedit sapientiam, post expulsionem impietatis, ita quòd anima per inhabitantem pietatem, facta est docilis & tractabilis. Sequi debet abnegatio sæcularium desideriorum: nam non esset uera pietas in anima, si ipsa esset tractabilis ad conformitatem huius mundi, quia nemini uellet displicere, quasi fatua mulier, desideria peccatorum adimplẽs. Sed anima debet in illis manere rigida & inflexibilis, ne calor desideriorum seculariũ ipsam tractabilem faciat, ut mundo placeat. Sed abnegatio impietatis, simul debet & abnegationem secularium cõtinere desideriorũ, quasi illa sint impijssima spiritui nostro, qui secundum Deum est. Desideria temporalia seu secularia, auertunt animã à desideriis spiritualibus, & à regno uitæ suæ, quod non est de hoc mundo. Vide quàm impij sunt, qui sub fucata pietate, condescendunt secularibus desideriis, maximè illi qui abnegarunt illa: nemo Christi est, in quo est talis impietas, quæ militat aduersus animam. Apostoli rogati ut ad complacendum Iudæis desinerent prędicare Christum, non reputauerunt nisi impium esse, complacere plus hominibus quàm Deo. Secularia desideria, sunt tria genera concupiscentiæ, quæ quicquid mundus in desideria nostra infert, complectuntur: scilicet auaritia, luxuria, & superbia. Signum autem quòd eruditionem recepimus magistri, & abnegationem talem fecimus, sequitur: scilicet si sobriè, iustè, & piè in hoc seculo uixerimus. Sobrietas ostendit desiderium luxuriæ abnegatum. Iustitia, ostendit desiderium auaritiæ extinctum. Pietas, desiderium singularitatis, elationis & superbiæ fugatum. Ecce animam præparatam ad receptionem formæ Christi, & quomodo debeat formari flexibilis & docilis anima, per fidem, spem, & charitatem. Expectantes beatam spem, nemo expectat, ni si credat. Expectatio illa tria complicat: expectans credit, sperat, & amat. Expectatio boni, est cum amore. Anima Deo fidelis, non hæsitat in promissis Dei, & hanc fidẽ sequitur beata spes: sancta est utiq; atq; beata spes, quæ confidit in Domino, cui credit, nam Deus est ueritas. Quicquid speratur in promissis ueritatis, habet summam certitudinem. Et hæc expectatio est promissio aduentus gloriæ magni Dei, & saluatoris Domini nostri Iesu Christi. Et quid est hoc? Certè est fœlicitas ultima, quam omnis rationalis anima amat nam gloriam magni Dei & saluatoris Domini nostri Iesu Christi, in cognitionem seu apprehensionem animæ uenire, est finem attingere.

Eruditio.
Pietas.
Expectatiõ.
Spes beata.

Imago non habet in se gloriam, sed in exemplari, de cuius pulchritudine lætatur, quia tantæ pulchritudinis est uiua imago. Ideò de exaltatione exemplaris gaudet & lætatur, cum sit sua gloria & exaltatio. Neq; in hoc considerat, cum ut imago non habeat oculum, nisi ad Dominum & creatorem suum, in quo solùm est, quicquid est.

Exemplar.

Et cum non possit appetere, se non esse imaginem Dei, quia appeteret non esse, & cum ipsa Deus esse nequeat, neq; appetit quod esse nequit: ita nõ appetit nisi uidere gloriam magni Dei, & saluatoris Iesu Christi, in qua se uidet in gloria.

Ex sermone: Obtulerunt munera.

Inquisitio occultorum & perfecte sapientis.

APud Ethnicos, sacerdotes ex libris Sybillinis & Astrologicis, nisi sunt occulta uaticinati: uti Romæ in templo Apollinis in Vaticano, ubi nunc est Ecclesia sancti Petri, & alibi per orbem uates erant, sicut ex Prophetis sapientes sacerdotum Hierosolymis. Templum enim ibi à Salomone ędificatum non fuit aliud, quàm locus pro uisione occultorũ mysteriorum Dei, ubi Deus deorũ Dominus loquebatur, quem princeps sacerdotum consuluit, ubi responsa Prophetarũ tenebantur in scriptis, ex quibus occulta sacerdotes inuestigabant.

Si Plato mundum peragrauit propter scire, & undiq; magistrum quæsiuit, Architam adĳt, & ita alĳ, qui certè omnes non nisi incarnatam sapientiam quæsiuerunt: in omnibus magistris quæritur sapientia incarnata. Et ideò nisi in aliquo esset incarnata, hoc est, nisi homo reperiretur qui sic est sapiens, quòd non est possibile sapientiã esse maiorẽ, quæ est sapientia in essentia: frustra quærerentur omnes magistri, si sapientia in nullo posset reperiri.

Ex sermone: Quodcunq; dixerit uobis.

Vnio sponsalis.

ADam uir, uiraginem quæ eius imago, & ab ipso esse habuit, sibi copulauit. Et hæc est iocunda copulatio, quæ facit unitatem ex duobus. Vbi imago seu uirago transit in unionem uiri, ut sint duo in carne una: significat unionem animæ & filĳ Dei, ut sint unum in uno spiritu. Matrimonium certè est magnũ sacramentum, namconformitatem operatur uoluntatum, ut non sit alia uoluntas uxoris, alia uiri, sed una in ĳs in quibus sunt unum, scilicet in carne. Sic inter animam & eius sponsum filium Dei, non est nisi una uoluntas in ĳs in quibus sunt unum, scilicet in spiritu: quia uolũtas diuina est spiritus, qui charitas. Sic & rationalis animæ uoluntas, est spiritus qui amor. In sponsa non debet esse alius spiritualis amor, quã spõsi, & est unus spiritus sponsæ & sponsi. Sic in matrimonio, non debet esse alius carnalis amor sponsæ quàm sponsi, & est una caro utriusq;. Ex uero matrimonio maxima bona sequũtur, nam quędam iocundissima immortalitas in conseruatione humanæ naturæ, quæ in fluida propagatione innouatur, & consequentia ad illam: sic sponsa filĳ Dei, in unitate sponsi, renouatur iucunditate æterna. Et in carnali matrimonio in sensu, qui est subsistentia sensibilis uitæ, scilicet in tactu, est carnalis uitæ delectatio quæ & sensibilis dicitur, omnis enim sensus tactus quidem est, in spirituali uerò, in sensu rationis, qui dicitur intellectus. Intellectus enim sensus est spiritualis, qui intelligit, in rationali uita se sentit atq; tangit, intellectus intelligens, se sentit intelligere. Et est quidam spiritualis tactus, in quo iucundissimè delectatur, sed in mentem non uenit, antequàm copuletur sponso. Sicut enim per auditum, non intelligit dulcedinẽ refectionis præparati cibi famelicus, scilicet cibi prędparati à spõso cœlesti: sic in hoc mundo qui est de auditu, non capitur incunditas tactus, & connubĳ, & osculi, & amplexus sapientiæ domificantis. In Cana Galileæ notare debemus nuptias factas: nã Cana zelus, & Galilea transmigratio est. Anima zelosa, quę eligitur in sponsam per filium Dei, qui inhabitat immortalitatem seu cœlestem incorruptibilitatem: ut sit gloriosa & digna, se legibus & moribus sponsi in hoc mundo conformat, & mundatur atq; adaptatur ad transmigrationem, sicut lapides poliuntur, qui ad templi ædificiũ debent Hierosolymam ubi est uisio Dei, transferri. Et ut omnes lapides figuram debitam haberent, magister de Hierusalem ad rudes montes deserti descendit, & formateos, deinde præcidit ut adductos in sancto ædificio collocet: sic sapientia Dei de cœlo in carnem descendit, & sponsam elegit, quam lauit sanguine suo, ut esset sponsa, & cognosceret se dilectam ualdè à sponso, qui se dedit in mortem pro ipsa. Sed zelosa sponsa uocata ad nuptias agni, sponsi scilicet sui immaculati, non potest nisi in Galilea nuptias celebrare, hoc est in transmigratione. Oportet enim obliuiscidomum patris, & egredi de terra & cognatione sua, & regem sequi qui eius speciem concupiscit: sicuti sponsæ in hoc mundo, quantò nobiliores, tantò sæpe ad distantiores sponsos transferuntur.

Lex uerò matrimonĳ est, quæ nunquàm nisi morte dissoluitur. Subiectum igitur sub-

ſubſiſtentiæ,eſt uita, quæ cum nunq̃ poſt reſurrectionem à morte deficiat, erit hæc copula in æterna uita,lætitia ſempiterna.Et ob hoc poſt triduum factæ ſunt iſtæ nuptiæ. Omnia ſuper tria ponimus, ideò deſignatur complementum temporalis curſus,à principio per medium ad fidem in triduo. Deficiente uino,ſeu temporali uitæ iucunditate,renouantur nuptiæ. Moriuntur huius mundi nuptiæ, ſed reſurgent immortales,quæ ſunt plenę ſemper & indeficientes:uinum enim in hydrijs ex aqua reſuſcitatum,ſemper implet hydrias,& ſpiritus feruoris, uti in bono uino, antiquitate non minuitur.Hydria uerò(cuius uocabulum ab aqua ſumptum eſt,quam continet) fituas continens uinũ in Cana Galileæ. In tranſmigratione enim natura noſtra quæ humanum ſeu aqueum continere ſolebat ſpiritum, de recenti igneum & cœleſtem continet,qui uenit ex uerbo,ſcilicet exuite uera. Moyſes ſcribit,ſpiritum Domini ferri ſuper aquas,capiendo ſpiritum pro exequutione uerbi Dei, tunc ſicut aqua eſt quædam claritas ſpecularis,in ſe capiens figuras: ita intra ipſam claritatem, eſt quædam uis uniuerſalis,quæ conuerti poteſt ad omnem ſenſibilem formam, ſcilicet mineralem, uegetabilem, & ſenſibilem,ita ut ipſa aqua ſit quodammodo omnis ſenſibilis formę potentia,cui omnes ſenſibiles formæ inſunt.Nam ſi tollitur aqua de mũdo,nulla eſt arbor,nulla diſpoſitio,nullus ornatus,nulla figura.Et nec aſtra erunt deficientibus aquis,quę ſupra cœlos ſunt. Quid erit terra,quę eſt aquæ groſsities? quid aër? qui eius uapor? quid ignis? qui aëris ſubtilitas ſeu ſpiritus? Sed quid poteſt aqua, niſi enim ex ipſa formentur per uerbum ſeu artem omnipotẽtis entia, nihil ex ſe producit.Modo enim quo figulus hydrias ex luto efficit: ſic Deus creator aquæ, ſcilicet intellectus ille,qui creauit intellectum figuli,formatoris hydriæ. Ita & anima humana aſsimilatur aquæ, in qua intellectus eſt quaſi omnia formans. Sed intellectus in anima non uiuit,ſi ei deeſt ſapientia:ſicut ars facit figulum,ita ſapientia formatintellectum, & hæc uenit ex uerbo Dei. Aqua ſtatim putreſcit & defluit, niſi cœleſtis uirtus ipſam ſubintret, ut fiat actu aliquid, ſtante forma, per cuius uirtutem conſeruatur. Sic ſpiritus uini conſeruat aquam, quia eſt eius forma, ut non ſit aqua, ſed ſit uinum. Eſt autem uinum aqua, cuius potentia eſt ſic determinate, per formam quæ dat ei eſſe: & hunc ſpiritum habet ab influentia cœleſti. Sic anima humana, eſt inſipida aqua ſine ſpiritu, qui ei datur à uerbo Dei, qui reſuſcitat & lætificat eam.

Aqua.

Vinum.

Diceret aliquis,opinionem illam Hippi, qui ex aqua animam eſſe dicebat, dudum per Ariſtotelem & omnes reprobatam,me repetere:talis me non rectè intelligit.Dico enim aſsimilari aquam animæ humanæ, nam recipit formas ſenſibiles intentionaliter,& receptas ſeruat,& reponit in memoria: in hoc aquæ aſsimilatur, quę omnes formas ſenſibiles in ſe recipit realiter, ſicut anima ſenſibiliter ſeu intentionaliter.Mirandum,quomodo adeò ſubitò anima in ſuo ſenſibili intrinſeco,ſibi fabricat imaginem obiecti,non ſufficit,quòd obiectum ſuam ſimilitudinem multiplicat uſq̃ ad organũ,ſed requiritur quòd ſenſus recipiat,in ſuo ſenſibili intrinſeco. Et hæc receptio fit cum deſcriptione figurali,ſicut cum in corpore uerba alicuius quę repetere uolo, illa intra deſcribo,& ut intus poſtea lego,ita prôfero. Spiritus intellectualis,qui nõ aduertit ad formas intentionales ſiue ſcripturas,ſed ad quidditatem rèrum ille uidet, quomodo ſenſus hominis, qui recipiunt extrinſecas figurarum intentiones illas uti phantaſmata ſeu libros ſcriptos uel pictos præſentant intellectui, ut mediantibus phantaſmatibus,attingat eſſentiam & quidditatem rei,de qua paſcitur ſolum. Hæc aduertens, hæc omnia fieri ut ſenſibilis mundus uniatur intellectuali naturæ, ut per præſentiam ſenſibilis ſpeculetur nobilitatem ſuam: quoniam ſenſibilis mundus eſt eius imago,omnium eſſentiam in ſe quaſi in intelligentia plena, formis reperit, & ſe ueriorem intelligibilem ſcilicet mũdum(cuius ille imaginarius, qui per phanteſmata eam intrat,imago eſt)intellectualiter intuetur.Sicut enim circulus in ſenſibili mũdo,non poteſt eſſe,ita uerus ſic eſt in intellectu, qui nihil auertit à ueritate, ſed ſinit quodlibet eſſe uti eſt,cum intellectualis nàtura ſit abſoluens & non contrahens. In abſtractis autem & à contractione abſolutis,non poteſt eſſe mendacium,quia ibi eſt

Anima.

in propria sua quidditate: sic uidet causam, cur homo noster intrinsecus, tantopere studet huius mundi figuram sibi in phantasmate præsentari, scilicet ut sui notitiam (qui μικρόκοσμος est) attingat. Dubitas fortè quomodo spiritus qui describitur ferri super aquas, est exequutor uerbi, per quod Deus creat omnia. Dico spiritū illum plenum esse formis, sicut ars figuli est plena formis. Nam ab ipsa omnes formæ procedunt, quæ in uasis apparent. Intelligentia plena est formis; sicut doctor habet intellectum plenum formis, & illas ponit in discipulo, & mediante spiritu formato exprimit, ut formetur forme scientiæ seu artis anima discipuli, scientiæ capacem & informabilem. Et sic Deus spiritu uerbi seu oris sui, qui super aquas fertur, omnia creat, creatur igitur intelligentia in prima emissione, tanquàm creatura artis omnipotentiæ capax, quæ non est ars sed artis capax: sed non est capax artis in natura eius quia creatura, sed in tantum est capax, in quantùm spiritus sapientiæ in ipsam descendit, et eam informat. Sicut si Plato per scientiam seu artem posset sibi similem facere, cui etiam dare posset naturam intellectualem capacem artis Platonicæ: non esset propterea factura illa à natura informata, scientia Platonis, licet in se haberet aptitudinem ad ipsam, requireretur tamen donum communicationis artis. Hæc cõmunicatio spiritus sanctus est, per quam perficitur interior homo, & informatur forma quæ perficit ipsum, quæ est forma uerbi Dei, seu Christi Dei nostri. Sicut spiritus uini, qui per uoluntatem Iesu in aqua creatus fuit, secundùm intentioem creatoris, sine eo quòd loqueretur, formauit de aqua uinum. Et uirtus quę sensibiliter apparuit, ostendit hoc uerum, scilicet odor, color, sapor, lætificatio cordis. Sic dum spiritus Iesu immittitur in animam humanam, facit ipsam Christiformem, & uirtus atq; operatio eius, hoc uerum ostendunt: à fructibus enim eorum, cognoscetis eos. Quãdo enim opera sunt Christiformia, necessariò illa procedunt ab anima Christiformi. Hoc miraculum est primum, quod fecit Iesus ad ostensionem gloriæ suæ. In eo igitur studere debemus, quasi in signo omnipotentiæ saluatoris, qui naturam nostram in uerbo uirtutis suæ, ad immortalitatem uitæ iucundæ, transferre potest ut uult. Neq; alia signa plus dicũt. Sed istud est signum cuius significatum per omnia signa explicatur, & omnia ad eundem finem fecit, scilicet ut fidem firmaret, ipsum esse filium & hæredem Dei, & suam potestatem ambire omnia.

Spiritus super aquas.

Ex sermone: Volo mundare.

Sermo sancti uiri.

MVltò potentior est sermo eius qui est sanctus, quàm qui in dignitate constitutus. Vidi quòd Martius Papa, Romæ uulgo non potuit persuadere, ut quædam sua monita acceptarentur. Vocauit Bernardinum fratrem minorem de obseruantia, nunc canonizatum, ut populum induceret: qui illud fecit, quod Papa non potuit. Consueuit ipse frater dicere & audiui Paduæ, quòd prædicator habens ignem in spiritu, potest ex mortuis carbonibus ignem suscitare. Dico de Deo docibilibus, in quibus capit uerbum Dei: illi quia ex Deo sunt, uerba Dei audiunt. Non capitur radius Solis in glacie & niue, quia nunquam calescent, nisi in aquam resoluantur: sic stante anima sub bestialitate, à qua condensata & compræhensa existit, nunquàm uerbum Dei, quod solùm habet locum in rationali spiritu capitur. Oportet ut resoluatur quasi glacies in fluidam aquam, quæ capax est diuini motus seu spiritus, atq; immissionis caloris, seu charitatis. Hoc quod ualdè impedit uisionem intellectualem, est mala consuetudo, quæ est ut dura pellis oculo circunfusa, quæ crescit per successiuam immunditiem, collectam super pupillam, quæ difficulter tollitur, postquàm inueterata est.

Sanitas.

Vis bone Iesu sanare, & dum dicis, sanas. Verbum igitur tuum, simul cum exequutione concurrit. O quanta est potentia tua Iesu bone. Dum nos dicimus uolo scribere, non est propterea id scriptum, quia potentia non est eadem cum uoluntate, non enim possum id facere nisi in tempore, uoluntas consensus est momentaneus, sed effectus, requirit tempus. Tu uero id potes quod uis, & eo modo quo uis, modo quo matrimonium contrahitur per consensum, & intentione concurrente cum habente

poteſtatem, fit ſacramentalis tranſmutatio. Omnia quæ uice tua agimus Ieſu, uoluntate perficiũtur. Tu benè intellexiſti optime Ieſu, leproſi ante te proſtrati deſiderium, qui non dicebat ut ſecum ageres miſericordiam & ipſum ſanares : ſciuit enim quia tu es ipſa pietas, quæ in mundum propter ſalutem mundi ueniſti. Nõ admonuit te ut faceres, qui ueniſti quærere & ſaluũ facere; ſed cum fide integra ſe tuis miſericordiæ oculis obtulit, ut ſanares ſi uelles, ac ſi diceret: tu noſti an expediat mihi, id quod ualdè cupio, hoc tu uis quod mihi expedit, & id quod uis potes. Optima eſt hæc orandi doctrina, & animæ ſalutem impetrandi, quam præferre debemus corporis ſanitati, q̃ ſæpe eſt ad animæ fortificationem. Paulus enim dicebat, dum infirmor corpore fortior ſum in ſpiritu. Et contentabatur non impetrare ſublationem ſtimuli quem habuit, ut reſiſtendo mereretur: gratia enim patientiæ in aduerſitatibus, facit aduerſitates eſſe animæ ſalutares. Quando Deus fecit corpus noſtrum, quod aduerſatur ſpiritui, ne hæc aduerſitas obeſſet ſaluti animæ, fecit ex tẽtatione prouentum. Ita quòd aduerſitas, eſt quaſi ſanans, licet amara potio.

Nihil habet homo quod ſit ſuum, niſi id quod à Deo non habet, & hoc eſt nihil. Infirmitas, peccatum, mors, & quæq; talia mala, non ſunt à Deo, nihil enim habẽt entitatis. Quare à Deo, qui eſt ipſum eſſe, non ſunt. Et ideò quicquid ſine eo factũ eſt, eſt nihil: ſcilicet non habens quicquàm entitatis. *Nihil.*

Trahit poſt ſe Chriſtus turbam: quia nemo niſi tractus, ipſum accedit. Pater trahit ad filium. Ac ſi quis ex Gallia ueniret, qui diceretur filius regis Franciæ, multi ſequerentur uidere illum, quia pater ſcilicet Rex Franciæ traheret eos : niſi enim filius regis eſſet, non curarent accedere. Pater igitur creator in filio ſuo, trahit ad filium: quia creatura in filio, uult cognoſcere patrem ſuum, ſicut ſubditus regis in filio, regem ſuum. Infirmi trahuntur à medico, quia ſanari quærunt. Sed Chriſtus trahit omnem rationalem animam poſt ſe, quia ratio & uerbum Dei, cuius omnis creatura rationalis eſt imago. Ideò ſicut imago in ſpeculo, ſequitur omnem motum eius cuius eſt imago, ſine quo nec eſt nec mouetur: ita rationalis anima, uerbum Dei. Adhuc naturaliter cognoſcit anima noſtra grauata infirmitatibus, ſuum alleuiatorem, ſicut quędam animalia læſa, ad hominem leguntur confugiſſe: ſic in omni anguſtia, ad Deum refugit homo. Qui igitur credit Chriſtum filium Dei & ſaluatorem hominum, ipſum ſequitur: nam peccata quæ animam grauant, ipſe tollit, & ut ſaluemur ad ſe trahit. *Tractus.*

Peccatum noſtrum Chriſtum in cruce interfecit. Sic dici poteſt mortale, quia Chriſtum cruci affixit. Mortaliter peccans, homicida dici poteſt, quia quantùm in ipſo eſt, Chriſtum occidit: de quibus dicitur, Chriſtum iterum crucifigentes. Sed non trahit Chriſtus indiſpoſitum. Quòd enim Sol non omnia trahat, & lapides minùs quàm arbores eſt, quia uaria eſt diſpoſitio trahibilium. Diſponere ſe debet anima, ut trahi poſsit, Si enim fugit uocantem, & ab inuitante retrocedit: per eam ſtat, quòd non trahitur. Cur autem Deus trahit ad ſe intellectualem naturam, ex hoc depræhenditur: nam appetitus animæ, eſt ut uas uacuum uolens repleri, & non niſi ex bono. Omnia autem quæ non ſunt ipſum bonum abſolutum, non implent ipſam animam, quia cõtrarium illa ſequitur. Appetitum igitur boni illa non poſſunt adimplere, quæ bono indigent. Quantùm poſſumus intelligere, tantùm poſſumus appetere. Sed intellectus eſt potens fieri omnia (nam eſt in potentia ad intelligendum omnia) ideò nunquàm eſt perfectus, niſi intelligat omnium cauſam, ſcilicet Deum. Quare ſine Deo, non poteſt implere deſiderium ſuum. *Peccatũ mortale.*

Lepra eſt ex omnium humorum corruptione: omne uerò malum in bono fundat̃, ſicut infirmitas in corpore, uitium in anima. Sed lepra ex generali corruptione proueniens, per naturam non poteſt curari, oporteret enim quòd per humorem nõ corruptum operaretur, & corruptum expelleret (ſi enim ignis totaliter eſt extinctus, nõ poteſt recuperari, ſed ſi modicum remanſerit, per modicũ augetur) ſic anima uadit in peccatum mortale, & non poteſt per ſe reuerti, ideò dicitur ſpiritus uadens, & non rediens. Vnde indiget adiutorio, ſicut luto tenaci infixus. Lepra inficit ſocietatem: ſic quando occulta manifeſtantur. Sicut ejiciuntur leproſi extra ciuitatem: ſic extra *Lepra.*

ſocietatem beatorum, leproſi illi in anima, ad infernum & in exteriores tenebras mittentur. Sicut leproſi ſemper plus infirmantur, & ex ſocietate leproſorum plus inficiuntur: ſic in inferno ſocietas addit cruciatum, & pœna ſemper augetur, quia uermis non morietur, quia ſemper creſcet uitium. Nunquàm igitur ſaluari poterunt, quia nũquàm minuetur uitium, ſed ſemper augebitur. Qui inuidus eſt tali inuidia, quòd anima eſt infecta illa lepra, dum ſeparatur in die iudicij à bonis, & mittitur in ignem, inuidia ſemper creſcit, & uermis inuidiæ corrodens ſemper ſeipſum, nunquàm morietur. Lepra enim diſformat faciem, quam alterat ſecundum humorum corruptionẽ: facies, notitia eſt. Ideò dicit ſaluator, ſe neſcire peccatrices animas, ſeu fatuas uirgines, quia de libro notitiæ deletæ erant. Iuſti autem erunt in memoria æterna. Recurramus igitur nos peccatores, multis mortalibus peccatis leproſi, ad miſericordem medicum animarum, cũ iſto deuoto leproſo: ut facientes ſicut ipſe, aſſequamur cum eo mundationem.

Ex ſermone: Plenitudo legis eſt dilectio.

Cæcitas.

Oculus.

QVid eſt quòd factus eſt cæcus in oculis, qui uidit in ſpiritu ueritatem: niſi quòd ipſe Paulus in ſenſibilibus & in litera quæſiuit ueritatem? & hæc fuit uia erronea, ille oculus adueniente luce cæcatus eſt, quia lucem ſufferre nequiuit. Et in ſpiritu uidit & audiuit: ibi enim uidere coincidit cum audire. Vnde comites lucem uiderunt, non audiuerunt uocẽ Ieſu, ſed benè Paulus: quia in ſpiritu Paulus quæ uidit, audiuit. Sicut Dauid uidit Dominum, quando ipſum in eo loquentem audiuit. Reparato autem ſpiritu, reparatus eſt uiſus. Impediebat ſenſibilis uiſus ſpiritum, ne uideret ſpiritualiter. Ideò ad tempus excæcatus eſt, ut medio tempore ſpiritus uiſum caperet: nam per triduum cæcitatis exterioris orando, ſpiritus uidit uerbum Euangelij, ſpiritum ſcilicet literæ teſtamenti antiqui. Radicato uiſu in ſpiritu, factus eſt Paulus ĩ nouitate ſpiritus, nouus homo, & baptizatus eſt in ſpiritu, & repletus ſpiritu ſancto. Docuit Paulus Ieſum eſſe filium Dei, ac quòd ipſe eſſet Chriſtus ſecundum ſcripturas affirmabat: quomodo autem Chriſtus deberet intelligi filius Dei, uarijs modis explicauit. Nam licet per hoc quòd infirmitas carnis in eo apparuit: non uidebatur filius Dei eſſe, qui eſt immortalis: tamen uirtus q̃ inerat ei, quæ fuit ad ſaluandos infirmos, oſtendebat eum Deum. Crucifixio uidebatur quædam oſtenſio eſſe, quòd non eſſet filius Dei: ſed reſurrectio, ſoluebat argumentum. Mirabilis coincidentia infirmitatis humanæ, & fortitudinis diuinæ. Virtus diuina, quæ in eo fuit in omni plenitudine, oſtendit eum Deum. Cauſæ omnium uiſibilium ſunt inuiſibiles, & omnium ſenſibilium intellectuales. Sic ante ſenſibilem mundum, in ſuis cauſis uidemus omnia per intellectum. Vnde ſicut oculo ſenſibili, uidemus mediante luce ſenſibili ſenſibilia: ita oculo mentis, mediante luce intelligibili, uidemus intelligibilia. Se habent igitur ſenſibilia ad intelligibilia, ſicut oculus rationalis ſpiritus, ad oculum ſenſibilis ſpiritus. Oculus rationalis ſpiritus, qui dicitur oculus cordis, qui poteſt pertingere ad uiſionem Dei ſi fuerit mundus, non habet nec carnem nec oſſa. ſed ſenſibilis oculus, ſine illis nõ habet eſſe. Viſibilia igitur ducunt ad inuiſibilia tanquàm cauſata & imagines ad cauſas & exemplaria: fide enim intelligimus, aptata eſſe ſecula uerbo Dei, ut de inuiſibilibus uiſibilia fierent.

Sensibile. Intellectuale.

Verbum Dei.

Verbum Dei, quod filinm Dei patris nominat, eſt ante omnia creata, ſiue ſint inuiſibiles creaturæ, quæ nõ propterea æternæ ſunt, ſeu penitus omnino inuiſibiles. Et uerbum eſt imago Dei, ſeu forma & figura ſubſtantiæ eius, omnia portans in uerbo uirtutis. Vnde cum Deus ſi æternus, ſeu penitùs inuiſibilis: eſt filius penitus ſimilis ei, quia imago ſubſtantialis, quæ dici poteſt forma Dei, & eſt uti uirtus genita ab eſſentia infinita. Nam talis uirtus quam generat eſſentia, omnia portat, quia eſt uirtus omnipotentiæ abſolutæ. Omnia igitur quæ fieri poſſunt, in illa uirtute complicantur, ut in cauſa & ratione ſua, aut in ſapientia ſiue Idea. Nec eſt aliud hoc dicere, quàm quòd craturæ uiſibiles & initiatæ, ſunt ibi in ueritate æterna, & ab ipſa uirtute creantur, ſicut tempus ab æternitate creatur, nam eſt eius imago. Et ſicut tempus omnia continet, ut ſunt creata & principiata: ſic uirtus illa æterna omnia complicat, ut ſunt

æterna,

æterna. Nihil igitur est nouum apud Deum patrem, in cuius uerbo seu uirtute, complicantur omnia quæ fieri possunt. Sicut qui respicit oculo mentis in artem, per quã omnia possibilia fieri, fiunt: ille in ijs quæ fiunt nihil noui uidet, quia ante uidit in æterna arte omnia.

Deo patri complacuit, in filio suo omnem plenitudinem inhabitare. Et non est absoluta, nisi perfectio absoluta, quæ Deus est. Et placuit patri per eum reconciliari omnia quæ fecit, ut scilicet sicut Deus per ipsum creauit omnia: ita & per ipsum omnia restauraret. Ideò ne sibi inuicem, atq; ab auctore discreparent: fecit pater filium incarnari, ut homo factus, doceret quomodo possent cœlestia & terrestria reconciliari creatori, & hoc est uerbum uitæ. Et ut hoc ad perfectum duceret, occidi se passus est propter homines. Et hoc est excellentissimum restaurationis opus, scilicet quomodo filius per mortem reconciliauit Deo patri humanum genus, exhibendo Deo patri eos irrepræhensibiles, immaculatos, & sanctos, qui erant sensu inimici. Sensua lis enim homo sicut erat ex Adam, erat in sensu inimicus Deo, quia præfert uitam animalem mortalem æternæ, quæ consistit in unione spiritus & Dei. *Reconciliatio*

Per Philosophiam scientiam silicet terrenam, solent decipi, qui in mundo uolunt fieri prudentes, & nominat Apostolus illam: inanem fallaciam, secundum traditionem hominum. Nam & si multa tradat humana sapientia, quæ sunt uerisimilia, sunt tamen inania: sunt enim secundum elementa huius mundi, & non secundũm Christũ, in quo habitat plenitudo diuinitatis corporaliter. Omnia enim quę habet pater, dedit filio, dum illum genuit in plenitudine diuinitatis, & in tali plenitudo habitat corporaliter: scilicet quando corpus suscepit, in quo plenus mansit Deus. In eo dicit eos esse repletos, plusquam ab elementis mundi possit depræhendi, quia in Christo recipiunt ij qui in eo sunt, abundantiam diuinitatis. Hęc est simplicitas fidei, in qua standũ esse prædicat, & omnia alia nihilipendenda astruit, maximè humanas adinuentiones, quæ per angelos malos inspiratæ sunt. Nam hæ traditiones spirituum, tradiderũt causam idolatriæ: tradiderunt enim artem Astrologiæ, ut ad uaticinia homines eius medio inducerent: deinde ex hoc artem de imaginibus, ex formis constellationum, ex hoc artem alligandi spiritus influentiales, scilicet spiritum Saturni & Iouis: deinde placandi illos spiritus, cum reuerentijs tantùm Deo debitis. Ita spiritus malignus, quandam religionem quæ à Deo auertit, in qua ipse colitur introduxit. Et istam falsam deceptionem, Christi religio euacuat. Credere enim quòd traditio Christi sit traditio ueri Dei, per uerum filium suum, illa fides euacuat traditiones, quæ allegantur esse angelorum, & probat eas esse malorum spirituum, qui eijciũtur per Christum. Vnde hæc est summa doctrinæ Pauli: quòd omnia quæ trahũt hominem ab hac simplicitate fidei, sicut sunt terrena sapiẽtia, & persuasiones religionis spirituũ, sunt abijcienda, quia non habẽt sanam doctrinam. Induere ergo Dominum Iesum Christum, est seuestire uirtutibus incorruptibilibus, mortificando corruptibilia desideria, & induendo incorruptibilia, iustitiam, ueritatem, & cæteras uirtutes: illæ enim sunt membra interioris hominis, qui secundùm Deum creatus est, quemadmodum illa in Christo capite reperimus. Vnde hoc induere, habet aliam considerationem. Intrat eñ talis in Christi formã, & fit Christiformis, & illius peccata moriuntur in Christi morte, & ipse in Christo resurgit. Omnia enim conformirer in eo fiunt, quæ in Christo credit facta, qui Christi formam induit. Baptismus autem est sacramentum ablutionis peccati seu ueteris hominis, & Indutionis noui hominis, scilicet Christi per fidem. Ideò commoritur homo Christo, in denegatione seu abrenuntiatione ueteris uitæ, & resurgit cum Christo. Hæc est parua quædam rememoratio Pauli & eius doctrinæ, quam habuit à Christo, qui in ipso loquebatur, cuius legatione fungebatur, quam legationem ostendit in uirtute uerbi & signorum. Nunc Deo gratias agamus, de hoc sic dato & dicto, ipsum deuotè rogantes, ut nobis spiritum Pauli participet pro nostra salute, & ad suam gloriam sempiternam. *Scientia terrena.* *Traditiones adinuentionũ per angelos malos.* *Induere Christum.*

Ex sermone: Adorna thalamum tuum.

Charitas. CHaritas conglutinat spiritum spiritui, & si est naturalis, naturaliter, & dicitur dilectio: si rationalis rationabiliter, & dicitur amor: si intellectualis intellectualiter, & dici potest connexio: si diuina & incorruptibilis, diuinè atq; inseparabiliter atq; æternaliter, & dici potest unio. Ideò spiritus rationalis, qui ueritati quæ Deus est, diuina charitate annectitur: fit unus spiritus cum ipso Deo, qui est uita absoluta & æterna. *Religio:* Et ad hoc quòd hæc perfectio religionis caperetur cum pace, non sunt omnia quæ in usu erāt in ceremonialibus, sublata, ne sublatio cunsuetudinum impediret receptionem spiritus: sed errore intelligentiæ sublato, & purificatis animabus, spiritus ueritatis est infusus. Puta sicut candelæ & lustrationes, fiebant in honorem dæmoniorum: sic nunc illi cerei in laudem Christi consecrantur, ad expellendos dæmones. Ecce quo modo transfert fides Iesu, de morte ad uitam, & sic princeps tenebrarum, captus est igenio illo quo decipiebat. Sic Paulus intellexit religionem Christianam esse, scilicet spiritum omnem fidelem perficientem absque differentia, siue Iudæus fuerit, siue Græcus, siue Ethnicus. Sic & Petrus in ueritate comperit, in conuersione Cornelij, acceptionem personarum non esse apud Deum.

Pax rationalis. Deus pax est quia quies & finis rationalis motus. Vndiq; mouetur uisus, ut uideat quem quærit. Vndiq; mouet uisum anima qui est intellectus, ut inueniat omnium principium & causam atq; ueritatem, quæ est uita sui esse: & tunc solùm quiescere potest, quando Deum uidet, qui θεωρέω id est uideo, θεὸς dicitur. Quando enim uisus intellectualis, omniá uidentem uidet: tunc uidet principium unde effluit. Nam uisus intellectualis, ab ipsa absoluta uisione habet suum esse, sicut iustus à iustitia, & homo ab humanitate. Quare tunc quiescit, peruenit enim ad ipsum, in quo coincidit principium cum fine, & ideò est quies & pax in illa anima.

Virtutes. Ornamenta cœlestia, sunt incorruptibilia, & sunt uirtutes illæ immortales: sicut est iustitia quæ iustum facit, & fides quæ fidelem facit. Vnde quum illæ sint uirtutes immortales, & rex sit Dominus uirtutum, qui est uerbum Dei, non potest allici Dominus uirtutum, nisi per uirtutes quæ ab ipso sunt. Ideò dicebat sapiens ille: quòd rationalis anima si est anima iusti, scilicet quia ornata est iustitia, est sedes sapientiæ. Nõ potest anima esse iustitia ornata, si aliqua adhuc sunt in ea deordinata & iniusta.

Ex sermone: Simile est regnum cœlorum.

Peccatum. Regnum mortis. COgitanti mihi, quomodo explanarem hoc quod de regno cœlorum reperitur: incidit mihi quomodo Paulus dicit, mortem regnasse in omnibus filijs Adæ, & dominabatur mors propter peccatum: peccatum uero ex suggestione diaboli intrauit, nam ipse est author mendacij. Ex eius suggestione intrauit imperium Sathanæ in terram seu Adam, in quo imperio est mors abscondita, quia est seductiuum ab amore Dei, & unione cum eo: per inobedientiam enim receditur ab imperante. In uerbo Dei, seu imperio & lege, est abscondita uita, quia est uerbum Dei uiuificantis, cuius uerbum dat esse & uiuere: uerbum Dei, est conceptus eius. qui dat esse. Sicut si domificator esset omnipotens, tunc eius conceptus, esset esse ipsius domus: eo enim ipso quod conciperet, etiam uellet, & eo ipso quod conciperet & uellet, esset, quia omnipotens, qui tantùm potest quantùm uult. Et ita regnum mortis, per suggestionem diaboli peccante Adam, intrauit in ipsum & posteros: & hoc regnum, dici potest regnum terræ, seu huius corruptibilis mundi. Venit uerbum Dei de cœlo, ad destruendum hoc regnum mortis seu terrenum, & *Regnũ uitæ.* inducendum regnum uitæ seu cœleste. Ipse enim de cœlo cœlestis cœlestem uitam introducere uenit, ut destructo regno terreno, fieret regnum cœleste, in quo uita dominaretur. Ostenditur hoc ex eo quod ipse in uirtute seu digito Dei eijciebat dæmonem, possessorem hominis, quod fieri non potuisset, nisi fortior fuisset. Anima intellectualis quæ dicitur interior homo, inuisibilis est: regnum & cœlum ipsius ubi regnat, est similiter lux inuisibilis. In regno patris iusti fulgebunt sicut Sol. Et sicut

cut se habet in uisibili cœlo iste uisibilis Sol: ita se habebunt iusti his oculis inuisibiles, in inuisibili cœlo, ubi regnat sapientia, quæ est & iustitia. Iusti enim erunt in regno iustitiæ, cuius lumen uocatur sapientia, imò iustitia est sapientia & uita: iustitia enim iustificat, quia dat esse iusto, & hoc esse est uiuere, & hoc uiuere est intelligere: in iustitia enim coincidit uita & sapiẽtia. Intelligitur hic cœlum, sicut ubi legitur, Paulum raptum in tertium cœlum, scilicet uisionis arcanorum Dei. Non est igitur possibile, peccatorem intrare in regnum uitæ æternæ, quia in peccatore regnat mors, seu Sathan princeps mortis: ideò ante omnia prædicauit saluator, pœnitentiam esse agẽdam. Quando euacuatur peccatum de interiori homine, ita quòd uetus homo, cuius regnum est concupiscentia in se complicans tria regna, quia est immortalis unitrini prolapsio & labes, mundi regnum scilicet concupiscentia carnis, oculorum, & uanitatis siue superbiæ uitæ, penitus transigitur & moritur: tunc de gratia per uirtutem Dei, resurgit nouus homo, qui est de regno immortalitatis, cui mors ultra non dominabitur. Carnales enim non possunt possidere regnũ spũs, nesciunt.n.q̃ sunt spũs, sicut cæcus non potest possidere lætitiam, quam habet uisus de pulchritudine colorum, Docet igitur saluator, & Paulus per ipsum, & omnes sancti: ut qui filii regni uitæ spiritus esse uolumus, non simus carnales. Et quæ sint peccata illa, quæ nos ostendant carnales esse, Paulus exprimit quum ait: neque fornicarij, neq; idolis seruientes, neq; adulteri, neq; molles, neq; masculorum concubitores, neq; fures, neq; auari, neq; ebriosi, neq; maledici, neq; rapaces regnum Dei possidebunt. Nominat unicus Dominus & magister noster hoc regnum inuisibile & æternum ad quod nos inuitat, regnum cœlorum. Nam Deum habitare in cœlis, & regerere atq; gubernare omnia, crediderunt ipsi Iudæi, imò & omnes gentiles. Nominant igitur Deum & regnum, modo quo intelligi potuit, quousq; spiritum induant, qui tunc eos doceat omnem ueritatem, quam ante capere non possunt. Quomodo in Christo omnes regnent, & Deum qui in Christo est possideant, & hoc possidere Deum, coincidit cũ hoc possideri à Deo per Christum: intelligitur in similitudine, sicut anima rationalis per medium intellectus possidet animam. Et non est nisi una sapientia, quæ præstat esse, uiuere, et intelligere omni spiritui rationali, et ab omnibus qui uiuunt et intelligunt, ea possidetur: nisi enim sapientia esset in eis, non esset sapientia. Et ipsa sapientia quæ possidetur, est regnum unum in omnibus: nam in se omnia complicat, & ipsa in omnibus omnes possidet. Et in hoc passu, mediatio Christi intelligitur, quæ est copula huius coincidentiæ, ascensus hominis interioris in Deum, & Dei in hominem.

Concupiscentia.

Christus dicit filium hominis esse hunc hominem, & agrum dicit mundum. Ex hoc elicio Christum esse hominem, qui in absoluto homine significatur, quasi homo hominum, seu rex hominum, qui & filius hominis: tanquàm perfectio & puritas humanæ naturæ in eo principe naturæ contineatur, quæ in omnibus hominibus participatur. Ita quòd in natura humana in Christo, deuentum est ad primum purum & perfectum, non solùm quo purior & perfectior homo nunquàm fuit aut erit: sed quò etiam perfectior dari nequit, in quo puritas & perfectio omnium dabilium complicatur, ut ipse sit sosus altissimus, & in regno seu cœlo humanitatis. Sol seu rex unicus. Per agrum, mundum uult dicere, in quo sunt homines. Homo contractè habet omnia quæ in mundo sunt, quapropter μικρόκοσμος dicitur. Semen bonum seminatum per ipsum, sunt filij Dei & regni: seminatum est enim in agrum seu hominem huius mundi, per Christum seu uerbum Dei, acsi semen attraheret in se naturam illius terræ, in quam seminatur, & faceret eam uiuam uita sua, sicut dum triticum seminatur in terram ipsius agri, attrahit pinguedinem & facit de ipsa triticum: unde terra non profert fructum ex se & sua natura, sed in semine. Sic natura rationalis seu interioris hominis, transit in semen bonum sapientiæ æternæ, & non de se, sed in ipso semine facit fructum, & fit filius regni. Nam filius regni est, qui est de terrena natura, in cœlestem seu diuinam, siue lucem spiritualem, quæ & sapientia dicitur, translatus. Et filij lucis illius, sunt filij regni, quia lux in qua non sunt tenebræ

Filius hominis.

Filius regni.

tenebræ ullæ, ibi rẽgnat. Sic intelligo Christum seminare filios regni, sicut agricola seminat triticum. Et cum sit unicus filius Dei, scilicet uerbum Dei, quod dat potestatem omnibus recipientibus ipsum filios Dei fieri: tunc bonum semen de quo loquitur, non est nisi ipse qui uerbum Dei, & seminat se filius Dei qui & filius hominis, in agrum suum, ut fructificet filios Dei. Sic se uerbum seu conceptus Platonis, qui induit sensibilem uocem, seminat in rationales animas discipulorum, ut fructificet Platonicos seu filios Platonis, secundum interiorem hominem. Attende quale est illud spirituale semen, quod non per partes sed ex integro, in omni agro & in omni parte agri seminatur, sicut unum uerbum fidei recipitur per omnes audientes.

Filij Dei.

Spirituale semen:

Humana studia.

Timeo quod traditio hominum, liberalium scilicet artium, & iurium fori, sit instrumentum per quod Sathan non solùm occupat homines, ne sedẽt ad uerbi Dei saporem: sed sint super seminata semina zizania, quæ simplicitatem fidei & eius fructum impediant. Non sine causa hæ scientiæ à principio fuerunt ueris Christianis abominabiles, sed modo Euangelio sapidiores, feruore fidei tepescente.

Ita error palliatur à principio, quòd putatur uerum, & complicat mendacium.

Ex sermone: Sic currite ut compræhendatis.

Cursus. Brauium.

EST similitudo cursus fidelium. Nam fides ponit in motu, & quantò maior fides tantò maior spes. Spes igitur facit cursum, nisi speraret credẽs, se id quod petit assequuturum, non curreret: sed unus accipit brauium. Non est enim appræhensio, nisi unio currentis cum fine & quiete. Ideò quum ille qui prior attingit metam, sit primò iunctus termino: tunc quum plures non possint esse æquè primi, unus tantùm accipit brauium.

Qui uult currere ut appræhendat, necesse est quòd Christum induat, ut sic per stadium currat, & in ipso uno appræhendat brauium uictoriæ. Nemo nisi unus appræhendit, & nisi quis sit in ipso uno, non app̃hendet. Sicut una domus Bauariæ, in uno nobilissimo primogenito, appræhendit nobilitatem ducalem, per quam uiã oẽs currunt. Et in primo omnes currunt, & in primo eandem ducalem nobilitatem appræhendunt: licet primogenitus ille, in quo omnes ducatum assequuntur, non tempore tantum, sed auctoritate & dignate omnes posteros excellat, tanquàm causa & principium atq; forma tanti doni, & tantæ gratiæ, per quam ultra suam primam popularem communem naturam filiorum Adæ, sunt in principio eleuati.

Longitudo absoluta. Iustitia. Mensura.

Longitudo absoluta, potest dici rectitudo infinita, seu iustitia infinita, quę dicitur creatrix, quia dat unicuiq; quod suum est. Omne enim quod est, suum esse ex dono eius habet, & iure sibi uendicat, quia est donum iustitiæ quæ Deus est. Et illa infinita longitudo, utiq; est latitudo ut superficies, compræhedens intra se omnia. Iustitia enim quę unicuiq; quod suum est donat, se super omnia expandit & continet: sicut in iustitia omnia iusta continentur, & in rectitudine omnia recta, seu in essentia omnia quæ sunt. Est etiam sublimitas & profundum, quæ idem sunt, ita scilicet quia longitudo, ideò principium & finis: quia latitudo, ideò extra omnia, ut omnia continens: quia sublimitas & profundum, ideò intra omnia. Sic est mensura absoluta, complicans omnes mensurandi modos, scilicet longitudinem, latitudinem, sublimitatem, & profunditatem. Deus enim est mensura mensurarum, quia absoluta mensura. sed finitarum, alia longitudinis, alia latitudinis, & alia profunditatis. Deus infinita mensura, complicat longitudinem, latitudinem, & profunditatem: nec est aliud infinita longito, quàm infinita rectitudo, seu infinita mensura. Ideò complicat longitudo infinita, latitudinem, atque profunditatem. Sic latitudo infinita, complicat longitudinem & profunditatem: sic & profunditas infinita, complicat longitudinem & latitudinem. Ad hæc dum Dei longitudinem intueor, occurrit æternitas, quæ uidetur esse absolutè longa, sine omni termino temporis aut loci. Dum intueor latitudinẽ, occurrit mihi potentia, que non potest esse angusta, quia ad omne posse se extendit, sic est interminabilis. Non est igitur minor latitudo, quàm longitudo. Dum intueor sublimitatem & profunditatem, per quàm est intra omnia, largitatem eius admiror, quia se inextensè per omnia diffundit. Nam quum quælibet harum sit infinita,

Coincidentia mensurarum

ta,& non possint plura esse infinita: patet quòd sunt idem Deus infinitus, cui attribuo longitudinem propter æternitatem, latitudinem propter omnipotentiam, & profunditatem propter largitatem. De perfectione corporis sensibilis est, quòd sit longum latum,& spissum. Spissitudo autem,sublimitatem & profunditatem dicit. Quæ quum sint de essentia perfecti corporis: ideò ad essentiam absolutam quæ Deus est respiciendo,transtulit Apostolus hos terminos,absoluendo ab omni contractione sensibili, imaginabili, & intelligibili, scilicet ab omni modo, quo creaturæ possunt conuenire, permodum coincidentiæ, uidendo scilicet illam essentiam:in cuius longitudine, coincidit latitudo: & in cuius latitudine, coincidit profundum. Et per coincidentiam coincidentiarum, scilicet per coincidentiam coincidentiæ longitudinis,latitudinis,& coincidentiæ latitudinis & profundi:intrauit in uelamen seu cœlum tertium:de sensibili in intellectuale, ubi est oppositorum coincidentia:de intellectuali ad tertium cœlum, ubi est coincidentia coincidentiarum, ibi est thesaurus diuitiarum absconditus, ibi est arca, in qua arcana omnia,ideò ductus in stuporem, exclamauit: O' altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei. Comprę hendi ne quit Deus ingenio. Mens creata,mensurando cognoscit:immensurabilem autem, qui est absoluta ipsa ipsa mensura,quomodo mensuraret finita mens? Non est igitur compræhensibilis infinitus Deus,nisi modo quo ab omnibus sanctis compræhenditur. Omnes enim sancti in sancto sanctorum, qui uerè compræhendit,compræhendunt. Sicut enim regia celsitudo, non compræhenditur nisi in potentia seu uirtute, uirtus uerò in operatione,sic nec absoluta celsitudo, nisi in sua uirtute & uirtutis operatione,quæ sunt uerbum eius,& utriusq; spiritus. Esto igitur, quòd terrena regia celsitudo, filio dedit omnem suam potestatem: tunc in potestate filij, compræhendo gloriam & maiestatem patris seu regis. Hãc autem potestatem sic habet filius, quòd recipienti ipsum potest eandem communicare, scilicet filiationem: filiatio enim est potestas & hæreditatio,sic est de absoluti regis filio. Sed filius recipitur per inhabitationem spiritus Dei in interiori homine, qui uirtutem nostri spiritus corroborat, ut in ipso nostro interiori homine habitet Christus per fidem. Tunc in charitate radicati & fundati,poterimus compræhendere cum omnibus sanctis, quæ sit longitudo,& latitudo,& sublimitas,& profundum. Sic per fidem formatam,& conformitatem imitatiuam,Christum induendo,ad compræhensionem deuenitur,quia hæc est forma sanctitatis,scilicet forma Christi: Vnde Christiformes sunt omnes sancti compræhendentes. Nec prætereas,quin notes id quod ibi sequitur,scilicet scire etiam supereminentem scientiæ charitatem Christi,ut impleamini in omni plenitudine Dei: quomodo scientia charitatis Christi est,per quam assequimur omnem plenitudinẽ. Nam diuina scientia,non est sine charitate. Liberum est homini credere: & indubia fides est,per quam ad amare peruenitur, & per amare Deum,itur ad cognoscere:nã ibi per amare,itur ad scire,ut sciat amans quid charitas, quæ Deus est. Nemo scire potest quid sit amor,nisi amans: neq; scit plenè quid charitas, licet gustum eius habeat. Nam quantò plus amauit:tantò meliùs ipsum comprę hendit. Semper autem crescit amor, sic & scientia eius. Ita nemo scit,nisi qui accipit. Nemo scit, quomodo sancti compræhendunt, nisi qui sanctum illum accipiendo compræhendit. Charitas igitur quæ habitat in corde, docet cognoscere seipsam, quæ Deus est: & charitas Christi nos docet,quæ est charitatis scientia,per quã impletur homo omni plenitudine Dei, quæ est iocunda fœlicitas. Finis omnis plenitudinis studij cõtemplationis & raptus, est admiratio:ducitur enim in stuporem admirationis, qui profundè meditatur creatoris sui æternitatem seu essentiam, & eius potentiam seu uirtutem siue sapientiã, & uoluntatem,amorem seu charitatem. Qui rerum causas in natura inquirunt, non nisi ad amorem illius sapientiæ,quę omnia ordinat & disponit, perueniunt,quam non compræhendunt, sed admirantur. Finis Philosophiæ,admiratio.

Comprehensio.

Scientia charitatis.

Fides illa,qua mortalis homo credit immortalitatem se assequi posse: non acquiritur,nisi in agone certaminis, nam in hac uictoria qua fides rationem uincit, est maxima lucta. Quãdo igitur Abraham credidit, id quod ratio Impossibile iudicauit, uicit.

Victoria fidei Super rationẽ

cit. Sic quando homo credit hoc ſcilicet, quòd reſurget ad uitam immortalem, cuius non habet nec rationem nec experientiam, & in eius oppoſitum ratio trahit: tunc neceſſe eſt moriatur ipſa ratio, & cedat prudentia eius, & humilietur ſuperbia, & præſumptio mentis mortificetur, & fiat homo quaſi inſipiens & ſtultus & ſeruilis, de ſua libertate ſcilicet rationis recedens, ſe in captiuitatem redigendo. Et hæc lucta eſt maxima, non contra carnem & ſanguinem, ſed contra ſpiritum præſumptuoſum & ſuperbum, ubi humilitas uincit ſuperbiam. Poſſe igitur credere, eſt maxima animæ noſtræ uirtus, excedit omnem uirtutem intellectiuam, ad illa enim pertingit quæ uult, procedit enim ex libertate uoluntatis. Poteſt enim credere uel non credere rationalis anima ſi uult, uel non, & hoc eſt donum maximum Dei. Ita ſpiritus ſeu libera uoluntas, per fidem quam aſſumit, dominatur intellectui, & informat eum ſua forma, loquitur enim intellectui imperatiuè. Et hoc eſt quod quidam dicebant, fidem eſſe in intellectu ſpeculatiuo ſub imperio uoluntatis: quia non ſinit intellectum niſi habituatum fide, diſcernere. Sed intellectus facilè capit fidem, quam non intelligit: quando uoluntas per fidem ei annuntiat hæc credenda quę audimus, quia ſibi à Dei filio, ſeu per uerbum Dei reuelata ſunt. Volũtas enim eſt quaſi auditus animæ, intellectus quaſi uiſus. Ideò quæ anima zeloſa ad bonum audiuit, nuntiat intellectui, ut ſeipſum congnoſcat: quia talia ſunt quę nuntiat, quòd uideri nequeunt. Credit ſibi uera eſſe nuntiata, & capit quaſi uiſa, hoc eſt incertitudine, ac ſi uidiſſet. Sic fides quoad intellectum, eſt in coincidentia uiſibilis & inuiſibilis. Dum uoluntas hac fide intellectum imprimit, ſcilicet quomodo Deus loquutus eſt nobis in Prophetis, nouiſsimè in filio, qui nobis illa de immortalitate reuelauit: non dubitat intellectus, uerbo Dei credendum. Deſiderium igitur animæ intellectualis, quo ſcire deſiderat, eſt uoluntas, ſeu amor ad ueritatem: quæ quum non poſsit medio intellectus attingere deſideratum quaſi ex propriis uiribus credit uerbo Dei. Et non credit hoc uerbum Dei eſſe, quia intelligit: ſed intelligit, quia credit. Ratio diuina quæ dedit animæ noſtræ rationali hoc deſiderium ad immortalitatis compræhenſionem, loquendo in ſpiritu deſiderij: inſpirat quòd hoc deſiderium non eſſet datũ, ſi non poſſet ipſum rationalis creatura aſſequi. Ideò qui dedit hoc deſiderium, etiam potens eſt dare eius affectum. Sic ad fidem mouetur, ut id Deo poſsibile credat, quod quomodo fiat non poteſt attingere. Et ita uerbo Dei, quod fidelibus fœlicitatem promittit, credit: & id quod promittit, credit eſſe uerbum Dei. Sic uerbum Ieſu recipit, ut uerbum Dei, quod ſolùm promittit ſe daturum uitam æternam, quam ſuper omnia ſpiritus ingemiſcendo deſiderat, & recipit Chriſtum ut magiſtrum, & uerbum Dei carnem factum, ut eius medio fœlicitetur. Et ita patet: per quam luctam peruenitur ad uerã fidei uirtutem. Poſt hanc luctam in qua anima fidelis efficitur, & credit Deo: tũc ſecundùm fidei magnitudinem ſunt luctæ. Nam id quod uincit in omni certamine, fides eſt: ſi eſt magna fides, tentationes citò ſuccumbunt: ſi parua, tardiùs expugnantur. Tu enim habens fidem certam, per uictoriam te immortalitatem conſequuturum: omnia paruipendis quæ uitæ huic temporali placita ſunt. Quia quum nihil conferant omnia uiſibilia, mortalia, & tẽporalia immortalitati & perpetuitati: pro nihilo ipſa, & tãquàm ſtercora habebis. Et in quantum te retrahunt, ab illa expectatione immortalis fœlicitatis: ipſa ſunt fugienda ut uenenum. Nec aliud habes in hac pugna exemplũ, quàm Chriſtum mortis uictorẽ, cuius uiam tenẽs, uinces quemadmodum & omnes ſancti, cum quibus ſperas corona incorrupta coronari. Sed ſi fides eſt parua aut informis, maximè quotidie bella tibi imminent, non ſolùm ea quæ ab extrinſeco per ſenſus tuos ſeſe ingerunt, tanquàm pulchra, grata, delectabilia, placita: ſed & caro ipſa quam circumfers, contra ſpiritum acerrimè militat, & ſæpiſsimè ſuccumbis: & beſtialem formam induis, quia non habes ſcutum fidei, ut iacula & illecebras uitæ animalis repellas. Chriſtianus ſic currere debet, cum certa et firma ſpe: nam ſi fluctuat, tunc de fine non eſt quicquàm certi. Nihil hæſitans confiſus de Ieſu, id reperiet in re, quod confidebat in ſpe: nam ſpes non confundit. Qui Deo ſeruit non ex pacto, ſed confiſus de gratia eius: ille uti fidelis & prudens, reportabit à gratioſiſsimo Domino remunerationem,

tionem,non minorem quàm tantæ fidelitati,per largiſsimum & glorioſiſsimũ Dominum debitam.

Licet ſpiritus ſub figura plus lateret,quàm nunc ſub ſacramentis,quia figurabant hæc ſacramenta, & quia ſub illis figuratis ſacramentis, continetur ſpiritualis gratia ſpiritum hominis attingens,lauans, & reficiens:tamen ſpiritualitas illa,eſt una, modò,&tunc.Et quia tunc non omnes propterea fuerunt in gratia gratũ faciente,nec in terrã promiſsionis quæ figurabat fœlicitatem peruenerunt, ſed in deſerto proſtrati ſunt:ita & modò multi in curſu deficiunt, & ad coronam ſeu fœlicitatem non peruenium.Quæ autem fuerit cauſa quòd proſtrati fuerunt eſt, quia à Deo receſſerunt,& fidem ei promiſsam irritam fecerunt,uti ipſe particulariter exprimit.

Sicut anima motor corporis:ita Deus animæ.Qui abeſt, quando eſt per peccatum ſeparatus,& ipſe eſt iuſtitia,quæ eſt ab iniuſto ſeparata.

Ex ſermone:Ite & uos in uineam meam. *Denarius.*

HOmo exterior in pane corporali,interior in uerbo Dei,ſcilicet pane ſpirituali.Denarius eſt complicatio numeri, ponderis, & menſuræ:nam ualor eius, omnia numerabilia,ponderabilia,& menſurabilia,in ſe habet uirtualiter.Et Deus qui in numero,pondere,& menſura omnia creat:per ipſum denariũ, ſcilicet uerbum &imaginem ſuam omnia creat,cuius denarij ueritas,cognoſcitur ex imagine regis.Chriſtus qui uerbum Dei,eſt imago patris regis omnium. In hoc ſcimus quòd eſt uerus denarius, & uiuus:quia geſtat ueram & uiuam imaginem, ſicut filius patris. Et ualet hic denarius totam patris hæreditatem, imò eſt ipſa hæreditas.Dat denarius ille ſeipſum ſuis fidelibus,quia ipſe eſt merces magna fidelitatis onium fidelium,Sicut enim uerbum Dei aiebat ad fidelium patrem Abrahã:ero merces tua magna.Emit fidelis per hũc denarium, à Deo patre regnum. Chriſtus eſt mediator ſeu medium commutationis. Vide quid conſequitur, habens iſtum denarium ad offerendum. Certè fontem uitæ,quæ eſt omnis poſſeſsio creatoris. Inuitat Prophetа omnes ſitientes ad aquas,ſcilicet illas fontis uitæ, ut ueniant,& emant uinum & lac,ſcilicet omne quod appetitur per ſitientem. Si emi debet,oportet quòd iuſto pretio ematur:nec eſt pretium aliud iuſtum,quàm ille denarius.

Verbum unum per filium hominis hominibus diſtribuitur. Erit igitur una omnium uita,qui uerbum unum quod eſt & uita,recipiunt. Fateor omnes recipere eãdem uitam,ſicut recipiunt plures eandem artem ſeu ſcientiam.Dicimus enim quãdo narratur aliquem ſcire artem aliquam,quomodo alius eandem etiam ſciat, licet fortè minus perfectè:& ita una ars eſt in pluribus, ſed uariè. Fari modo una uiuificans ſapientia in pluribus,ſed diuerſo modo,ſecũdum uariam eius receptionem.Ratio quòd nouiſsimi aſſequuti ſunt tantam gratiam ex paruo labore eſt, quia fides per dilectionem operatur.Ipſi fideles & confidentes de bonitate gratiæ largitoris,hoc quod paruo tempore fecerant,cum magna dilectione fecerunt,Ideò hæc intenſitas caloris charitatis, ponderoſior fuit extenſitate aliorum: ſicut aurum plus ponderat quàm cuprum,& modicum auri plus quàm multum palearum. Nam qui laborauerunt propter conſtitutam mercedem aut promiſsionem: non ex dilectione ad dominum laborauerunt,in illa finem ponentes:fideles autẽ uſq; ad mortem omnia propter Dominũ agũt,q ẽ ipſa bonitas,& charitas,â q̃ recipiũt talẽ mercedẽ,quã diligẽtes charitatẽ recipiũt,q̃ nõ ẽ niſi charitas.Qui.n.charitatẽ diligit,ille nullã aliã remuneratiõnẽ expectat:nã ī dilectione,charitas ẽ remuneratio,& diligẽs ẽ fidelis ei,ſcilicet charitati,cui ſeruit,& oĩa q operaẽ, per dilectionẽ operatur. Cur ait:uolo autem illi nouiſſimo dare ſicut & tibi. Ideò quia ipſe dare poteſt uni quod ſuum eſt ex iuſtitia, & alteri quod uoluerit en dilectione. Diligentibus charitas dat ſeipſam,quia uult diligi, & nihil aliud:ideò ſe dat diligentibus. Cur ait:ſic erunt primi nouiſsimi, & nouiſsimi primi? Dico exaltatio coincidit cum humilitate, ut in Chriſto, ideò fuit ſuper omnes exaltatus.In humilitate exaltatio, in morte reſurrectio. Et hoc ſic erit, quia charitas præcurrit, & recipit brauium: licet multi priùs receperint curſum, ipſa tamen *Diſtributio denarij.*

men motum fidelem uiuum & perseuerantem habet, qui non fatigatur, sed continuè augetur.

Sicut non apparet in accensis carbonibus nisi ignis, & in coloratis pannis non nisi color: ita & in sanctis, non nisi Deus.

Plus amans, plus habebit. Ibi erit circulatio, ex amore gustabit, & ex gustu plus in amore feruebit.

Ex sermone: Sufficit tibi gratia mea.

Auditio. Visio. PAulus se dicit audiuisse arcana uerba. Oportet quòd uidere & audire coincidant: qui enim legit librum aliquem, audit loquẽtem magistrum libri, & non per corporalem auditum, sed intra, ubi tantum audit quantùm uidet. Quantùm enim uisione interiori uidet, scilicet cum intellectu: tantûm audit. Raptus igitur usq; ad uerbum scribentis seu conceptum, per sensibilem literam atq; humanam scientiam, scilicet cognitionem uocabulorum & ratiocinationem, siue Logicam: ad intentionem magistri ascendit, & sumitur conceptus seu uerbum, intra uerbum seu conceptum legentis, & cum illo descendit ad intelligendum librum, & per librum iterum ascendit lector ad uerbum, & uidet sapientiam eius. Sic uerbum est sapientia patris creatoris, quæ facit intellectualem naturam, quæ capit ipsum sibi conformem. In raptu, uidit in Paradiso delitiarum spiritus, uerbum Dei Paulus: & uidendo audiuit arcana uerba, scilicet quomodo sapientia arcana uerba loquatur, per quæ influit seipsam in intellectum, in quo manet ut lux uitæ eius. Qui enim sic raptus recipit in se uerbum, per quod creator hunc librum, scilicet librum creationis descripsit: ille omnia quæ in libro continentur, mediante uerbo illo quod est ratio rerum, intelligit, & intra se ubi uerbum concepit, omnia compræhendit. Et hic siue ascendat, siue descendat, siue intret, siue exeat: ex quo habet uerbum, seu ostium, siue uiam, pascua Paradisi reperiet, quæ sunt pabulum immortalis uitæ.

Raptus Pauli. Augustinus dicit: Paulum raptum de corporalibus ad spiritualia, quæ sunt similitudines corporalium, sicut imaginatio se habet ad sensum absente sensibili, & de tali spirituali ad intellectualem, uere Paradisum delitiarum omnium paradisorum, scilicet uisionem trinitatis. Si enim animę bonæ, lætitia in rebus bonis est in omni creatura: quod est lætitia illa præstantiùs, quæ in uerbo Dei est, per quod facta sunt omnia? Licet autem Paulus dicat, se nescire an tũc in corpore, an extra corpus fuerit: tamen per hoc magna nobis secreta manifestat. Nam nostra intellectualis natura, quæ dicitur interior homo, est capax lucis, seu uerbi Dei intellectualis, uerbum enim Dei, est spiritus. Et non auditur, nisi in spiritu intellectuali, & loquitur intrinsecus, siue ab intra: non enim uenit ab extrinseco, uti uox sensibilis, quæ ex attracto aẽre formatur. Ideò quando homo interior rapitur ad uerbum Dei, tunc recedit de exteriori sensibili mundo. Et hæc separatio, uidetur recessus à corpore, & omni corporali. Et tamen quum non exeat propterea anima corpus quod animat: non uidetur recessus à corpore. Ita raptus ad uisionem uerbi Dei, non apparet quasi separatio, quia ibi extra & intra coincidunt, quia ibi recedere est intrare. Verbum enim Dei, est λόγος seu ratio absoluta, quæ dat omni intellectui esse intellectuale, sic est centrum intellectualis esse. Ita rapi ad uerbum, est recedendo intrare: sicut ubi de circumferentia pergitur ad centrum, de composito ad simplex, de corpore ad spiritum. Sed hoc in coincidentia fit, ita quòd recedere est intrare siue accedere, & extra est & intra. Quomodo autem hoc sit quòd extra coincidat cum intra, hoc ille solus scit scilicet Deus, qui sic est extra omnia quòd est intra omnia. Ideò Apostolus hoc se nescire dicit, sed Deum scire affirmat. Interior homo qui spiritualis est, habet nomẽ ut exterior. Paulus fuit raptus in tertium cœlum, licet esset idem Paulus in Damasco: nam secundùm animalem exteriorem hominem, secundùm quem fuit in tempore & loco: secundum uerò interiorem, fuit raptus ad uerbum Dei, quod non alligatur loco aut tempori, quæ sunt post ipsum & per ipsum. Dicit se audisse arcana uerba, quæ non licet homini loqui, homini dicit qui in tempore est, quia aures illæ corruptibiles, incorruptibilia Dei arcana

non

non caperent. Non est igitur licitum animali homini, loqui & aperire arcana spiritus Dei. Loquitur hic spiritus ille qui est uerbum Dei in spiritu hominis, in quo spiritu est uerbum receptum. Et hoc loqui est in silentio & secreto, quia arcana uerba sunt, id est occulta. Loqui in occulto, est reuelare in spiritu: sicut uulgariter dicitur, conscientia dicit mihi hoc. Tunc reuelantur conscientiæ arcana, quia conscientia dicit Deum esse amandum, quia Deus est ipsa bonitas, quæ in omnibus quæ amantur, amatur. Hanc rationem amandi Deum, reuelat uerbum seu λόγος, existens in spiritu desiderij. Et hoc est uerbum quod loquitur in conscientia: nam est ratio, quæ optima persuadet, uirtutes scilicet. Ideò nomen damus huic uerbo sic in nobis loquenti, secundum quod audimus ipsum: nam si persuadet iustitiam colendam, dicimus uerbum iustitiam: si pietatem, pietatem, & sic de omnibus uirtutib. Vnde uerbum illud uirtutē uirtutum, sapientiam sanctorum sapientū, et immortalem uitam omniū immortaliter uiuentium, & quæcq; talia esse dicimus. Deinde hoc loqui uerbi, quod fit in occulto spiritus nostri, ubi conscientia est auditorium, uidendo auditur. Dicimus uulgariter quando uolumus fraternè corripere aliquem errantem, ut respiciat conscientiam suam, quæ redarguit peccantem. Hoc respicere, est audire redarguitatem. Quãdo igitur interior homo rapitur usq; ad uerbum Dei, scilicet ad auditorium, ubi auditur uerbum arcana uerba proferre, in secreto scilicet cõscientiæ: tunc uidendo audit illa, quæ non licet loqui. Ait Propheta: secretum meum mihi. Nam loquitur omni rationi, ipsa absoluta ratio secretè & in occulto quasi proprium uerbum, ad quemlibet spiritū rationalē, ex secretis Dei missum. Et in hac schola Christi qui est uerbū Dei, quisq; uiuam & sibi conuenientem studere & capere potest Euangelicam doctrinam, præstantem immortalitatem. *Conscientia.*

Ait Paulus. Dū infirmor, fortior sum. Virtus est fortitudo, & robur. Coincidit igitur in infirmitate, fortitudo. *Fortitudo.*

Propter profectum tentati, permittur ad tempus tentatio, sed adest opportuno tẽpore adiutor, qui inuocatus eripit tribulatum: & non tantum eripit sed glorificat eum, quasi tentatus uicerit. In quo uirtus Christi uicit, dat præmiū uictoriæ ei, in quo ipse uicit, nam ille in quo uincit, est fidelis eius: ideò inhabitat eum per gratiam, gratiæ Domini mansio, est fidelitas seruitoris. Ascribit Dominus uictoriam fidelitati serui, quam uirtute & potentia sua facit. Et ideò fidelitas assequitur præmium, quia ipsa est quæ attrahit gratiam fortificantem Ait Christus: sufficit tibi Paule gratia mea, nam natura non sufficit. Sola gratia est sufficientia: illa quod deest continet. Deest seruitori alicuius regis nobilitas generis, fortitudo uirium, prudentia in agendis, & plura alia ei desunt, quæ in regio ministro requiruntur: sed ob fidelitatem est in gratia regis. Sufficit regis gratia, quæ omnia supplet, facit eum nobilem, fortem, & prudentem in oculis regis, & hoc sufficit ei, scilicet esse in oculis regis, per gratiam sine defectu. Gratia facit hominem dignum, ut sit filius adoptiuus Dei, ut sit supremè fœlix tanquãm hæres regni Dei. Gratia Dei est forma perficiens infirmam naturam. Plenitudo gratiæ proficientis ad communicandum omnibus, est Christus, de cuius plenitudine omnes recipiunt, & perficiuntur. Sicut ergo Paulo, ita omnibus hæc gratia sufficit, quæ est absoluta gratia: sine qua nemo Deo gratus esse potest, & per quam omnes grati Deo gratificantur, ut in uero Dei filio, cuius filiatio omnem gratiam complicat. Simus igitur fideles cum Paulo, & ostendamus fidelitatem in omni aduersitate usq; ad mortem quemadmodum ipse, & sufficientem gratiam habebimus, per quam ei similes erimus, in gloria Dei patris semper benedicti. *Tentatio.* *Gratia.*

Ex sermone. Ecce ascendimus Hierosolymam.

DEus aliqua per se facit, ut est creare, iustificare, id est sanare, & indicare: quia uult amari, desiderari, & timeri. Amari, quia dator esse: desiderari, ut medicus animæ: timeri, ut iudex. Alia per medium, quia conueniens est propter ordinem, quod una creatura dependeat ab alia: sicut Deus per spiritualem creaturam, regit corporalem. Huius exemplum in nobis experimur, nam anima per

se scilicet, essentiam uiuificat et informat corpus. Sed mouere organa, potentijs communicat: puta mouet oculum ad uidendum, per potentiam uisiuam, & pedes ambulandum, per potentiam progressiuam. Sic Papa per se facit aliqua, quæ sibi reseruat, aliqua per legatos, ut seruetur ordo dependentiæ, & ob connexionem diuersorum & communicationem. Sic Christus ut caput Ecclesiæ, in partem sollicitudinis assumpsit duodecim Apostolos, & per illos uisitauit mundum, quibus secreta aperuit. Iesus presciuit omnia, quia scientiam Dei habuit. Deus autem ex quo sic est in
Scire Dei. uniuerso, sicut anima in corpore, & anima sensitiua omnia sentit, etiã si capillus eradicetur. Ideò Deus qui purissimus intellectus est, omnia scit quæ in uniuerso sunt, cum in ipso sint: omnia igitur aperta sunt oculis eius. Videre autem Dei, est esse, cum quo coincidit uiuere & intelligere. Omnia igitur quæ aut sunt, aut uiuunt, aut intelligunt, in ipso uidere Dei sunt: sicut membra uiuentia in ipso uiuere animalis. Si albedo esset intellectus, nónne omnia alba uideret, seu intelligeret, quæ ab ipsa habent esse album, & in ipsa sunt? sic essentia absoluta quæ est intellectus, cum sit forma formarum, dans omnibus formis esse: hoc quod dat per intellectum, etiã intelligit, nam intelligere essentiæ absolutæ, est dare esse. Creator enim est quasi uisus, qui uidendo creat. Vidit igitur omnia, quia eius uidere, est esse creaturæ. Cognosit Deus uti artifex rerum omnium, ipsarum species & formas: sicut scriptor literas ab eo formatas, quarum ipse est causa. Deus est uita rationum omnium quæ sunt, quia rationes omnium quæ sunt, uiuunt in Deo, nam perfectiones effectuum, sunt in causa nobiliori modo. Sicut à Deo ꝓcedit sentire, uiuere, intelligere, ratiocinari, & intelligere, quæ sunt perfectiones creaturarũ: ita omne intelligere angeli, aut hominis, sentire ac esse creaturę, in eo est perfectissimè. Cognoscit igitur Deus omnia, quę angeli aut homines cognoscunt aut cognoscere possunt perfectiori modo. Ipse operatꝰ omnia in omnibus, et ideò non solùm generaliter sed et particulariter scit singula, quia aliter non esset eius cognitio perfecta. Vnde in cognitione Dei, à qua omnis cognitio generalis & specialis procedit, complicantur omnes modi cognoscendi. Vnde necessariò Deus uniuersaliter omnia, simul & singulariter singula cognoscit. Omnes eñ perfectiones cognoscendi, sunt in Deo unitæ, sicut in homine diuisi sunt sensus particulares, qui in sensu communi uniuntur: ut si sensus communis per se sine organo, attingeret omnia sensibilia particularium sensuum unico actu, tunc simul tangeret, uideret, audiret, & gustaret omnia. Sic Deus simplici intuitione, omnia intuetur. Deus omnia futura nobis, in puncto æternitatis uidet, complicantur enim omnia temporalia in illo: sicut in simplici uirtute unitatis omnis numerus: punctus æternitatis quasi semen, sua uirtute omne tempus complicans. Vnde qui uirtutem eius intuetur, in ipso omnia & singula temporaliter explicari possunt, uidet: sicut qui uirtutem grani sinapis intuetur, in ea omnia ex grano temporaliter explicabilia intuetur. De hoc in
Liber de Icona siue de uisione Dei. libro Iconæ uisionis Dei, satis reperitur. Dicentes Deum cognoscere bona, quia bonus à quo omnia bona, admittitur: sed cum malum nihil sit, melius sit non scire ipsum, quàm scire. Videtur igitur quòd Deus non sciat mala. Nam quòd Christus præsciuit acerbitatem mortis, fecit eum tristem usque ad mortem, uidetur autem melius fuisse quòd non sciuisset. Dico Deũ glorioſum cognoscere bona & mala (quia aliàs perfectè non cognosceret) sicut oculus cognoscit lumen & tenebras. Nam perfectè lucem non cognosceret, nisi etiam tenebras cognosceret: pictor cognoscit suam picturam, & si aliquis ipsam fœdaret cum turpi colore, ipse etiam cognosceret. Deus manu potentiæ pinxit omnes creaturas, & similitudinem suam, tanquàm pulcherrimos colores, omnibus impressit. Diabolus autem deturpat, hoc Deus cognoscit, sicut cognouit quòd post semen bonum, inimicus homo superseminauit zyzaniam: sic peccatum & malum, licet secundum rem non sit aliquid, cognoscitur tamen. Cognoscit autem Deus futura mala: dico futura, quoad nos, nam cognitio eius quæ est supra tempus, nec est præterita nec futura. Videmus quòd peritus Medicus & Astrologus prognosticationes faciant de morte, & eclipsibus in rationibus certis, futura præuidendo: quomodo illa Deo possent esse abscondita, apud quem est ratio rerum

omnium

omnium? Posset autem alicui suggeri, Deum creasse hominem infirmum, ut ob hunc defectum, quasi medicus desideretur. Dico, Deum non creasse defectum seu infirmitatem: sed si sic cõtingeret ex libertate hominis, ne propterea super langueret homo, sua culpa infirmus, sibi medelam reseruasse. Sicut pater filio prodigo dedit partẽ suam, et quia illam sine patre potuit consumere, & egere, ideò pater reseruauit sibi, unde denuò reuertenti filio succurreret. Filius pauper & famelicus desiderauit refici, nec sciuit ubi, nisi in domo patris: rediit, & cum gaudio receptus est. Præsciuit autẽ omnia Christus, ut passio eius & mors fieret sic consummata, quod omnem in se mortis acerbitatem intensé cõplicaret, & consequenter meritum eius esset consummatum, & satisfactorium pro omnibus. Nam remuneratio acerbitatis mortis, est uita: sed cõsummata acerbitas fuit in morte Christi, qui uidit mortis acerbitatem super ipsum uẽturam, modo quo erat uentura, quam nemo prẽuidere potest. Et ideò cõplicat omnẽ omnium morientium pœnam. Quare & præmium, pro omnibus quibus meritum cõmunicatur. Nota mysterium: quod ideò saluator fuit necessario Deus & homo. Deus: ut nihil futuri ipsum lateret, quoad passionem terribilissimæ mortis: homo ut mori posset. Et sic mors Christi esset sufficiens meritum uitæ, omnibus qui per mortem suam uitam æternam à Deo mereri possent. Quæstio igitur an Deus alia uia potuit saluare hominem: potest sic resolui. Vita æterna quæ ex merito haberi debet ut nihil ad fœlicitatem attinens sibi desit, cum iucundius possideatur quòd ex merito tanquàm debitum acquiritur: non potuit nisi uti Deus ordinauit haberi. Et quia sic ordinauit quod Christus moreretur: ideó oportebat ipsam mori, & sic intrare in gloriam: uti ipsemet discipulos ante mortem & in die resurrectionis in itinere ad Emaus, instruxit. Nam tali modo factus est ipse iustificatio nostra, ut communicatio meriti per gratiã sit iustitia nostra. Et dicere possumus ad patrem nostrum Deum: ut det nobis regnũ uitæ, per meritum Christi nostri, nobis debitum tanquàm nostrum. Et istud arbitror supremum crucis seu mortis mysterium. Nam credo Christum ex merito habere regnum: & illi quibus ex gratia communicat meritum, ex gratia communionis similiter, & ex merito passionis Christi. In omni igitur saluando, concurrit gratia cum iustitia. Sicut cum Papa confert alicui beneficium: hoc quidem facit de plenitudine gratię, quia potest illi conferre, aut non. Sed cui confert, habet beneficium iusto titulo. Vnde tamen notabis: quod mors Christi sola potuit mereri uitam æternam, quia consummata mors meretur uitam immortalem. Alij omnes martyres non merentur ex sua morte uitam æternam, quia omnis alia mors cuiuscunq; est citra maximam, & in infinitum distat à morte consummata, quæ solum est meritoria maximæ uitæ, scilicet æternæ. Sed mors martyrum testificatur eos Christiformes, & in gratia gratos facientes existentes: & ideò merito mortis Christi, eis gratiæ communicato, iustificatos & sanctificatos. Adhuc diceres ex quo mors Christi clarifcat omnia: quomodo ipsa ostendit Iesum filium hominis, esse filium Dei? Dico ut quidam solennissimus antiquus doctor expositor epistolarum Pauli me instruxit, cuius nomen adhuc inuenire non potui: quòd tunc mors Christi ostendit ipsum filium Dei, nã mortuus est pro inimicis: & ut in nobis firmaret testimonio sanguinis uerba uitæ: Et quia Deus est ipsa bonitas absoluta, tunc ille qui est adeo bonus quòd moritur pro salute inimicorum cum melior dari nequeat: rectè ille dicitur filius bonitatis, quæ Deus est. Ait ipse Christus: quòd maiorem charitatem nemo habet quàm ille qui animam suam ponit pro amicis. Ideo qui pro inimicis: excedit omnes, ita quòd maior esse nequit: quæ autem maior esse nequit est simpliciter maxima: & ideò diuina. Sic opera ex charite maxima prodeuntia, ostendunt quis sit spritus Christi: quia diuinus. Christiani igitur spiritus, cum sit spiritus Christi: non reddit malum pro malo, sed bonum pro malo, dilectionem pro odio. Recte redarguit Christus discipulos: qui igne uolebant iniuriam uindicare, dicens: nescitis cuius spiritus estis. Et sic mente teneas mortem Christi pro inimicis, esse testimonium, Christum esse filium Dei.

Præscientia mortis Christi.

Mors Christi. meritum.

Mors pro inimicis.

Ex sermone: Hæc omnia tibi dabo.

Ignorãtia sui. HAbet anima hominis, Dei imaginem: quę uti est anima hominis ex Adam, stat sub suis naturalibus specificis perfectionibns, & motibus: & nõ potest perficere seipsam per omnem discursum logicum id est rationalem à logo: quia omnis humana scientia non potest ad hoc pertingere, ut intelligat seu uideat exemplar unde intellectus emanauit. Nam ipsum intelligere suiipsius principium, est sibi impossibile post exilium de paradiso. Et non est inconueniens, hoc dici originale peccatum, scilicet ignorantiam originis. In paradiso autẽ ubi Deus ambulando in clara luce, sed post meridiem siue ultimitatem in descensu solis uidebatur per hominem: potuisset uita cognitionis patris semper uiuificantis haberi æternaliter, ut Moyses sub simplici descriptione pandit. Sed nõ extra, post eiectionem. Sicut si infans post natiuitatem, eiiceretur de regione natiuitatis ad terram nõ inhabitatam hominibus: non posset ex seipso unquàm sui ortus originem per omnẽ uitæ discursum intelligere, quia eius cõuersatio esset cum bestijs alterius scilicet speciei: imò seipsum nõ posset cognoscere cuius speciei esset, sine reuelatione. Sic intellectus qui est Dei imago, in hoc sensibili mũdo ab ortu suo extra paradisum Dei positus: quia per sensus cum brutis conuersatur, nunquàm potest suiipsius patrem seu exemplar unde processit attingere, ideo nec seipsum cognoscere, nisi ei reueletur. Intellectus autem qui seipsum non cognoscit, ille est sine uita intellectuali. Nam intelligere intellectus, est eius uiuere. Vnde si debet ipse intellectus pertingere ad uitam, ut scilicet se intelligat & uiuat uita intellectuali: opus est ut ei reueletur ortus eius. Sed quis enim potest reuelare ortum: nisi ille qui cognoscit patrem seu intellectum illum, qui est creator & est exemplar creationis eius, scilicet filius seu uerbũ patris. Nam nemo cognoscit patrem, ut patrẽ qui paternitas: nisi filius ut filius qui filiatio. Patet igitur quòd intellectui ut imagini Dei, non potest reuelatio fieri ueritatis, nisi per exemplar scilicet uerbum illud per quod creatus est intellectus. Sed si debet intellectui creato reuelatio fieri: oportet quòd ipse intellectus sit capax fidei, scilicet ꝙ possit credere: nisi enim credere posset reuelanti, quomodo ei reueletur? Vnde posse credere, est in intellectu: per quam liberã potentiam potest credere reuelanti, & proficere. Et si tunc reuelans est uerbum Dei, & ei credit: tunc non dubiũ, per fidem potest attingere uitam scilicet uisionem patris, quę uisio fœlicitat, ut præmittitur. Nihil igitur remansit in natura intellectuali humana de paradiso eiecta, nisi posse credere. Per quam uim illuminari seu regenerari potest in spem uiuam. Vnde regeneratur in baptismate: recepto uerbo Dei, scilicet Christo. Per fidem in se habet semen diuinæ scientiæ, siue docibilitatem: ita quòd proficere potest per uirtutem uerbi, usq; ad appræhensionem fœlicitatis. Ignorantia in intellectu ex origine est mors: quia scire originem est uita. Scire igitur illud, est intelligere & uidere, & uita æterna, ut Christus dicebat: hæc est uita æterna, uidere patrem & filium. Appræhenso igitur semine uer-

Z *Semen.* bi, maxima cura est adhibenda, ut semen seu uerbum per uolucres cœli scilicet spiritum Sathanæ non tollatur, sed solidetur ad fructificandum. Solidatur enim per separationem à mundi concupiscentia: scilicet mundum deserendo, seu mysticè desertum intrando.

Christianus agitatur ut ueterem uitã cui abrenunciauit deserat, & faciat nouo interiori homini ueterem obedientem & subiectum. Nam in ueteri homine exterior dominabatur scilicet sensibilis qui est mortalis: et interior ꝑdidit uires. In nouo uero Christiformi, oportet conuersionẽ fieri: scilicet quòd interior recuperatis uiribus per fidem, & confidentiam uerbi Dei, dominetur exteriori. Vnde domari brutalem feritatem: primo necesse est, ut mansuescat: & hoc fit per abstinentiam, et uigilias: uti accipiter domatur. Deinde rapacitas domatur per opera misericordię, et ita de singulis alijs malis conditionibus bestialis uitæ: quæ arte morali amouentur, ipsis per consuetudinem continuatam in cõtrarium mutatis, ut iam nulla rebellio in exteriori homine maneat. Tunc pacatis perturbationibus quæ non sinebant interiorem in pace contemplari: natura intellectualis absolutior facta à priori auersione, & libertati suę restituta, accedit tentator.

Sicut

Sicut enim leo: inter leones uellet dominari. & ideò si qs diceret leoni habēti rationalē spritum, quomodo ipsum leonū regem constituret, si ei obedeiret, & leo hoc nō curaret: signum esset leonem illum, habere sub figura leonina alium spiritum alterius regionis, seu speciei scilicet humanæ. Expertus est sic Sathan Christum esse filium Dei, & non de hoc mundo. *Tentator.*

Sicuti in scholis aspirantes ad magisteriū se parant per diligens studiū, ut in tentatione non uincātur sophisticis argumētis, sed reperiantur ualentes & armati: ita & in militia Christiana timere semper debemus, ne non solū nos tētemur, sed etiam ne nos Deū tētemus. Nam tētat Sathā: ut ducamur ad tentandū Deū. Ideò purgationes uulgares sunt prohibitæ in quib. Deus tentatur: qa illas persuasit Sathan quasi pro ueritate in reb. dubijs inuenienda, exorcismis præcedentib. in quib. etiā eidē diabolo maledicitur & Deus inuocatur: ut tali subtilitate introduceret modū, quomodo Christiani Deū tentarēt, & deciperētur. Non in ea re quā quærebāt ubi ueritatem experirentur, sed in suis animab quæ Deū irritabant per tentationē. Et forte illa potest dici periculosa tentatio, de qua in oratione dominica dicit. Nam Deus qui est intētator, nos uidetur inducere in illam, quia per orationes, & sacrificia quæ offerimus ei: ut ostēdat nobis per aquā frigidā adulterā cū eam arserit. Aut innocentiā per ferrū candens, qđ nō urit portantē. Et p duellū, ubi nō fortior sed iustior uincit, & huiusmodi & experimur sic euenire in re, et tūc indicamus nos à Deo exauditos quē offendimus ipsum tētādo. Sic dicūt plærique uidi effectū, audiui uerba bona & sancta: cur non facerē? Si Deus tentatur, noli facere. Tunc tētatur quādo uis per hoc experiri an propter uerba illa etiā bona & irrepræhensibilia talis sequatur effectus. Non debet Deus tētari ut experiaris eius uirtutē, aut sapiētiā, aut ueritatē: uti uulgariter dicimus. Volumus experiri an hoc sit uerū: qđ nō licet. Sed orādus est Deus, ut necessitati succurrat etiā miraculosè, ubi natura deficit, & ad humana subsidia nō potest recursus haberi. Semper tamen addendo uti Christus in monte Oliueti, fiat uoluntas tua: & pro gratia recipi siue non. Et scias quod Deus non debet per tētationē sed per orationē cogi. Et hæc uidetur quædam oppositorum coincidentia: scilicet quod oratio fit coactio. Cogitur Deus importuna instantia orātis, sicut importuna mulier uindictā à iudice impetrauit. Quantū ualeat assiduitas orationis uiri fidelis Christus per ipsam mulierē, Iacob. Apostolus nos exemplo Heliæ docuit. *Tentare Deum.* *Oratio.*

Sicut autē nemo efficitur Christi fidelis, nisi qui renūciat diabolo: sic diabolus malū Christianum nō æstimat sibi fidelē, nisi ueniat contra fidem Christo datam. Necesse est igitur qđ omnis maleficus: per manifesta aut occulta pacta abnegato Deo, se diabolo alliget. Et de hoc multas habemus experientias. Sed mulieres illas uetulas ex fascinatione notatas: Sciendū qđ ante Christi aduētū, diabolus princeps tenebrarū & deceptionū, habuit uarias suæ deceptionis religiones, uti sub Christo q lux est hodie sunt uariæ religiones & ordines, & remāserūt reliquiæ multarum malarū sectarū nondum plenè extirpatæ. Et ob hoc differtur iudicium usq; ad ultimum: quia magicarū artium seu idololatriæ cæterorūq; uitiorū inuentores, quasi quædam semina post se dereliquerunt, hoc est homines eorum inuentiones imitātes qui eos q; diu mūdus constat imitari non cessant. Ideò ante finem mundi iudicia Dei finiri nō possunt. Intelligo igitur qđ tales inuētores ante tempus cōpletæ eorū malitiæ iudicarentur, si ante mūdi finē iudicarētur. Inter illas inuētiones diabolicas est deceptio Dianæ, quæ ut in actib. Apostolorū legitur, habuit in Epheso pretiosissimū tēplum: cuius sunt adhuc obseruatores in occulto uiri & mulieres, quæ cū Diana (ut textus dicit) se putant certis noctib. delitiari: quā quasi fortunā colūt. Et de maleficijs q; fiūt per uiros & mulieres ope diaboli uide tractatū editū ex relatione Petri iudicis Bornensiū, & teneas p certo omnes illas sectas ocultas contra fidem Christi esse: & magistellū (ita ipsi uocāt Sathanā) omnia facere ad eorū instantiā iuxta pacta. Sed nō posse nocere, nisi Deus permiserit, Nā expertū est ipsum magistellū inuocatū: ut tēpestates, aut infirmitates, siue odia, & amores, p curraret &: non potuisse proficere, quādo p sonę illę fuerūt fideles, & mēbra Christi uera. In Christum & in eius mēbra, nihil potest uirtus Sathanæ. *Maleficium.*

Legitur in principio Iob tantùm diabolum in omnibus posse scilicet uẽto, hominibus, pecoribus, tẽpestatibus, morbis, & huiusmodi quantùm Deus permiserit. Ideo certe quia Christus dicit, qui non est mecum, contra me est: tot sunt miseri infideles maximi peccatores à Christo non solum auersi, sed eius pronunciati aduersarij, qui sub protectione Dei non sunt. Et maximè abundant in istis regionibus, ubi colitur Christus non ut saluator animarum, sed dator & conseruator temporalium tãtum, quòd est blasphemia & idololatria: cum regnum eius non sit de hoc mũdo: hinc illę insanæ deceptiones regnant. Scitis ad quem finem communiter colitur Christus, et omnes sancti, & festa, & quæcq; talia in istis montibus: nónne maxime ut habeantur quæ sunt uitæ huius mundi in frugibus & bestijs. Vbi autem homines credunt ista maleficia effectualiter fieri, ibi reperiũtur plures malefici, nec possunt extirpari igne & gladio. quia quantò diligentius huiusmodi persecutio fit, tantò plus crescit delusio. Nam persecutio arguit quòd diabolus plus timetur quàm Deus, & quòd possit medio malorum mala ingerere: & demum placatur diabolus qui sic timetur, & sic obtinet intentũ Vnde licet extirpari omnino debeat iuxta diuinas & humanas sanctiones: tamen caute & cum magna prudentia, ne deterius contingat, uti Augustinus ad Bonifacium comitem scribit, rogãs à persecutione Donatistarum cessari. Fit etiam aliquando in persecutione, quòd innocens aliquis odio persequentium maleficos, perimitur: & ita diabolus tot consentientes in necem hortatur. Et ideo infatuatam mulierem aliquã uetulam deludit, & ducit ut quasi malefica capiatur, & trucidetur: & Deus permittit ob peccata ista: & tunc sequuntur maxima mala ob mortem innocentis sanguinis. Ideo cauendum est ualde, ne uolendo malum eijcere, malum accumuletur. Ego examinaui duas ex uetulis, & repperi eas semideliras, quæ perfectè symbolum fidei nesciunt. Dicunt dominam abundam de nocte ueniſſe, & habere currum in quo ducitur, & quòd fit in forma mulierris pulchræ uestitæ, cuius faciem non uiderunt, quia eam occultat: ita quòd facialiter uidere nequit propter quasdam protensiones cuiusdam semicircularis ornamenti ad aures applicati: dicunt eam habere hirsutas manus, quia tetigerit eas ad maxillam, & sentiebãt esse hirsutam: & oportebat eas tunc currum eius præcedere, quando fuerunt tactæ, & promiserunt ei obedientiam, & quòd à Christianismo abstinerẽt. Et sic peruenerũt ad locum ubi reppererunt magnam societatem iubilantium & chorizantium: ubi erant hirsuti homines, qui deuorarunt homines aliquos, & pueros non rectè baptizatos: & quòd omnibus quatuor temporibus sic conuenerunt per aliquot annos, sed proximè quando se bene signauerunt cruce non uenerunt. Sensi autem mulieres illas decrepitas & deliras, ob auaritiam deceptas: nam aliqua uota fecerunt illi Dianæ quam fortunam asserũt, dantes ei nomẽ Richella, in lingua sua Italica, quòd sonat forte tantum sicut mater diuitiarum, seu fœlicitas: & ideo eam habere dicunt manum hirsutam, quia communiter hirsuta manu percutitur fœdus, seu concluditur contractus emptionis rei fructiferæ, cũ precatione fœlicis successionis. Et quòd diabolus sic decepit illas auaras uetulas, quibus suggessit in somnis ea quæ ueraciter accidisse putant, ut legitur in uita sancti Germani. Vnde illas ab errore reuocaui, & publicam pœnitentiam facient, & incarcerabuntur, quousque uideamus quid pro aliarum similium correctione fieri expediat.

Ex sermone: Domine adiuua me.

Infirmitas.

ANima fidelis infirma esse potest: & quamdiu se cognoscit infirmam, adhuc uiuit in ipsa spiritus cognitionis. Illa accedit ad uerbum uitæ, quod in sacra scriptura est abscõditum, & recipit ipsum tanquàm medicinam salutarem, à medico seu curatore, qui uices gerit Christi. Tunc receptum uerbum ueritatis liberat animam: sicut uerbum ueritatis magistri liberat infirmum intellectum ab ignorantia, quæ ipsum obfuscat, & in tenebris incarcerat. Vnde sicut herba non curat infirmitatem corporalem, nisi per inuisibilem uirtutem quæ sub uisibili colore & figura latet: sic scriptum non liberat animam infirmam per corticẽ, aut uisibiles literas seu figuras, sed per uirtutẽ inuisibilem, quæ latet sub litera, quam intellectus

uidet

uidet mediãte fide Christi Sicut medicus uidet uirtutẽ herbę mediãte fide Hippocratis: credit tamẽ Hippocrati, qui illi uirtutẽ eius reuelauit. Et hæc uidetur differẽtia inter Euangeliũ, & cæteras scripturas sacras: quoniã omnes nitũtur uirtutẽ sapiẽtię, seu uerbi Dei reuelare, sed in Euagelio uerbũ Dei seipsum reuelat. Quãdo in libro medicinæ fit mẽtio quomodo ipsa curat, & tibi præstentaꝫ cõfectio, tu credis qđ uirtus q̃ sub uisibili cõfectione inuisibiliter latet, sit illa quę curat. Sic etiã intellige de Christo. Nã cũ sacra scriptura quæ de animæ medicina loquitur, dicit Christũ esse animæ medicinã, non intellige nisi de uirtute quæ sub uisibili corpore latet: nã medela inuisibilis animæ & incorruptibilis, est naturæ incorporalis & æternę. Et est uirtus illa diuina Christi, animas liberans ab ignorãtia seu cæcitate: ut quãdo fecit de idiotis Euãgelistas, & incuruatas animas rectificãs et iustificãs, & phreneticas mãsuefaciẽs. Volumꝰ nũc post textũ etiã euãgelij, & Epistolæ, Christũ altius euãgelizare. Anima eñ Christiani q̃ in peccato mortali detineꝫ, similis ẽ pictæ, iconę seu statuę Christi. Nã illa statua habet nomẽ Christi, sed oculos habet & nõ uidet, et aures et nõ audit, & pedes & nõ ambulat: ita aĩa in peccatis mortalib. omnib. suis priuatur sensib. Caret uisu, quia Deũ uidere nõ potest, quẽ in se purũ cor habẽtes contẽplari solẽt, ut scriptũ est: beati mũdo corde quoniã ipsi Deũ uidebũt. Nõ audit, quia uerbũ Dei audire cõtemnit. Olfactũ nõ habet, quia bonũ odorẽ Christi negligit. Gustu priuatur, dulcedinẽ uerbi gustare recusans. Tactu caret, quia de uerbo uitæ tẽtare nõ uult. Redẽptor noster in mũdum ueniẽs tale genus humanũ inuenit hoc est in peccatis mortuũ: & per omnes sensus simulacris insensibilib. cõparatũ. Illi igitur qui nomine nõ spiritu sunt Christiani qui Deũ nõ colunt in spiritu & ueritate, recte statuis Christi assimilãtur: quæ exterioꝰ quandã gestant imaginẽ figuræ corporalis Christi, sed carent uita & spiritu, interiori scilicet homine, secundũ quẽ esse debemus Christiani. Ille enim interior homo q̃ non antiquaꝫ, sed semper manet supra tẽpus in omni ætate exterioris hominis, potest esse similis Christo: nõ præcisa similitudine quæ attingi nequit, at quadã sequela quæ in quolibet est alia: sicut humanitatis incorruptibilẽ speciem omnes homines participãt, licet unus aliter ꝯ alius. Quare hæc trãsformatio per quã homo in spiritu, seu interiori homiẽ trãsformaꝫ, semp ꝯ diu homo ẽ homo, cęteris parib. fieri potest. Sicut eñ dominus q̃ filius Dei, formã serui induit, ita serui q̃ filij Adæ, formã domini in baptismate induũt ubi loti Chrismate ungũtur, ut sint Christiformes. Sed nõ oẽs seruãt formã illam in spiritu: quia nomine manẽte, spiritu insensibiles, carne autẽ uiuentes apparent. Et hoc ideò, quia nesciunt ea quæ sunt spiritus Dei, secundũ quẽ deberẽt esse Christiani. Sed stat eorũ conformatio in quodã sensibili modo, quemadmodũ de imaginatione statuæ præmittitur, ubi est apparẽtia exterioris figuræ, & carentia spiritus interioris. Et si recte respicimus, omnis religio Christiana paucis demptis, in apparẽtiã degenerauit: quemadmodũ in multis religionib. uidemus, ubi apud plures nõ nisi habitus extrinsecus remansit, & nihil de spiritu fundatoris ordinis. Inter illa autẽ simulacra uidemus aliqua aurea, aliqua argentea, stannea, plumbea, ferrea, lapidea, lignea, & aliqua terrea, & ita de reliquis. Apparent autem nouẽ ordines in hac Ecclesia, malignantium: sicut sunt nouem ordines in Ecclesia Deo uerẽ militantium. Sunt enim nomine Christiani, gestantes imaginem Christi terream, scilicet carneam & uoluptuosam quorum Deus uenter est. Et licet nominentur Christiani sunt tamen idololatrę. Nam in quantum Christus seruit uentri, in tantũ ipsum amant. Venter igiꝫ illorũ (ut ait Apostolus) est Deꝰ et Christꝰ mediator. Vti sunt illi q̃ fingũt se humiles & Christiformes: ut hoc medio carnalia desideria adimpleãt, uti mulier benefaciẽs, de qua Solomon dicit, melior est iniquitas uiri, quàm mulier benefaciens. Nam scit quod uirtus amatur, ideò ipsa induit similitudinem uirtutis, quæ uirtus Christus est: ut ametur & delitietur in uoluptatibus. Sic sunt Christiani qui ligneam Christi gestant imaginem: qui circa lucra uersantur, & auaritiæ student. Sunt enim lapidei Christiani, duri & inflexibiles, sine omni misericordia, cor durum habentes. Sic ferrei: tenaces. Sic plumbei: acediosi. Sic stannei: lasciuientes. Cuprei: animosè superbientes Argentei: scioli. Aurei: uani. Vnde omnes illi sunt se amantes, & finem religionis

Anima Christiani in peccato.

Mulier benefaciens.

ſuæ ſeipſos faciunt, & utuntur forma Chriſti, tanquàm medio ad ſua deſideria faciliùs aſſequenda. In his omnibus portatur Chriſtus, ut imago quam portant deceptores, ſcilicet quæſtores qui crucem & reliquias oſtendunt propter lucra. Contra hos clamat Chriſtus: uæh uobis hypocritæ: & admonet ab illis eſſe cauendum, qui ueniunt in ueſtimentis ouium, & ſunt lupi rapaces. Vnde interior homo in illis omnibus eſt ſine diuino ſpiritu: nam ſpiritus eſt lupinus ſcilicet beſtialis, ſeu animalis huius ſenſibilis mundi. Sed quo modo cognoſcuntur illi omnes pſeudochriſtiani? Dicit Ieſus à fructibus eorum. Nam uerba & opera oſtendunt ſpiritum qui eſt in homine. Non enim poteſt quis loqui aut operari niſi per motum: omnis autem motus à ſpiritu mouente oritur: ſic exteriora oſtendunt interiorem ſpiritum: ſicut oculus eſt nuntius cordis. Lubrici geſtus, uerba impudica, impudicus oculus, uoluptates ſpiritui dominari oſtendunt. Sic Chriſtum deprehendimus in nobis, ſi motus ſpiritus eſt ita ſtudioſus, quòd odio habet uitium, ita quòd uitioſus motus penitus eſt ei abominabilis. Paulus illius ſpiritus fructus enumerat qui ſunt charitas, gaudium, pax, patientia benignitas, bonitas, longanimitas, manſuetudo, fides, modeſtia, continentia, caſtitas. Chriſtus enim eſt uita, quæ & uirtus: nam iuſtitia, pax, ueritas, & omnis uirtus complicatur in uirtute illa quæ dicitur ſpiritus uitæ Chriſti. In quo igitur eſt Chriſtus, in illo eſt ſpiritus Dei, qui non mouet niſi ad æterna, & incorruptibilia, & cœleſtia: & hæc eſt uera uita. Veritas enim permanet in ſæculum ſæculi. Vnde
Motus ſpūs. uirtus ſpiritus qui mouet ad uirtutes, quæ ſunt æternæ, eſt fons uitæ immortalis. Nota igitur quòd uerbum Dei in ſe habet ſpiritum illum, ſcilicet fontem uitæ. Et noſtrū ſpiritum intellectualem ſeu rationalem, in quo fides capitur, qui eſt eius imago: ſeparat à carnalibus deſideriis corporis mortis huius, & attrahit in ſuam lucem, ut liberetur à ſeruitute illa ubi morti ſeruiebat ſcilicet corruptibilibus deſideriis, & fiat uiuus uita diuina. Sicut enim corpus uiuificatur uita animæ, ſic anima quando in ſe recipit ſpiritum uerbi Dei. Anima autem per adhæſionem ad ſpiritum Chriſtis, fit Criſtiformis. tranſit enim in unionem cum uirtute cui adhæret. Fit enim unum cum iuſtitia, adhærendo iuſtitiæ: ſic cum pietate, ſic cum bono fit unum adhærens bono, & ita de omnibus uirtutibus. Vnde anima iuſta eſt unum cum ſpiritu Chriſti, qui eſt ſpiritus iuſtitiæ. Quæreret aliquis quum Chriſtus ſit uirtus, an omnis iuſtus iuſtificetur per Chriſtum? Dico quod omnis iuſtus in Chriſto iuſtificatur per iuſtitiam quæ Chriſtus eſt: ſicut aliquis loqui poteſt ueritatem ſed non in Chriſto, ut ſpiritus immundus in obſeſsis ueritatem dixit Ieſum eſſe Chriſtum: ſed non in Chriſto locutus eſt, quia non habuit formam eius, quæ eſt uirtus uirtutum, ſcilicet non habuit iuſtitiam, pacē, & reliquas uirtutes Chriſti: Sic de agente iuſtum dici poteſt, ſed non in Chriſto, ſic & pacificum, ſed non in Chriſto. Vnde oportet iuſtum qui debet per
Iuſti in. iuſtitiam quæ Chriſtus eſt, iuſtificari, eſſe Chriſtiformem: ut ſcilicet ſibi Chriſtum in omnibus uirtutibus præponat, & ad imitationem eius omnia operetur, ut fiat Chriſtiformis. Credens ſic ad filiationem Dei poſſe pertingere: ſi Chriſtum quem finem uirtutum, ſimul & filium Dei, non hæſitans, imitatus fuerit. Hic in omni opere ſtudioſo colit Chriſtum: quem ſolum ſtudet imitari tanquàm iuſtitiam ueram, iuſtificantem, & uitam uiuificantem. Qui autem opera iuſti agit, non ad hunc finem ut dictum eſt, ſed ut iuſtus uideatur, aut ſit talis non iuſtificatur, ut mereatur eſſe cohæres Chriſti, ſcilicet filius Dei. Et non eſt uera iuſtitia, quia non eſt iuſtitia in Chriſto qui eſt ueritas. Adhuc quæreret aliquis: nonne Adam poſitus fuit in uia ueræ iuſtitiæ? Dico quòd ſic. Nam eo ipſo quòd creatus fuit, & adeptus rationalem ſpiritum: in ipſo ſpiritu naturalem legem, ſcilicet uiam iuſtitiæ reperit, quæ lex eſt, ut Deus agnitus ueneraretur. Oſtendit etiam lex illa mores bonos differre à malis, & bonos eligendos, ſcilicet alteri non facere quòd ipſe non uult pati. Et eſt docilis quia intellectam familiaribus ſuis ſcit eſſe reuelandam. Et hæc lex naturæ rationalis, eſt uia iuſtitię, & ita uerbum Dei, ſeu Chriſtus, qui ait ſe eſſe uiam ipſe enim eſt uia pacis & iuſtitię. Vnde in rationali ſpiritu hæc lex ſcripta eſt, & eſt imago uerbi Dei, ſicut lex ſcripta in tabula imitatur conceptum ſeu uerbum legislatoris. Sed

diabo-

Sed diabolus eiectus per uerbum Dei:inuidebat uerbo, ne dominaretur rationali humanæ creaturæ. Tunc enim dominaretur,quando hoc uerbum regeret, & huic mandato obtemperaret homo:ita inuidebat etiam saluti hominum,quia obedientia mandati illius,fuit uita spiritus. Vnde primum hominem in quo fuit fons humanæ propagationis,sibi subiugare curauit,& per eius subiectionem omnes eius posteros. Et hoc,auertendo hominem à consideratione legis illius naturæ, & conuertendo ipsum ad solicitam attentionem eorum quæ sunt huius mundi,in quo corporaliter uersatur homo. Et ita seduxit hominem,quem continuis solicitationibus occupauit in mundanis desideriis, quousque à memoria abstulit ipsam doctrinã, seu uerbum Dei,siue legem illam naturalem,& sic perdidit uiam iustitiæ neglecto mandato Dei. Tota igitur humana massa in Adam corrupta est:ita quòd desiderium hominis est infectum,ut auidius ea quæ uidet,& quę temporalia sunt amet,quàm inuisibilia & ęterna. Et hæc est generalis quędam idolo latria per malignũ persuasa,nam plus ei quàm Deo obtemperabatur. Post hoc diuina pietas hanc abolitam naturalẽ legem,scilicet uiam iustitiæ,per legem scriptam innouare uolens, ne per incuriam peccãtium deficeret:in adiutorium illius naturalis legis,per Mosen scriptam legem promulgauit. Sed diabolus occasione recepta,fecit transgredi etiam illam legẽ scriptam:& ita lex propter præuaricationem,fuit occasio plus delinquendi. Homines enim qui iam contraxerant consuetudinem malam,ad obseruantiam legis scriptæ reddebantur tardiores. Neqꝫ fuit tanta uirtus in præceptis legalibus,ut tolleret peccatum & iustificaret. Vnde non restabat ultimo,nisi quòd ueniret lex spiritus,seu uerbum Dei,quæ in humana natura liberaret hominem ab imperio aduersarij ueritatis. Quia quamdiu hoc non fiebat,tenebatur homo sub ditione eius,& non potuit seipsum à seruitute eius liberare,& ad uiam iustitiæ reuerti. Et ita uenit hoc ipsum uerbum Dei,scilicet quod naturæ loquitur in rationali spiritu, & assumpsit humanam naturam,in qua uicit principem mundi huius:nam apparuit hominis filius, in quo fuit uirtus Dei,nõ ex propagatione Adę. Fuit enim adeo uirtute plenus:quòd non potuit esse plenior,ita quòd fuit ipsa uirtus supra omnem naturam & gratiam: uictor maligni. Sed unum notabis singulare:nam Christus in quo,aut qui hoc Dei uerbum scilicet lex uitæ seu naturæ,siue lex spiritus rationalis fuit sine omni macula aut peccato,in sua puritate & perfectione ultima, qua maior esse nequit,uenit in similitudine aliorum hominum peccatorum. Vnde princeps mundi licet in omnibus ex Adam,qui similiter ut Adam peccauerunt,quandam sibi subiectionem uendicaret,quum ipse sit peccatum quod regnat in omni peccatore,ita quòd homo qui non condemnatur iniustè à iustitia Dei,quia uolens peccauit,se seruũ peccati mortis,seu diaboli liberaliter constituendo: ab ipso Sathana non iniustè possidebatur. sed quando diabolus,in Christum,qui ei nullo iure subfuit,imperium suum extendit,& occidi procurauit tanquàm iniustum et suum,qui erat ipsa iustitia:tunc peccatum tale Sathan commisit abutendo imperio suo, propter quòd iustè imperium in omnes qui Christi sunt,perdidit. Illi uero Christi sunt,in quibus Christi uoluntas uerè est,scilicet qui ipsum receperunt tanquàm filium Dei, & ut tali fideliter obediunt,& participes facti sunt meriti mortis eius:quæ nulli profuit qui legem spiritualiter non intellexit. Deus enim filium suum mittẽs in similitudinem carnis peccati: de peccato damnauit peccatum in carne. De peccato scilicet in ipsum cõmisso:damnauit peccatum scilicet aduersarium salutis,ut iustificatio legis naturæ, quæ iungitur legi spirituali,impleretur in nobis,qui non secundum carnem,sed secundum spiritũ ambulamus. Diceret aliquis. Ex his uidetur quòd lex Moysi sit lex innouationis legis naturę. Responsio. Lex Moysi est triplex:quia tres leges in ea continentur: lex spiritualis,lex innouationis,lex cerimoniarum. De lege spirituali scriptum est. Audi Israel Deus tuus unus est:quòd tantum ad diuinitatem pertinet. Lex innouationis,est lex quæ legem naturæ innouat atqꝫ reformat,quæ etiam illud quod peccatum non putabatur pro impunitate,peccatum esse cognitum fecit:habebatur enim quasi nõ esset peccatũ,propter consuetudinem cõtrariam introductam,quasi Deus

Lex Moysi:

non curaret, quia Deus non puniuit transgressores. Est enim per legem sic cognitū, quæ declarat: quod si quis casu pœnam effugisset præsentem, futurum suplicium effugere non posset. Sed iustitia Dei quæ alio nomine dicitur misericordia, manifestata
Lex Christi. est non sine lege spirituali, sed sine lege uindictæ, id est innouationis, & lege sabbati, nullam cum eis habens coniunctionem: quia quos lex uindictæ iussit damnare, hos iustitia Dei iussit liberare. Sed tamen manifestata est à lege, quia lex & Prophetæ Christum prædixerunt esse uenturum. Venit itaq; Christus à patre ideò missus, ut Deus pater appareret iustus, soluens ea quæ promisit, & ut ipse eos redimeret, quos pater peccantes diu misericorditer sustinuit. Decreuerat enim Deus mittere Christum propitiatorem, hoc est, ut per eum propiciaretur generi humano in sanguine: hoc est in passione, & hoc per fidem: quia fidem habentibus salus speranda est: ut patet in latrone in cruce, & Maria peccatrice, atq; alijs iustificatis. Quoniam non legitur ex operibus, quæ præcesserant eos iustificatos: sed tātum per fidem formatam. Diceres. Qui sunt illi fideles qui iustificantur? Dico quòd illi qui in Christo sunt, qui carnalia desideria non sequuntur, nihil his damnationis euenire potest. Verum in Christo esse, est omnibus uirtutibus insistere. Christus uirtus est, Sathan uitium seu peccatum. Humilitas Christus est, quia uirtute ueniente necesse est quod superbia cedat, & det ei locum: superbia si adest, locum humilitatis occupat, & ita de alijs. Quapropter uitia ex
Vitia. terminanda, ut uirtutes locum habeant. Vitia sunt Chananæi qui de terra Israel non poterant de facili eiici. Deus enim in momento disperdere eos potuit, sed propter probationem filiorum Israel, atq; exercitium noluit. Et unde est spiritus uitæ scilicet ueritatis: & spiritus mortis scilicet erroris? spiritus uitæ locum sibi in anima intellectuali quærit, expellendo spiritum mortis, qui occupat illa loca & fortiter defendit possessionem, in antiquata consuetudine se firmans. Sed ait Christus uictor mortis: si sermones meos seruaueritis, cognoscetis ueritatem, & ueritas liberabit uos. Et dicit Apostolus: quòd spiritus uitæ liberat, ostendens quòd una est filij & spiritus sancti liberatio Fide igitur capitur uerbum Dei, & si seruatur, ueritas cognoscetur. Ve-
Iustificatio a peccato. ritas, est quæ liberat intellectum à peccato seu morte eius, scilicet errore & ignorantia. Quia spiritus uitæ qui est spiritus ueritatis, in animam intellectualem descendit,
Resuscitatio a pctō. ubi ueritas cognoscitur. Tangam breuiter quomodo anima in qua Christus solum est: sicut si icona sine uita, iustificetur & uiuificetur. Christus resurrexit propter nostram iustificationem: quando enim Christus in nobis est ut panis habens extrinsecè figuram Christi, & Christus resurgit, scilicet quia panis transubstantiatur, ut fiat uiuus Christus: tunc in nobis est iustificatio, uita, pax, & omnis uirtus. Resurgit enim
Eucharistia. in nobis Christus propter iustificationem nostram, qui per eius resurrectionem iustificamur. Ecce quomodo resurgit fidelis de morte, in quo Christus resurgit: cuius figuram habet sacramentum Eucharistiæ. Nam ibi est uita uiuificans spiritualis, quæ fide attingitur. Fides igitur in anima quæ fuit mortua, tenens scilicet Christum sine uiuis operibus, resuscitatur ad uitam, ut sit fides uiua, & hæc resuscitatio per resurrectionem Christi fit, qui fit uiuus in nobis. Fit autem hoc modo, quo sacerdos trāsfert panem in Christum. Nam sacerdos per confessionem se mundat a morte peccati, & misericordiā Dei impetrat. In hoc Christianus sacerdos est, sic procedendo. Impetrabit enim mysticis orationibus quòd Christus animam eius quæ uita caruit rationali & diuina, transfert in uitam spiritus sui, sicut sacerdos in altari impetrat per fidem & mysticas preces quòd panis corporeus in uiuum corpus Christi transfertur. Et postquàm hoc factum est, scilicet quod Christianus transiuit secundum interiorem hominem in uitam spiritus Christi: tūc agnus ille immaculatus dat panem & quietem. Christus enim pax est, & quies uitalis, fœlicitans nos æternaliter, qui sit in sæcula benedictus. Amen.

Ex

Ex ſermone. Vt filij lucis ambulate.

AN Chriſtus ſit duæ imagines: ſcilicet creata & increata? Dici debet quod nō: ſed creata, eſt increata. *Imago.*

Doctrina illa Chriſti domini noſtri non conſiſtit in uerbo, ſed in imitatione. Si quis enim ſciret omnia Euangelia mente, non eſſet propterea perfectus, ſed requiritur quòd per imitationem induat formam filij Dei. Miniſterium eſt ſequela ſeu imitatio. Chriſtus enim eſt forma exemplaris, quæ perficit tantum, & fœlicitat illa fœlicitate, qua peruenitur ad filiationem, & hæreditatis poſſeſsionem regis & regni immortalis. *Imitatio Chriſti.*

Neceſſe eſt ut ſimus miſericordes, ut ſimus filij miſericodiæ, & ſic de omnibus uirtutib. Quomodo autem imitari debemus Deum, in Chriſto Dei filio cognoſcimus, qui uerbo & opere nobis hanc doctrinam reuelauit.

Summa æqualitas quæ æqualior eſſe nequit, eſt conſubſtātialitas: & ideò non attingitur ex acquiſita perfectione, ſed generatione. Solus igitur filius conſubſtantialis patri, eſt ei per omnia æqualis: & quia ei æqualitas conuenit, ipſe eſt exemplar, ex explatum enim reſpicit in ſtudio perfectionis ad æqualitatem, magiſtri, ſeu exemplaris, quia ibi eſt forma perficiens, ſiue ſufficientiæ Sufficit enim omni diſcipulo, ut fiat ſicut magiſter, ſcilicet ſi æqualitatem exemplaris in ſimilitudine attigerit. Proponitur igitur nobis Deus qui eſt in Chriſto: ut ipſum imitemur, qui eſt rex gloriæ, & dominus uirtutum, ut ſcilicet immortalitatem quæ Deus eſt, in immortalibus uirtutibus imitemur. *Summa æqualitas.*

Neceſſe eſt quòd qui uult chariſsimus Dei filius reperiri, ſic agat ſicut formā Chriſti habemus, ſcilicet qđ ex dilectione ſe faciat hoſtiam, & offerat ſe Deo in odorē ſuauitatis. Ille autem ambulat in perfecta dilectione, in quo dilectio eſt fortis ut mors, ſcilicet in quo nihil ſui uiuit, ſed ſolum Chriſtus: in quo Chriſtus tantum uiuit, in illo uiuit dilectio Dei & proximi.

Verus Chriſtianus facit de animali homine ſuo hoſtiam, ponens ſuper ipſum manus potentiæ ſpiritus tanquàm ſuper peccatum, quemadmodum Moyſes hoſtiā peccatū dicit: & interimit deſideria ſeu gaudia: quę uita brutalis dicuntur, ut nō uiuat ſi Chriſtus in eo. Et iſta oblatio quæ ſic fit Deo, propter ſuauitatem odoris aſcendentis & Deum placantis: eſt pacifica, ſcilicet pacem reconcilians, ſicut Chriſti oblatio pacem fecit. *Oblatio.*

Quicunq; in ſemetipſo ſuperbiam mactat, uitulum occidit. Et qui iram ſternit arietem necat. Qui libidinē, hircū animal ſcilicet libidinoſum interimit. Qui uero cogitatus mortificat inutiles, mortificat aues. Quocunq; corpus hoc modo mortificatur, hoſtia uiuens eſt. Et cum Apoſtolo dicere poteſt: ſemper mortificationem Ieſu in corpore noſtro circūferimus, ut & uita Ieſu manifeſtetur in nobis. Et iterum uiuo autem, iam non ego: uiuit uero in me Chriſtus. Nam uitijs per uiuam hoſtiam extirpatis, anima ſancta Deoq; placens, ſancti ſpiritus eſt manſio. Nominat Apoſtolus hanc oblationem rationale obſequium, quia perfecta ratio inde reddi ualet: occiſio uero brutorum animalium, nullam habet rationem.

Sunt quidā deditiut ſciant mathematicam, alij arithmeticā, alij aſtrologiam, alij muſicam, alij philoſophiam, & alij theologiam, & ita de omnibus ſcientijs & artibus. Vtiq; magnum gaudiū haberet inquiſitor grammaticæ reperire unam breuiſsimam regulam, per quam in momento ſciret omnem grammaticam, non modo quo Priſcianus, ſed in infinitum melius. Sic de ſtudente rhetoricam: ſi traderetur ei uerbum abbreuiatum, ut perfectior eſſet in infinitum Tullio: & ita de omnibus ſcientijs animarum: ut quæ eſſent delitiæ illius ferculi, quod ueritas tranſiens miniſtrat, in quo guſtatur ueritas omnis ueri, & attingitur omne deſiderabile, uti in manna præfigurabatur. Et hæc perfectio eſt cibus uitæ ſpiritus, quaſi qui arte omnipotentiæ attingit, ubi uoluntas coincidit cum potentia: ut omne id poſsit quod uelit. Scientia Dei eſt illa quæ conuertitur cum uoluntate, ut id ſciat quod uelit, & cum potentia: ut ſit actuid quod poſsit. Participare hanc ſcientiam, eſt delectatio immorta *Scientia ex doctrina uerbi Dei.*

immortalis:& hoc eſt habere ſapientiã,ſcilicet ſapidam,& uiuam ſcientiam, quæ præ ſtat immortalitatem: qui enim hanc habet ſcientiam, ut id ſciat quod ſcire optat, & ut id ſit quod ſcit,& uult eſſe,et intelligere,& eſſe ſcilicet ubi intelligit quod uult, & qđ uult ſit:ubi eſt fœlicitas,& quies beata. Spiritus igitur intellectualis in uerbo Dei ſeu ueritate,quam modo capacitatis appræhendit:etiam modo appræhenſionis,hæc omnia aſſequitur. Diceres. Quid ſi appeteret ſpiritus aliqua huius mundi? Dico quod appetitus eſt ad bonum. Intellectus non poteſt appetere ut ſit ſenſus,in quo ignorantia & tenebrę ſunt. Dicebat Propheta:ſatiabor quum apparuerit gloria tua. Quia nõ poteſt aliud appeti, quando hoc apparuerit quod in omni appetitur. Diceres. Poteſt ne humanus ſpiritus appetere quod ſit angelicus, aut ſpiritus Petri quod ſit ſpiritus Ioannis Baptiſtæ? Dico:non. Quia ſpiritus non poteſt appetere non eſſe. Ideò quum non poſsit eſſe alius ſpiritus niſi deſinat eſſe ille qui fuit:ideò intra eſſe ſuum, clauditur appetitus:immo non ſolũ non appetit aliud eſſe,ſed ſummè delitiatur, quia aliud eſſe non poteſt. Eſſe enim ſuum, eſt ex participatione diuini eſſe: nam propriè Deo conuenit eſſe. Ideo quum ab illo eſſe habeat id quod eſt:in illo uti in ſuo regno, gaudet & delitiatur.

Lux naturæ concreata. Memoria.

Oportet quod lux inſtruat & illuminet cognitionem. Ad quid autem reſpicit homo qui uult legere librum aliquem nõne per prius reſpicit in memoriam quàm legat chartã? legit enim hoc in charta,quod ante uidit intra ſe, & in conceptu qui fluit de memoria: nam memoria cognitionem literarum & dictionum generat in conceptu intrinſeco,& ibi prius uidetur, quàm in charta legatur. Ex ſcientia enim literarum, deuenitur ad lectionem:dum uideo ſenſibiles literas, recurro ad memoriam & ſimilem repræſento,& ſi non habeo formam illam in memoria,non poſſum mihi conceptum facere,nec legere. Si igitur ſpiritus qui ex Deo eſt,dicitur intellectus,debet ambulare ſeu proficere in omni bonitate,iuſtitia,& ueritate: neceſſe eſt quod intus reſpiciant oculi eius in memoriam ſuam intellectualem, non acquiſitam ex ſenſibilib. ſed concreatam, & quæ eſt eſſentia eius, quia imago Dei:& ibi reperiet lucem bonitatis, iuſtitiæ,& ueritatis,quæ eſt lex naturæ lucida illuminans oculos,ut de illis faciat conceptum quem imitetur in ambulando. Et non eſt hæc lux niſi uerbum Dei illuminans:ut ſcias diſcernere bonum à malo, iuſtum ab iniuſto, uerum à falſo. Vnde de hac interna uiſione ſe transfert ſpiritus ad ſacras literas, & ibi in ſpiritu ſeu litera intuetur ſpiritualem intellectum, quem intra ſe uidit in lumine illo uerbi in ipſo ſignato. Propter quòd habet nomen, quòd eſt ratio ſeu intellectus: nam non eſt ratio illa intellectualis niſi quia eſt ſplendor lucis diuinæ, quæ eſt abſoluta ratio ſeu lux. Ambulare in illa luce, eſt ſe in omnibus imperio rationis ſubiicere,& per illam dirigi. Sic uides quomodo uerbum internum illuminat,ſeu docet uiam iuſtitiæ ad appræhenſionem ueræ uitæ: quæ conſiſtit in cognitione illius, qui eſt uita per ſe.

Quem igitur hoc uerbum docet, ille ſiue intret ad ipſum,ſiue cum ipſo exeat ad ſacras literas, paſcua inueniet.

Excitationum Libri nõni Finis.

Ex-

Excitationum ex Sermonibus Reuerendiſsimi Patris Nicolai De Cuſa Cardinalis

Liber Decimus.

Ex ſermone. Loquimini ad petram coram eis.

Edebat ſuper fontem Iacob, ibi requiem quærens: nam ſapientia quæ in omnibus requiem quęrit, in Iacob inhabitat, ſcilicet in fideli uitiorum ſupplantatore. Sedebat ſuper fontem expectans ut aquam elementarē petenti daret, aquam animæ ſalutarem. Dum enim quæritur ſenſibilis aqua, manifeſtat ſeipſam aqua ſpiritualis. *Aqua ſpiritualis.*

Temporalia per partem partiuntur, nunquàm totaliter haberi poſſunt, quia ſunt in fluxu. Ideo pars poſt partem appetitur, quia pars non ſatiat niſi partialiter & temporaliter. Spiritualia autem impertibilia ſunt, & non niſi totaliter & perfectè habentur. Iuſtitia enim apud quemlibet iuſtum eſt ex integro, non diuiſa per iuſtos. Vnde iuſtitia Petri iuſti, eſt & iuſtitia Pauli iuſti: qui una iuſtitia, quæ Chriſtus eſt, iuſti ſunt. Ideò iuſtus Petrus nō deſiderat iuſtitiam Pauli, iuſto enim nihil deeſt iuſtitiæ. Spiritualis aqua non ſatiat temporaliter quia non eſt temporalis, nec uiſibilis, ſed æterna & inuiſibilis. Illa fit fons ſaliens in uitam æternam. Fons ſaliens eſt uiuus, qui ſemper infundit ſe ſemper ſitienti, non ſitiet: quaſi deficiat aqua illa: ſed bene adhuc ſitiet, quaſi nunquàm ad faſtidium capere poſsit de tam dulci refrigerio. Ideò ſaltus ille eſt uita æterna, quia eſt fontis indeficientis. Si quis hauſtam aquam concipit in uentre conuerti in fontem ſalientem; ille concipit ſimilitudinem fontis ſpiritualis. *Spiritualia bona.* *Fons uiuus ſpiritualis.*

Spiritus eſt ut fons, unde non capitur ut aqua fontis, ſed ut fons. Qui bibit ſenſibilem aquam, non bibit fontem: ſi poſſet bibere fontem, nunquàm ſitiret: quia in ipſo eſſet fons uiuus. Qui bibit ſpiritum, bibit fontem ſcaturientē. Spiritus enim eſt quaſi ſcintilla ignis Dei, qui dicitur ignis conſumens: qui quum in terram mittitur, fit fons emanans ignem, ſcilicet quia ardet in ſpiritu inconſumptibili. Sicut quælibet ſcintilla ignis, ſi cadit in materiam cōſumptibilem, de ſua potentia fit uiuus ignis crescens continuè, ſi illi nō deeſt materia. Ita de aqua, nam aqua uiua, eſt in eo quod uiua, etiā ſimilis ſcintillæ ignis, fit enim fons ſeipſum multiplicans indeficienter. Attende differentiam inter generationem temporalem & æternā. Nam pater generando temporaliter, communicat filio temporalem poteſtatem generandi: uirtus enim ſeminis patris quæ datur, fit fons generandi in filio ſicut in patre. Sic uirtus ſpiritus Chriſti formans ſeu generans filium ſpiritualem, fit fons in ipſo ſecundum naturam ſpiritus, ſcilicet fons qui de ſeipſo æternaliter, uitaliter mouetur. Vnde eſt ſemen diuinum ſcilicet ſpirituale: ſpiritus enim Deus eſt. Hæc generatio dicitur regeneratio, quia oportet naturam noſtram ſpiritualem denuo naſci: ſicut ſpiritus rationalis, in ſciente eſt denuo natus, quia homo ignarus ſecundum naturam, factus eſt quò ad hoc alius homo ſcilicet ſciens, non quòd aliquid intrauerit ab extrinſeco in hominem interiorem uiſibile uel imaginabile: ſicut denuo naſcitur ſpiritus noſter, in quo eſt ſemen Dei ſiue ſcientiæ uitæ, non per immiſsionem alicuius uiſibilis aut intelligibilis, ſed uirtute altiſsimi obumbrantis ſpiritum, & ipſum immutantis & ſe conuertentis, ſicut placidum obiectum, triſtem animam immutat ad lætitiam, & ad ſe conuertit. Vnde ſicut filius Dei denuo natus, factus eſt filius hominis uirtute altiſsimi: ſic filius hominis denuo natus uirtute altiſsimi, fit filius Dei. Intellectus autem nobis datus eſt cum uirtute ſeminis intellectualis. Vnde in ſe habet principium fontale, mediante quo in ſeipſo generat aquam intelligentiæ: & fons ille non poteſt niſi aquam ſuæ naturæ producere, ſcilicet humanæ *Regeneratio.*

manæ intelligentiæ: ſicut intellectus principij quodlibet eſt, uel non eſt, producit aquas metaphyſicales, ex quibus alia flumina ſcientiarum emanant indefinenter. Sed ſi altius principiũ diuinũ, adeò intellectualẽ illam naturã excellens, quę excellentia fides dicitur, infunderet ſpiritui: fons ille diuinus in uiuas, & ueras æternas flueret. Sic dicebat Chriſtus quomodo flumina quæ de uentre credentis à ſpiritu recepto fluunt, ſunt flumina quæ in uentre ſeu ſpiritu hominis, qui recipit ſpiritum Dei per fidem, ab intra æternaliter fluunt.

Dilectio. Dicebat magiſter Ecchardus ſuper Ioannem, ſi diligerem proximum ita intensè ſicut me ipſum: utiq; omnis gloria, honor, meritum, et omne bonum eius ita eſſet meũ, ſicut eius. Et ſic mihi ſaperet in illo, ſicut in meipſo: & ipſius bona omnia eſſent mea ſine omni differentia diſcretionis: propter quod fortaſsis proximus dictus eſt quod de pari non plus nec minus diligendus ſit. Sicut ſi Deum diligo ut debeo, ſcilicet ex toto corde, tota anima, tota mente, & ex omnibus uiribus: tunc nihil utiq; diligo qđ in Deo non diligo, & in quo Deum non diligo: & aliud mandatum dilectionis proximi eſt ſimile huic. Sed quiſq; non minus tenet locum in ordine ſuo, ſicut una eſt uita totius corporis, & gaudet omne membrum de uita alterius, & compatitur de infirmitate: tamen oculus gaudet ut oculus, & manus ut manus. Et hæc eſt cõmunio ſanctorum, quia cõtentatur quilibet de ſuo, ut de collectione mannæ legitur. Sicut cõtentatur quodlibet membrũ de loco & ordine ſuo in corpore. Homo diuinus eſt iuſtus, ideò illud placet ei, quod Deo placet: quare gaudet plus de bono quod iuſtior aſſecutus eſt, quàm ſi ipſe eſſet aſſecutus: puta plus amat gloriam Dei in Paulo, quàm in ſeipſo. Sed amando fit ipſi illud proprium, quia bonũ in ſe habet quod amat. Sicut enim uiſibile habetur in uidente uidendo, ſic amabile in amante amando: ſed quò quis idipſum amat intenſius: hoc ipſo habet uerius, & gaudet dulcius. Et quàmuis ignis appetat eſſe immediatè cum ſphera lunæ, pars tamen infima ſeu media ignis quieſcit citra, ideò quia habet idem eſſe cum ſuprema parte ignis. Eſſe enim totius ignis æque immediate eſt in toto igne, & per ipſum totũ ignem. Hinc eſt quod pars infima ſphęræ ignis per formam totius, immediatè coniungitur ſphęrę lunę, ſicut pars media aut ſuprema: ita de quolibet ſancto, qui pars eſt Eccleſiæ triumphantis. Sic eſt par gaudium omnium electorum, in diſpari claritate.

Ex ſermone. Non ſumus ancillæ.

Fides Maria. ISta fidei fœcunditas in uirgine Maria ad ſupremum & ultimum gradum peruenit, quæ eſt forma & exemplar quomodo fides regnat, & filium hominis in tantũ extollit, etiam uſq; in formam Dei, inquantum credere poteſt. Fides in Abraham terminabatur, in generatione ſterilis, quæ ille filium peperit promiſſum à Deo, cui credidit. Fides in uirgine Maria terminabatur in generatione filij Dei, cui ipſa credidit. Ecce q; fœcunda eſt ſterilis illa mater fidei, de cuius fœcunditate oẽs filij Iſrael proceſſerunt, & procedunt qui hic & in futuro Deũ uident, & uidebũt, hic in ænigmate, ibi facietenus. In ſterilitate autem fidei eſt maior fœcũditas, nã uti medici dicũt qui emperici nominantur, tunc quædam hærbæ faciũt mirandas curas: & hoc uerum experimur, ut quòd ſcamonea purgat coleram. Nulla tamen ratio reddi poteſt de hoc, quoniã procedit effectus ex occulta & ſpecifica proprietate: & huius auctoritati credens, qui expertus eſt reperit hoc uerum, licet nulla ratio hoc perſuadeat. Et de illis medicinis nos experimur maiores & infallibiliores effectus, quàm ubi Phyſici per rationem inueſtigantẽ medelam cõponunt. Fides igitur quòd uerbum Dei incarnatũ, curet omnem animæ languorem, & faciat ipſam renouare ſuam iuuentutem, quæ eſt eius innocentia, & in illa ipſam ſemper conſeruet: eſt ut experta medela quæ à proprietate ſpecifica hoc habet. Et ſi quis credit hoc uerum, ille per experientiam ſe reperiet fœlicem. Hoc reperire, eſt uidere, quæ eſt maior certitudo, quàm ratiocinari. Ita patet quòd maior eſt fœcunditas in ſterilitate fidei, quam ſequitur uiſio, quam in eo quòd multis rationibus fœcundum aſſeritur. Experientia autem docuit in filijs promiſsionis, quoniam fides operata eſt effectum.

Ex

Ex sermone. Qui per spiritum sanctum semetipsum obtulit.

Pœna Christi pœnis infernorum cõparata.

VIsio mortis uia cognoscentiæ, est pœna consummata. Et quia mors Christi fuit cõsummata, ideò quia uidit uia cognoscentiæ mortem quam pati elegerat, tunc anima Christi descendit ad inferna, ubi est uisio mortis. Mors enim infernus dicitur, & liberata est ex inferno inferiori. Inferior seu profundior infernus, est ubi mors uidetur. Quandò Deus suscitauit Christum, eruit ipsum ex inferno inferiori (ut in actis apostolorum dicitur) solutis doloribus inferni, & Propheta: non dereliquit animam meam in inferno. Passio autem Christi qua maior nulla esse potest: fuit ut damnatorum qui magis damnari nequeunt, scilicet usque ad pœnã infernalẽ: in eius nomine dicit Propheta: dolores inferni circũdederũt me, eduxisti tamen ab inferno animam meam. Sed ipse solus est, qui per talem mortem intrauit in gloriam illam, illã pœnam sensus conformẽ damnatis in inferno, pati uoluit certé in gloriam Dei patris sui, ut ostenderet quod ei obediendũ sit, usq; ad extremũ supplicium. Hoc enim est Deum magnificare & glorificare omni possibili modo, atq; ppter nostrã iustificationem, sic actũ est per Christum. Nã nos peccatores in ipso infernales pœnas, quas iustè meremur exsoluimus, ut sic in resurrectionem uitæ perueniamus. Illi autem qui non sunt Christi, manent in morte, non resurgentes cum Christo, & uidebunt æternalem mortem: & hæc uisio mortis, est secunda mors.

Visio mortis in æternum, non est nisi esse uia cognoscentiæ in morte, à qua nunq; uidens liberabitur, ueritas liberat à tali morte. Et ideò uisio ueritatis, est esse uia cognoscentiæ in uita indeperdibili, & immortali. Et alibi ait: in cognitione Dei & ipsius qui se ueritatem nominat, æternam uitam consistere. Attenta mente considera, qđ uisio ueritatis, liberat à coniectura & ænigmate ueritatis. Quàmdiu intellectus non uidet ueritatem, quam solùm uidere desiderat, non potest se ei conformare, quia non potest in se concipere speciem eius quam non uidit: sed quando ueritas se ostendet facie ad faciem uti est, tunc intellectus ad conformitatem perueniet. Cum enim filius Dei qui est ueritas, apparuerit nobis: tunc similes erimus ei. Sicut imaginatio fit similis figuræ uisæ, sic intellectus fit similis ueritati uisæ. Veritas igitur est forma, ad se intellectum formabilem conuertens, sicut uisibile ad se conuertit uirtutem imaginariam. Veritas quia liberat, hoc est æternam præstat libertatem, dicitur filius. Intellectus transit in conformitatem filij Dei, quando apparuerit, quia fit uerus: hoc est id quod Christus pro maximo dono Apostolis promisit, scilicet quod seipsum eis ostensurus esset.

liberatio ex arma Christi.

Veritas uti est non docetur, nisi ab illo nostro magistro, quem indubia fide filium Dei credimus, illa sola ueritas liberat. Omnis enim traditio ueritatis, quæ fit per humanas adinuentiones, potest esse uerior & lucidior, ideò non liberat. Nam etsi credimus aliquem doctum, & ideò ei credimus, utiq; doctiori plus crederemus. Nemo autem perfectus usq; ad Christum filium Dei. Apud quẽ autem manet doctrina Christi, si est fidelis, ipse cognoscet in sermone esse ueritatem. Transibit fides in cognitionem, non quod cognoscet per auditum scilicet fidem, sed per intellectum scilicet uisionem, quæ est lux illuminans uitaliter animam intellectiuam. Et si non potest illerationes & ostẽsiones facere, ut alijs reuelet uisionẽ, sicut qui uidet nouã Hierusalẽ, quam nescit depingere ut alijs reuelet uti est: tamen propterea non est minor certitudo apud ipsum. Putant mundi sapientes, ueros Christi discipulos ignorantes, quia humano more diuina reuelare nequeunt: licet tantò sint sapientiores, quantò minùs eis humana seruire sciunt ad ostẽsionem diuinorum. Hoc satis nobis ostenditur, ubi Iudæi qui de hoc mundo erant, Christum qui non erat de hoc mundo, & loquebatur de spiritu alterius mũdi, intelligere non poterant: sed uti erant de hoc mũdo, intellexerunt uerba alterius mundi. Et quia non conueniebant mundo suo, falsa esse dicebant, & ab dæmonium habente prolata.

Gloria.

Christiformes reputari debent, qui gloriam suam non quærunt, sed gloriam Dei, etiam ad sui contemptum: & Sathanici non Dei, sed suam quærunt, usq; ad contemptum Dei Primi sibi, secundi se Deo præferunt.

Ex

Ex ſermone. Hoc ſentite in uobis.

Vas manne. Inobedientia Obedientia.

Chriſtus figulus eſt, qui efficit de obedienti anima uas pretioſum, in quo ponitur manna, hoc eſt uerbum uitæ, quod continetur in anima obediente. Primus Adam cum eſſet homo, uolens eſſe Deus, ſciens ab obedientia receſsit, & in pulchritudine fructus arboris, paſtum ſcientiæ boni & mali quæſiuit, & mortem inuenit. Mendacium magiſterium formãdi accepit, cui homo obediuit, & formã erroris acquiſiuit. Lutum illud ſupbia infectũ, rigidum & inflexibile factũ eſt, quaſi cera frigida durũ, non obediens ſigillo ęternitatis: nec poterat molleſcere, ſine igne ſpirituali, qui non eſt repertus in hoc mundo. Venit Chriſtus q̃ in forma ſerui ſe humilians uſq; ad inane, & omni uana forma uacuũ, uti fit quando formatur lutum, ut fiat obediens ad omnia. Oportet enim lutum exinaniri, & penitus informe fieri: tũc erit aptum ad obediendũ omni imperio figuli. Et ita factũ, eſt qđ Chriſtus exinanitus, ut in eo nec ſpecies, nec uita maneret: per crucem ſeu arborem mortis, intrauit ad gloriam patris. Adam per fructum arboris ſcientiæ reperit ignorantiam, & mortem: Chriſtus per arborem mortis inuenit uitam. Certẽ in Chriſto humana natura, ſeu limus ex Adam, ſiue cęra frigida: eſt calore cœleſtis ignis qui charitas dicitur, à ſua frigida natura reſoluta, & facta eſt obediens imperio Dei. Quãtò igitur anima magis eſt apta, ad nobilem diuinæ formæ impræſsionem: tantò clariori modo ipſa gloria Dei relucet. Fit enim arte diuiuina, ex ipſa uas uiuum ſecundum capacitatem ſuam, euacuatis priús omnibus mundanis deſideriis, & repletur rore gratiæ, ut poſsit attrahi ſurſum per Solem iuſtitiæ, exemplo quo ouum euacuatum & rore impletũ, & cæra clauſum, per Solem ſurſum attrahitur. Nos qui ſumus huius mundi incolæ, habemus animam transformabilem, quaſi ſit cæra intellectualis, quæ ſeipſam conformat concupiſcentiis ſuis, ſeu ſibi placitis formis. Et quia ignorat diuinas formas, quæ ſunt cœleſtes & perpetuæ, non ſe illis ſed temporalibus conformat, quæ nõ poſſunt ei dare quod non habent. Sed ſi ſimpliciter ſe ſubiicit figulo, qui finxit ſigillatim corda omnium, ut ille formet: tunc aſſequitur iuxta uerbum ſeu conceptum Dei, formã cœleſtem & immortalem, quæ non eſt huius mundi quam ante receptionem non ſciuit, neq; aliquis ſcit niſi qui accipit, & poſt receptionem, cognoſcit ſe uerbo Dei cui obediuit, conformari. Ex quo autem anima ſe conformat illi quod amat, & dum ſe amat ſe ſibi conformat, & quia à ſe non habet ut ſit & uiuat: non ſe amat quando ſe amat. Sed ſi Deum amat à quo habet eſſe & uiuere, cuius eſt imago, & non ſe amat ut illum magis amet, tunc ſe amat. Non poteſt autem anima Deum amare, ſi non in ipſa ſit forma Chriſti, qui ſolus nos inſtruit uerbo & exemplo, quomodo Deum patrem amare poſſumus, ſcilicet per eius formam & imitationem. Et ideò id quod in Chriſto credimus, ſcilicet obedientiam uſq; ad mortem, in nobis ſi ſenſerimus: tũc formatur in nobis Chriſtus, & accipimus formam filij Dei, per quam ad gloriam patris pertingimus. Quomodo autem in nobis ſentimus Chriſtum in cruce? Sicut enim qui crucis patibulo affigitur, iam non præſentia contemplatur, nec de ſuis cogitat affectionibus, non pro craſtina die, ſollicitudine, curaq; diſtenditur, nec concupiſcentia commouetur, nulla ſuperbia, nulla æmulatione contẽtioneue ſuccenditur, ſed dũ adhuc ſpirat in corpore, cunctis elementis credit ineſſe defectum: illuc præmittens ſui cordis intuitum, quo ſe ire non dubitat. Ecce qui ſic ſentit cum Chriſto crucifixo, ille cum ipſo crucifixus, non ſolùm à uitijs, ſed ab elementis huius mundi ibi habet oculos fixos, quò ſe ſingulis momentis ſperat migraturum. Talis completè obedit, & hæc eſt obedientia conſummata.

Sermo in paraſceue.

ARticulus. Crucifixus etiam pro nobis ſub Põtio Pilato, paſſus, & ſepultus eſt: eſt quintus articulus fidei, qui ſancto Ioanni aſcribitur. Ipſe qui ſolus inter Apoſtolos præſens fuit, & omnia uidit, quæ circa Chriſtum in paſsione acta ſunt: hunc fidei articulũ rectè ſymbolo addidit Apoſtolico. Loquamur igit ad ipſum Deo dilectum Apoſtolũ cordialiter, ſupplicantes ut nobis referat quid in his

in his uerbis uelit. Et conſtituamus matrem miſericordiæ Mariam noſtram aduocatam, ut ipſa noſtro nomine loquatur & Ioanne ei reſpondente, informemur de ſingulis quæ hodie geſta ſunt. Aloquamur igitur Mariam deuota prece, ut accipiat dicentes: Cum tu ſis mater illa quæ Θεοτόκος nominaris, ſcilcet mater Dei ſeu uerbipara, & ſis homo, ita quod filius tuus Ieſus a te nomen habeat, & filium ſe hominis in laudem tuam frequenter nominauerit, quem uſq; ad ſepulturã non deſeruiſti, & ſcias nos hodie anniuerſarium mortis filij tui agere, & in eius gloriam optare poſſe oculo interno ipſum in ſua paſsione, quam pro noſtra redemptione pertulit uidere: ſume tibi hoc onus pijſsima mater, ut te interrogante, Ioannes tuus nobis cuncta deſcribat. Maria. Digna eſt hæc petitio uoluntaria condeſcenſione. Hoc enim deſidero, ut filij mei charitas cognoſcatur, quam tunc maximè oſtendit, quando ipſam animæ ſuæ prætulit. Eccleſia. Noſti mater clementiſsima, quàm neceſſarium ſit noſtræ ſaluti, cognoſcere uitam filij tui, in cuius uita eſt omnium uiuentium uita. Timemus nos ne rememoratio nobis neceſſaria, in te cõpaſsionis uulnera reuocet. Vellemus quæ noſtræ ſalutis ſunt, ſed nollemus acerbiſsimum penetrantis gladij dolorem, denuò noſtri cauſa uirgineũ atq; ſimul maternũ cor tuum abſorbere. Maria. Memoria doloris parturientis, eſt uiſo filio uiuo gaudioſa. Nõ eſt mihi moleſtũ audire uoces cõpaſsionum, quas uos deuoti emittitis, imò ſupra omnia delectat, cũ hodie cedat in ſalutem ueſtram, & in gloriam filij mei. Sum amodo dono filij mei impaſsibilis naturæ, ipſe enim qui per mortem naturam quã à me ſumpſit ad impaſsibilitatem perduxit, meã naturam in ſe fecit impaſsibilem. Ita & uos, quàmdiu non exuitis hanc mortalem naturam per mortem, paſsibiles eſtis, & cõpati poteſtis filio meo: cuius paſsione uos qui ei compatimini, de corpore mortis liberati, ad eius ſimilitudinẽ reſugetis, & impaſsibilem induetis naturam. Hoc faciet mors filij in uobis, ſi uos reperiemini per cõpaſsionem in ipſa. Eccleſia. Intelligimus mater pietatis, memoriam mortis Ieſu ut cõmoriamur, neceſſariam omnibus ad aſſequendam impaſsibilitatem. Maria. Rectè intelligitis. Nam etſi filius meus ſemel mortuus eſt, ſemper tamen hanc acerbiſsimam mortem, oculis fidelium uult eſſe præſentem, ut ea commorientibus, ſemper uitã mere ãtur. Qui enim filio Dei commoritur, ille eidem conuiuit: ſocij paſsionis eius, ſunt & ſocij conſolationis. Nulla mors meretur ęternam ipſam uitam, niſi mors Chriſti immaculati, quæ per ipſum ad hoc eſt deſtinata, ut omnibus qui commoriuntur, uitam participet. Nam æterna uita quæ eſt ſpiritualis, omnes participes uiuificat: ſicut iuſtitia omnes participes iuſtificat, et omnia opera meritoria uiuificat ſeu ſaporificat. Sicut enim ſine ſale eſt omnis cibus quamquàm pretioſus inſipidus: ſic filius meus ſal terræ mortem ſubijt, qui eſt ſal omnem mortem martyrum ſaliens & ſapidam faceins. Eccleſia. Dicito quæſumus mater gratiæ, quomodo compati debeamus, & commori ſaluatorię? Maria. Credere debetis primum filium meum eſſe & filium Dei, qui morte meruit uitam omni ad ipſum accedenti, & ſe ei ſumma fidelitate unienti. Hi enim qui fidelitate ſumma ei conſtringuntur, tranſeunt in unionem meriti, quia ſunt membra eius fidelia: gaudent enim filij, de acquiſitis per meritum patris. Fidelitas autem depoſcit, ut ſit integra & uera uſque ad mortem. Si igitur filius Dei uſque ad mortem fuit fidelis, & cum illa morte meruerit fidelibus ſuis liberationem à morte æterna: rectè mors eius omnibus liberatis imprimitur, ut portent in iugi memoria hoc excellentiſsimum fidelitatis opus, magno affectu. Ita quod deſiderent, poſſe ſuam fidelitatem erga liberatorem omni eis poſsibili modo oſtendere: hoc pro ſumma gratia habere, quod mors Chriſti in ipſis ad honorem eius renouetur. Eccleſia. Compaſsio igitur debet eſſe læta. Maria. Vtique uoluntarium non eſt ſine hilaritate, licet caro ſit infirma: promptitudo quæ in ſpiritu eſt, lætitiam oſtendit. Concurrebat in paſsione filij mei, ſumma lætitia ſpiritus, cum ſumma triſtitia ſenſus: uoluntas carnis noluit mori, ſed abhorrebat plus mori, quàm aliqua cuiuſcunque morituri hominis uoluntas, quia ſcientiam habuit mortis. Voluntas rationis habuit ſummum moriendi deſiderium ad mortem, quia ſciuit, per ipſam Deo & proximo ſe ſummè poſſe placere. Senſus enim qui eſt de hoc mundo, hic queſcet: ſpiritus qui eſt

Dialogus de paſsione. Eccleſia.
Maria.
Eccleſia.
Maria.
Eccleſia.
Maria.
Eccleſia.
Maria.
Eccleſia. Maria.

de cœlo,non potest nisi in cœlo quiescere.Sed cum spiritus qui dat esse nobile & ui tale sensui hominis, per separationem à corpore mortem causet quoad corpus, quod uita priuatur,quæ est delectatio eius: ideò maximè tristatur anima sensitiua, gaudet autem spiritus,qui per mortẽ illam transit ad suã uitã: Et quia nemo securus est,quod spiritus suus trãseat de morte ad uitam,nisi ille in quo est spiritus filij Dei, qui est uictor mortis:ideò illis demptis,qui habent arrã certitudinis mors omnibus
Ecclesia. amara est.Ecclesia.Quæ sunt nos ad mortis Iesu memoriam ducẽtia? *Maria.* Omnia Ecclesiæ instituta.Nam Baptismus,Eucharistia,& alia sacramenta quę in se habent mortem Christi in merito& uirtute,scripturæ,picturæ,imago Crucifixi in omni Ecclesia,in biuijs,in oratorijs,historia passionis,& uiuus sermo prædicatoris, qui proposita sensibili forma transfert ad intellectualem animæ capacitatem,ubi infigit uirtutem meriti redemptoris,& inflammatur anima ad dilectionem saluatoris, & fit
Ecclesia. Christiformis:ita ut in ea iugis sit Crucifixi amoris læta memoria. Ecclesia: Vt igitur in nobis hæc memoria generetur,euangelizet Ioannes,& te ipsum dirigente,in
Maria. nobis crucifixum imprimat. Stamus enim attenti quasi auidissimi, ut per auditum
Ioannes. capiamus uerbum salutis.Maria.Loquere igitur dilecte Ioannes? Ioannes.Iube ma-
Maria. ter quid uelis Maria.Dicito primum de misterijs crucis aliqua,ut sapidior fiat histo-
Ioannes. ria.Ioannes.In paucis omnia crucis mysteria tetigisti pijssima mater. Sed quia tibi placet ut ipsa resumam pareo libens,ita ut tu quæ es mater uerbi incarnati dirigas, & obscura mihi clarifices Primum scitote uos fideles,duplex regnum esse naturę rationalis,quæ sola regit,quia libera gaudet uoluntate:unum est regnum huius mundi,& est positum in maligno,quia malignus ei dominatur: Aliud est regnum cœli, quod fuit in hoc mundo incognitum, sed est per Christum euangelizatum.In primo regno:Iste mundus est finis omnis religionis & uirtutis, & est uita temporalis. In secundo regno scilicet cœli,finis est Deus,& est uita æterna. In primo regno non promittuntur nisi sensibilia,& delitiæ sensibiles.In secundo, non promittuntur nisi intellectualia,& delitiæ intellectuales.Sed ueniens de regno cœli, uerbum caro factum,illa quæ fuerunt penitus mundo incognita reuelauit,scilicet:quod natura rationis,non haberet finem & beatitudinem in delitijs huius mundi, sed in delitijs Paradisi regni cœlestis. Quodq; regnum huius mũdi penitus in comparatione ad cœleste,seruitus & miseria esset reputandum: quoniam illa est differentia inter hunc mundum & regnum illud,quæ est uisibilis & temporalis,ad inuisibile & æternum. Hoc fuit omni generi humano nouum,& priùs inauditum Dicebat autem magister multa ad capiendũ hoc,admonendo ne diligeretur iste mundus,& quæ in eo sunt, eò quod bona quæ apparent in eo,non essent nisi apparentia & erronea,ueritate & æternitate carentia.Sed bona regni cælestis,essent æterna & uera,& prestarent fœlicitatem et lętitiam sempiternam.Cumq; mundus iste non posset capere euangelizationem,quia ea quæ spiritus sunt non intelligeret,tanquam ea quæ nec audiuit nec uidit,nec concipere posset:tunc misericordia motus uoluit finem inducere, per quẽ id quod non cognoscitur,attingitur.Et dixit fidem ad omnia pertingere,& quod ipse de cœlo ueniisset,& illa quæ ibi apud patrem suum Deum uidisset, hic enarraret, & sibi uticq; credendum,quia ueritas esset,& filius seu uerbum Dei.Et ostendit se in potestate & uirtute Deum,Dei filium,per mira opera quæ supra hominem sunt,dicens.Si mihi non creditis,credite operibus quæ Deus pater qui in me est, & me ad uos misit,pro uestra operatur us salutæ: qđq; credenti nihil est impossibile,quia qui Deo credit,decipi nequit cum sit uerax & fidelis in promissis.Et quod ipse esset dator uitæ,ostendit in resuscitatione mortuorum,& maximè Lazari, promittendo se daturum uitam immortalem sibi credentibus, quoniam ipse esset uerbum Dei,per quod Deus fecit omnia quæ in cœlo & in terra sunt. Ideò non dubium, cum ars & scientia sit omnipotentis Dei,quin possit efficere uitam illam in credentibus. Declarauit autem,quod sicut sensibilis uita consistit in sensibili refectione esus & potus:sic spiritualis intellectualis uita,in spirituali refectione,quæ est refectio sapientię Nam sapientia intellectum uitalem uiuificat, & quod ipse esset hæc sapientia, seu

uerbum

uerbum patris omnia uiuificantis. Quare affirmabat illam uitam beatam in cognitione esse Dei, & sui uerbi: quodq; uerbum seu filius, solum cognosceret patrem, & nemo alius nisi filius reuelaret. Sicuti nemo cognoscit sapientiam alicuius doctoris, nisi mentalis eius conceptus seu uerbum, & uerbum seu genitus conceptus, induens sensibilem uocem reuelet patrem. Sic fuit omne studium Christi, transferre hominem de sensibili delectatione ad gustum dulcedinis, quem spiritus habet in apprænensione uiuificantis ueritatis: & aperuit scripturas diuinas, quæ in sensibili litera habent illum spiritum ueritatis, animam immortaliter pascentis. Et quòd non esset error seducens ad mortem spiritus, nisi in superficie & cortice: spirituali autem intellectu, esset ueritas & dulcedo. Quodq; nemo posset ab errore, in quo iste mundus longe à ueritate positus est, liberari, nisi per receptionem sermonis sui, tanquàm sermonis filij Dei seu uerbi à Deo missi, ad illuminandas tenebras mundi. Ac quòd spiritus erroris, qui captiuum tenuit humanum genus, qui est & spiritus tenebrarum spiritualium, non potest expelli, nisi per lucem spiritualem uerbi Dei, & solùm uerbum Dei habet uirtutem fugandi mortem, quæ obtenebratio est spiritus, per ostensionem suijpsius & patris. Nam ostensio lucis in fonte ueritatis, sic pellit ab intellectu tenebras mortales ignorantiæ, sicut solaris lux tenebras sensibiles. Et hoc inter est, quia illuminatio uiuificans spiritum, est manens, quia in se conuertit spiritum. Sicuti sapientia seu sapida scientia, in se animam conuertit, quam sapore suo delectabiliter pascit: non temporaliter, nam est cibus qui non perit. Vnde spiritus ex eius uirtute, semper plus fortificatur, & uiuificatur, ideò præstat immortalitatem. Non sic de cibo temporali & sensibili, ideò animalis natura antiquatur & moritur. Sed cum animæ humanæ, propter infectionem ab origine contractam, & longam continuationem, non essent aptæ ad expellendum spiritum erroris, à sua antiquata passione, & seipsas mundandum cum carerent iustitia, quæ sola iustificat spiritum, ad capacitatem illus beatitudinis immortalis (In maleuolam enim animam, non introibit sapientię spiritus) ideò ad finem ut suam legationem iuxta patris desiderium compleret, constituit se purgatorem animarum per meritum mortis, ut purgatis animabus, uitam suam diuinam regni cœlorum, posset communicare. Sed ad assequendam hanc purgationem, quæ consistit in abluitione peccatorum, seu infirmitatum spiritualium, prædicauit necessarium esse, quod spiritus se ad capiendam purgationẽ adaptaret. Et docuit quod hæc præparatio fieret, si quis ipsum imitaretur. Si scilicet ad uirtutes Christi respiceret, quæ uerbo prædicaret, & opere ostenderet, & illas imitaretur: sectando mititatem, humilitatem, patientiam, ueritatem, misericordiam, pacem, fidem, charitatem, iustitiam, & cæteras huiusmodi, quæ sunt fructus spiritus. Tunc enim uoluntas quæ est spiritus, se conformando uoluntati Christi, & ostendendo hoc per opera uirtutis, pararet se ad receptionem meriti liberationis, & ad unionem cum spiritu uitæ Christi. Mortales enim uirtutes in anima habituatæ, ipsam ad immortalis uitæ receptionem disponunt. Nam quando ad talem obedientiam ueniret spiritus, ut in eo non uiueret nisi uirtus & uoluntas Dei, & mortua esset uolũtas propria, quæ est carnis & huius mũdi: aptus esset ad motũ uitæ diuini spiritꝰ. Quòdq; ille homo, qui sic ad spiritum perueniret, obseruaret mandata Dei in diligendo Deum & proximum, & præferret dilectionem Dei & proximi, suæ uitæ sensibili. Et sic esset dispositus, quod ipsum diuinus spiritus perpetuè inhabitaret. Vnde omnia hæc sua documenta dilectionis Dei & proximi, in seipso ostendere uolens, mortem elegit, dum esset innocens: ut quantùm Deum diligeret, propter cuius obedientiam mori uoluit, & quantùm hominem diligeret propter cuius salutem obijt, ostenderet. Sunt igitur omnia diuina mysteria, in crucifixione innocentis Christi complicata. Nam sic est Deus diligendus ex tota uirtute animæ, ita quod omnia, & uita ipsa pro nihilo ad eius gloriam ostendendam, est habenda. Sic proximi saluatio spiritus, tam est diligenda, quod temporalis despectuosissima mors, est propter tantum bonum proximi, nihili facienda. Meruit innocentissimi Christi mors, uitam ipsam æternam, quæ iustè ei datur, cum ob solam dilectionem Dei & proximi passus

sit,non ut lueret peccatum,quod in eo nihil habuit:aiebat enim appropinquans passioni,quomodo seipsum sanctificaret,seu immolaret pro Apostolis & omnibus fidelibus,& quòd princeps mundi huius qui occupabat hominem, ejiceretur foràs. Et quanta esset bonitas patris,innotesceret & claresceret,qui creauit hominem ut ei ostenderet gloriam suam,& non pepercit filio suo,sed tradidit eum pro liberatione hominis. Et quanta bonitas filij,qui seipsum impendit pro homine, in quo se filium Dei ostẽdit. Data est igitur filio hominis uitæ potestas,ob meritum dilectionis perditæ uitæ. Vnde in hac morte quæ per solam dilectionem causata est, data est Christo ipsa uita æterna pro merito,quæ mortuos omnes in corpore & spiritu,fide & uirtute dispositos,potest æternaliter uiuificare,sic ei data est uita ipsa spiritus pro merito. Sicut si Deus alicui Solem istum uisibilem pro merito dedisset: talis haberet in possessione seu potestate,uirtutem illuminantem & uiuificantem omnem sensibilem,lucis & uitæ capacem naturam. Habet igitur Christus uitam spiritus in sua potestate,tanquàm iustus possessor & hæres regni uitæ: ipse enim solus impleuit legem,quæ uitam promittit,& in hac lege ipse Christus fuit promissus. Nam quòd quis posset Deum diligere & proximum,ita scilicet perfectè sicut lex præcipit: non fuit possibile nisi filio Dei,qui scit & cognoscit patrem & uitam æternam. Promissus est igitur Messias in lege,& in Prophetis de eo scriptum est. Vnde spiritus legis est Christus. Et quia lex uitam promittit ipsam seruanti,Christus est ille cui regnum uitæ promittitur. Tanta igitur est in morte Christi dilectionis intensitas ostensa, quod nulla maior possibilis est,quoad Deum & proximum. Et ideò cum in se includat omnem possibilem dilectionem,omnem includit legis adimpletionem, & omnem eius obseruantiæ promissionem. Ipse est igitur sponsus, qui habet sponsam,& delitias spiritus. Vnde patet quòd sicut nulla anima potest esse iusta, sine iustitia iustificante: sic nec uiua, sine illa uita uiuificante, nec aliud est iustificatio, quàm uiuificatio. Ita Christus, est per meritum suæ mortis iustitia iustificans, & uita uiuificans omnes fideles Christiformes. Vnde qui in luce ambulant sicut ipse, illos sanguis eius mundat ab omni peccato: illi enim sunt proximi eius,pro quibus mortuus est,pro quorum salute tradidit se in mortem. Nulla autem mors cuiuscunq; potest ipsum mundare,quia nemo dedit sibijpsi esse. Et nemo potest seipsum qui mortuus est resuscitare,et esse causa suæ salutis,aut denuò generare ut uiuat omnis enim peccator mortuus,non habet unde mereatur uitam. Nemo autem potest ueraciter dicere,se sine peccato esse:sed qui dixerit se peccatum non habere,mẽdax est. Quare sola mors Christi innocentis,qui seipsum pro nobis cruci obtulit, est iustificans capaces qui in ipso manet,& ij sunt qui ambulant ut ipse. In eo charitas perfecta in morte ostensa docet,quod in charitate ambulantes ipsum sequendo, filij Dei sunt,hic in spe,& cum apparuerit post mortem in re, quia similes ei erimus. Docent mortis Christi mysteria, quomodo mandata Dei, scilicet dilectio Dei, & similis huic scilicet dilectio proximi,seruari debeant, ut perfecta sit charitas. Et quomodo sic seruans & faciens uiuet. Et non est longè regnum cœlorum,sed est in uia,quia Christum qui ducit ad regnum,imitatur. Nemo unquam adimpleuit legem quæ in dilectione consistit,nisi Christus,qui non uenit soluere legem,sed adimplere,Hæc est perfecta charitas,quæ in morte Christi apparuit,quæ meretur ipsum regnum uitæ æternæ. Et cum nemo possit ad illam charitatem perfectam, quæ uitam promittit æternam,peruenire,cum non sit qui faciat bonum quo non est melius, usque ad unum qui est Christus:ideò ipse est solus qui perficit,& supplet id quod omnibus deest,& de eius plenitudine omnes accipiunt. Et quia meritum passionis, est hæc uita & thesaurus:ideò dici necesse est,per crucis mysterium omnes saluari qui saluantur. Idcirco in symbolo Apostolico posui,quod Christus pro nobis sit crucifixus,Maria:Dicito Ioannes,quomodo est uita manens in fidelibus,filium meum sequentibus:Ioannes. Aeterna uita,est regnum patris,quod pater dedit filio,et est lux uiua sapientiæ seu charitas:manens in filio, manet in ipsa luce, seu in uita patris. Nam hæc promissio,quòd qui manet in charitate,ille in Deo manet. Qui est in for-

ma

ma charitatis Christi,in Christo manet. Christus est filius patris:q̄ui in Christo manet,filius Dei est per formā Christi in quo manet:ideò et in patre,quia filius in patre, & pater in ipso,quia pater in filio:& hæc est uita æterna. Qui confitetur filium,habet patrem:qui negat filium, negat patrem. Formata fides,est confessio uitam præstans. Nam charitas quæ format fidem, est charitas Christi, est sola perfecta:forma formans perfecta est. Vnde ut concludam hanc partem, scimus quoniam filius Dei uenit, & induit carnem, & mortuus est pro nobis, & resurrexit pro nobis à mortuis, & assumpsit nos, & dedit nobis sensum ut cognoscamus uerum Deum, & simus in uerò eius filio Iesu Christo: hic est uerus Deus, & uita æterna. Maria. Satis nunc enodasti dilecte Ioannes, causam aduentus filij mei in carnem, & cursum eius usque ad mortem, quodq; mors crucis clarificat ipsum, & esse illum qui in lege & Prophetis promissus est, in quo omnes benedicuntur & uiuificantur. Et quod ipse morte intercedente, est mediator omnia pacificans, & ad perfectum perducens, ipse est iustitia Dei & hominum, ideò mediator pacificans. Est iustitia Dei patris, nam omnia patris promissa, adimplentur in ipso: ipse ostendit patrem iustum, fidelem, & ueracem: ipse est iustitia hominum, in cuius iustitia omnes iustificantur. Et hæc iustificatio, per mortem crucis consummata est. Quomodo autem ad mortem peruenerit, expectat populi deuotio à te audire. Ioannes. Quæ uidi & in memoria teneo, te matre misericordiæ admonente recitabo. Timeo autem uehemēter, recitationem meam frigidiorem calore claritatis, quoad Christum passum,& mitiorem maleuolentia ipsum persequentium, non satisfacturam feruori tui desiderij,& saluti expectātis populi,nisi tua suppleat charitas. Maria. Adero & succurrā. Ioānes. Oro primum auditores,ut hac fide attendant, quod Christus legatus charitatis, omnia præordinata exequtuus est absq; defectu ita quod impossibile est meliùs fieri potuisse. Si igitur intendebat pater, quod filius sua morte liberaret à morte humanum genus, talem subijt mortem filius, quæ in se omnium qui liberari debent, mortis pœnam, in sua intensitate doloris complicaret:ut omnis qui mortem iustè pati debuit propter legis transgressionem seu inobedientiam, in morte Christi satisfaciat, etiam si pœnam infernalis supplicij pati debuisset. Intensitas igitur doloris Christi, qui nostros dolores portauit, & qui condemnationis sententiam in se sumpsit,& chirographum cruci affixit ubi satisfecit,tanta fuit,quod nemo ipsam sufferre potuisset, nisi in quo charitas perfectissima, quæ potuit sola esse in filio Dei. Vnde quæcunque pœna aut scribitur aut cogitatur,minor est illa satisfactoria pœna,quam Christus passus est. Habuit igitur scientiam mortis, & omnium pœnarum, omnium qui pœnas pati possunt, & quod sensibilem naturam, corpus tale & tam nobile, quod omni alio intensiùs pati potuit. Et in illo genere pœnæ,quo nullum acerbiùs, despectuosiùs & turpiùs,loco,& tempore,& congregatione omnium qui ad augendum dolorem spectando intererant, & quæque talia quæ excogitati possunt ad augmentum doloris,ut esset mors consummata: nulla misericordia, nulla pietas, in ludæis, & in ministris,& tortorib. Ista de ipso Esaias scripserat,scilicet quod uir ultimus dolorum,sciens infirmitatem, innocens nostra peccata portans. Et hæc sit fides audientium, ut sciant acerbitatem pœnæ non esse expressibilem. Et quando aliter unus aliter alius ipsam exprimere nititur, in hoc non est error quasi excedatur, sed semper minus dicitur, quàm dici deberet. Maria. Optimè dicis Ioannes. Nam quomodo posset mea compassio, quæ fuit in filio meo passio, exprimi per alium: cum nec ipsam ego exprimere potuissem. Sed satis sit ut quisque pro sua deuotione & dilectione ad filium, conceptum quantò potest passioni acerbissimæ, fabricet conformiorem. Prosequere igitur. Ioannes. Inchoemus igitur, & primum considerem us, quomodo resuscitatio Lazari facta est de uiro nominato, & prope Hierusalem,& de quatriduano, & modo mirabili, palam Iesu clamante, Lazare ueni foras, fecit Iudæos sollicitos ut de nece Christi cogitarent: quia uiderant multos abire, & credere Christum filium Dei,seu Messiam. Et quoniam nequa quàm fuit eis persuasuasibile quod non esset Deus, uirtutes quas Christus ostendebat, adscripserunt

Maria.

Ioannes.

arti magicæ & maligno. Ideò concilio inito, prophetante Caiapha pontifice, expedire quòd unus homo moriatur pro populo, ne tota gens periret: capta est conclusio, quòd Christus moreretur in Hierusalem, extra quam non capit mori Prophetam, opportunitate ad hoc data. Ecce mirabile mysterium. Expediebat Christum mori, ut clarificaretur, & glorificatus seu clarificatus in exaltatione crucis, ad se traheret omnia. Iudæi uerò memoriam eius de terra delere proponentes, dictum Caiphæ ad suum propositum seruire credentes, sequuti sunt ipsius consilium. Christus uoluit mori, sed eo ordine ut moreretur quasi condemnatus. Et quoniam iustus quando ut condemnatus moreretur, tunc perderet Sathan omnem iustitiam, quam sibi in filios Adæ uendicabat, quia in ipsam iustitiam peccando, perderet iustitiam: sicut abusus priuat preuilegio abutentem. Sinebat Christus ista omnia sic fieri, quia suo proposito non aduersabantur: imò sic oportebat fieri, ut scilicet à Iudæis & gentibus, Deo in sacrificium pro omni gente offerretur, uti Caiaphas prophetabat, ut tota gens non periret, mira sunt ista. Intendebant à deceptione liberari, ideò Christum obtulerunt, & gens consequuta est liberationem, à deceptione principis mundi. Sathan seipsum decepit: procurauit Christum mori, ne perderet principatum, & per hoc perdidit. Deinde alia causa, cur Iudas factus est traditor, subsequuta est. Nam ante sex dies paschæ, Iesus ueniens Bethaniam, dum esset Lazarus secum in cœna, & plures qui conuenerant etiam ad uidendum Lazarum: Maria Magdalene attulit unguentum prætiosum, nardi pistici spicati, & fracto alabastro in quo erat fudit super caput eius, & odor impleuit totam domum. Id agente Iuda, indignati sunt discipuli de perditione tam pretiosi unguenti: potuisset enim uenundari multo ad usum pauperum. Hæc persuasit Iudas, ut de pauperibus discipuli loquerentur, licet ipse de ipsis non curaret, sed fur erat, & partem recepisset, si unguentum uænundatum fuisset: portauit enim loculos. Aestimabat autem se ex decima triginta argenteos habuisse, & statuit Christum tradere Iudæis pro illis triginta argenteis. Quomodo autem Christus & se & Mariam excusauit, clarum apud uos arbitror. Deinde altera die, quando Christus ut rex & sacerdos populum uisitare proponens, uenit Hierusalem super asinam, & turba atque discipuli cum pueris Hebræorum reuerentiam Christo ut Dei filio impendissent: Pharisæi indignati accesserunt Christum, ut compesceret à laudibus discipulos, & alios. Quibus Christus respondit, quòd si ipsi tacerent, lapides clamarent. Et eiectis nummulariis de templo, in zelo domus Dei, curatis multis infirmis, rediit Bethaniam. Ex his aucta est inuidia Scribarum & Pharisæorum contra eum. Altera die secunda feria mane rediens in templum, tentatus est per adductionem adulteræ. Et Apostolis qui ad eum deferebant esse gentiles, qui ad festum conuenerant, ipsum uidere desiderantes, respondebat: quomodo hora clarificationis aduenit, & hoc pater de cœlis contestatus est. Dixit autem quomodo clarificari deberet per mortem, similitudinem sumens de grano tritici, quod morte sua extendit multiplicatiuam uirtutem, quòdqûe ipse si exaltatus à terra fuerit, omnia ad se traheret. Iterum de sero Bathaniam rediit. Erat enim castellum Lazari & sororum in pede montis Oliueti, quindecim stadiis, seu duobus penè miliaribus distans ab Hierusalem. Maria. Sine ut clarificationem de qua filius meus loquutus est, gentilibus audientibus exponam. Omnia quæ beatificant animam, sapientia, seu sapida scientia sunt. Ideò summa beatitudo consistit in cognitione optimi, scilicet Dei & legati sui, filij mei. Et claritas est notitia clara, & talis quòd est cum laude, & dicitur gloria à claritate. Notitia enim Dei & filij eius, quæ excitat laudem est, quam Christus reuelare uenit. Et maximè illam in morte ostendit, ubi charitas quæ Deus est eam manifestauit. Et ibi ipse clarificauit patrem, ob cuius obedientiam mortem subijt: & pater clarificauit ipsum esse filium suum, qui non potuisset tantæ uirtutis esse, quòd mortem talem ob charitatem subijsset, nisi fuisset filius Dei & charitatis, quæ Deus est. Ecclesia. Gratias agimus tibi uirgini uirginum, quæ secundum nomen tuum quod est Maria, nos illuminasti. Quæsumus ut

magis

magis illumines, quomodo æterna uita ſit in cognitione. Maria. Intellectualis natura, eſt quæ cognoſcit ſeu intelligit. Intelligere, eſt intus legere ſeu colligere. Quando igitur natura intellectualis, intelligit illa quæ ſunt corporalia, non in ſe colligit corpora, quæ non poſſunt illabi ſpiritum: intellectualis enim ſpiritualis eſt naturæ. Sic dum intelligit calorem ignis, non efficitur calidus, non enim immutatur per illa, ſicut ſenſus per illa immutatur, quando ſentit, quia in ſe illa non colligit: ſed ſpecies ſibi fabricat, & phantaſmata in ſimilitudinem corporalium, per quæ intelligit corporalia. Quando uerò diuina intelligit quæ ſunt ſpiritualia, & naturæ eius illabi poſſunt, tunc illa intra ſe habet & colligit: illa enim uti ſunt, illabi poſſunt ſpiritui intellectuali. Et ideò intellectus non intelligit diuinam ſapientiam, per phantaſmata aut ſimilitudines, eius, ſed per ipſam: quia reperit ſapientiam intra ſe: & niſi intellectus habeat ſapientiam in ſe, non poteſt ipſam intelligere. Et eo ipſo quòd intelligit, eſt ſapiens, ſic de uita, ſic de charitate, & uirtutibus diuinis. Intellectus igitur eoipſo quòd cognoſcit uitam diuinam, habet in ſe uitam illam. Et ita eoipſo quòd ītelligit uitam, eſt uiuens. Habet igitur in ſe Deum, quando ipſum intelligit; & Chriſtum, quoniam ueritatem intelligit, quia eſt ueritas: & charitatem habet, quæ eſt uiuus diuinus calor, quando charitatem intelligit. Vnde patet quòd cognitio Dei, & eius filij, eſt intra ſe habere omne deſiderabile, & meliùs quàm cogitari poſsit. Et hæc eſt beatitudo, quæ niſi habeat̄, concipi aut intelligi nequit. *Eccleſia* Eccleſia: Meritò Maria nomiaris, & mater lucis fideles illuminantis. *Maria.* Maria. Proſequatur nunc Ioannes narrationem. *Ioannes.* Ioannes. Feria tertia iterum redijt ad templum, et principes ſacerdotum interrogabant eum, in qua poteſtate hoc faceret: ſed ipſe alia quæſtione illis propoſita, ad quam non reſpondebant, ſe ſimiliter excuſauit. Et parabolas plures propoſuit, ſcilicet de duobus filijs, quorum unus iuſſus intrare uineam, uerbo renuit, facto paruit alius contrario modo. Aliam de cultoribus uineæ, in qua aperuit ſe non ignorare, quomodo filium & hæredem occidere uellent, ut aſſequerentur eius hæreditatem, & non intelligebant: quomodo ex morte filij hæredis, fierent multi cohæredes. Dixit etiam de inuitatis ad nuptias. Et tunc acceſſerunt phariſæi petentes, an Romanis capere tributum ab eis liceret. Quibus oſtenſo ei numiſmate, ſic reſpondit: quòd tam Deo quàm Cæſari ſua cuiq; iura ſeruarent illæſa. Deinde expoſuit magnum mandatum, & dilectionem proximi. Et quòd proximus fuit Samaritanus, uolens dicere illum eſſe inter omnes abſolutè proximum, qui liberat à morte animæ, & in hoc ſe in nomie Samaritani propalauit. Dedit etiam intellectum de Chriſto, quem Dauid nominat Deum ſuū. Redarguebat phariſæos de falſa doctrina, ambitione, crudelitate, hypocriſi, auaritia, & ſuperbia. Et recedens de templo dixit eis: non me uidebitis, donec dicatur benedictus qui uenit in nomine Domini. Et poſt egreſsionē oſtenſo ei opere mirando templi, ea quę erant futura prędixit, quomodo ſcilicet ueniret dies euerſionis, in quo non remaneret lapis ſuper lapidem. Rediens Bethaniam dixit: Scitis, quia poſt biduum paſcha fiet, & filius hominis tradetur.

Nota quod quàmuis de Pilato ſint aliæ hiſtoriæ, ſcilicet quomodo ſeipſum interemit, tamen Tertulianus in Apologetico ſuo, dicit ipſum factum Chriſtianum, & geſta mortis, reſurrectionis, & aſcenſionis Chriſti ſcripſiſſe Tiberio. Cuius hæc ſunt uerba. Pilatus iam pro ſua conſcientia Chriſtianus, Cæſari tunc Tiberio ſuper Chriſto nunciauit. *Pilatus.*

Ex ſer. Deſcendit ad inferna.

RAtionis eſt ut obediat uerbo Dei & credat ei, à quo habet id quod eſt. Dico de uiua obedientia. Nam obediētia quæ eſt ex timore, non eſt uiua. In rationali natura libera, obediētia in timore coactio eſt, & ſeruitus non libertas. Obedientia uiua, non eſt niſi ex amore. Vnde obediētia perfecta in rationali ſpiritu, eſt amor pfectus. Quare in perfectè obediēte non reperitur aliqua ratio, niſi amor. Hinc lex obedientię, non eſt niſi rationalis amor, ſeu dilectio, quæ lex complicat omnem rationalem uiuendi modum. Amor enim delectabilis uita eſt. *Obedientia.* *Amor.*

Id quod rationalis ſpiritus maximè diligit, eſt uita: id quod in ipſa rationali natura maxime uiuit, eſt amor quem obedientia oſtendit. Vnde rationalis amor, eſt ut ametur fons ille, unde habet uitam, rationem, & amorem: quia amare fontem uitæ, eſt uiuere in lætitia. Et hic amor per maximam obendientiam oſtenditur, quam omnes uirtutes conſequuntur. Vnde ille rationalis ſpiritus uiuens, in charitate, eſt bonus, & non niſi bonum facit, omnia diligit, nihil odit, & non uult malum alicui: ſed ſe poſſe pro ſalute cuiuſq; poſſe in Dei ſui laudem, impendere optat. Viſitat autem uerbum, rationalem ſpiritum, qui rationalẽ ab eo recepit ueritatem: uerbum enim Dei, λόγος eſt, ſeu ratio rationum. An igitur rationabiliter uiuat, & fructificando creſcat, & ad uerbi Dei conformitatem accedat, inquirendo experitur.

Ex ſermone. Miniſtrat nobis fratres.

Paſtor. Sacra ſcriptura.

SIcut ſub diuerſis herbis, pabulum inuiſibile ouium continetur, per quod ſolum ſenſibilis uita paſcitur: ſic ſub uaria ſcriptura, ſpiritus latitat mentem paſcens. Vnde ſpiritualis paſtus uiuificans & illuminans, non deprehenditur, niſi medio Chriſti, qui eſt oſtium uiuum, ſeipſum aperiens pulſanti, & claudens præſumenti.

Chriſtus eſt omnia in omnibus, in paſtore eſt ut paſtor, in ſubdito ut ſubditus & obediens. In paſtore, Chriſtus eſt uerbum Dei, docens præeſſe & præfici. In ſubdito, uerbum Dei docens parere & ſubijci. In diuite, docens humilitatem & miſericordiã, in infirmo patientiam, in iudice iuſtitiam, & ita de omnibus. Nam quicquid uirtutis eſt, docet hoc uerbum. Et pro exemplo doctrinæ, producit humanitatem ſuam, ut homo in ipſam reſpiciat, & ſic uerbo & exemplo paſcatur.

Chriſtus omnia in omnibus.

Paſtor non debet ad ſe reſpicere, dummodo qualitercunq; in paſcendo ea faciat, quæ Deus præcipit paſtori bono, etiam ſi propterea conciperet, ſe in inferno damnãdum. Nam ſi quis tantæ charitatis eſſet, ille utiq; non eſſet damnatus in inferno. Iuſtus enim in inferno, non habet pœnam iniuſtorum. Quare paſtor quantò fuerit maioris charitatis, et paratior magis pati pro grege: tantò maiorem gloriam aſſequetur. Si igitur ſe non curat uiuere, dũmodo ſubditi uiuant, qui ſunt quodã modo corpus eius myſticum: tunc quantò fuerit hoc ueriùs, tãtó meliùs uiuet: quia non ſolũ ipſe uiuet in ſubditis, ſed ipſi uiuent in eo, qui ſuam uitam obtuſit pro eis. At ſi caput habens debilia membra, omnia patitur ut membra ſua ſanentur: tunc ex ſanitate membrorum, quæ per eius paſsionem recuperata eſt, ipſe homo etiam in capite in ſanitate & uita augetur, & caput per triſtititam & paſſionem non recipit niſi gaudium. Quantò enim quis animam ſuam ſeu uitam magis perdit propter charitatem: tantò magis inuenit. Nam quantò magis perdit ex charitate: tantò charitas maior. Quãtò charitas maior: tantò uita ſpiritus maior, quum charitas ſit uita ſpiritus intellectualis. Nã ex notitia Dei, charitas procedit, quæ eſt motus delectabilis ſeu uita, gaudium ſcilicet de appræhenſione. Qui enim Deum noſcit, non hæſitat ei ad ultimum uſq; obediendum, & operatur omnia ex charitate. Vnde actus per quem charitas oſtenditur maior, oſtendit maiorem uitam in ſpiritu. Sic ſpiritus qui ſe dat ad humilitatem ultimam, ut quantum in ſe eſt in nihilum reſoluatur propter charitatem, ille dum uidetur ire in nihilum, tranſit in perfectius eſſe.

Charitas paſtoris.

In notitia quæ filius eſt, eſt pater, qui noſcitur ſeu reuelatur. Et tam ex noto quàm notitia, oritur charitas. Ac ſi abſoluta pulchritudo, quæ in eis quæ non ſunt pulchra per eſſentiam ſed per participationem, per rationalem ſpiritum amatur, filium ſuum unigenitum de eſſentia ſua mitteret, ad reuelandam pulchritudinem ſiue patrẽ ſuum, in ſua ueritate & eſſentia: iſte auerteret rationalem ſpiritum, ab amore participatæ & corruptibilis pulchritudinis, & conuerteret ad amorem ſeu charitatem abſolutæ & immortalis pulchritudinis, cuius natura eſt, quod nunquàm poteſt ſatis amari, quia ſemper amabilior eſt quàm ametur. Ideò ſpiritus ille qui ex amore in amando fortificatur, paſcitur & creſcit unitiuè ſeu adhæſiuè, & æternam lætitiam adi-

adipiſcitur. Et ſicut de pulchritudine, ita de alijs, ſapientia, iuſtitia, aut ueritate concipe: quia ſunt nomina Dei, qui eſt ipſa abſoluta amabilitas, quæ dicitur & bonitas, ueritas, & reliqua id genus, quæ amantur per ſpiritum rationalem. Qui quidem rationalis amor, eſt intellectualiter uiuens, & ad differentiam amoris brutalis, charitas appellatur.

Ex ſermone: Gaudium ueſtrum nemo tollet.

OMnia ſunt in patre ut in principio: omnia in filio, ut à principio creantur: omnia in ſpiritu ſancto, ut ſunt creata. Sicut tempus eſt in æternitate ſeu patre, ut in principio: & eſt in filio, ut in generatione & fluxu: & in ſpiritu ſancto, ut in completione ſeu periodo. *Omnia in trinitate.*

Chriſtus dum aſcenderet ad patrem, euanuit ab oculis Apoſtolorum: & dum recederet ſenſibiliter, uenit ad eos intellectualiter, uti alibi dicit: uado & uenio ad uos. Viſio autem diſcretio eſt, & uidere eſt diſcernere. Vnde uiſio diſcretiua, eſt conſideranda uti res uidetur in figura, uel uti uidetur in forma: uti uidetur in figura, tunc uidetur in extrinſeco, in ſpeculo, & in coniectura, ſicut quum per oculos uidetur, qui figuram capiunt ſeu ſpeciem ſicuti ſpecula: uti uerò uidetur in forma, tunc uidetur in intrinſeco. Primo modo uidetur in imagine & umbra: ſecundo in luce & ueritate. Humana uiſio, ſcilicet quæ eſt diſcretio animata, habet extrinſecum & intrinſecum. Extrinſecum eſt ſenſus, intrinſecum intellectus. Mediante extrinſeco, homo attingit extrinſecum: mediante intrinſeco, intrinſecum. Quando recedit de extrinſeco: tunc deſerit ſenſum, & ſpeculatur circa ueritatem: quando exit de ſpeculatione, uadit ad ſenſibilia. Inter illa ſcilicet extrinſecum & intrinſecum, eſt quædam coincidentia, ubi extrinſecum cum intrinſeco coincidit, quæ poteſt dici opinio, habens lateraliter reſpectu extrinſeci imaginationem, & reſpectu intrinſeci rationem. Eſto igitur quòd homo uideat aliquem, quem putet ſe priùs uidiſſe et nouiſſe: tunc ſi non eſt certus, deſerit extrinſecam uiſionẽ, & intra ſe cogitat uiſione intellectuali diſcurrendo, ut ad nomen ſeu notitiam eius perueniat. Et dum ſic diſcurrit, iterum dimittit ſpeculationem intrinſecam, & intuetur oculo extrinſeco, ut ex figura eius reminiſcatur. Sic intrat & exit, & deſerit uiſionem unam & amplectitur aliam, ut attingat quæſitum. *Itio. Abitio. Viſio.*

Sicut in utero mulier concipit ſemen, de quo generatur animal: ſic in animali uita ſemen rationis creatur, de quo rationalis ſpiritus procedit. Vnde in uirtute uegetatiua, concipit mater ſemen animale, & in uirtute ſenſitiua, concipitur uia creationis ſemen rationale, & in uirtute rationali ſemen uerbi Dei, ſcilicet Chriſtus uia gratiæ, ſeu generationis. Nam quid eſt mulier quæ geſtat in utero puerum maſculum, niſi anima ſponſa Chriſti, quæ Chriſto per fidem eſt deſponſata? & quæ concepit in utero fidei ſemen uerbi Dei, & aluit quousq; Chriſtus in eam uenit ad perfectionem? & non poteſt Chriſtus qui non eſt de hoc uiſibili mundo, ex utero fidei in ueritatem ſeu lucem progredi, niſi per mortem. Nam hæc regio, nõ eſt ueritatis ſeu lucis intellectualis, ſed ſenſus & corruptionis. Egreditur igitur partus uterum ſenſibilis uitæ, quæ eſt umbra rationis, ut liberatus ab umbra tenebroſæ ignorantiæ, ſit in ſua uiua & lucida intellectuali regione. Sicut egreditur de opacitate materni uteri, animal de uegetabili regione in ſenſibilem lucem, in qua ſuo modo proficit & delitiatur. Vnde ſicut hæc ſeparatio à matre & loco tenebrarum, quando fœtus exit uterum, & intrat in hanc ſenſibilem lucem, fit cum intenſiſſimo dolore, quia partus eſt pars uentris: ſic fit ſeparatio animæ rationalis à corpore, cum quo fuit in unitate ſuppoſiti unita. Sed triſtitia uertitur in gaudium: non enim mulier meminit preſſuræ, cum primùm uidet hominem natum in mundo, & cum primùm anima Chriſtum uidet in ſe natũ in mundo intellectuali, non meminit preſſuræ & doloris, propter gaudium. Et quantò magis egreditur hunc mundum de fide in ueritatem Chriſtiformiter, per patientiam & perſecutionem: tantò magis ex hoc gaudium habet, quia tanto reperitur Chriſto ſimilior. Quaſi aurum, quod eſt ex influentia Solis in minera nigra

ra nigra occultatum & cõceptum & per ignem purgatum relinquens ſcoriam nigredinis, reperitur uti Sol lucidum & incorruptibile.

Ex ſermone. Pater ueſter cœleſtis dabit uobis.

Opera intellectus.

SIcut creator omnium eſt purus intellectus, qui de ſe generat ſuum uerbum, ſeu conceptum, ſiue ideam rerum creabilium, & ex ipſo patre qui purus intellectus, & uerbo eius procedit ſpiritus, ſeu uoluntas, quæ mouet ut fiat creatura: ſic fiunt omnia opera intellectualis naturæ: puta intellectus meus uult ſuiipſius ſimilitudinem in nobis formare, concipit primò ſeipſum, generando de ſe uerbum ſuæ intelligentiæ, in quo ſeipſum intuetur, & facit conceptum illum quandam ideam ſeu formam exemplarem, ad cuius ſimilitudinem uult formare naturam intellectualem, quæ eſt in interiori homine noſtro. Et quia hæc forma eſt ei grata, ipſam amplectitur tanquam bonam. Et quia bonum eſt ſuiipſius communicatiuum, tunc oritur motus in uoluntate, & mouet linguam & omnia alia, ut formetur uox quam expiro, in qua uoce ſenſibili & formata, eſt ſpiritus deſideriĳ mei, in quo eſt uerbum conceptus mei, & in conceptu intellectus qui eſt pater uerbi. Vnde in omni opere intellectualis naturæ relucet ſimilitudo creationis Dei. Et uidetur quomodo perfectio requirit trinitatem, ſcilicet patrẽ & filium & ſpiritum ſanctum. In omnibus igitur creaturis, ut ait ſacerrimus Dionyſius) eſt eſſentia, de qua generatur uirtus. Ex his autem procedit operatio, quæ fit per motum. Omnis autem motus dicitur ſpiritus; ſicut aer motus, dicitur uentus, ſeu ſpiritus.

Nulla anima eſt capax ſpiritus illius, niſi tota ardeat in deſiderio impetrandi. Non oritur flamma in lignis uiridibus, niſi eiectis contrariĳs humoribus, & ipſis intensè calefactis: tũc enim ſuperuenit flamma illuminans. Nam quãdiu ſpiritus qui euaporat ex lignis eſt aqueus & terreus, non deſcendit in ipſum flamma, ſed illis impuris uaporibus expulſis, in calido æthereo ſeu aereo ſpiritu qui lignis unitur, flãma quaſi deſurſum emiſſa exoritur, & tendit ad cœlum ſurſum, à quo deſcendit. Hæc eſt (quàmuis diſpar) ſimilitudo, ſpiritus boni in animam deſcendentis, ipſam ſurſum dirigentis, & luce ſapientiæ illuminantis, & calore charitatis calefacientis, & ſemper permanentis, quum ſubiectum eius ſit incorruptibile. Sicuti de Asbeſto lapide dicitur, qui ſemel accenſus nunquàm extinguitur. Indubiè ſi calor in lignis continuatur, tunc augetur, & demum flamma exoritur. Oportet autem importunam diligentiam præcedere, ut habilitetur ſubiectum. Vnde cauſa nunc nota eſt, cur non datur omnib. ſpiritus ille, certè ideò: quia non oritur flamma in lignis uiridibus, quando non ceſſatur ab importuna malorum continuatione.

Signa inhabitantium ſpirituum.

Delectatio eſt ſignum quòd ſpiritus charitatis inhabitat animam. Murmuratio, ſignum inhabitantis inuidi & ſuperbi ſpiritus. Sed pronitas parendi cum gaudio, eſt ſignum boni ſpiritus. Qui uult fieri filius Dei, ille ſequitur Chriſtum, quouſq; fiat Chriſtiformis, & delectetur in uita Chriſti. Ille induit Chriſtum, qui ita facit, & nomine eius petit & accipit. Nemo poteſt à patre quicquàm obtinere, niſi filius quem pater diligit, & omnia ei dat Et ideo neceſſe eſt, quod qui uult exaudiri Chriſtus ſit, per participationem formæ eius, quæ eſt forma grata Deo, quia eſt forma uirtutum, id eſt neceſſe eſt ut ſit Chriſtiformis.

Conformatio exemplari Obedientia.

Videtur quòd intra noſtrum rationalem ſpiritum, ſit quædam uiua imago diuinæ ſapientiæ, ad quam dum reſpicimus, mouemur per quendam diuinum impulſum, ad pulſandum, ad petenda & quærenda ea, quæ ſunt perficientia imaginem, ſiue ipſam ad exemplaris conformitatem ducentia. Nam iſte eſt motus imaginis ut imaginis, ut ad conformitatem ſui exemplaris accedat: donum autem illud eſt fides. Nam ſpiritus fidei, in quo credimus Chriſtum filium Dei nos mouet, ut quæramus uiam perueniendi ad filiationem Dei, quæ eſt ultima fœlicitas. Et hoc erit, quando ad conformitatem Chriſti peruenerimus: non enim eſt illa conformitas, quam per fidem nos habituros ſperamus aliud, ꝙ filiatio Dei. Conſiſtit autem uita in obediẽtia perfecta, quæ exaltauit Chriſtum ſuper omnia. Petere igitur debetis religioſi, ut uobis con-

conformis detur obedientia,& habebitis quicquid optatis. Quamdiu enim non sequimini Christum qui est uia obedientiæ,ad ueritatem fœlicitatis,atq; ad uitam æternam non peruenietis. Si autem obedire instituitis Deo in prælato usque ad mortem, mortem autem crucis, scilicet usq; ad ultimum terribilissimorum: perfecti estis religiosi, & Chriformes filij Dei benedicti, & adepti estis spiritum bonum, scilicet spiritum Christi, quem pater dat, ut hoc dono filios Christo conformes efficiat. Donum igitur patris ut patris, est filiatio, & est spiritus filij Dei in quo clamamus Abba pater. Omnes igitur ueraciter Deũ patrem in patrem habentes filij sunt, quia in se habent spiritum Christi filij Dei,& opera Christiformia,ostendunt spiritum motorem. Et est hæc unica scientia, quæ dat nobis notitiam filorum Dei, scilicet Christiformitas. Ad hanc nititur ducere, omnis religionis obseruantia. Nam non est religio, nisi uia perueniendi ad spiritum Christi,qui non est de hoc mundo.

Ex sermone,Subleuatis oculis.

Victoria Christi.

Alebat Christus: Confidite quia ego uici mundum. Ex hoc intelligere debemus, Christum esse uictoriam mundi. Qui igitur uult habere pacem,& à pressura mundi liberari: necesse est quod ad Christum confugiat, uictorem mundi: & ille ad Christum recurrit, qui mundum derelinquit. Mundus est sensibilis uita, in sensu est aduersitas & pressura, in ueritate pax. Qui scit ueram uitam esse in intellectuali natura, quæ sola est ueritatis capax: ille scit quod interior homo intellectualis, si induit ueritatem quæ est æterna, habet immortalem uitam. Intellectus enim in ueritate, est in cœlo suo & paradiso delitiarum: nam in ueritate uiuit delectabiliter, & ueritas & pascentia uitæ eius. Intelligere enim est ei uiuere, & intelligere, non est nisi ueritatem appræhendere, & hoc est cognoscere. Sicut uidere est uiuere uisui exteriori, sic intelligere est uiuere intellectui. Visus si clarè & limpidè uidet uisibile, est in cœlo suo, & paradiso: & nihil plus appetit, quia ibi delitiatur uitaliter: sic de intellectu quo ad ueritatem. Intellectus autem qui est de mundo isto, scilicet qui se putat uiuere in sensibilibus, patitur oppressiones & aduersitates: quia nihil hic est permanens,& nihil pascit immortalem intellectum, nisi immortale. Temporalia igitur & caduca, opprimunt intellectum. Vnde quando intellectus se putat per sensum appræhendisse uitam suam, in qua deliciatur, quando postea experitur, figuram huius mundi & concupiscentiam eius præterire, tristatur, repereins se deceptum. Si igitur uult gaudere in pace, oportet quod sensibilia pro nihilo habeat, & si habeat, sine affectione ad illa, ut habeat & non habeatur: ut si diuitiæ affluant, cor non apponat. Ille induit Christum uictorem mundi, qui ueraciter Deum mundo præfert, talis dicit uti Petrus: oportet plus obedire Deo quàm hominibus.

Amor.

Cognitio pretiosior huius mundi, est in uisione: sed uisus nõ potest attingere nisi corporalia,& uisibilia,& sensibilia. Creator autem nihil horum est quæ creauit. Sensibilia, creata sunt, tam uisibilia quàm inuisibilia creata sunt. Nihil igitur omnium est Deus. Sed filius Dei patris, manifestat ipsum: filius em̃ est manifestatio patris.

Vita æterna, est cognoscere. Viuere est motus delectabilissimus, qui non est sine amore: delectatio enim est opus amoris. Vnde in uita æterna est cognitio, quæ amor. Intellectus enim quodã naturalissimo amore, scire desiderat. Et hoc desiderium, est quod in se gestat ueritatem, & qui scire desiderat, ueritatem scire desiderat. Scire igitur hoc desiderium, est appræhendere desideratum in desiderio. Vnde qui concipit Deum esse charitatem, & finem desiderij scilicet bonitatem: ille uidet quomodo in appræhensione charitatis, satiatur desiderium animæ. Hoc desideriũ est spiritus, in quo uniuntur potentię illæ rationalis animæ in suo supremo, quæ in ratione discurrente sunt separatæ ab inuicem. Vnde quũ dico, uitam æternam esse cognitionẽ charitatis, & tu ad cognitionem tantum respicis: occurrit tibi in cognitione, esse uitam ęternam, & sic in intellectu. Et quando respicis ad charitatem, scilicet quomodo amor seu charitas est in uoluntate seu affectione: occurrit tibi, qđ uita æterna sit in

uolun-

uoluntate,quia amor ut amor non conoſcitur,niſi amando. Sed dum te eleuas ad illã ſimplicitatem,ubi idem eſt intelligere & amare:concipis has potentia animę noſtrę, ſcilicet intelligere, & amare, in fœlicitate ultima coincidere. Ideò quãtũ beata anima amat,tantũ intelligit,& econuersò,quantum intelligit,tantũ amat:quum fœlicitas illa illi adueniat ab eo,ubi idem eſt intelligere & amare,& qui fœlicitando animam nõ ſe plus communicat intelligendo ꝙ amando. Et ut hoc clariũs capias, conſidera quo modo anima rationalis,habet duas potentias in hoc mundo diuerſas:ut per unã omnia in ſe colligat, & eſt intellectus, intus ſeu in ſe legens omnia, ſeu omnia in ſe intus ligans: & per aliam ad omnia progreditur ad extra, & ſe ad omnia ligat, uti eſt uoluntas ſeu amor. Per illam enim ſe omnib. unit,ac ligat ad omnia:ſed dum eſt fœlix, Deum habet in quo in ſe omnia habet. Et ipſa eſt in ipſo omnibus unita, & hoc eſt idem ſcilicet omnia eſſe in ipſa, & ipſam in omnibus, quia Deum habet in quo omnia, & qui pariter in omnibus.

Ex ſermone. Aſſumptus eſt in cœlum.

Fides. QVi uerò non crediderit, condẽnabitur, ait ipſe Dominus:non dicit,qui crediderit & nõ fuerit baptizatus condemnabitur. Nam fides eſt neceſsitatis, cuius baptiſmus eſt ſacramentũ. Qui igitur fidem habet, & non poteſt aſſe qui ſacramentum uti latro in cruce, ſufficit fides. Quod autem non credens Chriſto,qui promittit credentibus uitam æternã,ſit condemnatus, hoc eſt in æterna morte damnatus:ex eo conſtat, nam ſpiritus noſter non aſſequitur id, quod non ſperat nec amat, amor enim iungit ſpiritum amato. Qui uerò non credit, non ſperat nec amat. Ideò qui non credit ſe uitam aſſequi poſſe æternam, manet in morte æterna.

Spiritualia dona. In uno homine illa uirtus naturę,q̃ eſt intellectualis,et de eſſẽtia humanæ naturę, ſe oſtẽdit uno modo,ſcilicet in arte ſcribẽdi,in alio in arte loquẽdi,in alio in arte regẽdi,et ita uariẽ relucet potẽtia ſeu uirtꝰ. naturę ĩtellectualis. Ita in uariꝭ ſupernaturalib. donis, ſpũs diuinus ſupernaturalis ſeu gratiæ,qui datur fidelib. oſtẽdit ſuam uirtutẽ. Quando enim anima recipit hanc uirtutẽ ex alto,tunc ipſam uirtutem ſe recepiſſe ſignis,quę nõ poſſunt niſi à ſpiritu illo fieri,oſtẽdit. Et ideò Paulus dicebat,quomodo Chriſtus aſcendẽs in altũ,ducens ſecum captiuã captiuitatem,dedit dona hominibus,quæ enumerat Et illa ſunt diuina dona,præſentiã ſpiritus ſignantia, nos certificantia,qđ ſumus in conſortium Chriſti admiſsi,quia ſpiritũ eius habemus. Sicut enim intellectus, per ſui præſentiã efficit, quod animal aſſumptũ in conſortiũ ſuæ naturæ, ſcilicet qđ beſtialitatis ignorantia & tenebroſa obſcuritas,lucem induit ſapientiæ humanæ: ſic anima rationalis, tranſit in conſortiũ diuinitatis, per unionem ſpiritus ſui cũm ſpiritu Dei. Et uide differentiam,quoniam ſpiritus intellectualis, inſpirãdo creatur in animali,quia priũs animale ꝙ ſpirituale. Sed ſpiritus ſimpliciter dum illabitur, non creatur ſed cõmunicatur. Ideò eſt alius et alius creatus in diuerſis hominibus,ſed unus & idem ille increatus. Ideô in Chriſtianis, in quibus eſt una fides, cum illis eſt etiam unus ſpiritus:quia fides non eſt niſi donum ſpiritus. Quãdo enim intellectualis natura eleuatur ultra naturam ſuam, ut ueritatem uideat quam non intelligit, ſcilicet quando ſupra intellectualem naturam, certiori modo appræhendit ueritatem, quam ſcit eſſe uitam ſuam:hoc ex altiore uirtute euenire neceſſe eſt. Et hanc uirtutem,quæ eſt altior quàm creata intellectualis, oportet eſſe diuinam, quia inter intellectualem naturam & diuinam,nulla alia mediare poteſt.

Reſurrectio. Aſcenſio in ſenſibilibus facta eſt ſignis, ut per ſenſibilia illa ſigna, concluderemus ueritatem reſurrectionis,quæ eſt in ipſo etiam aſcenſio. Diceret forte aliquis,ex quo reſurrectio eſt omnibus communis:quomodo & quare,hoc dicito? Dico quod modus non eſt cognitus, ſed poteſt dici ſecundùm aliquos, in homine eſſe corporalem naturam multum cœleſtialem,ſicut in ipſo eſt ſpiritus multum diuinus:& quod natura illa cœleſtialis,quæ dicitur quinta eſſentia,& in ſe unit elementalem,corruptis elementis maneat (ſicut ſi aurum in ſe plumbum habens unitum, plumbo diſſoluto

mane-

maneret) ac quòd ſpiritus hominis ad hanc naturam ſuam inclinetur, & ei iungatur in fine motus mundi: ut iudicium fiat de unito cum corpore ſpirituali, cœleſtiali ſeu incorruptibili, in quibus conſiſtit homo, & recipiat homo aſcenſionem pro merito, uel deſcenſionem pro demerito.

Ex ſermone. Alleluia. Veni ſancte ſpiritus.

Aduentus ſpiritus, Fides.

VEnire ipſius ſpiritus, eſt replere corda fidelium: ſicut uenire ipſius amoris, eſt replere corda amantium. Intelligo corda fidelium eſſe interiorem hominem, qui habet naturam uitæ intellectualis. Credere enim non capitur niſi in uiuo intellectu. Quando autem fidelis intra ſuam intellectualem naturam concipit ſemen diuinum, ſcilicet filiationis Dei, ſeu conformitatis patris ſui: tunc nõ poteſt ſemen illud conformitatis intellectum perficere, niſi ſpirituali motu, qui datur à ſpiritu. Fides eſt potentia illa, de qua dicitur, quotquot autem receperunt enm, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. Illa poteſtas eſt potentia, ut intellectualis natura ad id pertingat, quod credit. Credit quis Chriſtum hominem et filium Dei, et quod ipſe Chriſtiformis fieri poſsit? hæc fides certa eſt uirtus, in anima intellectiua in ſe habens formam Chriſti in potentia, ſicut in uirtute ſeminis complicatur forma arboris, ad cuius conformitatem aſpirat. Vnde hæc uirtus fidei, eſt prout per uerbum auditum Chriſti concepta eſt in intellectu, puta eſt concepta tanquàm ſemen uerbi Dei, ſeu arboris uitæ æternæ. Sicut in ouo columbæ, eſt uis conformandi ſe columbæ, quæ uis eſt ibi limitatè quia cognata: ſed in natura intellectuali liberæ uoluntatis, non eſt uirtus libera, & à natura limitata, poteſt tamen limitare per electionem, quia eſt naturæ intellectualis. & dum audit uerbum Chriſti & credit, eligit mediante fide formam diuinam, cui uult conformari, & concipit intra ſe uirtutem ex certitudine fidei, per quam poteſt ad conformitatem Dei pertingere. Hæc uirtus ipſius fidelis animæ, quæ eſt ex cõcepta fide, eſt diuina & nõ cognata, & eſt ſpiritualis, ſicut uirtus in ouo columbæ cœleſtialis & inuiſibilis uis, ſed eſt cognata. Sed ſi ouum columbæ debet peruenire ad hoc, quod forma columbæ quæ eſt in potentia, ueniat in actum: oportet quod ouum illud repleatur calore ſenſibili & temperato, mediante quo uirtus ſeminalis procedat de potentia in actum. Sic neceſſe eſt quod in natura intellectuali ubi eſt diuina forma, modo dicto per fidem concepta, & quæ eſt in uirtute ubi eſt concepta, ſi debet in actum uenire, ut ſcilicet ad conformitatem diuinæ formæ, perducatur de potentia in actum; neceſſe eſt quod repleatur calore diuino, ut mediante illo calore, moueatur & perficiatur conceptus atque diuinus partus.

Perfectio ſpiritualis.

Spirituales perfectiones nihil habent à ſubiecto, ſed econuerſò ſubiecta omnia conſequũtur ab ipſis. Secus in corporalibus, puta in albedine & ſapore, nam corporalia corrumpuntur & deſinunt eſſe, corruptis ſubiectis: quia ab ipſis recipiunt eſſe, & unum eſſe. Oppoſito modo ſe habent perfectiones ſpirituales, quia nec eſſe, nec diuiſionem, nec numerum ab ipſis recipiunt ſubiectis: ſed dant ſubiectis totum ſuum eſſe in quantum huiuſmodi, ut patet in iuſtitia & iuſto. Ideó priora ſunt ſubiectis, & ſubiecta ſunt in ipſis. Iuſtus ut talis, totum ſuum eſſe recipit à iuſtitia, ita quod iuſtitia ſit ueré parens & pater iuſti. Sicut anima dat eſſe corpori, & corpus propriè eſt in anima, & non econuerſo: ideò deſtructo corpore hominis, non deſtruitur anima: ſic dicitur, quod iuſtitia ſit perpetua & immortalis. Patet quod iuſtitia, & ſapientia, & huiuſmodi non moriuntur cum iuſto & ſapiente, licet contrarium uideatur ignorantibus. Sic ſpiritus unus replet corda fidelium, quibus dat eſſe ſpirituale: unus ſcilicet ſuper unitatem & numerum. Aliter enim iuſtitia ſe habet ad iuſtum, & aliter albedo ad album, quia albedo recipit ſuum eſſe ab albo: ſed non iuſtitia à iuſto, imò econuerſò. Habitus autem uirtutum, ſunt in ſtudioſis, ſed ſunt quædam conformationes & configurationes ad iuſtitiam, & ad ipſum Deum, à quo ſunt. Dico configurationes: non quid figuratum immanens, & habens fictionem & radicem

cem in ſtudioſis,ſed ſunt in continuo fieri,ſicut ſplendor in medio perſpicuo, & imago in ſpeculo.

Eſſe rerum: Res à Deo patre habet eſſe,quia unitas eſt:à Deo filio ſpecificatum eſſe,quia ęqualitas:à Deo ſpiritu ſancto habet perfectum eſſe, quia nexus. Sicut ſi quis conſiderat manum,illa habet primò commune eſſe,cum omnibus quæ ſunt: deinde eſſe ſpecificatum,ut ſit nec plus nec minùs quàm manus:deinde eſſe perfectũ,quia manus iſtius hominis per connexionem. Nexus ſeu ſpiritus qui eſt in brachio & in manu unus, nectit & manum & brachium.Et ſic omnia membra hominis,per unum ſpiritum nectuntur:ſic & partes uniuerſę,per unum ſpiritum ut ſit unum uniuerſum, nectuntur. In uniuerſo autem ſunt uariæ creaturæ, ſpirituales & corporales,& per unum omnipotentem ſpiritum,qui omnia replet,nectuntur.Ille igitur ſpiritus, qui eſt amoroſum omnium creaturarum ligamentum, quia in ipſo uniuerſa pacem habent & conſiſtũt: eſt etiam nexus ille, qui nectit in intellectuali natura omnium notiones, & eſt nexus ſeu gratia illa, quæ nectit intellectualem naturam uniuerſorum cauſæ. Aduerte de

Auis ex ouo. ouo.Eſt ouum primò à creatore,deinde formatur auis,poſt hæc perficitur ut fiat uolatilis:& ſic eſt intelectualis natura,quæ eſt creatori ſimillima. Nã ſicut Deus qui eſt ipſa entitas, uocat de non eſſe ad ſui ſimilitudinem creaturam ut ſit, ita quod uocare eſt intelligere,& intelligere eſt eſſe:ſic intellectualis natura,in ſe colligit rerum ſimilitudines, ut faciat ſe ſimilem rebus. Vnde intellectus hominis creatus,uerbo Dei doctus: concipit Deum ut ſe ſimilem ei faciat, & induit formã diuinam ſui creatoris, per regenerationem, ſicut ouum regeneratur in pullum, ſed adhuc non peruenit ad perfectionem, ut ſit ſpiritus: ſed perficitur ex motu uitali, quouſque perueniat ad æqualitatem. Sicut pullus ex ouo regeneratus, nondum habens pennas, perficitur demum ut uolet, & perueniat ad ſimilitudinem eius auis, unde habet ortum. In ſpecie uolantis, ſpiritus ſanctus uiſus eſt. Columba uolans, ſimplicitatem rectè ſpiritus ſancti figurat. Ad inſtar columbæ,ſpiritus noſter ſit ſpiritualior, ut perueniat ad formam illam diuinam, ex qua per creationem exiuit. Ecce quomodo ouum, cuius motus ſecundum naturam eſt deorſum, fit uiuum. Et poſtquàm incœpit deguſtare cibum uitæ, fortificatur in ſpiritu uitæ, & acquirit pennas, & mediantibus illis ſe eleuat, & ſurſum mouetur, & ſcrutatur alta. Sic anima noſtra deorſum inclinata, ſecundum naturam carnis & generationem: denuò regeneratur, & fit uiua, poſt deguſtato cibo uitæ ſpiritualis, acquirit pennas amoris & contemplationis,& uolat ad alta.

Si abſoluta caliditas, concipiat ſuæ caliditatis ignem accendere:non erit ignis caliditas,ſed calidus dono,ſeu participatione caliditatis. Sic ſpiritus ſanctus eſt charitas, qui ſuæ charitatis ignem, accendit in ſpiritu deſiderij hominis, ut ſcilicet ardeat amore illo diuino. Amor autem ille diuinus in anima calefacta, non facit exſiccatiõ ſed liquefactionẽ & uitã,non cõſumptionẽ ſed perfectionẽ. Sicut calor ignis ſenſibilis in auro receptus,ipſum nõ exſiccat,ſed liquefacit,& ubi aurũ erat ſine motu,reſoluitur,ut ſecũdùm motum caloris moueatur,quaſi uiuat,& ex motu & in motu eſt calor.Et licet non appareat in auro quod moueatur,quãdo eſt fuſum:tamen propterea non minus,ſed plus mouetur.Infinitus motus,cũ quiete coincidit: ſicut in trocho uidemus, qui quantò plus & citiùs transfertur, tantò minùs apparet moueri. Et ſi ita citò circunferretur, quod citiùs circunferri non poſſet:tunc in motu eſſet quies. Sic in labore eſt requies,qui eſt labor ex ſpiritu ſancto. Charitas enim motus eſt uitæ,in quo quies & delectatio/ Charitas quando accendit ignem ſui amoris, tunc anima ar-

Ignis Charitatis. det amore uiuo & incorruptibili, ut formam diuinam nanciſcatur. Aſsicit enim animam ad ſui conformitatem, ac ſi ignis accenſus non ceſſaret, ſed ſemper creſceret: quia plus & plus appetit abſolutæ caliditati aſsimilari,quæ dicitur ignis conſumens. Ardet igitur anima, ut aſſequatur incorruptibilis uitæ formam. Charitas eſt forma incorruptibilium uirtutum, relucet charitas in formata iuſtitia, relucet in formata pietate, atque in ſingulis uirtutibus, perfectis & formatis. Vnde anima accenſa igne diuini amoris ardet, ut fiat iuſta uera iuſtitia, in cuius forma quæ charitas eſt

quærit

eſt, quærit fœlicitari. Sic ardet amore omnium uirtutum, quia in ipſis eſt forma quam quærit. Quaſi uirtutes nominent formam unam illam aliter & aliter, ſecundum diuerſas rationes, cum non ſit ſecundùm unicam rationem, per hominem intelligibilis puta eſt uita uegetabilis, quæ quærit fœlicitari, & non poteſt niſi induat formam altiorem, puta uitæ ſenſibilis (quâmdiu enim non transformatur in ſenſitiuam, poteſt eſſe perfectior uita uegetatiua) accendit igitur uita ſenſitiua ignem ſui amoris in uita uegetatiua, ut appertatur tãquam ultima eius fœlicitas. Hæc uegetatiua uita ardẽs amore ſenſitiuæ, deſiderat uidere, audire, odorare, guſtare, tangere, & quæcũ talia, in quibus relucet forma uitæ ſenſibilis. Sunt enim uirtutes ſiue potentiæ ipſius uitæ ſenſibilis, quæ ſic ſunt per ipſam formam uitæ ſenſibilis formatæ, quod ſi ipſa forma carerent, non eſſent, nam non eſt uiſus ſine ſentire, & ſic de reliquis. Inducit igitur uegetatiua has uirtutes, ut aſſequatur ipſarum formam, in qua quieſcat. Sic ſentire quia in intelligere quærit fœlicitari (nã ſenſibilis diſcretio nõ poteſt quaſi fœlix ante formã intellectiuam quieſcere) ideò ardet amore intellectiuæ, & induit uirtutes intellectiuas, ſcilicet cogitatiuam, reminiſcitiuam, ratiocinatiuam, electiuam, & alias tales, forma intellectiua formatas, ut aſſequatur in ipſis formam, in qua quieſcat. Sic intellectiua nõ fœlicitatur, niſi in forma diuina, & ardet amore illius formæ, induens Theologicas ac diuinas uirtutes, ut aſſequatur formam illam.

Ex ſermone. Pange lingua glorioſi.

Euchariſtia.

DIcitur myſterium Græcé μυστήριον, quia non eſt myſticê, licet uerè ſit hic ſanguis in ſacramento, nam non eſt aliquo ſenſu perceptibilis. Valde igitur eſt occultus: ac ſi ſub ſpecie uini, intellectuali oculo ſanguinem uiderem nobiliſsimum, non quia eſt in potentia uini, ſicut ſi uiderem pullum in potentia oui, ſed ueraciter atq; actu uia tranſſubſtantiationis, ſicut cum Chriſtus conuertit aquam in uinum. Si ordinem intellectualem humano modo conſpicimus, prius fuit ſubſtantia aquæ in ſubſtantiam uini tranſſubſtantiata, quàm odor, color, ſapor, & reliqua talia acciderent ſubſtantiæ. Tunc autem ſola fide fuiſſet cognita tranſſubſtantiatio, quia ille puta hoc dixiſſet qui ueritas. Eſto igitur quod ille non permiſiſſet, ex illa ſubſtantia emanare propria accidentia, ſed ſicut fuit tranſſubſtantatio facta, antequàm ordine naturæ accidentia aquæ eſſent corrupta, ſic ſine corruptione permaniſſent, fuiſſet ſubſtantia uini ſub accidentibus aquæ. Et ſenſus negaſſet hoc uerum, qui arguit à poſteriori, ſed intellectus fide fortificatus, credens uerbo uti Dei filio, affirmaſſet & uerè quidem affirmaſſet, ſubſtantiam uini ſub accidentibus aquæ. Sed cur ita eſt abſconditum myſterium in ſacramento? Certe ideò, ut inſtruamur quod per fidem attingimus ad interiora, etiam contradicente ſenſu. Nã exteriora quæ ſunt de ſenſibili mundo, negant conſtanter ea quæ ſunt fidei. Ideò ibi fides habet meritũ, ubi non ſolum non eſt experimentum adiuuans fidem, ſed reſiſtens credulitati. Hæc fides uincit mundum. Ob meritum itaq; fidei, ſunt alia quæ apparent, & alia quæ creduntur. Et dum illa creduntur ex auctoritate dicentis, illum qui dicit credimus filium Dei, & ueritãtem eſſe illam, quæ non eſt de hoc mundo ſed de ſurſum.

Ex ſermone. Qui me inueniet.

Maria. Hiccuſae ex Sententia.

INter alia ex hiſtoria Lonbardica legitur, Mariam eſſe oratione impetratam, non ſemen Ioachim, ſed generationem, ſeu ſeminis in Annam quæ ſterilis non fuit trans fuſionem oratione obtentam, cum deeſſet uoluntas carnis & uirilis uoluntas. Erat enim ſemen ab omni pruritu concupiſcentiæ purgatum, & in ipſo ſemine complicabatur perfectiſsimum illud atque totius humanæ naturæ nobiliſsimum ab omni immunditia alienum ſemen. Vnde Ieſus ab Abraham proceſsit, ratione cuius filius Abrahæ, & Dauid dicitur. Cum igitur ſic legatur concepta Maria, ſine uoluptate uiri & carnis, ſicut tempore innocentiæ concepti fuiſſent

omnes

omnes ſine peccato: ideó ſine originali peccato, quod uoluptatem comitatur ipſam, non inepte conceptam credere poſſumus. Et non eſt hiſtoria illa reſpuenda, cum in ratione fundetur: complicabat enim fœcunditatem ultimam ſeminis Abrahæ, quod in uirgine debuit ſine uiri commixtione in lucem prodire.

Conceptio ſapientiæ. Ratio rerum.

Conceptionem ſapientiæ intelligo, modo quo intellectus concipit, ſeu de ſe generat uerbum internum. Sicut ſi quis primò inueniſſet numerum, & per illũ omnia numeraſſet, numerus ille fuiſſet conceptio rationis ſeu intellectus, & quia ante omne numerabile, ideò non fuiſſet quicq̃ numerabilium. Quare nec tempus, nec ætas, nec ſæculũ, nec duratio, nec ſubſtantia, nec quantitas, nec quicq̃ omnium numerabiliũ. Principium enim numerabilium, nihil eſt omnium numerabiliũ ſeu principiatorum ſuorũ. Numerare eſt ratiocinari. Omnia quæ benè fiunt, per rationem fiunt. Sic dicit Salomon: Deũ per rationem ſeu ſapientiã omnia creaſſe. Nam appendere, ſeu põderare mẽſurare, determinare, ordinare, locare, quæ in creaturis experimur p̃ceſsiſſe ſitũ uniuerſi: illa prius in ratione cõcepta ſunt. Et dum in eſſe cũcta prodirent: unica lege omnia ſubſiſtebant ſcilicet grauia circa centrũ, leuia in circũferentia, & media in medio. Grauia fuerunt in ratione, ſine grauedine, & leuia ſine leuitate, & omnia non niſi ratio. Sed dũ exiuerunt uia creationis ut fierent creaturæ, aliquæ ſunt factæ ſenſibiles, aliquæ intellectuales, aliquæ uitales, & ita conſequenter. Sic enim ratio exigebat: ſicut in ſimplici conceptu rationis pictoris eſt homo, in quo conceptu non eſt pes pedaliter, nec manus manualiter, ſed omnia una ſimplex ratio. Dum autẽ pingitur, licet exempletur ab illo immortali conceptu: tamẽ ratio exigit, caput habere ſuam diſtinctam formã, ad corpus proportionatum, & manũ ſuam, & ita de ſingulis. Et ſi debet eſſe bona, oportet quod per rationẽ ſit facta: ita quod ſapientia et ratio pictoris, perfectam artẽ habentis, benè reſplendeat in tota imagine, & ſimul in qualibet parte eius. Sapientia igitur ſeu ratio eſt, ſine qua nihil factum eſt in qua omnia ſunt ipſa uita: quia tẽpus in ratione illa, eſt æternitas, & breuiter, creaturà eſt creator. Omnia autem per hoc ſubſiſtunt, per quod in eſſe prodeũt. Vnde patet, quod omne benè ſubſiſtẽs, in ratione ſubſiſtit. Nam conſilia ſapientum, & bonum regimen, quod rem publicam conſeruat: non habet aliunde ſuam bonitatem, niſi à ratione: quando enim à ratione deuiaret, iret in interitum. Sapientia igitur omnibus preſtat uitam ſeu durationem. Inter omnia autem creata quæ ſunt in ſenſibili mundo, non eſt niſi homo capax ueræ ſapientiæ. Animalia uigent multa induſtria, ut ſic uiuant, nam uenationem faciunt ut uiuant: ſed illa uenatio, terminatur in uita ſenſibili, ad quam ordinata eſt. Homo uerò duplicem habet uenationem, unam animalem, aliam intellectualem. Venatur enim ut uiuat animaliter, & ſimiliter ut delectetur ſeu uiuat intellectualiter.

Delectatio.

Delectatio eſt motus uitæ: Experimur nos naturaliter ſcire deſiderare, & non ſolum habere uiſum, ut conſequamur ea quæ conferunt ad conſeruationem huius uitæ: ſed etiam ut rerum differentias ſciamus. Et quanta eſt delectatio in appræhenſione ueri, ſciunt ſpeculatiui. Dicit Salomon, ſapientiam delectari eſſe cum filijs hominum, quia tunc cognoſcitur & glorificatur. Appræhenſio igitur ſapiẽtiæ, eſt appræhẽſio finis, & fœlicitas, atq̃ uita æterna, quia eſt appræhenſio artis omnipotentis, & artis uitæ immortalis. Sicut ſi quis mortalis artẽ aſſequeretur, quæ præſtaret uitam & lætitiam immortalem. Qui igitur ſapiẽtiã inuenerit, benè (ait Salomon) inueniet uitam, et hauriet ſalutem à Domino Inueniri igitur poteſt, dum quæritur ſic quaſi uita: non enim aliter reperitur, ut uita. Mirabile eſt hoc, ſicut quæritur ita inuenitur. Si igitur tu credis, quod ſine ipſa non poſsis uiuere, & quod potius mori uelles, q̃ ipſam nõ adipiſci, ſicut homo potius mori uellet, quàm carere ratione, uel quod eſſet lapis: tunc omnia cõſilia inueniendi ipſam accipis, & cuſtodis omnia mandata, etiam ſi difficillima uideantur, & abſtines ab omni immunditia & maleuolentia, quia ſcis quod in maleuolam animam non intrat ſapientia, & regulas Euangelicas, quarum obſeruatio promittit inhabitantem ſapientiam, ſtrictiſsimè obſeruas.

Ars creatiua. Intellectus.

Ieſus filius Dei cratoris, eandem habet artem creatiuam ſeu omnipotentem, quam habet pater. Ars generat̃ ab intellectu. Pater intellectus, ɛternaliter habuit ſapientia

ſeu

ſeu artem creatiuam: creauit autem in tempore hominem Ieſum per artẽ creatiuam, quem ad artem ipſam uocauit. Omnes homines participant de arte creatiua aſsimilatiuè: ſed Ieſus artem ipſam aſſequutus eſt. Et hoc donũ quod ipſi pater dedit, eſt maius omnibus: quia non per partem neque ad menſuram, ſed in plenitudine, ut quæcunq; uideret facere patrem, ipſe etiam facere poſſet. Sicut pater carnalis naturaliter generat filium, & cum hoc dat ei eandem naturam generandi: ſic Deus pater creauit Ieſum, & cum hoc dedit ei eandem artem creandi. Nam ſicut pater uiuificat quos uult, ita dedit filio, ut poſsit uiuificare quos uellet. Et quia uenit ut nos doceret uiam, ad appræhenſionem ſpiritus ſui, ſcilicet ſpiritus ſapientiæ & immortalitatis: tũc ab ipſo haurire debemus ſalutẽ, ſicut à Domino ſalutis. Nos autem hæc legimus de uirgine glorioſa, nam qui ipſam ſic inueniet ut matrem ſaluatoris: ille inueniet in ipſa uitam, & hauriet uitam à Domino Ieſu ſaluatore, filio eius ſemper benedicto. Quia ſupra habetur, hominem eſſe capacem ſapientiæ, quæ præſtat immortalitatẽ. Velles fortè ſcire quomodo hoc experiri poſſes. Dico multis modis. Nam tu habes ſpiritum liberum, & qui opera carnis & naturæ non ſectatur ex neceſsitate. Corpus animale, ea quæ animalia appetunt, etiam appetit, ſpiritus tamen uetat. Nam opera carnis, ſæpe contrariantur munditiæ & religioni, ſeu conſuetudini: quibus & obſiſtunt maceratio, atq; ieiunium, & uerecundia in operibus animalitatis, quam a liſs maximè. Et ita ratione homo ſequatur animalitatem, etiam uetat in ſpiritu, qui immunditias & peccata abominatur. Experimur capacitatem ſapientiæ, & immortalitatis eſſe: quia ad ea inclinatur ſpiritus, quæ ſunt incorruptibilia, & amplectitur illa, uti uidemus in artibus: capit enim artem immortalem, ſcilicet numerandi & mẽſurandi. Et hoc non poſſet facere, niſi haberet animam, quæ de particularibus corruptibilibus experimentis, ſe poſſet ad uniuerſalem talium rationem conuertere, & ita artem acquirere. Poſſe autem ſe conuertere ad uniuerſalem particularium rationem, eſt ſignum quòd anima quæ hoc poteſt, non eſt alligata corruptibili inſtrumẽto corporeo, ſicut ſunt organa ſenſuum. Et ideò eſt capax ſciẽtiæ & artium, & ſapientiæ, quæ ſunt ſeparata à particularibus, & corruptibilibus. Et hinc non perit anima quando corpus perit, cum ab eo non dependeat, ſicut perit uiſus oculo deſtructo cui alligatur. Manente enim adhuc uirtute in anima, poſſet ipſa uidere oculo reparato. Experimur etiam imaginationem altiorẽ ſenſu, quia ſubtilius imaginamur, etiam re abſente, quàm ſentiamus: ſed imaginatio ſæpe errat circa ueritatem, ſicut dum imaginamur Antipodes cadere. Vnde eſt potentia ſubtilior, quæ corrigit imaginationem ſcilicet ratio, quæ dicit, quòd cadere illud eſſet graue aſcendere: ideò concludit, eos non poſſe plus cadere, quàm nos aſcendere. Adhuc ratio diſcurſiua ſæpe errat, & hunc errorem corrigit uiſio intellectualis, prout in libello de Beryllo tangitur. Et quia anima noſtra habet oculum, per quem intuetur in principium, quod omnem cõtrarietatem antecedit, & ita omnem corruptionem: tunc eſt incorruptibilis. Corruptibilia enim corruptibili oculo, compoſita compoſito, materialia materiali, & ſimile ſimili attingũtur. Sic incorruptibilia incorruptibili, ſimplicia ſimplici, immaterialia immateriali uidentur. Ex quo habes intellectum eſſe ſimplicem: & incorruptibilem: quia uidet ſimpliciter & indiuiſibiliter omni modo diuiſionis, creaturarum primum principium, & in ipſo omnia principiabilia, ſed ipſum nullum eſt omniũ principiatorum. Adhuc anima intuetur per habitum fidei, iuxta doctrinam ſaluatoris ultra naturam intellectualem, & eſt ultimum in quod intellectus eleuari poteſt. Et miracula ſunt, quæ atteſtantur medio fidei, intellectum ad omnia credibilia poſſe procedere, & operari. Et ita facilè intelligi poteſt per conſiderantem, intellectum non eſſe ſenſum: quia multa ſentimus, quæ non intelligimus, & econuersò: & clauſis oculis, & dum nihil audimus, nos intelligere poſſumus. Et ita anima, per hoc quòd eſt alligata corpori, ſentit: per ſuam uerò eſſentiam ut in ſe eſt, ſcilicet ut eſt ſeparata ab animatione illius corporis, eſt quodammodo abſoluta à particulari contractione, & intuetur in principia uniuerſalia contracta, & capax eſt ſapientiæ & uitæ immortalis.

Liber de Beryllo.

Immortalitas mentis.

Intellectus dum intuetur in uim cognoſcitiuam ſenſuum, quomodo illa ut dependet ab organo deficiente deficit, & ut eſt uis animæ non deficit, quia reſtituto organo ſentit ut prius, ſine eo quòd noua potentia ſeu uis ſentiẽdi creetur: ſic uidet, quòd in imaginatiua contingit, ſcilicet quòd organo minus apto, anima rationalis minus aperte imaginatur, & quomodo ad tẽpus perdit homo memoriã organo impedito, & poſt recuperat. Ita in ratiocinabili anima, manet uis memoratiua, licet ceſſet ab actu, quem ſine apto organo exercere nequit. Sicut ſcriptor ſine penna ſcribere nequit: ita uis ratiocinatiua deficit, organo deficiẽte actu, ſed manet in ĩtellectu. Vñ cũ intellectus non utatur in uiſione ſua organo ſenſibili, quãdo intelligibilia intuetur, ſed tantùm tunc quando ſenſibilia: tunc ſenſibili utitur organo, & quando imaginabilia ſimiliter, cum ſint ſenſibilis naturæ. Sic & quando rationaliter diſcurrit & mouetur (cum inter ea diſcurrat, quæ à ſenſibilibus hauſit) in illis utitur ſenſibilibus organis, ſecundùm plus & minùs ſubtilibus, & ad exercitium aptis. In uiſione autem intelligibiliũ, quæ non ſunt in aliquo ſenſibili ſignabilia, propter exceſſum ſimplicitatis, & incontrahibilitatis abſolutæ naturæ illius: non utitur alio organo ſenſibili, ſed ſua tãtùm ſimplicitate conformis naturæ intelligibilium. Non deficit igitur illa uis uiſiua in intellectu, & cum non dependeat ab organo, tunc nihil ipſam poteſt impedire, quin liberè ſemper uidere poſsit. Sicut ſi oculus & uis uiſiua animæ eſſet idem, ſcilicet ipſa anima: nunquàm ex ſenio uel indiſpoſitione mẽbri, uiſio pateretur detrimentum. Intellectus autem intuetur in rationes, & iudicat quæ ratio uera, & quæ concludit immortalitatem, & quæ non. Videt igitur immortalitatem ſuam, quando uidet rationem unam propinquiùs ad apprehenſionem eius accedere quàm aliam, & in una ipſam præciſiùs relucere ei oſtẽdit quàm in alia. Hoc autem iudicium, non poſſet intellectus habere, ſi penitus ſuĩpſius immortalitatem non uideret. Videt igitur intellectus ſe immortalem, quando uidet nulla ratione formabili ſeu ſignabili ipſam ſic explicabilem, quin meliùs & præciſius poſsit explicari & oſtendi. Iudicat igitur rationem ex uiſione immortalitatis, & non econuersò ex ratione immortalitatem. Et ſi aliqua ratio cõcluderet immortalitatem, adhuc hoc eſſet incognitum, niſi intellectus ſic iudicaret. Nec intellectus in eo iudicio uideret in rationem tãtùm, ſed in ueritatem, ſecundùm cuius conformitatem in ratione repertam, iudicium faceret rationem ueram. Videtur igitur omnibus rectè ponderatis, intellectum non in ratione, ſed in ſe uidere incorruptibilem naturam ſuæ ſimplicitatis. Hæc autem uirtus intellectualis, nequaquàm eſt à generante: nam ſequeretur naturam & conditionem aliorum, quæ ſunt à generante. Sicut enim oculus naturaliter ſe habet ad colorem, & ſenſus ad obiectum: ita de intellectu dici oportet, ſcilicet quòd non liberè ſe haberet ad uolendum, memorandum, & intelligendum, ſed quòd per naturam neceſsitaretur, aut quòd per hominem alium neceſsitari poſſet, cuius contrarium experimur: quia liber eſt ad amandum, uel uolendum, & intelligendum. Item non ſeneſcit ſicut ſenſus, ideò non eſt à mortali & corruptibili. Videmus enim ſeniores, dum ſenſus deficiunt, uigere intellectu & ſapientia. Item homo ſaturatur, & ad terminum peruenit in iſs quæ habet à generante: quia aliquando nõ uellet, nec uidere, nec audire ea, quę uidet uel audit. Sed non ſic de intelligere aut uelle: ſemper enim uellet, id quod intelligit plus intelligere, & quod amat plus amare. Et mundus totus non ſufficit ei, quia non replet deſiderium intelligendi eius, ſicut obiectum unum ſufficit ſenſui. Nihil igitur ſufficit intellectui, niſi Deus à quo habet eſſe, & cuius eſt imago. Nam uiua imago uita intellectiua, non poteſt quietem nec in ſe nec in aliquo alio habere, ſed ſolùm in exemplari, ut in ſuĩpſius principio, cauſa, & ueritate. Si enim anima eſſet à generante, omnia opera eius eſſent naturalia, & nullum morale opus poſſet habere, ſcilicet iuſtitiam, prudentiam, & huiuſmodi. Vnde pater prudens nõ generat filium prudentem, per ſuam prudentiam: & filius non eſt naturaliter prudens, ſed habet ſpiritum à Deo, qui eſt capax immortalis uirtutis, quia eſt à patre immortali. Si enim homo eſſet naturaliter ſtudioſus, omnis homo eſſet ſtudioſus, ſicut omnis homo riſibilis. Intellectualis natura eſt ſpiritualis, & ideò ingenerabilis. Si enim generabilis, ergo

go & corruptibilis: sicut dum de cibali pane fit caro, species panis corrumpitur, & caro generatur. Sed species naturæ spiritualis, non potest sic corrumpi, sicut species naturæ corporalis, quæ habet subiectum, & materiam diuersarum specierum capacem. Adhuc ultima & potissima ratio, quòd anima rationalis non sit, à generante est: quia habet finem propter quem est, altiorem quàm sit esse formam hominis, scilicet intelligere & amare Deum. Est igitur intellectus à creante. Quomodo sit anima, & an est creata de essentia Dei? Solutio. Deus (ut uult Auicenna) non agit aut creat per aliquod accidens, quum in eum non cadat, qui est simplicissimus, non enim agit ut ignis per calorem: sed agit ut calor calefaciens ex sua essentia. Sed non communicat se uia contractionis, quum sit simplex & imparticipabilis, & impermiscibilis, sicut radius Solis nulli fœditati est permiscibilis. Manet igitur Deus absolutus, & uolũtate sua creat, sicut rex uoluntate sua creat officiales, & lege immobili mouet omnia. Et dum dat esse officialibus & rectoribus, imprimit uoluntate sua suam similitudinem imperij in rectores, ut sint suam similitudinem imperialem participantes, uerita te imperiali imparticipata apud ipsum manente. Sicut si sigillum imprimeret suam similitudinem in ceram, non essent literæ in cera, de essentia literarum sigilli incommunicabiliter, sed essent similes literarum essentialium. Deus enim suarum rationum similitudines imprimit, sic se communicat naturæ intellectuali. *Creatio animæ.*

Et attende, quòd similitudo infinitatis Dei, scilicet quum Deus sit actu infinitus uigor, reperitur in intellectu, modo quo similitudo infinitatis est capax ipsius uigoris, sicut similitudo æternitatis, quæ est tota simul actu. Ideò posse semp plus & plus intelligere sine fine, est similitudo æternæ sapientiæ. Et ex hoc elice quomodo est ua imago, quæ se conformat creatori sine fine, ideò docibilis.

Ex sermone: Dum sanctificatus fuero.

VIde quomodo Deus est finis omnium suorum operum, sanctificat ut sanctificetur, instruit ut intelligatur, iustificat ut iustificetur, clarificat ut clarificetur, amat ut ametur, & sic de singulis. Ideò amantes Deum amantur, scientes sciuntur, sapientes sapiuntur, nescientes nesciuntur, & ignorantes ignorantur. *Sanctificatio.*

Diceres, cur requirit à nobis sanctificationẽ? Dico quia luxĩ qua tenebræ nõ sunt ullæ, lux scilicet spiritualis, seu intellectualis. Sicut enim sensibilis lux quantò nobilior, tantò melior, & seipsam remotiùs diffundit ex natura suæ perfectæ bonitatis: sic de luce intellectuali, uult enim intellectus intelligi & cognosci. Sicut enim rex magnus si non cognoscitur in gloria sua, non est plus rex quàm priuatus, & ideò regia celsitudo cognosci desiderat in gloria sua, tanquàm rex: sic intellectus, qui est rex regum. Id enim quod regit in omni regente, intellectus est. Vult igitur cognosci, & quantò nobilior, tantò magis, ut in libris experimur doctorum. Sic conditor intellectus, quum sit infinitè bonus, cognosci uolens quia intellectus infinitus: omnia creauit ut cognoscatur, seu uideatur in gloria sua, & sanctificetur, sicut Sol uisum lucidũ produceret, ut ipse Sol in sua claritate uideretur & glorificaretur, seu sanctificaretur. Deus igitur quia uult sanctificari, ideò hæc omnia sunt, quæ creauit. Vult autem hoc quod uult, quia Deus. Dices. Quum sanctitas sit Deiformitas, quomodo acquiritur? Dico, in Christiformitate. Nã quum Deus sit nobis incognitus, ut nos ad Deiformitatem attraheret, misit filium in nostram naturam: qui quum sit homo, accedi p nos potest: ut sicut ipse induit nostrã naturam mortalem, ab omni uitio separatam, sciamus nos si uitio caruerimus ipsum induere posse, & sic sicut ipse factus est filius hominis, nos efficiamur filij Dei. Tunc enim mundi sumus, quando uitio caruerimus Carere uitio, est esse sanctum & immaculatum, & hoc est quando spiritum Christi habuerimus, qui non est de hoc mundo: quia si de hoc mundo esset, utiq; mũdus eum diligeret & ipse ea quæ mũdi. Diceres, in quo cognoscitur spiritus ille? Dico in paupertate secundùm mundum carnis, quæ est abundantia secundùm mũdum spiritus. *Deiformitas.* *Paupertas.*

Nam nil penitùs huius mundi possidere ut suum, dicitur paupertas spiritus, ille nullo amore coinquinatus est, nec laudum, nec bonorum temporalium, nec carnalitatum: sed mundo utitur ut naui, per quam mare nauigat, ut celeriter & sanè portum attingat. Et hoc est signum spiritum illum qui sine amoris motu non est, ad æternorum dilectionem esse conuersum. Vnde quũ in Deum transire appetamus, hoc quisque agere intendit, ut similis Deo pro uiribus efficiatur. Sed qui Deus quia spiritus est, non nisi per spiritum adiri potest, noster autem spiritus, qui habet potentiam intellectiuam & uolitiuam, nõ potest per intellectiuam transire in Deum, quoniam omnem intellectum exuperat, nec per uolitiuam seu amorem, quum incognitũ non ametur: patet, quòd per se non poterit peruenire ad transitionem in Deum, ideò per mediatorem. Nam Deus pater mediante mediatore, attrahit spiritum nostrum, sicut desideratum desiderantem. Quando enim spiritus recipit uerbum & doctrinam Iesu, & sermones eius seruat: Christum uti Dei filium diligit, & in eo patrem, & pater diligit ipsum per filij dilectionem. Deus autem charitas est, quæ amore cognoscitur & cognoscendo amatur: ita pergit spiritus in Deum, in unitate utriusque potentiæ supradictæ.

Deus inaccessibilis nobis.

Ex sermone: Sic currite ut compræhendatis.

Cursus. Electio.

SVmus in hoc mundo, secundùm interiorem hominem exules & peregrini, non habentes manentem ciuitatem, ducentem ad nos determinatum finem: quem omnis currens desiderat. Nemo enim currit ut currat, quod mouetur, propter quietem mouetur. Sed alius est motus naturæ, alius motus intelligentiæ. Mouentur enim tam equus quàm equitans: equus sub directione sessoris necessitatur, sessor electione mouet. Cur autem necessitat equum ut currat? Certè ut compræhendat. Finis igitur est causa causarum, cuius gratia omnia sunt. Id autem quòd agit propter finem, intellectus est, qui ideò est principium motus, omnia ad intentũ disponens & ordinans. Ordine igitur quem in natura experimur, uidemus intelligentiam primam seu conditorem intellectum, primum mouens, quem Paulus Deum nominat, qui est causa ordinis, quæ enim à Deo sunt, ordinata sunt. Sicut igitur uidentes equum tenere uiam rectam ad ciuitatem, & non uagari in campo iuxta sua desideria, scimus hoc esse, quia sessor sic ipsum dirigit ad locum quem ipse appetit: ita dũ uidemus animale corpus nostrum moueri, ad manentem ciuitatem cœlestium ciuium, scimus hunc motum esse ex directione intellectualis spiritus, qui ipsum animal dirigit. Sed quid dirigit intellectum? certè fides: nam nisi currens crederet, finẽ cursus esse appræhensionem, & speraret suum cursum finem attingere, non curreret, seminans in spe seminat. Sed quid animat fidem & spem, quæ in cursu appræhendimus, quum sine anima seu spiritu non sit motus? Certè charitas. Nam charitas est spiritus uitæ, fidei, & spei. Et uirtus illa diuina, quæ mouet intellectum ad incorruptibilem diuinum finem, uideri debet per eleuationem de uisibili homine ad inuisibilẽ. In homine experimur corpus, & illud uiuere non ex se: uidemus enim corpus uita carere, quando nõ sentit. Habet igitur uitam à uirtute sensitiua, sed in homine experimur uirtutẽ sensitiuã dirigi, ad cõtraria eius desideria, ut ad castitatem & abstinentiã. Scimus igitur altiorem uirtutẽ illã esse, cui uirtus sensitiua obedit, quę est libera uoluntas. Non potest autem libera uoluntas esse, nisi in intellectuali natura. Arbitrium enim præsupponit intellectum, quum sit electio. electio est comparans & discernẽs. Sic dico uirtutem illam altam, quæ naturam liberi arbitrij dirigit, habere spem quæ uiuit ex fide, fidem quæ mouetur ex charitate: habet igitur charitatem. Sed sicut intellectus in homine est forma uiua, omnia formans & uiuificans, sic se habet charitas in hac uirtute unitrina. Vnde sicut cessante corpore & sensitiua uirtute, non deficit intellectus: ita & charitas manet, fide & spe cessante. Sed quid est illa charitas? Dico quòd est compræhensio seu nexus, quo Christianus nectitur diuinæ immortalitati, in quo consistit ultima fœlicitas. Diceres. Quum supremum hominis sit liber intellectus, quomodo peruenit homo ad spiritum illum, qui intellectum sic dirigit, ad

Liberum arbitrium.

Fœlicitas.

com

compræhenſionem finis, qui eſt ſupra intellectum? Dico quòd ſicut animalis homo de ſua natura corruptibilis & mortalis, penitùs ignorans & cæcus, fit uirtute intellectuali uidens & ſciens, conformiter ut angeli ſeu diij (ut eos Moyſes nominat) & hoc per intellectualem doctrinam: ſic fit noſtra intellectualis natura, per ſpiritum ſeu charitatem diuinam, fœlix. Non enim conſiſtit fœlicitas intelligentiæ noſtræ in ſcire, quum ſcire capiat magis & minus. Non enim fœlicitat, quod poteſt eſſe maiùs aut minùs: poteſt enim tolli, ſi poteſt eſſe minus, & non eſt perfectum, ſi poteſt eſſe maiùs. Fœlicitas autem eſt ſine ambiguo, finis perfectionis in ſtabili æternitate. Vnde ſicut quamdiu rem non uidimus, nobis gradus ultimæ ſenſibilis cognitionis deficit: ita quamdiu tantùm ſcimus ueritatẽ, & ipſam non uidemus uiſione illa, quæ eſt ultima fruitiua cognitio, nondum ad finem deſideriorum attingimus. Igitur fœlicitas, in uiſione intellectus conditoris omnium exiſtit. Quæ autem ſit doctrina illius diuini ſpiritus patet: nam eſt Euangelium, ſcilicet annũtians bona, non Philoſophia, aut Logica ſeu diſcurſiua ratiocinatio, ſeu rationalis pſuaſio, ſiue loquutio, ſed filij Dei annuntiatio, quæ per uirtutem operum oſtenſa eſt. Hac doctrina peruenitur ad hũc ſpiritum, nos ad fœlicitatem dirigentem & non alia. Omnia igitur Paulus ſe facere dicit, ut particeps fiat Euangelij in quo hic ſpiritus eſt, nos docens uiam ad illam uidicit, ut particeps fiat Euangelij in quo hic ſpiritus eſt, nos docens uiam ad illam uitam. Habemus igitur nos ſic currere debere, ut participes Euangelij efficiamur. Tũc enim certi ſumus, ad compræhenſionem immortalis coronæ, nos peruenturos.

Spiritus deſiderij.

Diceres. Quomodo experior ſpiritum Chriſti habitare in corde, ſeu interiori homine? Dico quòd ex motu deſiderij, ſi ille ſit Chriſtiformis, ad obediantiam Dei in tantùm inclinatus, ut tu uſq; ad mortem ardeas diuinis præceptis parere, & gaudeas in omni aduerſitate quam pateris, ut ei ſolùm pareas. Diceres. Quomodo igitur ille agere debet, qui non ſentit in ſe ſpiritum illum? Dico quòd attendere debet ad ſuam uocationem, & in illa currere quàm diligiſsimè, quia ad compræhenſionem perueniet. In omni curſu Chriſtiani, eſt uia quæ dirigit ad compræhenſionem. Vocati eſtis ut curratis ſicut canonici, ſic igitur currite. Canonicus à canone qui Latinè regula dicitur. In regularum igitur ſeu canonum obſeruatione uiuere, moueri, & currere debet. Menſuret igitur canonicus, ſecundùm menſuram rectitudinis & iuſtitiæ ſuũ curſum, ſi illum faciat ex canonum obſeruatia: quod ſi ſic inuenerit, ſciat ſe in uia compræhenſionis. Rectitudo illa conſiſtit in regulando motum concupiſcentiæ, qui eſt animalis: & eſt trinus, ſcilicet elationis, auaritiæ, & luxuriæ, qui per religionem reprimitur, quæ eſt munda & immaculata: & per regulam obedientiæ, dominatur motui elationis & ſuperbiæ: per regulã paupertatis, & auaritiæ: per regulam caſtitatis, luxuriæ. Omnis Chriſtianus regula Euangelica dirigitur, ne dominetur concupiſcentia in ipſo: ſed in ſuo ordine plus canonici, qui ſe uoto particularius ad canones aſtrinxerunt, & ut diuinis laudibus tantùm uacent, ſacrario operari ſtatuerunt, & ideò de illo edunt.

Canonicus.

Gloria.

Si pro gloria, quæ eſt quædam memoria laudis, etiam poſt mortem habens quandam immortalitatis imaginem, quidam etiam ſenſibilem mortem ſubeunt: quid agere tunc debeat immortalitatem compræhendere ſatagens, non in imagine ſed ueritate?

Ex ſermone: Audiſtis fratres Pium ſecundum.

Paternitas.

IN ſimplici patrefamiliás, multiplex paternitas coincidit: nam eſt pater, quia genitor filij; eſt pater, quia curam habet omnium: & qui rector & ſenior, cui omnis honor debetur. Omnis autem paternitas quæ in cœlo & in terra reperitur, eſt à Deo patre. Inſtruimur autem per filium Dei Ieſum, illum eſſe patrem, quem Iudæi Deum nominãt. Hic igitur Deus, eſt ipſa paternitas abſoluta, quæ & pater. Quare quòd omnis perfectus paterfamiliâs exiſtit, ab ipſo Deo habet patre patrum. Habet igitur Deus connaturalem filium, hæredem uniuerſorum, habet peculiarem familiam, & omnium prouidentialem curam & regimen, cui omnis honor debet. Qui igitur negat Deum habere connaturalem filium in diuinitate, & tamen ipſum curam

omnium agere crèdunt: fatentur ipſum minoris perfectionis patremfamiliâs eſſe, & reperiatur in mundo, & datorem paternitatis, carere perfectione quam donat alijs.

Plantatio. Maximum. Minimum. Plantare eſt actus intellectus, bruta non plantant. Fit igitur per intellectum, & ad finem. Plantare autem primi intellectus, eſt creare: id quod plantat, fingit aut creat. Primus intellectus non recipit ab alio, ſed habet apud ſe. Plantat igitur de ſe in alio, ſicut ſapiens inſtruens diſcipulos, de ſe recipit quod in alio plantat. Sic intellectus primus, qui in ſe habet ut in cauſa & principio omne formabile, & eſt mundus intelligibilis ſeu æternus, de ſe recipit ſiue de æternitate, id quod plantauit in mundo ſenſibili ſeu temporali. Sicut intelleſtus Mathematici, in ſe habet intellectualem circulum, quem plantat ſeu fingit in ſenſibili ſubiecto, ſed ille intellectualis circulus non eſt circulus, ſed intellectus qui ſi debet uideri circulus, neceſſe eſt ut uideatur per maximum pariter & minimum circulum, non quòd ſint duo circuli figurabiles, ſed ante omnem dualitatem figurabilium circulorum: ita intellectus, qui eſt principium omnium figurabilium circulorum, non eſt aliquis circulus, ſed omnes circuli figurabiles id quod ſunt circuli, habent ab ipſo, quorum omnium ipſe eſt exemplaris cauſa. Quare ſi debet nominari, ſecundum illas ſuas plantas ſeu figmenta, nominatur maximus pariter & minimus, quoniam omnium adæquatũ exemplar & præciſa menſura. Vnde dum Mathematicus figurat circulum in aẽre, plantat intellectualem in ſenſibili materia: & dum facit alium maiorem circulum aut minorẽ, non plantat niſi eundem intellectualem, qui in reſpectu omnium figurabilium eſt ſimplex, maximus pariter & minimus. Sic primus intellectus, plantat oẽm creaturam. Introducens magiſter plantationem uineæ, docere uoluit cauſam creationis: nam ſicut paterfamiliâs plantat ut aſſequatur fructum, & fructus eſt quia conſurgit in ſui conſortium, ſi de creatore.

Vinum. Vinum enim quod eſt finis & perfectio plantæ, ſumitur in conſortium patrisfamiliâs plantatoris, ſiue intellectualis naturæ, quando conuertitur in ſanguinem, & uiuificatur per animam intellectiuam, quæ ex hoc gaudet & lætatur, quia uinum in ſui conſortium ſentit conuerſum: ſic primus intellectus, plantat intellectualem naturam, ut perfectio eius tranſeat in conſortium diuinitatis eius. Addit uniuerſorum magiſter, quomodo plantãtem uineam paterfamiliâs circumdedit cuſtodi exteriori per ſepem, quaſi huius nobilis plãtę curam habeat, ut ſit tuta à beſtiali diruptione. Et fodit in ea torcular, ſcilicet ſeparationis terreſtreitatis, & expreſsionis latentis nobilitatis, quæ eſt cœleſtialis natura, centrum motus ſui ſurſum habens, ut experimur in euaporatione uini. Vnde ſpiritum æthereæ naturæ, quæ de ſurſum deſcendit, per Solis radium formatum experimur in uuis latitare, & propinquius in expreſſa humiditate earundem, qui expreſſus liquor, eſt uinum.

Ex ſermone: Sicut nuper dum.

Scientia Chriſti. HAbes hic textum Chriſtum omnia ſciuiſſe naturaliter, quæ alij homines, ſtudio uix modicè attingunt. In hoc ſolo potuit noſci Chriſtus, in excellentia ſcilicet omnium hominum. Nam omne id quod omnes homines intellectu uigentes ſcire poſſunt, actu erat Chriſtus. Homines poſſunt ſcire linguas, & unus plures quàm alius, Chriſtus autem eſt uiuus ſermo, ſeu uerbum Dei. Homines poſſunt eſſe docti, Chriſtus ſapientia uiua. Homines poſſunt uiuere uita rationali, Chriſtus uita ipſa rationalis. Homines poſſũt induere uitã immortalẽ, Chriſtus eſt ipſa uita immortalis. Homines poſſunt induere incorruptionẽ, Chriſtus ipſa incorruptio eſt. Homines poſſunt reſurgere à mortuis, Chriſtus ipſa reſurrectio. Et ita de omni perfectione acquiſibili per hominem, quoniam uerum eſt, Chriſtum eſſe actu omnem perfectionem. Et ſcias quòd nemo eſt ita perfectus, quin poſsit eſſe perfectior: & ideò perfectio oĩm hoĩm, quum recipiat magis & minùs, non eſt proportionabilis ad pfectionẽ Chriſti, cũ illa ſit altiſsima, qua nulla poteſt eſſe maior aut altior. Maximũ aũt quò non poteſt eſſe maius, actu eſt omnia: quoniam in ſua maximitate, actu omnia complicat quę ſunt poſsibilia, maiùs & minùs recipientia. Vñ ab illa

la maximitate seu plenitudine, omnis posſibilitas perfectionis perducitur & perfici tur. Et hoc nota ſcilicet nos habere cõcreatam poſsibilitatem perfectionis, ſecundũ quam diſpoſitionem nos poſſumus fore perfectiores: ſed nos non poſſumus noſipſos ducere de potentia in actum, nihil enim in potentia, ſeipſum poteſt ponere in actu, quum potentia per actum ponatur in actu. Summitas autem perfectionis diſcipuli, eſt ut ſit ſicut magiſter eius. Summitas intellectualis naturæ, eſt ut ſit conformis uerbo, ſeu iutellectui diuino. Nõ poteſt igitur intellectualem noſtram naturam, alius quicunq; magiſter ducere ad ſummam ſuam perfectionem, niſi uerbum Dei. Nullus igitur homo poteſt eſſe fœlix, niſi conformis ſpiritui Chriſti. Dicit Euangelica litera Iudęos dixiſſe, quomodò hic ſcit literas, quum non didicerit? ex arte ergo ſimul & natura, eſt peritia literarum. Nam ſi abſit ars, ignorantur: & ſi abſit ingenium, non diſcuntur. In Chriſto igitur ars & natura uidentur coincidere. Ipſe quidem ſermo eſt, & ars omnipotens, per quam fecit Deus & ſæcula. Omnia igitur ſciuit, quia ars cum ingenio concurrebat, quoniam eſt ipſa ars atque intellectus omnium ſcibilium. Non fuiſſent Iudæi admirati, ſi credidiſſent Chriſtum uiuum uerbum, & ſermonem omnium ſermonum formabilium. Sicut ſi quis conciperet ſcripturam aliquam eſſe uiuam uita intellectuali, non admiraretur ſi ſcriptura ſeipſam intelligeret ſine doctore, quando aduerteret, quòd eſſe ipſius, eſſet uiuus intellectualis ſermo. *Scientia literarum.*

Excitationum ex ſermonibus Reuerendiſs. in Chriſto Patris Nicolai de Cuſa, Cardinal. Decimi ac ultimi Libri, ad Ieſu ſpei noſtræ perpetuum decus & Gloriam, finis.

NICOLAI CVSANI
quum hæc ſcriberet Decani ſancti Florini Conſtantien. Theol. Decretorumq; Doctoris excellentiſsimi, quippe qui uirtute & ingenio tantùm profecit, ut Cardinalis Tit. S. Petri ad uincula euaſerit, in treis ſequentes de Catholica Concordantia libros Præfatio.

IN poſcunt agitata huius ſacri Baſilienſis Concilij, quę fortè in nouitate quadam (facilè apud eos qui huius tempeſtatis ſcriptoribus indubiam fidem etiam in uoluntarijs præbent) dijudicarentur: aliqua peritiora ueterum ingenia, uetuſtate iamdudum abolita, ob eorum qui hoc æuo dies graues ad finem ducunt, & priſcorum illuminatiſsimorum naturam diſparem, palam facere. Et eo hæc res diſſonantior uidetur, quò minus à teneris annis imbibita minusq; præuiſa, quodam excitatiuo ſuperno influxu, ex conquaſſatione ingeniorum ob exortam diſcordiam definita eſt.

Quis rogo, ante hos pauculos annos ea dixiſſe abſq; nota potuiſſet, quæ nunc fieri conſpeximus: ad manifeſtandam uniuerſaliorum Conciliorum eminentiſsimam poteſtatem, quæ dudum non ſine maximo publicæ utilitatis ac fidei orthodoxæ diſpendio dormitauit? Videmus autem per cuncta ingenia, etiam ſtudioſiſsimorum omnium liberalium ac mœchanicarum artium, uetera repeti, eaq; auidiſsimè quidem ac ſi totius reuolutionis circulus proximo compleri ſuperaretur, reſumimus tantùm graues nec ſententioſos auctores. Verum & eloquio & ſtilo ac forma literarum antiqua, uidemus omnes delectari, maximè quidem Italos, qui non ſatiantur diſertiſsimo (ut natura Latini ſunt) huius generis latiali eloquio: ſed primorum ueſtigia repe- *Vetera placent.*

Alemannorum ad eloquium difficultas.

tentes, Græcis literis maximum etiam ſtudium impendunt. Nos uero Alemanni, etſi non longè aliis ingenio minores ex diſcrepanti ſtellarum ſitu eſſemus effecti: tamen in ipſo ſuauiſsimo eloquij uſu, aliis plærumq; non noſtro cedimus uitio, cum non niſi labore maximo, tanquàm reſiſtenti naturę uim facientes, Latinum rectè fari ualeamus. Non admirentur itaque nationes cæteræ, ſi inſcripta teſtimonia certorum mandatorum legerint. Originalia enim multa longo ab uſu perdita, per ueterum Cœnobiorum armaria, non ſine magna diligentia collegi. Credant igitur qui legerint, quòd omnia ex antiquis originalibus, nõ ex cuiuſquàm abbreuiata collectione, huc attracta ſunt. Non retrahat rogo quemquàm à legẽdo, incultus ſtilus: apertus enim abſq; fuco clariſsimus ſenſus, humiliori eloquio etſi non auidiùs, faciliùs tamen rapitur. Verum quamuis omnibus placere uellem hanc collectionem, maximè tamen in hoc ſacro Concilio conſtitutis, & tibi ĩprimis inuictiſsime Deo coronante Imperator noſter Sigiſmunde, ac etiam prædigno Cardinali Iuliano, ueſtræ nationis manſuetiſsimo legato. Si etenim tantæ & excelſæ utriuſq; poteſtatis approbatorum iudicia pateſcent, nemo ſic laudata rectè ſpernere poſsit.

Huius operis teſtimonia.

Operis dedicatio.

Operis materia et diuiſio.

De catholica concordantia tractaturus, inueſtigare neceſſe habeo ipſam unionem, quæ Eccelleſia fidelis populi catholici dicitur. Et illius Eccleſiæ partes unitas, ſcilicet animam & corpus. Vnde & prima conſideratio, eſt de toto compoſito, ſcilicet ipſa Eccleſia.

Secunda, de anima ipſius ſcilicet ſacratiſsimo ſacerdotio.

Tertia, de corpore ſcilicet ſacro imperio. Et in qualibet inueſtigabo ex antiquis & approbatis libris, quæ fuerint neceſſaria ad intelligendum ſubſiſtentiam, naturã, compagines, & iuncturas cum membris. ut ſic dulcis & harmonica concordantia ſciri poſsit, per quam ſalus æterna & Reipublicæ terrenæ conſiſtet.

Primi libri Capita.

Primi libri Capita.

IN hoc primo libro de Eccleſia, inueſtigatio circa infraſcripta uerſatur.

Cap. 1. Quòd Eccleſia conſiſtat ex cõcordantia omnium ratiocinabilium ſpirituum, per dulciſsimam harmoniam ad Chriſtum, ueritatem, uiam, & uitam, qui eſt ſponſus Eccleſiæ.

Cap. 2. Quòd hæc colligantia, qua membra ipſius Eccleſiæ modo dictæ Chriſto uniuntur, habeant gratuationes differentes, ſecundùm exemplum ſancti Ambroſij, de Magnete lapide & annulis ferreis ſibi inuicem ſubſtitutis, & per magnetem attractis. Ex qua differentia, Hierarchicus ordo inueſtigatur.

Cap. 3. Quòd una eſt Eccleſia à principio ad finem: ſicus unus Chriſtus, qui ſolus quoniam ueritas eſt, per omnes ſcripturas, per ſigna & ſacrificia, loco & tempori congruo exprimitur, licet clariori modo uno tempore quàm alio. Et ibi quomodo gratuatiuè quodammodo, uſq; in Chriſtum ſucceſsiuè, in maiori lumine ſanctitatis & ueritatis, apparuerunt membra Chriſti, & ſic deſcenſiuè uſq; in finem. Et quòd paradiſus regnum Eccleſiæ ſignificet.

Cap. 4. Quòd licet Eccleſia triplex ſit, triumphans, dormiens, & militãs: tamẽ ipſa militans uariè conſideratur, uel pro traducenda in triumphantem patriam, & eſt prædeſtinatorum, uel Deo in præſenti tempore per fidem & charitatem unitorum, uel per fidem tantùm. Et quomodomo ſit ſimilis exercitui, & aliis exemplis proportionetur. Et eſt cap. notandum, ualens pro euacuatione multorum dubiorum, & reductione errantium.

Cap. 5. Quòd Eccleſia ex bonis & malis permixta ſit, & quòd exercitium malorum quod ex officio dependet, non caret effectu, quod & de ſignaculo trinitatis in Eccleſia militante, ac etiam de ſubordinatione Eccleſiæ triumphantis, dormientis, & militantis: & ibi de hoc pulchra & notanda.

Cap. 6. Quòd in triumphanti conſideratur unitas, ex Deo angelis, & animalibus ſanctorum. Et quòd militans triumphanti ſubordinatur, quoniam ex ſacramentis & ſacerdotio & populo catholico connectitur: ſacramenta ſubalternãtur Deo, ſacerdoti-

cardotium miniſtris ſcilicet angelis, populi beatis animabus. Et de ipſa colligantia ſubalternali: quomodo ſacerdotium coniungitur per ſacramenta quę Deo proximá ſunt Chriſto, populus ſacramentis per ſacerdotium, & de graduatione cuiuslibet partis: & quomodo in qualibet parte, ſupremus Hierarcha in ſe repręſentatiuè inferiora compræhendit, & eſt ſingulariſsimum cap. deinde de ſacerdotio ſacro ſingulariter, & primò.

Cap. 7. Quòd Eccleſiaſtica Hierarchia, ordines & gradus ad inſtar angelicæ, habeat. Et ibi exemplo & mixtura, hæc pars manifeſtatur.

Cap. 8. Quòd trinitas à ſacerdotio conſideratur: ſcilicet ordo, præſidentia, & cathedra, ſicut ſpiritus anima & corpus ſe habẽtia: & quòd ſicut in ordine eſt Hierarchica graduatio, ſic & in præſidentia. & cathedra: & de ſanctitate ſacerdotij.

Cap. 9. Quòd ſicut ſacerdotium ſubalternatur Deo, ita præſidentialitas angelis: & quòd ſacerdotium per medium cathedræ, angelo qui Eccleſiæ prælatus eſt, cõnectitur, ex quo ueritas cathedræ ſolidatur, & eſt ſingulare.

Cap. 10. Quòd efficacia interceſsionalis ſacerdotalis officij, iuuatur ex continuatione ipſius ſacerdotij, quò ad hoc beatos in patria. Et ibi epilogus, quomodo ueritas ſacerdotij radicatur in triplici cœleſti concordantia, quoniam ad diuinam per ordinem, ad angelicam per cathedram, & ad beatos in patria per officium. Et ſic eſt ſacerdotium ut anima una in corpore fidelium. Et eſt ualdé mente tenendũ, illud parũuum cap. maximé ubi epilogat & ſubinfert.

Poſt præmiſſa oportet inueſtigare, quæ uerba Chriſti ad Eccleſiam & Apoſtolorum ſucceſſores trahi debent, ut in illis fundetur radix Eccleſiaſticæ poteſtatis.

Cap. 11. Quòd Chriſtus ad Apoſtolos loquutus eſt ſæpe aliqua, quæ non poterant de ipſis ſed ſucceſſoribus uerificari, & ſæpe uoluit ad Eccleſiam congregatam actu uerba dirigi, aliquando ad diſperſam. Et ibi de Petro figuram Eccleſiæ gerente Et inſeritur epiſtola Alipij, Auguſtini, & Fortunati, quę habet notanda puncta.

Cap. 12. Quòd per documenta pulchra, exempla illa probentur alibi. Et ibi de diſperſione Eccleſiæ per mundum ante aduentum Domini ſecundùm. Et ibi qualiter ille aduentus intelligi debeat in nubibus.

Cap 13. Quòd illla eſt uera catholica Eccleſia, quæ cuiq; eſt loco coarctata; & ibi de Materno Colonienſi Epiſcopo.

Cap. 14. Quòd una ſit uera certa Petri cathedra, in qua omnes Petri ſucceſſores ſedent. Et ibi de unitate cathedræ, in qua neceſſariò catholici ſedere habent, & prior ſedens in eadem eſt Papa. Et quomodo hoc intelligitur, qui Cathedræ Petri non adhæret, fidelis non eſt, & eſt ſingulare.

Cap. 15. Quòd præſidentes ſuam ſubiectam figurant Eccleſiam, & ſic eccleſiaſtica poteſtas, eſt in Epiſcopo. Et ibi de principatu Romani Epiſcopi: quomodo in epiſcopatu fidei, ſteterit primus.

Cap 16 Quòd Romana Eccleſia capitur aliquãdo pro ſede, & occaſione illius, quot ſint ſedes, & quæ prima, & quod primitiuitas ab Ethnicis traxit initiũ. Et quòd Epiſcopus Romanus ab ipſa urbe Romana eminentiam habeat: & hoc declaratur argumentis multis, concurrente nihilominus priuilegio Chriſti.

Cap. 17. Quòd Romana Eccleſia aliquando capiatur pro proximè unitis ſibi, & aliquando ſedes pro pontifice & Eccleſia, pro Papa & pro clericis ſuæ diœceſis & fidelibus, aliquando pro ſubiectis metropoli, aliquando pro ſubiectis Patriarchatui, aliquando pro fidelium Eccleſia. Et in quo intelligitur, Romanam Eccleſiam errare non poſſe.

Secund. lib. Continenda.

Lib. II. Cap.

SEcundo loco, præſuppoſitis quibuſdam fundamentis, ad propoſitum facientibus, ſe offert Conciliorum principalis materia, ob quam inueſtigandam radicitus, labor omnis aſſumptus eſt. Vnde quod primò tractatur eſt id.

Cap. 1. Quòd ſynodus eſt cœtus ſenum uel presbyterorum per unam uiam tendentiũ, & quòd diſſentientes nõ faciunt Conciliũ, & quòd habet gratuatio-

nes uarias à particulari usq; ad uniuersalem, & quòd uniuersale uariè capitur. Et ibi exprimuntur graduationes, ab infima synodo usq; ad supremam.

Cap. 2. Quòd quisq; præsidens regulariter habet subiectam synodum conuocare. Et ideò Papa uniuersalem. Et quomodo intelligitur, sine Papæ auctoritate synodum uniuersalem regulariter non esse.

Cap. 3. Quòd ex quinq; Patriarchis, plenum uniuersale Concilium constituatur. Et quòd ad esse Concilij requiritur, quòd in aperto & nõ in obscuro, absq; motu cum omni libertate, absq; tumultu & ordinatè celebretur. Alioqui si rite non celebratur, errare potest, & etiam ab ipso ad aliud appellare, & multa ibi quæ singulariter notanda sunt.

Cap. 4. Quòd in synodis uniuersalibus, ad hoc quòd à spiritu sancto dictata censeantur definita: ex concordantia, & communi omnium consensu, pronunciatio & decretatio fieri habet.

Cap. 5. Quòd licet legantur multa Concilia, in quibus etiã interfuêre legati Apostolicæ sedis, errasse: tamen nullum de illis ritè celebratũ fuit; & hoc probatur de singulis conciliabulis. Et ibi, quomodo uniuersalia Concilia corrigunt particularia & de maxima firmitate uniuersalis Ecclesiæ catholicæ.

Cap. 6. Forma antiquorum breuissima, in celebrandis uniuersalibus Cõcilijs. Post hæc de Concilijs generalibus, quæ sæpè uniuersalia dicũtur submittitur, in quo tractatu enodatur deceptio multorum recentiorum.

Cap. 7. Quòd aliquando Concilium multarum prouinciarum, aliquando occidentale, & quòd omnia etiam cum legato Papæ celebrata, præter concilia uniuersalis Ecclesiæ: dicuntur sicut sunt prouincialia seu localia, licet dicantur uel generalia uel uniuersalia, aliquando etiam Papa in eis præsidente. Et quòd dicantur Patriarchalia. Et ibi de Concilio generali uel uniuersali ratione Ecclesiæ, aut Papæ, quomodo solum sit in certis regionibus, Patriarchali sedi subiectis collatum, & in quibus & quomodo hoc subest Papæ, & quantæ auctoritatis existat. Et alia utilia de cõgregatione & subscriptione.

Cap. 8. Quòd auctoritas in Concilijs non dependet à capite Concilij, sed cõmuni omnium consensu. Et hoc declaratur per multas subscriptiones, Papam de consensu, & non tantùm de concilio definire & constituere, & quòd omnes Episcopi sunt iudices & definitiores & constituentes, & quòd subscriptio roboret & confirmet acta Conciliorum.

Cap. 9. Quòd nulla constitutio canonica sit efficax, nisi ex consensu expresso uel tacito, aut secundùm aliquam canonicam facta fuerit. Alioqui si per qualẽcunq; particularem fiant ordinationes, non dicuntur non constitutiones, nec ligant nisi ex acceptatione uel consensu præueniente, quòad potestatem constituentis.

Cap. 10. Quòd statuta etiam generalia, non ligent aliquando particulares prouincias, nisi acceptentur. Et quòd uigor statutorum, ex acceptatione per usum uel cõsensum potiùs dependet, & quòd ideò propriè solùm sunt constitutiones, quæ synodicè promulgantur.

Cap. 11. Quòd Romani pontificis decreta, robur & ligandi uigorem ex acceptione & usu capiunt, aliter in periculo essent Christiani. Et propter hoc synodicę constitutiones sunt maximæ efficaciæ, & ibi causa redditur: & insuper iura quæ de decretalibus Apostolicæ sedis loquuntur, de synodicę aut secundùm canones decretis intelligi debent.

Cap. 12. Quòd ex consensu uigor statutorum dependeat, probatur per uim q̃ consuetudini inest. Et quòd præsidentia Papæ in Concilio uniuersali, quòad potestatem condẽdi rectè æquiparetur præsidentiæ metropolitani, in prouinciali Concilio. Et ideò Papa semper quasi apud antiquos archiepiscopus nominatur.

Post hæc examinatur difficultas prætacta, ex argumentis quæ fieri possent, à Papa iurisdictionem omnium & statutorum uigorem dependere.

Cap.

Cap 13. Quòd argumenta omnia, quæ dicunt Papam habere potestatis plenitudinem à Deo, & consimilia, non obstant, & ibi latè de hoc. Et quomodo constituatur administratio superiorum, ex subiectione inferiorum: ex quo euenit potestatem superiorum etiam ab inferioribus dependere, & est notatu dignum. Et quòd Papalis administratio, non habeat alia principia quàm Episcopalis: quoniam omnis ecclesiasticæ potestatis administratio, desursum & deorsum constituitur, quoniam mediator est ipse pastor, inter Deum & gregem: & euacuantur omnia argumenta secũdùm ordinem, per longum processum.

Cap. 14. Quòd omnis constitutio, ex radice naturalis iuris locum habet: & qđ omnis coercitio cum natura æquè liberi simus, ex electione & cõsensu subiectorum sit. Et quòd iurisdictio creata, ex se non habet potestatem, nisi secundùm legem & est pulchra speculatio.

Cap. 15. Quòd ex fundamentis prætactis, sicut Episcopus sine capitulo, & Metropolitanus sine suffraganeis: ita & Papa sine cardinalibus, uniuersalia statuta oẽs subiectos tangentia facere non debeat. Et quòd ideò nullius Synodi iudicium, absq; auctoritate Apostolicæ sedis ratum est: quia ab omnibus etiam Synodicis, excepta uniuersali uniuersalis Ecclesiæ Synodo, ad ipsam Romanam sedem appellatum inuenitur. Et ibi quomodo hoc cõmune dictum intelligi debeat.

Deinde cognito quòd ex consensu firmitas Synodica dependet, uidendum qui interesse debeant, & ibi.

Cap 16. Quomodo ex definitis subscriptionibus depraheꝫditur, Episcopos & definitores alios etiam consensum præstare & subscribere Abbates & monachos: laicos uerò tanquàm auditores & testes. Et quòd periti clerici etiam administratione carentes, non debeant à Concilijs pelli.

Et primò cõsequenter, de potestate uniuersalis Concilij, tractatus subnectitur.

Cap. 17. Quòd Patriarchale Concilium nõ est regulariter supra Papam, sed ei subest nisi erret in fide tamen eum reformare potest, sicut & Metropolitanum prouincialis. Et quòd uniuersalis Ecclesiæ Synodus, non tantùm supra Papam, sed etiã eius & omnium aliorum patriarcharum Synodos existit simpliciter: quo & euacuatur argumentum id, quod communiter obicitur, Romanam sedem priuilegio Christi toti Ecclesiæ supereminere. Et quòd uniuersale Concilium, saluo illo prærilegio in sedentem in sede, dum sua abutitur potestate, pro bono uniuersalis Ecclesiæ iurisdictionem & superioritatem habet, & exempla ponuntur.

Cap. 18. Quòd fundamẽtum huius considerationis maioritatis Concilij supra Papam est, secundùm Augustinum: quia certior & infallibilior est repræsentatio Ecclesiæ, cui ueritas & assistentia est promissa in uniuersali Concilio, quàm in Papa tãtũ. Et ibi apit fundamẽtũ totiꝰ materiæ, repsẽtationis: & administraõis & cur eligi debent prælati, & qualis ordo seruari, & quomodo Cardinales, tanquàm legati prouinciarum à prouincijs eligi. Et ibi de ipsis aliqua singularia, quòd ipsorum potestas ex communi consensu exorta est, & quomodo.

Cap. 19. Quòd libertas electionis est radix, per quam omnis ordinata potestas constituitur, & breuiter & pulchrè de hoc.

Consequenter ad difficilem materiam acceditur. An Papa per uniuersalis Ecclesiæ Concilij canones ita ligari possit, quòd in contrarium nequeat. Et primò.

Cap. 20. Quòd Papa non possit tollere, ĩmutare, uel retractare, uniuersales canones. Et probatur auctoritatibus & exemplis, & professionibus ac argumentis multis. Et quòd dispensatio & declaratio rationem canonis in particulari casu locum non habere, locum habet absque canonum præiudicio: & ibi de hoc latissimè, quia ita expedit.

Cap. 21. Quòd etiam dispensare & aliquid disponere (quod uideatur uniuersalibus canonibus contrarium) Papa sine Cardinalibus non debeat.

Post superiora, de Concilijs alijs particularibus aliqua restantia annectantur. Et primo.

Cap.

Cap.22. Quòd prouincialis Synodus,p̃ Metropolitanũ qui eſt iudex prouinciæ(licet criminales cauſas per ſe iudicare nequeat)congregari debeat:& quòd Cõcilia ſunt optimè & neceſſariè pro bono Eccleſiæ inſtituta.Et de uniuerſali Concilio multorum prouincialium,quomodo eſt ſuper particularia prouincialia. Et quomodo iudices locorum concurrere debent in illis,& quòd ſolui non debeat,niſi præfinito loco celebrando,& tunc cunctis determinatis.

Cap.23. Quòd forma celebrandi illud Concilium, tradatur in primo capitulo Tolletani Concilij,& ibi inſeritur de uerbo ad uerbum, quæ eſt notanda per omnia, maximè in fine.

Cap.24. Quòd uniuerſalia unius nationis uel regni magni Concilia,habẽt magnam poteſtatem,& de omnibus etiam de fidei definitionibus,inueniuntur ſe intromiſiſſe.Et iudicant de conſuetudinibus, de primatu, & breuiter de omnibus quæ in natione aut in regno oriuntur. Et ibi quòd non niſi ex uniuerſalibus & arduis cauſis congregari debeat,& quomodo,& etiam qualiter per legatos prouinciarum, uel eorum qui Concilio interſunt,plena auctoritas Concilij habetur.

Cap.25. Quòd uniuerſalia talia Concilia tanquam caput congregans,eis nihilominus ſubſit.Sic etiam pariformiter Papa,uniuerſalis Eccleſiæ Concilio ſubeſt,licet ad eius iuſſum cõgregatur. Et quòd ſicut auctoritas primorum Conciliorum uniuerſalium,à congregante non dependet, ita nec uniuerſalis Eccleſiæ Concilij auctoritas à Papa.Et ibi pulchra de hoc,quomodo continuari ipſa Concilia debeant. Et ibi cauſa utilitatis eorum.

Et quia omnes canones & ſtatuta & ſynodi ſunt, quibus ordinetur uita noſtra in Deum,& propter hoc ſunt reformatoria omnia concilia: ſubſequenter pauca de reformatione ſacerdotij ponuntur. Et quia omnis abuſus poteſtatis eccleſiaticę eſt maximè,qui reformari debet,ideò primo de poteſtate eccleſiaſtica.

Cap.26. Quòd poteſtas ſacerdotio tradita eſt libera , à Chriſto ei credita ,pro ſalute animarum in Dei laudem ordinata. Et quòd ex hoc uirtus diſtributiua ſacramenti Euchariſtiæ,illimitatè eſt eis credita.Et quòd fideles, decipi in modo diſtributionis ita à libera &credita poteſtate ſacerdotij depẽdẽtis nõ poſsint,in quo diſſoluitur error Bohemorũ dicentiũ:utrãq; ſpeciẽ de neceſsitate ſalutis diſtribui debere.

Cap.27. Quòd maior deformatio oritur ex deformatione capitis,& ex hoc qđ ſuperiores inferiorem poteſtatem uſurpant.

Cap.28. Quòd Papæ regulariter cõpetit arduas cauſas definire, & curam uniuerſalis Eccleſiæ habere, Metropolitanos confirmare, ſicut cuilibet Patriarchæ in ſuo diſtrictu.Et ibi de ſententia Calcedonenſi, & canone 8. Concilij. Ex quibus & alijs poteſtas ordinata Papę elicitur.ſ.facere permiſſa,& Synodos ſuas & ad eas Metropolitanos cõuocare,& inter Metropolitanos iudicare.Et ibi quomodo princeps ſeu Imperator,ſolùm uniuerſalis Eccleſiæ Concilijs,non illis Papalibus ſeu Patriarchalibus,intereſſe conſueuit. Et quomodo niſi ius unicuiq; illeſum & canones ſeruentur,pax Eccleſiæ perit.

Cap.29. Quòd canones 8.Concilij corruptè ſæpe in decreto poſiti,ad reformationem optimi ſunt.Et quòd iuxta 8.cautionem eius,Metropolitani ſæcularibus curis uacare nullo modo debeant,nec ſpiritualia per ſuffraganeos exercere:& quòd maxima difformitas oritur ex hoc,quòd prælati tantùm ſæcularibus curis inuigilant.

Cap.30. Quòd magna ſit difformitas in eo,quòd correctio & uiſitatio uertitur in quæſtũ,& ibi canon illius 8. Concilij,qui dicit illum ſacrilegum,qui ſub ſpecie uiſitationis ſubiectas Eccleſias grauat.Et quomodo auaritiam, de præſidentibus & maximè Romana curia,tolli oporteat:& quòd neceſsitati Eccleſiæ communi,ordinata contributione ſubueniri debeat.

Cap.31. Quòd remedium ſit in 8. Concilio cap.26.editum,quomodo grauatis ſubditis per Epiſcopum rei forma iudicij ſubueniatur.Et quomodo gradatim uſque ad Patriarcham per appellationes deueniendum ſit.

Cap.32. Quòd monachi promoti ad dignitatem Epiſcopalem , habitum & uitam

ultam monasticam seruare teneantur ex canone xxvij. Et quòd prælati per electiones fieri debeant liberrimè absq; impressione. Et quòd Episcopi ex præceptione pri cipum, ex potentatu Episcopi facti disponendi sint: & quòd solùm idonei per ascensum, qui gradatim fieri debet, assumendi sint ad prælaturas, qui solum zelo Dei non appetitu principandi tonsi sunt. Et ibi quòd quatuor annis in sacerdotio prius stare debuerit. Et quòd de eadem Ecclesia si digni inueniuntur, promotiones gradatim fieri debeant. Et qui gesserant curam sæcularium assumi non debere. Et quod inuitis, Episcopus dari non debeat. Et multæ pulchræ rationes fortes ad hoc, quomodo electiones in iurè diuino & humano fundatæ sunt.

Cap.33. Quòd reformatio deposcit necessariò, ut quisq; officio & uota satisfaciat: & enumerantur aliqua, quę etiam sunt necessaria fieri, si reformatio ordinaria introduci debet in Ecclesiam & sacerdotium.

Cap.34. Vltimò epilogabitur in breui quicquid præmittitur. Et euacuatur opinio eorum, qui primatum Petri à Christo esse negant, & solidatur ipsa ueritas, quæ dicit, principatum Papæ à Christo mediante consensu Ecclesię esse: & quòd eius potestas est à Deo, coactio uerò mediante Ecclesia.

Tertij libri Capita.

ESsent tertio loco pandendæ præambulari loquutione, eximiæ laudes nostri à Deo coronati præsentis pijssimi Sigismundi Imperatoris maximi. Et quia ipse ille alter Augustus, qui se dominum nominari renuit, ac rectè alter Basilius humillimus, cuius laudes subsequentia manifestant; ignoscet facilé maximè mihi rudissimo omnium, qui cum minima explere nequeam, facilè in maximis imò in immensis, confuso stilo etiam priùs clara conuoluerem, nec aliquod futurum etiam ueritatis argumentum præberem: si eius inuictissimi Cæsaris uiuentis, & imperium efficax in me suum seruulum habentis, laudes canerem. Præsumptio enim adulationis, & principibus omnibus dum uiuunt, complacendi studium fidem paruifaciunt, si ab ijs maximé qua ego humili conditione constitutis scripturis mandantur. Ad rẽ itaq; ueniens uersat̃ tota intentio, ut potentia sacri nostri imperij, quod apud Alemannos est, in finem ut conseruetur, & concordantia, quia se annuè sacerdotio sancto unit ut uiuat catholicè, sciatur. Est itaq; pro huius & difficilis rei fundamento, primò inquirendum de ipso sacro imperio, quo ordine aut qua dependentia & qua uia apud Alemannos subsistat. Vnde primo loco rectè inuestigabitur.

Cap.1. Qua radicè legislatio ac principatus omnis, & maximè monarchicus exoritur ac quomodo solidetur, & exinde Imperatorẽ in corporali hierarchica, sicut Papam in speciali, caput & omnium principem esse.

Cap.2. Quòd Imperialis potestas, ordinatè ex dono Constantini in occiduis, à Papa non dependeat, & quòd ipsa famosa donatio Apocrypha sit, sicut quædam alia, & ibi historiæ quædam de Pipino & Carolo breuiter connexæ, ad sciendũ quomodo temporalia primum ad Romanam Ecclesiam deuenerunt.

Cap.3. Quòd imperium non fuit de Græcis translatum per Papam in Germanos uel Francos, licet patricij Romanorum seu etiam Imperatores dicerentur: sicut Henricus quartus, in generali Basilienſi Concilio, coronatus particius dicebatur. Sed quòd Otho primus fuerit inter omnes Imperatores primus pleno iure, recto, ordine per populum & clerum Romanum & Synodum cum successoribus creatus Imperator, & de hoc historiæ.

Cap.4. Quòd electores à Romano Pontifice non sunt creati, nec potestatem habent: sed ex communi consensu subiectorum imperio, qui diuino & humano iure, non positiuo, sibi Imperatorem præficere possunt. Et quòd rectum & iustum imperium, uim solam ex eorum electione, absq; Papali confirmatione habet. Et quòd deponi à solo Papa non possint.

Post hæc inuestigatur potestas imperij.

Cap.5. Imperium potestatem supræmam mundi, ac uicariam substitutionem à Chri-

Christo habere, hinc & Dei minister, & Christi uicarius dicitur, typum Christi regnantis super omnes gerens.

Cap.6. Quòd imperij potestas æquetur subiectioni obedientiali. Et quòd Romanum imperium in certis ibi nominatis prouincijs & regnis nunquàm fuit, licet dominus mundi à maiori parte dicatur. Et quòd inter cunctos potentatus, supremũ locum ex appropinquatione ad Christum regnantem, per fidem iustè possideat.

Cap.7. Quòd imperatori supræma commissa cura, ob quam omnibus præminet, est in custodia orthodoxæ fidei: & quòd suo modo Papæ æquetur, cum ipsi etiam fidei gubernacula commissa sint quòad custodiam, sicut sacerdotio quòad inquisitionem & magisterium. Et quòd hanc summam potestatem, ab electione Christianorum consequitur.

Deinde examinatur, an Concilijs Episcoporum, Imperator cum laicus sit, interesse debeat, occasione cuius primò dicitur.

Cap.8. Quòd laici certis Concilijs interesse debent ad se defendendũ alijs, ad tm̃ audiendum, & princeps in sibi subiecta patria, pro corrigendis delictis & reformatione, Concilia congregare debet, & ibi exemplum de Carolo magno &c.

Cap.9. Quòd sanctus Gregorius Theodericum regem Francorũ exhortatus est & monuit, ut Concilium aggregaret Episcoporũ, & de suo regno concubinatum & symoniam eliminaret. Et ibi alia exempla, de Recaredo rege Hispaniæ & Gallię. Et quòd regum sit illa exequi, quæ in illis Concilijs communi consensu dictantur.

Cap.10. Quòd reges & principes cũ magna reuerentia & deuotione, illis Cõcilijs interfuêre cum dulcissimis exhortationibus, & ibi notandum exemplum Recaredi regis. Ad idem Sysenandi & Chuicillai regum exempla.

Cap.11. Quòd Rex obligetur ad augmentum fidei & deuotionis in subiectis, & etiam tenetur forma uirtutis, exemplo doctrinæ sancti Gregorij ad Hilpertum regem Francorum, & quòd Ecclesia ipsis tradita est, de qua commissione rationem reddere tenentur.

Cap.12. Quòd Rex & princeps leges & statuta generalia prouinciam respicięntia, in generalibus utriusq; status sui regni Cõcilijs, per consensum edicere habet, et illa salua ἐπιεικείᾳ exequi & defensare. Et quòd quotidianum Conciliũ, de electis ex tota prouincia subiecta, de conseruatione uniuersalis sui Concilij habere debeat.

Consequuenter subiungitur, quomodo Imperator quoad ipsa uniuersalia totius Ecclesiæ concilia, se habere debeat.

Cap 13. Quòd Imperator, ad uniuersalem synodum totius catholicæ Ecclesiæ quò ad collectionẽ & exhortationem & cætera, se habet sicut rex in suo regno. Et ibi quõ & quando congregare solitus est Imperator uniuersalia illa Concilia. Et ibi exempla aliquorum Imperatorum notatu digna inserta ad longum, ex causa ut obstruantur ora quorundam recentium, qui pauca uetera uiderunt.

Cap.14. Quòd Imperator dare debet, ut omnis tumultus uitetur in Concilijs, & expulsis expellendis, in tranquillitate & libertate Concilium constituatur, cum punitione turbantium patres. Et ibi de hoc exempla pulchra.

Cap.15. Quòd imperialis conuocatio ad synodos est exhortatoria, & Papalis quòad sacerdotium præceptoria. Et quòd imperialis urgente necessitate Ecclesiæ, Papa negligente præceptoria fiat.

Post hoc quid in ipsis Concilijs cum suo senatu agere debeat Imperator.

Cap 16. Quòd in uniuersalibus Concilijs legitur Imperator præsedisse, & secũ paucos rarò ultra .xv. ex senatu habuisse, qui ex eius iussione interfuêre tm̃, & nõ alij. Quare in laicos omnes in Concilio iurisdictionem habet, & eis sedes deputare.

Cap.17. Quòd laici uocem no habent in Concilio, dũ ecclesiastica tractant̃, & quòd ex illo fundamẽto, cõcordia in sedibus secularium principum, quorum hodie p̃sentia utilis, facilè absq; turbatione fieri possit, cuius ibi practica ponitur.

Cap.18. Quòd officium Imperatoris & laicorum in Concilio est promotoriale, ad digerendum cuncta quæ tractantur absq; omni partialitate per clarum iudiciũ.

Et

Et qđ ut iudices neutrales in oĩbus ſe habere debẽt, ſentẽtia aũt ſynodi ẽ ĩ practica.

Cap.19. Quòd exhortationibus ad totum Concilium uti debeat Imperator. Exemplo pĳſſimi Baſilĳ, quod inſeritur & eſt ualde notandum.

Cap.20. Quòd locum ſuum tenentibus Imperatores, alloquutiones ad Concilia ac perſuaſiones & inductiones committere poſſint, ſicut & ipſi facere. Et ibi practica, ex octaua ſynodo per Baſilium Imperatorem congregata.

Cap.21. & 22. Quòd præmonere poſsit & debeat Concilium in ĳs quæ neceſſaria ſunt pro Eccleſia, & in ſynodo tractari debent, exemplo Martiani Imperatoris.

Cap.23. Quòd Alloqutio Baſilĳ Imperatoris ad ſynodum quæ eſt ſuauiſſima, per quam oſtenditur Imperatorem laborare debere, ut omnis definitio cũ Concilĳs clariſsimo ordine omnibus uolentibus audiri; auditis concludatur. Et poſt hoc nullus contradictor admittatur, & alia multa & notanda.

Cap.24. Qua pietate in omnes qui deliquerunt, tanquàm communis pater & paſtor, pro eorum reductione uti debeat, & demum in rebelles & non acquieſcentes imperiali exhortationi, ſynodicam ſententiam exequi debeat, exemplo pĳſſimi Baſilĳ ſingulariter notandi oſtenditur. Et quòd noſter Imperator alter Baſilius, illo exẽplo in reductione oberrantium Bohemorum uti debeat. Poſt præmiſſa ad ſtatum ordinatum ſacri imperĳ perquirendũ, ſtilus uertitur. Et primo.

Cap.25. De imperiali Concilio, ex membris principalibus imperĳ collecto, & eius uſu antiquo & utilitate, quòd regimini Reipublicæ ualdè conueniat, ſi rectè celebretur & continuetur: & exempla & cautelæ ponuntur.

Deinde pro inueſtigatione reformationis lapſi imperĳ noſtri à gradu ſuo primo iſta tractantur. Et primo.

Cap.26. De florenti ſtatu imperĳ, quomodo fidei augmentum omni ſtudio procurabatur, & leges ſtructiſsimam ſuam cenſuram obtinebant.

Cap.27. Quòd Othonis oratio ſecundi, de dando temporalia Eccleſĳs, ſanctã habuit conſiderationem.

Cap.28. Quòd principes & duces ſub imperio, ꝓ tuendis ſubiectis officiati: tẽporanei primò & pòſt hoc feudales uaſalli, ex bonis cauſis ſeruato impetio annuo tributo & ſeruitio cõſtituti fuêre. Et quõ Telonia & uectigalia & talliæ, Reipub. ſeruiebant. Et Imperator illam Rempublicam ſtipendiato exercitu tuebatur.

Cap.29. Quòd hodierno tempore, imperium multum ab illis obſeruationibus indifformitates maximas cecidit. Et quòd Romana curia etiam in cauſa ſit euacuationis ærarĳ Reipublicæ. Similiter quòd regimen hodiernum inordinatum in temporalibus, quò ad eccleſiaſticos, Reipublicæ obſit.

Cap.30. Quòd Imperator ſolùm habens adminiſtrationẽ imperialiũ, arctatur iniuſtè ſæpe per pacta & iuramenta clericorum, ad confirmandum quæ irrita eſſe deberent, & ibi exclamatio contra iſtud.

Cap.31. Quòd imperium ualdè cecidit: quia iuſtitia locũ non habet, & uis & ꝓpria uoluntas, diffidatio, incendia, & rapinæ, Rempublicam deuaſtant. Et ibi exclamatio contra dicentes honorem eſſe, & per eum poſſe rem poſſidere ſine iuſtitia.

Vltimò ſubiungetur reformatio imperĳ, poſt notitiam quondam ſani, & poſt noſtro tempore lapſi.

Cap.32. Quòd citò ſit imperio mortaliter infirmo ſuccurrendum. Et quid imperator noſter agere debeat & proponere, pro introductione reformationis.

Cap.33. Quòd primo ordinari debeat annuus conuentus, & iudices per prouincias. Et in quolibet tres coniunguntur de triplici ſtatu, eccleſiaſtico, nobilium, et populari. Et de modo cognoſcendi eorum.

Cap.34. Quòd nulli liceat niſi iudicialiter rem alterius inuadere, ſub pœna furti, latrocinĳ: neceſſariò ordinetur. Et quòd huiuſmodi lex, cõſenſu omnium in imperiali Concilio, dictari, ſubſcribi, & in prouincĳs ſigillari debeat.

Cap.35. Quòd ipſa ordinatio annui conuentus, fieri debeat ſecundùm exemplũ priorum. Et ibi quoad proximè præmiſſa, exeplum in Gallĳs per Imperatorem

(uſ

(ut quidam dicunt. Constantinum practicatum & notandum. Et quòd ibi publica commoda,& ultima omnium consuetudinum prouinciarum & iudiciorum,exami nari & regulari debeant.

Cap.36. Quòd electoribus imperij,in quorum potestate est dareImperatorem sit danda forma strictissima,secundùm quam proc edere habent uacari imperio.

Cap.37. Aperitur forma qua ipsi uti possunt, quæ est perfecta bona & utilis, & ars examinata,congruè practicabilis.

Cap.38. Quòd illa ars multum prosit, ubi arduà in Concilijs tractantur,ut cùm libertate meliùs Concilium à quoquàm intrepidè haberi possit. Et ibi de quodam alio Venetorum ingenio,in consilijs dandis.

Cap.39. Quod potest imperij necessariò resuscitabit, si pax seruari debeat absque desolatione,& omnimoda discessione, & de modo eandem resuscitandi.per publica tributa,Telonia, & ærariū publicum. Et ibi de exercitu publico, quomodo omnibus prouincijs & dominijs prosit,& easdem in expensis alleuiet.

Cap.40. Quòd lites abbreuiandæ sint,ac illæ leues appellationes extra pronũciam & ad Romanam curiam inhibendæ, & quòd talia multa quæ prosunt Reipublicæ etiam in Ecclesiasticis negocijs,secundùm sanctorum patrum canones qui repetendi sunt,ordinari per imperiale Concilium possint & debeant.

Cap.41. Vltimò & finaliter declaratur,nihil reipublicæ ecclesiasticæ tãtùm obesse,sicut discordia inter potentatum sacerdotij,&potentatum imperij.Et idem sua sio,ex qua concordia seruari poterit, & in ipso capitulo, sub breuibus aperitur in figura per modum epilogi, utriusque potentatus consideratio. Et ea in summma breui, ad figuratum & prægnantem considerationem reducuntur,quæ diffusè tractata sunt.

Finis Capitum.

EXCELLENTISSIMI Decretorum Doctoris Domini Nicolai de Cusa, postea Cardinalis Tituli sancti Petri ad uincula, de Concordantia Catholica libri primi, qui de Ecclesia est.

Caput. I.

QVia facilè scienti fundamenta patescere possunt eliciẽda, quantùm minimò ingenio ex alto dabitur: de illa profunda diuinæ Ecclesiæ harmonia perpauca dicam. Concordantia enim est id,ratione cuius Ecclesia catholica in uno & in pluribus concordat in uno Domino & pluribus subditis. Et ab uno infinitæ concordantiæ rege pacifico,fluit illa dulcis concordantia uel harmonia spiritualis,gradatim & seriatim in cuncta membra subiecta & unita: ut sit unus Deus omnia in omnibus. Sumus enim ab initio ad hanc supermirandam harmonicam pacem, in adoptionem filiorum Dei, per Iesum Christum prædestinati,qui ideò descendit, ut ad impleret omnia. Hanc prædestinationem probat Apostolus ad Ephesios,per id quòd à principio pronunciatum :quia relinquet homo patrem & matrem,& adhærebit uxori suæ, & erunt ambo in carne una. Sacramentum est Christi & Ecclesiæ. Si ergo Adæ & Euæ copula, sacramentum magnum est in Christo & Ecclesia,certum est quòd sicut Eua os de ossibus uiri fuit, & caro de carne eius,sic & etiam de membris Christi,est os de ossibus,& caro de carne eius. Vnde Ambrosius in epistola.16.ad Herenniũ hanc epistolã Pauli extollẽs ait: Nulla benedictionis tãta epistola increpuit ĩ plebẽ Dei,sicut illa. Et dicit, ꝙ Christus sedet ad dexterã patris,& nõ oẽs nos sedebimus, sed cõsedebimus ĩ Christo & eius carne in cœlesti

cœleſtibus ut autem ad illam æternam concordantiſsimam unionem peruenire-
mus per fidem: poſuit gradualem differentem concordantiam eccleſiaſticam, alios
dando Apoſtolos alios Epiſcopos, alios Doctores, & ita deinceps, quouſq; in uni-
tate fidei & agnitionis occurrat capiti. Et ut quaſi membrum non deſit capiti ſuo *Fidelium corpus unum.*
Chriſto qui eſt caput omnium, ex quo unum corpus fidelium, per harmoniam ratio
nabilem uerbi compaginatum atq; compactum & cõnexum, per omnem inunctu-
ram miniſtrationis, in menſuram uniuſcuiuſq; partis. Augmentum enim corporis,
facit ædificationem ſui in charitate, ut aſſurgat unum templum in omnibus, in unũ
templum in omnibus, in unum domicilij habitaculum in ſpiritu uniuerſorum. In
quo non ſolum ſanctorum hominum, ſed omnium credentium, omnium etiam ſu-
periorum rationabilium uirtutum atq; poteſtatum cõnexionem, fidei ſpiritusq; ac-
cipiendam arbitror, ut per harmoniam quandam uirtutum ac miniſteriorum, cor-
pus unum ex omnibus rationabilis naturæ ſpiritibus, adhæreat capiti ſuo Chriſto.
Ita ædificationis compage connexa, ut ne tactu quidem in iunctura ſingulorum ad
hærentium diſcrepare uideatur. Hæc & pulchra, pulchrè Ambroſius ubi ſupra. Et
concordat Hieronymus, in epiſtola ad Algaſiam quaſi penultima. Et in epiſtola de
Monogamia, ubi dicit: Eua Eccleſiam ſignificat, quia mater uiuentium, Adam Chri
ſtum: matrimonium: unitatem ſpiritus. Chriſtus caput mulieris, et mulier id eſt Eccle
ſia de coſta uiri formata, & caro de carne, hæc ille. Multa ſanctorum ſcripta, quæ bre
uitatis cauſa prætermittenda cenſeo, de hoc ſunt. Et quia manifeſtiſsimum eſt, om-
ne eſſe & uiuere, per concordantiam conſtitui: tunc in illa diuina eſſentia, ubi uitam
& eſſe unum ſunt ſumma æqualitate, eſt ſumma & infinita concordantia: quoniam
ibi nulla contrarietas locum habere poteſt, ubi æternitas uita eſt. Omnis autem cõ
cordantia differentiarum eſt. Et quantò minor contrarietas in differentijs: tantò for
tior concordantia, & longior uita, & ibi æterna tunc eſt; ubi nulla contrarietas. Ex
hac enim radice, uide alta fundamenta ſanctiſsimę trinitatis & unitatis: quoniam u- *Concordantia ſumma in Deo.*
nitas in trinitate, & trinitas in unitate. Nec ulla penitus contrarietas, quia qualis pa-
ter, talis filius, talis & ſpiritus ſanctus. Ecce inexpreſſibilem concordantiam, in Deo
trino & uno, à qua quidem concordantia, uolenti ſubtilius indagare quomodo cun-
cta perfectionalia, de Deo dicibilia ac cogitabilia, in ſumma concordantia unius
eſſentiæ & trium perſonarum ſunt, maxima & incomprehenſibilis ueritas, quæ ex
hoc diſcurſu oculis intellectus obijcitur, elici poteſt. Quoniam hæc cõcordantia, eſt
ipſamet ueritas ſumma. Sed non eſt noſtri propoſiti. Sufficit tamen ex Alberto ma-
gno ſuper uerbo, tu es Chriſtus filius Dei uiui Matth. 16. ſcire ad noſtrum propoſi-
tum, quòd pater eſt fons uitæ, quæ in filio uenam accipit, & fluxum in omnes, in ſpi
ritu ſancto: quoniam per unitatem ſpiritus, matrimonium quod inter Chriſtum &
Eccleſiam eſt, conſtituitur. Sicut placet Cypriano in lib. de unitate Eccleſiæ, qui De
um patrem habere uult, non poteſt in uita regnare, niſi per matrem uiuentium ſcili-
cet Eccleſiam. Et tunc cum in unitate ſpiritus eſt cum Chriſto. Chriſti membrum eſt,
à quo per adhæſionem & concordantiam, ſecundus gradus transformamur ut ait
Auguſtinus ad Cõſentium, de trinitate. Deus cum in ſeipſo ſit uita, nobis uita effici-
tur, cum eius utcunq; efficimur participes. Et cum in ipſo ſit iuſtitia, etiam nobis fit
iuſtitia cum ei cohærendo iuſtè uiuimus, & tantò magis minuſuè iuſti ſumus, quan-
tò magis minuſuè illi cohæremus. Vnde ſcriptum eſt de unigenito filio Dei, cum uti
que ſit patris ſapientia, atque iuſtitia, & ſanctificatio, & redemptio. Et quemad-
modum ſcriptum eſt: qui gloriatur, in Domino glorietur. hęc ille. Vnde hæc eſt ſum
ma dicendorum: quod Chriſtus eſt uia, ueritas & uita, & omnium crea- *Chriſtus.*
turarum caput, unicus ſponſus Eccleſiæ, quæ per concor-
dantiam creaturarum omnium rationabilium
ad eum unum, & inter ſe plurium
conſtituitur, ſecundum
uarias gradua-
tiones:

Cap. II.

NVnc ut propiùs accedamus posito hoc fundamento, scilicet quod Ecclesia per unionem ad Christum constituatur, modum intelligendi inuestigemus. Et profectò sicut à Deo unico, æterno, simplicissimo, fluunt per creationem cuncta, in quadam diuersa & uariè distanti imagine: ita ut altissima prima creatura participet in alto signaculo cum primo, non tamen in quadã concordantia essentiali infinita, qua filius est imago & splendor patris lucis ęternę, & tres personę unus est Deus & hoc propter incapacitatẽ creaturæ, qui cũ infinita sit, incapax est ex parte sua infinitę cõcordãtię: est tamẽ altissima suo modo, ex suprema adhæsione & sui dispositione, q̃ quãtò plus p̃cellit alia creata, tãto plus increato, simplici, infinito similior. Vnde suo modo naturali fluxu gradatim minùs similitudinis gerũt, & quasi in umbra figura aut similitudine præcedẽtis altioris naturæ, disponitur inferior gradatim, quousq; multiplicatio uersus inferiùs & ignobiliùs ita in radio deficiat uitalis naturæ, quod absq; multiplicatione amplius quiescat, in ultimo puncto ita parum habens uirtutis: quod tantum sibi sufficit, & non amplius communicare potest & sic ultimum illius ordinis in umbra terminatur. Et hæc est graduatio ab infinito: usq; ad nihil: licet talis media graduatio à primo ordinata sit, nihil tamen esse potest per ipsam totam hierarchicam lineam, quòd absq; fontali principio à medijs constitui possit. Et ut mea intentio clarior fiat, utar exemplo Ambrosij, in epistola. 3. ad Sabinum: qui uolens lapsum humanæ naturæ per medias propagatio
Magnes. nes declarare, sumit exemplum magnetis lapidis, qui cum uim habeat attrahendi ferrum tantum, ut se transfundat in illius speciem: ita ut plerisq; experiri uolentibus cum plures annulos ferreos ad eum lapidem admouerint, omnes pari teneat modo deinde si ei annulo cui adhęserit lapis alium admoueas annulum, & rursus per ordinem singulis substituas, licet in omnes penetret per ordinem ex illo lapide uis naturæ, tamen priores nexu uehementiore constringit, posteriores remotiore. Sic uerbum supernum lapidem imaginor, cuius uirtus penetrat cuncta usq; ad ultimum: non quòd gradatim deficiat uirtus infinita, sed ut finitis & terminatis creaturis, insit mirabilis connexionis ordo. Hoc generali ordine, trinitatis figuram gestant cuncta creata, quæ aut spiritualia, aut corporalia, aut mixta sunt. Deinde spiritualia, triplici ordine distinguutur: & quilibet ordo triplici choro, ut per omnes cœlestium angelicorum spirituum choros, sit unitas hierarchica, & signaculum trinitatis, & unitatis in trinitate, et trinitatis in unitate. Et deinde quantæ sint subdiuisionum graduationes in quolibet choro, à supremo usq; ad infimum angelorum, & deinde cuiuslibet angeli in suis constitutiuis principijs: quis capere posset: deinde suo modo in corporali natura hanc hierarchiam quærentes, inuenient triplicem ordinem, & cuiuslibet tres choros. Et sicut suprema sphęra est ut umbra ultimi angeli, ita est terra ultima umbra, & fęx elementorũ. Deinde tertia mixta natura habet se ad instar aliarũ, quoniam ex rationabili, & sensitiuo, & uegetatiuo: & in ea ordines & chori, ut in angelica, & est elementatiua umbra huius, de hoc alibi. Magna enim ista sunt, in quibus à priori, inuestigatio omnium naturalium ac uniuersę creaturæ latet. Dum enim istæ admirandę differentes concordantiæ, totius uniuersi inuestigantur: quanta ibi miranda naturarum combinatio, quãta orbicularis & influentialis mutua participatio quantusúe in ijs ad unum finem ordo inuenitur, sapiẽtes cognoscunt. Sufficiat præsenti scire pro nostra inuestigatione, quòd licet omnia creata in esse ex principijs creatis, quendam gradualem similitudinem cum primo gradatim habentibus constituantur, & per concordantiam uniantur naturali, & originali principio, ut conseruentur: tamen nostra Ecclesia de qua sermo, ex rationabilibus spiritus & hominibus, qui cum Christo uniuntur, licet non omnes pariformiter sed gradatim, ut in exemplo magnetis apertum est tantum constituitur.

Cap.

Cap. III.

NAm ſuperius manifeſtum eſt per Ambroſium, quomodo ſanctaEcclesia quam Beatus Paulus ſupernam Hieruſalem, ac matrem noſtram, ac manentem ciuitatem, et ędificationem ex Deo, et domum non manu factam appellat ex angelis & hominibus conſtat, quæ partim ex hominibus ſocietate angelica in ordinibus diſtinctis perfruens, iam cum Deo in cœlo regnant: partim uerò in ordinibus diſtinctis peregrinetur in terra, & ad ſocietatem ſupernam ſuſpirat, ubi eſt tabernaculum non manufactum, neq; huius creationis. Ad cuius inſtar per Moyſem factum eſt tabernaculum, iuxta iuſsionem Domini, ut omnia faceret iuxta quod in monte illi oſtendit. In quo ſuperno & uero tabernaculo, quod fixit Deus & non homo, in interiora uelaminis. i. in ipſum cœlum, confeſſionis noſtræ antiſtes, ſummus & ſempiternus Pontifex, ſempiternum habens ſacerdotium, ſacerdoſq; magnus ſecundum ordinem Melchiſedech, per proprium ſanguinem introiuit ſemel in ſancta ętherna redemptione inuenta, ſedenſq; ad dexteram patris, in gloria paternæ maieſtatis interpellat: non uoce, ſed miſeratione pro nobis. ideoq; rex regum et dominus dominantium per quem reges regnant, et conditores legum iuſta diſcernunt: cœleſtem & terrenum principatum, cunctam uidelicet Rempublicam regens, tam cœleſtem quam ſpiritualem ac temporalem, & terram diſtinctis in ordinibus diſponens, ac moderans, ac ſupernæ, ac mundanæ curiæ præſidens: miro ordine angelorum hominumq; miniſteria, pro temporum uarietate & opportunitate diſpenſat. Et quæ ſingulis temporibus congruunt, uel occultiore inſpiratione uel euidentiore illuſtratione, præceptione decernit. Hæc probant ſancti doctores in uarijs paſſibus, quoniam per hoc, quod anima cibo ſapientiæ paſcitur, tunc diuinè efficitur conſors naturæ, filius enim eſt patris ſapientia. Et hoc Deus aperuit (ut ſcribit Ambroſius. 12. epiſtola ad Herennium) per Prophetas & Apoſtolos, & ſcripturas theſauri ſui, iſtud ſcilicet, fidem quæ eſt in Chriſto: ut hic per fidem cognoſcamus, & ibi facie ad faciem uideamus, de quo plura ibi. Et idem Auguſtinus ad Deogratias in ſecunda quæſtione de diuerſitate ſacrificiorum, ubi latiſſimè tantam difficultatem aperiens dicit: unum Chriſtum ita diuerſis ſacrificijs tempore & loco congruis exprimi, ſicut in uarietate linguarum idem pronunciatur. Et hæc uarietas pro hominum ſalute à Deo facta & præcepta extitit, qui nũquam iuſtitiæ & pietati mortalium deficit: alijs enim tunc moribus & ſignis alijs nunc, ut prius occultiùs & poſtea manifeſtius, & priùs à paucioribus, poſtea â pluribus, una & eadem religio ſanctificatur & obſeruatur. Vnde ut idem in tertia q. ad eundem ſubiungit, graduatio in ijs ſacrificijs fuit, quoniam prima ut umbræ, deinde alia ut figuræ, uſq; in Chriſtum qui fuit ueritas. Et fortè ut præcedenti cap. tactum eſt, quoniam omnia creata propter Chriſtum & ad eum ſunt, ut unus mundus uni Deo uero incarnato ſufficit: tunc à primordio tam in ſacrificijs quam hominibus, gradatim aduentus clariori lumine prophetiarum manifeſtatus eſt. Ioannes inter natos mulierum eum digito oſtendens ſanctiſsimus, ante eum, & poſt eum Apoſtoli relicti. Et ſicut graduatio à Chriſto uero Deo & homine, ad principium mundi uſq; in principium hominum: ita & ab eo graduatio uſq; in ultimum. Quod auguſtinus ad Eſicium, de die nouiſſimo declarat, dicens: licet nunquam defecerunt mali tamen quantò plures erunt mali, tantò plus appropinquatur ad finem. Videmus autem malos nunc abundare apud nos, & poſt erũt abundantiores, & omnino abundantiſſimi, quando iam iamq; finis inſtabit: quæ quamdiu aberit, ignoratur. Scimus tamen in nouiſsimis diebus & temporibus, nos agere ſicut Apoſtoli: ſed multò magis qui fuerunt poſt illos ante nos, & magis nos quam qui erunt poſt nos, donec ad illos ueniatur ſi dici poteſt, qui erunt nouiſsimorum nouiſſimi. hæc ille. Et illa eſt ſumma huius ueritatis, quod nihil aliud per cunctas ſcripturas, niſi Deus & uerbum caro factum crucifixum propter nos, oſtenditur ſignis & ſacrificijs. Hoc ſolũ Paulus ſciuit, & ad hoc tãtùm per fidẽ inuitamur, ut per adoptionẽ filiorum Domini in Eccleſia, per fidem clamemus in ſpiritu abba pater, & ſimus quaſi Dei filius quando reſurgemus omnes incorrupti, &

Rerum ordo & diſpoſitio.

Pti,& facie ad faciem uidebimus illud æternum lumen:ut hoc latius Ambroſius in epiſtola 23.ad Herennium.Nam idem ad eundem epiſt.20.ſcribit ita.Sicut inter animalia creata,homo meritò poſtremus quaſi finis naturæ formatus ad iuſtitiam: ſic inter omnes fines legis Chriſtus,ad iuſtitiam omni credenti,& ſic nos ut iumenta ſumus contemplatione Domini,ſicut ait Propheta: tanquam iumentum æſtimatus ſum apud te.hæc ille.Vnde ipſe paſtor bonus,& nos oues paſcuæ eius.Et hæc ſit radix uera noſtræ intentionis:quia uerum eſt ſapientia Dei patris,eſtq; ſapientia uita prouerb.8.Tunc omnis rationalis creatura,quæ in uita remanſit & remanebit,neceſſario uero adhærebit:& ſic peccatum quod cauſa mortis fuit, tam in angelis quã hominibus,contra Dei ſapientiam fuit. Erexit enim ſe Angelus contra ſapientiam,qui uoluit altiſsimo ſimilis eſſe.Et ſimiliter homo,qui uoluit ſimilis dijs eſſe,ſcientibus bonum & malum.Omnis itaq; humanæ naturæ uita poſt lapſum,ex adhæſione per fidem mediatoris incarnati uerbi eſt.Vnde non ineptè conſiderari poteſt, quomodo Paradiſus à principio plantatus,regnum Eccleſiæ ſignificet,in cuius medio arbor uitę,ueram tam cœleſtiali quam terrenę rationabili creaturæ,indefectibiliter præſtitiſſet uitam:quia ad eius radicem indeficiens fons ſpiritus ſancti,qui Eccleſiam irrigat à principio ſtruxit,& arbor illa fructifera ſemper protulit fructum uitæ paſcens unitos.Sed cœleſtialis creatura,poſuit ſe contra hanc uitam, conuertens ſe ad arborem ſcientiæ.Dum uoluit enim ſimilis eſſe altiſsimo,abſq; hoc quod per ſapientiam quæ fuit ab æterno,participanter ſimilis fieret altiſſimo,quia eleuauit ſe ad ſcire,uolens edere de arbore ſcientiæ:ſic & homo ſpreuit credere,ut ſimilis eſſet altiſsimo,uoluit ſcire antequam crederet.Ecce quod ſapientia quæ uita eſt et uita quę Chriſtus eſt,perdita fuit per illas creaturas.Ambroſius de fide, Dei filius, ſapientia Dei:quia de corde patris aduenies,arcana cœleſtia credẽtibus reſeruauit,dicit credentibus.Nam ut idem ad Simplicianum ſcribit,ſolus filius noſcit patrem,& ille etiam cui ille reuelauerit,& nullus abſq; reuelatione filij,cœleſtia myſteria appræhendit.Quicunq; enim de Dei maieſtate aut cœleſtibus,ſiue Apoſtoli, ſiue Prophetæ: non niſi ex reuelatione demonſtrata ſibi loqui auſi ſunt. hæc ille. Quomodo Chriſtus ſit ſapientia,iuſtitia,ſanctitas,fortitudo,ſecundum Hieronymum. ii. queſtione 3.exiſtimata, unde patet quantus fuit error priorum ſpirituum & hominum,qui ſine illa uita,ad uitam & ueritatem nitebantur aſcendere.Ex quo concluditur, quod Eccleſia catholica,per fidem unionis ad Chriſtum conſtituitur:quoniam ſine fide impoſsibile eſt,illam deſideratam æternam gloriam appræhendere,Deum uidere & Dominum Ieſum ſaluatorem.

Cap. IIII.

Eccleſiæ triplex ordo:

BReuiùs loqui exigit compendium,quam exorditus ſum.Plane itaq; deſcendendo ad intentum, in hac Eccleſia,trinitatis ſignaculum quærentes,inueniemus iam Eccleſiam triplicem ordinem habentem. ſcilicet.triumphantem dormientem,& militantem.In quolibet etiam ordine,iterum trinitatem cõtineri,cum alijs multis graduationibus,triniter in quolibet choro ſe habentibus.Et has hierarchias triumphantis & dormientis dimittendo,ad militantem ſtilum uertentes:conſiderandum puto,id quod Leo nonus.Zachariæ aduerſus præſumptiones Michaelis Conſtantini ſcribit,dicens:ipſa corporeorum compoſitio membrorum,nos doceat,qualiter Eccleſia intelligi debeat,ipſa enim eſt corpus Chriſti.Et Apoſtolus dicit,uos eſtis corpus & membra de membro.Et ſicut in uno corpore multa membra ſunt,omnia tamen non habent eundem actum:ita multi unum corpus ſumus in Chriſto,ſingulariter alter alterius membra.Et infra.Si totum corpus oculus,ubi auditus & alij ſenſus?Nunc autem diſpoſuit Deus ſicut uoluit corporis membra,ſingula officio ſuo apta.Membrum enim ſuo officio non contentum,ſed cupiens prępripere alienum:conturbat corporis ordinem totum:uelut ſi uiſus uoces auditus colores,diſcernere tentet.Sic ſingulorum ornamenta non ſũt alijs congrua, ſed unumquodq; requirit ſua & abijcit aliena.Nam pes refutat galeam & coronam, caput ſandalia:& tam diſcors concordia eſt in eis,ut eorum quodlibet alij officium

ſuum

ſuum omnino deputare recuſet. Et tamen de bono unius pariter exultant, ſicut de malo communiter doleat, & officia ſua non ſibi tantum, ſed magis mutuæ utilitati exhibent unde ſecurus Apoſtolus ait: Si glorificatur unum membrum congaudent omnia membra. hęc ille. Et eſt ſingulare ſatis iſtud ſcriptum cum eo, quod in principio illius cap. ad Michaelem Patriarcham, & Leonem Archidiaconum loquendo, ſcribit: Sumus unum corpus, & unus ſpiritus, ſicut uocati ſumus in una ſpe uocationis. Ex quo patet, Papam, Patriarchis et omnibus Chriſtianis unum tale corpus conſtituere, ubi ſunt diuerſa membra, & quodlibet ſuo officio contentum, ne totus ordo turbetur. Vnde ex membrorum diuerſitate, hierarchia compræhendi poteſt in ordine ad ueritatem concordantiæ, ſine qua hierarchia non ſubſiſtit. Neceſſe eſt ergo concordiam illam eſſe in uno & pluribus, in uno capite & pluribus membris. Et ut de multis pauca per ordinem dicamus, in hoc corpore quod ita Chriſto adhæret in ſpiritu, habitat ſpiritus, uiuificans totum corpus & quodlibet eius membrum: ſicut anima eſt tota in toto corpore, & in qualibet eius parte: ut hoc late proſequitur Auguſtinus ad Dardanum, de Dei præſcia. Et ideò corpus iſtud animale ex Adam contractum, factum eſt ſpirituale per regenerationem in Chriſto, in qua regeneratione mortuum et conſepultum Chriſto, homo nouus ſpiritualior ſurrexit, tāquam ſponſa ſine macula deſponſata, ut per militiam deueniat ad uictoriam, quæ eſt per mortem, ut tunc ſponſa ſpiritualiſsima incorruptibilis reſurgens, traducatur ad unionem perpetui matrimonij. Et manifeſtum eſt, hoc corpus Eccleſiæ quod ita ſe habuit, ex prędeſtinatis tantum conſtitui, quia illi ante mundi conſtitutionem ad illam hæreditatem uocati tantum pernenient. Et quia hoc iudicium eſt cunctis hominibus incognitum, quia nemo ſcit an odio an amore dignus ſit: ideò conſideratione illa, quòd quiſq; fidelis faciens uoluntatem Dei, unus ſpiritus cum eo efficitur per conſenſum, & ſic ſponſalia tunc contrahit futuræ conſummationis matrimonij: dicimus Eccleſiam ex prædeſtinatis & preſcitis conſtitui, Deus enim ut optimus eſt, diſpoſito & capaci gratiam gratum facientem diſtribuit. Sed quod non quiſq; huius militantis Eccleſiæ, ad conſummationem matrimonij perueniet, hoc in cauſa eſt, quia ultimam uictoriam, quæ eſt per mortem, perdet de meritis eius. Mortis hora indicat prædeſtinatum & præſcitum. Ante hoc tempus præſcitus aliquando poteſt eſſe in mortali peccato: præſcitus autem gratiam Dei, abſq; fide & adhæſione non poſſet habere. Quare in Eccleſia tunc eſt, & hoc modo exiſtentes in gratia præſentis iuſtitiæ, ſolum de Eccleſia eſſe cenſetur. Eſt deinde conſideratio alia, qua Eccleſia ut ſponſa fidelis conſideratur, obediens ſecundum altiorem & nobiliorem eius partē, & ſe quo ad hoc incarcerans, & refrenans, ut ſponſo fidelis permaneat: & hoc modo incarcerans intellectum, ut credat Chriſtum Deum et hominem ſaluatorem, de Eccleſia eſſe cenſetur. Vnde homo ſecundum Auguſt. ſuper ſymbolo, ad inſtar trinitatis imaginem gerens, ex ſpiritu & anima & corpore conſtitutus exiſtit. Spiritus autem eſt nobilior ſuperior & altior intellectualis, perſonæ patris figuram repræſantans: & corpus, perſonam filij: & anima quaſi utriuſq; naturam participans, ab utroq; procedentis perſonam ſpiritus ſancti. Et ſic homo ſe ſecundum ſpiritum intellectui ſubijciens, & credens in Chriſtum, quòd ipſe ſit uia, ueritas, & uita: de Eccleſia dicitur, licet nondum ſpiritus ſubiecit ſibi animam, nec per animam corpus. Vnde ad hoc ut homo bene diuinæ trinitati configuretur, ad percipiendam illam uitalem concordantiam, oportet ſpiritum eſſe perfectum: ſcilicet, ut per fidem: ſpem & charitatem, ſe iungat ſpiritui diuino, tanquam uitæ & ueritati. Oportet animam eſſe perfectam, ut ſpiritui obediat, cui ſepæ non natura ſed conſuetudine peccandi, reſiſtit, & tunc animalis homo non percipit quæ ſunt ſpiritus Dei. Et ſic quando anima obedit ſpiritui, et ſpiritus Chriſto, non eſt deſperandum, corpus etiam naturæ reſtitui propriæ per reſurrectionem, ut totus homo ſpiritualis Deo uniatur, ſecundum Auguſtinum ubi ſupra. Vnde militans Eccleſia ſecundum illam uictoriam, quæ eſt per fidem, eſt ſimilis exercitui cognoſcenti Chriſtum uerum Deum & hominem, regem & imperatorem, uitam & ueritatem, licet non omnia membra operentur ſecun

Prædeſtinati & Præſciti.

Imago trinitatis in homine.

dum hoc ut eius imperio obediant,etiam licet alium regem posse esse non existimẽt.Et quanq; fides sine operibus mortua sit: tamen non est præscisio durante fide sed adhuc est connexio ad instar membri aridi.1.q.1.sicut urgeri.23.q.7.quemadmodum.Vnde dicitur hæc Ecclesia immaculata sponsa secundum fidem,licet per inobedientiam animæ & corporis multorum uaria nomina sæpe sortiatur,ad instar cõmunitatis,quę ob multos bonos et multos malos aliquãdo tota bona,aliquãdo tota mala uocatur:ut Paulus ad Corint.iam bonos iam malos nominat Fuit huius Ecclesiæ Paulus membrum dum diceret:mente seruio legi Dei,carne legi peccati.Et quia solus Deus scrutator est cordium: ideò nullum est iudicium humanum certum de membris Ecclesiæ,nisi in modò renatis infantibus. In adultis autem fictio esse potest,ut Augustinus de correctione Donatistarum,multos in Ecclesia fictè dicit esse Vnde ex hoc trahitur,despõsationem qua Christus militantem Ecclesiam & quodlibet membrum eius desponsauit,similem esse desponsationi,in qua Imperator reginam Franciæ desponsaret,ut reginam & dominam Franciæ: ita ut ipsa laboret, ut regnum obediat sibi,ut sponso offerat,alioqui non traduceretur. Vnde licet regina constans in fide remaneat,quia tamen aliquãdo rebellionem regni non castigat,& ad obedientiam non reducit cum possit,non traducitur. Non enim obligauit eam sponsus ad impossibile,licet ad difficile.Et sic quò ad militantis Ecclesiæ qualitatem,ista notanda,sic ut deinceps ad explanationem corporis supra descripti accedamus,eius habitudinem ponderantes.

Cap. V.

Schismatis mala.

ADhuc pensandum est,quoniam Ecclesia ab unitate & concordantiali congregatione dicitur,quòd ipsa ex fraternitate constituitur, cui nihil propriẽ tantùm contrariatur,quantùm discissio siue scisma. Nam licet fides una ,sit funiculus colligantię:tamen aliquando uarietas opinionum absq; pertinacia stat cum unitate.Cyprianus enim & totum concilium.70.Episcoporum, diuersi fuerunt in fide catholica Ecclesiæ : tamen non abscisi, quoniam non prætulerunt opinionem unitati fraternæ,quia absq; pertinacia fuerunt,ut Augustino placet, libro secundo contra Donatistas.Deinde iudicium fidei est multum difficile. Ambro ad Constantium epistola.37.Nerui enim sunt & quidam artus sapientiæ,non temerè credere,maximè in causa fidei,quæ rarò perfecta est in hominibus. Quare Ecclesia ista militans,quæ humano iudicio subest,multos habet in corpore exercitus,signo extrinseco non apparentes infideles,licet latenter scissi â concordia fidei,& non expelluntur aut damnãtur,nisi cognitis his occultis.Et sicut tales non inficiunt totũ exercitum:ita quousq; cognoscantur,in aliorum salutem et tutelam quæ agunt, effectu non carent,Cum enim homo ad impossibile non obligetur, excusatur meritò in occultis.Et ideò ministerium illius occulta hæretici, quod in unitate Ecclesiæ in salutem dispensare credit rectè,licet dispensatori obsit,non tamen ipsi rectè disposito in unitate Ecclesiæ capienti.Hæc est catholica ueritas,quam cuncti fideles fatentur, quam Augustinus libro secundo contra epistolam Parmeniani, ad longum prosequitur.Perfectissimus itaq; Deus & homo,qui est mediator Dei & hominum perfectissimè ex infallabili ordinatione ita ordinauit,quod sicut Augustinus ad Paulinum epistola quadragesima secunda scribit, ac altissimo ingenio Ambrosio, in epistola ad Iustum lib.6. placet tunc Christus est totum illud quod quæritur,et medium concordantię ad Deum,per quem solum omnia.Igitur non obest malus minister,quoniam sanctus spiritus per prælatum præpositum,& ministrum etiam fictũ, operatur.Qui fictè in Ecclesia est,ita operatur euangelizando,consecrando,regenerando, quòd salus ex hoc ministerio non minus præstabitur dignè recipienti: quoniam non homo,sed Christus hominis ministerio per sanctum spiritum hoc agit. Hæc est infallibilis ueritas,quam Augustinus contra Parmenianum prosequitur & habetur.i.q.i.per Esaiam,& multis alijs capitulis.19.dist. secundum. Et quod officium sacerdotale uim capiat à spiritu sancto. Ambrosius libro primo de pœnitentia scribit.Ex quo nunc apparet, ad salutem membrorum Ecclesiæ, fictos in exercitu existen-

Cyprianus.

Augustinus. Ambrosius.

Augustinus.

Ambrosius.

exiſtentes, effectualiter miniſtrare, Et ſic conſtituitur hæc militans Eccleſia in uerita
te qua ad hunc finem de bonis catholicis fidelibus, & fictis. Et in hac ultima conſide
ratione Eccleſiæ, ſtabit ſtudium noſtrum amplius: & ſic ſignaculum trinitatis, in con
ſideratione Eccleſiæ nota. Quia aut conſideratur quò ad iudicium diuinum, & tunc *Iudicium diuinum.*
ſolùm per charitatem Deo uniti ſunt de Eccleſia, & hos ſolus Deus cognoſcit: aut *Angelicum.*
quò ad iudicium angelicum, & ſic fideles omnes & ſolùm illi & illi angelici ſpiritus,
hoc iudicium abſq; extrinſeca operatione cognoſcunt, poſtq; ad fidem intellectus
cõuerſus eſt. Quæ quidem fides eſt ut linea ſpiritualis continua, penetrans cunctos
Chriſto unitos uſq; in caput. Igitur cum hæc chorda, quacunq; ſpirituali harmonia
occultè tangitur: in augmentum gaudij cœleſtium omnium ſpirituum, percipitur *Humanum.*
ab ipſis angelicis ſpiritibus. Aliud eſt iudicium humanum, in quo per ſpem iudican
tur extrinſecè humano iudicio regenerati in Chriſto eſſe quouſq; ex opere aut ſigno
extrinſeco aliud conſtet. Sperant enim homines quodcunq; bonum in fide perma-
nere, & ſua ſpe æternæ gloriæ non fruſtari unq; uelle, nec de occultis iudicium ſu-
mere debent: Vnde militans Eccleſia eſt exercitui ſimilis, qui ſignatur ſigno crucis,
Antichriſto qui Chriſto aduerſatur, cuius Chriſti uexillum exercitus geſtat, ex lig-
no & ſignaturo extrinſeca contrarius, licet non ita intrinſecè omnes qui in illo exer-
citu cotinentur ſint, ſicut extrinſecè ſtigmatizati. Et in hoc exercitu Chriſti immor-
tali, tanquam in uno corpore concordantialis unitas fidei uerè aut præſumptè gra-
duationes differentiales requirit, de quibus amplius dicendum. Et oportet ea tranſi-
toriè ſaltem tangere, quæ ad rem neceſſaria ſunt, quę fortè cum ſint profunda & al-
ta, ſubtilius intranti maiores fructus miniſtrare poſſent, quam noſtrum propoſitum
hoc loco requirat. Vnde ut ſit una continua concordantia unius ſpõſi & unius ſpon *Eccleſia trí-*
ſæ, neceſſe eſt in hoc primò cõſiderare, quod tota Eccleſia una eſt in trinitate, ſcilicet *plex.*
eſt triumphans, eſt & dormiens, eſt & militans. Vnde militans eſt in infimo loco. Et *Militans.*
ſicut infimus ordo hierarchiæ in triumphanti illluminatur paſſiuè abſq; communi-
catione ulteriori, quoniam ibi ſubſiſtit fluxus, & medius ordo illuminatur & illlumi
nat, ſupremus uerò illuminat: ita militans eſt, in quo ſubſiſtit influentia. Eſt dormi- *Dormiens.*
ens in medio conſtituta, & deinde ſuprema triumphans. Et hæc eſt miranda conti- *Triumphans.*
nuatio per diſparia media, nam tota dormiens eſt ſub tota triumphante, altior dor-
mientis immediatè ſub infimo triumphantis, & altior militantis ſub infimo dormien
tis. Tota enim dormiens ex prædeſtinatis eſt: militans uerò quouſq; ad dormientem
uel triumphantem pertingat, ſemper dubia. Tranſitus autem de hac militanti habet
ſe ita, quod omnis per dormientem, triumphantem attingit: ſed plures attingunt
abſq; dormienti, qui non indigent purgari. Vnde inperſcrutabilis eſt iſta harmonia
dormientium, licet abſq; ordine non ſit, cùm tendat in ſupremam, Et quia Chriſtus
eſt omnia (ut præhabitum eſt) tũc ex Deo angelis et hominibus, per Chriſtum Deo
unitis conſtituta eſt Eccleſia radicali conſideratione. Quare dormiens Eccleſia, tanq;
media inter angelos & homines, conſiderata eſt ut umbra angelicæ, & militans ut
umbra dormientis: licet dormiens ab humana uiatrici Eccleſia non ſeparetur, quo-
uſq; traducatur in triumphantem. Vnde quoad hoc, conſiderari debet in connexi-
tate eſſe cum militanti, quia in purgatione hinc inde beatificandæ animæ epulantur:
licet illæ quòad meritum dormiant, iſtæ autem adhuc militent, ſunt tamen in linea
peregrinantium. Dormientes primi, quia abſorpta eſt mors in uictoria, & certi ſunt
de præmio, & eapropter ſpiritualiores firmiori ſpe & indubitabili factæ ſecundum
gradus meriti. Militantes infra in dubio in corporibus groſſis, quaſi umbræ præce-
dentes. Et licet tota dormientium multitudo, ſub infimo triumphantis exiſtat, tanq;
ſint purgatione indigentes, antequam ad patriam uenire poſſint: tamen de tota pe-
regrinantium graduatione, non talis ordo aſcendendi eſt, ut gradatim de infima mi
litantium per dormientium quiſq; rapiatur, & ſubſtituatur ultimo triumphantis:
Quoniam iſte aſcenſus uerſus unionem ad uerum caput, fit uelox, & tardus, altus &
baſſus, ex graduatione intrinſecæ adhæſionis, ex parte meriti uel demeriti depen-
dentis, ex cuiuſq; proprio arbitrio libero ſibi concreato: ut quiſq; æquè gaudeat

principijs illis, per quæ in adoptionem filij Dei peruenire posset, gaudeat certè sicut ex infimo gradu aut sacerdotum aut laicorum, ob benemerita quis absque graduationibus medijs, ad præsidentiam aut ducalem, aut archiepiscopalem, uel altiorem rapitur. Sed hæc missa faciamus, ut ad uiuentium hominum Ecclesiam, nunc stilum conuertamus.

Cap. VI.

Trium ordinũ connexio.

EST autem in hoc corpore Ecclesiæ concordantia inuestiganda, in signaculo trinitatis, quoniam reperiuntur tres ordines magni, una mirabili connexione ad unum caput Christum. Primò, diuinissimæ concordantiæ trinitatis & unitatis, subalternatur sacramentorum connexio. Secundò, diuinæ concordantiæ angelicæ, qui sunt ministri diuinæ trinitatis, subalternatur sanctum sacerdotium: quoniam sacerdotes sunt ministri sacramentorum. Tertiò, subalternantur beatis spiritibus in patria, homines fideles in uia. Et sunt sacramenta illuminantia & purgantia, est sacerdotium pastorale purgatum & purgans, est fidelis populus qui purgatur, & non purgat ad modum angelicæ, & consequenter diuinæ trinitatis concordanti dispositione ordinata. In sacramentorum admiranda hierarchia caput Christus, se communicat cunctis in hac uia existentibus, sub figura & in ænigmate, quemadmodum uiæ conuenit & mortalitati nostræ: sicut se in triumphanti facie ad faciem communicat absque ænigmate, quoniam ita conuenit iuxta capacitatem utriusque status. Et talis diuina sacramentalis communicatio, habet hierarchicum ordinem, quoniam tot sunt sacramenta, ut uult Augustinus ad Volusianum, qui dicit: quòd nimis longum esset de uarietate signorum disputare conuenienter, quæ cum ad res diuinas pertinent, sacramenta appellantur. Vnde in tot & tantis sacramentis, ita diuinitùs pro nostra salute impertitis, quoniam in unum Christum finaliter tendunt: ordo sanctus concordantialis, usque in supremum sacramentum Eucharistiæ existit, ad modum quo in triumphanti omnis ordinatio tendit mirabili concordantia, usque in Christum caput, per quem requiescit in Deo æternaliter omnis cura. Sic in hoc sacramento illius unici capitis Christi, alia omnia sacramenta ut in fine quiescunt, cum sit sacramentum sacramentorum. Omne etiam sacramentum imaginem trinitatis gestat, quoniam in quolibet est sacramentum tantum, est res tantum, & res & sacramentum simul. Quis cunctam illam dulcem concordantiam, ab ultimo ligno in primum sacramentum & intermedijs, & in quolibet per se inuestigare potest? Nullus pro certo: sufficiat ergo hæc pauca tetigisse. Subsequitur ordo sacerdotij, qui per sacramenta characterizatur, ut sit continuatio absque omni discissione media, totius Ecclesiæ: & sic gestat sacerdotium signaculum sacramentalis indelebilis communionis, ordinis siue concordantiæ ad superiora diuina. Et in hoc sacerdotio, hierarchia est ordinata à pontificatu summo, usque in laicum: quemadmodum magnus Dionysius, ecclesiasticam hierarchiam describit. Et sicut homo constituitur ex spiritu, anima, & corpore: ita sacramenta huius corporis Ecclesiæ unius sunt spiritus, & sacerdotium anima, & fideles ut corpus. Sicut enim anima partim adhæret corpori, & partim spiritui, & est medium, per quod spiritus influit in corpus: ita & sacerdotium se habet ad fideles. Quare totum sacerdotium, est ut anima una in corpore uno fidelium. Vnde Gregorius Nazianzenus, in Apologetico in principio, ubi loquitur de corpore Ecclesiæ, quomodo constituitur ex regentibus & rectis, dicit: alios pastores dedit, & doctores ad perfectionem Ecclesiæ, eos uidelicet, qui præ cæteris uirtute animi præditi, Deo familiarius assistant, & id officij in Ecclesia gerant, quid uel anima in corpore, uel mens & ratio operatur in anima. In quo quid deest, & in quo abundat uelut in membrorum diuersitate consonantia facta per spiritum perfectum, integrum, atque aptum ad omnia corpus existat, & dignum quod Christum habeat caput. Hæc ille. Quare sacerdotio conuenit uirtus regitiua, uiuificatiua, & illuminatiua: quoniam sacerdotes sunt lux mundi, & sal terræ. Vnde (ut dicit Cyprianus in epistola de aleatore) ideò sal terræ dicuntur sacerdotes, ut ex

Augustinus.

Sacramentum

Sacerdotij ordo.

Dionysius.

Gregorius Nazianze.

Cyprianus.

ut ex ipsis omnis fraternitas cœlesti sapientia saliatur. Et sunt hierarchicæ ordinationes, quòad animationem in sacerdotio. In hac cura regitiua præsidentiali, quoniam licet omnes supremæ hierarchiæ, qui Episcopi sunt, quòad ordinem & pontificale iudicium æquales sint: est tamen discretio gradualis, quòad regitiuam curam. Et in hac præsidentia, hierarchia consideratur ex quadam concordantia, quæ est in uno & pluribus. Est enim unus tantum Episcopatus, cuius quisque partem tenet, & ordo differentialis, quòad præsidentialem curam. Hoc utique erant alij omnes Apostoli, quod erat Petrus, pari consortio honoris & potestatis prædit: sed Petrus prælatus est cæteris, ut sit unitas in concordantia, ut Cyprianus deducit ad Nouatianum scribens. Et Hieronymus contra Iouinianum dicit: inter pares Apostolos, Petrum ad præsidendum electum, ut capite constituto, schismatis tollatur occasio. Vnde sicut Episcopatus unus, ita una cathedra, & una præsidentia gradualiter & hierarchicè constituta. De hac unitate cathedræ, Optatus Milenitanus libro secundo contra Parmenianum, contra quem septem libellos scripsit, eleganter disputat, cunctos catholicos Episcopos unitatem cathedrę necessariò tenere debere. Et quoniam hæc prędentia à Christo capite est, ad uitandum schisma, & pacem fidelium, ac unitatem conseruandam instituta: tunc habet suam graduationem, ad instar dominorum temporalium figuratiuè. Vnde hoc est animaduertendum secundum Hieronymum, quòd sicut exercitus sibi capitaneum constituit, & ille tunc omnium consensum in se gestans, una præsidentialis publica persona existit: ita & Episcopus præsidens constituitur. 93. dist. legimus. Quare sicut Respublica est communis res populi, & res communis est res ciuitatis, & ciuitas est hominum multitudo, in quodlibet uinculum concordiæ redacta, ut scribit Augustinus ad Volusianum, de legum diuinarum imitatione: ita se habet præsidens in curia pastorali ad modum illius, cui Respublica commissa est. Vnde cuncti qui subsunt curiæ, intelliguntur ita in præsidente uniti, ac si ipse esset anima una, & ipse corpus, quod anima haberet animare. Vnde tales ita uniti, cum pastore Ecclesiam constituunt, ut eleganter scribit Cyprianus ad Florentium, & Papianum, cuius pars habetur. 7. q. 1. scire debes. Illi inquiens sunt Ecclesia, plebs sacerdoti adunata, & pastori suo grex adhærens. Vnde scire debes, Episcopum esse in Ecclesia, & Ecclesiam in Episcopo: & si quis cum Episcopo non sit, in Ecclesia non est. Hæc ille. Idem dicit Cyprianus in epistola ad Cornelium de quinque presbyteris, de quo plura inferiùs habentur. Vnde sicut Ecclesia uniuersalis, est corpus Christi mysticum: ita particulares Ecclesiæ, mystica sunt corpora suorum præsidentium, qui Christi legatione funguntur. Sic Anastasius Papa, ad Ioannem Hierosolymitanum contra Rufinum scribens, de Ecclesia Romana loquens dicit: mihi curæ non deerit, Euangelij fidem circa meos populos custodire, partesqúe corporis mei, per spatia diuersa terrarum quantum possum literis conuenire, ne qua profanæ interprætationis origo subrepat, quæ deuotas mentes immissa sui caligine labefactare conetur. Hæc ille. Concor. 19. dicta dominus. Et hæc est radix una propositi nostri, quòd Ecclesia est in Episcopo per unionem, & sic Episcopus eos figurat & repræsentat, quia publica persona, quò ad istum concursum, & hoc ualebit pro sequentibus. Habet autem graduationem suam, ita ut Leo nonus, in epistola qua ad duos scribit Africæ Episcopos, dicens: Episcoporum ordo unus est, quamuis alij præferantur alijs, siue ex eo quòd primas ciuitates, & magis nominatas secundum potentiam, aut leges sæculi obtinent: siue quòd à sanctis Patribus, pro aliqua reuerentia dignitatis, aliquod priuilegium dignitatis possideat. Nam sicut omnis mundana potestas, his gradibus dignitatum à se inuicem distat, id est, ut primus sit Augustus uel Imperator, deinde Cæsares, deinde reges, duces, & comites, atq; tribuni: ita & ecclesiastica potestas, ordinata à sanctis Patribus inuenitur, dicente beato Clemente: in illis ciuitatibus, in quibus olim apud Ethnicos primi Flamines eorum, atque primi legis doctores erant, primates uel Patriarchæ positi sunt, qui reliquorum iudicia, & maiora negotia iustè definirent, qui etiam non uni prouinciæ, sed pluribus præessent. Deinde ubi Archiflamines erant Paganorum,

Petri prælatio Cyprianus. Hieronymus.

Optatus.

Hieronymus.

Augustinus.

Prælati cum subditis unio.

Cyprianus.

Idem.

Anastasius.

Leo 9.

Clemens. Primates.

norum, Archiepiſcopi conſtituti ſunt Chriſtianorum, qui in ſingulis prouincijs præ
Archiepiſcopi Metropolitani eſſent. Vbi uero Metropolis erat, quæ interprætatur mater ciuitas, Metropolitani erãt, qui de tribus aut quatuor ciuitatibus intra aliquã prouinciam, maiori, & matri aliarum ciuitatum preſidebant. Vnde iſti aliquando Metropolitani tãtum nominantur, aliquando Archiepiſcopi, ſi in ipſa prouincia maiores aliqui non fuerint. Vbi autem minores ciuitates habuerunt tantum flamines uel comites, Epiſcopi ſunt conſtituti. Porrò tribuni plebis non impunè intelliguntur presbyteri, ſiue reliqui inferioris ordinis clerici. His omnibus diuino et humano iure prælatus eſt Pontifex Romanus. hæc ille. Hæc etiam ſententia eſt Anacleti, Clementis, Anitij, Iulij, & aliorũ Romanorum Pontificum. Et eſt multum notanda talis applicatio, quoniam ex ea conſtat, quòd præſidentialis eccleſiaſtica poteſtas ſuperaddita ſit temporali, quemadmodum anima corpori: ſic quod ubi fuerit temporalis coadunatio in regimine terreno, ſuperaddita eſt per uiam pacis, & concordiæ directiua præſidentia in Chriſtũ, ut cuncta in unum caput poteſtatis ſupremæ, conuenienti medio reducerentur. Reſtat alio loco iſtud dictum meliùs ponderare, nunc fundamentalia quædam tangamus, deinde de ſacerdotio ſingulariter.

Epiſcopi. Presbyteri.

Cap. VII.

Hierarchiæ. SVperiùs cum de ordinis & choris hierarchicis diceremus, diximus quòd ad modum quo in tota hierarchia eſt ſupremum, medium, & infimum: ita & in ſuprema parte cuiuslibet creatæ inueniuntur ordines uarij, quouſq; ad unum primum illius ordinis perueniatur. Rectè ſicut in angelica ſunt tres ordines, & in primo ordine iterum ſunt tres chori, & licet in quolibet choro, ad hũc modum graduatio inueniatur: tamen hoc nunc intendo ad hoc, ut una continua concordialis connexio, per totam hierarchiam inueniatur. Ordinatiſsimè tamen ultimus chorus eſt primi ordinis, licet primi ordinis illuminatio, ita in eo incommunicabiliter perſiſtat, ut ipſius ibi fluxus terminetur: tamen adhuc ille chorus, eſt ſubſequentis primi alterius ordinis ita prælatione cõnexus, ut abſq; radio primi ordinis, ſibi actualiter radium ſufficientis, ſecundo ordini communicet, ut ſic ſit unus cõtinuus dulcis tonus, in ordine graduali continuo. Ex quo trahe ad inſtar, ac ſi ordo primus ad imaginationem ſit 21. gradus ſpiritualis illuminationis, qui ſunt adeò actiui, & redundantes in primo choro, quòd ſe nituntur cõmunicare ſecundo, ſed non poſſunt in totum: ſic 20. tantùm recipit ſecundus chorus, & ille receptos non poteſt communicare totaliter: unde communicat 19. Et quia in tribus punctis luminis conſiſtit ordo, tunc non poteſt amplius infimus chorus in eodem ordine communicare. Quare quòad ordinem, purè paſsiuè ſe habet. Vnde 18. puncta quæ poteſt communicare, tranſeunt in ordinem inferiorem, & ſic ſucceſsiuè uſq; ad ultimum chorum tertij ordinis, qui habet 12. Et ex hoc nota, quia Deus eſt lux infinita: tunc omnis lux extra Deum creata finita, comparatiuè ad Deum umbra eſt infinitæ lucis. Et tantò plus umbræ habet, quantò plus â Deo diſtat: licet in patria lumen æternum, diuinum ſufficientiſsimè iuxta omne deſiderium, quemlibet ſpirituum irradiando, complectatur. Sic in noſtro propoſito in ordinibus religionis, & illius partis Eccleſiæ, quæ ſpiritualior cenſetur, ſunt nouem chori, ab epiſcopali choro uſque monachalem. Et ſupremus ordo conſtituitur ex epiſcopali, ſacerdotali, et diaconali: totus ſacer medius, ex ſubdiaconali, acolytali, & exorciſtali mixtus. Infimus, ex lectorali, oſtiariali, & tonſorali. Nam ſacer iterum ex diaconali, ſubdiaconali, & acolytali ordo comparatiuus concordantialis plus permixtus ſanctitate, quoniam duos ſacros habet choros. Item ex ſacerdotali, diaconali, & ſubdiaconali ordo ſacer: ſub primo tamen ordine conſtitutus, & ſic de alijs mixturis. Monachatus autem ad tonſoralem chorum connectitur, quoniam eſt ut medium inter laicos & clerum.

Communicatio graduum.

Ordines religionis.

Cap.

Cap. VIII.

Virtus regitiua.

Ordines ecclesiæ.

SImiliter iuxta ſuperiora,& uirtus regitiua,ex qua præſidentialitas & paſtoralis cura oritur,habet ſuos ordines:quoniam ex Papali,Patriarchali,et Archiepiſcopali,conſtituitur primus ordo. Secundus ex Epiſcopali, Archidiaconali,& Decanali. Tertius ex ſacerdotali,diaconali,et ſubdiaconali,et habet inter ſe ſuas permixtas graduationes,& ſubalternas connexiones. Cur autem talis graduum diuerſitas,neceſſariò pro conſeruatione uniuerſi exiſtat ad inſtar,ſicut in cœeſtibus ut magnus eum differentiæ ordo ſeruaret:habetur. 89 di. ad hoc. In tota etiam cathedrali unitate hoc eſt aduertendum,quod totum ſacerdotium,Eccleſiam & corpus unum conſtituit:cuius quidem ſacerdotij ordo eſt ut anima, & ſpiritus ſanctus,ſpiritus. Conſtituitur ergo Eccleſia ſacerdotalis,ex corpore anima & ſpiritu. Et quoniam ſanctus ſpiritus, per characterem ordinis ſacerdotalia perficit: tunc ſanctum eſt ſacerdotium. Quod autem ſpiritus ſanctus operetur in ſacerdote,iam ſuperiùs per Auguſtinum lib.2.contra epiſtolam Parmeniani oſtenſum eſt. Idem etiam Albertus magnus latè ſuper ſymbolo,in opere de officio miſſæ, ac per alios pene omnes doctores,ſacerdotes,ſchiſmatici & hæretici ſint & fuerint: Chriſti tamen ſententia uerax eſt,qui ſacerdotium ſanctum uſq; ad ſæculi conſummationem in ipſo,& in ſe ipſo,dixit permanſurum. Qnare corpus ſacerdotale licet caducum, & mortale,& deuiabile in membris,non tamen in toto: quoniam ſemper maior pars in fide & lege Chriſti permaneat,ut hoc Cyprianus eleganter deducit ad Nouatianum,ubi dicit:licet omnis homo mendax, Dominus tamen uerax. Quare confeſſorum pars maior & melior,ſtat in fidei ſuę robore,ac lege & diſciplina Dominicæ ueritatis. Et ſicut per caſum Iudæ, dignitas Apoſtolorum aliorum non eſt diminuta: ita etiam propter caſum aliquorum ſacerdotum à fide,alij dignitatem non perdunt. hęc ille. Ex quo ad noſtrum propoſitum, fundamentum non paruum elicio, quod maior pars ſacerdotum, in fide & lege perſiſtit. Et hæc eſt altera radix magna ad ſubſequentia.

Ecclesia.

Albertus magnus.

Cyprianus.

Fides sacerdotum.

Cap. IX.

DEinde in præſidentialitate hoc conſiderandum,quòd ipſa habet ſuum ſignaculum ex angelico ſpiritu,ex cathedra,& corpore. Quoniam ſicut ſacerdotij poteſtas ab ipſa trinitate robur capit,& ſpiritu ſancto regitur, per medium characteris ordinis, quia ſacerdotium ſummo ſacerdoti ſubalternatur,& primæ diuinæ concordantiæ,ſic præſidentialitas,quæ ex ſacerdotio fluit de ſcenſiuè & corporatiuè ad fideles,per diſpenſationem ſubalternatur hierarchiæ angelicæ,& ad angelicam uirtutem ſacerdotium per medium cathedræ connectitur. Præſidere & præferri angelos Eccleſijs, iam ex Apoca. manifeſtum eſt,ac etiam Reipublicæ & principatibus,doctores catholici tenent,ex illis quæ angelus ad Danielem loquutus eſt,qui dixit: Ego ueni propter ſermones tuos, Princeps autem Perſarum reſtitit mihi.21. diebus. Et ecce Michael,unus de principibus primis, uenit in adiutorium mihi. Et paulò poſt. Nunc reuertor ut prælier aduerſus principem Perſarum,cum enim egrederer princeps Græcorum ueniens. Et dicit ſanctus Gregorius,quos(inquit) alios principes uocat gentium,niſi angelos? quia circa angelorum miniſteria diſpenſanda,ſingulis quibuſq; gentibus angeli ſunt prælati,& uni populo diuerſi. Quoniam populo Iudæorum captiuo in Perſide,angelus qui Danieli loquebatur prælatus fuit:& Michael,alteri Iudæorum populo non captiuo. Vndę patet prelationem iſtam ſanctam,angelicis ſpiritibus connecti per medium cathedræ. Quare ſacerdotium ita ad præſidentiam relatum, habet ſuæ præſidentiæ animam, ſcilicet cathedram,& ſpiritum ſcilicet angelum ad modum prioris. Vnde ex hoc trahitur,quod ueritas præſidentiæ & cathedræ ex hoc eſt infallibilis,ut Auguſtinus de correctione Donatiſtarum tractando,hoc dictum Chriſti,ſuper cathedram Moyſi; declarat,licet multi peſtilentiales in cathedris ſepæ ſedeant. Et ex hoc ſurgit alia magna radix noſtri propoſiti, quomodo ueritas cathedræ adſit.

Angeli ecclesijs præsunt.

Principibusq;

Gregorius.

Augustinus.

Veritas cathedræ.

Cap.

Cap. X.

TErtio consideratur sacerdotium, quoad officium interceſſionabile: & hoc modo oritur officium ex ordine, & præsidentia permixtim. Et tunc subordinatur beatis spiritibus in patria, qui fusas orationes, ex officio, ex ordine, & præsidentia resultato, offerunt pro illis quibus funduntur. Et hæc operatio, ex hac continuatione per officium sanctum suscipitur, licet persona offerentis accepta non sit. Et in hac consideratur radix, quomodo oratio sacerdotis acceptior est, quia continuatur per officium ad sanctos qui in patria sunt, & sic penetrat usq; in ueritatem quæ Christus est, & hæc sunt notãda. De hoc dicit Hostiensis, in summa de remiſ. circa fi. Vna est Ecclesia, quæ militat in terris & in cœlis, alia triumphat. Et tota Ecclesia desiderat animas deuotas adiuuari, de pœni. di. i. hi duo. Et notat ibidem, quod tria sunt in Ecclesia, quæ semper retinent suam efficaciam, à quocunq; etiam peccatore fiant: scilicet uirtus uerborum, uirtus sacramentorum, & Ecclesiæ desiderium. 15. q. fi. c. 13. q. 2. pro obeuntibus. Deus enim ad supplicationem triumphantis, & suffragium militantis mouetur: hæc ibi. Quia nunc habemus, quomodo ueritas sacerdotij radicata in triplici concordantia, ad diuinam continuatur per ordinem. Vnde Gregorius Nazianzenus in Apologetico dicit: Sacro sancta mysteria ad instar cœlestis imaginis celebrari: per quæ uti in terris adhuc positi, cœlestibus ordinibus sociamur. Continuatur ad angelicam per cathedram, & ad beatos in patria per officium. Et sic sacerdotium est ut anima una in uno corpore fidelium, quæ membris communicat uiuificationem, uegetationem, & sensationem, & iuxta graduationem membrorum quibus præsidet, gradum in præsidentia cathedrali sortitur. Corpus autem ex principatu mundi cõpaginatur gradatim, cuius caput est Respublica Romana. Vnde hierarchias illas mundanas, corporis ordines & choros, facilè quis ex superioribus habere potest: quare breuitatis causa supersedeo nunc, in tertia parte de hoc dicturus. Et hic tantum est tenendum animo: quod sicut anima residens in capite, æquiparatur Pontifici Romanæ ciuitatis, cuius Respublica supremum locum mundi obtinet: ita residens pariformiter gradatim in alijs membris, alios Pontifices representat, iuxta graduationem & noram Leonis noni suprapositam. Et sufficiat pro nunc cum Cypriano ad Rogatianum scire, quomodo una est Ecclesia, per totum mundum in multa membra diuisa: & unus episcopatus, multorum concordi numerositate diffusus, & quod qualiscũq; ille est, qui in illa non est extra Christum uitam & ueritatem est, ut ipse ait. Post premissa oportet inuestigare, quæ uerba Christi ad Ecclesiã & Apostolorũ successores trahi debẽt. ut in illis fundetur radix ecclesiasticæ potestatis.

Oratio sacerdotis. Hostiensis.

Gregorius Nazianze.

Cyprianus.

Ecclesia est.

Cap. XI.

NVnc uidẽdum de ijs quæ ex premissis solidis fundamentis, considerationibus elici possunt, ad cognoscendam uiã in dubijs, quæ in Ecclesia oriri possẽt. Et primò ad uerba Christi, quæ loquutus est Apostolis, sentẽtiam Augustini ad Esitiũ de die nouissimo notemus, quia dicit uerba quę loquutus est Christus ad Apostolos, oportet de successoribus intelligere, sicut illud: eritis odio omnibus, gẽtibus propter nomẽ meũ. Et illud: eritis mihi in testes in Iudea & Samaria, & usq; ad extremũ terræ. Et sicut illud: ecce ego uobiscũ sum omnibus diebus, usq; in sęculi cõsũmationẽ: quod tamẽ eũ uniuersæ Ecclesiæ promisisse, quæ alijs morientibus, alijs nascentibus usq; in sæculi consummationem futura est, quis non intelligat? sicut eis & illud ait, quod ad eos omnino non pertinet, & tamen sic dictũ tãq; ad solos eos pertineat. Cũ uideritis abominationes, & cũ uideritis hæc scitote. hæc ille. Ex quo cõsiderandũ, quòd uerba Christi ad Apostolos, trahi debẽt ad Ecclesiã. Et in hoc aduerti debet, quod aliquãdo Christus uoluit Ecclesię aperire mysteria tanquã Ecclesiæ unitæ, aliquando tanquam dispersæ. Et quoniã Petrus senior erat inter Apostolos quẽ ideo ad uitãdũ schisma, & pacẽ cõseruãdã Apostolis protulit, ut dicit Hieronimus lib. 1. contra louinianũ: tunc Christus Petrum propositum Apostolorũ sæpe alloquit, ut principem, in unitate totã Ecclesiam sibi cõmissã figurantem &

Augustinus. Christi uerba.

Hieronymus.

repræsentantem. Nam non dubium, Ecclesia uniuersalis claues habet ligandi & soluendi dum unita est, & non reperitur quòd alibi Christus ipsi tradiderit, nisi ibi ad Petrum loquendo: tibi dabo claues, & quodcunq; ligaueris. Hoc Augustinus 22. capitulo, de agone Christiano prosequitur. Similiter illud dictum Christi: Petre rogaui pro te, ut non deficiat fides tua. Et ibi: Portæ inferi non præualebunt aduersus eā. Vnde quia (ut dicit Ambrosius. l. di. fidelior) Petrus pro soliditate Ecclesiæ petra dictus est, & ex eo petra, quia ipse est qui primus in nationibus fidei fundamentum posuit, & tanquàm saxum immobile, totius operis Christiani compagem molemq; cōtinet: ideò Christus de Ecclesia loqui uolens, ad eum tanquàm ipsam figurantem loquitur. Ideò Ecclesiæ priuilegia solida, ex ijs quæ Christus tradidit & promisit & loquutus est Petro, haurire debemus. Et ut breuiter aliqua tangantur, epistolam quam Alipius, Augustinus, & Fortunatus ad Generosum scripserunt notemus, ubi habetur: Euangelizatum est enim tibi per uocem ipsius Domini Iesu Christi, quòd omnibus gentibus annunciabitur Euangelium eius, & tunc erit finis. Euangelizatū est tibi per Prophetas & Apostolicas literas, quomodo Abrahæ dictæ sunt promissiones, & semini eius qui est Christus, cum ei diceret Deus: In semine tuo benedicentur omnes gentes. Has ergo promissiones tenenti, si tibi angelus de cœlo diceret, dimitte Christianitatem orbis terræ, & tene partem Donati: anathema esse debet, quia te à toto præcidere, & in partem contrudere conaretur, & alienare à promissis Dei. Si enim ordo Episcoporum sibi succedentium considerandus est, quantò rectiùs uerè & salubriter ab ipso Petro numeramus, cui totius Ecclesiæ figuram gerenti Dominus ait: super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferorum non uincent eam Petro enim successit Linus, Lino Cletus, & Melchiades ex Eusebio. In illo autem ordine, qui ducitur à Petro usq; ad Anastasium, qui hodie est & in eadem cathedra sedet, etiam si quispiam traditor per illa tempora subrepsisset, nihil præiudicat Ecclesiæ & innocentibus Christianis, cui Dominus prouidens ait de præpositis malis: quod dicunt facite, quæ faciunt facere nolite, dicunt enim & non faciunt. Vt sic certa sit spes fidelis quæ non in homine, sed in domino collocata, nunquàm tempestate sacrilegi schismatis disipetur. Hæc ibi.

Epistola Alipij Augustini & Fortunatī.

Cap. XII.

PVlchra documenta sunt in prætacta epistola complexa. Primo quòd Ecclesia uera est illa, quæ est catholica & diffusa, & quòd ipsa diffundetur ante diem iudicij per uniuersum orbem. Hæc etiam Augustinus latissimè in epistola ad Esitium de die nouissimo. Vnde licet dies iudicij extremi non ueniat, nisi prius Antichristus, & licet sancti (ut Cyprianus, Gregorius, Lactantius) uaria scribant de fine mūdi & Antichristi aduentu, imò Cyprianus eum proximè suo tempore uenturum credidit, ut scribit in duabus epistolis ad Demetrianum & Fortunatum: tamen an Antichristus in medio temporis uenerit, & an mundus septem millium annorum curriculis, ut Lactantius in 7. lib. institutionum uidetur opinari, uel quando hoc eueniat penitus incertum est, quia Christus ad Apostolos qui Ecclesiam constituebant, dixit: Non est uestrum noscere tempora uel momenta, quæ Deus in sua posuit potestate. Hoc tamen scimus ex Apostolo ad Thessal. secundum sanctum Hieronymum, ultima quæstione ad Algaziam, quòd priùs totum Romanum imperium debet desolari, & discessio ab eo fieri sic, quòd omnes subiacentes ei ab eo recedent. Et similiter secundum glo. super illa uerba Pauli, discessio ab obedientia Romanæ sedis, quò ad ecclesiasticos fieri debet, ante ipsius Antichristi aduentū, ut hoc multi doctori dicunt. Vndè ex hoc dicto, & hodierna dispositione papatus & imperij, discretus & sagax, non multū temporis superesse arguit: licet tamen persequutio, & multa de ijs malis quæ præcedere debent, hodie uideantur, scimus tamen quòd nondum statim finis, sed oportet ut nomen Domini & Ecclesia, per totum mundum & omnes insulas dispergatur. Quare Augustinus aduentum Christi in nubibus tempore persequutionis, non in superficie literæ de aduentu eius in die iudicij, sed subtiliori penetratione de aduentu Christi in Ecclesiam, dicit intelli-

Antichristi aduentus.

Augustinus.

intelligẽdum: exponens, quomodo in nubibus Ecclesiæ cum potestate magna tempore persequutionis ueniet, & tunc mittet angelos suos, & congregabit electos: de quo per eum latê in præfata epistola ad Esitium (hæc alibi latissimè in libello inquisitionis ueri & boni prosequutus sum) concludens plus 600. annis de tempore superesse, ac hoc tempore ad reformationem mundum disponi debere. O Deus si hoc nostro tempore leuare possemus capita nostra, & uidere appropinquantem redemptionem nostram, quia uidemus Ecclesiam nunquàm ad eum casum deuenisse, in quo nunc est: uellet Deus in sacra Synodo Basiliensi electos suos esse congregatos, & in tanta aduersitate & perplexitate, in nubibus ibi congregatis ostendere aduentum maiestatis suæ.

Lib. inquisitionis ueri & boni.

Cap. XIII.

Ecclesia catholica. Optatus.

HAbetur itaq; solidum refugium in dubijs omnibus, ex suprascripta epistola. Quoniam hæc est catholica Ecclesia ueræ fidei, quæ minus coarctata loco, & diffusior per orbem. Ita Optatus 2. lib. contra Parmenianum, quomodo de Romano Melchiade papa, Materno Agrippinensi, Rethico Augusto dunensi, Marino Arelatensi, & alijs 19. Episcopis, Eunomius & Olympius in Aphricam missi, Carthagine 40. diebus steterunt, & de studio partium strepitus quotidiani sunt habiti, & nouissima sententia ferebatur, Ecclesiam catholicam esse, quæ per orbem est diffusa. De hoc Augustinus, & Cyprianus, & sancti patres, scripta nobis maxima reliquerunt. Vnde ex hoc elicitur, quòd quia fides nostra hodierna est concordans cum ea fide, quę fuit illis temporibus per orbem diffusa: necessariò uera est, quia una est fides inuariabilis, licet de ducentis & 17. Episcopis, qui in Aphricanis partibus commorabantur, & se in Concilijs subscripserunt, nullus Christianus sit, neq; in orientalibus partibus: tamẽ inter tot schismata & uarias hæreses in fide Christiana, nostra hæc unica uera fides diffusior est, quàm aliqua secta schismaticorum aut hæreticorum. Vnde ex hoc unico argumento, omnis hæretica prauitas uicta iacet. Deinde habetur Petrum figurã gessisse Ecclesiæ, contra quam portæ inferi non præualebunt. Et hanc sentẽtiam omnes prisci patres & fatentur, & rationibus astruunt. De hoc infra latiùs.

Augustinus.

Cap. XIIII.

Cathedra sancti Petri uera & una. Optatus. Idem.

HAbetur insuper, quòd una est cathedra uera & certa sancti Petri, in qua sedent omnes successores. Vnde quum una cathedra sit priuilegium unius Ecclesiæ & primum, secundum Optatum libro 2. contra Parmenianũ, tunc est uerum quòd non adhærens unitati cathedræ, extra unitatem Ecclesiæ est, 93. dist. quæ Cathedram. Dicit autem conformiter Optatus loco prescripto: Cathedra una est, & negare non potes scire te in urbe Roma Petro primo cathedram esse collatam, in qua sederat omnium Apostolorum caput Petrus, unde & Cephas appellatus. In quo uno, cathedræ unitas ab omnibus seruaretur, ne cæteri Apostoli singulas sibi quisq; defenderet, ut iam schismaticus esset, qui contra unam cathedram alteram sibi collocaret. Ergo cathedra unica est, quæ est prima de dotibus, & in ea sedit primus Petrus, successit Linus, Lino Clemens, cui Anacletus & sequentes. Damaso Siricius, qui hodie noster est socius. Et infra. Contra portas inferi claues salutares legimus Petrum principem nostrum recepisse, cui à Christo dictum est, tibi dabo claues. Vnde est ergo quòd claues regni uobis usurpare contenditis, qui contra cathedram Petri, uestris præsumptionibus & audacijs sacrilegè militatis? Et infra. Igitur de dotibus Ecclesiæ cathedra est prima, quam probauimus per Petrum nostram esse, quæ ducit ad se angelum. Angelus enim qui datur Ecclesiæ, ei non coniungitur qui se cathedræ Petri non coniungit. Et infra: Vos dico esse abscisos palmites à uite, uos riuum concisum â fonte. Non enim potest origo esse riuus, qui paruus est, & non de se nascitur, & arbor à ramo conciso exsectus ante arescit. Hæc ille. Magna sunt ista documenta, quoniam non est nisi una cathedra, per descensum succedentium usque in Petrum, super quem Ecclesia fundata consideranda: quoniam certi sumus, quòd portæ inferi non præualebunt aduersus eam.

Vnde

Vnde ex hoc notandum̃,quod qui se Christianum esse fatetur, necessariò confiteri habet,connexam esse cathedram suam ad succedentium cathedræ sancto Petro, & in societate illius cathedræ per unionem esse,alioqui Christianus non est,24.q.1.qui cunq; &.c.pudenda in fine.& c.schisma.93.dist.qui cathedram, cum multis similibus. Est itaq; uerum,unam esse cathedram Petri,quoniam cathedra principatum regitiuum significat in Ecclesia.Et sicut in ipsa cathedra Petri,tres primi Patriarchæ leguntur sedisse,scilicet Romanus,Alexandrinus,& Antiochenus:ita & cum illis omnes subiecti Episcopi. Vnde dicit sanctus Gregorius Papa in Registro,991 epistola ad Eulogium Alexandrinum:Suauissima mihi sanctitas uestra,multa in epistolis de sancti Apostolorũ principis Petri cathedra,loquuta est dicens,quod ipse in ea nũc usq; in suis successoribus sedeat:sed me quidem ego indignum esse,non solùm in numero sedentium,sed etiam stantium agnosco.Sed ea quæ dicta sunt,in ea libenter accepi,quod ille mihi de cathedra loquutus est,qui in Petri cathedra sedet.Et infra. Vnde quum multi sint Apostoli,pro ipso tamen principatu,sola Apostolorum principis sedes in auctoritate conualuit,quæ in tribus locis unius est:ipse enim sublimauit sedem,in qua etiam quiescere,& præsentem uitam finire dignatus est:ipse decorauit sedem,in quam Euangelistam discipulum misit:ipse firmauit sedem,in qua.7.annis quamuis discessurus sedit.Quum ergo unius atq; una sit sedes,cui ex auctoritate diuina tres Episcopi nunc præsident,quicquid ego de uobis boni audio,hoc mihi imputo:si quid de me boni creditis,hoc uobis imputare:quia in illo unũ sumus,qui ait: Vt omnes unũ sint,sicut et tu pater in me,et ego in te:& ipsi in nobis unum sint.Hęc ibi. Et est epistola singulariter notanda,quoniam in una Petri cathedra, sedent tres Episcopi principes,quorum summus est Romanus.Et sicut omnes Episcopi ad has sedes,tempore Niceni Concilij & ante coniungebantur, & post illa tempora omnes Episcopi ab illis post hoc egressi sunt:sic est omnium Episcoporum unus Episcopatus,una cathedra,in qua primò sedet Romanus.Et iterum licet aliqui,ut Liberius, Honorius, & alij in cathedra Petri aliquandiu sedentes,in errorem schismaticum seducti ceciderint,sedes tamen absq; uitio remansit. Maximum est istud quòd menti tenendum esse censeo,quia hæc est certa regula & secura firmitas,quòd sedes quæ originem receperunt à sede Romana,cum qua tanquàm filiæ uniuntur: una sedes siue cathedra censentur:licet tam in successione directa,in linea recta Romanorum Pontificũ,quàm collateralium,certi pontifices in hæresim ceciderint. Ab Abraham enim in Christum generationes per Matthæum secundum lineam nominantur,licet non omnes in linea sancti fuerint,Christus tamẽ per eandem attingebatur. Sic in Ecclesia cuius hæc est figura, Christus per rectam linea n Pontificum attingitur,malitia mediorum præsulum non obstante.Est enim ipsa linea siue cathedra sancta,in Christi aduentum indefectibiliter duratura usq; ad sæculi consummationem. Vnde q se in Christiana fide esse putant,de illis est regula Cypriani infallibilis,quòd maior pars semper in fide & ueritate legis persistit, & quicunq; se ab illa separat,ab Ecclesia fidelium se separat Vnde Cyprianus ad Florentium & Puppianum: Quid enim si exciderint quidã à fide,nunquid infidelitas eorum fidẽ Dei euacuauit? absit. Est enim Deus uerax,omnis homo mendax.Et ut legitur in Euangelio, quum eum loquentem discipuli dereliquerunt,cõuersus ad duodecim dixit:Nunquid uos uultis abire? Respondit ei Petrus,& dixit:Domine ad quem ibimus? uerbum uitæ æternæ habes,& nos credimus & cognouimus,quia tu es filius Dei uiui. Loquitur illic Petrus,super quẽ ædificata fuit Ecclesia,docens:quia etsi contumax & superba obedire nolentium multitudo discedat,Ecclesia tamen à Christo non recedit, & illi sunt Ecclesia plebs sacerdoti,& pastor gregi adunati. Hæc ille. Bona est hæc doctrina, quia Petrus ut Ecclesiam repræsentans,nomine totius Ecclesiæ loquutus est:& tamẽ de Ecclesia multi exciderunt,imò de Apostolis Iudas.Quare illi Ecclesiam ueram fidelium cõstituunt,qui inter Christi fidem se habere putantes,maiorem partem constituunt,& se suo pastori Petro coadunant & eius cathedræ.Hanc sententiam ex superioribus manifestaui, relinquens pauca diffusius subnectere de hac re curabo.

Patriarchæ. Gregorius.

Romanus Pontifex summus. Schismatici.

Cyprianus.

Nam

Nam licet Christus rogauerit, ut non deficeret fides Petri, qui pro sua reuerentia exauditus est, & licet hoc exponatur de fide Ecclesię: tamen etiam per aliquos, puta Albertum Magnum super eodem passu, de fide Petri & eius successoribus intelligitur, quia in eis finaliter non deficiet. Per alios autem ut Gorra exponit, intelligitur de fide Ecclesiæ Romanæ.

Cap. XV.

Cyprianus. Leo.

PRo clariori intellectu intenti nostri, reuocemus ad memoriam superiùs tacta, secundum sanctum Cyprianum & Leonem Nonum: si quòd quisque præsidens, gradum præsidentiæ sortitur secundũ locum cui præsidet, & eius loci leges uel priuilegia, & quòd præsidens ita totam Ecclesiam figurat sibi unitam, quôd Cyprianus eam esse dicit in præside. Quo ad primum dicimus, quia ut

Ambrosius. Roma caput Ecclesiæ.

scribit Ambro. 2. q. 7. beati. Roma principatũ & caput obtinet nationum, & ita actũ est diuino nutu, ut ubi erat caput superstitionis, illic caput sanctitatis quiesceret. Ergo Romanus Episcopus, eum prælidentiæ gradum habet, quem habuit apud ethnicos Roma. de hoc. 80. dist. urbes secundum Lucium Papam, & secundum Clementem. c. in illis, e, dist. Et talis ordinatio fuit diuinitus inspirata, secundum Leonem in. c. illud. e. dist. de quo etiam. 99. dist. prouinciæ, Deinde priuilegium diuinum, Petrum

Roma. pontif. summus.

prætulit alijs, concurrente tamen electione Apostolorum, secundum Anacletum, & sanctum Hiero. libro 1. contra Iouinianum. Sed ex superioribus secundum Augustinum, successores Petri in eadem cathedra sedent, ergo priuilegium cathedræ æquale nunc & tunc. Quare ita ut Petrus princeps fuit Apostolorum: ita & Romanus Põtifex Episcoporum princeps, quoniam in locum Apostolorum Episcopi succedũt, ad hoc infinita quasi habentur scripta. Vnde iste principatus, est super omnes homines in Ecclesia existentes, qui per fidem constituitur, est enim capitaneus in eo exercitu. Ita enim scribit Leo imperator ad Theodosium, & Valentinianus ad Theodo

Leo. Valẽtinianus.

sium. Beatissimus Romanæ ciuitatis Episcopus, cui principatum sacerdotij super omnes antiquitas contulit, locum habeat, ac facultatem de fide iudicare. Et infra: Hac enim gratia & secundum solemnitatem Conciliorum, & Constantinus Episco

Constantinus. Martianus.

pus eum per libellos appellauit, propter contentionem quæ orta est de fide. Item Martianus & Valentinianus, Leoni Archiepiscopo Romæ glorioſæ ciuitatis, tuam sanctitatem principatum in episcopatu diuinę fidei possidentem: de hoc: 12. dist. preceptis. 24. q. 1. quotiens. 16. q. 1. frater noster. Vnde sic intelligo. 9. q. 3. aliorum quod omnis fidelis Papæ submittitur: dũ totius corporis caput esse designetur. s. in fide,

Hiero.

quia corpus ex fidelibus constituitur. Sic dicit Hiero. ad Damasum, & in. 10. q. de cathedra Si quis cathedræ Petri adhæret, meus est, et tamen hoc iudicium fidei non est semper in nutu unius Pontificis deffinibile, quia hæreticus esse possit, de quo inferiùs dicetur: imò in illo iudicio fidei, in quo principatus eius consistit, Concilio catholicæ Ecclesiæ subest.

Cap. XVI.

Sedes.

VNde est aduertendum, quod Romana Ecclesia capitur pro sede aliquando & communiter. Et fuere ab antiquo tempore Niceni Concilij tres sedes, scilicet Romana, Alexandrina, & Antiochena, licet Helię siue Hierosolymorum Episcopus semper honoraretur, ut habetur. 6. c. Niceni concilij. 19. dist. Anastasius. 66. dist. quoniam mos. & 22. dist. sacrosancta. Vnde post hoc etiam sedes Hierosolymorum & Constãtinopolitana, in gestis Conciliorum inueniuntur. Vnde Constantinopolitanus, quodam particulari Concilio ante Calcedonense, quia noua Roma, se Patriarcham nominari obtinuit, quando illæ quinq; patriarchales sedes uocantur. 22. dist. deffiniuimus. Huiusmodi materia quæstionis, in Calcedonensi Concilio legitur expedita, quoniam allegantibus hincinde tam uicarijs Apostolicæ sedis quam patriarcha Constantinopolitano, canonibus iuxta decretum iudicium Concilij deffinitum fuit: sedem Apostolicam primatum tenere debere, quia antiqua Roma est: & Constantinopolitanam secundum locum, quia noua Roma est. 22. dist. de Constantinopolitanæ: licet Constantinopolitanus ijsdem gaudiat primariæ

mariæ priuilegijs.22.dist.renouantes. Et licet Leo Papa tunc multis scripturis uisus fuerat retractare illam partem definitionis, quòd Constantinopolitanus secundum locum habere deberet, quia obuiabat constitutionis Niceni Concilij, quas infringibiles scribit: tamen ita usus obtinnit longo tempore. Vnde in gestis uniuersaliũ Cõciliorum post subsecutorum, Constantinopolitanus sp præcedit Alexandrinum.22. dist, renouantes.c.se.& de priui.antiqua. Et has quinq; sedes, reperio in gestis.8.con cilij uniuersalis Constantinopolitani, septima actione quinq; capita Ecclesiæ nomi natas, & notantur sedes Apostolicæ.1.q.7.conuenientibus, & in eis sedentes etiam Papæ uocantur, ut ibidem in paraghõ, item Cerasius. Quomodo autem sint capita censenda, infra dicetur. Et sicut Papa Romanus sæpe uocatur Patriarcha (ut in gestis Conciliorum, prẽsertim octaui uniuersalis habetur, penè per totum) sic etiam alij Patriarchæ Papæ uocantur, ut notat glo.40.dist.si Papa: & textus, 22.q.2.sane.paraghõ. item si Romanorum. Sed non multum ad propositum. Hoc nunc notandum, sedem primatum tenere super omnes.22.dist.de Constantinopolitanæ. Et Hicmarus Remensis.cap.15.contra Laudunensem scribit, ex breui ponderosa definitione Niceni Concilij, quia dixit: antiquitas teneat omnem talem ordinationem graduationum, quæ apud Ethnicos fuit in primatijs, esse definitam spiritu sancto inspirante. Et eapropter definitio Calcedonensis Concilij dicit secundùm canones, Romanorũ primatem habere: sed canonem illũ antiquitas teneat in suis prẽuilegijs, ut quę fuit graduatio principatus in ciuitatibus Ethnicis, & eorum archiflamminibus, & alijs ibi remaneat ille gradus. Sed non dubium, in Capitolio Romano Pontificem maximum, in Iouis templo præpositum, ita & gratiæ tempore. Vnde Placida Augusta, filio Augusto scribens dicit: Quia Roma maxima ciuitatum & Domina omnium terrarum: ideò Petrus in ea principatum ordinauit diuini Episcopatus. Et quòd ex dispositione illa ciuitatum antiqui primatias arguebant, patet in disputatione.12. actionis Calcedonensis Concilij, ubi Episcopum Niceni super Basionopolim ex curia prælatũ, multis argumentis ex hoc fundamento conuincere nititur, arguens. Et in primo ca. Tauritani Concilij definitum est: qui probauerit suam ciuitatem Metropolim esse uel fuisse, teneat primatum. Ecce primatum ex ciuitate disponi, & ortum capere primarium. Definitio enim centum quinquaginta patrum, ac etiam post hoc Calcedonensis Concilij, super prælatione sedis Constantinopolitanę, post Romam habet illam causam dicens: Etenim sedi senioris Romæ, propter imperium ciuitatis illius, dignè patres præuilegia reddiderunt, eadem intentione permoti. Ideò reuerendissimi Episcopi, æquæ sanctæ sedi nouæ Romæ prẽuilegia tribuerunt, rationabiliter iudicãtes, imperio & senatu urbem ornatam, æquè senioris Romæ prẽuilegijs frui, & in Ecclesiasticis sicut illam habere maiestatem negocijs, & secundam post illam existere. Ecce argumentũ uix solubile, quod in Calcedonensi Concilio approbatur. Et licet Imperatores prẽuilegia dederit exemptionis certis prẽlaturis, semper tñ hoc ius antiquitatis exemptum & saluum remansit, ut ibidem. Vnde quantùm hoc dictum ueritati innitatur, ex hoc poterit deprehendi, quia si ex sanctitate primi præsidentis, aut loci reuerentia, sediũ primitiuitatem arguere deberemus: non dubiũ, Hierosolymorum prima foret, quoniam ibi Pontifex maximus, Ecclesiam lauit in sanguine suo. Ita etiam sedes Iacobi Apostoli primi Archiepiscopi ut legitur prima actione.8. uniuersalis Cõcilij de cuius Cathedra Eus.li.7.c.16.scribit elegãter. Scriptores etiã super canonicis epistolis, eapropter Iacobi prælatas asserunt: quia primam Hierosolymorũ sedem habuit, quæ fuit prima Christianitatis, sicut & Paulus Iacobum præponit, quum de Ecclesiæ columnis loqueretur. Deinde Alexandrina nõ sortitur ex primo præside scdm locum, quia Marcus non prẽfertur sancto Ioanni Christi dilectissimo: & Marcus Alexandriæ, Ioannes Ephesi sedebat. Nec tamen præfertur Ephesus Alexandriæ, quòad dignitatem Episcopatus, quia Alexandria uicit Ephæsum sæculi dignitate: tamen ambo scilicet non tantùm sæculi dignitatẽ, sed & diuinam cãm aliã concurisse, in his sedium præeminentialibus causis credendũ est, ut ad idẽ de Antiochena sede scribit Innocentius Papa ad Alexandrinũ, ubi dicit: Vnde aduertimus,

Leo. Papæ. Prælationis sediũ causæ. Hicmarus. Innocentius.

non tam pro magnificentia ciuitatis hoc idem attributum, quàm quôd prima primi Apostoli sedes esse monstretur: tametsi à principio ita fuit, quòd secundùm loci dignitatem, dignitas ecclesiastica sit distributa, per sacra Concilia & sanctos patres. Non tamen propter acrescentiam dignitatis temporalis, nisi ordinatio Concilij interueniret, crescit dignitas Episcopi loci. Vnde quãdo Acatius dixit, se Episcopum regiæ ciuitatis esse, & propter hoc dignitatem suam ita esse magnam, quòd ab Apo-
Gelasius. stolico præsule iudicari non possit: scribit Gelasius Papa ad Episcopos per Dardaniam, se risisse hoc, dicens: Nunquid apud Mediolanum, apud Rauennam, apud Syrinum, apud Treueros multis temporibus non constitit imperium? nunquid harum urbium sacerdotes, ultra mensuram sibimet antiquitùs deputatam, quippiam suis di-
Anastasius. gnitatibus usurparunt? ubi de hoc pulchra. Idem de hoc Anastasius Papa Alexandrino Episcopo, in epistola quæ incipit. Onus & honor, quæ dicit Antiochenam Romanæ cessisse, & quòd non secundum uoluntatem Imperatorum, sed pristinum prouinciarum morem, Metropolitanos Episcopos debere nominari, de qua 10. dist.
Ro. Pon. principatus. uer. imperiali. Et quia de istis plura suprataeta sunt, concludendum existimo, Romanam sedem, ob sæculi dignitatem, & diuinum prꝛuilegium, & in augmentum fidei, ut pax seruaretur, & ob tot expimenta sanctorum præsulum, quorum successiuè plus quàm triginta propter fidem martyrio coronabantur: per Conciliorum statuta primatum meritò possidere.

Cap. XVII.

Ecclesia Romana quidꝫ

CApitur autem aliquãdo Ecclesia Romana, pro proximè unitis Romanę Ecclesiæ, sicut in libello Leonis Noni, contra præsumptiones Michaelis Cõstãtinopolitani c. 32. ubi dicit: Romanam Ecclesiam esse ut cardinem, in quo in quo uoluitur ostium Ecclesiæ, & stabile semper manebit, & eius clerici p
Cardinales. pter propinquitatem ad cardinem, dicuntur Cardinales. Et Constantinus Imperator
Constantinus Agathoni Papæ (ut in principio gestorum sexti uniuersalis Concilij legitur) scribit, ut mittat tres personas de sua Ecclesia, & duodecim Metropolitanos de toto suo Concilio. Vnde potest ex hoc consideratio haberi, quòd aliquando sedes Apostolica p Pontifice Romano capitur, aliquando Ecclesia Romana pro Papa, & eius diœcesi clericis & fidelibus: aliquando pro omnibus sub eius Metropoli & sede Archiepiscopali constitutis (ita enim legitur in multis uniuersalibus Concilijs, uocatus Archiepiscopus Romanus) aliquando pro omnibus Metropolitanis Ecclesijs, ipsi tãquàm Patriarchæ & capiti in sede patriarchali præsidenti unitis, ut in septima actione octaui uniuersalis Concilij: ubi de sententia Concilij Romani loquitur, dicit uicarius Patriarchæ Hierosolymorum, spiritus sanctus qui loquutus est in Romanorum Ecclesia, loquutus est & in nostra. Aliquãdo pro omnium fidelium Ecclesia, quæ ad ipsam Romanam ut ad caput unitur. Vnde quum dicitur, Romanam Ecclesiam nunquàm errare posse, hoc est uerum de tota uniuersali Ecclesia ultimò modo capta, & deinde de Patriarchali Romana Ecclesia etiam est uerum, deinde de Archiepiscopali est uerum, deinde de Episcopali est uerum finaliter. Sed istæ ueritates graduationem habent, quoniam prior est infallibilis, & fuit, & erit semper. Secunda est hodie infallibilis eo respectu, quia uniuersalis Ecclesia, quasi totaliter sub Patriarchatum Romanum est redacta. Deinde consideratione sedium Patriarchalium, tunc etiam est uerior fides semper sub Patriarchatu Romano, & ita fuit, & erit, licet uniuersalis Ecclesiæ in se maior sit promissione Christi firmitas. Deinde sedis Archiepiscopalis urbis Romanæ fidei ueritas, est adhuc plus fallibilis, & adhuc plus Episcopalis: licet à principio fidei Patriarchalis Romanæ Ecclesiæ inter omnes Patriarchales, Archiepiscopalis inter omnes Archiepiscopales, & Episcopalis inter omnes Episcopales, maior securitas & minor fallibilitas fuit. Et ita erit usqꝫ in diem ultimum quoniam ut legitur in gestis octaui uniuersalis Concilij, Bahanis famatissimus præpositus curiæ & patricius dixit, quomodo Patriarchales sedes successiuè decrescendo, redigi deberent usqꝫ ad unum patriarchatum, & per illum iterum Deus alios Patriarchatus reuocare deberet. Videmus iam proh dolor, unum expletum, & et Deus ut secundum

nostris

nostris temporibus uiderimus. Et quia (ut dixi) Ecclesia Romana aut Ecclesia alia, scilicet Constantinopolitana capitur sæpe pro ipsi unitis subiectis Ecclesijs: & hæc unio uocatur apud Græcos Synodus, apud nos Concilium. Restat nunc de Concilio aliqua subnectere.

Liber II. qui est de Concilio.

Cap. primum.

Synodus.

Concilium.

Vniuersale.

Hicmarus.

Catholicum.

Patrum cõuentus.

Conci. Africanum.

SVmma intentionis meæ est, paucis uarietatem & comparationẽ Synodorum, & earum auctoritatem explanare, ac deinde ex his quædam dubia soluere. Et primò, Synodus est propriè cætus senum uel presbyterorum. Et dicitur à σὺν quod est simul, & ὁδὸς uia: quia omnes una uia ad eundem finem tendunt. Et est Græcum, & interpretatur cœtus 15. dist. canones. uer. Synodus, & dicitur Latinè Concilium. Vnde autem dicatur Concilium Isiodorus scribit, & habetur 15. dist. canones. uer. Concilij, & propriè consistit in concordia: qui enim sibi dissentiunt, non agunt Concilium ut ibidem dicitur. Est autem uaria Synodus, quoniam graduationes suas habet, à particulari usq; ad uniuersalem per media uaria. Vniuersale autem Concilium siue Synodus uniuersalis, secundùm Bar. Brix. post Hug. 16. dist. c. 1. est, quod uel à Papa uel eius legato cum omnibus Episcopis constituitur: tamen hæc definitio forte non est sufficiens, quia potest trahi ad Concilium uniuersale sedis Apostolicę, de quo infra proximo capite. In illo enim est propriè de essentia, quòd legatus Apostolicæ sedis ad minimum interfit, si plenum & perfectũ esse debet, ut in diuer. porrò 17. dist. regula. Hicmarus uero Remensis in 20. ca. de hac tractans materia asserit, cuius dam generalis Concilij, tempore Caroli in Francia de ueneratione imaginum celebrati, uolumine 4. eius libri ita haberi. Vniuersitas ab uno cognominatur, eo quòd uno multotiens uerbo propagatur. Nam multitudo unitate uertẽte in unum collecta uniuersitas efficitur. Et sicut uniuersalis Ecclesia, catholica dicitur Græcè: ita nimirum quicquid ab eius unitate non discessit, catholicum potest nuncupari. Omnis enim doctrina Christiana, uel quælibet constitutio siue traditio, talis esse debet, ut uniuersali consentiat Ecclesiæ. Quòd nequaquà hæretici seruauerunt, qui per diuersas mundi partes, aliquibus regionũ partibus coarctati, conuenticula quædam statuerunt, quibus se & plures ab Ecclesiastico consortio segregarunt. Quum ergo duarũ aut trium prouinciarum Episcopi conueniunt, & ea statuunt quæ catholicæ Ecclesiæ conueniunt, fortasse uniuersale dici potest: quamuis non sit ab uniuersis mundi præsulibus actum, sufficit quòd ab uniuersorum fide & traditionibus non discrepet hæc ille. Et ibi de hoc plura. Vnde diuerso respectu, uniuersale Concilium potest nũcupari patrũ conuentus: aut qui rem tractãt & definiunt catholicam Ecclesiasticam & ueram patres: aut quia de uniuersali statu tractant, aut de uniuersali causa, certæ integræ & magnæ prouinciæ & obedientiæ. Secundum enim definitionem Concilij iudicium istud uniuersalitatis fit. Nam aut de causa, quæ cunctis communis est modo dicto: & tunc rectè & communiter uniuersale dicitur, quando per uniuersalem cõgregationem, uniuersalis catholica definitio fit. Aliud autem Concilium licet uniuersale propter cãm uniuersalem dicatur, tamen non propriè catholicum uniuersale. Vnde in Aphricano Concilio, ubi statuitur de hoc ultimò uniuersali Concilio, dicitur: Ne fatigandis fratribus sit anniuersaria congregationis necessitas, placuit ut quotiens causa cõmunis totius Aphricæ hoc exegerit, tunc uniuersale congregetur Causæ autem quum communes non fuerint, in prouincijs iudicentur. Et propriè illa dicuntur uniuersalia, ubi aliquà definitio fidei contra hæreticos facta fuit, ut probat tex. c. dist. optatũ. licet omne uniuersale Concilium oporteat etiam canones promulgare 16. dist. habeo. Sunt autem Synodicæ congregationes differentes gradatim, à minimà

Synodorum gradus. Leo.

nima per media uaria usq; ad uniuersalem maximam. Nam curatus, suæ parochiæ Synodum congregat, & est supra eam diœcesana, supra quàm Metropolitana, supra quam prouincialis regni uel nationis, supra quam Parochialis, & omnium maxima uniuersalis Ecclesiæ catholicæ. Et ut Leo (ad Martianum scribens in ea epistola, ubi de directa uicis suæ legatione pro Calcedonensi Concilio scribit) ait, tunc nullum

Conciliabulũ

censeri debet Concilium, quod non innitur ueritati fidei, sed conciliabulum ueriùs debet nuncupari. Cap. II.

HAbet autem quisq; præsidens in suo gradu sibi unitos conuocare, sine quo aut eius uices gerente Concilium nec plenum, nec ritè adunatum censetur. Vnde cum Romanus Pontifex, supremus capitaneus militantis huius Ecclesiæ, & princeps in Episcopatu fidei existat: uniuersalia Concilia sine eo ritè, eiusue auctoritate regulariter non celebrãtur 96. dist. ubi nam 17. dist. uer. huic etiam. et c. regula. Et Leo nonus, in epistola ad Carthaginensem Petrum, de hoc scribit, ad idem in. q. 16. dudum, & uarijs locis idem habetur: sicut nec sine Metropolitano prouincialis, qui sine Patriarcha uniuersalis Patriarchalis, aut sine Episcopo diocœsana. Ratio est manifesta, & definitiones sacrorum Conciliorum in uarijs passibus hoc ostendunt 17. dist. regula cum. c. ibi sequentibus 18. dist. propter &. c. si quis. et. c. se. Ad uniuersalem enim Patriarcham spectat, uniuersalis Concilij conuocatio Vnde Pelagius, ad Episcopos à Ioanne Constantinopolitano congregatos: Relatũ est ad Apostolicam sedem, Ioannem Constantinopolitanum Episcopum uniuersalem se scribere, uosq; hac præsumptione ad Synodum conuocare generalem. Ita dicit Marcellus Papa & martyr in 5. cap. decretorum suorum: Apostoli eorumq; successores, Domino inspirante constituerunt, ut nulla fieret Synodus præter Romanæ sedis auctoritatem. Nam illius sedis Episcopus iudex est totius Ecclesiæ, nec aliquod iudiciũ ualet absq; legitimo iudice. Hoc etiã affirmat Damasus Papa, c. 9. decretorũ suorum, similiter Athanasius, & Iulius Rom. Pon. Huic non est multum superfluo insistere. Vnde licet uniuersalia Concilia sæpe legamus conuocata per Imperatores, imo omnia octo (ut ex gestis haberi potest) usq; ad octauum, tempore Basilij Imperatoris Constantinopolitani conuocatum 15. dist. cap 1 tamen in Concilijs fuit semper præsidentialis Romani Pontificis auctoritas, sine qua uniuersale Concilium non fuisset, dummodo saltem interesse uoluisset & potuisset. Vnde sicut perfecta prouincialis Synodus siue Metropolica non est (ut scribitur penultima actione Calcedonẽsis Concilij, & communis omnium antiquorum sententia) ita in proposito de uniuersali Papa dummodo saltem uelit & possit. Alioqui si expectatus non mitteret, uel non ueniret, uel nollet, Concilium congregatum suæ necessitati, & Ecclesiæ saluti prouidere debet. Hoc probat benè tex. octaui uniuersalis Cõcilij q intitulat definitio Cõcilij ante aduentũ uicariorum seniorum Romæ, ubi post plura. Quoniam dudum expectati fuerunt uicarij seniorum Romæ, & amplius expectare non sit iustum: incongruum omnino putamus, despicere fluctuantem Christi & saluatoris nostri Ecclesiam, per dilationum dispositionem quæ illi debetur. Hinc ergo uelut ex necessitate denuntiamus. Ad idem legitur in gestis secundæ Ephesinæ Synodi, quãdo Concilium misit ad Iulium Episcopum, Hylarium diaconum, & Dulcitiũ notarium Ambasiatores Leonis Papæ, notificando eis, quomodo in post crastino die Concilium sedere uellet, rogando ut uenire maturarent, & ipsi non uenerunt, tunc Talasius Episcopus Cæsareæ Cappadociæ primæ dixit: Rememorare nos in hac ciuitate multã læsionem omnibus religiosissimis & sanctissimis Episcopis, & sanctis Ecclesijs afferre, & non hoc solùm, sed & pijssimus & amicus Christi Imperator, accelerari uult Synodi finem, ut cum omni subtilitate ea quæ decernentur agnoscat. Quia igitur quod decuit & conuenit sanctę Synodo hoc factum est, commoniti sunt per eos qui directi sunt, ij qui locum tenent sanctissimi & Deo amicissimi Leonis Archiepiscopi, & refutauerunt conuenire nobiscum: arbitror non esse necessariam dilationem, sed si placet sanctæ Synodo, non uel ultra ea quæ ad moras pertinent producantur. Hæc ibi. Ecce dixit, quòd ea quæ ad Synodum pertinent, scilicet monitio ad processum

Papam requirit Concilium Leo.

Papa recusante Concilium haberi potest.

ſum ſufficit, maximè ubi uenire refutauerint: tamen ut præfatus octaui Concilij texᵗ probat nihil præcipitanter fieri debet, ſed longo tempore auctoritas Romani Pontificis expectari debet, ſicut ibi anno uno expectabatur & plus, & in ijs quæ ad fidem ſpectant ſine deliberatione, de qua conſtet Romanæ Eccleſiæ, etiam in Concilio ritè congregato, licet abſens adhuc ſit auctoritas Apoſtolicæ ſedis, procedendum nō eſt. *Materia fidei Papā exigit.*

Cap: III.

ET quòd ex quinq; Patriarchalibus ſedibus, plenum uniuerſale Concilium colligitur, geſta octaui Concilij clarè docent. Dicitur enim in termino illius Concilij, quomodo Baſilius Imperator, per ſupremum auxilium & gratiam quinq; Patriarchas Eccleſiaſtici tabernaculi architectos, à finibus orbis terrarum conuocauit, & plura ibi de hoc. Qui textus infra in tertia parte habetur, & actione nona eiuſdem Concilij legitur, Synodum in receptione uicarij throni Alexandriæ dixiſſe, qui ultimo uenit: Glorificamus Deum uniuerſorum, qui quod deerat uniuerſali Synodo ſuppleuit, & nunc eam perfectiſsimam demonſtrauit. Ex quo habetur, perfectiſsimam Synodum de capitibus totius Eccleſiæ colligi. Vnde in conuocatione octaui Cōcilij non puto ponendam, dummodo ſaltem partes ſint, qui Eccleſiam uniuerſalem repræſentent. Sed ſi nec patres, qui capita Eccleſiarum ſunt, ibi exiſtunt, nec conuocatio legitima ſupremæ poteſtatis: non dubium, in eo Concilio uniuerſalis Eccleſiæ repræſentationem eſſe non poſſe. Vbi autem legitima præceſſit conuocatio, nec adhuc patres qui capita exiſtunt conuenerunt: non crederem ſubitò currendum eſſe, quia multa Concilia etiam ritè conuocata, erraſſe legimus, ſed expectandi ſunt patres, licet non omnes neceſſariò expectentur, quoniã ſufficit plures eſſe, & omnes uocatos. Ita enim legitur, ſanctum Ambroſium in Concilio Aquilegienſi, Palladio hæretico de fide dicere renuenti, propter abſentiam orientalium Epiſcoporum (quia dixit ſolùm in pleno Concilio quale hoc eſſet de fide reſpondendum) reſpondiſſe: orientales Imperatores conuocarunt, & ſic uenire potuerunt, quare hæc allegatio eſt euagari. Vnde ad hoc quòd regulare ſit Concilium uniuerſale, tunc palam non clandeſtinè debet celebrari, ut ex quinta actione octaui Concilij uniuerſalis colligitur. Item libertas talis in eo eſſe debet, ut quiſq; liberalem loquendi habeat facultatem, ut in 6. Concilio generali, tempore Agathonis celebrato, in prima actione, & in fine epiſtolæ Synodicæ Agathonis legitur. Vnde quum Nicolao Papæ, de Concilio Phocij numeroſo obiectum eſſet, dixit. Nos quidem non tātùm numeroſum Epiſcoporum collegium Niceni uel Calcedonenſis Conciliorum, cæterorumq; ſanctorum patrum Synodicas conſtitutiones ſequimur: ſed illorum libras ueneramur iuſtas & diuinitùs inſpiratas ſententias. Ex quo habetur, numerum patrum magnam auctoritatem præſtare cum libertate loquendi. Potius enim ei ſtatur quòd à pluribus, quàm quòd à paucioribus dictatur 19. diſt in canonicis 20. diſt. de quibus 2. q. 7. puto. Et non eſt numerus adeò neceſſarius, ſicut libertas & unanimitas 34. q. 1. alienus. Vnde Agatho, ſcribens Conſtantino loco prætacto, de patribus in 6. Concilio cogregandis uerbum impunitatis, & liberam loquendi facultatem, unicuiq; loqui uolenti pro fide quam credit & tenet, concedit: quatenus ab omnibus manifeſtiſsimè cognoſcatur, quòd nullo terrore, nulla poteſtate, nulla comminatione uel auerſione quiſquàm pro ueritate loqui uolens, prohibitus aut repulſus exiſtat Et iterum: Oportet quòd priuatæ cauſæ religionis obtentu non exerceantur. Vnde Leo Papa, ad Theodoſium Imperatorem de errore Synodi Epheſinæ, dicit: Dum priuatæ cauſæ religionis exercentur obtentu, commiſſum eſt impietate paucorum, quòd uniuerſam Eccleſiam uulneraret. Comperimus non incerto nuntio, conueniſſe ad Synodum plures ſacerdotes, quorum utique frequentia conſulationi & iudicio profuiſſet, ſi is qui ſibi locum principalem uendicabat, ſacerdotalem moderationem uoluiſſet cuſtodire: ut (ſicut moris eſt) omnium ſententijs ex libertate prolatis, id ex tranquillo & æquo conſtitueretur animo, quod & fidei congrueret, & errantibus ſubueniret. In ipſo autem iudicio, non omnes qui conuenerant interfuiſſe

Baſilius.

Perfectiſsima Synodus.

Ambroſius.

Agatho.

Leo.

cognouimus. Nam alios reiectos, alios didicimus intromissos, qui supradicti sacerdotis arbitrio captiuas manus impijs subscriptionibus dederunt, quòd nociturum statui suo scirent, nisi imperata feciſſent: talemq; ab eo prolatam sententiam esse, ut dum unus homo impetitur, in omnem Ecclesiam sæuire uideretur. Quod nostri ab Apostolica sede directi, adeò impium & catholicæ fidei contrarium esse uiderunt: ut ad consentiendum nulla potuerint oppressione compelli, constãterq; (ut decuit) fuerint protestati, nequaquàm id quod constituebatur Apostolicam sedem recepturam Et infra. Omnes nostrarum partium Ecclesiæ, mansuetudinem uestram cum gemitibus & lachrymis supplicant sacerdotes, ut quia & nostri fideliter reclamarunt, et eisdem libellum appellationis Flauianus Episcopus obtulit, ut generalem Synodũ intra Italiam iubeatis celebrari, Et infra. Quasi autem post appellationem interpositam hoc necesse postulatur. Canonum Niceæ habitorum decreta testãtur, quæ à totius mundi sacerdotibus sunt constituta. Hæc ille. Ecce nunc essentialia ad uniuersale Concilium, ubi uniuersalia tractari debent, quòd non secretè, sed publicè omnibus liberrima detur audientia: & si tunc concordanti sententia aliquid fuerit definitum, per spiritum sanctum censetur inspiratum, & per Christum in medio congregatorum in eius nomine præsidentem, infallibiter iudicatum. Tale fuit Nicenum Concilium, de quo legitur in gestis Calcedonensis Concilij, quòd spiritus sanctus manifestè ibi patribus consedit. Et subiungitur: spiritum sanctum ea ordinare, quæ in huiusmodi Concilijs ordinantur. Ergo qui retractat ea, spiritus sancti cassat gratiam. Sancta Synodus dixit, omnes hoc dicimus, anathema qui retractat: talia fuerunt omnia orthodoxa Concilia. Quare in conclusione octaui Concilij, cum causa cur ei obediendũ sit exprimat̃, dicitur: per datam nobis potestatem à sancto spiritu, à primo & magno Pontifice nostro. Et infra. Quis enim nesciat, quòd in medio sanctæ Synodi, fuerit incompræhensibilis & incircumspectus Christus & Dominus, qui dixit: ubi duo uel tres fuerint congregati. Quòd maxima sit uniuersalis Concilij potestas, patet ex eo quòd Helpidius uir spectabilis ad Concilium Calcedonense, dixit (ut in prima legitur actione) Hodie cunctorum Deus uerbum saluator uobis se ad iudicãdum tradidit, & patitur iudicantes, & honorat potestatem decreti. Quale autem sit decretum hoc, ex quo eam habent potestatem patres in Concilio, in actione prima & quinta octaui Concilij habetur, ubi dicitur: Sanctissimi uicarij senioris Romæ, & nos qui reliquarum sedium uicarij sumus, hæc omnia dissoluimus hodie gratia Iesu Christi, qui nobis dedit summi sacerdotij potestatem ligandi atque soluendi. Vnde potestas ligandi & soluendi Petro, figuram Ecclesiæ gerenti, tradita est. Hoc est decretum, ex quo iudicium Synodi, suam capit firmitatem. Et de hac auctoritate Conciliorum, Isiodorus in principo libri sui quem de Synodis collegit, eleganter scribit, ubi uideri potest.

Spiritus sancti præsentia.

Helpidius. Auctoritas Concilij.

Isiodorus.

Cap. IIII.

Concordantia opus esse.

VErum quia dixi quòd si ex concordantia procedit definitio, tunc ex spiritu sancto processisse creditur, quoniam ipse est auctor pacis & concordiæ: et non est humanum, uarios homines in unum congregatos, in summa libertate loquendi constitutos, ex una concordantia iudicare, sed diuinum: ideò præsumi hoc omnino debet. Ita enim legitur in quinta actione octaui Concilij, ubi dum de sententia Concilij dicitur, eam asserunt patres diuina inspiratione depromptam, quia unanimitate & concordia sanctæ Synodi fuerit promulgata. Et post terminum octaui uniuersalis Constantinopolitani, Basilius Imperator ad Synodum dixit: Dicat nunc sancta & uniuersalis Synodus, si omnibus sanctissimis Episcopis cõcordantibus atq; consentientibus, præsens terminus sit depromptus: oportet enim diuina quæq;, cum uniuersorum consensu & concordantia, in Ecclesiasticis prædicari & confirmari collegijs. Sancta synodus dixit, omnes ita sapimus, omnes ita prædicamus omnes concinentes & consentientes promptè subscribimus: hoc est ueritatis

tis iudicium, hoc est iustitiæ decretum, & ibi de hoc plura. Ecce concordantiam maximè in ijs quæ fidei sunt, requiri, & quantò maior est concordantia: tantò infallibilius iudicium. Vnde (ut in Calcedonensi Concilio legitur) maior pars semper regulariter uincat, & hoc iudicium certius præsumatur. Tamen ex sententia prafata, in fidei materia non est tutum iudicium, nisi maxima fuerit multitudo sacerdotum coadunata, tunc enim iuxta sententiam sancti Cypriani, quum maior pars semper ex decreto Christi absq; errore permanebit: maioris partis sententia multum haberet præsumptionis, sic quòd si aliqua stabilitas, absq; immutatione illius sententiæ in ipsis permaneret, fortiùs esset præsumptionis iudicium. Veritas enim permanet in sæculum sæculi, & falsitas seipsam aliquamdiu conseruare nequit. Vnde licet in Synodis uniuersalibus plura necessaria sint, maximè tamen (ut præhabitum est) communis omnium sententia. Vnde Leo Papa ad Synodum Ephesinam dicit: Piè & religiosè Christianissimus Imperator habere uoluit Concilium Episcopale, ut pleniori iudicio omnis posset error aboleri. Fratres nostros Iulium Episcopum, Renatum presbyterum, & filium meum Hylarium diaconum, cumq; his Dulcitium notarium probatæ fidei misi, qui uice mea sancto conuentui uestræ fraternitatis interssint, & communi uobiscum sententia, quæ sint Domino placitura constituant, hæc ibi. Ecce cõmuni sententia etiam legatorum cum alijs, negocia sacri Concilij uniuersalis definiri debere, de quo infra. Debet etiam sacrum Concilium uniuersale, regulis sancti spiritus, iam in canone sacræ scripturæ ac præteritis Concilij apertis, dirigi, maximè in negocio fidei, quæ una & inuariabilis necessariò sicut fuit, permanebit: & scripturas rimari in dubijs, sicut in sexto uniuersali Concilio actum fuit, & alijs multis, & tunc definitio ex allegatis sumpta, absq; errore necessariò erit. Vnde si ea non seruantur, maximè libera omnium audientia, ac ubi aliqua attentarentur in Synodis, quæ obuiarent fidei Romanæ Ecclesiæ: protestatio iustè ac simul & appellatio ad futurum aliud Concilium fieri potest, ut hoc est superiùs manifestatum. Et in epistola Leonis Papæ & Synodi, quæ in Roma conuenit ad Pulcherimam Augustam, clarius hoc comprobatur, ubi dicitur: legatos Apostolicæ sedis in Ephesina Synodo, propter uĩ & metum de nullitate protestatos, & ab ea fide nulla iniuria separari uelle, quam à se de Petri Apostoli ad sanctam Synodum detulissent. Ex hoc etiam elici potest, fidem Romanæ Ecclesiæ, in nulla Synodo uniuersali retractari posse. Hoc uerũ de fide illius totius Ecclesiæ, per suam Synodum sui scilicet Patriarchatus dictatam, ut hoc infra aperietur.

Leo.

Cap. V.

Conciliabulorum erroris causa.

Ariminense Concilium.

HIs consideratis, si ad uaria gesta conciliabulorum animũ applicauerimus, inueniemus, quomodo neutrum in his fundamentis fuit uerè fundatum: nam aut fuerunt secreta, aut humana industria fabricata, aut coacta timore. Vnde lice dicatur Ariminense Concilium fuisse 830. Episcoporum (ut Augustino contra Fœlicianum de trinitate scribente obiectum fuit) tamen non inuenitur ritè palàm & liberè congregatum, & stabile fuisse in concluso. De hoc uerò quomodo reuersi sunt ad subscriptionem fidei Nicenę, qui in Arimino fuerunt: Liberius Papa & occidentales Episcopi ad Eustathium & Cyrillum scribunt, in epistola quæ incipit: Optabilè nobis. Vnde Ambro. de patre & filio lib. 1. cap. 8. Audisti sanctæ Imperator, qui talia asserunt iure esse damnatos, non humana industria, non compositione aliqua 318. Episcopi ad Concilium uenerũt Nicenum: sed ut in numero eorum per signum suæ passionis & nominis, Dominus Iesus suo se probaret adesse consensu, quando crux in 300. Iesus in 18. est sacerdotibus. Hoc in Ariminensi Concilio habuit prima confessio, & post Ariminense Concilium secunda correctio, epistola ad Imperatorem Constantinopolitanum missa testatur; correctionem secreta Concilia confitentur-hæc ille. Vnde Ambro. in epistola 77. contra Maxentium dicit: ea facilitate euanuisse dictata illius conciliabuli, qua dictata fuêre. Et quomodo hoc factum sit ipse ibidem ponit, & quòd factione humana, & coactione Constantij, absq; liber-

Ambro.

tate ita dictatum & subscriptum fuit, in multis scripturis inuenitur. Et licet Liberius Papa tunc fuit, qui (ut scribit Augustin. contra Crescentium, Arrianæ sectæ se subscripsit) licet resisteret in principio, & propter hoc in exilium missus esset (& habetur elegans disputatio Constantij Imperatoris & Liberij) rediit autem de exilio uictus, & consensit errori, ut scribit sanctus Hiero. in Chronicis: tamen non reperitur i Concilio illo per se, uel uicarios interfuisse. Vnde Damasus Papa & cæteri Episcopi in urbe Roma congregati, dilectissimis fratribus in Illyrico constitutis: Neq; enim præiudicium fieri potuit, per numerum Arimino congregatum, quando constat, neq; Romanum Episcopum, cuius ante omnia decebat eos expectare decretum, neq; Vincentium, qui tot annis Episcopatum inuiolabiliter custodiuerit, neq; alios talibus p̃buisse consensum: maximè dum isti (sicut prædiximus) qui per conuentionem declinasse uidebantur, denuò utentes meliori consilio, hæc sibi displicere testati sunt hęc ibi. Vnde multos defectus habuit illud conciliabulum. Similiter de Ephesina secunda Synodo hoc idem patet, quia etsi ritè congregata fuit, per præsentiam uicariorum Leonis Papæ: tamen defecit libertas, & absq; concordantia reclamantibus & appellantibus uicarijs Apostolicis, capta fuit erronea decisio, ut in gestis Calcedonensis Concilij manifestè scribitur. Quoniam qui se subscripserunt patres, fatebãtur metu corporis hoc fecisse, ut de hoc etiam Leo Papa ad Theodosium Imperatorem, & Pulcheriam Augustam, scribit. Quòd etiam legati Apostolicæ sedis, ac alij qui Concilio Phocij interfuerunt, non sint potiti libertate: ex gestis octaui Concilij uniuersalis habetur, simile habetur 16. q. 6. sane. Quòd autem particularia Concilia unius Episcopi uel prouinciæ, correctionem capiant ab uniuersali, Aug. scribit, & habetur 2. q. 7. puta. uer. item quum Petrus. Vnde etiam de Cõcilio 86. Episcoporum, in quo sanctus Cyprianus: de quo Augustin. ad Vincentium Rogatistam, & lib. 2. contra Donatistas, postea per uniuersale fuit correctum. Dicit enim Augustin. lib. 1. cõtra Donatistas, uolens stabili fundamento ex decisione uniuersalis Concilij fidem probare: ãne uideat humanis argumentis id agere, quoniam quæstionis huius obscuritas, prioribus Ecclesiæ temporibus ante schisma Donati, magnos uiros & magna charitate præditos Episcopos, ita inter se salua pace compulit disceptare atq; fluctuare: ut diù Conciliorum in suis quibusq; regionibus diuersa statuta mutauerint, donec plenario totius orbis Concilio, quod salubriùs sentiebatur, etiam remotis dubitationibus firmaretur. Et idem. Quomodo particularia per plenaria, & etiam plenaria per subsequentia plenaria ob facti errorem corrigantur. De unico baptismo libro 1. Quis nesciat Concilia quæ per singulas regiones uel prouincias fiunt, plenariorum Conciliorum auctoritate, quę fiunt ex uniuerso orbe Christiano, sine ullis ambiguitatibus cedere ipsaq; plenaria Concilia priora à posterioribus emendari, quando & aliquo experimento rerum aperitur quod clausum erat, & agnoscitur quod latebat. hęc ille. Ex quo duo nota, quòd plenarium Concilium, est totius uniuersæ Ecclesiæ, ita intelligitur ille. uer. item quum Petrus: scilicet quòd plenarium Concilium uincit omnem auctoritatem. Similiter est notandum experimento rerum uniuersale plenarium posse deficere. Quomodo etiam uaria talia fuerunt Concilia, quæ iudicando errarunt, apud Augustinum in epistola ad Elusium & Glorium, & ad cæteros de Donati parte missa, & alijs locis inuenitur. Vnde in his omnibus est sententia Ambrosij uera, quòd secretiora ab uniuersalibus correctionem recipiunt, iuxta doctrinam Augustini de Christiana doctrina, libro 2. c. 8. quòd illa quæ uniuersaliter recipiuntur, prępo nidebent particularibus. Vides modò quanta uniuersalibus Concilijs auctoritas ineſt, dum rectè celebrantur. Vnde Augustinus lib. 1. sermonum cõtra Pelagianos primæ partis dicit, matris Ecclesiæ hanc esse auctoritatem, quòd quisquis contra hunc inexpugnabilem murum arietat, ipse confringitur. De hoc etiam contra Faustum lib. 11. ait idem Augustinus, & plura de hoc applicari possunt scripta, sed hoc loco opus non est, ideò ad alia tendamus.

Ephesinum Conciliabulũ

Concilia particularia per uniuersalia corriguntur. August.

Idem.

Cõcilium plenarium.

Deficere potest in experiendo. August. Ambro. August.

Idem.

Cap

Cap. VI.

IN summa est hoc aduertendum, secundum quòd ex Conciliorum gestis legitur, uniuersalia Concilia, de consensu Romani Pontificis ac aliorum Patriarcharum per Imperatores sub articulis fidei congregabantur, & in loco congregationis in medio ponebantur sacra euangelia, lignum sanctæ crucis, & aliæ reliquiæ. Et omnes catholici Episcopi ac Abbates, intromittebãtur unà cum alijs laicis, quos ipsi uicarij sedium adducebant, aut quos ipse Imperator loco sui aut secum adesse uolebat. Et per actiones distinctas secundum dies res tractabantur, & per sessiones expediebãtur, & in scriptis legebatur cuiusq; propositio, in alto pulpitro. Materia uero fidei prius tractabatur, & audiebat Synodus utriusq; partis allegationes. Vidit originalia & principia librorum, & totius allegati capituli tenorem, ne syncopatè allegatus sensus, corruptè adductus fortè foret, & cuncta ista maturè palàm & publicè, cum recognitione & librorum & allegiatonum, perficiebantur, & secundùm testimonia scripturarum decreuit Synodus. Post hæc de pace ac reductione lapsorum, compositione litigantium, de partium consensu: & ultimò iudicialiter præmisso partiũ in Synodis compromisso, de causis se intromittebat, ut reclamatio minùs locum sibi uendicaret. Et in qualibet actione, in fine surrexit notarius, qui dixit laudes Imperatori per multa adiectiua, comparando ipsum aut Constantino, aut Martiano, extollendo mores & studium religiositatis eius. Laudes etiam quinq; Patriarchis dixit, & senatui & Synodo æternam memoriam. Satuta uero simul & semel in fine, & ante conclusionem publicabantur, in duabus partibus Synodi inferiori & superiori, alta uoce per Episcopos, aut Metropolitas. Subsequebatur conclusio de omnibus gestis concorditer, in qua causa conuocationis & capta summaria conclusio inferebatur, una cum professione fidei. Et laici & principes, nihil definitiuè dixerunt, sed sollicitando, & exhortando, & dirigendo interfuêre. Vltimò subscriptio adijciebatur, quæ uaria quò ad ordinem inuenitur, sicut & sessionis ordo in alijs & alijs Concilijs. Post uicarios Patriarchalium sedium, subscripserunt se in octaua Synodo, Imperatores Basilius & Constantinus, deinde Episcopi alij, ac insuper senatus profitebatur se acceptare Synodum, & hoc fuit per notarios annotatum, Post hæc de Concilijs generalibus, quæ sæpe uniuersalia dicuntur, uidendum, in quo deceptio multorum recti tiorum aperitur.

Modus procedendi in cõcilijs.

Ordo subscribentium.

Cap. VII.

INuenitur præterea uniuersale Cõciliũ, etiam alicuius magnæ prouinciæ, aut duarum sæpe unitarum simul, uocari: ut in Tolenano quodam, & certo etiam Aphricano Concilio, de quo supra legitur, & infra de hoc latiùs. Inuenitur etiam occidentalis Ecclesiæ Concilium uniuersale nuncupari, ut in gestis Concilij Aquilegiensis. Sanctus Ambrosius, obijciente hæretico uniuersale Concilium non esse, respondit: unde licet omnia Concilia præter uniuersalis Ecclesiæ, dicantur prouincialia, ut in dist. uer. porro etiam cum legato Apostolicæ sedis celebrato, ut ibidem, & cum Patriarcha, ut in ultima actione Calcedonensis Concilij probatur, ubi Athanasius in Concilio Antiocheni Patriarchæ (quia ter uocatus non uenit) legitur in pronuinciali Concilio depositus. Et omnia Concilia uocantur localia, præter uniuersalis Ecclesiæ Concilia, de quo uide tex. 1. q. 7. conuenientibus, qui est secundi Niceni Concilij. Et dicit sex tantùm uniuersalia Concilia præcessisse, alia localia fuisse Et quamquàm glossa dicat, ideò illa generalia fuisse, quia Apostolicæ sedis legati interfuerunt: tamen etiam si hoc argumentum sit bonum, scilicet absque auctoritate sedis Apostolicæ Concilium uniuersale esse non posse, non sequitur, ubi præsidet Papa in Concilio uel eius legatus, ibi esse uniuersale Concilium uniuersalis Ecclesiæ. Sextum enim Carthaginense, in quo interfuerunt legati Zozomi Papæ, Faustinus Episcopus, Philippus & Asellus presbyteri, & quoddam Arelatense, in quo interfuere secundum aliquos Thodorus Episcopus ex Dalmatia, & Agathon diaconus legati Siluestri Papæ: & Concilia prouincialia dicuntur. Vnde Leo

Concilia prõuincialia.

Localia.

Vniuersalia.

Papa ad Theodosium Augustum, Concilium uniuersale intra Italiam, sicut Synodus quæ ob hanc causam Romæ conuenerat, mecum petit, clementia uestra concedat. hæc ibi. Ecce uniuersalem Synodum, per Synodum ubi Papa præsedit, ab Imperatore intra Italiam petitam, quod est notandum. Et textus 17.c. octaui Concilij, qui infra ponitur manifestè, hoc probat: dum aliud dicat uniuersale Cõcilium, aliud in quo Papa ut Patriarcha præsedit: sæpe Concilium Patriarchale Papæ, uniuersale

Generale.

siue generale dicitur, ut patet in capitulo antiqua de præuil. ubi scriptio nominat generale, & textus uniuersale, licet frequentius dicatur generale quàm uniuersale. Et similiter licet Concilium uniuersalis Ecclesiæ, proprie dicatur uniuersale, & ita frequenter nominetur: tamen aliquando uocatur generale, sicut Leo Papa, in epistola quæ incipit: Omniũ de approbatione fidei Calcedonẽsis Concilij nominat illud Calcedonẽse generale. Et Grego. l. di. quia sanctitas, nominat omnia quinq; uniuersalia. De isto autem nostro generali, Constantinus Imperator ad Agathonẽ Papã scribẽs pro sexto Concilio, dicit: ut mittat de sua Ecclesia tres personas, & suo Concilio duodecim Metropolitanos. Cui Agatho rescribit, quæ iuxta defectum temporis, ac seruilis prouinciæ qualitatem, pro satisfactione obedientiæ mittit. Et nisi longus prouinciarum ambitus, in quibus humilitatis suę Concilium constitutum est, fecisset: citius cõ uocasset, & misisset, uti hæc in gestis sexti uniuersalis Concilij leguntur. Ex quo habetur, Papam ut quemlibet Patriarcham, habere proprium subiectum Patriarchale Concilitũ, ut habetur, ibidem in prima actione in. c. quod incipit pijssimus: & sunt septentrionales & occidentales de illo Concilio, prout ibidem in sexto Concilio, prima actione habetur magis particulariter. Etenim per Agathonem & suã Synodum, scribitur sic ad Constantinum: Constantino magno Imperatori, Heracleo, & Tyberio Augustis: Agatho Episcopus, seruus seruorum Dei, cum uniuersis Synodis, subiacentibus Concilio Apostolicæ sedis. Omnium bonorũ spes inesse dinoscitur, dum imperiale fastigium eius, à quo se coronatum & hominibus præstitutum ad salubriter gubernandum, agnoscit, ueram de eo confessionem qua sola præ omnibus muneribus delectatur inquirit, fideliter & uiuaciter amplecti desiderat. Et hoc ideò præstantissimum munus est, à quo procedit omne quod bonum est, ad quem redigitur, quod de eius maiestate perceptum est: cuius spiritu perstruente in mentis arcanis, conualescente spiritali flagrantia, piæ intentionis radij circumquaq; perlustrant, & & suauitatis odor de sacrificio cordis ascendit ad Dominum, qui tali munere complacatur: Vnde in terrestribus fœlicitatem donet, & gentes subiuget uniuersas, quas ad ueræ suæ cognitionis confessionem asciscat: quas subiectas Christiano imperio, de potestate liberet tenebrarum, ut fœlices faciat humiliatos, quos infœliciter exaltare ad eorum deiectionem permiserat. Quia uerò pijssimè atq; fortissimè principũ Auguste, uestræ pietatis cum laude admiramur Deo dignum propositum, quomodo circa Apostolicam nostram fidem dignanimi Deo secretius satisfaciente, nõ uerbis fluentibus, nec loquacitate fallaci, sed diuina sua gratia commouẽte, omniumq; ambiguitate sublata desideratis cognoscere, quæ ueritas orthodoxæ atque Apostolicæ fidei contineat. Omnes nos exigui Ecclesiarum præsules, uestri Christiani imperij famuli, in septentrionalibus & occiduis partibus constituti, licet parui ac simplices scientia, fide tamen per Dei gratiam stabiles, pro ijs quæ per diualem sacram præcepta cognouimus, conregnante ac disponente uobiscum, conditore & dispensatore omnium Deo, exhilarati pro huiusmodi pio proposito, cum intimis cordis fletibus gratias reddere cœpimus: quòd tam laudabile, tam mirificum, tam saluberrimum, tam singulariter Deo præ omnibus sacrificijs acceptabile, trãquillitas uestra creditur opus concupisse, quòd multis quidem pietate ac iustitia præditis regibus desideratum, paucissimis tamen raroq; ad effectum Deo placitum, cum sinceritate Apostolicę fidei perduci potuisse, demonstratur. Et infra. Pręterea satisfaciendum est nostro exiguo famulatui, apud serenissimorum dominorum nostrorum clemẽtiam, pro tarditate missarum ex Concilio nostro personarum, quos dirigi per suam augustissimam sacram, uestrum pijssimum uestigium iussit. Primum quidem, quòd numerosa

Papa & Patriarchæ proprium habẽt Concillum. Agatho.

rosa multitudo nostrorum, usq; ad Oceani regiones extenditur, cuius itineris longinquitas, in multi temporis cursum portelatur, sperabamus de Britannia Theodorum confamulum, atq; coepiscopum nostrum magnæ insulæ Britanniæ Archiepiscopum, atq; Philippum cum alijs qui ibidem hactenus demorantur, exinde ad nostrã humilitatem coniungere, atq; ut diuersos huius Concilij Episcopos, in diuersis regionibus constitutos, ad generalitatem totius Concilij seruilis nostra suggestio aduna ret, ne si tantùm pars quòd agebatur cognosceret, partem lateret. Maximè quia in medio gentium tam Longobardorum, quàm Sclauorum, nec non Francorum, Gallorum, atq; Gothorum seu Britannorum, plurimi confamulorum nostrorum esse nosscuntur, qui & de hoc curiosè satta gere non desistunt, ut cognoscant, quòd in causa Apostolicæ fidei peragatur, qui quantùm prodesse possunt, dum in consonantia fidei nobiscum tenentur, nobisq; concorditer sentiunt: tantùm (quod absit) si quid scã dali in fidei capitulo patiantur, inueniuntur infesti & contrarij. Nos autem licet hummillimi, summis uiribus enitemur, ut Christiani uestri imperij Respublica, in qua beati Petri Apostolorum principis sedes fundata est, cuius auctoritatem omnes Christianæ nobiscum regiones uenerantur & colunt, per ipsius beati Petri Apostoli reuerentiam, omnium gentium sublimissima esse monstretur. Personas autem de nostræ humilitatis ordine præuidimus dirigere, ad uestræ à Deo protegendæ fortitudinis uestigia, quę omnium nostrum, id est uniuersorum per septentrionales uel occiduas regiones Episcoporum suggestionem, in qua & Apostolicæ nostræ fidei confessionẽ prælibauimus, offerre debeant: non tanquàm de incertis contendere, sed ut certa & immutabilia compendiosa definitione proferre hæc ibi. Ex quibus habes, quomodo generale Concilium Patriarchale subiectum Romano Pontifici, est constitutum in septentrionalibus & occidentalibus prouincijs. Aphrica etiam Patriarchatui subest Romano. 12. dist. quis nesciat: ubi enumerantur prouinciæ Ro. sedi subiectæ. Vnde Flauianus Constãtinopolitanus Patriarcha, ad Leonem Papam scribens, ait: Omnibus qui sub tua reuerentia constituti sunt, Deo amãtissimis Episcopis. De quo etiam per Leonem ad Theodosium, in epistola quæ incipit: olim ab initio. Et pro hoc facit tex. 2. q. 4. in omnibus, ubi dicit nostrorũ Episcoporum omnium. Et 43. di. iuxta, ubi dicit omnes Episcopi, qui ordinationibus Apostolicæ sedis subiacent. Et Hilarius diaconus, ad Pulcheriam Augustam in quadam epistola, tamen ut habetur in epistola Nicolai Papæ ad Michaelem Imperatorem, tunc Thessalonicensis uicem Apostolicæ sedis habuit, per Epirum ueterem, & nouum Illiricum, Macedoniam, Thessaliam, Achaiam, Daciam, Riperensem, & Mediterraneam, Misiam, Dardaniam, & Prævalum: & sic maximam partem, quoniam quasi totam Europam, & Aphricæ magnam partem Patriarchatus Romanus sub se habuit. Hoc autem Concilio Patriarchale, habet summum prę uilegium in eo, quòd uocatur Romana Ecclesia, ad unam Romanam sedem adunata: quoniam in ijs quę fidei sunt nunquã errauit, neq; errabit. Legitur enim in septima actione uniuersalis octaui Concilij, quòd ea quæ sedes Apostolicæ Synodicè regulaliterq; decreuit, tantò studiosiùs oportet amplecti tantò solicitiùs obseruare, quantò satiùs noscitis quę statuta fuerunt ab ea, hæc uniuersalẽ semper tenuisse Ecclesiam: ita ut contra singulos errores in Ecclesia exortos, prior hæc sedes primatus auctoritate, sententiæ terminũ dederit. Et ita demũ uniuersalis Ecclesia, licet aliquando per aliquantum tempus in quibusdam reluctata sit: tamen demũ probata probauit, & refutata refutauit. hęc ibi. Vnde ex hoc & alijs ibidẽ habetur, Papã in Concilio suo, quę fidei sunt, unanimitate & cõcordantia coepiscoporum, definire debere: Dicitur enim ibi: decernentibus nobiscum, & similiter considerantibus sanctissimis patribus coepiscopis nostris. de quo 19. di. Anastasius. & 24. q. 1. loquitur in glo. Quòd autem istud Concilium Romana Ecclesia uocetur ex superioribus patet, & in prima actione octaui uniuersalis Concilij, ubi per legatos Papę dicit. Legat libellus, quẽ sancta Romanorũ Ecclesia exposuit, q libellus i Concilio expositus fuit, & similiter in 6. actione in. c. quod incipit. Multę quidẽ: ubi dicitur, Synodũ cũ tota Romanorum Ecclesia, Nicolaum Papã anathema pronunciasse.

Romanæ sedi subijciũtur omnes.

Papa quæ fidei sunt diffinire debet.

Ista

Ista Romana Ecclesia, semper stabilis in fide permanebit, sic quòd ei non cohærentes, extra catholicam Ecclesiam existunt, ut in gestis eiusdem Concilij prima actione, in libello per omnes subscripto continetur. Legitur enim ibidem, quòd libellus quem Nicolaus Papa in Synodo dictauit, qui incipit: prima salus est, rectæ fidei regulam custodire, deinde à constitutis Dei & patrum nullatenus deuiare. Et infra & non potest Domini nostri saluatoris sententia prætermitti, dicentis: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Hæc quæ dicta sunt, rerum probantur effectibus, quia in sede Apostolica, ĩmaculata est semper obseruata religio, & sancta celebrata doctrina. Et in fine: in qua est integra & uera Christianæ religionis soliditas. Ille fuit per Adrianum ad Concilium Constantinopolitanum 8, uniuersale missus, & omnes se subscripserunt sic. Sequimur autem sanctam Synodum & amplectimur, quam beatæ recordationis Papa Nicolaus, cui & ipse Domine coangelice sume põtifex Adriane subscripsisti, ante sanctissimum Petri Apostolorum eximij corpus celebrauit simul & quam tu ibi ipse nuper egisti, & omnia quę in ijs statuta sunt, secundum decreti uestri moderationẽ uenerabiliter conseruabimus, recipientes quos recipiunt, & damnantes omnes qui in illis damnati sunt. Hæc ibi. Ecce duo notanda: sedem Apostolicam pro tota Synodo Romana capi, & quòd profitens Romanã sedem errare non posse, intelligere uelit per sedem totam Synodum. Secundò est notandũ Constantinopolitanam sedem, sequi in definitis (præsertim fidei) Romanam & ut habetur per apocrisarium Apostolicæ sedis, qui subscriptiones & gesta Synodi, præueniendo uicarios Apostolicæ sedis, cautè Romã detulit; tunc Imperator Basilius, & Patriarcha Ignatius, pœnituerunt de illa subscriptione Episcoporum illius sedis Constantinopolitanæ, ne Apostolica sedes, ex receptis subscriptionibus, maioritatem super ipsam Constãtinopolitanam argueret, quoniam professio cauebat, quomodo in omnibus sequerentur Apostolicam sedem. Ideò procurauit Imperator ut per custodes deputatos per eum, uicarijs Apostolicæ sedis caperẽtur clàm illę subscriptiones, quod factum fuit, sed post hoc ex inductione uicariorum restitutæ fuerunt. Et fatebatur Imperator, Apostolicam sedem magistram esse in fide, et ne periculum interueniret perdendi, apocrisarius (ut prædicitur) secretè Romam eas cum gestis detulit, sequentibus uicarijs qui spoliati fuerunt in uia. Similiter & in sexta Synodo, in prima actione, & alijs multis locis, probatur stabilitas fidei Romanæ Ecclesię

Sedes pro tota Synodo.

Existis habes duo quę menti tenenda sunt, scilicet: quòd Concilium uniuersale, uel generale Patriarchale, subest & subiectum est Romano Pontifici, & hoc in subscriptione legatorum Papæ, & sui Concilij, in 6. & 8 Concilijs depræhenditur, quia legati Concilij sequuntur facit. uer. huic etiam uer. illud 17. dist. Et sicut ipse habet principatum in fide, & est iudex fidei (ut superius habetur) ita hoc suum Concilium habet principatum, inter omnia Patriarchalia Concilia in fide. Vnde ex hoc secundò habes, iudicium fidei quod per Papam & hoc Concilium fit, esse tutissimum inter omnia particularium congregationum iudicia: licet infallibiliùs sit & tutiùs, iudicium uniuersalis Concilij totius Ecclesiæ. Dicit enim Imperator Martianus (ut legitur in prima actione Concilij Calcedonensis) cogitantes non esse tutum absq; Synodo, & ubiq; sanctarum scripturarum præsulibus quæstionem de fide renouare. Hodie autẽ (proh dolor) catholicæ uniuersalis Ecclesiæ, & parochialis Romanæ sedis, unum est Concilium, cum tota Ecclesia redacta sit ad illum tantum Patriarchatũ. Quare sicut semper stetit iudicum Ecclesiæ Romanæ (modo prędicto captæ) in uera fide, ita nũc amplius stabit infallibiliùs sentẽtia Christi, quoniam portę inferorum aduersus eam nunquàm præualebunt. Et hæc est altera radix uostri propositi. Romanus autẽ Pontifex, ad urbem Patriarchale Concilium frequenter solitus fuit conuocare, sæpe etiã extra. Nam extra urbem celebratum fuit tempore Constantini, secundum Arelatense, in quo Apostolicæ sedis, Siluestriq; Papæ legati, Claudianus & habitus presbyteri, Eugenius & Quinatus diaconi, & de omnibus tam Africæ, Mauritanię, Ciciliæ, Italię, Galliæ, Hispaniæ, Germaniæ, quàm aliarum omnium prouinciarum sub Patriarchatu Romano legati interfuisse leguntur. Habetur enim Synodum seu Concilium

Concilium uniuersale Patriarchale subiectum est põti. Ro. Iudicium fidei per Papam tutissimum.

um Romanæ Eccleſiæ eſſe, ad quod de prouincijs legati iuxta ipſius Papæ mandata conuenerunt, uti hæc in geſtis ui Synodi colligi poſſunt. Vnde ut ibidem colligitur, tunc ſupraſcriptiones aliorum in Concilio exiſtentium, Patriarchalí annectebant, per hunc modũ: primò enim ſubſcripſit Agatho ſic. Agatho Epiſcopus ſanctæ Dei catholicæ atq; Apoſtolicæ Eccleſiæ uerbis Romæ, huic ſuggeſtioni cum generalitate totius Apoſtolicæ ſedis Concilij, pro rectitudine Apoſtolicæ confeſsionis factę, ſicut ſuperius continetur, conſenſi atq; ſubſcripſi. Et ſequitur. Andreas gratia Dei Epiſcopus ſanctæ Oſtienſis Eccleſiæ, in hanc ſuggeſtionem quam pro Apoſtolica noſtra fide unanimiter conſtruximus, ſimiliter ſubſcripſi. Et ita præcisè Vuilfredus Epiſcopus Ebroicę, legatus uenerabilis Synodi per Britanniam ſubſcripſit. Vnde ut ibidem legitur. Felix Arelatenſis, & Taurinus diaconus Colonenſis, adiuncti fuerũt Adeodato pro tota Gallia, qui ſe omnes ſubſcripſerunt. Ex quo habes modum congregationis, & deinde ſubſcriptionis, & quomodo ex unanimo conſenſu prodire debet iudicium, quod eſt ſingulariter notandum. *Subſcriptiones.*

Cap. VIII.

ET ut aliam nõ paruam difficultatem (ſemper ſub correctione) euacuem, quæ habet dubium hoc: an ſtatuta quæ in uniuerſalibus, & alijs omnibus Cõcilijs ubi Papa per ſe uel legatum præeſt, per ipſum Papam auctoritatiuè conſilio Concilij concurrente fiant, an concordanter per Concilium. Ideò oportet aliâs ſubſcriptiones extra fidei materiam inquirere, de qua loquitur præcedens definitio Agathonis, ut ſic ex illis & alijs fundamenta eliciamus. Et primo in omnibus uniuerſalibus uniuerſalis Eccleſiæ Concilijs, inuenio legatos Papę, abſq; differentia pariformiter alijs ſe ſubſcripſiſſe. Vnde unuſquiſq; Epiſcopus uel dicit annuens, uel conſentiens, uel ſtatuens, uel definiens, ſubſcripſi. Ita pariformiter Apoſtolicæ ſedis legati Papæ quia in octo uniuerſalibus Concilijs, non inuenio Papam per ſe interfuiſſe. Vnde ut ſciatur hoc dubium, non habere pauca ex geſtis Calcedonenſis Concilij, de depoſitione Dioſcori apponam. Poſtquàm enim Dioſcorus tertiò monitus noluit comparare, tunc Paſcaſius legatus Leonis Papæ, ad Synodum dixit: Volumus ediſcere à ueſtra ſanctitate, qua pœna dignus ſit, Sacta Synodus dixit, quæ placita ſunt canonibus fiant, Paſcaſius dixit: Iubet reuerentia ueſtra ut ultione canonica contra eum utamur, conſentitis an aliud placet? Sancta Synodus dixit: etiam conſentimus, nullus diſſentit, totius Synodi uoluntas eſt una. Iulianus Epiſcopus Hipponenſis, dixit ad legatos Leonis: petimus ueſtram ſanctitatem in eo quòd magis inter cæteros eminetis, habentes locum ſanctiſsimi Papæ Leonis, iuſtam in contumacem promulgare uindictam, ac regulis inſitam contra eum ferre ſententiam, omnes enim nos & ſancta Synodus concors efficitur, ueſtræ ſententiæ ſanctitatis. Paſcaſius dixit, quod placet beatitudini ueſtrę unanimiter proferatur. Maximus Antiochenus Epiſcopus dixit. quòd uidetur ſanctitati ueſtræ cenſendum, in hoc concordes efficimur ſimul. Poſt hoc legati Apoſtolici pronunciarunt ſententiã, qũa Leo Papa depoſuiſſet Dioſcorum, & eum damnaſſet, & ſubiunguntꝫ ſancta hæc Synodus, quæ placent canonicis regulis ſuper memorato Dioſcoro decernere, non mouetur Anatholius Archiepiſcopus Conſtantinopolitanus, & quiſque de Concilio ſententiam dedit dicendo, eum alienum iudico, omnis ſacerdotalis ſiue Epiſcopalis miniſterij. Ecce quòd legati Apoſtolici in Concilio, quia primo loco exiſtunt, priùs proferũt ſententiam, ſi Synodus iubet, & per illos omnes ſecundum ordinem, & ex unitate uoluntatis & concordia dependet ſententiæ uigor. Vides etiam quòd ſententia ſedis Apoſtolicæ depoſitionis Dioſcori, iuxta canonicas regulas, in uniuerſali Synodo fuit iterum examinata: quod obſequentia infra, menti tenendum exiſtit. Habes formã uniuerſalium Conciliorum: pariformiter in alijs Romanorum Pontificum Concilijs, ſubſcriptiones factas reperio. Ita enim in Concilio Martini Papæ, quod præceſſit ſextam uniuerſalem Synodum, reperio Martinum ſic ſcripſiſſe. Martinus ſanctę catholicæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ Epiſcopus urbis Romæ, huic definitioni confirmationis orthodoxæ fidei, & damnatione Sergij Conſtantinopolitani, Pyrrhi, & Pauli *Dubium.*

Legati Papæ, prima ſententia ſedis Apoſtolicæ examinatur iterum.

Pauli ſtatuens ſubſcripſi. Et ſic Maximus ſanctæ Aquilegienſis Eccleſiæ præciſè cõ firmando, damnando & ſtatuendo, una cum 103. Epiſcopis ſe ſubſcripſit, quiſq; in eadem forma. Sic reperio in Concilio, cui Gregorius Papa iunior, tempore Leonis et Conſtantini iunioris Imperatoris Romæ preſedit, ſubſcriptiones factas. Gregorius ſanctæ catholicæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ urbis Romæ Epiſcopus, huic conſtituto à nobis promulgato ſubſcripſi. Agnellus Epiſcopus ſanctæ Eccleſiæ Ferentinenſis, huic conſtituto à nobis promulgato ſubſcripſi. Et ſimiliter ſubſcripſernnt Epiſcopi numero 21 presbyteri 14. & diaconi 4. Similiter in Synodo Symmachi legitur. Nam tempore Theodorici regis, 218. Epiſcopi in Concilio, Symmacho præſidente in ſexta actione leguntur dixiſſe: ſanctorum patrum ſtatuta firmantes, expreſsis ſententiis ſancimus. Symmachus Epiſcopus Eccleſiæ catholicæ dixit, quòd ſi aliqui hæc trãſgreſsi fuerint, & talia præſumpſerint, quòd ſuper his nobis uidetur pari adunatione manifeſtare. Quumq; ſurrexiſſent, & paulò pòſt iterum conſediſſent, dixerunt: Si qs hęc hodie in hac ſancta Synodo prohibita, infringere preſumpſerit, ſi clericus eſt gradu proprio careat: ſi monachus uel laicus, communione priuetur. Et infra: dum reſedíſſent, facto ſilẽtio uniuerſa Synodus dixit: quiſquis clericorum aut monachorum uel laicorum, tam maioris ordinis quàm inferioris, poſt hanc formam à nobis prolatam his decretis contraire præſumpſerit, ſtatutis canonis uelut ſchiſmaticus propellatur. Et ſubſcipſerunt ſic: Celius Symmachus Epiſcopus ſanctę catholicę Eccleſię urbis Romę, huic conſtituto à nobis inſpirante Domino peracto ſubſcripſi. Laurentius Epiſcopus ſanctæ Mediolanenſis Eccleſiæ, huic conſtituto à nobis inſpirante Domino peracto ſcripſi. Eulalius Epiſcopus Syracuſanæ, ſimiliter omnes ſubſcripſerunt. Et in ſexta actione dicit Symmachus Papa, quomodo quædam ſtatuta renouanda ſunt, & quędam corrigenda, ſubiungens modò: quia Deus preſentiam ueſtrã uotiuam mihi conceſsit, neceſſe eſt rem fieri firmam, quam credo Eccleſiaſticis facultatibus conuenire. Et ſubſcripſit, Celius Symmachus & reliqua. His conſtitutis Synodalibus à nobis prolatis & confirmatis, ſubſcripſi, & pariformiter omnes ſubſcripſerunt. Similiter reperio, in Concilio Papiæ celebrato per Bonifacium Papam contra clericos concubinarios, ſubſcriptiones factas. Ecce quia omnis ſubſcriptio conſenſit, oſtendit & firmitatem. Ita legitur in ſexto Concilio Aphricani Concilij ubi Gennadius dixit. Quę ab omnibus ſunt dicta, propria debemus ſubſcriptione roborare, & ad uniuerſis Epiſcopis dictum eſt: fiat, fiat, ut etiam uicarij ſenioris Romæ in concluſione octaui uniuerſalis Concilij, dixerunt. Quoniam prouidentia Dei, in proſperum finem omnia deuenerunt negocia Eccleſiæ, oportet nos in ſcriptis manu propria hæc roborare, ſecundùm ſynodicam conſequentiam, ut hæc circa finem geſtorum leguntur eiuſdem Concilij. Ideò ad firmitatem & conſenſum manifeſtandũ, & ad omnia roboranda quæ actitabantur, Epiſcoporum ſubſcriptiones, ſecundùm Synodicam conſequentiam, annectebantur in fine. Ita reperitur in Toletano Concilio quodam. His uerò omnibus finem & robur ſubſcriptione noſtra facientes. Et ſequitur: Ego Eugenius Toletanæ Eccleſiæ, prouinciæ Carthaginenſis Eccleſiæ Epiſcopus Metropolitanus, his cõmunibus decretis annuẽs ſubſcripſi, ſimiliter & alij Epiſcopi ſubſcripſerũt. Ita in alio in quo fuit Iſiodorus dicitur: Omnia propria ſubſcriptione ut permaneant roboramus: & hoc inuenitur in fine omnium Conciliorum. Ex quare ſequitur iuxta ſubſcriptiones prætactas, uigorem ſtatutorum canonum in Concilio, non ex Papa nec capite Concilij: ſed ex unico concordanti ſenſu, uigorem habere. Talia enim ſtatuta catholicæ Eccleſię communi conſenſu edita, Nicena Synodus redeuntes de hæreſi, uoluit profiteri debere, & de alijs non loquitur. 1. q. 7. ſi qui uoluerint. Et ſi aliquando reperitur, Papam de Conſilio Concilij hoc ſtatuiſſe (quod tamen nunquam legitur in antiquis Concilijs) hoc tamen de Concilio affirmatiuo, & per quod conſenſus habebatur intelligendum eſt. Nam nulli dubium, quin prouinciale Concilium ſtatuere non poſſet ea, quæ ad totam prouinciam ſpectant, ſine capite ſcilicet Archiepiſcopo, qui iudex eſt prouinciæ, ut notatur per Archi 17. diſt. generabilia 9. q. 3. cap. 1. Et 2, niſi non uellet uel non poſſet, puta quia mortuus

tuus interesse, ut notatur 18. dist. placuit. Tamen statuta quæ ipsis Concilijs prouincialibus dictata inueniuntur, non eapropter ascribuntur Metropolitano, de consensu Concilij: sed uarijs peritis, qui in Concilio fuerunt auctores canonum, ut hæc per ordinem habentur: 16. dist. sexta. uer. annotatio. Nec propter auctoritatem dictantium fuerunt canones, sed quia aliorum consilium concurrebat, & similiter consensus, qui ex subscriptione conuincitur.

Cap. IX.

ESt superiùs manifestum, quòd Synodalis auctoritas ex potestate ligandi & soluendi Ecclesiæ, & sacerdotio à Christo tradita, robur accipit, cum eo ꝙ in medio congregatorum propter nomen Christi, Christus indubiè est, & cõgregatis in unum, spiritus Domini inspirat. Est secundùm hoc in Nicena Synodo definitum, quòd quæ sunt per unamquamq; prouinciam, Synodus prouincię habet dispensare 9. q. 2. Episcopi 3. q. 6. neminem. uer. illa. Et gubernare & administrare habet omnia, ex eadem definitione Niceni Concilij 9. q 2. non inuitati. Et omnia exorta intra prouinciam, à conprouincialibus audiri debent & terminari, ut in allegato. uer. illa. Ex quo patet quòd quia Concilium ex consensu constituitur, quoniã ubi dissensio, ibi non est Concilium 15 di. canones uer. Synodus: tunc non potest radicalius fundamentum inuestigari, quàm concordantia. Ecclesiastici enim canones, non possunt nisi per Ecclesiasticam congregationem (quæ Synodus uel cœtus dicitur) statui. Et ideò nisi (quicunq; ille fuerit aut Papa, aut Patriarcha) decreta secundũ canones Ecclesiasticos promulgauerit, non possunt illa statuta, canones siue Ecclesiastica statuta uocari, & nihil habent firmitatis, cuiuscunq; particularis statuta, nisi inquantum per acceptationem & usum seu consensum confirmentur, seu canonib. consentiant. Vnde textus Leonis Papæ, de epistolis suorum prædecessorum, & 19. dist. si Romanorum, & Damasi Papę 25. q. 1. omnium: loquuntur de decretalibus & epistolis, de canonum disciplinis promulgatis. Non uolo negare, quin ex uirtute & potestate diuina, ac etiam præcepto quo obediendum est præpositis, & quo subiecti esse debemus Regibus, superiores statuẽdi & ordinandi, secundum commissam curã habeant potestatem: sed dico, quòd statutorum obligatorialis uirtus, cum hoc requirit consensum per usum & acceptionem. Statuta enim Aphricana non ligassent Gallos, nisi Carolus ab Adriano Papa in duobus breuiarijs recepta, ea ad Galliam detulisset, & sic Gallia acceptasset. Vnde in Concilio Toletano, 267. Christi anno celebrato, conuersis omnibus de Arriana hæresi ad fidem, dicit Synodus: Constitutionibus uerò factorum Conciliorum, Niceni, Ephæsini, Constantinopolitani, & Calcedonensis, quas gratissima aure audiuimus, & consensione nostra uera approbauimus, de toto corde & anima subscripsimus. Ecce dicit Synodus, consensione nostra. Et in alio Concilio Toletano: Hoc nobis placet, ut si quis cognitis gestis Niceni Concilij, aliud quàm statutum est facere præsumpserit, & non in eo perseuerandum putauerit: tunc excommunicatus habeatur, nisi per correctionem fratrum se emendauerit. Et frequenter inuenitur in omnibus Concilijs, confirmatio canonum præteritorum Conciliorum, per uiam innouationis, ut de consensu & acceptatione appareat, ut si forte abrogatio per non usum introducta fuisset sic tolleretur.

Quæ decretã canones dicãtur.

Cap. X.

ESt & illud manifestum, si cuiuslibet prouinciæ dispositio, ad eius Synodum in omnibus spectat, quòd tunc nulla constitutio, nisi approbata per Synodũ ligat. Omnis enim lex debet patriæ, loco & tempori conuenire 4. di. erit autem 29. dist. per totũ. Et hæc examinare habet Synodus prouinciæ. Loquor de positiuis humanis constitutionibus. Oportet em̃ quòd omnia talia quæ ligare debent, contineantur in auctoritatibus sacratum scripturarum, statutis Episcoporũ in Con-

Quæ statuta ligent.

Concilijs editis, aut consuetudine uniuersalis Ecclesiæ, alia omnia resecari debent, 12.di.omnis, & est textus Augustini. Ecce quòd excludit omnia alia. Quare uigor particularium statutorum, quòad hoc subditi per ea ligentur, requirit usum & aeceptationem. Vnde usu leges firmantur, & utentium moribus approbantur. 4. dist. leges. Et hoc etiam uerum, in statutis Romani Põtificis, quæ per non usum, uigorem perdunt, ut ibidem probatur in. c. statuimus. et. c. deniq;. Vnde est sciendum, quòd cõ
Constitutio. stitutiones quasi simul stationes, de sen. ex. inter alia: licet aliter dicat Hosti. in sum. de consti. paragh̃. unde dicatur. Et proprie sunt canones, qui ab omnibus seruari debent, ut in c. 1. de consti. In ueteribus omibus libris, solùm nominantur illi canones, qui per Synodos constituti sunt. Quoniam licet Metropolitanus habeat curam & sollicitudinem prouinciæ. 9. q. 3. per singulas: tamen statuta generalia, totam prouinciam respicientia edere nequit, sed oportet quòd constituit, id est cum alijs suffraganeis statuat: quoniam de hac concordia gaudet altissimus, & gloriatur in membris suis. 9. q. 3. Archiepiscopus, ut uno ore concorditer glorificetur trinitas in Ecclesia. e. cã. et. q. c. nullus. Primàs ibi enim est Deus, ubi simplex sine prauitate consensus, ut dicit Hormisda Papa, in epistola ad Episcopos Hispanię.

Cap. XI.

Primas Concilij Deus. Ro. Pon. potestas. ET licet Apostolicis salutaribus monitis sit obedientum 12. di. Apostolicis: & licet etiam sit fatendum, Romanum Pontificem potestatem statuendi habere à Deo, ut notat glosla de elec. generali in 6. & quòd hanc potestatem nemo ab eo tollere potest, ut notatur. 2. di. c. 2. per archi. & anto. de but. de transla. c. 1. quod tamen limitatè intelligendum est, secundum ea quæ in fine huius partis secũdæ dicuntur: tamen ad hoc quòd statutum eius liget, non sufficit quòd sit publicè promulgatum, sed oportet quòd acceptetur, & per usum approbetur secundum superiora, & ea quæ notantur de consti. super rubrica, ubi dicitur per doct. quòd ad ualiditatem statuti tria sunt necessaria: potestas in statuente, approbatio statuti per usum,
Statuto ut liget tri. necessaria. & eiusdem publicatio. Vnde uidemus innumera Apostolica statuta, etiam à principio postquàm edita fuêre, non fuisse acceptata. In quibus omnibus regula est, quæ habetur. 4. dist. paragh̃. hęc etsi legibus sint, quia communi usu approbata nõ sunt, se non obseruantes transgressionis reos non arguunt: alioqui his non obedientes, proprio priuarentur honore. Tales enim leges siue statuta, nullus dicitur contemnere uel transgredi, quia nondum efficax lex est. Verũ si lex foret & acceptata, qui eam non seruat, ex eo quia uoluntas eius est non subijci rationi legis, tunc est transgressor ex contemptu: secus si ductus ira uel concupiscentia, ut notabiliter dicit Archi. 81. dist. c. quicunq;. Ex quo habetur, quòd rectè illa sunt canonica statuta, quæ sunt Synodicè constituta: quoniam Synodus repræsentat secũdum suam qualitatem, aut prouinciam, aut regnum. aut uniuersalem Ecclesiam. Quicquid enim Synodicè sic constiuitur, secum apportat & acceptationem & confirmationem, licet robur in usu uigeat. Quare omnia illa iura, quæ loquuntur de statutis Apostolicæ sedis, 19. dist p̃ sertim. c. nulli fas. puto intelligi debere, de statutis synodicis ipsius sedis, ut ibi tex. dicere uidetur, aut saltem de ipsa sede, quę non capitur pro Papa tantùm, sed pro Cardinalibus etiam hodie legatione totius Romanæ Ecclesiæ, & etiam uniuersalis fungentibus. Cuius quidem sedis Papa os dicitur, quoniam per Papam ipsa sedes loquitur. Et ideò Apostolicæ epistolæ uocantur, illæ Romanorum Pontificum epistolæ,
Epistolæ Apostolicæ. quæ uigorem statutorum habent, quoniam per consensum Synodi quandam Metropolitanorum concurrentium, annuè ad sedem Papa easdem dictauit. Vnde in synodo Toletana, anno Christi 627. tempore Recaredi regis, ex omnium Episcoporum Hispaniæ & Galliæ collecta, in primo capitulo statutorum prẽmissis capitulis fidei orthodoxæ (quoniam de Arriana hæresi, reuertebantur omnes ad catholicam fidẽ) ita legitur:. At nunc pace Christi Ecclesia, Christi misericordia reparata, omne quod priscorum canonum auctoritas prohibet, sit resurgente disciplina inhibitum, & agatur omne quòd præcepit. Permaneant in suo uigore Conciliorum omnium institu-

ta

ta,ſimul & Synodicæ ſanctorum præſulum Romanorum epiſtolæ. Ac in alio Concilio Toletano,tempore Syſeuandi regis celebrato,c. 17.dicit. Apocalypſis librũ,multorum Conciliorum auctoritas, & Synodica ſanctorum Romanorum præſulum decreta,Ioannis Euangeliſtæ eſſe deſcribitur, & inter diuinos libros conſtituẽdum decreuerunt. Ecce quòd Synodicæ epiſtolæ decreta dicuntur. Et ex hoc habetur, approbationem librorum,quæ Gelaſio Papæ aſcribitur, fuiſſe Synodicam: ut hoc in Burcardo in tertio libro habetur,ubi dicitur: 70. Epiſcopos in Concilio illo fuiſſe. Et etiam illi textus Nicolai Papæ, Gelaſij,& aliorum qui dicunt ſub excommunicatione decreta per Romanorum Pontificem promulgata, pro correctione morum Eccleſiæ & diſplicina,intelligi debent,ſecundum Hicmarum ſubtiliſimum Archiepiſcopum Remenſem: cuius laudes idem Nicolaus Papa 11.q.3.excellentiſsimus, extollit de promulgatis.i.quæ Papa uulgò promit de diſciplinis ſacrorum canonum,uel ipſius Synodici Apoſtolici,quæ ſedes Apoſtolica ſæpe dicitur, cuius ipſe os eſt. Sic intelligo 19. diſt. Sol cum ſimilibus. de quo etiam infra in quodam loco dicetur.

Epiſtolæ Synodicæ.

Hicmarus.

Dicit enim Damaſus Papa (in epiſtola ad Stephanum Archiepiſcopum Concilij Mauritanię,& uniuerſis Epiſcopis Aphricanæ prouincię,in epiſtola quæ incipit: Lectis fraternitatis ueſtræ literis) ſuper Eccleſiã uniuerſalẽ Papã habere Epiſcopale miniſterium,& Romanam Eccleſiam uerticem Eccleſiarum, & quòd uice Petri legatione pro Chriſto utitur, quiſq; Romanus Pontifex. Et quòd in Metropolitano Concilio, de omni concordia cauſæ tractari debent omnium, ſed definire ſummas querelas cauſarum, uel damnare Epiſcopos, abſq; Apoſtolicæ ſedis auctoritate, minimè licet: quam omnes approbare ſi neceſſe fuerit, & eius fulciri auxilio oportet. Nam Synodum ſine eius auctoritate fieri, non eſt catholicum: nec Epiſcopus niſi in Synodo, legitima & ſuo tempore, Apoſtolica auctoritate congregata, definitè damnari poteſt: nec nulla unquàm Concilia rata leguntur, quæ non ſunt fulta Apoſtolica auctoritate. hæc ille. Et talia & conſimilia per multos Romanos Pontifices habentur.

Damaſus. Papa ſuper totam Eccleſiam Epiſcopale habet miniſterium.

Et quia poteſtas & ſi de Papa tantùm intelligi deberet, tunc oportet quòd intelligatur iuxta præmiſſa, ſcilicet de ſtatutis acceptatis, uſu roboratis, & tunc redit in idẽ, ac ſi Synodica foret conſtitutio. Ritus enim uniuerſalis Eccleſiæ, ſtatutis Epiſcoporum in Concilio æquiparatur 12. diſt omnis.

Cap. XII.

QVantùm hoc ueritati innitatur, ſcilicet quòd uigor legis ex concordantia ſubiectionali, eorum qui per eam ligantur ſubſiſtat, facilè quiſq; appræhendit, qui uires conſuetudinis ex uſu tantùm introductæ aduertit: de cuius efficacia, 12. diſt. per totum, & præſertim in. c. Eccleſiaſticarum habetur. Vnde ueneramur introducta per conſuetudinem, etiam ubi ignoratur, an cuiuſquàm principis condendæ legis poteſtatem habentis conſenſus interuenit, ac etiam ſi uis conſuetudinis etiam à tacito permiſſiuo conſenſu ſuperioris partim dependeret, ſicut in multis legitimè præſcriptis conſuetudinibus particularibus, contrà generales etiam præceptiuas humanas leges, dici non oportet: tamẽ adhuc principium uigoris ortum ab uſu, nullo præcedente conſenſu, imò in poteſtate etiam Patriarcharum, uidemus ſacrum Nicenum Concilium ex moribus arguiſſe. 65. diſt. mos eſt. et. c quoniam mos. dicens, parilis mos eſt Eccleſiæ Romanæ, ſcilicet ſicut Romanus Pontifex habet omnium ſuorum Epiſcoporum poteſtatem: ita & Alexandrinus, ex more habeat per Aegyptum. Conſuetudo enim attendi in Patriarcharum poteſtate iubetur 9.q.3.conqueſtus. Et uidemus quantùm Romanus Pontifex, ultra ſacras antiquas obſeruationes, ex uſu & conſuetudine ſubiectionalis obedientiæ, hodie acquiſiuit. Habetur breuiter ex præſcriptis una concluſio intenti, ex practica ſubſcriptionum, ac etiam rationabiliter probata, ſcilicet in Concilijs, Romanũ Pontificem in condendis ſtatutis generalibus, eam non habere poteſtatem, quã quidam adulatores eidem contribuunt, ſcilicet quòd ipſe tantûm ſtatuere habeat, alijs conſulentibus. Non nego tamen Papam ad conſultationem reſpondere, ſuadere, &

Conſenſus et uſus canoni & legi uires parit.

Papa non ſolus ſtatuere poteſt.

ſcribere ſemper potuiſſe: ſed dico de ſtatutis quæ uim canonum habent,& decretis, quæ ligant uniuerſaliter in Eccleſia. An etiam hodie ex longa conſuetudine introducta, Papa ſolus uniuerſaliter ſtatuere poſsit,pro tunc non examino:tamen dico,etiam ſi hoc poſſet,non eſt contra propoſitum noſtrum, in quo ſolùm ad hoc tẽdimus quòd canonum ſtatuendorum auctoritas,non ſolum dependet à Papa,ſed à communi conſenſu.Et contra hanc concluſionem, nulla præſcriptio uel conſuetudo uale-re poteſt,ſicut nec contra ius diuinum &naturale,à quo iſta concluſio dependet.Sed quòd non diſtat præſidentia Romani Pontificis, quò ad hunc effectum in generali uel uniuerſali Concilio, à præſidentia Metropolitani in prouinciali, imò in uniuerſali Concilio totius uniuerſalis catholicæ Eccleſiæ: hæc præſidentia minor eſt, quò ad auctoritatem agendorum,quàm in Patriarchali:in Patriarchali uerò Metropolitano in prouinciali,rectè comparatur & æquiparatur iuxta præhabita. Quare apud antiquos,frequenter Romanus Pontifex Archiepiſcopus nominatur.In uniuerſali autem uniuerſalis Eccleſiæ, præſidentia Romana Pontifici non tantùm attribuitur, ſicut eidem in Patriarchali aut Metropolitano in prouinciali,ſecundùm ea quæ inferiùs dicentur.

Cap. XIII.

Argumenta quòd apud Papam ſit plenitudo poteſtatis.

VIdebitur fortaſſe aliquibus nouum iſtud, qui legerunt ſcripta Romanorum Pontificum, quomodo plenitudo poteſtatis ſit apud Romanum Pontificem,& quòd alij omnes uocati ſint in partem ſollicitudinis de uſu pal.ad honorem ad quòd Gelaſius,Silueſter, & Nicolaus, ac Symmachus,& alij Romani Pontifices dicũt:quomodo Papa de omnibus Eccleſijs iudicet,& de eo nullus.Et quum poteſtas Papæ ſit diuina,à Deo ipſi tradita,per uerba:quodcunq; ligaueris:ut notat Fr.3 de conſti.cũ omnis.Et ea propter ut uicarius Chriſti,præſidet Eccleſię uniuerſali,de transla.ca.1.&2.Et quum ipſe ſummam illam habeat poteſtatem & etiam reperiatur ſubditos quorumcunq; Epiſcoporum,abſq; negligentia Epiſcopi proprij,& iudicaſſe & abſoluiſſe, & ad eum ſine medio appelletur:poteſtas ſtatuendi dependens à poteſtate iuriſdictionis, ut no.archi.in præfato.c. cũ omnis:tunc abſurdum eſt dicere, quòd adhuc aliquid plus ad uigorem cuiuſcunq; ſtatui requiratur,quàm eius uoluntas,quod enim placet principi,legis habet uigorem. Inſuper non habet dubium,dictum doct.in.c.quum acceſsiſſent: & etiam in c.quum omnes, de conſti.rectorem cuiuslibet uniuerſitatis exercitium iuriſdictionis habere, remanente etiam ipſa iuriſdictione in habitu apud uniuerſitatem. Sed Papam eſſe rectorem nauiculę ſancti Petri,& uniuerſalis Eccleſiæ, nemo etiam dubitat. Quare uigor conſtitutionum ab eo dependet, quum ſine rectore uniuerſitatis ſtatuere nequeat. Talia & ſimilia poſſent per allegationes longas adduci,ſed breuiter tangendo, quia cuncta ad iſta fundamenta reducuntur quæ contradici poſſunt, & maximè ex iſtis

Gelaſius.

Gelaſius Papa,& ex geſtis in epiſtola ad uniuerſos Epiſcopos per Dardaniam concludit,quòd Apoſtolica ſedes ſine ulla Synodo more maiorum abſoluit,inquè à Synodo damnatos,& ſimiliter ſine Synodo habuit quos oportuit damnandi poteſtatẽ, tamen antequàm procederet,de damnatione loquebatur Acatij hæretici, & fundat ſe Papa in damnatione generalis Synodi, quæ hæreſim damnauit:in quam Acatius incidit,ac ſi Papa fateretur, Acatium à ſede Apoſtolica abſq; Synodo non fuiſſe dãnatum,niſi in ſententiam,damnationis Synodi hæreſim,in quam incidit,damnantis incidiſſet: ac ſi Apoſtolica ſedes exequuuta fuiſſet priùs latam ſententiam 24.

Vtrum iuriſ. dictio omnis à Papa.

q 1.Acatius cum duobus.c ſequentibus.Sed pro iueſtigando ueritatem illius,an ſcilicet de iure poſitiuo omnes prælati inferiores Papa,diriuatiue ſcilicet ab ipſo Papa iuriſdictonem habeant, ut notant doct. in c. quæ ab Eccleſiarum præſertim Dominus Fr.3.oportet primò ſi hoc uerum foret, Petrũ aliquid à Chriſto ſingularitatis recepiſſe, & Papam in hoc ſucceſſorem eſſe. Sed ſcimus, quòd Petrus nihil plus poteſtatis à Chriſto recepit alijs Apoſtolis 21. diſt. in nouo 24. q.1. loquitur. Nihil enim dictum eſt ad Petrum, quod etiam alijs dictum non ſit.Nonné ſicut Petro dictum eſt

quod

q̃uodcunq; ligaueris ſuper terram, ita alijs quemcunq; ligaueritis; Et quanquàm Petro dictum eſt, tu es Petrus, & ſuper hanc petram: tamen per petram, Chriſtum quem confeſſus eſt intelligimus. Et ſi Petrus per petram tanquàm lapis fundamenti Eccleſiæ intelligi deberet: tunc ſecundum ſanctum Hieronymum, ita ſimiliter alij Apoſtoli fuerunt lapides fundamenti Eccleſiæ, de quibus habetur Apocalipſis penultimo, ubi per 12. lapides fundamenti ciuitatis Hieruſalem ſanctæ Eccleſiæ, nemo dubitat Apoſtolos intelligi debere. Et ſi Petro dictum eſt, paſce oues: tamen manifeſtum eſt, quòd illa paſcentia eſt uerbo & exemplo. Ita etiam ſecundum ſanctum Auguſtinum, in gloſſa ſuper eodem uerbo, omnibus idem præceptum eſt ibi: Euntes in uniuerſum mundum Matth. & Marc. ulti. nil reperitur Petro aliud dictum quod poteſtatem importet aliquam. Ideò rectè dicimus, omnes Apoſtolos in poteſtate cum cum Petro æquales. Inſuper eſt ad memoriam reducendum, quòd in principio Eccleſiæ fuit unus tantum Epiſcopatus generalis, abſq; diſtinctione diœceſium, per orbem diffuſus 7. q. 1. Nouatianus. uer. Item Epiſcopatus. Et propter hoc notatur in ca. 1. de transl præ. quòd ad eſſe Epiſcopi non requiritur, quòd ſit illius uel illius loci Epiſcopus. ſed ſufficit quòd ſit generalis Eccleſiæ: ſicut Paulus & Barnabas, qui dum mitterentur generaliter miſsi ſunt 80. di. quod die dominico, ut hoc notat Oſtienſis in ſumma de transla, de quo etiam ſuperiùs aliquo loco latiùs dictum reperitur. Vnde cum poteſtas ligandi & ſoluendi, in qua fundatur omnis Eccleſiaſtica iuriſdictio, ſit immediatè à Chriſto, ut notat Ioan. in cap. 1 de renunc. li. 6. de pœni. di. i. uerbum cũ ſimilibus. Et quia ab illa poteſtate ligandi & ſoluendi eſt diuinæ iuriſdictionis poteſtas, patet, omnes Epiſcopos & forte etiam presbyteros, æqualis poteſtatis eſſe quo ad iuriſdictionem: licet non exequutionis, quod quidem exercitium exequutiuum, ſub certis poſitiuis terminis claudit & reſtringitur, propter meliùs, & cauſam cũ maiori parte perducẽdi omnes homines ad finem ſuum, ſcilicet Deum, ob quem finem finaliter omnis poteſtas & iuriſdictio, & ſtatuta humana, per media proportionata tempori & loco, tendere debent. Vnde ceſſante cauſa ſtatuti illius, quæ habet diſtinctionem terminorum, & quòd nullus alterius terminus ingrediatur, puta uel ob negligentiam inferiorum, uel neceſsitatem: tunc ceſſant illa poſitiua iura. Et hoc uidemus, dum ſumus extra humana poſitiua iura, in naturali ſcilicet iure tempore neceſsitatis, quando tunc omnis ſacerdos à quocunq; delicto, etiam à Papa excommunicatum, & qualemcunq; abſoluit. Vnde adminiſtratio neceſſariò partim erit de iure poſitiuo, quòad gradus maioritatis & minoritatis. Quòd enim diœceſes ſunt diſtinctæ, & unus Epiſcopus ſuper presbyteros ad unitatem conſeruandam conſtitutus, hoc eſt de poſitiuo iure. Deo tamen inſpirante 91. & 95. di. olim. Quare dicimus ſecundũ Oſti. in ſumma de ma. & obe. quòd omnes Epiſcopi unius ſunt poteſtatis, & dignitates quæ ſupra ſunt, ſcilicet Archiepiſcopalis, Patriarchalis, & Papalis ſunt adminiſtrationis, ut eſt glo. in allegato c. in nouo & 2. q. 7. puto. Maioritas aut adminiſtratio nis, quæ quidem adminiſtratio à iuriſdictione dependet, ex conſenſu ſubiectionali partim conſtituitur, ſicut dicimus electum in eligentes (ex eo quia habet adminiſtrationem ordinariam) habere iuriſdictionem: ita notatur in ca. 1 de renunc lib. 6. Cardinales nomine uniuerſalis Eccleſiæ Papam eligere, & per hoc quòd ſe per illam electionem nniuerſalis Eccleſia ſubijcit electo, adminiſtratio illa in ipſo, cum illa translata iuriſdictione in eum per electionem, facit eum Papam. Non nego tamẽ, diuinam poteſtatem concurrere auctorizantem & confirmantem, ut ibi notatur, & certo loco inferiùs, præſertim in fine partis, tangitur. Ex quibus patet, iuriſdictionem in Romano Pontifice ita conſtitui ex diuino præuilegio & electione, ſicut in alijs adminiſtrationem Eccleſiaſticã habentibus. Et ſicut gradualis maioritas principatus, etiã eodẽ modo conſtituitur ex diuina ordinatione & electione, ſiue conſenſu ſubiectorum: ut dicit tex. in nouo allegatus Petrum Apoſtolis uolentibus à Chriſto principem cõſtitutum: ſic & in alijs adminiſtrationem habentibus, quę quidem adminiſtratio per Eccleſiam diſtributa & ordinata legitur, ut notat Oſti. in ſum. transla, & no. in c. paſtoralis de ijs quæ fi. a præla. 13. q. 1. Eccleſijs. Quare hoc ſolum ſingularitatis in Petro

Petro nihil quod non alijs dictum.

Epiſcopis eadẽ iuriſdictio

Epiſcoporũ omnium poteſtas una.

Petrus in quo maior. Hierony.

ueniemus, quòd ipse fuit maior in administratione, ad quam uolentibus Apostolis à Christo est electus, qui senior, ut uult sanctus Hieronymus contra Iouinianum libro primo. Verùm licet Romanus Pontifex, principaliter successor sit sancti Petri: tamen non possumus negare, omnes Episcopos esse eiusdem successores. Petrus primò pontificatum super Apostolos accepit, ut in præallegato. c. in nouo. Cũ autem Episcopatus sit principatus super sacerdotium, ut præhabitum est: quare dicere habemus, principatum Ecclesiasticum, successione quadam à primo principe scilicet Petro, dependere. Et sicut principatus Petri, à legatione Christi dependebat: ita & omnium Episcoporum, ut dicit Anacletus in eodem c. in nouo. Quare qui eos audit Christum audit. Et non dicit qui eos audit, Papam audit: imo Apostolicum præceptum habent omnes Episcopi regendi se, & gregem, in quo spiritus sanctus eos posuit ad regendam Ecclesiam, & ex illo iudicium Synodi ipsis creditum est, quia principes sunt & rectores Ecclesiæ. Quòd etiam principes, qui inter Episcopos eliguntur ad Archiepiscopatum uel primatum, sint Petri successores: patet per hoc, quod dicit idem Anacletus in epistola ad omnes Episcopos & sacerdotes, quæ incipit: Benedictus Deus. Dicit enim, beati Apostoli inter se statuerunt, ut Episcopi singulariũ gentium scirent, quis inter eos primus esset, quatenus ad eum potior eorum sollicitudo pertineret. Nam & inter Apostolos quædam fuit discretio, & licet omnes essent Apostoli, Petro tamen concessum est à Domino, & ipsi inter se id ipsum uoluerunt, ut reliquis omnibus præesset Apostolis, & Cephas id est caput & principiunm teneret Apostolatus, qui & eandem formam successoribus suis, & reliquis Episcopis tenẽdam tradiderunt. hæc ille. 22. dist. sacrosancta. Ecce quòd forma data est per Apostolos, quòd sicut ipsi Petrum prætulerunt. ita primàs super alios constitui debet. Quare primàs ita succedit Petro, sicut alij Episcopi Apostolis: & sicut de primate dictum est, ita & de Archiepiscopo dici debet, quòd ipse est successor Petri. Dicunt quidam recentiores, Petrum Apostolos misisse ad particulares prouincias, uolentes ex hoc trahere, quòd exercitium potestatis ligandi & soluendi, fuit à Christo Petro datum, & per Petrum alijs. Anacletus Papa in eadem epistola non ita dicit: sed dicit, Apostolos à Christo electos, & eo iubente dispersos. Insuper Romani Pontifices, præsertim Symmachus Papa & alij scribunt, Romanum. Pon. à solo Deo iudicari. Nonnẽ idẽ Anacletus in epistola quæ incipit, quoniã Apostolicæ, ad Episcopos Italiæ dicit, summos sacerdotes, id est Episcopos à Deo iudicari. Et idem Pius Papa 6. q. 1. aues. Vnde qualem intellectum hoc habet de Papa, scilicet quòd à subiectis iudicari non possit, talem & aliud de Episcopis. Similiter si textus dicit, Papam habere plenitudinem potestatis, & alios in partem sollicitudinis uocatos: ita etiam possumus de quolibet Archiepiscopo, Patriarchauè dicere, ut dicit. uer. 1. 9. q. 3. Si dicis Papam subditos Episcoporum absoluere & ligare, dico idem in alijs, quando consensus propriorum interuenit. Actus enim aliter nullus, per consensum aut gratificationem proprij sacerdotis, in hac materia ualidus efficitur 9. q. 2. Lugdunensis. c. nullum: & c. Episcopum. Cum ergo usu communi sit hoc introductũ, & ex usu cõsensus elicitur, patet, quòd efficacia huius, uigorem ex consensu recipit. Vnde cum nullus teneatur obedire, nisi in concessis à canone 18. q. 2. hoc tantum 9. q. 3. conquestus, & cum non reperiatur canon alicuius Concilij, Papam hoc posse appellatione nulla interposita: oportet ad consuetudinem usum & consensum istud resoluere. Papa enim non habet ex canone, quò lædere possit iurisdictionem Episcoporum: quia esset ordinem turbare 11. q. 1. peruenit in fi. Igitur non legitur antiquos Romanos Pontifices se de his intromisisse, & talia confessionalia, & alia consimilia concessisse, & forte non fuisset permissum. Vnde si Concilium Aphricanum, cui se subscripsit sanctus Augustinus, non admisit appellationem à Synodo ad Papam, quia non inueniebatur in canonibus hoc concessum: sed in Nicena Synodo definitum, causam terminari debere à Synodo ubi orta fuit, ut habetur 6. q. 4. si quis Episcopus criminaliter, ut hæc leguntur in epistola eiusdem Concilij ad Zozimum Papam. Similiter illi, textum ij. q. 6. si Episcopus qui ascribitur Concilio Sardicensi quòd appellari possit, & legatus Papæ ad prouinciam

Non solus Papa sed & Episcopi à Deo iudicantur et plenitudinem potestatis habent.

Appellatio à synodo ad Papam non admissa.

ciam mitti deberet: ut patet ex eadem epistola, & in epistola ab Bonifacium Papam per idem Concilium scripta, uoluerunt admittere, imò dicunt se in nullo Cõcilio rep periſſe, licet Faustinus legatus Apostolicæ sedis Concilij Niceni, & in allegato loco dicatur Sardicensi Concilij fore: quomodo tunc admisissent ista, & ea quæ hodie exorbitanter fiunt? sed quia consensus ex usu longæuo, hoc nunc introduxit, ualida illa sunt quò ad animarum salutem quam diu patiuntur, tolli autem possent per Concilium, & hoc reformatio deposcit. Si dicis ultra de potestate dispensatiua Papæ in canonibus, ex eo arguendo potestatem statuendi, nihil concludis, quia etiam Episcopus & presbyter dispẽsant in canonibus pœnitentialibus 27.q.6. tempore pœnitudinis, & Ehiscopus in alijs pœnalibus. l.d. si quis presbyter 1.q.5.uer.ultimo 9.q 2. Lugdunensis. Nec facit dispẽsatio canonibus præiudiciũ 9.q.1. ordinationes & q. 2. Lugdunensis ar. c. preſc. l. di. Quare nihil concludit argumentum. Nec illud quod de rectore dicitur obstat: quia si sine rectore uniuersitas statuere non posset, exercitio iurisdictionis apud eum existente, non tamẽ sequitur econuersò rectorem sine uniuersitate, in qua est habitus, & potestas statuere posse. Nec ex iurisdictione rectè arguitur, quia potestas alligandi, licet alligetur iurisdictioni: non tamen ad eam sequitur, non omnis habens iurisdictionẽ habet condendi potestatem. Sed omnis habens cõdendi potestatem, habet iurisdictionem. Sic dicimus, omnem Synodum patrũ quia habet condendi potestatem, statuta habere etiam, & iurisdictionem. Vnde quia ex præhabitis patet, radicem canonum quòad ligandi uigorem in consensu existere, alioqui nisi ex usu ualidè argueremus, & nisi abrogatio per non usum introduci posset, non foret salus. Qui potest scire, unde symbolum nostrum additionem & mutationem à symbolis 4. Conciliorum absq; anathemate recepit: aut de sacramentis certis Ecclesiæ, ubi in Concilijs introductio facta sit? Legitur enim in gestis Concilij nono anno Constantini tertij, Romanæ præsidente Martino Papa & c.5. Episcopis celebrato in principio Martinum Papam de Leone Papa, & quomodo per Synodũ Calcedonensem eius scriptum approbatum foret, dixisse: sancta Calcedonẽsis Synodus definiuit, hoc est dicere omnium sanctorum chorus Quoniam quòd una sanctorum patrum Synodus iudicare uidetur, tam omnes Synodi quàm uniuersi omnino confirmare patres noscuntur, ut pote in uno eodemq; uerbo fidei, uicissim per indissolubilem consonantiam & concordantiam, constituti. hæc ibi. At quomodo euaderemus innumeras pœnas latę sentẽtię in canonibus positas excommunicationis, depositionis, & huiusmodi, nisi in ijs omnibus cõcordia & cõsensus usus & nõ usus nos iuuarẽt. Vnde in c.1. cuiusdã Toletani Cõcilij dicit: Si qua in anterioribus sunt neglecta, rediuiuam ordinationis censuram obtineant, quatenus dum ijs quæ in Cõcilijs sunt decreta, sed abusione temporum hactenus dimissa, & ad cultum fidei pertinent, studium religiosæ obseruationis impendimus, Dei misericordiam facilius impetremus. Ecce quòd neglecta produnt ordinationis censuram, quæ alia acceptatione reuiuiscit: unde diuturni mores consensu mentium approbati, legem imitantur 12.di. diuturni: & ubi auctoritas deficit, mos populi & maiorũ instituta pro lege sunt seruanda. e di. in his: in tali etenim cõsensu, fundantur Synodalia statuta. Vnde Gregorius Papa in professione quatuor Conciliorum dicit: quia dum uniuersali consensu sunt constituta, sic & non illa destitit, quisquis præsumit aut soluere quos ligãt, aut ligare quos soluunt. Synodus enim non solum auctoritate eorum qui sunt præsentes definit, sed omnium (ut dicit Gregorius) uniuersali consensu ea esse statuta, quæ per Episcopos qui præsentes sunt alios repræsentantes, statuuntur. Vnde in fine cuiusdam Toletani Concilij legitur: Si quis autem, tam nostrum quàm eorum qui nũc sanctæ Synodo ex prouincia defuerunt huic, tam salubri ordinationi obuiare præsumpserit, uel solerter adimplere neglexerit; conuictus totius fraternæ charitatis habeatur aliquamdiu extraneus. Censentur enim illi præsentes, alijs ritè ad Synodum spectantibus conuocatis, communi legalitate omnium auctoritatem habere ex præmissis: & probantur hæc 118.c. secundi. Aphricani Concilii infra ponendo, ubi habetur: quòd legati aliorum nomine, plenam tribuunt Concilio auctoritatem. Et hæc pars

Rectori sine uniuersitate statuere non licet.

Nõ omnis habens iurisdictionem habet condendi potestatem.

Mos consuetudinis uim legis habet.

Synodus omnes repræsentat.

non habet dubium. Concilia tam uniuerſalia totius Eccleſiæ, quàm uniuerſa lia regnorum Hiſpaniarum, Galliarum, uel Aphricæ, tam unius prouinciæ, ſemper potuiſſe ſibi ipſis canones ſtatuere, ſicut Bonifacius ad Ruſticum Narbonenſem ſcribens dicit: patres in Nicena congregatos, ſibimet canones ſtatuiſſe, hoc eſt, toti mũdo ſeu uniuerſali Eccleſiæ, quam ipſi ibi repræſentabant. Sicut Synodus prouincialis collecta, ſibi prouidet de canonibus per prouinciam neceſſarijs. Ita ſi ſeptem Galliarum prouinciæ conuenirent, poſſent ſeptem prouincijs prouidere: etſi omnes mũdi prouinciæ conuenirent, ſicut tunc quælibet poteſt ſibi prouidere, poſſunt per communem concordiam omnes omnibus prouidere. Et mirum eſt dicere, non poſſe omnes congregatos cum plena auctoritate legatorum, cum quilibet per ſe poſſet. Quilibet autem per ſe ſine Papa, non dubium ſibi prouidere poteſt: ergo & omnes eo regulariter non ſpreto, nolenti & potenti intereſſe Romano Pontifice, ac alio ad Synodum ſpectante, cum tamen maioris ſit auctoritatis Synodus plurium prouinciarum quàm unius, ut in cap. ſequenti dicetur. Et dum hanc partem defendimus, quòd Papa non eſt uniuerſalis Epiſcopus, ſed ſuper alios primus, & ſacrorum Conciliorum non in Papa, ſed in conſenſu omnium uigorem fundamus: tunc quia ueritatem defendimus, & unicuique ſuum honorem reſeruamus, rectè Papam honoramus 99. di. Eccleſiæ.

Papa non eſt uniuerſalis Epiſcopus: ſed primus.

Cap. XIIII.

AD hæc ut meliùs quislibet cõtentetur, annecto aliam conſiderationem, quæ licet diffuſiùs deſideraret explicari: breuitati ſtudens ac legenti complacere, diſtinctè perſtringam eandem. Omnis conſtitutio radicatur in iure naturali & ſi ei contradicit, conſtitutio ualida eſſe nequit 9. di. cum ergo & c. conſtitutiones. Vnde cum ius naturale naturaliter rationi inſit, tunc cognata eſt omnis lex homini in radice ſua. Ideò ſapientiores & præſtantiores alijs, rectores eliguntur, ut ipſi è ſua naturali clara ratione, ſapientia & prudentia præditi, iuſtas leges eliciant, & per eas alios regant, & cauſas diſcutiant, ut pax ſeruetur, ſicut ſunt reſponſa prudentum 2. di. Ex quo euenit, quòd ratione uigentes, ſunt naturaliter aliorum Domini & rectores: ſed non per legem coërciuam, aut iudicium quod redditur in inuitum. Vnde cum natura omnes ſint liberi, tunc omnis principatus, ſiue conſiſtat in lege ſcripta, ſiue uiua apud principem, per quem principatum coërcentur à malis ſubditi, & eorum regulatur libertas ad bonum metu pœnarum: eſt à ſola concordantia, & conſenſu ſubiectiuo. Nam ſi natura æquè potentes & æquè liberi homines ſunt: uera & ordinata poteſtas, unius communis æquè potentis naturaliter, non niſi electione & conſeuſu aliorum conſtitui poteſt, ſicut etiam lex ex conſenſu conſtituitur 2. di. lex 8. di. quæ contra. Vbi dicit pactum inter ſe gentis aut ciuitatis. Generale pactum ſocietatis humanæ eſt, obtemperare regibus ſuis. Ecce quia pacto generali conuenit humana ſocietas, uelle regibus obedire: tunc quia in uerò regiminis ordine, ipſius rectoris electio fieri debet, per quam electionem conſtituatur rector iudex eligẽtium: tunc ordinata & recta dominia, & præſidentię per electionem conſtituuntur. Et etiã ſic conſtituti, iudices ſunt generales eligentium, ut ſecundum Oſtienſem in ſumma, & alios doctores, hoc alibi notaui. Et quia ſunt generales illi iudices, ab ipſis uſq; ad ſummum appellationes interponi poſſunt: quia ſingulariter in qualibet cauſa, definitiores ex conſenſu ſpecifico electi non ſunt. Sed ſi in particulari cauſa electi â partibus forent, tunc appellare non liceret regulariter, ut habet 10. canõ Aphricani Concilij. Sanè ſi ex conſenſu partium iudices electi fuerunt, etiam à pauciori numero quàm conſtitutum eſt, non liceat prouocari, & habetur 2. q 6. Iudex iuſtè iudicare debet quare ipſo iure ſeutentia eſt nulla, ſi contra leges uel canones promulgatur. de ſen. & re. iudi. c. 1. cum concor. ibi allegatis in glo. Nec etiam Apoſtolicam ſedem legitur unquàm contra canones iudicaſſe, ut in epiſtola Bonifacij Papæ ad Zachariam in ea epiſtola, cuius initium eſt. confitemur & in multis allegationibus infra poſitis. Imò iudicium ipſius, per Concilium plenarium iterum examinatur, ut inferiùs ex geſtis

Conſtitutio omnis ab iure naturali.

Principatus à cõſenſu eſt.

A quibus appellare liceat

Papa non poteſt contra canones iudicare, nec canones condere per ſe.

gestis & auctoritate Augustini declaratur. In uanũ autem examinaretur, si omne id ius esset, quod Pontifex Romanus uellet: quia tũc iniustè sententiare nequiret. Quia re oportet, quòd eius iudicium canonibus stringatur quibus subest, & per quos exa minatur sententia, an secundùm eos sit iusta necné. Præterea canones radices habẽt in naturali iure, contra quod etiam princeps potestatem non habet. Igitur nec contra canonem in eo fundatum, & accessoriè ad ius naturale sequentem. Et quia hoc ita est, quomodo debemus dicere, in potestate iudicis esse condere canones & statuta? quoniam si hoc ita foret, non posset iudex si canonum condendorum potestatẽ per se haberet, unquàm argui de iniusta sententia: sententia enim ius foret, ergo semper iusta Sed quia lex debet esse rationabilis, possibilis, consuetudini patriæ non aduer sans 4. di. erit autem: non possumus legem dicere, non acceptam usu utentium, etiam in quocunq; foro ciuili, uel canonico. e. di leges. & c. sequentibus. Quare si usus re-quiritur approbatorius legum, ut dicit c. leges non possumus ex noua lege reum iustè condemnare: quia peccare in eam non potuit quæ nondum fuit. Oportet itaque quòd in approbatam legem, per mores & usum acceptam deliquerit. Vnde ex hoc clarè patet, legem & canonem esse regulam omnis iudicantis, & quòd omnis lex si-ue canon, supra quemcunq; iudicem iudicantem existit. Tunc ulteriùs, si canon ex concordantia usu & acceptatione approbatur: tunc firmitas cuiusque constitutio-nis ex acceptatione est. Quare ex Concilio communi rectè Ecclesiastici canones dicuntur Ecclesia enim congregatio est. Non potest unus rectè Ecclesiasticos cano-nes edere. Vnde euenit, quòd uidemus in Conciliis canones ex concordi acceptatione, consensu, & subscriptione edi: Decretales autem aut decisiones iudiciales Romanorum Pontificum, aut dubiorum in emergentibus, non ex uoluntate purè potestatiua, robur firmitatis & iustitiæ recepisse: sed quia secundùm canones ita conuenit easdem decisiones fieri, quæ sunt notanda. Ita intelligo decimoquin-to, dist. sancta Romana uer. Item decreta. Et 19. dist in canonicis cum similibus & de hoc etiam alibi diffusiùs, præsertim in fine huius secundæ partis, ac in principio tertiæ, & in fine eiusdem.

Cap. XV.

IAm ex præhabitis constat omnium constitutionum ligandi uigorem consistere in concordia, & consensu tacito uel expresso, qui ex usu, aut eorum, qui cæteros legatione quadam aut præsidentia in potestate habent, dictamen. Sicut enim E-piscopus cum capitulo, Ecclesiam diœcesanam facere dicitur, quia alios omnes illa collectio in potentia habet, qui de eadem Ecclesia sunt, quare reputantur cuncti in istis: sic & Metropolita cum suffraganeis, Ecclesiam prouincialem constituit, & Patriarcha cum Metropolitanis, Patriarchalem. Vnde cuiuslibet collectionis aucto ritas extendit se per omnes, in ipsa collectione repræsentatiua in potentia exi sten-tes. Romanam autem Ecclesiam dicimus ex Papa & Metropolitis adiunctis consti-tui, secundum antiquas obseruãtias: quia illi annuè ad ipsum Patriarchale caput con currebant Et quia nunc illis Metropolitanis, ac uniuersali obseruantia consentien-te, Cardinales de diuersis regionibus assumpti, legationem ac uicem omnium ha-bent, tam eligendo Rom. Pon. quàm consulendo uniuersali Rom. Ecclesię: dicimus rectè Rom Pon. in cunctis uniuersalem Romanam Ecclesiam respicientibus, sine ipsis nihil facere debere, & si qua fecerit, impunè non posse acceptari. Verũ est, quòd hæc Cardinalium taciti consensu uniuersalis Romanæ Ecclesiæ potestas, indige-ret reformari, & ad ordinem expressæ legationis reduci, ut de hoc aliquo loco tactũ est. Ex præmissis etiam intellectus huius, quòd Ro. Pontifices sæpe allegant (ut Da-masus Papa, in epistola ad Sephanum Arichiepiscopum Concilij Mauritaniæ, & a-lij Rom. Pon. 17. di. regula) scilicet nullam ratam Synodum, quam ipsius Apostolicę sedis nõ firmat auctoritas: facilè haberi potest quoniã de sede loquit Et uerũ est, nul lum iudicium cuiuscunq; Synodi, ubi non est auctoritas Apostolicæ sedis, firmum esse: quia semper appellari potest à iudicio illius Synodi, ad Apostolicam sedem. Ita

de Patriarchis, Flauiano & Ignatio, & alijs Constantinopolitanis, & Athanasio Alexandrino & alijs, legimus ad Apostolicam sedem apparatum. Vnde si Synodus aliqua damnauit, quem etiam Patriarcha illius Synodi definitè propter appellationem quæ ab ea interponi potest ad Apostolicam sedem, absq; confirmatione eiusdem sedis, rata non est. Et cum dicitur, quòd absq; Synodo, ipsa sedes Apostolica iniustè in Synodo damnatos, restituere potest: hoc uerum est, absq; scilicet uniuersali Synodo uniuersalis Ecclesiæ. Quia si in Patriarchali Synodo, aut Constantinopolitana, uel Alexandrina, aut alia magna prouinciali, Gallicana, uel Hispana, quis damnaretur: Apostolica sedes quę (ut sępe dictum est) ex Romanam Ecclesiam facientibus & repræsentantibus constituitur, modo prætacto superioritatem continet, & de ipsis agnoscere potest Synodicis definitis. Ita legimus Nicolaum Papam de Ignatio per Phocium damnato, in sede Apostolica collecta Synodicè cognouisse. Ita Martinum Papam de Pyrrho & Sergio, & ante illos Iulium Papam de causa inter Eusebium & Athanasium Alexandrinum, & ita in omnibus legimus obseruatũ. Et hæc est uera sententia, scilicet quòd sedes Apostolica, in cognoscendo supereminet omnibus Synodis, dempta ipsa uniuersali uniuersalis Ecclesiæ, cuius ipsa sedes pars est. Quare absq; Synodo uniuersalis Ecclesiæ, de definitis omniũ Synodorum inferiorum cognoscit. Vnde (ut legitur in sexta actione octaui Concilij, in respõsionibus quas Metrophanensis Episcopus, Smyrnæ ad argumenta Zachariæ Calcedonensis, de Appiario restituto per Ecclesiam Romanam, contra sententiam Aphricani Concilij, scilicet quòd ipsa non fuisset accepta in Aphrica) tunc sententia Zozimi Papæ, in Synodo de absolutione Appiarij, prius in Synodo Aphricana damnati, fuit demum admissa: licet ipse ad eandem suam Ecclesiam primam, propter scandalum non fuisset admissus, sed datæ ipsi à Synodo fuêre literæ commendatitiæ, quòd in omnibus alijs Ecclesijs sacerdotio fungi posset. Quæ nota, propter certa quæ de hac materia superiùs & inferiùs continentur. Et pro eodem est epistola Bonifacij Papæ ad Eulalium Alexandrinum Episcopum, de reconciliatione Aforum notãda, quia dicit Carthaginensem cum collegis suis, tempore Bonifacij & Cœlestini, in superbiam (instigante diabolo) contra Romanam Ecclesiam erectos: sed modo professos omnes libellum Synodi, tempore Iustiniani celebratæ, qui incipit: prima salus quem supra habui. Et licet illa epistola sit multum notanda, quia pulchrè loquitur in principio, quomodo Ecclesia ad instar cœlestis militiæ, disparem concordantiam habeat hierarchicam, in qua ad unum primum, scilicet Papam Romanum, deuenitur: tamen durum uidetur illud quod dicitur in eadem, Valerium cum collegis errasse: quia 226. Episcopi inter quos Augustinus fuit, in unam sententiam concordarunt, quã etiam scriptis firmarunt, ut superiùs declaratum extitit. Et si postea reducti sunt ad recognitionem auctoritate sedis, quò ad appellationem & cognitionem: non esset propterea dicendum eos priùs errasse, nisi hoc intelligeretur sic, quòd ipsa Aphricana Ecclesia in hoc errauit, quòd Sardicensis Concilij statutum non acceptauit quoniam ut superius quodam loco dictum est Augustinus non reputauit illud Concilium catholicum, sed potiùs Arrianum: tamen quia tota Ecclesia eius statuta admisit, ut legitur in gestis octaui uniuersalis Concilij, tunc & Afri etiam idem facere debebant, quò ad receptionem statutorum catholicorum, non habendo respectum ad statuentes. Fuit autem in Sardicensi Concilio, in honorem memoriæ sancti Petri, statutum, grauatum, ad Romanum Episcopum appellari posse, proponente & promouente Horosio Cordubẽsi Episcopo, legato Apostolicę sedis in illa Synodo, ut hoc habetur 6. q. 4. quod si aliquos, quòd est ualdè notãdum: quoniam ille tex. probat ex dispositione Synodica, ob honorem memoriæ sancti Petri, Romanum Pontificem prælatum in iudicando particularibus Concilijs, non nisi per formam ibi traditam, scilicet quòd ipse potest sententiam approbare, sed non improbare, nisi per nouam Synodum. Et probat ille textus administrationem Papæ ualdè à iure positiuo, & consensu Synodico dependere. Fortè diceres, etiam hæc regula de uniuersali Concilio uniuersæ Ecclesię uera est, quoniam nec illius Synodi etiam constitutiones, absq;

Damnati iniustè in synodo quomodo per Papã restitui possint.

que Apostolicæ sedis imò Ro. Pon. auctoritate ratæ subsistũt. Fateor de cõstitutioni bus fidem tangentibus uerum esse, quòd si sedis Apostolicæ auctoritas non interueniat ratæ non sint, imò & ipsius Pontificis consensus interuenire debet, cum sit princeps in Episcopatu fidei, sic & in alijs omnibus constitutionibus, quoniam ipsæ robur a concordia Synodica recipiunt. Nam etiam minimus suffraganeus in prouinciali, aut canonicus in Episcopali, aut Metropolitanus in Patriarchali Synodo, est ideò de suæ Synodi essentia, quia robur ex omni concordia dependet: sicut Damasus Papa, Concilium Ariminense ex hoc multum arguit, quia Vincentius qui longo tempore fuit Episcopus, & alij Episcopi consensum non dederunt. Imò credo nullum dubitare, quin actus, qui habet formam essentialem secundum quam fieri debet, sit inualidus illa non seruata. Sic crederem, Papam ordinatis Cardinalibus secundum prouinciarum legationem, (sicut alibi tetigi) etiam uno solo excluso uniuersali statuto, uniuersalem Romanam Ecclesiam respiciente, nihil agere debere. Igitur non habet hoc dubium in capite Synodi, scilicet Metropolita in prouinciali, & Papa in generali uel uniuersali. Vnde sicut quocunq; , qui alioqui tenetur Synodis interesse, & uolenti & potenti spreto, iudicium Synodi , quia non recto ordine charitatis processit, repræhendi posset, ita fortiùs in capite: non tamen est hoc uerum , quòd in Synodo ritè congregata, admissis admittendis , & ritè celebrata , auctoritas ita etiam ab ipso capite dependeat, quòd nisi in quamcunq; definitionem consentiat , quòd tunc illa definitio sit nulla. Quia tunc iudicium non esset Synodi, sed unius tantùm, quod implicat. Et quia quisq; ad Synodum pergens, iudicio maioris partis se submittere tenetur, quia hanc præsupponit, quòd maior pars regulariter uincit: tunc Synodus finaliter ex concordia omnium definit. Licet uaria sint etiam particularium uota quando iuxta maiorem partem concludit: nulla tamen conclusio, maximè in materia fidei esset secura, nisi ad unitatem uota reducerentur, sicut in omnibus Concilijs legimus actum. Et cum isto intellectu posset satisfieri, uolenti rectè auctoritates, quas Romani Pontifices in suis epistolis ponunt, intelligere: dico Romani Pontifices, quoniam in Concilijs parùm de illis omnibus inuenire potui, quæ prædictis positionibus meis ad plenum non concordarent.

Sine Papæ cõsensu nihil constituendũ de fide.

Cap: XVI.

VErũm quia multi dubitare uidentur quæ personæ ad Concilium admitti & similiter ad subscriptionem debeant: ideò hoc est considerandũ, quòd licet Aegyptiaci, qui de Alexandria cum Dioscoro Calcedonam uenerunt cum alijs, in Calcedonensi Concilio de hoc quæstionem habuissent, & sæpe clamatum fuisset, ut in gestis eiusdem Concilij legitur, quòd Concilium Episcoporum esset, & alij expelli deberent: non tamen legitur ibi eapropter non Episcopos expulsos. In quinto uniuersali Concilio legitur, quòd omnes ad lectores usq; se subscripserunt. In 6. & 8. legitur presbyteros, & monachos, Imperatorem, & senatum, & diaconos se subscripsisse: & semper in sessionibus & subscriptionibus, in loco principalis Domini recipiebantur iuxta c. præcipimus 93 di. ubi textus. Et 94. di. ca. 1. tamen in 6. In Constantinopolitana Synodo, ubi subscriptiones ponunt Agathonis Papæ & eius Concilij: non legitur alios quàm Episcopos aut eos repræsentantes, subscripsisse definitiuè. Vnde definitio & statuendi potestas, fortè semper Episcoporum de iure fuit, 11. di. omnia: ubi textus dicit, statuta in Concilijs Episcoporum recipi debere. Et licet alij uocati Abbates & monachi, etiam se subscriberent: non tamen hoc generaliter factum legitur, cum uerbo definitiuo, de quo 1. q. 7. conuenientibus. Vnde in uniuersali Concilio, dum de fide tractatur, mirandum satis cum laici inueniantur admissi: cur non Episcopi admitti, ad non tantùm consulendum sed ad simul statuendum & subscribendum, si saltem ualentes & intelligentes forent, non deberẽt. In alijs autem ubi non secundum unanimitatem, sed uocum pluralitatem definitio expectatur, ibi discretio, & prudentia, & auctoritas meritò põderari debẽt, ne fatuorum iudicium (quorum infinitus est numerus) numero uota sapiẽtum uincat. Quare

Quid ad Concilia et subscriptiones sint admittendi.

nec laicos, nec indifferenter clericos puto admitti debere: sed electos, & doctos uiros ecclesiasticos, non puto etiam in iudicio spernendos, cum bonum Reipublicæ tantum quæratur, & non obstat undecunq; ueniat, dum saltem inueniatur. Laici uerò qui in uniuersali Concilio, ubi de fide quomodo definiri debet admissi leguntur, ut infra habetur in 17. canone, 8. uniuersalis Concilij, & 96. di. ubi nam etiam alijs gestis in Concilio se subscribunt, sed ut testes. Vnde legitur in gestis 8. Concilij actione quarta, Senatores magnificentissimi, & gloriosissimi principes, per Bahanum patricium & præpositum dixerunt ad Concilium: Imperatores nostri sancti miserũt seruos suos, qui senatus uocantur, qui uoluntate Dei honoratus est secũdum omnia, ut simus discreti eorum quæ geruntur auditores. Si uultis ergo à nobis (sicut se habet ordo Synodicus, in fine sanctæ uniuersalis huius Synodi) exigere proprias subscriptiones, per me indignum seruum sanctorum imperatorum nostrorum cuncti fratres mei & compatricij, dicunt sanctissimo Domino nostro Patriarchæ, & sanctissimis uicarijs senioris Romæ, & orientalium sedium: nisi audiuerimus, & ab ipso Photio stante in conspectu nostro & Episcopis eius, ut in conspectu nostro obserantur ora ipsorum, ex canonicis & synodicis præceptionibus, non scribet manus nostra unam literam in Synodo ista. Audiant iudicata per Nicolaum Papam in Synodo Romana, & si nihil contradixerint, sanabitur mundus ex condescensione ipsorum. Si hoc autem factum non fuerit, scimus quia nostri non egetis, ad subscribendum in fine à uobis gestorũ. Ecce quòd laici subscribere se, ut testes habentes in Cõcilio id quod iustitiæ ratio postulat, & rectè se subscribant exigere possunt à Concilio. Et hæc sufficiant pro ista materia.

Laici sicut testes subscribunt.

Cap. XVII.

PEr ea quę superiùs habentur, satis ad quęstionem quæ difficilis reputatur, an scilicet uniuersale Concilium sit supra Papam, facilé potest responsio dari. Nam uniuersale siue generale Concilium Patriarchale, subiectum semper legitur Romano Pontifici suo modo, sicut ex superioribus & subsequẽtibus patet. Et sicut in 6. cap. Niceni Concilij, de Alexandrino & alijs sedibus definitio habet 65. dist. mos post hoc omnia Concilia idem dicunt. Vnde de hoc uniuersali Cõcilio credo uerum esse, quòd nisi in fide Romanus Pontifex errauerit, quòd tunc iudicari per Concilium non possit, quamdiu enim fidelis est, caput remanet. Quare ab inferiori potestate iudicari non potest, quoniam illorum omnium habet potestatem, iuxta definitionem 6. cap. Niceni Concilij, & cum hoc remanet totius alterius partis Ecclesiæ aliorum Patriarcharum caput, in unitate Ecclesiæ catholicæ, quæ per fidem est. Vnde rectè sicut Metropolitanus per suam synodum iudicari non potest, iuxta definitionem 10. canonis 8 uniuersalis Concilij, & notatur de præben. graue. Et 11. q. 1. si clericus: Vbi archi. Metropolitanum, quia caput Concilij prouincialis, per ipsum Concilium puniri non posse, nisi in fide erret. Vnde Anacletus Papa, in epistola ad omnes Episcopos, quę incipit: Benedictus Deus, doctor uel pastor Ecclesiæ, si à fide exorbitauerit, erit à fidelibus corrigendus, sed pro reprobis moribus magis est tolerandus quàm distringendus: & intelligit per fideles subditos, ut patet ex textu immediatè sequenti. Et ratio est manifesta, quare de illis intelligi debeat: quia pastor Ecclesiæ, ab Ecclesia quæ grex ouiũ est, non potest corrigi. Sed si infidelis fuerit, pastor non est, & tunc corrigendus est per anathema, & subtractionem obedientiæ, & non habet dubium in hæresi damnata, quia in sententiam incidit semel damnatę prauitatis, ut de Acatio, Gelasius Papa ad Anastasiũ Imperatorem scribit, & ad uniuersos Episcopos per Dardaniam. Dicit enim pro constitutione antiquæ obseruationis, cunctos semel damnatæ prauitatis participes, uniuersalis Ecclesia duxit esse refutandos: sicut Nicena Synodus Arrium damnans, omnes Arrianos includit. Si uerò non esset damnata hæresis, tunc quousq; constet per sentẽtiam eum hæreticum esse, ab eo recedendum non est, iuxta dictum 10. canonem. Potest tamen propter errorem in fide, & secretè corrigi per subditos pastor, & superiori denunciari. Vnde Fabianus Papa in epistola ad oriẽtales, quæ incipit: Exigit dilectio, dicit: Si enim de

Concilium uniuersale utrũ sit supra Papam.

Papa fidelis à Concilio iudicari nequit.

Papæ mores reprobi tolerandi subditis.

Papa ob hæresim nondũ damnatam nõ est reijciẽdus.

uiaue

uiauerit â fide Episcopus, erit corrigendus, primò secretè à subditis. Quòd si incorrigibilis (quod absit) apparuerit, tunc erit accusandus apud primates suos, aut ad sedem Apostolicã: pro alijs uero actibus suis, magis est tolerandus à subditis suis quã accusandus. hæc ille. Si uerò hereticus foret, tunc quia anathema est, in hæresi eo ipso nõ ex iure positiuo, quoniam hæreticus ob errorem in intellectu, & pertinaciam in uoluntate, à toto corpore Ecclesiæ se separauit, ut dicit sanctus Cyprianus. Et habetur 1.q. si quis (inquit) de Ecclesia hæretica præsumptione exierit, à seipso damnatus est 4.q.5 c.1. 24.q.1.c.1.2. & 3. Vnusquisq; etiam particularis, etiam laicus, se ab ipso hæretico separare tenetur, & per ipsam separationem ipsi dicit anathema. Eo modo legimus laicos in Concilio anathema dixisse, damnatis publicis hæreticis, & singulares homines etiam extra Concilium, Ro. Pontificibus hæreticis anathema dixisse. Sic superiores & maiores in administratione, dum hæretici fiunt, per inferiores dicuntur deponi: quando illi propter anathema quod incidit ob hæresim, ab eodem separantur. Vnde cum per subtractionem obedientiæ, cesset superioris administratio, & quia superioritas illa, ut in Archiepiscopo, primate, & Papa, in administratione consistit: cessante administratione rectè depositi censentur, sicut in c.1. de renunc. l.6 notat Io. in no. Quando constat Papam administrare non uelle, tunc iam censetur renũtiasse papatui, quia papatus in administratione consistit. ut notatur 21. di. in nouo 2. q.7. puto. Cessat autem administratio, subtracta omnium obedientia propter hæresim. Igitur & papatus in materiali subiecto, scilicet hæretico deficit. Tali modo legimus Liberium Papam, & Marcellinum, per separationem, & obediæ subtractionem, depositos. Sic & quisq; Patriarcha etiam Romanus, indirectè deponitur à suis quondam subiectis, propter damnatam hæresim. in quam incidit. Ita puto omnia illa iura 40. di. si Papa 17. di. uer. huic etiam. 21. di. inferior. & c. nunc autem & consimilia intelligi debere. Tamẽ quanquàm Metropolitanus non iudicetur à suo Concilio, ut præhabitum est: potest tamen ab eodem reformari, hoc probat tex. coniuncta suprascriptione 2.q.7. sicut inquit 9.q.3. si autem & c. saluo. Eodem modo crederem, generale Romanę sedis Concilium, Papam reformare posse, per eundem textum dicit: caput Concilij per Concilium reformari debere. Ad hoc benè facit 18. di. uer. Episcoporum ubi probatur, quòd Concilium etiam inefficax in casu ad definiendum, est nihilominus efficax iuxta antiquos canones ad corrigendum & reformandum. Et hoc non uidetur habere dubium, in canonibus uniuersalium Conciliorum catholicæ Ecclesiæ latæ sententiæ: quoniam ad illas omnes catholici obligantur, ut infra ponetur latiùs in auc. statutis cõminatorialibus illorũ Conciliorum, ac alijs omnibus quorumcũq; Conciliorũ statutis, nisi per omissionẽ se Papa ad eorũ obseruationẽ obligasset. Clarũ est hoc locum in Papa non habere, et suo modo reddendo singula singulis, in alijs Patriarchis & Archiepiscopis dicendum, scilicet quòd corrigi possunt, secundũ statuta latæ sententię maioris auctoritatis, in suo etiam Concilio, per uiam declarationis se incidisse, ad modum quo in Papa dictum est, aliter non nisi exhortatoriè. Sed an uniuersale Concilium propriè captum, scilicet quod uniuersam catholicam Ecclesiam repræsentat, sit supra Patriarchas & Romanum Pontificem, credo dubium esse nõ debere. Vnde licet legatur in pluribus locis, potestatem Romani Pontificis à Christo esse: tamen in pleriscq; locis habetur, quòd primatia Romanæ Ecclesiæ super omnes Ecclesias est ex decretis Apostolorum & eorũ successorũ, ut habetur in q.6. dudũ. Et iudices Calcedonensis Concilij, dum de præuilegio primatiæ inter Romanã & Constantinopolitanã Ecclesias quæstio suborta esset, iusserũt canones produci, & sententiarũt iuxta canones, primatũ habere Romã antiquã, facit 17. di. uer. huic etiã. Et similiter quanquàm inueniatur Papã uicariũ Christi in scripturis: inuenit tamen etiã eũ uicem & legationẽ Petri habere 2.q.7. in sancta. Et multa de similibus dici possent, quomodo uarietas fuit: alij enim Episcopi Papã consociũ nominarunt ut Optatus, alij consacerdotem ut Ambrosius, & alij patrem in Concilio Ephesino, & Concilio Taurinũ, alij fratrẽ, alij Episcopum, alij Archiepiscopũ, alij Patriarchã. Sed hoc nobis sufficit, quòd licet Romanus Põtifex ut successor Petri, à Christo magnã

Vniuersalẽ Conciliũ propriè captũ supra Papã est

Papæ uariæ cõpellationes.

gna habeat prę̃uilegia,& altam poteſtatem ex ſede & cathedra,quæ præuilegia cum ſede ſtalibia ſunt:tamẽ primitiuitas illa, qua Romanus Pontifex primàs eſt omnium Eccleſiarum,partim etiam ab hominibus & canonibus eſt,iuxta ſuperiùs dicta. Dicit enim Anacletus Papa, quòd dum Petrus princeps Apoſtolorum conſtitueretur à Chriſto,Apoſtolorum conſenſu factum 22.di.ſacroſancta. Non eſt enim dubium, Antiochenum Patriarcham ſedem habere ex ſucceſsione in ſede Petri,& tamen primatem ex hoc tantum non eſſe,quoniam Antiochena ceſsit Romanæ. Vnde Marcellus Papa,Antiochenis in epiſtola quæ incipit,ſollicitudinem omnium,dicit:Si enim ueſtra Antiochena quæ olim prima erat, Romanæ ceſsit,nulla eſt quæ eius non ſit ſubiecta ditioni, ad quam omnes quaſi ad caput Epiſcopi qui uoluerint fugere,eamq; appellare poterunt. hæc ibi. Vnde in Synodica Leonis noni,ad Petrum Antiochenum Patriarcham ſic ſcribitur:Ab Apoſtolica tua ſede,noſtram catholicam conſulendo perpendimus,tuam prudentiam nolle deuiare à dominico,& omnium ſanctorum patrum concordi decreto,quo inuiolabiliter cunctis in toto orbe terrarum Eccleſijs,ſancta Romana Eccleſia & Apoſtolica ſedes caput præponitur, ad quam maiores & difficiliores cauſæ omnium Eccleſiarum definiendæ referantur. Sic omnia ueneranda Concilia,ſic leges humanę promulgant,ſic ipſe ſanctus ſanctorum, rex regum, Dominus dominatium confirmat, quatenus ibi principalis dignitatis, & totius Eccleſiæ diſciplinæ uenerabilis apex præfulgeat, & præcellat:ubi ipſe uertex & cardo Apoſtolorum Petrus, carnis ſuæ reſurrectionem beatam in nouiſsimo die expectat. Nimirum ſolus eſt, pro quo ne deficeret eius fides, Dominus & ſaluator aſſeruit ſerogaſſe,dicens:Simon,Simon,ecce Sathanas expetijt uos,ut cribraret ſicut triticum:ego autem rogaui pro te,ut non deficiat fides tua. Et tu aliquando cõuerſus,confirma fratres tuos. Quę uenerabilis & efficax oratio obtinuit,quòd hactenus fides Petri non deficit,nec defectura creditur in throno illius,in ſæculum ſæculi: ſed confirmabit corda fratrum, uarijs concutiendo fidei periclitationibus,ſicut hucuſq; confirmare non ceſſauit. hæc ille. Vnde non puto uniuerſale Cõcilium illa præuilegia primitiuitatis à Romana ſede,iuxta aliorum Conciliorum definitionem,tollere unquàm uelle: quoniam dicit idem Gregorius,contra præſumptionem Michaelis Conſtantini c.36. quiſquis Romanę Eccleſię auctoritatem uel prę̃uilegia euacuare ſeu minuere nititur, non hic unius Eccleſiæ, ſed totius Chriſtianitatis ſubuerſionem & interitum machinatur. Cuius compaſsione uel ſubſtentatione,ulteriùs reſpirabunt filiæ à quouis oppreſſæ, unica illa ſuffocata matre? cuius refugium appellabunt? ad quam refugium habebunt? ipſa enim Athanaſium, ipſa omnes catholicos ſuſcepit,fouit,defendit,& propriis ſedibus pulſos reſtituit. hæc ille. Sed quia ſedentes in ipſa ſede ab hominibus aſſumuntur,deuiabiles & peccabiles,nũc maximè mũdo ad finem tendente,& malitia excreſcente:ſua poteſtate ad ædificationem data,ad deſtructionem abutuntur. Quis dubitare poteſt ſanæmentis,abſque ueræ poteſtatis & præuilegij ſedis diminutione,uniuerſale Concilium tam in abuſum, quàm abutentem,poteſtatem habere pro ſuiipſius conſeruatione,& totius Eccleſiæ ſalutari ordinato regimine? tamen dicere quòd uniuerſale Cõcilium etiam ſuper primatia Eccleſiæ Romanę cognoſcere & definire non poſsit,credo malè dictum eſſe:quoniam expreſſè Calcedonenſe Concilium ſe de hoc intromiſiſſe & iudicaſſe, in geſtis legitur. Quare uniuerſaliter dici poteſt, uniuerſale Concilium repræſentationem catholicæ Eccleſiæ,habere poteſtatem immediatè à Chriſto,& eſſe omni reſpectu tam ſupra Papam,quàm ſedem Apoſtolicam. Et hanc ſententiam, probant plura geſta,& canones,& rationes. Nam diſceptatio quæ in Calcedonenſi Concilio facta fuit, ſuper primatia probat hoc: ſimiliter & definitio Niceni Concilij, in eodem Concilio Calcedonenſi. pro parte Romanæ ſedis producta. Ac etiam quòd in plenarijs Concilijs,geſta & iudicata per Romanum Pontificem,etiam Synodicè inueniuntur repetita & examinata:ut in Calcedonenſi Cõcilio,iudicium Leonis contra Dioſcorum, & in ſexta Synodo, iudicium Synodicum Martini Papæ contra Pyrrhum & Sergium,& in octaua Synodo uniuerſali, iudicium Nicolai & Adriani Romanorũ Pontifi-

Antiochena ſedes Romanæ ceſsit.

Vniuerſale Conciliũ, in Papam abutẽtem præuilegijs poteſtatẽ habet.

Iudicata per Papã in Concilio uniuerſali iterũ diſcuſſa.

tificum contrà Phocium,cũ similibus multis. Vnde Augustinus in epistola ad Glo- Augusti.
rium & Elusium,quæ incipit, Dixit quidem Apostolus,postquàm tractauit de sen-
tentia 70. Episcoporum contra Cecilianum, & quomodo illa per Milchiadem Pa-
pam,& certos alios Episcopos, per Constantinum Imperatorem eidem adiunctos,
retractata fuit,dicit:quòd opponentes se contra sententiam Milchiadis Papæ & so-
ciorum dixerunt,quasi malos se esse iudices perpessos. Quæ uox est omnium malo-
rum litigatorum, quum fuerint etiam manifestissima ueritate superati, quasi non eis
adhuc iustissimè dici possit. Ecce,putemus illos Episcopos,qui Romę iudicauerũt,
non bonos iudices fuisse? restabat adhuc plenarium uniuersæ Ecclesiæ Concilium,
ubi etiam cum ipsis iudicibus causa posset agitari,ut si malè iudicasse conuicti essent
eorum sententiæ soluerentur,quod utrũ fecerint probent: nos enim non esse factum
facilè probamus ex eo, quòd totus orbis communicat ei: aut si factum est, etiam ibi
sunt uicti. hæc ibi. Ecce sententiam Augustini,scilicet post iudicium etiam Papæ Ro-
mani,uniuersale Concilium totius orbis supereminere approbatorium uel absoluto
rium,etiam in ipsos iudices. Quam sententiam in multis locis,19.di.in canonicis 2.q.
7.puto.uer.item quum Petrus,& alijs locis in hoc opusculo allegatis, ipse August.
dicit. Nec habet hoc dubium,quum Christus dicat Petro,si Ecclesiam non audierit,
sit tibi sicut ethnicus. Vnde manifestum est, quòd non obediens Ecclesiæ aut Con-
cilio eius eam repræsentanti,debet esse Petro & eius successoribus sicut ethnicus et
publicanus. Et hoc probari potest auctoritate sancti Gregorij Papæ,in epistola 214. *Grego ad Ec-*
in registro: ubi postquàm reprehendit Ioannem Patriarcham Constantinopolita- *clesiã refert.*
num, de eo quòd se uniuersalem Patriarcham scripsit in fine: Et nos quidem qui-
bus per ausum temerariũ culpa cõmittitur, seruamus quod præcipit ueritas dicẽs:si
peccauerit &reliqua:si Ecclesiã nõ audierit,sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Ego
itaq; per respõsales meas,semel & bis uerbis humilibus hoc quod peccatur in totam
Ecclesiam corripere studui,per me scribo,quicquid humiliter facere debui, non omi-
si,sed in ea correptione despicior. Restat ut Ecclesiam debeam adire hæc ibi. Ecce
Gregoriũ Papam fateri, quomodo correctio fraterna eo modo ad eum spectat,quo
Christus mandat, scilicet ut ultimò Ecclesia adeatur, tanquàm supremum iudicium.
Similiter & alię plures dispositiuæ ordinationes de Romanorum sede,quæ in diuer
sis Conciliis uniuersalibus factæ sunt, & manifestum est,illas dispositiones à maio-
ri auctoritate robur cœpisse,quare maior uniuersalis Concilij auctoritas. Deinde ca
non octaui Concilij,de potestate Patriarcharum, qui etiam de Patriarcha Romano
loquitur:& similiter canon eiusdem Concilij,qui incipit:diuina hoc probant. Nam
dicit iustè ac congruenter hæc sancta & uniuersalis Synodus definit & statuit,quòd
nullus laicorum aut monachorũ, aut aliquis de catallogo clericorum,ante diligen-
tem examinationem & Synodicam sententiam, â communione se separet proprij
Patriarchę,licet criminalem quamlibet eius causam se nosse prętendat. Non dicit de
hæresi, quia licet recedendum non sit, ut dicit textus iste.et.ij q 7.sacerdotes,& 8.q.
4.nonne: tamen hoc uerum nisi in hæresi, quia etiam si tolleretur, attentõ quòd in
damnatam hæresim incidit,tunc excommunicatus est 24.q.1.cap.1. Et glossa allegat
concordantias,in præfato.c.et in.c.Anastasius 19.di. Quare ab eo semper receden-
dum:ut ibidem in glossa,& Adrianus Papa in Synodo, in tertia alloquutione,& ha- *Papa iudica-*
betur septima actione octaui Concilij. Et quia textus iste in alijs criminibus intelli- *ri potest &*
gitur,ergo Papa per Synodum, in criminibus etiam alijs quàm hæresi, iudicari po- *deponi.*
test. Hoc etiam probari potest per dictum sancti Petri ad Clementem, ut habe-
tur in epistola ipsius Clementis ad Iacobum, ubi dicit Petrum sibi dixisse, dum eum
successorem substitueret: neq; enim iudicem aut cognitorem secularium te consti-
tui uoluit hodie Christus,ne prouocatus præsentiũ hominum curis,non possis uer-
bo Dei uacare. Si enim mundialium curis fueris occupatus, teipsum decipies,
& eos qui te audiunt: non enim poteris quæ ad salutem pertinent plenius singu-
lis quibusq; distinguere. Et ex eo fiet, ut & tu tanquàm qui non docueris quæ ad

sa-

ſalutem hominum pertinent, deponaris, & diſcipuli per ignorantiam pereant. hæc ibi. Non uolo tamen aſtruere Clementem in ueritate ita ſcripſiſſe, quia ſatis ueridicè habetur, illum Iacobum ante Petrum octo annis martyrio deceſsiſſe, ut infra in tertia parte dicetur. Sed quia Eccleſia non ſpernit hanc epiſtolam quod ſufficit: tunc manifeſtum eſt, etiam Papam ex negligentia deponi poſſe, quia dicit deponaris: quare habetur propoſitum. Ecce ergo quòd canon in ſententia Synodica, omnes Patriarchas æquiparat. Et per geſta Concilij illius ſatis apertè conſtat, ſemper Papam Patriarcham Romanum nuncupari: & ſi non eſt dubium, quālibet criminalē cauſam, alterius cuiuſcunq; Patriarchæ per ſynodū definiri poſſe, ſic & Romani Patriarchæ. Et quòd Patriarchæ æquiparētur in depoſitionibus, facit 22. di definiuimus. Probat etiā idem tex. 8. Cōcilij 10. canonis, ad depoſitionem Metropolitanorum uel eorum correctionem, omnes uicarios æqualiter ſe habere. Vnde geſta Concilij Calcedonenſis in ultima actione, & alijs locis, ac alia geſta Conliorum probant, tam alios Patriarchas quàm Papam Romanum cum eorum Concilio, Epiſcopos uel Archiepiſcopos depoſuiſſe. Oportet igitur illa iura, quę loquuntur ſolùm deponere poſſe Epiſcopum, intelligi, in ſuo ſcilicet Patriarchatu. Et uidentur allegata geſta Calcedonenſis Concilij de depoſitione Anaſtaſij probare, Patriarcham non cum Concilio, ſed conſenſu ſui Concilij depoſitiones facere debere. Dicunt enim Epiſcopi Antiocheni Concillij: Nos depoſuimus Athanaſium, à clero Eccleſiæ ſuæ accommodatum, quia ter uocatus non uenit. Vnde idem quòd dicit Archi. 22. diſt. qua traditione Papam ſine Concilio quem deponere poſſe, oportet intelligere ſecundum ea, quæ inferiùs quodam loco habentur, hoc uerum ſine Concilio uniuerſalis Eccleſiæ, uel etiam ſine Patriarchali, ubi priuandus ſeu deponendus, incidit in pœnā latę ſententię. Sed ut hoc, ſcilicet Papam uniuerſali Concilio totius Eccleſię ſubeſſe, clariori definitione idem Concilium octauum uniuerſale explicaret, in canone 21. qui incipit, Dominicum ſermonem in. uer. porro, cuius pars habetur 22. diſt. definiuimus dicit, quòd uniuerſalis Synodus, cum conuenienti reuerentia, quamlibet quæſtionem de Romanorum ſede exortam audire tenętur, & in ea proficere aut profectum facere, nō tamen audacter ſententiam in Romanum Pontificem dicere. Ecce quòd licet omnem quæſtionem de ſede Apoſtolica exortam, definire habeat uniuerſale Concilium: hoc tamen ob primatiam & reuerentiam capitis, cum conuenienti reuerentia, & non audacter ſententiam dicendo, facere debet. Quare manifeſtum eſt ex his, uniuerſale Concilīū ſimpliciter ſupra Papā eſſe, nec amplius de hoc opus eſt exempla producere, quum habeamus uaria decreta ſacri Baſilienſis Concilij, & etiam Conſtantienſis, quomodo Papa dicatur ſubeſſe Concilijs. Et licet Conſtantienſe tantum in tribus caſibus loquatur, clarum eſt quòd omnes canones facti, aut amplius factibiles, ad ipſos reducūtur. Nonné in quinta ſeſsione huius Baſilienſis Concilij fuit definitum, nullum per ſe uel procuratorem incorporatum, extra locum Concilij etiam auctoritate Apoſtolica trahi poſſe. Quare hoc? niſi quia hoc cadere poſſet in præiudicium Concilij. Si ergo auctoritas Romani Pontificis in particulares perſonas, quando præſumit hoc uergere poſſe in præiudicium Concilij, non poteſt: quis dubitat totum Concilium ſupra Papam eſſe? Talia plura decreta ſunt huius Concilij, quæ hoc probant, ſcilicet citationem & monitionem Papæ & huiuſmodi.

Decreta Concilij Baſiliēſis

Cap: XVIII.

Poteſtas ligādi.

VErùm ut profundiùs uideamus huius ueritatem, reuocemus ad mentē, ſuperiùs de repræſentatione præſidentium dicta. Et dicamus, quia poteſtas ligādi & ſoluendi, & infallibilitas & indeuiabilitas propter Chriſti aſsiſtentiā, uſq; in conſummationem ſæculi, eſt in ipſa catholica uera Eccleſia. Quum autem Romanus Pontifex ſit membrum illius Eccleſiæ, quæ corpus Chriſti myſticum eſt, & infallibilitas non cuilibet membro, ſed toti Eccleſiæ promiſſa eſt: tūc non

cum

dubium, potestas indeuiabilis ligandi & soluendi totius Ecclesiæ, est supta potestatem Romani Pontificis, quanquàm ab eodē principio ligandi & soluendi, potestas tam Ecclesiæ quàm Papæ fluat. Et non dico hoc uerum, tantùm de ipsa tota Ecclesia sacerdotali, quæ est ut anima una totius Eccelesiæ. Hoc uerum est ex Christi promissione & legatione, quia sacerdotium à spiritu sancto positum est, ad regendum Christi Ecclesiam, ut dicit Petrus Apostolus: Pascite in uobis. Quare ipsum sacerdotium actu uel uirtualiter congregatum, utitur præ tota Ecclesia. & omnibus membris eius de quorum numero Papa est sua legatione, quam à Christo habet totam Ecclesiam pascendi. Verum quia uniuersale Concilium, est congregatio siue Ecclesia, de membris uniuersæ catholicę Ecclesiæ congregata, & repræsentat ex hoc uniuersam Ecclesiam: tunc considerandum est, quòd Romanus Pontifex etiam habet figuratam & repræsentatiuam personam, unius uniuersæ Ecclesiæ. Vnde August. super Ioanne super illo uerbo: Tu uocaberis Cephas, ait sermone 7. Magnum quia mutauit ei nomen, & fecit de Simone Petrum. Petrus à petra, petra uerò Ecclesia, ergo in Petri nomine figurata est Ecclesia. Idem sermone 11. & sermone ultimò, ubi dum de Ecclesia loquere tur August, dicit: Cuius Ecclesiæ Petrus Apostolus, propter Apostolatus sui primatum, gerebat figurata generalitate personam. Quòd enim ad ipsum propriè pertinet natura, unus homo erat gratia, unus Christianus: abundatiore gratia, unus idemq; primus Apostolus. Sed quando ei dictum est: tibi dabo claues regni cœlorum, & qđ cunq; ligaueris, uniuersam significabat Ecclesiam. Vnde Petrus accepit nomen, non enim à Petro petra, sed Petrus à petra: sicut non Christus à Christiano, sed Christianus à Christo. Ideò propriè ait Dominus: Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam: quia dixerat Petrus, tu es Christus filius Dei uiui. Super ergo hāc petram quam confessus es, ædificabo Ecclesiam meam. Petra autem erat Christus, supra quod fundamentum etiam ipse ædificatus est Petrus. Ecclesia autem quæ fundatur à Christo claues ab eo regni cœlorum accepit in Petro, id est potestatem ligandi & soluendi peccata. Quòd autem per proprietatem in Christo Ecclesia: hoc est per significationem Petru in Petra, quia significatione intelligitur Christus petrę, Petrus Ecclesia hæc ille. Et pro hoc textus Augustini 11. q. 3. qui illud, & Leo 9. dist. ita Dominus, & Anchi. 24. q. 1. quod cunq; 21. di. decretis de pœni. di. uer. si es Christi Petrus. Et August. de agone Christiano cap. 20. & in Homilia de trāsfiguratione, & de uerbis Domini lib. 1. sermone 13. & sermone 13. de Apostolis Petro & Paulo, & lib. 2. quæstionum ueteris & noui testamenti. q. 79. & libro homiliarum, homilia. 46. & in psalmo. 108 sermone 13. Et Amb. de curapastorali. Et Ansel. super illo uerbo Matth. Nam pauperes semper habebitis uobiscum. Et quoniam hoc ita est, quòd Petrus à petra, & petra Ecclesia quæ significat Christum, & propter hoc est corpus eius mysticum: ideò patet, quomodo Christus est ueritas, petra figura, siue significatio Christi, Ecclesia: huius autem petræ figura siue significatio, Petrus. Vnde sicut Christus est ueritas, cuius figura & significatio est petra siue Ecclesia: ita petra est ueritas, cuius significatio & figura est Petrus. Ex quo clarè patet, Ecclesiam supra Petrum esse, sicut supra illam est Christus. Rectè sicut dicimus uetus testamentum esse figuram noui, & nouum testamentum esse ueritatem in ordine ad uetus, & sic supra uetus & nouum esse figuram gloriæ, ubi sola ueritas: sic nouum testamentum est ueritas & figura. Veritas, respectu inferioris: figura, respectu superioris, sic & Ecclesia catholica. Deinde ex hoc patet, quòd sicut Petrus unicè & confusissimè figurat Ecclesiam, qui deuiabilis est: quòd tunc inter petram & Petrum, sunt plures graduationes repræsentationum & significationum, quousq; in petram deueniatur, ā confusissima repræsentatione & figura, usque in ueritatem per media certiora & ueriora. Vnam autem Ecclesiam significare & repræsentare non potest, nisi unus aut una congregatio, quam Græci Synodum dicunt. Ex hoc euenit, quòd in Synodis uniuersalibus considerari debet, an sit ordinata congregatio, quæ ex unione Synodica, repræsentare habeat uniuersalem Ecclesiam, puta ex Papa, Patriarchis, & puinciarum capitibus. unde quando ita iuxta p̄ missa

August. Nominis mutatio.

August.

Ecclesia supra Petrum.

Gradus inter petram & Petrum.

missa supra, contingit uniuersalem Ecclesiam Synodum ordinatè congregari: non dubium quantò illa Synodus minus confusè plus tenendo in ueritate repræsentat, tantò eius iudicium plus à fallibilitate uersus infallibilitatem tendit, & semper maiùs est iudicio unici Romani Pontificis, eum confusissimè figurātis. Antiquum est hoc
Prouerbium. prouerbium, facilius inueniri, quod à pluribus quęritur. Quare Papæ iudicium minus stabile, & magis fallibile pręsumi, quàm ipsius & aliorum, & hoc non habet dubium. Et præmissa uidentur probari, ex 77. epistola sancti Ambro. quæ est Romani Pontificis, & non Ambrosij, ut ex ipsamet epistola habenti respectum ad immediatè
Epistola Ambrosij. præcedentem probatur. Est enim 71. Epistola sancti Ambrosij ad Theophilum, quæ incipit: Non habet quod urget Euagrius, & habet quod metuat Flauianus. Ideoq; refugit examen. Debent fratres dolori iusto ueniam, quia propter ipsos uniuersus orbis concutitur, & illi tamen nostro non compatiuntur dolori. Et infra: Grauis toto orbe stabat discordia, cui bonę pacis naufragio sancta Synodus Capuensis, tandem obtulerat portum tranquillitatis, ut omnibus per totum Orientem daretur communio catholica confitentibus fidem, & duobus istis, tuæ sanctitatis examen impertirēt fratribus & consacerdotibus nostris Aegyptijs consedentibus, quia hoc uerum iudicium arbitrati sumus. Et infra. Sanè referendum arbitramur ad sanctum fratrē nostrum Romanæ sacerdotem Ecclesiæ, quoniam præsumimus te ea iudicaturum, quæ etiam illi displicere non queant: ita enim erit utilè consultum sententiæ, ita pacis & quietis securitas, si id uestro statuatur Concilio Et infra. Quòd Ecclesia Romana haud dubiè comprobauerit, læti fructum huiusmodi examinis comprobamus.

Epistola Papæ Ambrosianis inserta. Post hoc sequitur epistola, in qua est responsio ipsius Papæ, ad scripta illorum iudicum à Concilio deputatorum, secundum quòd consuluit Ambrosius, quòd ipse requiri deberet. Et in principio dicit Papa (cuius tamen nomen in meo codice non reperi) quòd ꝓ ueritate uel modestia de Bonoso Episcopo, suam sententiā scisciarentur. Et infra Aduertimus, quòd nobis iudicandi forma competere non potest. Nam si integra esset Synodus, hodie rectè de ijs quę compræhendit uestrorum scriptorum series iudicaremus. Vestrum est ergo qui hoc recepistis iudicium, sententiam ferre de omnibus. Et infra. Vicem enim Synodi recepistis, quos ad examinandum Synodus elegit. Deniq; quum Bonosus Episcopus post iudicium uestrum, misisset ad fratrem nostrum Ambrosium, qui eius sententiam consuleret, interdictam sibi Ecclesiam irrumpere atq; ingredi: responsum est ei, quòd nihil temerandum foret, sed omnia modestè, patienter, ordinatè, gerenda. Neq; contra sententias uestras tentandum aliqd, ut quod uideretur uobis iustitiæ conuenire, statueretis, quibus hanc Synodus dederat auctoritatem. Ideò primū est, ut ij iudicent, quibus iudicādi facultas est data. Vos ēm totius (ut scripsimus) Synodi uice decernitis, nobis quasi ex Synodi auctoritate, iudicare non conuenit. Et infra in fine: Vnde uestræ normam expectamus sentētiæ. hæc ibi. Ecce Papam fateri, si integra foret Synodus, hoc est si non commisisset iudi-
Synodus supra Papam. cium alijs, ipse de causa iudicare potuisset: sed quia Synodus commisit alijs, dicit se non posse, & ex auctoritate Synodi sibi non conuenire, quod est notandum. Quantùm ex hoc clarè probatur, auctoritatem Synodi supra Papam esse, & etiam commissarios Synodi, uicem totius Synodi gerentes, Papæ in commisso præferri. Fuit credo ille Papa sanctus Damasus qui hanc rescripsit, quoniam ut ex immediatè sequenti epistola 72. habetur, tunc Damasus illis temporibus fuit. Vbi dicit Ambro. Nam & ante biennium misit ad me sanctus Damasus, Romanæ Ecclesiæ sacerdos, iudicio Dei electus. Quare concluditur uniuersale Concilium ritè adunatum, licet graduationes inter se habere possit, quò ad iudicia, est tamen semper maioris auctoritatis, & minoris fallibilitatis, quàm Papæ tantùm. Ex quo sequitur corollariè, uniuersale
Iudicium Cōcilij infallibilius iudicio Papæ. Concilium etiam in alio quàm hæresis casu Papam deponere posse. Sicut hoc etiam de Benedicto 12. & Ioanne 23. legitur. Et hoc probatur ex. c. 1. de renunt. lib 6. Quia
Papa non hæreticus deponi potest. si papalitas ab hoc subiecto materiali, scilicet isto homine, est iudicio ipsius Papę dū se inutilē iudicat, remouibilis, ut ibidem, & hic habetur maioris auctoritatis esse Cōcilij iudicium, quàm Papæ tantùm & minùs fallibilè: tunc clarum est, quòd sicut Pa-

pa

pa tunc potest ex causa legitima cessare ab administratione, ita etiam subiecti, communi Concilio possent ex eisdem causis in præstando obedientiam cessare, quando inutiliter administraret. Dum enim prælatus eligitur, eligitur ut præessendo prosit 1. q. 1. uer. Ecce cum honore 8. q. 1. qui Episcopatum 28. q. 1. iam nunc de renunc. nō cum pridem. uer. porrò 23. q. 4. quisquis. Vnde quando inutilis est, tunc conditio tacita, secundum quam consensus interuenit, & cessante causa propter quam electio facta est præstant illam auctoritatem sic ipsi Concilio, à fortiori, quanquàm seipsum in illo capitæ primo Papa habere dicit. Et non habet aliquis ratione utens in hoc dubium, quin maior sit potestas ipsius Concilij Ecclesiam repręsentantis, in papalitatem: ut secundum utilitatem Ecclesiæ, materiale eius subiectum disponatur, quàm in iudicio unius hominis, in ipsam papalitatem sibi nomine Ecclesiæ & propter ipsam adiunctam. Posset fortè dubium esse, an Concilium exercitium administrationis à uero & uuico Papa ad tempus, uel ad beneplacitum tollere posset, non propter impotētiam Concilij, sed propter rei contradictionem, quum ex superioribus pateat & etiam inferioribus, papatum in liberta administrandi potestate tantùm consistere. Vnde illa sublata, uidetur papatus sublatus: tamen qui in Constantiensi, & isto Basiliensi Concilio, certa decreta sunt contra Papam edita, sub suspensionis pœna negare non possum, Papam suspendi posse. Licet ego prima fronte non uellem negare, illa suspensione non obstante in foro conscientiæ, ubi est propria superna potestas Papæ, quādiu Papa est uerè absolutum esse, & ad illam potestatem hanc suspensionem extendi nō debere, quia illa uidetur diuinitùs papatui annexa, licet præter illam potestatem, omni alia quę à iure uel homine aut foro extrinseco dependet, quò ad exercitium, creat. Verum si Concilium expressè exercitium ligandi & soluendi, ab eo etiam in foro pœnitentiali, per suspensionem tollere uellet: tunc oporteret dicere, aut ipsum depositum pro tunc, aut quid aliud esse papatum, quàm liberam administrationem super omnes ligandi & soluendi, quod prædictis contradiceret, & nouum esset.

Prælatus inutilis deponi potest.

Papatus in quo consistat. Papam suspēdi posse quatenus uerum sit

Ex his & superiùs tactis manifestum est: quia quisq; præsidens figurata generalitate subditos figurat, modo quo Papa confusissimè totam Ecclesiam, propinquiore autem modo suum Patriarchatum, adhuc propinquiore suam Metropolim, adhuc certiori suam diœcesim, adhuc certiori suum clerum, & ultimò quasi in uno corpore suum quotidianum consilium figurat. Vnde euenit, ut Cardinales aut legati prouinciarum, qui assistunt Romano Pontifici, principalia membra & pars corporis Papæ dicantur. Deinde etiam est ex hoc manifestum, quòd quantò particularior est præsidentia, tantò certior est repræsentatio, quæ apud ipsum præsidentem est, & minus cōfusa. Vnde propter hoc, quia ut dicit Hiero. ad Rusticum 7. q. 1. in apibus, omnis ordo Ecclesiasticus rectoribus utitur, in quibus demum ad unum deuenitur. Isti autem rectores per consensum iure diuino & naturali constitui deberent, & ut Auitius Papa dixit, tunc oportet ut qui omnibus præsse debet, ab omnibus eligatur. 65. dist. Archiepiscopus. Et quòd nullus detur inuitis, ut infra dicetur: quoniam secundum sanctum Leonem, nulla ratio sinit, ut inter Episcopos habeatur non electus. Ab hoc enim ut unum corpus in concordantia constituatur, ex subiectis & præsidente, ratio & naturale ius simul & diuinum exigunt, in hac spirituali unione matrimoniali consensum mutuum, quem ex omnium electione & electi consensu depræhendimus. Rectè sicut inter Christum & Ecclesiam spirituale: matrimonium ex consensu constituitur. ut 7. q. 1. sicut & alijs c. ibidem, & similibus multis 62. 2. & 63 di. & 24. q. 1. pudenda & 63. dist. Metropolitano. Vnde licet inuitis tradi possunt sacramenta, non tamen matrimonium: quia ibi consensus est de essentia 27. q. 2. uer. 1. & 32. q. 2. uer. 1. Et notat glo 1. q. 1. constat. Ecclesia autem est uxor siue sponsa presbyteri, 21. q 3. sicut, cum similibus infra. De hoc infra plura dicentur. Vnde si recta ordinatio seruari deberet, tunc textus Concilij Toletani lib. 1. dist. qui in aliquo, & 62. dist. nulla, & dist in nomine Domini, cum similibus seruari deberent, ut plæbani & curati eligerētur, aut saltem de eorum consensu utiliter prouideretur, ut 67. di. reliqui 63. di si in plæbibus, & deinde concurrente eorundem laicorum consensu, clerus Episcopum.

Hieron.

Episcopus nō est qui non electus.

Curati eligendi sunt.

63.dist.plæbs,& c.nosse:& Episcopi cum consensu Metropolitani.66.di. Archiepiscopi & Metropolitani prouinciarum,cum consensu Episcoporum legatos prouinciarum asciscentes Romano Pontifici,qui Cardinales uocarentur,& illi Cardinales Papam de consensu Metropolitanorum,quantùm possibile foret. Si autem ob pericula diuturnæ uacãtiæ,non uideretur utilè consensum expectare,quòd tunc fieret sicut hactenus meliori ordine,hoc modo Romanus Pontifex secum continuum habèret Concilium,ordinatè repręsentatiuum uniuersalis Ecclesię,cum quo absq; dubiò Ecclesia optimè regeretur. Vnde quando sub pœna excommunicationis latę sententię canõ 26.8.uniuersalis Cõcilij statuit, Patriarchale iudicium pro firmo seruari debere,dicit iustum rationabile,& sine suspicione esse, eò quòd apud eum honorabiliores quiq; colligantur:& non dixit canon de Cardinalibus Romanis, quoniam ut colligitur ex canone,præsul iuncto.c.nullam 2. q 5 tunc Episcopi semper præcedebant Cardinales,quoniam maiores eis sunt.ut 2.q.7.quanquàm in glo. Quoniã Cardinales de clericis Romanis,sacerdotes & diaconi fuerunt,ut ibidem & 79.di.si quis pecunia,& c.oportebat,& c.si quis ex Episcopis. Cardinalitas enim quandam eminentiam significat,ut probat tex.24.di.presbyteri, ubi Cardinalis Pontifex pro Metropolitano ponitur. Et hoc etiam probatur,93. di.à subdiacono. Et superiùs dictum est,secundum Leonem nonum,& per archi.22.di.sacrosancta,ubi dicit Papam inter Cardinales numerari. Et quòd Episcopi dicantur etiam Cardinales 21. q.1.relatio 7. q 1.pastoralis 71.di.fraternitatem. Sed textus præallegatus,loquitur de Metropolitanis & legatis prouinciarum,qui ad Patriarchale Concilium, iuxta canonem 17.tenebantur concurrere. Quare in finem uniuersalis boni regiminis,quia plena uniuersalia Concilia difficulter colliguntur,hanc putarem primam radicem reformationũ ut Cardinales ex legatis prouinciarum constituerentur, quorum Concilium cuncta grauia,aut ordinationi uniuersali canonum obuia, cum subscriptione tam Papæ q̃ Cardinalium expedirentur,ut ex subscriptione, certa scientia & strictum examen interueniisse uideretur, ut sic debita canonibus seruaretur reuerentia, & nihilominus utilitati & necessitati in particulari casu succurreretur. Funguntur enim Cardinales uice Metropolitanorũ.23.di.in nomine Domini.Et notat Hosti.in sum.de pœn.&reuer.tui Papa.uer.alij dicũt. Igitur sicut Metropolitani prouinciarum, per electionẽ prouincialium constituuntur:ita & Cardinales qui eorum uices gerunt, iuxta prænarrata constitui debent.Et maximè hoc tempore istud necessarium foret, quoniam non sicut antiquitus Metropolitani & Episcopi, quanquàm fortè iurent adhuc ex forma antiqua ut c.Episcopi & s.93.dist.annuatim ad Papam conueniunt, quorum Concilio,solebant Romani Pontifices in decidendis arduis uti. Et fuit huiusmodi obseruatio adeò stricta,præsertim de Metropolitanis,ut legitur in 17. canone,8.uniuersalis Concilij,quòd ipse neq; præter duas Synodos prouinciales,neq; principũ sęcularium uocatione poterant excusari.Hodie autem etiam si in curia forent Romana tanquàm alieni ad consilium Papæ non uocantur, quod absurdum est, maximè quando uniuersalis Ecclesię casus aliquis,uel alius quoquo modo Ecclesiam uniuersalem respiciens tractatur. Quare necesse foret,tales legatos prouinciarum, Cardinales constitui ex multis utilibus causis, quas quisq; intelligens facilè concipit, qui cursum Romanæ curiæ aliquo pacto cognoscit.

Episcopi olim Cardinalibus maiores

Cardinales ex legatis prouinciarum cõstituendi.

Cap. XIX.

Si iura ac dicta sanctorum patrum,quæ loquuntur, nullum ad præsidentialem curam ordinari debere,nisi electum ab ijs quibus præsidere debet, seruarentur,ut suæ præsidentiæ originem ab ijs se habere cognoscat quibus præest,& sic absq; superbia in amore pascat: tunc uideremus, quomodo ex ordinatis gradualibus electionibus, ad hoc rectè deuenitur, quòd superiùs per sanctum Augu. dictum est,scilicet quòd de petra,id est Ecclesia fidelium,Petrus oritur. Nõ quòd potestas præsidentialis,quæ in præsidẽtibus est,à populo totaliter ortum capiat: sed sicut præhabitum est superiùs,tunc sacerdotium quod est ut anima in Ecclesia militan

Augusti.

tanti. Anima autẽ ſecundũ eius motiuã & ſenſitiuã partẽ cõſiderata, educit̃ de potẽtia materiæ: ſecundũ aũt rationalẽ eius partẽ conſiderata, à Deo eſt. Sic ſacerdotium, capit ab inferiori populo fidelium, illam præſidentialem motiuã uegetatiuam, & ſenſitiuã poteſtatem, quæ poteſtas exit de potẽtia materiæ ſubditorũ, per uoluntariam ſubiectionem: à Deo autem per ſacramenta capit poteſtatem rationalis animæ, quæ de ſurſum uenit, ut ſic poſsit in dulci concordantia, ſuperna poteſtate per medium elicitæ & traditæ poteſtatis, influere in corpus ſubiectorum, quæ ad ſalutarẽ unionem cum Chriſto capite perficiuntur. Vnde Hormiſda Papa Epiſcopis Hiſpaniæ: Ne benedictio quæ per impoſitionem manus à Deo eſſe creditur, pretio comparetur: quis nobile putet eſſe quod uendidit? iuſtam ſacerdotibus ordinandis reuerentiam ſeruet electio, ut in grati munere populorum, diuinũ credatur eſſe iudicium. Ibi enim Deus, ubi ſimplex ſine prauitate conſenſus. hæc ille. Et quanquàm ſummorum ſacerdotum deiectionem ſibi Deus reſeruauit, electionem tamen eorum fideli populo conceſsit 79. di. c. ſi & ille gratia diuina præfertur, qui communi conſenſu eligitur, 8. q. 2. dilectiſsimi, de quo intra latiùs. Et pulchra eſt hęc ſpeculatio, quomodo in populo omnes poteſtates, tam ſpirituales in potentia latent, quàm etiam temporales & corporales: licet ad hoc quòd ipſa præſidentialis poteſtas in actu conſtituatur, neceſſariò deſuper concurrere habeat radius formatiuus, qui hanc conſtituat in eſſe, quoniam omnis poteſtas deſurſum eſt, & loquor de ordinata poteſtate. Sicut rectè terra eſt ex elementorum, de ea tamen potentia mediante influentia cœleſti, uaria uegetabilia & ſenſibilia educuntur. Quare non ineptè Abbas Ioachim ſuper Apocalyp. dicit, populum patris figuram, clericos ſingulares filij & religioſos ſpiritus ſancti geſtare: quoniam ſicut filius à patre, ita clerici à laicis, & ſicut ſpirituſſanctus ab utraq; ita religioſi à laicis & clericis procedunt.

Hormiſda.

Electio ſummorum fideli populo data.

Terra.

Abbas. Ioachim.

Cap. XX.

Dubium.

ALio occurrente dubio, an ita per decreta uniuerſalis Concilij Papa ligari poſſit. Quòd in cõtrarium non poſsit, facile ex ſcriptis poteſt reſponderi: Quoniam ſi uniuerſale Concilium propriè acceptum, eſt ſupra Papam (ut prædictum eſt) ſolutum eſt dubium. Vnde quamuis Papa in c. ſignificaſti de elect. ſupra Concilium, & c. propoſuit de cõceſ. præ. ſupra iura eſſe ſe dicat, hoc eſt uerum de Concilio generali ſuo, ubi ut Patriarcha præſidet, & de iuribus ibi aut alioqui in alijs particularibus Concilijs per eum editis: licet ob principatum ſuper omnes de Eccleſia ἐφεικειαν, fatear ita ſedi Apoſtolicæ alligatam, quòd tolli quò ad particulares caſus non poſsit, quoniam diſpenſare & interpretari habeat, ſæpe ob utilitatẽ & neceſsitatem in ædificationem Eccleſiæ, & ſolũm ad illum finem. Quòd autem canones uniuerſalium Conciliorum tollere nõ poſsint uel mutare, uel aliquid in cõtrarium condere: textus eſt notabilis, 25. q. 1. contra ſtatuta, ubi Zozimus Papa dicit: contra ſtatuta patrum aliquid condere uel mutare, nec huiuſmodi ſedis poteſt auctoritas. Et idem Zozimus, Aurelio & uniuerſis Epiſcopis per Aphricam & per Galliarum conſtitutis, dicit: Cum aduerſus ſtatuta ſanctorum patrum uenitur, non tantum illorum prudentiæ atq; ſententiæ, quæ in æuum uictura ſanxerunt, ſed ipſi quodammodo fidei & catholicæ diſciplinæ irrogatur iniuria. Quid enim tam ſanctum & uenerabile eſt, ſicut penitus non exorbitare ab itinere maiorum, quorum canonum ſtatuta ueluti quædam fundamẽta ſunt, ferendis fidei noſtræ ponderibus? hæc ille. Hęc etiam probantur ex eo, quòd Damaſus Papa ad Paulinũ ſcribens, iubebat ad fidem reuertentes, ſe ſubſcribere debere, non tantum fidei Niceni Concilij ſymbolo, ſed et canonibus: pro quo facit c. 1. 2. & 3. ca. diſt. Et quia textus ſupra allegatus dicit contra ſtatuta patrum, id eſt canones. ut eſt tex. 20. di. de libellis, qui textus in fine cum dicto Zozimi benè concordat: quia dicit ad effectum, ſuumq; profectum ſancta Euangelia utiliter retinere uel credere, non probatur, qui ſanctorum ſtatuta (quos canones dicimus) non obſeruat. Et ſanctus Gregorius Papa, in Regiſtro ad Ioannem Epiſcopum Lariſſenorum, in epiſtola quę incipit: Frater noſter adoramus, in fine dicit: Hęc enim conſona ſanctis patribus definitione ſancimus, ut qui ſacris neſcit obedire canonibus, nec ſacris adminiſtrare, nec communionem capere, ſit dignus altaribus. Et

Cui Concilio Papa præferatur: et cui non.

Papa canones abolere nequit.

Grego.

tales canones qui ita ab omnibus uenerari debent, in uniuersalibus Concilijs constituti oportet 16. dist. habeo librum. Et uocantur generalia, ut de canonibus Calcedonensis Concilij, Gregorius in Registro, ad Secundinum in epistola quæ incipit: Dilectionis tuæ dicit, ubi ait: sancta Calcedonensis Synodus, usq; ad definitionem fidei & prolationem canonum de generalibus causis loquuta est, post prolationem canonum specialia certamina Episcoporũ sopire curauit, hæc ibi. Talia statuta uniuersalem statum Ecclesiæ respicientia, Papam retractare non posse, notat Archi. 19 dist. ita Dominus in fi. facit. c. sunt quidam & alia capitula ibi posita 25. q. 1. Et iterum, Papa est pastor hominum, cui propriè dictum est, Pasce oues, sed regulæ & canones uniuersalium Conciliorum, sunt editi pro correctione morum 21. dist. Nicena igitur. Et illis Papa obedire tenetur, & illis in pascendo uti debet, quoniam diuino consultu saluberrimos canones ediderunt, ut ait Leo 4. Papa 35. q. 1. Ideò. Vnde superaddit Concilium Constãtiense uniuersale, quòd nisi obedierit, puniri possit: quia nullam sedem magis exequi oportet uniuscuiusq; Synodi constitutum, quàm Romam, ut ait Gelasius Papa 25. q 1. confidimus. Et Leo Papa qui in 8. Concilio tuba Euangelicæ ueritatis, legitur ad Martianum Augustũ de canonibus Nicenis loquens dicit quòd nulla possit improbitate conuelli, nulla nouitate uiolari: & addit, in quo opere auxiliante Christo fideliter exequendo, necesse est me perseuerantem exhibere famulatum, quoniam dispensatio mihi credita est, & ad meum tendit reatum, si paternarum regulæ sanctionum, quæ spiritu Dei inspirante sunt conditæ, me (quod absit) connitente uiolentur. Facit textus eiusdem Leonis 25. q. 1. quæ ad perpetuam. Et idem Leo de approbatione fidei Calcedonensis Concilij generalis, ad omnes directa, quæ incipit: Omnem dicit infirmum atq; irritum esse, quicquid contra canones Nicenos fit, quorum se asserit custodem. Causa autem quare non possit in contrarium: & cur eum exequi præ cæteris oporteat: quia ut dicit textus, uiolatores ibidem, quia spiritu Dei conditi sunt ad bonum regimen uniuersalis Ecclesiæ, & hoc specialiter promouere, spectat ad officium Romani Pontificis. Canon itaque uniuersalis Concilij est duplex, & regula regiminis, & ædificationis Ecclesiæ, qua maximè primum architectum uti oportet, si rectè sua potestate uti uoluerit. Rectiores enim & indeuiabiliores regulas nemo inuenire poterit, quàm spiritus sanctus, uniuersalium Conciliorum inspirator. Vnde in gestis actione 6. octaui Concilij, Zacharias Chalcedonensis Episcopus, dum ei obijceretur sententia Romani Pontificis, dixit Papæ: Nicolai & aliorum Patriarcharum canon princeps est, & secundûm illum agentes nil faciunt extra id quod decet: quum uerò extra hunc faciunt, siue Papa Nicolaus, siue alius quisquàm, nõ acquiescimus. Et infra: Si facta sunt hæc à Nicolao cum canone, sequimur, & conuenimus & roboramus, & contraria illis non sapimus: si uerò sunt facta extra ius uel canonem, non nos illa uituperamus seu proijcimus, sed canon. hęc ibi. Vnde quando Metrophanes respondebat, non dixit Papam esse super iura: sed dicit in quibus est causæ diuersitas, æstimationis quoq; ac opinionis diuersitas debet accidere. Et respondet, quomodo secundum regulas definiuit, quibus cõsuetudo obesse non potuit in contrarium allegata aliquorum, qui de laicis ac etiam neophitis, ad Patriarchale & Archiepiscopale culmen promoti fuerunt, dicens: Liquidũ est, quòd qui ea rarò fiunt positas leges non subuertunt. Fuit enim antiquorũ maxima cura in seruandis canonibus, & frequenter in principio canonum cuiuslibet synodi, statutum de obseruandis canonibus Carthaginensibus legitur, quæ uel facta uel dicta superius compræhẽsa sunt, uel ab alijs Concilijs sunt scripta, custodire nos oportet. Corruptor laicus, clericus, communione priuetur. Vniuersi dixerunt: placet, placet. Et adhuc fortiùs in Concilio generali, tempore Martini Papæ renouatoris canonum, ut dicit glo. 18. dist. proprij ante sextum uniuersale celebrati, in 2. cap. legitur, & repetitur octaua actione octaui Concilij uniuersalis. Sed quis secundum sceleratos hæreticos quocunq; modo, aut uerbo, aut tempore, aut loco, terminos transmittat illicitè: quos posuerunt firmiùs sanctæ catholicæ Ecclesiæ patres, & sanctæ & uniuersales quinque Synodi, nouitates temere adinuenire, & fidei alterius expositiones, aut typos, aut le-

Leo.

C. nõ duplex.

aut leges,aut definitiones,aut libellos.Et infra,contra pias orthodoxorum catholicæ Ecclesię,id est paternas & Synodales prædicationes hæc impiè agens, nisi pœnituerit, in sæcula sæculorum sit condemnatus, & dicet omnis populus, fiat,fiat:Martinus Papa se cum alijs subscripsit.Ex quo habes quòd de uniuersalibus Concilijs canon loquebatur,quoniam Romani Pontifices ad illos obligantur. Quare in uniuersalibus Concilijs,canonibus se subscripsisse leguntur, non autem sic de generalibus suis Concilijs.Non enim dicit iste canon de omnibus canonibus,& legibus,& definitionibus patrum:sed dicit quincę uniuersalium Conciliorum, quæ tunc celebrata tantum fuerant. Sic Leo ad Maximum antiochenum Patriarcham scribit,canones Niceni Concilij inuiolabiles.Et quòd Romani Pontifices,qui ad professionem uniuersalium Conciliorum, sicut & alij Patriarchæ tenentur,etiam ad canonum obseruantiam,ratione illius professionis teneantur.probat tex. sancta 16. dist. ubi ponitur forma professionis, scilicet profitetur Papa octo Concilia usq; ad unum apicem se seruaturum,& quæ statuerunt & prædicauerunt,omnibus modis sequi. Hoc etiam probat textus 15.dist. Sicut & quòd sanctus Grego. in illo cap. sicut non solùm de fide,sed etiam cànonibus intellexit,probat tex.ipsius l.di.sicut sanctitas. Idem etiam probatur ex professione Leonis noni,ad Petrum Antiochenum,ubi post septem uniuersalia Concilia dicit:Quicquid supradicta uniuersalia Concilia senserunt & collaudauerunt,sentio & collaudò. Et in Pannormia,sancti Iuonis Carnotensis Episcopi scribitur,professio Romani Pontificis, ex libro Romanorum Pontificum sub hac forma. Profiteor diligentiùs & uiuaciùs, omnia decreta canonica omnium prædecessorum Apostolicorum nostrorum Pontificum, quæ uel Synodaliter statuerunt, & confirmata sunt confirmare,& indiminuta conseruare.Et sicut ab eis statuta sunt, in sui uigoris stabilitate custodire, quæq; uel quousq; abdicauerunt uel condemnauerunt,simili sententia condemnare & abiudicare. Et post hoc sequitur alia professio ex libro Pontificum,qui dicitur:Diurnus. Nihil de traditione,quam à probatissimis prædecessoribus meis traditam & conseruatam reperi, diminuere uel immutare,uel aliquam nouitatem admittere:sed feruenter ut eorum uerè discipulus & sequipeda,totis mentis meæ conatibus,quæ tradita canonicè reperio, obseruare & uenerari,profiteor.Ex quibus patet,quòd sancti antiqui Romani Pontifices,non ita præsumebant de sua potestate:sed fuerunt humiles, etiam se purgando coram Synodo sua,nõ uniuersalis Ecclesiæ:dico Synodum uniuersalis Ecclesiæ,Concilium uniuersale. De istis purgationibns 2. q. 4. mandastis,ubi glossa comparat Papam decano, qui se potest coram suo capitulo purgare, sicut Sixtus coram Synodo & c.auditum. & c.omnibus nobis. Imò Leo Papa submittit se omnibus pœnis in legibus contentis Martiani,si non seruauerit,propter suam confirmationem, ut ipsi scribit ad Leonem Augustum,de sua erga leges consensione. Si contrafecerim eis(inquit)me ultionum conditionibus subdo, quas non solum beatæ memoriæ principis Martiani auctoritas,sed etiam ego mea consensione firmaui. Ex quo habetur,quòd quando Papa se subijcit:tunc non habet dubium, eum sententia illius obligari,ut notat glossa in c.si Papa 40.di.sed hic probatur, Papam ex consensu subscriptionis, legibus subijci. Et quum superiùs de professione apertum sit, Papam in scriptis uniuersalium Conciliorum canones approbare,igitur & subijcitur.Et ulteriùs ut dicit rubrum sexti Capituli Conciliorum Aphricę, qui contra suam professionem uel subscriptionem uenerit,in Concilio deponatur. Et dicit textus ad interrogationem Gemnadij Episcopi,ab uniuersis Episcopis dictum est:Qui contra suam professionem uel subscriptionem uenerit,ipse sese ab hoc cœtu separabit. Ecce si Papa aut profitetur,aut subscripit se statutis:si non seruat,se damnat,ut Leo Papa dicit supra. Et uide professionem Leonis quarti, de legum obseruatione ad Lotharium Augustum, quem & Pontificem nominat more antiquorum 10.dist.de capitulis. Et ex isto fundamento subscriptionis,ac ex superscriptionibus Romani Pontificis superiùs insertis, in suis Patriarchalibus Concilijs,non esset absurdum dicere Papam etiam Synodicè per Romanam Ecclesiam edita tollere aut immutare non posse propter subscriptionem

Iuo Carnotensis.

Leo se legibus canonum submisit.

tamen quòad hoc refert, quia etiam si statuta Patriarchalia propter subscriptionem immutare non deberet, tamen si faceret non esset dicendum, quòd ita parum ualeret reuocatio seu immutatio, sicut si statutum uniuersalis Ecclesiæ catholicæ immutaret. Quoniam non obligatur Papa ad illius obseruantiam ex subscriptione tantum, sed quia ex maiori auctoritate quæ supra ipsum est, prodijt. Fortiùs ergo dicendum est, quòd canonibus uniuersalibus subsint, quibus se Romani Pontifices per suos legatos subscripserunt. Facit bene tex. 2.q.7. nos si qui hoc satis probat cum .uer. Item Hieronymus & uer. Item Symmachus qui. uer. contra uer. huic etiam 17.di. uidetur dicere, quòd Symmachus in Romana Synodo, sua dignitate fuit spoliatus, & hoc fuit uerum de facto, sed restitutus, quia non poterat iuxta. uer. huic etiam 2. dist: Et ista in originalibus gestis, per Ennodium diaconum solenniter & eleganter dictatis de illo Concilio, uideri poterunt. Facit ad prædicta etiam ç. sequens ibidem. Et hanc subiectionem, scilicet quòd Romanus Pontifex subsit Concilio uniuersalis Ecclesiæ, ex alio deprehendimus: quia legati Apostolicę sedis, qui leguntˆ in uniuersalibus Concilijs fuisse, dum ad Concilium loquerentur adinstar sancti Petri, qui surrexit in Cõcilio Hierosolymorum dum loqueretur, in signum subiectionis & reuerentiæ, surrexisse leguntur. Sic legitur in 6. uniuersali Concilio Constãtinopoli celebrato, in prima actione. Et exurgentes qui locũ tenebãt Apostolicæ sedis Romæ. Similiter & in alijs Concilijs ita legitur. Similiter inuenitur, epistolas & scripturas Romanorũ Põtificum ad Concilium missas, uniuersale Concilium examinasse. In tertia actione octaui Concilij, lecta epistola Adriani Papæ à Concilio, uicarij senioris Romæ interrogauerunt, an canonicè & Synodicè facta fuisset epistola. Sãcta Synodus dixit: Canonica & ordinata, & plena iustitia est epistola quæ lecta est, sanctissimi Papæ Adriani. Et Metrophanes Deo amantissimus Episcopus Smyrnę surgens, dixit: Cognouimus sanctissimi Papæ Romani sollertem loquutionem & pudorem, quem in diuinis, & circa diuinorum canonum custodiam & obseruantiam habet. Et Nicolaus Papa ad Imperatorem Michaelem dicit, hanc sanctam Apostolicam Ecclesiam caput omnium Ecclesiarum, quæ semper sanctorum patrum synceriſſimas auctoritates in omnibus actibus sequitur. Et habetur in eodem Concilio octauo actione quarta, & consequenter in epistola Nicolai Papæ ad Phocium, quæ sic incipit: Postquàm quæ ibidem habetur. In qua postquàm Nicolaus Papa primatum Apostolicæ sedis deducit, & quòd ex illo primatu, Romano Põtifici immineat pro omnibus qui Christi cẽsentur nomine cura, cuius rationem in ętemo examine reddere habet, subiungit: quomodo uniuersitas credentium, ã Romana Ecclesia doctrinam requirit, & integritatem fidei deposcit, & criminum solutionem, qui Dei gratia digni sunt, quoniam caput Ecclesiarum est, à qua rectitudinem atq; ordinem, in cunctis utilitatibus atq; Ecclesiasticis institutionibus, omnes Ecclesię exquirunt: quia ipsa Romana Ecclesia canonicas & Synodicas sanctorum patrum sanctiones, inuiolabiliter atq; irrefragabiliter retinet, & hinc est quòd eius iudicium firmum est. Ecce ex hoc habes causam firmitatis Apostolici Romani iudicij, ex inuiolabilium canonũ irrefragabili obseruatione esse: sic idem in Concilio suo, ex tota Romana Ecclesia congregato, ca. 6. dicit. Quoniam oportet nos maiorum nostrorum, imò toto mentis intuitu conseruare, & in omnibus sanctorum patrum semper dogmata uenerari, & habetur actione 7. Et in isto fundantur textus eiusdem Nicolai 9.q.3. patet 17 q.4. nemini qui dicunt sententiam Papæ à nemine retractari posse: sed si iniusta esset, retractaretur, & in dubio examinatur per uniuersale Concilium. Vnde in quarta actione octaui uniuersalis Concilij, quando uicarij Apostolicę sedis resistebãt, ne semel iudicata per Nicolaum Papam in Synodo refricarentur, obtinuerũt principes & senatores, qui dixerunt: se nolle gestis ut testes subscribere, nisi admitterentur iudicati in Synodo ad replicandum contra huiusmodi iudicata. Et surrexit Metrophanes Metropolita Smyrnæ, & dixit: Probantes uerba magnificentissimorum principum, inuenimus ea iusta & congruẽtia: hinc fauemus omnes Episcopi, & sancta hæc Synodus. Ecce quòd ex decreto Synodi uniuersalis fuit iudicium Nicolai Papæ, & sui Concilij de Phocio, iterum in uniuersali

Vniuersali cõcilio Papa subest.

niuersali Concilio, rescisscentibus etiam uicarijs senioris Romæ, examinatum & depuratum. Ex quo apparet maioritas Concilij uniuersalis super Papam & Patriarchalem Synodum. Sic Leo Papa ad omnes Episcopos per uniuersas prouincias cõstitutos, de omnium prædecessorum suorum epistolis dicit: omnia decretalia constituta, tam à beatæ memoriæ Innocentio, quàm aliorum omnium prædecessorum, qui de Ecclesiasticis ordinibus, & canonum promulgata sunt disciplinis, ita uestram dilectionem custodire debere mandamus, ut si quis in illa commiserit, ueniam sibi deinceps nouerit denegari 99. dist. si Romanorum. Similiter loquitur Damasus Papa, ut habetur 25. q. 1. omnium, Et Hicmarus contra Landunensem hanc epistolam pertractans, dicit: Aduertendum quoniã Promulgare est uulgò promere, & non dicunt illi Pontifices de simplici legum uel canonum promulgatione: sed de decretalibus, de canonum disciplinis promulgatis. Vnde quando obuiant canonibus, potius canonibus est obediendum 19. d. uer. hoc autem & c. secundum. uer. quia ergo: ubi probantur maioris esse auctoritatis ueterum canones, quàm Romanorum Pontificum decretales obuiantes eis, & confirmatur sic. Manifestum est decretum Synodi, cui interest per legatos auctoritas Romani Pontificis, maioris aut saltem æqualis esse auctoritatis cum decretalibus Papæ: sed sic est, quòd talia Concilia possunt prouincialia dici 3. d. uer. porrò, & alio uocabulo localia 1. q. 2. conuenientibus. Prouincialia autem per uniuersalia corrigi posse dubium non est, ut superiùs est ostensum, & textus est 2. q. 7. puto. uer. item quum Petrus. Vbi dicit sanctus Augustinus, præferendum esse statutum uniuersalis Concilij, auctoritati unius Episcopi uel prouincialis Concilij. Et facit optimè ille textus ad propositum, ut patet ex eius assumpto, si Paulus corripuit Petrum, igitur à fortiori uniuersalis Concilij auctoritas. Item Innocentius scribit de canonibus Nicenis & Sardicensibus. Et Bonifacius ad Rusticum Narbonensem, qui dicit sanctos patres in Nicea spiritu sancto suggerente, & aliter credendum non esse, sibimet canones statuerunt: & addit, ut aduertat charitas tua, adeò nos præcepta canonum seruare, ut similiter constitutio nostra definiat. Hoc etiam in epistola Cœlestini ad uniuersos Episcopos per Calabriam constitutos. Et Leo Papa ad Anatholium Constantinopolitanum dicit: Nicenos canones usq; finem mundi mãsuros per sanctos patres conditos, qui apud nos in suis constitutionibus uiuunt, & si quid per aliquem aliter statuendo prę sumitur, sine cunctatione cassatur. Et ad eundem: Illa (inquit) Nicenorum canonum per spiritum sanctum ordinata conditio, nulla est usquàm ex parte solubilis, quum tantò diuinitùs priuilegio sit sancta Synodus consecrata, ut siue per pauciores, siue per plures Ecclesiastica iudicia celebrentur, omni penitùs auctoritate sit uacuum, quicquid ab illorum fuerit constitutione diuersum. Ideò ad Maximum Antiochenum: quicquid propter speciales causas Synodalium, ad examen Episcopale affertur, potest aliquam diiudicandi habere rationem: sed nihil de eo est à sanctis patribus apud Niceam definitum. Nam quod ab illorum constitutionibus & regulis discordat, Apostolicę sedis nunquàm poterit habere consensum. Et idem ad Anastasium. A' regulis præstatutis, nulla aut negligentia aut prę sumptione est decedendum. Et Gelasius in generali decreto ad omnes Episcopos: cum nobis contra salutarium reuerentiam regularum cupiamus nil licere de conse. d. 1. Basilicas. ubi tex. cõiuncta glo. tenet, quòd quum Romana Ecclesia sit suprema & pio deuotoq; proposito studeat seruare canones, & etiam propter utilitatem alicuius fortasis non relaxet: ideò totum corpus Ecclesiæ canones seruare debet. Item Ormisda ad sanctum Remigium Remẽsem Archiepiscopum: Paternas regulas, decreta sanctissimis definita Concilijs, ab omnibus seruanda mandamus: ijs quantùm dignum est reuerentia custoditis, nullum relinquet culpæ locum sanctæ obseruationi obstaculum, ibi fas nefasq; præscriptum est, ibi prohibitũ ad quod nullus audeat aspirare. Ex quibus satis lucidè patet, opinionem antiquorum non fuisse Papam per uniuersalia Concilia ligari non posse: sed potius quòd ipse inter omnes tanquàm caput, regulis traditis per uniuersale Concilium, usus semper fuit, ac etiam uti oportere confessi sint. Et dicit Fabianus Papa 11. q. 3. qui omnipotentem Deum metuit, nec cõ

Promulgare.

Canones præferuntur decretalibus.

Remigius. Remensis.

tra Euangelium Christi, nec contra Apostolos, nec contra prophetas, nec sanctorum patrum instituta agere aliquid, ullo modo consentit. Ecce quòd Romani Pontifices Deum timentes, agere non consentiunt contra sanctorum patrum instituta. Et adhuc alio argumento idem probatur. Manifestum est Leonem Papam in certis capitulis, constitutiones Chalcedonensis Concilij (præsertim quòd Constantinopolitana præcedere deberet Alexandrinam) non recepisse, sed semper reclamasse, & post eum quosdam alios, & tamen, decretum Concilij semper obtinuit: ut patet de priuile. antiqua & 22. dist. renouantes & in sessionibus & subscriptionibus Conciliorum post Chalcedonense. Si autem Papa in sua potestate haberet, posse decreta uniuersalium Conciliorum tollere, obtinuisset Leo & aliquot eius successores, quod uerum non est iuxta præmissa. Hoc etiam est aduertendum, quòd licèt tribus capitulis, Leo Papa de capitulis Chalcedonensis Concilij, se opposuisset (ut Hicmarus latè prosequitur in libro præallegato) tamen non restitit tantùm ex sua auctoritate, sed ex auctoritate, Concilij Niceni, cuius canones inuiolabiles esse uoluit, & eorum custodiam dixit ad se pertinere, quibus illa capitula contrariari dixit. Sic similiter Aphricanum Concilium restitit Cœlestino in eo, quòd contra canonem Niceni Concilij uenire uoluit. Et Cœlestinus non dixit se hoc posse, sed allegabat idem Concilium pro se, & corruptè: quia non bene habuit translatum, ut patet in epistola Concilij Aphricani ad Papam Cœlestinum, urbis Romæ Episcopum, quæ incipit: Domino dilectissimo. Reuertendo tamen ad Leonem, tunc etiam quia una est auctoritas omnium uniuersalium Conciliorum 16. d. sancta, non etiam pro ea parte obtinuit, quòad ordinem sedium Patriarchalium, ut ex superioribus est manifestum. Deinde ut propiùs exemplum huius adducamus, Concilium Basilense uniuersale decreuit in secunda sessione, Romanum Pontificẽ contra c. frequens Concilij Constantiensis, non posse etiam quòad loci mutationem: licet etiam in eodem c. frequens. nullum irritãs decretum contra Romanum Pontificem sit positum. Vnde benè est hoc aduertẽdum, quoniam sine dubio ex inspiratione spiritussancti ita actum est, & hoc ex stabilitate Concilij deprehendi potest. Arguit enim sanctus Augusti. in libro de trinitate contra Fœlicem, ex instabilitate actitatorum contra Arimimense Concilium. Videmus nunc mirabili modo actum, quòd Concilium Basilense est fortiter Dei gratia firmatum, licet in principio multis dubiosis fluctuationibus quassaret: & hoc solùm à Deo est, qui est ueritas permanens. Ergo omia acta à principio per inspirationem spiritussancti, credamus firmiter. Mirum satis cur in prima sessione posito fundamẽto in c. frequens Concilij Constantiensis, ad tria se conuertit, scilicet extirpationem hæresum, reformationem morum uniuersæ Ecclesiæ, & pacem Christicolarum. Inspirabat hæc indubiè spiritussanctus, ne cum Papa fortè resistere uellet, quamuis dubitatio utilitatis Concilij oriri posset, in his tribus iam definitio præcessit in Constãtiensi Concilio amplius indisputabilis & immutabilis. Ad hoc itaq; firmum, ante etiam aduentum aduersitatis, se contulerat non absq; diuino instinctu Concilium. Subsequuta est præsens translatio, aut ueriùs dissolutio Concilij per Papam. Postquàm sequitur secunda sessio Concilij, quæ in mirabili syllogismo concludit sic argumenta: Papa omnibus reformatorijs decretis obedire tenetur. Maior est decretum Concilij Constantiensis, & minor (probatur per textum decreti frequens) tunc ultra obedire tenetur. Ergo subest, igitur tollere aut mutare non potest. Si hunc syllogismum spiritussanctus indubiè dictauit in hoc sacro Concilio, quid opus est amplius disputare aut dubitare, an ita Papa per decreta reformatoria ligari possit, quòd in contrarium uenire non possit: Iterum si Constantiense Concilium dicit, Papam non obediẽtem puniri posse, tunc uigor ut sit Concilium, non dependet totaliter à Papa: quia dũ nollet, esset: quomodo unquàm puniretur, qui per solum Concilium puniri potest? Item decretum Constantiense & Senense Conciliorum, dicit patres Basileę cõgregatos hoc tempore uerè facere Concilium. Papa dicit (quia ipse non uult) non esse. Quis est adeò insanus, qui diceret falsam esse Conciliorum sententiam, in qua necessariò includebatur auctoritas Romani Pontificis, & ueram esse uoluntatem Papæ Eugenij

Papa constitutionibus generalis Concilij contradicens non auditur.

Augusti. Basilienſis cõcilij firmitas.

Syllogismus.

Papa non potest impedire Concilium.

nij: Si ſpiritus ſanctus ſe Baſileæ hoc tempore in uniuerſali Concilio uellet inſpirare, dum ederentur decreta prętactorum Conciliorum: quomodo poteſt Papa Eugenius dicere, hoc uerum eſſe ſi ipſe uelit, & non aliter: ac ſi inſpiratio ipſius ſancti ſpiritus, foret in poteſtate Romani Pontificis, quòd tunc quando ipſe uelit inſpiret. Si enim ad memoriam reducis, quomodo ſancti patres in ſuis conſtitutionibus uiuunt, & quomodo ſicut una eſt Eccleſia alijs morientibus, & alijs in locum ſuccedentibus, quòd ſic etiã uniuerſalia Concilia ſibi ſuccedunt: tunc præfata facilè intelligis. Non tamẽ negari debet, quin Romanus Pontifex ἐπιεικείᾳ uti poſsit. Legitur enim in prima actione octaui Concilij, Adrianum ſcripſiſſe ſic: Vt cum Gelaſio Papa dicamus, neceſſaria rerum diſpoſitione conſtringimur, & Apoſtolicæ ſedis moderamine conuenimur, ſic canonũ paternorum decreta liberare, & retro præſulum deceſſorumq; noſtrorum præcepta metiri, ut quæ præſentium neceſſitas temporum reſtaurandis Eccleſijs relaxanda depoſcit, adhibita conſideratione diligenti, quantum poteſt fieri temperemus, quod & nos æqua poſſumus pro lucrandis fratribus ratione proſequi, & temporum neceſſitati conſulendo penitus imitari. hęc ibi. Et habetur 1.q.7. neceſſaria, & ibi in.uer niſi rigor. Ecce hoc fatendum eſt eo modo quo ſcribitur, ut in neceſſitate & utilitate pro reſtaurandis Eccleſijs, adhibita conſideratione diligenti, quantum fieri poteſt temperetur. Et pro hoc eſt notandum.uer. ſed ſciendum, cum glo.61.d. & q.1.quod propter neceſsitatem in glo. quia Eccleſiaſticæ prohibitiones, habeant certas cauſas, tunc illis ceſſantibus, licet ius ob ſuam generalitatem non ceſſet, habet tamen relaxatio locum. Venire enim contra generalem prohibitionem in particulari caſu, ubi neceſſitas uel utilitas hoc ſuadet, quoniam iuris cauſa ceſſat: talis relaxatio non propriè eſt iuris relaxatio, ſed declaratio caſum illum in ratione legis non compræhendi. 28.d. de Syracuſanæ. Verũ quia cauſę illius declarationis, uel interpretationis, diſpenſationis, aut relaxationis, debẽt uerè cõcludere ad hoc, quòd declaratio, relaxatio, uel temperatio locum habeat: ideò ſacrum Baſilienſe Concilium, quia cauſas in bulla diſſolutionis aut translationis Eugenij Papæ poſitas non inuenit ueraciter concludentes, declarauit huiuſmodi diſpoſitionem contra c. frequẽs Concilij Conſtantienſis nullam, ex inefficacia cauſarum in bulla allegatarum, & per conſequens eum non potuiſſe. Non dico tamen etiamſi cauſæ ueræ fuiſſent, ipſum ſolùm tanquàm ſua auctoritate abſq; Concilij conſenſu potuiſſe: ſed ſi ueræ fuiſſent potuiſſet, quia Concilium conſenſiſſet. Et hoc probatur actione quarta octaui Concilij uniuerſalis, in epiſtola Nicolai Papę ad Phocium, ad obiectionem Phocij de Nectario in ſecunda Synodo, de laico in Epiſcopum Conſtantinopolitanum promoto, reſpondendo dicit, neceſſitatem in cauſa diſpenſationis fuiſſe: & ſubiungit, quòd ſecunda Synodus non confirmauit neque ſanxit, quòd hoc iterum fieret: quia quod contra patrum atque canonicas ſanctiones pro neceſſitatis euentu fieri comprobatur, non in auctoritate tenendum eſt. Et infra: Ecce propter neceſſitatem & inopiam clericorum, Nectarius propter Eccleſiaſtica dogmata, & hœreticorum expugnationem, qui uenerandas deponere imagines preſumpſerunt. Taraſius, & per miraculorum ſigna Ambroſius ad regendas Eccleſias promoti ſunt. hæc ille. Ex quo habetur, neceſſitatem utilitatem aut miracula, cauſas eſſe concludentes temperamentum iuris ſiue generalis canonis 5. diſtin. priſcis gloſſa: tamen antiqua, 1.q.1. quod propter neceſſitatem dicit propter neceſſitatem, ut ibi propter utilitatem, ut 1.q.1. Dalibertus propter miſericordiam 1.q.5. cap. ultimò, propter conſuetudinem multorum 4. diſt. denique propter multitudinem 23. q.4. non poteſt contra ius commune uenitur, quod etiam contra Concilium Nicenum, quod prohibuit mutationes ſedium, & translationes ex neceſſitate & utilitate ſępe diſpenſatum ſit 7.q.1. mutationes & cap. ſe. probatur: quò autem ad neceſsitatem, non habet dubium, quia neceſſitas non eſt ſubiecta humanæ conſtitutioni, imò excuſat quòd cõtra eam ſit de cõſe.d.1. ſicut & d.4. ſanctum. De utilitate autem moderatè adhuc agendũ eſt, ut non propter cuiuſcunq; utilitatẽ relaxentˆ canones, ut dicit Gelaſius Papa de cõſe.d.1. baſilicas. Vnde Nicolaus Papa 35.q.9. ſententiã dicit, quòd diſpẽſatoriè Romana Eccle-

Epieicia.

Temperandi canonis cauſæ.

Diſpenſandi cauſæ.

ſia, pro conſideratione ętatũ, temporum, & grauium neceſsitatum, ad inſtar Pauli aliquid agere poteſt. Quod tamen obſeruandũ eſt, quando illa ſcilicet Romana Eccleſia diſertiſsima conſideratione hoc fieri delegerit, nõ quando ipſa quæ benè ſunt definita, retractare uoluerit, qui textus notandus eſt, quoniã ut dicit glo. ibidem poſſe eſſe in bono 22.q. 2. faciat. Et in iſta diſpenſatione eſt notandus. uer. ſed ſciendum 91.di. & glo. in. uer. his omnibus ibidem. Vnde nullo modo negari poteſt, quin propter neceſsitatem aut euidentem utilitatẽ, Papa diſpenſare poſsit contra quodcũq; ſtatutũ, imò archi. dicit in c. ſanctorum 70. d. Epiſcopum hoc poſſe, de quo latè per eum ibidem, qui inter alia dicit: quòd ſi non canon aliquis hoc prohiberet, irrationabilis fieret. Et ponit exẽpla, ubi Epiſcopi contra Concilia tam prouincialia quàm uniuerſalia, ex illis cauſis diſpẽſarunt. Papa aũt ultra hoc, propter prę̃rogatiuã perſonę diſpenſare poteſt, de quo per eũ ibid. Et ex iſtis patet, quòd poteſtas ſuperintendẽtię quæ eſt ad utilitatem Eccleſiæ in Papa: nõ eſt propriè ſupra canones, ſed ipſa declarat canones in occurrenti caſu, propter rationabiles cauſas locum non habere. Et ſic

Diſpenſatio. diſpenſatio, nõ eſt propriè iuris in uera ſua radicẽ relaxatio, ſed delcaratio, & eſt apparens relaxatio tantũ. Quare ſi cauſæ ueræ non ſubſunt, quę cõcludant huncoccurrentem caſum ſub ratione canonis non includi, non eſt uera diſpenſatio, ſed potius

Diſpẽſandus diſſipatio: imò adhuc ille cũ quo diſpẽſatũ eſt (quia canoni ſubeſt, à cuius obſeruatione non potuit niſi ſubſequẽtibus ueris & rationalibus cauſis abſolui ſecundũ præmiſſa, quanq; etiã Papa eũ intẽdebat eximere per diſpenſationẽ) pœnis & præcepto eius ita ſubeſt, quòd corã Deo ipſe ſicut alij ligatur per eũ: licet Eccleſia militans hoc nõ iudicet, quia pro Papa præſumit, quòd ſcilicet ipſe ritè & iuſtè ex ueris & rationalibus cauſis ipſam fecerit. Et ita dicit glo. in uerbo, adimplere cap. non eſt deuoto & doc. omnes & pro hoc & ſuperiùs poſitis de auctoritate uniuerſalis Concilij, textus

Pelagij decretalis. Pelagij Papę ſingularis, ex cuius regiſtro notandus eſt, cuius tenor ſubſcribitur. Pelagius Papa Valeriano patricio. Si quid de cauſa dãnationis triũ capitulorũ, Epiſcopi illarũ partiũ dubitant, quomodo cõſuetudo uetus habuit, aut eligãt de ſuis doctis uiros, aut unuſquiſq; pro ſe ueniat, & rationẽ à nobis cũ Dei gratia cõpetenter accipiẽs, ad matris cõmunionis ſanctæ catholicæ Eccleſię uiſcera reuertaſ. Nã quod celſitudo ueſtra dicit, ubi conuenire debeamus & quaſi Synodum facere: iſtud canones nulli permittunt poſt uniuerſalẽ Synodũ, & poſt iudiciũ, quod tanq; uno ore propẽ 4. milia Epiſcoporũ, tã in Metropolitanis ſuis q; ſingulares, Conſtantinopoli ꝓtulerũt, iterũ contentionẽ ad mediũ reuocare, ſed nec licuit aliquãdo, nec licebit particularẽ Synodũ congregari. Sed quoties aliqua de uniuerſali Synodo aliquibus dubitatio naſcitur, ad recipiendã de eo quod non intelligũt rationẽ, aut ſpõte ij qui ſalutẽ animæ ſuæ deſiderãt, ad Apoſtolicã ſedẽ pro percipienda ratione conueniunt. Aut ſi fortè (ſicut de talibus dictũ eſt, peccator cũ uenerit in profundũ malorũ contẽnit) ita obſtinati & contumaces extiterint, ut doceri non uelint: eos ac eiſdẽ Apoſtolicis ſedibus attrahi ad ſalutẽ quoquo modo neceſſe eſt, aut ne aliorũ ꝓditio eſſe poſsint, ſecundũ canones per ſęculares opprimi poteſtates: Data 12. kalen. Maiorũ. Anno 17. 12. c. baſilij 5. c. Ecce decretalẽ Pelagij notãdã in eo, quòd definitionẽ uniuerſalis Cõcilij ultimã dicit, & quòd Papa nõ debet in definitis per uniuerſale Conciliũ, dubia petẽtibus exoluere, & informare dubitãtes. Et hæc decretalis multum facit ad ſupetiora, ubi de auctoritate Conciliorum dictum eſt, & ad proximè dicta: ſcilicet quòd Papę diſpenſatio contra canones uniuerſales, non eſt niſi quędam doctrinalis declaratio. Vt aũt bona conſideratione & diligẽti, amplius cauſarũ examinatio fiat, deputandi ſunt Cardinales legati prouinciarum modo prætacto, per hoc ſacrum Concilij̃, quorũ Concilio & ſubſcriptione examinent cauſæ, an ita fieri expediat. Solebãt etiam aliquando Rom. Pon. in ſua profeſsione apertè profiteri, Cardinaliũ conſilio & aſſenſu ſuũ ſe peracturos officiũ, ut hæc habentur, in profeſsione Bonifacij octaui Vnde pro horũ omniũ concluſione, ſcilicet quòd Rom. Pon. regulariter (ſalua ἐπιεικείᾳ) modo iã dicto obedire teneaſ canonibus uniuerſaliũ Conciliorũ: noteſ canon primus octaui uniuerſalis Concilij, q declarat, uniuerſali Eccleſiæ canones tradi per

uni-

uniuersalia Concilia, deinde quòd uniuersale Concilium profitetur eorundam obseruationem: cui canoni, ac alijs omnibus eiusdem Concilij, manifestum est tam legatos sedis Apostolicæ, quàm alios cunctos se subscripsisse, ut in fine eiusdem Concilij clarè habetur. ubi dicitur: Nos hæc Apostolica, & Synodica documenta, sine ulla euacuatione custodimus. Et post aliqui sanctissimi uicarij senioris Romę, dixerũt: Quoniam prouidentia Dei, in prosperum finem omnia Ecclesiæ deuenerunt negocia, oportet nos & in scriptis manu propria hæc roborare secundum Synodicã consequentiam. Non est autem dubium, de uniuersali Ecclesia Papam fidelem esse, & eum sua professione & subscriptione obligari. Est autem textus talis. Et primò dicit rubrum de custodiendis & conseruandis omnino antea expositis, & Ecclesię traditis canonibus. Textus autem sic: Per æquam & regiæ iustitiæ diuinæ uiam inoffensè incedere uolentes, ueluti quasdam lampades semper lucentes & illuminantes gressus nostros, quæ secundùm Deum sunt sanctorum patrum definitiones, & sensus rè tinere debemus. Quapropter & has ut secunda colloquia, secundum magnum & sapientissimum Dionysium, æstimantes & arbitrantes etiam de eis, cum diuino Dauid enixè canimus: Mandatum Domini lucidum illuminans oculos, & lucerna pedibus meis lex tua, & lumen semitis meis Et tum Prouerbiorum authore dicimus: Mandatum lucerna est, & lex lux. Et cum magnifico Esaia clamamus ad omnium Deũ: Quia lux præcepta tua super terram. Luci enim ueraciter assimilatæ sunt diuinorum canonum hortationes & dissuasiones, secundum quod discernitur meliùs à peiori, & expediens atq; proficuum ab eo quod non expedire, sed obesse dinoscitur. Igitur regulas, quæ sanctæ catholicæ atq; Apostolicæ Ecclesiæ, tam à sanctis famatissimis Apostolis, quàm ab orthodoxorum uniuersalibus Concilijs seruare atq; custodire profitemur: his & propriam uitam & morem regentes, & omnem sacerdotij catalogum atq; omnes qui Christiano censentur uocabulo, pœnis & damnationibus: & e diuersò receptionibus & iustificationibus, quæ per illas prolatæ sunt atq; definitæ, subijci canonicè decernentes. Tenere quippè traditiones quas accepimus, siue per sermonem, siue per epistolam sanctorum qui antea fulserunt, Paulus admonet apertè magnus Apostolus. hæc ibi. Ecce nunc clarissimam decisionem, Papam regulariter regulis uniuersalium Conciliorum ligari. Igitur & inhibitio per uniuersale Concilium cum irritatione & sub pœna grauissima ipsi fieri potest, ut illis utatur, nisi in casu ἐυπικείας præexpresso. Hodie autem quia uniuersalis Ecclesia (heu) ad solùm Patriarchatum Romanum redacta est, & quòd quondam Patriarchale generale tantùm, & subiectum Romano Pontifici fuit, hodie est uniuersale, uniuersam Ecclesiam repræsentans: hinc quum hoc nouum sit, dubitatio exorta est. Quare hoc sacrum Concilium, absq; passione cum summa mansuetudine se habere debet, in ordine ad Romanum Pontificem, non se ex priuilegio uniuersalis Concilij intantum erigat (de quo potius dolendum esset) quòd obliuiscatur subiectionis Patriarchalis in qua semper fuit, secundùm quàm in Papam fidelem nihil posset: sed seruato debito honore cuncta pacificè in augmentum fidei, & diuini cultus, & uniuersale bonum catholicę Ecclesię, unanimi concordantia ordinentur, ut uideantur opera nostra bona, & glorificetur Deus pater qui est in cœlis.

Dyonysius.

Capitulum. XXI.

AD superiora unum adijciendum esse censeò, scilicet: quòd per istud sacrum Concilium lex fieri, aut ueriùs ius antiquum posset innouari, Papam in arduis negocijs maximè contra canones huius & aliorum Conciliorum causis urgentibus, absq; Dominorum Cardinalium, qui clerici censentur uniuersalis Ecclesiæ, modo supradicto deputari nõ posse quicquàm: alioqui si fecerit, quòd tunc illud irritum sit. Et iam præcessit archidiaconi sententia, & Ioannis Mo. & aliorũ super hoc: & est ultima resolutio, quòd in tangentibus uniuersalẽ Ecclesiam uerũ est, Papã sine Cardinalibus nihil posse. Ego autẽ credo, quòd contra canones uenire & dispẽsare, etiã in quocũq; particulari casu rationabiliter dici posset, hoc cõcernere uniuer-

Papam sine Cardinalibus in re summa nihil posse.

uniuersalem Ecclesiam propter canonem uniuersalis Ecclesię, qui lędi per huiusmodi dispensationem uidetur. Vnde quia argumẽtum à simili in iure forte est 3.q.5.quia suspecti 20.dist.in quibus 10.dist.si in adiutorium. Hinc adduco tale argumentum à simili. Episcopus habet de iure totam dispositionem diœcesis cum Ecclesijs, & dotibus, & decimis 10.q.1.decretum. Et tamen omnium illorum qui ita in sua potestate consistunt alienationem, siue donationem, siue permutationem, absque consensu & subscriptione suorum clericorum non habet 12.q.2.sine exceptione. Et dicit 22. c. Aphricani Concilij, irrita erit Episcoporum donatio, uel uenditio, uel commutatio rei Ecclesiasticæ, absq; conniuentia & subscriptione clericorum. Igitur à simili, etiam si dispositioni Papali tota Ecclesia subiaceret, tanquàm monarchæ unico: tamen res Ecclesiæ inter quas sacros canones esse credo, iuxta superiora mutare uel alienare non potest, sine sui clerici consensu & subscriptione. Nomine enim cleri Romana Ecclesię, in quantum monarchiam significat Romana Ecclesia, Cardinales ueniunt, ut superiùs quodam loco dicitur. Præterea manifestum est, non nisi ex utilitate uel necessitate alienationem rerum Ecclesiasticarum fieri posse: ita præcisè & canonum mutationem siue dispensationem contra eos, & est argumentum satis à simili. Et pro hoc facit c. non liceat 12.q.2.qui textus in alienatione uidetur Papam alijs assimilare Episcopis. Pręterea eadem Aphricana Synodus, cui se sanctus subscripsit Augustinus 15.q.7. Episcopus dicit: Episcopus nullus causam audiat absq; præsentia suorum clericorum, alioqui irrita erit sententia Episcopi. Et manifestum est, Episcopum dispositionem uniuersaliter habere totius diœcesis, licet graues sententias ferre, absq; clericorum suorum præsentia, & audire non possit. Patet igitur, sic & Papa facere tenetur, à simili in factis uniuersalis Ecclesiæ. Pręterea mutationes aut alię nationes, per præsidentem in Ecclesiasticis præsidibus fieri non possunt, absq; consilio Concilij, siue totius presbyterij. ut 12.q.2.placuit, ubi dicit inconsulto Concilio, uel cũcto presbyterio. Et c. Episcopus, ubi dicit: nisi coram Concilio Ecclesię quod est uniuersale Concilium, non potest. Inter quas res principaliter sacros canones essemanifestum est. Vnde licet Cardinales possint in particularibus casibus contra canones propter necessitatem aut utilitatem consulere, & subscriptione sua firmare dispensationem: hoc tamen absque canonum præiudicio tantùm credo possunt. Tollere autem canones uniuersalium Conciliorum, absque consensu uniuersalis Concilij credo Papam cum Cardinalibus non posse. Et eo casu quo Cardinales consensum præbere habent, habet quilibet coniudicare casum: sed non quilibet ius iudicandi, quia ius non est nisi apud colligium, & non apud quemlibet de collegio, secundum non doc. post Inno. in c. irrefragabili. uer. conquestus de offi. ordi. Et probatur 12.q.2.qui manumittit. ff. quòd cuius. uer. sicut. parag. 1. Legitur enim in gestis Hildebrandi, qui Gregorius Papa septimus uocabatur, sic: Est autem priuilegium Romanæ sedis, semper assistere per Cardinales, presbyteros, & diaconos, ipsi summo Pontifici, uel uicario ipsius sedis. i. ei quem ipsa sedes sacrosancta os eius facit, per quem & cum quo prædicat, per quem sacramenta administrat, per quem & cum quo firmanda confirmat, & improbanda improbat: qua non subscribente inualida est summi Pontificis sententia. hæc ibi. Ecce quomodo ab antiquo irrita fuit Romani Pontificis sententia, absque Cardinalium subscriptione, & quòd Papa sedis Apostolicę os tantùm fuit.

Dispensare contra canones.

Canones Cõciliorũ absq; Concilio tolli non possunt.

Cap. XXII.

BReuiter pauca de prouincialibus Concilijs subijciamus, ut de uniuersali nostro, de quo principalis inuestigatio, melior notitia habeat̃. Prouinciale Concilium unius prouinciæ, ex Metropolitano & suffraganeis, & alijs de prouincia, ad ordinandum res prouincię, colligitur per Archiepiscopum, sine quo plenum & perfectum non est: quia ipse curam & sollicitudinem gerit totius prouinciæ. Hinc honore præcellit, & ad eum app. 9.q.3, per singulas. Et licet sit Iudex prouinciæ, tamen criminales causas definire non debet, sine præsentia suffraganeorum, neq;

neq; generales causas ad omnes Episcopos prouinciæ pertinentes, 15.q 7. Episcopus nullus & c. Fœlix. ut no. q 9.3. saluo: & supplet negligentiam suffraganeorum 9.q.3. cum simus, & uer. si. quomodo autem res communes prouinciæ cum suffraganeis tractare debet 9.q.3. per singulas primo, & secundo, & alijs locis multis. Hoc autem Concilium ualdè necessarium magnã habens authoritatem ex Conciliis uniuersalibus disponendi & ordinandi omnia ad prouinciã necessaria, præter ea quæ uniuersalem Ecclesiam respiciunt, quoniam maiorem auctoritatẽ illa requirunt. Quantum autem sit utile Ecclesiæ Dei hoc Concilium, & alia legitur in tertio cap Toletani Concilij, ubi dicitur: Nulla penè res disciplinæ mores ab Ecclesia Christi magis depulit, quàm sacerdotum negligentia, qui contemptis canonibus, ad corrigendos Ecclesiasticos mores Synodum facere negligunt: ob hoc à nobis uniuersaliter definitum est, ut quia iuxta antiqua patrum decreta, bis in anno difficultas temporis fieri Concilium non sinit, saltem uel semel à nobis celebretur: ita tamen ut si fidei causa est, aut quælibet alia Ecclesiæ communis, generalis totius Hispaniæ atq; Galliæ Synodus conuocetur: si uerò nec de fide nec de communi Ecclesiæ utilitate tractabitur, speciale fiat Concilium, prout uniuscuiusq; Metropolitanus eligit peragendum. Omnes autem qui causas contra Episcopos, aut iudices, aut potentes, aut cõtra quoslibet alios habere noscuntur, ad idem Concilium concurrant: & quæcunq; examine Synodali à quibuscunq; prauè usurpata inueniuntur, regni exequutorum instantia uastissimè ijs quibus iura sunt reformentur. Ita ut pro compellendis iudicibus uel secularibus uiris, ad Synodum Metropolitanam studiosè quidem exequutor à principe postuletur. Quintadecima autem calendarum Iuniarum, congregãda est in unaquaq; prouincia Synodus, propter uernale tempus, quando herbis terra uestitur, & pabula gramine inueniuntur. hęc ibi. Ecce quòd istud decretum fuit in quodam uniuersali Concilio totius Hispaniæ & Galliæ editũ, & disponit de prouincijs illi Concilio subiectis, ac etiam dicit quòd quæ fidem & generalem Ecclesiam respiciunt, in tali uniuersali Concilio tractari debent. Ex quo est mente tenendum, quòd uniuersalis multarum prouinciarum Synodus, est supra ipsas prouincias, generalesq; fidei etiam causas tractare possit. Et hæc ob sequentia sunt notanda. Fuit in alio Concilio præcedenti etiam uniuersali taliter Toletano definitum, in Autumno in Calẽdis Nouembris Concilium prouinciale celebrari debere, & quòd iudices locorum & auctores fiscalium patrimoniorũ, ex decreto regis concurrere deberent, ut discerent cũ piè & iustè cum populis agere debeant, ne in Angarijs aut operibus superfluis, siue priuatum honorent, siue fiscalem grauent; & quòd hoc tũc Episcopi prospicere deberent, quomodo iudices cum populo agerent, & eos si excesserint corrigerent, aut regi denunciarent. Si emendare nollent, à communione tunc eos suspendere possent & quòd etiam de pœna iudicis non uenientis ad Synodum deliberare possent. Et fuit adiectum: Concilium autem non soluatur, nisi locum prius elegerint, quo succedenti tempore iterum ad Concilium ueniatur, ut iam non necesse habeat Metropolitanus Episcopus, pro congregando Concilio literas destinare, si in priori Concilio tempus omnibus denunciatur & locus.

Conciliorum utilitas.

Cap: XXIII.

Forma celebrandi Concilij generalis.

FOrma uerò, quomodo celebrari debeat hoc Concilium, definita in quarto Concilij Toletani, tempore Sisenandi regis anno Christi 581. celebrati, sic describitur. Hora itaq; diei prima ante Solis ortum, ejiciantur omnes ab Ecclesia, obseratisq; foribus cunctis ad unam ianuam, per quam sacerdotes ingredi oportet, ostiarij sedeant, & conuenientes omnes Episcopi pariter introeant, & secundum ordinationis suæ tempora resideant. Post ingressum omnium Episcoporum atque consessum, uocentur deinde presbyteri, quos causa probauerit introire: nullus se inter eos ingerat diaconorum. Post hos ingrediantur diaconi probabiles, quos ordo poposcerit interesse, & corona facta de sedibus Episcoporum, presbyteri à tergo eorum resideant, diaconi in conspectu eorum stent. Deinde ingrediantur laici, qui electio-

ctione Concilij intereſſe meruerint. Tum quoq; & notarij, quos ad recitandum uel excipiendum ordo requirit. Et obſerantur ianuæ, ſedentesq; in diuturno ſilentio ſacerdotes, & cor tantum habentes ad Deum, dicat Archidiaconus, orate. Statimq; omnes in terram ſternantur, & orantes diutius taciti cum fletibus & gemitibus, unus ex Epiſcopis ſenioribus ſurgens, orationem palàm fundat ad Dominum, cunctis adhuc in terra iacentibus. Finita autem oratione, & reſponſo ab omnibus Amẽ, rurſus dicat diaconus, erigite uos. Et confeſtim omnes ſurgant, & cum omni timore Dei & diſciplina, tam ipſi quàm presbyteri ſedeant. Sicq; omnibus in ſuis locis in ſilentio conſedentibus, diaconus alba indutus, codicem canonum in medium proferens, capitula de Concilijs agendis pronunciet, finitisq; titulis Metropolitanus Epiſcopus Concilium alloquatur dicens: Ecce ſanctiſsimi ſacerdotes, recitatæ ſunt ex canonibus priorum patrum ſententię de Concilio celebrando: ſi qua igitur quempiam litium actio commouet, coram ſuis fratribus proponat. Tunc ſi aliquis quamcunque querelam quæ contra canonem agit in audientiam ſacerdotum protulerit: non priùs ad aliud tranſeat capitulum, niſi primum quæ propoſita eſt actio terminetur. Nam & ſi presbyter aliquis, aut diaconus, uel clericus, ſiue laicus de ijs qui foris ſteterint, Concilium pro qualibet re crediderit appellandum Eccleſiæ, Metropolitano Archidiacono cauſam ſuam intimet, & ille Concilio denũciet, & tũc illi & introeundi & proponendi licentia concedatur: nullus enim Epiſcoporũ ab actu communi ſecedat, antequàm hora generalis ſeceſſionis adueniat. Concilium quoq; nullus ſoluere audeat, niſi fuerint cuncta determinata, ita ut quæcunq; deliberatione cõmuni finiuntur, Epiſcoporum ſingulorum manibus ſubſcribantur. Tunc enim Deus ſuorum ſacerdotum intereſſe credendus eſt conuentui, ſi tumultu omniũ abiecto, ſollicitè atq; tranquillè Eccleſiaſtica negotia terminentur. ecce ordinẽ. Verùm non ita hodie obſeruatur. Ipſius etiam in principio libri de Synodis ordinem celebrandę Synodi tractatur. Inſcripſi uerò huic opuſculo hunc canonẽ ob hoc, quòd circa eius finem contra diſſolutionem ſcribitur, ac etiam in ultimò dicitur, quòd tunc Deus credendus eſt interfuiſſe Concilio: quando ſollicitè atq; tranquillè Eccleſiaſtica negotia terminantur. Quare à fine Concilij argumentari debemus, quoniam etiam ſi rectè congregatum, & aliquandiu iuſtè & legitimè omnia ſint tractata: tamen niſi in tranquillitate terminetur, non eſt ueraciter ſemper aſſerendum Chriſtum in medio fuiſſe, quoniam ipſe non eſt auctor diſcordiarum ſed pacis: quod eſt notãdum, propter certa ſuperiùs ſcripta.

Cap. XXIIII.

Concilia regni aut prouinciæ magnæ.

SVnt præterea alia Concilia quæ ſæpe uniuerſalia unius magni regni, aut magnæ prouinciæ, nominantur. Et alia colliguntur de omnibus particularibus prouincijs regni illius, aut nationum, & talia propter arduas communes cauſas (ut præhabitum eſt) congregabantur Et definitum fuit in ſecundo Arelatenſi Concilio, quòd tale Concilium per Gallias, per Arelatenſes congregaretur. Reperitur etiam congregatum ad petitionem prouinciarum Galliæ. Vnde dicitur in principio illius Concilij: Cum ad poſtulationem prouinciarum, Galliæ ſacerdotes conueniſſemus ad Thaurinatium ciuitatem, atq; in eiuſdem ciuitatis Eccleſia auctore Domino uel mediatore conſediſſemus. Et ut frequenter tempore quo ſub uno rege erant Hiſpania & Francia, ſicut tempore quo Gothi regnabãt, Recaredus rex Siſenandus & alij, tunc illa uniuerſalia Concilia ex edicto regio in Toleto celebrabantur rectè, ad inſtar ſicut de uniuerſalibus uniuerſalis Eccleſię legimus, quomodo per Imperatores colligebantur, & ſolebant reges cum ſuis proceribus illis ſæpe intereſſe, & fidei catholicæ ſe ſubſcribere, & multa inueniuntur ſolennia edita ſtatuta de electione regis, quomodo per electionem conſtitui debeat, & alia ſtatutum regium reſpicientia, maximè circa conſeruationem uitæ eius, de quibus inferius uidebitur. Ac etiam eccleſiaſtici canones multi in ipſis conditi ſunt, & in Concilio celebrato tempore Siſenandi in cap. legitur, quomodo illa uniuerſalis Synodus pro-

pter

pter decreta patrum, quæ uolunt unum debere usum psallendi & ministrandi esse in prouincia, quia tunc Gallia & Hispania una fide & uno regno continebantur, statuerunt eundem ritum seruari debere. Inueniuntur omnia in illis Conciliis definita, tã ad fidem quàm ad quascunq; magnas causas pertinentia. & semper in principio fides recitabatur. Legitur enim in Concilio Toletano, tempore Chincillai celebrato, quòd more Synodi uniuersalis, post solennia perfunctæ orationis, fidem quam intrinsecè ruminabant, uoce eructabant. Et in alio Sisenãdi tempore celebrato: & quia generale Concilium agimus, oportet primum nostri sermonis uocem de Deo esse, ut post professionem fidei, sequentia operis nostri uota, quasi supra firmamentum firmissimum disponantur. Similiter legitur contendentes de primatu, in ipsis definitionem recepisse. Vnde in Thaurinatium Concilio scribitur. Illud deinde inter Episcopos urbium Arelatensis & Viennensis, quæ de primatus apud nos honore certabant, à sancta Synodo definitum est. Cognouit de appellationibus & sententijs, latis in Concilijs prouincialibus, ut in gestis eiusdem Concilij de Exuperantio presbytero, & pro parte Terferij Episcopi iudicato, & Palladio laico contra Spanum presbyterum, cui graue crimen imposuit, legitur. Natio enim Aphricana, talia uniuersalia Concilia celebrauit, ad quæ de alijs appellabatur, ut scribit idem Concilium in epistola ad Cœlestinum Papam, & omnia definit etiam translationes Episcoporum, ut in 17. cap. eiusdem Concilij habetur, & priuationes Episcoporum, & noluit quòd ad Papam à sententia illius Concilij appellaretur: sed dixit terminari ibi causas debere, iuxta definitionem Niceni Concilij, ut scribit idem Concilium ad Bonifacium & Zozimum Rom. Pontifices. Et hoc Concilium hoc otdine annuè in 8. cap. eiusdem Aphricani Cõcilij iubebatur celebrari; Placuit ut propter Ecclesiasticas causas, quæ ad perniciem plebium sæpe ueterascunt, singulis quibusq; annis Concilium uocetur. Ad quod omnes prouinciæ, quæ primas sedes habent, de Concilijs suis binos aut quotquot elegerint Episcopos, legatos mittant, ut & minùs inuidiosi, minusq; hospitibus sumptuosi existant, ut congregato conuentu plena possit esse auctoritas: de Tripoli autem propter inopiam Episcoporum, unus Episcopus ueniat. Iste textus est notandus in duobus. Primò quòd sedes prouinciæ uocatur prima sedes: secundò quòd legati auctoritatem præstant prouinciarum nomine prouinciæ Concilio, quod pro Cardinalibus, & ijs quæ superiùs dicta sunt, notari debet. Post hoc fuit sublatum illud decretum in Mileuitano Concilio, ne fratres nimium fatigarentur, & fuit statutum, ut non nisi pro necessaria communi causa conuocaretur hoc generale Concilium. Insuper congregato uniuersali Concilio tali, si tunc multæ restabant causæ tractandæ, & multi interfuêre Episcopi, quælibet prouincia uices aliquibus commisit, & alij recesserunt. Ita legitur in Concilio Mileuitano cap. 29. Item placuit, ne diutius uniuersi Episcopi, qui ad Concilium congregati sunt, tenerentur ab uniuerso Cõcilio, iudices ternos de singulis prouincijs eligi, & electi sunt de prouincia Carthaginensi: Vincentius, Fortunatus, & Clarus. De prouincia Numidiæ, Alipius, Augustinus, & Restitutus, & sic de alijs. Et additur: qui omnes cum sancto sene Aurelio uniuersa cognoscant, & subscripserunt uniuersi. Ex hoc est notandum, quando constitui debet Concilium restrictum, potestatem uniuersam habens, per uicem tenentes de singulis subiectis, uel ad Synodum spectantibus, constitui debet. Quare ita in Cardinalibus fieri deberet, qui uices prouinciarum, quę subsunt Romanæ Ecclesiæ, in quotidiano Concilio gerunt. Quòd autem ista uniuersalia Concilia, maioris auctoritatis sint quàm prouincialia quæ eis subsunt, ex superioribus patet, & probant textus Concilij Laodicensis, & Martini Papæ, & alij qui habentur 6. q. 4.

Cap. XXV.

ET est considerandum, quòd licet ex decreto Concilij Arelatensis secundi, in quo legati Siluestri Papæ interfuêre, ad petitionẽ Arelatensis Episcopi Synodus celebrari deberet: tamẽ in Tauritano Concilio inuenitur de eodẽ iudicatũ, in quęstione quã cum Viẽnensi de primatu habebat. Sic Carthaginẽsis, non

non fuit à iudicio illius Synodi Aphricanæ exemptus: licet ipſe conuocauerit, & prior in eo fuerit, quia indubitata fuit illa definitio Niceni Cõcilij, omnia exorta in Aphrica, in illo Concilio terminari debere ut 2. q. 6. placuit. Et licet ille textus dicat de prouinciali Aphricano ad generale, uel primatem, non ad tranſmarinum excepto Papa, appellare debere: tamen c. placuit eiuſdem Concilij, & idem cum primo 11. q. 3. placuit, non excipit Papam, quia originale non excipit, imò priùs textus 2. q. 6. falſus eſt. & multa de ijs adduci poſſent. Et ſic de uniuerſali uniuerſalis Eccleſiæ Concilio, pariformiter nullum tunc fuit dubium, quin ei ſubeſſent omnia Patriarchalia etiam Romanæ ſedis Concilia, nec propter hoc quòd aliquis Patriarcharum, ex ordinatione alicuius illius uniuerſalis Eccleſiæ Concilij, poteſtatem conuocandi uniuerſalia talia Concilia habuiſſet, ſicut ſcribit Athanaſius, qui Niceno Concilio nõdum tunc Epiſcopus, ſed dignus Epiſcopatu interfuit, ad Fœlicem Papam Nicenũ Concilium Ro. Pontifici congregandi hanc Synodum poteſtatem dediſſe: fuiſſet exemptus à iuriſdictione ipſius Synodi, ſicut nec Arelatenſis, nec Carthaginenſis primates, ut præhabitum eſt. Et ſicut auctoritates præfatorum uniuerſalium Conciliorum regni, uel nationis, à congregante non dependit, ſic quòd ibi non fuiſſet auctoritas plena, niſi per ipſum deputatum conuocatio facta fuiſſet, quoniam multa talia Concilia legimus abſque illorum conuocatione celebrata & acceptata: ita dicendum de uniuerſalis Eccleſiæ Concilio, quòd eius auctoritas non ita dependet à congregante, quòd niſi per Papã congregaretur, quòd tunc non foret Concilium, quia tunc non fuiſſent omnia octo uniuerſalia Concilia firma, quoniam per Imperatores congregata leguntur: & Romanus Pontifex ad inſtar aliorum Patriarcharum diuales ſacras iuſſiones, pro ueniẽdo aut mittendo Concilium recepiſſe. Et hoc eſt ex hoc manifeſtum, quoniam auctoritas de congregando Concilio, à Concilio cuicunq; data ceſſat, congregato iam Concilio qualitercunque: ſed Concilio non congregato hoc operatur auctoritas, quòd eam à Concilio habens, quando iuxta commiſsionem ſibi expediri uiſum eſt, poteſtatem habet congregandi, & cum congregatum eſt expleta eſt commiſsio. Si uerò abſque auctoritate habentis congregare conuenirent plures, ſpreto aut non admiſſo commiſſario, uel eo non uocato iuxta præhabita, imperfectum eſſet Concilium Sed ſi intimaretur neceſsitas congregandi Concilij commiſsionem habenti, nec curaret congregare, nec conuenire cum alijs ad prouidendum neceſsitatibus occurrentibus, dummodo aliter ritè celebraretur: quis dubitaret præſentes fluctuanti Eccleſiæ illis non obſtantibus prouidere poſſe? neceſsitas enim quæ legem non habet, omnia argumenta poſitiui iuris qualitercunq; fieri poſſent in contrarium, tunc ſoluit: ut Eccleſiæ Dei ſalubriter prouideatur. Et in hac materia opus eſt reformatione, quò ad ea quæ expediri debent in ipſis prouincialibus, & uniuerſalibus regni, aut nationis alicuius Synodis: ut canon Sardicenſis Concilij, qui habetur 2. q. 6. ſcilicet quòd omnia in illis Concilijs qualitercunque orirentur, etiam depoſitiones Epiſcoporum in ipſis expedirentur, & interpoſitis appellationibus ad Apoſtolicam ſedem, quòd tunc nihilominus in loco ubi cauſa ortum habuit, datis propriis Apoſtolicis commiſſarijs, in Synodo expedirentur omnes cauſæ, iuxta formam ibi poſitam. Eſtq; etiam multum opportunum, prouincialia Concilia continuari indefectibiliter, & de ſuffraganeorum Concilio non propriam primò, ſed prouincialem Synodum ſi opus fuerit interponi poſſe appellationem, ad uniuerſalia nationalia Concilia Gallicana, Hiſpanica, & Germanica, quæ omnium ſtudio pro conſeruanda Republica ac pace patriæ, mutuaq; charitate reinſtitui opus foret. Nec debet Ro. Pon. hanc ordinationẽ egrè ferrè cũ (ut ſcribunt Aphricani Concilij patres, ad Cœleſtinũ Papã) decreta Nicena, ſiue inferioris gradus clericos, ſiue ipſos Epiſcopos, ſuis Metropolitanis apertiſsimè commiſerunt. Prudẽtiſsimè enim iuſtiſsimeq; uiderũt, quęcũq; negotia in ſuis locis ubi orta ſunt finiẽda, nec unicuiq; prouidentiã ſancti ſpiritus defuturã: quoniam æquitas à Chriſti ſacerdotibus & prudenter uideatur, & conſtantiſsimè teneatur. Maximè quia unicuiq; cõceſſum eſt, ſi iudicio offenſus fuerit cognitorum, ad Concilia ſuæ prouinciæ uel etiam

uniuer-

uniuersale prouocare, nisi forte quisquam sit, qui credat uni cuilibet posse Deum nostri examinis inspirare iustitiam, & innumeralibus congregatis in Concilium sacerdotibus denegare. hæc ibi. Quare contentari meritò debet Ro. Pont. si res per Concilia eo ordine tractantur, & non debet ad suum examen ita cuncta aduocare, & suum iudicium multis sacerdotibus, auctoritate & diuino iure, & Niceno concilio, definiendi et terminandi habentibus, præponere: sufficere meritò debet Ro. Pon. si Sardicense Concilium supra allegatum, quod per legatos Apostolicæ sedis Faustinum & alios, fuit pro statuto Niceni Concilij in Aphricana Synodo falsè allegatum & non abceptatum per eandem ut in epistola eiusdem Concilij ad Papam Bonifacium, & præfata epistola ad Cęlestinum hæc patent: per has omnes prouincias acceptetur. Verum est ipsos patres Aphricani Concilij (in quo & sanctus interfuit Augustinus) in prefata ad Cęlestinum epistola scribere hanc constitutionem, quam Gratianus Sardicensi Concilio ascribit, nulla patrum Synodo inuenisse constitutam. Quare satis posset dubitari, an Sardicensis Concilij constitutio existat. Quare à fortiori Papa contentari deberet, si ipsam quam Aphricana Synodus non admisit constitutionem, omni parte an sit alicuius Concilij, et cuius dubiam pro honore sanctę Ro. Ecclesiæ acceptamus: & in ijs ac alijs, sancta hæc Synodus medium proportionatum loco & temporali tale Deo duce inueniet, ut si qua uitia ex obedientia nimis exorta sunt, iuxta doctrinam sancti Gregorij. 1. q. 7. admouendi, non foueantur amplius, sed resistatur, ut in .c. quippe, qui est textus sancti Hieronymi ibidem. & .11. q. 3. quod ergo. 83. di. quando. Et hæc sufficiant pro hac materia.

Cap. XXVI.

SVpereſt ut de paucis ad formationem facientibus mentionem faciamus. Digressio enim à forma per patres nobis tradita, difformitatem in Ecclesia cauſauit, quoniam non quisq; rectè usus est sua potestate. Esset itaq; de potestate ecclesiastica uidendum, de qua multi eleganter scripserunt, ac deinde quid rectè conueniant, cuicq; potestati præsidentiali in gradu suo, ut uisa uestra forma & excessu abusus, reductio per proportionata media tempori cōgrua fieret. Hæc profunda & lata sunt, ideò non possunt facilè compendioſè perstringi. Vnde de potestate distributiua sacramentorum, & dispensatione uerbi, credita sacerdotio primo, multa dici oporteret. Sufficiat nunc, quod ministri & dispensatores ministeriorum sciunt, se nuncios angelos & Christi legatos cum hac commissione esse, ut omnia discretè ad Dei honorem & populi salutem peragant, ut est præceptum Innocentij. 90. præcipimns. Dum hæc ita agunt, discreti dispensatores libertate credita ad hos prætactos fines utendo, etiam si alĩ aliter dispensent, dummodo dispẽsandi modus traditus per Ecclesiam: restrictè limitatus non existat: talento credito rectè utitur, uti sanctus Cyprianus ad Antonianum, & Augustinus post eum ad Vincẽtium Rogatistam de certis Episcopis qui mœchos ad pœnitentiam nunq; admiserunt, alijs admittentibus scribunt, quos tamen ea propter ab Episcoporum suorũ collegio negant recessisse, uel catholicæ Ecclesiæ unitatem duritie censuræ seu obstinantia rupisse: ut quia apud alios adulteris pax daretur, qui non dabat de Ecclesia separatetur. Manente enim concordiæ uinculo, & perseuerante Ecclesiæ catholicæ individuo sacramento, actum suum disponit & dirigit unusquisq; Episcopus, rationem propositi sui Domino redditurus. hæc ibi, & est sententia sancti Cypriani in uarijs locis. Vnde uarietas dispensationis, quæ propter disciplinam rigorosa fuit antiquitus, & post hoc laxata: semper fuit in libera dispensatione sacerdotij ad prætactos fines. Quondam enim lapsis non dabatur nec spes communionis, etiam in extremis de pœni. di. 7. Hoc autem quousq; in unum conuenit sacerdotium, & scripturis ab utraq; parte prolatis, temperamentum salubri moderatione inueniretur: scilicet ut in articulo mortis daretur, de quo latè per Cyprianum ad Antonium, de quo etiam de pœni. di. 3 in tantam, & multis textibus ibidem. Et Innocentius Papa scribit, quomodo consuetudo anterior habuit ut concederetur pœnitentia, & negaretur communio. Propter crebras persequutiones concessa pœnitentia, & negata communio

Communio negata fuit.

fuit: ut qui passim ad pœnitentiam admitterentur, in hoc saltem punirentur, ut de reconciliatione securos reuocaret per hoc à lapsu. Hodie autem quia pax data est Ecclesiæ, obseruatio prior durior facta est inclinatior, ut & ad pœnitentiam admittantur simul, & ad ultimum uiaticum. hæc ille. Illas omnes uarietates annotare superuacuum hoc loco esset. Scimus in Sardicensi Concilio (quod tota uniuersalis Ecclesia recepit, ut habetur in gestis octaui Concilij) statutum, ambitiosos etiam in mortis articulo extremo, ad communionem admitti non debere: licet Nicenum Concilium, omnem facinorosum ad ultimum uiaticum admitti iubeat. Similiter in ultimo capitulo Concilij Carthaginensis, cui se Augustinus subscripsit: mandatur communionem nunquam dari illis, qui emisso uoto castitatis, & assumpto habitu, post hoc redierunt ad sæculum & contraxerunt. Ex quo & alijs multis hoc saltem habetur, libertatem creditæ potestatis in dandis & distribuendis sacramentis, ad fines prædictos apud sacerdotium esse dandi & non dandi, secundùm locum & tempus, dispositionem subditorum. Ex quo euenit, ut sicut communicare est salutare, & medicinale: sic & excommunicatio est medicinalis propter obedientiam, ad quam omnes fideles tenentur in hoc maximè. 11. q. 3. si autem. & . c. absit. Ita enim sanctus Petrus legitur ad Clementem dixisse: oportet eum qui præest uicem medici agere. De quo in epistola Clementis, ad Iacobum fratrem Domini. Vnde clarè habetur Bohemos non rectè sapere, quòd communio sub utraq; specie, quò ad laicos de necessitate salutis existat. Quia cum laici per se non capere possint, & cum sacerdotio credita sit potestas distribuendi, sic quòd dare & non dare possit ad fines prædictos, sicut etiam docent prædicta exempla: quomodo tunc laici ad impossibile obligarentur? Et si dicunt, quòd sacerdotium præcepto Christi distribuere teneatur: dicant quomodo stetit Ecclesia in Christi præceptis ante Innocentium Papam, quando consuetudo fuit non dandi: deinde in tempore Cypriani & Cornelij Papæ, quando lapsis non dabatur, & tempore Sardicensis Concilij, quando ambitiosis denegabatur & illo tempore quando mœchis, & transgressoribus uoti castitatis, & tempore Eliberitani Concilij, ut habetur in. c. 63. eiusdem, quando adulteris, pueris, interficientibus etiam in extremis constitutis non dabatur, & deficientibus in accusatione graui criminis presbiteri, uel Episcopi, ut in eodem concilio. Cap. 75. & stupratoribus puerorum, ut in c. Cap. 71. & mulieri alium uirum quàm illum cum quo mœchata fuit ducenti. Cap. 72. c. habentur, in omnibus illis etiam in fine uitæ communio non dabatur. Et iam longo tempore quando sub specie datur, si præceptum esset distribuere sub utraq; specie: non esset uerum, quòd maior pars sacerdotum & Episcoporum secundum sententiam Christi (ut scribit sanctus Cyprianus) in uera fide & lege Christi semper stetisset, ut superiùs tetigi, & collegi latè ex canone Bibliæ, & canonibus conciliorum, & doctorum scripturis, auctoritates hoc probantes quomodo irrestrictè liberrimè, apud sacerdotium est potestas distributiua huius sacramenti Eucharistiæ, in quodam opusculo contra hunc Bohemorum errorem, quare nunc ista missa faciamus. Sufficiant ista, quia præsentis speculationis non sunt. Sufficit scire, apud sacerdotium, hic cõgregatum, liberam potestatem esse ordinandi commissam distributiuam curam in laudem Dei, & populi salutem, ordinationibus & consuetudinibus uarijs non obstantibus.

S. Petrus.

Contra Bohemos.

Eucharistia quibus olim negata.

Epistolæ contra Bohemos.

Cap. XXVII.

Gregorius.

DEinde superioribus obediendum, dummodo terminos, infra quos potestas cuiusq; clauditur non excedant. Videndum primò de potestate Romani Pontificis, quia ut dicit Gregorius. 2. q. 7. sicut (inquit) à capite incipiendum est in Concilio reformatorio, hoc suprascriptio coniuncta textui probat. Vnde si ita sit ut omnis potestas regulis per uniuersalia Concilia traditis in suo regimine utatur, necessario optima reformatio sequitur, sic enim scribit Leo Papa ad Constantinum, Audentium, Rusticum: Iusta & rationabilis causa gaudendi est, cum à sacerdotibus in tantum ea gesta cognoscimus, quę & paternorum canonum regulis, & Apostolicis congruant institutis. Necesse est enim ut omne corpus

Leo.

Ecclesiæ

Ecclesiæ salubri crescat unguento, si membra quæ præsunt & uigore excellant auctoritatis, & tranquillitate moderaminis. hæc ille. Vnde secundum Leonem nonum (ut superius habetur) membra omnia unius Ecclesiæ & corporis Christi mystici, habent sua singularia officia, in quibus per alia impediri absq; ordinis turbatione non possunt 80. di. singula. Turbatio autem ordinis est totius colligantiæ Ecclesiasticæ unionis turbatio, & ex illo difformitas, & languor in totum corpus diffunditur 11 q 1 peruenit. 99. di. nullus: & c. ecce, & textus Gregorij singula dicit noxium simulq; turpissimum est, unum membrum alterius officium usupare, & ministeria singulariter non distribuere. Igitur nec caput, nec membrum aliud quodcunq; usurpandi potestatem alterius membri habet, si sanum & uiuax absq; negligentia fuerit illud, cuius officium usurpatur, absq; totius corporis læsiua turbatione. Quare si sciuerimus: quæ cuiq; membro ex antiquorum regulis conueniunt, uidebimus unde corpus Ecclesiæ deformatum existit: non enim deformatum foret, nisi excessus & abusus interuenisset. Et quia dum caput ægrotat, cætera membra dolent: hinc integritas præsidentium, salus est subditorum 60. i. di. miramur . 86 . di . inferiorum . Quare nulla maior difformitas ab aliquo poterit exoriri, quam ab illo qui suæ magnæ potestatis intuitu, licere sibi cuncta credens, in subditorum iura prorumpit.

Cap. XXVIII.

Potestas Papæ

VIdeamus igitur quæ summi præsulis regulata potestas, quæ cum sine dubio maxima sit in pascendis ouibus, in decidendis ambiguis grauibus dubijs, habet tamen certas particulares regulas. Nam licet c. i. de translatione prælat. in textu & glo. & de ex. prçla. sicut uenire &. de offi. le. q; translationem de concess. præben. proposuit & 25. q. i. sunt quidam. i. q. 7. uer. nisi rector rigor in glo. & 14. di. sicut in glo: antiqua. & alijs locis præ glo. notetur quid Papa possit, hoc tamen quod ipsi regulariter competit est, quia princeps in Episcopatu fidei, in dubijs fidei, ut superiùs aliquo loco dicitur, & deinde in cunctis uniuersalem curam totius Ecclesiæ respicientibus et in grauibus casibus. Verum de sua potestate in Nicena Synodo in Calcedonensi, ac 8. Constantinopolitano ita inuenio. In Niceno dicitur sexto cap. quòd de consuetudine omnium suorum habet potestatem. ut 66 . di. mos est, licet ille canon non ita in Calcedonensi Concilio inueniatur productus. Vnde sententia Calcedonensis Concilij super allegationibus tam Romanæ quàm Constantinopolitanæ ecclesiarum primatu, sic canit: Ex ijs quæ gesta sunt, uel ab unoquoq; deposita perpendimus, ante omnia quidem primatum & honorem præcipuum, secundum canones antiquæ Romæ Reuerendissimo Episcopo conseruari. Oportet autem reuerendissimum Archiepiscopum regiæ Constantinopolis urbis nouæ Romæ, ijsdem primatus honoribus dignum esse, & potestatem habere ordinare Episcopos in Asiana, Pontica, & Thracia diocesibus secundum hunc modum, ut decreto facto à clericis uniuscuiusq; Metropolis, & possessoribus, atq; clarissimis super hæc & à reuerendissimis Episcopis prouinciæ omnibus aut pluribus eligi, quantumq; præfatæ Ecclesiæ metropolitanæ dignum esse probauerint. Referri autem ab omnibus eligentibus sanctissimo Archiepiscopo Constantinopolitano, utrum sic si uelit hunc qui electus est deductum his ordinare aut secundum eius promissionem in prouincia Episcopatus mereri decretum. Vniuscuiusq; tamen ciuitatis Episcopus ab omnibus ordinari, aut plurimis prouinciæ reuerendissimis Episcopis potestatem habente metropolitano, secundum patrum regulam definitam, nihil communicante in illorum ordinationibus reuerendissimo Archiepiscopo Constantinopoleos, hæc à nobis prospecta sunt, quæ autem uidentur sanctum & uniuersale Concilium docere dignetur Reuerendissimi Episcopi dixerunt: hæc iusta sentit, hoc omnes dicimus, hoc omnibus placet: et in fine quòd interloquuti sumus, tota Synodus comprobauit. Ex isto decreto habetur, quòd quilibet honoribus gaudet in primatu Papæ illis & Constantinopolitanus: sed Constantinopolitanus solum habet confirmationem metropolitanorum, ut patet ex decreto, igitur & Romanus Pontifex regulariter. Et per hoc faciunt ea quæ. c. di . per totum habentur, ta-

men de iure confirmatio metropolitanorum non est nisi à suis subiectis l.i.di. qui in aliquo.&.63,di.quia igitur in glo.licet pallium solum Romanus Pontifex tradat,ut c.di.per totum,& alijs locis multis.Et ad hoc decretum.17. octaui Concilij uniuersalis.post quod Concilium nullum tale fuit,cuius decreta habeamus.Dicitur enim in rubro illius decreti,de potestate Patriarcharum & metropolitanorum ad eos aduentu:Sancta & uniuersalis Nicena prior Synodus, antiquam consuetudinem iubet seruari per Aegyptum,& prouincias quæ sub ipsa sunt, Ita ut horum omnium Alexandrinus Episcopus habeat potestatem,dicens:qui & in Romanorum ciuitate huiusmodi mos prævaluit:qua pro causa & hæc sancta & mâgna synodus,quam in seniori & noua Roma,quam in sede Alexandrinæ,Antiochiæ,Hierosolymorum priscam consuetudinem decernit in omnibus conseruari,ita ut eorum præsules universorum metropolitanorum,qui ab ipsis promouentur,siue per manus impositionem,siue per pallij dationem Episcopalis dignitatis,firmitatem accipiunt: habeant potestatem,uidelicet ad conuocandum eos urgente necessitate ad synodalem conuentum,uel etiam ad coercendum illos & corrigendum, cum fama eos super quibusdam delictis forsan accusauerit.Sed quoniam sunt quidã,metropolitanorũ , qui ne se secundum uocationem Apostolici præsulis occurrant, à mundi principibus se detineri sine ratione causantur:placuit talem excusationem omnimodè esse inualidam. Cum enim principes pro suis causis frequenter conuentus agant, impium est ut summos præsules,ad synodos pro ecclesiasticis negotijs celebrandis impediant, uel quosdam à Concilijs eo prohibeant,licet tale impedimentum & fictam prohibitionem,metropolitanorum suggestione diuersis modis fieri didiscerimus. Consueuerunt autem metropolitani bis in anno synodos facere,ideòq; sicut dicunt,ad Patriarchale penitus non posse concurrere caput.Sed sancta hæc & uniuersalis synodus,nec Concilia quæ à metropolitanis fiunt interdicens,multò magis illa nouit rationabiliora esse ac utiliora,metropolitanorum Concilijs, quæ à Patriarchali sede congregantur,& idcirco fieri existit.à metropolita quippe unius prouinciæ efficitur,à Patriarcha uerò sæpe totius causa diœceseos dispensatur, ac per hoc communis utilitas prouidetur, propter quòd & speciale , propter generale bonum despici conuenit,cum à maioribus super hoc facta fuerit aduocatio . Quamuis apud quosdam metropolitanorum antiqua consuetudo et canonica traditio per contemptum ipsorũ postposita uideatur,non currentibus eis ad cõmunem perfectum quos leges Ecclesiæ seuerè condemnantes omni excusatione semota , subiacere uocationibus proprij Patriarchæ,siue cum communiter,siue cum sigillatim factę fuerint,exigunt. Illud autem tanquam perosum ab auribus nostris repulimus, quod à quibusdam Imperitis dicitur:non posse synodum absq; principali præsentia celebrari,cum nusquam sacri canones conuenire sæculares principes in Concilijs sanxerint,sed solos antistites. Vnde nec interfuisse illos synodis(exceptis Concilijs uniuersalibus) inuenimus. Neq; enim fas est,sæculares principes spectatores fieri rerum,quæ sacerdotibus Dei nonnunquam eueniunt. Quisquis ergo metropolitanorum proprium Patriarcham contempserit.& uocationi eius quæ siue ad unum & solum, siue ad plures,siue ad omnes fit,absq; ualidissima ægrotatione,uel paganorum incursu non obedierit,& per totos duos menses post notitiam uocationis,ad proprium uenire Patriarcham minimè festinauerit,uel si quocunq; modo latitare, aut non cognoscere nuncium ab illo missum tentauerit,segregetur. Si uerò inter unum annum eandem contumaciam & inobedientiam demonstrauerit,deponatur omnimodo,& ab omni sacerdotali operatione decidat , atq; à dignitate & honore quæ metropolitanis cõuenit propellatur:hic autem qui huic definitioni non obedierit,anathema sit.Ecce modo quod regulariter Papa non habet nisi metropolitanos confirmare, & pallium tradere,& ad Concilium uocare,& per hoc.3.q.6.dudum . Et nota subscriptionem,quia dicit de potestate Patriarcharum:unde licet textus in conuocatione aliter dicat.9.q 3 per principalem scilicet,quôd tam monachos quam clericos omnes ad se conuocare possit:tamen secundum glo. antiquam hoc non est ita regulare, quia

hoc

quia hoc facere debet priùs consulto prælato eorum, non tamen eorum requiritur consensus ut habet glo. Vnde si secundum definitionem Nicolai Papæ. 9. q 3. conquæstus. Niceni canones locum habere debent: tunc hæc est intentio Niceni Concilij, quæ hic ponitur, quoniam hic est textus Niceni Concilij insertus, & post hoc declaratus: quoniam illa potestas est in confirmando metropolitanos, & conuocando Concilium. Papa enim si secundum Nicenos canones suam potestatem mensurare uoluerit: tunc metropolitanis ius eorũ dimittit, & permittit etiam quamlibet Ecclesiam liberam habere potestatem, suam diœcesim gubernandi, & iam superiùs de inuiolabilitate et stabilitate illorũ canonum, & de irritatione eius quod in contrariũ præsumitur, & quantùm obseruantur, quòd tunc pax in Ecclesia Dei custoditur, satis audiuimus. Ecce ut illa etiã auctoritate Romani Põtificis Bonifacij Papę, ad Hilariũ Narbonensem Episcopi præbentur, subnectatur parũ epistolę eius. Audiuimus patroculum in aliena prouincia prętermisso metropolitano, contra patrum regulas quem ordinasse, quod nequaquam possumus ferre patienter, quia conuenit nos paternarum sanctionum diligentes esse custodes. Nulli enim uidetur incognita synodi constitutio Nicenæ, quia ita præcipitur (ut eadem proprie uerba ponamus) per unamquamq; prouinciam ius metropolitanos singulos habere debere, nec cuiquã duos posse esse subiectos, & infra cesset huiusmodi presса auctoritate præsumptio eorum, qui digitum ultra suæ dignitatis limitem extendunt. Quod idcircò dicimus ut aduertat charitas tua, adeò nos canonũ præcepta seruare, ut ista cõstitutio quoq; nostra definiat, quatenus metropolitani sui, unaquæque prouincia in omnibus rebus ordinationem semper expectet. Et Concilium Nicenum 64. di. Episcopi. dicit Episcopo confirmationem ad metropolitanum pertinere: Et idem Concilium Nicenum dicit: illud generaliter clarum est, quod si quis præter conscientiam metropolitani factus fuerit Episcopus, hunc magna Synodus definit Episcopum esse non oportere. c. di. illud de isto, 65 di. per totum. Et in c. non debet, quod est Concilij Martini, dicitur ordinationem aliter factam nihil ualere. Et Antiochenum Concilium in. c. fe: dicit: Si aliter quam statutum est factum fuerit, nihil ualet: electio & ordinatio ad idem capiuntur, ut infra dicetur, & hæc est ordinatio Dei patris, & lex matris Ecclesiæ. 3. q 6. hęc quippe. Vnde Leo Papa ad Athanasium secundum: sanctorum patrum canones spiritu Dei conditos & totius mundi reuerentia consecratos, singularum prouinciarum Episcopos ius traditum sibi antiquæ dignitatis intemeratum habere decernimus, ita ut à regulis prestatutis, nulla aut negligentia aut præsumptione decidant. Et ut idem Leo ad Maximum Antiochenum dicit: Quoniam uniuersæ pacis tranquillitas non aliter poterit custoditi, nisi sua canonibus reuerentia intemerata seruetur. Ecce quomodo ius decreuit, quod iudicio metropolitanorum Episcopi promoueri deberent 24. di Episcopi, & de hoc sunt iura infinita. Et secundum Hicmarum, Episcopus non debet Papam sine consultu metropolitani adire, ut scribit Zozimus uniuersis Episcopis per Gallias, in epistola quæ incipit, placuit, ubi de commendatitijs loquitur. Similiter appellatio gradatim fieri deberet, non prætermisso metropolitano, nisi causam contra eum haberet. 2. q 7. metropolitani. Quomodo autem primatis consensus etiam interuenire solebat, quando metropolitanus ordinauit, habetur 65. di persona.

Cap. XXIX.

ET quia octauum uniuersale Concilium fuit ut prædixi ultimum, in quo canones scripti sunt: tunc satis illos ponderare habemus. Et licet canones eius sparsim in decreto habeantur, habentur tamen sub titulo aliquando Adriani Papæ, ut 61. di. nullus. &. c. Adrianus, uel sub titulo sextæ Synodi, ut. 12. q. 2. apostolicos, & sunt canones octaui Concilij, ideo annotare curaui. In facto enim metropolitanorum primo. 24. cap. statuit, quòd metropolitani non per suffraganeos, diuina officia & lętanias, & alia sacra quæ ad sua ministeria pertinent, sed per se ipsas, peragant. Vnde sic dicit, diuina scriptura dicente: maledictus omnis homo, qui facit opus Domini negligenter. Quidam metropolitanorum in extremam negligentiã

& desidiam dilapsi preceptionibus suis subiectos ad se adducunt Episcopos, & committunt eis Ecclesiæ proprie diuina officia, & lætanias, & cuncta omnino sacra quæ ad se pertinent ministeria: ita ut per illos celebrent omnia, quæ per semet alacriter agere debuerunt, ac per id eos qui Episcopalem dignitatem meruerunt, quodãmodo clericos sibi subiectos exhibeant. Vacãt aũt ijdem præter ecclesiasticas leges, sęcularibus curis atq; dispositionibus dimittentes perseuerare in orationibus & obsecrationibus pro suis delictis, ac populi ignorãtijs quod nusquã apud antiquos penitus inuenitur, cum sit nimirũ cõtrarium canonicis omnino præceptis. Et quod seuiùs est, quia sua stipendia per distinctas mensiũ uices percipiunt, dicuntur prædicta perficere ministeria: quod ab Apostolico munimine modis omnibus ostenditur alienum. Hæc autem omnia, magnis & multis & uehementissimis damnationibus dignos huiusmodi, statuunt: probantur enim tales per hæc quæ fiunt etiam Sathanica iactantia & superbia languere. Quisquis autem metropolitanorum post hanc sanctæ & uniuersalis synodi definitionem, eadem audacia, uel superbia, & contemptu abusus, non per se cum timore Dei & alacritate seu conscientia bona, debita ministeria in propria ciuitate, sed per suffraganeos Episcopos efficere tentauerit: pœnas exsoluat coram proprio Patriarcha, & aut corrigatur, aut deponatur. Ecce si uacare secularibus curis atq; dispositionibus, est omnino contrarium canonicis præceptis in metropolitano: quomodo penè omnes à Papa qui summus metropolita est, usque quasi ad minimum metropolitam, canonica præcepta seruantur, nonne iste tex. uerè narrat dispositionem hodiernam? Si igitur reformatio fieri debet in ijs, quę fiunt contra canonica præcepta: necesse est secundum illum canonem amplius illis sæcularibus curis & dispositionibus non uacare, sed ea quæ curæ animarum ac officio incumbunt, diligenter ac alacriter exercere. Vnde ne Papa sibi hoc non dictum putet, uideat id quod scribit sanctus Clemens ad Iacobum fratrem Domini, quid ad eum dixerat sanctus Petrus dum eum ordinaret, & sibi ligandi & soluendi potestatem tradidisset, ac exposuisset quomodo ut medicus pro salute subditorum illis uti deberet, subiunxit q; in nulla alia occupatione inueniri deberet, mundialis negotij occasionem perplexus dicens. neq; enim iudicem aut cognitorem sæcularium negotiorum hodie te uoluit ordinari Christus, ne præfocatus præsentium hominum curis non posses uerbo Dei uacare. Ad idem. 96. di. cum ad uerum. &. c. duo quippe. Ecce negare non potest Papa, aut quilibet pastor, quin ad pascendum uerbo & exemplo datus sit, ut hæc Agatho dicit, ut in sexta Synodo in prima actione legitur sic: uæ mihi si negligens fuero. Quis rogo sufficit ad tantam curam spiritualem: nonnè ij perdifficile est spirituali curæ ad normam satisfacere necessariò concedendum est, temporalium curam præsidentibus pastoribus multum obesse? pluribus enim intentus, & penè se mutuò non planè consentientibus, quomodo utrumq; rectè agere potest, cum qui ad utrumq; festinet neutrum peragit? & non est opus circumloquutione, uidemus propter comixtionem curarum, spiritualem curam à temporali uictam, & pene succubuisse. Et si temperalia ita ad spiritualia conferunt, ut sine ipsis subsistere non possunt: non est tamen propter hoc cura temporalium spiritualibus humeris alligãda, ne qui ut spiritualior cæteris ut Pontifex, iter in patriam ostendere habet, mole temporalium grauiter pressus, citiùs cæteris in uia deficiat. Nam sępe post Constantinum fuit iste regendi modus, quando Concilium octauum uniuersale, de quo extractus est canon præcedens sequebatur. 400. annis & ultra Constanintum. Nec legitur in illis gestis, nec gestis sexti Concilij tempore Agathonis celebrati, Romanum pontificem ita temporali curæ inuigilasse: licet inueniatur Siciliam, Calabriam, Cãpaniam, fuisse de patrimonio sancti Petri, sed fuerunt patricij ac alij rectores, hanc Soldatorum curam gerentes, de quibus. 63. di. in Synodo. &. 96. di. bonę inquit, & alijs locis legitur. Cum Dei adiutorio iuxta canonẽ præfatũ, & maxime in temporalium cura, remediũ per sanctã hãc Synodũ tale inuentum fuit: quod si spiritualibus amplius ĩpedita se erigere uirescere & reuiuiscere possit cũcta salubriter succedẽt. Quanta autem fuerit antiquorũ cura ad prohibendũ commixtionem

spiri-

ſpiritualis & temporalis curæ in clero, uide ſanctum Cyprianum ad clerum & plebẽ de Victore qui Fauſtinũ presbyterum tutorẽ nominauit &.88.di. per latum, & per totam diſtinctionem: ſed per uicedominos & œconomos temporalia agebant. ut in c. uolumus. 89. di. & c. quia in quibuſdam de offi. or. cũ uos. 16. q. 7. nona actione. Et pro iſto, noſtri Alemanni in omni genere ſcientiarum expertiſſimi Hugonis de ſancto Victore ſẽtentia, quã in ſuo ponit ſacramentali notanda, dum dicit: Eccleſia licet fructum terrenæ poſſeſſionis in uſum accipiat, poteſtatem tamen exercendæ iuſtitiæ per eccleſiaſticas perſonas, aut iudicia ſæcularia exercere non poteſt: poteſt tamen miniſtros habere laicas perſonas, per quos iura & iudicia ad terrenam poteſtatem pertinentia, ſecundũ tenorem legũ & debitum iuris terreni exerceantur: ſic tamen & qui poteſtatẽ habent, à principe terreno ſe habere cognoſcãt hæc ille. Secundũ hoc patricij & rectores patrimoniorũ Eccleſiarum, per principem dabantur, conſenſu Eccleſiarum interueniente.

Cap. XXX.

ESt tamen etiam unum deinceps de medio tollendũ, in quo maiores licentiæ altæ poteſtatis in ſubditos delinquunt, eos ultra iuſtũ grauando. Vnde octauum uniuerſale Concilium. 9. ca. canonem contra Archiepiſcopos ſub obtentu uiſitationis grauãtes ſuffraganeos promulgauit, in hæc uerba: Auaritiam utpote ſecundã idololatriam Paulus magnus execratur Apoſtolus, cunctos uidelicet qui Chriſtiano uocabulo cenſẽtur ab omni turpi lucro abſtinere uolens, multò magis ergo ijs qui ſacerdotio funguntur, nefas eſt coepiſcopos aut ſuffraganeos ſuos per quemcũq; modũ grauare. Huius rei gratia definit hęc ſancta uniuerſalis Synodus, nullũ Archiepiſcoporũ aut Metropolitanorũ relinquere propriam Eccleſiã, & ſub occaſione quaſi uiſitationis ad alias accedere, & poteſtate propria contra infirmiores abuti, & conſumere redditus, qui apud illos inueniunt ad eccleſiaſticã diſpoſitionẽ, & alimenta pauperũ: ac per hoc grauare auaritiæ modo conſcientias fratrũ & comminiſtrorũ noſtrorũ, excepta hoſpitalitate, quę aliquãdo ex neceſſariò trã ſitu fortaſſis acceſſerit. Sed & tũc non alia, niſi ex ijs quæ ad præſens de cõpẽdio prę parata inueniuntur, cũ reuerentia & timore Dei dignãter accipiat, & maturius propoſitũ iter perãbulet, nihil omnino eorũ quę ſunt Eccleſiæ illius uel ſuffraganei Epiſcopi petẽs aut exigens. Si enim unũquemq; Epiſcoporum Eccleſiæ propriè rebus cum multa parcitate uti, & nullatenus in proprias utilitates importune ac ſine ratione diſperdere, uel conſumere redditus eccleſiaſticos, ſacri canones decernunt: qua putas impietate minimè iudicabitur indignus, qui alijs Epiſcopis commiſſas Eccleſias grauare, uel ambire, ac per hoc ſacrilegij crimẽ incidere non formidãt? Quiſquis ergo poſt hanc definitionẽ noſtrã, tale quid facere tentauerit, pœnas ſubeat a Patriarcha qui per tempus fuerit, ſecundum congruentiã iniuſtitiæ ac auaritiæ ſuę, & deponat, & ſequeſtret ut ſacrilegus, & alter idololatra factus iuxta magnum Apoſtolũ. Ecce ſacrilegos eſſe, qui occaſione alicuius apparentis boni, ſubditas Eccleſias grauant. Vnde hic mũdus clamat de quæſtu Romanæ curię ſi ſimonia ſuo modo hæreſis eſt, ſi grauare ſubiectas Eccleſias ſacrilegiũ eſt, ſi hæc agens ſecundum magnũ Apoſtolũ idololatra eſt: neceſſariũ erit in uia reformationis omnes huiuſmodi quæſtus tollere, maximè quia ſcãdalizata eſt ipſa uniuerſalis Eccleſia, ex hac auaritia præſidentiũ, & plus romanę curiæ ꝙ aliarũ eccleſiarũ, Tolli itaq; neceſſe eſt per hoc ſacrũ reformatorium Concilium, maximè iſtud quod Deo ita aduerſũ animabus adeò noxiũ & in tota Eccleſia eſt ſcandoloſũ, fiant cuncta in Romana curia, ac alijs mètro politicis gratis. Si eget ſuperior ſubſidio, charitatiua cõtributio tũc abſq; reniſu fiet, quãdo extorſio ceſſat. Si uniuerſale regimen Eccleſię depoſcit ꝓ expẽſis, legationũ ac aſſiſtentiũ in quotidiano Cõcilio, & cæteris ſeruiẽtibus publicæ utilitati: non dubiũ de collecta ſufficienti abſq; difficultate ꝓuidebitur. Si cęca auaritia, ac pompoſa euacuabitur curialiũ diſſolutio: Deus pius nõ dimittet Eccleſiã, quin ei in cũctis opportunis indubiè tũc prouideat maximè, quando ea quæ Chriſti ſunt & non noſtra, tranquillo animo fiunt. Nec poterit forte durabilis regula pro nunc inueniri, quæ pro contributione annuali faciẽda ſemper ſufficiat: oportet enim ſemper neceſsitati occurrenti prouidere, ſecundũ quod occurrit. Vnde ſtatuit pro nunc ſacra hęc Syno

dus, aliquam annuam collectam duraturam usq; ad proximum uniuersale Concilium, quod si Romano pontifici casus arduus adueniat, propter quem aliter fieri necesse est, conuocet Concilium uniuersale ut prouideatur.

Cap. XXXI.

Prouocatio ab Episcopo ad metropolitam.

IN super sæpe subditi per uiam iniustitiæ grauantur, aut quandoq; suspectum hunc Episcopum propter gratiam quam aduersario præstat, aut inimicitiam: tũc statuit ipsa octaua Synodus 26. cap. contra hoc remedium ita dicens: placuit & hoc sanctæ Synodo, ut quicunq; presbiter aut diaconus à proprio Episcopo depositus fuerit propter aliquod crimen, uel quamlibet iniustitiam se pati dixerit, non acquieuerit iudicio proprij Episcopi dicens eum suspectui se habere, & uel propter inimicitiam quam erga se tenuerit, uel propter gratiam quam alijs quibusdam præstare uoluerit, idcirco in se fuisse tale quid operatum: potestatẽ habeat ad Metropolitam ipsius prouinciæ concurrere, & eam quam putat iniustam depositionem uel aliam læsionem denunciare. Metropolita uerò ille libenter suscipiat huiusmodi, & aduocet Episcopum qui deposuit, uel alio modo clerum læsit, & apud se cum alijs etiã Episcopis negocij faciat examen, ad confirmandum scilicet sine omni suspitioni, uel destruendum per ampliorem Synodum multo sententia clerici depositionem. Similiter etiam Episcopos concurrere ad Patriarchale caput decernimus, qui à metropolitis suis se talia pretulisse fatentur: & apud patriarcham & metropolitas, qui sub ipso sunt, iustam & sine suspitione sententiam negotium quod mouetur accipiat. Insuper etiam nullo modo quisq; Metropolitanorum uel Episcoporum, à uicinis metropolitis uel Episcopis prouinciæ suæ iudicetur, licet quædam incurrisse crimina perhibeatur. sed à solo Patriarcha proprio iudicetur, cuius sententiam rationabilem, & iudicium iustum, ac sine suspitione fore decernimus, eò quod apud eum honorabiliores quiq; colligantur, ac per hoc ratum ac firmum penitus sit, quod ab ipso fuerit iudicatum. Si quis aũt non acquieuerit ijs quæ à nobis edita sũt, excommunicatus existat. Ex isto canone clarè habetur, quo remedio grauatus uti debeat, & quod gradatim ad superiorem Patriarcham deueniendum est, cuius iudicium firmũ ex eo est, quia honorabiliores quiq; apud eum colliguntur.

Cap. XXXII.

Episcopi ordinis sui habitũ seruent.

STatuit præterea 27. cap. eadem Synodus, quod pallijs non nisi certis temporibus Metropolita aut alius cui conuenit, uti debet: & quod ex monastica uita ad Episcopalem dignitatem promoti, uitam & habitum monasticum seruare teneantur. Satis congruit hæc ultima particula tempori nostro, quoniam dissolutos pleroscq; ex Episcopis & monachis factos uidemus, nec habitum nec uitam habentes pristinam. Statuit & ipsa Synodus. 22. c per electiones prælatos fieri, dicẽs promotiones & consecrationibus Episcoporum, Concordans prioribus Concilijs electione ac decreto Episcoporum collegij fieri, sancta hæc & uniuersalis Synodus definit & statuit, atq; iurè promulgat, neminem laicorum principum uel potentatũ semet inserere electioni uel promotioni Patriarchæ, uel Metropolitę, aut huiuslibet Episcopi, ne uidelicet inordinata hinc & incongrua fiat confusio uel contentio, præsertim cum nullam in talibus potestatem quenquam potestatuum uel cęterorum laicorũ habere conueniat: sed potiùs silere & attendere sibi, usq; quo regulariter à collegio Ecclesiæ suscipiat finem electio futuri pontificis. Si uerò quis laicorum ad cõcertandum uel cooperandum ab Ecclesia inuitatur, liceat huiusmodi cum reuerentia si fortè uoluerit obtẽperare. Et infra: Quisquis autem sæcularium principum & potentatum, uel alteriùs dignitatis laicus, aduersus communem ac consonante atq; canonicam electionem ecclesiastici ordinis agere tentauerit: anathema sit, donec obediat & consẽtiat in hoc, quod Ecclesia de electione & ordinatione proprij præsulis se uelle monstrauerit. Hoc decretum non tamen cum recta superscriptione, habetur. 63. di. nullus. & c. Adrianus. Statuit similiter 12. cap. sic. Apostolicis & Synodicis canonibus, promotiones, & cõsecrationes Episcoporum ex potentatu & præceptione principum factas, penitus interdicentes, concordantes definimus, & sententiam nos quoq; proferimus: ut si quis Episcopus per uersutiam & tyrannidem prin-

Laici non interſint electioni Episcopi.

cipum

clpum,huiuſmodi dignitatis cõſecrationẽ receperit,deponatur omnimodè utpote qui ex uoluntate carnalis ſenſus,et ex hominibus,& per homines Dei donũ poſſide re uoluit,uel cõſenſit.Quantũ hæc prouiſio,quæ multis iuribus prius expreſſa,reno uata in octaua Synodo,hodie etiã neceſſaria ſit,ſcimus omnes.Deinde ut ordinatim idonei,ꝓmouerentur,ſtatuit 5.cap.ſic.Deinde canonicam ſtabilitatẽ in Eccleſijs ſem per manere in Chriſto cupientes,renouamus & confirmamus terminos & ſanctiones,quæ olim à ſanctis Apoſtolis,& ſanctis Patribus noſtris editæ,legere in Eccleſia poſuerunt.Et infra.Prioribus ergo canonibus concordantes definimus,neminẽ de ſenatoria dignitate,uel mũdana conuerſatione nuper tonſum,ſub intentione uel expectatione Põtificatus,ut Patriarchatus honoris:clericũ aut monachũ,ad huiuſmodi ſcandere gradũ,licet per ſingulos ordines diuini ſacerdotij,plurimũ temporis feciſſe probetur.Neq; eĩ propter timorẽ uel amorẽ Dei,aut per expectationẽ tranſeundi uiã uirtutũ:ſed ob amorẽ gloriæ ac principatus tonſus huiuſmodi reperitur. Magis aũt coercemus huiuſmodi,ſi ab imperatoria dignitate ad hoc cõpellatur.Si uerò quis per nullã ſuſpitionem prædictæ concupiſcẽtiæ & expectationis, ſed propter ipſum bonum humilitatis,quæ eſt circa Chriſtum Ieſum,abrenuncians mundo fiat clericus aut monachus,& omnẽ gradũ eccleſiaſticũ tranſigens,per definita nũc tempora irreprehenſibilis inuentus extiterit,& ꝓbatus ita ut in gradu lectoris annũ cõpleat,in ſubdiaconi uerò duos,ſitq; diaconus tribus,præsbyter quatuor annis: benè placuit ſanctæ & uniuerſali Synodo eligi hũc,atq; admitti. Circa hos aũt qui religioſè morati in ordine clericorum & monachorũ digni iudicati ſunt: Põtificatus pariter & honore,prædictũ tempus abbreuiauit,nimirũ ſecundũ q; Epiſcoporũ prælati ꝓbarunt,qui per tempora fuerint.Si uerò prẽter hanc definitionẽ noſtram, quiſq; ad iam fatũ ſuprẽmum honorẽ,puectus extiterit, reprobet:et ab hoc ſacerdotali operatione prorſus abijciat,utpote qui,extra ſacros canones ſit promotus.Ecce canonẽ multũ pro reformatione neceſſariũ hoc tempore.Et conſequenter uoluit 13. canone ꝓuidere,ut ſi digni in Eccleſijs propꝛijs inueniuntur,illi promoueri debẽt. Vnde ſic ſtatuit,quoniã quidem dicit alicubi diuinũ eloquium, dignus eſt operarius mercede ſua:huius rei gratia & nos decernimus atq; ꝓmulgamus,ut magnæ Eccleſiæ clerici, qui in ſubiectis ordinib.morati ſunt,ad maiores gradus aſcendãt,& ſi digni clarueꝛũt,melioribus perfrui mereant honoribus,cum aliqui eorũ qui in ipſis ſunt,aut per incremẽtũ ad maiora miniſteria aduocati fuerint,aut per cõmunem naturæ terminũ dormientes defuerint.Sed nõ ex illis qui foris ſunt,aliqui ſe ijs innectentes, debitas eis qui multo tẽpore laborauerũt dignitates uel honores accipiant,ac per hoc inueniantur Eccleſiæ clerici nullo modo poſſe proficere.Nullatenus aũt habeãt poteſtatem,qui principũ domorum uel ſuburbanarũ rerum curam geſſerint,inter clerũ magnæ Eccleſiæ colligi uel conſtitui.Nemo quippe militãs Deo,ſæculi negotijs implicatur.Si quis uerò prẽter definitionem quam modo prẽtulimus promotus fuerit:in quocunq; magnæ Eccleſiæ gradu reprobet, ab omni eccleſiaſtico gradu,tanq; qui cõtra magnã Synodum prouectus fuerit depellet.Ex quo patet,q; ſi inuitis daretur Epiſcopus,quoniã contra magnã Synodum eſt,quæ per electionis uiam ſtatuit eſſe ꝓuidendum:q; tũc reprobari poſſet ſic datus.Et hoc probat textus 61.di.nullus inuitis detur Epiſcopus.Vbi iſtud capitulũ iam ſuprapoſitũ,proximè p Cœleſtinũ definitur q̃ dicit:q; clerici facultatẽ habeant renitendi,ſi ſe contra huiuſmodi decretũ uiderint prẽgrauari, & quos ſibi ingeri ex trãſuerſo uiderint,nõ timeãt refutare:facit c.obitũ.e.di.Et ad idẽ 63.di.ſi forte,ubi dicit textus,q; in duobus in diſcordia electis, metropolitani iudicio detur unus q̃ petitus ſit:& nullus detur inuitis,ne plebs inuita Epiſcopũ non optatũ cõtemnat.Et facit ad hoc benè 33.q.2.de ineptis: quia ſi unũ corpus ſpirituale conſtitui debet ex Epiſcopo & plebe,tũc conſenſus neceſſarius uidetur,ut ibi de matrimonio carnali dicitur:quoniam nõ dubium,inter Epiſcopũ & Eccleſiã matrimonium eſt 3.q.1.audiuimus cũ ſimilibus.Et propterea dicit tex 1.q.1. ordinationes.q; ordinationes,quę nõ fiũt cõmuni conſenſu clericorũ uel prẽsbyterorũ,ſecundũ canonicas ſanctiones,& ab alijs ad quos cõſecratio pertinet nõ cõprobãtur,falſas eſſe iudicamus,quoniã qui taliter ordinant,non per oſtiũ,id eſt,Chriſtũ

Qui & quo gradu ad Epiſcopatum promouendi.

Iuuenis nullus præficiendus.

intrant,ſed(ut ipſa ueritas teſtatur)fures ſunt & latrones.Et ratio huius eſt,quoniam conſenſus de eſſentia matrimonij eſt,ut ſuperiùs habetur.Diuerſitas enim ordinum prępoſitorũ & ſubiectorũ,pro conſeruatione Reipublicę ordinata eſt,ut dum reuerentiam exhibent minores potioribus,& potiores minoribus,dilectionem uera cõcordia ex diuerſitate contexeretur, & rectè officiorum generaretur adminiſtratio. ut.89.di.ad hoc,45.di.licet:Igitur ex concordia ſubſiſtit Eccleſia. Quare inuitis præſes non rectè præponitur,de quo pulchrè,83.di.eſto:ſed oportet quòd ille qui præeſt ab omnibus quibus præeſt conſtituatur tacitè uel expreſſè:ſin autem aliter præſumptum fuerit,uiribus carere dubium non eſt,quia irritum eſt 66.di.Archiepiſcopis.qui dicit alibi:Oportet qui omnibus præeſſe debet, ab omnibus eligatur. Et quòd ille textus.Archiepiſcopus.qui loquitur de ordinatione, intelligatur de electione:patet in originali,& in panormia Iuonis qui dicit: Oportet autẽ ut ille qui omnibus præeſſe uidetur,ab omnibus illis eligatur & ordinetur. Verbum Oportet,eſt uerbum neceſſitatis.l.di.domino ſancto.i. aliter non poſſe 3.q.6.dudum quod pro præmiſſis.& c.Epiſcopo 8.q.i.eſt notandum.Idem etiam optimè probat c. metropolitano 63. di. & c.Valentinianus.Ordinatio enim ſępe idem eſt quod electio 61.di.ſacerdotibus: per conſenſum enim eligentium & electi,hoc matrimonium conſtituitur,ut no.in.c cum inter canonicas de elec.& 63.di.quanto in glo.Electio autem conſenſu æquiparatur,ut eſt textus in c.epiſcopos.63.di.Hoc eſt matrimonium quod inter eligentes & electum contrahitur,ut notatur in c.i.de transla,c.i.ſecundum Inno.Per eligentes & electum inter Eccleſiam & electum contrahitur,ut notatur in . c.i . de transla. De hoc etiam in c.obeuntibus.63.di Et quia omnis cura reformationis ſtat in hoc ut prę ſides,rectores,& gubernatores boni conſtituantur,quoniam ſi quę lex animata eſſe debet in terris , bona non eſt: quale periculum ſubiectis immineat, facile ſcire quiſquæ poteſt. Vnde in conſtituendis rectoribus eccleſiaſticis qui inuitis dari nõ debẽt diuina præcepta ſunt,ut per electionem procedatur. Et ut paucis contentemur allegationibus,ita ſcribit ſanctus Cyprianus,in epiſtola de Martiale & Baſilide, ubi dicit:quòd plebs in ſua poteſtate habet eligendi dignos ſacerdotes,uel indignos recuſandi:quod & ipſum(dicit)uidemus de diuina auctoritate deſcẽdere,ut ſacerdos plebe preſente ſub omniũ oculis deligatur,& dignus atq; idoneus publico iudicio ac teſtimonio comprobetur,ſicut in numeris Dominus Moyſi præcipit: prende Aaron fratrem tuum,& Eleazar filium eius,& pones eos in montẽ corã omni ſynagoga,& exue Aaron ſtolam eius,& indue Eleazar filium eius.Et Aaron appoſitus morietur illic.Coram omni ſynagoga iubet Deus conſtitui ſacerdotem,id eſt inſtruit & oſtendit ordines ſacerdotales non niſi ſua populi adſiſtentis conſcientia fieri oportere,ut plebe præſente,uel detegantur malorum crimina,uel bonorum merita prædicentur,& ſit ordinatio iuſta & legitima:quæ omni ſuffragio & iudicio fuit examinata.Quòd poſtea ſecundum diuina myſteria ſeruatur in actibus Apoſtolorum, quando deordinando in locũ Iudæ,Petrus ad plebem loquitur . Surrexit(inuuit)Petrus in medio fratrum dicens,fuit autem turba in unum. Nec hoc in Epiſcoporum tantum & ſacerdotum,ſed in diaconorum ordinibus obſeruaſſe Apoſtolos animaduertimus,de quo & ipſo in actibus Apoſtolorũ ſcriptũ eſt. Et conuocauerũt(inquit) illi duodecim totã plebem diſcipulorum.Quod utiq; idcircò tam diligenter & cautè conuocata plebe tota gerebatur,ne quis ad altaris miniſterium , uel ſacerdotalem locum,indignus obreperet.hæc ille.Et act.6.ſuper illo tex glo.dicunt, quod conſenſum multitudinis quæſiuerũt duodecim Apoſtoli omniũ fideliũ,qui diſcipuli uocabantur & hoc ut exemplũ darent,quoniã hic ordo ſeruãdus eſt in ordinãdis: eligere debet populus,& ordinare Epiſcopus.De eodem loquitur S.Hiero.et habetur.8.q. i.licet.&.c.ſi ergo ubi de hoc.21.di.in nouo,ubi Anacletus Papa dicit.de uolũtate Apoſtolorũ,Petrũ præſidem factũ,& quòd Apoſtoli elegerũt.72.diſcipulos.Vnde licet legatur in epiſt. Clementis,Petrũ miſiſſe Epiſcopos per Gallias & alias partes, & ita etiã Clementi pręcepiſſe,ut ipſe ad illas partes mitteret,quo ipſe nõ miſiſſet,et ſic omnes Patriarchæ,Archiepiſcopi,& Epiſcopi,à ſede Apoſtolica egreſſi ſunt.(Ita intelligo textũ.22.diſt.c.i.qui fuit Nicolai Papę,qui penè octingẽtis annis fuit poſt Chriſtum:

Christum: licet manifestum sit, quòd non in omnes partes mũdi de Roma missi sint Episcopi, iam enim erant multi Episcopi per mundũ, anteq; Petrus uenit Romam, ut est manifestum, quia Antiochiæ & Hierosolymis. Et etiã ex illa epistola Clemen tis apparet, qui scribit Iacobo Hierosolymorum, ut ipse per Orientem mittat, tamẽ hoc non concludit, Papam solùm à principio Patriarchas siue primates constituisse ut quidam dicunt adulatores: quoniam tota Ecclesia, siue Apostoli qui totam Eccle siam repræsentant, propinquiùs quàm solus Petrus primates constituerunt 99. dist. nulli. qui textus dicit, Apostoli eorumq; successores. Neque concludit, Ecclesijs ali quando fuisse prouisum sine electione: quia tunc non fuerunt Ecclesiæ, sed missi fue runt ad ædificandas Ecclesias. Et ideò electio locum habere non potuit, quia Eccle sia eligens tunc defecit. Vnde illi missi, gerẽtes figuram Christi secundi Adæ, ex co- sta sua scilicet diuini uerbi, sibi Euam ædificarunt quam desponsauerant, & sic Euæ genitæ, post hæc non dabatur nisi sponsus desideratus. Sic hodie non dubium, Pa- pam ad partes infidelium prædicatores mittere posse, ad modum Petri uel Clemen tis: ut hæc probat textus, Nulli, supra allegatus. Et ita intelligit Hostien. in summa de offi. lega. ubi dum de his quæ sedi Apostolicæ dicũtur reseruata, dicit: erectiones cathedralium ad eum spectare. Et ideò dicitur, ab Ecclesia Rom. omnes dignitates originem sumpsisse. 22. dist. c. 1. hæc ille. Ecce ergo electiones de diuino iure esse, præ- sertim quòd inuitus non detur populo, & consequenter est contra omnẽ rationem, dare non expetitum. Vnde Leo Papa 62. dist. nulla ratio sinit, ut inter Episcopos ha- beantur, qui nec à clericis sint electi, nec à plebibus expetiti, nec à comprouinciali- bus Episcopis cum metropolitani iudicio consecrati. Ecce tria requiri ad hoc, quòd præses rationabiliter constituatur: electionem cleri, consensum plebis, & iudicium metropolitani, & de hoc infinita (ut ita dicam) iura sunt. Si igitur Ecclesia reformari debet, necessarium est diuina & naturalia iura, & canonum sanctiones, circa materiã electionum repeti, & amplius seruari. Vnde Siritius Papa, de qualitate ordinandorũ & eligendorum, in epistola ad orthodoxos per diuersas prouincias, scribit: Cogi- tantibus nobis metum diuini iudicij fratres charissimi, & post hanc uitam unum- quenq; prout gesserit recepturum: quid ueniat in querelam tacere nõ licuit, sed nos loqui necessitas imperauit. Dicit Propheta. Exalta ut tuba uocem tuam, & cui om- nium Ecclesiarum cura est si dissimulem, audiam Dominum dicẽtem: reijcitis man data Dei, ut traditiones uestras statuatis. Quid enim aliud est reijcere mandata Dei, q; priuato iudicio & humano consilio, nouis rebus cõstituendis liberiùs delectari? perlatum itaq; est ad conscientiam Apostolicæ sedis, cõtra ecclesiasticum canonem præsumi, & quòd ita sunt à maioribus ordinata, ut ne uel leui susurro debeãt uiolari: proprias quasdam nouas obseruationes inducere, & prætermisso fundamẽto super arenam constituere uelle, Domino dicente: Non transfer terminos, quos posuerunt patres tui. Quod & sanctus quoq; Apostolus, noui & ueteris testamẽti prædicator, monet, in quo loquutus est Christus. State (inquit) & tenete traditiones uestras, quas didicistis, siue per uerbum, siue per epistolam. Et infra. De quo charissimi mihi ante uestram syncerita tem huiusmodi literæ cucurrerunt, multo fratrum & sacerdo tum consensu, & hac nostra subscriptione, firmata ecclesiasticorum canonum dispo sitio, quæ apud Niceam tractata est, confirmata suo merito fundatissima permane- ret. hæc ille. Ecce quòd contra mandatum Dei est, reijcere canones. Vnde licet Ro- manus Pontifex aliquando pro necessitate uel utilitate Ecclesiæ, laxare posset præ- cepta canonica, quę nulla tenus mutilanda sunt his casibus cessantibus, ut hoc Inno centius & Gelasius dicunt. 1. q. 7. & si Gelasius & c. quòd pro remedio: tamen om- nia iura electionis tollere penitus, & suæ dispositioni reseruare ecclesiasticarum re- rum dispositionem, puto Papam non posse, quoniam electio diuini & humani iuris est, & præceptum Dei est, cui Papa obedire tenetur, qui terminos patrum transferre non debet. Faciunt ea quæ notantur. 14. dist. sicut. & 1. q. 7. nisi rigor. &. 25. q. 1. sunt quidam. quoniam in totum tollere non potest, contra quod ex causis prætactis di- spensat. Et quia per tacitum consensum totius Ecclesiæ, Romani Pontifices reser-

uationibus

uationibus factis uti sunt, nec sunt dati Episcopi repudiati & reprobati, sicut tamen meo iudicio reprobari poterant: tunc in consensum transiuit taciturnitas, quod sufficit pro titulo eorum qui præfecti sunt, taciturnitas pro consensu habetur, ut tractatur in regula, qui tacet. Et hoc casu quando nõ opponitur, ut notat glo. antiqua capituli nolle. 43. dist. qui dicit, in publico negocio qui se non opponit quum possit, consentire intelligitur: & ca. eligendo pastorem, intelligitur contrahere sponsalia Ecclesiæ. Vnde quum Ecclesia non reclamauerit, intelligitur consentire: uelut si pater contrahat sponsalia filiæ suæ, si tacet consentire intelligitur. hæc ibi. Et idem Archi. 25. dist. Episcopus siue. Sic in proposito, si Papa supplet locum patris, & dat sponsum, & etiam tacet & recipit: cõsensus intelligitur. Ita dicit Lau. c. Episcopus. 24. dist. ubi quum textus diceret: quòd Episcopus sine Cõcilio clericorum suorum, clericos non ordinet, ita ut ciuium continentiam et testimonium quærat. dicit Lau. continentia, id est consensus: quem eo ipso dicuntur habere, quòd sciunt et non contradicũt. parag. so. ma. l 2. ff. uolũtatem. Et hoc probat text. cum Adrianus. 63. di. coniuncta glo. super uerbo ad salutandum qui dicit: argumentum eos consensisse electioni, ex quo interfuerunt & eum salutauerunt, & non reclamauerunt, & eo quòd qui salutat alium, uidetur consentire ei. 24. q. i. omnes. Nunc autem exorbitantia ob uarias lẽsiones displicere incipit, & oritur contradictio. Quare puto Papam amplius non posse generaliter reseruare electiua beneficia, nisi ei expressè indulgeretur per hoc sacrum Concilium, attenta cõtradictione exorta: Papa enim inuitis Episcopum dare non potest, ut probat tex. in nouo. 21. dist. ubi dicitur, Petrum uoluntate Apostolorum præpositnm. Et glo. arguit ex textu, Papam Episcopum dare nõ debere, nisi uolentibus. 22. di. sacro inter beatos. 8. q. 1. licet. & c. si ergo. & c. audacter faciunt quæ supra ponuntur. Et dicit Archi. post Ioan. de deo. c. in nouo, quòd Petrus ante resurrectionem electus fuit in principem per Christum, sed distulit confirmationem post resurrectionem: ut discipuli quibus præesse deberet præberent assensum, in typum electionis faciendæ, quum nemo inuitis dari debeat. 61. dist. nullus. Vnde uidetur irrita esse, nisi consensus interueniat, per c. obeuntibus. 63. di. ubi tex. quòd illud quod absq; eorum consensu & conniuentia factum fuerit, irritum esse. Et ad idem. 66. dist. Archiepiscopus. hoc benè probatur. Et ad hoc glo. super uerbo cõniuentia, in c. obeuntibus, quæ dicit argumentum ex tex. quòd si quod aliquorum consensu fieri debet, eorum dissensu dissoluitur factum. l. i. di. qui in aliquo. 30. q. 2. si uerum. 62. di. nulla ratio. i. q. i. ordinationes. 10. q. 2. cassellas. 12. q. 2. alienationes. & c. siue. 15. q. 7. Episcopus nullius. 23. q. 5. quòd ideò. & c. manifestum. 20. q. 2. puella. & posset una ratio fortis assignari, cur consensus ex alio fundamento sit necessarius. Manifestum est, scientiam legis ex ore sacerdotum requiri, Malachię 2. ac insuper ex falsa doctrina quę ex ignorantia uel malitia sacerdotis seminaretur, populũ non excusari. Vnde si non deberet populi consensus interuenire in præside, iniustè puniretur ex ignorãtia uel malitia sacerdotis, iuxta præmissa: quum ad eius præsidentiam eorum consensus nunquàm interuenit: nihil enim potest tunc ipsi populo imputari. Quare salus publica exigit, per electionem & consensum præsides fieri.

Cap. XXXIII.

Alia reformationis capita.

SI (ut præmittitur) electiones purè eo ordine quo superiùs in diuersis locis fierent, & Episcopi ad quos de iure spectat, bonos curatos darent. ut 10. q. 1. regenda. & c. decretum. & c. quicunque. 16. q. 7. sicut domini. & c. omnes basilicæ & Ecclesias absque grauamine uisitarent. ut 10. q. 3. per totum, & bonis Ecclesiæ uterentur iuxta canonum sanctiones, ut fideles procuratores: & deinceps in diuino cultu concordantia per totam prouinciam esset, ut dicit textus Toletani Concilij 12. dist. de his. cum c. sequentibus. & moderata fieret ordinatio in huiusmodi officijs, sic quòd potius ad intellectum & deuotionem, quàm ad uocem & multitudinem psalmorum fastidiosam aduerteretur ut de consẽ. dist. 4. non mediocriter. Deo enim non uoce, sed cordè cantandum, & in Ecclesia theatrales moduli audiri non debent, ut dicit Hierony. 92. dist. cantantes: tunc dulcissima concordantia non

grauis,

grauis,non faſtidioſa,adornaret templum Domini.Et deinde ſtatuatur,ut quiſque ſuo officio,uoto,religioni,& ordini ſatisfaciat,& hoc exactè exequendum eſt, ſi ſalutem omnium quærimus.Ac inſuper obedientia ſuperiorũ proprio motu ob quaſcunq; criminales cauſas,quibus præter ſententiam ſuperior diffamatus extitit, iuxta decimum capitulum uniuerſalis Concilij,ſeruãda præcipiatur,etiam cum memoria inter diuina officia,ſub pœna depoſitionis in clericis,& excõmunicationis in laicis, & monachis:ut ille textus dicit.Ac inſuper ut morum grauitas in ſingulis ordinibus ſeruetur,& maxime in Epiſcopis,ne ſe ſtratigeris ſubijciant,iuxta c.14.eiuſdem Concilij:quod dicit,eos qui diuina gratia ad Epiſcopale aduocantur officium, tanquàm imaginem & figuram gerentes cœleſtium hierarcharum,id eſt angelorum: ſecundũ hierarchicum planè gradum & morem,omni honore dignos ab omnibus principibus & ſubditis ſancimus haberi.Deinde ſicut ſacra illa octaua Synodus alienationi prouidit,ſeruetur,ut in c.Apoſtolicos.12.q.2.Et bonum eſſet eundem canonem ita innouare,quòd etiam Romano Pontifici non liceret contrarium facere,iuxta c.non liceat.e.cauſa:& q.nec cõſenſum in alijs Eccleſijs dare,ſicut hactenus factum eſt.Ac inſuper pro parte Eccleſiarum ſtatutũ renouetur,quòd bona 30.annis poſſeſſa, ac priuilegia per idem tempus habita in uſu,amplius in ſua firmitate perſiſtant, ſicut 18.c. octaui Concilij continetur.Et poſt hæc commendæ & penſiones,quoniam ſacris diſpoſitionibus obuiant,tollãtur.Similiter & diſpenſationes ad incompatibilia,& beneficiorum pluralitas,& quòd quiſq; in uno cõpetenti beneficio diuinis uacet,ſicut hoc per uniuerſalia penè omnia Concilia extat definitum.Et repetitur ſecunda parte.23.capituli,octaui Concilij.Vnde tanta pluralitas paruorũ beneficiorum,& ſubſequenter multorum ſacerdotum ignarorum,multum decolorat Eccleſiam,et facit laicos clericis infeſtos eſſe:dum tot ſacerdotes conſpiciunt,quos uident ocio & uicijs uacare:ſanctum enim ſacerdotale officium,ualde uileſcit ex hoc.Vnde dicit tex.59. di.ſi officia.quòd pluralitas ſacerdotum non ſit multum utilis, quia omne magnum rarũ eſſe debet.Meliùs enim eſt paucos habere et bonos, de æta.& quali.quũ ſit ars artium.Et quia de ſimonia,de concubinatu,de Cõcilijs uniuerſalibus & prouincialibus,ac de electione,ſacrum Concilium per decreta incepit prouidere:prouidebit ſpiritus ſanctus de his omnibus,& reducet ad ordinationem canonicam,omnes peſtiferas ex auaritia ortum habentes obſeruationes,ut quiſq; ſuæ curæ & miniſterio ſatisfaciat,& cogitabat de modo coertionem & uigorem legibus indicendi: & quomodo exequutio ualida & ſtabilis,rigoroſa , & immaculata ſacrarum ſanctionum fiat.Et in hoc conſiſtit tota uis,quia nõ deficiunt canones,ſed exequutiones.Et non fiunt diligentes exequutiones , niſi per bonos præſides , quibus habitis per legem animatam,facile & ſubitò paternas uias repeteremus.

Cap. XXXIIII.

LAbor omnis præcedentis opuſculi, concordantiam (qua ſubſiſtit Eccleſia) incœpit ex altis & primis principijs inueſtigare.ordo uerò & ſi non ita,ut ſtudio plano facilè conferre poſsit, ſeriatim intentum oſtendit: hoc tamen in ſumma nititur explanare.Nulli eſt dubium Chriſtum eſſe uiam,uitam,& ueritatem,caput & fundamentum Eccleſiæ,ad Epheſ.4.& 5.& 1.Corinth.10.& in glo. ſuper illud Matth.16.tu es Petrus, & ſuper hanc petram, & per Aug.in lib. retractationum,& ſuper Ioan.in multis ſermonibus, ac alios multos, imò penè omnes doctores.In hac quidem Eccleſia fides non deficiet,quia exauditus eſt Chriſtus,qui uſque ad ſæculi conſummationem cum ſucceſſoribus Apoſtolorum remanebit.Vnde erunt ſemper Chriſti fideles,in quibus habitabit ipſe Chriſtus. Quare illud corpus fidelium, in quo Chriſtus habitabit,Chriſtiforme Eccleſia catholica dicitur: in qua ſicut Chriſtus,ita & uia & ueritas ſemper permanebit. Quomodo autem ex omnibus rationabilibus ſpiritibus Chriſto adhærentibus,ipſa uniuerſorum unica conſtituatur Eccleſia,ac etiam quomodo in ipſa omnium Eccleſia trinitas,ex eius parte triumphantium , & alia militantium , & tertia dorminentium : ac inſuper quomodo colligantia ipſius militantis ubi adhuc ipſa ueritas,ſcilicet CHRISTVS

in figura & ænigmate appræhenditur,ad ipſam ueritatem facialem, quæ eſt in patria triumphantium,inueſtigetur,ut admirandus ordo (quantùm poſſibile eſt) aliquantulum pro noſtra manuductione ſciatur:quum diuerſis & ad inuicem ordinatiſsimis huius militantis Eccleſiæ hierarchijs,pro modulo ſuccinctè aperui in prima huius parte,quæ pars compendioſiús ſtringi uix poſſit,Poſt hæc ſecunda parte, difficultatem maioritatis Conciliorum uniuerſæ Eccleſiæ,ſuper omnem particularem auctoritatem ſingularis præſidis aut Synodi localis, uolens indagare, ex hoc fundamento primo intellectum diſcurſiuum direxi, hanc appræhendens concluſionem. Si uniuerſalis catholica Eccleſia infallibiliter per Chriſti aſsiſtentiam dirigitur: tunc concurrente omnium Chriſtianorum conſenſu,ad quãcunq; concluſionem neceſsitatem ſalutis includentem,neceſſariò ſequitur illam Chriſtianam fidelem & ueram. Vniuerſale uerò Concilium dictans talem concluſionem,conſenſu et legatione omnium fidelium,neceſſariò ex Chriſti aſſiſtentia,& ſpiritu ſancto inſpirante, uerè & infallibiliter dictat eandem. Nulla enim poteſt eſſe ueritas ad æternam ſalutem dirigens,niſi per Chriſtum. Vniuerſale autem Concilium,ex præſidibus & legatis collectum,qui ad ipſam congregationem rei inueſtigabilis, dubio in prouincia propria non digeſto,dum ſic in uago confluunt ad conſulendum, conſenſu ſubiectorum non apportato:ad hæc ſi ritè & legitimè conuocatum,& omnibus uocatis collectum liberrimè celebratum,& iuſtè finitum,cum omnium conſenſu ſententiam in quæſtionibus ſalutem fidelium concernentibus dictauerit:propter propinquam repræſentationem totius catholicæ Eccleſiæ,& propter omnium fidelium cõſenſum, qui per legatos ac præſides concurrit,nunquam legimus erraſſe:Omnes autem prouinciales Synodos,ac etiam Romanos Pontifices,hoc priuilegium non attingit. Et quoniam ob uarias præſertim recentiorum Iuriſtarum ac Theologorum ſcripturas qui Papalem etiam ſuper ipſas ſynodicas auctoritates exaltant potentiam, neceſſarium fuit inquirere concordantias ſcripturarum,remanente ueritate præfata:repertas differentias inter uniuerſale catholicæ Eccleſiæ,ac uniuerſale nationis regni, uel Patriarchale,iuxta geſta Conciliorum(quæ quidem geſta,ut.91.diſt.c.i.legitur, approbata ſunt)inſerui,ut quiſq; intellecta differentia facilè uideat hoc uerum ſcilicet quod uniuerſale Concilium catholicæ Eccleſiæ ſupremam habet poteſtatem in omnibus,ſuper ipſam Romanum Pontificem. Erat itaq; neceſſarium inquirere,quę ſit Romani Pontificis auctoritas,tam in ſuperioritate, quam præceptione, & ſtatutorum editione. Et licet induxerim multa: tamen in hoc reſedi, quod licet ſecundum plura ſanctorum ſcripta poteſtas Romani Pontificis à Deo ſit,& ſecundum alia ab homine & Concilijs uniuerſalibus:tamen uidetur in ueritate medium concordantiæ per ſcripturas inueſtigabile ad hoc demum tendere, quod ipſius Pontificis Romani poteſtas,quò ad conſiderationem præeminentiæ prioratus & principatus, ſit à Deo per medium hominis & Conciliorum, ſcilicet mediante conſeſſu electiuo. Conſideraui enim primò legem Chriſtianam liberrimam, ad quã nullus niſi ſponte abſq; coactione accedit. Vnde quum uia fidei noſtrę ſit ipſe Chriſtus non eſt in ipſis ad ſalutem neceſſarijs aliud quam ipſe Chriſtus,et ad eum liberrimus acceſſus. Quare coactio propriè non eſt in ipſa Eccleſia deſcenſiuè à Chriſto:ſed gratia eſt, quæ ab ipſa plenitudine fontis capitis,in ipſum corpus Chriſti myſticum fluit. Et ita dicit.7.q.i.remoto,quòd gratia dignitatum ſacerdotalium à Deo eſt. In hac quidem gratia,dicimus quoad Apoſtolatum, omnes Apoſtolos æquales, ſicut quòad ipſũ ſacerdotiũ omnes ſacerdotes,ſed abundãtiori gratia dicimus Petrum inter Apoſtolos primum. Ita dicit Auguſtinus ſuper Ioan. ſermone ult. quòd Petrus abundantiori gratia fuit unus,idemq; primus Apoſtolus:& propter primatum Apoſtolatus gerebat figurata qualitate perſonam Eccleſiæ. Et illum primatum Petri, quo ipſe abundantiori gratia à Chriſto dotatus fuit, ſacræ literæ mihi exprimunt ibi, quum Chriſtus diceret,tu es Cephas,uocaberis cephas, quod interpretatur Petrus .Ioan. 1.ubi dicit Auguſt.ſermõ.7.ſic:Magnũ quòd mutauit ei nomẽ,& fecit de Simone Petrũ. Petrus autẽ à petra,petra uerò Eccleſia,ergo ĩ Petri nomine figurata eſt Eccleſia.

Concilium uniuerſale habet poteſtatem ſuper Papam.

Mutatio nominis.

Ecce

Ecce quòd secundum intellectum maximi & doctissimi Augustini, illa nominis mutatio magna fuit. Vnde quum Christus diceret, tu es Petrus, tunc illud quòd predixerat, tu uocaberis Cephas, tanquam futurum contulit in præsens: non enim tunc dixit, tu nominaris uel uocaris Petrus, sed tu es Petrus. Ex quo apparet manifestè, quòd illa Christi promissio, qua promisit conuerso Simoni, eum in futuro Cephas nominandum, fuit promissio realis primatiæ, Vnde Aug. qui dicit Petrum primatum habuisse inter Apostolos, non potest intelligi de tempore conuersionis aut cognitionis Messiæ: sicut Petrus agnoscens interpretatur secundum aliquos, licet minus congruè secundum Bedam, sicut Alexander de Hal. super Ioanne, & eodem uerbo ponit, quia iam præcessit eum frater suus Andreas, qui illi Messiam inuentum prænunciabat, ut legitur Ioannes. 1. Quare de primatu inter alios, de Ecclesia ipse Augustinus necessariò intelligit, quòad præsidentiam & eminentiam, quam ibi consequutus est Petrus. Et ex superioribus manifestum est, Simonem à re Petrum uel Cepham nominatum. Hieronymus uerò super Galatas dicit, principem Apostolorum iam Petrum, iam Cepham nominari, non ob diuersitatem interpretationum, quoniam idem significant. Petrus enim Græcè & Latinè à petra dictum, idem est quod Cephas. Petrus uero Beda Hebræum negat, quia dicit hãc literam. p. apud Hebræos non haberi. Alexander de Hal. in Postillis super Ioanne dicit Hieronymum dicere idem. Nec Cephas est Hebræum, sed Syriacum ut quidam dicunt. Quia litercunq; hoc sit, propter textum qui dicit: tu es Petrus, & super hanc petram, oporteret cum Augustino, Ambrosio, & alijs doctoribus affirmare; Petrum esse à petra dictum. Et Petrus sic est nomen Latinum; & non Hebræum. Et hoc uidetur ex tex. Ioan. primo ita probari: quia Ioan. præmittit in eodem cap. immediatè illum locum duo Hebræa, scilicet Rabbi & Messias, & adiungit interprætationem immediatè: sic uidetur etiam quòd Cephas sit uel Syriacum uel Hebræum, & Petrus eius interpretatio Latina uel Græca, & non econtrariò, scilicet quòd Cephas sit Græcum, quòd Hebraicè Petrus interpretetur. Et dum hæc ego scriberem, incidit unum meo iudicio satis aduertendum, quia tex. Ioannis. 1. dicit, quòd hoc nomen Petrus est interpretatio huius nominis Cephas. Quare quum cephe Græcum, caput apud Latinos interpretetur, oportet & illam interpretationem hoc nomen Petrus habere, & non aliam de interpretationibus, quas sanctus Hiero. ponit Hæbraicorum nomi num. Non dubium Ioan. Euangelistam Græce scripsisse Euangelium, & sic interpretationem propriam nominis Petri posuisse, ad ostendendum, quòd hoc nomen quod Christus Simoni imposuit, ei ex illa interpretatione congrueret. Quare fortè non esset absurdum dicere, nomen Petrus iuxta Hebræam linguam Betros dici, & sic apud nos Petrus positum loco Betrus: eapropter quia. bet. illud Hebræum, forti & dura expressione primæ literæ scilicet. b. exprimitur, quasi, sicut nos. p. proferimus. Et secundũ hoc Petrus resoluendo ad illud Hebræũ, caput domus interpret̃, & hęc interpretatio cõueniret Euãgelio & intentioni Christi, secundũ ipsum Euangeliũ & expositionem sanctorũ: qui caput Ecclesiæ siue domus, Petrum à Christo dicunt constitutum. Ad quod facit c. sacrosancta. 22. di. ubi terminus Cephas interpretatur caput. Quare Cephas Græcum est, Ego uero potius credo standum cum primis doctoribus, non obstante tex. sacrosancto qui Anacleto ascribitur, quoniam illas Anacleti epistolas apocryphas credo, ut infra in tertia parte dico. Non tamen nego quin ultima consideratio notanda sit & secundum eam in Actibus Apostolorum. Cap. 1. Petrus primo nominatur ut caput: & ea proposuit pro exequutione mandatorum Christi, quæ ipsi ut primo & capiti principaliùs commissa à Christo fuêre. Vnde licet omnes apostoli, rectores, pastores, & uicarij Christi fuêre, ut in prę fatione missæ in cuiuslibet festiuitate decantatur: tamen in pastoratu illo, rectoratu, & uicariatu, abundantiori gratia Petrum primatum habuisse, sancti doctores affirmant, per hoc quod ei ut Ecclesiã totam, representãti, claues promissæ & datæ fuêre, ac pastoratus præcepta per uerba, pasce oues. Illum aũt pastoratũ Petrus inter alios primũ & principaliter sortitus, immediatè post Christi ascẽsionẽ incepit in omni cõ-

Petrus.

בְּחוֹאשׁ

grega-

gregatione fidelium exequutioni demandare, ſicut præſides monere & reſpondere ſolent. Vnde primus fuit Petrus, qui uicariatũ Chriſti uerbo doctrinæ & baptizandi officio. Hieroſolymis ſe habere oſtendit: & primum inter Apoſtolos ut in Actibus. 1. 2. et. 3. capitulis legitur. & Lucæ. 7. Similiter ex eiſdem ſocis patet, ipſum Petrum primum Epiſcopum Hieroſolymorum: quia ea exercuit, quæ Epiſcopalis ordo requirit. Et fuit poſt hoc Epiſcopus Antiochiæ, ut hoc legitur ad Gal. 2. deinde Romæ, ubi ipſe epiſtolam primam ſcripſit, ut patet ex fine eius, ubi dicit: Salutat uos Eccleſia quæ eſt in Babylone. Et ſecundum Hiero. & Bedam & exponentes omnes quos uidi illa Babylon fuit Roma, quia filia Babylonis antiquæ. Rectè enim ut ſe habuit monarchia Babylonica, ita præciſè Romana, ut hoc Paulus Oroſius in principio ſeptimi libri hiſtoriarum latè declarat. Et expoſitores Apocalip. diffuſè ſcribunt, quomodo Babylonicum regnum ſit ipſum Romanum. Sed non eſt noſtri propoſiti, ſufficit nobis: licet quidam Marſilius Paduanus, quem poſt omnem collationem uidi quodam loco ſecundæ partis dicere uideatur, per canonẽ Bibliæ non poſſe proba Petrum Epiſcopum Romanum, imò aut Romanæ fuiſſe. Quòd ex ipſa epiſtola Petri præfata, ſecundum expoſitionẽ doctorum, falſum eſt. Et non eſt uſq; ad hæc tempora quiſquam doctorum ſanctorum inuentus, qui hoc unq; negauerit: imo Alipius, Auguſtinus. Optatus, Mileuitanus, ſanctus Hieronymus, ac alij omnes, qui Romanorum Pontificum catalogum ſuis ſcriptis inſeruerunt, à Petro incipiunt. Et dicit Optatus libro. 2. contra Parmenianum, quòd hoc non habet dubium ſedem Romanam per omnes ſucceſſores connumerãdo uſq; ad Petrum qui prius ibi ſedit continuari, & per illum Chriſto coniungi: ut puto nullum catholicum, ſanctis quorum ſcripta per Eccleſiam appropata ſunt, in hoc diſſentire poſſe. Predictis autem conſentiunt doctores approbati, ſanctus Hiero. lib. 1. contra Iouinianũ, ubi dum Iouinianus ei obijceret contra laudem uirginitatis, quòd Eccleſia non ſuper Ioannem ſed Petrum fundata eſſet, dicit ſanctus Hiero. ſuper Petrum fundatur Eccleſia: licet alio loco ſuper omnes Apoſtolos fiat, & cuncti claues regni cælorum accipiant, & ex æquo ſuper eos Eccleſiæ fortitudo ſolidetur, tamen propterea inter duodecim. unus eligitur, ut capite conſtituo, ſciſmatis tollatur occaſio. Sed cur non Ioannes electus eſt? ætati delatum eſt, quia Petrus ſenior erat, ne adhuc adoleſcens & penè puer progreſſæ ætatis hominibus præferretur, & magiſter bonus (qui occaſionem iurgij debuerat à diſcipulis auferre, & dixit ad eos: Pacem meam do uobis, pacem relinquo uobis, & qui uoluerit inter uos maior eſſe, minor omnium ſit) ne adoleſcenti quem dilexerat, cauſam præberet inuidiæ. hæc ille. Ecce ſententiam ſancti Hieronymi, cui non licet contradicere. Ex qua habetur, Petrum caput conſtitutum Apoſtolorum, & eis per Chriſtum prælatum, non obſtante quòd ipſa Eccleſia ex æquo ſuper omnes Apoſtolos ſit fundata, & quòd Romæ Petrus ſedit. Idẽ ad Damaſum Papam ſcribens de fide ſua dicit, hæc eſt fides, Et infra. Qui Petri fidem & ſedem tenes. Ad idem Cyprianus. 24. q. 1. loquitur. Gregorius. 1. di. conſiderandum. et Ambro e. diſt. fidelior. Clemens, 80. di. in illis. Auguſt. 2. q. 7. puto. Et non eſt opus ſcripturas adducere quia ab hac ſententia catholica Eccleſia nunquam diſſenſit. Iſte autem principatus Petri non conſiſtit in maioritate, quòad ligandi & ſoluendi poteſtatem in foro pœnitentiali, aut in ſacramentorum confectione, nec dubitat quiſquam de ultimo, nec de primo eſt dubitandum iuxta præmiſſa ſuperiùs, quoniam eadem eſt omnium Epiſcoporum (ſicut fuit omnium Apoſtolorum) ſpiritualis iudiciaria poteſtas, quoniam hæc à Chriſto per medium ſacerdotij fluit. Ita dicit Hiero. ſuper illud Matth. 16. quodcunq; ligaueris. Habent quidem eandem iudiciariam poteſtatem alij Apoſtoli, quibus poſt reſurrectionem ait: Accipite ſpiritum ſanctum. hæc ille. Et multa ſuperiùs adducta ſunt. Nec fuit Petrus ex illo primatu Eccleſiæ maior: quoniam ipſe ab Eccleſia, & propter eam nominatur, ſecundum Auguſt. loco præallegato, & Ambro. l. di. fidelior, & alios doctores ſuperiùs adductos. Quare illa Petri maioritas, non fuit maioritas ſupra ſed infra Eccleſiam. Vnde licet os ſiue caput eſſet Apoſtolorum ac Eccleſiæ, & eius nomine proponeret ut Actuum primo, & reſpon-

deret

deretut Actuum ſecundo:tamen nihilominus tanquàm membrum ſubfuit.Quare in medio fidelium ſurgens, in reuerentiam Eccleſiæ loquutus eſt, & paſſus eſt ſe mitti in Samariam ab ipſo,Actuum.8.In ordine enim ad ipſam ueram uitam & ueritatem, Chriſtum Dominum & caput noſtrum uiuens , fideles quia filij Dei ſunt per regenerationem in Chriſto,fratres tamen ſunt, quoniã ibi non eſt aliud magiſteriũ ꝙ ipſe Chriſtus. Matth. 23 Nolite uocari Rabbi.unus eſt enim magiſter ueſter Chriſtus, omnes autẽ uos fratres eſtis.Vnde hoc reſpectu non eſt niſi fraternitas in Chriſti fidelibus:licet maioritas gratię,ſecundũ diuinã ordinationem, cum eadem fraternitate pſiſtat. Vnde licet Petrus foret primus Apoſtolus modo dicto : tamẽ illa primitiuitas, non exceſsit ipſam Apoſtolorũ fraternitatem, quòad ipſam Eccleſiam. Non enim erat Petrus plus filius Dei ꝙ alius ex ſanctiſsimis Apoſtolis,licet abundantiori gratia dotatus foret:& pro hac materia eſt notandã epiſtola ſancti Gregorij Papæ in Regiſtro.22.di. ad Ioannẽ Patriacham Cõſtantinopolitanum,quæ incipit: eo tempore,in qua uult oſtendere,nullum Epiſcopum ita principatum gerere in Eccleſia,quòd oĩa membra Eccleſiæ ſint ei ſubiecta : quinimò dicit illum Lucifero ſimilem qui hoc præſumit,quoniã ſuper aſtra cœli ſolium ſeu ſedẽ ponere nititur,dicens : Quid enim fratres tui omnes Eccleſiæ uniuerſalis Epiſcopi , niſi aſtra cœli ſunt,quib.dum cupis temetipſum uocabulo elato præponere,eorumꝙ nomem tui cõparatione calcare:quid aliud dicis,niſi in cœlum cõſcendã, ſuper aſtra cœli exaltabo ſolium meum?Et infra: Certè Petrus Apoſtolus primus,membrum ſanctæ & uniuerſalis Eccleſiæ, Paulus, Andreas,Ioannes,quid aliud ꝙ ſingulariũ ſunt plebiũ capita:& tamẽ ſub uno capite Chriſto omnes mẽbra?Et infra:Nullus Romanus põtifex hoc temerariũ nomen uniuerſalis ſcilicet Epiſcopus ſibi arripuit, ne ſi ſibi in Põtificatus gradu gloriam ſingularitatis arriperet, & hanc omnib. fratribus denegaſſe uiderentur:hæc ille ibi. Et idẽ in alia epiſtola.22.ad Anaſtaſium Antiochenum,quæ incipit: Quũ prædicator egregius ubi deducit,quomodo omnes unum ſumus in uno capite Chriſto, qui eſt paſtor omnium,& nullus eſt homo, cui omnia Chriſti mẽbra ſint ſubiecta; & per cõſequẽs, nullus uniuerſalis Patriarcha.Quia ſi hoc dici permittatur,honor omniũ Partiarcharũ negatur, & nullus iam Epiſcopus in ſtatu ueritatis inuenitur. Conſiderando uerò ſingula ipſius Eccleſiæ mẽbra ſingulariter & in ſe:tunc prælatio abundãtiori gratia, ꝙ propter tollendũ ſciſma neceſſaria fuit,ad bonũ Eccleſiæ ordinatũ regimẽ(iuxta ſancti Hieronymi ſententiã)Chriſto Petro tradita legitur,ut ipſe ſicut ſingulorũ fuit primus,omnium eſſet ſeruus & miniſter. Quoniam ſi propter Eccleſiam Petrus à petra dictus eſt,& Eccleſia non eſt niſi unio fidelium: rectè propter unionem fidelium, ob tollendũ ſciſma,præſidentia eſt.Quare unitas fidelium eſt illa,ad cuius ſeruitiũ & obſeruantiam præſidentia eſt ſuper ſingulos.Hinc unitas fidelium,quam nos Eccleſiã dicimus,ſiue uniuerſale Conciliũ catholicę Eccleſiæ ipſam repræſentans,eſt ſupra ſuum miniſtrum ac ſingulorum præſidem.Et ita intelligo dictum ſaluatoris, quòd maior inter Apoſtolos diſtribuiuè, debeat eſſe miniſter omnium collectiuè, quioniã ſic Eccleſiam faciunt.Nec propter hoc dico,curatum præſidentem abſolui, à particulari cuiuslibet ſubiecti myſteriali cura : quoniam licet miniſter ſit cuiuslibet, remanet tamen ſuperior cuilibet, ut poteſtatem habeat paſtoralis curæ non ſic omnium collectiuè,iuxta præmiſſa. Etiam ad ea quæ ſuperiùs tacta ſunt, quomodo ſcilicet poteſtas principandi in Eccleſia, non ſic quò ad radicem illam , qua ipſa à Deo eſt propriè in coactione conſtituta,ſed myſteriali cura:probatur per illud.2.ad Corinth.2.ibi non enim dominamur fidei ueſtræ,ſed adiutores ſumus.Vbi glo. Ambroſii dicit:dominium & coactionem fides non patitur , quum ſit uoluntatis non neceſsitatis.Et Chryſoſt.in.ij dialogorum.cap.3.inquit:In Eccleſia uerò non coactum, ſed acquieſcentem oportet ad meliora conuerti . Et Augu. ſuper illo in ad Thi. ulti. quicunꝙ ſub iugo ſunt dicit:ſciendum aliquos prædicaſſe communem omnibus in Chriſto libertatem eſſe, quòd de ſpirituali libertate utiꝙ uerum eſt, & non de carnali. Plura poſſent adduci,ſed ſufficit ſcire,uolentem & acquieſcentem tantum & non coactum Chriſto acceptum.Quare omnis ſpiritualis poteſtas in libertate,& non coactione:quantum ad

ipſam radicem qua à Chriſto eſt, propriè fundatur. Verum quia ipſa præſidentia principalis, ad unitatem propter tollendum ſciſma ordinata, extitit à Deo: tunc niſi in ipſo principe eccleſiaſtico, abſq; tamen ipſo Dominio quo principes eorum dominant, ſ c coertio aliqua nō poteſt rectè unitas cōſeruari. Oportet em̄ putrida mēbra & pedem abſcindi, & oculum ſcandalizantem ab Eccleſia erui, ſi corpus Eccleſiæ ſanum debet conſeruari. Quare illa coertio non erit, ſicut principes dominantur eorum: qui hic dominandi modus eſt, per uim ſuper corporibus & rebus, ſed erit coertio per liberam ſubiectionem omnium, uel partis maioris initiata, & punitio non niſi ad ſalutem tendens. Vnde ex hoc Anacletus Papa & alij, ut ſuperiùs continetur dicunt, Chriſtum Petrum concurrente Apoſtolorum conſenſu conſtituiſſe, & ſic ex ſubiectorum electione & conſenſu, radicatur ſuperioris poteſtas ſuo modo coactiua in eos. Qui enim priùs liberrimi erant eligendo ſuper ſe præſidem, ſe ei ſubijciunt. Vnde ex hoc fundamento ſuperiùs ſæpe dicitur, poteſtatem coactiuam aut principis, aut legis, ex approbatione per ſe ad hoc communi conſenſu tacito uel ex preſſè conſtitutum, robur habere. Sic enim dicitur, quamquam omnis poteſtas deſurſum ſit, ſiue coactiua, ſiue œconomica regulatiua & ordinatiua: tamen ad hoc ut ipſa extrinſecè in actum prorumpere poſſit, homines liberos Chriſtianos regulando uel cogendo, tunc recta regula prærequirit ſubiectionem liberam eorum cum ipſi ex lege fidei Chriſtianæ, & naturali iure, non arctentur extra terminos libertatis. Hoc modo diffuſiùs intendebam deducere, omnem preſidatum eccleſiaſticum & ſpiritualem, à Chriſto mediante hominum aſſenſu conſtitui. Illi enim ſunt propriè præpoſiti noſtri qui ſic ex ſubiectorum cōſenſu præponuntur, ad quorū obedientiā nos ex preſtito conſenſu obligamur, cum ex hominibus per homines aſſumpti ſint. Verùm quòd ex hac radice quam ueram credo, niſi ex aliquo miraculo uel ſigno apparet, Deum aliquem preſidere uelle ante hominum conſenſum: tunc quidem omnes Chriſtianos neceſſariò oportet diuinis præceptis in omnibus acquieſcere. Non poſſe adhuc Romanum Pontificem perpetuum principem Eccleſiæ probari, ſatis ex hoc manifeſtum eſt. Nam hoc legitur, etiam ſi Petrus illum principatum omnium non habuit, propterea Romanum Pontificem eius ſucceſſorem, aut Antiochenum uel Hieroſolymitanum, cum eiuſdem ſint ſucceſſores habuiſſe aut habere debere, ex ſacris literis: niſi concurrant predicta, ſcilicet communis Eccleſiæ conſenſus ſicut Apoſtolorum in Petro. Vnde & ſi Romanus Pontifex, aut ex loco & ſede Petri aut principatu ciuitatis inter cęteros mundi Epiſcopos in primatu, ut præcipuus & honorabiliſſimus præſes tantæ ciuitatis, & ſedens in tanta Petri ſede, uneraretur tamen niſi ſubiectiuè ex conſenſu concurreret electio, per eos qui aliorum omnium uices gerunt, non crederem ipſum præſidem aliorum omnium, & principem ſiue iudicem eſſe. Quare ſi per poſſibile Treuerenſis Achiepiſcopus per Eccleſiam congregatam pro præſide & capite eligeretur, ille propriè plus ſucceſſor ſancti Petri in principatu foret, quàm Romanus Epiſcopus. Licet credendum ſit, Romanum Pontificem ſicut locum Petri, ita & principatum nunquam perditurum, non enim ſucceſſio ex loco arguit ſucceſsionē in principatu, ut de Antiochia, & Hieroſolymis dictū eſt: nec ceſſaret ille principatus in Eccleſia, etiam ſi Romanæ urbis ſedes Epiſcopalis deficeret, & de hoc ſuperiùs tetigi plura. Et quòd etiam habeat illam poteſtatem ſibi de capite prouidendi liberé, patet quia in omnibus pro ſua ſalute Chriſto ſuccedit prælati etiam omnes habentes ligandi & ſoluendi poteſtatem, quòd miſſi ſunt à Chriſto, ſicut Chriſtus à patre, manifeſtum eſt ex uerbis Chriſti, Io. 8. ſicut miſit me pater ubi apparet quód ſicut Chriſtus fuit filius Dei uerus: ita Eccleſia eius corpus myſticum habet miſſionem ſimilem â Chriſto. Quare Chriſtus ſicut Eccleſia habet auctoritatem mittendi. Reſideo itaq; in hac concluſione, quòd principatus eccleſiaſticus ob unitatem Eccleſiæ, & ad eius ſeruitium & miniſterium à Deo ordinatus: in realitate ſua à Chriſto per Eccleſiam conſtituitur. Et quæcunq; argumenta aut pro ea parte, quòd principatus coactiuus à Deo in Eccleſia ſit tantùm, aut ex alia parte, quòd ipſe coactiuus principatus ex electione ſiue conſenſu hominum ſeu

Eccleſiæ

Ecclesiæ tantũ existat, ad hoc mediũ cõcordãtiæ, meo iudicio ueraciter reducuntur. Nihil tamen de meis conceptibus adeò firmũ assero, quin peritioribus dicam potius acquiescendum. Dicit enim Ambro. unũquẽq; enim fallunt sua scripta, & aurem prætereũt. Atq; ut filij deformes etiã delectant, sic etiã scriptorẽ indecori sermones sui palpant, ut hæc Ambrosius Sabino Epistola. 33. scribit. Tamen minùs offendere puto Ecclesiã hanc opinionẽ, & per consequẽs uerior cẽseri debet, quã illa Marsilij de Padua in libro defensorij pacis, cum ipse suam ex fundamẽto tex. sancti Augustini. 9. di. ego solus. tantũ possit defendere opinionẽ, resoluendo solutionẽ omniũ argumẽtorũ in cõtrarium ad hoc, quod auctoritatib. doctorum credere nõ arctamur, nisi inquãtũ se in canone Bibliæ fundant. Hæc est pernicioſa opinio, post sanctæ Ecclesiæ approbationem probabilium doctorum. Vnde potius etiã acquiescendũ est textib. 12. Ecclesiasticarum, & alijs ibi positis, q; ita præsumere. Neq; uera est solutio argumentorũ Marsilij ex suo fundamento iuxta præmissa: quia loquentes doctores de Petri principatu iuxta præmissa, in dictis Christi se fundant, quæ in canone Biliæ habẽtur, & non in historijs alijs, licet etiam ille non sint negandæ de Petro, quoniam sancti eas pro ueris habuerunt, ut probat epistola Ambro. ad Anxentiũ de Basilicis tradendis Epistola. 76. Et consequenter quoniam deformitas omnis est ex hoc, quia nec præsidentes sua utuntur potestate ordinatè ad finem propter quem est pastoralis præsidentia, nec subiecti ordinatè superioribus ut status cuiusq; deposcit obediunt. Quare de regulis canonicis, quomodo talis concordantia per sanctos patres conseruabatur, fuit dicendũ. Præmitti itaq; oportebat, de ipso Concilio Ecclesiæ catholicæ, in quo est prima auctoritas ex consensu omnium, constituendi & regulãdi cuncta ad salutẽ dirigẽtia, deinde de alijs particularib. Concilijs, & post hoc de iam editis canonicis reformatorialib. statutis, ut ad modũ doctrinæ sanctorũ patrũ, & statutorum sacrorum Conciliorum, hoc sacrũ Basilienſe Conciliũ, insequens patrũ uestigia, in institutis procedat. Et hęc cõpendioſa collectio primæ & subsequẽtis partis sub omni correctione, licet confusè & ruditer pro incitamento studioſorum tantùm scripturis mandata.

Approbatorũ ab Ecclesia firmitas.

Eiusdem R. Patris Nicolai De Cusa, intertiam Partem seu librum de concordantia Catholica præfatio, de generibus Principatuum.

Si quis ab exordio, fundamẽta nostro proposito non tam utilia quàm necessaria, inuestigare curaret: huic essent repetenda illa ipsa principia, in quibus & Aristoteles, & Plato, & Tullius, & alij sapientes, dum de ordinatis Politicis, Oeconomicis, aut Monarchicis rigiminibus scripsere, radices posuerunt. Naturalia quidem iura cunctas humanas considerationes & antecedunt, & omnia illa principia sunt. Omni autem generi animantium primum à natura tribuitur, ut tueatur se corpus uitamq;, declinet nocitura, acquiratque necessaria, ut Tulius ex hac radice, primo de Officijs tertio cap. intentum elicit. Primum quidem essentiæ est ipsum esse. Quare ad hoc ut quælibet essentia sit, habent connata ad hoc principia, instinctum, appetitum, aut rationem. Ex quo euenit, secundum naturarum diuersitatem uaria esse media, propter esse & conseruari naturaliter instinctui indita. Hoc fundamento Aristoteles. 7. Politicæ finali cap. concluſit, omnem artem & disciplinam pro supplemento naturalium defectuum esse. Homines uerò ratione præ cunctis animalibus dotati, à principio consodalitatem ac communionem suæ conseruationi ac etiam fini, propter quem quisq; est, multum conferre imo necessariam rationabili discursu intelligentes, naturali instinctu se uniuersè ac sic cohabitantes, pagos urbesq; constituxere. Et nisi homo pacis seruandæ ob corruptum multorum affectum regulas inuenisset, parum unio saluti contulisset. Quare ciuitates, in quibus ciuium

Tullius.

Aristoteles

unitas,ac leges conſeruandæ unitatis & concordiæ communi omni aſſenſu, ac etiam earum omniũ cuſtodes potentes,quantum publicæ conferebat utilitati, ex hoc conſequenter ortũ habuerunt. Diuina quidem ſuperadmiranda ac omnibus gratioſè collata lege apertum eſt,ut intelligerent homines maximè eorum utilitati conſoliditates conferre:& deinde ordine tali conſeruari, ut communi omnium ac ſaltem ſapientum heroicorum conſenſu,alijs ipſis fauentibus leges ſtatuerentur, quoniam ut in præcedenti collectione præhabitum eſt, ſecundum ſanctum Cyprianum, ex Chriſti promiſſione maior pars ſacerdotij à uera lege non deficiet. Ita pariformiter dum communi conſenſu res pro conſeruatione Reipublicæ tractantur,maior pars populi ciuium aut heroicorum,à recta uia ac pro tempore utili non deficiet,alioqui contingeret naturalẽ appetitum fruſtrari,ut in pluribus quod pro inconuenientiſſimo apud philoſophantes habetur. Videmus enim hominem animal eſſe politicum & ciuile,& naturaliter ad ciuilitatem inclinari. Hinc oportet ualentiorem partem pro remanentia politię eſſe,ut Ariſtoteles primo Policitæ primo cap.concludit. Sed cunctipotens Deus ſtultis & fatuis quandã naturalẽ ſeruitutem adiunxit,per quam facilè credãt ſapientibus,ut ſic ipſorum adiutorio gubernentur, & conſequantur ſui cõſeruationem: ut poſt Calanũ Alexandro ſcribentem,epiſtola quę octaua.in ordine inter Ambroſianas inſeritur,legitur:quod ſcilicet tanquam agricultura homo imprudens,& tanquam uinea deſerta homo egens ſenſu. Reſciſa autem uinea fructũ affert, ſemiputata frondeſcit, neglecta luxuriat. Quam materiam elegantiſſimè Ambroſius immediatè præcedenti ſeptima tangens epiſtola,dicit:à Philoſophis magno diſputationis molimine iactata & fluctuata eſt queſtio, dicentibus, quod omnis ſapiens liber,omnis autem inſipiens ſeruus. Sed multò hoc prius Dauid dicit, quit ait,Stultus ſicut Luna mutatur. Sapiens enim non metu frangitur,non poteſtate mutatur,non attollitur proſperis,non triſtitibus mergitur:ubi enim ſapiẽtia, ibi uirtus animi,ibi conſtantia & fortitudo. Sapiens enim idem eſt animo,non minuitur, non augetur rerum mutatione,nec ut paruus fluctuat,ut circumferatur omni uento doctrinæ. Et infra:Noe cũ audiſſet quia inſipienter filius ſuus Cham riſerat nudatum patrem,maledixit ei dicens:maledictus Cham,ſeruus domeſticus erit fratribus ſuis Et præpoſuit ei fratres eius dominos,qui ſapienter patris ſenectutem honorandam putarunt. Nonnè fons ille diſciplinarũ omnium Iacob,ubertatem diſputationis huius omnium pectoribus infudit,qui ſapientiæ, merito prælatus eſt fratri ſeniori. Deniq; pater pius qui cum inter duos filios affectu certaret paterno,ſed increparet iudicio(affectus enim neceſſitudine fertur,meritis autem iudicia formantur) cum diuideret alteri gratiam,alteri miſericordiam, ſapienti gratiã, inſipienti miſericordiam, quia ad uirtutem ſe propriis uiribus erigere non poterat, nec ſpontaneum greſſum attollere benedixit eum ut ſeruiret fratri ſuo,& eſſet ipſius ſeruus. Oſtendens ita deteriorem eſſe ſeruitute inſipientiam,ut remedio ei ſeruitus ſit, quia ſtultus regere ſe non poteſt,& niſi moderatorem habeat,præcipitatur propriis uoluntatibus. Diligens ergo pater & conſulens,ſeruum eum fratris ſui fecit.ut eius regeretur conſilio. Ideò inconſultis populis ſapientes quiq; adhibentur rectores,qui plebeiã inſipientiam uigore proprio regãt,ut potentiæ ſpecie dominẽtur,quo uel inuitos auctoritate poteſtatis,ſubijciant ad obedientiã prudentioribus,& obſequẽdis legibus impoſuit ergo inſipienti uelut indomito iugũ,& cui in gladio ſuo uiuendum dixerat, libertatem negauit,ne temeritate laberetur:præfecit ei fratrem,cuius auctoritate & moderatione ſubiectus,proficeret ad conuerſionem. Et quia ſeruitus habet diſcretionem eſt enim neceſsitatis infirmior,uoluntatis fortior:quia pulchriùs eſt bonũ quod nõ ex neceſſitate fit,ſed ex uoluntate,ideo primum ei iugum impoſuit neceſſitatis, poſtea benedictionem ei uoluntariæ ſubiectionis impertiuit. Non ergo natura ſeruum facit,ſed inſipientia.nec manumiſſio liberum,ſed diſciplina. Deniq; Eſau liber natus eſt, & ſeruus factus. Ioſeph uenditus in ſeruitutem eſt, & electus ad poteſtatem,ut ſuis emptorib. imperaret. Et poſtquã elegãter libertatẽ ſapientis Ambroſius ibidem declarauit quomodo ſtulto tãtum lex poſita eſt, ac quomodo ob peccatum ſub pœ-

Homo animal politicum.

Dauid.

Iacob.

Stulto expedit ſeruire ſapienti.

Seruitus duplex.

Natura ſeruus nemo.

ſub pœnis legib.redigitur, ſubiũgit:ſeruit ergo peccator formidini, ſeruit cupiditati, ſeruit auaritiæ,ſeruit libidini,ſeruit malitiæ,ſeruit iracundię. Et uidetur huiuſmodi ſibi liber,ſed magis ſeruit,quaſi ſub tyrannis poſitus:illi autem liberi ſunt,qui legib.uiuunt:lex autem uera ſermo rectus.Lex uerò non inſculpta tabulis,nec ære inciſa, ſed impreſſa mentib.atq; infixa ſenſib.Quando ſapiens non ſub lege,ſed ipſe ſibi lex eſt: opus legis in corde ſuo continens, naturali ſtilo ſibi & quadam inſcriptione formatum.hæc ille.Graues has ſententias cum alijs notandis ualde,ille præclariſsimus doctor Ambroſius in eadem & ſequenti epiſtola ponit, ex quib.hoc unum menti tenendum:quod licet ex neceſſitate inſipientes,quia ſe ipſos regere non poterant,ſerui ſapientũ effecti ſunt:tamen alligabatur illi neceſsitati uoluntaria ſubiectio, propter ipſam neceſsitatem.Et ſic naturali quodam inſtinctu,præſidentia ſapientum,& ſubiectio inſipientum,redacta ad concordiam exiſtit per communes leges,quarum ipſi ſapientes maximè auctores, conſeruatores, & exequutores exiſtunt. Aliorum omniũ ad hoc per uoluntariam ſubiectionem concurrente aſſenſu,et regimen dum ita diſponitur,tunc impoſsibile eſt ciuitatem Ariſtocratizantem. i.ſecundũ uirtutẽ per ſapiẽtiores, aliorum conſenſu ad cõmunem utilitatem gubernatam , non benè diſponi, ut Ariſtoteli placet quarto Politicæ cap.7. Legis autem latio, per eos omnes qui per eam ſtringi debẽt aut maiorem partẽ,aliorum electione ferri debet, quoniã ad cõmune conferre debet. Et quod omnes tangit,ab omnibus approbari debet:& communis definitio , ex omni conſenſu aut maioris partis ſolum, elicitur . Nec poteſt excuſatio de obedientia legum ſibi tunc locum uendicare, quando quiſq; ſibi ipſi legẽ condidit : non eſt enim bona diſpoſitio, benè leges poni, non obedire autem,ut dicit Ariſtoteles quarto Politicorũ cap.7.Eſt itaq; etiam eorum interprætari,quorum condere.His enim legibus regnum gubernare neceſſe eſt:amare enim & obedire omnibus inſunt.Quare etiam meliùs pro Republica extitit, legib. & optimo uiro regi, ut ex intentione terti Politicæ. 9. cap. hoc Ariſtoteles perquirens conludit,ac.1.Rhetoricę cap.1.Vbi enim non principantur leges,ibi non eſt politia,ut quarto Politicæ.4. cap.ſtatui autem oportet leges cum grauitate magna,ac digeſtæ multum per prudentiam,longa experientia ſuffultam,ut ſecundo Politicæ. 2.cap.dicitur. Oportet deinde principantes eſſe pro legum obſeruatione, quos primo ſecundum ipſas leges dominari oportet,tertio.cap 6. & 4. ut,Ethicorum.cap.5.quoniã lex oculus eſt ex multis oculis,& eſt intellectus ſine appetitu, ut tertio Politicæ.9,cap. inuentum enim ſic à plurib.cui iam ſe quiſq; ſubiecit mutare,principãtes non debent Et quamquã ſecundum leges princeps dominari debeat:tamen quia de his eſt dominus,de quibus ſecũdum leges nihil dicitur certitudinaliter,ut tertio Politicæ. cap. 6.ideò oportet eũ eſſe prudentem,ut tertio Politicæ.cap.2.& quarto Ethicorum tractatu de iuſtitia, ut epiikeizare rectè ualeat per directionem legis,ubi deficit propter particulare: & tũc ipſe omnis principatus,ſiue Monarchicus per unum, ſiue Ariſtocraticus plurium ſapientũ, ſiue Politicus omniũ ciuiũ ſimul,& cuiuslibet ſecundũ ſuum gradũ,quãdo ſecundũ uoluntatẽ ſubiectorũ exiſtit,ad cõmunẽ tendẽs utilitatem,tempatus & iuſtus dicitur,ut hæc per Ariſtotelem tertio & quarto Politicorum. Si autem præter uoluntatem ſubiectorum ad propriam tendens utilitatem principatus, exiſtit, intemperatus exiſtit,ut tertio Politicorum. cap. 5.ſic oriuntur tria genera principantium, præfatis temperatis aduerſa:ut Tyrannis,Oligarchia, & Democratia, & de his intemperatis Tyrãnicis,Oligarchicis,et Democraticis principatib.libri hiſtoriarũ pleni ſunt.Nẽbroth enim cœpit robuſtus uenator eſſe primo poſt diluuium, ac Ninus Aſſyriorum primus rex Beli filius , qui primus arma foràs extulit libidinis dominandi cauſa,& poſt eum Semiramis eius uxor:quæ Treuerum priuignum Nini ex alia Chaldęa uxore filium,patria regnoq; expulit(ut ferunt hiſtoriæ)ob cauſam: quia ipſa in eius exarſit,amorem,quam quia nouercam ſuam iuſtè ſpreuit,ipſa eum inſequente Europam adijt, ac demum locum manſiuum in campo quodam amœniſsimo interluente eum Moſella (de quo fluuio Auſonius admirandum opus metro contexit) delegit,ac noſtram ibi ſui nominis urbem condidit Treuericam , omnium quæ in Europa ſunt

Liberi.

Legum præſtantia.

Principatus intemperati.

Ninus.

Semiramis.

primam, anno 42. natiuitatis Abrahæ, ut ueteres dicunt hiſtoriæ. ſed hæc præter propoſitum, De temperatis quidem principatibus, quomodo ipſe Moyſes & Aaron, & Eleazar, ac in Romana Republica Reges primò, deinde ſenatus ac conſules, & etiam Imperatores, conſenſu & uoluntate pro communi utilitate, conſtituti ſunt: ſuperuacuum foret hoc loco notiſſima omnibus enarrare. Oportet autem principantem unum eſſe multis ex cauſis, etiam ſi ipſe principatus ex pluribus heroicis uiris unitus & compactus foret, alioqui confuſio exoriretur, quando in principando plures concurrerent, & confunderetur ordo, quando ſubiecti, cui obedire potiſſimum deberent, neſcirent. Pluralitas igitur principum mala, quoniam unum oportet principantem eſſe, ad quem ultimò ſecurè recurratur. Omnem autem principatum Monarchicum, uel Ariſtocraticum, cum uolentibus ſubditis conſtituantur illi principatus, electione conſtitui oportet. 3. Politicæ. cap. 8. Inter autem omnia temperati principatus genera. Monarchicus præeminet. Inter autem ſpecies huius principatus temperati. Monarchicus qui per electionem conſtituitur abſq; ſucceſſoribus, præfertur ei qui per electionem conſtituitur cum ipſis ſucceſſoribus. In generis enim ſucceſſione, uaria ſolent interuenire quæ Reipublicæ ſæpe obſunt. Quamquam enim heroici & ſapientiſsimi & nobiliſsimi uiri, ſæpe cum poſteris ad Monarchicum regimen legantur ſalubriter aliquamdiu electi: tamen quia admodum fertilis agri, filij talium primi naturam parentum contrahentes, ſucceſsiuè degenerant, & demum perit illorum illuſtritas, ut Ariſtoteles hoc habet ſecundo Rhetoricæ. cap. 24: unde etſi multæ etiam rationes prægnantes & fortes pro ſucceſſorio Monarchatu exiſtant, nihilominus ut optimus omnium uoluntate ad commune conferens præſit Reipublicæ ſemper, non eſt melior quiſquam ſtatuendi modus, quam per nouam electionem omnium aut maioris partis, uel ſaltem eorum procerum, qui minus uoces ex conſenſu habent. Hæc uidetur Ariſtotelis ſententia primo Policitæ. c. 9, & libro ſecundo. cap. 8. & tertio. cap 2. & ſeptimo libro. cap. 9. & 12. Huius uerò officium eſt, nihil contra leges præſumere: immo ſub eſſe debet eis, & eorum doctrina, tanquam cor in medio corporis, totam Rempublicam uiuificare: immò ſecundum eaſdem puniri debet, in arduis ſcandalum in Republica ex tranſgreſsione generantibus, licet non in paruis delictis, ne contemptibilis fiat principatus. Vigilare itaque princeps habeat admodum cordi continuè pro Republica & legum ſtrictiſsima obſeruatione, quas eum exequi oportet, ut dicitur ſeptimo Politicæ. cap. 6: & non uti ſumma poteſtate, ut regnum diuturniùs fiat, ut Ariſtoteles 5. Politicorum de Theopompo declarat, qui uoluit facere ſuum regnum diuturnum, ideò ſuprema poteſtate rarò uſus eſt, ut ſe legibus conformaret, & populi amorem conſeruaret. Sunt enim principanti neceſſaria tria: Primò amor ad conſiſtentem politiam. Secundò potentia maximorum operum, principatus cum uirtute, & iuſtitia, ut. 5. Politicæ. cap. 4. Virtus autem eſt ipſa prudentia, quę eſt uirtutum magiſtra ſecundo Ethico. c. 5. Potentia autem neceſſaria eſt, ut per coactiuam potentiam ciuiles potentias in rebelles exequi poſſit (Vnde oportet ad hoc aptum habere inſtrumentum, ſcilicet exercitum armatorum, dicit enim Ariſtoteles 7. Politicæ 6 cap. communicantes autem neceſſarium eſt ipſis arma ad principatum (inobedientium gratia) & illa eſſe debet tanta, ut ſit ea quæ ſingulorum & unius & ſimul plurium maior. ea autem quæ multitudinis minor: ut tertio Politic. 9. c. Mediocris quidem debet eſſe exercitus, ne uideatur Monarcha tyrannizare uelle ad propriam utilitatem, & tamen potens pro aliquibus & pluribus rebellibus. Omnem enim pœnam quam principans infligere debet, comparare debet medicinali antidoto Reipublicæ (ut docet Ariſtoteles tertio Ethico. 3. cap.) ſummopere ad hoc aduertere, nè in ſubiectis magna oriatur inæqualitas, propter enim excreſcentiam aliquorum, rupta proportione politia perit: ſicut ex partibus corpus componitur, & oportet augeri proportionabiliter, ut ſanitas & commenſuratio maneat, alioqui corrumpitur, ſi non ſecundum quantũ, ſed ſecundum quale creſcit, ut hæc Ariſtoteles. 5. Politico. c. 2. & 3, eiuſdem c. 7. declarat. Multa itaq; circumſpectione, prudentia, ac rerum experientia pollere principantem

Princeps ſit unus.

Monarchiæ præſtantia. Electio melior ſucceſsione.

Electi officiũ.

Principanti tria neceſsaria

tem

tem neceſſe eſt, ut ſecundum tempus & locũ, utiliter per pœnas medicinales ægrotãti Reipublicæ, aliter nunc aliter tunc, ut temporis qualitas depoſcit, ſalubritet ſuccurrat: ut eleganti exẽplo Aurelius Auguſtinus ad Voluſianũ de diuinarũ legum mutationem nos informat, dicens: Vindicianum medicũ expertiſsimum, adoleſcentẽ à quadam infirmitate, mediante certa medicinali re adoleſcenti nota, curaſſe. Poſt tẽpora ſenuit adoleſcens, & in eandẽ reincidit peſtẽ, uſus eſt proprio motu eadẽ re quę prius eum ſanitati reſtituit, nec conualuit: cauſam à Vindiciano exquirit. Reſpondit elegãter, non profuit quia Vindicianus non porrexit. Interrogatus poſt, cur hanc cauſam inualiditatis medicinæ confinxiſſet, dixit rectè dixi, ſi dediſſem profuiſſet: non autẽ dediſſem modo maturioris ætatis uiro, quam quondam adoleſcenti. Hoc exemplo Auguſtinus inſtruit, mutationes tam in diuinis quàm humanis legibus, utiliter pro tempore per eundem ac ad eundem finem fieri. *Auguſt.*

Venerabilis Sedulius, in libello de Chriſtianis rectoribus, primo cap. octo principaliter Regi neceſſaria, his uerſibus exprimit, *Sedulius.*

Fabrica nulla tenet ſtabilem per tempora formam,
Si non fulturis nixa ſit illa ſuis.
Nec ſtabilire queunt ſplendentis lumine templa,
Aula nec & regum eſſe his ſine firma poteſt.
Iuſti rectoris proprijs ſic ſtare columnis
Publica res poſcit propitiante Deo.
Prima columna micat ueri ſpecioſa decore,
Ac patiens regimen ritè ſecunda tenet.
Tertia largiflua meritis dat muneta dextra,
Quartaq; blandiloquax dulcia uerba ſonat.
Quinta malos reprimit, zeloq; micante coruſcat,
Gaudet ſexta potens magnificare bonos.
Septima clementi petit ore benigna tributum,
Aſt octaua regit iuſtitiæ trutinam.
Nititur his ſolidis Reſpublica fulta columnis
Sicut mons zion, his ſtabiliſq; manet.

Poſſent plura & elegantiſsima dicta ſapientum huc adduci, ſi noſtri propoſiti foret de ipſis principantibus ad longum tractare. Sed hæc radix nobis ad omnia cum his pręmiſsis ſufficit, quod quẽlibet principantem inter Chriſti fideles, oportet Chriſto, cuius figuram & ſucceſsionem geſtat, in typo conformari. Reſpiciat itaq; ad Chriſtũ qui eſt ipſa ueritas, & primò conſideret, quoniam ipſe eſt Dominus & magiſter, Deus & homo: ita & omnis principatus ex quodam diuino et humano exurgit Poteſtas enim omnis Dei habet ordinationem, ad Roma. 13. Et Auguſtinus ſuper illud Ioan. 19. non haberes poteſtatem aduerſus me ullam, niſi tibi datum eſſet deſuper: elegan- *Chriſtus Chriſtiano principi imitãdus.* *Auguſt.*

ter declarat, poteſtatem etiam Pilati in Chriſtum à Deo fuiſſe. Sic & ſanctus Bernar. ad Archiepiſcopum Zozonenſem ſcribens, dicit: Romani præſidis poteſtatẽ Chriſtus ſupra ſe fatetur cœlitus ordinatam, quare ſacra eſt omnis maieſtas & ſpiritualis & à Deo: Eſt etiam ab homine, ut Chriſtus uerus uirginis Mariæ filius. Vnde ex incorrupta & intemerata uirgine, eius liberali conſenſu interueniente, dum diceret: fiat mihi ſecundum uerbum tuum. Chriſtus naſcitur Deus & homo. Ad modum huius ex unica incorrupta Eccleſia ſiue congregatione hominũ, ex puriſsimo cõſenſu prodire debet uerus principatus: non ex aliqua uiolentia, non ex ambitione, aut prauitate ſimoniaca, ſed ex puritate qua Chriſtus in mundum propter amorem ſalutis populi dignatus eſt uenire. Et dum ſic per Chriſtum, qui eſt oſtium uerum ad principatũ, quis eligitur & uocatur, & ſecundum Chriſti exemplum cum humilitate acceptatur, & per ueſtigia Chriſti princeps ambulauerit: neceſſe eſt Rempublicam optimè diſponi, & imperantis nomen perennari. Chriſtus enim ſub lege erat, non uenit ſoluere legem, ſed adimplere, humilis & mitis corde, medicus manſuetiſsimus: & non eſt opus alia quacunq; doctrina principanti, quàm eius ueſtigia inſequi, quoniam tunc *Bernard.*

in luce ueritatis ambulat, & uitam æternam consequetur. Et quia principalis nostra intentio in hoc opere uersatur, circa inquisitionem concordantiæ Catholicæ: ideò hæc nunc sufficiant, in ipso principali proposito insistentes, inuestigemus ad hoc consequenter opportuna.

Cap. I.

SAtis præcedens collectio, concordiam Ecclesiasticę dispotioni uim maximam dare, cõclusit, ac dubia magna exsoluit: inter quæsi ea quæ memoriæ digna commendauit, hoc notauit præcipuè, Ecclesiam Christi ex sacramentis, sacerdotio, fidelibusq; connexam. In qua unitate, sacramenta ut spiritus, sacerdotium ut anima, ac cæteri fideles ut corpus, ad unius mysticum Christi corpus, concorditer constringuntur. Verum de sacerdotio quædam præmissa sunt, de corpore quid quantùm proposito congruit sermo habendus nunc est. Cuius gradualis hierarchica ordinatio in unum principem, ab infimo simplicium laicorum, pedum typum gerentium, per Rectores, Comites, Marchiones, Duces & Reges, usq; in Cæsareum caput, ex superioribus facile quisquàm intelligere poterit. Omnia enim quæ à Deo sunt, ordinata necessariò sunt. Est itaq; in catholica Ecclesia, in hoc ordine unus in plenitudine potestatis ceteris supeminẽs mũdi dominus, qui Romano pontifici suo modo in hac corporalis hierarchia, ad instar ipse in sacerdotali, regulariter par esse dicitur, seruata differentia quæ inter spirituale & corporale existit. Quas quidem sui generis concordantias utriusq; potestatis ac etiam differentias, inuestigare particulariter non intendo: sed ad præscriptã hãc regulã inuestigantem remittere, ut cognoscat, imperialem maiestatem ita omnium de iure qui imperio subsunt potestatem habere, sicut Romanus Patriarcha subiectos Episcopos Romanæ Ecclesiæ in potestate habet. Et sicut inter cunctos Patriarchas Romanus est primus: ita inter cunctos reges Romanorum rex. Duces uerò Archiepiscopis, Comites Episcopis compara, & prosequere residuum, ut superiùs secundum Leonem nonum quodam loco continetur.

Cap. II.

Inquirendade Imperio.

ESset in primis stabiliendum fundamentum, quomodo ipsum imperium sacrum à Deo sit, deinde an dependeat ab eodem immediatè. Post hæc ubi hodie existat, & an à Papa sit translatum ueritate de Græcis in Germanos, in persona Caroli magni, ac de Electorib. imperij qua utantur potestate. Et quoniam istæ quæstiones uarię ac prolixæ, per multos recentiores doctores habentur, de legi tacendum esse. Vnum præterire nequeo, quoniam penè omnium sententia indubitata est, Constantinum Imperatorem, Occidentis imperium Ro. pon. Siluestro, ac eius in æuum successoribus, perpetuo dono tradidisse: & ideò etiam si ratio de unitate principantis, scilicet aduersari bono & recto ordini, duo capita fore non concluderet, pateret tamen in Occidente Imperatorem nullum nisi à Papa dependenter imperium cognoscere, iustè esse posse. Hãc radicem quoad potui inuestigaui, præsupponens hoc etiam indubitatũ esse, Constantinũ talem donationem agere potuisse: quæ tamen quæstio nec soluta est hactenus, nec soluetur uerisimiliter unquàm. Sed in ueritate supra modum admiror, si res ita est, eò quod in autenticis libris, & in historijs approbatis non inuenitur. Relegi omnia quæ potui gesta imperialia ac Romanorum pontificum, historias sancti Hieronymi, qui ad cuncta colligendum diligentissimus fuit, Augustini, Ambrosij, ac aliorum opuscula peritissimorum, reuolui gesta sacrorum Conciliorum quæ post Nicenum fuere: & nullam inuenio concordantiam ad ea, quę de illa donatione leguntur. Sanctus Damasus Papa, ad instantiam beati Hieronymi, actus & gesta prædecessorum dicitur annotasse, in cuius opere de Siluestri Papa non ea inueniuntur, quę uulgò dicuntur. Legitur in certis historijs, Constantinum á Siluestro baptizatum, & ipsum Imperatorem tres illas sancti Ioannis, sanctorum Petri & Pauli Ecclesias mirificè ornasse, ac annuos multos redditus, è diuersis

De donatione Constantini.

uersis massis terrarum in diuersis prouincijs & insulis, pro continuando lampadarum balsami & nardipistici ac cæterorũ, donasse, de quibus omnibus particularem mentionem in Pontificum libro reperies. Sed de donatione temporalis dominij, aut imperij Occidentis, nihil ibi penitus continetur. Verum quòd postquàm Astulfus rex Longobardorum Exarchatum Rauennatem occupauit, cum alijs multis locis, & Stephanus secundus natione Romanus ex patre Constantino, multis legatis ad Astulfum missis rogaret, imperiali ditioni loca restitui, & facere non uellet Astulfus: Stephanus Pipinum adiens, eum cum duobus filijs in reges unxit. Fuit etiam cum eodem Stephano orator missus Imperatoris, & à Pipino impetrarunt ut Astulfum induceret, quòd imperio loca restitueret. Misit Pipinus, nec profecit. Vnde cũ non posset sic ab Astulfo restitutionem impetrare, promisit Stephano se ui ablaturum ab eo, & sancto Petro daturum. Hoc audito, reuertitur imperialis missus. Pipinus quæ promiserat expleuit. Forma uero huius donationis, in gestis præfati Stephani, cum nominatione particulari omnium bonorum continetur. Zacharias Papa monarchiam regni Franciæ in Pipinum transtulit, Lodouico rege deposito: de quo legitur 15.p.6.alius, & ia glo.c.uenerabilem: ex illo puto Pipinum sedi Apostolicæ fauisse. Post hoc Desiderius rex, iterum illas ciuitates aut earum aliquas, tempore Adriani sexti cœpit. Adrianus Papa multis missis ad eum legatis, repetijt ius sancti Petri, impetrare non potuit. Tunc Carolus magnus inuocatus per Adrianum, recuperauit, & iterum donauit sancto Petro solemni donatione, quæ in gestis eiusdem Adriani Papæ continẽtur. Ex istis constat, Constantinum imperium per Exarchatum Rauennatem, urbem Romam, & Occidentem minimè Papæ dedisse. Vnde continuè legitur, Imperatores usque ad tempora præfata, sicut prius pleno iure Romam, Rauennam, & Marchiam cum alijs locis possediſse. Et probat textus 96. dist. benè quidam. ubi dicit de patricio præfecto nomine Adoacris regis. & 63. dist. Agatho. 96. dist. cum ad uerum cum similibus. Et Romanos Pontifices legimus Imperatores fateri dominos. Scribit enim Agatho Papa ad Imperatorem Constantinum, qui sextam Synodum congregauit, & multis annis sequutus est primum, quomodo urbs Roma sit ipsius Imperatoris seruilis urbs. Et Bonifacius Papa ad Honorium, qui dicit: quòd Ecclesiæ Romanæ ipse habet regere sacerdotium, sed Imperator humanas res. Et in fine dicit, Romam esse urbem suæ mansuetudinis. hic textus habetur. 91. dist. Ecclesiæ. Et ut breuiter dicam, nullibi contrarium legi, quin usque ad illa prefata Pipini tempora, Imperator remanserit in possessione locorum prætactorum. Nec unquam legi, aliquem Romanorum Pontificum usque ad tempora Stephani secundi, in illis locis nomine sancti Petri aliquid iuris præsumpsisse habere. Hæc credo uera esse, non obstante famigera opinione de contrario, quæ in palea habetur Constantinus. 96. dist. quoniam absque dubio si non fuisset illud dictamen apocryphum, Gratianus in ueteribus codicibus, & canonum collectionibus inuenisset: & quia non inuenit, non posuit. Vnde quæ postea addidit, pro palea ita illam confictam scripturam posuit, sicut multa alia inueniuntur ex apocryphis libris nostris inscripta. Ego etiam ad longum hanc scripturam in quodam libro inueni, quæ multò plus continet, quàm ea quæ in decreto ponitur loco præallegato, & diligenter eam examinans repperi ex ipsamet scriptura, argumenta manifesta confictionis & falsitatis, quæ pro nunc longum & inutile foret his inserere. Etiam est aduertendum, quòd textus Constantinus. nonagesimo sexto dist. est ex legenda sancti Siluestri extractus, & fundat ille qui imposuit decreto auctoritatem ipsius textus in approbatione Gelasij in Synodo: rogo uideatur. decimoquinto dist'. sancta Romana illa approbatio, & inuenietur pauci roboris: quia dicit auctorem ignorari, & tamen per catholicos legi, & ea propter legi posse, qualis sit approbatio quisque considerare potest. Multæ enim sunt historiæ sancti Siluestri: una, in quo hoc non inuenitur quam sanctus Damasus ponit: alia cuius auctor ignoratur, quam textus non dicit ueram, sed legi posse. Neque dicit in illa hoc contineri, etiam antiqua decreta non habent textum, nisi usque ad uer. Item decreta

De donatione imperij desiderantur testimonia.

Donatio Caroli magni. Constantinii nulla legitur.

Romanorum pontificum incluſiuè,& ſic non inuenitur in illis libris iſte.uer,de hiſtoria Silueſtri. Quinta etiam uniuerſalis Synodus,quæ de approbatis doctorum omniũ & ſcripturarum approbatarum libris mentionem facit,ac etiam ipſa ſynodus Martini Papæ, quæ fuit contra aſſerentes unam uoluntatem in Chriſto, ſcilicet contra Petrum & Sergium,renouans approbatas ſcripturas,ut egomet uidi:nullam de iſtis hiſtoriſs faciunt mentionem,nec quiſquâm approbatus aut nominatus inter ueridicos, quem unquam uidi.Ego legi in Vincentio hiſtoriarum.24.lib.in fine,ſecundum ſanctum Hieronymum: Conſtantinum uxorem Fauſtam, & filium Criſpum crudeliter occidiſſe,& in extremo uitæ,ab Euſebio Nicomediæ Epiſcopo baptizatum,in Arrianã hæreſim declinaſſe. A quo tempore (inquit Hieronymus)Eccleſiarum rapinę, & totius orbis diſcordia ſequuta eſt, uſq; in præſens tempus. Iſta libro de actibus Silueſtri,quem Vincentius dicit à quodam cuius nomen ignorat, è Græco translatum,ut eodem lib.cap.9.habetur,manifeſtè contradicunt. Quis non crederet potius Hieronymo approbato, quàm ignoti auctoris ſcripturis quæ apocryphæ dicuntur, quando auctor ignoratur? Textus etiam qui aſcribitur Melchiadi Papæ,quihabetur. 12. q. 1. futuram, qui uidetur huic dicto aliquantulum obſtare, non eſt Melchiadis Papæ ſecundum glo. quandam & etiam rei ueritatem, quia Melchiades præceſſit Silueſtrum,ut patet in catalogo Romanorum pontificum. Et ſi Conſtantinus fuit baptizatus à Silueſtro ſecundum commune dictum, tunc patet titulum illius textus falſum,quia loquitur de baptiſmo Conſtantini. Et etiam ſi Melchiadis foret ille textus, adhuc non haberetur argumentum ex eo contra præmiſſa: quia non dicit aliud, quàm Conſtantinum ſedem Romanam imperialem reliquiſſe, & Petro & ſucceſſoribus conceſsiſſe. Hoc eſt quod ubi fuit ſedes imperialis, quod ibi ſit modo papalis,quod non negatur.Et uerum eſt, Conſtantinum Imperatorem tempore Melchiadis Papæ fuiſſe, & tunc Chriſtianum, ut per Auguſtinum in multis locis hoc habetur, & maximè in Epiſtola ad Glorium & Eluſium, & quibus hoc gratum eſt,quæ incipit: Dixit quidem Apoſtolus, & hoc concordat cum Hieronymo. Vidi etiam decretum Leonis Papæ in Synodo Romana, cum ſubſcriptione Epiſcoporum & clericorum, & ciuium Romanorũ: ubi Leo Papa Othoni primo reſtituit omnia loca per Pipinum, & Carolum, & Robertum reges, ſancto Petro data.Et nominant in eodem decreto omnia loca, & nullam facit de donatione Conſtantini mentionem. Sunt meo iudicio illa de Conſtantino apocrypha, ſicut fortaſsis etiam quædam alia longa & magna ſcripta, ſanctis Clemẽti & Anacleto Papæ attributa. In quibus uolentes Romanam ſedem omni laude dignam, plus quàm Eccleſiæ ſanctæ expedit & decet exaltare,ſe penitus aut quaſi fundant. Si quis illas omnes ſcripturas illis ſanctis attributas diligenter perlegeret, & eorum tempora ad illa ſcripta applicaret,ac deinde in opuſculis omnium ſanctorum patrum, qui uſque ad Auguſtinum, Hieronymum, & Ambroſium fuere, ac etiam de geſtis Conciliorum, ubi authentica ſcripta allegantur, uſum & memoriam haberet: hoc inueniret uerum, quia nec in illis omnibus ſcripturis, de illis præfatis epiſtolis mentio habetur, & etiam ipſæ Epiſtolæ applicatæ ad tempus eorum ſanctorum ſeipſas produnt. Scribitur in Clementis Epiſtolis, quomodo Papa fuerit & Petri ſucceſſor, & poſt Petri mortem ad ſanctum Iacobum has fingit ſcriptor miſiſſe Epiſtolas, qui fuit frater Domini & Hieroſolymorum Epiſcopus, & eſt manifeſtum Iacobum priùs Petro octo annis finiſſe martyrio uitam. Et hæc una de cauſis, cur inter catholicas Epiſtolas ea quæ Iacobi ſunt præcedũt,ut ſcribit Beda ſuper Canonicis Epiſtolis in principio. Scribitur quoque ipſum Clementem ſucceſſorem fuiſſe Petri,& hoc idem in alijs quæ ſancto Anacleto aſcribuntur,legitur. Quomodo ſancti uiri Hieronymus, Auguſtinus, Optatus,Mileuitanus,& cæteri,qui omnium Romanorum pontificum catalogum poſuerunt,hoc ignoraſſent? qui Clementẽ non interſerunt, uel ſaltem non immediatè poſt Petrum ponunt,ſi ipſas Epiſtolas aut tunc uidiſſent, aut pro authenticis habuiſſent. Inuenitur inſuper in ipſis epiſtolis de Epiſcoporum à ſacerdotibus differentia, quæ longo tempore poſt hoc (ut Hieronymo placet & Damaſo) in Eccleſia orta eſt, exalle-

Othoni reſtitutu locũ imperij.

exallegatis etiam in ipsis epistolis ac alijs innumeris, ista patere possent, quæ hic supetuacuè ponerentur. Non opus foret diuinam ipsam & omni laude superexcellentissimam Romanam primam sedem, se his ambiguis iuuare argumentis, quæ ex illis epistolis extracta, decreto Gratiani inserta inueniunt. Sufficienter quidē & multò elegantiùs, ueritas ipsa ex usitatis certis & approbatis sacris scripturis & doctorū scriptis, absq; hęsitatione haberetur. Sicut nec de Constantini donatione se maiorem arguere deberet, quæ si etiam indubia foret: quid in spirituali cathedra potestatis Ecclesiasticæ augere possit, quisq; intelligit. Nō adhuc dubitaretur de eius ualiditate solum, quæ diligenti inquisitione quā pro ueritate sciēda reperire potui scribo, saluo in omnib. iudicio sacræ Synodi. Et si omnia illa quæ prænarrata sunt, ex acceptatione Ecclesiæ firma censeri debent, placet & mihi: quia etiam illis omnibus scripturis e medio sublatis, sanctam Romanam Ecclesiam primam, summæ potestatis excellentię inter cunctas sedes, quisq; catholicus fateretur.

Cap. III.

An in Germanos translatū imperium.

VErum adhuc uolunt quidam, & est opinio uulgatissima, imperium translatum in Germanos per Adrianum, in personam Caroli Magni, iuxta ea quæ Innocent. 3. dicit in. c. uenerabilē de elect. Sed fateor me nunquā in antiquis approbatis libris hoc legisse, licet Stephanus. 2. unxerit Pipinū & eius duos filios in reges, nón tamen habetur de imperij translatione: uerum quòd Carolus certis decreti, ac etiam gestis Adriani, patricius Romanus uocatur. Postquā enim dono Pipini patris Caroli, adius & proprietatem sancti Petri deuenerunt, ciuitates et loca ibi in gestis Stephani. 2. nominata, quæ postea aucta sunt, quia plures ciuitates seipsas dederunt iuri sancti Petri, & tonsi sunt ciues illarum more Romanorum: tunc opus erat in illis omnibus locis defensore & patricio: & deputatus fuit Carolus Magnus pro patricio, ut habetur. 63. dist. c. Adrianus. & in synodo, ubi ipse rex Franciæ & Longobardorum nominatur. Et habebat patricius (quia pater patriæ) cūram iudicij temporalis, & præfuit in temporalibus, Papa se de ipsis minime intromittente: imò patricius secundùm glo. antiquam in c. Adrianus. 63. dist. pater Papę in temporalibus fuit, sicut Papa in spiritualibus eius pater. Patricij dicti, quia ipsi ut patres filijs, Reipublicæ prouidebant Isido. 9 Etymo. Et solebant coronati imperatores patricij uocari, ut legitur de Henrico. 4. qui fuit anno Christi. 1061. Quoniam mortuo Nicolao 2. Romani coronam eidem miserunt, & pro eligendo Pōtifice interpellauerunt, qui uocatis plærisque Italiæ Episcopis, generaliq; conuentu Basileę habito, eadem imposita corona, patricius Romanorum appellatus est: ubi communi omnium consilio, Romanorumque legentibus, Cadelo Permensis præsul. 7. Kalen. Nouemb. Papa declaratur, qui & Honorius appellabatur. Sed Anselmus quidam Episcopus Lucæ ciuitatis Tusciæ, qui Alexander nominabatur: à certis Romanis & Normannis præelectus. 27. diebus cathedram occupauit, usq; ad mortē. Cui successit Hildebrandus, cui & Gregorius. 7. qui Henricum Imperatorem excommunicauit. Vnde hodiernum Concilium distans. 372. annis ab illo Basileæ. 1433. celebratur. Cuius tempore serenissimus Sigismundus, Romæ ab Eugenio imperiali diademate insignitus, & Concilio ut ipse Henricus & cæteri catholici imperatores interest. Sunt uerò anni præcisè 500. quibus per Henricum primum patrem Othonis primi, ipsa Basilea ciuitas id est regalis ciuitas (destructa magna, Augusta, quæ non multum distanter sita erat) per Vngaros funditùs ædificata, & in Ecclesiis fundata fuit, de hoc non plura. Redeundo ad primum, admittendo ea quæ de patriciatu Caroli dicta sunt, nō sequitur quod eapropter fuit de Græcis imperium translatum: imò in gestis octaui Constantinopolitani Concilij manifestè apparet, ac etiam post hoc usq; ad Othonem primum, quòd Romani pontifices, Nicolaus primus, Adrianus secundus, recognoscunt Basilium Imperatorem, qui illam synodum conuocauit, & filios suos, ac Leonem post hoc Imperatores Romanorum. Et non inuenitur in ipsis historijs, uerum Carolum nominatum Imperatorem: sed regem & patritium Romanorū. Licet quædā historię habeāt, ipsum in fine uitę quasi, Augusti nomē à Romano populo recepisse,

Cunctas sedes dunt imperio pontificis- Patricius;

Augusta Rauracorum quādo destructa et Basilea condita sit.

Non uidetur imperium de Græcis translatum.

cepisse,& etiã post eius mortẽ Imperator nominetur aliquando,ut.15.q.6.alius.Ego enim Colonię in maiori Ecclesia, uolumen ingens omnium missiuarum Adriani primi ad Carolum,& ipsius Caroli respõsiones, & insuper copias omniũ bullarũ, uidi, & fateor me nunc̃ translationem illam legisse:tamẽ imperij nomen multum lego cõmune antiquitus fuisse. Vocabatur enim Imperator electus per exercitũ, ut dicit sanctus Hiero.93.di.legimus & maximè in historijs reges Italiæ Imperatores fuisse legũtur:sicut etiã legi Berengarium Imperatorẽ nominatum, et alios multos. Etiã Ludouicus Pius rex Frãciæ legitur imperator.63.dist.ego Ludouicus, &.4.di. c.de capitulis, probatur Lotharium Impatorem & Põtificem nominari,& similiter de Ludouico patet ibidem. Vnde si omnia benè resoluuntur,qui imperare habebant maximè in Italia,Imperatores uocari aut reges solebant.Scimus deinde,quomodo post mortẽ Cõradi regis,defecit illa successio regum à Pipino & Carolo:& quomodo ordinatione & suasu ipsius Conradi iam in ultimis agentis,Henricus dux Saxoniæ in regem electus est,et ad eũ insignia regia Cõradi delata sunt.Ac insup scimus,quomodo regnũ per successionem in Othonem primum,secundũ,et tertium deuenit.Et tunc tempore Henrici & Othonis primi, maximæ diuisiones & bella in Italia,hinc inde p mũdum fuerunt:& quomodo iam ille,iam iste,iã Arnulphus,post Berengarij,et tunc Hugo, tunc Albericus, inter se bella habuere.Hugo enim rex, Romam,& cæteras uicinas regiones diu sub se habuit, deinde expulsus Albericus, eandem Romanam ciuitatẽ occupauit,& de similib.multa & uaria uidere posset,qui legeret historiam Liurprãdi diaconi Ticinensis Ecclesiæ, ad Raimundum Hispaniæ prouinciæ Liberitanũ Epm, qui fuit in cancellaria Berengarij.Quoniam quòd à tempore Basilij Imperatoris Cõstantini eius filij,& huius filij Leonis, & Carolo Caluo usq̃ ad Othonẽ primum,hinc inde in Europa actum est,diserte scripsit:& uerè (ut creditur) quia tũc multis arduis idem ipse interfuit.Vnde si cuncta resoluis,tunc ab Henrico primo,Alemãni p potentias armorũ,& maximè per primũ Othonẽ, regni Italiæ & urbis Romani regni Arelatẽsis,ac ipsius Germanię dominia acquisiuerunt: & ex tunc nominati sunt Imperatores,postc̃q̃ Berengarius,Hugo,Arnulfus,et Albericus defecere. Quomodo aũt urbis Romanæ ac Italiæ dominiũ, per Othonẽ Romanis desiderantib.armis acquisitũ fuerit:longũ nimis foret enarrare. Et miror multum,qđ Gratianus. 63. di in Synodo, loquẽs de inuestituris Eporum qui textus Othonẽ probat Imperatorem & regẽ Italiæ & Theutonicorum:non posuit illam restitutionem ciuitatum quondam donatarum Romanæ Ecclesiæ.Et quia tenuit tale dominiũ urbis Romæ & Italiæ Otho, Imperator est nominatus ipse, & omnes eius successores: licet dominiũ urbis, & ciuitatũ donatarũ quõdã per Pipinũ &Carolũ,et post hoc p alios reges,63.di.ego Ludouicus:restitutũ sit Romano põtifici. Et sine dubio aliqd sibi restituentes Ecclesię reseruarũt:ratione cuius ultra regiũ nomẽ imperij admodũ priscorũ decorãtur:sicut quondã Carolus Magnus patriciatum & uocatur aduocatia in c. uenerabilem ad elect. Si em̃ in homines subiectos Ecclesię Imperator nihil iperij haberet:quomodo posset ipse p coerctionẽ ipsos ad obediẽtiã iuris sãcti Petri arctare? & quomodo iura sancti Petri posset (sicut iura Apostolica) cõseruare? 60.di.tibi dño. Sed extẽdere me p nũc nolo in istis qa præsentis speculationis nõ sunt,sufficit præfata tetigisse. Cap. IIII.

Imperator.

Iutprandi historia.

Electores imperij.

INsuper de electoribus imperij esset tractãdũ,de quib. in c. uenerabilem de elect. dicitur.Et uolunt doctores dicere,ipsos nomine Romani populi eligere,de quo per Ioan.An in addi.spe.de reſ.pñt.uer.finali.uer. Item quod obtentum. Omne enim ordinatum imperium uel regnum (ut superiùs quodã loco dictũ est) ex electione ortum capit,& tunc uera Dei prouidentia cenſetur prælatus. Vnde Valentinianus & Martianus Imperatores ad Leonem Papam de congreganda Synodo scribunt sic:Victores Valentinianus & Martianus,glorioſi triumphatores ſemper Augusti,Leoni reuerendo Archiepiscopo glorioſæ ciuitatis Romæ. Ad hoc maximum imperium ueri Dei prouidentia & electione,senatus excellentissimi, cunctæq̃ militiæ.Secundum hoc enim Henricus primus pater Othonis, ordinatione Conradi regis, legitur per electionem constitutus rex, quum prius esset dux Saxoniæ, & primò factus est rex Theutonicorum. Otho uerò eius filius,à Synodo & Romano

populo

populo accepit poteſtatem,ſucceſſorem ſibi eligendi,ut dicit tex.in ſynodo.63.di.al legatus,& hoc quò ad regum Italiæ ſecundum glo. & ſecundũ illam ordinationem, uſq; ad tertium Othonem eſt ſeruata ſucceſsio.Poſt cuius mortem,Henricus ſecundus filius fratris tertij Othonis electus eſt. Et hic Imperator conſenſu procerum primatum,& utriuſq; ſtatus cleri & populi,perpetuos Electores qui uice omniũ elegerunt,ordinauit tẽpore Gregorij.5.Alemãni,conſanguinei quondã Othonis.Non eſt igitur eo mõ concedendum,electores à Romano põtifice poteſtatem eligendi habere,ſic qđ niſi ipſe conſentiret,non haberent aut ſi uellet,ab ipſis tollere poſſet. Quis rogo dedit populo Romano poteſtatẽ eligendi Imperatorem: niſi ipſum ius diuinũ & naturale? per uiam enim uoluntariæ ſubiectionis & conſenſus in præſidentiã,prelationes concordantiales rectè & ſanctè conſtitutæ ſunt, in omni dominandi ſpecie: omnis enim uiolẽtia iuri obuiat.Obtẽpare enim regulis,eſt ex generali pacto humano.8 diſt.q̃ cõtra mores.parag.generale.l.fi.C. de iuriſdict.om.iudi. ff. quod cuiuſq; uin.l.i.parag.ij.Sicut enim in Toletano Concilio anno Chriſti 581.tẽpore Syſenandi regis,in cap. 75 ſtatutum fuit,tunc defuncto rege, primates gentis cum ſacerdotibus ſucceſſorem regni Concilio communi cõſtituere habent, ut dum unitatis concordia retinetur, nullum patriæ gentiſq; diſsidium per uim ambitionis oriatur Et ſubiungit cõſtitutio:quod qui aliter tyrannicè regnum uſurpauerit,ille excommunicatus ſit,& ponit horrẽdã anathematizationẽ & maledictionẽ.Dicũt enim reges Grece βασιλεῦσι eò quod tanq; baſes in colligantia concnrdantiali populum ſuſtineant, quare baſes coronas habent. Tyranni Græcè idem quod reges Latinè:tyro fortis dicitur,& tyrannus fortis rex.Et poſtea in uſum uenit,ut tyranni dicantur peſsimi & improbi reges, luxurioſi,dominationis cupiditatẽ & crudeliſsimã dominationẽ in populo exercentes,ut dicit Iſido.9.etymo.Inuaſores itaq; dominij,nõ uocati nec electi,tyranni dicũtur.Ecce ſi ea quæ ſuperius habẽtur ad mentem reuoces,quõ omnis ſuperioritas,ordinata ex electiua concordantia ſpontaneæ ſubiectionis,exoritur:& quòd populo illud diuinum ſeminarium, per communem omniũ hominũ æqualẽ neceſsitatẽ,& æqualia naturalia iura ineſt,ut omnis poteſtas quæ principaliter à Deo eſt, ſicut & ipſe homo,tunc diuina cenſeatur, quando per cõcordantiam communẽ à ſubiectis exoritur. Vt ſic conſtitutus,quaſi in ſe omniũ uoluntatem geſtans in principãdo, publica & cõmunis perſona,ac pater ſingulorum uocetur:in recta regulari ordinata potẽtia gubernans,abſq; faſtu ſuperbię,dum ſe quaſi omniũ collectiuè ſubiectorum,ſibi, creaturam cognoſcit,ſingulorũ pater exiſtat.Hoc eſt illud ordinatum ſpiritualis colligantiæ diuinũ matrimonium,in radice duratiuæ concordantiæ collocatũ, per quod iſta res publica,optimé ad finẽ æternæ fœlicitatis ſumma pace dirigitur. Et quia huiꝰ radices diuini & humani iuris ſuperius habentur,non replico idem:ſufficit ſcire,quod electio libera,à naturali & diuino iure dependens,non habet ortũ å poſitiuo iure,aut homine quocũq;,ut in eius arbitrio exiſtat,quòad hoc ualiditas electionis,maximè in eligendo regem & Imperatorẽ,cuius eſſe & poſſe ab uno homine non dependet. Vnde electores qui communi conſenſu omniũ Alemannorum, & aliorum qui imperio ſubiecti erant,tempe ſecundi Henrici conſtituti ſunt, radicalem uim habent ab ipſo cõmuni omniũ conſenſu,qui ſibi naturali iure Imperatorem conſtituere poterãt:nõ ab ipſo Romano Põtifice,in cuius poteſtate nõ eſt,dare cuicunq; prouinciæ per mũdum regem uel Imperatorem,ipſa non conſentiente.Sed concurrebat ad hoc conſenſus ipſius Gregorij.5.tanq; unius põtificis Romani,qui iuxta gradum ſuum in conſentiendo in communẽ Imperatorem intereſſe habet.Rectè ſicut in Concilijs uniuerſalib. cõcurrit in primo gradu auctoritas ipſius, per cõſenſum cum alijs omnib. ipm Cõcilium celebrãtib. uigor nihilominus definitionis nõ ab ipſo primo oim põtifice, ſed ex cõmuni oim.& ipſius & aliorum cõſenſu dependet.Sed q̃ in cõſtituendo rege aut Impatore,ipſius ſacerdotij ſicut & laicorũ cõſenſus interuenire debet,hoc non eſt ex eo,quia imperiũ regiũ ſupeminet imperatiuè ſacerdotio, quia ſcimus ſacerdotium Soli,& imperiũ Lunæ æquari,ut in c.ſolitæ de maio.& ob: ſed quia ipſa accidentalia rerum temporalinm, ſine quibus ſacerdotium in hac caduca uita aliquandiu ſubſiſtere

Reges.

Tyranni.

Imperatorem facit conſenſus eligentium nõ papa.

ſtere nequit, ipſi imperio (ut uult Aug. 8. diſt. quo iure. 23. q. 7. quicunq;) & ſuis legibus ſubſunt. Cui igitur cura eſſe debet de conſeruãdo ſacerdote in eſſe, illius intereſſe etiã in regẽ conſentire. Quare ad Romanum põtificẽ, qui ſacerdotio maximam curã gerit, ualde ſpectat, ita puto in ueritate conſenſum Romani Pontificis à principio Interueniſſe. dum iſti electores conſtituerentur. Vnde ipſi cõmuni fungentes legatione omniũ qui imperio ſubſunt, etiam totius ſacerdotij & Romani põtificis eligunt: qui electus, ſine dubio ex ipſa electione cuncta conſequitur, ut notat Io. in glo. 93. di. legimus, & Inno. in c. uenerabilem de elect. Et ita tenetur ut notat Hoſti. de uer. ſig. ſuper quibuſdã, et glo. in Cle. Romani. ſup uerbo reges de iureiu. quoniã ſubiectionẽ omniũ habet, & per conſequens imperandi poteſtatẽ, in qua cõſiſtit imperij eſſentia: dicti enim prius fuere, ab imperãdo exercitui. Vnctio aũt & coronatio, q̃s etiã legimus alijs regib. tribui, nec arguunt in Papa maioritatẽ, ſupra ipſam electionẽ confirmandã uel infirmandã, uel ſuper ipſam etiã imperium quoad temporalia ſicut nec unctio quæ fit regi Franciæ Remis, aut coronatio ipſiuſmet, Imperatoris per Archiepiſcopum Colonienſem Aquiſgrani. Et hoc ex eo, quia legitur Othonẽ primũ, ab Archriepiſcopo Maguntinẽſi Hildeberto, Aquiſgrani inunctũ in regẽ Alemãnię et Frãcorũ, de conſenſu & uolũtate principũ, & totius populi Alemãnię, Saxonię, & Frãciæ. Sic etiã legit ab Hergero Archiepo Magũtinenſi, unctionẽ & diadema mortuo Cõrado rege, Henrico primo de cõmuni oim conſenſu oblatã, q̃ recepto diademate noluit inungi, q̃a dixit ſe indignũ. Ex q̃b. patet unctionẽ & diadema nihil põſtare imperiali poteſtati. Inſignia em̃ illa, quaſi ad maieſtatẽ ſacrã q̃ imperio ineſt oſtẽdendã, materiali uiſibili ſubiecto impij, cũ ceremonijs impẽdunt, ut ſint ſigna põdicãtia admirandã illã potentiã: ſicut ſimilia in Ro. põtifice uidem9 fieri tantũ ante oĩa talia Papa eſt poſt electionẽ. Nónne etiã q̃ in coronatiõe q̃ per Papã ĩperatori impẽdit mutat, ut priùs rex et poſtea Imperator uocet? nihil min9 potẽtia imperãdi prius in eo fuiſſe arguit, ut notiſsimũ eſt. Fuit itaq; in ueritate Impator, dũ in libera poteſtate habuit imperare, etiã ſi uulgò ita nõ nominaret: ſed ut ad ipſam coronationẽ anhelet rex, ſeruat huic ſolennitati hoc nomẽ. De qua quidẽ coronatione diadematis et alijs, notat glo. in Cle. Ro. allegata, ſub uerbo ueſtigijs Dũ enim (ut dicit Iſiodo. 9. etymo) Duces titulis Imperatoris fungerent, ſenatus cẽſuit, ut Auguſti Cæſaris hoc tantũ nomẽ eſſet, & eo nomine à cæteris gentiũ regib. diſtingueret. Ex hoc Cæſares ſibi hactenus hoc nomẽ ceperũt, maximè cũ à Romanorũ põtifice (à quib. Ro. imperiũ dependet) diademate inſigniunt. Et q̃a hæc materia à multis diſertiſsimè eſt tractata, ſufficiat nobis ſcire quod noſtri electores imperij. dũ eligũt uno cõmuni omniũ qui ſubſunt imperio cõſenſu, per cõcordẽ oĩm trãsfuſionẽ in eos (in qua quidẽ concordia Ro. pon. Grego. 5. includebat) hoc agunt. Et ex hoc, ex electione Imperator efficitur, abſq; quacũq; cõfirmatione. Rectè in Cardinales utilis Eccleſiæ ptãs per coẽm omniũ tacitũ uel quẽdã expreſſum cõſenſum in eligendo Papa transfuſa eſt. & ideò abſq; cõfirmatione electꝰ Papa eſt. Et ſicut ptãs electiua, hac concordãtia uenit in certas utriuſq; ſtatus principes: ita quũ par eſſe debeat ptãs tollendi ab ipſis hãc ptãtem, nõ puto Ro. põtificẽ ſolum ab ipſis principib abdicare eãdem, ſed concurrente tam ipſius Ro. pontificis q̃ aliorũ omniũ conſenſu, nõ dubitat ab ipſis tolli poſſe hãc poteſtatẽ. Et hoc eſt cõe omniũ pitorũ dictũ, ptãtem cõdẽdi leges populi Ro. ab Impatore tollere poſſe, qm̃ ab ipſis poteſtatẽ habet. Sic legimus populũ Ro. longo tpe à regib. rectũ, ſuperbiam regum nõ ferentem, annua imperia, binoſq; conſules feciſſe: ſic & dictatores & cætera quæ ipſius regimini ſecundùm tempora uidebantur conuenire.

Otho primus à Frãcis quoq; electus.

Vnctio & horonatio nihil addũt imperio.

Imperatoris nomen.

Cap. V.

Imperialis maieſtatis excellentia.

SEcundum ordinem inueſtiganda eſt concordãtia, qua rectitudo imperij ſubſiſtit. Et primò præſupponitur id, quod uulgò notiſsimum eſt, quòd imperialis celſitudo eſt independens quòad ſui naturam: imô primo & ſupremo diſtincta à ſpirituali ſacerdotali poteſtate. 96. diſt. duo ſunt: habens dependentiam immediatam à Deo 97. diſt. Eccleſiæ meæ: & omnibus præeſt. 7. q. 1. in apibus. 11. q. 1. uer. hic ſi quis uer. uolumus. Eſt princeps & dominus mundi, in cuius poteſtate omnia ſunt. 13. diſt. quo iure. 24. q. 8. conuenior. 63. diſt. ego Ludouicus.

Et

Et Papa ſupra eum quoad ipſa imperialia iura non eſt. 23. q. 1. in ſumma. q. 7. non ſi. 9. diſt. de capitulis. Et ad hoc faciunt præſcripta, & 66. diſt. quum ad uerum, multa habens ſingularia, in quibus à Papa & ſynodo honorabatur. 63. diſt. Adrianus. 2. &. c. in ſynodo. &. c. reatina, quem etiam dominũ ſuum uocat ſæpe Papa, & honorat. 97. di. Eccleſię meæ ut ſuperiùs patuit, de Agathone Papa ad Conſtantinum ſcribentè: quoniam ipſe eſt communis omniũ pater poſt Deũ in authoritate neq; uirũ qđ ex dote eſt in fi. coll. 8. Multę poſſent tam legales ſanctiones q; aliorũ ſcripta adduci: ſed hoc eſt ſupremum prę uilegium, quia miniſter Dei eſt (ut dicit Paulus ad Rom. 13.) & eſt uicarius Ieſu Chriſti in terris, ut ſcribit Anaſtaſius Papa ad Imperatorem dicens: Pectus clementiæ ueſtræ, ſacrarium eſt publicę fœlicitatis, ut per inſtantiã ueſtram, quã uelut uicarium præſidere iuſsit in terris, Euangelicis Apoſtoliciſq; præceptis non dura ſuperbia reſiſtatur, ſed per obedientiam quæ ſunt ſalutifera, compleantur. Ecce quòd Imperator Chriſtianorum in ſua præſidentia Chriſti uicarius, qui rex regum & Dominus dominantiũ exiſtit. Vnde ſicut Chriſtus eſt Rex regum, ita omnes reges in poteſtate regnantis dominiq; quid diuini habent. Quapropter reuerentia & obedientia eis debetur. Vnde dum quid præcipitur, quod obuiat diuino præcepto: manifeſtum eſt, illud præceptum nihil participationis diuini imperij habere. Quapropter ei nõ obeditur impunè 11. q 3. Iulianus cum alijs ibi poſitis textibus, & 10. diſt. in multis capitulis, & q per totã. Quare ille omnium principum principatum rectè tenet, qui ſuum imperium ſubſtituit Chriſto uictori & triũphatori, & per fidẽ eidem Chriſto & ſuis legib. ſe ſubiicit Ex qua re imperium Chriſtianorum ſupereminet cunctis dominijs, tanquàm Deo proximum.

Imperator uicarius eſt Chriſti.

Cap. VI.

ESt autem conſiderandum quòd uirtus præceptiua non excedit terminos imperij & ſubiectionis, ut patet ex textu, ego Lodouicus. ubi licet Lodouicus ſe Imperatorem ſcribat: tamen quia ipſi non ſubiacebant de facto, niſi regnum Frãciæ & Longobardorum, illis præcepit. Et ſecundum hoc oportet dicere, quòd Imperator Romanorum, ſecundum imperium, q đ quondã Romani uirtutibus acquiſiuerunt, ut dicit tex. 28. q. 1. uer. ex his. dicitur Imperator mundi dominus à maiori parte ipſius mundi nomẽ capiens: quoniã Romani maiorẽ mundi partẽ ſubiectã habuerũt, non totã: quia Caſpios montes, & portas Alexandri uerſus Scythiã ſeptentrionalem, & Norduegiam, & partes ultra Caſpium mare, ultra Imaum montem, & regnum Senæ, ac etiam ultra Carmaniam deſertam uerſus Indiã, & orientem Aratoſiam, & illas Indicas regiones quæ ultra Indum fluuium & Gangem exiſtũt, & maximam ominum Taprobanã inſulã: neq; uerſus meridiẽ Arabiã fœlicẽ, quæ eſt ultra Perſicũ mare circa Indicum ſinum, ac Trogloditicã regionem, ac Nubiã maximã regionẽ, ac cæteras quæ ultra deſertũ maximũ Libyæ & Mauritaniæ habitãt, non acquiſiuerũt. Quæ quidẽ regiones (ut mihi ex Coſmographia Ptolemęi Claudij conſtat) nõ paruã mũdi partem, imò penè medietatẽ terræ habitabilis occupant. Sola em̃ India, muratas uillas ad nouem milia dicitur continere. Scythia etiã ſi urbes nõ habeat, populum tamen maximũ habet. Nubia & Trogloditica regiones, quæ ultra ſolſtitialem circulum ſunt, habentes utraſq; umbras, ſicut Taprobana inſula, non ſunt ita habitatæ propter æſtũ maximũ: neq; Norduegia & fines Scythiæ, propter frigus, tamẽ multa in eis regna ſunt. Nã Troglodítica regio, cõtinet impium Noges Iohã quẽ nos Pręsbyterũ Ioannẽ nominamus, q Chriſtianus & diaconus eſſe fideliſsimus cum 70 ſubiectis regib. dicitur: credo tamen nõ eſſe populoſa & magna regna. Nulla autẽ partium orbis, tot habet homines ſicut Europa ſecũdum ſuam quantitatẽ: quoniam nõ eſt quarta pars Aſiæ, nec medietas Aphricæ. Incipit autem in Cõſtantinopoli, & ptingit ad Gades Herculis ultra Hiſpaniã, in qua Roma occidentalis ciuitas ſita eſt, quare occidentale Ro. imperiũ dicitur: & totius mundi, quia gentes illi ſubiectæ, maiorem numerũ hominũ conſtituebãt. Nunc uerò uidemus ad quid deuenit illud admirandũ imperium. Oportet itaq; dicere, quòd ſi iurè Romani poſsidebãt monarchiã modo dicto, quòd tunc Imperator in quẽ translata eſt poteſtas, iurè mundi dominus eſt. Si uerò imperium non iurè niſi ex electiua concordia ſubiectorum poſsidetur

Imperator Rõ eſt dominus mundi non totius tamen.

Loca ab Rõ. inacceſſa.

Europa populoſiſsima.

iuxta

iuxta præhabita: tunc non est dominus, nisi subiectorum actu, & oportet intelligere imperatorem dominum illius mundi cui imperat, esse. Cap. VII.

Principum excellentia.

VErùm quia excellentia imperialis, ex aliqua diuina colligantia & approximatione ad Deum cunctorum regem, constituitur: graduationes considerabimus secundum hanc excellentiam, secundum accessum & recessum ad ipsum Deum: dicendo: hũc minimum, qui in publico regimine minimè Deo assimilatur: hunc maximum, qui maximè. Et sic rex Tartarorum, quia per leges diuinis institutis minimè concordantes gubernat, minimus dicitur. Rex sectæ Machometanæ maior, cum ueteris testamenti statuta, ac certa noui ueneretur. Rex Christianorum maximus, cum tam leges naturę, quàm utriusq; testamenti, & orthodoxam fidem acceptet. Et secundum hanc considerationem sacri principatus, dico maximam

Pax imperij potestatem cõsistere. Omnis enim Rex & Imperator, habet officiũ publicũ ad publicam utilitatẽ ordinatã: publica uerò utilitas est pax, ad q̃ ordinãtur iustitia, & iusta prælia. Principium autem pacis, est ad finem æternum dirigere subditos, & media illum pertingendi, sunt sacra instituta religionum. Quare prima cura imperialis in ijs obseruandis uersatur. Ita legimus Paganos Imperatores, Põtificẽs maximos nominari, propter curam quam religioni impendebant. Si igitur hæc est principalis cura imperij, & ad eam cætera omnia seruiunt: non habet dubium Christianum imperium cæteris excellere, sicut sanctissima et mundissima nostra religio Christiana, in sanctitate & ueritate uincit. Et sicut omnis rex & princeps identicè quòad præscripta curam gerere debet: ita quò ad uniuersum Christianum populum Imperator. Rectè sicut Romanus Põtifex primò sui Episcopatus, deinde Metropolis, post hæc Patriarchatus & uniuersalis Ecclesiæ curam fidei, & quæ ad eam spectant, gerit: ita Imperator curam custodiæ gerit, primò quò ad immediatè imperio subiectos, post hæc quò ad subiectos per medium principum sibi subiectorum immediatè, ac deinde quò ad subiectos per medium regum & principum propriè sibi nõ subiectorum, sed lateralia loca sibi uendicantium, & eum primum omnium recognoscentium. Vnde sicut princeps prouinciæ, in temporalibus administrationibus curam custodię gerit dictatorum, pro cultu & religione, & bono statu Reipublicæ in prouincialib. Concilijs, & rex in regalibus, quæ superiùs uniuersalia prouinciarum plurium dicuntur, Concilijs ita Imperator uniuersalium, quæ in uniuersali totius catholicæ Ecclesiæ Concilio statuuntur. Et oportet quemcq; principum pro cura illa quam gerit, pro tuenda Christi Ecclesia rationem reddere. 24.q.5 dicat. & c. regum. & c. omnes principes. Isto modo Imperator dicitur aduocatus uniuersalis Ecclesiæ, propter hanc curã protectionis statutorum, & custos fidei orthodoxæ. Lægitur Martianũ in Concilio Chalcedonensi custodem fidei appellatum. Et Basilius Imperator, in principio octaui Cõcilij uniuersalis dicit: sibi diuina & benignissima prouidẽtia, uniuersalis nauis fidei gubernacula commissa. Sicut enim magisteriũ definiendi & statuendi ea, quæ ad orthodoxam uniuersalem fidem Christianam spectãt, sacerdotio à Deo committitur: ita imperio sacro gubernare, confirmare & conseruare illa, quæ à Deo per sacerdotiũ ordinantur, committitur. Vnde licet Philippus Imperator, primus fuerit Christianus Imperator, uita functus breui est post tempore parum in uniuerso profecit, & licet Constantinus Imperator authoritatem dederit per uniuersum orbem Ecclesias ædificandi, & post eum omnes baptizati sunt Imperatores, licet à fide oberrauerint aliqui, ut ipsemet Constantinus secundum Hieronymum, Iulianus apostata, & Constantinus: non tamen fundo, tantum imperialem curam, quò ad fidei custodiam uniuersalem, in una successione qua Imperatores interim successerunt fideles fidelibus, sed in ipsa radicali transfusione potestatis à Christiano populo. Dico Romanum populum omnem Christianum populum, quomodo Christiani omnes erant tunc, qui imperio subiacebant. Vnde dicitur facto Romano populo Christiano, constituti Imperatores ab eodem, secundum hanc populi qualitatem, Constituti sunt rectores. Ex quo credo hoc uerũ, quod dicitur in. c. uenerabilem de elec. quia populi intẽtio nõ est nisi secundum suam qualitatem fidei imperium transfundere in rectorem: quod tunc hæreti-

Philippus primus Christianorũ peratorũ

Hæreticus nõ potest fieri imperator.

hereticus non ſortiatur poteſtatẽ imperij ex electione. Sed ſi Papa qui in Epiſcopatu fidei principatum gerit, electũ in fide errare inueniret: declarare poſſet eum non eſſe imperatorem. Nõ tamen nego, quin ſucceſsio etiam operetur ad hanc curã, ut ſicut legimus in uarijs Synodis nominatis, Imperatoribus fidei cuſtodiendæ curã commiſſam, ita & ſucceſſoribus, propter hoc acclamatum reperio per Chalcedonenſem Synodũ Martiano in laudibus, nono Conſtãtino æterna memoria. Et per hoc aperta eſt uia inueſtigandi ex uera radice, exaltationẽ imperij Chriſtiani ſuper omnia imperia, ac ipſius Imperatoris ſuper omnes reges & principes Chriſtianos, & ea propter quia utilis fidei cuſtos ac ſtatutorum, utilium conſeruator, quã quidem conſeruationem abſq; imperio in cunctos nõ poſſet perfectẽ habere, Vnde ſicut uniuerſalia ſtatuta ad fidem catholicam ſpectantia, tam ad ipſius eſſe conſeruationem & augmentum, uniuerſos Chriſti fideles ligant: ita omnes imperio ipſarum ordinationum conſeruatorio ſtatuto ſubſunt. Et ideò credo, ſi Imperator conſeruaturus leges ſanctarũ harum ad fidem ſpectantium definitionum adderet, ſicut Iuſtinianus, Martianus, & alij Imperatores fecerunt: quod tunc illæ ita uniuerſaliter ligarent, ſicut ipſa principalis, licet alię leges eos fortè non aſtringerent, qui de facto præuilegio ſuperioritatem imperij non recognoſcunt.

Cap. VIII.

OCcaſione præmiſſorum inquirenda ſunt iſta. Primò quid laici in Cõcilijs ſacerdotum poſsint, & ibidem de Imperatore, quid in uniuerſalib. Concilijs inueniatur egiſſe. Poſt hæc de Concilio imperiali omnium ſubiectorũ ipſi, & eius utilitate aliquid ſubiungetur. Et ultimò de reformatione imperij aliqua cogitata explicabuntur. Superiùs habetur quomodo laici in uniuerſali Synodo inuitati ad audiendũ interſunt, & ſe geſtis ut teſtes ſubſcribunt. In ſynodo ſacerdotũ parochialium nõ eſt dubiũ laicos accuſari poſſe, & eos ad defendẽdũ ſe admitti debere, iuxta definita in quodam Maguntinenſi Concilio: ſed in alia Synodo, ubi ea quæ ſunt canonica & regularia uentilantur & examinãtur, & non debent alij laici, quos non decet eſſe perſpectores earum rerum quæ ſacerdotibus ſæpe accidunt, iuxta definitionem uniuerſalis Concilij ſuperiùs poſiti (niſi fuerint uocati) intereſſe ut in. 6. c. Cõcilij Cabillonẽſis legitur, & in Carthaginẽſi Concilio. c. 19. legitur. Erincipes uerò quoniam uniuerſalia facta ſui principatus, non quando clericorum cauſæ tractãtur, adeſſe poſſunt: imò & tunc ut auditores, ut hoc in innumeris Concilijs legimus, & ad petitionem ipſorũ legimus ut frequenter ipſa congregata. Legitur enim de Carolo magno rege ſic. Ego Carolus magnus, dux & princeps Francorũ anno ab incarnatione Chriſti. 752. 10. Kalen. Maij, cũ Concilio ſeruorũ Dei, & optimatũ meorũ Epiſcopos q in meo regno ſunt, cum præsbyteris in Concilijũ & Synodum congregaui, id eſt Bonifacium Archiepiſcopum Moguntinenſem, & Bucardũ Vormaciẽſem, ut mihi conſilium darent, quomodo lex Dei & eccleſiaſtica religio recuperaretur, & per Concilijũ ſacerdotũ & optimatũ meorũ ordinauimus per ciuitates Epiſcopos & conſtituimus ſuper eos Bonifacium qui eſt legatus ſancti Petri. Et infra. ſtatuimus per annos ſingulos Synodum congregari, ut uobis præſentibus, canonum decreta & Eccleſiæ iura reſtaurentur, & religio Chriſtiana emendetur. Et fundatas Eccleſiarum pecunias Eccleſiis reſtituim9, falſos pbrõs & adulteros, & fornicatores diaconos & clericos, de pecunijs Eccleſiarũ abſtulimus, & degradauimus, & ad pœnitentiam coegimus. Et infra decreuimus iuxta ſanctorum canones, ut unuſquiſq; præsbyter Epiſcopo ſubiectus ſit illi, in cuius parochia habitat, & ſemper in. 40. diebus rationẽ miniſterij ſui ſiue de baptiſmo, ſiue de fide catholica, ſiue de precib. et oridie miſſarũ, Epiſcopo reddat. Et quocunq; iure canonico Epiſcopus circũeat parochiam ad populos confirmandos, preſbyter ſemper paratus ſit ad ſuſcipiendum Epiſcopum, cum collatione & adiutorio populi, qui ibi debet confirmari. Statuimus ſecundum catholicam ſanctionem, Epiſcopos & preſbyteros undecunq; ueniant, ad Eccleſiaſticum miniſterium ante Synodalem probationem non admitti. Item ſtatuimus, ut quiſq; ſeruorum Dei uel ancillarum Chriſti, in crimen fornicationis lapſus fuerit, in carcere pœnitentiam faciat in pane & aqua. Et ſi ordinatus præsbyter fuerit, duos annos

Laici quid in concilijs ſacerdotum poſsint.

in carcere maneat, & ante flagellatus & excoriatus uideatur. Si uerò fuerit clericus uel monachus, poſt tertiam uerberationem in carcerem adeat per annum permanſurus. Similiter & moniales ſeu nonnæ uelatæ, eadem pœnitentia contineantur, & radantur omnes capilli capitis earum. Fecit alia Synodus in qua idem interfuit Carolus magnus ſtatutum cōtra fornicarios, ſub pœna priuationis beneficij, & ꝙ ad pœnitentiam redigi deberent, & illa alijs locari & plura alia, & de hac præfata Synodo Zacharias Papa ſcribit Bonifacio Archiepiſcopo, in epiſtolis duabus, quarum una incipit, ſuſceptis, et alia ſuſcipientes ſanctiſsime. Ecce regem congregare Conciliū, & quæ ſunt iuſta cum alijs ordinare. Et utinam ad hoc hodie principes etiā operam darent, ut publica & mala uitia tollerentur, & maximè ſcandala magna in religione facientia, ut ſunt fornicationes earum perſonarum quæ caſtitatem uouerunt, inter quæ de monialibus & earum cuſtodia cura adhiberi deberet. Nam ille ſanctus Bonifacius ſcribit Ethebaldo Anglorum regi, quòd apud Græcos & Romanos quaſi blaſphemiam Deo irrogaſſet, qui de hoc reus foret ut cum moniali concubuiſſet.

Cap. XIX.

Principum in Concilijs officium.

DAre itaq; debent reges & principes ad tales Synodos congregandas operam, iuxta admonitionem ſancti Gregorij, ad Theodoricum regem Francorum ex regiſtro. c. 273. iterata uos per ueſtram mercedem adhortatione pulſamus, ut congregari Synodum iubeatis, & ſicut dudum ſcripſimus, corporalia ſacerdotum uitia, & Simoniacę hęreſis prauitatem, omnium Epiſcoporum definitione damnari, atque à regni ueſtri amputari finibus faciatis. hęc ille. Habet etiam Exarchus ſiue princeps monere per ſe uel alium Concilium, ut ea quæ ad pacem Eccleſiarum ſunt ordinentur. 23. q. 4. ſicut. Et ſi illa Cōcilia principum, quæ per Gallias, & Alemannias, per reges Francorum Aquiſgrani, Agrippinæ, Cōfluentiæ, Moguntiæ, et alijs locis celebrata ſunt enumerare uellemus: longum et inutile foret, quia nullus ignorat, cum quanta ſollicitudine & ſtudio, bonum publicū, ueram & puram religionem ipſi ſancti Patres procurarunt. Quæ quidem omnia, & communia bona publica, nullibi meliùs quàm in ſacris conuentibus, ubi omnia per concordantiam tractantur, ſtatui ordinariúe poſſunt. Eſt etiam principum officium, confir-

Recaredus. mare & cuſtodire in Concilijs definita. Vnde legitur de Recaredo rege Galliæ & Hiſpaniæ ſic. Glorioſiſsimus dominus rex uniuerſorum Recaredus, ſub regimine noſtræ poteſtatis conſiſtentium: amatores nos ueſtri diuina faciens ueritas, noſtris principaliter ſenſibus inſpirauit, ut cauſa inſtaurandæ fidei ac diſciplinæ eccleſiaſticę, Epiſcopos omnes Hiſpaniæ noſtro præſentari culmini iuberemus, procedēte autem diligenti & cauta deliberatione, ſiue quæ ad fidem conueniunt, ſiue ad morum corruptionem reſpiciunt, ſenſus maturitate & intelligentiæ grauitate cōſtat eſſe geſta. Noſtra proinde auctoritas hoc omnibus hominibus ad regnum noſtrum pertinentibus iubet, ut ſi qua definita ſunt in hoc ſancto Concilio Toletano anno regni noſtri fœliciter quarto, nulli contemnere liceat, nullus præterire præſumat. Capitula enim quæ ſenſibus noſtris placita, & diſciplinæ congrua, à præſenti cōſcripta ſunt Synodo, in omni auctoritate ſiue clericorum ſiue quorumcunq; hominum obſeruentur, & maneant de obſeruatione priorum canonum. Et infra. Omnes conſtitutiones eccleſiaſticas, quas ſummatim breuiterq; perſtrinximus, ſicut pleniùs in canone continetur, manere perenni ſtabilitate ſancimus. Si quis ergo clericus uel laicus harum ſanctionum obediens eſſe noluerit: ſi Epiſcopus, præsbyter, diaconus, aut clericus fuerit, ab omni Concilio excommunicationi ſubiaceat: ſi uerò laicus fuerit & honeſtioris loci perſona, medietatem facultatum ſuarum amittat, fiſci iuribus profuturam: ſi uerò minoris loci perſona eſt, amiſsione rerum ſuarum mulctatus, in exilium deputetur. hæc ibi. Conſilia multa adducere poſſem, ſi opus foret. Eſt itaq; hoc notandum, quòd reges & principes acta Conciliorum cuſtodire, confirmare, exequiq; debent, ſecundum quòd in ipſis canonibus mandatur.

Cap.

Capitulum. X.

Recaredi in concilijs concio.

Adista autem Concilia, reges & principes cum omni manſuetudine reuerentia & humilitate, cum dulcibus exhortationib. accedere debent. Vnde legitur de eodem Recaredo in alio Concilio Toletano: Cum pro fidei ſuæ ſinceritate idem glorioſiſsimus princeps, omnes regiminis ſui pontifices in unũ conuenire mandaſſet, princeps Concilium ſic alloquitur. Non incognitum reor uobis reuerendiſsimi ſacerdotes, quòd propter inſtaturandam diſciplinæ Eccleſiaſticæ formam, ad noſtræ uos ſerenitatis præſentiam euocauerim. Et quia decurſis retrò temporibus, hæreſis imminens in tota Eccleſia catholica, agere Synodica negotia denegabat: Deus cui placuit per nos hæreſis obicem depellere, admonuit inſtituta de more Eccleſiaſtico reparare. Ergo ſit nobis iocunditas, ſit gaudium, quòd mos canonicus profectu Dei per noſtram gloriam ad paternos reducitur terminos. Priùs tamen admoneo pariter & exhortor, ieiunijs uos uigilijs & orationibus operam dare, ut ordo canonicus quem à ſacerdotalibus ſenſibus detraxerat longa ac diurna obliuio, quem ætas noſtra ſe neſcire fatetur, diuino rurſus nobis dono patefiat. Ad hæc autem gratias Deo agentes & glorioſiſsimo principi, uniuerſum Concilium in laudibus cœpit acclamare: triduanum eſt exinde prædicando indictum ieiunium. Et cum die octaua Iduum Maiarum in unum cœtum ſacerdotes Dei conueniſſent, & oratione præmiſſa unuſquiſque ſacerdotum congruo loco reſediſſet: ecce in medio eorum affuit ſereniſsimus princeps, ſeque cum Dei ſacerdotibus orationi communicans, diuino deinceps flamine plenus, ſic ad loquendum exorſus eſt dicens: Non credimus ueſtram latere ſanctitatem, quanto tempore in errore Arrianorum laborauit Hiſpania, & non multos poſt diſceſſum genitoris noſtri dies, quibus nos ueſtra beatitudo fidei ſanctæ catholicæ cognouit eſſe ſociatos, credimus generaliter magnum & æternum gaudium habuiſſe. Et ideò uenerandi patres, ad hanc uos peragendam congregauimus Synodum. Et infra: Quàmuis Deus omnipotens pro utilitate populorum, regni nobis culmen ſubire tribuerit, & moderamina gentium non paucarum regiæ noſtræ curæ commiſerit: meminimus tamen uos mortalium cõditione perſtringi, nec poſſe fœlicitatem futuræ beatitudinis aliter promereri, niſi nos cultum ueræ fidei repetamus, & conditori noſtro, ſalutis confeſsione qua dignus eſt ipſe, placeamus. Pro qua re quantum ſubditorum gloria regali excellimus, tantum prouidi eſſe debemus in ijs quæ à Deo ſunt, uel noſtram ſpem augere, uel gentibus nobis à Deo creditis conſulere. Cæterum quid pro tantis beneficiorum collationibus omnipotentiæ diuinæ ualeamus tribuere, quando omnia ipſius ſunt, & bonorum noſtrorum nihil egeat? niſi ut in eum ſic tota deuotione credamus, quemadmodum per ſcripturas ſacras ſeipſe intelligi uoluit, & credi præcepit: Et proinde ſanctiſsimi patres, has nobiliſsimas gentes, quæ lucris per nos dominicis applicatæ ſunt, quaſi ſanctum & placabile ſacrificium per ueſtras manus, æterno Deo offero. Erit enim immarceſſibilis corona uel gaudium in retributione iuſtorum, ſi populi qui noſtra ad unitatem Eccleſiæ ſolertia tranſcurrerunt, fundati in eadem & ſtabiliti permaneãt. Sicut enim diuino nutu noſtræ curæ fuit, hos populos ad unitatem Chriſti Eccleſiæ pertrahere: ita ſit ueſtræ docibilitatis eos dogmatibus inſtituere, quò in tota ueritatis cognitione inſtructi, nouerint ex toto errores pernicioſos expuere, & uerę fidei tramitem ex charitate retinere, uel catholicæ Eccleſiæ communionem deſiderio auidiore complecti. Cæterum ſicut facile ad ueniam peruenire confido, quòd neſcia hucuſque tam clariſsima errauerit gens: ita grauiùs eſſe non dubito, ſi agnitam ueritatem dubio cor de teneat atque á patenti lumine (quod abſit) oculos ſuos auertat. Vnde ualde neceſſarium eſſe poſpexi, ueſtram in unum conuenire beatitudinem, habent ſententiæ dominicæ fidem qua dicit, ubi fuerint duo uel tres collecti in nomine meo, ibi ero in medio eorum. Credo enim beatam ſanctę trinitatis diuinitatem, huic ſancto intereſſe Concilio, & ideò tanquàm ante conſpectum Dei, ita in medio ueſtri fidem meam protuli. hæc ille. Diſcant hic uniuerſi reges ſacra Concilia uenerari, & ſollicitare eorum frequẽtiam, ac humilitatem in exhortatione exhibere ſanctis Epiſcopis. Diſcant

Syſenandi regis pietatis exemplum.

ſcant ſancti Epiſcopi deuotè cum regibus ſe habere, quoniam per regem bonum Ecclesia Chriſti creſcit, ſecundum magnitudinem potentiæ eius. Ad hæc illud ſubiungam Syſenandi regis exemplum, dum ſtudio amoris Chriſti anno eiuſdem 581. ac diligentia religioſiſsimi Syſenandi regis Hiſpaniæ atq; Galliæ, in Toletanam urbem ſacerdotes cõueniſſent, rex ipſe dum in baſilica ſanctæ martyris Leocadiæ omnium cœtus adeſſet, pro merito fidei ſuæ cum magnificentiſsimis & nobiliſsimis uiris ingreſſus. Primum coram ſacerdotibus Dei, humi proſtratus cum lachrymis & gemitibus ad pro ſe interueniendum Domino poſtulauit. Deinde religioſa proſequutione Synodum exhortatus eſt, ut paternorum decretorum memores, ad confirmanda iura eccleſiaſtica ſtudium præberent, & illa corrigere, quæ dum per negligẽtiam in uſum uenerunt contra eccleſiaſticos, licentiam ſibi de uſurpatione fecerunt. Et in fine Concilij illius cui Iſidorus interfuit, dicũt Epiſcopi: Gloria & honor omnipotenti Deo noſtro, in cuius nomine cõgregati ſumus. Poſt hæc pax, ſalus, & diuturnitas, pijſsimo & amatori Chriſto, Domino noſtro Syſenando regi, cuius nos deuotio ad decretum hoc ſalutiferum cõuocauit. Corroboret Chriſti gloria regnum illius, protegat illum uſq; ad ultimam ſenectutẽ ſummi Dei gratia, & poſt præſentis regni gloriam, ad æternum regnum tranſeat, ut ſine fine regnet qui in ſæculo fœliciter imperat, ipſo præſtante, qui eſt Rex regum & Dominus dominorum. Sic legitur Chintillanum regem, in concilium aliud Toletanum, cum optimatibus & ſenioribus palatij ſui, intraſſe ſuppliciter ſe orationibus ſacerdotum commendantem, & quòd ſuos fideles ita facere ſancta exhortatione coegit: atq; hanc conſtitutionẽ quam ex præcepto eius Concilium decreuit, diuina inſpiratione præmiſit, ut per totum regnum ſuum, perpetuò à die Iduum Decembrium, lætania triduana ſeruetur. Ecce nunc reges intelligite, ex his exemplis erudimini qui iudicatis terram. Ita enim ſeruiendum eſt Deo in timore, & exultandum cum tremore. Omnes reges hunc morem ſemper habuêre, ut aliquos priſcos eligerent fama & uita clariſsimos quos ſequerentur: ſequimini quò ad Synodicas obſeruantias præfatos, & fœliciter uiuetis.

Cap. XI.

Grego. ad Hildebertum regem Francorum.

ATtendite itaq; ad exhortationem ſancti Gregorij Papæ, ad Hildebertum regem Francorum cap. 264. qui dicit: propter hoc omnipotens Deus bonos ad populorum regimina perducit, ut per eos omnibus qui prælati fuerint, dona ſuæ poteſtatis impẽdat. Quod in Anglorum gente factum cognouimus, cui ueſtra gloria idcirco præpoſita, ut bona quæ nobis conceſſa ſunt, etiã ſubiectæ uobis genti ſuperno beneficio reſtaurentur. Et ideò glorioſe fili, eam quam accepiſti diuinitùs gratiam, ſollicita mente cuſtodi, Chriſtianam fidem in populis tibi ſubditis extendere feſtina, zelum rectitudinis tuæ in eorum conuerſione multiplica, idolorum cultus inſequens, Fanorum ædificia euerte, ſubditorum mores in magna uitæ munditia exhortando, terrendo, corrigendo, & boni operis exempla monſtrando, ędifica: ut illum retributorem inuenias in cœlo, cuius nomen atq; cognitionem dilataueris in terra. Ipſe enim ueſtræ quoq; gloriæ nomẽ etiam poſteris glorioſiùs reddet, cuius uos honorem quæritis & reſeruatis in gentibus. Sic enim Cõſtantinus pijſsimus Imperator Romanam Rempublicam à peruerſis idolorum cultibus reuocans, omnipotenti Deo Domino noſtro Ieſu Chriſto ſecum ſubdidit, ſeq; cum ſubiectis populis tota mente ad Deum conuertit. Vnde factum eſt, ut antiquorum principum nomen, ſuis uir ille laudibus uinceret, & tantùm in opinione prædeceſſores ſuos, quantùm in bono opere ſuperaret. Et nunc utiq; ueſtra gratia cognitionem unius Dei patris, filij & ſpiritus ſancti, regibus & populis ſibimet ſubiectis feſtinet infundere, ut antiquos gentis ſuæ reges laudibus ac meritis tranſeat. Et quantò ſtudioſiùs in ſubiectis ſuis etiam aliena peccata deterſerit: tantò etiam de peccatis propijs ante omnipotentis Dei terribile examen ſecurior fiat. hæc ille. Ecce officium regis eſt, fidem catholicam dilatare in ſubiectis, per hoc nomen glorioſum acquirendo. Multas tales inſtructiones Iſidorus ponit, & aliqua de ipſius dictis. 23. q. 5. habentur,

bentur, & ad iſtam tendit concluſionem, quòd Deus eſt auctor poteſtatis regiæ, & illa ſua poteſtate rex propter demerita populi permiſsione diuina ſæpe abutitur. A Deo uerò regia poteſtas creditam Eccleſiæ ſanctæ commiſsionem recipit, cuius ratione reddere tenetur, quare legibus fidei omnes ſunt aſtricti. Non debet ſe ſolutum legibus exiſtimare rex, quia ſi lex iuſta eſt tunc ligat, & non aliter: quare & ipſum regem, qui iuſtitiæ ſubeſt.

Cap. XII.

ESt etiam iſtud in ſumma ſciendum, quod ſtudium regentis debet eſſe, ut per concordiam leges ordinet. Vnde opportunum eſt in Concilio utriuſq; ſtatus primatum & pręſulum, cuncta uniuerſalia Rempublicam tangentia, ſtatui & ordinari: illius uero ſic per concordiam conſtituti, exequutor rex eſſe debet. Quoniam eſt ipſa conſtitutio regula, ſecundùm quam ſubiecti poteſtatem regis ordinatam eſſe uolunt. Regulari autem per concordiam capitis & membrorum præſidentialem poteſtatẽ pro bono Reipublicæ: nemo dubitat Concilium uniuerſale poſſe. Et licet rex diſpenſare aut interpretari, nihilominùs ipſam ſic conditam legem, in dubijs occurrentibus pro bono publico, & ad finem iuſtitiæ poſsit, per ἐπείκειαμ uirtutem: tamen hæc ſuo modo, ſicut in Romano Pontifice & canonibus ſupradictum eſt, intelligi debet. Non quòd rex tollere legem ſic editam poſsit abſq; Concilio, quæ cum Concilio edita eſt: ſed declarare rationem legis in occurrenti caſu, locum ſibi minimè uendicare. Et hæc ſufficiunt ad ſciendum, quomodo in Synodicis congregationibus officium regis eſt concurrere, exhortari, confirmare, & Eccleſiaſticis conſtitutionibus quæ uel ad fidem uel diuinum cultum ſpectant obedire & exequi. In publicum uerò ſtatum concernentibus, ſimul ſtatuere debet, & ita ſe habere ſicut rectè de Metropolitano dictum eſt ſuperiùs, qui caput ſui Concilij eſt. Et ſine cõſenſu Suffraganeorum, nihil uniuerſam prouinciam concernens ſtatuere poteſt, quoniam præſidere debet rex in illo Concilio, ubi ea diſcutiuntur quæ ad regimen Reipublicæ ſpectant, & cũ conſilio optimatum & etiam Epiſcoporum ſubiectorum, per conſenſum cũcta digeſtè ordinare. Habere quippe debet princeps ex omnibus de ſubiectis uiros perfectos, ad hoc de omni parte regni electos, qui in quotidiano cõſilio àdſint regi. Tales quippe conſiliarij, uicem gerere debent omnium regnicolarum, ſicut de Cardinalibus quodam loco qui Romano Põtifici aſtant, ſupradictum eſt. Et hi tales cõſiliarij, eorũ quos repręſentant, bonũ publicũ debent cõtinuè defenſare, et auiſare & medium ꝓportionatum eſſe, per qđ rex gubernet & influat ſibi ſubiectis, & per qđ ſubiecti refluunt in opportunis ad principem, & in hoc quotidiano conſilio magnauis regni conſiſtit: deberent quidem iſti conſiliarij in uniuerſali congregatione regni concorditer ad hoc deputari, & per leges & iuramenta ad bonum publicum perſuadendũ palam obligari Et quia de regimine Reipublicę ſanctus Thomas, Egidius de Roma, Seduliius, Scotus et ante illos Plato et Tullius (licet illi ultimi libri nõ habeantur) ac etiam alij plures, magna nobis uolumina reliquere, ad iſta quiſque recurrat in reſiduo Nunc de Imperatore uidendum, quid in uniuerſali Concilio catholicæ Eccleſiæ inueniatur egiſſe.

Qui de repub. ſcripſerint.

Cap. XIII.

EX ſuperioribus habetur, Imperatores ſanctos, congregationes Synodales uniuerſalium Conciliorum totius Eccleſiæ ſemper feciſſe. Ita ego perluſtrãs geſta omnium uniuerſalium Conciliorum uſq; ad octauum, incluſiuè Baſilij tempore celebratum, uerum eſſe reperi. Ita in eadem octaua Synodo, in quinta actione, Heliam colendiſsimum presbyterum, & Sincellum, throni Hieroſolymorum in auditione omnium affatum, legitur. Scitote quia in præteritis temporibus Imperatores erant, qui congregabant Synodos ex toto terrarum orbe, uicarios ad huiuſmodi diſpoſitionem cauſarum colligebant, quorum ergo, & Dei cultor Imperator noſter, uniuerſalem hanc Synodum fecit. hec ibi. Et legi in gloſſula Anaſtaſii bibliothecarij Apoſtolicæ ſedis, qui eandem Synodum de Græco tranſtulit ſuper eodem dicto, quòd uniuerſales Synodos de omni terra Imperatores colligere ſoliti fuerant: locales uerò nunquàm eos legitur collegiſſe. Et ad hoc concordat definitio canonica eiuſdem Concilij ſuperiùs ſcripta, quæ principalem id eſt Imperatorem, uniuerſalib.

Imperatores concilia uniuerſalia cõuocãt.

dixit interesse debere non alijs. Vnde breuiter dico, quòd sicut prædictum est, ita se habet Imperator ad uniuersalem catholicæ Ecclesiæ Synodum, sicut rex ad uniuersalem regni sui: nō quòd coactiuè sed exhortatoriè colligere debeat, ut Synodus Aquileiæ, tempore sancti Ambrosij, decreto Imperatorum Theodosij & Valentiniani congregata, in epistola eiusdem Cōcilij in principio ponit: omnes per principes uocatos, nullum inuitum coactum. Sed solebant per diuales sanctiones, necessitatē celebrandi Concilij aperire Patriarchalibus sedibus, & diem & locum cōstituere, ac libertatem protectionis absq; oppressione uel timore offerre, secundum conditiones Synodi suprascriptas. Et ex tali congregatione, non recipit Synodus iudicij ac cōstitutionum firmitatem, sed ex omni cōsensu in ipsam congregationē, & ex uocatorū comparitione & præsentia, ut hæc etiam superiùs discussa sunt. Dum enim instant uniuersalia pericula fidei, aut aliqua Christi Ecclesiam uniuersam turbantia: tūc uigilare debet ipse Imperator, & fidei, & pacis custos, & Rom. Pont. primo Synodi necessitatem insinuare, & eius consensum congregandi Concilij in definito loco requirere: sicut fecerunt Imperatores Valentinianus & Martianus ad Leonem Papam scribentes sic: Pro reuerenda & catholica religione Christianorum fidei, cuius auxilijs uirtutem nostræ potētiæ credimus gubernari, tuam sanctitatem principatum in episcopatu diuinæ fidei possidentem, sacris literis in principio iustū credimus alloquendam: inuitantes atq; rogantes, ut pro firmitate & statu nostri imperij, æternā diuinitatē sanctitas tua deprecet, ut & tale ꝓpositum atq; desideriū habeamus, quatenus omniū impio errore sublato, per celebrādam Synodū te auctore maxima pars circa omnes Episcopos fidei catholicæ fiat, ab omni scelere pura & intemerata cōsistens. hæc illi. Pari modo legimus, dulci inuitatione alios Imperatores, Papā, & alios Patriarchas, Episcoposq; omnes, ad Synodū uniuersalem semper aduocasse. Legit enim, Martianum Augustum ad Leonem Papam præfatū sic scripsisse. Leoni reuerend. Episc Ecclesiæ ciuitatis Romæ, Martianus. De studio & oratione nostra, sanctitas tua non dubitat, quin ueram Christianorum religionem, & Apostolicam fidē firmam uelimus permanere, & ab omni populo pia mente seruari. Deniq; soliditatē nostræ potentiæ, ex recta religione, & propitiatione saluatoris nostri cōsistere non ambigimus. Quapropter reuerendissimos uiros, quos ad nostram pietatē sanctitas tua direxit, libēter & sicut decebat animo grato suscepimus. Superest, ut si placuerit tuæ beatitudini, in has partes aduenire, & Synodum celebrare, hoc facere religionis affectu dignet. Nostris uticq; desiderijs uestra sanctitas satisfaciet, & sacrę religionis quæ utilia sint, decernet. Si uerò hoc oneroſum est, ut tu ad has partes aduenias, hoc ipsum nobis proprijs tua sanctitas literis manifestet, quatenus in omnē Orientem, et in ipsam Thraciam, & Illyricum, sacræ nostræ literæ dirigātur, ut quendam definitū locum, ubi nobis placuerit, omnes sanctissimi Episcopi debeant conuenire, & quæ Christianorū religioni atq; catholicæ fidei prosint, sicut sanctitas tua secundū ecclesiasticas regulas definiuit, sua depositione declarent. hæc ibi. Constantinus etiā Imperator 3. huius nominis, qui cōuocauit sextā Synodum, anno Christi 686. uel circa, ad Agathonem Papā ita scripsit. Imperator Flauius Constātinus fidelis Sacra Deo, sanctissimo & beatissimo Archiepiscopo antiquæ nostræ Romæ. Per omnia nouit uestra paterna beatitudo, & plures sanctæ uestræ Ecclesiæ antiquę Romę, q; ex quo iussit Deus principaliter nos imperare, dum multoties uoluissent quidam motionē facere, de rebus de quibus est contentio pro dogmate pietatis, inter partes tā sanctę uestræ Ecclesiæ, cq; huius sanctæ magnæ Dei Ecclesiæ: hoc prohibuimus fieri, tēpore non admittente, cognoscentes quòd ex particulari contentioue, non solū ueritas sciri nō posset, sed magis malum accresceret. Et infra: Veritas enim Deo chara est, & secundū Domini uocē, quicūq; uoluerit omniū princeps esse, sit omniū minister. Et iterū dictum est: In hoc cognoscēt omnes quia mei estis discipuli, si dilectionem habueritis ad inuicem. Postq; igitur tēpus recipit perfectam congregationem fieri, adhortamur uestram paternam beatitudinē, per præsentem nostram piam sacram, dirigere uiros utiles atq; modestos, habētes totius (Deo inspirante) doctrinę peritiā irreprǽhen-

præhensibilem, indutos personam uestræ Apostolicæ sedis, eiusq; consilij, deferentes & libros quos oportet proferri, & omnem auctoritatem habentes, quatenus conuenientes cum hic posito sanctissimo ac beatissimo Patriarcha, & Macario sanctissimo Patriarcha Theopolitanæ id est Antiochenæ ciuitatis: perscrutentur cum omni mansuetudine & modestia, & per gratiam sancti spiritus studeant ueritati insistere, & consentire. Monitionem habentibus eis qui huc aduenerint ex parte sedis uestræ, per pręsentem nostram piam sacram, per Deum omnipotentem, nō est apud nos partis cuiuslibet fauor, sed æqualitatem utriusq; partibus conseruabimus, nullatenus necessitatem facientes quocunq; capitulo eis qui à uobis dirigentur quoquo modo, sed omni honore cum cōpetenti munificentia et susceptione dignos eos habebimus. Et si quidem uterq; conuenerint, ecce & bene: sin autem minimè conuenerint, iterum cum omni humanitate eos ad uos dirigemus, de cætero nos expectantes iudicium Dei imminere nobis, iuxta quod constituti sumus seruare fidem sanctam & immaculatam, quam percepimus unoquoque proprio sensu abundante, rationem reddituri ante sanctum & terribile tribunal Dei nostri. Inuitare enim & rogare possumus, ad omnem emendationem & unitatem omnium Christianorum: necessitatem uerò inferre nullatenus uolumus. Personæ uerò quæ dirigentur à paterna uestra beatitudine ipsa decernant. Ex uestra itaque sancta Ecclesia (si utique uidetur ei) tres personæ sufficiant, quòd & si plures quantæ ei placuerint dirigat. De Concilio uerò usque ad 12. metropolitanos Episcopos. De quatuor uerò monasterijs Bizanceis. ab unoquoq; monachos quatuor, nam si receperit tempus, perfectam congregationem studuissemus facere. Et infra: Deus autem noster proprio consilio protulit, quòd nos differebamus in hoc tempere, per omnia iubemus uestram paternam beatitudinem minimè effici impedimentum uoluntati Dei, sed eos dirigere. Sic enim speramus in eius benignitate, quoniam qui uoluit huiusmodi capitulū moueri in presenti per sanctū spiritum, concedere habet ut ueritas clareat, & instruantur omnes sine scismate atq; contentione in ueritate. Et infra. Omnēq; impensam uenientiū iussimus præbere, Theodorum glorioſsimum patricium & exarchum Christo amabilis nostrę Italiæ prouinciæ, tam in naui quàm in expensis & omni utilitati eorum. Et si necessitas exegerit, etiam castellatos dromones præbere ad eorum munimen, ut ex omnibus illæsi & sine periculo Deo cooperante ijdem ad nos perducantur. Diuinitas te seruet per annos multos, sanctissime atq; beatissime pater. Hæc epistola, in principio sextæ Synodi, quæ per illum facundissimū Leonē Sicilienſem Papam Romanum, utriusq; tā Græcæ quàm Latinæ linguæ disertissimum, translata est, scripta inuenitur, habens graues multas & notandas sententias. Maximè quomodo Imperator ordinationē sacri Cōcilij pręcogitare iuxta temporis congruentiā debet, & cum omni reuerentia aduocare & defensare uenientes, cum præstatione summæ libertatis absq; partialitate. Alijs uerò Episcopis legimus consimiliter Imperatores scripsisse per suas sacras. Vnde prę fati Imperatores Valentinianus et Martianus, ita rescripsere. Omnia ad uerā fidem & Christianā orthodoxā religionē tendentia, præponēda alijs rebus existimamus. Et infra: Vnde tua sanctitas cum quantis approbauerit reuerendissimis Episcopis, sub tuo sacerdotio constitutis sanctarum Ecclesiarum, expertes habentibus diuinas scripturas, & scientiam & doctrinā orthodoxæ & ueræ fidei: præ cunctis eminentib. ad Niceam ciuitatem proximè Kalen. Septemb. aduenire festinet. Quisquis enim generalem & omni mundo utilem futuram Synodum refutauerit: peccat equidem, & nostrā diuinitatem offendit. Agnoscat autem & tua sanctitas, quoniam nostra pietas aderit in ipso Concilio, nisi quædam publicæ & ineuitabiles curæ nos inexpeditos fecerint. hæc illi. Dicit de Nicea, quia ad hanc ciuitatem indixit Concilium Valentianus, sed postea ad Chalcedonam est translatum. Vnde ad congregatos in Nicea ijdem scripserunt: Studij nostri est congruēter decerni ea, quæ sanctæ & orthodoxæ religionis existunt, quatenus omnis ambiguitas perimatur, & decens pax sanctissimis & catholicis reddatur Ecclesiis, hoc enim omnibus rebus præponendum existimamus. Quia igitur uolumus interesse sancto Concilio, retinēt uerò nos publicæ & necessarię utilitates

litates in expeditione: dignetur uestra religio non arbitrari graue, nostræ tranquillitatis præsentiam sustinere, sed orare quatenus ea quæ inter manus habemus Deo auxiliante disponentes, benè illuc uenire possimus, ut nostra pietate præsente decernantur, quæ omnem discordiam quæstionemq; submoueant, & confirment ueram ac uenerandam orthodoxam fidem, hæc ibi. Post hæc scripserunt ijdem Imperatores, quo missi Leonis Papæ omnino uoluerũt eos Concilio interesse debere. Et quia commodiùs possent in Chalcedonam propter necessitates publicas, quàm in Niceam concurrere: scribunt sic: Vnde si perspicit uestra religio, in Chalcedonensium ciuitatem uenire dignamini. Et quia dubitabant de securitate propter Euchetem, miserunt ad Imperatores, qui in Thracia fuerunt, hoc eis significãtes: qui ad eos rescripserunt, plenam securitatem eis promittentes. Ex his habes, quomodo Imperatores causas fidei omnibus præponere debent, & omnia cum cõuenienti reuerentia & charitatiuè, quæ in Synodis habent expedire, nullam necessitatem inferendo. Et quòd Concilio interesse debent ad fidem confirmandam, non ad necessitatem inferendam, sicut Martianus Imperator Constantinum allegans dixit 96. dist. nos ad fidem.

Cap. XIIII.

Contra synodi turbatores.

ETiam ad hoc operam dare debent Imperatores, & omnes reges sub suo regno Synodicas conuentiones habentes: ut tumultus omnis uitetur, & expellantur expellendi. Vnde piissima Pulcheria Augusta, ad consularem Bithiniæ stratigiũ, ut curam haberet circa disciplinam Synodi, quæ in Nicea cõgregata & nondũ Chalcedonam translata erat, scripsit: Quia secũdum nostrã sanctionem reuerendi Episcopi uniuersi conuenerunt, sustinentes potestatis nostrę presentiam, quæ post non multũ Deo cooperante aderit. Quidam autem (sicut agnouimus) quũ sint soliti conturbare & confundere Deo placitã disciplinam, superuenientes in Niceam clerici, atq; monachi, atq; laici, tumultus facere tentant, contendentes absq; ijs quæ nobis placuerunt: necessariè has pias literas ad tuam direximus claritatẽ, quatenus cum omni uirtute, eos qui præter nostram euocationem, aut permissionem suorum Episcoporum ibidem commorantur clericos, siue intra hunc ordinem constitutos, siue aliqui eorũ à propriis Episcopis sunt remoti, uel monachos atq; laicos, quos nulla ratio ad Cõciliũ uocat, omni modo debeas ciuitate et ipsis locis expellere: ut cũ omni disciplina consedente sancta Synodo, sine omni commotione atq; contentione, quæ à Domino Christo reuelata fuerint, cõmuniter ab omnibus confirmentur. Scito enim, quòd si quis de cætero inuentus fuerit tumultuosus ibidem commorari, aut ante præsentiam nostræ tranquillitatis, aut certé post præsentiam: non fortuitum tibi imminere periculum, hæc ibi. Ecce laicos, monachos, & clericos, maximè non habentes sui Episcopi facultatem, Concilijs uniuersalibus interesse non debere: omnes enim contentiones, cũ tumultu pati in Concilijs non debent. Glorioſissimi enim iudices & amplissimus senatus, leguntur in prima actione Chalcedonensis Concilij dixisse, quando impediebatur tumultu lectio gestorum in Epheso: Acclamationes istæ populares, neque Episcopos decent, neque partes iuuant. De quo in Concilio Toletano prouisum est, & de pœna in loco benedictionis sedentium & turbantium Synodum, scilicet triduana excommunicatione. 5. q. 4. in loco. Sic in eisdem gestis Chalcedonensis Concilij legitur commonitorium, ad Helpidium uirum spectabilem, comitem sacri consistorij ab Imperatoribus datum pro defensione Synodi Ephesinæ, ubi sic legitur: Ideò igitur tam tuam claritatem, quàm Eulogium uirum spectabilem, & Triburium, & notarium ad ministerium elegimus fidei defensandæ: sicut probatos in alijs pluribus rebus, rectissimosq; repertos, & circa Dei cultum opinatissimos, ac ualentes nostris diligẽter iussionibus ministerium exhibere. De ijs uerò quæ in Ephesi sancta Synodo fuerint constituenda nullum fieri tumultum uos permittere oportet: sed si quem uideritis conturbationibus & tumultibus tendentem ad læsionem sanctæ fidei, hunc debetis custodiæ mancipare, & ad nostram perferre notitiam relationibus uestris, ut causa quidem ordine proprio uentiletur. Interesse autem uos oportet iudicio, & operam celerem dare, quò aliqua circa inspectam probatio-

nem

nem ſancta Synodus fieri ſibi cognoſcat. Vos autem nobis cognitum facite, quæcunq; fuerint definita. Et infra: Non liceat autem ullum aliud moueri negocium expecuniarijs uidelicet capitulis, antequàm ea quæ de fide ſunt catholica, effectui mancipentur. Ideò namq; & ciuile per literas quas ad uirum ſpectabilem proconſulẽ ſcripſimus, & reliquis militare nobis auxilium delegauimus, quatenus & uos ſiue per proprium officium, ſeu his fulti auxilijs ſufficere poſsitis ad ea, quæ præcepimus adimplenda: quæ tantò alijs omnibus meliora ſunt, quantò ſolent humanis diuina præcellere, & quæ in hac cauſa fuerint conſtituta, ad noſtram perferre notitiam feſtinate. Eodem tenore Eulogio uiro ſpectabili ſcriptum eſt. hæc ibi. Ecce quomodo Imperator ſollicitam curam de cuſtodia uniuerſalis Concilij habere debet, & omnino facere, ut tumultus & turbatio nulla fiat, & quòd decernẽda ſeruentur. Iſta ſunt quæ ad Imperatorem ſpectant, quòad Synodi principium, ſcilicet conuocare cum exhortatione & tuitione, ſummaq; libertate, & bona & optima cuſtodia, dempta omni partialitate, & præcepti neceſsitate.

Cap. XV.

DE conuocatione uerò dubium ex prioribus (ubi de Papa dictũ eſt, quomodo ad eũ ſpectet) oriri poſſet: ſed de reliquis prætactis nemo iuſtè dubitare poterit. Ideò quòad illud diſcutiendum dicamus, quòd hoc intereſt inter utriuſq; cõuocationem. Quoniam Papa ut primus, & habens præceptiuã poteſtatẽ ex principatu ſacerdotij ſui in omnes alios Epiſcopos, quòad eam congregationem, reſpicientem uniuerſalem Eccleſiæ ſtatum, in qua ipſe primam curam gerit: ex qua credita poteſtate, præcipere habet Chriſti fidelibus ut cõueniant, maximè ſubiectis omnibus ſacerdotibus. Imperator uerò exhortatur & ſuadet Epiſcopis, ac præcipit laicis. Neq; Rom. Pont. dicit, conuocationem ad ſe pertinere tantum: ſed q; ſine ſua auctoritate fieri Synodus non debeat. Quando itaq; Imp. ob incumbentem neceſsitatem Eccleſiæ, primò exhortatur Rom. Pont. & deinde alios ut conueniãt: rectè proſequitur uiam antiquorum, tunc interpellat Rom. Pont. primò, & deinde aliorum auctoritatem. Et niſi ita ageret, ſcilicet ſi ſine uocatione Rom. Pont. Epiſcopos congregaret, nõ eſſet uniuerſalis Concilij auctoritas plena, iuxta præhabita: de eſſentia enim eius eſt, ut nullus excludatur, maximè Epiſcoporũ qui uelit & poſsit intereſſe. Igitur hoc indubiè in Rom. Pont. uerum. Si uerò Rom. Pont. rogatus non mitteret, aut non ueniret, alijs parentibus exhortationi imperiali: non eſt ſubitò procedendum, niſi neceſsitas Eccleſiæ quæ legem nõ habet, expeditionem deſideraret. Verum ſi congregationi inſtitutæ per Imperatorem, Rom. Pont. contradiceret, niſi neceſsitas Eccleſiæ plus parendum Imperatori perſuaderet, Rom. Pont. mos gerendus eſt. Vnde non credo etiam abſurdum eſſe illud dictum, quòd etiã propter curam commiſſam cuſtodiendę fidei ſacro imperio, ipſe Imperator negligente aut contradicente Rom. Pont. imminente magno uniuerſali turbationis Eccleſiæ periculo, præceptiuè poſſet Synodum indicere, ad prouidendum fluctuanti Eccleſiæ. Licet enim aut ordo aut poſitiui iuris determinatio, propter cõſeruandam pacem exemerit clericos à poteſtate imperiali, ut ſuperordinauerit etiam ipſi imperio ſacerdotiũ, ut cunctis Rom. Pont. tamen quum ceſſant omnia illa, propter quæ huiuſmodi ſacra ordinatio inſtituta eſt, quoniam omnia propter conſeruationem ipſius ſanctæ Eccleſiæ ita conſtituta ſunt, reuertimur tunc ad habendum eundem finem, ad aptos cõgruos modos tempori, hoc ordine nobis non ſeruiente minime curato. Et hæc ſufficiant.

Qua differentia Papa et Imperat r conuocent Concilia.

Quando Imperator ſine Papæ aſſenſu indicere Synodũ poßit.

Cap. XVI.

NVnc perquiramus ex codicibus ſactorum Conciliorũ, florentiſsimę quondam Eccleſiæ, quid cõueniat Imperatori in Concilio congregato cũ ſuis patricijs & ſenatoribus peragere. Et primò reperio ex omnium geſtis, tam in Chalcedona, Conſtantinopoli, Nicea, & Epheſo, q; aut ipſe Imperator per ſe interfuit, aut ex eius iuſsione eius locũ tenentes ſacri ſenatus & iudices: pauci tamen ſemper ex maximis & principalibus & intelligentibus principibus, & non plures 20. unq; interfuiſſe, imò raro 15. cõperio. Imperatore uerò in perſona exiſtẽte,

Imperator ſi adeſt præſidet.

reperio eũ ſemp̨ præſediſſe. In ſexta enim Synodo tertius Cõſtantin9 præſedit in m̃edio, cum 10 de maioribus patricĩjs, et ad l̨euam eius uicarĩj ſenioris Romæ et Hierosolymorum, ad dexteram uerò Patriarchæ alĩj: primô Conſtantinopolitanus, deinde Alexandrinus poſt Autiochenus, et coniungebantur in quolibet ſcamno, Epiſcopi illarum ſedium. In octaua Synodo pr̨eſidebat Baſilius, et ad dexteram et ſecundum ordinem uicarĩj Apoſtolicæ ſedis, & alĩj Patriarchæ. Verùm in Chalcedona (quia Martianus Imperator in principio non interfuit) ſenatus & iudices erant in medio, ſicut de tertio Conſtantino dictum eſt. Et ipſe Martianus ad Synodum poſt hoc ueniens, præſidebat cum paucis de ſenatu, ſibi adiunctis lateraliter uicarĩjs Apoſtolicæ ſedis & Patriarchis, ut in ſexta Synodo ſedentibus. Baſilius uerò Imperator, Patriarchalium ſedium uicarĩjs & Patriarchis, in ſubſcriptione ſe poſtpoſuit ex humilitate, tota Synodo rogante ut ſe præponeret, & ipſo ex humilitate renuente, ut dicũt geſta finalia eiuſdem Synodi. Vnde quia ſenatores & patricĩj, ac principes clariſsimi, qui ſunt pars corporis Imperatoris, conſueuerũt Synodis intereſſe, de iuſsione & mãdato Imperatoris, & non aliter ut omnia geſta clamant: tunc eſt hoc notandum, quòd nullus ſæcularis princeps habet ius intereſſendi uniuerſali Concilio, niſi Imperator, alĩj omnes ſolum ſi iuſsi ab Imperatore fuerint, uel ſacro Concilio. Illi uerò qui ſunt pars corporis eius, ſicut ſunt patricĩj, exconſules, exarchi, & ſacri ſenatus ipſi Imperatori immediatè coniungi debent. Fit itaq̨ iniuria Imperatori, ſi in locatione ſæcularium principum, qui de iure intereſſe non habent in uniuerſali Concilio, & quorum ius intereſſendi ab eius iuſsione dependet, impeditur. Ab imperiali enim poteſtate, ordinatio talis inter ſæculares dependet, qui omnes ei etiam alioqui exẽpti tunc in Cõcilio ſubſunt, tanquàm protectori Concilĩj, ex quare in omnes iuriſdictionẽ habet. Et maximè fit iniuria ipſis ſacri imperĩj Electoribus, populũ Romanum repræſentantibus & ſacrum ſenatum, & unum cum Imperatore proximæ colligationis corpus facientibus, ſi quiſquàm abſq̨ ordinatione ſacræ maieſtatis, maximè qui digniori titulo non decorantur, ipſis ſe præfert, & pro honore ſacri imperĩj & bono publico, talis ambitio admitti non deberet.

Princeps nullius præter imperatorem de iure intereſt cõcilio.

Electorum ius in concilio.

Cap. XVII.

Laicis audire licet non loqui in concilijs.

TAmen ad hoc, ut de hac re nulla contentio oriatur tanquàm de nihilo, ſciendum eſt, ipſos laicos principes prætactos, etiam ſi iuſſu Imperatoris interſint, non habere uocem Synodicam, ſed ſolùm audire debere. Vnde ita legitur in geſtis octaui Concilĩj quarta actione, quôd quum uicarĩj ſenioris Romæ loquendo ad principes, qui iuſſu Baſilĩj interfuerunt, dicerent: Interrogate illos manificentiſsimi & glorioſiſsimi principes, an illi qui introierunt faciunt libellum hunc. Dixerunt principes ut obſecundantes uerbo, ueſtro, ex præceptione ueſtra interrogabimus eos, non per poteſtatem noſtrã: poteſtas enim hæc ueſtra eſt. Et in fine dicit Baſilius Imperator, in capitulo quod incipit: Multã quidẽ, cuius tenor infra ponitur. Quàmquàm non ſit datum iſtis ſecundum canonem dicendi quicquàm penitus de Eccleſiaſticis cauſis. Opus enim hoc Põtificum & ſacerdotum eſt: & loquitur de laicis. Idem Ambroſius. 75. epiſtola contra Anxenſium ad Valentinianum Imperatorem, dicens. Si ſcripturarum ſeriem diuinarum uel ueterum tempora retractemus: quis eſt qui abnuat, in cauſa fidei Epiſcopos ſolere de Chriſtianis Imperatoribus, nõ Imperatores de Epiſcopis iudicare? & infra: Pater tuus Deo fauente uir maturioris æui dicebat, non eſt meum inter Epiſcopos iudicare. Tua nunc clementia dicit, ego debeo iudicare: & ille baptizatus in Chriſto, inhabilem ſe tanto ponderi eſſe putabat iudicĩj. hæc ille. Ecce quòd de pertinentibus ad fidei religionem, inter Epiſcopos imperator iudicare non debet. Scribit autem uenerabilis Sedulius, in libello de rectoribus Chriſtianis cap. 11. ipſum Valentinum Imperatorem poſt hæc dum à ſanctis Epiſcopis rogaretur, quatenus dignaretur ad emendationem ſacri dogmatis intereſſe, Synodo dixiſſe: Mihi (inquit) quum minimus ſim de populo, fas non eſt talia perſcrutari: uerum ſacerdotes, quorum hæc cura eſt, apud ſemetipſos

metipſos congregentur ubi uoluerint. Et in ſexta Synodo dicitur in prima actione, præſidente piiſsimo & Chriſti dilecto magno Imperatore Cõſtantino, in ſecretario ſacri palatij, & ex iuſsione eius à Deo iuſtructæ ſerenitatis, præſentibus & audientibut Niceta glorioſiſsimo excõſule patricio, & comite imperialis obſequij & precis. Et ſimiliter hoc quodam loco ſuperiùs probatur, quomodo ex iuſsione Imperatoris, Bahanis patricius aliorum nomine loquens, ad audiendum ſenatum intereſſe dixit. Et hoc probant geſta Chalcedonẽſis Concilij, ubi poſtquam principes in principio nominãtur, qui iuſsione Martiani interfuere, additur: Cõueniente autem etiam ſancto & uniuerſali Concilio, ſecundum ſacram iuſſionem in Calcedonenſem urbẽ congregato, Paſchaſmo & Lucentio reuerẽdis Epiſcopis, & Bonifacio presbytero, tuentibus locum ſanctiſsimi et reuerendiſsimi Archiepiſcopi almæ urbis Romæ Leonis, & Anatholio reuerendo Epiſcopo inclytæ urbis Conſtantinopolitanæ. Ecce Synodum ſolùm ex ſacerdotio cõſtitui, & laicos uocẽ in ipſa, maximè in Eccleſiaſticis rebus dum tractarentur, non habere. Quare ſi uocem non habent de iure, tunc ad audiendum tantùm uenientes, iudicio imperiali pro conſeruanda libertate Synodi, quò ad cuncta Synodum reſpicientia meritò ſubſunt, ſine cuius iuſsione & facultate interesſe non deberent. Quare principes mundi non laicos ſed Epiſcopos, ut & uocem ſuam per eos aperire ualerent, mittere deberent, & tunc ceſſaret omnis quæſtio: quia quiſq; iuxta canonicas ſanctiones qui uocem habere uult, in ordine ſuo iuxta tempus promotionis debet conſidere. Si uerò reges & principes habent Synodo certa inſinuare, hoc poſſunt per quoſcunq;, in loco Oratorum ad hoc communiter & publicæ deputatos, quia nulla audiẽtia cuiquàm denegatur. Deliberare uerò, & res Eccleſiaſticas definire, ſacerdotum eſt. Hoc ſi ita ſicut rectè ab antiquo introductum eſt ſeruaretur, nulla de ſedibus quæſtio, aut eapropter turbatio in Synodis exoriretur. Verum quia in Conſtantienſi Concilio principes uocati, & etiam in hoc noſtro Baſiliẽſi Concilio, ad habendam unam omnium concordantiam, conſultè ſatis exiſtunt: quia uigor Synodicæ præceptionis ex concordantia eſt. Et oportet pro conſeruatione fidei noſtræ, quæ ad arctum locum redacta eſt (maximè quum Imperatoris poteſtas hodie non omnes ſicut quondam ſtringat & compeſcat) res concorditer principum etiam aliorum & regum, qui in Chriſtianitate ſunt aduocationem, ut omnes Synodicas definitiones iuſtas & ſanctas & irrepræhenſibiles uideantur, tractare, ut pax in Eccleſia ſeruetur, & ſciſma uitetur. Vnde tunc oportet etiam uti magna & ſapienti cautela, in his ſedibus uel locationibus, ne ex turbatione, quæ ex ambitioſis honoribus prætextu defenſionis dignitatis exoriri ſolent, confuſio maior fiat. Et poſſet facile ſuccurri per diſtinctionem locationum, ponendo ſedile ſcalare uel ſcabellum pro Imperatore, & ipſi proximè unitis, pro Francorum rege & ipſi coniunctis, & ſimiliter pro Hiſpaniæ regibus & alijs ut abſque mixtura diuerſorum regnorum, ſcamnis ſecundum ordinem regum poſitis, unuſquiſque princeps in ſedili regni ſui locaretur. Et quòd talis quidem ordo in pace danda ſeruaretur, ut ſecundùm ordinem regnorum locum in ipſius regni ſedili habenti, pax cæteris per oſculum communicanda daretur. In proceſsionibus uerò reges ſuo ordine Imperatorem lateraliter aſſociarent, alijs omnibus retrò ſuo ordine pergentibus regni cuiuslibet nobilibus & ambaſiatoribus, ſe ad ſuum regem linealiter, ad ſeriem qua in ſcamno ſederent colligantibus, abſq; cuiuſquàm alterius interruptione. Si uerò duo de eiuſdem regni dignitate aut prioritate contendẽtes forent, talis ordo ſeruetur: ut quiſque æquè propinquè Imperatori admittatur, ſenior à dextris, iunior à ſiniſtris abſque cuiuſquàm præiudicio. Et ita fieret de ſcamnis utriuſque contendentium, ſcilicet quòd ſenioris ſcamnum à dextris locaretur, iunioris à ſiniſtris. Et in proceſsione, quilibet obedientiarius á rege ſecundum ſuum ordinem per lineã rectã, ſe ſuo domino colligaret. Hæc ordinatio fortè ſalua meliori, poſſet ſcandalis quæ exoriri ſolent, facile obuiare. Et habet æquitatem planam & pacificam & in iure fundatam, ſecundum quòd ſuperiùs habetur: quomodo quiſq; cuiuſcunq; gradus alterius perſonam ut procurator ſeu legatus indutus, in eo loco ſedere debet ubi principalis.

Ordo principum conſidentium in cõcilijs.

palis. Hæc quidem ordinatio, fingit scamnum regno alicui deputatum tanquàm sedẽ regis esse, quem ipsius oratores seu ambasiatores si adsunt, seu principes proximiores absq; etiam speciali ad hoc regis commissione, fingit ꝓ bono pacis repræsentare. Et dũ hic ordo in scamno quolibet, qui & in ipso regno præcedentibus cõmissarijs regis, & subsequentitibus suo ordine principibus, seruetur: quis dubitat optimè pacem quòad hoc posse conseruari?

Cap. XVIII.

Imperator aliquando primatum addixit.

POst hæc de ijs, quę sedente Synodo imperialis maiestas facere habeat, uidendum. Et primò reperio imperatores aliquãdo dedisse primatum in Sonodo, ut in quadã epistola Theodosii & Valẽtiniani ad Dioscorũ, in secunda Ephesina damnata Synodo, quæ incipit: Ante hoc quidem. ubi dicitur. Necessariũ duximus his sacris nostris literis ad tuam uti reuerentiam, per quas manifestum facimus tuæ beatitudini & uniuersæ Synodo, quôd nos regulas sanctorum patrum sequentes, non solum propter Theodericum, sed & alios omnes qui ad congregatam sanctam Synodum pertinent, auctoritatem & primatum tuæ præbemus beatitudini. hæc ibi. Sed non legi alibi quàm in illo conciliabulo factum: unde ut in eadem epistola propter timorem Nestorianorum hoc fuit factum, etiam tunc nondum uenerunt nuntij Apostolicæ Romanæ sedis forte: quare ipsę Dioscorus Alexandrinus, meritò primatum habuit. Igitur de hoc non est multum curãdum. Sed ipse Imperator habet curare, ut detur per suos iudices & senatores maxima diligentia, ut canonico more sancto & iusto seruato ordine, non ex abrupto uel præcipitanter aut passionatè, per timorem uel impressionem seriatim absq; materiarum inculcatione tractãda expediantur, ut nihil de institutis per sacros canones, ad inquirendam ueritatem, tam in iudicialibus definitionibus, quàm etiam disputatorijs omittatur, tanquàm neutrales iudices. Vt etiam clara & manifesta clarissima fiant, ut rectè inuariabilis cõclusio, & eiusdem exequutio per imperialem maiestatem fieri possit, absq; omni hæsitatione. ita lego in omnibus uniuersalibus Concilijs, Imperatores dum præsentes fuerũt, aut sacri palatij iudices & senatum, officium promotorum habuisse, ad dirigendum cuncta ad claram ueritatis lucem: imò in terminorum obseruatione & dilatorijs, ut iudices cum consilio Concilij se habentes, ac etiam aliquando de assensu & approbatione iudicantes: Sicut in quæstione primatię, in Chalcedonensi Concilio, inter Patriarcham Constantinoplitanum & Romanum mota, iudices sententiauerunt iuxta productos canones, interrogantes post iudicium sacram Synodum, utrum consentiret, an aliud uideretur: tota uerò Synodus approbauit, ut legitur in fine gestorum Chalcedonensis Concilij. Firmatas autem iudicij, & omnium quæ ita aguntur in Concilio per quoscunque ex consensu tantum, Synodica depẽdet auctoritate, iuxta superiùs præmissa. Quare & si aliquando sententiasse iudices tales leguntur, ex consensu & Synodica commissione uigor sententiæ dependebat, & non ex imperiali commissione, cuius auctoritas Synodum uirilem nõ præcellit. Dirigi uerò res per uiam canonicã, ne quicquàm quòd tractatur possit inculpari propter suam subscriptionem, quã in fine ut testes, qui recto iudicio interfuerunt, pro firmitate facere debent: propria auctoritate petere possunt. Longum foret omnia enarrare, quomodo per Imperatores & iudices, interlocutores directorie rei inuestigandæ pro apertione ueritatis, fieri solebant. Sed una est conclusio, scilicet quoniam fiebat eo modo, quo iudicia canonica fieri habent, puta uocetur ter accusatus, inducatur in Synodum, legatur libellus, respondeat delatus, deliberet melius, probetur negatum, ostendatur per gesta Synodica ac dicta probabilium patrum: si est hæresis quæ obijcitur, iuret producens notarius librum ita in scrinio propriè inuenisse, & per talia & consimilia quæ ad causam deseruiunt. Fuit etiam optima consuetudo, qua canones in quibus quis fundauit intentionem in scriptis producebantur, & pars respondebat fateretur utrum an suspicaretur mutatum. Et sic clarissima fuere semper Synodica iudicia & apertissima. Et hæc de materia.

imperatoris in concilijs officia.

Firmitas iudicatorum in cõcilijs à concilio dependet.

Cap. XIX.

QVæ Imperator in Concilio regulariter agere solitus fuerit, proximè dixi: uerum exhortationibus gratiosis sæpe usus est in Conciliis. Vnde Christianissimi & piissimi Basilij Imperatoris, cuius noster Sigismundus à Deo coronatus inuictissimus Imperator, in hoc Basilien si Concilio uestigia insequitur, ut propriè dicat sacrũ hoc Cõciliũ in Basilea Basilio altero p̃sidente celebrari: aliqua ex octaua Synodo inserere curaui. Ita em̃ in exordio Synodi loquutus est Basilius Imperator mitissimus. Cũ diuina & benignissima ꝓuidentia nobis gubernacula uirilis nauis cõmisisset omne studiũ arripuimus, & ante publicas Ecclesiasticas dissoluere, & ꝓcellas quæ per multos annos ex inuidia odientis bonum Sathanæ expansæ sunt, in stabilem tranquillitatẽ per meliorem quandã ꝓuisionẽ trãsferre. Siquidẽ munito diuinitùs imperio nostro semp hoc desideriũ gerente, ac ab alijs Patriarchalib. sedib. uicarios adducere, ꝓpter iam dictã causam iudicante: cooperatus est intẽtioni gubernati diuinitus imperij nostri, solus infinitæ potẽtiæ rex & princeps pacis, & ut aspicitis Consiliũ nostrũ cõpleuit, & in id ipsum cõuenire atq; concurrere fecit. A seniori q̃dẽ Roma, Episcopos duos, & diaconũ ũnũ de definitis septẽ, prudẽtia, intellectu, ac uita uenerabili decoratos. Ab Orientæ uerò, Prototroiũ Antiochię sanctissimũ mertropolitã Tyri omni reuerẽtia plenũ. A Hierosolymorũ autẽ sancta Dei Ecclesia sancta uidelicet Sion, de qua exijt q̃ prophetatus est, & noua lex, & discretor omniũ Domini sermo: sanctissimũ Sincellũ, uirũ Apostolicũ omni sapiẽtia diuina & humana refertũ. Igit cooperatione & gratia Christi uniuersorũ regis, & Dei cuncta tenẽtis, ijs quæ praua uobis omnib. esse uidebãtur & aspera, in uias planas imperatoria diligẽtia & studio nostro trãslatis: cõmonemus & hortamur omnes uos fratres, ut cum multo põdere & reuerentia cõueniatis, ad sanctã hãc & uniuersalẽ Synodum, tanq; ad cõmunẽ & uniuersis aptã atq; sine labore medelã, nullã uitiosam motionẽ uel affectũ ferẽtes, nec ad cõtentiosam uoluntatẽ respiciẽtes, sed potiùs uinci benè, q; uincere periculosè ac iniustè sitientes. Sic enim unusquisq; qui uitiatũ interiorẽ patitur hominẽ, sanitatẽ recipiet, & æternã salutẽ percipiet. At uerò ad uos ipsos acclamationẽ imperij nostri proponimus, quippe qui potestatẽ Synodici iudicij diuinitùs accepistis. Etenim uos ueritatis esse & diuinæ iustitiæ (secũdũ quòd est possibile) dilectores & imitatores, nequaq; quidẽ ambigimus. Sed ut & Deo munitũ imperiũ nostrum, secundũ datam sibi potestatis mẽsurã, in Ecclesiasticis negotijs nihil tacuisse patescat, eorum quæ debent atq; conueniũt: deposcimus religionem uestrã, ut omnis gratiæ & odij nunc maximè superatrix efficiatur, quin potius impassibili beatęq; naturæ ad personam non accipiendam, omni robore quantum fieri potest assimiletur, & neque personam potentis per gradum, uel per amicitiam accipiat, neque pauperis misereatur in iudicio. Sic utique secundùm Concilium, utique ac uoluntatem Dei, atque tranquillissimi imperij nostri, pacatissima subsequetur ordinatio. hęc ibi. Longum foret aliorũ diuorum Imperatorum dulcifluas exhortationes inserere, quas quisq; Imperator secundum tractandam materiam adaptare studebat, more huius piissimi Imperatoris ac aliorum. *Exhoratio Basilij imperatoria.*

Cap. XX.

SOlebant etiam Imperatores cum fortè abessent, cõmittere locũ tenentib. alloquutionem ad Concilium, & suasiones pro occurrenti materia. Sic legitur in septima actione eiusdem octaui Concilij: Bahanem patricium & præpositũ ad Concilium dixisse, Phocio cum suis Episcopis in Concilio existente. Sanctus Imperator noster uult facere alloquutionẽ ad istos, per me indignũ seruum suũ. Sanctissimi uicarij senioris Romæ dixerunt: sicut iubet imperium eius. Bahanis dixit ad Phocium & Episcopos eius, hortatoriè alloquitur uos Imperator homines: dicite unde estis, de cœlo estis, de abysso estis, an de terra in qua nos degimus? & ostendite mihi hac hora quia siue hęresis mota est, siue scisma emerserit in qualibet parte, et sentserit aliquis ex quatuor Patriarchis, imò uerò quinque, qui condemnatione condemnant uos: quid uobis uidetur ad hæc? est ne qui adiuuet uos: dicite? quis canon uos adiuuet, & ubi posuerit Dominus canones in Ecclesiis suis, an in alio aliquo loco,

& ubi Eccleſiæ ſunt hodie,& ubi prædicetur Euangelium? eſt ne alius locus q̃ quem tenẽt uicarij iſti: dicite? Epiſcopi Phocij dixerunt. Deus cuſtodiat Imperatorem noſtrum. Verbum petiuimus impunitatis, ut diceremus negotia noſtra cum fidutia,& non accepimus: quantum ergo habemus loqui? Bahanis dixit. Sãctus Imperator noſter admonentis affectu ad uos dicit, utiq; Deus ideò audiuit deprecationem meam, & adduxit hos ſanctos uiros de finibus mundi, ne quid ſecundum faciem fiat, ſed ex æquo ponatur iudicio iniuſtiſsimum: Dicitis ut accipiatis uerbum ſecuritatis,& tunc quis à me triſtatus uel læſus fuerit, uolo ut dicatis. Ideò ſunt hic uicarij omnium ſedium, ut quidquid habetis in iuſtificationem ueſtram loquamini. Epiſcopi Phocij dixerunt. Scimus imperium ſanctum eius, quia neminem uult contriſtari. Quid uolumus dicere, ſi dixerimus iuſtitias noſtras, non fient. Bahanis dixit: Per Imperatorem noſtrum ſanctum, nihil prohibemini: iubet etenim, uult,& acquieſcit ut loquamini, ſed uidentes iudices conuicia ueſtra, nec audire uos uolunt. Epiſcopi Phocij dixerunt: & nos iudices ipſos non recipimus. Bahanis dixit: & reij̃cit regula Patriarchas? & irrationabiliter iudicant? Amphilocus Phoci Epiſcopus dixit: irrationabiliſsimè. Bahanis dixit: & tranſcenſu regulæ,& Patriarcharum ſuorũ iudicant? Epiſcopi Phocij̃ dixerunt, extra. Bahanis dixit. Ite ad Patriarchatus & certificamini. Baſilius piiſsimus Imperator & amicus Chriſti dixit: quotquot creditis per omnia, quod à Patriarchatibus uenerint homines iſti cum commendatitijs literis,& non habetis aliquã ambiguitatem, ſuſcipite illos & quæ iudicantur ab ipſis: quotquot autem dubitatis ad hoc,& non habetis eos iuſtos, neq; ſecundum uerbum Patriacharum ſuorum agentes, ite ad eos & diſcite ab illis,& adducite etiam ad nos, imò uerò quôd plus certum exiſtit,& diſponemus ita. Epiſcopi Phocij̃ dixerunt: nos iudicium non uidimus,& quomodo habemus ſequi quod nos non uidimus? Bahanis iuſſus ab Imperatore dixit: Sanctus Imperator dicit, ne dicatis fratres, quod uelim uos mittere illuc ut pereat quis ueſtrum. Teſtis eſt Deus, quem miſero illuc in conſpectu totius ſenatus & ſanctæ Synodi, dico, iterum reducam eum huc. Multa talia quæ notanda forent in actis leguntur, iſta ex cauſa, quoniam ſingularia quædam perpetuò notanda continentur, inſerui: ſcilicet quomodo Imperator amodo procurare debet, ut luce clariùs abſq; omni dubitabili actu, geſta Conciliorum peragantur. Adhuc eſt aliud quoddã ſingulare in ipſis geſtis. Legitur dum ſe Epiſcopi Phocij̃ multis argumentis & geſtis defendere uellent, Imperator dixit: quôd allegati per illos ſanati poſtea per Eccleſiã fuerunt: uos autem uſq; ad præſens in peccato ueſtro eſtis,& in ſepulchro nequitiæ iacetis mortui Vnde omnes ſummi ſacerdotes Patriarchæ uos condemnant concorditer. Adeò uerò munitum imperium noſtrum, placidum & benignum eſt, & ueſtri curam gerit & conſulit, ut percipiatis miſericordias, quas deliberauerit ſancta & uniuerſalis Synodus: nam omnes nouimus quòd laici eſtis,& non adduximus uos latrare,& ſine ordine facere uerba, oĩa enim ueſtra mẽdacia ſunt & ſeductio. Phocij̃ Epiſcopi dixerunt: hoc nec diabolꝰ auſus eſt dicere, ac ſi dicerẽt nos eſſe laicos. Imperator autem ideò eos laicos dixit, quia à Phocio qui non fuit Epiſcopus ordinati fuerunt, & Epiſcopi uolebant defendere Phocium & ſeipſos. Et quia quidam Eulanpius de Phocianis Epiſcopis ad uerba uenit cum Imperatore: uicarij̃ Apoſtolicæ ſedis dixerunt, Eulampium ab Apoſtolica ſede damnatum & excommunicatum, & ideò uerba Imperator cum eo facere non deberet. Tunc dixit Baſilius. Ego crebro & multum rogaui ne perirent,& ideò uocaui eos huc, ſi nolũt cõcurrere ad Eccleſiam, quidquid iudicauerint Patriarchæ etiam ſi noluerint confirmabunt. Nemo enim poteſt datam eis poteſtatem à Chriſto Deo & ſaluatore noſtro, reprobare. Ecce quanta pietas & cura in Imperatore eſſe debet, & demum fides & conſtantia in definitis Synodicis.

Cap.

Cap, XXI.

DEbet etiam ipſe Imperator præmonitiones pro tractandis negotijs Concilio aperire, & ſi qua ſibi ſtatuẽda uidentur, quæ ad Synodũ ſpectãt indicare, & inſtare ut ſtatuantur. Vnde Martianus Imperator, in Concilio Chalcedonenſi ad Synodum dixit: Sunt quædam certa capitula, quæ honorum reſpectu ueſtrę reſeruauimus ſanctitati: congruũ rati regulariter uobis iſta Synodali diſponi conſilio potius, quàm noſtri legibus ſtatui. Et iubente ſacratiſsimo & pijſsimo principe, Beronicianus uir deuotiſsimus, ſecretarius diuini cõſiſtorij, capitula ita relegit, & fuit primum capitulum. Monachos qui per ſingulas ciuitates ſunt atq; prouincias, ſubiici Epiſcopo & quietem amplecti, & attendere ſolo ieiunio & orationi. Et hoc idem legitur per Henricum & Carolum reges, ſimulcum certis Epiſcopis Cõfluentiæ diœceſis Treuerenſis in Concilio exiſtentes, de monachis ſtatutum. Secundum fuit. Quòd clerici non deberent ſe curis mundanarum rerum ſubiicere, poſſeſſiones conducere, & procuratores fieri. Tertium capitulum. Quod clerici in uno titulo permanere debent, & ibi miniſtrare ubi ab initio deputati ſunt. Iſta capitula fuerunt laudata à ſancta Synodo, recepta & decretata: licet proh dolor hodie non ſeruentur. Sic Imperatores Theodoſius & Valentinianus, ad Epheſinum Concilium de Iba Epiſcopo ſcripſiſſe leguntur. Imperatores Cęſares Theodoſius & Valẽtinianus, uictores ac triumphatores ſemper colendi Auguſti: ſanctę Synodo Epheſinæ. Plurimæ relationes ab Ediſſenorum ciuitate Oſdroenæ prouinciæ, cũ monumentis quæ ibi ſunt habita, huc directæ ſunt: in quibus infertur depoſitio plurimorum reuerendiſsimorum clericorum, & religioſiſsimorum Archimandritum, & eorum qui in dignitatibus conſtituti ſunt: & feré uniuerſi eiuſdem ciuitatis populi, teſtimonium perhibent contra Ibam Ediſſenæ urbis Epiſcopum, de multa impietate atque blaſphemia. Quia igitur tale ſcelus per ueſtram corrigi conſequens eſt ſanctitatem (tantorum enim teſtimonium diſcindere ſanctum non eſt) dignetur igitur ſanctitas ueſtra teſtimonia & geſta legere, ipſum amouere, & alterum religioſum ibidem cõſtituere. Si enim maiorum præpoſiti urbium orthodoxi fuerint, neceſſariò & reliqui eorum magiſteria ſequentur. Talia & conſimilia ſecundùm temporis opportunitatem, ſoliti fuere præhortamenta dare ſacri Imperatores, quòd cedat noſtro glorioſiſsimo Sigiſmundo & eius ſucceſſoribus in exemplum.

Capitula ab imperatore propoſita in Calcedonenſi concilio primum.

Secundum.

Tertium.

Theodo. & Valen. imperatorum reſcripta.

Cap. XXII.

VLtrimò quò hanc materiam ſcire debet imperialis celſitudo, quòd ſtatuta & definita per ſacra Concilia, omnimodo curare debet ut ſeruentur, etiam per leges pœnas non ſeruantibus infligendas. Vnde cũ inquiſitione decenti debet in ſacro Concilio inquirere, an communi Concilio & conſenſu definita ſint ea quæ publicãtur ſuæ maeſtati. Piiſsimus enim Martianus, lecta ſibi in Chalcedona quæ in ſymbolum redacta fuit, interrogauit: ſi omnium conſenſu religioſorum Epiſcorum firmarentur lecta: & habito reſponſo per Synodũ quòd ſic, quæ magnas etiam laudes dixit imperatori: ipſe Imperator legem appoſuit ſic dicendo. Pia & catholica fides pro patrum traditionibus à ſancta eſt Synodo demonſtrata, iuſtũ pariter atq; utile noſtra probauit eſſe tranquillitas, omnem in poſterum contentionis materiam de ſyncera religione prorſus auferre. Si quis igitur aut priuatus, aut militaris adhærẽs ſtipendijs, ſiue clero ſociatus, publicam de fide contentionem faciat, ſeu uulgi perturbationem concitet: ſciat quòd qui priuati conditione notatus eſt, à ſacratiſsima urbe pelletur, militans uerò de ſua militia, & clericus de ſuo gradu periclitabuntur, etiam alijs ſubdendi ſupplicijs. Sancta Synodus acclamauit, multos annos principi Chriſtiano, principem te per multos annos optamus, Similia adducere poſſem de multis geſtis Conciliorum. Sed piſsimi Baſilij dictum quoniam notatu dignum, ſententioſum, & memoria digniſsimum, non potui non inſerere: ita enim legitur in concluſione Concilij octaui. Baſilius pijſsimus & Chriſto amabilis Imperator, ad Synodum dixit.

Cap.

Cap. XXIII.

Basilij in concilio peroratio.

MVltam quidam uexationem & laborem, & uestra diuinitus collecta pertulit sanctitas, singulis uobis hincinde confluentibus ad fœliciſsimam urbem nostram, causa Ecclesiasticæ ordinationis & constitutionis: pro qua etiam diuturnam in ea moram sustinuistis, & propter quam multi & senectutem contempsistis, & corporalem infirmitatem paruipendistis, & fortes facti eorum quæ requiei non congruunt toleraſtis, & diuturnam separationem spiritualium filiorũ uestrorũ magnanimiter pertulistis. Sed ecce dolorũ & laborũ uestrorũ uidetis quàm sit finis suauis, & Ecclesiæ Dei proficuus. Nam communis concursus, & in spiritu sancto magnæ huius & uniuersalis Synodi consensus, omne scandalum & offendiculum è medio remouit Ecclesiæ, huiusque multi temporis procellas compescuit, & ad lympidam tranquillitatem traduxit. Gratias ergo agimus Domino patres uenerabiles, de omnibus bonis, quæ nobis à Deo concessa sunt, & admittimus zelum uestrum qui secundum Deum est: & optamus à munificentia magni Dei & rege uniuersitatis, opulentam uobis retribui mercedem, dolores uestros & labores reconpensantem, pro quibus & trãquillitas nostra festinabit reficere ac animare uos, & omne desiderium uestrum implere. In omni autem audẽtia expræſſa fateri, & hoc iustum putauimus pro communi omnium nostrorũ munimine, & sanctæ Dei Ecclesiæ perseuerandi tranquillitate, propter eos qui communi inuident fœlicitati: & uulnerantur quidam sagitta serpentis super Ecclesiastica ordinatione, congratulantur autem huius commotioni & æstui, atq; delitias existimant, si uiderint eam in tempestate fluctuantem. Talibus ergo expræſſe hodie dicimus, quisquis habet aliquid aduersus hanc sanctam & uniuersalem Synodum dicendum, uel contra huius canones aut terminum, stet in medio & quæ sibi uidẽtur edicat, siue Episcopus sit, siue quisquám de Ecclesiastico clero, siue laicus, aut ex ijs qui ciuilib. officijs mancipatur existat: cũquàm nõ sit datum istis secundũ canonem dicendi quidquã penitus de Ecclesiasticis causis, opus enim hoc pontificũ & sacerdotum est: sed ex abundãti omne os iniquũ, obstruere uolentes, licentiã p̃stamus omnib. ut q in mente habet q̃ ambiguũ, de ijs q̃ decreta sunt ab hac sancta Synodo, hoc in mediũ exhibeat, & suscipiat satisfactaiõis salubre remediũ nõ modicũ certamẽ certauim9, neq; labori cuilibet cessimus (ut & ipsi nobiscum nostis) ad congregandũ eos, qui à Roma & ab Orientis Patriarchalib sedib. conuenerũt, quos conducere multi quidẽ & ante nos conati sunt, sed nullo modo ualuerunt. Non modicam uexationem & contritionem etiã Deo amãtiſsimi summi sacerdotes sustinuerũt, à longè cõcurrẽtes ad sanctæ hui9 Synodi tractatũ. Qui ergo habet quid dicendũ dicat, dũ hæc celebrat. Nã soluta, sancta & uniuersali Synodo qui apparuerit Ecclesiæ Dei cõtradicẽs aut nõ cõmunicãs ei, siue Episcopus sit, si ue absolutè sacerdos, siue dignitate aliqua præditus, uel aliter cõuersatus: ueniã ab imperio nostro minimè consequetur, sed iustè condẽnabitur, & à ciuitate nostra pelletur, ut corruptor & pestilens, & mẽbrum putridum & inutile, & cõmune corpus Ecclesiæ uiolãs. Vos autem amatores uirtutum, Deo amiciſsimi summi sacerdotes, qui Eccali decoramini dono, Singuli commonete proprium gregẽ & ad salutem ducere ne pigritemini: demonstrantes quantum multum sit, eos Ecclesia Dei manẽte in trãquillitate, ab illa dissilire, & cõtra eos q̃ præsunt animab. suis insanire, & à diuinis mysterijs, ꝓpter irrationabiles et uiles occasiones sese coercere. Et quidẽ subiectũ uobis gregem, p unũquẽq; diem Dominicũ uerbis doctrinę cõfirmantes, ad diuinarũ uolũtatum dirigite perfectionẽ. Eos uerò q̃ errore hæreseos cuiusquã detinẽtur, tanq; pastores boni conuertite. Nouerit enim uirtutib. plena perfectio uestra, quia si notũ fuerit uobis hæresis quęcũq; in ꝓuincia cuiusq; uestrũ latitãs, nõ per assiduã doctrinã radicitùs euellatur, & omnes ad ortho doxã fidẽ manudicant canonicè: huiusmodi Episcopus à proprio Patriarcha condẽnabitur. Et sacris quidẽ doctrinis atq; ab abominationibus alienis, taliter sacratiſsimus grex uestrum per pascua salutaria, pascatur. Ipsi autem in alterutrum pacifici estote, & Ecclesiæ uinculum in disruptum conseruate, in quo laborastis & concordastis. Quodq; uerbo & manu in præsenti sancta &

uelirum

uniuersali Synodo confirmastis,ne per contentionem & pertinaciam mutuam, diſruptionem rurſus communis Eccleſiæ corporis faciatis,& non habeatis ueniam in die iuſtiſsimæ retributionis:ſed amicitia ueſtra & conſenſus,ſit ad ordinationem totius orbis diſtrictiſsima norma.Vnde uos contemplantur ſubditi quemadmodum prætores ad principalia,& ad uitam ueſtram & mores ſeu conuerſationem moderari probantur.Sed & qui in clero deputati eſtis Eccleſiæ Dei, eandem conſeruate, conſtitutionem & alternam concordiam in nullo declinantes,uel præter quæ ſancita ſunt ſpiritu ſancto ab hac magna & uniuerſali Synodo prædicantes. Nam & ipſi in omnibus conueniſtis,& Sole clariùs ueritatem reſplendere uidiſtis, in quam & conſenſiſtis,& concordantes apparuiſtis.De uobis autem laicis,tam qui in dignitatibus quam qui abſolutè conuerſamini,quod amplius dicam nō habeo,quam quod nullo modo uobis licet de eccleſiaſticis cauſis ſermonem mouere, neq; penitus reſiſtere integritati Eccleſiæ,& uniuerſali Synodo aduerſari.Hæc enim inueſtigare & querere,Patriarcharum,Pontificum,& ſacerdotum eſt,qui regiminis officium ſortiti ſunt,qui ſanctificandi, qui ſoluendi & ligandi poteſtatem habent, qui eccleſiaſticas & cœleſtes adepti ſunt claues:non noſtrum,qui paſci debemus,qui ſanctificari, qui ligari uel à ligamento ſolui egemus.Quantæcunq; enim religionis & ſapientiæ laicus exiſtat,uel etiã ſi uniuerſa uirtute interiùs polleat,donec laicus eſt,ouis uocari non deſinet.Rurſus Epiſcopus quantacunq; ſit irreuerentia plenus,& nudus omni uirtute,donec antiſtes eſt,& ueritatis uerbum rectè prædicauerit: paſtoris uocationis & dignitatis damna non patietur.Quæ ergo nobis ratio eſt in ordine ouium conſtitutis? paſtores uerborum ſubtilitatem diſcutiendi, & ea quæ ſuper nos ſunt quærendi & ambiendi habent Oportet nos ergo cum timore et fide ſyncera hos audire,& facies eorum uereri:cum ſint miniſtri Domini omnipotentis, & huius formam poſſideant,& nihil amplius quam ea quæ noſtri ordinis ſunt requirere. Nunc autem(ut uidemus)adeô multos malitia in inſaniam accendit,ut obliuiſcentes proprij ordinis,& quod pedes ſint minimè cogitantes,legem ponere uelint oculis non ut natura ſe habet,ſicut ipſi cupiunt,& ſinguli ad accuſandum quidem maiores ſemper exiſtunt promptiſsimi,ad corrigendum autem ea in quibus accuſantur & crimi nantur pigerrimi.Et moneo & exhortor omnes qui tales ſunt,ut maledictum & alternum odium auertentes,& iudicare iudices deſinentes attendant ſibi, & ſecundum diuinam uoluntatem conuerſari contendant.Nam non quieſcit ſupernum iudicium,ſed contra diffidentes diuinus furor ſtillabit,& iuſtam ultionem opere cunctis oſtendet.Oramus autem ſuper omnia ſanctum Dominum omnes melioratos, & ſecundum beneplacentem ei uoluntatem clareſcentes,non ſolùm à diuina ira in tentatos manſuros,ſed & æterna bona conſecuturos,rationibus & interceſſionibus ſanctiſſimæ dominæ noſtrę Dei genitricis, & omniũ ſanctorum,& precibus & obſecrationibus ſanctæ huius & uniuerſalis Synodi.Amen.Et poſt lectionem Baſilius amicus Chriſti,& magnus Imperator dixit:dicat nunc quicunq; uoluerit ex ſedentibus in hac ſancta & uniuerſali Synodo,in quo iſtorum hęſitet uel ambigat,quę nũc lecta ſunt.Sancta Synodus exclamauit,omnibus placent quæ lecta ſunt:omnes eiſdem ipſis concordamus:omnes libenter ſubſcribimus.Ecce formam pijſsimi Baſilij quam noſter omni clementia refertus alter Baſilius,quiſq; catholicus Imperator accептet,ut ſic præcedenti clara præuia cognitione,approbationum ore & manu omnium,qui Synodo interſunt:ſubiungat approbatorium & cõfirmatorium ſigillum, cum ſanctione pœnali & coercentia,& dicta ſeruentur & uenerentur. Debet etiam ipſe communis omnium pater cũctos admonere etiam ſacerdotes,ut quiſq; officio ſatisfaciat. & altiſſimo uota perſoluat:& maximè ad hoc attendere,ut per proprios ueros,& non mercenarios paſtores grex et Chriſti membra ſalubriter paſcantur.Et maximæ debet omnibus paternam curam adhibere, et per pietatis uiam oberrantes ad uiam iuſtã reducere,omnibus poſsibilibus modis.Homo enim animal eſt nobile,quod potius uult duci quã trahi,et omne ferox animal,placat amica manus.Vnde ut hanc ſolertiam per exemplum dulciſſimi Baſilij oſtendamus, ἐπαναγνώσικομ ſer-

Laicus ſemper ouis nõ paſtor.

monem,quam in ipsa Synodo ad ipsos Episcopos, cum inuasore sedis Constantinopolitanæ,schisma facientes,qui plenus omni suauitate & doctrina existit, subiungamus.

Ex actione sexta octaui uniuersalis Concilij epanagnosticum in dissensione sciſmaticorum. Cap. XIIII.

Epanagnosticon.

MVltæ quidem communes passiones sunt,quas præcedentibus diebus audiens & intuens à Deo prouectum imperium nostrum,lugere & contristari operæpretium duxit-Præcipuum autem malum,& calamitatum arx est Ecclesiæ tempestas,maligna aspirantis aduersus eam diaboli turbatio, pacis expulsio,& ueteris ordinis dissolutio,ausus irruẽdi iunioris in seniorem, & inhonorati aduersus honorabilem,ac omnimodo subuersio status ecclesiastici: apud exteriores quidem in Concilijs iustitia conuersante,apud Ecclesiam iniustitia fidutialiter agente,Amor principatus,ac amor priuatus,atq; nullius seueritatis propter hæc reputatio,nec nõ contra spiritualẽ patrẽ rabies & insania.Hæc sunt quę meam obtinebant & turbabant animam,& tanquam nubes crassa obtenebrabant animũ, ac oculos cogebant fontes mihi lachrymarum largiri,& diuinitatem in auxilium & solutionem existentis mœroris inuocabam.Et opus erat mihi ac cogitatio, si fortẽ possem in primis de ecclesiastica curam gerere unitate:quod & factum est,& in effectum deuenit,quemadmodum & uos omnes nostis,quotquot ad sacrum hoc conueniſtis collegium.Aliud enim imperij quod sub me est dimittens, ad id solum in exordijs acceleraui:& secundum utriusquæ dissidentium partis petitionem,& priscam ecclesiasticam traditionem,perspiciendi causa etiam iudices eorum,quæ in Ecclesia nostra gesta sunt,ex reliquis Patriarchalibus thronis collegi,rẽ perficiens cooperatione sancti spiritus, quam multi quidem ante nos imperantium uidere desiderauerunt,ex æquo autem omnes minimè consequuti sunt:Et quotquot pertinent ad ecclesiasticam unitatem,ac ordinationem,omnia à me solerter peracta sunt, quum in nullo penitus imperiali manu ac potentia(ut quidam)paruum uel magnum effecerim.Neq; enim ut sacratissimns Patriarcha ad proprium regrederetur thronum imperij mei,opus uel excogitatio facta est:sed multum ante sanctissimus & beatissimus Papa Nicolaus,quæ circa illum erant certissimè discens,Synodicè decreuit reddi ei ius proprij throni,et anathema cum tota sancta Romanorum Ecclesia pronuntiauit,contra resistens huiusmodi decreto atq; sententiæ.Hoc autem nos olim scientes,& pauentes iudicium anathematis promulgari obsecundare Synodico iudicio Romanæ Ecclesiæ necessarium duximus:& huius rei gratia reddidimus ei proprium thronum.Verum non modo Romanæ,sed ad Orientem Solem sitarum sedium prouidentia meliori uicarij peruenerunt,nihil deinceps uel impedire,uel aduersari,aut fauere utriq; parti iustissimo imperio nostro consensuro. Cuius rei gratia in nullo Synodico iudicio inueniri uoluit,multorum garrulitates recidens,ne quis dixerit quod imperialis manus, & gladij, & protectores, ac mundanus potentatus, Concilium subadulterauerit.Vnum solum nobis desiderium & ad præfatos iudices postq; illos uidimus supplicatio fuit,ne quenquam permitterent deperire,uel ab Ecclesia Dei quenq; (si fieri posset)projci.Hoc solum est nostrum,si uoluerit quis nominare crimina:alia uero omnia,canonibus & his quibus imperium Synodi creditum est,tradidimus,multum pro præsenti iudicio conturantes & condemnantes, id est condemnationem imprecantes,nil ad gratiam uel per odium decernendum.Humanè autem magis circa eos qui ceciderant affectandum,quos non propriè tantum sed & communiter hodie omnibus uidẽtibus deprecamur, manum ijs qui compassione opus habent porrigere,& unam Ecclesiam celebrantium festiuitate,perficere. Ita patres spirituales & ueritatis defensores,qui figurati secundum chrisma Aaron, & secundum zelum Phinees,ac secundum iudiciũ Salomonis, requirite ouem quæ perierat,conuertite quæ errauerat, super humerum tollite solitariam,& compassionis uinculis alligate.Quæ ulcerata est emplastro condescensionis sanate, quæ extranea & abiecta est à spirituali mandra, nonagintanouem ouibus dispensationis

more

more cõiungite. Relinquite memoriã ſempiternam poſterioribus generationibus, compaſſionis ueſtræ ad imitationem Chriſti. Et uos quoque qui curatione indigetis, ac medela opus habetis, pretioſa membra Chriſti, & ſi neſcio quomodo à malo dæmone detenti, eſtis ſeparati à capite. Vitis uera quæ propter contentionem importunam, imò uerò in iuſtam, in amaritudinẽ cõuerſa es: amici & proximi noſtri, & ſi propter odium irreuocabile ex aduerſo appropinquantes & ſtantes ac ueritatem reſpuentes, ſuſcipite admonitionis ſermonem: nõ autem confundor dicere etiã deprecationes, in id enim nos adduxit miſericordia quam circa nos habemus. Scrutamini intima conſcientiæ ueſtræ, & inuenietis malè uos ab Eccleſia eſſe diſiunctos Nouiſſima hora eſt, & iudex preforibus eſt fratres, ne præoccupemur ab eius Eccleſia ſequeſtrati, & longè ab eius gloria proĳciamur. Nihil turpe ducamus paſſionem manifeſtare, & uulnus oſtendere, ac locũ pœnitentię & medicinæ requirere, atq; intra atrium ſaluantium fieri, ne confuſionem obedientiam arbitrando, confuſionis æternæ ſumamus experimentũ. Qualis autem eſt confuſio fratres, procidere Deo & ueniam expetere? Deo enim procidunt, qui Eccleſiæ & ſpiritualibus iſtis patribus procidunt. Cõfuſio quidẽ reuera eſt & maximus pudor, imò uerò in Deũ dimicatio, nolle unumquenq; propriũ confiteri peccatum, & humiliari propter Chriſtũ, ac lucrari & ſe & multos. Si aute omnino hoc confuſionem arbitramini, ego cui imperĳ ſuppoſita eſt corona, forma uobis efficiar huius optimæ humilitatis. Ego qui imperitus & inſipiens ſum, bonum initium ero uobis, qui ſapientes eſtis & ſcientia clari. Ego qui in peccatis uolutatus ſum, primus uobis typus fiam, qui mundi eſtis & uirtuti operam datis. Ego primus memet ſuper pauimentum proĳcio, purpuram & diadema paruipendens. Aſcendite ad genas meas, & per oculos meos incedite: nec reputetis magnum, Imperatoris calcare ſcapulas, neq; uereamini pedibus tangere uerticem, cui ſuper imponitur à Deo donata corona. Omnia pati promptum habeo, & agere promptiùs, quæ uobis quidem confuſionem, mihi autem gloriam & maximam claritatem conferre uidentur. Neq; enim in hoc curã gero gloriæ meę, tantum ut uideam communem unitatem, & unam Eccleſiam feſtiuitatem celebrantium, tantum ne animę detrimentum patiar, & gaudeat ſuper me ille omnium inimicus diabolus, captiuum ſumens quòd mihi deſiderandum eſt: tantum ſpei meę lampas inſperatè non extinguatur, per quam feſtinabã communi illuſtrari lætitia, ſimul & gaudio. Neſcio quid erat ſatagendũ & efficiendũ, & non feci. uel quos proponẽ dos admonitionis & deprecationis ſermones, & nõ propoſui, uos ergo uidebitis, in nocẽs enim ſum, à perditione ueſtra. Si uerò & ad magnũ & horrendũ illud iudiciũ futurę diei nos remittitis, quaſi pro nobis rationẽ daturos, noſcite quia bene noui q; nullus uobis iuſtitiæ ſermo, ſiue hic adeſt, ſiue illic aderit, niſi quãtũ in hac cõtrouerſia inuentũ extiterit. Verũ ſi uultis & ante illud iudiciũ cõſcientiæ ueſtræ interroga re iudiciũ, diſcetis nihil amplius, q; quod ab imperio noſtro dicit. Deponite igitur cõtentionẽ fratres, & reſumite amorẽ fraternitatis: fugite diſſẽſionẽ, et unitatẽ amplectimini, odiũ auertite, & dilectionem in ſinũ recipite: ſtate cũ ꝓbabilib. & capite cõpingimini, recipite per parẽtiã diuinæ cõmunionis gratiã,, & nihil ob ſæcularia ſitis ſolliciti. Sunt enim apud compatientiſſimum imperiũ ſuſceptionum modi diuerſi, per quos uos conſolabimur & inceſſanter, quæ ſecundũ ſæculum uobis opportuna fuerint, faciemus. Rurſuſq; multimodè decertabimus obſecrãtes rogantes, & omne ingeniũ mouentes ad ſpirituales patres ueſtros & Patriarchas ut diſpẽſent quod eorum quę inſunt animo ueſtro quædam, tantũ ne temere contra ſalutem ueſtram agatis. Non enim eſt tempus ad pœnitentiam & receptionem præſenti acceptiùs: qui namq; hodie ligare & ſoluere Eccleſiæ negocia poſſunt, præſto ſunt. Dimittite importunè tempus explorare, & rerũ immutationem expectare, quę etſi fiat aliquãdo nihil uobis conferet: etenim etſi alia tempus immutauerit: hoc commouere non poterit. Nã ſi actio unius uiri ueſtri nil rationabile habentis, cum tota erronea eſſet, tantum æſtum operata eſt, ut huic uix ac difficile diſſoluere queuerimus actionem: dic mihi, & iudicium quatuor Patriarchalium ſedium quis diſſoluere poterit? ad

quem enim fugetis, ſolutionẽ obligamenti petentes? ad Ro. præſulem? ſed fine tenus uos condemnauit. Ad Antiochenũ? ſed conſentaneus Romano & conſonus factus eſt. Ad Hieroſolymitanum uel Alexandrinum? ſed & illi ueſtræ damnationi conſentiunt. Ac ſi & thronum, aliquando Conſtantinopolitanum, ille qui cũcta uiolat uobis commiſceat, & per uoſmetipſos conuenire uolueritis; qui uos ſequetur? uel quomodo aperire oculos, & aſpicere quẽpiam poteritis, impugnati ab omnibus ſacerdotibus ac Patriarchalibus ſedibus? Ne ergo fratres ipſi uos decipientes, tempus ſalutis ueſtræ perdatis (neq; enim tale inuenietis aliquando) ſed importunas contentiones & obſtinationes deferẽtes, communi medelæ occurrite, & medicinæ remedium ſumite, ac adhęrete ſpirituali capiti noſtro, & Eccleſiæ Dei cõmunicatores eſtote, ut & crimine exuamini, & Deum propitium habeatis, ac etiam lętificetis, imperiumq; noſtrum exaltate, ac ſpiritualiter feſtiuitatẽ celebrare faciatis, atq; Rem pub. uniuerſam gaudio maximo & tripudio repleatis, nec non & in communi omnes benedicamus pariter Domino gloriæ noſtræ, ac principi pacis, & auctori diſperſa congreganti & benè coaptanti, interceſsionibus ſanctiſsimæ dominæ noſtræ Dei genetricis, Deum uidentium angelorum & omnium ſanctorum Amen. Poſt lectionem uero aſcendens Theodorus à ſecretis uicariorum ſenioris Romæ, legit. Ecce quomodo ſuauiſſimus & Chriſtianiſsimus Imperator diuinitùs ſibi conceſſo imperio, non uult perire unam ouem à Chriſto ſibi ad cuſtodiam creditã: transferens omne exilium, omnem tribulationem, & omnem anguſtiam in admonitionem & precem. Ecce qua humanitate uti debet Imperator, & cum diligentia curare debet, ne perdat etiam unam ſibi creditã ouem. Vtere ô ſucceſſor Baſilię Sigiſmunde pĩſsime, tua cõnata clementia, & huius iam lecti formam, tuo prædulci eloquio (ut ſoles) applica. Attrahe itaq; prece ac omni humanitate eos qui exciderunt à ſalutis uia, maxime inclyti regni tui Bohemiæ incolas, & tibi ſeruiet ἐπαναγνώσικον iſtud de uerbo ad uerbũ per omnia põdera. Quãto ſtudio priſci ſancti Imperatores fidei orthodoxę augmentũ maxima cura præſtiterunt, non ſit tua minor in conſeruãdis dudum Eccleſiæ incorporatis: fiant poſsibilia omnia, per pietatis & clementię uias. Dũ hoc Chriſtus Eccleſiæ ſponſus uiderit, dabit ſine dubio charitatiuæ imprecationi mirandum effectum. Dum enim ea quæ ipſa humilitas depoſcit ordinatè fiunt, uictoria bellica nunq; deficiet. Non poterunt pertinaces, elati, diabolici, armatis Chriſti charitate ac humilitate, & eius ſolùm honorem quærentibus, obeſſe. Age Chriſtianiſsime princeps, ut medio huius ſacri Concilĩ, per tua dulciſſima placatoria ſuaſa, crudelis feritas eorum manſueſcat. Et tunc (etſi non poterit ſpiritus Domini repente infundi tractabiles effecti, dietim ex quotidiana communione ipſorum & Chriſti fideliũ reuertentur ad cor, & demum uidebunt ſe ſtultos in eò, quod proprie prudentiæ inniten tes, ſe contra communem catholicorum ſententiam ſuperbè erexerunt. Oportet aũt hanc rem maxima diligentia & indefeſſè infinitis mediis tractare, ut demũ uincatur ille nefandus ſathan, qui poſſeſſa aliquamdiu ipſorũ corda, nõ facile deſerit. Habes tu princeps ſupernum admirandumq; donum, inſtar tui typum gerentis Baſilĩ, ut ſciſmata quæq; ad unitatẽ, nõ ſine profundiſsima prudentia, & fatigationibus tędiſquæ multis, reducas. Hoc Conſtantiæ, dũ in pontificibus Romanis contentio ſciſmatica inoleuit, egit tua regalis ſapientia, quòd Baſilius in Patriarchis Conſtãtinopolitanis Phoco & Ignatio aduerſariis. Cõſtantinopolitana octaua Synodo egit. Hoc inſuper in hoc ſacratiſsimo Baſilienſi Concilio ſtuduiſti, nõ abſq; grauiſsimis laboribus ad unitatẽ reducere inter mẽbra Eccleſiæ, & caput noſtrũ Eugeniũ Rom. ſanctiſsimũ Papam: quòd ipſe Baſilius inter ſe Ignatio in Concilio alio Cõſtantinopolitano opponẽtes, ſubiectos Epiſcopos porfecit. Nũc reſtat, ut alios qui ſuperſũt in regno tuo Bohemię inclyto et florenti, paucis ante hoc annis per reductionẽ perficias, qđ idẽ ipſe Baſilius de ipſis iconomachis, & imagines Chriſti & ſanctorũ deſtruentibus & earum ueneratione damnãtibus, quorũ multi bohemi ſectatores exiſtunt, laudabiliter adimpleuit. Non abſq; diuina ordinatione, hoc tempore Eccleſiæ tẽpeſtati multum illi tempori dum Baſilius imperio prędet ęqualis, pro ſalute præfectus

Exhortatur Sigiſmundum.

fectus es: ut tu eiusdem uestigia insequens idem quod ipse Deo inspirante perageres. Sed uacua est exhortatio currenti ut currat: multo plus te natura sagax ac religiosus cultus, ad hæc sancta opera sollicitat, quam extranea quæcunq; etiam eruditissima suasio. Ideò non amplius fatigandus es uerbis Imperator optimè ut operi uaces.

Cap. XXV.

ESset hoc loco latè tractandum iuxta præmissa de imperiali Concilio, in quo imperialia illa quæ ad regimen bonum Reipu. spectant, maturo, digesto Cõcilio, ex omni elicito consensu, in leges redigi deberent. Sed quia uniuersalis Synodus sacerdotum, se propriè ad modũ huius habet, cuius iam superiùs & qualitatum suarum omniũ descriptionẽ præmisimus, ideò facile nos expediemus. *Concilium imperiale.*

Scimus Imperatorem caput & primum omniũ, apud quem est imperialis iussio, de cõgregandis subditis, regibus, et principibus, si uerò qui ut membra ad ipsum caput concurrere habent, in hoc uniuersali imperiali Concilio sunt principales præsides prouinciarum, suas prouincias repręsentantes, ac etiam uniuersitatum magnarum rectores & magistri, & illi qui è senatorio gradu, qui sacer conuentus appellatur, existunt. Quoniam uel illustres qui primi ad latus principis, & pars corporis eius sũt. 6. q. i. uer. si quis. uel spectabiles qui medij, uel clarissimi qui infimi: ultra quos gradus, inter senatorum certum nullus inueniebatur. 2. q. 6. anteriorum. uer. illud etiam. de quorum officijs per ordinem in libro digestorum. Primi ordines sunt Reges & electores imperij ac patricij. Secundi sunt Duces. præsides, præfecti & huiusmodi. Tertij Marchiones & Lantgrauij, & similes. Omnes illi qui cæteris eminent, & imperio plus approximãtur, corpus imperiale cuius caput est ipse Cæsar, constituunt. Et dum simul conueniunt in uno compendio, repræsentatiuo, totum imperium collectum est: ut hoc probat. l. in. parag. si quis cũ militibus. 6. q. i. canonizata. ut habetur ad. l. iul. maie. C. l. quisquis, & tex. octaui Concilij positus supra in. 17. cap. ubi dicit, quum principes pro suis causis frequenter conuentus agant. Et quia per confessum, uniuersalia decreta oportet pro salute imperij tractare: ac etiã in eum finem, ut lex generalis nõ obsit parti imperij, ut de hoc uera notitia habeatur: præfati protoprinceps, & cæteri fidelissimi iurati conuenientes singula ad consultandũ tempori & loco opportuno, ex scientia clara poterunt cunctis manifestare, & tunc sic digesto Concilio, cõclusa summa custodia recipiẽtur. Reperi ego in libris antiquis, quædam imperialia concilia uniuersalia celebrata, in quibus se princeps post Imperatorẽ propria manu, perpetua firmitate subscripsere, ad modũ ut in ecclesiasticis Synodis fieri solitũ est. Conciliũ etiam Dagoberti regis. Coloniæ cum. 24. principibus habitum legi, in quo multa necessaria & pro conseruãda iustitia & pace optima, dictata omniũ consensu fuêre. Leges etiã Caroli Magni. quæ cõsultu fidelium statuebantur, ut probat tex. 11. q. i. quicunq;. uer. uolumus. & Hildeberti ac aliorũ uniuersale illud Conciliũ examinauit, coadunauit, & iuxta oppportunitatem correxit & addidit: dãs distinctis Imperij nostri locis distinctas obseruationes. Alemannis quidem alias & Baiouarijs, quos hodie Bauaros nominamus: Riboarijs, etiam Burgundionibus & Lõgobardis alias: & alias edidit leges (quas salicas dixit) pro Saxonum & illarum regionum populis. Has ego uidi seriatim omnes collectas, & expertus sum multas de illis, & maximè potiores in uulgari usu, ex antiqua introductione cum suis formis, maximè in iudicijs ruralibus, potiùs & in oppidis & ciuitatibus, propter forte superuenientia statuta municipalia, haberi. Talia Concilia qui cõuentus nuncupant, omni anno aut bis aut semel, lego antiquos Reges pro bono publico celebrasse, in diuersis imperij ciuitatibus, & in illis punitiones strictissimæ factæ sunt, in turbãtes pacem & leges publicas, & maximè in periuris & fidem non seruantibus. Et timore horum conuentuum, ad quos ex iuramento imperij pręstito uocati uenire tenebantur, diffidationes particulares, rapinę, & incendia non committebantur. Nullus illud iudicium illius cœtus, aut uitare aut recusare potuit, & sententias ibi latas, Imperator cum cœtu, militari manu in non obedientes exequutioni demandauit. Substãtialia membra illius Concilij nominantur: siue illi sint Episcopi, siue laici, siue abbates: *Illustres. Expectabiles. Clarissimi.* *Tres principes ordines.* *Dagoberti concilium.* *Lex salica.* *Vtilitas conciliorum principalium.*

tes: Alij uerò de hoc Concilio, nisi uocati particulariter non fuêre. In fine cuiuslibet conuentus rebus expeditis, alteri futuræ congregationi tempus & locus præfigeba tur: erat nihilominus semper in Imperatoris potestate, locum & tempus præuenire occurrentibus causis. Nulla unquam ordinatio melior et utilior uniuersæ profuit Ec clesiæ, non hominibus sub imperio tantum degentibus. Confluebant Romani pontificis legati pro causis Ecclesiæ aliorum regum pro sui regni arduis negocijs in stantibus, & salutari Concilio cunctis necessitatibus publicis succurrebatur. Credo nullam rem regimini publico plus utilitatis afferre posse, quam introductionem illius sanctæ obseruationis. Et quòd communi concilio sit dictanda pro summa firmi tate subscriberent̃, aut signarentur aliqua cruce, manu propria cuiuscunq; qui interesset, ut fieri solitum fuit: hac lege, ut si quis unq̃ contra legem manu propria subscri ptam aut signatam, temerè uenire tentauerit, à fama cadat, & quòd omni honore tan quam in seipsum & propriam fidem mendacissimus, eoipso priuatus existat. Hæc fuit antiquorum obseruatio, quæ in illis patere poterit, qua gesta regum & Imperatorum, ac præfata statuta eorum in conuentibus, absq; tædio perlustrauerint. Non insisto de illius conuentus ordinatione ad longum dicendo, est enim quò ad ordinẽ sedium Electorũ, per pijssimę memoriæ Carolum quartum, ac eius auream bullam, prouisum in Metensi conuentu: sciunt cæteri principes iuxta dignitatẽ & senium lo ca sua. Dum uerò assũt principes, fidelitatis iuramẽto ad ea quę imperio & Reipub licæ meliora, ac in currenti casu secundum conscientiæ iudicium, omni sinistra affe ctione semota prospexerint interrogati: liberè quisq; & intrepidè palám edicere. Hæc & alia ex superioribus in argumento similitudinis patescunt.

Cap. XXVI.

VLtimum membrum huius partis est inter cuncta difficillimum, habens in uestigationes, in experientijs potiùs q̃ literatura simplici fundatas. Cuius partitio prima, uersatur circa sacri imperij statum florentis tempore, ut sic hoc cognito, excessus hodiernus & gradus ipsius lapsus, perpẽdi possint. Post hæc oportet remedia sanatiua, ex ingenij discursu adiutorio principali ex pris cis gestis sumpto elicere, & ipsa aperire: saltem ut cæteris meliora per consequentias illatiuas perquirantur gradatim. Primum membrum est ijs notum, qui actus studiosos Imperatorum, qui ex hac inclyta Germania gubernaculorum initia traxêre, nouerunt Et ne ad remotissimos primos maximòs Imperatores orbis necesse habea mus recurrere, quoniam reductio reformatiua, non poterit pro nũc ad talem statum pertingere: missos eos faciamus, & ab Othone primo initium sumentes: cui inter cunctos unq̃ Imperatores primum uera suprema absq; diminutione & conditione imperialis potestas, pro se & suis successoribus, tam à senatu Romano & toto popu lo, quam à Papa cum sua Synodo tradida legitur. Tunc enim intantum conquassatũ fuit Occidentale imperium, uarijs tyrannice ipsum inuadentibus, quod non nisi hoc pacto perpetuitatis imperij & restitutionis omnium donatarum Ecclesiæ, etiam ip sum purè oblatum, acceptare nollet. Factis itaq; his omnibus, ad uotum Othonis, dictim omnia dominia diuino adiutorio deuenerũt sub sua potestate, scilicet regnũ Italiæ, et Longobardorum, regnum Burgundionum, habitò priùs Germanorum re gno, cuius primus rex pater eius Hẽricus legitur fuisse. Volunt autẽ quidam Otho nẽ secundum, ex secunda uxore Othonis filia regis Burgundiæ natum, ad possessio nẽ illius Burgundionũ regni hæreditario iure deuenisse, ueruntamẽ proposito no stro sufficit scire, ex illis regnis ac dominijs pretactis imperiũ nostrũ collectũ, in quo summa fides & constantia seruata legitur. Etiam catholicæ fidei Hungari, Bohemi, Dani, Noruegi, Sarmatæ, Prussij, & cæteræ magnæ prouinciæ post hæc tempora no stris imperantibus subiectæ reperiuntur. Sũma enim omniũ imperantium cura in custodia fidei fuit, & eius augmento. Regebatur aũt imperiũ imperatiuè quoniam uox imperialis potẽtia & uigore armabatur: Non erat lex, quam impunè etiã maxi mus transire posset nisi enim lex censuram & pungitiuam acutiẽ retineat, obtundit & in dissuetudinem abit. Oportet enim quod appetitus noxius freno legis tenea tur,

Otho primus Imperator certissimus.

Quæ regna ad imperium redacta.

Imperij prisca maiestas.

Lex uera.

tur,& intra ſuos terminos limitetur. Lex ſine correctione cenſurã non habens, uitã pdidit,nec lex dici meret:ſicut nec mortuus homo,homo. Tunc quidẽ uigebãt leges & timebant imperialia ſtatuta. Et ut ſeueritas legũ cõtinuo uſu fortificaretur, annui & maximi principũ conuentus indicti fuêre,in quibus nullus quantæcunq; potẽtiæ legis tranſgreſſor impunitus abſceſſit. Oportebat quidem nõ imperiale tantũ, ſed omnium principũ,imo parentum et amiciſſimorum ſententiã æquanimiter tollerare Non poterat quiſq; in conuentu ob iuſiurandũ imperio præſtitum: ſtatutam legem interrogatus non approbare & non laudare,& per eam occurrentẽ caſum etiam cõtra filiũ non iudicare:ſed erat neceſſariũ, ſecundum legem unam omnium ſententiã & proferri,& exequutioni mandari. Sic abſq; partialitate, ex cõmuni concordia legalis ſanctio cenſurã obtinuit,nec poterat ſua libertate quiſq; eandẽ impunè tranſgredi. Ex hoc pax communis & patria fœlix. *Legis imperialis obſeruatio.*

Cap. XXVII.

SVbſequenter Otho ſecundus,unico gaudens filio & multis regnis,cogitans difficile fore abſq; maximo labore tot regna in pace aliquãdiù ſeruari poſſe, inſequẽs ueſtigia Aui ſui Henrici primi,& Othonis patris:ſuum cogitatũ ad res eccleſiaſticas appulit,conſiderans multa iã religioſis locis per prete tos reges donata ſumma pace gaudere. Quia uerecundũ erat Deo dicatis uim inferre, animo ponderauit ordinationẽ ſanctæ Synodi Romanæ Eccleſiæ,de qua.63.di.in Synodo(per q̃ perpetua dabatur poteſtas Impera.& Roma.Pon.& cunctos ſub imperio Epiſcopos inueſtiẽdi,uel ſaltẽ eotum conſenſũ ſemper concurrere debere, celebrata canonica electione,ut 63.di.nos ſanctorum. Vnde hoc ponderans,credidit per petuis temporibus imperio ſubiectis pacẽ dari poſſe,ſi temporalia dominia tã Romanę Eccleſiæ q̃ alijs adiungerẽtur,cum certi ſeruitii obſeruatione, tunc enim cultus diuinus augmẽtaretur:& religionẽ in magnam reuerentiã exaltandam credidit quando ſanctiſſimi Epiſcopi magnæ potentiæ,alijs principibus intermiſcerent. Nõ poſſet tũc ſua quiſq; uolũtate in peccatis uti,nulla publica ſperabat unq; peccata raptorum & depopulatorum agrorũ,& communem pacẽ turbantiũ incendiariorum & conſimilium poſſe nutriri:eccleſiaſtica ſacra poteſtate potẽti & ualẽti reſiſtente. Etiam prædones aut pauperũ depreſſores,qui particulari regimini præeſſẽt, ſic corrigi poſſe exiſtimabat:ut ſic abſq; tyrãnica oppreſsione,populus in libertate uiuere poſſet. Imperio etiam tranquilliſsimo nõ dubitabat hãc ordinationem utiliſsimam quando per annua ſeruitia, ac præſtimonias cuilibet Eccleſiæ iuxta quantitatem tẽporalium indictas,ſtatus imperialis manuteneret, ac etiam maior multó imperij potentia ex hoc appareret,q; illis omnibus dominijs ita Eccleſijs traditis,nullus niſi per imperiũ & abſq; ſucceſsione præfici poſſet,imo & deponi,ſi nõ ſanctè & canoni cè uiueret,quãdo ad Imperatoris aut Synodi accuſationẽ,Epiſcoporũ aliorum cognitio interueniret. Et ita parũ uidebãtur illa tẽporalia ab imperialibus abſcedere, quæ ſemper in eius poteſtate hoc ordine, cum magno commodo Reipublicæ, per manebant. *Otho ſecũdus.* *Eccleſiaſticis curata ſeculoris poteſtas, et quatenus.*

Cap XXVIII.

ORdinabãtur etiam tũc Principes,Duces,& Comites cõſtituti,debere tanq; officia publica imperiali iuſsione habẽtes ad nutũ remouibilia, rationẽ ſui miniſterij ærario publico reddere. Poſt hæc quia ſenatorum filij licet equeſtres primò forẽt,tamen ad ſenatũ demũ perueniebant:introductũ fuit,ut parentibus ritè in officio ſe habentibus,filij eodẽ officio nõ priuarẽtur, ad illum finem,ut patres minus auaritiæ ſtuderẽt,habentes de ſucceſſione in officio certitudinem,et etiam ut eorũ ſubiecti minùs tũc grauarentur per patrẽ,quando et ipſis ſui poſteri præeſſe deberẽt. Tamen ut imperiali celſitudini, nulla incõmoda detractoria dominiorum in futurũ ereſcente,poteſtate officiatorum exorirentur:feudalia introducta ſunt ſtatuta,& de fide ſeruanda ſtrictiſsima iuramẽta,quę per unũquemque uaſallorum inſtituẽdorum præſtari,& ſub pœna perditionis feudi inuiolabiliter ſeruari deberent. Eſt deniq; alia lex edita,ad magna feuda plura nullũ accumulatiuè ſuccedere poſſe,ne ſic plura magna accumulando,potentia ſubditorũ intantũ excreſceret,ut dum tyrannica rabie immemor iuramentorũ,apicem dominandi cuius appetitus per acquiſitionem creſcit appeteret,imperij potentia ſciſmatica turbatione *Magiſtratuum inſtitutio.* *Feudalia ſtatuta.*

ſceret. Erat inſuper Imperatorum cõſuetudo, facile accuſationes fractæ fidei & periurij admittere, ut fidelitas per quam ſolùm perſiſtit imperium, nunc̃ negligẽtia parui penderetur. Pœna uerò erat priuationis, fidem non ſeruanti. Et tũc ne inuidia fortè incitaret nobiles eiuſdẽ ſanguinis contra eum, cui hæc ablata donarentur: iſta quæ ſic in cõmiſſum ceciderunt, ſacri Imperatores Eccleſijs frequenter applicarunt. Multis ſimilibus ſacris ordinationibus, circũſpectiſsimi Imperatores, pro conſeruatione Reipub. & ſacri imperij, uſi ſunt, tam in ordinandis iudicijs Sabinorum, qui dictatores ſententiarum exiſtunt. Et ad hoc ex popularibus cum iuramẽto rectè ſecundùm conſcientiam & rationem iudicandi aſſumuntur, ne in poteſtate præſidẽtis eſſet, ad nutum ſubiectos punire iuxta motum animi ſui, c̃ etiam in cũctis alijs negotiationibus, Tallijs & telonijs, & cuncta tendebant ad publicam utilitatem. Erat tũc Imperator habens publicã defendendę pacis perſonã, ad hoc habens de publico exercitũ ſtipendiatũ: undic̃ per principes et rectores timebatur, undic̃ per populũ defenſor patriæ, conſeruator libertatis, reuelator oppreſſorũ, rigidiſsimus exequutor in Reipub. turbatores adorabatur, uenerabat̃, & colebatur: tũc rectè in eũ delinquẽs maieſtatẽ ſummã offendit, & hoc crimẽ maximũ erat, qui in patriæ & omniũ patrẽ peccauit. Quòd ſi cuncta illa digniſsima relatui inſcriberem, prolixior propoſito fierem.

Scabini.

Cap. XXIX.

Imperij caſus.

EX his tamen reſpice, quantum abſceſsit hodierni regiminis ſtatus, ubi penè nulla horum in uſu habentur: perijt omnis cura Reipub. laxato freno tranſtulit quiſc̃ leges impunè. Et ubi quondam ueneratio cum tremore & timore, nunc deſpectus uel contemptus. Et leges omnes de araneарũ telis connexę ſunt, minutiſsimæ uix locuſtæ teneri in ipſis poſſunt: non ſicut quondam, quãdo in limitibus cõcupiſcentiæ ut aprorũ fortiſsima retia cõtinuè tenſa, importunos tranſgreſſores innectebant. Iam priuato commodo inuigilãt cuncti, nulla de proximo & de futuro cura per incuriã Imperatorũ. pietate tantũ putantium reficere poſſe & reformare ab errato, cenſura omnis ceſſauit, nec puniuntur rebelles: & facti ſunt extyrannica dominatione principes multi, & potẽtes, imperio decreſcente. Temporalia Eccleſiarum quid proſunt Reipub. quid imperio? quid ſubditis? certè parum aut nihil Mandabatur Othoni. 63. di. in Synodo, abſc̃ pecunia inueſtituras Epiſcoporum dare. An ab ipſo Imperatore ſola inueſtitura ſublata ſit per Papam, uidimus: quoniam non ſolum pura abſc̃ acceptione pecuniæ attracta eſt inueſtitura per Romanum Pont. ſed etiam tantum de pecunia, ut per Alemanniam omnes ſe nõ grauatos tantum ſed deſtructos conquerãtur. Rabidus appetitus ad ipſa terrena Eccleſijs annexa dominia, Epiſcopis ambitioſis hodie ineſt, ut ea uideamus expreſſè agere dum promoti ſunt, quæ ante ambiebãt: de temporalibus omnis cura, de ſpiritualibus nulla. Non fuit iſta Imperatorum intentio: non uolebãt ſpiritualia à temporalibus abſorberi, quæ pro eorum augmento Eccleſijs dedêre, & hæc omnia proh dolor ex peruerſo ordine eueniunt. Et quia nulli canones ſeruãtur: nulla coerctio, diſciplina, nec punitio. Præterea illud temporalis dominij eccleſiaſticorum regimen, multum Reipub. & ſubiectis obeſt. Dum uacant Eccleſiæ, ſemper in periculo ſciſmatis exiſtunt: aut quòd exactionari plus debeant alijs ſub ſecularibus exiſtentes. Quoniam ſi per electionem prouidẽdum eſt, ambitio procurat diuiſionem uotorum: ſi per curiam, facilius perſuadetur pro plus offerente. Et omnia illa grauamina aduenient pauperibus ſubditis, curia attrahit quicquid pingue eſt: & id quod imperium contulit, & pro Dei cultu & bono publico ordinauit ſanctiſsimè, auaritia & cupiditate exorta, palleatis rationibus, & nouis adinuentionibus, totaliter peruertitur, et imperiale efficitur Papale, & ſpirituale temporale.

Temporalia Eccleſiarum nil prodeſſe Reipub.

Inueſtituras ambitũ taxat.

Mala temporalium Eccleſiaſticorum.

Cap. XXX.

Rerum inuerſio.

Alia imperij deſtructio.

EST inſuper alia imperij deſtructio: quoniam quum imperator ſolùm adminiſtrator in utilitatem Reipub. exiſtat, ſæpe per pacta Electorum ſua quærentium, intrat regimen. Et occupata contra ius imperialia, ob iuſiurandum repetere non audet telonea grauantia Rempub. deponere, ac alias utiles ordinationes facere, & per anteceſſores inconſultè abſc̃ omnium conuentu amoris inordinati,

dinati,aut affectionis,uel ſanguinis tam in præiudium imperij donata uel impigne-
rata,reuocare inhibetur.Et ſic fit,ut dum electores ſua quærunt,ita ſibi credita pote-
ſtate abutantur, quòd eis conceſſa poteſtas pro bono imperij, in eius deſtructio-
nem conuertatur.Quoniam Imperatores non deberent permitti ab ipſis facere alie-
nationes præiudiciales Imperatori ipſi aſsiſtere deberent,ut ſemper auguſtus eſſet:
Sed quia eũ ligant,ne ipſis donata uel obligata aliquando fictè, uel per conſangui-
neos aut parẽtes qui imperio prẽfuerunt:tacent dũ ijdem facere uident Imperatorẽ,
ne ſeipſos dãnent.O cæcitas maxima:non credãt principes de bonis imperij diuites
fieri,& permanere poſſe aliquamdiu? Curantibus enim omnibus ſua augmentare,
imperio ad nihil tendente: quid ſequitur niſi uniuerſorum deſtructio? quoniam nõ
exiſtente potentia maiori conſeruatiua,& pacatiua imperij inuidia eademq; ſem-
per creſcente cupiditate,bella,ſciſmata,diuiſioneſq; faciet,& tunc ſicut omne reg-
num in ſe diuiſum deſolabitur iniquè collectum.Decipiuntur itaq; principes ſub im-
perio,dum ob illum finem attrahunt & colligunt undiq; imperialia,ut potentio-
res & fortiores fiant:quoniam poſtquam totam capitis & imperij poteſtatem mem-
braq; laniauerint et deglutiuerint deſinet hierarchicus ordo,non enim eſt primus ad
quem concurratur.Et ubi non eſt ordo,ibi eſt confuſio: & ubi confuſio, ibi nullus
tutus.Et ſic nobilibus inter ſe altercantibus,ius omne in armis propriis quærentes
ſurgent:quoniam ſicut principes imperium deuorant, ita populares deuorabunt
principes.

Iuramentum Imperatoris de non reuocandis donationibus.

Cap XXXI.

INſuper hodie uidemus aut confuſionem maximam in ordine iudiciario,aut pe
penitus nullam iuſtitiam.Honore honor diſtinguitur à iure. Et occupare etiam
maxima dominia nobiles licitè ſe poſſe dicunt,ubi poſſeſſorem nihil iuris habu-
iſſe neq; habere concedunt.Per uiliſsimum diffidationum modum honorem ſal
uari putant,et ui poſt ipſam intimatam diffidationem ex quacunq; conficta,aut nul
la cauſa qualitercunq; rapta,palam aut occultè,licitè credunt poſſideri, etiam ſi bo-
na Eccleſiæ aut clericorum forent.O præſumpta audacia,contra omnes leges & iu-
ra.O iniquiſſimum iudicium,diſtinguens honeſtum à iuſto,affirmans iniuſtum ho-
neſtè poſsideri.Fuit rationabiliter ſancitum,omnem diffidationem ſuprẽmi iudicis
conſenſu non interueniente,& inhoneſtam & iniuſtam, & eos latrunculos fore qui
aduerſariorum bona illa uia occuparent.ff.de capti.& poſt li.l.hoſtes:de qua.23.q 2.
cap.1.& alijs multis capitulis per Hoſti.in ſumma de treuga.& pace.& per Inno.in c.
olim.i.de.reſti.ſpo.& ibi doc.Inſuper manifeſtum eſt, res Eccleſiæ non eſſe cuiuſq;
prælati uel clerici,nec delictum ipſius prælati in damnum Eccleſiæ ea propter redũ-
dare poteſt:quomodo tu nobilis credis honeſtam eſſe diffidationem, quam aut cle-
rico,aut religioſo conuentu ſeu prælato ſcribis? Inſuper hoc eſſe honeſtum,quod ſi-
ne maiori excommunicatione ſiue ſacrilegio fieri nequit, quis adeò amens hoc con
cedit? Si clericum etiam diuina lege tu laicus capere propria auctoritate, aut malè
tractare prohiberis:quam credis uirtutem tuæ fabricatæ diffidationis ſcedulæ ineſ-
ſe,ut tunc omnia iura diuina & humana ceſſare,& mortua eſſe credas,quando lite-
rulam præmittis? ſic ſi Eccleſiarum bona:abſq; ſacrilegio ui rapi & diſtrahi per lai-
cum non poſſunt:quomodo credis id licitum quod eſt ſacrilegum. Error maximus
& manifeſtus,qui recenter in Alemanniæ partibus proh dolor inoleuit, per quem
Deus offenditur,pax publica & omnis ſtatus turbatur. Quis poſſet cuncta enarrare
quæ noſtro tempore iniquè introducta ſunt,& iniquiſſimè defenduntur.Et hæc om
nia ideò,quia leges & canones perdiderunt uigorem, & cuſtodes & exequutores
& paſtores nulli ſunt.

Iuſtitiæ defectus.

Belli indictio, quam diffidationem uocant.

Cap. XXXII.

PEr ordinem illis deformitatibus ac periculis in quibus Reſpublica uerſatur,
ob præmiſſa prouidendum eſſet diligenter & citò,quia mortalis morbus im
perium germanicum inuaſit: cui niſi ſubito ſalutari antidoto ſubueniatur,

mors indubiè ſequetur,& quæretur imperium in Germania,& non inuenietur ibi:et per conſequens,alieni capient loca noſtra,& diuidẽtur inter nos,& ſic alteri nationi ſubiiciemur.Nõ poteſt aũt meliùs prouideri q̃ per iam tritas & expertas & antiquas uias,ad quas per reformationem accedere neceſſe habemus. Quare prima radix eſt, inſtituere annuos conuentus generales,& in hoc ſacro Baſilienſi Concilio incipere, et futuris regulã dare.Agat itaq; pijſsimus Imperator(ut diligẽtiſsimus ſemper fuit) ut per ſuã ſacram iuſsionẽ,omnes maiores imperij principes utriuſque ſtatus cõcurrant.Proponat ſua admiranda induſtria,imperij flebilem et undiq; diminutiſsimum ſtatũ:aperiat quòd in Italia,quòd in Longobardia,de uigentibus imperij uiribus repererit:adijciat quòd in Arelatenſi regno,et per totam Germaniam ſuperſit.Et dum florentiſsimi quondam & tremendæ potentiæ imperij miſerabilem ſtatũ aperuerit, de eo quod proximè ſuperueniet niſi remedium apponatur ſubſungat:remedium uerò ab ipſis qui & fideliſsimi fuêre,& ſunt,& ad hoc uoto & iuramento aſtricti perquirat,de ſucceſſore ordo detur,cõcurrente prouidentia imperialis ſuæ celſitudinis.

Remedia in morbos imperij.

Annui conuentus imperialium.

Cap. XXXIII.

ET quia non poſſet tantus lapſus priſtinæ ſanitati reſtitui,ordo in curando detur:primò de annuis Concilijs imperialibus,et iuſtitia ſeruãda.Reperio quidem per Conſtantinum magnum(ut inferiùs diploma quoddam ſubiungetur)Galliæ per talẽ conuentum & iudices prouiſum.Nam poſtq; imperialia iudicia ac conuentus ceſſauêre,penè omnes deformitates ſunt introductæ. Videtur itaq; ordinandum,quòd duodecim aut plures ſedes ſparſim per prouincias imperio ſubditas,taliter ordinentur,quòd quælibet ſedes ex tribus iudicibus cõſtituatur pro triplici hominum ſtatu,ſcilicet ex nobili,eccleſiaſtico,& populari. Et quòd ipſi iudices de omnib. cauſis in eis decreto territorio exiſtentibus,inter quaſcunq; perſonas etiam eccleſiaſticas quoad temporalitatem quæ ab imperio dependet, cognoſcere poſsint per uiã appellationis à proprio ordinario,uel ſimplicis quærelæ, ſi actor uel reus ordinarium ſupra ſe non habuerit,puta quia princeps:aut ſi habuerit & alteri ſuſpectus fuerit,& non aliter.Et quę per appellationem introducta fuerit,ibi ultimum finem per ſentẽtiam capiat:quæ uerò per ſimplicem quærelam,illa per appellationẽ ad proximum cõuentum,ſi magna aut inter magnas fuerit,differri poterit.Pronunciet & citet quiſq; iudicum,ſecundum conditionem diſceptantium perſonarum,nobiles inter nobiles,eccleſiaſticus inter eccleſiaſticos,popularis inter populares:nulla tamen definitiua feratur,niſi ex communi deliberatione omnium trium,qui in arduis conſilium peritiſsimorum requirãt.Si uerò unus duobus diſſenſerit, uincat opinio maioris numeri in iudicando.Habeant etiam ipſi iudices poteſtatem, ſuam ſententiam exequutioni demãdandi,per bannum & ſeculare brachium,mulctas et pœnas ęrario publico cedentes.Debet etiam ipſis iudicibus & alijs omnibus,ſalarium ex publico deputari,ut iurent ſecundum tex. l. Iuliæ repetundarum canonizatæ. 1. q.7. ſancimus.

Sedium imperialium ordinatio.

Cap. XXXIIII.

ET ſtatuatur lex,quòd nulli liceat ſub pœna furti uel latrocinij, uiolenter propria auctoritate ex quacunq; cauſa, alterius bona occupare, aut ſibi aut ſuis damna inferre per diffidationes:ſed omnia fiant iudicum auctoritate,qui etiam repreſſaglias concedere poſsint cõtra contumacem.Verum ſi quis cõtra hanc legem facere præſumpſerit,in quocunq; iudicio uillagio uel ciuitate depræhendatur,pœna furti & latrocinij plectatur:alioqui ſi forte iudicium ubi depræhẽſus fuerit hoc facere noluerit aut neglexerit,dum commodè potuit, ſint ipſorum iudicum bona eo ipſo confiſcata.Similiter ſi quis illos Aſsiſmos acceptauerit, debet talis ut publicus hoſtis capi,et eius bona occupari poſſe abſq; illa diffidentia,ut notat Hoſt. in ſumma de treuga & pace.parag.3.uer.ſed.& ſi.Verum oportet hanc legem communi conſenſus,omnium ſtatui & ſubſcribi,& ad prouincias mitti, ut acceptetur & ſigilletur,& eius exemplũ in prouincia ſeruetur:& ſigillatum ad Cancellariam imperij remittatur,ut ſic omnium cõſenſu firmetur.Oportet etiã per omnes principes in cõuentu exiſtentes,iſtã legem ſubſcribi & ſigillari,& cũ hoc aliam legẽ,qua caueat, quòd

Lex de non occupandis alienis ſtatuenda.

Aſsiſmorum damnatio.

quod omnis ſiue princeps ſiue alius, qui contra ſuam propriam ſubſcriptionem propria auctoritate facit, abſq; iudicio aut Imperatoris licentia: talis in ſe ipſum ſententiam ipſo facto tulit infamię, & priuatus ſit omni honore, & ſit in poteſtate Imperatoris ſuo fiſco omnia bona quæ habet applicare ſi princeps fuerit. Si uero alius & laicus, ſint eoipſo confiſcata. Si clericus, deponatur per Synodum clericorum, & cū hoc adminiſtratione temporalium ſit priuatus, & per iudices temporaneus adminiſtrator, ad nutum remouibilis deputetur. Iſta lex ſubſcribatur cum alijs per omnes. Et has ſubſcriptiones ſeruet ſcrinium imperiale, ut per ipſas quiſque tranſgreſſor conuincatur, & non poterit iuſtitiæ rigor commodè introduci, niſi hoc ordine uel conſimili uia facti, diffidationum abuſio communi conſenſu tollatur.

Cap. XXXV.

ORdinetur autem conuentus annuus circa feſtum Pentecoſtes in Franckfordia quæ uidetur locus ex ſitu & alijs circumſtantijs aptiſsimus, ad quem concurrant iudices omnes & electores imperij in propria perſona, abſq; pompa & grauibus expenſis. Et præſideat ipſe dominus Imperator ſi præeſſe poterit per ſe, alioqui primus ex electoribus eius nomine, & facta imperij, & etiam particularia quæ occurrerunt iudicibus tractentur & reformentur reformanda. Si uerò ardua materia depoſcit pleniſsimum conuentum omnium principum ibi uel alibi fieri, fiat quòd plus expedit. Iſtud uero ordinarium Concilium annuū, dominorum iudicum, ac electorum nunq; omittatur, in quo cauſæ principum per cōmunem ſententiā decidantur. Et quia prodeſt ab exēplis reformationē introducere: epiſtolam imperialē & ut creditur Cōſtantini, q iubebat in Arelato ſimilē conuentū iudicū Galliarum fieri, ſubmittā. Vocabat aūt Arelatū urbs Conſtātinopolitana. Incipit aūt ſacra illa iuſsio ſaluberrima, quæ ad uirū illuſtrem Agricolā Galliarum præfectū fuit directa, ubi in forma habet. Saluberrima magnificētię tuæ ſuggeſtione, inter reliquas Reipub. utilitates euidenter inſtructi, obſeruāda prouincialibus noſtris id eſt per ſeptem ꝓuincias manſura in æuū auctoritate decreuimus, quòd ſperari planè ab ipſis ꝓuincialibus debuiſſet. Nā cum ꝓpter priuatas ac publicas neceſsitates, de ſingulis ciuitatibus, non ſolum de prouincijs ſingulis, uel honoratos confluere, uel mitti legatos, aut poſſeſſorū utilitas, aut publicarū ratio exigat functionū: maximè opportunū & conducibile iudicamus, ut ſeruata poſthac quotannis ſingulis cōſuetudine, in cōſtituto tempore in Metropolitana, id eſt, in Arelatenſi urbe, incipiāt ſeptem prouinciæ habere Concilium, in quo planè tam ſingulis q̄ in commune cōſulimus. Primum ut optimorū conuentu ſub illuſtri præſentia præfecturæ (ſi id tamen ratio publicæ diſpoſitionis obtulerit) ſaluberrima de ſingulis rebus poſſent eſſe cōſilia: tamen quicquid tractatū fuerit & diſcuſſum ratiocinijs conſtitutū, nec latere potiores prouincias poterit, & parem neceſſe eſt inter abſentes æquitatis formam iuſtitiæq; ſeruari. Hoc planè præter neceſsitates publicas etiā humanæ conuerſationi nō parū credimus cōmoditatis accedere, quòd in Conſtantina urbe iubemus annis ſingulis eſſe Conciliū. Tāta eſt em̄ loci opportunitas, tanta eſt copia cōmerciorū, tanta illic frequētia cōmeantium: ut quicquid uſq; naſcit illic cōmodiùs diſtrahatur. Neq; enim ulla ꝓuincia ita peculiari fructus ſui fœlicitate lętat, ut non niſi hęc ꝓpria Arelatenſis ſoli credatur eſſe fœcunditas. Quicquid enim diues Oriens, quicquid odoratus Arabs, quicquid delicatus Aſſyrius, quid Aphrica fertilis, q̄d ſpacioſa Hiſpania, q̄d fertilis Gallia, poteſt habere præclarū: ita illud exuberat affatim, quaſi ibi naſcant omnia, quæ ubiq; conſtāt eſſe magnifica. Iam uerò decurſus Rhodani, & Turoni recurſus, neceſſe eſt ut uicinum faciant, ac penè conterminū, uel quòd iſte præterfluit, uel ille quòd circuit. Cum ergo huic ſeruiat ciuitati quicquid habet terra præcipuū: ad hanc uel naui uel uehiculo, terra, mari, flumine deferatur, quicquid ſingulis naſcitur. Quemadmodum non multum ſibi Galliæ noſtræ præſtitum credant, cum in eadem ciuitate prędipiamus eſſe conuentum, in quo diuino quodā munere cōmoditatum, & cōmerciorum opportunitas tanta præſtat. Siquidem hoc rationabili planè ꝓbatoq; conſilio iā & uir illuſtris prędfectus Patronius obſeruari debere prędceperit, quod

Frācfordiæ locus annui conuentus.

Quis præſidere & quid agere debeat.

Epiſtola Conſtantini ad Agricolam.

quod interpollatum uel incuria temporum,uel desidia tyrannorum reparari solita prudentię nostræ auctoritate decreuimus.Agricola parens charissimè atq; amantissimè,unde illustris magnificentia tua,& hanc præceptionem nostram,& priorem sedis suæ dispositionem sequuta,id per septem prouincias in perpetuò faciet custodiri:ut ab Idibus Augustis quibuscunq; mediis diebus in Idus Semptembris,in Arelatensi urbe,nouerint honorati uel possessores iudices singularum prouinciarum, annis singulis Concilium esse seruandum,ita ut de Nouem populana & secunda Aquitannica,quæ prouinciæ longiùs constitutæ sunt,si eorum occupatio certa retinuerit,sciant legatos iuxta consuetudiuem esse mittendos . Qua prouisione plurimum & prouincialibus nostris gratiæ nos intelligimus utilitatisq; præstare, & Arelatensis urbis,cuius fidei, secundum testimonia atq; suffragia parentis patriciiq; nostri, multa debemus:non parum adiicere nos constat ornatui. Sciat autem magnificentia tua quaternis auri libris iudicẽ esse mulctandũ, ternis honoratos uel curiales,qui ad constitutum locum intra definitũ tempus uenire distulerint.hæc ibi.Ecce ad suggestionem Agricolæ reformatum Concilium , quod quondam annue celebrabatur,quia multum prouinciis profuit.Notanda est etiam situatio Arelatensis ciuitatis,quæ in Gallijs tunc caput extitit,& ad nostrum imperium spectat, licet parum recognoscat.Est similiter considerandum, quod non solum iudices, sed etiam de singulis ciuitatibus honoratos,per se uel legatos concurrere oportebat . Et similiter est considerandum, quòd per mensem integrum durabat,& sub pœna astricti tenebantur uenire.Ad formam huius in Franckfordia(quæ ob mercium confluentiã, & loci situm, Arelato rectè comparatur) statuatur Concilium annuum, ad minimum per mensem celebrari,aut Maium , aut Septembrem , & cum præfatis supra, de qualibet ciuitate & metropoli, ac oppidis magnis imperialibus, ad minimum unus concurrat, Adducant etiam principes Electores secum quos uoluerint consciliarios,& nobiles,& omnes astringantur iuramento,secundum rectum rationis iudicium pro bono publico concilia impartiri. Examinentur ibi prouincialium consuetudines,& redigantur quantum fieri potest ad communes obseruantias , & maximè captiosè formæ omnino undiquæ tollantur : quoniam sæpe simplices pauperes,iniustissimè per cauillationes causidicorum extra formam ducuntur & à tota causa cadũt,quoniam qui cadit á syllaba, cadit á causa, ut sæpe uidi per Treuerensim diœcesim accidere. Deinde tollantur pessimæ consuetudines , quę admittunt iuramentum contra quoscunq; & cuiuscunq; numeri testes. Et sunt tales pessimæ obseruantiæ multę per Germaniam contra iustitiam ueram, ac etiam peccata nutrientes:quæ particulariter enumerare nemo sciret Vnde propter hoc concurrere debẽt prouinciarum iudices,& in scriptis consuetudines suarum prouinciarum redigere, & porrigere in Concilio ut examinentur.

Iuramentum rei cõtra testes non admittendum.

Cap. XXXVI.

Iuramentum ab electoribus præstandum.

ESt deniq; maxima diligẽtia faciẽda,in isto sacro Basilienſi Concilio imperiali ut electoribus sacri imperij det strictissima forma , quã transgredi nullo modo liceat:in qua ante omnia astringant iuramẽto nulla practica,nullo pretio,aut ob quodcũq; particulare cõmodũ,sed purè & simpliciter pro bono publico & cõseruatione sacri imperij et eius honore,secundũ Deũ & conscientiã eligere. Et si unq; reperiatur quis contrariũ facere,q; tunc perpetuę infamię,ac crimẽ lę sę maiestatis,& eius pœnis subiaceat. Valde enim necessariũ est,ad prauitatẽ electionis quibuscũq; maximis pœnis Electores cõstringi,propter practicas absurdissimas et inhonestissimas,quas legi præterito tẽpore interuenisse,dum ipsi sua quærerent, per multos stringendo eligendum illicitos modos,ob quos Respublica penitus est neglecta.Et quia certi Electores occupare dicuntur certa oppida et castra imperij,ac etiam propter telonia,& alia commoda particularia, huiusmodi turpiter fœdatæ electiones per iniustas pactiones fieri dicuntur.Ante omnia ista differentia quæ dat perdendi occupata aliquandiu electoribus timorem, & eapropter ita practicandi:in generali conuentu purè discuti,& honestè consolidari deberet , ut sic quisq; ex electoribus in libertate puræ electionis cõstitueretur,Et quoniam ille est preficiendus

dus imperio, qui communi omnium electorum iudicio optimus uidetur: subiũgam nunc quandam regulam, quæ in hoc multum proderit, & similiter in Concilio seu conuentu, ubi elici debet intentio communis ex omnium uotis.

Cap. XXXVII.

Imperatoris eligendi ratio.

SAcri imperij Electores, dum ad electionem procedere uolunt futuri Imperatoris, die statuto cum omni humilitate & deuotione maxima ad diuina conueniant spoliantes se omni peccato, ut in medio eorum sit Christus Dominus. Et inuocata gratia sancti spiritus, post introductionem deuotam agendę rei, tractent de pluribus, qui ad imperium dispositione extrinseca & intrinseca tantę maiestatis digni esse possint. Et ad hoc ut absq; omni timore liberrimè & secretissimè ipsa electio celebretur, prestitis iuramentis supra altare Domini, de eligendo iusto libere conscientiæ iudicio optimum: faciant per unum notarium nomina omnium de quibus tractarunt, in scedulas præcisè æquales redigi, & semper unum nomen in una scedula tantũ, & in fine illius nominis distinctè signetur numerus per. 1. 13. quousq; perueniant ad numerũ personarum, de quibus in tractatu mentio facta fuit, quòd digni reputarentur. Puta sint 10. comperti per Alemaniam, qui digni uisi sunt, inter quos communi iudicio dignissimus eligi debet, ponatur itaq; in una scedula non unius tantum, & sub illo nomine uel in eius latere, numerus ab uno usq; ad decem, & dentur cuilibet electori. 10. nomina. Acceptis itaq; scedulis per electores trahat quisq; ad partem solus, & secretè cum secretario si literas ignorat, & positis ante se omnibus 10. scedulis, legat cuiuslibet nomen. Et tunc in Dei nomine secundũ suam conscientiam ponderet, quis inter illos omnes numerus idoneus existat, & signet cum puncto attramenti supra primum numerum simplicem longum punctũ: & post hoc iudicet, qui post illum numerus idoneus, & signet secundum numerum cum puncto longo simplici, & sic continuè quousq; ueniat ad optimum suo iudicio & ibi signabit decimum numerũ aut illum numerum qui numero personarum correspondebit. Et est bonum quòd de eodem incausto & per æquales pennas, & æqualia simplicia longa aut breuia puncta, secundum quòd concordabunt, omnes signẽt ne cuiusquam signatura præ cæteris notari possit, ad hoc ut libertas maior in electoribus, & pax inter omnes conseruetur. Factis itaq; illis signaturis, deferat in manu scedulas suas quisq; ex electoribus, & proiiciat unusquisq; suas manu propria in saccum uacuum, in medio electorum pendentem. Quibus in sacco positis, aduocetur sacerdos, qui missam celebrauit aut alius, & quidã computista habens tabulam in qua secundùm ordinem sint illa nomina, ponamus 10. eligendorum. Et sedens in medio electorum, sacerdos extrahat de sacco seriatim ut manibus occurrerint scedulas, & legat nomen & numerũ signatum: computista uerò in latere illius nominis signet numerum, & fiat de omnibus. Quibus expletis colligat per additionem cõputista numeros cuiuslibet nominis: & ille tũc Imperator erit qui maiorem numerum habuit. Et secundũ illam practicam, infinitis fraudibus obuiatur. Et etiam nulla practica sinistra locum habere posset, nec poterit excogitari sanctior, iustior, honestior, & liberior eligendi modus, secundum quem impossibile erit si secundum conscientiam eligunt, quin ille præficiatur, qui ex omni iudicio simul collecto melior iudicatur, & non poterit aliud modus securior, imò ex quo illa infallibilis sententia haberi posset, inueniri: Quoniam omnes comparationes omnium personarum, & omnes mixturæ & syllogismi, per unumquemquæ ex electoribus factibiles, in hoc modo includuntur, quem ego absq; magno studio etiam non potui inuenire: & credas quòd perfectior inueniri nequit. Verùm ne quis ex electoribus propria affectione decipiatur, habeatur ista cautela, quòd si est aliquis aut plures, qui ex laicis communi tractatu inter eligendos conscripti sunt, scedula proprij nominis eidem non detur, sed aliæ omnes illa dempta ut tollatur occasio suspitionis: quia seipsum optimum omnium æstimare posset, maiorem numerum nominis sui signando. Hoc solùm dempto, regula prescripta in omnibus seruetur, & habebitur electio qua melior non poterit inueniri.

Cap.

Cap. XXXVIII.

HOc etiam electiuo artificio, multa singularia inuestigari possunt in conuentibus principũ, ex quibus magna salus Reipub. dependet. Sæpe enim proponitur materia, in qua commodum principum aliquorum uersatur, & Reipublicæ utilitas in eius contrario. Et tunc non audent palam pro bono publico particulariter consulere, timentes alios alterius opinionis esse, & sic non posse proficere. Et sic si non profecerint, inimicitiam cõtraherent illius principis, cuius cõmodo aduersaretur uotum consulentis Sæpe etiam præsidẽs scilicet Imperator uel eius uicarius, uidetur ad unam partem quæsiti ualde affectionatus: tunc cõciliarij timore displicentiæ, impediuntur in consulendi libertate. Vnde cum omne Concilium tendere debeat principaliter ad Dei laudẽ & bonum publicũ, & illud semper eligibilius esse debeat, qđ comparatione ad aliud plus publico & cõmuni bono conuenit, tunc secundũ hoc proposito aliquo dubio super quo consultatio fieri debet, surgãt è medio duo peritiores, qui se ad partẽ contrahãt, & de dubio inuestigent per affirmatiuã & negatiuã, et consequentias ad ambas partes sequentes. Puta, si dubium ponit an expediat telonia esse: affirmatiuè qꝑ sic, quia nemo ibi particulariter grauatur, sed ea quæ per mercatores soluunt, tam per uenditorẽ qꝫ per emptores & ipsum mercatorem simul contribuuntur. Et non potest commodior congregatio pecuniarũ fieri qꝫ illa: & si non essent modi facile pecunias habendi, quę pro tuitione Reip. sunt necessariæ, periret pax. Igitur propter istas & alias consequentias, uidet affirmatiua eligibilior. Alius pro alia parte dicit: hæc congregatio pecuniarũ est iniusta & illicita, absqꝫ culpa & causa à non subditis euacuãs, Rempub. nullius utilitatis, quia pax per eam minime seruatur. Igitur negatiua est eligibilior, aperta sit materia, scribatur quæstio, & subscribatur affirmatio, & sub illa scribatur negatio. Sub illa scribatur mediũ quod aperitur, puta si diceret unus de duobus sic: aliqui possent dicere qꝑ affirmatiua sit tenenda, qꝑ telonia sint & permaneãt, aliqui qꝑ non. Aliqui quòd sint & moderata sint, sic qꝑ de esculentis & poculentis, nisi negationis causa deferãtur, nihil soluatur, & alij nunqꝫ ultra florenum de carrata magna uini, uel cẽtum maldris tritici. Alij uero quòd soluantur telonia ut priùs, sed pecunia ad publicũ ærarium pro publicis negotijs reponatur. Alij quòd diuidatur pecunia, & medietas pro principibus & præsidibus ac iudicibus, alia ad ærarium publicũ. Tales & consimiles opiniones, quæ uerisimiliter excogitari possent, publicè per ipsos duos recitari debent: & si quis aliam addere uelit dicẽdo, etiam posset quis sic dicere uel sic, omnes illæ sunt per ordinem scribendæ sub quæstione & fiant scedulæ secundũ numerum consiliariorũ. Et detur cuilibet una scedula, qua habita unusquisqꝫ in domo per iuramẽtum præstitũ unam eligat, & alias cũ penna & incausto casset, lineam grossam per mediũ eius trahendo, mane conueniant ad Concilium, & reponat unusquisqꝫ scedulã in saccum. Quibus impositis, secretarius extrahat unam post aliam, & sedeat computista, & facta ratione, opinio quę habuerit plura uota, illa electione omnium melior: debent autem scedulæ omnes esse æquales, & manu unius scriptæ, ut præhabitũ est. Similiter fieri debent cõtendentibus pluribus magnis super eodem, ut eorum omnia nomina in scedulis similibus omnibus tradantur, postquàm casus benè apertus & intellectus fuerit: Et tunc per cõsiliarios, nomina omnium per pennam cassentur, illo saluo cui adiudicandum credit suo iudicio rem de qua est quæstio. Hoc modo concilia remanebunt libera & secreta, & etũt digestissima quòd singulariter nota. De modò uerô habilitandi ingenium ad discursum in dubijs, hoc anno tractatulum collegi, quare hic non insisto. Verum est quòd ubi deliberatio cadit super uno tantum affirmatiuè uel negatiuè simpliciter, ibi non esset incongruus modus Concilij dominij Venetiarũ: qui habent nodulos de panno laneo, & duo uasa seu urnas ligneas, ad formam calicum figuram habentes. Inferiùs ubi pes est calicis, debet esse lignum uacuatum, in quam partem per canale superiùs cadant nodi. Est autem una urna nigra, quæ uocatur Non: alia alba, quæ uocatur Ita. Vnde postquàm consiliarius capit unum nodum inter pollicem & indicem, & ostendit in aerem alijs, ne fraus fiat: tunc in palmam

Telonicus quæstus utrum iustus.

Liuiũ per sortem aut uicta diremptio.

Tractatulus de modo habilitãdi ingenium ad discursum in dubijs.

Modus concilij Veneti.

mam manus eam cadere ſinit,& claudit manum,& ſuperius in ipſam urnam albam manum intrudit.Et ſi eſt illius affirmatiuæ opinionis,mittit cadere nodum per cannam in fundum,& nihilominus extrahit manum clauſam,et trudit etiam in aliam urnam,ne ſciri poſsit opinio eius in quam urnam proiecerit.Si uerò nõ eſt opinio eius de affirmatiua,extrahat abſque apertione manum,& intrudat in aliam,& ibi dimittat:hoc modo remanet uotum ſecretum.Poſt hoc effunduntur nodi, quia uas infe/riùs infra canale aperitur & numerantur:& capitur concluſio ex numero nodorum affirmatiua uel negatiua,ſecundùm uictoriam numeri unius urnę ſupra alterius urnæ numerum.De his artificijs,quiſq; ſecundum caſum & locum cogitare poterit, tali ſemper pacto,ut libertas iudicij ſeruetur per ſecretam practicam.

Cap. XXXIX.

Exercitus publicè alendus.

ESt conſequenter ad hoc maximè ſtudẽdum,ut poteſtas imperij reſuſcitetur, alioquí de omnibus ordinatis & ordinandis nullus ſequetur effectus. Vigor legis in coerctione eſt,coerctionem potentia cuſtodit & exequitur:qua ſublata (quia nitimur in uetitum,& ſumus ab adoleſcentia proni ad malum) legalis cenſura,& per conſequens pax & iuſtitia non diù perſiſtent. Quum ergo hoc ita ſit,oportet ut per reformationem modus ad hoc detur.Quondam ſolebant Epiſcopi,Abbates,Principes,& Comites,ſecundum ſibi ſubiectam prouinciam & terram,annua & quotidiana ſeruitia perſonalia et realia imperio facere:ex quibus quidam ſtipendiarij exercitui quotidiano imperiali ; pro defenſione Reipub.tenebantur,ac etiam ipſe Imperator honeſtiſsimũ imperialem ſtatum geſtare ſolebat. Quo quidem imperiali & Reipub.defenſorio exercitu deficiente, perijt Reſpub. multũ. Nam oportet quemlibet principem & quamlibet etiam uniuerſitatem & comitatũ, ſuíipſius in reſiſtendo latrunculis curam agere:ex quo maximæ impenſæ oriuntur, & ſubditi in ijs tempora conſumentes,labori liberè uacare nequeunt. Et factæ ſunt diuiſiones maximæ per omnia loca imperij,& nulla penitus reperitur cõfidentia. Si uerò foret unus omnium publicus exercitus ad pacem conſeruandam,& ius defendum:tot expenſæ inutiles,ac Reipub.exinnanitio non fierent.Perutile itaq; foret,huic ordinationi diligentiſsimam operam dare,ut per annuas cõtributiones moderatas,ſecundum dominia & loca,talis exercitus erigeretur, & ut per ipſum iuſtitia & pax ſeruarẽtur.Poſſet itaq; facile de imperialibus telonijs & gabellis principibus pro Repub.conceſsis,competens portio pro ſtatu imperij annuè reſeruari, & ab omnibus telonijs in portione moderata abſtrahi.Et ſic illa uectigalia ac tributa prouincialia,ad publicũ ærarium imperiale,pro exercitu præfato & ſtatu imperiali,Franckfordiæ reponerentur:de quibus ita recollectis in annuo Concilio , & ratio & ordinatio fieret in Electorum ac aliorum præſentia,ut omnia iuſtè ac prudenter diſponerentur.Et tunc ceſſarent magnæ expenſæ,quas hodie principes coactè & inutiliter faciunt,& prouinciæ ditarentur,& Reſpub.& imperium exaltaretur denuò . Tunc poſſent Epiſcopi uacare ſpiritualibus,& temporalia œconomis committere , & per publicum exercitum omnis tyrãnus eliminaretur ab imperio.O Deus ſi animus omnium qui iſta laudant ſerueret in exequutione,tunc noſtris diebus refloreſceret imperium:ſed ſi ad iſta tepidi & noſtra cæca cupiditate circumuenti,antiquæ deformatæ conſuetudini inſiſtemus aliquandiu,abſq; dubio de facto imperio & bono ſtatu Reipub.& omnium noſtrorũ breuiter actum erit.Nullus ſiue eccleſiaſticus ſiue ſæcularis,ſe iure poterit excuſare:omnium enim bonorum temporalium regimen, ad publicam commoditatem primò debet ordinari. Vnde Hugo noſter excellentiſsimus Saxo,qui de ſancto Victore nominatur,in lib.de Sacramentis,de eccleſiaſticis poſſeſsionibus dicens,ſcribit ipſas poſſeſsiones nunc̃q; à regia poteſtate poſſe elongari.Quoniã ſi ratio poſtulauerit,& neceſsitas illis ipſa poteſtas debeat patrociniũ: & illi ipſæ poſſeſsiones debeant in neceſsitate obſequiũ.Sicut enim regalis poteſtas patrociniũ qđ dat alteri,nõ poteſt non dare:ſic ipſa poſſeſsio ab eccleſiaſticis perſonis obtenta,ob obſequiũ quod regiæ poteſtati pro patrocinio debetur, iure negare non poteſt.hæc ille.Poſſent ad hoc dicta beati Ambroſij in epiſt.de tradendis baſilicis,

Hugo de ſancto Victore Saxo.

licis,& aliorum multorum adduci, quibus quum omnia cum præscriptis concordent, breuitatis causa supersedeo.

Cap. XL.

Litium incommoda.

NOn est dubium Rempub.lædentia fieri,præter superiora quæ enumerare longum esset. Nos scimus quod iudiciarij lõgi strepitus,in utroq; tam sæculari quam Ecclesiastico iudicio,propter maximam confusionem & litium immortalitatem,maxima damna Reip.afferunt: & maximè quod causæ in locis ubi exortę sunt,ac in proprijs prouincijs non finiũtur & quod ad Romanam curiam etiam minimæ causæ beneficiorum ita crebriter deferuntur, ubi solũ maximæ tractari deberent.Sic enim propter gratias expectatiuas aut usurpatas collationes beneficiorum,& propter lites,omnis sudor etiam parentum per filios ad curiam defertur:& nihil reportatur,nisi quod prius in prouincia habebatur,puta beneficiolum fortè à proprijs parentibus dotatum.Et quia passim promotiones ad fortunam in curia fiunt;illuc confluunt omnes,à teneris annis ibi degẽtes,& expectantes ditari,ac postponũt studia ac religionum exercitia:deferunt aurum & argentum, & reportant chartas.Et quia canones sanctorum patrum non ita ordinauerunt, ac etiam quoniam experientia docuit,quantùm mali Reipub, ex hoc aduenit: modis omnibus reformanda hæc sunt.Non moueat quempiam commune dictum, quod sæcularis potentia de hac ecclesiastica ordinatione ita introducta, ex auctoritate Romani Pontificis,siue in collationibus beneficiorum,siue gratijs ac litibus, se impedire non habeat.Si de ecclesiasticis constitutionibus, ad augmentum diuini cultus,& pro libertate Deo seruientium institutis,nihil immutare habeat laicalis potestas habet tamen nihilominus prouidere Reipub. illis præfatis semper saluis: non deceret quempiam dicere sanctissimos Imperatores, qui pro bono Reipubl.in electionibus Episcoporum,& collationibus beneficiorum, & obseruatione religionum,multas sacras constitutiones ediderunt,errasse,& ita statuere nõ potuisse. Imo legimus Ro.Pontificem eosdem rogasse,ut constitutiones pro cultu diuino,pro bono publico,etiam contra peccatores,de clero ederent.Et si fortè diceretur,robur omnium illarum cõstitutionum,ab approbatione Apostolicæ aut Synodicæ auctoritatis dependebat:nolo in hoc insistere, licet 86 capitula, regularum ecclesiasticarum antiquorum Imperatorum legerim & collegerim,quę hic inserere superuacuum foret,& multa alia Caroli Magni & ipsius successorum,in quibus etiam de ipso Ro. Pontifice, ac alijs omnibus Patriarchis dispositiones,quòd de consecrandis Episcopis & alijs capere debeant,inueniantur.Et tamen nunquam repperi, aut Papam rogatum ut approbaret,uel etiam eapropter, quia si approbatio ipsius interuenit, ligalse legitur;benè ut superius quodam loco habetur, aliquòs Ro.Pontifices fateri, se illas ordinationes uenerari.Vnde posito hoc ita esse,quod ille imperiales ordinationes in ecclesiasticis dispositionibus non habeant plus firmitatis, nisi inquantum prius in canonibus illæ ordinationes reperiebantur, aut inquantum per Synodos approbentur & recipiantur sicut hoc uerum esse probatur ex communi uulgatissimo dicto:quòd leges non dedignantur sacros canones imitari & in contradictione seu concursu legis & canonis,in Ecclesiasticis absq; dubio canon præfertur, tamen ad hæc si reformatio,quæ fieri postulatur se ex legalibus antiquis sanctis statutis ecclesiasticis iuuaret,absq; dubio potestate & auctoritate non careret. Illas enim constitutiones nemo dubitat canonicis statutis optimè conuenire & in nullo contradicere.Et ut uno uerbo omnia concludam,si pijssimis Imperator cum toto sibi subiecto Concilio necessitates Reipub.considerans, ac diminutionem diuini cultus, & morum deformitatem in omni statu cum causis et occasionibus ponderans, repeteret sacros canones,antiquas ac sanctissimas priscorum obseruationes, et quicquid illis obuiaret,siue priuilegia,siue exemptiones,siue introductiones:nonnè in collationibus beneficiorum aut litibus, una cum toto suo Concilio decerneret tollendum esse,et canonibus sanctis strictissimè obediendum? Rogo quis Christianus dicere posset, ibi aliquid præter Potestatem et auctoritatem attentatum: quando

Curiæ Romanæ accessio perniciosa.

pro

pro cuſtodia antiquorum canonũ,& legalium ſacrarum ſanctionum,pro augmento diuini cultus,pro bono Reipub.illa fierent? Non retrahat te Imperatorẽ prudentiſsimum cuiuſcunq; ſuaſio,ab hac ſancta tua intẽtione.Multi quidem fingunt ſub ſpecie bonæ obedientiæ,rationes coloratas ad defendendum uias malas, & ad excuſandas excuſationes in peccatis.Quæratur ſolus Chriſtus qui eſt uia,ueritas,& uita,per uias patrum noſtrorum,& tollantur uiæ malæ ex cupiditate,ambitione,& auaritia introductæ:ut ſic reuiuiſcant canones,ſine quibus pax Eccleſiæ ſeruari nequit,nec religio augmentari. Multa quidem alia regibus incumbunt,maximè adulteria,furta,parricidia,periuria,rapinas,& conſimilia peccata magna cohibere, & de patria expellere,ut dicit ſanctus Cyprianus. & habetur 23,q.5.rex debet cum ſimilibus.Inſuper deceptiones quæ per contractus ac prauitates fiunt uſurarias, per ludos taxillorum,per monopolia,& huiuſmodi eradicare, acfeſta coli facere, tollere exorbitantias,quæ in expenſis nuptiarum ac exequiarum, ac pretioſarum ueſtium & ſimilibus fieri ſolent.Et breuiter cuncta ad bonum publicum redigere.

Imperatorẽ quæ uitia ſint exterminanda.

Cap. XLI.

SVperiora docuêre,ueram concordantẽ Eccleſiæ harmoniã in rectê ordinata præſidentia,quæ ex communi conſenſu & electione exoritur,& libera ſubiectione omniũ aut partis maioris,ac quòd canones & leges tam diuinę, q̃ cõmuni omnium conſenſu humaniter rationabiliter dictatæ,æquiſsimum medium uiamq; de hac uita tranſitoria ad cœleſtem patriam oſtendunt. Verum quia opera inuidioſi & à principio mendacioſi diaboli,inter ſacerdotium & imperium ſæpe ſciſmata ſuſcitantur,aut ex diſceptatione ſuper maioritate in potentatu, aut timore perditionis temporalium,uel huiuſmodi.Et illa tempeſtate feruente,ut ſatis omnibus ex Euangelio liquet, diſſipationem regni diuiſione cœpta imminere conſtat, nec iura,nec leges,nec ordinis eccleſiaſtici cenſuram perſiſtere poſſe.Erit eapropter omnium orthodoxorum primum & maximum ſtudium, illæſam utriuſq; potentatus hierarchiam,concordi uinculo in alterutrum diu conſeruare. Cogitet itaq; dum hęc inſtinctu turbatoris pacis mentibus ſuggerũtur,ipſe primus omnium Ro.Pontifex,ſe miniſtrum ex humiliatione exaltari: quodq; ſupremus aliorum miniſterialem curam habet,non dominationis imperium,ac utraſq; à Deo eſſe poteſtates, ac noſtro gratiæ tempore uerè diſtinctas ut Nicolaus maximus Ro.pontifex aſſerit.96. diſt.quum ad uerum.& idem.91.diſt. Eccleſiæ meæ cõfirmatur. Conſideret, ubinam potentatus Ro.pontificis,tantum confirmationis in extollentia ac præceptiua ſubditorum obedientia habeat,ſicut imperialis:ad Roma.15:dico de Ro.pontifice,non de ipſo ſacro ſacerdotio.Etiã textus celebriter de conſe.diſt.4.ac prima colla.inauct quomodo oportet Epi.in principio:& conſimilia multa ad minùs diſtinctionem independentem,& quòd de ſurſum utraq; poteſtas deſcendat,probare uidetur.Et illa fuit omnium antiquorum opinio uera.etſi dubia nouiter exorta ſunt, ob ſiniſtrum multorum complacendi ſtudium.Repetantur uetera,imò ſi gladij utriuſq; poteſtatem haberet Papa,non eſſet adhuc illorum intentio uerè probata, Imperatorem ab eo dependenter gladij uſum habere.Nullus enim negat,reges mundi diuerſos & uarios,& infideles fuiſſe,quorum regalis potentatus,abſq; hoc quod ſuperiorem recognoſcoret,á Deo dependebat:à quo (rogo) dependebat imperium, Paulo appellante ad Cæſarem,aut Chriſto ipſum approbante, dum iuſſit ea dari Cæſari, quę eius erant? Non poteſt etiam Papa in hoc ſe primum arguere, etiam ſi gladij poteſtatem haberet,tanq; ab eo dependeat omnis gladij poteſtas: dum rectè prædicta, ac alia infinita,quæ à noſtris maioribus nobis relicta ſunt,ad mentem reuocat. Nec exaltat Papam imperialis ſpontanea propter Chriſtum humilitatis reuèrentia, qui eũ nominat & honorat ut patrem.C.de.ſum.tri.& fi.ca.l.fi. aut quòd paſſus ſit aliquam diu ſe in ſecunda perſona nominari á Papa,iuxta c.quam graui de cri.fal: ſed potius aduertat,quòd humiles Imperatores catholici, Ro. Pontificem ſcripturis & operibus,ut ſpiritualem patrem & cuſtodem animarum uenerabantur. Multò etiam plures ſcripturæ inuenirentur, quomodo Ro. Pontifex Imperatores honorare multò

Curandum ne regnum Chriſtianorum ſit diuiſum.

Imperium non à Papa ſed à Deo.

ampliori gradu ſolitus fuerit, ut ſuperius Agathonis Papæ cum ſuo Concilio ad Conſtantinum epiſtola declarat, ubi dicitur: Omnes enim exigui Eccleſiarum præſules, ueſtri Chriſtiani imperij famuli, & ad hęc nunc ſufficiat canon uictor. 97. diſt. Non negat Imperator iuxta c. omnes principes. & c. legebatur de ma. & obe. Epiſcopis ut patribus obedientiam pręſtare debere. Hoc ita Papæ ut alijs ſufficiat, imò recordetur c. omnis anima. quòd eſt Pauli de cem. ac etiam quantos honores conſequutus eſt ab imperio. Nonne dum Conſtantinus Patriarcha, multis annis etiam ex Synodali decreto, ſe uniuerſalem & primum Patriarcham ac Epiſcopum nominaret, impetrante Bonifacio Papa poſt mortem imperatoris Mauricij, ac filiorum eius, à Phoca qui imperium occupauit, reſtitui ad primitiuitatem: Apoſtolica ſedes eius decreto legitur ad primum gradum reſtituta, iuxta ueridicas Pauli Guarnefridi Longobardorum hiſtoriographi tunc uiuentis, ſcripturas. Reducat memoriæ, quanta magnificentia, dona ac defenſiones, imminente turbatione Eccleſiæ ab imperio Ro. Eccleſia ſit conſequuta Et ſimiliter quomodo plus. 200. annis poſt primum Conſtantinum tempore Agathonis, de labore corporis uictus ei fuit, eo quod priſtina Eccleſiarū ſuſtentatio, paulatim per diuerſas calamitates deficiendo ſuccubuit: ut hæc in geſtis ſexte Synodi legūtur. Et quomodo ab illis calamitatibus ab imperio fuit releuatus, & ſufficiat ei eminentia, qua Sol ſupra Lunā, & anima eſt ſuper corpus, abſq; hoc quod imperiū non eſſe, niſi per eum ab eo dependēter affirmet. Si regum & Imperatorum depoſitiones ac imperij translationes, & cætera fortè ad hoc præſumendum Apoſtolicum mouerent: ſciat niſi forte religioni & humilitati obſtaret, omnibus illis uerè & clariſsimis reſponderi poſſe: & taliter quòd fortè hæc minimè tantam poteſtatem, abſq; partium contendentium aut conſenſu aut acceptatione in Papa, ut Papam arguerent. Non defuerunt antiqui, qui Henricum quartū Baſileæ coronatum per Romanorum legatos, ab excommunicatione Gregorij ſeu Hildebrandi defendebāt: etiam Apoſtolicæ ſedis Cardinales pro tunc, ac quoddam Concilium Romæ pro tunc celebratum: imò ipſa generalis Baſilienſis Synodus tunc celebrata, illa egit de eligendo Honorium Papam, propter quæ Henricus demum excommunicatus pronuntiabatur. Sic de Friderico ſecundo, uiro utiq; in Eccleſia ſtrenuiſsimo ac fidei propugnatore, ſcripta defenſoria & fortia inueniuntur, ac etiam de alijs Imperatoribus, acquieuit ſępe Pontificibus populus, ad obediētiæ bonum. Non hæc trahantur ad poteſtatis elationem, niſi ut præhabitum eſt ob delictum & peccatum, iuxta. c. uenerabilem de elect. & de iudi. nouit. Iſtæ omnes quæſtiones ceſſēt amplius, & ſentiamus cum ſanctis ueteribus noſtris prædeceſſoribus. Etiam temporalia donata Eccleſiæ huic paci non præponendo, ſed potius ad modū Leonis in Synodo, qui Othoni primo (ut præhabitum eſt) ei & ſucceſſoribus perpetuè omnia reſtituit: quia tunc deficiente fide, & exorta turbatione, conueniebat Imperatorem fidei defenſorem potentem eſſe. Quando expedire uidebitur faciendo maximè hodie, opportunū foret imperiū abundare: deficiente enim defenſore, uidemus quò tendimus Sufficiat Papæ, quòd imperiū Eccleſiæ in omnibus compatitur, agit pro eius tutela quæcunq; poſsibilia, & quātum eius uires ſufferunt: non ui capit non repetit donata, ſed defendit & nutrit ſacerdotium, quod ſolùm ut digniſſimum ueneratur. Ex alio non debet Imperator ſe quocunq; titulo contra ſanctum Dei ſacerdotium erigere, ex auct. de non alie, re. ec. uer. ſi minus collumna. 2 ubi dicitur, imperium parum à ſacerdotio differre, nec ex prætactis aut alijs quibuſcunq; ſe illi ſupernæ eccleſiaſticę poteſtati æquiparet. Illuminatur enim imperium à ſacerdotio, ſicut Luna à Sole: licet enim Luna ita à Deo creata ſit ſicut Sol, non tamen niſi per Solem illuminatur Si omnis ordinatio imperialis ad finem per uiam rectam tendere debet, & Deus finis eſt, & Chriſtus uia: oportet imperium à ſacerdotio lumen: ſemitis ſuis requirere. Non cuncta illa terrena, quæ accidentaliter ſacerdotio ad ſubſiſtentiam conferunt, per imperium donata, ad æterna quouis modo comparanda. Nec reputet Imperator, qui imperialium omnium non dominus ſed adminiſtrator exiſtit, ſe maximū quod feciſſe in non ſuis bonis quādo illa pro bono publico iuxta diuinā

Paulus Guarnefridus.

commiſ-